BEATI
ALBERTI
MAGNI,
RATISBONENSIS EPISCOPI,
ORDINIS PRÆDICATORVM,
COMMENTARII IN I. LIB. SENTENTIARVM.

Recogniti per R. A. P. F. PETRVM IAMMY, sacræ Theologiæ Doctorem, Conuentus Gratianopolitani, eiusdem Ordinis,

NVNC PRIMVM IN LVCEM PRODEVNT.

Operum Tomus Decimus quartus.

LVGDVNI,

Sumptibus { CLAVDII PROST. PETRI & CLAVDII RIGAVD, Frat. HIERONYMI DELAGARDE. IOAN. ANT. HVGVETAN. } *Via Mercatoria.*

M. DC. LI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

A. 30021

CORNELL UNIVERSITY.
The
President White
Library
RECEIVED 1891.

INDEX

Distinctionum & Articulorum, in primum Librum Sententiarum.

DISTINCTIO I.

Art. 1. QVOMODO inuestigat subiectum theologicæ scientiæ. 8
2. Quid sit subiectum theologiæ. 9
3. Vtrum theologia sit vna scientia vel plures.
4. Vtrum theologia sit scientia speculatiua vel practica. 10
5. Quis sit modus exponendi sacram Scripturam. 11
6. Vtrum diuisio bona sit in res & signa: & quomodo detur illa diuisio. ibid.
7. Vtrum sacramenta veteris legis conferebant gratiam. 12
8. Vtrum res bene diuidantur in fruibiles & vtibiles. 14
9. An beatitudine sit fruendum. ibid.
10. Vtrum creaturæ iuuent hominem ad beatitudinem. 15
11. Vtrum homines medij sint inter res vtibiles & fruibiles. ibid.
12. Vtrum definitio frui sit bene assignata à Magistro. 16
13. An definitio vti sit bene assignata in textu. 18
14. Vtrum sint tres res quibus fruendum est. ibid.
15. Vtrum Deus potest cognosci ab aliquo creato intellectu. 20
16. Vtrum secunda definitio vti sit bene assignata. 23
17. Vtrum homine sit fruendum. 25
18. Vtrum Deus fruatur seipso. 26
19. An omne quod est inquantum est, sit bonum. 27
20. Vtrum virtutibus sit fruendum. 29
21. Vtrum bona voluntate sine virtutibus sit fruendum. 30
22. Vtrum per omnes potentias animæ fruemur. ibid.

DISTINCTIO II.

1. VTrum conuenienter ordinentur hæc tria, dicere, credere, & intelligere 32
2. Vtrum summum aliquid addat bono cum dicitur summum bonum. 33
3. Vtrum tantum Deus cernatur purgatissimis mentibus. 34
4. Vtrum lux diuina excellat capacitatem nostri intellectus. ibid.
5. Vtrum omne verum scitum sit à Spiritu sancto inspiratum. 35
6. Vtrum in materia Trinitatis periculosius erretur. 36
7. Vtrum nihil fructuosius inueniatur quam in materia Trinitatis. ibid.
8. Vtrum melius dicatur de Patre, Filio & Spiritu sancto, quod vnum sunt, vel quod vnum est. ibid.
9. Vtrum melius dicatur, alter Pater, alter Filius, alter Spiritus sanctus, quam alius & alius. ibid.
10. Vtrum in hac scientia sit procedendum per auctoritates canonicæ scripturæ. 37
11. Vtrum Deus sit nomen naturæ. 38
12. Quis dixit Moysi: Ego sum qui sum, an natura vel persona diuina. 40
13. Vtrum qui est, sit nomen Deo proprium. ibid.
14. Vtrum qui est, sit primum inter nomina diuina. 41
15. Vtrum Dominus sit nomen potestatis. 42
16. Vtrum Deus sit nominabilis à nobis. 42
17. A quibus nominetur Deus, an ab omni eo quod melius est esse quam non esse 43
18. Pro quo supponat imago cum dicitur, Faciamus hominem ad imaginem. 45
19. Vtrum termini numerales in diuinis aliquid ponant. 46
20. Quare in aliis entibus ad numerum hypostasium sequitur numerus naturæ, & non sequitur hoc in diuinis. 47
21. Vtrum in vno principio omnia facta sunt, vel in diuersis vt dicunt Manichæi. 49
22. Vtrum hoc nomen, Deus, habet plurale. 50
23. Vtrum Dauid sit Maximus Prophetarum. 51
24. Vtrum diuinæ sapientiæ conuenienter attribuantur possessio, conceptio parturatio & cætera quæ sibi attribuunt sapientes. 51
25. Quomodo intelligatur hoc quod dicitur: Tu Bethleem, &c. 52
26. Quatuor auctoritates de Spiritu sancto quomodo differant. ibid.
27. Cum dicitur in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, quid dicat ibi in nomine an essentiam siue personam. 53
28. Vtrum pronomina ista distinctionem aliquam notent, cum dicitur, Per ipsum, in ipso, & ex ipso. 53

DISTINCTIO III.

Art. 1. AN philosophi cognouerunt vnum esse Deum. 34
2. Quid cognouerunt philosophi de Deo, an quia est tantum. 56
3. Vtrum ista cognitio naturalis differat à cognitione fidei. 56
4. Vtrum attributa in Deo sint vnum vel plura. 57
5. Vtrum per creaturam mundi debeat intelligi homo. 57
6. Vtrum creatura potest creare, & an Deus sit incorporeus, & an sit summum bonũ. 58
7. Quod Deus est incorporeus & immutabilis. 59
8. Quod Deus sit summum bonum. 59
9. Vtrum Deus possit per viam negationis cognosci. 59
10. An materia prima sit nihil. 60
11. Vtrum ex perpetuitate arguatur æternitas & ex magnitudine potentiæ infinitas. 61
12. Cuius est proprie cognitio per vestigium, an hominis tantum. 62
13 Quid sit vestigium, & an cognitio per vestigium sit vtilis. 63
14. Vtrum partes vestigij quæ sunt vnitas, species & ordo, conuenienter assignentur. 64
15. Vtrum modus, species, ordo conuenienter ponantur partes vestigij, & an vnum bonum verũ possunt esse partes vestigij. 64
16. Quæ sit ratio enumerationis diuersorum vestigiorum. 65
17. De attributis personarum quæ attribuuntur eis à Magistro. 67
18. Vtrum philosophi potuerunt cognoscere trinitatem. 68
19 Quid sit imago. 70
20. Quæ sunt imaginem constituentia. 71
21. In quo vt in subiecto continetur imago. 72
22. Respectu cuius obiecti siue cognoscibilis sit imago. 73
23. Vtrum nosse sit de notitia naturali, siue de notitia gratiæ. 74
24. Quare imago non est secundum vires inferiores. 74
25. Vtrum imago potest amitti. 74
26. Vtrum partes imaginis imprimantur à tota trinitate siue à distinctis personis. 75
27. Quomodo differant hæc quinque per ordinem, nosse se, velle se, discernere se & cogitare se. 75
28. Vtrum memoria & intelligentia sunt relatiua sicut dicitur in textu. 76
29. Vtrum memoria semper est in voluntate & intellectu, & intellectus in memoria & voluntate, & voluntas in memoria & intellectu. 77
30. Quomodo ostendat æqualitatem istarum trium potentiarum, momoriæ, voluntatis & intellectus. 79
31. Vtrum ista tria, memoria, intellectus & voluntas, possunt dici tota. 80
32. Vtrum verum sit quod dicit Magister: Quicquid memini & intelligo, hoc volo: & vtrũ mala quæ intelligimus, volumus. ibid.
33. Vtrum anima secundum substantiam sit composita. 83
34. Vtrum anima sit suæ potentiæ. 85
35. Quare non conceditur, quod tres personæ sint vnius Dei, sicut conceditur, quod sunt vnius substantiæ vel essentiæ. 86
36. Quomodo ista trinitas in qua est imago, differt ab istis tribus superius assignatis. 87
37. Vtrum ita sit in istis sicut in personis diuinis, quod vnum procedat ab alio, puta intelligentia à memoria, & voluntas ab vtroque, sicut filius à patre & Spiritus ab vtroque. 88
38. Vtrum vna potentiarum necessario præsupponat sibi aliam, & vnus habituum præsupponat sibi alium, & an vnus actuum sit ante alium. 89
39 Vtrum ista tria, mẽs notitia, amor, cum ente noscente sint vna substantia & essentia. 90
40. Vtrum ista tria, notitia, mens, & amor: & hæc tria, memoria, intelligentia & voluntas, sint simul vna essentia, vna vita & vna mens. ibid.

DISTINCTIO IV.

Art. 1. AN Deus genuit se Deum, an alium Deum. 94
2. Quid sit generatio. ibid.
3. An Deo conueniat generare. 96
4. Vtrum generare per prius conueniat patri cælesti, & per posterius inferioribus, aut econtra. 97
5. Vtrum Deus genuit Deum seipsum, vel alium Deum. 98
6. Quomodo supponunt illi termini quando dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine, lux de luce. 99
7. Vtrum ista sit concedenda, Deus genuit Deum qui est pater vel Deus pater. 101
8. Vtrum de Deo potest formari propositio. 103
9. Vtrum in diuinis essentia debet subiici, vel prædicari, aut recte possit vtrũque fieri. 103
10. Vtrum ista sit vera: vnus Deus est tres personæ, & tres personæ est vnus Deus, Deus est Trinitas: & vtrum nomen, Trinitas, sit nomen essentiale. 104
11. Vtrum hic articulus fidei solus Christiano satis sit. 105

DISTINCTIO V.

Art. 1. QValiter essentia se habet ad filij generationem, vtrum per modum communicabilis per generationem & processionem. 106
2. Vtrum essentia sit genita à patre: & an in diuinis sint duæ res relata & non relata, scilicet essentia & persona. 107
3. Vtrum in diuinis essentia sit præcedens generationem, aut consequens, aut concomitans per intellectum. 108
4. Vtrum in diuinis potest dici, quod pater sit causa filij. 106
5. Vtrũ si filius esset genitus à diuina essentia, filius esset aliqua res à qua generaretur. 110
6. In quibus nominibus diuinarũ personarũ est

maior

maior proprietas,& in quibus minor. 111
7. Vtrum filius bene dicatur consilium de consilio,& voluntas de voluntate. 113
8. Quem actum copulet verbum, accepit, vtrum notionalem aut essentialem. 114
9. Vtrum quando filius dicit, Transtulit in regnum charitatis,ly charitatis copulet dilectionem notionalem aut essentialem. 117
10. Vtrum posset dici,Filius est de nihilo, & pater est de nihilo. 118

DISTINCTIO VI.

Art. 1. Vtrum Deus genuerit filium ex necessitate & voluntate. 120
2. Vtrum Deus volens aut nolens genuerit filium 122
3. Vtrum auctoritates sanctorum sint veræ, quæ dicunt, quod voluntate genuerit filium. 123

DISTINCTIO VII.

Art. 1. Vtrum pater voluerit aut potuerit generare filium. 125
2. Vtrum posse generare sit ad aliquid siue aliquid. 126
3. De quibus & respectu quorum est posse diuinum,an respectu subiectorum tantum. 128
4. Vtrum vniuoca sit potentia ad posse generare & posse creare. 128
5. Vtrum filius possit ex se gignere alium filium nepotem patris,& an pater plures filios. 129
6. Vtrum tres hypostases possunt esse pater alicuius quarti. 131
7. Vtrum filius quia potuit nasci, potuit & mutari. ibid.
8. Non enim non potuit,quomodo intelligatur. 32
9. Vtrum pater natura sit potens generare filium. 133
10. Vtrum sit eadem potentia qua pater potuit generare,& qua filius generari. ibid.
11. Vtrum ista sit vera,filius habet potentiam generandi quam habet pater. 134

DISTINCTIO VIII.

Art. 1. Qvid sit veritas, quid proprietas, quid incommunicabilitas. 135
2. Penes quid sumitur differentia & numerus inter veritas,incommunicabilitas & simplicitas. 136
3. Vtrum nomina dicta de Deo, vt essentia, substantia,scientia,sapientia,&c.significent idem vel diuersum: & vtrum debeant dici synonima vel non. 137
4. Qualiter possit verificari compositio istorum nominum cum Deo qui non est compositus. 138
5. Quæ sit diuersitas inter attributa nominum diuinæ naturæ & substantiæ & essentiæ. 139
6. An sapientia dicatur à sapere. 140
7. Vtrum esse dicatur de Deo & suis creaturis vniuoce: & vtrum secundum intensionem & remissionem dicatur esse in Deo & creaturis. 140
8. An definitiones æternitatis datæ ab Auctoribus sint bonæ. 141
9. Quid sit æternum,& vtrum pœnæ inferni possunt dici æternæ, & an anni & tempora possunt dici æterna. 143
10. Quid sit esse in æternitate. 143
11. Vtrum creaturæ comparatæ ad creatorem, dicantur quasi non esse. 144
12. Vtrum verba consignantia differentias temporis, vt est,fuit,erit, possunt dici de Deo & de omnibus creaturis. ibid.
13. Vtrum idem sit nunc æternitatis, æui & temporis:& vtrum differant nunc æternitatis & æternitas. 147
14. Vtrum ista verba, est,fuit, & erit, conueniant Deo diuisim vel coniunctim: & quæ differentia temporis maxime conueniat Deo æterno. 148
15. Vtrum esse soli Deo sit proprium,& aliis accidat,& quid est subsistens veritas & manens causa,& naturalis generis proprietas. 149
16. Quid sit incommutabilitas, & vtrum aliqua mutatio cadat in Deum. 150
17. Vtrum Deus moueat se. 152
18. Vtrum diuina substantia & vniuersaliter omnis forma nullius accidentis subiectum esse possit. 152
19. Vtrum solus Deus habeat immortalitatem:& quid sit immortalitas, & quæ dicantur viuere & mori. 153
20. Quid vocetur obumbrata vicissitudo:& an conueniat omni creaturæ. 153
21. Vtrum per tempora moueri sit per affectiones vel per intellectus spaculatiui apprehensiones mutari. 153
22. Vtrum diuina natura sit simplex vel composita ex quo est & quod est. 154
23. Quæritur cum compositio sit multiplex, quare Magister solum tangit triplicem,scilicet partiũ, accidentium & formarum. 155
24. Vtrum solus Deus natura simplex est. ibid.
25. Vtrum anima rationalis sit simplex vel composita, & vtrum materia in corporalibus & spiritualibus sit vniuoca vel non. 157
26. Vtrum anima sit in toto corpore tota & in qualibet parte corporis tota,& an diuisibilis sit ad diuisionem corporis.&c. 159
27. Vtrum anima propter sua accidentia bonè dicatur composita. 160
28. Vtrum bene sequatur: diuina essentia est simplex,ergo incommutabilis. 161
29. Quomodo Deus aliquid nominatur symbolice. 161
30. Vtrum in Deo possunt esse accidentia, & an causet ea. ibid.
31. Vtrum nouem prædicamenta accidentium tam secundum genera quam secundum species possunt Deo attribui:& vtrum Deus potest intelligi sine qualitate bonus. 162
32. Vtrum prædicamentum substantiæ possit Deo attribuit ita quod sit in prædicamento substantiæ. 164
33. Vtrum Hilarius bene tangat omnem modum

dum compositionis per quatuor quæ ponuntur in litera. 165
34. Vtrum relatio possit esse in Deo salua eius simplicitate. 165
35. Quare cum multa sint attributa diuinæ essentiæ, solum Magister determinat de tribus, scilicet simplicitate, identitate & vnitate. 166

DISTINCTIO XI.

Art. 1. VTrum æternitas sit essentia diuina. 167
2. Qualiter æternitas intelligatur adiacere distinctioni personarum. 167
3. Quomodo distinguatur æternitas ab æuo & tempore: & vtrum aliqua non viua mensurentur æuo, & vtrum æuum sit in vno sicut æternitas & tempus. 168
4. Vtrum filius sit alius à patre. 169
5. Vtrum pater sit ante filium. 171
6. Vtrum recte dicatur, filius incepit quia habet principium. 173
7. Vtrum possit dici, quod filius sit patri coæternus, & an in diuinis sit aliquod adiectiuum, & vtrum sicut dicimus, pater & filius sunt duæ personæ, ita dicere possumus, pater & filius sunt duo dij siue duo sapientes. 173
8. Quæ sit differentia inter lumen, lucem, splendorem, radium, reflexionem radij, splendoris & luminis, & an exemplum de splendore sit conueniens. 175
9. Vtrum pater sit sapiens sapientia genita, scilicet filio, vt obiecto. 176
10. Vtrum ratio Augustini quam Magister adducit in litera, procedat de sapientia genita vel ingenita. 177
11. Quæritur de verbo Ambrosij, Primo erat & postea factus est. 177
12. Vtrum generatio diuina potest sciri vel significari. 178
13. Vtrum loquantur Angeli. 179
14. Vtrum Angeli omnia loquantur. 181
15. Vtrum Angeli omnes omnibus vel quidam quibusdam loquantur, & an distantia possit eis facere loquelæ impedimentum sicut hominibus. 181
16. Vtrum Angeli suis locutionibus & auditibus vtantur linguis, auribus, aut quibusdam organis. 182
17. Vtrum liceat scrutari mysteria superna. 182
18. Vtrum generatio filij à patre sit finita vel infinita. 183
19. Vtrum filius semper potest dici natus & genitus, & quid notant tria tempora quæ importantur in principio, verbo & aduerbio, cum dicitur, Filius est semper natus. 184
20. Vtrum generatio filij ex Maria Virgine sit à patre, aut à tota trinitate. 185
21. Vtrum filius semper generatur è patre sicut splendor à lumine. 186
22. Vtrum viuum tantum nascatur ex viuo. 187
23. Vtrum verum sit quod dicit Magister, Neque ex deriuatione sed ex virtute. 188
24. Quomodo hoc intelligatur quando dicit, Cui innascibilitatis esse imaginem. 188

DISTINCTIO X.

1. QVomodo differant nomina quæ attribuuntur Spiritui sancto, amor, dilectio, charitas. 189
2. Vtrum Spiritus sanctus procedat vt amor, & vtrum charitas in homine & Angelo sit habitus voluntatis. 189
3. Vtrum verbum proprie conueniat filio. 193
4. Vtrum Spiritus sanctus proprie nuncupetur charitas. 194
5. Vtrum sapientia non sit propria, sed appropriabilis tantum. 195
6. Vtrum Spiritus sanctus sit dilectio qua pater & filius diligunt se & nos, & etiam qua nos diligimus Deum. 199
7. Vtrum Spiritus sanctus procedat à patre in filium, & reflectatur à filio in patrem, ita quod sit amor filij in patrem & patris in filium, & vtrum ista si vera locutio, pater & filius diligunt se Spiritu sancto, & an istæ sint veræ, pater diligit se Spiritu sancto, & an ista debeat concedi, pater & filius diligunt se dilectione qua est Spiritus sanctus. 197
8. Vtrum Spiritus sit vnitas patris & filij & qualiter sanctitas vtriusque. 201
9. Vtrum Spiritus sanctus possit dici persona media. 201
10. Quomodo pater & filius dupliciter vniantur. 202
11. Vtrum Spiritus sanctus sit commune patri & filio. 202
12. Vtrum plures possunt esse diuinæ personæ quam tres. 202
13. Qualiter hoc nomen, spiritus, conueniat specialiter Spiritui sancto, & quando dicatur sanctus. 204

DISTINCTIO XI.

1. QVid sit procedere. 205
2. Vtrum procedere vniuoce conueniat Filio & Spiritui sancto, & quare processio potius addatur spirationi quam generationi. 207
3. Vtrum Spiritus sanctus procedat à patre & filio inquantum vnus sunt vel plures. 208
4. Vtrum vniantur pater & filius inquantum sunt principium Spiritus sancti per essentiam vel per notionem, aut per personam. 209
5. Qualiter potentia spiratiua sit in patre & filio, & vtrum vna sit in tribus, & qualiter differant virtus spiratiua & generatiua. 210
6. Quæritur de controuersia Græcorum & Latinorum de processione Spiritus sancti, vtrum à patre procedat tantum vt dicunt Græci, & an à patre & filio sicut dicunt Latini. 212

7. Coctrarium

7. Contrarium Sacræ Scripturæ quid sit. 214
8. Vtrum idem sit dicere spiritum esse filij & spiritum esse à filio. 215
9. Quare Latini addiderunt symbolo, Qui ex parte filioque procedit, cum Græci ad hoc non fuerint vocati, nec fuerit concilium inductum. 215

DISTINCTIO XII.

1. Vtrum Spiritus sanctus immediate procedat ab vtroque. 217
2. Vtrum Spiritus sanctus prius procedat à patre quam à filio. 218
3. Vtrum Spiritus sanctus plenius à patre procedat quam à filio. 219
4. Vtrum principalius Spiritus sanctus procedat à patre quam à filio. 220
5. Quomodo Spiritus sanctus differenter dicatur procedere à patre principaliter, proprie & per se. 220
6. De verbo Hilarij quo dicitur, Spiritum sanctum tuum promereat quod ex te est per vnigenitum. 221
7. Vtrum quicquid habet filius, habeat à patre per generationem. 222

DISTINCTIO XIII.

1. Qualis est differentia generationis & processionis in diuinis. 223
2. Vtrum Spiritus sanctus possit dici filius amborum à quibus procedit. 229
3. Vtrum processio sit de ratione generationis & spirationis, & quare nomen processionis magis remaneat Spiritui sancto quam filio. 230
4. Vtrum Spiritus sanctus procedat à patre non quomodo natus, sed qumodo donum vel datum, & vtrum filius procedit vt donum. 231
5. Vtrum duodecim modi generationis positi ab Arrio hæretico sint sufficienter positi. 231
6. Vtrum illa sit concedenda, quod pater sit amor, & quod Spiritus sanctus procedat à filio, & quod pater sit authot filiationis filij, & author essentiæ in filio. 232
7. Vtrum Spiritus sanctus possit dici ingenitus. 233
8. Vtrum non esse ab alio sit notio patris, & vtrum pater & filius possint dici idem principium Spiritus sancti. 235
9. Quid prædicet ingenitus quando dicitur, Spiritus sanctus est ingenitus, an essentiam, personam vel notionem. Et qua communitate, sc. vel rationis vel realis dicatur de patre & filio. 237
10. Quare esse ab alio & alium non esse ab eo, non dicatur notio Spiritus sancti: & quare essentiæ sicuti personæ nulla est emanatio. 239

DISTINCTIO XIV.

1. Quid sit temporalis processio. 239
2. Quid sit temporalis apparitio. 240
3. Quid sit mitti & quid missio. 241
4. Quid sit datio siue donatio, & quomodo differant. 241
5. Quomodo differant inuicem temporalis missio, processio, apparitio & temporalis datio. 232
6. Quot modis fiat processio siue missio. 243
7. Quid addat processio temporalis super æternam 243
8. Vtrum Magister hic bene determinat de missione temporali. 243
9. An processio Spiritus sancti gemina dici possit, & an sint duæ. 244
10. Vtrum processio Spiritus sancti potest dici temporalis. 245
11. Vtrum virtus debeat attribui patri vel Spiritui sancto. 245
12. Quoties Dominus misit Spiritum sanctum, an bis, aut ter. 245
13. Vtrum Spiritui sancto conueniat mitti alicui vel dari aliquibus, & quare magis Spiritui sancto quam alij personæ, & quare non conuenit patri sicut filio & Spiritui sancto. 247
14. Vtrum Spiritus sanctns potest dici cibus & potus. 248
15. An Spiritu sancto non existente pater potest immittere suam dilectionem. 248
16. Vtrum viri sancti possint dare spiritum sanctum. 250

DISTINCTIO XV

1. Vtrum missio & datio sint temporalia & æterna sicut processio. 251
2. Vtrum Spiritus sanctus est Deus, & etiam donum siue datum, & an detur à se. 252
3. Vtrum nullum donum detur nisi Spiritus sanctus, & an corpus carnis sit aliud quam caro. 254
4. Vtrum potest pater aliquid quod non potest Spiritus sanctus. 254
5. Vtrum veræ sunt illæ tres propositiones, scilicet Spiritus mittit se, Spiritus mittitur à se, & Spiritus procedit à se. 254
6. Vtrum missio filij magis sit manifesta quam missio Spiritus sancti. 257
7. Vtrum quælibet persona diuina potest mitti: & quid significent hæc verba, mittere & mitti. 257
8. Vtrum filius eo ipso dicatur missus quo factus. 258
9. Vtrum filius potest dici missus à Spiritu sancto, & an Spiritui sancto conuenit mittere filium in carnem, & an Spiritus sanctus det filium. 259
10. An Spiritus sanctus potest dici Spiritus Christi, & in Christo. 260
11. Vtrum hæc sit concedenda: Trinitas mittit se, & vtrum Trinitas dat se: & an pater mittat filium & filius mittat se & Spiritum sanctum: & Spiritus mittat se & filium, & vtrum

vtrum pater, filius & Spiritus sanctus mittant filium & Spiritum sanctum. 260
12. Vtrum verum sit quod pater sanctificauit Christum. 262
13. Vtrum filius potest dici venisse à seipso 262
14 Quare filius potius mittitur duobus modis quam Spiritus sanctus: & quare pater non apparuit nisi in voce, & filius in carne: spiritus in columba, linguis igneis & flatu. 263
15. Vtrum æterna generatio etiam sit missio, 264
16. Vtrum filius mittatur etiam in pias animas, vel tantum Spiritus sanctus, & hoc cum gratia gratum faciente aut sine ipsa. 264
17. Vtrum cognitio nostra sit substantialis missioni ita quod ad missionem exigatur cognitio, & an aliquis scire potest an odio vel amore dignus sit. 265
18. Vtrum Spiritus sanctus plenius sit missus post incarnationem quam ante, & an cælibatus Ioannis coniugio Abrahæ sit præferendus. 266
19. Vtrum Spiritus sanctus mittatur ad Angelos. 267
20. Vtrum anima mente capiens quod est æternum, sit essentialiter in cælo & extra hunc mundum. 258
21. Vtrum pater det se vel detur à se. 269

DISTINCTIO XVI.

1. QVid sit mitti visibiliter, & vtrum fuerit in Vet. Test. sicut in Nouo: & vtrum pater potest mitti sicut filius. 270
2. Vtrum missio visibilis debet esse ad omnes vel ad aliquos, & vtrum ad omnes qui sint de Nouo Testamento: & quod signa siue miracula non debent semper fieri. 272
3. Vtrum missio sit gratiæ gratum facientis vel gratis datæ. 274
4. Vtrum missio visibilis potius debuit fieri per filium quam per Spiritum sanctum. 275
5. Quare sunt duo modi missionis filij & Spiritus sancti. 275
6. Quare filius apparuit in creatura sibi vnita & Spiritus sanctus non apparuit in vnita sibi creatura, & an columba illa in qua apparuit, fuit naturale animal, & de motu columbæ. 276
7. Quare Spiritus sanctus mittatur ad filium & numquam filius ad Spiritum sanctum. 277
8. Cur pater tantum apparuit in sono audibili & non in alia specie corporali. 277
9. Quare Spiritus sanctus tantum in his tribus speciebus, linguarum, columbæ & flatus apparuit. 277
10. Vtrum præter missionem interiorem inuisibilem necessaria fuerit exterior missio. ibid.
11. Vtrum Christus secundum quod homo sit minor parte, Spiritu sancto & se. 258
12. Vtrum Angelus sit melior homine. 280
13. Vtrum pater potest dici maior filio & filius minor patre. 281

DISTINCTIO XVII.

1. VTrum charitas qua diligimus Deum, sit Spiritus sanctus, vel aliquod donum habituale creatum. 282
2. Vtrum mitti possit filius ita quod non mittatur Spiritus sanctus. 286
3. Vtrum qui proximum diligit etiam dilectionem diligat, & quæ sunt diligenda ex charitate. 289
4. Vtrum proximus quem diligimus, minus sit nobis notus quam ipsa dilectio. 287
5. Vtrum aliquis potest scire in via se habere charitatem. 290
6. Vtrum Deus in via videri potest à nobis per seipsum aut per speciem. ibid.
7. Vtrum charitas omnium donorum sit maximum. 291
8. Vtrum patientia sit Dei substantia, & vtrum fides, salus, patientia, habeant in Deo exemplaria. 292
9. Vtrum sola charitas diuidat inter filios regni & perditionis, & an in quolibet augmento charitatis dicitur mitti Spiritus sanctus, & an mittatur in aliis muneribus quam in charitate. 293
10. Vtrum charitas possit augeri vel minui. 294
21. Vtrum Christo datus sit Spiritus non ad mensuram, ita quod gratia eius sit infinita. 299
12. Quid intelligatur per hoc quod dicitur per Eliseum: Sit in me spiritus tuus duplex. ibid.

DISTINCTIO XVIII.

1. VTrum per donum quod est Spiritus sanctus, omnia alia dona donentur. 300
2. Vtrum vna sit ratio doni & dati. 302
3. Vtrum proprium sit Spiritui sancto esse donum. 302
4. Vtrum Spiritus sanctus eo dicatur Spiritus sanctus quo donum, & eo donum quo Spiritus sanctus. 305
5. Vtrum donum etiam importat relationem sicut pater & filius distinguens Spiritum sanctum ab vtrisque. ibid.
6. Vtrum filius potest dici datum ab æterno. 306
7. Vtrum hæc si vera, filius accepit nascendo vel habet nascendo quod sit Deus vel essentia diuina. 308
8. Vtrum ista sit vera, filius natiuitate est Deus. 309
9. Vtrum isti sunt tres modi generationis tantum, per defectionem, protensionem & deriuationem. ibid.
10. Cum quibus nominibus diuinis possit coniungi hoc pronomen, nostrum vel meum, 311

DISTINCTIO XIX.

Art. 1. VTrum in diuinis possit esse æqualitas. 313
2. Cum in diuinis sit similitudo & identitas, quare illas non tangat Magister sicut æqualitatem. 314
3. Penes quid sumitur æqualitas in diuinis, ostenditur. 305
4. Vtrum æqualitas conueniat tribus personis, ita vt quælibet alteri dicatur æqualis. 316
5. Quid significent ista nomina, æqualitas, æqualis, similitudo, similis: & vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus possint dici vna æqualitas. 316
6. Vtrum in æternitate sint anni à generatione in generationem. 310
7. Vtrum duæ aut tres personæ sint magis aliquid quam vna. 319
8. Vtrum pater potest dici esse in filio, & vna persona in alia. 321
9. Vtrum filius addat aliquid super id quod accepit à patre. 322
10. Vtrum omne quod nascitur, nascatur ex duplici genere, masculi scil. & fœminæ. ibid.
11. Vtrum contingat aliquid degenerare, & quæ sint causæ eius. 322
12. Vtrum essentia prædicetur de personis sicut quoddam totum. 323
13. Vtrum fides præcedat intellectum, ita vt nihil intelligatur nisi prius credatur. 325
14. Vtrum in diuinis sit ratio communicabilis vel incommunicabilis. 328
15. Vtrum in diuinis sit vniuersale vel particulare sicut communicabile & incommunicabile. ibid.
16. Vtrum in diuinis essentia sit genus. 329
17. Vtrum tres personæ differant numero. 331
18. Vtrum potest concedi, quod Deus sit triplex. 333
19. Quæritur de hoc quod dicit Magister: In rebus corporeis non est tantum vna quantum tres simul. ibid.

DISTINCTIO XX.

Art. 1. VTrum potentia secundum omne genus esse sit in Deo, vel secundum aliquod genus tantum. 334
2. Vtrum potentia operandi in filio vniuoca sit cum potentia generandi & spirandi. 335
3. Vtrum in Deo prior sit potentia spirandi quam potentia operandi. ibid.
4. Vtrum solus Spiritus sanctus potest tantum, quantum Pater & Filius. 336
5. Vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus sint in potentia æquales. 337
6. Vtrum Deus voluit sed non potuit, aut potuit sed non voluit creaturas facere meliores. 338
7. Vtrum in diuinis sit ordo. 339

DISTINCTIO XXI.

Art. 1. VTrum dictiones exclusiue possunt poni in diuinis. 341
2. An ista sit vera, quod solus pater sit Deus. 343
3. Vtrum ista sit vera, Pater est solus Deus: & ista, Pater est vnus solus Deus. ibid.
4. Vtrum ista sit vera, Trinitas est solus Deus. 344
5. Vtrum dictio exclusiua addita patri excludat filium. 345
6 Vtrum ista sit vera, nemo nouit patrem nisi filius. 346

DISTINCTIO XXII.

Art. 1. VTrum omne nomen dictum de Deo significet proprietatem, aut essentiam, aut dicatur de Deo per translationem. 347
2. Vtrum aliqua nomina conueniant Deo ex tempore, & an conueniant simul omnibus, aut aliquibus & aliquibus non. 349
3. Vtrum in diuinis hoc nomen, Trinitas, dicat pluralitatem personarum, & sit nomen diuinum. 350
4. Vtrum hoc nomen, incarnatus, conueniat vni personæ vel omnibus. 351
5. Vtrum nomina negatiua & priuatiua cadant in sex nominum differentiis quas Magister ponit in textu. 351
6. Vtrũ quatuor regulæ de diuinis nominibus à Magistro sint bene assignatæ, an non. 352
7. Vtrum bene dicat Augustinus: vnus magnus, non tres magni. 353
8. Vtrum participatum in diuinis potest esse maius participante. 354

DISTINCTIO XXIII.

Art. 1. VTrum in diuinis sit vel possit esse persona. 355
2. Vtrum persona in diuinis significet substantiam vel proprietatem. 356
3. Vtrum in tribus personis numeratur substantia, ita quod in illis sint tres substantiæ vel tantum vna. 360
4. Quid significent hæc nomina Græca, Vsia, vsiosis, hypostasis & prosopon. Et hæc secundum Latinos, essentia, subsistentia, substantia & persona. 362
5. Vtrum hoc nomen, persona, sit pluribus commune, scilicet Patri, Filio & Spiritui sancto. 364
6. Vtrum in diuinis sint tres substantiæ sicut tres personæ. 367
7. Vtrum in diuinis sint tres hypostases & vna vsia. 368
8. An in diuinis sit diuersitas, singularitas & solitudo. 369

DISTINCTIO XXIV.

Art. 1. Vtrum numerus sit in diuinis. 370
2. Vtrum vniuoce sit numerus in diuinis & creatis, & vtrum Deus est magis vnus quam vnitas. 372
3. Vtrum vnum vel vnitas aliquid ponat vel nihil, & quando opponantur multo, & quomodo differt vnum quod conuertitur cum ente ab vno quod est principium numeri. 375
4. Vtrum termini numerales in diuinis prædicent essentiam vel personam. 377
5. Vtrum vnitas siue termini numerales vniuoce prædicentur de essentia, persona & notione. 378
6. Vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus aliquo modo possunt dici vnus. 379
7. Vtrum bene dicatur Deus trinus & vnus: & an trinitas sit trium vnitas. 380

DISTINCTIO XXV.

Art. 1. Quid sit persona secundum diffinitionem. 382
2. Vtrum persona vniuoce sit in diuinis & in creaturis. 385
3. Vtrum in diuinis sit alia communitas quam naturæ siue essentiæ diuinæ. 387
4. Vtrum in diuinis potest admitti quod sint tres entes. 388
5. Quare bene dicitur eiusdem essentiæ, & non eiusdem Dei: quare quælibet persona & non quilibet Deus: & cur non potest dici tres personæ ex eadem essentia. ibid.
6. Quæritur de hac quæstione, quid tria & quid tres res. 389
7. Vtrum possumus concedere tres esse substantias, vel tres hypostases, sicut tres personas. 390

DISTINCTIO XXVI.

Art. 1. Quid sit hypostasis. 393
2. Vtrum hypostasis sit in diuinis eadẽ ratione qua in inferioribus, & an verius sit in inferioribus quam superioribus. 394
3. Quomodo hypostasis se habet ad essentiam. 395
4. Quomodo hypostasis se habet ad personam. 396
5. Vtrum per intellectum maneat hypostasis subtracta proprietate. ibid.
6. Vtrum in diuinis sit relatio. 398
7. Vtrum relatio sola multiplicet trinitatem. 400
8. Quid sit notio & quomodo differat à relatione. 401
9. Quid in diuinis dicat proprietas, & quomodo differant proprietates veræ, & quomodo differant proprietates relationibus & notionibus. ibid.
10. Vtrum in diuinis sint tantum tres relationes & sint ibidem assistentes. 403
11. Quomodo & penes quid differant notiones in diuinis: & an proprietates personales quæ sunt in vna persona, differant in illa. 405
12. Vtrum supposita persona supponatur notio. ibid.
13. Vtrum tantum tres sint notiones in diuinis. 407
14. Vtrum liceat in diuinis sine peccato diuersimode opinari & loqui de notionibus, cum quidam ponant plures, quidam pauciores, & an falsa opinio faciat hæreticum. 410
15. Quid exigitur ad gratuitam filiationem. 411

DISTINCTIO XXVII.

Art. 1. An idem sit genuisse filium & esse patrem. 412
2. Vtrum pater est pater quia genuit, vel quia genuit est pater, & an proprietates determinent personas, & vnde veniat determinatum. 414
3. Quid sit verbum. 415
4. Quot sunt quæ à sanctis attribuuntur verbo penes quid accipiuntur. 416
5. Quid est dicere summo spiritui. 417
6. Vtrum verbum quandoque dicatur essentialiter aut necessario. 418
7. Ad cuius verbi similitudinem in inferioribus dicatur verbum in diuinis. 429
8. Vtrum filius dicatur imago patris, & an Spiritus sanctus sit imago filij, & quid dicatur imago. 410
9. Vtrum solus filius dicatur Deus de Deo. 422

DISTINCTIO XXVIII.

Art. 1. An si ingentium est notio, sint plures notiones quam quinque. 424
2. Vtrum innascibilitas sit notio patris. 426
3. Vtrum innascibilitas & paternitas sint vna notio. 427
4. Vtrum non intellecta paternitate potest quis esse pater, quia ingenitus. 428
5. Vtrum genitum & ingenitum dicant ens in eodem genere prædicamenti. 429
6. Vtrum innascibilitas potest prædicari de paternitate, & vtrum paternitas est innascibilis, & an essentia sit innascibilis. 430
7. Vtrum origo etiam potest dici notio. 432
8. Vtrum accidens potest separari à suo subiecto, & an relatiuum sit accidens. 432
9. Vtrum imago dicatur relatiuè, & vtrum solus filius dicatur imago. 434
10. Vtrum verbum & sapientia nata sint idem, & vtrum in verbo semper intelligitur respectus ad creaturam, & quid addit dicere super intelligere. 435
11. Vtrum sicut dicitur, verbum est idem quod nata sapientia: ita dici potest, quod Spiritus sanctus est procedens bonitas. 436

DIST

DISTINCTIO XXIX.

Art. 1. Vtrum principium sit vniuocum in triplici ratione sua, scilicet notionali, personali & essentiali, & an Pater dicatur principium Filij, & Pater & Filius principium Spiritus sancti vniuoce. 437
2. Vtrum secundum rationem intelligendi, principium secundum essentiam dictum sit ante principium notionaliter dictum, vel è conuerso. 438
3. Quæritur secundum quam rationem sumatur principium cum dicitur, Pater est principium sine principio, aut essentialiter, aut notionaliter. 439
4. Vtrum Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, aut plura. 440
5. Vtrum sicut Pater & Filius & Spiritus sanctus dicuntur vnus Creator, ita Pater & Filius possunt dici vnus spirator. 441
6. Vtrum Pater & Filius sint idem principium Spiritus sancti. 443
7. Vtrum notionis qua Pater & Filius dicuntur principium Spiritus sancti, non habemus nomen proprium. 444
8. Vtrum si principium dicit notionem, possumus dicere principium de principio. ibid.
9. Quare à quinario notionum Deus non dicitur quinus. ibid.

DISTINCTIO XXX.

Art. 1. Vtrum aliquid dicatur de Deo temporaliter. 445
2. Vtrum ista nomina, Creator, Dominus, Rex, &c prædicent in Deo aliquod accidens. 447
3. Vtrum prædicta nomina significent essentiam, aut aliquid aliud 448
4. Vtrum tempus potest dici incepisse. 449
5. Vtrum cum hæc nomina, seruus, creatura, & similia dicant respectum realem, & vtrum in creatore aliquis realis respectus eis respondeat. 450
6. Vtrum hæc nomina, Dominus, Rex, conueniant Deo ab æterno. 451
7. Vtrum Deus dicatur Dominus temporis ex tempore. ibid.
8. Vtrum Spiritus sanctus referatur ad se cum datum ad dantem refertur. 452

DISTINCTIO XXXI.

Art. 1. Vtrum Magister hic bene determinet de appropriatis. 453
2. Quæritur penes quid attenditur ratio in appropriatis, & vtrũ non existente proprio possit esse aliquid appropriatum. 454
3. Vtrum similitudo & æqualitas dicantur relatiue, vel ad se. 455
4. Vtrum nomen similitudinis in diuinis aliquid ponat. ibid.
5. Quare æternitas appropriatur Patri. 458
6. Quare imago appropriatur Filio, & quare Filius dicatur species Patris. 459
7. Quare vsus attribuitur muneri siue Spiritui sancto. 460
8. Vtrum filius bene dicatur ars patris. ibid.
9. Quare patri attribuatur vnitas. 461
10. Quare æqualitas attribuatur filio, & etiam similitudo. 462
11. Vtrum Spiritui sancto debeat attribui vnitas, & æqualitatis concordia. 463
12. Vtrum Pater & Filius dici possunt vnus. 465
13. Vtrum Paulus & Apollo, & qui plantat, & qui rigat, possint vnum dici. 465
14. Vtrum positis duobus innascibilibus sequeretur duos esse Deos, & an caput omnium est Filius, & caput Christi Deus, & an vniuersæ creaturæ referantur ad Deum. ibid.

DISTINCTIO XXXII.

Art. 1. Vtrum istæ sunt veræ, Pater diligit Filium Spiritu sancto, & Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto. 468
2. Quæ istarum sunt magis propriæ, Pater & Filius diligunt Spiritu sancto, & per Spiritum sanctum, & amore qui procedit ab ipso. 471
3. Vtrum pater sit sapiens sapientia genita, & vtrum pater nouit se in filio, vel in verbo. 472
4. Vtrum pater sit sapiens sapientia genita, & vtrum potest concedi, quod pater sapit filio, vel sapit per filium, sicut conceditur, pater nouit in filio. 473
5. Vtrum filius sit sapiens seipso, vel per seipsum. 475
6. Vtrum possumus cócedere, quod filius operatur per patrem, & vna persona per aliam, & an omne agens citra Deum est infirmum. ibid.
7. Vtrum sicut filius dicitur sapiens sapientia genita, sic Spiritus sanctus potest dici sapiens sapientia procedente, & vtrum plures sint sapientiæ in Deo. 478

DISTINCTIO XXXIII.

Art. 1. Vtrum liceat proprietates diuinas abstracto nomine significari. 480
2. Vtrum notio sit aliquid in persona, & an sit ipsa persona. 481
3. Vtrum proprietates sunt essentia diuina 482
4. Vtrum in diuinis essentialia quocunque modo significata prædicentur de notionibus. 483
5. Vtrum relationes diuinæ sunt assistentes, sicut dixit Gilbertus Por. 485

6. Qualiter proprietates sunt in essentia. 488
7. Vtrum rationalia secundum modum intelligendi vicinius se habeant ad hypostases siue personas, quam ad ipsam essentiam: & vtrum ratione huius vicinitatis personalia adiectiua dicantur de notionibus. 489
8. Vtrum personalia adiectiua vicinius aliquo modo se habeant ad notiones quæ conueniunt cum ipsis, quam ad alias. 489
9. Quomodo accipiatur quo, quando dicitur in verbo Augustini: Non quo pater est, substantia est. 491

DISTINCTIO. XXXIV.

Art. 1. Vtrum persona sit essentia sicut dixit Gilbertus Porretanus. 494
2. Vtrum persona differt à natura secundum intelligentiæ rationem. 497
3. Vtrum licet dicere, tres personæ sunt vnius essentiæ: & tres personæ essentiæ diuinæ, sicut vnius essentiæ, & vna essentia trium personarum. 497
4. Vtrum potentia, sapientia & bonitas faciunt summum bonum. 498
5. Vtrum appropriatio qua Deo attribuuntur appropriata, tantummodo fiat per nos & à nobis. 500
6. Vtrum per translationē omnia nomina creaturarum possunt attribui Deo, & ecōtra an nomina Dei possunt attribui creaturis. 501

DISTINCTIO XXXV.

Art. 1. Vtrum scientia Dei sit vniuoca scientiæ nostræ vel scientiæ Angelorum. 502
2. Vtrum scientia diuina sit vniuersalis, vel particularis: in actu, vel in potentia, vel in habitu. 504
3. Vtrum de scientia, potentia, & voluntate debeat esse tractatus proprius, & penes quid illa tria sumantur, & an Magister seruet in his bonum ordinem. 507
4. Vtrum Magister bene enumeret partes scientiæ, & penes quid sumantur. 508
5. Vtrum Dei scientia sit æterna & immutabilis. 509
6. Vtrum hoc nomen, creator, significet diuinam essentiam. 511
7. Vtrum in mente diuina sunt ideæ. 511
8. Vtrum ideæ sint in mente diuina sub ratione scibilis speculatiui vel practici. 513
9. Vtrum in Deo sit vna idea vel plures. 513
10. Vtrum in Deo sint ideæ omnium & maxime materiæ primæ. 515
11. Vtrum creaturæ alio modo innotuerint Deo factæ, quam fuerint notæ faciendæ. 515
12. Vtrum omnia sunt in Deo vita & lux, & si sic, vtrum in ratione speculatiua vel practica. 517
13. Vtrum creaturæ dicuntur pulchræ secundum quod sunt in actu existendi, vel secundum quod sunt in diuina mente. 519
14. Vtrum in Deo esse est in Dei cognitione esse & quare sicut dicuntur ideæ plures vel rationes, non dicuntur scientiæ vel sapientiæ plures vel verba plura, & quomodo differunt paradigma, exemplaria, ideæ & rationes. 519

DISTINCTIO XXXVI.

Art. 1. Vtrum omnia esse in Deo conueniant potentiæ, sapientiæ, vel voluntati, vel omnibus his simul. 521
2. Vtrum idem sit esse in Deo cognoscente & in eius scientia. 521
3. Vtrum Deus scit & cognoscit vno vel pluribus. 522
4. Vtrum Deus intelligit vnum tantum, vel plura, vel omnia. 525
5. Vtrum intellectus Dei habeat aliquem transitum super res de vno in aliud. 525
6. Vtrum mala habeant in Deo speciem vel ideam. 527
7. Vtrum Deus sciat diuersa, composita, materialia, contingentia & etiam temporalia. 528
8. Vtrum quæ Deus facturus est, tantummodo, in ipso sunt vita, aut etiam ea quæ facta sunt & ea quę facere potest & nunquam faciet, & an Deus sciat infinita. 529
9. Vtrum scientia Dei bene diuiditur in scientiam approbationis & simplicis notitiæ. 530
10. Vtrum idem sunt esse in Deo & per ipsum, ex Deo, & per ipsum, & in ipso esse, viuere & moueri. 531
11. Vtrum res sunt in Deo ratione personæ & non essentiæ vel notionis. 532
12. Vtrū sit idē dicere, ex ipso & de ipso. 533

DISTINCTIO XXXVII.

Art. 1. Vtrum Deus sit vbique & in omni re. 534
2. Vtrum sit idem Deum esse vbique & esse in omni re. 536
3. Vtrum sit idem esse Deum in omni loco & vbique & vbicunque. 537
4. Vtrum ab æterno conueniat Deo esse vbique & in omni re. 538
5. Vtrum Deus benè dicatur esse in rebus quinque modis. 538
6. Vtrum Deus multis modis sit in rebus, vt aliter in templo, aliter in cælo, aliter in anima. 539
7. Vtrum Deus sit vbique & in omni tempore, & an concedendum sit, quod Deus hic vel ibi vel alibi est quam hic. 540
8. Vtrum soli Deo conueniat esse vbique, & an etiam vniuersali. 541
9. Vtrum in esse per gratiam sit inesse simpliciter vel secundum quid tantum. 542
10. Vtrum idem sit essentialiter, præsentialiter & potentialiter inesse. 543
11. Vtrum Deus & Spiritus sanctus sint in diabolo & damnatis, & possint esse cum malis & iustis. 553
12. Vtrum Deus sit in se & habitet in se, & vtrum possit concedi, quod Deus nusquam sit & quod est alibi quam in seipso. 544

13. Vtrum

13. Vtrum Deus bene dicitur habitare apud se, & esse apud se. 545
14. Vtrum spiritus tam creatus quam increatus potest dici esse in loco: & vtrum duo spiritus possint esse in eodem loco. 545
15. Vtrum paruuli pertinent ad templum Dei. 547
16. Vtrum Deus potest dici esse in loco. 549
17. Vtrum sicut anima afficitur passionibus corporis sibi coniuncti & non inquinatur, similiter radij solares, & Deus se habet respectu eorum quibus insunt. 549
18. Vtrum idem sit esse in loco & esse locale, & an conueniant Deo, spiritui creato & corpori. 550
19. Vtrum diuina essentia omnino illocabilis & incircumscriptibilis est & immobilis, & quomodo intelligitur Deum ambulare. 551.
20. Vtrum omnis mutatio sit in loco & tempore. 551
21. Vtrum Deus sit in omnibus non inclusus, & extra omnia non exclusus: & quomodo dicitur Deus nouus & antiquus. 552
22. Vtrum Angelus moueatur secundum locum. 552
23. Vtrum Angelus moueatur secundum locum transeundo spatium. 554
24. Vtrum motus Angeli sit in tempore, vel in nunc temporis. 555
25. Vtrum in vno loco spirituali possunt esse duo spiritus sine sui coangustatione. 558
26. Vtrum Angeli sint circumscriptibiles. 559
27. Vtrum vna sapientia numero potest esse in mentibus diuersorum. 561
28. Vtrum potius dicendum sit, quod Deus est alicubi, vel alia sunt in ipso. 563
29. Vtrum Deus faciendo aliquid quod prius non fecit, mutetur. 563
30. Quam differenter materia, forma & locus dicantur vacua, & cuius repletio aliam praecedat. 564

DISTINCTIO XXXVIII.

Art. 1. Vtrum præscientia Dei sit causa rerum. 565
2. Vtrum aliqua veritas fuit ab æterno præter Deum. 568
3. Vtrum scientia Dei causetur à rebus. 570
4. Vtrum præscientia Dei potest falli & imponat rebus necessitatem. 571

DISTINCTIO XXXIX.

Art. 1. Vtrum scientia Dei potest augeri. 574
2. Vtrum Deus simul & eodem sciat & intelligat multa. 575
3. Vtrum Deus mutabilia sciat immutabiliter, & vtrum opposita sciat eodem modo. ibid.
4. Vtrum Deus sciat actu infinita. 567
5. Vtrum scientia Dei sit enunciabilium. 577
6. Vtrum modo Deus potest scire vel præscire sicut potest sciuisse vel præsciuisse ab æterno. ibid.
7. Vtrum concedendum sit Deum posse scire quod ipse prius nesciuit. 578
8. Vtrum Deus potest plura scire quam scit 578
9. Verum Deus habeat notitiam singularium. 580

DISTINCTIO XL.

Art. 1. Ad quod attributorum debet reduci prædestinatio, vtrum scilicet ad potentiam, sapientiam vel voluntatem. 581
2. Quid sit prædestinatio in re. ibid.
3. Quid est prædestinatio diffinitione. 582
4. Vtrum prædestinatio sit entis vel non entis. 584
5. Vtrum prædestinatio sit æterna vel temporalis, & an ponat aliquid in tempore in prædestinato. 585
6. Vtrum prædestinatio sit solius rationalis creaturæ vel etiam alterius. 586
7. Vtrum prædestinatio sit omnis rationalis creaturæ vel hominis tantum: & an Christus sit prædestinatus. 586
8. Vtrum prædestinatio sit omnium hominum, vel quorundam tantum. ibid.
9. Vtrum prædestinatio multiplicetur secundum singulos prædestinatos, vel omnes prædestinati sunt in vno. 588
10. Vtrum prædestinatio potest esse sine præscientia, & quare reprobatio potius dicitur præscientia quam prædestinatio. 588
11. Vtrum tam numerus numerans quam numerus numeratus electorum sit certus: & an scriptus in libro vitæ, de ipso possit deleri. 589
12. Qua certitudine certus est numerus electorum. 591
13. Quomodo debet hæc auctoritas intelligi qua dicitur, Tene quod habes, ne alter accipiat coronam tuam. 591
14. Vtrum prædestinatus potest damnari & præscitus saluari. 592
15. Quid intelligitur per conditionē implicitam cum dicitur, prædestinatum necesse est saluari. 593
16. Vtrum prædestinatum necesse est saluari. 594
17. Vtrum Deo conueniat eligere, & electio cadat in Deum. 597
18. Quid sit electio. ibid.
19. Vtrum electio secundum rationem intelligentiæ sit ante prædestinationem vel post. 598
20. Ad quid sit electio. 596
21. Cuius sit electio, an omnium, an aliquorum & aliquorum non. 599
22. Vtrum prædestinatio sit causa appositionis gratiæ: & an sit causa necessaria, contingens, vel communis. 599

23. Vtrum obduratio sit effectus reprobationis æternæ, & an Deus sit causa reprobationis. 600

DISTINCTIO XLI.

Art. 1. Vtrum prædestinatio possit iuuari orationibus sanctorum. 502
2. Vtrum prædestinatio cadat sub merito prædestinati, vt aliquis sibi mereatur prædestinationem. 603
3. Vtrum præscientia meritorum sit causa prædestinationis. 604
4. Vtrum sicut voluntas Dei habet se vt causa in prædestinatione, ita etiam se habeat in reprobatione. 607
5. Vtrum scientia Dei sit variabilis. 609
6. Vtrum Deus sciat omnia complexa, vt propositiones, & enunciabilia quæ quandoque sciuit. ibid.
7. Vtrum enunciabilia semper sint vera. 610
8. Vtrum prima veritate sunt omnia vera quæ vera sunt. ibid.

DISTINCTIO XLII.

Art. 1. Vtrum omnipotentia Deo conueniat, & an ipse tota potentia agat in omnipotentia sua. 611
2. Vtrum omnipotentia sit proprium solius Dei, an etiam alterius. 513
3. Quæritur cum omne proprium sit de consequentibus essentiam, vt dicit Boetius, ratione cuius quod est in essentia, vel substantia diuina, ista omnipotentia sequitur diuinam essentiam, &c. 514
4. Quid respondet omnipotentiæ diuinæ ex parte rei. 615
5. An potentia diuina æquatur scientiæ. ibid.
6. Vtrum Deus possit facere omne impossibile tam per accidens quam per se. 616
7. Vtrum Deus potest omnia facere, vel dumtaxat ea, quæ conueniunt veritati & iustitiæ, & quomodo differunt illa, & quid dicatur ratio, quando dicit Augustinus, quod Deus potuit omnia facere simul, sed ratio prohibuit. 618
8. Vtrum Deus potest ambulare, loqui, peccare, mori, falli, miser fieri, vinci, vel non, & penes quid sumantur. 620
9. Vtrum possibile simpliciter dicatur secundum causas inferiores vel superiores. 62
10. Vtrum omnipotentia potest conuenire aliis à Deo, & an sit communis tribus personis, & an potest conuenire beatis. 623

DISTINCTIO XLIII.

Art. 1. Vtrum potentia Dei sit infinita. 625
2. Vtrum potentia Dei possit finiri ad actus aut non. 626
3. Vtrum Deus aliqua fecerit, aut possit, quæ nec bonum nec iustum est fieri: & an potest facere iniustum, vel præter vel contra iustitiam: & vtrum potest damnare Petrum, & saluare Iudam. 627
4. Cur Deus apud quosdam non fecit virtutes. 630

DISTINCTIO XLIIII.

Art. 1. Vtrum Deus ab æterno res facere potuit, & vtrum facere mundum prius potuit quam fecit. 632
2. Vtrum ea quæ fecit Deus potuit facere meliora. 633
3. Vtrum bonitatem, quæ resultat ex ordine vniuersi, potuit Deus meliorem facere quam fecerit. 634
4. Vtrum Deus potuit & non voluit, aut voluit & non potuit mundum meliorem facere quam fecit. 635
5. Vtrum Christus, beata Virgo, Angeli & Adam potuerint meliores fieri quam facti sunt: & an Christus sit de vniuersitate operum Dei; & quomodo intelligatur, quod beata Virgo sit exaltata super omnes choros Angelorum. 636
6. Vtrum Deus semper possit quod potuit 638

DISTINCTIO XLV.

Art. 1. Vtrum in Deo sit voluntas. 640
2. Quid est voluntas diuina, & an sit idem cum Dei essentia, 641
3. Vtrum hoc loco bene ponatur tractatus de Dei voluntate. ibid.
4. Vtrum diuina voluntas sit causa. 643
5. Vtrum voluntas Dei sit causa omnium rerum quæ subsunt suæ potentiæ, & quare Deus non dicitur omniuolens sicut omnipotens & omnisciens. ibid.
6. Vtrum voluntas diuina sit communis vel propria, necessaria, vel contingens omnium rerum causa. 644
7. Vtrum voluntas Dei habeat causam. ibid.
8. Vtrum voluntas diuina sit prima causa omnium rerum. 646
9. Vtrum voluntas beneplaciti sit multiplex sicut voluntas signi. 647
10. Vtrum diuina voluntas sit mutabilis. ibid.
11. Vtrum tantum quinque sint signa voluntatis diuinæ. 848
12. Vtrum in Deo sit consilium. 649
13. Vtrum Deus bene præcepit Abrahæ immolare proprium filium. 750

DISTINCTIO XLVI.

Art. 1. Vtrum voluntas beneplaciti in Deo per aliqua possit impediri. 653
2. Vtrum bonum sit malum fieri aut malum esse. 654

3. In quo ponitur bonitas ista, bonum est malum fieri: & an bonum est malum facere: & an possit concedi, bonum est malitiam fieri. 656
4. In quid sicuti in volitum notatur transire voluntas, cum dicitur, Deus vult malum fieri vel esse. 657
5. Quæ differentia est inter istas propositiones, nolle hoc, & non velle hoc, & velle hoc non fieri. 658
6. Vtrum malum sit expediens vniuerso & conferens ad complementum vniuersi. 659
7. Penes quid accipitur diuisio bonorum & defectuum quos Magister enumerat in litera. 661
8. Vtrum alicui facienti malum potest euenire ex malo bonum. ibid.
9. Quare Deus permittit malum fieri. 662
10. Vtrum malum faciens tendat in non esse. 663
11. Quid sit veritas. 664
12. Quot modis dicatur veritas. 666
13. Vtrum verum conuertatur cum ente vno & bono, & vtrum intellectus negatiuarum enunciationum potest reduci ad ens. 667
14. Secundum quem ordinem habent se ad inuicem vnum, verum, bonum, ens. 669
15. Vtrum veritas sit æterna, & an sint plures veritates ab æterno, & an veritas potest incipere & desinere esse, & an veritas potest cogitari non esse, & an anima rationalis sit immortalis. ibid.
16. Vtrum veritas sit simplex & immutabilis. 671
17. Vtrum omnia vera sint veritate prima formaliter. 673
18. Vtrum omne verum sit à prima veritate efficienter. 674
19. Vtrum omne verum à quocunque dicitur, à Spiritu sancto est. 676

DISTINCTIO XLVII.

Art. 1. Vtrum voluntas Dei semper sit efficax. 678
2. Vtrum malum ordinatum sit aut inordinatum. ibid.
3. Quare nihil potest fieri contra permissionem, & tamen aliquid fit contra præceptum & consilium & contra prohibitionem. 680

DISTINCTIO XLVIII.

Art. 1. Vtrum possibile sit nos conformare voluntatem nostram voluntati diuinæ. 682
2. In quo consistit conformitas voluntatis diuinæ & voluntatis nostræ, &c. 683
3. Vtrum si in pluribus sit conformitas voluntatis diuinæ & nostræ, an excludat aliam per repugnantiam. 684
4. Vtrum omnes teneantur conformare diuinæ voluntati suam voluntatem. 685
5. Vtrum teneamur nos conformare in volito quod scimus Deum velle, sed tamen non congruit nobis hoc velle. 686
6. Vtrum omnes sancti & specialiter beata Virgo & Apostoli voluerunt passionem Christi. 687
7. Vtrum dæmones persuaserint Iudæis crucifigentibus Christum passionem eius. 688

PRIVILEGE DV ROY.

LOVYS par la grace de Dieu, Roy de France & de Nauarre, à Nos Amez & feaux Conseillers, les Gens tenans nos Cours de Parlements, Maistres des Requestes ordinaires de Nostre Hostel, Baillifs, Seneschaux, Preuosts, leurs Lieutenants, & à tous autres de nos Iusticiers & Officiers qu'il appartiendra, Salut: Nostre cher & bien Amé IEAN-ANTOINE HVGVETAN, le fils, Marchand Libraire à Lyon, Nous a fait remonstrer qu'il desireroit imprimer les *Oeuures d'Albert le Grand*, ce qu'il ne peut faire sans grand frais, desquels il craindroit d'estre frustré s'il n'auoit Nos lettres sur ce necessaires, lesquelles il nous a tres-humblement suppliés de luy accorder. A CES CAVSES, Nous auons permis & permettons par ces presentes, à l'Exposant d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter en tous les lieux de nostre obeissance ledit liure, en vn ou plusieus Volumes, en telles marques, en tel Caractaire, & autant de fois qu'il voudra, durant vingt ans entiers & accomplis, à compter du iour que chaque Volume sera acheué d'imprimer pour la premiere fois: & faisons tres-expresses deffences à toutes personnes de quelle qualité & condition qu'elles soyent de l'imprimer, faire imprimer, vendre ny debiter en aucun lieu de nostre obeyssance soubs pretexte d'augmentation, correction, changement de tiltre, fausses marques ou autrement, en quelque sorte & maniere que ce soit, sans le consentement de l'Exposant ou de ceux qui auront droit de luy, à peine de quinze liures d'amande, payables par chacun des Contreuenans, & applicables vn tiers à Nous, vn tiers à l'Hostel Dieu de Paris, & l'autre tiers audit Exposant, de confiscation des Exemplaires contrefaicts, & de tous depens dommages & interests, à cōdition qu'il sera mis deux Exemplaires dudit Liure en nostre Bibliotheque publique, & vn à celle de nostre tres-cher & Feal le Sieur Seguier Cheualier, Chancelier de France, auant que l'exposer en vente à peine de nullités des presentes. Du contenu desquelles Nous voulons que vous fassiez iouïr plainement & paisiblement l'Exposant, ou ceux qui auront son droit, empeschant qu'il ne leur soit donné aucun empeschement, Voulons aussi qu'en mettant au commencement ou à la fin de chasque Volume dudit Liure, vn Extraict des presentes, elles soient tenuës pour duëment signifiées, & que foy y soit adioustée & aux coppies, collationnées par l'vn de nos Amez & feaux Conseillers & Secretaires, comme à l'Original. Mandons au premier Nostre Huissier ou Sergent sur ce requis, de faire pour l'execution d'icelles, tous exploits necessaires sans demander autre permission. CAR TEL EST NOSTRE PLAISIR, nonobstant Clameur de Haro, Chartre Normandie, & autres lettres à ce contraires. Donné à Paris le neufiéme iour Nouembre l'an de grace mil six cens quarante-quatre, & de nostre Regne le second.

Signé par le Roy en son Conseil.

CONRART.

Ledit Huguetan a associé au susdit Priuilege Claude Prost, Pierre & Claude Rigaud Freres, & Hierosme de la Garde, pour en iouyr auec luy durant le temps porté par iceluy, conformément à leur Scrit du 7. Feurier 1644.

Acheué d'imprimer pour la premiere fois le 5. Iuillet 1650.

D. ALBERTI MAGNI, RATISBONENSIS EPISCOPI, ORDINIS PRÆDICATORVM, COMMENTARII IN PRIMVM LIBRVM SENTENTIARVM.

PROLOGVS.

EGo ex ore Altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci in cælis vt oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texi omnem carnem Eccli. 24. *Hic secundum ordinem tanguntur quatuor: ex quibus secundum seriem Libri istius trahitur materia quatuor Librorum. In primo enim notatur distinctio personarum, & processio vnius ab alia, cum dicit.* Ego ex ore Altissimi prodij. *Per ly* Ego *supponitur sapientia loquens: per ly* Ore *autem Pater secundum quod ipse per generationem principium Filij est vt est Verbum. Nec os autem vnde Verbum procedit, nec ipsum Verbum est sine Spiritu: & ideo in ore & in Verbo significatur processio Spiritus sancti ab vtroque: quod probatur ex hoc quod dicit* Damasc. lib. 1. de fide ortho. c. 7. *In diuina natura simplici & incomposita esse quidem Spiritum Dei pie confitendum est: propterea quòd non est Dei Verbum deficientius nostro verbo. Non est autem pium, quippiam alienum spiritum extra Deum profusum existimare, sicut fit in nobis compositis. Hoc est etiam quod dicit.* Aug. in lib de Trinitate 9. *Verbum quod insinuare contendimus, cum amore notitia est. Per ly Altissimi autem supponitur Pater qui licet non sit altior Filio vel Spiritu sancto: eo quod vna sit altitudo trium, sicut vna dignitas & vnus honor: tamen per appropriationem conuenit Patri esse altissimum, eo quod ipse principium est totius diuinitatis, vt dicit.* August. *eo quod ipse principium est non de principio: Filius autem principium de principio: Spiritus sanctus autem non est principium respectu alicuius personæ, sed respectu creaturæ tantum, & est de vtroque principio, scilicet, Patre & Filio. Secundum est quod dicit.* **Materia primi Libri.**

Primogenita ante omnem creaturam: *in quo notatur materia secundi Libri, in quo de creaturis agitur: & per verbum illud significatur creatura duobus modis, scilicet, secundum exitum suum per creationem à prima causa quæ Deus est, cum dicit:* Primogenita, *&c. & secundum quod est in propria natura & vniuersitate, cum dicit:* Omnem creaturam. *Sicut enim dicit.* Psalm. 32. *Ipse dixit, & facta sunt. Et dicit* Aug. *id est, Verbum genuit in quo erat vt fieret. Erat, inquam, in Verbo secundum quod Verbum est ars Patris plena rationum omnium viuentium, id est, qui omnes in ipso viuunt & vita sunt.* **Materia secundi Libri.**

Erat autem creatura in hoc Verbo dupliciter, scilicet, sicut in medio cognoscendi

Creatura dupliciter erat in Verbo.

secundum rationem, & sicut in causa operatiua & productiua: & ideo Ioan. 1. *dicitur. Quod factum est, in ipso vita erat & lux. Lux, inquam, irradians super omnia cognita: sicut dicit* Psalm. Psalm. 109. *Ex vetero ante luciferum genui te in splendoribus Sanctorum, id est, sanctitatis & puritatis æternæ. Vita autem secundum quòd est operatiuum Verbum: quod enim respectu quorumdam à Philosophis attribuitur motui cæli, dicendo quòd est immortale & sine quiete in his quæ sunt, vt vita quædam natura existentibus omnibus: hoc per prius conuenit Verbo respectu omnium creaturarum: quia omnia sunt in ipso vt in causa, & portantur ab ipso ne intereant. Vnde ad* Heb. 1. *Portans omnia Verbo virtutis suæ. Hæc enim duo (vt dicit* Aug. *&* Anselmus) *significant duplicem motum effluxus creaturæ à Creatore: secundum enim quòd sunt vita in ipso, effluunt à Verbo, vt subsistant in natura propria: & secundum quòd sunt lux, effluendo manifestantur in intelligentia angelica. Et quod Verbum sit principium patet per* August. in 1. sup. Gen. cap. 18. *sic: Ante omnia meminerimus non temporalibus, quasi animi sui aut corporis motibus operari Deum, sicut operatur homo vel Angelus: sed æternis atque incommutabilibus & stabilibus rationibus coëterni sibi Verbi sui. De secundo autem dicit idem ibidem* lib. 3. cap. 20. *Vbi sic dicit: Primo creabatur lux in qua fieret cognitio Verbi Dei per quod creabatur, atque ipsa cognitio illi esset ab informitate sua conuerti ad formantem Deum.*

Sed obiicitur de hoc quod dicit: Primogenita, *&c. Quia hoc videtur ponere ordinem sui ad creaturam: & cum omnis ordo sit secundum aliquod commune ipsis ordinatis, videtur Creator aliquid commune habere cum creatura: quod non est verum. Solutio. Dicendum, quòd notatur ibi ordo causæ ad causatum, & æternitatis ad tempus: & nihil prohibet aliquid esse commune, non vniuoce ens in vtroque, sed per prius & posterius. Quod autem hoc sit verum patet per* Basilium in quodam sermone de fide diuinitatis, *vbi sic dicit: Accipere naturam Filio cum omni creatura commune est: habere autem naturaliter proprium est eius, quia ex natura est Patris. Per aliam autem partem supponitur creatura in proprio genere, scilicet, in se per nomen creaturæ, & in vniuersitate per signum distributionis secundum quod habetur* Gen. 1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat: & erant valde bona: vbi dicit* Glos. *quod in se quodlibet creatum bonum erat: sed vniuersalitas erat optima. Sequitur.*

Materia tertij Libri.

Ego feci in cælis vt oriretur lumen indeficiens. *Per hoc autem habetur materia tertij Libri: ortus enim luminis est ortus solis iustitiæ Christi Dei nostri, quando visitauit per viscera misericordiæ suæ nos, oriens ex alto illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent: in quo accipitur sacramentum incarnationis & passionis. Lumen autem indeficiens ex se, licet ex nobis quandoque deficiat, est gratia virtutum, donorum, & præceptorum, de quibus agitur in secunda parte tertij Libri. Vnde* Iacob. 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est descendens à Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Hoc autem lumen fecit in cælis ad literam: quia captiuam duxit captiuitatem, & dedit dona hominibus. Vel in cælis, id est, in Sanctis. Sequitur.*

Materia quarti Libri.

Sicut nebula *&c. Per hoc habetur materia quarti Libri. Nebula enim est obscura, & reliquiæ pluuiæ, & signum serenitatis, vt dicit Philosophus: & per obscuritatem significat gratiam sacramentorum elementis corporalibus obscuratam. Reliquiæ autem pluuiæ: quia tempestas peccati & obnubilatio causat sacramenta, vt habetur in 4. vt homo per idem redeat, per quod recessit à Deo. Inquantum autem signum serenitatis est, significat rem omnium sacramentorum significatam, & non contentam, quæ est gloria resurgentium, de quibus agitur in secunda parte quarti. Hæc est nebula de qua dicitur* Eccli. 43. *Medicina omnium in festinatione nebulæ. Quia per sacramenta medetur culpæ, per gloriam resurrectionis medetur miseriæ.*

PROLOGVS MAGISTRI.

CVPIENTES aliquid de penuria ac tenuitate nostra cum paupercula in gazophilacium Domini mittere, ardua scandere, opus vltra vires nostras agere præsumpsimus; consummationis fiduciam laborisque mercedem in Samaritano statuentes qui prolatis in curationem semiuiui duobus denariis, supereroganti cuncta reddere professus est. Delectat nos veritas pollicentis: sed terret immensitas laboris. Desiderium hortatur proficiendi: sed dehortatur infirmitas deficiendi, quam vincit zelus domus Dei: [a] quo inardescentes fidem nostram aduersus errores carnalium atque animalium hominum, Dauidicæ turris clypeis munire, vel potius munitam ostendere, ac theologicarum inquisitionum abdita aperire, necnon & Sacramentorum Ecclesiasticorum pro modulo intelligentiæ nostræ notitiam tradere studuimus, [b] non valentes studiosorum fratrum votis iure resistere, eorum in Christo laudabilibus studiis, linguâ ac stylo seruire flagitantium: quas bigas in nobis agitat Christi charitas. [c] Quamuis non ambigamus omnem humani eloquij sermonem, calumniæ atque conditioni æmulorum semper fuisse obnoxium: quia dissentientibus voluntatum motibus, dissentiens quoque fit animorum sensus: vt cum omne dictum veri ratione perfectum sit, tamen dum aliud aliis aut videtur, aut complacet, veritati vel non intellectæ, vel offendenti, & impietatis error obnitatur, ac voluntatis inuidia resultet: quam Deus seculi huius operatur in illis diffidentiæ filiis: qui non rationi voluntatem subiiciunt, nec doctrinæ studium impendunt: sed his quæ somniant sapientiæ verba coaptare nituntur, non veri, sed placiti rationem sectantes: quos iniqua voluntas non ad intelligentiam veritatis, sed ad defensionem placentium incitat: non desiderantes doceri veritatem, sed ab ea ad fabulas conuertentes auditum. Quorum professio est magis placita quam docenda conquirere, nec docenda desiderare, sed desideratis doctrinam coaptare. Habent rationem sapientiæ in * superstitione: quia fidei defectionem sequitur hypocrisis mendax: vt sit vel in verbis pietas quam amisit conscientia, ipsamque simulatam pietatem omni verborum mendacio impiam reddunt: falsæ doctrinæ institutis, fidei sanctitatem corrumpere molientes: auriumque pruriginem sub nouello sui desiderij dogmate aliis ingerentes, qui contentioni studentes contra veritatem sine fœdere bellant. Inter veri namque assertionem, & placiti defensionem pertinax pugna est: dum se & veritas tenet, & se voluntas erroris tuetur. Horum igitur Deo odibilem ecclesiam euertere, atque ora oppilare (ne virus nequitiæ in alios effundere queant) & lucernam veritatis in candelabro exaltare volentes, in labore multo ac sudore, hoc volumen Deo præstante compegimus, ex testimoniis veritatis in æternum fundatis, in quatuor libris distinctum. In quo maiorum exempla doctrinamque recipies: in quo per Dominicæ fidei synceram professionem, vipereæ doctrinæ fraudulentiam prodidimus, aditum demonstrandæ veritatis complexi: nec periculo impiæ professionis inserti, temperato inter vtrumque moderamine vtentes. Sicubi vero parum vox nostra insonuit, non à paternis discessit limitibus. [d] Non igitur debet hic labor cuicumque pigro vel multum docto videri superfluus: cum multis impigris multisque indoctis, inter quos etiam & mihi sit necessarius, breui volumine complicans Patrum sententias, appositis eorum testimoniis: vt non sit necesse quærenti librorum numerositatem euoluere, cui breuitas quod quæritur, offert sine labore. In hoc autem tractatu non solum pium lectorem, sed etiam liberum correctorem desidero: maxime vbi profunda versatur verita-

Luc. 21. Marc. 12.

Luc. 10.

[a] Ex August. lib. 3. de Trinit. in procemio. Cant. 4.

[b] Ex eod. Aug. loc. cit.

[c] Ex Hila. in princ. 10. de Trin.

2. Corinth. 4. Ephes. 2.

2. Timoth. 4. * al Superficie.

2. Tim. 4.

[d] Ex Aug. in proœmio 3. de Trin.

tis quæstio, quæ vtinam tot haberet inuentores, quot habet contradictores. Vt autem quod quæritur facilius occurrat, titulos quibus singulorum librorum capitula distinguuntur, præmisimus.

IN PROLOGVM *Magistri Expositio.*

CVPIENTES aliquid,&c.] Procœmium istud diuiditur in tres partes, quarum prima sumitur ex parte scripti siue operis, cuius assignat causas mouentes: finalem, materialem, & formalem. Secunda autem sumitur ex parte scripti eius cui scribitur, siue quibus fit opus istud, quæ incipit *ibi* [Non igitur debet] Tertia autem sumitur ex parte scribentis, in qua Auctor determinat dispositionem suam in scribendo, dicens se quærere pium lectorem & liberum correctorem in hoc scripto, & hæc incipit *ibi* [In hoc autem tractatu non solum, &c.] Prima harum partium diuiditur in duas, in quarum prima tangit causas mouentes ex parte Dei & proximi. In secunda autem ex causis mouentibus concludit etiam alias causas huius operis *ibi* [Horum ergo Deo odibilem] Prima autem quæ continet causas mouentes ad scribendum, diuiditur in duas partes secundum duos ramos charitatis. In prima enim dicit mouentes ex parte dilectionis Dei. In secunda autem dicit mouentem ex parte dilectionis proximi: & hæc incipit *ibi* [Non valentes studiosorum] Adhuc prima quæ continet mouentem ex parte dilectionis Dei, subdiuiditur in quatuor. In prima tangit causam mouentem ex parte mercedis promissæ scribentibus. In secunda miscet duas mouentes: vnam per se, aliam per aliud, cum duabus retrahentibus *ibi* [Delectat nos veritas pollicentis] In tertia ponit vnam vincentem, & duas retrahentes *ibi* [Quam vincit zelus] In quarta istarum ex causis istis sufficientibus ad mouendum ex parte dilectionis Dei tangit succincte quid scribere intendat: iuxta quod infra post omnes alias causas hoc prolixius exequi disposuit: & hæc incipit *ibi* [Quo inardescentes fidem nostram, &c.] Litera sic exponitur.

Cupientes aliquid, &c.] Humilitatem offert, & difficultatem: quia aliquid sonat parum. Vnde *Iob* 26. Cum vix paruam stillam sermonis eius audierimus, tonitruum magnitudinis eius quis poterit intueri? Parua stilla est sermo de creaturis. Tonitruum obruens & emicans de nube obscuritatis, est sermo de Trinitate & vnitate. Hoc autem contingit propter materiæ difficultatem: sicut habetur *Eccl*æ. 1. Cunctæ res difficiles: non potest eas homo explicare sermone [In gazophilacium, &c.] Gazæ diuitias persice sonant, philaxe græce seruare: vnde gazophilacium seruatorium siue theca diuitiarum est. Hoc autem in hoc Libro studium significat sanctæ Ecclesiæ, in quo reposuerunt Doctores sancti suos libros.

Erat autem apud veteres triplex gazophilacium, scilicet, musach quod erat ad oblationes regum, de quo habetur 4. *Regum* 16. quod Achaz musach sabbati, & ingressum regis exterius conuertit in templum Domini propter regem Assyriorum. Corban autem vel corbona erat ad donaria sacerdotum, de quo legitur *Matth*. 27. Nō licet eos mittere in corbonam, &c. Tertium communiter dicitur gazophilacium quod erat ad oblationes plebis, de quo habetur *Lucæ* 21. Respiciens eos qui mittebant munera in gazophilacium diuites, &c. Alij aliter dicunt: eo enim quod legitur musach sabbati, dicunt quod in illo reponebantur oblationes festiuæ: quia vero corban hebraice idem est quod votum, dicunt quòd in illo reponebantur oblationes votiuæ, in gazophilacio autem spontaneæ. Et sequitur. *Triplex gazophilacium.*

De penuria, &c.] Penuria dicit defectum bonorum acquisitorum, & secundum translationem ad spiritualia, dicit defectum habitus acquisiti in intellectu qui est scientia. Tenuitas autem dicit diminutionem quantitatis debitæ, & translatum dicit exiguitatem ingenij ad actum inuentionis scientiæ. Quod autem sequitur [Ardua scandere, &c.] respondet penuriæ: quia diuina dicuntur ardua respectu scitorum de quibus est scientia. Quòd verò dicit [opus vltra vires] respondet secundo quod est tenuitas: quia hoc dicebat hebetudinem vis naturalis, quod est ingenium.

Ardua scandere, &c.] Nota, quod ardua sunt alta quædam, sed non eleuata supra potentiam nostri intellectus. Opus autem vltra vires est, quod est eleuatum supra nostram potentiam. Scanduntur autem ardua triplici gradu: quædam enim accedunt ad animam nostram sensu, imaginatione, & intellectu: quædam imaginatione, & intellectu tantum: quædam autem intellectu tantum. Prima sunt alta tantum, secunda altiora, tertia altissima. Vnde *August. super Gen.* 12. *cap.* 6. Tria visionum genera occurrunt. Vnum per oculos, quibus res corporales videntur: alterum per spiritum, quo res absentes corporales cogitantur: tertium per contuitum mentis, quo species rerum intellecta conspicitur. Et hæc respondent tribus in Prophetia, scilicet, coniunctis secundum rationem diffinitiuam cum motu & materia, quæ sunt naturalia: & separatis secundū rationem à motu & materia, sed tamen per esse coniunctis, & hæc sunt mathematicalia: & separatis per esse & per diffinitionem à motu & materia, & hæc sunt diuina à quibus trahuntur rationes naturales ad cognoscendum Creatorem, sicut facit infra 3. & 4. distinctione [Opus autem vltra vires, &c.] est cognitio Trinitatis & vnitatis. *Tripliciter scanduntur ardua.*

Sed videtur esse contra quod dicit *Ecclesiasticus* 3. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Item, In *Prouerb*. 23. Ne

Ne erigas oculos ad opes quas non potes habere: quia facient sibi pennas quasi aquilæ,& volabunt in cælum. Responsio, quòd vltra vires nostras est secundum se: sed cum ratio fide iuuatur, valet in id in quod ante non valuit. Vnde ad *Heb.* 11. Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Et 2. *ad Corinth.* 3. Non quod sufficientes simus aliquid cogitare à nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est.

Quam vincit zelus Dei, &c.] *Psalm.* 68. Zelus domus tuæ comedit me. Et hoc inducitur *Ioan.* 2. & ibi dicit *Glossa*: Zelus bonus est quo animus, abiecto timore humano, accenditur & eo comeditur, quod quælibet praua quæ viderit, corrigere satagit: si nequiuerit, tolerat, & gemit.

Aduersus errores carnalium, &c] 1. ad *Cor.* 2. Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. Stultitia enim est illi: & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur, id est, fit examinatio spiritualium. Et quos Magister hic distinguendo vocat carnales & animales, Apostolus communiter animales vocat. Vnde *Glossa ibidem*: Animalis homo dicitur vel vita, vel sensu: vita autem animalis dicitur, qui fertur dissoluta lasciuia animæ suæ, quam infra naturalis ordinis metas spiritus rector non continet, eo quod ipse Deo se regenti non subiicit: homo vero sensu dicitur animalis, qui de Deo iuxta corporum phantasiam, vel legis literam, vel rationem physicam iudicat.

Animalis homo dicitur dupliciter.

Dauidicæ turris clypeis, &c.] *Cantic.* 4. Sicut turris Dauid collum tuum quæ ædificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, &c. Collum autem est per quod corpus coniungitur capiti, & in quo verba formantur, & significat fidem quæ Ecclesiam Deo iungit. Clypei autem sunt auctoritates veritatis repertæ à Sanctis, habentes signa ducum nostrorum, scilicet, *Augustini*, *Hieronymi*, & aliorum Doctorum. Armatura autem fortium est syllogismus & similitudo congrua quibus progredimur in hac scientia.

Non valentes studiosorum, &c.] Hîc tangit causam mouentem ex parte dilectionis proximi, & sicut prius miscet cum hac causa etiam causam retrahentem, & sic sunt hîc duo. Primo causa mouens est amor proximi. Secundo causa retrahens, obtrectatio inuidorum *ibi* [Quamuis non ambigamus,] Prima habet duo, scilicet, efflagitationem studiosorum: quia excitat auditorum studium: secundo etiam charitas Christi in membris. Secunda autem diuiditur in duas partes, in quarum prima describit detrahentes. Quia vero aperta malitia nocere non potest: ideo in secunda tangit modum simulationis eorum *ibi* [Habet rationem sapientiæ in superstitione, &c.] In prima tangit duo, scilicet, quod detrectatio æmulorum non valet eum retrahere, & descriptionem æmulorum *ibi* [Quia dissentientibus, &c.] Et hæc secunda habet quatuor, scilicet, descriptionem eorum à causa proxima pertinaciæ. Secundò à causa extrinseca suggerente *ibi*] Quam Deus huius seculi.] Tertio à peruersitate ordinis in anima *ibi* [Quos iniqua voluntas] Quarto à studio *ibi* [Quorum professio est lingua, & stylo] Quorum primo scientia docetur, secundo perpetuatur. Vel lingua dicit: quia alicubi, licet parum vox sua insonuit: stylo autem, propter hoc quod ponit scripta sub stylo Patrum.

Agitat Christi charitas, &c.] Contra: *Eccles.* 9. Nemo scit vtrum odio vel amore dignus sit. Solutio. Charitas potest sumi secundum virtutem nominis, scilicet, vt est amor appretians multum amatum, & sic certi possumus esse de charitate per coniecturas experientiæ: vel potest sumi pro habitu distinguente inter filios regni & perditionis, & sic nemo est certus in via.

Charitas accipitur dupliciter.

Obiicitur de hoc quod dicit [Veritati non intellectæ vel offendenti, &c] Hoc enim videtur dicere *Hieron.* dicens, quod veritas odium parit. Sed contra: 3. *Esdræ* 4. Omnis terra veritatem inuocat, cælum etiam ipsam benedicit, & omnia opera mouentur & tremunt eam. Item *ibidem*. Omnes benignantur in operibus veritatis, & non est in iudicio eius iniquum. Præterea, *Philosopus* dicit, quòd finis intelligentiæ speculatiuæ est veritas: nihil autem odit finem, sed potius desiderat. Sed contra: Qui malè agit, odit lucem & non venit ad lucem, vt non manifestentur opera eius *Ioan.* 3. Solutio. Veritas per se delectabilis est omni homini, & omni naturæ intellectiuæ & rationali: sed per accidens offendit, aut habet contradictores. Et hoc accidês est vt frequenter triplex, scilicet, quia est contraria volito, & sic loquitur hic Magister, vt patet in litera: vel quia ab aliquo cui inuidetur, est inuenta: vel quia arguit malitiam in audiente, sicut habetur 3. *Regum* 22. Remansit vir vnus per quem possumus interrogare Dominum: sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum, Michæas filius Iemla.

Veritas odium parit per accidens tripliciter.

Quam Deus huius seculi operatur, &c.] 2. *Corinth.* 4. Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat in eis illuminatio Euangelij gloriæ Christi qui est imago Dei inuisibilis: & exponitur ibi à *Glossa* quatuor modis, scilicet, pro Deo iusto qui regit bonos, & pro merito impietatis in infidelitatem permittit præcipitari malos. Secundo pro diabolo qui Deus & princeps huius mundi est. *Ioan.* 14. Venit enim princeps huius mundi, &c. Tertio de superbia quæ est causa excæcationis. Quarto de ventre. Vnde ad *Gal.* 5. Quorum Deus venter est.

Obiicitur autem contra hoc quod dicit [Diffidentiæ filiis, &c.] Quia dicit. *Hieron.* quòd de nemine desperandum est, dum est in via. Solutio. Quantum est de misericordia Dei & ratione viæ non est desperandum: sed quantum est de ratione morbi: quia peccatum incredulitatis vix deseritur, eo quod alludere videtur rationi.

Non rationi voluntatem subiiciunt, &c.] Hoc secundum *Auicem.* est principium mali: sicut etiam dicit versus:

Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas.

Hæc enim est peruersitas recti ordinis: de quibus

quibus *Eccli.*1. Peruersi difficile corriguntur, & stultorum infinitus est numerus.

Hæresis dicitur somniũ. Sed his quæ somniant, &c.] Bene vocat hæresim somnium: quod in somnio simulachra ex imaginatione mouentur ad organum sensus communis: & fit conuersio animæ super simulachrum sicut super rem. Ita hæretici de corde suo phantastico proferunt simulachra & conuertuntur ad ea, sicut ad rerum veritatem.

Ad fabulas,&c.] Mira dicere quærunt: quia dicit *Philosophus* in primo metaphysicæ,quod fabula composita est ex miris. 2.*ad Tim.*4. A veritate quidem auditum auertent:ad fabulas autem conuertentur.

Magis placita, &c.] *Isa.*30.Dicunt videntibus, Nolite videre: & aspicientibus, Nolite aspicere nobis quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores.

Habent rationem sapientiæ,&c.] Hæc pars quæ est de modo simulationis eorum, habet tres partes. Prima continet pietatis simulationes, secunda simulationis falsitatem & mendacium *ibi* [Ipsamque simulatam pietatem] Tertio ponit huius mendacij & falsitatis probationem *ibi* [falsæ doctrinæ institutis.

In superstitione, &c.] *Aug.* Religio supra modum obseruata, superstitio est vocata. Sequitur [Quod fidei defectionem, &c.] 2. *Tim.*4.Spiritus manifeste dicit quod in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam. Sequitur [Vt sit vel in verbis pietas, &c.] 2.*Timoth.*3. Habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius penitus abnegantes,& hos deuita.

Obiicitur autem de hoc quod dicit [Omni verborum mendacio, &c.] Contra, Supra illud *Luc.*17. Occurrerunt ei decem viri leprosi, ibi *Glo. Bedæ*, Leprosi sunt hæretici, qui quasi varios colores habentes in eodem corpore, varias sectas nunc falsitatis, nunc veritatis permiscent in eadem prædicatione. Solutio. Licet non semper quoad dicta, tamen quoad finem semper mentiuntur:& ita intelligit Magister. Sequitur.

Falsæ doctrinæ institutum,&c.] In hac parte tres ponit rationes manifestantes mendacium hæreticorum. Prima sumitur ab institutis fallacibus, id est, principiis & articulis. Secunda sumitur à modo dictorum ab eis: quod nouella dicunt. Nouum autem est quod quoad sui initium est propinquum *ibi* [Sub nouello, &c.] Contra quod dicitur ad *Heb.* 11. Per fidem testimonium consecuti sunt senes. Et *Prouerb.*22. Ne transgrediaris terminos antiquos quos posuerunt patres tui. Tertia sumitur à modo disputandi, qui est cum contentione & clamoribus *ibi* [Qui contentioni studentes, &c.

Hæresis dicitur prurigo. Auriumque pruriginem, &c.] 2.*ad Timo.*4. Sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus. Est autem prurigo ex euaporatione corrupta tangere organa sensibilia, & est similis hæresi. Sequitur.

Qui contentioni, &c.] *Ambros. in Gloss. super Epistolam ad Rom.* 1. Contentio est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Et *Tullius in* 2.*Rhetoricæ* dicit, quod contentio est oratio acris, & ad confirmandum & ad confutandum accommodata [Dum & se veritas tenet, &c.] *Psalm.* 100.Veritas Domini manet in æternum. 3. *Esd.*4.Super omnia vincit veritas.Et subdit,Veritas manet, & inualescit in æternum, & viuit in secula seculorum.

Horum ergo odibilem Deo, &c.] *Psal.*25. Odiui Ecclesiam malignantium. In hac parte ex causis mouentibus etiam alias huius operis causas concludit: & habet sex partes, in quarum prima repetit breuiter causas mouentes duas, scilicet, euersionem hæreticorum, & exaltationem lucernæ veritatis, quæ sumitur secundum duplex opus sapientis determinatum à *Philosopho*, quòd est non mentiri eum de quibus nouit, & mentientem manifestare posse.

In secunda tangit Auctorem *ibi* [In labore multo, &c.] Et dicit tria, scilicet, laborem compilationis vt attentos reddat: modum compositionis per hoc quod dicit [Compegimus, &c.] Compactum enim est quod est ex diuersis coniunctum: sicut diuersæ sunt quæstiones, & auctoritates in hoc opere. Dicit etiam supponendo Auctorem, cum dicit [compegimus] quia in verbo primæ personæ determinata persona agens intelligitur.

In tertia tangit materiam,cum dicit [Ex testimoniis veritatis in æternum fundatis, &c.] id est, in æternitate: quia fides quæ in ipsis exprimitur, est de veritate prima & æterna. Vnde *Dionysius in lib. de di.no.*7.*cap.*Fides est vnicum credentium fundamentum, eos collocans in veritate, & in eis veritatem, incredibili incommutabilitate simplam veritatis scientiam habentibus credulis. Et *Apostolus* 1.*Cor.*3. Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus, id est, fides Iesu Christi.

In quarta tangit formam duplicem, scilicet, distinctionis materiæ secundum illum actum formæ,quo distinguit formatum ab aliis, cum dicit [In quatuor libris, &c.] Et modum probationum suarum quibus vtitur secundum actum formæ quo agit, & est principium actionum, cum dicit [In quo maiorum exempla, &c.] Et exempla referuntur ad similitudines quibus vtitur: doctrina autem ad auctoritates, & rationes alias.

In quinta tangit finem, cum dicit [In quo per Dominicæ, &c.] Et syncera professio fidei est finis per se: proditio autem hæresis est finis per accidens: & hos fines consequi contingit vno & eodem actu: quia manifestatio veritatis est destructio falsitatis. Vnde *Dion. in Epistola ad Policarpum Episc.* Hoc quid rite iuxta legem veritatis ostenso: quodlibet quod se aliter habeat, & veritatem simulet, arguetur.

In sexta & vltima tangit modum agendi triplicem, scilicet, pertingentiæ ad veritatis aditum per rationes fidei, & excludendo erro-

res

res, & hoc *ibi* [Aditum demonſtrandæ, &c.] Tertio tangit modum inter proprium inuentum, & alienum *ibi* [Sicubi vero parum, &c.] Secundo tangit modum inter ſubtile & groſſum, cum dicit [Temperato inter vtrumque.

Et lucernam veritatis, &c.] *Matth.* 5. Neque accendunt lucernam, & in abſcondito ponunt, &c. Lucerna autem eſt lux in teſta: & hic ponitur pro intellectu rationis in litera: quia ſicut dicit *Commentator ſuper primum cap. de di. no.* Nihil aliud eſt auctoritas quam rationis reperta veritas, ob poſteritatis vtilitatem ſcripto commendata. Sequitur.

Quid ſit auctoritas.

Non à paternis limitibus, &c.] Fecit Magiſter ſicut docet *Dionyſ. lib. de di. no. cap.* 2. Vniuerſaliter non audendum eſt dicere, nec etiam cogitare aliud de ſuperſubſtantiali & occulta diuinitate, præter ea quæ diuinitus nobis ex ſacris eloquiis ſunt expreſſa.

Non ergo debet labor hic, &c.] Hæc eſt pars ſecunda totius proœmij, in qua determinantur huius voluminis vtilitates ex parte auditoris, vel lectoris: & tangit tria, ſcilicet, cui vtile eſt, ſcilicet, impigro indocto: & primum notat ſtudium, quod innuit operis aliquam difficultatem: ſecundum autem notat ſcientiæ indigentiam, quod facit inquiſitionem, quia non quæritur niſi quod non habetur. Secundo tangit rationem vtilitatis ex breuitate, cum dicit [Breui volumine, &c.] Tertio tangit rationem vtilitatis ex materia, cum dicit [Patrum ſententias] Et nota quod *Auicemna* dicit, quòd ſententia eſt conceptio definita & certiſſima. *Iſaac autem in lib. diffinitionum* fere idem dicit ſic: Sententia eſt conceptio alterius partis contradictionis. Et à certitudine harum ſententiarum quæ hic collectæ ſunt, vocatur Liber ſententiarum.

Sententia quid eſt.

In hoc autem tractatu, &c.] Hic tangitur vltima pars totius proœmij, in qua Auctor tangit habitudinem ſui ad legentes, & tangit tria, ſcilicet, qualem deſiderat lectorem, quia pium, fidelem, & beneuolum ex charitate. Vnde *Bern. ſuper cant. ſerm.* 1. Ante carnem diſciplinæ ſtudiis edomitam, & mancipatam ſpiritui, ante ſpretam & abiectam ſeculi pompam & ſarcinam, indigne ab impuris lectio ſancta præſumitur. Secundo tangit qualem, & vbi vult habere correctorem, quia liberum. Eſt autem corrector liber, ſicut & homo liber. Dicit autem *Philoſophus*, quod dicimus hominem liberum cum ſui tantum cauſa eſt, & non alterius: ita etiam corrector eſt liber, quando tantum corrigit cauſa correctionis, & non cauſa ſubſannationis vel inuidiæ: & de hoc bene dicit *Aug. 2. de Trin. cap.* 1. ſic: Magis amabo inſpici à rectis, quàm timebo morderi à peruerſis: gratanter enim ſuſcipit oſculum columbinum pulcherrima & modeſtiſſima charitas. Dentem autem caninum vel euitat cautiſſima humilitas, vel retundit ſolidiſſima veritas: magiſque optabo à quolibet reprehendi, quàm ſiue ab errante ſiue ab adulante laudari. Tertio terminat proœmium in hoc quod titulos ad faciliorem adiungit inuentionem.

LIBRI PRIMI
SENTENTIARVM
PETRI LOMBARDI,
DISTINCTIO PRIMA.

A VETERIS ac nouæ legis continentiam, diligenti indagine: etiam atque etiam conſiderantibus nobis, præuiâ Dei gratiâ, innotuit Sacræ paginæ tractatum circa res, vel ſigna præcipue verſari: vt enim egregius Doctor Aug. ait in lib. de Doctrina Chriſtiana, Omnis doctrina vel rerum eſt, vel ſignorum: ſed res etiam per ſigna diſcuntur. Proprie autem hic res appellantur, quæ non ad ſignificandum aliquid adhibentur: ſigna vero quorum vſus eſt in ſignificando. Eorum autem aliqua ſunt, quorum omnis vſus eſt in ſignificando, non in iuſtificando, id eſt, quibus non vtimur niſi aliquid ſignificandi gratia, vt aliqua Sacramenta legalia. Alia quæ non ſolum ſignificant, ſed conferunt quod intus adiuuet: ſicut Euangelica Sacramenta. Ex quo aperte in-

De materia huius libri, & librorum diuiſione.

Lib. 1. c. 2.

telligitur, quæ hîc appellentur signa, res illæ videlicet quæ ad significandum aliquid adhibentur. Omne igitur signum etiam res aliqua est. Quod enim nulla res est, vt in eodem Aug. ait, omnino nihil est. Non autem è conuerso omnis res signum est: quia non adhibetur ad significandum aliquid. Cumque his intenderit theologorum speculatio studiosa atque modesta, diuinam Scripturam formam præscriptam in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis aditum ad res diuinas aliquatenus intelligendas, Deo duce aperire volentibus differendum est: & primum de rebus, postea de signis differemus.

DIVISIO TEXTVS.

VETERIS ac nouæ legis, &c.] Doctrina istius Libri quæ modo disputationis procedit, & ad perfectionem intellectus secundum scientiam Theologiæ est ordinata, diuiditur in tres partes totales, in quarum prima modo procœmiali proponit ea de quibus vt subiecti partibus est hæc doctrina. In secunda autem exequitur quæsita circa subiectum, & partes ipsius: vt de subiecto & passionibus eius scientia habeatur. Quia vero materia diffuse per quatuor partes tractatur in Libro, & quædam partes ipsius occultæ sunt, quædam autem magis manifestæ: sicut de æternis, & de his quæ erunt post finem mundi, occultæ: de creatis autem magis manifestæ: ideo in Epilogo in fine Libri repetit ea de quibus dixit. Secunda autem pars incipit in principio secundæ Distinctionis *ibi* [Hæc itaque vera & pia fide, &c.] Tertia vero incipit in fine quarti Libri *ibi* [Hæc de pedibus] Prima harum partium continetur in hac præsenti Distinctione, & diuiditur in duas partes. In prima enim parte inuestigat diuidendo & definiendo per auctoritates Sanctorum ea de quibus tractabit vt de subiecto. Secundo executurus ea summatim colligit, & tangit ordinem quo exequitur: & hoc in vltimo capitulo istius Distinctionis *ibi* [Omnium igitur quæ dicta sunt, &c.] Prima harum adhuc diuiditur in duas, in quarum prima per auctoritates & diuisiones & distinctiones quærit, De quo vt de subiecto sit tota Theologia? Secundo autem tangit dubia circunstantia quæ determinauit *ibi* [Notandum vero quod idem Aug. &c.] Prima harum adhuc subdiuiditur in duas, secundum quod duo exiguntur ad scientiam, scilicet, vt sciatur de quo est vt de subiecto, & vt sciatur quid quæritur de illo, id est, quæ passiones illius subiecti & partium eius, siue quæ proprietates eius inuestigentur. Prima harum continet primum capitulum, vbi Magister probat tractatum Theologiæ versari circa res & signa. Secunda autem incipit in secundo capit. *ibi* [Id igitur in rebus, &c.] Et hoc ideo inducitur: quia tam res quam signa communioris significationis sunt quam in hac scientia intendantur: & ideo non omnes proprietates rerum, nec omnes proprietates signorum inquiruntur hîc: & ideo oportet determinare secundum quas proprietates de rebus & signis inquiratur.

ARTICVLVS I.

Quomodo inuestigat subiectum Theologiæ?

OBiicitur autem contra hanc diffinitionem, sicut dicit Philosophus. Quoniam de subiecto oportet relinquere & supponere quia est: ergo si oportet præsupponere, male facit Auctor inuestigando subiectum scientiæ istius.

2 Item, Auicemna in primo Philosophiæ dicit, quod in nulla scientia idem est subiectum, & quæsitum in ea: sed, vt dicit Auctor, circa res & signa versatur speculatio Theologiæ: ergo res & signa non debent quæri in ea: sed Auctor quærit, ergo peccat.

RESPONSIO est ad hoc, quod est scientiam considerare duobus modis: vno modo in comparatione ad materiam de qua est scientia, & sic proprie scientia vocatur, & non quærit subiectum suum, sed supponit: alio modo prout est doctrina quæ faciliori modo discendi procedere habet, vt dicit Philosophus, & sic quædam scientiæ inuestigant sua subiecta: præcipue quando sunt occultæ, vt in scientiis altis, quarum altissima est Theologia: & per hoc patet solutio ad vtrumque. *Solutio.*

In primo igitur capitulo Magister tangit quinque, quorum primum est probato subiecti, per ductiuum in illud quod est gratia Dei præuia. Secundum autem est probatio ipsius per auctoritatem *ibi* [Vt enim egregius, &c.] Tertium est exemplatio rerum & signorum *ibi* [Proprie autem hic, &c.] Quartum conclusio ad alterum, quod scilicet quilibet aduertit hanc esse formam Scripturæ *ibi* [Cumque his intenderit, &c.] Quintum & vltimum est de ordine procedendi in partibus *ibi* [De his igitur nobis, &c.] Litera patet ex diffinitione.

ARTICV

ARTICVLVS II.

Quid sit subiectum Theologiæ?

SEd obiicitur de hoc quod dicit, sacram Scripturam esse circa res & signa. Et quæruntur quatuor, quorum primum est, Quid sit Theologiæ subiectum? Secundum, Vtrum ipsa sit scientia vna, vel plures? Tertium, Vtrum sit speculatiua, vel practica? Quartum de modis expositionum, & probationum eius.

Lib. 1. de Doct. Christian. cap. 2. Circa primum proceditur sic: Aug. hic dicit, quòd versatur circa res & signa: & circa quæ versatur scientia, inquirendo passiones & differentias, hæc sunt subiecta ipsius: ergo res & signa sunt subiectum Theologiæ.

2 Sed contra Dicit Magister Hugo in 1. lib. de sacramentis, quòd opera restaurationis sunt materia sacræ Scripturæ: opera autem conditionis materia aliarum scientiarum: non omnes autem res pertinent ad opera restaurationis: ergo res vniuersaliter non sunt subiectum, vel pars subiecti huius scientiæ.

3. Præterea Theologia dicitur à theos quod est Deus, & logos sermo: ergo ipsa est primo de Deo: & sermo scientiæ est de suo subiecto: ergo videtur quòd ipsa sit scientia de Deo vt de subiecto.

4 Item, Scientiæ differunt nobilitate secundum differentiam & nobilitatem subiectorum, vt dicit Priscianus: cum ergo Theologia sit scientia nobilissima, ipsa erit nobilissimi subiecti: & hoc non est nisi Deus: ergo Deus est subiectum eius.

5 Sed adhuc videtur quòd literale & spirituale sunt subiectum, eo quod illa vniuersaliter in ea tractantur: hoc autem est subiectum circa quod versatur scientia vniuersaliter: ergo literale & spirituale sunt sunt subiectum Theologiæ.

Solutio. Solutio. Dicendum, quòd subiectum scientiæ dicitur multipliciter, scilicet, generaliter, & specialiter. Generaliter sic vt omne illud dicatur subiectum esse vel pars subiecti, de quo tractatur in scientia: & sic verum est quod dicit August. quòd res & signa sunt subiectum: non tamen absolute in eo quòd res, nec absolute in eo quòd signa: sed in quantum faciunt aliquo modo ad beatitudinis participationem: & hoc notat August. cum infra subdit, dicens: Id vero in rebus considerandum est, quòd res aliæ sunt quibus fruendum est, &c. Ac si dicat, Theologia non speculatur res inquantum res sunt absolute, sed prout ordinantur ad perfectionem beatitudinis & fruitionis, ad quas quædam ordinantur vt beatificantes, quædam autem vt adiuuantes & disponentes ad beatitudinem sicut vtilia. Similiter dicendum est de signis, quòd non considerantur in generali acceptione signorum, sed prout demonstrant non continendo, vel demonstrant continendo gratiam, quæ est propria dispositio ad beatitudinem. Alio modo dicitur subiectum specialiter, circa quod negotiatur scientia probando de ipso proprietates quæ passiones dicuntur, & differentias per principia, scilicet, propria: & sic quidam antiqui dixerunt quòd credibile generaliter acceptum, est subiectum Theologiæ. Voco autem credibile generaliter acceptum, præambulum atticulo, sicut Deum esse veracem, Deum esse, sacram Scripturam à Spiritu sancto esse factam, Scripturam non posse excidere, & huiusmodi. Et similiter articulos qui secundum diuisionem eorum qui ediderunt, Credo in Deum, sunt 12. secundum autem diuisionem aliam, quæ est secundum res credendas in Credo in vnum Deum, positas, sunt 14. Et etiam illud quod sequitur ad illa duo ex parte bonorum morum, vt fornicationem esse mortale, & huiusmodi: de istis enim probatur, omne quod probatur in sacra Scriptura. Speciale autem dicitur subiectum, id quod est dignius inter considerata in scientia, & sic subiectum huius scientiæ Deus est, à quo denominatur: non autem absolute tantum est subiectum, sed secundum quod ipse est alpha & ω, principium & finis: quia sic ea quæ sunt in ipso, cósiderantur in ista scientia, tanquam principia ab ipso, quæ repræsentant indicia sui factoris: sicut dicit August. quod omnia clamant: Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Secundum autem quod ipse est finis, sic considerantur propter ipsum ordinata ad finem illum, vt dispositiones ordinantes, sicut virtutes, dona, sacramenta, & huiusmodi.

DICENDVM ergo ad primum, quòd Aug. tangit subiectum secundum generalem acceptionem ipsius, vt dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd opera restaurationis large sumuntur ab Hugone, secundum quod restaurationem attingunt quocumque modo, scilicet, vt restaurantia effectiue, sicut Deus Trinitas: siue per modum mediatoris, sicut Verbum incarnatum & passum: siue per modum disponentium, sicut differentiæ gratiarum: siue per modum ostendentium, sicut signa veteris & nouæ legis.

AD ALIVD dicendum, quòd illa obiectio bene procedit de subiecto specialissime dicto, vt patet ex prius habitis. Per idem etiam patet solutio ad sequens.

AD VLTIMVM dicendum, quòd literale & spirituale non tangunt id quod est subiectum in hac scientia, sed potius modum quendam expositionis ipsius, secundum quod ipsa est doctrina, vt infra dicetur.

ARTICVLVS III.

An Theologia sit vna scientia, vel plures?

SEcundo quæritur, Vtrum ipsa sit scientia vna? Et videtur, quòd non: quia dicit Philosophus, quod scientia est vna, quæ est vnius generis subiecti: sed res & signa non sunt vnius generis subiecti: ergo non est de eis scientia vna. 1. post. tex. 43.

2 Item, Agitur in hac scientia de vita Patriarcharum, de statu Angelorum, de creatione vniuersitatis rerum, & de moralibus, & de diuinis, quæ à Philosophis in diuersis scientiis tractantur: ergo videtur, quòd hæc scientia non sit scientia vna.

3 Præterea

3 Præterea, dicit Philosophus, quòd est scientia vna, quæ speculatur ens inquantum ens, & ea quæ sunt entis inquantū ens est: & hęc non est vna scientiarū particularium, sed est sciētia vniuersalis: igitur cum res & ens conuertantur, scientia considerans res inquantum res, & ea quæ sunt rei, non erit vna scientia particularis, sed vniuersalis. Inde sic: Scientia vniuersalis licet non vniatur genere vno, vnitur tamen proportione ad vnum: sicut prima Philosophia, quæ considerat partes entis, secundum quod per analogiam respiciunt substantiam: ergo videtur quod sic debeat facere ista scientia: sed patet quod sic ad vnum non possunt reduci quæ quæruntur & tractantur in ea: ergo videtur, quòd nec genere, nec proportione sit vna: & ita nullo modo vna est.

Solutio SOLVTIO. Dicendum est, quòd hæc scientia vna est proportione non ad vnum quod subiectum sit aliorum, sicut substantia subiectum est accidentium: sed proportione ad vnum quod est finis beatificans: quia sic beatificabile considerabitur vt participans illud, & dispositiones beatificantes vt remouentes à contrario: & res huius mundi vt adiuuantes & adminiculantes: vt plane patet in litera ex auctoritatibus August.

AD PRIMVM dicendum, quòd licet tractata in hac scientia non sint vnum supposito & subiecto: sunt tamen vnum in ratione proportionis dictæ.

AD ALIVD dicendum, quòd res creatæ in mundo, & vita Patriarcharum, & huiusmodi, non considerantur in hac scientia secundum se, sed secundum rationē determinatam: si enim consideraret hæc scientia elementa mundi & elementata, deberet inquirere de principiis actionum & passionum ipsorum, & cæteras proprietates quæ inquiruntur in naturali Philosophia. Sed accipit ea prout in vsum veniunt eius qui ad beatitudinem progreditur: in vsum, dico, secundum intellectum meum in cogitando per ipsa Creatorem, vel secundum opus in adiuuando ad beatitudinem, secundum quod dicitur in Cantic. 2. Læua eius sub capite meo, &c. Similiter actus Patrum accipit non vt actus particulares, quia sic non est de ipsis scientia: sed vt exempla quædam quæ habent vim principiorum in moribus, vel fide: scientiæ enim quæ est vt boni fiamus, proprius est ille modus qui est per exempla, eo quod ipsa sunt operibus magis apta quam vniuersalia: & sic patet qualiter omnes actus Patrum in rationem vnam vtilem incidunt, & hoc modo sunt de scientia ista.

AD ALIVD dicendum, quod ista scientia non est vniuersalis vniuersalitate entis, vel subiecti, sicut prima Philosophia: quia non accipit res inquantum sunt res, sed potius (sicut supra habitum est ex auctoritate Augustini) vbi determinat quid in rebus considerat tractatus huius scientiæ.

ARTICVLVS IV.

An Theologia sit scientia speculatiua, vel practica?

TErtio quæritur, vtrum ipsa sit scientia speculatiua, vel practica? Et videtur, quòd non sit practica: quia sic dicit Philosophus, Practicæ omnes quæruntur alterius gratia, quia propter opus: & ideo nulla earum digna est vocari nomine sapientiæ liberæ: sed hæc scientia dignissima est: ergo non est quæsita propter aliud, & vocatur principaliter nomine sapientia, & inter omnes ipsa liberrima est: ergo ipsa non est practica.

2 Item, Perfectum in sciētia, & imperfectum non differunt genere: sed perfectio huius scientiæ est contēplatio Dei in patria: ergo scientia quæ est in via, licet imperfectius, est ad idem: contemplatio autem veritatis, præcipue primæ veritatis & summæ, est perfectio intellectus speculatiui: ergo videtur, quòd ista scientia sit speculatiua.

SED CONTRA: Vita Patrum, prophetia, & Euangelia, & lex, & epistolæ, & omnia sigillatim quæ sunt in ea, sunt præcepta tendentia in obseruationem mandatorum in opere: ergo erit moralis, vel illi subalternata. *Sed contra.*

4 Item, Iacob. 1. Qui perspexerit in lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit: ergo videtur, quòd sit ad opus, & non ad speculationem.

SOLVTIO. Dicendum, quòd ista scientia ex fine determinanda est: finis autem dicitur ad Titum. 1. vbi dicitur: In agnitionem veritatis quæ secundum pietatem est in spem vitæ æternæ. Et ibi dicit Glossa, secundum pietatem, id est, Christi religionem. Et hoc ideo dicit: quia est veritas in liberalibus artibus, sed quæ nihil pertinet ad Christianam religionem. Veritatis autem quæ secundum pietatem est, sunt duo: vnum scilicet, secundum pietatem cultus Dei in se & in membris, ad quod pertinent omnia promouentia cultum illum. Alterum autem est finis intentionis, & hic est coniungi intellectu & affectu & substantia cum eo quod colitur prout est finis beatificans: & ideo ista scientia proprie est affectiua, id est, veritatis quæ non sequestratur à ratione boni, & ideo perficit & intellectum & affectum. Talis autem finis in rebus creatis non inuenitur: & ideo Philosophi non tractauerunt huiusmodi scientiam: sed diuiserunt vnam ad verum quod est in rebus, aliam autem ad bonum quod est in ipsis.

AD PRIMVM ergo quod obiicitur, dicendum quòd ista scientia principalissime dicitur sapiētia: eo quòd ipsa est de altissimis, & altissimo modo: quia de Deo per principia fidei: aliæ autem scientiæ quæ à Philosophis sunt inuentæ, etsi sapientiæ dicantur, quia sunt de altis: non tamen sunt altissimo modo, sed potius per principia quæ sub ratione sunt. Sic dico etiam, quòd ipsa vel sola libera est, vel aliis liberior: dicitur enim scientia libera (sicut dicitur Philosophus) vt homo liber, scilicet,

scilicet, quia gratia sui, & non propter alterum est: & hoc est propter scitum quod quæritur in illa, quod propter se desideratum est: hoc autem præcipue Deus est, quem omnes scire scientia beatificante desiderant: & ideo libera est: quia hoc scitum non quæritur propter aliud, sed propter se.

Ad id quod vlterius obiicitur, dicendum quòd non quæritur cognitio ad veritatem per intellectum tantum, sed per affectum & substantiam: & ideo non est intellectiua, sed affectiua: quia intellectus ordinatur ad affectum vt ad finem.

Ad aliud quod contra obiicitur, dicendũ est quòd finis doctrinæ illius determinatur ad Titum 1. vbi dicitur: Amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem: vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Finis autem scientiæ duplex est, scilicet, vltimus, & ordinatus ad illum. Qui à quibusdam finis vocatur vltimus, veritas est affectiua beatificans: finis autem citra illum est, vt boni fiamus. Nec tamen sequitur quòd ipsa sit moralis Philosophia, vel illi subalternata: moralis non est, quia mores non sunt vltimus finis in ea, vt habitum est: subalternata non est, quia scientia subalternata accipit principia & causas subalternantis: sed ista scientia non accipit ab aliqua, sed propria habet principia fidei & proprias causas secundum intentionem meriti, & ideo non accipit ab aliis, sed aliæ famulantur ei.

ARTICVLVS V.

De modis exponendi sacram Scripturam.

Qvarto & vltimo quæritur de modo expositionum & probationum eius. Et obiicitur sic: Omnis scientia distincta ab aliis proprium habet habitum regentem & proprium instrumentum, quibus procedit ad vsum & ad opus sicut rationalis Philosophia opinionem, & syllogismum, vel argumentum: hæc scientia distincta est ab aliis: ergo proprium habet habitum regentem in ea, & instrumentum.

Solutio. Qvod concedimvs, dicentes quòd habitus eius lumen fidei est: instrumentum autem duplex secundum duplicem finem doctrinæ & artis, qui duplex finis promissus est in auctoritate Apostoli, scilicet, exhortari in doctrina sana, & contradicentes reuincere. Et quoad exhortationem habet quadruplicem expositionem, scilicet, historialem, allegoricam, moralem, & anagogicam: quorum modorum numerus dupliciter potest accipi, scilicet, quoad exponentem, & quoad exposita. Quoad exponentem sic: Primo occurrit sensus ostendens historiam & ideo historicus sensus est in intellectu, secundum quod reflectitur ad sensum. Circunstant autem adhuc tria intellectum, scilicet, habitus illuminans qui est fides, & sic in ipso est allegoricus sensus qui ædificat fidem, sicut dicit Gregor. Circunstat etiam ipsum intellectus practicus, & sic in ipso per reflectionem ad praxim siue opus, est sensus moralis. Tertium quod circunstat ipsum, est finis beatificans, & sic in in ipso per conuersionem ad ipsum, est sensus anagogicus. Cum autem non plura circunstent intellectum, non sunt plures sensus Scripturæ. Penes exposita numerus iste accipitur sic: Scriptura potest attendi penes intentum à scribente, vel penes intentum à Spiritu inspirante & illuminante. Si primo modo, sic est sensus historicus: si secundo modo, intentum à Spiritu, aut est respectu viæ, aut respectu patriæ: si respectu viæ, aut secundum verum fidei, & sic est sensus allegoricus: aut secundum bonum operum, & sic est moralis: si autem est intentum respectu patriæ, tunc est anagogicus. Inquantum autem finis est, contradicentes reuincere, habet alium modum. Contradicens enim non reuincitur nisi duobus, scilicet, probatione veritatis, & manifestatione erroris. Hoc autem non fit nisi per argumentationem congruam à ratione auctoritatis, vel naturalis rationis, vel similitudinis congrue sumptam: & sic hoc modo argumentatio talis erit instrumentum eius, & (vt patet in prooemio) iste modus est scientiæ istius Libri, alij autem modi sunt obseruati in Biblia.

ARTICVLVS VI.

An diuisio bona sit in res, & signa?

Sed reuertendum est iterum ad literam ad hoc quod dicit Augustinus. Omnis doctrina vel rerum est, vel signorum, &c. Hæc enim diuisio non videtur esse per opposita: quia (sicut infra dicit) Omne signum res aliqua est: ergo vnum diuidentium prædicatur de altero, & ita non est per opposita. Lib. 1. de Doct. Christian. cap. 2.

2 Præterea, Cum dicit Augustinus. Omnis Doctrina talis, aut intelligitur de doctrina vniuersali, aut de doctrina sacræ Scripturæ. Si vniuersaliter, tunc videtur esse falsum: quia dicit Auicem. quod quædam scientiæ sunt de rebus naturæ: quædam autem de his quæ fiunt à nobis: quædam autem de his quæ fiunt ab intellectu, sicut scire de sermone: quædam autem de his quæ fiunt à mera voluntate, vt scientiæ morales: & ita videtur, quod non vniuersaliter res & signa omnem doctrinam comprehendant, præcipue secundum quod signũ hîc accipitur pro sacramento demonstrante & causante gratiam. Si autem intelligatur de doctrina ista tantũ, tunc adhuc videtur esse falsum: quia quædam sunt res & signa, sicut character baptismalis, & corpus Christi verum, & huiusmodi.

3 Præterea, Quicquid est in sacra Scriptura, accipitur vt signum. Probatio: Antiquis enim omnia contingebant in figura. Res autem mũdi omnes accipiuntur in ratione signandi Creatorem: ergo est eadem doctrina de rebus & de signis: non ergo vel de rebus, vel de signis sub oppositione, sicut dicit Augustinus.

Ad hoc dicendvm, quod diuisio ista non est per oppositas res, sed per oppositas rationes. Rationes autem istæ sunt absolutum, *Solutio.*

solutum, vel ad aliud relatum secundum rationem significandi. Absolutum autem vocatur hìc res: eo quod intentio nominis rei non dicit relationem ad aliquid, sicut signum relationem signi ad signatum: quod probatur per rationem signi positam in principio quarti. Signum est quod præter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid in notitiam venire. Res autem absoluto intellectu accipitur à ratione signi, & licet quandoque accipiatur in ratione vtilis, & sic ad aliquid referatur, tunc etiam relatio illa non habet rationem relationis signi: & sic patet, quòd est per oppositas rationes, licet supposita quandoque sint eadem.

Ad aliud dicendum, quòd sicut in originali in primo, scilicet, de Doctrina Christiana, Augustinus intelligit vniuersaliter de omni doctrina: sed tunc res accipitur, siue sit causata à natura, siue à nostro opere. Signum autem large accipitur pro instituto ad signandum: & sic patet qualiter comprehendit diuisionem Philosophi. Si autem dicamus, quòd accipitur specialiter pro doctrina sacræ Scripturæ: tunc tota est de rebus & signis, sicut supra est expeditum in quæstione de subiecto Theologiæ.

Ad hoc quod obiicitur, quòd idem est res & signum, dicendum quòd non secundum idem, nec secundum eandem rationem: sicut character signum est gratiæ, & res tinctionis exterioris: & corpus Christi verum res respectu specierum visibilium, & signum respectu gratiæ consequentis.

ARTICVLVS VII.

An Sacramenta veteris legis conferebant gratiam?

Deinde quæritur de hoc quod dicit, quod [signorum aliqua sunt quorum omnis vsus est in significando, non in iustificando, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd sacramenta veteris legis gratiam conferebant. Sed contra: Gal. 3. de Patribus legis dicitur. Qui fecerit ea, viuet in illis: sed vita non est nisi per gratiam: ergo opera sacramentorum veteris legis gratiam conferebant.

2 Item, Hugo de sancto Victore in libro de sacramentis, 8. parte primi libri dicit sic: Ex quo homo à statu primæ incorruptionis lapsus, in corpore per mortalitatem, & in anima per iniquitatem ægrotare cœpit, continuo Deus reparando homini in sacramentis suis medicinam præparauit: sed non præparauit tunc nisi per sacramenta veteris legis: ergo ipsa erant medicina, & non nisi per gratiam: ergo &c.

Sed contra. Sed contra: Apostolus ad Gal. 3. Si data esset lex quæ posset iustificare, vere ex lege esset iustitia: sed per legem non est iustitia: ergo lex ex suis sacramentis legalibus iustificare non potuit.

2 Item, Ad Heb. 9. dicitur, quòd fuerunt iustitiæ carnis vsque ad tempus correctionis impositæ: ergo non fuerunt iustitiæ spiritus.

3 Item ibidem, Cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis.

4 Item ibidem, Nunquam potuerunt accedentem perfectum facere: ergo non iustificabant.

5 Item, Ad Heb. 10. Vmbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem, &c.

Præterea quæritur vlterius, Quare dicit Magister, vt aliqua sacramenta legalia, tanquã aliqua contulerant gratiam, & aliqua non? Et dicitur communiter, quòd hoc dicit propter circuncisionem quæ gratiam conferebat, sicut dicunt Beda & Gregor. sic: Idem salutiferæ curationis auxilium circuncisio in lege contra vulnus originalis peccati præbebat, quod baptismus reuelatæ tempore gratiæ facere consueuit, excepto quod ianuam regni cælestis non aperuit. *Quæstiuncula.*

Sed contra: Sacramentum nõ causat nisi per modum per quem signat: sed crucuncisio non signat nisi per ablationem: ergo non causat nisi id quod aufertur: sed non aufertur gratia, sed peccatum: ergo non causabat gratiæ collationem. *Sed contra.*

2 Item, Ablatio in parte non est signum ablationis in toto: sed in circuncisione pars tantum auferebatur: ergo non causabat ablationẽ eius quod totum aufertur, sed ablationem eius quod auferebatur in parte: sed hoc est pœna concupiscentiæ, & non peccatum: quia peccatum in toto, pronitas autem in parte auferebatur: ergo circuncisio non causabat nisi pronitatis concupiscentiæ diminutionem, & non ablationem peccati. *Solutio.*

Solutio. Dicendum, quòd triplex erat differentia sacramentorum veteris & nouæ legis, quarum prima & principalis sumitur ex parte sacramenti qua causat id quod designat. Illa enim tantum significabant gratiam: nostra autem significant, & causant. Secunda est secundum Hugonem de sancto Victore, quæ sumitur ex parte modi significandi, scilicet, quod illa significabant nostra sacramenta, & ita erant signa signorum: nostra autem significant gratiam, & sunt signa rerum. Tertia est, quod illis (vt dicit Hugo) imbuebantur antiqui iusti, qui ianuam regni cælestis non intrauerunt: nostris autem imbuuntur iniusti, aut qui volunt iniustitiam deponere, & ianuam regni cælestis aperuerunt. Vnde Magister verum dicit.

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd Apostolus ad Gal. loquitur de decalogo, & non de operibus sacramentorum. Vel dicatur (sicut antiqui Magistri dixerunt & bene) quod est operantis opus, & quod est operatio ipsa, & hæc attenditur secundum radicem à qua egreditur, quæ in antiquis sanctis fuit charitas Dei instituentis sacramenta, & obedientia legis, & quoad hoc conferebant vitam. Est autem opus operatum sicut immolatus hircus vel vitulus, & hoc nihil conferebat: in sacramentis autem nouæ legis vtrumque confert.

Ad aliud dicendum, quòd est præparatio secundum rationem significandi, & hanc Deus fecit ab initio mundi ex quo peccauit homo, & in lege naturæ, & Moysi. Est etiam præparatio medicinæ secundum rationem

tionem causandi, & hanc non exhibuit vsque ad Noui Testamenti inceptionem. Auctoritates autem quæ inducuntur in contrarium, loquuntur de operibus operatis.

Ad quæstiunculam. AD ID quod vlterius obiicitur de circuncisione, dicendum quòd sicut probat obiectio, circuncisio non deleuit peccatum nisi indirecte, quod qualiter fuerit sic patet: Culpa originalis & ille reatus qui est carentia visionis Dei, annexa fuerunt, & similiter his annexum est incendium fomitis: & si directe deberet tolli peccatum, oporteret quod aliquid per se tolleret peccatum, & per consequens incendium fomitis diminueret: nunc autem circuncisio personæ diminuit incendium quod in parte tollitur: sed quia hoc diminui non potest nisi tollatur reatus carentiæ & culpa, quæ non possunt in parte sed in toto tolli: ideo per consequens circuncisio aufert culpam. Et hoc est quod dixerunt antiqui Magistri, quòd circuncisio non per se, sed per meritum fidei deleuit culpam: & hoc non directe significabat, sed indirecte, significatum suum ponendo super id quod posterius est secundum naturam in deletione peccati. Quia vero homo non potest esse in statu medio inter culpam, & gratiam: ideo deletionem culpæ sequitur collatio gratiæ, & sic indirecte per accidens conferebat gratiam, & propter hoc excipitur à Magistro ab aliis sacramentis veteris legis, quæ nullo modo secundum se gratiam conferebant: non ideo quòd sit ex lege circuncisio, sed ex patribus.

AD AVCTORITATEM Bedæ dicendum, quòd conferebat, sed non eodem modo: quia baptismus operatione directa, circuncisio autem indirecta.

EXPOSITIO TEXTVS.

LItera sic exponitur [Præuia gratia Dei] quia intellectus sacræ Scripturæ quærit reuelationem: vnde Psal. 118. Reuela oculos meos, & cõsiderabo mirabilia de lege tua [diligenti indagine] id est, diligenti inquisitione. [Etiam atque etiam] quia per lectionem & meditationem, vel rationem & reuelationem, vel literaliter & mystice [Speculatio studiosa] quoad exercitium [modesta] ne limites fidei transgrediatur [Primum de rebus] in tribus primis libris [& postea de signis] in quarto libro.

SED CONTRA: Iam supra dixit, quòd res per signa discuntur: sed principium cognoscendi aliquid est prius illo: ergo prius de signis, quam de rebus est agendum.

2 Præterea, Signum facit rei notitiam: ergo est prius illo.

SOLVTIO. Hoc esset verum si signum & res acciperentur in eodem ordine, scilicet, quòd signum esset illius rei signum, de qua est locutio: sed hoc non est verum: quia res sunt fruibiles, & vtibiles, fruentes & vtentes, quæ non per se significantur illis signis, de quibus agitur in quarto: & ideo obiectio illa non procedit.

De rebus communiter agit.

B ID ergo in rebus considerandum est, vt in eodem Augustinus ait, quòd res aliæ sunt quibus fruendum est: aliæ quibus vtendum est: aliæ quæ fruuntur, & vtuntur. Illæ quibus fruendum est, nos beatos faciunt. Istis quibus vtendum est, tendentes ad beatitudinem, adiuuamur, & quasi adminiculamur, vt ad illas res quæ nos beatos faciunt, peruenire, eisque inhærere possimus. Res vero quæ fruuntur, & vtuntur, nos sumus: quasi inter vtrasque constituti, & Angeli, & Sancti. Frui autem est amore alicui rei inhærere propter seipsam. Vti vero, id quod in vsum venerit, referre ad obtinendum illud quo fruendum est, alias abuti est, non vti: nam vsus illicitus, abusus, vel abusio nominari debet. Res igitur quibus fruendum est, sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Eadem tamen Trinitas quædam summa res est, communisque omnibus fruentibus ea: si tamen res dici debet, & non rerum omnium causa, si tamen & causa. Non enim facile potest inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat, nisi quod melius dicitur Trinitas hæc vnus Deus. Res autẽ quibus vtendum est, mundus est, & in eo creata. Vnde Augustinus in eodem. Vtendum est hoc mundo, non fruendum, vt inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciantur, id est, vt de temporalibus æterna capiantur. Item in eodem. In omnibus rebus illæ tantum sunt quibus fruendum est, quæ æternæ & incommutabiles sunt: cæteris autem vtendum est, vt ad illarum perfruitionem perueniatur. Idem

(Lib. 1. de Doct. Christian. cap. 2.) (Quid frui, & quid vti.) (Lib. 1. c. 4.) (Rom. 1.)

Augustinus in 10. libro de Trinitate. Fruimur cognitis, in quibus ipsis propter se voluntas delectata conquiescit: vtimur vero eis quæ ad aliud referimus, quo fruendum est.

ARTICVLVS VIII.

An res bene diuidantur in fruibiles, & vtibiles?

SEquitur, Id ergo in rebus, &c.] In hac parte Magister determinat quid in rebus quærendum est, eo quòd res secundum sui generalitatem in eo quòd res non quæritur hic, & ponit diuisionem rerum secundum quòd veniunt in hanc speculationem, scilicet, quòd sunt fruibiles, vel vtibiles, vel fruentes & vtentes. Et hanc diuisionem manifestat quatuor modis, scilicet, ab effectu, cum dicit [Illæ quibus fruendum est, &c.] Secundo ab actu qui est fruentis super fruibile, & vtentis super vtibile *ibi* [Frui autem, &c.] Tertio à suppositis *ibi* [Res igitur quibus fruendum est, &c.] Quarto à proprietate *ibi* [In eodem in omnibus rebus, &c.] & per hæc patet sententia huius partis.

Incidit autem dubium super diuisionem primam quam ponit dicens, quòd rerum aliæ sunt quibus fruendum est. In omni diuisione diuisum simplicius est diuidentibus, & est per participationem in vnoquoque illorum: igitur & hæc res diuisa simplicior est rebus, & per partipationem est in ipsis. Quod si detur, Contra: Res fruibilis Deus est: ergo Deus aliquid simplicius se participat, & sic erit compositus.

2 Item, In omni diuisione diuisum commune est diuidentibus, diuidentia autem sunt Creator & creatura: ergo aliquid est vniuocum Creatori & creaturæ, quod falsum est. Probatio constat ex eo quòd hæc diuisio non est æquiuoci in significationes: quia non permitteretur diuisum pluraliter, sicut non dicimus: Canum alius latrabilis, alius cæleste sidus, &c.

3 Item, Non est accidentis diuisio, cum partes substantiales sint diuiso: res enim non accidentaliter prædicantur de fruibilibus & vtibilibus.

Solutio SOLVTIO. Dicendum, quòd Creatori & creaturæ nihil est commune vniuoce: nec etiam per analogiam talem, quod idem participetur per prius & posterius à Creatore & creatura: quia Creator nihil habet per participatione, sed per essentiam & substantiam. Sed est ibi cōmunitas proportionis ad vnum, quod substantialiter primo conuenit Creatori: ab illo autem, & posterius sub illo, & ad illud conuenit creaturæ: sicut vita, sapientia, & bonum conueniunt Creatori, & creaturæ.

DICENDVM ERGO ad primum argumentum, quòd non procedit nisi vniuoce conueniret diuisum diuidentibus, quod non est verum, vt patet ex dictis.

PER IDEM patet solutio ad alia quæ sunt de diuiso vniuoce conuenienti diuidentibus: nec tamen dico, quòd omnino æquiuoce diuidentibus conueniat: sed per prius & posterius conuenit secundum determinatum modum prioris & posterioris.

ARTICVLVS IX.

An beatitudine sit fruendum?

DEinde obiicitur contra hoc quod dicit [Illæ quibus fruendum est, &c.] Beatitudo enim nos beatos facit: ergo beatitudine est fruendum. Si forte dicatur, sicut communiter soluitur, quòd cum dicit Aug. quòd res quibus fruendum est, nos beatos faciunt, intelligitur effectiue: beatitudo autem facit beatos formaliter: sicut albedo facit album formaliter, & pictor facit album effectiue: & ideo beatitudine non est fruendum: quia non facit nos beatos effectiue. Si, inquam, sic dicatur, Contra: Beatitudo est post quod non desideratur aliud. Probatio: Beatitudo (vt dicit Boëtius) est status omnium bonorum aggregatione perfectus: ergo post beatitudinem non remanet aliquid aliud desiderabilium: sed vltimum est id quo fruimur, quia hoc quietat desiderium: ergo beatitudine fruimur.

2 Præterea, Omnia vtibilia referenda sunt ad beatitudinem, vt dicit August. ergo beatitudo non refertur ad aliud: ergo beatitudine fruimur: quia illo fruimur, quod propter se & non propter aliud appetimus.

3 Præterea, Aut beatitudo refertur ad aliud, aut non: si sic, Contra: Quicquid refertur ad aliud, hoc est extra ipsum ad quod refertur: beatitudo refertur ad aliud: ergo aliquid bonorum est extra beatitudinem relatam: ergo non est status omnium bonorum aggregatione perfectus, quod falsum est. Si autem non refertur ad aliquid: ergo inhæremus ei propter se: ergo non nisi amore: ergo fruimur beatitudine: quia illo fruimur, cui amore propter se inhæremus.

SOLVTIO. Dicendum, quòd duplex est beatitudo, scilicet, creata quæ conficitur ex bonis gratiæ transeuntis in gloriam, & hæc est perfectio formalis beatorum, eleuans eos ad hoc quòd immediate possint coniungi Deo. Alia autem beatitudo est increata, & hæc est beatitudo substantialis, & duobus modis considerata, scilicet, vt participata à Sanctis, & sic est Deus vt summum bonum in Sanctis & beatis: vel vt in se, & sic est beatitudo vt in obiecto beatitudinis. Dico ergo, quòd beatitudine increata vtroque modo fruimur: sed beatitudine creata vtimur cum gustu gaudij fruitionis: quia illa vnit nos fruibili. Concedimus autem solutionem communem, quòd beatitudo creata formaliter nos beatificat, increata autem effectiue vt in obiecto, & vt participata per substantiam ipsius summi boni.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd post beatitudinem formalem aliud

aliud desideratur: quia bonum increatum beatificans, vt dictum est. Et ad definitiuam Boëtij dicendum est, quòd intelligitur de beatitudine increata participata: quia alias non erunt in ea omnia bona cum maximum bonorum deesset sine quo nihil est bonum.

Ad aliud dicendum, quòd beatitudo creata refertur ad beatitudinem increatam: sed tamen ipsa est vtile, in cuius relatione iam gustatur fructus beatitudinis increatæ.

Ad aliud dicendum eodem modo.

ARTICVLVS X.

An creaturæ iuuent hominem ad beatitudinem.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Istis quibus vtendum est tendentes, &c.] Contra enim videtur esse quod dicitur Sap. 14. Creaturæ in odium factæ sunt, & in muscipulam pedibus insipientium: ergo videtur, quòd magis impediant à beatitudine quam promoueant.

2 Item, August. in lib. de confession. Væ his qui diligunt nutus tuos pro te.

Solutio. SOLVTIO. Vis est in hoc quod dicit, tendentes: innuit enim, quod non tendentes non iuuantur. Vel melius dicatur, quòd omnis creatura inquantum indicium ostendit Creatoris & vsum exhibet, adiuuat ad beatitudinem, sed inquantum corruptus affectus est circa eam eius qui debet vti, impedit & retrahit, & hoc est per accidens. Et nota, quòd tribus modis promouet, scilicet, ostendendo viam per vestigium, & hoc est generale omni creaturæ: aut iuuando naturam ad necessitatem & solatium, sicut cibi vestes, & huiusmodi: aut tertio reducendo hominem in cognitionem suæ infirmitatis & miseriæ, sicut faciunt illa quæ exercitant hominem.

AATICVLVS XI.

An homines medij sint inter res vtibiles, & fruibiles?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Res vero quæ fruuntur & vtuntur &c.] Contra: Infra dicit, quòd vtimur hominibus quos diligimus, & etiam Angelis: ergo homines & Angeli continentur sub vtibilibus: non igitur faciunt tertium membrum in diuisione.

2 Item, Omne quod est, aut est finis, aut ad finem: sed sicut differunt finis, & id quod est ad finem: Sic differunt vtibile, & fuibile: ergo omne quod est, aut est vtibile, aut fruibile: & sic peccat tertium membrum apponendo.

3 Præterea, Quæritur vlterius de hoc quod dicit [Inter vtrasque constituti, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd vtibilia sunt sub homine, & fruibilia super eum. Sed contra: Aug in lib. de lib. arb. Virtutes sine quibus recte viui non potest, & quibus recte viuitur, maxima bona sunt: potentiæ autem animæ sine quibus recte viui non potest, & quibus non de necessitate viuitur recte, media bona sunt: species autem quorumlibet corporum sine quibus recte viuitur, minima bona sunt: ergo videtur homo non esse in mediis bonis.

4 Præterea, Virtutibus vtimur, vt infra dicet: & tamen August. dicit ipsas magna bona esse.

5 Item, Maius bonum est quo bene viuitur & nemo male vtitur, quam quo quis male vti potest: sed virtutibus nemo male vtitur, vt habetur per August. in huius voluminis secundo, distinct. 28. ergo virtutes maius bonum sunt quam homo.

6 Præterea, Hoc est medium quod coniungit extrema: sed extrema sunt beatificans & beatificabile: ergo illud quod coniungit ea est medium: sed vtibile coniungit ea: ergo ipsum est medium: non ergo nos medium sumus inter vtibilia, & fruibilia.

SOLVTIO. Dicendum, quòd diuisio ista datur penes ea quæ exiguntur ad progressum rationalis creaturæ in Deum: exiguntur autem tria, scilicet, progrediens, & via, & terminus. Progrediens est homo, via vero vtibile, & terminus fruibile. Solutio.

Ad id ergo quod primo contra obiicitur, dicendũ quòd secundum largam acceptionem vtibilis, homo & Angelus sub vtibili continentur: sed nihilominus habent & aliam relationem ad viam in fruibile, scilicet, vt vtentes & fruentes, & secundum hoc quod addunt super vtibile homo & Angelus, sic constituunt tertium membrum in diuisione.

Ad aliud dicendum, quòd vtibile in acceptione passiua consideratum, non dicit vtentem, & sic non supponit omne id quod est ad finem, sed tantum id quod est vt via ad finem, & non id quod est vt progrediens in illa: & ideo finis, & illud quod est ad finem, non omnino se habent sicut vtibile & fruibile, nisi vtibile valde large accipiatur prout comprehendit vtentem qui est ad finem vt progrediens, & vtibile quod est ad finem vt via.

Ad aliud dicendum, quòd bonum aliter & aliter accipitur ab August. in li. de lib. arb. & hic. Ibi enim attenditur cõparatio boni secundum ordinem causæ ad faciendam certitudinem in vita & opere: vnde maius bonum est quod se habet vt causa immediata & perfecta ad bonam vitam, sicut virtus, quam id quod se habet vt causa insufficiens & remota, sicut sunt potentiæ rationalis animæ, voluntas, & intellectus, & aliæ, sine quibus quidem non est vita recta, & tamen non faciunt eam. Species autem corporum, vt pulchritudo, sanitas, & huiusmodi, non habent nisi modicam causam per accidens & occasionaliter ad illam. Hic autem attenditur comparatio inter progressum ad beatitudinem, & ea quæ perficiunt illam: & ideo maximum est beatificans: medium autem illud quod beatitudinem participat: minimum autem quod non participat, & tamen iuuat ad participationem ipsius. Et non est inconueniens diuersas esse comparationes secundum diuersas rationes bonorum.

Ad aliud dicendum, quòd virtutes maxima bona sunt formata secundum perfectionem vitæ: sed minora sunt in ordine ad beatitudinis participationem, quam natura rationalis quæ participat eam secundum vitam & gustum. Et per hoc etiam patet solutio ad sequens.

Ad vltimvm dicendum, quòd virtus est medium, & natura rationalis est medium diuersis respectibus: virtus enim est media vt dispositio iungens, & similiter beatitudo creata. Rationalis autem natura est est media per participationem vtriusque extremorum. Ipsa enim participat vsum vtibilis, & fructum beatificantis, & sic loquitur hic August.

ARTICVLVS XII.

An diffinitio prima frui sit bona?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam, &c.] Per hoc enim quod dicit [amore] videtur frui esse actus virtutis motiuæ. Sed contra: Frui est altissimus actus patriæ secundum quem homo inhæret Deo: ergo erit altissimæ potentiæ: hæc autem est intellectiua: ergo videtur quod frui sit actus intelligentiæ vel intellectus.

2 Præterea, Non fit motus in motiua nisi prius fiat apprehensio intellectiua: ergo non fit inhæsio (qui motus est) nisi prius concipiatur per intellectum: ergo conceptio fruibilis per prius conuenit intellectui, quam voluntati: ergo magis debet diffiniri per habitum intellectus, quam voluntatis.

3 Videtur autem è contra, quòd non sit actus alicuius virtutis: actus enim potentiarum proprij denominantur ab ipsis, vtà viso videre, ab intellectu intelligere: frui autem non est denominatum ab aliqua potentiarum simpliciter: ergo videtur, quòd non sit actus alicuius virtutis singulariter.

4 Si propter hoc dicatur, quod sit actus compositus ex actibus plurium virium, Cõtra: Sicut se habet potentia ad potentiam, sic actus ad actum: sed potentia non componitur cum potentia ad perficiendum tertium: ergo nec actus cum actu: ergo frui non est actus compositus, nec etiam simplex, vt prius probatum est: ergo non est actus alicuius virtutis animæ.

4 Item, Si esset actus cõpositus, tunc per habitus plurium potentiarum deberet diffiniri: sed non diffinitur nisi per habitum vnius virtutis, scilicet, amorem: ergo videtur, quòd non sit actus compositus virium aliquarum.

Quæstiuncula 1. Vlterivs quæritur, Quare diffinitur per amorem: sunt enim tria pertinentia ad perfectionem inhæsionis, scilicet, visio per fidem, comprehensio per spem, & inhæsio per amorem; ergo deberet frui per omnia illa diffiniri.

2 Præterea, Omne peccatum separat à Deo: ergo per oppositum omnis virtus coniungit Deo: ergo qualibet virtute inhæremus Deo, & non tantum amore.

Quæstiuncula 2. Vlterivs quæritur de hoc quod dicit [alicui rei] Per hoc enim videtur significare, quòd alij quam Deo possumus inhærere amore propter se. Sed contra: Non fruimur proprie & perfecte & propter se, nisi Deo, vt infra dicetur: res autem diffinitur ab eo quod per se & proprie & perfecte conuenit ei: ergo frui non debet diffiniri per inhærere alicui rei in genere, sed Deo.

2 Præterea, Nihil natum est quietare desiderium nisi Deus solus. Vnde Augustinus in primo confessionum. Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec ad te perueniat. Inhæsio autem fruitionis in toto quietat desiderium: ergo non debet diffiniri per rem quamcunque, sed per Deum tantum.

Sed contra. Sed contra: Aug. Omnis humana peruersitas est frui vtendis, & vti fruendis: ergo contingit etiam frui aliis, non ergo solo Deo.

Quæstiuncula 3. Vlterivs etiam quæritur de hoc quod dicit [propter seipsum] Cui enim inhæremus propter amorem, non inhæremus propter seipsum: sed fruibili inhæremus propter amorem: ergo non propter seipsum.

2 Præterea, Quidam obiiciunt sic: Frui est amore inhærere, &c. sed amor est creatura: ergo inhæremus creaturæ.

3 Præterea, Quælibet creatura in infinitum distat à Creatore: ergo id quod coniungit nos per inhæsionem, scilicet, amor, infinitæ est distantiæ ad ipsum: sed non potest esse: quia id quod duo coniungit, debet attingere vtrumque coniunctorum.

4 Item, Frui, &c. Sed amor ipse diligitur propter seipsum: ergo amore inhæremus amori propter seipsum: & de illo amore eadem est ratio: ergo hoc ibit in infinitum.

Solutio. Solvtio. Dicendum ad primum, quòd frui est actus affectus sequentis actum intellectus secundum quod huiusmodi, & non actus affectus simpliciter. Et voco affectum voluntatem, & hæc est vis altissima animæ: quia in illa vt in completiuo perficitur gaudium eius, & quietatur totus affectus. Frui etiam non accipitur vt tantum in speculatione remaneat: quia speculatio de se non ponit inhæsionem, sed potest esse per distantiam rei à speculante: sed fructus ponit vnionem & gustum dulcedinis substantialis intimius in rei complexione & natura fundatæ: & ideo licet intellectus sit in altiori parte animæ: non tamen solus est ibi, sed etiam voluntas & perfectio inhæsionis in fructu est penes actum voluntatis.

Ad aliud dicendum, quòd habitualiter vel actualiter secundum naturam intellectus prius concipit & contemplatur: tamen penes concipere illud non est perfectio inhæsionis & gaudij, sed penes actum voluntatis: & ideo per habitum voluntatis diffinitur frui, quia etiam actus voluntatis complet ipsum.

Ad aliud dicendum, quòd actus potentiarum duplices sunt: quidam enim sunt ipsarum secundum ipsas, id est, secundum quod referuntur ad sua obiecta absolute, & illi denominantur ab ipsis, sicut videre, intelligere, velle: quidam autem sunt in eis

eis secundum quod vna ordinatur ad aliam, & tunc aliquid præcedentis remanet in ratione actus sequentis potentiæ: & tales actus quinque sunt in ordine cognitiuarum ad inuicem tantum, sicut est scire, credere, opinari, & huiusmodi. Scire enim non nominatur nomine alicuius potentiæ: non enim dicitur intellectus, nec rationis simpliciter, sed rationis formatæ ex principiis quorum est intellectus: quinque autem sunt in ordine motiuarum ad cognitiuas, sicut est eligere, vti, frui, & huiusmodi: & illi non possunt ab vna vi denominari: quia nec sunt vnius absolute, sed secundum quod ipsa est ordinata ad alias.

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd potentia non componitur cum potentia ad perficiendum tertiam potentiam, sed ordinatur bene ad ipsam ad perficiendum alterius rationis actum, quàm sit ille qui est suus absolute.

Ad aliud dicendum, quòd in diffinitione alterius rei non oportet ponere ea quæ sunt per modum dispositionum præcedentium: sed sufficit quòd ponatur forma completiua, & sic in diffinitione frui ponitur amor, eo quod in illo completur & perficitur.

Ad Quæstiunculā 1. Ad id quod vlterius quæritur, quidam dicunt quòd amor in diffinitione eius quod est frui, non ponitur intellectu speciali charitatis, sed potius generaliter, secundum quod est forma quædam omnis virtutis, secundum quod dicit Augustin. in li. de moribus Ecclesiæ, quod virtus nihil aliud est quam ordo amoris: & ideo obiectio non tenet de eo quod succedit fidei, & spei: quia illud non sic est formale in omni virtute. Et secundum illos oportet dicere, quòd fructus est confectus ex omnibus virtutibus. Sed melius videtur nobis, quòd amor supponit amorem charitatis: quia ille solus amor perfectam causat inhæsionem: quia enim ille completiuus est fruitionis, ideo ponitur in diffinitione eius: aliæ autem virtutes licet disponant ex parte subiecti, non tamen complent, & hoc sic patet: visio enim dicit conuersionem super præsentiam tantum: comprehensio autem quæ succedit spei, dicit adhærentiam: sed amor eo quod est vitta stringens, & acutum mobile, penetrans amatum, vt dicit Dionys. dicit inhærentiam.

Ad aliud dicendum, quòd non sufficit quòd virtus Deo coniungat absolute ad hoc quòd ipsa ponatur in diffinitione fruitionis. Est enim duplex coniunctio, scilicet, per meritum, & per quendam quasi contactum. Per meritum enim omnis virtus coniungit Deo: sed per contactum tripliciter accidit coniunctio, scilicet, secundum præsentiam, & hic est cum intellectus attingit rem in sua essentia, sed nō necessario tenet & habet eam: vnde assimilatur quasi tactui mathematico, in quo vltima tangentia sunt simul tantum. Secunda est quasi per adhærentiam & tentionem & habere, & hic tactus est eius quod succedit spei, & assimilatur quasi tactui compactorum. Tertia est per inhærentiam quando vnum quasi ingreditur alterum, & contrahit impressiones & affectiones à natura eius: & hic est tactus amoris, & assimilatur tactui naturali, in quo tangentia agunt & patiuntur ad inuicem, & imprimunt sibi mutuo suas proprietates. Et primus modus coniunctionis est vt materialiter dispositio ad fruitionem. Secundus autem & tertius propinque se habent: sed quartus est completiuus, & hoc patet ex nomine eius quod est fructus: quia hic est gustus dulcedinis quietantis, & gustus ille non elicitur nisi ex interioribus rei quæ sunt de natura & complexione eius quo fruimur.

Ad quæstiunculam 2. Ad aliud quod vlterius quæritur, de hoc quod dicit [alicui rei] dicendum, quòd notat Aug. communitatem eius quod est frui: quia hoc contingit tot modis, quot contingit finem dilectionis in aliquo ponere: & hoc contingit vno modo secundum sensum, vt bruta fruuntur cibis, vt dicit Augustinus, sed improprie, pro tanto quia licet delectatio sit in eis vt in fine, tamen non apprehendunt sufficienter rationem finis: in his autem quæ nata sunt discernere finem per se appetendum, aut per se appetendo, contingit frui quicumque re magis proprie: sed in his quæ nata sunt discernere finem delectationis, & actu discernunt secundum rectam rationem, est propriissime: & ideo non fruimur nisi Deo proprie: communiter autem contingit & aliis frui, & alia quam rationalem creaturam.

Ad aliud dicendum, quòd nihil natum est quietare rationalem appetitum nisi Deus, prout progreditur secundum rationem rectam: sed quando auertitur, accipit non quietans vt quietans, propter bonum vt nunc quod apprehendit in ipso.

Ad quæstiunculā 3. Ad id quod vlterius quæritur, de eo quod dicit [propter seipsam] dicendum, quòd non sequitur si inhæremus amore, quod non propter seipsam: quia ly propter in diffinitione eius quod est frui, dicit duplicem causam, scilicet efficientem, & finalem: ly rei autem etiam ponit materiam in qua fruimur, quæ est obiectum actus fruitionis: sed ly amore dicit causam mouentem & incitantem ex parte affectus fruentis, sicut habitus habet excitare & mouere potentiam ad actum: & hic potius motus formæ quam efficientis.

Ad aliud dicendum, quòd cum dicitur, Creatura à fruimur, ablatiuus potest construi cum verbo in ratione formæ, vel in ratione efficientis & obiecti. Et primo modo locutio est vera, secundo modo falsa.

Ad aliud dicendum, quòd creatura inquantum est de nihilo, infinite distat, & non perficit coniunctionem cum Deo: sed quædam sunt creaturæ quæ propter similitudinem bonitatis diuinæ à qua creata sunt, nunquam sunt à Deo separata, sed semper ipsis habitis habetur Deus, sicut est gratia gratum faciens, & præcipuum inter illa est amor charitatis, & illa coniungere possunt.

Ad vltimum dicendum, quòd cum dicitur, Amor diligitur amore non est diuersus amor in actu verbi, & in materia actus, & in habitu à quo egreditur actus ille,

ille: sed vnus & idem aliter & aliter significatus. Vnde sicut non est diuersa visio qua video parietem, & video me videre: & sicut non est diuersus intellectus quo intelligo hominem, & intelligo me intelligere: sic non est diuersus amor quo amo Deum, & amo amare me, vel amorem meum. Et hoc quidem multi dicunt: sed multi non intelligunt. Causa autem huius est: quia cum dico, intelligo hominem, transit vis intellectiua in hominem per actum intelligendi qui est ab intellectu: ergo secundum rationem prius est in actu eadem vis, & acceptio ipsius: & sic ex parte motiuarum cum dico, Amo Deum: transit enim vis amoris in Deum per actum amoris, & sic relinquitur quod eadem vis actu transit in obiectum. Cum igitur non sit diuersus amor, patet quod non abitur in infinitum.

ARTICVLVS XIII.

An prima diffinitio vti sit bona?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vti vero est id quod in vsum venerit, &c.] Videtur enim peccare diffiniendo vti per vsum: cum idem significent, licet alio modo. Si vero dicatur, quòd ille modus significationis facit ad manifestationem diffiniti. Contra: Actus præambuli sunt potentiis secundum rationem: ergo & habitibus. Cum ergo vsus dicat habitum, vti autem actum, potius diffiniendus est vsus per vti, quam è conuerso.

Quæstiuncula 1. VLTERIVS obiicitur de [hoc quod dicit [Referre ad obtinendum, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd omne illud quod referibile est referre debeamus ad rem fruibilem: sed omne quod est in voluntate præter peccatum, referibile est: ergo omne voluntarium præter peccatum referendum est. Inde vlterius arguitur sic: Omne quod refertur, accipit rationem meriti à fine: ergo videtur, quòd in omnibus operibus nostris nihil sit indifferens: quia indifferens est quod nec malum, nec bonum est: Hoc idem videtur accipi ab Apostolo cum dicit: Siue manducatis, siue bibitis, omnia in gloriam Dei facite. *1. Cor. 10.*

VLTERIVS quæritur de hoc quod dicit [Alias abusus vel abusio, est &c.] Quæritur enim. Quare nõ dicitur abfructus cum fruitur quis quo non est fruendum: sicut dicitur abusus, cum quis vtitur eo quo non est vtendum?

Solutio. SOLVTIO. Dicimus ad primum tripliciter, scilicet, vel quod totum hoc, id quod in vsum venerit, sit vis vnius dictionis simplicis, & sit circumlocutio vtilis: & sic bona est diffinitio, quia habitus & actus bene diffiniuntur per obiecta. Vel etiam quòd ly vsum diffiniens, non sit absolute acceptum, sed ad finem relatum, & sic efficitur principium cognoscendi eius quod est vti simpliciter accepti. Vel etiam tertio, quod vsus in diffinitione positus, superius est & genus ad suum diffinitum, & sic tunc accipitur secundum diffinitionem Victorini dicentis, quòd vsus est actus elicitus frequenter de potentia, sicut dicimus quando aliquis agit aliquo, quod vtitur eo: sic enim est superius ad vti, quando aliquo sic agimus, vt ad aliud referamus. Inferiora autem per sua superiora debent diffiniri.

AD ALIVD quod vlterius quæritur, Vtrum aliquid sit indifferens? Dicendum sine præiudicio, quòd voluntatis deliberatiuæ vt deliberatiua est suorum operum nihil est indifferens secundum Theologiam. Quia si non referat ea quæ referri possunt, vana sunt: eo enim quod referibilia sunt, apta nata sunt habere finem: & si non habent: ergo vana sunt: quia vanum est (vt dicit Philosophus) quod est ad aliquem finem quem non includit. Et hoc vocatur otiosum in sacra pagina, de quo reddent homines rationem in die iudicij, licet modicam. Si autem relata sunt, tunc bona sunt. Si vero non sunt nata ad referendum, tunc sunt obliquata à fine, vel per veniale, vel per mortale. Sunt tamen opera præter deliberationem facta quæ non veniunt in vsum voluntatis, vt est deliberatiua, & hæc bene possunt esse indfferentia. *Ad quæstiunculam 1.*

AD ALIVD quod vlterius quæritur, quare dicitur abusus & non abfructus? Didicendum, quòd vsus claudit in se actum rationis, qui est relatio ad aliud & ideo potest esse recte & non recte, & hoc significat in compositione vocabuli: sed fructus non claudit in se nisi quietam voluntatem, & ideo non respicit rectum & non rectum ex se: sed ex potentia antecedente: & ideo dicitur peruersus fructus, sed ratio peruersitatis non potest ei coniungi in eodem termino, vt dicatur abfructus. *Ad quæstiunculam 2.*

ARTICVLVS XIV.

An sint tres res quibus fruendum est?

DEinde quęritur de hoc quod dicit [Res quibus fruendum est sunt, &c.] Contra enim est quod dicit Damasc. primo lib. 11. cap. quod tres personæ re conueniunt, ratione autem & cognitione distinguuntur: ergo sunt tres res.

2 Item, Statim in litera sequitur: eadem tamen Trinitas quædam summa res est: ergo videtur, quòd male dicat res in plurali.

3 Item, Aug. dicit, quòd in omni eo quod ad se est, tres personæ vnum sunt: in eo quod est ad alterum, distinguuntur: sed res est ad seipsam: ergo in singulari conuenit tribus personis in summa.

VLTERIVS quæritur de hoc quod supponit Magister in dicto isto: videtur enim velle, quod fruamur personis. Sed contra: Aut fruimur persona in genere in eo quod est persona, aut vt est determinata hæc vel illa: non primo modo: quia affectus non sequitur conceptionẽ alicuius in genere, vel in vniuesali: quia generalia nõ mouent, eo quod in ipsis nõ est actus: ergo sub ratione determinata: ergo fruimur Patre vt Pater est, & Filio vt Filius est, & Spiritu S. vt Spiritus S. est. Inde sic. Sicut se habet cognitio, ita se habet affectus sequens cognitionem. Cum igitur cognitio diffinita *Quæstiuncula 1.*

diffinita

diffinita Patris transeat in Filium: quia qui nouit diffinite vnum relatiuorum, nouit reliquum, videbitur Patris fruitio transire in Filium, & è conuerso.

2 Si forte dicatur, quòd vna cognitione cognoscuntur tres personæ, sicut dicunt quidam, & ideo vnam habent fruitionem quæ est de ipsis, contra: Aut vna cognitione cognoscuntur in eo quod vnum sunt, aut in eo quod distincti sunt. Si in eo quod distincti sunt: ergo in eo quod distincti cognoscuntur vt vnum: sed hoc est principium cognitionis distinctorum, quod est principium distinctionis eorum: ergo vnum est principium distinctionis & vnionis, quod impossibile est. Si autem cognoscuntur in eo quod vnum sunt: ergo fruitio est essentiæ per se, & non personarum.

3 Item, Fruitio dicit refectionem in summo bono viso, habito, & amato: sed vna est veritas & bonitas trium: ergo vna est fruitio trium: hoc autem est gratia essentiæ, & non personæ: ergo fruimur essentia, & non persona.

Sed contra. Sed contra: In cognitione viæ sic est, quod non cognoscitur res perfecte per hoc quod tantum natura eius in communi cognoscitur: sed oportet, quòd cognoscatur in particulari, & secundum omnes proprietates ipsius: ergo similiter & multo magis hoc in patria erit: ergo ad cognitionem gloriæ non sufficit cognitio substantiæ, nisi adsit etiam determinata cognitio personarum & proprietatum earum, & ibi fruimur cognitis: ergo fruimur personis.

2 Item, Nonne amabimus distinctas personas, & distinctionem earum? constat quod sic. Aut ergo amore vsus, aut amore fructus: si amore vsus: ergo ad aliud quod melius est referemus, quod falsum est, quia essentia non est dignior personis: ergo amore fructus, & sic habetur propositum.

Quæstiuncula 2. Sed tunc vlterius quæritur, Vtrum vna persona magis fruemur quam alia? Et videtur, quòd sic: quia sicut in ordine essentiæ habetur vna quæ est prima & principium aliarum, & quando referimus ad aliud essentiam, stamus in illa: ita videtur, quòd sit in ordine naturæ quæ est in personis, vna quæ est principium totius Trinitatis: quia Filij per generationem, Spiritus sancti per spirationem: ergo videtur, quòd relatio stat in illa. Hoc etiam videtur per hoc quod dicit Apostolus. 1. Cor. 11. Caput viri Christus, caput Christi Deus, id est, Pater, & ita videtur, quòd Filius sit referendus ad Patrem. Et hoc ipse videtur facere in Euangelio, dicens: Mea doctrina non est mea. Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.

Solutio. Solutio. Dicunt quidam ad primum, quòd tria sunt in diuinis: substantia, persona, & notio. Substantia autem res est absolute: notio autem ratio: persona autem medium inter substantiam, & notionem secundum rationem, & ideo persona est res respectu notionis, & ratio respectu essentiæ. Et hoc sensu potest dici, quòd sint tres res: in alio autem vna sola res. Hæc autem solutio mihi tuta non videtur: quia persona simpliciter res est, & nunquam res sola: quia hoc sonat aliquid vicinum Sabellianis. Vnde sine præiudicio dico, quod (sicut dicit Philosophus quidam in prima Philosophia) ens & res sunt de transcendentibus, & primis secundum ambitum suæ significationis, & sunt ea in quibus stat resolutio, & ideo dicibilia sunt in diuinis de absolutis & relatis: & secundum quod adiunguntur ad hæc vel illa possunt esse pluralia, vel singularia: tamen propter modum intelligendi absolutum, magis tenent se à parte essentiæ.

Ad auctoritatem autem Damasceni dicendum, quòd non sola ratione vel cogitatione personæ distinguuntur: quia hoc esset Sabellianum. Vnde cautè intelligenda est auctoritas, scilicet, vt rationem vocet relationem personalem quæ realiter persona est, & cogitationem intellectum distinguentem personas per huiusmodi relationes personales. Et ad aliud patet solutio per prædicta.

Ad id quod vlterius quæritur, Vtrũ fruemur personis in eo quod personæ sunt? Dicendum, quòd si ly in eo dicit rationem obiecti fructus, nõ fruemur personis in eo quod personæ sunt. Si autem dicit indifferentiam & identitatem personæ ad obiectum fructus, tunc fruemur personis in eo quod personæ sunt. Licet enim fructus per se sit Dei inquantum summum bonum est: non tamen est Dei per consequens, & personæ per accidens: quia in Deo non est consequens vniuersale ad particulare, sed idem. Similiter in Deo non est accidentale, sed idem. Et ideo fruemur Deo, & personis, inquantum idem sunt cum summo bono. *Ad quæstiunculam 1.*

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd fruemur Patre determinate: non quidem secundum quòd ad Filium est, sed inquantum ipse relatus ad Filiũ, est summo bono idem per essentiam. Et ideo fruitio non transit in Filium propter intellectum relationis: nec sequitur, quòd sint tres fruitiones, sicut tres personæ distinctæ.

Ad aliud dicendum, quòd vna cognitione possumus accipere actu personas tres inquantum vnum sunt, vel etiam inquantum distinctæ sunt secundum rationes relationis quæ non habet intellectum absolutum: sed huiusmodi cognitione accipimus, intelligendo summum bonum, & ita erit fructus: & bene concedimus, quòd ad perfectam cognitionem Dei exigitur, quòd cognoscatur in personis distinctis quæ idẽ sunt summo bono.

Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum vna persona magis fruemur quam alia? Dicendum, quòd non. Nec est simile de ordine essentiarum, & ordine naturæ in personis: quia ordo essentiarum ponit inæqualitatem & diuersitatem ab obiecto fruitionis in inferioribus essentiis. Ordo autem naturę in personis ponit æqualitatem, & identitatem earum in summo bono, quod est obiectum fruitionis: & ideo vna est fruitio trium, sicut vna est bonitas trium. *Ad quæstiunculam 2.*

ARTICVLVS XV.

An Deus possit cognosci ab aliquo creato intellectu?

DEinde quæritur de hoc dicit [fruimur cognitis in quibus ipsis secundum se voluntas delectata conquiescit, &c.] Ex hoc enim accipitur hæc diffinitio: frui est conquiescere voluntatem delectatam in cognitis propter se. Obiicitur autem de hoc quod dicit, cognitis. Videtur enim, quòd Deus non cognoscatur, nec videatur ab aliquo creato intellectu, & ita Deo vt cognito & viso non fruuntur Sancti. Probatio primæ. Deum nemo vidit vnquam Ioan 1. Ergo Deum facie ad faciem nemo vidit. Si forte dicatur, quòd intelligitur de homine in via, & ideo non excluduntur Angeli & beati. Contra: Chrysostomus super eundem locum in originali. Sed nec etiam cælestes essentiæ: ipsa, dico, Cherubim & Seraphim Deum vt est vnquam videre poterunt.

2 Ite m, Ibidem ad hoc ponit duas rationes, quarum vnam innuit his verbis: Quomodo creabile videbit increabile? Et fundatur super hoc quòd creatum non potest in increatum: cum sint infinitæ distantiæ. Secundam innuit sic: Quia diuina natura simplex est, & vno modo se habens: si ergo viderent, æqualiter viderent: quomodo ergo laudat eam alter vt gloriam, alter vt maiestatem, alter vt sancti tatem?

3 Item, Ibidem tractans illud ad Col. 1. qui est imago Dei inuisibilis, sic dicit: Est imago Dei inuisibilis: quia ipse inuisibilis: quia nequaquam aliter esset imago. Si vero Paulus induxit alibi dicens, quoniã apparuit in carne: memineris, quoniam apparitio hæc quæ per carnem, non secundum substantiam facta est: quia quoniam & ipse inuisibili s est non solum hominibus, sed etiam superioribus virtutibus ostendit Paulus, dicens quòd apparuit in carne, quando visus est. Itaque & Angelis tunc visus est, quando carnem circuminduit: ante hoc autem non videbant eum sic, quia & eis substantia eius inuisibilis erat. Ex his videtur, quòd Deus in se non videtur vt est, sed in theophaniis, id est, illuminationibus, in quibus apparet Deus.

4 Vnde Dion. ad Gaium monachum. Si aliquis videns Deum intellexit quod vidit, non ipsum vidit, sed aliquid eorum quæ sunt eius quæ existunt & cognoscuntur.

5 Etiam in principio quinti ca. de di. no. Sermoni intentio est, non supersubstantialem substantiam, sed quod supersubstantialis est manifestare: ineffabile enim hoc, & ignotum est, & perfecte non manifestabile.

6 Idem in cælesti hierarchia ca. 3. Hierarchia suos laudatores, algamata diuina efficit, & specula clarissima, & munda receptiua principalis luminis. Ex his videtur accipi, quòd vt est non videtur, sed illuminationibus descendentibus ab ipso & algamatibus, quibusdam similitudinibus sui luminis.

7 AD idem obiicitur per rationem. Perfectionis ad perfectibile debe t esse proportio: sed intelligibile est Deus si per essentiam videtur: ergo Deus per essentiam, & intellectus creatus habent proportionem: ergo & commensurationem, quod hæresis est: ergo illud ex quo sequitur, falsum est, scilicet, quod Deus videtur per essentiam.

8 Item infiniti ad finitum non est proportio: Deus in substantia est infinitus loco, tempore, & comprehensione, vt dicit Damasc. ergo non habet proportionem ad intellectus capacitatem: ergo nec secundum intellectum videtur. *Lib. 1. orthod. fidei c ap. 4.*

9 Ad hoc quidam voluerunt dicere, quòd videtur secundum vnum attributum, vel duo, quæ sunt quasi partes eius respectu nostri intellectus: & non videtur secundum totum. Sed contra: In quolibet attributo est ipse infinitus: ergo idem est de vno, & de omnibus similiter.

10 Item, Deus simplex est: ergo si videtur, totus videtur, quia non habet partem: sed non totus videtur: ergo nihil sui videtur, & ita redit primum. Si propter hoc dicatur, quòd Deus secundum quod est non videtur.

CONTRA: In. 1. canonica Ioan. ca. 3. Cum autem apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est. *Sed contra.*

2 Item, Chrysostomus in ho. 15. super Ioan. Angeli propter insomnem naturam eorum & puram, nihil quam Deum imaginantur.

VLTERIVS quæritur, Vtrum etiam in theophaniis videatur, & accipiatur ratione theophaniæ quam ponit Dion. in cæ. hierarchia cap. 4. sic dicens: Ipsa quidem sapientissima Theologia visionem illam quæ in ipsa est descripta reuelauit diuinam, quasi in forma informium similitudinem ex videntium in diuinum reductione pulchrè vocari theophaniam. Sensus est, quòd Theologia reuelauit nobis per doctrinam primum, pulchre, idest, aptè vocari theophaniam illam illuminationem quæ est in forma quadam signorum quæ informia sunt occultæ luci, quæ est in Deo; quia est de occulto progrediens ad extra, secundum quam, scilicet, illuminationem fit reductio videntium eum in diuina: cum ergo omnes illuminationes procedant ab oculto ad apertum videnti, videtur quòd omnes videant in theophaniis tantum. *Quæstiuncula.*

SOLVTIO. Ad hoc sine præiudicio dicimus, affirmantes quidem certissimè, quòd diuina substantia videtur à beatis omnibus: qualiter autem videtur, sine præiudicio dicimus sic, quòd videtur immediate, per coniunctionem: ita quòd Deus offert se nostro intellectui per substantiam suam, sicut intellectus sibiipsi: & hoc est quod dicit Apostolus. 1. Cor. 13. Cognoscam sicut & cognitus sum. *Solutio.*

AVCTORITAS autem Chrysostomi soluenda est per verbum eiusdem Chrysost. ibidem vbi sic dicit: Omnes nouimus Deum: substantiam vero eius nullus nouit & quid est, nisi solus qui genitus est ex eo: notionem enim hic Euangelista certissimam dicit considerationem

siderationem & comprehensionem, & tantam quantam habet Pater de Filio: & ideo patet quod Chrysostomus non negat qu in videatur substantia Dei: sed negat, quod ita perfectè videatur ab aliquo creato intellectu, sicut videtur à se.

Ad rationem autem primam Chrysostomi dicendum, quòd creatum adiutum ab increato, potest ad illud: licet non supra illud. Sunt tamen qui dicunt, quòd intellectus creatus aliter se habet ad inferiora, & aliter ad superiora: quia super inferiora influit aliquid luminis sui, præcipue intellectus agens, & ita potest actiuè in illa: ad superiora autem se habet vt recipiens tantum, & ideo non proprie dicitur posse in illa, sed illa in ipsum.

Ad alivd dicendum, quòd licet multa sint attributa diuina: tamen quodlibet nihil aliud est quam ipsa substantia diuina: & ideo in quolibet eorum substantia immediate videtur. Et quod dicit Chrysostomus, quòd non videtur substantia, dicendum quòd sicut ipse infra dicit in auctoritate inducta, vocat substantiã quid est, hoc est, differentiam ipsius per terminos essentiæ: & quia tales terminos non habet ideo substantia & quid est hoc modo non videtur. Ipse etiam solus secundum intellectum sibi adæquatur: quia quantus ipse est, tantus est intellectus eius: non autem quantus ipse, tantus est intellectus creatus.

Per idem patet solutio ad auctoritatem sequentem.

Ad id quod obiicitur de Dionysio, dicendum quòd loquitur vel de visione viæ, vel vocat non ipsum videre, non ipsum totum perfecte videre: sed aliquid quod est eius dicit videri: & hoc est videre ipsum: quia ipse substantialiter est illud.

Ad alivd dicendum, quòd Deus simpliciter est incomprehensibilis, & hoc est vt est infinitus: quia sic attingi non potest, nisi secundum quid, scilicet, cognoscendo infinitum esse.

Qvaliter autem sint agalmata, & specula, infra patebit in fine solutionis.

Ad id quod obiicitur per rationes, dicendum quòd sufficiens proportio ex natura intellectus haberi non potest ad ipsum, sed ex iuuamine Dei.

Ad alivd dicendum, quòd infinitum attingi quidem potest, sed aliquid eius semper manet extra attingentem: & ideo in eo quod est infinitum dicitur non attingi: & hoc sic patere potest: Infinitum in quantitate est (vt dicit Philosophus) cuius partes accipienti semper est aliquid extra accipere. In spirituali autẽ natura increata non est infinitum in quantitate molis, sed quantitas virtutis diuiditur ad extra, secundum ea in quæ potest: & ideo intellectus attingens Deum attingit ipsum, ita quod multum & infinitum virtutis semper est extra ipsum: & quia virtus sua est essentia sua, ideo etiam immensitas essentiæ est extra intellectum.

Ad id quod obiicitur contra solutionem inductam, bene concedo: quia in quolibet attributo est infinitus, & sic semper remanet extra intellectum: quia licet accipiatur substantia vel sapientia, tamen immensitas ipsius claudi non potest: licet attingi possit aliquod acceptum quod est sua substantia, licet non sit terminus claudens totum, quod est Deus.

Ad alivd dicendum, quòd Deus est simplex, & est infinitus: hæc enim non repugnant secundum quod infinitum dicit immensitatem virtutis & essentiæ, sed tamen attingitur intellectu secundum quod simplex est, sed non secundum quod est infinitus: quia infinitum ponit rationem suam respectu eius quod est extra intelligentem. Et nota, quod cum dicitur Deus infinitus, non debet infinitus exponi priuatiuè, vt sit sensus aptum habere finem, & non habere: quia sic esset imperfectus, cum aliquid deesset ei quod esset aptus natus habere: sed debet exponi negatiue, vt sit sensus, infinitus, id est, non finitus loco, vel tempore, vel comprehensione intellectus: quia sic exponit Damascenus.

Ad hoc quòd vlterius quæritur de theophaniis, dicimus quòd sicut in sensu duo sunt, scilicet, lux sub qua visibile perficitur vt videri possit, & visibile ipsum, sicut lapis, vel aliud quod videtur: & lux quidem facit actum visum, sed non distinguit ipsum, nec determinat ad hoc visibile, vel ad illud: & sicut in intellectu naturali est lux intellectus agentis qui facit actu possibilem, non tamen determinate perficit & mouet ipsum ad hoc intelligibile, vel illud: sed postea determinatur per intellectum hominis, vel Angeli, vel alterius: & sicut fides est illuminans ad creditum, non tamen perducit determinate ad hunc articulum, vel illumi ita est in theophaniis, quòd est lumen descendens eleuans intellectum, & non distinguens & determinans ipsum ad hoc, vel illud: sed id quod distinguit intellectum vt obiectum, est diuina substantia ipsa: & hoc est quod dicit Psalmista Psalm. 35. In lumine tuo videbimus lumen. Vnde videtur Deus sine medio quod sit similitudo & ratio visi, siue per quod visum coniungitur videnti, & non per substantiam: sed tamen est ibi medium disponens & vires afferens intellectui, quo melius possit attingere Deum: & hoc medium lumen est diuinæ bonitatis, vel apparitiouis, quod à sanctis vocatur theophania. Et sic pater verum esse quod dicit Magister Hugo, quod nihil sistit nos vsque ad ipsum. Et per hoc patet solutio eius quod obiicitur de theophaniis. *Ad quæstiunculam.*

Ad hoc autem quod posset quæri, Vtrum Deus sit comprehensibilis? Dicendum, quòd duplex est comprehensio, scilicet, quæ est tactus intellectus super terminos rei: & sic non comprehenditur. Vnde Augustinus ad Paulinam. Attingere Deum mente possumus, comprehendere autem minime. Est etiam comprehensio quandoque perfecta consecutio alicuius vt finis, quæ consecutio præcipue fit affectu: & sic comprehenditur Deus, vt dicit Apostolus ad Epes. 3. Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, sublimitas, & profundum. *Dubium.*

EXPOSI

EXPOSITIO TEXTVS.

LITERA partis huius sic exponitur [Peruenire] per fidem & spem [eisque inhærere] per charitatem [si tamen res dici debet] Hoc ideo contingit quia huiusmodi nomina secundum quod cadunt in nostrum intellectum, significant creata vel modos creaturarum qui non conueniunt Deo, sicut (dicit hic) ipsum quod dico, res à reor reris trahit significationem, & ita videtur dicere quandoque ens in opinione: & hæc Deo non conueniunt [si tamen & causam] quia causa est quam de necessitate sequitur aliquid, & Deus non causat aliquid de necessitate. Item: quia causa proportionata est causato: Deus autem nulli suo causato proportionatur [non possunt inueniri nomen, &c.] Hujus causam reddit Anselm. in monologio, dicens, quòd licet summa essentia nominetur ex omnibus quæ melius est esse quam non esse: tamen si ista nomina accipiantur secundum quòd sonant apud nos, secundum rationes nominum non conueniunt Deo, licet secundum rem ipsam per prius conueniant Deo quam creaturæ: sicut cum dicitur, substantia, secundum nomen sonat apud nos quod est subiectum accidentibus, & sic non conuenit Deo. Similiter essentia apud nos est quæ facit esse in composito, & sic iterũ non conuenit Deo. Et idem dicit Dionys. quòd affirmationes in Deo sunt incompactæ: negationes autem sunt veræ [vt inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, &c. conspiciantur] dupliciter, scilicet, per aspectum, & per relationem vtilis ad ipsa acquirantur. Et hoc innuit per sequens cum dicit [id est, vt de temporalibus, &c. fruimur cognitis, &c. conquiescit] id est, simul cum aliis potentiis quiescit: quia dictum est quòd frui est actus voluntatis, secundum quod voluntas coniuncta est intellectui, & aliis potentiis.

Item quid intersit inter frui, & vti aliter quam supra?

C NOtandum vero, quòd idem Augustinus in lib. 10. de Trinitate aliter quam supra accipiens vti & frui, sic dicit: Vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis. Frui autem est vti cum gaudio: non adhuc spei, sed iam rei: ideo quod omnis qui fruitur, vtitur. Assumit enim aliquid in facultatem voluntatis cum fine delectationis. Non autem omnis qui vtitur, & fruitur: si id quod in facultatem voluntatis assumit, non propter ipsum, sed propter aliud appetit. Et attende quia videtur August. dicere illos frui tantum, qui in re gaudent, non iam in spe: & ita in hac vita non videmur frui, sed tantum vti, vbi gaudemus in spe, cum supra dictum sit, frui, esse amore inhærere alicui rei propter se: qualiter etiam hic multi adhærent Deo. Cap 11.

DIVISIO TEXTVS.

NOTANDVM vero, quòd idem August, &c.] In hac parte Auctor obiicit contra determinata de frui & vti, & habet duas partes secundum quòd obiectio duobus modis potest fieri, scilicet, contra ipsam diffinitionem actus frui & vti, & hoc facit in prima parte: vel contra frui & vtile, & hoc facit in secunda parte *ibi* [Cum autem homines qui fruuntur, &c.] Prima harum habet duas partes, scilicet, obiectionem quæ incipit *ibi*] Hæc ergo quæ sibi contradicere, &c.] Et secundum duas solutiones habet illa duas partes: & secunda solutio incipit *ibi* [Potest etiam dici.

ARTICVLVS XVI.

An secunda definitio vti sit bona?

INcidit autem dubium de hoc quod dicit [Vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis, &c.] Hæc enim diffinitio conuenit etiam ei quod est frui: non enim fruimur aliquo, nisi illud sit in facultate voluntatis nostræ: ergo frui est vti.

2 Præterea, Quæritur quid vocetur facultas voluntatis? Si dicitur quòd facilis potestas. Contra: Secundum hoc non vteremur illis quæ difficultatem habent in voluntate, sicut sunt tribulationes & angustiæ, quod falsum est, quia his maxime vtuntur Sancti.

3 Præterea, Cum vnius rei vnum sit esse, & diffinitio dicat esse, videtur quòd eius quod est vti vnica sit diffinitio & Aug. dat duas: supra enim habita est vna, cum dicit: Vti est quod in vsum venerit, &c. Hîc autem habetur alia.

SOLVTIO.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd vti secundum quod hic diffinitur (vt quidam dicunt) æquiuocè dicitur ad vti supra diffinitum: vti etiam accipitur hîc secundum diffinitionem Victorini dicentis, quòd vsus est actus frequenter elicitus de potentia, & sic superius est ad vti & frui supra diffinitum: & hoc videtur Magister sensisse, quia præmittit dicens, quòd Augustinus aliter quam supra accipit hîc vti & frui. Posset tamen aliter dici, scilicet, quod ea quæ sunt ad finem, duobus modis sunt, scilicet, non includentia siue tangentia finem, & tangentia siue coniuncta fini & proxima: & de his quæ ordinem habent ad finem, si non coniunguntur ei, datur diffinitio prima. Secunda autem datur de his quæ sunt fini coniuncta, & illa sunt non indigentia relatione ordinis, eo quòd in ipsis habetur aliquid finis: & talia sunt quædam viæ, quædam patriæ: viæ quidem sunt, sicut prægustatio æternorum in gaudio interno, & affectione: patriæ autem sunt beatitudo creata, quæ contingit aliquo modo increata: & ideo quia finis aliqualiter est in illis, non dixit quòd ad aliquid referenda sunt. Quod qualiter fiat, sic patet. Cum dicitur, Vti est id quod in vsum venerit, &c. intelligitur ad illud referri sicut ad terminum operis: & sic ducit ad finem intentionis qui vere finis est. Ista autem in quibus talis vsus est vt hîc diffinitur, referuntur quidem ad aliud quod est finis intentionis: qui tamen finis secundum gustum aliquem est in ipsis: sed non referuntur ad aliud quod sit terminus operis, hoc est, in quo cesset opus, eo quod habeatur quicquid vult operans.

AD HOC autem quod quæritur, Quid sit facultas voluntatis? Dicendum, quòd sicut est in vsu loquendi, facultas dicitur id quod facit hominem habere posse ad nutum: sicut scientiæ dicuntur facultates: quia ad nutum habetur potestas intellectus per eas: & bona fortunæ dicuntur facultates, quia faciunt hominem sufficere sibi & suis: ita facultas voluntatis est id quo voluntas habet velle ad nutum facilem potestatem: & hoc præcipue est id quod quietat ab opere: & est vtile in quo tenetur & gustatur aliquo modo finis intentus, vt dictum est.

AD VLTIMVM patet solutio: quia vnius rei vnicum est esse penes vnam & eandem causam sumptum: & penes diuersas causas possunt sumi diuersæ diffinitiones. Vnde prima datur penes proprium actum vtilis: hæc autem datur penes effectum vtilis contingentis finem.

ARTICVLVS XVII.

An secunda diffinitio frui sit bona?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [frui est vti cum gaudio, &c.] Sicut enim se habent vtile & fruibile: sic se habent vti & frui. Probatio: quia actus per obiecta diffiniuntur: sed vtile & fruibile sunt obiecta horum actuum vti & frui: sed nullum vtile est fruibile: ergo nullum vti est frui.

2 Ptæterea, In litera dicit, quòd omnis qui fruitur vtitur, sed non conuertitur: ergo vti est superius ad frui: sed à quo remouetur superius, remouetur & inferius: ergo cui non conuenit vti, non conuenit frui: sed irrationalibus non conuenit vti: ergo nec frui, quod falsum est, cum Aug. dicat, quòd pecora fruuntur cibis.

PRÆTEREA, Quæritur quare frui secundum rationem nominis extenditur ad irrationalia, & non vti? Quæst. 1.

2 PRÆTEREA, Quæritur de distinctione Magistri, Quare dicit quòd in patria fruimur vere & proprie, & plene: hic autem vere & proprie, sed non plene. Quæst. 2.

3 Vlterius etiam quæritur, Penes quid differunt tres diffinitiones datæ de eo quod est frui. Quæst. 3.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd vti secundum primam diffinitionem remouetur ab eo quod est frui secundum propriam rationem acceptum: sed non vti secundum secundam diffinitionem, vt patet ex prædictis.

Ad quæst. 1. AD ALIVD dicendum, quòd vti in intellectu sui nominis claudit rationis actum qui est relatio ad aliud: & ideo brutis non potest conuenire: sic autem non est de eo quod est frui, quod dicit delectationem gustus quietantem desiderium, & ideo id per transsumptionem potest conuenire brutis.

Ad quæst. 2. AD ALIVD, dicendum, quòd tria exiguntur ad complementum frui, scilicet, voluntatis actus ad rationem relatus, & quoad hoc dicit proprie: quia expertia rationis non proprie fruuntur. Secundum est quod sit ratio ordinans voluntatem rectam, determinans id quod vere est frui & fruibile, & sic dicitur vere: quia creatura fruentia non vere fruuntur: cum non sit vere bonum & dulce quo fruuntur. Tertium quod exigitur est vt per spiciem & ad copiam habeatur fruibile, & ideo dicit plene: & sic in via Sancti non plene fruuntur, sed vere & proprie possunt frui.

Ad quæst. 3. AD VLTIMVM dicendum, quòd prima diffinitio eius ad quod est frui respicit formam & actum: formam, dico, completiuam quæ est amor, vt prius dictum est: & ideo forma & actus ponuntur in ea, scilicet, amore inhærentiæ. Secunda autem tangit materiam, & finem: materiam, cum dicit, Fruimur cognitis: finem autem, cum dicit, In quibus voluntas delectata quiescit. Tertia autem respicit effectum fruitionis in fruente, cum dicit, Cum gaudio vti, &c. Aliæ dubitationes quæ remanent, sufficienter soluuntur à Magistro in litera.

Determinatio eorum quæ videntur contraria.

HÆc ergo quæ sibi contradicere videntur, sic determinamus, dicentes nos & hîc & in futuro frui: sed ibi proprie, & perfecte, & plene, vbi per speciem videbimus quo fruemur: hîc autem dum in spe ambulamus, fruimur quidem, sed non adeo plene. Vnde in lib. 10. de Trinitate. Fruimur cognitis in quibus voluntas est. Idem in lib. de Doctrina Christiana ait: Angeli illo fruentes iam beati sunt, quo & nos frui desideramus: & quantum in hac vita iam fruimur, vel per speculum, vel in ænigmate, tanto nostram peregrinationem & tolerabilius sustinemus, & ardentius finire cupimus. D

1. Cor. 13.

Cap. 10. Lib. 1. c. 30.

EXPOSITIO TEXTVS.

LITERA sic exponitur [Quantum in hac vita, &c.] August. in 10. confession. Aliquando intromittis me in affectum multum inusitatum introrsus ad nescio quam dulcedinem: quæ si perficiatur in me, nescio quid erit quod vita ista non erit: sed recido in hæc ærumnosis ponderibus, & resorbeor solitis, & teneor, & multum fleo: sed multum teneor: tantum consuetudinis sarcina degrauat. Hic esse valeo, nec volo: illuc volo, nec valeo, miser vtrobique [Per speculum in ænigmate, &c.] 1. ad Cor. 13. Gloss. ibidem. Speculum est vestigium vel imago creaturarum: ænigma autem est obscura allegoria. Et secundum hoc species ponitur pro genere: quia secundum Donatum ænigma est quæstio obscuritatibus verborum inuoluta: sicut mater me genuit, eadem mox gignitur à me. Et est species allegoriæ. Hic autem pro ipsa allegoria ponitur. Possemus tamen dicere, quòd duplex est speculum, scilicet, pictum aliquo modo facie, & non pictum, scilicet, repræsentans obscure: & primo modo imago in homine speculum est: secundo modo vestigium in aliis creaturis. Quatuor etiam sunt quæ faciunt obscuritatem ænigmatis, scilicet, quia intellectus creatus est ex nihilo, propter quod retinet aliquid obscurationis. Item secundo ex pondere carnis. Et etiam ex nebula peccati. Quarto etiam ex alieno sermone: quia allegoria est sermo alienus: sicut Vrias deuotus & fidelis significat diabolum, & Dauid homicida & adulter significat Christum, Bersabee autem adultera significat Ecclesiam.

Alia determinatio.

POtest etiam dici, quòd qui fruitur etiam in hac vita, non tantum habet gaudium spei, sed etiam rei: quia iam delectatur in eo quod diligit, & ita iam aliquatenus tenet. Constat igitur quòd debemus Deo frui, & non vti. Illo enim (vt ait Augustinus) frueris, quo efficieris beatus, & in quo spem ponis, vt ad id peruenias. De hoc idem ait in lib. de Doctrina Christiana. Dicimus nos ea re frui, quam diligimus propter se: & ea re fruendum nobis esse tantum, qua efficimur beati: cæteris vero vtendum. Frequenter tamen dicitur frui, cum delectatione vti. Cum enim adest quod diligitur, etiam delectationem secum gerit: si tamen per eam transieris, & ad illud vbi permanendum est, eam retuleris, vteris ea: & abusiue non proprie diceris frui. Si vero inhæseris atque permanseris, finem in ea ponens lætitiæ tuæ, tunc vere & proprie frui dicendus es. Quod non est faciendum, nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. E

Lib. 1. de Doct. Christiana c. 33. Lib. 1. c. 31.

EXPOSITIO TEXTVS.

POTEST etiam dici, &c.] Sed contra: Prouerb. 13. Spes quæ differt, affligit animam. Solutio. Verum est inquantum differt: sed inquantum iam penetrat per gustum interiora velaminis, delectat ex prægustatione rei speratæ: vnde ad Heb. 6. Spem sicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis, vbi

præcursor

præcursor pro nobis introiuit Iesus.

Qvod non est faciendum, &c.] Vnde Ierem. 17. Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Sed contra: Ioan. 2. Accessit ad eum gubernator: *ibi* Glos. Naturale est homini in periculo magis in alio quam in se confidere.

Solutio. Dicendum, quòd in periculo vbi potest haberi humanum consilium & auxilium, potest haberi fiducia in homine, non tamen exclusa Dei inuocatione, quia aliter esset tentare Deum: sed totam fiduciam cum exclusione diuini adiutorij in homine ponere prohibitum est. *Solutio.*

Vtrum hominibus sit vtendum, vel fruendum?

Cvm autem homines, qui fruuntur, & vtuntur aliis rebus, res aliquæ sint, quæritur, Vtrum frui debeant, an vti, aut vtrunque. Ad quod sic respondet Aug. in lib. de Doct. Christiana. Si propter se homo diligendus est, fruimur eo: si propter aliud, vtimur eo. Videtur autem mihi propter aliud diligendus. Quod enim propter se diligendum est, in eo constituitur beata vita, cuius etiam spes hoc tempore nos consolatur. In homine autem spes ponenda non est: quia maledictus est qui hoc facit. Ergo si liquide aduertas, nec seipso quisquam frui debet: quia non se debet diligere propter se, sed propter illud quo fruendum est. Huic autem contrarium videtur, quod Apostolus ad Philemonem loquens ait: Ita frater ego te fruar in Domino. Quod ita determinat Augúst. Si dixisset tantum, te fruar, & non addidisset, in Domino, videretur finem dilectionis, ac spem constituisse in eo. Sed quia illud addidit, in Domino se finem posuisse, eodemque frui significauit. Cum enim (vt idem August. ait) homine in Deo frueris, Deo potius quam homine frueris. F — Cap. 22. — Ierem. 17. — Lib. 1. de Doct. Christ. cap. 33.

DIVISIO TEXTVS.

Cvm autem homines qui fruuntur & vtuntur, &c.] Hic incipit pars illa in qua Magister ponit dubia de vtili & fruibili, & habet tres partes, in quarum prima quærit, Vtrum homo fruatur homine quandoque, vel tantum Deo? In secunda quærit, Vtrum Deus fruatur nobis, vel vtatur, *ibi* [Sed cum Deus diligit nos] In tertia quærit, Vtrum fruamur vel vtamur virtutibus *ibi* [Hic considerandum est, &c.] In primo capitulo tria facit. Primo probat, quòd homo homine vtitur. Secundo obiicit in contrarium *ibi* [Huic autem contrarium, &c.] Tertio soluit *ibi* [Quod ita determinat August, &c.]

ARTICVLVS XVIII.

Vtrum homine sit fruendum?

Qværitur, Vtrum homine sit aliqualiter fruendum? Et videtur quòd sic: Apostolus ad Philemonem. Ita frater ego te fruar in Domino.

2 Item, Eccli. 8. Fruere magnatis.

3 Item, Deut. 28. Filios & filias generabis, & non frueris eis.

4 Præterea, Videtur idem per rationem: quia imago ad alterum est: ergo cognitio imaginis ducit in id cuius est primo: hoc autem Deus est, ad cuius imaginem factus est homo: ergo cognitio stat in Deo vt in fine, & incipit ab homine: cum ergo cognitionem sequatur motus ex parte motoris, videtur quòd fruitio nostra ad minus incipere possit ab homine.

Præterea si aliquo modo conceditur, fruar te in Domino, quæritur, Vtrum similiter possit concedi de irrationali creatura, quòd fruamur ipsa in Domino? Et videtur, quòd sic: quia ipsa est vestigium ducens in Deum: ergo in ipsa potest accipi & diligi Deus: cum ergo dilectione fruitionis diligamus Deum, contingit Deo frui in irrationali creatura. *Quæst. 1.*

2 Item quæritur, Vtrum peccatore fruamur in Deo? Et videtur, quòd sic: quia imago Dei non destruitur in ipso, sicut dicitur in Ps. 38. In imagine pertransit homo: cum ergo Deus in imagine sua accipitur & diligitur, & non nisi dilectione fruitionis, peccatore frui possumus in Deo. *Quæst. 2.*

Solutio. Dicendum, quòd cum dicitur, Frater ego te fruar in Domino: pronomen aliter construitur cum verbo, & aliter ablatiuus cum præpositione: pronomen enim nominat materiam quæ est vt occasio gaudij quod est in verbo fruendi: ablatiuus autem cum præpositione notat finem in quo quiescitur: & hoc planum est si inspiciatur expositio August. qui dicit, quòd quia addidit, in Domino, in Domino se finem posuisse significauit: vnde hæc fruitio incipit à rationali ex parte repræsentationis summi boni per gratiam *Solutio.*

tiam, sed terminatur in Domino vt in fine.

Ad primum ergo patet solutio per ea quæ dicta sunt.

Ad aliud & ad tertium dicendum, quòd frui accipitur ibi communiter pro vti cum gaudio: vel dicatur quod quidam dixerunt, quòd idem est frui magnatis vel filiis, quod fructum de eis percipere per meritum: & ita vsus est in opere, sed fructus in spe mercedis.

Ad id quod obiicitur per rationem, dicendum quòd vestigium & imago nisi aliud addatur, non sufficiunt ad hoc quòd fruamur ipsis in Domino. Quia licet Deus repræsentetur in eis secundum quod est trinus & vnus, vel secundum quòd est potens sapiens, & volens: non tamen secundum quod ipse est summa bonitas: quia sic non relucet nisi in effectu gratiæ vel gloriæ: ideo non possumus nisi Sanctis frui in Domino, & ideo non irrationalibus & peccatoribus. Et per hoc patet solutio ad totum. Litera autem patet per se. *Ad quæst.*

Hic quæritur, An Deus fruatur, an vtatur nobis?

D

SEd cum Deus diligat nos, vt frequenter Scriptura dicit, quæ eius dilectionem erga nos multum commendat, quærit August. Quomodo diligat: an vt vtens, an vt fruens? & procedit ita: Si fruitur, eget bono nostro, quod nemo sanus dixerit. Ait enim Propheta: Bonorum meorum non eges. Omne enim bonũ nostrum vel ipse est, vel ab ipso est: non ergo fruitur nobis, sed vtitur. Si enim nec fuitur, nec vtitur, non inuenio quomodo diligat nos. Neque tamen sic vtitur nobis, vt nos aliis rebus. Nos enim res quibus vtimur ad id referimus, vt Dei bonitate perfruamur: Deus vero ad suam bonitatem vsum nostrum refert. Ille enim miseretur nostri propter suam bonitatem: nos autem nobis inuicem propter illius bonitatem. Ille nostri miseretur, vt se perfuamur: nos vero inuicem nostri miseremur, vt illo fruamur. Cum enim nos alicuius miseremur, & alicui consulimus ad eius quidem facimus vtilitatem, eamque intuemur: sed & nostra fit consequens, cum misericordiam quam aliis impendimus, non relinquit Deus sine mercede. Hæc autem merces summa est, vt ipso fruamur. Item quia Deus bonus est, sumus: & inquantum sumus, boni sumus. Porro etiam quia iustus est, non impune mali sumus: & inquantum mali sumus, intantum etiam minus sumus. Ille ergo vsus quo nobis vtitur Deus, non ad eius, sed ad nostram vtilitatem refertur, ad eius vero tantummodo bonitatem.

Ad Ephes. 2. Lib. 1. de Doct. Christ c. 31. & 32. Psalm. 15. Matth. 5.

ARTICVLVS XIX.

An Deus fruatur seipso?

SEd cum Deus diligat nos, &c.] In hoc capitulo quęritur de hoc quod dicit [Si fruitur nobis, eget bono nostro] Instantia. Se fruitur Deus: ergo eget bono suo: ergo aliqua indigentia est in Deo, quod falsum est. Quòd autem se fruatur Deus, patet per hoc quod dicit Gregorius super illud Iob 4. Si habes brachium sicut Deus &c. vbi sic dicit. Ipse gloriosus est qui dum perfuitur, accedentis laudis indigens non est.

Solutio. Ad hoc, concedendum est, quòd Deus fruitur seipso perfectius quam aliqua creatura ipso posset frui.

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd vbi fruens & fruibile sunt in diuersitate essentiæ, sequitur quòd fruens indigeat bono fruibilis: sed vbi fruens & fruibile idem sunt per substantiam, non tenet argumentum.

Id autem quod posset quæri, Vtrum se fruatur in ratione essentiæ, vel personæ? supra expeditum est: quia eadem ratione obiecti fruitur seipso, in qua nos fruimur ipso.

Deinde super hoc quod dicit [Deus vero ad suam bonitatem nostrum vsum refert, &c.] Attendenda est auctoritas Gregorij qui super illud Iob 41. Speciosis induere vestibus, dicit sic: Ipse speciosis induitur, qui sanctorum Angelorum choros quos condidit, in vsum sui decoris assumpsit.

Deinde obiicitur contra hoc quod dicit [Hæc autem merces summa est, &c.] Contra: Ioan. 17. Vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum: hæc est enim vita æterna: ergo videtur, quòd cognitio siue visio sit tota merces.

Solutio. Visio quæ est tota merces, est visio amati & habiti, & hæc perficitur in amore, *Solutio.*

amore, & est visio pascens: vnde hæc non differt à fruitione, sed est idem ipsi, differens in ratione tantum.

ARTICVLVS XX.

An omne quod est inquantum est, est bonum?

DEinde obiicitur de hoc quod dicit [Quia Deus bonus est, sumus: & inquantum sumus, boni sumus, &c.] Dicit enim August. Esse est ab ente primo: ergo deberet dicere: Quia Deus est, sumus.

Aug.lib.1.de doct.Christ. c.32.

2 Item, Omne quod est inquantum est, bonum est: ergo omne quod est habet bonitatem, & bonitas est idem quod esse suum.

3 Item, Si esset vnus effectus causæ duplicis: vnius mediatæ alterius immediatæ, remota causa mediata non remouetur effectus mediatus: sicut patet de pictura alba, & albedine, & pictore: ens in Deo est causa immediata entis creati, bonum in Deo entis eiusdem est causa mediata: ergo posito quòd Deus non sit bonus, adhuc remanebit ens creatum, quod est effectus boni quod est causa mediata.

Si dicis, quòd hæc est vera: Omne quod est inquantum est, bonum est. Contra: Intellecto quòd Deus non sit bonus, adhuc remanet ens creatum: ergo intellecto quòd Deus non sit bonus, adhuc remanet bonum creatum, quod est contra Boetium: ergo primum falsum, scilicet, quòd omne quod est inquantum est, bonum est.

2 Item, Si duo sint effectus vnius causæ: vnius mediatus, alter immediatus, remota causa mediata non remouetur effectus qui causatus est per medium: sed ens est à Deo immediate, bonum autem non nisi in ente: ergo intellecto quòd Deus non sit bonus, adhuc erit bonum omne quod est inquantum est: sed hoc est falsum, vt dicit Boëtius in li. de hebdomadibus: ergo non omne quod est inquantum est, bonum est.

In lib. *An omne quod est bonum sit, circa medii.*

2 Præterea, Mathematica sunt in quibus non est finis (vt dicit Philosopus) sed quæ carent fine, carent ratione boni: ergo Mathematica inquantum sunt, non bona sunt: non ergo omne quod est inquantum est, bonum est.

VLTERIVS quæritur, Vtrum bonum separabile sit ab ente per intellectum? Videtur, quòd sic: quia hoc expresse dicit Boëtius quòd si intelligatur paulisper bonum primum non esse bonum, & tamen intelligatur esse ens, quòd ea quæ sunt ab ipso erunt entia, & non erunt bona: sed quæcunque separabilia sunt secundum intellectum, non sequuntur se inuicem inquantum huiusmodi: ergo non est verum, quòd omne quod est inquantum est, bonum est.

SOLVTIO. Dicendum, quòd bonum & ens dupliciter considerari possunt, scilicet, secundum intentiones, vel secundum sua supposita. Si considerentur secundum suas intentiones, tunc non conuertuntur, nec erit verum quod omne quod est inquantum est, bonum est. Quòd autem hoc sit verum, patet per Dionysium in li. de di. nomini.. cap.5. vbi sic dicit de ente: Ante alias Dei participationes esse præpositum est, & est seipsum secundum se esse eo quod est per se vitam esse, & eo quod est per se sapientiam esse, & eo quod est per se similitudinem diuinam esse: & alia quæcunque existentia & participantia, ante omnia illa esse participant. Idem est scriptum in quarta propositione libri causarum vbi dicitur: Prima rerum creatarum est esse, & non est ante ipsum alia creatura. Et commentum ibidem. Ens est per creationem, bonum autem per informationem: & vocatur per creationem esse id quod effluens à primo, id est, Deo, non præsuponit sibi aliud in quo fundetur: per informationem autem id quod non effluit nisi supposito alio in quo fiat. Addit & bonum super ens relationem ad finem: tamen duplex est relatio ad finem, scilicet, secundũ quod finis est terminus motus causæ efficientis, vel secundum quod finis est per intentionem in efficiente: & primo modo dicuntur bona quæ sunt à bono: secundo modo quæ sunt ad bonum quod intendit efficiens, id est, quod mouet eum ad operandum. Si autem considerentur bonum & ens secundum supposita, sic conuertuntur: quia licet bonum sit ad efficiens vt est bonum, & ens ad efficiens vt est ens: tamen quia non operatur efficiens nisi per bonum intentionis: ideo comitatur bonum semper ipsum ens, & non separatur ab ipso secundum suppositum, licet separetur secundum intentionem: & hanc identitatem suppositorum notat quod dicitur inquantum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si bonum accipiatur in diuersis cum ente, scilicet causa & causato, bonum in causa erit ante ens in causato: quia non causat nisi bono quod facit eam esse diffundere: vnde Maximus. Hoc nomen bonum non aliunde originem ducit nisi à verbo græco quod est boo, id est, clamo: boo enim, kalo, & clamo, & voco vnum sensum possident: etenim qui vocat sæpissime in clamorem erumpit: Deus ergo non inconuenienter bonus dicitur: quia omnia de nihilo in essentiam venire intelligibili clamore vocat: & ideo melius dicitur, quòd quia bonus est sumus, quam quia est sumus.

AD ALIVD dicendum, quòd ly, inquantũ, notat inseparabilitatem boni & entis secundum supposita, & non secundum intentiones: & ideo non sequitur, quòd bonitas sit entitas eius quod est.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus non est causa mediata alicuius: & ideo & boni, & entis est causa immediata, licet non secundum vnam rationem, vt dictum est: quia ens se habet ad bonum sicut causa primaria, & subiectum. Tamen quia ens inseparabile est à respectu ad causam efficientem diffundentem esse, & illa non diffundit nisi inquantum est bonum: ideo non separatur à bono nisi per intellectum suppositionis impossibilis, scilicet, quod prima causa non sit bona: quia tunc non manet respectus eius ad efficientem: quia non mouet nisi supposita bonitate, vt dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd mathematica

tica non habent finem qui acquiritur per motum physicum, quia separata sunt secundum rationem diffinitiuã & à motu & à materia: sed non carent intentione boni quod est à bono & ad bonum primum.

Ad quæst. Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum bonum separabile sit ab ente per intellectum? iam patet solutio: quia separatur per intentionem, sed non per suppositum. Litera autem huius capituli per se patet.

Vtrum vtendum, an fruendum sit virtutibus?

H HIc considerandum est, Vtrum virtutibus sit vtendum, an fruendum? Quibusdam videtur quòd eis sit vtendum, & non fruendum: & hoc confirmant auctoritate August. qui vt prætaxatum est, dicit non esse fruendum nisi Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Item dicunt ideo non esse fruendum eis: quia propter se amandæ non sunt, sed propter æternam beatitudinem. Illud autem quo fruendum est, propter se amandum est. Sed quòd virtutes propter se amandæ non sint, imo propter beatitudinem solam, probant auctoritate August. qui in lib. 13. de trin. contra quosdam ait: Forte virtutes quas propter solam beatitudinem amamus, sic nobis persuadere audent, vt ipsam beatitudinem non amemus: quod si faciunt etiam ipsas vtique amare desistimus, quando illam propter quam solam istas amauimus, non amamus. Ecce his verbis videtur Augustinus ostendere, quòd virtutes non propter se, sed propter solam beatitudinem amandæ sint. Quod si ita est, ergo eis fruendum non est. Aliis vero contra videtur, scilicet, quòd fruendum eis sit: quia propter se petendæ & amandæ sunt. Et hoc confirmant auctoritate Ambrosij qui ait super illud locum Epistolæ ad Galat. *Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax patientia, &c.* Hic non nominat opera, sed fructus: quia propter se petenda sunt: si vero propter se petenda sunt, ergo & propter se amanda. Nos autem harum quæ videtur auctoritatum repugnantiã de medio eximere cupientes, dicimus quòd virtutes propter se petendæ & amandæ sunt, & tamen propter solã beatitudinẽ: propter se quidem amandæ sunt, quia delectant sui possessores syncera & sancta delectatione, & in eis pariunt gaudium spirituale. Veruntamen non est hic consistendum, sed vltra gradiendum. Non hic hæreat dilectionis gressus, neque hic sit dilectionis terminus: sed referatur hoc ad illud summum bonum, cui soli omnino inhærendum est: quia illud propter se tantum amandum est, & vltra illud nihil quærendum est: illud est enim supremus finis. Ideo Augustinus dicit, quòd eas diligimus propter solam beatitudinem: non quin eas propter se diligamus: sed quia idipsum quòd eas diligimus, referimus ad illud summum bonum, cui soli inhærendum est, & in eo permanendum, finisque lætitiæ ponendum: quare virtutibus nun est fruendum. Sed dicet aliquis: Frui est amore inhærere aliqui rei propter seipsam, vt prædictum est. Si ergo propter se virtutes amandæ sunt, & eis fruendum est. Ad quod dicimus in illa descriptione, vbi dicitur, propter seipsam, intelligendum est tantummodo: vt scilicet ametur propter seipsam tantum, vt non referatur ad aliud, sed ibi ponatur finis, vt supra ostendit Augustinus dicens: Si inhæseris atque permanseris, finem ponens lætitiæ, tunc vere & pro-

prie

[Margin notes: Lib. de Doct. Christ. c. 33. — Cap. 8. — *Habetur in Glossa interlineari, super hoc ad Gal. cap. 5.* — Lib. 13. de Trin. c. 8. — Lib. 1. de Doct. Christ. cap. 33.]

prie frui dicendus es: quod non est faciendum nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Vtendum est ergo virtutibus, & per eas fruendum summo bono: ita & de voluntate bona dicimus. Vnde Augustinus in lib. 10. de Trinitate ait: Voluntas est per quam fruimur: ita & per virtutes fruimur, non eis, nisi forte aliqua virtus sit Deus, vt charitas de qua post tractabitur. Cap. 1. Lib. 3. dist. 27.

DIVISIO TEXTVS.

HIc considerandum est, Vtrum virtutibus, &c.] Istud est vltimum capillum istius partis in quo quærit, Vtrum virtutibus fruendum sit? Et diuiditur istud capitulũ in duas partes. In prima determinat, quòd virtutibus non est fruendum, sed per virtutes. In secunda dicit idem de voluntate, & cæteris animæ potentiis *ibi* [Ita de voluntate, &c.] Prima habet quinque partes. In prima probat, quòd non est fruendum virtutibus. In secunda obiicitur contra hoc *ibi* [Aliis vero è contra] In tertia soluit *ibi* [Nos autem, &c.] In quarta obiicit contra solutionem *ibi* [Sed dicet aliquis, &c.] In quinta soluit *ibi* [Ad quod dicimus, &c.] Litera autem per se est plana.

ARTICVLVS XXI.

An virtutibus fruendum sit?

INcidit autem dubium hîc, Vtrum virtutibus sit fruendum? Et videtur, quòd sic. Dicit enim August. in lib. 83. quæstionum, quòd sicut differunt vtile & honestum: sic frui & vti: sed omni vtili est vtendum: ergo omni honesto fruendum: virtutes autem (secundum Tullium) sunt de genere honesti: ergo virtutibus est fruendum.

2 Item, Omni eo quod propter se est appetendum (vt supra dictum est) est fruendum, non vtendum: sed virtutes propter se sunt appetendæ, vt dicit Tullius: ergo virtutibus est fruendum non vtendum.

3 Præterea, Bonum à Philosophis diuiditur in delectabile, vtile, & honestum: sed diuidentia opposita habent rationes in specie: ergo vtile & honestum per rationes speciales opponuntur: sed vtile est quod ad aliud referimus: ergo honestum erit quod appetimus propter se: hoc autem est fruendum: ergo honesto est fruendum: virtutes autem sunt partes honesti: ergo virtutibus est fruendum.

Contra. CONTRA: Res quibus fruendum est, sunt æternæ & immutabiles: virtutes non sunt æternæ nec immutabiles: ergo virtutibus non est fruendum.

2 Item, August. in lib. de ciuit. Dei dicit, quòd si illud persuadent nobis virtutes vt propter se amemus illas, superbæ sunt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd virtutes possunt considerari dupliciter, scilicet, secundum quòd sunt habitus rectificantes in opere, & sic omnes propter aliud appetuntur, & sic nullo modo nec in via nec in patria fruendum est eis. Possunt etiam considerari prout sunt dispositio perfecti ad optimum: quia sic essentialiter vel substantialiter manent in beatitudine, vel in sibi succedentibus, vel in seipsis: & sic coniungunt nos beatitudini increatæ: & sic dicunt quidam, quòd per ipsas vt proximas dispositiones fruimur: non tamen fruimur ipsis. Sed aliter dicendum est aliquantulum, quòd sicut dicit Augustinus: Cum diligo proximum, vel Deum, diligo ipsum amorem, non alia dilectione, sed eadem, vt supra dictum est. Ita hæc fruitio vna est & Dei & virtutum: quia Deus est in virtutibus: & hoc modo virtutes attingunt Deum: sed fruitio non erit ratione vtriusque, sed erit virtutum vt eorum quæ contrarium saporem remouent à palato animæ, Dei autem vt reficientis sapore proprio: & ita etiam potest esse in via in fruitione prægustationis, & spei.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si fiat vis in verbo August. vtile & honestum dicuntur creatum & increatum: quia nihil omnino vi propria trahit, & propria dignitate allicit, nisi summum bonum. Tullius autem dicit, quòd honestum est quod sua vi nos trahit, & sua dignitate nos allicit.

AD ALIVD, quòd propter se quandoque tantum valet quantum per se: & hoc opponitur quandoque ad per accidens: & sic per se virtus appetitur: quia ex sua natura habet vnde moueat appetitum, & delectet suos possessores syncera & sancta delectatione. Sed hoc non excludit quin etiam propter aliud expetatur: quòd tamen non est sine ipsa, quia virtutes quoad sibi succedentia manent in beatitudine, & beatitudo in Deo. Et ita illud propter quod appetuntur, non est simpliciter separatum ab eis, sicut est ab aliis virtutibus. Quandoque autem propter se opponitur ei quod est propter aliud: & tunc non propter se absolute expetuntur, sed propter aliud in quo & cum quo virtutes manent essentialiter, vel in sibi succedentibus.

AD ALIVD dicendum, quòd vtile non sic habet diuersam rationem ab eo quod est honestum, quòd non possit saluari in ipso: sed sic, quòd non primo mouet appetitum in ipso: sicut dicit Tullius in lib. de amicitia, quòd licet amicitia per se expetatur, tamen plurimas habet vtilitates adiunctas. Nec diuisio boni in delectabile, vtile, & honestum, est diuisio generis in species, sed potius data est per prius & posterius participantia ipsum diuisum: sicut ens diuiditur per potentiam & actum: & tamen potentia est per actum & actus

actus in potentia. Sunt tamen qui dicunt, quòd propter dicitur duobus modis, scilicet, simpliciter, & ratione finis operis qui terminus vocatur: & ideo virtutes appetuntur propter se respectu operis, sed non respectu beatitudis: & similiter beatitudo creata respectu increatæ appetitur propter aliud, sed respectu virtutis per se: sed hoc parum est dicere.

AATICVLVS XXII.

An bona voluntate sine virtutibus sit fruendum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit[Ita de voluntate bona dicimus, &c.] Quæritur, inquam, Vtrum voluntate bona sine virtutibus contingat frui? Et videtur, quòd sic. Quia Adam in primo statu, & Angeli si ponantur in solis naturalibus creati, dilexerunt Deum propter se & super omnia: ergo dilectione fruitionis: ergo virtutes non sunt necessariæ dispositiones ad fruendum.

2 Præterea, Vlterius ex isto verbo videtur, quòd fruitio sit actus solius voluntatis: cum supra fecit mentionem intellectus, vbi dicit, quòd fruimur cognitis, &c.

Ad hoc dicendum, quòd sine gratia & virtute non est fruitio. Solutio

Ad id autem quod obiicitur, dicendum quòd dilectione naturali potest diligi Deus propter se & super omnia: ita quòd ly, propter, notet finem tantum, & non causam efficientem: quoniam ratio cognoscens Deum super omnia, facit illam dilectionem: sed cum charitate diligitur & gratia propter se & super omnia, notantur tres causæ, scilicet, efficiens, materialis, & finalis: & significatur quòd ipse est efficiens præcipue, & disponens ad fruitionem. Quidam dicunt aliter, & non ita bene distinguendo dilectionem, scilicet, amicitiæ, & concupiscentiæ: & dicunt, quòd dilectione amicitiæ poterat Deus diligi propter se & super omnia, & non concupiscentiæ: vnde cum fructus ponat dilectionem concupiscentiæ, non sequitur quòd in illo statu frueretur homo & Angelus.

Ad aliud dicendum, quòd voluntas est complementum actus fruendi: alij autem tanquam materiales in ipso, sicut supra satis expeditum est.

Epilogus.

I OMnium igitur quæ dicta sunt, ex quo de rebus specialiter tractabimus, hæc summa est: Quod aliæ sunt quibus fruendum est: aliæ quibus vtendum est: aliæ quæ fruuntur, & vtuntur, & inter eas quibus vtendum est, etiam quædam sunt per quas fruimur, vt virtutes & potentiæ animi, quæ sunt naturalia bona. De quibus omnibus antequam de signis tractemus, agendum est: ac primum de rebus quibus fruendum est, scilicet, de sancta atque indiuidua Trinitate.

DIVISIO TEXTVS.

OMnium igitur quæ dicta sunt, &c.[Hic ponit epilogum: & secundo diuidit vtilia: & tertio dicit ordinem quo vult exequi de rebus & de signis: & in hoc terminatur ista distinctio. Litera patet per se.

ARTICVLVS XXIII.

An per omnes potentias animæ fruemur?

INcidit hic dubium difficile de hoc quod dicit [Inter eas quidem quibus vtendum est &c.] Videtur enim ex hoc quòd potentiis naturalibus fruamur, id est, per ipsas: & quæritur, Vtrum per omnes, aut per quasdam? Et videtur, quòd per quasdam ex prædictis. Sed contra: Ioan. 10. Per me siquis introierit, &c. August: Pascua inueniet, egrediens foras in Saluatoris humanitate, intus in Saluatoris diuinitate: & sensus est qui pascitur in humanitate: ergo sensus fruentur: quia pasci visione hac est frui.

2 Idem videtur accipi ex li. de spiritu & anima, vbi dicitur, quòd sensus vertetur in rationem, & ratio in intellectum, & ille fruetur Deo.

3 Præterea, Anima tota glorificabitur, & remunerabitur: ergo frui debet secundum omnes vires.

Vlterius quæritur, Si erunt ibi cogitationes volubiles? Videtur quod non: quia hoc negat expresse August. Sed contra: Quia intelligemus hoc & illud successiue: ergo cogitatio voluetur de vno in aliud. Quæstiunc. Lib. 15. de Trin. c. 16.

Solutio. Actus proprie personarum & indiuiduorum est, potentiæ autem secundum naturam: vnde si fiat vis, tunc Sancti fruentur, sed secundum potentias animæ quæ dictæ sunt supra. Est autem duplex via: vna est à sensibili in imaginationem & phantasiam, & ab illis ad rationem & intellectum, quæ est via abstractionis veri. Alia est via superiorum potentiarũ ad inferiores: sicut ratio Solutio.

in

in quibusdam extendit se mouendo imaginationem, & imaginatio sensum communem, vt accidit in somnio, & quandoque etiam soluit organa particularia ad aliquid, vt in his qui in somnis agunt opera vigiliæ. Ita dico sine præiudicio, quòd per redundantiam dulcedinis diuinæ ab intellectu descendet pastura fruitionis in imaginationem, & sensum: ita tamen, quòd sensus non amittat naturam suam qui non apprehendit nisi corporale. Et per hoc patet solutio ad primum: quia sensus non accipit diuinitatem in carne Saluatoris, sed corpus tantum: & dulcedo est per redundantiam à ratione.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur: Sensus vertetur in rationem, glossandum est: conuertetur ad rationé, & ab ipsa accipiet fruitionem, secundum quod ipsa est inflexa super ipsum ministrando ei dulcedinem: tamen ille liber non est Aug. sed quidam Cisterciensis fecit eum, & multa falsa sunt in eo.

AD VLTIMVM dicendum est, quòd tota anima præmiabitur, vnde actus fruitionis est totius animæ: sed non oportet, quòd omnes differentias præmiorum suorum recipiat secundum quamlibet potentiam ipsius: sicut non oportet, vt habens diuitias reponat eas in qualibet arca sua, sed quasdam in vna, & quasdam in alia. Alij autem dicunt quod vix aut nunquam probare possunt: & ideo non est curandum de dictis eorum.

Ad quæstiunculam. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum erunt ibi cogitationes volubiles? Dicendum, quod non: sed volubiles cogitationes non dicuntur ab hoc quod est intelligere hoc & illud successiue: sed aliis tribus rationibus denotantibus imperfectionem dicuntur volubiles, quarum vna est propter inquisitionem inuenientis, vel discentis: eo quod non totum videt ratio secundum causas, & effectus, & proprietates: tunc autem non erit inquirens. Secunda est fastidium rei intellectæ in qua inuenitur imperfectio: & ideo intellectus transit ad aliam rem in qua magis delectetur, & hoc accidit ex vilitate rei, & priuationibus in ea inuentis, & mutabilitate, & materialitate. Tertia causa est: quia principium intelligendi hic non est vnum ad omnem rem, sed est diuersorum: & ideo nec in se, nec in suis principiis possunt res hic simul accipi: ibi autem accipiuntur in eo quod est summum & infinitum bonum, quod est lux plenissima in qua de re nihil latet, contra primum: & in eo quod est vita summe reficiens, contra secundum: & in eo in quo omnia simul sunt, contra tertium. Tamen bene concedo, quòd si intelligibilia considerentur in propriis essentiis, non accipiet intellectus duo simul: quia impossibile est intelligere qualiter vnus actus terminetur super duo, sicut super fines ex æquo terminantes. Et non est instantia in intellectu compositorũ, quoniã illa vniuntur in compositione, nec accipiuntur vt ex æquo terminantia: sed vnum accipitur in ordine ad alterum: vnde vnum est vt subiectum, alterum vt forma: vnde Philosophus dicit, quòd simul scire plura possumus, intelligere vero minime.

DE MYSTERIO TRINITATIS ET VNITATIS.

DISTINCTIO SECVNDA.

A HOC itaque vera ac pia fide tenendum est, quòd Trinitas vnus sit & solus verus Deus (vt ait Aug. in 1. lib. de Trinit.) scilicet, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: & hæc Trinitas vnius eiusdemque substantiæ vel essentiæ dicitur, creditur, & intelligitur: quæ est summum bonum, quod purgatissimis mentibus cernitur. Mentis enim humanæ acies inualida, in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei emundetur. Idem in lib. Retracta cap. 4. Non approbo quod in oratione dixi: Deus qui non nisi mundos verum scire voluisti. Responderi enim potest multos etiam non mundos multa scire vera. De hac re ergo summa & ex-

De Trinitate & vnitate secundum quòd creditur. Cap. 2.

cellentissima, cum modestia & timore agendum est, & attentissimis auribus atque deuotis audiendum: vbi quæritur vnitas Trinitatis, Patris scilicet, & Filij, & Spiritus sancti: quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Proinde omnis qui audit & legit ea quæ de ineffabili & inaccessibili luce diuinitatis dicuntur, studeat imitari atque seruare quod venerabilis Doctor Augustinus in primo lib. de Trinit. de seipso ait: Non pigebit me, inquit, sicubi hæsito quærere: nec pudebit, sicubi erro, discere. Quisquis ergo audit hoc, vel legit, vbi pariter certus est, pergat mecum: vbi pariter hæsitat, quærat mecum: vbi errorem suum cognoscit, redeat ad me: vbi meum, reuocet me. Ita ingrediamur simul charitatis viam tendentes ad eum, de quo dictum est: Quærite faciem eius semper.

1. Tim. 6. Cap. 3. Psal. 104.

DIVISIO TEXTVS.

HOc itaque vera ac pia fide, &c.] Hic incipit Magister tractatum huius doctrinæ finita parte prooemiali, in qua inuestigauit de quo agendum est. Et diuiditur secundum rationem subiecti huius scientiæ in partes duas, scilicet, in tractatum de rebus, & tractatum de signis. Tractatus de rebus continet tres libros antecedentes: tractatus autem de signis obtinet quartum. Tractatus autem de rebus habet diuisionem, secundum rationem rerum illam secundum quam veniunt in speculationem Theologi. Sunt enim res quibus fruendum est siue beatificantes, de quibus agitur in primo libro. Et sunt res quibus vtendum est, sub quibus etiam continentur res quæ fruuntur & vtuntur: & illæ dilectione vsus sunt diligendæ, sicut probatum est in distinctione præcedenti: & de illis agitur in secundo libro. Sunt etiam res ordinantes fruentem ad fruibile, quibus secundum aliquid sui fruendum est, & secundum aliquid vtendum: & de illis agitur in tertio.

Diuisio totius libri sententiarum.

Diuisio. Lib. 1.

PRIMVS liber diuiditur in duas, in quarum prima tangit Auctor modum possibilem nobis deueniendi in cognitionem eorum quibus fruendum est, quæ sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. In secunda autem ponit tractatum de illis, scilicet, in quarta distinctione infra ibi [Hic oritur quæstio satis necessaria, &c.

SI AVTEM quæritur, Quare non in aliis libris tangitur primus modus deueniendi in scientiam ipsorum, sicut hic? Dicendum, quòd hoc contingit propter difficultatem huius materiæ, quæ licet sit summa lux & manifestissima: nobis tamen propter imperfectionem nostri occuli est occulta. Vnde Psal. 138. Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, &c. Et in 2. Metaphisycæ. Sicut est dispositio oculorum vespertilionum ad lumen solis: ita est dispositio nostri intellectus ad manifestissima naturæ.

PRIMA autem harum partium continet quatuor partes. In omni enim via veniendi in cognitionem alicuius difficilis exiguntur quatuor, scilicet, vt sciatur quid supponendum est: quia nisi suppositis principiis scientiæ, non acquiritur scientia: & hoc tangit in primo capitulo. Secundo requiritur præcognitio intentionis: quia ignoto fine ignoratur consecutio finis, & erit inquisitio incerta & vaga: & hoc facit Magister in secundo capitulo *ibi* [Omnes autem Catholici tractatores, &c.] Tertium quod requiritur est ordo, sicut dicit Philosophus in 4. primæ Philosophiæ: Initium scientiæ non semper est à prioribus secundum rem, sed quandoque à facilioribus audienti, per quæ est leuior instructio: quandoque autem è conuerso, & hunc ordinem procedendi tangit Magister in 2. cap. *ibi* [Cæterum vt in libro primo, &c.] Quartum & vltimum est processus inuestigationis quo acquiritur scientia, & hunc ponit Magister in 4. cap. vsque ad principium quartæ distinctionis *ibi* [Proponamus ergo in medium, &c.] Primi ergo capituli sententia est dare nobis suppositiones quas tenere debemus, & ex quibus vt principiis procedere in tota scientia istius primi libri. Et litera facilis est.

Quatuor exiguntur ad deueniẽdum in cognitionem alicuius difficilis.

ARTICVLVS I.

An conuenienter ordinentur hæc tria, dicere, credere, & intelligere?

QVæritur autem de hoc quod ipse dicit [Eiusdemque substantię dicitur, creditur, & intelligitur] Videtur enim peruertere ordinem: verbum enim, vt dicit Damasc. Angelus est intelligentiæ, id est, nuntius: ergo prius est intelligere, quam dicere.

2 Item, Credere dicit assentire: nemo autem assentit in hoc quod non intelligit: ergo videtur intelligere etiam esse ante credere, & credere ante dicere: sicut dicitur ad Rom. 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Et Psal. 115. Credidi propter quod locutus sum. Ergo peruertit ordinem.

3 Si forte dicatur, quòd ordinantur hæc secundum

secundum quòd magis possumus in diuinis per ista: & quia minus dicimus, quam credimus, vel etiam intelligimus: ideo hoc præcedit. Contra: Minus intelligimus, quam credimus: ergo intelligere secundum hoc esset ante credere.

4 Præterea, Dicit Aug. quod quædam prius intelliguntur, quam credantur: quædam autem nisi prius credantur, non intelliguntur: quædam autem semper creduntur, & nunquam intelliguntur: ergo videtur insufficienter loqui.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ista tria hîc enumerantur secundum quod sunt generatiua doctrinæ fidei in audiente: fides enim (vt dicit Apostolus) est ex auditu: auditus autem per verbum Christi. Rom. 10. Et adhuc ex parte docentis, primo requiritur dicere: quia vera doctrina fidei ratione penetrari non potest: ideo oportet primo dictis assentire & credere, vt per lumen fidei veniatur ad intellectum: & hoc est quod dicitur Isa. 6. Nisi credideritis, non intelligetis. Et est litera alterius translationis: quia altera hæc. Nisi credideritis, non permanebitis. Vnde Ansel. dicit, quòd fides quærit intellectum: sic ergo patet solutio ad ea quæ quæruntur de ordine.

AD DIVISIONEM autem credibilium quam ponit August. dicendum quòd ipse accipit credere large secundum quod dicit rationis actum, qui est ex opinione iuuata rationibus: dicit enim Philosophus, quòd opinio iuuata rationibus sit fides: & tunc est credibile quod prius intelligitur, quã credatur: & est credibile in quod non potest ratio ex seipsa, sed cũ luce sibi infusa per fidem potest in illud, sicut sunt articuli fidei: credibile autem quod semper creditur, & nunquam intelligitur, est quod accipit fidem ex sensu tantum, vt historiæ quorumlibet temporum.

ARTICVLVS II.

Vtrum summum aliquid addat bono, cum dicitur summum bonum?

DEinde quæritur de hoc quod ipse dicit [Quæ est summum bonum, &c.] Vtrum summum aliquid addat super hoc quod est bonum? Et si dicatur, quòd addit excessum superabundantiæ, ad hoc videtur sequi duplex inconueniens. Vnum est, quòd tunc bonum excedens per superabundantiam comparabile erit bono creato vel increato: constat, quòd non increato, quia in creatum non exceditur à summo bono: ergo creato. Dicit autem Philosophus, quòd omnis comparatio est secundum vniuocum: si ergo sit summum bonum comparabile, erit vniuocum bono creato, quod falsum est.

2 Aliud inconueniens est, quòd summum non habet compatationem nisi per accessum ad terminum, vel recessum à contrario: & si primo modo comparatur, videtur terminus aliquis esse summi boni, & sic ipsum esset finitum: quoniã omne cuius aliquis terminus est, finitum est, quod videtur esse contra Symbolum: Immensus Pater, immensus Filius, &c. Si autem est comparatio per recessum à contrario, tunc videtur aliquid esse summe malum à quo recedit, quod iterum falsum est: quia summe malum est quidem, quod nihil habet de bono: cum autem inter bona optima sit esse, summe malum non habebit esse: & quod non habet esse, non est: ergo summe malum non est.

VLTERIVS quæritur, Vtrum summe bonum sit simplex, vel compositum? Videtur autẽ, quòd compositum: quia summum est cui non deest aliqua bonitas: bonitates autem sunt multarum rationum: ergo videtur ipsum esse compositum ex illis. Quæst. 1.

SED CONTRA: Inter nobilissimas bonitates est simplicitas: aut igitur habebit illam aut non: si non, non erit summum bonum: si sic, ergo non est compositum. Sed contra.

PRÆTEREA, Philosophus vocat ipsum bonitatem, & esse in fine simplicitatis. Et quæritur in quo differant ista circa summum bonum? Quæst. 2.

VLTERIVS quæritur, Vtrum possint esse duo, vel plura summe bona? Et videtur quòd non: quia quod per superabundantiam dicitur vni soli conuenit: sed summũ per superabundantiã dicitur: ergo vni soli conuenit. Quæst. 3.

2 Præterea, Obiiciunt sic Boëtius, & Damesc. Dato quòd sint duo summe bona: aut quicquid bonitatis in numero habet vnum, habet aliud, aut non. Si primo modo: ergo non differunt: quia idem per numerum sunt bonitates vnius, & alterius. Si secundo modo: ergo quod habet vnum de bonitate, non habet aliud: ergo non est summum bonum, cum vniquique deficiat quod ei adiici potest.

SOLVTIO. Dicendum, quòd summum bonum est substantialiter & essentialiter bonum, cui est impossibilis additio in bonitate. Et ly summum, non addit supra intentionem boni, nisi respectum secundum nomen ad alia bona creata, & non addit secundum rem. Solutio.

AD HOC autem quod obiicitur, quòd sit comparatio per accessum, &c. Dicendum, quòd accessus & recessus est in qualitatibus quæ intendi, & remitti possunt: & illæ sunt qualitates accidentaliter participatæ: & sic non est bonitas in summo bono, quia ipsum est bonitas sua essentialiter: si tamen large sumatur comparatio, tunc dicendum, quòd ipsum non accedit, sed est terminus omnis boni.

AD HOC obiicitur quod, quòd ipsum secundum hoc sit finitum, possemus dicere cum Philosopho, quòd terminus neque finitus neque infinitus est, sed potius finiens quod finitur. Si tamen facimus in hoc vim, dicemus quòd infinitum dicitur dupliciter, scilicet, priuatiuè quod natum est habere finem, & non habet: & sic infinitum est imperfectum, cum omnis perfectio sit à fine: vel negatiuè, & sic adhuc dupliciter est infinitum, scilicet cui absolute potest tolli & negari finis, scilicet quod nec in se sit finis vel habeat finem, nec quoad aliud extra: & sic adhuc imperfectum est infinitum, vel etiam non ens. Si vero dicatur infinitum in genere extrincesci, hoc est, quod nihil est extra ipsum quod finiat ipsum: sic Deus est infinitus: eo quod

quod nec loco, nec tempore, nec comprehensione intellectus finitur. Propter calumniantes autem dico, quòd proprie loquendo omne finitum fine finitur qui est vltimum eius, vel vltimum continentis ipsum, vel vtroque modo vltimum eius: sicut corpus ad superficiem, & tempus ad nunc tanquam definientia ipsum: propter quod etiam definitio nec plus nec minus continens quam essentialia definiti, dicitur terminus. Ad extra autem finitur sicut ad locum corporalem vel spiritualem in quo res circumscriptiue vel diffinitiue continetur Et neutro illorum modorum possumus dicere Deum vel summum bonum esse finitum, sed non finitum. Cum autem nihil sui sit extra ipsum & suum intellectum: hoc modo dicere possumus, quòd ipse se finit: quia sibi (vt ita dicam) æqualis. In comparatione autem ad inferiora est ipse finis ad quem omnia finiuntur, & excedit vnumquodque eorũ: & ideo est finiens ea, non finitum ab ipsis.

Ad id autem quod obiicitur, quòd cõparatio est secundum vniuocum, dicendum quod large sumitur à Philosopho: & hoc patet quia substantia est magis ens quã accidens: & tamen ens non vniuocè dicitur omnino de substantia, & de accidente. Vel intelligendũ sic, quòd comparatio est in æquiuocis, vel in analogis, non secundum quod attingunt rationem æquiuocorum, sed secundum quod se habent ad vnum quod est in eis: & sic est de bono quod per analogiam est in summo, & in creatis: quomodo autem illa analogia intelligatur, supra dictum est. Bene autem concedimus, quòd malum non comparatur per recessum à termino contrarij, scilicet, à bono: quia sicut dicit obiectio summe malum quoad potentiam esse non potest, id est, quod sit adeo malum quod non possit esse peius.

Ad quæst. 1. Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum summum bonum sit simplex, vel compositum? Dicendum, quòd simplex: vnum enim bonum in ipso non addit super alterum secundum rem, licet secundum rationem saluetur in ipso. Hoc autem contingit propter identitatem quod est & esse in summo bono: vbi enim ratio subiecti non est in re diuersa ab eo cui subiicitur, non potest aliquid inesse quod diuersitatem faciat: quod infra probabitur, cum quæretur de simplicitate. Et ideo dicendum, quòd licet sint inibi omnes bonitates nobilitatis: tamen non habent aggregationem & diuersitatem in ipso, & ideo non tollunt simplicitatem.

Ad quæst. 2. Ad aliud dicendum, quòd ipsum dicitur summum, purum, & in fine simplicitatis bonum: sed summum dicitur respectu continentię bonitatum secundum differentias bonitatum nobilium: purum autem dicitur propter impermixtionem priuationis quæ semper machinatur ad maleficium: finis autem simplicitatis in bono dicitur propter indifferentiam habentis bonitatem & bonitatis habitę: & hoc est quod Boëtius vocat quod est & esse.

Ad quæst. 3. Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum possint esse duo summe bona? Dicendum, quòd non, sicut probatum est. Et si obiiciatur, quòd duo, vel tria, vel infinita summe bona cogitantur maiora quam vnum: & cum summum bonum sit quo maius excogitari non potest, vt dicit Anselmus, videtur debere esse plura vel infinita, dicendum quòd hæc est falsa: Plura vel infinita summe bona cogitantur, vel sunt maiora quam vnum: quod enim non potest cogitari esse non potest cogitari esse maius aliquo: sed plura vel infinita summe bona non possunt cogitari esse, sicut probat obiectio Boëtij supra inducta: ergo non possunt esse.

ARTICVLVS III.

Vtrum purgatissimis mentibus tantum cernatur Deus?

Deinde obiicitur de hoc quod dicitur [quod purgatissimis mentibus cernitur, &c.] Purgatissimus enim animus non est nisi purgatus à culpa, & à miseria: & taliter purgati non sunt nisi beati: ergo frustra nobis mortalibus adhuc traditur hæc doctrina.

Ad hoc dicendum, quòd purgatio vocatur secundum naturam eorũ à quibus purgatur mens secundum possibilitatem viæ: hæc autem sunt ex parte affectus, & ex parte intellectus. Ex parte affectus quidem primo peccatum, secundo pronitas relicta ex peccato, tertio fomitis incendium, quarto remouentur occasiones peccati ab extrinseco. Ex parte intellectus autem tollitur præsentia corporis quæ est ad sensum, & secundo præsentia imaginis corporalis ab imagine, tertio actus intellectus accipientis ex phantasmate, quarto actus intellectus progredientis ex principiis sibi notis secundum Philosophiam. Ad hæc enim quatuor sequitur, quòd eleuet se supra se ad lumen fidei: & tunc cernit Deum trinum esse & vnum. *Solutio.*

ARTICVLVS IV.

Vtrum lux diuina excellat capacitatem nostri intellectus?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Mentis enim humanæ inualida acies, &c.] Quicquid enim est excellens potentiam eius cuius actus est supra ipsum, hoc modo quo excellens corrumpit potentiam: lux autem diuina est excellens: ergo corrumpit intellectum: ergo non beatificat, quod falsum est. Primum probatur per sensus qui corrumpuntur ab excellentiis sensibilium. Secundum autem scribitur in litera.

Præterea quæritur, Quid vocat figi? In excellenti enim secundum quod excellit non figitur id quod excellitur: ergo videtur cum acies nostræ mentis excellatur à luce diuina quod non figatur in ipsa. Si hoc detur, Contra: Quod nõ contingit intelligi, non contingit significari: excellens secundum quod huiusmodi, non contingit intelligi: ergo non contingit significari, quod falsum est: quia multis modis nobis significatum est. *Quæstiun. 1.*

Deinde quæritur de hoc quod dicit per iustitiam *Quæst. 2.*

iustitiam fidei. Quare enim iustitia magis dicitur esse fidei, quam alterius virtutis?

Solutio. Solutio. Dicendum, quòd est excellens duplex, scilicet, excellens harmoniam commixtionis, & excellens virtutem secundum quod accipitur abstracta ab organo corporali: & primo modo dictum excellens corrumpit organum per se, & virtutem quæ est in organo per consequens. Secundo modo dictum excellens non corrumpit, sed perficit nobilissimè.

Ad quæst. 1. Ad aliud dicendum, quòd figi in excellenti contingit dupliciter, scilicet, in eo quod est excellens, vel secundum quod est excellens. Primo modo contingit aciem mentis figi in excellenti. Secundo modo non: quia sic est extra id quod excellitur. Si vero quæritur, Qualiter significatur excellens, cum secundum quod excellit sit extra aciem mentis quam excellit? Dico sine præiudicio, quòd non significatur aliquo nomine quod sic datur ei, nisi secundum quid & non perfecte. Et ad hoc ponamus simile. Ponamus per impossibile aliquam lucem esse infinitam, vel lineam: & circulum finitum attingere aliquid de luce, vel linea illa: & sit circulus habens virtutem intellectiuam & interpretatiuam, quod scilicet ipse intelligat quid apprehendit, & sciat etiam alij significare: significabit circulus id quod tangit esse quidem intra se & esse lucem, vel lineam: sed non totum lineæ, vel lucis intra se contineri, imo infinite esse extra ipsũ & hoc non esse diuisũ ab eo quod ipse apprehendit: vnde significabit id quod accipit quasi in vniuersali, scilicet esse de natura lucis, vel lineæ: sed quia videtur nõ totum in se claudi, sed excedere se, non potest ipse significare ipsum secundum omnes differentias suæ naturæ, & secundum totum, nisi secundum quid, scilicet, secundum quod est infinite excedens ipsum: & dicet, A me apprehensa est lux, vel linea infinite me excedens. Similiter est de acie creata ad substantiam increatã: quia id quod accipit est substãtia diuina, & Deus, & prima veritas, & lux: sed secundum quod est excellens aciem non scitur nisi secundum quid, scilicet, secundum significationem infinitam.

Ad quæst. 2. Ad hoc quod vlterius quæritur de iustitia fidei, dicendum quòd iustitia stat pro iustitia generali, cuius secundum rationem primus actus est fidei: quia qui vult iustificari, necesse est quòd primo conuertat se ad Deum per fidem: quia aliter in eo non fiet timor, nec spes quæ mouent ad pœnitentiam: & de hoc alibi expedietur.

ARTICVLVS V.

An omne verum scitum sit à Spiritu sancto inspiratum?

Deinde quæritur de hoc quod dicitur in notula incidente [Non approbo quod in oratione dixi, &c.] Videtur enim, quòd omne verum sit à Spiritu sancto scitum & dictum: super illud enim 1. ad Cor. 12. Nemo potest dicere, Dominus Iesus nisi à Spiritu sancto, dicit Glos. Ambros. Omne verum à quocunque dicatur, est à Spiritu sancto.

2 Item, Constat, quòd Caiphas non ex intentione prophetabat: & tamen dicit Euangelista, quòd propter dignitatem officij Spiritus dedit ei verum dicere, quia Iesus esset moriturus pro gente.

3 Item, August. in lib. de magistro, probat multis rationibus, quòd frustra laborat exterior magister nisi adsit interius docens: ergo videtur, quòd omne verum sit à Spiritu S.

Sed contra: Est verum in propositionibus primis & in artibus liberalibus ad quod homo sufficit ex doctrina hominis, & propria inuentione: ergo non est necesse aduenire ibi nouam gratiam docentem.

Solutio. Dicendum, quòd ista disputatio non est contra notulam: quia Aug. dicit, quòd mali nihil verum vident: & hoc retractauit: quia mali multa habent à Deo. Si tamen non fiat vis in hoc, dicimus quòd in anima ad hoc quod accipiat scientiam veritatis exiguntur quatuor: intellectus possibilis qui paratus sit recipere, & intellectus agens cuius lumine fiat abstractio specierum in quibus est veritas, vel verum illud: & tertio res obiecta per imaginem, vel seipsam, de qua est veritas illa: & quarto principia & dignitates quæ sunt quasi quædam instrumenta proportionantia compositiones & diuisiones possibiles & impossibiles & necessarias ex quibus verum accipitur. Inter hæc quatuor, primum est recipiens tantum: secundum autem est dans lumen suum tantum: tertium est recipiens ab agente intellectu, & dans lucem veritatis distinctæ possibili: quartum autem est motum vt instrumentum, & mouens compositionem & diuisionem eius in quo est verum scitum vel quæsitum. Vnde quidam Philosophi dixerunt, quòd ista sufficerent ad cognitionem veri quod est sub ratione. Sed aliter dicendum, scilicet, quòd lux intellectus agentis non sufficit per se, nisi per applicationem lucis intellectus increati, sicut applicatur radius solis ad radium stellæ. Et hoc contingit dupliciter, scilicet, secundum lumen duplicatum tantum, vel etiam triplicatum: duplicatum vt si fiat coniunctio ad lumen intellectus increati, & illud lumen est interior magister. Quandoque autem fit ad coniunctionem intellectus angelici & diuini: quia Philosophi quidam animam posuerunt instrumentum intelligentiæ, eo quòd intelligentia imprimit in eam suas illuminationes. Et hoc vocat Dion. reductionem nostræ hierarchiæ per hierarchiam Angelorum, & August. dicit hoc contingere multis modis. Et hoc vocant quidam Philosophi continuationem intellectuum: quia etiam ipsi dixerunt, quòd nihil videtur nisi per lucem primam.

Ad hoc ergo quod quæritur, Vtrum exigitur appositio gratiæ nouæ, dicendum quòd si gratia vocatur quodlibet donum à Deo gratis datum, tunc non fit hoc sine gratia: imò dicit quidam Philosophus, quòd etiamsi aliquid sciatur in habitu, non fiet conuersio ad actum nisi per conuersionem ad lucem intellectus increati.

ARTICVLVS VI.

An in materia de Trinitate periculosius erratur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit, quòd nec periculosius alicubi,&c.] Hoc enim videtur falsum: cum multas opiniones videamus traditas à Magistris in scientia de Trinitate: & dicunt, quòd difficultas materiæ excusat.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd periculosius hic dicit, ideo quòd est in fundamento, quo euerso, euertitur totum, & non quoad magnitudinem peccati: vel potest fieri vis in hoc quod dicit, erratur, & non opinatur: quia errare est errorem defendere: sed opinari contingit vsque ad scientiam contradictorij sine periculo.

ARTICVLVS VII.

An nihil fructuosius inueniatur quam in materia de Trinitate?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Nec fructuosius aliquid inuenitur, &c.] Moralitates enim sermonum fructuosiores sunt: quia conuertunt homines à peccato.

SOLVTIO. Vis potest fieri in hoc quod dicit [fructuosius] quia fructus est refectio in fine qui est summum bonum, & hoc non est nisi Deus Trinitas: moralitates autem possunt esse vtiliores. Vel dicatur, quòd scientia Trinitatis est fructus omnis scientiæ: quia omnis scientia & omnis conuersio animarum est vt illa habeatur in qua est beatitudo: & ita prædicationes non habet aliquid vtilitatis, nisi ab ista, secundum quòd sunt ad eam ordinatæ. *Solutio*

Quæ fuerit intentio scribentium de Trinitate?

B De Trin. Cap. 4. OMnes autem Catholici tractatores, vt in eodem primo lib. Augustinus ait, qui de Trinitate quæ Deus est, scripserunt, hoc intenderunt secundum Scripturas docere, quòd Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, vnius sint substantiæ, & inseparabili æqualitate vnus sint Deus: vt sit vnitas in essentia, & pluralitas in personis. Ideoque non sunt tres dij, sed vnus Deus: licet Pater Filium genuerit, & ideo Filius non sit qui Pater est: Filiusque à Patre sit genitus, & ideo Pater non sit qui Filius est: & Spiritus sanctus nec Pater sit, nec Filius, sed tantum Patris & Filij Spiritus, vtrique coæqualis, & ad Trinitatis pertinens vnitatem. Teneamus ergo Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum vnum esse naturaliter Deum, vt ait Augustinus in lib. de fide ad Petrum. Neque tamen ipsum Patrem esse qui Filius est, nec Filium ipsum esse qui Pater est, nec Spiritum sanctum ipsum esse qui Pater est aut Filius Vna est enim Patris, & Filij, & Spiritus sancti essentia quam Græci οὐσίαν vocant: in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus sanctus: quamuis sit personaliter alius Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus.

ARTICVLVS VIII.

Quid melius dicitur de Patre, Filio, & Spiritu sancto, quòd vnum sunt, vel quòd vnum est?

DEinde quæritur de his quæ dicuntur in secunda parte quæ incipit *ibi* [Omnes autem Catholici] Ibi enim est quædam notula quæ dicit: Vbi dixerunt de Patre & Filio. Qui gignit, & quem gignit, vnum est. Quæritur enim ibi de ratione retractationis Augustini. Cum enim ly est sit verbum substantiuum, & significet substantiam: videtur potius sequi numerum essentiæ, quam numerum personarum: & ita dicendum erat, quòd Pater & Filius vnum est.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd licet ly est significet substantiam: tamen signat eam vt actum, & per consequens vt in aliquo supposito quod reddit sibi personam: & cum verbum numerum accipiat à substantia supponente sibi, numerato illo supposito, necesse est intelligi numerari actum: & ita verbum necesse est poni in numero plurali: & ideo melius dicitur, vnum sunt, quam, vnum est. Obiectio autem procedit de substantia significata, vt in quiete, sicut nominaliter significatur.

ARTICVLVS IX.

An melius dicatur, Alter Pater, alter Filius: vel alius, & alius?

DEinde obiicitur super hoc quod habetur in fine eiusdem capituli [In qua non est aliud Pater, aliud Filius, &c.] Quæritur enim,

Vtrum

vtrum melius dicatur, Alter Pater, alter Filius, vel alius. Et videtur quòd alter: quia alius dicit diuersitatem substantiæ: alter autem diuersitatem accidentis, vel proprietatis secundum Porphirium. Cum igitur Pater & Filius differant proprietatibus suis, & non substantia, videtur melius dici, Alter Pater, & alter Filius, quam alius Pater, alius Filius.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Quare in neutro genere non conceditur vt diceretur, Aliud Pater, aliud Filius, &c.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd alter non ita congrue dicitur: quia licet proprietas sit in diuinis, tamen proprietas est persona, & persona est subsistens hypostasis siue substantia: quod qualiter sit, infra ostendetur: & ideo supponatur hoc. Vnde cum alter dicat tantum variationem accidentis, non competit in diuinis.

Ad quæstiunculam. AD ALIVD dicunt quidam, quòd tria sunt in diuinis: essentia, persona, notio: & ad essentiam transsumitur neutrum genus, ad personam autem masculinum, ad notionem fœmininum: & iam bene patet de primo, & secundo: quia sicut dicunt Grammatici neutrum est genus informe, & simpliciter rei essentiam significat: & ideo cum quæritur per quid in neutro genere, respondetur per essentiale, sicut lignum, vel animal. Masculinum genus formatum & perfectum est: & similiter in natura perfectionem distinguentium habet hypostasis & persona: & ideo cum quæritur per quis, respondetur nomen personæ distinctæ, vt Socrates, vel Plato. Qualiter autem fœmininum notioni conueniat, non adeo est euidens, cum etiam ipsum sit genus formatum, indiuiduo & personæ conueniens, quod patet per interrogationem factam per quæ, cui respondetur determinata hypostasis in sexu fœminino. Sed dicunt ad hoc, quòd fœmininum est genus imperfectius: & ideo attribuitur notioni quæ secundum rationem intelligentiæ non ita significat subsistens per se & completum sicut persona.

Quis ordo sit seruandus cum de Trinitate agitur?

CÆterum vt in primo lib. de Trinitate Augustinus docet, primo secundum auctoritates sanctarum Scripturarum, vtrum fides ita se habeat demonstrandum est. Deinde aduersus garrulos ratiocinatores, elatiores, quam capaciores rationibus catholicis, & similitudinibus congruis ad defensionem & assertionem fidei vtendum est: vt eorum inquisitionibus satisfacientes, mansuetos plenius instruamus: & illi si nequiuerint inuenire quod quærunt, de suis mentibus potius quam de ipsa veritate, vel de nostra assertione conquerantur. C *Cap. 2.*

ARTICVLVS X.

An in hac scientia sit primo procedendum per auctoritates?

DEinde quæritur de hoc quod habetur in in 3. cap. vbi dicit Auctor, quòd secundum auctoritates sanctarum Scripturarum, &c. Videtur enim è conuerso esse, quia qui non credit fidei, non credit etiam auctoritati: ergo primo agendum est secum rationibus, quam auctoritatibus.

SOLVTIO. Hoc verum est ad infidelem, sed Magister intendit hoc dicere ad fideles: & ideo cum fides in hac scientia præcedat intellectum (vt habitum est) prius est procedendum per auctoritates, quam per rationes: Vnde Aug. & Bern. dicunt, quòd credere debemus auctoritati, quod intelligimus rationi, quod opinamur errori. *Solutio.*

Testimonia sanctorum de Trinitate.

PRoponamus ergo in medium Veteris ac Noui Testamenti auctoritates, quibus diuinæ vnitatis atque Trinitatis veritas demonstretur: ac primum ipsa legis exordia occurrant, vbi Moyses ait: Audi Israël, Dominus Deus tuus Deus vnus est. Item, Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti: non erunt tibi alij dij præter me. Ecce hic significauit vnitatem diuinæ naturæ. Deus enim (vt ait Ambrosius in primo lib. de Trinitate) nomen est naturæ: Dominus vero nomen est potestatis. Item alibi Deus loquens ad Moysen ait: Ego sum qui sum: & si quæsierint nomen meum, vade, & dic eis: Qui est, misit me ad vos. Dicens enim, Ego sum: non, Nos sumus: &, Qui est, non, Qui sumus, apertissime declarauit vnum D *Deut. 6. Exod. 20.* *Vel de fide ad Gratianū cap. 1. & 2.* *Exod. 3.*

Exo. 15. ſolum Deum eſſe. In Cantico etiam Exodi legitur: Dominus omnipotens nomen eius. Non ait, Domini, vnitatem volens ſignificare. Perſonarum quoque pluralitatem & naturæ vnitatem ſimul oſtendit Dominus in Geneſ. dicens: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Dicens enim, Faciamus, & noſtram, pluralitatem perſonarum oſtendit: dicens vero, imaginem, vnitatem eſſentiæ. Vt enim dicit Auguſtinus in lib. de fide ad Petrum. Si in illa natura Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, vna eſſet tantum perſona: non diceretur, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Cum enim dicit, Ad imaginem, oſtendit vnam naturam eſſe, ad cuius imaginem homo fieret: cum vero dicit, noſtram, oſtendit eundem Deum non vnam, sed plures eſſe perſonas.

Cap. 1.

Cap. 1.

DIVISIO TEXTVS.

DEINDE transeundum eſt ad quartam partem iſtius partis quæ ibi incipit [Proponamus igitur in medium, &c.] Et diuiditur in duas, in quarum prima docet venire in cognitionem Trinitatis & vnitatis per auctoritates canonicas Bibliæ. In ſecunda autem per rationes congruas & ſimilitudines docet idem *ibi* [Apoſtolus namque ait, &c.] Et ibi incipit tertia diſtinctio. Prima ſubdiuiditur in duas ſecundum duo teſtamenta ex quibus trahuntur auctoritates. In prima enim ponit auctoritates Veteris. In ſecunda autem de Nouo Teſtamento *ibi* [Nunc vero prius teſtimonia Veteris] In prima harum ſunt tres partes, in quarum prima principaliter probat vnitatem eſſentiæ in ſe, & in perſonis. In ſecunda vero principaliter diſtinctionem perſonarum, & per conſequens vnam eſſentiam: quæ incipit *ibi* [Nunc vero ad propoſitum redeamus] In tertia parte ponit ſpecialiter teſtimonia de Spiritu ſancto *ibi* [De Spiritu ſancto etiam, &c.] In prima harum ſunt tria capitula in quorum primo inducit quatuor auctoritates, quarum tres priores probant vnitatem eſſentiæ in ſe conſideratæ: quarta vero probat eam eſſe vnam in tribus perſonis, & adhibet expoſitionem quartæ ſecundum Auguſtinum. In ſecundo autem eiuſdem quartæ ponit explanationem duplicem Hilar. qui ſubtilius eam intuetur *ibi* [Item idem in quarto lib. &c.] In tertio autem dicit ſummatim quid ſequitur ex dictis Hilarij *ibi* [In his verbis Hilarius, &c.] Primo autem incidit dubium de hoc quod dicit [Ipſa legis exordia] Lex enim orditur in Geneſi. Hæc autem auctoritas accipitur de 20. Exod. Solutio. Lex hic dicitur decalogus: & ibi incipit ponere mandata decalogi.

ARTICVLVS XI.

An Deus ſit nomen naturæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Deus eſt nomen naturæ, &c.] Videtur enim hoc eſſe falſum per Damaſc. lib. 1. cap. 12. vbi ſic dicit: Deus dicitur ab eo quod eſt thein, id eſt, circuire & fouere vniuerſa: vel ab ethin, id eſt, ardens: Deus enim ignis conſumens omnem malitiam eſt: vel à theaſte, id eſt, conſiderando omnia: nulla enim eum latent: imo omnium eſt contemplator. Omnes autem iſtæ deriuationes dicunt opus. Ergo Deus eſt nomen operationis, & non naturæ.

2 Item, Dion. in lib. de di. no. cap. 12. Diuinitas dicitur quæ omnia videt prouidentia & bonitate perfecta, omnia circunſpiciens, & continens, & in ſeipſa implens, & excedens omnia prouidentia ipſa vtentia. Prouidere autem, implere, & continere operationes ſunt. Ergo Deus eſt nomen operationis.

3 Item, Maximus. Hoc nomen theos deriuatur à Græco verbo theoro, id eſt, video, ſiue contemplor, ſiue conſidero: vel à verbo theo, id eſt, circuio: quia omnia circunſpicit, & omnia prouidentia circuit: circunſpicere autem, & circuire ſunt operationes: ergo eſt nomen operationis.

4 Idem per rationem probatur: non enim habet nomen niſi datum à nobis nominantibus: nos autem non cognoſcimus ipſum niſi per opera: ergo videtur, quòd non niſi ab operibus nominamus eum: cum igitur vocemus ipſum Deum: videtur, quòd Deus ſit nomen operationis, & non naturæ.

VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum diuinitas communicabilis ſit creaturæ. Videtur, quòd ſic: quia ſuper illud 1. ad Cor. 8. Nam ſi ſunt qui dicuntur dij: Gloſ. dicit, participatione diuinitatis: ergo videtur, quòd diuinitas ſit attributum in Deo quod eſt participabile à creatura, & communicabile. Quæſt.

2 Item, Cantatur de Chriſto: largitus eſt nobis ſuam Deitatem: ergo communicabile eſt nomen deitatis.

3 Item, In Pſalm. 81. Ego dixi: Dij eſtis. Et in Exod. 7. ad Moyſen: Conſtitui te Deum Pharaonis. Item, Diis non detrahes: ergo videtur

detur, quòd nomen hoc sit communicabile.

4 Item, Siue dicat prouidentiam, vt dicit Damasc. siue circuitionem & continentiam, siue etiam ignem charitatis consumentem peccatum: omnia illa communicabilia sunt creaturæ: quia creaturæ prouident, curant, & intendunt: ergo videtur esse communicabilis deitas.

5 Item, Actus quos ponit Dion. prouidere, circuire, implere, continere, omnia communicabilia sunt: ergo videtur, quòd deitas etiam communicabilis sit.

Sed contra. SED CONTRA: Errant qui ponunt plures deos: ergo videtur, quòd deitas sit forma incommunicabilis creaturis: ergo videtur, quòd non possunt esse dij qui creati sunt.

2 Item, Anselmus Deus est maius quam excogitari possit: sed maius quam cogitari possit non potest esse communicabile pluribus: ergo non potest communicari: & sic diuinitas erit attributum incommunicabile.

Quæst. 2. VLTERIVS quæritur, Penes quid accipiatur numerus deriuationum Damasc. & actuum Dionysij.

Quæst. 3. ADHVC etiam quæritur. Glossa enim super primam ad Cor. 8. dicit, quòd Deus dicitur tripliciter, scilicet, substantiue, adoptiue, & nuncupatiue: dubitatur enim, Vtrum æquiuoce dicatur de illis. Et videtur, quòd sic: quia æquiuoca sunt quorum solum nomen commune est, & ratio substantiæ est diuersa: sed hîc solum nomen commune est, & ratio substantiæ diuersa: ergo æquiuoce dicitur de illis.

2 Idem videtur accipi ex textu ibidem, vbi dicit, Si sunt qui dicantur dij: non dicit, qui sunt.

3 Idem ex modo loquendi Glossæ quæ dicit, quòd dicitur tripliciter: quia videtur distinguere significatum vocis, & non suppositorum: talis autem distinctio competit æquiuoco: ergo ipsum æquiuoce dicitur de illis.

Sed contra. SED CONTRA: Si sunt qui dicantur dij. Glos. participatione diuinitatis: quæcunque autem vnum habent nomen participatione eiusdem naturæ communis, sunt vniuoca: ergo Deus est vniuocum ad Deum substantiue, & adoptiue, & nuncupatiue dictum.

2 Item, Æquiuocum non ponit respectum diuersorum ad vnam naturam per intentionem nominis: qui enim nominauit canem sidus cæleste, non respexit ad aliquam proprietatem naturæ canis: & similiter qui nominauit piscem canem: ergo intentio instituentis æquiuocum non respexit idem illud cum instituit secundum, ad quod respexit cum instituit vt nomẽ esset prioris: & ideo Boëtius vocat talia æquiuoca à casu & fortuna: sed imponens nomen idolo habet respectum ad vnum quod est prouidere & continere, à qua ratione etiam Deus substantiue dicitur Deus: ergo videtur, quòd Deus non æquiuoce Deus dicatur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd duo sunt attendenda in nomine, scilicet, forma siue ratio à qua imponitur: & illud cui imponitur: & hæc vocantur à quibusdam significatum, & suppositum: à Grammaticis autem vocãtur qualitas, & substantia: & si attendamus id à quo imponitur, hoc est, attributum, vel formam (vt ita liceat loqui, quia in Deo forma non est) tunc est nomen operationis. Si autem attendamus suppositum, scilicet, cui imponitur & quod supponit, est nomen naturæ: & sic patet solutio ad quatuor auctoritates Sanctorum: quia Ambros. loquitur quoad hoc cui imponitur: alij autem tres quoad illud à quo imponitur.

SI AVTEM quæritur, Cum istud nomen imponatur ab operatione, sicut & alia quædam, quare istud potius dicitur nomen naturæ quam alia, cum alia etiam imponantur naturæ Dei, sicut & istud? Dicendum, quòd istud nomen, Deus, imponitur ab operibus quæ per se non conueniunt nisi Deo: sicut sunt opera vniuersalis prouidentiæ, & continentiæ, & impletionis rerum: & quia ista secundum se non conueniunt nisi Deo, ideo per istud potius nominatur natura diuina, quam per alia. *Dubium.*

AD ALIVD dicendum, quòd licet nominemus ipsum ab operationibus: non tamen sunt eiusdem rationis operationes: quia quædam per se non conueniunt nisi sibi: quædam autem per se & naturaliter etiam conueniunt creaturæ, licet per posterius, quia ab ipso & ad ipsum sunt: sicut vita, sapientia.

AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum diuinitas sit attributum communicabile? Dicendum, quòd si accipiatur prouidentia, & continentia, & circuitio respectu vniuersi, in illa ratione non erit communicabile: licet enim præexistentes aliis, vel in gradu dignitatis, vel potentia miraculorum, vel merito vitæ habeant aliquã prouidentiam & continentiam respectu aliorum: tamen deficiunt in duobus ad minus, scilicet, in vniuersitate, & in hoc quod non penetrant & implent interiora rei, sed sunt quasi extrinseca: & ideo quoad hoc est incommunicabile: sed quoad actus in genere est communicabile: & tunc dicitur participatiue: sicut dicit Glossa præ-tacta. *Ad quæst. 1.*

AD ID quod vlterius quæritur, A quo trahatur numerus deriuationum secundum Damasc? Dicendum, quòd secundum ordinem ad creaturas tria sunt in Deo, scilicet, sapientia, potentia, bonitas, siue bona voluntas: & licet potentia sit prima secundum rationem intelligendi, si ista tria accipiantur absolute sine ordine ad creaturas actu existentes: tamen secundum quod ad gubernationem rei factæ referuntur, prius est actus sapientiæ videntis, & secundo est actus potentiæ circuientis & continentis in esse, & tertio est actus bonitatis ordinantis ad perfectionem: ex hoc quod diligit omnia quæ sunt, & nihil odit eorũ quæ fecit. Et hos eosdem actus ponit Dionys. præter hoc, quod addit impletionem quæ ponit perfectionem rei: ex hoc enim quod Deus in ipsa est essentialiter, præsentialiter, & potentialiter, ordinat ipsam ad perfectum & tenet in esse: quia omnia in nihilum deciderent, nisi ea manus Dei omnipotentis contineret. *Ad quæst. 2.*

AD ID quod vlterius quæritur de diffinitione nominis, dicendum quòd in veritate dicitur *Ad quæst. 3.*

dicitur sic æquiuoce:licet non sit æquiuocum à casu & fortuna: sed potius per prius & posterius se habendo ad aliquod vnum, quod substantialiter & naturaliter est in Deo vero, in Sanctis autem participatione quadam quæ est secundum partem & imperfecta: in diis autem nuncupatiue per respectum opinionis tantum, & hoc habet minimum deitatis: quia esse in opinione, est esse secundum quid, & non simpliciter. Et per hoc patet solutio ad totum.

AATICVLVS XII.

Quis dixit Moysi, Ergo sum qui sum, an natura, vel persona diuina?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ego sum qui sum, & Qui est misit me, &c.] Et quæruntur tria, scilicet, Quis sit qui hoc dixit Moysi, vtrum natura, vel persona? Secundum est, vtrum hoc sit nomen proprium in Deo, & quid nominat in ipso? Tertium est de ordine istius nominis ad alia nomina.

Ad primum proceditur sic: Essentiæ secundum intellectum essentiæ non est loqui, sed personæ: sed hic est locutio quædam: ergo non conuenit essentiæ, sed personæ.

2 Præterea, Sancti exponunt hoc de Filio: quia per descensum significatur incarnatio: per ignem rubi significatur acceptio tribulationis naturæ in qua tamen virorem diuinitatis non amisit. Vnde dicit: Videns vidi, &c. Per liberationem ab Ægypto significatur liberatio à peccato, & diabolo qui per Pharaonem significatur: ergo videtur, quòd hoc conueniat personæ.

2 Item, Hoc etiam quidam volunt accipere ex hoc pronomine, ego, quod demonstratiuum est determinatam personam significans. Qui etiam nomen est articulum subiunctiuum in se habens, ratione cuius articulationis significare habet personā sua proprietate determinatam: & sic videtur istud dixisse persona Filij.

Sed contra. Sed contra: Indiuisa sunt opera. Trinitatis: ergo dictum vnius est dictum alterius.

2 Hoc etiam quidam volunt trahere ex modis significandi terminorum, qui ibi ponuntur: quia ego est demontrastiuum primæ personæ, & sic habet significare Patrem qui in Trinitate non est de alia persona, sed principium totius diuinitatis, & principium non est de principio. Qui autem nomē est cum articulo subiunctiuo, qui secundā notitiam demonstrat, & habet stare pro Filio qui est quasi secundus, quia est à Patre. Sum autem significat substantiam vt actum quo egreditur ab vtroque, & habet significare Spiritum sanctum qui est ab vtroque, & ideo repetitur etiam cum vtroque, cum dicitur, Ego sum qui sum: & sic erit verbum trium personarm.

Sed contra. Sed contra: Damasc. dicit, quòd significat pelagus substantiæ infinitum, non quid est: ergo videtur, quòd sit dictum essentiæ.

2 Item, Dicit Hieronimus quòd ad comparationem eius qui est, qui incommutabilis est, cætera non sunt quæ mutabilia sunt.

3 Præterea, Intelligamus per impossibile personas non esse in ista ratione qua distinguuntur, id est, quòd non sit Pater in ratione Patris, nec Filius in ratione Filij, nec Spiritus sanctus in ratione Spiritus sancti: adhuc Deus erit in se indiuisus, & ab aliis diuisus subsistens hypostasis rationalis naturæ: ergo potest loqui: ergo loqui non est proprium personæ in ratione Patris, vel Filij, vel Spiritus sancti, sed in ratione Dei: & hoc est quod conuenit naturæ: ergo id dictum est substantiæ.

Responsio. Ad hoc dicendum, quòd sicut probat vltima obiectio, hoc nomen, Qui est, sine dubio est trium personarum, in hoc quod sunt vnius substantiæ: quia hoc est datum à simplicitate & proprietate diuinæ naturæ in essendo. *Solutio.*

Ad hoc autem quod obiicitur quòd loqui est personæ, dicendum quòd verum est, sed non personæ sic distinctæ: imo si non essent tres personæ in rationibus quibus distinctæ sunt in fide, adhuc Deus esset quædam persona seipsa ab aliis essentiis & naturis rerum distincta, & illi hoc modo per subiecta creaturam loqui conueniret: sicut dicit Hieron. quòd illud verbum per Angelum Moysi dixit: quia tamen Filius verbum & os Patris est, quod locutum est eum in mundo, ideo per appropriationem attribuitur Filio.

Ad alia duo, dicendum quòd talis demonstratio & articulatio non cogit, quòd stet pro persona tali proprietate personali distincta, sicut fides distinguit: sed potius pro persona quæ per se vna est subsistens hypostasis rationalis naturæ: sicut est hic Deus, vt ita liceat loqui.

ARTICVLVS XIII.

An qui est, sit nomen Deo proprium?

SEcundo quæritur de hoc, Vtrum sit Deo proprium, & quid nominat in ipso? Videtur autem, quòd non proprium: quia creatis omnibus conuenit esse, & primo conuenit eis: ergo videtur quòd non soli Deo sit proprium.

Præterea. Quid nominat in ipso? & dicit Damasc. quòd nominat pelagus substantiæ infinitum, & non quid est. Sed contra: Infinitum inquantum huiusmodi non posst nominari per quid est, vel est: ergo videtur, quòd non possit nominar ihoc nomine, Qui est, vel ens. *Quæst. 1.*

2 Præterea, Per illud nominamus Deum, per quod intelligimus eum: sed per opera sua intelligimus eum: ergo per opera nominamus: ergo videtur, quòd non nominemus ipsum aliquo nomine quod sit sustantiæ designatiuum: ergo non per hoc nomen, Qui est.

Præterea, Quid est quod dicit Damasc. quòd non significat quid est? Videtur enim hoc esse falsum: significat enim essentiam: *Quæst. 2.*

tiam: & hoc est Deus: ergo significat quid est Deus.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd esse essentiæ, puro & simplici intellectu entis Deo proprium est: omne enim aliud ens est aliquid plus quam simplex essentia: quod probatur sic: Sumatur ipsum ens creatum in absoluto entis intellectu, de quo dicit Philosophus, Prima rerum creatarum est esse, & non est ante ipsum creatum aliud. Istud ens verum est quod non habet aliquid in se præter ens: tamen quia creatum est, de necessitate ponit habitudinem ad creantem: & hæc habitudo aliquid est in ipso, licet sit respectu alterius: vnde hæc habitudo cum ente creato facit concreationem & compositionem, & sic non est ei proprium simpliciter esse. Si autem obiicitur, quòd hoc etiam est in ente primo, quod respectum ponit ad entia creata, dicendum quòd respectus ille secundum rem nihil addit ei: sed in ente creato aliter est, quia respectus suus additur super esse suum.

2 Præterea, In ente creato sumitur adhuc componibilitas cum alio, & determinabilitas per formas & differentias generalissimorum & aliarum partium entis: quæ componibilitas hoc ipso quod non est in ente, non est in primo ente: & sic patet qualiter ens nominat essentiam diuinam, vel Deum secundum essentiam diuinam, & non proprie creatam.

AD ALIVD dicendum, quòd infinitum secundum quod infinitum non nominatur: quia secundum hoc est extra nominantem & intelligentem: sed id quod est infinitum secundum quod attingitur per intellectum, potest nominari, & ipso nomine significari: sicut supra ostensum est.

AD ALIVD dicendum, quòd verum est quòd nostra cognitio incipit à creaturis: sed non terminatur in creaturis, sed in Deo: venimus enim per effectum potentiæ in potentiam, & per potentiam in essentiam: & ideo essentiam nominare possumus, non per aliquam creaturam, sed ab eo in quo, vt in fine stet cognitio nostra: aliter enim nunquam possemus aliquid significare de Deo, nisi in ratione causæ ad creaturas.

Ad Quæst. 2. AD ID quod dicit Damasc. quòd non significat quid est, dicendum quòd hoc intelligitur duobus modis: quid enim esse est aliquid esse: & aliquid esse est ens non simpliciter, sed determinatum aliqua specie, vel genere, vel differentia esse: sicut esse vnam substantiam est aliquid esse, & esse animal est aliquid esse, & esse bonum: & hoc est quod dicit Boëtius in primo de hebdoma. Omne quod est participat eo quod est esse vt sit, alio vero participat vt aliquid sit: & ideo dicit quòd sit pelagus substantiæ infinitum. Si autem obiicitur, quòd est oppositio in verbo Damasc. quia substantia secundum hoc non nominat esse, sed potius aliquid esse, dicendum quòd ipse non facit vim in nomine substantiæ secundum rationem nominis: sed tantum accipit secundum rem, secundum quod conuertitur cum essentia simplici. Aliter dixerunt quidam, scilicet, quòd quid est propria diffinitio rei quam nec explicite nec implicite tangit aliquod nomen diuinum. Sed hoc nihil est: quia Deus non diffinibilis est, licet possit in ipso dici quid est, sicut substantia, sapientia, bonitas, & cætera huiusmodi. Tamen attendendum est, quòd nullum horum nominum quæ etiam dicunt quid est, facit nobis determinatam notionem suæ significationis in Deo: ita quòd nihil sit extra intellectum de re eiusdem significati: quia Deus secundum quodlibet attributum infinitus est: & ideo profunditas eius, & altitudo nobilitatis eiusdem significata, non includitur tota intellectu: quia aliter comprehenderetur Deus, & finiretur nostro intellectu secundum hoc attributum, quod falsum est: quia neque simpliciter neque secundum aliquod attributum finibilis est à nostro, vel ab aliquo intellectu creato. Tamen cùm dico, quòd substantia, vel sapientia, vel bonitas significant quid est Deus: esse autem, vel qui est significat esse, vel ens, vel essentiam infinitam, siue pelagus substantiæ infinitum: nolo dicere, quòd substantia aliquid addendo enti trahat ipsum in partem: sed quia talis determinatio fit secundum rationem intelligendi per nomen hoc in re non est additio, sed æqualis simplicitas: nec ideo ratio illa intelligendi falsa est, quia secundum modum intelligendi falsa est: quia suum modum intelligendi quem accipit ex nomine, non ponit in re ipsa: sed de hoc infra erit quæstio.

ARTICVLVS XIV.

An Qui est sit primum inter nomina diuina.

TErtio quæritur de ordine istius nominis ad alia nomina. Et videtur, quòd ipsum sit prius omnibus aliis nominibus: quia ita dicit Dionys. in libro de di. no. ca. 10. Ipsum secundum se esse senius est eo quod est per se vitam esse, & eo quod est per se sapientiam esse: & alia quæcumque existentia participantia ante omnia illa esse participant: ergo videtur, quòd Qui est sit primum inter nomina Dei.

2 Item, Boëtius in libro de hebdoma. dicit sic ipsum esse quod nullo modo aliquo participat: ergo videtur, quòd ipsum sit simplicius omnibus aliquo participantibus: sed substantia, bonum, & vita, & sapientia participant aliquo: ergo ipsum esse est prius eis.

3 Item, Philosophus in libro de causis. Prima rerum creatarum est esse, &c. ergo ens secundum intellectum est primum.

4 Item, Commentator ibidem dicit, quòd ens fit per creationem, quia secundum intellectum non est aliquid ante ipsum in quo fiat bonum: & alia fiunt per informationem, quia secundum intellectum ens est ante ipsa, & sunt in ente, sicut informantia ipsum: ergo Qui est, est primum.

SED CONTRA: Damasc. dicit Dionysium dicere, quòd primum nomen est bonum.

2 Item, In ordine nominum Dionysius prius exequitur de bono quam de ente, in quo

quo facit mentionem de vero, & pulchro: ergo videtur, quòd bonum sit ante.

3 Item, Quicquid se habet ad ens & ad non ens secundum causam, prius est eo quod se habet ad ens tantum: bonum se habet ad ens & ad non ens, in causa prima: ens autem ad ens tantum: ergo bonum est prius ente. Probatio mediæ per Dionysium & per Commentum: quia idem est boo boas, & kalo kalas: boo enim in græco est voco vocas, à quo tractum est bonum in latino: kalo autem idem est quod clamo, à quo tractum est Kalos in græco, quod significat bonum in latino, eo quod Deus sua bonitate vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt.

Solut'o. Solvtio, Ista nomina possunt tripliciter considerari, scilicet, secundum suas intentiones simplices: & sic ens est senius, & prius omnibus: quia ordine causæ primariæ secundum Philosophum in libro de causis, & ordine subiecti habet se ad omnia alia, scilicet, verum, bonum, vita, & sapientia, &c. Et sic loquitur Dionysius in libro de di. no. in auctoritate inducta, & Philosophus in libro de causis. Et sic ratio procedit quæ adducta est. Adhuc possunt ista considerari etiam secundum supposita in quibus sunt, & quæ non derelinquant nisi secundum intellectum quendã, vt vult Boëtius in libro de hebdoma. & sic conuertuntur inter se verum, bonum, ens, & vnum: sed non vita, & sapientia cum istis: vnde secundum istum modum quatuor erunt æque prima, sed non antecedunt alia. Tertio modo ista possunt considerari in causa prima secundum quod causa est, id est, secundum quod producit causata, & sic ens in creatura producitur à bono in Creatore: & hoc modo ens creatum est posterius bono increato: & hoc est quod dicit Dion. quod bonum est diffusiuum esse sui. Et ista solutio est secundum intellectum Dion. vt patet ex inductis auctoritatibus supra. Et per hoc patet solutio ad omnia quæsita. Et nota quod propter simplicem intellectum entis increati, vt dictum est, dicit Rabi Moyses in libro de duce neutrorum, quòd Qui est, est nomen ineffabile Dei, & præcipuum inter omnia nomina: quia hoc nominat quod ipse verissime est simpliciter sine additione aliqua.

ARTICVLVS XV.

An Dominus sit nomen potestatis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit, quod Dominus est nomen potestatis? Et quæritur quam potestatem significet? Videtur plura dicere secundũ Dion. de di. no. c. 12. vbi dicit sic: Dominatio non est peiorũ, id est, subiectorum excessus tantum: sed omnis & pulchrorum & bonorum perfecta & omnimoda possessio, & vera & non cadere valens fortitudo: ergo videtur, quòd Dominus dicat superpositionem peiorum, id est, subiectorum excessum, & abundantiam possessionis pulchrorum & bonorum, & fortitudinem: & hic non fit mentio de potestate in eo quod potestas est, nisi forte secundum quod fortitudo potestas quædam est.

2 Item, Ambrosius dicit, quòd Dominus dicitur à potestate regendi, & continendi subiectam sibi creaturam. Lib. 1. de fide.

3 Augustinus autem dicit, quòd Dominus dicitur qui habet seruum: & secundum hanc vltimam expositionem non videtur Dominus esse ab æterno.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd in intellectu eius quod est Dominus, quoddam est principale, & quoddam est secundum rationem intelligendi tantum consequens ad id, & quoddam sicut antecedens. Superpositio enim super peiora, id est, inferiora creata dicitur ab intellectu nominis principaliter: sed continentia & regimen eorum quibus superponitur, dicitur per consequens: sed ea quæ sunt causa superpositionis, secundum rationẽ intelligendi dicuntur in nomine sicut antecedens: causa autem superpositionis est omnimoda possessio pulchrorum & bonorum incomparabiliter plus quã sit in omnibus creatis quibus superponitur. De intellectu etiam illius antecedentis est firmitas quam vocat Dion. fortitudinem: vnde alia translatio habet, firmitatem: vt scilicet, talis possessio sit per se ex natura: quia tunc non valebit cadere pulchrum & bonum in ipso. Et hæc quatuor tangit Dion. in sua diffinitione. Alij autem id quod clauditur in nomine tangunt secundum partem. Et per hoc patet solutio ad totum præter vltimum.

Et dicitvr communiter ad aliud, quòd dominium potest dicere habitum dominandi, vel actum: si habitum, tunc ab æterno est Dominus: si actum, tunc ex tempore est Dominus.

ARTICVLVS XVI.

An Deus sit nominabilis à nobis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Dominus omnipotens nomen illi] Ex hoc enim accipitur, quòd nominatur: ergo nominabilis est à nobis, quod esse videtur contra Dion. in lib. de di. no. cap. 1. vbi dicit sic, quòd est verbum non dicibile, & irrationabilitas, & non intelligibilitas. Et alia translatio habet, innominabilitas.

2 Item, In eodem, quòd est verbum inscrutabile simul, & non inuestigabile: sicut non existente vestigio vllo eorum quæ ad occultam ipsius infinitatem transierunt: ergo si sic incognoscibilis est, videtur, quòd sit innominabilis: quia non fit nominatio nisi cogniti.

3 Item, In eodem, neque ipsius est opinio, neque nomen, neque sermo.

4 Item, In 7. dicit ineffabile & innominabile: & infra, Non intelligitur, neque dicitur, neque nominatur.

5 Et in vltimo mysticæ Theologiæ. Neque ratio ipsius est, neque nomen, neque cognitio: ergo videtur, quòd sit innominabilis.

6 Item, Philosophus in lib. de causis. Causa prima superior est narratione, & non deficiunt linguæ à narratione eius nisi propter nobilitatem esse ipsius: quoniam ipsa est super

omnem causam, & non narratur nisi per causas secundas, quæ illuminantur à lumine causæ primæ.

Sed contra. SED CONTRA: Dion. de di.no.cap.7. Inuisibile dicunt eloquia, clarissimum lumen: & multum laudabilem & multum nominabilem, ineffabilem & innominabilem.

2 Item, In eodem capitulo & primo: Theologi Deitatem laudant: sicut & innominabilem, & ex omni nomine.

3 Item, Dicit quod est ipsius ratio, intellectus, & nomen.

4 Item, Exod. 3. Hoc nomen mihi est in æternum: ergo videtur, quòd sit nominabilis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad hoc secundum August. in primo de Doctrina Christiana. Vbi dicit sic: Deus cum de illo nihil digne dici possit, admisit humanæ vocis obsequium, & verbis suis gaudere nos voluit. Vnde dicendum, quòd Deus innominabilis est nomine repræsentante perfecte id quod est ipse, siue id signante complete. Sed propter nominum inopiam condescendit nobis vt nominemus ipsum dictione imperfecte significante, dummodo illam imperfectionem in eum non ponamus, sed supereminere eum intelligamus: & sic intelliguntur omnia quæ adducta sunt de Dion. ad hoc quòd sit nominabilis. Et quòd hoc verum sit patet per Dionysium sic dicentem in lib. de diui. nomi. cap. vltimo. Et neque afferimus ipsum nomen bonitatis sicut concordantes ipsi: sed desiderio intelligendi aliquid & dicendi de ineffabili natura illa, nominum dignissimum sanctificamus ipsi primum. Et concordabimus quidem & in hoc Theologis: à rerum autem veritate deficimus.

AD ID autem quod obiicitur de propositione Philosophi, dicendum quòd ipse verum dicit, & huius secundum Commentum est talis ratio: quia primum de se importat duo, scilicet, quod est perfectum in se, & largiens perfectionem omnibus aliis: diminutum autem inquantum diminutum, de ratione sua habet duo his contraria, scilicet, quòd quia est in se deficiens à perfectione, ideo nulli largitur aliquam perfectionem. Et ideo quia omne nomen diminute dicit id quod est Deus: ideo magis non conuenit quam conueniat: quia inquantum diminutum ponit contraria duobus quæ omnis qui ponit Deum, dicit esse in Deo. Verissime autem dicitur esse supra nomen, & supra narrationem: quia cum non finiatur intellectu, significatur excedere omne nomen, & omnem rationem.

ARTICVLVS XVII.

A quibus nominatur Deus, an ab omni eo quod melius est esse quam non esse?

VLterius quæritur, A quo nominatur? Et dicit Anselm. quòd nominatur ab omni eo quod melius est esse quam non esse simpliciter: sed omni ei quod est, melius est esse ens quam non esse: ergo Deus nominatur ens. Item, Melius est viuere omni ei quod est, quam non viuere: ergo nominatur vita: & sic de aliis. Sed non omni ei quod est, melius est esse aurum quam non esse aurum: quia Angelo melius est non esse aurum quam esse aurum: & ideo aurum Deo non conuenit. Hac igitur regula vtitur Ansel. ad nominandum Deum.

SED CONTRA: Melius est omni ei quod est, esse sensibile sensitiuum quam non sensitiuum: ergo videtur, quòd Deus sit sensitiuus, quod falsum est. *Sed contra.*

2 Item, Dicunt alij, quòd nominatur Deus ex omnibus quæ non pertinent ad priuationem & materiam: sed multa talia sunt quæ alicui melius est esse quam non esse: sicut melius est me esse hominem quam non esse, &c. ergo videtur, quòd non sit verum dictum antecedens.

3 Præterea, Dionys. facit Theologiam de mysticis nominibus, & aliam de symbolicis: ergo videtur, quòd nominetur à symbolicis: ergo à materialibus, quod est contra hoc quod dicitur communiter, quòd à materialibus non nominatur.

4 Item, Dionys. dicit, quòd etiam in ipso oportet affirmare omnium positiones: ergo videtur, quòd omnium nominibus nominetur.

SOLVTIO. Dicendum, quòd dupliciter formantur nomina diuina, scilicet, aut ab his quæ secundum rem per prius sunt in Deo & per posterius in creaturis, & hæc nomina dicuntur mystica à beato Dionys. sicut ens, vita intellectus, sapientia, bonitas, & huiusmodi: mystin enim græce, in latino idem est quod secretum: & hoc ideo quia nomen illud secundum proprietatẽ suam quam habet ab institutione imperfectè & in parte significat id quod in Deo est perfectio & in toto: & significat quandoque accidẽtaliter id quod substantialiter est in Deo & substantia diuina: & ideo res diuina quam nominat, remanet nobis occulta: quia scimus ipsam esse super nomen, & deficere linguam à narratione eius. Et ideo exponit Dionys. quòd est vita, & non vita, sed supra vitam: est enim vita in re per prius, & non vita secundum id quod nomen ponit: supra vitam, eo quòd ipse est vita sua, & inserta nobis: & ideo etiam dicit Dionys. quòd in Deo affirmationes sunt incompactæ, & negationes veræ: quia negationibus dicitur quid non est, sicut incorruptibilis, incorporeus, & huiusmodi: & hęc simpliciter vera sunt. Sed affirmatio incompacta est: quia modus significandi in nomine repugnat rei diuinæ, sicut dictum est, præcipue propter tria, scilicet, quia significat compositè quod infinitæ simplicitatis est, & imperfecte quod perfectissimum est, & accidentaliter quandoque quod est substantia. Vnde Ansel. dicit, quòd pater, & vita, & huiusmodi, licet nobis secundum rem descendant à Deo: ad nos tamen familiarius sonat nomen patris patrem carnalem hominem quam Deum. A symbolicis autem nominibus secundum translationem proprietatis corporalis ad spiritualem denominatur. Sicut lapis, quia solidus & solide fundans quod superædificatur: sic spiritualiter *Solutio.*

ſpiritualiter ſolida veritas eius eſt fundamentum ſpiritualis ædificij. Et iſtis duobus modis nominatur ab omnibus.

AD REGVLAM autem Anſelm. dicendum, quòd illa vera eſt de myſticis nominibus quæ id nominant quod ſecundum rem per prius eſt in Deo: licet non nominent ipſum ſicut eſt in ipſo.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd ſenſus duobus modis accipitur, ſcilicet, pro potentia materiali coniuncta organo, & ſic non conuenit Deo, nec etiam Angelis: vel poteſt accipi pro virtute acceptiua, vel cognitiua ſenſibilium, & hoc modo conuenit Deo, & Angelo, & ſic eſt conditio nobilitatis.

AD ID quod quæritur de regula Magiſtrorum, dicendum quòd bona eſt: quia materialia dicuntur corporalia, ſiue ſint ipſa corpora, ſiue formæ ſubſtantiales vel accidentales, quæ corporibus determinantur, & in corporibus ſunt. Priuatiua vero quæ pertinent ad defectum: quia illa omnia ex priuatione cauſantur: ſicut pati, mutari, moueri, & iniuſtum eſſe, & mentiri, & peccare, & huiuſmodi. Præter hæc autem, omnia pertinent ad nobilitatem, quæ melius eſt eſſe omni ei quod eſt, quam non eſſe. Et ex his patet ſolutio ad totum.

Aperte oſtendit, quòd nec ſolitudo, nec diuerſitas, nec ſingularitas ibi eſt, ſed ſimilitudo.

E *Circa finem.* Hilarius quoque in lib. 3. de Trinitate dicit his verbis ſignificari quòd in Trinitate nec diuerſitas eſt, nec ſingularitas, vel ſolitudo: ſed ſimilitudo, & pluralitas ſiue diſtinctio: ait enim ſic. Qui dixit, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: inuicem eſſe ſui ſimiles, in eo quòd dicit, Imaginem noſtram, oſtendit. Imago enim ſola non eſt, & ſimilitudo ſibi non eſt: neque diuerſitatem duobus admiſceri alterius ad altetum ſimilitudo permittit. *Circa medium.* Item idem in 4. lib. abſolutius voluit intelligi ſignificationem hanc non ad ſe eſſe referendam tantum, dicendo, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Profeſſio enim conſortij ſuſtulit intelligentiam ſingularitatis: quia conſortium aliquod nec poteſt eſſe ſibi ipſi ſolitario: neque rurſum ſolitudo ſolitarij recipit, Faciamus: neque quiſquam alieno à ſe loquitur, Noſtram. Vterque ergo ſermo, ſcilicet, Faciamus, & Noſtram, vt ſolitarium eundemque non patitur: ita neque diuerſum à ſe alienumque ſignificat. Solitario conuenit, Faciam, & Meam: non ſolitario vero conuenit dicere, Faciamus, & Noſtram. Vterque ſermo vt non ſolitarium tantum: ita neque differentem eſſe vel diuerſum eſſe ſignificat. Nobis quoque nec ſolitarius nec diuerſus eſt confitendus. Ita ergo Deus ad communem ſibi cum Deo imaginem, eandemque ſimilitudinem hominem reperitur operari: vt nec ſignificatio efficientis admittat intelligentiam ſolitudinis, nec operatio conſtituta ad eandem imaginem, vel ſimilitudinem, patiatur diuerſitatem diuinitatis. In his verbis Hilarius pluralitatem perſonarum voluit intelligi nomine conſortij: atque ſignificauit nomine conſortij, vel pluralitatis non poni aliquid, ſed remoueri. Pluralitas enim vel conſortium perſonarum cum dicitur, ſolitudo vel ſingularitas negatur: cum dicimus plures eſſe perſonas, ſignificamus quòd non eſt vna ſola. Ideo *Loc. cit.* Hilarius volens iſta ſubtiliter & ſane intelligi, ait: Profeſſio conſortij ſuſtulit intelligentiam ſingularitatis. Non dicit. Poſuit aliquid. Ita etiam cum dicimus tres perſonas, ſingularitatem & ſolitudinem tollimus: & quòd Pater non eſt ſolus, nec Filius eſt ſolus, nec Spiritus ſanctus eſt ſolus, ſignificamus: & quòd nec Pater tantum eſt, & Filius,

Filius, nec Pater tantum &| Spiritus sanctus, nec Filius tantum & Spiritus sanctus. De hoc autem in sequenti plenius agetur vbi etiam secundum quid similes dicantur tres personæ, & vtrum aliquo modo sit ibi diuesitas vel differentia ostendetur. Infra dist. 19.24.31. & 33.

ARTICVLVS XVIII.

Pro quo supponit imago, cum dicitur: Faciamus hominem ad imaginem nostram?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Faciamus hominem ad imaginem, &c.] Et quæruntur duo, scilicet, pro quo stet ibi imago, vel pro essentia, vel pro personis, an pro vtroque? Et secundo de ratione diuersitatis expositionum August. & Hilar. Primo ergo quæritur, Vtrum imago supponat essentiam, vel personas? Si supponit essentiam, tunc videtur posse dici, Faciamus hominem ad essentiam nostram, vel ad essentiam in tribus personis: hoc autem non est verum: ergo videtur, quòd non supponat essentiam in se, nec essentiam in tribus personis.

SI AVTEM supponat pro tribus personis, tunc videtur quòd debuit dicere, Ad imagines, & non ad imaginem.

SI FORTE dicatur (sicut quidam dixerunt) quòd imago stat ibi pro Filio. Contra: Textus dicit ad imaginem nostram: Filius autem non est imago nisi Patris: vnde tunc debuit Pater dicere, Ad imaginem meam: & non esset verbum commune tribus personis, sicut dicunt Sancti.

PROPTER hoc dixerunt quidam, quòd imago non stat ibi pro imagine increata, sed creata: & hoc volunt habere ex consignificatione præpositionis quæ videtur notare assimilationem cum ratione alicuius distantiæ: quia videtur quasi ad aliquid consignificare motum, consignificat enim ad locum. Si autem quæratur, Quid sit illud creatum ad quod homo factus est, dicunt quòd hoc est ratio imaginis abstrahens ab exemplata imagine in homine. Sed contra hoc est, quòd adhuc hæc ratio imaginis erit ratio alterius alicuius increati, & de hoc redit eadem quæstio quæ prius, Vtrum dicat essentiam, vel personam? & si personam, Vtrum personam Filij, vel omnes in communi? Præterea, Ratio illa imaginis non potest poni esse nisi in mente Dei facientis hominem: & sic hæc ratio imaginis erit idea ad quam fit homo ad imaginem Dei: & sic non est creatum aliquid, sed potius creatrix essentia, vt vult Ansel. Vnde hoc nihil videtur esse dictũ.

SVNT ALII qui dicunt, quòd imago stat ibi pro Filio, & similitudo pro Spiritu sancto. Sed tunc videtur Pater debere dicere hoc verbum, & non communiter tota Trinitas. Item deberet dicere Pater, ad imaginem meam, & similitudinem nostram: & non communiter dicere ad Filium & Spiritum S. vt exponunt Sancti, sed ad Filium tantum.

Solutio. SOLVTIO. Ad ista dico sine præiudicio, quòd imago & similitudo hic dicunt essentiam diuinam in recto, & tres personas in obliquo. Vnde imago est essentia vna in tribus personis, se in eadem essentia imitantibus: & similitudo est essentia vna per modum qualitatis quæ secundum Damasc. assequitur substantiam: sicut bonitas, sapientia, & huiusmodi in tribus personis sibi similibus in bonitate, & sapientia, & virtute, & huiusmodi: vnde & imago & similitudo sunt relatiua obliqua, & intrinsece. Obliqua dico: quia ea quæ referuntur ad se, importantur in obliquo. Intrinsece dico: quia habent in se relationem, & etiam id ad quod refertur: ita quòd non quærunt determinari extra: sicut dicitur, Isti sunt similes, hoc est, iste est similis illi, & iste est similis isti.

AD HOC ergò quod primo obiiciebatur, dicendum quòd dicunt essentiam in personis, se in ea imitantibus: sicut enim habitum est, dicunt imitantes, & id in quo imitantur se. Nec valet quod posset ibi dici, Faciamus hominem ad imaginem, id est, ad essentiam in Tribus personis: quia licet essentia in tribus personis sit idem imagini, tamen alius est modus significandi in nomine: & ideo non procedit argumentatio: & est ibi accidentis peccatum, vel etiam secundum quosdam figura dictionis propter mutatum modum prædicandi in diuinis. Alias autem rationes quæ contra alias opiniones procedunt cocedamus sine præiudicio.

VLTERIVS quæritur de ratione diuersæ expositionis August. & Hilarij. Et dicendum, quòd Hilarius in hoc termino, imaginem, considerat duo, scilicet, id quod importatur in recto, & id quod importatur in obliquo: & ideo dicit in eo posse accipi vnitatem essentiæ, & pluralitatem personarum: & ideo dicit, Imago sola non est, id est, non est vnius, quia plures se imitantes in vno supponit: & similiter cõsidetat in hoc termino, similitudo, præter hoc solũ quod imago est in essentia, similitudo autem in his quæ secundum modũ significandi in nomine important qualitatẽ, Aug. autem tantũ in his terminis considerat id quod importatur in recto. Similiter hos duos terminos: faciamus, & nostram, diuersimodè considerant. Hilarius enim duplicem modum significandi considerat in eis, scilicet, consignificati pluralis numeri, & in hoc accipit pluralitatem personarum: & iterum modum significandi quo consortium dicunt, vnus eorum ad actum vnum in numero, & alter ad formam vnam in numero: cum enim dicitur, faciamus, actus vnus numero verbi intelligitur egredi à diuersis suppositis personis: & hoc non post esse nisi illæ sint vnum in essentia agente. Similiter cum dicitur, nostram, notatur plurium esse vna numero ratio imaginis & natura: & hoc est quod dicit, quòd professio

professio consortij per ly nostram,& faciamus, sustulit intelligentiam singularis : & sic ponit plures personas. Cum autem dicitur. Nec quisquam alieno à se dicit, nostram,& faciamus, hoc est quia sic non nisi per vnum quod est natura referuntur ad actum vnum numero qui importatur per ly faciamus, & per vnũ quod est imago & natura dicuntur habere consortium quod importatur per ly nostram. August. autem non accipit in his terminis nisi significatum plane. Diuersitatem autem vocat Hilarius diuisionem naturæ quæ est in materia per formas substantiales : sicut homo ab homine,& leo ab homine : singularitatem autem vocat indiuiduationem per accidentia, quæ diuinis non competunt : solitudinem autem vocat separationem per locum.

ARTICVLVS XIX.

An termini numerales in diuinis aliquid ponant?

DEinde quæritur de hoc quod dicit Magister in sequenti capitulo, vbi recolligit summam dictorum Hilarij, & dicit [Atque significauit nomine consortij & pluralitatis non poni aliud, sed remoueri, &c.] Et ex hoc videtur accipi, quòd secundum Magistrum termini numerales in diuinis nihil ponunt, sed negant magis & minus: vt cum dicitur vna persona, non ponatur aliquid circa personam, sed remoueatur sic, id est, non duæ, non tres: & cum dicuntur duæ personæ, id est, non vna tantum, vel tres: & cum dicuntur tres, intelligitur, non vna, vel duæ tantum, vel plures tribus.

2 Et hoc videtur etiam per Isid. qui dicit, quòd numerus dicitur à nutu: nutus autem sensus est: ergo videtur non esse numerus nisi in sensibilibus.

3 Item, Boëtius. Diuersa numero sunt in quibus inuenitur diuersitas in numerando: sed in personis diuinis non est diuersitas: ergo nec numerus. Quod autem non sit diuersitas in diuinis, patet in eadem auctoritate Hilarij.

4 Item, Philosophus. In quibus non est materia, non est numerus, nisi penes causam & causatum: sed in diuinis non est materia: ergo si numerus est in eis, est penes causam & causatum, quod iterum non conuenit: quia non cõceditur, quòd vna persona sit causa alterius.

5 Item, Damascen. dicit, quòd differentia est causa numeri; omnis autem differentia aut est penes materiam, aut penes formam: penes materiam non est in diuinis: ergo si est, est penes formam. Aut ergo penes formam generis, aut speciei: & patet, quòd neutro modo: ergo videtur, quòd in diuinis non saluetur ratio terminorum numeralium.

6 Item, Philosophus dicit, quòd infinitum in numero causatur ab infinito in continuo: quia quantum diuiditur in continuo, tantum apponitur in numero: numerum enim cognoscimus diuisione continui: ergo videtur, quòd numerus non sit proprie nisi in naturalibus,

7 Præterea, Numerus est species quantitatis discretæ: ergo termini numerales aliquid ponunt circa suum subiectum. In diuinis autem est omnimoda simplicitas: ergo nihil ponunt in illis, sicut Magister dicit.

SED CONTRA: Dicit Philosophus, quòd eadem est ratio hominis, & vnius hominis: ergo videtur quòd vnum nihil addat supra id quod vnũ est, nisi indiuisionem formæ indiuisæ in se,& distinguentis ab aliis: & ita videtur in diuinis conuenire & ponere. *Sed contra.*

2 Item, Boëtius dicit in libro de duabus naturis in vna persona Christi, quòd vnum & ens conuertuntur.

3 Item, Vnumquodque à forma sua vnum est. Cum igitur proprietas personæ faciat eam indiuisam in se, & ab aliis diuisam, & sic sit quasi forma: videtur quod vnum ponat in personis proprietatem.

SOLVTIO. Dicendum, quòd vnitas essentiæ est ipsa essentia: sed alia ratione est essentia, & alia vna. Essentia enim est cuius actus est esse. Dicit enim Ansel. quòd essentia, esse, & ens differunt: sicut lux, lucere, & lucens. Sed vna est inquantum in se vna existens suis (vt ita dicam) proprietatibus naturalibus ab aliis distinguitur, quæ sunt ipsa essentia. Et personæ vnitas est proprietas quæ est persona, & vnitas notionis est notio, licet aliter in termino numerali significetur. Et similiter dico de duobus,& tribus, secundum quod dicunt iterationem vnitatis personæ, vel notionis. Magister ergo intendit, quòd supra id quod res est non addit vnum nisi indiuisionem: & ideo dicit nihil ponere. Si autem attendatur quo persona est vna, vel duæ, vel tres, tunc ponit proprietatem sub alio modo significandi. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd non saluatur numerus in diuinis prout dicit nutũ sensus, sed prout dicit nutum intellectus quocumque modo distinguentis: & ideo etiam licet hoc admittatur, quòd in diuinis est numerus personarum, non tamen admittitur quòd in diuinis simpliciter sit numerus: quia simpliciter numerus est diuersarum rerum in essentia & esse, quod non est in diuinis.

AD ALIVD dicendum, quòd non est in diuinis diuersitas numero, sed potius distinctio: & id quod dicit Boëtius intelligitur in his in quibus simpliciter est numerus. Et non dico hoc quòd numerus personarum sit numerus absolute loquendo.

AD ALIVD dicendum, quòd in diuinis non est causa & causatum, sed principium & principiatum,& hoc sufficit numero personarum: tamen id quod dicit ille Philosophus, non est omnino sufficiens: quia in Angelo est numerus multus, vt vult Dion. etiam præter hoc, quod vnus sit causa alterius.

AD ALIVD dicendum, quòd si differentia large accipiatur, tunc comprehendet distinctionem personalium proprietatum, & illa in diuinis causabit numerum talem qualis est ibi.

AD ALIVD dicendum, quòd infinitum passio materiæ est: & ideo non est necesse si infinitum in numero non causatur à diuisione

ne continui, quòd propter hoc numerus simpliciter causetur ab illo: quia numerus in non materialibus inuenitur. Vel dicatur (vt quidam dixerunt) quòd numerus & multitudo opponuntur vnitati: vnde quot modis dicitur vnum, tot modis per oppositum fit numerus & multitudo. Vnum autem dicitur continuitate, & vnum forma, & vnum naturæ æqualitate, & vnum per respectum ad vnum. In continuitate, sicut linea est vna, & corpus vnum: forma autem sicut homo est vnus, vel Sortes est vnus. Æqualitate naturæ, sicut id cuius attributa essentiæ naturalis sunt eadem. Per respectum ad vnum, sicut vniuoca sunt vnum per respectum vnius rationis ad id in quo vniuocantur. Per oppositum autem priuatione vnius fit numerus & multitudo. Priuatione enim cōtinui fit per diuisionē numerus. Similiter diuisione formæ per materiam, sicut in numero indiuiduorum, vel per formas siue differentias, sicut in numero specierum fit numerus. Similiter in æqualitate naturæ secundum attributa fiunt gradus, & ordines in natura, & multitudo, sicut fit numerus Angelorum. Similiter & multitudo rationum simpliciter, & per prius & posterius facit numerum in æquiuocis, & analogis: & de tali numero numerato loquitur Philosophus.

Ad aliud dicendum, quòd vnum dupliciter accipitur, scilicet, prout conuertitur cum ente: & sic non est principium discretæ quantitatis quæ est numerus & multitudo: & numerus sic resultans non est in discretæ quantitatis specie, sed ponit formam qua res vnum vel multa est: & sic aliquo modo accipitur in diuinis. Aliter est principium discretæ quantitatis, & sic est ens in parte, & ponit accidens significatum circa suum subiectum: & similiter numerus ab eo surgens, & sic non conuenit in diuinis.

ARTICVLVS XX.

Quæritur, Quare in aliis entibus ad numerum hypostasum sequitur numerus naturæ, & non sequitur in diuinis?

SEd adhuc vlterius quæritur, Quare hoc fit quod in aliis entibus ad numerum hypostasum sequitur numerus naturæ: & non sequitur hoc in diuinis: non enim sequitur Pater est vnus Deus, & Filius est vnus Deus, & Spiritus sanctus est vnus Deus: ergo sunt tres dij. Hoc enim videtur esse contra communem animi conceptionem quæ intellectui per se est nota, scilicet, quòd plurium hypostasum numero non potest esse vna natura numero.

Solvtio. Dicendum, quòd hoc contingit propter identitatem naturæ & hypostasis in diuinis. Hypostasis enim, siue substantia, siue id quod est, inuenitur quatuor modis in entibus. In quibusdam enim differt hypostasis à natura, siue quod est à quo est: ita tamen, quòd natura siue quo est, communicabile est pluribus, & actu communicatur per diuisionem eius quod est, siue hypostasis, per actum generationis: sicut accidit in omnibus generabilibus & corruptibilibus: vt homo, asinus, & cætera huiusmodi. In quibusdam autem quo est, siue natura, communicabilis est: & differt ab eo eo quod est, siue à supposito, siue hypostasi: sed non communicatur, eo quod suam materiam totam habeat intra se, in qua ipsum possibile est esse, & nihil de ea est extra ipsum, neque per potentiam, neque per actum: sicut in sole, & luna, & cæteris stellis: in quibus etiam forma, siue quo est, licet sit communicabile, & differat ab eo quod est, siue supposito, siue hypostasi, & ipsa hypostasis sit quanta: tamen nunquam per actum diuidetur, eo quod totam habeat intra se materam illam in qua possibile est esse suam formam: & ideo species in illis saluatur in vno: quoniā hoc est principium apud naturam generalem, quòd omnium eorum quorum non est materia tota intra formam terminata, est actus generationis per quem diuerso supposito forma multiplicatur in plura numero. Item in quibusdam natura quidem siue quo est, differt ab ipso supposito, vel hypostasi, siue quod est: tamen simplex est ipsum quod est indiuisibile non ex materia aliqua ens: quia (vt dicit Boëtius. 1. libro de duabus na- in vna persona Christi) spiritualium nulla est materia: & ideo in talibus saluatur etiā species in vno supposito, & non communicatur: imo contrahit indiuiduantia à proprietatibus suppositi penes attributa personalia accepta: & sic est in Angelis. Sed in diuinis quo est & natura omnino indifferens est à supposito: & ideo numerato supposito, non diuiditur natura: sed indifferens manet in omnibus suppositis eiusdem naturæ: & ideo non tenet, Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus sanctus est Deus: ergo tres dij: quia terminus numeralis non ponit rem suam nisi circa suppositum, & non circa naturam, siue quo est.

Solutio.

Ad

Ad idem quod cœperat redit, vt alias auctoritates supponat.

F NVnc vero ad propositum redeamus, & ad ostendendum personarum pluralitatem atque essentiæ diuinæ vnitatem, alias Sanctorum auctoritates inducamus. Moyses dicit: In principio creauit Deus cælum & terram: per Deum significans Patrem, per principium Filium. Et pro eo quòd apud nos Deus dicitur, Hebraica veritas habet Elohim, quod est plurale huius singularis, quod est El. Quod ergo non est dictum El, quod est Deus, sed Elohim, quod interpretari potest dij, siue iudices, ad pluralitatem personarum refertur. Ad quam etiam illud attinere videtur, quod diabolus per serpentem dixit: Eritis sicut dij. Pro quo in Hebraico habetur, Elohim. Ac si diceret, Eritis sicut diuinæ personæ. Ille etiã maximus Prophetarum & Regum Dauid, qui suam cæteris præfert intelligentiam, dicens: Super senes intellexi, vnitatem diuinæ naturæ ostendens, ait: Dominus nomen est illi. Non dicit, Domini. Alibi etiam eiusdem vnitatem & æternitatem simul ostendens, ait ex persona Dei: Israel si me audieris, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. Aliud horum (vt dicit Ambr. in lib. 1. de Trinit.) significat æternitatem: aliud vnitatem substantiæ indifferentis, vt neque posteriorem Patre, neque alterius diuinitatis Filium, vel Spiritum sanctum esse credamus: nam si Patre posterior est Filius, vel Spiritus sanctus, recens est: & si vnius non est diuinitatis, alienus est: sed nec posterior est, quia recens non est: nec alienus, quia ex Patre natus est Filius, ex Patre procedit Spiritus sanctus. Alibi quoque distinctionem personarum insinuans, ait: Verbo Domini cæli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum. Alibi etiam ait: Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat Deus, & metuant eum omnes fines terræ. Trina enim confessio Dei Trinitatem exprimit personarum: vnitatem vero essentiæ aperit, cum singulariter subiungit eum. Isaias quoque dicit se audisse Seraphim clamantia. Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus. Per hoc quòd dicit ter, Sanctus, Trinitatem significat: per hoc quòd subdit, Dominus Deus, vnitatem essentiæ. Dauid quoque æternam Filij generationem aperte insinuat ex persona Filij dicens: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genuit te. De hac generatione ineffabili Isaias ait: Generationem eius quis enarrabit? In lib. quoque Sap. æternitas Filij cum Patre monstratur, vbi sapientia ita loquitur: Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio: ab æterno ordinata sum, antequam terra fieret: necdum erant abyssi, & ego iam concepta eram: necdum fontes, necdum montes, aut colles, & ego parturiebar: adhuc terram non fecerat, & cardines orbis terræ, quando præparabat cælos, aderam: quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens: & delectabar per singulos dies, ludens coram eo. Ecce apertum de æterna genitura testimonium, quo ipsa Sapientia perhibet se ante mundum conceptam esse, & parturiri, id est, genitam

&

Marginal notes: Gen. 1. — Gen. 3. — Psal. 18. — Psalm. 67. — Psal. 80. — Vel de fide ad Gratia. cap. 5. — Psal. 32. — Psal. 66. — Isai. 6. — Psal. 2. — Isai. 53. — Prouerb. 8.

& apud Patrem æternaliter existere. Ipsa etiam alibi ait: Ego ex ore Altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Michæas quoque Propheta æternam Verbi generationem, & temporalem ex Maria simul insinuauit, dicens: Et tu Bethlehem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda: ex te egredietur, qui sit dominator in Israel: & egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Eccli. 24. Michææ 5.

ARTICVLVS XXI.

Vtrum in vno principio omnia facta sunt, vel in diuersis, vt dicunt Manichæi?

DEinde transeundum est ad illud cap. in quo principaliter intendit probare distinctionem personarum, & per consequens essentiæ vnitatem: & quia fecerat digressionem exponendo verba Hilarij, ideo dicit [Nunc vero ad propositum, &c.] Dubium autem incidit de hoc quod dicit: In principio creauit Deus cælum & terram. Videtur enim Manichæis non in vno principio cælum & terram fecisse: sed in vno cælum, id est, regionem lucis, & spirituum: & in alio terram, id est, regionem tenebrarum, & pugnæ carnis aduersus spiritum: quod nituntur sic probare: Nihil idem eodem modo se habens facit diuersa: ergo multo minus contraria: sed Deus maxime idem est eodem modo se habens: ergo non facit contraria: sed incorruptibilia, & corruptibilia sunt contraria: erga ipsa non sunt ab eodem principio.

2 Item, Sapientissimi artificis non est suo operi facere repugnans: cum autem anima ad imaginem Dei creata, sit opus incorruptibile Dei, ideo Deus non fecit ei repugnans: sed caro repugnat ei, & aggrauat eam: ergo creator animæ non est plasmator corporis. Sap. 9. Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Et Apostolus ad Gal. 5. Fratres, caro concupiscit aduersus spiritum, &c.

3 Præterea, Malum fit in mundo: omne autem quod fit, ab aliquo fit: ergo malum fit ab aliquo. Detur illud esse liberum arbitrium sicut dicunt Catholici: aut ergo fit à libero arbitrio tantum, aut à libero arbitrio secundum quod Deus operatur in ipso & mouet ipsum, sicut prima causa est in secunda & mouet eam. Si primo modo: ergo liberum arbitrium est primum principium mali, & per consequens sunt duo principia: vnum boni quod est Deus, alterum mali quod est liberum arbitrium. Si secundo modo: ergo bonus Deus est auctor mali: non ergo debet esse eiusdem punitor: quia nemo iustus illius rei est punitor cuius ipse est auctor.

4 Similiter, dicit August. quòd Deus non facit aliquid quo opus suum fiat deterius: sed malo fit homo deterior: ergo bonus Deus non facit illud nec in se, nec in alio: ergo oportet, quòd sit ab alio principio quod est Deus tenebrarum: quia malum (vt dicit Damasc.) est tenebra intelligibilis. Si forte dicatur, quòd malum nihil est: & ideo non oportet vt habeat principium existens. Contra: Deus non punit pro nihilo suppliciis æternis: sed malum punitur æterno supplicio: ergo malum non est nihil, sed aliquid, & ita redit primum: vel si fiat vis in malo, videbitur eadem ratio procedere de peccato quæ facta est de malo.

Ad hoc soluendum dicendum est, quòd non est nisi vnum principium, eo quòd principium mali esse non potest: quia illud aut esset summum malum, ita quòd non posset esse peius: aut haberet aliquid de bono. Si primo modo, tunc esset non ens, vt supra est habitum: quia ens est vnum optimorum quod omnia desiderant. Si secundo modo, tunc iam esset compositum, & non principium, & aliquid esset in ipso de causatis à bono principio, quod non potest esse: & ideo principium mali efficiens, quod sit per substantiam suam mali causa, esse non potest. Solutio.

Ad primum dicendum, quòd hoc intelligitur de causis per motum causantibus, sicut cælum, & stellæ, & cætera corpora physica: quia vno modo motus non efficitur nisi vna ab forma quæcumque sit illa: sed diuerso motu in accedendo & recedendo ad stellas & motus diuersos in obliquo circulo in quo intersecant se circuli planetarum, in quo aliquo modo sunt stellæ omnes, fiunt diuersæ coniunctiones, & respectus & præuentiones, & ascensus, & descensus: & ideo tunc causantur diuersa. Deus autem non operatur per hunc modum: ipse enim stabilis manens dat cuncta moueri. Et ideo vno modo ipse existens per rationes ideales diuersas in sua sapientia operatiua existentes, potest causare diuersa, & etiam contraria in illis contrariis quorum vtrumque est ens: sicut sunt contrariæ formæ, vt album, & nigrum: sed corruptibile & incorruptibile, & iustum & iniustum, bonum & malum non sunt sic contraria: quia vnum est à forma, alterum à priuatione quæ est in materia, quæ non est nisi defectus, vt dicunt Anselm. & August. & ideo causam agentem non habet: sed potius causa agens habitum qui opponitur tali priuationi, si deficit ab aliquo principiorum habitus, tunc in actione sua incidet priuatio præter intentionem agentis, & præter hoc quod aliquid agat ad ipsam, sed potius ex hoc quod non habuit in opere habitus sufficientiam principiorum quæ ad habitum exigebantur: sicut est videre in cæcitare in pupilla: non enim hoc est ex intentione vis formatiuæ oculi quòd non est lumen in ocu-

lo, ſed potius quia deficit materia vel aliqua materiæ diſpoſitio quæ ad viſum requirebatur, cum vis formatiua oculum formaret. Et ſic cauſatur corruptibile: quia deficit virtus raceptiua incorruptionis ex parte materiæ in qua forma inducitur, eo quòd non eſt remouibilis à contrarietate pugnante.

Ad aliud dicendum, quòd pugna carnis ad ſpiritum tripliciter conſideratur, ſcilicet, in cauſa quæ eſt fomes originalis peccati, & appetitus contrarij: & hanc cauſam peccatum induxit, & non Deus. Si autem conſideretur vt pœna, tunc eſt à Deo iuſte pro peccato ipſam infligente, & ſic vtique bona eſt, quia iuſta eſt: & omne quod iuſtum eſt, bonum eſt, vt dicit Auguſt. Tertio conſideratur in cauſa diſſolutionis corporis, & ſic fit à principiis pugnantibus in corpore, quæ inducit corruptionem ex defectu materiæ, & ſic ex priuatione quæ eſt in materia incidit præter intentionem agentis & naturæ. Et hoc eſt quod dicit Dionyſ. quòd non corrumpitur quid exiſtentium ſecundum quod exiſtens: ſed circa exiſtens corrumpuntur modi, commenſurationes, & harmoniæ ex infirmitate proprij habitus.

Ad id quod obiicitur de malo, dicendum quòd malum non habet cauſam vnde ſit, ſed habet cauſam vnde incidat præter intentionem cauſæ, & præter hoc quòd agat ad illud: quia ad illud quod nihil eſt, agi non poteſt. Liberum enim arbitrium potentia actiua eſt, & ſecundum quòd coniungitur his quæ informant actus, ſic fiunt actus eius: & ſi coniungitur in deliberando cum conuerſione ad bonum naturæ, fit actus eius inductiuus illius boni, & habet hoc bonum finem: ſi autem coniungitur cum bono virtutis politicæ, erit actus eius informatus ab illo bono: & ſi coniungitur actus eius bono gratiæ, erit iterum habens formam & finem illud bonum: ſi autem non coniungitur alicui horum, ſed potius deflectitur ab omnibus his, tunc incidet peccatum ex infirmitate & priuatione eorum quæ ad opus rectum exigebantur. Si autem quæritur, Quæ ſit cauſa deflexionis illius? Dicendum cum Auguſt. quòd conuerſio ad bonum commutabile, non ſecundum quòd bonum eſt, nec ſecundum quòd commutabile eſt, ſed ſecundum quòd ponitur finis vltimus appetitus liberi arbitrij: ſic enim abſtrahit ab eo quod eſt vere finis: & ideo etiam iſta conuerſio non cauſat malum ſecundum quòd eſt ens, id eſt, ſecundum quòd conuerſio eſt ad bonum commutabile, ſed potius ſecundum quòd eſt abſtrahens à fine incommutabilis boni, & hoc eſt priuatio: & ideo malum non habet principium niſi deficiens. Et de hoc in ſecundo plura dicentur.

Ad hoc autem quod obiicitur, quòd ſecundum hoc malum nihil eſt, & Deus puniens peccatum vel malum, pro nihilo punit. Dicendum, quòd licet nulla eſſentia ſit, tamen nonnullam eſſentiam ponit: priuatio enim quæ nulla eſſentia eſt, ſupponit tamen materiam deformatam in carentia habitus debiti. Ita malum & peccatum licet in eo quòd huiuſmodi, nulla eſſentia ſint: ſupponunt tamen actum deformatum priuatione habitus & finis debiti: & ideo pro illo, cum ſit in poteſtate noſtra, merito punitur peccator.

ARTICVLVS XXII.

Vtrum hoc nomen, Deus, habeat plurale?

Deinde obiicitur de hoc quod dicitur [Eritis ſicut dij ſcientes bonum, &c.] Videtur enim, quòd hoc nomen, Deus, non habeat plurale. Deus enim dicit formam incommutabilem: forma autem incommutabilis non habet pluralitatem: ergo in plurali dictum non habet ſignificationem.

2 Item, Deus nominat primum principium: prima autem principia non poſſunt eſſe plura: ergo &c.

3 Item, Anſelm. Deus eſt maius quam aliquid excogitari poſſit: ſed talia non poſſunt eſſe plura: ergo intellectus huius nominis, Deus, repugnat pluralitati.

4 Item, Cum dicitur Sortes, forma Sortis ſignificatur in nomine cum indiuiduantibus, quam impoſſibile eſt eandem numero in alio inueniri, & ideo plurali caret: ergo ſimiliter, cum intellectu huius nominis, Deus, claudantur ea quæ impoſſibile eſt alij conuenire, videtur hoc nomen, Deus, in plurali non habere: hæc autem ſunt omnipotentia, prouidentia vniuerſalis mundi: ſicut dicit Aug. in lib. de ciui. Dei, quòd Philoſophi Deum diffinierunt, quòd eſſet anima, motu, & ratione mundum gubernans.

Sed contra: Gen. 3. Eritis ſicut dij. Et Exod. 20. Non erunt tibi dij alij præter me. Et Pſal. 49. Deus deorum Dominus. Et Deut. 32. Vbi ſunt dij eorum in quibus habebant fiduciam. Et 1. ad Cor. 8. Et ſi ſunt qui dicuntur dij, ſiue in cælo, ſiue in terra, ſiquidem ſunt dj multi & Domini multi? Sed contra.

2 Et ſi dicatur ſicut quidã reſpondent, quòd Sancti volunt quandoque magis non grammatice loqui vt ſignificantius proferant, quam grammatice & minus ſignificanter proferre: quid dicetur de Philoſophis qui deos multos eſſe dicebant & colebant: ſicut dicit Palto: Dij deorum quorum opifex paterque ego ſum, &c. ergo videtur, quòd habeat in plurali.

3 Præterea, Supra habitum eſt, quòd imponitur ab actu aliquo modo communicabili: ergo videtur, quòd habeat in plurali, vel quòd poſſit habere.

4 Præterea, Quidam Philoſophus dicit, quòd vniuerſale dicitur quatuor modis, ſcilicet, quia actu conuenit pluribus vt homo: vel quia etſi non actu, tamen potentia, vt domus ſeptangula etſi nulla ſit, tamen multæ eſſe poſſunt. Item quod nec actu nec potentia: ſed de ratione formæ eſt communicabile, vt ſol, luna, terra. Item quod opinione communicabile eſt, vt chimera. Ergo videtur, quòd cum hoc nomen, Deus, communicabile ſit opinione, quòd poſſit habere plurale.

5 Item, Magiſter exponit, dij, id eſt, diuinæ perſonæ. Cum ergo diuinæ, quod ab eadem forma imponitur latine, recipiat plurale,

ſe, videtur etiam latine dici, dij in plurali.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omnium ſententia Magiſtrorum eſt, quòd ſecundum proprietatem Grammaticæ hoc nomen, Deus, plurale non habeat, ſicut probant primæ inductæ rationes: eo quòd licet imponatur ab aliquo actu communicabili, non tamen eſt communicabilis niſi ſecundum quid, ſicut prouidentia, & circuitio, vt ſupra determinatum eſt: & ideo nec quantum ad hoc cui imponitur nomen communicabile eſt, nec etiam quantum ad hoc à quo imponitur poteſt habere plurale.

AD AVCTORITATES ergo iſtorum reſpondendum eſt, ſicut dicunt Magiſtri, quòd propter ſignificantiam maiorem improprie ſunt locuti: quia ad hoc quòd nomen habeat in plurali ſimpliciter, non ſufficit quòd habeat pluralitatem ſuppoſitorum, ſed etiam oportet quòd eſſentia & forma importata per nomen diuidatur & multiplicetur in illis: ſicut Sortes, & Plato, & Cicero ſunt tria ſuppoſita hominis, & tres homines, & tria animalia, & tres ſubſtantiæ: vnde cum forma importata per ly, Deus, vel quaſi forma ſiue natura non multiplicetur in ſuppoſitis ſuis, non poteſt proprie loquendo habere in plurali.

AD ID quod obiicitur de Philoſophis, dicendum quòd Deus ſecundum opinionem, eſt Deus qui habet vnum particulare ſicut Æſculapius, vel Neptunus, & huiuſmodi: & ſic non accipiuntur termini in ſua propria ſignificatione, & ideo ſic pluraliter locuti ſunt ipſi: tamen iidem quando proprie diuinitatem conſiderauerunt, dixerunt non eſſe niſi vnum Deum, quem vix etiam puri mente attingere poſſunt.

AD ALIVD ſequens patet ſolutio per ante dicta.

AD ALIVD dicendum, quòd nullo modo eſt vniuerſale hoc nomen, Deus: quia opinio vocatur ibi à Philoſopho quæ eſt de ente quod eſt in opinione tantum, & cuius formæ in opinione non repugnat pluralitas: ſed Deus eſt ſecundum rem, cuius naturæ repugnat pluralitas, vt habitum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd diuinæ deriuatiuum eſt non propter ſignificatum, ſed propter modum ſignificandi: quia eſt nomen poſſeſſiuum, & ſi ipſum habeat plurale, non oportet propter hoc quod ſuum primitiuum habeat plurale: ſicut ſocraticus habet in plurali, non tamen Socrates: & hoc contingit propter diuerſum modum ſignificandi.

ARTICVLVS XXIII.

An Dauid ſit maximus Prophetarum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ille etiam maximus Prophetarum & regum, &c.] Videtur enim Moyſes maior fuiſſe, cui ore ad os locutus eſt Dominus, & Elias qui ignem deſcendere fecit de cælo, & Eliſeus qui mortuos ſuſcitauit.

Solutio. SOLVTIO. Maximus dicitur Dauid à modo inſpirationis, & promiſſione ſeminis naſcituri de ipſo. De primo habes: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Aliis autem loquebatur per viſiones, & Angelos, & ænigmata. De ſecundo habes: De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Sed Moyſes maximus fuit in modo apparitionum, & Elias maximus in zelo, & Eliſeus maximus in operatione miraculorum.

ARTICVLVS XXIV.

An diuinæ ſapientiæ conuenienter attribuantur poſſeſſio, conceptio, parturitio, &c. quæ ſibi attribuit ſapiens?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sanctus, ſanctus, ſanctus, &c.] Super hoc enim accipienda eſt diffinitio ſanctitatis poſita in li. de diui. no. cap. 12. vbi ſic dicit: Sanctitas eſt vt ſecundum nos dicatur ab omni immunditia libera, & perfecta, & omnino immaculata munditia ſiue puritas. Deinde accipiatur expoſitio auctoritatis inductæ de Prouerbiis ibi. Dominus poſſedit me ab initio, &c. Videtur enim non conuenire: quia poſſeſſio rerum eſt extrinſecarum, & hoc non conuenit ſapientiæ.

2 Præterea, Qualiter conueniat ei ab æterno ordinari: ordo enim ponit prius & poſterius dignitate, vel cauſa, vel loco, vel tempore: & nullum horum Filio conuenit in comparatione ad Patrem.

3 Præterea, Ad quid refertur conceptio eius, & parturitio? Iſtæ enim ſunt proprietapritates generationis carnalis, quæ in diuina generatione non conueniunt.

4 Præterea, Quid vocat cardines orbis rerrarum?

5 Item, Quid eſt appendere fundamenta terræ?

6 Præterea, Quid eſt ſapientiam delectari ludendo coram Patre per ſingulos dies?

RESPONSIO ad primum, quòd poſſeſſio tranſſumitur ad Filium ſecundum quod eſt ars Patris plena rationum omnium viuentium: poſſeſſio enim habetur ad natum. In hoc ergo notat diſtinctionem Dei ab aliis artificibus, quos artem non habentes ad manum oportet meditari ſuper partes materiæ, & cogitare ſuper inſtrumenta: quod non requirit ſapientia diuina. Solutio.

AD ALIVD dicendum quod ly, ordinata, dicit duo, ſcilicet, ordinem naturæ qui eſt in diuinis, quo alter eſt ex altero, non quo alter eſt prior altero: & ponit etiam cauſalitatem ſapientiæ vt artis ad artificiatum in tempore, ſicut cauſa æterna ordinatur ad cauſatum in tempore: & ſic ceſſat obiectio.

CONCEPTIO autem ſapientiæ dicit clauſionem Filij in eadem ſubſtantia cum Patre. Parturitio autem dicit modum exeundi ab æternis rationibus in res creatas quæ exeunt ab arte illa.

CARDINES autem ſunt in quibus voluitur mundi conſeruatio: vt actio primarum qualitatum reducatur ad motum diuerſum in cælo, & motus diuerſus reducatur ad motum primi mobilis vnum, & ille motus vlterius

terius reducatur ad primum mouens, quod in se stabile manens dat cuncta moueri. In istis enim principiis tanquam quibusdam cardinibus voluitur totus mundus, tam in motu locali supercælestium, quam in motu generationis & alterationis & augmenti & diminutionis generabilium & corruptibilium.

Ad alivd dicendum, quòd appendere est librare per naturam ad centrum primi mobilis. Fundare autem est speciem terræ per naturam in loco medio generari & conseruari, & ad illum per naturam moueri.

Delectari autem coram Patre est ab omni opere requiescere in seipsa. Ludere autem est miræ sapientiæ rationes in illustratione cuiuslibet creaturæ producere: quia dies est, quando per lucem sapientiæ res cognita producitur: eo quod etsi quędam in natura permixta sint tenebris priuationis, tamen in ipsa sapientia sunt in ratione plenæ lucis & diei.

ARTICVLVS XXV.

Quomodo intelligitur hoc quod dicitur, Tu Bethlehem?

Deinde quæritur de expositione auctoritatis Michææ, Tu Bethlehem, &c.] Dicendum, quòd sensus est. Paruulus quidem es spatio & numero habitatorum in millibus Iuda, hoc est, in Iuda in quo sũt tot millia habitatorũ vel viculorum: tamen magnus vicus es dignitate: quia ex te, &c. [& egressus eius] per æternam generationem [ab initio] æternitatis, vel à Patre [à diebus] pluraliter dicitur [à diebus] non quod æternitas habeat partem, vt infra probabitur dist. 8. sed dicitur in comparatione ad res temporales, vt sit sensus. A diebus, id est, ab æterno, respectu cuius in temporali re accipiuntur multi dies.

Item nota, quòd auctoritates inductæ in hoc ca. Trinitatem innuunt nouem modis. Primo ex consignificato numeri pluralis, sicut, Eloim vel dij. Secundo ex propriis nominibus personarum sicut, Verbo Domini, &c: in quo Verbum, & Spiritus nominantur. Tertio ex ordine verborum, vt illa, Benedicat nos Deus, Deus: vbi bis immediate coniũgitur: quia Filius Deus à solo est Patre Deo. Et postea subiungitur tertio, Deus, vt notetur Spiritus sanctus Deus esse ab vtroque. Quarto à numero terminorum, siue dictionum positarum ad laudandum Deum. Sic dicit: Sanctus, sanctus, sanctus. Non enim posset esse alia ratio quare ter diceret, & non pluries, quam Trinitas personarum. Quinto ex actu personali, sicut, Dominus dixit ad me, Filius meus, &c. Generare enim proprium actum dicit, quo persona est persona. Sexto ex proprietate personali, cum dicitur, Generationem eius quis enarrabit? Generatio enim passiua proprietas est personalis Filij. Septimo per appropriata, sicut illa, Dominus possedit me, &c. vbi appropriata Filij ponuntur. Octauo ex ordine generationis æternæ ad creationem creaturæ in tempore, sicut in illa, Ego ex ore Altissimi prodij, &c. Nono & vltimo ex ordine generationis æternæ ad temporalem eiusdem Filij generationem, vt in illa, Tu Bethlehem, &c.

Specialia testimonia de Spiritu sancto.

G

Gen. 1. De Spiritu sancto etiam expressa documenta in Veteri Testamento habemus. In Gen. enim legitur: Spiritus Domini ferebatur super
Psal. 138. aquas. Et Dauid dicit: Quo ibo à Spiritu tuo? In lib. Sap. dicitur: Spi-
Sap. 1. ritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: benignus est enim Spiritus sa-
Isai. 61. pientiæ. Isa. quoque ait: Spiritus Domini super me.

ARTICVLVS XXVI.

Quatuor auctoritates de Spiritu sancto quomodo differunt?

Deinde nota de illo ca. de Spiritu sancto, &c. quod quatuor auctoritates habet de Spiritu sancto, quarũ prima est de Spiritu omnia causante. Secunda de Spiritu omnia continente & gubernante. Tertia de Spiritu ordinante in bonis gratiæ quæ distribuit. Quarta & vltima est de Spiritu sua operatione perficiente mysterium incarnationis Filij. Et hoc plenum est considerare in ipsis auctoritatibus.

De testimoniis Noui Testamenti.

H

Hvnc vero post testimonia Veteris Testamenti de fide sanctæ Trinitatis & vnitatis, ad Noui Testamenti auctoritates accedamus: vt
Habac. 3. in medio duum animalium, id est, Testamentorum, cognoscatur veri-
Isai. 6. tas, & forcipe de altari sumatur calculus, quo tangantur ora fidelium. Dominus itaque Christus vnitatem diuinæ essentiæ, ac personarum Trinita

Trinitatem aperte insinuat, dicens Apostolis: Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti. In nomine vtique ait, vt Ambr. ait in primo lib. de Trinit. non in nominibus: vt vnitas essentiæ ostendatur: per nomina tria quæ supposuit tres esse personas declarauit. Ipse etiam ait: Ego & Pater vnum sumus. Vnum dixit (vt ait Ambr. in eodem) ne fiat discretio potestatis naturæ: & addidit, Sumus, vt Patrem Filiumque cognoscas, scilicet, vt perfectus Pater Filium perfectum genuisse credatur, & quia Pater & Filius vnum sint, non confusione personæ, sed vnitate naturæ. Ioannes quoque in Epistola canonica ait: Tres sunt qui testimonium perhibent in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Ipse etiam in initio Euangelij sui ait: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: vbi aperte ostendit Filium semper & æternaliter fuisse apud Patrem, vt alium apud alium. Apostolus quoque aperte Trinitatem distinguit, dicens: Misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra. Et alibi: Spiritus eius qui suscitauit Iesum habitat in nobis, &c. Item alibi Trinitatem atque vnitatem euidentissime commendat, dicens: Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Ex ipso ait (vt Aug. in lib. de Trinit. ait) propter Spiritum sanctum. Per hoc vero quod non ait, ex ipsis, per ipsos, & in ipsis: nec ait, ipsis gloria, sed ipsi, insinuauit hanc Trinitatem vnum Deum esse. Sed quia singulæ pene syllabæ Noui Testamenti hanc ineffabilis vnitatis atque Trinitatis veritatem concorditer insinuant, inductioni testimoniorum super hac re supersedeamus, & rationibus, congruisque similitudinibus ita esse, prout infirmitas nostra valet, ostendamus.

Matt. vlt. Ioan. 4. 1. Ioan. 5. Ioan. 1. Gal. 4. Rom. 8. Rom. 11.

ARTICVLVS XXVII.

Cum dicitur, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quid dicit ibi, In nomine, an essentiam, vel personam?

NVnc vero post testimonia, &c.] Obiicitur de hoc quod ipse dicit: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: aut enim in nomine dicit essentiam, aut personam: si essentiam, tunc videtur falsum, quia essentia non est nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti: si autem dicit personam, tunc deberet dicere, in nominibus, sicut tria nomina personarum consequuntur.

Solutio. ET AD HOC dicendum quod dicit essentiam: & nomen sumitur hic secundum id à quo dicitur nomen: dicitur enim vnumquodque nomen à notamine quod facit circa rem cuius est nomen: & quia essentiæ virtus notas facit personas in sanctificatione baptismi & in operibus miraculorum: ideo ipsa est nomen, id est, notamen personarum, Vnde tantum valet: In nomine, &c. quantum, in virtuosa essentia cuius virtus notificat Trinitatem personarum.

ARTICVLVS XXVIII.

An pronomina ista distinctionem aliquam notent cum dicitur, Ex ipso, & per ipsum, & in ipso?

DEinde obiicitur de hoc quod dicit [Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, &c.] Videntur enim præpositiones quidem diuersitatem notare, eo quod transitiuæ sunt. Sed quia vnum est pronomen quod accipitur cum ipsis, videtur quòd ad idem pertineant, & ita non videntur notare nisi essentiæ identitatem: & sic non valet ad propositum Magistri confirmandum.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd sicut probat obiectio, præpositiones transitiuæ sunt, & ex eo quod præpositiones sunt habent notare personarum distinctionem: inquantum tamen considerantur vt hæ propositiones, pertinent ad personas distinctæ: ex enim præpositio notat causam originis, & ideo notatur attribui Patri qui est principium non de principio: notat etiam ly ex causam essentialem quæ est materia quæ vna remanet in materiato, & sic transfertur ad identitatem essentiæ in Patre qui est origo, & Filio qui est ab ipso significandam. Per autem notat quasi causam mediam, & significat Filium qui est à Patre, & per ipsum Pater operatur. In autem notat continentiam, & attribuitur Spiritui sancto, cuius bonitate omnia continentur.

DISTINCTIO III.

Incipit ostendere quomodo per Creaturam potuerit cognosci Creator.

A APOSTOLVS nanque ait, quod inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus eius, & diuinitas. Per creaturam mundi intelligitur homo, propter excellentiam qua excellit inter alias creaturas, vel propter conuenientiam quam habet cum omni creatura. Homo ergo inuisibilia Dei intellectu mentis conspicere potuit, vel etiam conspexit, per ea quæ facta sunt, id est, per creaturas visibiles, vel inuisibiles. A duobus enim iuuabatur, scilicet, à natura qua rationalis erat, & ab operibus à Deo factis, vt manifestaretur homini veritas. Ideoque Apostolus dixit: Quia Deus reuelauit illis, scilicet, dum fe-
Rom. 1. cit opera, in quibus artificis aliquatenus relucet indicium.

DIVISIO TEXTVS.

APOSTOLVS nanque ait quod inuisibilia dei, &c.] In hac tertia distinctione Magister tangit illam partẽ veniendi in cognitionem Trinitatis & vnitatis, quæ est per rationes & similitudines. Sunt autem duo in quæ ducimur, & duo quibus ducimur: in quæ ducimur vnitas, & Trinitas: quibus ducimur, ratio, & similitudo. Et ideo diuiditur in duas partes, in quarum prima tangit modum veniendi in cognitionem vnitatis ducente ratione. In secunda tangit modum veniendi in aliqualem cognitionem Trinitatis ducente similitudine *ibi* [Nunc restat ostendere, &c.] Prima harum partium diuiditur in quatuor penes quatuor rationes quas adducit Magister ad probandum Deum esse, & vnum esse: quas rationes multis modis variauerunt multi, sicut plane extrahi potest à litera. In prima probat Magister per effectum esse Deum per modum primæ causæ. In secunda per dispositiones inuentas in effectibus probat Deum esse incorporeum, & immutabilem, & hæc incipit *ibi* [Alio etiam modo veritatem, &c.] In tertia iterum per dispositionem inuentam in effectibus probat Deum esse summum bonum *ibi* [Considerauerunt etiam, &c.] In quarta & vltima probat Deum esse speciem omnium specierum ceatarum, & hoc per considerationem speciei inuentæ in effectibus *ibi* [Intellexerunt etiam speciem corporis, &c. In prima ratione tria sunt. Primo enim inducitur auctoritas Apostoli quæ pobat hanc viam, scilicet, per causatum in cognitionem causæ veniendi esse possibile. Secundo ostendit quibus homo iuuatur in hac via, scilicet, duobus: quia natura rationali, & creatura exteriori *ibi* [Homo ergo inuisibilia Dei, &c.] Tertio ratiocinationis ponit processum *ibi* [Nam sicut ait Ambrosius.

ARTICVLVS I.

An Philosophi cognouerunt vnum esse Deum?

INcidit autem hic dubium antequam perueniamus ad literam, An Philosophi vnitatem, vel quia Deus est, ductu rationis poterant cognoscere? Secundo si cognouerunt, Quid est quod cognouerunt, vel quid non? Tertio qualiter hæc cognitio eorum à cognitione fidei distinguatur? Circa primum proceditur sic: Dicit Apostolus ad Rom. 1. de Philosophis. Qui cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis: ergo videtur, quòd cognouerunt & Deum esse, & gloriam ipsius.

2 Item ibidem, Deus illis reuelauit: ergo videtur, quòd notitiam vnius Dei habuerunt.

3 Item, Aug. in lib. 8. de ci. dei c. 9. Platonici nobis consentiunt de vno Deo vniuersitatis auctore, qui non solum super omnia corpora est incorporeus, verum etiam super omnes animas incorruptibilis, principium

nostrum, lumen nostrum, bonum nostrum. In hoc cæteris eos anteponimus. Ergo videtur, quòd Platonici Deum verum cognouerunt.

4 Item ibidem, Hæc itaque causa est cur istos cæteris anteponimus: quia cum alij Philosophi ingenia sua studiaque sua contriuerunt in inquirendis rerum causis, & quisnam est modus dicendi, atque viuendi: isti Deo cognito reperierunt vbi esset causa constitutæ vniuersatis, & lux percipiendæ veritatis, & fons bibendæ felicitatis: ergo videtur, quòd tales Deum cognouerunt.

5 Item, In li. Sap. cap. 13. A magnitudine speciei & creaturæ Creator eorum poterat intelligibiliter agnosci.

6 Item, Hoc videmus in libris eorum. Plato enim in Timæo inducit mundi opificem mundum facientem, & explicandum per propagationem motoribus sphærarum super cælestium committentem.

7 Item, Apuleius in lib. de Deo Socratis quem in li. de ciui. Dei inducit Aug. ponit vnum omnium aliorum Creatorem. Vnde Aug. in nono de ciui. ca. 16. Omnium Deum summum Creatorem quem nos verum dicimus, sic à Platone prædicari asseuerat Apuleius, quòd ipse sit solus qui non possit penuria sermonis humani quauis ratione vel modice comprehendi: vix autem sapientibus viris cum se vigore animi quantum licuit à corpore remouerunt, intellectum huius Dei, & id quoque interdum velut in arctissimis tenebris, rapidissimo coruscamine lumen candidum intermicare: ergo cognitionem eius habuerunt.

8 Item, Legimus in libris Arist. quod ipse probat vniuersitatis principium esse vnum, cuius scientia & voluntas & actio substantia sua est: ergo videtur, quòd non tantum cognouerunt Deum esse vnum, sed etiam ipsum esse simplicem, quia est quicquid habet.

Sed contra. Sed contra: Deum esse vnum articulus fidei est: ergo non subest rationi: ergo per Philosophiam & rationem non potest inuestigari: & nihil cognouerunt Philosophi, nisi quod per rationem potest inuestigari: ergo Deum esse vnum non cognouerunt. Si forte dicatur, quòd Deum esse vnum non est articulus. Contra: Credo in vnum Deum: ibi in symbolo ponitur pro articulo.

2 Item, Philosophus non inuestigat eum in Philosophia, nisi per creaturas, sicut causam per effectum: sed in Philosophia omnis causa proportionata est effectui: ergo non inuestigabant Deum, nisi vt causam proportionatam effectui: talis autem causa non est Deus: ergo per effectum hoc modo non cognoscunt Deum, nec cognoscere possunt.

3 Item, In inuestigatione nominis per resolutionem causati in causam, siue posterioris in prius, & compositi in simplex, ratio stat in intellctu entis & vnius: sed quicquid est in quo stat resolutio, ab eodem incipit compositio: ergo ipsum ens & vnum in quo stetit resolutio, componibile est in ea quæ in ipsum sunt resoluta. Sed Deus & ens diuinum non sunt componibilia: ergo intellectus sic resoluens, non veniet in ens diuinum, vel in verum quo dicitur Deus vnus: ergo per hoc non potest accipere Deum esse, vel Deum esse vnum.

4 Item, Si aliquid est quo posito non de necessitate ponitur aliud, illud non potest accipi posito alio: vt videtur si posito aliquo intellectu Angeli non de necessitate ponitur creatio alicuius rei vel res creata, tunc per rem creatam non potest inuestigari de intellectu Angeli: ergo à simili cum posito Deo non de necessitate ponatur creatura, quia aliter creatura esset ab æterno, videtur quòd ex creatura non possit inferri Creator: & ita per creaturam non potest cognosci Creator.

Solvtio. Dicendum, quòd in veritate (vt dicunt Sancti) Philosophi cognitionem Dei per naturales rationes habere potuerunt. *Solutio.*

Ad hoc autem quod primò obiicitur, dicendum quòd Deum esse, & vnum: vno modo sunt articuli, & alio modo scita per rationes, sicut conclusiones. Potest enim accipi Deum esse per scientiam, quia est tantum, & similiter Deum esse vnum: & sic possunt esse scita, vt conclusio per naturalem rationem. Potest etiam accipi prout aliquo modo appropinquant scientiæ quid est, propter hoc quòd apprehendunt proprietates esse diuini & vnitatis secundum quòd determinat fides attributa esse Dei & vnitatis Dei: & sic ipsum non subest rationi, sed potius est articulus fidei.

Ad aliud dicendum, quòd in Philosophia causa physica proportionata est causato, & motor mobili: sed quia proportionatum in virtute causandi non potest esse primum quod habet influentiam ad omnia, ideo extendit se ratio ad probandum illud esse, licet non probet nisi quia est tantum, & non possit determinare proprietates eius. Vnde Philosophus in primo de cælo & mundo dicit: Adhibuimus nosipsos magnificare Deum gloriosum creatorem omnium, eminentem proprietatibus eorum quæ sunt creata. Vnde patet, quòd cognouit quòd eminet super creata: sed rationem eminentiæ, & differentiam, & proprietatem sui esse non potest per rationem aliquis inuestigare. Vnde etiam circa talia attributa inueniuntur Philosophi multos errores dixisse: circa esse vero Deum, siue quia est, & quòd vnus est, pauci Philosophi qui vere erant Philosophi, errauerunt.

Ad aliud est dicendum, quòd intellectus resoluens stat in ente quod est vltimum resolutione, & primum compositione: sed quia ipsum miscibile est compositioni, ideo ipsum non potest esse primum. Hoc cognoscit ratio ex hoc quod apprehendit habitudines entis ad posteriora ente. Et sicut est de ente, similiter est de vno. Et sic patet, quòd ratio vlterius procedit: sed verum est, quòd non procedit vlterius inquirendo passiones, & differentias: quia illas per effectum inuestigare non potest. Et ideo ens quidem est primum subiectum Philosophiæ: quia subiectum Philosophiæ est de quo prædicantur passiones, & differentiæ: nô tamen est simpliciter primum,

quia illud non est subiicibile passionibus, & etiam passiones & proprietates eius sunt ignoratæ, nisi per fidem illuminantem intellectum accipiantur.

Ad vltimvm est dicendum, quòd prima est falsa. Et licet posito Deo non ponatur necessario creatura: tamen posita creatura tanquam effectu Dei, necesse est Deum creatorem poni: & sic à posteriori ex creatura potest Deus cognosci.

ARTICVLVS II.

Quid cognouerunt Philosophi de Deo, an quia est tantum?

SEcundo quæritur quid est quod de Deo cognouerunt? Et videtur secundum prius habita, quòd non cognouerunt nisi quia est, & quia vnus. Hoc etiam videtur alia ratione: quia causa in infinitum distans à causato non potest cognosci nisi quia est, & etiam illud tenuerit per causatum: sed Deus in infinitum distat à quolibet causato: ergo non cognoscitur nisi quia est.

2 Item, Obiiciunt quidam, quòd non est cognitio nisi per abstractionem speciei à cognito: à simplicissimo autem non est abstractio: ergo simplicissimi nulla est cognitio: Deus autem simplicissimus est: ergo non cognoscitur.

3 Præterea, Posito Deo, non de necessitate ponitur creatura: ergo videtur, quòd creatura nihil manifestat de Creatore.

4 Præterea, Causatum non de necessitate ponit causam esse: quia domo posita, non de necessitate ponitur artifex: ergo videtur, quòd per creaturam non de necessitate accipitur Creator.

5 Præterea, Multa sunt in creatura quæ etiam quibusdam causa erroris fuerunt vt duos deos ponerent, vt corruptibile, & incorruptibile: ergo videtur, quòd creatura tantum seducat rationem, quantum adiuuat.

Sed contra: In libris Gentilium legimus, quòd non tantum probant Deum esse, sed ipsum esse primum, ipsum esse ens necesse quod non cadit in prædicamento, ens simplex cuius substantia sit intellectus & voluntas & actio eius: ergo videtur, quòd non tantum cognouerunt quia est, sed etiam proprietates, vel attributa eius, & quid est ipse.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd non cognouerunt nisi quia est & quid non est, non quid est, vt habitum est prius. Licet enim cognouerunt quædam attributa ipsius: non tamen habuerunt de ipsis cognitionem certam: sicut inuenimus quosdam cognouisse sapientiam ipsius, & cum hoc dicere quòd non haberet scientiam particularium: & ita etiam est de aliis. Et ita de Deo attributa taliter cognoscere, non facit cognitionem quid est, præcipue cum definiti termini illorum attributorum non sint cogniti à quoquam intellectu creato. Et per hoc patet solutio ad vltimum.

Sed qvia priores rationes probare videntur nullam esse Dei cognitionem, ideo respondendum est ad primam, quòd causa vno modo distat in infinitum, & alio modo non: si enim attendatur proprietatum proportio inter causam primam quæ est Deus, & causatum suum, proportio nulla est: & ideo ex parte illa nihil de causa cognoscitur. Si autem consideretur ratio in qua causatum habet se ad causam secundum quòd exiuit ab ea per ideam, & continetur ne intereat in nihil decidendo, & gubernatur vt appetat bonum: sic causa relucet in causato, & est in ipso essentialiter, præsentialiter, & potentialiter: & sic potest in ipso causato cognosci.

Ad alivd dicendum, quòd illa obiectio vilis est: quia illa abstractio intellectus non est abstractio formæ de materia: sed potius speciei de eo cuius est species: & simplicissima sicut ipsæ species non repugnant huic abstractioni: quia illa non exigit compositionem, sed potius acceptionem intentionis rei tantum. In omnibus autem aliud est res, & aliud est intentio ipsius in anima. Præterea, Hoc non est verum, quòd non sit cognitio per propriam speciem rei: nos enim causam cognoscimus in specie suorum effectuum, sicut motorem in specie motus: & sic naturalis cognitio Creatoris fieri potest per speciem creaturæ.

Ad alivd dicendum, quòd licet non sequatur creaturam esse si Deus sit: tamen è conuerso sequitur Creatorem esse si sit creatura.

Nec est simile de fabro lignorum & domo, & Deo: quia faber lignorum separatur à domo, & opus eius similiter, & transit. Vnde etiam sequitur: Si domus est, faber lignarius est, vel fuit. Sed in Deo opus vniuersaliter non separatur à creatura: quia postquam creata est, adhuc in nihilum caderet, nisi contineretur ab ipso: & ordo eius in vniuerso corrumperetur, nisi ab ipso gubernaretur. Non tamen dico, quòd sequatur, quòd Deus fuit: sed sequatur, quòd ipse est propter rationem æternitatis quæ est tota simul & perfecta.

Ad alivd dicendum, quòd in creatura mutabilitas & corruptio incidunt, & non causantur proprie ab aliquo, sed incidunt ex hoc quòd creatura est ex nihilo, vt supra notatum est in quæstione de duobus principiis: & ideo quantum est de se, non inducit errorem.

ARTICVLVS III.

An ista cognitio naturalis differt à cognitione fidei?

TErtio quæritur, In quo differt hæc cognitio habita per rationes naturales à cognitione fidei? Et videtur, quòd in nullo. Vtraque est per posterius: quia per causatum cognoscere causam per posterius est cognito. Similiter primam veritatem accipere in luce fidei infusa per posterius est: quia prima veritas

ritas est potior & cognoscibilior illa : & quicquid est in habitu infuso est à prima veritate secundum rem : ergo.

2 Præterea, Res in se non cognoscitur nisi sub permixtione priuationis consequentis creaturam ex hoc quòd est de nihilo: & ideo vocat August. hanc cognitionem vespertinam. Similiter fidei cognitio est in speculo & in ænigmate : ergo videtur, quòd istæ cognitiones conueniant.

3 Si forte aliquis dicat, quòd fides cognoscit quid est, & ratio naturalis non nisi quia. Contra : Fides non comprehendit determinate secundum naturam quid est Deus: ergo nec fides cognoscit nisi quia : ergo in hoc non differunt, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd istæ cognitiones in quinque differunt ad minus, etsi in multis aliis differentia possit assignari. Prima differentia est in comparatione scientiæ ad scientem : quia processus naturalis subest rationi, fidei autem processus est supra ratione. Secunda differentia est in principiis in quibus accipitur cognitio ipsa. quia illa in naturali cognitione sunt principia per se nota, sicut ea quæ sunt de ratione principij primi, vt non esse ipsum ab alio & alia esse ab ipso, & non ipsum incepisse quia sic esset causatum, & ipsum non esse motum ab alio, & huiusmodi : sed in fide est lumen infusum quod informando conscientiam, rationem conuincit magis ex amore quodam voluntatis, quam ex probatione rationis : hoc enim est argumentum non apparentium quod illuminat ad credibilia accipienda. Tertia differentia est in efficiente cognitionem : quia hanc efficit ratio creaturæ obiectæ naturæ rationali, vt dicit Magister : in fide autem efficit prima veritas: si enim quæratur ab aliquo, Quid fecit sibi fidem, dicet quia prima veritas quæ est efficiens fidei suæ & finis. Quarta est in cognito: quia per naturalem cognitionem non adeo propinquatur ad scientiam quid est, sicut per cognitionem fidei. Quinta & vltima differentia est ex parte subiectorum : quia fides est in intellectu affectiuo, etiam informis, licet quidam contradicant : sed scientia naturalis rationis est in intellectu speculatiuo. Licet enim fides informis sit : tamen ipsa est magis voluntaria quam rationalis, & est allicitiua timoris seruilis, vt dicit Greg. sed ea quæ sunt in intellectu speculatiuo (vt dicit Philosophus) nihil dicunt de fugiendo, vel imitando: igitur &c.

ARTICVLVS IV.

An attributa in Deo sint vnum, vel plura?

DEinde quæritur de his quæ in litera primi capituli continentur. Et obiicitur primo de hoc quod dicit [Inuisibilia Dei, &c.] Videtur enim non esse conueniens: cum attributa significent essentiam, & ita sint vnum, non plura : vnde singulariter, non pluraliter deberent significari. Nec videtur esse conueniens solutio Magistri quam ponit circa finem quartæ rationis, quòd ideo dicit pluraliter, quia multis modis significantur : secundum hoc enim possemus dicere, Deus est substantia, & Deus est virtus, & Deus est sapientia : ergo Deus est plura, vel tria, quod falsum est.

SOLVTIO. Dicendum, quòd attributa duplicem habent comparationem, scilicet, ad substantiam causæ in qua sunt, & ad effectus quos connotant. Et primo modo significantur vnum propter simplicitatem : vnde non possum inferre, si Deus est bonitas & sapientia, quòd ipse sit duo : quia sic fit comparatio ad causam in qua sunt attributa. Aliam comparationem habent ad connotata, & sic sunt secundum quid vt plura, licet non simpliciter plura : quia significantur vt rationes plurium. Et ideo etiam non dixit Apostolus plura inuisibilia, sed inuisibilia, consignificando pluralem numerum, non significando. Minor est enim pluralitas cosignificata, quam significata, hoc est, minoris rationis : ly plura enim, vel duo, vel tria, & alij termini numerales significant pluralitatem : & ideo simpliciter sunt plura circa quæ illi termini notant ponere pluralitatem : sed pluralitas consignificata, est pluralitas secundum quid. Et est simile de puncto in cētro, quod est vnum solum, secundum quòd ipsum est centrum per substantiam consideratum : tamen potest esse in ratione plurium principiorum, secundum quòd infinitæ lineæ trahuntur ab ipso ad circunferentiam. Solutio.

ARTICVLVS V.

An per creaturam mundi debeat intelligi homo?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Per creaturam mundi intelligitur homo, &c.] Videtur enim Angelus homine excellentior : tum propter separationem à corpore: quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem : tum etiam ideo quia Angelus est signaculum similitudinis Dei, homo autem ad imaginem tantum. Et dicit Grego. quòd maiorem similitudinem dicit signaculum, quam imago. Si forte dicatur, quòd anima rationalis per accidens est in corpore, scilicet, vt in ipso accipiat scientias, & virtutes. Hoc nihil est : quia accidens non est forma substantialis compositi : anima autem rationalis forma substantialis est hominis, cuius pars materialis est corpus. Præterea, Hoc esset mirabile accidens propter quod incorporetur, cum sine corpore modo nobiliori scientias, & virtutes possit accipere.

2 Item, Secunda ratio etiam soli homini non videtur conuenire : quia etiam conuenit Angelis, quia Angelus est cum simplicibus & mixtis vt mineralibus, & viuit cum arboribus, & sensibilium habet cognitionem cum brutis, & intelligit cum hominibus : & sic ambæ rationes conueniunt ei, vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum, quòd homo consideratur tripliciter, scilicet, reputatione Solutio.

ne diuina, & in propria natura, & in fine quæ est beatitudo æterna. Reputatione diuina dignissima creaturarum est: quia Deus tantum naturam suam reputauit, quòd ipsam assumpsit: vnde Psal. 8. Quid est homo, quod reputas eum? Et sequitur. Minuisti eum paulominus ab Angelis, gloria & honore, &c. In natura autem propria sine præiudicio dico, quòd inferior est Angelo, sicut probat obiectio. In fine autem consideratus, scilicet, in beatitudine, Angelo par est: quia statuit terminos populorum iuxta numerum Angelorum Dei Deuter. 32. Ad dignitates enim Angelorum assumuntur homines. Vnde. 1. Reg. 2. Suscitans de puluere egennm, & de stercore erigens pauperem: vt sedeat cum principibus, &c.

Ad id quod obiicitur de alia ratione, dicendum quòd Angelus quoad essentialia sibi non habet conuenientiam cum omni creatura: quia cum corporalibus non habet conuenientiam. In homine autem saluantur simplicia in humoribus, & mixta, & complexionata per similitudinem materiæ.

Prima ratio, vel modus quomodo potuerit cognosci Creator.

B

Tom. 4. in com. 1. cap. Epist. ad Rom.

NAm sicut ait Ambrosius: Vt Deus qui natura inuisibilis est, etiam à visibilibus posset sciri, opus fecit quod opificem visibilitate sui manifestauit: vt per certum, incertum posset sciri: & ille Deus omnium esse crederetur, qui hoc fecit quod ab homine impossibile est fieri. Potuerunt ergo cognoscere, siue cognouerunt vltra omnem creaturam esse illum qui ea fecit quæ nulla creaturarum facere, vel destruere valet. Accedat quęcunque vis creatura, & faciat tale cælum & terram, & dicam quia Deus est. Sed quia nulla creatura talia facere valet, constat super omnem creaturam esse illum qui ea fecit, ac per hoc illum esse Deum humana mens cognoscere potuit.

ARTICVLVS VI.

Quod detur prima causa.

Solutio.

DEinde quæritur qualiter formatur ratio quam adducit *ibi* [Nam sicut ait Ambr. &c.] Et dicendum, quòd sic procedit: Causatum est: hoc patet ad sensum: ergo habet aliquam causam: illa ergo causa est prima, aut habet aliam: si est prima, ergo habeo propositum: quia nos hoc vocamus Deum, quod est ita causa quòd non est causatum, & hoc est prima causa. Si autem habet aliam causam, de illa iterum quæro vtrum habeat causam, vel non: constat autem quòd hoc non vadit in infinitum: ergo necesse est stare in aliquo quòd ita causa est, quòd non est causatum: quod autem non est causatum, est increatum: ergo illa causa non est creata, & hoc vocamus Deum.

ARTICVLVS VII.

Quod creatura non potest creare.

DEinde quæritur de ratione eius quod dicit [Sed quia nulla creatura talia facere valet, &c.] Et ratio huius est: quia omnis creatura est potentiæ finitæ: ergo ipsa non operatur actione virtutis infinitæ: sed educere aliquid de nihilo in aliud est virtutis infinitæ: ergo ipsa non operabitur operatione illa, & ita nihil creabit: nihil enim & aliquid distant in infinitum: dicit enim Philosophus, quod inter quatuor & duo, & quatuor & tria, & quatuor & vnum potest esse proportio: sed inter aliquid & nihil nulla potest esse proportio: & ideo omnium naturalium (vt dicit Philosophus) suppositio fuit ex nihilo nihil fieri secundum naturam.

Secunda ratio qua potuit cognosci, vel modus quo nouerunt.

C

Lib. 8. cap. 6.

ALio etiam modo Dei veritatem ductu rationis cognoscere potuerunt, vel etiam cognouerunt. Vt enim Aug. ait in lib. de ciui. Dei. Viderunt summi Philosophi nullum corpus esse Deum, & ideo cuncta corpora transcenderunt quærentes Deum: viderunt etiam quicquid mutabile est, non esse summum Deum, omniumque principium: & ideo omnem animam mutabilesque Spititus transcenderunt. Deinde viderunt omne quod mutabile est, non posse esse nisi ab illo qui in-

commu

commutabiliter & simpliciter est. Intellexerunt ergo eum & omnia ista fecisse, & à nullo fieri potuisse.

ARTICVLVS VIII.

Quod Deus est incorporeus, & immutabilis.

ALio modo Dei veritatem, &c.[Hæc est secunda ratio in qua ductu rationis per dispositiones inuentas in creaturis probatur Deus in corporeus, & immutabilis. Et hæc ratio est magis physica quam præcedens, & fundatur super duas propositiones quæ non hic probantur, sed accipiuntur vt per se notæ. Prima, quòd nullum corpus est Deus, & hoc probatur sic: Nullum corpus mouet nisi motum: omne mouens motum est mouens secundum: ergo corpus mouens motum est mouens secundum, & non primum. Probatio primæ est, quod omne corpus mouens componitur ex motore & mobili, vt cælum, & omnia mouentia, vt probant Philosophi: cum igitur Deus sit prima causa mouens non mota (sicut dicit Boëtius. Stabilisque manens dat cuncta moueri) non potest Deus esse corpus.

SECVNDA propositio est, quòd Deus non sit mutabilis spiritus, & hoc probatur sic: Omnis spiritus mutabilis mutatur per se, vel per accidens: primum mouẽs non mutatur per se, nec per accidens: ergo primũ mouens non est mutabilis spiritus. Probatio mediæ: Primum mouens est mouens nullo modo motum: ergo nec per se, nec per accidens. Detur enim, quòd primum mouens mutetur per accidens, sc. motu alterius, sicut anima motu corporis, sequitur quòd primum sit receptibile accidentalis mutationis, & sic non erit in ratione primi, quia primum est omnino eodem modo semper se habens. Ex ista ratione de necessitate concluditur vlterius, quòd Deus non est virtus aliqua in corpore, vt anima, vel intellectus cæli, sicut quidam Philosophi dixerunt: quia si ita esset, mutaretur per accidens ipsius quod esse non potest.]

Tertia ratio, vel modus.

COnsiderauerunt etiam quicquid est in substantiis, vel corpus esse, vel spiritum: meliusque aliquid spiritum esse, quam corpus: sed longe meliorem qui spiritum fecit, & corpus. D

ARTICVLVS IX.

Quod Deus sit summum bonum.

COnsiderauerunt etiam, &c. [Hic incipit tertia ratio in qua iterum per proprietates inuentas in creatura probat Deum summum bonum, & per consequens vnum: quia summum bonum non potest esse nisi vnum, vt supra probatum est. Et fundatur ratio super duas diuisiones, quarum alteram dimittit, eo quòd per se patet, scilicet, diuisionem entis in substantiam, & accidens: constat enim, quòd melior est substantia, quam accidens, quia accidens non est nisi secundum quid: nihil autem ita simpliciter est sicut Deus. Diuisio alia est, quòd substantiarum alia est corporea, alia incorporea quæ est spiritus incorporeus, & hic est qui non est actus & perfectio alicuius corporis: & constat, quòd substantia spiritualis melior est quam corporea: cum autem vtrumque sit causatum, causa melior erit in infinitum quam spiritus.

ARTICVLVS IX.

De alio modo cognoscendi Deum.

SEd his rationibus positis incidit dubium: quia Dionysius docet alia via venire in cognitionem Dei in lib. de di. no. cap. 8. sic dicens: Ex omnium existentium ordinatione sicut ex ipso proposita & imagines quasdam & assimilationes diuinorum ipsius exemplarium habente, ad illud quod est super omnia via & ordine secundum virtutem ascendimus in omni ablatione, & excessu, & in omnium causa. Hic autem Magister non docet ascendere nisi in causa tantum.

2 Præterea, Videtur, quòd ablatione non ascendatur in Deum: quia negatio nihil ponit: nihil autem ponens, nihil de aliquo certificat: ergo per negationem nihil certificatur, & cognoscitur de Deo.

CONTRA hoc autem est quod dicit Dionysius in cælesti Hierarchia cap. 2. Negationes in Deo sunt veræ, affirmationes vero incompactæ. *Sed contra.*

2 Et August. dicit, quòd verius cognoscitur quid non sit, quam quid sit. Et dicit idem, quòd multum profecit in cognitione diuina: quia licet non posset apprehendere quid est Deus: tamen apprehendit quid non sit.

VLTERIVS, Quæritur de aliis duobus modis, scilicet, eminentia, & causa: quia videntur esse vna & eadem: cum enim procedimus à causato in causam, eleuamus causam super proprietates causati, vt supra dictum est.

SOLVTIO. Dicendum, quòd illæ tres viæ accipiuntur secundum ea in quibus relucet Creator: aut enim illa sunt symbolice siue figuratiue conuenientia tantum, & in illis est propria via negationis siue ablationis, vt lapis

lapis, leo, & huiusmodi: aut secundum rem per prius in Deo, licet secundum nomen non ita perfecte possint significari, & sic sunt per eminentiam exponenda, vt est vita, essentia, intellectus, & cætera huiusmodi, & hæc vocantur mystica, vt dicit Dionysius: aut quantum ad vtraque conueniunt, secundum quod ab illo sunt, & sic via est à causato in causam.

Ad primum ergo dicendum, quod Magister non tangit hic omnes vias quibus possibile est venire in cognitionem Dei, sed quasdam: vt nobis ostendat, quòd tales & similes quærere debemus.

Ad aliud dicendum, quòd negatio vt negatio nihil certificat: sed negatio oppositorum prædicamentorum circa subiectum aliquod, per hoc ipsum quod remouet opposita, facit appropinquare ei quod per se conuenit subiecto. Et huius exemplum tale ponit quidam Philosophus: vt quæratur quid est homo, & dicatur quòd non est lapis, & non est res inanimata, per hanc negationem magna inquisitio coarctata est, quia iam inter animata tantum homo quæritur: & si dicatur, non est vegetabile, iam per consequens quæritur inter sensibilia: & si dicatur vlterius, non est brutum, scietur quoniam est rationale animal: & hæc est diffinitio hominis per accidens inuenta per negationes factas circa hominem. Et hæc est via diuisionis in Philosophia, vt dicatur, Deus est aut corporeum aut incorporeum: non corporeum: ergo incorporeum. Et ita vlterius. Negatio igitur certificat inquantum remouet oppositum de proposito subiecto: quia per hoc infertur illud quod secundum naturam conuenit. Affirmationes autem dicuntur incompactæ: quia non perfecte dicunt quid est Deus: & huius causa supra dicta est.

Ad quæst. Ad aliud dicendum, quòd eminentia non est idem cum causa: quia eminentia proprie est in mysticis quæ semper conueniunt Deo eminentius quam nomen exprimat: via autem effectus in causam est indifferenter in quolibet causato, sicut patet in omnibus hic inductis à Magistro.

Quartus modus, vel ratio.

E INtellexerunt etiam corporis speciem esse sensibilem, & spiritus speciem intelligibilem: & intelligibilem speciem sensibili prætulerunt. Sensibilia dicimus, quæ visu tactuque corporis sentiri queunt: intelligibilia, quæ conspectu mentis possunt intelligi. Cum ergo in eorum conspectu & corpus & animus magis minusque speciosa essent: si autem omni specie carere possent, omnino nulla essent: viderunt esse aliquid quo illa speciosa facta sunt, vbi est prima & incommutabilis species, ideoque incomparabilis: & illud esse rerum principium rectissime crediderunt, quod factum non esset, & ex quo cuncta facta essent. Ecce tot modis potuit cognosci veritas Dei. Cum ergo Deus vna sit & simplex essentia, quæ ex nulla diuersitate partium vel accidentium consistit, Ad Rom. 1. pluraliter tamen dicit Apostolus, Inuisibilia Dei: quia pluribus modis cognoscitur veritas Dei per ea quæ facta sunt. Ex perpetuitate nanque creaturarum intelligitur conditor æternus, ex magnitudine creaturarum omnipotens, ex ordine & dispositione sapiens, ex gubernatione bonus. Hæc autem omnia ad vnitatem deitatis pertinent monstrandam.

ARTICVLVS XI.

Vtrum materia prima sit nihil?

INtellexerunt quoque, &c.] Hic incipit quarta & vltima ratio in qua Magister tria facit. Primo rationem deducit, quòd Deus est species specierum. Secundo redit ad primum, & explicat quare Apostolus dixit: Inuisibilia, &c. Tertio innuit plures alias rationes accipi à dispositionibus creaturarum. Circa primum nota, quod species hic dicitur forma, siue ratio rei, secundum quod ad cognoscentem vel cognitionem ordinatur, & rem in speciositate naturali manifestat. Sed obiicitur super hoc quod dicit [Si autem omni specie carere possent, omnino nulla essent] Prima enim materia omnino nullam habet speciem: ergo omnino nihil est. Vnde Aug. in li. confession. 12. Verum est informitatem quæ prope nihil est, vices temporum habere non posse.

Solutio. Solvtio huius habetur ab Aug. ibidem qui sic dicit de prima materia: Sicut dicimus amplius bonum esse quod creatum atque formatum est: ita fatemur minus bonum esse, quod creabile atque formabile est, sed tamen bonum. Vnde materia prima per ipsam priuationem quam habet, habet ordinem ad formam, quia ipsa priuatio facit eam desiderare

siderare formam: & sic habet aliquo modo speciem in appetitu speciei & ordine ad ipsam; & ideo prope nihil est, sed tamen non nihil vt dicit Augustinus.

ARTICVLVS XII.

Vtrum ex perpetuitate arguatur aeternitas, & ex magnitudine potentiae infinitas?

DEinde quaeritur de hoc quod dicit[Ex perpetuitate nanque, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia perpetuitas creaturarum est carentia finis,& non principij: vnde videtur ex hoc non posse argui id quod caret principio & fine. Similiter & magnitudo creaturarum non est infinita: ergo ex ipsa infinita potentia Dei quae omnipotentia est & dicitur, non potest inferri.

2 Praeterea, Cum ordo sit rei ad finem, & à fine sit perfectio: videtur potius ex ordine & dispositionem esse bonus quam sapiens.

3 Gubernatio etiam directe videtur esse opus sapientiae: & ideo ex gubernatione magis potest intelligi sapiens, quam bonus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omne quod incipit per aliquem modum fuit in potentia vt fieret antequam fieret: sed quicquid est in potentia vt fiat, fit ab alio, non à seipso. Probatio. Detur enim, quod fiat à seipso: ergo ipsum facit seipsum: sed quicquid facit, agit: ergo ipsum agit: & quicquid agit, actu est: ergo ipsum actu est: ergo est actu, & fit simul: sed quidquid fit, non est: ergo est actu, & non est simul, quod est impossibile: ergo oportet, quòd omne quod fit & incipit, fiat ab eo quod non fit, nec incepit: sed perpetuum fit: ergo ab eo quod non incepit: & hoc est aeternum: ergo fit ab aeterno: & sic ex perpetuitate arguitur aeternum, ex magnitudine autem arguitur infinitas: licet enim non tota potentia infinita reluceat in magno: tamen quia ipse educit magnum sine indigentia praeiacentis materiae & instrumenti, sic in modo agendi cognoscitur infinitum esse in potentia & omnipotentia.

AD ALIVD dicendum, quod est ordo partium in toto continuo, qui est positio partium: & est ordo vniuersi in mundo, sicut mobile viniforme sub motore primo, & mobile difforme sub mobili primo, & motus materiae generabilis & corruptibilis sub motu mobilis circulariter & difformiter: & haec omnia ad complendum numerum electorum, & hic ordo est sapientiae. Est alius ordo vniuscuiusque in perfectione finis sui & participatione bonitatum sibi possibilium à causa prima, id est, Deo, & hic ordo est bonitatis. Dispositio autem differt ab ordine: quia dispositio est per formas rei in seipsa, ordo autem ad alterum.

AD VLTIMVM dicendum, quòd gubernatio hic in se habet continentiam rerum vt manere possint: & hoc est bonitatis, vt dicit Augustinus super Genes.

Quomodo in creaturis apparet vestigium Trinitatis?

NVnc restat ostendere, vtrum per ea quae facta sunt, aliquod Trinitatis indicium vel exiguum haberi potuerit. De hoc Aug. in lib. 6. de Trinitate ait: Oportet vt Creatorē per ea quae facta sunt, intellectum conspicientes, Trinitatem intelligamus. Huius enim Trinitatis vestigium in creaturis apparet. Haec enim quae arte diuina facta sunt, & vnitatem quandam in se ostendunt, & speciem, & ordinem. Nam quodque horum creatorum, & vnum aliquid est, sicut sunt naturae corporum, & ingenia animarum: & aliqua specie formatur, sicut sunt figurae, vel qualitates corporum, ac doctrinae, vel artes animarum: & ordinem aliquem petit, aut tenet, sicut sunt pondera, vel collocationes corporum, & amores, vel delectationes animarum: & ita in creaturis praelucet vestigium Trinitatis. In illa enim Trinitate summa origo est omnium rerum, & perfectissima pulchritudo, & beatissima delectatio. Summa autem origo (vt Aug. ostendit in lib. de vera religione) intelligitur Deus Pater à quo sunt omnia, à quo Filius, & Spiritus sanctus: perfectissima pulchritudo intelligitur Filius, scilicet veritas Patris, nulla ex parte ei dissimilis: quē cum ipso & in ipso Patre veneramur: quae forma est omnium quae ab initio facta sunt, & ad vnum referuntur: quae tamen omnia nec fierent à Patre per Filium, neque suis finibus salua essent, nisi Deus summe bonus esset, qui & nulli naturae quae ab illo bona esset, inuidit: & vt in bono ipso maneret alia quantum vellet, alia quantum posset dedit: quae

F Cap. 10. Cap. 43. & 55.

bonitas intelligitur Spiritus sanctus, qui est donum Patris & Filij: quare ipsum donum Dei cum Patre & Filio æque incommutabile, colere & tenere nos conuenit. Per considerationem itaque creaturarum vnius substantiæ Trinitatem intelligimus, scilicet, vnum Deum Patrem à quo sumus, & Filium per quem sumus, & Spiritum sanctum in quo sumus, scilicet, principium ad quod recurrimus, & formam quam sequimur, & gratiam qua reconciliamur, vnum scilicet, quo Authore conditi sumus, & similitudinem eius per quam ad vnitatem reformamur, & pacem qua vnitati adhæremus, scilicet, Deum qui dixit, Fiat: & Verbum per quod factum est omne quod substantialiter & naturaliter est, & donum benignitatis eius qua placuit quod ab eo per Verbum factum est, & reconciliatum est Authori vt non interiret. Ecce ostensum est qualiter in creaturis aliquatenus imago Trinitatis indicatur: non enim per creaturarum contemplationem sufficiens notitia Trinitatis potest haberi, vel potuit sine doctrinæ vel interioris inspirationis reuelatione. Vnde illi antiqui Philosophi quasi per vmbram & de lōginquo viderunt veritatem, deficientes in contuitu Trinitatis, vt magi Pharaonis in tertio signo. (Exod. 8.) Adiuuamur tamen in fide inuisibilium per ea quæ facta sunt.

DIVISIO TEXTVS.

HVNC restat ostendere, &c.] Hic incipit pars illa in qua ducente similitudine aliqualiter in cognitionem Trinitatis deuenitur, & diuiditur in duas partes secundum duplicem similitudinem ducentem: quarum prima est vestigium, & de hac primo agit in hoc capitulo. Secunda est imago in spirituali & rationali natura inuenta, & de hac consequenter agit *ibi* [Nunc ad eam perueniamus, &c.] In priori capitulo Magister tria facit. Primo ostendit vestigium in creaturis per numerum, speciem, & ordinem. Secundo ostendit qualiter hæc competunt personis *ibi* [In illa enim Trnitate, &c.] Tertio ostendit qualiter Philosophi per ista progredientes defecerunt in tertio signo, & quòd longe & in vmbra viderunt *ibi* [Ecce ostensum est qualiter, &c.] & per hanc diuisionem & per disputationem sequentem patet scientia capituli.

ARTICVLVS XIII.

Cuius est proprie cognitio per vestigium, an hominis tantum?

INcidit hic triplex dubium. Primo enim quæritur, Cuius proprie est cognitio per vestigium? Secundo, Quid sit vestigium? Tertio, Qualiter applicatur Trinitati quæ per ipsum cognoscitur?

CIRCA PRIMVM proceditur sic: Vestigium est cognitio Trinitatis per ea in quibus relucet in creatura irrationali: sed Angelus cognoscens res in proprio genere, cognoscit Trinitatem increatam in creatura irrationali: ergo Angelus vtitur cognitione per vestigium.

SED CONTRA: Apostolus dicit, quòd à creatura mundi cognoscitur Deus per vestigium: sed creatura mundi est homo: ergo videtur, quòd hoc non conueniat Angelo. *Sed contra.*

2 Item, Bern. in lib. de conside. 5. Quid opus est scalis iam tenenti solium? & loquitur de Angelis qui non indigent scala vestigij & imaginis ad cognoscendum Deum.

3 Item, Cuiuscumque cognitio de creatura incipit in Deo & terminatur in creaturæ proprio genere, illius non est proprie cognoscere Deum per creaturam, sed potius è conuerso: Angelorum cognitio (vt dicit August. in 4. super Gen.) de creatura dignoscenda incipit in Deo in quo acceperunt cognitionem creaturæ fiendæ, & postea factam in proprio genere cognouerunt: ergo ipsorum non est vt cognoscant Deum per vestigium.

VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum bruta sensibilia cognoscant Deum per vestigium? Videtur, quòd sic per illud Ierem. 8. cap. Miluus in cælo cognouit tempus suum: turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui, &c. & Isa. 2. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui. *Quæst.*

2 Item, Ionæ 3. Præcepit Dominus vermi vt percuteret hederam: præceptum autem non peruenit ad eum qui præceptum non cognoscit: ergo prius vermis ille concepit quam deberet hederam percutere.

2 Item, August. super Gen. dicit, quòd omnis anima mouetur visis, & inducit exemplum de verme percutiente hederam Ionæ ad præceptum Domini.

SED CONTRA: Eius non est vti vestigio cuius non est venire in cognitionem Trinitatis increatæ, quæ cognitio est finis vestigij: talium autem non est talis cognitio: ergo *Sed contra.*

ergo non cognoscunt per vestigium.

2 Item, Vestigium indiget potentia conferente: talia autem non habent huiusmodi potentiam conferentem & ordinantem: ergo non habent cognitionem vestigij. Prima per se patet. Secunda probatur per hoc quòd potentia conferens & ordinans non est nisi ratio, & bruta non habent rationem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd cognitio per vestigium habet tria essentialia sibi: quorum primum est vt vestigium in ratione vestigij cognoscatur. Secundum est vt ab ipso cognitio inquisitiua Creatoris incipiat. Tertium est vt vtens vestigio, cognitionis Creatoris sit aliquo modo capax. Et sic cognitio per vestigium non competit nisi homini.

DICENDVM ergo ad primum, quòd non competit Angelis duabus rationibus, scilicet, quia Angeli non indigent cognitione collatiua quæ est quasi coniecturalis, eo quòd ipsi videant intellectu deiformi. Alia est quia Angelorum cognitio non incipit à creatura, vt sic deueniat in Creatorem: sed potius è contra, vt probat obiectio. Vnde ratio prima procedit ab insufficienti.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur de brutis, dicendum quòd ipsa non habent cognitionem vestigij duabus de causis: quarum vna est, quia non cognoscunt vestigium vt vestigium, eo quòd non conferunt. Secunda, quia tale animal non est capax cognitionis Creatoris.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd (vt dicit Damasc.) talia animalia à natura potius aguntur, quam agant per apprehensionem. Licet enim apprehendat miluus venire tempus suum: tamen ad hoc incitatur qualitatibus corporis, sicut calore temporis & huiusmodi. Huius autem signum est, quia omnia animalia vnius speciei similiter operantur, vt vnaquæque hirundo sicut alia construit nidum: & quando vna venit, & alia venit. Si autem apprehensionem sequerentur vt à ratione quadam, cum dissimilis esset apprehensio, dissimillima essent opera, sicut in mechanicis, quorum vnus non operatur sicut alius.

AD ID quod obiicitur de vermiculo percutiente hederam Ionæ, dicendum quòd vermiculus non apprehendit præceptum Domini, sed percussit hederam vt cibum: vtitur enim Dominus motibus huiusmodi animalium ad quod voluerit: & in hoc dicuntur obedire præcepto.

AD ID quod obiicitur de Augustino quòd omnis anima mouetur visis, dicendum quòd visis quidem mouetur, sed non regitur secundum rationes visorum, imo regitur natura: & quod dicitur moueri visis, hoc est quia ad visa mouetur.

ARTICVLVS XIV.

Quid est vestigium, & an cognitio per vestigium sit vtilis?

DEinde quæritur, quid sit vestigium] supra. Et quæruntur tria, scilicet, Quid sit vestigium? & secundo de partibus vestigij, tertio de diuisione enumerationis diuersorum vestigiorum.

AD PRIMVM proceditur sic: Vestigium est deprehensio alicuius per figuram pedis impressi in via, sic enim visus accipit vestigium: sed sic non cognoscitur Deus: ergo inutilis est cognitio vestigij. Iob 11. Forsitan vestigia Dei comprehendes, & vsque ad perfectum, Omnipotentem reperies? Quasi diceret, Non. Psalm. 76. In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis, & vestigia tua non cognoscetur.

SED CONTRA: August. Per omnia opera sua significationis suæ sparsit indicia. Iob 12. Interroga iumenta, & docebunt te; & volatilia cæli, & indicabunt tibi. Psalm. 18. Cæli enarrant gloriam Dei, &c.

VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum vestigium sit ante creaturam, vel creatura secundum rationem ante vestigium? Et videtur, quòd creatura sit secundum rationem ante: quia subiectum est ante proprietatem: creatura autem substat vestigio: ergo creatura est ante. *Quæst.*

SED CONTRA: Basilius in quodam sermone super principium Prouerb. tractans illud, Cæli enarrant, dicit sic: Sunt quidam sapientiæ sermones & rationes quæ ante omnia inserta sunt creaturis, id est, illa ipsa ratio est per quam vnumquodque à sapientia procreatum, & per quam etiam ipsum tacens clamat, & creatorem suum Deum profitetur. Primo omnium ratio & sapientia rerum producta est, tum demum ipsæ subsistentiæ, cum iam ratio earum & subsistentia qua possunt subsistere præcessisset, per quam ad intellectum quoque subsistentis Dei mortalium dirigitur intentio. Ex hoc accipitur quòd ratio vestigij est ante ipsas subsistẽtias creaturarum. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd vestigium est similitudo dupliciter deficiens in repræsentatione eius cuius est vestigium. Vno modo deficit: quia est similitudo partis: quia pedis, & non totius. Alio modo: quia confusa est similitudo partis; eo quòd etiam pedem confusè repræsentet: quia tantum subteriorem superficiem, & non, si pes est spissus, vel bene coloratus, vel bene se habens ad crus, & ad alias partes. Hic autem transsumitur vestigium ad confusam similitudinem artificis in opere suo, in quo non expresse relucet: & ideo in fine istius capituli dicit Magister, quòd videntes per vestigium, per vmbram viderunt & de longinquo veritatem, deficientes in contuitu veritatis: tamen aliquid videtur in vestigio, sicut aliqua distinctio per appropriata, licet non per propria. *Solutio.*

AD ID ergo quod contra obiicitur, dicendum quòd illæ auctoritates intelliguntur, ita quòd per vestigium Deus non sufficienter comprehenditur: vnde etiã dicit Iob: Nunquid vsque ad perfectum, Omnipotentem reperies?

AD ID quod vlterius quæritur, Vtrùm vestigium sit ante, &c. dicendum quòd ante dicitur dupliciter, scilicet, incipiendo ex parte materiæ, vel secundum esse, vel secundum tempus, quæ omnia idem sunt, & sic creatura est ante secun- *Ad quæst.*

dum subsistentiam sui quam ratio sapientiæ quam repræsentat, vt probat obiectio. Potest etiam ante dici secundum rationem incipiendo ex parte artificis à quo exit opus. Sic prius est ratio sapientię quam vestigium: sicut omnis artifex per intellectum operans, prius habet operis rationem, & producit eam in mente sua, priusquam indicat eam in opere materiali.

ARTICVLVS XV.

De partibus vestigij quæ sunt vnitas, species, & ordo: an conuenienter assignentur?

Secundo quæritur de partibus vestigij quæ ponuntur tres in litera, scilicet, vnitas, species, & ordo. Videntur autem non debere esse nisi duæ: quia non sunt nisi duo principia rerum compositarum, scilicet, materia, & forma: multitudo autem proprietatum consequentium oritur ex multitudine prima partium componentium secundum substantiam, & secundum esse: ergo videtur, quòd non deberent esse nisi duo de essentia vestigij.

Quæst. 1. VLTERIVS quæritur de illo vestigio quod enumeratur Sap. 11. Sed & omnia in numero, & pondere, & mensura disposuisti: hoc enim videtur falsum, cum non omnia habeant numerum: quia simplicium nullus est numerus.

2 Præterea, In 4. super Gen. dicit Augustinus, quòd numerus omni rei speciem præbet: quod autem speciem præbet, est forma: ergo numerus est forma.

3 Præterea, Ibidem dicit Augustinus, quòd pondus omnem rem ducit ad quietem, & stabilitatem: quies autem, & stabilitas non sunt nisi rerum locatarum: cum ergo omnia non sint locata, quia locus non est locatus, videntur non omnia facta esse in pondere.

5 Præterea, Quid diuersum important ista nomina, quies, & stabilitas?

6 Eodem modo quæritur de mensura de qua dicit Augustinus ibidem, quòd omni rei modum præfigit. Cum igitur mensura sit aliquid entium, videtur mensura esse mensuræ, & pondus ponderis, & numerus numeri: & hoc ibit in infinitum, vt videtur.

7 Præterea quæritur, Quis est modus ille quem præfigit mensura, cum dicatur, quòd modus charitatis est non habere modum. Vnde Bern. in lib. de amore Dei. Causa diligendi Deum Deus est, modus sine modo diligere.

8 Præterea, Multa sunt entia priuata modo: cum enim secundum Tullium in 1. li. rhetoricorum, modus sit vna circunstantiarum operis, & peccatum corrumpat circunstantias, videtur modus iste posse corrumpi & annihilari, quod est contra Augustinum dicentem, quòd vbi hæc nihil sunt, omnino nihil est: peccatum autem non omnino nihil est, cum ponat actum voluntatis.

Quæst. 2. VLTERIVS quæritur de illa diuisione vestigij quam alibi ponit August. quæ est modi, speciei, & ordinis. Videtur enim hoc vestigium non esse in omnibus: nihil enim diminuibile per peccatum, est in his quæ peccare non possunt: modus, species, & ordo (vt dicit August.) diminuibilia sunt per peccatum: ergo non sunt in his quæ peccare non possunt: & sic non sunt nisi in homine & Angelo, vt videtur.

VLTERIVS quæritur de illa diuisione vestigij quæ ponitur ab Augustino & Bernardo, vnum, verum, bonum: vnum enim diuidentium dicitur de altero: quia vnum est verum, & bonum: & verum vnum, & bonum: & bonum vnum, & verum: hoc autem in nulla bona diuisione deberet contingere. Quæst. 3.

SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd Trinitas vestigij creati (vt supra videbatur dicere Basilius) accipitur ex ratione illa qua creatura exit à Creatore, & secundum habitudinem creaturæ ad Creatorem relucet in ipsa: & ideo per tria quæ sunt in ipso triplicatur, vt quiddam conueniat potentiæ, sicut vnitas quæ quasi fundat rem: & quiddam sapientiæ, sicut species per quam cognoscitur: & quiddam bonitati, sicut ordo ad perfectum. Solutio.

SVNT TAMEN etiam fundata in principiis rei, sicut postea patebit, quæ licet sint duo, scilicet, quod est, & quo est: vel materia, & forma: tamen habitudines illorum principiorum plures sunt: & penes habitudines eorum illa tria accipiuntur.

AD ALIVD dicendum, quòd omnia creauit Deus in numero: nihil enim ens creatum est quod non habeat aliquo modo in se plura, sicut patet de ipso ente quod simplicissimum est apud intellectum: si enim ipsum accipiatur creatum: habebit habitudinem ad Creatorem, vt ad ante, & ad posteriora habet habitudines multas, secundum quòd ly, ipsum per prius & posterius est in illis: & illæ habitudines licet non constituant ens in quantum ens, tamen sunt de intellectu entis creati inquantum huiusmodi. Et ideo dicendum, quòd numerus est in quolibet ente substantialiter & accidentaliter apud naturam, qui numerus aliud non est quam pluralitas principiorum constituentium ipsum in ratione entis creati: & hoc videtur velle Boëtius in 2. procemio arithmeticæ, vbi sic dicit: Ille huius mundanæ molis conditor Deus principium suæ habuit ratiocinationis exemplar numerum, & ad hanc cuncta constituit quæcunque fabricante ratione per numeros assignati ordinis inuenire concordiam. Iste aut numerus meo iudicio nihil est nisi proportio habitudinum in numero principiorum constituentium essentiam creati, inquantum creatum & determinatum ens est in natura. Hinc est etiam quòd Boëtius in libro de Trinitate in solo Deo dicit non esse numerum, & in omnibus aliis numerum esse. Sic id quod vere est, non est in parte, id est, non potest esse pars, nec habere partem: quia aliter esset imperfectum. Et sequitur similiter quòd tantum est hoc, id est, vnum illud vere est, & est pulcherrimum firmissimumque: quia nulli innititur. Quocirca hoc vere vnum est in quo nullus Ad quæst. 1.

nullus numerus, nullum in eo aliud præter id quod est. Cum enim secundum Damas. differentia sit numeri causa, & inuenitur huiusmodi differentia principiorum in omni creato, in omni creato erit numerus, quod est vt ens distinctum in natura, siue sit substantia, siue accidens.

Ad aliud dicendum, quòd numerus vno modo est forma, & alio modo non: tamen omni modo aliqualiter speciem præbet numerus: & est actus numeri rem numeratam in numerum cum aliis ponere: & hoc accipit res inquantum est terminata & ab aliis diuisa: & hoc fit per actum formæ quæ diuidit & terminat esse materiæ: & sic numerus dat esse, & est forma: sed tunc numerus ponitur pro eo à quo res numeratur, & cadit in numerum: vnde non sequitur tunc quod sit par, vel impar: vel duo, vel tria, & huiusmodi. Alio modo numerus est numerata principia ad esse rei sufficientia: & sic accipitur cum dicitur Deus omnia in numero fecisse. Et illa principia præbent speciem sicut in potentia prima ad esse rei species est.

Ad aliud dicendum, quòd pondus accipitur large, & strictè. Stricte pondus est inclinatio corporis mobilis motu recto ad suum vbi: large autem est inclinatio cuiuslibet rei in hoc in quo quiescit fieri sui esse & suæ essentiæ: fieri autem suum non quiescit nisi in factum esse, & factum esse non est nisi re perfecta in esse: ergo pondus erit inclinatio principiorum constituentium rem in suum esse rei, id est, proprium esse rei secundum naturam creati huius, vel illius.

Ad aliud dicendum, quòd locatio sistit motum, & ideo elargato nomine est in factum esse: quies autem dicit perfectionem quandam in constitutione eius propter quod fuit motus, & ideo dicit perfectionem in forma & esse rei.

Ad aliud dicendum, quod mensura præfigit modum: modus autem est vltra quod nihil de essentia rei progreditur, vt dicit Aug. vnde secundum hoc dico, quòd modus est terminatio principiorum constituentium rem sub esse rei: vt sic sint tria, scilicet, numerus principiorum, & inclinatio eorum ad esse, & terminatio siue perfectio eorum sub esse rei.

Ad aliud dicendum, quòd omnis entis creati determinati in natura sunt ista tria: sed non oportet, quòd istorum trium sint alia tria quæ sint in ipsis vt dispositiones, sed quod ista tria habeant respondentia tria in ideis quibus creantur, & creaturæ inseruntur. Vnde Aug. in. 4. super Gen. Mensura sine mensura est, cui æquatur quod de illa est, nec aliunde ipsa est. Numerus sine numero est, quo formantur omnia, nec ipse formatur. Pondus sine pondere est, quo referuntur vt quiescant, quorum quies purum gaudium est, nec illud tamen refertur ad aliud. Et infra concludit sic: Non itaque dubitandum est illa esse extra ea quæ disposita sunt in quibus omnia disposita sunt. Et sic patet, quòd non ibi dicitur in infinitum.

Ad aliud dicendum, quòd amor & charitas in veritate secundum esse habent modum, & hic modus est commensuratio actus ad diligibile: sed in Deo diligibile eleuatum est in bonitate vltra quam possumus per affectum ad ipsum: ideo dicitur non habere modum, eo quod non habet modum sub nostro posse.

Ad aliud dicendum, quòd in veritate peccata his tribus priuata sunt, sed non omnino: quia remanet in eis actus cum priuatione & ordine potentiali ad ista: & ideo etiam deformitas est in actu: quia si non esset actus liberi arbitrij ordinabilis ad ista, tunc carentia ipsorum non induceret deformitatem. Qualiter autem incidat huiusmodi defectus, supra notatum est in quæstione de duobus principiis. *Ad quæst 2.*

Ad aliud dicendum, quòd modus, species, & ordo omnibus insunt, sed non vno modo: sunt enim in quibusdam dupliciter, sicut in pede, vel alio organo: si enim pes consideretur in se, sic species pedis est forma pedis, & modus ipsius limitatio eius ad figuram, & ordo ipsius ad locum in corpore. Si autem consideretur vt organum virtutis gressibilis, sic species eius erit dispositio quæ congrue moueri post à virtute gressibili, & modus eius proportio mobilis ad virtutem mouentem, & ordo eius ad ambulandum. Vnde dico, quòd modus, ordo, & species diminuibilia sunt in rationali creatura, non in esse naturæ considerata absolute, sed potius secundum quod consideratur ipsa secundum ordinem quem habet ad bonum gratiæ: sic enim illa ordinabilitas corrumpitur per peccatum: aliter autem possunt esse in aliis.

Ad vltimum dicendum, quòd vnum, verum, bonum, licet conuertantur secundum supposita: non tamen conuertuntur secundum intentiones nominum, & sic condiuiduntur. *Ad quæst 3.*

ARTICVLVS XVI.

Quæ est ratio enumerationis diuersorum vestigiorum?

Tertio quæritur de ratione enumerationis diuersorum vestigiorum: de hoc enim fere omnes dicunt, & nullus rationem sui dicti assignat. Enumerentur igitur vestigia inuenta à Sanctis sic: In Sapien. 2. ponitur istud: Numerus, pōdus, mensura. Aug. in. 4. super Genes. ponit istud: Modus, species, & ordo. Bern. istud: Vnum, verum, bonum. In Glossa super illum Psalmum, Bonum est confiteri, super illud verbum, Stultus non intelliget hæc, ponitur istud: Substātia, species, virtus. In cælesti hierarchia ca. 11. ponitur istud: Essentia, virtus, & operatio. Alibi August. dat hoc: Substantia, species ratio. August in. 8. de ciui. Dei ponit istud: Causa subsistendi, ratio intelligendi, ordo viuendi. In. 83. q. ponit hoc: Quod constat, quod congruit, quod discernitur. Ex libro soliloquiorum colligitur istud: Verum, pulchrum, bonum. Ex. 4. capitulo de di. no. colligitur istud:

Lumen pulchrum, bonum. Sunt etiam plurimi alij modi enumerandi, qui omnes patebunt, si ratio enumerationis istorum bene attendatur.

NOTANDVM, quòd res consideratur tripliciter, scilicet, in se, & in operatione, & in comparatione ad hominem, ad cuius eruditionem facta est res ipsa. In se autem consideratur vlterius tribus modis, scilicet, in fieri, & in perfectione vltima. In fieri autem sunt primo enumerata, scilicet, numerus, pondus, & mensura. Numerus enim refertur (vt dictum est prius) ad substantiam principiorum cōstituentium, secundum quod vnum cum alio facit numerum in constituendo totū esse: pondus autem refertur ad inclinationes eorum ad esse: & mensura ad proportionem ipsius esse terminantis principia inclinata ad ipsum. Et sic etiam patet, quòd semper prius est in posteriori: sed non conuertitur, quia numerus est in pondere, & non conuertitur: & numerus & pondus in mensura, & non conuertitur.

SECVNDO enumerata, scilicet, modus, species, & ordo referuntur ad rem secundum quod est in esse: quod sic patet: Modus est (vt dicit August.) qui præfigit vnicuique mensuram esse sui vltra quam de essentia nihil est: & ideo patet, quòd est à forma, & vbi terminatur præcedens trinitas, scilicet, in mensura, ibi incipit ista, sicut esse est post fieri. Sed species cum ipsa sit quo res est, & propria natura rei, & dans esse ei in quo est, iterum patet, quòd non est rei nisi secundum quod est in esse. Primus autem ordo est rei qui est ad permanentiam & quietem in illo esse, & ad locum proprium suæ naturæ siue corporalem siue spiritualem, qui ex tali esse quod est à forma rei consequitur. Vnde Philosophus in. 8. physicorum dicit, quòd idem est motus ad locum, & ad formam, in mobilibus recto motu. Vnde patet qualiter hæc tria sunt in re secundum quod ipsa est. In istis etiam supponuntur præhabita tria: cum enim omnis motus sit à mensura, vt dicit Aug. & mensura supponit numerum, & pondus, vt habitum est, erunt in modo numerus, pondus, & mensura: cum vero non sit species nisi rei modificatæ in esse, species supponit modum: cum igitur non sit ordo nisi collocationis & quietis in esse quod est à specie, ordo supponit speciem. Et ex litera patet, quòd inutilis est labor quorumdam, qui omnia hæc volunt reducere ad numerum: quia si quæratur ab eis, quare ita diuersis modis enumerant Sancti? non possunt assignare rationem.

TERTIA vero tria, scilicet, vnum, verum, bonum, accipiuntur in re secundum quod perfecta est perfectione vltima: quod sic patet: Vnum (vt dicit Philosophus) est indiuisum in se, & diuisum ab aliis: nihil autem est indiuisum in se, nisi quod suis finibus continetur intra se: & hoc est quod clauditur ad metas suorum diffinientium: hoc autem est quod in natura est locatum in esse ordinato: vnde patet, quòd vnum habet in se ordinem, & per consequens habet omnia præcedentia ordinem: cum autem verum sit id quod est, per verum supponitur propria substantia rei: & hoc accipitur ex natura pronominis & articuli subiunctiui, qui est in nomine, quæ ambo notant suppositi determinationem: per verbum autem, est, importatur substantia vt actus, quæ substantia non conuenit nisi rei iam perfectæ: & ideo verum supponit vnum. Bonum autem dicit indiuisionem à fine, & finis est vltimum complementum, & ideo bonum supponit verum & vnum. Et sic patet, quòd coniunt rei ista tria secundum quod est in complemento vltimo.

SECVNDA consideraiio rei est secundum quod est in operatione: & sic iterum tribus modis consideratur, scilicet, secundum disponentia ad opus, vel in actu operis, vel in fine intento per opus. Secundum primam autem considerationem accipiuntur tria quarto enumerata in Glossa super Psalm. scilicet, substantia, species, & virtus: substantia enim ponit ens in se perfectum, & ideo supponit bonum, & per consequens omnia precedentia bonum: substātia etiam est à qua egreditur actus & operatio, quia actus particularium sunt & compositorum: omnis autem substantia agit per formam, & ideo species ponit primum disponens ad opus: species autem non elicit opera nisi per virtutem, & ideo virtus est immediate disponens ad opus, & ideo in ipso est species & substantia: vnde illis tribus sufficienter ad opus disponitur: substantia à qua egreditur actus, species autem secundum quam est operatio, & virtus actiua quæ principium est operis immedietatum.

QVINTA autem tria sunt in lib. de cælesti hierarchia, hæc, scilicet, essentia, virtus, operatio, & sunt in re secundum quod est in opere: essentia enim posita est hic pro natura, secundum quod ipsa est principium motus & status: & virtus est vltimus prolapsus potentiæ in opus: operatio autem ponit actum operis. Et iterum facile patet qualiter in istis omnia præcedentia clauduntur.

SEXTO vero loco enumerata sunt substantia, species, & ratio, & sunt in re secundum quod est in fine intento per opus: & secundum hoc substantia supponit substantiam agentem in actu: & species ponit determinationem sui in actu hoc vel in illo, qui est secundum naturam suæ formæ, vel esse: ratio autem dicit intentum: & tunc iterum semper posterius ponit ante præcedentia.

ILLA vero quæ septimo enumerantur, non dicunt aliquid in creatura, sed potius in Deo secundum diuisionem trium scietiarum, vt dicit Aug. ibidem, scilicet, naturalis, rationalis, & moralis: quia hæc in Deo ostendunt, quòd ipse est causa subsistendi naturalibus, & ratio intelligendi rationabilia quæ in puris & nudis intellectibus consistunt, & ordo viuendi qui quæritur in moralibus quæ non sunt contemplationis gratia, sed vt boni fiamus.

TERTIA rei consideratio est secundum quod ordinatur ad intellectum & ad effectum

hominis

hominis, quem instruunt res creatæ: & sic iterum est triplex consideratio rei, scilicet, vt disponitur res ad intellectum & affectum, vel prout est in intellectu & affectu, vel prout est in effectu consequente se secundum quod est in intellectu & in affectu: & primo modo accipiuntur illa tria quæ in octauo loco enumerata sunt, scilicet, quod constat, & quod congruit, & quod discernitur: nihil enim secundum naturam constat nisi quod constat in perfectione potestatis & naturæ: tunc enim constat, id est, stat similiter: sed perfectio naturæ est in primis tribus ternariis: & perfectio potestatis in secundis tribus, vt habitum est: ergo quod constat supponit omnia præcedentia: quod autem congruit, ponit ordinem ad aliud, & præcipue ad hominem cui congruit in vsu vitæ: quod autem discernitur, ponit respectum ad intellectum.

Ea vero quæ nono enumerantur sunt in re existente in affectu & intellectu: & sunt hæc, verum, bonum, pulchrum: verum enim est finis intelligentiæ speculatiuæ, vt dicit Philosophus: & bonum est finis affectus: pulchrum autem dicit venustationem & decentiam eius secundum rationem honesti.

Decima vero tria sunt lumen, pulchrum, bonum: & accipiuntur secundum effectum quem faciunt in affectu & intellectu, qui sunt illuminare, & pulchrum facere, & bonum. Et nota, quòd in omnibus istis & aliis quæ à Sanctis ponuntur, semper primum dicit substantiam rei: quia nisi illa prius supponatur, nihil circa eam posset accipi. Vltimum autem semper dicit complementum respectu duorum præcedentium.

ARTICVLVS XVII.

De attributis personarum quæ attribuuntur eis à Magistro.

Deinde ad intellectum pleniorem habendum literæ, videndum est qualiter Magister per verba Augustini hæc tria attribuit Trinitati in creatæ ibi vbi dicit [In illa enim Trinitate summa origo est, &c.] Si enim colligantur omnes diuersitates quas ponit in isto capitulo, tunc Patri attribuit septem, & octauum quod proprium est sibi, scilicet. quia Pater: vocat enim eum originem omnium rerum, & principium, & tertio à quo, & quarto ad quem recurrimus, quinto vnum, sexto quod auctor conditionis, & septimo quod suum est dicere fiat.

Pater enim consideratur tripliciter, scilicet, vt principium non de principio, tam respectu personarum quam respectu creaturarum: quia etsi Filius, & Spiritus sanctus creant: tamen hoc habent à Patre. Pater etiam accipitur in sua proprietate: & Pater accipitur vt finis in quem omnia referuntur, & à creaturis, & à personis: quia Filius in illum refert quod est, à quo habet vt sit, vt dicit Hila. Et similiter Spiritus sanctus. Si autem consideratur vt principium non de principio, post accipi tripliciter, scilicet, in habitu, vel in inclinatione ad actum, vel in actu ipso: & hæc dicuntur secundum rationem intelligendi tantum, quæ ratio importatur per nomina, & non quòd in re sit huiusmodi distinctio: hoc enim modo Sancti consueuerunt loqui de personis. Si autem accipitur vt in habitu, tunc conuenit ei origo: si vero vt in inclinatione ad actum, tunc conuenit ei principium: si vero in actu ipso, tunc couuenit ei id quod dicitur, à quo omnia: & hoc plane se offert consideranti nominum rationes. Si autem consideretur in proprietate personali, tunc conuenit ei per appropriationem esse vnum: quia vnum est indiuisiuum in se, & extenditur indiuisiuum ad non distingui per hoc quod non ab alio sit, sicut vnum nõ est ab alio à quo omnis numerus. Si vero consideratur vt finis, tunc conuenit ei ad quod omnia reducuntur siue reuertuntur. Duo vero quæ tangit Magister, scilicet, auctor conditionis, & dixit fiat, conueniunt ei secundum quòd creatura est ab ipso in actu: sed à quo conuenit ei per actum ipsum: auctoritas autem conuenit ei inquantum per se operatur: & dicere fiat inquantum relucet in opere appropriatum suum.

Filio avtem dat Magister etiam septem, scilicet, veritatem, pulchritudinem, formam, per quem fiat opus, formam quam sequimur, similitudinem reformationis, & verbum: & hæc aptantur Filio secundum quatuor considerationes eius: comparatur enim ad dicentem Patrem, & sic est ipse verbum: comparatur etiam ad exitum creaturarum à Deo, & hoc dupliciter, scilicet, vt idea rei, & sic ipse dicitur forma: & vt ens extra vmbras priuationum eorum quorum est idea, & sic ipse est pulchritudo: & vt totum continens quicquid in re futurum est, & immaterialiter & immutabiliter, & sic ipse est veritas: quia veritas immobilis est, & immaterialis. Si autem comparatio sui fiat ad creaturam prout exit ab operante, sic attribuitur ei per quem fit opus. Tertia consideratio Filij est secundum quòd ipse est reducens nos ad Patrem, sicut dicit Apostolus ad Rom. 5. quia per ipsum accessum habemus ad Patrem: tunc dupliciter consideratur, scilicet, vt imago ad quam nostram imaginamur, vt scilicet, secundum modum possibilem nobis imitemur, sicut ipse per omnia imitatur Patrem, & sic est forma quam sequimur: & prout recreat, vt mediator Dei & hominum, & sic est similitudo recreationis.

Spiritvi sancto Magister etiam attribuit sex in isto capitulo, scilicet, quòd ipse est delectatio, bonitas, in quo omnia continentur, gratia qua reconciliamur, pax qua adhæremus vnitati, & donum benignitatis, quæ conueniunt Spiritui sancto secundum triplicem ipsius considerationem. Si enim consideratur in cõparatione ad Patrem & Filium à quibus procedit, hoc fit duobus modis, scilicet, secundum rationem suæ processionis, & hæc ratio est quia procedit vt bonitas & amor: tunc conuenit ei bonitas. Si autem consideratur secundum modum quo se habet ad Patrem & Filium, tunc conuenit ei delectatio: quia ipse est delectatio duorum se-

cundum appropriationem. Si autem consideratur in comparatione ad creaturam vniuersaliter, tunc conuenit ei esse id in quo omnia continentur. Tertia consideratio est in comparatione ad creaturam rationalem in quam procedit, vt ipsam sanctificet: & tunc consideratur tripliciter, scilicet, in se, sicut ipsum primum donum est in quo omnia donantur, & sic conuenit ei donum benignitatis: & in muneribus gratiarum, & sic conuenit ei esse gratiam in qua reconciliamur: & in effectu sequente collationem sui & gratiarum, & sic conuenit ei esse pacem qua vnitati adhæremus. Ex præhabitis patet explanatio totius capituli vsque illuc: Verbum per quod factum est omne quod substantialiter & naturaliter est. Hæc omnia dicit propter peccatum, quod nec naturaliter, nec substantialiter est, sed defectus incidens ex defectu boni: vnde non habet esse perfectum secundum quòd Boëtius diffinit esse cum dicit: Esse est quod ordinem retinet seruatque naturam.

ARTICVLVS XVIII.

An Philosophi potuerunt cognoscere Trinitatem?

DEinde obiicitur de hoc quod dicit [Non enim per creaturarum contemplationem sufficiens, &c.] Ex hoc enim accipitur quòd Philosophi Trinitatem non cognouerunt. Contra hoc videtur esse quod Arist. in 1. de cælo & mundo dicit sic: Et hic quidem, scilicet, ternarius est omnis rei, & significat trinitatem rerum: nos vero non extraximus hunc numerum nisi à natura rerum, & retinuimus ipsum pro lege: eo quod rebus naturalibus similis est, & ideo in lege Pithagoræ in qua docuit colere Deum, adhibuimus nos ipsos magnificare sacrificiis & cultu Deum vnum secundum hunc numerum: quoniam magnificamus Deum creatorem eminentem proprietatibus eorum quæ sunt creata. Hic enim videtur expresse nominare Deum trinum.

2 Item, Plato loquitur de Patre & Filio sub propriis nominibus, & de paterna mente & paterno intellectu: ergo videtur Patrem, & Filium intellexisse.

3 Item, August. dicit quòd in quodam libro Platonis legit Euangelium: In principio erat verbum: vsque ad illum locum: Verbum caro factum est.

4 Item, Trimegistus. Monas gignit monadem, & in se suum reflectit ardorem: ergo videtur, quòd cognouit Patrem generantem, & Filium genitum, & Amorem qui est ab vtroque vt ardor.

5 Si forte dicatur, quòd Philosophi non cognouerunt personas sub propriis nominibus personarum, sed sub appropriatis, scilicet, potentia, sapientia, & bonitate. Contra: Appropriatum non est nisi per intellectum conueniens cum proprio: ergo non intellecto prius proprio, non intelligitur appropriatum: & ita videtur quòd proprietates personarum intellexerunt priusquam appropriata.

VLTERIVS quæritur, Si cognouerunt aliquo modo Patrem & Filium, vtrum magis accessit ad notitiam eorum Pater in ratione dicentis per intellectum quam in ratione Patris, & Filius in ratione verbi quam filij? *Quæst. 1.*

VLTERIVS quæritur, Quare defecerunt magis in cognitione Spiritus sancti quam Filij? *Quæst. 2.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd sine dubio Philosophi ductu naturali rationis non potuerunt cognitionem habere determinatam de Trinitate secundum propria nomina personarum: & hoc contingit propter tria: quorum vnum est, quia cognitio illa oppositionem habet ad principia, quibus intellectus accipit scientiam, qualia sunt, quia vnius naturæ indiuisibilis per numerũ non possunt esse supposita plura: quia omne quod distinguitur secundum subsistentiam, eo quòd ad alterum, prius est in substantia distinctum recipiente illam relationem: quia gignens de substantia sua & genitum in esse non sunt simul: quia omne genitum prius est in potentia quam in actu, & huiusmodi qualia sunt principia accipiendi scientiam apud rationem naturalem: & omnibus his oppositum est in distinctione personarum in Trinitate: & ideo ad notitiam Trinitatis exigitur aliud principium altius his quod est fides, siue illuminatio reuelationis desuper venientis. Secundum est: quia scientia Dei mirabilis est, & confortata, & non possumus ad eam: eo quòd excedit & vincit nos, sicut supra probatum est. Tertium: quia similitudo in creatura repræsentans Deum non est perfecta, & deficit in repræsentando, sicut Magister dicit infra: quia omnis similitudo in pluribus multo deficit quam conueniat. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aristot. non intelligit Trinitatem nisi forte per appropriata: sed ibi intendit secundum commentum, quòd propter tres perfectiones rei, scilicet, in se secundum quòd corpus in trina dimensione perfectum est, & linea & superficies imperfecta, eo quòd vna dimensio addi potest: & secundum ordinem circuli in generatione & motu cæli & figura mundi, eo quòd linea recta recipit additionem, sed circulus non, eo quòd est sine principio & fine: & tertio perfectionem vniuersalitatis quæ est ex hoc quod impossibile est addere mundo, cum sit ex materia sua tota, & nihil de materia sua sit extra mundum: propter, inquam, istas tres perfectiones rerum magnificabant antiqui Deum tribus sacrificiis: & non confitebantur eum esse trinum & vnum.

AD ALIVD dicendum secundum Augustinum in lib. de Doctrina Christiana, quòd Plato curiosus in inspectione librorum descendit in Ægyptum & Iudæam, vt videret libros Moysi, & Prophetarum: & ibi didicit Patrem & Filium, & non ductu naturalis rationis. Vel forte si quis inspiciat mentem Platonis intendit patrem vocare Deum, & filium hunc mundum: & ideo etiam ibidem loquitur de matre & nutricula quæ est materia ex qua factus est mundus.

AD ALIVD dicendum, quòd paternam mentem

mentem vocat intellectum Dei sine discretione Trinitatis: & paternum intellectum vocat mundum archetypum, sicut de Deo dicit Boët. Mundum mente gerens pulchrum pulcherrimus ipse.

Ad aliud dicendum, quòd sicut prius patet ex Augustino de Doctrina Christiana: sed iam infra aliam dabimus responsionem.

Ad aliud dicendum, quòd nescio quis fuit iste Trimegistus: & credo, quòd liber confictus est: omnia enim quæ dicitur dixisse Trimegistus, inueni in quodam libro Magistri Alani qui confectus est de quibusdam propositionibus generalibus, & supponitur commentum eorundem: si tamen Philosophus fuit ante incarnationem, & non didicit in libris Veteris Testamenti, nec per reuelationem: tunc dico, quòd loquitur de vno Deo generante, id est, producente suum intellectum in mundo, & omnia quæ fecit diligente propter seipsum.

Ad id quod obiicitur, quòd appropriatum non cognoscitur nisi mediante proprio, dicendum quòd hoc verum est inquantum appropriatum: sed hæc appropriatio ad propria facta est per fideles.

Ad id quod vlterius quæritur, dicendum quòd magis appropinquabant Patri & Filio sub ratione dicentis per intellectum, & sub ratione verbi, quam sub ratione Patris & Filij: & hoc ideo quia dicere æquiuocatur ad dicere essentiale quod conuenit tribus, & ad dicere personale quod conuenit tantum Patri. Et primo modo est inuestigabile per rationem. Secundo modo non. Similiter verbum est æquiuocum ad verbum creare quod appropriate conuenit Filio: sed Filius dicit subsistentem personam, quod non facit verbum secundum rationem verbi in communi. Ad quæst. 1.

Ad vltimvm dicendum, quòd dictio verbi & dicentis satis offerunt se in intellectu diuino, & habent aliquam relationem adinuicem: sed dictio amoris non ita se offert: & ideo processio Spiritus sancti magis elongata est a ratione. Ad quæst. 2.

Quomodo in anima sit imago Trinitatis?

NVnc vero ad eam iam peruenimus disputationem, vbi in mente humana quæ nouit Deum, vel potest nosse, Trinitatis imaginem reperiamus. Vt enim ait August. in 14. lib. de Trinitate. Licet humana mens non sit eius naturæ cuius Deus est: imago tamen illius quo nihil melius est, ibi quærenda & inuenienda est, quo natura nostra nihil habet melius, id est, in mente. In ipsa etiam mente antequam sit particeps Dei, eius imago reperitur. Etsi enim amissa Dei participatione deformis sit: imago Dei tamen permanet. Eo enim ipso imago Dei est mens, quo capax eius est, eiusque particeps esse potest. Iam ergo in ea Trinitatem quæ Deus est, inquiramus. Ecce enim mens meminit sui, intelligit se, diligit se: hoc si cernimus, cernimus Trinitatem, nondum quidem Deum, sed imaginẽ Dei. Hic enim quædam apparet Trinitas, memoriæ, intelligentiæ, & amoris. Hæc ergo tria potissimum tractemus, memoriam, intelligentiam, voluntatem. Hæc ergo tria (vt Augustinus ait in lib. 10. de Trin.) non sunt tres vitæ, sed vna vita: nec tres mentes, sed vna mens, vna essentia. Memoria vero dicitur ad aliquid, & intelligentia, & voluntas siue dilectio similiter ad aliquid dicitur: vita vero dicitur ad seipsam, & mens, & essentia. Hæc ergo tria eo vnum sunt, quo vna vita, vna mens, vna essentia: & quicquid aliud ad seipsa singula dicuntur, etiam simul, non pluraliter, sed singulariter dicuntur. Eo vero tria sunt, quo ad se inuicem referuntur.

G | Cap. 1. | Cap. 12.

DIVISIO TEXTVS.

NVnc vero ad eam iam peruenimus, &c.] Hic incipit pars illa in qua per imaginem docet venire in Trinitatis æternæ distinctionem, & diuiditur in partes tres, in quarum prima duplicis imaginis in anima ostendit distinctionem. In secunda docet qualiter per has imagines ascenditur in Trinitatis increatæ distinctionem *ibi* [Mens itaque rationalis considerans, &c.] Et est penultimum capitulum istius distinctionis. In tertia dicit, quòd quasi per conclusionem in his similitudinibus accipitur *ibi*] Quapropter iuxta istam considerationem, &c.] Et est vltimum capitulum istius distinctionis. Prima harum in duas subdiuiditur, penes duas imagines

gines quas ponit, quarum vna est in potentiis naturalibus mentis, alia autem est in habitibus naturalibus ipsius *ibi* [Potest autem alio modo, &c.] Prior inter istas vlterius diuiditur in tres, in quarum prima ponit ea quæ exiguntur ad imaginem. In secunda determinat quædam dubia circa dictorum determinationem exorta *ibi* [Hic attendendum est diligenter, &c.] In tertia tangit istius imaginis dissimilitudinem *ibi* [Veruntamen caueat, &c.] Prior inter istas adhuc subdiuiditur in duas, in quarum prima tangit potentias in quibus integritas consistit imaginis, & qualiter sunt distinctæ, & vnum in substantia, vita, & mente. In secunda vero demonstrat æqualitatem earum ad inuicem *ibi* [Æqualia etiam sunt non solum singula] Et quia locus iste difficilis est, ideo notandum, quòd prima pars non continet nisi vnum capitulum, in quo quinque sunt paragraphi, in quorum primo determinat Magister, quòd imago Dei quærenda est in nostra mente, eo quòd illa parte nostra natura nihil habet melius. In secundo ostendit, quòd ratio imaginis est in mente: quia capax Dei est, vel quia capit ipsum *ibi* [In ipsa enim mente antequam sit particeps Dei, &c.] In tertio vero ostendit trium virium constituentium imaginem, distinctionem, & ordinem *ibi* [Ecce enim meminit, &c.] In quarto ostendit qualiter ista sunt vnum in substantia mentis *ibi* [Hæc igitur tria, vt ait Augustinus, &c.] Quinto & vltimo ostendit in quo ista sunt alterum ad alterum, & in quo non *ibi* [Memoria vero dicitur ad aliquid, &c.] Per hanc diuisionem patet sententia primi capituli.

ARTICVLVS XVIII.

Quid sit imago?

INcidit autem hic quadruplex dubium ante expositionem literæ. Primo modo enim quærendum est, quid sit imago? Secundo, quæ sunt imaginem constituentia? Tertio, in quo sicut in subiecto sit imago? Quarto, respectu cuius obiecti siue cognoscibilis sit imago, vtrum respectu omnium, vel respectu alicuius specialiter.

In lib. de Synodis. CIRCA primum proceditur sic: Dicit Hilar. Imago est rei ad rem coæquandam vnica & indiscreta similitudo. Item, Hilarius. Imago est rei ad rem coæquandam similitudo & vnitas. Cum autem dicat Aug. super illum locum Psalm. Signatum est super nos &c. quod est imago creationis, & recreationis, & similitudinis, quæratur vtrum communiter ad omnes imagines illas diffiniatur? Videtur quod non: quia imago creationis ratio est: & illa habet magnam discretionem ab illo cuius est imago.

2 Præterea, Infra dicit Magister, quòd ex magna parte est dissimilitudo: ergo est discreta.

3 Item, Non coæquat Trinitatem increatam imago creata: ergo non conuenit diffinitio.

4 Item, Secunda diffinitio dicit, similitudo, & vnitas: & hoc non videtur imagini conuenire: quia dicit Aug. in li. de decem chordis, quod aliter est imago regis in filio suo, & aliter in solido aureo: quia in filio est sicut in eodem in natura traducta à patris natura: in solido autem aureo est sicut in diuersa natura, & impressa est ab artifice. Et dicit, quod est in nobis sicut in solido aureo: in Vnigenito autem sicut in filio: ergo videtur, quod nostra imago non sit ad imaginem increatam similitudo & vnitas, sed multa diuersitas.

5 Præterea, Cum dicat August. quod tria se se sunt consequentia, scilicet, æqualitas, similitudo, & imago: vbi enim æqualitas ibi similitudo, sed non conuertitur: & vbi imago ibi æqualitas & similitudo, sed non conuertitur: quare non ita diffinit imaginem per æqualitatem, sicut per similitudinem, cum æqualitas plus accedat ad rationem imaginis quam similitudo?

6 Præterea, Sibi videtur contrarius esse Hilarius: quia supra habitum est dis. 2. vbi dicit, quòd imago non sola est: hic autem diffinit eam per vnitatem cum dicit, similitudo & vnitas.

7 Præterea, Cum sit vestigium in creatura per quod etiam accipitur cognitio aliqua Trinitatis, potestne dici similitudo & vnitas?

8 Item, Quæ differentia est inter vestigium & imaginem? si enim vestigium non repræsentat in toto, & imago similiter non repræsentat in toto, vt dicit Magister, videtur non esse differentia inter ea.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate illæ notificationes Hil. ab eo datæ sunt de imagine increata quæ est Filius: si tamen extendantur ad imaginem creatam (vt quidam volunt) tunc concedendum, est, quòd nihil prohibet omnibus tribus imaginibus (vt ita dicam) notificationem illam conuenire per prius & posterius: & per prius conuenit imagini similitudinis quæ est in tribus potentiis, scilicet, memoria, intelligentia, & voluntate: per posterius autem sicut subiecto conuenit rationi quæ ibi ponitur pro parte mentis quæ in ratione, id est, in rationali anima, excellentior pars est: imagini autem recreationis conuenit per effectum, quia facit actualiter imitari. Solutio.

AD ALIVD dicendum, quòd discreta quidem est imago creata, vt secundum se est considerata vt res quædam: sed in ratione imaginis non accipitur sola, sed id cuius imago est, accipitur in ipsa vna acceptione cum ipsa: quia sic considerata ducit intellectum in exemplar, & ideo vno actu intelligendi accipitur vtrumque, quia vnum in alio, & sic contingit exemplar, & est indiscreta ab ipso.

AD ALIVD dicendum, quòd dissimilitudo quæ est in ipsa non est in ea vt est imago: quia nihil est imago secundum se dissimile: & ideo illud non impedit indiscretionem.

AD ALIVD dicendum, quòd verum est quod non coæquat exemplar in toto, sed secundum id quod attingit aliqualiter, sic coæquare

æquare nititur, vnde coæquatur secundum quid.

Ad id quod obiicitur de secunda diffinitione, dicendum quòd si extendere velimus eam ad imaginem creatam, tunc erit vnitas non substantialiter, sed vnitas imitationis & ducentis in aliud per æqualitatem & similitudinem: & tunc est vnitas bene in imagine regis in solido aureo.

Ad aliud dicendum, quòd similitudo vno modo maiorem dicit conuenientiam quam æqualitas: est enim similitudo rerum differentium eadem qualitas: si ergo in diffinitione accipiatur, dicet in ratione imaginis omnem æqualitatem, præcipue exteriorem: & ita etiam dicet conuenientiam in forma, seu circa aliquid constante figura: & illa maxime perficit imaginis rationem plus quam æqualitas in quantitate sola.

Ad aliud dicendum, quòd Hilarius non est contrarius sibi: quia supra voluit, quòd imago plura supposita poneret siue in recto, siue in obliquo, vt supra dictum est. Hic autem intelligit non de vnitate singularitatis, sed potius de vnitate qua ordinata ad se vniuntur in hoc quod vnum est in alio per hoc quod accipitur in ipso.

Ad aliud dicendum, quòd in quatuor differunt vestigium, & imago. Vnum est quod vestigium est confusa similitudo super partem partis tantum: sed imago est expressa similitudo in exterioribus super totum. Aliud est quod vestigium non dicit conuenientiam exteriorum secundum quod ab interioribus causantur, sicut senectutis, pinguedinis, coloris, pulchritudinis, & huiusmodi: sed imago talem ponit conuenientiam in exterioribus, per quæ aliquid in interioribus comprehenditur. Tertia differentia est: quia vestigium est in omnibus: sed imago tantum in creatura digniore, & secundum digniorem eius partem. Quarta est, quòd vestigium non ducit nisi obscure in attributa personarum: imago autem æqualiter in processionem personarum ab inuicem, & consubstantialitatem earum, & etiam æqualitatem, sicut iam infra dicetur, quando ostendetur ordo istarum virium, & æqualitas, & consubstantialitas: & ideo etiam vestigium non proprie potest dici similitudo & vnitas.

ARTICVLVS XIX.

Quæ sint imaginem constituentia?

Secundo quæritur, Quæ sint imaginem cõstituentia? & dicitur ab Augustino, quod memoria, & intelligentia, & voluntas. Quæratur ergo, Quid sit memoria secundum quod imaginem constituit? & dicit Greg. Nicemus quòd memoratiuum est memoriæ & rememorationis causa & promptuarium. Origenes autem dicit, quòd est phantasia relicta ab aliquo sensu secundum actum apparente. Damasc. autem dicit, quòd memoria est conseruatio sensus & intelligentiæ. Aug. autem in. 12. confessionum: Præsens de præteritis memoria est. Tullius autem dicit, quòd memoria est præteritorum. Quæratur ergo, Secundum quam rationem istarum diffinitionum cadit in ratione imaginis? & videtur quod secundum nullam: omnes enim istæ diffinitiones supponunt memoriam non esse partem rationalis animæ, sed sensibilis: ergo videtur, quòd memoria nullo modo sit pars imaginis.

2 Præterea, Quicquid considerat tempus sub determinata differentia temporis, ipsum non est remotum à conditionibus materiæ, cum tempus sit vna conditionum materiæ præcipua: sed memoria sic considerat tempus: ergo non est remota à conditionibus materiæ. Prima patet per se. Secunda probatur per hoc quod dicit Greg. Nicenus sic: Memorari dicimur quod prius sciuimus, vel audiuimus, vel aliter qualiter cognouimus: prius autem relationem habet ad tempus præteritum. Inde sic: Quicquid non abstrahit à conditionibus materiæ, est pars sensibilis animæ, & non rationalis: memoria non abstrahit: ergo est sensibilis animæ, & non rationalis: ergo non debet esse pars imaginis.

3 Hoc idem videtur expresse dicere Greg. Nicenus sic: Sensibilia quidem ipsa secundum se memorantur, intellectualia vero secundum accidens: quia & cogitabilium memoria ex præassumpta phantasia fit.

4 Item, Damasc. Sensibilia quidem secundum se memoriæ commemdantur.

5 Item, Aristo. Memoria intellectus quidem est secundum accidens, per se autem primi sensitiui.

6 Item, Aristo. Si memoria intellectiuarum partium esset, non vtique inesset multis aliorum animalium, fortassis autem nullo modo mortalium. Ex omnibus his patet, quòd memoria non potest esse pars imaginis.

Eodem modo quæritur de intelligentia, Vtrum ipsa sit pars imaginis? Et videtur, quòd non: aut enim intelligentia agens, aut possibilis, aut speculatiua siue formalis, aut intellectus qui à Philosophis dicitur adeptus: constat quod non agens: quia illa est vniuersaliter agens, vt dicit Philosophus, quo est omnia intelligibilia facere: & penes illum non accipitur imago: quia in hoc non imitatur Trinitatem, sed potius actum lucis ad colorem, & artis ad materiam, vt dicit Philosophus. Similiter videtur, quòd non sit possibilis quo est omnia fieri intelligibilia, & potentia omnia habet, actu autem nihil: sed Aug. dicit, quòd intellectus qui est pars imaginis, semper nouit se. Quòd autem non sit speculatiuus, patet: quia ille habitus principiorum, vel alius, si imitaretur non esset ex se, sed potius ex parte rei cuius est intellectus. Aug. autem dicit, quòd intellectus de se imitatur. Similiter non est adeptus: quia ille est scientia acquisita per inuentionem, vel doctrinam: & tunc non imitatur Trinitatem in vna essentia personarum. Quæst. 1.

Eodem modo videtur, quod nec voluntas sit pars imaginis: quia voluntas (vt dicit Anselm.) non est nisi duobus modis, scilicet, vt motor virium secundum quod conuertitur super alias vires & mouet eas ad actum, Quæst. 2.

ctum, secundum quod dicitur: Volo intelligere, & volo memorari: sic autem non imitatur Trinitatem: quia sic non est ex intellectu & memoria: sed potius è conuerso illa sunt ex voluntate. Alio modo est voluntas quæ conuertitur ad volitum, & sic iterum non imitatur Trinitatem, sed potius imperat de imitando vel fugiendo delectabile vel triste in operibus:& ita videtur, quòd nullum illorum trium sit de imagine quæ ponuntur in ipso.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate (sicut dicit August.) integritas imaginis creatæ est in his tribus: sed memoria non accipitur secundum aliquam illarum assignationum quæ factæ sunt:quia sicut infra dicit Magister ex verbo Aug. memoria prout hîc accipitur est respectu præteritorum, præsentium,& futurorum: quod non posset esse nisi abstraheretur ab omni differentia temporis, sicut & intellectus. Et si quæratur, Quid sit hæc memoria, & quis sit eius actus? Dicendum, quod memoria hæc nihil aliud est quam potentia animæ rationalis secundum superiorem partem tenens apud se habitum veri & boni quod ipsa est secundum naturam suam, & habitum veri & boni quod Deus est: vel forte quod verius est secundum Aug. tenens apud se notitiam per præsentiam essentiæ, & non habitus veri & boni quod ipsa anima est secundum naturam. Vnde August. dicit, quòd nihil præsentius est animæ quam ipsa sibi:sed de hoc infra habebitur. Actus autem eius non est in agendo, sed tenendo (sicut iam dictum est) præsentiam notitiæ in essentia, vel habitu aliquo innato. Vnde bene concedo id quod obiicitur de memoria, quòd non sic accipitur hic: nec approbo quod quidam dicunt, quod sit conseruatio specierum sub ratione prius visi, vel accepti, vel habiti:quia hæc ratio cõcernit tẽpus,& tẽpus secundũ omnes Philosophos est cõsiderare illius potentiæ cuius est considerare quantitatem, & hoc est primum sensitiuum. Si autem dicatur quod ratio temporis simplex est, & ideo potest esse intellectus: hoc verum est: sed ratio temporis æqualiter se habet ad omne tempus, sicut ratio hominnis æqualiter ad omnes homines, & ideo tunc non determinat hoc intelligibile & illud: & ideo dicendum, quòd simpliciter nullum tempus respicit, sed extractum à tempore cuius ipsa memoria est conseruatrix.

Ad quæst. 2. AD ID quod quæritur de intellectu siue intelligentia, dicendum quòd intelligentia dicitur hic potentia intellectiua formalis non simpliciter, sed respectu intelligibilis cuiusdam informata, quod scilicet semper præsens est in anima, sicut anima sibi est præsens, & Deus in ea est essentialiter, præsentialiter & potentialiter: naturaliter enim nobis insita est cognitio Dei:& ideo non procedit obiectio quæ facta est de speculatione aliorum intellectualium:quia licet in aliis non imitetur, tamen in quodam per relationem ad memoriam & voluntatem imitatur.

Ad quæst. 2. EODEM MODO soluendum illud quod quæritur de voluntate, quòd est voluntas accepta respectu voliti: non omnis, sed cuiusdam: & non quocumque modo, sed secundum quod memoria & intelligentia sunt de eodem, sicut est volitum quod anima est, & volitum quod Deus est: quorum vtriusque notitia insita est animæ naturaliter, vt dicit August. & per hoc etiam patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XX.

In quo vt in subiecto continetur imago?

TErtio quæritur? In quo vt in subiecto proximo sit imago? Et dicit August. quod ibi quærenda & inuenienda est quo natura nostra nihil habet melius, id est, in mente: ergo videtur, quòd primum subiectum imaginis sit mens.

2 Item, August. dicit quod mens habet imaginem in potentia cognoscendi, & similitudinem in potentia diligendi: ergo mens habet imaginem.

SED CONTRA hoc videtur esse August. in. 14. de Trinit. qui ponit imaginem in visu exteriori: sicut speciem rei visæ, & imaginem eius in oculo quæ dicitur visio, vt ipse dicit, & vtrumque coniungentem intentionem voluntatis. *Sed contra.*

2 Similiter in eodem libro ponit imaginem in phantasia: ibi enim imago corporis est in memoria animæ sensibilis, & eadem imago in cogitatione imaginantis: vtrumque autem coniungens est intentio volutatis: ergo videtur, quod non in sola mente sit, vt videtur hic dicere Magister.

3 Item, Damasc. dicit imaginem esse secundum liberum arbitrium:cum tamen liberum arbitrium non sit pars mentis.

4 Item, Videtur esse imago in superiori parte rationis: quia illa (vt dicit August. in. 12. de Tri.) contemplandis superioribus inhæescit: cum igitur imago præcipue in contemplatione superioris versetur, videtur imago esse secundum superiorem portionem rationis.

VLTERIVS quæritur, Quare non secundum aliquem modum assignetur imago conuenire potentiis animæ vegetabilis, sicut assignatur ab August. potentiis animæ sensibilis? *Quæst. 1.*

ADHVC quæritur de Glossa super Psal. 4. Signatum est super nos,&c. vbi distinguitur imago creationis quæ est ratio, recreationis, & similitudinis: quæritur enim pro quo supponit ibi ratio. Si dicatur, quod pro rationali natura. Contra: Angelus est rationalis natura: & tamen non dicitur factus ad imaginem. Huius tamen contrarium videtur per Greg. qui dicit super illud: Tu signaculum similitudinis, &c. quòd Angelus expressiorem habet imaginem Dei quam homo. *Quæst. 2.*

2 Item, Damasc. 2. lib. 3. ca. Deus Angelorum factor est & conditor ex non ente eos ad esse deducens, secundum propriam imaginem creans eos, naturam incorpoream.

3 Item, Super illud Ezech. Tu signaculum,

culum, &c. dicit. Glossa. Rex Tyri imaginem Dei ad quam factus est, resignauit, id est, destruxit. Et loquitur de diabolo: ergo Angelus est ad imaginem Dei.

Quæst. 3. PRÆTEREA quæritur de imagine recreationis: aut enim illa est gratia, aut virtus. Si gratia. Contra: Gratia gratum facit habentem, & non respicit hanc potentiam, vel illam: imago autem consistit in potentiis determinatis: ergo imago non est gratia. Si propter hoc dicatur, quòd est virtus, tunc quæritur, Quid sit illa virtus, vel illæ? si dicatur quod communiter dicitur, quòd fides, spes, & charitas. Contra: Nulla illarum est in memoria: ergo non recreatur hæc pars imaginis quæ est memoria.

2 Præterea, Bern. dicit, quòd Deus futurus est rationi pulchritudo lucis, voluntati multitudo pacis, & memoriæ continuatio æternitatis: ergo videtur, quòd lux, pax, æternitas sint imago recreationis.

Quæst. 4. PRÆTEREA quæritur, Quare non ponitur imago in virtutibus politicis, sicut in theoricis?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd imago in veritate non est nisi secundum partem superiorem animæ, quæ mens vel spiritus vocatur ab Augustino.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod in visu exteriori non est imago, sed similitudo quædam imaginis in hoc quod tria quædam vniuntur: tamen non est vera ratio imaginis, quia non sunt vnius substantiæ, sicut illa quæ sunt in mente.

EODEM modo respondendum est ad illud quod obiicitur de phantasia.

AD ALIVD dicendum, quòd Damascenus quamlibet conuenientiam ex natura vocat imaginem: & quia est spirituale liberum arbitrium, ideo dicit esse imaginem.

AD ALIVD dicendum, quòd ratio superior respicit operabilia, licet per rationes iuris diuini: sed potentiæ imaginis simpliciores sunt, eo quod ordinatæ sunt tantum ad notitiam veri & boni quod Deus est, & eius in quo vt imagine sua accipitur Deus: & quia quandoque inuenitur August. dicere, quòd imago est anima secundum superiorem partem rationis, dicendum quòd large sumit tunc superiorem partem prout comprehendit potentias imaginis, & sinderesim, & etiam illam partem quæ specialiter superior vocatur pars.

Ad quæst. 1. AD ALIVD dicendum, quòd in imagine specialiter vna potentiarum debet esse cognitiua, eo quod imago appropriate conuenit Filio qui est imago Patris: nulla autem potentiarum animæ vegetabilis est cognitiua: & ideo illi nullo modo conuenit esse imaginem.

Ad quæst. 2. AD ALIVD dicendum, quòd in illa Glossa ratio ponitur pro parte superiori, quæ mens, vel spiritus dicitur: & est in ea imago in potentia, sicut in subiecto in quo imitatio distingui potest in suis potentiis.

AD ID quod quæritur, Vtrum Angelus sit ad imaginem? dicendum, quòd imago potest notare conuenientiam in interioribus tantum, vel simul in interioribus & exterioribus. Si primo modo, tunc non video quare cum Sanctis non dicatur, quòd Angelus est ad imaginem, sicut & homo: cum in eo tres potentiæ sint in vna essentia, sicut & in homine. Si autem notat vtramque conuenientiam, tunc non est ad imaginem: conuenientia autem in exterioribus est in tribus: in eo quod ab vno homine sunt omnes, sicut Pater est principium totius deitatis: & in eo quod anima est vbique in corpore suo tota, vt infra. 8. distin. continetur, sicut Deus est in mundo vbique totus, quod non conuenit Angelo. Tertia autem est in eo quod homo est vnibilis Deo, non autem Angelus.

AD ID quod quæritur de imagine recreationis, dicendum quòd est proprie loquendo secundum tres virtutes theologicas, scilicet, fidem, spem, charitatem. Spes enim in eo quod expectat indeficientiam, dicit id quod appropriate conuenit memoriæ: quia retentiua est similitudinis diuinæ vel præsentiæ: licet secundum se sit in irascibili. *Ad quæst. 3.*

AD ID quod obiicitur de Bern. respondendum quòd ipse enumerat glorificantia potius quam creantia.

AD ALIVD dicendum, quòd potentiæ imaginis sunt immediate in Deum, sed politicæ virtutes non: & ideo in illis non est imago recreationis. *Ad quæst. 4.*

ARTICVLVS XXII.

Respectu cuius obiecti siue cognoscibilis sit imago?

QVarto quæritur, Respectu cuius obiecti siue cognoscibilis dicatur imago? Et videtur, quòd respectu omnium: quia in omnibus est ita, quòd intellectus potest informari ex memoria, & voluntas ex vtroque.

2 Præterea, Hoc videtur velle Augustinus cum dicit, quòd tota memoria est in intellectu & voluntate, & è conuerso: non habent autem totalitatem istæ potentiæ nisi respectu obiectorum: ergo videtur, quòd respectu omnium obiectorum distinguatur imago.

SED CONTRA: Augustinus supra ita enumerat: Mens meminit se, diligit se: ergo videtur, quòd respectu sui tantum accipiatur. *Sed contra.*

2 Præterea, Cognoscens & cognitum habent similitudinem cum Patre & Filio: ergo tantum debet esse cognitum, quantum cognoscens: sed cum anima cognoscit inferiora, non tantum est cognitum quantum cognoscens: ergo in his non est imago.

3 Præterea, In illis non est tanta voluntas, quantus intellectus frequenter: ergo videtur, quòd in talibus obiectis non sit imago in anima.

4 Si forte dicatur, quòd hoc verum est: sed est respectu suiipsius tantum, & non respectu Dei. Contra: Quando est respectu suiipsius, ipsa anima est obiectum cognitionis, & in obiecto stat cognitio intellectus: ergo ratio stat in ipsa: ergo non ducit in Deum: sed imaginis

imaginis est ducere in Deum: ergo respectu suiipsius vt obiecti non est imago.

5 Si dicatur contra hoc, quòd est respectu Dei tantum: hoc erit contra Augustinum qui dicit: Meminit se, intelligit &c. Præterea, Cum meminit Deum & intelligit, intellectus & intellectum non proportionantur, sed distant: ergo tunc non æquat cognoscens cognitum, quod videtur esse contra rationem imaginis.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc sine præiudicio dico, quòd est respectu veri & boni quod ipsa anima est, quæ semper sibi præsens est, & nihil adeo præsens est animæ, vt dicit Augustinus, sicut ipsa sibi: & respectu veri & boni naturaliter in ea, quod est Deus: quod qualiter sit sic patere potest. Aliquis videt Herculem in vultu, & tunc determinate cognoscit Herculem, & formatur oculus eius secundum speciem Herculis. Aliquis etiam non videt Herculem in vultu, sed videt eum in speculo, vel statura sibi simillima: & tunc visio eius in sensu accipit vnum, & per illud aliud venit in rationem: & in vtroque actu videt Herculem, sed in prima visione videt certius. Ita dico, quòd anima per intellectum, memoriam, & voluntatem potest immediate ferri in Deũ: & tunc actu imitatur & formatur ad Trinitatem & vnitatem. Aliquis etiã potest conuertere se ad ipsas potentias prout sunt ex se inuicem, & æquant se: & sic iterum tendit in Creatorem, sed incipit à creatura: & si quandoque noscendo se non aduertit vt ab hoc ducatur in Deum, tunc habitualiter vel potentialiter imitatur. Respectu autem aliorum cognoscibilium non est imago, meo iudicio, sed intellectus rerum inferiorum. Quidam autem hic valde aliter dicunt, de quorum opinionibus disputare valde longum esset.

DICENDVM ergo ad primum, quòd non in omnibus intellectus informatur ex memoria: sed in quibusdam intellectus generatiuus est memoriæ, vt in acquisitis habitibus: licet è conuerso sit in innatis.

AD ALIVD dicendum, quòd tota memoria non accipitur ibi secundum multitudinem obiectorum omnium, sed penes rationes cognoscendi multas respectu duorum obiectorum tantum: & hoc videri potest: quia si respectu aliorum acciperetur, tunc mens & notitia non erunt substantia, sed duæ diuersæ.

AD ALIVD dicendum, quòd non stat cognitio in obiecto eius, sed potius actualiter vel potentialiter refertur in Deum, sicut ad exemplar.

AD ALIVD dicendum, quòd duo attenduntur in imagine, scilicet, substantilitas, & æqualitas: & secundo pulchritudo, & venustatio coloris: & quoad primum, scilicet consubstantialitatem & æqualitatem, verius est imago in anima, quando meminit, intelligit, & vult se, quam quando meminit, intelligit, & vult Deum qui non coæquatur ei. Si autem secundo modo accipiatur: quia nulla venustatio potest esse sine Deo, ideo tunc verius imitatur, quando accipitur verum & bonum quod est Deus. Et hæc ante literam dicta sufficiant.

ARTICVLVS XXIII.

Nosse vtrum intelligatur de notitia naturali, siue de notitia gratiæ?

DEinde accipiatur litera primæ partis capituli super illud [vbi in mente nostra quæ nouit Deum, vel potest nosse, &c.] Et quæratur, Vtrum intelligatur de notitia naturę secundum quòd nosse est notitiam apud se tenere, aut de notitia gratiæ? Si primo modo, tunc superflue additur hoc quod dicit, vel potest nosse: quia idem est posse nosse ex potentia habitus, quod notitiam Dei apud se tenere. Si secundo modo, tunc non videtur, quòd imago semper in anima remaneat: quia non semper est in gratia quæ facit imitari.

SOLVTIO. Dicendum, quòd vtroque modo potest intelligi: & si intelligatur de notitia naturali, tunc nosse refertur ad habitum, & posse nosse ad potentiam: quia his duobus modis distinguitur Trinitas in ista distinctione, vt supra habitum est: & sic patet, quòd licet simul sint nosse & posse nosse, non tamen semper secundum idem: quia nõ est idem nosse ex habitu, quæ est notitia seruata apud mentem, & posse nosse ex potentia sola. Si vero intelligitur de notitia gratiæ, tunc nosse refertur ad imitationem imaginis exteriorem, quæ non est ei substantialis, sed est ad bene esse, sicut color & venustatio, posse autem nosse refertur ad potentiam, & ad gratiam. Solutio.

ARTICVLVS XXIV.

Quare imago non est secundum vires inferiores?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Imago tamen illius quo nihil melius est, &c.] Quare non potest esse imago Dei secundum inferiores vires?

SOLVTIO. Hoc contingit propter simplicitatem obiecti quod est Deus, & ipsa mens. Ista enim simplicissime sunt in mente: quia per essentiam, & ideo non potest in illa nisi secundum simplicissimam sui partem. Solutio.

ARTICVLVS XXV.

Vtrum imago potest amitti?

DEinde quæritur de hoc [Etsi enim amissa Dei participatione, &c.] Contra hoc videtur esse quod dicitur in Psal. 72. In ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Et alibi: Facies eorum combustæ, vultus eorum: ergo imago potest amitti.

SOLVTIO. Dicendum, quòd imago potest attendi in substantialibus sibi, quæ sunt forma, & figura: & illa imago est in tribus potentiis, scilicet, memoria, intelligentia, & voluntate, Solutio.

voluntate, quæ amitti non possunt: quia secundum Dionys. data naturalia non amittuntur. Est autem in his secundum quòd per notitiam insertam sibi naturaliter & concreatam, conuertuntur ad verum & bonum quod Deus est, & ad verum & bonum quod mens est. Alio modo attenditur imago in pulchritudine quæ est ad bene esse: & loco illius pulchritudinis quam adducit color & deauratio & huiusmodi, est in spiritualibus participatio Dei per gratiam: & quoad hanc exteriorem potius pulchritudinis diuinæ quam distinctionis personarum in vna essentia imaginem, potest amitti imago: & sic intelliguntur auctoritates inductæ, & sic comburitur quandoque igne concupiscentiæ.

ARTICVLVS XXVI.

Vtrum partes imaginis imprimuntur à tota Trinitate, siue à distinctis personis?

DEinde quæritur de hoc quod ipse dicit [Eo enim ipso imago Dei est mens quo capax, &c.] Si enim est imago trium personarum, videtur quòd sigilletur in mente per modum quo sigillatur figura sigilli in cera: In illa autem figura caput sigillat caput, & manus manum, & thorax thoracem, & sic de aliis: ergo à simili Pater videtur sigillare memoriam, & Filius intelligentiam, & Spiritus sanctus voluntatem: ergo iam diuersa erunt opera Trinitatis in creatione imaginis, quod falsum est.

2 Præterea, Imago non videtur conuenire interioribus, sed exterioribus tantum, scilicet, in figura & compositione membrorum & quantitate: sed meminisse, intelligere, velle, intima menti sunt: ergo videtur mens potius filius Trinitatis dici quam imago: quia filius est imago in interioribus & exterioribus.

3 Præterea, Dicit Augustinus, quòd homo est imago & similitudo, habens imaginem in potentia intelligendi, & similitudinem in potentia diligendi: sed potentia diligendi est voluntas: ergo voluntas potius est de similitudine Dei quam de imagine.

4 Item, Potentia intelligendi sola intelligentia est: ergo videtur superfluere memoria, & etiam voluntas.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non est ita in creatione imaginis, sicut in impressione figuræ sigilli in cera: & hoc ideo est: quia figura quæ est in sigillo non habet caput in pede, & in manu, & aliis membris, sed habet membra distincta: sed in Trinitate increata Pater habet omnia attributa essentialia quæ conueniunt Filio, & è conuerso: & similiter de Spiritu sancto. Vnde licet memoria attribuatur Patri: tamen ipse habet & intelligentiam, & Spiritus sanctus similiter, & ideo indiuisibiliter imprimunt memoriam, & indiuisibiliter imprimunt intelligentiam, & indiuisibiliter voluntatem: licet per attributionem alicuius conuenientiæ memoria conueniat Patri, & intelligentia Filio, & voluntas Spiritui sancto.

AD ALIVD dicendum, quòd licet meminisse & intelligere & velle sint interiora Dei, & interiora animæ rationalis: tamen propter hoc quia non sunt in natura, quæ sit vnius rationis in Deo & in anima, non potest dici filius: quia pater & filius semper sunt in natura vna, vel ad minus in natura quæ secundum rationem vna est in vtroque: hoc autem non est hic: & ideo natura animæ recipit ista quasi quædam extrinseca: quia quod est in materialibus quantitas, hoc est in potestatiuis siue spiritualibus virtus: & quod est in materialibus configuratio lineationum exteriorum in figura, hoc est in potestatiuis conuenientia potentiarum ad actum & obiectum: & ideo mens imago Dei dicitur, & non filius.

AD ALIVD dicendum, quòd cùm dicitur quòd homo habet imaginem in potentia intelligendi, accipitur potentia intelligendi generaliter pro potentia ordinata ad intelligendum & pro effectu eius: ordinata autem ad intelligendum est memoria tenendo apud se notitiam, & similiter intelligentia intuendo se, vel Deum in notitia tenta apud se: cum autem ex tali notitia semper oriatur amor, effectus illarum duarum, secundum ordinem earum ad actum est voluntas. Cum autem dicitur habens similitudinem in potentia diligendi, accipitur potentia diligendi ex habitu charitatis & gratiæ: quia habitus ille colorat imaginem, vt supra dictum est. Vnde quidam Sancti dicunt, quòd homo per peccatum amisit Dei similitudinem, & recessit in regionem dissimilitudinis: sed vulneratus est in imagine: & sic patet, quòd potentia diligendi non est voluntas illa quæ est pars imaginis secundum naturam mentis.

AD VLTIMVM dicendum, quòd potentia intelligendi non est sola intelligentia: sed etiam memoria, & voluntas, vt iam dictum est.

ARTICVLVS XXVII.

Quomodo differant hæc quinque per ordinem, nosse se, intelligere se, velle se, discernere se, & cogitare se?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ecce enim mens meminit sui, intelligit se, diligit se, &c.] Videtur enim idem esse meminisse, & intelligere: si enim memoria hic sumitur pro præteritis, præsentibus, & futuris: & intelligentia est de eisdem & eodem modo, videtur idem esse intelligere & meminisse. Quod autem intelligentia sit de eisdem & eodē modo, probatur: quia intelligentia est de simplici ratione rei vel speciei: hæc autem abstrahunt ab omni differētia tēporis, & vno modo conueniunt præteritis, præsentibus, & futuris, sicut patet in specie vel in ratione hominis, quæ secundum quod est intellecta, secundum eadem rationem conuenit hominibus existētibus sub qualibet differētia temporis: ergo videtur, quòd intelligentia de eisdē sit, & eodem modo, de quibus est memoria: ergo idem est meminisse quod intelligere.

2 Item, August dicit hoc quod mens nouit se: nosse autem se est intelligere se, cum constet quod de sensibili cognitione non loquatur: ergo actus intellectus conuenit memoriæ: sed potentiæ distinguuntur per actus: ergo memoria est intelligentia.

3 Item, August. in. 10. de Trinitate ca. 12. Difficile in mente dignoscitur memoria sui, & intelligentia sui: quasi enim non sunt hæc duo, sed vnum duobus vocabulis appellatur, sicut apparet in ea re vbi valde ista coniuncta sunt, & aliud alio nullo præceditur tempore, amorque ipse non sentitur esse, cum eum non prodit indigentia, quoniam semper præsto est quod amatur. Ex hoc habentur duo, scilicet, quod ista tria semper simul sint, & quod difficile est distinguere inter ea.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum secundum August. in vltima auctoritate, quòd licet difficile sit discernere inter ista quando accipiũtur respectu eorum quæ semper præsto sunt in anima, sicut substantia mentis, & Deus: tamen distinctionem habent. Vnde secundum August. nihil aliud est nosse quam notitiam rei apud se tenere: cum ergo ex superiori constet hoc cõuenire memoriæ, patet quod memoria nouit se & Deum hac notitia. Intelligere autem se secundum August. nihil aliud est, quam se in notitia illa vel Deum intueri & videre: non enim idem est notitiam rei apud se tenere, & intueri rem cuius est species illa vel notitia: & ideo aliud est intelligere se, & aliud nosse se: voluntas autem est approbatio, vel amor procedens ab huiusmodi verbo intellectus & memoriæ: & ideo dicit August. in. 9. de Trinitate ca. 10. Verbum quod nunc insinuare intendimus, est cum amore notitia: sed tamen aliud est discernere se, & cogitare se, quam nosse se vel intelligere: quia dicit August. quod discernere se, idem est quod ab aliis rebus ostendere se differre, & hoc non semper facit anima: cogitare autem se, est quasi coagitare se, id est, conuerti super se, comparando naturam mentis ad partes & vires & passiones ipsius, & sic non semper facit mens: & sic patet differentia horum quinque, scilicet, nosse se, intelligere se, velle se, discernere se, cogitare se.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intelligentia est quidem de eisdem cum abstractione temporis de quibus est memoria, sed non eodem modo, quia memoria tantum nouit, retinendo notitiam rei secundum speciem, vel secundum substantiam, si res per seipsam præsens est in anima, sed intellectus intuetur rem in notitia quæ est species rei vel substantia ipsius si per se præsens est in anima.

AD ALIVD dicendum, quòd sicut patet, nosse se prout accipitur ab August. non est idem quod intelligere: & ideo illa obiectio non procedit.

AD VLTIMVM dicendum, quòd in veritate difficile est distinguere inter hæc tria, quæ sunt super illud quod per seipsum naturaliter est in anima: & hoc ideo, quia tunc aliquo modo semper sunt in actu: & quia intellectus semper intuetur, non videtur differre à nosse memoriæ: similiter quia amor non procedit ex indigentia rei, id est, quæ quandoque non habeatur, & tunc sit appetitus de ea: & quandoque habeatur, & tunc sit amor eius: sed quia procedit ab hoc quod sẽper naturaliter est in mente, semper procedit: & ideo non ita percipitur amor sui & Dei, sicut percipitur amor proximi vel alterius, qui quandoque est in absentia mentis, quandoque in præsentia: quia dicit August. quòd idem est appetitus rei quæsitæ, & amor habitæ: & ideo cum mens appetat se, cum quærit se non nosse, sed discernere, idem appetitus est maior rei discretæ cũ habuerit de se discretionem. Cum igitur de similibus sit idem iudicium, & cum habeat se secundum notitiam semper, & nunquam quærat se nosse, eo quod non quæritur quod habetur, semper amabit se notam: quod tamen qualiter sit, infra erit in quæstione.

ARTICVLVS XXVIII.

Vtrum memoria & intelligentia sint relatiua sicut dicitur in textu?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Memoria vero dicitur ad aliquid, & intelligentia, &c.] Hoc enim non videtur: quia relatiua sunt, quorum hoc ipsum esse quod sunt ad aliquid est, vt pater, & filius, & huiusmodi: sed memoria secundum suum esse quod importatur in nomine, non est ad aliquid: ergo videtur, quòd falsum dicat.

2 Præterea, Non potest intelligi, quòd memoria sit memorabilis memoria: quia sic nihil diceret Augustinus, cum ipse velit, quòd suis relationibus ad inuicem distinguantur ista, sicut Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: ergo memoria dicitur ad intelligentiam, & voluntatem: & è conuerso illa ad inuicem, & ad memoriam: hoc autem nullo modo videtur: quia non dicitur memoria ad conuertentiam cum intellectu: non enim ad conuertentiam dicitur, memoria intellectus memoria, & intellectus memoriæ intellectus: & similiter voluntas non dicitur ad conuertentiam cum illis duobus.

3 Præterea, Vnum relatiuorum diffinitur per alterum: vna autem istarum potentiarum per reliquam non diffinitur: ergo non sunt relatiua adinuicem.

SOLVTIO. Dicendum, quòd ista relatiua sunt non simpliciter, sed secundum quid: sunt enim quædam quæ secundum totum esse quod importatur in nomine, relatiua sunt, vt Pater, & Filius, & Dominus, & Seruus, eo quòd talia nomina à respectu imponuntur, & qualitas eorum quam cum substantia significant, respectus est: quædam autem sunt non simpliciter significantia respectum, sed cointelligitur in eis, eo quòd imposita sunt ab alio quam à respectu, quod tamen à respectu nullo modo separabile est, sicut scientia quæ non separatur à respectu ad scibile, imponitur tamen ab alio quam ab illo respectu. Similiter est de memoria, quæ ab alio quodam imponitur: sed tamen hoc à respectu ad memorabile non separatur: & similiter intelle- Solutio.

ctus

ctus ponit respectum ad intelligibile & voluntas ad volitum.

Ad aliud dicendum, quòd intelligentia refertur ad memoriam, non sub ratione intelligentiæ, sed sub ratione memorabilis, quia sic capitur à memoria: & è conuerso memoria ad intellectum sub ratione intelligibilis, & voluntas ad hæc duo sub ratione memorabilis & intelligibilis: hæc autem duo è conuerso ad voluntatem sub ratione voliti. Alij dicunt aliter, scilicet, quò d memoria secundum quòd memoria, non est ad aliquid, sed secundum quòd est parens: & similiter intellectus in eo quòd huiusmodi, non est ad aliquid, sed in eo quòd filius, vel proles: eodem modo voluntas non est ad aliquid secundum quòd voluntas, sed in eo quòd procedens ab his duobus, vt ab vno principio sui. Sed hoc nihil est: quia dicit Aug. memoriã in eo quòd memoria, esse ad aliquid: sed nõ in eo quòd vita, vel mens, vel essentia: & ideo illa solutio quæ est contra Aug. nihil videtur

Quomodo æqualia sunt, quia capiuntur à singulis omnia & tota?

ÆQualia etiam sunt non solum singula singulis, sed etiam singula omnibus: alioquin non se inuicem caperent: se autem inuicem capiunt. Capiuntur enim & à singulis singula, & à singulis omnia. Memini enim me habere memoriam, & intelligentiam, & voluntatem: & intelligo me intelligere, & velle, atque meminisse: & volo me velle, & meminisse, & intelligere. H

ARTICVLVS XXIX.

Vtrum memoria semper est in intellectu & voluntate, & intellectus in memoria & voluntate, & voluntas in memoria & intellectu?

ÆQualia etiam sunt non solum singula singulis, &c.] Hic incipit illa pars in qua tangit dictarum potentiarũ æqualitatẽ & diuiditur in duas partes, quarum prima continet earũ æqualitatẽ in se: secunda earum continet æqualitatem secundũ sui totalitatem, & incipit *ibi* [Totamque meã memoriam, &c.] In priori cap. dupliciter probat æqualitatem, scilicet, quia capiuntur à singulis omnia, & à singulis singula: sicut memoria capit intellectum per se, & capitur ab ipso per se sine coniunctione ad voluntatem: & voluntas capitur per se à memoria, & per se ab intellectu, & è conuerso: à singulis autem omnia, quia memoria capit se & intellectum & voluntatem coniunctim & simul, & similiter intellectus cum aliis duobus coniunctim, & eodem modo voluntas capit se in coniunctione ad alias duas: & hæc est sententia prioris capituli. Sed hic incidit dubium satis graue: quia secundum hoc quòd hic dicitur, memoria semper est in memoria & intellectu & voluntate: & intellectus sẽper est in memoria & voluntate: quia omnia sunt in singulis, & hoc semper, vt probat Augustinus. Probatio. Illud est in memoria, quod est præsens in memoria, & non distat: sed intellectus & voluntas non distant ab aliqua parte mentis: ergo sunt omnia in memoria & omnia in intelligentia, & omnia in voluntate.

Sed contra. Sed contra: Probat Philosophus quòd vna potentia existente in actu, alia ab actu abstrahitur: igitur memoria existente in actu, alia ab actu abstrahitur, & è conuerso: & voluntate existente in actu, aliæ duæ abstrahuntur ab actu: ergo non possunt esse simul, vt videtur.

2 Præterea, Quid est quod dicit August. quòd mens intelligit se, & hoc semper, quia semper sibi adest? Videtur enim Augustinus sibiipsi esse contrarius: quia supra habitum est, quòd in lib. 11. de Trinitate dicit, quòd ad visum tria exiguntur, scilicet, visum, & videns, & vtrumque coniungens intentio voluntatis: ergo etiam ad intelligere tria exiguntur, scilicet, intelligens, & intellectum, & vtrumque coniungens intentio voluntatis: licet autem quando intellectus intelligit se, semper adsit intellectus intellecto, & è conuerso, non tamen semper adest voluntas intelligendi: ergo non semper intelligit se.

3 Item, August. in lib. 11. de Trin. cap. 12. Itaque mens cum seipsam cognoscit, sola parens est notitiæ suæ, cognitum enim & cognitor ipsa est: erat autem sibiipsi noscibilis, etiam antequam se nosset, sed notitia sui non erat in ea cùm seipsam non nouera: igitur non semper nouit se: ergo multo fortius non semper intelligit se.

4 Item, Aut nosse se est in propria natura cognoscere se, aut scientiam demonstratiuam & naturalem de se habere, aut intueri se secundum actum: pluribus enim modis non dicimus nos nosse aliquid. Si primo modo, tunc cuiuslibet anima nouit se in propria natura secundum actum: sed nosse rem in propria natura secundum actum, perfectissima est consideratio rei: ergo quilibet omni tempore consideraret animam perfectissima consideratione, quod aperte falsum est. Si nosse se est scientiam de se habere naturalem & demonstratiuam quæ docet quid est res in se, & in passionibus, siue proprietatibus suis, tunc non est homo qui non habeat apud se totam scientiam de anima: & hoc videmus esse falsum, quia omnia labore acquirimus, &

& studio, etiam modicum de ipsa: si vero nosse se est se intueri per intellectum, tunc quilibet semper intuetur se per intellectum: & cum scire plura possimus, intelligere vero minime, nunquam possemus aliquid aliud intueri per intellectum, quod iterum falsum est: ergo videtur, quòd intellectus non semper intelligat vel videat se.

Si hoc concedatur. Contra: Omnis potentia passiua siue receptiua in actu est, quando actus est in ipsa: & tandiu est in actu, quandiu forma est in ipsa: & hoc probatur per inductionem in singulis. Intellectus autem est potentia receptiua intelligibilis: ergo in actu est, actu intelligibilis existente in ipsa: cum autem intellectus intelligit se, intelligibile est idem intelligenti: ergo sicut non abest intellectus sibiipsi, ita nec abest sibi intelligibile: ergo semper est in actu secundum hoc intelligibile: & hoc est in actu esse quod intelligere: ergo semper intelligit se.

2 Item, Arist. in 3. de anima dicit, quòd intellectus agens semper in actu est: & cum sit agens respectu alicuius intelligibilis, erit aliquod intelligibile semper terminans actionem suam: hoc autem non est nisi quod semper præsens est intellectui, & hoc est intelligibile quod est ipse intellectus: ergo intellectus possibilis semper illustratur luce intellectus agentis: & hoc facit intelligere possibilem secundum actum: ergo intellectus semper intelligit se.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd quidam Philosophus exponendo Aris. de intellectu & intelligibili dicit, quòd intellectus videt se semper, siue intelligit se semper: & dicit quod hoc idem est dicere, quod intellectus intelligit se in omni intellligibili. Sicut enim lux videtur in omni colore, eo quod color sit motiuum visus secundum actum lucidi: ita dicit, quòd intellectus videtur in omni intelligibili, quia ipse est id quod facit actu aliquid intellligibile, eo quod lux sua abstrahat vniuersale de phantasmate mouente, & sic in intelligibili secundum actum facto videtur intellectus agens. Quia vero intellectus possibilis non est potentia receptiua vnius tantum, sicut sensus particularis, sed est receptiua omnium, & componit & diuidit recepta: ideo etiam cum accipit intelligibile in se, accipit subiectum intelligibilis cum intelligibili simul, licet ipse non accipiat vt subiectum. Et radix huius Philosophi consistit in hoc quod dupliciter intellectus agens intelligitur, scilicet, vt distinctus in propria natura, & sic non in omni intelligibili intelligitur: vel vt actus & perfectio intelligibilium secundum quod intelligibilia sunt, & sic intelligitur in omni intelligibili: sicut etiam dupliciter videtur lux, scilicet, vt obiectum determinatum in se, & vt perfectio colorum, secundum quod dicit Ari. in libro. de sensu & sensato, quòd color est extremitas perspicui in corpore terminato. Eodem modo intellectus possibilis duobus modis intelligitur, scilicet, in propria natura secundum quod habet esse distinctum ab aliis intelligibilibus, & sic non semper intelligitur secundum actum: vel secundum quod intelligibile per hoc est intelligibile quod est in ipso possibili intellectu, & sic ipse in omnibus intelligibilibus intelligitur, & sic intelligit se semper. Sed ista solutio etsi satis sit conueniens ad hoc vt saluetur dictum Philosophi: tamen nullo modo satisfacit dicto Aug. qui vult, quòd sub omni intelligibili alio intellectus semper intelligit se, & alia duo: & memoria semper meminit sui, & aliorum duorum: & voluntas semper velit se, & alia duo. Vnde sine præiudicio dico secundum prædicta, quòd meminisse nihil aliud est quam notitiam rei apud se retinere. Intelligere vero nihil aliud quam notitiæ specie vel essentia notitiæ se intueri simpliciter sine consideratione sui & discretione suæ naturæ, quia hoc vocat Aug. intelligere se: & discernere se & cogitare se plus secundum eum dicunt quam intelligere se. Cum igitur intelligere se non ponat discretionem sui, sed simplicem intuitum sine discretione & cogitatione, dico quòd non ponit conuersionem intellectus ad aliquid quod sit extra ipsum ad quod sui ponat conuenientiam vel differentiam, nec aliquam proprietatem suam quæ cogitetur ei inesse vel non inesse. Hic autem intuitus perficitur duobus, scilicet, lumine intelligibili emisso, & obiecto: & intueri se nihil aliud est quam in lumine illo sibi obiici. Cum igitur lumen intellectus agentis semper splendeat super possibile, eo quod agens sit forma & actus possibilis, intellectus possibilis semper obiicitur sibi in lumine illo: & cum hoc sit intelligere se secundum Augustinum, semper intelligit se. Et idem dico de memoria & de voluntate: quia ab ipsa notitia semper vaporat amor, licet non distinctus: sicut nec ipsa notitia vel intellectus vt distincta ab aliis rebus accipiuntur.

Dicendvm ergo ad primum, quòd quandoque vna potentia abstrahit aliam ab actu, & quandoque iuuat eam vt ad actum: quandoque enim actus ordinati sunt, ita quod vna accipit ab alia super idem obiectum, & tunc vna non impedit aliam, sicut visus hominis phantasiam eiusdem hominis, & intellectum de eodem ipso: quando autem non sunt ordinatæ super idem, tunc vna fortiter existens in actu, impedit aliam ne agat: sicut cogitantes de aliquo intelligibili intellectu forti & intenso, ea quæ coram oculis sunt non aduertimus. Istæ autem tres potentiæ ordinatæ sunt super idem intelligibile vel obiectum, vt dicit August. & ideo vna non destruit, nec impedit aliam in agendo.

Ad alivd dicendum, quòd ad istud intelligere quod tantum est obiici sibi in lumine intellectus agentis, non exigitur voluntas nisi naturaliter consequens, & non secundum actum: sed ad illud quod est discernere vnum intelligibilium ab alio, vel in propria natura, & partibus & differentiis considerare, ad hoc exigitur actualis voluntas vtrumque coniungens.

Ad alivd dicendum, quòd illa auctoritas loquitur de memoria inquisitiua, quando inquirit se in comparatione ad aliam & discernit

& discernit se: quia illa inquiritur, & ante hoc non habebatur: & hoc patet inspicienti originale: quia de inquisitione ibi loquitur, quando mens quærit se & inuenit se.

Ad aliud dicendum, quòd nosse se est notitiam apud se habere, vel per speciem vel per præsentiam, & intelligere se est sibi obiici in notitia illa & luce intellectus agentis: & diuisio quam ponit ratio illa, tenet in discretiua scientia, & non in ista quæ secundum naturam talis est, vt diximus. Ea autem quæ obiciuntur in contrarium concedimus hoc modo, quòd secundum actum est intellectus ad seipsum, non quòd semper conuertatur super se discernendo, sed quòd semper obiiciatur sibi in lumine prædicto.

Quomodo tota illa tria memoria capiat?

Totamque meam memoriam, & intelligentiam, & voluntatem simul memini. Quod enim memoriæ meæ non memini, illud non est in memoria mea: nihil autem tam in memoria est, quam ipsa memoria: totam ergo memini. Item quicquid intelligo, intelligere me scio: & scio me velle quicquid volo: quicquid autem scio memini. Totam ergo intelligentiam, totamque voluntatem meam memini. I

Quomodo illa tria tota capiat intelligentia?

Similiter cum hæc tria intelligo, tota simul intelligo: neque enim quicquam intelligibilium est, quod non intelligam nisi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium non intelligo, consequenter etiam nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium memini & volo, consequenter intelligo. K

Quomodo illa tota capiat voluntas?

Voluntas etiam mea totam intelligentiam totamque meam memoriam capit, dum vtor toto eo quod intelligo & memini. Cum itaque inuicem à singulis & omnia & tota capiantur, æqualia sunt tota singula totis singulis, & tota singula simul omnibus totis: & hæc tria vnum, vna vita, vna mens, vna essentia. Ecce illius summæ vnitatis atque Trinitatis, vbi vna est essentia & tres personæ, imago est humana mens, licet impar. Mens autem hic pro animo ipso accipitur, vbi est illa imago Trinitatis. Proprie vero mens dicitur (vt ait Augustinus) non ipsa anima sed quod in ea est excellentius: qualiter sæpe accipitur. Illud etiam sciendum est, quòd memoria non solum est absentium & præteritorum, sed etiam præsentium, vt ait August. in 14. lib. de Trin. alioquin non se caperet. L (Lib. 15. de Trinit. c. 8.) (Cap. 11.)

ARTICVLVS XXX.

Ostendit æqualitatem istarum potentiarum, memoriæ, voluntatis, & intellectus?

Totamque meam memoriam, &c.] Hic incipit secundum istius partis in quo probat æqualitatem istarum potentiarum secundum sui totalitatem: & primum de memoria, & ratiocinatur sic: Quicquid est in memoria memini: tota memoria est in memoria: ergo totam memini.

2 Item, Quidquid intelligo scio, & quicquid scio memini, quia notitiam eius apud me teneo, & hoc est meminisse: ergo quicquid intelligo memini, & quicquid volo memini: ergo hæc tria tota sunt in memoria,

Consequenter hæc tria tota probat esse in intellectu, ibi [Similiter cum hæc tria intelligo] Et ratio sua est talis: supponatur quod quicquid ignoro, nec memini, nec volo: quia illius notitiam apud me non habeo: ergo non memini: & non est vo-

luntas eius cuius notitia non est apud me: ergo eius quod ignoratur, non est voluntas. Hoc habito proceditur sic: Quicquid intelligibilium memini & volo, hoc obiicitur mihi in notitia mea: & obiici mihi in notitia mea nihil aliud est quam intelligere: ergo quicquid intelligibilium memini & volo, hæc omnia intelligo: sed omnia memini & volo intelligibilia quæ sunt in notitia mea: ergo omnia intelligo: ergo memoria secundum omnia memorabilia, & voluntas secundum omnia volita est in intellectu meo.

Consequenter probat, quòd voluntas claudit totam memoriam & intelligentiam sic: Quocumque vtor toto, totum clauditur in voluntate per diffinitionem eius quod est vti supra positam quæ est, Vti est aliquid in facultatem voluntatis assumere: sed omnibus intelligibilibus & memorabilibus vtor: ergo omnia intelligibilia & memorabilia volo: ergo tota memorabilia & intelligibilia clauduntur in voluntate.

Ex hoc vlterius in eodem ca. concluditur, quod hæc tria sunt æqualia & vnum secundum vitam, & mentem, & essentiam: & distinguendo tangit, qualiter mens accipitur: & vltra ostenditur, qualiter memoria hic accipiatur secundum quod est pars imaginis. Et hæc est sententia istius literæ.

ARTICVLVS XXXI.

Vtrum ista tria: memoria, intelligentia, voluntas, possunt dici tota?

Sed incidit dubium ex hoc quod ipse dicit ista tota & æqualia: cum enim ista simplicia sint, ita quòd non habeant partem & partem, videntur non habere totalitatem: ergo male dicit tota.

2 Præterea, Detur quòd ista sint partes mentis: suppositio autem est quod totum parte sua maius est: ergo videtur, quòd sola memoria non sit tanta, quanta intelligentia & voluntas simul, quòd iam probauit in litera.

3 Eadem obiecto est de æqualitate: quia æqualitas est idem in quantitate, vt dicit Philosophus: & ista non habent quantitatem.

Solutio. Dicendum ad hoc, quòd est totum potestatiuum, & totum in quantitate. Totũ potestatiuum habet partes potestatiuas, & tale totum est anima ad partes suas, quæ sunt potentiæ: & tale totum est etiam vna potentia respectu eorum in quæ potest vt in obiecta: & ideo dicimus, tota virtus Herculis potest in 60. aut diuidi in 30. & tertia est in 20. & sic de aliis: & sic istæ potentiæ dicuntur totum potestatiuum respectu suorum obiectorum, & partes respectu animæ.

Ad aliud dicendum, quòd illa suppositio est intellecta de quantitate dimensionis, & ideo in geometria est posita: in potestatiuis autem sæpe vna pars maior est quam multæ: sed non maior quam totum: in potestatiuis enim semper quod potest inferior, potest & superior & plus: & ideo non conuertitur: & ideo tantum potest vna istarũ, scilicet, imaginem constituentium, quantum aliæ duæ respectu obiectorum, eo quod in illis sunt æquales, & vna vni, & vna duabus, & vna omnibus tribus: sed verum est quod vna non potest tot modis in obiecta illa, sicut duæ vel tres: quia duæ possunt duobus modis, & tres possunt tribus modis in ea.

Ad id quod obiicitur de æqualitate, patet solutio: quia habent quantitatem virtutis, licet non habeant quantitatem dimensionis.

ARTICVLVS XXXII.

Vtrum verum est quod dicit Magister, Quicquid memini & intelligo, hoc volo & vtrum mala quæ intelligimus, volumus?

Sed adhuc vlterius quæritur de hoc quod dicit [Quicquid memini & intelligo, hoc hoc etiam volo, &c.] Hoc enim expresse accipitur in hoc quod dicit, quòd voluntas mea totam intelligentiam meam & memoriam capit. Hoc enim videtur falsum: quia mala intelligimus & meminimus: quæ tamen non volumus.

2 Si forte velit quis dicere, vt quidam dicunt, quòd hoc intelligitur, sicut hic determinare videtur August. dum scilicet vtor toto eo quod intelligo & memini: hoc nihil est: quia sic nihil probat: quia secundum hoc voluntas non erit æqualis aliis nisi secundum quid, scilicet, in vtilibus quæ dilectione vsus diliguntur.

3 Propterea quidam aliter dixerunt, quòd intelligitur de his quæ semper sunt in intellectu per se, sicut quæ habent proprias species in quibus cognoscuntur: malum autem non habet speciem, sed potius priuationem speciei, modi, & ordinis: & ideo non tenet obiectio de malis. Contra hoc est quod dicit August. in 9. de Trinit. cap. 10. vbi loquitur de ista eadem obiectione facta, & dicit sic: Veruntamen cum & illa quæ odimus recte displicent, recteque improbantur, approbatur eorum improbatio, & placet, & hoc verbum est: ergo videtur quòd hæc æqualitas etiam tenet in notitia vitiorum.

4 Item, August. ibidem. Neque notitia vitiorum nobis displicet, sed ipsa vitia. Nam placet mihi quod noui & diffinio quid sit intemperantia, & hoc est verbum eius. Ex hoc habetur idem.

5 Propter hoc sunt alij qui dicunt quòd ista æqualitas non accipitur penes rationes eorum quorum meminimus & quæ intelligimus & volumus: quia multa secundum rationẽ mali intelligimus, sed tamen non volumus: sed accipitur penes actus istarum potentiarum super obiecta: volumus enim meminisse malorum & intelligere mala: & hoc videtur accipi ab August. in auctoritatibus inductis. Sed contra hoc est quod August. in eodem lib. cap. 11. aliquantulum postea dicit sic: Melior est imaginatio corporis in animo quam illa species corporis, inquantum

hæc

hæc in meliori natura est, id est, in substantia vitali sicuti animus est. Et ex hoc accipitur, quòd in notitia inferiorum non est æqualitas: quia melior est notitia quam res nota: & ita cum æqualitas exigatur ad imaginationem, non erit imago in notitia talium.

6 Item, August. ibidem cap. 11. Cum Deum nouimus quamuis meliores efficiamur quam eramus antequam nossemus, maximeque cum eadem notitia etiam placita digneque amata etiam verbum est, fitque aliqua Dei similitudo illa notitia: tamen inferior est, quia in inferiori natura est. Creatura quippe animus, Creator autem Deus. Ex hoc accipitur, quòd nec æqualitas ista est in memoria & intellectu & voluntate Dei: quod tamen videtur esse contra supra determinata.

7 Item, August. ibidem. ca. 11. Cum se mens ipsa nouit atque approbat, sic est eadem notitia verbum eius, vt ei sit par omnino & æquale, atque identidem: quia neque inferioris essentiæ notitia est, sicut corporis: neque superioris, sicut Dei. Et cum habeat notitia similitudinem ad eam rem quam nouit, hoc est, cuius notitia est, hæc habet perfectam & æqualem, qua mens ipsa qua nouit est nota. Ideoque & imago & verbum est, quia de illa exprimitur, cũ cognoscendo eidem coæquatur, & est gignenti æquale quod genitum est. Ex hoc expresse habetur, quod ista æqualitas non attenditur nisi in notitia & memoria & voluntate, qua nouit se, & intelligit se, & vult se, & quod imago etiam non est nisi ista consideratione.

8 Item, August. in eodem ca. 10. Verbum quod insinuare intendimus, est cnm amore notitia: cum ergo nulla notitia necessario secum habeat amorem nisi cum se mens nouit, hæc æqualitas tantum attenditur, quando mens nouit seipsam.

9 Præterea, Non omnis amor sufficit ad rationem imaginis, sed oportet æqualem esse notitiæ: hoc autem non est nisi in notitia mentis à seipsa: ergo non debet accipi respectu cognoscibilium aliorum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd imaginem duo perficiunt, scilicet, actus imitandi exemplar, & æqualitas: & quoad actum imitandi magis est imago in notitia veri & boni quod Deus est, quam in notitia veri & boni quod mens est: quia in illius notitia actu intellectus coniungitur, in isto autem non habet Deum nisi sicut in speculo. Si vero attendatur æqualitas imaginis quæ hic principaliter probatur, tunc secundum August. oportet dicere, quòd adhuc duobus modis potest attendendi: aut enim æqualitas accipitur penes actus egredientes à potentiis super obiecta tantum, aut penes obiectum & potentiam. Si primo modo, tunc est æqualitas in cognitione Dei & sui: quia quantum de Deo vel de se cognoscit ista cognitione, tantum amat: & quantum amat, tantum cognoscit illa cognitione in ratione naturali de qua loquimur. Si autẽ attendatur æqualitas penes obiecta & potentias, tunc non erit nisi in cognoscibili quod est mens ipsa, vt dicit August.

AD ID quod primo obiicitur, bene videtur mihi, quòd solutio illa non potest stare: quia non concordat verbis August. Et quod dicit Magister, Dum vtor toto eo, &c. dicendum, quod accipit vsum secundum diffinitionem Victorini pro actu potentiæ cuiuscumque, secundum quod dicimus, quòd vti est agere alicuius potentiæ: & est sensus: Dum vtor, &c. id est, dum actu voluntatis conuertor super omnia memorabilia & intelligibilia.

AD ID autem quod obiicitur de alia solutione, dicimus quòd illa solutio non est secundum mentem, Augustinis, sicut probatum est.

AD ALIVD dicendum, quòd August. non vult, quòd in talibus cognoscibilibus sit ratio imaginis: sed potius quod in omni cognitione est aliquo modo notitia amata, licet non sufficiat illa notitia, & ille amor ad rationem imaginis, eo quod deficiat æqualitas.

AD ALIA omnia patet solutio per distinctionem positam in principio solutionis.

Ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum & vna essentia, quæritur.

HIc attendendum est diligenter, ex quo sensu accipiendum sit quod supra dixit, illa tria, scilicet, memoriam, intelligentiam, voluntatem esse vnum, vnam mentem, vnam essentiam: quod vtique non videtur esse verum iuxta proprietatem sermonis. Mens enim, id est, spiritus rationalis, essentia est spiritualis & incorporea. Illa vero tria naturales proprietates seu vires ipsius mentis, & à se inuicem differunt: quia memoria non est intelligentia, vel voluntas: nec intelligentia voluntas, siue amor. M

Quod

Quod etiam ad se inuicem dicuntur relatiue.

N Cap. 2. & 3. ET hæc tria etiam ad seipsa referuntur: vt ait August. in 9. lib. de Trin. Mens enim amare seipsam, vel meminisse non potest, nisi etiam nouerit se. Nam quomodo amat, vel meminit, quod nescit? Miro itaque modo tria ista inseparabilia sunt à seipsis: & tamen eorum singulum & simul omnia vna essentia est, cum & relatiue dicantur ad inuicem.

Hic aperitur quod supra quærebatur, scilicet, quomodo hæc tria dicantur vnum.

O SEd iam videndum est quomodo hæc tria dicantur vna substantia. Ideo quia scilicet in ipsa anima vel mente substantialiter existunt, non sicut accidentia in subiectis, quæ possunt adesse vel abesse. Vnde Cap. 4. Augustinus in 9. lib. de Trin. ait: Admonemur si vtcumque videre possumus, hæc in anima existere substantialiter: non tanquam in subiecto, vt color in corpore: quia etsi relatiue dicuntur ad inuicem, singula tamen substantialiter sunt in substantia sua. Ecce ex quo sensu illa tria dicantur Cap. 20. esse vnum, vel vna substantia. Quæ tria vt Augustinus ait in 15. lib. de Trin. in mente naturaliter diuinitus instituta quisquis viuaciter perspicit, & quam magnum sit in ea: vnde potest etiam sempiterna immutabilisque natura recoli, conspici, concupisci: reminiscitur enim per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem: profecto reperit illius summæ Trinitatis imaginem.

Quid in illa similitudine est dissimitudo.

P VEruntamen caueat, ne hanc imaginem ab eadem Trinitate factam, ita ei comparet, vt omnino existimet similem: sed potius in qualicumque ista similitudine magnam quoque dissimilitudinem cernat.

Prima dissimilitudo.

Q QVod breuiter ostendi potest. Homo vnus per ista tria meminit, intelligit, diligit, qui nec memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, sed hæc habet. Vnus ergo homo est, qui habet hæc tria: non tamē ipse est hæc tria. In illius vero summa simplicitate naturæ quæ Deus est, quamuis vnus sit Deus, tamen tres personæ sunt, Pater, & Filius, & Spiritus S. & hæ tres personæ sunt vnus Deus. Aliud est itaque Trinitas res ipsa, aliud imago Trinitatis in re alia: propter quam imaginem etiam illud in quo sunt hæc tria, imago dicitur, scilicet, homo: sicut imago dicitur & tabula, & pictura quæ est in ea: sed tabula nomine imaginis appellatur propter picturam quæ est in ea.

Altera

Altera dissimilitudo.

RVrsus ista imago quæ est homo habens illa tria, vna persona est: illa vero Trinitas non vna persona est, sed tres personæ, Pater Filij, & Filius Patris, & Spiritus Patris & Filij. Itaque in ista imagine Trinitatis non hæc tria vnus homo, sed vnius hominis sunt. In illa vero summa Trinitate cuius hæc imago est, non vnius Dei sunt illa tria, sed vnus Deus: & tres sunt illæ personæ, non vna persona. Illa enim tria non homo sunt, sed hominis sunt, vel in homine sunt. Sed nunquid possumus dicere Trinitatem sic esse in Deo, vt aliquid Dei sit, nec ipsa sit Deus? Absit vt hoc credamus. Dicamus ergo in mente nostra imaginem Trinitatis, sed exiguam, & qualemcunque esse: quia summæ Trinitatis ita gerit similitudinem, vt ex maxima parte sit dissimilis. Sciendum vero est, quòd hæc Trinitas mentis (vt ait Augustinus in 14. lib. de Trin.) non propterea tantum imago Dei est, quia sui meminerit mens, & intelligit, ac diligit se: sed quia potest etiam meminisse, & intelligere, & amare illum à quo facta est. R Cap. 14.

DIVISIO TEXTVS.

HIc attendendum diligenter, &c.] In hac parte determinat Magister dubitabilia exorta ex determinatione præcedenti. Et habet duas partes principales, in quarum prima format obiectionem contra determinata, & in secunda adhibet solutionem *ibi* [Sed iam videndum est quomodo hæc tria, &c.] formatur autem obiectio duobus modis, scilicet, ex dicto August. qui dixit, quod sint essentia animæ: cum tamen sint proprietates: & hoc in priori ca. & ex dicto August. quo dicit, quod miro modo sunt inseparabilia, cum referantur ad se inuicem *ibi* [Et hæc tria etiam ad seipsa referuntur, &c.] Per hanc diuisionem patet sententia literæ.

ARTICVLVS XXXIII.

An anima secundum substantiam sit composita?

HIc incidit quæstio, Vtrum anima sit suæ potentiæ? Et quia hæc quæstio conuenienter secundum intellectum determinari non potest, nisi prius sciatur, an ipsa anima in sua substantia sit composita: ideo prius oportet quærere, An ipsa anima sit composita? Et habito hoc quod est composita, consequenter det ærminandum est, qualiter suæ potentiæ se habent ad eam.

VIDETVR circa primum, quòd anima sit simplex. Omne compositum in esse est hoc aliquid in natura: anima non est hoc aliquid in natura: ergo ipsa non est composita. Probatio primæ & secundæ scribitur in secundo de anima, vbi Philosophus dicit sic: Dicamus igitur esse quoddam genus eorum quæ sunt substantia: huius autem aliud quidem sicut materia, quæ secundum se non est hoc aliquid: alterum autem formam & speciem, secundum quam dicitur iam hoc aliquid: & tertium quod est ex his, quod est hoc aliquid. Et infra concludit secundam, dicens quòd anima est actus primus corporis physici, potentia vitam habentis: ergo cum species & actus non sit hoc aliquid, anima non est substantia composita.

2 Item, Omnis substantia composita secundum partes essentiales, est perfecta in seipsa: nulla substaniia perfecta in seipsa, est species & forma alterius: ergo nulla substantia composita potest esse species & forma alterius. Probatur autem prima ex eo quòd compositio per essentiam non est nisi vt perficiatur res in esse proprio in seipsa. Secunda autem probatur ex eo quòd habens esse in seipso non quærit aliud in quo sit. Inde obiicitur vlterius à destructione consequentis: Anima est species & forma alterius, quia corporis physici potentia vitam habentis; ergo anima non est composita in seipsa.

3 Item, Omne compositum essentialiter, primas partes habet substantiæ: sed primæ partes substantiæ sunt materia & forma: ergo omne compositum in esse suo, compositum est ex materia & forma: sed anima non est composita ex materia & forma: ergo non est composita. Prima probatur ex auctoritate superius inducta, in qua dicit Philosophus, quòd substantia est quoddam genus, cuius hoc quidem potentia est, hoc autem est species & actus: ergo quæcumque in genere substantiæ composita sunt, composita sunt ex potentia & actu. Secunda probatur in primo de anima vbi dicit Philosophus, quòd intellectus non habet antiquius se aliquid, ex quo sit, sicut ex materia.

4 Item, August. in lib. de spiritu & anima: Anima simplex substantia est, & est quicquid

quid habet.

5 Item, Damasc. Anima non habet alium præter se intellectum: quicquid autem est id quod habet, simplex est: ergo anima est simplex. Et quia alibi de hoc plura posuimus, ista hic sufficiant.

2. par. sum. theo. q. 70. *Sed contra.*

Sed contra: Secundum Philosophum dupliciter est aliquid corruptibile, scilicet, quia est ex contrariis: vel quia delatum est per esse super compositum ex contrariis, siue coniunctum illi essentialiter, & illud corrumpitur per accidens: anima autem sic delata est super compositum ex contrariis: ergo est corruptibilis: ergo composita: nihil enim simplicium corrumpitur.

2 Item, Omne quod mouet aliud, est ens in se perfectum: anima autem mouet corpus: ergo anima est ens in se perfectum. Probatio primæ est, quòd omne quod mouet, agit: nihil autem agit nisi quod actu est perfectum. Secunda autem patet per hoc quòd anima rationalis comparatur ad corpus, sicut nauta ad nauem.

3 Item, Forma simplex non habet esse nisi in materia in qua est, vel in ratione: si igitur anima forma simplex sit, non habebit esse nisi in materia in qua est, vel in ratione. Contra: Destruatur corpus: ergo tunc non erit anima nisi in ratione: & hoc est error.

4 Item, Omne quod est hoc & hoc, compositum est in essentia: anima est hoc & hoc: ergo est composita in essentia. Prima per se patet. Secunda scribitur in tertio de anima ex consequenti: quia in anima est intellectus quo est omnia fieri, & intellectus quo est omnia facere: & hoc est agere, & pati: & cum omne agere sit ab actu, & pati à potentia: erit ipsa composita ex actu & potentia, vt videtur.

5 Præterea, Compositio prima est ex actu & potentia, compositio autem secunda est ex subiecto & accidente: ergo vbi est compositio secunda, de necessitate præponitur prima: sed in anima est compositio secunda, quia scientias & virtutes ponunt omnes esse in anima: ergo in ipsa est compositio prima, quæ est in essentia. Si forte dicatur, quòd istæ duæ compositiones non sunt ordinatæ vt causa & causatum. Contra: Substare, & perfici, & suscipere actus, materiæ sunt & proprietates substantiales: ergo in quocunque inueniũtur, in illo est materia, vel aliud quod est vt materia: sed in omni composito compositione secunda inueniuntur: ergo inueniuntur gratia compositionis primæ: & sic prima compositio est causa secundæ. Hoc idem accipitur à diffinitione formæ accidentalis, de qua dicitur, quòd est compositioni contingens. Item, quòd contingit eidem inesse, & non inesse, præter hoc quòd sit pars esse eius.

6 Item, Boët. in 1. de Trin. Forma simplex nulli subiectum esse patet. Et alia multa de hoc adduci possunt, quæ alibi à nobis tradita inueniuntur.

Solutio.

Solutio. Consentio in hanc partem, quòd anima essentialiter sit composita, sed non ex materia & forma: & hoc ideo, quia Philosophus in nono primæ Philosophiæ dicit, quòd materia cognoscitur per potentiam ad motum, & mutationem: ad motum, sicut in cælo: ad mutationem, sicut in generabilibus & corruptibilibus, secundum quòd etiam diffinitur materia in 1. de genera. & corru. quòd ile quidem est per se, & primo subiectum generationis & corruptionis, per cõsequens autem & aliorum. In anima autem huiusmodi potentia non inuenitur: & ideo Boët. in fine lib. de duabus naturis in vna persona Christi dicit spiritualia non habere materiam. Sed Doctores dicunt, quòd est composita ex quod est, & quo est: & tunc quod est differt à materia, sicut suppositum differt à potentia ad formam cui supponitur. Id enim quod est, est hoc aliquid quod prædicabile est de eo quod est: quo est autem non inuenitur positum ab Auctore: sed Boët. ponit esse: & hoc est essentia secundum actum quem habet in ipso quod est, id est, in hoc aliquid, vel in isto supposito: vnde in talibus indiuiduatio ipsius esse est à proprietatibus quæ consequuntur ipsum quod est, secundum quòd est hoc aliquid demonstratiuum ad intellectum ad hic & nunc. Ex his dico animam esse compositam, & Angelum similiter. Vnde quo est differt à forma: quia forma separabilis est, & est forma partis quæ est materia: sed quo est siue esse non separatur ab eo quod est, & est forma totius, quæ totum esse dicit ipsius quod est per modum esse formalis, & sicut esse speciei in hoc indiuiduo, secundum quòd Boët. dicit, quòd species est totum esse indiuiduorum: quia quicquid est post ipsam speciem, est de indiuiduantibus: & hoc modo dico animam esse substantiam compositam.

Ad primum ergo dicendum, quòd hæc propositio, Quicquid est cõpositum &c. intelligitur de his quæ tantum sunt substantiæ compositæ, & non etiam formæ: sed anima rationalis est substantia & forma propter duplicem comparationem sui ad corpus, ad quod comparatur vt actus & forma, & sicut motor: & ideo etiam Philosophus non diffinit eã ibi nisi sicut est forma siue species, non sicut est motor: & ideo dicit eam esse actum: non autem tantum est actus, sicut ipsemet infra probat, sed etiam motor, sicut nauta nauis, qui est in seipso quoddam ens & separabilis à naui.

Ad aliud dicendum, quòd nulla substantia omnino perfecta in seipsa est species: sed anima secundum vnam sui considerationem est species, qua scilicet esse confert huiusmodi corpori potentia vitam habenti: sed alio modo est substantia, scilicet vt est motor: & ideo separabilis est ab ipso: & hoc patet ex hoc quod quicquid ita est perfectio alicuius quod nec secundum se nec secundum partes est actus commixtus ei, illud est separabile ab ipso: sed anima rationalis non est alicuius corporis actus, vt dicit Philosophus: ergo ipsa est separabilis ab ipso.

Ad aliud dicendum, quòd primæ partes substantiæ diuersificantur secundum diuersitatem

diuersitatem substantiarum : corruptibiles enim substātiæ cum incorruptibilibus (vt dicit Philosophus) non habent eiusdem rationis potentiā. Similiter non sunt eiusdē generis spirituales & corporales. Et ideo nō oportet quòd principia sint eiusdem generis: sed in incorruptibilibus accipitur forma ab intellectu speciei secundum esse, & id quod est substans illi in quo ipsa forma substantificatur, accipitur per intellectum eius quod est suppositi: sicut dicit Philosophus in 2. de cælo & mundo: Cum dico, cælum, dico formam : cum dico, hoc cælum, dico materiam. Sed in spiritualibus adhuc minus est de ratione materiæ: & ideo accipitur per demonstrationem, cum dicitur, hæc anima, vel hic Angelus : sed hoc est id quod est res. Et si dicatur, quod dicit Philosophus quod idem in numero est idem in materia: dicendum, quod accipitur materia pro proprietate materiæ quæ est diuidere & indiuiduare formam secundum esse quod habet in hoc subiecto.

Ad aliud dicendum, quòd anima simplex est quadam simplicitate, scilicet, quod adest cuilibet potentiæ suæ per essentiam & substantiam, quod non posset esse si diuisiue distarent illę potentiæ inter se.

Ad aliud dicendum, quòd Damasc. accipit præter vel extra contra quosdam qui dicebant intellectum non esse partem animæ, sed illustrationem intelligentiæ supra ipsam: & non intendit quòd intellectus proprie loquendo sit pars eius.

Alias rationes in oppositū adductas concedimus, præter hoc solum quod non dicimus quod sit ex materia & forma. Intellectus enim quo est omnia fieri non est materia, vel ex materia: licet aliquam habeat potentiam materialem, & hæc vocatur à quibusdam Philosophis materia.

ARTICVLVS XXXIV.

An anima sit suæ potentiæ?

Deinde quæritur, Vtrum anima sit suæ potentiæ? Videtur autem quod non. Nihil est id quod habet nisi Deus: anima non est Deus: ergo non est id quod habet : sed habet potentias : ergo ipsa non est potentiæ suæ.

2 Item, In omni eo quod est citra primum, differunt posse & esse plusquam quod est & esse. Probatio. Posse est in genere qualitatis, & esse in substantia : quod est autem & esse vtrumque est in substantia: si igitur in anima differunt quod est & quo est siue esse, multo fortius differunt in ea esse & posse.

3 Item, Si per essentiam idem est intellectus animæ & voluntas animæ : & quæcumque vni & eidem sunt eadem, ipsa sunt eadem: tunc intellectus erit voluntas.

Sed contra hoc est quod August. hoc dicit, quòd sunt vna vita, vna mens, & vna essentia.

2 Item, August in lib. de spiritu & anima. Deus est omnia sua: & anima est quædam sua: habet naturalia, vt intellectum, memoriam, & huiusmodi, & est omnia illa: habet & accidentalia, & non est illa. Et multa alia sunt in lib. illo de hoc.

3 Item, Bern. super Cantica serm. 11. In anima tria intueor: memoriam, intelligentiam, & voluntatem : & hæc tria ipsam esse animam.

Solutio. Solutio. Dicendum, quod in veritate vires animæ proprietates sunt, sicut dicit Magister, & vno modo substantiales sunt, alio modo consequentes esse. Si enim anima consideretur in suo esse secundum quod est quædam spiritualis substantia, sic consequentes sunt esse, & principiantur ab ipso esse, & quod est, sicut ab ipso esse intellectus agens, & ab ipso quod est intellectus possibilis, & huiusmodi. Si autem anima consideretur, vt substantia agens in exteriora & in corpus, sic anima accipitur, vt totum potestatiuum, cuius potestas completur in suis potentiis: & tunc potestas sua completa composita est ex particularibus potestatibus potetiarum, & sic sunt substantiales ei sine quibus non completur in perfectione sui posse.

Dicendum ergo ad primum, quòd anima non essentialiter est quicquid habet: sed cum dicitur, anima est potentia sua, est prædicatio totius potestatiui de parte substantiali potestatis suæ, cui secundum rationem completam adest vel incompletam : secundum incompletum enim est posse in inferioribus, secundum completum autem in superioribus : quia superior pars totius potestatiui semper ponit posse partis inferioris: & quia istæ sunt de superioribus, scilicet, potentiæ imaginis, ideo magis conuenit prædicatio de illis : sed tamen adhuc aliquantulum est impropria.

Ad aliud dicendum, quòd illa tria sunt anima secundum prædicationem totius de partibus potestatiuis simul acceptis, sed non per essentiam. Et vt hoc melius intelligatur, dicendum quòd aliud est essentiale, & aliud substantiale, & accidentale accidens. Essentiale est quod est pars essentiæ, in qua res simpliciter est in primæ cōpositione: sicut sunt corpus & anima essentialia homini, & quod est & quo est animæ. Substantiale autem est quod confert esse ex quadam compotione composito, & impossibile est deesse rei, vt ratio, & intellectus, & talia quæ sunt partes complentes posse animæ secundum quod est motor corporis, & quæ complent esse corporis, secundum quod motum ab anima. Vnde dicit Philosophus, quòd sicut anima est perfectio totius, ita partes animæ sunt partium perfectiones, & ideo sunt substantiales, id est, complentes substantiam animæ secundum quod ipsa est substantia corporis quod mouet, non in se tantum, sed etiam in partibus: vel secundum se, vt ratio est de substantia posse sui secundum se, sensus autem secundum partem potestatis quam influit corpori in quo est. Accidentale autem est quod aduenit post completum esse, & non confert esse composito, cum sit possibile compositum esse sine illo. Licet autem supra in obiectione dictum sit, quòd naturalis potentia

tia est in genere qualitatis: dicendum tamen, quòd naturaliter potentia duobus modis consideratur, scilicet, prout ipsa est ad actum & consequens esse compositi, siue principium agendi in quo est: & sic est in genere qualitatis. Potest etiam considerari prout refertur ad constituendum posse substantiæ quæ forma & motor est in eo quod non tantum est perfectio totius, sed etiam partium secundum partes suas: & sic ipsa est ante esse & substantialia: sicut est ex parte alia videre in corpore, in quo sunt commixtio, complexio, compositio, distinctio, organizatio: quæ licet sint proprietates corporis, tamen secundũ quod faciunt materiam animæ qua moueri & perfici possunt, sunt ante esse: secundum autem quod sunt ad operationes sequentes in quibus potentiæ animæ operantur, sunt post esse. Et ita patet, quòd licet secundum modum prædicandi sint in qualitate huiusmodi potentiæ animæ: tamen inquantum omnes complent hoc totum quod est anima perfecta in posse ad perficiendum corpus & mouendum in toto & in partibus, sic sunt de ipsa substantia. Et hoc trahitur ex secundo de anima vbi dicit Philosophus sic: Considerare autẽ in partibus oportet quod dictum est, scilicet, quod anima est perfectio physici corporis potentia vitam habentis, si enim esset oculus animal, anima esset vtique ipsius visus, hoc est, substantia oculi secundum rationem, oculus autem est materia: quo deficiente non est quidem oculus nisi æquiuoce, sicut lapideus, vel depictus. Oportet igitur accipere quæ est in parte, in toto viuente corpore similitudinem, ita quod sicut se habet pars ad partem, sic & totus sensus ad totum corpus quod est sensitiuum secundum quod huiusmodi.

Hic notandum quod mens dicitur quatuor modis, scil. memoria quandoque: sicut Aug. dicit, quòd mens meminit sui: quandoque dicitur intellectus rem examinans, & ita accipitur à Ioan. Dam. & sic dicitur à metior metiris, quia metiendo rationes rei, examinat rem: & quandoque dicitur superior pars rationalis animæ, in qua sunt tres vires animæ imaginis: quandoque dicitur tota rationalis anima, vel intellectualis natura, sicut beatus Dionysius sæpe vocat Angelos diuinas mentes.

DIVISIO TEXTVS.

VEruntamen caueat ne hanc, &c.] Hic incipit tertia pars istius partis quæ est de imagine prima: & hic assignat Magister differentiam inter imaginem, & exemplar: & ponit super hoc tria parua capitula, in quorum primo dicit, quòd in pluribus dissimilitudo est imaginis creatæ ad increatam quam conuenientia. In secunda tangit quandam similitudinem, scilicet, quod homo habet hæc tria, & non est hæc tria: habet autem in parte sui, & ideo illa pars dicitur imago, & homo totus gratia illius partis, sicut tabula dicitur imago gratia picturæ: & hæc incipit *ibi* [Quod breuiter ostendi potest] In tertia aliam dissimilitudinem ostendit: quia illa tria in imagine in vna persona sunt: sed in exemplari sunt tres personæ vnus Deus, & non vnius Dei: & hæc incipit *ibi* [Rursus, &c.

ARTICVLVS XXXVII.

Quare non conceditur quod tres personæ sint vnius Dei, sicut conceditur quod sunt vnius substantiæ vel essentiæ?

DVbium incidit, Quare non conceditur hic quòd tres personæ sint vnius Dei, sicut conceditur quòd sint vnius essentiæ vel substantiæ?

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd obliqui notant diuersitatem vel in modo terminorum, vel in re. Sed cum dicitur Deus, hoc nomen, Deus, quasi contracte significat, & sic habet modum suppositi, propter quod etiã recipit notionales actus, & præpositiones: vt cum dicitur, Deus Deum genuit, & Deus de Deo: & ideo non recipit significationem diuersitatis respectu personarum. Sed essentia, sapientia, & huiusmodi, significant diuinam essentiam vt formam, vel habitum: & ideo possunt significare per modum illum, vel in diuersitate aliqua.

Alia assignatio trinitatis in anima, scilicet, mens, notitia, amor.

S POtest etiam alio modo aliisque nominibus distingui trinitas in anima, quæ est imago illius summæ & ineffabilis Trinitatis. Vt
Cap. 4. enim ait August. in 9. lib. de Trin. Mens, & notitia eius, & amor, tria quædam sunt. Mens enim nouit se, & amat se: nec amare se potest, nisi etiam nouerit se. Duo quædam sunt mens, & notitia eius. Item duo quædam sunt mens, & amor eius. Cum ergo se nouit mens, & amat se, manet trinitas, scilicet mens, amor, & notitia. Mens autem hic accipitur non pro anima, sed pro eo quod in anima excellentiùs est. Hæc autem

tem tria cum sint distincta à se inuicem, dicuntur tamen esse vnum: quia in animo substantialiter existunt.

Quia mens vice Patris, notitia Filij, amor Spiritus sancti accipitur.

ET est ipsa mens quasi parens, & notitia eius quasi proles eius. Mens enim cum se cognoscit, notitiam sui gignit, & est sola parens suæ notitiæ. Tertius est amor qui de ipsa mente & notitia procedit, dum mens cognoscit se, & diligit se: non enim posset se diligere, nisi cognosceret se. Amat etiam placitam prolem, id est, notitiam suam: & ita amor quidam complexus est parentis, & prolis. T

Quod non est minor mente notitia, nec amor vtroque.

NEc est minor proles parente, dum tantam se nouit mens quanta est: nec minor est amor parente, & prole, id est, mente, & notitia, dum tantum se diligit mens quantum se nouit, & quanta est. V

Quod hæc tria in seipsis sunt.

SVnt etiam hæc singula in seipsis: quia & mens amans in amore est, amor in amantis notitia, & notitia in mente noscente est. Ecce in his tribus qualecunque vestigium Trinitatis apparet. X

DIVISIO TEXTVS.

POTEST etiam alio modo, &c.] Hic incipit pars illa in quæ distinguit Trinitatem penes habitum. Et habet quatuor partes, in quarum prima dicit, in quibus sicut in partibus est hæc imago, quia in mente, notitia, & amore. Secundo ostendit, qualiter progreditur vna partium imaginis ex alia: & hæc incipit *ibi* [Et est ipsa mens quasi parens] In tertia ostendit æqualitatem *ibi* [Nec minor est proles parente] In quarta & vltima tangit, qualiter illa tria sint in seipsis, & qualiter se capiant *ibi* [Sunt & hæc singula, &c.

ARTICVLVS XXXVI.

Quomodo ista tria in quibus est imago, differant à tribus superius aßignatis?

DVbium incidit hic triplex, scilicet, quomodo ista tria in quibus est imago, differant ab illis tribus quæ supra assignata sunt pro imagine? Secundo, vtrum ita sit in istis, sicut in personis diuinis, quòd vnum procedat ab alio, hoc est, intelligentia à memoria, & voluntas ab vtroque: sicut Filius à Patre, & Spiritus sanctus ab vtroque? Tertio de ordine, vtrum vna istarum necessario præsupponat sibi aliam, & vnus habituum præsupponat sibi alterum, & similiter vnus actuum sit ante alium

AD PRIMVM proceditur sic: Mens (vt dicit Magister) accipitur hic pro eo quod in anima est excellentius: sed excellentius in ea est potentia: ergo penes potentiam, & non penes habitum accipitur mens.

2 Item, Dicit Magister, quòd hæc tria vnum sunt, quia in anima substantialiter existunt: nihil autem substantialiter existit nisi potentia, vt supra habitum est: ergo hæc tria sumuntur penes potentias, & non penes habitus, vt multi dicunt.

3 Item, Vtitur tali modo loquendi, Mens nouit se, & amat se: habitus non est nosse se, & amare se, sed potius habentis habitum secundum ipsum habitum vel per ipsum habitum est nosse se, & amare se: ergo mens non sumitur pro habitu aliquo.

4 Si forte dicatur, sicut quidam dixerunt, quòd licet mens non sumatur pro habitu: tamen notitia dicit habitum, & similiter amor: contra hoc est, quòd cum memoria nouit se (vt dicit Augustinus) nouit se præsentem sibi, & non se quærit absentem: ergo ipsa per sui essentiam sibi præsens est: non igitur per habitum, vel per speciem aliquam: ergo nec notitia quæ sonat rem notam (vt dicit Augustinus) dicit habitum: & sic falsum videtur quod dicunt. Similiter videtur de amore;

re: quia amor hic accipitur pro amato, sicut dicit Augustinus, quòd verbum sit notitia amata: cum igitur nihil amatum sit in mente, nisi notum: & notum sit substantia mentis, vt videtur: amor etiam substantia & non habitus erit, vt videtur.

Quæst. VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum mens accipiatur hic pro memoria, vt quidam dicunt? Et videtur quòd sic: quia nosse (vt dicit Augustinus) est notitiam apud se tenere: hoc autem supra attributum est memoriæ: cum igitur hic dicat, quòd mens nouit se, menti attribuit actum memoriæ: cum igitur potentia diffiniatur per actus, mens erit memoria. Sed contra hoc videtur esse quòd hic diffiniens mentem, eandem ponit diffinitionem quam supra posuit, scilicet, quòd mens accipiatur hic non pro anima, sed pro eo quod in ea est excellentius: & ita diffiniuit supra totam illam partem, quæ in se sicut in subiecto proximo continet memoriam, intelligentiam, & voluntatem.

Solutio. SOLVTIO. Quidam dicunt, quòd ista trinitas differt à præcedente, in hoc quòd illa sumitur penes potentias absolute, ista autem penes potentias secundum quòd conuertuntur ad obiecta quæ per essentiam sunt idem quod ipsæ. Sed hoc nihil est: quia idem habitum est supra, quòd memoria meminit sui, intelligit se, &c. Ideo alij dicunt, quòd ista trinitas tota sumitur penes habitus, & quòd singula respondent singulis, & quòd mens hic ponitur pro habitu mentis, & notitia pro habitu intellectus, & amor pro habitu voluntatis: & exponunt, Mens nouit se per causam, id est, mens facit vt habitus quòd aliquis nouit se secundum mentem. Sed quia & alias multas extortas expositiones habet hæc opinio, & non vniuntur habitus substantialiter vt hæc dicit: propter hoc aliter est dicendum, scilicet, quod ista trinitas sumitur penes mentem, & habitus consubstantiales mentis. Qualiter autem habitus quidem dicuntur consubstantiales menti, postea erit in quæstione. Dico igitur sine præiudicio cum Magistro, quòd mens sumitur hic communiter vt supra pro parte quæ habet habet potentiam cognoscendi, & potentiam diligendi. Potentia autem cognoscendi dupliciter vnitur ad actum vnum, scilicet potentia memoriæ, & potentia intellectus: est enim hic idem nosse per habitum quod notitiam de se in se videndo habere, vt habitus notitiæ dicat id quod est memoriæ, & intuitus sui dicat actum intellectus. Et si obiicitur, quod secundum hoc erit quaternitas, dicendum quòd non est verum: quia intellectus & memoria secundum supra habita, non habent nisi habitum vnum: nosse enim est notitiam rei apud se habere: & intelligere est se in similitudine, vel habitu illo vel notitia illa videre, secundum quod videre nihil aliud est quam obiici sibi in notitia quam habet apud se: vnde illæ duæ potentiæ non habent nisi vnum habitum: & ideo non erit quaternitas, sed trinitas.

AD EA ergo quæ primo obiiciuntur de mente, quòd non sit habitus, bene concedo.

AD ID autem quod postea obiicitur, quod etiã notitia non sit habitus, dicendũ est quòd habitus est, vt infra probabitur: & tamẽ secũdũ Aug. consubstantialis potẽtiæ perfectæ per ipsum: & similiter est de amore: non enim ista repugnant quod aliquid sit habitus secundum aliquam rationem secundum quam perficit potentiam ad actum, & quod sit de consubstantialibus eiusdem potentiæ.

AD ID autem quod vlterius quæritur, Vtrum mens accipiatur pro memoria? Dicunt quidam Magistri, quod sic, & assignant rationem quare magis accipiatur pro memoria quam pro intellectu & voluntate: quia cum sint potentiæ tres, memoria, intelligentia, & voluntas: memoria prima est inter eas, & ideo propinquissima substantiæ mentis, quia illa oritur ex sola mente: intellectus autem ex mente mediante memoria, & voluntas ex mente mediante memoria & intellectu. Cum igitur memoria propinquissima sit menti, dicunt quòd hac tatione mens ponitur pro memoria: sed tamen hoc videtur esse contra intentionem August. in lib. 9. de Trini. vbi sunt ista verba quæ ponuntur hic. Et ideo dico cum Magistro, quod mens accipitur hic pro toto illo in quo sunt tres potentiæ, vt supra dictum est. *Ad quæst.*

AD ARGVMENTVM autem probans hanc opinionem, dicendum quòd nosse sumitur hic pro videre se in notitia: quia ad hanc notitiam sequitur amor: ita tamen quòd videre se sit obiici sibi in lumine notitiæ & intellectus agentis: quia aliter non semper nosset se.

ARTICVLVS XXXVII.

Vtrum ita sit in istis sicut in personis diuinis, quod vnum procedat ab alio, puta, intelligentia à memoria, & voluntas ab vtroque: sicut Filius à Patre, & Spiritus ab vtroque?

DEinde quæritur, Vtrum sit talis processio in istis potentiis sicut est in personis diuinis, & similiter in illis habitibus? Et videtur quod sic: quia quicquid in exemplari est, debet esse per aliquem modum in exemplato: sed in exemplari est processio personę à persona: ergo etiam debet esse processio potentiæ à potentia in exemplato, vt videtur.

2 Item, Expresse dicit August. quod ex memoria est intelligentia, & ex memoria & intelligentia voluntas: ergo videtur, quòd istarum potentiarum vna procedat ab alia.

3 Præterea, Supra habitum est, vbi assignata est differẽtia vestigij & imaginis, quòd vestigium ducit confusius, & imago discretius non tantum in personas distinctas, sed etiam in distinctionem personarum: hoc autem fieri non post nisi potentiæ distinguantur ad modum personarum: ergo, &c.

4 Præterea, Potentiæ cognoscuntur per actus: in actibus autem istarum potentiarum vnus causatur ab alio, voluntas enim non est nisi

nisi cogniti, nec notitia est nisi eius cuius est notitia apud mentē: cum igitur sic sit in actibus, erit eodem modo in potentiis. Si forte dicatur, quòd iste ordo actuum est propter rationes obiecti & potentiarum, scilicet quod bonum quod est obiectum voluntatis habet ante se verum cuius est intellectus, & ideo illud verum facit præcedere cognitionem veri: hoc nihil est: quia secundum hoc etiam verum deberet aliquid ante se habere quod responderet memoriæ quæ prima est secundum Augustinum.

4 Pręterea, Si detur hoc esse propter obiecta: tamen quia actus diffiniuntur per obiecta, & potentiæ per actus, redibit hoc iterum ad ordinem potentiarum.

5 Præterea, Obiecta potentiarum animæ secundum Philosophum nata sunt inferre passionem ipsis potentiis, & ipsæ potentiæ natæ sunt pati ab illis: cum igitur agens imprimat speciem patienti illam quam potest suscipere patiens ab agēte, videtur quod perfectio istarum potentiarum sit à speciebus obiectorum: igitur sicut ordinantur species in obiectis, ita necessario ordinabuntur potentiæ in anima: igitur necessario ordine vna procedit ab alia, vt videtur dicere August.

Sed contra. SED CONTRA: Istæ potentiæ simul habentur à creatione animæ: ergo vna non procedit ab alia.

2 Præterea, Voluntas etiam in actu non necessario sequitur cognitum: quia sunt quidam optime cognoscentes, & è contrario agentes: ergo videtur, quòd voluntas non necessario oriatur ex intellectu.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd est ordo naturaliter inter istas potentias. Est autem alius ordo secundum naturam, alius secundum generationem, & alius secundum actum. Secundum naturam voco ordinem, quando aliqua res in ratione sua ponit vnum esse post aliud, sicut ratio ponit sensum, & sensus ponit vegetabile, & non conuertitur: & secundum hunc modum vult August, quòd voluntas ponit intellectum, & intellectus ponit memoriam. Vnde siquis diffiniat voluntatem, dicet quod ipsa est appetitus boni cogniti: & ita in diffinitione voluntatis cadit intellectus: & non conuertitur. Similiter siquis diffiniat intellectum de quo loquitur Aug. dicet quod ipse est intuitio sui in notitia mentis: & sic in diffinitione sui cadit memoria: memoria autem non habet ante se nisi mentem vt subiectum. Et iste processus naturalis ordinis respondet distinctioni personarum. Quantum igitur ad hunc ordinem concedimus rationes primo inductas, quæ absque dubio secundum intentionem August. in lib. 9. de Trini. sunt adductæ. Ordo autem secundum generationem est ordo secundum tempus, & talis non est ibi. Ordo autem actuū potest esse duobus modis, scilicet à præcedente ad sequens, & ille non est necessarius: non enim sequitur si notitiam rei apud se habet, quod propter hoc necessario intelligat: nec sequitur si intelligit, quod propter hoc necessario velit, nisi in vno casu, scilicet quando notitia meminit sui, intelligit se, & vult se: sed non sequitur hoc generaliter. Sed è conuerso est ordo necessarius, scilicet, si vult, quod necessario cognoscit: & si cognoscit, quod necessario notitiam apud se habeat: & hæc consequentia probat ordinem naturæ in potentiis quem diximus. Si autem obiicitur quod August. dicit in 9. de trini. quod ignotum potest diligi dummodo credatur, dicendum quod sumit ignotum quod ratione creata non est notum, non pro eo quod nullo modo est notum: creditum enim aliquo modo est notum. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XXXVIII.

Vtrum vna potentiarum necessario præsupponit sibi aliam, & vnus habituum præsupponit sibi alium, & vnus actuum sit ante alium?

TErtio quæritur de ordine quem ponit August. hic, quòd ex memoria intellectus, & ex vtroque voluntas: & ex mente notitia, & ex vtroque amor, quantum ad alium modum imaginis. Huic enim videtur esse contrarium quod dicit Glos. super Eccl. 18. quod ex intelligentia voluntas, & ex vtroque memoria: ergo videtur, quod memoria appropriabilis sit Spiritui sancto, & non Patri.

AD HOC communis est omnium responsio, quod Glos. super Ecclesiasticum distinguit Trinitatem imaginis potentiarum, prout se habent ad actus acquisitos: quia intellectus in illis primo accipit notitiam, & per intentionem voluntatis reponit illam in memoriam: & in illis non est imago nisi secundum quid, cum notitia non sit substantialis menti, & res cognitæ frequenter inferiores sunt quam cognoscens. In libro autem de Trini. accipit ista secundum capacitatem mentis ad seipsam, & ad Deum: quia illa naturaliter per essentiam semper præsentia sunt menti in anima: & in illis est prius habere notitiam quod est memoriæ, & postea se videre in illa quod est intellectus, & postea amare quod est voluntatis. Solutio.

SI AVTEM obiicitur, quòd August. dicat in lib. de spiritu & anima, quod Trinitas est in ratione, irascibili, & concupiscibili, dicendum quòd non est Trinitas simpliciter, sed secundum quid: irascibilis enim & concupiscibilis (vt dicit Gregorius Nicenus, & Damascenus) sunt partes animæ sensibilis: ratio autem est pars rationalis animæ: & ideo non est ibi sufficiens vnio, sed quædam, vt supra dictum est de visu & imaginatione, in quibus Aug. etiam ponit Trinitatem.

EX PRÆDICTIS patet solutio ad omnia quæ quæruntur & determinantur in litera in duobus primis capitulis vsque ad textum sequentem.

ARTICVLVS XXXIX.

Vtrum ista tria, mens, notitia, amor, cum ente noscente sint vna substantia & essentia?

HÆc tria cum sint distincta à se inuicem, dicuntur tamen esse vnum, &c.] Et hic incidit dubitatio quam verba Augustini faciunt grauem, Qualiter hæc substantialiter in anima existant. Et accipiantur verba August. in 9. de Trinit. cap. 4. vbi dicit sic: Admonemur, si vtcumque videre possumus hæc in anima existere, & tanquam inuoluta euolui, vt sentiantur, & dinumerentur substantialiter, vel (vt ita dicam) essentialiter, non tanquam in subiecto, vt color, aut figura in corpore, aut vlla alia qualitas, aut quantitas. Quicquid enim tale est, non excedit subiectum in quo est. Non enim color iste aut figura huius corporis potest esse & alterius corporis. Mens autem amore quo se amat, potest amare & aliud præter se. Item non se solam cognoscit mens, sed & alia multa. Quamobrem non amor & cognitio tanquam in subiecto insunt menti, sed substantialiter etiam ista sunt sicut ipsa mens: quia etsi relatiue dicuntur ad inuicem, in sua tamen sunt singula quæque substantia. Ex hac auctoritate accipitur, quòd ista sunt vna substantia & vna essentia. Et rationem etiam Platonis ad hoc ponit Augustinus: quia nullum accidens in agendo extendit se extra subiectum suum in quo est: illa autem extendunt se extra suum subiectum: ergo sunt substantia mentis, & non accidentia.

2 Item ibidem. Quamuis substantia sit amans vel sciens, substantia sit scientia, substantia sit amor, sed amans & amor, aut sciens & scientia relatiue ad se dicantur sicut amici: mens vero aut spiritus non sunt relatiua, sicut nec homines relatiua sunt: non tamen sicut amici homines possunt seorsum esse ab inuicem, sic amans & amor, aut sciens & scientia. Ex hoc iterum accipitur, quòd ipsa scientia est substantia, & ipse amor substantia est.

3 Item ipse ibidem. Pars ad totum relatiue dicitur, quia omnis pars alicuius totius pars est: & totum ad partem relatiue dicitur, quia totum omnibus partibus totum est. Sed quoniam & pars corpus est & totum, non tātū ista relatiue dicuntur, sed etiam substantialiter sunt. Fortassis ergo mens totum est, & eius quasi partes amor quo se amat, & scientia qua se sciuit & nouit, quibus duabus partibus illud totum constat. Ex hoc iterum accipitur, quòd ista sunt partes substantiales mentis.

Sed contra. SED CONTRA hoc obiicitur sic: Notitia est habitus: omnis habitus est qualitas: ergo notitia qualitas est, non ergo substantia. Eadem est obiectio de amore. Si dicatur, quòd non est qualitas quando mens nouit se. Contra: Nosse se est notitiam sui apud se tenere: hoc autem fit per habitum veri & boni quod mens est: ergo videtur adhuc, quòd ille habitus sit accidens qualitatis.

VLTERIVS quæritur, Qualiter ista tria, & superiora tria quæ sunt memoria, intelligentia, & voluntas, sunt vna essentia, vna vita, & vna mens? *Quæst.*

2 Præterea, Non videtur valere Aug. ratio quam inducit: multa enim accidentia sunt quæ agendo se extendunt vltra suum subiectum, vt calidum, frigidum, &c. ista enim immutant corpora sibi vicina.

3 Præterea, Videtur, quòd ratio Aug. sit contra intentionem suam: quia Philosophi dicunt, quòd formæ substantiales non sunt actiuæ, sed quædam formæ accidentales. Vnde si se ista extendunt agendo extra subiectum in quo sunt, videntur esse formæ accidentales.

SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd ista non sunt substantia mentis nec substantiæ, nisi vno modo tantum considerata, scilicet quando mens nouit se, & amat se: & hoc accipitur ab Aug. in eodem lib. scilicet, 9. de Trin. c. 4. quia postquam omnia verba superiora dixit, ita subiungit in litera. Quomodo autem illa tria non sunt eiusdem substantiæ non video, cum mens ipsa se amet, atque ipsa se nouerit: atque ita sunt hæc tria, vt non alteri alicui rerum mens vel amata vel nota sit. Vnius ergo eiusdemque essentiæ necesse est hæc tria sint: & ideo si tanquam in commixtione confusa essent, nullo modo essent tria, nec referri ad inuicem possent. Et dat exemplum de tribus annulis ex auro, & potione ex vino, & aqua, & melle, quæ non sunt vnius substantiæ distinctæ in illis. Vnde dico, quòd cum dicit Aug. quòd notitia est substantia, intelligit hoc de notitia quæ oritur ex mente, cum mens nouit se: & de amore qui oritur ex his duobus, cum mens amat se. Sed adhuc distinguendum est hic, quòd notitia non sumitur hic pro actu qui est à cognoscente supra cognitum: quia ille non est notitia: sed sumitur pro habitu. Est autem duplex habitus: vnus est qui est perfectio per modum qualitatis difficultatem à potentia operatiua tollentis, & talis habitus non est iste. Alter est qui ex hoc quòd præsens res indistanter à mente habetur, dat facultatem operandi semper, & talis habitus est mens sibi præsens, vt præsens: dicit enim Aug. quòd habitus est quo quis agit cum voluerit: & hoc modo sumendo hic habitum, erit hic habitus notitia mentis qua nota est sibi: hoc autem non est aliud quam præsentia sui sibi: & tunc notitia materialiter accepta, idem erit quod mens nota. Idem autem in substantia sunt mens nota, & mens noscens, relata ad inuicem secundum relationem noscentis & noti. Talem autem notitiam quæ est mens nota sequitur secundum naturam amor, & accipitur materialiter, id est, mens amata: & hæc iterum erit idem in substantia cum mente noscente & amante: relata tamen per hoc quòd est amata & amans. Quòd autem talis notitia, & amor, habitus dicuntur à Magistris,

stris, hoc non est, quia sit qualitas aliqua mediata in qua videatur & ametur mens nota, sed tantum propter modum significandi quem relationes important noscentis & noti, & amantis & amati: illæ enim supponunt quasi quosdam habitus, notitiam, & amorem: eo quòd notitia & amor non sunt relatiua proprie, sed tantum hoc quod significant secundum nomen, id est, habitus quosdam, illi habent coniunctum respectum ad aliud: sicut & scientia respectum dicit ad scibile, qui coniunctus est habitui quem significat secundum rem: sed in hoc est dissimile, quod notitia mentis nihil aliud est quam mens nota, licet aliud sit secundum rationem. Et sic patet qualiter sit notitia accepta, & amor, cum dicitur quod, sit idem in substantia cum mente noscente. Et ita intelligit August. Et per hoc patet solutio ad primum.

Ad quæst. Ad aliud dicendum, quòd in veritate ista tria & præcedentia tria sunt vna essentia, vna vita, vna mens, quodam modo loquendi: eo quod, sicut Magister dicit, substantialiter in vita, mente, & essentia consistunt. Et ad hoc intelligendum notandum est, quòd secundum Aris. & alios Philosophos, quædam potentia est ante esse rei, & quædam est post ipsum. Dicit etiam Arist. quòd vegetatiuum est in sensitiuo, & sensitiuum in rationali, sicut trigonum in tetragono. Trigonum autem componit tetragonum: quia (sicut dicit Boët.) duo trigoni compositi tetragonum faciunt, tres autem pentagonum, & sic de aliis: igitur trigonum est in tetragono, sicut potentia in actu: & tetragonum in trigono, sicut actus in potentia: ergo vegetatiuum est in sensitiuo, sicut potentia anterioris differentiæ dicitur esse in actu sequentis: potentia autem anterioris differentiæ non destruitur per actum sequentis, sed potius perficitur ad amplius posse: plus enim potest sensitiuum quam vegetatiuum, & plus rationale his duobus. Si ergo consideretur substantia animæ prout ipsa est perficiens corpus in se & in partibus, necesse est quòd habeat in se posse omniũ potentiarum, tanquã constituentium illud vniuersale posse animæ, secundum quòd confert corpori esse animatum & in se & in partibus: ergo hoc modo potentiæ suæ sunt ante ipsam secundum rationem, & de substantia eius, & conferunt ipsi esse complementum in tali posse. Hoc modo dicit Magister, quòd sunt substantialiter in anima: quia sicut substantiale est pars esse, ita sunt potentiæ pars esse animæ: & sic non est concedendum, quòd sint qualitates siue propriæ passiones ipsius, nisi secundum illum modum quo omnis forma quale dicit, licet non quale, sed quid dicant in eo cuius sunt formæ, sicut formæ & differentiæ substantiales: & sic tali prædicatione dicuntur vna essentia, vna vita, & vna mens. Sicut enim dictum est supra, anima potest accipi aut in esse, aut in posse: comparatur enim ad corpus, sicut ad materiam suam simpliciter, secundum esse quod confert corpori: & sic ipsa est essentia corporis: & Philosophus vocat eam substantiam secundum rationem huius corporis, id est, substantiam formæ à qua sumitur ratio animati corporis. Comparatur etiam ad corpus, vt est organicum: & cum organicum sit instrumentum potentiæ, non erit ipsa perfectio corporis organici nisi secundũ suũ vniuersale posse quod habet ex potentiis: & quia prima perfectio corporis potentia vitam habentis est vita, ideo ipsa in ista comparatione dicitur vita. Tertiam habet comparationem ad id secundum quod potest separari à corpore; & sic dicitur mens. Dico igitur, quòd cum dicitur quòd hæc tria sunt vna essentia, vel vna substantia, est prædicatio totius potestatiui secundum remotissimam rationem partium à toto, quia minime accipit anima secundum quod est essentia corporis à posse potentiarum: sunt tamen de essentia eius & substãtia eius: & quia illa essentia non diuiditur in partibus, sed est in qualibet parte tota, ideo dicuntur esse essentia. Secundum autem quòd anima est vita talis corporis vt organici, sic habet in se posse potentiarum, & vt mens substantialiter habet potentias in genere: & ideo minus remota prædicatio est, cum ista dicuntur vita: quia potentiæ conferunt ad huiusmodi viuere, & ideo etiam viuere dicitur multipliciter, scilicet generare, & alimento vti, & mouere, & sentire, & intelligere, quia in tali viuere est esse corporis organici, vel in se, vel in partibus. Sed tamen quia istæ tres potentiæ in imagine non sunt alicuius partis corporis actus: ideo adhuc remota est prædicatio: minus tamen quam prius: quia licet non constituant posse animæ in hoc quod perficit organa, tamen in ratione generis accedunt, id est, inquantum potentiæ sunt: sed cum dicitur, quòd sunt vna mens, propinquissima est prædicatio actus de his quæ sunt in ipso vt potentiæ præcedentes & constituentes eum: sicut si ergo dicerẽ, Sensibilis anima est substantialiter potestas vegetandi, & sentiendi: ex his enim duabus consequenter ordinatis vt sentiendi potestas sit post potestatem vegetandi, constituitur sensibilis anima. Alio modo potest considerari potentia vt est ad actum qui est operatio animati: & sic est potentia post esse, fluens tamen de essentialibus animati: & sic est potentia naturalis quæ est in qualitate, radicata tamen secundum originem in partibus constituentibus animam: & sic hæc tria dicuntur partes substantiales: quia sunt radicatæ in partibus quæ constituunt & præcedunt esse.

Ad rationem August. dicendum, quòd bona est, sed difficilis ad intelligendum: ipse enim probat hoc quod est prius secundum naturam per id quod est posterius: quia accidentia non habent esse nisi à subiecto, licet formæ rationem quandam habeant à seipsis, vt dicit Auicenna: & hoc patet ex hoc quod accidẽtis est esse in esse, & accidẽtia nõ sunt quando non sunt in subiecto, nec per se habent virtutem agendi: & ideo quantum ad esse & quantum ad agere sequuntur subiectum in quo sunt: & hoc vocat ipse non extendere

tendere se extra illud non enim intendit quòd non possint immutare aliud subiectum, sed quòd non possint hoc nisi virtute subiecti in quo sunt. Sed istæ partes non sunt tales imo radicātur in partibus præcedentibus esse, & ideo quoad hoc non habent à subiecto hoc agere, sed potius subiectum ab illis, & ita per se sine multitudine sui in medio extendunt se ad aliud: cum enim intelligo rem distantem, non oportet quod intellectus multiplicet se in medio: sed forma accidentalis ideo quod sequitur esse, in omni eo in quod agit est vt in subiecto, & aliter non ageret in ipsum: & hoc quidam dicunt omni formæ substantiali couenire à virtute cæli quæ est in ipsa: sed quicquid de hoc sit, hoc conuenit illi formæ quæ substantia completa est, sicut anima, & cōpletur suis potestatibus, sicut dictū est. Alij autē diuersas rationes assignauerunt de quibus disputare esset dispendium.

Quomodo mens per ista proficit ad intelligendum Deum.

Y MEns itaque rationalis considerans hæc tria, & illam vnam essentiam in qua ista sunt, extendit se ad contemplationem Creatoris, & videt vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitate. Intelligit enim vnum Deum esse, vnam essentiam, vnum principium. Intelligit enim: quia si duo essent, vel vterque insufficiens esset, vel alter superflueret: quia si aliquid deesset vni quod haberet alter, non esset ibi summa perfectio. Si vero nihil vni deesset quod haberet alter, cum in vno essent omnia, alter superflueret. Intellexit ergo vnum esse Deum omnium authorem, & vidit quia absque sapientia non sit, quasi res fatua, & ideo intellexit eum habere sapientiam quæ ab ipso genita est: & quia sapientiam suam diligit, intellexit etiam ibi esse amorem.

EXPOSITIO TEXTVS.

MENS itaque rationalis, &c.] Hic incipit pars illa in qua imaginem creatam applicat ad exemplar increatum, & ostendit quid haberi possit per considerationem ipsius. Obiicitur autem de hoc quod ipse dicit habere sapientiam quæ ab ipso genita est, &c. ergo sapientia genita est: sed sapientia est essentia: ergo essentia genita est, quod falsum est. Solutio. Hic breuiter transeo (quia infra de hoc erit quæstio) dicens, quòd sapientia accipitur hic vt appropriatum in quo intelligitur proprium: quia ita ducit imago in sapientiam, & ideo sapientia est Filius, & est sensus, id est, Filius cuius appropriatum est sapientia.

Hic de summa Trinitatis vnitate?

Z Cap. 1. QVapropter iuxta istam considerationem (vt ait Augustinus in 9. de Trin.) credamus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum vnum esse Deum, vniuersæ creaturæ conditorem & rectorem: nec Patrem esse Filium, nec Spiritum sanctum vel Patrem esse vel Filium, sed Trinitatem relatarum adinuicem personarum. Vt enim ipse ait in Cap. 1. libro de Fide ad Petrum: Vna est natura siue essentia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, non vna persona. Si enim sic essent vna persona, sicut est vna substantia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, veraciter Trinitas non diceretur. Rursus quidem Trinitas esset vera, sed vnus Deus Trinitas ipsa non esset, si quemadmodum Pater, & Filius, & Spiritus sanctus personarum sunt abinuicem proprietate distincti, sic fuissent quoque naturarum diuersitate discreti. Fides autem Patriarcharum, Prophetarum, atque Apostolorum vnum Deum prædicat Trinitatem esse. In illa ergo sancta Trinitate vnus est Deus Pater, qui solus essentialiter de seipso Filium vnum genuit: & vnus Filius est, qui de vno Patre solus essentialiter

essentialiter natus: & vnus Spiritus sanctus, qui solus essentialiter à Patre Filioque procedit. Hoc autem totum non potest vna persona, id est, gignere se, & nasci de se, & procedere de se: vt enim ait August. in 1. lib. de Trin. Nulla res est quæ seipsam gignat, vt sit. Cap. 1.

EXPOSITIO TEXTVS.

QVapropter iuxta istam considerationem, &c.] Hæc est vltima pars in qua scilicet, quasi concludendo determinat quid tenendum est de Trinitate & vnitate in quam ducit imago, quod totum est planum præter hoc quod dicit, quòd solus essentialiter de seipso vnum Filium genuit. Per hoc enim generatio videtur esse actus essentiæ. Si hoc diceretur, tunc obiicitur in contrarium: quia cuius est actus, illud agit illo actu: essentiæ est actus: ergo essentia agit illo actu: sed ille actus est generatio Filij: ergo essentia generat Filium: & generatum non est gignens, vt infra habebitur: ergo Filius non est essentia, quod falsum est. Solutio, Essentialiter genuit, id est, genuit Filium habentem eandem essentiam secum: & ita cessabit obiectio: & in aliis litera plana est.

DISTINCTIO IV.

Hic quæritur, Vtrum concedendum sit quòd Deus se genuerit?

HIC oritur quæstio satis necessaria. Constat enim & irrefragabiliter verum est, quòd Deus Pater genuit Filium. A Ideo quæritur, Vtrum concedendum sit, quòd Deus genuit Deum. Si enim Deus genuit Deum, videtur quòd aut se Deum, aut alium Deum genuit. Si vero alium Deum genuit, non est tantum vnus Deus. Si autem seipsum Deum genuit, aliqua res seipsam genuit. Ad quod respondentes dicimus sane & catholice concedi, quòd vnus vnum genuit, & quòd Deus Deum genuit: quia Deus Pater Deum Filium genuit. In symbolo quoque scriptum est, Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Nicœno. Quod vero additur: ergo genuit se Deum, vel alium Deum: neutrum concedendum esse dicimus. Quod alium Deum non genuit, manifestum est: quia vnus tantum Deus est. Quod autem seipsum non genuit, ostendit Aug. in Cap. 1. lib. de Trin. dicens: Qui putant eius potentiæ esse Deum, vt seipsum ipse genuerit: eo plus errant, quòd non solum Deus ita non est, sed nec spiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res est, quæ seipsam gignat, vt sit: & ideo non est credendum vel dicendum, quòd Deus genuit se.

DIVISIO TEXTVS

HIC ORITVR quæstio satis necessaria, &c. Hic incipit tradere Magister notitiam Trinitatis & vnitatis secundum vias quas prædeterminauit. Et diuiditur pars ista libri in duas partes, secundum quod dupliciter cognoscitur Trinitas, sc. in se, hoc est vt est causa per creationem: & in appropriatis quæ conueniunt ei secundum quod creat res, & est causa vniuersalis esse omnium creaturarum: sic ei conueniunt sapientia, omnipotentia, voluntas, de quibus agit in secunda parte quæ incipit infra. 35. dist. scilicet, [Cum supra disseruimus & plura dixerimus, &c.] Prima pars quæ de his est quæ conueniunt personis diuinis

uinis in comparatione ad actum creandi res quæ fluunt ab ipsis, diuiditur in tres partes, secundum tria quæ exiguntur ad personarum distinctionem. Primum horum trium est, quod determinetur modus & actus quo persona fluit à persona, eo quod est persona à qua est fluxus iste, & est persona fluens, & iterum alio secundum rationem fluxu fluit à Patre, & alio fluit Spiritus sanctus ab vtroque: & isti modi fluxus personæ à persona determinantur in prima parte. Secundum quod exigitur, est vt remaneat æqualitas & communicabilitas in natura cuius sunt personæ, & æqualitas prædicationis omnium communium de ipsis: & hoc determinatur in secunda parte quæ incipit infra distin. 19. *ibi*, scilicet, [Nunc postquam coæternitatem trium personarum, &c.] Tertium autem est, quod sint proprietates secundum quas vna persona ab alia distinguitur: & hoc determinatur infra dist. 26. *ibi*, scilicet, [Nunc de proprietatibus, &c.] Prima harum partium diuiditur in duas, in quarum prima tangit generationem Filij à Patre. In secunda tangit processionem Spiritus sancti ab vtroque, scilicet à Patre & Filio: & hæc incipit infra dist. 10. *ibi*, scilicet, [Nunc vero post Filij æternitatem, &c. 5.] Prima harum diuiditur in quatuor quæ circunstant actum generationis. Ad omnem enim actum generationis quatuor exiguntur, scilicet termini actus inter quos est, vt à quo & in quem est: secundum, potentia inclinans ad actum in generante: & tertium, natura communicata per actum generationis, quæ vel dicitur in generante & generato, vel secundum idem simpliciter manet in vtroque: & quartũ est id quod accidit generationi per modum mensurantis extrinsecus, sicut tempus mensurat in generatione corruptibilium, vt dicit Dionys. æternitas autem in generatione æterna: & de his quatuor agitur hic in quatuor partibus se consequentibus: de terminis enim generationis agitur in prima: de potentia inclinante ad actũ ex parte generantis agitur in secunda, vbi incipit distin. 6. *ibi* [Præterea quæri solet, Vtrum Pater genuerit Filium, &c.] de communicabilitate autem naturæ quæ simpliciter vere incommutabiliter manet in generante & genito, agitur in tertia quæ incipit in dist. 8. *ibi* [Nunc de veritate siue proprietate, &c.] Sed de eo quod est per modum mensurantis extrinsecus, scilicet coæterniternitas, agitur in quarta quæ incipit in dist. 9. *ibi* [Nunc distinctionem personarum, &c.] Sed quia vlterius est persona generans & persona genita, non dubitabitur, Vtrum persona aliquo modo esset terminus generationis? sed dubitatio est, vtrum essentia sit? quæ significatur duobus nominibus, scilicet vt nomine concreto, & abstracto: & ideo diuiditur hæc pars in duas distinctiones, ita quod in prima quæritur, Qualiter se habeat ad generationem, scilicet æternam significata sub hoc nomine Deus, cum dicitur, Deum Deus genuit? Et in secunda, Vtrum abstracte significata possit esse terminus generationis? & hæc incipit in quinta distin. *ibi* [Post hæc quæritur, Vtrum concedendum sit, &c.] Prima distinctio continet dissolutionem duorum argumentorum sophisticorum. In primo enim ca. determinat Magister, Vtrum Deus generat se Deum, vel alium Deum. In secundo autem mouet aliam dubitationem, Vtrum generat se Deum qui est Deus Pater, aut Deum qui non est Deus Pater? *ibi* [Sed adhuc opponunt garruli.

ARTICVLVS I.

An Deus genuit se Deum, an alium deum?

PRima argumentatio est ista: Deus genuit Deum: aut ergo genuit se Deum, aut alium Deum: si se Deum: ergo idem in persona generat, & generatur: si alium Deum: ergo est alius Deus quam Deus generans: ergo generans & genitus non sunt idem Deus, quod falsum est.

Solutio.

AD HOC soluendum dicit Magister, quòd neutrum est concedendum. Et videtur esse sua ratio: quia cum hoc pronomen se sit relatiuum reciprocum, ipsum supponit & refert suppositum verbi: suppositum autem verbi est persona Patris: & hoc nomen, Deus, per verbum copulans actum notionalem, trahitur ad supponendum pro persona Patris, & illa non est genita: sed hoc relatiuum, alius, est relatiuum diuersitatis, & terminum adiunctum sibi respicit gratia formæ: & cum adiungitur huic nomini, Deus, gratia diuinitatis notabit diuersitatem: & cum non sit diuersitas deitatis inter Patrem & Filium, dicit Magister hanc non esse recipiendam: Deus genuit alium Deum.

ARTICVLVS II.

Quid sit generatio?

SEd hic incidit multiplex quæstio: quæritur enim primo, quid sit generatio? Secundo, an generatio conueniat Deo? quia si non conuenit, tunc nulla est quæstio Magistri. Tertio, vtrum per prius conueniat Deo vel creaturæ? Quarto de argumentatione quam hic ponit Magister & soluit, vtrum habeat processum vel non?

CIRCA PRIMVM proceditur sic: Dicit Damas. in. 1. li. ca. 8. Generatio est, ex substantia generantis produci quod generatur simile secundum substantiam. Aliam definitionem generationis diuinæ dat idem sic: Generatio quidem sine principio & æterna naturæ opus est, & ex substantia eius profecta: ita vt is qui generat, mutationem non subeat vllam, & vt non Deus primus & Deus posterior sit, atque adiectionem suscipiat.

OBIICITVR autem contra primum sic: Cum dicitur, Ex substantia generantis, præpositio ex notat aliquam habitudinem causæ: aut igitur materialis, aut esseatialis: non materialis, quia dicit Damasc. ibidem: Nam cum Deus sit impassibilis &

influxi

influxibilis, vt simplex & non compositus, non aptus natus est sustinere passionem, neque in generando, neque in creando, nein aliqua operatione indiget altero: omnis autem materialis causa est passibilis: ergo præposito non notat causam materialem ex parte substantiæ Patris. Si autem notat essentialem, vt fere omnes dicunt. Contra: Essentialis causa est in generatione: sed essentialis causa est essentia: ergo essentia aliquo modo est causa generationis: non autem vt efficiens, vel generans, vel vt finis: vel vt forma, quia sic esset terminus generationis per generationem in genito inducta, & hoc non conceditur, quia sic ad minus distingueretur in genito, sicut essentia Sortis nati distinguitur in ipso, inquantum per generationem accepta est: ergo erit subiicibilis generationi: sed omne subiectum generationis in genito distinguitur per formam geniti: ergo essentia distinguitur in Filio proprietate Filij, quod falsum est: ergo videtur quòd ly ex, nullam possit notare habitudinem causæ.

2 Præterea, Quæritur, pro quo supponit ibi substantia? aut enim stat ibi pro natura, aut pro persona: si pro natura & recipit præpositionem, & verbum notionale quod est generare, tũc videtur, quòd natura est generans & genita. Si autem pro persona. Contra: Cum dico, Pater est ex substantia sua generans Filium, substantia dicit quod est in vtroque, scilicet generante, & genito: sed hoc non est persona Patris: quia in persona Pater & Filius non sunt vnum: ergo substantia non supponit ibi personam Patris.

3 Præterea, Quæritur de hoc quod dicit, Produci: hoc enim videtur dicere actum generationis: produci autem est in apertum de occulto duci: & ita videtur quod Filius aliquando fuerit in occulto potentiæ, & sic eductus in apertum.

4 Præterea, Produci dicit actum, aut in fieri, aut in facto esse. Si in fieri, aut finibile, aut non finibile. Si primo modo sequitur quod Filius quandoque non fuerit: quia quod est in fieri non est, sed erit cum factum fuerit: & hoc dico, si ipsum est de permanentibus. Si secundo modo, tunc sequitur, quod Filius nunquam fuerit, sed semper sit in via ad esse. Si autem dicit generationem in facto esse, tunc sequitur, quòd ante hoc fuerit in fieri: quia factũ esse semper est terminus fieri.

5 Item, Ille actus qui importatur per produci, medius est inter producentem & productum: ergo distinctionem habet ab vtroque, & sic aliquid est inter Patrem & Filium, habens distinctionem ab vtroque, quod falsum est. Si dicatur, quòd actus ille non est ibi nisi secundum rationem intelligendi. Contra: Ratio intelligendi cassa est & vana, quæ nec oritur à re & circa rem aliquo modo potest poni: sicut mathematicorum rationes, licet non possunt poni circa rem secundum suum esse quod habent in natura: possunt tamen poni circa intellectum quantitatis qui est in re. Iste autem intellectus producendi, vt videtur nullo modo est applicabilis ipsi rei.

6 Vlterius quæritur de hoc quod dicit, Quod generatur secundum substantiam: hoc enim videtur inconueniens: non enim in diuinis generatur quod, sed quis.

Eodem modo quæritur de secunda de hoc quod dicit, Naturæ opus existens: dicit enim infra Magister, quod natura nec generat, nec generatur.

2 Præterea, Nihil videtur esse dictum, naturæ opus existẽs, & ex substantia producens: quia natura est substantia, & sic generatio erit substantiæ opus, & ex substantia, quæ omnia in sequenti distinctione improbantur.

3 Præterea, Hoc videtur esse impossibile quod dicit, vt non Deus primus & posterior sit: quia cõmunis animi conceptio est, quod id quod alij dat substantiam & esse, est prius illo duratione quod accipit ab eo substantiam & esse: nec est simile de splendore & luce, quia lux in luminoso non dat splendori totum esse suum, sicut pater filio: vnde non dicimus splendorem filium lucis.

Solutio. Solutio. Dicendum, quòd vtraque diffinitio satis bona est: & prima diffinit generationem vniuocam in genere: & voco generationem vniuocam, illam quæ est in similem formam & speciem cum generante, sicut homo generat hominem: in genere autem voco generationem, quia diffinitio secundum aliquem modum conuenit diuinæ generationi, & hominis, & aliarum creaturarum, conuenit enim per prius & per posterius, vt infra patebit.

Dicendum ergo ad primum, quòd præpositio ex notat ibi identitatem essentiæ. Sicut enim in materialibus dicimus, Cultellus est ex ferro, significantes non tantũ materiam sed etiam quod est esse ferri in cultello esse, eo quod materia maneat in materiato: ita transsumimus in diuina, abiiciendo quod imperfectum est, & attribuimus Deo perfectum. Cum igitur tria notentur in tali locutione, scilicet quod ferrum fuit subiectum operationis & ipsius fieri quo fiebat cultellus, & quòd cultellus potentia fuit in ferro, & quod habet essentiam ferri in se: duo prima sunt imperfectionis, & ideo Deo non conueniunt: sed tertium perfectionis est, & hoc Deo conuenit, scilicet, substantiam habere generantis eandem. Et si quæratur, Vtrum notet habitudinem causæ respectu essentiæ? dico quòd non, sed potius illam habitudinem ponit respectu eius qui habet essentiam, & ille est Pater, respectu cuius notat originis rationem, quæ ratio licet causa proprie non sit, tamen habitudinem quodammodo similem habet. Obiectio autem procedit in his substantiis generatorum quæ fiunt, vbi actus educitur de potentia: & hoc nullo modo conuenit in generatione diuina.

Ad id quod quæritur de substantia, dicendum quòd substantia stat pro natura secundum quod substat & subsistit, id est, secundum quod est in habente eam, sicut significatur in hoc nomine, Deus. Licet enim Pater generet, & non substantia diuina: tamen Pater non generat nisi secundum substantiam:

tiam: generare enim est à potentia naturæ secundum quod natura est: & ideo non oportet, quod substantia distinguatur vel in Patre, vel in Filio: quia sicut Pater secundum substantiam generat, ita Filius secundum substantiam & naturam generatur: quia eadem potestas naturæ quæ est in Patre ad hoc vt generet, est in Filio ad hoc vt generetur, vt Magister infra dicet distin. 6. & ideo patet quod manet indistincta in generante & genito, sed in vtroque est sicut idem.

Ad hoc quod quæritur de actu generationis, dicendum quòd non est ibi fieri vel actus medius inter generantem & genitum, & actus non dicit nisi notionem sub alio modo significandi: quia notio nominat proprietatem secundum quod per ipsam persona cognoscitur, sed actus nominat eam secundum rationem acceptionis vel dationis essentiæ: hæc est enim vera, quòd Pater dat essentiam Filio, & Filius accipit essentiam à Patre: rationem autem istius dationis & acceptionis per modum intelligendi nominat actus notionalis: Filius enim per generationem accipit essentiam à Patre: nec tamen essentia generatur, nec per accidens, sed nec per consequens.

Ad id autem quòd obiicitur, quod intellectus sit cassus, dicendum quòd hoc est verum, si nulla ratione posset poni in re: sed licet non sit actus in diuinis vt fieri, vel vt medium inter agentem & id in quod agit, tamen sunt in hoc quod persona non tantum persona est, sed etiam origo est alterius personæ quæ est ex ipsa: & ipsam rationem originandi exprimunt actus notionales.

Ad alivd dicendum, quòd substantia Filij non generatur, nec substantia in Filio generatur, sed tamen substantia Filij per generationem accipitur. Regula enim est, quòd quicquid habet & quicquid est in persona principiata ab alia, habet & est & accipit ab illa à qua est: & istam rationem habendi essentiam significat Damasc. cum dicit, quòd secundum substantiam generatur.

Ad id quod quæritur de alia diffinitione, dicendum quod Damasc. accipit ibi naturam in ratione naturæ: licet enim idem sit in diuinis natura & substantia, non tamen habent eandem rationem significandi in nomine secundum diffinitionem quam dat Boët. de natura: natura enim dicitur secundum quod est principium producendi ex se simile, & hoc principium est Pater, sed secundum virtutem naturæ quæ est communicabilis alij supposito sine diuisione sui. Et sic patet quod in hac ratione naturæ aliquid attribuitur naturæ quod non attribuitur substantiæ, licet idem sint. Et per hoc patet solutio etiam ad sequens: quia hunc modum significandi non habet substantia quem habet natura: & ideo generatio melius dicitur opus naturæ, quam opus substantiæ.

Ad alivd dicendum, quòd virtute illius generationis sequitur quod vnus non sit posterior altero hoc modo: quia in natura in qua nihil est in potentia ante actum, non est Pater ante ens quam Pater vel generans: hæc enim generatio ponit ordinem naturæ quo alter sit ex altero, non quo alter sit prior altero, vt habetur infra distin. 20. & ideo virtute huius generationis inquantum est hæc in diuinis, & non inquantum generatio simpliciter, habet quod alter non est prior altero, & quod Pater non subiicitur versioni, quia non commutatur, cum nunquam exiuerit de potentia ad actum, vel de otio in operationem.

ARTICVLVS III.

An Deo conueniat generare?

Deinde habito quid sit generatio in communi, quæritur, An Deo conueniat generare? Videtur autem quòd non: generatio enim est ad hoc vt perpetuetur esse per successionem, quod non potest per se perpetuari: esse autem diuinum æternum est in vno solo: ergo non conueniet ei generatio, vt videtur.

2 Item, Omnis generatio est multiplicans essentiam vnam in diuersis suppositis eiusdem naturæ: sed essentia diuina multiplicari non potest, vt supra probatum est in quæstione de hoc nomine, Deus: ergo Deo non conuenit generare.

3 Item, Philosophus dicit, quòd omne generabile est corruptibile: Deus incorruptibilissimus est: ergo, &c.

4 Item, In omni generatione aliud est recipiens diuersam essentiam secundum substantiam ab ipso dante, & essentia est secundum subiectum sicut materia in inferioribus, & sicut materia perspicui in generatione lucis: sed nihil diuersum est in diuinis: ergo, &c.

5 Si dicatur, quod verum est in his quæ generantur secundum partem suæ naturæ, & non totam naturam dando genito: sed Pater totam essentiam dat Filio. Contra: Pater est simplex persona eadem simplicitate qua & natura diuina simplex: cum igitur Filium generet ex se, si propter simplicitatem essentiæ dat ei totam essentiam, multo magis cum persona propinquior sit generationi quam essentia secundum rationem intelligendi, Pater dat ei personam suam indistinctam in Patre & Filio: sed propter essentiæ indiuisibilitatem Pater & Filius sunt vna essentia: ergo multo magis propter indiuisibilitatem personæ Pater & Filius sunt persona vna: sed hoc falsum est: ergo generatio non conuenit Deo neque gratia naturæ, neque gratia personæ.

6 Præterea, Quæritur, ad quid attribuitur Deo generare, Filium? aut hoc fit quia natura aliquid melius est pluribus quam in vno, aut quia in vno saluari non potest: non quia non potest saluari in vno: ergo quia aliquid melius est in pluribus quam in vno, quod iterum falsum est: ergo videtur Deo non conuenire generatio.

Solvtio. Dicendum est, quòd Deo super omnia & inter omnia existenti dignissime conuenit generatio, & hac ratione nihil

hil ens in potentia est in ipso. Cum igitur omnis natura quantum est de se communicabilis sit, ista aptitudo non erit in Deo nisi in actu: ergo sua natura erit communicata pluribus hypostasibus eiusdem naturæ. Dicendum igitur, quòd generare diuersimode conuenit diuersis: sed quoddam vnum est in omnibus generationibus. Quædam enim generant per hoc quòd inducunt species suas in materia corporis quod est extra se, sicut corpora simplicia homogenea, vt ignis: per hoc enim quòd sunt homogenea in toto & in partibus, nihil est in eis quod non stet in actu sub forma speciei: & ideo nihil est in potentia in ipsis: & ideo necesse est quòd generent species suas in materia aliena. Quædam autem sunt quæ generant per decisionem partis à sua materia, quæ potentia est sub forma speciei, sicut complexionata & mixta quædam, vt vegetabilia & sensibilia, vt homo. Quædam autem multiplicant suas formas per sui præsentiam in materia aliena, vt luminosa. In omnibus autem his generationibus illud est commune quod est essentiæ siue formæ communicatio: & hoc ideo contingit: quia omnis forma quantum est de se communicabilis est, & præcipue substantialis: vnde si non communicetur, hoc contingit ab eo in quo est: & hoc potest esse tribus modis. Vno & proprie: quia quicquid illius formæ est receptibile, habet totum intra se, sicut est in specie solis vel lunæ. Alio modo: quia ipsum in quo est, non est diuisibile, ita quòd præcidat à se partem in qua sua forma sit in potentia, sicut est in Angelo in quo ipsum quod est, est indiuisibile non habens partem quæ sit potentia Angelus, & partem quæ sit actu sub forma Angeli. Tertio: quia ipsum non est generatiuum sui per potentiam in alio, sicut lux eo quòd non sit forma immutans & hoc modo agens. In diuinis autem essentia quidem communicabilis est, sicut omnis essentia, sed non diuisibilis: quia diuisibilitas imperfectionis est, & quod essentia creata diuiditur in illis in quibus communicatur, est imperfectionis suæ, scilicet quòd non est omnino simplex: si enim ita esset simplex in esse, sicut in ratione essentiæ simplex est, singularia quibus communicatur ita essent vnum in esse sicut in ratione: sed diuina essentia omnino & perfecte simplex est & communicabilis: ergo ipsa erit secundum esse simplex communicata, nisi aliud impediat: non autem potest impedire quod est vel qui est cum sit indifferens ab essentia: ab ipsa ergo communicabitur: & cum non sit actus communicationis essentiæ nisi generatio, erit generatio in diuinis.

Vnde dicendum ad primum, quòd generatio non est tantum ad hoc vt perpetuet in successione quod in se in permanere non potest, sed tãtum hac de causa est in essentiis illis quæ non in toto possunt complere id quod est siue suppositum in quo sunt: si enim in toto complerent, non essent in potentia ad aliam formam: talis autem non est essentia diuina: & ideo in diuinis non est generatio propter hanc causam.

Ad aliud dicendum, quòd essentia diuina multiplicari non potest, ita quòd diuidatur, vel detur naturæ extraneæ: sed potest communicari suppositis eiusdem naturæ quæ idem sunt in ipsa per essentiam & esse.

Ad aliud dicendum, quòd illud generabile est corruptibile, quod per generationem exit de potentia ad actum, quia illius esse præcedit non esse: sed illud generatum non generabile quod coæuum est & coæternum generanti, non est huiusmodi: & ideo non oportet, quòd sit corruptibile.

Ad aliud dicendum, quòd illa propositio falsa est, si generaliter accipiatur: sed tamen vera est in his quæ per generationem exeunt de non esse ad esse, quia in illis recipiens formam est diuersum ab ipsa forma per substantiam materiæ, & ab ipso generante: sed non oportet quòd omnis generatio sit huiusmodi, vt patet ex prædictis.

Ad id quod contra responsionem obiicitur, scilicet quòd Pater dat totam substantiam Filio, &c. dicendum quòd non dat sibi personam: persona enim est quæ consistit sua proprietate: proprietas autem secundum sui rationem est, quia vni & non alij conuenit: sed quicquid est de se siue absolutum, totum dat ei. Et si obiiciatur, quòd persona est substantia: ergo personam dat ei. Incidit fallacia accidentis: quia licet persona sit substantia: tamen multa attribuuntur substantiæ quæ non attribuuntur personæ & multa attribuuntur personæ quæ non attribuuntur substantiæ: sicut distingui conuenit personæ, & non substantiæ: & communicari per generationem, & huiusmodi, conueniunt substantiæ quæ non conueniunt personæ: persona enim est quæ distinguitur, & ideo per generationem non communicatur.

Ad id quod vlterius quæritur, Quare Deo attribuitur generare? Dicendum quòd propter communicabilitatem essentiæ cuius communicabilitatem non impedit quod est, eo quod indifferens est ab ipsa: & non sunt illæ causæ quæ in obiiciendo pro causis sunt positæ.

ARTICVLVS IV.

Vtrum generare per prius conueniat Patri cælesti, & per posterius inferioribus, aut è contra?

DEinde quæritur, Vtrum generare per prius conueniat Patri cælesti, & per posterius inferioribus, vel è conuerso? Et videtur, quòd per prius Patri cælesti: quia dicit Apostolus ad Ephes. 3. Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur: ergo videtur, quòd inde huc descendat nomen paternitatis.

2 Item, Dionys. in lib. de di. no. cap. 2. Omnis diuina paternitas & filiatio data est & nobis & supercælestibus virtutibus ex pa-

triarchia ab omnibus segregata, & filiarchia ex qua & dij & deorum filij & deorum patres deiformes fiunt & nominantur mentes: ergo videtur, quòd ad nos & ad Angelos in paternitate spirituali descendat nomen paternitatis: ergo multo magis in paternitate naturali quæ propria est: ergo generatio per prius Deo conuenit.

3 Item, Damasc.lib.1.cap 9.dicit: Et hoc sciendum est, quòd non ex nobis translatum ad beatam diuinitatem paternitatis & filiationis nomen & processionis: è contrario autem inde nobis traditum est.

4 Item, Hoc idem videtur per rationem: illi enim verissime conuenit generare, cui verissime conuenit essentiam communicare: verissime autem communicat qui eandem indiuisibiliter communicat:hoc autem non facit nisi Pater cælestis:ergo verissime conuenit ei generare.

5 Item, Generatio est in simili natura & forma: sed nihil genitum ita simile est in natura generanti sicut Filius secundum generationem æternam: ergo nihil ita vere genitum est sicut ipse:ergo nulli tam proprie conuenit sicut Deo.

Sed contra. SED CONTRA: Generatio dicit per se mutationem quæ Deo non conuenit: ergo secundum perfectam generationis rationem Deo non conuenit generare.

2 Item, Generatio de se videtur entis imperfecti quod est in potentia: sed Deo huiusmodi ens esse non conuenit: ergo & Deo perfecte generare non conuenit :ergo conuenit ei per posterius.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum,quòd generare, sicut & alia nomina & verba accipiuntur duobus modis, scilicet secundum rationem vsitatam in nomine, & sic omnia per prius conueniunt creatis, & per posterius diuinis: possunt etiam accipi secundum naturam ipsius rei, & sic per prius conueniunt generatio & paternitas Deo,quam homini vel alij creaturæ.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd non est verum quòd generatio per se dicat mutationem, sed potius per accidens, scilicet inquantum est in natura quæ est in potentia & diuisibilis: sine mutatione autem est in natura quæ indiuisibilis manens sine sui mutatione pluribus hypostasibus communicatur.

AD ALIVD dicendum,quòd generatio non est entis imperfecti nisi per accidens vt subiecti. In corruptibliibus autem generationi subiicitur ens imperfectum quod est materia: sed hoc accidit generationi secundnm quod est in hac natura: sed in alia natura est generatio quæ est notio generantis, secundum quòd ex se demonstrat filium eandem naturam & essentiam habentem cum generante,vt supra dictum est.

ARTICVLVS V.

An Deus genuit Deum seipsum, vel Deum alium?

CONsequenter quæritur de argumentatione quam hic ponit Magister, scilicet, si Deus Deum genuit: ergo se Deum, vel alium Deum genuit,&c. Videtur autem,quòd genuerit alium Deum: cum enim iste terminus,Deus,sit nomen habentis deitatem, per terminum distinctionem notantem potest trahi ad supponendum pro persona: ly alium autem notat distinctionem, cum sit relatiuum diuersitatis masculine significatum: ergo ly Deum, cum dicitur, genuit alium Deum, stat pro porsona: sed hæc est vera, Deus genuit aliam personam à se: ergo & hæc erit vera,genuit alium Deum, quod Magister negat in litera.

2 Præterea, Videtur, quòd ly Deum ex parte suppositi non supponat pro persona: Deus enim secundum se non significat nisi essentiam: sed prædicatum vel verbum non restringit suppositum nisi tantum ratione temporis significati, scilicet vt stet pro præsentibus si verbum est præsentis temporis: ergo hoc verbum, genuit, cum sit prædicatum, non extrahet sibi Deus à supposito substantiæ ad standum pro persona: & ideo hæc non est vera, Deus Deum genuit, vt videtur, quam tamen Magister concedit in litera.

3 Præterea, Quæritur de solutione quorundam qui dicunt quòd ly alium ex parte suppositi potest facere appositiuam constructionem cum hoc nomine, Deus, & sic est vera: vel intransitiuam, & sic est falsa. Hoc enim nihil videtur esse: quia appositiua constructio est inter magis commune, & minus commune:ly alius autem non est tale respectu huius nominis,Deus.

4 Præterea, Cum ly alius in masculino genere significatur, videtur non substantiuari, & ita remanet adiectiuum, & alietatem ponit circa rem significatam in hoc nomine,Deus: ergo ponet diuersitatem gratia formæ: ergo locutio simpliciter est falsa: cum in forma idem sit generans & genitus.

5 Item, Adiectiuum genus numerum trahit à substantiuo, sed non conuenienter dicitur, Deus genuit alij Deum, vel alios Deum, vel alia Deum,vel aliud Deum: ergo cum ly aliud sequatur consignificata numeri vel generis huius nominis, Deus,ipsum erit suum adiectiuum ponendo suam alietatem circa ipsum gratia formæ, & sic locutio erit falsa:ergo simpliciter erit falsa.

6 Sed contra: Alietas potest notari respectu suppositi: Sortes enim est alius homo à Platone: ergo videtur,quòd distinguibilis sit ad minus ista,genuit alium Deum.

7 Præterea, Videtur alterum sequi, se Deum, vel alium Deum: idem enim & diuersum diuidunt ens inquantum ens: ergo videtur, quòd sequantur quodlibet ens: ergo cum dicitur, Deus genuit Deum, videtur quòd

quòd eundem, vel alium.

8 Item, Contradictoriorum alterum necesse est de quolibet verificari. Si igitur Deus genuit Deum: aut genuit se, aut genuit non se. Si se: ergo idem in persona est generans & genitus. Si non se, & Deum genuit: ergo alium Deum genuit, quod Magister negat.

Solutio. SOLVTIO. Hoc tripliciter consueuit solui à Magistris. Quidam dicunt quòd ly alium ex parte prædicati potest esse substantiuum, vel adiectiuum. Si sit adiectiuum, tunc dicunt istam esse falsam, genuit alium Deum: quia tunc ly alium ponit diuersitatem respectu formæ huius nominis, Deum: quia adiectiua formam quam significat ponunt circa substantiua sua. Si autem sit substantiuum, dicunt esse veram sic, genuit alium qui Deus est. Alij dicunt, quòd potest facere appositiuã constructionem, vel adiectiuam: si appositiuam, vera est: si adiectiuam, falsa est. Tertia opinio est Magistri in litera: & illam sequimur, dicendo quòd nec sequitur, ergo se Deum: nec sequitur, ergo alium Deum, propter rationem superius assignatam.

DICENDVM ergo ad primum, quòd licet ly alium sit relatiuum, non tamen per se notat distinctionem personalem: & hoc patet: quia conuenit essentiæ & personæ: est enim essentia alia ab essentia creati, & persona est alia ab alia persona: & ideo non per se est notionale, sicut generare, & huiusmodi. Vnde terminum substantialem ad standum pro persona cogere non potest: imo cum notet alietatem, & omnis alietas quæ simpliciter est alietas, est gratia formæ, respiciet hunc terminum, Deus, gratia formæ: & sic locutio falsa.

AD ALIVD dicendum, quòd sunt quidam actus vni soli conuenientes in suppositis alicuius naturæ: & quando terminus communis in natura illa supponit verbis significantibus huiusmodi actum, intelligitur quod gratia suppositi cui ille actus conuenit, supponit: vt cum dicitur, Deus tonat, coruscat, apud Gentiles intelligitur Iuppiter: & talis actus est generare qui soli conuenit Patri: & ideo Deus appellat Patrem, cum dicitur, Deus genuit Deum: & non restringitur ab ipso verbo, sed potius appellat hoc suppositum cui soli conuenit ille actus.

AD ID quod obiicitur de solutione, dicendum quòd quidam ita dixerunt, licet improbabile sit: tamen ad argumentum contra, soluerunt quod licet ly alium non habeat se in ratione communis ad ly Deum: tamen potest notare distinctionem in persona, cui personæ conuenit esse Deum: & ita appositiue vel quasi appositiue construitur.

AD ID quod obiicitur de alia solutione, dicendum quòd si ly alium substantiuatur, tunc subintelligitur participium entem, vt sit sensus, genuit alium entem Deum: & sic non necessario ly alium trahit numerum & genus à substantiuo: congrue enim dicitur, genuit alium entem Deum, licet falso dicatur.

AD ALIVD dicendum, quòd idem & diuersum diuidunt ens creatum: & idem dicitur à quo non differt differentia, diuersum autem diuersum in essentia: vnde hæc non diuidunt ens increatum quod secundum suppositum est distinctum, secundum essentiam autem indistinctum.

AD ALIVD dicendum, quòd istæ non sunt contradictoriæ, genuit se, genuit non se: sed non genuit se, & hæc est vera: sed ex illa non sequitur: ergo genuit alium: quia illa qua dicitur, non genuit se, vera est: sed non potest inferri: ergo genuit non se: quia illæ non æquiualent, vt patet ex prædictis.

ARTICVLVS VI.

Quomodo supponunt illi termini, quando dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine, lux de luce?

CONsequenter quæritur de hoc quod dicit de symbolo: Deum de Deo, lumen de lumine, &c.] Videtur enim quod cum dicitur, Deum de Deo, non debeat ly Deum restringi ad standum pro persona: præpositiones enim non restringunt terminos quibus adiunguntur: igitur cum ly Deus sit terminus substantialis, stabit pro substantia: substantia autem non est de substantia: ergo locutio est falsa, vt videtur.

2 Præterea, Præpositio notat distinctionem, vt quidam dicunt, & propter hoc cogit terminum cui adiungitur ad standum pro persona: ergo videtur etiam, quod cum dicitur, Deus distinguitur à Deo, quod locutio sit vera, quod falsum est.

3 Præterea, Relationem important præpositiones: ergo videtur quòd possumus dicere, Deus refertur ad Deum, quod iterum falsum est.

4 Præterea, Quæritur de ista, lumen de lumine: ista enim videtur tantum significare essentiam, eo quod lumen non sit de propriis, sed de essentialibus communibus. Sicut ergo hæc est falsa, essentia de essentia: ita & hæc erit falsa, lumen de lumine.

5 Præterea, Ea quæ recipiunt distinctionem, de omnibus in summa singularitatis non prædicantur: sed cum dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine, vtraque recipit distinctionem per præpositionem notionalem: ergo de omnibus in summa singulariter non prædicantur: ergo Pater & Filius non sunt vnus Deus, nec vnum lumen.

SOLVTIO, Dicendum, quòd præpositio notionalis est, & hoc habet ex hoc quod notat originem essentialem: & ideo præpositio coniuncta cum hoc termino, Deus, trahit eum ad supponendum pro habente deitatem: & hæc in diuinis est persona, vnde reddit locutionem veram pro persona. Solutio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in veritate in huiusmodi locutionibus ly Deus non restringitur, nec oportet, quia licet de se supponat pro essentia in persona, tamen reddit locutionem veram secundum exigentiam eorum quibus adiungitur, sicut cum dicitur, homo currit, solo Sorte currente: licet ly

ly homo supponat æqualiter tam pro currentibus, quam pro non currentibus, non tamen reddit locutionem veram nisi pro Sorte, & sufficit ad veritatem locutionis illius, & hoc apud sophistas vocatur appellare. Similiter iste terminus, Deus, quantum est de se supponit pro quolibet supposito diuino: propter adiunctum tamen ex parte ante appellat Filium, & ex parte post appellat Patrem.

AD ALIVD dicendum, quòd aliter importatur distinctio quando significatur in propria significatione, & aliter quando significatur in ratione distinctionis specialis siue cuiusdam, sicut generare quandam distinctionem significat, sed non simpliciter: & similiter præpositio notionalis significat distinctionem quandam, quia originis, vnde plus importatur per verba notionalia & præpositiones notionales quam distinctio: quia licet dicant virtute sua distinctionem in supposito, tamen etiam cum hoc dicunt conuenientiam in essentia: quia genitum & generans communicant in essentia vna. Similiter id quod est de aliquo vt de origine, commucat in essentia vna: sed hæc verba, distinguitur, & seiungitur, non nisi disconuenientiã important, & illam notant poni circa rem termini cui adiunguntur: & cum Deus non distinguatur à Deo sic, eo quòd Pater & Filius sunt vnus Deus, non recipitur ista, Deus distinguitur à Deo.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc non est vera, Deus refertur ad Deum: licet enim præpositio sit relatiua, tamen alium habet modum significandi: sed cum dicitur, refertur, relatio significata in verbo propriam quærit rationem relationis significari per ea quæ referri dicuntur. Illa autem propria relatio non significatur in hoc termino, Deus, sed in hoc termino, Pater & Filius: & ideo hæc est vera, Pater refertur ad Deum.

AD ALIVD dicendum, quòd iste terminus, lumen, significat lucem in habente, & ita concretionem importat propter quod stat pro habente deitatem, & hoc est suppositum siue persona: & ideo conuenienter dicitur, Lumen de lumine. Et si obiicitur, quòd secundum hoc non debet dici, Lux de luce, eo quòd lux significat abstracto modo. Dicendum. Hæc inuenitur, Lux de luce, in quadam antiphona de Epiphania: sed minus habet proprietatis quam ista, Lumen de lumine, tamen lux licet significet modo abstractionis à subiecto, non tamen significat modo abstractionis ab actu: & cum actus suppositorum sit, proprie ponitur à Sanctis pro persona quandoque: sed tamen huiusmodi locutiones glossandæ sunt, & non extendendæ. *Ad quæst.*

AD VLTIMVM dicendum, quòd licet Deus generet Deum, & Deus generetur à Deo: non tamen Deus distinguitur à Deo, vt supra dictum est: & ideo dicendum, quòd per actum notionalem non ponitur distinctio nisi in supposito huius nominis Deus, & remanet vnitas in forma vel quasi forma: & ideo cum probatur, stat gratia formæ: & ideo de omnibus in summa probatur singulariter. Et quod dicitur, quòd ea quæ recipiunt distinctionem, &c. intelligendum est quòd ea quæ gratia suæ quasi formæ recipiunt, vt Pater, & persona, & huiusmodi: quia in his quasi forma est proprietas, & alia est proprietas Patris & Filij, sicut aliud est suppositum & alia persona, Pater, & alia Filius.

Alia quæstio de eodem.

B SEd adhuc opponunt garruli ratiocinatores, dicentes: Si Deus Pater genuit Deum: aut genuit Deum qui est Deus Pater, aut Deum qui non est Deus Pater. Si genuit Deum qui non est Pater: ergo Deus est qui non est Deus Pater: non ergo vnus tantum Deus est. Si vero genuit Deum qui est Deus Pater: ergo genuit seipsum. Ad quod respondemus determinantes istam propositionem, qua sic proponunt: Si Deus Pater genuit Deum: aut Deum qui est Deus Pater, aut Deum qui non est Deus Pater. Hoc enim sanè & praue intelligi potest: & ideo respondendum est ita: Deus Pater genuit Deum qui est ipse Pater. Hoc dicimus esse falsum, & concedimus alteram, scilicet, genuit Deum qui non est Pater: nec tamen genuit alterum Deum, nec ille qui genitus est, est alius Deus quam Pater, sed vnus Deus cum Patre. Si vero additur: Genuit Deum qui non est Deus Pater: hìc distinguimus: quia dupliciter potest intelligi. Genuit Deum qui non est Deus Pater, scilicet, Deum Filium, qui Filius non est Pater qui Deus est: hic sensus verus est. Si vero intelligatur sic: Genuit Deum qui non est Deus Pater, id est, qui non est Deus qui Pater est: hic sensus falsus est. Vnus enim & idem Deus est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: & è conuerso: Pater, & Filius, & Spiritus sanctus vnus est Deus.

ARTICVLVS VII.

An ista sit concedenda, Deus genuit Deum qui est Pater, vel Deus Pater.

SEd adhuc opponunt garruli, &c.] In ista parte tangit Magister vlteriorem ratione sophistarum obiicientium cōtra generatione diuinā. Et diuiditur hæc pars in tres partes. In prima ponit sophisticam rationem & soluit. Quia vero in solutione dixerat, quòd Pater & Filius sunt vnus Deus, & è conuerso: ideo in sequenti cap. quæritur, Vtrum hoc nomen, Deus, vel aliud essentiale, possit supponere & apponere æqualiter respectu trium personarum *ibi* [Quidam tamen veritatis aduersarij, &c.] Quia autem hac de causa fecit digressionem, apposita solutione argumentationis sophisticæ, ideo in tertia reuertitur ad propositum *ibi* [Nunc ad præmissam quæstionem, &c.] In priori ergo cap. ponit Magister hanc ratione: Deus genuit Deum: aut ergo Deum qui est Deus Pater, aut Deum qui non est Deus Pater. Si Deum qui non est Deus Pater: ergo Deus est qui non est Deus Pater, & Deus est qui est Pater: ergo sunt plures dij, quod falsum est. Si autem Deum qui est Deus Pater: ergo genuit Deum qui est ipse Pater: ergo idem in persona est generans & genitus, quod est hæresis.

Et soluit Magister inducendo duas rationes quæ elici possunt ex his. Cum enim dicitur, Deus genuit Deum, possunt inferre: ergo Deum qui est ipse Pater, aut Deum qui non est ipse Pater. Et has duas præpositiones ponit Magister, quæ ostendunt vnum sensum istarum: aut Deum qui non est Deus Pater, aut Deum qui est Deus Pater: & dicit negatiuam esse veram, & affirmatiuam esse falsam. Alias duas ponit tales, quod sensus sit: Deum qui est Deus Pater, id est, Filium qui est Deus, qui Deus est Pater. Hanc dicit esse veram, & negatiuam esse falsam, scilicet, Deum qui non est Deus Pater, id est, Filium qui non est Deus, qui Deus est Pater: quia Pater & Filius sunt vnus & idem Deus. Et ad intelligentiam istius locutionis distinguendum est in constructione horum duorum terminorum, Deus Pater, tam in affirmatiua quam in negatiua. Si enim cum dicitur, Deus genuit Deum qui est Deus Pater, ambo termini coniuncti quasi per appositionem construantur ex parte eadem siue ante ly qui est, siue post per intellectum, tunc affirmatiua erit falsa, & negatiua vera: quia tunc est sensus: genuit Deum qui est Deus Pater, id est, ipse Pater. Probatio. Ly Deum, quod notat terminum actus importari per verbum, genuit, propter actum notionalem super se transeuntem, supponit pro Filio: cum igitur ly qui sit nomen habens articulum subiunctiuum, & faciat secundam notitiam suppositorum, refert hunc terminum, Deum, gratia suppositi, sicut supposuit cum antecessit, & sic sensus est, quod Deus generans & Deus genitus in supposito sint idem siue in persona, quod falsum est: negatiua igitur eius erit vera sub eodem sensu. Si autem illi termini non construantur quasi ex eadem parte: sed potius intelligatur vnus alteri non apponi; sed quasi per mediam compositionem coniūgi, tunc ly Deus stabit pro essentia: & si ly Pater tunc supponit componi sub intellectu inter eos, erit sensus, Pater genuit Deum Filium qui non est Pater ens Deus: & hæc est vera, & hanc ponit Magister, & affirmatiua est falsa. Si autem ly Deus supponat, & ly Pater apponat, erit sensus, genuit Deum Filium, qui Filius non est Deus ens, vel qui est Pater: & hæc est falsa, & affirmatiua sibi in eodem sensu respondens vera: & hæc est intentio solutionis Magistri.

Fuerunt tamen quidam antiqui aliter dicentes, eo quod ipsi dixerunt, quòd in affirmatiuis nomen articulare, qui, aliter habet referre antecedens quam in negatiuis. In affirmatiuis enim dixerunt, quòd refert gratia personæ sicut inuenit propter actum notionalem cui coniungitur sicut materia actus super quam est: & ideo dixerunt, quòd hæc est falsa, Deus genuit Deum qui est Deus Pater. In negatiuis autem ly qui non refertur sic, sed gratia suppositi, & gratia essentiæ: & ideo etiam istam dixerunt esse falsam, genuit Deum qui non est Deus Pater: & hoc contingit non tam ex vi nominis quam aliam habet in affirmatiuis & negatiuis, quam etiam ex negatione quæ respicit terminos sequentes se formaliter: & ideo licet ly qui referat gratia suppositi, tamen negatio negat ab hoc supposito, tam formam quam suppositum: & ideo locutio est falsa: & hæc fuit solutio Præpositiui & ratio. Alij dicunt, quòd etiam si in negatiua isti duo termini, Deus Pater, construantur immediate quasi per appositionem, tunc locutio negatiua est vera: vnde concedunt hanc, genuit Deum qui non est Deus Pater, sicut hanc, genuit Deum qui non est ipse Pater: & hoc faciunt propter articulum huius nominis qui, qui determinat & refert ly Deum gratia suppositi, & non gratia formæ, vt dictum est.

Sed videtur, quòd affirmatiua sit concedenda, scilicet hæc, genuit Deum qui est Pater vel Deus Pater: quia dicit Anselmus: quod genuit eundem de eodem ipso.

2 Item, Aug. Deus de se genuit alterum se.

3 Item, Aug. in li. de Trinit. 15. Seipsum dicens, Pater genuit Filium: non enim seipsum integre perfecteque dixisset, sed aut plus aut minus esset in verbo quam in seipso.

4 Item, Origenes. Pater mittens Filium, se alterum misit.

Ad secundam auctoritatem dicendum, quod si ly se quod est à parte post in locutione, sit ablatiui casus, tunc locutio plane est vera: quia tunc est sensus de se genuit alterum, id est, alterum à se. Si autem sit accusatiui casus, tunc alterum se, habet vim vnius termini, & non duorum: & tunc ly se habet quasi partem significationis vnam, & alterum aliam partem: vt alterum tangat disiunctionem in persona, & ly se conuenientiam in essentia. Quidam tamen glossant alterum se, id est, simillimum sibi: ita quod ly

ly se quasi simplicem faciat relationem. Sicut etiam quandoque fit simplex de natura similis & non eodem numero, super quod cadit nutus demonstrationis, vt cum dicitur: Hæc herba crescit in horto meo.

Ad aliam quæ dicit, quòd eundem genuit de eodem ipso, non est intelligendum cum præcisione, sed addendo eundem in essentia de eodem ipso in essentia.

Ad tertiam dicendum, quòd dicere non sumitur ibi pro actu generationis simpliciter: sed dicere est ibi manifestare in simili: vnde sensus est, Pater dicens se, id est, manifestans seipsum, genuit Filium: non enim, &c. id est, non perfecte manifestasset se, &c. hæc enim bene conceditur, Pater manifestat se in Filio.

Ad vltimam dicendum eodem modo sicut ad secundam: quia se alterum idem est ac alterum sibi in essentia similem.

Opinio quorumdam dicentium tres personas esse vnum Deum, vnam substantiam: sed non è conuerso, scilicet vnum Deum, vel vnam substantiam esse tres personas.

C Quidam tamen veritatis aduersarij, concedunt Patrem & Filium & Spiritum sanctum, siue tres personas esse vnum Deum, vnam substantiam: sed tamen nolunt concedere vnum Deum siue vnam substantiam esse tres personas, dicentes diuinam substantiam prædicari de tribus personis, non tres personas de substantia diuina. Fides autem Catholica tenet ac prædicat, & tres personas esse vnum Deum, vnam substantiam siue essentiam siue naturam diuinam, & vnum Deum siue essentiam diuinam esse tres personas. Vnde Augustinus in primo lib. de Cap. 6. Trinit. ita ait: Recte ipse Deus Trinitas intelligitur beatus, & solus potens. Ecce quàm expresse dixit, ipse Deus Trinitas: vt ostenderet & ipsum Deum esse Trinitatem, & Trinitatem ipsum Deum. Item in eo- 1. Tim. 6. dem. In verbis, inquit, illis Apostoli, quibus de aduentu Christi agens, dicit: Quem ostendet beatus, & solus potens: Rex regum, & Dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem, &c. Nec Pater proprie nominatus est, nec Filius, nec Spiritus sanctus: sed beatus, & solus, & potens, id est, vnus, & solus Deus verus, qui est ipsa Trinitas. Ecce & hic aperte dicit vnum solum verum Deum esse ipsam Trinitatem: & si vnus Deus Trinitas est: ergo vnus Deus est tres personæ. Item in li- Cap. 8. bro quinto de Trinitate. Non tres deos, sed vnum Deum dicimus esse ipsam præstantissimam Trinitatem. Item in libro de Fide ad Petrum In enchir. ad Laurent. cap. 9. in expositione symboli. Satis est Christiano rerum creatarum causam visibilium siue inuisibilium, non nisi bonitatem credere Creatoris qui est Deus verus & vnus: nullamque esse naturam, quæ non aut ipse sit: aut ab ipso: eumque esse Trinitatem, Patrem scilicet, & Filium, & Spi- Serm. 129. ritum sanctum. Item August. in sermone de fide. Credimus vnum Deum vnam esse diuini nominis Trinitatem. Idem in sexto lib. de Trinitate. Cap. 7. Dicimus Deum solum esse ipsam Trinitatem. Ecce his & aliis pluribus auctoritatibus euidenter ostenditur dicendum esse & credendum, quia vnus Deus est Trinitas, & vna substantia tres personæ: sicut è conuerso Trinitas dicitur esse vnus Deus, & tres personæ dicuntur esse vna substantia.

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet, An Deus Pater se Deum, an alium Deum genuerit?

D NVnc ad præmissam quæstionem reuertamur, vbi quærebatur, An Deus Pater genuerit se Deum, an alium Deum? Ad quod dicimus neutrum fore concedendum. Dicit tamen Augustinus in Epistola ad Maximinum, quòd Deus Pater se alterum genuit, his verbis: Pater vt haberet Filium de seipso, non minuit seipsum: sed ita genuit de se alterum se, vt totus maneret in se, & esset in Filio tantus quantus & solus. Quod ita intelligi potest, id est, de se alterum à se genuit: non vtique alterum Deum, sed alteram personam: vel genuit se alterum, id est, genuit alterum qui hoc est quod ipse. Nam etsi alius sit Pater quam Filius, non est tamen aliud quam Filius, sed vnum.

Epist. 66.

EXPOSITIO TEXTVS.

QVIDAM tamen veritatis aduersarij, &c.] In hoc capite quod ex incidenti inducitur, redarguit quosdam qui dicebant nomina significantia essentiam debere poni in prædicato tantum, & personalia illis subiici, & non è conuerso secundum ordinem rectæ prædicationis in diuinis: & fuerunt Porretani, scilicet Gilbertus & sui sequaces. Et inducit hic Magister multas auctoritates Aug. in quibus subiicitur essentia, & prædicatur persona. Et hæc est sententia capituli.

ARTICVLVS VIII.

An de Deo potest formari propositio?

INcidit autem hic duplex dubium. Vnum est, si de Deo possit formari propositio? Secundum, si aliquo modo potest formari, vtrum essentia debet subiici, vel prædicari tantum, vel possit recte in diuinis fieri vtrumque?

CIRCA PRIMVM obiicitur sic: Simplicissimum non habet compositionem: ergo si ipsum vt compositum significatur, significatur falsò: sed omnis compositio significat vt compositum: ergo non potest fieri propositio habens compositionem de Deo: & omnis propositio habet compositionem: ergo nulla propositio est vera de Deo si sit affirmatiua.

2 Item, Dionysius dicit, quòd affirmationes in diuinis sunt falsæ, & negatiuæ omnes veræ: ergo videtur, quòd omnes propositiones affirmatiuæ de Deo falsæ sint.

3 Si forte dicatur, quòd compositio est in Deo secundum modum significandi propter nostri intellectus infirmitatem. Contra: Intellectus per errorem non curat suam infirmitatem: sed cum componit aliquid in diuinis, errat: ergo talibus propositionibus sua infirmitas non curatur: ergo non debet vti eis.

4 Item, Cassus est intellectus qui nullo modo potest attribui rei: ergo videtur, quòd talium propositionum sit intellectus cassus.

SOLVTIO. Sicut dicit August. Deus admisit humanæ vocis obsequium, de quo tamen nihil digne dici potest. Vnde sicut de Deo in temporali loquentes, verbis cuiuslibet temporis vtimur: ita de Deo simplicissimo loquentes, vtimur modo compositionis & modo diuisionis in locutionibus: sed cum in talibus, nota compositionis quæ significatur in verbo, est, significat idemtitatem secundum rem, & non modum inhærentiæ, sicut inhærentis per se, vel substantialiter, vel per accidens. Solutio.

DICENDVM igitur ad primum, quòd licet Deus sit simplicissimus, tamen multis modis significatur, sicut supra in tertia distinctione habitum est: & ex illis potest fieri compositio notans rei idemtitatem.

AD ALIVD dicendum, quòd Dionysius intelligit de affirmatiua significatione incomplexorum, quæ per nomen plene non ostendunt quæ conueniunt Deo, & non intelligit de affirmatione compositionis quæ nota est idemtitatis prædicati cum subiecto.

AD ALIVD dicendum, quòd intellectus saluatur (alias significatur) in re quantum ad hoc quòd multis modis Deus significatur. Vnde inuenit in Deo ea quæ multa sunt in rationibus nominum, licet vnum sint in rebus: & quia ratio nominum est vera, est enim ipse vere sapiens, & potens, & huiusmodi: & ideo non est cassus, & curatur ab ignorantia, eo quod non refert in Deum illas compositiones per modum inhærentiæ, sed potius per modum idemtitatis.

ARTICVLVS IX.

An in diuinis essentia debet subiici, vel prædicari, vel recte possit vtrumque fieri?

SEcundo quæritur, Si nomina significantia essentiam in diuinis possunt subiici? Videtur autem, quòd non. In diuinis enim per-

ſona eſt ſuppoſitum, & eſſentia quaſi forma & natura: cum igitur in propoſitione prædicatum ſe habeat per modum formæ, ſubiectum autem per modum ſuppoſiti: non debet eſſentia diuina ſubiici, ſed prædicari.

2 Item, Subiectum eſt id cui ineſt, prædicatum autem quod ineſt: cum autem eſſentia inſit perſonæ, & non econtra: videtur iterum debere prædicari, & non ſubiici.

3 Item, Boëtius in li. de Trinita. dicit, quòd ſimplex forma ſubiectum fieri non poteſt.

4 Idem in li. de hebdomadibus. Quod eſt habere aliquid poteſt præter idipſum quod eſt, eſſe autem nihil habet admixtum: ſed id quod eſt in diuinis per modum quod eſt, eſt perſona: ergo perſona aliquid habere potes vt inhærens ſibi, & ſic poteſt ſubiici ſibi: ſed eſſentia diuina eſt eſſe ſimplex: ergo nihil poteſt habere: ergo nulli poteſt ſubiici, vt videtur.

Sed contra. Sed contra: Quæcumque æqualis ſunt ſimplicitatis, æqualis ſunt ordinis in ſubiiciendo & prædicando: perſona & eſſentia æqualis ſunt ſimplicitatis: ergo æqualis ſunt ordinis in ſubiiciendo & prædicando.

2 Præterea, Quæcumque ſunt non habentia ſe vt ſuperius & inferius, & non ſunt eſſentialia & ſubſtantialia ſibi, æqualiter ſubiici ſibi inuicem poſſunt, & æqualiter prædicari de ſe inuicem: eſſentia diuina & perſona ſic ſe habent: ergo æqualiter ſubiici inuicem poſſunt, & prædicari de ſe inuicem. Probatio primæ eſt: quia ſuperiora eſſentialia de inferioribus ſecundum ordinem naturæ prædicantur: eſſentia autem non eſt ſuperius ad perſonam nec econtra, quia aliter eſſet compoſitio in Deo. Secunda probatur per ſimpliciratem perſonæ & eſſentiæ.

Solutio. Solutio. Dicendum, quòd in veritate in diuinis vtrumque poteſt ſubiici alteri, & prædicari de altero, ſicut probat Magiſter. Licet enim prædicatū ſit loco formæ in prædicationibus quæ fiunt per inhærentiam & participationem: tamen in propoſitionibus notantibus idemtitatem ſecus ſe habet, quia ibi vtrumque eſt idem alteri, & ideo vtrumque vtrique ſubiicitur, & vtrumque de vtroque prædicatur. Per hoc igitur patet ſolutio ad duo prima quæ bene concludunt de prædicatione quæ fit per modum inhærentiæ.

Ad alivd dicendum, quòd Boëtius intelligit de ſubiecto rei, non modi prædicandi, ſicut ſubiicitur ſuperficies albedini, vel ſicut materia ſubiicitur formæ. Eodem modo etiam intelligitur ſequens auctoritas: quia quod eſt poteſt aliquid habere: ſed in diuinis non eſt tale quod poſſit eſſe ſubiectum alij præter ſe. Vnde hoc intelligitur in his in quibus differt, quod eſt, & eſſe ſiue quo eſt.

ARTICVLVS X.

Vtrum iſta ſit vera, Vnus Deus eſt tres perſonæ, & tres perſonæ eſt vnus Deus, Deus eſt Trinitas: & vtrum nomen, Trinitas, ſit nomen eſſentiale.

Deinde quæritur de hoc quod dicit [vnus Deus tres perſonæ, &c.] Hoc enim videtur falſum: ly Deus enim aut ſtat pro perſona, aut pro eſſentia: ſi pro eſſentia, tunc videtur hæc eſſe vera, eſſentia eſt tres perſonæ, cuius ſimile in creatis non inuenitur, in quibus eſſentia non eſt perſona, nec perſonæ: ſi autem ſtat pro perſona, tunc perſona eſſet tres perſonæ: ergo aliqua perſona eſt tres perſonæ, quod falſum eſt.

Ivxta hoc vlterius quæritur de hac quam ponit, quod Deus eſt Trinitas: cum enim ille terminus, Deus, ſingulariter ſupponatur, videtur quòd pro aliquo vno debeat reddere locutionem veram: ergo videtur, quod aliquis habens deitatem ſit Trinitas: ergo Pater, vel Filius, vel Spiritus ſanctus, quod falſum eſt. *Quæſt. 2.*

Item quæritur de hoc nomine, Trinitas, hoc enim videtur ſingulariter de vno prædicari: ergo eſt eſſentiale. *Quæſt. 3.*

Sed contra. Eſſentialia de perſonis ſingulis prædicantur: ergo ſi ly Trinitas eſt eſſentiale, debet concedi hæc, Pater eſt Trinitas, vel perſona eſt Trinitas, quod falſum eſt. *Sed contra.*

2 Item, Secundum rationem intelligendi, à ſuppoſito Trinitatis minus diſtat perſona quam eſſentia: ſed hæc non conceditur, perſona eſt Trinitas: ergo multo minus hæc debet concedi, eſſentia eſt Trinitas.

3 Si forte dicatur, quòd hoc nomen, Trinitas, eſt relatiuum intrinſecum & claudit in ſe relatiua & determinantia ipſa: & ideo ſicut ipſa relatiua prædicantur de perſona, ita & ipſum de perſona & perſonis prædicatur. Contra: Relatiuum intrinſecum ſi explicetur, habet relatiua ad ſe inuicem relata: cum enim dico, iſti ſunt ſimiles, poſſum explicite inferre: ergo iſte eſt ſimilis iſti, & iſte eſt ſimilis illi: non autem ſic eſt in hoc nomine, Trinitas: ergo videtur, quod non ſit relatiuum intrinſecum.

Solvtio. Dicendum in veritate, quòd hæc eſt concedenda, vnus Deus eſt tres perſonæ. Cum enim iſte terminus, vnus, ſit adiectiuum, ponit vnitatem ſignificatam circa ſubiectum huius termini, Deus, & ly Deus dicit vnitatem ſubſtantiæ, & hæc eſt vna in tribus perſonis: & ideo hæc eſt vera, vnus Deus eſt tres perſonæ, & è conuerſo. Et hæc ſimiliter eſt vera, eſſentia eſt tres perſonæ, & è conuerſo. *Solutio.*

Ad alivd dicendum, quòd ſimiliter hæc eſt vera, Deus eſt Trinitas: & hæc ſimiliter, vnus Deus eſt Trinitas, propter eandem cauſam. Terminus enim in prædicato vel in ſubiecto non reſtringit terminum in alia parte poſitum, ſed permittit eum ſtare libere *Ad quæſt. 2.*

pro

pro quo reddit locutionem veram : & ideo ly Deus stat pro essentia, & non pro persona: nec est simile in creatis in quibus diuiditur essentia : quia in diuinis non est ita, nec est aliud ibi essentia quam hypostasis.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd licet Trinitas significet singulariter : tamen claudit in se plura supposita : & ideo etiam Magister infra dicet ipsum esse nomen collectiuum: sed quia in illis suppositis essentia est vna & eadem, ideo prædicatur de essentialibus & non de vna persona.

AD ALIVD dicendum, quòd in collectione suppositorum quam habet in se ly Trinitas, plus distat vna persona quam essentia: quia persona non est nisi hæc vel illa, quæ non est vna numero in collectis inquantum collectæ sunt: sed essentia est vna in eis inquantum etiam sunt collectæ: & ideo plus prædicatur ly Trinitas de essentia quam de persona.

AD ALIVD dicendum, quòd in veritate hoc nomen, Trinitas, est nomen collectiuum personarum & relatiuum intrinsecum, nec tamen sequitur quòd ita possit explicari: & hoc contingit, quia relatiua quæ in se habet, non sunt relatiua æqualitatis & æquiparentiæ, sicut similitudo, sed potius originis, sed talia non possunt explicari sicut alia, vt patet, cum dicitur, Isti sunt patres: ergo iste est Pater istius, & ille illius.

ARTICVLVS XI.

An hic articulus fidei solus Christiano satis est?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Satis est Christiano, &c.] Sunt enim multi alij articuli qui credendi sunt : ergo istud non est satis.

AD HOC dicendum, quòd August. intendit, quòd in credendis vel inuestigandis causis rerum quoad sufficientiam fidei in hoc articulo satis est, & non oportet quærere causas naturales & proximas quas Philosophi inquirunt. *Solutio.*

Nunc autem ad ipsam quæstionem etiam potest dici, quòd hæc est duplex, genuit alium Deum, ex eo quod ly alium potest teneri adiectiuè, & sic falsa: vel substantiuè, & sic vera, quia tunc est sensus, genuit alium qui est Deus, sicut in Ioanne legitur. Rogabo Patrem meum & alium paracletum dabit vobis, id est, alium qui est paracletus: quia paracletus est nomen substantiale, & ideo Pater non est alius paracletus quam Filius, vel Spiritus sanctus. Et hæc sufficiant de ista distinctione.

DISTINCTIO V.

Hic quæritur, An Pater genuit diuinam essentiam, vel ipsa Filium: an essentia genuit essentiam, vel ipsa nec genuit nec genita est.

POST hæc quæritur, Vtrum concedendum sit, quòd Pater genuit diuinam essentiam, vel quod diuina essentia genuit Filium, vel essentia genuit essentiam : an omnino non genuit, nec genita est diuina essentia? Ad quod Catholicis tractatoribus consentientes, dicimus, quòd nec Pater genuit diuinam essentiam, nec diuina essentia genuit Filium, nec diuina essentia genuit diuinam essentiam. Hic autem nomine essentiæ intelligimus diuinam naturam, quæ communis est tribus personis, & tota in singulis. Ideo non est dicẽdum quòd Pater genuit diuinam essentiam : quia si Pater diceretur genuisse diuinam essentiam, diuina essentia relatiue diceretur ad Patrem, vel pro relatiuo poneretur. Si autem relatiue diceretur, vel pro relatiuo poneretur, non indicaret essentiam. Vt enim ait August. in v. li. de Trinitate. Quod relatiue dicitur, non indicat substantiam. *Cap. 7.*

A *De comparatione generationis ad terminum essentialem abstractum qui est essentia.*

DIVISIO TEXTVS.

POst hæc quæritur, Vtrum concedendum sit, quòd Pater genuit diuinam essentiam?] Hic incipit pars illa, in qua inquiritur, vtrum diuina essentia abstracte significata possit esse terminus generationis: & quia hæc quæstio dupliciter potest formari secundum duplicem intellectum, ideo duas habet partes. In prima enim quæritur, Vtrum essentia generet, vel generetur: ita quod conueniat ei actus generarationis immediate tanquam termino? In secunda inquiritur, Si non conuenit ei vt termino, vtrum conueniat ei sicut de quo est generatio per modum principij materialis, & hæc pars incipit *ibi* [Dicitur quoque, & frequenter in Scriptura legitur] In prima harum mouet Magister quæstionem habentem quatuor problemata, scilicet, an Pater genuerit essentiam, vel diuina essentia genuerit Filium, aut essentia genuerit essentiam, aut nec genuerit essentia nec genita sit? Vnde prima istarum diuiditur in duas partes, in quarum prima interimit problema primum: in secunda autem interimit secundum, & tertium, & construit quartum, & incipit *ibi* [Ita etiam non est dicendum, quòd diuina essentia, &c. [Prior autem adhuc diuiditur in duas, in quarum prima per rationes veritatem manifestat. In secunda obiicit contra, & soluit *ibi* [Huic autem videtur contrarium, &c.] Primo ergo ad hoc quòd Pater non genuerit essentiam, adducit tres rationes, quarum prima est, quia si essentia esset genita, ipsa relatiue diceretur, quod non est verum. Secunda est, quia secundum hoc Pater genuisset quod est ipse, quod iterum non est verum, & incipit *ibi* [Item, 'cum Deus Pater sit diuina essentia, &c.] Tertia est, quia cum Deus Pater quasi formaliter sit diuina essentia, ipsa quasi causa est ei vt sit: ergo si genuisset eam, ipse eo quod genuit esset, & Deus esset, quod falsum est. Et probat hunc processum valere per Aug. *ibi* [Item, Si Pater est genitor, &c.] In aliis autem litera istius partis est manifesta.

ARTICVLVS I.

Qualiter essẽtia se habet ad Filij generationem, vtrum per modum communicabilis per generationem, & processionem?

ANte literam autem incidit hic dubium, Qualiter essentia se habeat ad generationem Filij? Id enim quod nobilitatis est, reponendũ est generationi diuinæ: cõmunicabilitas autem essentiæ nobilitatis est in omni natura: ergo illa danda est præcipue essentiæ diuinæ: ergo habet se ad generationem sicut per generationem communicabilis.

2 Item, Intelligamus in diuinis non esse generationem nec processionem aliquam: constat, quòd essentia diuina non erit communicata pluribus personis siue suppositis. Si autẽ intelligimus generationẽ & processionem, statim sequitur essentiæ communicatio: ergo generatio & processio sunt causa communicationis essentiæ: quia causa est qua sita ponitur aliud, & qua destructa destruitur.

3 Item, Hoc accipitur ex ratione generationis: quia generatio dicit fluxum communicationis naturæ: ergo generatio facit illam communicationem, vt videtur.

SED CONTRA: Omnis essentia quæ secundum esse est in hypostasi habente ipsam, si hypostasis ipsa habens est incommunicabilis, ipsa essentia per idem esse quod est in illa incommunicabilis est. Veritas huius patet in singulis. Sed essentia diuina est in hypostasi Patris: ergo per esse quod est in Patre, propter incommunicabilitatem hypostasis Patris efficitur incommunicabilis: ergo Pater & Filius per generationem non habent idem esse essentiæ, sed rationis solum: hoc autem falsum est: ergo generatio non communicat essentiam. *Sed contra.*

2 Item, In omnibus aliis video hoc, quòd si aliqua per nihil à se inuicem distinguuntur, quòd quicquid conuenit vni secundum rem, conuenit & alteri: sed essentia & persona per nihil à se inuicem distinguuntur: ergo quicquid essentiæ conuenit secundum rem, conuenit & personæ. Prima patet per dictum Philosophi dicentis, quòd idem est à quo non differt differentia. Secunda patet per hoc quòd relationes non distinguunt personã ab essentia, & nihil aliud distinguit in diuinis: ergo nihil distinguit. Inde procedo sic: Quicquid realiter conuenit essentiæ, conuenit personæ: sed realiter conuenit essentiæ communicari pluribus: ergo illud idem conuenit personæ: sed hoc falsum est: ergo falsum est, quòd essentia sit communicabilis.

3 Item, In omni natura video, quòd determinatur & indiuiduatur per incommunicabilitatem ipsius in quo est: ergo similiter erit in natura diuina: sed nulla natura indiuiduata in vno, cum illo in alio idem habet esse naturæ, sed idem potest habere esse rationis: ergo natura diuina in Patre & Filio, non habet idem esse naturæ, sed rationis, quod falsum est: ergo videtur incommunicabilis esse.

4 Item, Detur quòd diuina natura non determinetur ad esse Patris per ea quæ faciunt ad incommunicabilitatem Patris, videtur ex hoc sequi, quòd non sit idem esse naturæ & essentiæ in Patre & Patris. Probatio. Ponamus essentiam humanam non indiuiduari in Sorte, sequitur ex hoc, quòd essentia humana in Sorte non sit propria Sortis. Probatio. Proprium est quod conuenit soli: nihil autem in Sorte fecit conuenire essentiam humanam soli Sorti: ergo ipsa non soli Sorti conuenit: ergo esse quod facit in Sorte, non est proprium esse Sortis: sed video, quod Sortes inquantum Sortes, habet proprium esse: ergo esse essentiæ humanæ & esse Sortis, sunt diuersa

uersa esse: ergo à simili, si essentia diuina non determinatur in Patre proprietate Patris, erit aliud esse essentiæ in Patre, & aliud esse Patris realiter, quod falsum est: ergo ipsa essentia determinatur in Patre proprietatibus: quicquid autem determinatur proprietate in diuinis est incommunicabile: ergo essentia est incommunicabilis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd reuera essentia diuina communicabilis est per generationem & processionem, sicut probant rationes primo inductæ: & est communicabilis, non per eandem rationem tantum, sed per idem esse numero: quia Pater & Filius & Spiritus sanctus idem esse essentiæ habent.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc verum est in his in quibus est differens essentia ab ipso quod est, vel in quo est, vel in quibus est vniuersale & particulare, quod idē est: quia in illis non est communitas per esse & rem, sed per rationem solam: in diuinis autem non est ita: & ideo essentia quæ re communis est, etiam per esse est communis: & hoc conuenit essentiæ diuinæ propter hoc quod est infinitæ simplicitatis, quod sic patet: Si essentia creata esset omnino simplex, nec esset diuisibilis per esse, nec per rationem: cum autem aliquid habeat de simplicitate & non ad plenum sit simplex, ipsa quidem per rationem remanet indiuisa, diuiditur tamen per esse in actu naturæ qui est generatio: essentia igitur diuina quæ omnia vincit simplicitate, nec per rationem nec per esse diuiditur.

AD ALIVD dicendum, quòd licet in diuinis non distinguatur persona ab essentia, eo quod inter personam & essentiam non cadat relationis oppositio: nihilominus vere sunt ibi personæ, & vere essentia: & ideo non oportet, quòd eodem modo significandi etiam secundum rem significetur vtrumque: realis enim significatio est, cum dicitur, Persona distincta est: & realis significatio, cum dicitur, Essentia non distinguitur: patet enim ex supra dictis, quòd res est essentiale, & etiam personale. Si autem quæritur, Vnde hoc contingit, quòd idem est à quo non differt differentia: & tamen non hoc quod conuenit vni, conuenit alij? Dicendum, quod hoc conuenit propter hoc quòd est in diuinis propter aliud, & non per se, vt si dicatur, Persona non differt aliqua differentia ab essentia: hoc non contingit ei, quia persona est, aut quia essentia est: sed vtrique contingit propter aliud, quod est summa simplicitas illius naturæ, quæ non admittit quòd persona cum essentia faciat aliquam compositionem. Sed quia illa simplicitas nec ab essentia tollit id quod conuenit ei inquantum essentia est, nec à persona id quod conuenit ei inquantum persona est: non sequitur, quòd si persona sit incommunicabilis, quòd propter hoc essentia sit incommunicabilis: sed secundum antiquos Theologos incidit fallacia accidentis.

AD ALIVD dicendum, quòd essentia non est indiuiduata & determinata proprietatibus personarum, nec proprietatibus personarum tollitur communicabilitas ab esse essentiæ: & hoc est ideo, quia proprietates circa esse essentiæ non ponuntur: nihil autem determinant ad indiuiduum & incommunicabilitatem, nisi hoc circa quod ponuntur: sed in creaturis vbi deficit essentia à simplicitate, eo quod est essentia simplex in ratione, non autem in esse, ideo determinatur & contrahitur ad esse huius, & quod hoc esse huius non sit esse alterius.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc argumentum procedit in inferioribus, eo quod in eis est vniuersale & particulare: & ideo nō est simile: quia in diuinis non est vniuersale & particulare, vt infra probabitur: sed si ponamus, quòd essētia Sortis nō differat à Sorte, tūc esse essentiæ in Sorte, etiam sine indiuiduantibus erit esse Sortis: & sic est in diuinis: vnde esse essentiæ in Patre est esse Patris: & quia nec essentia nec esse determinatur proprietatibus, ideo vtrumque remanet communicabile Filio per eandem essentiam, & idem esse per essentiam illam.

ARTICVLVS II.

Vtrum essentia sit genita à Patre, & an in diuinis sint duæ res, relata, & non relata, scilicet essentia, & persona?

DEinde quæritur de hoc quòd dicit Magister in prima ratione, Quare essentia ibi non sit à Patre genita *ibi* [Si Pater genuisset diuinam essentiam, &c.] Sed contra: Secundum hoc in diuinis est res relata, & res non relata: sed res relata, & res non relata sunt duæ res: ergo essentia & persona sunt duæ res.

2 Item, Persona est res distincta, & essentia res non distincta: ergo non possunt esse res eædem: ergo essentia & persona sunt duo.

3 Item, Propter oppositionem relationis vna persona non est alia persona: cum igitur maior sit oppositio affirmationis & negationis propter oppositionem contradictionis, cum dicitur, persona est res distincta, essentia res non distincta, essentia non debet esse persona.

4 Præterea, Notabilia sunt sophismata Præpositiui, qui sic obiicit: Essentia est Pater, & Pater est essentia: sed Pater est Pater Filij: ergo essentia est Pater Filij.

5 Item, Hæc simpliciter est vera, Essentia est Filius Patris, quia inter Filium Patris & essentiam non cadit distinctio relationis: sed quicquid est Filius Patris genitum est à Patre: ergo essentia genita est à Patre, quod falsum est: ergo essentia non est Filius Patris, quod iterum falsum est, quia essentia est Filius, & non est Filius nisi Patris, ergo essentia est Filius Patris.

6 Item, Essentia est res genita: sed res genita est genita: ergo essentia est genita, quod Magister negat in litera.

7 Item, Essentia vna est ille qui genitus est:

est : ille autem qui genitus est, Filius est: ergo essentia est Filius.

8 Item, Essentia est terminus generationis. Probatio. Essentia est id quod genitum est, vel ille qui genitus est à Patre : & hoc est terminus generationis : ergo essentia est terminus generationis : terminus autem generationis est à Patre : ergo essentia est à Patre, quod Auctor negat in litera in tertia ratione. Et qiua facile est huiusmodi multa adducere, ista sufficiant.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum & ad secundum, quod non sequitur, Persona est relata, vel distincta: & essentia non relata, nec distincta : ergo sunt duæ res. Debet enim addere : & hæc res non est illa : & sic sequeretur quod essent duæ res : & ideo ab insufficienti procedit.

AD ALIVD dicendum, quòd oppositio affirmationis & negationis est maior quam relationis : sed quando circa idem significantur modi illarum oppositionum, tunc oppositi respectus, scilicet relatiuorum non permittunt illa esse idem in quibus significantur illi respectus : sed nihil prohibet ab eodem secundum rem diuersa affirmari & negari, eo quod ipsum accipitur in diuersa ratione significandi: modi autē contradictionis tantum significantur, cum dicitur, res distincta, & res non distincta : quod patet, quia propositiones non sunt contradictoriæ, sed modi contradictionis significantur in prædicato. Aliter etiam potest dici, quòd contradictio non notatur circa idem eodem modo acceptum : cum enim dicit, essentia est res non distincta, ly res tenetur essentialiter: cum autem dicit, persona est res distincta, ly res tenetur personaliter : & ideo quia non sumitur vt idem, non est oppositio contradictionis.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est vera, Essentia est Pater : & hæc vera, Pater est Pater Filij : sed cum infert, ergo essentia est Pater Filij, conclusio illa duplex est, & in vno sensu sequitur, in alio non. Si enim ly Pater sit adiectiuum, id est, si dicit formam prædicati prædicatum de essentia, locutio est falsa : quia sic rem suam poneret circa essentiam, & notaretur essentia generare. Si autem est subiectum, locutio est vera, & sequitur, ex præmissis : & tunc non sequitur, quòd essentia sit generans.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est duplex eadem duplicitate, essentia est Filius Patris, eo scilicet quod ly Filius potest teneri adiectiuè, & sic falsa : vel substantiuè, & sic vera : & in primo sensu caderet distinctio inter Patrem & essentiam, & non in secundo sensu. In primo autem sensu sequitur, quòd genita sit à Patre, & non in secundo.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est duplex : Essentia est res genita : ex eo quod ly res potest teneri pro persona, & sic vera est: vel pro essentia, & sic est falsa. Vtroque enim modo teneri potest, vt patet ex præhabitis, & in vno sensu sequitur inconueniens, vt per se patet.

AD ALIVD dicendum, quòd est in processu fallacia accidentis : licet enim ille qui genitus est, sit terminus generationis, non tamen essentia est terminus : quia non quicquid conuenit vni, conuenit & alteri, licet re idem sint.

Secunda ratio.

B ITem cum Deus Pater sit diuina essentia, si eius esset genitor, esset vtique genitor eius rei quæ ipse est : & ita eadem res seipsam genuisset, quod August. negat, vt supra ostendimus. Dist. 4.

ARTICVLVS III.

An in diuinis essentia sit præcedens generationem, aut consequens, aut concommitans per intellectum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Cum Deus Pater sit diuina essentia, &c.] Essentia in diuinis aut est præcedens generationem secundum intellectum, aut consequens, aut concomitans, & hoc dico secundum quod est in Filio? Non præcedens. Probatio. Nihil acceptum per aliud est præcedens illud per quod accipitur secundum intellectum : essentia diuina à Filio accepta est per generationem : ergo non præcedit generationem secundum intellectum. Prima patet per se. Secunda scribitur infra, vbi dicitur quòd nihil habet Filius nisi quod per generationem accipit.

2 Eodem modo patet, quod non concomitans, id est, concurrens generationi, siue simul currens, sicut dicitur voluntas concomitans operi quæ operi concurrit, sicut habetur per distinctionem sequentem secundum intellectum generationem ipsam : ergo videtur, quod ipsa sit consequens : sed de omni consequente generationem possum dicere, quòd per se vel ex consequenti generatur : ergo essentia diuina vel per se vel ex consequenti generatur, quod falsum est.

3 Item, In inferioribus video, quòd hic generat hunc, & ex consequenti hic generat hominem, & per accidens hic generat filium : numquid sic possum dicere in diuina generatione, quod hic generat hunc, & per consequens Deum & per accidens Filium? Videtur, quòd sic : quia essentia consequens est generationem, vt probatum est : ergo per consequens generatur. Similiter dicit august. quòd Filius est, quia est natus : ergo natiuitas est causa quare sit Filius aliquo modo.

4 Item,

4 Item, Acceptum & non acceptum non sunt idem: sed essentia in Filio est accepta, in Patre autem non accepta: ergo videtur, quòd in Patre & Filio non sit eadem essentia.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd essentia non habet se ad generationem vt accidens, nec vt concomitans, nec vt consequens, sed vt idem generanti & genito.

AD OBIECTVM autem dicendum, quòd id quod per generationem accipitur, vt cuius inductiuum in esse sit actus generationis vel per se vel per consequens vel per accidens, illud se habet ad generationem vt consequens: sic autem non est essentia in Filio.

AD ID autem quod obiicitur, quòd nihil habet Filius nisi quod per generationem accepit. Dicendum, quòd hoc verum est, sed tamen non accepit vt consequens actum generationis, sed potius vt idem est generanti, qui tamen est ab ipso. Et per hoc patet ad secundum.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non potest dici in generatione diuina: essentia enim non est consequens genitum, sed sibi idem: nec tamen generatur vt idem, nec generatur in eo: & hoc ideo quia est idem cui aliud conuenit attributum propter modum significandi alium qui est in re essentiæ & personæ: conuenit enim essentiæ nullo modo generari: personæ autem conuenit generare, vel generari, vel procedere. Et similiter etiam non est dicendum, quòd Filius generetur per accidens: quia Filius eadem proprietate hic est, qua Filius est, licet alio modo considerata: quia ipse proprietate illa in eo quòd proprietas, est hic vel aliquis: in illa autem proprietate qua ad alterum est, eadem proprietate est Filius: & ideo non per se per generationem est hic, vel aliquis, & per accidens Filius: sed idem, & ab eadem proprietate diuersimode considerata, vt infra patebit, vbi quæretur, in qua ratione Pater generat Filium?

AD VLTIMVM dicendum, quòd acceptum & non acceptum idem possunt esse, sed non eodem modo considerata: quia essentia in Patre non est accepta, & in Filio est accepta.

Tertia ratio & potior.

ITem, Si Pater est genitor essentiæ diuinæ, cum ipse essentia diuina sit, & Deus sit: eo ergo quod generat, & est, & Deus est. Ita ergo non illud quod generatur est à Patre Deus, sed Pater eo quod generat, & est, & Deus est. Et si ita est, non genito gignens, sed gignenti genitum causa est, vt & sit, & Deus sit. Simili ratione probat August. in lib. 7. de Trinit. quòd Pater non est sapiens sapientia quam genuit: quia si ea sapiens est, ea est: hoc enim est sibi esse, quod sapere. Quod si hoc est sibi esse, quod sapere: non per illam sapientiam quam genuit, Pater sapiens est. Quid enim aliud dicimus, cum dicimus, Hoc illi est esse, quod sapere: nisi, Eo est, quo sapiens est? Ergo quæ causa illi est vt sapiens sit, etiam ipsa illi causa est vt sit. Si ergo sapientia quam genuit, illi causa est vt sapiens sit, & causa illi est vt sit. Sed causam Patri, qua sit, à Patre genitam, nullo modo quisquam dixerit sapientiam: quid enim est insanius? Ita ergo si Pater genuit essentiam qua est: essentia quam genuit, causa est illi vt sit. Non ergo ipsam qua est, essentiam genuit. Nam in illa simplicitate (vt inquit Augustinus) quia non est aliud sapere quam esse, eadem est ibi sapientia quæ essentia. Ideoque quod de sapientia, hoc de essentia dicimus. Sicut ergo non genuit sapientiam qua sapiens est, ita nec essentiam qua est. Vt enim sapientia sapiens est, & potentia potens: ita & essentia ipse est. Eademque sapientia est & potentia, quæ essentia. Patet itaque ex prædictis, quia Pater essentiam diuinam non genuit.

C

Cap. 10.

Ibidem.

ARTICVLVS IV.

An in diuinis potest dici, quòd Pater sit causa Filij?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in tertia ratione [Sed gignenti genitum causa est, &c.] Causa enim non est in diuinis: dicit enim Chrysostomus super Ioannem, quòd non est dicendum, quòd Pater sit causa Filij.

SED CONTRA: In Glossa super Ep. ad Heb. dicit Chrysostomus, quòd Pater est causa Filij.

1 Præterea, Quare recipitur ista, Pater est principium Filij, & non ista, Pater est causa

causa Filij.

3 Item, In littera vult quòd Pater essentia sit, & sapientia sapiens sit, quasi essentia & sapientia formaliter se habeant ad Patrem: quæ Porretanus dixit, quòd reprehensum fuit, quia sic notatur in Deo compositio.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd non est simplicitet causa, sed quasi causa.

AD ALIVD dicendum, quòd causa ponit id quod quasi ex necessitate sequitur aliud, & cum effectu præcipue efficiens ponit diuersitatem substantiæ & essentiæ: quia non potest idem esse effectum, & efficiens: sed non sic principium: dicit enim id quod est re, & tamen originans ipsum inquantum ante ipsum nihil est, & alia sunt ex ipso.

AD ALIVD dicendum, quòd non notatur in talibus nisi causa formalis in nomine, & non in re. Porretanus autem posuit in reipsa.

Hic aduersari videtur August.

D Cap. 3. HVic autem videtur contrarium quod Aug. ait in lib. de fide ad Petrum: Deus cum Verbum genuit, nec de nihilo, nec de aliqua iam facta conditaque materia, sed de se ipso id quod ipse est. Item Deus Pater qui verissime se indicare animis cognituris & voluit & potuit, hoc ad seipsum indicandum genuit, quod est ipse qui genuit. Ecce aperte dicit his verbis Deum Patrem genuisse illud quod ipse est. Illud autem quod ipse est, non est nisi diuina essentia: videtur ergo diuinam essentiam genuisse. Ad quod respondemus, illa verba sic intelligenda esse, dicentes: Pater de seipso genuit illud quod ipse est, id est, Filium qui est illud quod Pater est. Nam quod Pater est, & Filius hoc est: sed non qui Pater est, & Filius hic est.

DIVISIO TEXTVS.

HVIC autem videtur contrarium, &c.] Hæc est pars illa in qua obiicitur contra supra determinata, & soluit, & litera est plana [Ita etiam non est dicendum, &c.] Hic incipit pars illa quæ est de aliis duabus partibus problematis, quas partes Magister hic intendit destruere. Et diuiditur in duas partes. In prima Magister ostendit, quòd essentia diuina nec genuit Filium, nec genita est à seipsa. In secunda autem parte Magister obiicit in contrarium per auctoritates *ibi* [Prædictis autem videtur esse contrarium, &c.] In prima sunt duæ partes penes duo problemata quæ exequitur. In prima determinat, quòd essentia diuina non genuit Filium. In secunda autem, quòd essentia diuina non genuit se *ibi* [Ita etiam dicimus, quòd essentia non genuit, &c.

Alias partes quæstionis exequitur.

E ITa etiam non est dicendum, quòd diuina essentia genuit Filium: quia cum Filius sit diuina essentia, iam esset Filius res à qua generatur, & ita eadem res seipsam generaret. Ita etiam dicimus, quòd essentia diuina non genuit essentiam. Cum enim vna & summa quædam res sit diuina essentia, si diuina essentia essentiam genuit, eadem res seipsam genuit, quod omnino esse non potest: sed Pater solus genuit Filium, & à Patre & Filio procedit Spiritus sanctus.

ARTICVLVS V.

Vtrum si Filius esset genitus à diuina essentia, Filius esset aliqua res à qua generaretur?

INcidit dubium de ratione quam ponit Magister ad primum problema, dicens, quòd si Filius esset genitus à diuina essentia, iam esset Filius res à qua generatur. Hoc enim ibi videtur inconueniens. Probatio. Filius est essentia, & essentia est Pater: ergo Filius est res quæ est Pater: & à Patre est Filius: ergo Filius est res à qua ipse est Filius.

SOLVTIO. Prima est falsa simpliciter, sicut dicit Magister, scilicet, Filius est res à qua generatur. Et cum dicitur, Filius est essentia, vera est ista: & similiter illa, Essentia est Pater: sed cum vlterius infertur: ergo Filius est res quæ est Pater: duplex est Solutio.

locutio

locutio ex æquiuocatione huius termini, res: quia si est essentiale, vera est: si personale, falsa, & in hoc sensu sequitur conclusio, ergo Filius est res a qua ipse est.

Quæ videantur prædictis esse contraria.

PRædictis autem videtur contrarium esse quod dicit Aug. in lib. 7. de Trin. Hoc, inquit, est Deo esse, quod sapere. Vnde Pater & Filius simul sunt vna sapientia: quia vna essentia, & sigillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia. Ecce his verbis aperte dicit Aug. sapientiam de sapientia, & essentiam de essentia: vbi videtur significare quòd sapientia sapientiam, & essentia genuerit essentiam. Idem in lib. de Fide ad Petrum ait: Sic Christum Dei Filium, id est, vnam ex Trinitate personam Deum verum crede, vt diuinitatem eius de natura Patris natam esse non dubites. Hîc videtur dicere, quòd natura Filij sit nata de natura Patris. Idem in lib. 15. de Trinitate ait: Dicitur Filius consilium de consilio, & voluntas de voluntate: sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia. Et hîc videtur dicere, quòd substantia sit genita de substantia, & sapientia de sapientia. Sed hoc ita determinamus, sapientia de sapientia, & substantia de substantia est, id est, Filius qui est sapientia, qui est substãtia, est de Patre qui est eadẽ substantia & sapientia: & Filius qui est diuinitas, natus est de Patre qui est natura diuina. Et vt expressius dicamus, dicimus Filium sapientiam, esse de Patre sapientia: & dicimus Filium substantiam, esse genitum de Patre & à Patre substantia. Quod autem ita intelligi debeat, Aug. ostendit in lib. 7. de Trinit. dicens: Pater ipse sapientia est: & dicitur Filius sapiẽtia Patris, quomodo dicitur lumen Patris, id est, sicut lumen de lumine, & vterque vnum lumẽ: sic intelligatur sapientia de sapientia, & vterque vna sapientia & vna essentia. Item ideo Christus dicitur virtus & sapientia Dei: quia de Patre virtute & sapientia, etiam ipse virtus & sapientia est: sicut ipse lumen de Patre lumine est, & ipse fons vitæ est apud Deum Patrem fontem vitæ. Filius ergo sapientia de Patre sapientia est, sicut Filius lumen de Patre lumine, & Deus Filius de Deo Patre: vt & singulus sit lumen, & singulis Deus, & singulis sapientia: & simul vnum lumen, vnus Deus, vna sapientia. Ecce manifeste his verbis aperit Aug. ex quo sensu accipienda sint prædicta verba & his similia, scilicet cum dicitur substantia de substantia, vel substantia genuit substantiam.

F
Cap. 1. & 2.
Cap. 2.
Cap. 20.
Cap. 7.

DIVISIO TEXTVS.

PRædictis autem videtur contrarium, &c.] Hic obiicitur in contrarium, & habet quatuor partes. In prima obiicit, & soluit per verba August. In secunda autem probat solutionem *ibi* [Quod autem ita intelligi, &c.] In tertia obiicit per verba Hil. quæ specialem habent difficultatem *ibi* [Huic etiam id contrarium, &c.] In quarta soluit per verba eiusdem *ibi* [Sed quia hæc verba sane vult intelligi, &c.

ARTICVLVS VI.

In quibus nominibus quibus nominantur personæ diuinæ, est maior proprietas, & in quibus minor?

DVbium incidit hic primò de hoc quod dicit [Sapientia de sapientia, &c.] Quæritur enim in quibus nominibus sit maior proprietas, & in quibus minor?

PRÆTEREA, Magister supra dixit in ratione prima quam adduxit ad primum problema, quòd si Pater genuisset diuinam essentiam, quòd diuina essentia relatiue diceretur ad Patrem. Quæritur ergo si de his ali- *Quæstiuncula*

quo modo dicatur, quòd relatiue dicuntur: & si aliquo modo hoc sit concedendum? Item, Non videtur sequi aliquid inconueniens ex his quæ Magister dicit: Deus enim Deum genuit: & tamen Deus non dicitur relatiue: ergo videtur similiter quòd sapientia sapientiam genuerit, & essentia essentiam: & tamen non dicitur relatiue.

2 Item, Deus Deum genuit: & tamen generans & genitus sunt vnus & idem Deus, vt habitum est in præcedenti distinctione: ergo videtur, quòd si etiam essentia essentiam genuit, & sapientia sapientiam, non sequeretur propter hoc quòd essent duæ sapientiæ, vel duæ essentiæ.

3 Item, Quod dicit Magister de causa, non videtur impedire: quia deitate Deus Pater Deus est: & tamen habemus hoc ab Aug. quòd deitas nata est.

4 Item, Cum dicitur, Deus Deum genuit, non dicitur propter hoc quòd ipse eo quod genuit, & sit & Deus sit, licet sit idem Deus cum ipso quem genuit: ergo à simili non sequeretur hic hoc inconueniens, vt si essentia genita esset, quòd Deus eo quod genuit, & esset, & Deus esset.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd maior & minor est proprietas in huiusmodi terminis, inquantum magis & minus elongantur à suppositis quæ sunt per se signata suis proprietatibus: vnde ista propriissima est, Pater genuit Filium. Hæc autem minus propria, Deus genuit Deum: tamen quia ly Deus dicit habentem deitatem, claudit in se suppositum secundum illum modum significandi quo stat sub natura, & ideo habet in se id quod distinguitur in generatione, & id etiam quod idem est in generante & genito: & ideo ista loquentium in vsu admittitur: si tamen in similibus extenderetur sic, Sapiens genuit sapientem, & potens potentem, &c. omnes reciperentur sub eodem modo: licet aliter significetur diuina natura in illis & sub hoc nomine Deus, eo quòd omnia huiusmodi nomina dicunt naturam in supposito quod distinctionem in generatione recipit: sed si accipiantur nomina abstracto modo significata, vt essentia, sapientia, &c. intelligendum quòd duplex est abstractio, scilicet à subiecto, & ab actu: à subiecto enim omnia æqualiter dicunt abstractionem, sed non ab actu: est enim sapientia ad actum specialem, & iustitia, & huiusmodi, sed non essentia: quia vero actus sunt particularium compositorum & suppositorum, ideo nomina talia ordinem ad actum dicentia, per consequens dicunt relationem ad suppositum: & ideo propter hunc ordinem minus habent proprietatis istæ, Sapientia de sapientia, potentia de potentia, quam istæ, Substantia de substantia, essentia de essentia. In illis tamen quæ nominant substantiam etiam ordo est: quia simplicissima secundum rationem intelligendi est essentia: substantia vero minus, eo quòd imponitur nomen ab actu substandi: similiter existentia ab actu egrediendi ab aliis, vel ab alio.

QVIDAM dicunt, quòd nomina quæ dicunt in diuinis id quod assequitur naturam, vt bonus, sapiens, &c. nominant quandam influentiam super creata: & cum non influat nisi suppositum perfectum, eo quòd non nisi perfecto conuenit agere: dicunt, quòd talia nomina conueniunt causæ causanti: & ideo habent quandam concretionem ad suppositum. Sed hoc nihil est: quia posito, quòd nunquam influat, adhuc verissime sapiens est, & bonus, & omnia huiusmodi: ratio tamen ipsorum fundatur supra auctoritatem prius habitam, vbi dixit Aug. in lib. de fide ad Petrum: Deus Pater qui verissime se indicare animis cognituris & voluit & potuit, hoc ad indicandum se genuit, quod fuit ipse qui genuit. Sed iste non est intellectus auctoritatis: quia secundum hoc cognitio creaturæ esset causa generationis Filij, quod falsum est: sed in illa auctoritate notatur terminus qui est ex consequenti: in se enim sapiens est formali sapientia, & ex consequenti influit in nobis: tamen si non influeret, adhuc sapiens esset. Cap. 3.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd relatiue dici in diuinis dicitur quatuor modis: relatiue enim dici principaliter, est relatiuum esse & secundum suum esse ad aliud esse & referri, sicut Pater & Filius dicuntur relatiue. Secundo modo dicitur relatiue dici, dicere relationem qua ipsa relatiua ad aliud dicuntur, sicut paternitas, filiatio, & huiusmodi dicuntur relatiue. Tertio modo dicitur relatiue dici, quod dicit proprietatem inuentam in relatiuo ex hoc quòd relatiuū est: sicut innascibilitas relatiuum est, quia inuenitur in relatiuo ex hoc quòd ipsum sic relatiuum est quòd est principium totius diuinitatis: ex hoc enim oportet, quòd Pater non sit ab alio. Quarto modo dicitur aliquid relatiue, eo quòd ipsum secundum rationem intelligendi causat relationem: sicut generare, & generari, & procedere, & processio, & huiusmodi dicuntur relatiue: quia ex hoc quòd generat, secundum rationem intelligendum est Pater, ex hoc quòd generatur est Filius: sicut tamen facile est videre, generatio non est relatio secundum suum significatum, nec etiam generare, & huiusmodi. Ex his quatuor modis significantur relationes in diuinis proprietate maxima: quia omnibus his modis sunt distinguibiles: & hoc vltimo modo etiam significantur relationes in præpositionibus notantibus habitudinem originis, vt cum dicitur, Deus de Deo.

ADHVC tribus aliis modis dicitur relatiue dici minus proprie, quorum vnus est, pro relatiuo accommodata significatione poni, licet ipsam substantiam dicat, & sic sunt relatiua personalia apud Latinos, & hypostasis apud Græcos, & non supponunt nisi relatiuū: & ideo pluraliter de personis prædicantur in summa: Pater enim & Filius sunt duæ personæ, & duæ hypostases. Secundo modo dicitur relatiuū, quod significat collectas personas, vt trinitas, ipsum enim claudit in se ea quæ relatiue dicuntur. Tertio modo dicitur relatiue, quod ponitur loco relatiui, eo quòd ipsum nominat essentiam diuinam per modum

dum suppositi, vt Deus: & iste est minus proprius modus inter omnes qui dicti sunt. Essentia autem nullo istorum modorum dici potest relatiue: & ideo inconueniens est, quòd sit genitum, vel generans.

Ad aliud dicendum, quòd Deus Deum genuit, & sunt vnus Deus, eo quòd ly Deus in se claudit diuinitatem suppositi & vnitatem essentiæ: & ideo non sequitur, quòd sint plures dij: sed cum dicitur, Essentia genuit essentiam, non habet in se suppositum: ergo oporteret, quòd satisfaceret distinctioni generationis per distinctionem essentiæ: & ita sequitur, vt Magister dicit, quòd plures essent essentiæ: & ideo errabat abbas Ioachim, qui hanc causam non vidit, & dixit essentiam generare essentiam, & tamen esse vnam essentiam: sicut Deus genuit Deum, & tamen sunt vnus Deus.

Ad aliud dicendum, quòd hæc est impropria, Diuinitas est nata, & debet exponi, hoc est, per generationem accepta est, non per generationem deitatis, sed per generationem habentis eam.

Ad aliud dicendum, quòd hoc contingit propter concretionem huius nominis, Deus, quæ non est in essentia, vt dictum est.

ARTICVLVS VII.

An Filius bene dicatur consilium de consilio, & voluntas de voluntate?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Dicitur Filius consilium de consilio, & voluntas de voluntate, &c.] Dicit enim Damas. quòd consilium non cadit in Deum, eo quòd sit ignorantis: ergo Filius non est consilium de consilio.

2 Præterea, Supra habitum est distinct. 3. quòd voluntas attribuitur Spiritui sancto: ergo Filius non est voluntas de voluntate, sed potius Spiritus sanctus, vt videtur.

Solvtio, Consilium dicitur duobus modis, sicut & consulo: est enim consilium ex parte quærentis, & illud est ignorantis: est etiam consilium ex parte dantis, & hoc significat abundantiam & plenitudinem scientiæ super ea quæ dubitabilia sunt alij, & sic consilium in Deo dicitur æterna dispositio sapientiæ suæ de rebus fiendis, & hoc modo dicitur Filius consilium de consilio, eo quòd in ipso ex præcipua parte consilium impletum est per incarnationem & passionem. Vnde etiam secundum aliam translationem Isa. 9. dicitur magni consilij Angelus. Et Isa. 11. dicitur Spiritus consilij super eum requieuisse. *Solutio.*

Ad aliud dicendum, quòd voluntas licet approprietur Spiritui sancto: non tamen est propria sibi: quia vna est voluntas trium: & ideo conuenit Filio habere voluntatem per hoc quòd eam à Patre accepit.

Quod videtur prædicta expositioni contrarium.

HVic vero etiam id contrarium videtur, quod Hilarius ait in 4. lib. de Trinit. Nihil, inquit, nisi natum habet Filius, & geniti honoris admiratio in honore generantis est. Cum ergo Filius essentiam habeat (tota enim in eo est diuina essentia) videtur quòd ipsa diuina esse͞tia nata sit. Ite͞ in v. li. ait: Natiuitas Dei non potest eam ex qua prouecta est, no͞ tenere naturam: nec enim aliud quam Deus subsistit, quod non aliunde qua͞ de Deo subsistit. Ecce hic dicit natiuitatem Dei prouectam ex natura: & ita videtur ex his verbis atq; prædictis natura Dei & genita, & genuisse. Quod apertius dicit in lib. 9. de Trin. Nos, inquit, vnigenitum Deum in forma serui manentem, in natura Dei mansisse profitemur: nec vnitatem formæ seruilis in naturam diuinæ vnitatis refundimus: nec rursum corporali insinuatione Patrem in Filio prædicamus, sed ex eo eiusdem generis genitam naturam naturaliter in se gignentem habuisse naturam: quæ in forma naturæ se gignentis manens, formam naturæ & infirmitatis corporalis accepit. Non enim defecerat Dei natura ne esset: sed in se humilitatem terrenæ natiuitatis manens sibi Dei natura susceperat, generis sui potestatem in habitu assumptæ humanitatis exercens. Ecce hic aperte dicit, & naturam genuisse, & naturam genitam, & naturam assumpsisse naturam: quod à plerisque negatur. Item in eodem: G

Nunquid vnigenito Deo contumelia est, Patrem sibi innascibilem Deum esse, cum ex innascibili Deo natiuitas vnigenita in naturam vnigenitam subsistit. Ecce & hîc dicit vnigenitam naturam.

Quomodo sint intelligenda præmissa verba Hilarij?

H SEd quia hæc verba sanè vult intelligi, ipse idem dicit in 4. lib. Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus. Hæc ergo verba ita intelligi possunt: Nihil habet Filius nisi natum, id est, nihil habet secundum quòd Deus est, nisi quod nascendo accepit: & ipse nascendo Patris in se subsistentem naturam habuit. Vnde idem Hilar. addit in 5. lib. Eandem naturã habet genitus, quam ille qui genuit: ita tamen, vt natus non sit ille qui genuit. Nã quomodo erit Pater ipse cum genitus sit? Sed in his ipsis subsistit ille qui genitus est, in quibus totus est ipse qui genuit: quia non est aliunde qui genitus est: & ideo non refertur ad aliud quod in vno subsistit, & ex vno. Ac si in generatione Filij & naturam suam, vt ita dicam, sequitur indemutabilis Deus, indemutabilẽ Deum gignens, nec naturam suam deserit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta natiuitas: subsistentem ergo in eo Dei naturam intelligamus, cum in Deo Deus insit: nec præter eum qui Deus est, quisquam Deus alius sit: quia ipse Deus, & in eo Deus. Naturæ ergo Dei Patris veritas in Deo Filio esse docetur, cum in eo Deus intelligitur esse qui Deus est. Est enim vnus in vno, & vnus ab vno.

DIVISIO TEXTVS.

HVic vero etiam id contrarium, &c.] Hic obiicit per verba Hilarij, & in seqnenti soluit. Et potest esse dubium de hoc quod dicit soluendo, Nihil nisi natum habet Filius, id est, nihil habet secundum quòd Deus est, nisi quod nascendo accepit.

ARTICVLVS VIII.

Quem actum copulat verbum, accepit, vtrum notionalem aut essentialem?

QVæritur enim quem actum copulat hoc verbum, accepit, aut notionalem, aut essentialem? Si notionalem, cum ipse Filius nascendo accepit essentiam, videtur actus notionalis esse super essentiam: ergo distinguitur, vt videtur. Si essentialem, tunc æqualiter accipere conuenit Patri & Filio, quod falsum est.

ITEM VLTERIVS quæritur, Vtrum hæc vera sit, Filius generatione diuina est? Probatio quòd sic: Filius generatione diuina habet quicquid est: sed hæc est vera, Filius est: ergo Filius generatione diuina est. Contra: Essentia est, non generatione diuina.

SOLVTIO. Hæc, Filius generatione est, sine præiudicio loquendo habet calumniam: si enim sic intelligatur, tanquam esse Filij sit terminus generationis per se & in Filio, falsa est. Si autem intelligatur, quòd terminus quidem generationis est Filius, & ille per generationem habeat esse, tunc est vera, & hoc modo probatur: hæc autem est vera: Filius generatione diuina est Filius, & essentia diuina est quasi formaliter. Solutio.

AD ID autem quod quæritur primo, Quem actum copulat hoc verbum, accepit? Dico, quòd notionalem qui est generatio: non tamen dico, quòd actus terminetur secundum rationem intelligendi primo, vel consequenter super essentiam: sed terminatur in Filio in quo est essentia eadem propter duo, scilicet essentiæ communitatem, & etiã indiuisionem. Vnde ad hoc quòd essentia sit communicata, facit generatio: sed tamen non est super ipsam per se, vel consequenter: quod sic probatur. Si esset super ipsam primo, tunc essentia esset genita, quod falsum est: si autem esset super ipsam consequenter, tunc essentia se haberet consequenter ad Filium: & ita in Filio esset aliquid vicinum generationi, & aliquid remotum: & sic sequerentur duæ hæreses, quarum vna est, quòd Filius haberet in se vniuersale & particulare: secunda

cunda est, quòd essentia generaretur per consequens: & ita etiam per consequens distingueretur secundum esse quod habet in Filio, ab esse quod habet in Patre.

Quod legitur Pater de sua substantia genuisse Filium, & Filius substantia Patris.

Dicitur quoque, & frequenter in Scriptura legitur, Patrem de sua substantia genuisse Filium: Vnde Aug. in li. de fide ad Petrum ait: Pater Deus de nullo genitus Deo, semel de sua natura sine initio genuit Filium Deum sibi æqualem, & eadem qua ipse naturaliter æternus est, diuinitate coæternum. Ecce hic dicit Aug. Filium genitum Dei natura Patris. Est autem vna natura Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Si ergo de natura Patris genitus est Filius, genitus est de natura Filij & Spiritus sancti, imo de natura trium personarum. Idem quoque Aug. in libro 15. de Trinitate dicit Christum esse Filium substantiæ Patris, & de substantia Patris genitum, tractans illud verbum Apostoli loquentis de Deo Patre sic: Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum Filij charitatis suæ. Quod dictum est, inquit, Filij charitatis suæ, nihil aliud intelligitur quam Filij sui dilecti, quam Filij substantiæ suæ. Charitas quippe Patris qui in natura eius est ineffabiliter simplici, nihil est aliud quam ipsa natura atque substantia, vt sæpe diximus, & sæpe iterare non piget: ac pro hoc Filius charitatis eius nullus alius est, quam qui de substantia eius genitus. Ecce hic aperte dicit Augustinus Filium esse genitum de substantia Patris, & Filium substantiæ Patris. Idem quoque Aug. in lib. 3. contra hæreticum Maximinum substantiam Dei genuisse Filium, & Filium genitum de substantia Patris asserit, dicens: Carnalibus cogitationibus pleni substantiam Dei de seipsa gignere Filium non putatis, nisi hoc patiatur quod substantia carnis patitur quando gignit. Erratis non scientes Scripturas, neque virtutem Dei. Nullo enim modo verum Dei Filium cogitatis, si eum natum esse de substantia Patris negatis. Non enim iam erat hominis Filius, & Deo donante factus est Dei Filius ex Deo natus, gratia, non natura. An forte etsi non hominis Filius erat, tamen iam aliqua erat qualiscumque creatura, & in Dei Filium Deo mutante conuersa est? Sed nihil horum est: ergo aut de nihilo, aut de aliqua substantia natus est. Sed ne crederemus vos putare de nihilo esse Dei Filium, affirmatis non vos dicere de nihilo esse Dei Filium. De aliqua ergo substantia est: & si non de substantia Patris, de qua sit, dicite: sed non inuenietis. Iam ergo vnigenitum Dei Filium Iesum Christum de Patris esse substantia, non vos nobiscum pigeat confiteri. Idem in eodem: Vtrique legimus vt simus in vero Filio eius Iesu Christo. Dicite ergo nobis, vtrùm iste verus Dei Filius, ab eis qui gratia filij sunt, quadam proprietate discretus, de nulla substantia sit, an de aliqua? Non dico, inquis, de nulla: nec dicam de nihilo, ergo de aliqua substantia est. Quæro, de qua? Si non de Patris substantia est, aliam quære. Si aliam non inuenis, Patris agnosce substantiam, & Filium cum Patre homousion confitere. Idem in eodem: Confiteor Deum Patrem omnino incorruptibiliter genuisse: sed quod est ipse genuisse. Item, Dico quod sæpe dicendum est. Aut de aliqua substantia est natus

Margin notes: 1 — Cap. 2. — Cap. 01. — Col. 1. — Cap. 14. — Matth. 22.

tus Dei Filius, aut de nulla. Si de nulla: ergo de nihilo, quod vos iam non dicitis. Si vero de aliqua, nec tamen de Patris substantia, non est verus Filius. Si vero de Patris substantia, vnius eiusdemque substantiæ sunt Pater & Filius. Vos autem nec Filium de substantia Patris genitum vultis: & tamen eum nec ex nihilo, nec ex aliqua materia, sed ex Patre esse conceditis: nec videtis quam necesse sit, vt qui non est ex nihilo, nec ex aliqua alia re, sed ex Deo, nisi ex Dei substantia esse non possit: & hoc esse quod Deus est, de quo est, id est, Deus de Deo natus est: quia non alius prius fuit, sed natura coæterna de Deo est.

Colligens summam prædictorum, aperit ex quo sensu accipienda sint.

L His verbis præmissis innui videtur, quòd diuina substantia Filium genuerit, & quòd Filius sit genitus de substantia Patris, & quòd de Deo est natura coæterna, & quòd Pater id quod ipse est genuit. Id autem quod ipse est, diuina essentia est: & ita putari potest diuinam essentiam genuisse. Vehementer mouent nos hæc verba, quæ quomodo intelligenda sint, mallem magis ab aliis audire quam tradere. Vt tamen sine præiudicio atque temeritate loquar, ex hoc sensu dicta possunt accipi. Natura coæterna de Deo est, id est, Filius coæternus Patri, de Patre est: ita quod est eadem cum eo natura, vel eiusdem naturæ. Quem sensum confirmat Augustinus ibidem subiiciens, & quod dixerat quasi explanans. Dicto enim, Natura coæterna est de Deo, addidit: Non est aliud Filius quam illud de quo est, id est, vnius eiusdemque substantiæ est. Deinde aptius talem intellectum ex prædictis verbis fore habendum aperit in eodem libro contra Maximinum, dicens: Trinitas hæc vnius eiusdemque substantiæ est: quia non aliqua materia, vel de nihilo est Filius, sed de quo est genitus. Itemque Spiritus sanctus non de aliqua materia, vel de nihilo est, sed inde est vnde procedit. His vtique verbis aperte ostendit ea ratione dici Filium esse de substantia Patris quia est de Patre genitus, ita quòd est eiusdem substantiæ cum eo: & Spiritum sanctum esse de substantia Patris & Filij: quia ab vtroque procedit, ita quod est eiusdem substantiæ.

Lib. 3 cont. Maxim. c. 14.

DIVISIO TEXTVS.

Dicitvr quoque frequenter, &c.] Hic incipit pars illa in qua quæritur, Vtrum essentia in persona sit, vel esse possit terminus generationis à quo vel in quem? Et diuiditur in partes tres: in obiectionem, & solutionem, & in capitulum in quo elicitur id quod vlteriori conclusione sequitur ex auctoritatibus inductis. Secundum incipit *ibi* [His verbis præmissis, &c.] Tertium incipit *ibi* [Ostendit quoque, &c.

ARTICV.

ARTICVLVS IX.

Vtrum quando Magister dicit, Transtulit in regnum charitatis, ly charitatis copulet dilectionem notionalem, vel essentialem?

INcidit autem hic dubium de hoc quod dicit in primo capitulo [Transtulit in regnum Filij charitatis suæ, &c.] Vtrum ly charitatis copulet dilectionem notionalem, vel essentialem? Si dicatur, notionalem. Contra: Charitas notionalis est Spiritus sanctus: ergo videtur, quòd sequatur quòd transtulit in regnum Filij Spiritus sancti.

2 Præterea, Inconuenienter exponeret August. qui dicit quod transtulit nos in regnum Filij suæ substantiæ.

Si propter hoc dicatur, quòd copulat propter hoc dilectionem essentialem. Contra: August. exponit sic: Filij sui dilecti, in alia expositione: dilecti autem dicit dilectionem qua Pater diligit Filium, & qua Filius diligit Patrem: illa autem notionalis est, quia illa procedit ab ipsis inquantum vnum sunt in diligendo: ergo videtur, quòd copulet notionalem dilectionem.

2 Præterea: Si purè diceret essentialem, sensus esset verbi Apostoli, quod esset essentiæ Filius.

Videtur autem vlterius, quod copulet vtrumque: cum enim dicit Apostolus ad Col. 1. vnde trahitur hoc verbum, Transtulit nos, &c. significat nos transferri in regnum: non autem fit translatio nisi dilectorum à diligente: ergo non fit translatio nisi per dilectionem communem diligentis, & dilectorum: charitas autem communis est in qua procedit Spiritus sanctus ad sanctificandam creaturam transferendam: igitur cum temporalis processio in intellectu suo claudat æternam, in communi dilectione clauditur propria notionalis: & sic vtramque dilectionem importat.

2 Item, Hoc accipitur ex modo loquendi cum dicitur, Transtulit nos in regnum Filij charitatis: non enim transferuntur nisi filij adoptionis in regnum Filij natura: ergo charitatis actus notatur transire in Filium natura, & in nos: in Filium autem natura transit actus notionalis, quia Pater diligit Filium Spiritu sancto, & è conuerso: in nos autem transit dilectio essentialis appropriabilis Spiritui sancto in quo nititur: ergo videtur, quòd stat, & pro essentiali dilectione, & pro notionali. Hoc etiam videtur ex coniunctione duarum expositionum Aug. ipse enim exponit dicendo, quòd Filij charitatis idem est quod Filij suæ essentiæ, & Filij dilecti: & ex vna expositione accipitur substantialis dilectio, ex alia autem notionalis: ergo stat pro vtraque.

SED CONTRA: Termino semel sumpto non est vtendum æquiuoce: sed iste terminus charitatis semel sumitur: ergo non stat in duplici significatione. *Sed contra.*

SOLVTIO. Sine præiudicio consentio in hanc partem, quòd ly charitatis copulat hic vtramque dilectionem, scilicet & notionalem, & essentialem, sicut videntur innuere expsitiones Augustini si coniungantur: sed copulat essentialem in recto, & notionalem in obliquo. Est enim sensus: transtulit nos per charitatem communem in regnum Filij sui, in quem & à quo procedit dilectio, in qua datur nobis dilectio charitatis. Et secundum hanc intentionem non sequitur quod Flius sit Filius Spiritus sancti: quia non dicit illam charitatem in recto, sed cointelligitur in ista. Nec etiam sequitur, quod Filius sit poprie Filius essentiæ: quia propter notionem intelligitur, quod charitas sit Filij, sicut eius qui ea nectitur cum Patre nexu qui est ab vtroque. *Solutio.*

AD VLTIMVM dicendum, quòd charitas non accipitur omnino æquiuoce, quando sumitur pro essentiali & notionali: eo quod vna includitur in alia, sicut proprium in appropriato: vnus autem intellectus secundum actum bene accipit proprium in appropriato, quia vnum claudit in se aliud: sic autem non est de pure æquiuocis, in illis enim non clauditur vnum in alio secundum intellectum.

Quod nec Filius, nec Spiritus sanctus est de nihilo, sed de aliquo: non tamen de materia.

OStenditur quoque ex illis verbis Filium & Spiritum sanctum non esse de nihilo, sed de aliquo: nec tamen de aliqua materia. Vnde etiam Hilar. in 12. lib. de Trin. ait. Vnigenitus Deus cum natus sit, Patrem testatur auctorem: cum ex manente natus est, non est natus ex nihilo: & cum ante tempus natus est, omnem sensum præuenit nascendo. Hic aperte dicitur, quòd Filius non est natus ex nihilo. Similiter & Spiritus sanctus non est dicendus esse, vel procedere ex nihilo: quia Filius de substantia Patris natus est, id est, à Patre est, cum quo eiusdem substantiæ est, & eadem substantia. Ex quo sensu etiam accipiendum L

piendum est illud. Pater genuit id quod ipse est, id est, Filium qui est hoc quod Pater. Et hoc ita debere intelligi August. aperit, dicens in primo libro contra Maximinum: Hoc genuit Pater quod est: alioquin non est verus Filius, si quod est Pater non est Filius. Item substantia Dei genuit Filium, id est, Pater substantia genuit Filium, qui est eadem substantia & eiusdem substantiæ. Quod sic esse intelligendum Augustinus ostendit, dicens ad Maximinum: Sicut dicis, Spiritus Spiritum genuit: ita dic, Spiritus eiusdem naturæ vel substantiæ Spiritum genuit. Item sicut dicis, Deus Deum genuit: ita dic, Deus eiusdem naturæ vel substantiæ Deum genuit. Hoc si credideris & dixeris, nihil de hac re vlterius accusaberis. His enim verbis aperit, quomodo prædicta debeant intelligi. Similiter Filius natus est de substantia Patris: vel Pater genuit Filium de sua natura siue essentia, id est, de se natura & essentia genuit Filium eiusdem essentiæ ac naturæ, & qui est eadem essentia ac natura. Similiter expone illud, Filius substantiæ Patris, & Filius Patris substantiæ, id est, qui est substantia, cum quo & Filius eadem substantia est, quia consubstantialis est Patri Filius. Et hic sensus adiuuatur ex his verbis Augustini, qui in lib. 5. de Trinitate ait: Tres personas eiusdem essentiæ, vel tres personas vnam essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus, quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona. His verbis ostenditur non esse dicendum personam esse ex essentia, nisi ex sensu prædicto: qui sensus confirmatur etiam ex eo quod in libro 15. de Trinitate idem ait: Sicut nostra scientia scientiæ Dei: sic & nostrum verbum quod nascitur de nostra scientia, dissimile est illi Verbo Dei quod natum est de Patris essentia. Tale est autem ac si diceret, de Patris scientia, de Patris sapientia: vel quod est expressius, de Patre essentia, de Patre scientia, de Patre sapientia. Ex hoc itaque intellectu, Verbum Dei Patris vnigenitus Filius per omnia Patri similis & æqualis, rectè dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, sapientia de sapientia, essentia de essentia: quia hoc est omnino quod Pater, non tamen Pater: quia iste Filius, iste Pater.

Cap. 6.

Cap. 13. & 14.

Quare Verbum Patris dicatur Filius natura?

M

INde est, quòd solus vnigenitus Dei dicitur natura Filius: quia eiusdem naturæ est, & eadem natura est cum Patre. Vnde Hilarius in lib. 14. de Trin. de Christo loquens, ait: Natura Filius est: quia eandem naturam quam ille qui genuit, habet.

ARTICVLVS X.

Vtrum possit dici, Filius est de nihilo: & similiter, Pater est de nihilo?

DEinde quæritur de his quæ dicuntur in illo capitulo [Ostenditur quoque ex illis verbis, &c.] Vtrum Filius de nihilo sit, vel non? Videtur autem quod sic: quod enim de nulla materia præiacente est, de nihilo est: Filius de nulla materia præiacente est: ergo Filius de nihilo est.

2 Item, Filius non est de aliquo, ita quòd ly aliquo sit neutri generis: sed non aliquid & nihil æquipollent: ergo Filius de nihilo est.

Quæst.

PRÆTEREA quæritur de Patre, Vtrum ipse sit de nihilo? Et videtur, quòd sic per auctoritatem Aug. supra habitam: Si de nulla substantia est Filius: ergo de nihilo est Filius: ergo cum de nulla substantia est Pater, de nihilo est Pater.

2 Item,

2 Item, Pater est de nnllo: ergo est de nihilo.

3 Item, Pater non est de aliquo neutraliter: ergo de nihilo.

Contra. CONTAA: Omne quod de nihilo est, creatum est, & vertibile, vt Damascenus dicit: Pater ergo si est de nihilo, est creatus & vertibilis.

Solutio. SOLVTIO. Ad huiusmodi sophismata dicendum, quòd nulla personarum diuinarum est de nihilo: quia cum dicitur, de nihilo, per negationem tollitur principium ex parte ante: sed per præpositionem præcedentem negationem quæ manet non extincta per negationem, eo quod præcedat, ponitur ordo esse ad nihil præcedens, id est, quod esse eius quod dicitur esse de nihilo, sequatur non esse: & hoc quidem conuenit omnibus creatis, sed personis diuinis non conuenit.

AD PRIMVM: ergo dicendum, quòd hæc est vera, Filius de nulla materia est: quia ibi notatur negatio principij materialis: sed non sequitur, ergo de nihilo, propter habitudinem præpositionis quæ manet.

AD ALIVD dicendum, quòd istæ duæ nõ æquipollent: Filius non est de aliquo: ergo de nihilo. Quia in prima præcedit negatio præpositionem: & ideo extinguit habitudinẽ eius. In secunda autem sequitur: & ideo habitudo præpositionis manet. Si autem inferatur ab æquipollenti, Nõn est de nihilo: ergo de aliquo neutraliter: non valet iterum propter habitudinem præpositionis.

AD ID quod vlterius quæritur de Patre, dicendum quòd ipse non est de nihilo.

AD OBIECTVM contra, dicendum quòd in Filio sequitur, quia ille habet habitudinem ad principium ante: & non Pater, & ideo in Patre non tenet.

AD ALIVD dicendum, quòd non sequitur, Pater est de nullo, &c. quia hæc dictio, nullo, stat pro persona: postea autem infertur neutraliter, priuando principium existentiæ cum ordine ad nihil quem ponit præpositio.

AD ALIVD dicendum, quòd non sequitur, Non est de aliquo: ergo de nihilo: quia in prima priuatur habitudo præpositionis, in secunda autem non priuatur: igitur, &c.

DISTINCTIO VI.

Vtrum Pater voluntate genuit Filium, an necessitate: & an volens, vel nolens sit Deus?

PRÆTEREA quæri solet, Vtrum Pater genuerit Filium voluntate, an necessitate? De hoc Orosius ad Aug. ita ait: Voluntate genuit Pater Filium, vel necessitate: sed nec voluntate, nec necessitate: quia necessi tas in Deo non est: præire voluntas sapientiam non potest. Quocirca (vt August. ait in 15. lib. Trin.) Ridenda est dialectica Eunomij, à quo Eunomiani hæretici orti sunt. Qui cum non potuisset intelligere, nec credere voluisset, vnigenitum Dei Filium Verbum Dei esse natura, id est, de substantia Patris genitum, non naturæ vel substantiæ dixit esse filium, sed Filium voluntatis Dei: volens asserere accedentem Deo voluntatem, qua gigneret Filium: sicut nos aliquando aliquid volumus, quod antea non volebamus, propter quod mutabilis intelligitur nostra natura, quod absit vt in Deo esse credamus. Dicamus ergo Verbum Dei esse Filium Dei natura, non voluntate, vt docet Augustinus in 15. lib. de Trin. vbi quendam Catholicum hæretico respondentem commendat, dicens: Acute sane quidam respondit hæretico versutissime interroganti, Vtrum Deum Filium volens, vel nolens genuerit: vt si diceret, Nolens, absurdissima Dei miseria sequeretur: si autem, Volens, continuo quod intendebat concluderet, scilicet non naturæ esse Filium, sed voluntatis. At ille vigilantissime vicissim quæsiuit ab eo, Vtrum Deus

A *De comparatione actus generandi ad potentiam.*

Cap. 20.

Cap. 20.

Pater

Pater volens aut nolens sit Deus: vt si responderet, Nolens, sequeretur grandis absurditas & miseria, quam de Deo credere magna est insania: si autem diceret, Volens, responderetur ei: ergo & ipse voluntate sua Deus est, non natura. Quid ergo restabat nisi vt obmutesceret, sua interrogatione obligatum indissolubili vinculo se videns? Ex prædictis docetur non esse concedendum, quòd Deus voluntate, vel necessitate, vel volens, vel nolens sit Deus. Item, quod voluntate, vel necessitate, vel volens, vel nolens genuerit Filium.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆTEREA quæri solet, Vtrum Pater genuerit Filium, &c.] Hic incipit secunda pars istius tractatus de generatione Filij, in qua quæritur de potentia inclinante ad generationem ex parte generantis, Vtrum illa sit necessitas, vel voluntas, vel natura? Diuiditur autem in duas partes, in quarum prima agitur de potentia inclinante in Patre ad generandum. Sed quia in inferioribus potentia generandi est in filio genito, sicut in patre: ideo quæritur in secunda patre, Vtrum huiusmodi etiam sit in Filio? & hæc incipit in sequenti distinctione 7. scilicet *ibi* [Hic solet quæri à quibusdam, &c.] Prima diuiditur in tres. In prima mouet quæstionem Magister, & soluit per interemptionem vtriusque partis. In secunda obiicitur contra solutionem:& soluit *ibi* [Sed contra hoc opponitur] In tertia redit ad partem quam interemerat, & soluit eam sub alio sesu *ibi* [Prædicta tamen verba, &c.] In prima harum facit tria. Primo enim ponit quæstionem hæretici sub diuisione. Secundo interimit vtramque partem diuisionis *ibi* [Nec voluntate, nec necessitate] In tertio ponit instantiam contta diuisionem hæretici *ibi* [Acute sane quidem]

ARTICVLVS I.

An Deus genuerit Filium ex necessitate, & voluntate?

INcidit autem hîc quæstio de ista diuisione: Videtur autem, quòd necessitate Filium genuerit:puod enim impossibile est non esse: necesse est esse:Deum habere Filium impossibile est non esse:ergo necesse est esse.

2 Item, Quicquid nulla parte sua est contingens & possibile, ipsum in toto in essentia & actu est necesse: Deus Pater in nullo subiicitur contingenti & possibili: ergo in toto est necesse: ergo ipse est necessarium principium generationis Filij,

3 Item, Idem est posse & esse in æternis: sed necessarium est Deum posse gignere Filium:ergo necesse est Deum genuisse Filium: & idem est in æternis genuisse & generare: ergo Deus Pater de necessitate generat, vel generauit Filium.

4 Præterea, Omnipotenti detrahere maximum posse est impossibile: maximum autem posse est generare talem alterum qualis ipse est ergo hoc posse impossibile est detraherea Deo: ergo necesse est ponere in ipso: ergo ex necessitate genuit Filium.

5 Item, Natura existente communicabili, & nihil prohibente eam communicari, impossibile est tollere communicationem sui: sed natura diuina communicabilis est,& nihil prohibet communicationem fieri, vt supra dictum est & probatum est: ergo impossibile est non fieri communicationem: ergo necesse fuit generare Filium: quia per generationem fit naturæ communicatio.

6 Item, Dicit Philosophus, quòd ea quæ fiunt: fiunt aut semper, sicut necessaria, aut frequenter, aut raro: sed naturalia fiunt semper, aut frequenter, sed in necessariis fiunt semper: infra autem habebitur dist. 9. quòd Deus Pater semper genuit Filium: ergo necessario genuit Filium.

7 Item, Dionysius in lib. de di.no.cap.2. Solus fons supersubstantialis Deitatis est Pater, nec Filius est Pater, nec Pater Filius,custodientibus hymnis propria religione vnicuique thearchicarum personarum.Cum igitur fontem necesse sit fluere, Pater ex necessitate genuit Filium.

8 Item,In eodem infra:Pater quidem est fontana deitas: Filius autem & Spiritus sanctus deigenæ deitatis, si ita oportet dicere, pullulationes diuinæ, & sicut flores, & supersubstantialia lumina à sanctis eloquiis accepimus. Ex hoc habetur, quòd cum Pater sit deitas fontanta, impossibile est eum non fundere & generare Filium.

EODEM MODO videtur posse probari alia pars, scilicet quòd voluntate genuit Filium sic: Deus vult omne bonum: ergo maxime bonum maxime vult: sed optimum est producere Filium, & producere Spiritum sanctum:ergo hoc maxime vult: ergo voluntate genuit ipsum.

2 Item, In omnipotente omne opus subiacet voluntati: ergo cum generare (vt dicit Damas.) sit opus naturæ, hoc in ipso subiacebit voluntati: ergo voluntate genuit eum.

3 Item, Aut genuit eum voluntate, aut genuit eum non voluntate: si voluntate, habeo propositum: si non genuit eum voluntate, & genuit: ergo genuit contra voluntatem, vel præter voluntatem: quorum vtrumque absurdum est: ergo voluntate genuit

nuit Filium.

4 Item, In omnibus generantibus in quibus est propositum, primum inclinans ad generationem est voluntas: ergo & in Deo: ergo & voluntate genuit.

5 Item, Quicquid fit non voluntate eius qui habet voluntatem, non est laudabile: ergo si Pater non voluntate genuit Filium, Pater in generatione Filij non est laudabilis, quod absurdum est: ergo &c.

6 Item, Augus t.dicit infra: Si potuit gignere Filium, & noluit: ergo inuidus: sed inuidus non fuit: ergo potuit, & voluit: ergo voluntate genuit.

7 Item, Pater dicens Verbum, genuit Filium: sed dicere semper est in voluntate dicentis: ergo generare semper est in voluntate generantis: ergo semper voluntate genuit.

Sed contra. IN CONTRARIUM obiicitur sic primo quòd non ex necessitate. Omnis necessitas ad aliquem actum est à potentia fortioris intrinseci, vel extrinseci: Deus Pater non habet aliquid fortius se: ergo non generat ex necessitate. Secunda supponitur à fide. Prima probatur ex hoc quòd si est necessitas naturæ, est à forma, quæ potentior est in re agente per necessitatem quam materia. Si autem est necessitas ab extrinseco, tunc est cogens fortius: sicut accipit in coactione violentiæ.

2 Item, In omnibus his in quibus est natura & voluntas, secundum debitum ordinem natura subiacet voluntati: in Deo autem natura & voluntas: ergo & in eo natura subiacet voluntati: quod autem subiacet voluntati, dicit Augustin. non esse necessarium: ergo in Deo nihil est necessarium: ergo nec generatio Filij nec aliud opus, vt videtur. Prima probatur ex peruerso ordine in nobis: quia per peccatum accipit quòd potentiæ naturales voluntati & rationi non subiacent. Secunda probatur per hoc quòd summus ordo est in Deo.

Contra alteram partem sic obiicitur, scilicet quod non voluntate genuit: Damasc. 1.lib.cap.8. in duobus locis dicit, quòd creatio est opus voluntatis, generatio autem opus naturæ: ergo non voluntate genuit.

2 Item, Voluntate fieri dicuntur in quibus principalis motor est voluntas: sed in omni generatione principalis motor est natura: ergo generatio non fit voluntate.

3 Item, Voluntas est ad volita: volita autem sunt exteriora de quibus est apprehensio in ratione boni: generatio Filij non sic est de exterioribus: ergo non fit voluntate.

4 Præterea, In hominibus sic est quòd generatio hominum non dicit opus voluntatis, sed potius opera mechanica quæ sunt super materiam aliam: ergo neque in diuinis ita dici debet.

Solutio. SOLUTIO. Dicendum secundum Hil. in auctoritatibus supra inductis 5. disp. quòd intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est: & ideo non omnis necessitas hic negetur, nec omnis voluntas: sed necessitas & voluntas secundum intentionem hæreticorum, quæ est necessitas violentiæ, & coactionis ab agente contra voluntatem intrinsecus vel extrinsecus: sicut iam patebit, cum distinguetur necessarium: talem enim necessitatem non recipit diuina generatio, nec Deus: quia dicit Philosophus in 4. primæ Philosophiæ: Si fuerunt res simplices & æternæ & immobiles, nulla earum erit violentia, neque contra naturam. Patet igitur quod talis necessitas violentiæ non cadit in Deum. Voluntatem autem dicebant in Deo esse accedentem, vt dicit August. vel antecedentem, quæ est de re antequam sit ipsa res, & quæ quandoque est apud volentem, & quandoque non: vnde si talis esset voluntas in Deo, & Pater esset mutabilis qui quandoque vnum vellet, & quandoque, aliud: & Filius non esset æternus cuius generationem voluntas paterna antecessisset, sicut rerum creationem præuenerat. Dicendũ ergo secundum Philosophum in.4. primę Philosophiæ, quod necessarium dicitur respectiue, & absolute. Respectiuè autem dicitur respectu finis intenti, aut respectu efficientis cogentis. Respectu finis duobus modis, scilicet respectu esse, & respectu bene esse: sicut necessarium est ad esse, sine quo impossibile est habere aut conseruare esse, sicut anhelitus & nutrimentum in animalibus: respectu bene esse, sine quo non habetur finis intentus in bene esse, sicut acceptio debiti ab Atheniense ciue non habetur nisi nauigetur Athenas: est ergo necessaria nauigatio ad Athenas ad acceptionem debiti. Respectu autem esse efficientis, similiter est duobus modis, scilicet respectu agentis extra, & respectu agentis intra. Respectu agentis extra, sicut Dionysius dixit, quod necessarium est contristans, & violentia est aliqua necessitas: & quidam Philosophus Ariotas dixit, Violentia de necessitate cogit me vt hoc faciam. Respectu autem cogentis intra: sicut dicitur 3. Esd. 3. quòd super omnia vincit veritas: quia cogit consensum: & hoc modo dicit Philosophus, quòd necessitas non permittit opinantem ad verum reuerti, & mutari à sua opinione. Absolute autem necessarium est (vt dicit Philosophus) quod impossibile est, vt sit alio modo: & hoc tribus modis est, scilicet per se, & per aliud, & compositum ex vtroque: per se, sicut principia: per aliud, sicut conclusio determinata: ex vtroque, sicut syllogissimus. Et similiter est in ente incomplexo. Vnde dicit Philosophus, quod necessarium absolute & per se non est nisi vnum simplex primum: omnia enim alia composita ex suis componentibus trahunt necessitatem, & componentia ab efficiente primo: & ideo possibilia sunt secundum illa à quibus habent necessitatem: quia prius per intellectum in illis sunt in potentia quam in necessitate. Secundum igitur hanc diuisionem dicemus, quòd solus Deus est necessarium primum. Sunt autem multi alij modi in quibus non saluatur ratio necessitatis nisi æquiuoce: sicut vtile necessarium consueuimus

mus dicere, & expediens necessarium.

His habitis facile est respondere ad illam partem obiectorum quæ sunt de necessario: omnes enim illæ rationes & auctoritates Dionysij adductæ, plane loquuntur de necessario simplici & absolute, quod præcipue est Deus: & hac necessitate generat Filium: neque sequitur aliquod inconueniens in ipso.

Eodem modo distinguimus multiplicem voluntatem secundo modo. Est enim voluntas potentia volens, & est motor aliarum potestatum quæ sunt in volente, sicut voluntas voliti extra, sicut cibi, vel potus, vel alterius & hoc modo voluntatis opus est creatura: quia illud est extra Deum. Secundum autem quod voluntas est quasi motor aliarum potestatum, vt cum dicitur, volo intelligere, volo ambulare, potest intelligi secundum Magistrum hæc tripliciter, scilicet antecedens quæ est quasi disponens volentem: & est voluntas ista præmeditationis de opere qualiter fieri debeat, vt arcarius præmeditatur in qua parte materiæ arcæ faciat fundum, & in qua operculum, & in qua parietem. Est etiam voluntas accedens: & hæc duobus modis, scilicet accedens operi, & accedens volenti: accedens operi est quæ immediate præcedit opus, sicut est voluntas ad operandum, vt percutiendi cum dolabro, & huiusmodi: accedens volenti est quam non habuit semper, sed accedit ei ex noua apprehensione alicuius apprehensi mouentis voluntatem. Tertia est voluntas operi concurrens, quæ dicitur concomitans: & ista voluntate Pater genuit Filium, quia voluit generationem: & de ista vltima procedunt rationes inductæ ad hoc quod voluntate genuit Filium, vt patet singulas inspicienti.

Illæ autem rationes quæ inducuntur ad probandum, quòd non necessario genuit Filium, sequuntur de necessario per coactionem: & hoc necessarium in Deum cadere non potest, vt dictum est.

Similiter aliæ rationes quæ inducuntur ad hoc quod non voluntate genuit, accipiuntur de voluntate exteriorum: prima & secunda & tertia de voluntate præcedente, secundum quas non est voluntatis opus generatio diuina, vt dictum est. Et sic patet solutio ad omnia alia obiecta simul.

ARTICVLVS II.

An Deus volens aut nolens Filium genuerit?

Deinde quæritur de hoc quod dicit hæreticus [Deus Filium volens aut nolens genuit, &c.] Videtur enim necessarium esse vt detur altera pars, cum distent partes per affirmationem, & negationem: quare necesse est alterum verificari de quolibet.

Præterea quæritur, Ex quo potuit in aliquo sensu dari ista, Deus volens genuit Filium, quare sub distinctione non dederunt eam Catholici doctores, sed interimerunt simpliciter? Quæst.

Ad hoc dicendum, quòd ista, volens & nolens, non opponuntur per affirmationem, & negationem: cum enim negatio intrinseca est cum voluntate, in vna dictione voluntas manet affirmata: sed volitum de quo est sermo, negatur: vnde idem est nolo, quod volo cõtrariũ. Et si obiicitur, quòd in cõdeclinio videtur negari voluntas, cum dicitur, nolo, non vis, non vult, &c. Dicendum, quod friuolum est, quinimo in condeclinio etiam affirmata manet, secundum quod est condeclinium huius verbi, nolo: quia tunc habet vim vnius dictionis hoc quod dicitur, non vis, & non vult. Si autem sic diuideretur, aut volens, aut non volens: tunc esset per affirmationem, & negationem: & tunc secundum intentionem hæretici cauendam danda esset ista, non volens: ex hoc enim non sequitur coactio, sed negatur voluntas accedens volenti, & volito, vt supra dictum est. Solutio.

Ad aliud dicendum, quòd sancti Doctores magis instando compescere & confundere volebant hæreticum, quam coram simplicibus cum eo disputare: eo quod instantia facit obmutescere, & inducit confusionem: & hoc expediens fuit simplicibus, vt viderent illum non posse proficere: postea autem seorsum cum mansuetis tractabant veritatem solutionis, sicut Magister supra dixit distinctione 2. cap. 3. in fine. Ad quæst.

Oppositio contra prædicta.

B Sed contra hoc opponitur sic: Voluntas Dei est natura siue essentia Dei: quia non est aliud Deo esse, aliud velle: ideo sicut vna est essentia trium personarum, ita & vna voluntas. Si ergo Deus natura Deus est, & voluntate Deus est: & si Verbum Dei natura Filius Dei est, & voluntate Filius Dei est: hoc autem facile est refellere. Nam & præscientia Dei siue scientia, qua scit vel præscit bona & mala, diuina natura siue essentia est: & prædestinatio siue voluntas eius, eadem diuina essentia est: nec est Deo aliud scire & velle, quam esse: & cum sit vnum & idem scientia Dei, vel voluntas: non tamen dicitur de voluntate quicquid

quicquid dicitur de scientia, & è conuerso: nec omnia illa sua voluntate Deus vult, quæ sua scientia scit: cum sua scientia nouerit tam bona, quam mala: voluntate autem non velit nisi bona. Scientia quippe Dei & præscientia de bonis est, & malis: voluntas vero & prædestinatio de bonis est tantum: & tamen vnum & idem in Deo est scientia & voluntas, & præscientia & prædestinatio. Ita cum vnum sit natura Dei & voluntas: dicitur tamen Pater genuisse Filium natura, non voluntate: & esse Deus natura, non voluntate.

Qualiter intelligenda sint illa verba, Pater nec nolens, nec volens Deus est: nec volens, nec nolens genuit Filium?

Prædicta tamen verba quibus prudenter dictum est quod Deus Pater nec volens, nec nolens est Deus: nec nolens, nec volens genuit Filium: siue voluntate, siue necessitate: ex tali sensu videntur accipienda: vt voluntatem præcedētem, vel accedentē intelligamus, qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipse Deus est voluntate præcedenti vel efficienti, vel volens priusquam Deus: nec voluntate præcedenti vel accedenti genuit Filium: nec prius volens quam generans genuit Filium: nec prius generans quam volens genuit Filium: volens tamen genuit, sicut potens genuit, & bonus genuit Filium, & sapiens genuit, & huiusmodi. Si enim Pater sapiens & bonus dicitur genuisse Filium, cur non & volens? cum ita sit Deo idem esse volentem, quod est esse Deum: sicut idem est esse sapientem, quod est esse Deum. Dicamus ergo, quia Pater sicut sapiens, ita volens genuit Filium: sed non voluntate præcedenti vel accedenti. Quem sensum aperit Aug. & confirmat, ita dicens super Epistolam ad Ephes. De Filio Dei, id est, Domino nostro Iesu Christo scriptum est, quia cum Patre semper fuit, & nunquam eum vt esset, paterna voluntas præcessit: & ille quidem natura Filius est. 6 Ephes. 3.

ARTICVLVS III.

An auctoritates istæ Sanctorum sunt veræ, qui dicunt quòd voluntate genuit Filium?

Deinde quæritur de hoc quod dicit in secunda parte [Hoc autem facile est refellere, &c.] Videntur enim quidam Sancti expresse dicere, quod voluntate genuit: vnde Hilarius in 3. de Trini. Incomprehensibilem & inenarrabilem ante omne tempus & ante secula vnigenitum ex his quæ in se ingenita erant, procreauit omne quod Deus est per charitatem eius atque virtutem ei impertiens: charitas autem est dispositio voluntatis: ergo voluntate genuit.

2 Item, Hila. Ex toto Patre totus Filius est natus: non aliunde, quia nihil antequam Filius: non ex nihilo, quia ex Deo Filius: non in parte, quia plenitudo deitatis in Filio: nec in aliquibus, quia in omnibus: sed vt voluit qui potuit, & vt sciuit qui genuit.

3 Item, Origenes. Germen proferens voluntatis factus est Verbi Pater.

4 Item, Ad idem est ratio: dicit enim August. in 9. de Trinitate, quod partum mentis præcedit appetitus rei quærendæ, qui postea fit amor cognitæ: ergo cum partus diuinus sit partus mentis, quia verbum, videtur quod partum Filij voluntas antecedens præcesserit.

5 Item, In omnibus in quibus in idem opus concurrunt natura & voluntas, voluntas præcedit opus vt inclinans & mouens primum: & hoc contingit propter voluntatis libertatem: ergo videtur etiam, quod in Deo opus naturæ quod est generatio, voluntas præueniat ad minus secundum rationem.

6 Præterea, Sicut differunt mouentia, ita differunt mota: natura autem & voluntas sunt duo mouentia: ergo secundum differentiam eorum est differentia operum & motuum: sed voluntas nobilior est natura: ergo nobilius est opus eius: ergo cum nobilissimum sit opus generationis diuinæ, ipsa debet esse præcedens opus.

Sed contra. Sed contra hoc est quod dicit Hilarius in li. de synodis. Siquis voluntate Dei Filium tanquam de creaturis factum dicat, anathema sit.

Solutio. Solutio. Dicendum, quòd voluntas accedens & præcedens non cadit in Deum respectu generationis Filij: & duæ auctoritates Hilarij primo inductæ intelliguntur de voluntate concurrente cum opere siue concomitante opus, vt supra diximus.

Ad aliud dicendum, quòd germen voluntatis vocatur ab Origene in quo placitum Patris quieuit, sicut ipse dixit Math. 3. Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui.

Ad aliud dicendum, quòd partum mentis præcedit amor, non partus, sed pariendi: & hoc est dum quærit mens quod pariat: sed amor partus qui perfectus amor est, sequitur partum secundum rationem: perfectio autem summa in Deo est: & ideo non est in eo appetitus rei non habitæ, vel non factæ. Vnde Augustinus loquitur ibi de mente creata quærente propter imperfectionem suæ scientiæ.

Ad aliud dicendum, quòd illa ratio tenet in rationali natura creata, cuius vna pars melior est alia, & vna imperans, & vna imperata. Sic autem non est in diuina natura: & ideo in Deo non præcedit voluntas naturam.

Ad aliud dicendum, quòd si ista præpositio generaliter intelligatur, sicut differunt operantia sic differunt opera, ipsa est falsa: quia plurium opera naturæ meliora sunt operibus voluntatis: in Deo tamen idem est secundum rem voluntas & natura: non tamen de quocumque est vnum, de eodem est etiam aliud: quia differunt in subiectis, & in ratione, sicut dicit Magister in litera. Alia autem quæ hic dicuntur, manifesta per se sunt.

DISTINCTIO VII.

Hic quæritur, An Pater potuerit, vel voluerit gignere Filium?

A *De comparatione potentiæ generandi ad personam.*

Hic solet quæri à quibusdam, Vtrum Pater potuerit, vel voluerit generare Filium? Si enim, inquiunt, potuit, & voluit generare Filium: ergo potuit aliquid & voluit, quod nec voluit nec potuit Filius. Nam Filius nec potuit nec voluit generare Filium. Cui versutiæ facile respondemus, dicentes: Posse vel velle generare Filium, non est aliquid posse vel velle subiectum potentiæ vel voluntati. Est tamen aliqua potentia vel voluntas, scilicet posse vel velle gignere Filium: & ideo distinguenda est intelligentia propositi verbi, Posse vel velle gignere Filium, & posse vel velle aliquid. Neque enim generatio Filij aliquid eorum est, quæ subiecta sunt diuinæ potentiæ & voluntati: nec est aliquid inter omnia, vel de omnibus, sed super omnia & ante omnia. Non enim ante voluit, vel potuit, quam genuit: quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit. Ex simili quoque hoc videre possumus. Pater enim potest esse Pater, & vult esse Pater: Filius autem non potest, nec vult esse Pater: ergo Pater potest vel vult esse aliquid, quod non potest vel vult esse Filius: non sequitur, quia esse Patrem non est esse aliquid, sed potest esse ad aliquid vt in sequenti ostendetur. *Dist. 28.*

DIVISIO TEXTVS.

Hic solet quæri à quibusdam, &c.] Hic incipit pars illa in qua quærit Magister, Vtrum eadem potentia generandi sit in Filio quæ est in Patre? Diuiditur autem in duas partes, in quarum prima Magister quærit, Vtrum Patrem generare Filium sit aliquid posse quod Filio conueniat, vel non? In secunda quærit, Vtrum Patrem natura posse generare Filium sit potentia Filio conueniens vel non? & hæc incipit *ibi* [Item quæritur à quibusdam, &c.] Prima harum subdiuiditur in tres. In prima tangit quæstionem, & soluit. In secunda obiicit

iicit per verba Augustini contra modum solutionis suæ *ibi* [Sed vehementer nos mouet &c.] In tertia adhibet solutionem *ibi* [Potest: ergo sic intelligi, &c.] Prima harum continetur tota in primo capitulo, quod continet in se tria, scilicet quæstionem, Vtrum Pater potuerit vel voluerit generare Filium? & huius quæstionis solutioně *ibi* [Cuius versutiæ, &c.[Et tertio huius solutionis confirmationem per simile *ibi* [Ex simili quoque hoc videre possumus, &c.

ARTICVLVS I.

Vtrum Pater potuerit vel voluerit generare Filium?

INeidit hic dubium triplex. Primũ est, Vtrũ Pater potuerit vel voluerit generare Filinm? Secundum est, Vtrum hoc sit posse aliqnid? Tertium est, Vtrum posse & velle tantum dicuntur respectu eorum quæ subiiciuntur potentiæ & voluntati, vel etiam respectu aliorum?

Circa primum sic proceditur: In præcedenti distinctione negatum est, quòd Filius voluntate Patris sit Filius: ergo videtur, quòd hæc pars distinctionis non sit vera, Pater voluit generare Filium: quicquid enim voluit aliquis, voluntate voluit.

1 Item, Cum dicitur, voluit generare, sequitur ex modo loquendi, quòd voluntas præcessit actum generationis: hoc autem non cõuenit in diuinis: ergo hæc non est vera, voluit generare.

Similiter altera pars videtur falsa, potuit generare, eo quod significatur potentia præcedere actum.

2 Præterea, In Patre non sunt distinctæ potentiæ, sicut in nobis, quòd alia secundum rationem sit potentia generatiua per modum naturæ, & alia sit rationis per modum voluntatis imperantis actum: ergo idem est potentia generationis, & voluntas generandi: & cùm non voluntate genuerit, nec potentia genuit, vt videtur.

3 Præterea, Potuit generare, aut potentia actiua, aut potentia passiua: quia non sunt plures. Si actiua. Contra: Actiua potentia est principium transmutandi in aliud secundum quod est aliud, vt dicit Philosophus in. 5. primæ Philosophiæ: ergo aliquid oportuit esse quod huiusmodi transmutationis reciperet actionem: & hoc esset patiens ab ipso: ergo generatio diuina esset super materiam, quod est absurdum. Si autem potentia passiua, hoc est absurdius: quia potentia passiua (vt dicit Philosophus ibidem) est principium transmutationis ex alio secundum quod aliud: ergo Pater genuisset ex alio transmutatus, & sic potius diceretur mater, quam pater.

Quæst. 1. GRATIA HVIVS vlterius quæritur, Quare ipse ratione suæ generationis potius dicatur pater, quam mater?

Quæst. 2. ET QVARE genitus potius dicatur Filius, quam Filia: si enim dicitur pater ratione eius quod ipse est principium non recepti um generationis aliunde, hoc non videtur sufficere: quia ignis generat speciem suam in materia aëris, & non habet principium alterum generationis suæ: & tamen ignis in materia aëris non dicitur Filius alterius ignis: ergo ratione illius principij non potest dici pater.

2 Si dicatur, quòd ratione eius dicitur pater quod est principium generationis, & quia dat substantiam. Contra: Aut dat substantiam tanquam in qua imprimatur forma per generationem, aut dat substantiam tanquam quæ imprimatur in alia recipiente, aut dat substantiam totam quæ ipse est. Si primo modo, tunc dat materiam: quia illa est quæ datur sic, vt imprimatur in ea forma quæ accipitur per generationem: & hoc absurdum est in generatione diuina: & tamen hanc substantiam cum virtute actiua dat ille quem vocamus patrem in inferioribus: cum ergo non talem det pater superior: aut non debet dici pater, aut dicetur pater æquiuoce. Si autem detur substantia quæ imprimitur: cum illa substantia non sit nisi forma, oporteret quòd esset alia præter illam substantiam cui imprimeretur, & esset iterum diuina generatio composita & materialis, quod friuolum est. Si autem dat totam substantiam: cum tota substantia Patris sit hypostasis Patris, Pater dat Filio eandem hypostasim quæ est ipse: ergo Pater & Filius sunt vna hypostasis, & vna res naturæ, & vna persona, quod absurdum est: ergo videtur, quòd nullo modo possit dici pater: nec ille qui genitus est, potest dici Filius conuenienter, vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd Pater & potuit & voluit generare Filium vel gignere. *Solutio.*

AD HOC quod obiicitur de voluntate, dicendum quòd non est idem dicere, voluntatis Filius, & voluntate Filius, & voluit generare: prima enim absolute falsa est: quia voluntatis opus est quod educitur super materiam extrinsecam operanti, vt sunt mœchanica opera voluntatis hominis, & creaturæ opera voluntatis diuinæ. Et si obiiciatur, quòd voluntas in Deo est natura diuina, & est Filius naturæ: ergo aliquo modo dicendus est Filius voluntatis. Incidit fallacia accidentis: quia licet idem re sit natura quod voluntas: tamen plurimum differunt in modo significandi & attribuendi, sicut Magister probauit supra. Voluntate autem Filius aliquo modo conceditur de concomitate vel concurrente cum actu voluntate. Sed cum dicitur, voluit generare, significatur voluntas circa actum generationis: & ideo vera est: quia Deus cum actu concurrente habuit voluntatem in generatione diuina.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non significatur ex modo loquendi in diuinis, vt diuina sunt: quia sic verbum abstrahendum est à tempore: & si hoc fiat, tunc voluntas & actus generationis sunt similes: & sic locutio vera est: quia non habet actum generationis Pater nisi concurrentem cum voluntate, & è conuerso.

AD ID quod obiicitur de potentia quæ significatur

significatur in verbo, potuit, dicendum quòd ex praua intelligentia procedunt huiusmodi argumenta, scilicet ex hoc quod id quod est in Deo intelligitur ad modum creaturarum, in quibus posse præcedit agere. Vnde in diuinis talia abstrahenda sunt à tempore & compositione: & tunc videbitur, quod potentia generandi non precedat actum generationis, nec compositionem facit cum ipso, quia idem est Deo agere & posse.

Ad alivd dicendum, quòd verum est quòd in Patre cælesti non sunt potentiæ distinctæ: quia aliter ipse esset compositus. Sed licet non distinctæ secundum rem & compositionem: tamen sunt distinctæ in modo significandi & attribuendi, eo quod multa subsunt potentiæ quæ non subsunt voluntati: & Deus multa potest quæ non vult: & sic est de potentia generandi, & voluntate generandi.

Ad alivd dicendum, quòd si velimus maximam vim facere in agere & pati: tunc in Deo nec est potentia actiua, nec passiua: sed potius est in eo potentia superactiua. Illa autem diuisio Philosophi tenet in potentiis physice agentibus vel patientibus. Vnde quod potentia actiua physice quærit subiectum quod actionem eius recipiat, hoc est ex imperfectione eius: si enim esset perfecta, actio sua produceret totum simul: & si esset perfecte nobilis, produceret sine compositione simillimum agenti. Vnde tempus, motus, compositio, subiectum, omnia proueniunt ex imperfectione agentis vel recipientis. Vnde in diuinis est potentia superactiua Patris ad totum Filium in eadem essentia coæternum & simplicem producendum.

Ad quæst. 1. Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum ad hoc debeat dici pater? Dicendum, quòd sic, intantum quod nihil ita vere dicitur pater sicut ipse, sicut probatum est supra. Mater autem nullo modo dici potest: quia mater est quæ in se generat ex alio: hoc autem Patri nullo modo conuenit: & ideo tantum pater est. Nec sic pater vt in generatione egeat adiutorio simili sibi, tribus de causis, quarum vna est: quia adiutorium vxoris datur viro propter sui imperfectionem quæ in Deum non cadit. Secunda est, quod generatio recipitur in adiutorio ex viro: & ideo indiget tempore conceptus & impregnationis & partus: in quo tempore filius existens in potentia non potest esse coæternus vel coæuus parentibus. Tertia ratio est: quia omnis talis natus compositus est ex duplici substantia patris & matris. Primum autem horum repugnat perfectioni potentiæ, secundum coæternitati ipsius nati, tertium autem simplicitati.

Ad id quod obiicitur, quod solum principium actiuum non sufficit ad rationem patris, dicendum quod hoc verum est, nec pater cælestis solum est principium actiuum: imo dat substantiam suam: & bene concedo, quòd totam.

Ad id vero quod contra hoc obiicitur, dicendum quod hypostasis & persona sunt substantia: non tamen supponunt vt substantia, sed vt ad aliquid: & ideo est in argumento commutatio prædicamenti: quod enim Pater est substantia, est ideo quia nulla compositio est in diuinis, non ex ratione patris, quia pater est, imo sic est aliud. Vnde Magister hic in litera promittit se probaturum, quod esse patrem non est esse aliquid, sed esse ad aliquid.

Ad hoc quod quæritur, Vtrum natus sit Filius? Dicendum, quod sic: quia illa generatio perfectissima non potest esse nisi in omnino simili: filia autem patri, nec in veritate, nec in figura omnino similis est, & ideo natum in æterna generatione filia dici non potest. *Ad quæst. 2.*

ARTICVLVS II.

Vtrum posse generare sit ad aliquid siue aliquid?

Secundo quæritur, Vtrum posse generare sit posse aliquid? Et videtur, quod non: quia Magister dicit in litera, quòd posse vel velle gignere Filium, non est posse vel velle aliquid.

2 Præterea, Potentiæ distinguuntur per actus: ergo potentia eius quod est aliquid, erit potentia qua est posse aliquid: & potentia eius quod est ad aliquid, erit potentia qua est posse ad aliquid & non aliquid: cum igitur generare sit ad aliquid, posse generare erit ad aliquid, & non aliquid.

3 Præterea, Posse generare dicit conueniens Patri, & non Filio, vel Spiritui sancto: in nullo autem distinguuntur Pater & Filius, nisi in eo quod est ad aliquid: ergo posse generare non est aliquid, sed ad aliquid.

4 Præterea, In inferioribus sic est, quòd potentiæ actiuæ sunt secundum proprietates disponentes ad actum, vt calefacere est ignis secundum proprietatem calidi, & lucere secundum proprietatem quæ est lux, & sic de aliis: ergo cum generare sit actus Patris, vnde pater est, & non vnde substantia diuina est, proprietas quæ constituit potentiam ad actum illum, erit Patris in eo quod pater est, & non vnde substantia diuina est: sed in eo quod pater est, ad aliquid est: ergo proprietas faciens secundum rationem intelligendi, potentiam generandi in ipso, ad aliquid est, & non aliquid: ergo potentia quæ est à proprietate illa secundum rationem intelligendi, erit ad aliquid, & non aliquid absolutè.

5 Si forte dicat aliquis, quòd hæc proprietas quæ secundum rationem intelligendi facit potentiam generandi, est in Patre non solum vnde Pater est Pater, sed vnde est. Contra: August. dicit, quòd Pater non paternitate est, sed substantia, & eadem Filius & Spiritus sanctus: ergo proprietas illa quæ facit potentiam generandi in Patre, eodem modo inuenitur in Filio & Spiritu sancto: ergo in eis etiam faciet idem, quia absurdum esset dicere, quòd essentia aliter esset in Patre quam in Filio & Spiritu sancto: ergo redit primum, quod potentia generandi non sit

sit aliquid, sed ad aliquid.

6 Si forte dicatur (vt quidam dixerunt) quòd cum dicitur, Potentia generandi est in Patre, potest intelligi potentia disposita, vel indisposita: si primo modo, tunc est ad aliquid: si secundo modo, tunc est aliquid: & primo modo tantum conuenit personæ Patris, secundo modo conuenit naturæ. Contra: Dicit Philosophus, quòd potentia indisposita indifferenter se habet ad esse & ad non esse: talem autem potentiam ad generandum & non generandum nullam est ponere in Deo, nec in eo quod pater, nec in eo quod natura: quia dicit Hil. quòd generat in se virtute gignētis naturę: ergo ista solutio non potest stare.

7 Præterea, Cum dico, Potentia disposita, eiusdem est dispositio cuius prius fuit potentia: non enim dantur dispositiones potentiis vt vlterius fiant quam prius fuerunt, sed vt perficiantur ad actus: ergo si potentia disposita est personæ, & est ad aliquid, etiam potentia indisposita erit eiusdem & etiam ad aliquid.

Sed contra. Sed contra: Ad actum naturæ non est nisi potentia naturæ: generatio est actus naturæ: ergo potentia generandi est potentia naturæ: ergo potentia generandi, potentia est substantiæ generantis.

2 Præterea, Omnis potentia radicatur in aliquo secundum rationem intelligendi: hoc autem est natura, vt dicit Hilarius: ergo potentia generandi erit potentia naturæ & non personæ: ergo erit aliquid, & non ad aliquid tantum.

3 Præterea, Damascenus dicit, quòd generatio est ex substantia generantis: ergo potentia generandi, potentia est substantiæ generantis, & non ad aliquid.

4 Præterea, Philosophus dicit, quòd generatio dicitur natura, eo quod est via in naturā: ergo potētia generandi erit in natura.

5 Præterea, Magister dicit hic, quòd potentia generandi est aliqua potentia: aliqua autem potentia est aliquid: ergo, &c.

Solutio. Solutio. Sine præiudicio loquendo (eo quod multi hic multa dixerunt) dico, quod potentia generandi secundum rationem intelligendi medium est inter pure essentiale, & pure personale: & hoc patet, si diuidatur: potentia enim omnis essentialis est, generatio autem omnis personalis est: vnde potentia generandi coniunctim accipiendo secundum quod potentia est in actu, est medium inter essentiale, & notionale siue personale: & illius medij id quod est potentiæ, tenet se ex parte naturæ: id autem quod est actus, tenet se ex parte notionis & personæ. Et si dicitur, quòd inter essentiam, & personam nihil est medium. Responsio, quòd hoc verū est secundū rem: sed secundū rationē intelligendi nihil prohibet esse medium: secundum hoc igitur proprie loquendo potentia generandi erit naturæ secundum quod est in hac persona: vnde secundum aliquam rationem sui est quid, secundum aliquam rationem sui est ad aliquid: multa enim sunt ita essentialia, quod per coniunctionem sui cum notionalibus conueniunt illi personæ cuius est notio illa, & non alij: & si diuidantur ab illo notionali, conueniunt æqualiter omnibus personis, sicut exemplum est, cum dico, Deus generans, ita quod ly generans adiectiuè ponatur & transitiuè iungatur cum ly Deus: tunc enim Deus generans non erit Filius vel Spiritus sanctus: & si diuidatur per intellectum ly Deus à ly generans, ita scilicet quod substantiuari intelligatur ly generans, vel intercidat compositio inter ly generans & ly Deus, iam Filius erit gnerans, id est, erit Deus qui Deus est generans, & similiter Spiritus sanctus: quia Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt vnus & idem Deus, vt supra distinctione 4. habitum est. His habitis respondendum est ad obiecta.

Dibendum ergo ad primum, quòd Magister attendit posse generare ex ea parte qua vnitum est notionali secundum intellectum, & non ex alia parte: & ideo dicit esse ad aliquid, & non quid.

Ad aliud dicendum, quòd hoc verum est, quòd potentiæ distinguuntur & diffiniuntur per actus: sed tamen non ponuntur in genere actuum necessario: quia actus in diuinis in genere relationis sunt: & ideo non oportet vt potentia sit in eodem genere: non enim idem est distingui, & in genere poni: quia distinctio fit ad cognitionem, genus autem pertinet ad rei naturam. Et si obiicitur, quòd diffiniuntur per actus, & diffinitio datur per ea quæ sunt eiusdem naturæ: dicendum, quòd patentiæ actiuæ, quicquid etiam sit de passiuis, non habent diffiniri per actus, nisi sicut prius diffinitur per posterius: & tales diffinitiones non sunt rei, sed sunt quoad nos: & ideo cum potentia generandi sit actiua, illa obiectio non cogit.

Ad aliud dicendum, quòd posse generare non dicit conueniens Patri nisi propter hoc quia medium est non inter naturam & quamcunque personam, sed inter naturam & personam Patris: vnde quod non conuenit Filio, non est ex alio nisi ex eo quod habet de notionali Patris, & non propter hoc quod habet de essentiali, gratia cuius ipsum dicitur quid: vnde quia conuenit naturæ in Patre, si proprie vellemus sibi ponere genus secundum totum quod in ipso est, diceremus ipsum esse quid ad aliquid.

Ad aliud dicendum, quòd aliæ sunt potentiæ ad esse producendum, & aliæ ad opera consequentia: vnde illæ quæ sunt ad totum esse producendum, necesse est quod radicentur in ipsa rei natura aliquo modo, sicut est potentia generandi, secundum quod diffinit Boëtius naturam, quod natura est vis inserta rebus ex similibus similia procreans. Sed potentiæ ad opera consequentia esse, radicantur in proprietatibus compositi, vt potentia calefaciendi radicatur in caliditate ignis, quæ est proprietas consequens esse ignis: vnde in diuinis secundum modum intelligendi quem habere possumus, potentia generandi radicatur in natura secundum quod est persona.

Ad id quod vlterius obiicitur, quòd

eadem est natura in Patre & Filio, est eodem modo dicendum, quòd hoc verum est: sed non est eadem comparatio naturæ Filio & Spiritui sancto: quia in persona Patris comparatur ad personam Patris, & habet in ista comparatione aliquid medium secundum rationem intelligendi, quod non habet ex comparatione sui ad Filium & Spiritum sanctum: & ideo non oportet, quod potentia generandi coniunctim, vt dictum est, accepta sit in Filio & Spiritu sancto.

Ad id quod obiicitur contra solutionem dicentem, potentiam dispositam & potentiam indispositam, bene concedo, quòd est incauta solutio, & non habet verba propria in diuinis: & si esset vera, adhuc tamen non faceret ad propositum: quia dispositio non facit potentiam esse de aliquo genere, vt probat obiectio.

Ad rationes autem illas quæ inducuntur ad hoc quod potentia generandi sit naturæ, concedendum est hoc modo quo dictum est.

Ad id quod vltimo obiicitur ex hoc quod dicit Magister, quòd potentia generandi est aliqua potentia, dicendum quòd hoc verum est: aliquam enim potentiam esse est commune ad aliquid, & ad ad aliquid: nos enim supra diximus, quòd potentia generandi nominat aliquid, & ad aliquid coniunctim: & per hoc patet solutio ad omnia obiecta.

ARTICVLVS III.

De quibus & respectu quorum est posse diuinum, an respectu subiectorum tantum?

Tertio quæritur, Vtrum posse & velle in Deo dicantur tantum respectu eorum quæ subiiciuntur potentiæ & voluntati, vel etiam respectu aliorum? Et circa hoc quærenda suut duo, scilicet de quibus sit posse diuinum? Et vtrum vnica sit potentia ad posse generare, & ad posse creare? Videtur autem, quod dicatur respectu subiectorum tantum: quia ita dicit Auctor in litera, quod ideo Filius impotentior Patre non est: quia posse & velle generare Filium non est aliquid eorum quæ subiecta sunt diuinæ potentiæ: hoc autem nihil esset si potentia esset alicuius alterius quam subiectorum: quia ex hoc non probaretur Filius æqualis Patri in potentia.

2 Item, Potentia secundum rationem sequitur esse potentis: ergo & omnipotentia sequitur esse omnipotentis: sed generatio Filij non sequitur secundum rationem esse omnipotentis: ergo videtur, quòd omnipotentia Patris non dicatur respectu generationis. Hoc eitam videtur haberi ex litera: quia dicit, non enim ante potuit & voluit quam genuit, sicut nec ante fuit quam genuit: quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit: ergo vna est potentia trium personarum, sicut vna est essentia earum. Cum igitur potentia Filij secundum rationem intelligendi sit consequens Filium, potentia autem generandi secundum rationem intelligendi sit ante Filium, videtur potentia Dei tantum esse respectu subiectorum potentiæ, & non respectu generationis.

Sed contra: Maius est generare Filium quam omnia quæ subiiciuntur potentiæ diuinæ: ergo penes illud maxime attenditur robur potentiæ: ergo videtur, quòd si in Filio non sit huiusmodi potentia, quod in maximo robore potentiæ deficiat à Patre, & ita non erit omnipotens.

2 Item, Ratio principij reducitur ad rationem potentiæ: cum igitur Pater sit principium non de principio, Filius autem principium de principio, videtur, quòd aliquam potentiam habet Pater, quam non habet Filius.

Solutio. Dicendum, quòd omnipotentia Dei attenditur respectu eorum quæ extra sunt, & consequuntur posse commune Patris & Filij & Spiritus sancti, sicut dicit Magister in litera.

Ad hoc autem quod obiicitur, dicendum quòd generare non est maius aliquid, sed ad aliquid, vt dicit Magister. Nec Pater ostenditur per hoc esse aliquid, vel potens esse aliquid, sed potius ad aliquid: tamen bene concedo, quòd generatio Filij maior est toto mundo in infinitum: licet in creatione potentia appareat, in generatione autem proprietas: quia secundum hoc quod est ibi potentiæ non distinguitur Filius à Patre, nec Spiritus sanctus, nec è conuerso.

Ad aliud dicendum, quòd ratio principij duplex est, scilicet ad facere, & hæc reducitur ad rationem potentiæ: & est ratio principij non ad facere, sed ad distinguere & distingui, & hæc non reducitur, imo in illa parte non est nisi ad aliquid, & non aliquid. Ex parte autem illa quæ se tenet cum essentia, habet rationem potentiæ, & sic est communis tribus personis.

ARTICVLVS IV.

Vtrum vniuoca sit potentia ad posse generare, & posse creare?

Secundo quæritur, Vtrum vniuoca sit potentia ad posse generare, & posse creare? Videtur quod nõ: quia vnũ dicit aliquid, aliud dicit ad aliquid: sed aliquid & ad aliquid non sunt vnius generis: ergo nec vnius rationis: ergo æquiuoce dicitur de eis.

2 Item, Potentiæ diffiniuntur per actus: non autem vnus est actus creandi, & generandi: ergo potentia non dicitur vno modo de illis.

3 Item, Non potest accipi secundum vnam rationem quod in quadam ratione conuenit tribus in communi, & in quadam non nisi vni trium: sed potentia generandi non conuenit nisi vni trium, creandi autem potentia conuenit omnibus tribus in communi: ergo videtur, quòd non dicatur potentia vniuocè.

Sed contra: Omne æquiuocum aliquo modo est diuersæ naturæ cui respondet ratio

ratio diuersa: sed in Deo non est diuersitas naturæ: ergo in Deo nihil alij æquiuocum est: sed potentia creandi est in Deo, similiter potentia generandi: ergo potentia dicta de eis non dicetur æquiuoce.

2 Item, Potentia creandi est idem re cum creante, & creans cum generante: ergo potentia creandi est potentia generandi: quæ autem æquiuocè dicuntur, distincta non prædicantur de se inuicem, quia canis latrabilis non est canis marinus: ergo potentia non erit æquiuoce dicta de potentia generandi, & de potentia creandi.

3 Item, Cum dicitur omnipotentia, ly omnis quod est in compositione cum ly potentia distribuit pro omnibus quæ potest Deus: ergo tam pro generare quam pro creare, & ita de aliis: si autem essent æquiuoca, non distribueretur pro illis: ergo videtur, quòd non dicatur æquiuoce.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non dicitur potentia æquiuoce de illis in eo quod potentia accipitur abstrahens ab vtroque: aliter enim non prædicatur de vtroque, nisi prout abstrahit ab vtroque: & secundum hoc manet potentia quæ radicatur in essentia Patris & Filij & Spiritus sancti.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum quod potentia abstrahit & à generare & à creare, non dicit ad aliquid, quin imo dicit aliquid quod est substantiæ.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non est verum de actiuis potentiis: quoniam illæ non perficiuntur per suos actus, sed ante perfectæ sunt: quia nihil agit nisi perfectum in esse. In passiuis autem in quibus sunt actus actiuorum, sicut in patiente disposito, verum est quod perficiuntur & diffiniuntur per actus: & in tali sensu dicit illam propositionem Philosophus in 2. de anima, vbi agit de potentiis apprehendentibus passiuis, sicut ipse ibidem dicit: sed in Deo non est potentia passiua: & ideo illa obiectio nulla est.

AD ALIVD dicendum, quòd potentia accipitur secundum vnam rationem communem, secundum quod abstrahit & ab actu creandi & ab actu generandi, & est in Patre & Filio & Spiritu sancto: sed secundum quod coniungitur actui generandi & creandi, licet alia non efficiatur quam prius fuit, tamen alium modum habebit tunc significandi, ratione cuius potentia generandi non conuenit Filio nec Spiritui sancto: sed potentia creandi conuenit tribus: & huius ratio patet ex prædictis. His habitis tractanda est litera primæ partis.

Ponit quædam verba Augustini, vnde potest moueri auditor.

SEd vehementer nos mouet quod Augustinus ait in 3. lib. contra Maximininum, qui asserebat Patrem potentiorem esse Filio, eo quòd Filium genuit Deum Creatorem, Filius autem non: dicebatque Patrem potuisse gignere, non Filium: & ideo potiorem esse Filio. Ad quod respondens Augustinus dicere videtur, quòd Filius etiam potuit gignere, volens ostendere Patrem esse non potentiorem Filio, his verbis: Absit vt ideo potentior sit Pater Filio, sicut putas: quia Creatorem genuit Pater, Filius autem non genuit Creatorem: neque enim non potuit, sed non oportuit. Vide & diligenter attende hæc verba: Non enim non potuit: sed non oportuit. Videtur enim dicere, quòd Filius potuit gignere, sed non oportuit: & ita potuit, quod non oportuit. Quare autem non oportuit, subdit, dicens: Immoderata enim esset diuina generatio, si genitus Filius nepotem gigneret Patri: quia & ipse nepos nisi auo suo pronepotem gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam impotens diceretur. Similiter etiam ille si nepotem non gigneret auo suo, & pronepotem proauo suo, non à vobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero nasceretur: nec eam perficeret vllus, si non sufficeret vnus omnipotens. Itaque omnipotentem genuit Filium Patris natura, non fecit. B Cap. 12.

ARTICVLVS V.

An Filius possit ex se gignere alium Filium nepotem Patris, & an Pater plures Filios?

SEd vehementer nos mouet, &c.] Ratione huius capituli quæritur, Vtrum Filius possit ex se gignere alium Filium qui sit nepos Patris? Videtur autem quòd sic: in inferioribus enim videmus, quòd eadem vis fœcunditatis est in filio quæ est in patre: cum igitur Filius Dei non sit minus perfectus quam filius hominis, videbitur ipse habere eandem potentiam generandi quam habet etiam Pater.

2 Item, Augustinus dicit in litera, quòd non potuit, sed non oportuit: ergo non videtur, quòd non sit ex defectu virtutis generatiuæ quòd non produxit Filium.

3 Præterea, Propter hoc dicitur Filius imago Patris: quia in omnibus cum eo conuenit: ergo & in potentia genereratiua, & ita videtur, quòd possit producere alium Filium.

Quæst. PRÆTEREA, Quæritur iuxta hoc vlterius, Vtrum Pater potuerit producere plures filios quam vnum? Et videtur, quòd sic: quia in inferioribus in quibus est potentia imperfecta, pater eadem virtute producit plures filios: ergo multo magis Pater superior potest producere plures.

2 Præterea, Filio genito, aut in Patre remansit potentia generandi, aut non: si sic, cum in æternis sit idem esse & posse, Pater genuit Filios: si non, ergo videtur, quòd Pater defecerit in aliquo genito filio, quod absurdum est.

3 Præterea, Quod esset inconueniens si immoderata esset diuinæ generationis progressio, quod Augustinus ponit pro inconuenienti? Videtur quòd nullum: quia multiplicatio boni facit maius bonum: ergo multo magis multiplicatio optimi: sed per multas generationes diuinas fieret multiplicatio optimi: ergo videtur, quòd deberet esse.

4 Item, Sicut in præcedentibus est habitum, natura de se communicabilis est: ergo quantum est de se, ita communicabilis est pluribus, sicut duobus, vel tribus: & ita communicabilis in Filio, sicut in Patre: cum igitur per distinguentia non contrahatur, eo quòd non cadant in ipsam, ipsa communicabitur: & ita videtur, quòd immoderata debeat esse diuinæ generationis progressio.

Sed contra. SED CONTRA: Nullius naturæ potest esse multiplicatio & communicatio sine accipiente naturam illam per modum quo suppositum accipit naturam: sed non potest esse pluralitas suppositorum, nisi sit pluralitas distinguentium supposita ab inuicem. Videamus ergo quibus modis distingui in vna natura possunt supposita, & applicemus omnes modos naturæ diuinæ, & videamus quantum possit extendi pluralitas suppositorum eius. Est autem vnus modus per materiam in qua est natura in supposito: & constat, quod iste modus in diuinis esse non potest tribus de causis, quarum vna est, quòd omnis communicatio naturæ quæ fit per materiam fit per materiæ transmutationem: in Deo autem transmutatio nulla est. Secunda est: quoniam omnis talis communicatio diuidit naturam, ita quod ipsa non est vna numero in suppositis, sed vna ratione tantum. Tertia est: quoniam omnis talis multiplicatio prius est in potentia quam in actu: quæ omnia à diuina natura remouentur: ergo patet, quòd non est ibi communicatio per materiæ particulationem, id est, per hoc quod materia particulet naturam super suppositum. Est autem alius modus qui est per proprietates facientes & constituentes & distinguentes suppositum, licet indifferens sit quod est à quo est: & iste solus modus possibilis est in diuinis: & accipiantur proprietates originis inter Patrem & Filium (quia de spiritu sancto infra patebit) non inuenietur nisi paternitas & filiatio: hæc autem per materiam numerari non possunt, vt probatum est: ergo non numerabuntur nisi per differentias specificas: sed omnis paternitas omni paternitati eadem est in specie quæ est suppositi eiusdem naturæ: similiter omnis filiatio omni filiationi: cum igitur filij plures siue vnius patris siue filiorum suorum non differant essentia, si differentiã habent, illa sumetur penes proprietates: sed non differunt specie, vel materia filiationes eorum: ergo filiatio eorum erit vna tantum: ergo ipsi omnes erunt vnus filius nec essentia nec proprietate differens: ergo non possunt aliquo modo in diuinis esse plures filij, nec plures patres eadem ratione. Item, Licet communicatio sit de perfectione naturæ simplicis: tamen multiplicatio est de imperfectione eius. Probatio. Multiplicatio in suppositis vnius naturæ non potest esse nisi vna trium causarum, scilicet multiplex desiderium materiæ, eo quod materia non desiderat tantum in vna parte, sed in partibus omnibus perfici: vel eo quod non potest in paucis saluari perpetuo, & ideo desiderat in multis habere formam, vt quibusdam destructis, in multis maneat: vel ex eo quod multi sunt actus vel motus quos explere paucis non potest. Primo & secundo modo est in hominibus, & aliis generabilibus & corruptibilibus. Tertio modo est in Angelis & stellis. Constat autem, quòd nullo istorum modorum multiplicatio potest esse in diuinis. Primus enim & secundus sunt per materiæ partes quæ in Deo non est. Tertius autem est propter imperfectionem agentis & mouentis quod non potest vno motore diuersa causare: ergo talis multiplicatio suppositorum non est in natura diuina: ergo non erit nisi penes speciem proprietatum originis: & inde sequitur vt prius. Item, Intellectus dicentis intrinsecus bene est secundum sui naturã sibi proferre verbum: sed non potest talia duo proferre verba, nec vnum verbum profert aliud verbum: cum igitur summus spiritus per hunc modum generet verbum, nec potest proferre duo verba, nec verbum producet aliud verbum: & ita non erit nisi vnus pater & vnus filius.

PRÆTEREA, Ad communicationem naturæ & societatis iucunditatem sufficit vnus: ergo alij etiamsi generari possent, superfluerent.

SOLVTIO. Istis vltimis rationibus consentiendum est, dicendo quòd non potest esse nisi vnus Deus Pater, & vnus Filius: quia illæ omnes concludunt de necessitate. Licet enim vltima ratio sit vel videatur esse conuenientiæ: si tamen coniungitur ei ratio Ansel. erit necessaria, scilicet quòd quodlibet minimum inconueniens in Deo est impossibile. *Solutio.*

DICENDVM ergo ad primum, quòd eadem potentia est in Filio quæ in Patre, sed non ad idem, vt facile patet ex prædictis: nec

nec ex hoc est imperfectio in Filio quòd non profert alium Filium, sed potius perfectio, cum ipse ita contineat totum esse Filij, quòd si alius esset, nullo modo differre posset ab ipso.

Ad aliud respondet infra Magister dicens: non enim non potuit, id est, non ex hoc impotens fuit: quod autem August. dicit, non oportuit, coniunctum dicto Anselm. facit impossibilitatem: si enim non oportuit, inconueniens fuit: ergo Deo impossibile: si ergo vanum & frustra remouentur à natura inferiori, multo magis à natura superiori.

Ad aliud dicendum, quòd ipse in proprietate Patris non potuit esse imago: quia sic cessaret ratio Patris, cum pater & pater nec essētia nec proprietate differrent: vnde imago secundum sui rationem semper saluat in aliquo rationem distinctionis, in quo nec conuenit nec conuenire potest cum eo cuius est imago: per hoc ipsum enim quòd imago est, ab alio est, sed hoc non est in aliquo esse dissimilem, sed potius in eo quòd non est aliquid, sed ad aliquid.

Ad quæst. Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum potuerit producere plures filios? patet per prædicta, quòd non: quia illi filij nec essentia, nec proprietate differrent: & sic in omnibus idem essent, & non plures: & ideo non est simile de patre inferiori, in quo plures filij per materiam distinguuntur, & per formam secundum esse quod habent in hac materia.

Ad aliud dicendum, quòd potentia generandi non deficit in Patre, nec est hoc aliquid quærere, Vtrum deficit etiam genito filio, tanquam filij generatio sit præterita: quia in æternitate & in æterno nihil præteriit, & nihil aduenit: & ideo Filius nec ante nec post generationis potentiam est, sed in nunc stante semper genitus est, vt infra distinctione 9. habebitur. Dicitur enim semper genitus: non quia præteriit generatio eius, sed quia perfecta est & semper: quia nunquam deficit in nunc stante æternitatis: vnde illa obiectio procedit de Deo sicut de re temporali, & ideo non valet.

Ad aliud dicendum, quòd immoderata non potest esse generatio diuina: eò quòd hypostases vltra tres multiplicari non possunt: & esset inconueniens quod supra dictū est, scilicet quòd aut ex eo quòd non possit in paucis saluari, aut quòd pauca supposita ad multos modos actuum non sufficerent si fieret immoderata: & ideo immoderata in Deo fieri non potest.

Ad aliud dicendum, quòd natura de se est communicabilis: sed communicatio exigit distinctionem acceptam penes proprietates diuersas specie & non materia: & illæ vltra tres in diuinis esse non possunt, vt patet ex prædictis.

Opponitur prædictis verbis Augustini?

HOc autem videtur quibusdam non posse stare, scilicet quòd Filius potuerit gignere. Si enim potuit Filius gignere, potuit esse pater: & si potuit esse pater, potuit ergo esse pater vel sui, vel Patris, vel Spiritus sancti, vel alicuius alius: sed alius non, quia nullus alius semper fuit: nec Patris, quia Pater est ingenitus & innascibilis: nec sui, quia nulla res seipsam gignere potest: nec Spiritus sancti, quia nasci non potuit: si enim nasci potuit, potuit esse Filius, & ita mutabilis esse potuit.

ARTICVLVS VI.

An tres hypostases poßint esse pater alicuius quarti?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in contrarium obiiciendo [Si Filius gignere potuit, potuit esse pater, &c.] Videtur enim, quod ratio Magistri non valeat: quia si pater fuerit secundum hæreticos, tunc eadem hæresis potuit dicere quaternitatem esse, & quod filius sit pater illius quarti, & ita esset pater & filius diuersis respectibus, sicut sæpe contingit.

Solutio. Ad hoc dicendum, quòd hoc esse non potuit: quia sicut dicit Anselmus, in omnibus manet vnitas in diuinis vbi non distinguit oppositio relationis: sed in generatione illius quarti Filius nec opponeretur Patri nec Spiritui sancto: ergo vna paternitate omnes tres essent patres illius filij, sicut Pater & Filius vnum sunt principium Spiritus sancti, eo quod in spirando Spiritum sanctum, Pater non habet oppositionem relatiuam ad Filium. Illius autem simile nec in corporali, nec in spirituali natura inuenitur, quod vna proprietate patris tres hypostases sint pater, vel patres vnius: vnde non potest esse pater alicuius quarti.

ARTICVLVS VII.

Vtrum quia filius potuit nasci, potuit & mutari?

DEinde obiicitur de hoc [Si enim nasci potuit, potuit esse filius, & ita mutari potuit, &c.] Hoc enim non videtur esse verum: quia esse filium non est aliquid penes quod vel ad quod sit motus: motus enim & mutatio non sunt in relatione: & ideo non videtur

videtur sequi, quod potuit mutari.

2 Præterea, Pater incarnari potuit, & etiam Spiritus sanctus, vt habetur infra in 3. distinctione prima: sed qui incarnatur, nascitur: ergo mutatur secundum istam literam, quod falsum est.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd licet in ad aliquid, & adad aliquid non sit motus per se: tamen ad ipsum est motus per accidens, qui in omnibus est prædicamentis, vt dicit Philosophus: motus autem per se & per accidens in Deo non cadunt.

AD ALIVD dicendum, quòd incarnatio non dicit immutationem Dei vel diuinæ naturæ: sed potius quod aliud, scilicet humana natura alio modo se habet ad ipsam, quia secundum vnionem, vt in 3. determinari habet: sed hîc spiritus sanctus mutaretur à sua proprietate, quæ mutatio caderet in personam diuinam: & ideo bene dicit Magister.

Hîc quæritur, Quomodo intelligenda sint?

D QVomodo ergo accipiatur quod supra dictum est: Non enim non potuit gignere, sed non oportuit: quasi potuit, sed non oportuit. Non est nobis perspicuum aperire quomodo sit hoc verum: & ideo sub silentio potius esset prætereundum, nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instantia quærentium.

Hîc aperitur ex quo sensu accipienda sint.

E POtest ergo sic intelligi: Non enim non potuit, sed non oportuit, id est, non ex impotentia sui fuit, quòd Filius non genuit, sed ei non conueniebat: sicut Deus Filius non est Deus Pater, nec tamen hoc ex impotentia sui est. Nam & Pater similiter non est Filius, nec hoc est ex impotentia Patris. Sed quærit Maximinus Arrianorum Episcopus. Vnde ergo est quòd Pater non potest esse Filius, vel Filius Pater? non vtique ex impotentia: sed Pater proprietate generationis Pater est, qua oportet eum non esse Filium: & Filius proprietate natiuitatis Filius est, qua oportet eum non esse Patrem. De quibus proprietatibus postea plenius tractabitur.

ARTICVLVS VIII.

Non enim non potuit quomodo intelligitur?

DEinde quæritur de hoc [Non enim non potuit, &c.] Videtur non esse conueniens expositio cum dicitur: Non non potuisse: quia impotens ex hoc non fuit: hoc enim ex ratione verbi extrahi non potest.

SOLVTIO. Magister vult, quòd non non potuit, negatio ibi sit quasi termini priuatiui: & tunc non enim non potuit tantum valet (vt antiqui dicunt) quantum, non enim impotuit, vt ita dicam: & tunc vlterius sequitur, non ex hoc impotens fuit. Solutio.

Vtrum Pater natura sit potens gignere Filium, & an hoc sit aliqua potentia quæ sit in Filio?

F ITem quæritur à quibusdam, Si Pater potens sit natura gignere Filium, an hoc sit aliqua potentia quæ sit in Filio? Ad quod dicimus, quia Pater non est potens nisi natura: eius enim potentia natura est, vel essentia. At inquiunt illi, Si potens est gignere, habet ergo potentiam gignendi. Filius autem non habet potentiam gignendi, si non potest gignere: habet ergo aliquam potentiam Pater, quam non habet Filius. Non sequitur. Eandem enim potentiam habet penitus Filius, quam & Pater: qua potuit gignere, & Filius gigni potuit. Eadem enim potentia est in Filio qua potuit gigni, quæ est in Patre

tre qua potuit gignere. Sed contra hoc opponitur, Aliud est posse gignere, aliud est posse gigni: quia aliud est gignere, & aliud gigni. Hîc distinguendum est. Si enim cum dicitur, Aliud est posse gignere, aliud posse gigni: aliam significas potentiam qua Pater potens est gignere, & aliam qua Filius potens est gigni: falsus est intellectus. Si autem dicas Patrem posse habere aliam proprietatem siue notionem qua genitor est, Filium aliam qua genitus est: verus est intellectus. Aliam enim habet Pater proprietatem qua Pater est, aliam Filius qua Filius est.

DIVISIO TEXTVS.

Item quæritur à quibusdam, si Pater potens, &c.] Hîc incipit secunda pars istius distinctionis in qua quærit, cum dicitur, Pater potens est natura gignere Filiũ &c? in qua quæstione propter literam trahitur potentia ad essentiam, & magis elongatur ab actu notionali: vnde aliqua ratio dubij potest esse, vtrum hoc sit aliqua potentia quæ sit in Filio? & ista pars continet duo capitula. In primo distinguitur ista, Pater habet potentiam gignendi Filium. In secundo autem distinguitur ista, Pater habet potentiam generandi quam habet Filius *ibi* [Ita etiam cum dicitur, &c.

ARTICVLVS IX.

An Pater natura sit potens generare Filium?

Obiicitur autem de hoc quod dicit litera [Ad quod dicimus quia non est potens nisi natura, &c.] Contra: Dicit Philosophus, quòd cuius est potentia, eius est & actus: si igitur potentia generandi naturæ est, etiam actus naturæ erit: & sic natura generat, quod supra negatum est 5. dist.

2 Præterea, Si Pater potens est natura gignere Filium, cum eadem natura sit in Filio & Spiritu sancto, in istis erit eadem potentia: aut ergo possibilis ad actum, aut impossibilis. Si primo modo: ponamus ergo, quòd Filius generet & Spiritus sanctus, tunc ex hoc non sequitur impossibile quod supra improbatum est: quia magnum sequitur impossibile, scilicet quod series diuinæ generationis non impletur, vt dicit Augustinus. Si autem impossibilis est ad actum, tunc erit cassa & vana, quod est absurdum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate Pater non est potens nisi natura, vt Magister dicit: sed aliter significatur potentia, cum dicitur, potentia natura generandi, & potentia gignendi absolute: quia potentia gignendi natura in eo quod huiusmodi, non dicit potentiam per comparationẽ ad actum, sed per comparationem ad naturam in qua radicatur, tamen cum aliqua inclinatione ad actum: cum autem dicitur, potentia gignendi, dicitur potentia in actu, vt prius dictum est: vnde nihil prohibet de potentia prima concedere, quod sit in Filio sub distinctione tali, quòd gignendi potest esse gerundiuum verbi actiui personalis: & tunc non debet concedi, quòd potentia natura gignendi sit in Filio: quia sensus esset, quod potentia esset in Filio quæ ex natura posset generare, etsi non generaret: quia qui ex potentia naturæ generat, non ex necessitate generat. Si autem sit gerundiuum verbi impersonalis vel verbi personalis passiui, tunc bene potest concedi: quia si est gerundiuum verbi impersonalis, tunc sensus est, quòd potentia ex natura sit in Filio quâ aliquis potest generare. Si vero est verbi personalis passiui, sensus est, quòd potentia ex natura sit in Filio qua generetur: & hunc vltimum sensum ponit Magister in litera: actus enim omnes particularium sunt & potentiæ: sed tamen potentiæ radicantur in natura: & ideo secundum Damascenum licet potentia sit naturæ, vt in qua fundatur: tamen non denominat naturam, sed hypostasim: vnde dicit Damas. quòd licet in Christo sint duæ voluntates: tamen non est nisi vnus volens, & non duo volentes: & ideo non oportet, quod actus sit naturæ immediate, ita quòd non hypostasis. Vel dicatur, quòd hoc generaliter verum est, cuius est potentia eius est & actus: sed non oportet quod eodem modo: quia potentia est alicuius secundum naturam, & actus est eiusdem secundum hypostasim, & ita est naturæ in hypostasi vel supposito.

Ad aliud dicendum, quòd vna natura est in tribus personis, sed non est eadem comparatio naturæ in illis: quia per relationem vna distinguitur ab alia: & ideo inquantum natura est in vna, comparatur per potentiæ rationem ad vnam, secundum aliquem actum secundum quem eadem potententia in natura manente non potest comparari in alia: quia non est idem actus, vt supra diximus, eo quod potentia generandi per ly generandi coniungitur rationi notionis Patris, quam coniunctionem non potest habere in Filio vel Spiritu sancto.

ARTICVLVS X.

An eadem sit potentia qua Pater potuit generare, & qua Filius generari?

Deinde quæritur de hoc quod dicit Magister [Eadem enim potentia in Filio qua

potuit gigni, quæ est in Patre qua potuit generare, &c.] Hoc enim non videtur verum: quia non est eadem potentia actiui & passiui: gignere autem est actiuum, & gigni passiuum.

2 Præterea, Actiuum & passiuum distant, sicut efficiens & materia: sed efficiens cum materia nunquam potest esse idem essentia, vt probat Philosophus: ergo nec eadem est potentia ad gignere, & ad gigni.

3 Præterea, In nominibus etiam videmus, quòd non est vna notio qua Pater est gignens, & qua Filius est genitus: ergo nec erit vna potentia, vt videtur,

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd vna est potentia in ratione potentiæ naturalis, sed non vna in ratione potentiæ ad actum: quia potentia secundum rationem intelligendi est media inter naturam in qua radicatur, & actum qui egreditur ab ipsa, & Magister loquitur secundum comparationem illam in qua comparatur ad naturam in qua radicatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in diuinis nihil est passiuum: sed principians & principiatum vix admittitur ibi: & bene potest vna potentia naturæ secundum quod huiusmodi, aliquid esse principians & principiatum, licet hæc non possit esse vna potentia relata ad actum.

AD ALIVD dicendum, quòd illa propositio vera est in his in quibus est efficiens & actiuum, & passiuum & materia physica: sed aliud est modus actiui, & actiuum ipsum: aliud modus passiui, & passiuum ipsum. Gignere enim in diuinis non est agere, licet habeat modum actiui quem attendit Grammaticus. Similiter gigni non est pati nisi secundum modum grammaticalem: sed ad tale pati quod est in modo significandi tantum, sufficit principiatum esse quocumque modo.

AD ALIVD dicendum, quòd notio comparat potentiam ad actum & coniungit eam actui: & ideo non est mirum si discrete tunc personis conuenit: sed non sic facit natura quæ habet potentiam quasi indistinctam: non enim distincta est potentia nisi per actum.

Quomodo intelligendum sit, Filius habet, vel non habet potentiam generandi?

G ITa etiam cùm dicitur, Filius non habet potentiam generandi quam Pater habet, dupliciter intelligi potest. Si enim dicatur, Filius non habet potentiam generandi quam & Pater, scilicet qua potens sit ad generandum, id est, vt genuerit vel vt generet sicut Pater: verum est. Si vero intelligatur sic: Non habet potentiam qua possit gigni vel genitus esse, qua eadem Pater potens est vt genuerit vel vt generet: falsum est. Sicut dicitur, Pater habet potentiam qua potest esse Pater: Filius vero non habet potentiam qua possit esse Pater: & è conuerso, Filius habet potentiam qua potest esse Filius, Pater vero non habet potentiam qua possit esse Filius: habet ergo aliquam Pater quam non habet Filius, & è conuerso. Absit: quia eadem est potentia Patris qua potest esse Pater, & Filij qua potest esse Filius. Ita etiam eadem est voluntas qua Pater vult esse Pater, non Filius: & Filius vult esse Filius, non Pater: & eadem est voluntas Filij qua vult esse genitus, & Patrem genuisse: & Patris qua vult esse genitor, & Filium genitum esse.

ARTICVLVS XI.

Vtrum illa sit vera, Filius habet potentiam generandi quam habet Pater?

DEinde quæritur de illa quam in secundo capite ponit: & distinguit eam, hanc scilicet, Filius habet potentiam generandi quam habet Pater, &c. Hæc enim videtur distinguibilis non esse, sed absolute falsa: quia in nullo videtur potentia coniuncta actui, & rationi oppositæ ad actum illum: cum autem dicitur, potentia generandi, potentia coniuncta est actui: & cum dicitur, Filius habet hanc potentiam quam Pater, coniúgitur relationi Filij & proprietati, quæ repugnat ad actum: ergo videtur absolute falsa esse.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate duplex est, sicut dicit Auctor: cum enim dicitur, Filius habet, per ly habet intelligitur hæc determinatio secundum naturam, eo quòd non habet nisi per naturam: & sic fit comparatio potentiæ ad naturam & ad actum: & secundum primam comparationem vera est, secundum autem secundam falsa est, vt dicit Magister. Solutio.

DISTINCTIO VIII.

De veritate & proprietate & incommutabilitate & simplicitate essentiæ Dei?

NVNC de veritate siue proprietate siue incommutabilitate atque simplicitate diuinæ naturæ siue substantiæ siue essentiæ agendum est. Est itaque Deus, vt ait Augustinus in 5. lib. de Trin. sine dubitatione substantia, vel si melius hoc appellatur essentia, quam Græci οὐσίαν vocant. Sicut enim ab eo quod est sapere dicta est sapientia, & ab eo quod est scire dicta est scientia: ita ab eo quod est esse dicta est essentia. Et quis magis est, quam ille qui dixit famulo suo, Ego sum qui sum: &, Dices filiis Israel, Qui est misit me ad vos. Ipse vere ac proprie dicitur essentia, cuius essentia non nouit præteritum vel futurum. Vnde Hieron. ad Damasum scribens ait, Deus solus, qui exordium non habet, veræ essentiæ nomen tenet: quia in eius comparatione qui vere est, quia incommutabilis est: quasi non sunt quæ mutabilia sunt. De quo enim dicitur, fuit, non est: & de quo, erit, nondum est. Deus autem tantum est, qui non nouit fuisse vel futurum esse. Solus ergo Deus vere est: cuius essentiæ comparatum nostrum esse, non est.

A

De proprietatibus & conditionibus essentialibus Trinitatis & vnitatis. Cap. 2.

Exod. 3.

Tom. 2. ep. cuius initiũ est, Quoniã vetusto.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC de veritate siue proprietate & incommutabilitate, &c.] Hîc incipit tertia pars illius tractatus de generatione Filii: cum enim in omni generatione sit essentia aliquo modo coniuncta genito à generante, posset credi esse diuisa per communicationem æternæ generationis: & tunc non esset incommutabilis, nec simplex: & ideo inducitur hic de istis, vt sciamus non esse diuisam, & tamen communicatam in generante & genito. Diuiditur autem ista distinctio in tres partes, in quarum prima agit de veritate & proprietate essentiæ diuinæ. In secunda autem agit de incommutabilitate eiusdem *ibi* [Dei autem solius essentia &c.] In tertia agit de simplicitate eiusdem *ibi* [Eadem quoque sola proprie ac vere, &c] Prima harum diuiditur in duas partes. In prima veritatem diuinæ essentiæ determinat. In secunda autem obiicit & soluit *ibi* [Hic diligenter aduertendum est, &c.

ARTICVLVS I.

Quid sit veritas, quid proprietas, & quid incommutabilitas?

INcidunt autem hic plurima dubia circa primam partem: sed ante literam determinanda sunt tria, quorum primum est, Quid sit veritas, atque proprietas, & incommutabilitas, atque simplicitas? Secundum est, penes quid attenditur numerus eorum? Tertium est de significatione istorum nominum, natura, substantia, essentia, esse, quæ Magister ponit in principio istius capituli. Dicit Augustinus, quòd veritas est entitas rei: ergo videtur, quòd veritas naturæ diuinæ idem sit quod entitas ipsius.

2 Item, Quidam diffiniunt verum, dicendo quòd verum est indiuisio actus à potentia: in diuinis autem non est actus & potentia: ergo non est ibi indiuisio actus à potentia: ergo diuinæ naturæ non conuenit veritas, vt videtur.

3 Præterea, Veritas est rectitudo sola mente perceptibilis, vt dicit Anselmus: hæc autem veritas non conuenit soli diuinæ naturæ, sed multis aliis: ergo hæc non est veritas quæ hic quæritur.

4 Præterea, Philosophus dicit, quòd verum & falsum sunt in anima, secundum quòd veritas est adæquatio intellectus vel mentis

cum re: sic iterum veritas non erit propria diuinæ naturæ: vel si erit ibi veritas, erit in ideis eius, & non in natura secundum quod natura est, vt videtur.

Quæstiun. VLTERIVS quæritur de ratione expositionis quam dicit Magister, veritas siue proprietas: constat enim, quod veritas pluribus conuenit: ergo non est proprium solius diuinæ naturæ.

2 Præterea, Magister vbi exequi debet de quantitate veritatis siue proprietatis naturæ diuinæ, exequitur de proprietate entitatis eius: ergo videtur, quòd idem sit veritas & entitas.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd licet verum sumatur multis modis, vt probant obiectiones: tamen hic dicitur verum idem quod extraneæ naturæ impermixtum. Sunt enim tria extranea præcipue, scilicet priuatio quæ extranea est entitati, & potentia, & diuersum vel diuersitas in ipso ente: quod enim in priuatione est, non est, sed habet aptitudinem ad esse: quod autem in potentia est, potest esse: & quod ex diuersis est, non habet ens proprium, quia diuersorum habet entitatem: vnde veritas dicitur hic impermixtio extranei ad ens, eo modo quo dicimus verum aurum cupro non permixtum: & ita non erit vere ens nisi natura diuina, quæ nec priuationi subiacet, nec in potentia est, nec ex diuersis constat, sicut Magister probabit infra, quando quæretur de quantitate veritatis istius.

DICENDVM ergo ad primum, quòd bene competit diffinitio August. de vero: quia nihil ita proprie est id quod est, sicut natura diuina, eo quod ipsa totum & tantum est id quod est, & non permixta eis quæ secundum aliquid non sunt, vel ex diuersis sunt.

AD ALIVD dicendum, quòd etiam illa diffinitio satis conuenit: quia nullus actus à potentia adeo indiuisus est, sicut ille qui idem est: sed oportet, quòd potentia non accipiatur pro potentia materiali: quia diuina essentia nec idem est cum potentia materiæ, nec etiam indiuisa ab ipsa: & hoc ideo quia cum diuina essentia sit motor vniuersalis omnium, stabilis in se manens, non potest esse mota: materia autem semper mota & mutabilis est. Item quia diuina essentia regit omnes res præter quam quod misceatur cum illis, vt dicit Philosophus: sed materia permiscetur materialibus. Oportet ergo, quod accipiatur potentia actiue: & tunc ipsa est idem potentiæ suæ: & ideo verior, quia verius habet esse agens quam patiens: & sic bene habet diuina essentia actum & potentiam, & habet ea indiuisa: quia est eadem præcise secundum quod actus est in agente, sicut sunt actus interiores, vt intelligere, velle, & huiusmodi: sunt enim quædam extra ipsam quæ tenent se ex parte acti, vt creatio, recreatio, gubernatio (etiam aliquo modo: & illa non sunt idem ipsi secundum quod sunt in creatis, recreatis, gubernatis, & huiusmodi.

AD ID quod de Anselmo obiicitur, dicendum quòd antonomastice & vere sibi soli conuenit: quia ipsa sola per se recta est, & omnia alia recta, curuitate secundum potentiam ad minus sunt permixta, & ideo non omnimodam habent veritatem, sicut natura diuina.

AD ALIVD dicendum, quòd verum & falsum quæ sunt in anima, sunt ab actu animæ qui est componere vel diuidere: & de tali veritate non quæritur hic: quia illa veritas est in signo, & causata ab ista veritate.

AD ALIVD dicendum, quod proprietas idem est quod dispositio veritatis quæ soli diuinæ entitati conuenit secundum illam omnimodam impermixtionem, de qua dictum est: sic enim nulli alij conuenit. *Ad quæst.*

AD ALIVD dicendum, quod in veritate entitas est subiectum veritatis secundum rationem, sed in diuinis in quibus non est compositio, est idem aliter significatum in vno & aliter in alio. In entitate enim significatur sicut in conceptu simplici, ante quem nihil est concipere de re: quia ens est primum cadens in nostrum intellectum: sed veritas proprietatem impermixtionis tangit: & ideo Magister entitatem, proprietatem, veritatem, vocat idem, licet non eodem modo significatum: quia entitas est primum, & senius, vt dicit Dionys. veritas autem est dispositio eius de qua dictum est: proprietas autem est secundum quod est consequens esse diuinum, & inquantum diuinum est, & non est consequens aliud esse: sicut etiam dicimus proprietatem trianguli rectilinei habere tres æquos duobus rectis, eo quod sequitur triangulum, inquantum rectilineus & triangulus.

ARTICVLVS II.

Penes quid accipiuntur veritas, incommunicabilitas, & simplicitas?

SECUNDO quæritur, Penes quid ista accipiuntur? In diuinis enim sunt tria, scilicet essentia, persona, notio: ergo videtur quòd hæc tria ad illa tria debeant reduci. Sed cōtra hoc est quod omnia ista sunt naturæ diuinæ in eo quod natura diuina est: ergo non reducentur ad personam & notionem. Sed secundum hoc, cum in natura diuina non sit accipere nisi diuinitatem habitam & habentem ipsam, hoc est, naturam & suppositum, videtur quòd ista non debeant esse nisi duo & non tria.

2 Præterea, Nos videmus, quòd ea quæ opponuntur contrarie, & vt priuatio & habitus, & contradictorie, idem est subiectū circa quod sunt: sed communicabilitas & incommunicabilitas opponuntur contrarie, aut vt priuatio & habitus: ergo debent attendi circa idem secundum rationem subiecti: sed in inferioribus incommunicabilitas non est circa quo est, sed circa quod est, vel materiam: ergo videtur, quòd in diuinis secundū rationē intelligendi incommunicabilitas sit circa idem. Cum igitur in diuinis non sit suppositū nisi persona, videtur quòd incōmunicabilitas sit de conuenientibus personæ secundum se,

& non

& non naturæ.

3. Item, Veritas & entitas secundum actũ, quæ vera est entitas, in inferioribus non est nisi gratia esse vel quo est: ergo videtur, quòd in diuinis veritas sit de pertinentibus ad essentiam: simplicitas autem dicitur à priuatione partium componentium: ergo videtur, quòd simplicitas sit à priuatione primarum partium componentium esse: hæc autem sunt quod est, & esse secundum Boëtium: ergo simplicitas in diuinis erit ab indifferentia quod est & esse in diuinis.

Solutio. SOLVTIO. Vltimæ obiectioni consentiendo dicimus, quòd ista tria accipiuntur ita, quòd veritas sumetur ab esse essentiæ, incommutabilitas autem ab eo quod est, simplicitas autẽ ab indifferentia vtriusque. Et quod obiicitur secundo loco, quòd non est quod est in diuinis vel suppositum nisi in persona, dicendum quòd hoc verum est secundum rem, sed ex modo intelligendi, cum dicitur, Deus, significatur diuinitas in habente, & illud habens dicitur suppositum non in ratione personæ; & gratia illius sequitur substantiam diuinam incommutabilitas.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bene concedo, quòd non sumuntur hæc tria ab illis tribus, eo quod sunt consequentia essentiam in eo quod essentia est. Licet enim non sint in diuinis nisi illa tria: tamen illa tria non sunt ibi tria, quia non faciunt numerum: essentia vero licet sit vnum tantum, tamen est ipsam multis modis considerare, scilicet in habente, & extra habentem, vel secundum vtrumque, vt dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd non est in natura accipere nisi habens & habitum: sed ex hoc ipso resultat tertia consideratio ex comparatione vnius ad alterum per indifferentiam. Ad alia patet solutio per dicta in principio solutionis.

ARTICVLVS III.

Vtrum nomina dicta de Deo vt essentia, substantia, scientia, sapientia, bonitas significent idem vel diuersa: & vtrum debeant dici synonima vel non?

DEinde quæritur de differentia illorũ nominum quæ Magister tangit in principio, scilicet natura, substantia, esse, &c. & gratia illorum quæratur etiam de aliis quæ sunt sapientia, scientia, bonitas, & omnia quæ de Deo dicuntur. Et quæremus duo, scilicet vtrum ista omnino idem significent? Et secũdo de compositione eorũ cum Deo, vtrũ notetur ibi fieri aliqua compositio, vel nulla? Videtur autem, quòd omnia dicta de Deo essentialiter sint synonima: synonima enim sunt quæ idem significant, quamuis etiam aliam & aliam habeant secundum nomen interpretationem, vt lapis, & petra: cum ergo omnis illa multitudo nominum essentialium idem significent, licet aliam & aliam habeant secundum nomen interpretationem, tamen synonima esse videntur.

2 Item, Synonima sunt quæ tantum habent multitudinem secundum vocem sicut homonima quæ habent vnitatem secundum vocem, & multitudinem secundum esse: sed in istis nihil inuenitur in essentia & persona quod illi multitudini respondeat, quia nec substantia, nec accidens: ergo videtur, quòd ista verissime sint synonima.

3 Item, August. dicit & habitum est supra dist. 5. vt auctoritas, quòd hoc est ibi esse quod sapere, & eo Deus est quo sapiens est, & eo sapiens est quo est: sed hoc non posset esse nisi sapientia & essentia nominarent idem & secundum idem: ergo videtur, quòd sint tantum synonima: & eadem ratio est de aliis: ergo videtur, quòd omnia tantum sint synonima.

SED CONTRA: Quæcunque nomina verissime faciunt notitiam illorum à quibus imponuntur, si illa à quibus imponuntur non sunt vnius rationis, ipsa nomina non sunt synonima: sed essentia & sapientia in Deo verissime faciunt notitiam eorum à quibus imponuntur, & non sunt vnius rationis: ergo non sunt synonima. Prima patet de se. Secunda probatur sic: Hìc habetur in litera, quòd solus Deus vere est essentia. Similiter Aug. dicit, quòd solus Deus vere sapiens est: sed ratio essentiæ in eo quòd huiusmodi, non est ratio sapientiæ in eo quòd huiusmodi: quia aliter in omnibus idem esset esse & sapere, quod falsum est: ergo ista nomina non sunt synonima. Sed c.

AD HOC quidam voluerunt dicere, quòd ista nomina dicta de Deo differunt per connotata in creatura, & non habent aliquam differentiam si in Deo absolute accipiantur. Sed contra: Connotatum est effectus in creatura: sed effectus non est nisi à causa vt causa: ergo ista nomina non dicerentur de Deo nisi sicut de causa vt causa: quod plane falsum est, quia sapientia vel sapiens nullam nominat causam vt causam. Præterea, ponamus per intellectum non esse connotata in creatura, quæro si adhuc Deus sit sapiens bonus, ens, & huiusmodi. Constat quòd sic: ergo illa solutio nulla est. Præterea, Quod est posterius, non est causa diuersitatis vel idemtitatis in eo quod est prius: sed connotata sunt posterius in tempore: ergo non sunt causa idemtitatis vel diuersitatis eorum quę sunt ab æterno.

IDEO fuerunt alij qui dixerunt, quòd in veritate Deus non habet nomen proprium, sed nos dedimus ei nomina: & ideo ista nomina transferuntur in eum ab his quæ inuenimus in creaturis: & penes illas accipiunt diuersitatem. Sed contra: Aut ista nominant quod proprie est in Deo, aut quod figuratiue est in ipso. Si primo modo, nihil valet solutio: quia adhuc remanet quæstio, qualiter in significando habent differentiam penes ea quæ nominant in Deo. Si secundo modo, tunc Deus non vere vita est, sed figuratiue, nec vere sapientia est, quod absurdissima hæresis est. Præterea, supra habitum est secunda dist. quòd talia secundum rem per prius de Deo dicuntur, & per posterius de creatura.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dicendum, quòd in omnibus talibus nominibus duo sunt attendenda, scilicet quid nominant, & in quo significatur poni quod nominant: cum enim ego dico, sensus, hoc nomen, sensus, accipio secundum hoc quod nominat tantum: & ideo accipio in ratione vna communi. Si autem dico, sensus hominis, & sensus bruti: iam & in alia & alia ratione accipio, secundum quòd accipio ipsum in eo in quo notatur poni significatum ipsius. Ita dico de huiusmodi nominibus diuinis. Si enim attendantur secundum ea quæ nominant tantum, tunc omnia illa nomina diuersitatem rationis habent de se: alia est enim per se ratio essentia, & alia ratio sapientia per se, & sic de aliis. Si autē attendo ea secundum id in quo ponitur significatum eorum, hoc est tale quòd habet indifferentiam quod est & esse & aliquid esse. Hæc enim tria secundum Boëtium differunt: quia quod est, est id quod res est vere, & suppositum: esse autem est essentia eius vel actus essentiæ: aliquid autem esse est per aliquid trahens ipsum ad partem vel speciem: & hæc omnia idem sunt in diuinis: quia in Deo idem est quod est & esse, & ipse Deus etiam est quicquid habet: & sic idem est in ipso esse & aliquid esse. Si igitur quæratur, Quare sapientia est bonitas, & hæc duo essentia ipsa? vnde enim est? non dicetur, quòd hoc sit à sapientia inquantum sapientia est, vel ab essentia in eo quòd essentia est: sed dicetur, quòd hoc est propter id: quia in quo sunt ista, tantæ simplicitatis est, quòd ipsum id quod est est suum esse, & suum esse est id quod est. Ex primo igitur est diuersitas attributorum, ex secundo autem identitas rerum: & sic patet plana solutione, quòd ista non sunt synonima etiam ab æterno intellecta à Deo, & abstracta ab omni causalitate.

AD PRIMVM dicendum, quòd ista non sunt synonima, quoniā non habent eandem rationem rei quam significant, sed sunt idem in re, non propter id à quo imponuntur, sed propter id in quo ponuntur sua significata: hoc autem non est in petra & lapide: quia illa non habent diuersitatem alicuius rei, sed tantum nominis, secundum etymologiam, non rei, sed nominis.

AD ALIVD dicendum, quòd ista non habent tantum multitudinem secundum vocem, imo quantum est de natura suorum significatorum multitudinem habent rationis rei. Sed quòd hæc res est illa, hoc non conuenit eis per se, sed per aliud in quo sunt.

AD ALIVD dicendum, quòd Augustinus attendit identitatem rei quæ est ex eo quòd ista sunt in tali subiecto, & non attendit sapere & esse secundum intentiones quas nominant.

AD ID autem quod obiicitur contra solutiones inductas, bene puto quòd non bene se habent solutiones illæ.

ARTICVLVS IV.

Qualiter possit verificari compositio istorum nominum cum Deo qui non est compositus?

VLterius quæritur, Cum ista significantur componi circa id in quo sunt, cum ex eo in quo sunt, omnimodam habeant identitatem, qualiter possit significari compositio eorum? Omnis enim nota compositionis significat compositum componi ex diuersis: sed cum dico, Deus est æternus, vel incommutabilis, vel sapiens, intercidit hic nota compositionis: ergo significat Deum componi ex diuersis.

2 Item, In primo physicorum dicit Philosophus, quòd dicentes omnia vnum, conturbati sunt compositionis significatione, & auferebant notam compositionis significatam in hoc verbo, est, dicentes quòd non oportet dicere quòd paries est albus, sed paries albatur: & hoc non faciebant nisi quia ly est, significat quandam compositionem, quam sine compositis diuersis non est intelligere: ergo in talibus videtur semper falsa significatio, cū dicitur, Deus est sapiens, Deus est bonus.

3 Si forte dicatur, quòd in quibusdam compositionibus prædicatur idem de se, vt cum dico, homo est homo, asinus est asinus. Hoc nihil est: quia in talibus subiicitur ly homo gratia eius quod est, & prædicatur gratia eius quo est: & inter illa bene intercedit compositio: in Deo autem non est aliqua compositio.

4 Item, Prædicatum in omni propositione causa innotescendi subiectum ponitur: & non sunt idem per quod aliquid innotescit, & id quod per ipsum innotescit: ergo in omnibus intercedit compositio. Si forte dicatur, quòd huiusmodi compositio est ex parte nostri intellectus: qui non accipit simplex multis modis significatum, nisi componendo vnū cum alio & diuidendo, licet composita & diuisa idem sint. Tunc obiicitur, quòd secundum hoc omnis noster intellectus est falsus de Deo, cum non accipiat rem sicut est, sed potius sicut non est. Si forte dicatur, quòd sic est sicut in mathematicis, quòd abstrahentium non est mendacium, eo quod modum abstractionis non ponunt in re: ita hic intellectus componens, modum suum in re non ponit. Hoc nihil est: quia licet mathematica secundum esse sint in naturalibus, & non separata ab ipsis: tamen per esse quantitatis non habent rationem diffinitiuam à naturalibus: quia aliter æquiuoce diffiniretur linea lignea & lapidea per esse quantitatis, quod falsum est: vnde mathematica habent aliquid ex parte rei, scilicet naturam quantitatis, super quod ponunt huiusmodi abstractionem, aliter enim esset intellectus falsus: hoc autem in diuinis nihil videtur esse vnde oriatur huiusmodi compositio.

SOLVTIO. Ad hoc sine præiudicio dicendum, quòd valde insufficientes sunt solutiones Solutio.

lutiones Magistrorum magnorum quorundam: vnde dicendum, quòd in veritate in diuinis nulla compositio est in re ipsa: tamen (vt dicit Damasc.) quædam in diuinis significant naturam, quædam quod naturam assequitur, sicut iustus, & sapiens. Vnde intellectus noster in huiusmodi compositione est in triplici actu: si enim accipiatur vnumquodque istorum nominum secundum id à quo imponitur, vel secundum id quod significat, quod idem est, erit alius intellectus substantiæ, & alius sapientiæ, & ita de aliis, vt ante dictum est. Si autem accipiantur ista ab intellectu nostro, non vt ab eo quod significant, sed in ipso in quo sunt, accipientur omnia vt vnum & idem propter duplicem simplicitatem ipsius, scilicet indifferentiam quod est & esse & aliquid esse, siue habentis & habiti. Tertius actus intellectus oritur ex collatione vnius modi intelligendi cum alio, sicut conferimus id quod assequitur naturam in ratione assequentis, non in ratione identitatis, ad naturam quam assequitur: & sic oritur intellectus componens vnum cum altero, & formans compositiones: quæ tamen nota compositionis non est in Deo, nisi in ratione proprij eorum quæ componuntur: nota autem compositionis media est ab intellectu nostro, qui non coniungit ea quæ secundum se habent diuersas rationes sine nota compositionis mediæ: ex parte autem rei non notabit ista compositio nisi identitatem. Et sic patet qualiter intellectus componens, aliquid habet in diuinis supra quod fundatur ex parte eorum quæ componit, si secundum rationes proprias accipiantur.

Ad primvm ergo dicendum, quòd cum dicitur, Deus est æternus, & huiusmodi, notat compositio identitatem inter ea quæ secundum rationes proprias diuersitatem habent, licet ex subiecto habeant identitatem: & ideo aliquo modo fulcitur intellectus componens super diuersitatem rationum vt habeat componibilia, & super identitatem rei ex parte subiecti: & ideo componit ea compositione notante idem secundum rem, in quo eodem modo sit diuersitas rationis secundum attributa sibi.

Ad alivd dicendum, quòd ipsi auferebant notam compositionis: quia ipsi dicebant tantum vnum esse omni modo, scilicet re, & ratione: & in talibus non potest poni aliqua compositio, eo quòd in talibus nulla componibilia re vel ratione inueniat intellectus: sed non est ita in attributis diuinis, in quibus saluatur diuersitas rationis attributorum, licet non diuersitas rerum.

Ad alivd dicendum, quòd cum dicitur, homo est homo, quod hoc verum est: quia inter illa composita notatur diuersitas rerum, scilicet quod est & esse: & ideo maior est diuersitas in ista compositione, homo est homo, quam in ista, Deus est sapiens, vel iustus. Nihilominus tamen cum dicitur, Deus est sapiens, est diuersitas rationis naturæ & assequentis naturam: & illa sufficit intellectui componenti compositione notantante identitatem.

Ad alivd dicendum, quòd est innotescere quoad nos, & quoad rei naturam: & nihil prohibet in diuinis prædicatum facere ad hoc quod subiectum innotescat quoad nos, licet in rei natura idem sint subiectum & prædicatum.

Ad id autem quod contra solutionem quorundam obiicitur, videtur esse concedendum.

ARTICVLVS V.

Quæ sit diuersitas inter attributa nominum diuinæ naturæ, & substantiæ, & essentiæ?

His habitis videndum est de his quæ dicuntur in litera. Et primo quæritur de diuersitate horum nominum, diuinæ naturæ, & substantiæ siue essentiæ. Et dicendum, quòd ista idem sunt, sed ratione differunt. Natura autem accipitur dupliciter secundum duas eius significationes, scilicet vt est virtus intranea, secundum quod diffinitur esse principium & causa motus & quietis in quo est per se & non per accidens. Sic enim accipitur pro vi etiam illa quam diffinit Boët. quòd natura est vis insita rebus ex similibus similia procreans. Et sic quandoque dicitur, quod pater virtute generat. In hac enim ratione natura est in persona principium aliquod naturalium actuum, vt generare, spirare, &c. Et ideo dicit Augustinus, quòd Pater de natura sua generat Filium. Et Ansel. dicit, quòd Pater & Filius de natura sua spirant Spiritum sanctum. Accipitur etiam natura pro forma, secundum quod diffinit Boët. naturam, quòd natura est vnamquanque rem informans specifica differentia, & sic accipitur hic: non quòd velim dicere, quòd natura diuina sit specifica differentia alicuius, nec quod genus vel species sit: quia nec genus, vel species, nec indiuiduum est, vt infra patebit: sed quod iuxta illum intellectum accipitur formaliter, vt cum dicitur, Pater natura diuina est, & hoc modo frequenter accipitur à Sanctis. Substãtia autem potest accipi duobus modis, scilicet ab actu substandi, vel à differẽtia substantiæ quæ diuiditur contra accidens: & si primo modo accipiatur, cum in diuinis sint proprietates quibus substant aliquo modo intelligendi personæ, substantia dicit tunc quid personæ eo modo quo August. dicit, quòd persona significat subsistens per seipsum & substantiam: & sic Græci concedunt tres substantias esse in diuinis. Si autem accipiatur à differentia qua diuiditur contra accidens, tunc dicetur substantia ens per se, sicut accidens dicitur ens per aliud: & sic substantia vicinior est ad standum pro essentia diuina, quam pro personis: & hoc sensu negant Latini esse tres substantias in Trinitate. Essentia autem abstracte dicitur formaliter simplex, & faciens esse, & non hoc esse vel illud esse quod specificatum est & tractum in

partem. Sicut enim deitas formaliter dicit Deum: ita essentia dicit esse indistincte. Et sic dicit Anselmus in monologio, quod sicut differunt lux, lucere, & lucens: ita differunt essentia, esse, & ens. Et sic essentia est quo formaliter res est, & esse est actus eius quẽ habet in eo quod est: id autem quod est, est ipsum ens concretum. Et secundum hoc patet, quòd ens non dicit simplicem intellectum antequem nihil est secundum intellectum. Alio modo dicitur ens, secundum quod ens est causa primaria ad omnia alia: & secundum hoc ens est primum, & ante ipsum nihil est, & sic ens est vicinius essentiæ diuinæ. Primo autem modo vicinius est personæ: & ideo in primo sensu conceditur à quibusdam, quòd Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres entes: sed secundo intellectu non: quia secundum illum modum ly ens dicit causam primariam ad omnia: & sic dicit simplicem naturam primam secundum intellectum: vnde si sic essent plures, sequeretur quod Pater & Filius & Spiritus sanctus essent tria entia, quod falsum est.

ARTICVLVS VI.

An sapientia dicitur à sapere?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sicut enim ab eo quod est sapere dicta est, &c.] Potius enim videtur è conuerso: quia sapere est actus sapientiæ: & effectus potius dicitur à causa, quam è conuerso.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd August. loquitur secundum intellectum abstrahentem: & tunc verum est, quod abstractum sumitur à concreto, & concretum innotescit per actum: & ideo ab actu accipitur abstractio prima: & sic sapientia dicitur à sapere.

ARTICVLVS VII.

Vtrum esse dicitur de Deo & suis creaturis vniuocè: & vtrum secundum intensionem & remissionem dicatur esse de Deo & creaturis?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur [Et quis magis est, quam ille qui dixit, &c.] Ex hoc enim concluditur duplex inconueniens: quæcumque enim dicuntur secundum magis & minus, recipiunt intensionem & remissionem: sed esse dicitur secundum magis & minus: ergo recipit intensionem & remissionem. Quod si concedatur, sequitur ipsum esse de genere accidentis: quia essentialia & substantialia non intenduntur & remittũtur.

2 Similiter sequitur vlterius, quòd omne quod est, intenditur & remittitur: si enim omne quod est, fundatur super ens: si ens intenditur & remittitur, videtur, quòd omne quod est, intendatur etiam & remittatur.

3 Præterea, Quicquid secundum magis & minus dicitur de aliquibus, ipsum secundum vnam rationem est in illis: ens secundum magis & minus dicitur de Creatore & creaturis: ergo secundum rationem vnam est in Creatore & creaturis: quod falsum est, quia Creator & creatura secundum nihil vniuocantur.

SOLVTIO. Dicendum, quòd est intensio proprie, & est intensio secundum aliquid. *Solutio.* Proprie intensum est quod secundum causas intrinsecas intensum est secundum accessum vel recessum à termino aliquo sicut à vera nominis impositione, vel ad aliquid quod in summo habet illud, sicut bonum in optimo est in Deo. Intensio autem secundum aliquid est, quando aliquid ex causis extrinsecis, vel quod verius est, ex ordine sui ad causas extrinsecas dicitur secundum aliquid minus vel magis, vel etiam ex participando illud fortiori differentia quam aliud. Primo modo intenditur album, & calidum, & huiusmodi. Secundo dicitur magis bonum, quod non habet causam suæ bonitatis, sed ipsum est substantialiter bonum, quam illud quod ab alio est bonum: & hoc modo dicitur magis ens quod per seipsum est, quam quod per alterum est. Tertio modo dicitur magis ens substantia quam accidens, & magis ens actus quam potentia. Et secundo modo dicitur Deus magis ens & magis esse quam aliquod creatum. Vnde patet solutio ad primum: quia non est inconueniens hoc modo ens magis & minus aliquibus conuenire: & hoc non est absolute intendi & remitti.

AD SECVNDVM dicendum, quòd illa obiectio procederet, si simpliciter intenderetur & remitteretur: non enim sequitur. Inest hoc huic secundum magis, & illi secundum minus: ergo intenditur & remittitur: quia vbi proprie est intensio & remissio, in eodem subiecto qualitas potest intẽdi & remitti. Si tamen concedatur improprie, vt dictum est, quòd intendatur, & secundum magis & minus inest diuersis, tunc soluendum est per distinctionem dictam.

AD ALIVD dicendum, quòd sicut pluries dictum est, non est aliquid vniuocum creaturę & Creatori, sicut vnius rationis existens in vtroque: sed conuenire potest aliquid secundum prius & posterius. Sed cum prius & posterius dicatur tripliciter, vt videtur Philosophus dicere in 3. primæ Philosophiæ, scilicet vel quod participatur fortiori & debiliori differentia, vt ens de substantia & accidente: vel sicut in ordine ad actum efficientis qui per se est vnius, & alia per aliud appropinquant modo causalitatis efficientis, sicut medicus dicitur medicus per se, & vetula imitando, vel instrumenta medicinalia vt per quæ exercetur actus: vel per diuersum respectum ad finem vnum, qui vno modo per se inducitur in vniuoco, & alia diuersimode operantur ad inductionem eius, sicut sanum in cõplexionantibus per se, & vrina sana quia indicans, & dieta sana vt conseruans, & medicina vt naturam coadiuuans. Cum, inquam, ita sit, nullo istorum modorum anologia est in Deo, & creatura: sed hoc modo, quòd ens & huiusmodi per se substantialiter sunt in Deo, & in creaturis per aliud & participatiue: & non ita quòd Deus diuersimode se

habeat

habeat ad creata, vel ad aliquid vnum ad quod se habeat Creator & creatura per prius & posterius, sicut patet in exemplis præhabitis: sed quia inferiora diuersimode se habent ad Creatorem: licet enim primum vno modo se habeat ad omnia secundum Dionysium & Philosophum, non tamen vno modo se habent ad ipsum. Sic ergo penes hanc analogiam potest dici, quòd aliquid commune est Creatori & creaturæ: tamen ex magis & minus dicto illo modo quo prædiximus, non sequitur quòd vniuoce conueniant: sed sequitur, si magis & minus acciperetur proprie, & propria intensione.

ARTICVLVS VIII.

An definitiones æternitatis datæ ab Auctoribus sint bonæ?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Ipse vere & proprie dicitur essentia, cuius essentia non nouit præteritum, &c.] Hoc enim quod hic dicit, dictum est ratione æternitatis. Vnde de æternitate breuiter aliquid tangendum est, eo quòd de ea alibi latius sit tractatum. Quæritur ergo, Quid sit æternitas? & quid æternum? & quæ in æternitate? Ad primum proceditur sic: Dicit Boët. quòd æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Videtur autem inconueniens, quòd diffinit per priuationem cum dicit, Interminabilis: non enim priuatio aliquid certificat nisi per speciem oppositam ei: & de illa specie nulla facta est mentio.

2 Præterea, Videtur inconueniens, quòd cum æternitas dicatur ab esse, dicitur enim æternitas esse extra terminos finis & principij, quòd diffinit ipsam per vitam.

3 Præterea, Prima mensura secundum intellectum primo videtur secundum intellectum conuenire: sed esse est priusquam vita: ergo videtur, quòd æternitas quæ prima mensura est, magis debeat diffiniri per esse quam per vitam.

4 Præterea, Mensura non est nisi mensurati: mensuratum autem primum quantum est vel dimensiue, vel potentialiter, vel virtualiter: cum igitur esse & vita non dicant quid distensum virtualiter, non debet diffiniri per esse nec per vitam.

5 Item, Æternitas est in genere durationis: possessio autem vitæ non dicit durans aliquid, vel durationem: ergo male diffinitur per illud.

6 Præterea, Possessio dicitur quasi pedum positio: & transfertur ad res fortunæ: ergo non proprie est respectu vitæ.

7 Item, Omnis duratio protensa est: nullum protensum est totum simul: ergo æternitas quæ est duratio, non est tota simul.

8 Præterea, Infra habebitur, Fuit qui nunquam defuit, est qui semper est, erit qui nunquam deerit: fuit autem, & est, & erit, non dicunt totum simul: ergo quod cum illis est, non est totum simul: æternitas autem cum illis est, vt videtur: ergo non est tota simul.

9 Præterea, Totum & simul videntur idem dicere: totum enim est cuius nulla partium est extra se, & simul cuius partes in se constant: ergo alterum superfluit, vt videtur.

10 Præterea, Omne totum habet partes: æternitas autem non habet partes: ergo æternitas non bene dicitur tota.

11 Præterea, Isaac in lib. de diffinitionibus dicit, Æternitas est spatium continuum non intersectum: spatium autem videtur habere partes, & non simul omnes: ergo videtur, quòd male dicat, quòd est tota simul.

12 Item, Dionys. in lib. de diui. no. cap. 10. Æternitas est antiquum, & immutabile, & vniuersale metiendo. Hic autem neuter Auctorum diffinit per vitam: ergo videtur male diffinire Boëtius.

Solvtio. Dicendum, quòd in veritate Boëtius diffinit æternitatem, secundum quod est in eo quod vere æternum est: & hoc accipitur ab Anselmo in monologio, vbi dicit sic. Cum diuina substantia non sit aliud nisi vita sua & æternitas sua, nec sit aliquo modo terminabilis, nec nisi simul & perfecte tota: quid aliud est vera æternitas quæ illi soli conuenit, quam interminabilis vita, simul & perfecte tota existens? Vnde patet, quòd ipse non diffinit æternitatem, secundum quòd accipitur abstracte & formaliter: sed potius materialiter, secundum quòd est considerare eam in durante, quæ est causa durationis aliorum, vnde vita durans dicitur hic æternitas, vt mihi videtur. Cum autem sit multiplex vita, scilicet secundum esse, & secundum bene esse: & viuere secundum bene esse secundum sensum, sicut in voluptate: & secundum intellectum, sicut in moribus: & hoc secundum statum morum in ciuilibus, vel in gratia: & vlterius secundum statum viæ & patriæ: & vlterius secundum Creatorem & creaturam: non accipitur hic vita proprie secundum Anselm. explanationem nisi secundum intellectum, & in Creatore qui solus proprie æternus est. Sed hic vita accipitur vt participata, vel in se. Si vt participata, sic est in participantibus æternitatem, vt in beatis qui non sunt æterna. Si autem in se accipitur, adhuc dupliciter, scilicet prout est actus spiritus secundum rationem intelligendi & primus, & sic non accipitur in ratione mensuræ, nisi forte exemplariter prout alia propinquant ad illud. Accipitur etiam prout formaliter consideratur pro ipsa duratione: & sic est in ratione mensuræ, & habet se ad alias mensuras, vt causa, & mensura: & mensura exemplaris, & mensura excellens. Vt causa: quia dicit Dionys. in lib. de diui. no. cap. 10. Deus æternus est laudandus, secundum quòd ipse est factor æui & temporis, ante secula existens. Vt mensura autem exemplaris: quia alia imitantur ipsam inquantum possunt. Ipsa enim est simul in esse & potentia & actu secundum comparationem sui ad vere æternum. Et *Solutio.*

æuum

æuum exit ab illa, & imitatur ipsam simul in esse & posse, sed non in actu qui est operatio: potentia enim Angeli perfecta est tota, nec expectat actum, nec egreditur in ipsum: sed secundum vicissitudinem intellectuum & affectionum non est simul, quinimo sicut dicit Augustin. Deus creaturam spiritualem mouet per tempus, & non per locum. Tempus vero licet forte sit simul in suo temporali esse aliquo modo; non tamen potentia eius est simul, nec etiam actus: quanto enim elongatio fit creaturarum à primo, tanto minus participant de bonitatibus eius: & hoc est quod dicit Philosophus in lib. de causis. Sed quod est æternum æterno, hoc & est æuiternum æuiterno, & tempus temporali. Et tangit imitationem duorum ad tertium quantum possunt in ratione mensurandi. Secundum autem quod est mensura excellens stans in æuo toto & tempore, claudit præsens æternitatis æuum excellendo ipsum ex parte principij, & tempus claudit excellendo ipsum ex parte principij & finis: & hoc est quod dicit Ansel. quòd sicut præsens tempus claudit in se omnem locum, & quicquid in eo est: ita æterno præsenti clauditur omne tempus, & quicquid est in ipso.

Ad primvm ergo dicendum, quòd hoc quod dicitur, interminabilis, est negatio consequens differentiam positiuam, quæ propter simplicitatem æternitatis nominari à nobis affirmatiue non potest: & sic patet, quòd negatio, interminabilis, certificat ex præsupposita differentia positiua.

Ad alivd dicendum, quòd æternitas est in ratione durationis, & sic proprie refertur ad potentiam: vnde cum prima potentia æterni in se manifestetur in vita, ideo diffinitur per vitam, & non per esse. Vel dicatur, quòd diffinitur æternitas in æterno secundum optimum statum sui, secundum quod etiam participatum ipsum facit participare æternitatis immobilitatem: hoc autem fit tantum in participantibus ipsum vt est vita beata, & non per esse. Vnde August. in lib. confess. 12. Nimirum cælum cæli quod in principio fecisti, creatura est aliqua intellectualis: quamquam nequaquam tibi æternitati coæterna, particeps tamen æternitatis tuæ, valde mutabilitatem suam præ dulcedine felicissimæ contemplationis tuæ cohibet, & sine vllo lapsu ex quo facta est, excedit omnem inhærendo tibi volubilem vicissitudinem temporum. Cum ergo diffiniat æternitatem secundum quod est pars beatitudinis, & communicans incommutabilitatem æternitatis, diffinit ipsam per vitam: eo quod per esse incommunicabilis sit: quia sic est esse sine terminis, quod creaturis non potest conuenire.

Per hoc etiam patet solutio ad sequens: quia in veritate prima mensura est esse durantis in potentia simul existentis: sed sic non est communicabile ipsis quæ sunt æterna participatione ipsius, sed potius per vitam.

Ad alivd dicendum, quòd mensura formaliter accepta est quanti virtualiter, vel dimensiue: sed hic, vt puto, materialiter accipitur, prout est in æterno: & ideo non mensurat nisi vt exemplar, ad quod alia beate viuentia propinquant quantum possunt: nec tamen mensurat vt exemplar durationis inquantum duratio, sed potius vt exemplar vitæ beatæ. Ad hoc autem quidam dixerunt, quod diffinitur per vitam ad exclusionem rerum viuarum, quæ æternitate non mensurantur: sed primum est probabilius.

Ad alivd dicendum, quòd vitæ possessio dicitur hic, eo quod habetur ad nutum tota potentia vitæ in actu, ita quod nihil eius expectetur extra: & sic est potentia vitæ stans in tota duratione: vnde ly possessio innuit virtualiter stans simul.

Ad hoc autem quod obiicitur, quòd omnis duratio distensio quædam est, dicendum quòd non oportet, quòd distendatur in se: quia omne quod in se distenditur, habet partem remotam à parte: sed distensio est in alio, quia est ab ipso, & sub ipso: & sic erit stans in se, habens sub se distensum in temporali & tempore quod excellit: & ipsa non dicitur duratio, eo quod distenditur, sed eo quod distensio sub ipso non deficit, vt dicit August. in litera.

Ad hoc quod obiicitur de ratione possessionis, dicendum quod transsumitur ad aliud, scilicet ad id quod habetur ad nutum, vt vita tota simul substans, cuius in virtute viuendi nihil est extra se.

Ad alivd iam patet solutio: quia hæc est falsa, quòd nullum protensum sit totum simul: protensum enim hoc quod sic protenditur, quòd nulla protensio sub ipso deficit, est totum simul: & hoc ideo est, quia non protendit partem à parte, sed stat vnum n tota duratione.

Ad alivd dicendum, quòd nunquam deficit per hoc quod adest totum simul.

Ad alivd dicendum, quòd totum dicit hic idem quod perfectum, cuius nihil est extra se expectatum, vel amissum in præterito: simul autem remouet successionem: vnde totum dicitur per oppositionem ad partes diuersas componentes durans aliquid: simul autem opponitur non partibus, sed partium successioni.

Ad alivd dicendum, quòd totum accipitur hic secundum quod dicit Philosophus in 3. physi. Totum autem & perfectum idem dico: non enim omnino perfectum est, quod partem potentiæ vel actus sui habet in expectatione futuri.

Ad alivd dicendum, quòd Isaac diffinit formaliter æternitatem, prout est in ratione mensuræ: quia sic accipitur vt extra æternum: nihil enim intraneo sibi proprie mensuratur, sed quantitas intranea quantitate exteriori mensuratur, nisi hoc modo quo numerus partium mensurat: sic enim partes numeratæ aliquo modo totum mensurant. Sed æternitas in diffinitione Isaac significatur vt mensura extrinsecus adiacens: & non vocat ipsam spatium, eo quod distenditur partibus: quia sic aut partes permanerent, & tunc non differret à continuo habente positionem, vt

linea,

linea, vel superficies: aut non permanerent, & sic non differret à tempore: sed ideo dicit spatium, quia non deficiendo includit & excellit omnia, non deficiendo autem non distenditur, sed stat in toto spatio currente sub ipso: & ideo vocat continuum à statu, & non intersectum: quia non intercipitur priori & posteriori quemadmodum tempus.

Ad alivd dicendum, quòd Dionysius vocat antiquum à carentia finis: & est modus loquendi Græcorum, sicut etiam Philosophi quidam antiquitatem motus & mundi æternitatem vocabant, licet falsum dixerunt. Immutabile autem dicit eo quod non habet prius & posterius: vniuersale autem dicit metiendo, & alia translatio habet, totum secundum totum metiri: quia ex parte æterni per se mensurat esse & posse & actum vno indiuisibili stante nunc: ita quod sicut ex parte æterni nihil est de potentia protensum extra se: ita nunc eternitatis stans, & non mouens sese, vt dicit Boëtius, nihil habet in futuro: sicut habet pręsẽs tempus cuius pars prima pręteriit, & pars in instanti est, & pars in futuro expectatur.

ARTICVLVS IX.

Quid est æternum, & vtrum pœna inferni possunt dici æterna & vtrum anni & tempora possunt dici æterna.

Secundo quæritur, Quid sit æternum? Videtur autem, quòd sit solus Deus per Anselm. in mono. Vel hoc solo veram æternitatem soli illi inesse substantiæ quæ sola non facta, sed factrix esse inuenta est, aperte percipitur: quoniam vera æternitas principij finisque meta carere intelligitur, quod nulli rerum creatarum eo ipso quod de nihilo factę sunt, conuenire conuincitur: ergo videtur, quòd non sit æternum aliquid nisi solus Deus.

2 Item, Anselm. Æternitas est earum rerum quæ non sunt aliud quam ipsa: ergo videtur, quòd nihil æternum nisi Deus.

3 Item, Per rationem: Omne esse durans mensuram habet propriam qua mensuratur: diuinum autem esse durans quoddam esse est: ergo habebit propriam mensuram: hæc autem non est nisi æternitas: ergo solus Deus æternus est.

Sed contra. Sed contra: Sancti dicunt pœnas inferni æternas. Et Apostolus ad Rom. vlti. dicit temporibus æternis taciti: & loquitur de prædestinatione Christi. August. autem in. 11. confessionum dicit Angelos participatione æternitatis æternos, non tamen Deo coæternos: ergo videtur, quòd multa sint æterna.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd æternum est cuius propria mensura æternitatis est. Potest autem attendi mensurans tripliciter, scilicet vt adæquatum quantitati virtuali mensurati, & sic solus Deus æternus est: vel vt excellens mensura, & sic omnia æuiterna & spiritualia includuntur in æternitate, eo quod non deficit alicui istorum: & tamen nullum illorum æternum est. Tertio modo consideratur vt exemplar participatum ab aliis, quantum potest vnumquodque: & sic ipsum adiacet aliquo modo æuiternis & tamporalibus suo nunc, & suo quando: vt cum dicitur, quando Deus est, Angelus est, & motus est: & cum dicitur, Deus nunc est, & angelus, & quod fertur in motu. Et his omnibus modis aliquid est in æternitate, licet non sit æternum nisi primo modo: & accipitur æternitas non prout est in æterno, sed formaliter pro ipsa duratione. Si autem accipiatur participata per vitam, tunc dicetur aliquid æternum, eo quod participat ipsam per vnam proprietatem eius, vel duas, vel plures, secundum quod maiorem vel minorem habet appropinquationem ad Deum qui verissime est æternus: vnde Angeli contemplantes, & beati quorum licet potentia defluxibilis sit per naturam, tamen quia constat simul quòd innuariabilis est per gloriam, dicuntur æterni secundum Augustinum. Pœnæ autem inferni dicuntur æternæ à participatione durationis sine termino. Tempora autem æterna sunt anni Dei, qui non deficiunt: qui non dicuntur tempora & anni, nisi secundum distinctionem ad inferiorem mensuram quæ est tempus. Vel dicatur, quòd tempora per ly æternis trahantur extra rationem suam, & stant pro duratione æternitatis à qua fluit tempus. Et per hoc patet solutio ab obiecta quia bene concedo, quòd æternitas Deus est, & nihil proprie dicitur æternum nisi solus Deus. Alia autem quædam sunt in æternitate clausa non æterna, neque participantia æternitatem, vt tempus & temporalia: quædam autem in æternitate, & participantia æternitatem, & non æterna, vt Angeli: quædam autem in æternitate & æterna & æternitas ipsa, vt Deus Trinitas: quædam autem aliquid simile participantia æternitati, nec tamen in æternitate sunt, nec æterna, nec æternitas: vt pœnæ æternæ. Tempora vero non dicuntur æterna, nisi improprie sumantur: sicut æternitas dicitur æternum tempus, vel æterna tempora, eo quod licet in se non distinguatur, tamen ad temporalia distinguitur per accidens, vt Deus durauit plus sex millibus annorum, vel huiusmodi.

ARTICVLVS X.

Quid sit esse in æternitate?

Tertio quæritur, Quid sit esse in æternitate? Si enim æternitas est interminabilis vitæ possessio, videtur esse in æternitate idem quod esse in vita interminabili gloriæ. Hoc etiam videtur: quia de his qui sunt in pœnis æternis, non dicitur, quòd sint in æternitate: sed potius tempus eorum erit in secula. Et quia plurima dicta sunt de hoc alibi, ista sufficiant.

Solvtio. Dicendum ad prædicta, quòd esse in æternitate tribus modis dicitur, scilicet sicut mensuratum in mensura adæquata, *Solutio.*

&

& sic solus Deus est in æternitate. Secũdo modo dicitur esse in æternitate, sicut mensuratum in mensura excellenti, & sic æuiterna & temporalia sunt in æternitate tanquam inclusa, vt dicit Anselm. Tertio modo dicitur esse in æternitate sicut participantia ipsum æternum per vitam, & sic beati dicuntur esse in æternitate: mali autem damnati non, nec sunt dicendi esse æterni: licet cum determinatione concedatur, scilicet quòd sint æterni in pœnis.

ARTICVLVS XI.

An creaturæ comparata ad Creatorem dicuntur quasi non esse?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur in litera [quia in eius comparatione qui vere est, quasi non sunt, &c.] Contra hoc est: quia quicquid simpliciter conuenit alicui, hoc per nullam comparationem tollitur ab ipso: esse autem substantialiter & simpliciter conuenit omni ei quod est: ergo per nullam comparationem tollitur ab ipso.

2 Præterea, Videtur, quòd in eius comparatione magis sint entia, quam sint in se: cum enim ens creatum comparetur ad duo secundum ordinem, scilicet ad nihil, & ad ens creans entitatem: non accipit entitatem secundum quod comparatur ad nihil, sed potius defectum & mutabilitatem: ergo entitatem accipit ab altera comparatione, scilicet ad ens creans: & sic suæ essentiæ comparata magis sunt, & non minus sunt, vt videtur.

3 Item, Gregor. Omnia in nihil deciderent, nisi ea manus omnipotentis contineret: ergo ex comparatione ad ipsum accipiunt fortiorem entitatem: & sic non est verum quod dicit, quòd quasi non sunt, quando ad ipsum comparantur.

4 Item, Supra prima distinctione habitum est, Quia bonus est, sumus: ergo ex comparatione ad ipsum melius sumus, quam sine comparatione.

Solutio. SOLVTIO. Ad omnia hæc est vna solutio, quòd duplex est ibi comparatio, scilicet vt ad causam nostri esse: & sic non sumus nisi per comparationem ad ipsum: quia quicquid sumus, ab ipso, & ad ipsum, & in ipso continente est. Secunda comparatio est proportionis æquiparantiæ vel similitudinis: & sic comparati ad ipsum, quasi nihil sumus: quia sine ratione proportionis ab ipso distamus: & similiter omne ens creatum: & hoc contingit propter tria quæ de necessitate sunt de nostro esse, & omnis creati inquantum creatum est, scilicet potentia secundum aliquam causam quæ præcedit nostrum esse, & priuationem postquam sumus, & materiam esse recipientem: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XII.

Vtrum verba consignificantia differentias temporis, vt fuit, & erit, possunt dici de Deo, & de omnibus creaturis?

POstea quæritur de hoc quod dicitur [De quo dicitur fuit, non est, &c.] Dubium enim est, Qualiter illa verba consignificantia differentias temporis dicantur de æternis, æuiternis, & temporalibus? De æternis non videntur dici: quia huiusmodi verba dicunt differentias temporis, quæ causantur à motu, vel mutabilitate: talis autem motus vel mutabilitas in Deo non est: ergo de Deo siue æterno dici non possunt.

Similiter videtur, quòd nec de æuiternis: quia illorum esse est totum simul, similiter posse in eis non præcedit esse, & de posse eorum nihil est extra suum esse: ergo etiam posse est totum simul: ergo videtur, quòd totum sit nunc stans, & nihil præteritum in eis, nec futurum, neque præsens, eo modo quo præsens est cuius pars præteriit, pars in instanti est, & pars futura.

Similiter videtur, quòd nec de esse temporalium, & accipiatur esse secundum substantiam: illud enim idem est esse secundum substantiam per totam durationem rei: ergo videtur, quòd non accipit præteritum & futurum secundum istam determinationem, qua hic determinatur, Quod præteritum est, non est: & quod futurum est, nondum est.

AD HOC vltimum dicunt quidam, quòd esse rei dupliciter consideratur, præcipue esse rei mobilis, scilicet in se, vel prout est in potentia mobilis, secundum quòd mobile. Primo modo dicunt, quòd non mensuratur tempore: & sic non conuenit ei per se præterium, & futurum. Secundo modo habet ordinem ad tempus: quia potentia mobilis secundum quòd mobile, non est tota simul. Sed hæc solutio non soluit: quia ista litera vult, quòd omni esse creato conueniat præteritum & futurum: & ideo proprium sit esse increato, non nosse præteritum & futurum. Hoc etiam videtur per hoc quod dicit Augustinus in 8. super Gen. quòd Deus nec loco, nec tempore motus, creaturam spiritualem mouet per tempus, & non per locum: corporalem autem per locum & tempus: ergo videtur, quòd omnis creaturæ sit per tempus mutari: & ita conuenit ei præteritum & futurum. Item, Augustinus in principio super Ioan. dicit, quòd hoc verbum, est, cum de creaturis dicitur temporales motus significat, sed non cum de Creatore: ergo videtur, quòd glossa illorum non sit secundum intentionem August.

SOLVTIO. Sine præiudicio dicendum, quòd in veritate sententia Hieron. & Augustini est, quòd omne quod est aliquo modo sit temporale, præter Creatorem, & quod fuit & erit aliquo modo dicantur de omnibus Solutio.

omnibus præterquam de ipso. Vnde videtur dicendum, quòd cum dicitur de Deo fuit, vel erit, quòd ly fuit & erit dicunt nunc æternitatis stans in tota duratione æuiternorum & temporalium: & ideo illa duratio quæ facta est ex illo nunc, non est intercisa aliquo, vt dicit Isaac, quod abscesserit à potentia æterni, ita quòd aliquid expectetur: sed variatio quæ significatur in fuit & erit, est in inferiori mensura quæ est tempus: sicut intelligitur distingui mensura excellens, quando distinguitur ab ipsa minor mensura: & ideo resoluuntur huiusmodi locutiones à Doctoribus sic: Deus fuit, id est, Deus est respectu cuius nunc accipitur aliquid temporale quod præcessit duratio Dei. Deus erit, id est, Deus est respectu cuius accipitur aliquid temporale quod sequitur duratio Dei, vel durans Deus. Sicut est in duabus lineis: vna infinita, & altera finita: & vna stante, & altera mota sub ipsa. Infinita enim stans non potest distingui in partem & partem aliquotam, sed distinguitur ad motum vel distinctionem inferioris. Non tamen est omnino simile: quia tempus non habet partes permanentes, æternitas autem non habet partem aliquam.

Alij dicunt, quòd temporis consignificati differentia sit in intellectu nostro, & non in re significata: eo quòd noster intellectus non accipit durans semper, sed cum parte transeunte & veniente. Sed hoc nihil est dicere: quia duratio bene accipitur à nostro intellectu secundum naturam durantis: & ita accipitur vt stans, vel vt non stans, secundum quòd diuersimode refertur ad ipsa durantia.

Ad hoc autem quod obiicitur, quòd de omnibus creaturis aliis proprie ista verba secundum Augustinum & Hieron. dicuntur, videtur dicendum sine præiudicio, quòd ille est intellectus eorum. Qualiter autem in duratione Angelorum vel potentia ad esse sit tempus, difficile vel impossibile erit inuenire, si tempus dicatur vno modo. Vnde videtur eligenda hæc via, quòd tempus dicitur multipliciter. Vno modo proprie dicitur tempus mensura motus primi mobilis: qui motus est causa omnium aliorum motuum: & illud tempus secundum se totum mensurat motum primi mobilis: secundum partem autem mensurat motus causatos ab ipso, secundum quòd Philosophus dicit, quòd in tempore esse est quadam parte temporis mensurari: sic enim omne quod est in tempore, excellitur ab ipso: cuius probatio est: quia causatur à motu cuius prima mensura est tempus: sed causa est ante causatum: ergo & mensura causæ est ante mensuram causati: ergo tempus excellit ipsum ex parte ante. Similiter cum vnumquodque causatum à motu mensuretur periodo, motus qui accipitur in partibus vel minutis respectuum stellarum & signorum & figurarum circuli causantis rem, mensurabitur periodo: & cum numerus periodi sit finitus, de necessitate motus erit post ipsum, & ita tempus: igitur omne quod secundum esse & motũ causatur à subiecto temporis, excellitur à tempore & ex parte ante & ex parte post: & illa proprie dicuntur esse in tempore secundum Philosophos. Et si tantum dicamus hoc modo tempus esse, non erit tempus vnum de coæquæuis, nec Deus mouebit Angelos per tempus in numero & successione affectionum & intellectuum Angelorum: quia nihil horum est ordinatum ad motum cæli. Dicimus ergo, quòd tempus dicitur alio modo mensura cuiuscumque mutationis, siue habentis medium, siue non habentis medium, non ordinatæ ad motum cæli: & hoc tempus differt & numeratur secundum temporalia, & non erit vnum tempus omnium temporalium. Tertio modo dicitur tempus mensura mutationum simplicium, sicut velle, & intelligere, & huiusmodi: & hoc modo non erit iterum idem tempus.

Si autem obiiciatur, quòd adhuc videtur esse idem tempus: quia tempus est numerus, & eodem numero numerantur canes & oues, non valet obiectio: quia tempus non est numerus numerans tantum: imo etiam numerus numeratus: est enim numerus prioris & posterioris in motu: & ideo in quibus prius & posterius motus cuius ipsum est mensura aliquo modo saluatur, ibi erit idem tempus, & hoc non est nisi in illis quæ sicut ad causam ordinantur aliquo modo ad motum cæli: hic autem non est ita: vnde numerus quo numeratur, in parte conuenit cum tempore, in parte differt ab ipso: vnde patet quod non est idem tempus, in secunda & tertia significatione accepto tempore. Vlterius cum tempus non habet continuitatem ex se, sed ex motu, & motus à spatio, vt dicit Philosophus: non est necesse, quòd tempus in tertia significatione sit continuum: cum motus illi indiuisibiles sint, & non continui: & illud tempus non est nisi numerus ipsorum nunc, vel vicissitudinum affectionis & intellectus: & sic large sumpto tempore, omnis creatura temporalis est & in esse, & in posse, & in agere. In esse quidem: quia in nihil decidit ex se: & quod continetur, hoc habet ab alio, & non ex se, & ideo continuus defluxus esse per naturam temporalis est, & aliquid in ipso continuo præteriret nisi ab alio contineretur. Similiter posse suum per consequens non stat totum simul quantum est de se. Operatio autem patet, quod vicissitudinem habet: & sic soluitur quod est in litera, quòd præteritum habet etiam creatura perpetua quantum est de se & futurum.

Si autem petatur, Qualiter secundum tempus quod considerauerunt Philosophi, dicatur Angelus fuisse, vel substantia cæli, vel etiam esse rei generabilis & corruptibilis? Possumus dicere sine præiudicio, quòd in Angelis duratio tota simul est, & non est proprie potentia durandi, prout potentia durandi aliquid minus habet quam ipse actus durationis: sed potẽtia durandi est in eis ipsa cõtinuationis esse necessitas: & ideo non sunt temporales, sed æuiterni: & tunc exponitur fuit, quòd dicat nunc, vel quando æuiterni: cuum autẽ siue æuiternum excellit tempus

pus: & ideo non in se, sed in comparatione ad ipsum distinguitur: sic Angelus fuit, id est, creatura temporalis aliqua est, respectu cuius præcessit esse Angeli durans. Angelus erit, id est, creatura aliqua est quæ si desineret, Angeli esse durans esset post eam: sicut etiam diximus de æterno. Et similiter de substantia cæli: licet non sit sic de substantia (alias potentia) motus eius, quæ continuo exit in actum, & ideo tempore mensuratur, sicut mensura coæquata sibi. De esse autem rei generabilis quod idem videtur manere in toto tempore durationis illius, potest dici, si placet, vt prius in solutione aliorum dictum est: vnde licet remaneat idem, non tamen omnino idem nisi secundum habitum propter continuam deperditionem & restaurationem. Vel potest dici aliter, quòd esse rei generabilis sit idem manens: tamen ipsum esse est in eo quod est: & id quod est, habet esse durans, quæ duratio non est simul: & ideo potentia durationis eius quod est nunc, est simul in esse semper, & quoad hanc potentiam habet prius & posterius, & præteritum & futurum.

Qualiter intelligenda sint verba Hieron. quærendum est.

B HIc diligenter aduertendum est, quomodo intelligi debeant illa verba Hieron. scilicet Deus tantum est, & non nouit fuisse vel futurum esse: tanquam non possit dici de Deo, fuit, vel erit, sed tantum est: cum de eo scriptum frequenter reperiamus, fuit ab æterno, fuit semper, & erit in secula, & huiusmodi. Vnde videtur quia non est tantum dicendum de Deo, fuit, vel est, vel erit. Si enim diceretur tantum, fuit, putaretur quod desierit esse: si diceretur tantum, est, putaretur quod non semper fuerit, sed esse cœperit: si tantum diceretur, erit, putaretur non esse modo. Dicatur ergo quia semper fuit, est, & erit: vt intelligatur quia nec cœpit, nec desiit, nec desinit esse. De hoc August. super Ioannem ita ait: Cum de sempiterna re proprie dicatur est, secundum nos bene dicitur fuit, & erit: fuit, quia nunquam desiit: erit, quia nunquam deerit: est, quia semper est: non præteriit, quasi quod non maneat: non erit, quasi quod non erat. Cum ergo nostra locutio per tempora varietur, de eo vere dicuntur verba cuiuslibet temporis, qui nullo tempore defuit, vel deest, vel deerit: & ideo non est mirum si de spiritu veritatis veritas loquens dixit per futurum. Quæcunque audiet, loquetur: audiet scilicet ab eo à quo procedit. Audire illius est scire, idem etiam esse. A quo ergo est illi essentia, ab illo audientia, id est, scientia quæ non est aliud, quam essentia. Audiet ergo dixit de eo quod audiuit: & audit, id est, quod semper sciuit, scit, & sciet. Ecce hic dicit August. verba cuiuslibet temporis dici de Deo: sed tamen proprie est. Illud ergo quod Hieron. dicit, ita intelligendum est. Non nouit fuisse vel futurum esse, sed tantum esse, id est, cum dicitur de Deo quod fuit vel erit: non est intelligendum, quòd præterierit vel futurus sit, sed quòd existat simpliciter sine aliquo temporali motu. Licet enim verba substantiua diuersorum temporum de Deo dicantur, vt fuit, erit, est, erat: non tamen temporales motus esse distinguunt, scilicet præteritum, vel futurum, vel præteritum imperfectum, vel præteritum perfectum, vel præteritum plusquamperfectum: sed essentiam siue existentiam suæ diuinitatis simpliciter insinuant. Deus ergo solus proprie dicitur essentia vel esse. Vnde Hilarius in septimo lib. de Trinit. ait. Esse non est accidens, sed subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietas.

In tractatu 99. ad 16. cap. Ioan.

Ioan. 16.

ARTICV

ARTICVLVS XIII.

Vtrum idem sit nunc æternitatis, æui, & temporis: & vtrum differant nunc æternitatis & æternitas?

HIc diligenter aduertendum est, &c.] Hic incipit pars illa in qua obiicit contra prædicta & soluit. Et quatuor facit Magister in ea: obiicit enim, concedit obiectionem, & confirmat ita esse per Augustinum, & quarto explanat intellectum verborum Hieronymi.

Sed hic incidit dubium, Vtrum idem sit nunc æternitatis, & æui, & temporis? Et videtur quod sic: quia si dico, Deus est nunc, & angelus, & id quod fertur in motu siue motum ipsum, virtute locutionis non ponitur nisi vnum mensurans hæc tria: cum ergo vnum illorum sit æternum, & aliud temporale, videtur quòd sit vnum nunc æternitatis, & æui, & temporis.

2 Item, Nunc temporis & nunc æternitatis, vt accipitur à verbis Boët. in lib. de Trinitate, differunt in hoc, quod nunc æternitatis est stans, & non mouens se se: nunc autem temporis est fluens à priori in posterius continue, & hoc fluxu facit esse temporis: ergo abstractis his in quibus differunt, remanet substantia vna in tribus: abstrahatur ergo prius & posterius inter quæ est ipsum nunc: videtur, quòd remanet substantia ipsius indiuisibilis: substantia durationis indiuisibilis est nunc æternitatis: ergo nunc æternitatis & æui & temporis est idem per substantiam.

Quæstiun. 1. PRÆTEREA quæritur, Vtrum in aliquo differant nunc æternitatis & æternitas, & nũc æuiternitatis, & æuiternitas ipsa? Videtur autẽ, quòd differant: quia dicit Boëtius, quòd nunc æternitatis stando facit æternitatem: non autem idem est faciens, & factum: ergo æternitas non est nunc æternitatis. Eodem modo obiicitur de nunc æui, quod facit æuum.

2 Præterea, Status ipsius nunc non est ipsum nunc in substantia, sicut ab altera parte fluxus ipsius nunc in tempore non est ipsum nunc per substantiam: ergo cum æternitas sit status & permanentia ipsius nunc, nunc æternitatis non est ipsa æternitas.

Quæst. 2. PRÆTEREA, Cum dicitur, æuum est stans & totum simul, & æternum est stans & totum simul, quæritur, vtrum in vna ratione accipiantur stare & totum simul esse? Et videtur quod non: quia si in vna ratione accipiantur, videtur tunc, quòd idem sint æternitas & æuiternitas, quod est falsum.

PRÆTEREA, Non videtur differre nunc temporis ab æuo & æternitate, nisi per accidens: nuuc enim temporis mensura est existentiæ naturæ mobilis in corporibus cælestibus, & eorundem corporum est mensura æuum: ergo nunc temporis est æuum. Probatio primæ. Existentia corporis mobilis in cælo est id quod fertur in motu, & huic respondet nunc in tempore, vt dicit Philosophus: renouationi autem situs eius in motu respondet tempus: ergo prima est vera. Secunda accipitur à Boët. qui vocat illa corpora immortalia, eo quod nihil variatur in existentiis eorum: eorum autem quæ inuariabilia sunt, mensura est æuum, si sint creata. Si forte dicatur, quòd conclusio non sequitur: quia idem potest habere diuersas mensuras. Contra: Mensuræ adæquatæ differunt secundum mensurata, si sint in primis mensuratis: alio enim mensurantur grana tritici, & alio humida liquida: vt modio triticum, cado oleum, pannus vlna, & sic de aliis: ergo videtur, quod cum hæc sit vera, quòd mensuræ propriæ secundum mensurata differant, quod conclusio sequatur.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd secundum opinionem quorumdam Magistrorum nunc temporis dupliciter consideratur, scilicet secundum quòd est subiectum prioris & posterioris, & secundum hoc prius & posterius accidunt ipsi nunc, & est separabile ab illis, & tunc est substantia stans in se: & secundum hoc dicunt, quòd nunc temporis potest esse idem cum nunc æternitatis & æui: quia secundum hoc non est nisi vnum nunc æternitatis, quod numeratur in tempore toto per prius & posterius quæ accidunt ei, & stat in æternitate & æuo: & secundum hoc intelligunt illud verbũ Boëtij in lib. de consolatione Philosophiæ. Qui tempus ab æuo ire iubes. Eo sensu dicũt, quod à nunc æui vel æterni per numerum prioris & posterioris fluat tempus, qui tamen numerus accidit ipsi nunc, & separabilis sit ab ipso. Aliter autem consideratur ipsum nunc, prout ipsum adiacet mobili, prout est in motu, vel refertur ad motum: cum enim mobile idem sit in toto motu, idem erit nunc in toto tempore: cum autem mobile, siue id quod fertur, continuo remoueatur de post in ante, vel de primo in vltimum in spatio, ipsi nunc essentialiter coniungetur prius & posterius in ipso tempore: & sic prius & posterius essentiales erunt differentiæ ipsius nunc: & sic consideratum differt à nunc æternitatis & æui. Sed videtur aliter dicendum, quòd nec vt subiectum, nec vt substantia est idem nunc æternitatis & æui & temporis. Quia nunc æternitatis increatum est: nunc autem æui stans: sed temporis non est stans, sed fluens, vt dictum est: consideratur enim in toto tempore per prius & posterius continuo: sicut etiam id quod fertur, renouatur & iteratur renouatione situs in toto motu. Solutio.

AD OBIECTVM dicendum, quòd cum dicitur, Deus est nunc, & Angelus, & id quod fertur: nunc dicit ibi nunc æternitatis tantum: sed ipsum est mensura excellens Angeli, & illius quod fertur: & sicut exemplar mensurat exemplatum, ita mensurat esse Angeli, & eius quod mouetur: & tunc non sequitur, quod sit idem nunc æui & temporis.

AD ALIVD dicendum, quòd nunc æternitatis & æui & temporis non tantum differunt differentiis specificantibus ipsa, imo differunt seipsis: quia nunc temporis est

ſubſtantia temporis deſtructibilis, & ſimiliter eſt nunc æui, licet non deſtruatur: ſed nunc æternitatis non eſt deſtructibile: & ideo per intellectum remotis differentiis, adhuc differunt ſubſtantialiter.

Ad quæſt. 1. Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum differant nunc æternitatis & æternitas? Dicendum, quòd in nullo niſi ſecundum rationem.

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd ſtatus ipſius nunc, eſt nunc ſtans aliquo modo ſignificatum: quia in diuinis non eſt compoſitio aliqua. Nec eſt ſimile de tempore: quia hoc ex parte mobilis cauſatur realiter in differentiis ſuis: ſicut enim verum eſt, quòd mobile vnum eſt in toto motu, & ideo nunc eſt vnum: ita verum eſt realiter, quòd mobile reiteratur in ſitu, & renouatur ab ante in poſt, vel è conuerſo: & ideo realiter differunt prius & poſterius ab ipſo nunc. Sed ſtatus æterni non differt ab ipſo æterno, niſi ſecundum rationem ſignificandi: & ideo æternitas & nunc ſuum non differunt niſi ratione.

Ad id quod obiicitur, quòd factum non eſt faciens, dicendum quòd non eſt facta æternitas ab ipſo nunc, niſi ſecundum rationem intelligendi tantum: ſecundum enim quòd æternitas vt extra adiacens intelligitur, ſic nunc refertur ad ſubſtantiam æterni, & æternitas ad potentiam indeficientiæ ipſius, & hæc potentia cum Deo in Deo idem eſt, & etiam ipſa duratio: vnde hæc omnia Deus ſunt: & non ſignificatur vnum facere aliud, niſi in modo intelligendi qui accipitur in nomine. Si autem iſta quæſtio fiat de æuo, fortior erit, vtrum ſcilicet nunc æui ſit æuum: & ſecundum quod poſſum hic intelligere, in æuiternis non eſt idem ſubſtantia durans, & ipſa ſua duratio: ſed vnum eſt cũ alio & in alio. In æuiternis enim, vt ſupra diximus, nihil aliud eſt ipſa duratio, quam ipſa ſuæ impermutabilis permanẽtiæ neceſſitas, & illa eſt tota intus in durante, differẽs tamen ab ipſo. Ita videtur, quod nunc æui differentiam habeat ab æuo: & quod æuum tamen totum in ipſo ſit: & ideo eſt indiuiſibile, ſicut & ipſum nunc eius. Et ſi quæratur, Qualiter vnum indiuiſibile poſſit intelligi in alio? Dicendum, quòd eodem modo acceptis duobus indiuiſibilibus, hoc non eſt intelligibile: ſed ſi vnum accipiatur vt ſubſtantia, vel ſubiectum: aliud autem ſicut forma, vel differentia ſpecificans ipſum: tunc erit bene intelligibile: ſicut etiam in æuiternis accipitur neceſſitas continuationis eſſe impermutabilis in ipſo ſtante & durante.

Ad quæſt. 2. Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum nunc temporis ſit æuum? Dicendum, quòd nullo modo: nunc enim temporis non adiacet exiſtentiæ rei mobilis ſecundum quod exiſtentia inuariabilis eſt, ſed potius ſecundum quod eſt eadem reiterata in toto motu: & ſic exiſtentiam ipſius non menſurat æuum, ſed potius ſecundum quod ipſa eſt immobilis & immota ad formam: & ſic dicuntur illa corpora immortalia & inuariabilia.

Ad hoc autem quod obiicitur, quod vnius vna eſt menſura, debet reſponderi, quòd hoc verum eſt ſecundum quod vnum: ſecundum autem quod ipſum eſt in diuerſis generibus potentiæ comparatæ ad actum, tunc nihil prohibet ipſum menſurari diuerſis menſuris: ſicut potentia corporis cæleſtis ad actum qui eſt motus localis menſurabitur menſura temporis, & exiſtentia ſua taliter accepta menſurabitur nunc temporis: potentiam autem ſuam ad formam, quæ ſemper actui coniuncta eſt, & immutabiliter continuatur in ipſo, menſurabit æuum: & exiſtentiam ipſius durantis menſurabit nunc æui.

ARTICVLVS XIV.

Vtrum iſta verba, eſt, fuit, & erit, conueniant Deo diuiſim, vel coniunctim, & quæ differentia temporis maxime conueniat Deo æterno?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Dicatur ergo, quia ſemper fuit, eſt, & erit, &c.] Quæritur enim, Vtrum iſta verba diuiſim Deo conueniant vel coniunctim? Videtur autem, quòd coniunctim tantum: quia ſi diuiſim, tunc ſignificatur defectus rei temporalis ineſſe Deo: ergo videtur, quòd coniunctim, vt vnum ſuppleat defectum alterius. Item quæritur, Quæ differentia temporis maxime conueniat Deo? Videtur autem, quòd præſens: quia id ſolum eſt de tempore accipere. Cum igitur æternitas ſit tota præſẽs, videtur quòd præſens maxime conueniat ei. Sed videtur, quòd præteritum: quia hoc ſolum eſt neceſſariũ & immobile. Cum igitur æternitas ſit neceſſariorum & immobilium, videtur, quòd maxime conueniat ei præteritum. E contra videtur ei præcipue conuenire præteritum imperfectum: quia hoc tempus ſignificat præteritum includens ipſum præſens, & non terminatum ad ipſum. Cum igitur æternitas in ſe habeat perfectionem & neceſſitatem, & in hoc aſſimiletur præterito: & includat præſ ns, & in hoc cum præſenti conueniat: videtur, quòd præteritum imperfectum ponat conuenientiam reſpectu vtriuſque.

Solvtio. Dicendum, quòd illa verba diuiſim poſſunt conuenire Deo ſecundum intentionem prius expoſitam, ſcilicet quod notent diſtinctionem in menſura exemplata inferiori, & non in æternitate: & ſic non notant defectus temporales in ipſo æterno. *Solutio.*

Ad alivd dicendum, quòd inter ipſa minus conuenit futurum, eo quòd hoc totum in priuatione & potentia eſt: maxime autem conuenit præſens: & quoad aliquid præcipue conuenit præteritum: nullo autem modo vel minime conuenit præteritum imperfectum propter imperfectionem actus quem ſignificat: præſens autem maxime ei conuenit ratione eius quòd ipſum ſolum eſt inter differentias temporis, ſed non ratione eius quòd ipſum ſtatim non erit. Et ideo quod perfectionis eſt, Deo eſt attribuendum. Præteritum autem perfectum conuenit ratione

ne immobilitatis & necessitatis: quia solum illud necessarium est, quod præteritum est: sed ratione desitionis non est Deo attribuendum. Futurum autem minime conuenit inter tempora: tamen proprie attribuitur ei, sicut dicit Augustinus, quòd erit qui nunquam deerit. Præteritum autem imperfectum cum dicat actus imperfectionem, minime conuenit: tamen attendendo rationem quam tangit obiectio, scilicet necessitatem præteriti cum inclusione eius quod est in tempore, id est, præsentis, legimus in Scripturis præteritum imperfectum quandoque Deo attribui secundum æternitatem, vt Ioan. 1. In principio erat Verbum, &c.

ARTICVLVS XV.

An esse soli Deo sit proprium, & aliis accidat: & quid est subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietas?

DEinde quæritur de hoc quod dicit Hilarius [esse non est accidens Deo, sed subsistens, &c.] Videtur enim, quòd nulli accidat esse: ergo videtur, quòd hoc non sit proprium Deo.

Præterea, Quid est subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietas?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum quòd accidens dicitur quod contingit inesse, & non inesse, & causa contingentiæ istius est ex parte subiecti quod causat accidens. Ad similitudinem ipsius & non proprie dicitur hic accidens quod contingit alicui propter hoc quòd est in potentia non causæ intrinsecæ, sed extrinsecæ quæ est efficiens: omne enim esse creatum fuit in potentia, & potuit non esse quantum ad potentiam causæ efficientis: & ideo dicitur accidens.

AD ALIVD dicendum, quòd veritas dicitur hic ens purum & impermixtum: & hoc solum conuenit Deo: omne enim esse creatum permixtum est habitudinibus ad minus ad causas exteriores, & ad sequentia: sicut hoc ipsum ens, licet in se simplex sit: tamen ponit habitudinem ad creantem, & habitudinem ad ea cum quibus est componibile: & istæ habitudines non nihil sunt in ente: & ideo permixtum est, & non veritas pura. Habet enim omne creatum permixtam potentiam, & priuationem, vt supra diximus: & ideo non purum: & ideo proprie conuenit Deo, quòd sit veritas subsistens quantum ad esse suum primum in se consideratum. Est autem manens causa non in se, sed ad causata comparata: causæ enim naturales, siue sint proximæ, siue remotæ, non causant manentes, sed potius motæ, & mouentes, & mutatæ in seipsis: & ideo non possunt dici manentes causæ: sed Deus in se non motus, & vno modo se habens, causat omnia: & ideo sibi proprie conuenit esse causam manentẽ. Secunda autem comparatio Dei ad res est, secundum quod suis proprietatibus distinguitur ab omnibus rebus per naturam: in quibus tamen est essentialiter, præsentialiter, & potentialiter: & hæc est proprietas generis sui, id est, naturæ suæ connaturalis, vt semper distinctum habeat esse proprium, eo quod non est ab alio mutuatum.

Hic de incommutabilitate?

DEi etiam solius essentia incommutabilis dicitur proprie: quia nec mutatur, nec mutari potest. Vnde Augustinus in 5. lib. de Trinit. Aliæ, inquit, essentiæ vel substantiæ capiunt accidentia, quibus in eis fiat vel magna, vel quantacunque mutatio. Deo autem aliquid huiusmodi accidere non potest: & ideo sola substantia vel essentia, quæ est Deus, incommutabilis est: cui profecto maxime ac verissime competit esse. Quod enim mutatur, non seruat ipsum verum esse: & quod mutari potest, etiamsi non mutetur, potest quod fuerat non esse. Ideoque illud solum quod non tantum non mutatur, verum etiam mutari omnino non potest, verissime dicitur esse, id est, substantia Patris & Filij & Spiritus sancti. Ideoque Apostolus loquens de Deo ait, Qui solus habet immortalitatem. Vt enim ait August. in lib. 1. de Trin. Cum anima quodammodo immortalis esse dicatur & sit, non diceret Apostolus, Solus Deus habet immortalitatem: nisi quia vera immortalitas incommutabilitas est, quam nulla potest habere creatura: quoniam solius Creatoris est. Vnde Iacobus ait, Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Et Dauid, Mutabis ea & mutabuntur: tu autem idem ipse es. Ideo Augustinus super Gen. dicit, quòd Deus nec per loca, nec per tempora mouetur: creatura vero per loca, & tempora.

C Cap. 2. 1. Tim. 6. Cap. 1. Iaco. 1. Psal. 101.

ra. Et per tempora moueri est per affectiones commutari. Deus autem
Malac. 3. nec loco, nec affectione mutari potest, qui per Prophetam ait. Ego Deus & non mutor: qui est immutabilis solus. Vnde recte solus dicitur habere immortalitatem. In omni enim mutabili natura (vt ait August. contra Maximinum) nonnulla mors est ipsa mutatio: quia facit aliquid in ea non esse quod erat. Vnde & ipsa anima humana, quæ ideo dicitur immortalis, quia secundum modum suum nunquam desinit viuere, habet tamen quandam mortem suam: quia si iuste viuebat & peccat, moritur iustitiæ: si peccatrix erat & iustificatur, moritur peccato: vt alias eius mutationes taceam, de quibus modo longum est disputare. Et creaturarum natura cælestium mori potuit, quia peccare potuit. Nam & Angeli peccauerunt, & dæmones facti sunt, quorum est diabolus princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicunque rationali creaturæ præstatur vt peccare non possit, non est hoc naturæ pro-
Tim. 6. priæ, sed Dei gratiæ. Et ideo solus Deus, vt ait Apostolus, habet immortalitatem: qui non cuiusquam gratia, sed natura sua nec potuit, nec potest aliqua conuersione mutari: nec potuit, nec poterit aliqua muta-
Cap. 1. tione peccare. Proinde, vt ait Augustinus in 1. lib. de Trin. Substantiam Dei sine vlla sui commutatione mutabilia facientem, & sine vllo suo temporali motu temporalia creantem, intueri & nosse, licet sit difficile, oportet. Vere ergo ac proprie incommutabilis est sola diuinitatis essentia: quæ sine sui mutatione cunctas condidit naturas.

DIVISIO TEXTVS.

DEI etiam solius essentia proprie incommutabilis dicitur, &c.] Hic ostendit Magister Dei naturam solam esse incommutabilem: & hoc duobus, scilicet quòd non mutatur: & quia mutari non potest: omnis autem natura creata de natura sua mutatur, vel mutari potest. Et ex hoc in hoc capitulo concludit vlterius, quòd sola natura diuina est immortalis, eo quòd variatio creaturæ est mors. Et tandem in fine capituli infertur, quòd prædicamenta quando in diuina prædicatione referuntur, quòd proprias essentias non prædicant, sed substantiam. Et hoc est quod dicit in hoc capitulo.

ARTICVLVS XVI.

Quid sit incommutabilitas, & vtrum aliqua mutatio cadat in Deum?

DVbium potest hic esse, Quid sit incommutabilitas, de qua hic loquitur? Et secundo, vtrum aliqua mutatio cadat in Deum, vel non?

Ad primum proceditur sic: Ex litera trahitur, quòd incommutabilitas est seruans ipsum esse, quod est ex eo quòd aliud à se non recipit. Sed videtur, quòd hoc non tollat omnem modum mutationis: quia habens habitum, & egrediens de otio in actum, seruat ipsum esse quod est, nec alienum à se recipit: & tamen aliquo modo mutationis mutatur: ergo videtur, quòd hoc non sufficiat ad probationem veræ incommutabilitatis.

2 Præterea, Nos videmus in creaturis multos modos mutationis per se, & per accidens: per se, aut ad formam substantialem, aut ab ipsa, aut ad formam accidentalem, aut ad perfectionem quantitatis, aut ab ipsa: sicut est generatio, corruptio, alteratio, augmentatio, diminutio: & est mutatio ad situm vel locum: quæ nihil mutat in mobili, sed ipsum quod mouetur transfertur ad alium locum: ergo videtur, quòd illa vltima mutatio possit inesse Deo: quia nullam variationem ponit in substantia eius quod mouetur. Et si tu dicas, quòd hæc non potest ei conuenire, eo quod vbique est: & quod vbique est, ad nullum locum potest transferri: tunc videtur, quod huic motui non repugnet naturæ incommutabilitas: sed potius huic attribuitur quod est immensitas: quia ibi loco non includitur: & hoc est contra literam quæ vult, quòd ex natura non possit sibi accidere motus.

3 Præterea, De Spiritu sancto dicitur, quòd est mobilis: & de sapientia, quod omnibus mobilibus mobilior est, Sap. 7. ergo videtur, quòd non repugnet naturæ suæ mutabilitas omnis.

4 Præterea, Nos videmus artificem mutari per applicationem specierum ad materiam, & carpentarium qui operando, formas conceptas mente educit in ligna, primo

modo vnam, postea aliam: & videtur, quod huiusmodi commutabilitas conueniat Deo: quia dicit August. in lib. 83. quæstionum, quòd alia ratione creat hominem, & alia asinum.

5 Item, Philosophus dicit, quòd causa prima mouet causatum primum, id est, Deus cælum: & mouet ipsum à dextro in sinistrum, eo quod ibi est virtus eius, & motus secundum virtutem mouentem ibi incipit, & regirat per accidens: sed moto mobili, mouetur & id quod in ipso est: ergo videtur, quod virtus eius moueatur: sed ipse est virtus sua: ergo & ipse mouetur per accidens: & ita videtur, quòd non omni motui repugnat natura sua.

6 Præterea, Quod esset inconueniens, si poneretur mutari per accidens? Hic enim motus est in omnibus, & etiam in ipso, vt videtur: quia de non creante factus est creãs, & de non mouente creaturam factus est mouens, & de non gubernante gubernans. Et si dicas, quòd hoc facit sicut desideratum mouet desiderium, & desiderium desiderantem, sicut videtur Philosophus dicere: hoc nihil est: quia nos non ponimus ipsum tantum esse desideratum, & sic vno modo se habere: sed etiam dicimus ipsum creare omne id quod desiderat eum, & portare & continere ipsum: ergo videtur aliter se habere, quam ab æterno habuit: ergo non est incommutabilis omnino.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Dei solius natura & per se & per accidens incommutabilis est: non tantum secundum fidem, sed etiam secundum omnes Philosophos qui aliquid de ipso intellexerunt.

DICENDVM ergo ad primum, quòd causa immutabilitatis est quòd seruat ipsum esse quod est per se, & quod inest ei: sed hoc in Deo non est accidens quod seruat inesse, sed est substantia ipsius. Habens autem habitum & exiens ad operis exercitium, non seruat totum esse: actus enim aliquid est in agente: & ideo aliter se habet hoc, cum actus eius non sit ipse: propter quod etiam dicit Philosophus, quòd hoc est alterum genus alterationis: quia licet non recipiat alium habitum quam habuit, tamen alio modo se habet in actu. Et hoc Deo non conuenit: quia si sumatur actus Dei, vt intelligere, & velle, ipse est sua operatio eodem modo se habens: si vero sumantur operationes eius, sicut creare, & infundere gratiam, & incarnari, ipse non mutatur illis, sed aliquid mutatur ad ipsum, aliter se habendo ad eum quam prius habuit: eo quòd creatio se tenet secundum rem ex parte creaturæ, & non ponit aliquid in Deo nisi voluntatem & ideam determinatam ad hoc, vt hæc creatura modo fiat: & hæc determinatio voluntatis, & ideæ ad præfinitum tempus huius operis ab æterno se in Deo vno modo habuerunt.

AD ALIVD dicendum, quòd mutatio localis Deo accidere non potest. Licet enim illa nihil mutet in subiecto mobili: tamen ex mtatione aliqua quæ accidit circa ipsum, est ad aliquid obtinendum quod non fuit habitum ante motum. Hoc patet: quia omnis loci mutatio, vel est ab anima, vel à natura. Si est à natura, tunc mouetur in suum locum, in quo est conseruatio suæ formæ & suæ speciei, & extra corruptio: salutem ergo inuenit in loco quam extra non habuit. Si autem mouetur extra suum locum: hoc erit per violentiam: & vis violentiæ aliquid est in ipso quod non fuit: & propterea violentus motus dispositio est ad corruptionem. Si autem est ab anima: non fit motus processiuus nisi prius fuerit à principio alicuius delectabilis habendi per motum, & illud obtinetur per ipsum. Et si quæritur de motu cæli, patet quoniã ille multa inducit quæ non sunt habita: siue enim dicamus, quòd ille motus est ex desiderio assimilationis suæ in aliquo ad primam causam: siue propter generationem & corruptionem inferiorum: semper est consecutio illius intenti per motum, quando fuit habitum, vel non fuit hoc modo habitum: & nullo modo potest conuenire Deo: propterea quia est incommutabilis nullo indigens quod extra se quæratur: & propterea quia est vbique: & propterea quia est spiritualis: & spiritualis natura omnino simplex per se localiter moueri non potest. De motu autem Angelorum alibi habet quæri: quia Angelus nec omnino simplex est, nec omnino spiritualis, vt dicit Gregor.

AD ALIVD dicendum, quòd Spiritus sanctus & sapientia dicuntur mobiles, non in se, sed ratione effectuum & donorum.

AD ALIVD dicendum, quòd aliud est de artifice, & aliud de Deo: artifex enim licet forte vno modo se habeat in habitu ad totam domum: tamen voluntate & apprehensione accedente ad opus non vno modo se habet ad partes operis: quia modo apprehendit, & vult fundamenta, & partes eius: & postea in ea apprehẽsione ea quæ exigũtur ad parietem & tectum. Sed non est ita in Deo: quia vno modo se habet ab æterno in apprehensione totius mundi & partium, & vno modo in volũtate vniuscuiusque ad præfinitum spatium in quo quodlibet educeretur. Et quod dicit August. Alia ratione, &c. intelligitur per comparationem ideæ ad exemplar, & non per comparationem ideæ ad se.

AD ALIVD dicendum, quòd Philosophus si intendat Deum per causam primam, tunc non intendit nisi vnum modum motus eius quo mouet sicut desideratum mouet dederium: quia cum Deus non sit motor intraneus & coniunctus secundum proportionem motoris & mobilis cum aliquo mobili, oportet alium motorem ponere qui sit coniunctus cælo quicumque sit ille: & ideo non oportet, quod ipse moueatur, sed quod motor cæli diuersimode moueatur percipiendo bonitates effluxas à Deo, quæ perceptæ vlterius magis percipiuntur in mobili secundum Oriens & Occidens. Si autem non intendit Deum, sed primam causam vocat primum motorem in causis naturæ quæ mouent secundum proportionem mobilis, id est, quod tantum possent mouere quantum ipsum mobile est

mobile secundum naturam: tunc nulla est obiectio. Sed quicquid de hoc sit, dicendum non est, quòd Deus sit motor intraneus cælo in quo includitur, nisi hoc modo quo ponimus Deum intra omnia non inclusum: & ideo virtus signi orientis non est substantialis virtus quæ Deus est, sed est virtus ab eo creata.

Ad aliud dicendum, quòd inconueniens sequeretur, quod ipse non esset mouens primum, & quod ipse non esset simplex. Quod enim non esset mouens primum, patet: quia mouens primum est quod nullo modo motus mouetur, nec per se, nec per accidens: per se non mouetur, vt patet ex præhabitis: per accidens autem non potest moueri, quia per accidens non est, nec præexistit aliquid per se mouens & motum, eo quod per accidens reducitur ad per se, sicut ad causam & subiectum: vnde si ipse esset motus per accidens, non esset primum mouens, sed aliquid ante eum. Et per hoc patet solutio de primo articulo & secundo.

ARTICVLVS XVII.

An Deus moueat se?

Cap. 21. Tertio quæritur, Si ipse mouet se? Videtur, quòd non: quia probat August. in 8. super Gen. quòd omnis motus est ab immobili: vnde si digitus mouetur, stat manus: & si manus, stat brachium: & ita de aliis. Et oportet etiam quod illud immobile fortius sit moto, vt dicit quidam Philosophus: quia aliter id quod mouetur, motu extruderet mouens, ita quod per ipsum mouens moueretur, vel recederet à statu vel loco suo. Cum igitur Deus omnia moueat, ipse non erit aliquo modo motus: ergo nec mouetur à se ipso.

2 Item, Boët. Stabilisque manens dat cuncta moueri.

Sed contra. Cap. 20. Sed contra: Dicit August. super Gen. 8. quod spiritus creator mouet se, nec per tempus, nec per locum: spiritum autem creatum per tempus, sed non per locum: sed corpus creatum, & per tempus, & per locum: ergo videtur, quòd ipse moueatur à se.

2 Item, In principio hierar. Dionysij. Sed & omnis patre moto manifestationis luminum processio in nos optime ac large proueniens nos replet.

Solutio. Solutio. Dicendum, quòd etsi concedatur aliquo modo improprie, quòd Deus mouet se, non puto esse concedendum, quòd mouetur à se, vel quòd mouetur simpliciter: non enim mouere dicitur se proprie, eo quòd non mouet se in se, sed in donis & effectibus: & dicitur mouere se, quando creaturam mouet ad hoc quòd ipse in donis aliquibus inhabitet eam: qui motus non ponit alteritatem in ipso, sed potius in his quæ aliter nunc quam prius se habent ad ipsum: ipse enim, vt dicit Dionys. vno & eodem modo se habet ad omne quod est, sed non omnia se habent ad ipsum vno modo. Cum ergo non moueat se, nisi in mouendo creaturam ad se, non potest inferri quòd mouetur.

Sed obiicitur, quòd secundum hanc solutionem Augustinus nihil videtur dicere, cum dicit, quòd mouet Deus se, nec per tempus, nec per locum: ille enim motus quo creaturam mouet, est in tempore & loco frequenter. Ad quod dicendum, quòd August. bene dicit: intendit enim, quòd motus Dei quo se sic mouet vt sit in creatura, inquantum ab ipso est, extra tempus est: licet creatura sit in tempore, & in loco: Deum enim esse in creatura non facit temporalem Deum, vel localem: & hoc est quod intendit Augustinus.

Ad aliud dicendum, quòd luminum processio dicitur fieri patre moto: non quòd in se sit motus, sed in luminibus & donis, sicut iam dictum est.

ARTICVLVS XVIII.

An diuina substantia, & vniuersaliter omnis forma nullius accidentis subiectum esse possit?

Deinde quæritur de hoc quod dicit in litera [Aliæ essentiæ vel substantiæ capiunt accidentia, &c.] Hoc enim non videtur verum vniuersaliter: dicit enim Boëtius, quòd forma subiectum esse non potest: ergo non capit accidentia. Si forte dicatur, quòd hoc intelligitur de eo quod absolute est forma, & hoc est solus Deus. Contra: Ipse exemplificat ibi de humanitate: ergo videtur, quòd hoc conueniat omni formæ.

2 Præterea, Ipse dicit ibidem, quòd omne quod subiicitur: gratia materiæ subiicitur: cum ergo forma quæcunque simplex non subiiciatur, patet quòd forma inuariabilis est.

3 Præterea, Hoc videtur dicere Auctor 6. principiorum, quòd forma est compositioni contingens, simplici & inuariabili essentia consistens: ergo videtur, quòd hoc non soli diuinæ essentiæ conueniat.

4 Præterea, Primæ materiæ videtur conuenire: dicit enim August. in 11. confessi. Verum est informitatem primam quæ prope nihil est, vices temporum non habere: quia vbi forma nulla est, vices temporum esse non possunt: ergo materia prima non recipit aliquam formam: videtur ergo quòd non fuit mutata per accidentia: & ita videtur incommutabilis in suo statu fuisse, sicut diuina essentia.

5 Item, Accidentis non est accidens, quia aliter oporteret ire in infinitum: ergo nec accidenti conuenit accidentia recipere: & sic conuenit accidenti, quòd sit incommutabile, sicut substantia diuina.

Solutio. Dicendum, quòd nulli conuenit nihil omnino recipere nisi soli substantiæ diuinæ. *Solutio.*

Ad primum ergo quod obiicitur de forma, dicendum quòd duplex est subiectum, scilicet quod est subiectum quod est accidenti

accidenti naturæ & indiuidui, sicut est albedo & nigredo: & huic non est aliquid subiectum nisi compositum ex materia & forma, & quod est & quo est, & tale subiectum non potest esse forma: & est subiectum quod subiicitur proprietati suæ & potentiæ vel alij passioni suæ propriæ, & sic subiectum bene est forma: illa autem passio vel proprietas non est per essentiam idem cuius est proprietas. Et quoad primum modum dicitur forma inuariabilis, & non quoad secundum modum. Sed si hoc dictum Auctoris sex principiorum accipiatur generaliter de omni forma, potest dici melius, quòd licet forma in se simplex sit: non tamen ita simplex est quin possit esse pars compositi, & ideo alij est componibilis, & sic mutabilis & variabilis: licet nõ varietur sicut id quod subiicitur mutationi. Quia dicitur mobile (vt dicit Philosophus) multipliciter, scilicet vt subiectum motus, & vt id quod abiicitur motu, & sicut id etiam quod acquiritur per motum. Et nullo illorum motuum mobilis est Deus, vel essentia diuina.

Ad hoc autem quod obiicitur de materia, dicendum quòd si materia prima vocetur substantia materiæ, secundum id quod est per intellectum separata à priuatione & potentia subiicibilis formæ: tunc verum est quod dicit August. quòd ipsa est extra tempus, & tunc etiam non est receptibilis formæ, eo quod ordo ipsius ad formam sublatus est ab ea per intellectum: sed tamen adhuc habet habitudinem ad Creatorem secundum quod ipsa exiuit in esse de nihilo: & ille exitus quædam variatio est, quæ non conuenit Deo. Præterea, Materia licet non sit pars: tamen potest esse pars: & ita est susceptibilis alterius, id est, substantia sua componibilis est cum potentia ad formam, & etiam cum forma: & sic est variabilis in potentia. Si enim ordo ad potentiam abstrahatur à materia, ipsa non erit materia: quia secundum id quod est, subiicitur potentiæ & priuationi: ergo per intellectum separantem antequam subiiciatur, potentiæ est subiicibilis. Si forte dicas, quòd non est subiicibilis priuationi & potentiæ secundum id quod est, tunc ibitur in infinitum: quia subiicibilitas quæ est inter potentiam & materiam, est etiam potentia quædam, & huic iterum non erit subiicibilis seipsa per eandem rationem: hoc autem impossibile est: ergo seipsa subiicibilis est priuationi, & ita seipsa variabilis est. Et hoc non conuenit Deo. Vnde non tenet obiectio de materia.

Ad id quod obiicitur de accidente, potest dici quòd ipsum mutabile est, sicut quod abiicitur & adiicitur mutatione: Deus autem nullo modo.

ARTICVLVS XIX.

Vtrum solus Deus habeat immortalitatem, quid est immortalitas, & qua dicuntur viuere & mori?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Qui solus habet immortalitatem, &c.] Quid vocetur hic immortalitas? Est enim immortalitas naturalis potentia ad non mori, vel ad resistendum his quæ inducunt mortem: & hæc tantum in viuentibus videtur esse: variabilia autem non omnia viuunt: ergo videtur, quòd non moriantur.

Ad hoc dicendum, quòd viuere & mori sumuntur hic à vita communiter accepta qua dicimus aquam viuam, & lapidem viuum, & huiusmodi: & hoc nihil aliud est quam actus completus potentiæ qui est secundum rei naturam: quando enim illum actum facere potest, dicitur viuere, vt aqua viua quando est in impetu refrigerandi, vinum viuum quando perfecte penetrat in gustu, petra viua in soliditate duritiei: & effectus secundum speciẽ consequentis, sicut saphirus viuus quando expellit venenum. Et cũ huiusmodi vita sit à proprietatibus rerũ, quãdo mutantur in illis, mutantur in huiusmodi actibus: & ideo mori dicuntur. *Solutio.*

ARTICVLVS XX.

Quid vocetur obumbrata vicissitudo, & vtrum conueniat omni creaturæ?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Nec est vicissitudinis obumbratio, &c.] Quid dicatur hic obumbrata vicissitudo? Et dicendum, quòd vicissitudo est numerus vicis, & competit omni creaturæ etiam spirituali in renouatione vicissitudinis affectuum & apprehensionum. Et dicitur obumbrata: quia ex priuatione est, eo quòd creatura est post nihil, & ex hoc quòd non est simplex creatura: illa enim duo trahunt ad vmbram, quòd id quod est in spirituali natura, non est sicut in luce prima creatrice.

ARTICVLVS XXI.

Vtrum per tempora moueri, sit per affectiones, vel per intellectus speculatiui apprehensiones mutari?

Vlterius quæritur de hoc quod dicit [Et per tempora moueri est per affectiones commutari, &c.] Quare non dicit per intellectus speculatiui apprehensiones commutari?

Item quæritur, Vtrum per tempora varientur quando afficiuntur in Deo secundum plures rationes, scilicet sicut in substantia summa, sicut in bonitate, sicut in Creatore, sicut in sapientia, & huiusmodi? Videtur, quòd sic: quia talia non simul videntur cadere in affectum: ergo sunt in vno post aliquid: ergo vicissitudo est ibi.

Sed contra: August. in 11. confes. dicit, quòd felicissimæ contemplationis participatione æternitatem participant Angeli: ergo non vicissitudinantur in illa. Item supra distinctione 1. habuimus ab August. in lib. de Trin. quòd inquantum de fruibili hic prægustamus, in tantum non in tempore sumus *Sed contra.*

mus: ergo multo minus Angeli quoad hoc sunt in tempore.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd per affectiones dixit quoad opus affectiuum quod faciunt circa nos: quia licet Angeli secundum substantiam sint extra tempus, tamen secundum operationes suas circa nos sunt in tempore: & ideo posuit affectiones, quia sonat in intellectum practicum, qui proprie exercetur circa nos in operibus, & non in speculationem, quia illa principaliter est in Verbo extra tempus, vt dicit Aug.

AD ALIVD dicendum, quòd in contemplatione Dei in diuersis rationibus non est vicissitudo, eo quòd non accipiunt ipsas vt diuersas, quia sic non esset materia gaudij, sed accipiunt omnes vt in vno & in vnum quod est Deus: si sapientia enim diuersa sit à bonitate non lætificat multum, & è conuerso: sed quando accipiuntur vt vnum quod est essentia summa in qua incipit contemplatio, tunc non est vicissitudo, sed potius status & immobilitas in vno, in quo inueniuntur quæ quæruntur ad sciendum & ad volendum.

Hic de simplicitate.

D EAdemque sola proprie ac vere simplex est, vbi nec partium, nec accidentium, nec quarumlibet formarum vlla est diuersitas siue variatio vel multitudo. Vt autem scias quomodo simplex sit illa substantia, te docet Augustinus in 6. lib. de Trinit. Cap. 6. Animaduerte primo, quare omnis creatura sit multiplex, & nullo modo vere simplex: & primum de corporali, postea de spirituali creatura. Corporalis vtique creatura ex partibus constat, ita vt sit ibi aliqua pars minor, alia maior, & maius sit totum quam quælibet pars: & in vnoquoque corpore aliud est magnitudo, aliud color, aliud est figura. Potest enim & minuta magnitudine manere idem color, & eadem figura: & colore mutato manere eadem figura, & eadem magnitudo: ac per hoc multiplex esse conuincitur natura corporis, simplex autem nullo modo.

DIVISIO TEXTVS.

EADEMQVE sola proprie ac vere simplex est, &c.] Hìc incipit tertia pars istius distinctionis, in qua agitur de simplicitate diuinæ naturæ: & diuiditur in duas partes. In prima ostendit simplicitatem esse propriam diuinæ naturæ in comparatione ad corporalem naturam & ad spiritualem. In secunda concludit ex hoc quòd non cadit in prædicamento substantiæ *ibi* [Vnde nec proprie dicitur substantia] Prima subdiuiditur in quinque, quarum prima est, quòd sit simplex, ita quòd est quicquid habet. Secunda ab hac simplicitate excludit naturam corporalem *ibi* [Animaduerte primo, quare omnis, &c.] Et tertia ab hac excludit naturam spiritualem *ibi* [Creatura quoque spiritualis, &c.] In quarta soluit obiectionem quæ posset fieri ex hoc quòd Deus dicitur multipliciter *ibi* [Hic diligenter notandum, &c.] In quinta remouet prædicamentum accidentale ab ipsa *ibi* [Quod autem in natura, &c.

ARTICVLVS XXII.

Vtrum diuina natura sit simplex, vel composita ex quo est & quod est?

HIc autem primo quæritur de simplicitate diuinæ naturæ, & quæruntur duo. Primum est, an sit simplex? Secundum est de modis compositionum, quos Magister hic ponit. Tertium, quare non ponit plures?

AD PRIMVM obiicitur sic: Omne quod est ab alio habet quòd sit, & alio habet quòd hoc sit: Deus est: aut ergo est ipsum esse secundum quod esse, aut est hoc aliquid. Si primo modo, tunc ipse est intentio entis quæ conuenit omnibus, quòd friuolum est: quia tūc esset ens quod est in omni particulari, & generali, & speciali differentia entis, quod friuolū est. Ergo ipse est hoc aliquid: ab alio ergo habet esse, & ab alio quod hoc sit: ergo est compositus. Et videtur, quòd hæc ratio cogat secundum nostrum intellectum, omne quod hoc aliquid est esse compositum.

2 Præterea, Deus est ens, & est primum ens, & Deus est: aut ergo eodem est omnia hæc, aut diuerso. Si eodem: ergo eo est ens quo est primum, & è conuerso: ergo cui conuenit ens, conuenit etiam primum esse, quod falsum est: ergo non eodem habet esse: ergo ab alio: & ita erit compositus.

SED CONTRA: Detur quod alio est ens, Sed contra.

ens, & alio hoc ens: ergo est compositus: sed ante omne compositum sunt sua componentia per naturam: ergo Deus non est primum.

2 Item, Cum omne compositum principia sui esse habeat sua componentia, sequitur, quòd Deus non sit vniuersitatis principium.

3 Item, Cum omne compositum non per se sit necesse, sed per sua componentia: sequitur, quòd Deus non sit ens necesse, & quod non sit ipsum necesse esse per se.

4 Item, Cum omne compositum secundum sua componentia sit in potentia: sequitur ex hoc, quòd Deus sit ens in potentia aliquo modo. Quæ omnia quia absurdissima sunt, oportet dicere, quòd Deus sit ens simplex in fine simplicitatis.

Solutio. SOLVTIO, Concedendum est Deum esse simplicem.

AD HOC autem quod obiicitur, quòd omne quod est ab alio habeat esse, & ab alio quòd hoc est, dicendum, quòd illa propositio est Boëtij & Auicennæ in 5. primæ Philosophiæ: & intelligitur sicut ipsimet se glossant de entibus post primum, quæ sunt creatura, & secunda entia: Deus enim ab eadem re habet quòd est, & quòd hoc est siue Deus: & hoc conuenit propter indifferentiam eius quod est cum essentia siue cum esse ipsius: nisi enim poneremus ipsum esse hoc ens, nihil posset negari de ipso, sicut nec de ente secundum quòd est: vnde negatio aliorum de ipso consequitur eum, quia est hoc ens: simplicitas autem consequitur eum, quia hoc ens non ponit numerum & differentiam cum esse absoluto in ipso.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur primum & Deus: omnia hæc dicunt suam essentiam nihil addendo secundum rem, sed tantum secundum modum significandi, vt sæpius dictum est.

ARTICVLVS XXIII.

Quæritur, Cum sit compositio multiplex, quare Magister solum tangit triplicem, scilicet partium, accidentium, & formarum?

SEcundo quæritur, Cum sit multiplex compositio, quare non tangitur hic nisi triplex, scilicet partium, accidentium, & formarum? Et ad hoc dicendum, quòd triplex compositio omnem compositionem includit: aut enim est compositio eius quod est pars: aut eius quod non est pars, sed concretiue adhæret. Si eius quod est pars: aut est pars essentialis ex qua constituitur hoc aliquid & essentia rei, & tunc est compositio formæ cum materia: vel eius quod est quo est cum eo quod est, & illam tangit vltimo per formarum diuersitatem: quia illa forma siue quo est facit numeri & speciei diuersitaté in rebus, numeri per esse formæ in hac materia, speciei autem per differentias speciales, vt homo, & asinus differunt: & hæc compositio est etiam in specie & genere subalterno. Quæ autem compositio sit in generalissimis infra habebitur. Si auté est pars integralis, vel virtualis quæ in spirituali ad integralem reducitur: tunc est compositio quam primo tangit, cum dicit, ex partibus. Si autem est eius quod non est pars, tunc est accidentis cum subiecto, quod non est pars esse.

ARTICVLVS XXIV.

An solius Dei natura simplex est?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Eademque sola proprie ac vere simplex est, &c.] Videtur enim falsum. Ens enim, & verum, & vnum conuertuntur: & ens videtur dicere id in quo stat omnis noster intellectus resoluens compositum in simplex: sed in quo stat resoluens intellectus est simplex: ergo ens, vnum, aliquid, verum bonum sunt simplicia.

2 Præterea, Generalissima sunt ob hoc simplicia, quia generalissima sunt. Probatio. Detur enim ipsa esse composita: ergo sua componentia erunt simpliciora ipsis: sed simplicius est generalius: ergo erunt generaliora ipsis: ergo non ista sunt generalissima, quod falsum est: ergo ipsa sunt simplicia: non ergo Dei solius natura simplex est.

3 Si forte dicatur, quòd habent compositionem prima simplicia in hoc quod sunt ab alio per creationem. Contra: Efficiens causa non est aliquid rei, sed tota est extra rem: ergo nec simplicitatem in re facit, nec compositionem: ergo ens creatum ab hoc quod est creatum non est compositum.

4 Præterea, Si nulla creatura simplex est, videtur quòd intellectus resoluens vadat in infinitum. Hoc aliquid enim est compositum ex quod est & quo est: aut ergo ipsum quo est, est simplex, aut compositum. Si simplex, habeo propositum, quòd non solus Deus simplex est. Si compositum, quæro de suis componentibus: aut sunt simplicia, aut composita: aut enim erit stare in simplici, aut intellectus resoluet in infinitum. Si dicis, quòd non est inconueniens intellectum diuidentem ire in infinitum, quia potentia est diuisionis in infinitum: hoc ridiculum est: quia hoc est de potentia diuisionis continui secundum naturam continui: nos autem loquimur hic de diuisione & resolutione rei in suam formam.

SED ADHVC vlterius quæritur, Quare dicat, vere & proprie, tanquam alia quæ possint esse simplicia, non vere & proprie. Quæst. Contra hoc enim est, quòd quodlibet secundum est post monadem primum: ergo secundum Diony. est duo: non ergo simplex.

2 Præterea, Ipsum est hoc & est: ergo secundum Boëtium ab alio habet quod est, & ab alio quod hoc est.

3 Præterea, Omnia in numero, pondere, & mensura creata sunt: ergo nullum simpliciter.

SOLVTIO. Dicendum, quòd solus Deus vere simplex est, sicut in primo quæstionis articulo de necessitate conclusum est. Solutio.

AD PRIMVM quod obiicitur de ente, dicendum

dicendum quòd id in quo ſtat reſolutio noſtri intellectus. eſt ſimplex ſecundũ quid, & ſimpliciter compoſitũ. Intellectus enim reſoluens abſtrahit vniuerſale à particulari: & vlterius magis vniuerſale à minus vniuerſali: & ideo nõ aufert niſi differentias coarctantes: & verũ eſt, qnod ſecundum ablationem illarum differentiarum ens ſimplex eſt: & ideo ſtat in ipſo reſolutio: ſed vlterius compoſitum eſt & concretum habitudinibus potentialibus, ſcilicet quod ipſum eſt poſt nihil, & ideo variabile in nihil: & ideo priuatio & potentia decidentiæ eſt in eo niſi contineatur: & etiam habet habitudinem ad ea cum quibus eſt componibile, quæ habitudo non nihil eſt in eo, ſicut ſupra diximus: ſed tamen illæ habitudines abſtrahi poſſunt ab eo ſecundum intellectum: ſed illa quæ eſt potentiæ priuationis, non poteſt abſtrahi ab ente creato: quia in ratione eius eſt per hoc quod ipſum eſt creatum. Si autem obiicitur, quod ens abſtrahit ab ente creato & increato, dicendum quòd hoc friuolum eſt: quia ex hoc ſequitur, quòd ens increatum eſſet compoſitum: ſi enim ens per vnam rationem communem conueniret ei & creato, oporteret quod ens commune coarctaretur in ipſo per aliquam differentiam: & ſic ab alio haberet eſſe, & hoc eſſe: & hoc ſupra improbatum eſt: ergo ens in quo ſtat reſoluens intellectus, non eſt ens increatum: ſed ens increatum eſt ante ipſum ſicut cauſa. Ad hoc autem quod obiicitur, quòd vnum, verum, & bonum, & aliquid ſunt de primis ſimplicibus, dicendum quòd hoc friuolum eſt: quia non conuertuntur cum ente ſecundum ſuas intentiones, ſed ſecundum ſua ſuppoſita: & ideo non eſt dubium quin illa ſint compoſita.

Ad aliud dicendum, quòd generaliſſima ſunt ſimplicia in ordine generaliſſimi, id eſt, quod nullum genus eſt ſimplicius illis: ſed genus non dicit ſimpliciſſimum ſimpliciter: quod patet: quia ens eſt ſimplicius quolibet generaliſſimo, licet genus generaliſſimum dicatur ſimpliciſſimum inter prædicata vniuoce: & ideo habent generaliſſima in ſe ens, & differentiam qua coarctatur ens in ipſis: & ideo ſunt compoſita.

Ad aliud dicendum, quòd ſola relatio ad cauſam efficientem non facit in eis compoſitionem, ſed hoc quod relinquitur in eis ex tali exitu in eſſe: quod per ſimile videri poteſt: quod enim per generationem exit in eſſe eſt ex materia quæ eſt potentia & ſub priuatione: & licet per generationẽ non ſit potentia in materia quæ fuit ad illam formam quæ per generationem accepta eſt, tamen remanet potentia ad formam aliam ex hoc ipſo quod ſic exiuit in eſſe. Similiter etiam ex hoc ipſo quod res exit in eſſe poſt nihil, remanet potentia tendendi in nihil niſi contineatur ab alio.

Ad id quod obiicitur de reſolutione intellectus, iam patet ſolutio per ante dicta.

Ad quæſt. Ad vltimum dicendum, quòd eſt ſimplicitas ſecundum quid in creatura, ſicut dictum eſt: & hæc multiplex eſt ſecundum modos multos, ex quibus ponam breuiter tangendo quoſdam. Dico ergo, quòd eſt ſimplicitas quædam primorum principiorum componentium, ſicut quo eſt & quod eſt, & materiæ & formæ, quæ non eſt compoſitorum ex quod eſt & quo eſt. In natura ſpirituali eſt ſimplicitas quædam ſicut Angeli ſine dependentia ad corporalem materiam: & hæc maior eſt quam naturæ rationalis in anima: quæ licet quantitate careat, tamen habet dependentiam ad corpus. Poſt has ſimplicitates eſt ſimplicitas eorum quæ ſunt aliquo modo in quantitate, & horum quædam ſunt principia quantitatis, quædam autem ipſa ſunt quanta in natura. Cum autem quantitas ſit diſcreta, & continua, & illa quæ eſt quaſi vtrumque aliquo modo: erit principium diſcretæ ſimpliciſſimum, eo quod non habeat poſitionem in continuo, ſicut eſt vnitas: poſt hoc erit punctus, eo quod habeat poſitionem in continuo, licet quantitate careat: & poſt hoc erit indiuiſibile quod eſt principium tẽporis quod eſt nunc, eo quod tempus in ſui ratione habeat continuum & diſcretum, cum dicitur numerus motus per prius & poſterius. Quanta autem non ſunt ſimplicia, ita quod non habeant partes: ſed dicuntur ſimplicia quæ quantitatem habent ſine contrarietate, ſicut cæleſtia corpora. Et poſt hæc dicuntur ſimplicia illa quæ habent contrarietatem, licet non vtrumque contrariorum habeant permixta, ſicut elementa in quibus ſunt ſimplices qualitates contrariæ. Et vlterius dicitur ſimplex mixtum ex contrariis ſimile in toto ſiue homogeneum, ſicut lapis qui in omnibus partibus lapis eſt, licet ſit mixtum: quia dicit Philoſophus, quod terra pura lapis non ſit, quia continuationem non facit, ſed comminutionem: & ſic dicuntur ſimplicia mineralia metallica. Vlterius dicuntur quandoque ſimplicia: quia paruam habent mixtionis contrariorum in partibus differentiam, ſicut corpora plantarum, quæ licet quandam partem habeant quæ eſt radix, quandam quæ eſt ſtipes, & quandam quæ eſt virga & ramus: tamen mixturæ harum partium parua eſt differentia: & ideo quandoque ſimplicia dicuntur. Poſt illa ſunt complexionata quæ ſimilia ſunt fere, ſicut animalia anuloſi corporis, & quædam corpora piſcium Deinde ſunt compoſita ex organicis partibus diſſimilibus, quæ etiam licet compoſita ſint valde, tamen quandoque ſimplicia dicuntur reſpectu compoſitionis ſequentis ex corpore & anima rationali. Dicitur ergo Deus vere ſimplex: quia omnia alia ali quo modo ſunt compoſita: proprie autem quia hoc ſoli ſibi conuenit. Et nota, quòd ſimplicitas eſt duplex, ſcilicet in eſſe quæ eſt penes indifferentiam quod eſt & quo eſt ſiue eſſe, & ſecundo in his quæ aduentitiæ naturæ ſunt in inferioribus, vt accidentia: & illa ſimplicitas eſt quod ipſe eſt quicquid habet de abſolutis: habet enim Pater Filium, & ipſe non eſt Filius.

Hic de spirituali creatura ostendit quomodo sit multiplex, & non simplex.

CReatura quoque spiritualis, vt est anima, in comparatione quidem corporis est simplex & non simplex: quæ ideo simplex dicitur respectu corporis, quia male non diffunditur per spatium loci, sed in vno quoque corpore & in tota anima est, & in qualibet eius parte tota est: & ideo cum sit aliquid in quauis exigua particula corporis quod sentiat anima, quamuis non fiat in toto corpore, illa tamen tota sentit, quia totam non latet. Sed tamen nec in ipsa tota anima vera simplicitas est. Cum enim aliud sit artificiosum esse, aliud inertem, aliud acutum, aliud memorem, aliud cupiditas, aliud timor, aliud lætitia, aliud tristitia: possintque hæc & alia huiusmodi innumerabilia in animæ inueniri natura, & alia sine aliis, & alia magis, & alia minus: manifestum est non simplicem, sed multiplicem esse naturam. Nihil enim simplex mutabile est: omnis autem creatura mutabilis est: nulla ergo creatura vere simplex est. Deus vero etsi multiplex dicatur: vere tamen & summe simplex est. Dicitur enim magnus, bonus, sapiens, beatus, verus, & quicquid aliud non indigne dici videtur, sed eadem magnitudo eius est quæ sapientia. Non enim mole magnus est, sed virtute: & eadem bonitas eius est quæ sapientia, & magnitudo, & veritas: & non est ibi aliud ipsum beatum esse, & aliud magnum, aliud sapientem, aut verum, aut bonum esse, aut omnino esse.

E Ex eodem lib. 6. cap. eodem.

Qualiter Deus cum sit simplex, multiplex tamen dicatur?

HIc diligenter notandum est, cum dicat August. solum Deum vere simplicem esse, cur dicat eundem multipliciter dici? Sed hoc non propter diuersitatem accidentium vel partium dicit, sed propter diuersitatem ac multitudinem nominum quæ de Deo dicuntur: quæ licet multiplicia sint, vnum tamen significant, scilicet diuinam naturam. Hæc enim non ita accipiuntur cum de illa incommutabili æternaque substantia incomparabiliter simpliciore quam est humanus animus, dicuntur, quemadmodum cum de creaturis dicuntur. Vnde August. in lib. 6. de Trinit. Deo, inquit, est hoc esse quod est fortem esse, vel sapientem esse, vel iustum esse, & siquid de illa simplici multiplicitate vel multiplici simplicitate dixeris, quo substantia eius significetur. Humano autem animo non est hoc esse, quod est fortem esse, aut prudentem, aut iustum. Potest enim esse animus, & nullam istarum habere virtutem.

F Cap. 4.

ARTICVLVS XXV.

Vtrum anima rationalis sit simplex vel composita?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Creatura quoque spiritualis vt est anima, in comparatione corporis, &c.] Videtur enim, quòd in se compositum nulla comparatione potest fieri simplex: anima autem in se composita est: ergo non est simplex in comparatione aliqua. Quod autem sit composita, probatur multis rationibus: sicut dicit Boetius in lib. de Trinit. quòd omne quod est citra primum, est hoc & hoc: anima est citra primum: ergo est hoc & hoc: ergo est composita.

2 Item, Dicit Auicenna, Omne simplex esse suum habet à seipso: sed anima esse suum non habet à seipsa: ergo, &c.

3 Item, Boëtius in lib. de hebdomadibus. Omne quod est, participat eo quod est esse vt sit, alio vero participat vt aliquid sit: cum ergo anima sit hoc aliquid, ipsa participat esse & alio: omnem autem quod participat esse & alio, compositum est: ergo anima est composita.

4 Item, Boëtius in lib. de Trinita. dicit, quòd in Deo non est vniuersale & particulare: quia sequitur ex hoc, quod compositio esset in Deo: sed in anima est accipere animam per abstractionem ab hac anima: ergo est in ea natura vniuersalis & particularis: ergo est composita.

5 Item, Dicit Philosophus in 3. de anima. In anima aliud est quo est omnia fieri, & aliud quo est omnia facere: ergo etiam in Angelo: ergo in anima est potentia substans intelligibilibus, & agens intellectus: agens autem, & sustinens vel subiectum non sunt eiusdem essentiæ in aliqua natura: ergo anima ex diuersis essentiis est composita.

6 Item, Auicen. in 1. Philosophiæ. Omne à quo negatur aliquid, in sua natura habet aliud quam simplex esse: sed de anima multa negantur: ergo, &c.

7 Item, Incommunicabile omnino & communicabile non radicantur in eodem: in anima est accipere incommunicabile omnino, & communicabile: ergo illa non radicantur in eodem essentialiter. Probatio mediæ. Anima est hæc anima indiuidua: principium autem indiuiduationis est principium incommunicabilitatis: cum autem dico, Hæc anima est anima, prædicatur communicabilis natura: ergo in hac anima est natura communicabilis, & incommunicabilis: ergo est composita per essentiam.

8 Item, Dicit Boëtius & Constabulus, quod simplex non potest esse subiectum: ergo cum anima sit subiectum scientiarum & virtutum, ipsa erit substantia composita.

9 Item, Omnis compositio secundorum est fluens à compositione priori & essentiali: sed anima habet compositionem secundorum, quia suarum virium: cum ergo illæ non fluant ab eodem eodem modo se habente sicut simplex: constat, quòd ipsa est composita in sua natura. Et quia facile est de hoc multa adducere, & ista sunt de fortioribus, propterea hæc sufficiant. Igitur male dicit August. ipsam esse simplicem in comparatione corporis.

Sed contra. SED CONTRA: Quicquid est id quod habet, ipsum est simplex, per auctoritatem Aug. hic positam in litera: anima est id quod habet: ergo est simplex. Probatio mediæ. Ber. super cantica. In anima tria intueor, memoriam intelligentiam, & voluntatem: & hæc ipsam esse animam.

2 Item, Augustin. in lib. de spiritu & anima dicit sæpissime, quod est simplex substantia visus in oculo, auditus in aure, & sic de aliis: ergo ipsa est omnes potentiæ quas habet: ergo est simplex.

3 Item, Nihil compositum in se potentia est ad componendum aliud: ergo si anima est composita in seipsa, non erit in potentia ad aliquid constituendum. Probatio primæ est, quòd natura componit simplicia ad hoc quod sint in compositis: non autem composita coniungit vlterius.

4 Item, Anima (vt dicit Aris. in 2. de anima) non est hoc aliquid, sed endelechia corporis physici potentia vitam habentis: omne autem compositum est hoc aliquid: ergo anima non est composita.

5 Item, Anima est forma: omnis autem forma est simplex: ergo, &c.

6 Præterea, Compositio est ex materia & forma: anima non est ex materia & forma: ergo, &c. Probatio mediæ. Dicit Boëtius in fine libri de duabus naturis in vna persona Christi, quod spirituales naturæ non sunt ex materia: ergo media vera. Prima autem probatur per nonum primæ Philosophiæ: quia ibi diuidit Philosophus esse in potentiam & actum tanquam in principia prima. Et quia de hoc alibi multa dicta sunt ista sufficiant.

SOLVTIO. Consentio in hanc partem, quòd anima sit composita ex principiis essentialibus quæ sunt quod est & esse, sed non ex materia & forma: licet hoc quidam dicere videantur: & hoc ideo quia secundum Philosophum materia determinatur per potentiã ad motum variantem aliquid in substantia, vel ad motum localem: & cum potentia huiusmodi non sit nisi in corporibus, non erit materia nisi in corporibus: nec tamen in omnibus corporalibus erit materia vniuoca: quia corruptibilium & incorruptibilium non est materia vna, sicut nec potentia vna ad motum. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima non est hoc quod habet ipsa: & quod dicit Bern. glossandum est, quod est prædicatio totius virtualis de sua parte, & est prædicatio impropria. Si autem fiat vis in hoc quod dicit, & hæc tria nihil aliud esse quam ipsam animam, debet glossari secundum sensum, qui notatus est supra 3. dis. quòd anima accipitur ab ipso vt totum potentiale, cuius omnes partes simul acceptæ sunt potestas eius: ita memoria, intelligentia, & voluntas simul accepta, dicunt totum potestatis animæ secundum superiorem partem.

AD ID quod de lib. de spiritu & anima dicitur, negari potest quòd non est August. sed cuiusdam Guillelmi cisterciensis qui multa falsa dixit. Si autem aliquis vult sustinere, potest dici quòd anima est visus in oculo, sicut totum virtuale prædicatum de parte in qua est aliquid suæ potestatis, eo quod ipsum totum essentialiter adest parti illi & cuilibet alij: licet non adsit eisdem secundum omnem potestatem suam.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est falsa, Nihil compositum in se, &c. & est instantia in corpore organico. Sed hæc est vera quod nihil compositum compositione vltima potest constituere aliud: & tunc non tenet de anima, quæ licet sit composita, tamen potest componere aliud: quia non est composita vt hoc aliquid constitutum, sed est composita vt forma quæ est substantia perfecta perfectione motoris, eo quod nihil mo-

uet nisi in se perfectum.

Ad aliud dicendum, quòd hoc dicit Philosophus, quòd non est anima per se vna, sicut hoc singulare in natura: sed ipsa est forma & prima substantia potens esse sine corpore.

Ad aliud dicendum, quòd compositio corporum prima est ex materia & forma, sed non spiritualium, sed potius ex quo est & quod est, siue ex quod est & esse, vt dicit Boëtius.

ARTICVLVS XXVI.

Vtrum anima sit in toto corpore tota, & in qualibet parte tota?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Et in toto tota anima est, & in qualibet parte eius tota est, &c.] Videtur enim, quòd anima non in toto sit tota: totalitas enim animæ referri non potest nisi ad totalitatem virium, eo quod ipsa alias partes suæ quantitatis non habeat: cum ergo non quoad omnes vires sit in corpore, ipsa non erit in toto tota.

2 Item, Dicitur à Philosophis quibusdam quod est instrumentum spiritus animæ per quod operatur vitam: cum ergo spiritus (vt dicit Isaac) oriatur totus ex corde, anima tota videtur esse in corde.

3 Præterea, Si in toto est tota, & in qualibet parte: ergo in manu est tota: ergo cum ipsa existens tota in aliquo corpore faciat illud animal, manus erit animal, vt videtur.

Sed contra. Sed contra: Anima vbique operatur & sentit in corpore: ergo per virtutem operatur & sentit: aut ergo hæc virtus est in ipsa, aut non. Si non: ergo non continuatur ei: ergo non sentit statim per eam, quod falsum est: ergo non sentit nisi per virtutem suam: sed virtus non est sine subiecto: ergo substantia animæ est vbi est virtus sua: sed virtutes suæ sunt vbique in corpore: ergo ipsa essentialiter est in toto corpore.

2 Item, Forma ignis non refertur ad partem naturæ ignis, sed ad totum: quia vbique forma perficit materiam: ergo similiter cum anima sit forma corporis, ipsa ad totum tota refertur.

Quæst. Sed tunc vlterius quæritur, vtrum ipsa sit diuisibilis diuisione corporis? Videtur quòd sic: quia diuiso eo in quo est aliquid, videtur quòd necesse sit diuidi id quod inest: sed anima est in corpore: ergo, &c.

Sed contra. Sed contra: Quod est in toto totum & in qualibet parte totum, diuisa qualibet parte totum est in illa: sed quod totum est in qualibet parte, non diuiditur diuisione partium: ergo videtur, quòd anima non diuidatur diuisione corporis.

Quæst. 2. Vlterius quæritur, Vtrum rationalis anima sit in toto tota? Videtur quod non: quia dicit Philosophus, quòd intellectus nullius corporis est actus: ergo non est in toto, nec in parte sicut actus: ergo nec diuiditur diuisione eius.

Sed contra. Sed contra: Aliquid perficit hominem secundum quòd homo: non anima vegetabilis, non sensibilis: ergo rationalis: ergo anima rationalis est actus corporis hominis.

Vlterius quæritur, Vtrum anima sit in corpore sicut in loco? Videtur quòd sic: quia in loco diffinitiue esse est in loco operari, sicut dicit Damascen. sed animæ operationes sunt in corpore: ergo ipsa sicut in loco est in corpore. *Quæst. 3.*

2 Item, Ambros. Locale est quod loco diffinitur, ita quòd hic est, & non alibi: si autem anima est in corpore: ergo est in ipso sicut in loco & localis, vt videtur.

Sed contra: Dicit Philosophus, quòd anima comparatur ad corpus sicut continens ad contentum: ergo anima est continens: ergo ipsa est potius locus corporis, quàm è conuerso: quia loci proprie est continere. *Sed contra.*

2 Item, Philosophus dicit, quòd non est eadem continentia loci & materiæ: cum ergo corpus sit materia animæ, non erit locus eius.

3 Item, Locus & locatum sunt distincta per essentiam: anima autem & corpus vnita: ergo vnum non est locus alterius.

4 Item, Omne locatum in aliquo vt in loco, mobile est extra illud, manente subiecto & ratione idem: anima non est mobilis extra corpus sic: ergo ipsa non est in corpore sicut in loco.

Solutio. Quidam dixerunt, quòd anima vnitur corpori hominis duplici medio: cum enim corpus sit compositum corporale grossum, & anima rationalis incorporea incorporalis spiritualis; distant in omnibus proprietatibus: ergo oportet habere duplex medium, scilicet incorporeum spirituale & corporale: & medium corporeum corporale (alias corruptibile) spirituale: & hoc in duobus conuenit cum corpore, & in vno cum anima: & ita dicunt, quòd anima rationalis in coniunctione sui ad corpus habet animam vegetabilem & sensibilem loco primi medij: & spiritum corporeum quem dicunt esse de natura quinti corporis habet medium in secunda ratione medij. Ex hac autem positione sequitur, quòd anima vegetabilis & sensibilis in homine sint dispositiones ad animam rationalem: ergo erunt accidentia, quod absurdum est. Est enim contra Philosophos, scilicet Auicennam in 6. Philoso. quòd anima vegetabilis & sensibilis non sint in homine vt substantiæ, sed vt potentiæ, in quibus fundatur anima rationalis: & ita rationalis anima est actus hominis inquantum homo: & sensibile & vegetabile sunt partes ipsius potentiales. Hoc est etiam contra Aristot. in 16. de animalibus, vbi dicit, quòd sicut corpus est vnum, ita & anima vna. Præterea, non de facili probaretur, qualiter spiritus ille sit de natura quinti corporis, cum Philosophi dicant ipsum esse aereæ naturæ, vel medium inter ignem & aerem. *Solutio.*

Et ideo aliter sentientes dicimus, quòd anima consideratur tribus modis, scilicet vt forma corporis, & secundum essentiam, & vt motor secundum quòd est efficiens omnium operum corporis animati. Si primo modo accipiatur, dico quòd est in toto tota,

& vnitur immediate, nisi velis dicere, quòd dependentia vnius ad alterum media sit: sed illa potentia importatur in nomine formæ, & in nomine materiæ, eo quòd nos dicimus quòd anima est forma substantialis talis corporis, scilicet physici potentia vitam habentis: & hoc modo bene puto, quòd est in toto tota. Secundum aliam considerationem suæ essentiæ, dico quòd est indiuisibilis essentia, & adest cuilibet parti suæ tota essentia sua, scilicet intellectui, & sensui, & sic de aliis: & cum suæ potentiæ sint diuisæ per corpus, & ipsa essentialiter adest vnicuique, ipsa per essentiam suam tantum est in toto tota. Si autem consideratur vt motor est, sic est efficiens operum, & non est efficiens operum nisi per omnes partes suas potentiales: vnde sic ipsa quasi constituitur ex suis potentiis vt partibus, & sic est in toto tota, ita quòd non in aliqua parte tota.

Dicendum ergo ad primum, quòd anima habet multis rationibus totalitatem, scilicet quoad vires vnam, & aliam quam tangit Augustinus in 9. de Tri. quoad attributa sua essentialia, sicut sunt vita, essentia, substātia, & spiritus: quoad hæc enim tota potest esse in toto corpore: quia in qualibet parte est vita, & substantia, & spiritus, & anima, & principium, & forma: & secundum omnia hæc in esse est in ratione cuiusdam totalitatis in esse. Dicitur etiam totum idem quod perfectum: & sic iterum tota in toto est, & in qualibet parte. Si autem dicitur totalitas ab vniuersitate virium, erit in toto tota, sed non in qualibet parte tota.

Ad aliud dicendum, quòd spiritus est instrumentum animæ quoad operationes primas ipsius, quæ sunt vitalis, naturalis, & animalis: per spiritum enim vitalem influit vitam, & pulsum: per naturalem autem opera naturalia, vt nutrire, augere, & generare: per animalem autem animalia, vt sunt sensus, & motus: & ista sunt eius, secundum quòd est motor corporis: sed secundum hoc quòd dat esse, non habet medium. Et si obiicitur, quòd secundum Philosophum viuere viuentibus est esse: ergo viuere cuius instrumentum est spiritus vitalis, est esse: & ita vtitur eo vt dat esse. Dicendum, quòd hoc impossibile est: quia non vtitur instrumento nisi quod est: ergo anima vtens instrumento est iam in corpore ante instrumentum per rationem formæ: & ideo, cum dicitur, quod viuere viuentibus est esse, intelligitur de actu vitæ quæ est anima, cuius effectus dat esse animale, & hoc est esse vitæ & viuere: sed non intelligitur de viuere quod est per spiritum & pulsum.

Ad aliud dicendum, quòd non facit partes esse animalia: quia non est in eis vt anima, sed vt potentia animæ: potentia autem non facit animal: quia non est per proprium esse ipsa potentia, sed per esse eius cuius ipsa est potentia: sicut quælibet pars est per esse sui totius quod habet in ipso. Sed verum est, quòd si pars esset diuisa, tunc ipsa potentia esset anima, & membrū esset animal: vnde dicit Philosophus, quòd si oculus esset animal, visus esset anima eius.

Ad aliud dicendum, quòd ipsa anima rationalis non est diuisibilis diuisione corporis: dicitur enim aliquid esse diuisibile diuisione materiæ in qua est, scilicet quia diuisa materia est ipsum in maiori parte maius, & in minori minus, & in æquali æquale: & sic diuisione materiæ non diuiduntur nisi formæ habentes situm in corpore: & situales per se vel per accidens, sicut albedo, color. Secundo modo dicitur aliquid diuidi diuisione corporis, quod secundum vnam rationem manet in qualibet parte diuisa, sed non maius in maiori, & minus in minori, & in æquali æquale: & sic diuiditur forma substantialis in homogeneis, vel propinquis homogeneorum naturæ, vt lapis, & lignum: in planta enim diuisa parte conualescit vtraque pars per insitionem: & hoc est etiam in quibusdam animalibus habentibus membra quasi similia per totum corpus. Anima autem rationalis nullo illorum modorum diuiditur: & hoc non habet inquantum forma, nec inquantum est forma substantialis: quia sic quælibet forma substantialis haberet hoc: sed habet inquantum est substantia distantes in opere habens partes, & ex hoc quærens magnam diuersitatem organotum in corpore in quo est: & hoc est dictum Commentatoris supra principium 2. de cælo & mundo. *Ad quæst. 1.*

Ad aliud dicendum, quòd rationalis anima duo dicit, scilicet quod est anima, & quòd est rationalis: si accipiatur vt anima, tunc est actus corporis, & habet à se potentias effluentes, quarum quædam affixæ sunt organis, & quædam non: & ab illa homo est homo: & concedo bene, quòd à sensibili vel vegetabili homo non est homo, cum in homine non sint nisi sicut potentiæ, & non sicut actus corporis. Si autem accipitur quòd rationis est solum, tunc nullius corporis est actus, id est, nullius partis corporis: quia illæ suæ potentiæ non sunt affixæ organis, licet accipiant per apprehensionem à potentia affixa organo, vt est phantasia, vel memoria, vel æstimatio. *Ad quæst.*

Ad aliud dicendum, quòd anima non est in corpore sicut in loco: quia sic anima non esset in corpore nisi per accidens. Ad obiectum autem contra, dicendum quòd non diffinitur in corpore sicut locatum in loco: quia illud quod operatur in aliquo distinctum per essentiam ab illo, dicitur diffiniri, & non illud quod operatur vt vnitum, sicut probant obiectiones factæ in contrarium. *Ad quæst.*

ARTICVLVS XXVII.

An anima propter accidentia sua bene probatur esse composita?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Cum enim aliud sit artificiosum esse, &c.] Videtur enim, quòd hoc non inducat compositionem: quia accidens non inest vt pars rei, vt dicit Philosophus: nihil autem componit nisi pars: ergo ex hoc non probatur animam

animam esse compositam.

Ad hoc dicendum, quòd Augustinus bene probat: quia ex hoc accipitur, quòd dupliciter est composita, scilicet in sua essentia, & compositione concretionis. In sua quidē substantia: quia nihil potest esse subiectum accidentis nisi quod in se est compositum: & hoc probatur per Boëtium in lib. de Trinit. vbi dicit sic, Forma simplex subiectum esse non potest. Ex hoc ergo quòd anima est subiectum accidentium, vt artium, scientiarum, & virtutum, ipsa relinquitur esse composita.

Dicendum ergo ad obiectum, quòd August. intendit, quòd accidentia illam compositionem demonstrant essentialem: & insuper compositionem concretionis faciunt, in qua non exigitur, quod componens sit pars.

ARTICVLVS XXVIII.

An bene sequitur, Diuina essentia est simplex: ergo incommutabilis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Nihil enim simplex mutabile est, &c.] Ista est iam tertia ratio simplicitatis quæ extrahitur de litera. Prima enim fuit penes indifferentiam eius quod est & esse, eo quod nulla pars est ibi. Secunda autem, quòd non erat subiectum accidentium. Tertia vero est ista: quia incommutabilis est diuina essentia: & hoc probatur sic. Omne quod mutatur, aut mutatur secundum totum in situ, aut ad formam. Si mutatur in situ vel in loco, ipsum est compositum ex motore & mobili, vt supra 3. dis. notatum est. Si autem mutatur ad formam, ipsum erit subiectum illius formæ, & sic iterum compositum. Ergo patet, quòd simplex omnino non potest mutari. Quod ergo sic incommutabile est omnino, dicitur etiam & simplex. Præterea, Quod mutatur, per priuationem mutatur quæ est in ipso: sed priuatio non est nisi in composito ex habente priuationem & priuatione siue potentia: ergo quod est omnino incommutabile, erit omnino simplex: & hæc est intentio Augustini.

ARTICVLVS XXIX.

Quomodo Deus aliquid symbolice nominatur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Et quicquid aliud non indigne dici videtur &c.] Videtur enim quod symbolice siue per similitudinem aliquid nominetur Deus, vt leo, & lapis: quod tamen indigne conuenit ei.

Solutio. August. intelligit de his quæ secundum rem per prius inueniuntur in Deo, licet nomine imperfecte repræsentent ea: & hoc vocat August. digne dici, quod melius est esse simpliciter vnicuique rei quam non esse, eo modo quo supra in 3. distinct. dictum est. Solutio.

Tanta est Dei simplicitas, quod nulli prædicamentorum subiicitur.

QVod autem in natura diuina nulla sit accidentium diuersitas, nullaque penitus mutabilitas, sed perfecta simplicitas, ostendit Aug. in 5. de Trinit. dicens, Intelligamus Deum, quantum possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ præsidentem, sine habitu omnia continentem, sine loco vbique totum, sine tempore sempiternum, sine vlla sui mutatione mutabilia facientem, nihilque patientem. Quisquis Deum ita cogitat, etsi nondum potest omnino inuenire quid sit ipse: pie tamen caueat quantum potest aliquid de illo sentire quod non sit. Ecce si subtiliter intendas, ex his atque prædictis accipitur, illa prædicamenta artis dialecticæ, Dei naturæ minime conuenire, quæ nullis est subiecta accidentibus. G Cap. 1.

ARTICVLVS XXX.

Vtrum in Deo possunt esse accidentia, & vtrum causet ea?

DEinde quęritur de hoc quod dicit [Quod autem in natura diuina, &c.] Contra: Videtur quòd accidens sit in Deo. Deus creat accidens: aut ergo generatione vniuoca, aut æquiuoca. Non æquiuoca: quia generatio æquiuoca est, quando ratio geniti non est in generante, sicut sol generat plantam vel hominem: vniuoca autem, quando ratio geniti est in generante vel creante. Sed non est aliquid creatum à Deo, cuius ratio propria non sit in ipso, vt dicit August. ergo videtur, quòd omnium accidentium ratio sit in Deo: & vbi est ratio accidentis, ibi est accidens: ergo accidens est in Deo, vt videtur.

Solutio Dicendum, quòd omnis species motus reducitur ad immobile mouens secundum illam speciem motus, sicut motus inferioris Solutio.

inferioris ad motum cæli, & motus cæli ad motorem cæli: & si ille motus est, reducitur vlterius ad motorem primum simpliciter, vt motus calidi reducitur ad motum ignis, & motus ignis ad motum stellæ martis, vel alterius quæ in se non disponitur illa qualitate, & sic de aliis. Sic est de variatione accidentium & temporalium, quòd reducuntur secundum se ad primum causans ea, quod nullo illorum disponitur.

Ad hoc autem quod obiicitur, dicendum quod si sit in Deo ratio calidi, non tamen est calidus, vel albus propter rationem albi: hæc enim ratio non est diffinitio albi, sed est sicut ratio in causa prima, ex cuius virtute non qualitate procedunt huiusmodi res.

ARTICVLVS XXXI.

Vtrum nouem prædicamenta accidentium tam secundum genera quam secundum species possunt Deo attribui: & vtrum Deus potest intelligi sine qualitate bonus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Intelligamus quantum possumus Deum sine qualitate bonum, &c.] Contra hoc enim esse videtur, quòd à quocunque remouetur genus, remouetur & species: ergo si ipse est sine qualitate, ipse est etiam sine bonitate, vt videtur.

2 Item, Cum dicitur, sine quantitate magnum, non videtur ab ipso remoueri quantitas ratione generis tantum, sed etiam ratione speciei: quia in nulla specie discreti est vel continui.

3 Item, Sine indigentia sui creatorem, Creator dicit relationem: ergo debet dicere sine relatione creatorem, sicut dixit in aliis.

4 Si forte dicatur, quòd hoc dici non debuit: quia relatio non mutat modum prædicandi in diuinis. Hoc est contra Boetium, qui dicit in lib. de Trinit. sic, Ac cum hæc, id est, alia prædicamenta præter relationem, quis in diuinam prædicationem verterit, cuncta mutantur quæ prædicari possunt: ad aliquid vero omnino non prædicatur: ergo videtur ex hoc quòd à diuinis maxime remouetur relatio,

5 Item, Videtur male dicere, Sine situ præsidentē: quia dicit Boetius de situ & positione sic situm positionemque requiri in Deo non posse: ergo videtur, quod situs & gratia generis, & gratia speciei remoueatur.

6 Item, Situs cum sit partium ordinatio in toto vel in loco, vel vniuerso, patet quòd non conuenit alicui spirituali creaturæ: ergo multo minus Deo.

7 Item, Obiicitur de hoc quod dicit, Sine loco vbique totum: vbi enim & quando nihil prædicant in eo de quo dicuntur, vt dicit Boetius: ergo cum ista nihil prædicent in eo de quo dicuntur, non oportet ea remouere à diuina prædicatione: quia non faciunt compositionem

8 Item, De quando videtur friuolum quod nihil prædicet: quia si ego dicam, Deus est semper, prædicatur quando æternitatis: sed Deus est æternitas sua: ergo videtur quod aliquid prædicet in ipso quod est ipse.

9 Item, Obiicitur de hoc quod dicit, Sine commutatione sui mutabilia facientem: quia dicit August. in lib. 83. q. quod facere Deo etiam magis proprie quam aliis conuenit: ergo ratione generis non debet remoueri à Deo.

10 Item, Obiicitur de hoc, Nihilque patientem: quia videtur Deus pati, sicut dicit symbolum, Crucifixus, mortuus, & sepultus.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc debet dici, quòd omnia generalissima ex generibus accidentis duo habent in se, scilicet quod accidentia sunt, & differentiam qua ab inuicem distinguuntur: quod enim quantitas est quantitas, non habet ab eo quod est accidens, sed ab eo quod est dimensio vel mensura substantiæ intus vel extra. Similiter quod qualitas est qualitas, non habet ab eo quod est accidens, sed ab eo quod est dispositio substantiæ naturalis vel adueniens intus vel extra: & sic est de aliis. Ab eo autem quod sunt accidentia omnia dicunt ordinem ad substantiam. Vnde Philosophus in principio 11. Philosophiæ primæ. Dictum est de ente cui attribuuntur alia entis prædicamenta, vbi dictum est de substantia: dicuntur enim multa entia secundum quod respiciunt diffinitionem substantiæ, vt quantitas, qualitas, & alia quæ dicuntur hoc modo. Similiter per differentiam qua participant naturam accidentis, etiam respiciunt prædicamentum substantiæ: sicut patet per eandem auctoritatem, vt quantitas in ratione mensuræ, qualitas in ratione dispositionis, &c. ergo cum hoc modo sit ens imperfectum, & ens in alio, omnia quæ aliquid prædicant in eo de quo prædicantur, ratione generis remouentur à diuinis. Et ad hoc iterum intelligendum notandum, quod Boetius dicit, quòd prædicamentorum quædam prædicant aliquid inesse ei, de quo prædicantur: quædam autem extrinsecus assistunt: quædam autem prædicant rem se habere ad id quod extrinsecus adiacet, vt locus, & tempus. Vnde qualitas, & quantitas, & agere, & pati, & situs, & habitus, aliquid prædicant inesse. Sed relatio extrinsecus assistit, vt dextrum, & sinistrum: potest enim idem esse dextrum & sinistrum sine sui mutatione. Quando autem & vbi prædicant id quod ex adiacentia exterius mensurantis relinquitur. Illa ergo quæ prædicant aliquid inesse propter genus quod ponit ordinem ad substantiam, remouentur in genere: sed quod gratia differentiæ conuenit in specie, eo quod per differentiam dicit ordinē ad actum vel ad finem, & nō ad subiectum: ideo in specie prædicatur: præcipue si illa species constituitur differētia dignitatis, vt bonus, sapiens &c. Illa vero quæ extrinsecus assistentia ad alterum sunt, gratia eius quod est accidentis natura in eis, non prædicantur, sed mutantur in substantiam: sed ratione eius quod addunt in generalissimo, non dicunt ordinem ad

ad substantiam, & ideo manent. Et per hoc iam patet solutio ad primum, & ad id quod obiicitur, quare non dicitur sine relatione relatus. Illa autem quæ prædicant id quod relinquitur ex adiacētia extra mensurantis, remouentur: in loco quidem secundum quod innuit circumscriptionem, & hoc est in particulari: sicut si diceretur esse alicubi, non alicubi, & huiusmodi: & si diceretur, fuit, & non erit. Vnde in talibus non oportet excludere nisi quod est partis & imperfectionis: & ideo excludit tempus: quia hoc est imperfectum, vt habitum est prius. Et per hoc patet solutio de vbi, & quando. Quædam autem & imperfecta sunt in genere accidentis, & etiam per id quod addunt, vt situs qui corporalium est, & pati quod est imperfecti, & habitus qui est corporalium: & ideo illa simpliciter remouentur, nisi per translationem Deo conueniant. Et per hoc iterum patet solutio ad ea quæ de illis sunt obiecta.

Ad secundum dicendum, quòd quantitas proprie non est nisi corporalium: sed tamen accipitur hic pro quātitate virtutis.

Ad aliud dicendum, quòd mutatio causat relationem, vt dicit Philosophus: mutatio autem est indigentis, & ideo id quod sonat imperfectionem, præcipue remouet.

Ad aliud dicendum, quòd intellectus Boetij est, quòd formaliter respiciat negatio distributionem signi, vt sit sensus, Omnino non prædicatur, id est, non omnino prædicatur: quia mutatur gratia naturæ accidentis quæ est in ipso: licet retineat prædicatione differentiæ quam superaddit: quia illa facit ipsum ad alterum esse: & hoc intendit Boetius cum dicit, quòd non omnino prædicatur in diuinis.

Ad aliud dicendum, quòd situs dicit partium ordinationem, & non est in spiritualibus nisi ratione ordinis qui ibi saluatur: quia quod est ibi de corporali natura, vel locali, hoc Deo non conuenit: & ideo situs saluatur ibi secundum partem suæ rationis quæ est ordo.

Ad aliud dicendum sicut supra determinatum est de vbi.

Ad aliud dicendum, quòd in veritate cum dicitur, Deus est semper, significatur æternitas, & adiacentia ipsius secundum rationem, quæ non est aliud quam Deus: quia aliter plura fuissent ab æterno: sed Augustinus remouet tempus quod est exemplatum æternitatis, & est imperfectum quod per semper potest intelligi.

Ad aliud dicendum, quòd agere dupliciter accipitur, scilicet physice, & sic nihil agit nisi passum & mutatum: & hoc est agens in vsu nostro acceptum: & hoc attendit hic Aug. Dicitur etiam agens quod sine mutatione sui educit speciem acti, & hoc non conuenit nisi Deo: & hoc est agens perfectum, & hoc est agens de quo intendit August. quando dicit, quòd agere soli Deo conuenit: quia scilicet omne agens perfectum est respectu acti: perfectum autem præcipue est id quod nunquam agitur, sed vniuersaliter agit omnia.

Ad vltimum dicendum, quòd Deus est passus ratione suppositi hominis, & non ratione diuinæ naturæ: & ideo illa obiectio sophistica est.

Quod Deus non proprie, sed abusiue dicitur substantia.

Vnde nec proprie dicitur substantia, vt August. ostendit in lib. 7. de Trinit. Sicut ab eo quod est esse appellatur essentia, ita ab eo quod est subsistere substantiam dicimus: si tamen dignum est, vt Deus dicatur subsistere. Hoc enim de his rebus recte intelligitur, in quibus vt subiectis sunt ea quæ in aliquo subiecto esse dicuntur, sicut in corpore color, aut forma. Corpus enim subsistit, & ideo substantia est. Res ergo mutabiles neque simplices, proprie dicuntur substantiæ. Deus autem si subsistit, vt substantia proprie dici possit, inest in eo aliquid tanquam subiecto: & non est simplex. Nefas est autem dicere vt subsistat Deus, & subsit bonitati suæ: atque illa bonitas non substantia sit, vel potius essentia, neque ipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquam in subiecto. Vnde manifestum est Deum abusiue substantiam vocari, vt nomine vsitatiore intelligatur essentia, quod vere ac proprie dicitur, ita vt fortasse solum Deum dici oporteat essentiam. Est enim vere solus, quia incommutabilis est. H Cap. 4.

ARTICVLVS XXXII.

Vtrum prædicamentum substantiæ potest Deo attribui, ita quòd Deus sit in prædicamento substantiæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vnde nec proprie substantia dicitur, &c.] Rationes Magistri quibus vtitur, dicens Deum non esse in prædicamento substantiæ possunt esse istæ: Quicquid est in genere substantiæ, aut est per modum principij, aut per modum generis, aut per modum contenti in genere. Si per modum principij, cum principia substantiæ sint duo tantum, scilicet materia, & forma: si Deus esset hoc modo in genere, esset ipse materia, vel forma. Si autem per modum generis, tunc Deus erit generalissimum prædicabile vniuoce de omnibus contentis in genere substantiæ. Si autem per modum contenti, tunc esset vel subalternum, vel specialissimum, vel indiuiduum: & nullum horum est Deus: ergo non est in genere.

2 Item, Genus substantiæ in se habet ens, & aliud quo substantia est substantia: ergo in se habet duo: ergo est composita: Deus autem non est compositus: ergo substantia non dicitur de eo vniuoce cum aliis: ergo ipse non est in eodem genere cum aliis.

Sed contra. SED CONTRA: Deus est substantia: aut est vera, aut falsa. Si vera, aut substantia prædicatur ibi vt prædicatum substantiale non conuersum, aut non. Si non: ergo prædicatur vt accidens, quod falsum est. Si sic: ergo cum omne prædicatum substantiale non conuersum prædicatur de aliquo vt genus, videtur quòd Deus sit substantia vt in genere. Si dicatur, quòd hæc est falsa, Deus est substantia. Sed contra: Quicquid est, est substantia, vel accidens: ergo Deus est accidens, quod falsum est: ergo est substantia.

2 Item, Deus est per se existens, ita vt nihil adeo existit per se, sicut Deus: sed substantia est res per se existens: ergo Deus est substantia, & substantia est Deus.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate Deus vel diuina essentia non est in genere aliquo sicut probant primæ rationes pro Magistro inductæ: & cum dicitur substantia, non dicitur substantia ab actu substandi secundæ substantiæ, vel accidentibus: sed dicitur substantia ens non per alterum, quod diuiditur contra ens ab alio, & ens in alio: & illam substantiam vocant Boëtius & Dionysius esse super omnem substantiam: quia hæc omnes causat substantias, & illam imitantur. *Solutio.*

AD ID quod obiicitur, vtrum sit prædicatum essentiale? &c. Dicendum, quòd cum dicitur, Deus est substantia, idem significatur in subiecto & prædicato, licet alio modo, eo quòd in Deo non est quod est & quo est: & ideo non est prædicatum essentiale nisi conuersum: quia substantia non prædicatur nisi vt idem sub alio modo significandi: illæ enim argumentationes sunt in creatis, non in diuinis. Si autem obiicitur, Per conuersam substantia est Deus: ergo omnis substantia. Dicendum, quòd non sequitur, licet enim sit essentiale, tamen vt idem subiecto prædicatur: & illa conuerti non debet, nec distribui, eo quòd signum non respicit ea quæ sunt diuersæ naturæ. Vnde cum dicitur, omnis substantia, substantia non distribuitur pro substantia Dei, sed tantum pro creatura, & pro illis est illa locutio falsa.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc modo quo prædictum est, loquendo de per se existenti, Deus est optime per se existens: aliter autem non.

Quod non est aliquid in Deo quod non sit Deus.

1 HVius autem essentiæ simplicitas ac synceritas tanta est, quòd non est in ea aliquid quod non sit ipsa: sed idem est habens, & quod habetur. Vnde Hilarius in 7. lib. de Trinit. ait, Non ex compositis Deus qui vita est, subsistit: neque qui virtus est, ex infirmis continetur: neque qui lux est, ex obscuris coaptatur: neque qui spiritus est, ex disparibus formalis est: totum quod in eo est, vnum est. Idem in 8. lib. de Trinit. Non humano modo ex cõpositis Deus est, vt in eo aliud sit quod ab eo habetur, & aliud sit ipse qui habeat: sed totum vna est natura, scil. perfecta & infinita, & non ex disparibus constituta, sed viuens per totum ipsa. De hoc eodem Boetius in 1. lib. de Trinit. ait, Quocirca hoc vere vnum est, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præter id quod in eo est: neque enim subiectum fieri potest. Augustinus quoque in libro de fide ad Petrum dicit, In Dei substantia non est aliquid quod non sit substantia: quasi aliud sit ibi substantia, aliud quod accidit substantiæ. *Cap. 9.*

Sed

Sed quicquid ibi intelligi potest, substantia est. Verum hæc dici possunt facile, & credi: videri autem nisi puro corde omnino non possunt. Item Augustinus in 15. libro de Trinit. Sic habetur in natura vniuscuiusque trium, quod qui habet, hoc sit quod habet, sicut immutabilis simplexque substantia. Vnde Isidorus ait, Deus simplex dicitur, siue non amittendo quod habet, seu quod aliud non est ipse, & aliud quod in ipso est. Et cum tantæ simplicitatis atque synceritatis sit natura diuina, est tamen in ea trinitas personarum. Vnde Augustinus in libro 11. de ciuitate Dei ait, Non propter hoc naturam summi boni simplicem dicimus, quia est Pater in ea solus, aut Filius in ea solus, aut Spiritus sanctus in ea solus: aut quia est sola ista nominum trinitas siue substantia personarum, sicut Sabelliani putauerunt. Sed ideo simplex dicitur, quia est hoc quod habet: excepto quòd relatiue quæque persona ad alteram dicitur, nec est ipsa. Nam vtique Pater habet Filium, ad quem relatiue dicitur, nec tamen ipse est Filius: & Filius habet Patrem, nec tamen ipse est Pater. In quo vero ad semetipsum dicitur, non ad alterum, hoc est quod habet: sicut ad semetipsum dicitur viuus habendo vitam, & eadem vita est ipse. Propter hoc vtique natura hæc dicitur simplex, quod non sit aliud habens, & aliud id quod habet, sicut in cæteris rebus est. Non enim habens liquorem liquor est, nec corpus color, nec anima est sapientia. Ecce quanta est idemtitas, quanta est v itas, immutabilitas, simplicitas, puritas diuinæ substantiæ, iuxta infirmitatis nostræ valetudinem assignauimus.

Cap. 17.

Lib. 7. etym. cap. 1.

ARTICVLVS XXXIII.

An Hilarius omnem modum compositionis bene tangat per quatuor quæ ponuntur in litera?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Non ex compositis Deus est, &c.] Vtrum scilicet Hilarius omnem modum compositionis tangat per ista quatuor? Prima enim compositio quæ est in re, est ex partibus essentialibus, quæ sunt quod est & quo est, quæ sunt in re à quibuss sumuntur vniuersale & particulare: & illam tangit primo, cum dicit, Non ex compositis, &c. Secunda compositio est primorum, quæ sunt ex materia & forma: in qua compositione materia subiacet priuationi, quæ infirma & imperfecta est. Tertia est compositio ex influentia corporis cælestis super inferiora, eo quod omnis mixtio & generatio inferiorum ad motum cæli reducitur sicut causam: corpus autem superius mouet per influentiam lucis super obscurum præcipue duorum elementorum, quæ sunt terra & aqua. Illa enim plus abundant in corporibus mixtorum: siccum enim terrestre terminatiuum est huiusmodi aquei, & humidum aqueum est continuatiuum sicci: & sit fit mixtio mouente lumine corporum superiorum per præsentiam, vel per aspectum, vel per applicationem aliquam ad stellam respicientem, vel coniunctionem, vel oppositionem, vel alias proprietates, quæ in scientia stellarum sunt determinatæ. Ad hanc commixtionem sequitur compositio complexionatorum & organicorum ad spiritualem naturam quæ est anima.

Prima est corporis cælestis & angeli & animæ rationalis. Secunda est materiæ primæ ad formam elementi. Tertia est elementorum ad formam mineralium. Quarta est complexionatorum ad formam quæ est anima. Primæ oponitur vita in toto: quia in composito vita est actiuæ essentiæ, & id quod est habet vi am participatiue. Secundæ autem opponitur virtus propter defectum priuationis quæ infirma est. Tertiæ opponitur lux in toto propter opacum & obscurum inferiorum elementorum. Quartæ opponitur esse spiritum in toto propter disparitatem grossi & terreni corporis ad spiritualem naturam animæ quæ componitur ei.

ARTICVLVS XXXIV.

Vtrum relatio possit esse in Deo salua eius simplicitate?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Et cum tantæ simplicitatis atque synceritatis, &c.] Cum enim relatio sit ens, & non vertatur in substantiam, videtur in diuinis esse substantia & accidens: ergo ad minus compositio concretionis.

2 Si forte dicatur, quòd relatio non dicit aliquid vt inhærens, sed vt assistens, vt videtur velle Boëtius, & Porretaniani dixerunt. Ad hoc videtur sequi hæresis Sabellij: si enim

enim relatio nihil dicit in re, videtur quod ipsa non constituat rem in qua est. In diuinis autem nihil habemus quod constituere possit personas, nisi relationes. Ergo videtur, quòd si illæ in re nihil sint, quod non fiat distinctio personarum, sed sola sit nominum trinitas, vt dicit Sabellius.

3 Præterea, Relatio videtur in diuinis mutare modum prædicandi, sicut & alia: quia Pater in se aliquid est, etiamsi non habeat Filium: est enim verissime substantia subsistens: ergo videtur relatiuum dicere substantiam: ergo mutat modum prædicandi.

4 Item, Verissime Pater est suppositum & hypostasis naturæ diuinæ: omne autem suppositum substantiæ, substantia est, vt patet inducendo singula supposita hominis, Angeli, canis, asini, & sic de aliis: cum ergo diuina natura substantia sit, suppositum suum erit substantia: ergo relatiuum mutat modum prædicandi in diuinis.

Solutio. SOLVTIO. Breuiter dicendum, eo quod infra discutietur, quòd relatio tria habet in se, scilicet naturam accidentis, & quod proprietas quædam est, & ex hoc habet inesse soli, & habet in se quod ad alterum opponitur relatiue, & ex hoc habet determinari extra, vt cum dicitur, Pater filij, & filius patris. Et quantum ad primum mutat modum prædicandi, quia quoad illud modus prædicandi suus est modus accidentis facientis compositionem concretionis cum subiecto in quo est, & prædicatur denominatiue de ipso: & talis prædicatio in Deo non potest esse: & ideo in diuinis amittit naturam accidentis, & remanet natura proprietatis inquantum est proprietas, scilicet quod est soli conuenire: & vlterius remanet ei intellectus relationis ad alterum, vt dictum est: & ideo quidam dixerunt, quòd in diuinis relatio nihil est in persona, sed est persona ipsa, & id quo persona ad alterum est, volentes per hoc dicere, quòd naturam accidentis amittit, & sic non inest, & retinet naturam proprietatis & relationis. Quod autem Boët. dicit, quòd est assistens relatio, intelligit quoad secundum, scilicet quoad naturam relationis, vt relatio, & non quoad naturam proprietatis quæ est in relatione. Ex hoc patet, quòd non tollit simplicitatem: quia non tolleret nisi per naturam accidentis vt est accidens, quod inducendo diuersum ens, id est, ens diuersæ naturæ à substantia, faceret multiplex ens, & compositionem concretionis inter illa: persona enim non habet accidens aliquod, sed verissime est substantia & suppositum. Et hæc sententia infra magis discutietur 26. distinctione.

ARTICVLVS XXXV.

Quare cum multa sint attributa diuinæ essentiæ, solum Magister determinat de tribus, simplicitate, idemtitate, & vnitate?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ecce quanta est idemtitas, quanta vnitas, &c.] Est enim dubium, cum multa sint attributa diuinæ naturæ, quare Magister non agit hic nisi de his tribus? & ad hoc dicendum, quòd Magister sicut patuit, agit hic de simplicitate, & aliis prout se habent ad generationem Filij, de qua hic principaliter intenditur: & quia generationem in inferioribus sequitur, vt natus, vel genitus prius sit in potentia, & non accipit vnitatem essentiæ patris secundum actum, propter imperfectionem naturæ inferioris: & sequitur secundo, quòd ipsa essentia mutatur de potentia in actum: & tertio, quòd ipsa diuiditur secundum aliud esse in patre, & secundum aliud esse in genito. Ideo de his tribus per oppositum agit Magister in generatione diuina in qua genitus veram essentiam accipit sine commutabilitate, & in simplicitate, quia vna est in Patre & Filio, &c.

DISTINCTIO IX.

De distinctione trium personarum.

A
De proprietatibus & cōditionibus personalibus trinitatis & vnitatis.
Cap. 1.

NVNC ad distinctionem trium personarum accedamus. Teneamus ergo, vt docet August. in lib. de fide ad Petrum, Patrem & Filium & Spiritum sanctum vnum esse Deum naturaliter: nec tamen ipsum Patrem esse qui Filius est, nec Filium esse ipsum qui Pater est, nec Spiritum sanctum esse ipsum qui Pater est aut Filius. Vna enim est essentia Patris & Filij & Spiritus sancti: in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus sanctus: quamuis personaliter alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus.

DIVISIO

DIVISIO TEXTVS.

NVNC ad distinctionem personarum accedamus, &c.] Hic incipit quarta & vltima pars tractatus de generatione Filij: in qua agitur de ipsa respectu mensurantis extra secundum rationem. Sicut enim dicit Philosophus, quod est æternum æterno, hoc est æuiternum æuiterno, & tempus temporali, propter vnam rationem mensuræ in communi. Vnde probatur in ista distinctione Filius esse coæternus Patri. Diuiditur autem in tres partes. In prima probatur Filius esse coæternus Patri contra Arrianos hæreticos. In secunda quæritur, quibus verbis congruentibus exprimitur æternitas generationis Filij *ibi* [Hic potest quæri, cum generatio Filij, &c.] In tertia soluitur obiectio Arrij ex verbis Hilarij *ibi* [Sed inquiet hæreticus, &c.] Prima harum subdiuiditur in duas. In prima probatur generatio esse coæterna Patri generanti. In secunda ostenditur esse ineffabilis *ibi* [Sed quæris à me, inquit, &c.] Prima harum adhuc vlterius scinditur in quatuor. Primo enim manifestat Patris & Filij coæternitatem. Secundo ponit contra eam hæreticorum obiectionem *ibi* [Sed contra hoc inquit hæreticus [In tertia hæretici obiectioni ponit August. responsionem *ibi* [Qui hoc dicit non intelligit, &c.] Et adiungit August. contra hæreticum obiectionem *ibi* [Item si Dei Filius, &c.] In quarta contra eundem hæreticum ponit Ambrosij responsionem *ibi* [Eidem quoque Arrianæ quæstioni] Et adiungit Ambrosij contra hæreticum inuectionem rationalem [Item dic, inquam, mihi, &c.

ARTICVLVS I.

An æternitas sit essentia diuina?

HIc ante literam oportet quærere, si æternitas est essentia diuina: & si est, qualiter intelligitur adiacere processioni personarum: & tertio, secundum quem modum distinguitur ab æuo, & tempore: vt sciatur generatio Filij non esse æuiterna vel temporalis, sicut dixerunt hæretici.

Ad primum proceditur sic: Anselm. dicit in monol. quòd æternitas est earum rerum quæ non sunt aliud quam ipsa: ergo æternitas est idem quod essentia diuina.

2 Item, Æternitas est sine principio & sine fine: nihil autem tale est nisi Deus: ergo æternitas est Deus ipse.

3 Item, Omne quod est, aut est creatura, aut creator. Si creatura: sed omnis creatura mutabilis est, vt dicit August. & in præcedenti distinctione habitum est: ergo ipsa æternitas est mutabilis, quod est contra diffinitionem Dionysij supra positam quod æternitas est antiquum & inuariabile, &c. ergo, & cæte.

Sed contra. SED CONTRA: Si æternitas nihil aliud est quam Deus: ergo esse in æternitate est esse in Deo: sed omnia quodammodo, scilicet sicut in mensura excellenti, sunt in æternitate: ergo omnia sunt in Deo sicut in mensura, quod falsum est.

2 Item, Æternitas est duratio extrinsecus adiacens: nihil autem extrinsecus adiacens, est id cui adiacet: ergo æternitas nõ est Deus, cum adiacet durationi Dei.

3 Item, Mensura & mensuratum non sunt idem: sed æternitas est mensura, esse autem Dei est mensuratum: ergo, &c.

SOLVTIO. Dicendum, quòd æternitas secundum rem idem est quod essentia diuina durans, & duratio ipsa, quia quicquid est in Deo Deus est: sed alium habet modum significãdi. Sicut scientia Dei & quodlibet aliud attributum diuinum licet sit essentia Dei: tamen non sequitur, quod quicquid est in scientia, sit in essentia Dei vel voluntate. Similiter licet essentia Dei durans sit idẽ quod æternitas, nõ tamẽ sequitur, quòd quicquid est in æternitate, sit in essentia Dei durante. Et mutatur in talibus modus prædicandi, qui inducit fallaciam figuræ dictionis, vel quod verius est, accidentis. Quia licet idem sint re: non tamen sequitur, quòd quicquid conuenit vni, conueniat & alij. Non enim est inconueniens, quòd essentia diuina non in ratione essentiæ, sed in ratione durationis sit mensura durantium. Solutio.

AD ALIVD dicendum, quòd æternitas non extrinsecus adiacet, nisi secundum rationem: secundum rem enim est intus, eo quod Deus est sua duratio.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc tenet in inferioribus, quòd mensura non est mensuratum ipsum essentialiter. In superiori autem natura in qua nihil est quod non sit ipsa, non tenet, nisi secundum rationem: quia mensura & mensuratum sunt idem re, licet differant ratione.

ARTICVLVS II.

Qualiter æternitas intelligatur adiacere processioni personarum?

DEinde quæritur, Qualiter adiacere intelligatur processioni personarum? Quod enim immensum est, nec certificat quantitatem alicuius, nec certificatur ab aliqua quantitate: immensa autem est æternitas, immensa est etiam processio personarum, & immensa essentia diuina: ergo videtur, quòd nullum illorum adiacet alteri vt mensura.

2 Item, Indiuisibile nihil mensurat, nec mensuratur. Probatio. Omnis mensura est ad certitudinem quantitatis habendam: indiuisibile autem non habet quantitatem: ergo non mensuratur. Similiter non aliquoties sumptum remetitur quantitatem: ergo nec mensura potest esse: ergo videtur, quòd non adiaceat vt mensura.

SOLVTIO. Dicendum, quòd æternitas est quodammodo infinita, & quodammodo non infinita, & similiter Deus vel durans Solutio.

rans esse diuinum. Si enim accipiatur esse diuinum infinitum priuatiue, scilicet quod aptum natum est habere finem & non habens: sic nec Deus nec æternitas sunt infinita. Si autem accipiatur negatiue, id est, non finitum: iterum potest accipi dupliciter, scilicet quod non finitur, eo quòd sit in partibus sine fine protensum: & hoc modo non dicitur infinitus Deus vel æternitas eius. Sed dicitur infinitus Deus & æternitas eius, eo quòd vtrumque totum simul existens, non defuit, nec deest, nec deerit, & hoc est infinitum quod conficitur statu perfectissimi quod nihil à se abiicit, nec aliquid accipit: & hoc infinitum non contrariatur rationi mensuræ & mensurati, sed infinitum primo & secundo modo acceptum.

Ad aliud dicendum, quòd indiuisibile in ratione indiuisibilis non mensurat: quia ipsum est certum, non secundum quantitatem, sed in se: æternitas autem est indiuisibile habens protensionem, non quidem in partibus secundum successionem vel potentiam, sed potius vt non deficientis alicui quod stat vel currit sub ipso: & sic licet sit indiuisibilis, non tamen accipitur vt indiuisibilis, imo in ratione durationis hoc modo protensæ, & sic mensurat. Et esse diuinum hoc modo acceptum vt durans, mensuratur duratione sua, quæ est idem quod ipsum esse vel essentia diuina.

ARTICVLVS III.

Quomodo distinguatur æternitas ab æuo, & tempore, & vtrum aliqua non viua mensurantur æuo, & vtrum æuum sit in vno sicut æternitas & tempus?

Tertio quæritur de distinctione æternitatis ab æuo, & tempore. Æuum enim est mensura eorum quæ in toto sunt simul: ergo videtur, quòd sit idem cum æternitate. Probatio quòd æuum est totum simul. Sicut videmus quòd prius & posterius in tempore causantur à priori & posteriori in motu, & totum esse simul in æternitate causatur à simplicitate æterni: ita necesse est proprietates æui extrahere à proprietate æuiternorum: æuiternorum autem esse non habet posse ante esse, nec potentiam sine actu aliquo modo: ergo cum non esse simul causetur à potentia abiiciente, & accipiente actum: ipsa erunt tota simul, quorum posse semper est in actu vel in esse.

2 Item, Omnis successio temporis causatur à motu: ergo in quorum esse nullus est motus, ipsa nullam habent successionem: sed esse æuiternorum nullum habet motum: ergo nullam in sua mensura causant successionem: ergo æuum quod est mensura eorum, est totum simul, vt videtur.

Sed contra. Sed contra: Quæcunque in toto simul sunt, vere immutabilia sunt: sed vera immutabilitas est vera æternitas, vt dicit Augustinus: ergo quæcumque sunt in toto simul, sunt æterna: ergo æuiterna sunt æterna, quod falsum est: ergo æuiterna non sunt in toto simul.

2 Item, Esse durans Angeli non est sua duratio: cum igitur duratio non sit nisi protensio esse indeficiens, videtur quòd non habeat illam partem durationis suæ Angelus, quam habebit post mille annos: ergo tota duratio sua non est simul: ergo æuiternitas non est tota simul, cum ipsa sit duratio illa vel adiacens illi.

Iuxta hoc vlterius quæritur, Vtrum aliqua non viua mensurentur æuo? sic enim dicit Boëtius in lib. de Trinitate, quòd immortalibus corporibus esse simul dederunt Philosophi. Ergo videtur, quòd non tantum sit mensura Angelorum. *Quæst. 1.*

2 Præterea, Philosophus dicit, quòd necessaria & impossibilia non sunt in tempore: sed multa sunt necessaria quæ non sunt Deus ipse, sicut immutabilia: ergo videtur, quòd cum non æterna sint, nec temporalia, quòd sint æuo mensurata.

Contra quæritur, Si æuum sit in vno, quemadmodum æternitas & tempus? Videtur, quòd sic: quia dicit Philosophus, quòd vnumquodque mensuratur minimo sui generis: sed æuiterna inquantum huiusmodi sunt in genere vno: ergo mensurantur aliquo minimo illius generis: ergo ipsum erit in illo sicut in subiecto & causa. *Quæst. 2.*

Sed contra: Æternitas est in vno: quia sicut dicit Anselmus, non potest esse nisi vnum sine principio & sine fine: tempus autem est in vno, quia omnia mota reducuntur ad vnum, sicut ad causam: sic autem non est in æuiternis: illa enim, nec vnum sunt tantum, nec reducuntur ad se inuicem sicut ad causam: ergo videtur, quòd non sint in vno. *Sed contra.*

2 Item, Spiritualium & corporalium non est vnum genus: cum ergo æuum sit spiritualium, non videtur quòd possit esse corporalium & cælestium: & sic videtur, quòd erunt duo æua, quorum vno mensurantur spirituales substantiæ, alio autem corporales.

3 Præterea, Non est eadem ratio quantitatis in vtrisque: ergo nec eadem mensura: ergo est alterius rationis æuum Angeli, & corporum quæ Boëtius dicit immortalia: ergo non omnia æuiterna possunt reduci ad vnum æuum, vt videtur.

4 Præterea, Substantiale esse generabilium & corruptibilium idem videtur esse in tota duratione temporis: sed tempus non est mensura eius quod idem est in tota duratione, sed potius mensura eius à quo aliquid abiicitur & accipitur: ergo videtur, quòd necesse sit tertium æuum inuenire, quod mensuret substantiale esse eorum quæ generantur & corrumpuntur.

Solvtio. Dicendum sine præiudicio, quòd æuum est totum simul, sicut & æuiterna. In æuiternis enim non est ratio indeficientiæ, quòd potentia continue accipiat actum: sed potius ipsa necessitas continuationis & indeficientiæ est, scilicet quòd ita completa sunt, quòd nihil de potentia ad esse est quod non sit completum: & ideo poteniat *Solutio.*

tentia eorum stat in esse immobiliter durante. Sed tamen esse simul æternitatis & æui est æquiuocum duplici de causa, quarum vna est: quia in æterno potentia stans immobilis est idem quod actus: vel quod magis proprium est, quia nulla in eo est potentia perfecta vel perfectibilis, sed simplex esse durans: sed in æuiternis est potentia perfecta, licet non perfectibilis, & non simplex esse durans. Secunda est: quia æternum à se habet quòd est esse stans, & non mouens se in esse durante: sed æuiternum habet hoc à manu omnia continentis Dei: sed in hoc abundat super alia, quia in se non habet causam pugnæ quare esse suum in se distare incipiat, sicut habet mobile inquantum mobile. Et ex hoc patet, quòd non sequitur si æuum est simul, quod ipsum sit æternitas: quia esse non est eiusdem rationis in vtroque, nec ipsum æuiternum est de natura sua incommutabile in esse sicut æternum: & ideo non habet veram æternitatem sicut æternum.

Ad aliud dicendum, quòd esse durans æuiterni non est sua duratio, nec tamen duratio sua habet partes: quia duratio non potest habere partes nisi successiuas, & tunc aliquid ex parte durantis erit causa durationis, quod non est in æuiternis: quia necessitas essendi in ipsis immobilis est, nullo faciente distare à seipsa essentialia principia: sed duratio ipsorum per modum indeficientiæ stantium & immobilium cadit in ratione protensi & mensurati: quæ tamen necessitas essendi aliunde est in eis quam à seipsis, vt dictum est: vnde causam durationis indeficientiæ post mille annos iam habent.

Ad quæst. 1. Ad id quod quæritur, Vtrum non viua sint in æuo, sicut in mensura? oportet dicere, quòd sic: esse enim cælestium corporum non est mutabile, & non mensuratur nunc temporis secundum quod hoc modo consideratur vt immobile ad formam substantialem vel accidentalem: sed nunc adiacet ei secundum ipsum quod fertur vnum in toto motu, quod secundum aliquid est in termino à quo motus, & secundum aliquid in termino ad quem est motus: & ideo Boëtius illa corpora vocat immortalia corpora: quia nihil in eorum substantia aduenit vel recedit.

Ad quæst. 2. Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum æuum sit in vno? sunt qui rationibus inductis dicunt quod non: sed non video quid prohibeat quin ipsum sit in simplicissimo æuiterno, & alia mensurentur per comparationem ad illud.

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd non est tota causa reductionis ad vnum, quòd idem sit causa aliorum: sed quia ille motus est simplicissimus motuum aliorum: & ideo per quantitatem circuli, vel partem motus sui certificat alios motus: & quoad hoc æuum reducitur ad vnum quod est simplicioris essentiæ: quia in illo potentia est in actu, vt ita dicam, stantior, vel stantibilior est aliis.

Ad aliud dicendum, quòd corporalia vt corporalia non sunt in eodem genere cum spiritualibus, nec mensurantur eadem mensura: corporalia enim vt dimensa sunt, ordinantur ad motum localem qui habet prius & posterius: sed esse corporalium prout sunt essentia necessaria, in quibus nihil abscedit vel recedit, ad idem genus potentiæ reducuntur cum spiritualibus, quæ potentia non est potentia materiæ ordina[t]a ad motum, sed potentia stãs in actu cõpleti immobiliter.

Ad aliud dicendum, vt iam dictum est, quòd corporalia, vt iam dictum est, per quantitatem dimensiuam non reducuntur ad æuum, sed potius per potentiam quæ est continuationis esse necessi[t]as.

Ad aliud dicendum, quòd esse temporalium, vel essentia, vel quocumque alio nomine nominetur, non mensuratur æuo, sed nunc temporis vt est temporis: & hoc duabus de causis, quarum vna est quoniam ipsum est vnum in quo est variatio propter continuam deperditionem, sicut nunc temporis non est vnum in substantia coniunctum priori & posteriori & secundum esse. Alia causa est: quia licet ipsum in se sit simplex & manens: tamen secundum esse quod habet in subiecto quod est materia permixta contrariis, ordinem habet ad motum & mutationem, & non stat posse suum completum cui nihil adueniat, sicut stat posse æuiternorum. Sunt autem quidam dicentes aliter in ista quæstione, scilicet quòd æternitas, nec prius habet, nec posterius habet: tempus autem prius habet, & posterius: æuum autem habet ante, & non habet post. Et hoc non bene est intelligibile, si debemus causare æuum à potentia æuiterni, sicut docet Philosophus causare tempus à mobili quod est in motu, & æternitatem ab æterno. Cum enim æuum sit proprietas æuiterni, sicut tempus motus, & æternitas æterni, oportet quòd causetur à principiis æuiterni. Et tunc non potest intelligi quod dicunt: quia qualiter potentia ad esse durans habeat aliquid ante & nihil post in æuiterno, non potest bene etiam fingi.

ARTICVLVS IV.

An Filius sit alius à Patre?

Deinde quæritur de hoc quod dicit in litera [In qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus sanctus: quamuis personaliter sit alius, &c.] Si enim Filius est alius à Patre, hoc contingit ratione principij: quia Pater scilicet est principium Filij: cum ergo concedatur, quòd Pater est principium diuinitatis totius, & sit principium diuinitatis in seipso: videtur, quòd Pater sit alius à diuinitate tota, & alius à seipso.

2 Item, August. dicit, quod Pater non est ab alio quam à seipso: ergo Pater est à se: & tamen non distinguitur à se: ergo per hoc quod Filius est à Patre, non videtur per hoc distingui à Patre.

3 Præterea, Si ly alius notat distinctionem: ergo in hoc ponit distinctionem in quo notat diuersitatem: sed est relatiuum diuersitatis substantiæ: ergo videtur, quòd notet distin-

distinctionem substantiæ in Patre & Filio: cum igitur non sit in eis diuersa substantia, non videtur Pater alius esse à Filio.

4 Præterea, Nos non dicimus, Sortes albus est alius à Sorte nigro: imo est idem, sed alter: ergo videtur, quod ly alius quærat diuersitatem substantiæ: si igitur Pater est alius à Filio, videtur esse diuersitas substantię inter eos.

5 Præterea, Cum in inferioribus de omnibus de quibus possumus dicere, Isti sunt alij abinuicem, possumus inferre: ergo ille est vnum, & ille est aliud: ergo videtur, quòd etiam in diuinis possumus dicere, Filius est alius à Patre: ergo Pater est vnum, & Filius est aliud: & hoc negat Magister in litera.

6 Si dicatur, quòd hoc contingit propter diuersum genus, scilicet masculinum, & neutrum. Contra: Genus non apponit nisi modum: ergo non mutat verum significatum: si igitur alietas notet in se diuersitatem substantiæ, ita notabit in masculino, sicut in neutro, vt videtur.

Quæst. 1. PRÆTEREA, Bene concedimus de aliquo, quod sui causa est, sicut de libero: qui enim liber est, sui causa est, vt dicit Philosophus, possumusne eodem modo concedere de Patre, quod sui causa est? Videtur quod sic: quia dicit August. quod est à seipso: ergo sui causa est.

Quæst. 2. PRÆTEREA, Si est à seipso, potestne concedi, quòd Pater sit principium sui ipsius? Videtur, quòd sic: quia præpositio notat habitudinem alicuius principij: ergo principium loco sui potest poni.

Sed contra. SED CONTRA: Supra habitum est, quòd nulla res seipsam generat vt sit. Præterea, nulla persona in diuinis à seipsa distinguitur: ergo nec aliqua est à se, nec generatur à se, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, quòd hæc est impropria, Pater est à se, & per præpositionem non ponitur aliqua habitudo causæ ad seipsum: & ideo non habet aliquam affirmationem per quam habitudo præpositionis exponatur, sed negatiue tantum exponitur, Pater est á se, id est non est ab alio.

DICENDVM ergo ad primum, quòd cũ dicitur, Pater est principium totius diuinitatis, ly totius non habet distributioné gratia aliquarum partium: quia personæ non sunt partes diuinitatis, sed totum ibi & perfectum sunt idem: & ideo exponit Magister infra, quia principium diuinitatis in Filio per generationem, & diuinitatis in Spiritu sancto per processionem: vnde cum dicitur, quod est principium diuinitatis, non est diuinitas cadens sub habitudine vel actu principij, sicut super id quod est terminus actus, sed sicut super id quod est in ipso, qui est terminus actus: quia est principium Filij in quo est tota diuinitas, & Spiritus sancti in quo est tota diuinitas: habitudo autem principij ad seipsum non exponitur nisi negatiue, scilicet quod non sit ab alio: & non sequitur, quòd distinguatur à se, vel á diuinitate. Vel subtilius potest dici, quòd sicut in inferioribus pater generans est principium nati, & ad hoc sequitur, quòd ipse est principium communicationis suæ naturæ, eo quod natus accipit naturam patris ab ipso patre: ita secundum modum intelligendi est in diuinis, vnde cum dicitur, Pater est principium diuinitatis, potest esse sensus, vt à quo generatur vel procedit diuinitas, & sic falsa est locutio: vel potest esse sensus, vt à quo communicatur diuinitas, & sic vera est, quia Pater per generationem suam diuinitatem communicando dat Filio, & per processionem suam dat eam Spiritui sancto: licet enim non distincta sit diuinitas, tamen ad actum distinctionis secundùm intellectum sequitur actualis communicatio diuinitatis: & hoc modo non sequitur, quòd ipse Pater distinguatur á diuinitate: sed potius, quòd in diuinitate vniatur & communicet illi, qui ab ipso est, & ab ipso distinguitur.

AD ALIVD patet solutio per ante dicta.

AD ALIVD dicendum, quòd alius est relatiuum diuersitatis: tamen quia adiectiuum est, substantiam recipit à suo subiecto, & circa illam ponit formam suam, & cum illa sit substantia quæ est hypostasis, & non natura, non notat nisi distinctionem personæ & non naturæ. Præterea, Licet sit nomen essentiale per se sumptum: per adiunctum tamen personale trahitur ad standum pro persona, & iterum secundum hanc rationem non notat alietatem nisi personæ.

AD ALIVD dicendum, quòd secus est de Sorte albo, & Sorte nigro: quia non supponuntur ibi diuersi subsistentes: sed Pater & Filius non differunt per aliquod accidens, sed potius suis subsistentibus personis distinguuntur.

AD ALIVD dicendum, quòd secus est in inferioribus in quibus natura communis multiplicatur, & diuiditur secundum esse. In diuinis autem non fit hoc: sed potius vna numero manet in tribus: neutrum autem genus, eo quòd informe est, refertur ad substantiam quæ accipitur vt indistincta: masculinum autem & fœmininum, quia dicunt essentiam formatam, referuntur ad personam: & ideo quod sequitur in humanis, non sequitur in diuinis: sed mutaretur quis in quid, & accideret fallacia figuræ dictionis.

AD ID autem quod obiicitur de modo, dicendum quòd in translatiua significatione modus multum facit: licet in propria significatione, retentis terminis, non variet significationem: & hoc ideo fit: quia translatio fit gratia modi principaliter: & ideo cum ista sint in diuinis prædicationibus ex translatione, gratia formati generis ponitur distinctio, & gratia informis ponitur diuina natura, eo quòd illa nullo modo distinguitur.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, quòd liber sui causa est, intelligitur de causa finali, scilicet quòd non est propter alium: & hoc modo quælibet persona sui causa est, quia propter se est, & non propter alium finem. Sed cum dicitur, sui causa, absolute non debet concedi, meo iudicio: quia notat habitudinem causæ efficientis principaliter *Ad quæst. 1.*

paliter: & ideo per se dictum notaret, quòd idem esset causa efficiens suiipsius quod falsum est.

Ad aliud dicendum, quòd non puto esse concedendam hanc, Pater est principium suiipsius: licet hæc quodammodo concedatur, Pater est à se, ergo non ab alio: quia principium non tantum dicit ordinem priuationis ad ante, sed etiam habitudinem actus ad sequens: & ideo non est idem esse à se, & esse principium suiipsius. Vnde hæc est impropria, Pater est à seipso: hæc autem falsa, Pater est principium suiipsius: sed ista falsior est adhuc, Pater est causa suiipsius, ita quòd causa dicat causam efficientem. Vnde ex illa, Pater est à se, non potest inferri: ergo generat se, vel procedit à se, vel distinguitur à se, vel est alius à se: sed secundum sensum dictum potest concludi, est à se, ergo non est ab alio.

Hic de coæternitate Filij cum Patre.

Genitus est enim à Patre Filius, & ideo alius: nec tamen ante fuit Pater, quam Filius: coeternæ enim sunt sibi tres personæ. B

ARTICVLVS V.

Vtrum Pater sit ante Filium?

Deinde quæritur de hoc quod dicit in prima ratione [Nec tamen ante fuit Pater quam Filius, &c.] Pater enim est substantia à qua egreditur actus generationis: ergo secundum rationem est ante actum illum, & secundum rationem generatio est ante genitum: quia Aug. dicit, quòd quicquid habet Filius, per generationem habet: ergo Pater ad minus secundum rationem intelligendi, est ante Filium.

2 Præterea, Hoc videtur penes ordinem quem Ecclesia ponit nominando personas, cum dicitur, Pater & Filius & Spiritus sanctus: in quo ordine Pater nominatur primo.

3 Item, Pater est principium non de principio: Filius autem principium de principio: ergo Pater est prior Filio ad minus secundum rationem: principium enim non de principio, secundum rationem intelligendi est ante principium de principio.

4 Præterea, Vt dicit August. in lib. de Trin. 2. hæresis est attribuere Deo, quod nec in spirituali nec in corporali creatura potest inueniri: sed in nulla creatura inuenitur hoc quod vna substantia procedit ab alia & sit eidem à qua procedit coæua.

5 Et si obiicis de splendore à corpore luminoso procedente, nulla est obiectio: quia non est substantialis ista processio: sed esset simile si vnum corpus luminosum procederet ab alio: ergo videtur, quòd non attribuendum Deo. Si forte dicas, quòd in inferioribus causa & causatum sunt correlatiua: & dicit Philosophus, quòd correlatiua simul sunt: hoc iterum nihil est: quia licet causa inquantum causa sit cum causato, tamen substantia causæ necessario est ante id quod est causatum, & sic iterum patet quòd est contra. Præterea, Simile quod adducitur, nullũ est: quia etiam cum splendor procedit ab igne vel à sole, secundum rationem obiectio corporis luminosi prior est quam splendor. Probatio. Detur enim corpus luminosum obiectum non esse, non erit splendor in eo cui obiicitur: ergo sequitur, si splendor est, corpus luminosum obiectum est: & non è conuerso: quia potest impediri: ergo obiectio corporis est prior natura: quia prius natura est à quo non conuertitur consequentia: & si adhuc conuertatur, eo quod nihil impediat, adhuc obiectio directa corporis luminosi causa est splendoris: & dicit Philosophus, quòd prius natura est causa: ergo Pater secundum naturam est ante Filium, & sic tunc tenet obiectio hæretici quantum ad hoc.

Sed contra: Ratio æternitatis est, vt supra habitum est, quòd ipsa est tota simul: ergo quæ æterna sunt & in æternitate, & æternitas ipsa, nullum illorum etiam secundum rationem intelligẽdi præcedit aliud: sed generatio, & generans, genitus sunt æterna & in æternitate & æternitas: ergo nullum illorum etiam secundum naturam præcedit aliud, nec etiam secundum rationem. Sed contra.

2 Item, In temporalibus dicuntur esse simul, quæ sunt in eodem loco, vel in eodem tempore: ergo multo magis simul sunt, quæ sunt in eodem nunc temporis. Nunc autem temporis propter relationem quam habet ad prius & posterius, magis est in se varium & diuersum quam nunc stans & non mouens se quod est nunc æternitatis: in illo autem sunt generans, generatio, & genitus: ergo impossibile etiam est intelligere, qualiter vnum præcedat aliud.

3 Item, In quibus est prius & posterius, hoc causabitur de necessitate ab intellectu, vel à tempore, vel à loco, vel à dignitate secundum mores vel naturam. Quod autem in diuinis non possint causari prius & posterius secundum tempus & locum, planum est: quia diuina nec loco nec tempore diffinita vel circumscripta sunt: ergo si est ibi prius & posterius, hoc erit secundum intellectum, vel causam, vel dignitatem naturæ vel morum: non autem secundum dignitatem morum: quia non est aliquid dicere in gradibus honoris in moribus quod sit in Patre, quod non conueniat Filio: ergo hoc erit secundum dignitatem naturæ si est secundum dignitatem. Sed contra: quia vnius naturæ numero sunt, cui nihil accidit nec in Patre nec in Filio: ergo erunt secundum hoc æquales, & non vnus prior altero: ergo remanent duo modi

secundum intellectum & causam. Secundum intellectum autem prius est à quo non conuertitur consequenfia: hoc autem prius est simplicius & generalius quam suum posterius: sed inter Patrem & Filium est eadem simplicitas: ergo hoc modo non distant per prius & posterius: ergo nõ remanet modo nisi prius causa, quod etiam hæretici posuerunt. Sed contra: in quibuscumque causa prior est quam causatum, causa illa ab alio habet quod subsistit, & ab alio quod causa sit. Detur enim, quòd ab eodem habeat quod subsistit, & est hoc signatum siue hoc aliquid, & quòd causa est: cum à causalitate habeat quòd causa est, ab eadem habebit quod est hoc aliquid: & cum ipsa causalitas simul sit natura cum causato, ipsa in eo quod subsistit & est hoc aliquid, simul erit cum causato, & sic nullo modo prior est, quod est contra positum: ergo si prior est, ab alio habet quod hoc aliquid est, & ab alio quod causa est: ergo à destructione consequentis, si ab eodem habet, ipsa secundum esse & secundum intellectum simul est: sed Pater ab eodem habet quòd est suppositum diuinæ naturæ siue hypostasis siue persona, & quòd Pater est: ergo si ipse in eo quod Pater, secundum naturam & intellectum est simul cum Filio, ipse etiam in eo quod hypostasis & persona est, est simul cum ipso. Probatio mediæ: quia prima satis probata est. Nihil est distinguens in diuinis nisi relatio: sed distinguente cessante tollitur distinctio & distinctum: ergo sublata relatione à diuinis, non erit ibi aliquid distinctum: ergo non erunt ibi supposita vel hypostases: ergo quod Pater est hypostasis naturæ diuinæ habet à paternitate: ergo probata est minor, scilicet quòd ab eodem est hypostasis & Pater: ergo ipse omni modo natura & intellectu & simul cum Filio, & nunquam potest intelligi ante eum esse. Et ista ratio est bona valde & notabilis: quia multa facit intelligere de distinctione personarum.

4 Item, Video in inferioribus quosdam gradus simultatis causæ & causati: quædam enim agunt quasi actione materiæ, id est, quòd in sua actione producendo species similes sibi, indigent materia quæ recipiat, & ex qua ipsa species educatur de potentia ad actum, sicut elementa: & omnia illa indigent tempore in sua actione, ita quòd actum ipsum non potest simul esse cum suo agente tempore. Video alia quæ non agunt nisi actione formæ suæ, sicut lux in luminoso, & similiter ea quæ procedunt actu lucis, vt colores ad oculum vel ad speculum: & video, quòd illa non indigent tempore, propter hoc quòd præsentia eorum sufficit generationi, & illorum generata sunt simul tempore cum ipsis: ergo cum incomparabiliter formalior sit essentia diuina istis, in essentia diuina principium generans & genitus, non tantum simul erunt tempore vel spatio æternitatis, sed etiam natura secundum intellectum.

5 Item, In natura intellectuali sunt gradus: est enim intellectus hominis scientiam sui inquirens & inueniens, vt dicit August. eo modo quo intelligere se est discernere se, & cogitare de se: est etiã intellectus angelicus sine inquisitione sciens se, ita quòd scire in ipso non est post intellectum scientem tempore: ergo cum incomparabiliter simplicior & perfectior sit Deus in suo intellectu, simul erit æternitate & natura ipse intellectus, & dicere se per intellectum: sed dicere se per intellectum est generare Filium: ergo simul intellectu & natura sunt Pater & Filius.

Solutio. SOLVTIO. Vltimis rationibus est consentiendum: quia illæ necessariæ sunt: non est enim dicendum, quòd etiam Pater intellectu sit ante Filium: quia tunc non valerent rationes hic inductæ Sanctorum, sicut illa. Si fuit quando erat, & Pater non erat, mutatus est de non Patre in esse Patrem, & huiusmodi. Vnde Catholica fides confitetur Patrem nec secundum esse nec secundum intellectum præcedere Filium vllo modo prioritatis, scilicet ordine, tempore, loco, dignitate, causa, vel intellectu.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut probatum est in obiiciendo, quòd Pater ab eodem habet quòd sit hypostasis à qua est generatio, & quòd sit Pater: & ideo secundum intellectum nec vt agens nec vt Pater est ante Filium: sed in inferioribus secus est, vt dicit Ambros. quia non ab eodem habet pater carnalis quòd sit generans hypostasis, & quòd sit pater: & ideo pater in inferioribus substantia quæ est hypostasis est ante filium.

AD ALIVD dicendum, quòd principium nõ de principio & principiũ de principio non ponit prius & posterius, vt iam probatum est, sed potius simultatem ex ratione relationis: & si ponunt ordinem, non erit ordo simpliciter, sed ordo naturæ de quo infra habebitur dist. 20. & ille est ordo quo alter sit ex altero, nõ quo alter prior est altero.

AD ALIVD dicendum, quòd Ecclesia id quod sine ordine prioris & posterioris est, sine ordine verborum non potest exprimere: & hoc contingit hic, sicut in ista distinctione dicit Greg. quòd balbutiendo excelsa Dei resonamus. Quia silet vox non hominum tantum, sed etiam Angelorum in expressione processionis personarnm, vt dicit Ambros. Vnde sicut simplicia complexis verbis & compositis, & æterna temporalibus: ita & ea quæ sunt simul enuntiamus verbis ordinatis, quorum vnum præcedit & alterum sequitur. Intendit tamen Ecclesia per suum ordinem quem tenet pronuntiando tres personas, docere ordinem naturæ, quo alter est ex altero, non quo alter prior altero.

AD ALIVD dicendum, quòd creaturæ imperfectæ sunt ad Creatorem repræsentandum: & ideo aliquo vtrique simili inuento, oportet per intellectum exaltare & attribuere Deo eminentius, sicut docet Psalm. 63. Accedat homo ad cor altum, &c. Vnde coæuitas creaturarum, licet non sit similis ibi secundum intellectum: indicat tamen in Creatore coæternitatem secundum intellectum & rem ipsam.

AD HOC quod obiicitur, quòd non est simile

simile de radio vel splendore, dicendum quod hoc contingit propter creaturæ imperfectionem. Et ex his & obiectis patet solutio ad totum.

Argumentatio Arrianorum.

SEd contra hoc inquit hæreticus, vt refert Ambros. in lib. 1. de Trin. Omne quod natum est, principium habet: ideo quia Filius natus est, principium habet & esse cœpit, quod hæreticorum ore sic dictum est. Nam ipse Arrius (vt meminit Aug. in 6. lib. de Trinitate) dixisse fertur. Si filius est, natus est: si natus est, erat tempus quando non erat filius. C Cap. 5.

ARTICVLVS VI.

An recte dicatur, Filius incepit quia habet principium?

DEinde quæritur de hoc quod habetur in obiectione hæretici vbi infert, quod natum est principium habet, & vlterius concludit: Filius natus est: ergo principium habet, &c. Quare hoc non sequitur? Videtur enim sequi: quia nouum est, quod quantum ad sui principium est propinquum: sed omne nouum cœpit: ergo omne quod habet principium, cœpit.

2 Item, Philosophus dicit, quòd principium & initium idem sunt: ergo quod habet principium habet initium: sed quod habet initium cœpit: ergo à primo, quod habet principium cœpit. Sed Filius habet principium: ergo cœpit: & sic videtur, quod sequatur conclusio hæretici, quod absit.

Sed contra. SED CONTRA: Psalmo 80. Israël si me audieris, non erit in te Deus recens: recens autem est quod cœpit: ergo non erit nobis Deus qui cœpit.

Solutio. SOLVTIO. Deceptus est hæreticus per æquiuocationem principij: est enim principium essentiæ, & est principium ordinis naturæ. Principium essentiæ ponit inceptionem eius quod principiatum est ab ipso: sed principium ordinis naturæ non ponit, imo ponit coæternitatem, vt probatum est.

AD ID autem quod obiicitur, dicendum quòd verum est, quod nouum est nunc primo ens, & quod propinquum est quoad principium essentiæ: sed non est nouum cui propinquum est principium secundum ordinem naturæ quo alter sit ex altero, & non alter prior altero.

AD ALIVD dicendum, quòd est principium intra, & principium extra. Principium intra est ante quod nihil est de re, & ipsum est prima pars rei, & hoc conuertitur cum initio, si proprie sumatur initium, quia initium rei est in quo res incipit: & hoc est intra res omnes quæ habent initium: & de hoc principio, non loquimur, quando dicimus, quòd Pater est principium Filij.

Responsio Augustini Catholica.

QVi hoc dicit, non intelligit etiam natum esse Deo sempiternum, vt sit coæternus Patri Filius: sicut splendor qui gignitur ab igne atque diffunditur, coæuus est illi, & esset coæternus si ignis esset æternus. D

ARTICVLVS VII.

An possit dici quòd Filius sit coæternus Patri, & vtrum in diuinis sit aliquid adiectiuum, & vtrum sicut dicimus, Pater & Filius sunt duæ personæ, ita dicere possumus, quòd Pater & Filius sunt duo dij, duo sapientes?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vt sit coæternus Patri Filius, &c.] Ex hoc enim sequitur, quòd Pater & Filius sint duæ personæ coæternæ: ergo sunt duo coæterni: & hoc videtur esse contra symbolum Athanasij, Non tres æterni, sed vnus æternus.

2 Præterea, Vna est æternitas trium: ergo videtur, quòd tres sint vnus æternus, non tamen vnus simpliciter.

3 Item, In aliis adiectiuis quæ prædicant id quod naturam assequitur, sicut dicit Damasc. non possumus prædicare in summa de tribus nisi in singulari numero: si enim dicam, Pater est sapiens, Filius est sapiens, non possum inferre: ergo Pater & Filius sunt duo sapientes: ergo videtur, quòd nec in isto. Si dicatur, quòd adiectiua numerum & substantiam accipiunt à suis substantiuis, & ita cum personæ sint substantiua talium adiectiuorum, numerum accipiunt & substantiam ab ipsis, & circa ipsas ponunt vim suam, & ita possunt prædicari in plurali, vt dicatur, Pater & Filius sunt duo sapientes.

4 Contra: Sapientes vel sapiens nomen est: ergo significat non tantum substantiam, sed etiam qualitatem: illa autem qualitas sapientia est: cum ergo vna sit sapientia trium & æternitas, etiam si substantia quæ est hypostasis

stasis cadat in plurale, adiectiuum in plurale cadere non potest.

5 Item, Si ego dicam, Sortes & Plato sunt albi, licet ly albi sumat substantiam plurificatam: tamen hoc non sufficit sibi ad pluralitatem: sed etiam oportet, quòd sint ibi plures albedines, vt videtur: ergo à simili in diuinis, licet & Pater & Filius sint plures personæ: cum tamen ipsorum sit sapientia & æternitas vna, talia nomina adiectiua pluraliter de ipsis prædicari non possunt.

Sed contra. SED CONTRA: Videtur minus quòd substantiam significans propter modum adiectiui importatum in verbo cadat in pluralitatem, quam id quod per se substantiam non significat, & cadit in pluralitatem si verbaliter significatur, sicut Ioan. 10. habetur: Ego & Pater vnum sumus: ergo multo magis adiectiua.

2 Præterea, Res magis propinqua est secundum rationem significationi, quam adiectiua: & tamen supra habuimus, quòd Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres res: ergo etiam adiectiua possunt de pluribus personis prædicari.

Quæst. 1. IVXTA hoc quæritur vlterius, si aliquid sit adiectiuum in diuinis: habuimus enim distinctione præcedenti, quòd illa prædicamenta artis dialecticæ in Deum non cadunt: quia ipse Deus est quicquid habet quod ad se dicitur, & idem est ibi sapere quod esse: quod autem significat substantiam est substantiuum, & non adiectiuum vel non adiectiue retentum: ergo in diuina prædicatione nihil est adiectiuum vel adiectiue retentum.

2 Item, Boetius dicit, quòd cætera prædicamenta præter relationem, cum quis in diuinam retulerit prædicationem, omnia mutantur in substantiam: ergo possunt adiectiue teneri.

Quæst. 2. VLTERIVS quæritur iuxta illud, Quare possum dicere, Pater & Filius sunt duæ personæ, & Pater & Filius sunt duo: & non possum dicere, Pater & Filius sunt duo dij, vel duo sapientes secundum quosdam? Videtur enim quod possum dicere: quia duo terminus numeralis est, denotans notiones quibus numerantur personæ: ergo terminum adiunctum sibi cogit stare pro persona: ergo cum dicitur, Pater & & Filius sunt duo dij, intelligitur duæ diuinæ personæ: ergo cum Pater & Filius sunt duæ diuinæ personæ, Pater & Filius sunt duo dij, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd hic sint multorum multæ opiniones, quòd tres diuersitates inueniuntur circa adiectiua. Quandoque enim habent tria trahentia ad adiectiuitatem, & tantum vnum ad substantiam: & hoc in diuinis: quia tantum de illis loquimur: & quandoque habent duo tantum: & quandoque habent vnum quod coniungitur duobus vel tribus, denotando pluralitatem personarum, licet non faciat ad modum adiectiui, tamen multum facit ad relationem adiectiui ad hoc suppositum vel illud: ex ipso enim scitur vtrum ponat ipsum adiectiuum rem suam circa personam, vel circa substantiam. Verbi gratia, verbũ adiectiuũ, adiectiuum est, & similiter participiũ, & nomen: sed adiectiuum verbum & participium tria habent de natura adiectiui, sc. modum significandi inhærentiæ, & modum illum quo significant agere, & etiam modum illum quo significat verbũ cum tempore, & etiã participiũ, licet minus inquãtum vicinius nomini: sed nomen non habet nisi duo, scil. significationem, & modum: significationem, quia rem adiacentem, & quæ inest significat: & si non est in diuinis, hoc est quia in diuinis, & non ex ratione sui significati, sicut dicimus esse quædam adiectiua significatione & non modo. Modo autem, quia etiam modum adiectiui habent: quia per modum concretionis significant, vt cum dicitur, sapiens, bonus, & huiusmodi. His quoque iungitur per compositionem præpositio denotans correlationes personæ ad personam, sicut cum dicitur, coæternus, coæqualis, vel æquipotens, & huiusmodi præpositiones, vel aduerbia faciunt ad hoc quòd talia adiectiua in recto dicunt supposita personarum, & essentiam in obliquo. Dico ergo, quòd verba & participia habentia tria vel quatuor de istis, secundum intellectum viciniora sunt personis quam essentiæ: & ideo prædicantur de pluribus pluraliter, vt Pater & Filius sapiunt, sciunt, possunt, sunt, volunt, & huiusmodi omnia: & participia similiter, vt Pater & Filius sunt scientes, sapientes, entes, potentes: ita quòd vnumquodque illorum sit participium principaliter retentum. In nominibus autem quando duo tantum sunt, quorum vnum habet solum modum adiectiui, dixerunt antiqui quòd non deberent dici in plurali: moderni autem considerantes, quòd propter illud solum substantiam & numerum accipit à persona, quando coniungitur ei: dixerunt quòd possunt prædicari pluraliter. Ego credo, quòd possunt, sed minus proprie: & ideo non sunt tales locutiones extendendæ, sed interprætendæ, quando inueniuntur. Si autem cuiquam adiectiuo coniungatur præpositio vel aduerbium notans correlationem personarum adinuicem, tunc absque dubio non debent dici nisi pluraliter de pluribus in summa, vt Pater & Filius sunt coæterni, & non coæternus, & æquipotentes, & non æquipotens. Secundum hanc igitur distinctionem dicendum ad primum, quòd Athanasius attendit prædicationem æternitatis in diuinis, quia in diuinis: & accipit eam ex significatione æterni, & non ex modo significandi: nihilominus tamen attendendo modum adiectiui, posset concedi duo vel tres æterni: & ex hoc non sequitur, quòd essent plures æternitates, vt infra patebit.

AD ALIVD dicendum, quòd licet sit vna æternitas, tamen hæc excludit pluralitatem suppositorum, & illa pluralitas sufficit ad numerum pluralem in adiectiuo.

AD ALIVD dicendum, quòd ea quæ naturam assequuntur, penes sua significata considerando, non prædicantur de pluribus pluraliter: sed penes modum concretionis nihil prohibet, vt iam patuit.

AD HOC autem quòd obiicitur, quòd talia

talia nomina significant substantiam cum qualitate, dicendum quòd verum est: sed qualitatem suam significant inhærenter: & ideo à modo illo pluralitati eorum sufficit pluralitas in suppositis, & non oportet quòd res significata sit plures: & si hoc est in inferioribus, dicendum quòd hoc non exigit nomen adiectiuum ad pluralem numerum consignificandum, sed per accidens fit hoc ex pluralitate suppositorum differentium per substantiam & essentiam, quod non est in diuinis.

Ad aliud dicendum, quòd falsum ponit in argumento, scilicet quòd ad pluralem numerum adiectiui exigatur pluralitas rei quam significat, hoc enim non est verum: sed hoc contingit in inferioribus per accidens, scilicet quia substantialiter differunt supposita in quibus est res quam significat adiectiuum. Vnde si ponamus per impossibile, quod Sortes & Plato habeant vnam albedinem, adhuc verum est, quòd Sortes & Plato sunt albi gratia pluralitatis suppositorum.

Ad quæst. 1. Ad illud quod vlterius quæritur, Si aliquid sit adiectiuum in diuinis? Dicendum quòd sic quoad modum, sed quoad inesse per per compositionem non. Et hoc intellexit August. supra in præcedenti distinctione, vbi per hoc voluit remouere compositionem accidentis, non modum significandi à simplicitate diuina. Et per hoc etiam patet solutio ad id quod obiicitur de Boet.

Ad quæst. 2. Ad id quod vlterius quæritur, dicendum quòd termini numerales adiectiuum sunt, & in diuinis significant notiones quibus distinguuntur & numerantur personæ: quando autem ponuntur cum verbo significante substantiam, res suas ponunt circa formam illius, & significant eam numerari: & ideo per se positi de personis veri sunt, & etiam similiter iuncti cum personalibus, sicut Pater & Filius sunt duo, Pater & Filius sunt duæ personæ: sed cum ponuntur cum essentialibus, numerant formas essentialium: & quia vna est essentia, ideo locutiones falsæ sunt: tamen aliter est de participiis & nominibus, & aliter est de nominibus adiectiuis quam substantiuis, vt patet per ante dicta.

ARTICVLVS VIII.

Quæ sit differentia inter lumen, lucem, splendorem, radium, reflexionem radij splendoris & luminis: & vtrum exemplum de splendore sit conueniens, &c.

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Sicut splendor qui gignitur ab igne atque diffunditur, &c.] Quæ differentia sit inter lucem, lumen, splendorem, radium reflexionem radij & splendoris & luminis? Præterea, Non videtur esse conueniens exemplum: quia splendor non est de essentia ignis, ita quod sit idem numero secum in essentia, id est, quod eandem numero essentiam habeat. Præterea quæritur, vtrum poterat inueniri exemplum magis conueniens? splendor enim in alia materia & natura est quam ignis: materia autem quæ habet proprietates, est vna in eis: vnde magis fuisset exemplum conueniens in materia, vt videtur.

Solutio. Ad primum dicendum secundum Damascenum & Auicen. quòd luminare est corpus lucens habens lucem in compositione sui: sicut luminare maius dicitur sol, & luna dicitur luminare minus Gen. 1. Lumen autem dicit id quod effluxit iam à luminoso, & receptum est in medio transparenti, quòd recepit ipsum in profundum sui, non tantum in superficie: sicut aer plus est transparens & ignis, & aqua minus, & etiam corpus quintum quantum est de eo præter stellas transparens est. Dicit enim Philosophus, quòd aer transparens est siue lucidum, secundum quod communicat cum perpetuo superius corpore. Radius autem est linea luminosa visualis egrediens de luminoso corpore ad rectam oppositionem. Splendor autem proprie est diffusio radiorum per reflexionem ad politum planum, sicut ad metallum vel lapidem polita, vel ad speculum, vel ad aquam: fit tamen reflexio etiam ad alia corpora licet non tanta. Reflexio autem radij est refractio radij incidentis in corpus reflectens ad angulos pares: probatum est enim in perspectiua quòd reflexio radij semper fit in angulum æqualem angulo radij indicentis: & ideo quando perpendiculariter incidit radius, reflectitur in seipsum: quia aliter sequeretur, quòd non omnes anguli recti essent æquales. Reflexio autem luminis est immutatio transparentis vel terminati corporis ad amplius lumen ex radiis reflexis, sicut videmus quòd vicina loca in quibus non incidunt radij reflexi, amplius illuminantur ex diffusione luminis ex radiis reflexis accidente.

Ad primum dicendum, quòd terrenorum, vt dicit Hilarius, comparatio ad Deum nulla est: & si contra nos interdum exempla comparationis afferimus, nemo putet ea in se perfectionis rationem continere. Splendor enim nec persona est, nec idem in essentia est cum luminoso vel luce: sed in hoc accipitur similitudo, quòd coæuus est.

Ad aliud dicendum, quòd sicut dicit beatus Bernard. in 5. in de consideratione, nulla vnitas est, quæ tanta est sicut vnitas personarum trium in essentia vna: quod sic probatur. Est enim inter vnitates rerum naturalium triplex vnitas, scil. formæ, materiæ, & subiecti. Formæ autem triplex, scilicet generis, speciei, & indiuisio formæ in eo quod est hoc aliquid & idem numero. Materiæ autem sicut partium in toto: quia sunt ex eadem materia, præcipue si homogeneum est. Subiecti autem magis vnitas est illa, quæ est subiecti & passionis. Inter istas autem vnitates maior est speciei quam generis, & maior est indiuisionis formæ in indiuiduo quam speciei: & hæc eadem maior est quam materiæ: quia materia licet sit vnum per subiectum, tamen multas habet proprietates quæ non sunt ipsa, quibus tamen non numeratur, & ideo

ideo vnitas eius admittit alienam naturam: quod non facit indiuisio formæ in quo est hoc aliquid. Hæc etiam maior est quam subiecti & proprietatis: quia proprietas non est eiusdem essentiæ cum subiecto: sed indiuisio formæ non admittit alienam essentiam: & illius quæ maxima est, multum differt ab vnitate personarum, in qua nec aliena essentia admittitur, nec est ibi differentia vniuersalis & particularis, nec differentia quod est & esse: quæ omnia in eo quod est hoc aliquid inueniuutur. Et ideo ex parte materiæ non poterat poni exemplum, nec ex parte formæ indiuidui propter diuersitatem vniuersalis & particularis, & quod est & esse: sed lux & splendor sunt eiusdem formæ, licet ex parte recipientium sit aliqua diuersitas: & ideo quoad coæternitatem præcipue conuenientius est exemplum: quia in aliis vnitatibus formæ & materiæ non est coæuitas: ad positionem enim materiæ non ponitur forma, nec ad positionem generis ponitur species, nec ad positionem speciei ponitur indiuiduum: sed ad positionem luminosi obiecti ponitur splendor, & è conuerso.

Oppositio August. contra hæreticum.

E ITem, si Dei Filius, inquit August. virtus & sapientia Dei est, nec vnquam fuit Deus sine virtute & sapientia, coæternus est ergo Deo Patri Filius. Dicit autem Apostolus, Christum esse Dei virtutem & Dei sapientiam. (1. Cor. 1.) Aut ergo non fuit quando non fuit Filius, aut aliquando Deus non habuit virtutem & sapientiam: quod dementis est dicere: constat enim, quia semper habuit sapientiam: semper ergo habuit Filium.

Responsio Ambrosij ad idem auctoritate fulta.

F (Lib. 1. de fide ad Gratianũ cap. 5.) EIdem quoque Arrianicæ quæstioni Ambrosius in hunc modum respondet: Ego, inquam, filium esse natum confiteor: quod reliquum est impietatis, horresco. Scriptum est enim in Veteri Testamento, vt vel vnum è pluribus dicam. (Isa. 43.) Ante me non fuit alius Deus, & post me non erit. Quis ergo hoc dicit, Pater, an Filius? Si Filius, ante me, inquit, non fuit alius Deus. Si pater: post me, inquit, non erit. Hic priorem, & ille posteriorem non habet. Inuicem enim in se, & Pater in Filio, & Filius in Patre cognoscitur. (Ioan. 13.) Cum enim Patrem dixeris, eius etiam Filium designasti: quia nemo ipse sibi Filius est. Itaque nec Filius sine Pater, nec Pater potest esse sine Filio: semper ergo Pater, semper & Filius est.

ARTICVLVS IX.

Vtrum Pater sit sapiens sapientia genita, scilicet Filio vt obiecto.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si Dei Filius virtus & sapientia Dei est, &c.] Et hic quæruntur duo, quorum vnum est, si Pater sapiens sit sapientia genita vt obiecto, licet non sit ea sapiens quasi formaliter: & hoc oportet quærere ex eo quod quidam hoc dixerunt, & scripserunt. Secundum est, si hoc non est verum nec catholicum, vtrum valeat ratio Augustini aliquid contra hæreticum, quæ ponitur hic.

Ad primum obiicitur sic: Si sic dicam, intellectus meus intelligit se, cadit ibi intellectus in duplici ratione, scilicet ratione intelligentis, & in ratione intellecti. Ponamus ergo, quod intellectus in ratione intellecti sit sufficiens ratio & species omnium cognoscibilium, tunc non oportet me ad intelligendum res habere aliquid in intellectu meo, nisi intellectum vt obiicitur intelligenti intellectui: sed sic generatur Filius à Patre: quia idem est, vt dicit Anselmus in monolo. summo spiritui intelligere & dicere se: cum ergo dicendo se generet verbum suum & omnis rei rationem & artem, ipse hoc verbo & non alio intelligit quicquid intelligit. Ex hoc sequitur vlterius, quod nihil potest intelligere nisi Filio, quia species non accipit à rebus, & species non sunt apud ipsum nisi ideales rationes verbi.

SED CONTRA: Ponamus Filium non esse per impossibile, adhuc ille qui est Pater, intelligit se & omnia: ergo non exigit Filium ad intellectum suum. (Sed contra.)

2 Præterea, Ista est abusio quam supra distinctione 3. reprehendit August. quia licet in imagine creata ita sit, quod tota non intelligit nisi per intelligentiam, tota non

memoratur

memoratur nisi per memoriam, non vult nisi per voluntatem: quis tamen audeat dicere, quòd in illa summa trinitate Pater non intelligit nisi per Filium, &c.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad hoc sicut infra probabitur, quòd Pater nullo modo est sapiens Filio: non tamen idem est non esse sapientem Filio, & non intelligere Filio. Intelligere enim Filio potest esse, quasi intelligere à Filio, & intelligere in Filio. Primo modo non conuenit Patri, sed secundo aliquo modo conuenit ei, licet non per illum modum quo procedit obiectio facta. Et ad hoc sciendum, quòd Pater nihil accipit à Filio, nec intellectum, nec intelligere, nec quo fit intellectus, nec obiectum: sed omnia quæ habet Filius accipit à Patre. Intelligere etiam & dicere in summo spiritu est æquiuocum: quia potest esse essentiale, & personale: cum enim Pater dicit se, non potest esse dicere idem quod generare, sed est essentiale, & Spiritus sanctus hoc modo dicit se & Filius: & vnum est dicere trium, sicut vna est essentia trium. Sed cum Pater dicit Verbum quod est Filius, tunc dicere idem est quod generare: & hoc dicere non conuenit Filio, nec Spiritui sancto, sicut nec generare conuenit eis. Sed cum dicitur, Pater intelligit omnia in Filio, sensus est quòd Pater intelligit Filium vt Filius est ars & ratio omnium viuentium: Filium autem hoc modo intelligit quo intelligit se esse principium Filij in hac ratione: quia non habet Filius quod non acceperit à Patre. Et sic patet, quòd Pater intelligendo se sic intelligit omnia in Filio, & nihil accipit à Filio, imo dat Filio. Si autem quæras, Vtrum id sit simul vel successiue? Dicendum quòd non simul tantum, sed simplex & vnũ: quia nihil multiplex est in sciẽtia & intellectu Patris. Sed verum est, quòd in inferioribus materialibus procedit intellectus in nobis à ratione principij in id quod est à principio, & ab illo in illud vlterius, cuius illud principiatum est vlterior ratio.

AD PRIMVM ergo quod obiicitur, dicendum quòd Filius non est obiectum intellectus, vel ratio intellectus Patris, vel medium, vel species, vel quocumque nomine nominetur: quia sic esset Patris intellectus aliquid accipiens à Filio ad hoc quod intelligeret: sed Pater seipso intelligit Filium, & omnia quorum ratio est Filius siue Verbum.

ARTICVLVS X.

An ratio August. quam Magister adducit, procedat de sapientia genita vel ingenita?

SEcundo hoc supposito quæritur, Quid valet ratio August. Videtur quod nihil: aut enim arguit de sapientia genita, aut de sapientia in genita. Si de genita, tunc videtur, quòd Filius sit sapientia Patris qua sapiens est, quod infra Magister improbabit. Si autem de sapientia ingenita arguit, tunc non potest ex hoc inferri coæternitas Filij: nõ enim sequitur, si esẽtia coæterna est Patri, quòd propter hoc Filius sit Patri coæternus.

SOLVTIO. Dicendum, quòd August. arguit de sapientia ingenita, prout est appropriabilis sapientiæ genitæ, id est, Filio: appropriatum enim supponit proprium, nec potest fieri appropriatio nisi secundum intellectum præexistente proprio: & sic sapientia ingenita æterna infert sapientiam genitam coæternam. Solutio.

Inuectio Ambrosij contra hæreticum.

ITem dic, inquam, mihi hæretice. Fuitne quando omnipotens Deus Pater non erat, & Deus erat? Nam si Pater esse cœpit, Deus ergo primo erat, & postea, Pater factus est. Quomodo ergo immutabilis Deus est? Si enim ante Deus, postea Pater fuit, vtique generationis accessione mutatus est: sed auertat Deus hanc amentiam. G Lib.c.cap. cit.

ARTICVLVS IX.

De verbo Amb. Primo erat, & postea Pater factus est.

DEinde quæritur de hoc quod habetur in secunda ratione Amb. contra hæreticum [Deus primo ergo erat & postea Pater factus, &c.] Hoc enim non videtur valere: eo quod relationes fiunt in aliquo sine sui mutatione. Sit hic lignum tricubitum, & Romæ sit lignum bicubitum, & resecetur istud lignum quod est hic quod efficiatur bicubitum, tunc fit æquale ligno quod est Romæ: ergo æqualitas facta est in ligno Romæ, quæ relatio cum nulla mutatione facta est in ligno Romæ: ergo non valet, Si modo Pater est relatiuum, & ante non fuit relatiuum, sit mutatus. Item, Quicquid nihil inesse prædicat ei de quo prædicatur, adueniens vel recedens ei de quo prædicatur non facit mutationem in ipso: nihil autem prædicat relatio inesse ei de quo prædicatur: ergo adueniens vel recedens à relatiuo, nihil mutationis ostendit in illo. Probatur autem prima: eo quòd omnis mutatio per se, vel per accidens est, aut in hoc quòd totum mobile transferatur in loco vel ad locum, vel quòd accipiat aliam formam quam prius non habuit, quæ modo insit ei. Secunda autem scribitur à Boet. in lib. de Tri.

SOLVTIO. Aliud est de relatiuis originis, Solutio.

ginis, vel secundum causam & causatum, vel secundum principium & principiatum dictis: & aliud est de aliis relatiuis inferioribus quæ fundantur super aliquid aliud. Primæ enim relationes non causantur sine actu substantiali qui est generatio: & ideo talia supponunt mutationem in subiecto si adueniant de nouo. Præterea, Aliud est de relatiuis in diuinis & inferioribns. In diuinis enim relatio est etiam in ratione proprietatis facientis personam in esse personali: & ideo ibi aduentum relationis sequitur mutatio personalis: licet in inferioribus in quibusdam relationibus non in vtroque relatiuorum sequatur mutatio ex aduentu relationis, sed in alterp semper sequitur.

Ad aliud dicendum, quòd Boëtius non attendit relationem secundum id quod est proprietas quædam habens quasi vim differentiæ in constitutione personæ: sed accipit relatiuum, & non relationem: & ipsum relatiuum non attendit nisi secundum respectum quem importat: & quia secundum illum totum ad alterum est, & non ad se, vt dicit Augustinus, ideo dicit quòd nihil prædicat in relatiuo: & hoc est verum quoad respectum relatiui, & non quoad hoc quod relatio proprietas est quædam quæ secundum rationem intelligendi inest relatiuo.

Ineffabile est quomodo Filius sit & non habeat Patrem priorem: sicut modus generationis inintelligibilis & ineffabilise st.

H SEd quæris à me, inquit, Ambros. quomodo si Filius sit, non priorem habeat Patrem? Quæro item abs te, quando vel quomodo Filium putes esse generatum? Mihi enim impossibile est generationis scire secretum: mens deficit, vox silet, non mea tantum, sed & Angelorum: supra potestates, & supra Angelos, & supra Cherubin, & supra Seraphin, & supra sensum est: quia scriptum est, Pax Christi supra omnem sensum est. Et si pax Christi supra omnem sensum est, quomodo non est supra omnem sensum tanta generatio? Tu ergo ori manum admoue: scrutari non licet superna mysteria. Licet scire quod natus sit, non licet discutere quomodo natus sit. Illud mihi negare non licet, hoc quærere metus est. Ineffabilis enim est illa generatio. Vnde Isa. Generationem eius quis enarrabit?

Philip. 4.

Isa. 53.

Quidam præsumunt discutere generationis seriem.

I QVidam tamen de ingenio suo præsumentes dicunt illam generationem posse intelligi, & alia huiusmodi: inhærentes illi auctoritati Hieron. super Ecclesiasten. In sacris Scripturis, quis sæpissime non pro impossibili, sed pro difficili ponitur, vt ibi, Generationem eius quis enarrabit? Sed hoc non dixit Hieron. ideo quod generatio Filij æterna plene intelligi vel explicari possit à quoquam mortalium: sed quia de ea aliquid intelligi vel dici potest. Quidam tamen hoc accipiunt de temporali Christi generatione.

ARTICVLVS XII.

An generatio diuina potest sciri vel significari?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in sequenti cap. [Mihi enim impossibile, &c.] Quod enim non scitur, non significatur: sed generatio diuina nobis multis modis significatur: ergo scitur aliquo modo. Si dicas, quòd non significatur nisi secundum quid, secundum quòd est ineffabilis. Contra: Multa habemus effata de conuenientibus generationi, scilicet quòd in eadem essentia est, quòd coæterna, & huiusmodi quæ significant aliquid effatum de generatione diuina. Si forte dicas, quòd scimus & significamus quia, sed non quid est generatio diuina. Contra: Scientia quia duobus modis est, scilicet per effectum, vel per causam remotam: generatio autem per causam remotam non significatur nobis, nec etiam per effectum tantum: ergo videtur, quòd significetur nobis quid est generatio diuina: & ita est scita & significata. Præterea, Scire rem in sua propria natura, est scire eam secundum differen

differentias quibus distinguitur ab aliis quæ sunt in eodem genere cum ipsa: sed nos habemus à Sanctis nobis traditas huiusmodi differentias, scilicet quòd est sine versione generantis, quod non est ex potentia in actum, quod est immaterialis, quod non diuidit esse vel essentiam, qualia habemus ab August. & Damasc. & à Boët. ergo videtur, quòd scita sit generatio in propria natura: scientia autem rei simplicis incomplexæ in propria natura est scientia quid est res in propria natura: ergo videtur, quòd nos sciamus quid est generatio diuina: ergo non est verum quod Ambr. dicit hic.

Sed contra. Sed contra: Scire quid est, est scire proprios terminos rei intra quos clauditur tota rei natura: sed sic non contingit Deum scire: quia sic comprehenderetur vel clauderetur in nostro intellectu, quod supra est improbatum: cum igitur generatio diuina Deus sit, ipsam non contingit scire vel significare quid est.

Solutio. Solutio. Dicendum, quòd sicut dicit Philosophus in primo de anima, omnis intelligentię quæ est de quid est, termini sunt: practicarum enim intelligentiarum termini sunt, omnes enim alterius causa sunt, scilicet propter eius quod consideratur: speculatiuæ vero rationibus terminantur: & omnis ratio aut diffinitio est, aut demonstratio in qua stat intelligentia, & diffinitiones omnes diffinitæ sunt ad diffinientia. Et ideo dico, quòd non contingit scire quid est Deus vel aliquid diuinum, eo quòd diffiniri à nobis non potest: sed erit semper secundum aliquid sui extra nos, vt supra diximus in quæstione de scientia Dei in di. 2. & hoc intelligit Ambr. quando dicit, quòd non scitur à nobis generatio diuina, nec etiam ab Angelis: quia per quid est, scita non est nisi ab eo qui est Deus Trinitas: habemus autem scientiam de diuinis sicut est scientia quia: & bene concedo, quòd plus scimus de ea quam quòd ineffabilis est.

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd verum est quòd de scientia quia in demonstrationibus, quæ est conclusionis scientia, habetur illis duobus modis: sed sic non scitur generatio diuina, sed potius vt incomplexum, cuius scientia non habetur perfecte per diffinientia ipsum: & hæc est scientia similis ei quæ est scientia quia, & est scire in vniuersali, & non in propria natura secundum quòd ipsum est.

Ad id autem quod obiicitur de differentiis eius, dicendum quòd non significatur nobis differentiis nisi dupliciter, scilicet negatiuis siue priuatiuis: sicut quòd est impassibilis, immaterialis, inuertibilis, & huiusmodi. Illæ differentiæ non certificant, nisi quia differentiæ constituentes sunt positiuæ. Aliæ differentiæ quæ positiuæ sunt, sunt remotæ: sicut quòd est in eadem substantia, vel consubstantialis: illæ enim non sunt proximæ: vnde in talibus adhuc remanet occultum, secundum quem modum sit in eadem substantia: & ideo licet illis differentiis à quibusdam distinguatur: tamen quia non conuertuntur cum ipsa constituendo non specificant generationem: & ideo adhuc ignoratur quid generationis: & ideo etiam non dicit Ambros. quòd simpliciter impossibile sit scire generationem: sed quòd impossibile est scire generationis secretum, quia secretum eius est quid sit: sed non est secretum quid non sit: & hoc scitur & effatur: vnde effabilis est secundum quid, & non simpliciter.

ARTICVLVS XIII.

An loquantur Angeli?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Vox silet, non mea tantum, sed etiam Angelorum, &c.] Et quæruntur quatuor, scilicet qualiter loquantur Angeli? & vtrum omnia loqui possint? & vtrum omnes omnibus, vel quidam quibusdam? & de auditu audientium aliorum locutionem.

Circa primum proceditur sic: Dicit Basil. in quadam homilia super illud Deut. 27. Attende tibi, &c. Sermonis vsum nobis Deus qui nos creauit, indulsit, pro eo vt cordis occulta inuicem nobis verbi ministerio panderemus, vt communi in alterutrum affectione naturæ vnusquisque nostrum proximo suo velut ex arcanis quibusdam domiciliis consilij secreta depromeret: si enim nuda solummodo atque intecta anima viueremus, ex ipsis tantum mentis motibus atque cogitationibus intentionibusque cogitationum alterutrum nosceremur. Ex hoc accipitur, quòd Angeli cum sint denudati à corpore, sine sermone sibi inuicem innotescunt: ergo locutione non indigent: & nihil est vanum in eis: ergo non loquuntur.

2 Item, Iob 28. super id, Non adæquabitur ei aurum vel vitrum, dicit Greg. quòd in resurrectione vniuscuiusque mentem ab alterius oculis corpulentia non abscondet. Ergo multo magis cum spiritualior sit natura Angeli, quod in vno Angelo est, non latebit alium: & ita non indigent locutione.

3 Item, Basil. Quoniam vigor animæ velamine carnis operitur ad indicanda atque in publicam faciem proferenda ea quæ in profundo cordis vel cogitationibus vel sensibus commouentur nobis, & nominibus & vocabulis indigemus. Ex hoc accipitur quòd vbi non est velamen carnis, non est necessarius vsus loquendi. In Angelis autem non est velamen carnis: ergo non loquuntur.

4 Item 1. ad Cor. 4. super illud, Nolite ante tempus iudicare, dicit Glossa, quòd gesta & cogitata bona vel mala tunc erunt aperta: & quia omnia tunc erunt nota, tunc omnes poterunt iudicare de se & de aliis. Ex hoc accipitur, quòd etiam mali tunc videbunt cogitationes omnium: ergo multo fortius Angeli modo vident: & ex hoc iterum sequitur, quod non loquuntur.

5 Item, August. In patria non erunt cogitationes volubiles hinc illuc, aut inde huc: sed omnia simul videbimus. Ergo cum Angeli modo sint beati, non indigent locutione, sed omnia

omnia simul videntur.

6 Item, Greg. in 4. dial. lib. Quid est quod non vident, qui videntem omnia vident? & loquitur de Angelis. Si ergo omnia vident, vident etiam ea quæ sunt in seinuicem: & ita non indigent locutione.

7 Item, August. in libro de bono coniugali. Post hanc peregrinationem futurum est, vbi omnium cogitationes patebunt inuicem, nec inuicem repugnabunt. Cum ergo in futuro similes erimus Angelis, vt dicit Dominus Matth. 22. ergo Angeli modo vident inuicem cogitationes suas, &c.

Sed contra. SED CONTRA hoc est quod dicit Glossa 1. ad Cor. 13. quòd superiores significant inferioribus quod de Dei voluntate perceperunt nutibus & signis.

2 Item, Boëtius. Quicquid potest potentia inferior, potest & superior: cum ergo homo qui est inferior potentia, possit loqui, potest loqui & Angelus.

3 Item, Isa. 6. Clamauit alter ad alterum. In Zacha. vnus loquitur alteri. Et in Dan.

Quæst. 1. IVXTA hoc vlterius quæritur, Si conceditur quòd loquantur, qualiter loquantur? Et videtur Glossa 1. ad Cor. 13. dicere, quòd loquuntur nutibus & signis. Sed hoc videtur stare non posse: quia nutus seruit potius demonstrationi ipsius rei, quam locutioni.

2 Item, Signa illa aut sunt à natura, aut à placito. Si à natura, tunc erunt eadem apud omnes. Si autem ad placitum, tunc ante locutionem exigitur disciplina idiomatis, quod etiam friuolum est ponere in Angelis.

3 Item, Damascenus dicit, quod tradunt sibi suas intelligentias sine voce prolato sermone. Sed quia alibi de hoc plurima dicta sunt, ista sufficiant. *1. p. sum. theol. q. 53.*

Solutio. SOLVTIO. Concedo, quòd Angeli loquuntur, & qualiter loquuntur, secundum quod opinor, ad hoc videndum oportet præsupponere quoddam simile. Ponamus duo lumina distantia à se: ad hoc quod vnum illorum luminum penetret aliud non exiguntur nisi tria, quorum vnum est quod vnum directe ordinetur contra aliud in situ, & quod nullum medium prohibens & claudens vnum ab alio sit interpositum, & quod sit distantia proportionata potentiæ immutandi, quia lumen Parisiis existens, non immutabit vsque ad lumen quod est Romæ. Si autem ponamus, quòd vnum illorum luminum sit cognitiuum alterius, & è conuerso, & quod habeant libertatem arbitrij: tunc sequitur quod se cognoscent, si voluerint: & non cognoscent, si non voluerint. Dicit enim August. quòd lumen & species intelligibilium sint semper in anima, non tamen anima semper intelligit, quia non vult: vnde si voluntas claudit intellectum sibi, quod scilicet non intelligit secũdum actum, multo magis habet potestatem claudendi se ab alio: sic ergo dico, quòd est in Angelis, quòd sunt intelligibilia lumina, vt dicit Dionys. & ideo ad hoc quod loquantur inuicem, non exigitur nisi voluntas communicandi alteri suam intelligentiam, & conuersio ad ipsum in ordine, & conceptio suæ intelligentiæ per modum expressionis ad alterum: aliter enim intelligimus, & aliter cogitamus in ordine expressionis ad alterum. Intelligimus enim cum notitiam habemus: sed cogitamus cum apud nos conferimus, & ordinamus ad expressionem cum accipimus cogitatum nostrum in aliquo signo ad alterum. Et non amplius meo iudicio exigitur ad loqui Angelorum. Hoc autem signum non est aliud quam species intelligibilis cum ordine ad alterum, & voluntate communicandi, vt mihi videtur.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd Basilius intendit, quòd non indigemus sermone prolato per attractum aeris: non autem intendit, quòd non indigemus sermone spirituali hoc modo quo determinatum est dicto.

AD ALIVD dicendum, quòd est quædam mens creata ab eo quod causaliter beatificat: sicut mens beatitudinis in qua sunt dotes animæ, ex quarum redundantia sunt etiam dotes in corpore: & de illa verum est, quòd non absconditur ab oculis alicuius beatorum: quia hoc nihil est, quam quod quilibet beatus videat in alio quantitatem gloriæ animæ & corporis quam habet à Deo: sed quiddam est in mente causatum à libero arbitrio, in quod potest potestas voluntatis: & illud dicitur proprius conceptus cordis vniuscuiusque, & illud non videbit vnus in alio sine locutione: & prima similitudo est in vino inficiente vitrum: quia per vitrum videtur color vini: ita in gloria corporis videtur & perpenditur gloria mentis.

AD ALIVD patet solutio per dicta: quia Basi. loquitur de indigentia sermonis qui sonat in aere.

AD ALIVD dicendum, quòd Glossa illa loquitur de causis condemnationis vel saluationis: quia illas quilibet videbit in alio, vt iustior appareat condemnatio malorum & saluatio beatorum: sed tamen ex hoc non remouetur quin adhuc necessaria sit locutio & bonis & malis, ad conceptus illos qui subsunt libero arbitrio alteri depromendos.

AD ALIVD dicendum, quòd cogitationes volubiles appellantur cogitationes discurrentes ab obscuritate vestigij vel imaginis vel ænigmatis & speculi fidei, ad cognitionem Dei habendam, quæ hic incipit à creaturis. Sed tunc non erit ita: quoniam Deum in se videbimus, & alia ordinata ad beatitudinem in Deo simul: quia ibi sunt simul, vbi sunt vt vnum simplex, quod est causa & idea omnium. Sed tamen propter illam cognitionem non remouetur illa quam habet vnusquisque de conceptu cordis sui: & illam non ostendit Verbum, eo quod non est beatificans: sed exigitur ad eam locutio.

AD ALIVD dicendum, quòd loquitur Gregor. de substantialibus beatitudini, & non de aliis. Vel dicatur, quòd loquitur de sufficientia subiecti, non de scientia secundum actum: hoc est dicere, quòd Deus in quo videri sufficienter possunt omnia sine medio, obiicitur eis: & quoad hoc nihil est quod non videant, id est, videre possint: non tamen est verum, quòd omnes actualiter omnia

nia videant in eo: quia iam quilibet tot haberet in eo visa & scita, quot alter: & sic æquales essent in numero scitorum.

Ad aliud dicendum, quòd August. non loquutur de cognitis quæ subsunt libero arbitrio sed de cognitis in quibus substantialiter est beatitudo, hoc est, in quibus resultat in mente & in corpore per consequens Deus beatificans vt beatificans.

Ad id quod contra obiicitur, bene concedo quod loquuntur.

Ad quæst. Ad hoc autem quod quæritur, Qualiter loquuntur? Dico cum Glossa quod nutibus & signis: & nutus vocatur ibi ordo & conuersio ad alterum cum voluntate innotescendi, & cum determinatione similitudinis quam habet apud se ad rem. Signum autem vocatur forma quæ est in Angelo, quæ est signum & similitudo rei, eo quòd intelligentia est plena formis à creatione sui, quæ formæ sunt rerum similitudines non quidem acceptæ à rebus, sed à creatione: & sunt similitudines totius ordinis causarum vniuersalium vel particularium ad res factas, quæ sunt, & ad futuras: & sub illarum determinatione ad hanc rem vel illam Angeli exprimunt quicquid volunt loqui.

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd nutus hic est intelligibilis demonstratio, ad quam sufficit ordo vnius ad alterum cum voluntate innotescendi.

Ad aliud dicendum, quòd signum est à natura, sed determinatio est ad placitum Angeli: & ideo non exigitur disciplina idiomatis: & est similiter sicut si ego habeam similitudinem hominis apud me, & illam per voluntatem conuerto ad exprimendum & significandum illum vel illum: & ponamus, quòd hoc sufficiat locutioni ad te: patet enim tunc, quòd tunc non susciperes aliquid à me: sed determinando similitudinem naturalem rei, ad hoc restringeretur tibi communitas similitudinis hominis: vt in illa quam habes apud te, intelligeres conceptum meum: & hoc vocat Damasc. tradere sibi intelligentias sine voce prolato sermone.

Sed adhuc obiicitur: quia necesse est, quòd aliquid excitet audientem ad hoc quòd percipiat: & illud excitans oportet eum suscipere à loquente: ergo aliquid recipit ab ipso: & ita aliquid egreditur ab vno in alium, & vnus est in potentia ad alium. Ad hoc dicendum, quòd nihil omnino recipit quod non habet de naturalibus, sicut est locutio: quia sicut prius diximus sola conuersio sufficit excitationi: vnde per hoc ipsum quòd videt eum ad se conuersum, cum vterque sit lumen intelligibile, & voluntas non est claudens, determinatur in ipso audiente cognitio eius ad hoc quod ille vult exprimere.

ARTICVLVS XIV.

An Angeli omnia loquantur?

Secundo quæritur, Vtrum omnia loqui possint? Et videtur, quòd non: quia non potest aliquis exprimere quod non habet in cognitione: sed contingentia à libero arbitrio dependentia non habent in cognitione: ergo illa non possunt exprimere. Prima patet. Media probatur per hoc quòd non cognoscunt nisi ea quorum formas acceperunt in creatione: non autem tunc acceperunt nisi eorum quæ secundum cursum naturæ eueniunt, sicut patet ab Augustino super Gen. quòd acceperunt cognitionem vniuscuiusque rei fiendæ per opus dispositionis & ornatus & propagationis antequam esset, in Verbo vel à Verbo: ergo videtur, quòd de his quæ pure subsunt libero arbitrio, non habent potestatem exprimendi.

Sed contra: Dicit Boët. quòd quicquid potest potentia inferior, potest & superior: sed nos possumus loqui omnia quæ sunt in corde nostro, tam à natura quam à libero arbitrio dependentia: ergo & illi. Sed contra.

Solutio. Ad hoc dicendum, quòd Angeli omnia cordis sui concepta possunt depromere sicut & nos, & hoc à natura habent, ita quòd non indigent verbo: quia etiam dæmones ita loquuntur. Sicut in nobis est, quamdiu est conceptus mentis in sola potestate liberi arbitrij, quòd tunc non cognoscitur nisi à nobis & Deo: ita est in illis: sed sicut in nobis pronuntiatio ordinat conceptum ad naturalia instrumenta pronuntiandi vel audiendi, & tunc naturaliter auditur: ita in Angelis ordo conuersionis ad alium cum voluntate exprimendi causat auditum in vno, & est locutio in alio: & illa conuersione conceptus qui subfuit libero arbitrio, extrahitur extra ipsum ad naturalia quodammodo, & tunc ab alio est intelligibilis, vt dictum est prius. Et quòd obiicitur, quòd non habent cognitionem eorum quæ pure subsunt libero arbitrio, verum est quamdiu tantum in libero arbitrio sunt: sed quando ordinantur ad ordinem pronuntiationis, iam sunt naturalia: quia sicut nobis naturale est audire loquentem, siue ipse velit, siue non velit, dummodo loquatur: ita naturale est audire Angelo, siue suscipere ad se conuersum sub voluntate exprimendi, & similitudinem rei ad rem determinatam per intentionem innotescendi rem illam alteri: & hoc vocat Basil. motus intentionum quibus innotesceremus inuicem, si tantum nuda & intecta anima viueremus. Solutio.

ARTICVLVS XV.

An Angeli omnes omnibus vel quidam quibusdam loquantur, & vtrum distantia potest eis facere loquelæ impedimentum sicut apud nos?

Tertio quæritur, Vtrum omnes omnibus vel quibusdam loquantur? Videtur autem, quòd tantum quidam quibusdam per Gloss. 1. ad Cor. 13. quæ dicit, quòd superiores inferioribus quod de Dei voluntate intellexerunt, significant nutibus & signis, quæ linguæ vocantur.

2 Præterea, Loqui est illuminare de conceptu cordis: cum ergo illuminationes descendant à superioribus in inferiores, & non è conuerso: videtur, quòd tantum superiores loquantur inferioribus, & non è conuerso.

Sed contra. SED CONTRA: Apud nos omnes indifferenter possumus omnibus loqui per naturam: ergo cum non sint inferioris potestatis Angeli quam nos, videtur quòd ipsi omnes omnibus loqui possunt.

Quæst. ITEM quæritur, Si distantia potest eis facere impedimentum loquelæ sicut apud nos non audit nos qui plus vel minus distat vltra quam possumus frangere aërem? Videtur quòd sic: quia legimus Angelos clamare alterum ad alterum Isa. 6. Non autem est necessarius clamor, nisi propter surditatem vel propter distantiam: surditas autem non accidit Angelis: ergo clamor est propter distantiam, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dico sine præiudicio, quòd duplex est locutio in Angelis: vna quæ vocatur illuminatio à Dionys. & illa est de his quæ manifestantur in Verbo, & non sunt de substantia beatitudinis in speciali, sed sunt de dispensatione mundi futura & sacramentorum & Ecclesiæ: & verum est, quòd illa locutio descendit à superioribus in inferiores: quia illa illuminatione superiores purgant, illuminant, & perficiunt inferiores se. Alia autem est locutio de conceptis in corde propriis: & illa locutione & boni & mali loquuntur, & omnes omnibus.

Ad quæst. AD ID quod quæritur de distantia, dicendum quòd distantia loci nihil facit in eis, sed tantum ordo conuersionis ad alterum per intentionem innotescendi sibi.

AD ID quod obiicitur de clamore, dicendum quòd clamor Angeli significat magnitudinem exprimendi, non necessitatem audientis, vel spatium distantiæ inter audientem & loquentem.

ARTICVLVS XVI.

An Angeli in suis locutionibus & auditibus vtuntur linguis, auribus, aut quibusdam organis?

VLtimo quæritur de organis audientium & loquentium. Cum enim Angelus sit substantia separata, videtur non habere organa, nec etiam potentias ad huiusmodi organa determinatas: sicut habent animæ exutæ à corporibus, sicut legitur de lingua diuitis damnati & digito Lazari.

Sed contra. SED SI hoc concedatur, tunc videtur, quòd loqui eorum & audire nihil addit super intelligere secundum actum, quòd falsum est: quia hoc non habet rationem loquelæ.

AD HOC dicendum sine præiudicio, quòd Angeli habent linguas spirituales: & illæ nihil aliud sunt quam potestas communicandi consilia & conceptus suos inuicem. *Solutio.*

AD HOC autem quod obiicitur, quòd loqui eorum non videatur esse nisi intelligere secundum actum, dicendum quòd ad loqui concurrunt tria, scilicet intelligere secundum actum, & conuersio ad alterum sub voluntate innotescẽdi, & intentio dirigens similitudines ad res de quibus est sermo. Similiter ad auditum ista concurrunt, scilicet conuersio ad loquentem, & voluntas accipiendi conceptum, & directio similitudinis ad rem eandem. Et si quæris, Quomodo potest hoc esse, quòd vno conuerso ad alterum, & è conuerso ille conuertitur ad istum? Dicendum quod hoc contingit propter lumen intelligentiæ vnius directæ ad alterum: sicut enim radius luminis corporalis applicatur alteri: ita etiam radius luminis spiritualis vnius intelligentiæ in vno Angelo, applicatur radio intelligentiæ Angeli alterius: & hoc modo etiam applicantur animabus in reuelatione. Ex hoc etiam patet, quod nec communitas formarum impedit intellectum, cum forma semper per directionem ad rem determinetur: nec etiam decipiuntur æquiuocis, & amphibologicis: quia res determinata excludit omnia illa.

ARTICVLVS XVII.

An licet scrutari superna mysteria

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Scrutari non licet superna mysteria, &c.] Omnes enim sancti Doctores scrutati sunt mysteria Trinitatis & discusserunt: ergo videtur quod omnes peccauerunt.

AD HOC respondendum est per hoc quod dicit Bern. super cant. serm. 17. Spiritus scrutatur non solum hominum corda & renes, sed etiam profunda Dei: & siue ad nostra, siue ad alia securus sequor eum quocumque ierit: tantum vt custodiat corda nostra, & intelligentias nostras, ne forte cum non aderit, adesse putemus, nostrumque pro ipso sequemur sensum deuiantes. Vnde scrutantes scrutinia suo sensu, vi rationis volentes potius interrumpere in secreta Dei quam per doctrinam spiritus introduci, hic reprehenduntur, sicut infideles qui terminos articulorum fidei non custodiunt: non autem reprehenduntur studentes & inquirentes cum pietate. *Solutio.*

Vtrum debeat dici, semper gignitur, vel semper genitus est Filius?

K HIc quæri potest, Cum generatio Filij à Patre nec principium habeat nec finem, quia æterna est, vtrum debeat dici, Filius semper gignitur, vel semper genitus est, vel semper gignetur. De hoc Greg. super

super Iob ait, Dominus Deus Iesus in eo quod virtus & sapientia Dei est, de Patre ante tempora natus est: vel potius quia nec cœpit nasci, nec desiit, dicamus verius, semper natus: non autem possumus dicere, semper nascitur, ne imperfectus esse videatur. At vero vt æternus designari valeat & perfectus, & semper dicamus, & natus, quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & semper ad æternitatem: quamuis per hoc ipsum quod perfectum dicimus, multum ab illius veritatis expressione deuiamus: quia quod factum non est, non potest dici proprie perfectum: sed balbutiendo vt possumus, excelsa Dei resonemus. Et Dominus nostræ infirmitatis verbis condescendens. Estote, inquit, perfecti sicut & Pater vester cælestis perfectus est. Super illum locum etiam Psalm. Ego hodie genui te. De hac generatione Filij ita loquitur Aug. Quamquam per hoc quod dicit hodie, possit etiam intelligi dies ille quo Christus secundum hominem natus est: tamen quia hodie præsentiam significat, atque in æternitate neque præteritum quicquam est, quasi esse desierit: neque futurum, quasi nondum sit: sed præsens tantum: quia quicquid æternum est, semper est: diuinitus tamen accipitur de sempiterna generatione sapientiæ Dei. Ecce his verbis ostendit August. quòd generatio Filij semper est, nec præterit, nec futura est, quia æterna est. Ideo dixit genui, ne nouum putaretur, scilicet ne videretur incœpisse. Hodie dixit, ne præterita generatio videretur. Ex his ergo verbis Prophetæ, vt ait Ioannes Chrysost. nihil aliud manifestatur, nisi quia ex ipsa essentia Patris semper genitus est Filius.

Matth. 5. Psalm. 2. In expo. Psalm. 2.

DIVISIO TEXTVS.

Hic quæri potest, Cum generatio Filij à Patre, &c.] Hic incipit secunda pars distinctionis illius, in qua docet Magister quibus verbis vtendum est in æternitate diuinæ generationis exprimenda. Et diuiditur in partes quatuor, in quarum prima probat, quòd conuenientius exprimitur verbis præteriti & præsentis temporis simul acceptis. In secunda obiicit contra hoc per verba Origenis *ibi* [Origenes dicit, &c.] In tertia soluit *ibi* [Sed ne tanti Auctores] In quarta ex solutione elicit, qualiter & quibus verbis de generatione diuina loquendum est *ibi* [Dicamus ergo Filium, &c.

ARTICVLVS XVIII.

An generatio Filij à Patre sit finita vel infinita?

INcidit autem hic quæstio in principio, Vtrum generatio Filij à Patre sit finita, vel infinita? Videtur autem, quòd infinita: quia in æternitate nihil aliter se habet: ergo si Pater genuit, verum est quòd adhuc generatur: generatio autem quæ semper est in actu generationis, nunquam finitur: ergo videtur, quòd generatio Filij à Patre infinita sit.

2 Item, Quicquid est in Deo, non finitur duratione, vel loco, vel intellectu: generatio diuina est in Deo: ergo nullo horum finitur: ergo videtur, quòd semper generatur.

SED CONTRA: Quicquid semper est in generari, nunquam est in genitum esse: ergo si Filius semper est in generari, nunquam est in genitum esse, quod falsum est, quia non esset filius nisi esset genitus. *Sed contra.*

2 Item, Quicquid semper est in generari, nunquam est completum per generationem: ergo si Filius semper est in generari, Filius nunquam est perfectus & completus per generationem, quod iterum falsum est: ergo generatio eius non est infinita.

Si dicas, quòd idem est in generari & genitum esse. Contra: aut ergo simul sunt duratione generari & genitum esse, sed non natura: aut simul natura, & tempore. Si primo modo: ergo generari est prius natura quam genitum esse: sed in omnibus talibus prius infert posterius, & non conuertitur: non enim sequitur in millesimum annum, si genitum est, ergo generatur: sed sequitur bene, si generatur, ergo genitum est: ergo cum modo verum sit, quòd Filius est genitus, non est verum quòd generatur: quod falsum est, cum recipiat fides huiusmodi locutiones, Filius semper generatur: vt hic probat Magister.

Si dicas quòd generatio Filij est finita ad genitum esse. Videtur falsum esse: quia tunc aliquando fuit incompleta, & in genitum esse facta est completa. Præterea, Quandoque fuit in generari, quandoque autem in genitum esse, & ita variatio est in æternitate, quod stare cum præhabitis non potest.

Quæst. ITEM, Estne concedendum saltem secundum intellectum, quòd generari est ante genitum esse? Videtur quòd sic: cum Filius non accipiat esse quod est, nisi per generationem: ergo generatio, vt videtur, est ante. Si hoc datur. Contra est intellectus æternitatis, qui æternum ponit totum esse simul.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ista quæstio in diuinis non habet locum: quia nec ibi est finitum, nec infinitum. Infinitum non est: quia illud est imperfectissimum, cuius partes accipienti semper est aliquid extra accipere: & ideo etiam in naturalibus mathematicis infinitum non est nisi in eo quod est finitũ actu, & in potentia in illo & non actu: infinitũ enim quod iteratione siue regeneratione eiusdē motus circuli sine quietis interpositione est infinitum, nō potest ibi esse: quia nō iteratur semper eadē generatio sine quiete, sicut motus circuli infinitus dicitur regeneratione quantum ad principia naturalia: vnde nullo modo est ibi infinitum sic acceptum, nisi hoc modo quo supra dictum est, quòd infinitum est non finitum, vel mensuratum tempore, loco, vel potestate comprehendentis intellectus. Finitum etiam non est ibi: quia finitum dicitur, vel quod attingit complementum post motum, quando scilicet post moueri est in motum esse: & sic non potest esse in diuinis penitus immutabilibus. Alio modo dicitur finitum contentum intra fines terminantes ipsum intra, vel extra: sicut res terminatur ad formam & figuram suam, vel ad essentiam suam, extra quam de re nihil est. Extra autem sicut res terminatur ad locum. Et neutrum illorum competit diuinis: quia Deo non constituitur terminus suæ essentiæ: licet ipse sibi finitus sit, tamen non finitur ad aliquid creatum: cum semper sit non inclusus, sed extra incomparabiliter. Vnde dicimus, quòd generatio diuina nec finita est, nec infinita est, sed simplex. Simplex enim, vt dicit Philosophus, nec finitum, nec infinitum est. Nec hoc esset dicendum quod generari differat à genitum esse: quia iam supra probatum est, quòd non est fieri aliquod antecedens Filium, nec actio aliqua inter Patrem & Filium, per quam exeat Filius à Patre: sed generatio dicit rationem per quam Filius est à Patre: vnde generatio actiue intellecta idem est quod paternitas vel Pater, licet differant in modo significandi. Similiter generatio passiue accepta, idem est quod Filius differēs in modo intelligendi tantum. Et ideo nihil est quod quæritur, Vtrum generari & genitum esse simul sint tempore, & natura: vel natura prius vnum alio, sed non tempore? Quia neutro modo sunt. Idem enim sibi non est simul secum, eo quod simultas sit diuersorum, quæ sunt in loco vel tempore vno: sed generari & generatio & Filius in diuinis & genitum esse sunt idem, aliter tamē significatum: & ideo non est ibi, nec prius natura, nec æternitate, nec spatio. Sed cum dicitur, Filius generatur à Patre, significatur modus quo Filius est à Patre. Cum autem dicitur generatio, significatur ratio illius existentiæ qua est à Patre. Cum dicitur, Filius genitus, significatur modus quo est in Filio id quod Patris est. Cum dicitur, Filius, significatur determinatio habentis principium in comparatione respectus ad principium illud. Et quia omnes isti modi sunt eiusdem in significando ipsum diuersimode: ideo fides admisit omnia verba temporis exprimentis modum talis existentiæ: & per hoc patet solutio ad totum: non enim pono ibi fieri, vel actum, inter Patrem & Filium: sed verbum importans actum generationis in humanis, quando transfertur in diuina, abstrahitur ab agere vel pati & tempore, & retinet tantum rationem actus sui, quæ ratio in diuinis dicit notionem hoc vel illo modo significatam: & ideo totum quod ibi est, perfectum est, nihil in fieri, nihil in factum esse: sed Filij demonstratio à Patre, perfecti à perfecto, & vnius ab vno.

ARTICVLVS XIX.

Vtrum Filius semper potest dici natus & genitus, & quid notant tria tempora importata in participio, verbo, & aduerbio, cum dicitur, Filius est semper natus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Semper dicamus, &c.] In talibus enim locutionibus vbi duo tempora significantur, vnum tantum determinat comparationem: & alterum est respectu cuius alterum accipitur: vt cum dicitur, ille amatus est, tempus præsens quod accipitur per ly est, non est mensura actus vel passionis qui importatur per ly amatus, sed potius præteritum tempus quod consignificatur in hoc quod dico, amatus: & tempus accipitur ibi respectu præsentis ad quod terminatum est illud præteritum: ergo videtur, quòd similiter cum dicitur, Filius semper natus est, quòd præteritum referatur ad generationem, & præsens sit nunc ad quod terminatur præteritio præterita.

PRÆTEREA, Cum dicitur, semper natus est, tria tempora importantur: & quæritur, Quid notent illa tria circa generationem diuinam? *Quæst. 1.*

PRÆTEREA, quæritur, Quod istorum temporum magis competit diuinæ generationi? *Quæst. 2.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd huiusmodi participia, natus, & genitus, abstrahenda sunt à consignificato tempore, & similiter verba: & tantum debet intelligi retinere id quod nobilitatis est in ipsis quantum ad differentias temporis consignificatas: sicut præteritum à præteritione est abstrahendum, & retinere debet necessitatem: quia præteritum *Solutio.*

ritum est necessarium solum inter temporalia: & ideo verbum vel participium præteriti temporis notat circa diuinam generationem necessitatem tantum. Similiter præsens solum est in temporibus entitas: ergo debet referri in diuina, & mutabilitas & temporalitas abstrahi. Futurum autem vicinius enti est quam præteritum: quia futurum aliquando erit, præteritum autem iam deficit, tunc igitur futurum accipiatur ratione entis quod non deficit ex tempore, & tunc conuenit diuinis: sed futurum insuper dicit in potentia ens, & non in actu: & hoc diuinis non conuenit. Ex hoc patet quòd nulla est obiectio prima: quia non notant temporales motus in diuinis verba vel participia, sed referuntur ad diuina ratione eius quod habent de perfectione.

Ad quæst. 1. Ad hoc quod quæritur, Quid notent tria tempora in verbo importata, participio, & aduerbio? Dicendum, quòd aduerbium notat æternitatis indeficientiam, participium autem notat generationis necessitatem, & verbum notat entitatem ipsius.

Articvlvs XX.

Vtrum generatio Filij ex Maria Virgine sit à Patre aut à tota Trinitate?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quaquam per hoc quod dicit hodie, etiam possit intelligi dies, &c.] Hoc enim falsum videtur: quia nec Pater nec Spiritus sanctus genuit eum ex Maria Virgine. Ipse enim generatione temporali est in terris sine patre: sicut generatione æterna in cœlis est sine matre.

2 Præterea, Cum tres communiter incarnationem eius fecerunt, secundum hoc quod dicit, tres communiter patres fuerunt, & genuerunt eum: ergo ipse Filius genuit seipsum, quod falsum est.

Solvtio. Dicendum, quòd improprie locutus est Aug. & secundum temporalem generationem si dicatur quòd Pater genuit, exponendum est genuit, id est, fecit quòd generaretur: & est similis modus loquendi Matth. 3. super illud, Potens est Deus de lapidibus istis, &c. vbi dicit Glossa, In huiusmodi rei testimonium Deus de Sara genuit filium, hoc est, fecit quòd generaretur de Sara. *Solutio.*

Origenes videtur dicere contrarium: ait enim, quòd semper generatur Filius à Patre.

ORigenes vero super Ieremiam dicit, quòd Filius semper generatur à Patre, his verbis, Saluator noster est sapientia Dei: sapientia vero est splendor æternæ lucis: Saluator ergo noster splendor est claritatis. Splendor autem non semel nascitur, & desinit: sed quoties ortum fuerit lumen ex quo splendor oritur, toties oritur etiam splendor claritatis. Sic ergo Saluator semper nascitur. Vnde ait in lib. Sap. Ante omnes colles generat me Dominus. Non vt quidam male legunt, generauit. His verbis aperte ostendit Origenes sane dici posse & debere, Filius semper nascitur. Quod videtur contrarium illi verbo Gregor. præmisso, scilicet non possumus dicere, semper nascitur. L *Homil. in Ierem. 6.*

Exponit præmissa verba Gregorij, ne putetur inter Doctores esse contrarietas.

SEd ne tanti Auctores sibi contradicere in re tanta videantur, illa verba Greg. benigne interpretemur: Dominus, inquit, Iesus ante tempora natus est de Patre: vel potius, quia nec cœpit nasci nec desiit, dicamus verius, semper natus. Sed quomodo verius dicitur hoc, scilicet quòd Filius semper natus est, quam illud, scilicet quòd de Patre ante tempora natus est? Illud enim syncera & Catholica fides tenet ac prædicat, vt istud. Quare ergo ait, dicamus verius: cum vtrumque pariter sit verum? nisi quia volebat intelligi hoc ad maiorem euidentiam & expressionem veritatis dici, quam illud. His etenim verbis M

omnis calumniandi versutis hæreticis obstruitur aditus, quibus Christi secundum Deitatem generatio, sine initio, & sine fine esse ac perfecta monstratur. Non autem adeo aperte semper manifestatur veritas, cum dicitur, Filius ante tempora genitus est de Patre, vel Filius semper nascitur de Patre. Et ideo dicit Gregor. quòd non possumus dicere, semper nascitur. Non, inquam, ita conuenienter, non ita congrue ad explanationem veritatis. Potest tamen dici si sane intelligatur: semper enim nascitur Filius de Patre (vt ait Origenes) non quòd quotidie iteretur illa generatio, sed quia semper est: semper ergo nascitur, id est, natiuitas eius sempiterna est.

ARTICVLVS XXI.

An Filius semper generetur à Patre, sicut splendor à lumine?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quoties ortum fuerit lumen ex quo splendor oritur, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia secundum hoc Filius multoties generaretur, quod hæreticum est.

Solutio. RESPONSIO. Dicendum quòd non iteratur diuina generatio, sicut splendor iteratur: sed quia generatio non dicit nisi rationem qua Filius est à Patre: & illa continue demonstratur, & non semel & deficit: ideo recipit fides, quòd Filius semper generatur: & ex hoc tunc non sequitur, quòd nunquam generatio eius perficiatur, sed quòd ratio existentiæ Filij à Patre continue demonstretur in Patre & Filio. Qualiter autē splēdor cōtinue generatur à luce, probat Aug. in 6. supra Gen. sic: Quod illuminatū est, non illuminatur amplius: sed aër continue illuminatur à sole, præsente sole: ergo nunquam potest dici, quòd illuminatus sit: & in talibus simul sunt illuminari, & illuminatum esse: sed tamen vsus habet, quòd illuminari dicitur, quia nunc primo recipit lumen: illuminatus autem, quando iam recepit.

Quod Filius semper generatur, confirmatur ex dictis Hilarij.

N HIlarius quoque dicit Filium nasci ex Patre in lib. 7. de Trinit. his verbis, Viuens Deus, & naturæ æternæ viuentis potestas est: & quod cum sacramento scientiæ suæ ex eo nascitur, non potuit aliud esse

Ioan. 5. quam viuens. Nam cum ait, Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem: docuit vitam in se per viuentem Patrem inesse. Ecce hic habes, quia Filius nascitur ex Patre. Item in eodem, Cum dicit Chri-

Ioan. 6. stus, Sicut Pater habet vitam in se, sic & Filio dedit vitam habere in semetipso: omnia viua sua ex viuente testatus est. Quod autem ex viuo viuum natum est, habet natiuitatis perfectum sine nouitate naturæ. Non enim nouum est quod ex viuo generatur in viuum, quia nec ex nihilo est: & vita quæ natiuitatem sumit ex vita, necesse est per naturæ vnitatem & perfectæ natiuitatis sacramentum, vt & in viuente viuat, & in se habeat vitam viuentem. Ecce & hic habes quia generatur ex viuo viuens Filius. Item in eodem, In Deo totum quod est viuit: Deus enim vita est, & ex vita non potest quicquam esse nisi viuum: neque ex deriuatione, sed ex virtute natiuitatis est. Ac si dum totum quod est viuit, & dum totum quod ex eo est nascitur virtus est, habet natiuitatem Filius, non demutationem. Et hic dicit quia nascitur. Item in 9. lib. de Trinit. Donat Pater Filio tantum esse, quantum est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem sacramento natiuitatis impartit, quem ex se in sua forma generat. Hic dicit, quia generat Pater Filium.

Breuiter docet quid de hoc concedendum sit.

Dicamus ergo Filium natum de Patre ante tempora, & semper nasci de Patre, sed congruentius semper natum, & eundem fateamur ab æterno esse & Patri coæternum, id est, authori. Pater enim generatione author Filij est, vt in sequenti ostendetur. Vt ergo Pater est æternus, ita & Filius æternus est: sed Pater sine authore, Filius vero non: quia Pater innascibilis, Filius natus. Et vt ait Hilarius in 12. lib. de Trinit. Aliud est sine authore semper esse æternum, aliud Patri, id est, authori esse coæternum. Vbi autem Pater author est, ibi & natiuitas est: quia sicut natiuitas ab authore est, ita & ab æterno authore æterna est natiuitas. Omne autem quod semper est, etiam æternum est: sed tamen non omne quod æternum est, etiam innatum est: quia quod ab æterno nascitur, habet æternum esse quod natum est. Quod autem non natum est, id cum æternitate non natum est: quod vero ex æterno natum est, id si non ęternum natum est, iam non erit & Pater author ęternus. Siquid ergo ei qui ab ęterno Patre natus est, ex ęternitate defuerit, idipsum non est authori ambiguum defuisse: quia si gignenti est infinitum gignere, & nascenti etiam infinitum nasci est. Medium enim quid inter natiuitatem Dei Filij, & generationem Dei Patris nec sensus admittit: quia & in generatione natiuitas est, & in natiuitate generatio est: quia sine vtroque neutrum est: vtrumque ergo sine interuallo sui est. O

Argumentatio hæretici.

Sed inquiet hęreticus, Omne quod natum est, non semper fuit: quia in id natum est vt esset. Nemo ambigit quin ea quę in rebus humanis nata sunt, aliquando non fuerint. Sed aliud est ex eo nasci, quod semper non fuit: aliud est ex eo natum esse, quod semper est. Ibi nec semper fuit, qui Pater est, nec semper Pater est: & qui non semper Pater est, non semper genuit: vbi autem semper Pater est, semper Filius est. Quod si semper Deo Patri proprium est quod semper est Pater, necesse est Filio semper proprium esse quod semper est Filius. Quomodo ergo cadet in intelligentiam nostram, vt non fuerit semper cui proprium est semper esse quod natum est? Natum ergo vnigenitum Deum confitemur, sed natum ante tempora, nec ante esse quam natum, nec ante tempora, nec ante esse quam natum, nec ante natum quam esse, quia nasci quod erat iam, non nasci est, sed seipsum demutare nascendo. Hoc autem humanum sensum & intelligentiam excedit mundi. Non hoc capit ratio humanę intelligentiæ, sed prudentiæ fidelis professio est. P

ARTICVLVS XXII.

An viuum tantum nascatur ex viuo?

Deinde quæritur de hoc quod dicit Hilarius [Quod autem ex viuo natum est, habet natiuitatis perfectum, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia puer nascitur de viuo: & tamen non habet natiuitatis perfectum: nascitur enim de patre & matre viuentibus.

Ad hoc dicendum, quod nihil nascitur ex omnino viuo, nisi quod nascitur ex vita ipsa prima: & ideo solus Filius nascitur ex viuo. Et hoc probatur sic: In generatione simplicium mineralium nihil est viuum:

quia illa non viuunt: sicut si luminosum proferat lucem, vel elementum speciem suam, vel ex commixtione elementorum fiant lapides vel metalla. In generatione autem viuorum duplex modus est, scilicet ex generante viuo, & ex mortuo: sicut in his quæ ex putrefactis nascuntur, quorum modum generationis supra tetigimus: & in illis patet, quòd non est generatio ex viuo. Ex viuo autem generante, neque in plantis, neque in animalibus, neque in hominibus fit generatio nisi ex semine, quod non viuit actu animæ: & illa ex quo vt essentialiter in nato remanente, non fit generatio ex viuo. Sed in diuinis si præpositio notat idemtitatem essentiæ, quia nihil nisi viuum est in Patre, fit generatio ex ipsa vita & viuo: & hoc attendit Hilarius, quando dicit, quòd non potest esse nisi viuum, quod est ex viuo natum. Vnde Ioan. 6. Sicut habet Pater vitam in semetipso, sic dedit & Filio vitam habere in semetipso.

ARTICVLVS XXIII.

An verius sit quod dicit Magister, neque ex deriuatione, sed ex virtute?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Neque ex deriuatione, sed ex virtute, &c.] Videtur, quòd deriuentur in Filium quæ sunt in Patre: quia generatio quædam deriuatio est. Præterea, Dion. & Ansel. comparant Patrem fonti, & Filium & Spiritum sanctum riuis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non est deriuatio in generatione proprie nisi quæ quandoque est in fieri: hæc autem non competit diuinæ generationi: & hoc vocat Hilar. esse ex virtute: quia quicquid est in fieri, est in potentia infirmitatis. Dion. autem & Ansel. dicunt, quòd in Patre est fontana deitas propter virtutes generatiuam & processiuam: non tamen oportet, quòd omnia quæ sunt in fonte & riuis ad diuinam generationem vel processionem transferantur: quia in symbolicis non attenduntur omnia, sed tantum ea quæ nobilitatem prædicant: vnde de riuo non transfertur plus ad Filium quam quòd ex alio est, sicut riuus à fonte est.

ARTICVLVS XXIV.

Quomodo intelligatur quando dicit, Cui innascibilitatis esse imaginem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Cui innascibilitatis esse imaginem, &c.] Hoc enim falsum videtur: quia imago est, sicut patebit infra 29. dist. rei ad rem coæquandam imaginata & indiscreta similitudo. Filius autem à Patre non est indiscretus quantum ad innascibilitatem, quin potius Pater est innascibilis, & Filius nascibilis.

SOLVTIO. Dicendum, quòd abstractum reduci habet ad concretum: & est sensus, innascibilitatis, &c. id est, sui innascibilis dat ei esse imaginem. Alia quæ dicuntur vsque ad finem istius distinctionis, per ante dicta de facili patent. *Solutio.*

DISTINCTIO X.

Hic de Spiritu sancto agitur: & prius quòd sit amor Patris & Filij dicitur.

A *De æterna processione Spiritus sancti quantum ad personam quæ procedit. Cap. 17.*

NVNC post Filij æternitatem, de Spiritu sancto quantum Deo donante videre conceditur, disseramus. Spiritus sanctus amor est, siue charitas, siue dilectio Patris & Filij. Vnde August. in 15. lib. de Trinit. ait, Spiritus sanctus nec Patris est solius, nec Filij est solius, sed amborum: & ideo communem qua inuicem se diligunt Pater & Filius, nobis insinuat charitatem.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC vero post Filij æternitatem, &c.] Hic incipit pars illa quæ est de processione Spiritus sancti, & diuiditur in duas partes, in quarum prima agit de processione eius æterna. In secunda autem agit de processione eius temporali quæ incipit in 14. distinctione ibi [Præterea diligenter annotandum est, quòd gemina est processio, &c.] Prima diuiditur vlterius in tres, in quarum prima agitur de modo processionis eius in nomine. In secunda de processione eius in comparatione ad terminum à quo, quæ

quæ incipit in 11. distinct. *ibi* [Hic dicendum est Spiritum sanctum esse à Patre & Filio] In tertia de differentia processionis Spiritus sancti, & generationis Filij, quæ incipit in 13. distinct. *ibi* [Post hæc considerandum est, quantum à talibus quales nos, &c.] Prima harum partium continetur tota in hac dist. quæ diuiditur in tres partes, quarum prima continet, qualiter Spiritui sancto attribuitur, quòd sit charitas vel amor. Secunda continet, quòd vt amor procedit à Patre & Filio, quæ incipit *ibi* [Nunc vero quod incepimus ostendere] In tertia assignatur ratio huius nominis, quòd ipse dicitur Spiritus sanctus proprio nomine *ibi* [Hic notandum est, quòd Spiritus sanctus in Trinitate specialiter dicitur, &c.] In prima harum continentur quinque, quorum primum habet, quod sicut Spiritus sanctus est Patris & Filij communiter, ita insinuat amorem vtriusque. Secunda habet probationem huius per Canonicam Ioannis *ibi* [Ioannes autem in Epistola] Tertia probationem habet, quòd charitas in diuinis dicitur essentialiter & personaliter *ibi* [Nescio cur sicut sapientia & Pater] Quarta habet probationem per exemplum *ibi* [Pluribus enim exemplis] Quinta habet probationem, quòd Spiritus sanctus est charitas de qua dicit Ioannes, quòd Deus ex Deo est *ibi* [Spiritus autem Sanctus vbi sit dictus charitas inuenimus, &c.] Ex his patet sententia literæ per totã distinctionem.

ARTICVLVS I.

Quomodo defferant nomina quæ attribuuntur Spiritui sancto, amor, dilectio, charitas?

INcidit autem quæstio primo de hoc quod dicit [Spiritus sanctus amor est, siue dilectio, siue charitas, &c.] Et quæruntur duo: quorum primũ est de differẽtia horum nominum quæ tangit. Et secundo, vtrum Spiritus sanctus vt amor procedat? Videtur autem non esse differentia: quia Aug. dicit super illud Ioannis 21. Simon Ioannis diligis me? & subiungit in fine dicens, Amas me? quod amor & dilectio sunt idem: ergo videtur quòd non differant.

2 Item Dionys. in lib. de di. no. ca. 4. Mihi videntur theologi commune quidem ducere dilectionis & amoris nomen. Item ibidem reprehendit Dionysius distinguentes inter dilectionem & amorem, dicens quòd faciunt vim leuibus sonis, quasi nos non possimus quater vnum per bis duo, & patriam per natale solum significare: ergo videtur, quòd amor & dilectio & charitas sunt idem.

Sed contra. SED CONTRA. Isid. dicit amorem esse rationalium & irrationalium, dilectionem autem rationalium tantum: ergo videtur, quòd non sint idem.

2 Item, Nos dicimus nos multa amare quæ non amamus ex charitate: ergo amor & charitas non sunt idem.

3 Item, Etiam in turpi amore bene visitamus nomen amoris, sed non nomen charitatis: ergo ista non sunt idem. Similiter nos ponimus ordinem in his quæ ex charitate diligimus: in dilectione autem plura sunt: quia diligimus cibum, potum, & huiusmodi: non tamen charitatem habemus ad illa: ergo videtur in eis esse differentia.

SOLVTIO. Dicendum, quòd amor & dilectio & charitas in gratuitis donis nominant idem, secundum diuersas tamen considerationes: tamen in se considerata se habent sicut superius & inferius: si enim ista ponantur circa gratuitum amorem tantum, tunc nominant eundem habitum secundum diuersam considerationem sui actus. Amor enim dicit adhæsionem affectus ipsi bono quod amatur. Dilectio autem dicit eundem affectum, secundum quòd est ex electione rationis præeligentis illud de bonis aliis quæ amantur, sicut dicitur in canticis, Dilectus meus electus ex millibus. Sed charitas nominat eundem affectum, secundum quòd sub inæstimabili pretio ponit amatum: charum enim dicitur quod magni pretij æstimatur, sicut habetur in Cant. 8. Si dederit homo omnem substantiam domus suæ ad mercandam dilectionem, tanquam nihilum despiciet illam. Si autem ista tria non circa gratuitum amorem considerentur, sed in se: tunc differunt, sicut genus & species. Omnis enim dilectio est amor, sed non conuertitur: & omnis charitas est dilectio & amor, sed non conuertitur: quia tunc amor est in sensibiliter amatis & rationabiliter, sed dilectio est in rationabiliter amatis tantum, charitas autem in gratuitis tantum. Solutio.

AD HOC autem quod primo obiicitur, dicendum quòd Dominus ibi ter quæsiuit vt acciperet confessionem Petri, non de amore, sed de amoris circunstantiis, secundum beatum Bern. quæ sunt diligere dulciter quod est amoris inquantum est amor, & diligere sapienter quod est dilectionis inquantum est dilectio, & diligere feruenter quod est charitatis inquantum est charitas: & non intendit ibi dicere Aug. quòd ista non differant ratione, sed quòd non differant re.

AD ID quod obiicitur de Dion. dicendum quòd Dionys. non reprehendit distinguentes in ratione nominum: sed potius loquitur contra quosdam qui dixerunt, quòd amor non acciperetur in bona significatione, & ideo non deberet poni in diuinis: contra quos adducit etiam illud Sapientiæ 8. Amator factus sum formæ illius. Et illud quod dixit diuinus Ignatius martyr de Domino Iesu Christo, Meus amor crucifixus est. Vnde idem nominat amor, quòd dilectio, licet sub alia nominis ratione.

ARTICVLVS II.

Vtrum Spiritus sanctus procedit vt amor, & vtrum charitas in homine & Angelo sit habitus voluntatis?

SEcundo quæritur, Vtrum Spiritus sanctus procedat vt amor? Et videtur multiplici ratione

ratione, quòd non. Primo sic: Omne nomen quod non nominat vt distinctum ens, sed vt in alio, non conuenit personæ per se existenti: amor autem id quod nominat, dicit vt in aliquo existere: ergo non competit personæ per se existenti perfecte: Spiritus sanctus est persona per se perfecta: ergo non competit ei procedere vt amor.

2 Item, Amor est eius in quo requiescit affectus: ergo accipitur semper vt in aliud procedens: Spiritus autem sanctus non procedit in aliud, imo ipse procedens manet in seipso distinctus: ergo non procedit vt amor.

3 Item, Personæ diuinæ hypostases sunt perfectæ, sicut Filius & Pater: nullus autem amor secundum rationem amoris dicit hypostasim, sed habitum, & accidens hypostasis: ergo Spiritus sanctus non procedit vt amor.

4 Item, Tantum amatur Spiritus à Patre sicut Filius: ergo amor medius est nexus Patris & Spiritus sancti: si ergo Spiritus sanctus est amor, erit amor amoris, quod in nullo est, quia sic iretur in infinitum: ergo Spiritus sanctus non procedit vt amor.

5 Si forte dicas, quòd amor dicat distinctum ab amante: & ideo illa distinctio personalitatem facit & personam. Contra: Essentia diuina est eius amor quo Deus amat & se & alia: tamen cum dicat distinctionem secundum nomen, non distinguitur essentia à Patre: ergo talis distinctio non sufficit ad faciendum personam. Præterea, Pater nominat substantiam distinctam, & similiter Filius, & generatio dicit actum naturæ in communicatione naturæ à Patre in Filium: amor autem nec dicit substantiam secundum nomen, nec dicit rationem processionis substantialis: ergo videtur ad distinctionem personalem non pertinere.

6 Præterea, Cum in natura intellectuali sint aliæ potentiæ, & alij habitus, quam voluntas & amor, videtur quòd processio cuiuslibet potentiæ in habitum vel actum deberet facere personalem distinctionem, sicut potentia quæ est ad arduum, quæ irascibilis vocatur, diuiditur contra concupiscibilem, cuius habitus amor attribuitur Spiritus sancto.

7 Item, Apprehensio boni est ante amorem boni: & ita videtur secundum naturam prius in Deo procedere boni apprehensio quam amor: & ita magis illa processio debet causare personam quam ista.

8 Si forte dicas, quòd apprehensio boni pertinet ad Filium eo quod ipse est ars & ratio Patris. Contra: Filio ascribitur veritas: ergo boni apprehensio cum secundum rationem differat, sicut intellectus speculatiuus & practus, videtur ad alterius personæ distinctionem pertinere.

9 Item, Cum multi sint motus & passiones concupiscibilis, sicut concupiscere, desiderare, velle, quare penes actus istos vel habitus non accipitur aliqua persona distincta?

10 Præterea, In mente amor procedit à mente, vt actus, non vt potentia distincta: ergo videtur, quòd nulla in diuinis persona penes hanc processionem distingui debeat.

Sed contra. Si forte propter hoc dicatur, quòd Spiritus sanctus non procedit vt amor. Contra: Quidam Philosophus dicit, quòd substantiæ separatæ spirituales diuiduntur per potentiam intellectus & voluntatis, & non plus: ergo sicut in Deo habemus vnam processionem personalem ex parte intellectus, ita vnam debemus habere ex parte affectus: illa autem non est nisi amoris: ergo amor notabit in diuinis personalem distinctionem.

2 Item, Homines bene viuentes non concordant in natura tantum, sed potius quærunt consensum amicitiæ: quia dicit Philosophus, quòd amicitia est beatitudo, aut non sine beatitudine: ergo Pater & Filius cum non in paucioribus conueniant quam nos, conueniunt etiam in consensu amicitiæ: amicitia autem semper spirat amorem: ergo spiratus ipse sic amor est, & procedit vt amor.

3 Item, Hilarius in libro de synodis, Quod scriptum est, vt sint quidem per substantiam tria, per consonantiam vero vnum, non habet calumniam: quia cognominato Spiritu, id est, paraclito, consonantiæ potius quam essentiæ per similitudinem, essentiæ prædicare conuenit vnitatem. Ex hoc accipitur, quòd Pater & Filius non tantum conueniunt in similitudine siue identitate essentiæ, sed etiam in consonantia amoris: cum ergo ille amor in Deo existens non possit esse nisi Deus, erit illa consonantia Spiritus sanctus.

4 Item, Cum mens nostra amat se, ita est aliquid in ipsa amor sui, sicut notitia sui: sed notitiæ in diuinis respondet persona Filij: ergo amori respondebit alia persona, & illam vocamus personam Spiritus sancti.

Solutio. Solvtio. Dicimus, quòd Spitus sanctus procedit à Patre & Filio vt amor quo seinuicem diligunt: & hoc præcipue cogit ista ratio: quia absurdum est ponere, quòd Pater & Filius in nullo conueniant inquantum distincti sunt: in essentia autem conueniunt inquantum vnum sunt: sed nos videmus, quòd in omni natura rationali & non rationali omnes deliciæ & iucunditates quas possunt habere in vita inquantum sunt differentes personæ, fundantur omnes super mutuum amorem: propter quod etiam quidam Philosophi, principia omnis naturæ ponebant litem & amicitiam, tanquam alterum natura ab ipso vniuersitatis principio vt diuinum quoddam acciperet, scilicet amicitiam, quod congregat & vnit: alterum autem haberet, scilicet litem, ex ipsa priuatione materiæ sibi concretum: vnde Pater & Filius in eo quod personæ distinctæ sunt, conueniunt in hoc amore qui procedit ab ipsis quo seinuicem amant: & ille est Spiritus sanctus.

Ad id ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd amor dupliciter considerari potest, scilicet secundum id quod nominat, & sic non nominat hypostasim completam, sicut nec verbum: verbum enim nostri intellectus notitia est, quæ accidentalis est intellectui. Alio modo consideratur secundum proportionem

portionem ad naturam in qua est, scilicet diuinam vel humanam: & secundum hoc erit perfectus vel imperfectus, sicut & verbum: vnde cum in natura diuina nihil sit imperfectum, oportet Spiritum à personis vt personæ sunt procedentem esse perfectam in substantia personam.

Ad Aliud dicendum, quòd Spiritus sanctus procedit vt in aliud, & manet in seipso distinctus: hæc enim non sunt opposita: in quantum enim refertur ad Patrē & Filium vt ad vnum principium sui, sic manet in se distinctus ab vtroque per relatiuam oppositionem, sed inquantum in ratione amoris personalis procedit, nihil prohibet quòd à Patre procedat in Filium, & è conuerso à Filio in Patrem, præcipue cum hæc sit vera, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, & Pater diligit Filium Spiritu sancto, & Filius diligit Patrem Spiritu sancto: in quibus omnibus accipitur quod processionis est, & quod amoris qui specificat modum procedendi: & si accipitur processio in se, non causabit nisi distinctionem procedentis ab his à quibus procedit: si accipitur modus quo specificatur, sic causatur nexus Patris & Filij in vinculo amoris qui est Spiritus sanctus.

Ad aliud dicendum, quòd hæc est falsa, nullus amor secundum rationem amoris, &c. quia amor personarum diuinarum cui non conuenit nisi perfectio substantiæ, & non accidens, est amor perfectus in hypostasi.

Ad aliud dicendum, quòd Spiritus sanctus amatur à Patre & Filio dilectione essentiali, & non amore qui distinguatur à Spiritu sancto: & hoc patet in simili: quia siue attendamus in imagine, siue in distinctis hominibus, nunquam amor causat alium amorem quo diligatur ille. In imagine quidem, quia bene videmus, quòd à noscente & notitia causatur amor eius quod notum est: sed vlterior amor non causatur, sed ipse amor diligitur eodem amore. Similiter inter homines diuersos consensus causat amorem quo conspirant & concordant homines: sed non ab hoc amore causatur alter quo diligatur ille. Si dicas, quòd non est simile: quia amor in inferioribus non est persona distincta amabilis: secundum hoc facilius habeo propositum, quòd non est alter amor: persona enim illa in nullo distinguitur ab aliis personis nisi in oppositione relatiua: ille secundus amor aut distinguitur oppositione relatiua à primo, aut non. Sic sic: ergo speciali proprietate differunt ab eo: ergo sicut Pater & Filius inquantum sunt vnum principium Spiritus sancti, non dicuntur amor personalis: ita ille amor secundus non debet dici amor, sed ab alia proprietate opposita denominari, sicut fit in Patre & Filio, quod falsum est. Si autem non differt, habeo propositum quod est idem isti, & non sunt duo, sed vnus amor.

Ad aliud dicendum, quòd essentia diuina est amor Patris & Filij, sed aliter quam amor personalis. Sicut enim diximus, ponere Patri & Filio cnnuenientiam in essentia tantum, hoc est parum: quinimo si ponamus per impossibile Patrem & Filium non esse vnum Deum, sicut sunt, sed duos & perfectos, adhuc conuenient in amore qui procedit ab eis etiam distinctis & inquantum personæ sunt: & ille amor qui sic procedit ab eis distinctis non vnde vnum sunt in essentia, personalis & notionalis est: vnde quod essentia amor est & dicitur, hoc non est Patris & Filij inquantum sunt personæ distinctæ, sed potius inquantum vnus Deus: & ideo non est eorum vt ab ipsis, sed potius est eorum vt ipse est: ideo non est distinctus ille: sed personalis qui est eorum, non vnde sunt vnus Deus, sed inquantum personæ sunt conspirantes, ille est eorum vt ab ipsis: & ideo distinguitur ille ab vtroque.

Ad aliud dicendum, quòd natura spiritualis multiplex est: quædam enim est quæ refertur ad corpus multarum & dissimilium partium, sicut anima rationalis ad corpus organicum: & illa habet varietatem partium multarum secundum proportionem ad partes corporis, quas suis partibus perficit & mouet: quædam vero non habet relationem talem ad corpus: & ideo non oportet quòd habeat partes huiusmodi: vnde dicit Commentator super metaphysicam, quòd in substantiis separatis non manifestantur potentiæ nisi intellectus & voluntatis: & quicquid sit de hoc siue verum sit dictum siue non, dicendum quòd illæ substantiæ non habent multas illarum potentiarum quæ sunt animæ in corpore, & præcipue vegetabilis, & etiam quasdam sensibilis animæ non habent: licet enim cognoscant sensibilia particularia, & sic dicantur habere sensum, erit sensus æquiuocè dictus ad nostrum sensum, eo quod nostra sensibilis cognitio non sit in actu nisi variata ab ipsorum sensibilium immutatione, quod absurdum esset in talibus substantiis ponere. Similiter autem in Deo secundum hoc non erit ponere secundum naturam virtutes nisi intellectus & voluntatis: quia amplioris potentiæ erunt in eo quam in nobis: quia intellectus erit respectu sensibilium & vniuersalium, & voluntas respectu omnium bonorum: & ita non oportet, quod penes potentias plures sint plures personæ procedentes.

De habitibus autem quod quærit etiam illa obiectio, dicendum quòd secundum rationem multi sunt habitus rationalis substantiæ: sed nullus est intimi affectus demonstratiuus nisi charitas: omnes enim alij aut imperfecti sunt, aut ad aliquid extra, & non ad id quod est in eadem natura: amor autem præcipue est intimus, & in id quod pertinet ad naturæ eiusdem societatem & vnionem: & ideo penes ipsum accipitur processio personæ, & non penes alios habitus.

Eadem autem obiectio ponit quæstionem de irascibili, quòd scilicet penes ipsam debet accipi personā sicut penes coocupiscibilem: & hanc obiectionem faciunt quidam supponentes, quòd in natura animæ rationalis vt rationalis est, & in natura Angeli,

&

& in natura diuina secundum rationem debeant esse concupiscibilis & irascibilis: & hoc à nullo Auctore habetur omnino, nisi ab eo libro qui falso ascribitur August. qui dicitur de spiritu & anima. Philosophus enim in fine primi ethicorum, Damascenus, Gregorius Nicenus, & Auicenna, dicunt contrarium. Similiter Glossa super principium Ezechielis quæ recitat sententiam Platonis, quòd concupiscibilem posuit in epate, irascibilem autem in felle: & ratio huius est: quia illæ potentiæ sunt denominatæ à passionibus quæ sunt ira & concupiscentia: omnibus autem (etiam qui parum nouerunt) patet hoc quod passiones non sunt rationalis naturæ, sed sunt inferentes vel illatæ in sensu: vnde plane possumus dicere, quòd quæstio falsum supponit, scilicet in natura omnino spirituali esse concupiscibilem & irascibilem, in qua proprie est voluntas: quia sicut dicit Philosophus, in rationali voluntas fit, in irrationali desiderium & animus.

Si autem secundum hoc quæratur, Cuius ergo vis est charitas quæ in Deo & in Angelo ponitur? Dicendum, quòd voluntatis. Si obiiciatur, quòd etiam amor nominat passionem, & ita est alicuius partis sensibilis animæ, & non Dei vel Angeli. Dicendum, quòd non est verum generaliter: sed per corporalem actum, & habens contrarium, verum est quod nominat passionē, sed non amor qui dicit affectum voluntatis rationalis. Si autē non fiat in hoc vis, sed volumus concedere duplicem irascibilem, & duplicem concupisbilem, scil. humanam & sensibilem: tunc dicimus, quòd non est simile de habitu irascibilis, & concupiscibilis: quia irascibilis est respectu eius quod est extra, quod repelli habet per victoriam super ipsum: concupiscibilis autem est respectu eorum quæ vnienda sunt intus, & respectu vnientium: & ideo penes habitum concupiscibilis est processio personæ, & non penes habitum irascibilis.

Ad aliud dicendum, quòd apprehensio omnis attribuitur Filio, & præcipue apprehensio boni: quia illa spirare facit amorem, & est operatiua vt ars operatur: speculatiua enim est in vniuersali, & non est de rebus nisi in potentia existentibus. Licet autē speculatiuus & practicus differant? non tamen penes speculatiuum accipitur verbum quod est filius, quia verbum illud (vt dicit Augustinus in 8. de Trinitate) est notitia amata, & ideo est in ratione optimi: sed penes speculatiuum per appropriationem non ita conuenit accipere personam duabus de causis, quarum vna est: quia ipse est à re intus procedens in speculationem: & ideo oppositum modum habet ad processionem personæ de persona: sed practicus est procedens de intelligente in opus, & ideo ille similior est processioni personarum. Secunda causa est, quod speculatiuus non est rei in propria natura, sed potius in ratione vniuersali in qua res non est nisi in potentia: sed practicus est de propria natura rei: & ideo iterum magis conuenit personarum processioni, quæ propriam naturam accipiunt à persona à qua procedunt.

Ad aliud dicendum, quòd Filio non attribuitur speculatiuum nisi attributione minus propria: quia idealis intellectus in diuinis est operatiuus omnium rerum ideatarum quæ procedunt in opus: & ille secundum August. in lib. 83. q. attribuitur Filio.

Ad aliud dicendum, quòd supponendo, quòd charitas vel amor sint concupiscibilis in natura spirituali, nullus aliorum actuum dicit completam & intimam inclinationem affectus ad amatum: & hoc sic probatur, Velle dicit actum voluntatis per se, qui communis est intimo & completo, & non intimis & incompletis. Cætera autem patent per Psal. 118. vbi dicit, Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. Vnde concupiscere minus est quam desiderare, desiderare autem adhuc minus quam velle, & velle minus quam amare ex charitate.

Ad vltimum dicendum, quòd secus est de imagine creata & Deo: quia imago in multis est dissimilis, præcipue in simplicitate naturæ & perfectione: & ideo quod accidens est in ipsa, hypostasis diuina distincta est in Deo, vt patet per ante dicta: tamen si quis consideret dicta Augustini supra notata distinct. 3. amor & notitia non omnino sunt accidentalia menti, sed secundum aliquem modum substantialia sunt.

Quod Spiritus sanctus proprie dilectio dicatur: & tamen Trinitas sit dilectio.

B Ioan. 4. IOannes autem in epistola canonica ait, Deus charitas est. Non dixit, Spiritus sanctus charitas est: quod si dixisset, absolutior esset sermo, & non parua pars quæstionis decisa: sed quia dixit, Deus charitas est, incertum est: & ideo quærendum est, Vtrum Deus Pater sit charitas, an Filius, an Spiritus sanctus, an Deus ipsa Trinitas, quia & ipsa non tres dij, sed vnus est Deus. Ad quod August. in eodem libro ita dicit, Nescio cur sicut sapientia & Pater dicitur, & Filius, & Spiritus sanctus, & simul omnes non tres sed vna sapientia: non ita & charitas dicatur Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & simul omnes

vna

vna charitas. Non ideo tamen quisquam nos inconuenienter æstimet charitatem appellare Spiritum sanctum: quia Deus Pater & Deus Filius potest charitas nuncupari: sicut proprie verbum Dei etiam sapientia Dei dicitur, cum & Pater & Spiritus sanctus sit sapientia.

ARTICVLVS III.

An verbum proprie conueniat Filio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sicut proprie verbum Dei etiã sapientia, &c.] Ex hoc enim accipitur, quòd verbum proprie conuenit Filio. Sed contra: Pater dicit se, Filius dicit se, & Spiritus sanctus dicit se: aut ergo dictum ab eis est verbum, aut non. Si est verbum, & verbum procedit à dicente: ergo Filius procedit non tantum à Patre, sed etiam à se, & à Spiritu sancto. Si autem non est verbum. Contra: Quando à dicente non dicitur verbum; nihil dicitur: ergo Filius dicendo se & Spiritus sanctus dicendo se, nihil dicunt, quod absurdum est.

2 Præterea, Sicut dicit Anselm. in mono. quilibet trium dicit se in alium vel in alios duos: ergo videtur quòd non tantum Filius dicatur verbum.

3 Præterea, Dicit omnes creaturas, sicut dicitur in prin. Genes. Dixit Deus, fiat lux, &c. & Psalm. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Hoc autem dicere est creare: cum ergo omnibus æqualiter conueniat hoc dicere, omnibus conueniet verbum ab ipsis procedere.

Sed contra. SED CONTRA: Augustinus, In eo est verbum quo filius: sed filius est generatione qua distinguitur à Patre, & à Spiritu sancto: ergo verbum est eadem generatione distinguente.

ITEM, Ansel. Mirum quidem & ineffabile video, scilicet tres dicentes, quorum quilibet dicit se & alios duos: & tamen vnum solum verbum, & vnius tantum esse verbum, quia Patris: ergo videtur, quòd tantum notionaliter verbum sumatur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, Quæstio de verbo longa est & difficilis: & infra suo loco tractabitur: sed hic modo sufficiat, quòd meo iudicio verbum dicitur dupliciter, scilicet essentialiter, & personaliter: & verbum essentialiter dictum appropriate conuenit Filio, personaliter vero non nisi proprie conuenit ei. Sicut enim duo nomina habemus ex parte Spiritus sancti, quorum vnum conuenit proprie, sicut Spiritus sanctus: alterum autem vno modo dictum conuenit proprie, & alio modo dictum conuenit appropriate, scilicet amor, vel charitas: ita est ex parte Filij quòd habet vnum nomen conueniens non nisi proprie, scilicet Filius: aliud autem vno modo dictum conuenit proprie, alio modo dictum appropriate, & hoc est verbum.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd dicere æquiuocum est ad dicere essentiale quo quilibet dicit se & alium, & ad dicere notionale quo solus Pater dicendo generat Filium. Sunt autem qui dicunt, quòd dicere dicitur tripliciter, scilicet essentialiter quomodo quilibet dicit se: & essentialiter connotando effectum in creatura, quo quilibet dicit creaturam: & notionaliter, quo solus Pater dicit verbum, & in hac tertia sola significatione respondet ei verbum: & hoc est verum quòd respondet verbum personale: sed quòd in duplici alia significatione nullum verbum respondeat, absurdum est: quia qui dicendo non dicit verbum, nihil dicit, quia nihil dicitur nisi verbum.

AD ALIVD dicendum, quòd Ansel. vult dicere, quòd ex pluralitate dicentium non multiplicatur ratio verbi per appropriationem: verbum enim à quocunque dicatur, siue etiam ab omnibus, siue à duobus, semper est appropriabile Filio magis quam alij.

AD ID quod obiicitur de August. dicendum quòd eo verbum est quo filius, id est, ea relatione dicitur verbum, licet non ea ratione nominis: & hoc intelligit de verbo personaliter dicto.

Sicut verbum Dei proprie dicitur sapientia, & tamen tota Trinitas dicitur sapientia: ita & Spiritus sanctus proprie dicitur charitas, & tamen Pater & Filius & Spiritus sanctus dicitur charitas.

SI ergo proprie aliquis horum trium charitas nuncupari debet, quis aptius quam Spiritus sanctus? vt scilicet in illa summa simplicique natura non sit aliud substantia, & aliud charitas: sed substantia ipsa sit charitas, & charitas ipsa sit substantia, siue in Patre siue in Filio siue in Spiritu sancto: tamen Spiritus sanctus proprie charitas nuncupatur. Ecce his verbis aperte dicit August. quòd in Trinitate charitas aliquando refertur C *Ex eodem lib. cap. eod*

fertur ad ſubſtantiam, quæ communis eſt trium perſonarum, & tota in ſingulis: aliquando ſpecialialiter ad perſonam Spiritus ſancti, ſicut ſapientia Dei aliquando pro ſubſtantia diuina, aliquando pro Filio accipitur: & hoc in multis fieri reperitur.

ARTICVLVS IV.

An Spiritus ſanctus proprie nuncupetur charitas?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Et tamen Spiritus ſanctus proprie charitas nuncupatur, &c.] Hoc enim videtur falſum eſſe: quia quicquid eſt commune tribus, non poteſt eſſe proprium vnius: ſed charitas eſt communis tribus: ergo non poteſt eſſe proprium Spiritus ſancti.

2 Præterea, Charitas magis videtur appropriari Patri: quia in quadam antiphona de Trinit. cantat Eccleſia, Charitas Pater eſt, gratia Chriſtus, communicatio Spiritus ſanctus.

2 Item, Charitas virtutum eſt forma, & ſic omnes virtutes aliquid accipiunt à charitate: ergo magis ſimilis & appropriabilis eſt perſonæ à qua aliæ accipiunt, quam illi quæ ab aliis accipit quod ab ipſa nulla alia accipit: hæc autem eſt Spiritus ſanctus: ergo non conuenit Spiritui ſancto.

4 Item, Charitas eſt finis præcepti, vt dicit Apoſt. 1. ad Timoth. 3 Finis autem conuenit ei in quem vltimum ſecundum naturæ ordinem recurrimus. Ille autem eſt Pater, vt ſupra habitum eſt diſtintione 3. ergo videtur charitas non eſſe propria Spiritui ſancto.

Quæſtiun. PRÆTEREA, Dicitur eſſentia charitas in diuinis. Similiter dicitur Spiritus ſanctus charitas. Et ſimiliter charitas quædam imporportatur, cum dicitur, Pater & Filius diligunt ſe: in verbo enim diligunt importatur charitas quædam. Et quæritur, Qualiter illæ charitates in diuinis differant?

Sed contra. SOLVTIO. Dicendum, vt prius habitum eſt, quòd charitas duplex eſt: eſt enim perſonalis, & eſſentialis: & perſonalis dicitur Spiritus ſanctus proprie, ita quòd nullus alius: eſſentialis autem dicitur ipſe appropriate, ſed communiter quilibet alius.

AD ALIVD dicendum, quòd proprie innuitur in auctoritate Auguſtini per appropriate.

AD ALIVD dicendum, quòd charitas accipitur dupliciter, ſcilicet in ſe, ſiue ad proprium actum: & ſecundum quod ſe habet ad alias virtutes. Si in ſe, eſt ipſa in genere amoris, & pertinet ad Spiritum ſanctum: & hæc eſt ſua propria conſideratio. Si autem accipitur vt comparatur ad alias virtutes, ſic habet rationem cuiuſdam principij ad alias virtutes, & ſic aptatur Patri. Et per hoc patet ſolutio ad duo ſequentia quæ in illa conſideratione charitatis procedunt.

AD VLTIMVM dicendum, quòd in diuinis eſt charitas eſſentialis, & notionalis, & perſonalis. Et patet hoc ratione, & exemplo. Ratione ſic, Pater & Filius diligunt ſe inquantum vnum ſunt in natura: & in hac dilectione neceſſario etiam includitur Spiritus ſanctus qui eſt eiuſdem eſſentiæ cum Patre & Filio: vnde ly diligunt dicit actum charitatis eſſentialis. Cum autem dico ſic, Pater diligit Filium amore qui eſt Spiritus ſanctus, importatur duplex amor, ſcilicet notionalis in verbo quo Pater & Filius vnum ſunt inſpirando amorem: & alius amor importatur per nomen quod eſt, amore qui eſt Spiritus ſanctus. Exemplo autem id idem oſtenditur: ſponſus enim & ſponſa diligunt ſe in conuenientia naturæ & ſocietatis quæ eſt inter homines bene conuenientes: & à tali dilectione non excluduntur alij boni ſocij ad eandem vitam pertinentes: & hæc dilectio quantum poteſt, reſpondet dilectioni eſſentiali. Diligunt ſe etiam ſponſus & ſponſa ad actum communicationis naturæ per generationem: & ab hac dilectione excluditur etiam proles genita: & hæc reſpondet quantum poteſt, dilectioni notionali inquantum ſunt principium Spiritus ſancti Pater & Filius: quæ dilectio non eſt Spiritus ſanctus: quia Spiritus ſanctus non eſt principium quo Pater & Filius ſpirant Spiritum: ſicut nec Filius eſt paternitas qua Pater generat Filium. Tertia dilectio eſt qua complacent ſibi in prole genita: & eſſet hoc magis ſimile, ſi proles eſſet amor: quia tunc diligerent ſe in amore illo: & hæc dilectio reſpondet perſonali dilectioni. Aliud exemplum magis conueniens eſt in mente. Ponamus enim memoriam non generare intelligentiam, adhuc diliget eam inquantum ad eandem naturam mentis ſecum pertinet: ſi autem ponamus ſicut verum eſt, concordiam memoriæ & intelligentiæ in producenda voluntate ſui, ipſa concordia producendi dicet amorem ſimilem notionali amori in diuinis: voluntate autem iam producta, ipſa voluntate nectente memoriam & intelligentiam iterum diligunt ſe: & erit dilectio ſicut perſonalis. *Ad quæſt.*

Exemplis firmat eadem nomina proprie & vniuerſaliter accipi.

D PLuribus enim exemplis doceri poteſt, multa rerum vocabula & vniuerſaliter poni, & proprie quibuſdam rebus adhiberi: ſicut legis nomine aliquando ſimul omnia Veteris Teſtamenti ſignificant eloquia, aliquando

aliquando autem proprie vocatur Lex quæ data est per Moysen. Multa alia suppetunt exempla: sed in re aperta vitanda est longitudo sermonis. Sicut ergo vnicum Dei verbum proprie vocamus nomine sapientiæ, cum sit vniuersaliter & Spiritus sanctus & Pater ipsa sapientia: ita Spiritus sanctus proprio vocabulo charitas nuncupatur, cum sit Pater & Filius vniuersaliter charitas.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de hoc quod dicit [Sicut legis nomine aliquando simul omnia, &c.] Vbi sic in Scriptura accipitur? Et dicendum, quòd Ioan. 15. lex ponitur pro toto Veteri Testamento, vbi dicit Dominus, Vt impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est: quia odio habuerunt me gratis: hoc enim in Psal. 118. scriptum est: qui non dicitur lex, nisi quia est de Veteri Testamento, quod etiam instrumentum est, quia instruit, & sicut instrumentum harmoniam literæ ad spiritum, & typi ad veritatem ostendit. Similiter ibi, Beati immaculati in via qui ambulant in lege Domini: ibi enim tota Scriptura potest dici lex. Et ibi, In lege Domini fuit voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. De data lege per Moysen est istud Ioan. 1. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Item, Eccli. 24. Legem mandauit nobis Moyses in præceptis iustitiarum. Et Deuter. 33. In dextera eius ignea lex.

ARTICVLVS V.

An sapientia non sit propria, sed appropriabilis tantum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sicut ergo vnicum Dei verbum proprie vocamus nomine sapientiæ, &c.] Hîc enim dubium potest esse, quòd sapientia est appropriabilis, & non propria: charitas autem appropriabilis, & propria, quæ sit causa huius.

ITEM, Cum verbum sit appropriabile, & proprium, vt prius ostensum est: quare non similiter sapientia?

Si dicas, quòd sapientia in sapiente est vt perfectio ipsius secundum sapere: & ideo non potest esse propria: quia tunc Pater saperet quasi formaliter sapientia quæ ab ipso esset. Contra: Eodem modo video, quòd amor est in amante sicut perfectio, vel amare vel diligere: ergo non debet esse proprius, sed appropriatus.

SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, quòd ratio istius dicti dependet à ratione nominum: quia sic charitas hoc quod dicit, dicit vt in aliud, vel in alium procedens: vnde August. dicit, quòd charitas minus quam inter duos haberi non potest. Sapientia autem hoc quod dicit, dicit vt inhærens ipsi sapienti, quasi ex alio de quo est sapientia, quia sapientia de rebus est: & licet in Deo sit causa rerum, & non causata à rebus: tamen hoc non dicit ipso nomine: & ideo non potuit congrue proprium esse processioni personarum: & per hoc patet solutio ad primum & vltimum. *Solutio.*

AD MEDIVM dicendum, quòd verbum dicit vt procedens ab alio, cuius ipsum est intentio & similitudo, præcipue quando aliquis dicit se: & ideo illud in se claudit rationem eius quod est esse ab alio, sicut & charitas vel amor: & ideo cum per esse ab alio distinguantur personæ procedentes in diuinis, illa nomina erant apta vt repræsentarent plus quam alia.

Auctoritatem ponit, quod Filius proprie dicitur sapientia.

SEd Dei verbum, id est, vnigenitus Dei Filius, aperte dictus est Dei sapientia, ore Apostoli dicentis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Spiritus autem sanctus vbi sit dictus charitas, inuenimus, si diligenter Ioannis Apostoli eloquium scrutemur: qui cum dixisset. Diligamus inuicem quia ex Deo est dilectio: adiunxit. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est: quia dilectio Deus est. Hîc manifestauit se dixisse eam dilectionem esse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio: sed quia & Filius ex Deo Patre natus est, & Spiritus sanctus ex Deo Patre procedit, quem potius eorum debeamus accipere dictum esse dilectionem, merito quæritur. Pater enim solus ita Deus est, vt non sit ex Deo: & ideo dilectio qui ita Deus est, vt ex Deo sit, E 1. Ioan. 4.

non ipse Pater est, sed aut Filius, aut Spiritus sanctus. Sed in consequentibus cum dilectionem commemorasset Ioannes quia dilexit nos, & hinc hortatus esset vt & nos inuicem diligamus, atque ita Deus in nobis maneat: quia vtique dilectionem Deum dixerat, statim volens de hac re apertius aliquid eloqui, inquit: In hoc cognoscimus, quia in ipso manemus & ipse in nobis, quia de suo Spiritu dedit nobis. Spiritus itaque sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipsum in nobis. Hoc autem facit dilectio: ipse ergo Deus est dilectio. Deus ergo Spiritus sanctus qui procedit ex Deo, significatur vbi legitur, Deus dilectio est, & Dilectio ex Deo est. Ecce his verbis aperte dicit Augustin. Spiritum sanctum esse charitatem Patris & Filij: & intantum quoque sermonem produxit, vt videatur dixisse Spiritum sanctum non solum esse dilectionem Patris & Filij, qua se inuicem & nos diligunt, sed etiam qua diligimus Deum. Sed vtrum ipse sit charitas qua nos diligimus Deum, in sequenti explicabitur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Spiritus sanctus sit dilectio qua Pater & Filius diligunt se & nos, & etiam qua nos diligimus Deum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Spiritum sanctum non solum esse dilectionem Patris & Filij qua seinuicem & nos diligunt, sed etiam dilectionem qua diligimus Deum, &c.] Hoc enim videtur falsum pro prima parte: quia dilectio qua Pater & Filius diligunt nos, notat effectum in creatura rationali: sed omne tale nomen est essentiatiale, eo quòd ille effectus communiter est totius Trinitatis: ergo illa dilectio non est specialiter Spiritus sanctus.

2 Item, Vna est operatio trium: diligere autem nos est idem quod facere in nobis gratiam qua diligamus Deum: ergo est indiuisibiliter trium: non ergo dicit specialiter dilectionem quæ est Spiritus sanctus.

3 Item, Dicit Dion. in lib. de di. no. cap. 4. Amor est simplex virtus per se motiua ad vnitiuam quandam concretionem ex bono vsque ad extremum existentium, & ab illo rursus consequenter per omnia ad bonum, ex eadem, & per eandem, & in eandem seipsam reflectens, & ad eandem & semper eodem modo reuoluta. Cum ergo ista processio amoris & reflexio in primum bonum amans, sit communiter omnium personarum, non videtur Spiritus sanctus specialiter esse charitas illa qua Deus diligit se & nos.

4 Item, Hoc videtur esse contra August. hic in vlt. cap. istius distinct. vbi inducit illud Apostoli ad Coloss. 1. Transtulit nos in regnum filij charitatis suæ, sic dicens: Si ergo non est in illa Trinitate charitas Dei nisi Spiritus sanctus, Filius est etiam Spiritus sanctus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, sicut supra dictum, quòd triplex est in diuinis charitas, & illa triplex charitas quadrupliciter significatur, & quandoque etiam quinque modis. Significatur enim essentialiter charitas, quandoque per se solam: vt cum dicitur, Deus charitas est, 1. Ioan. 4. Quandoque etiam significatur notionaliter solum: vt cum dicitur Pater diligit Filium, inquantum personæ distinctæ existentes conueniunt in spirando. Significat etiam personaliter solum: sicut cum dicitur, charitas est Deus ex Deo: sicut Augustinus hic dicit in præcedenti cap. per contextionem & consequentiam quam accipit ex epistola Ioannis. Significatur etiam quandoque simul essentialiter & notionaliter: vt cum dicitur, Transtulit nos in regnum Filij charitatis suæ: & hoc supra probatum est super distinct. 5. Significatur quinto modo quandoque essentialiter & notionaliter & personaliter simul: vt cum dicitur, Pater & Filius mittunt, vel dant Spiritum sanctum: ibi enim in effectu connotato accipitur charitas essentialis, & in ratione missionis notionalis, & in dono ipso quod datur charitas personalis intelligitur: & hoc vltimo modo accipit Magister hic.

DICENDVM ergo ad primum quòd licet per effectum connotatum accipiatur essentialis charitas: tamen non solus effectus est ibi: imo in effectu illo qui est appropriabilis Spiritui sancto, intelligitur mitti Spiritus sanctus: & ita notionalis cum illo, & personalis accipitur: vnde essentialis accipitur in talibus in recto, & notionalis, & personalis in obliquo: & hoc magis declarabitur infra cum de missione disputabitur, super 14. & 15. dist.

AD ALIVD dicendum, quòd vna est operatio trium: sed illius operati appropriatio non æqualiter conuenit tribus, sed est quandoque operatum appropriabile vni personæ, sed separabile à missione illius personæ: sicut virtus politica vel bonitas gratiæ gratis datæ appropriabilis est Spiritui sancto, non tamen necessario est missus Spiritus sanctus

ctus in collatione huius gratiæ. Quandoque autem operatum trium personarum est appropriabile vni inter personas, & inseparabile à missione vnius personæ: sicut charitas creata data rationali creaturæ, quæ appropriabilis est Spiritui sancto, & inseparabilis à missione Spiritus sancti in eum qui confertur donum charitatis: & tunc ratione appropriationis & inseparabilitatis in talibus accipitur notionale & personale in essentiali.

Ad aliud dicendum quòd Dionysius diffinit amorem in vniuersali, non prout est huius vel illius. In vniuersali autem dico, prout ex primo bono procedens efficiendo in omnibus entibus aliquid vel esse vel viuere vel sentire vel intelligere vel aliquid boni naturalis vel superadditi, & reuertitur in fontem vnde emanauit, reordinando omnia entia in ipsum secundum boni appetitum, secundum quòd dicimus, quòd bonum est quod omnia appetunt: & non loquitur in speciali de amore qui est charitas: tamen etiam ille amor appropriabilis est Spiritui sancto, licet missio Spiritus S. separabilis sit ab ipso.

Ad auctoritatem autem Augustini patet solutio per ante dicta.

Redit ostendere quod proposuerat, scilicet quòd Spiritus sanctus sit amor, quo Pater à Filio, & Filius à Patre diligitur?

Nunc vero quod incepimus ostendere, curemus, scilicet Spiritum sanctum dilectionem esse siue amorem Patris & Filij: quo scilicet Pater diligit Filium, & Filius Patrem. De hoc Hieronymus super 17. Psal. ait, Spiritus sanctus nec Pater est nec Filius, sed dilectio quam habet Pater in Filium, & Filius in Patrem. Augustinus quoque in 6. lib. de Trin. ait; In omnibus æqualis est Patri Filius, & est vnius eiusdemque substantiæ. Quapropter etiam Spiritus sanctus in eadem vnitate substantiæ & æqualitate consistit. F Cap. 4.

ARTICVLVS VII.

Vtrum Spiritus sanctus procedit à Patre in Filium, & reflectatur à Filio in Patrem: ita quod sit amor Filij in Patrem, & Patris in Filium: & vtrum ista sit vera locutio, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, & Pater diligit se Spiritu sancto, & Pater & Filius diligunt se dilectione quæ est Spiritus sanctus?

Deinde quæritur de hoc quod dicit in penultimo capite de verbo Hier. [Spiritus sanctus nec Pater est nec Filius, sed dilectio quam Pater habet in Filium, & Filius in Patrem, &c.] Videtur enim ex hoc quod Spiritus sanctus procedat à Patre in Filium, & non quiescat ibi, sed reflectatur à Filio in Patrem: & hoc falsum videtur. Quicquid enim procedit ab aliquo in aliquem vel in aliud, aut recipitur ab illo in quod procedit, aut non. Si recipitur: ergo videtur, quòd Filius recipit Spiritum sanctum à Patre: & hoc sonat indigentiam Spiritus esse in Filio, quod absurdum est.

2 Præterea, Aut Filius recipit quod habet, aut quod non habet. Si quod habet: ergo receptio est habiti quod non est intelligibile. Si forte dicas, quòd non hoc modo habet: ergo variatio ponitur circa Filium: quia alio modo se habet recipiendo quod habet à Patre, quam ante se habuit vel quam non recipiendo: & hoc hæreticum est.

3 Præterea, De conuersa quæritur quando dicit, quòd est amor Filij in Patrem: ergo Pater etiam recipit à Filio, vel quod non habet, vel quod non hoc modo habet quod recipit: & hoc absurdum est: ergo videtur Spiritus sanctus non esse amor Patris in Filium, & Filij in Patrem.

Ivxta hoc vlterius quæritur de quæstione antiqua, cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, vtrum vera sit locutio, & in qua habitudine ablatiuus construatur cum verbo? Quod autem sit falsa, videtur: quia hæc est falsa, Pater est sapiens sapientia quam genuit: ergo à simili hæc est falsa, Pater & Filius diligunt se dilectione quæ ab ipsis procedit: hæc autem est Spiritus sanctus: ergo hæc est falsa, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto. Quæst. 1.

2 Item, In diuinis non est aliud diligere, quam esse: ergo si Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, ipsi sunt Spiritu sancto. Et probatur, quòd teneat argumentum supra distinctione 5. cap primo, vbi à simili argumentatur Magister, & etiam Augustinus, quòd non est Pater sapiens sapientia quam genuit: quia ibi non est aliud sapere quam esse: vnde si esset sapiens sapientia quam genuit, esset etiam sapientia quam genuit.

3 Item, Ponamus per impossibile Spiritum sanctum non esse, adhuc verum erit quoniam Pater & Filius diligunt se aliqua dilectione, quæ verissima dilectio est: ergo videtur,

videtur, quòd non diligunt se Spiritu sancto: quia posito Spiritu illa dilectio non aufertur ab eis.

4 Item, Fortius obiicitur sic: Quicquid æqualem oppositionem habet ad duo, non refertur ad ipsa, nisi vt ad opposita relatiue: Spiritus sanctus æqualem habet oppositionem relationis ad Patrem & Filium inquantum sunt vnum principium Spiritus sancti: ergo non refertur ad ipsos, nisi sicut vnum relatiuorum ad aliud oppositum: ergo non refertur ad ipsos, vt forma amoris vniens & nectens eos.

5 Item, Vnum relatiuorum non potest intelligi esse forma disponens reliquum: cum ergo Spiritus sanctus relatiuum sit ad Patrem & Filium, non capit etiam intellectus, quòd possit esse forma vniens & nectens Patrem & Filium: talis autem forma vel quasi forma importatur in verbo diligendi: ergo locutio simpliciter est falsa.

6 Item, Nihil idem principium est oppositionis, & vnionis vel nexus: processio Spiritus sancti principium est oppositionis relatiuæ: ergo non potest esse principium vt forma vniens vel nectens.

Quæst. 2. PRÆTEREA quæritur, Cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, cuiusmodi actum dicat ly diligunt? aut enim dicit actum essentialem, aut notionalem. Si essentialem: tunc sequitur, quòd sunt Spiritu sancto: quia secundum hoc idem est ibi esse quod diligere: sed hoc est falsum: ergo non dicit actum essentialem. Si vero dicit notionalem. Contra: Secundum hoc loco eius potest poni verbum quod denotat illum actum, & secundum hoc possemus dicere, Pater & Filius spirant Spiritu sancto: hoc autem est falsum, quia non spirant Spiritu sancto, sed potius Spiritum sanctum.

2 Præterea, Si dicit notionem: aut notionem qua distinguuntur Pater & Filius abuicem, aut eam in qua sunt vnum. Si primo modo: tunc diceret paternitatem vel filiationem, quod aperte falsum est. Si autem secundo modo dicat notionem: tunc videtur, quòd dicat notionem illam quæ est principium: ergo possum dicere, Pater & Filius principiant Spiritum sanctum Spiritu sancto: & hoc iterum falsum est.

Quæst. 3. PRÆTEREA quæritur, Quare admittitur illa, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto: non autem hæc, spirant Spiritu sancto: cum spirant & diligunt dicant eandem notionem?

Quæst. 4. PRÆTEREA quæritur de habitudine pronominis ad verbum: videtur enim esse reciprocum, vel retransitiuum. Si est reciprocum: tunc dilectio quæ importatur in actu diligendi, notatur transire in eundem à quo exiuit: est enim sensus, Pater diligit se Spiritu sancto, & Filius diligit se Spiritu sancto. Sed contra: Verbum notans notionem, notat eam in ratione distinctionis ad personam in qua est opposita notio: ergo non debet esse transitio actus ab eodem in eundem, sed potius distinctus notari debet procedere à distincto. Si autem est transitiua vt vt sit sensus, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, id est, Pater diligit Filium Spiritu sancto, & Filius diligit Patrem Spiritu sancto, sicut innuit auctoritas Hiero. Contra: quia secundum hoc notatur Filius habere actum dilectionis à Spiritu sancto in Patrem, & è conuerso Patrem in Filium: ergo Spiritus sanctus non habet ab ipsis, sed potius illi ab ipso.

IVXTA hoc quæritur vlterius, Vtrum hæc concedi debeat, Pater diligit se Spiritu sancto, & Filius diligit se Spiritu sancto? Videtur autem quod non: quia Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, & vnus non sine alio: ergo cum diuisim significantur, significantur vt principia plura, & non vt vnum: ergo hæc est falsa, Pater diligit se Spiritu sancto. Quæst. 5.

SED CONTRA: si enim Pater non potest diligere se Spiritu sancto: aut hoc est quia impotens est spirare Spiritum sanctum sine adiutore, aut quia non vult, & vtrumque est absurdum: ergo hæc est vera, Pater diligit se Spiritu sancto: & hæc similiter, Filius diligit se Spiritu sancto. Sed contra.

VLTERIVS quæritur de habitudine ablatiui ad verbum: non enim construi potest in ratione causæ efficientis: quia Spiritus sanctus non est causa efficiens, quòd Pater & Filius diligunt se. Si forte dicas, quòd in diuinis non est causa, sed principium. Contra: Iterum hæc est falsa, Spiritus sanctus est principium eius, quòd Pater & Filius diligunt se: ergo nec in ratione causæ, nec in ratione principij construi potest ablatiuus ille. Nec construitur in ratione materiæ: quia Spiritus sanctus non est materia circa quam solam est dilectio, nec in qua, sola, nec ex qua, nec etiam dispositio materialis: cum ergo materia non sumatur pluribus modis, videtur quòd in ratione causæ materialis non construitur. Nec construi potest in ratione principij finalis: quia Pater & Filius non diligunt se propter Spiritum sanctum, sed propter seipsos. Præterea finis mouet: & secundum hoc esset sensus, quòd Spiritus sanctus moueret intentionem Patris & Filij ad hoc vt diligerent se: quod iterum falsum est, quia sic Spiritus sanctus secundum rationem esset ante dilectionem quæ importatur in verbo, sicut finis in intentione est ante opus efficientis. Nec videtur quod in ratione causæ formalis posset construi: quia forma est dispositio agentis ad actum: ergo sensus esset, quòd Spiritus sanctus esset forma disponens Patrē & Filium ad diligendum se: & secundum hoc Pater & Filius à Spiritu sancto sicut à forma haberent, quòd seinuicem diligerent: quod absurdum est: quia non habent ab ipso: sed ipse omnia quæ habet, habet ab illis. Quæst. 6.

PROPTER hæc & similia dicit Magister Simon Tornacen. quòd ablatiuus ille non cōstruitur in habitudine alicuius causæ, sed ponitur in designatione signi: & ideo iste est sensus, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, id est, Spiritus sanctus vnus in persona spiratus communiter à Patre & Filio, signum est, quòd Pater & Filius diligunt se. Quæst. 7.

SED

Sed contra. SED CONTRA: Secundum hoc diuisæ quas Hieronymus ponit, non essent veræ, scilicet, Pater diligit Filium Spiritu sancto, & Filius diligit Patrem Spiritu sancto: quia Spiritus sanctus non est necessarium signum, quòd Pater diligit Filium, & è conuerso: quia sine hoc potest intelligi, quòd Pater diligit Filium.

2 Præterea, Signum est alicui signum, qui illo signo cognoscat: sed non oportuit Patrem & Filium sibiipsis facere signum suæ dilectionis: ergo hoc signum erit respectu creati: ergo si ponamus nullum creatum esse, tunc erit falsa vel nugatoria ista, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto.

3 Præterea, Sapientia genita & sapientia creata signum est, quòd Pater sit sapiens: ergo videtur, quòd Pater sit sapiens sapientia genita vel creata.

4 Item, Amor creatus signum est, quòd Pater & Filius & Spiritus sanctus diligunt se: ergo videtur, quòd secundum hoc possimus dicere, quòd Pater & Filius diligunt se amore creato: quia amor creatus signum est, quòd ipsi se diligunt.

Quæst. 8. ITEM quæritur iuxta hoc si hæc conceditur, Pater & Filius diligunt se dilectione quæ est Spiritus sanctus, & quæ sit magis propria?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio ad primum saluando Hieronymum, quòd Spiritus sanctus est dilectio qua Pater & Filius diligunt se: sed ad intelligendum qualiter huiusmodi locutiones sunt veræ, & qualiter sunt à quibusdam negatæ, & à quibusdam concessæ: prænotandum quòd cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, verbum diligunt est notionale, & importat processionem Spiritus sancti actiuam, & insuper importat modum processionis eius: sicut verbum, generatur, non tantum dicit processionem Filij à Patre, sed insuper dicit etiam modum processionis Filij. Quia autem modus processionis Spiritus sancti est, quòd procedit vt amor: ideo modum dicit in principali significato, processionem autem dicit ex consequenti secundum intellectum. Quidam autem attendentes tantum processionem significatam in verbo, negabant istam, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, propter obiectiones factas: & dixerunt, quòd Aug. retractauit eam in suo simili, quando scilicet retractauit hanc, Pater est sapiens sapientia genita. Sed quia non est consuetudo Aug. nisi faciat mentionem in speciali de isto: ideo aliter est dicendum, quia quando dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, ablatiuus in duplici habitudine se habet ad verbum, secundum quòd duo sunt in verbo: est enim in eo processio actiua, & ad hanc non potest esse ablatiuus in habitudine causæ alicuius: sed erit quasi in ratione principiati vel signi, sicut dicit Tornacen. Sed quia hoc non est principale significatum in verbo, sed potius modus processionis: ideo ablatiuus potest se habere in ratione causæ quasi formalis ad verbum: sicut dixerunt quidam alij. Quomodo autem debeat intelligi in ratione causæ quasi formalis ablatiuus, declaratur infra distinct. 33. in primo dubio circa quartam opinionem: & sic consequenter ad finem dubij.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd ex illa locutione non accipitur, quòd Filius accipiat Spiritum sanctum à Patre tanquam non habitum: sed potius accipiat ab ipso, quòd ab eo procedat Spiritus sanctus: quia hoc est Patrem diligere Filium Spiritu sancto, Filium ab ipso accipere quòd ab eo procedat amor in quo nectantur & concordent. Cum autem dicitur, Filius diligit Patrem Spiritu sancto, non est alius sensus, nisi quòd à Filio procedat Spiritus sanctus, in quo nectitur cum Patre: & ideo patet, quòd ex falso intellectu verbi procedunt illa argumenta.

AD ID quod vlterius quæritur de ista, Pater Filium diligit Spiritu sancto, & Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, dico sine præiudicio, quòd veræ sunt omnes. *Ad quæst. 1.*

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd non est simile de sapientia & amore, vt supra diximus: quia sapientia dicit comparationem ad sapientem tantum: amor autem dicit vt ab amante, & ita magis conuenit personæ distinctæ, & insuper diligere importat actum notionalem, cum dicat actum præcedentem & transeuntem ab amante: sapere autem non ita dicit: imo potius transit ad sapientem quam ab ipso, & magis est recipere quam dare vel agere.

AD ALIVD dicendum, quòd in diuinis est diligere dupliciter, scilicet notionanale, & essentiale: sed sapere non est nisi essentiale: & ideo non est simile.

AD ALIVD dicendum, quòd si ponatur Spiritus sanctus non esse, non erit in diuinis nisi diligere essentialiter dictum: & hoc diligere est vnde Pater & Filius vnum sunt secundum essentiam: & ideo ex illo non sequitur personam esse: sed tunc non erit omnimoda perfectio in diuinis, cum deficiat communicatio naturæ diuinæ per modum amoris: si enim personæ non sint, deficiet aliqua perfectio in Deo, scilicet communicatio naturæ, non quod vna persona indigeat alia, sed quia non demonstratur naturæ potestas in communicabilitate nisi sint in ea plures hypostases, sicut infra probabitur.

AD ALIVD dicendum, quòd Spiritus sanctus dicit duo, scilicet entem ab alio, & modum quo ab alio est: & quantum ad hoc quod est ens ab alio, non importat nisi oppositionem relatiuam: sed quoad modum quem superaddit, dicit nexum: & hoc nihil est inconueniens, sicut in multis relatiuis inuenitur, sicut hic: ipsum genus & species, quæ quoad relationem sunt opposita, tamen si consideratur id quod est genus, ipsum est pars speciei, & est potius principium conuenientiæ quam differentiæ & oppositionis.

AD ALIVD dicendum, quòd verum est vt relatiuum accipitur in ratione suæ oppositionis: sed si aliquid additur relatiuo gratia cuius non opponitur, id potest esse vnitiuum & quasi formale, sicut est videre cum dico,

causa formalis: si enim attendo rationem causalitatis & rationem causati, sunt opposita, & vnum non est forma alterius: si autem attendo rationem formæ quam ponit causa formalis supra intentionem causalitatis, est id quod est relatiuum vnitiuum, & forma sui correlatiui quod est causatum.

Ad alivd eadem est solutio, quòd ex parte illa qua est principium oppositionis, non est principium nexus & formæ.

Ad quæst. 2. Ad alivd dicendum, quod hoc verbum diligunt dicit notionem, alio tamen modo quam hoc verbum spirant: quia ly spirant non dicit nisi actum processionis absolute & in se, & gratia illius actus verbum non potest determinari ablatiuo, nisi sicut dixit Tornacen. in designatione signi: sed in hoc sensu non scripserunt Sancti auctoritatem istam: sed ly diligunt super actum processionis addit modum procedendi quo Spiritus sanctus vt amor & vt donum processit vel procedit: & ideo cum hic sit quædam forma, vt postea patebit, recipit determinationem ablatiui in habitudine quasi formæ cuiusdam.

Ad alivd dicendum, quòd ly principiat etsi dicat eandem notionem: non tamen dicit nisi vt actum processionis à quo, & non specificat modum, sicut facit ly diligunt.

Ad quæst. 3. Ad alivd iam patet solutio per dicta.

Ad quæst. 4. Ad id quod quæritur de pronomine, dicendum quòd vtrumque meo iudicio est verum, scilicet vt sit reciprocum & retransitionem notans. Et si dicatur esse reciprocum, ad argumentum factum iam data est responsio: quia ly diligunt non dicit solum actum distinctionis & processionis, imo addit modum, & ille concordat formæ vel quasi cuidam formæ quæ est in eo aliquo modo à quo est: & hoc patebit in fine vbi soluentur obiecta de habitudine ablatiui. Si autem est retransitiua: tunc iterum vera est, sicut dicit Hieronymus. Et solutum est supra quod obiicitur, quòd ex hoc non sequitur, quòd Pater aliquid recipiat, vel quod Filius aliquo indigeat, sed quòd ab ipsis est dilectio qua concordant inquantum personæ distinctæ sunt. Bene enim concedo quod Pater diligit se Spiritu sancto sub hoc sensu quem pono in verbo sic, A Patre est Spiritus sanctus per modum amoris, qui amor personalis vnit ipsum & nectit ad ea quæ amat quasi quædam forma. *Ad quæst. 5.*

Ad quæst. 6. Ad id quod vlterius quæritur de habitudine ablatiui, dicendum quòd respiciendo ad modum notionalis actus qui importatur in verbo, construitur cum verbo ablatiuus in habitudine quasi formæ. Sed duplex est forma, scilicet secundum esse, & secundum bene esse. In ratione formæ secundum esse, non construitur ablatiuus cum verbo. Forma autem secundum bene esse adhuc dupliciter accipitur, scilicet absoluta quæ quiescit in eo cuius est forma, & respiciens ad alterum procedens ab eo cuius est forma: sicut cũ dico, ille est sapiens sapientia, ablatiuus dicit formam quiescentem in eo cuius est forma, & non in ratione procedentis à sapiente, vt prius est dictum. Cum autem dico, isti diligunt se amicitia, amicitia est forma, & forma dependet à verbo ad verbum. Sed hæc forma tria in se claudit, scilicet quod est procedens ab his qui diligunt se, & quòd non est in eis absolute, & quòd amicitia est quasi medium ligans. Similiter secundum rationem intelligendi accipitur in diuinis, cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, non accipitur ibi Spiritus sanctus vt Spiritus S. id est, secundum quod est tantum persona in se vna & distincta ab aliis, secundum quod significatur in hoc nomine, Spiritus sanctus: sed accipitur vt nexus & amor: & ideo est quasi forma procedens ab vtroque diligente, & respectu vtriusque diligentis, quia seinuicem diligunt: & est in se nexus vtriusque.

Ad id quod vlterius quæritur de positione Magistri Simonis, dicendum quòd sustineri potest si ly diligunt non dicat nisi actum spirandi: & tunc sumptum est in aptitudine quoad personam spiratam. *Ad quæst. 7.*

Ad id quod quæritur vlterius, Vtrum Pater & Filius diligunt se dilectione quæ est Spiritus sanctus, dicendum quod illa vera est, & magis propria quam illa, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto. *Ad quæst. 7.*

Quid sit Spiritus sanctus, hic aperitur.

G
Aug. lib. 6. de Trin. c. 5.

Siue enim sit vnitas amborum, siue sanctitas, siue charitas, manifestum est quòd non aliquis duorum est quo vterque coniungitur, quo genitus à gignente diligatur, genitoremque suum diligat, sintque, non participatione sed essentia sua: neque dono superioris alicuius, sed proprio suo seruantes vnitatem Spiritus in vinculo pacis. Ecce hic habes Spiritum sanctum esse quo Filius diligitur à Patre, & Pater à Filio: & quo illi duo seruant vnitatem pacis. Spiritus ergo sanctus (vt ait August. in eodem) commune est aliquid Patris & Filij, quicquid illud est. At ipsa communio consubstantialis, & coæterna est: quæ si amicitia conuenienter dici potest, dicatur: sed aptius dicitur charitas, & hæc quoque substantia, quia Deus substantia est, & Deus charitas est. Tria ergo sunt,

sunt, & non amplius: vnus diligens eum qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio: quæ si nihil est, quomodo Deus dilectio est? Si non est substantia, quomodo Deus substantia est?

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Spiritus sanctus sit vnitas Patris & Filij, & qualiter sanctitas vtriusque?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Siue enim sit vnitas amborum, siue sanctitas, siue charitas, &c.] Aut enim intelligitur de vnitate essentiæ, aut personæ. Constat, quòd non essentiæ: quia licet Spiritus sanctus sit essentia: tamen ipse non est aliquis duorum, vt hic dicit Augustinus: sed vnitas essentiæ est vterque eorum. Si autem vnitas personæ. Contra: Pater & Filius non sunt vna persona: ergo Spiritus sanctus non est vnitas personæ eorum. Si forte dicatur, quòd est vnitas notionis. Contra: Illa notio non erit nisi communis spiratio actiua: Spiritus autem sanctus non est notio illa: ergo videtur, quòd nullo modo sit vnitas Patris & Filij.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Qualiter dicitur sanctitas duorum? Qualiter enim sit charitas, iam habitum est.

Solutio. SOLVTIO. Vnitas est personalis, quæ persona est Spiritus sanctus, non vt Spiritus sanctus, sed vt amor: & intelligatur vnitas quasi formæ quoad hunc actum qui est in quocunque modo viuere vnione consensus & amoris, quæ vnio procedit ab vnitis, & neuter vnitorum est, sicut duo lapides quandoque vniuntur aliquo humore ex vtroque egrediente: licet illud exemplum tantæ rei non competat. Vnde etiam sicut in physicis non sequitur, quòd omne quod habet actum vnius faciat simpliciter vnum, & omne quod habet actum formæ sit simpliciter forma eius in quo est: ita videtur mihi vere dicendum de Spiritu sancto prout significatur amore personali: ipse enim est vnitas Patris & Filij, non quod sit indistinctus & vnus cum Patre & Filio personaliter: sed quia est vniens eos in hoc quod personæ distinctæ sunt, in consensu amoris: & sic etiam cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, habet actum cuiusdam formæ: sicut amicitia vel amor est forma: non tamen ita quòd ipse disponat Patrem & Filium sicut forma formatum, sed quia vnit, & vnire actus formæ est: & sic patet, quòd non sequitur, quòd Pater & Filius efficiantur vna persona in ipso: sed sequitur quod concordant, & ipse est concordia eorum.

Ad quæst. AD HOC quod quæritur, Qualiter dicatur sanctitas? Dicendum quòd hoc habet secundum aliud nomen suum quod est spiritus: quia spiritus est liber à materialibus immundantibus & obscurantibus: & ideo ipse qui spiritus aliorum est per appropriationem, dicitur puritas amborum & sanctitas.

ARTICVLVS IX.

An Spiritus sanctus potest dici persona media?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Manifestum est quòd non aliquis duorum est quo vterque coniungitur] Ex hoc enim videtur Spiritus sanctus media esse in Trinitate persona: quod est contra ordinem Ecclesiæ quæ ita pronuntiat, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto.

2 Item, Secundum ordinem naturæ principium non de principio est ante principium de principio, & principium de principio est ante non principium respectu personæ de principio quod est persona vel personæ: sed Pater est principium non de principio, Filius autem principium de principio, Spiritus autem sanctus non est principium respectu alicuius personæ sed de principio: ergo videtur, non esse medium coniungens, sed potius vltimum principiatum. Si forte dicas, quòd Spiritus vt est amor est medium, vt est Spiritus S. est tertium. Contra: Vt est amor, procedit ab vtroque, quod autem procedit ab vtroque secundum ordinem naturæ est posterius vtroque: ergo solutio illa non est vera.

AD HOC sine præiudicio debet responderi, quòd nullus ordo qui simpliciter sit ordo, est inter personas: ordo enim naturæ non est ordo simpliter: quod patet, quia omnis ordo ponit prius & posterius secundum aliquem modum: cum autem diffinitur ordo naturæ, diffinitur per negationem prioris & posterioris sic, Ordo naturæ est quo alter sit ex altero, non quo alter sit prior altero, infra distinctione 20. quod tamen sine priori & posteriori est in diuinis, non contingit enuntiari sine priori & posteriori: & ideo in enuntiatione personarum vna ponitur ante aliam, vt significetur ordo naturæ: & per hoc patet solutio ad duo obiecta. *Solutio.*

AD SECVNDVM autem quod quæritur, Qualiter ergo Spiritus sanctus sit medium simul, & vltimum quodammodo? Dicendum quòd secundum ordinem naturæ est persona tertia: sed quia procepit vt amor, & actus amoris est vnire & coniungere, per hunc actum dicitur medium.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd bene conceditur, quòd procedit ab vtroque, & multa media sunt, quæ tamen ab vtrisque extremis procedunt, præcipue inter amicos quorum vtriusque consensus tendit in alium: & illud medium habet actum viuendi per modum concordiæ: & consueuit consimile poni in compositione propositionis, quam quia sine compositis non est intelligere, aliquo modo procedit à compositis: & tamen medium coniungens est ipsa composita: & cum situ sit medium, tamen

men dicitur nota eius esse quod est tertium adiacens, sed tamen non est omnino simile.

ARTICVLVS X.

Quomodo Pater & Filius dupliciter vniuntur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sintque non participatione alicuius, sed essentia sua: neque dono superioris, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd essentia procedat de essentia: sed quicquid procedit, distinguitur: ergo essentia distinguitur ab essentia vel à persona, quorum vtrumque supra improbatur in dist. 5.

Solutio. SOLVTIO. Augustinus intendit dicere, quòd dupliciter vniuntur Pater & Filius in essentia, quæ non participatiue est in eis: sed vterque est tota essentia, & essentia est totus Pater & totus Filius: hoc enim habetur participatiue quod habetur secundum partem suæ essentiæ, vel secundum partem suæ potentiæ, sicut animal ab homine, quia non habetur secundum totũ posse suum, quia posse suũ est prædicari de multis & inesse eis. Similiter homo ab homine habetur participatiue: & breuiter dicẽdo, quodlibet superius à suo inferiori: quia superius particulatur & contrahitur in inferiori. Sic autem non particulatur nec contrahitur essentia in Patre & Filio: sed quia Pater & Filius non tantum vnum sunt, in essentia, sed etiam in eo quòd sunt personæ distinctæ habent conuenientiam procedentem ab eis in eo quòd personæ sunt: sic etiam conueniunt dono sui amoris, quod neuter eorum est. Nec etiam natura permittit, nec intellectus capit, quòd procedens à persona distincta sit idem in persona cum ipsa à qua procedit: habet tamen rationem vnientis per modum distincti ab vnitis vt amor & amicitia, sicut supra dictum est: & hoc est quod dicit, quòd suo dono seruant vnitatem sicut in vinculo pacis.

ARTICVLVS XI.

An Spiritus sanctus sit aliquid commune Patri & Filio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Spiritus sanctus commune est aliquid, &c.] Qualiter enim est commune?

Solutio. RESPONSIO. Dupliciter, scilicet secundum rationem principij: quia est ab vtroque, & secundum rationem medij, & actum amoris & formæ, quia coniungit & vnit: sed dissimilitudo ponitur ad amicitiam inferiorum; quia illa vniens duos amicos non est substantia, nec hypostasis distincta ab eis participans talem naturam hominis cum ipsis: sed in diuinis propter perfectionem est hypostasis distincta, & est suppositum eiusdem naturæ: vnde sicut verbum ibi habet proprium actum verbi, & tamen est hypostasis: ita amor ibi proprium actum habet amoris, & tamen est hypostasis distincta & vna persona in Trinitate: & hoc intendit.

ARTICVLVS XII.

An plures possint esse diuinæ personæ quam tres?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Tres ergo sunt & non amplius, &c.] Et est hic quæstio, Vtrum plures possint esse personæ diuinæ quam tres? Et secundo, Vtrum necesse sit esse istas tres, & non alias? Videtur autem, quòd plures possint esse, & debeant: dicit enim Boëtius, quòd essentia continet vnitatem, relatio autem multiplicat Trinitatem: sed relatio autem non est sine extremis relationis: ergo secundum quòd exigit numerus relationum, erit multitudo personarum: cum ergo vna relatio duo quærat extrema, duæ relationes quatuor extrema requirent, & ita erunt quatuor personæ, & non duæ.

2 Item, Esse ab alio, & non esse ab alio sufficiunt in genere ad distinctiones personarum, aut oportet apponere speciem: si in genere sufficiunt: ergo cum non sint nisi duo, scil. esse ab alio, & non esse ab alio, videtur quòd tantum duæ sint personæ. Si autem oportet addere modum in specie, videtur quòd multæ efficiãtur personæ. Sicut enim est ab alio esse per generationem: ita est ab alio esse per spirationem, & ab alio esse per vitæ collationem, & sic de aliis attributis diuinis: ergo secundum hoc iam multæ erunt personæ.

3 Præterea, Sicut habemus vnam personam penes esse ab alio per generationem, & vnam penes esse ab alio per spirationem: ita videtur, quòd debeamus vnam habere penes non esse ab alio per generationem, & aliam penes non esse ab ipso per spirationem: iam ergo habemus quatuor ad minus, duas penes non esse ab alio, & duas penes esse ab alio.

4 Item, In genere video, quòd ista differunt non esse ab alio, non esse ab alio à quo alius, non esse ab alio à quo nullus, non esse ab alio à quo alij diuersis modis processionis, non esse ab alio à quo alij vno modo processionis: ergo videtur, quòd quinque debemus habere personas, quæ non essent ab alio. Similiter multos modos facile est inuenire penes esse ab alio: ergo videtur, quòd multas valde personas habere debemus.

5 Item, Videtur è contrario, quòd non nisi duas: non enim aliqua relatio multiplicat Trinitatem nisi relatio originis: sed illa constituitur vno actu simplici, qui est generatio: ergo non debent esse personæ, vt videtur, nisi determinatæ per generationem: illæ autem tantum sunt generans & genitus: ergo videtur, quòd non debent esse personæ diuinæ nisi Pater & Filius.

6 Item, Sunt obiectiones similes illis quas notauimus supra de Filio, distinctione. 7. Aut Spiritus sanctus habet potentiam spiratiuam, aut non. Si sic: ergo spirat alium spiritum, vel potentia in ipso esset otiosa, & ille alium, & sic in infinitum. Similiter aut

potentia

potentia ista deficit in Filio & Patre, spirato iam Spiritu sancto, aut non. Si non: aut frustra erit, aut spirabunt alios multos spiritus. Si deficit: ergo variati sunt & facti sunt impotentes efficere id quod quandoque efficere potuerunt. De Filij autem generatione supra est expeditum.

Sed quia omnes infideles garriunt contra fidem de numero personarum, ponamus rationes efficaces ad probandum, quantum potest humanum ingenium, sufficere numerum esse trinum. Et primo sic, Relatio distinguit Trinitatem aut secundum genus, aut secundum speciem. Non secundum genus: quia in genere nihil refertur, & nihil est in genere quod non sit in aliqua specierum: ergo secundum speciem distinguit: & supponatur hic illa relatio esse originis, & non alia, quia hoc infra necessario probabitur: cum ergo esse ab alio & non esse ab alio sint relationes in genere, non distinguunt Trinitatem: oportet ergo addere super esse ab alio, & non esse ab alio: & quæramus per quid additum hoc potest specificari? Si enim dicam sic, non esse ab alio per generationem, negatio non specificat nisi intelligatur esse ab aliquo alio modo quam per generationem: in eo autem quod nullo modo est ab aliquo, non specificat si dicat partem communitatis quæ est in negatione in genere: quod enim nullo modo est ab alio, non est ab alio per generationem, sed non conuertitur: ergo non esse ab alio per generationem est pars eius quod est non esse ab alio simpliciter, & ita nõ ponit aliquid super ipsum: ergo oportet, quòd determinetur ex parte post per affirmationem sic, qui non est ab alio à quo alius: tunc enim aliquid affirmatiue est additum: sed cum adhuc hoc sit in genere, non specificat: ergo oportet vlterius specificare sic, qui non ab alio à quo alius hoc modo vel illo, quòd determinet originem in specie personæ, sicut per generationem, vel spirationem.

Modo ostendam, quòd non possunt esse nisi isti duo modi specificantes. In natura spirituali diuina simplici non est intelligere ex parte quod est, nisi naturam, & intellectum, & voluntatem: sed natura indiuisibilis est, & hoc probatum est supra in distinctione 8. ergo si plurificeretur, hoc erit ex parte intellectus, & voluntatis. Intellectus autem dicit se, & dicit aliud: sed cum dicit aliud, illud est extra essentiam suam: & ideo non potest esse hypostasis: quia omnis hypostasis est intra in natura cuius est hypostasis: ergo dicendo se dicit illud quod est intra naturam: dictum autem distinctum est à dicente: ergo est ibi distinctum in hypostasi, & vnum in natura: & ostensum est supra, quòd dicere summo spiritui est generare: ergo habemus vnum modum qui producit duas personas, scilicet generantem & genitum: & ille modus supra probatus est distinctione 4. 5. 6. & 7. & probatum est ibidem, quòd non potest esse nisi vnus generans, & vnus genitus. Ex parte autem communicationis per voluntatẽ, id quod procedit iam manens intra naturam eius à quo procedit, non est nisi amor: & cum non habeat oppositionem diuersam ad Patrem & Filium, necesse est procedere ab vtroque, vt probabitur in sequenti distinctione. Cum autem in diuinis non sit multitudo proprietatum per materiam, sed speciem tantum, non potest esse amor amoris, vel alius amor, sicut supra probatum est, quòd non potest esse filius: ergo non possunt esse nisi tres personæ.

2 Item, In imagine verbum non producit verbum, nec dicens se aliud verbum quam vnum: nec amor alium amorem, nec verbum: quia est amor verbi, non quòd verbum sit dictum vel genitum ab amore: sed sic erit etiam in diuinis: ergo non sunt nisi tres personæ.

3 Item, Non manifestatur aliquid nisi duobus modis distinctis, scilicet per modum veri verbi & per modum boni: si enim manifestatur natura non est distinctus modus manifestationis: ergo cum Pater qui est principium non de principio, manifestet se in processione personarum, non manifestabit se nisi istis duobus modis: sed bonum est post verum, & ita Spiritus sanctus erit à Filio cui conuenit verum.

4 Item, Perfecta iucunditas est in tribus, non in duobus: duo enim non vniuntur nisi per naturam & naturalia, & hoc non complet perfectam iucunditatem nisi vniantur etiam in eo quod vnum est in eis distinctis, sicut est amor vel amicitia: ergo cum illud in diuinis non possit esse nisi perfectum, erit persona in diuinis, & ita erunt tres personæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus, quòd tantum sunt tres personæ. Ad omnia autem quæ obiiciuntur in contrarium, dicendum quòd penes esse ab alio, & non esse ab alio, nulla accipitur persona nisi plus addatur: sicut etiam probat obiectio facta. Vnde tria consideranda sunt in eo quod facit personam, scilicet quòd sit proprietas in specie determinata, & quòd sit proprietas originis, & quòd habeat oppositionem relatiuam ad omne id à quo distinguit: vnde cum non esse ab alio non non sit in specie determinata proprietas, & similiter esse ab alio, nulla sumitur distinctio penes illa. Sed non esse ab alio à quo alius per generationem, & non esse ab alio à quo alius per spirationem: sunt quidem in specie determinatæ proprietates, sed non habent oppositionem: & ideo non constituunt diuersas personas, sed vnam tantum. Similiter esse ab alio cum sit in genere, nullam facit: sed esse ab alio per generationem, & esse ab alio per spirationem, inter se non habent oppositionem & ideo necessario vni personæ conueniunt sicut & præcedentes: vel oportet, quòd aliqua oppositio quæratur inter eas: & hæc est oppositio, quòd esse ab alio per spirationem dicit esse à Patre & Filio, & ideo per generationem esse ab alio, & per spirationem esse ab alio, vni non conueniunt. Et ex hoc patet solutio ad omnia obiecta quæ obiecta sunt de relationibus, & de eo quod est esse ab alio, & non esse ab alio: patet enim quod est necesse quod quælibet relatio ponat

duo extrema quæ sint personæ diuersæ: quia vna relatio non habet vnam oppositionem ad aliam: & ideo duo respectus eidem conuenire possunt.

Ad id autem quod obiicitur de potentia spirandi, supra solutum est in suo simili de generatione Filij: quia si spiraretur alius, ostensum est, quòd nullam differentiam haberet ad istum, & sic non faceret numerum.

Quod Spiritus sanctus sicut communis est Patri & Filio, ita commune nomen habet proprium.

H Hic notandum est, quòd sicut Spiritus sanctus in Trinitate specialiter dicitur charitas quæ est Patris & Filij vnio: ita & nomen tenet proprie, quod Patri & Filio communiter quodammodo congruit. Vnde

Cap. 16. August. in 15. lib. de Ciuitate. Si charitas, inquit, qua Pater diligit Filium, & Patrem diligit Filius, ineffabilem communionem demonstrat amborum, quid conuenientius quam vt ille proprie dicatur charitas, qui spiritus est communis ambobus? Hoc enim sanius creditur & intelligitur, vt non solum Spiritus sanctus charitas sit in illa Trinitate, sed non frustra proprie charitas nuncupetur propter illa quæ dicta sunt: sicut non solus in illa Trinitate vel Spiritus est vel sanctus: quia & Pater spiritus, & Filius spiritus: & Pater sanctus, & Filius sanctus: & tamen ipse non frustra dicitur Spiritus. Qui enim est communis ambobus, id vocatur ipse proprie, quod ambo communiter. Alioquin si in illa Trinitate solus Spiritus sanctus est charitas: profecto & Filius non solius

Coll. 1. Patris, sed etiam Spiritus sancti Filius inuenitur. Ait enim Apostolus de Deo Patre, Transtulit nos in regnum Filij charitatis suæ. Si ergo non est in ista Trinitate charitas Dei nisi Spiritus sanctus, Filius est etiam Spiritus sancti. Sed quia hoc absurdissimum est, restat vt non solus ibi sit charitas Spiritus sanctus, sed propter ista de quibus satis disserui, proprie sic vocatur.

ARTICVLVS XIII.

Qualiter hoc nomen Spiritus conueniat specialiter Spiritui sancto, & quomodo sanctus dicatur?

Deinde quæritur de hoc quod continetur in vltimo cap. *ibi* [Hic notandum est, quòd Spiritus sanctus, &c.] Et quæritur de hoc nomine quod est Spiritus sanctus, qualiter conueniat specialiter Spiritui sancto? spiritus enim poni consueuit in sacra Scriptura pro principio vitæ sicut Ioan. 6. Spiritus est qui viuificat: caro autem non prodest quicquam. Et in Gen. Spiritus Domini ferebatur super aquas: quia in aquis primo apparuit anima vitæ. Cum ergo vna sit vita trium, non debet spiritus proprie referri ad vnam personam. Si forte dicatur, quòd dicitur à spiritualitate: hoc iterum nihil est: quia hæc conuenit naturæ diuinæ proprie. Si dicatur, quòd spiritus dicitur à spirando: hoc iterum nihil est: quia spirare conuenit omnibus.

Solutio. Solutio. Dicendum sine præiudicio, quòd dicitur à spirando: sed spirare dicitur à spiritu emittendo: spiritus enim est de interioribus affectus, vnde emissio amoris est emissio spiritus: tum quia calidum spirare facit, & amor ignis diuinus est qui spirare facit affectum: tum etiam quia homines concordantes conspirant in osculo in quo est coniunctio oris spirantis ad os spirans, vt notetur coniunctio spirituum interius. Per hunc modum, cum verissima coniunctio sit inter Patrem & Filium in Spiritu, coniunctio ipsa spiritus vocatur. Sanctus autem additur: quia dicit synceritatem ad actum spirandi. Sunt enim quædam nomina quæ absolute dicta notant generales habitus, sicut bonus, sanctus, & huiusmodi: & coniuncta cum aliis ordinatis ad actum aliquem, dicunt bonitatem ad actum illum, sicut cum dicitur bonus citharœdus, & huiusmodi. Ita dicitur Spiritus sanctus propter sanctitatis munditiam & immaterialitatem conspirandi amorem in Patre & Filio: & quia procedit vt amor: ideo congruentiam habet à nomine quod est Spiritus sanctus. Et per hoc patet solutio ad obiecta de facili.

DISTINCTIO XI.

Quod Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio.

HIc dicendum est Spiritum sanctum à Patre esse & Filio, & procedere à Patre & Filio: quod multi hæretici negauerunt. Quòd autem de vtroque procedat, multis diuinorum eloquiorum testimoniis comprobatur. Dicit enim Apostolus: Misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra. Ecce hic dicitur Spiritus Filij. Et alibi, Qui autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Rom. 8. Ipse etiam Filius de Spiritu sancto dicit in Euangelio. Quem ego mittam vobis à Patre. Ioan. 16. Patris autem Spiritus dictus est, vbi legitur, Si Spiritus eius qui suscitauit Christum à mortuis, habitat in vobis. Et ipse Christus dicit. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur. Matth. 10. Et in alio loco, Quem mittet Pater in nomine meo. Ioan. 16. Et alibi ipse Filius de Spiritu sancto ait, De patre procedit. Ioan. 15. His & aliis auctoritatibus pluribus ostenditur, quòd Spiritus sanctus à Patre & Filio procedit.

A

DIVISIO TEXTUS.

HIc dicendum est Spiritum sanctum à Patre & Filio, &c.] Hic incipit pars illa in qua agitur de Spiritus sancti processione per comparationem ad terminum à quo, siue ad principium à quo procedit. Et diuiditur in duas partes, in quarum prima probat, quòd procedit tam à Patre quam à Filio. In secunda autem probat, quòd non plenius ab vno quam ab alio, & hæc incipit in distinctione 12. *ibi* [Item quæritur, Cum Spiritus sanctus procedat à Patre & Filio] Ista distinctio quæ primam partem continet, diuiditur in quatuor partes, in quarum prima ostendit Spiritum à Patre & Filio procede. In secunda ponit oppositiones Græcorum in contrarium *ibi* [Græci tamen dicunt Spiritum sanctum, &c.] In tertia soluit *ibi* [Nos autem illa verba ita determinamus] In quarta & vltima confessionem Græcorum reducit ad nostram *ibi* [Sciendum est tamen, quòd Græci confitentur, &c.] Litera autem per se patet.

ARTICVLVS I.

Quid sit procedere?

ANte literam occurrunt quinque quærenda, quorum primum est, Quid sit procedere? Secundum, Vtrum procedere secundum vnam rationem conueniat vtrique personæ procedenti, & quot modis contingat processionem fieri in diuinis? Tertium, Vtrum procedat Spiritus à Patre & Filio inquantum vnum sunt, vel inquantum plures? Quartum, Si procedit ab eis inquantum vnum sunt, vtrum vniens sit essentia vel notio vel persona? Quintum & vltimum, de potentia spiratiua, qualiter sit in Patre & Filio, & vtrum vna sit in tribus?

Ad primum proceditur sic: Procedere dicit exitum alicuius ab aliquo: ergo si processio sit in diuinis, erit ibi exitus ab aliquo. Sed contra: Indistantium per idemtitatem nulla est recessio abinuicem: Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt indistantes per idemtitatem naturæ: ergo nulla est eorum recessio abinuicem: omnis autem processio est recessio quædam: ergo processio non conuenit in diuinis.

2 Præterea, Processio sumitur à motu processiuo: ille autem motus causatur ab indigentia, vt dicunt Philosophi: ergo videtur, quòd non conueniat diuinis.

3 Item, Omnis processio est ex aliquo in aliud: nulla autem persona est sic ex aliquo, quòd sit in aliud, sed potius vt sit in seipsa: ergo processio non conuenit diuinis.

4 Præterea, Motus processionis clauditur in quodam circulo, vt dicit Philosophus: mouetur enim primo desiderium à desiderabili, & postea desiderans coniungitur desiderabili per motum processiuum: & sic circulus

culus clauditur in re exterius, quia desiderabile est mouens primum ex quo est motus, & in quod vltimum recurrit motus processiuus.

5 Item, desiderium mouet in rem, & accepta reducit in seipsum, & sic circulus clauditur in desiderante: possumne dicere, quòd ad similitudinem ipsius motus in diuinis sumatur processio? Videtur enim quod sic per Trimegistum qui dicit, quòd monas gignit monadem, & in se reflectit ardorem.

6 Item, Per Dionysium in lib. de diui. no. cap. 4. vbi sic dicit, Aliquando quidem ipsum eloquia amorem & dilectionem dicunt, aliquando amabilem & diligibilem. Huius enim est quidem causa, & sicut emissor, & sicut progenitor: hæc autem ipse est, & hæc quidem mouetur: illud autem mouet, aut quoniam ipse subiipsius, & sibiipsi est adductiuus & motiuus. Sensus est, quod Pater Deus causa & principium est amoris & dilectionis, & est vltimum dilectum & amatum, & mouet amore, & mouetur vt amatus: ergo videtur, quòd ipse seipsum in amore sicut sibiipsi adducat & in seipsum: ergo est ibi quasi processio circularis.

7 Item, Hoc videtur per auctoritatem Hierony. in præcedenti distinctione habitam, quæ dicit, quòd Spiritus sanctus est dilectio qua Pater diligit Filium, & Filius Patrem. Sed si hoc concedatur: contra est: quia secundum hoc aliquid recipit Pater à Filio: ergo videtur, quòd Spiritus non habet processionem quæ sit in diuinis à Filio in Patrem.

8 Item, Amor gratuitus ex sola liberalitate procedit, vt dicit Rich. de sancto Victor. amor autem debitus magis ex debito iustitiæ: cum ergo Pater nihil debeat Filio, sed omnia Filius Patri: videtur, quòd non exhibeat Filius Patri amorem gratuitum: hic autem est Spiritus sanctus: ergo non est processio à Filio in Patrem. Sed siquis vellet hoc dicere, sequitur ex hoc quòd Filius non diligit Patrem amore gratuito, & quòd non diligit eum Spiritu sancto: quæ omnia sunt contra Sanctorum auctoritates.

9 Præterea, In circulari motu vnum est principium vnde motus, sicut dextrum: aliud autem est vnde regiratio, sed non vnde motus, quia non est motus nisi à dextro. Ita videtur esse in ista processione: quòd enim Spiritus sanctus procedit à Filio, hoc habet à Patre, & ita videtur adhuc saluari similitudo motus processiui.

10 Si forte dicas, sicut quidam dixerunt, quòd non est ibi similitudo processionis ad motum localem processiuum, eo quod Filius non est vt ad quem sicut ad terminum procedat Spiritus sanctus, vt ita sit similitudo processionis in motu recto: nec filius est vt per quem regrediatur in Patrem, quia sic Filius haberet virtutem deficientem ad spirandum Spiritum, sicut est sinistra deficiens respectu dextræ: sed est ibi processio sicut causatum procedit à causa. Si, inquam, sic dicatur, videntur falsa omnia quæ supra determinata sunt de exitu vt nexus & vt vnitas & vt coniunctio amborum: non enim coniungit causatum aliud cum causa: ergo videtur, quod adhuc redit quod sit circularis exitus, vt in motu processiuo progreditur amor ex amante in amatum & redit in amantem.

11 Sed contra: Damascenus 1. lib. cap. 10. Credimus in vnum Spiritum sanctum Deum & viuificantem ex Patre procedentem, & in Filio requiescentem. Ergo videtur, quòd à Patre procedat, & non reuertatur: & ita videtur processiuus sumi vel ad similitudinem causati de causa, vel ad similitudinem motus recti ex aliis & in aliud. Item, Spiritus sanctus processio est secundum originem: quia procedere sibi ab alio est esse ab alio: secundum originem autem non procedit nisi causatum à causa: ergo videtur, quòd hoc modo sumatur in diuinis.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quòd nulla similitudo secundum veritatem potest demonstrare processionem æternam, sicut nec Filij generationem: tamen secundum aliquid, lõge similitudine sũpta, sumitur ratio processionis à processione causati, & secundũ aliud à processione motus processiui. Spiritus enim sanctus procedit ratione personæ distinctæ à Patre & Filio, vt ab vno principio: & quoad hoc sumitur magis similitudo à processione causati à causa, quod processione sui exit ab ea & distinguitur ab ea: & noto modo causam efficientem, & causatum causæ efficientis effectum. Secundum autem quod attenditur modus processionis, quia scilicet procedit vt amor: sic habet similitudinem ad aliud quod est in motu processiuo, sicut ad amorem qui mouet in processiuo motu: diligens enim quodammodo egreditur in rem dilectam, & dilectus in rediligendo quodammodo regreditur, & ipse amor est medium egrediens ab eis. Et quoad hoc est similitudo licet exigua ad motum processiuum. Sed quoad hoc quòd Spiritus sanctus est in eadem essentia cum Patre & Filio, est dissimilitudo ad processionem causati à causa: quia causatum causæ efficientis non est eiusdem essentiæ cum causa. Quoad hoc vero quod non est processio distans per locum & motum, est dissimilitudo ad motum processiuum.

DICENDVM ergo ad primum, quòd licet indistantia sit ibi per naturam & esse: est tamen ibi distinctio loco distantiæ, distinctio (inquam) personæ procedentis ab eis à quibus procedit.

AD ALIVD dicendum, quòd processio inquantum est motus ad alium locum in quo est desideratum, dicit indigentiam: sed quædam processio est communicationis sui de qua dicit Dionysius, quòd bonum procedit in omnia bonum participantia: & illa processio fit ex largitate, & illa maxime conuenit processioni personarum, quæ non ostendit indigentiam, sed communicationem naturæ per modum amoris.

AD ALIVD dicendum, quòd modus processionis ex parte illa qua localis & indigens, est ex aliquo in aliud: sed non ab illo transsumitur similitudo, sed potius vt amor procedit ab aliquo quem vnit cum eo quem diligit: sicut amor appetitus in motu

processiuo

processiuo procedit in desideratum, & si desideratum amare posset, è conuerso procederet amor suus in amantem: sed tamen adhuc hoc per omnia non est simile, nisi vnus amor procederet ab amante & amato, & se illa duo amarent illo amore.

Ad aliud dicendum, quòd in veritate Pater diligit Filium amore qui est Spiritus sanctus, & è conuerso Filius Patrem amore qui est Spiritus sanctus: tamen non videtur concedendum, quòd Spiritus sanctus procedit à Patre in Filium, & è conuerso: quia cum dicitur, procedit in Filium vel in Patrem, per præpositionem in non notatur habitudo principij, sed potius recipientis. Vnde cum Pater & Filius habeant se ad Spiritum sanctum vt principium, non conceditur ista, Spiritus sanctus procedit a Patre in Filium, & minus ista conceditur è conuerso: & quoad hoc non habet similitudinem cum circulo in quo clauditur motus processionis: sed quoad hoc quod virtus spirandi & processiua Spiritus est à Patre in Filio per generationem: & refertur hoc ad Patrem: per denotationem enim auctoritatis in Patre, habet aliquam similitudinem cum circulo, licet remotam, sicut est in omnibus similibus terrenis quando ad diuina referuntur.

Ad aliud dicendum, quòd Pater in se reflectit ardorem per recognitionem auctoritatis spirandi, vt dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd Dionysius loquitur ibi de amore essentiali, qui mouet se ad effusionem donorum in rationalem naturam, angelicam, & humanam, & etiam in omnia naturalia, & mouet illa reordinanda in Deum: vt diligant vel naturali appetitu, vel rationali, vel per gratiam, vel gloriam.

Ad aliud dicendum, quòd auctoritas Hieronymi non intendit, quòd procedit à Patre in Filium, & è conuerso: sed quòd vniat quodammodo non proprie Patrem & Filium: & de illo modo vnionis dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd nullum est debitum in diuinis: debitum enim sonat obligationem: licet enim in vna persona sit auctoritas & principium ad aliam, tamen sunt vnius honoris & æqualis dignitatis propter vnitatem substantiæ: & ideo Filius profundit amorem gratuitum, sicut & Pater.

Ad aliud dicendum, quòd quoad hoc quod in circulari motu processiuo & etiam cæli est dextrum & sinistrum, non sumitur similitudo: quia hoc sine dubio non conuenit: quia licet Filius habeat à Patre quod procedit ab eo, tamen ipse est cum Patre vnum principium Spiritus sancti, ita quod in Filio in nullo deficit vis spiralis.

Ad aliud dicendum, vt supra dictum est, quòd in parte similitudinem habet processio causati, & in parte non.

Ad id quod vltimo obiicitur de Damasc. dicendum quòd ipse non intendit dicere Spiritum non esse Filij: quia hoc dicit infra, quod dicimus esse Filij Spiritum, à Filio autem non dicimus: & hoc verum est quod non est à Filio authore spirationis: & hoc vult dicere per hoc quod dicit, quòd in Filio requiescit: quia nec Filius reddit potentiam spiritalem, nec transfundit in alium qui spiret cum Patre & Filio, sicut ipse virtutem spirandi à Patre accepit. Sunt tamen qui simpliciter dicunt, Damascenum hîc Græcorum opinionem vel errorem sapuisse. Quicquid tamen de hoc sit, Glossa vera est quam nos posuimus: & ita sustineri potest præcipue cum dicta eius in sententiis & à Magistris valde venerabiliter suscipiantur: & Magister in sententiis de ipso dicit, quod liber catholicus sit, & quòd Papa Eugenius eum transferri fecerit.

ARTICVLVS II.

Vtrum procedere vniuoce conuenit Filio & Spiritui sancto, & quare processio potius additur spirationi quam generationi?

Secundo quæritur, Vtrum procedere per vnam rationem conueniat Filio & Spiritui sancto? Dicit enim Filius de se, Ego ex Deo processi: & dicit de Spiritu sancto, Spiritus qui à Patre procedit: aut ergo vniuoce, aut æquiuoce. Si vniuoce: ergo vnus modus processionis tantum est in diuinis, quod falsum est, quia Filius procedit per generationem, Spiritus sanctus per spirationem non per generationem. Si autem æquiuocum: ergo nihil habet commune: & sic si vnus est ab alio, alius non erit ab alio, quod falsum est.

Quæstiun. Vlterius quæritur, Cum procedere sit cõmune generationi & spirationi, quare retinet ipsum spiratio potius quam generatio? Videtur enim è conuerso esse debere: quia procedere nascendo, est procedere processione naturæ: procedere autem vt amor à consensu, non videtur esse procedere nisi secundum quid: & ita videtur, quòd Filius magis proprie procedit quam Spiritus sanctus.

Solutio. Solutio. Quidam dicunt, quòd dicitur vniuoce & in ratione & in nomine generis: & hæc ratio est exire ab aliis vel ab alio personaliter. Sed hoc nihil est: quia in diuinis nulla est ratio generis, vel speciei, vel alicuius communis vt communis, nisi eius quod est commune re & natura. Vnde dico, quòd cum dicitur de Filio, quòd procedit, idem significatur in subiecto & prædicato sub altero modo significandi. Similiter cum de Spiritu sancto dicitur, quòd procedit. Ille autem modus significandi est quædam intentio communitatis processionis ad actum processionis vtriusque Filij & Spiritus sancti, & in ratione processionis habet vnam rationem.

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd differens modus accidit propter aliud significatum generationis, & processionis, & spirationis, & non debet dici quòd generatio & processio sint species & genus in diuinis, & similiter nec spiratio & processio.

Ad quæst. Ad id quod vlterius quæritur, dicendum quòd generatio secundum intellectum, licet non secundum rem, addit super processionem in qua significatur ratio procedentis, scilicet filiatio: quia filij est nasci & generari. Spiratio autem Spiritus sancti, non audeo dicere, quòd nihil vel minus addit quam generatio filij: sed tamen est per modum amoris, & amor secundum suum nomen non sonat in aliquem distinctum sicut Filius: ideo retinet processionis nomen, quæ dicit ad minus distantiam distinctionis. Sunt tamen qui dicunt, quòd minus addit spiratio suæ processioni quam generatio: quia spiratio secundum suum nomen non dicit substantialem fluxum personæ à persona: & ideo retinet nomen generis: sicut proprium dicitur prædicatum conuertibile: tamen cum duplex sit prædicatum conuertibile, scilicet essentiale vt diffinitio, & accidentale conuertibile, accidentale nomen proprij retinet: & sic in multis fit.

ARTICVLVS III.

Vtrum Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio inquantum vnus sunt vel plures?

Tertio quæritur quæstio difficilis, Vtrum, scilicet Spiritus sanctus procedat à Patre & Filio inquantum vnum vel vnus sunt, vel inquantum plures? Videtur, quòd procedat ab eis inquantum sunt plures: aut enim Pater & Filius sunt vnus spirans Spiritum sanctum, aut plures. Si dicas quod plures. Contra: Ad pluralitatem suppositorum sequitur pluralitas actus etiam in diuinis: quia non dicitur, ego & Pater vnum sum: sed dicitur, ego & Pater vnum sumus: sed cum dicitur spirans, participium significat actum: ergo pluralitatem accipit à pluralitate suppositorum: sed Pater & Filius sunt plura supposita: ergo Pater & Filius sunt spirantes, & non vnus spirans.

2 Item, Spiratio actiua proprietas est: ergo non inest essentiæ vt determinet eam, quia nulla proprietas determinat essentiam: ergo inest Patri & Filio inquantum personæ sunt: non autem Pater & Filius sunt vna persona: ergo inest eis in eo quod plures sunt: sed spirant inquantum habent proprietatem spirandi: ergo spirant Spiritum inquantum plures sunt, & non inquantum vnus.

3 Præterea, Cum hæc dictio, vnus, adiungitur terminis personalibus vel notionalibus, significat vnitatem personæ: sed Pater & Filius non sunt vna persona: ergo non sunt vnus aliquis: sed vnus spirans est vnus aliquis ab æquipollenti: ergo Pater & Filius non sunt spirans.

4 Item, Duæ personæ non possunt intelligi vniri in actu personali. Probatio. Duæ personæ non possunt intelligi vniri vnde diuersificantur & distinguuntur: sed in actibus personalibus distinguuntur abinuicem: ergo duæ personæ non sunt vnum in actu personali: sed spirare est actus personalis: ergo Pater & Filius non sunt etiam vnum, nedum vnus in actu personali aliquo.

5 Si diceretur, quòd vniuntur sicut virtus aggregata de pluribus potentiis vnitur ad actum, sicut est in tractu nauis, & in eleuatione lapidis: hoc nihil est: quia secundum hoc sequeretur, quòd neuter eorum posset per se spirare, quòd hæresis absurdissima est: ergo videtur, quòd spirent eum per se inquantum plures sunt.

6 Item, Nonne Spiritus sanctus est amor quo amat Pater Filium, & è conuerso Filius Patrem? Constat, quòd sic. Amor autem est eorum inquantum personæ distinctæ sunt, quia aliter esset amor essentialis: ergo inquantum plures sunt: sed hoc est esse spiritum amorem eorum, quod esse amorem ab eis: ergo procedit ab eis inquantum plures sunt, & non inquantum vnum.

Sed contra. Sed contra: Nihil vnum vt vnum simplex, causatur à duobus immediatis sibi secundum vnum modum causantis: quia aliter causatum esset simplicius causa, quod esse non potest: ergo nec in diuinis hoc esse potest per rationem principij: cum ergo Spiritus sanctus sit vnum simplex, non potest procedere à duobus secundum vnam principij rationem, nisi diceretur quòd aliter esset principium vt Pater, & aliter vt mater, quod absurdum est: quia ex hoc sequeretur, quòd Spiritus est genitus, & materialiter ab vno, & actiue ab alio, & sequeretur quòd esset ex commixta diuinitate duorum, & sequeretur quod exiuisset de potentia ad actum, & alia multa absurda: ergo non potest huiusmodi poni.

2 Item, In numeris ita est, quòd compositior numerus semper est post simpliciorem procedens ab ipso, sicut Dionysius dicit, Post monadem dias, & post diadem ternarius, & sic de aliis. Ergo videtur, quòd in diuinis vnum vt vnum non possit esse à duobus secundum vnam principij rationem, cum huius exemplum in creaturis inueniri non possit.

3 Si dicas, quòd inuenitur exemplum: quia calor naturalis in semine (vt dicit Philosophus) vnus est, & agit in triplici virtute, scilicet ignis, & cæli, & animæ: hoc nihil est: quia ille sic vnitus non producit simplex, sed potius compositum: calor enim ille in vi elementi præparat materiam attrahendo homogeneum sibi, & separando ethe-rogeneum grossum generationi non aptum. In vi autem cæli vel stellarum agit ad formam specificam, & operationes sequentes compositionem speciei. In vi autem animæ agit ad vitæ influentiam. Spiritus autem sanctus est vnum simplex, & ad idem in ipso est principium spirationis Patris & Filij: ergo videtur, quòd hoc non sit intelligibile, quòd Spiritus sanctus procedat à duobus vt duo sunt.

Solutio. Solutio. Absque scrupulo ambiguitatis dicendum est, quòd Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio, vt vnum sunt, & non vt plures sunt: procedit tamen ab eis pluribus. Vnde vnum dicendo procedit à duobus

duobus, vt duo vnum sunt in spirando: & ideo necesse est respondere fere omnibus rationibus inductis & pro vna parte, & pro altera.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Pater & Filius non sunt vnus spirans propter rationem obiectionis: tamen vnum sunt in spirando: quia spirans dicit actum suppositorum, & non dicit ita principaliter comparationem ad Spiritum, vel ad vim spiratiuam in Patre & Filio: sed tamen sunt vnum principium: quia principium nominat notionem secundum comparationem ad spiratum & principiatum, & in comparatione ad vim spiratiuam. Spirans autem non habet comparationem nisi ad supposita eorum quæ spirant: & quia illa sunt duo, Pater & Filius sunt duo spirantes, non vnus: sed vnum principium spirationis.

AD ALIVD dicendum, quòd spiratio actiua proprietas est, quæ non determinat essentiam, sed personas Patris & Filij. Et quod obiicitur, quòd vna proprietas non est duorum subiectorum. Dicendum quòd hoc verum est in illis suppositis quæ per essentiam & substantiam diuiduntur ab inuicem: in illis enim quod inest vni, idem numero non inest alij: sed duobus suppositis quæ in nullo diuersa sunt, nisi inter ea est relationis oppositio, potest inesse idem inquantum non relatiue opponuntur: Pater autem & Filius talia sunt supposita diuinæ naturæ, & secundum quòd comparantur ad virtutem spiralem & ad Spiritum sanctum, non habent oppositionem relatiuam inter se: ergo secundum hoc remanent idem, & sic vnum numero erit, quod in hac comparatione inest eis: hoc autem est proprietas spirandi: & sic vnum sunt principium spirandi Spiritus sanctus.

AD ALIVD dicendum, quòd concedo quòd Pater & Filius non sunt vnus qui sit principium, nec vnus spirans: quia ly vnus adiectiuum esset, vel substantiuum: & in vtroque sensu falsa esset locutio: quia ly vnus semper diceret vnitatem personæ spirantis: sed vt dictum est, sunt vnum principium, vel vnum in spirando.

AD ALIVD dicendum, quòd in actu personali importante rationem oppositionis & distinctionis personarum, vna non potest alij vniri secundum rem nec secundum intellectum: vt Pater & Filius non vniuntur in generando: quia generare dicit rationem oppositionis inter Patrem & Filium: sed in actu non importante rationem oppositionis inter eos, de necessitate vniuntur, cum in omnibus idem sint nisi vbi diuidit eos oppositio relationis.

AD ALIVD bene concedo, quòd non sic vniuntur: sed vt vnum in spirando.

AD ALIVD dicendum, quòd quamuis amor personalis sit eorum distinctorum, vt in præcedenti distinctione probatum est, non tamen procedit ab eis vt distincti sunt: sed vt vnum, & ideo obiectio illa non valet.

AD ID quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd in inferioribus ad causandum compositum oportet construere multiplicem modum causantis: quia vnus modus causantis non produceret nisi vnum: sed in superioribus non est causa, sed ratio principij, & Pater & Filius simul non faciunt compositionem principij: imo propter eorum indiuisibilitatem, quæ est inter eos in omnibus in quibus relationis oppositione non distinguuntur, est in eis vnum principium vnde spirant. Et per hoc etiam patet solutio ad sequens: quia scilicet aggregatio prioris numeri cum adiecta vnitate constituit posteriorem, & sequens compositior est quam præcedens: sed non sic Pater & Filius aggregati sunt aliquo adiecto, vel simul ipsi soli existentes constituunt Spiritum sanctum.

AD ALIVD dicendum, quòd de calore naturali non est simile: quia simplex non est id quod constat ex diuersis virtutibus. Pater autem & Filius vt vnum principium accepti non faciunt compositionem: & ideo vna & eadem & eodem modo se habente & secundum idem spirali virtute spirant Spiritum sanctum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum vniantur Pater & Filius inquantum sunt principium Spiritus sancti, per essentiam, vel per notionem, vel per personam?

QVarto quæritur, Vtrum vniantur Pater & Filius inquantum sunt principium Spiritus sancti, per essentiam, vel per notionem, vel per personam? Videtur autem, quòd in essentia vniantur, quia dicit Anselmus, quòd per essentiam Patris & Filij tota deitas est in Spiritu sancto. Item, Ibidē quod ridiculum est credere, quòd propter relationem Patris tota deitas sit in Spiritu sancto: ergo videtur, quòd spirant Spiritum sanctum inquantum vnum sunt in essentia & natura. Item, Hoc videtur quia in diuinis non sunt nisi tria, scilicet essentia, notio, & personæ: personæ autem distinctæ sunt, notiones vero distinguunt: ergo non vniunt: ergo si aliquo vniuntur personæ, hoc erit essentia: sed Pater & Filius sunt principium Spiritus sancti vt vnum sunt: ergo videtur, quòd hoc vnum sit vnum essentiæ. Item, Spirare est dare essentiam diuinam Spiritui sancto: ergo processio Spiritus S. est substantialis: quia procedendo accipit substantiam, sicut & Filius: ergo videtur, quòd sicut generatio est actus naturæ & substantiæ, vt dicit Dam. ita etiam procedere: & sic reducitur ad vnitatem substantiæ Patris & Filij.

SED CONTRA: Eadem vnitas essentiæ quæ est in Patre & Filio est etiam in Spiritu sancto: si ergo hæc vnitas in Patre & Filio sufficiens causa est spirandi Spiritum sanctum: erit etiam in Spiritu sancto sufficiens quòd spiret Spiritum sanctum, quod falsum est. *Sed contra.*

2 Si forte dicas, quòd in Spiritu sancto relationis

relationis habet oppositionem ad spirare, & in Patre & Filio habet relationis oppositionem ad spirari, & Pater & Filius per vnitatem essentiæ spirant: Spiritus sanctus autem non spirat per vnitatem essentiæ, sed spiratur. Contra: Secundum hoc redit inconueniens quod supra distinctione 4. improbatum est, scilicet quòd essentia diuina distinguitur in persona, & sic essentia diuina in vna persona, est alia quam essentia diuina in alia persona, & secundum hoc etiam proprietates determinant essentiam in persona: quæ omnia respuit fides Catholica: ergo non videtur, quòd spirent ipsum per hoc quòd sunt vnum in essentia.

3 Si propter hoc dicatur, quòd spirant eum per hoc quòd sunt vnum in notione quæ est spiratio. Contra: Notio proprietas est quæ secundum rationem intelligendi principiatur ab actu spirandi: dicit enim Augustinus, quòd Pater est Pater, quia genuit: ergo & Pater & Filius sunt vnum principium, quia spirauerunt Spiritum sanctum: ergo non spiratio causa est spirandi, sed potius causata à spirando. Præterea, Sequitur hoc quod ridiculum dicit Anselm. scilicet quòd relatio vel notio causa esset, quòd tota diuinitas est in Spiritu sancto: nec potest dici, quòd spirent eum inquantum sunt vna persona.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, quòd Pater & Filius spirant Spiritum sanctum inquantum sunt vnum in virtute spirali: sicut Pater generat Filium inquantum in ipso est virtus generatiua, quæ non est in Filio nec in Spiritu sancto, vt supra probatum est in distinctione 7. vnitas autem virtutis spiralis complectitur vnitatem essentiæ, & vnitatem notionis, eo quod mediũ est inter personam & essentiam secundum modum intelligendi, vt supra probatum est de potentia generandi: & si quæritur, quæ sit ista virtus spiralis? in sequenti quæstionis articulo determinabitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Anselmus dicit verum, quòd essentia est causa sicut in qua vt in radice est virtus illa: sed nõ tamen sola essentia est sufficiens causa.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum vt supra de potentia generatiua, quòd licet vna sit essentia trium: non tamen eadem est comparatio essentiæ ad notiones & relationes in tribus: præcipue quia potentia dicit essentiam in potente, & non in se. Dico autem non esse vnam comparationem: quia non ad eandem rationẽ comparatur in tribus.

AD ID autem quod obiicitur, quòd essentia secundum hoc determinatur proprietate: dicendum, quòd falsum est: non enim idem est essentiam comparare ad proprietatem per identitatem cum hac persona vel illa quod est determinari: quia determinari est distingui proprietate: comparare autem ad hoc est essentiam in hac vel illa persona ostendere idem illi, & causare naturales in ea operationes prout potentia est causa.

AD ID quod obiicitur, quòd notio sit post actum spirandi secundum rationem intelligendi: dicendum, quòd in diuinis non est verum: non enim potest agere nisi persona distincta: non autem distinguitur nisi proprietate: ergo distinguens & distinctum, id est, persona & proprietas secundum rationem intelligendi sunt ante actum notionalem: sed in inferioribus in quibus relationes à motu & mutatione causantur, verum est quod obiicitur.

ARTICVLVS V.

Qualiter potentia spiratiua sit in Patre & Filio, & vtrum vna sit in tribus, & qualiter differunt virtus spiratiua & generatiua?

QVinto & vltimo quæritur de potentia spiratiua, qualiter sit in Patre & Filio, & vtrum vna sit in tribus? Et proceditur sic: spirare in inferioribus dicitur duobus modis, scilicet spiritualem substantiam emittere, hoc modo quo dicimus humidum spirare, quia vaporabiliter rarificatur in aërem: & hoc modo corpora rara consueuimus spiritum vocare, vt ventum, vel aërem, sicut ibi secundum expositionem Chrysostomi, spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis Ioan. 3. & ibi secundum expositionem Basilij in exameron, Spiritus Domini ferebatur super aquas Gen. 1. vbi spiritus aër secundum Basilium dicitur. Alio modo dicimus spirare quædam viua vel omnia, sicut quæ à tractu spiritualis substantiæ quæ est aër, dirigendo illam & subtiliando, inspirando & expirando in spiritu retento habent vitam vel vitæ adminiculum, sicut respirantia & inspirantia, sicut ea quæ habent pulmonem & cannam. Omnia autem dicimus spirare secundum quod spiritus generatur ex euaporatione humidi in alimento ad cor vel ad membrum quod est loco cordis, & ibi digeritur, vt fiant in eo operationes naturales & vitales & animales, secundum quod ad diuersa dirigitur: secundum naturam enim spiritus oriuntur à corde, sicut humores ab epate. Si ergo in diuinis est virtus spiralis, videtur quod aliquo istorum esse debeat.

Videtur autem, quòd nullus competat. Primus enim non competit cum euaporatio siue corporalis siue spiritualis sit ad subtiliorem naturam quam euaporans & spirans: Spiritus sanctus autem non est subtilioris naturæ quam Pater & Filius. Secundus etiam non competit: quia sic Spiritus sanctus esset aliquid extrinsecus aduenienѕ Patri & Filio, quod fuit hæresis impiissimi cuiusdam Theodorici, qui dixit Spiritum esse alienam virtutem à Patre & Filio: & hoc fuit etiam hæresis Nestorij & Sabellij, qui non ponebant nisi vnam personam esse in diuinis, sicut erat vna substantia, & dicebant Spiritum omnis libertatis esse seruum Patris & Filij, sicut aliena virtus superingrediens in nos seruit nobis. Tertius iterum non videtur competere: quia illa euaporatio est ab extrinseco nobis ingesto per operationem caloris naturalis

ralis: nihil autem talium cadit in Deum: ergo videtur, quòd in Deo non sit virtus spiralis.

2 Præterea, Illa virtus aut esset essentia, aut persona: si essentia, conueniret omnibus: si autem persona, tunc esset hæc persona vel illa & non alia, quod iterum falsum est. Si dicas, quòd sit notio, hoc falsum est: quia notiones non secundum rem separatæ sunt à personis diuinis. Vnde quod non est in persona aliqua, non est notio: quicquid autem in persona est, ipsa est: vnde cum non sit persona aliqua, non erit etiam in aliqua persona vt notio in ea.

Sed contra. SI AUTEM propter hoc dicatur, quòd non est virtus spiralis in Deo. Cōtra: Cuius est actus, eius est potentia: sed actus spirandi est in Deo: ergo est potentia in ipso ad spirandum.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus, quòd in veritate virtus spirandi est in Patre & Filio, & est media inter essentiam pure & personam pure sumptam, per omnem eundem modum quo virtus generatiua sit medium. Et si quæris, qua similitudine? dico, quòd ad emittere spiritum est in eo virtus spiratiua: quòd enim in inferioribus est attractio spiritus, hoc est indigentiæ propter refrigerium pectoris: sed si de superabundantia homo posset emittere spiritum suum, vt in illo communicaret naturam mentis spiritualis, hoc esset aliquo modo simile: sic enim est in Patre & Filio quòd non concordant tantum vnitate essentiæ, imo etiam consensu spiritus in voluntate. Vnde sicut Pater communicat naturam per generationem, ita etiam Pater & Filius communicant naturam per emissionem huiusmodi spiritus: & ab hoc spiritu qui est natura spiritualis, dicitur vis spiratiua in Patre & Filio. Bene autem concedo, quòd non sumitur similitudo à corporalibus spiritibus nisi remote valde: licet quidam dicant, quòd à corporali spiritu sumitur similitudo: hoc autem timeo dicere: quia secundum hoc spiritus metaphorice conueniret diuinis, & similiter vis spirandi in Deo diceretur symbolice. Vnde credo melius, quòd dicitur à virtute emittendi Spiritum cui communicatur natura diuina, sicut communicatur per generationem Filio.

AD ID autem quod quæritur, Vtrum sit essentia, vel persona? Dicendum, quòd quicquid est in diuinis, est essentia: quia nihil distinguitur ab essentia, nec essentia distinguitur ab aliquo: non tamen idem est propter hoc modus significandi: & secundum modum dico esse medium inter essentiam & personam: & quia radix est essentia, & actus est personæ. Vnde potentia cum actu & in actu accepta medium est, secundum aliquid ipsius tenens rationem vnius, & secundum aliquid rationem alterius.

Et nota quòd si quæratur, qualiter differunt virtus generatiua & virtus spiratiua? Dicendum, quòd planum est ad hoc respondere per comparationem ad actus: quia tunc differunt sicut spirare & generare. Si autem accipiantur in radice, dicendum quòd non differunt re, sed ratione: quia generatiua radicatur in radice secundum quod est natura: spiratiua autem radicatur in ipsa secundum quod est voluntas, non quidem voluntas comparata ad extra sicut ad causatum, sed voluntas amoris communicandi tantum esse quantum est ipse communicans.

Quod Græci non concedunt Spiritum sanctum procedere à Filio.

GRæci tamen dicunt Spiritum sanctum, procedere tantum à Patre, & non à Filio. Quod ideo dicunt, quia veritas in Euangelio fidem integram continente, de processione Spiritus loquens solum Patrem commemorat, dicens, Spiritus qui à Patre procedit. Et etiam ideo, quia in principalibus conciliis quæ apud eos celebrata sunt, ita symbola eorum subiunctis anathematibus sancita sunt, vt nulli de Trinitatis fide aliud docere vel aliter prædicare quam ibi continetur, liceat. In quibus quidem symbolis cum Spiritus sanctus commemoretur procedere à Patre, & non à Filio. Quicunque, inquiunt, à Filio eum procedere addunt, anathema incurrunt: vnde & nos arguunt anathematis reos. Addunt etiam ad assertionem suæ opinionis, & in testimonium nostræ damnationis, de symbolo fidei, quod secundum traditionem prædictorum conciliorum Leo 3. Romæ transcriptum in tabula argentea post altare beati Pauli posita posteris reliquit pro amore (vt ipse ait) & cautela fidei orthodoxæ. In quo quidem symbolo, in processione Spiritus solus commemoratur Pater, his verbis, Et in Spiritum sanctum Dominum, & viuificatorem, ex Patre procedentem: cum Patre & Filio coadorandum & glorificandum, &c. Illud est symbolum quod in

B — Ioan. 15.

missa cantatur, editum in Niceno concilio: in fine cuius subiunctum est, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, anathema sit. Ideoque Græci nos anathematizatos dicunt, quia dicimus Spiritum S. à Filio procedere, quod ibi non continetur. Quod enim secundum nos ibi dicitur, Qui à Patre Filioque procedit: alterum à Latinis est additum, scilicet Filioque.

ARTICVLVS VI.

Quæritur de controuersia Græcorum & Latinorum de processione Spiritus sancti, vtrum à Patre procedat tantum vt dicunt Græci, vel à Patre & & Filio sicut dicunt Latini?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur [Græci tamen, &c.] Et quæritur hic de controuersia Græcorum & Latinorum de processione Spiritus sancti. Et ponemus primo rationes & auctoritates pro Græcis, postea pro Latinis soluemus rationes & auctoritates Græcorum. Dicit autem Dionysius, quòd Pater est fontana deitas: ergo videtur, quòd Filius & Spiritus sanctus sunt riui: nullus autem riuus simul oritur à fonte & riuo: ergo nec Spiritus sanctus procedit à Filio, nec è conuerso à Spiritu sancto Filius.

2 Item, Dionys. in lib. de di. no. cap. 2. Pater quidem est fontana deitas. Filius autem & Spiritus sanctus deigenæ deitatis, si ita oportet dicere, pullulationes diuinæ naturæ, & sicut flores, & sicut supersubstantialia lumina à sanctis eloquiis accepimus. Sed neque pullulationes eiusdem radicis, neque flores vnius virgæ, neque lumina vnius lucis vel luminosi ad se inuicem secundum principia originis reducuntur. Ergo videtur, quòd nec Filius sit à Spiritu sancto, nec è conuerso Spiritus sanctus à Filio.

3 Item, Dionys. in lib. de mystica theologia cap. 3. In theologicis hypotiposibus principalissima affirmatiuis theologiis laudauimus, qualiter diuina & bona natura vnica dicitur, qualiter trina quædam secundum ipsam dicta paternitas & filiatio, quodcumque est hoc vel quod vult monstrare spiritus theologia, qualiter ex immateriali & impartibili bono in corde manentia bonitatis pullulauerunt lumina, & ab ea quæ in ipso & in seipsis & in inuicem coæterna pullulatione mansione permanserunt inegressibilia. Et secundum commentum vocat cor Patrem secundum illud, Eructauit cor meum verbum bonum. Ergo pullulationes Filij & Spiritus sancti sunt ex corde quod est Pater: ergo videtur, quòd licet sint in ipso sicut in principio originis, & in se in existentia personali, & inuicem secundum idemtitatem naturæ, quòd tamen secundum originem naturæ Spiritus non reducitur ad Filium, nec è conuerso. Hypotiposes autem idem est quod diuinæ personæ. Cætera auctoritatis verba plana sunt.

4 Item, Damasc. lib. 1. cap. 7. Spiritum Dei edocti sequentem cum Verbo, & manifestantem eius operationem, non expirationem subsistentia destitutam intelligimus. Ex hoc hoc accipitur, quòd Spiritus sequitur Verbum, & manifestat opus eius: ergo non procedit à verbo.

5 Præterea, Damasc. lib. 1. cap. 10. Credimus in vnum Spiritum sanctum Deum, & viuificantem ex Patre procedentem, & in Filio requiescentem.

6 Item, ca. 11. Spiritum sanctum & ex Patre dicimus, & Spiritum Patris nominamus: ex Filio autem Spiritum non dicimus, Spiritum vero Filij nominamus. Ioan. 1. Super quem videris Spiritum descendentem & manentem, hic est qui baptizat. Cum descensus temporalis processionem æternam manifestet, vt infra probabitur: videtur quòd à Patre procedit, & in Filio requiescit & manet, vt dicunt Græci.

7 Item, In legenda sancti Andreæ dicitur, Pax vobis & vniuersis qui credunt in vnum Patrem, & in vnum Filium eius Dominum Iesum Christum, & in vnum Spiritum sanctum procedentem ex Patre & in Filio permanentem.

8 Item, Gregorius Nazianzenus qui vocatur theologus. Sicut radij solaris luminis ab eo procedentes, nec semper à lumine nec semper abinuicem absciduntur, & vsque ad nos gratiam luminis emicant vel emittunt: eodem modo Filius & Spiritus sanctus geminus Patris radius, vsque ad nos miserunt lumen charitatis, & Patri sunt coniuncti. Et quemadmodum à quodam fonte aquarum duo riuuli manant positione diuisi, huiusmodi vero qualitatem vnam & eandem possident: eodem modo Pater fons vitæ per fluuium quendam Filij & Spiritus sancti in nos mittit gratiam: & isti vsque ad nos processerunt, & inseparabiles à Patre nihilominus extiterunt. Ex hoc idem accipitur.

9 Rationes etiam sunt Græcorum super illud Dionysij de di. no. c. 1. quòd vniuersaliter non audendum nobis dicere aliquid de substantiali deitate præter ea quæ nobis ex sanctis eloquiis sunt expressa: & cum in Euangelio nusquam legatur Spiritus à Filio procedere, non erit dicendum: aut quas rationes ponit Magister in litera de conciliis & anathemate.

10 Item, Hoc nos videmus in similibus: splendor enim & radius oriuntur ex sole, ita quòd neutrum per aliud.

11 Item, In mente & notitia & amore sæpe est conuersio mentis ad amorem præter quam quod notitia præcedat.

12 Item, Amor quandoque præcedit notitiam

titiam, vt dicit August. sicut ardor quærendi antequam sit notum: ergo ille ardor ex sola mente procedit.

13 Item, In spiritu exteriori quando verbum pronuntiatur, videmus quod ante sonum verbi attrahitur spiritus in quo formatur verbum, & ille procedit à dicente in verbi opus quod est manifestatio: ergo videtur, quòd Spiritus sit Verbi sicut in quo manifestatur, Patris autem sicut à quo procedit.

Sed contra. SED CONTRA: hæc plurimæ rationes sunt & auctoritates, tam in Euangelio, quàm in originalibus Sanctorum, quarum sufficientiam in litera Magister adducit.

Rationes autem sunt istæ, Spiritus à nobis & eis, ponitur à Filio distingui: ergo distinguens proprium est inter Filium & Spiritum sanctum: distinguens autem in diuinis non est nisi oppositio relationis: ergo inter Filium & Spiritum sanctum est oppositio relationis: sed nulla inter se relatiua opponuntur ex hoc quod referuntur relatiue ad aliquod tertium, quin potius conueniunt: ergo Filius & Spiritus sanctus non opponuntur ex hoc relatiue inter se, sed conueniunt & vniuntur, quod ambo sunt à Patre: ergo oportet, quòd alter sit ab alio: nullus autem dicit Filium esse à Spiritu sancto: ergo oportet dicere Spiritum sanctum esse à Filio.

2 Item, Inter Patrem & Filium omnimoda manet idemtitas præter id quod ad alterum est: ergo à simili ex eadem causa inter Filium & Spiritum sanctum omnimoda manet idemtitas præter id quod ad alterum est: aut ergo id quod est ad alterum distinguitur in eo quod ad alterum est, aut non: si non, hoc falsum est: quia sic distinguerentur absolute: ergo distinguitur inquantum ad alterum est: sed si nec Filius sit à Spiritu, nec è conuerso, in nullo vnus refertur ad alium: ergo in nullo vnus distinguitur ab alio, quod absurdum est: ergo oportet vnum esse ab alio.

3 Item, Si aliquid de absolutis esset in vno quod non esset in alio, non quicquid haberet vnus, haberet alius: sed Filius & Spiritus sanctus, si vnus non sit ab alio, non distinguuntur nisi absolutis: quia relationem adinuicem non habent: ergo non quicquid habet vnus, habet alius, quod falsum est. Forte si dicatur, quòd in hoc inter se distinguuntur, quia ab eodem diuersimode procedunt. Contra: Ille modus aut dicit ens absolutum, aut respectiuum. Si absolutum: tunc necessario sequitur, quòd diuisi sint in essentia & substantia: quia omne ens absolutum supponit substantiam in diuinis. Si autem dicit relatiuum. Contra: Relatiuum siue ad aliquid est, cuius hoc ipsum esse quod est, ad alterum est. Quæro igitur, quod sit illud alterum ad quod est esse relatiui: si quodlibet alterum: ergo Pater non esset tantum Filij Pater, sed etiam cuiuslibet alterius, quod absurdum est: si autem illud alterum ad quod est esse relatiui, est oppositum relatiue: ergo ex hoc quod Filius est ad Patrem, non habet esse quod distinguat eum à Spiritu sancto: quia relatiuum nec est ens nec esse habet, nisi ad id ad quod est per oppositionem: ergo redit primum quod ex hoc non distinguuntur abinuicem Filius & Spiritus sanctus, quod ambo diuerso modo referuntur ad Patrem.

4 Item, In omnibus inter Patrem & Filium manet idemtitas præter id quod ad alterum est: ergo in quibuscumque Pater non opponitur Filio, est idem illi: sed in spirando non habet oppositionem ad ipsum: ergo in spirando est vnum illi.

5 Item, Constat, quòd omnis naturæ communicatio ponit ordinem ad vnum ex quo est cõmunicatio illa, sicut in hominibus, & aliis omnibus: ergo si in diuina natura est communicatio naturæ ipsis personis, ponitur ordo naturæ ad vnum: non autem est ordo si duo sunt ab vno immediate, quia tunc neutrum ordine naturæ ordinatur ad alterum: ergo oportet, quòd duorum vnus sit ab alio.

Si forte aliquis tantum insaniat, quòd dicat quòd non in omnibus personæ sunt vnum præter oppositionem relationis, conuincitur ex natura simplicitatis diuinæ: quia ex hoc sequitur, quòd nec vna natura nec vnũ simplex sint personæ, sed aliquid de absolutis facit numerum cum alio: vel aliquid de absolutis est in vno quod non est in alio. Conuincitur etiam per auctoritatem Diony. in li. de di. no. c. 9. vbi dicit omnia alia vnita esse: & per auctoritates quamplures Boetij in li. de Tri. qui probat hoc, quòd si relatio aliquid absolutum diceret, in Deo non posset esse, nisi faceret compositionem vel conueniret omnibus personis.

SOLVTIO. Dicimus in veritate, quòd error est dicere Spiritum sanctum non procedere à Filio, & defendere hæresis est: cum & Sancti hoc dicunt qui patres conciliorum fuerunt, sicut probatur in litera, & ratio id cogit, & canon Euangelij hoc innuit, vt infra patebit. Rationes autem Græcorum & auctoritates non difficile est soluere. *Solutio.*

AD ID enim quod Diony. loquitur, dicendum quòd similitudo non sumitur ex terrenis ad Deum, nisi sicut id quod est in parte, significat quod est in toto: quando enim pullulantibus comparat ramis, aut fluentibus riuis, aut germinantibus floribus: constat quòd in omnibus his non est vna essentia numero, neque quicquid est in vno de essentia, est etiam in alio. Vnde cum in hoc nullus dicat stare posse illam similitudinem, patet quòd in pluribus est dissimilis quam similis.

AD AVCTORITATES alias dicendum, quòd Damas. verum diceret, si compararet Spiritum sanctum ad Verbi incarnationem: quia dicit August. quòd verbum cordis est sicut Verbum ab æterno genitum, & hoc est verbum mentis: verbum autem in voce est sicut Verbum in carne: & sicut spiritus manifestat verbum in voce, non autem in corde: ita Spiritus missus à Patre operabatur carnem Verbi in qua manifestaretur nobis. Sed si loquitur ad verbum interius, falsa est comparatio: quia illud verbum à sola mente concipitur, & ab eo & mente spiritus amoris non sonationis vel vocis diffunditur vel emittitur.

AD

Ad id quod obiicitur de Gregorio Nazianzeno, & vita beati Andreæ, & de Ioan. dicendum quòd ipsi loquuntur de missione personarum Filij & Spiritus sancti, quæ missæ sunt à Patre, ita quòd Pater non legitur missus: non tamen negant qnin Spiritus à Filio mittatur: quia hoc legitur in Euangelio. Et secundum humanitatem descendit Spiritus in eo & mansit in anima eius & requieuit in ipso, eo quòd non inuenit in aliis vbi delectabiliter requiesceret pes eius, sicut columba emissa de arca: vnde auctoritates non cogunt.

Ad id quod obiicitur per rationem, dicendum quòd nihil valet: quia falsum supponunt rationes illæ: splendor enim procedit à radiis, licet etiam procedat à corpore luminoso. Et hoc est pro Latinis qui spiritum dicunt ab vtroque procedere. Aliud similiter est falsum: quia dicit August. quòd ignotum quidem amare possumus, & illud esse credimus: vnde de quo non est notitia nec scientiæ, nec credulitatis, de illo nullus est amor: & ita necesse est quòd notitia sit prius à mente vel actu vel habitu.

Responsio vbi determinantur prædicta.

C Nos autem illa verba ita determinamus, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, id est, contrarium docuerit, vel contrario modo prædicauerit, anathema sit. Aliud ergo posuit pro oppositio, qualiter & Apostolus in epistola ad Gal. Siquis aliud euangelizauerit, id est, contrarium, anathema sit. Non dicit, Siquis addiderit. Nam si illud diceret, sibiipsi (vt ait August.) præiudicaret, qui cupiebat venire ad quosdam quibus scribebat, sicut ad Thess. vt suppleret quæ illorum fidei deerant. Sed qui supplet quod minus erat, addit: non quod inerat, tollit. Qui autem pretergreditur fidei regulam, non incedit in via, sed recedit à via. Ad illud autem quod de Euangelio opponunt, respondemus ita: quia cum dicat in eo veritas Spiritum sanctum à Patre procedere, non addit solo: & ideo etiam à se procedere non negat: sed ideo Patrem tantum nominat, quia ad eum solet referre etiam quod ipsius, quia ab illo habet.

Gal. 2.

Thessal. 3.

ARTICVLVS VII.

Contrarium sacræ Scripturæ quid sit?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Qui aliud vel aliter prædicauerit, id est, contrarium, &c.] Illa enim expositio non videtur conueniens: quia non quodlibet aliud est contrarium.

Solutio. Ad hoc dicendum, quòd in expositionibus tenet talis ratio, quòd nihil aliud est nisi contrarium: omne enim quod pertinet ad declarationem, intus est: & id quod non est intus, contrarium est. Vnde Anselm. Omnis veritas sacræ Scripturæ veritas est, quæ sacræ Scripturæ non contradicit.

Quæritur etiam quæ sit fidei regula quam tangit *ibi* [Qui autem prætergreditur regulam, &c.] Et dicendum, quòd regula fidei est concors Scripturarum sensus cum articulis fidei: quia illis duobus regularibus præceptis regitur Theologus.

Quod Græci in sensu nobiscum conueniunt, etsi verbis differant.

D Sciendum est tamen quod Græci confitentur Spiritum sanctum esse Filij, sicut & Patris: quia & Apostolus dicit, Spiritum Filij. Et veritas in euangelio, Spiritum veritatis. Sed cum non sit aliud Spiritum sanctum esse Patris & Filij, quam esse à Patre & Filio: etiam in hoc in eandem nobiscum fidei sententiam conuenire videntur, licet in verbis dissentiant.

Ioan. 16.

ARTICV

ARTICVLVS VIII.

An idem sit dicere Spiritum esse Filij, & Spiritum esse à Filio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Cum non sit aliud Spiritum Patris esse vel Filij, quam esse à Patre & Filio] Licet enim ad hoc possit haberi ratio ex natura genitiui qui secundum suum nomen originem notat: tamen sunt aliæ quamplures habitudines quas notat, sicut cum dico, cappa Sortis, vel forma imaginis, vel natura hominis: in quorum nullo notat originem principij.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate in diuinis non potest esse aliud: sed in creaturis non oportet, quòd genitiuus notet semper habitudinem originis, licet illam principaliter notet: & ideo ab ea denominatur. Ratio autem quare in diuinis oportet, quòd sit idem, dicta est supra: quia diuina non possunt habere diuersitatem & distinctionem quam notant constructiones obliquorum, nisi tantum secundum relationes originis. Si ergo in ista locutione, Spiritus Filij, obliquus notet distinctionem inter Spiritum & Filium, illa erit secundum originis relationem: & ita sequitur, quòd idem sit Spiritum esse Filij, & à Filio.

ARTICVLVS IX.

Quare Latini ausi fuerint addere symbolo edito in concilio, Qui ex Patre Filioque procedit, cum Græci ad hoc non fuerint vocati, nec concilium indictum?

SEd quærunt Græci; Qualiter ausi fuerimus apponere symbolo edito in concilio, & quare in additione Episcopi eorum non sint vocati, vel quare concilium non fuerit indictum?

Solutio. AD OMNIA hæc respondet Aug. quòd non est additum quod in illo erat intellectum: quia quod in alio est intellectum & inclusum, si hoc exprimatur, non debet dici additum: sed quòd latuit inclusum, sit manifestatum: sicut etiam de descensu ad inferos nihil in secundo symbolo continetur, & licet addere & nobis & eis. Necessarium autem fuit addere processionem Spiritus sancti à Filio: sicut dubitatio Græcorum ipsorum adhuc probat.

Præterea, Non oportuit ad hoc eos vocare, cum auctoritas fuerit publicandi apud Ecclesiam Romanam: præcipue cum vnicuique etiam particulari Ecclesiæ liceat id quod Catholicum est promulgare, propter aliquam necessitatem per cantum & legendas publicas.

Et nota, quòd octo concilia generalia in primitiua Ecclesia celebrata sunt: quatuor ab Apostolis, & quatuor à Patribus. Ab Apostolis primum pro electione Mathiæ loco Iudæ. Secundum de electione septem diaconorum. Tertium de circuncisione non imponenda illis qui crediderunt. Quartum de non prohibendis legalibus illo tempore Iudæis propter scandalum, ne crederetur Vetus Testamentum tanquam sacrilegum abiiciendum esse. Et hæc quatuor enumerantur in quadam Glossa super Actus primo. Quatuor etiam fuerunt Patrum, scilicet Nicenum, Ephesinum, Chalcedonense, & Constantinopolitanum.

Auctoritatibus Græcorum ostendit Spiritum sanctum procedere etiam à Filio.

VNde etiam quidam eorum Catholici Doctores intelligentes vnam eandemque fore sententiam prædictorum verborum, quibus dicitur Spiritus sanctus, procedere à Filio, & esse Filij, professi sunt Spiritum sanctum etiam procedere à Filio. Vnde Athanasius in symbolo fidei, Spiritus sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Ecce Spiritum sanctum aperte dixit procedere à Patre & Filio. Didymus etiam eorum maximus Doctor in lib. II. de Spiritu sancto, Spiritum sanctum à Filio procedere dicit, Saluator inquit, qui est veritas. Non enim loquetur à semetipso, hoc est, non sine me & sine meo & Patris arbitrio, quia inseparabiliter est à me & à Patris voluntate: quia ex se non est, sed ex Patre & me est. Hoc enim ipsum quod subsistit & loquitur, à Patre & à me illi est. Item, Spiritus sanctus qui est spiritus veritatis, spiritusque sapientiæ, non potest audire à Filio loquente quæ nescit, cum hoc ipsum sit quod profertur à Filio, id est, procedens Deus de Deo, Spiritus veritatis procedens à veritate, consolator manans ex consolatione. nam Cyrillus Episcopus

pus in Epistola Nestorio directa ait, Spiritus intelligitur pro se secundum quod Spiritus est, & non Filius: sed tamen non est alienus ab eo.
1. Cor. 12. Spiritus enim veritatis nominatur, & profluit ab eo sicut ex Deo Patre. Ioannes quoque Chrysost. in homil. quadam de expositione symboli sic ait, Iste est spiritus procedens de Patre & Filio, qui diuidit dona propria prout vult. Idem in alia homil. Credendum est Spiritum sanctum Patris esse & Filij. Istum Spiritum sanctum dicimus Patri & Filio coæqualem, procedentem de Patre & Filio. Hoc credite, ne colloquia
1. Cor. 15. mala corrumpant bonos mores. Ecce à Doctoribus Græcorum aperta habemus testimonia, quibus Spiritus sanctus à Patre & Filio procedere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio.

ARTICVLVS X.

An Spiritus sanctus procedat à Filio vt verbum, vel amor?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Spiritus sapientiæ non potest audire à Filio loquente quæ nescit, cum hoc ipsum sit quod profertur à Filio, &c.] Ex hoc enim sequitur, quòd Spiritus sanctus procedit à Filio vt verbum, & non vt amor.

AD HOC dicendum, quòd loqui est manifestare se: intellectus autem manifestat se verbo: & tale loqui notionaliter sumptum non conuenit nisi Patri: & proferri sic non conuenit nisi Filio. Loqui autem essentialiter sumptum conuenit tribus. Est autem loqui etiam manifestatio affectus siue voluntatis: & hæc manifestatio non fit in verbo, sed amore procedente ab affectu siue voluntate: & sic Spiritus sanctus profertur à Filio vel à verbo. *Solutio.*

DISTINCTIO XII.

Vtrum Spiritus sanctus prius vel plenius procedat à Patre quam à Filio?

A ITEM quæritur Cum Spiritus S. à Patre procedat & à Filio, vtrum prius vel magis processerit à Patre quam à Filio: quod nititur hæreticus ostendere, ita dicens, Si processit vtique Spiritus S. à Patre, processit vtiq; aut nato iam Filio, aut non nato Filio. Si vero iam nato Filio processit, ante natus est Filius quam processerit Spiritus sanctus: præcessit ergo natiuitas Filij processionem Spiritus sancti. Si autem procesit à Patre non genito Filio, ante procesit quam Filius genitus fuerit.

Responsio Augustini ad id quod primo quærebatur, scilicet an prius à Patre quam à Filio processerit.

B Cap. 26. HIs & huiusmodi quæstionibus magis laboriosis quam fructuosis respondet Augustinus in 15. libro de Trinitate, dicens, In illa summa Trinitate quæ Deus est, interualla temporum nulla sunt per

quæ

quæ posset ostendi aut saltem requiri, vtrum prius de Patre natus sit Filius, & postea de ambobus processerit Spiritus sanctus. Nunquid ergo possumus quærere, Vtrum iam processerat de Patre Spiritus sanctus, quando natus est Filius: an nondum processerat, & illo nato de vtroque processit? Non possunt prorsus ibi ista quæri, vbi nihil ex tempore inchoatur, vt ex consequenti perficiatur in tempore. Ideo qui potest intelligere sine tempore generationem Filij de Patre, intelligat sine tempore processionem Spiritus sancti de vtroque. Ecce his verbis absoluta est quæstio illa qua quærebatur, Vtrum prius processerit Spiritus sanctus à Patre quam à Filio?

DIVISIO TEXTVS.

ITEM quæritur, Cum Spiritus S. procedat à Patre & à Filio, &c.] Hic incipit pars illa in qua probat Magister, quòd non prius & plenius ab vno procedit quam ab alio. Et diuiditur in partes duas, in quarum prima ostendit, quòd non prius à Patre quam à Filio procedit. In secunda autem probat, quòd non plenius vel principalius procedit ab vno quam ab alio, & soluit auctoritates quæ videntur esse contra hoc *ibi* [Nunc tractandum est quod secundo quærebatur] In prima parte sunt duo, scilicet obiectio, & solutio quæ incipit *ibi* [His & huiusmodi quæstionibus magis laboriosis quam fructuosis] Ex hoc patet sententia primi capituli.

ARTICVLVS I.

Vtrum Spiritus sanctus immediate procedit ab vtroque?

INcidit autem dubium primo hic in litera, Vtrum Spiritus sanctus immediate procedat ab vtroque? Videtur, quòd non: quia in diuinis est ordo naturæ quo alter sit ex altero, & secundum hunc ordinem Ecclesia Filium ordinat ante Spiritum sanctum: ergo videtur, quòd à Filio procedat immediatius quam à Patre.

2 Item, In mente sic est, quòd amor procedit immediate à notitia: cum ergo mens sit imago Trinitatis, videtur similiter in Trinitate Spiritus sanctus procedere immediate à Verbo, & sic immediate est à Filio.

3 Item, In vestigio sic est, quòd bonum est immediate post verum: cum ergo verum attribuatur Filio, & bonum Spiritui sancto, videtur Spiritus sanctus immediatius esse à Filio quam à Patre.

Sed contra. SED CONTRA: Quicquid conuenit alicui principaliter, & alij non principaliter, immediatius erit principali quam non principali: à Patre (vt dicunt Sancti) principaliter procedit Spiritus sanctus, à Filio autem non principaliter: ergo immediatius procedit à Patre quam à Filio.

2 Item, Quod conuenit alicui proprie, & alij non proprie, immediatius est illi cui conuenit proprie quam ei cui conuenit non proprie: sed Sancti dicunt, quòd Spiritus sanctus proprie procedit à Patre, à Filio autem non adeo proprie: ergo immediatius procedit à Patre quam à Filio.

3 Item, Quod spiritus sanctus procedat à Patre, hoc habet Pater à seipso: quòd autem procedit à Filio, hoc habet Filius à Patre: & quod à seipso conuenit, immediatius conuenit quam quod ab alio habetur: ergo à Patre immediatius procedit quam à Filio.

4 Item, Quicquid habet Filius etiam de absolutis, refert ad Patrem, sicut mea doctrina non est mea: ergo similiter etiam est in potestate spirandi Spiritum sanctum: ergo immediatius conuenit Patri quam Filio.

SED CONTRA vtrumque videtur, quòd æqualiter: quia quicquid procedit à duobus, non vt duo, sed vt vnum sunt simplex & indiuisibile, hoc æqualiter procedit ab vtroque. Spiritus ita procedit à Patre & Filio, vt probatum est in præcedenti dis. ergo æqualiter procedit ab vtroque. *Sed contra.*

2 Item, Detur quod inæqualiter procedat: ergo non æque referuntur Pater & Filius ad actum spirandi: quæcumque autem non æque referuntur, non vna numero proprietate referuntur ad actum: ergo Pater & Filius non habent vnam numero proprietatem in spirando, quod falsum est. Cætera quæ possent obiici, in præcedenti distinctione expedita sunt.

SOLVTIO. Dicendum, quòd æque immediate Spiritus sanctus procedit ab vtroque: licet quidam dicant aliter: sed eorum opinio abolita est modo: & hoc ideo, quia Sancti communiter dicunt, quòd procedit ab eis inquantum ipsi in personis suis distincti entes vnum sunt in substantia: & hoc intelligitur, sicut supra expositum est, quòd substantia & essentia non accipiuntur hic absolute: sed prout est in ratione potentiæ quæ coniuncta actui quasi medium efficitur secundum intellectum inter pure essentiale & pure personale: & sic in tali comparatione natura est in Patre & Filio distinctis vna, eo quod in hoc nulla diuidat eos oppositionis relatio: & secundum hoc, quod procedit ab eis vt vnum sunt, æque immediate procedit ab vtroque. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo in diuinis non ponit prius & posterius,

nec mediatum & immediatum: eo quod ordo naturæ non est ordo simpliciter, sed secundum quid, scilicet quo alter sit ex altero, non alter prior altero est secundum intellectum, vt supra probatum est: non enim in diuinis aliud est esse personæ, & aliud relatiui: & cum relatiua sint simul natura, etiam personæ simul erunt natura, & secundum intellectum.

Ad aliud dicendum, quòd imago creata in multis deficit in repræsentando exemplar: tamen potest dici, quòd ex æquo egrediuntur à mente verbum & amor, licet amor sit ab vtroque: præcipue si ponimus verbum menti coæuum, vt videtur dicere August.

Ad aliud dicendum, quòd in vestigio est ordo, & in hoc non respondet Trinitati: sed tantum in qualicunque vnione trium in substantia vna.

Ad id quod obiicitur in oppositum, dicendum quòd Sancti dicunt, quòd principaliter conuenit Patri: non vt designetur quòd immediatior sit processioni quam Filius, sed vt notetur authoritas esse penes Patrem, secundum quam ipse principium non de principio existens, est principium totius diuinitatis in Filio & Spiritu sancto.

Ad aliud dicendum, quòd proprie dicitur conuenire Patri, ex eo quòd non recipit aliunde sicut Filius: & non ideo, quia immediatior sit: vnde principaliter refertur ad authoritatem, & proprie ad modum habendi potentiam spirandi.

Ad aliud dicendum, quòd habere ab alio, vel non habere ab alio, non causat mediatum & immediatum, sed authoritatem & subauthoritatem.

Ad vltimum dicendum, quòd refert vt ad authorem: non vt ad eum qui immediatior sit in spirando, vel potentior vel efficacior.

ARTICVLVS II.

Vtrum Spiritus sanctus prius procedit à Patre quam à Spiritu sancto?

Deinde quæritur de hoc quod dicit in litera, quòd si processit Spiritus sanctus de Patre, &c.] Videtur enim, quòd processit primum à Patre: quia dicit Philosophus, Primum & principium idem dico: sed Pater est principium non de principio: ergo primum processit à Patre.

2 Itẽ, Dicit Philosophus, quòd prima causa est in qua est status: ergo primum principium est in quo est status: cum ergo in ordine naturæ qui est in diuinis, non sit status nisi in Patre, Pater videtur esse primum principium spirationis Spiritus sancti.

3 Item, Prima causa est secundum Philosophum quæ causat non supposita alia: ergo à simili principium primum est quod principiat non supposito alio. Filius autem principiat Spiritum sanctum supposito principio sui, quia supposito Patre: Pater autem non supposito alio: ergo videtur, quòd Pater sit principium primum Spiritus sancti, & Filius sit principium secundum.

4 Item, A sanctis conceditur, quòd principaliter procedit à Patre: quare non ita conceditur, quòd primo à Patre?

5 Item, Videtur quòd obiectio hæretici teneat: quia nato vel non nato opponuntur vt affirmatio & negatio circa idem: ergo alterum necessario est dandum: quia affirmationis & negationis nullum est medium.

Solutio. Dicimus, quòd non est concedendum, quòd primo procedat à Patre: quia cum primum dicat ordinem, & omnis ordo ponat prius & posterius, oportet dicere, quòd posterius procederet à Filio. *Solutio.*

Vnde ad primum dicendum est, quòd primum & principium conuertuntur in ratione causæ: sed licet nos principium dicamus esse in diuinis, non tamen dicimus causam propter rationem supra assignatam: & ideo principium & primum in diuinis non conuertuntur.

Ad aliud dicendum, quòd prima causa est in qua status est in resolutione causatorum in causam: talis autem non est resolutio in diuinis: quia causatum non est in eadem simplicitate cum causa: & ideo non adeo simpliciter suscipit esse causæ primæ, sicut est in ipsa: propter quod locum habet resolutio causati ad causam per abstractionẽ eius quod habet à causa prima, & superaddito: sed in diuinis non habet locum propter vniformem in omnibus personis simplicitatem: in eadem enim simplicitate Filius habet essentiam, in qua est in Patre: & ideo non est ibi aliqua causa prima vel secunda respectu alterius.

Ad aliud dicendum, quòd causa prima causat non supposita alia, eo quòd prima non addit super secundam, sed potius abstrahit: causa vero secunda ideo non causat nisi supposita prima, quia secunda addit super primam, & non abstrahit è contrario, scilicet causæ primæ: sed quia in personis diuinis non est talis abstractio, & talis additio: ideo nulla est causa prima, & nulla secunda, nec principium primum vel secundum.

Ad aliud dicendum, quòd principaliter secundum intellectum quo accipitur à Sanctis, non ponit primum, sed authoritatem in Patre: vt in præcedenti quæstione dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd licet natum & non natum habeant modum oppositionis contradictoriorum: tamen propositiones in quibus ponuntur non sunt contradictoriæ, istæ scilicet, aut processit iam nato, aut processit iam nõ nato: quia negatio nõ fertur ad compositionem, & ideo sunt ambæ affirmatiuæ: est instantia, sit quòd Sortes non sit musicus, hæc est falsa, Sortes est musicus homo, & hæc similiter, Sortes est musicus non homo: licet homo & non homo habeant modum oppositionis contradictoriorum. Si autem secundum hunc modum inferatur, Spiritus processit Filio iam nato, aut non processit Filio iam nato: tunc videtur dicendum,

dum, quòd vtraque duplex est: cum enim dico, processit Filio iam nato, significari possunt duo tempora: vnum per aduerbium quod significat nunc propinquum præsenti, vt dicit Philosophus: nato autem participium consignificat præteritum tempus: & tunc illa duo tempora ordinata sunt, quòd aduerbium dicit nunc significatum iuxta ponens ad quod terminatus est actus vel passio importata in participio, & sic falsa est locutio sub hoc sensu, Filius prius natus erat, & postea processit Spiritus sanctus: & in eodem sensu contradictoria est vera. Si autem participium abstrabatur à tempore, & consignificet perfectionem natiuitatis, & aduerbium dicat præsens æternitatis, sicut supra in 9. distinctione notatum est, vera est affirmatiua & contradictoria falsa sub hoc sensu, Spiritus sanctus processit dum natus est Filius perfecta natiuitate: ex hoc enim non significatur prioritas vnius vel alterius, sed potius simultas secundum modum æternitatis. Sed tunc potest esse dubium, si distinguibilis est propositio, quare August. eam neget simpliciter. Et ad hoc dicendum, quod per occasionem calumniæ neget: quia simplicitas fidei fugit calumniam: vel forte quia hæreticus ipsam sumebat in primo sensu tantum.

Hic agitur de eo quod secundo quærebatur, scilicet an plenius vel magis processerit à Patre quam à Filio?

NVnc tractandum est quod secundo quærebatur, scilicet an plenius aut magis procedat Spiritus sanctus à Patre quam à Filio? Ad quod dicimus, quia sicut non ante procedit à Patre quam à Filio, ita non plenius vel magis procedit à Patre quam à Filio. Augustinus tamen in 15. lib. de Trinit. dicit, quòd Spiritus sanctus principaliter procedit de Patre. Non frustra, inquit, in hac Trinitate non dicitur Verbum Dei nisi Filius, nec donum Dei nisi Spiritus sanctus, nec de quo genitum est Verbum, & de quo procedit Spiritus sanctus principaliter, nisi Deus Pater. Ecce audistis, quia Spiritus sanctus principaliter procedit à Patre. Sed ne te hoc turbaret, ipse continuo ex quo sensu hoc dixerit, aperit, Ideo addidi principaliter: quia & de Filio Spiritus sanctus procedere reperitur: sed hoc quoque illi Pater dedit non iam existenti, & nondum habenti. Sed quicquid vnigenito Verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, vt etiam de illo donum commune procederet, & Spiritus sanctus spiritus esset amborum. Ecce exposuit ipsemet quomodo Spiritus principaliter procedat à Patre: non quia prius vel magis procedat à Patre quam à Filio: sed quia cum procedat à Filio, hoc ipsum habet Filius à Patre.

C

Cap. 17.

ARTICVLVS III.

Vtrum Spiritus sanctus plenius à Patre procedat quam à Filio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Nunc tractandum est quod secundo quærebatur, &c.] Videtur enim plenius procedere à Patre: quia propter quod vnumquodque tale, id magis est tale: sed Filius non spirat nisi propter Patrem qui dat ei spirare: ergo Pater magis spirat.

2 Item, Quod principaliter conuenit, magis conuenit quam quod non principaliter: ergo Pater magis spirat.

3 Item, Omnis causa primaria magis influit super causalitatem quam secundaria: sed Pater est principium non de principio: ergo magis influit spirationem quam Filius.

Solutio. Solvtio. Omnia huiusmodi argumenta facile soluuntur per antedicta: quia non magis spirat Pater quam Filius: & quod dicit Philosophus, intelligit de causis in quibus non est æqualis influentia: si enim ex principiis influentibus super conclusionem, cognoscimus conclusionem, necesse est vt principia magis cognoscamus: talis autem diuersitas non est inter Patrem & Filium: quia licet Pater det, & Filius accipiat: tamen idem accipit, & secundum æqualem simplicitatem & virtutem vt est in Patre, & per acceptum æquipotens est Patri danti, nisi quod in Patre est authoritas.

Ad alivd dicendum, quòd principaliter non ponit magis: sed authoritatem, vt dictum est.

Ad alivd dicendum, quòd Pater non est causa prima Filij, nec etiam principium primarium, propter rationes dictas in præcedenti quæstione.

ARTICVLVS IV.

An principalius procedit à Patre quam à Filio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [De quo procedit principaliter Spiritus sanctus, &c.] Videtur enim falsum: quia si do tibi æquum ius in meis, ex tunc æquam etiam habes auctoritatem: ergo cum Pater dederit Filio æquum ius in suis, vt possit spirare ex eadem auctoritate, videtur Filius spirare sicut Pater, & ita principaliter, nec auctoritatem nec prioritatem nec plenitudinem potest notare: ergo locutio simpliciter falsa videtur.

2 Præterea, Si hæc conceditur, Spiritus sanctus est à Patre principaliter, postne similiter per oppositum concedi ista, Spiritus sanctus est à Filio secundario? Videtur, quòd sic: quia dicitur principaliter respectu secundarij.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Spiritus sanctus dicitur à Patre principaliter procedere propter authoritatem quæ est in Patre. Solutio.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd si tu das mihi æquum ius in tuis, æque possum tuis vti sicut tu: sed nisi sim ingratus collationem ipsam semper in te refero: & sic est inter Patrem & Filium: quia Filius refert in Patrem quod in veritate suum est, eo quod ab illo.

AD ALIVD dicendum, quòd non potest hæc concedi, Spiritus est à Patre principaliter, & à Filio secundario: & huius causa est: quia principij authoritas non importat rationem prioris vel primi in Patre, vt supra monstratum est: & ideo non opponitur secundario, sed ei quod est ab alio habere quòd Spiritus sanctus procedat ab ipso: & hæc conceditur & verum est.

Ex eodem sensu etiam dicitur Spiritus sanctus proprie procedere à Patre.

D

Tomo 4. ad Cyrillum scribens.

EX eodem sensu etiam dicitur procedere proprie de Patre. Vnde Hieron. in expositione Catholicæ fidei Nicenique symboli ait, Credimus in Spiritum sanctum qui de Patre procedit proprie. Item, Spiritum sanctum verum Deum inuenimus in Scriptura, & de Patre esse proprie. Et item, de Patre Filius, & Spiritus sanctus proprie & vere de Patre procedit. Ecce aperte dicit Spiritum sanctum proprie esse de Patre, & proprie procedere à Patre. Quod non est ita intelligendum, tanquam prius vel plenius à Patre procedat quam à Filio, sed quia hoc habet Pater à se non ab alio, vt de ipso sit & procedat Spiritus sanctus. Filius autem non à se, sed à Patre hoc habet, vt de ipso sit & procedat Spiritus sanctus.

ARTICVLVS V.

Quomodo Spiritus sanctus differenter dicatur procedere à Patre principaliter, proprie, & per se?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ex eodem sensu dicitur procedere proprie de Patre] Quid differens dicat principaliter, proprie, & per se, quæ hic Patri attribuuntur? nullum enim illorum conuenit nisi ratione authoritatis: ergo videtur, quòd idem sint hæc tria.

SOLVTIO. Dico, quòd idem dicunt, scilicet authoritatem processionis esse in Patre, sed diuersa ratione: quia in authoritate tria sunt: vnum quod principiat primo quicquid in diuinis principiatur: & ratione huius conuenit ei principaliter. Aliud est quod non ab alio habet hoc, & ratione huius conuenit ei per se. Tertium est, quod hoc soli conuenit, & ratione huius conuenit proprie: quia proprium est quod vni soli conuenit. Solutio.

Ex eodem sensu dicitur Spiritus sanctus esse & mitti à Patre per Filium.

E

FOrte etiam iuxta hanc intelligentiam dicitur Spiritus sanctus mitti per Filium, & à Patre esse per Filium. Vnde Hilarius ad Deum Patrem de Spiritu sancto & Filio loquens in 12. lib. de Trin. ait, In Spiritu sancto

sancto tuo ex te profecto & per eum misso. Item, ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet, ita quòd ex te per eum Spiritus sanctus tuus est: quod etsi sensu non percipiam, tamen teneo conscientia. In spiritualibus enim rebus tuis hebes sum. Item in eodem, Conserua hanc oro fidei meæ religionem, vt quod in regenerationis meæ symbolo professus sum, semper obtineam: te Patrem scilicet, & Filium tuum vna tecum adorem, Spiritum sanctum tuum, qui ex te per vnigenitum tuum est, promerear. Ecce aperte dicit Spiritum sanctum à Patre per Filium & mitti, & esse: quod non est intelligendum quasi à Patre per Filium minorem mittatur vel sit, sed quia ex Patre & Filio est, & mittitur ab vtroque: sed hoc ipsum habet Filius à Patre, vt ab ipso & sit & mittatur Spiritus sanctus. Hoc ergo voluit significare Hilarius distinctionem faciens in locutione, vt ostenderet in Patre esse authoritatem. Inde est etiam, quòd veritas ostendens Patrem esse authorem processionis qua procedit Spiritus à Filio, dixit in Euangelio, De Patre procedit, cum & de Patre & Filio procedat Spiritus sanctus. Vnde Aug. in 12. lib. de Trin. quærit, Si de Patre & Filio procedit Spiritus sanctus, cur Filius dixit, De Patre procedit? Cur putas, nisi quia solet ad eum referre etiam quod ipsius est, sicut & de quo & ipse est: sicut ait, Mea Doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Si ergo hic intelligitur eius doctrina, quam tamen non dixit suam, sed Patris: quanto magis illic intelligendus est Spiritus sanctus de ipso procedere, vbi sic ait, De Patre procedit: vt non diceret, De me non procedit. A quo autem habet Filius vt sit Deus (est enim Deus de Deo) ab illo vtique habet vt etiam de illo procedat Spiritus sanctus: & ideo Spiritus sanctus vt etiam de Filio procedat, sicut procedit de Patre, ab ipso habet Patre. Quapropter qui potest intelligere in eo quod ait Filius, Sicut habet Pater vitam in semetipso, sic dedit & Filio vitam habere in semetipso: non sine vita existenti iam Filio vitam Patrem dedisse, sed ita eum sine tempore genuisse, vt vita quam Pater Filio gignendo dedit, coæterna sit vitæ Patris qui dedit. Intelligat etiam sicut habet Pater in seipso, vt de illo procedat Spiritus sanctus, sic dedisse Filio, vt etiam de isto procedat idem Spiritus sanctus, & vtrumque sine tempore. Ita ergo dictum est Spiritum sanctum de Patre procedere, vt intelligatur quòd etiam procedit de Filio, de Patre esse & Filio. Si enim quicquid habet, de Patre habet Filius, de Patre habet vtique vt & de illo procedat Spiritus sanctus: sed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habeant prius & posterius: quia ibi omnino nulla sunt.

Ioan. 7. Cap. 17.

ARTICVLVS VI.

De verbo Hilarij quo dicitur, Spiritum sanctum trinum promerear, qui ex te est per vnigenitum.

DEinde quæritur de hoc verbo Hilarij [Spiritum sanctum tuum qui ex te per vnigenitum tuum est, promerear, &c.] Ex hoc videtur sequi, quòd principium sit in Filio per authoritatem: sicut præpositus facit hoc per regem: virtute enim præpositionis notatur authoritas in re accusatiua.

Solutio. SOLVTIO. Præpositio æquiuoce ponitur cum diuersis casualibus: quandoque enim notat authoritatem in casu cui adiungitur: quandoque subauthoritatem, vt dicunt quidam: tamen verbum subauthoritatis non inuenitur positum à Sanctis. Sed dicendum, quòd notat quandoque authoritatem: si in alio ponitur authoritas, vt cum dicitur, Rex facit per suum præpositum. Ita Hilarius dicit hic, & intendit quòd Spiritus sanctus sit à Patre & Filio, & quia hoc Filius habet à Pa-

tre: sicut etiam hic exponitur.

ARTICVLVS VII.

An quicquid habet Filius, habet à Patre pro generationem?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Quicquid habet, de Patre habet Filius, &c.] Sed non habet nisi per generationem: ergo per generationem habet, quicquid habet: sed habet processionem Spiritus sancti à se: ergo per generationem habet illam: ergo processio est per generationem, quod falsum est, cum dicant diuersos fluxus.

2 Item, Si quicquid habet Filius, habet à Patre: ergo quicquid habet Spiritus sanctus, habet ab vtroque: ergo quòd procedit ab vtroque, habet ab vtroque: ergo quòd procedit à Patre, habet ab vtroque: ergo quòd procedat à Patre, habet à Filio, quod falsum est.

Solutio. Ad hæc & huiusmodi sophismata dicendum, quòd quicquid habet Filius, habet à Patre per generationem: sed non sequitur, quòd totum sit natum quod habet, sicut supra est determinatum: quia Filius natus est, & generatione est, & alia sunt in ipso per idemtitatem ad natum: & sic vis processiua est in ipso, siue spiratio actiua.

Ad aliud dicendum, quòd quicquid habet Spiritus sanctus, habet ab vtroque diuisim & coniunctim: quia totum habet à Filio, & totum habet à Patre: quod autem infertur: ergo quòd procedit ab vtroque, &c. possumus dicere sicut communiter soluitur, quòd est commutatio prædicamenti: quia procedere non est quid, sed ad aliquid. Sed quia posset opponi quòd secundum hoc non valeret ratio August. probantis, quòd Filius habet à Patre, quòd ab ipso procedat Spiritus: quia quicquid habet, habet à Patre. Concedatur hæc, quòd quicquid habet, habet ab vtroque, & concedatur coniunctim tantum: & si postea infertur: ergo habet à Filio quòd procedit à Patre: patet, quòd non sequitur: quia ab immobili suppositione procedit ad mobilem. Si autem obiicitur, quòd hoc est contrarium huius quod dictum est, scilicet quicquid habet, habet ab vtroque diuisim & coniunctim. Dicendum, quòd non: quia prima suppositio non est nisi pro substantialibus: cum autem assumitur secunda, in distributione termini clauditur, etiam notionaliter conueniens: & quia notionale est in vtroque coniunctim, ideo non est mirum si variatur suppositionis modus. Vel potest dici, quòd etiam ratio Augustini non tenet de Filio nisi gratia materiæ: in forma enim peccat mutando quid in ad aliquid.

DISTINCTIO XIII.

Quare Spiritus sanctus cum sit de substantia Patris non dicatur genitus, vel Filius, sed tantum procedens?

A POST hæc considerandum est, quantum à talibus quales nos sumus, intelligi potest, cum Spiritus sanctus procedat de Patre, & sit de substantia Patris, cur non dicatur esse natus, sed potius procedere: & cur non dicatur Filius? Quare autem Spiritus sanctus non dicatur vel sit natus, & ideo non sit Filius, Augustinus ostendit in 15. lib. de Trinit. ita dicens: (Cap. 27.) Si Spiritus sanctus filius diceretur, amborum vtique Filius diceretur: quod absurdissimum est. Filius quippe nullus est duorum, nisi patris & matris. Absit autē vt inter Deum Patrem & Deum Filium tale aliquid suspicemur. Absurdissime ergo filius diceretur amborum, id est, Patris & Filij. Amborum enim filius diceretur, si eum ambo genuissent: quod abhorret omnium Sanctorum sensus. Non ergo ab vtroque est genitus, sed procedit ab vtroque amborum Spiritus. His verbis ostenditur, cur Spiritus sanctus cum sit de Patre, non tamen dicatur genitus vel filius.

DIVISIO

DIVISIO TEXTVS.

Post hæc considerandum, quantum à talibus quales nos sumus, &c.] Hic incipit pars illa, in qua determinat Magister differentiam generationis, & & processionis. Et diuiditur in duas partes, in quarum prima ostendit, quòd Spiritus sanctus non potest dici genitus, eo quod non sit natus vt Filius. In secunda autem determinat, quod nō potest dici ingenitus: eo quod ipse non sit non ab alio, vt Pater *ibi* [Nunc autem considerandum est, cum Spiritus sanctus] Prima harum habet tres partes, in quarum prima tangit, quare Spiritus sanctus non dicatur natus vel filius, sed tantum procedere. In secunda tangit è conuerso, quare Filius dicitur nasci & procedere *ibi* [Cum autem Spiritus sanctus non dicatur natus, &c.] In tertia ostendit, quòd ineffabilis est distinctio inter nasci & procedere dum hic viuimus *ibi* [Inter generationem vero Filij, & cætera.

ARTICVLVS I.

Qualis est differentia generationis & processionis in diuinis?

Incidit autem dubium circa primum de differentia generationis & processionis: videtur autem nulla esse differentia multis rationibus, quarum quædam sunt vniuersales, & probabiles: quædam autem propriæ. Vniuersales sunt istæ, Inter speciem & genus differentia non assignatur: sed inter speciem & speciem eiusdem generis: cum ergo omne quod nascitur, procedat, & non è conuerso, vt dicit in ista lectione August. inter generationem & processionem nulla est differentia, vt videtur.

2 Item, Ea quæ distinguunt hypostases eiusdem naturæ, aut differunt numero, aut specie. Si numero: hoc non potest esse: quia differre numero, est differre materia: ergo si distinguunntur hypostases diuinæ naturæ, per ea quæ differunt specie oportet distinguere: sed procedere & nasci non differunt specie: ergo inter ea non est talis differentia quæ constitutiua sit diuersarum personarum.

3 Item, Quicquid secundum vnam rationem sui nominis pluribus conuenit, non distinguit inter illa: ergo à simili quicquid secundum vnam rationem sui nominis conuenit Filio & Spiritui sancto, non distinguit inter Filium & Spiritum sanctum: procedere autem secundum vnam rationem sui nominis conuenit Filio & Spiritui sancto: ergo non distinguit inter eos.

4 Præterea, Ex propriis videtur probari, quòd nulla differentia sit: omnis enim emanatio vel fluxus alicuius de aliquo, aut distinguitur penes terminum à quo, aut distinguitur penes terminum ad quem, aut penes ipsam emanationem, aut penes duo illorum quæcumque sint simul, aut penes omnia tria: sed in diuinis sunt duæ emanationes Filij & Spiritus sancti, vtraque à substantia Patris, & vtraque in substantia, & vtraque substantiali hoc modo emanationis, quia nihil de accidente est mixtum, & nihil minus accipit vnus de substantia Patris quam alius: ergo videtur, quòd in nullo differant.

5 Si forte dicas, quòd Spiritus sanctus est à duobus: hoc non soluit: quia posito, quòd sit ab vno, adhuc Spiritus sanctus non erit Filius, sicut dicunt Græci. Si autem dicas, quòd Filius est imago Patris, & non Spiritus sanctus: & hoc iterum non soluit: quia non esse similem in his quæ quasi exterius sunt conuenientia, non dirimit rationem generationis & filiationis, dummodò huiusmodi emanatio sit ibi substantialiter similis: Spiritus autem sanctus in omnibus substantialibus similis est Patri: ergo non est distinctio inter Filij generationem, & processionem Spiritus sancti.

6 Si forte velles dicere, quòd est differentia in modo emanationis sic: quia generatio est in simile specie & forma & ratione, processio autem non: hoc nihil est: nos enim non litigamus de nomine, sed de re ipsa: Spiritus ergo cum sit similis Patri in forma, in specie, in natura, in substantia, & in omnibus absolutis: videtur quòd Spiritus erit natus sicut Filius. Si forte dicas, quòd generatio est opus naturæ, processio autem est opus voluntatis, eo quod Spiritus procedit per modum dilectionis. Contra: Opus voluntatis, vt dicit Damasc. est creatio: ergo secundum hoc Spiritus esset creatus, quod falsum est: ergo non erit processio Spiritus opus voluntatis secundum illam rationem qua diuiditur opus voluntatis contra opus naturæ: redit ergo adhuc, quòd processio Spiritus sit opus naturæ: & ita Spiritus est natus sicut Filius.

7 Item, In inferioribus est motus & mutatio, & motus & mutatio simul: & determinant Philosophi, quòd motus est de subiecto ad subiectum, eo quod non potest moueri aliqua specie motus nisi actu ens & subsistens: mutatio autem inter substantiam, & non substantiam, simpliciter: mutatio autem coniuncta motui est in materia subiecta formis habentibus contrarietatem: quæ, inquam, materia procedit & exit ad actum alicuius formæ. Omnes autem huiusmodi motus & mutationes determinantur & trahuntur in species penes terminum ad quem sunt. Ergo licet in diuinis desit id quod motus & mutationis est, eo quod non sit ibi exitus de potentia ad actum: cum tamen non desint termini inter quos sunt emanationes diuinæ, videtur quòd penes terminos distingui debeant: hic autem terminus vtrobique non est nisi substantia & suppositum: ergo videtur, quòd ambæ emanationes, scilicet Filij, & Spiritus sancti, sint vnius rationis: ergo nulla differentia inter vnam & aliam.

8 Item, In omni natura in qua est communicatio secundum fluxum originis hypo-

stasum, est vna ratio exitus omnium hypostasum illius naturæ. Hoc probatur per inductionem in singulis, homine, à sino, leone, & sic de aliis: ergo cum in diuinis non sit communicatio naturæ pluribus hypostasibus nisi secundum fluxum originis, videbitur vna ratio communicationis naturæ esse in Filio & Spiritu sancto: ergo videtur, quòd nulla sit differentia emanationum vnius, & alterius.

9 Item, In omni natura sic video, quòd vbi est eadem ratio naturæ in specie, in illis est etiam eadem ratio suppositorum: quia enim Sortes & Plato sunt vnius rationis in hoc communi quod est homo, sunt etiam vnius rationis in hoc communi sequenti id quod suppositum est: non enim alia ratione Sortes est suppositum hominis, quam Plato: quia tunc suppositum æquiuoce diceretur de illis: ergo cum natura diuina non solum vnius rationis, sed etiam numero sit in Filio & Spiritu sancto: videtur quod eadem ratio suppositi sit in eis: ergo si vnus est Filius, & alius: vel si vnus non est Filius, nec alius.

10 Item, Omne quod distinguitur ab alio, aut distinguitur substantiali differẽtia, aut accidẽtali: accidẽtalis autẽ differentia in diuinis nulla est: ergo si differunt Filius & Spiritus S. per substantiam differunt: & hoc est falsum: ergo videtur, quòd si vnus dicitur nasci, & alius dicetur nasci: vel si vnus si vnus procedere, & alius similiter procedere dicetur.

11 Item, Supra habitum est, quòd non est in diuinis nisi relatio originis: vna autem est relatio originis in omnibus originatis in natura vna, sicut probatur inducendo in singulis: ergo videtur cum ambo, scilicet Filius & Spiritus sanctus originati sint, quod habent vnam originis rationem.

12 Præterea, Similia quæ inducuntur, non videntur valere: cum enim dicitur, quòd ex sole procedit lumen, & calor: quorum vnum attribuitur Filio, alterum Spiritui sancto: non est vera similitudo: quia licet vtrumque sit ex sole: tamen alterum tantum ex eo quod est naturale soli, & disponit ipsum, scilicet lumen: calor autem non: quia sol nec calidus, nec frigidus est in natura sui, vt probatum est in naturali Philosophia: ergo secundum hoc Spiritus sanctus esset effectus Patris in natura aliena, & non in natura diuina procederet, quod falsum est. Præterea, Si sol emittat radios per aspectum ad Saturnum vel aliam stellam, nunquam calefaciet eam: ergo si diuinus sol emittat lumen in id quod est naturæ diuinæ, ex hoc non procedit calor aliquis, vt videtur: ergo nihil valet simile per quod distinguitur inter generationem & processionem. Si forte dicas, quòd ex sole procedat radius, & lumen: & ita duo distincta: tunc adhuc non valet similitudo: quia lumen est qualitas disponens radium, & solem, & non est diuersæ proprietatis: ergo videtur secundum hoc, quòd adhuc non possit distingui inter generationem Filij, & processionem Spiritus sancti. Si autem dicas, quòd in igne inuenitur similitudo vera distinctionis: quia ab igne procedit lumen, & calor, & vtrumque exit ab igne. Iterum hoc non valet duabus rationibus: quarum vna est, quòd lux non est naturalis igni, vt dicit Alexander Philosophus: quia non lucet in sphæra sua: aliter enim tegeret à nobis stellas: quia corpora luminosa tegunt ea quæ sunt post se: sicut vna stella eclipsat aliam, quando subiicitur ei inter nostrum visum, & illam quæ est superior. Alia ratio est: quia etsi dabimus, quòd ignis de natura sua lucet: non tamen calor, & lumen reducuntur ad eandem naturam in igne: sed vnum ad lucem, & alterum ad calorem: ex hoc igitur tunc sequitur, quòd Filius & Spiritus sanctus non essent ex eadem natura Patris, quod hæresis est.

13 Præterea, Si hæc distinguuntur abinuicem, sicut se habebit distinguens ad distinguens, sic distinctio ad distinctionem, & distinctum ad distinctum: sed distinguens à distinguente differt substantialiter, eo quod accidentalis distinctio in diuinis nulla est: ergo distinctio à distinctione, & distinctum à distincto differunt substantialiter: sed distincti sunt Filius & Spiritus sanctus: ergo Filius & Spiritus sanctus differunt substantialiter: quæcumque autem differunt substantialiter, vnum eorum habet aliquam substantiam quam non habet aliud: ergo aliqua substantia est in Filio, quæ non est in Spiritu sancto, quod falsum & hæreticum est: ergo non differunt emanationes duæ inter se.

14 Item, In omnibus in quibus est vniuocatio vnius communis naturæ, est vnus actus vniuocus, per quem vna natura propagatur ex vno. Hoc probatur in singulis. Ergo si vniuocatio naturæ diuinæ est in Filio & Spiritu sancto, erit actus vniuocus quo illa natura ex vno Patre est accepta: ergo si per generationem accipit Filius, per generationem accipit & Spiritus sanctus: vel si procedendo accipit Spiritus sanctus, eo modo accipiet & Filius. Si forte aliquis velit instare primæ probationi in stellis, in quibus est natura vna, & tamen non propagantur ex vna stella: instantia ridiculosa est: quia stellæ non sunt vnius naturæ quæ sit forma speciei: quia si hoc esset verum, cum determinatum sit quòd etiam sint vnius materiæ non diuersificatæ per impressiones peregrinas, sed tantum habentis potentiam ad motum circularem, omnis stella cum omni stella esset eiusdem effectus, quod est absurdum, & contra peritos astrorum. Si autem forte volet aliquis instare per Angelos: adhuc minus dubia est instantia: quia non est probatum, quòd Angeli sint eiusdem speciei: vel si sunt, vt quidam dicunt, non est instantia: quia in eis non est natura communicabilis, vt supra in 4. distinctione probatum est: prima autem propositio est de his in quibus natura communicabilis est per originis actum vel proprietatem.

15 Item, Non videtur esse differentia quam quidam de nouo hic inuenerunt, scilicet quod duo sint in diuina natura, scilicet esse siue essentia, & spiritualitas ipsius: & ideo penes ista duo sunt duo actus communicationis

nicationis naturæ ; scilicet generatio quæ communicat esse & essentiam , & processio quæ communicat spiritualitatem : aut enim spiritualitas vocatur attributum diuinum, quo ipsa natura diuina distinguitur à natura corporali : aut spiritualitas vocatur vis spiratiua, de qua habitum est supra distinctione 10. Si primo modo : tunc nihil est quod dicunt : quia hoc in nulla natura communicabili est, quòd alio actu originis communicetur essentia ipsius, & alio secundum rationem proprietas differentiarum eius ab aliis naturis aliarum rerum : in generatione enim hominis nascitur hic homo, & eadem generatione per consequens habet, quòd rationalis est, quod bipes, quod animal disciplinæ susceptibile, & alia omnia huiusmodi : ergo videtur, quòd communicatio huiusmodi spiritualitatis non admittit diuersum actum communicationis suæ ab actu communicationis essentiæ vel naturæ. Præterea adhuc redibit idem inconueniens quod prius fuit: quia generatione accipit Filius & naturam & spiritualitatem, & processione accipit Spiritus sanctus & naturam & spiritualitatem naturæ : ergo videtur, quòd idem sit generare & procedere. Si forte dicas, quòd Filius secundum prius accipit naiuram, & secundum posterius accipit spiritualitatem, vel per hoc quod spiritualitas est idem illi : sed Spiritus sanctus secundum prius accipit è conuerso, scilicet spiritualitatem, & accipit naturam per hoc quod est posterius ad illam, vel per hoc quod est idem illi, eo quod in diuinis non est prius & posterius. Contra : Omne quod accipit naturam aliquam & proprietatem ipsius naturæ substantialem, secundum prius & per se accipit naturam quam proprietatem quæ est consequens, vel idem illi: non est ergo ratio, quòd dicas Spiritum per se accipere spiritualitatem, quia hoc est contra omnem intellectum. Item, Omnis hypostasis per se subiicitur naturæ, & proprietati naturæ per consequens : cum ergo Spiritus sit hypostasis diuinæ naturæ, per se subiicietur naturæ & per consequens secundum intellectum proprietati eiusdem siue attributis. Item, Cum in diuina natura multa sint attributa æque notionalia sicut spiritualitas, sicut æternitas, incommutabilitas, simplicitas, bonitas, potestas, & huiusmodi : quare non esset aliqua communicatio naturæ penes hypostases secundum omnia ? Si dicas, quòd hoc est ideo, quia illa respiciunt actum, spiritualitas autem naturam : hoc plane friuolum est : quia incommutabilitas, simplicitas, æternitas, nullum actum determinant, sed naturam solam.

Si autem dicatur, quòd spiritualitas non sumitur hic à spiritualitate naturæ, sed à vi spiratiua, hoc est aliud : quia vis spiratiua (vt supra probatum est) est per se, vel in persona: tunc quæro si illa vis spiratiua producit perfectum in ratione spiritus, & non naturæ: vel perfectum in ratione naturæ, & non ratione spiritus : aut perfectum in vtroque : & tunc aut productio primo est de natura, & propter idemtitatem de ratione spiritus: aut è conuerso per se est productio spiritus, & prepter idemtitatem spiritualitatis ad naturam est etiam productio naturæ : quia non potest pluribus modis variari, nisi dicas, quòd est æque vtriusque, vel neutrius : quod autem hic dicitur propter idemtitatem : ideo fit quòd in diuinis proprter omnimodam simplicitatem non est prius & posterius, sed idem : tamen ratio diuersa est.

Si primo modo, scilicet quod processio dicat productionem spiritus, & non naturæ, sequitur hæresis Sabellij, quòd Spiritus sanctus non accipiat naturam à Patre procedendo : & est etiam contra auctoritates Augustini hic inductas. Si secundo modo, scilicet quòd processio dicat productionem naturæ, & non spiritus, sequitur quòd Spiritus sanctus non debeat dici spiritus, sed Filius, quod iterum falsum est. Si tertio modo, scilicet quòd processio dicat productionem perfectionis in natura, quæ productio etiam sit spiritus propter idemtitatem spiritualitatis ad naturam : tunc sequitur, quòd spiritus eodem modo procedet, quo filius : generatio enim diuina est productio perfecti in natura, qui etiam perfectus est spiritus, eo quòd idemtitatem habeat spiritualitas cum natura : & hoc iterum falsum est. Si quarto modo, scilicet quod processio dicat productionem è conuerso spiritus, & per idemtitatem dicat perfectum in natura. Contra hoc est, quòd omnis productio illius est per se quod immediatum est actui producenti : hoc autem in omni communicatione naturæ est suppositum naturæ : ergo non est prius attributi, quam eius qui est in natura perfectus. Si quinto modo dicas, huius exemplum nec in spirituali natura, nec in corporali natura inuenitur, quòd duo sint in vno ex æquo ordinata ad vnum actum vt termini eius secundum rationem. Si sexto modo dicas : tunc sequitur, quòd spiritus in diuinis nulla productione producitur, quod friuolum est : ergo ista opinio nouella stare non potest.

Sed forte propter istas rationes, nisi ad oppositum aliæ fortiores inducerentur, hæresis confirmaretur. Vnde sic proceditur ad oppositum : Omnis communicatio diuinæ naturæ possibilis danda est ei : cum ergo possibilis sit ei communicatio personarum distinctarum in amore, illa necessario danda est ei : ergo non erit illi tantum communicatio naturæ per actum naturæ, sed erit etiam communicatio amoris per actum amoris : amor ergo ille qui est à personis distinctis, aut est aliquid, aut nihil. Si nihil est : ergo non est amor. Si autem est aliquid, aut distinctum, aut non distinctum. Si non distinctum : ergo hoc non est persona distincta, sed potius est à natura. Si autem est distinctum, aut est proprietas, aut persona. Non proprietas : quia proprietas est in persona, non à persona : & distinguens, non distincta : ergo relinquit, quòd sit persona : & sic habeo propositum in duabus conclusionibus intentis : quarum vna est, quòd Spiritus sanctus est persona. Secunda est, quòd modus suæ processionis non est modus processionis Filij.

2 Item

2 Item, Pater & Filius conueniunt in eo quòd vnum sunt in natura. Et si quæro à te, Quare Filius est eiusdem naturæ cum Patre? tu dices quia genitus est à Patre: & quod nascitur, nascendo accipit naturam eius à quo nascitur. Modo quæro vlterius, Si Pater & Filius possunt habere aliquam communicationem præter naturam? Probo, quòd sic: quia sic est inter ea quæ sunt eiusdem naturæ, quòd in societate vitæ vnusquisque de proprio suo dat alij in amore & amicitia: ergo Pater distinctus de proprio suo potest dare Filio, & è conuerso: illud autem est amor: ergo amor est inter Patrem & Filium distinctus, & vt distincti sunt, non tamen inquantum sunt vnum in natura: illud autem quod sic dat Pater, aut est à Patre distincto, aut ab eo inquantum communicat in natura cum Filio. Si primo modo: tunc habeo propositum: quia tunc amor est à Patre & Filio, & distinguitur à personis eorum aliter quam Filius à Patre. Si secundo modo: ergo ille amor non procedit ex proprio Patris, & ex proprio Filij: & sic deficientiores in amando erunt Pater & Filius, quam ego & tu: quia ego possum tibi ex proprio amorem impendere, & tu mihi. Si forte dicas, quòd ille amor non est persona: hoc nihil est: quia hoc supra probatum est in distinct. 10. Si autem dicas, quòd amor ille est in patre virtute essentiæ diuinæ, & ita non est proprius: hoc iterum nihil est: quia etiam potentia generandi est in Patre virtute essentiæ: & tamen generare proprium est Patris, & non essentiæ: ergo licet vis spiratiua amoris sit in Patre & Filio ratione essentiæ, nihilominus tamen diligere quod dicit exitum huius amoris ab vtroque, erit proprium & distinctiuum: ita etiam in me & te potentia amandi nos inuicem, est in nobis virtute naturæ communis mihi & tibi: & tamen diligere nos inuicem, mihi & tibi est proprium.

3 Item, In inferiori natura nobili video duplicem modum processionis: natura enim processit in communicationem per actum generationis, qui propter imperfectionem est de potentia in actum: voluntas autem vnius procedit in alium per amorem, qui processus propter imperfectionem naturæ est accidentalis: cum igitur natura inferior exemplata sit à superiori, videtur quòd isti duo processus nobilius sunt in superiori natura: ergo erit ibi generatio sine exitu de potentia ad actum, & erit ibi processio amoris sine accidentali natura: & sic sicut Filius generatur secundum substantiam à Patre, ita Spiritus secundum substantiam procedit ab vtroque: & tamen vnus modus non est alter.

4 Item, Quorumcunque processuum propria principia differentia sunt, & ipsi differentes sunt: sed principium amoris est voluntas, principium generationis est natura: ergo processio Spiritus sancti differt à genetione Filij, sicut differunt voluntas & natura. Si forte dicas, quòd voluntas in Deo idem est quod natura: non est instantia: quia supra distinct. 4. probatum est, quòd licet talia attributa sint in Deo idem, tamen non sunt synonima, & differunt in relatione ad actus: hic autem ego accipio naturam vt natura principium est generationis, & voluntatem vt principium est amoris, ergo procedit ratio inducta sine impedimento instantiæ.

5 Item, Cum duæ sint communiones in natura nobili, vna ad esse, altera ad bene esse, ambæ habebunt aliquid respondens in Deo, cum vtraque sit nobilitatis: sed illa quæ est ad bene esse in creatura nobili, differt ab illa quæ est ad esse in re cōmunicata, & modo communicationis: quia res communicata in vna est esse naturæ, res autem communicata in alia est amor: cum ergo omnimoda sit simplicitas in superiori, si illæ communicationes inferuntur in diuina, oportet quòd non differant re naturæ, sed modo: quia aliter non essent duæ: ergo in diuinis modus processionis Filij differt à modo processionis Spiritus sancti: & tamen id quod communicatur vtroque modo, erit substantialiter vnum quod est natura vel substantia: & hoc est verum.

6 Item, Obiicitur per similia: videmus enim simile in mente humana, & angelica, quæ imago Trinitatis est, quòd alius est processus notitiæ à mente, & alius est processus amoris: & tamen re idem est amatum, & notum, quia substantia mentis: ergo similiter erit in diuinis.

7 Item, Videmus à sole procedere lumen, & radium, in radio ab eodem sole procedere virtutem viuificatiuam: cum ergo Spiritus vitam det, & Filius lumen scientiæ infundat: patet quòd ambo isti diuerso modo, simul tamen à sole diuino oriuntur.

8 Item, Non est idem modus procedentis vt nexus distinctorum, & procedentis vt distincti: Filius autem omnis siue in Deo, siue in natura, procedit à patre vt distinctus, amor autem omnis procedit vt nectens distinctos: ergo non est idem modus processionis istorum duorum.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate processio Spiritus sancti differt à generatione Filij: & media istarum vltimarum rationum ostendit numerum & rationem differentiarum: & sunt in vniuerso septem differentiæ quæ colligi possunt. Prima est ex parte principij à quo: quia vna est à potentia generandi in Patre, alia autem à potentia spiratiua: quæ licet secundum rem non differant, tamen vere & non synonime sunt in Deo. Solutio.

Secunda est quam hic tangit Augustinus, quòd Filius est ab vno, Spiritus autem sanctus est à duobus: non vt à patre & à matre, sed vt vna & eiusdem rationis potentia spirantibus eum.

Tertia est: quia processio Spiritus sancti est ex communione consensus Patris & Filij distinctorum: Filius autem est penes communicationem naturæ: quæ licet iterum in Deo idem sint re & subiecto: tamen hæc idemtitas non impedit diuersitatem modi in procedendo

dendo: quia identitas ex attributo simplicitatis causatur, & rationem propriam non tollit ab vtraque communicatione.

Quarta est penes procedentes: quia Filius procedit vt distinctus in esse, Spiritus autem sanctus per modum bene esse distinctorum: quod tamen ab ipso non tollit naturæ perfectionem: quia in diuinis quicquid est per bene esse vel esse, totum perfectum in substantia & hypostasi est: & ideo dicit etiam August. quòd Spiritus est iucunditas & delectatio duorum.

Quinta sumitur iterum ex parte eorum qui procedunt: quia Filius dicit rationem accipientis naturam, Spiritus autem sanctus dicit rationem accipientis & nectentis eos à quibus accipit, sicut supra est determinatum.

Sexta est sumpta penes aptitudinem procedentium: quia Filius per hoc quod filius est, nihil dicit nisi relationem ad Patrem: & ideo non ponit aptitudinem ad hoc quod donetur, cum sit ex natura, sed aptitudinem ad hoc quod sibi impendatur: Spiritus autem sanctus per hoc quod vt amor procedit ex liberalitate Patris, ponit aptitudinem ad hoc quod ipse donetur: & ideo dicit Augustin. quod ab æterno vt donabilis procedit: donum enim est Patris & Filij quod subiinuicem gratuito amore impendunt: est etiam vlterius donabile nobis quamuis nunquam detur.

Septima differentia est quam etiam tangit August. in li. de tri. 14. quòd amor est in mente: non vt natus, sed vt spiratus: quia appetitus eius tenuis quidem est in mente: etiam antequam gignat notitiam suam: qui tamen appetitus fit amor notitiæ iam natæ: & ideo ipse potius est vnio parentis & prolis quam natus: & differentia hæc Augustini fundatur super hoc quòd vniens aliqua duo, necessario distinguitur ab vtroque: & ideo amor qui est vnio parentis & prolis, necessario non habebit nomen & rationem parentis, nec habebit nomen & rationem prolis. His habitis respondendum est ad obiecta per ordinem.

Ad primvm ergo dicendum, quòd inter genus vt genus acceptum & species non assignatur differentia: quia genus & species sunt secundũ rem magis rationes conuenientiæ quam differentiæ, licet secundum hæc nomina species & genus, quæ secundæ intentionis nomina sunt, opponantur relatiue, vt dicit Porphirius: sed inter speciem & genus pro specie positum & loco speciei, assignatur differentia: & ita est hic: quia processio specialem modum emanationis Spiritus sancti exprimit. Nec fiat hic vis de specie & genere: sed quæcumque communitas eorum quæ non conuertuntur adinuicem, vocetur habitudo generis & speciei: eo quod in diuinis non est species & genus, sicut infra ostendetur.

Ad alivd dicendum, quòd hoc modo sumpto procedere, vt dictum est, procedere & nasci differunt specie: & hæc obiecto fundatur supra falsum. Præterea, Hoc est etiam falsum quòd differentia numero semper differant materia: quia dicit Philosophus, quòd numerum etiam facit differentia causæ & causati sine materia, sicut est numerus etiam in intelligentiis agentibus secundum decem ordines, quæ secundum Philosophos causantur ab intelligentia prima quæ est Deus. Vel si hoc extraneũ videtur, tunc innitamur verbo Damas. dicentis, quia differentia est causa numeri, & numeri personarum erit causa distinctio personarum: & sicut dicimus numerata differre, ita dicimus differre causam numeri: & ideo sicut distinctæ personæ differunt personarum numero, ita proprietates distinguentes differunt numero proprietatum. Bene tamen concedo, quòd in nulla vna persona vel duabus vel tribus sunt duæ proprietates differentes tantum numero, & non specie proprietatum: quia non sunt duæ paternitates, nec duæ filiationes, nec duæ innascibilitates, & sic de aliis.

Ad alivd dicendum, quòd id quod est principium conuenientiæ, non est pricipium distinctionis: sicut id quod probatur de pluribus, principium est conuenientiæ plurium de illo: sed hoc modo non accipitur hic, quando quæritur differentia inter generationem & processionem: sed potius procedit specialiter exprimit emanationem Spiritus sancti.

Ad alivd dicendum, quòd si ex propriis loquamur, sicut oportet in diuinis: tunc emanatio Spiritus sancti distinguitur ab emanatione Filij, & quantum ad principium à quo, & quantum ad terminum in quem, & quantum ac ipsam emanationem. Principium enim à quo est processio Spiritus sancti, est vis spiratiua, vel consensus Patris & Filij: principium autem à quo per se est generatio à Patre, est vis generatiua vt generatiua. Terminus similiter in quem hoc modo prout potest in diuinis accipi terminus, in vna parte est Filius, & in alia est amor personalis, vel donum Patris & Filij. Modus emanationis vnius est generatio, alterius est dilectio notionalis vel spiratio.

Ad id autem quod obiicitur de ratione imaginis, dicendum quòd bene conceditur, quòd hoc non operatur multum ad distinctionem.

Ad id quod vlterius contra obiicitur, quòd substantialis est fluxus Spiritus S. & à substantia & in substantiam, dicendum quòd hoc non impedit differentiã assignatam: ideo quia id quod in diuinis est gratia simplicitatis naturæ, non tollit propria à personis: sed si tolleret, tunc procederet obiectio. Licet enim Pater vere sit natura diuina, & Filius vere sit natura diuina: non tamen Pater est Filius: & licet generatio vere sit natura diuina, & processio vere sit natura diuina: non tamen generatio est spiratio vel processio hoc modo dicta, nec modus generationis est modus processionis: & hoc accidit: quia à substantia à qua procedit Filius, non eodem modo significandi procedit Spiritus sanctus: sed Filius est ex ipsa secundum quod est vis generatiua in Patre, Spiritus autem sanctus ex ea est secundum quod est vis spiratiua in Patre & Filio: & hoc est quod dicit Dionysius in lib. de di. no. cap. 2. vbi dicit

cit sic: Est autem & discretio in supersubstantialibus theologiis: non quam dixi tantum quod secundum ipsam vnitionem immixte & inconfuse collocatur vnaquæque principalium personarum: sed quòd & ea quæ sunt supersubstantialis Dei fœcunditatis, non conuertuntur ad se inuicem. Ex hoc accipitur, quòd in vnitate & simplicitate naturæ sunt discretiones personarum & proprietatum immixte & inconfuse, & non conuertuntur ad seinuicem propter naturæ simplicitatem: quia sicut dicit ibidem Dionysius: Solus fons substantialis deitatis est Pater, nec Filius est Pater, nec Pater Filius, custodientibus hymnis propria religiose thearchicarum personarum. Ergo propria non conuertuntur super se ex simplicitate essentiæ: & ideo licet substantia sit amor, substantia sit Filius, & substantia sit vis spirandi, & substantia sit vis generandi, & substantia sit generatio, substantia sit etiam spiratio: non sequitur, quòd non differant abinuicem generatio & spiratio: sicut non sequitur, Substantia est Pater, & eadem substantia est Filius: ergo Pater & Filius abinuicem non distinguuntur.

Ad id autem quod obiicitur, vtrum sic differant, quòd Filius dicat secundum rationem generationis fluxum in simili specie & natura, Spiritus autem non: dicendum, quòd Spiritus sanctus non sit in simili natura & substantia & ratione sicut Filius, licet modo significandi & proprietate differant, vt patet ex præhabitis.

Ad aliud dicendum, quòd in inferioribus est potentia & exitus eius ad actum qui est motus vel mutatio vel vtrumque: & terminus est in quo motus est in motum esse, vel mutatum esse: & talia non est ponere in diuinis. Et si dicas, quòd secundum rationem intelligendi spiratio est Spiritus, sicut generatio Filij: licet non sit generatio producens Filium de non Filio, nec spiratio producens Spiritum de non Spiritu: tunc bene dico, quòd Spiritus & Filius distinguuntur, quia vnus procedit vt amor, alius autem vt filius: & sic denominantur ab eis emanationes eorum, scilicet spiratio à Spiritu, & generatio à Filio. Et si obiicis, quòd in vtroque est acceptio substantiæ, iam solutum est hoc: quia hoc non impedit distinctionem.

Ad aliud dicendum, quòd in inferiori natura non est communicatio in toto & perfecta: generans enim communicat naturam per generationem, & descindit partem, nec totum dat: & dat idipsum quod dat, in potentia materiali, ex quo tamen possit fieri simile in specie, & non habens eandem naturam numero cum dante: & hoc magnæ imperfectionis est: omnis enim natura quæ se potest communicare eandem in numero & specie, multo libentius facit hoc, quam se communicet in specie tantum. Et probatio huius est: quia si in cõmunicatione quæratur salus & permanentia naturæ quæ indita est per appetitum vnicuique, multo intensius quæritur permanentia in eadem natura numero, quam in eadem specie: & hoc exprimentum docet quemlibet: quia dicit Apostolus ad Rom. 8. Nam & qui sumus in hoc corpore, ingemiscimus grauati, eo quòd nolumus expoliari, sed superindui vt absorbeatur quod mortale est à vita. Similiter si quæritur iucunditas societatis in pluribus hypostasibus, maior habetur in coniunctis in eadem numero natura, quia illæ hypostases à se dissentire non possunt, quam in eadem specie & non numero: & ideo cum in inferioribus ista optima naturæ communicatio esse non possit, appetitur ea quæ est post eam possibilis inferiori naturæ, scil. vt communicetur in specie. Similiter inferior natura quando communicat affectum intimum, libenter in affectu vellet, quòd substantia eius procederet in illum quem sicut se diligit, & in amore ipso esset substantia: sed propter materialitatem & ignobilitatem esse non potest: & ideo duo modi communicandi imperfecti in inferioribus, sunt in superiori natura secundum perfectam rationem, scilicet communicatio naturæ, ita quòd genitus & generans sunt in eadem natura: & communicatio consensus, ita quòd ipse consensus sit substantia & suppositum: vnde quòd in inferiori natura est tantum vnus modus communicationis naturæ, hoc est ex imperfectione, sicut ostensum est.

Ad aliud dicendum, quòd licet vnius rationis sit communicatio suppositi: non tamen oportet, quòd idem sit distinguens supposita: hoc enim in nulla natura est, quòd eadem proprietas quæ singularitatem conferendo supponit huic naturæ, sit singularitatem conferens etiam alij qui substat eidem naturæ: & ideo illa obiectio sophistica fuit, tanquam ex ratione suppositi posset haberi vna ratio distinguendi supposita.

Ad aliud dicendum, quòd hoc nihil est quærere, vtrum isti modi differant differentia substantiali vel accidentali: sicut nec aliquid est dictu in diuinis, vtrum personæ differant differentiis substantialibus, vel accidentalibus: quia sermones secundum materiam inquirendi sunt: vnde dicendum, quòd differunt proprietatibus quæ non sunt accidentia, sed propter omnimodam simplicitatem sunt substantia: non tamen sunt differentiæ substantiales, quia non faciunt differre secundum substantiam & essentiam, quæ vna numero est in diuinis, sed faciunt distingui personas suis proprietatibus: & ipsæ proprietates distinguuntur seipsis, quia aliter iretur in infinitum.

Ad aliud dicendum, quòd hoc verum est, quòd nulla distinctio est in diuinis nisi per relationes originis: sed iam ostensum est, quòd ratio originis in diuinis non est vna, sed duplex: est enim Pater origo Filij per generationem, & Pater & Filius origo Spiritus sancti per processionem: & ostensum est, quòd in natura omnimodæ perfectionis communicatio amoris coniunctam habet sibi communicationem naturæ in ipso amore & dono.

Ad id quod obiicitur contra similitudines

dines inductas, dicendum quòd vtrunque simile satis bonum est, dummodo debite intelligatur: sicut enim supra diximus ex auctoritate Hilarij, comparatio terrenorum ad Deum nulla est: & siqua nos interdum afferimus exempla, nemo putet ea in se perfectionem rationis continere. Vnde dicimus, quòd ex sole est lumen, & calor: sed calor æquiuoce dicitur ad calorem elementi, & calorem solis: nisi enim esset ex sole calor, non diceret Philosophus in 16. li. animalium, quòd semen mouet calore cæli, & calore elementi, & calore animæ: sed verum est, quòd ille calor, vt dixi, non est vnius rationis cum calore inferiorum: sicut enim motus secundum locum refertur ad immobile primum, ita necesse est, quòd alterans omne referatur ad alterans primum, non motum secundum qualitatem alterantẽ: omnis enim vera alteratio reducitur ad alterationem primarum qualitatum, & alteratio primarum qualitatum ad elementa, & hæc vlterius ad virtutes stellarum quæ alterant & non alterantur, sicut dicit Philosophus in li. de natura orbis. Sed verum est, quòd in hoc deficit simile, quòd ad vnam simplicem essentiam solis non possunt reduci lumen & calor: quia sicut dicit Diony. causata recipiunt bonitatem causæ inferiori modo quam sit in causa ipsa. Et ideo vnum numero quod est in sole operans hæc duo significat quantum potest etiam vnum simplex in natura diuina. Eodem modo dico ad id quod obiicitur contra simile acceptum ab igne: quia ad minus in inferiori igne vna species ignis lux est, vt dicit Philosophus, & vnus ignis est lucens & calens, licet non simplici virtute. Sed quia per eminentiam à causato ad causam assurgimus, intelligimus processionem personarum esse in natura simplici in Creatore.

Ad aliud dicendum, quòd hæc non est vera, Si generatio & spiratio in diuinis differunt, quòd substantialiter differunt, nec etiam accidentaliter: ostensum est enim supra, quòd in diuinis non sunt illæ propriæ differentiæ: sed est ibi proprietas quæ substantia est: vnde generatio quæ est substantia, differt à processione quæ est substantia, & tamen non differunt substantialiter: & ratio huius patuit supra.

Ad aliud dicendum, quòd prima propositio vera est, licet quidam ferant instantias quas posuimus, & quidam euadere eam volentes ferunt instantiam in Eua, quæ non per generationem naturam humanam accepit. Sed instantia nulla est: quia miracula Dei nihil variant in habitudinibus naturalibus prædicatorum ad sua subiecta in propositionibus. Concedendo ergo primam, dicimus quòd hoc quod in inferioribus non est nisi vnus modus communicationis naturæ, & non communicationis naturæ per amorem ei quem diligimus, hoc est imperfectionis, vt supra ostensum est: quæ si detrahatur, & aliud quod nobilitatis est, Deo attribuatur, erit vera propositio: & tamen in Deo erit duplex modus communicationis naturæ per consensum voluntatum, & per generationem.

Ad id quod obiicitur, quòd ista communicatio non sit penes spiritualitatem quæ naturæ diuinæ attributum est, quantum possum intelligere, videtur esse concedendum. Sed bene concedo, quòd est penes spiritualitatẽ quæ est vis spiratiua, vt supra determinatum est. Ad hoc aut quod quæritur, Vtrum sit primo & per se naturæ vel spiritualitatis, siue spiritus, dicendum quòd in diuinis nihil est prius, & nihil est posterius: sed penes intentiones nominum quibus significatur emanatio, ponit vis spiratiua per se rationem ad spiritum in eo quod spiritus vel amor est: sed omne quod procedit in diuinis à persona distincta, perfectum in substantia & distinctum est, ideo per idemtitatem hypostasis cum tali ratione amoris, est ille amor qui procedit, hypostasis perfecta & distincta: & hæc videtur esse intentio Augustini in lib. de trini. 6. vbi dicit sic, Spiritus commune est aliquid Patris & Filij, quicquid illud est: at ipsa communio, consubstantialis & coæterna est: quæ si amicitia conuenienter dici potest, dicatur, sed aptius dicitur charitas: & hæc quoque substantia, quia Deus substantia est, & Deus charitas est. Hic innuit, quòd per intentionem nominis virtutis spirandi per se ponatur processio amoris: sed quia totum perfectũ est quod est in diuinis, ideo amor est substantia & hypostasis perfecta: & ideo videtur concedendum, quòd productio per se est spiritus, & propter perfectionem naturæ diuinæ & idemtitatem substantiæ cum amore, fit spiritus productus persona perfecta: & hic est quartus sex modorum quos tangit obiectio. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd immediatum & mediatum non est in diuinis: sed bene concedo, quòd secundum rationem intelligendi per nomen, vis spiratiua per se est ad spiritum: & hoc est actus non terminus, sed quasi terminus: & hoc potest bene esse in diuinis, vbi est communicatio naturæ duplex, sicut diximus: sicut cum dico, Ego diligo id quod per se procedit à me, in actu verbi significatum est amor. Et quod obiicitur, quòd actui communicationis naturæ immediata est hypostasis vt est hæc substantia, dicendum quòd hoc est verum in actu in quo natura communicatur vt natura, hoc est, in generatione: in alio vero modo communicationis non est verum: sed potius est è conuerso.

Cap. 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum Spiritus sanctus possit dici Filius amborum à quibus procedit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in primo capite *ibi* [Si Spiritus sanctus filius diceretur, amborum vtique filius diceretur, &c.] Hæc enim ratio non videtur valere: quia quamuis non procedat ab ambobus, adhuc erit differentia inter generationem & processionem: & illam debuit assignare Augu-

gust. Si dicas, quòd etiamsi non pocedat ab ambobus, tamen diceretur Spiritus amborum, sicut Græci dicunt eum esse Spiritum Filij, non autem à Filio: & ita sequeretur, quòd esset Filius si esset Spiritus Filij. Contra: quia hoc esset verum si cum dicitur, Spiritus Filij, construeretur genitiuus in habitudine causæ efficientis vel principij, & non posset habere aliam constructionem.

Solutio. Ad hoc dicendum, quòd Augustini obiectio fundatur supra rationem necessariam, & supra auctoritatem canonis. Ratio autem necessaria posita est supra distinctione 10. vbi probatum est, quòd Spiritus sanctus procedit à duobus. Auctoritas autem illa habetur ad Rom. 8. vbi dicit Apostolus Spiritum esse Spiritum Filij. Et bene concedo, quòd secundum veritatem non potest habere constructionem nisi in habitudine causæ efficientis: & hoc supra distinctione 10. probatum est, vbi quæsitum est, si idem sit Spiritum esse Filij & à Filio.

ARTICVLVS III.

Vtrum processio sit de ratione generationis & spirationis: & quare nomen processionis magis remaneat Spiritui sancto, quam Filio.

DEinde quæritur de hoc quod dicit secundo ca. [Cum autem Spiritus non dicatur genitus, &c.] Ex hoc enim quod ibi dicit August. videtur quòd processio sit de ratione generationis & spirationis: prædicatur enim de ipsis, & non conuertibiliter: aut ergo vt ens de ratione eorum, aut vt non ens de ratione eorum. Si dicas vt ens de ratione eorum, habeo propositum, quòd vniuoce dicitur. Si autem dicas, quòd vt non ens de ratione eorum: tunc conuenit eis per accidens: & hoc falsum est: quia accidens non est in diuinis.

Si autem detur, quòd vt genus prædicatur, quæritur quare magis remanet nomen Spiritui sancto quam Filio? Item, si genus est, sequitur quòd vniuersale & particulare sint in diuinis, quod repugnat summe simplici, vt dicit Boëtius. *Quæstio.*

Solvtio. Sicut supra determinatum est distinctione 11. dico, quòd nec vt genus, nec vt accidens, prædicatur aliquid in diuinis nec de essentia nec de persona nec de notione: sed bene aliquid prædicatur in diuinis vt significatũ intentione cõmuniori, quam id de quo prædicatur: licet enim in diuinis semper eadem res sit in prædicato & subiecto, est tamen alius modus significandi: & ideo non valet distinctio sic facta, si prædicatur, quòd prædicetur vt ens de ratione subiecti, vel prædicetur vt non ens de ratione subiecti: quia non opponuntur illæ duæ vt contradictoriæ: sed sic diuidendo, prædicatur vt ens, &c. vel non prædicatur vt ens, &c. Concedo istam, non prædicatur vt ens, &c In illo sensu quod negatur, includit totum prædicatum & determinationem prædicati. Si autem quæritur, Qualiter prædicatur? Dicendum quòd prædicatur vt idem sub altera intentione significandi. *Solutio.*

Ad id autem quod quæritur, Quare Spiritus sanctus nomen retinet? supra responsum, & quesitum est. Sed hæc potest dici, quòd ideo retinet: quia cum processio in inferioribus in duobus dicatur, scilicet in motu processiuo, & egressu causati à causa, emanatio Spiritus sancti ad vtrunque aliquam ponit similitudinem, vt supra probatum est: emanatio autem Filij non ponit similitudinem, nisi ad alterum, scilicet ad exitum causati de causa.

Cum Spiritus sanctus non dicatur genitus, cur Filius dicatur procedere?

B CVm autem Spiritus sanctus non dicatur genitus, sed tantum procedens, quæri solet, Cur Filius non dicitur tantum genitus, sed & procedens? Sicut ipse in Euangelio Ioannis ait, Ego ex Deo processi vel exiui, & veni in mundum. Non ergo tantum Spiritus sanctus procedit à Patre, sed etiam Filius. Ad quod dicimus, quòd cum vterque procedat à Patre, dissimiliter tamen. Nam Spiritus sanctus (vt ait August. in 5. lib. de Trinit.) procedit à Patre, non quomodo natus, sed quomodo datus vel donum. Filius autem processit nascendo, exiit vt genitus. Ac per hoc illud elucescit vt potest, scilicet cur Spiritus sanctus etiam non sit Filius, cum & ipse à Patre exeat. Ideo Spiritus non dicitur Filius, quia neque natus est sicut vnigenitus, neque factus vt per Dei gratiam in adoptionem nasceretur sicut nos.

Ioan. 16. *Cap. 14.*

ARTICV

ARTICVLVS IV.

Vtrum Spiritus sanctus à Patre non quomodo natus, sed quomodo datus vel donum: & vtrum Filius procedit vt donum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Procedit à Patre non quomodo natus, sed quomodo datus vel donum, &c.] Hoc enim nō videtur verum: ratio enim dati & doni nō videtur esse vt immediatum processioni vel procedenti: sed potius videtur esse consequens secundum intellectum eum qui procedit: vnaquæque enim res prius est in se, quam in comparatione ad alterum: ergo procedens Spiritus sanctus prius est Spiritus in se, quam sit comparatus ad alterum: datum autem & donum dicunt comparationem ad dantem & ad eum cui datur: ergo videtur, quòd ista consequantur procedentem, & sic nihil dicit August.

2 Item, Datum & donum est Spiritus sanctus ex tempore: temporale autem non est ratio æterni: ergo cum processio æterna sit qua procedit Spiritus sanctus, non videtur procedere vt datum vel donum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd procedit vt donum: probatum est enim, quòd procedit vt amor gratuitus: ratio autem amoris gratuiti in eo quòd gratuiti, est ratio prima doni quod donatur: quia quicquid datur sibiinuicem à diligentibus, amor gratuitus est prius illo & causa illius: & ideo dicit Augustinus, quòd amor qui est Spiritus sanctus, est donum in quo omnia dona donantur.

AD OBIECTVM autem dicendum, quòd in ista processione aliud est, quā in illa quæ est naturæ vt natura est: quia quod ibi primum est, hoc hic est adiunctum per identitatem: vnde per se hic procedit donum amoris, quod tamen perfecta est persona propter perfectionem naturæ diuinæ & identitatem simplicitatis: & hoc probatum est supra in prima quæstione huius lectionis.

AD ALIVD dicendum, quòd donum ab actu donandi dictum conuenit Spiritui ex tempore, sed ab aptitudine dictum conuenit ei ab æterno.

SED ADHVC non videtur valere August. distinctio: quia etiam Filius procedit, vt donum. Probatio. Isa. 9. Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis. Nihil autem datum est in tempore nisi quod ab æterno donabile fuit. Ergo Filius ab æterno processit vt donabilis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Filius non procedit vt donum: eo quòd ratio generationis non dicit rationem primi doni, sicut amor gratuitus, sed dicit rationem primi existentis: & ideo Magister infra distinct. 18. dicit, quòd Filius processit ab æterno, non vt donum, sed qui dari posset, eo quòd ab altero est: & ideo dantem se, & mittentem habere poterat. Et ideo obiectio tenet de Filio quæ primo facta est, & de Spiritu sancto, quòd ratio doni consequitur esse Filij secundum intellectum: sed ratio doni est de ipsa ratione processionis Spiritus sancti, vt amor est, & ab amantibus procedit.

ARTICVLVS V.

An duodecim modi generationis positi ab Arrio hæretico sint sufficienter positi: an etiam alij sint addendi?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Inter namque generationem Filij, &c.] Sumo duodecim modos generationis quos Arrius contra Victorinum disputans, induxit, qui licet hæreticus fuerit, tamen modi notabiles sunt & boni. Primus est penes fluxum lineæ à puncto, si motu suo lineam facere posset. Secundus est penes emissionem radij à sole vel alio corpore luminoso. Tertius est penes sigillationem characteris, sicut figura fit in cera à sigillo. Quartus est penes immissionem, vt quando à Deo immittitur homini bona voluntas. Quintus est penes exitus proprietatis vel accidentis à principiis subiecti. Sextus est penes abstractionem intentionis ab hoc particulari, sicut species rerum generantur in anima. Septimus est penes excitationem: sicut liberum arbitrium excitatum à gratia vel alio procedit in generationem actuum. Octauus penes transfigurationem: sicut ex ære fit statua, & sicut figura in figura incisionis. Nonus est penes productionem: sicut motus procedit ab immobili primo. Decimus est penes exitum speciei à generatione per exitum differentiarum diuidentium genus & constituentium speciem. Vndecimus est penes ideationem: sicut arca exterior est ab arca quæ est in mente arcarij, & sanitas istius curati est à sanitate quæ est in anima medici. Duodecimus est penes nascentiam, vt homo filius nascitur ab homine patre. Patet autem, quòd ille hæreticus non omnes modos generationis enumerat: quia nascuntur ex putrefactione multa & ex vegetabilibus, præcipue ex virtute stellarum quæ non tetigit: & ideo insufficiens fuit: & ideo à Victorino reprehenditur, & ostenditur quòd nullius harum generationum diuina generatio plenam habet similitudinem.

Quod non potest distingui à nobis inter generationem Filij, & processionem Spiritus sancti?

C INter generationem vero Filij & processionem Spiritus sancti, dum hic viuimus distinguere non sufficimus. Vnde August. Maximino præmissam quæstionem refricanti, scilicet quærenti, cur Spiritus sanctus non diceretur Filius, cum de Patris esset substantia? respondens sic ait, Quæris à me si de substantia Patris est Filius, de substantia Patris est etiam Spiritus sanctus: cur vnus Filius sit, & alius non sit filius? Ecce respondeo, siue capias, siue non capias. De Patre est Filius, de Patre est Spiritus sanctus: sed ille genitus est, iste procedens. Ideo ille Filius est Patris de quo est genitus: iste autem Spiritus sanctus est vtriusque, quoniam de vtroque procedit: sed ideo cum de illo loqueretur ait, De Patre procedit, quoniam Pater processionis eius author est, qui talem filium genuit, & gignendo ei dedit vt etiam de ipso procederet Spiritus sanctus. Nam nisi procederet etiam de ipso, non diceret discipulis, Accipite Spiritum sanctum, eumque insufflando daret, vt à se quoque procedere significans, aperte ostenderet flando quod spirando dabat occulte. Quia ergo si nasceretur, non tantum de Patre, nec tantum de Filio, sed de ambobus vtique nasceretur, sine dubio filius diceretur amborum. Ac per hoc, quia filius amborum nullo modo esset, non oportuit nasci eum de ambobus. Amborum est ergo Spiritus sanctus, procedendo de ambobus.

ARTICVLVS VI.

Vtrum illa sit concedenda, quòd Pater sit author quòd Spiritus sanctus procedit à Filio, & quòd Pater sit author filiationis Filij, & quòd sit author essentia in Filio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quoniam Pater processionis eius authorem, qui talem genuit filium, &c.] Ergo quòd Spiritus procedit à Filio, author est Pater: non autem est author nisi generando: ergo videtur, quòd Pater generando sit author processionis Spiritus sancti: cuiuscunque autem Pater est author generando, ille est filius: ergo videtur, quòd Spiritus sanctus sit filius quod falsum est.

2 Item, Cuiuscunque Pater est author generando, illud genuit: processionis est author generando: ergo processionem genuit, vel in Filio ad minus genuit.

3 Item, Potestne ista etiam concedi, quòd Pater sit author filiationis Filij? Videtur quòd sic: quia si filiatio est in filio, hoc est per generationem Patris: ergo videtur, quòd ipse sit author filiationis Filij.

4 Item, Potestne ista etiam concedi, quòd Pater sit author essentiæ in Filio? Videtur, quòd sic: quia ipse est author, quòd essentia sit in Filio: ergo ipse est author essentiæ Filij. Sed cuiuscunque Pater est author, ab illo distinguitur: sed Pater est author essentiæ Filij: ergo ab essentia Filij distinguitur: sed à quocunque distinguitur, hoc affirmatiue non prædicatur de ipso: ergo Pater non est essentia Filij, quod falsum est.

5 Eadem ratione probatur, quòd Pater non est vis processiua vel processio, qua Spiritus procedit à Filio: si enim illius est author (vt dicit Aug.) tunc ab illo distinguitur: & à quo distinguitur, hoc affirmatiue non prædicatur de ipso: quia distinctum & à quo distinguitur, opponuntur relatiue in diuinis: ergo Pater non est principium spirationis quod est in Filio. Quod falsum est: quia persona est proprietas sua: vnde cum eadem proprietas numero sit in Patre & Filio ad spirandum Spiritum sanctum, Pater est principium Spiritus sancti quod est in Filio: & ex hoc videtur vlterius sequi conclusio quæ absurdissima videtur in diuinis, quòd cuiuscunque Pater est author, hoc est ab ipso: & si ipse Pater est hoc cuius est author, ipse est hoc quod ab ipso est: quod supra dist. 5 reputatum est hæresis.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Pater est author Filij, & omnium eorum quæ sunt in Filio prout sunt in Filio: & bene concedo, quòd omnium eorum quæ sunt in Filio Pater est author per generationem vel generando. Solutio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud

lud argumentum non sequitur: si enim dabo istam, Pater generando est author processionis Spiritus sancti à Filio: non sequitur, quòd ipse author sit generando Spiritus sancti: sed sequitur, quòd ipse generando author est, quòd Spiritus procedat à Filio, & hoc verũ est.

Ad alivd dicendum, quòd hæc est falsa, cuiuscunque Pater est author generando, illud genuit: nec in humanis tenet: quia cordis filij pater carnalis est author generando, nec tamen cor genuit, sed filium: actus enim generationis personæ non est nisi hypostasis, & alia fiunt in hypostasi: sed authoritas respicit omnia quæcunque vel per se & primo, vel per accidens & cõsequenter habentur per generationem: vnde processionem nec per se genuit, nec processionem in Filio genuit: sed genuit Filium qui nascendo accepit processionem, sicut omnia alia in quibus non opponitur relatiue Patri.

Ad alivd dicendum, quòd Pater est author filiationis Filij, & hoc generando: non tamen genuit filiationem, sicut iam dictum est.

Ad alivd dicendum, quòd Pater non est author essentiæ in Filio: sed bene concedo hanc, quòd Pater est author, quòd & quia, vel quare est essentia in Filio: quia licet authoritas sit respectu omnium quæ sunt in nato: non tamen est respectu eorum quæ aliquo modo se habent ad generationem vt termini, siue per se siue per aliud, siue primo siue consequenter: essentia autem, nec in se, nec in alia persona, se habet aliquo modo vt ens ab alio: sed essentia in Filio non est essentia secundum modum intelligendi, sed potius acceptio essentiæ, & modus habendi eam: & ideo illud aliquo modo referri potest ad authoritatem generationis.

Ad alivd dicendum, quòd authoritas est causa distinctionis, eo modo quo refertur ad generata siue ad genitum: refertur autem ad genitum vniuersaliter, non primo, neque per se: vnde non est causa distinctionis simpliciter, sed secundum quid: verbi gratia cum dicitur, Pater est author quod essentia est in Filio, non sequitur, quòd Pater distinctus sit ab essentia, vel ab essentia in Filio: quia neutro modo ipse est author essentiæ: sed sequitur ex hoc, quòd essentia est in Filio, hoc habet à Patre: & alio modo habet Pater essentiam, & alio modo Filius: quia Pater habet non ab alio, Filius autem ab alio.

Ad vltimvm dicendum, quòd Pater est author processionis Spiritus sancti à Filio prout est à Filio: sed ex hoc, sicut iam habitum est, non sequitur, quòd eadem processio actiua nõ sit in Patre, sed quòd non eodem modo habeat eam Pater quo habet eam Filius: & hoc verum est: quia Pater habet eam à se, & Filius habet eam à Patre: & hæc distinctio est in modo habendi, non in eo quod habetur.

ARTICVLVS VII.

An bene sequitur, Spiritus temporaliter procedit à Filio: ergo ab æterno?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [vt à se quoque procedere significans, aperte ostenderet flando, &c.] Non enim videtur valere argumentum de temporali processione ad æternam: quia Græci concedunt, quòd à Filio mittitur: non tamen concederent quòd à Filio procedit.

Solutio. Solvtio. Bonum est argumentum: quia sicut infra probabitur, æterna processio significatur in temporali: mitti enim est cognosci quòd ab alio sit per effectum appropriabilem personæ: & ideo si significatur procedere temporaliter de ipso Filio, de necessitate etiam ab æterno procedit ab eo: & hoc infra ostendetur dist. 15.

Hic dicit, quod non valet inter illa duo distinguere.

D

Qvid autem inter nasci & procedere intersit, de illa excellentissima natura loquens explicare quis potest? Non omne quod procedit, nascitur: quamuis omne procedat, quod nascitur. Sicut non omne quod bipes est, homo est: quamuis bipes sit omnis, qui homo est. Hoc scio: distinguere autem inter illam generationem, & hanc processionem nescio, non valeo, non sufficio. Ac per hoc quia & illa & ista est ineffabilis: sicut Propheta de Filio loquens ait, Generationem eius quis enarrabit? Ita de Spiritu sancto verissime dicitur. Processionem eius quis enarrabit? Satis sit ergo nobis, quia non est à seipso Filius, sed ab illo de quo natus est: non est à seipso Spiritus sanctus, sed ab illo de quo procedit. Et quia de vtroque procedit, sicut iam ostendimus. De Spiritu sancto quomodo ipse de Deo sit, nec tamen ipse Filius sit, quoniam procedendo non nascendo legitur esse de Deo: iam superius quantum visum est, disputauimus.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de illis tribus quæ tangit *ibi* [Nescio, non valeo, non sufficio, &c.] Quomodo differant? Videtur enim esse inculcatio eiusdem. Et dicendum ad hoc, quòd nescire dicit defectum habitus in cognoscendo: non valeo autem dicit defectum rationis ad intellectum diuinorum: non sufficio autem dicit obscuritatem quæ remanet etiam post illuminationem fidei, propter obscuritatem speculi & ænigmatis.

An Spiritus sanctus debeat dici ingenitus?

E NVnc considerandum est, cum Spiritus sanctus non sit genitus, vtrum debeat dici ingenitus? Ad quod dicimus, Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici. Vnde August. ad Orosium ait, Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum fides certa declarat: quia si dixerimus ingenitum, duos Patres videbimur affirmare. Si autem genitum, duos credere Filios culpamur. Si enim solus Filius dicitur genitus, ita & solus Pater dicitur ingenitus, eo quod ab alio non sit. Vnde August. in 15. lib. de Trinit. Pater, inquit, solus non est de alio. Ideo solus appellatur ingenitus, non quidem in Scripturis, sed in consuetudine disputantium, & de re tanta sermonem qualem valuerint proferentium. Filius autem de Patre natus est: & Spiritus sanctus de Patre principaliter, & communiter de vtroque procedit. Ideoque cum Spiritum sanctum genitum non dicamus, dicere tamen ingenitum non audemus, ne hoc vocabulo vel duos Patres in illa Trinitate, vel duos qui non sunt de alio quispiam suspicetur. Ecce his verbis aperte ostendit Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici.

Cap. 26.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC considerandum est, &c.] Hic incipit secunda pars istius distinctionis, in qua ostendit quòd Spiritus S. non debet dici ingenitus. Et diuiditur in quatuor partes, in quarum prima ostendit per August. quòd Spiritus non dicitur ingenitus. Secundo per Hier. ostendit, quòd dicitur ingenitus *ibi* [Hieronymus tamen, &c.] In tertia soluit contrarietatem eorum *ibi* [Sed vt istam quæ videtur, &c.] In quarta probat solutionem *ibi* [Quòd autem Hieronymus ita acceperit, &c.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Spiritus sanctus possit dici ingenitus?

INcidit autem dubium circa primum capitulum, vtrum Spiritus sanctus possit dici ingenitus? Videtur quòd sic: dant enim Sophistæ pro regula, quòd propositio de infinito prædicato, æquipollet negatiuæ, vt iste non est homo: & iste est non homo: cum ergo ista sit vera, Spiritus sanctus non est genitus, videtur etiam hæc esse vera, Spiritus sanctus est ingenitus.

2 Item, Spiritus sanctus aut est ingenitus, aut non est ingenitus. Si est ingenitus, habeo propositum. Si autem non est ingenitus: ergo non est non genitus: sed hæc æquipollet huic, est genitus: cum ergo hæc sit falsa, erit & hæc falsa, non est non genitus: ergo & ista, non est ingenitus: ergo illa fuit vera, est ingenitus: & hoc negat Aug.

3 Præterea, Datur pro regula, quòd si duo termini se habent sicut superius & inferius, & ambo negentur, vel coniungantur cum negatione, quòd inferior efficitur superior, & è conuerso: verbi gratia: homo & animal se habent ita, quòd homo est inferius ad animal: non homo autem superius ad non animal, cum de pluribus possit dici non homo, quam non animal. Ergo à simili cum in cõmunitate personarum ens ab alio, & genitus, se habeant sicut superius & inferius: si coniungatur eis negatio, de pluribus verificabitur ingenitus, quam non esse ab alio: sed non ens ab alio, verificatur de vno, scilicet de Patre: ergo ingenitus verificatur ad minus de duobus: ergo dicetur de Spiritu sancto.

SOLVTIO. Dicendum cum Dam. quòd hoc quod dico ingenitum dupliciter dicitur: dicit enim sic libro 1. cap. 9. Oportet scire, quoniam ingenitum, per vnum n, scriptum scilicet, idem quod non factum significat. Ingennitum per duo n, scriptum scilicet, ostendit, quòd non generatum est: & dicit, quòd in primo sensu genitum & non genitum distinguunt Solutio.

distinguunt inter naturas, creatam scilicet, & increatam: quia diuina natura est ingenita, id est, increata, secundum quòd genitum dicitur à genesi, id est, à creatione. Ingenitum autem in secundo significato conuenit naturæ creatæ & increatæ: quia aliquis in natura diuina est ingenitus, vt solus Pater, vt dicit Damasc. & aliqua alia etiam in natura creata dicuntur ingenita, sicut omnium animalium propriæ primæ hypostases, id est, indiuidua quæ non nata, sed à conditione facta sunt, vt primi duo asini, & primi duo leones, & primi duo homines, & sic de aliis. Tamen nota, quòd secundum proprietatem Latinæ linguæ non est ista distinctio: quia ingennitum per duo n, in Latina lingua nihil significat: sed quod non est generatum, dicimus ingenitum. Et ideo aliter dicendum, quòd ingenitum dupliciter potest recipere præpositionem, scilicet in vi priuationis, & in vi negationis. Si recipiat eam in vi priuationis: tunc non dicetur nisi de non nato, apto tamen ad hoc vt nascatur vel generetur: & sic nec de Patre, nec de Spiritu sancto, nec etiam de Filio potest conuenienter dici. Si autem recipiat præpositionem in vi negationis: tunc potest negare negatio extra genus, vel in genere. Si extra genus: tunc tantum valet ingenitum, quantum ens non genitum, vel non ens genitũ simpliciter: & sic vniuersaliter verificatur de omnibus non ab aliis vel ab alio existentibus: & etiam de his quæ ab alio vel ab aliis sunt, dummodo non sint per generationem ab alio vel ab aliis. Si autem negat in genere naturæ diuinæ: adhuc potest facere triplicem negationem, scil. quòd negatio tãtũ neget genus generationis, vel tantum ipsam generationem relinquendo genus, vel vtrunque simul. Verbi gratia, genus generationis est esse ab alio: potest ergo esse sensus, ingenitus, id est, non ens ab alio: vt ibi sistat negatio: & in hoc sensu sumit August. in primo capitulo istius partis: & sic non conuenit nisi Patri. Vel potest esse sensus, ingenitum, id est, ens ab alio non per generationem: & sic negatio non finitur nisi ad speciem geniti, & non ad genus: & sic non conuenit nisi Spiritui sancto: sed in hoc sensu nullus Sanctorum in hac locutione vsus est. Tertio modo potest intelligi negatio finiri ad totum quod est in genito, id est, ad ens ab alio per generationem simul & coniunctim, vt idem sit ingenitum quod non ens ab alio per generationem: & communiter conuenit Patri & Spiritui sancto: & in hoc sensu sumit Hieronymus. Hac ergo habita distinctione respondendum est ad primum, quòd cum dicitur, quòd propositio de infinito prædicato æquipollet negatiuæ, non sumitur infinitum & priuatiuum idem. Non genitum enim non est idem cum ingenito, nec è conuerso, nisi in quodam sensu, vt iam dictum est. Vnde licet Augustinus concedat Spiritum esse non genitum, secundum quod negatio negat totum quod ponit genitum: non tamen concederet, quòd est ingenitus: quia hoc proprie conuenit Patri, & est notio Patris secundum quòd negatio non negat nisi genus geniti, hoc est, ens ab alio: quia sic non conuenit nisi Patri.

Ad aliud dicendum, quòd Spiritus sanctus est ingenitus, & non est ingenitus in diuersis sensibus, vt iam patuit: & ideo solutio ad illud etiam patet.

Ad aliud dicendum, quòd ingenitum, secundum quod negatio subintellecta negat totum, efficitur superius ad non ens ab alio: sed in illo sensu non vtitur Augustinus, sed Hieronymus, vt iam dictum est.

ARTICVLVS IX.

Vtrum non esse ab alio sit notio Patris, & vtrum Pater & Filius possunt dici idem principium Spiritus sancti?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Pater, inquit, solus non est ab alio, &c.] Si enim non esse ab alio notio est Patris, videtur etiam per oppositum, esse ab alio notio esse Filij & Spiritus sancti, quod falsum est: ergo nec non esse de alio notio est Patris.

2 Item, Sicut Pater est innascibilis, ita etiam est improcessibilis: ergo videtur, quòd hæc debeat esse notio sua, sicut innascibilitas.

3 Præterea, Sicut ingenitum esse secundum vnum sensum conuenit Patri & Spiritui sancto: ita improcessibilem esse conuenit Patri & Filio: quare ergo non ponitur esse vna proprietatum Patris & Filij in communi, sicut Hieronymus ponit ingenitum conuenire in communi Patri & Spiritui sancto? Si dicas, quòd hoc impedit communitas: quia quod commune est, non habet intentionem proprij: quia proprium est quod conuenit vni soli. Hoc nihil est: quia spiratio actiua secundum quam Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, communis est Patri & Filio: & tamen est notio: ergo ratio communitatis non impedit notionis intellectum.

Vlterius quæritur, Si dicimus Patrem & Filium per vnam notionem esse principium, vtrum possimus concedere, quòd sint idem principium? videtur, quòd sic: quia sunt principium: aut ergo sunt idem principium, aut diuersum: quia idem & diuersum sequuntur omne ens inquantum ens est: non autem sunt diuersum principium Spiritus sancti Pater & Filius: ergo sunt idem. Contra: Supra distinctione 10. Magister noluit concedere de Patre & Filio, quòd essent idem Deus, vel alius Deus: tamen concessit, quòd essent vnus Deus: cum ergo non magis vnio sit Patris & Filij in communi notione qua spirant Spiritum sanctum, quam in essentia diuina, videtur quòd non debeat concedi, quòd sint idem principium, vel aliud siue diuersum. Quæstiunc.

Solutio. Dicendum ad primo quæsitum, quòd ad esse notionis tria exiguntur: quorum vnum est principale à quo etiam notionis vocabulum trahitur, scilicet quòd per ipsum innotescat persona, vel personæ, cuius Solut.

ius est notio, siue quarum est notio. Secundum autem est, quòd sonat aliquam dignitatem: quia personæ nomen dignitatem sonat, siue naturæ, siue officij: communiter autem sonat dignitatem naturæ: vnde indiuidua aliarum naturarum præter rationalem non vocamus personas, vt hoc lignum, vel hunc lapidem: eo quod non habent honorem imaginis in qua est similitudo diuinarum personarum. Tertium est, quòd aliquo modo habeat naturam relationis ad aliud: quia aliæ proprietates in diuinis esse non possunt, nisi relationes originis, vt infra distinct. 26. probatur. His habitis facile respondetur obiectis.

Ad primum enim dicendum, quòd esse de alio non pertinet ad dignitatem ex se: & ideo notio esse non potest. Dico autem ex se: quia ex modo aliquo superaddito posset notare dignitatem esse ens de alio, quod in inferioribus conuenit vilibus rebus, vt pilo lumbrico, pediculo: hæc enim sunt exempla Augustini: ergo ex se non dicit dignitatem in persona: sed si adderetur esse de alio per generationem, tunc generatio dignitatem afferret ei quam non habet à se: quia genitus (vt dicit Hilarius) in honore est generantis: geniti enim honoris admiratio in honore generantis est: & hoc habitum est supra distinctione 5. Non esse autem ab alio de se dicit dignitatem, & in superioribus, & inferioribus: quia quod non est ab alio, eo ipso perfectissimum est & notissimum: & ideo illud est notio Patris.

Ad alivd dicendum, quòd innascibilitas est notio quæ includit in se improcessibilitatem vt partem sui: & hoc patet ex superiori distinctione posita de hoc quod est ingenitum secundum quòd negatio negat genus geniti: quia sic tantum est notio Patris: tunc enim idem est innascibilitas quod est non existentia ab alio: & quod non est ab alio, nec generatiue est ab alio, nec etiam processiue est ab alio. Vel dicatur si placet, quòd nascibile & processibile se habent sicut superius & inferius: ergo si adueniat negatio vel priuatio, quod inferius est fit superius, & è conuerso: ergo ingeneratio siue innascibilitas est superius ad improcessibilitatem: & sic in innascibilitate intelligitur improcessibilitas: & hæc est solutio quorundam, & non valet: quia cum dicitur, quòd per negationem minus commune efficitur magis commune, non intelligitur hoc nisi de suppositis de quibus dicitur, quòd hoc de pluribus potest prædicari quam illud: & non quòd ipsum ponatur in intellectu illius vt pars: licet enim homo sit pars animalis, & posito homine ponatur animal: & similiter posito non animali, ponitur non homo: non tamen est pars quæ cadit essentialiter sub non homine: sicut homo sub animali per quod diffinitur. Præterea, Ego pono obiectionem de inspirabilis, quæ posita est de improcessibilis: & tunc non valet solutio eorum: sed oportet redire ad primam solutionem.

Ad alivd dicendum, quòd ingenitum secundum quod communiter conuenit Patri & Spiritui sancto, secundum intellectum Hieronymi non est notio: sic enim tantum valet quantum non ens ab alio per generationem, ita quòd negatio respiciat totum coniunctim: & hoc non est dignitas, quia non est ab alio per generationem, quin valde indigne est ab alio, vt patet in exemplis Augustini, vt vermis lumbricus est non ab alio per generationem, sed ab alio per putrefactionem: & ideo nulla est quæstio vlterius de processibilis vel inspirabilis.

Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum Pater & Filius possint dici idem principium Spiritus S. Sine præiudicio dico, quòd non: & hoc propter articulum qui clauditur in intellectu eius quod est idem, qui denotat identitatem suppositi & personæ: Pater autem & Filius licet sint vnus Deus, non tamen idem Deus, masculine suscipiendo ly idem: & similiter licet sint vnum principium, non tamen idem principium: quia non eadem persona, sed ipsi duæ personæ sunt vnum principium. *Ad quæst.*

Ad id quod contra obiicitur, respondendum est vt supra distinctione 5. quòd nec idem principium sunt nec diuersum: quia diuersum exigit alietatem formæ quæ non est ibi: idem autem exigit identitatem personæ quæ iterum non est ibi: & quòd dicit Philosophus, quòd idem & diuersum sequuntur omne ens inquantum ens: dicendum, quòd intelligit de creatis, & non de personis increatis.

Quod Hieronymus dicit Spiritum sanctum ingenitum, quod videtur prædictis aduersari.

G Hieronymus tamen in regulis diffinitionum contra hæreticos, dicit Spiritum sanctum ingenitum esse, his verbis, Spiritus sanctus Pater non est, sed ingenitus atque infectus. Pater non est: quia Patris est, & in Patre est: procesionem habet ex Patre, & non natiuitatem. Filius autem non est: quia genitus non est. Ecce his verbis dicitur Spiritus sanctus esse ingenitus: quod videtur aduersari præmisis verbis Augustini.

Determinatio, secundum diuersas acceptiones dicit eos locutos.

SEd vt istam, quæ videtur, repugnantiam de medio abigamus, dicimus, quòd Hieronym. aliter accepit nomen ingeniti, & aliter Augustinus. Accepit enim Augustinus ingenitum, qui vel quod de alio non est: & secundum hoc de solo Patre dicitur. Hieronymus vero ingenitum dicit non genitum: & secundum hoc de Spiritu sancto potest dici, cum Spiritus sanctus non sit genitus. G

ARTICVLVS X.

Quid prædicet ingenitus quando dicitur, Spiritus sanctus est ingenitus, an essentiam, personam, vel notionem? Et qua communitate, scilicet vel rationis, vel rei dicatur de Patre & Filio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi in secundo capitulo [Spiritus sanctus Pater non est, sed ingenitus, &c.] Quid enim prædicat ly ingenitus, quando dicitur de Spiritu sancto, aut essentiam, aut personam, aut notionem? quia non sunt plura in diuinitate. Constat, quòd non essentiam: quia sic conueniret æqualiter tribus, quod falsum est. Nec personam, vt patet in singulis: quod enim personam Spiritus sancti non prædicet, patet: quia Spiritus sanctus non prædicatur de Patre, sed ingenitus prædicatur de ipso. Si vero dicatur, quòd notionem prædicat. Contra: Non sunt nisi quinque notiones, tres Patris & earum vnam habet cum Filio, vna Filij, & vna Spiritus S.

Quæstiun. PRÆTEREA, Quando communiter dicitur de Spiritu sancto, & de Patre, qua communitate dicitur? aut rei, aut rationis? Si rei: ergo aliqua vna notio est in Patre & Spiritu sancto, sicut aliqua vna est in Patre & Filio, quod falsum est: cum non sint notiones nisi quinque, vt Magister infra probabit. Si autem communitate rationis: ergo vniuersale est in diuinis, quod negat Boëtius in libro de Tri.

Solutio. SOLVTIO. Cum ingenitus prædicatur de Patre & Spiritu sancto, non dicit notionem, vt supra probatum est, nec essentiam, nec personam: sed est negatio consequens modum existentiæ Spiritus sancti: sicut ex hoc ipso quod aliquis est homo, sequitur quòd non sit asinus, nec lapis: ita ex hoc ipso quod Spiritus sanctus est spiratus, sequitur quòd non sit genitus: & ex hoc ipso quòd Pater non est ab alio, sequitur quod non sit genitus.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd est commune rationis, vt negatio consequens est commune: sed illa non ponit vniuersale substantiale, nec accidentale: & ideo non sequitur, quòd in Trinitate sit vniuersale & particulare: ex hoc enim quod homo non est lapis, ipse non est aliquid per se, vel per accidens: affirmatio enim causare potest negationem, sed non è conuerso negatio affirmationem: vnde ex hoc quod Spiritus spiratus est, est non genitus, vel ingenitus: sed non conuertitur quod ex hoc sit spiratus, vel aliquid, quod est ingenitus, in illa ratione sumendo ingenitum in qua sumit Hieronymus, vt supra dictum est.

Ex verbis Hieronymi ostenditur, ex quo sensu dixit Spiritum sanctum ingenitum.

QVod autem Hieronymus ita acceperit, ostenditur ex verbis suis, quibus in eodem tractatu vtitur faciens talem diuisionem, Omne quod est, aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Est ergo quod nec natum est, nec factum: & est quod natum est, & factum non est: & est quod nec natum est, nec factum est: & est quod factum est, & natum non est: & est quod factum est, & natum est, & renatum est: & est quod factum est, & natum est, & renatum non est. Nunc præpositorum singulis rebus subsistentiam destinemus. Quod ergo nec natum nec factum est, Pater est: non enim ab alio aliquo est. Quod autem natum est & factum non est, Filius est, qui à Patre genitus est, non factus. Quod iterum nec factum nec natum est, Spiritus sanctus est, qui à Patre procedit. H

procedit. Quod etiam factum est & natum est, cælum, & terra, cæteraque insensibilia sunt. Quod autem factum & natum & renatum est, homo est. Quod vero factum est, & natum est, & renatum non est: animalia sunt. Ecce his verbis ostendit Hieron. se ingenitum accipere, non genitum. Aliter enim non esset præmissa diuisio vera, scil. omne quod est, aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Atque indiuisionis huius prosecutione, in assignatione ingeniti, vbique ponit non natum.

ARTICVLVS XI.

Quare esse ab alio & alium non esse ab eo, non dicatur notio Spiritus sancti: & quare essentiæ nulla est emanatio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo capite. *ibi* [Omne quod est, aut est ingenitum, aut genitum, aut factum, &c] Hic enim sub ingenito secundum Hieronymum comprehenditur Spiritus sanctus. Quæritur ergo, Cum esse ab alio, & alium non esse ab ipso, conueniat Spiritui sancto, quare illud non dicatur notio Spiritus sancti? Videtur, quod dici debeat: quia non esse ab alio & alium esse ab ipso, & esse ab alio & alium esse ab ipso, & esse ab alio & alium non esse ab ipso, conuenit personis diuinis: & quod vni conuenit, alij non conuenit: ergo conueniunt sicut proprietates: quia proprietates sunt, quæ distincte conueniunt personis diuinis: ergo ista sunt proprietates.

Quæstiun. VLTERIVS quæritur, Quare nulla emanatio est essentiæ, cum Hieronymus hic tangat factum, & non factum? In inferioribus enim videmus, quòd aliquid emanat ab essentia creata, quod non est ipsa.

ITEM, Videtur, quòd essentia secundum istã diuisionem Hieronymi, habeat proprietatem quæ determinat eam: aut enim est ingenita, aut genita, aut facta: quia sub his tribus comprehendit Hieron. omnia. Constat, quòd non est facta, nec genita: ergo est ingenita: ergo determinatur proprietate ingenerationis: quicquid autem determinatur, distinguitur: ergo essentia diuina distinguitur.

PRÆTEREA, Hieronymus in ista diuisione idem bis ponit, scilicet quod non factum, nec genitum, sed ingenitum est: ergo videtur, quòd idem contra se diuidatur, quod non potest esse, homo enim sub animali non diuiditur contra hominem.

ITEM, Videtur falsum dicere, cum dicit, quòd est, quod factum, & natum, & renatum est, vt homo: multi enim homines nunquam renascuntur, vt Gentiles, & Iudæi.

SOLVTIO. Ad hæc leue est soluere secundum supra determinata. Ad primum enim dicendum, quòd non esse alium ab aliquo nullam importat dignitatem: & ideo non potest esse notio. Solutio.

AD ALIVD dicendum, quòd de personis diuinis quædã singulariter dicuntur vt notiones, & quædam etiam vt negationes quæ modum existentiæ notionum vel personarum consequuntur: & illæ negationes non important notiones speciales, sicut prius ostensũ est.

AD ALIVD dicendum, quòd ab essentia diuina non potuit esse emanatio personarum: quia vna est in tribus, & illud à quo est emanatio, distinguitur. Ad quæst.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd essentia inferior non est simplex: & id quod emittit, non est ipsa: & hoc propter omnimodam simplicitatem non potest conuenire essentiæ diuinæ.

AD ALIVD dicendum, quòd ingenitum secundum intellectum Hieronymi non dicit notionem, sed negationem communem consequentem existentiæ modum, vt prius dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd Hieronymus non ponit idem bis in diuisione, sed in exemplificatione ostendit illam partem quæ est ingenitum & non factum, pro duobus in communi verificari: & hoc bene contingit in omni diuisione, quòd aliquid diuidentium verificatur pro vno, & aliud pro duobus.

AD VLTIMVM dicendum, quòd Hieronymus accipit renasci secundum aptitudinem, vt patet in exemplis: quia homo aptus est vt renascatur, sed non brutum animal. Vel potest dici, quòd non loquitur vniuersaliter pro omnibus, sed pro quibusdam qui Christiani sunt.

DISTIN

DISTINCTIO XIV.

Quod gemina est processio Spiritus sancti.

PRÆTEREA diligenter annotandum est, quod gemina est processio Spiritus sancti: æterna videlicet, quæ ineffabilis est, qua à Patre & Filio æternaliter & sine tempore processit: & temporalis qua à Patre & Filio ad sanctificandam creaturam procedit. Et sicut ab æterno communiter ac simul procedit à Patre & Filio, ita & in tempore communiter & simul ab vtroque procedit ad creaturam, non diuisim à Patre in Filium, & à Filio ad creaturam. Vnde Augustinus in 15. li. de Tri. ait, Spiritus sanctus non de Patre procedit in Filium, & de Filio procedit ad sanctificandam creaturam, sed simul de vtroque procedit: quamuis hoc Filio Pater dederit, vt sicut de se, ita etiam de illo procedat. A Cap. 17.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆTEREA diligenter annotandum est, quòd gemina est, &c.] Hic incipit pars illa in qua agitur de processione temporali Spiritus sancti. Et diuiditur in tres partes, in quarum prima determinatur hæc processio secundum comparationem ad mittentem, siue ad id à quo est. In secunda determinantur modi duo, scilicet visibilis & inuisibilis istius processionis: & hæc incipit in distinct. 16. *ibi* [Nunc de Spiritu sancto videndum est, &c.] In tertia autem determinatur nomen consequens hanc processionem ex parte procedentis quod est donum & datum: & hæc incipit in distinct. 18. *ibi* [Præterea diligenter considerandum est, cum Spiritus sanctus dicatur, &c.] Prima harum subdiuiditur in duas, in quarum prima probatur, quòd Spiritus sanctus à Patre & Filio mittitur & datur, & non ab hominibus. In secunda autem quæritur, Vtrum à se mittatur & detur, vel non? & hæc incipit in distinct. 15. *ibi* [Hic considerandum est, cum Spiritus sanctus detur à Patre, &c.] Hæc distinctio quæ primo occurrit, scinditur in duas partes. In prima ostenditur Spiritum mitti à Patre & Filio. In secunda ostenditur eum non mitti nec dari ab hominibus *ibi* [Hic quæritur, Vtrum & viri sancti dent vel possint dare] In priori sunt tres partes per tria capitula, in quorũ primo ostenditur, quòd vtraque est à Patre & Filio *ibi* [De temporali autem processione, &c.] In tertio ostenditur, quòd non tantum dona eius, sed etiam ipse Spiritus in temporali processione procedit *ibi* [Sunt autem aliqui qui dicunt, &c.

ARTICVLVS I.

Quid sit temporalis processio?

HIc ante literam incidit dubium, Quid sit temporalis processio? quid temporalis apparitio? quid temporalis missio? & quid temporalis datio? & qualiter vnum istorum differat ab alio? & quot modis fiat processio? & quid temporalis processio addit super æternam?

Quæratur ergo primo, Quid est processio temporalis? Dicit autem hic Magister in principio lectionis, quòd processio Spiritus sancti est collatio gratiæ in tempore. Hoc autem non conuenire videtur: quia gratia creata est: ergo in collatione gratiæ non est processio Spiritus sancti.

2 Præterea, Secundum hoc videtur sequi, quòd Spiritus sanctus esset gratia collata: quia Spiritus sanctus est processio sua.

3 Item, Processio huius gratiæ, vel procedere in gratia huiusmodi, videtur æqualiter conuenire toti Trinitati: quod probatur per Dionysium in lib de diui.no. cap. 2. vbi dicit sic, Diuina discretio est processio bono conueniens vnitionis diuinæ & superunitæ, seipsam bonitatem in pluralitatem agentis & multiplicantis. Cum ergo hæc actio sui in pluralitatem donorum, æqualiter conueniat omni personæ, videtur quòd hæc processio cuiuslibet esset personæ. Si dicas, quòd de æterna processione loquatur Dionysius, falsum

ſum probatur per id quod conſequitur conſequenter in litera ſic, Vnitæ quidē ſunt ſecundum diuinam diſcretionem incomprehenſibiles traditiones, ſubſtantificationes, viuificationes, ſapientificationes, & alia dona bonitatis quæ eſt omnium cauſa, ſecundum quæ ex participationibus & participantibus laudantur non participaliter participata. Ex hoc accipitur, quòd ipſe loquitur de attributis diuinis, quæ per connotata plura ſunt, & cauſant ea in nobis. Cum ergo hoc æqualiter conueniat cuilibet perſonæ, videtur quòd procedere ſit cuiuſlibet perſonæ. Sed contra: Non procedit niſi qui mittitur: non mittitur niſi qui ab alio eſt, vt dicit Auguſt. 4. de Trinit. cap. 20. ergo non procedit niſi qui ab alio eſt: ergo Patri non conuenit procedere.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ſine dubio temporaliter procedere non conuenit niſi Spiritui ſancto & Filio, & proprie conuenit Spiritui ſancto, ſi accipiamus procedere prout diuiditur contra generationem, vt ſupra expeditum eſt: & tunc proceſſio ſatis bene dicitur manifeſtatio Spiritus ſancti in collatione doni gratum facientis ad ſanctificandam creaturam: quæ diffinitio de plano hic in primo capite colligi poteſt.

AD ALIVD dicendum, quòd licet proceſſio æterna inquantum huiuſmodi, non dicat aliquod creatum: tamen manifeſtari poteſt per aliquid creatum, & ſecundum quòd ſic manifeſtatur Spiritus procedens, dicitur proceſſio temporalis.

AD ALIVD dicendum, quòd Dionyſius non loquitur ibi de huiuſmodi proceſſione qualis quæritur hic à nobis. Vnde notandum, quòd duplex eſt proceſſio bonitatis diuinæ in entia: quædam enim eſt boni, ſecundum quod bonum eſt diffuſiuum ſui & eſſe per actum creationis: ſecundum quem modum vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt: & ſic procedit in omnia bonum, ſecundum quod dicitur, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Et licet ipſum ſit æqualiter ſe habens ad omnia: non tamen æqualiter ſe habent alia ad ipſum: & ideo dicit Dionyſius, quòd participatur quod eſt imparticipabile: in ſe quidem imparticipabile, quia æqualiter adeſt: ſed in aliis quæ non æqualiter ſibi adſunt, participatum: quia aliquid recipit ſecundum eſſe tantum: aliquid ſecundum eſſe, & vitam: aliquid ſecundum eſſe, viuere, & ſentire: & aliquid ſecundum eſſe, viuere, ſentire, mouere, & intelligere: & ſic de aliis: & huic proceſſioni non eſt coniuncta proceſſio Spiritus ſancti vt in qua manifeſtetur. Sed eſt iterum proceſſio boni in effectibus gratiæ gratam facientis rationalem naturam, ſicut eſt charitas, & huiuſmodi: & quia talia manifeſtant amorem gratuitum ad nos, ideo in his manifeſtatur collatio doni primi: & hoc eſt Spiritus ſanctus: ergo in his manifeſtatur proceſſio Spiritus ſancti.

ARTICVLVS II.

Quid ſit temporalis apparitio?

HOc habito oportet quærere, Quid ſit temporalis apparitio? Dicit autem Caſſianus in 2. lib. de incarnatione Filij Dei contra Neſtorium, Apparuiſſe dicitur quod ſubito monſtratur. Et ibidem dicit, Apparuiſſe dicitur quod inſolita fulget claritate. Cum autem in omni proceſſione temporali ſit fulgor inſolitæ gratiæ, videtur quòd apparitio & miſſio ſint idem.

2 Præterea, Non venit niſi qui mittitur ad nos: ſed qui apparet, venit: ergo mittitur ad nos.

3 Præterea, Hoc videtur per id quod habetur ad Titum 1. Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris noſtri omnibus hominibus, erudiens nos vt abnegantes impietatem, &c. Ergo apparitio eſt ad ſanctificandam creaturam. Cum ergo vt hic dicitur, ad idem ſit miſſio, videtur appario idem eſſe quod miſſio.

SED CONTRA: Auguſtinus ſecundo de Trinit. cap. 18. Temere non dicamus quænam ex Trinitate perſona cuilibet Patrum vel Prophetarum in aliquo corpore vel ſimilitudine corporis apparuerit, niſi cum continentia lectionis aliqua probabilia circumponit indicia. Ipſa enim natura vel ſubſtantia vel eſſentia, vel quolibet alio nomine appellandum eſt idipſum quod Deus eſt, quicquid illud eſt, corporaliter videri non poteſt. Per ſubiectam vero creaturam, non ſolum Filium, vel Spiritum ſanctum, ſed etiam Patrem corporali ſpecie vel ſimilitudine mortalibus ſenſibus ſignificationem ſui dare potuiſſe credendum eſt. Ex hoc accipitur, quòd apparitio aut eſt eſſentiæ diuinæ per ſubiectam creaturam: aut ſi conuenit perſonæ, hoc erit gratia eſſentiæ & non perſonæ. Ad quod confirmandum plurima induci poſſunt ex ſecundo de Trinitate, ſed ad hoc vnum ſufficiat. Sed contra.

SOLVTIO. Dicimus, quòd apparitio prout dicitur de manifeſtationibus illis quæ factæ ſunt Patribus veteris teſtamenti, ſcilicet Abraham & Lot & Iacob & aliis, proprie fuit ad manifeſtationem eſſentiæ vel in ſe, vel ſecundum quòd eſt in perſonis vna numero exiſtens, & perſona, vniens. Solutio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd apparitionem diffinit ibi Caſſianus in prima ſignificatione ſecundum vſum loquentium, ſecundum quod aliquid ſubito producitur, quod neſciebatur, & cuius inueſtigatio non poteſt inueniri: & illa ratio communis eſt & apparitioni quæ eſt manifeſtatio eſſentiæ diuinæ per ſubiectam creaturam, & miſſioni ſiue proceſſioni perſonæ. Si tamen penes fines conſiderentur apparitio & proceſſio, diffiniutur diuerſis diffinitionibus: quia apparitio eſt manifeſtatio eſſentiæ, & proceſſio manifeſtatio perſonæ. Et per hoc patet ſolutio etiam ad ſequens: vtriuſque enim manifeſtatio, ſcilicet eſſentiæ, & perſonæ, fulget vt

lux

lux noua nobis: quia nostra ratione non possumus in ipsam.

ARTICVLVS III.

Quid sit mitti & quid sit missio?

Tertio quæritur, Quid sit mitti, & missio? Et hæc diffinitio accipitur ab Augustino in lib. 4. de Trinit. cap. 20. vbi dicit sic, Sicut natum esse est Filio de Patre esse, ita mitti est Filio cognosci quòd ab illo sit. Et sicut Spiritui sancto donum Dei esse est à Patre procedere, ita mitti est cognosci quòd ab illo procedat. Nec possumus dicere, quòd Spiritus sanctus à Filio non procedat: nec enim frustra idem Spiritus & Patris & Filij dicitur. Ex hoc accipitur, quòd mitti in communi significatione, est cognosci quòd ab alio sit. Sed obiicitur, Omne quod cognoscitur, per aliquid aliud cognoscitur: ergo debebat poni in diffinitione eius quod est mitti id per quod cognoscitur.

2 Item, Cognitio appropriatur Filio: ergo videtur, quòd mitti non conuenit nisi Filio, quod est contra literam, quia Spiritus mittitur sicut Filius. Si dicas, quòd hoc per quod cognoscitur, non est cognitio, sed effectus creatus in rationali creatura appropriabilis quandoque Filio, quandoque Spiritui sancto. Contra: Effectus ille communiter est totius Trinitatis: ergo manifestat totam Trinitatem, cui tamen non conuenit ab alio esse.

3 Præterea, Si aliquis effectus appropriabilis esset Filio, & ostenderet Filium ab alio esse, videretur quòd ille esset sapientia, & scientia, & fides, & alia dona quæ pertinent ad intellectum: sed hæc manifestant Spiritum sanctum, sicut habetur per illud 1. Corinth. 12. Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem: alij quidem per Spiritū datur sermo sapientiæ, alij fides secundum eundem Spiritum, alij sermo scientiæ in eodem Spiritu. Ex hoc accipitur, quòd gratia collata manifestat Spiritum etiam in donis intellectus: non ergo aliqua gratia Filium ab alio esse mitti manifestat: & ita secundum hanc diffinitionem Filio mitti non conuenit, quod falsum est. Præterea, Si per effectum manifestatur ab alio esse, hoc non erit nisi appropriate, quia ille effectus proprie est totius Trinitatis: sed appropriata non ducunt in propria, vt supra distinct. 2. probatum est: ergo videtur, quòd ex talibus effectibus non cognoscitur, quòd ab alio sit aliquis, sed potius potentia, sapientia, bonitas quæ sunt appropriata.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate optime determinat Augustinus missionem, quando dicit, quòd mitti est cognosci quòd ab alio sit: & bene concedo, quòd hoc fit per effectum, sed non quemlibet: sed duo exiguntur, scilicet appropriabilitas ad proprium, & quòd sit effectus gratiæ gratum facientis, cui coniuncta semper sit processio personæ, & persona ipsa: oportet enim ipsam personam cum effectu suo præsentem nouo modo monstrari, si debeat dici temporaliter procedere, vt infra patebit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ille effectus importatur in ratione cognitionis: quia non fit cognitio inuisibilis nisi in aliquo quod creatum est.

AD ALIVD dicendum, quòd cognitio in eo quòd cognitio, atttribuitur Filio: non tamen id per quod cognitio accipitur, attribuitur Filio, sicut dictum est in obiectione.

AD ID quod obiicitur, dicendum quòd sapientia dupliciter consideratur, scilicet ad actum comparata: & sic appropriatur Filio, & manifestat Filij missionem. Vel potest considerari in comparatione ad finem: quia scilicet est ad conducendum ad charitatem & meritum: & sic manifestat missionem Spiritus sancti: & hoc non est inconneniens: quia sæpe in eodem dono manifestatur missio vtriusque: sicut etiam vterque mittitur ad rationalis creaturæ reductionem & sanctificationem.

ARTICVLVS IV.

Quid sit datio siue donatio, & quomodo differant?

Qvarto quæritur, Quid sit datio, vel donatio, quod verius competit Deo? Dicit autem Philosophus, quòd donum est datum irreddibile. Ex hoc accipitur, quòd donatio siue datio est collatio doni irreddibilis.

Sed contra hoc obiicitur: In Dei dono, siue naturæ, siue gratiæ gratum facientis, confertur aliud à Deo quod non reddit, nec reddi sperat: ergo videtur, quòd datio tunc sit.

SED CONTRA: Hic quæritur de datione cum qua vel qua Deus dat se: non autem in omni dono dat se, sed cum gratia gratum faciente: ergo videtur, quòd in illa non sit donatio siue datio. Sed contra.

Sed si hoc datur: tunc videtur, quòd donatio siue datio idem sit quod missio: quia cum dat talem effectum, erit ille effectus appropriabilis alicui personarum: & ita ostendit illam ab alio esse: ergo videtur, quòd missio & datio sint idem.

SOLVTIO. Dicendum, quòd donatio siue datio (quia hic pro eodem accipiuntur) est collatio gratiæ alicuius quæ facit gratum: & hoc irreddibiliter: quia Deo suum donum retribui non potest. Sed quia omne donum confertur in primo dono quod est amor gratuitus, ideo omne donum talis gratiæ dicitur donum Spiritus sancti. Solutio.

AD ID quod obiicitur de donis naturalibus, dicendum quòd illa data sunt & dicuntur: & non secundum quod donatio quæritur hic, scilicet in qua & cum qua donum primum sit per præsentiam effectus alicuius operantis ad reductionem naturæ rationalis aberrantis ad sanctificationem.

AD ALIVD dicendum, quòd datio, siue donatio, & missio, in materia & fine non differunt: quia materia vtriusque est effectus gratiæ gratum facientis, & finis vtriusque reducere

reducere rationalem creaturam ad sanctificationem: sed differunt in ratione actus importati in nomine, cum dicitur missio, & cum dicitur donatio. Missio enim importat comparationem ad mittentem, quia non mittitur nisi nuntius à mittente: & importat comparationem ad eum cui mittitur, quia rationali creaturæ mittitur: & importat etiam rationem negotij propter quod missio fit. Donatio autem non importat nisi duo vltima, scilicet cui datur, & finem dationis.

Si forte obiicias, quòd omnis datio à dante aliquo est, sicut & missio à mittente. Dicendum, quòd missio importat personam distinctam missam: non enim proprie id quod apportat nuntius dicitur mitti, vel nuntius, sed hoc datur per eum qui mittitur: donatio autem nuntium siue missum non importat: quia multa donari possunt sine nuntio medio: & ideo donatio non importat personam quæ ab alio sit, sicut missio: & hoc modo non dicit comparationem distinctionis personalis à dante sicut facit missio.

ARTICVLVS V.

Quomodo differant inuicem temporalis missio, processio, apparitio, & temporalis datio?

QVinto quæritur, Qualiter differant ista abinuicem? Et videtur secundum determinata, quòd missio & processio temporalis habent se sicut conuertibilia: quia cuicunque conuenit mitti, conuenit procedere, & è conuerso: non enim conuenit mitti nisi existenti ab alio, & procedere etiam non conuenit nisi ab alio.

Sed contra. SED CONTRA: Processio proprietas est Spiritus sancti, & non Filij: processio, dico, passiua: Filio autem conuenit mitti: ergo ista tria non conuertuntur.

2 Item, Non mittitur nisi nuntius: procedit autem etiam ille qui non est nuntius: ergo mitti & procedere non sunt idem, nec conuertuntur.

3 Item, Supra habitum est, quòd procedere dicitur in parte per similitudinem à motu processiuo, & in parte per similitudinem processionis siue exitus causati à causa: neutrum autem istorum est ratio missi: ergo videtur, quòd ista non sunt idem.

ITEM, Apparitio, & temporalis processio se videntur habere sicut superius & inferius: quia in omni missione est apparitio, sed non conuertitur: in omni enim missione est subito per affectum apparens aliquid fulgens & diuinum: ergo in omni missione est apparitio.

Sed contra. SED CONTRA hoc est, quòd apparitio non vocatur à Sanctis manifestatio aliqua facta, nisi illa quæ est per subiectam creaturam, siue vnitam sibi, siue non vnitam: missio autem non semper est ita: ergo non omnis missio ponit apparitionem.

Præterea apparitio bene fit per Angelos: vt in apparitione Abrahæ in conualle Mambre Gennes. 18. & in apparitione Moysi Exo. 30. Missio autem nunquam fit nisi immediate per personas diuinas. Ergo missio non est apparitio nec species eius.

ITEM videtur, quòd datio nullum illorum sit: quia datio potest fieri sine manifestatione dantis per subiectam creaturam, & sic non est apparitio: & potest fieri ab eo qui non procedit ab alio, & sic non est processio: & potest fieri sine nuntio mediante, & sic non est missio: ergo videtur, quòd omnia hæc abinuicem differunt.

SOLVTIO. Dicendum, quòd ista adinuicem habent differentiam: quia sicut obiectum est, apparitio secundum quod hic vtimur ea, non fit nisi per subiectam creaturam: & omnis apparitio quæ facta est antiquis, per dispensationem Angelorum facta est, & ordinabatur ad apparitionem Verbi in carne factam: & quòd hoc sit verum, accipitur ab August. in 3. de Trini. cap. 2. vbi dicit sic, Illa omnia quæ Partibus visa sunt, cum Deus illis secundum suam dispensationem temporibus congruam præsentaretur, per creaturam facta esse manifestum est. Etsi nos latet quomodo ea ministris Angelis fecerat, per Angelos tamen esse facta, non ex nostro sensu dicimus. Ex hoc habetur, quod omnes apparitiones factæ sunt per Angelos. Quod autem vt ad finem sint ordinatæ ad apparitionem Christi in carne dicit 4. de Trini. cap. 19. sic, Quæcumque propter faciendam fidem qua mundaremur ad contemplandam veritatem in rebus ortis ab æternitate prolatis, & ad æternitatem relatis temporaliter gesta sunt, aut testimonia missionis huius (scil. Filij in carnem) fuerunt, aut ipsa missio Filij Dei. Prius autem habitum est, quòd apparitio principaliter est ad manifestandam naturam diuinam, vel in se, vel in personis: quamuis enim sub numero aliquo Angeli quandoque apparuissent: vt tres visi sunt ab Abraham, & duo à Lot: & in hoc videatur esse manifestatio numeri personarum: tamen principaliter manifestabatur naturæ vnitas: & ideo dicitur de Abraham, quod tres vidit & vnum adorauit: & ideo patet, quòd apparitio non est processio vel missio temporalis, nec etiam genus eius. *Solutio.*

AD ID autem quod obiicitur, quòd vbi est missio, ibi est cognitio existentis ab alio per aliud, & ita apparitio. Dicendum, quòd æquiuocatio est in apparitione: quia apparitio à Sanctis vocatur per assumptam creaturam ad sensum manifestatio: sed cognitio quæ est in missione, est ad intellectum. Item, in Nouo Testamento apparuerunt personæ: vt Pater in voce, & Spiritus in igne, linguis, & flatu, & Filius in carne: sed illæ dicuntur missiones visibiles de quibus infra distinctione 16. erit sermo: sed modo non loquimur nisi de apparitione Veteris Testamenti.

Processio autem & missio (sicut etiam probat obiectio) non differunt nisi secundum rationem: quia processio non dicit nisi comparationẽ procedentis ad eum à quo procedit: & si dicitur tẽporalis processio, iterũ non addit nisi connotationem effectus in creatura: sed missio

missio dicit comparationem illam, præterea comparationem ad eum ad quem vel in quem mittitur. Datio autem nõ dicit distinctionem personæ nuntiantis. Vnde ista tria differunt: quia processio principaliter dicit distinctionem procedentis ab eo à quo procedit: missio autem principaliter distinctionem nuntij ad nuntiantem, & ad eum cui fit nuntiato: datio autem principaliter effectum connotat.

ARTICVLVS VI.

Quot modis fiat processio siue missio?

SExto quæritur, Quot modis fiat huiusmodi processio, siue missio? Videtur enim non posse redigi ad numerum artificialem: si enim fit ad reuocandam creaturam rationalem, & multis modis illa reuocatur, videtur quòd tot modis fiat processio & missio. Si forte dicatur, quòd non fit ad reuocandam creaturam rationalem. Contra: Augustinus in 4. de Trini. cap. 1. Quoniam exulauimus ab incommutabili gaudio, nec tamen inde præcisi atque abrupti sumus, vt non etiam in istis mutabilibus & temporalibus æternitatem, veritatem, beatitudinemque quæreremus: nec mori enim, nec falli, nec perturbari volumus: missa sunt nobis diuinitus visa congrua peregrinationi nostræ, quibus admoneremur non hic esse quod quærimus, sed illuc ab ista esse redeundum: vnde nisi penderemus, hic ea non quæreremus. Ex hoc patet, quòd missio est ad hoc vt reuocet eum qui aberrauit: & ita videtur, quòd infinitis modis fiat: quibus etiam fit aberratio. *Alias ad ipsa*

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd materialiter fit multis modis, quos non est possibile in numerum artificialem redigi: sed modi formales non extenduntur vltra quatuor: cum enim in effectu cum quo semper est persona ens ab alio, innotescit: & hoc est, aut interius ad intellectum, & sic est per donum intellectus, vel per donum affectus, & ecce duo modi: aut hoc est exterius ad sensum ordinatum ad intellectum, & tunc necesse est fieri in creatura assumpta: & illa vel est vnita assumenti, vt eius qui missus est in mundum Filij per assumptam naturam humanam: aut est assumpta non vnita, vt est vox sonans, & lingua, & columba, & huiusmodi, de quibus infra proprio loco quæretur. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS VII.

Quid addat processio temporalis super æternam?

SEpimo quæritur, Quid addat processio temporalis super æternam? Videtur autem, quòd nihil: quia omne id cui possibilis est additio, est in potentia ad id quod non habet: in æternis autem nihil est in potentia ad id quod non habet: ergo temporalis non potest addere super æternam.

2 Præterea, Non videtur dicere processio temporalis nisi æternam cum effectu in creatura appropriabili personæ procedenti: sed ille effectus tantũ est ex parte creaturæ, & non ex parte personæ procedentis: ergo nõ additur ei: ergo remanet adeo simplex sicut prius: ergo videtur, quòd nihil addatur. Si hoc dicatur.

CONTRA: Processio æterna non recipit aliquo modo gratia sui hanc denominationem quod sit vel dicatur temporalis: si ergo dicitur temporalis, videtur quòd hoc sit gratia alicuius additi: ergo temporalis aliquid addit. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum est ad hoc, quòd in veritate æterno substantialiter & accidentaliter nihil addi potest: sed tamen aliquid se ad ipsum aliter habere potest, quam ante habuit: & ita dico hic, quòd processio temporalis claudit in se intellectum æternæ processionis, & addit respectum qui causatur ex hoc quòd creatura rationalis ex dono Dei aliter se habet ad ipsum in gratia, quam ante habuit. Et licet hæc non possint addi, vt faciant rem aliquam numero vnam: tamen hæc possunt simul significari nomine vno, sicut est processio temporalis: vnde processio addit in modo intelligendi & significandi, licet non addat in re, ita vt temporale faciat æternum vel accidens æterni. Et ex hoc etiam patet solutio ad ambo obiecta. *Solutio.*

ARTICVLVS VIII.

An Magister hic bene determinat de missione temporali?

HIs visis quæ quasi adminiculum sunt ad totum istum tractatum accedendum est ad literam. Et primo quæritur de hoc quod dicit [Præterea diligenter annotandum est, &c.] Videtur enim hic male poni iste tractatus de temporali processione: cum enim Magister agat hic de his quæ ab æterno Deo conueniunt, ista autem conueniunt ex tempore, male videtur hic introduci.

2 Item, Sunt quædam temporaliter Deo conuenientia, de quibus Magister infra distinct. 30. determinabit: ergo inter illa deberet poni iste tractatus, vt videtur.

3 Præterea, De missione in carnem agitur in lib. 3. cum ergo illa principalis omnium fuerit missionum, vt videtur: debebat Magister simul agere ibi, etiam de istis missionibus quas hic tangit.

SOLVTIO. Dicendum, quòd non agitur hic de illis inquantum temporalia sunt, sed inquantum in temporali clausum innotescit æternum: & ideo quia distinctio, & æterna scilicet emanatio personarum in temporali cognoscitur: ideo pars hæc introducitur. *Solutio.*

Ad primum ergo dicendum, quòd alia quæ ex tempore Deo conueniunt, vt Creator & Dominus quando dicitur à dominio, secundum actum non ostendunt distinctionem personarum: & ideo cum illis istud ordinari non potuit.

AD ALIVD dicendum, quòd in 3. agitur de his quæ faciunt ad incarnationem secundum veritatem naturæ assumptæ & assumentis

ſumentis: & hoc non eſt de ratione miſſionis: quia miſſio poteſt eſſe in creatura non vnita. Sed hic tangitur de his aliquid, licet parum, prout ſubſtantialia ſunt miſſioni oſtendenti æternum exitum Filij à Patre, ſicut poterit patere in ſequenti diſtinctione, in qua tangitur de miſſione Filij in carnem, non tantum in carne.

ARTICVLVS IX.

An proceſſio Spiritus ſancti gemina dici poſſit, & an ſint duæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit, quòd gemina eſt proceſſio Spiritus ſancti: æterna videlicet, &c.] Videtur enim hoc eſſe falſum: ſi enim gemina eſt proceſſio: aut eadem eſt iterata: aut ſunt duæ proceſſiones, & ideo gemina dicitur. Conſtat, quòd non primo modo: quia proceſſio æterna non poteſt iterari. Nec videtur ſecundo modo eſſe verum: quia temporalis non addit ſuper æternam niſi effectum connotatum in tempore vel temporali: ergo videtur quod non ſint duæ.

2 Item diuerſum in accidenti non facit duo, dummodo ſubiectum ſit vnum: non enim duo ſunt, Sortes albus, & Sortes muſicus, ſed vnum: ergo à ſimili cum proceſſio æterna ſit in temporali, & nihil plus niſi comparatio eius ad hunc effectum ad quem prius non comparabatur, videntur illæ proceſſiones eſſe vna, & non duæ.

SED CONTRA: Vna eſt æterna, & alia temporalis: & æternum non eſt temporale: ergo duæ ſunt. *Sed contra.*

2 Item, Vna eſt Spiritus in ſe, alia in homine ſanctificando: cum ergo hæc duo ſunt, erunt hic duæ proceſſiones.

SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd in veritate ſecundum ſubſtantiam non eſt hic proceſſio niſi vna Spiritus ſancti: ſicut probant primæ rationes, nec Magiſter dicit, quòd ſint duæ: ſed dicit, quòd vna eſt gemina: tamen quia recipit additionem in tempore, ideo quoad hoc dicitur geminari. *Solutio.*

AD ID quod contra hoc obiicitur, dicendum quòd vna non remouetur ab alia gratia eius quod eſt proceſſio, ſed gratia additi: vnde proceſſio cum effectu ſignificata non eſt proceſſio ſine effectu ſignificata: non quidem ſubiecto, quia ſubiecto ſunt idem: ſed ratione diffiniente vtramque ex æterno vnam, & ex temporali aliam: gratia enim huius oppoſitionis rationum vna remouetur ab alia.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc additio temporalis eſt per comparationem ad hominem ſanctificandum, & non diuerſificat ſubiectum, ſed rationem tantum ex addito.

De temporali proceſſione Spiritus ſancti ſpecialiter agitur.

B DE temporali autem proceſſione Beda in homilia Dominicæ primæ poſt Aſcenſionem ita loquitur, Cum gratia Spiritus ſancti datur hominibus, profecto mittitur Spiritus à Patre, mittitur & à Filio: procedit à Patre, procedit & à Filio: quia & eius miſsio eſt ipſa proceſsio. His verbis aperte oſtendit donationem gratiæ Spiritus ſancti dici proceſsionem vel miſsionem eiuſdem. Sed cum donatio vel datio non ſit niſi temporalis, conſtat quia & hæc proceſsio ſiue miſsio temporalis eſt. Hanc quoque temporalem Spiritus ſancti proceſsionem Auguſt. in
Cap. 26. 15. lib. de Trinit. inſinuat, dicens Spiritum ſanctum proceſsiſſe à Chriſto quando poſt reſurrectionem inſufflauit in Diſcipulos, his verbis, Cum reſurrexiſſet Chriſtus à mortuis, & apparuiſſet Diſcipulis, inſufflauit, &
Ioan. 20. ait, Accipite Spiritum ſanctum, vt etiam eum de ſe procedere oſtenderet: & ipſe eſt virtus quæ de illo exibat (vt legitur in Euangelio) & ſa-
Luc. 6. nabat omnes. Et vt oſtenderet hanc proceſsionem Spiritus ſancti non eſſe aliud quam donationem vel dationem ipſius Spiritus ſancti, addidit, Poſt reſurrectionem Dominus Ieſus bis dedit Spiritum ſanctum: ſemel in terra propter dilectionem proximi, & iterum de cælo propter dilectionem Dei: quia per ipſum donum diffunditur charitas in cordibus noſtris, qua diligimus Deum & proximum.

ARTICV

ARTICVLVS X.

An processio Spiritus sancti potest dici temporalis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in 2. cap. *ibi* [De temporali autem processione, &c.] Videtur enim non recte dici temporalis: quia Spiritus opus, & Trinitatis opus supra tempus est: cum ergo ista quæ temporalis dicitur, nihil addat super illam nisi effectum cum quo Spiritus est, videtur non recte temporalis dici.

2 Item, August. in 4. de Trini. cap. 20. dicit sic, Secundum quod mente aliquid æternum quantum possumus capimus, non in hoc mundo sumus. Ergo videtur, quòd si effectus ille attollit supra mundum & tempus, quod ipse multo magis sit supra tempus & mundum: & sic incongrue dicitur temporalis processio ab illo effectu.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus, quòd temporale dicitur multis modis: dicitur enim temporale quod subiacet & facit subiacere temporis variationi: & sic tempus dicitur esse causa corruptionis, quia per motum & mutationem facit distare quod est: & sic processio in creaturam non dicitur temporalis, quia magis facit esse propinquum veræ incorruptioni. Dicitur etiam temporale, cuius ortus est in tempore, etiamsi non varietur secundum suum esse cum tempore: sicut creatio huius animæ in tempore est, quæ tamen in tempore non corrumpitur. Dicitur etiam temporale quod quantum ad sui initium est in tempore, licet quoad suum actum sit extra tempus: sicut processio temporalis quæ facit nos aliquo modo pro possibilitate nostra attingere æternum: & hoc modo gratia est in tempore, & alia quæ eleuant nos ad Deum quæ dantur nobis in tempore.

ARTICVLVS XI.

Vtrum virtus debeat attribui Patri vel Spiritui sancto?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ipse est virtus quæ de illo exibat, &c.] Contra hoc enim est quod dicitur 1. ad Cor. 1 Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Ergo videtur, quòd virtus approprietur Filio: & sic manifestat processione Filij, & non Spiritus sancti.

2 Præterea, Videtur virtus attribui Patri. Dicit enim Philosophus, quòd virtus est vltimum potentiæ in re: sed potentia attribuitur Patri: ergo & virtus: ergo multo magis manifestat missionem Patris, si mitti potest, quam Spiritus sancti.

Solutio. SOLVTIO. Virtus est duplex, scilicet virtus potentiæ naturalis, & virtus operans. Operans autem est duplex, scilicet ad esse, & ad bene esse. Virtus autem potentia naturalis ordinatur ad attributum Patris, cui attribuitur potentia fortitudinis naturalis, eo quod habet rationem principij non de principio, principium autem habet rationem potentiæ: verbum autem & sapientia practici intellectus habent etiam virtutem operandi ad esse, & cum hęc virtus sit ad esse ideatorum operans, hæc attribuitur Filio. Præterea, Robur fortitudinis in pugna attribuitur Filio, eo quod ipse pugnãdo in carne vicit forte. Est autem virtus operans ad bene esse, secundum quod Philosophus dicit, quòd virtus in difficillimis est optimorum operatiua: & secundum quod dicit Augustinus, quòd virtus est bona qualitas mentis qua recte viuitur, qua nemo male vtitur: & ad huius similitudinem dicitur etiam virtus curationum & miraculorum virtus: quia curat extra in testimonium interioris curationis: sicut dicit Psal. 102. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

ARTICVLVS XII.

Quoties Dominus misit Spiritum sanctum, vtrum bis vel ter?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Dominus Iesus bis dedit Spiritum sanctum &c.] Videtur enim ter dedisse: quia etiam ante resurrectionem misit eos, & dedit eis potestatẽ super omnia dæmonia, & vt langores curarent: & post resurrectionem dedit eis insufflando, dicens, Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Ioan. 20. & tertio dedit Spiritum sanctum de cælo. Act. 2. Seditque supra singulos eorum Spiritus sanctus.

2 Præterea, Quid est quod per ipsum donum diffunditur charitas: diffusio enim humidi est, quod non conuenit charitati.

3 Præterea, Quare hæc diffusio magis attribuitur charitati, quam alicui alij virtuti?

SOLVTIO. Ad primum dicendum, quòd ad insinuandum duo præcepta charitatis bis dedit, id est, in duobus locis, quia in cælo in quo magis refulget gloria Dei qui charitate diligendus est, & in terra in qua nobiscum conuersatur proximus. Quod autem ante passionem dedit Spiritum sanctum, hoc etiam ordinabatur ad dilectionem proximi: & sic quoad hoc non facit numerum. Si autem considerentur actus Spiritus, siue missionis: tunc ter dedit: quia primo ante passionem ad operationem miraculorum, post passionem ad potestatem clauium ministrorum Ecclesiæ, post ascensionem autem ad conuersionem Gentium: & hoc patet per adiuncta vnicuique collationi Spiritus sancti. Primo enim dicitur, quòd dedit eis potestatem supra omnia dæmonia, & vt langores curarent. Secundo dicitur, Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Tertio dicitur, Loquebantur variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd diffusio sumitur metaphorice ab humido quod fœcundat diuisum per partes terrestres siccas: quia sic charitas terrena corda sicca rigat ad fœcunditatem.

Ad aliud dicendum, quòd charitas sola informis esse non potest, & facit omnem meriti quantitatem: & ideo ipsa quoad hoc sparsa & diffusa est in Dei virtute.

Quod aliqui dicunt ipsum Spiritum sanctum non dari, sed dona eius.

C SVnt autem aliqui qui dicunt Spiritum sanctum ipsum Deum non dari, sed dona eius, quæ non sunt ipse Spiritus: & vt aiunt, Spiritus sanctus dicitur dari, cum gratia eius, quæ tamen non est ipse, datur hominibus: & hoc dicunt Bedam sensisse in superioribus verbis, quibus dicit Spiritum sanctum procedere, cum ipsius gratia datur hominibus, tanquam non ipse detur, sed gratia eius. Sed quòd ipse Spiritus sanctus, qui Deus est, & tertia in Trinitate persona, detur, aperte dicit August. in 15. lib. de Trinitat. ita dicens, Eundem Spiritum sanctum datum cum insufflasset Iesus: de quo mox ait, Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, ambigere non debemus. Ipse est ergo qui etiam de cælo datus est die Pentecostes. Quomodo ergo Deus non est qui dat Spiritum sanctum, imo quantus est Deus qui dat Deum? Ecce his verbis aperte dicit Spiritum sanctum ipsum scilicet Deum dari hominibus à Patre, & à Filio. Et quòd ipse Spiritus sanctus qui Deus est ac tertia in Trinitate persona, nobis detur, nostrisque infundatur atque illabatur mentibus, aperte ostendit Ambros. in 1. lib. de Spiritu sancto, dicens, Licet multi dicantur spiritus: quia legitur, Qui facit Angelos suos spiritus: vnus est tamen Dei Spiritus. Ipsum ergo vnum Spiritum & Apostoli & Prophetæ sunt consecuti: sicut etiam vas electionis dicit, Quia vnum Spiritum potauimus: quasi eum qui non queat scindi, sed infundatur animis, & sensibus illabatur, vt secularis sitis restringat ardorem: qui Spiritus sanctus non est de substantia rerum corporalium, nec de substantia inuisibilium creaturarum. His verbis aperte dicit Spiritum sanctum ipsum, qui creatura non est, infundi mentibus nostris. Item in eodem, Omnis creatura mutabilis est, sed non mutabilis Spiritus sanctus. Quid autem dicere dubitem, quia datus est & Spiritus sanctus, cum scriptum sit, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Qui cum sit inaccessibilis natura, receptibilis tamen propter bonitatem suam nobis est, complens virtute omnia: sed qui solis participetur iustis: simplex substantia, opulens virtutibus, vnicuique præsens, diuidens de suo singulis, & vbique totus. Incircunscriptus ergo & infinitus est Spiritus sanctus, qui Discipulorum sensus separatorum infundit, quem nihil potest fallere. Angeli ad paucos mittebantur, Spiritus sanctus autem populis infundebatur. Quis ergo dubitet quin diuinum sit quod infunditur simul pluribus, nec videtur. Vnus est ergo Spiritus sanctus, qui datus est omnibus, licet separatis Apostolis. Et hic aperte dicit Ambros. quòd Spiritus sanctus qui est substantia simplex, cum sit vnus, datur pluribus. Alia quoque auctoritate hoc idem astruitur, scilicet quòd Spiritus sanctus qui est æqualis Filio, hominibus detur. Ait enim August. de verbis Apostoli sic, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. A quo datur? Ab illo qui dedit dona hominibus.

Cap. 26. Cap. 4. Psal. 103. Act. 9. Lib. de Spiritu c. 5. Rom. 5. 1. Cor. 12. Serm. 45.

minibus. Quæ dona? Spiritum sanctum: qui tale donum dat qualis est ipse. Magna est misericordia eius: donum dat sibi æquale, quia donum eius Spiritus sanctus est. Præmissis his & aliis pluribus auctoritatibus, aperte monstratur, quod Spiritus sanctus æqualis Patri & Filio nobis datur: nec ideo tamen minor est Patre & Filio. Vnde August. in 4. de Trinit. ait: Non ideo, inquit, minorem Spiritum sanctum, quia & eum Pater misit & Filius, arbitrandum est. Cap. vlt.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum Spiritui sancto conuenit mitti, vel dari, & quare magis Spiritui sancto quam alij personæ, & quare non conuenit Patri mitti sicut Filio & Spiritui sancto?

DEinde quæritur de his quæ dicuntur in 3. cap. [Sunt autem quidam qui dicunt Spiritum non dari, &c.] Videtur enim multis rationibus opinio illorum esse vera. Primo: quia quod vbique totum est, nusquam deest: ergo nusquam mittitur: quia quod mittitur, de loco transit in locum: ergo videtur cum Spiritus vbique sit, vt dicit Ambr. quod nusquam mittatur.

2 Item, Si ante missionem vbique est essentialiter, & præsentialiter, & potentialiter, post missionem non videtur aliquid plus in isto esse ad quem mitti dicitur, nisi tantum donum creatum: ergo videtur, quod non ipse detur aliter, quam prius affuit, sed tantum donum eius.

3 Item, Effectus creatus est communiter totius Trinitatis, & non vnius personæ plus quam alterius: ergo ratione illius effectus, aut quælibet persona dicitur missa, aut nulla: sed non quælibet: ergo nulla.

4 Item, Hoc datur proprie, quod habetur ad vsum postquam collatum est: Spiritus autem sanctus nunquam habetur ad vsum, sed ad fructum à viris sanctis: ergo Spiritus sanctus non datur vel mittitur, sed dona eius tantum.

Quæst. 1. VLTERIVS quæritur, Quare hoc magis conuenit personæ Spiritus sancti, quam Filij? Filius ad præcipuam missionem venit, quando venit in carnem: ergo sibi magis conuenit mitti, quam Spiritui sancto. Item, Cuicunque conuenit summum in aliquo principaliter, illi etiam conuenit principaliter esse quod est ab illo: sed per meritum Filij missus est Spiritus: per meritum, inquam, quo meruit nobis Spiritum in passione: ergo videtur, quod sibi principaliter conuenit mitti

Quæst. 2. VLTERIVS quæritur, Quare Patri non conuenit mitti & dari? Sunt enim quædam dona sibi appropriabilia, sicut & Filio, & Spiritui sancto.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quod dari in donis præcipue conuenit illi qui ab æterno procedit vt donum, in quo alia dona donantur: & hic, vt ex prædictis patet, non est nisi Spiritus sanctus. Ad hoc ergo quod primo obiicitur, dicendum quod Spiritus vbique est vt Deus, quia Deus est: sed tamen per hunc effectum quo manifestatur in Sanctis, non ostendit se vbique: & ideo quoad hoc mitti dicitur: quia ipse personaliter & essentialiter adest speciali modo vbi sic operatur: sed in omni loco modis generalibus est, scilicet præsentialiter, potentialiter, & essentialiter.

AD ALIVD dicendum, quod post missionem specialiter est Spiritus sanctus in sanctis: sed hæc specialitas refertur ad opus: non ad diuersum modum Spiritus, & quoad hoc quod Sancti aliter quam prius se habent ad ipsum, & aliter quam res aliæ.

AD ALIVD dicendum, quod effectus sanctitatis inquantum effectus, communiter est Trinitatis: sed inquantum sanctitatis est, non est æqualiter appropriabilis Trinitati; sed potius ex ratione sanctitatis ponit conuenientiam ad proprium Spiritus sancti; quod est donum vel amor in quo omnia dona donantur.

AD ALIVD dicendum, quod hoc datur, quod habetur ad vsum, & quod iuuat ad vsum: licet autem gratia effecta ad vsum habeatur, tamen Spiritus iuuat ad vsum, quia aliter non valeret gratia aliquid efficere, nisi adesset Spiritus sanctus per seipsum; vt infra patebit.

AD ID quod vlterius quæritur, Quare mitti vel dari magis conuenit personæ Spiritus sancti, quam Patris, vel Filij? Dicendum, quod si attendatur ratio dationis præter rationem missionis: tunc planum est reddere rationem: quia Spiritus procedit vt donum, non Pater & Filius. Si autem attendatur ratio missionis: tunc adhuc potest considerari duobus modis, scilicet quantum ad comparationem illam quod missus dicit ab alio esse: & sic conuenit Filio mitti, sicut Spiritui sancto. Potest etiam considerari missio ad finem missionis, qui est sanctificatio creaturæ rationalis: & ille finis magis est appropriabilis Spiritui sancto, quam Filio: sed de Patre planum est, quia illi nullo modo conuenit mitti secundum Augustinum, quia non est ab alio. Ad quæst. 1.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod in missione visibili, præcipua scilicet missio conuenit Filio: quia ipse visibilem creaturam vniuit sibi: & magis ipsum conueniebat mitti in illa missione, quam Spiritum sanctum, sicut probatur in 3. huius voluminis distinct. 1. sed in missione inuisibili missibilis est Spiritus sanctus, sicut Filius: vel magis, eo quod ipse maiorem habet appropriationem in donis sanctificantibus.

Ad alivd dicendum, quòd missio in carnem summa fuit missionum dupliciter, scilicet quia aliæ sine illa valuissent ad redemptionem, & quia illa per vnionem effectus creati à Trinitate facta est: sed in sanctificatione interiori personali æque vel magis conuenit mitti Spiritui sancti.

Ad quæst. 2. Ad alivd dicendum, quòd Patri non conuenit mitti propter causam sæpe dictam: propter hoc quod dicit Augustinus, quòd mitti est cognosci quòd ab alio sit: Pater autem non est ab alio. Vtrum autem Pater det se, vt Magister infra determinabit, & postea determinabitur.

Ad id quod obiicitur, quòd quædam dona sunt appropriabilia Patri, dicendum quòd hoc verum est: sed illa de se non sunt gratum facientia: potentia enim non facit gratum: & ideo cum missio vel datio non fiat nisi nisi in illis quæ sanctificant, non sequitur quòd in illis donis Pater det se: tamen de Patre dicit Filius, Ad eum veniemus & apud eum mansionem faciemus. Sed hoc contingit, eo quòd inhabitant inseparabiliter sanctas animas tres personæ: vnde in illa mansione solus Spiritus mittitur, sicut patet per id quod præcedit, Siquis diligit me, sermones meos seruabit: & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, &c. In collatione enim dilectionis solus Spiritus mittitur ratione appropriationis, non tamen solus Spiritus inhabitat, imo inhabitatio est trium simul.

ARTICVLVS XIV.

An Spiritus sanctus potest dici cibus, & potus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vnum Spiritum potauimus, &c.] Videtur enim Spiritus non esse potus: vel qua similitudine vocat potum?

2 Præterea, Quid est Spiritum potari? Videtur, quòd hoc sit donis eius infundi.

3 Præterea, Super illud Isa. 4. Panem nostrum comedemus, &c. dicit Gloss. quòd mulieres sunt dona Spiritus sancti: cibus autem mulierum est Pater, sicut & Christi: noster autem cibus est Christus qui de cælo descendit panis viuus. Ergo videtur, quòd Spiritus reficiatur Patre vt pane: nos autem potamur Spiritu: & ista non videntur conuenire.

4 Præterea, Potum esse magis conuenit Filio: quia ita dicitur Eccl. 15. Aqua sapientiæ salutaris potaui eum. Et Prouerb. 9. Bibite vinum quod miscui vobis, dicit sapientia.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd in veritate Spiritus metaphorice potest dici cibus, & potus. Potus dicitur, vt innuit hic Augustinus, inquantum secularis sitis restringit ardorem. Vnde Ioan. 7. Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent, &c. Panis autem dicitur inquantum confortat cor in gratia.

Ad id quod obiicitur de Glos. dicendum quòd Pater ponitur ibi pro voluntate Patris: & dicitur Patris voluntas cibus mulierum effectiue, scilicet quia faciunt nos refici in voluntate Patris: sicut christus dixit, Meus cibus est vt faciam voluntatem Patris mei. Et nota, quòd dona Spiritus reficiunt: sed nisi duo habeant ab ipsa substantia Spiritus, quæ est cum donis in nobis, non satiant: quorum vnum est sapor ad tollendum fastidium: alterum autem est vis reficiendi: quia omne id quod non est Creator, non satiat mentem hominis.

Ad alivd dicendum, quòd esse potum potest conuenire attributo Filij, & attributo Spiritus diuersis considerationibus: si enim consideretur effectus qui est restrictio secularis sitis, non fit nisi per gustum Spiritus, de quo dicit Grego. in moral. Gustato Spiritu desipit omnis caro & carnalis delectatio. Si autem consideretur humor potus cuius actus est ferre neutrimentum ad membra, conuenit hoc sapientiæ & prudentiæ attributis, quæ habent moderari in actibus donorum quantum cuilibet sit dandum vel indulgendum sit.

ARTICVLVS XV.

An Spiritu sancto non existente Pater potest immittere dilectionem suam?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vnus est Spiritus sanctus qui datus est omnibus licet separatis, &c.] Si enim non sit Spiritus sanctus, si hoc scilicet per impossibile ponatur, adhuc Deus diliget creaturam rationalem, & suam eis infundet dilectionem: ergo videtur, quòd immissio dilectionis non sit missio Spiritus.

2 Præterea, Ponamus nullam esse personam eo modo quo fides distinguit personas: quæro, vtrum adhuc Deo conueniat mitti? Videtur, quòd non: quia mitti est cognosci quod ab alio sit: tunc autem nullus ab alio erit: ergo videtur, quod non conueniat ei tunc mitti.

Contra: Adhuc erit perfecte potens saluare: non autem potest esse salus nisi per id quod sanctificando reuocat aberrantes: ergo videtur cum hoc sit mitti, quòd adhuc possit mittere & dare, & mitti & dari. *Sed contra.*

Solvtio. Dicendum, quòd si ponamus Spiritum sanctum non esse, non erit dilectio in diuinis nisi essentialis tantum: & illa cordibus infunderetur, vt dictum est: sed hoc non erit missio alicuius: quòd enim non est Filij, patet hoc, quia non est effectus appropriabilis Filio: quod autem non Patris, patet, quia Pater non est ab alio. *Solutio.*

Ad alivd dicendum, quòd si nulla ponatur esse persona, non erit aliqua missio proprie loquendo: sed adhuc Deus potest dare se in effectu gratiæ.

An viri sancti & Ecclesiæ Prælati dent vel dare possint Spiritum sanctum, quòd non dant hic ostendit.

HIc quæritur, Vtrum & viri sancti dent vel possint dare aliis Spiritum sanctum? Quem si aliis dant, cum eius donatio supra sit dicta processio, videtur ab eis procedere Spiritus sanctus vel mitti: sed Creator à creatura non mittitur vel procedit. Restat ergo vt Spiritum sanctum ipsi non dent, nec possint dare. Vnde August in 15. lib. de Trinit. Non aliquis Discipulorum Christi dedit Spiritum sanctum. Orabant quippe vt veniret in eos quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Denique & Simon Magus offerens Apostolis pecuniam, non ait, Date mihi & hanc potestatem, vt dem Spiritum sanctum: sed cuicunque, inquit, imposuero manus: accipiat Spiritum sanctum: quia nec Scriptura superius dixerat, Videns autem Simon quia Apostoli darent Spiritum sanctum: sed dixerat, Videns autem Simon, quia per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus. Ecce his verbis ostendit Augustin. nec Apostolos nec alios Ecclesiæ Prælatos dedisse vel dare Spiritum sanctum. D Cap. 26. Act. 8.

Quod non possunt dare Spiritum sanctum hoc docet.

ET quod plus est, non posse etiam dare dicit in eodem libro subdens, De Christo scriptum est, quòd acceperit à Patre promissionem Spiritus sancti, & effuderit: in quo vtraque natura monstrata est, humana scilicet, & diuina. Accepit quippe vt homo, effudit vt Deus. Nos autem accipere quidem hoc donum possumus pro modulo nostro: effundere vero super alios non vtique possumus: sed vt hoc fiat, Deum super eos à quo id efficitur, inuocamus. His verbis expresse dicit nos Spiritum sanctum non posse super alios effundere, id est, aliis dare. E

Quod videtur contrarium.

SEd huic videtur contrarium quod Apostolus ad Gal. de se loquens, ait, Qui tribuit vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis. Ecce euidenter dicit se tribuisse Spiritum. Sed intelligendum est hoc dixisse Apostolum, non quia haberet potestatem & authoritatem dandi Spiritum sanctum, sed quia ministerium habuerit in quo dabatur à Deo Spiritus sanctus: vt enim ait August. super eundem locum, exponens illud Apostoli verbum, Ab Apostolo prædicata est eis fides: in qua prædicatione aduentum & præsentiam Spiritus sancti senserant, sicut illo tempore in nouitate inuitationis ad fidem, etiam sensibilibus miraculis præsentia Spiritus sancti apparebat, vt in Actibus Apostolorum legitur. Aperte hic ostendit quomodo illis Spiritum sanctum Apostolus tribuerit: non vtique ipsum mittendo in eos, sed prædicando eis fidem Christi: F Cap. 3.

quam

quam illis recipientibus, quod Spiritus sanctus in eis esset, aliquibus signis visibilibus monstrabatur. Non ergo homines quantuncunque sancti dare possunt Spiritum sanctum.

ARTICVLVS XVI.

Vtrum viri sancti possunt dare Spiritum sanctum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Hic quæritur, Vtrum & sancti viri, &c.] Hic enim incipit pars illa in qua determinat, vtrum viri sancti dent Spiritum sanctum, & ostendit quòd non. Et habet tria capitula, in quorum primo ostendit, quòd non dant. In secundo, quòd non possunt dare *ibi* [Et quod plus est, &c.] In tertio obiicit in contrarium, & soluit *ibi* [Sed huic videtur contrarium, &c.] Videtur enim, quòd viri sancti possunt dare Spiritum sanctum: quia infra dictum est eis, Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Peccatum autem non remittitur nisi per Spiritum sanctum. Ergo dant Spiritum sanctum.

2 Item, Qui occasionem damni dat in iudicio hominum, damnum intulisse iudicatur: ergo si ministri Ecclesiæ faciunt hoc ad quod incessanter sequitur Spiritus sanctus, videtur quòd ipsi Spiritum sanctum conferant.

3 Item, Nos videmus in luminibus materialibus, quòd vnum accensum ad alterum, vlterius incendere potest alia: ergo videtur in lumine interiori spirituali, quòd homo accensus in gratia Spiritus sancti, vlterius alios incendere possit, & ita conferre Spiritum sanctum.

4 Item, Angeli seinuicem illuminant, purgant, & perficiunt: ergo cum ecclesiastica hierarchia sit ad exemplar cælestis hierarchiæ, videtur quòd etiam inter viros sanctos vnus alium possit purgare, illuminare, & perficere: non autem hoc possunt nisi conferendo Spiritum sanctum: ergo &c.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum cum Magistro, quòd viri sancti, nec etiam ministri Ecclesiæ dant, neque conferunt Spiritum sanctum. Et huius causa est: quia dans Spiritum sanctum habet authoritatem & influentiã ad minus super effectum, in quo datur Spiritus sanctus: & hic effectus est gratia gratum faciens, quæ non est nisi à solo Deo per efficientem causam & authoritatem.

AD PRIMVM ergo quod obiicitur, dicendum quòd Christus dedit eis ministerium ad id in quo habetur Spiritus sanctus, hoc est, ad dispensationem sacramentorum: sed authoritatem & efficientiam non dedit eis.

AD ALIVD dicendum, quòd qui dat occasionem damni iudicatur nocens, non tamen iudicatur efficienter damnum intulisse, nisi efficiat cum illo qui damnum infert: sed in collatione Spiritus sancti non potest potentia operatiua hominis operari aliquid: sed potest operari ad illud & sub illo: & ideo non est simile: quia potentia creata potest ad illationem damni, non ad collationem Spiritus sancti.

AD ALIVD dicendum, quòd in luminibus fit accensio vnius ad aliud propter materiæ similitudinem: quia per illam est vnum combustibile & cibus ignis, sicut aliud: sed non est ita similitudo potentiæ operantis in Deo, & in ministris in collatione Spiritus sancti.

AD ALIVD dicendum, quòd purgare Angelorum est à dissimilitudinis habitu in vi cognitiua, id est, ab habitu, vel habituali ignorantia, siue nescientia alicuius occulti reuelandi: & illuminari est accipi lumen in illo in quo videatur: perfici autem est conuerti secundum hoc lumen ad fontem luminis, hoc est, ad Verbum æternum. Vnde omnia hæc tria sunt ex parte intellectus & per modum doctrinæ, & effectus doctrinæ: & hoc modo bene possunt facere ministri Ecclesiæ: vnde alium docendo, illuminare, & purgare à nescientia, & perficere ostendendo scientiam verbi Dei conducere ad Deum: sed hoc quandoque sequitur gratia, quandoque non: & quòd quando quæ sequitur, hoc est ex superiori infundente causa & operante.

DISTIN

DISTINCTIO XV.

Vtrum Spiritus sanctus à seipso detur?

HIC considerandum est, cum Spiritus sanctus detur hominibus à Patre & Filio, quod est ipsum temporaliter procedere ab vtroque vel mitti, vtrum etiam à seipso detur? Si datur à se, & procedit vel mittitur à se? Ad quod dicimus, quia Spiritus sanctus & Deus est, & donum siue datum: ideo dat & datur. Dat quidem inquantum Deus, & datur inquantum donum siue datum. Cum autem donatio siue datio Spiritus sancti sit operatio Dei, & communis sit & indiuisa operatio trium personarum, donatur itaque Spiritus sanctus non tantum à Patre & Filio, sed etiam à seipso. Vnde August. in 15. lib. de Trinit. dicit quod seipsum dat. Sicut, inquit, corpus carnis nihil est aliud quam caro, sic donum Spiritus sancti nihil est quam Spiritus sanctus. Intantum ergo donum Dei est, inquantum datur eis quibus datur. Apud se autem Deus est, si nemini datur: quia Deus erat Patri & Filio coæternus antequam cuiquam daretur: nec quia illi dant & ipse datur, ideo minor est illis. Ita enim datur, sicut Dei donum: vt etiam seipsum det, sicut Deus. Non enim dici potest non esse suæ potestatis, de quo dictum est, Spiritus vbi vult spirat. Ecce aperte dicit, quod Spiritus sanctus seipsum dat. Si enim Spiritus sanctus seipsum dare non potest, & eum Pater dare potest, & Filius: potest vtique Pater dare aliquid & Filius, quod non potest Spiritus sanctus. Item, Si Pater & Filius dant Spiritum S. nec ipse dat aliquid: aliquid ergo Pater operatur & Filius, quod non operatur Spiritus S. Dat ergo Spiritus S. seipsum. Si autem seipsum dat, tunc & à seipso procedit & mittitur: quod vtique verum est. Nam processio temporalis Spiritus S. vel missio, ipsius est donatio, & ipsa Dei operatio. Procedit ergo Spiritus sanctus temporaliter à se & mittitur à se: quia datur à se.

A

Cap. 9.

DIVISIO TEXTVS.

HIc considerandum est, cum Spiritus sanctus detur hominibus, &c.] Hic incipit pars secunda, in qua agit Magister de missione Spiritus sancti secundum comparationem ad principium missionis, quærendo, Vtrum sit missus à seipso? & habet distinctio ista tres quæstiones principales: quarum prima est, an Spiritus sanctus mittitur à seipso? & hæc terminatur in primo cap. Secunda est de missione Filij, per quam probatur missio Spiritus sancti: & incipit *ibi* [Ne autem mireris, &c.] Tertia est, cur pater non legitur mitti? & incipit *ibi* [Cur Pater, &c.

ARTICVLVS I.

Vtrum missio & datio sint temporalia & æterna sicut processio?

INcidit autem hic dubium ante literam, Vtrum missio & datio sint temporalia & æterna sicut processio? Videtur autem, quòd sic: quia mitti est cognosci quòd ab alio sit: cognosci autem potest esse ex parte aptitudinis cogniti, vel ex parte cognoscentis secundum actum: sicut etiam dicit Augustinus

quam illis recipientibus, quod Spiritus sanctus in eis esset, aliquibus signis visibilibus monstrabatur. Non ergo homines quantuncunque sancti dare possunt Spiritum sanctum.

ARTICVLVS XVI.

Vtrum viri sancti possunt dare Spiritum sanctum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Hic quæritur, Vtrum & sancti viri, &c.] Hic enim incipit pars illa in qua determinat, vtrum viri sancti dent Spiritum sanctum, & ostendit quod non. Et habet tria capitula, in quorum primo ostendit, quòd non dant. In secundo, quòd non possunt dare *ibi* [Et quod plus est, &c.] In tertio obiicit in contrarium, & soluit *ibi* [Sed huic videtur contrarium, &c.] Videtur enim, quòd viri sancti possunt dare Spiritum sanctum: quia infra dictum est eis, Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Peccatum autem non remittitur nisi per Spiritum sanctum. Ergo dant Spiritum sanctum.

2 Item, Qui occasionem damni dat in iudicio hominum, damnum intulisse iudicatur: ergo si ministri Ecclesiæ faciunt hoc ad quod incessanter sequitur Spiritus sanctus, videtur quòd ipsi Spiritum sanctum conferant.

3 Item, Nos videmus in luminibus materialibus, quòd vnum accensum ad alterum, vlterius incendere potest alia: ergo videtur in lumine interiori spirituali, quòd homo accensus in gratia Spiritus sancti, vlterius alios incendere possit, & ita conferre Spiritum sanctum.

4 Item, Angeli seinuicem illuminant, purgant, & perficiunt: ergo cum ecclesiastica hierarchia sit ad exemplar cælestis hierarchiæ, videtur quòd etiam inter viros sanctos vnus alium possit purgare, illuminare, & perficere: non autem hoc possunt nisi conferendo Spiritum sanctum: ergo &c.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum cum Magistro, quòd viri sancti, nec etiam ministri Ecclesiæ dant, neque conferunt Spiritum sanctum. Et huius causa est: quia dans Spiritum sanctum habet authoritatem & influentiã ad minus super effectum, in quo datur Spiritus sanctus: & hic effectus est gratia gratum faciens, quæ non est nisi à solo Deo per efficientem causam & authoritatem.

AD PRIMVM ergo quod obiicitur, dicendum quòd Christus dedit eis ministerium ad id in quo habetur Spiritus sanctus, hoc est, ad dispensationem sacramentorum: sed authoritatem & efficientiam non dedit eis.

AD ALIVD dicendum, quòd qui dat occasionem damni iudicatur nocens, non tamen iudicatur efficienter damnum intulisse, nisi efficiat cum illo qui damnum infert: sed in collatione Spiritus sancti non potest potentia operatiua hominis operari aliquid: sed potest operari ad illud & sub illo: & ideo non est simile: quia potentia creata potest ad illationem damni, non ad collationem Spiritus sancti.

AD ALIVD dicendum, quòd in luminibus fit accensio vnius ad aliud propter materiæ similitudinem: quia per illam est vnum combustibile & cibus ignis, sicut aliud: sed non est ita similitudo potentiæ operantis in Deo, & in ministris in collatione Spiritus sancti.

AD ALIVD dicendum, quòd purgare Angelorum est à dissimilitudinis habitu in vi cognitiua, id est, ab habitu, vel habituali ignorantia, siue nescientia alicuius occulti reuelandi: & illuminari est accipi lumen in illo in quo videatur: perfici autem est conuerti secundum hoc lumen ad fontem luminis, hoc est, ad Verbum æternum. Vnde omnia hæc tria sunt ex parte intellectus & per modum doctrinæ, & effectus doctrinæ: & hoc modo bene possunt facere ministri Ecclesiæ: vnde alium docendo, illuminare, & purgare à nescientia, & perficere ostendendo scientiam verbi Dei conducere ad Deum: sed hoc quandoque sequitur gratia, quandoque non: & quòd quando quæ sequitur, hoc est ex superiori infundente causa & operante.

DISTIN

DISTINCTIO XV.

Vtrum Spiritus sanctus à seipso detur?

HIC considerandum est, cum Spiritus sanctus detur hominibus à Patre & Filio, quod est ipsum temporaliter procedere ab vtroque vel mitti, vtrum etiam à seipso detur? Si datur à se, & procedit vel mittitur à se? Ad quod dicimus, quia Spiritus sanctus & Deus est, & donum siue datum: ideo dat & datur. Dat quidem inquantum Deus, & datur inquantum donum siue datum. Cum autem donatio siue datio Spiritus sancti sit operatio Dei, & communis sit & indiuisa operatio trium personarum, donatur itaque Spiritus sanctus non tantum à Patre & Filio, sed etiam à seipso. Vnde August. in 15. lib. de Trinit. dicit quod seipsum dat. Sicut, inquit, corpus carnis nihil est aliud quam caro, sic donum Spiritus sancti nihil est quam Spiritus sanctus. Intantum ergo donum Dei est, inquantum datur eis quibus datur. Apud se autem Deus est, si nemini datur: quia Deus erat Patri & Filio coæternus antequam cuiquam daretur: nec quia illi dant & ipse datur, ideo minor est illis. Ita enim datur, sicut Dei donum: vt etiam seipsum det, sicut Deus. Non enim dici potest non esse suæ potestatis, de quo dictum est, Spiritus vbi vult spirat. Ecce aperte dicit, quod Spiritus sanctus seipsum dat. Si enim Spiritus sanctus seipsum dare non potest, & eum Pater dare potest, & Filius: potest vtique Pater dare aliquid & Filius, quod non potest Spiritus sanctus. Item, Si Pater & Filius dant Spiritum S. nec ipse dat aliquid: aliquid ergo Pater operatur & Filius, quod non operatur Spiritus S. Dat ergo Spiritus S. seipsum. Si autem seipsum dat, tunc & à seipso procedit & mittitur: quod vtique verum est. Nam processio temporalis Spiritus S. vel missio, ipsius est donatio, & ipsa Dei operatio. Procedit ergo Spiritus sanctus temporaliter à se & mittitur à se: quia datur à se.

A

Cap. 9.

DIVISIO TEXTVS.

HIc considerandum est, cum Spiritus sanctus detur hominibus, &c.] Hic incipit pars secunda, in qua agit Magister de missione Spiritus sancti secundum comparationem ad principium missionis, quærendo, Vtrum sit missus à seipso? & habet distinctio ista tres quæstiones principales: quarum prima est, an Spiritus sanctus mittitur à seipso? & hæc terminatur in primo cap. Secunda est de missione Filij, per quam probatur missio Spiritus sancti: & incipit *ibi* [Ne autem miretis, &c.] Tertia est, cur pater non legitur mitti? & incipit *ibi* [Cur Pater, &c.

ARTICVLVS I.

Vtrum missio & datio sint temporalia & æterna sicut processio?

INcidit autem hic dubium ante literam, Vtrum missio & datio sint temporalia & æterna sicut processio? Videtur autem, quòd sic: quia mitti est cognosci quòd ab alio sit: cognosci autem potest esse ex parte aptitudinis cogniti, vel ex parte cognoscentis secundum actum: sicut etiam dicit Augustinus

nus quòd ab æterno Spiritus donum est secundum aptitudinem : cum ergo ab æterno ab alio sint Filius & Spiritus sanctus, ab æterno conuenit eis quòd sint missi secundum habitum vel aptitudinem.

2 Præterea, In hac eadem lectione habetur, quòd quidam dicebant, quòd secundum æternam generationem missus dicitur Filius, & non reprehenduntur : cum ergo hoc non possit esse nisi missio sit æterna, videtur quòd mitti secundum modum conuenit ab æterno: & sic erit duplex missio, æterna, & temporalis.

3 Item, Datum esse vel donum magis se tenet ex parte creaturæ, quam mitti, vt superius probatum est : sed Spiritui sancto ab æterno eonuenit, quòd sit donum : ergo multo magis quòd sit missus.

Sed contra. SED CONTRA : Mitti est cognosci quòd ab alio sit in effectu appropriabili personæ, quo intelligitur proprium illius personæ : effectus autem non est nisi in tempore : ergo missio & datio non sunt æterna.

2 Item, Supra habitum est, quòd missio dicit comparationem ad eum cui mittitur: sed ille cui missio fit non est ab æterno.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad hoc quòd missio & datio non dicuntur nisi temporaliter siue ex tempore.

AD HOC quod contra obiicitur, dicendum quòd cognitio quæ importatur in ratione missionis, est cognitio quæ fit in effectu appropriabili personæ, sicut fuit obiectum in contrarium.

AD ALIVD dicendum, quòd secundum æternam generationem non dicitur missio secundum completam rationem missionis : sed habetur congruitas ad hoc quòd genitus possit mitti : quia ex hoc ipso quòd ab alio est, mitti potest : & hoc intendunt illi qui hoc dixerunt, & non quòd missio sua fuerit ab æterno.

AD ALIVD dicendum, quòd ab æterno Spiritus dicitur donum ab aptitudine donandi : sed missio, datio, & huiusmodi nomina verbalia sunt, & respiciunt magis actum missionis qui non est nisi in tempore : & ideo non dicuntur dupliciter: sicut processio quæ de se magis dicit comparationem ad principium à quo, quam ad eum ad quem procedit vel procedere potest.

ARTICVLVS II.

Vtrum Spiritus sanctus est Deus, & etiam donum siue datum, & vtrum Spiritus sanctus datur à se?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera primi cap. *ibi* [Ad quod dicimus, quòd Spiritus sanctus, & Deus est, & donum siue datum, &c.] Videtur hoc esse falsum: quia dans & datum substantialem habent distinctionem : Spiritus autem sanctus, vt est Deus, & vt est donum, non habet substantialem distinctionem : ergo non conuenit ei dare inquantum est Deus, & dari inquantum est donum.

2 Si forte dicas, quòd dans & datum in hoc loco non differunt substantialiter Contra: Statim in litera assignando rationem quare Spiritus sanctus sit dans inquantum Deus, dicit, Cum atuem datio siue donatio Spiritus sancti sit operatio Dei, & communis sit & indiuisa operatio trium personarum, donatur itaque Spiritus sanctus non tantum à Patre & Filio, sed etiam à seipso. Constat autem, quòd operatio trium personarum non est ad substantiam quæ est Spiritus sanctus : ergo Spiritus sanctus non est datus: ergo etiam hic differunt substantialiter dans & datum : & ita habetur propositum.

3 Item, Quicquid datur, separatur è dante, vel à dominio dantis, vel recipit communicationem alterius dominij. Verbi gratia, à dante separatur quando porrigo à me datum tibi : à dominio autem quando licet mecum corporaliter remaneat, tamen non amplius habeo dominium in re data tibi : accipit autem aliud dominium, si do tibi potestatē communicationis in bonis meis. Nullo istorum modorum Spiritus sanctus dat se. Ergo hæc est simpliciter falsa, quòd Spiritus sanctus inquantum Deus, est dans, & inquantum donum est datum.

4 Præterea, Donum est personaliter & ab æterno : si ergo datus est inquantum donum, est ipse datus secundum esse suum personale quod habet ab æterno : sed secundum id quod est ab æterno, est Deus dans : ergo secundum id quod habet & est ab æterno, & est dans, & datus, quod falsum est.

5 Item, In omni donatione authoritas est dantis super donatum: Spiritus autem sanctus nullam habet authoritatem super seipsum : ergo non dat se.

6 Item, Omne datum dicit esse à dante, datum enim à dante est : cum ergo Spiritus sanctus non sit à seipso, Spiritus sanctus non dat se.

VLTERIVS quæritur de hac, Spiritus sanctus datur à se. In hac enim præpositio notat habitudinem causæ efficientis in re ablatiui : sed Spiritus sanctus non habet aliquam habitudinem talis principij respectu sui : ergo hæc locutio est falsa, Spiritus sanctus datur à se : quam ponit Augustinus in litera. Si forte dicas, quòd Spiritus sanctus vt æterna substantia eadem cum Patre, potest habere habitudinem respectu sui, vt est in tempore procedens. Contra: Hæc non conceditur, Spiritus sanctus in tempore vel hodie est à se æterno : ergo videtur, quòd nullam habeat habitudinem causæ præpositio : & sic locutio est falsa. *Quæst.*

SOLVTIO. In hac quæstione sunt plurium opiniones valde diuersæ : quidam enim dicunt, quòd dare & dari dicuntur duobus modis. Vno modo secundum quod intentio dantis notat authoritatem respectu dati, & datum subauthoritatem respectu dantis : & sic Spiritus sanctus non dat se, nec donatur à se. Alio modo dicitur improprie dans pro influens, & dari pro inspirari vel immitti : & *Solutio.*

sic

sic concedunt, quòd Spiritus sanctus dat se, & datur à se: quia influit se, & inspiratur à se mentibus fidelium:& hæc opinio fundatur super illud August. quod hic habetur, Si Pater & Filius dant Spiritum sanctum, nec ipse dat se: aliquid ergo operatur Pater & Filius quod non operatur Spiritus sanctus: ex hoc enim innuit Augustinus, quòd cum dicit, Spiritus sanctus dat se, non intelligit nisi opus inspirationis in mentes fidelium: & hæc est sententia antiquorum Præpositiui & Gulielmi. Alij dicunt, quòd dare in accusatiuo non dicit authoritatem respectu dati: sed sufficit differentia secundum rationem: & ideo concedunt, quòd Spiritus sanctus vt in se consideratur, dans est, & datus est secundum quod est in isto vel illo cuius mentem inhabitat:& illi non concedunt, quòd idem sit dare quod mittere, vel procedere: & dicunt, quòd idem potest esse dans & datum, & quòd non sequũtur rationes inductæ. Tertij dicũt, quibus videtur mihi magis esse consentiendum, quòd duplex est dans & datum: ponunt enim ista quandoque dominium, & in quo est dominium illud vel quasi dominium: quia non dat aliquis nisi cuius dominus est, & in quo habet authoritatem. Hoc modo nec Pater dat, nec Filius, nec Spiritus sanctus Spiritum sanctum. Quandoque autem dicitur dans respectu dati, non à potestate dominij, sed à vi amoris: sicut est datio inter amicos, in qua datione vnus dat bene alij quod habet, & quod ipse est, sicut dicit amicus ad amicum, Ego do me tibi: & hoc modo cum Spiritus sanctus sit donum in quo omnia dona donantur, concedunt quòd Spiritus sanctus dat se. Si enim in inferioribus, inquiunt illi, amicus amico dat se: & si amor medius qui est inter eos, esset persona perfecta, seipsum vterque amicorum daret integrum: ita cum in diuinis Spiritus sanctus sit amor, dicunt quòd ipse dat seipsum, & hoc videtur magis probabile.

Secundum hoc ergo respondeo ad primum, quòd dans & datum secundum primam intentionem dicunt substantialem distinctionem dantis & dati, sed non secundum secundam.

Ad aliud dicendum, quòd in donatione Spiritus sancti duo sunt. Vnum quod est donum principale, quod est Spiritus sanctus datus. Aliud est donum quod datur in illo, & cum illo. In illo, dico, quia ipse secundum Augustinum est donum in quo omnia dona donantur: cum illo autem ideo dico, quia gratia infunditur Spiritus sancti: & respectu illius quod datur in dono Spiritus sancti, & cum ipso, ponitur operatio Patris & Filij & Spiritus sancti: quia hoc est effectus in creatura substantialiter differens à Spiritu sancto.

Ad aliud dicendum, quòd quicquid datur secundum quod dans habet dominium super datum, & ex ratione authoritatis & dominij habet authoritatem dandi hoc: vel separatur ab eo loco, vel vsu, vel transit in communitatem alterius dominij: sed non in datione vbi ratio dantis non fundatur nisi in amore: quia ibi dans remanet totus, & totus datur alteri & à seipso, vt prius patuit in exemplo amicorum & amoris eorum, si ille amor esset persona, & se donare posset.

Ad aliud dicendum, quòd personaliter est donum & ab æterno per aptitudinem donandi, vt dicit Augustinus: sed licet ab æterno sit donum, & persona: non tamen ratio doni secundum modum significandi, est ratio personæ: quia donum dicitur ab aptitudine donabilitatis passiuæ, scilicet quod donari possit: persona autem dicitur in se. Et ideo inquantum est persona & Deus, habet virtutem dandi actiue: & inquantum est donum, habet congruitatem vt detur passiue. Et ideo in argumento illo incidit fallacia accidentis: quia licet persona & Deus & donum sit Spiritus sanctus ab æterno, non tamen oportet, quòd omne quod ei conuenit inquantum est donum, conueniat ei eadem ratione inquantum est vna persona in Trinitate.

Ad aliud dicendum, quòd licet datum secundum actum non sit nisi in temqore: tamen non sequitur, quòd nullum æternum conueniat ei: potest enim æternum esse ratio eius quod fit in tempore: sicut omne donum est ratio quare dari possit in tempore.

Ad aliud dicendum, quòd hæc est falsa, quòd in omni donatione sit authoritas dantis super donatum: hæc enim propositio non est vera nisi in illa donatione vbi ratio donationis est potestas ex dominio super donatum, vel ex authoritate: talis autem non est hic, vt patuit.

Ad aliud dicendum similiter, quòd esse datum in donatione cuius ratio fundatur in potestate dominij vel authoritatis, dicit vt procedens à dante: sed non illud quod fundatur in vi amoris amicitiæ.

Ad id quod vlterius quæritur, vtrum Spiritus sanctus detur à se? inueniuntur diuersificari Doctores: quidam enim dicunt passiuam minus propriam quam actiuam, propter rationem quam tangit obiectio. Alij econtra dicunt actiuam minus propriam quam passiuam: quia dicunt, quòd habitudo præpositionis refertur ad effectum connotatum: cuius causa est Spiritus sanctus, sicut & Pater. Mihi videtur, quòd passiua sit vera, & minus propria quam actiua, sicut dicunt primi: & habitudo præpositionis non notat tunc causam respectu effectus, quia effectus non supponitur in re sui causalis, sed potius Spiritus sanctus: sed notat præpositio secundum hoc non authoritatem, sed potestatem dandi ex vi amoris vel virtute: & ex hoc non potest inferri, datur à se: ergo est à se: vel ergo habet authoritatem respectu sui: vel ergo habet rationem principij respectu suiipsius: quia illa non exigit talis donatio, cuius potestas tota in libertate voluntatis & amoris consistit. Hunc sensum videtur confirmare intentio literæ: quia cum debeat probare, quòd potest dare se, inducit quòd est suæ potestatis & libertatis ibi vbi dicit: Non enim dici potest non esse suæ potestatis, de quo scriptum est, Spiritus vbi vult spirat. Quasi diceret, In libertate Ad quæst.

bertate voluntatis habet, quòd se det: & hæc libertas non ponit authoritatem respectu sui: sed consistit ibi vi amoris eorum quibus se dat.

ARTICVLVS III.

Vtrum nullum donum detur nisi Spiritus sanctus, & vtrum corpus carnis sit aliud quam caro?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sicut corpus carnis nihil aliud est quam caro, &c.] Ex hoc enim sequitur, quòd nullum aliud donum detur nisi Spiritus sanctus: & hoc non est verum: quia dantur nobis etiam virtutes & gratia, sicut patet per diffinitionem virtutis quam dat Augustinus, quòd est bona qualitas mentis qua rectè viuitur, qua nemo male vtitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Et Sap. 7. Venerunt mihi pariter omnia bona cum illa. Et Sap. 8. Sobrietatem & prudentiam docet: quibus in vita nihil est vtilius hominibus. Ergo videtur, quòd donum Spiritus sancti aliquid aliud sit quam Spiritus sanctus.

2 Præterea, Corpus carnis videtur esse aliquid aliud quam caro: quia corpus dicit compositionem ex membris dissimilibus, sicut est pes, & manus: caro autem non dicit hoc: ergo corpus carnis aliquid aliud est quam caro.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd August. non intendit negare quin multa creata dentur cum Spiritu sancto, & in Spiritu: sed intendit dicere, quòd in nomine & constructione nihil aliud significatur quam Spiritus sanctus: cum enim dicitur donum Spiritus sancti propter transitionem obliqui crederet aliquis, quòd diuinitas esset inter obliquum & rectum. Vnde vult Augustinus, quòd obliquus cum recto intransitiuam habet constructionem: sicut cum dicitur, corpus carnis vel creatura simul.

AD VLTIMVM dicendum, quòd Augustinus vocat corpus quodlibet quod habet trinam dimensionem: & sic corpus carnis est caro, & corpus ossis est os: & non vocat corpus animatum quod componitur ex organis dissimilibus diuersis.

ARTICVLVS IV.

Vtrum potest Pater aliquid quod non non Spiritus sanctus?

DEinde quæritur de hoc argumento quod facit *ibi* [Si enim Spiritus sanctus seipsum potest dare, &c.] Videtur enim non valere: quia Spiritus sanctus non potest spirare Spiritum sanctum: & eum Pater potest spirare: & tamen ex hoc non sequitur, quòd Pater possit vel faciat aliquid quod non possit vel faciat Spiritus sanctus, cum spirare non sit aliquid, sed ad aliquid: ergo à simili & hoc non valet, cum secundum Magistrum idem sit dare quod procedere temporaliter.

SOLVTIO. Dicendum, quòd hic tenet argumentum propter connotatum in creatura, quod clauditur in intellectu eius quod est dare: hoc enim operari est eorum quæ subiiciuntur potentiæ: & ideo si ab hoc excluderetur Spiritus sanctus, sequitur quòd aliquid posset Pater quod non posset Spiritus sanctus. Solutio.

ARTICVLVS V.

Quæritur, an veræ sint illæ tres propositiones, scilicet Spiritus mittit se, & Spitus mittitur à se, & Spiritus procedit à se?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si autem seipsum dat, tunc & à seipso procedit, & mittitur, &c.] Est enim hic dubium, Si Spiritus sanctus mittat se? Et si ista aliquo modo conceditur, dubia adhuc erit ista, Si Spiritus sanctus mittitur à se? & si ambæ istæ in aliquo sensu concedantur, adhuc remanet hæc dubia, Si Spiritus sanctus procedit à se? Videtur enim hæc esse falsa, Spiritus sanctus mittit se. Supra enim habitum est, quòd mitti est cognosci quòd ab alio sit: ergo à quo mittitur aliqua personarum, cognoscitur ab illo esse: sed Spiritus sanctus mittit se, vt tu dicis: ergo Spiritus sanctus est à se, quod falsum est: quia dicit Anselm. quòd nec natura admittit, nec intellectus capit, quòd idem sit à seipso.

2 Item, Cum dicitur, Mittit se, suppositum verbi est in quo notatur authoritas respectu eius quod supponitur in pronomine: sed hoc est idem, cum relatiuum referat idem quod est in antecedente: ergo in locutione significatur idem habere authoritatem respectu sui: cum ergo hoc non sit verum, videtur locutio esse falsa.

3 Item, Mittens & missus quærunt distinctionem personalem ad minus: hæc autem non est hic, cum dicitur, Spiritus sanctus mittit se: ergo locutio est falsa.

4 Item, Pater non mittitur ab aliquo (vt dicit Augustinus) eo quòd à nullo est: ergo à simili nec Spiritus sanctus mittit se, eo quòd à se non est. Si forte dicas, vt supra, quòd est potestas collationis ex vi amoris, & ex vi authoritatis: & ex vi amoris mittit se Spiritus sanctus, sicut etiam dat se. Contra: Dare de sua intentione non dicit comparationem ad processionem æternam, cum infra concedatur hæc, Pater dat se: mitti autem inclusam habet in se processionem: ergo non est simile: quia nec ex vi amoris, nec ex ratione authoritatis vel dominij Spiritus sanctus habet quòd sit à seipso: ergo nullo modo mittit se, vt videtur. Si forte dicas, quòd in veritate ista locutio falsa est, nec eam ponit August. sed Magister: & quòd Magister in hoc falsum dicit. Contra: August. dicit in 5. lib. de Trin. Spiritus mittit se, & dat se. Ergo non tantum Magister hoc dicit, sed & August.

VLTR

Quæst. 1. VLTERIVS quæritur de ista, Spiritus sanctus mittitur à se. Passio enim semper est illata ab alio, licet non actio: ergo passiuum magis dicit rationem essendi ab alio quam actiuum: ergo videtur, quòd passiua maiorem habeat rationem falsitatis, quam actiua.

2 Item, Intellectus non capit, quòd idem agat & patiatur respectu eiusdem: ergo cum hoc significetur ista locutione, Spiritus sanctus mittitur à se, videtur esse falsa.

Sed contra. SED CONTRA: August. dicit in 4. de Trin. cap. 20. Tunc vnicuique mittitur, cum à quoquam cognoscitur atque percipitur, quantum cognosci & percipi potest. Et hæc auctoritas infra in hac eadē distinctione ponitur in litera. Sed talem cognitionem facit in nobis Spiritus sanctus: & vere dicitur, quòd hæc cognitio est à Spiritu sancto & mittitur ab eo: ergo videtur, si hoc est eum mitti, quòd vere mittatur à seipso.

Quæst. 2. VLTERIVS quæritur de ista, Spiritus sanctus procedit à se. Hæc enim videtur falsa: eo quòd secundum supra dicta, procedere non ponit comparationem nisi ad principium à quo: cum ergo ipse Spiritus sanctus non sit principium sui, videtur quod nullo modo à se procedat. Si dicatur, quòd non procedat à se simpliciter, sed procedit à se in creaturam. Contra: Processio in creaturam ostendit æternam, & nihil aliud superaddit: ergo si secundum æternam non procedit à se, secundum temporalem non debet ostendi procedere à se: ergo relinquitur adhuc hæc esse falsa, Spiritus sanctus procedit temporaliter à se.

2 Item, A quocunque negatur genus, quælibet species illius generis negatur: sed Spiritus non procedit à se: ergo nec temporali processione, nec æterna procedit à se.

3 Item, A quocunque negatur actus naturæ, negatur etiam modus illius actus: sed processio à se negatur de Spiritu sancto: ergo & modus debet negari, scilicet quòd procedit à se temporaliter.

4 Item, Quia Pater non est ab alio, ideo non conuenit ei vt ostendatur temporaliter ab actu esse: ergo à simili, quia Spiritus sanctus non est à se, ideo non conuenit ei vt temporaliter à se esse ostendatur: sed ostenditur, cum dicitur procedere à se: ergo locutio illa falsa est.

Solutio. SOLVTIO. Sicut diximus in principio istius distinctionis, super expositione & veritate & proprietate istarum locutionum, discors Doctorum inuenitur sententia. Sunt qui rationibus supra inductis, dicunt omnes istas esse falsas, Spiritus mittit se, Spiritus mittitur à se, Spiritus procedit à se: & dicunt quòd si in auctoritate inueniantur, exponendæ sunt sic, Spiritus mittit se, id est, à Spiritu est effectus in quo cognoscitur missus. Sed quia in auctoritatibus Sanctorum inueniuntur expresse, & hic à Magistro conceduntur: difficile videtur mihi, quòd dicantur falsæ. Vnde alij dicunt, quòd mittere & procedere dupliciter dicuntur, scilicet proprie, & improprie. Proprie, quando dicit distinctionem nuntij, & nuntiantis: & sic non sumitur in istis locutionibus. Quandoque autem mittere idem est quod dare: & sic sumitur minus proprie: & in hoc sensu concedunt istas, & hoc volunt trahere ex litera, vbi Magister dicit, quòd Spiritus sanctus dat se, & datur à se: quod est ipsum temporaliter procedere & mitti. Aliorum sententia est, quòd non est intentio Augustini & Magistri dicere, quòd & dare vel mittere sint idem, nisi secundum rationem & supposi-tum, non autem secundum intentionem: & illi dicunt, quòd cum dicitur, Spiritus sanctus mittit se, duo importantur in verbo. Vnum ex principali significato verbi: quia mittit significat missionem, sicut ambulat ambulationem. Aliud est quod est in verbo, scilicet actus effectiuus illius connotati, quod confertur in tempore ei cui fit missio: & ideo dicunt, cum dicitur, Spiritus sanctus mittit se, quòd Spiritus sanctus non reddit suppositum verbo nisi gratia secundi. Cum autem additur se, transit actus huius verbi, mittit, in duo: quorum vnum est in altero: & ideo sunt vt vnum coniunctum: actus enim effectiuus connotati transit super id quod efficitur in ipsa missione: sed quia in illo manifestatur Spiritus, vt in eo speciali modo existens, ideo etiam transit super Spiritum non simpliciter, sed secundum quod specialiter in illo existit: vt ipsa missione temporali non fiat Spiritus simpliciter, sed fiat vt ibi existat hoc modo quo prius ibi non fuit, & hoc per rationem illius effecti ostendatur: sicut etiam dicimus, quòd Verbum non est factum, sed tamen est factum secundum carnem: ita hic Spiritus non fit missione, sed fit ipsa missione quod est in isto aliter quam prius: & hæc opinio magis concordat cum dictis Sanctorum: & ideo magis placet mihi. Est ergo sensus, Spiritus sanctus mittit se, id est, à collatione Spiritus qua se dat, est effectus in quo manifestatur Spiritum esse ab alio, & in isto cui mittitur: quia principale significatum verbi ex ipsa missione ostendit ab alio esse: quia aliter non conueniret ei mitti à se. Ad obiecta ergo dicendum per ordinem.

AD PRIMVM, quòd Spiritus mittit se: & bene concedo, quòd missio passiua facit cognosci, quòd missus ab alio sit: actiua autem, quòd missus ab illo sit qui mittitur: sed iam dictum est, quòd gratia principalis significati non egreditur actus missionis à supposito locutionis, sed gratia actus causantis effectus illos in quibus cognoscitur ab alio esse: & ideo pronomen ostendit inesse Spiritui sancto missionem passiuam, suppositum autem non ostendit inesse missionem actiuam: & sub hoc modo sensus est, Spiritus mittit se, id est, à Spiritus collatione in qua dat se, est effectus in quo cognoscitur quòd ab alio sit: & hoc verum est.

AD ALIVD dicendum, quòd suppositum in illo actu cuius suppositum est, non quærit authoritatem in apposito: quia hæc missio est ex potestate amoris, non ex potestate authoritatis vel dominij, vt superius in alia quæstione dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd hoc est verum, quòd mittere & mitti gratia principalis significati exigunt distinctas personas: sed non gratia alterius actus qui ibi etiam est communis trium personarum, scilicet collationis effectiuæ illius doni in quo fit vt insit Spiritus sanctus: & ideo non oportet, quòd Spiritus sanctus distinguatur à se.

Ad aliud dicendum, quòd aliud est in Patre: quia in Patre principale significatum verbi quod est missio passiua inquantum tenet se ex parte appositi, nec respectu sui, nec respectu alicuius saluari potest: quia nullo modo est ab alio vt mitti possit: & ideo non potest significari esse ab alio. Sed in Filio & Spiritu sancto significatum verbi passiuum saluatur secundum quod transit in pronomen reciprocum: licet non saluetur respectu illius suppositi, sed absolute respectu suppositi quod intelligitur operari cum supposito eundem actum: quia actus denotans effectum in creatura communis est trium personarum: & omnes personæ supponuntur in locutione ex natura verbi, licet tantum vna significetur in locutione: & ideo verbum id quoad actum donationis habet omnes pro supposito: sed quoad actum quem addit missio, habet pro supposito personas quibus conuenit missio. Si autem tu quæras, Quare magis exprimitur ibi vna persona, quam alia, si actus ille communis est? Responsio, quòd hoc fit, eo quod actus ille magis per appropriationem ostensiuus est vnius personæ quam alterius: vt sapientia collata ostendit Filium, & gratia Spiritum sanctum.

Ad quæst. 1. Ad id quod vlterius quæritur de ista, Spiritus sanctus mittitur à se: dico sine præiudicio, quòd hæc est magis impropria, quam actiua, propter duo: quia hic significatur passiue missio respectu sui, & quia ponitur propositio denotans principium: tamen concedere oportet, eo quod Sancti eam ponunt: & tunc conceditur sub eodem sensu, quòd diuidatur verbum secundum actus importatos, scilicet collationis, & missionis: & referatur secundum vnum actum ad suppositum Spiritus sancti, & ad alias personas, quamuis ei conueniat appropriate: & secundum alium actum referatur ad personas secundum intellectum secum operantes. Et per hoc patet solutio ad totum quod contra illam propositionem obiiciebatur. Et nota, quòd sunt quidam breuiter & leuiter se hic expedientes, & dicunt, quòd proprie Pater & Filius mittunt Spiritum sanctum, sed Spiritus sanctus non proprie mittit se: & ideo dicitur mittere se: quia approbat suam missionem ab illis factam: sicut de aliquo spontaneo dicitur, ipse facit se facere hoc: quia facit hoc ex libertate suæ voluntatis & ex amore.

Ad id quod vlterius quæritur de ista, Spiritus sanctus procedit à se: dico, quòd meo iudicio ista minus habet proprietatis, quam aliqua aliarum: tamen quia Sanctus eam dicit, concedo eam sub hoc sensu, quòd intelligatur de processione passiua temporali: & tunc expono eam sicut etiam illam aliam, Spiritus sanctus mittit se. Quia licet processio non dicat nisi comparationem ad principium à quo: tamen quando additur determinatio temporalis, additur etiam comparatio ad effectum, & ad eum in quem procedit. Ad quæst. 2.

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd processio temporalis ostendit æternam: sed non ostendit eam esse ab eodem supposito quod significatur in locutione, vt prius dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd cum dicitur temporalis, non ponitur per hoc in specie aliqua processio Spiritus sancti: non enim aduenit vt differentia, sed potius vt accidens, non processioni in se, sed accidit ei ex parte termini in quem est processio temporalis: & ideo etiam dirimit rationem ipsius: quia processio temporalis est processio secundum quid. Et si tu obiicias, quòd secundum hoc non debet inferre eam. Dicendum, quòd non dirimit in actu processionis, sed potius in modo significandi eam: quia temporalis potest significari in supposito cui non conuenit, vt cum dicitur, Spiritus procedit à se, non conuenit processio passiua æterna huic supposito quod agens eam significatur, nisi gratia actus donationis effectus in quo Spiritus est & datur, & non gratia significati principalis: & ideo etiam quoad hoc non infert eam. Non enim possum inferre, Spiritus procedit à se temporaliter, ergo procedit à se: sed sic, ergo procedit à quocumque procedat.

Ad aliud dicendum, quòd non est modus iste qui respiciat principale significatum in verbo, vt specificando ipsum, sed potius dirimendo eum, vt in supposito tali significatur, vt dictum est.

Ad vltimum dicendum, quòd non est simile de Patre: & huius ratio prius dicta est: quia principale significatum actus, non habet in ipso locū respectu alicuius suppositi.

Non est mirum si Spiritus sanctus dicatur mitti vel procedere à se, cum etiam Filius dicatur mitti à se.

B

Cap. 5. Ne autem mireris, quòd Spiritus sanctus dicitur mitti vel procedere à se. Nam & de Filio dicit August. in 2. lib. de Trinit. quod non tantum à Patre missus est, sed etiam à seipso & à Spiritu sancto: quærens, quomodo Filius vel Spiritus sanctus sit missus, cum vterque sit vbique tanquam Deus? Nam vterque, inquit August. legitur missus. De Spiritu

Ioan. 14. sancto enim legitur, Quem mittet Pater in nomine meo. Et iterum,

Si

Si abiero mittam eum ad vos. Et Filius de se dicit, Exiui à Patre, & veni in mundum. Et Apostolus dicit, Misit Deus Filium suum. In Propheta autem scriptum est ex persona Dei, Cælum & terram ego impleo. Itaque vbique Deus est, vbique ergo est Filius, vbique etiam est Spiritus sanctus. Illuc ergo missus est Filius & Spiritus, vbi erat.

DIVISIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de secunda parte quæ incipit *ibi* [Ne autem mireris, &c.] Totus enim tractatus de missione Filij inducitur, vt probetur missio Spiritus sancti. Diuiditur autem in duas partes. In prima ostendit quis misit Filium. In secunda declarat modos suæ missionis *ibi* [Si autem quæritur, Vtrum semel tantum] Prima subdiuiditur in tres partes. In prima ostendit, quòd mitti Deum à Deo est possibile. In secunda per verba Ambros. & August. ostendit Filium esse missum à Spiritu sancto *ibi* [Et quòd à Spiritu sancto missus sit] In tertia ostendit, quòd etiam à se missus est *ibi* [Deinde ostendit esse datum etiam à seipso] Subdiuidere autem has partes est leue.

ARTICVLVS VI.

An missio Filij magis sit manifesta, quam missio Spiritus sancti?

INcidit autem hic dubium circa primum: quia ratio Magistri in litera videtur non valere à minori quam facit: quia in Christo diuersæ sunt naturæ, etsi non diuersæ personæ: & ita magis gratia diuersarum naturarum conuenit ei mittere & mitti, quam Spiritui sancto: ergo à minori non est ratio sua.

2 Item, August. dicit, quòd Filio & Spiritui sancto conuenit æqualiter mitti: ergo vnum non potest probari per alterum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd est ratio à simili confirmato per auctoritatem, quia virtute auctoritatis accipit formam inferendi suum simile. Vel dicendum, quòd missio Filij magis est manifesta, quam Spiritus: & ideo probatur illa per istam. Vel dicatur, quòd est à minori: quia Filio quantum est, de ratione principij magis conuenit mittere, quam Spiritui sancto: secundum quòd magis conuenit, quod pluribus rationibus conuenit, quam id quod paucioribus.

AD OBIECTVM contra, dicendum quòd licet in Christo sint diuersæ naturæ, tamen mittere & mitti non conuenit nisi personæ: sed verum est, quòd conuenit ei gratia naturarum quæ sunt in ipso: & sic etiam conuenit Spiritui sancto dare & dari, vt supra dictum est, licet non conueniat ei facere & fieri, eo quòd effectibus in quibus datur, non vnitur. Vnde licet Filius in carne non esset factus, adhuc in carne esset datus, dum in carne illa fuisset, sicut Spiritus essentialiter est in donis in quibus datur.

ARTICVLVS VII.

Vtrum qualibet persona diuina potest mitti, & quid significent hæc verba, mittere & mitti?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Illuc ergo missus est Filius & Spiritus vbi erant prius, &c.] Hoc enim videtur impossibile: quia super Ezechielem 16. dicit Glossa Hieron. Quod intus est, mitti non potest, eo quòd missus separatur à mittente. Ergo cum persona qualibet sit in natura diuina intus in seipsa, videtur quòd mitti non possit.

2 Item, In corporali missione sic est, quòd missum naturaliter & localiter separatur à mittente: ergo videtur, quòd hoc etiam debeat esse in spirituali: ergo videtur, quòd nulli personarum conueniat mitti.

3 Præterea, Videtur quòd mittens semper veniat cum misso: id enim quod vnum est & idem cum nuntio, semper venit quocunque venit missus siue nuntius: sed Pater est vnum & idem cum Filio & Spiritu sancto: ergo videtur, quòd Pater venit quocunque mittitur Filius & Spiritus sanctus: sed quocunque aliquis per seipsum venit, non eget nuntio: Pater per seipsum venit ad omnes ad quos mittit Filium & Spiritum sanctum: ergo superfluit missio Filij & Spiritus sancti. Si forte dicas, quòd venit per vnitatem naturæ, sed non per effectum connotatum in creatura: hoc falsum est, quia ille effectus est communiter & indiuisibiliter trium.

GRATIA huius vlterius quæritur, Quid significent huiusmodi verba, mittere, & mitti? Et videtur per Augustinum in 4. de Trinitate, & hic à Magistro, quòd significent principij commendationem: ergo sunt notionalia. Hoc idem videtur per hoc, quòd non omnibus conueniunt: quia mitti non conuenit Patri: ergo est distinctum & notionale. Quæstiun.

2 Item, Infra habebitur, quòd per hoc, quòd Pater mittit, & Filius mittitur & Spiritus sanctus, non ostenditur Pater esse maior Filio vel Spiritu sancto: hoc autem esse non potest, si essent verba essentialia: ergo videntur prædicare notionem vel actum notionalem.

3 Item, August. dicit, vt supra habitum est, quòd mitti est cognosci quòd ab alio sit. Non autem per essentiam vel per essentialia cognoscitur persona esse ab alio. Ergo hæc

hæc verba notionalia sunt, & distionem important.

Sed contra. SED CONTRA: Notionalia ab æterno conueniunt: ista autem conueniunt ex tempore: ergo non sunt notionalia.

2 Item, Omne verbum connotans effectum in creatura, significat essentiam diuinam: hæc enim regula diu datta est: sed ista verba connotant effectũ in creatura: ergo &c.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd Hieron. aut loquitur de missione corporali, aut intelligit quod intus est per indistinctionem personæ & naturæ, quòd hoc mitti non potest: sed primum videtur esse de intellectu Hieronymus, quia dicit quod sociatum est in corpore, quòd hoc mitti non potest.

AD ALIVD dicendum, quòd in missione spirituali vbi missio non est loci mutatio, sed noui effectus in quo persona cognoscatur acceptio, non exigitur loci mutatio: quia loci mutatio est propter imperfectionem missi, qui in omni loco id ad quod mittitur causare non potest, quia non est vbique.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc bene concedo: siue missio Filij fiat in mundum, siue missio Filij simul & Spiritus sancti fiat in mentem, quòd semper mittens est cum misso. De primo dicit Christus, Qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum: quia quæ placita sunt ei facio semper. De secundo ipse idem dicit, Ad eum veniemus (scilicet ergo & Pater & Spiritus sanctus) & mansionem apud eum faciemus. Sed tamen in argumento cauendum est, quòd licet Pater sit vnum cum Filio: tamen non est idem cum Filio, nisi neutraliter ly idem accipiatur.

Ioan. 7.
Ioan. 14.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd non superfluit missio, nec destruitur ratio missi: quia missio est (vt supra dictum est) ostendens fidem secundum distinctionem personarum, quam ostendit in effectu appropriabili vni magis quam alij: sed verum est, quòd superflueret, si ad nihil aliud esset nisi vt Pater (quia alias venire non posset per Filium missum, & per Spiritum sanctum) veniret ad nos. Hoc enim absurdum esset & infidele sentire. Pater enim per seipsum venire potest, sicut & Filius, & Spiritus sanctus. Sed vtilis est nobis missio, vt dictum est: quia ostendit nobis fidem distinctionis personarum.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, diuersimode respondetur à Doctoribus. Quidam enim dicunt, quòd hæc verba principaliter dicunt distinctionem, & secundario essentiam gratia effectus connotati. Quidam autem dicunt è conuerso: & puto, quòd illi verius dicunt. Est enim quoddam essentialiter essentiale vt essentia, substantia, & huiusmodi: & quoddam est personaliter personale, vt Pater generans: & quoddam personaliter essentiale, vt Deus de Deo: & quoddam essentialiter notionale vel personale, vt mittere, & mitti: hæc enim gratia effectus super quem est actus importatus per verbum, dicunt essentiam diuinam, & consignificant ex modo suæ significationis distinctionem personarum. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta: quia notionale consignificatum facit, quòd non omnibus personis conuenit mittere, & mitti: effectus autem facit, quòd conueniunt ex tempore, & quòd referuntur ad essentiam diuinam.

Quomodo intelligenda sit missio vtriusque?

C

QVocirca quærendum est, Quomodo intelligatur missio Filij vel Spiritus sancti? Pater enim solus (inquit August. in eodem) nusquam legitur missus, sed Filius, & Spiritus sanctus. Et de Filio primo videamus quomodo missum eum Apostolus dicat, Misit Deus Filium suum, factum ex muliere: vbi satis ostendit eo ipso missum Filium, quo factum ex muliere. Proinde mitti à Patre sine Spiritu sancto non potuit, quia Pater intelligitur misisse eum cum fecit ex fœmina: quod vtique non fecit sine Spiritu sancto. Ecce hic dicit Filium missum à Patre & Spiritu sancto.

Cap. 5.
Gal. 4.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Filius eo ipso dicatur missus quo factus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ostendit eo Filium missum quo factum, &c.] Hoc enim non videtur: cum ad aliud referatur eius missio, quam factio: quia sæpius mitti potest, non autem sæpius caro fieri.

2 Item, Spiritui sancto conuenit mitti, non tamen incarnari: non ergo eo ipso missus est, quo factus est.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd ideo dicit hoc Augustinus, quia missio Filij in mundum, cognoscitur ex hoc quod caro factus est: quia illa missio coniuncta est secundum rem incarnationi: licet alia sit intentio vnius & alterius.

AD ID quod obiicitur, dicendum quòd missio in mundum non potest sæpius fieri: sed missio in mentem sæpius, vt infra Magister ostendet in litera.

AD ALIVD dicendum, quòd Spiritui sancto

sancto non conuenit in mundum mitti: quia hoc coniunctum est ad incarnari: & de illa missione quæ est in mundum, loquimur hic Augustinus.

Quod à Spiritu sancto Filius sit missus, auctoritatibus confirmatur.

ET quod à Spiritu sancto Filius sit missus (vt ait Augustinus in eodem) auctoritatibus confirmatur, Ipse Christus dicit per Isaiam: Nunc misit me Dominus, & Spiritus eius. De hoc Amb. in li. 2 de Spiritu sancto ita ait, Quis est qui dicit, Me misit Dominus & Spiritus eius: nisi qui venit à Patre, vt saluos faceret peccatores, id est, Christus ergo & Pater Filium misit & Spiritius sanctus. Idem in eodem, Datus est à Patre, vt Isa. dicit, Puer natus est nobis, & Filius datus est nobis. Datus est, audeo dicere, & à Spiritu, quia & à Spiritu sancto missus est. Dicit enim Filius Dei, Spiritus Domini super me, propter quod vnxit, me: euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, &c. Quod cum de libro Isaiæ legeret, ait in Euangelio, hodie completa est hæc scriptura in auribus vestris, vt de se dictum esse signaret. Bene autem dixit, super me: quia quasi filius hominis & vnctus est, & missus ad prædicandum. Nam secundum diuinitatem non super Christum est Spiritus, sed in Christo. Ecce his verbis ostendit Ambrosius Filium esse missum & datum nobis, non tantum à Patre, sed etiam à Spiritus sancto.

B 48. Cap. 1. Isa. 9. Isa. 61. Luc. 4.

ARTICVLVS IX.

Vtrum conueniat Spiritui sancto mittere vel dare Filium?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Me misit Dominus & Spiritus eius, &c.] Ex hoc enim vult probare, quòd missus sit à Spiritu sancto: & si dicatur, quòd hoc conuenit ei secundum hominem, secundum quod etiam minor est Patre & Spirttu sancto, & seipso.

Quæst. 1. QVÆRATVR iuxta hoc, Vtrum conueniat Spiritui sancto mittere Filium in mentem? Videtur, quòd sic: quia Filius seipsum mittit: ergo per ly mittit non importatur authoritas respectu suppositi quod supponit verbo: ergo videtur, quòd possit concedi.

2 Item, Quicunque ab alio est, illi conuenit mitti respectu vniuscuiusque, vt videtur Magister hic dicere: sed Filius ab alio est: ergo conuenit ei mitti ab vnaquaque personarum: ergo potest concedi, quòd Spiritus sanctus mittat Filium.

Sed contra. SED CONTRA: Nec Filius est à Spiritus sancto: nec etiam Spiritus sanctus operatur per Filium, quia præpositio nullam posset notare habitudinem principij respectu Filij: cum ergo non sint plura in locutione, quam significatum missionis, & effectus in creatura, non videtur esse concedenda hæc, Spiritus sanctus mittit Filium.

Quæst. 2. PRÆTEREA hæc non videtur esse concedenda, Spiritus sanctus mittit Filium in carnem: aliud enim est in carnem mittere, & aliud est in carne existentem mittere. In carnem enim mittere non conuenit nisi existentem præter carnem: & sic non conuenit mittere Filium nisi secundum quod est æterna persona: sic autem Spiritus non habet authoritatem respectu ipsius: ergo videtur, quòd Spiritus sanctus non mittit eum in carnem nec in mentem.

Quæst. 3. VLTERIVS quæritur, Si Spiritus sanctus dat Filium? Videtur, quòd non: quia dans in dato aut habet potestatem authoritatis, aut amoris. Primam autem non habet Spiritus sanctus in Filio: sed videtur, quòd nec secundam, quia Filius non est donum amoris, imo hoc est Spiritus sanctus, & cum donum amoris huiusmodi efficiat potestatem, non videtur hoc conuenire Spiritui sancto respectu Filij, sed potius Filio respectu Spiritus sancti.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd quidam distinguunt hic triplicem missionem, scil. in mentem, & in carnem, & ad prædicandum: & dicunt, quòd Spiritus sanctus non mittit Filium duabus missionibus primis, sed tertia: & hoc dicunt propter rationes inductas: & hæc est sententia Gulielmi Antisiodorensis: & trahitur ex litera, vbi dicit Ambrosius, Bene dicit, Spiritus Domini super me: quia quasi filius hominis & vnctus est, & missus ad prædicandum. Vnde innuitur, quòd Sancti de illa sola missione loquuntur, quando dicunt Spiritum sanctum mittere Filium. Alij sunt

sunt qui aliter dicunt consentientes, quòd cuilibet personæ conuenit mittere, sed non cuilibet conuenit mitti: mitti enim non conuenit Patri, sed Filio & Spiritui sancto. Vnde quælibet persona potest mittere illam cui mitti conuenit: & hoc ideo, quia ly mittere non dicit authoritatem in suo supposito respectu eius super quod transit actus verbi, in quo est missio passiua: sed recipit suppositum gratia actus communis qui causat effectum connotatum in quo cognoscitur persona missa: & quia hoc videntur sentire Sancti qui probant missionem per comparationem istius effectus, ideo magis placet nobis ista opinio, consentiamus igitur primis duabus rationibus hoc probantibus.

Ad id quod contra obiicitur, quòd Filius nec est à Spiritu sancto: nec etiam Spiritus sanctus operatur per ipsum: dicendum, quòd verum est: sed hoc non exigitur ad mitti à Spiritu: sed sufficit, quòd Spiritus sanctus operetur effectum in quo sit & cognoscatur Filius ens ab alio, vt supra diximus.

Ad quæst. 2. Ad id quod quæritur, Vtrum mittat eum in carnem? Dicendum secundum hanc opinionem, quòd sic: quia operatur carnem in qua cognoscitur: & est Filius ens ab alio: & hoc non exigit authoritatem aliquam in supposito verbi respectu materiæ actus, siue respectu appositi.

Ad quæst. 3. Ad hoc quod vlterius quæritur, Vtrum Spiritus sanctus det Filium? Concedo quòd sic in eodem sensu: & non oportet, quòd sit aliqua potestas vel authoritas significata in Spiritu sancto respectu Filij: quia cum dicitur, Spiritus sanctus dat Filium, non supponit ly Spiritus verbo nisi quantum ad actum effectiuum connotati effectus, vt prius habitum est: in quo tamen effectu accipitur Filius ens ab alio: & sic planum est respondere ad omnia.

ARTICVLVS X.

An Spiritus potest dici Spiritus Christi, & in Christo?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Secundum diuinitatem non super Christum est Spiritus, sed in Christo, &c.] Ex hoc enim videtur innuere opinionem Græcorum esse veram, quòd Spiritus sit Christi, sicut etiam in ipso requiescens, & à Patre indistanter procedens.

Solvtio. Ly in habet notare multas habitudines, scilicet idemtitatem naturæ, secundum quam quælibet persona est in alia: & habet notare simultatem naturæ, secundum quòd vnum relatiuorum simul habet esse cum alio, & in intellectu eius: & hoc modo intelligit Spiritum esse in Christo: & ex hoc sequitur Spiritum esse à Christo, vt supra probatum est in dist. 4. *Solutio.*

Quod Filius sit datus à seipso?

E Deinde ostendit esse datum etiam à seipso, ita dicens in eodem libro, Cum enim non diffinitum fuerit per Prophetam à quo datus est Filius, ostenditur datus gratia Trinitatis, vt etiam ipse Filius se dederit. Ecce hic dicit, quòd Filius se dedit: quia Trinitas eum dedit. Si autem Filius à se datus est, à se ergo missus est, & à se processit. Et hoc vtique verum est, & concedi oportet: cum eius missio sit diuina operatio.

ARTICVLVS XI.

Vtrum hæc sit concedenda, Trinitas mittit se vel dat se: & vtrum Pater mittat Filium, & Filius mittat se & Spiritum: & Spiritus mittat se, & Filium: & vtrum Pater, Filius, & Spiritus sanctus mittant Filium & Spiritum sanctum.

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Trinitas eum dedit, &c.] Quæritur enim iuxta hoc, si hæc concedenda sit Trinitas mittit se? Et videtur, quòd non: quia Trinitas non est ab alio: cum ergo mittere sit cognosci quòd ab alio sit, videtur quòd Trinitas non mittit se.

2 Item, Si Trinitas mitteret se, Trinitas mitteretur à se: ergo & Pater mitteretur, quod est contra August. dicentem, quòd Pater solus missus non legitur.

Contra: August. dicit, quòd Trinitas illabitur mentibus fidelium: cum ergo non illabatur nisi immissa, videtur quòd ipsa mittit se. *Sed contra.*

2 Præterea, Imago Trinitatis est in anima: ergo videtur, quòd Trinitas in illa cognoscitur: & cognosci in effectu causat missionem: ergo videtur, quòd Trinitas mittat se.

Vlterius quæro, Si Trinitas dat se? Videtur, quòd non: quia non habet aliquam authoritatem respectu sui. *Quæst. 1.*

Qværitvr vlterius, Si Pater mittit se & Spiritum sanctum, & Spiritus sanctus mittit se & Filium secundum supra dicta: vtrum pluraliter possum inferre: ergo Pater & Filius & Spiritus S. mittunt Filium & Spiritum sanctum? Videtur, quòd sic: quia singulare geminatum infert suum plurale: in præmissis *Quæst. 2.*

missis autem geminantur singulares missiones: ergo infert plurale.

Sed contra. Sed contra: Cum dico, Pater mittit Filium & Spiritum sanctum, in supposito verbi notatur authoritas respectu appositi, & etiam operatio effectus connotati: cum autem dico, Filius mittit se & Spiritum sanctum, vel è conuerso, non semper notari potest authoritas: ergo in alia & alia ratione accipitur ly mitti: sed plura dicta æquiuoce non inferunt aliquod plurale: non enim sequitur, hoc est canis marinus, & cælestis: ergo sunt hæc canes: ergo videtur, quòd non possum inferre pluraliter.

Solutio. Solutio. Dicendum, quòd, vt opinor, hæc non est concedenda, Trinitas mittit se, eo quod Trinitas non sit ab alio, sicut probant primæ duæ rationes.

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd procedit ab insufficienti: non enim sufficit operatio effectus in quo cognoscatur: sed oportet, quod cognoscatur ab alio esse, & quod sit ab alio ex ipsa ratione missionis passiuæ: nec imago est talis effectus qualis exigitur ad missionem, quia ille est effectus reuocans & sanctificans creaturam, quæ aberraret nisi ad ipsam mitteretur, vt supra per verba August. probatum est.

Ad id quod vlterius quæritur, dicendum quòd Trinitas dat se, secundum quod dare dicit potestatem dandi ex amore solo: hanc enim potestatem quilibet habet respectu sui in collatione sui ei quem amat: & per hoc etiã patet solutio ad id quod contra posset obiici.

Ad quæst. 2. Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus simul mittant? Quidam ratione inducta dicunt, quòd non: sed non video, quare non possit concedi, quòd simul mittunt: præcipue cum habeamus in litera, quòd Filius cum Patre & Spiritu sancto se mittit.

Ad id ergo quod contra obiicitur, dicendum quòd diuersa habitudo suppositi non facit æquiuocationem missionis: præcipue cum gratia illius actus, qui est operari effectum connotatum in eo ad quem mittitur, tres personæ æqualiter ad verbum illud referantur.

Quòd Filius sit missus à se.

F

QVod autem à se mittatur, August. astruit in lib. 2. de Trinit. dicens, Forte aliquis cogat vt dicamus etiam à seipso missum esse Filium: quia & Mariæ conceptus, & partus, operatio Trinitatis est. Sed, inquit aliquis, quomodo Pater eum misit, si ipse se misit? Cui respondeo quærens vt dicat, Quomodo eum Pater sanctificauit, si & ipse se sanctificauit? Vtrumque enim Dominus ait, Quem Pater, inquit, sanctificauit & misit in hunc mundum. Et alibi, Ego pro eis sanctifico meipsum. Item quæro quomodo Pater eum tradidit, si ipse se tradidit? Vtrumque enim legitur, Credo quod respondebit, si probe sapit, quia vna voluntas est Patris & Filij, & inseparabilis operatio. Sic igitur intelligat, illam incarnationem & ex Virgine natiuitatem, in qua Filius intelligitur missus, vna eademque operatione Patris & Filij inseparabiliter esse factam, non inde separato Spiritu sancto. Ergo à Patre & Filio missus est idem Filius, quia à Patre & Verbo eius factum est vt mitteretur, id est, incarnatus hominibus appareret. Non enim missus est mutando locum, quia in mundo erat. Quapropter & Pater inuisibilis vna cum Filio secum inuisibili, eundem Filium visibilem faciendo, misisse eum dictus est: qui si ita visibilis fieret, vt cum Patre inuisibilis esse desisteret, id est, si substantia inuisibilis Verbi in creaturam visibilem mutata & transiens verteretur, ita missus à Patre intelligeretur Filius, vt tantum missus, non etiam mittens cum Patre inueniretur. Cum vero sic est accepta forma serui, vt maneret incommutabilis forma Dei, manifestum est quòd à Patre & Filio non apparentibus factum sit, quod apparet in Filio, id est, ab inuisibili Patre cum inuisibili Filio, idem ipse Filius visibilis mitteretur.

Cap. 5. *Ioan. 10.* *Ioan. 17.* *August. lib. 2. de Trin. c. 5.*

Summatim colligit quæ ex prædictis astruuntur.

G EX prædictis aperte monstratur, quòd Filius missus est à Patre & Spiritu sancto, & à seipso: & quæ sit ipsa missio, scilicet incarnatio, id est, quòd factus est homo, per quod visibilis apparuit: quod est opus commune Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

ARTICVLVS XII.

An verum sit, quòd Pater sanctificauit Christum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quomodo Pater eum sãctificauit, &c.] Sanctificatur enim quod de non sancto sanctum efficitur: & hoc non conuenit Christo qui nunquam fuit non sanctus.

AD HOC dicendum, quòd sanctificare sumitur hic pro sanctum facere: non ita, quòd prius non fuerit, & postea factus sit sanctus: sed quòd totum simul factum est, scilicet subiectum, & sanctitas ipsa. Solutio.

Quæstio, Cur dicit, A meipso non veni?

H Cap. 5. SEd ad hoc opponitur, Si Filius à seipso missus est, cur ergo ait, A meipso non veni? Ad hoc August. respondet in 2. lib. de Trinitate dicens, hoc dictum esse secundum formam serui, secundum quam non fecit vt mitteretur, id est, non est operatus incarnationem, sed secundum formam Dei.

ARTICVLVS XIII.

An Filius potest dici venisse à seipso?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sed ad hoc opponitur, Si filius à seipso, &c.] Videtur enim, quòd etiam non conueniat ei secundum formam Dei: quia etiam secundum formam Dei à seipso non est: ergo nec venit, nec aliquid facit à seipso: quia regula est, quòd quicquid est, & quicquid facit persona procedens, habet & facit à persona à qua procedit.

SOLVTIO. Sine dubio verificari potest vno modo locutio, &c. secundum formam Dei, si pronomen notet discretionem: quia tunc sensus est, A meipso non veni tantum. Si autem negatio respiciat pronomen secundum operationem aduentus tantum, non potest verificari nisi secundum formam serui: quia ipse secundum formam Dei causa fuit aduentus sui, sicut & Pater. Solutio.

Vtrum semel tantum missus sit Filius an sæpe?

I HIc quæritur, Vtrum semel tantum missus sit Filius, an sæpe mittatur? Si enim missio Filij, ipsius tantum incarnatio est, cum semel tantum incarnatus sit, & semel tantum videtur missus. At si sæpe mittitur, est & alia eius missio quam incarnatio. Sed quæ est illa? Nunquid æterna genitura, missio eius dicenda est, an etiam alia missio quærenda est?

DIVISIO TEXTVS.

HIc quæritur, Vtrum semel tantum, &c.] Hic incipit Magister distinguete modos missionis Filij: & habet tres partes pars ista. In prima, scilicet in duobus primis capitulis mouet quæstionẽ de modis missionis, & determinat. In secunda ostendit, quòd secundum alterum istorum modorum sæpe mittitur Filius, & secundum alterum semel tantum *ibi* [Ecce distincti sunt duo modi] In tertia ostendit, quòd secundum alterum modum mittitur in mundum, & secundum alterum non *ibi* [Præterea notandum est, quòd cum his duobus modis, &c.

ARTICVLVS XIV.

Quare Filius potius mittitur duobus modis, quam Spiritus sanctus? & quare Pater non apparuit nisi in voce, & Filius in carne, Spiritus in columba, linguis igneis, & in flatu.

HIc incidit dubium de duobus modis missionis Filij, quare scil. potius duobus modis mittitur, quam Spiritus sanctus? Videtur enim Spiritus sanctus etiam visibiliter & inuisibiliter missus esse, scilicet cum mente percipitur, & cum in columba super Christum descendit.

Quæst. 1. PRÆTEREA, Pater apparuit in creatura non vnita sibi, Spiritus sanctus similiter: quare non legitur Filius vnquam in creatura non vnita sibi apparuisse? Et si tu dicas, quòd tres apparuerunt Abrahæ in signum trium personarum: & ita Filius apparuit in creatura subiecta non vnita sibi: vel quod apparuit Moysi in igne flammæ rubi. Hoc nihil est: quia supra ostensum est, quòd hæc omnia facta sunt per ministerium Angelorum in persona Dei apparentium. Sed ego quæro de creatura assumpta, in qua diuina persona per seipsam apparuit, sicut Spiritus in columba, & Pater in voce, & Spiritus in linguis & in flatu: sic enim non legitur Filius apparuisse, nisi cum carnem assumpsit.

Quæst. 2. PRÆTEREA, Quare Pater non apparuit nisi in voce loquente: Filius autem tantū in carne assumpta, & Spiritus s. in triplici creatura assumpta: sicut in columba, igneis linguis, & flatu quo inflauit Filius in Discipulos.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd Filius habet duos modos missionis visibiliter, scilicet in creatura vnita sibi, & inuisibiliter quando mittitur in cor: eo quod ipse solus vnibilis est creaturæ assumptæ: & hoc probatur in tertio istius voluminis dist. 1.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd visibilitas non tam attenditur hic in modo missionis Filij quam vnibilitas: & illa deficit in missione Spiritus sancti.

AD ALIVD dicendum, quòd Filius non debuit apparere in creatura non vnita: eo quod ipse habuit congruentiam ad vnionem, aliæ autem personæ non: & ideo aliæ apparitiones factæ sunt propter suam: quod enim vnibile est creaturæ, non vnitum non congruit apparere. Ad quæst. 1.

AD ALIVD dicendum, quòd Pater est cui conuenit secundum æternam generationem dicendo generare: & ideo congruentiam habet ad hoc, vt dicendo in voce se manifestet: quia sic manifestatur in actu personali quo se habet ad Filium: & præcipue in voce qua dicit, Hic est Filius meus dilectus, &c. illud enim inquantum vox fuit, manifestauit dicentem: & per ipsum quod dictum est, ostendit Patrem: vt sic vtroque modo ostendatur generans, & Verbum & Filius: quorum vnum significat manifestationem intellectus, alterum naturæ. Spiritus autem sanctus operatur tripliciter, scilicet in donis ad actus operis ordinatis, & in remissione peccati, & à terrenis remouendo ad cælestia: & quoad primum ostenditur in columba, quoad secundum in igne qui est consumptiuæ naturæ, & quoad tertium in spiritu flatus qui spiritualis est: sicut etiam cantatur de ipso, Tu inspirando das spirituales esse homines. Vel dicatur, quòd spiritus habet quiddam ex nomine doni, quod proprie dicitur: & quiddam ex nomine amoris, quod iterum proprie dicitur: & quiddam ex nomine Spiritus sancti, quod iterum proprie dicitur: & quoad primum apparet in columba: quoad secundum in igne, quia amor ignis est: & quoad tertium in flatu spirituali: & quia non sunt plura propria nomina Spiritus sancti: ideo non sunt eius visibiles missiones plures. Filius autem habet congruentiam ad hoc vt vniat sibi creaturam assumptam, & ideo non apparuit in non vnita: humana autem natura congruentiam habet vt vniatur: & ideo in ipsa sola missus est Filius. Ad quæst. 2.

Quod duobus modis dicitur Filius mitti.

AD quod dicimus, quòd duobus modis dicitur Filius mitti præter illam æternam genituram, quæ ineffabilis est: secundum quam etiam missus posset dici, vt videtur quibusdam, sed melius ac verius secundum eam dicitur genitus. Præter eam ergo duobus modis dicitur mitti, scilicet vel cum visibiliter mundo apparuit carne indutus, vel cum se in animas pias sic transfert, vt ab eis percipiatur ac cognoscatur. Hos duos missionis modos aperte August. distinguit in 4. lib. de Tri. Cap. 20. dicens, Non eo ipso quod de Patre natus est, missus dicitur Filius: sed vel eo quod apparuit huic mundo, Verbum caro factum. Vnde dicit, Ioan. 16. A Patre exiui, & veni in mundum: vel eo quod ex tempore cuiusque mente percipitur, sicut dictum est de sapientia, Emitte illam de cælis Sap. 9. sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit & mecum laboret, id est, doceat me laborare. Et tunc vnicuique mittitur, cum a quoque

cognoscitur

cognoſcitur atque percipitur quantum cognoſci & percipi poteſt, pro captu vel proficientis in Deum, vel perfectæ in Deo animæ rationalis.

ARTICVLVS XV.

An æterna generatio etiam ſit miſſio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Secundum quam etiam miſſus poſſet dici, &c.] Hoc enim non videtur: quia æterna generatio non dicit comparationem ad terminum ad quem: miſſio autem dicit comparationem ad eum cui mittitur: ergo æterna generatio non eſt miſſio.

Solutio. DICENDVM ad hoc, quòd non fuit intentio iſtorum, quòd æterna generatio ſit miſſio, ſed quòd facit congruitatem ad miſſionem: qui enim genitus eſt, ab alio eſt: & qui ab alio eſt, mitti congrue poteſt.

ARTICVLVS XVI.

Vtrum Filius mittatur in pias animas, vel tantum Spiritus ſanctus: & hoc cum gratia gratum faciente, aut ſine ipſa?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Cum ſe in animas pias ſic transfert, &c.] Piæ enim animæ ſunt Sanctorum animæ: ergo videtur, quòd Filius ſpiritualiter non mittatur niſi in Sanctos.

Sed contra. SED CONTRA: Spiritus ſanctus mittitur ad ſanctificandam creaturam: & ad idem non poſſunt duo mitti, niſi vterque eorum ſecundum ſe ſit inſufficiens: ergo videtur, quòd cum ſe transfert ſapientia in animas ſanctas, quòd hoc ſit miſſio Spiritus ſancti & non Filij.

2 Item, Sanctificatio omnis eſt bonitatis: bonitas autem eſt attributum Spiritus ſancti: ergo videtur, quòd miſſio in animas ſit Spiritus ſancti & non Filij.

3 Item, Supra habitum eſt, quòd miſſio eſt ad ſanctificandam & reuocandam creaturam rationalem, quæ aberrauerat: hoc autem non poteſt fieri niſi per gratiam gratum facientem: cum ergo in illa mittatur Spiritus ſanctus, videtur quòd Filius non mittatur in animas pias.

4 Item, Amicos Dei conſtituere proprie dilectionis eſt: cum ergo (vt hic habetur) amicos Dei conſtituat miſſio, videtur Spiritus ſanctus mitti, qui proprie in Trinitate dilectio eſt.

5 Si forte dicas, quòd miſſio Filij eſt in hoc quòd conſtituit Prophetas, quod pertinet ad illuminationem intellectus: & miſſio Spiritus ſancti eſt ad perfectionem affectus in conſtituendo amicos Dei per amorem. Contra: 1. Corinth. 12. inter dona Spiritus, in quibus proprie Spiritus manifeſtatur, ponitur ſapientia, ſcientia, fides, operatio miraculorum, prophetia: ergo videtur, quòd vtrunque oſtendat miſſionem Spiritus ſancti, & non Filij.

SI FORTE dicas, quòd Filius mittitur in illuminatione intellectus ſine gratia gratũ faciente, ſicut quidam dicunt. Contra: Miſſio non eſt vt adſit qui prius non affuit: cum quælibet perſona adſit vbique: ſed vt aliter, vel ad aliud adſit, qui prius eſſentialiter præſentialiter & potentialiter affuit.

2 Similiter miſſio non eſt ita vt tantum donum perſonæ adſit, & non perſona: quia ſic perſona ipſa falſo miſſa diceretur: cum ergo non poſſit aliter vel ad aliud adeſſe niſi per gratiam gratum facientem, oportet quòd & miſſio Filij & miſſio Spiritus ſancti ſint in gratia gratum faciente.

3 Præterea, De miſſione Filij dicuntur hic duo, ſcilicet quòd in animas ſanctas ſe transfert, amicos & Prophetas conſtituit: & aliud quod dicit, Mitte illam de cælis ſanctis tuis, vt mecum ſit, & mecum laboret, vt ſciam quid acceptum ſit coram te omni tempore. Neutrum autem iſtorum eſt ſine gratia gratum faciente. Ergo cum de miſſione non poſſimus loqui, niſi ſicut habemus traditum à Sanctis, videtur quòd non debeat dici, quòd mittatur Filius ſine gratia gratum faciente.

4 Item, Sap. 1. In maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Cum ergo ſapientiam introire in mentem ſit ſapientiam mitti, videtur quòd non mittatur niſi piis.

5 Item, Miſſio ſapientiæ in mundum fuit in collatione maximæ gratiæ: cum ergo vna miſſionum reſpondeat alij: mittitur enim in mentem, vt gratia miſſionis in mundum valeat nobis: videtur, quòd & miſſio in mentem ſit in collatione gratiæ.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd ſicut ordinabantur apertæ miſſiones Filij & Spiritus ſancti, ita & ordinanturr occultæ: & ſemper ambæ ſunt ad eundem finem, licet non ad eundem actum ſemper. Sicut enim dicit Bernardus, Primo venit Filius, & docuit fidem: & poſtea venit Spiritus ſanctus, & accendit ad amorem. Et ideo concedo hoc, quòd ſecundum intentiones Sanctorum, nec Filius, nec Spiritus ſanctus mittitur niſi in gratia gratum faciente: non enim Spiritus ſanctus donum dicitur, quod ſibiinuicem Pater & Filius dant, ſed quia nobis dant eum: & eo modo dicitur Filius etiam datus, non quòd tantum datum ſit aliquid, quod habetur ſine ipſo, ſed quia ipſe in dato datur: ſicut dicitur Iacob. 1. Siquis indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Vnde dico, quòd in fine iſtæ miſſiones non diſtinguuntur, ſed in actu proximo: quia Filius illuminat intellectum, & Spiritus accendit affectum. Et per hoc patet ſolutio ad primum. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd finis miſſionis eſt ſanctificatio, & reductio: & hoc non tantum eſt Spiritus ſancti: quia reductio dicit

dicit ostensionem viæ, & quoad hoc est Filij: & dicit adeptionem boni, & quoad hoc est Spiritus sancti. Simul enim mittuntur: nec tamen alter est imperfectus, vel est superfluus: quia ita oportet propter duplicem partem animæ nostræ, quæ est intellectus & affectus.

AD ALIVD dicendum, quòd licet gratia in genere, & quoad actum qui est gratum facere, sit attributa & ostensiua Spiritus sancti: tamen hæc gratia vel illa est, vel potest esse attributum Filij:& ideo cum missio sit in collatione gratiæ particularis ad intellectum vel affectum, dico quòd tunc mittitur Filius.

AD ALIVD dicendum, quòd ad amicos constituere duo exiguntur, scilicet notitia amicitiæ, & amici, & eorum per quæ contrahitur & conseruatur amicitia, & hoc est Filij:& aliud est quod est amor amici, & fundamentum amoris, quod est honestum & pars honesti, vt dicit Philosophus, & quoad hoc mittitur Spiritus sanctus.

AD ALIVD dicendum, quòd prophetia dicitur quadrupliciter secundum August. scilicet visione corporali, spirituali, intellectuali, & à dignitate vel congruitate perceptionis secretorum Dei: sicut dictus est Abraham Propheta, de quo Genes. 18. dicitur: Num celare possum Abraham quæ gesturus sum? cum futurus sit in gentem magnam, &c. & in Psal. 104. Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis, &c. Et quoad hoc vltimum ad prophetiam exiguntur duo, scilicet illuminatio, & gratia gratum faciens: & in illa sola prophetia est completa missio, non autem in aliis tribus, nisi secundum quid: aliud enim infundere est reuelationem, & aliud est in ipsam animam sapientiam se transferre: in primo enim non mittitur sapientia nisi secundum quid, in secundo autem mittitur simpliciter.

AD ALIVD dicendum, quòd distributio omnium donorum spiritualium pertinet ad Spiritum sanctum secundum illam proprietatem Spiritus, quòd vnit & viuificat corpus mysticum: quia in illa ratione, sicut noster spiritus diuidit singulis membris proportionabilia sibi: ita Spiritus sanctus vniens Ecclesiam, diuidit dona prout vult: sed tamen ipsa dona per se considerata, aliquando ostendunt Filium: & in hac ratione loquitur Apostolus, vt patet intuenti circunstantias literæ.

AD ALIVD dicendum, quòd sicut probatum est, ita opinor illam opinionem falsam esse.

ARTICVLVS XVII.

An cognitio nostra sit substantialis missioni, ita quòd ad missionem exigatur cognitio? & vtrum aliquis scire potest an odio vel amore dignus sit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Et tunc vnicuique mittitur cum à quoquam cognoscitur, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd cognitio nostra substantialis sit missioni. Sed contra hoc est, quòd præcipue missio fit simplicioribus, qui magis habent in munere gratiam, quam in cognitione; vetula enim quandoque parum cognoscit vel nihil: & tamen mittitur ei frequentius, quam magno theologo multum cognoscenti.

2 Præterea, Ecclæ. 9. Nemo scit, vtrum odio vel amore dignus sit. Sed cui missus est Spiritus sanctus, & cui missus est Filius, si cognoscit missionem, cognoscit se esse dignum vita æterna: ergo cognoscit se esse dignum amore: & ita falsificatur verbum Ecclæ.

3 Si dicas, quòd nemo scit inquantum homo: sed dicit August. quòd inquantum aliquid de missione ista mente percipimus, intantum non in hoc mundo sumus: & ita in hac via potest aliquid sciri, sicut sciuit Apostolus de se, cum dixit, An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus. 2. Cor. 13.

4 Et ad Roma. 8. Certus sum, quòd neque mors, neque vita poterunt me separare à charitate Dei quæ est in Christo Iesu. Si, inquam, sic dicas. Contra: Iob 3. super illud, Viro cuius abscondita est via, circundedit eum Deus tenebris, ibi dicit Greg. quòd præcipua causa fletus est viro sancto, quòd nescit, vtrum odio vel amore dignus sit: quia est via quæ videtur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortem. Item, Per quid sciet homo quòd missus est sibi Spiritus sanctus? Spiritus enim actus simillimi sunt cum actibus naturæ vel cordis: sicut in hoc ipso actu qui est diligere, videri potest: possum enim scire, quòd diligo Deum propter se, & super omnia: sed vtrum hoc ex charitate procedat, non possum scire, cum Philosophus determinet vere fortem gratia boni, & propter bonum virtutis etiam vitam contemnere: & tamen illud non necessario procedit ex charitate. Similiter, Dicit Apostolus 1. Corinth. 13. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam: charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Ergo patet, quòd propter Deum possum postponere vitam:& tamen nesciam me habere charitatem: ergo nesciam mihi missum esse Spiritum sanctum.

SOLVTIO. Cognitio exigitur ad missionem, vt mihi videtur, sed non omnis, sed triplex, scilicet vna quæ est ex parte cogniti, scilicet vt sentiam in me donum in quo vt in signo cognoscibilis sit persona missa: signum autem voco id quod habet actum gratiæ facientis gratum, & appropriabile est Filio vel Spiritui sancto. Secunda est habitualis cognitio. Tertia est coniecturalis ex signis, sicut si videam me posse de facili quæ non habens gratiam vel non potest, vel cum magna difficultate potest: si videam spiritum meum esse liberum à vana spe, & vano amore, & vano gaudio, & caduca tristitia, & timore mundano, & huiusmodi. Et illam triplicem cognitionem puto sufficere secundum habitum ad missionem, & dico non oportere adesse cognitionem secundum actum. Et per hoc patet solutio ad primum. Solutio.

AD ALIVD dicendum, quòd Ecclesiastes non excludit cognitionem ex signo, & coniectu-

coniecturalem, & habitualem: cui enim missus est Spiritus, habet habitum in quo hoc cognosci potest, si aperiatur oculus, vel per reuelationem post mortem.

Ad aliud dicendum, quòd Apostolus loquitur ibi de inhabitatione Christi per operationem miraculorum, & potestatem signorum, quæ ex se expertus fuerat. Et hoc non est mihi sapientiam nisi secundum quid, vt prius habitum est.

Ad aliud dicendum, quòd Apostolus aut loquitur ibi ex reuelatione sibi facta præter legem communem, aut loquitur ex coniecturis.

Ad id autem quod dicunt, quòd scientia certa exigitur, credo falsum esse quod dicunt

Quod secundum alterum semel, secundum alterum sæpe sit missus: & secundum alterum vt sit homo, & secundum alterum vt sit cum homine.

L Ecce distincti sunt duo modi missionis Filij, & secundum alterum semel tantum missus est Dei Filius: secundum alterum sæpe missus est, & mittitur quotidie. Nam secundum alterum missus est, vt sit homo, quod semel tantum factum est: secundum alterum vero mittitur, vt sit cum homine, quomodo quotidie mittitur ad sanctos, & missus est etiam ante incarnationem, & ad omnes sanctos qui ante fuerunt, & etiam ad Angelos. Vnde Augustinus de Filio, id est, de sapientia Patris loquens 4 libro de Trinitate ait, Aliter mittitur sapientia vt sit cum homine, aliter missa est vt sit homo. In animas enim sanctas se transfert, & amicos Dei & Prophetas constituit, sicut implet etiam sanctos Angelos. Sed cum venit plenitudo temporis, missa est non vt impleret Angelos, nec vt esset cum hominibus vel in hominibus, vt antea in Patribus erat & in Prophetis, sed vt ipsum Verbum fieret caro, id est, homo.

Cap. 20.

ARTICVLVS XVIII.

Vtrum Spiritus sanctus plenius sit missus post incarnationem quam ante? & vtrum cælibatus Ioannis coniugio Abrahæ sit præferendus?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Missus est etiam ante incarnationem ad omnes sanctos, &c.] Dubium enim potest esse, Vtrum plenius mittebatur ante incarnationem, quam post? Videtur enim, quòd post plenius sit missus: quia plenior est gratia Noui Testamenti, quam Veteris: cum ergo missio sit propter gratiam, videtur plenius mitti Filius vel Spiritus sanctus in Nouo, quam in Veteri.

Sed contra. Sed contra hoc est dicit August. in lib. de bono coniugali, quòd non præfertur cælibatus Ioannis coniugio Abrahæ: ergo nec cætera dona præferuntur, vt videtur.

Solutio. Ad hoc respondeo per Aug. in 4. de Trinitate capite 20. dicentem sic, Quod dicit Euangelista, Quia spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus: quomodo intelligitur? nisi quòd certe illa Spiritus datio vel missio post glorificationem Christi futura erat, qualis nunquam antea fuerat: neque enim antea nulla erat, sed talis non fuerat. Et infra ibidem, Oportebat Spiritus aduentum signis sensibilibus monstrari, vt ostenderetur totum orbem terrarum atque omnes gentes in linguis variis constitutas crediruras in Christum per donum Spiritus sancti, vt compleretur quod in Psal. 18. cantatur, Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Secundum hoc distinguendum est, quod est missio in gratia personali, & missio ordinata ad conuersionem orbis, & est missio inuisibilis, & missio in visibili signo. Personalis igitur & inuisibilis se habent ante aduentum & post, vt excedentia & excessa: quia quibusdam personis ibi plus infundebatur gratiæ, & quibusdam plus hic. Sed missio vniuersalis & visibilis, talis fuit post, qualis nunquam ante fuerat.

Ad primum ergo dicendum, quòd verum est quod obiicit quantum est de conditione status: sed quædam personæ ibi in Veteri Testamento existentes (vt dicit August.) pertinebant ad Nouum: & quædam è conuerso.

Ad id quod in oppositum obiicitur, dicendum quòd hoc verum est quod dicit Augustinus quantum ad habitum continentiæ, qui maximus fuit in Patriarchis: sed quantum ad actum continentiæ & statum præfertur virginitas omni coniugio.

ARTICVLVS XIX.

Vtrum Spiritus sanctus mittatur ad Angelos?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sicut etiam implet sanctos Angelos, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd mittatur Spiritus ad Angelos. Sed contra: Non ad eundem est missio qui est in statu nuntij: sed Angelus nuntius est missionis sæpius, vt videtur: quia cum mitteretur Filius in carnem, Angelus nuntiauit: & quando missio debet fieri in mente, Angelus ad hoc obsequitur custodiendo, & suggerendo, vt dicit Bern. & inter animam & Deum discurrendo, Deo præsentans animæ vota & desideria, animæ autem apportans gratiam; ergo videtur, quòd ad Angelos non sit facta missio.

2 Item, Non fit missio nisi ad distans: non autem distat qui semper est in secreto domus: ergo non fit missio ad Angelum.

3 Item, Missio fit (vt dicit August. in auctoritate supra posita) vt reuocetur qui aberrauerat: Angelus bonus nunquam aberrauit: ergo non fit missio ad Angelum.

4 Item, Missio fit ad sanctificandam creaturam, sanctificare autem est de non sancto facere sanctum: hoc non potest fieri in Angelo, nec vnquam factum est: ergo &c.

Sed contra. SED CONTRA: Ad eum qui est sanctus non futura est missio secundum hoc nisi semel, scilicet in prima gratia, quod falsum est: quia dicit Augustinus, quòd toties mittitur, quoties interioris gratiæ aliquid percipit: hoc autem sæpe contingit.

2 Item, Hic dicit, quòd Filius inuisibiliter sæpe mittitur.

SOLVTIO. Dicimus, quòd missio fit in perceptione gratiæ & in augmento gratiæ: quia semper aliter sentitur adesse Spiritus, quam prius affuit, & ad Angelos missus est, & mittitur quoad nouas reuelationes: licet non augmentetur in eis gratia quæ substantialis est præmio. *Solutio.*

AD HOC autem quod primo obiicitur, dicendum quòd Angelus non est nuntius in illa missione, ita quòd ipse cum gratia menti illabatur: sed est nuntius vt obsequens Domino misso, & præparans viam per amotionem impedimentorum, & hoc per operationem extrinsecam menti, sicut est suggestio, & doctrina, & adhortatio, & huiusmodi: sed non sicut est inspiratio quæ intrinseca est menti: & ideo ad eam est facta, & fit missio.

AD ALIVD dicendum, quòd distantia quam exigit ista missio non est localis: sed sicut natura distat à gratia: quia per naturam & naturalia non potest haberi, sed à solo Deo: & ideo cum sic à gratia distat Angelus, ad eum necessaria est missio.

AD ALIVD dicendum, quòd reuocare aberrantem dupliciter est, scilicet qui aberrauit iam, vel ne aberret ille qui est in via: & hoc secundo modo est missio ad Angelum & ad Sanctos, qui iam tamen habent Spiritum sanctum: licet non sint confirmati sicut Angelus, & ideo crebriori indigeant missione.

AD ALIVD eodem modo dicendum, quòd sanctificatio fit in augmento gratiæ, & in prima gratia: quia sanctificatio dicitur tribus modis, scilicet simul facere substantiam & gratiam vt in Christo, vel facere naturam & addere gratiam, vt in primo homine & Angelo bono: vel facere de non sancto sanctum, sicut in peccatoribus conuersis.

Quod secundum alterum modum dicitur missus in mundum, secundum alterum non.

PRæterea notandum est, quòd cum his duobus modis mittatur Filius, secundum alterum dicitur missus in mundum, secundum alterum vero non. Eo enim modo missus dicitur in mundum, quo visibilis mundo apparuit. Vnde August. in eodem libro ait, Cum ex tempore cuiusquam mente percipitur, mitti quidē dicitur, sed non in hunc mundum. Non enim sensibiliter apparet, id est, corporis sensibus præsto est. Nam & nos, secundum quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo sumus: & omnium iustorum Spiritus etiam in carne viuentium, inquantum diuina sapiunt, non sunt in hoc mundo. Ex prædictis liquet, quòd præter ineffabilem genituram, duobus modis mittitur Filius, scilicet cum visibiliter apparuit, vel inuisibiliter percipitur mente. M Cap. 10.

ARTICVLVS XX.

An anima mente capiens quod est æternum, sit essentialiter in cælo & extra hunc mundum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Nam & nos etiam secundum quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo sumus &c.] Ex hoc enim videtur accipi, quòd anima mente aliquid æternum capiens, essentialiter sit in cælo, licet per accidens, scilicet quia mente id percipit quod est in cælo.

2 Quod etiam multis rationibus videtur posse probari sic, Anima non refertur ad locum nisi per accidens: non est enim in loco isto in quo ego sum, anima mea, nisi quia corpus in quo est, est in loco isto: si ergo per accidens esse in loco aliquo facit eam substantialiter esse ibidem, cum per accidens sit in cælo, ipsa substantialiter erit ibidem & essentialiter.

3 Item, Forma non determinat sibi locum per se, etiam corporalis: quia videmus, quòd eadem forma secundum rationem formæ est in omni situ corporis supra & infra. Inde sic: Nulla forma determinat sibi locum per se, sed per accidens: omne autem tale est in omnibus locis ad quæ per accidens determinatur: ergo forma est in omnibus locis ad quæ per accidens determinatur: sed anima est nobilissima formarum: ergo anima est in omnibus locis ad quæ per accidens determinatur: per accidens autem determinatur ad id quod capit: ergo ipsa est in loco ipsius quod mente capit: ergo cum hoc quod mente capit sit extra mundum, ipsa erit essentialiter vt in loco extra mundum.

4 Item, Hoc videtur dicere Augustinus, quòd anima verius est vbi amat, quam vbi est. Item Apostolus, Nostra conuersatio in cælis est. *Phil. 3.*

5 Item, Dionysius in li. de di. no. ca. 3. dicit, quòd virtute orationis non attrahimus nobis Deum vbique præsentem, sed nos extendimus nosipsos in Deum.

Sed contra. SED CONTRA videtur esse, quòd forma non habet esse naturale nisi in materia: & naturale esse est proprium esse formæ: ergo anima per id quod est, non est nisi in materia corporis.

2 Item, Idem est in quibusdam mouens ad formam & ad locum, vt dicit Philosophus, eo quòd motor dat mobili & suam formam & omnia naturalia consequentia illam: & dicit Philosophus, quòd naturale consequens formam ignis est locus superior: ergo videtur, quòd forma in suo esse determinet locum.

3 Item, Si dico, Forma est in materia, aut per accidens est in materia, aut per se. Constat, quòd non per accidens: quia sic non constitueretur aliquod vnum in natura: ergo per se est in ipsa: ergo magis refertur ad locum materiæ, quam ad locum alterius cui non coniungitur nisi per accidens.

SOLVTIO. Dicendum, quòd anima secundum id quod est & per essentiam, quandiu viuit homo non est nisi in corpore. In quolibet autem de quo cogitat vel à quo afficitur, est sicut in obiecto, ad cuius locum in sua essentia nec per se nec per accidens refertur. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus loquitur, quòd non in hoc mundo sumus quantum ad modum cognoscendi vel viuendi: quia secundum viam mundi cognoscimus per speculum in ænigmate: sed inquantum æternum aliquid accipimus, cognoscimus aliqualiter attingendo speciem, & abstrahimur à materialibus huius mundi.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum est, quòd anima non est in loco corporali nisi per accidens: sed illud accidens est ei coniunctum per naturam: per corpus enim est in loco, & nisi essentialiter esset in corpore, non esset in loco corporis: & ideo per illud in quo ipsa non est essentialiter, sed potius illud est in ipsa per essentiam & similitudinem, non habet locum aliquem nec per se nec per accidens.

AD ALIVD dicendum, quòd forma per se, id est, sine materia, non determinat sibi locum, quia sic est simplex: sed sic non est nisi per intentionem: sed per esse suum in materia determinat sibi locum: ita etiam, quòd moueat ad locum illum, nisi prohibeatur, vt dicit Philosophus. Esse autem ita non accidentale est, sicut accidentale est quod contingit eidem adesse & abesse in natura manenti: sed est accidentale, sicut per aliud conueniens, scilicet per hoc quod est in materia: & hoc est naturale, non accidentale formæ, si accidens proprie secundum naturam accidentis accipiatur. Vnde formam tripliciter est considerare, scilicet vt est intellecta, & sic est species in anima intelligentis, & species quæ est in anima vnius non est species quæ est in anima alterius: vel vt ratio naturæ communis, abstrahens à quolibet particulari, & sic est in quolibet suo particulari & semper: vel secundum esse quod habet in natura, & sic est in eo quod est hoc aliquid: & non per accidens, sed naturaliter: absurdum enim est dicere, quòd forma accidentaliter habeat esse in materia, nisi hoc modo sumpto accidente quod est per aliud conuenire: sed hoc accidens non repugnat substantiali & naturali: sicut patet, quod hoc accidente Sortes per accidens est animal, & tamen esse animal substantialiter & naturaliter conuenit Sorti.

AD ALIVD dicendum, quòd August. vocat verius esse, nobilius esse, & non verius in natura: quia anima & quælibet forma nobilius esse habet in nobiliori causa, quam in se: quia in causa prima non admiscetur priuationibus & materialibus, quemadmodum in seipsa vel in corpore.

AD ALIVD dicendum, quòd virtute orationis attrahimus nos in Deum: non loco, sed merito, vt scilicet aliter adsimus ei quam prius affuimus.

Cur Pater non dicitur missus, cum ab aliquo cognoscitur, vt Filius?

HIc quæritur, Cur Pater non dicitur missus, cum ex tempore à quoque cognoscitur, sicut Filius? Ad quod dicimus, quia in eo est principij authoritas, quæ non habet de quo sit, à quo Filius est Spiritus sanctus. Pater enim est (vt ait August. in eodem lib.) principium totius diuinitatis: vel, si melius dicitur, Deitatis: quia principium est Filij, & Spiritus sancti. Nam, vt ait August. in eodem, Si voluisset etiam Deus Pater, per subiectam creaturam visibiliter appareret: absurdissime tamen aut à Filio quem genuit, aut à Spiritu sancto qui de illo procedit, missus diceretur. Congruenter autem ille missus dicitur, qui in carne apparuit: misisse autem ille, qui in ea non apparuit. N

Cap. 21. in fine lib. 4.

Aug lib. 2. de Trin. cap. 5.

Putauerunt quidam Filium & Spiritum sanctum minores fuisse Patre, quia missi dicuntur.

IDeoque putauerunt quidam hæretici, cùm Pater non sit missus, sed Filius & Spiritus sanctus, Patrem esse maiorem, ac Filium minorem esse & Spiritum sanctum: atque Patrem, quasi maiorem, misisse vtrumque quasi minorem. Quod August. improbat 4. lib. de Tri. illius condicens. Non ideo, inquit, arbitrandum est minorem esse Filium, quod missus est à Patre: nec ideo minorem Spiritum sanctum, quod & pater eum misit & Filius. Siue enim propter visibilem creaturam, siue potius propter principij authoritatem vel commendationem, non propter inæqualitatem vel imparilitatem vel dissimilitudinem substantiæ, in Scripturis hæc posita intelliguntur. Non ergo ideo dicitur Pater misisse Filium vel Spiritum sanctum, quòd ille esset maior, & illi minores: sed maxime propter authoritatem principij commendandam, & quia in visibili creatura non sicut ille apparuit. Ecce ostensum est quæ sit missio Filij, & quibus modis mittatur. O

Cap. 21.

DIVISIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de tertia parte distinctionis quæ incipit *ibi* [Hic quæritur, Cur Pater non dicitur missus] Et diuiditur in duas. In prima ostendit Patrem non esse missum. In secunda ostendit, quòd non ideo Filius & Spiritus sanctus sunt minores, quia missi sunt *ibi* [Ideoque putauerunt quidam hæretici, &c.

ARTICVLVS XXI.

An pater det se, vel detur à se?

DVbium est hic, Vtrum Pater det se, vel detur à se? Quòd enim mitti non potest vel procedere, satis constat ex prædictis. Videtur autem, quòd non: quia secundum Magistrum dare se, est procere à se temporaliter & mitti: sed hoc non conuenit Patri: ergo nec dare.

SED CONTRA: Dare nihil dicit nisi conferre donum, cum ergo Pater habeat potestatem ex libertate amoris, sicut Filius & Spiritus sanctus, Pater potest dare se sicut Filius & Spiritus sanctus. *Sed contra.*

2 Item, Sicut sapientia appropriatur Filio, & gratia Spiritui sancto: ita potentia Patri: cum ergo sæpe conferat posse, videtur quòd det se.

SOLVTIO. Magistri concedunt, quòd Pater dat se, & datur à se: & quòd dare non dicit mittere secundum rationem, nec procedere: & hoc supra satis determinatum est: non tamen dicunt, quòd habeat effectum ita distinctum Pater sicut Filius & Spiritus sanctus: *Solutio.*

ctus: quia licet posse attribuatur Patri, tamen posse animarum sanctarum est in donis intellectus & affectus: & ideo non ita manifestatur dando se, sicut Filius & Spiritus sanctus: & ideo à Sanctis non ita ponitur, quòd det se sicut quòd Filius dat se vel Spiritus sanctus.

Sed contra. SED CONTRA: Pater est principium totius diuinitatis: ergo sui. Solutio. Non sequitur, quia sensus est, quòd est principium Filij & Spiritus sancti in quibus est tota diuinitas: dicit autem, quòd melius deitatis quam diuinitatis: quia diuinum esse est perpetuum esse: & hoc est communicabile creaturis, secundum quòd Philosophus dicit, quòd omnia appetunt esse diuinum, & propter illud agunt quicquid agunt: deitas autem est forma à qua imponitur hoc nomen Deus, quod non est communicabile creaturis, vt supra in 2. dist. notatum est.

DISTINCTIO XVI.

De missione Spiritus sancti quæ fit duobus modis, visibiliter, & inuisibiliter.

1 NVNC de Spiritu sancto videndum est, præter illam ineffabilem & æternam processionem qua procedit à Patre & Filio, & non à seipso: quæ sit eius temporalis processio, quæ dicitur missio siue datio. Ad quod dicimus, quia sicut Filius duobus modis dicitur mitti, vno quo visibiliter apparuit, altero quo inuisibiliter à castis mentibus percipitur: ita & Spiritus sanctus à Patre & Filio ac à seipso duobus modis procedere siue miti siue dari dicitur: vno visibiliter, altero inuisibiliter. Datus est enim visibilis creaturæ demonstratione, sicut in die Pentecostes, aliisque vicibus: datur quotidie inuisibiliter, illabendo mentibus fidelium.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC de Spiritu sancto videndum est, &c.] Hic incipit pars illa quæ est de modis missionis Spiritus sancti: & sunt duo modi, scilicet visibilis, & inuisibilis. De visibili agit Magister primo in hac distinctione: de inuisibili autem consequenter in sequenti *ibi* [Iam nunc accedamus, &c.] Ista autem distinctio diuiditur in duas partes. In prima determinat, qualiter Spiritus sanctus dicitur missus visibili modo. In secunda, qualiter non minor dicitur Patre propter illam missionem visibilem, cum tamen Filius minor Patre dicatur, propter illam missionem *ibi* [Sed prius quærendum est, cum Filius dicatur.

ARTICVLVS I.

Quid sit mitti visibiliter, & vtrum missio visibilis fuerit in Veteri Testamento sicut in Nouo, & vtrum Pater potest mitti sicut Filius?

IN prima parte non est nisi vnum capitulum, circa quod incidit dubium ante literam, Quid sit mitti visibiliter, & vtrum ista missio fiat congruenter ad omnes vel ad aliquos, & vtrum sit ad gratiam gratum facientem vel gratis datam, & quarto vtrum eam conueniebat fieri per Filium vel Spiritum sanctum?

AD PRIMVM proceditur sic: Si mitti visibiliter est apparere personam visibili signo, sicut videtur August. dicere in litera, cum in Veteri Testamento personæ visibilibus signis sæpe apparuerunt, videtur quòd ista missio in Veteri Testamento sæpe facta fuerit.

2 Præterea hoc videtur etiam alia ratione: missio enim visibilis ordinatur ad inuisibilem: sed inuisibilis in Veteri Testamento sæpe facta est: ergo & visibilis. Probatio

primæ.

primæ. In litera dicit August. quòd in illis creaturis visibilibus Spiritus sanctus ad hoc erat, vt per eas ostenderetur Spiritus sanctus in illis esse ad quos illæ creaturæ veniebant. Secunda autem probatur. Sap.9. Mitte illam de cælis sanctis tuis, & de sede magnitudinis vt mecum sit & mecum laboret. Hoc enim dictum est in Veteri Testamento: ergo videtur, quòd huiusmodi missio visibilis tunc fuerit.

3 Item, Si visibilis creatura ostendens aliquid diuinum, sufficit ad rationem visibilis missionis: cum, sicut supra habuimus, Pater in visibili creatura apparuit, videtur Pater esse missus. Gen.18. Tres vidit, & vnum adorauit.

4 Si dicas, quòd hæc visa Patrum per Angelos administrata sunt, & ideo non intelligitur in eis missio: hoc non excusat obiectionem tribus rationibus, quarum prima est, quòd August. dicit, quòd absurdissimum est dicere Patrem, si voluisset, in creatura visibili apparere non potuisse: posito ergo, quòd apparuerit, nihil debet sequi inconueniens: sequitur autem, quòd missus sit: ergo hoc non videtur iuconueniens: & hoc negatum est supra: ergo &c.

5 Secunda ratio: quia si creatura irrationalis & intellectualis (vt ita liceat dicere) sufficit ad demonstrandam missionem personæ, sicut columba, vel flatus: multo magis creatura intellectualis, & præcipue Angelus. In illa enim tanto magis diuinum aliquid cognoscitur, quanto ipsa est nobilior & diuinior: cum ergo tales missiones Angelorum in Veteri Testamento sæpius factæ sunt, videtur quòd sæpe missæ sunt personæ, & etiam Pater.

6 Tertia ratio est ab auctoritate Danielis, vbi legitur, quòd antiquus dierum sedit, & libri aperti sunt coram eo. Et Isaiæ 6. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, &c. Nec poteris dicere, quòd hoc fuerit Angelus in persona Dei: quia Angelo Seraphin non clamant, sanctus, sanctus, sanctus: nec Angelus in persona Dei iudicabit.

7 Si forte dicas, quòd hoc fuerit reuelatio, & non apperitio, vel missio. Contra: Talis ostensio quæcunque sit, fuit constituens Prophetas: quia Prophetas vocamus quibus ista facta sunt: sed proprius effectus missionis est Prophetas & amicos Dei constituere, sicut habuimus in præcedenti distinctione ex Sap.7. Per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & Prophetas constituit. Item faciamus vim in eo quod dicit, per nationes: ergo non in nostra natione tantum, sed etiam in natione Patrum ista facta sunt: ergo videtur, quòd tunc facta fuerit missio visibilis, & quòd Pater & singulæ personæ missæ sint.

Sed contra. SED CONTRA: Ad Gal.3. Lex in manu mediatoris posita est, ordinata per Angelos, donec veniret semen cui repromiserat. Ergo videtur, quòd omnia visa Patrum fuerunt per manus Angelorum vsque ad aduentum Christi. Supra autem probatum est distinctione 15. quòd persona non dicitur mitti, nisi in effectu, in quo ipsa aliter sit vel ad aliud quam secundum quod est vbique: & hoc habetur in litera ab Augustino: ergo in talibus visis nulla vnquam fuit persona missa.

ITEM August. in. 4. de Trinitate, dicit, quòd absurde dicetur Pater missus vel ab eo quem genuit, vel ab eo qui ab ipso procedit, etsi dicatur apparuisse. Ergo cum omnis qui mittitur, ab aliquo mittatur, & Pater non possit ab aliquo mitti, videtur, quòd non mittatur.

2 Item, August. in. 4. de Trinitate, vt habitum est supra distinct. 15. Mitti est cognosci quod ab alio sit: Pater autem ab alio esse non cognoscitur: ergo non mittitur.

SED ADHUC contra hoc opponi potest: *Sed contra.* quia Patri attribuitur potentia: cum ergo potentiam efficiat in nobis, ipse venit in nos, sicut Filius per sapientiam, & Spiritus sanctus per charitatem.

2 Item, Hæc conceditur, & habita est supra, Pater est à seipso: secundum autem quod est à seipso, videtur quòd in eadem habitudine præpositionis debeat concedi hæc, mittitur à seipso, & Pater mittit seipsum.

3 Item, August. probans, quòd Spiritus sanctus mittit se & dat se, probat hoc: quia est suæ potestatis: & hoc est supra habitum distinctione præcedenti: non esset autem suæ potestatis, si non posset mittere & dare se: ergo à simili non erit Pater suæ potestatis, si non possit mittere & dare se: cum ergo semper omnes personæ fuerint suæ potestatis, semper potuerunt mittere se omnes, & dare se, & in Veteri, & Nouo Testamento.

SOLVTIO. Suppositis his quæ supra in *Solutio.* principio 14. distinctionis determinata sunt, facile est respondere his obiectis: dicimus enim, quòd non est idem apparere, & mitti: & bene concedimus, quòd Pater in subiecta creatura apparere potuit per ministerium Angeli & per seipsum, & adhuc potest: sed non potest mitti propter causas supra assignatas: quia missio passiua supponit congruitatem nuntij, & rationem in subiecto: & illa ratio est ab alio esse, quod Patri non conuenit: ideo apparere potuit, mitti autem non potuit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet vbicumque est missio visibilis, sit apparitio alicuius personæ visibili signo, non tamen conuertitur: quia missio visibilis addit super apparitionem duo, scil. existere ab alio, & per seipsum adesse aliter vel ad aliud quam sit vbique: hoc autẽ non legitur in Veteri Testamento, sicut postea patebit: quia personæ non leguntur per seipsas fuisse in illis signis quæ apparebant.

AD ALIVD dicendum, quòd missio visibilis non ordinatur ad quamcumque missionem inuisibilem, sed ordinatur ad missionem inuisibilem, quæ est fundans & plantans Ecclesiam: non enim visibilis semper præcedit inuisibilem, etiam in Nouo Testamento: sed præcessit, vt significaretur abundantia copiæ Spiritus esse apud illos quibus visibilis

ficta est, ita vt ex ipsorum copia redundaret in fundationem & plantationem Ecclesiæ.

Ad aliud dicendum, quòd ratio iam dicta est, quare hoc non sufficit: & quare Pater non potuit vel non potest mitti.

Ad id autem quod obiicit, quòd missio huiusmodi debuit dici apparitio angelica in Veteri Testamento: dicendum, quod in veritate illa solutio quam ponunt quidam non sufficit: sed illa est ratio quam diximus, quia mitti addit super apparere, sicut dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd creatura intellectualis melius ostendit vnitatem essentiæ in tribus personis: sed effectum gratiæ vel modum processionis personæ à persona non ita ostendit: eo quod ipsa de natura sua non ita exprimit gratiæ & processionis proprietates: non enim Angelus procedit ab Angelo, sicut flatus à sufflante: nec Angelo proprium est innocentia & aptitudo immolationis pro redemptione primogeniti, sicut columbæ: nec Angelo proprium ex natura est, vnde conueniat cum actu charitatis: & ideo Angelus in numero personarum apparentium, & vi interpretandi per sermonem, potest facere fidem Trinitatis & vnitatis: licet non habeat conuenientiam, vt per ipsum expleatur missio. Et alia ratio est, quòd donum datum est à misso, sicut à causa faciente: dico autem, donum gratiæ gratum facientis, quod est in omni missione. Angelus autem non potest esse causa gratiæ, nec debet intelligi esse causa: ergo nec ipse potest mitti missione illa: nec etiam si mitteretur, esset vtile: quia crederetur gratia ab illo esse, & sic pertraheret in idololatriam. Tertia ratio est: quia missus cum gratia habetur illapsus in substantiam animæ eius cui missio fit, vt supra habitum est in distinctione præcedenti: Angelus autem non potest illabi in substantiam mentis nostræ: ergo per ipsum non potest administrari huiusmodi missio. Quarta ratio est: quia cum gratia sit creata, si separaretur ab eo per quem mittitur, vel ille esset creatura, vel esset totum subiectum vanitati, sicut omnis creatura: ad hoc ergo vt gratia separare nos possit à vanitate, & coniungere diuinitati, oportet missum qui est cum gratia, esse Deum. Et his rationibus non potest expleri huiusmodi missio, nisi per personam procedentem ab alio. Alij autem ponunt alias quæ non probant quicquam, scilicet quòd missionem conueniebat à remotis incipere, & postea appropinquando magis ad Deum accedere: & ideo in Veteri Testamento conueniebat fieri per Angelos, in Nouo autem per personas. Sed hoc nihil est: quia secundum hoc etiam inuisibilis missio quæ omnibus Sanctis in Veteri Testamento facta est, debuit fieri per Angelos, quod falsum est.

Ad aliud dicendum, quòd visa Isaiæ, Danielis, & Ezechielis, nec fuerunt proprie loquendo apparitiones, nec missiones, nec processiones, sed reuelationes in visione imaginaria quæ multis facta est: quia apparitio stricte sumpta dicitur ostensio vnitatis essentiæ in figura aliqua visa ad sensum. Sed si apparitio sumatur, tunc erit genus ad reuelationem, missionem, & huiusmodi.

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd talia visa non faciunt Prophetas: quia sic Pharao fuisset Propheta, quod falsum est: quia non fuit Propheta nisi secundum quid: quia, vt Augustinus dicit in 12. super Gen. Propheta simpliciter, non dicitur nisi à visione intellectuali: & ideo Ioseph Propheta fuit visorum à Pharaone, & Daniel Propheta fuit visorum Nabuchodonosor & Balthasar: sed bene concedo, quòd à missione inuisibili Filij & Spiritus sancti constituti sunt Prophetæ. Quid autem, quando, de quibus, & quare prophetarent, reuelationibus trium modorum visionis ostensum est eis, scilicet corporali, imaginaria, & intellectuali. Sunt tamen qui dicunt, Spiritum tunc missum, non inquantum sanctus, sed inquantum est spiritus: quia spiritus reuelat, sed non sanctificat: & donum prophetiæ non facit Sanctum, sed videntem. In Nouo autem Testamento missus vt sanctus, qui sanctificabat in illis visis. Sed hoc non soluit: quia nemo vnquam sanctus fuit, nisi mitteretur sibi Spiritus: & ideo si de statu Veteris Testamenti esset, vt non mitteretur vt sanctus, nec inuisibiliter vt sanctus mitteretur. Vnde prima solutio melior est.

Ad id quod obiicitur, quòd apparitiones factæ sunt per Angelos, bene concedo: quia hoc vult August. in 4. de Trinitate, & Dionysius in cælesti hierarchia. Sed tamen non propter hoc est remotum quin per se apparere potuerint & Pater & Filius & Spiritus sanctus, vt dicit ibidem Aug.

Ad id autem quod obiicitur contra hoc, quòd non dicitur mitti Pater: dicendum, quòd potentia attribuitur Patri: sed, vt dictum est, mitti non dicitur persona respectu cuiuscunque doni: sed tantum in dono in quo ipsa est, & habetur: vnde si Pater daretur in potentia illa, esset potentia gratum faciens. Potentia autem illa non est distincta à donis intellectus & affectus: quia per dona huiusmodi sumus potentes in actibus gratiæ: ergo datio Patris non habet distinctum donum ab eo in quo datur Filius, & in quo datur Spiritus sanctus: & ideo à Sanctis expresse non inuenitur, quo Pater det se, vel detur à se. Sunt tamen circa dubitationem istam tres aliæ opiniones, quarum vna est, quòd Pater dat se, & datur à se: & hæc non est multum communis. Alia dicit, quòd non dat se, nec datur à se: eo quòd potentia quæ sibi appropriatur, præsupponitur in missione & datione Filij & Spiritus sancti: quia nullum donum datur nobis nisi præsupposita capacitatis potentia illius doni: & ideo cum hæc capacitas per naturam sit in nobis, sumus enim creati susceptibiles gratiæ, non oportet Patrem dari in illo. Tertia opinio est quam magis approbo, quæ prius dicta est, quòd Pater bene venit in Filio & Spiritu sancto: sed non datur, nec dat se: & si concedatur, quòd dat se nullo modo tamen conceditur, quòd mittitur à se, vel mittit se, vt prius dictum est. Ad quæst.

Ad aliud dicendum, quòd hæc conceditur

conceditur, Pater est à se secundum quòd exponitur per negationem sic: Pater est à se, id est, non est ab alio: sed mitti importat affirmatiue esse ab alio, vt superius habitum est: & ideo non conuenit ei mitti.

Ad aliud dicendum, quòd Pater est suæ potestatis, & semper fuit, & erit, sicut Filius & Spiritus sanctus: sed ex illa potestate non potest concludi, nisi quòd ipse operetur cum Filio & Spiritu sancto illum effectum quem dat in missione: quia ly mittit dicit duo, scilicet actum operationis, & effectum qui datur in missione, & secundum actum hunc, est ipsum commune tribus personis: & consignificat ex modo significandi principalis significati, quod est missio passiua, venire ab alio, & quoad hoc non dicit potestatem aliquam, sed tantum rationem originis, quæ non conuenit Patri. Quoad primum ergo fuit probatio August. quòd Spiritus dat se, sicut alij eum dant, & non quoad secundum.

Ad id autem quod vlterius volebat concludere, quòd in Veteri Testamento est ista potestas sicut in Nouo: dicendum, quòd missio inuisibilis fuit ex quo homo creatus est super terram: nullus enim vnquam aliquid boni meritorij facere potuit sine inuisibili missione: sed missio visibilis in Veteri Testamento esse non potuit, id est, non debuit de congruitate: quia illa est ad copiam gratiæ demonstrandam, & gratiæ propagationem, quæ non fuit, adhuc priori tabernaculo habente statum: quia Iesus nondum erat homo, & nondum glorificatus: quæ autem ratio huius sit, est determinatum in quæstione illa qua quæritur, Quare distulit aduentum, & quare literæ obseruationem conueniebat præcedere sensum spiritualem?

ARTICVLVS II.

Vtrum missio visibilis debet esse ad omnes qui sunt de Nouo Testamento?

Secundo quæritur, Vtrum ista missio visibilis secundum congruentiam debeat esse ad omnes vel ad aliquos: & quæramus, vtrum ad omnes qui sunt in Nouo Testamento? quia iam habitum est, quòd non congruebat eã fieri in Veteri Testamẽto. Videtur autem quòd sic: quia dicitur Ioel. 2. Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, &c. Et iterum, super seruos meos, & super ancillas. Ergo videtur, quòd ad omnes debeat sic visibiliter descendere.

2 Item, Cum primo venit in linguis igneis, nullus excipiebatur, sed super omnes, scilicet 120. masculos & fœminas. Ergo videtur, quòd nec postea debuit alicui subtrahi huiusmodi missio.

3 Item, Postea Apostolis prædicantibus, sicut Petro in domo Cornelij, & aliis, cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum: ergo &c.

4 Item, Hoc quod non fit, potest nobis generare desperationem ex hoc quod communiter tunc fiebat, quòd nos non simus de saluandis: ergo &c.

5 Si dicatur, quòd illi dati fuerunt nobis in semen ex quo cresceret & multiplicaretur seges fidei: modo autem tempus est colligendi quod seminatum est, & non seminandi amplius: hoc falsum est: quia dicitur Apoc. vltimo. Qui audit, dicat, Veni. Et in Euangelio condemnatur seruus piger qui abscondit pecuniam Domini sui. Ergo videtur, quòd adhuc restat tempus seminandi: ergo adhuc ita deberet descendere.

Sed contra. Sed contra: Probabitur infra in sequenti articulo quæstionis, quòd hæc missio indicat plenitudinem redundantiæ & copiæ Spiritus: non omnibus autem datur Spiritus ad redundantiam: ergo non ad omnes congruit fieri hanc missionem.

2 Item, In operibus rusticorum probamus hoc, quòd per multa fomenta fiunt nouellæ plantulæ quæ non fiunt arbori iam roboratæ: ergo similiter debuit fieri in Ecclesiæ plantatione: cum ergo hæc missio fuerit ad plantationem Ecclesiæ, non congruebat eam fieri in Ecclesia iam roborata.

3 Item, Aliter conualescit fides, & aliter habet meritum: quia conualescit bene & roboratur ex auditu rationis, & visu miraculi: ex illis tamen non habet rationem meriti, sed potius inquantum recedit à ratione & visu, & tota innititur primæ veritati: cum ergo visibilis missio fit ad conualescentiam fidei, tempore merendi per fidem postquam fides conualuit, adhiberi non debuit.

4 Item, Missiones Spiritus sancti respondent missionibus Filij: sed in missione Filij prius exhibebatur quod erat visibile: vt dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in inuisibilium amorem rapiamur: postea autem expediabat Apostolis vt subtraheretur præsentia corporalis, vt sic transiret affectus ad amorem inuisibilis deitatis: ergo similiter conueniebat fieri in missione Spiritus sancti, vt primo exhiberetur visibilis species, per quam sciretur adesse Spiritus, & postea subtraheretur, vt in inuisibili Spiritus substantia requiescamus.

Solutio. Solutio. His vltimus rationibus consentiendo, quarum quælibet medio suo dicit vnam rationem, quare non semper & ad omnes conuenit fieri hunc modum missionis: dicimus ad primum, quòd Ioel loquitur de statu Ecclesiæ primitiuæ, quando tempus erat plantationis fidei.

Ad aliud & ad tertium dicendum eodem modo, quòd tunc ideo fiebat, vt homines visibili miraculo stupefacti ad finem properarent.

Ad id quod obiicitur per rationem, dicendum quòd non cogit nos hoc desperare: quia iam ædificati sumus ad fidem: quia ab his qui audierunt confirmata est nobis fides, contestante Deo signis, & virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem, vt dicitur ad Heb. 2. Præterea nos sentimus præsentiam meliorem in donis: sicut enim dicit Apostolus ad Rom. 8. Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd simus filij Dei.

Ad aliud dicendum, quòd licet omnis homo debeat alium vocare ad fidem, & conuersionem morum: non tamen oportet, quòd vocet per miracula: quia iam ipsa multiplicatio fidei testis est veritatis fidei: & quia sufficit ad veritatem fidei ostendẽdam in vno tempore miracula ostendisse. & visibilia signa: si enim prius fides per hæc probata est, in æternum probata erit, & vera. Vnde ea quæ tunc facta sunt, modo sunt aliis referenda, non iterum exhibenda, sicut dicit Ioan. in canonica sua prima, Quod videmus, quod audiuimus, quod manus nostræ correctauerunt de Verbo vitæ, annuntiamus vobis.

ARTICVLVS III.

Vtrum missio sit gratiæ gratum facientis, vel gratiæ gratis datæ?

Tertio quæritur. Vtrum ista sit missio gratiæ gratum facientis vel gratis datæ? Videtur autem, quòd gratis datæ, quia exterius: nihil autem exterius extra hominem est gratia gratum faciens: ergo videtur, quòd hæc missio non sit gratiæ gratum faciens.

2 Item, Dicit Aristote. in quarto metheororum, quòd per esse apertum iudicamus de occulto. Ergo per actum istius missionis iudicamus cuius gratiæ causa sit: sed actus eius est linguæ, prophetiæ, & huiusmodi, quæ omnia non dicunt nisi actum gratiæ gratis datæ: ergo illa missio est ad actum gratiæ gratis datæ.

3 Item, Missio inuisibilis est ad actum gratiæ gratum facientis, vt supra probatum est: cum ergo superfluum sit duos habere modos ad idem perficiendum, præcipue apud perfectum operantem, missio visibilis non erit ad eandem gratiam: igitur erit ad gratiam gratis datam.

4 Item, Missio Filij est ad gratiam gratis datam: quia ad illuminationem intellectus in reuelatione, & prophetia, scientia, & huiusmodi: ergo magis missio Spiritus sancti potest esse ad gratiam gratis datam: & non est interior ad illam: ergo exterior.

Sed contra. Sed contra: A partibus sufficienter enumeratis probatur, quòd hæc missio nunquam exhibita est nisi ad plenitudinem redundantiæ in gratia gratũ faciente demonstrandam: quia exhibita est tribus modis, flatu, igne, columba: & patet in singulis, qualiter ostendebat Spiritus redundantiam gratiæ, sicut infra ostendetur, quando ostendetur sufficientia numeri istarum missionum: ergo manifestum est, quòd non ostendit gatiam gratis datam.

2 Item, Non diceretur Spiritus missus, si tantum daretur donum eius, vt supra habitum est: ergo Spiritus tunc dicitur missus, quando ostenditur per donum inhabitate per gratiam: sed non inhabitat per donum gratiæ gratis datæ: dicit enim auctoritas, quòd in solis Sanctis est per habitantem gratiam: in multis autem est per actum gratiæ gratis datæ qui non sunt sancti: ergo ipse non mittitur, nec visibiliter, nec inuisibiliter, nisi per gratiam gratum facientem.

3 Item, In litera habemus ab Augustino, quòd per illas creaturas visibiles ostendebatur, quòd Spiritus sanctus in illis erat ad quos mittebantur creaturæ illæ: & nos videmus, quòd in omnibus illis abundãtia redundantiæ fuerit, ad quos talis missio facta est.

Solutio. Dicendum, quòd in veritate ista missio redundantis gratiæ est ostensiua, & penes modum redundantiæ multiplicatur, vt postea patebit. *Solutio.*

Ad primum ergo dicendum, quòd non est ita exterius, quòd non sit interius: quia modus visibilis missionis est ostensiuus inuisibilis Spiritus missi inuisibiliter: & ideo fructus missionis est intus, licet motus visibilis speciei sit extra.

Ad aliud dicendum, quòd per rem manifestam dupliciter est iudicare, scilicet vt iudicium immediatæ causæ habeatur per effectum apertum, & sicut causa causæ vel ratio causæ per effectum habetur: verbi gratia, videndo apertum actum prophetiæ vel linguarum in actu, statim accipitur habitus qui est causa huius actus, vt immediatus ei, & hic est habitus gratiæ gratis datæ. Vlterius autem considerando tempus actus, & modum actus, scilicet quod est ad fidei propagationem, & tempus nouellæ Ecclesiæ, cognosco quòd in illis est Spiritus redundans in aliquos per gratiam gratum facientem: sicut etiam in naturis videndo motum, cognosco mouens & rationem mouentis tunc potius quam alio tempore, & sic potius quam aliter.

Ad aliud dicendum, quòd ad idem vt idem superfluerent duo modi: sed ad idem vt aliter se habens, non superfluunt: quia vnus est ad gratiæ inspirationem siue receptionem vel augmentum, alius autem ad redundantiam eiusdem ostendendam.

Ad aliud dicendum, quòd secundum quosdam Filius non mittitur nisi in gratia gratis data. Dicunt enim, quòd si est gratum faciens, quod refertur ad missionem Spiritus sancti. Sed hoc supra improbatum est. Vnde dico, quòd hæc est falsa, quòd Filius mittatur in gratia gratis data: quia vno misso, omnes tres veniunt & inhabitant, licet per illum effectum omnes tres non dicantur mitti.

Si autem aliquis obiiciat contra hoc quod dictum est, quòd super multitudinem audientium verbum visibiliter cecidit Spiritus: sed non legitur, quòd in omnibus illis redundauerit. Respondendum est, quòd casus super multitudinem ostendit redundantiam in prædicante fidem nouellam, & ex parte eius super quem cadit, habet rationem fomenti fidei nouellæ, sicut supra diximus: & ideo etiam non exprimitur quo signo cecidit Spiritus super eos, sed tantum, quòd in signo visibili apparuit, quod indicabat redundantiam in Apostolis: modo autem non est in Ecclesia illis de causis quæ dictæ sunt.

ARTICV

ARTICVLVS IV.

Vtrum missio visibilis fieri debuit magis per Filium quam per Spiritum sanctum, vel è conuerso?

QVarto quæritur, Vtrum conueniebat hanc missionem magis per Filium fieri, quam per Spiritum sanctum, vel è conuerso? Videtur autem, quòd per Filium: quia Filius est Verbum indicatiuum Patris, & os loquens Patrem: sicut dicitur Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarrauit. Ergo cum hæc missio fit ad instructionem ad fidem, conueniebat vt fieret per Filium.

2 Item, Illa missio visibilis est ad plantandam fidem: sed dicit Bern. quòd Filius venit, & fidem docuit: ergo Filium in tali missione mitti conueniebat.

Sed contra. SED CONTRA: Dominus dixit discipulis, Cum venerit Spiritus sanctus, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæ dixero vobis. Ergo plena instructio est per Spiritum sanctum. Cum ergo veritas mundo manifestari debuit, conueniebat fieri per missionem Spiritus sancti.

2 Item, Matth. 10. Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Ergo ad loquendum in conuersione Gentium mittendus est Spiritus sanctus, non Filius.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Spiritum sanctum in creatura non vnita visibili mitti conueniebat, Filium autem in creatura vnita visibili.

AD ID autem quod primo obiicitur, dicendum quòd instructio pertinet etiam ad Spiritum sanctum. Est enim instructio per interpretationem & locutionem, & ista conuenit Verbo & ei quiest os Patris: & est instructio non per verbum, sed per inspirationem veritatis, & illa conuenit Spiritui veritatis, id est, à veritate procedenti qui annuntiat ea quæ accipit à veritate: sicut factum in missione Spiritus sancti, illuminauit enim Spiritus ad plenum intellectum eorum quæ audita erant à Filio.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd inquantum auditus causat fidem quæ est per verbum Christi, sic conueniebat fidem doceri per Verbum missum in carnem. Inquantum autem fides est assensus primæ veritatis, non potest haberi nisi per inspirationem. Vnde etiam Apostoli qui ante flexibiles erant in assensu, cum haberent fidem per auditum verbi: postea confirmati sunt, cum habebant assensum per inspirationem Spiritus sancti missi in eos. Et hoc notat idem Dominus in fine Lucæ. Vos autem, inquiens, sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto.

ARTICVLVS V.

Quare sunt duo modi missionis Filij, & Spiritus sancti?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera in primo capitulo *ibi* [Dicimus, quòd Filius duobus modis dicitur, &c.] Et est dubitatio, quare sint duo modi missionis Filij & Spiritus sancti? Cum enim sint duæ partes hominis, scilicet corpus, & anima, videtur quòd neutro modo dicatur mitti ad corpus, vt quidam volunt reddere rationem: ergo videtur, quòd ambo modi accipi debent penes partes animæ: sed cum simus imago Dei, penes tres potentias videtur, quòd tres debent esse modi missionis.

2 Item, Missio est ad reuocandam creaturam rationalem, vt supra habitum est: reuocatur autem secundum rationalem, irascibilem, & concupiscibilem: ergo tres debent esse modi missionis.

SOLVTIO. Dicimus, quòd duo tantum sunt: quia cum missio ostendat distinctionem personæ à persona, non poterat ostendi nisi per perceptibile in intellectu secundum se, vel per acceptum à sensu: & ideo vt sufficienter determinaretur distinctio ex parte personarum procedentium, mittebatur signo sensibili & specie intelligibili. Solutio.

2 Item, Cum missio adducat gratiam, non poterat esse gratia nisi personalis quæ est in missione visibili collata, vel vniuersalis quæ est redundans in omnes, & illa efficitur visibili vtriusque personæ missione.

3 AD EA autem quæ contra obiiciuntur, dicendum quòd omnes perfectiones illarum virium, & tres habitus illarum virtutum reducuntur ad inuisibilem missionem: quæ licet vno modo fiat in genere, non tamen vno modo in specie.

Prius de illo modo missionis qui fit visibiliter, agit.

ET primo agamus de illo missionis modo qui fit visibili specie. De hoc Aug. in 2. lib. de Tri. ita ait, In próptu est intelligere de Spiritu sancto cur missus & ipse dicatur. Facta est enim quædam creaturæ species ex tempore, in qua visibiliter ostenderetur Spiritus sanctus: siue cum in ipsum Domi num corporali specie columbæ descendit, siue cum in die Pentecostes factus est subito de cælo sonus, quasi ferretur flatus vehemẽs, & visæ sunt illis linguæ diuisæ sicut ignis, qui & insedit super vnum- B Cap. 5.

quemque

quemque eorum. Hæc operatio visibiliter expressa, & oculis oblata mortalibus, missio Spiritus sancti dicta est: non vt appareret eis ipsa substantia, qua & ipse inuisibilis & incommutabilis est, sicut Pater & Filius: sed vt exterioribus visis corda hominum commota à temporali manifestatione venientis, ad occultam æternitatem semper præsentis conuerterentur. Ecce his verbis aperit August. illum modum missionis, qui visibiliter exhibetur, cum tamen ipse Spiritus in sui natura non videatur: qui nec in illis creaturis magis erat, quam in aliis, sed ad aliud. In illis enim erat, vt per eas ad homines veniens ostenderetur esse in illis ad quos illæ creaturæ veniebant. Non enim Spiritus sanctus temporali motu tunc venit, vel in homines descendit, sed per temporalem motum creaturæ significata est spiritualis & inuisibilis Spiritus sancti infusio. Et vt apertius dicam, per illum modum missionis Spiritus sancti corporaliter exhibitum, monstrata est spiritualis & interior missio sancti Spiritus siue donatio, de qua agendum est.

ARTICVLVS VI.

Quare Filius apparuit in creatura sibi vnita, & Spiritus sanctus non apparuit in vnita sibi? & an columba illa in qua apparuit, fuit naturale animal, & de motu columbæ qualis fuerit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [In promptu est intelligere de Spiritu sancto, &c.] Et quæruntur hic tria: quorum primum est, Cur Filius apparuit & missus est in creatura sibi vnita, & Spiritus in non vnita? Secundo quæritur, Quare Spiritus sanctus, & ad quid missus est ad Filium, cum Filius nunquam missus sit ad Spiritum sanctum? Tertio quæritur, Cum Pater apparuerit in sono, quare tantum apparuit in audibili creatura & super Filium, & nunquam super aliquem alium hominem.

Ad primum proceditur sic: Spiritus sanctus est à Patre & Filio: ergo maiorem rationem missionis videtur habere, quam Filius: ergo videtur cum ab alio esse sit ratio vnibilitatis, quod Spiritus sanctus sit magis vnibilis creaturæ assumptæ, quam Filius. Sed quia hoc satis notatum est supra principium tertij, quæratur, Si columba in qua apparuit Spiritus sanctus, fuit verum & naturale animal vel non? Videtur, quòd animal fuerit: quia Spiritus veritatis nihil debet fingere: sed fictitium esset, si tantum esset figura columbæ, & non veritas: ergo videtur, quàm vera fuerit columba. *Quæst. 1.*

2 Item, Præstigia dæmonum sunt deludere sensus hominum per quasdam figuras: ergo hoc non competit Spiritui veritatis.

3 Item, In columba apparuit propter columbæ proprietates: illæ autem proprietates non conueniunt nisi veræ columbæ: ergo vera fuit columba, vt videtur.

Sed contra. Sed contra: Sancti dicunt, quòd illa columba peracto officio reuersa est in pristinam materiam: hoc autem non fuisset si vera fuisset columba: ergo non fuit nisi figura columbæ.

2 Item, Si vera fuisset columba, non duxisset in aliud: ergo videtur, quòd ad hoc quòd duceret in aliud, quòd non veram conueniebat esse columbam: sicut etiam Doctores dicunt, quòd species panis & vini in sacramento Eucharistiæ, in illo sunt ad hoc quòd in aliud ducant.

Sed tunc quæritur, Quid mouit eam motu locali, si non fuit viua? non enim mouetur aliquid motu locali processiuo nisi verum animal: columba illa mouebatur motu locali: ergo fuit verum animal. *Quæst. 2.*

Solutio. Dicendum, quòd Spiritus sanctus non est vnibilis alicui creaturæ: quia omne quod in hypostasi vnitur alicui naturæ, est persona vna in Trinitate, vnde irrationali naturæ vniri non potuit: quia inconueniens esset, quòd columba esset Deus, vel aliquod brutum animal: Filium autem conueniebat vniri creaturæ rationali quæ est homo, cuius ratio in tertio assignatur: & non est ratio quòd Spiritus sit à duobus, Filius autem ab vno, quòd ipse sit magis vnibilis quam Filius: quia in hoc non attenditur ratio vnibilitatis. *Solutio.*

Ad aliud dicendum, quòd illa columba species columbæ fuit, & non naturale & verum animal. *Ad quæst. 1.*

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd non est fictum nec falsum quod ostendit hoc propter quod est assumptum: vnde species illa vera fuit, quia directe ostendebat illud propter quod assumebatur: hoc autem non erat natura animalis, sed potius actus gratiæ, sicut postea patebit.

Ad aliud dicendum, quòd præstigia dæmonum sunt ad homines deludendos, vt dicit Petrus in itinerario Clementis, miracula autem Christi ad homines instruendos ea quæ sibi sunt vtilia: & sic sunt illæ apparitiones: non enim possumus dicere columbam fuisse animal, sicut nec linguas membrum animalis.

Ad aliud dicendum, quòd aliud est proprietates

proprietates intelligere secundum translationem ad spiritualia, & aliud proprietates habere sibi connaturales. Secundum translationem in intellectu bene accipiuntur proprietates in specie columbæ, licet in ipsa specie non sint proprietates naturales.

Ad quæst. 2. AD VLTIMVM dicendum, quòd hoc quod mouetur à motore sibi vnito & motu processiuo, illud est animal: sed ita non mouebatur columba, imo mouebatur à motore non vnito sibi: qui motus fuit voluntatis Dei, cui omnia obediunt.

ARTICVLVS VII.

Quare Spiritus sanctus mittatur ad Filium, & nunquam Filius ad Spiritum sanctum?

SEcundo quæritur, Quare Spiritus sanctus missus sit ad Filium, & nunquam Filius ad Spiritum sanctum? Videtur enim enim, quòd mitti non debuit ad Filium: quia omnis missio, vt supra habitum est, est ad sanctificandam creaturam: Christus autem sanctificatione non indiguit: ergo Spiritus sanctus ad eum mitti non debuit.

2 Item, Missio exterior ostendit interiorem: ergo videtur, quòd interius etiam ad Christum missus sit Spiritus sanctus.

3 Item, Nunquam legitur missus ad Patrem, nec legitur Filius missus ad Spiritum: ergo cum missio significet indigentiam in eo ad quem fit missio, videtur quòd nec Spiritus sanctus debuit mitti ad Filium.

Solutio. SOLVTIO. Spiritus non fuit missus ad Filium per se, id est, propter indigentiam Filij: sed vt ostenderet redundantiam illius plenitudinis, de qua dicitur Ioan. 1. De cuius plenitudine accepimus omnes gratiam pro gratia. Mittebatur enim ad ipsum in baptismo, in quo Christus nihil accepit: sed baptismus accepit ab eo: quia, sicut dicit Beda, Tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis: & illam redundantiam & copiam significabat missio visibilis Spiritus sancti. Et per hoc patet solutio ad totum: non enim est simile de Patre & Spiritu sancto, ex quibus non fluxerunt sacramenta, vt in quorum personis peracta sint, sicut fluxerunt ex persona Christi.

ARTICVLVS VIII.

Cur Pater tantum apparuit in sono audibili, & non in alia specie corporali?

TErtio quæritur, Quare Pater tantum apparuit in sono audibili, & non in alia specie corporali? ex audibili enim specie non potuit cognosci, quòd Pater fuit qui apparuit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Pater verbi qui vno verbo quod genuit, vt dicit Augustinus, omnia dixit, & facta sunt, congruenter in sono & voce exprimente Filij generationem, etiam in recreatione apparuit: & licet sonus in genere Patrem non manifestet, tamen sonus articulatus & literatus nominans Filium, declarat eum cum dixit: Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui: ipsum audite.

ARTICVLVS IX.

Quare Spititus sanctus tantum in his tribus speciebus, linguarum, columbæ, & flatus apparuit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit, In ipsum Dominum corporali specie descendit columbæ, &c.] Est enim dubium, Quare tantum in his tribus speciebus legitur manifestatus, scilicet in specie columbæ, & in specie linguarum ignearum, & in specie flatus.

AD HOC dicendum, quòd in Spiritu sancto tria accipiuntur, scilicet persona, processio, & ratio doni. Si attendatur ratio personalitatis eius, ipse charitas est: & per hoc ponit conuenientiam ad ignem: effectus autem istius ignis fuit tunc redundantia gratiæ in conuersione mundi: & ideo in linguis figurabatur ignis, vt sessio diceret permanentiam in Ecclesia ignis qui est charitas & ignis diuinus: linguæ autem scientiam loquelæ quam acceperunt Apostoli: vnde cantatur de ipso, Ignis vibrante lumine linguæ figuram detulit, verbis vt essent proflui, & charitate feruidi. Si vero attenditur in donis, sic significatur in columba, quæ fœcunda, simplex, & gemens, & sine felle malitiæ in epate esse legitur: quia talia faciunt dona eius in sanctis. Si autem attenditur modus processionis eius, ipse à Filio vt spiritus vitæ & sanctitatis procedit, conferens toti Ecclesiæ sensum & motũ, eo quòd procedit à capite: & quoad hoc manifestatur in flatu. *Solutio.*

ARTICVLVS X.

Vtrum præter missionem interiorem inuisibilem necessaria fuerit exterior missio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vt exterioribus visis corda hominum, &c.] Illa enim visa aut sufficiebant ad cognitionem occultæ deitatis & distinctionis personarum sine interiori missione, aut non: si sic, tunc interior missio inutilis fuit.

2 Præterea, Cum interior conferat gratiam, videretur tunc, quòd cognitio Trinitatis sine gratia posset haberi, quòd falsum est, sicut supra in 3. distinctione ostensum est. Si autem oportuit adesse interiorem, cum illa per inspirationem doceat, videtur tunc inutilis fuisse exterior.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate exterior est testimonium interioris, vt dicitur in litera: quia significabatur, quòd in illis quibus fiebat talis missio, vel ad quorum *Solutio.*

rum prædicationem fiebat & intercessionem, esset gratia redundans, vt dictum est: & ideo non erat processio inutilis exterior pro statu & tempore.

Quæst. DEINDE quæritur de hoc quod dicit [Qui nec in illis creaturis magis erat, &c.] Hoc enim non videtur: quia magis cognoscitur aliquid inesse per maiorem effectum: plus autem effecit in illis, quam in aliis: ergo magis erat in illis.

SOLVTIO. Ista ratio peccat ex hoc quòd mutatur discretum in intensius: non enim sequitur, quòd si pluribus modis infuit, quòd magis infuerit, nisi illi modi facerent intensionem: vnde Magister bene dicit, quòd ad aliud infuit. Solutio.

Cum Filius sit minor Patre secundum formam creatam in qua apparuit, cur non & Spiritus sanctus similiter?

C SEd prius quærendum est, Cum Filius dicatur minor Patre secundum missionem qua in forma creata apparuit, cur & Spiritus sanctus non dicatur similiter minor Patre, cum in forma creata apparuit? Nam de Filio quòd minor sit Patre secundum formam qua missus apparuit, aperte ostendit August. in 4. lib. de Trinitate dicens, Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege: vsque adeo paruum, vt factum: eo itaque missum, quo factum. Fateamur ergo factum minorem: & intantum minorem, inquantum missum. Ecce habes, quia Filius inquantum est missus, id est, factus, minor est Patre. Cur ergo Spiritus sanctus non dicatur Patre minor, cum & ipse creaturam assumpserit in qua apparuit? quia aliter Spiritus assumpsit creaturam in qua apparuit, aliter Filius. Nam Filius accepit per vnionem, Spiritus vero non. Filius enim accepit hominē, ita vt fieret homo. Spiritus vero sanctus non ita accepit columbam, vt fieret columba. De hoc Aug. in 2. li. de Trin. ita ait, Ideo nusquam scriptum est, quòd Deus Pater maior sit Spiritu sancto, vel Spiritus sanctus minor Patre: quia non sic est assumpta creatura in qua appareret Spiritus sanctus, sicut assumptus est Filius hominis: in qua forma ipsius Dei Verbi persona præsentaretur, non vt haberet Verbum Dei sicut alij sancti sapientes, sed quod ipsum Verbum erat. Aliud est enim Verbum in carne, aliud Verbum caro, id est, aliud est Verbum in homine, aliud Verbum homo. Caro enim pro homine posita est in eo quod ait, Verbum caro factum est. Non ergo sic assumpta est creatura in qua apparuit Spiritus sanctus, sicut assumpta est caro illa & humana forma ex Virgine Maria. Non enim columba, vel illum flatum, vel illum ignem beatificauit sibique in vnitatem personæ coniunxit in æternum. Ex prædictis aperte ostensum est, secundum quid Filius dicatur minor Patre, & quare Filius dicatur minor Patre, & non Spiritus sanctus.

Cap. 19. Gal. 4. — Cap. 6. — Ioan. 1.

DIVISIO TEXTVS.

SED prius quærendum est cum Filius dicatur minor Patre] Hic incipit secunda pars istius distinctionis quæ habet tria capitula, & tres partes, in quarum prima ostenditur Filius minor Patre secundum humanitatem. In secunda ostenditur minor se secundum humanitatem *ibi* [Notandum autem, quod Filius secundum quod homo] In tertia ostenditur Pater maior Filio: non tamen Filius minor Patre, secundum quod Deus est, *ibi* [Hilarius autem dicere videtur, &c.

ARTICVLVS XI.

Vtrum Christus secundum quod homo, sit minor Patre Spiritu sancto & se?

HIc autem incidit dubium, Vtrum Christus secundum quod homo, sit minor Patre, & se, & Spiritu sancto? quia hæc quæstio ad idē redit in illis tribus modis. Videtur autē, quòd sic: quia secundum quod homo, possum dicere

dicere, quòd est factus, & creatura, & huiusmodi, quæ omnia sonant minorationem: ergo ipse secundum quod homo, est minor Patre, & seipso, & Spiritu sancto.

2 Item, Hoc concorditer dicunt omnes Sancti.

Sed contra. SED CONTRA: Christus secundum quod homo, est homo: si ergo Chistus secundum quod homo, minor est se: ergo Christus minor est seipso: & hoc non potest esse, quia nulla res minor est seipsa.

2 Item, Christus non videtur esse nisi vnius quantitatis: ergo videtur, quòd secundum illam aut sit maior tantum, aut minor tantum, aut æqualis.

3 Item, Christus secundum quod homo est minor se: ergo Christus secundum quod homo est, non est æqualis sibi: quia minus & magis opponuntur æquali.

Solutio. SOLVTIO. Ad huiusmodi respondere leue est: quia cum dicitur, Christus secundum quod homo minor est Patre & Spiritu sancto, absolute vera est: si autem dicatur, Christus secundum quod homo minor est se, relatiuum potest referre antecedens cũ determinatione, & est falsa: vel sine determinatione, & est vera: quia non supponit tunc nisi personam simpliciter: & tunc non sequitur, ergo Christus homo: quia cum dicitur, Christus homo, dicitur Christus ens homo, & hoc non dicit nisi personam. In persona autem ly secundum dicebat naturæ conditionem, sicut Magister in 3. huius voluminis dicit distinctione 1. Similiter cum dicitur, Christus secundum quod homo, est æqualis sibi, hæc vera est si ly sibi referat antecedens cũ determinatione: si sine determinatione, est falsa: & hæc solutio tota in hoc fundatur quod ly secundum non dicat nisi causam secundum naturæ conditionem: si autem diceret vnitatem personæ, tunc cum dicitur, Christus secundum quod homo, sensus esset, Christus homo personaliter est minor se, & falsa esset locutio: & vera, si diceretur sibi æqualis.

Quod Filius secundum quod homo factus est non modo Patre, sed Spiritu sancto, & etiam seipso minor est.

D

NOtandum autem, quòd Filius secundum quod homo factus est, non tantum Patre, sed Spiritu sancto, & etiam seipso minor dicitur. Et quod etiam seipso minor dicatur secundum formam serui, August. ostendit in primo lib. de Trinitate dicens, Errauerunt homines, ea quæ *Cap. 7.* de Christo secundum hominem dicta sunt, ad eius substantiam quæ sempiterna est transferentes: sicut illud quod ipse Dominus ait, Pater *Ioan. 14.* maior me est: quod propter formam serui veritas dicit: secundum quem modum etiam seipso minor est Filius. Quomodo enim non etiam seipso *Phil. 2.* minor factus est, qui seipsum exinaniuit formam serui accipiens. Non enim sic accepit formam serui, vt amitteret formam Dei, in qua erat æqualis Patri. In forma ergo Dei vnigenitus Patris æqualis est Patri: in forma serui etiam seipso minor est. Non ergo immerito Scriptura dicit vtrumque, scilicet & æqualem Patri Filium, & Patrem maiorem Filio. Illud enim propter Dei formam, hoc autem propter formam serui intelligitur. De hoc eodem 2. lib. de Trinit. August. ait, Dei Filius est æqualis *Cap. 1.* Patri secundum Dei formam, in qua est: & minor patre secundum formam serui quam accepit: in qua non modo Patre, sed etiam Spiritu sancto: nec hoc tantum, sed etiam seipso minor inuentus est. Propter quod, vt idem in lib. contra Maximinum ait, Non tantum Patre, sed *Tom. 6.* etiam seipso, & Spiritu sancto minor factus est, & etiam minoratus Paulominus ab Angelis. Est ergo Dei Filius, vt ipse ait in 1. lib. de Trinit. *Cap. 1.* Deo Patri in natura æqualis, habitu minor, id est, in forma serui quam accepit. His auctoritatibus ostenditur aperte Filius secundum formam serui minor Patre, & seipso, & Spiritu sancto.

ARTICVLVS XII.

An Angelus sit melior homine vel è contra?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Minoratus paulominus ab Angelis, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia homo etiam absolute videtur esse nobilior Angelo: quia si optimus equus optimo asino melior est, & equus simpliciter asino melior est: sed optimus homo optimo Angelo melior est: ergo homo simpliciter melior est. Prima scribitur in 3. topicorum. Secunda probatur per Christum, qui optimus est inter omnes creaturas & super omnes.

2 Item, Quid eligit sapiens, magis eligendum est: sed humanam naturam elegit sapientissimus, quia sapientia Patris, & non angelicam: ergo humana natura est melior: quod enim est magis eligendum, melius est.

3 Item, Quod melioribus inest, magis eligendum est: sed optimo, quia Dei Filio, inest humana natura: ergo melior est quam angelica.

4 Item, August. Inter mentem nostram & Deum nihil est medium. Ergo nihil melius citra Deum: quia melius est, quod Deo est vicinius. Ergo natura angelica non est melior.

5 Item, 1. ad Cor. 6. Nescitis quoniam Angelos iudicabimus, Ibidem dicit Glossa, quòd iudicium comparationis erit inter homines & Angelos, & quibusdam inuenientur quidam homines excellentiores. Ergo videtur, quòd vel maiores simus vel æquales. Item, Deuter, 32. secundum aliam translationem, Statuit terminos populorum iuxta numerum Angelorum Dei. Sed non statuerentur à iusto Deo termini hominis iuxta terminos Angelorum, nisi virtute & merito possemus esse æquales. Ergo videtur, quòd non sunt excellentiores nobis Angeli.

6 Item, August. contra Maximinum, Natura humana, quam assumpsit Filius Dei qui peccato deprauari non potuit, nihil melius est nisi solus Deus.

Sed contra. SED CONTRA: Psal. 8. Minorasti eum paulominus ab Angelis. Et ad Heb. 2. Eum autem qui paulominus ab Angelis minoratus est, vidimus Iesum Christum per passionem mortis, gloria & honore coronatum.

Hic à quibusdam ponitur & conceditur error propter tales obiectiones: Deus summe liberalis, & summe bonus est: ergo vnicuique influit tantum suæ bonitatis, quantum ipse capax est: si ergo Angelus secundum naturam capacior esset homine, plus influeret ei: sed plus influxit homini, quia gratiam vnionis: ergo per naturam capacior est nobilitatis & bonitatis diuinæ quam Angelus.

2 Item, Inter homines qui habet meliora naturalia, maiorem necessario habebit gratiam: ergo ab effectu qui maiorem gratiam recipit, ergo meliora habet naturalia: sed homo maiorem gratiam recipit: ergo meliora habet naturalia, quam Angelus.

3 Item, Si duo sunt quorum vnum est propter alterum, id melius & dignius est propter quod est alterum, quam quod est propter ipsum: sed homo & Angelus duo quædam sunt, & Angelus est propter hominem. Probatio. Angelis suis mandauit de te vt custodiant te, &c. Et ad Heb. 1. Nonne omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis? Ergo homo melior & nobilior est Angelo. *Psal. 90.*

Sed contra. HOC AVTEM si concedatur, est contra Dionys. quia ipse vult, quòd secundum gradus entium est propinquitas ad Deum: vnde intellectualis natura vicinior est, quam rationalis. Et contra August. in 12. confessionum, vbi dicit, quòd Angelus creatus est prope Deum.

2 Item erit contra philosophiam, quæ ponit animam rationalem esse instrumentum intelligentiæ vel Angeli.

3 Item erit contra rationem: quia illuminatio descendit à superiori ad inferius: illuminationes autem fiunt ab Angelis in animabus hominum, sicut dicit August. in 11. super Gen.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dicimus, quòd angelica natura in natura considerata, multo nobilior est, quam humana: & nobilior est etiam quam anima rationalis in sua natura considerata: quia animæ rationali naturale est vniri corpori, & hæc vnibilitas ipsius facit ipsam materialiorem & viciniorem materiæ, quam sit Angelus: tamen natura humana secundum quòd refertur ad vnitatem cum Deo, & prout refertur ad statum beatitudinis, æqualis vel melior est Angelis, & hoc est secundum quid esse melius vel æquale. Refertur autem ad vnitatem cum Deo dupliciter, scilicet secundum id quod vnitum est Deo de natura nostra in Christo: & secundum id ex quo sumptum est quod vnitum est, sicut in Beata Virgine, in quam præuenit Spiritus sanctus cum virtute Altissimi, purgans ipsam, & virtutem Dei Verbi conferens ipsi simul & generatiuam, sicut habetur infra in 3. lib. dist. 4. vnde etiam dignior est omni pura creatura, & exaltata est super choros Angelorum ad cælestia regna. Secundum relationem ad statum contemplationis verum est, quòd æquabimur Angelis: quia secundum gradus sortis Angelorum erit assumptio nostra in regnum.

AD ILLA ergo tria quæ primo obiiciuntur ex considerationibus Philosophi, dicendum quòd tenent in his quæ per se & ex natura sunt talia, & non per accidens & per relationem ad aliud. Sic non est nostra natura in Christo, nec electa ab ipso.

AD ALIVD dicendum, quòd August. loquitur de modo contemplationis, & non de natura. Si autem obiicias, quòd August. dicit in lib. de quantitate animæ, quod natura animæ quiddam habet inferius vt animā peccatoris, quiddam superius vt Deum, quiddam par vt Angelum. Iterum dico, quòd paralitas non refertur ad naturam, vt natura est, sed ad statum qui possibilis est naturæ per meritum:

tum: quia naturæ animæ vt anima est, inferior est natura Angeli.

Ad aliud dicendum, quòd hoc iterum refertur ad meritum, quod dono Dei assequimur & non ad naturam.

Ad aliud dicendum, sicut supra dictum est, quòd assumptibilitas hominis non facit naturam eius meliorem esse natura Angeli: quia non conuenit ei ex naturalibus suis.

Ad aliud dicendum, quòd Deus duplicia dona effundit, scilicet naturalia, & hæc effundit secundum naturæ capacitatem: verbi gratia materiæ habenti solam potentiam ad vbi, infundit formam cæli: materiæ autem primæ simplici habenti potentiam ad vbi & ad formam, infundit formam elementi: materiæ autem commixtæ tantum, infundit formam mineralem: mixtæ autem & aliqualiter complexionatæ in partibus similibus, infundit formam vegetabilis animæ: sed mixtæ complexionatæ compositæ ex organis dissimilibus, infundit formam sensibilis: materiæ autem maxime accedenti ad æqualitatem, & recedenti à contrariis ad similitudinem aliquam cæli, infundit formam quam creat ad suam imaginem, scilicet animam rationalem. Alia dona effundit quæ sunt dona gratiæ: & illa non dat secundum proportionem naturæ, sed potius secundum suam liberalitatem, & conatum præparantis se ad accipiendum. Quod enim det ex liberalitate, patet in Euangelio, vbi dicit, Volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi. Quod etiam det secundum conatum, patet vbi dicit, Dedit vnicuique secundum propriam virtutem, & profectus est statim. Ibi enim virtus accipitur pro conatu.

Ad aliud dicendum, quòd hoc est falsum, qui habet meliora naturalia, habet maiorem gratiam: sed hoc verum est, quòd si duo sint qui habent æqualem gratiam, & non naturalia æqualia: ille qui habet meliora naturalia, meliorem vsum habebit in actibus: sed tamen ex hoc non sequitur, quòd habeat maius meritum in faciliori vsu: quia difficultas operandi etiam quandoque facit ad aliquod maius meritum, vel ad aliquam conditionem maioris meriti.

Ad aliud dicendum, quòd hoc quod Angeli custodiunt nos & obsequuntur nobis, non ostendit indigniorem eorum naturam; sed charitatem & obedientiam ipsorum, nostram autem indigentiam: sed ratio vera esset de his quæ per ordinem naturæ ita se habent, vt vnum sit propter alterum, vt corporale propter spirituale, & brutū propter rationale.

Hilarius aliter dicit, scilicet quòd Pater sit maior, nec Filius tamen minor.

Hilarius autem dicere videtur, quod Pater maior sit Filio, nec tamen Filius minor Patre. Pater enim dicitur maior propter authoritatem, quia in eo est authoritas generationis secundum quam dicit, Pater maior me est. Et Apostolus, Donauit ei nomen quod est super omne nomen. Cum ergo ait, Pater maior me est, hoc est ac si diceret, donauit mihi nomen. Si ergo (inquit Hilarius in 9. lib. de Trinit.) donantis authoritate Pater maior est, nunquid per doni confessionem Filius minor est? Maior itaque donans est, sed minor iam non est cui vnum esse donatur: ait enim, Ego & Pater vnum sumus. Si non hoc donatur Iesu vt confitendus sit in gloria Dei Patris, minor Patre est. Si autem in ea gloria Dei donatur esse qua Pater est, habes & in donantis authoritate, quia maior est: & in donati confessione, quia vnum sunt. Maior itaque Pater Filio est, & plane maior: cui tantum donat esse, quantus est ipse, cui innascibilitatis esse imaginem sacramento natiuitatis impartit, quem ex se in forma sua generat. Audisti lector quid super hoc dicat Hilarius: cuius verba vbicumque occurrerint, diligenter nota, pieque intellige.

E

Ioan. 14. Phil. 2. Ioan. 10.

ARTICVLVS XIII.

An Pater potest dici maior Filio, & Filius minor Patre?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Hilarius autem dicere, &c.] Videtur enim falsum: quia maior aut dicit relationem, aut essentiam. Si relationem: tunc correlatiuum suum erit in Filio, & ita Filius erit minor. Si autem dicit essentiam: tunc simpliciter falsum est quod dicit.

Ad hoc quidam dicunt, quòd Pater dicitur maior: quia habet tres notiones, scilicet innascibilitatem, paternitatem, & spirationem: tertia vero harum est in Patre & Filio, & ideo penes illam non dicitur maior: paternitas autem habet oppositam relationem qua dicitur Filius non minor: sed tertia est innascibilitas qua scil. Pater dicitur maior: quia Solutio.

quia vero in illa naturam habet sibi respondentem in Filio, ideo Filius ab opposito respectu non potest dici minor. Sed hoc nihil est: quia Hilarius hic in litera dicit, quòd maior donans est: sed donans est paternitate: ergo maior est paternitate. Ideo dicendum, quòd authoritate generationis maior est, & ly maior non dicit nisi authoritatem principij: sed quia per rationem relationis in opposito ponitur per naturam æquale per omnia: ideò non sequitur, quòd filius sit minor, sed æqualis maiori: qui enim nascitur, non procedit in minus, sed æquale natura & essentia & per omnia. Et hæc est intentio Hilarij, vt patet consideranti literam capituli. Secus autem esset si relatio Patris importaret excessum sicut dominus: quia tunc sequitur, quòd Filius esset minor.

DISTINCTIO XVII.

De missione Spiritus sancti qua inuisibiliter mittitur.

A *De inuisibili Spiritus sancti missione.*

IAM nunc accedamus ad signandam missionem Spiritus sancti qua inuisibiliter mittitur in corda fidelium. Nam ipse Spiritus sanctus, qui Deus est, ac tertia in Trinitate persona (vt supra ostensum est) à Patre & Filio ac seipso temporaliter procedit, id est, mittitur ac donatur fidelibus. Sed quæ sit ista missio siue donatio, vel quomodo fiat, considerandum est.

DIVISIO TEXTVS.

IAM nunc accedamus ad assignandam &c.] Hic incipit ostendere inuisibilem modum missionis Spiritus sancti. Et habet hæc distinctio duas partes, in quarum prima tangit Magister quis sit modus inuisibilis missionis. In secunda vero quædã obiicit in contrarium & soluit *ibi*[Hic quæritur, Si charitas Spiritus sanctus est &c. [Prima diuiditur in tres partes, in quarum prima prælibat quædam quæ præexiguntur ad missionem istam intelligendam in duobus paruis capitulis. In secunda probatur, quòd Spiritus sanctus est charitas qua diligimus inuicem & Deum *ibi* [Ne autem in re tanta aliquid de nostro] In tertia concludit propositum, quòd mitti dicitur inuisibiliter, cum charitas qua diligimus Deum nobis infunditur *ibi* [Tunc enim nobis mitti vel dari dicitur, & cætera.

ARTICVLVS I.

Vtrum charitas qua diligimus Deum, sit Spiritus sanctus, vel aliquod donum habituale creatum?

INncidit autem hic ante literam quæstio communis, Vtrum charitas qua diligimus Deum, sit Spiritus sanctus? Videtur autem, quòd sic tam auctoritatibus quam rationibus. Sed quia Magister ponit plurimas quæ valde expressæ videntur: ideo rationibus instemus sic: Nihil indignius inferiori potest superius inferiori coniungere: sed nulla creatura non rationalis est dignior creatura rationali: ergo non potest eam coniungere naturæ superiori: charitas est creata, vt tu dicis, & non rationalis, quia nec homo, nec Angelus: ergo non potest hominem superiori naturæ coniungere: sed coniungit: ergo à destructione consequentis non est creatura.

2 Item, Nihil essentiæ finitæ habet virtutem vel actum infinitum: charitas si creatura est, est essentiæ finitæ: ergo non habet virtutem ad actum infinitum: sed habet vim ad actum infinitum: ergo non est essentiæ finitæ: ergò non essentia creata. Probatio, quòd habet effectum infinitum. Rationalis natura & Deus distant infinitè: & tamen per charitatem coniunguntur: ergo charitas est increata.

3 Item, Hæresis Pelagij est, quod homo ex se habet vnde placeat Deo: ergo vnde placet homo Deo, melius est homine: sed nullum accidens melius est homine: ergo charitas vnde placet homo Deo, non est accidens: ergo substantia: aut creata, aut increata: si creata quæ melior est homine, non potest esse nisi Angelus confirmatus, quod absurdum est: quia nec ille habet ex se vnde placere Deo possit: ergo oportet, quod sit substantia increata, & sic erit Deus.

4 Item, Omnis forma secundum opinionem Aristo. præter intellectum, educitur aliquo

quo modo de materia: si ergo charitas est forma, charitas educetur de materia: sed non educitur de materia: ergo non est forma: ergo videtur, quòd sit substantia diuina in nobis.

5 Item, Omnis creatura subiecta est vanitati: vanitas autem non conuenit veritati, & præcipue increatæ: si ergo charitas est creata & accidens, magis etiam erit subiecta vanitati quam homo qui est substantia: ergo veritati primæ coniungere non potest: sed coniungit: ergo non est creatura: ergo creator est charitas quâ diligimus Deum, & nos inuicem.

6 Item, Anima per seipsam sine medio viuificat corpus: cum ergo Deus sit vita animæ, per seipsum est vita animæ: sed charitas est vita, vt dicit August. & Magister, & Hugo de sancto Victore: ergo charitas est Deus.

7 Item, Natura expedit se paucissimis: quia vbi sufficit agens vnum, non ponit duo: cum ergo Spiritus sanctus sit perfectior quam natura, ipse paucioribus additis operabitur: sed potest per seipsum mouere ad diligendum Deum & proximum: ergo ipse in motu illo non vtetur medio habituali.

8 Item, Lux per seipsam illuminat aerem: cum ergo charitas sit lux quædam pellens tenebras spirituales, videtur quòd Deus per seipsum sit lux illa sine medio habituali aliquo.

9 Item, Omnis virtus motoris quanto vicinior est motori, tanto simplicior & nobilior est: sed nulla est ita vicina sicut illa in qua in seipso mouet: ergo illa est nobilissima: Spiritus autem sanctus est motor animæ: ergo nobilissimo motu mouebit seipso: sed nobilissimus motus est charitatis actus: ergo illo actu operatur seipso, & non habitu aliquo.

10 Item, Opus recreationis debet respondere operi creationis & beatificationis: sed seipso creauit, & seipso sine medio beatificabit: ergo etiam recreat seipso sine medio. Item, Recreatio præcipue consistit in charitate quæ diuidit inter filios regni & perditionis, vt infra dicit in litera: ergo charitas recreans est ipse Deus.

11 Item, Pelagiana hæresis videtur habere, quòd aliqua creatura possit per se coniungi Deo: nihil autem coniungit aliquid Deo nisi ipsum per se Deo sit coniunctum: ergo Pelagiana hæresis est dicere, quòd coniungens nos Deo sit creatum: charitas autem coniungit nos Deo: ergo Pelagiana hæresis est dicere charitatem qua Deum & nos diligimus, esse habitum creatum.

12 Item, Nihil facit hominem & opus eius valere vitam æternam, nisi melius vita æterna vel æquiualens illi: charitas facit hominem & opus eius valere vitam æternam: ergo est aliquid melius vita æterna vel æquiualens illi: nihil autem creatum est melius vita æterna vel æquiualens illi: ergo charitas non est quid creatum in nobis.

13 Item, Omne ens creatum habet modum, speciem, & ordinem: ergo si charitas est creata, habet modum, speciem, & ordinem: sed modus, species, & ordo, in omnibus his in quibus sunt, possunt diminui: ergo in charitate possunt diminui: diminuta autem deformant: ergo charitas potest deformari: ergo potest fieri informis, quod absurdum est: forma enim informis esse non potest: cum ergo charitas forma sit, non potest esse informis: ergo non est creata, sed creator.

14 Item, In omni genere operis est potentius subiectum accidente, quia accidens causatur à subiecto: si ergo charitas est habitus accidentalis subiecto quod est anima, vt tu dicis, videtur quòd in opere dilectionis subiectum quod est anima, potentius sit charitate, quod est hæresis Pelagij: quia si potentius esset, sine habitu posset diligere: ergo charitas non est accidens: & non est substantia creata, sicut patet cuilibet de facili: ergo est substantia diuina, vt videtur.

Sed contra: Nulla potentia agit bene nisi sit perfecta per habitum, vel naturalem, vel acquisitum, vel infusum: ergo multo minus potest facere summum & præcipuum actum: sed maximus & præcipuus omnium actuum est diligere Deum meritorie: ergo ad hunc maxime exigitur habitus perficiens potentiam. *sed contra.*

2 Item, In omni opere operatur Deus in potentia operante, sicut ipse dicit, Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Aut ergo in voluntate diligente operatur aliter quam in aliis potentiis, aut eodem modo. Si aliter, ille alius modus non potest esse ex parte sui: ergo erit ex parte nostri, non nisi per aliquid additum potentiæ in actu hoc, quod non additur in aliis: ergo aliquid adiicitur potentiæ: hoc autem quod adiicitur potentiæ ordinatæ ad opus, est habitus: ergo operatur istum actum per habitum. Si forte ita insanæ mentis sit aliquis, quòd dicat nihil addi, sequitur quòd non operatur aliter in voluntate quam in lapide, & sic non gratificat operantem, quod falsum est & absurdum.

3 Item, Si propter istas rationes quæ inductæ sunt, charitas non est aliquis habitus in nobis, sequitur per easdem rationes, quòd etiam gratia nihil sit in nobis. Hæresis autem Pelagij non exclusit Deum ab anima operante eo modo quo est in omnibus creaturis operans: ergo ex ipsa positione sequitur hæresis Pelagij, vt videtur.

4 Item, De homine qui est in charitate, dicimus quòd ipse est sanctus, & ponamus per impossibile, quòd nullam habeat virtutem nisi charitatem, adhuc sanctus est: ergo aut aliquo habitu formaliter bonus est & sanctus est, aut non. Si aliquo habitu: ergo ille habitus aliquid erit, non nisi charitas: ergo charitas est habitus creatus. Si non est aliquis habitus quo sanctus est & bonus: ergo Deus est denominatiua bonitas & sanctitas istius, quod absurdum est.

5 Item, Secundum Magistrum actus charitatis creatus est, sed non habitus: dicamus ergo de aliquo dormiente qui est in statu salutis: aut ille habet charitatem, aut non. Si non: ergo non est dignus vita æterna cum dormit, quod falsum est. Si sic: constat, quòd non per actum: quia dum non agit, actus

non est: nec per habitum: ergo non est plus in charitate quam lapis in quo etiam est Spiritus sanctus potentialiter, præsentialiter, & essentialiter.

6 Item, Pueri secundum hoc non habebunt charitatem, nisi sicut lapides habent eam. Si dicas, quòd non est simile: quia habent aptitudinem vt agant actum charitatis. Contra: Ista aptitudo non est in aliquo habitu: ergo est in potentia materiali tantum, quod absurdum est.

Solutio. SOLVTIO. Hic sunt quædam absurditates dictæ à quibusdam: concedunt enim cum Magistro, quòd charitas qua diligimus Deum & proximum, sit increata: sed quia, vt supra inductæ rationes probant, quòd ipsa sit Spiritus sanctus, quod etiam Magister nititur probare in litera: ideo dicunt, quòd Spiritus sanctus est charitas illa. Et sicut lux duplex habet esse, scilicet in se, & in perspicui extremitate ad corpus terminatum, & ibi est hypostasis & essentia colorum, vt dicit Philosophus: ita dicunt, quòd Spiritus sanctus in se animam illuminat, & sic habet actum gratiæ quam dicunt esse lucem animæ: & habet esse in voluntate sibi conformi, & ibi habet esse per rationem charitatis: & hanc vnionem cum creatura rationali dicunt, licet sit operatiue trium personarum, quia omnes simul operantur eam, tamen sibi & in se vnitiue non esse nisi Spiritus sancti, non Patris, neque Filij: sicut etiam Filius vniuit sibi naturam nostram, & ipsam vnionem fecerunt communiter & indiuisibiliter tres personæ: sed sibi & in se non vniuit naturam nostram nisi Filius. Et hoc dicunt sensisse Apostolum in 1. Corinth. 6. Qui adhæret Deo vnus Spiritus est: & non vnus Pater est. Addere autem volunt errori suo rationem: quia Filius vt Filius procedit actu generationis vt à natura, & ideo naturam sibi vniuit: Spiritus autem vt Spiritus procedit vt amor, quia est perfectio voluntatis, & ideo vniuit sibi voluntatem, licet longe inferiori vnione, quam Filius sibi vniuit carnem: quia carnem sibi vniuit Filius in æternum, Spiritus autem sanctus vniuit sibi voluntatem separabiliter: & ideo dicunt, quòd ipse est charitas voluntatem perficiens. Sed hoc fatuum est: quia in tertio probatur, quòd Spiritus sanctus nullo modo vnibilis est. Præterea, Illa vnio aut est per gratiam, aut per naturam. Si per gratiam: ergo oportet habere habitum gratiæ medium: & sic sequuntur eadem inconuenientia de gratia, sicut de charitate, scilicet quòd accidens Deo coniungit, quòd creatum vnit increato, & huiusmodi qualia superius conclusa sunt. Si autem est à natura: cum vna natura sit in omnibus nobis, esset hæc vnio vna quoad omnes nos, quod falsum est. Præterea, Cum dicitur lux in extremitate perspicui ad corpus terminatum esse coloris hypostasis, non est hypostasis vnius coloris in determinato corpore: sed potius per hunc modum est hypostasis & esse formale omnium colorum qui sunt visibiles actu in corpore non transparenti, quod à Philosopho vocatur determinatum, ab effectu, quia determinat visum, ita quòd visus non transit per ipsum: ergo si hæc similitudo aliquid valet, videtur tunc, quòd nulla virtus aliquid sit in nobis, sed quod virtus sit vnio vel mixtio Spiritus sancti cum potentia animæ nostræ. Item, In simili suo supponitur quoddam valde grossum falsum, scilicet esse coloris nihil aliud esse nisi extremitatem perspicui in corpore determinato: & hoc est contra Philosophum, qui tangit colorum generationes in multis locis librorum suorum ex actione primarum qualitatum & passionem: vnde relinquitur, quòd esse formale quo calor actu est, habet ab extremitate perspicui in superficie determinata corporis in qua est ipse color, & non habet esse materiale ab eadem extremitate perspicui: quando enim extremitas perspicui corporis non est in actu lucidi, adhuc secundum esse materiale sunt colores in superficie determinati corporis. Vnde patet, quòd falsum supponitur in simili adducto.

Sicut ergo communiter fere omnes meliores concordant, contradicendum est Magistro in ista parte, & dicendum, quòd charitas qua habitualiter diligimus Deum & proximum, non est Spiritus sanctus: sed Spiritus sanctus appropriate non proprie est charitas qua effectiue diligimus Deum & proximum: hoc enim efficiunt in nobis communiter Pater & Filius & Spiritus sanctus, licet appropriate Spiritus sanctus, quia ipse est proprie charitas, & sic est exemplar nostræ charitatis, & est distributor donorum in quo omnia donantur: per quam rationem in lib. de Spiritu & anima proximior nobis esse dicitur. Et hæc vnica solutio aptatur omnibus auctoritatibus in litera adductis.

Ad rationes autem per ordinem respondendum, dicendo ad primam, quòd indignius dupliciter dicitur, scilicet indignius in genere, & indignius secundum rationem boni. Charitas per hoc quòd accidens est & in genere accidentis, indignius aliquid est in genere quam substantia. Si autem attenditur ratio boni: tunc ipsa est dignior omni bono creato: quia ratio boni in ipsa est, quòd est effectus simillimus bonitati Dei, ita quòd etiam ipse Deus ab effectu hoc nunquam separatur, sed semper cum ipso datur ei cui datur charitas: & ideo etiam inquantum est similitudo bonitatis Dei, & Deum habet in se ad aliud quam aliæ creaturæ, vnde ipsa inferiorem in bonitatis ratione naturam potest coniungere naturæ superiori.

AD ALIVD dicendum quòd charitas in se considerata est essentiæ & virtutis finitæ: inquantum autem agit per rationem boni similis bonitati Dei, Deum habens in se operantem, sic potest coniungere infinite distantia, hoc est, sine proportione.

AD ALIVD dicendum sicut in solutione primi dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd sunt formæ in materia ex qua fiunt res, & illæ educuntur de materia per agens physicum. Sunt etiam formæ in substantia & potentiis animæ per ordinem ad Deum & statum beatitudinis, & illæ omnes sunt à datore talium formarum

marnm qui est Deus, corda munda creans in nobis, & spiritum rectum innouans in visceribus nostris.

Ad aliud dicendum, quòd charitas non iungit nos per hoc quòd est creatura, sed secundum quòd est similitudo & emanatio quædam bonitatis Dei qui Deus ex eadem bonitate in ipsa iungitur animæ.

Ad aliud dicendum, quòd de anima non est simile: quia anima se habet ad corpus vt motor & forma, & ideo immediata est ei sicut forma materiæ: sed Spiritus sanctus se habet ad animam vt motor non coniunctus secundum essentiam. Præterea, Proportio est inter animam & corpus: inter animam autem & Deum non, sed distantia infinita: & ideo necesse est medio coniungi. Et forte etiam hoc falsum est, quòd anima per se sit vita corporis: est enim duplex vita qua dicitur corpus viuum, quarum vna est vita per causam efficientem, & hæc est anima: alia est influxa corpori ab anima, & adhæret corpori vt forma, & hæc secunda similis est charitati habituali: prima autem Spiritui sancto.

Ad aliud dicendum, quòd medium illud non requiritur propter imperfectionem operantis Spiritus, sed potius propter imperfectionem nostram: quia noster affectus non potest in actum cum Spiritu progredi, nisi perficiatur per habitum illi actui congruum.

Ad aliud dicendum, quòd lucens primum mouet per influentiam lucis quæ non est ipsum, sed est lumen effluxum ab ipso in id quod mouetur lucente primo. Ita est hic quòd charitas est quasi lumen effluxum à Spiritu sancto in nos: Spiritus autem sanctus est quasi sol fons luminis & caloris in nobis.

Ad aliud dicendum, quòd virtus motoris primi adeo simplex est, quòd sicut est in ipso non potest recipi à quoquã creato: vnde sicut est in mobili primo, quòd ipsum oportet habere proprietatem disponentem se ad hoc quòd recipiat influentiam motus primi motoris, quæcunque sit illa proprietas: ita est ex parte affectus nostri, quòd influentiam Spiritus sancti ad actum dignissimum qui est diligere, non recipiet secundum quòd est immediatus Spiritui sancto: sed oportet esse habitum eleuantem potentiam ad hoc quòd sit possibilis recipere influentiam Spiritus ad actum.

Ad aliud dicendum, quòd opus recreationis respondet operi creationis in aliquo, & in aliquo non. Creationis enim opus est factiuum substantiæ, sed opus recreationis bene esse: & ideo in illo non potuit esse habitus quo reciperetur opus creationis: quia ante substantiam nullus est habitus. Sed opus recreationis non educit substantiam ad esse, sed ad bene esse tantum: & ad illud bene esse quod se teneat formaliter nobiscum, indigemus habitu. Sed in hoc conueniunt, quòd vtrumque est à Deo operante per seipsum in creatione formam substantialem dantem esse, hic autem formam habitualem dantem bene esse.

Ad aliud patet solutio per ante dicta.

Ad aliud dicendum, quòd charitas secundum hoc quòd coniuncta est Deo per similitudinem suæ bonitatis, est valens vitam æternam, non condignitate, quia vita æterna Deus est cui nihil est condignum: sed reputatione diuina, quia Deus non tantum exigit à nobis pro vita æterna quantum valet, sed quantum nos valemus dare ex suo dono: maius autem pretium quod offerre possumus ex suo dono, charitas est & actus charitatis.

Ad aliud dicendum, quòd charitas est species, modus, & ordo voluntatis in bonum ordinatæ secundum quod diuersimode consideratur: inquantum enim est forma, est species: inquantum autem habet tantum posse ad actum, est modus: ordo autem est penes finem, secundum quem est vinculum perfectionis. In se autem etiam habet ista: quia ratio formæ, & ratio posse sui, & ratio ordinis ad finem aliquid sunt in ipsa: nec est verum, quod in omnibus ista tria diminuibilia sint sine destructione substantiæ: vnde charitas hæc non amittitur manente subiecto.

Ad vltimum dicendum, quòd subiectum non est potentius accidente, nisi vtrumque considerando secundum naturam sui generis, scilicet subiectum in ratione substantiæ, & accidens in ratione accidentis. Sed gratia & charitas alias habent considerationes: quia etiam secundum Philosophum non dicimus hominem alteratum, quando attingit virtutem, sed potius perfectum. Vnde huiusmodi habitus habent rationem perficientium secundum bene esse ex hoc quod sunt influentiæ quædam diuinæ largitatis & bonitatis, &c.

Præmittitur quoddam ad hanc ostensionem necessarium, scilicet quod Spiritus sanctus est charitas qua diligimus Deum & proximum.

Hoc autem vt intelligibilius doceri, ac plenius perspici valeat, præmittendum est quiddam ad hoc valde necessarium. Dictum quidem est supra, & sacris auctoritatibus ostensum, quòd Spiritus sanctus amor est Patris & Filij, quo seinuicem amant & nos. His autem addendum est, quòd ipse idem Spiritus sanctus est amor siue charitas, qua nos B

Hic non tenetur Magister.

nos diligimus Deum & proximum: quæ charitas cum ita est in nobis, vt nos faciat diligere Deum & proximum, tunc Spiritus sanctus dicitur mitti vel dari nobis: & qui diligit ipsam dilectionem qua diligit proximum, in eo ipso Deum diligit: quia ipsa dilectio Deus est, id est, Spiritus sanctus.

ARTICVLVS II.

Vtrum mitti possit Filius, ita quòd non mittatur Spiritus sanctus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera in secundo capitulo primæ partis *ibi* [Quæ charitas cum ita est in nobis, vt faciat diligere Deum, &c.] Dubium enim adhuc est propter quosdam, vtrum possit mitti Filius, ita quòd non mittatur Spiritus sanctus? Videtur enim, quòd sic: mitti enim est cognosci, quòd ab alio sit: sed Filius potest cognosci ab alio esse, ita quòd non cognoscatur ab alio esse Spiritus sanctus: ergo mitti potest Filius, ita quòd non mittatur Spiritus sanctus.

2 Item, Multæ sunt reuelationes occultorum in somniis & visionibus, sicut in prophetiis, in quibus non est coniuncta gratia gratum faciens: ergo cum in gratia perfectionis intellectus dicatur mitti Filius, Filius mittitur, ita quòd non habetur gratia gratum faciens.

3 Item, In Psal. 110. Intellectus bonus omnibus facientibus eum: ergo videtur, quòd non facientibus malus sit, & tamen est intellectus: ergo cum gratia intellectus mittatur Filius, Filius mittitur sine gratia gratum faciente.

Sed contra. SED CONTRA: Primo quæratur ab istis qui rationes has inducunt, vbi à quoquam sanctorum legerint, quòd mittatur non sanctis? & non est inuenire auctoritatem nec vnam: & ecce multas ponemus, quòd in gratia gratum faciente. August. in 4. de Trini. & ponitur in distinctione 15. in litera, Aliter mittitur sapientia vt sit cum homine, aliter missa est vt sit homo. In animas enim sanctas se transfert, & amicos Dei & Prophetas constituit, sicut etiam implet sanctos Angelos. Constat autem, quòd amicos Dei non constituit nisi gratia gratum faciente. Ergo ex verbis August. colligitur, quòd in gratia gratum faciente mittitur Filius. (Cap. 20. Lit. L.)

2 Item August. loquens de missione spirituali Filij dicit sic in 4. de Trinitate, Cum ex tempore cuiusquam mente percipitur, mitti quidem dicitur, sed non in hunc mundum: non enim sensibiliter apparet, id est, sensibus corporeis præsto est. Nam & nos secundum quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo sumus: & omnium iustorum spiritus etiam in hac carne viuentium, inquantum diuina sapiunt, non sunt in hoc mundo. Hic iterum patet quod dicit, quòd Filius mittitur in donis gratiæ gratum facientis. (Cap. 20.)

3 Item August. in 2 de Trinit. dicit, quòd homo assumptus à Verbo non habuit Verbum, vt alij sancti sapientes. Ecce & hic dicit Sanctos qui verbum ad se missum habuerunt. (Cap. 5.)

4 Item in fine istius libri determinatur, quòd Deus non est cum malis: si ergo mittitur filius in spirituali missione vt sit cum homine, vt dicit Augustinus, non mittitur ad malos.

Solutio. SOLVTIO. Leue est adducere multa ad hoc: quia Sancti hoc concorditer innuunt: vnde dico, vt supra, quòd aliud est reuelatio occultorum, & aliud Filij missio. Reuelatio enim occultorum, potest fieri etiam per Angelos sine missione Filij: non enim dicitur missus Filius nisi ipse cum effectu adueniat. Vnde Spiritus sanctus sicut non dicitur missus nisi in donis in quibus ipse est: ita credo, quòd absoluta missione non dicatur missus Filius nisi in donis gratiæ gratum facientis, in quibus est ipse cum homine: & qualiter bene hoc possit esse in missione Spiritus sancti, iam supra dictum est. Si vero dicatur Filius mitti in aliis donis, hoc erit secundum quid & non simpliciter: sicut & Spiritus sanctus secundum quid & non simpliciter quandoque mitti dicitur. Qualiter autem eadem dona sint Filij & Spiritus sancti, diuersimode supra est expeditum.

AD PRIMVM autem quod obiicitur, dicendum quòd Filius in missione quæ simpliciter missio est, debet cognosci ab alio esse & nobiscum esse, sicut dicitur Sap. 9. Mitte illam de cælis sanctis tuis, & de sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit & mecum laboret, vt sciam quid acceptum sit coram te omni tempore. Illa enim est scietia infusa gratuita. Si autem obiiciat aliquis, quòd sola charitas gratos non facit, ille nescit quid obiiciat: quia licet sola charitas informis fieri non possit, non tamen est actus eius gratos nos facere: sed potius gratiæ, & vniuscuiusque virtutis secundum aliquid.

AD ALIVD dicendum, quòd non in omnibus reuelationibus occultorum mitti dicitur Filius, vt iam habitum est.

AD ALIVD dicendum, quòd intellectu gratuito mittitur Filius, & non in alio nisi secundum quid.

Auctoritatibus ita esse confirmat.

NE autem in re tanta aliquid de nostro influere videamur, sacris auctoritatibus quod dictum est, corroboremus. De hoc August. in 8. lib. de Trinitate ait, Qui proximum diligit, consequens est, vt ipsam præcipue dilectionem diligat. Deus autem dilectio est: consequens ergo est, vt præcipue Deum diligat. Item in eodem. Deus dilectio est, vt ait Ioannes Apostolus. Vt quid ergo imus & currimus in sublima cælorum & ima terrarum, quærentes eum qui est apud nos, si nos apud eum esse velimus. Nemo dicat, non noui quid diligam: diligat fratrem, & diligat eandem dilectionem. Magis enim nouit dilectionem qua diligit, quam fratrem quem diligit. Ecce iam potes notiorem Deum habere quam fratrem. Plane notiorem, quia præsentiorem, quia interiorem, quia certiorem. Amplectere dilectionem Deum, & dilectione amplectere Deum. Ipsa est dilectio, quæ omnes bonos Angelos, & omnes Dei seruos consociat vinculo sanctitatis. Quanto ergo sanctiores sumus à tumore superbiæ: tanto sumus dilectione pleniores: & quo nisi Deo plenus est, qui plenus est dilectione? His verbis satis ostendit August quòd dilectio ipsa qua diligamus Deum vel proximum, Deus est. Sed adhuc apertius in eodem libro subdit, dicens, Dilectionem quam commendat Ioannes Apostolus attendamus. Qui diligit, inquit, fratrem, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Manifestum est, quòd iustitiæ perfectionem in fratris dilectione posuerit. Nam in quo scandalum non est, vtique perfectus est. Et tamen videtur dilectionem Dei tacuisse: quod nunquam faceret, nisi quia in ipsa fraterna dilectione vult intelligi Deum. Apertissime enim in eadem epistola paulo post ait, Ita dilectissimi diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo est: & omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognouit Deum. Qui non diligit, non cognouit Deum, quia Deus dilectio est. Ista contextio satis aperte declarat eandem ipsam fraternam dilectionem (nam fraterna dilectio est, qua diligimus inuicem) non solum ex Deo, sed etiam Deum esse, tanta auctoritate prædicari, scilicet Ioannis. Cum ergo de dilectione diligimus fratrem, de Deo diligimus fratrem: nec fieri potest vt eandem dilectionem non præcipue diligamus qua fratrem diligimus, quoniam Deus dilectio est. Item, qui non diligit fratrem, non est in dilectione: & qui non est in dilectione, non est in Deo, quia Deus dilectio est. Ecce aperte dicit fraternam dilectionem Deum esse.

Cap. 7. 1. Ioan. 4. 1. Ioan. 4. 1. Ioan. 4.

ARTICVLVS III.

Vtrum qui proximum diligit, etiam dilectionem diligat, & quæ sunt diligenda ex charitate?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ne autem in re tanta, &c.] Hic enim primo accipienda est diuisio: quia hæc pars habet tria capitula, in quorum primo probatur, quòd charitas est Deus. In secundo, quòd est Spiritus sanctus *ibi* [Cum autem fraterna dilectio sit Deus, &c.] In tertio excludit responsionem quæ posset fieri, scilicet quòd esset dictum per causam *ibi* [Sed forte aliquis dicat] Incidit hic dubium primo de hoc quod dicit [Qui proximum diligit, consequens est vt præcipue ipsam dilectionem diligat, &c.] Hoc enim videtur falsum: si enim diligit dilectionem, dilectio diligibilis est ex charitate: non ergo tantum sunt quatuor ex charitate diligenda, vt dicit Aug. scilicet Deus, nos, & corpus, & anima proximi.

2 Item, In naturalibus potentiis ita est, quòd non est eadem potentia super obiectum & actum: quia cum dico, video album, & video me videre album, non est eadem potentia qua video album, & qua percipio me videre album: sed primo sensu particulari siue proprio, & in sensu communi. Ergo videtur, quòd nec eodem habitu diligamus obiectum & actum.

3 Item, Idem non denominat seipsum: non enim aliquid est dictu, albedo est alba: vel etiam vt denominatio fiat verbaliter, vt dicatur, albedo albatur: ergo à simili nihil est dictu, dilectio diligitur.

4 Item, Diligo dilectionem: aut eadem dilectione, aut alia: non eadem, sicut probatum est iam: ergo alia: & iterum diligo dilectione, & iterum illam, & sic abibit in infinitum, quod falsum est: ergo non diligo dilectionem.

5 Præterea, In argumento August. videtur esse fallacia æquiuocationis: quia cum dico, diligo Deum, ly diligo importat actum dilectionis: cum autem dico, diligo dilectionem, importat habitum, vt videtur: ergo non procedit directe argumentando.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd August. arguit secundum quòd causa exemplaris accipitur in exemplato: vnde sensus est, diligens Deum, diligit dilectionem in exemplari, secundum quòd resultat in illa: charitas enim increata resultat in creata, & ita in illa vt in speculo eius diligitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quatuor sunt diligibilia ex ordine charitatis, quæ ad beatitudinem referuntur, vt beatificans, & beatificabile, scilicet Deus, & nosipsi, & corpus & anima proximi: & in proximo includitur alius ordo, quòd primo magis coniunctos, & post hoc minus coniunctos, & sic vsque ad inimicos: tamen multa alia referuntur ad charitatem, vel vt vtilia, vel vt fruibilia, vel vt dispositiones, vel perfectiones animæ ad hoc quòd egrediatur in actus meritorios: & sic diligitur dilectio, & aliæ virtutes.

AD ALIVD dicendum, quòd si hæc propositio, quòd potentiæ eiusdem non est reflecti super actum & obiectum, generaliter proponatur, falsa est: quia secundum hoc vltimum actum vltimæ potentiæ cognoscere non possemus, vel oporteret potentias esse infinitas. Vnde dicimus, quòd propositio intelligitur de potentiis sitis in talibus organis, quorum complexio ex suis componentibus non est nisi ad perceptionem vnius generis contrarietatis, vel si percipit alia contraria, quòd illa sicut effectus proprij causantur ex contrarietate vna. Verbi gratia, visus est potentia sita in oculo, cuius compositio est ex humore crystallino & humido habituali: & quia humor crystallinus ex sua diaphaneitate receptiuus est coloris, & ex compressione quam habet aër, retentiuus melius quam aër: & præterea quia humor aquæ, humor corporalis est: humor autem aëris est humor spiritualis & incorporalis, vt dicit Philosophus. Insuper quia lumen habituale quod est in ipso, facit actu aliqualiter speciem coloris: ideo non recipit nisi quod est in genere coloris, & actum coloris qui est lumen, & sic est de aliis sensibus præter tactum qui non tam sensus est quam differentia animalis: quia omne animal habet sensum tactus, & quandoque nullum alium habet nisi forte gustum, secundum quòd est quidam tactus, non secundum quòd est indicium saporis. In illis ergo est illa propositio vera, & non in aliis: non enim visu video me videre, sed sensu communi, cuius necessitas est, vt dicit Auicen. vt percipiam actus sensuum particularium, & compositiones sensibilium propriorum, vt eadem potentia iudicetur, hoc album esse dulce, & quòd apprehendi possunt sensata communia in quibus sunt propria. In aliis autem potentiis quæ componere & diuidere possunt, propositio est falsa. Vnde eadem potentia possum diligere obiectum aliquod, & ipsam dilectionem.

Lib. 2. de gen & cor.

AD ALIVD dicendum, quòd in lib. de Trinitate inuenitur ista, albedo est alba, & plures aliæ: sed absque dubio non sunt propriæ: & ideo dico, quòd non est hic denominatio, cum dico, diligo dilectionem, cum diligo diligibile: dico enim, quòd vno actu numero diligo dilectionem & rem dilectam: sed differunt: dilectio enim est appetitus voluntatis tendens in bonum vel in desideratum, & ille appetitus primo est ipsius actus, & consequenter obiecti: & vnum est ibi propter alterum, quia actus propter obiectum: & ideo sequitur, quòd diligo dilectum propter se, & dilectio placet mihi propter aliud: quia non quæro actum exire de potentia propter actum, sed potius propter obiectum: & sic vtrumque est in appetitu: & tunc dilectio dilectionis est appetitus actus, & dilectio dilecti est amor tendens in ipsum, & hæc simul sunt: vnde ibi idem non denominat se, sicut cum dicitur, albedo albatur.

AD ALIVD dicendum, quòd vt iam patet, non ibitur in infinitum: quia actus dilectionis stat in appetitu, ex quo egreditur: & ille appetitus non habet alium appetitum, sed potius mouetur ab eo quod diligitur, & illud mouet seipso quod est in ratione primi motoris in hoc ordine: sed dilectum stat in amore qui significatur in verbo, cum dicitur, diligo.

AD VLTIMVM dicendum, quòd in veritate in alia ratione sumitur dilectio in conclusione, & in præmissa: sed tamen bene sequitur per modum qui dictus est in principio solutionis: quia nemo diligit amicum, nisi dilectionem habet, & hanc velit appetitu voluntatis: & in illa dilectione, vt causa & exemplar increata dilectio resultat: & ideo habet apud se, vbi Deum quem diligere debet, inueniat & diligat. Si autem tu obiicias, quòd Deus resultat in qualibet creatura, & ita eadem ratio esset de qualibet creatura. Dicendum, quòd non est simile: quia in isto resultat vt in exemplato, & resultat vt intimum affectus nostri quod est amor. In aliis autem resultat vt in vestigio

&

& in imagine: vel si resultat vt in exemplato sicut facit in vita, & sapientia, & huiusmodi donis, tamen non resultat in eis vt intimum nostri affectus: & ideo in illis amor noster non ita fertur in ipsum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum proximus quem diligimus, minus sit nobis notus quam ipsa dilectio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Magis enim nouit dilectionem qua diligit, quam fratrem quem diligit, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia fratrem nouimus, sensu, imaginatione, & intellectu, dilectionem autem tantum intellectu.

2 Item, Si dilectio de qua loquitur, est charitas increata regulatiua & exemplaris nostræ charitatis: videtur omnino falsum quod dicit: quia oculus nostri intellectus ad manifestissima naturæ est similis dispositioni oculorum vespertilionis ad lumen solis: ergo multo magis ad ea quæ sunt supernaturalia.

3 Item, 1. ad Tim. 6. Qui habitat lucem inaccessibilem: quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest.

4 Item, Exod. 33. Non videbit me homo, & viuet, & Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam. Ergo videtur, quòd multo notior sit nobis proximus, quam Deus: quem tamen vocat hic charitatem propter sui præsentiam in anima.

Sed contra. SED CONTRA: Quæcunque seipsis noscuntur, magis noscuntur quam quæ per alia, sicut principia magis quam conclusiones: prima seipsis noscuntur: ergo magis quam alia: Deus autem maxime primus est: ergo seipso noscitur.

2 Item, Quæcunque præsentiora sunt in intellectu, magis noscuntur, quia præsentia est causa notitiæ: sed quæ suis essentiis secundum id quod sunt in intellectu sunt, magis sunt præsentia quam ea quæ suis similitudinibus tantum sunt in intellectu: ergo magis noscuntur: sed dilectio secundum id quod est in anima intellectiua, est proximus per similitudinem tantum: ergo dilectio magis noscitur quam proximus.

3 Inde obiicitur vlterius: Quæcumque ita præsentia sunt, vt sint penetrantia substantiam & id quod est intellectus in toto, & nihil de intellectu sit quod non penetrant: illa sunt magis præsentia quam illa quæ adsunt vt intrinseca præsentia intellectui: charitas increata est præsens vt totum intellectum penetrans, creata autem vt intrinsecus præsens tantum: ergo charitas increata magis est præsens, quam creata: & quæ sunt magis præsentia, sunt magis nota, vt dicit August. ergo videtur, quòd Deus sit magis notus nobis, quam quicquid aliud est vel potest esse.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio loquendo puto hic esse distinguendum in intellectu: est enim aliquis intellectus in nobis accipiens ex phantasmate, & in illo perit scietia, si perit sensus: vnde cæcus natus non demonstrat de coloribus. Est autem alius intellectus non accipiens ex phantasmate, sed in lumine agentis intellectus tantum, & in his in quibus illuminatur etiam ampliori lumine quam sit lumen agentis intellectus, sicut est radius diuinus, vel radius reuelationis angelicæ: nec hoc intelligo, quòd sint duo intellectus numero & subiecto, sed duo per modum conuersionis ad superius & inferius: sicut dicit August. in lib. de ciui. Dei inducens Apuleium Platonicum de Deo Socratis, qui dixit quòd Deum non videre poterant Philosophi nisi intellectu, se à carne abstrahentes, & adhuc non nisi raptim quasi permicante lumine. Primus autem modus est quasi generalis nobis dum sumus in via. Secundus autem magis erit in actu post viam. Si ergo quæratur, Quomodo intellectus sit potentior ad intelligendum? distinguendum est: quia de natura sui magis se habet ad superius, de statu autem huius vitæ magis ad inferius. Similiter distinguo ex parte eius quod noscitur: aliquid enim ita noscitur secundum sui potestatem, quod ipsum est lux & ratio ad alia cognoscenda: & si attendatur potestas notitiæ vel intellectus ex parte obiecti mouentis intellectum, magis erit notum quod noscitur in luce propria & est ratio cognoscendi alia, quam id quod tantum cognoscitur in luce aliena: & hoc modo dicit Philosophus in principio de anima, quòd notitia de anima certior est, quam notitia de corpore animato: quia anima est principium quo cognoscuntur accidentia & opera & passiones animalium. Alia notitia est secundum potestatem noscentis & intellectus qui mouetur ab eo quod noscitur, & secundum illum modum frequenter magis noscuntur quæ in natura sunt posteriora, sicut effectus plus quam causa: & hoc modo dictum est, quòd intellectus noster, sicut visus noctuæ ad lumen solis, se habet ad ea quæ sunt in natura manifestissima. Hac distinctione habita dico, quòd Deus & charitas increata & omnia quæ potentia sunt in anima, sunt magis nota primo modo intellectus, & secundum potestatem intelligibilis mouentis. Frater autem & proximus & omnia quæ sensui appropinquant, sunt magis nota secundo modo intellectus, & secundum potestatem intelligentis. Et hoc videtur Augist. sentire: quia sic exponit plane notiorem: quia præsentiorem, quia interiorem, quia certiorem: & hoc modo est facile respondere obiectis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc procedit de intellectu secundo modo, & secundum potestatem intelligentis: & de hoc non loquitur August. Et eodem modo dicendum est, quòd Philosophus loquitur de intellectu accipiente à phantasmate.

AD ALIVD dicendum, quòd homo dicitur humana vita, & humano modo intelligens, & hoc est accipiendo à phantasmate.

AD ALIVD dicendum, quòd non viuere dicitur mori quoad actum vitæ intellectus coniunctum

coniunctum carni & phantasmatibus: sed si videt aliquis, viuit tunc vita patriæ quoad intellectum.

Ad aliud dicendum, quòd Deum in substantia quid est, nemo vidit vnquam: quia hoc est comprehendere, sicut supra in secunda distinctione dictum est: sed tamen substantiam Dei multi viderunt.

Ad aliud dicendum, quòd omnia illa procedunt quæ in contrarium obiiciuntur secundum primum modum intellectus, & secundum potestatem eius quod noscitur: & non secundum intellectum phantasticum, & secundum potestatem intelligentis in via in quo magna frequentia sensibilium & phantasmatum obcæcat oculum intellectus secundum primum modum considerati.

ARTICVLVS V.

An aliquis potest scire in via se habere charitatem?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Quia interiorem, quia certiorem, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd certa sit nobis charitas in nobis: ergo aliquis in vita potest se scire habere charitatem.

Quod etiam videtur per illud ad Rom. 8. Certus sum, quòd neque mors, neque vita poterit me separare à charitate Dei, &c.

3 Item, Si charitas est nobis certior, quam proximus: sed proximum ita nouimus, quòd de ipso non dubitamus: ergo videtur, quòd nos etiam ita nouimus esse in charitate, quòd de charitate nostra nihil dubitamus.

4 Item, Charitas lumen est. Prima can. Ioan. 2. Qui diligit fratrem in lumine est: lumen autem seipso manifestatur: ergo videtur, quòd nullus iustorum habeat aliquod dubium de charitate sua.

Sed contra. Sed contra: Ecclæ 9. Nemo scit vtrum odio vel amore dignus sit.

Solutio. Solutio. Dicendum, quòd nullus sine reuelatione ad se facta, potest scire se esse in charitate, duabus de causis, quarum vna iam dicta est: quia licet charitas manifesta sit de se, non tamen nobis ita manifestatur propter tumultum concupiscentiæ & phantasmatum in cordibus nostris. Alia causa est: quia amor naturalis simillimum habet actum cum actu charitatis quandoque: & ideo vna videtur pro alia, scilicet dilectio naturalis pro gratuita.

Ad primum ergo dicendum, sicut in præcedenti quæstione dictum est, quòd hoc est verum quoad primum modum intellectus & intelligibilis, & non quoad secundum vtriusque.

Ad aliud dicendum, quòd aut Apostolus loquitur ex reuelatione ad se facta, aut vocat notitiam charitatis ex signo feruoris, & huiusmodi.

Ad tertium in prima solutione & in quæstione præcedenti.

Ad aliud dicendum, quòd charitas lumen est effectiue, quia pellit tenebras peccati: & etiamsi lumen esset per se spirituale, quod tamen magis conuenit veritati, non sequitur, quòd seipsa videretur propter causas prius dictas, quamuis esset visibilis de se.

ARTICVLVS VI.

An Deus in via videri potest à nobis per seipsum aut per speciem?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Qui diligit fratrem, in lumine manet, &c.] Videtur enim ex hoc quod charitas diuina sit lumen: sed lumen seipso videtur: ergo videtur sequi ex hoc quod Deus hic in via videatur per seipsum à nobis: ergo videtur per speciẽ.

2 Præterea, Si videatur in specie quæ est similitudo, quæ species ponetur ei: non enim ab ipso abstrahi potest species aliqua: & si aliquid ipse creat in nostro intellectu, illud non erit species sua quæ sit ratio cognoscendi ipsum: ergo videtur, quòd aut nõ cognoscitur, aut cognoscitur per seipsũ. Si dicas, quòd videtur per effectum. Contra: Hæc visio etiã competit non habentibus charitatem, & etiã non habentibus fidem Catholicam: ergo videtur, quod cum nobiliori visione videat habens fidem & charitatem, in quo Deus per essentiam & inhabitantem gratiam est, quòd ille videat per speciem eum qui est ipse Deus.

Sed contra: Apostolus 1. Cor. 14. Videmus nunc in ænigmate per speculum, tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco ex parte, tunc cognoscam sicut & cognitus sum. *Sed contra.*

2 Item, 2. ad Cor. 6. Quamdiu in corpore manemus, peregrinamur à domino per fidem enim ambulamus, non per speciem.

Solutio. Quidam istis rationibus moti, dicunt quòd Deus hic per speciem videtur: sed adeo tenuis est visio, quòd visio non potest appellari. Hoc autem nõ videtur nisi forte in raptu, quando homo non vtitur intellectu ex phantasmate accipiente. Et ideo videtur mihi, quòd Deus præsens in anima cernitur in suo effectu qui est gratia nobis data, & præcipue in charitate quæ optima virtutum & intima est, & simillima patriæ, quia essentialiter & substantialiter manet in patria, licet modus eius sit alius. *Solutio.*

Ad primum ergo dicendum, quòd charitas lumen est per effectum luminis qui est multiplex: sed tantum quatuor sunt principaliores actus eius: quorum primus est illuminando pellere tenebras. Secundus est ostendere ea quæ latebant, & hoc præcipue secundum quod est in extremitate perspicui tangente corpora terminata: quia sic facit actum coloris, & colorata. Tertius est multiplicatione radiorum dissoluere & calefacere, secundũ quod magis perpendiculariter opponitur id quod illuminat, quia secundum illam proportionem reflexio fit ad acutiores vel hebetiores angulos. Quartus effectus est non omnis lucis, sed cæli, scilicet mouere ad speciem per virtutem viuificatiuam quasi rerum generabilium naturalium & corruptibilium. Dico ergo, quòd charitas & veritas diuidunt istos actus inter se: quoad illuminare magis

magis conuenit veritati, & quoad expulsionem tenebrarũ ignorantiæ & infidelitatis: sed quoad expulsionem peccati quod nascitur ex corrupto affectu, magis conuenit charitati, quia charitas operit multitudinem peccatorum. Secundus autem totus est veritatis. Tertius autem totus charitatis per se loquendo. Quartus autem vtriusque: quia vtraque fecundat, veritas intellectum, & charitas affectum.

Ad aliud dicendum, quòd Deus videtur hic à nobis in specie suæ similitudinis quæ est effectus gratiæ eius in nobis, & ille effectus gratiæ non est effectus communis.

Quod fraterna dilectio cum sit Deus, non est Pater vel Filius, vel Spiritus sanctus.

D

Cum aut fraterna dilectio sit Deus, nec Pater est, nec Filius, sed tantum Spiritus sanctus, qui proprie in Trinitate dilectio vel charitas dicitur. Vnde August. in 15. lib. de Trinit. Si donis Dei nihil est maius charitate, & nullum est maius donum Dei quam Spiritus sanctus, quid consequentius est, quam vt ipse sit charitas, quæ dicitur & Deus & ex Deo? Ita enim ait Ioan. Dilectio ex Deo est. Et Paulo post, Deus dilectio est. Vbi manifestat eam se dilectionem dixisse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio. Item in eodem Ioannnes volens de hac re apertius loqui. In hoc, inquit, cognoscimus quia in ipso manemus, & ipse in nobis: quia de Spiritu suo dedit nobis. Spiritus itaque sanctus de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipsum in nobis. Hoc autem facit dilectio. Ipse est ergo Deus dilectio. Ipse igitur, significatur vbi legitur, Deus dilectio est. Ex his ergo apparet, quòd Spiritus sanctus charitas est.

Cap. 1. 1. Ioan. 4.

ARTICVLVS VII.

An charitas sit maximum omnium donorum?

Deinde quæritur de hoc quod dicit secundo ca. istius partis vbi dicitur [Si in donis Dei nihil maius est charitate] Videtur enim sapientia maximum donorum esse: quia inter dona Spiritus sancti primo enumeratur.

2 Item, Sapientia habet in se charitatem, & non conuertitur: quia sapientia dicitur sapere cum sapore, & sapor est cum charitate: ergo videtur, quòd sapientia sit maius donum.

3 Item, In sapientia mittitur Filius: ergo videtur tantum ad minus esse sicut charitas in qua mittitur Spiritus sanctus: ergo non videtur verum, quòd charitas sit maximum donorum.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd charitas sit maximum omnium donorum simpliciter, sicut dicit hic Aug.

Ad primvm autem quod obiicitur, didendum quòd sapientia dicitur primum donum inter dona ibi enumerata, quæ secundum Greg. dantur in adiutorium potentiarum vel virium. Vel dicatur melius, Quòd sapientia primo ponitur, habet hoc à sapore charitatis coniuncto sibi: quia sapientia nihil aliud est, quam sapor Dei in suis donis vel in se, quem saporem facit charitas, & ideo sapientia non erit maior nisi per accidens & non per se: quia hoc quod primum donum sit, habet à charitate: & ideo charitas quæ hoc habet à se, maior est.

Ad alivd dicendum, quòd hoc facit magnitudinem per accidens: quia, vt dicit August. in his quæ non mole magna sunt, idem est maius esse quod melius. Vnde charitas quæ est forma omnis boni, & vinculum perfectionis, est optimum donorum.

Ad alivd dicendum, quòd in sapientia mittitur Filius, hoc verum est: sed tamen ab illo ordine non sumit sapientia æqualitatem: quia intellectus vlterius ordinatur in nobis ad affectum. Intellectus enim est bonus omnibus facientibus eum. Et ideo etiam perfectio affectus ordine finis melior est perfectione intellectus: & cum charitas in perfectione affectus sit vltimum & optimum, charitas est maximum donorum.

Quod non est dictum per causam illud, Deus charitas est, sicut illud, tu es patientia mea, & spes mea.

E SEd ne forte aliquis dicat illud esse dictum per expressionem causæ, Deus charitas est, eo scilicet quod charitas sit ex Deo & non sit ipse Deus: sicut dicitur, Deus nostra patientia est, & spes: non quòd ipse sit ista, sed quia ista ex Deo sunt: occurrit August. ostendens hoc non esse dictum per causam, sicut illa, in 15. de Trinit. ita dicens, Non dicturi sumus charitatem non propterea esse dictam Deum, quod ipsa charitas sit vlla substantia quæ Dei digna sit nomine, sed quod donum sit Dei: sicut dictum est Deo, Tu es patientia mea. Non vtique ideo dictum est, Tu es patientia mea, quod Dei substantia est nostra patientia, sed quia ab ipso nobis est. Vnde alibi, Ab ipso est patientia mea. Hunc enim sensum facile refellit Scripturarum ipsa locutio. Tale est enim, Tu es patientia mea, quale est, Domine spes mea. Et Deus meus misericordia mea. Et multa similia. Non est autem dictum, Domine charitas mea: aut, tu es charitas mea: aut Deus charitas mea. Sed ita dictum est, Deus charitas est, sicut dictum est, Deus spiritus est. Hoc qui non discernit, intellectum à Domino non, expositionem quærat à nobis. Non enim apertius quicquam possumus dicere. Deus ergo charitas est. Ex prædictis clarescit, quòd Spiritus sanctus charitas est qua diligimus Deum & proximum: vnde facilius est nobis ostendere quomodo Spiritus sanctus m ittatur siue detur nobis.

Cap. 17. — Psal. 70. — Isai. 61. — Ps. 57. & 58. — 1. Ioan. 4.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum patientia sit Dei substantia? & vtrum fides, spes, salus, patientia, habeant in Deo exemplaria?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Dei substantia est nostra patientia, sed quia ab ipso nobis est. &c.] Sed contra: Secundum communem opinionem quæ fere ab omnibus modo tenetur, charitas nostra non est Dei substantia, sed ab ipso nobis est: ergo videtur, quòd sit simile.

2 Si dicas, quòd charitas nostra est exemplum charitatis diuinæ: patientia autem, & fides, & huiusmodi, non habent exemplar in Deo sibi respondens: & ideo dicitur charitas Deus, non autem patientia. Contra: Nihil creatur à Deo sine exemplari: ergo nec patientia.

2 Præterea, Quid dicetur de salute, cum dicitur salus mea, nunquid salus non est exemplariter in Deo?

SOLVTIO. Dicendum, quòd quædam sonant imperfectionem, vt fides, spes, patientia: fides propter formam & actum, spes autem propter genus quod est expectatio, patientia propter subiectum, salus autem etiam respicit euasionem periculi: vnde patientia & salus sunt in subiecto passibili, & ideo exemplar non habent in Deo. Solutio.

DICENDVM ergo ad primum, quòd charitas est à Deo, sicut vltimum & optimum, ad quod in genere virtutis se habet noster affectus: alia autem dona non sic: & ideo magis relucet in charitate, quam in aliis.

AD ALIVD dicendum, quòd exemplar virtutis non vocatur idea sub qua creatur omne quod creatur: sed exemplar vocatur, quod per prius est in Deo secundum rem, sicut vita, sapientia, charitas & huiusmodi.

Quomodo Spiritus sanctus mittatur vel detur nobis.

F TVnc enim mitti vel dari dicitur, cum ita in nobis est, vt faciat nos diligere Deum & proximum: per quod manemus in Deo & Deus in nobis. Vnde August. hunc missionis modum insinuans in 15. lib. de Trinitate ait: Deus Spiritus sanctus qui procedit ex Deo, cum datus fuerit

Cap. 17.

fuerit homini, accendit eum ad diligendum Deum & proximum, & ipse dilectio est. Non enim habet homo vnde diligat Deum, nisi ex Deo. Ecce quomodo datur vel mittitur nobis Spiritus sanctus secundum quod dicitur datum siue donum. Quod donum commendat Aug. explanans apertius quomodo detur in eodem libro. Dilectio, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris, vt ait Apostolus, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Nullum est isto dono Dei excellentius. Solum est quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Dantur & alia per Spiritum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergo tantum impartiatur cuiquam Spiritus sanctus, vt eum Dei & proximi faciat amatorem, à sinistra non transfertur ad dexteram. Neque Spiritus sanctus proprie dicitur donum, nisi propter dilectionem, quam qui non habuerit, etsi loquatur omnibus linguis, & habuerit prophetiam & omnem scientiam & omnem fidem, & distribuerit omnem substantiam suam, & tradiderit corpus suum ita vt ardeat, non ei prodest. Quantum ergo bonum est, sine quo ad æternam vitam neminem tanta bona perducunt. Ipsa vero dilectio vel charitas (nam vnius rei nomen est vtrumque) perducit ad regnum. Dilectio ergo quæ Deus est, & proprie ex Deo est: Spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Deus charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas. Quocirca rectissime Spiritus sanctus cum sit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donum proprie quid nisi charitas intelligendum est: quæ perducit ad Deum, & sine qua quodlibet aliud Dei donum non perducit ad Deum. Ecce hic aperitur quod supra dictum erat, scilicet quòd charitas sit Spiritus sanctus, & donum excellentius, & quomodo hoc donum, id est, Spiritus sanctus, detur nobis, scilicet cum ita impartitur alicui, id est, ita habet esse in aliquo, vt eum faciat Dei & proximi amatorem. Quod cum facit, tunc aut dari dicitur siue mitti alicui: & tunc ille dicitur proprie habere Spiritum sanctum.

Vbi supra cap 7.

Rom. .

1. Cor. 13.

ARTICVLVS IX.

An sola charitas diuidat inter filios regni & perditionis? & vtrum in quolibet augmento charitatis dicitur mitti Spiritus sanctus? & vtrum mittatur in aliis muneribus quam charitate?

Quæst. 1. DEinde quæritur de hoc quod dicit [Solum est quod diuidit inter filios regni, & perditionis, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia quælibet virtus separatur à vitio sibi contrario: non ergo tantum charitas.

Quæst. 2. PRÆTEREA quæritur, Vtrum Spiritum sanctum debemus dicere mitti in aliis numeribus quæ dantur per ipsum, vt hic dicit? Videtur quòd non: quia cum illis non adest per gratiam inhabitantem: missum autem mittitur vt adsit nobis, sicut & donum suum: ergo videtur, quòd non cum illis mittitur Spiritus.

Quæst 3. ITEM quæritur, Vtrum in quolibet augmento charitatis mitti dicatur Spiritus sanctus? Videtur, quòd non ad aliud adest, quam prius, sed ad maius.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nulla virtus vniuersaliter diuidit nisi charitas: quia ipsa vno modo est forma omnium, & ideo cum nullo vitio habetur: aliæ autem virtutes non excludunt nisi vitium vnum, & non omnia.

AD ALIVD dicendum, quòd vt puto non dicetur mitti nisi in charitate simpliciter, sed secundum quid in aliis, vt mittatur videlicet in aliis vt Spiritus est, & non vt sanctus est.

AD ALIVD dicendum, quòd est augmentum sensibile per signum, & augmentum insensibile. Verbi gratia, charitas incipiens manens in statu incipientium augetur, sed insensibiliter: sed illa quæ mutat statum, vt iam sit proficiens, & fiat perfecta, in illo augmento quod est sensibile per signum, dico quòd Spiritus sanctus mittitur: & hoc est quod dicit August. Spiritus & charitas non habenti datur vt habeat, & habenti vt magis habeat: & habebitur in litera sequentis partis. Sed non dicitur mitti ratione augmenti quod est insensibile, eo quòd in missione est cognitio per effectum, vt supra dictum est.

Vtrum concedendum sit, quòd Spiritus sanctus augeatur in homine, vel magis vel minus habeatur vel detur?

G HIc quæritur, Si charitas Spiritus sanctus est, cum ipsa augeatur & minuatur in homine, & magis & minus per diuersa tempora habeatur, vtrum concedendum sit, quòd Spiritus sanctus augeatur vel minuatur in homine, & magis & minus habeatur? Si enim in homine augetur, & magis vel minus datur & habetur, mutabilis esse videtur: Deus autem omnino immutabilis est: videtur ergo, quòd vel Spiritus sanctus non sit charitas, vel charitas non augeatur vel minuatur in homine. Item, Charitas & non habenti datur vt habeat, & habenti vt plenius habeat. Si ergo Spiritus sanctus charitas est, & non habenti datur vt habeat, & habenti vt plenius habeat. Sed quomodo datur non habenti, cum ipse vt Deus sit vbique, & in omnibus creaturis totus: & quomodo plenius datur vel habetur sine sui mutatione.

Responsio ad primam quæstionem.

H HIs itaque respondemus, dicentes quòd Spiritus sanctus siue charitas penitus immutabilis est, nec in se augetur vel minuitur, nec in se recipit magis vel minus: sed in homine vel potius homini augetur & minuitur, & magis vel minus datur vel habetur, sicut Deus dicitur magnificari & exaltari in nobis, qui tamen in se nec magnificatur nec exaltatur. Vnde Propheta: Accedat homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Super quem locum ait auctoritas: Deus non in se, sed in corde hominis grandescit. Sic ergo Spiritus sanctus homini datur, & datus amplius datur, id est, augetur, & magis & minus habetur: & tamen immutabilis existit.

Psal. 63. In antiquo habetur, Cassiodori.

Responsio ad secundam.

I CVmque vbique sit & in omni creatura totus, sunt tamen multi qui eum non habent. Non enim omnes Spiritum sanctum habent, in quibus est: alioquin & irrationabiles creaturæ haberent Spiritum sanctum, quod fidei pietas non admittit.

DIVISIO TEXTVS.

HIc quæritur, Si Spiritus sanctus est charitas, &c.] Hic incipit secunda pars istius distinctionis, in qua Magister soluit contra se obiecta: & diuiditur in tres partes, in quarum prima obiicit per rationem & soluit. In secunda obiicit per auctoritates & soluit *ibi* [Supra dictum est, quòd Spiritus sanctus, &c.] In tertia obiicit per vnam auctoritatem, quæ maxime videtur esse contra eum, & soluit *ibi* [Alias quoque inducunt rationes, &c.] In prima parte sunt tria capitula, quorum primum habet obiectionem, secundum solutionem *ibi* [His ita respondemus] Tertium confirmationem solutionis, sicut patet in litera.

ARTICVLVS X.

An charitas potest augeri, vel minui?

HIc incidit quæstio difficilis de hoc quod hic supponitur: charitas augetur. Et à Magistro

Magistro dicitur, quòd non essentialiter augetur, sed nobis, vel in nobis. Omnes autem moderni fere dicunt contrarium. Videtur autem, quòd non augetur: in his enim quæ simplicia sunt, si vnum alteri additur, nihil maius efficitur: ergo si essentia charitatis essentiæ charitatis addatur, nihil maius efficitur: ergo augmentari non potest.

2 Item, Si punctum puncto addam, duplicaui punctum, sed extensiue non feci lineam: ergo à simili, si essentiam charitatis addam, nihil maius effeci quasi extensione continua, sed duplicaui charitatem. Sed hoc nihil est: quia etsi ponatur charitas augeri: non tamen semper augetur in duplum.

3 Item, Quæcunque augentur, aut augentur per aliquid additum, aut per multiplicationem in seipsis, sicut fecit Dominus de quinque panibus: aut per rarificationem, aut per productionem, sicut illa quæ malleantur vt fiant longiora. Constat autem, quòd charitas nullo istorum modorum à Magistris ponatur augeri, nisi per additionem vel per multiplicationem. Sed contra: Id quod augetur per additionem, habet in se virtutem vnde additum vniat sibi. Quæ est ergo virtus illa in charitate conuertens in se aliam partem charitatis? Non potest etiam fingi, vt videtur. Si dicatur, quòd additur sicut ignis igni. Contra: Ignis transit in locum ignis, &c. sicut in quo cõseruatur species eius: ergo videtur, quòd oporteret talem virtutem mouentem charitati additæ adesse, quæ moueret ipsam adhoc vt illi vniretur: & quæ est illa? Si autem dicas, quòd multiplicatur in se. Contra: Simplex in se non multiplicatur: sicut si millies multiplicetur punctus, non efficiet magnum: ergo charitas non hoc modo augetur:

4 Item, Ad quid augetur: quia minima charitas valet resistere cuilibet tentationi, vt dicunt, & minima charitas sufficit ad meritum vitæ æternæ: cum ergo non habeatur nisi propter ista duo, videtur quòd charitas superflue augetur. Si dicas, quòd augetur virtute, & non essentia: hoc videtur non posse stare: quia virtus non est nisi in essentia vt in subiecto: vnde tanta essentia tantum potest, & tantam habet virtutem, & nisi augmentetur non potest plus.

Si propter hoc dicatur, quòd charitas non augetur. Contra, Super illud, Ascensiones in corde suo disposuit, &c. Glossa: Gradus quibus ascendit, quia semper proficit in corde suo: quanto enim plus amauerit, tanto altius ascendit. *Psal. 83.*

2 Item, 2. Corinth. 12. super illud, Superimpendar ego ipse pro animabus vestris, Glossa: Perfecta charitas est vt quis paratus sit mori pro fratribus. Sed nunquid mox vt nascitur charitas, iam perfecta est? imo vt perficiatur nascitur: & cum fuerit nata, nutritur: & cum fuerit nutrita, roboratur: & cum fuerit roborata, perficitur: & cum venerit ad perfectionem, dicit, Cupio dissolui.

3 Item charitati debetur præmium: sed maius præmium debetur vni quam alij: ergo charitas maior: ergo augeri potest.

4 Item Ioan. 14. Maiorem hac charitatem nemo habet: vt animam suam ponat quis pro amicis suis.

Quæst. Vlterius quæritur in hac parte, Vtrum possit minui? & videtur quòd sic: quia contraria sunt circa idem: sed augmentum & diminutio sunt contraria: ergo videtur, quòd si charitas augetur, quòd etiam possit diminui.

Sed contra. Sed contra: Nihil diminuitur nisi ab aliquo diminuente ipsum: si ergo charitas diminuitur, erit aliquid diminuens eam: aut ergo Deus, aut voluntas in qua est, aut peccatum. Constat, quòd nec Deus, nec voluntas: quia Deus dat & auget eam, & voluntas habet eam. Si autem peccatum diminuit: aut veniale, aut mortale. Non veniale: quia non attingit eam, quia non est in superiori parte animæ: nec mortale, quia non potest stare cum ipsa in eodem: omne autem diminuens est cum diminuto in eodem: ergo non diminuitur.

Si dicas, quòd augetur, & tamen non diminuitur, eo quòd augmentum insit ei per naturam: hoc nihil est: quia contrarium quod inest per naturam, semper est vno modo, vt calor in igne, & non maior, nec minor, nisi per accidens: augmentum autem inest charitati, ita quod de minori efficitur maior: & si rediret ad priorem quantitatem, diceretur diminuta charitas.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd hæc quæstio vna est & eiusdem rationis in augmento omnium virtutum: concedo autem simpliciter, quòd augetur charitas per additionem essentiæ ad essentiam: & bene videtur mihi in hac pate Magister falsum dixisse.

Ad primvm ergo dicendum, quòd est simplex in continuo habens positionem, & hoc additum alij nihil efficit maius: & est simplex in discreto habens ordinem, & hoc additum alij facit discretionem pluralitatis: exemplum primi est punctus, secundi autem vnitas. Est etiam simplex quod non habet extensionem molis, sed virtutis: & hoc additum alij facit magis in essentia & virtute, & non mole.

Ad alivd dicendum eodem modo, quòd non est simile de puncto: quia punctus puncto est æqualis: sed essentia addita charitati, & cui additur, non necessario est æqualis, sed minor.

Ad alivd dicendum, quòd iam dixi, quòd augetur additione. Ad hoc autem quod quæritur de virtute vnitiua, dico quòd seipsis sibi vniuntur in voluntate quæ est proprium subiectum vtriusque, sicut ignis igni in loco ignis: & ipsa speciei idemtitas in addito & in eo cui fit additio, facit facilem transitum vnius in aliud.

Ad alivd dicendum, quòd licet minima charitas sufficiat resistere, non tamen sufficit æque faciliter: vnde sicut natura non tantum dat speciem materiæ, sed etiam speciei fortificationem propter alterationes sequentes: ita est in gratia: non quòd gratia parua etiam debilis sit respectu peccati: sed

quia ſubiectum eius debile eſt: & ideo oportet, quòd multum fortificetur habitu informante. Similiter licet minimæ charitati debeatur regnum: tamen maior meretur augmentum præmij.

Ad quaſt. Ad id quod vlterius quæritur, Si diminui poteſt? Dicendum, quòd non: & bene concedo, quòd non valet illa ſolutio quam quidam dant, eo quòd augmentum ſibi ſit naturale, charitatem diminui non poſſe: ſed ſicut probat obiectio, ideo non diminuitur, quia nihil eſt diminuens eam: ſed aliquid deſtruens, vel augens inuenitur. Nota tamen, quòd charitas proficit quatuor modis, ſcilicet quoad radicationem in ſubiecto ex diuturnitate quoad facilitatem operandi ſecundum eam, ex conſuetudine affectionum & operum charitatis quoad numerum meritorum ex multitudine operum, & quoad modum feruoris ex actuali conſideratione beneficiorum Dei: ſicut nouitij quandoque plus feruent aliis, ex eo quòd actualiter & de nouo mouentur circa beneficia Dei: & id quod de nouo mouet, plus prouocat feruorem. Præter iſtos quatuor modos eſt augmentum eius proprium per additionem, &c.

Auctoritate confirmat vtramque reſponſionem.

K VT autem certius fiat quod diximus, auctoritate confirmamus, quòd Spiritus ſanctus magis ac minus percipiatur & homini augeatur, & non habenti detur, & habenti detur, & habenti vt plus habeatur, Auguſt. oſtendit ſuper Ioannem, dicens, (*Tract. 74.*) Sine Spiritu ſancto conſtat nos Chriſtum non diligere, & eius mandata ſeruare non poſſe: & id nos poſſe atque agere tanto minus, quanto illum percipimus minus: tanto vero amplius, quanto illum percipimus amplius. Ideoque non ſolum non habenti, verum etiam habenti non incaſſum promittitur. Non habenti quidem, vt habeatur: habenti autem, vt amplius habeatur. Nam ſi ab alio minus, & ab alio amplius non haberetur, ſanctus Eliſeus ſancto Eliæ non diceret, Spiritus qui eſt in te, duplo ſit in me. (*4. Reg. 2.*) Chriſto autem qui eſt Dei Filius, non ad menſuram datus eſt Spiritus. (*Ioan. 3.*) Neque enim ſine gratia Spiritus ſancti eſt mediator Dei & hominum homo Chriſtus. Quod enim eſt vnigenitus Dei Filius æqualis Patri, non eſt gratiæ, ſed naturæ. Quod autem in vnitarem perſonæ vnigeniti aſſumptus eſt homo: gratiæ eſt, non naturæ: cæteris autem ad menſuram datur, & datus additur, donec vnicuique pro modo ſuæ perfectionis propria menſura compleatur. Ecce expreſſe habes, quòd Spiritus ſanctus magis & minus datur, vel accipitur, & homini datus augetur, & habenti & non habenti datur: quia Spiritus eſt charitas quæ non habenti datur, & in habente augetur & proficit. Imo, vt verius & magis proprie loquar, homo in ea proficit, & deficit aliquando: & tunc ipſa dicitur proficere, vel deficere: quantum nec proficit, nec deficit in ſe, quia Deus eſt. Vnde Auguſt. in homil. 9. ſuper epiſtolam Ioan. ait, Probet ſe quiſquam quantum in illo profecerit charitas, vel potius quantum ipſe in charitate profecerit. Nam ſi charitas Deus eſt, nec deficit, nec proficit. Sic ergo in te proficere dicitur charitas, quia tu in ea proficis. Ecce quomodo intelligendum ſit, cum dicitur Spiritus ſanctus augeri in nobis, quia nos in eo ſcilicet proficimus. Sic & alia huiuſmodi.

Quod aliqui dicunt Spiritum ſanctum non eſſe charitatem qua diligimus Deum & proximum.

L SVpra dictum eſt, quod Spiritus ſanctus charitas eſt Patris & Filij, qua ſeinuicem diligit & nos: & ipſe idem eſt charitas quæ diffunditur in (*Rom. 5.*)

cordibus

cordibus nostris, ad diligendum Deum & proximum. Horum alterum omnes Catholici concedunt, scilicet, quòd Spiritus sanctus sit charitas Patris & Filij. Quod autem ipse idem sit charitas qua diligimus Deum & proximum, à plerisque negatur. Dicunt enim, Si Spiritus sanctus charitas est Patris & Filij & nostra, eadem ergo charitas est qua Deus diligit nos, & qua nos diligimus eum. Hoc autem Sanctorum auctoritates negare videntur. Dicit enim August. in lib. de spiritu & littera, Vnde est dilectio, nisi vnde & ipsa fides, id est, à Spiritu sancto? Non esset enim in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris per Spiritum. Charitas autem Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos. Sicut iustitia Dei dicitur, qua nos iusti eius munere efficimur: & Domini salus, qua nos saluat: & fides Christi, qua nos fideles facit. His verbis videtur monstrari distinctio inter charitatem qua nos Deus diligit, & qua nos diligimus. Et sicut iustitia nostra dicitur Dei, non quod ipse sit ea iustus, sed quia ea nos iustos facit, similiter & fides, & salus: sic videtur dicta Dei charitas quæ est in nobis, non quòd ipse ea diligat, sed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem August. in lib. 15. de Trin. ait, Cum Ioannes commemorasset Dei dilectionem, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos, & misit Filium suum liberatorem pro peccatis nostris. Ecce & hic videtur manifeste diuidere dilectionem qua nos diligimus Deum, ab ea qua ipse diligit nos. Si ergo, inquiunt, Spiritus sanctus dilectio est qua Deus diligit, & qua nos diligimus, duplex dilectio est, imo duo diuersa est, quod absurdum & à veritate longe est. Non est ergo dilectio qua diligimus, sed qua Deus tantum diligit nos.

Cap. 32. Cap. 17.

Responsio ad prædicta, determinans auctoritates.

M

His respondemus prædictarum auctoritatum verba determinantes hoc modo, Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua ipse nos diligit, sed qua nos diligere facit, &c. His verbis non diuiditur nec diuersa ostenditur charitas qua Deus nos diligit, ab ea qua nos diligimus: sed potius cum sit vna & eadem charitas, & dicatur ipsa Dei charitas, & diuersis de causis & rationibus Dei charitas appellari in Scriptura ostenditur. Dicitur enim Dei charitas, vel quia Deus ea diligit nos, vel quia nos ea suos dilectores facit.

Determinatio prima auctoritatis.

N Rom. 5.

Cvm ergo ab Apostolo dicitur charitas Dei diffundi in cordibus nostris, non est dicta charitas Dei qua diligit nos, sed qua facit nos diligere, id est, non ibi appellatur charitas Dei, eo quod Deus nos ea diligit, sed eo quod nos ea sui dilectores facit. Et quòd ea ratione posset dici charitas Dei, quia nos ea diligere facit, ex simili genere locutionis ostenditur: sicut dicitur iustitia Dei qua nos iustificat, & Domini salus qua nos saluat, & fides Christi qua nos fideles facit.

Determinatio

Determinatio secunda.

O Similiter & aliam exponimus auctoritatem, vbi ait dilectionem Dei commemorari, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos: ac si diceret, commemorat dilectionem Dei, non secundum quod ea nos diligimus Deum, sed secundum quod ipse ea diligit nos.

Aliud obiiciunt.

P Sed aliud est, inquiunt, quod magis vrget, dixit enim supra August. quod dilectio est à Spiritu sancto, à quo fides. Sicut ergo fides non est Spiritus sanctus à quo est, ita nec charitas. Quomodo ergo Spiritus sanctus est, si ab ipso est? Nam si ab ipso est, & ipse est: ergo Spiritus sanctus à seipso est. Ad quod dicimus, Spiritus sanctus quidem à seipso non est, sed tamen à seipso datur nobis, vt supra dictum est, dat enim seipsum nobis Spiritus sanctus. Et ex hoc sensu dictum est, quòd charitas ab ipso est in nobis, & tamen ipsa Spiritus sanctus est. Fides autem est à Spiritu sancto, & non est Spiritus sanctus, quia donum vel datum solummodo est, non Deus dans.

Lib. de Spiritu & lit. cap. 32.

Quod alias inducunt rationes & auctoritates ad idem probandum.

Q Alias quoque inducunt rationes ad idem ostendendum, scilicet quòd charitas non sit Spiritus sanctus, quia charitas affectio mentis est & motus animi: Spiritus sanctus vero non est affectio animi vel motus mentis, quia Spiritus sanctus immutabilis est & increatus: non est ergo charitas.

Quod charitas est motus vel affectio animi.

R Quod autem charitas sit affectio animi, & motus mentis, auctoritatibus confirmant. Dicit enim August. in 3. lib. de doctrina Chri. Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se ac proximo propter Deum. Idem in lib. de moribus Ecclesiæ Catholicæ, tractans illud verbum Apostoli, Nec mors nec vita poterit nos separare à charitate Dei. Charitas Dei, inquit, dicta est virtus quæ animi nostri rectissima affectio est, quæ coniungit nos Deo, qua eum diligimus. Ecce his verbis exprimitur, quòd charitas est affectio & motus animi: ac per hoc non videtur esse Spiritus sanctus.

Cap. 1.
Cap. 1.
Rom. 8.

Responsio determinans auctoritates.

S Ad quod dicimus hoc ita dictum esse, sicut dicitur, Deus spes nostra & patientia nostra, qnia facit nos sperare, & pati: ita charitas dicitur esse motus siue affectio animi, quia per ea mouetur & afficitur animus ad diligendum Deum. Non autem mireris si charitas, cum sit Spiritus sanctus, dicatur motus mentis: cum etiam in libro Sap. dicatur

Sap. 6.

de

De Spiritu sapientiæ, qui attingit à fine vsque ad finem, qui est actus mobilis, certus, incoinquinatus. Quod non ideo dicitur, quòd sapientia sit mobile aliquid vel actus aliquis, sed quia sui immobilitate omnia attingit, non locali motu, sed vt vbique semper sit, & nusquam inclusa teneatur. Sic ergo charitas dicitur motus animi, non quod ipsa sit motus vel affectio vel virtus animi, sed quia per eam quasi esset virtus, afficitur mens & mouetur. Sed si charitas Spiritus sanctus est, qui operatur in singulis prout vult, cum per eum mens hominis afficiatur & moueatur ad credendum, vel sperandum, & huiusmodi, sicut ad diligendum: quare non sic dicitur charitas motus vel affectio mentis ad credendum, vel sperandum, sicut ad diligendum? Ad quod sane dici potest, quia alios actus atque motus virtutum operatur charitas, id est, Spiritus sanctus mediantibus virtutibus quarum actus sunt, vtpote actum fidei, id est, credere fide media, & actum spei, id est, sperare media spe. Per fidem enim & spem prædictos operatur actus: diligendi vero actum per se tantum, sine alicuius virtutis medio operatur, id est, diligere. Aliter ergo hunc actum operatur quam alios virtutum actus. Ideoque differenter de hoc & de aliis loquitur Scriptura, quæ istum specialiter charitati tribuit. Est ergo charitas vere Spiritus sanctus. Vnde Augustinus præmissum verbum Apostoli tractans in eodem lib. charitatem dicit esse bonum, quo nil melius est: & per hoc ipsam esse Deum significat dicens, Si nulla res ab eius charitate nos separat, quid esse non solum melius, sed etiam certius hoc bono potest? Ecce dicit, quia charitate nihil melius est. Charitas ergo Spiritus est qui Deus est, & donum Dei siue datum: qui diuidit singulis fidelibus dona, nec ipse diuiditur, sed indiuisus singulis datur. Vnde August. vbi Ioannes dicit, non ad mensuram Christo dari spiritum, ait, Cæteris vero diuiditur, non quidem ipse Spiritus, sed dona eius.

1. Cor. 12.

De moribus Ecclesiæ cap. 8.

Rom. 8.

1. Cor. 13.

Tract. 14.

ARTICVLVS XI.

Vtrum Christo datus est spiritus non ad mensuram, ita quòd gratia eius sit infinita?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Christo autem qui est Filius Dei, non ad mensuram datus est spiritus] Ergo videtur, quòd gratia eius sit infinita, quod falsum est.

Solutio.

SOLVTIO. Gratia in se finita est: sed attingit per vnionem diuinitatem in opere: quia agens in gratia est Deus & homo: & ideo ratione vnionis potest dici infinita: & hoc probatum & exemplatum est in 3. huius voluminis distinct. 13.

ARTICVLVS XII.

Quid intelligitur per hoc quod dicitur per Eliseum, Sit in me spiritus tuus duplex?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Oro vt Spiritus tuus duplex sit in me] secundum intellectum literæ. Dicendum, quòd in Elia duplex fuit spiritus ad prophetiam, & miracula: & hunc petiuit Eliseus, non vt duplum haberet quam Elias habuit. Secundum autem quòd hic inducitur, tunc Spiritus ad vnum fuit in Christo, hoc est, ad virtutes: in nobis autem duplicatur non in quantitate, sed in effectu: quia est in nobis ad virtutes, & ad pulsionem peccati. In illa autem solutione, qua Magister soluit vltimam auctoritatem, vbi dicit [Ad quod sane dici potest, quia aliquos actus, &c.] Magister aperte petit quod est in principio: quia idem est in quæstione, quod ipse supponit in solutione.

DISTINCTIO XVIII.

An concedendum sit, quòd per donum dentur dona?

A HIC quæritur, Cum Spiritus sanctus per quem diuiduntur dona, ipse sit donum, vtrum concedendum sit, quòd per donum diuidantur ac dentur dona? Ad quod dicimus, quia per donum, quod est Spiritus sanctus, singulis propria diuiduntur, & ipsum communiter omnes habent. Vnde August. in 15. lib. de Trinit. ait, Per donum quod est Spiritus sanctus, in commune omnibus membris Christi multa dona, quæ sunt quibusque propria, diuiduntur. Non enim singuli quique habent omnia, sed hi illa, alij alia: quamuis ipsum donum à quo cuique propria diuiduntur, omnes habeant, id est, Spiritum sanctum. Ecce aperte dicit per donum dona dari.

Cap. 19.

DIVISIO TEXTVS.

HIc quæritur, Cum Spiritus sanctus, &c.] Peracto tractatu de duplici processione Spiritus sancti agit Magister hic de relatione determinante Spiritum sanctum secundum rationem suæ processionis. Sicut enim filiatio ex ratione processionis, quæ est generatio, determinat Filium: ita donum esse ex ratione processionis quæ est spiratio amoris, determinat Spiritum sanctum: & de hoc agit hic Magister: & continetur tota pars ista in hac distinctione quæ diuiditur in tres partes, in quarum prima determinat Magister rationem doni, hoc est, qualiter hoc nomen conuenit Spiritui sancto. In secunda tangit probationem, quòd hoc nomen habet ex ratione processionis *ibi* [Et notandum, quòd sicut Filius nascendo accepit, &c.] In tertia concludit ex ratione nominis, quòd per hoc nomen donum refertur ad Patrem & ad Filium: sed per hoc nomen datum, non tantum comparatur ad Patrem & Filium dantes, sed etiam ad nos qui accepimus, & noster vocatur *ibi* [Et secundũ hoc quod sempiterne donum est, refertur ad Patrem & Filium, &c.] In prima parte harum partium sunt tria, in quorum primo quæritur, Vtrum per donum dentur dona? In secundo quare dicatur donum & datum *ibi* [Præterea diligenter considerandum, &c.] In tertio tangit, quòd ex proprietate æterna habet, quòd sit donum, sed non quòd sit datum *ibi* [Donum vero dicitur non ex eo tantum, &c. Per hoc patet sententia.

ARTICVLVS I.

Vtrum per donum quod est Spiritus sanctus, omnia alia dona donantur?

INcidit autem hic dubium circa primum capitulum, Vtrum per donum dentur dona? Videtur autem, quòd non: quia per motum non fit motus generaliter: quia dicit Philosophus, quòd non est alterationis alteratio, & omnino non est mutationis mutatio: ergo à simili etiam per donũ non datur donũ.

2 Item, Videtur, quòd hoc abeat in infinitum: quia si hæc est ratio, quòd dantur dona, quia in dono dantur: id donum necesse est etiam in dono donari, & sic de aliis: ergo hoc abibit in infinitum.

3 Item, Cum dico, In dono dantur dona: aut omnia, aut quædam. Si omnia: ergo donum in quo omnia dona donantur, datur in dono: ergo est donum aliquod præter omnia dona, quod falsum est. Si quædam & non omnia: ergo illud donum in quo donantur dona illa, non habet generalem influentiam super collationem donorum: ergo non habet rationem causalitatis ad omnia dona, quod est inconueniens, quia illud donum est Spiritus sanctus.

4 Item, Filius est vnum de datis nobis. Vnde Isa. 9. Paruulus enim natus est nobis, & Filius datus est nobis. Ergo hoc donum datur in Spiritu sancto. Dari autem in dono est, quòd donum habeat influentiam causæ super illud quod datur: ergo Spiritus sanctus habet influentiam causæ super Filium, quod falsum est, vt videtur, quia Spiritus est à Filio, & non è conuerso.

5 Item, Ponamus per impossibile Spiritum

tum sanctum non esse: aut adhuc Pater, & Filius essent æque liberales, vt prius: aut non. Si non: ergo liberalitatem habent à Spiritu sancto: quod falsum est. Si sic: ergo adhuc dabunt dona: & non in hoc dono: ergo videtur, quòd hæc non sit ratio, quòd Spiritus sanctus sit donum in quo alia dona donantur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Spiritus sanctus est donum in quo alia dona donantur: & in hoc dono dantur dona. Et ratio huius est: quia quicquid aliquis alicui gratuito & liberaliter dat, primo ante illud dat ei amorem, & in illo postea communicat ei de bonis suis, & dat ei & se, & quicquid dat.

DICENDVM ergo ad primum, quòd non est alterationis alteratio, hoc est, quòd alteratio sit ad alterationem vt ad terminum motus, quia sic nunquam esset quiescere, & sic etiam non est mutationis mutatio: sed frequenter vnus motus causa est alterius, & vna alteratio causa est alterius. Sic dico hic, quòd primum donum causa est omnium aliorum, vt dictum est: quia in primo dono datur nobis amor Dei, qui est Spiritus sanctus qui donum vocatur ab æterno.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non abibit in infinitum: quia sicut in causa motuum statur in primo motu qui est causa omnium inferiorum, ita in donis statur in primo dono quod est causa omnium secundorum.

AD ALIVD dicendum, quòd non omnia dona donantur in dono alio à se: quia primum donum datur in seipso: quia ipsum est amor gratuitus in quo & ipse & omnia alia secunda dona dantur.

AD HOC autem quod contra obiicitur, dicendum quòd donum primum seipso se influit, non tamen habet causalitatem respectu sui: quia Spiritus sanctus seipso dat se, & mittit se: sed non per hoc tollitur generatio vel causalitas influendi super omnia dona creata.

AD ALIVD dicendum, quòd Filius datur in eo quod natus & factus est: & in eo quod sic datus est, datus est in hoc dono quod appropriate est Spiritus sanctus, sicut Magister determinat in 3. huius voluminis: vnde Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret. Filius autem secundum æternam generationem non habet rationem doni, quia sic non est à Spiritu sancto: sed temporalis eius generatio à Spiritu & in Spiritu sancto est.

AD ALIVD dicendum, quòd si per impossibile ponatur Spiritus sanctus non esse, sequitur, quòd Pater & Filius non mittant & dent amorem personalem, in quo omnia alia dona dentur: sed sequitur, quòd in amore essentiali dentur dona, cui non conuenit mitti, nec procedere temporaliter ab ipsis, sicut nec essentiæ conuenit. Vnde non sequitur, quòd aliquid accipiant à Spiritu sancto, sed quod tunc non mittent amorem, nec procedit amor temporaliter: quia quod processio temporalis in se claudit æternam, hoc est ex proprietate personali Spiritus, non ex aliquo defectu essentiæ diuinæ.

Vtrum eadem ratione Spiritus sanctus dicatur donum, & datum siue donatum?

PRæterea diligenter considerandum est cum Spiritus sanctus dicatur donum, & datum, vtrum & eadem ratione vtrumque nomen ei conueniat: quod vtique videri potest. B

Quare ita esse videtur?

CVm enim idem sit Spiritum sanctum dari, & Spiritum sanctum donari, ex eadem ratione videtur Spiritus sanctus dici datum & donum. Hoc etiam videtur Augustinus significare in 15. lib. de Trinitate qui ait, Spiritus sanctus intantum donum Dei est, inquantum datur eis quibus datur: apud se autem Deus est etsi nemini datur. Ecce aperte dicit Spiritum sanctum donum appellari, quia datur. Si autem ex eo tantum appellatur donum, quia datur, non ab æterno fuit donum, quia non datur nisi ex tempore. C Cap. 19.

Responsio quare datum siue donatum dicatur Spiritus sanctus.

D AD quod dicimus, quia Spiritus sanctus & donum dicitur, & datum siue donatum: sed datum siue donatum ex eo tantum dicitur, quia datur vel donatur, quod habet tantum ex tempore.

ARTICVLVS II.

Vtrum vna sit ratio doni & dati?

DEinde quæritur supra secundum capitulū [Præterea diligenter considerandum, &c.] Vtrum vna ratio sit doni, & dati? Videtur autem, quòd sic: quia mobilis & moti vna ratio substantiæ est, non differens nisi per actum & potentiam: sed donum dicitur eo quod datur: ergo illa habebunt vnam rationem.

2 Præterea, In omnibus actus nobilior est & melior potentia: cum ergo datum conueniat secundum actum dandi, donum autem à potentia, videtur nobilius conuenire Spiritui sancto, & prius datum quam donum.

3 Præterea, Iacob. 1. distinctio fit inter dona & data, cum dicit, Omne datum optimum, &c. secundum Glossam ibidem datum refertur ad naturalia, donum autem ad gratuita: constat autem, quòd vtraque dantur à Spiritu sancto, & in vtrisque diuidit Spiritus singulis prout vult: ergo videtur, quòd Spiritui sancto ita conueniat esse datum, sicut esse donum.

4 Item, Philosophus dicit, quòd donum est datio irreddibilis: ergo datio se habet vt superius ad donum: ergo est prius secundum intellectum: ergo generali dono in quo omnia dantur magis competit: ergo Spiritus sanctus magis dicitur datio vel datum, quam donum: cuius contrarium determinatur in litera.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd donum proprie conuenit Spiritui sancto, & non datum, vel datio, vel etiam donatio: & causa huius triplex est. Vna est: quia donum nomen est, & significat substantiam cum qualitate: qualitas autem doni donabilitas est quæ ponitur circa id quod est donum, hoc est, Spiritus procedens vt amor: vnde cum donabilitas quæ est qualitas quæ est principium intelligendi donum, non ponit nisi ordinem ad dandum, ipsum magis competit æternitati, quam datum quod est participium & consignificat tempus. Similiter datio & donatio nomina sunt verbalia, & ita actus temporales consignificantia, licet nó consignificant tēpora. Alia causa est, quòd donū est datio irreddibilis, vt dicit Philosophus, & solus S. sāctus sic datur vt nunquā retribui possit, propter sui potestatem. Vnde Psal. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Tertia causa est: quia donum refertur ad gratuita, datum autem ad naturalia: & meliora sunt gratuita naturalibus: & ideo ratio doni magis competit optimo donorum omnium, quam ratio dati.

DICENDVM ergo ad primum, quòd donum & datum non tantum differunt per potentiam & actum, sed etiam rationibus dictis. Præterea, Illa potentia quæ est in dono, sicut dicit Magister, non est potentia respectu doni, hoc est, quòd aliquid sit deficiens de perfectione doni: sed est tantum respectu actus ad alterum, id est, ad recipientem istam comparationem: & ideo ille actus qui significatur in dato, non est vt sibi adueniens, in quo scil. ipsum donum efficiatur vel perficiatur in actu: sed potius in quo per ipsum donum perficiatur recipiens ipsum. Vnde illa obiectio non procedit nisi de potentiis naturalibus quæ perficiuntur suis actibus aduenientibus sibi, ad quos etiam diffiniuntur.

AD ALIVD dicendum, quòd actus qui est formæ perfectio, nobilior est potentia & habitudine talis potētiæ, & talis actus non se habent donum & datum: sed potius donum est ipsa summa perfectio, & actus dandi qui expectatur, est actus respectu alterius, hoc est, respectu suscipientis ipsum donum ad sui perfectionem: si enim adueniret ille actus dono vt potentiæ, oporteret quòd mutaret aliquid in illo, quod est absurdum. Vnde per ipsum magis aduenit donum ad suscipientem & mutat ipsum in melius.

AD ALIVD dicendum, quòd licet in nobis distinguantur gratuita à naturalibus, tamen in Deo dante non est sic: omnia enim dat in vno dono gratuito quod est Spiritus sanctus, sicut etiam omnia facit vno verbo quod est Filius.

AD ALIVD dicendum, quòd datio non cadit in diffinitione doni secundum quod conuertitur cum dato, prout hic accipitur à Magistro: sed prout est nomen vniuersale, & abstrahit à ratione doni, & dati: & sic non sequitur, quod datum vt hic significatum, prius conueniat Spiritui sancto quam donum.

ARTICVLVS III.

An proprium sit Spiritui sancto esse donum?

DEinde obiicitur super primum principium tertij capituli ibi [Donum vero dicitur, non ex eo tantum quod donetur, &c.] Ex hoc enim videtur Magister velle, quòd proprium sit Spiritui sancto quod donum est. Sed contra: Ratio doni videtur esse consequens rationem eius qui processit. Probatio. Ex eo habet rationem doni, quia processit vt amor: ergo videtur, quòd sit commune consequens

consequens potius quam esse proprium.

2 Si dicas, quòd est consequens, sed proprium, non commune. Contra: Filius etiam processit vt qui dari possit, sicut dicitur in litera in hac eadem distinctione: ergo ratio doni est commune consequens, & non proprium.

3 Item, Ea quæ propria sunt personarum in actibus personalibus significantur, vt cum dicitur, Pater generat Filium, generat consignificat paternitatem, & generare filiationem: ergo videtur, quòd si esse donum proprium sit Spiritus sanctus, quod possim dicere, Pater & Filius ab æterno donant Spiritum sanctum: aut ergo donant sibiiuicem Spiritum, aut aliis: non sibiiuicem, quia hoc negatur hic in litera, & indigentiam significaret: nec aliis donant ab æterno, quia alij non sunt: ergo spiritus non est donum proprie, sed appropriate, vt videtur.

4 Item, Video in aliis propriis, quòd non tantum non conueniunt alij personæ, sed etiam quod nunquam possunt conuenire: Filius enim nec est Pater, nec potest vnquam esse Pater, nec è conuerso: ergo videtur, quòd si Spiritus sanctus est proprie donum, quòd ratio doni nunquam possit alij conuenire: sed hoc falsum est: quia quod datur gratis & irreddibiliter, donum est, sicut determinatum est in præcedenti quæstione: Filius datus est gratis & irreddibiliter: ergo est donum.

Sed contra. SED CONTRA: Ratio primi doni est amoris communio: amoris autem procedentis communio non conuenit nisi Spiritui sancto: ergo ratio doni non conuenit nisi Spiritui sancto.

2 Item, Flius aut datus est ex amore, aut non. Si non, hoc absurdum est: quia est contra Euangelium dicens, Sic Deus dilexit mundum, &c. Si sic: ergo amor ille secundum rationem intelligendi prius datus est: ergo Filius non habet primam rationem doni: ergo esse donum non conuenit ei proprie.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd esse donum conuenit Spiritui sansto proprie: si ratio sumatur à primo dono procedente ab eo qui donat vel donare habet. Donator enim & donum distinctionem relatiuam habent: & donum est exiens à donatore: & est id quod primo habet rationem doni: & hoc non est nisi amor procedens à Patre & Filio: amor enim essentialis non habet processionem distinctam & distinguentem, & ideo deficit à ratione doni. Filius autem non procedit vt amor, sed potius vt Filius, qui possit amorem gratuitum impendere, & cui possit amor gratuituitus impendi.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd ratio doni non est consequens processionem, vel intentionem generalem, sed est consequens processionem in specie, quæ spiratio est, quæ spiratio ex vi spiratiua (vt diximus supra) immediate producit amorem: sed si acciperetur processio secundum generalem intentionem, tunc verum esset, quòd esset consequens secundum intellectum.

AD ALIVD dicendum, quòd esse donum est Spiritui proprium, cuius causa est dicta in principio solutionis.

AD ALIVD dicendum, quòd multiplex est proprium, scilicet quod non ponit nisi respectum ad personas à quibus distinguitur in actu personali, & illud proprium in diuinis habet actum personalem in quo significatur, sicut Filius & Pater. Quoddam est proprium quod non ponit respectum per actum personalem, sed potius per priuationem, sicut innascibilitas: & hoc non significatur in actu personali. Similiter est proprium quod est ex ratione actus in procedente persona, & hoc est donum: quia quod Spiritus sanctus est donum, hoc est ex tali processione, quia scilicet procedit vt amor: & quia hoc ponit ordinem communicationis sui in ratione doni etiam ad alios, ipso simplici actu personali qui tantum notet distinctionem vnius ab alio, significari non potest. Et ratio huius magis patebit infra in sequentibus quæstionibus huius distinctionis.

AD ALIVD dicendum, quòd sub ratione procedentis doni & primi hoc proprium non conuenit aliis, nec conuenire potest. Filius enim etsi datus sit, non tamen procedit vt donum: nec est etiam in ratione primi doni, vt prius dictum est.

Hic quare donum.

DOnum vero dicitur non ex eo tantum quod donetur, sed ex proprietate quam habuit ab æterno. Vnde & ab æterno fuit donum. Sempiterne enim donum fuit, non quia daretur, sed quia processit à Patre & Filio. Vnde August. in 4. libro de Trinitate ait, Sicut natum esse est Filio à Patre esse: ita Spiritui sancto donum Dei esse est à Patre & à Filio procedere. Hic aperte ostenditur, quòd Spiritus sanctus eo donum est, quòd procedit à Patre & à Filio: sicut Filius eo est à Patre, quòd natus est ab eo. Non enim idem est Filio esse à Patre, & Spiritui sancto, id est, non ea proprietate Filius dicitur esse à Patre qua Spiritus sanctus: Nam Filius dicitur esse à Patre, quia genitus est ab eo: Spiritus sanctus vero dicitur esse à Patre & à Filio, quia Spiritus sanctus est donum Patris E

& Filij, id eſt, quia procedit ab vtroque. Eo enim dicitur ſpiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens. Vnde Auguſtinus in 5. lib.
Cap. 11. de Trinit. ait, Spiritus ſanctus qui non eſt Trinitas, ſed in Trinitate intelligitur: in eo quod proprie dicitur Spiritus ſanctus, relatiue dicitur, cum & ad Patrem & Filium refertur: quia Spiritus ſanctus & Patris & Filij ſpiritus eſt: ſed ipſa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cum dicitur donum Dei: donum eſt enim Patris & Filij, quia & à Patre procedit & à Filio. Ecce his verbis aperte oſtenditur, eadem relatione dici Spiritum ſanctum, & donum. Donum autem, quia procedit à Patre & Filio. Proprietas ergo qua dicitur Spiritus ſanctus vel donum, proceſſio ipſa eſt, de qua poſt plenius agemus cum aliis. Cum ergo ab æterno proceſſerit ab vtroque, & ab æterno donum fuit: ergo Spiritus ſanctus eo tantum dicitur donum, quia donatur: nam & ante fuit donum quam donaretur. Vnde Auguſt. in 5. lib. de Trinit. Semper Spiritus ſanctus procedit, & non ex tempore, ſed ab æternitate procedit. Sed quia ſic procedebat, vt eſſet donabile, iam donum erat antequam eſſet cui donaretur. Aliter enim intelligitur, cum dicitur donum: aliter cum dicitur donatum: nam donum poteſt eſſe etiam antequam detur, donatum autem niſi datum fuerit, nullo modo dici poteſt. Sempiterne ergo Spiritus ſanctus eſt donum, temporaliter autem donatum. His verbis aperte oſtenditur, quòd ſicut Spiritus ſanctus ab æterno procedit, ita ab æterno donum eſt: non quia donaretur à Patre Filio, vel à Filio Patri, ſed quia ab æterno proceſſit donabilis.

Quæritur, Cui donabilis?

F SEd quæritur, Cui donabilis, vtrum Patri & Filio, an tantum nobis qui nondum eramus? Si autem non erat donabilis Patri & Filio, ſed tantum nobis, & ex eo donum erat, quia ſic donabilis procedebat, videtur quòd Filius ſemper eadem ratione donum fuerit, quia ab æterno proceſſit à Patre donabilis nobis in tempore: nam de Filio legitur, quòd
Isa. 9. datus eſt nobis. Ad quod dicimus, quia Spiritus ſanctus nobis tantum, non Patri vel Filio donabilis proceſſit, ſicut & nobis tantum datus eſt. Et Filius vere datus eſt nobis, & ab æterno proceſſit à Patre, non vt donabilis tantum, ſed vt genitus qui & donari poſſet. Proceſſit ergo vt genitus & donabilis: ſed Spiritus ſanctus non procedit vt genitus, ſed tantum vt donum. Donum autem ſemper fuit, non ſolum quia donabilis, ſed quia ab vtroque proceſsit, & quia donabilis fuit. Vnde Auguſt.
Cap. 14. in 5. lib. de Trinit. ait, Eo ipſo quod daturus erat eum Deus, iam donum erat, etiam antequam daretur: & ideo donabilis eſt, ſed aliter donabi-
Isa. 53. lis,, quam Filius: nam & aliter datur, & aliter proceſsit quam Filius. Filij enim proceſsio genitura eſt, vel natiuitas. Spiritus ſancti vero proceſsio natiuitas non eſt: vtraque vero ineffabilis eſt.

ARTICV

ARTICVLVS IV.

An Spiritus sanctus eo dicitur Spiritus sanctus, quo donum: & eo donum, quo procedens?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Eo enim dicitur Spiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens, &c.] Hoc enim videtur falsum ratione primæ partis, & secundæ. Alia enim ratio est spiritus, & alia doni. Probatio. Si nunquam daretur, nec haberet rationem doni, adhuc esset spiritus & essentialiter & personaliter: non ergo eo dicitur spiritus, quo donum.

2 Item, Spiritus manifestatur in actu spirandi, qui est actus æternus non notans distinctionem nisi æternæ personæ ab æterna persona: donum autem dicitur secundum comparationem ad actum donandi, qui non est actus æternus, sed temporalis, eo quod non dant sibiinuicem Pater & Filius Spiritum sanctum, sed nobis: ergo videtur, quòd non eo est spiritus, quo donum.

Ex altera parte videtur etiam falsum, scilicet quod eo sit donum, quo procedens: quia si ponamus, quòd nunquam rationem doni habeat vel detur, adhuc ipse procedet à Patre & Filio: non ergo eo donum est, quo procedens.

Quæst. PRÆTEREA, Ex dicto August. hic videtur accipi, quòd donum, spiritus, procedens, & amor, significent eandem notionem: & hoc non videtur esse verum: quia vnius notionis vna est ratio qua personam notam vel innotescere facit: non autem vna ratione manifestatur spiritus sub his nominibus: ergo ista non significant notionem vnam, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Notiones sunt quinque, quarum in Patre sunt tres, in Filio duæ, sed vna est eadem numero in Patre & Filio: ergo relinquitur, quòd in Spiritu sancto tantum sit vna: ergo quocunque nomine proprio sibi significetur, non potest significari nisi notio vna.

2 Item, Vnam solam habent notionem Pater & Filius, secundum quam referuntur ad Spiritum sanctum: ergo vna sola est in Spiritu sancto respondens illi: ergo vna sola notio in omnibus nominibus propriis Spiritus sancti significatur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd cum August. dicit, quòd eo donum est, quo est spiritus, vel è conuerso: debet intelligi in eadem proprietate, non eadem ratione nominis: quia bene concedo, quòd vna proprietas tantum est in Spiritu sancto, sed illa diuersis modis potest significari: & ideo diuersa habet nomina. Per hoc patet solutio ad sequens.

AD HOC quod vlterius quæritur, dicendum eodem modo: quia in veritate adhuc procederet si non esset donum: sed hoc non remouet, quòd eadem proprietate non dicatur donum qua procedit: sed cogit ad hoc quòd in alio modo proprietas illa vtroque nomine significetur.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd Spiritus, procedens, amor, donum dicunt eandem proprietatem, quæ notio est sub diuerso modo significandi. Spiritus enim dicit vt à vi spiratiua Patris & Filij: procedens autem dicit vt actum quo fit distinctio: sed amor dicit modum determinantem processionem. Donum autem addit ad amorem habitualitatem communicandi alteri: & ideo secundum modum intelligendi sic est ordo, quòd ipse est procedens spiritus, vt amor, qui est donum communicabile amicis vel creaturæ rationali. Si autem obiicias, quòd notio dicitur ab innotescendo, quia facit innotescere: & cum multis modis istis nominibus innotescat Spiritus sanctus, videntur illa nomina dicere multas notiones. Dicendum, quòd ista multa nomina sequuntur ex vno, scilicet quòd sic procedit spiratus: & ideo realiter dicunt vnam notionem, modo significandi tantum differentem.

ARTICVLVS V.

An donum etiam importat relationem sicut Pater & Filius, distinguentem Spiritum sanctum ab vtrisque?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sed ipsa relatio non apparet in hoc spiritus nomine: apparet autem, cum dicitur donum Dei, &c.] Ex hoc enim accipitur, quòd donum est relatio distinguens Spiritum sanctum à Patre & Filio: hoc autem non videtur esse verum: quia relatiua sunt quorum hoc ipsum esse quod sunt, ad aliud sunt: sed donum est aliquid in esse, licet illud aliquid sit ab alio, & detur alij: ergo videtur, quòd donum non sit relatiuum.

2 Item, Si relatiuum est, tunc habet correlatiuum in diuinis ad quod determinatur respectus eius: id autem non erit nisi donator: sed hoc non videtur esse verum: quia si donum donatoris donum est, tunc etiam cantus cantoris cantus est, & cantus esset relatiuum, & similiter lectio lectoris lectio erit: & hoc nihil est: ergo videtur, quòd nulla relatio apparet in hoc nomine donum.

3 Item, Per rationem doni comparatur ad creaturas: dicitur enim Spiritus sanctus donum nostrum: nihil autem habens comparationem ad creaturam, distinctiuum est in diuinis: ergo videtur, quòd donum esse non distinguat. Probatio mediæ (quia prima constat) Quod habet comparationem ad creata, connotat effectum in potentia vel actu, & omne tale significat essentiam diuinam, quæ nihil distinguit in diuinis.

4 Præterea, Quare magis manifestatur in hoc nomine donum, quam in hoc nomine spiritus: ita enim dicitur spiritus spiratoris spiritus, sicut dicitur donum donatoris donum.

5 Item, Ad potentiam spirandi magis conuertibiliter videtur se habere spiritus, quam

quam donum: ergo videtur, quòd æterna relatio magis appareat in hoc nomine spiritus, quam in nomine donum.

6 Item, Spiritus magis nominat hypostasim in se perfectam in esse, quam donum: quia donum potest esse res quæ non est persona: ergo videtur magis apparere relatio distinguens in nomine spiritus, quam in nomine doni.

7 Item, magis manifestat relationem per se quod nec per se nec per consequens alij personæ conuenit, quam id quod conuenit alij per consequens, sed non per se: sed donum per consequens conuenit Filio, Spiritum sanctum esse nullo modo conuenit nisi Spiritui sancto: ergo magis manifestatur relatio distinguens nomine Spiritus sancti, quam nomine doni.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd relatio duobus modis consideratur: scilicet per se, & vt mixta alij enti: per se sicut seruus, Dominus, magister, discipulus, & pater, & filius, & huiusmodi: mixta autem alij enti, sicut dicimus actionem ponere respectum ad passionem, & agens, & patiens, & huiusmodi: & ideo etiam quidam Philosophi dixerunt, quòd relatio non esset genus entis, sed esset respectus respersus in omnibus generibus entium. Vnde dico sine præiudicio, quòd hoc modo secundo secundum rationem intelligendi significatur in hoc nomine donum: quia sine dubio non totum quod importatur per nomen, est ad alterum: sed significat quiddam circa quod ponitur respectus ad dantem, & ad eum cui datur, vel dabitur. Sic autem non est in hoc nomine pater, vel filius: quia pater id quod est secundum significationem nominis, ad alterum est, & similiter filius.

DICENDVM ergo ad primum, quòd non probatur quin sit relatiuum, sed quòd in intentione sua sit plus quam relatio: & hoc bene concedo secundum modum intelligendi.

AD ALIVD dicendum, quòd donator est correlatiuum eius, vt hic dicitur in litera: & tunc non est simile: quia alia nomina quæ importantur ab habitu alicuius actus vel officio, non dicunt nomen causæ & originis primæ, sicut donator: quia cantor habet hoc ab habitu, vel officio, & sic ab alio: sed donator seipso donator est propria liberalitate. Item, Donator donat de suo quod procedit ab ipso tanquam ab origine: & hoc non est in aliis. Vnde illi dicunt ordinem ad actum aliquem exercendum, & non ita important relationem originis.

AD ALIVD dicendum, quòd per rationem doni non comparatur ad creaturas nisi donum sumatur in actu: & ideo hoc non impedit quin dicat relationem: sed hoc verum est, quòd aliquid addit, vt mihi videtur: filius autem & pater nihil addunt secundum modum significandi.

AD ALIVD dicendum, quòd respectu effectus connotati ponit causalitatem communem omnibus personis: quia ille est effectus omnium personarum: sed ratio doni in quo donantur alia dona, non est communis, imo est propria: & illa ratio doni dicitur per donum quando dicitur esse proprium spiritus: & hoc notabile est propter sequentia.

AD ALIVD dicendum, quòd August. dicit, quòd magis apparet relatio in ly donum, pro tanto quia spiritus magis dicit spiritualitatem naturæ, quam entem ab alio: donum autem in suo nomine ens ab alio determinat.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd licet donum possit esse non persona procedens: tamen in diuinis primum donum non potest esse nisi persona procedens: & hoc attendit August.

AD ALIVD dicendum, quòd Spiritus sanctus vt in hoc nomine significatur, non significatur vt persona ens ab alio: quia magis illa nomina dicunt naturæ proprietatem vt attributum, quam personam. Vnde dictum est supra, quòd hoc quod conuenit ambobus communiter, attribuitur ei proprie, eo quòd procedit ab ambobus: non autem ratio doni conuenit ambobus: sed ita conuenit Spiritui sancto, quòd non Patri, vel Filio.

AD ALIVD dicendum, quòd donum in ratione primi doni procedentis non conuenit Filio, nec primo, nec per consequens: sed ratio dati potest ei per consequens & non per se conuenire.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Filius potest dici datum ab æterno?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ab æterno procedit: sed quia sic procedebat vt esset donabile, iam donum erat, &c.] Videtur enim, quòd eadem ratione Filius dicatur datum ab æterno: quia aut sic genitus est vt possit dari in tempore, aut non. Si non: ergo videtur, quòd repugnantia sit dationis suæ in tempore ad generationem æternam: & hoc falsum est, quin potius habuimus supra distinct. 15. quòd quidam etiam generationem æternam missionem dicebant: quia dat habitualitatem ad hoc quòd genitus possit esse missus, quia genitus est ab alio. Si autem sic genitus est ab æterno vt possit dari, tunc eadem ratione Filius dicetur datum ab æterno, sicut Spiritus sanctus donum.

2 Item, Sicut video, quòd effectus causati in creatura, quidam sunt de perfectione affectus, in quibus dari dicitur Spiritus sanctus, & ratione aptitudinis ad hoc ab æterno dicitur donum: ita sunt quædam dona de perfectione intellectus in quibus datur Filius, & ratione æternæ aptitudinis ad hoc videtur ipse etiam dici donum vel datum: ergo videtur, quòd etiam Filio conuenit ab æterno non tantum donum sed etiam datum.

3 Item, Si hæc est causa quòd dicitur donum, quòd daturus eum erat Pater vel Filius in tempore, videtur temporale esse causa vel ratio æterni: quod constat inconueniens, cum potius

potius sit è conuerso.

4 Item, Pono, quòd creaturæ nunquam sint, vel futuræ sint: videtur, quòd adhuc non tollatur ratio æterni: donum autem habet rationem æterni, quia conuenit ab æterno: ergo videtur, quòd non eo dicatur donum, quia daturus erat in tempore. Si tu dicas, quòd tunc ponit aptitudinem ad creaturam quæ posset esse, licet non erit: pono tunc, quòd nec possit esse creatura: adhuc enim erit distinctio personarum: & ita spiritus procedit in ratione doni, si ab æterno conuenit ei donum esse.

6 Item obiiciunt quidam, quòd donum si dicit ordinem ad creaturam: ergo connotat effectum potentialiter in creatura: ergo significat diuinam essentiam, quia regula est, quòd omnis dictio connotans effectum in creatura significat diuinam essentiam. Et Soluunt ad hoc quod verum est de connotantibus effectum, non in potentia, sed in actu. Sed contra: Cuius est actus creationis effectus in creatura, eiusdem est potentia: sed actus est communiter trium: ergo & potentia: ergo ratione ordinis vel potentiæ videtur ly donum significare essentiam, & non personam.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd ly donum non significat nisi rationem Spiritus sancti: & hoc dico simpliciter consentiendo Aug.

AD OBIECTA autem soluenda, à pluribus glossantibus locum istum inuenta est talis distinctio, quòd ly donum dicatur tripliciter. Vno modo, quòd non dicat nisi respectum ad Patrem & Filium. Secundo modo, vt addat super respectum illum ordinem ad tempus in quo dari possit. Tertio modo, vt super respectum & ordinem addat actum quo detur. Et dicunt, quòd primo modo conuenit ab æterno, etiamsi nunquam futurum sit aliquid cui dari possit. Secundo modo conuenit ab æterno: sed consignificat essentiam propter obiectionem vltimo factam: & conuenit hac conditione, quòd aliquid futurum sit vel esse possit cui detur vel dandum sit. Tertio modo dicunt, quòd non conuenit nisi ex tempore. Sed hoc est contra rationem doni: quia primus intellectus est extra rationem doni: & ideo non potest accipi in distinctione termini. Vnde vbique August. assignans rationem doni, dicit quòd dandum erat. Et ideo dico, quòd duo vltimi sunt de ratione termini, sed non primus sensus: & dico nihilominus, quòd personaliter dicitur in secundo sensu. Et tertio dicitur personaliter consignificans essentiam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non conuenit ab æterno datum: quia ipsum est participium & consignificat tempus: & ideo non conuenit nisi secundum actum: & ideo etiam Filius non ab æterno potest dici datum. Ad aliud iam supra solutum est: quia licet Filius procedit à Patre, & ex hoc mitti & dari possit: tamen ipsa sua processione non dicit rationem primi doni, sicut facit Spiritus sanctus, procedens vt amor.

AD ALIVD dicendum, quòd effectus in intellectu non habent rationem primi doni ex parte dantis: sed potius amor qui respondet perfectioni affectus.

AD ALIVD dicendum, quòd temporale nec causa nec ratio est æterni: sed potius è conuerso. Vnde dicendum, quòd cum dicitur, quòd spiritus dicitur donum, quia dandus erat in tempore, ly dandus vel daturus, cum dicitur Pater daturus Spiritum sanctum vt est donum: non dicunt causam vel rationem, sed potius terminum, & consequens rationem doni: & est sensus, Quia donum erat donum, ideo consequebatur datio. Si autem velis inferre, quòd si dat, donum dat: & ita videtur ratio doni inferri ex dato, & ita causari. Dicendum, quòd est causalitas consequentiæ, & non consequentis: & sic bene effectus infert causam. Et est causalitas consequentis: & sic non infert effectus causam, sed magis è conuerso: & sic est hic. Vnde quando ex temporali infertur æternum, non est nisi ratio consequentiæ, & non consequentis.

AD ALIVD dicendum, quòd etiam si creaturæ non possent esse, adhuc spiritus donum est, & ratio est in eo quod possit dare, si possit esse accipiens: ex hoc enim quod aufertur ratio accipiendi, nõ aufertur ratio doni.

AD VLTIMVM dicendum, quòd cum dicitur, dictio connotans effectum significat essentiam, intelligitur de potentia & actu. Sed illud connotat effectum quod suo nomine ponit causalitatem ad effectum: sed hoc non facit ly donum, sed ponit potius rationem eius in quo datur omnis effectus: & illud est primus amor, qui etiam non est effectiuus: & ideo illud non est essentiale. Sed cum dicitur ab actu dandi, tunc ponit causalitatem ad effectum: & ideo tunc consignificat essentiam, & notionem simul.

Quod sicut Filius nascendo accepit non tantum vt esset Filius, sed etiam essentia: ita & Spiritus sanctus procedendo accepit non tantum vt esset donum, sed etiam vt esset essentia.

ET notandum, quòd sicut Filius nascendo accepit non tantum vt Filius sit, sed omnino vt sit, & vt ipsa substantia sit: ita & Spiritus sanctus à Patre & Filio procedendo, accepit non tantum vt Spiritus sanctus sit vel donum, sed etiam vt omnino sit, & vt substantia sit: quod vtique nõ accepit ex eo quo datur: nam cum nõ detur nisi ex tempore, si G

hoc haberet ex eo quod datur, accepisset ergo ex tempore vt esset. Vnde
Cap. 15. August. in 5. lib. de Trinitate. Filius non hoc tantum habet nascendo, vt sit Filius, sed omnino vt sit. Quæritur ergo, Vtrum Spiritus sanctus eo quod datur, habeat non tantum vt donum sit, sed omnino vt sit? Quod si non est nisi quia datur, id est, si non habet esse nisi eo quod datur, sicut Filius nascendo habet non tantum vt sit Filius, quod relatiue dicitur, sed omnino vt sit ipsa substantia: quomodo iam Spiritus sanctus erit ipsa substantia, cum non prius daretur quam esset cui daretur? Non ergo eo quod datur, sed procedendo habet vt sit donum, & vt sit essentia: sicut Filius non eo quod datus est, sed nascendo accepit, non tan-
Cap. 26. tum vt sit Filius, sed vt sit essentia. Vnde August. in 15. lib. de Trinitate ait, Sicut Filio præstat essentiam sine initio temporis, sine mutabilitate naturæ de Patre generatio: ita Spiritui sancto præstat essentiam sine vllo initio temporis, sine vlla mutabilitate naturæ de vtroque processio.

ARTICVLVS VII.

An hæc sit vera, Filius accepit nascendo, vel habet nascendo, quòd sit Deus, vel essentia diuina?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Et notandum, quòd sicut Filius, &c.] Ibi enim incipit secunda pars distinctionis: & habet duas partes, in quarum prima ostendit, quòd Filius nascendo accipit quod sit Filius, & Deus, & essentia diuina, & Spiritus sanctus procedendo. In secunda ostendit, quòd ex hoc non sequitur, quòd Filius natiuitate sit Deus, & Spiritus processione sit Deus *ibi* [Hic oritur quæstio, Si Filius, &c.] Prima non habet nisi vnum capitulum.

Quod ex prædictis videtur, quod Filius non tantum sit Filius natiuitate, sed etiam de simili essentia, & Spiritus sanctus processione.

H HIc oritur quæstio, Si Filius nascendo habet non tantum vt sit Filius, sed vt sit essentia: & Spiritus sanctus procedendo non tantum vt sit donum, sed vt sit essentia: ergo & Filius natiuitate essentia est, & Spiritus sanctus processione est essentia: cum alibi dicatur, quòd nec Pater eo Pater est quo Deus, nec Filius eo Filius quo Deus, nec Spiritus san-
Cap. 2. ctus eo donum quo Deus: quia, vt ait August. in 7. lib. de Trinitate, His nominibus relatiua eorum ostenduntur, non essentia. Vnde post plenius agemus. Ad quod breuiter respondentes dicimus, quia nec Filius natiuitate essentia est, sed tantum Filius: nec Spiritus sanctus processione essentia est, sed donum tantum: & tamen vterque, & ille nascendo,
Pene in calce libri. & iste procedendo accepit vt esset essentia. Non enim, vt ait Hilarius in 5. lib. de Trinitate, per defectionem, aut protensionem, aut deriuationem ex Deo Deus est, sed virtute naturæ in naturam eandem natiuitate subsistit Filius: & ex virtute naturæ in naturam eandem processione subsistit Spiritus sanctus.

Exponit verba Hilarij.

K QVod ita intelligi potest, Ex Patre qui est virtus ingenita, naturam quam habet eandem Filius, natiuitate, id est, nascendo, & Spiritus sanctus processione, id est, procedendo habet. Vnde ipse idem

apertius eloquens quod dixerat aperit, dicens: Natiuitas, inquit, Dei non potest non eam de qua perfecta est, tenere naturam. Non enim aliud quam Deus subsistit, quod non aliunde quam de Deo subsistit. Ecce his verbis aperitur, quomodo intelligendum sit illud, De Patre generatio præstat essentiam Filio, & de vtroque processio præstat essentiam Spiritui sancto. Non quia ille essentia sit Filius, & iste essentia sit Spiritus sanctus, imo proprietate personali: sed quia & ille nascendo, & iste procedendo essentiam habent eandem, & totam quæ in Patre est.

Quod Spiritus sanctus dicitur donum & donatum secundum duos prædictos modos processionis.

EX prædictis patet, quòd Spiritus sanctus sempiterne donum est, & temporaliter datum vel donatum. Ex quo apparet illa distinctio geminæ processionis, de qua supra egimus. Nam secundum alteram processionem dicitur donatum vel datum, secundum alteram vero dicitur donum. K

CIRCA quod dubitatur, Vtrum hæc sit vera, Filius nascendo accepit, quòd sit Deus, vel nascendo est Deus, vel essentia diuina? Videtur, quòd non: quia quicquid est nascendo, hoc distinguit ipsum à generante: si ergo Deus est nascendo, Deo vel essentia diuina distinguitur à Patre, quod falsum est.

2 Item, Quicquid Filius est nascendo, illud est natum: ergo si Filius essentia est nascendo, ipsa est nata. Eadem obiectio prorsus est de hac, Spiritus procedendo est Deus, vel essentia diuina.

Solutio. AD HOC dicunt quidam, quòd hæc simpliciter est concedenda, Filius nascendo accipit, vel Filius nascendo habet quod est Deus & diuina essentia: sicut Magister hic in litera dicit: & hoc ideo, quia in tali locutione ly nascendo non determinat nisi suppositum: & est sensus, Filius qui nascendo est Filius, accipit quod sit Deus vel essentia diuina, vel habet hoc. Cum autem dicitur, Filius nascendo est Deus, vel essentia diuina: dicunt, quòd gerundiuum potest dicere causam respectu prædicati: & sic falsa est locutio, quia natiuitas non attingit essentiam diuinam, vt probatum est supra distinctione 5. Vel potest exponi per dnm: vt sit sensus, Filius dum natus est, habet essentiam, ita quod notet concomitantiam: & sic dicunt eam esse veram. Et hoc non videtur esse de intentione literæ: quia in litera habemus, quòd natiuitas præstat essentiam Filio, quod videtur innuere causam. Sed ad hoc dicendum est, quòd distinctio illa suplenda est: quia cum gerundiuum dicit rationem principij originalis, quod potest determinare compositionem verbi ex parte subiecti tantum: vt sit sensus, Filius nascendo, id est, qui nascendo est Filius, accipit, vel habet, vel est Deus, vel essentia diuina. Vel potest determinatio referri ad compositionem significando actum transeuntem super prædicatum, & sic falsa: quia sequeretur, quòd essentia esset nata aliquo modo: & hoc sensu procedunt obiectiones, & ideo patet solutio ad illas.

ARTICVLVS VIII.

An ista sit vera, Filius natiuitate est Deus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ad quod breuiter respondemus, quòd nec Filius natiuitate essentia est, &c.] Eadem enim ratio videtur esse de ista, Filius natiuitate est Deus: & de hac, Filius nascendo est Deus: & si distinguatur, quòd ly natiuitate determinet cōpositionē verbi ex parte suppositi, vera erit.

AD HOC dicendum, quòd re vera distinguibilis est. Sed quia ablatiuus habet subintellectam præpositionem, quæ habet proprie determinare compositionem ex parte prædicati, & ita videtur notari causalitas natiuitatis ad Deum vel essentiam: ideo Magister negat eam. Solutio.

ARTICVLVS IX.

An isti sunt tres modi generationis tantum per defectionem, processionem, & deriuationem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Hilarius per defectionem, aut protensionem, aut deriuationem, &c.] Hæc enim dicunt tres modos generationis: & quæritur, In quo differunt?

ET DICENDVM, quod omne quod nascitur ex aliquo modo materialiter, aut exit de potentia cum abiectione formæ prius existentis in materia, aut exit retinendo formam illius substantialem. Si primo modo, vocat Hilarius per defectionem generari, sicut calamus ex grano. Si autem generatur ita quod retinet

tinet formam specificam, tunc non accipit nisi formam artis, & illa forma est per materiæ extensionem, vel collectionem, vel diffusionem: & prim o modo producitur aliquid ex ferro & metallis quæ producuntur per extensionem materiæ; secundo modo lacus ex riuo, & tertio modo riuus de fonte: & illos secundos modos comprehendit sub vno.

Secundum hoc quod donum est, refertur ad Patrem & Filium: secundum datum, ad eum qui dedit, ad eos quibus datum est.

L ET secundum hoc quod sempiterne donum est, refertur ad Patrem & Filium: secundum hoc vero quod dicitur datum vel donatum, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus datur: & eius dicitur esse qui dat, & illorum quibus dat. Vnde August. in 5. lib. de Trin. ait, Quod
Cap. 14. datum est, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaque Spiritus S. non tantum Patris & Filij qui dederunt, sed etiam noster dicitur qui accepimus. Spiritus ergo & Dei est qui dedit, & noster qui accipimus: non ille Spiritus noster quo sumus, quia ipse est Spiritus hominis qui in ipso est: quamuis & illum spiritum qui hominis dicitur, vtique accepimus: sed aliter iste, aliter ille noster dicitur. Aliud est enim quod accepimus vt essemus, aliud quod accepimus vt sancti essemus. Quod autem Spiritus sanctus noster dicatur, Scriptura ostendit. Scriptum est enim de Ioanne, quòd in spiritu Eliæ veniret.
Luc. 1. Ecce dictus est Eliæ spiritus quem accepit Elias, scilicet Spiritus sanctus.
Num. 11. Et Moysi ait Dominus, Tollam de Spiritu tuo, & dabo eis, id est, dabo illis de Spiritu sancto quem iam dedi tibi. Ecce & hic dictus est spiritus Moysi. Patet igitut, quia Spiritus sanctus noster dicitur spiritus: sed quia nobis datus, & datus vtique ad hoc vt sancti essemus. Spiritus vero creatus ad hoc est datus, vt essemus.

An Filius cum sit nobis datus, possit dici noster vt Spiritus sanctus?

M HIc quæritur, Vtrum & filius cum sit nobis datu, sdicatur vel possit dici noster? Ad quod dicimus, quia Filius dicitur noster panis, noster redemptor, & huiusmodi: sed non dicitur noster Filius, quia Filius dicitur tantum relatiue ad eum qui genuit. Et ideo noster Filius non potest dici, sed Patris tantum. In eo autem quod dicitur datus, & ad eum qui dedit, & ad eos quibus datus est refertur: vt Spiritus sanctus, qui etiam cum in Scriptura (vt supra dictum est) dicatur spiritus noster, vel spiritus tuus, vel illius, vt de Moyse & Elia dictum est: nusquam tamen in Scriptura occurrit ita dici, Spiritus sanctus noster, vel tuus, vel illius: sed Spiritus noster, vel tuus, vel illius: quia Spiritus sanctus eo dicitur quo donum: & vtrumque relatione dicitur ad Patrem & ad Filium & hoc sempiterna relatione. Si tamen aliquando dicitur donum nostrum, accipitur donum pro donato vel dato. Cum vero donum accipitur eo modo quo Spiritus sanctus donum Patris & Filij dicitur, non hominis: ita & Filius sub hac appellatione non post dici noster, vt dicatur Filius noster, sicut nec dicitur Spiritus sanctus noster: & tamen de Filio dicitur, panis noster: & de Spiritu, spiritus noster. Ille noster panis, quia nos reficit nobis datus: iste noster spiritus, quia nobis inspiratur à Patre

& Filio: & in nobis spirat sicut vult. Vnde August. in 15. lib. de Trin. ait, Cap. 14.
Quod de Patre natum est, ad Patrem solum refertur, cum dicitur Filius. Et ideo Filius Patris est, & non noster. Dicimus tamen & panem nostrum da nobis, sicut dicimus spiritum nostrum.

Vtrum Spiritus sanctus ad seipsum referatur?

POst hæc quæritur, Vtrum Spiritus sanctus ad seipsum referatur? N
Hoc enim videtur ex prædictis posse probari. Si enim quod datur refertur ad eum qui dat, & ad eum cui datur: & Spiritus sanctus datur à seipso, vt prædictum est: ergo refertur ad seipsum. Huius quæstionis determinationem in posterum differimus, donec tractemus de his quæ relatiue dicuntur de Deo ex tempore: in quibus datum & donatum continentur.

ARTICVLVS X.

Cum quibus nominibus diuinis poßit coniungi hoc pronomen, nostrum, vel meum?

DEinde quæritur de vltima parte istius distinctionis quæ incipit *ibi* [Et secundum quòd sempiterne donum est, &c.] Et habet tres partes, in quarum prima tangit qualiter dicatur spiritus. In secunda quare non dicatur noster filius, cum sit datus nobis *ibi* [Hic quæritur, Vtrum Filius, &c.] In tertia quæritur, ex quo Spiritus dat se nobis, & ex hoc refertur ad nos, vtrum etiam referatur ad se? *ibi* [Post hæc quæritur vtrum Spiritus sanctus ad seipsum, &c.

Est autem hic generalis quæstio, Cum quibus nominibus diuinis possit coniungi hoc pronomen, nostrum, vel meum? Dicitur enim, Deus noster, cum tamen ly Deus non significet respectum ad nos: ergo videtur, quòd non tantum cum his coniungibile sit quæ respectũ ponunt ad effectum in creatura.

2 Item, Dicitur pater noster, cum tamen ly pater dicat æternum respectum quo distinguitur persona: ergo videtur, quòd eadem ratione dicatur Filius noster, & Spiritus sanctus noster. Item Isa. 9. Filius datus est nobis. Et quod nobis datum est, nostrum est: ergo est Filius noster.

3 Item, De Spiritu sancto bene dicimus, Spiritus noster: & non dicimus, Spiritus sanctus noster: hoc autem non potest esse propter rationem spiritus, quia dicitur, spiritus noster: ergo erit propter rationem sanctitatis. Sed contra: Ipse operatur sanctitatem in nobis sicut spiritualitatem: ergo ratione vtriusque debet dici noster.

4 Item, Quare non dicitur donum nostrum, cum donum dicat respectum ad eum cui datur? nihil autẽ ita vere nostrum est sicut id quod gratuito donatur: gratuito autem datur nobis donum: ergo est donum nostrum.

5 Item, In nominibus essentialibus quæ significant attributa, vt sapientia, bonitas, & huiusmodi: non enim dicitur, sapientia nostra, nec essentia nostra: sed dicitur, salus nostra, patientia nostra, fortitudo nostra, & huiusmodi: quæ est ratio huius?

SOLVTIO. Dicendum, quòd quatuor exiguntur ad hoc quòd terminus significans diuinam essentiam vel personam, possit recipere hoc pronomen, nostrum, vel meum, vel tuum, vel suum: quorum primum est, quòd significet effectum in creatura Secundũ est, quòd significet habitudinem agẽtis ad effectum illum. Tertium est, quòd nõ significet relationem distinguentẽ in diuinis. Quartum est, quòd non significet habitudinem formæ in comparatione ad id cui inest forma illa. In tribus istorum deficit essentia diuina: & deitas, & huiusmodi, scilicet primo & secundo & vltimo. Quædam autem alia deficiunt in quibusdam, sicut facile est videre. Solutio.

DICENDVM ergo ad primum, quòd Deus significat vt in habente deitatem, & imponitur ab actibus quibusdam significantibus effectum in creatura: & illi sunt, summe prouidere, & huiusmodi, sicut supra in distinct. 5. dictum est in quæstione de hoc nomine, Deus.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, pater noster, sumitur ratio paternitatis, vel à creatione, vel recreatione: & ideo tota Trinitas est pater noster. Sic autem non est de Filio: quia non potest dici proprie Filius noster, quòd sit à nobis per esse gratiæ vel naturæ: licet ipse dicat, quòd qui fecerit voluntatem patris, ipse sit suus frater, & soror, & mater: & hoc verum est sub determinatione, scilicet secundum hoc quòd ipse simpliciter est pater noster.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, spiritus, etiam notatur effectus spiritualitatis, ratione cuius dicitur noster: cum autem additur sanctus, est circumlocutio nominis æternæ personæ: & ideo tunc refertur ad nos. Ad hoc autem quod obiicitur, gratia cuius hoc fit? Dicendum, quòd hoc est gratia vtriusque coniuncti: quia coniunctum est discretum, & disiunctum conuenit toti Trinitati, sicut & effectus connotatus.

AD

Ad aliud dicendum, quòd donum dicit relationem æternam qua refertur ad Patrem & Filium, & ideo non potest dici donum nostrum. Ad id autem quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd datum est nostrum, sed non donum, ita quod ly nostrum & ly donum ex eadem parte orationis construantur: quia tunc ly nostrum dicit, quòd in illa habitudine se habet ad nos quæ importatur in nomine: & secundum hoc si esset donum nostrum, oporteret quòd esset donum à nobis: & si esset filius noster, si ly noster immediate construatur cum ly filius, esset filius à nobis: quod cum falsum sit, non dicitur filius noster, nec donum nostrum. Et non sequitur, Est datus nobis: ergo est noster filius, vel nostrum donum: & est fallacia accidentis, quia conuenit ei esse nostrum sub ratione dati, non tamen sub ratione doni vel filij, nisi ly nostrum & ly filij vel doni non ex parte vna orationis construantur: vt dicatur, filius est nostrum datum, & donum est nostrum datum.

Ad aliud dicendum, quòd sapientia dicit ordinem formæ ad id cuius est forma illa, & ideo illius esse dicitur: & ideo ipse non est sapientia nostra, quia significaretur, quod eo formaliter sapientes essemus: sed patientia spes, salus, fortitudo, firmamentum, omnia dicunt effectum causatum in creatura, & à Deo: & important causalitatem ex modo significandi: & ideo cum talibus iungitur ly nostrum ex eadem parte.

DISTINCTIO XIX.

Hic de qualitate trium personarum?

A *De proprietatibus & conditionibus quodammodo essentialibus & quodammodo personalibus Trinitatis & vnitatis.* Cap. 1.

NVNC postquam coæternitatem trium personarum pro modulo facultatis nostræ insinuauimus, iam de earundem æqualitate aliquid eloqui superest. Fides enim Catholica sicut coæternas, ita & coæquales tres personas asserit. Æqualis est enim in omnibus Patri Filius, & Patri & Filio Spiritus sanctus. Quia (vt Augustin. in lib. de fide ad Petrum, breuiter aperiens quomodo intelligatur æqualitas, docet) nullus horum alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate: quia nec Filio, nec Spiritu sancto (quantum ad naturæ diuinæ vnitatem pertinet) aut anterior, aut maior est Pater, nec Filius Spiritu sancto. Æternum quippe & sine initio est, quòd Filius de natura Patris extitit: & æternum ac sine initio est, quòd Spiritus sanctus de natura Patris Filiique procedit. Ob hoc ergo tres vnum recte credimus & dicimus Deum: quia vna prorsus æternitas, vna immensitas, vna naturaliter est trium personarum diuinitas. Ecce breuiter assignauit Augustinus, in quo trium personarum consistat æqualitas, scilicet quia alia aliam non excellit, aut æternitate, aut magnitudine, aut potestate.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC postquam coæternitatem trium personarum, &c.] Hic incipit secunda pars istius tractatus de Trinitate, in qua Magister agit de æqualitate personarum. Ad distinctionem enim personarum in diuinis, sicut supra dictum est in distinctione 4. exigebatur, quòd remaneret æqualitas essentiæ in natura sub qua distinguuntur, & æqualitas prædicationis: & de his Magister determinat vsque ad 26. distinctionem. Diuiditur autem in tres partes, in quarum prima agit de his in quibus attenditur æqualitas personarum. In secunda autem de diuersitate nominum substantialiter & personaliter dictorum, vt accipiantur notionalia & personalia, de quibus intendit: & hæc incipit distinctione 25. *ibi* [Post prædicta disserendum nobis videtur de nominum diuersitate, &c.] In tertia agit de dictionibus numeralibus quæ adiungi habent & essentialibus & personalibus & notionalibus: & hæc incipit distinctione 34. scilicet [Hic diligenter inquiri oportet, cum in Trinitate, &c.] Prima harum

rum duas habet partes, scilicet illam quæ est de his in quibus personæ attenditur æqualitas, & illam quæ occasionatur ex ista, scilicet quid sit dictum, cum dicitur, solus Pater, cum æqualitas ponat pluralitatem: & de aliis significationibus dictionum exclusiuarum quæ incipit distinctione 21. *ibi* [Hic oritur quæstio trahens originem ex prædictis] Harum anterior adhuc scinditur in duas, in quarum prima venando in quibus attendatur æqualitas, probat tres personas æquales esse in magnitudine. In secunda probat æquales esse in potentia distinctione 20. *ibi* [Nunc ostendere restat, quomodo aliqua harum personarum, &c.] Hæc distinctio diuiditur in tres partes, in quarum prima ostendit in quibus est æqualitas. In secunda ostendit, qualiter æquales sunt magnitudine *ibi* [Nunc ergo superest ostendere, &c.] In tertia repetit vt quædam addat *ibi* [Sciendum ergo tantam æqualitatem esse in Trinitate] Prima harum habet tria capitula, in quorum primo venatur ea in quibus est æqualitas. In secundo ostendit, quòd realiter ab essentia non differunt *ibi* [Cum enumerentur ista quasi diuersa, &c.] In tertio dicit, quòd de æqualitate æternitatis iam habitum est: vnde restat dicere de magnitudine *ibi* [Quòd autem æternitate.

ARTICVLVS I.

An in diuinis possit esse æqualitas?

HIc incidit dubium ante literam, Si æqualitas est in diuinis? Et si est, tunc quæritur, Cum etiam in diuinis sit idemtitas & similitudo, quare Magister non facit specialem tractatum de illis? Ad primum sic: A quocumque remouetur causa & causatum, vnitas quantitatis dimensiuæ causa æqualitatis est: & hæc non est in diuinis: ergo videtur, quòd nec æqualitas.

2 Item, A quocumque remouetur genus, & species: sed genus æqualitatis est proportio, & hæc non est in diuinis: ergo nec æqualitas. Probatio minoris. Proportio enim est commensuralitas quantitatum: & hæc non conuenit diuinis.

3 Item, Æqualia sunt sicut in geometricis dicitur quæ sibi supposita se se non excedunt, nec exceduntur: vna autem persona alij non supponitur, nec dignitate, nec applicatione: ergo non conuenit eis æquales esse.

4 Si forte dicas, quòd illæ rationes locum habent in his quæ mole magna sunt: sed æqualitas personarum attenditur in quantitate virtutis. Contra: Infinito nihil est æquale: sed virtus cuiuslibet personarum est infinita: ergo non habet rationem æqualitatis.

5 Item, Quod omnino vnum & idem est, non est æquale, quia æquale ponit plura: virtus autem personarum omnino vna & eadem est: ergo videtur, quòd non habeat rationem æqualitatis.

6 Alia via iterum obiicitur in contrarium: quod enim omnino simplex est, nullam habet quantitatem: quod autem nullam habet quantitatem, nullam habet æqualitatem: ergo cum in diuinis sit omnimoda simplicitas, nulla videtur esse æqualitas.

SOLVTIO. Dico, quòd in diuinis est æqualitas: & bene concedo, quòd in diuinis non potest esse quantitas dimensiua, quam August. vocat quantitatem molis: sed est ibi quantitas virtutis. Solutio.

VNDE dicendum ad primum, quòd causa æqualitatis quæ est idemtitas virtutis in rebus, non tollitur à diuinis: & ideo potest in eis esse æqualitas.

AD ALIVD dicendum, quòd proportio est diuersorum in substantia: & ideo remouetur à diuinis. Supra distinct. 8. ostensum est, quòd si genus aliquod remouetur à diuinis, non oportet quòd propter hoc remoueatur species: quia species quandoque non ratione generis transsumitur ad diuina, sed ratione differentiæ quam addit supra genus: & sic est hic. Prbatio. Æqualitas enim est proportio aliquorum adinuicem secundum vnam quantitatem: & ratione eius quod est habere vnam quantitatem virtutis transsumitur ad diuina, & non ratione antecedentis quod est proportio diuersorum.

AD ALIVD dicendum, quòd illa diffinitio datur de æqualibus in quantitate dimensiua, quam considerat geometer: sed æqualitas in virtute aliqua est tantum posse sicut ille, & hæc competit in diuinis.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur virtus Patris esse infinita, non intelligitur infinita, quia sic virtus sua excederet ipsum: sed intelligitur infinita, eo quòd non finitur extrinseco aliquo: & huius ratio supra distinct. 3. est explanata: & hoc modo infinitum quod sibi finitissimum est, habet æquale, licet non habeat æquale extra suam essentiam: vnde sic virtus Filij æquatur virtuti Patris, & è conuerso. Quidam autem hoc aliter soluunt dicentes, quòd infinitum infinito est æquale. Vnde & si virtus Patris infinita est, etiam virtus Filij est infinita: & sic æquatur. Sed hoc nihil est: quia infinitum non participat rationem æqualitatis: quia sua quantitas nec in se nec ad aliud est certa: & ita non æquatur: quia impossibile est etiam intelligere æquari ab aliquo cuius quantitas semper accipitur. Vnde prima solutio est verior.

AD ALIVD dicendum, quòd licet virtus diuina omnino eadem sit: tamen hæc virtus est plurium personarum, & habetur à pluribus personis, & gratia illarum habet comparationem, quia sunt plures qui in vna virtute æquantur. Sed hoc verum est quod si vna esset in se, & vnius tantum in persona, tunc non posset assignari ratio æqualitatis.

AD ALIVD dicendum, quòd virtus diuina in se nullam habet quantitatem: sed quantitas virtutis attenditur ad extra, scilicet penes obiecta & actus. Dicimus enim, quòd Achilles & Hercules æqualis sunt virtutis, quando vnus tot vincere potest, quot alius: & quando vnus omnem actum facere potest, quem potest facere alius: & sic dicimus in diuinis, quòd talis æqualitas non repugnat

pugnat simplicitati: quicquid enim potest Pater, potest Filius & Spiritus sanctus, & è conuerso.

ARTICVLVS II.

Cum in diuinis sit similitudo & idemtitas, quare illa non tangit Magister sicut æqualitatem?

SEcundo quæritur, Cum in diuinis sit similitudo & idemtitas, quare Magister non tangit illa sicut tangit æqualitatem? Videtur autem, quòd de idemtitate tangere debeat, quia dicit Philosophus, quòd vnum in substantia causat idem: vnum autem in quantitate causat æquale, & vnum in qualitate causat simile: sed dicit Boëtius, & habitum est supra distinctione 8. quòd omnia prædicamenta relata in prædicationem diuinam præter relationem, mutantur in substantiam: ergo videtur, quòd ea quæ dicunt quantitatem virtutis, & quæ dicunt qualitatem, in diuinis prædicant substantiam: ergo videtur, quòd ex vna virtute vel sapientia causatur idem, & non æquale vel simile.

2 Item, Magis sunt vnum quæ idem sunt, quam ea quæ sunt æqualia: sed personarum in diuina natura & attributis eius maxima est vnitas, vt dicit Bern. 5. de consideratione: ergo videtur, quòd ipsarum sit idemtitas in ipsa, & non æqualitas.

3 Item, Quæ omnino eadem sunt, sunt æqualia, & non conuertitur: ergo videtur, quòd magis competat personis vniri vnione idemtitatis, quam æqualitatis.

4 Item, Tres personæ proprietatibus distinguuntur, & substantia conueniunt: sed conuenientia substantiæ facit idem: ergo videtur, quòd in his quæ in litera tangit, causatur idemtitas, & non æqualitas.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Quare non agat hic de similitudine trium personarum, cum videatur similitudo magis proprie conuenire personis, quam æqualitas? Quia quædam sunt in diuinis, vt dicit Damasc. quæ prædicant substantiam: quædam autem quæ id quod assequitur, vt iustus, & bonus: cum igitur trium personarum sit vna iustitia, & vna bonitas, erit trium personarum vna similitudo: & ita determinanda est similitudo trium personarum.

2 Item, Ea quæ substantiam assequuntur, habent inter se differentiam: quædam enim sunt quæ quoad aliquas suas species conueniunt spiritualibus substantiis, quædam autem corporalibus tantum conueniunt: sicut qualitas quoad dispositionem, & habitum, & naturalem potentiam & impotentiam, spiritualibus conuenit proprie: quantitas autem, continua præcipue cui conuenit ratio magnitudinis, non conuenit nisi corporalibus: ergo videtur, quòd qualitas magis vicina sit diuinæ prædicationi, quam quantitas: ergo etiam vnitas qualitatis magis proprie est in diuinis, quam vnitas quantitatis: sed vnitas qualitatis facit simile, vnitas autem quantitatis causat æquale: ergo in diuinis magis est determinanda similitudo personarum, quam æqualitas.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate vnum in substantia facit idem, & vnum in quantitate facit æquale, & vnum in qualitate facit simile, sicut dicit Philosophus 5. metaphysicæ. Sed de eodem non erat hoc determinandum: quia idem cum eo cui est idem, non dicit distinctionem personæ. Hic autem non determinatur nisi de his quæ dicunt personarum distinctarum vnitatem. Vnde etiam supra distinctione 14. probatum est, quod Filius Patri nec est idem Deus, nec est alius Deus, sed bene est æqualis: quia ly idem vult habere idemtitatem personæ, aliud autem diuersitatem essentiæ: cum autem in tota ista parte libri Magister determinet de distinctione personarum, non debuit tangere de idemtitate principali tractatu, tangit tamen hic de incidenti, qualiter vna persona est in alia per idemtitatem essentiæ. Similitudo autem parum nimis dicit in diuinis: quia non sequitur, vt dicit August. si aliqua duo sunt similia, quòd continuo sint æqualia: sed è conuerso si sunt æqualia quantitate virtutis, sequitur quòd sint similia quia quantitas virtutis est etiam secundum posse eorum, quæ secundum suum nomen qualitatem significant, vt posse sapientiæ, & posse bonitatis, & huiusmodi: & ideo æqualitas maxime competit distinctioni personarum diuinarum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet in diuinis quantum ad rem omnia prædicamenta prædicent substantiam vel relationem, non tamen quoad modum significandi: quia quædam prædicant per modum qualitatis, & quædam per modum quantitatis virtualis. Si vero quæritur, Quid subsit huic modo? hoc est expositum supra distinctione 8. dubio. 3. in principio solutionis quæstionis.

AD ALIVD dicendum, quòd illa quæ sunt eadem, magis sunt vnum quam æqualia: tamen non ita competit idemtitas distinctis personis inquantum distinctæ sunt, sicut iam dictum est: & ideo hoc non determinatur.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est falsa, quod omnino eadem sunt æqualia: quia non habent distinctionem quæ exigitur ad æqualitatem: & ideo illa ratio non procedit.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd similitudo non sufficit distinctioni personarum, sicut prius dictum est: quia licet de se habeat distinctionem similium, eo quod dicat Boëtius, quòd similitudo est rerum differentium eadem qualitas: non tamen dicit, quòd vna persona tantum habeat quantum altera, sicut exigitur in personis diuinis.

AD ALIVD dicendum, quòd licet quantitas per se sit corporalium: tamen non sic transsumitur in diuina, sed potius pro quantitate virtuali, vt ante dictum est: & ideo suum vnum æquat distinctas personas: vnum autem qualitatis non æquat vnam alij: & ideo magis conuenit quantitas quam qualitas: sed tantum trahitur ex illa ratione, quòd qualitas transsumitur in diuina in pluribus speciebus

ciebus, quam quantitas. Vnde dicendum & melius, quòd licet quis in suis specientibus melius possit transsumi in diuina, quam quantitas in suis: nihil tamen prohibet vnum quod est in quantitate, magis competere quam vnum quod est in qualitate: eo quod vnum quantitatis æquat personas, vnum autem qualitatis non æquat, vt prius dictum est.

ARTICVLVS III.

Penes quid sumitur æqualitas in diuinis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Nullus horum alius aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate, &c.] In his enim vult, quòd æqualitas consistat.

Seb obiicitur, Cum sit accipere æqualitatem penes quamlibet speciem quantitatis: & ipse vnum ponit quod respondet quantitati extrinsecus adiacenti, vt æternitatem quæ respondet tempori: aliud autem ponit quod respondet quantitati continuæ secundum suas species, quæ est magnitudo: tertium autem ponit quod respondet quantitati virtuali, quod est potentia: videtur, quòd aliquid debeat respondere etiam loco & numero, vt esset perfecta æqualitas inter eos.

2 Item, August. dicit, quòd in his quæ non mole magna sunt, idem est maius esse & melius esse: ergo videtur, quòd penes id quod est magnitudo, non notetur æqualitas, seb potius similitudo: quia bonum & melius dicunt comparationem in qualitate, & non in quantitate. Si forte dicas, quòd magnum & paruum sunt qualitates circa quantitatem dictæ: hoc nihil est: quia penes illas qualitates non attenditur ratio æqualitatis, sed potius penes subiectum ipsarum.

3 Item, Cum August. dicat, quòd in diuinis non est qualitas molis, sed virtutis, videtur idem magnitudo quod potentia: & sic non sunt nisi duo, in quibus attenditur æqualitas, & non tria, vt enumerat in litera.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd tria in quibus attenditur æqualitas, omnia dicunt quantitatem virtualem, eo quòd alia quantitas simplicitati diuinæ naturæ non competit. Hæc autem virtus est considerata penes triplicem ambitum, scilicet durationis, & loci, & operis: quibus tribus omne quod limitatur, limitatur. Duratione enim stante tota simul tres personæ includunt præsenti nunc omne tempus & æuum, & quicquid est in æuo & tempore. Ambitu autem loci includunt omnem locum, & quicquid est in ipso, nec includuntur. Ambitu autem potentiæ omnem virtutem operantem, siue secundum naturam, siue secundum propositum liberi arbitrij, siue etiam supra naturam, nec includuntur. Cum ergo his tribus modis includat Deus omne quod est, nec includatur, in his tribus perfecta accipitur quantitas virtualis conueniens naturæ diuinæ: & cum in hoc modo inclusionis conueniant tres personæ, est hæc quantitas vnum in eis, & causans æqualitatem.

Quod vt melius intelligatur, ostendamus Deum omnibus his modis omne creatum includere, & ipsum non includi, sed excedere. Dicit Anselmus, quòd sicut in nunc præsenti, quod est substantia temporis, est omnis locus, & omne quod in loco est: ita in æterno est omne tempus, & omne quod in tempore est. Constat autem, quod adhuc plus est in ipso: quia est in eo quod non habuit principium, & non habebit finem: ergo æternitas est mensura includens totum tempus, & totum æuum eadem ratione, & excellens vtrumque & quantum ad mensurata, & quantum ad duratione: quantum ad mensurata quidem, quia mensurat æternum, sicut dicit Philosophus, Quod est æternum æterno, hoc est æuiternum æuiterno, & tempus temporali. Similiter constat, quòd Deus est vbique essentialiter, potentialiter, præsentialiter: ergo est in omnibus per essentiam, & per potentiam continendi & operandi, & per præsentiam notitiæ: ergo in loco & locato. Est autem insuper in se qui in infinitum excedit omne quod est. Ergo sua magnitudo ambit omne quod est, & non includitur in omni quod est: sed adhuc remanet extra infinitus: & hoc iterum conuenit omnibus personis: hæc igitur est magnitudo. Item, Omne posse non est posse nisi per suum posse & in suo, & insuper suum posse eduxit omne esse & posse, & in se manet respectu sui infinitum: ergo etiam in virtuali potestate includit omne quod est, & non includitur: & hoc est quod intendebamus. Penes ergo hunc triplicem ambitum accipiuntur tria in quibus consideratur æqualitas diuinarum personarum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd magnitudo respondet loco, hoc modo quo Deus suo ambitu locat, id est, continet, & saluat, & ambit omne quod est, & non includitur illo: & non sumitur hic magnitudo ab his quæ intrinsecus mensurant substantiam, vt linea, superficies, & solidum: quia illa de sua ratione dicunt quantitatem molis, & ideo diuinis aptari non possunt: sed locus dicit continentiam quæ est nobilitatis, & ideo penes proprietatem continentiæ diuinis potest aptari: numerus autem in pluribus est, & ideo singulorum ad singulos penes numerum non potest attendi æqualitas, de qua hic intenditur: sed potius penes numerum attenditur æqualitas plurium ad plures.

AD ALIVD dicendum, quòd August. intelligit ex consequenti, & non principaliter: quia in veritate quantitas virtualis secundum rationem differt à bonitate sua: sed ad maiorem quantitatem virtutis sequitur in spiritualibus semper maior bonitas: & ideo penes principale virtutis attenditur æqualitas, & non similitudo.

AD ALIVD dicendum, quòd magnitudo sumitur hic pro magnitudine virtutis: sed non est vna ratione dicta virtus: & ideo potentia sumitur hic stricte, scilicet secundum quòd dicit ambitum omnis operis, quod

potest demonstrare perfectionem potentiæ operantis: omne enim id potest Deus, & potest amplius: magnitudo autem refertur ad alium ambitum, qui est quasi secundum rationem locantis includentis omnia, & non inclusi in omnibus nec in aliquo.

ARTICVLVS IV.

An æqualitas conueniat tribus personis, ita vt quælibet dicatur æqualis alteri?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Nec Filio, nec Spiritu sancto aut anterior aut maior est Pater, nec Filius Spiritu sancto, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd mutua sit æqualitas inter personas. Sed contra: Hoc videbitur aduersari eis quæ postea dicentur, quòd in Patre est vnitas, in Filio æqualitas, in Spiritu sancto vnitatis æqualitatisque connexio: ergo videtur, quòd Pater non sit æqualis Filio, sed potius è conuerso.

2 Item, Æqualis de suo intellectu videtur sibi præponere alium: vt cum dicitur, iste est æqualis, intelligitur cui sit æqualis: Pater autem de suo intellectu non præponit sibi alium: ergo videtur, quòd æqualitas non conueniat Patri.

3 Item, Videtur etiam, quòd non conueniat Spiritui sancto: quia Spiritus sanctus non procedit, vt videtur, per actum naturæ, sed potius voluntatis, quia procedit vt amor, diligere autem dicit actum voluntatis: quæ autem sic procedunt, non procedunt vt æqualia ei à quo procedunt: ergo videtur, quòd Spiritui sancto ex ratione processionis non competat æqualitas, sed soli Filio qui procedit per actum naturæ qui est generatio.

4 Item, Non sequitur, iste est amor illius: ergo est æqualis illi: sed bene sequitur, iste est filius illius: ergo est æqualis illi, nisi natura defecerit: cum ergo in diuinis non deficiat, videtur quòd solus Filius de ratione sui habeat æqualitatem, & non Pater nec Spiritus sanctus.

5 Item, Dionysius, In æque potentibus possibile est æqualia & similia inter se esse & conuerti: in causantibus autem & causatis non recipimus reciprocationem: cum ergo Pater sit principium Filij & Spiritus sancti, videtur quòd secundum rationem Dionysij Filius non sit æqualis Patri, nec Spiritus sanctus æqualis Filio vel Patri.

Sed contra. SED CONTRA: Sicut prius habitum est, vnum in quantitate est æqualitas: vnde æqualitas nihil aliud est quam rerum distinctarum vna quantitas: cum ergo triplex ambitus virtutis vnus sit in tribus personis, vt prius probatum est, videtur quòd omnes tres personæ sibi inuicem sint æquales.

2 Item, Athanasius in symbolo, Tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus, quòd æquales sibi sunt tres personæ, sicut vltimo probatum est.

AD ID quod primo obiicitur, dicendum quòd in Filio est æqualitas secundum quandam rationem appropriati, non proprij: & illam rationem tangit quædam obiectionum, scil. quòd quantũ est de ratione processionis, emanat à Patre in æquali natura. Et quia æquale de ratione sua semper supponit vnum cui sit æquale: & ista ratio etiam in quadam alia obiectione est tacta: sed licet Filio per aliquem modum sit appropriabile, non tamen est proprium, ita quod aliis non conueniat.

AD ALIVD dicendum, quòd non præponit vnum, sed supponit vnum propter distinctionem quæ significatur in vocabulo: & ideo conuenit omnibus personis, sed non vni personæ: imo vni in comparatione ad aliam in qua est eadem quantitas virtualis.

AD ALIVD dicendum, quòd licet processus voluntatis non importet æquale de ratione emanationis in genere, tamen prout est in diuinis importat: quia in diuinis non potest esse emanans nisi per omnia æqualis: tamen illam rationem quæ ponitur in obiiciendo, attenderunt qui Filio appropriauerunt.

AD ALIVD dicendum, quòd amor vt amor non est æqualis amanti, nec verbum vt verbum æquale dicenti: sed amor vt in diuinis, & verbum vt Dei verbum, de necessitate habent æqualitatem cum dicente & amante, vt dictum est.

AD VLTIMVM dicendum, quòd Dionysius loquitur de comparatione creatorum ad creantem: quia illorum Deus est causa: & non possunt ei æquiparari: sed personæ sunt æquipotentes, & non est vna causa alterius, sed principium: & ideo æquales sibiinuicem esse possunt.

ARTICVLVS V.

Quid significent ista nomina, æqualitas & æqualis, similitudo & similis: & vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus possunt dici vna æqualitas?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [In quo trium personarum consistit æqualitas, &c.] Dubium enim potest esse quid significent ista nomina, æqualitas & æqualis, & similitudo & similis? Videtur enim, quòd notiones: quia quæcumque in diuinis notant discretionem, significant ea quibus fit illa discretio: sed ista in diuinis significant illa quibus fit illa discretio: hæc autem sunt notiones: ergo ista significant notiones.

2 Item, Hilarius dicit, quòd similitudo non sibi est: ergo nec æqualitas sibi est: ergo ista significant personas quæ in pluralitate & relatione consistunt.

3 Item, Essentialia prædicantur singulariter de pluribus in summa: ista autem de pluribus in summa prædicantur pluraliter, dicimus enim quòd Pater & Filius & Spiritus sanctus non sunt vnus æqualis, sed plures æquales: ergo ista non significant essentiam, vt videtur.

SED

Sed contra. SED CONTRA: Tres personæ non sunt vnum in personalitate, quia personalitas vnius non est personalitas alterius: & vnum requiritur ad æquale esse: ergo non sunt æquales in personalitate: ergo necesse est si sunt æquales, quòd sint æquales in essentia & essentialibus.

2 Item, Notionibus sunt personæ inæquales, quia Pater habet tres, Filius duas, Spiritus sanctus vnam: ergo si sunt æquales, hoc erit in essentia & essentialibus.

3 Item, Triplex ambitus virtualis quantitatis qui supra determinatus est, conuenit personæ gratia essentiæ, & non gratia alicuius personæ determinatæ: ergo videtur, quòd æqualis & similis dicunt essentiam, & non notionem, vel personam.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Vtrum possit dici, Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt vna æqualitas? Et videtur quod sic: quia sunt vna essentia quæ est æqualitas trium: ergo videtur, quòd sint vna æqualitas.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ista nomina æqualis, similis, & similitudo, & æqualitas, in suo intellectu claudunt duo, scilicet distinctas personas, & vnitatem essentiæ: sed quando vt concreta accipiuntur, tunc significant personas in recto, & essentiam in obliquo: & quando accipiuntur vt abstracta, fit è conuerso, quod scil. significant essentiam in recto & personas in obliquo: sed tamen retinent semper vtrumque: & per hoc patet solutio fere ad omnia obiecta. Quod autem ita sit, vt dictum est, patet si exponātur dictiones illæ: æquales enim sunt personæ vnā habentes quantitatē, & similes personæ vnam habentes qualitatem: & patet, quòd in hac expositione personæ sunt in recto, & essētia in obliquo. Si autem abstracta sumantur, cōtingit è cōtrario: quia æqualitas est distinctarum personarum eadem quantitas, & similitudo est rerum differentium vel personarum eadē qualitas: vbi essentia est in recto, & personæ in obliquo.

DICENDVM ergo ad primas rationes, quòd omnia quæ concludunt, non contingunt ex hoc quod tantum significent notiones vel personas, sed quia significant personas in recto.

AD ILLA autem quæ in contrarium sunt, non cogunt plus nisi quòd essentia in illis nominibus dicatur in obliquo.

AD ALIVD dicendum, quòd meo iudicio non debet concedi, quòd tres sint vna æqualitas: quia licet ibi significetur essentia in recto, tamen etiam personæ significantur: & non valet, Sunt id in quo est æqualitas, sicut essentia, & virtus: ergo sunt æqualitas: & incidit locus sophisticus accidentis propter diuersum modum significandi in æqualitate, & eo in quo notatur illa æqualitas, siue hoc sit virtus, siue essentia. Nota ergo, quòd ista sunt relatiua intrinsecus, quando proferuntur pluraliter: extrinsecus sunt relatiua, quando proferuntur singulariter, & exigunt determinationem extra, vt, isti sunt æquales, relatiuum est intrinsecus claudens in se ea quæ referuntur ad se, & determinantur à seipsis intrinsecus: cum autem dicitur, Filius est æqualis, oportet addere, Patri & Spiritui sancto vel ambobus: sunt tamen ita relatiua quòd consignificant etiam essentiam in obliquo, vt dictum est. *Ad quæst.*

Quod æternitas & magnitudo & potestas in Deo sunt vnum, licet ponantur quasi diuersa.

CVmque enumerentur ista quasi diuersa, in Deo tamen vnum & idem, scilicet essentia diuina simplex & incommutabilis. Vnde August. in 7. lib. de Trin. Non alio magnus, alio Deus est: sed eo magnus, quo Deus: quia non est illi aliud magnum esse, aliud Deum esse. Eadem quippe eius magnitudo est, quæ virtus: & eadem essentia, quæ magnitudo. Pater ergo & Filius simul vna essentia, & vna magnitudo. Ita etiam & potentia Dei, & essentia diuina est. Vnde August. in 7. lib. confes. Voluntas & potentia Dei Deus ipse est. Æternitas quoque Dei essentia diuina est. Quod August. ostendit super illum locum Psal. In generatione & generationem anni tui. Est generatio generationum quæ non transit, collecta de omnibus generationibus, id est, sanctis. In illa erunt anni Dei qui non transeunt, id est, æternitas Dei. Non enim sunt aliud anni Dei, aliud ipse: sed anni Dei æternitas Dei est, æternitas vero ipsa Dei substantia est, nihil habens mutabile. Inconcusse ergo teneamus, quòd vnum & idem est, scilicet essentia diuina, Dei æternitas, potentia, magnitudo: & tamen consueuit Scriptura hæc & his similia quasi distincte ponere. In his ergo verbis trium personarum æqualitatem breuiter complexus est August. Quia alius alium nec æternitate, B Cap. 1. C Cap. 5. Psalm. 101

nec magnitudine, nec potentia superat. Quod autem æternitate aliqua trium personarum aliam non excedat, supra ostensum est, vbi coæternitas trium personarum insinuata est.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in æternitate sunt anni à generatione in generationem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [In generatione & generationem anni tui, &c.] Æternitas enim indiuisibilis est: ergo videtur, quòd sibi non competant anni: annus enim est reuersio solis ad aliquod punctum zodiaci, in quo figitur motus eius, sicut in ariete, vel alio loco: ergo videtur, quòd huiusmodi mensura æternitati non competat: ergo male dicit.

2 Præterea, Quid est quod dicit, In generatione & generationem? Si enim per hoc vult dicere Deum non transire in transitu successionis generationum: hoc parum esse videtur: quia etiam terra, vt dicit Ecclesiastes in æternum stat, dum generatio præterit, & generatio aduenit.

3 Similiter si generatio & generatio sunt inquietæ, & non stant, quandiu Deus voluerit, vsque scilicet ad generationem quæ colligitur ex omnibus generationibus, & hæc dicitur quæ est generatio Sanctorum, necesse est, quòd habeat in omni successione generationum inquietum mouens: hoc autem non potest esse per naturam nisi motus corporum cælestium: ergo videtur, quòd anni motus illius etiam sint in generatione generationum: & ideo non competit soli Deo, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Ante præmittit in Psal. Ipsi, id est, cæli peribunt: tu autem permanes, & anni tui non deficient. Ergo videtur, quòd soli Deo conueniat.

SOLVTIO. Sicut supra distinctione 8. dictum est, anni Dei dicuntur æternitas sua non distinguibilis in se, sed ad mensuras inferiores: & vocatur annus Dei æternitas excedens reuolutiones annorum: quotcumque enim reuolutiones annorum accipiantur æternitas infinities excedit eas ante & post: quia infinities tantum est duratio æternitatis ante & post: vnde non sequitur, quòd æternitas in se diuidatur vel distinguatur. Et per hoc patet solutio ad primum. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd generatio generationum dicitur numerus electorum ex omni generatione collectus, vt hic dicit August. sed in illa successione non stat terra, ita quod non sit mutabilis secundum dispositionem & partem: modo enim per circularem generationem elementorum & mixtionem in elementis transmutatur terra secundum partem, & non secundum totum: in fine autem mundi alterabitur in suis qualitatibus actiuis & passiuis, & causatis ex illis: sed verum est quòd in æternum stabit secundum substantiam: dicit enim August. quòd præterit figura huius mundi, sed non substantia.

AD ALIVD dicendum, quòd motus cæli & ipsum cælum stabunt, dum durat generationis successio: sed tamen ad tempus referuntur: cælum enim refertur ad nunc temporis, sicut ad mensuram: & ipse motus secundum partes suas est in tempore, sicut in numero: tempus autem in ipso, sicut in causa, & in cælo, sicut in subiecto: sed Deus nec mutatur, vt terra, nec ad tempus refertur vt cælum & motus.

Hic de magnitudine, quod ea aliqua personarum aliam non excedit.

C NVnc igitur superest ostendere, quòd magnitudine vel potenti alius alium non excedat: & prius de magnitudine videamus.

DIVISIO TEXTVS.

DEINDE sumenda est pars illa in qua ostendit æqualitatem personarum secundum magnitudinem: quæ diuiditur in duas partes, in quarum prima ostendit, quòd propter æqualitatem vna persona est in alia: & hæc incipit *ibi* [Nunc igitur superest ostendere, &c.] In secunda autem probat, quòd propter æqualitatem à Deo remouetur ratio partis & vniuersalis & materiæ & contemperationis *ibi* [Sed iam nunc ad propositum redeamus cœptoque insistamus, &c.] In prima sunt tria capitula, in quorum primo non est nisi transitus à dictis ad dicenda. In secundo ostenditur æqualitas magnitudinis esse in essentia *ibi* [Sciendum est igitur, &c.] In tertio ex consequenti ex hoc ostenditur, quòd vnaquæque personarum est in alia *ibi* [Et inde est, quòd Pater dicitur, &c.

Quod

Quod non est maior vna persona alia, nec maius aliquid duæ quam vna, nec tres vel duæ quam vna.

SCiendum est ergo quia Pater non est maior Filio, nec Pater vel Filius maior Spiritu sancto, nec maius aliquid duæ personæ simul sunt quam vna, nec tres simul maius aliquid quam duæ: nec maior est essentia in tribus quam in duabus, nec in duabus quam in vna: quia tota est in singulis. Vnde Ioan. Damascen. ait, Confitemur deitatis naturam omnem perfecte esse in singula suarum hypostaseon, id est, personarum omnem in Patre, omnem in Filio, omnem in Spiritus sancto. Ideoque perfectus Deus Pater, perfectus Deus Filius, perfectus Deus Spiritus sanctus. D

Lib. 1. de fide ortho. cap. 6.

ARTICVLVS VII.

Vtrum tres personæ sint aliquid maius quam duæ, & duæ quam vna?

DVbium est hic quod dicit in secundo capitulo [Nec maius aliquid duæ personæ simul sunt, quam vna, &c.] Instantiam enim hoc videtur habere in omnibus discretis & collectiuis: vnum enim est pars duorum: & omnis pars minor est toto: ergo videtur, quòd duæ personæ sint aliquid maius quam vna, & tres quam duæ.

2 Similiter habebimus in distinctione 21. quòd hoc nomen, Trinitas, collectiue significat personas: cum ergo quilibet de populo sit pars populi, videtur quòd vna persona sit minus aliquid quam tota Trinitas.

3 Item, Persona vna aliquo modo se habet ad Trinitatem: aut vt idem, aut vt æquale, aut vt maius, aut vt minus. Non vt idem: quia aliter oporteret, quòd supposita illa persona supponeretur Trinitas, quod esse non potest. Nec vt maius, nec vt æquale, vt videtur, quia æqualia quæ sunt vnius essentiæ, conuertuntur super se: non autem conuertitur prædicatio de Trinitate ad aliquam personarum: ergo videtur, quòd se habeat vt minus: ergo non est tantum vna persona, quantum duæ vel tres.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd tantum & quantum dicunt hic æqualitatem in eo quod est quantitas, & non in numero notionum vel personarum: qui tamen non est simpliciter numerus, vt infra ostendetur: in numero enim notionum quem faciunt notiones, duæ personæ sunt plures vna, & tres plures quam duæ vel vna: sed non sunt aliquid plus, vel maius: & est processus in primo argumento à discreto ad continuum: vnde incidit fallacia figuræ dictionis.

AD ALIVD dicendum, quòd Trinitas non est collectiuum: quia forma collectionis simpliciter est plures, & secundum quid vna: Trinitas autem vnit personas simpliciter in vna natura: sed dicitur quasi collectiuum, eo quod in se colligit omnes personas, non vt partes, sed vt vnum in natura, quæ non est totum ad illas, sed idem vnicuique earum: quod non est in toto quãtitatiuo vel integrali.

AD ALIVD dicendum, quòd vna persona se habet ad Trinitatem duobus modis: quia duo dicit Trinitas, scilicet collectionem personarum, & vnionem. Quoad collectorum discretionem se habet vna persona vt in pauciori discretione notionali, quam collectio trium: ad vnionem autem se habet vt æquale & idem: quia est idem essentiæ vnitati & æqualis per essentiam omnibus tribus simul. Vnde meo iudicio ad tales non est danda responsio sine huiusmodi distinctione.

Quod dicitur esse Deus Pater in Filio, & Filius in Patre, & Spiritus sanctus in vtroque, & singulus in singulis.

ET inde est quod Pater dicitur esse in Filio, & Filius in Patre, & Spiritus sanctus in vtroque, & singulus in singulis. Vnde August. in libro de fide ad Petrum, Propter vnitatem naturalem totus Pater in Filio & Spiritu sancto est, totus quoque Spiritus sanctus in Patre & Filio est. Nullus horum extra quemlibet ipsorum est, propter diuinæ naturæ vnitatem. Ecce hic aperit aliquatenus: non enim plene potest tantum ab homine reserari arcanum: ex qua intelligentia dicatur singula persona- E

Cap. 1.

rum tota esse in aliis. Vnde etiam Hilarius ista interius perquirens in lib. 3. de Trinitate ait, Affert plerisque obscuritatem sermo Domini cum dicit, Ego in Patre, & Pater in me est: nec immerito. Natura enim intelligentiæ humanæ rationem dicti huius non capit: nec exemplum aliquod rebus diuinis comparatio humana præstabit. Sed quod non intelligibile est homini, Deo possibile est. Cognoscendum itaque atque intelligendum est quid sit illud, Ego in Patre, & Pater in me est: si tamen comprehendere hoc ita vt est valebimus: vt quod natura rerum pati non posse æstimatur, id diuinæ veritatis ratio consequatur. Patrem ergo in Filio, & Filium in Patre esse plenitudo in vtroque diuinitatis perfecta est, quia plenitudo diuinitatis est in Filio: quod in Patre est, hoc & in Filio est: quod in ingenito est, hoc in genito, alter ab altero, & vterque vnum. Is scilicet qui est nihil habens quod non sit etiam in eo à quo est, non duo vnus, sed alius in alio: quia non aliud in vtroque: vt vnum sint in fide nostra: vterque non vnus, nec eundem vtrumque: nec aliud confitemur, quia Deum ex Deo natum, nec eundem natiuitas, nec aliud esse permittit. Eandem ergo in vtroque virtutis similitudinem, & deitatis plenitudinem confitemur: quia veritas dicit, Ego in Patre, & Pater in me est. Omnia enim Filius accepit à Patre. Nam si partem eiusdem qui genuit accepit, neuter ergo perfectus est: deesset enim ei vnde decessit: nec plenitudo in eo erit, qui ex portione constiterit. Neuter ergo perfectus est, si plenitudinem suam & qui genuit amittit: nec qui natus est consequitur. Fateamur ergo quòd Pater est in Filio, & Filius in Patre, & Deus in Deo, vt idem Hilarius ait in 7. lib. de Trinitate non per duplicem conuenientium generum coniunctionem, nec per insitam capacioris substantiæ naturam: sed per naturæ vnitam similitudinem, per natiuitatem viuentis ex viuente natura: dum res non differt, dum naturam Dei non degenerat natiuitas, dum non aliud aliquid ex Deo quam Deus nascitur: dum nihil in his nouum est, nihil alienum, nihil separabile. Ecce his verbis, prout humana permittit infirmitas, aperitur ex quo sensu Christus dixerit se esse in Patre & Patrem in se. Ex eodem etiam sensu intelligitur Spiritus S. esse in vtroque, & singula personarum in singulis: quia scilicet in singulis est eadem plenitudo diuinitatis, & vnita similitudo naturæ: quia non est maior diuina natura in aliqua harum personarum, sed vnius, & indifferentis naturæ sunt hæ tres personæ. Ideoque altera in altera esse dicitur, vt prædictum est. Vnde Ambros. prædictorum verborum sententiam nobis aperiens super epistolam 2. ad Cor. 5. ait, Per hoc intelligitur Pater esse in Filio, & Filius in Patre, quia vna est eorum substantia. Ibi enim est vnitas, vbi nulla diuersitas. Ecce tribus illustrium virorum testimoniis, scilicet August. Hilarij, atque Ambros. in idem concurrentibus reuelatione Spiritus sancti in eis loquentis, pie credere volentibus ostenditur (tamen quasi per speculum & in ænigmate) qualiter accipiendum sit, cum dicitur Pater in Filio esse, vel Filius in Patre, vel Spiritus sanctus in vtroque.

Margin notes: D — Ioan. 14. — E — 1. Cor. 13.

ARTICV

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Pater potest dici esse in Filio, & vna persona in alia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Et inde est, quòd Pater dicitur esse in Filio, &c.] Videtur enim, quòd secundum nullum modum dicendi in alio ista conueniant. Dicit enim Philosophus in 4. physicorum, Accipiendum est quot modis aliquid in alio dicitur esse. Vno quidem igitur modo sicut digiti in manu, & omnino partes in toto. Alio vero, sicut totum in suis partibus: non enim est præter partes totum. Alio, sicut homo in animali, & omnino species in genere. Alio, vt genus in specie: & omnino in speciei ratione, pars speciei. Præterea, vt sanitas in calidis, atque frigidis, & omnino forma in materia. Præterea, vt res Græcorum in rege, & omnino in primo mouente. Insuper, vt in bono, atque omnino in fine: hoc autem est id gratia cuius cætera sunt, atque fiunt. Omnium autem maxime proprium est sicut in vase & omnino in loco. Ex hoc accipitur, quòd modo essendi aliquid in alio dicitur his octo modis enumeratis vel nouem si vltimus in duos diuidatur: quia est locus sicut vas, & etiam locus non sicut vas, sed immobilis qui simpliciter est locus. Constat autem, quòd nullo illorum modorum vna persona est in alia: ergo videtur, quòd simpliciter vna non sit in alia.

2 Item, Cum dicitur, Pater est in Filio præpositio cum sit transitiua, necessario importat aliquam distinctionem non autem est dinstinctio nisi secundum relationem originis: ergo videtur, quòd notet authoritatem Patris ad Filium: cũ autem dicitur è conuerso, Filius est in Patre, eadem ratione notabit distinctionem, & non sub eadem ratione qua primo: ergo videtur, quòd non eadem ratione Pater est in Filio, & Filius in Patre, & eadem ratio est de Spiritu sancto.

3 Item, Quorum est vnum ad alterum, vt distinctum apud distinctum, neutrum illorum est in altero: sed Verbum ab æterno erat apud Deum, vt distinctum apud distinctum: ergo videtur, quòd nunquam fuerit in Patre, nec Pater in ipso, & sic nihil est quod hic dicitur.

4 Item, Duplicem habitudinem videtur importare ly in quando dicitur Pater esse in Filio, scilicet vnitatem essentiæ quæ tangitur hic ab Hilario & August. & Ambrosio, & etiam existentiæ relatiuorum quam tangit Damas. vnum enim relatiuorum est in alio per intellectum: ergo videtur, quòd semel posita æquiuoce secundum duas habitudines sumatur.

August. Hil. Amb. vide in textu.

5 Item, Tres illustres Doctores exponunt hoc de vnitate essentiæ: & quæro, In qua habitudine sumatur ibi ly in, & dicamus, Pater est in essentia diuina, & Filius est in eadem essentia? Aut enim est sicut in toto quod infra notatur, aut est sicut in forma, vel sicut in loco: constat autem, quòd nullo modo: ergo ly in non notat habitudinem essentiæ, & sic male exponitur.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate sicut dictum est in obiiciendo, præpositio notat duplicem habitudinem, scilicet originis, vel relationis, & idemtitatis essentiæ, & quoad illam quæ est relationis, non eodem modo dicitur esse Pater in Filio, & Filius in Patre, & de Spiritu sancto similiter est. Solutio.

AD PRIMVM dicendum, quòd nullo illorum modorum sumitur hic in: quia Philosophus ibi non tangit modos quibus aliquid est in aliquo, nisi quæ aliquam habent similitudinem cum illo modo, quo aliquid est in alio sicut in loco, quia de illo solo ibi intendit: posset tamen licet remote reduci ad illum quo causatum est in causa: quia licet causa in diuinis non sit, est tamen ibi potentia principij.

AD ALIVD patet iam solutio per ante dicta.

AD ALIVD dicendum, quòd ly apud notat distinctionem perfecti & æqualis secundum modum significandi: quia in rebus corporalibus dictum notat vicinitatem lateralem & illa vicinitas ponit æqualitatem: tamen in diuinis non remouet quin distinctorum vnus possit esse in alio, tum per intellectum principij & existentis de principio, tum etiam per vnitatem essentiæ: sed in corporalibus quæ non possunt esse vnius essentiæ si distincta sunt, verum est quòd sequitur conclusio illius rationis.

AD ALIVD dicendum, quòd licet persona & essentia differant secundum modum significandi, tamen realiter idem sunt: & ideo etiam distinctio personalis, & vnitas essentialis vno termino significari quandoque possunt: & non est signum æquiuocum, quia vnum accipitur in alio, sicut etiam supra explanatum est.

AD ALIVD dicendum, quòd non proprie dicitur, Pater est in essentia diuina: sed posset dici, Filius est in natura vel essentia Patris, vel è conuerso: vbi notaretur aliqua distinctio, non quidem essentiæ ad personam, sed personæ ad personam, quæ secum est vnum in essentia. Si tamen concedatur, tunc dicendum, quòd præpositioni sufficit transitio in modo significandi, non in re: & ille modus significandi erit, quòd Pater est in essentia, sicut quis in quo est, & essentia in Patre sicut quo est in quis: & quia indifferentia est in diuinis inter quis est & quo est, ideo præpositio exponitur per rei idemtitatem, & hoc non potest ad aliquem modorum Philosophi reduci: quia nec ipse omnes posuit, sed eos qui habebant similitudinem cum vltimo, de quo intendedat, vt dictum est.

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Natura intelligentiæ humanæ rationem huius dicti non capit, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia supra 3. distinctione data sunt similia, vestigium, & imago ad hoc repræsentandum. Ad hoc dicendum, quòd nullum simile repræsentat sufficienter, & hoc intendit Hilarius.

ARTICV

ARTICVLVS IX.

An filius addat aliquid super id quod accepit à Patre?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Nam si partem eiusdem qui genuit accepit, neuter ergo perfectus, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia aut Filius aliquid addit super id quod accipit à Patre, aut nihil. Si addit, non totum Pater habet quod habet Filius, quod hæreticum est. Si nihil addit: aut ergo totum & idem habet, aut non totum, & aliud. Si primo modo: ergo Pater & Filius sunt in toto idem, quod falsum est, cum supra negatum sit distinctione 4. quòd etiam non sunt idem Deus. Si autem non totum & aliud accipit, tunc non est æqualis & in essentia eadem cum Patre, quod iterum absurdum est: ergo videtur, quòd ille sermo qui hic dicitur, sit falsus. Si forte dicas, quòd Filius addit proprietatem quæ non est aliquid, sed ad aliquid. Contra: Si illam addit Filius, non addit nisi ei quod accipit à Patre: essentiam autem accipit: ergo addit essentiæ: ergo proprietas determinat essentiam, quod falsum est: quia sic essentia diuina Filij non esset Patris essentia, sicut nec persona Filij est Patris persona: ergo videtur, quòd nec addat aliquid, nec ad aliquid, & ita remanet penitus idem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Filius nihil addit omnino ei quod accipit à Patre, nec tamen sequitur, quòd Filius simpliciter sit idem Patri: sed sequitur, quòd Filius in accepto sit idem Patri, & hoc verũ est absolute.

Quæst. Solutio. Si autem quæris, In quo ergo distinguuntur Pater & Filius? Dicendum, quòd in eo quòd ille est accipiens per generationem, ille autem dans: & hæc non distinguunt acceptum ab eo à quo accipit, sed potius accipientem à dante: & ideo patet, quòd quia tantum accipit quantus est, ideo sequitur quòd accipiens & dans sint æquales: quia vero ille dans, iste accipiens, ideo sequitur quòd non sunt idem, sed alius & alius: & per hoc patet solutio.

ARTICVLVS X.

An omne quod nascitur, nascitur ex duplici genere, scilicet masculo & fœmina?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Non per duplicem conuenientium generum coniunctionem, &c.] Non enim omne quod generatur, generatur insitiue vel per duplicem conuenientium generum coniunctionem.

ET AD hoc dicendum, quòd Hilarius loquitur hic de generatione viui, sicut patet in ipso textu. Viuum autem aut est sensibile, aut vegetabile. In sensibili autem in omni eo quod est perfectum, id est, quod ex se habet producere tale alterum quale est ipsum, necesse est quòd sit duplex genus commixtum, scilicet masculus & fœmina: quia in omni animali, vt dicit Philosophus, est mas & fœmina nisi in anguilla in qua nunquam mas & fœmina apparuit: & ideo etiam piscatores dicunt, quòd anguilæ de superfluitate aliorum piscium generantur. Quædam etiam sunt imperfecta quæ non possunt producere tale alterum, qualia sunt ipsa, quæ nascuntur ex putrefactione. Vegetabile autem viuum per insitiuam virtutem conualescit, id est, per vim insitam sibi: & ideo vna planta inseritur in alia: quia sicut dicit Philosophus, planta vbique imprægnat & imprægnatur, & istos duos modos hic remouet Hilarius in generatione diuina, in qua viuum nascitur in viuum. *Solutio.*

ARTICVLVS IX.

Vnde contingit aliquid degenerare, & quæ sint causæ eius?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Dum naturam Dei non degenerat, &c.] In quo enim degenerat natura? Et ad hoc dicendum, quòd degenerat multis de causis: quarum vna & præcipua est, quòd generatio est de superfluitate alimenti, in quo originata est virtus formatiua ex virtute generatiua quæ est in Patre, sicut notatum est super tertium distinctione 5. & ideo generatio nostra quæ est de assumptione alimenti, vtilis est in assumptione alieni, & sic degener efficitur, quod non conuenit diuinæ. Similiter etiam non idem in cælo mouet ad generationem omnium: quia cælum in constellatione non eodem modo se habet, sed continuo mutando situm & proportiones aspectuum, mouet aliter & aliter. Tertium est, quòd non eodem modo mobilis & commiscibilis est materia. Et illa omnia intendit remouere à diuina generatione. Qualiter autem nostra sit noua & nouum accipiens, supra dist. 8. expeditum est.

Ad id quod cœperat redit, scilicet vt ostendat quod magnitudine alius alium superat.

F SEd iam nunc ad propositum redeamus, cœptoque insistamus, ostendentes quòd magnitudine nulla trium personarum aliam superat: quia nulla maior aliis, nec maius aliquid sunt duæ quam vna, nec tres quam duæ, nec maior Deus quam singuli horum, quia singulus horum perfectus est: nec est à quo crescat illa perfectio.

DIVISIO TEXTVS.

SED iam nunc ad propositum redeamus, &c.] Hic incipit ostendere æqualitatem magnitudinis trium personarum per remotionem partis generis, speciei, materiæ, & contemperationis à diuinis, & hoc facit in prima parte huius partis. In secunda obiicit contra *ibi* [His autem videtur aduersari, &c.] In tertia soluit *ibi* [Hæc autem, quæ hic dicuntur] Penes prima autem quinque, sunt in prima parte quinque capitula. Et primum illorum est, quòd diuina essentia non dicitur de personis vt totum integrale cuius partes constituentes sunt personæ.

ARTICVLVS XII.

An essentia prædicetur de personis sicut quoddam totum?

ET circa hoc accidit hic dubium. Primum, Vtrum essentia prædicetur de personis vt quoddam totum? Videtur autem quod sic: essentia enim diuina prædicatur de tribus & de singulis eorum: ergo videtur, quòd sit totum ad illas, & personæ sint partes.

2 Item, Quicquid remouetur ab aliquo & non differt ab illo genere vel specie vel numero, videtur esse pars illius: sed quælibet persona remouetur à Trinitate, non differens ab ea genere, vel specie, vel numero: ergo quælibet personarum est pars Trinitatis.

3 Item, Duo sunt plures vno: ergo sunt totum ad vnum, & similiter tres ad duos & ad vnum: ergo videtur, quòd sint totum ad duos & ad vnum: & sic videtur, quòd vna persona sit pars Trinitatis, & similiter duæ.

4 Item, In litera sæpe dicitur tota essentia, tota Trinitas: ergo videtur, quòd sit totum, & sic in diuinis est ratio partis & ratio totius.

5 Item, Detur, quòd Pater sit tota deitas & totus Deus: aut ergo Filius est illud idem, aut aliud: non aliud: ergo idem: sed quæcumque vni & eidem sunt eadem penitus secundum rem, ipsa sunt eadem secundum rem: sed Pater & Filius vni & eidem deitati vel essentiæ sunt idem secundum rem: ergo ipsi sunt idem secundum rem: sed quæcumque vel quicumque sunt idem secundum rem, nulla re distinguuntur: ergo Pater & Filius nulla re distinguuntur: & venit super nos hæresis Sabellij qui in solis nominibus posuit Trinitatem: ergo videtur, quòd Pater non sit tota essentia diuina: ergo est pars.

6 Item, Alia via videtur probari, quòd totum & pars sint in Trinitate: in nulla enim natura ita est, quòd res naturæ fiat ex natura sola: si enim sola natura faceret rem naturæ, cum ipsa vno modo habeat se, non faceret rem naturæ nisi vno modo: hoc autem falsum etiam in diuinis, quia res naturæ diuinæ sunt tres: ergo videtur, quòd natura sit in persona cum aliquo alio: ergo videtur natura esse pars essentialis personæ.

7 Item Boëtius, Omne quod est, participat esse vt sit, & participat alio aliquo vt hoc sit: sed Pater est hic: ergo participat duobus, scilicet esse vt sit, & paternitate vt hic vel ille sit, & sic iterum reddit quòd essentialis pars Patris vel alterius personæ est essentia diuina.

8 Item, Hoc videtur, quia sæpius habuimus, quòd August. dicit, quòd Pater non eo est, quo Pater est: quia essentia est, & paternitate Pater est: ergo videtur essentia pars essentialis Patris esse.

SOLVTIO. Dicendum, quòd nulla ratio totius & nulla ratio partis est in diuinis: & hoc ideo est, quia omne totum ex suis partibus compositum est, & hoc dico si vere totum est: pars autem imperfecta est ad suum totum: & neutrum illorum competit diuinis: quia simplicitas repugnat primo, perfectio autem repugnat secundo. *Solutio.*

DICENDVM ergo ad primum, quòd essentia diuina prædicatur conuersim de persona. Hæc enim est vera, Pater est essentia diuina & essentia diuina est Pater. Si autem sic obiiciatur, Pater est quicquid est essentia diuina, adhuc vera est: & si procedatur vlterius, essentia diuina est Filius: ergo Pater est Filius: satis patet, quòd mutatur quid in ad aliquid. Vnde non sequitur argumentum. Vnde quicquid est essentia diuina est Pater, & è conuerso. Si autem fiat hoc argumentum de hoc nomine, Trinitas, sic, Pater est aliquid Trinitatis, & non tota Trinitas: ergo est pars Trinitatis. Dicendum, quòd hæc est falsa, Pater est aliquid Trinitatis: quia ly aliquid notat partitionem. Si autem sic proponatur, Pater est aliquis Trinitatis, tunc est vera. Si postea procedatur vlterius sic: est aliquis Trinitatis, & non tota Trinitas: ergo est pars Trinitatis: iam supra solutum est: quia quòd Pater non est tota Trinitas, hoc non impedit vnitas Trinitatis, sed pluralitas personarum significata in hoc nomine, Trinitas: vnde ex hoc non sequitur, quòd Pater sit pars: sed sequitur, quòd Pater non est tot, quot sunt tres simul vniti in vna essentia, sicut diximus supra.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc propositio, quicquid remouetur ab aliquo, &c. intelligitur sic, quòd illud sit in ipso sicut habens esse actu in illo & non in se: sicut pes in Sorte, vel alia pars in suo toto. Sic autem personæ non habent se in Trinitate: quia in Trinitate non habent esse in potentia: nec Trinitas est in eis, sicut totum in partibus: sed potius personæ significantur in hoc nomine, Trinitas, sicut simul sumptæ: & ideo quælibet vna per se sumpta, remouetur à Trinitate, & Trinitas ab ea: & illius causa iam dicta est.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc est verum, quòd duo sunt plures vno: & sic bene concedo, quòd duæ personæ numero quem faciunt relationes, sunt plures vna: sed tamen vna non est pars duarum, nec vnitas illa est pars binarij alicuius. Et hoc patet sic: In inferioribus est forma substantialis vniuscuiusque

iuſque, cuius actus eſt rem in ſe terminare & ſeparare ab aliis in quibus non eſt eadem forma numero per actum: ergo formæ illius, ſcilicet actus qui eſt in ſe terminare & ab aliis diuidere, facit ipſam rem eſſe vnam, & eſt vnitas eius: & ideo quia illæ vnitates quæ ſunt in duabus rebus & conſequuntur formas ſubſtantiales, non ſunt vna, nec vnum: ideo ſequitur, quòd vnitas iſtius & vnitas illius aggregatæ, faciunt binarium, & tres ternarium, & ſic deinceps, ſecundum quod Philoſophus dicit, quòd numerum cognoſcimus diuiſione continui. In diuinis autem eſſentia non diuidit, ſed potius vnit perſonas: & ideo vnitas perſonæ vt perſo na, nó eſt eſſentia, ſed notio vel relatio diſtinguit in diuinis, & facit hæc notio vel illa vnitatem perſonæ, facit enim perſonam in ſe exiſtere & diſtinctam ab alia: & ideo hæc perſona & illa ſunt duæ perſonæ numero notionum: ſed quia notio non diuidit perſonam à perſona eſſentialiter: ideo non ſimpliciter facit pluralitatem: ergo nec ſimpliciter facit binarium: vnde licet in diuinis ſint duæ perſonæ, non tamen binarius: & licet ibi ſit pluralitas perſonarum, non tamen multitudo: & ideo non puto eſſe concedendum, quòd vnum in diuinis ſit pars duorum etiam diſcreta, ſicut vnitas eſt pars binarij vel ternarij: ſed bene concedo, quòd vna parſona eſt non tot ſicut duæ vel tres, & duæ non tot ſicut tres, nec ita pauci ſicut vna: quia numerus quem facit notio in diuinis, non eſt ſimpliciter numerus: & hoc infra magis determinabitur.

Ad aliud dicendum, quòd ſancti vocant totum idem quod perfectum: ſicut Philoſophus dicit in 3. phyſic. totum autem & perfectum idem dico.

Ad aliud dicendum, quòd Pater eſt tota deitas & totus Deus, & Filius ſimiliter: ſed quod poſtea ſubinfertur, quæcumque vni & eidem ſunt eadem, &c. intelligendum eſt, quòd hoc verum eſt ſecundum quod ſunt idem illi: non autem eſt ibi prædicatio vel comparatio perſonarum ad eſſentiam niſi in ratione abſoluti de abſoluto: quicquid enim comparatur ad eſſentiã in diuinis, comparatur vt abſolutum ad abſolutum: relatiuum enim non eſt ad alterum niſi ad id cui opponitur, & ideo ad eſſentiam comparatum non eſt ad alterum: vnde ex illa propoſitione non ſequitur, quòd Pater & Filius ſint idem, ſed quod in omnibus abſolutis ſint idem, & in his in quibus ad ſeinuicem referuntur, habent diſtinctionem.

Ad aliud dicendum, quòd eſſentia diuina non eſt pars Patris, vt dicit alterius perſonæ: & verum eſt, quòd eſſentia nihil ſibi additum habet in Patre quo conſtituat perſonam: quia iam dictum eſt, quòd nihil comparatur eſſentiæ in diuinis niſi penes idemtitatem abſolutam propter vltimam ſui ſimplicitatem: ſed licet paternitas ab eſſentia in Patre non differat re, tamen differt modo ſignificandi: qui licet in comparatione ad eſſentiam ſit modus & non res, eſt tamen res in comparatione ad oppoſiam perſonam: & ideo perſonæ non differunt modo nominum tantum. Sed ſi ab vtraque parte eſſet modus, ſcilicet à parte eſſentiæ, & à parte perſonæ, tunc tantummodo differentia nominum differrent perſonæ, vt dixit Sabellius.

Ad aliud dicendum, quòd etiam ſecundum Philoſophos primum nullo niſi ente participat, & nec illo participat vt partem eius capiat, ſicut diſputatum eſt ſupra diſtinctione 8. ſed ad hoc quod aliquis ſit pater, ſufficit habere aliquid differens ab eſſe in modo ſignificandi, qui modus ſit res non connumerabilis eſſentiæ, ſed in comparatione ad aliam perſonam quæ eſt res eiuſdem naturæ.

Ad aliud dicendum, quòd Auguſt. intendit, quòd non eo eſt quo Pater eſt, & eſt pater ſecundum modum ſignificandi qui ſit res reſpectiua, licet non ſit res diuerſa à natura.

Quod nulla perſonarum pars eſt in Trinitate.

G Nec eſt aliqua trium perſonarum pars Dei vel diuinæ eſſentiæ: quia ſingula harum verus & plenus Deus eſt, & tota & plena diuina eſſentia eſt: & ideo nulla iſtarum in Trinitate pars eſt. Vnde Auguſt. in lib.
Cap. 10. 2. contra maximimum hæreticum ſic ait, Putas Deum Patrem cum Filio & Spiritu ſancto vnum Deum eſſe non poſſe: times enim ne Pater ſit pars vnius Dei, qui conſtet ex tribus: noli hoc timere: nulla enim fit partium in deitatis vnitate diuiſio: vnus eſt Deus Pater & Filius & Spiritus ſanctus, id eſt, ipſa Trinitas vnus eſt Deus. Ergo, inquis, Deus Pater eſt pars Dei: abſit. Tres enim perſonæ ſunt Pater & Filius & Spiritus ſanctus, & hi tres quia vnius ſubſtantiæ ſunt, vnum ſunt, & ſumme vnum ſunt, vbi nulla naturarum, nulla eſt diuerſitas voluntatum. Si enim natura vnum eſſent, & conſenſione vnum non eſſent, non ſumme vnum eſſent. Si vero natura diſpares eſſent, non ſumme vnum eſſent. Hi ergo tres, quia vnum ſunt propter ineffabilem coniunctionem deitatis quæ ineffabiliter

ineffabiliter copulantur, vnus Deus est. Pars ergo Trinitatis esse non potest, quicunque vnus est in tribus. In Trinitate ergo quæ Deus est, & Pater Deus est, & Filius Deus est, & Spiritus sanctus Deus est: & simul hi tres, vnus Deus. Nec huius Trinitatis tertia pars est vnus, nec maius aliquid duo quam vnus est ibi, nec maius aliquid sunt omnes quam singuli: quia spiritalis, non corporalis est magnitudo. Qui potest capere. Matth. 19. capiat: qui autem non potest, credat, & oret vt quod credit intelligat. Verum est enim quod per Prophetam dicitur, Nisi credideritis, non in- Isa. 7. telligetis. His verbis aperte ostendit indifferentem magnitudinem trium personarum. Item in eodem, Tu nempe dixisti vnum Deum non ex partibus esse compositum, & hoc de Patre tantum vis intelligi. Ille, inquis, virtus est ingenita, simplex: & tamen in hac simplici virtute multa videris commemorare, cum dicis, Deus Deum genuit, bonus bonum genuit, sapiens sapientem, clemens clementem, potens potentem. Nunquid ergo bonitas, & sapientia, & clementia, & potentia tres partes sunt vnius virtutis, quam simplicem esse dixisti? Si dixeris, partes sunt: simplex ergo virtus ex partibus constat. Et simplex ista virtus, te diffiniente, vnus est Deus: ergo Deum ex partibus compositum esse dicis. Non dico, inquis, non sunt partes. Si ergo in vna persona Patris, & illa inuenis quæ plura videntur, & partes non inueneris, quia vna virtus simplex est: quanto magis Pater & Filius & Spiritus sanctus, & propter indiuiduam deitatem vnus Deus, & propter vniuscuiusque proprietatem tres personæ sunt, & propter singulorum perfectionem partes vnius Dei non sunt. Virtus est Pater, virtus est Filius, virtus est Spiritus sanctus. Hoc verum dicis: sed virtutem de virtute genitam, & virtutem de virtute procedentem, non vis eandem habere naturam, hoc falsum dicis, hoc contra fidem rectam & Catholicam dicis. His verbis aperte docetur, quòd tres personæ illæ non sunt partes Dei vel diuinæ essentiæ. Nullaque illarum Trinitatis pars dicenda est, nec vna (alias vlla) maior alijs.

ARTICVLVS XIII.

An fides præcedat intellectum, ita quòd nihil intelligatur nisi prius credatur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in eodem ca. [Oret vt quod credit intelligat, &c.] Ex hoc enim videtur sequi, quòd fides præcedit intellectum. Sed contra: quia dicit August. quòd credere est cum assensu cogitare: assensus autem non est nisi intelligentis cui sit assentiendum: ergo intellectus est ante fidem.

Solutio. SOLVVNT ad hoc communiter, quòd est intelligere quia est, & hic intellectus præcedit fidem: & est intelligere quod est res, vel qualiter est, & hic sequitur fidem. Aliam solutionem super hoc notatam inuenies supra dis. quinta.

Cum dicimus tres personas esse vnam essentiam, nec vt genus de speciebus, nec vt speciem de indiuiduis prædicamus: quia non est essentia genus & persona species, vel essentia species, & persona indiuiduum.

HIc adiiciendum est, quòd tanta est æqualitas trium personarum atque indifferens magnitudo, quòd cum dicamus tres personas H vnam esse essentiam vel substantiam, neque vt genus de speciebus, ne-

que vt speciem de indiuiduis prædicamus. Non enim essentia diuina genus est, & tres personæ species: vel essentia diuina species, & tres personæ indiuidua. Quod August. rationibus probabilibus atque irrefragabilibus aperte demonstrat in lib. 7. de Trinit. dicens, Si essentia genus est, species autem persona, vt nonnulli sentiunt, oportet appellari tres substantias, vt appellantur tres personæ. Sicut cum sit animal genus & equus species, appellantur tres equi, iidemque tria animalia. Non enim ibi species pluraliter dicitur, & genus singulariter: vt si diceretur, tres equi sunt vnum animal: sed sicut tres equi speciali nomine ita tria animalia nomine generali dicuntur. Cum ergo personas vnam fateamur esse essentiam, non tres esse essentias: cum tres equi tria animalia dicantur, non vnum: patet nomine essentiæ non significari genus, nec nomine personæ speciem.

Cap. 6.

Hic probat quod non dicitur vt species de indiuiduis.

I SI vero dicunt nomine personæ non speciem significari, sed aliquid singulare atque indiuiduum, & nomine essentiæ speciem intelligi: vt persona non dicatur sicut homo, sed quomodo dicitur hic homo: velut Abraham, Isaac, Iacob, vel quis alius qui etiam digito præsens demonstrari possit: sic quoad illos eadem ratio confutabit. Sicut enim dicuntur Abraham, Isaac, Iacob tria indiuidua: ita tres homines, & tria animalia. Cur ergo Pater & Filius & Spiritus sanctus, si secundum genus & speciem & indiuiduum ista disserimus: non ita dicuntur tres essentiæ vt tres personæ.

Alio modo probat idem.

K ALio quoque modo idem probat Aug. scilicet quòd essentia diuina non est genus, nec personæ species: vel essentia non est species, nec personæ indiuidua. Vna, inquit, essentia non habet species, sicut vnum animal non habet species. Pater ergo & Filius & Spiritus sanctus non sunt tres species vnius essentiæ: diuina ergo essentia genus non est. Sed nec species est essentia diuina, & personæ indiuidua: sicut homo species est, indiuidua autem Abraham, Isaac, & Iacob. Si enim essentia species est, vt homo: sicut non dicitur vnus homo esse Abraham, Isaac, & Iacob: ita non dicitur vna essentia esse tres personæ. Non itaque secundum genus & species ista dicimus.

Lib. & cap. eisdem.

Nec secundum materialem causam dicuntur tres personæ vna essentia.

L NOtandum etiam, quòd essentia diuina non est materia trium personarum, vt August. in eodem libro docet, tanquam secundum communem eandemque materiam tres personæ dicantur esse vna essentia: sicut ex eodem auro si fierent tres statuæ, diceremus tres statuas vnum aurum. Non autem sic Trinitatem, id est, tres personas dicimus

Cap. 6.

vnam essentiam, & Deum vnum, tanquam ex vna materia tria quædam subsistant. In statuis enim æqualibus, plus auri est tres similis quam singulæ: & minus auri est vna, quam duæ. In illa vero essentia Trinitatis nullo modo est ita. Non ergo secundum materialem causam tres personas vnam dicimus esse substantiam vel essentiam: sicut tres statuæ dicuntur vnum aurum.

Nec ita dicuntur tres personæ vna essentia, vt tres homines vna natura, vel vnius naturæ.

M His quoque addendum est, quod tres personas non ita dicimus esse vnam essentiam, vt August. in eodem ait, vel vnius essentiæ: sicut dicimus aliquos tres homines eiusdem sexus & eiusdem temperationis corporis eiusdemque animi, vnam esse naturam vel vnius naturæ. Nam in his rebus non tantum est vnus homo, quantum tres homines simul: & plus aliquid sunt homines duo, quam vnus homo, sicut in statuis esse diximus: at in Deo non est ita. Non enim maior essentia est Pater & Filius simul, quam solus Pater vel solus Filius: sed tres simul illæ personæ æquales sunt singulis. Ex præmissis patet, quod tres personæ dicuntur diuina essentia: nec secundum materialem causam, vt tres statuæ vnum aurum: nec secundum complexionis similitudinem, vt tres homines vnius naturæ: nec vt genus prædicatur de speciebus, vel vt species de indiuiduis, id est, continens de contentis, maius de minoribus.

Lib. & cap. eiusdem.

Quæ videntur aduersari prædictis.

N His autem videntur aduersari, quæ quidam sacræ Scripturæ Tractatores catholici in suis scriptis tradiderunt. In quibus significari videtur, quod essentia sit quoddam commune & vniuersale, velut species: tres vero personæ sint tria particularia, tria indiuidua numero differentia. Vnde Ioan. Damascenus inter Doctores Græcorum maximus, in libro quem de Trinitate scripsit, quem & Papa Eugenius transferri fecit, ait, Communia & vniuersalia prædicantur de subiectis sibiipsis particularibus. Commune ergo substantia est, particulare vero hypostasis, id est, persona. Particulare autem dicitur, non quod partem naturæ habet: sed particulare numero, vt atomus, id est, indiuiduum. Numero enim & non natura differre videntur hypostases. Item in eodem, Substantia significat communem & circumplectiuam speciem homoideon, id est, similium specie, hypostaseon, id est, personarum, vt puta Deus, homo. Hypostasis autem indiuiduum demonstrat, scilicet Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, Petrum, Paulum, & huiusmodi. Ecce aperte dicit substantiam esse vniuersale, hypostasim vero particulare: & quod Deus est species vt homo, & quia Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt indiuidua, sicut Petrus & Paulus, eo quod numero differunt: quæ præmisse sententiæ Augustini penitus contradicere videntur. Quid ergo dicemus ad hæc? Hoc vtique dicere possumus atque debemus, quod ea quæ August. tradidit superius, sine hæsitation tenenda su nt.

Lib. 3. de fide ortho. cap. 6.

Lib. 3. cap. 4.

ARTICVLVS XIV.

An in diuinis sit ratio communicabilis, vel incommunicabilis?

DEinde quæritur de secunda parte vbi à diuinis remouet prædicationem generis *ibi* [Hic adiiciendum est, quòd tanta est æqualitas, &c.] Et quæruntur hic duo: quorum primum est, Vtrum in diuinis sit ratio communicabilis & incommunicabilis? Secundum autem, Vtrum in diuinis sit ratio vniuersalis & particularis?

Ad primum proceditur sic: In quibuscunque est vniens vnum, & aliud discernens in natura vna, in his est ratio communicabilis & incommunicabilis: in diuinis est vniens personas in natura vna, quia essentia: & est in diuinis discernens vnam personam ab alia, quia proprietas: ergo in diuinis est ratio communicabilis & incommunicabilis.

5 Item, In diuinis est illud quod prædicatur de vnaquaque hypostasi, & est quod prædicatur de alia: ergo in diuinis est communicabile & incommunicabile.

3 Item, Damascenus dicit, quòd in diuinis commune re consideratur, ratione autem quod diuisum est: ergo ibi est communicabile & incommunicabile.

Sed contra. SED CONTRA: Communicabile & incommunicabile aut causantur ad eodem principio essentiæ, aut à diuersis. Si ab eodem: ergo idem est principium communitatis, & singularitatis siue discretionis: sed quicquid est principium discretionis, est oppositum communitati: ergo idem est principium communitatis, & oppositum communitati, quod non est intelligibile: ergo causantur à diuersis. Cuicunque autem insunt diuersa, illud est compositum: ergo Deus est aliquid compositum: & ita sequitur, quòd ipse non sit esse primum, nec summe simplex, quod falsum est: ergo non est in eo communicabile & incommunicabile.

2 Item, Communicabile dicit id quod vnum potest esse in pluribus, incommunicabile autem id quod non potest inesse vni soli: ergo ista in diuinis sunt eadem, idem numero inest pluribus, & non inest pluribus simul & semel: ergo contradictoria verificantur de eodem. Si autem sunt diuersa, & sunt in vno: tunc illud vnum est compositum in diuinis, quod est absurdum: & hoc etiam infideles Ethnici dicunt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in diuinis est communicabile & incommunicabile, siue vt magis proprie loquamur, commune & propriū: sed differunt in diuinis, & in humanis siue in creatis: quia in creatis pluribus est vnum ratione non esse, & proprium est materia, indiuiduantibus constitutum. In diuinis autem commune est re & esse: quia eadem res numero & esse quæ est in Patre, etiam est in Filio & Spiritu sancto: proprium autem siue discretum, non est natura, sed proprietas constituens, vel existēs hypostasis, quæ relatione (alias reuelatione) discernitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principium communicabilitatis in diuinis si velimus vim facere, nullum est: quia essentia diuina est ipsa sua communitas. Si autem accipiamus secundum rationem intelligendi, tunc principium communitatis est natura communis, & principium incommunicabilitatis est proprietas siue relatio personalis: & proprietas est natura diuina re, sed differt ab ipsa modo significandi. Et si tu quæras, Vtrum ille modus possit poni in re? Dico, quòd comparatione ad essentiam non est nisi modus, sed in comparatione ad aliam personam est res distinguens personam à persona: & hoc non est inconueniens. Si autem quæratur exemplum huius in inferioribus: dicendum, quòd inueniri non potest propter nimiam simplicitatem Dei: sicut etiam in inferioribus non inuenitur, quòd idem sit essentialiter substantia, & bonitas, & sapientia: sed tamen in Deo etiam Philosophi hoc ita esse probauerunt: & ideo dicunt antiqui Magistri, quòd licet essentia idem sit quod notio: non tamen supposita essentia supponitur notio, nec è conuerso.

AD ALIVD eodem modo dicendum est, quod commune inest pluribus, & proprium vni soli, si vere proprium est: & hæc quidem re non differunt in Deo propter simplicitatem, sed tamen differunt actu & suppositione & modo significandi: & huius causa notata est supra distinctione 8. quia hoc non habent gratia sui, quòd idem sunt, sed ex eo in quo sunt: & ideo non amittunt ex hoc id quod proprie efficere habent, scilicet pluribus, vel vni soli conuenire.

ARTICVLVS XV.

An in diuinis sit vniuersale & particulare, sicut communicabile & incommunicabile?

SEcundo quæritur, Vtrum in diuinis sit vniuersale & particulare? Et videtur quòd sic. Id enim quod prædicatur de pluribus est vniuersale: essentia autem & Deus in diuinis prædicatur de pluribus: ergo est vniuersale.

2 Item, Vniuersale est vbique & semper, vt dicit Aristot. hoc est, in omni suo particulari, & semper sequens illud: sic autem essentia diuina est in qualibet persona, & semper sequitur personam: ergo ipsa de persona prædicatur vt vniuersale.

3 Item, Vniuersale est quod est in multis & de multis: essentia est de multis & in multis: ergo est vniuersale. Si forte tu dicas, quòd est ens in multis non diuisum ab illis: quia est in quolibet illorum per esse illius in quo est. Adhuc videtur competere secundum hanc rationem etiam magis superioribus quam inferioribus: quia essentia diuina est in personis non diuisa ab illis, & est in singulis per esse personarum, non enim habet distinctum esse à personis: & est etiam de multis, quia prædicatur de illis: ergo videtur

detur: quòd ipsa sit in ratione vniuersalis & personæ in ratione particularis. Item, Iam concessum, quòd commune & communicabile est in diuinis: omne autem communicabile causat rationem vniuersalis: ergo vniuersale est in diuinis, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit Boëtius, quòd in diuinis non est vniuersale & particulare: ergo in Deo gratia essentiæ non est vniuersale. Item, Si in Deo esset vniuersale & particulare, cum illa dicant duo esse id in quo sunt, scilicet quod est, & quo est, videretur quòd in Deo differrent quod est, & quo est, & sic esset ipse compositus.

2 Item, Si est in Deo vniuersale, aut genus, aut species, aut differentia, aut proprium, aut accidens. Genus autem & species hic probantur in litera non esse in Deo. De aliis autem etiam per se patet: quia illa prædicantur in quale: essentia autem de persona prædicatur in quid: ergo non est vniuersale in diuinis.

Quæst. SED SI hoc concedatur, quæritur, Quare in diuinis conceditur esse communicabile, & non vniuersale & particulare, cum illa duo eadem videantur esse in istis duobus?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in diuinis sicut probant vltimæ rationes, non est vniuersale & particulare: & causa tangitur in obiiciendo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd personæ non sunt simpliciter plura, vt patet ex ante dictis. Vniuersale autem requirit multitudinem actu vel potentia quæ simpliciter sit multitudo, & sic essentia non prædicatur de personis vt de multis.

AD ALIVD dicendum, quòd essentia non sic comparatur ad personas secundum vbique & semper esse, vt vniuersale ad particulare: quia vniuersale comparatur ad particulare quod est sub ipso, addens ei aliquid quod non est ipsum, quo efficitur particulare, & hoc non facit persona.

AD ALIVD dicendum, quod essentia quidem est in personis & prædicatur de ipsis: sed non prædicatur de ipsis, nec est in ipsis vt de multis & in multis: quia personæ non absolute sunt multa.

AD ALIVD dicendum, quòd communicabile dicitur dupliciter, scilicet secundum communitatem rei & esse, & hoc non potest esse vnius naturæ in his quæ simpliciter multa sunt: & hæc communicabilitas est in diuinis & non causat vniuersale. Est alia communitas non esse, sed rationis, secundum intentionem rei abstrahentem ab hoc & ab illo: & hæc communitas est eorum quæ simpliciter multa sunt, in quibus est natura vna per rationem, & hæc causat rationem vniuersalis & particularis: vnde hæc non est in diuinis. Et per hoc patet solutio ad id quod vltimo est quæsitum. *Ad quæst.*

ARTICVLVS XVI.

Vtrum in diuinis essentia sit genus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si essentia genus est, species autem persona, &c.] Videtur enim non valere: quia multæ species de vno solo prædicantur, vt sol, & luna.

2 Præterea, Sæpe supra habuimus in verbis Hilarij, quòd genus essentiam vocauit: ergo videtur, quòd ipsa sit genus.

SOLVTIO. August. Hic loquitur de his vniuersalibus quæ habent plura supposita: & de illis non habet instantiam, quando multiplicatur forma ad multiplicationem suppositorum secundum esse: sed diuina natura plura habet supposita, & tamen secundum esse non multiplicatur in illis. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd modus loqendi Hilarij, quòd naturam vocat genus, non est quòd sit materia, vel subiectum primum, vel generationis principium: sed quia generaliter conuenit personis non vt vniuersale, sed vt idem & commune secundum rem & esse, vt prius dictum est.

Quod sane possunt intelligi quæ Ioannes dicit, & quomodo, ostendit.

HÆc autem quæ hic dicuntur, licet in sermonis superficie aliquid à fide alienum resonare videantur: sane tamen intelligi queunt, piumque lectorem atque intellectorem plurimum efflagitant. In quorum explanatione mallem silens alios audire, quam loquendo maleuolis detrahendi occasionem præstare. Videtur tamen mihi ita posse accipi, cum ait, Substantia est commune, & hypostasis est particulare. Non ita hæc accepit cum de Deo dicantur, vt accipiuntur in philosophica disciplina: sed per similitudinem eorum quæ à Philosophis dicuntur, locutus est: vt sicut ibi commune vel vniuersale dicitur, quod prædicatur de pluribus, particulare vero vel indiuiduum quod de vno solo: ita hic essentia diuina dicta est vniuersale, quia de omnibus personis simul, & de singulis sepa- 8

ratim dicitur. Particulare vero, singula quælibet personarum: quia nec de aliis communiter, nec de aliqua aliarum singulariter prædicatur. Propter similitudinem ergo prædicationis, substantiam Dei dixit vniuersale, & personas particularia vel indiuidua: propter hoc idem etiam eandem diuinam essentiam dixit esse speciem communem, & circumplectiuam similium specie personarum: quia sicut hæc species homo de suis prædicatur indiuiduis, velut de Petro & Paulo & aliis, nec ista specie differunt, sed conueniunt per omnia: ita Deus de tribus prędicatur personis, quæ in diuinitate non differunt, sed per omnia conueniunt. Hanc ergo similitudinem inter res sempiternas & res temporales perpendens Ioannes, vniuersalitatis & particularitatis nomina, quæ rebus temporalibus proprie conneniunt, ad res æternas transtulit. August. vero maiorem videns dissimilitudinem quam similitudinem inter res prędictas, ab excellentia Trinitatis prædicta nomina remouit.

Ex quo sensu dixerit personas differre numero.

P QVod autem Ioannes dicit hypostases differre numero, non natura: in eo quòd non differre natura ait, verissime & sine scrupulo loquitur. Quod vero dicit differre numero, cauendum quomodo intelligatur. Diuersis enim modis dicuntur aliqua differre numero.

Quibus modis dicantur differre numero, & secundum quem modum poßit conuenire personis.

Q DIcuntur enim aliqua differre numero, quando ita differunt, vt hoc non sit illud, nec aliquid quod illud est, vel in ipso est: qualiter differunt Socrates & Plato, & huiusmodi, quæ apud Philosophos dicuntur indiuidua vel particularia: iuxta quem modum non possunt dici tres personæ differre numero. Dicuntur quoque differre numero, quæ in enumeratione siue computatione non sibi adiunguntur, sed à seinuicem discernuntur: vt cum de aliquibus rebus loquentes dicimus, vna, duæ, tres: & secundum hunc modum forte dixit Ioannes hypostases, id est, personas differre numero. Possumus enim dicere, Pater est vnus, & Pater & Filius sunt duo, & Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres. Et item, Hæc persona est vna, & hæc & illa sunt duæ, & hæc & illa & alia sunt tres. Conuenientius tamen tres ille personæ proprietatibus tantum distingui dicuntur: de quarum distinctione secundum proprietates in sequenti tractabitur. Nunc vero ad inceptum redeamus, quæ dicta sunt repetentes, vt sæpius versando familiarius innotescant.

Dist. 26.

Quod

Quod vna persona non est maior alia, nec tres simul quam vna: & hoc ratione ostendit Catholica.

SCiendum est ergo tantam æqualitatem esse in Trinitate, vt ait Augustinus in 8.lib.de Trin.vt non solum Pater non sit maior quam Filius, sed nec Pater & Filius simul maius aliquid sunt quam Spiritus sanctus, aut quælibet persona minus aliquid sit quam ipsa Trinitas. Quod autem ita sit, aliquo modo si fieri potest demonstrandum est. Quantum ergo ipse creator adiuuat, attendamus,inquit August. in eodem, quomodo in hac Trinitate duæ vel tres personæ non sunt maius aliquid quam vna earum.

R Cap. 1. Cap. 2.

Ratione vtitur subtilissima ad ostendendum quòd ita sit.

QVod ibi magnum dicitur, aliunde magnum non est, quam eo quo vere est: quia ibi magnitudo ipsa veritas est, & veritas essentia. Non ergo ibi maius est quod verius non est. Non autem verius est Pater & Filius simul quam Pater solus vel Filius. Non ergo maius est aliquid vterque simul quam singulus eorum. Et quia æque vere est etiam Spiritus sanctus, ideo Pater & Filius simul non sunt aliquid maius quam ipse: quia nec verius sunt. Item in essentia veritatis hoc est verum esse, quod est esse: & hoc est esse, quod est magnum esse. Hoc est ergo magnum esse, quod verum esse. Quod igitur ibi æque verum est, & ęque magnum est. Quod ergo ibi plus veritatis non habet, non plus habet magnitudinis. Plus autem veritatis non habet, quod verius non est. Non est verius vna persona quam alia, vel duę quam vna, vel tres simul quam singula. Non ergo plus veritatis habet vna quam alia, vel duę quam vna, vel tres simul quam singula. Sic ergo & ipsa Trinitas non est maius aliquid, quam vnaquęque ibi persona, sed tam magnum quam singula. Non enim ibi maior est quæ verior non est, vbi ipsa veritas est magnitudo. Ecce modo conuenienti & ratione Catholica ostensum est, quomodo indifferens sit magnitudo trium personarum: quia nec vna maior est alia, nec duæ maius aliquid quam vna, nec tres simul maius aliquid quam singula.

S Lib. & cap. eisdem.

ARTICVLVS XVII.

An tres personæ differant numero in diuinis?

DEinde sumenda est pars in qua soluit obiecta in contrarium quæ incipit *ibi* [Hæc autem quæ hic dicuntur, &c.] Ibi enim incidit quæstio, Vtrum tres personæ differunt numero? Videtur, quòd sic. In numero enim differunt quæ sibi in numero non adiunguntur: sed tres personæ non sibi numero adiunguntur, sed potius discernuntur abinuicem: ergo tres personæ differunt numero.

2 Item, Damas. dicit quòd differentia est causa numeri: sed tres personæ differunt: ergo causatur in eis numerus: ergo differunt numero.

3 Item, Aut differunt numero, aut genere, aut specie, aut omnino non differunt: sed non genere, vel specie, vt probatum est: ergo relinquitur, quòd aut differunt numero, aut omnino non differunt: sed non omnino non differunt, quia hoc esset error Sabellij: ergo relinquitur, quòd differunt numero.

4 Item, Quibuscumque discerni conuenit à seinuicem, illis conuenit numerari: personis autem diuinis conuenit discerni: ergo eisdem conuenit numerari. Inde sic: Quibuscumque conuenit numerari, illa differunt numero: personis diuinis conuenit numerari: ergo differunt numero.

5 Item, Quibuscumque est applicabilis numerus quo numeramus, illa differunt numero: personis diuinis est applicabilis numerus quo numeramus: ergo differunt numero.

Probatio minoris. Dicimus enim, vna persona, duæ personæ, tres personæ: sed vnus, duo, tres, sunt numerus quo numeramus.

Sed contra. SED CONTRA: Isidorus in lib. etym. dicit, quòd numerus dicitur quasi nutus memeris, id est, diuisionis: sed in diuinis non est diuisio: ergo non est ibi nutus diuisionis: ergo non est ibi numerus: ergo nec differre numero.

2 Item, Philosophus in non habentibus materiam non est numerus, nisi secundum causam & causatum sed in personis diuinis non est causa & causatum, nec materia: ergo non est ibi numerus: ergo tres personæ non differunt numero.

3 Item, Philosophus dicit, quòd numerum cognoscimus diuisione continui: sed in diuinis non est huiusmodi diuisio: ergo non est ibi numerus.

4 Item, Quæcunque differunt numero, simpliciter sunt plura: sed personæ diuinæ non simpliciter sunt plura, vt supra probatum est: ergo personæ diuinæ non differunt numero.

5 Item, Si Sortes sit musicus, albus, & citharœdus, ex hoc non dicitur ipse plura numero, sed potius vnum numero est plures habens proprietates: ergo à simili cum tres personæ sint vnus Deus numero, distinctæ, tamen penes proprietates quæ in diuinis personæ sunt, non debent dici differre numero.

Solutio. 1. p. sum. theo. q. 42. memb. 1. SOLVTIO. Dicendum, quòd tres personæ non differunt numero qui simpliciter sit numerus, sed differunt numero relationum vel numero personarum: & hoc non est simpliciter differre numero: quia, sicut supra diximus, forma diuidens inquantum diuidens est causa numeri, & ideo ipsa forma substantialis per causam loquendo est vnitas rei. Dico autem forma substantialis, quia accidentalis forma non diuidit: quod patet ex hoc quia plures esse possunt in eodem sine diuisione subiecti: sed plures substantiales in eodem esse non possunt: quod sic probatur, Forma substantialis dicitur, quia facit actu substantiam in esse & ratione: actu autem & ratione esse est esse per speciem & naturam propriam: in natura autem non est nisi vnicum esse vnius rei, & vna res quæ habet vnicum esse: cum ergo vnumquodque vnum tantum sit, vt dicit Boëtius, vnumquodque tantum vnum esse habet: ergo tantum vnam formam substantialem quæ dat esse illud.

Et si obiicias de forma generis subalterni & vsque ad generalissimum in specie, ridiculosa est obiectio: quia determinatum est in alia scientia, quòd omnes illæ sunt potentia ad vltimam quæ est actus. Hæc igitur forma substantialis, quia primus eius actus est terminare esse in hoc cuius est forma necessaria, per consequens diuidit ab aliis, & sic causat vnitatem quæ principium numeri est, qua istud aggregatum cum alio inuenitur differre vnitate sui ab alio, & sic differre numero. Iam autem super hac eadem distinctione ostensum est, quòd talis diuisio & terminatio non est in personis diuinis: ergo non erit ibi simpliciter numerus: sed numerus quidam personarum, scilicet qui est penes distinctionem relationum, quibus referuntur personæ adinuicem.

AD AVCTORITATES ergo Dam. adductas in litera satis conuenienter soluit.

AD ID autem quod primo obiectum est, dicendum quòd ex illo non habetur, quòd tres prsonæ simpliciter differant numero, sed quòd distinguantur tali modo quo sibi non adiunguntur: & hoc est numero personarum vel proprietatum, & non simpliciter: & non proprie dicuntur hæc differre, quia differre est actus differentiæ: sed distingui possunt dici, eo quòd distinctio minus dicit quam differre, & sufficit ei actus relationis.

AD ALIVD dicendum, quòd differentia est causa numeri: sed non concedendum est, quòd aliqua differentia tres personæ differant: sed potius proprietatibus distinguuntur.

AD ALIVD dicendum, quòd nullo illorum modorũ differunt tres personæ: illa enim diuisio locum habet in his quæ ad seinuicem secundum essentiam diuiduntur: sed distinguuntur in numero personarum, vt dictum est: & ideo non sequitur, quòd omnino personæ sunt eædem.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc propositio est falsa, quibuscunque conuenit discretum à seinuicem, &c. quia discerni dicit minus quam differre: & ideo quæ discernuntur, non numerantur nisi secundum quid.

AD ALIVD dicendum, quòd numerus quo numeramus abstrahitur à numeratis: & vbi numerata simpliciter diuisa sunt ab inuicem suis essentiis, ibi numerus abstractus habet discretionem omnimodam: sed talis numerus non applicatur personis, sed potius numerus proprietatum vel relationum, quia ille solus competit personis: & & ideo numerus quo numeramus per prius & posterius, dicitur de numero personarum & numero creaturarum, & per prius inuenitur in inferioribus, per posterius autem in personis.

Quod Deus non est dicendus triplex sed trinus.

T

Cap. 7. PRæterea cum Deus dicatur trinus, non tamen debet dici triplex. Ibi enim non est triplicitas, vbi summa est vnitas & indifferens æqualitas. Vnde Aug. in lib. 6. de Trinit. ait, Non quoniam Deus Trinitas est, ideo triplex putandus est: alioquin minor esset Pater solus, vel Filius

solus,

solus, quam simul Pater & Filius. Cum itaque tantus est Pater solus, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus, quantus est simul Pater & Filius & Spiritus sanctus, nullo modo triplex dicendus est Deus. Non enim Pater cum Filio & Spiritu sancto, maior Deus est quam singuli eorum: quia non est quo crescat illa perfectio. Perfectus autem est & Pater & Filius & Spiritus sanctus & perfectus dicitur Deus singulus eorum. Et ideo Trinitas potius quam triplex dici debet.

ARTICVLVS XVIII.

An potest concedi, quòd Deus sit triplex?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltima parte in qua repetit vt addat in illo cap. [Præterea cum Deus dicatur trinus, nō tamen debet dici triplex] Contra hoc enim esse videtur quod dicit Isidorus, Deum esse multiplicem.

2 Item, Sap. 7. dicitur Spiritus multiplex. Item, Deus multipliciter significari in attributis.

3 Præterea, Quare non conceditur Deus esse triplex? triplex enim potest esse, vbi est vnitas: vnus enim pannus triplex esse potest: ergo illa non videtur esse causa quam tangit in litera.

Solutio. AD HOC leue est respondere: quia triplex dicit multiplicatioœm per excessum partium ter, & hoc in discretis: in continuis dicit plicationem partis super partem ter: & neutrum horum conuenit diuinis.

AD OBIECTVM primum dicendum, quòd impropriissime locutus est Isidorus, & vocat multiplicem vel triplicem idem quod trinum.

AD ALIVD dicendum, quòd illa referuntur ad Spiritū in effectibus qui multiplices sunt. Et si obiicias: ergo quoad effectum potest etiam dici triplex. Dicendum quòd non: quia sic poneretur limitatio suis effectibus, qui in nullo numero determinato poni possūt, propter nimiam Spiritus largitatem & bonitatem.

AD ALIVD dicendum, quòd causa bona est: quia vere vnum est, vt dicit Boëtius, in quo nullus est numerus, & non est hoc, & hoc: & hoc est, quia vere simplex, & huic huiusmodi trinitas conuenire non potest.

Quod non est ita in rebus corporeis, vt in Trinitate.

IN rebus corporeis non tantum est vna, quantum tres simul, & plus sunt duæ quam vna res. In Trinitate vero summa, tantum est vna persona, quantum tres simul: & tantum sunt duæ, quantum vna: & in se infinitæ sunt, quia non est finis magnitudinis earum. Ac per hoc aperitur quod superius dictum est, quomodo singula sunt in singulis, & omnia in omnibus, & vnum in omnibus est & vnum omnia. Ecce iam ostendimus sufficienter, qualiter in Trinitate aliqua persona aliam non superet magnitudine. V

ARTICVLVS XIX.

An in rebus corporalibus tantum possit esse vna quantum tres?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo cap. [In rebus corporeis non est tantum vna, quantum tres simul, &c.] Contra hoc enim quidam ferunt instantiam de luce, quæ est cum aëre in eodem loco non crescente: & de igne qui est cum ferro candente in eodem loco non crescente: ergo tantum sunt duæ quantum tres, vel duæ quantum vna.

Solutio. SED DISPVTARE de hoc non præsentis negotij est: sed hic sufficit, quòd hoc nec ab auctoritate habitum est, quòd lux sit corpus: nec hoc est verum, quòd in ferro candenti sit aliud corpus quam ipsum ferrum: vnde instantiæ ambæ absolute falsæ sunt: & hoc facile esset probare, si de hoc esset hic intentio.

DISTIN

DISTINCTIO XX.

Ostenso quod aliqua personarum aliam non superat magnitudine, nunc ostendit quod alia non excedit aliam potentia.

A De trium personarum aequalitate quantum ad potestatem.

NVNC ostendere restat, quomodo aliqua harum personarum aliam non excellat potentia: vt sicut vna & indifferens est magnitudo trium, ita vna & indifferens monstretur potentia trium. Sciendum est ergo, quia non est potentior Pater Filio, nec Filius vel Pater Spiritu sancto, nec maiorem potentiam habent duo vel tres simul quam singulus eorum: quia nec plus potest Pater & Filius simul, quam solus Spiritus sanctus. Nec hi tres simul plus possunt, quam singulus eorum: quia omnipotentiam quam habet Pater, & Filius accepit nascendo, & Spiritus sanctus procedendo: quod Aug. rationibus & auctoritatibus probabiliter astruit in lib. contra Maximinum, qui dicebat Patrem meliorem ac potentiorem Filio. Lib. 3. cap. 2.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC ostendere restat, quomodo aliqua personarum, &c.] In hac distinctione Magister ostendit aequalitatem trium personarum in potentia diuina quae substantialis est. Et diuiditur in tres partes, in quarum prima continente duo cap. per auctoritates ostendit aequales esse personas. In secunda continente quatuor capitula contra haereticum ostendit quatuor modis filium aequalem Patri. Et prima probatio est de ratione generationis: quia generans & genitus sunt aequales per potentiam naturae. Secunda est in secundo capitulo per auctoritatem 16. Ioan. Omnia quae habet Pater, mea sunt. Tertia est in tertio per rationem, quòd aliter impotens aut inuidus fuisset. Quarta est in quarto per similitudinem humanam. In tertia parte respondet obiectis haeretici in vltima parte distinctionis istius *ibi*. [Sed forte dicis, eo ipso.

ARTICVLVS I.

An potentia secundum omne genus causae sit in Deo, vel secundum aliquod genus tantum?

Hic autem ante literam incidũt tria dubitabilia quorum primum est, Si potentia secundum omne genus causae sit in Deo, vel secundum aliquod genus tantum? Secundum est, Vtrum potentia vnius rationis sit ad potentiam creandi & processionis personarum? Tertium est, Vtrum illae potentiae habent ordinem secundum rationem intelligentiae, & quae illarum sit prior?

Videtur autem, quòd omnis potentia sit in Deo, per hoc quòd omnis potentia nobilitatis est: ergo omne genus potentiae debet sibi attribui.

2 Item, Constat, quòd ipse est efficiens: sed tres in vnum coincidunt, vt dicit Philosophus: ergo ipse etiam est formalis, & finalis: ergo potentia causae formalis & finalis est in ipso: & hoc ipsum communiter dicitur, vnde etiam versus dicitur.

Efficiens causa Deus est, formalis idea,
Finalis bonitas, materialis hyle.

Item dicitur Apocal. vltimo, quòd ipse est α, & ω, principium & finis. Finis autem & forma sunt idem.

Sed de potentia causae materialis videtur etiam posse probari sic, & est obiectio Alexandri cuiusdam Graeci, & Dauid de Dinanto Latini: Quaecunque sunt, & nullo modo differunt, eadem sunt: Deus & materia prima sunt, & nullo modo differunt: ergo eadem sunt. Probatio minoris (quia prima constat) simplicia omnino nullam habent differentiam: quia quod habet differentiam, compositum est: sed Deus & materia prima simplicia sunt: ergo nullam habent differentiam: ergo sunt idem: ergo Deus est potentia materialis omnium, sicut efficiens & aliae causae. 1. p. sum. de creaturis, quae est de homine. q. 2. memb. 2. part. 1.

2 Item, Deus abstrahit ab omni ente quod trahitur in partem entis: sed omne actu ens tractum & determinatum est in partem entis: ergo abstrahit ab omni ente actu: ergo relinquitur tantum ens in potentia: ergo ens

in potentia est primum. Primum autem est ante quod non est aliquid possibile intelligere: illud autem primum ante quod nihil possibile est intelligere, est Deus: ergo ens in potentia & Deus idem sunt: ens autem primo in potentia ponit materiam primam: ergo Deus & materia sunt idem.

3 Item, Quicquid necesse est præsupponere ante omne fieri, & post omne corrumpi, ipsum est sine principio & fine: potentiam materialem necesse est præsupponere ante omne fieri, & post omne corrumpi: ergo potentia materialis est sine principio & sine fine. Prima patet per se. Secunda probatur per hoc quòd in omni fieri necesse est aliquod præsupponere subiectum, & post omne corrumpi necesse est relinquere id in quod corrumpuntur quæ corrumpuntur, & hoc est potentia materialis: ergo est sine principio & fine: & nihil est sine principio & fine nisi Deus: ergo in Deo est potentia materialis sicut potentia causarum aliarum.

Sed contra. SED CONTRA: Philosophus dicit, quòd efficiens nunquam est factum: ergo vniuersaliter efficiens non est vniuersaliter factum: vniuersaliter efficiens Deus est, quia ipse agit quicquid fit: vniuersaliter autem factum est materia: ergo Deus & materia vel potentia materialis non sunt idem.

2 Item Philosophus, Primum regit res præterquam quod commisceatur cum eis: sed materia commiscetur cum omnibus: ergo materia non est Deus, nec potentia materialis potentia diuina.

3 Item, Nihil est adeo imperfectum sicut id quod perficitur omnibus aduenientibus sibi: materia prima perficitur omnibus aduenientibus sibi: ergo ipsa est imperfectissima. Item, Nihil est adeo perfectum sicut id quod omnibus largitur, & nihil recipit: primum efficiens omnibus largitur, & nihil recipit: ergo Deus est maxime perfectus. Inde sic: Perfectissimum & imperfectissimum maxime distant: Deus est summe perfectum, materia prima summe imperfectum secundum naturam: ergo maxime distant & differunt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in Deo est potentia vniuersaliter efficientis causæ & substantiam materiæ, & formas in ea. In natura autem non est potentia efficiendi nisi formam, & similiter in arte. Potentia autem causæ formalis intelligitur duobus modis: est enim forma intrinseca dans esse, & existens pars eius cui dat: & hæc non est Deus. Est etiam formalis extra, & exemplar formale est ad exemplatum, vt ligneum sotular se habet ad calceum: & sic Deus est causa formalis per ideam. Potentia autem finalis est ipse: quia propter ipsum sunt, fiunt, & constant omnia, ipsum appetunt secundum quod possunt. Potentia autem causæ materialis nullo modo, sicut necessario probatum est, conuenit ei.

AD ID quod obiicitur, dicendum quòd multa differunt quæ seipsis differunt, & est instantia ad argumentum. homo & asinus differunt rationali & irrationali: rationale autem & irrationale differunt non per differentiam quam vt partem sui claudunt in se, sed seipsis, aliter enim oporteret in infinitum abire in differentiis.

AD ALIVD dicendum, quòd ens increatum non abstrahitur ab ente vt simplicius à minus simplici: & hoc probatum est in distinctione 8. sed abstrahitur vt commune proportionis quod vere & proprie est in Deo & simpliciter, in creatura autem receptum & concretum habitudinibus. Similiter ens in potentia non ponitur per ens quod est primum principium formale entis: quod patet ex hoc quod ens quod est primum in intellectu abstrahente, diuiditur per potentiam, & actum. Vnde etiamsi prima ratio non impediret: tamen falsum supponitur in obiectione.

AD ALIVD dicendum, quòd materia non præsupponitur ante omne fieri, nisi fieri stricte accipiatur pro motu, vel mutatione quæ est cum motu. Si autem fieri sumatur generaliter ad creari, non præsupponitur materia: illud enim fieri cum non dicat nisi nunc primo existere creatum ante quod nihil fuit de creato, non exigit subiectum: & illo fieri ducitur materia in esse. Similiter licet materia nunquam habitura sit finem: tamen posset in nihil decidere, si manus omnipotentis non contineret.

ARTICVLVS II.

Vtrum potentia operandi in Filio vniuoca sit cum potentia generandi & spirandi?

SEcundo quæritur, Vtrum potentia operandi in Deo vniuoca sit cum potentia generandi & spirandi? Videtur quod sic: quia vtraque est in Deo: & quæ sunt in Deo, sunt vnius naturæ simplicis: ergo vnius rationis secundum naturam: ergo potentia operandi, & illa qua procedunt personæ, sunt vniuoce in Deo.

SED CONTRA: Potentia diffinitur per actum: & actus non sunt vnius rationis: ergo nec potentiæ. *Sed contra.*

SOLVTIO. Supra determinatum est hoc quod potentia considerata in radice potentiæ quæ est essentia, vnius rationis est: sed considerata vt est coniunctum actui, est alterius rationis. *Solutio.*

ARTICVLVS III.

An in Deo prior sit potentia spirandi, quam potentia operandi?

SEd tunc tertio quæritur, Quæ sit prior in Deo? Videtur autem, quòd potentia operandi: quia illa est essentialis: & essentia secundum rationem est ante personam: ergo potentia essentialis ante potentiam personalem.

SED CONTRA: Anselmus dicit, quod processio personarum est causa processionis creaturarum: sicut etiam patet in illo versu, *Sed contra.*

Ipse

Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt: & illo, Verbo Domini cæli firmati sunt, &c. Quod exponens August. dicit, Verbum genuit in quo erat vt fieret: cum ergo causa sit ante causatum, videtur quòd potentia qua procedunt personæ, sit ante potentiam creandi & operandi. Idem accipitur Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt: ergo necesse est Verbum & potentiam processionis Verbi omnibus præsupponere.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc eodem modo soluendum est sicut immediate ante, quòd potentia consideratur dupliciter, scilicet secundum radicem in qua est: & sic vna & eadem est potentia generandi, spirandi, & creandi: sed ad aliud est in Patre, & ad aliud in Filio est & Spiritu sancto potentia generandi & spirandi, sicut dictum est supra distinctione 7. Vna autem & eadem in tribus personis. Si autem consideratur ad actum determinata, sic est alia & alia potentia: & potentia generandi & spirandi secundum rationem intelligendi est ante potentiam creandi, sicut probatum est in obiectione: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

An solus Spiritus sanctus potest tantum quantum Pater & Filius?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera in parte prima, vbi dicit, quòd nec plus potest Pater simul & Filius, quam solus Spiritus sanctus, &c. [Si enim solus Spiritus sanctus potest tantum, quantum Pater & Filius: non ergo Pater potest tantum, quantum Pater & Filius, quod falsum est.

AD HOC dicendum, quòd hæc est duplex, solus Spiritus sanctus potest tantum, quantum Pater & Filius: ex eo quod dictio exclusiua, scilicet ly solus potest sistere in subiecto, & sic vera est locutio sub hoc sensu, solus Spiritus sanctus, &c. id est, ille qui solus est Spiritus sanctus, ita quod alius non est Spiritus sanctus, potest tantum, &c. Si autem sit circa subiectum in comparatione ad prædicatum, tunc excludit alias personas à participatione prædicati, & sic falsa est, & sic procedit obiectio facta in contrarium. Solutio.

Quod non potest minus Filius quam Pater.

B Lib. 3. cap. 2. Ioan. 16.

NIhil, inquit, Patre minus habet ille qui dicit, Omnia quæ habet Pater, mea sunt. Nam si minus habet in potestate aliquid quam Pater, nõ sunt eius omnia quæ habet Pater. Sed eius sunt omnia quæ habet Pater: tantam ergo habet potestatẽ Filius, quantam Pater: æqualis ergo est Patri. Non enim potest qui accepit inæqualis esse ei qui dedit. Tu autem hoc de potentia sapis, quod potens sit Filius, sed potẽtior Pater: vt secundum doctrinam vestram potens potentem potuerit generare vel gignere, & non omnipotens omnipotentem. Habet ergo Pater omnipotentiam quam non habet Filius: & si hoc est, falsum est quod ait Filius, Omnia quæ habet Pater, mea sunt.

Hoc verum fatebatur hæreticus, ex quo progrediebatur ad falsa.

C Lib. & cap. eisdem.

SEd, inquis, Pater à nemine potentiam accepit, Filius autem à Patre. Fatemur & nos Filiũ accepisse potentiam ab illo de quo natus est potens: Patri vero potentiam nullus dedit, quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit Pater potentiam Filio, sicut omnia quæ habet in substantia sua, gignendo dedit ei quem genuit de substantia.

Quæstio Augustini, qua arctat hæreticum.

D Ibidem.

SEd quæritur, Vtrum ei tantam quanta ipsi est, potentiam Pater Filio dederit, an minorem? Si tantam, non solum potentem, sed etiam omnipotentem genuisse omnipotens intelligitur: si vero minorem, quomodo omnia quæ habet Pater, Filij sunt? Si Patris omnipotentia, Filij non est, non omnia procul dubio quæ habet Pater, Filij sunt. At omnia quæ habet Pater, Filij sunt: omnipotentia ergo Patris etiam est Filij: non

est

est ergo Pater potentior Filio.

ARTICVLVS V.

An Pater, Filius, & Spiritus sanctus sunt in potentia æquales?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in secunda parte [Potens potentem potuerit gignere, & non omnipotens omnipotentem, &c.] Videtur enim, quòd teneat ratio hæretici: aut enim posse gignere Filium est aliquid posse, aut non. Si non: tunc non tenet ratio August. contra hæreticum facta, cum dicit, Aut potuit gignere æquale, & noluit: aut voluit, & non potuit: aut potuit, sed non voluit. Si voluit, & non potuit: ergo impotens fuit: si enim posse gignere non est aliquid posse, si hoc non potuit Pater, non sequitur quòd impotens fuerit: sed hoc sequitur, vt dicit infra: ergo posse gignere est aliquid posse: & hoc non potest Filius: ergo Pater potest quod non potest Filius, & sic non sunt æquales in potentia.

2 Item, Est habere à se essentialiter, & personaliter: & est habere ab alio essentialiter, & personaliter: & duo media, scilicet habere ab alio personaliter, & non essentialiter: & habere ab alio essentialiter, & non personaliter: sed ille vltimus modus esse non potest, quoniam quæcunque essentia est ab alio, omnes personæ illius ab alio sunt: sed video, quòd non habere ab alio essentialiter & personaliter, est summæ potentiæ, personaliter habere ab alio & essentialiter, est impotentiæ: ergo habere ab alio personaliter & non essentialiter, partim erit potentiæ, & partim impotentiæ: & hoc conuenit Filio, & Spiritui sancto: ergo potentiæ eorum permixtæ sunt impotentia, & ita non æque potentes Patri: ergo non sunt æquales in potentia.

3 Item, Pater operatur per Filium, & non è conuerso: ergo aliquid secundum potentiam potest Pater, quod non potest Filius, nec Spiritus sanctus: ergo non sunt æquales.

4 Item, Nihil receptum ab aliquo est æque potens danti: sed potentia Filij & Spiritus sancti est accepta, Patris autem dans: ergo non est æque nobiliter in Filio & in Spiritu sancto sicut in Patre.

5 Præterea, Propter aliquid speciale Patri attribuitur potentia, & non Filio, nec Spiritui sancto: ergo videtur, quòd sibi potentia secundum aliquid plus conueniat, quam aliis duobus.

6 Item, Ratio principij est ratio potentiæ: sed maiorem rationem principij habet principium non de principio, quam principium de principio, vel quam non principium personæ sed de vtroque principio: sed principium conuenit Patri: ergo Patris potentia non est æqualis potentiæ Filij & Spiritus sancti, & sic videtur procedere obiectio hæretici.

Sed contra. SED CONTRA: Genitus, nisi natura degeneret, vel deficiat generans, in omnia similia naturæ producitur cum generante: cum ergo potentia sit de præcipuis naturæ, necessario in similem producitur potentiam Filius cum Patre.

2 Item, Quorum vna est natura & eadem numero, illorum est vna potentia illius naturæ: trium personarum est vna natura & eadem numero: ergo ipsarum est potestas vna vel potentia.

3 Item, Quæcunque ita se habent, quòd omne opus eorum est indiuisibiliter omnium illorum, est potentia operans vna numero: ita se habent tres personæ in omni opere suo: ergo ipsarum est vna potentia numero: ergo est æqualis.

4 Item, Detur, quòd maior sit Patris. Contra: Filij potentia est infinita & Spiritus sancti, quod patere potest in actu creandi qui educendo aliquid de nihilo, quæ infinite distant, probatur esse infinitus: Filius autem creat & Spiritus sanctus: sed infinito nihil est maius: ergo Patris potentia non est maior potentia Filij: & datum fuit, quòd esset maior.

SOLVTIO. Dicendum, quòd tres personæ omnino æquales sunt in potentia. Et dicendum, quòd posse generare Filium aliquid est posse, & est ad aliquid posse, sicut supra distinctione 7. explanatum est. Si enim potentia sumatur per comparationem ad id in quo radicatur, tunc est aliquid posse, & est vna in tribus personis, licet non ad idem in omnibus tribus. Si autem sumatur secundum coniunctionem ad actum, tunc non est aliquid posse, sed ad aliquid posse, & sic inest tantum Patri. Hæreticus autem negauit hoc inesse Filio secundum vtrumque modum simul: & ideo procedit ratio August. quòd hoc esset impotentiæ, scilicet non habere naturam fœcundam quæ est in Patre: quia sic est aliquid posse. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd habere ab alio personaliter non essentialiter, non est medium inter illa extrema: quia extrema illa sine proportione distant, & ideo medium non habent: sed potius habere ab alio personaliter & non essentialiter, dicit authoritatem principij in vno, & subauthoritatem in alio, & æqualitatem in habito vel eo quod habetur ab ambobus.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, Pater operatur per Filium, præpositio non notat causam instrumentalem, sed tantum authoritatem in Patre secundum rationem originis, & ideo sunt in opere æquales.

AD ALIVD dicendum, quòd illa propositio vera est in recipientibus in diuersitate naturæ, sicut corpus à spirituali natura, & elementum à cælo, & huiusmodi. In his autem quæ sunt agentia vniuoce & secundum eandem naturam, etiam in creaturis falsa est, nisi intelligatur quod quoad hoc non est æque nobile: quia receptum vt est receptum est in potentia, & postea fit in actu, & tunc falsa est in Deo, quia Filius non est accipiens in potentia, & postea mutatus ad actum.

Ad aliud dicendum, quòd potentia attribuitur Patri propter principij rationem, quæ est in ipso totius diuinitatis: principium autem de se ponit potentiam; huiusmodi autem rationem principij non facit Patrem potentiorem, sed authorem, vt sæplus dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd illa ratio principij, licet approprietur ei potentia, non tamen proprie dicit potentiam, sed originis proprietatem: & ideo non tollit æqualitatem in potentia à Filio & Spiritu sancto.

Aliter probat Filium æqualem Patri.

E Lib. 3. cap. 7. ITem alio modo probat Filium æqualem Patri contra Maximinum, ita dicens, Tu dicis, quòd Pater genuit Filium minorem seipso, in quo & Patri derogas: qui si filium vnicum minorem genuit, aut non potuit, aut non voluit gignere æqualem. Si dicis quia non voluit, eum inuidum esse dixisti. Si autem non potuit, vbi est omnipotentia Dei Patris? Prorsus ad hunc articulum res colligitur, vt Deus Pater æqualem sibi gignere Filium, aut non potuerit, aut noluerit. Si non potuit, infirmus: si noluit, inuidus inuenitur. Sed vtrumque hoc falsum est. Patri ergo Filius verus æqualis est. Genuit ergo Pater sibi æqualem Filium, & ab vtroque procedit vtrique æqualis Spiritus sanctus. Si enim formam suam (vt ait Lib. 3. cap. 15. August. contra eundem) Pater in vnico Filio plenam gignere potuit, nec tamen plenam genuit, sed minorem: cogimini Patrem inuidum dicere. Plenum ergo Deum, & æqualem sibi genuit Filium.

Per simile ostendit, quòd non minorem Pater Filium genuit.

F HOc autem per similitudinem humanam ita esse demonstrat, inquiens, Homo pater si potuisset, æqualem filium genuisset. Quis ergo audeat dicere, quòd hoc omnipotens non potuit? Addo etiam, si posset homo, maiorem melioremque seipso gigneret filium. Sed maius vel melius Deo quicquam esse non potest. Deus ergo cur non æqualem (vt ais) Filium genuit: cui nec anni necessarij fuerunt, per quos adimpleretur æqualitas, nec omnipotentia defuit? An forte noluit: ergo (quod absit) inuidit. Sed non inuidit: æqualem ergo genuit Filium. Credamus ergo Filium ei esse æqualem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Deus voluit, sed non potuit: aut potuit, sed non voluit creaturas facere meliores?

DEinde quæritur de processu Augustini quem ponit *ibi* [Aut non potuit, &c.] Videtur enim instantia esse: quia aut voluit, & potuit me meliorem facere: aut voluit, sed non potuit: aut potuit, & non voluit. Si primo modo: ergo ego optimus factus sum, & eadem est ratio de qualibet creatura. Si voluit, sed non potuit: ergo impotens. Si potuit, & non voluit: ergo inuidus fuit.

Solutio. Solutio. Dicendum quòd inferior natura æquari Deo non potest, & est opus voluntatis eius, & non naturæ: generatio autem & processio sunt in eadem essentia: & ideo æqualitatem participare possunt Filius & Spiritus sanctus: vnde in illa natura sequitur, & non in inferiori. Si autem obiicias, quòd secundum hoc ad minus omnes creaturas debuit facere in optimo in ea nobilitate cuius perceptibiles erant. Dicendum quod non sequitur: quia inferior natura respicit suum principium quod est voluntas & sapientia ordinans: & ideo exit in gradibus competentibus decori vniuersi: superior autem natura huic non subiacet, & ideo necesse est, quòd emanationes eius sint secundum æquales personas.

Opinionem

Opinionem hæretici ponit vt destruat.

SEd forte dicis, Eo ipso Pater est maior Filio, quia de nullo genitus, genuit tamen æqualem. Ad quod cito respondebo: imo ideo non est Pater maior Filio, quia æqualem sibi genuit. Originis enim quæstio ista est, Quis de quo sit? æqualitatis autem, Qualis aut quantus sit: quod est dicere, Ad originem pertinet quęstio qua quęritur, Qualis aut quantus quis sit? Nec cum dicitur Filius à Patre genitus, ostenditur inęqualitas substantiæ, sed ordo naturæ, non quo alter prior esset altero, sed quo alter est ex altero. Non ergo secundum quòd Pater genuit, & Filius genitus est, vel Spiritus sanctus ab vtroque procedit, æqualitas vel inęqualitas ibi existit: quia non secundum hoc alia persona alij æqualis vel inæqualis dicitur. Ecce æqualitas Trinitatis, & vna eademque substantia, quantum breuiter potuimus, demonstrata est in superioribus: qualiter scilicet, aliqua trium personarum quamlibet aliam nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia excellat. G Ex eodem lib. 3. cap. 18

DEINDE quæritur de hoc quod dicit in vltimo capitulo [Æqualitatis autem, Qualis & quantus sit, &c.] Hoc enim non videtur: quia qualis potius dicit similitudinem, quam æqualitatem: quia sicut in præcedenti distinctione habitum est, vnum in qualitate facit similitudinem.

AD HOC dicendum, quòd in Deo non est nisi quantitas virtutis, & illa bene radicatur in eo quod secundum modum significandi dicit qualitatem: dicit enim August. quòd in his quæ non mole, sed virtute magna sunt, idem est maius esse quod est melius esse.

ARTICVLVS VII.

An in diuinis sit ordo?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Non ostenditur inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ, &c.] Videtur enim ex hoc quod ordo sit in diuinis: quod etiam ratione probari potest: causa enim ordine naturæ est ante causatum: dicit autem Chrysostomus super epistolam ad heb. & Damasc. lib. 1. cap. 8. quòd Pater est causa Filij: ergo ordine intelligentiæ & naturæ est ante Filium. 1. p. sum. theol. q. 41. memb. 2. a. 1.

2 Item, Secundum rationem intelligendi principium non de principio, est ante principium de principio: ergo videtur, quòd in diuinis sit prius & posterius secundū intellectū.

3 Item, Cum dicitur, Pater & Filius & Spiritus S. sunt tres personę: aut est ibi aggregatio sine ordine, aut cum ordine. Si sine ordine: ergo est ibi aggregatio confusa, quod inconueniens est. Si autē cū ordine: ergo est ibi prior & posterior persona: ergo prius & posterius.

4 Item, Supra sæpe habuimus, quòd Spiritus sanctus est tertia in Trinitate persona: non autem dicitur de Patre, quod sit tertia, vel secunda persona, sed prima: ergo est ibi primus, secundus, tertius: sed ista nominabilia sunt: ergo est ibi ordo secundum prius & posterius.

SED CONTRA: Si est ibi prius & posterius, hoc erit secundum aliquem modum prioris. Constat autem, quòd prius tempore vel duratione non est in diuinis personis, nec prius dignitate: ergo est ibi prius causa, vel intellectu: prius autem naturali intelligentia, simplicius est quam quod posterius est: ergo Pater esset iam simplicior Filio, & Filius aliquid adderet Patri, quod falsum est, & hæresis. Si autem esset ibi prius natura, eodem modo quo prius natura est prius causa: tunc sequitur cum causatum sit maioris concretionis vel compositionis quam causa vel posterius ipsa, quòd esset Filius compositior Patre vel posterior in esse, quod totum absurdum est: ergo non est in diuinis prius & posterius: ergo nec ordo, cum omnis ordo dicat prius & posterius. Sed contra.

VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Quid dicat ly naturæ? Vtrum personam, vel substantiam, vel notionem? Si personam, tunc diceret aliquam personam, & tunc idem esset ordo naturæ quod ordo personæ, quod non est verum, quia non verificatur de aliqua persona in speciali. Si dicit substantiam, tunc idem esset ordo naturæ quod ordo substantiæ, quod iterum non est verum, quia in substantia nullus est ordo, nec ipsa ordinatur. Si autem dicit notionem, tunc aliquam diceret, & hoc iterum inconueniens est, sicut patet discurrenti per singulas notiones. Si dicas, quòd ly ordo non dicit ordinem ex parte ordinatorum, sed dicit rationem ordinis. Contra: Ratio ordinis sumitur ex ratione prioris & posterioris: & non est in diuinis ratio prioris & posterioris, vt probatum est: ergo non est ibi ratio ordinis. Si autem dicas, quòd ly ordo dicit ordinata ipsa, & ly natura dicit id in quo attenditur ratio ordinis: hoc iterum non videtur, quia in natura vnum & non ordinatæ sunt personæ diuinæ: ergo videtur, quòd Quæst.

improprіissime locutus sit Aug.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd in diuinis est ordo aliquo modo, non prius & posterius, sicut hoc supponitur in litera: & ordo non est ordo simpliciter, sed ordo secundum quid. Cum enim ordo de se dicat duo, scilicet distinctionem, & prius & posterius, hic abstrahitur ab altero, scilicet à priori & posteriori, & remanet sibi distinctio tantum. Cum autem additur, naturæ: cum natura sit, vt dicit Philosophus, ex quo pullulat pullulans, intelligitur alter distinctorum esse ex altero, & non alter prior altero. Vnde dico, quòd ly ordo naturæ quasi in vi vnius termini sunt sumenda: vt ex primo habeatur distinctio, ex secundo autem ratio existendi alterum ex altero.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in diuinis non est causa: quia causa est ad cuius esse sequitur aliud: vnde causa & causatum ponunt prius & posterius: sed Græci vtuntur hoc nomine, causa, pro eo quod nos vtimur principio, quod dicit minus quam causa.

AD ALIVD dicendum, quòd principium non de principio, non est ante principium de principio, sed simul, vt in distinctione 9. probatum est: quia in principio non de principio intelligitur principium de principio: nec vnquam etiam per intellectum præcedit. Et quæ contra obiici possunt, in distinctione 9. supra sunt soluta & obiecta.

AD ALIVD dicendum, quòd non est in diuinis pluralitas confusa: quia est ibi ordo naturæ, & non ordo simpliciter: & ideo nec est ibi confusio, nec prius nec posterius.

AD ALIVD dicendum, quòd Ecclesia ordinante personas, vnam pronuntiat prius, & aliam posterius, & hoc contingit propter defectum nostri maierialis intellectus: & Ecclesia refert ordinem pronuntiationis ad ordinem naturæ, & non ad prius & posterius secundum ordinem simpliciter.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd ly naturæ supponit essentiam non secundum quod essentia, sed secundum quod natura, hoc est, secundum quod virtute eius est potentia processionis vnius personæ de alia: licet enim essentia non generet, tamen Pater generat virtute essentiæ vt est natura. Dicit ergo essentiam in persona non simpliciter, sed vt est natura prædicto modo accepta: & ideo non est idem ordo naturæ & ordo substantiæ vel essentiæ propter diuersum modum significandi. Et per hoc etiam patet solutio omnium quæ circa hoc obiecta sunt. *Ad quæst.*

DISTINCTIO XXI.

Quæritur, quomodo posset dici solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus, cum sint inseparabiles?

A *Qualiter dictiones exclusiuæ capiantur in diuinis*

HIC oritur quæstio trahens originem ex prædictis. Dictum est enim supra, quòd tantus est solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus S. quantum simul illi tres: & quod duę vel tres personæ simul non sunt maius aliquid, quam vna persona sola. Ideo quærit Aug. in 6. lib. de Trin. *Cap. 7.* Quomodo hæc sane dici possunt: cum nec Pater sit solus, nec Filius, nec Spiritus sanctus: sed semper & inseparabiliter & Filius cum Patre, & Pater cum Filio, & Spiritus sanctus cum vtroque. Inseparabiles enim sunt hæ tres personæ. Ad quod ita respondet August. in eodem. Solum Deum Patrem dicimus, non quia separatur à Filio vel à Spiritu sancto: sed hoc dicentes significamus, quia illi simul cum eo non sunt Pater. Solus enim Pater, Pater est: quod non dicitur quia ipse sit solus, id est, sine Filio vel Spiritu sancto: sed per hoc Filius vel Spiritus S. à paternitatis consortio excluduntur. Ita & cum dicitur, solus Filius Filius est; vel solus Spiritus S. est Spiritus sanctus, non diuiditur Filius à Patre, vel Spiritus sanctus ab vtroque, sed à consortio filialis proprietatis excluduntur Pater & Spiritus sanctus, & à consortio processibilis proprietatis Pater & Filius. Cum ergo dicitur, tantus est solus Pater quantum simul illi tres, per hoc quod dicitur solus, non separatur Pater ab aliis: sed hic est sensus, Solus Pater, id est, Pater qui

qui ita Pater est, quod nec Filius nec Spiritus sanctus, tantus est, &c. Similiter intellige cum dicitur, solus est Filius, vel solus est Spiritus sanctus. Solus ergo Pater dicitur, vt ait Aug. in eodem: quia non nisi ipse ibi Pater est, & solus Filius, quia non nisi ipse ibi Filius est: & solus Spiritus, quia non nisi ipse ibi Spiritus sanctus est.

DIVISIO TEXTVS.

Hic oritur quæstio trahens originem ex prædictis &c.] Hic incipit pars illa quæ occasionatur ex præcedenti: cum enim habitum sit quod in communitate essentiæ tres personæ distinctæ sunt, videtur non posse multiplicari solitudo circa aliquam illarum: & ideo in hac parte quæritur, Qualiter dictiones exclusiuæ ponantur circa subiectum vel prædicatum in diuinis, siue circa personas, siue etiam circa terminos essentiales? Et diuiditur ista distinctio in tres partes, in quarum prima Magister tangit, qualiter dictiones exclusiuæ adiungũtur propositioni ex vtraque parte habenti terminos personales, vt cum dicitur, solus Pater est Pater. In secunda autem tangit, qualiter adiunguntur propositionibus ex altera parte habentibus terminos personales, ex altera autem terminos essentiales, vt solus Pater est Deus, vel Pater est solus Deus, vel Trinitas est solus Deus: & hæc incipit *ibi* [Post hæc quæritur, Vtrum sicut dicitur, solus Pater est Pater. In tertia autem obiicit contra determinata, & soluit *ibi* [Sed quæritur quomodo ipsam Trinitatem dicimus solum Deum, &c.

ARTICVLVS I.

An dictiones exclusiuæ possunt poni in diuinis?

INcidit autem hic quæstio ante literam, Vtrum dictiones exclusiuæ possunt poni in diuinis. Videtur autem, quòd non: supra enim distinct. 5. in verbis Hilarij dicitur quòd solitarius non est nobis Deus confitendus: ergo solitudo non conuenit diuinis: cum ergo dictiones exclusiuæ implicent solitudinem circa ea quibus adiunguntur, videtur quòd dictiones illæ non competant diuinis.

2 Item, Supra distinctione 9. in Ambrosij verbis dicitur, quòd Pater per intellectum sẽper est in Filio, & Filius in Patre, & Spiritus sanctus in vtroque: si ergo dictio excludens Filium à Patre, apponatur alicui personarum, erit implicatio falsi, & sic locutio falsa: hoc autem facit dictio exclusiua: ergo videtur quòd in diuinis dictiones illæ non competant.

3 Item, Dictio exclusiua alicui adiuncta excludit alia quæ non sunt illud: omnis autem exclusio est respectu alicuius quod participatur ab illo circa quod notatur exclusio: nihil autem habet Pater quòd non habet Filius & Spiritus sanctus: ergo videtur, quòd nunquam possit dictio notans exclusionem poni circa aliquam personarum in diuinis.

4 Item, In litera dicit Augustinus, quòd hæc est vera, solus Pater est Pater, & quòd non notatur solitudo circa Patrem, sed alij à consortio paternitatis excluduntur. Quæratur ergo, Vtrum similiter possit dici, Pater est solus Pater? & videtur, quòd sic: quia expositiuæ eius sunt veræ, scilicet Pater est Pater, & non alius quam Pater est Pater: ergo Pater est solus Pater. Contra: Pater est solus Pater: ergo Pater est Pater solus: ergo non est cum Filio & Spiritu sancto, quod falsum est.

5 Item, Hæc non est vera, non solus Pater est Pater. Probatio. Pater est Pater cum Filio existens & cum Spiritu sancto: ergo non solus Pater est Pater: ergo eius contradictoria est falsa, hæc scilicet, solus Pater est Pater: quam tamen in litera concedit Augustinus.

6 Item, Quæritur iuxta hoc, Vtrum hæc sit vera, Pater est Pater? Videtur, quòd sic: quia Pater est Pater, & non est aliud à Patre, essentia enim non est aliud à Patre: ergo Pater est tantum Pater.

SED CONTRA: Dicit August. quòd esse Patrem nõ est esse Deum: ergo Pater non est Deus, quod falsum est: ergo & hæc, Pater est tantum Pater. Et eadem obiectio est de hac, Filius est tantum Filius: & de hac, Spiritus sanctus est tantum Spiritus sanctus. *Sed contra.*

SOLVTIO Dicendum, quod secundum quòd innuit Augustinus hic & Magister, dictio exclusiua potest poni circa diuina, & præcipue in subiecto, & circa nomen personæ quod est quasi singulare in diuinis, vt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: cum enim secundum Arist. idem est solus quod est non cum alio; ly non cum alio dicit priuationem associationis: & ideo proprie non conuenit termino in sua suppositione & significatione importante associationem sicut facit omnis terminus communis, vt homo, asinus, & huiusmodi: vnde non proprie dicitur, solus asinus, vel solus homo, nisi prius adiungatur termino communi qui debet esse subiectum huius dictionis, solus, quod trahat ipsum ab associatione communitatis quam importat, vt dicatur, vnus solus homo: sed dictioni singulari proprie adiungitur, vt cum dicitur, solus Plato, vel solus Pater: quandam enim similitudinem cum propriis in diuinis habent nomina determinatarum personarum: & ideo potest adiungi dictio exclusiua vt dicatur, solus Pater vel solus Filius. Sed tunc quantum pertinet ad præcedẽs capitulũ si sequatur prædicatum personale vt dicatur, solus Pater est Pater: dicendum quòd locutio est triplex: & in duobus sensibus est vera, & in tertio est falsa. Hæc enim dictio, solus, cum sit adie- *Solutio.*

ctiuum potest facere simpliciter implicationem suæ formæ circa subiectum quod est suum subiectum: & tunc notabit solitudinem circa subiectum, & sic falsa est locutio, vt probatum est per verba Hilarij: quia Pater nec solitarius est, nec singularis est confitendus. Potest etiam dictio exclusiua sistere in subiecto, & priuare associationem respectu formæ in subiecto: & tunc sensus est, solus Pater est Pater, id est, ille qui est Pater ita quod alius cum eo non est Pater, est Pater. Vel potest apponi subiecto in comparatione ad prædicatum, scilicet vt excludat alios à participatione prædicati: & quia prædicatum & forma subiecti idem sunt in locutione in qua idem de se prædicatur, erit ista locutio in vtroque sensu vera: sed secundus sensus est quem August. ponit in litera: & per istam distinctionem iam fere patet solutio ad totum quod obiectum est.

Dicendum enim ad primum, quòd Hilarius accipit dictionem exclusiuam secundum quòd notat implicationem solitudinis, & sic non accipit August.

Ad aliud dicendum, quòd licet vnum relatiuorum intelligatur in alio: non tamen sic intelligitur in ipso, quòd participet eandem formam relationis cum ipso vt ad quod determinatur: duo enim sunt in relatiuis: vnum gratia relationis, & alterum gratia oppositionis: gratia relationis vnum intelligitur in alio, gratia oppositionis vnum excluditur à forma alterius: & ideo dictio exclusiua non excludens primum, sed notans secundum, scilicet quòd cum alio participet formam, bene potest poni in diuinis, & non notabit solitudinem.

Ad aliud dicendum, quòd participatio in diuinis large accipitur, scilicet pro habere aliquid quocunque modo, & sic aliquid participat vna persona quod non participat alia: quia habet suam proprietatem qua Pater est Pater, & Filius filiationem.

Ad aliud dicendum, quòd hæc concedi potest sicut & prima, Pater est solus Pater, hoc est, sub eadem distinctione, & tunc non valet: ergo Pater est Pater solus: quia quando dictio exclusiua sequitur suum subiectum vel prædicatur de ipso, potest notare solitudinem prædicatam de illo: & quia in prædicato gratia formæ venit, magis inclinatur ad illum sensum, vt cum dicitur, homo currit solus, vel Sortes currit solus, notatur quòd currit solitarius etiamsi alij currant: vnde cum Pater non sit solitarius, non est dicendum quòd Pater sit Pater solus: sicut non dicimus, Pater est Pater solitarius, vel singularis.

Ad aliud dicendum, quòd hæc, non solus Pater est Pater, non vera nisi in illo sensu in quo ly solus notat implicationem solitudinis circa Patrem, & in hoc sensu eius contradictoria est supra negata.

Ad aliud dicendum, quòd hæc est absolute vera, Pater est tantum Pater: si enim aliquid cum dictione exclusiua prædicatur de aliquo subiecto, non excluduntur ab eo ea quæ in illo prædicato essentialiter significantur, vt cum dicitur, Sortes est tantum homo, non sequitur: ergo non est animal: sed sequitur, quòd ipse nihil aliud est quam homo. Ita hic non sequitur, Pater est tantum Pater, ergo non est Deus, vel essentia diuina.

Ad obiectum autem in contrarium, dicendum quòd August. loquitur de ratione nominis, & non de ratione rei: sic enim verum est, quòd non sapiens est eo quo bonus est: & tamen secundum rem idem sunt sapientia & bonitas in Deo.

Vtrum possit dici, solus Pater est Deus, solus Filius est Deus, vel solus Spiritus sanctus est Deus, vel Pater est solus Deus, vel Filius est solus Deus, vel Spiritus sanctus est solus Deus?

B Post hæc quæritur, Vtrum sicut dicitur, solus Pater est Pater, vel solus Filius est Filius: ita possit dici, solus Pater est Deus, vel solus Filius est Deus, ita & de Spiritu sancto: aut Pater est solus Deus, Filius est solus Deus? Ad quod dicimus, quia Pater & Filius & Spiritus sanctus dicitur, & est vnus Deus: & hæc Trinitas simul proprie dicitur esse solus Deus, sicut solus sapiens, solus potens. Sed non videtur debere dici à nobis, verbis nostris vtentibus, nisi vbi sermo auctoritatis occurrit, solus Pater est Deus, vel Pater est solus Deus, ita de Filio & Spiritu sancto dicimus:
Cap. 9. Vnde Aug. in 7. lib. de Trinit. ait, Quoniam ostendimus quomodo posset dici solus Pater, vel solus Filius, consideranda est illa sententia qua dicitur, Non esse solum Patrem Deum verum solum, sed Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Ecce habes, quia non solus Pater dicendus est esse verus Deus. Item in eodem. Siquis interrogat, Vtrum Pater solus sit Deus?

Deus? quomodo respondebimus non esse, nisi forte dicamus ita esse quidem Pa rem Deum, sed non eum esse solum Deum. Esse autem solum Deum dicamus Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Ecce & hic habes, quia Pater non debet dici solus Deus: atque hoc solum in parte subiecti tantum accipere quidam volunt: in parte vero prædicati si sit, concedunt quòd Pater est solus Deus. Sed ex verbis August. videtur ostendi, quòd proprie solus Deus dici debeat tota Trinitas. Et hæc Trinitas (vt ait Aug. contra Maximinum) intelligitur cum Apostolus dicit, Beatus & solus potens. Et ibi, Soli sapienti Deo. Et ibi, Inuisibili soli Deo. Non enim de solo Patre hæc accipienda sunt, vt contendebat, Maximinus, & alij hæretici, sed de Trinitate. Sicut & illud, solus habet immortalitatem: quia secundum rectam fidem, ipsa Trinitas est vnus solus Deus beatus, potens, sapiens, inuisibilis. Vnde Aug. in eodem, Cum vnus Deus sit Trinitas, hæc sit nobis solutio quæstionis, vt intelligamus solum Deum sapientem, solum potentem, Patrem & Filium & Spiritum sanctum qui est vnus & solus Deus. 1.Tim.6. Rom.16. 1.Tim.1. 1.Tim.6.

Quomodo dicitur Trinitas solus Deus cum ipsa sit cum spiritibus & animabus sanctis?

SEd iterum quæritur, Quomodo ipsam Trinitatem dicimus solum Deum, cum sit cum spiritibus & animabus sanctis? Ad quod respondet Aug. in 6. lib. de Trinit. ita dicens, Trinitatem dicimus Deum solum, quamuis semper sit cum spiritibus & animabus sanctis: sed solum dicimus, quia non aliud quam ipsa Trinitas Deus est. Non enim illi cum illa Deus sunt, vel aliqua alia: sed ipsa Trinitas tantum, non illi vel alia Deus est. C Cap. 7.

ARTICVLVS II.

An ista sit vera, quòd solus Pater est Deus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Post hæc quæritur, Vtrum sicut dicitur, &c.] Hic enim Magister negat hanc, solus Pater est Deus. Videtur autem, quòd sit vera: eius enim expositiuæ videntur veræ, scilicet Pater est Deus, & qui non est alius quam Pater est Deus: ergo solus Pater est Deus.

2 Item, Si hæc est falsa, solus Pater est Deus: ergo eius contradictoria erit vera, scilicet non solus Pater est Deus: ergo plures Patres sunt Deus, vel Pater non est Deus: quia si illa est vera, non solus Pater est Deus, gratia alterius illarum verificatur, scilicet quia aut plures patres sunt Deus, vel Pater non est Deus: negatio enim non potest respicere prædicatum remouendo à subiecto, nisi gratia implicationis, vel gratia prædicati.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hæc, solus Pater est Deus, est duplex, scilicet ex eo quòd negatio potest sistere in subiecto, vel in comparatione ad prædicatum. Si fertur ad subiectum in comparatione ad prædicatum, falsa est locutio: quia sic excludit alias personas à participatione prædicati. Si autem sistat in subiecto absolute, adhuc est duplex, scilicet ex eo quòd potest notare implicationem solitudinis circa Patrem, & sic iterum falsa est: vel potest notare exclusionem aliarum personarum à participatione formæ subiecti, & sic vera est, & hoc modo probatur. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS III.

An ista sit vera, Pater est solus Deus, & ista, Pater est vnus solus Deus?

DEinde quæritur de ista quam ponit ibidem [Pater est solus Deus, &c.] Et dicit in litera, quòd si solus sit in parte prædicanti, quidam concedunt, quòd Pater est solus Deus. Hoc videtur inconueniens: cum enim ly solus dicat associationis priuationem, non videtur proprie poni circa terminum communem: ergo nihil est dictu, Pater est solus Deus: sicut nihil est dictu, Sortes est solus homo.

2 Item, Si ly solus sit in prædicato, erit adiectiuum huius termini Deus, & sic notabit similitudinem circa ipsum: ergo idem est, Pater est solus Deus, quod Pater est solitarius Deus: hæc autem est falsa, vt supra determinauit Hilarius: ergo & hæc est falsa, Pater est solus Deus.

3 Item, Dictio exclusiua, solus, dicitur differre ab hac dictione tantum, quæ etiam notat exclusionem in duobus, scilicet quòd tantum potest adiungi termino communi, solus autem singulari: & quòd tantum notat adæquationem prædicati cum subiecto, solus autem priuationem associationis: ergo videtur, quòd non possit hæc recipi, Pater est solus Deus, nisi ly solus tantum valeat quantum solum aduerbialiter sumptum, vt sit sensus, Pater est solus Deus, id est, solum Deus, hoc est, tantum Deus: sed hæc est vera, Pater est tantum Deus: ergo & hæc, Pater est solus Deus: & tamen Magister negat eam in litera.

4 Præterea, Magister in litera videtur dicere, quòd dictio exclusiua sit adiectiuum prædicati, & exponit per modum illum quo est adiectiuum subiecti sic, Pater est solus Deus, & non alius à Patre est Deus: sic enim patet, quòd exclusio notatur fieri circa subiectum in comparatione ad prædicatum: ergo male exponit: quia Augustinus intendit, quòd cadat in subiecto, vt patet in expositione, & ipse dicit quòd in prædicato.

Quæst. VLTERIVS quæritur de hac, Pater est vnus solus Deus, virum ly Deus teneatur essentialiter, vel personaliter? Si essentialiter, tunc est sensus, vnus solus Deus est qui est Pater: contra hoc quod dicit Hilarius, quòd nobis solitarius Deus non est confitendus. Si autem personaliter: tunc sensus est, vna sola persona est quæ est Pater: & hoc quoque falsum est, quia plures personæ sunt.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd cum dicitur, Pater est solus Deus, locutio est duplex ex eo quod ly solus potest esse adiectum subiecti: & tunc distinguendum est, sicut ante immediate dictum est. Si autem sit adiectum prædicati: tunc absque dubio improprie & fere incongrue ponitur, eo quod adiungitur termino qui est locutio communis in diuinis. Potest tamen dici propter Magistrum, quòd potest teneri aduerbialiter, & sic est vera: vel nominaliter, & tunc notabit solitudinem circa Deum, & tunc est falsa: licet enim confiteamur vnum Deum, non tamen dicimus solum Deum: & licet dicamus vnum solum Deum, non tamen dicimus solum Deum esse: & huius ratio patet ex prædictis.

DICENDVM ergo ad primum, quòd Magister accipit solus loco huius dictionis tantum.

AD ALIVD patet solutio per prædicta.

Ad sequens dicendum quod non proprie ponitur: sed, vt dictum est, aduerbialiter.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quod hæc est vera, Pater est vnus solus Deus: & ly Deus tenetur essentialiter. Nec sequitur ex hoc: ergo solitarius est Deus: licet enim sit vnus solus Deus: non tamen sequitur, quòd sit solus Deus absolute: quia ly vnus notat distinctionem circa formam Dei, & dictio exclusiua adueniens excludit plura à participatione illius formæ, quibus pluribus vel multis opponitur vnitas importata per ly vnus: cum autem dicitur solus absolute, notaretur solitudo: quia aliter congrue non adderetur ei ly solus, vt dictum est.

AD ID quod obiicitur de expositione Magistri, dicendum quòd in veritate Augustinus intendit, quòd cadat in subiecto: sed Magister accipit sensum secundum ordinem verborum, & non secundum intentionem August.

ARTICVLVS IV.

An ista sit vera, Trinitas est solus Deus?

DEinde quæritur de hac quam ibidem ponit [Trinitas est solus Deus, &c.] Hæc enim videtur omnino falsa, vel incongrua: quia cum ly solus non possit esse adiectiuum termini communis in prædicato positi, nec subiecti, quia non conuenit cum subiecto in genere: videtur nihil esse dictu, Trinitas est solus Deus.

Si forte dicas, quòd ly Deus non est omnino communis terminus sicut homo, eo quod non est communicabilis in diuinitate essentiæ: hoc nihil est: quia habet communitatem suppositorum: ly solus autem per rationem exclusionis quam importat, dicit priuationem associationis in suppositis: & ita incongrue videtur ei addi.

AD HOC dici potest, vel quod hæc dictio, solus, aduerbialiter ponitur pro solum, vel tantum: vel quod refertur ad subiectum, non gratia generis, sed gratia contenti: sed hoc nihil esse videtur, cum supposita sint plura, & ly solus sit singularis numeri: & ideo stat ibi pro tantum.

Sed contra hanc solutionem obiicitur sic, quod secundum hoc est hæc vera, Trinitas est tantum Deus. Quæro ergo, Vtrum etiam hæc sit vera à conuersa simplici, tantum Deus est Trinitas, vel solus Deus est Trinitas? Videtur quod sic: quia Deus est Trinitas, & nihil quod non sit Deus est Trinitas: ergo solus Deus est Trinitas, vel tantum Deus est Trinitas.

Sed contra: Solus Deus est Trinitas: ergo Pater est Trinitas, & Filius est, &c. quia possum descendere in Deo. Et si dicas, quod immobilitatur per dictionem exclusiuam: tunc sumo eandem sic, Deus est tantum Trinitas: ergo Pater est tantum Trinitas.

SOLVTIO. Dicendum, quòd cum dicitur, Deus est tantum Trinitas, vera est locutio: cum autem dicitur, solus Deus est Trinitas, vt ly solus ponatur pro ly tantum, iterum vera est, quia immobilis est suppositio, & excludit à participatione prædicati ea quæ habet oppositionem vel alietatem ad formam subiecti: vnde non excludit personas. Cum autem dicitur, Deus est tantum trinitas, potest *Solutio.*

test locutio esse duplex, scilicet quòd ly tantum notet adæquationem prædicati ad subiectum cum priuatione excessus: & ratione adæquationis quæ respicit subiectum gratia suæ formæ non potest fieri descensus in subiecto, vt dicatur, ergo Pater est tantum Trinitas. Vel potest secundum intellectum ly tantum facere exclusionem essentialem respectu aliorum quæ habent essentialem oppositionem ad prædicatum: & in hoc sensu est vera. Vel potest notare exclusionem respectu formæ prædicati: & sic falsa est locutio: quia tunc sequitur, Deus est tantum Trinitas: ergo Deus non est Pater, nec Filius: quia cum significatio istius nominis, Trinitas, sit quasi collectiua, excludet tunc personas singulares à subiecto per prædicationem. Et per hoc patet solutio ad totum.

Et si de Patre solo prædicta dicerentur: non tamen excluderetur Filius & Spiritus sanctus.

B

VEruntamen, vt ait August. etsi de solo Patre prædicta dicerentur: non tamen excluderetur Filius, vel Spiritus sanctus: quia hi tres vnum sunt: sicut in Apoc. de Filio legitur, quòd habet nomen scriptum quod nemo scit nisi ipse: non enim inde separatur Pater vel Spiritus sanctus. Et cum dicitur, Nemo nouit Patrem nisi Filius, non inde separatur Pater vel Spiritus sanctus, quia inseparabiles sunt. Aliquando etiam nominantur Pater & Filius, & tacetur Spiritus sanctus: vt veritas ad Patrem loquens ait, Vt cognoscant te, & quem misisti Iesum Christum, esse vnum verum Deum. Cur ergo (inquit Aug.) tacuit de Spiritu sancto? quia consequens est vt vbicumque nominatur vnus, sicut Pater & Filius, tanta pace vni adhærens intelligatur etiam ipsa pax, quamuis non commemoretur: vno ergo istorum nominatio, etiam reliqui intelliguntur: quod in pluribus Scripturæ locis occurrit.

1. Ioan. 5. Apoc. 9. Matth. 11. Ioan. 17. Lib. 6. de Tri. cap. 6.

ARTICVLVS V.

An dictio exclusiua addita Patri excludat Filium, &c.

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo capitulo *ibi* [Veruntamen vt ait Augustinus, &c.] Hoc enim non videtur: cum enim Pater habeat alietatem ad Filium, videtur si ad Patrem dictio exclusiua ponatur, quod excludat Filium. Sed contra: Magis sunt vnum & idem Pater & Filius, quam Sortes & pes Sortis: cum autem dico, solus Sortes inest domo, non excluditur pes Sortis: ergo à simili propter maiorem idemtitatem, cum dicitur, solus Pater est sapiens, non excluditur Filius.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omnes tales sunt duplices eadem distinctione quam supra diximus, scilicet quod dictio exclusiua potest notare implicationem suæ formæ circa subiectum, vel addi ei notando priuationem associationis: & hoc dupliciter, scilicet in comparatione ad formam subiecti, vel in participatione prædicati: & primo & vltimo sensu, falsa est locutio, in medio autem vera.

AD ARGVMENTVM ergo quod factum est, quòd non excluditur persona alia per dictionem exclusiuam: dicendum, quòd licet maior idemtitas & minor diuersitas sit inter Patrem & Filium, quam inter totum & partem: tamen illa distinctio quæ est inter Patrem & Filium, ponit alietatem personarum, gratia cuius potest esse exclusio: sed illa quæ est inter totum & partem non: & ideo ibi exclusio non fit partis à toto. Et nota, quòd quidam distinguunt hanc, Pater est solus Deus, ex eo quod ly solus potest poni pro tantum, & tunc dicunt eam esse veram: vel ex eo quod potest notare adæquationem prædicati ad subiectum, & sic dicunt eam esse falsam: quia licet Pater sit Deus, non tamen ita est Deus, quin Deus etiam aliis conueniat: & ita videtur velle Magister in litera, & in hoc sensu ly solus quasi venit per tantum, ita quòd notet adæquationem: sed ille sensus improprius est valde. Et hoc est quod dicunt Sophistæ aliis verbis, quòd dictio exclusiua posita in prædicato potest excludere à participatione formæ prædicati, vel à participatione subiecti: vt cum dicitur, iste solus currit, vel currit solus. Si autem excludat à participatione prædicati, sensus est, quòd iste currit & nullus alius. Si autem à comparticipatione subiecti, sensus est, quod etsi currant, tamen nullus in eodem loco secum participat cursum: & quoad hunc sensum dictio exclusiua proprie sequitur terminum, à cuius participatione notat exclusionem: vt cum dicitur, solus abbas comedit, alius sensus est quam cum dicitur, abbas comedit solus: & sic intendit Magister, quòd vltimo modo accipiatur, vt sit sensus, Pater est solus Deus, vel est Deus solus: quia sic falsa est: & tamen vere & subtiliter considerando in omni sensu dictio

2 Item, Si ly solus sit in prædicato, erit adiectiuum huius termini Deus, & sic notabit similitudinem circa ipsum: ergo idem est, Pater est solus Deus, quod Pater est solitarius Deus: hæc autem est falsa, vt supra determinauit Hilarius: ergo & hæc est falsa, Pater est solus Deus.

3 Item, Dictio exclusiua, solus, dicitur differre ab hac dictione tantum, quæ etiam notat exclusionem in duobus, scilicet quòd tantum potest adiungi termino communi, solus autem singulari: & quòd tantum notat adæquationem prædicati cum subiecto, solus autem priuationem associationis: ergo videtur, quòd non possit hæc recipi, Pater est solus Deus, nisi ly solus tantum valeat quantum solum aduerbialiter sumptum, vt sit sensus, Pater est solus Deus, id est, solum Deus, hoc est, tantum Deus: sed hæc est vera, Pater est tantum Deus: ergo & hæc, Pater est solus Deus: & tamen Magister negat eam in litera.

4 Præterea, Magister in litera videtur dicere, quòd dictio exclusiua sit adiectiuum prædicati, & exponit per modum illum quo est adiectiuum subiecti sic, Pater est solus Deus, & non alius à Patre est Deus: sic enim patet, quòd exclusio notatur fieri circa subiectum in comparatione ad prædicatum: ergo male exponit: quia Augustinus intendit, quòd cadat in subiecto, vt patet in expositione, & ipse dicit quòd in prædicato.

Quæst. VLTERIVS quæritur de hac, Pater est vnus solus Deus, virum ly Deus teneatur essentialiter, vel personaliter? Si essentialiter, tunc est sensus, vnus solus Deus est qui est Pater: contra hoc quod dicit Hilarius, quòd nobis solitarius Deus non est confitendus. Si autem personaliter: tunc sensus est, vna sola persona est quæ est Pater: & hoc quoque falsum est, quia plures personæ sunt.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd cum dicitur, Pater est solus Deus, locutio est duplex ex eo quod ly solus potest esse adiectum subiecti: & tunc distinguendum est, sicut ante immediate dictum est. Si autem sit adiectum prædicati: tunc absque dubio impropriè & fere incongrue ponitur, eo quod adiungitur termino qui est locutio communis in diuinis. Potest tamen dici propter Magistrum, quòd potest teneri aduerbialiter, & sic est vera: vel nominaliter, & tunc notabit solitudinem circa Deum, & tunc est falsa: licet enim confiteamur vnum Deum, non tamen dicimus solum Deum: & licet dicamus vnum solum Deum, non tamen dicimus solum Deum esse: & huius ratio patet ex prædictis.

DICENDVM ergo ad primum, quòd Magister accipit solus loco huius dictionis tantum.

AD ALIVD patet solutio per prædicta.

Ad sequens dicendum quod non propriè ponitur: sed, vt dictum est, aduerbialiter.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quod hæc est vera, Pater est vnus solus Deus: & ly Deus tenetur essentialiter. Nec sequitur ex hoc: ergo solitarius est Deus: licet enim sit vnus solus Deus: non tamen sequitur, quòd sit solus Deus absolute: quia ly vnus notat distinctionem circa formam Dei, & dictio exclusiua adueniens excludit plura à participatione illius formæ, quibus pluribus vel multis opponitur vnitas importata per ly vnus: cum autem dicitur solus absolute, notaretur solitudo: quia aliter congrue non adderetur ei ly solus, vt dictum est.

AD ID quod obiicitur de expositione Magistri, dicendum quòd in veritate Augustinus intendit, quòd cadat in subiecto: sed Magister accipit sensum secundum ordinem verborum, & non secundum intentionem August.

ARTICVLVS IV.

An ista sit vera, Trinitas est solus Deus?

DEinde quæritur de hac quam ibidem ponit [Trinitas est solus Deus, &c.] Hæc enim videtur omnino falsa, vel incongrua: quia cum ly solus non possit esse adiectiuum termini communis in prædicato positi, nec subiecti, quia non conuenit cum subiecto in genere: videtur nihil esse dictu, Trinitas est solus Deus.

Si forte dicas, quòd ly Deus non est omnino communis terminus sicut homo, eo quod non est communicabilis in diuinitate essentiæ: hoc nihil est: quia habet communitatem suppositorum: ly solus autem per rationem exclusionis quam importat, dicit priuationem associationis in suppositis: & ita incongrue videtur ei addi.

AD HOC dici potest, vel quod hæc dictio, solus, aduerbialiter ponitur pro solum, vel tantum: vel quod refertur ad subiectum, non gratia generis, sed gratia contenti: sed hoc nihil esse videtur, cum supposita sint plura, & ly solus sit singularis numeri: & ideo stat ibi pro tantum.

Sed contra hanc solutionem obiicitur sic, quod secundum hoc est hæc vera, Trinitas est tantum Deus. Quæro ergo, Vtrum etiam hæc sit vera à conuersa simplici, tantum Deus est Trinitas, vel solus Deus est Trinitas? Videtur quod sic: quia Deus est Trinitas, & nihil quod non sit Deus est Trinitas: ergo solus Deus est Trinitas, vel tantum Deus est Trinitas.

Sed contra: Solus Deus est Trinitas: ergo Pater est Trinitas, & Filius est, &c. quia possum descendere in Deo. Et si dicas, quod immobilitatur per dictionem exclusiuam: tunc sumo eandem sic, Deus est tantum Trinitas: ergo Pater est tantum Trinitas.

SOLVTIO. Dicendum, quòd cum dicitur, Deus est tantum Trinitas, vera est locutio: cum autem dicitur, solus Deus est Trinitas, vt ly solus ponatur pro ly tantum, iterum vera est, quia immobilis est suppositio, & excludit à participatione prædicati ea quæ habet oppositionem vel alietatem ad formam subiecti: vnde non excludit personas. Cum autem dicitur, Deus est tantum trinitas, potest Solutio.

test locutio esse duplex, scilicet quòd ly tantum notet adæquationem prædicati ad subiectum cum priuatione excessus: & ratione adæquationis quæ respicit subiectum gratia suæ formæ non potest fieri descensus in subiecto, vt dicatur, ergo Pater est tantum Trinitas. Vel potest secundum intellectum ly tantum facere exclusionem essentialem respectu aliorum quæ habent essentialem oppositionem ad prædicatum: & in hoc sensu est vera. Vel potest notare exclusionem respectu formæ prædicati: & sic falsa est locutio: quia tunc sequitur, Deus est tantum Trinitas: ergo Deus non est Pater, nec Filius: quia cum significatio istius nominis, Trinitas, sit quasi collectiua, excludet tunc personas singulares à subiecto per prædicationem. Et per hoc patet solutio ad totum.

Et si de Patre solo prædicta dicerentur: non tamen excluderetur Filius & Spiritus sanctus.

VEruntamen, vt ait August. etsi de solo Patre prædicta dicerentur: non tamen excluderetur Filius, vel Spiritus sanctus: quia hi tres vnum sunt: sicut in Apoc. de Filio legitur, quòd habet nomen scriptum quod nemo scit nisi ipse: non enim inde separatur Pater vel Spiritus sanctus. Et cum dicitur, Nemo nouit Patrem nisi Filius, non inde separatur Pater vel Spiritus sanctus, quia inseparabiles sunt. Aliquando etiam nominantur Pater & Filius, & tacetur Spiritus sanctus: vt veritas ad Patrem loquens ait, Vt cognoscant te, & quem misisti Iesum Christum, esse vnum verum Deum. Cur ergo (inquit Aug.) tacuit de Spiritu sancto? quia consequens est vt vbicumque nominatur vnus, sicut Pater & Filius, tanta pace vni adhærens intelligatur etiam ipsa pax, quamuis non commemoretur: vno ergo istorum nominatio, etiam reliqui intelliguntur: quod in pluribus Scripturæ locis occurrit.

B 1. Ioan. 5. Apoc. 9. Matth. 11. Ioan. 17. Lib. 6. de Trin. cap. 6.

ARTICVLVS V.

An dictio exclusiua addita Patri excludat Filium, &c.

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo capitulo *ibi* [Veruntamen vt ait Augustinus, &c.] Hoc enim non videtur: cum enim Pater habeat alietatem ad Filium, videtur si ad Patrem dictio exclusiua ponatur, quod excludat Filium. Sed contra: Magis sunt vnum & idem Pater & Filius, quam Sortes & pes Sortis: cum autem dico, solus Sortes inest domo, non excluditur pes Sortis: ergo à simili propter maiorem identitatem, cum dicitur, solus Pater est sapiens, non excluditur Filius.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omnes tales sunt duplices eadem distinctione quam supra diximus, scilicet quod dictio exclusiua potest notare implicationem suæ formæ circa subiectum, vel addi ei notando priuationem associationis: & hoc dupliciter, scilicet in comparatione ad formam subiecti, vel in participatione prædicati: & primo & vltimo sensu, falsa est locutio, in medio autem vera.

AD ARGVMENTVM ergo quod factum est, quòd non excluditur persona alia per dictionem exclusiuam: dicendum, quòd licet maior identitas & minor diuersitas sit inter Patrem & Filium, quam inter totum & partem: tamen illa distinctio quæ est inter Patrem & Filium, ponit alietatem personarum, gratia cuius potest esse exclusio: sed illa quæ est inter totum & partem non: & ideo ibi exclusio non fit partis à toto. Et nota, quòd quidam distinguunt hanc, Pater est solus Deus, ex eo quod ly solus potest poni pro tantum, & tunc dicunt eam esse veram: vel ex eo quod potest notare adæquationem prædicati ad subiectum, & sic dicunt eam esse falsam: quia licet Pater sit Deus, non tamen ita est Deus, quin Deus etiam aliis conueniat: & ita videtur velle Magister in litera, & in hoc sensu ly solus quasi venit per tantum, ita quòd notet adæquationem: sed ille sensus improprius est valde. Et hoc est quod dicunt Sophistæ aliis verbis, quòd dictio exclusiua posita in prædicato potest excludere à participatione formæ prædicati, vel à participatione subiecti: vt cum dicitur, iste solus currit, vel currit solus. Si autem excludat à participatione prædicati, sensus est, quòd iste currit & nullus alius. Si autem à comparticipatione subiecti, sensus est, quod etsi currant, tamen nullus in eodem loco secum participat cursum: & quoad hunc sensum dictio exclusiua proprie sequitur terminum, à cuius participatione notat exclusionem: vt cum dicitur, solus abbas comedit, alius sensus est quam cum dicitur, abbas comedit solus: & sic intendit Magister, quòd vltimo modo accipiatur, vt sit sensus, Pater est solus Deus, vel est Deus solus: quia sic falsa est: & tamen vere & subtiliter considerando in omni sensu dictio

dictio exclusiua retorquetur ad subiectum, nisi ponatur pro tantum.

ARTICVLVS VI.

An ista sit vera, nemo nouit Patrem nisi Filius?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Nemo nouit Patrem nisi Filius, &c.] Aut enim ly nisi excipit à ly nemo secundum quod pro creaturis sumitur, & sic nihil est quod dicit: aut secundum quod stat pro increato, & sic iterum nihil dicit, quia ab vno non est exceptio.

Solutio. ET AD hoc dicendum, quòd excipit ab eo secundum quod communiter stat pro vtroque: & sic non excipitur Spiritus sanctus, eo quod eadem ratione prædicatum participat qua Filius: & hoc est quod intendit dicere in litera: propter vnitatem enim notitiæ in tribus non potest supponi vnus ad participandum essentiale prædicatum, nisi supponatur & alius, cum vna sit essentia eorum.

DISTINCTIO XXII.

De nominum differentia quibus vtimur loquentes de Deo.

A *De Trinitate & vnitate secundum quod credita & intellecta rationabiliter & Catholice exprimitur.*

POST prædicta nobis differendum videtur de nominum diuersitate, quibus loquentes de vnitate ac Trinitate ineffabili vtimur. Deinde demonstrandum est, quibus modis de ea aliquid dicatur. Illud ergo præcipue teneamus, quædam esse nomina distincte ad singulas personas pertinentia, vt ait August. in 9. libro de Trinitate, quæ de singulis tantum dicuntur personis. Quædam vero vnitatem essentiæ significantia sunt, quæ & de singulis sigillatim, & de omnibus communiter dicuntur. Alia vero sunt quæ translatiue ac per similitudinem de Deo dicuntur. Vnde Amb. 2. lib. de Trinitate ait, Quo purius niteat fides, tripartita videtur deriuanda distinctio. Sunt enim nomina quædam quæ euidenter proprietatem personamque deitatis ostendunt. Et sunt quædam quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt veritatem. Alia vero sunt quæ translatiue & per similitudinem de Deo dicuntur. Proprietatis itaque indicia sunt, generatio, Filius. Vnitatis vero æternæ, sapientia, virtus, & veritas, & huiusmodi. Similitudinis vero, splendor, character, speculum, & huiusmodi.

DIVISIO TEXTVS.

POST prædicta nobis differendum videtur, &c.] Hic incipit pars illa quæ est de nominum diuersitate quæ tota inducitur ad hoc vt accipiatur hoc nomen, persona, de quo maxime tractare intendit. Vnde ista pars diuiditur in duas, in quarum prima agit de nominum diuisione. In secunda autem de hoc nomine, persona, de quo intendit principaliter: quæ incipit distinctione 23. *ibi* [Prædictis adiiciendum est, cum omnia nomina, &c.] Distinctio ista diuiditur in tres partes, in quarum prima ponit duplicem vel triplicem diuisionem. In secunda autem ponit regulas siue principia quædam de modo prædicationis illorum nominum, quæ per diuisionem sunt accepta *ibi* [Sciendum est ergo, quòd illa quæ proprie, &c.] In tertia ponit probationem, quòd ea quæ videntur prædicare quantitatem vel qualitatem, in diuinis prædicant substantiam. Hic autem quidam quærunt, Vtrum Deus sit nominabilis, vel non? Si est nominabilis, Vtrum sit nominabilis vno nomine, vel pluribus? Et tertio posset quæri, Quid nominant nomina in Deo? Et vtrum prius sunt de ipso, vel de inferioribus, & quibus modis nominantur? Quæ omnia in distinctione 2. huius voluminis quantum potuimus, determinata sunt: & ideo non hic repetenda.

ARTICV

ARTICVLVS I.

Vtrum omne nomen dictum de Deo significet proprietatem, aut essentiam, aut dicatur de Deo per translationem?

INcidit ergo hic quæstio primo de diuisione Ambrosij quæ tangitur *ibi*[Quo purius niteat fides, &c.] Secundum hanc enim diuisionem omne nomen dictum de Deo, aut significat proprietatem, aut essentiam, aut dicitur per translationem. Videtur autem diuisio esse insufficiens: primo per hoc quòd infra ponit diuisionem sex membrorum. Secundo: quia quædam ab æterno conueniunt Deo, quæ nullum illorum significant, vt persona, trinitas, & huiusmodi: hæc enim non dicunt proprietatem: quia proprietas est in persona determinans ipsam.

2 Item, Essentialium quædam dicuntur relatiue, vt similis, æqualis: & quædam relatiue ad creaturas: ergo videtur diuisio insufficiens. Præterea, Essentialia non vno modo significant substantiam: quia quædam significant substantiam vt substantiam: quædam autem vt id quod assequitur substantiam, vt virtus, & huiusmodi.

3 Item, Damascenus aliam dat diuisionem primo libro cap. 12. vbi videtur innuere, quòd quædam significant pelagus substantiæ infinitum, non quid est, vt hoc nomen, Qui est: quædam autem operationis nomen, vt Deus: quædam autem vt id quod assequitur substantiam, vt iustus, bonus, & huiusmodi: quædam autem habitudinem ad ea à quibus distinguitur: vt dominus, rex, pastor, creator. Eorum enim quæ subiiciuntur, dominus est: & eorum quæ reguntur, rex: & eorum quæ pascuntur, pastor. Quædam autem significant id quod non est, vt immensus, incorporeus: ergo videtur, quòd diuisio Amb. non sit sufficiens.

4 Item, Ingenitus nec relationem, nec substantiam significat, nec etiam per translationem dicitur: ergo non cadit in aliqua partium diuisionis Amb.

5 Præterea, Dionysius magnam ponit nominum diuersitatem per ordinem in libro de di. no. vt bonus, ens, vita, sapientia, iustitia, virtus, salus, liberator, æqualitas, inæqualitas, magnum, paruum, alterum, simile, dissimile, status, motus, omnipotens, antiquus dierum, pax, per se vita, per se virtus, sanctus, rex, dominus, perfectum, vnum. Ista autem omnia non possunt, vt videtur, reduci ad istam diuisionem.

6 Præterea, Videtur quòd omne nomen dictum de Deo, cadat sub vno membro diuisionis Ambrosij, scilicet quod est translatiue dici: dicunt enim Sancti, quòd de Deo nihil possumus humana voce dicere proprie: ergo quicquid humana voce dicitur de Deo, dicitur per translationem, & nihil per proprietatem: & ita videtur, quòd nullum dicit proprietatem diuinam, nec maiestatem, sed omnia dicuntur per translationem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd diuisiones omnium sanctorum sufficientes sunt: sed non accipiuntur per vnum modum. Diuisio autem Ambrosij licet sit trimembris: tamen reduci habet ad duas diuisiones bimembres sic, Omne nomen dictum de Deo, aut dicitur proprie proprietate rei, aut dicitur per translationem similitudinis rei. Si dicitur proprie, aut dicit proprietatem qua persona à persona distinguitur, aut dicit essentiam: in has enim duas diuisiones incidit omne nomen de Deo dictum. Primæ autem diuisionis hæc ratio est: quia nomen dicit rem à qua imponitur, & rem cui imponitur: illa res cui imponitur nomen, apud Grammaticum est substantia nominis: illa autem à qua imponitur, cum illa sit principium intelligendi id quod dicitur per nomen, est qualitas nominis: illud ergo à quo imponitur, aut per prius est in Deo & per posterius in creatura: & sic dicitur proprie, vt Pater æternus, essentia, vita, sapientia, & huiusmodi. Si autem illud à quo imponitur, repugnat naturæ diuinæ: tunc per aliquam similitudinem corporalium ad diuina translatum de Deo dicitur, vt lapis, leo, splendor, speculum, & huiusmodi. Hæc ergo est ratio diuisionis Ambrosij: vnde sua diuisio est generalis, & comprehendit diuisiones omnium aliorum sanctorum.

AD ID ergo quod contra obiicitur, dicendum quòd persona & Trinitas significant proprietatem indistincte: quia in diuinis proprietas siue relatio significatur multis modis, vt supra diximus: quædam enim significant ad aliquid vt ad aliquid, vt Pater: & quædam significant ad aliquid vt ad se, vt paternitas, & huiusmodi: quædam autem significant id quod est ad se, vt bonus, substantia, & huiusmodi: quædam autem id quod est ad se vt ad aliquid, vt similis, & æqualis: & non est instantia in Trinitate & persona: quia illa in se claudunt relatiua.

AD ALIVD dicendum, quòd illos modos specialiter non considerat Amb. sed potius generaliter: & ideo omnia talia cadunt sub illis quæ exprimunt maiestatem diuinæ essentiæ, vel in se vel in personis, vel æterne vel temporaliter.

AD HOC quod obiicitur de diuisione Damasc. dicendum, quòd ipse non diuidit nisi essentialia: illa autem connotant effectum in creaturis, aut significant essentiam sine effectu. Et si primo modo: tunc sunt sicut creator, rex, & huiusmodi. Si autem significant essentiam, aut in se distinctam vel indistinctam, aut vt assequens, aut id quod non est. Si primo modo: sic est, qui est, essentia, substantia, &c. quia qui est dicit indistinctam & non ponentem in numerum, vt notatum est de hoc nomine, Qui est, distinctione 2. supra. Substantia dicit distinctam, & similiter essentia, & huiusmodi. Sed id quod assequitur substantiam, aut est vt habitus, aut operationem assequens: secundum intellectum habitus, vt bonus, sapiens: operationem assequens, vt Deus. Quod autem non est dicit immensus, & huiusmodi, quæ notificat Deum negatione: & secundum quid negationes huiusmodi nominare & notificare possint

poſſint, ſupra expoſitum eſt.

Ad aliud dicendum, quòd infra probabitur, quòd ingenitus dicat relationem: quia ibi dabit Auguſt. pro regula, quòd in eodem genere in quo affirmat & ponit affirmatio, in eodem negatio neget.

Ad aliud dicendum, quòd Diony. diuiſit nomina diuina per tractatum quatuor librorum: de quibuſdam enim tractat in libro ſuo quem vocat de hypoſtaſibus, id eſt, de perſonis: in quo ipſe determinat de vno membro iſtius diuiſionis Amb. ſcilicet de his quæ proprietates dicunt in diuinis. In alio tangit de his quæ ſecundum tranſlationem, quod ipſe ſymbolum vocat, de Deo dicuntur, & de hoc fecit ſymbolicam theologiam: quos duos libros non habemus. Alia ſunt nomina maieſtatem diuinitatis exprimentia: & hæc attendi poſſunt duobus modis, ſcilicet ſecundum ſignificata à quibus imponuntur, & ſecundum modum prædicandi quem habent in diuinis: & de ſignificatis eorum agit Diony. in libro de di. no. per. 13. capitula, in quorum tribus determinat modum procedendi & accipit materiam: in 10. autem reſiduis tangit ipſa nomina. Modum autem prædicandi ipſorum, ſecundum quod ſonant in ipſis nominibus, determinat in libro quem vocat myſticam theologiam à myſtin quod eſt ſecretum, eo quod res ipſa ſecreta manet, & non tota vt eſt poteſt nominari: & huius cauſa dicta eſt alibi, ſcilicet diſ. 2.

Alii vocant de diuinis hypotipoſibus, id eſt, characteribus vel diſtinctionibus.

Quæſtiun.

Si autem quæritur, Penes quid ſumitur numerus quem tangit Dionyſius in 10. capitulis lib. de di. no.

Solutio.

Responsio, quòd ipſe tangit ea ſecundum quod manifeſtantur in cauſa vt cauſa talium effectuum in creaturis, præcipue rationalibus. Aut igitur ſunt ſecundum cauſam reſpicientem eſſe, aut bene eſſe, aut perfectionem in vtroque. Si ſunt primo modo, aut eſt ſecundum diſpoſitionem cauſæ inclinatæ ad effuſionem cauſati: aut ſecundum ea quæ diffundit cauſando. Si primo modo: tunc eſt bonum: vnde ipſe dicit, quòd bonum eſt diffuſiuum ſui & eſſe, cui neceſſario coniunguntur quatuor alia, ſcilicet amor, lumen, zelus, & ad bonum vlterius coniungitur pulchrum: iſta enim dicunt quaſi diſpoſitiones boni in cauſa prima: ſicut enim zelus ſequitur ad amorem, ita pulchrum ſequitur ad lumen: lumen enim dicit irradiationes æternarum rationum, quibus vnumquodque creatum eſt, in cauſa creante: pulchrum autem dicit deſcenſum ordinis ſapientiæ ordinantis, ſicut dicit Boët.

Mundum mente gerens pulchrum pulcherrimus ipſe.

Amor autem & zelus inclinant ex parte voluntatis: amor ad effectus generaliter, zelus autem ad effectus propinquiores, quia zelus eſt ignitus amor in aliquod ſpeciale: & ideo de omnibus his cum ſuo priuatiue oppoſito malo tangit in capitulo vno. Si autem dicunt effectum effluxum ad eſſe, aut reſpectu eſſe in genere quod fundamentum eſt entium, aut in ſpecie. Si in genere: tunc eſt ens. Si in ſpecie: tunc eſt vita: quia, vt dicit Philoſophus, prima rerum creatarum eſt eſſe, & non eſt ante ipſam creatura alia: & de vita dicit, quòd vita viuentibus eſt eſſe: & hoc verum eſt de eſſe ſpecificato. Et accipitur vtrumque generaliter: quia non niſi generaliter cadit in diuinam prædicationem: ens enim elementi vel elementati non prædicatur de Deo. Similiter vita vegetabilis, vel ſenſibilis, vel rationalis, non prædicatur de Deo: ſed potius ens & vita abſtrahens ab omni creato. Si autem eſt effectus ſecundum bene eſſe, aut eſt abſolute in creatura rationali, aut in vno in comparatione ad aliud. Si abſolute in vno: tunc dicunt perfectionem naturæ rationalis ſecundum naturam, aut ſecundum ſtatum in quem decidit. Si primo modo, aut ſecundum intellectum, & ſic eſt ſapientia: aut ſecundum effectum, & ſic eſt virtus: aut ſecundum rationem ſiue intellectum ordinantem id quod eſt in affectu ad alterum, & ſic eſt iuſtitia quæ conſideratiua eſt ordinis. Si autem reſpiciant ſtatum periculi in quod decidimus, aut generale quod omnibus eſt exhibitum, & tunc eſt ſalus à culpa & pœna: aut perſonale & ſpeciale periculum, & in illo notatur liberator. Si autem eſt in vno in comparatione ad alterum, aut ſecundum quantitatem virtualem, aut ſecundum qualitatem bonitatum. Si primo modo, aut comparatio eſt ſecundum proportionem, aut ſecundum exceſſum ſine proportione. Si primo modo, ſic eſt inæquale: ſi ſecundo modo, ſic eſt magnum, & paruum. Si autem eſt relatio vna ad alterum ſecundum participationem bonitatis quæ dicit qualitatem: aut eſt vt diſtinguens in gradu participantium non idem, & ſic eſt alterum, & idem: aut eſt ſecundum comparationem vnius ad alterum per modum proportionis, & tunc eſt ſimile, & diſſimile. Tertio autem modo ſunt effectus à quibus nominatur Deus vel perfectum eſſe: & hoc tribus modis, quibus omne quod eſt, habet ſe ad perfectionem, ſcilicet ſecundum motum ad Deum, ſecundum virtutem mouentem, & ſecundum hoc quod recipit ab ipſo quod perficit. Secundum motum autem dupliciter, ſcilicet ſecundum quod eſt ab ipſo motus in moueri, & in attingere ipſum. Si primo modo, eſt motus, & ſecundo modo ſtatus. Secundum virtutem autem mouentem omnia ad ipſum eſt duplicíter, ſcilicet ſecundum virtutem in ſe, vel virtutis diſpoſitionem: in ſe eſt omnipotens qui omnia poteſt facere & mouere: ſecundum diſpoſitionem autem virtutis eſt antiquus dierum. Secundum id autem quod influit perficiendo eſt conſideratio triplex, ſcilicet ſecundum ſubſtantiam perfectam, & ſecundum virtutem perfectam, & ſecundum quietationem in fine: & primo modo eſt perfectum, & vnum: & ſecundo modo per ſe vita ad naturam, & per ſe virtus ad perfectionem ſuperadditam: quietatio autem in fine eſt pax: ſequitur autem regnum in omnibus his, quod competit eſſe non cauſanti, ſed continenti quod cauſatum eſt, & ſecundum illud eſt ſanctus, rex, & Dominus: & ſanctus prout regit non immixtus, ſed excedens omnia materialiter inquinantia: Dominus autem ad

ſuppoſita

suppofita: rex autem ad ordinis & legis naturalis discretionem.

Ad vltimvm dicendum, quòd duplex est translatio, scilicet secundum rem, & secundum nomen. Translatio secundum rem in diuinis nominibus non est nisi in symbolicis, in quibus transfertur significatio ad significationem: vt pratum ridet, eo quod quædam dilatatio generatur in floritione pratorum: & sic dicitur Deus crapulatus vel ebrius: sicut dicit Psal. 77. Excitatus autem tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino. Translatio autem nominis est quando nomen non sufficienter repræsentat id ad quod significandum assumitur, vt omnia nomina dicta de Deo.

Præmissis addit quædam esse nomina quæ temporaliter Deo conueniunt, & relatiue dicuntur.

His adiiciendum est quædam esse nomina (vt August. ait in 5. lib. de Trinit.) quæ ex tempore Deo conueniunt, & relatiue ad creaturam dicuntur: quorum quædam de omnibus dicuntur personis, vt dominus, creator, refugium: quædam autem non de omnibus, vt donatus, datus, missus. B

ARTICVLVS II.

Vtrum aliqua nomina conueniant Deo ex tempore, & an conueniant simul omnibus, aut aliquibus, & aliquibus non, &c.

Deinde quæritur de alia diuisione quam adiungit Magister dicens [His adiiciendum est quædam, &c.] Hic enim bimembris diuisio ponitur in vno, scilicet quòd quædam ex tempore Deo conueniunt, & relatiue ad creaturam dicuntur: & hæc aut omnibus personis communiter conueniunt, vt creator: aut quibusdam, vt missus, datus. Et hoc non videtur posse stare: quia cuicumque conuenit aliquid ex tempore, illud est mutabile: sed Deus non est mutabilis: ergo nihil conuenit ei ex tempore.

2 Item, Omne relatiuum dependet ad suum correlatiuum: sed Deus non dependet ad aliquam creaturam: ergo non dicitur relatiue ad ipsam.

3 Præterea, Missus & datus dicunt effectum in creatura: ergo significant essentiam diuinam communiter: ergo possunt dici de omnibus personis.

4 Præterea, Datus & donatus (vt supra habitum est) non dicunt ab alio esse: ergo videtur, quòd omnibus conueniant.

Solvtio. Hæc pars diuisionis reducitur ad diuisionem Amb. ad illud membrum, quòd quædam maiestatem deitatis insinuant. Illud diuidendum est etiam vlterius: & tunc includit hoc quod hic dicitur sic. Quæ essentiam significant, aut in se, aut cum connotatione effectus. Si enim in se: tunc conueniunt ab æterno. Si cum connotatione effectus: tunc conueniunt ex tempore. Aut igitur significant essentiam vt agentem tantum, sicut creator: aut agentem cum consignificatione personæ existentis ab alio, vt missus, datus, vt supra habitum est. Solutio.

Dicendvm ergo ad primum, quòd ex tempore Deo conuenire non ponit mutationem in ipso, sed potius in his quæ fiunt, vt alibi dictum est.

Ad alivd dicendum, quòd creatura reali respectu dependet ad Creatorem, & non è conuerso nisi secundum intellectum: quia dependentia respectus creaturæ non potest intelligi sine correspectu in Creatore, licet non dicat nisi rationem in ipso, & non rem quæ diuersa sit ab ipso.

Ad alivd dicendum sicut supra, quòd missus, & datus, claudant in se relationes.

Ad alivd dicendum, quòd Magister accipit datus, & donatus, pro missus.

De hoc nomine, Trinitas, addit.

Præterea est vnum nomen quod de nulla persona sigillatim dicitur, sed de omnibus simul, id est, Trinitas: quod non dicitur secundum substantiam, sed quasi collectiuum pluralitatem designat personarum. C

ARTICVLVS III.

Vtrum in diuinis hoc nomen, Trinitas, dicat pluralitatem personarum, & sit nomen diuinum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Præterea est vnum nomen quod de nulla persona sigillatim dicitur, &c.] Videtur enim falsum quod dicit: quia hoc nomen, Trinitas, quasi collectiuã pluralitatem designat personarum: collectiua autem pluralitas est simpliciter plura, & secundum quid vnum, scilicet secundum formam collectionis quæ minimam habet vnitatem: Trinitas autem est vnitas essentiæ simplicissima & verissima: ergo non dicit pluralitatem personarum collectiuam.

2 Præterea, Bern. in 5. ad Eugenium dicit, quòd inter omnes vnitates arcem tenet vnitas Trinitatis: sed inter omnes vnitates inferior est vnitas collectiua: ergo Trinitas non dicit vnitatem collectiuam.

3 Item, Si dicit pluralitatem personarum hoc nomen, Trinitas, aut cum ordine, aut sine ordine. Si sine ordine: tunc videtur esse confusio personarum: pluribus enim collectis sine ordine ad vnum generatur confusio, & non vnio. Si autem dicit cum ordine: tunc erit prius & posterius in ordinatis: & ita videtur, quòd nullo modo dicit collectionem plurium.

4 Item, Cum dicitur Trinitas trium vnitas, videtur vnitas numerari in tribus: sed vnitas aut est essentia, aut non. Si non: ergo est aliqua vnitas in qua conueniunt præter essentiam. Si est essentia: tunc essentia numerata est in tribus, quod falsum est.

5 Item, Hoc nomen, Trinitas, aut est absolutum, aut relatiuum. Si absolutum: ergo debet sigillatim de personis prædicari: & hoc falsum est: quia hæc non est vera, Pater est Trinitas. Si autem est ad aliud: tunc quęrit determinari extra, quod etiam non conuenit ei: ergo videtur, quòd non sit nomen diuinum.

6 Præterea, Videtur Trinitas repugnare simplicitati diuinæ. Dicit enim Boëtius, quòd vnitatis eiusdem in re iteratio non infert numerum: vt cum dicitur, Tullius est vnus, Marcus est vnus, Cicero est vnus, non possum inferre: ergo Marcus Tullius Cicero sunt tres: ergo à destructione consequentis, vbi infertur numerus, ibi est diuersitas: sed in Trinitate significatur numerus: ergo diuersitas: sed in vno & eodem simplicissimo nullus est numerus: ergo cum Deus sit omnino simplex, non debet significari hoc nomine, Trinitas, quod importat numerum.

7 Item, Nihil habens aliquid intelligibile ante se est simplex omnino, vel ad minus ipsum non est simplicissimum: hoc nomen, Trinitas, ponit ante se & intellectum personæ numeratæ, & vnitatis essentiæ: ergo Trinitas non est simplicissimum: ergo non est nomen diuinum, vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum cum Magistro, quòd Trinitas dicit quasi collectiue simul omnes personas: non autem dicit collectionem, sed quasi collectionem: differt enim in duobus à forma collectiui nominis, quorum vnum est, quòd vnit in simpliciter vno & simplicissimo ea quæ colligit, quia in vnitate essentiæ simplicissimæ, à cuius vnitate tamen non imponitur nomen: sed collectiuum non dicit vnionem nisi in forma collectionis, quæ secundum quid habet vnitatem, & simpliciter pluralitatem. Alia differentia est: quia ea quæ colligunt, habent simpliciter multitudinem sine ordine, sicut aceruus, vel populus, vel turba. Quòd autem non habeant simpliciter multitudinem, probatum est supra distinctione 19. Quòd vero non sint omnino sine ordine, probatum est distinctione 20. capitulo vltimo: quia in personis est ordo naturæ. Et per hoc patet solutio ad tria prima. *Solutio.*

AD QVARTVM dicendum, quòd vnitas non est numerata per ly trium: quia tunc deberet dicere tres vnitates: sed personæ numeratæ sunt, & vnitas est ibi cadens vt vniens ea quæ sunt numerata hoc modo numeri qualis est in diuinis.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc nomen, Trinitas, est ad aliud, vt aperte dicit Boëtius in lib. de Trinit. sic: Quo fit vt hoc ipsum Trinitas etiam ad aliud dicatur. Sed est relatiuum intrinsecus: quia claudit in se ea ad quæ determinantur relationes eorum. Et si obiicias, quòd Trinitas est trium vnitas: & ita ratione eius quod vnitas, significat essentiam: & ratione eius quod est trium, significat ad aliquid: & ita significabit essentiam, præcipue cum vnitas cadat in recto in diffinitione eius, ly trium autem in obliquo. Dicendum, quòd hoc nomen, Trinitas, imponitur à distinctione personarum collectiua, & non ab vnitate: & ideo licet per modum significandi per nomen quod abstractiue dicitur, essentia significetur in recto: tamen secundum rationem impositionis & rem, è conuerso est, scilicet quòd essentia significatur in obliquo, & personæ collectiuę in recto: quia Trinitas exponi habet, tres vniti in vna essentia.

Si autem quæras, Quare propter abstractionem magis significat essentiam in recto, & personas in obliquo, quam è conuerso? *Quæst. 1.* Dico, quòd supposita nunquam abstracte possunt significari: quia contra naturam suppositi est, quòd sit abstractum: sed forma bene abstrahitur: & ideo cum personæ sint suppositæ, in abstracto nomine non possunt importari in recto. *Solutio.*

Si autem quæras, Quare ergo non fuit impositum nomen concretiue, quod significet collectiuas personas in recto? *Quæst. 2.* Ad hoc est dicendum, quòd hoc est contrarium collectioni & nominationi: quia nomen vult imponi ab aliqua forma vna: & cum supposita vt supposita non dicant vnum, non potest esse vnum nomen à suppositis impositum: sed poterat esse nomen suppositis impositum, & à forma vniente per modum collectionis: nullum *Solutio.*

nullum enim nomen imponitur nisi à forma. Præterea, Forma collectionis inter omnes formas est minus vniens, & ideo illud cuius est forma, non est nisi oblique: vt dicimus, aceruus lapidum: & non dicimus, aceruus lapides: & ideo cum Trinitas à tali forma discretionis collectiua imponatur, respiciet personas oblique.

Ad alivd dicendum, quòd Trinitas personarum non repugnat simplicitati essentiæ: quia personæ non diuidunt essentiam, nec essentia componitur vel diuiditur in eis. Sic autem ratio est de tribus aliis diuersis: & ideo numerus personarum non ponit diuersitatem, sed distinctionem relationis secundum originem tantum, quæ minima est omnium distinctionum: & tamen in diuinis sufficit ad constituendum personas, licet non variet essentiam.

Ad alivd dicendum, quòd licet in nominis modo significandi aliquid sit ante intellectum huius nominis, Trinitas, tamen in re nihil est ante: & ideo non dicit compositionem.

De aliis nominibus quæ temporaliter Deo congruunt & non relatiue dicuntur.

D Svnt etiam quædam nomina quæ ex tempore Deo conueniunt, nec relatiue dicuntur, vt humanatus, incarnatus, & huiusmodi. Ecce sex nominum differentias assignauimus, quibus vtimur loquentes de Deo: de quibus singulis agendum est.

ARTICVLVS IV.

An hoc nomen, incarnatus, conueniat vni personæ, vel omnibus?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Sunt etiam quædam nomina quæ tempore, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia incarnatus si non dicit nisi diuinam essentiam cum effectu in creatura, tunc conuenit omnibus simul personis, quod absurdum est.

2 Item, Omne nomen ex tempore Deo conueniens, dicit diuinam essentiam, & connotat effectum in creatura: hoc vero nomen: incarnatus, est huiusmodi: ergo dicit diuinam essentiam, & connotat effectum in creatura: & sic conuenit communiter omnibus, quod hæresis est.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd incarnatus & humanatus, non dicit secundum nomen relationem, sed in se claudit relationem in supposito: quia suppositum eius est Filius per se: & essentia diuina non est incarnata in se, & per se, sed in Filio & per Filium: & hoc probatum est in 3. lib.

Ad alivd dicendum, quòd cum dicitur, quòd omne nomen, &c. intelligitur de illis nominibus quæ actiuè conueniunt Deo, vt creator, & huiusmodi: sed incarnatus, humanatus, conueniunt receptiue & vnitiue: & hoc non conuenit omnibus, sed vni, scilicet Filio.

ARTICVLVS V.

An nomina negatiua & priuatiua cadant in sex nominum differentiis, quas Magister ponit in textu?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Ecce sex nominum differentias assignauimus, &c.] Videtur enim, quòd negatiua vel priuatiua non cadant in istis sex nominum differentiis, sicut immensus, increatus, & huiusmodi: quæ tamen præcipue conueniunt Deo.

2 Si forte dicas, quòd Magister præmittit diuisionem de his, de quibus agere intendebat: & non intendit agere de negatiuis: & ideo non tangit illa: quia nihil prædicant in Deo: sed potius, vt dicit Damasc. dicunt quid non est Deus. Secundum hoc etiam non debuit præmittere de translatis: quia illa etiam non prædicant aliquid in Deo, sed per translationem dicuntur.

3 Item, Penes quid sumitur ista diuisio sex membrorum, cum supra ostensum sit, quòd diuisio trimembris Ambro. sufficienter omnia nomina dicta de Deo comprehendat?

Solvtio. Ad hoc dicendum, quòd priuatiua non sunt de intentione Magistri, sicut innuit obiectio: quia nihil prædicant in Deo, sed potius quid non est ostendunt: vel si sunt, reducuntur ad essentiam secundum quòd negatio aliquo modo certificat, & innuit quid est res, vt ostendimus supra distinct. 2. Solutio.

Ad alivd dicendum, quòd Magister non supponit hic symbolica, nisi tantum ea quæ aliquo modo ostendunt propria personarum, vt character, splendor, & huiusmodi: & non intendit hic de scientia symbolicorum: quia illa potius pertinet ad scientiam allegoriarum, quam disputationis quæ tractatur in hoc libro.

Ad vltimvm dicendum, quòd tres modi additi ad diuisionem Ambro. continentur sub trimembri diuisione: ea enim quæ proprietatem significant, aut significant, vt distinguentem, aut vt suppositum distinctum. Et primo modo significat paternitas, secundo modo pater. Si autem vt suppositum distinctum, aut ab æterno, aut ex tempore. Si ab æterno, aut proprie, aut communiter. Si commu

communiter, aut vt de singulis, aut vt collectiue de omnibus. Ex tempore quidem, vt incarnatus, humanatus: ab æterno autem proprie pater: communiter de singulis persona: communiter collectiue trinitas. Hypostasis autem, substantia, & huiusmodi, significant vt persona. Similiter ea quæ essentiam, aut ab æterno, aut ex tempore. Si ab æterno, aut affirmatiue, aut negatiue. Si affirmatiue, aut per modum substantiæ, aut per modum aduenientis substantiæ. Si per modum aduenientis, aut vt quantitas virtualis, aut vt qualitas, & sic de aliis. Si autem substantiam, aut vt abstractum, aut vt concretum, aut vt substans in concreto. Abstracte quidem substantiam, vt essentia, diuinitas, & huiusmodi: concrete autem Deus: substans in concreto substantiam assequens, vt potens, aut sapiens, magnus, & bonus, & huiusmodi: negatiue autem, vt immensus, increatus, & huiusmodi. Si autem ex tempore, aut secundum causam actu causantem, aut continentem, aut gubernantem, aut secundum habitudinem ad ea quæ causata sunt. Primo modo creator. Secundo & tertio modo gubernator, prouisor, salus, & liberator, & huiusmodi. Tertio Dominus, rex, & huiusmodi. Et sic plane patet, qua arte multiplicantur ista nomina.

ARTICVLVS VI.

An quatuor regulæ de diuinis nominibus à Magistro sunt bene aßignatæ?

DEinde quæritur de regulis quas ponit in illa parte quæ incipit *ibi*[Sciendum autem, &c.] Ibi enim colliguntur quatuor regulæ quas dat: quarum prima est, quòd illa quæ proprie ad singulas pertinent personas, relatiue adinuicé dicuntur. Secunda est, Quæ vnitatem significant, ad se dicuntur & substantialiter. Tertia est, Quæ substantialiter dicuntur, de omnibus sigillatim prædicantur, & de omnibus simul singulariter prædicantur, & non pluraliter. Quarta est, Quæ relatiue dicuntur, non substantialiter dicuntur.

Contra primam obiicitur: Hoc nomen, persona, pertinet ad singulas personas, & tamen non relatiue dicitur: ergo regula illa non est vniuersalis.

Secundæ instatur per similis & æqualis & idem, quæ relatiue dicuntur, & tamen substantiam significant.

Item tertiæ instatur per hoc nomen, persona, quod, vt infra dicet, substantiam significat, & tamen pluraliter de eis in summa prædicatur.

Quartæ instatur per hoc quod omne quod prædicatur, prædicatur per accidens, aut per substantiam: sed in diuinis non est accidens: ergo substantia: ergo relatio quæ prædicatur in diuinis, prædicatur per substantiam: & sic falsum est quod dicit.

SOLVTIO. Dicendum, quòd persona non dicit relationem in se determinatam, sed in quadam communitate proportionis, vt infra dicetur. Vel dicatur, quòd persona dicitur relatiue in supposito: licet non dicat relationem in modo significandi per nomen. Solutio.

AD ALIVD dicendum, quòd similis, & æqualis, in se claudunt relationem, & id in quo vniuntur & parificantur: & ideo talia significant in concreto essentiam in obliquo, & personas in recto: & quando abstracte significantur, contingit è conuerso, vt supra determinatum est dist. 2.

AD ALIVD dicendum est, quòd persona dicit relationem in supposito, licet in modo significandi non importet, sed substantiam.

AD ALIVD potest dici, quòd in diuinis non est accidens: quia quoad naturam prædicamenti relationis non retinet in diuinis modum prædicandi relatio: sed quoad modum quem addit, scilicet ad alterum esse, & quoad hoc oppositionem habet ad substantialia, quæ non ad alterum sed ad se prædicantur.

Quod illa nomina quæ ad singulas ptrtinent personas, proprie relatiue dicuntur: ea vero quæ vnitatem essentiæ significant, ad se dicuntur, & de singulis, & de omnibus communiter dicuntur personis, & singulariter & non pluraliter in summa accipiuntur.

E SCiendum est ergo, quòd illa quæ proprie ad singulas personas pertinent, relatiue adinuicem dicuntur: sicut Pater, & Filius, & vtriusque donum Spiritus sanctus. Ea vero quæ vnitatem essentiæ significant, ad se dicuntur: & ea quæ ad se dicuntur, substantialiter vtique dicuntur, & de omnibus communiter, & de singulis sigillatim dicuntur personis, & singulariter non pluraliter accipiuntur in summa: vt Deus, bonus, potens, magnus, & huiusmodi. Quæ autem relatiue dicuntur, substantialiter non dicuntur. Vnde August. in 5. lib. de Trinit. ait, Quicquid ad se dicitur, præstantissima illa & diuina sublimitas substantialiter dicitur. Quod

Cap. 6. & 8.

Quod autem ad aliquid dicitur, non substantialiter dicitur, sed relatiue. Tantaque est vis eiusdem substantiæ in Patre & Filio & Spiritu sancto: vt quicquid de singulis ad seipsos dicitur, non pluraliter in summa, sed singulariter accipiatur. Dicimus enim, Pater est Deus, & Filius est Deus, & Spiritus sanctus est Deus: quod secundum substantiam dici nemo dubitat. Non tamen dicimus hanc Trinitatem esse tres Deos, sed vnum Deum. Ita dicitur, Pater magnus, Filius magnus, & Spiritus sanctus magnus: non tamen tres magni, sed vnus magnus. Ita etiam, omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus: non tamen tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Quicquid ergo ad seipsum dicitur Deus, & de singulis personis similiter dicitur, & simul de ipsa Trinitate, non pluraliter, sed singulariter dicitur. Et quoniam non est aliud Deo esse, & aliud magnum esse, sed idem est illi esse quod est magnum esse: propterea sicut non dicimus tres essentias, sic non dicimus tres magnitudines, sed vnam essentiam, & vnam magnitudinem.

ARTICVLVS VII.

An bene dicat Augustinus, vnus magnus, non tres magni.

DEinde quæritur de hoc [Non tres magni, sed vnus magnus, &c.] Supra enim distinctione 8. concessum est, quòd adiectiua possunt substantialiter de personis prædicari: & ibi sunt nouem assignatæ rationes. Et ideo hic dicendum quòd si ly tres sit substantia tantum, & ly magni adiectiuũ, quòd possunt tunc dici tres magni: quia tunc numerum sumet à suo substantiuo: sed August. accipit hic, magni substantiue, & ly tres adiectiue: & eadem ratio est de aliis.

Quod Deus magnus est ea magnitudine qua Deus est: sic de bonitate, & de omnibus quæ secundum substantiam dicuntur.

F

DEus enim non est magnus ea magnitudine quæ non est quod ipse, vt quasi particeps eius sit: alioquin maior esset illa magnitudo quam Deus. Deo autem non est aliquid maius: ea ergo magnitudine magnus est, qua ipse est. Ideoque nec tres magnitudines dicimus, sed vnam magnitudinem: nec tres magnos, sed vnum magnum: quia non participatione magnitudinis Deus magnus est, sed seipso magno magnus est, quia ipse est sua magnitudo. Ita & de bonitate, & æternitate, & omniporentia Dei dicendum est, & de omnibus omnino quæ de Deo possunt pronuntiari substantialiter: quibus ad seipsum dicitur, non translatiue ac per similitudinem, sed proprie: si tamen de illo proprie aliquid ore hominis dici potest. Ecce aperte docuit, quòd nomina vnitatem diuinæ maiestatis significantia, & ad se dicuntur de Deo, id est, sine relatione, & de omnibus personis communiter, & de singulis diuisim dicuntur: nec pluraliter, sed singulariter in summa accipiuntur. Illa vero nomina quæ proprie ad singulas pertinent personas, relatiue, non substantialiter dicuntur. Quod enim proprie singula in Trinitate persona dicitur (vt ait Aug. in eodem) nullo modo ad seipsum, sed ad aliam inuicem, vel ad creaturam dicitur. Et ideo relatiue non substantialiter dici, manifestum est.

Lib. 5. de Tri. cap. 11.

Cap. 10.

ARTICVLVS VIII.

An participatum in diuinis potest esse maius participante?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo capitulo in principio *ibi* [Quasi particeps eius: alioquin maior esset illa magnitudo, &c.] Hoc enim non videtur, quia ille potest participare albedinem vel humanitatem: & tamen illa albedo vel humanitas non est maior, quam ipse.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nihil participatur proprie, nisi cuius capitur pars: forma autem omnis de se vniuersalis est: & licet tota sit in isto quoad esse, non tamen tota est intra substantiam quoad posse, quia potest esse in alio, aliter enim non esset vniuersalis: licet secundum quòd inest huic, non sit vel possit esse in alio: tamen id quod inest huic, potest inesse aliis multis: & ideo accipitur in parte suæ potestatis. Sic autem sequitur, quòd omne participatum maius sit in posse, quam id quod participat ipsum. Hoc autem in diuinis non conuenit: cum non sit extra Deum aliquid maius ipso, nec secundum esse, nec secundum posse: sed totum id quod est ipse, vbi non est vniuersale & particulare, sicut supra probatum est.

DISTINCTIO XXIII.

De hoc nomine quod est persona, quod cum secundum substantiam dicatur, tamen pluraliter non singulariter in summa accipitur.

A *De substantialibus nominibus diuinis in speciali.* PRÆDICTIS adiiciendum est, quòd cum omnia quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, singulariter & non pluraliter de omnibus in summa dicantur personis, vt supra ostensum est. Est tamen vnum nomen, scilicet persona, quod secundum substantiam dicitur de singulis personis, & pluraliter non singulariter in summa accipitur. Dicimus enim, Pater est persona, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona, & hoc secundum substantiam dicitur: nec tamen, Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt vna persona, sed tres personæ. Hoc ergo nomen excipitur à prędicta regula nominum, quę secundum substantiam de Deo dicuntur: quia cum hoc ad se dicatur, & secundum substantiam, pluraliter tamen, non singulariter in summa accipitur.

Auctoritas quod persona ad se dicatur & secundum substantiam.

B *Cap. 6.* QVod autem persona secundum substantiam dicatur, August. ostendit in 7. lib. de Trinit. dicens, Non est aliud Deo esse, aliud personam esse, sed omnino idem. Item in hac Trinitate cum dicimus personam Patris, non aliud dicimus quam substantiam Patris. Quocirca vt substantia Patris ipse Pater est, non quo Pater est, sed quo est: ita persona Patris, non aliud quam ipse Pater est. Ad se quippe dicitur persona, non ad Filium vel Spiritum sanctum: sicut ad se Deus dicitur & magnus, & bonus, & iustus, & huiusmodi. Et queadmodum hoc illi est esse, quod Deum esse, quod magnum esse, quod bonum esse: ita hoc est illi esse, quod personam esse. Ecce expresse habes, quòd persona secundum substantiam dicitur: vt cum dicitur, Pater est persona, hic sit sensus: Pater est diuina essentia. Similiter cum dicitur, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona, id est, essentia diuina.

DIVISIO

DIVISIO TEXTVS.

PRædictis tamen adiiciendum est, quòd cum omnia nomina, &c.] Hic agitur de hoc nomine, persona, quod excipitur à regula quæ est in præcedenti distinctione data de nominibus substantialibus. Diuiditur autem ista pars in tres partes, secundum quòd tria considerantur in hoc nomine, persona, scilicet significatum, de quo quæritur primo, Vtrum significet substantiam, vel proprietatem? Consideratur etiam in eo communitas prædicationis: & de illa quæritur in secunda parte *ibi* [Ideo oritur hic quæstio difficilis] Consideratur etiam in hoc nomine, persona, discretio singularitatis: & de hac quæritur in tertia, Vtrum scilicet diuersitas & singularitas sint in diuinis *ibi* [Iam sufficienter vt puto] In prima harum partium sunt duo capitula, in quorum primo excipitur nomen personæ à generalitate regulæ præhabitæ. In secundo autem probatur, quòd substantiam significat *ibi* [Quòd autem persona substantiam significet, &c.

ARTICVLVS I.

Vtrum in diuinis sit vel potest esse persona?

ET quia circa istum tractatum maior difficultas libri consistit, ideo ante literam quæruntur hic duo, scilicet si persona est in diuinis, vel potest esse? Secundo dato quòd sic, vtrum significet substantiam vel proprietatem? Hoc enim oporteret scire ante diffinitionem personæ.

Videtur autem persona non esse in diuinis: in inferioribus enim videmus nihil tantæ compositionis sicut persona est: ergo nihil tantum repugnat maximæ simplicitati: sed maxima simplicitas est in diuinis: ergo nulla potest ibi esse personalitas. Quòd autem persona maximam dicat compositionem, sic probatur: Hoc aliquid in rationali natura est vltimum compositionis naturalis, in quo sunt omnium præcedentium compositiones: compositio enim elementi ex forma & materia determinata contrarietate, & compositio mixti, & compositio complexionati, & compositio heterogenij in membris dissimilibus organicis, & compositio corporis & animæ vegetabilis & sensibilis & rationalis ponitur in eo quod est hoc aliquid in natura rationali. Alia autem est compositio accidentium naturalium & indiuiduantiũ & personam facientium: & hæc triplex etiam supponitur in persona: ergo persona claudit in se omne genus compositionis, & substantialis, & accidentalis: & sic constat propositio prima.

2 Item, Non est persona quæ non subsistat naturæ communi & proprietati distinguenti: nihil autem subsistit sic nisi subiectum: ergo quod non est subiectum nec substat naturæ, non est persona. Dicit autem Boet. quòd in diuinis subiectum esse non potest, cum sit forma simplex: ergo nec persona ibi esse potest.

3 Item, Id quod est maximæ diuisionis secundum naturam, maxime repugnat vnitati simplicissimæ: sed persona est maximæ diuisionis secundum naturam: ergo pluralitas personarum maxime repugnat vnitati simplicissimæ. Prima constat. Secunda probatur per hoc quòd in natura non est nisi potentia & actus, & compositum ex vtroque: quæ autem in potentia plura sunt, non sunt plura nisi secundum quid: sed forma in eadem natura secundum rationem ad minus est vna: compositum autem à composito differt per formam naturalem & materiam naturalem: ergo vtraque diuiditur ab eo: ergo pluralitas illius maxime repugnat primæ simplicitati.

4 Item, Per se vnum non est ab alio distinctum si non habet distinctionem substantiæ à qua est omnis numerus personarum: substantia autem in diuinis non numeratur: ergo non admittit personarum pluralitatem: ergo in diuinis ad minus non est hoc modo persona, quo ponimus ibi personas.

5 Item, Hoc videtur per Augustinum in 7. de Trin. & ponitur hic in litera, vbi dicit, quòd non ideo fuit responsum tres personæ, hæreticis quærentibus quid tres? vt illud diceretur: sed ne taceretur: ergo videtur, quòd persona non debet dici esse in diuinis.

6 Item, Anselmus in monologio cap. penultimo. Licet possum dicere Trinitatem propter Patrem & Filium & Spiritum sanctum qui sunt tres: non tamen possum proferre vno nomine propter quid tres, velut si dicerem, propter tres personas: sicut dicerem vnitatem propter vnam substantiam: non enim putandæ sunt tres personæ, quia omnes personæ sic subsistunt separatæ abinuicem, vt tot sit necesse esse substantias, quot sunt personæ. Item ibidem, In summa essentia sicut non sunt plures substantiæ, sic non sunt plures personæ. Ex his accipitur, quòd persona non competit diuinis.

SED CONTRA: Richardus de sancto Victore in lib. suo de Trinit. cap. 4. dicit, Timentes vbi non est timor: recte timerent personas secundum substantiam dici, si persona tantum esse substantiale significaret, nec aliquid consignificaret: ergo videtur quòd persona sit in diuinis: & quòd qui timent dicere, timent vbi non est timor. *Sed contra.*

2 Item, In litera habemus, quòd conuenientius dicuntur tres personæ, cum quæritur, quid tres? quam aliquid aliud.

3 Item, Persona dicit naturæ rem distinctam, & persona magis significatur per quis, quam per quid: quia quid quærit de natura indistincta, quis autem de distincta: sed in diuinis sunt plures aliqui distincti: ergo cum diuina natura sit natura intellectualis, ibi sunt aliqui distincti naturæ rationalis: ergo à differendo sunt in diuinis personæ.

4 Item, Persona est per se vna: sed per se vnus est Pater, & per se vnus Filius, & per se

se vnus est Spiritus sanctus: ergo sunt ibi plures personæ: ergo &c.

5 Item Richar. Triplex distinctio personalis inuenitur, scilicet proprietate sola, origine sola, proprietate simul & origine. In Angelis proprietate sola, in Deo origine sola, in homine autem proprietate simul & origine: ergo in diuinis est persona.

6 Item, Vltimum & perfectissimum rationalis naturæ est persona: ergo personalitas vltima dicit perfectionis rationem: quicquid autem perfectionis est, Deo attribui debet: ergo ratio personalitatis Deo attribui debet, & maxime, vt videtur.

7 Item, Supra probatum est diuinam naturam communicabilem esse: communio autem naturæ intellectualis etiam intelligi non potest nisi intelligatur communicans eam: omne autem communicans naturam intellectualem est persona: ergo in diuinis sunt personæ.

Solutio. SOLVTIO. Absque dubio & hæsitatione concedendum est, quòd in diuinis sunt plures communicantes naturam diuinam intellectualem: & quia tales communicantes necessario distincti sunt, ideo necesse est concedere, quòd sunt personæ in diuinis, & quòd ratio personalitatis conueniat eis, licet non omni eadem ratione qua inuenitur personalitas in natura humana & angelica, vt patebit in sequentibus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd compositio maxima accidit personæ ex natura qua communicat cum aliis in genere formæ & materiæ: ideo enim oportet multis eam trahi ad perfectionem cui soli conuenit ratio personalitatis. Si illam autem perfectionem in primo inueniret, non oporteret tot compositionibus eam trahi ad illud: vnde si natura elementi esset intellectualis, non oporteret fieri compositionem, quia hoc elementum habens naturam elementi communius esset persona: & hoc patet, quia in Angelis personalitas non requirit huiusmodi compositionem, & in diuinis non requirit aliquam compositionem.

AD ALIVD dicendum, quòd secundum Richardum differentia est inter subsistere & existere: subsistit enim quod per se distinctum est proprietate quæ in ipso est vt in subiecto: existit autem quod per se est distinctum ex origine, hoc est, ex modo originis, scilicet quia ex originis ratione distinguitur ab eo quod ab ipso est, vel à quo ipsum est: vnde proprie loquendo in angelica natura personæ sunt subsistentiæ tantum: quia vna earum non distinguitur ab alia per hoc quòd vna sit ex alia, vel alia ex ipsa: sed proprietatibus quibus subsistunt & substant, personalis distinctio eorum inuenitur in eis. In diuinis autem proprie loquendo personæ sunt existentiæ: quia distinguuntur modo originis, vel relatione quæ non est in distincto vt in subiecto, sed potius (vt dicunt August. & Boetius) prædicat id quod ad alterum est, & non quod ad se est secundum originis modum quo alter est ex altero. In humanis autem accipitur distinctio secundum vtraque, scilicet substare collationi proprietatum indiuiduantium, & secundum originis modum quo persona à persona educitur: & ideo substantes vel subsistentes essentiæ vocantur. Sed alij Doctores sacræ Scripturæ subsistentias large accipiunt pro qualitercunque per se existentibus hypostasibus: & ideo personas diuinas subsistentes vel subsistentias vocant.

AD ALIVD dicendum, quòd licet persona in creata natura intellectuali sit maximæ diuisionis inter ea quæ sunt eadem, quia est maioris diuisionis quam forma secundum se: hoc tamen accidit ei, scilicet inquantum est in hac natura: constitutio enim personæ est ex eo quod sit per se vnum secundum quemcumque existentiæ modum in natura intellectuali, & ideo hoc argumentum non procedit.

AD ALIVD dicendum, quòd habere substantiam diuisam in personis accidit ex naturæ formalis ignobilitate, cum natura formæ creatæ in pluribus diuisa per esse remaneat ratione vna, & sic nititur ad vnitatem in pluribus: & hoc ostendit satis, quoniã si posset, etiam secundum esse & secundum id quod est, maneret vna: sed quia non plene simplex est, ideo accidit ei huiusmodi diuisio in personis & hypostasibus in quibus est. In diuinis autem in quibus est plena simplicitas, existentiæ modus secundum originem, inducit rationem alietatis & personalitatis: & tamen substantia id quod est, manet indiuisa: & bene concedimus, & infra probabimus in sequenti distinct. quòd non simpliciter numerus est in diuinis, & quòd personarum vel notionum numerus non est simpliciter numerus: & hoc ideo, quia nullo modo ponimus in diuinis substantiam numerari, neque secundum se, neque secundum quod est in persona.

AD ALIVD dicendum, quòd August. non intendit, quòd non debet dici tres personæ: sed quia non dicitur ea ratione qua dicitur in inferioribus, vbi per substantiam formæ & materiæ, siue quod est & quo est, personæ abinuicem diuiduntur.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd Anselmus nihil aliud intendit, nisi quod modus existentiæ in diuinis non sic facit personam sicut in humanis.

ARTICVLVS II.

Vtrum persona in diuinis significet substantiam, vel proprietatem?

SEcundo quæritur, Quid significet persona? Videtur quod substantiam: & quia circa hunc articulum fere consistit tota difficultas huius tractatus, sumantur argumenta, quotquot elici possunt ex litera. Eliciuntur autem sex, quinque ex secundo capitulo istius distinctionis, à verbis Augustini extracta. Primum quod dicit [Non est aliud Deo esse, aliud personam esse, sed omnino idem] Secundum est quod dicit [In Trinitate cum dicimus personam Patris, non aliud dicimus quam substantiam Patris] Tertium est quod

quod dicit [Ad se quippe dicitur persona, non ad Filium vel Spiritum sanctum: sicut ad se, & magnus dicitur Deus, & bonus, & iustus] Quartum est quod dicit [Quemadmodum hoc illi est esse, quod Deum esse, quod magnum esse, quod bonum esse: ita hoc est illi esse quod personam esse.] Quintum est ex verbis Magistri vbi dicit [Cum dicitur, Pater est persona, hic sit sensus, Pater est essentia diuina] Sextum est in tertio capitulo istius distinctionis, vbi dicit [Volumus vnum vocabulum seruare huic significationi, quo intelligitur Trinitas, ne omnino taceremus interrogati quid tres essent, cum tres esse fateamur] Cum igitur ad quid nõ respondeatur congrue nisi substantia, videtur quòd hoc nomen, persona, substantiam significet. Et hoc August. dicit in multis locis 7. de Tri.

2 Item Ansel. in mono. cap. penultimo, Quot sunt personæ, tot sunt substantiæ indiuiduæ. Ergo persona significat substantiam, licet proprietatem cum substantia consignificet: & auctoritas est supra habita.

3 Item, Magister Hugo de sancto Victore in 1. lib. de sacramentis, in 3. parte: Vnum solum nomen substantiale est, quod de singulis singulariter dicitur: in summa tamen non singulariter, sed pluraliter pronuntiatur, cum tamen ad substantiam dicatur: & hoc est persona.

4 Item hoc accipitur à diffinitione personæ quam dat Boëtius in lib. de duabus naturis in vna persona Christi, sic, Persona est rationalis naturæ substantia indiuidua: cum enim in diffinitione personæ substantia cadat in recto, oportet quòd persona sit in genere substantiæ.

5 Item per rationem Boëtij, qua venatur personæ diffinitionem: quia persona aut est in genere accidentium, aut substantiæ: non accidentium: ergo substantiæ. Item in genere substantiæ sunt primæ & secundæ: & prima (alias persona) non dicit secundam, quia sic in vna natura non esset nisi persona in specie: ergo primam: & non cuiuscumque subtiæ, sed rationalis: ergo persona est prima substantia in natura rationali.

6 Item, Siue persona dicatur per se sonans, secundum vocabuli etymologiam, siue per se vna secundum vocabuli compositionem, non conuenit nisi substantiæ: quia nihil est per se vnum, nisi hoc aliquid in substantia: forma autẽ de se communis est, materia autem in potentia: ergo per se ens vnum non est nisi hoc aliquid in substantia: accidentia enim per se non sonant, nec per se vnum sunt: ergo, &c. Item, Quicquid perfectionis est, Deo debet attribui: sed perfectionis summæ est, quòd illa quæ naturam in inferioribus communicant, per se vnum sint & per se subsistant: ergo hoc magis conuenit superioribus: ergo personæ diuinæ per se subsistunt: ergo sunt substantiæ, vel subsistentiæ: ergo persona in diuinis significat substantiam.

Sed contra. IN CONTRARIVM est quod dicit Boëtius in lib. de Trinit. cap. vlti. sic, quòd si personæ diuisæ sint, substantia vero indiuisa: necesse est, vocabulum quod ex personis originem capit, id ad substantiam non pertinere: cum ergo nullum vocabulum ita trahat originem ab ipsis personis sicut persona, videtur quòd non pertineat ad substantiam. Item Boëtius, Essentia continet vnitatem, relatio autem sola multiplicat Trinitatem: cum ergo hoc nomen persona, pluraliter de tribus dicatur, & multiplicetur: videtur, quòd ad solam pertineat relationem.

2 Item August. in 7. de Trinit. in fine: Cum Pater & Filius & Spiritus sanctus dicuntur tres personæ, nullæ moles aut interualla cogitentur, nulla distantia quantulæcumque dissimilitudinis, vt ibi intelligatur aliud alio vel paulominus, quocumque modo minus esse aliud alio potest, vt neque personarum sit confusio, nec talis distinctio quâ sit impar aliquid. Quod si intellectu capi non potest, fide teneatur, donec illucescat in cordibus nostris, qui ait per Prophetam, Nisi credideritis, non intelligetis. Ex hoc accipitur, quòd nihil quantulumcumque de substantialibus est in vno, quod non sit in alio: cum igitur personalitas vnius non sit in alio: videtur, quòd persona substantiam non significet.

3 Item, In nulla natura idem potest esse principium incommunicabilitatis & communicabilitatis: sed in diuinis (vt diciit Richardus) persona est principium incommunicabilitatis, substantia autem communicabilitatis: ergo persona non significat substantiam.

4 Item, Proprietas est quæ facit in diuinis numerum, vt habitum est ante, & iterum habebitur in sequenti distinctione: sed facit numerum personarum: ergo persona est id quod constituitur proprietate: hoc autem non est substantia, quia proprietates substantiam non determinant: ergo videtur, quod persona non dicat substantiam.

5 Item, In quocumque prædicamento continetur inferius alicuius generis secundum sui naturam, in eodem cadit & genus illud secundum naturam: sed sub persona sicut sub communi intentione sumimus Patrem & Filium & Spiritum sanctum, & hæc sunt in ad aliquid secundum sui naturam: ergo & persona quæ communis est secundum rationem ad illa.

6 Item, Cum dicitur persona, hoc vocabulum ab aliquo imponitur: dicitur autem quasi per se vna: per se autem sonat singularitatem: ergo videtur, quòd à singularitate naturæ rationalis imponitur: singularitas autem in diuinis non est nisi à proprietate: ergo videtur, quòd significet proprietatem. Item, Richar. dicit, quòd idem est persona quod existens per se solum secundum quendam modum singularis existentiæ naturæ rationalis: ergo videtur significare singularitatem notionum.

SVPER hoc vt magis eluceat quæsitum, accipiendæ sunt octo opiniones, quæ hic diuersificantur per Doctores, vt inueniuntur in scriptis eorum. Sunt enim qui dicunt, quòd hoc nomen, persona, secundum diuersa tempora

pora diuersas accipit significationes, vt infra habebitur in litera: dicunt enim, quòd ante quæstionem hæreticorum non significabat nisi substantiam diuinam distinctam ab aliis essentiis, sicut hic homo, & hic angelus distinguitur ab aliis: & tunc dicebatur, quòd Pater & Filius sunt vna persona, sicut vna substantia, & vna essentia. Post quæstionem autem hæreticorum fuit institutum hoc nomen, persona, vt in plurali significaret proprietatem siue relatiua, in singulari autem substantiam: & ideo cum dicitur, Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt personæ, significat relatiua: cum autem dicitur, Pater est persona, significat substantiam. Tertiam autem institutionem accepit ab vsu modernorum, secundum quorum vsum à tempore Boëtij tantum relatiuum significat, & in singulari, & in plurali. Sunt secundi qui dicunt, quòd hoc nomen, persona, aliam habet significationem cum per se ponitur, & aliam cum adiuncto termino numerali vel disiunctiuo vel partitiuo: vt cum dicitur, tres personæ, alia persona, distincta persona, significat notionaliter relatiuum & id quod ad alterum est. Sunt tertij qui dicunt, quòd significat absolute substantiam, non quæ est natura vel essentia diuina, sed quæ est hypostasis. Dicunt enim, quòd sicut essentia essentiam, & homo hominem: ita persona personam significat: & per personam intelligunt substantiam distinctam, secundum quod substantia dicitur à substando proprietati. Sunt quarti, qui dicunt, quòd persona est nomen æquiuocum, & quandoque significat essentiam, quandoque personam, quandoque proprietatem. Item quinti sunt qui dicunt, quòd persona significat substantiam, & proprietatem: sed substantiam in recto, adhibentes rationem sui dicti: quia dicitur persona quasi per se vna: & ly vna dicit ibi substantiam, quæ cadit ibi in recto: & ly per se dicit proprietatem, quæ quasi innuitur oblique. Sunt sexti qui dicunt è conuerso, quòd persona significat proprietatem in recto, & substantiam in obliquo in diuinis: & hoc probant per diffinitionem Boëtij, qui dicit, quòd persona est indiuidua substantia rationalis naturæ, in qua rationalis naturæ cadit in obliquo: & hæc opinio fere omnium est, & auctor eius est Antisiodorensis. Immediate autem hanc defendit Simon Tornacen. Septimi sunt qui dicunt, quòd persona significat substantiam primam, distinctam proprietate incommunicabili: aliter enim significatur substantia, cum dicitur, substantia: & aliter, cum dicitur, homo: & aliter, cum dicitur, Sortes. Primo enim modo significatur in communitate generis. Secundo modo cum specialitate speciei. Tertio modo cum singularitate sorteitatis siue indiuidui. Et hæc opinio esse videtur Richar. de sancto Vic. & à quibusdam etiam modernorum defenditur.

Solutio. OCTAVA est, quòd persona significationem habet substantiæ & proprietatis: sed circa substantiam illam quam importat, nec ponit proprietatem, nec numerum quem facit proprietas: & hæc opinio inter omnes quasi mediam viam tenet, & hæc mihi magis videtur esse vera: & ideo amplius explanetur. Cum dicitur, Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus sanctus est Deus, significatur aliter substantia per ly Deus, quod est prædicatum: & aliter per hoc verbum, est, cum dicitur, isti tres sunt vnus Deus: cum enim dicitur, isti, &c. pronomen significat substantiam, quæ supponitur & distinguitur: ly sunt autem importat eandem per respectum ad naturam, & ly Deus importat eandem vt communem. Vnde dico, quòd persona significat substantiam, vt significatur per ly isti, & per ly sunt, & non vt significatur per ly Deus: & ideo quia non potest intelligi tres esse, nisi talis substantia cadat in significatum plurale, necesse est hoc nomen, persona, cadere in pluralitatem, quando de omnibus dicitur in summa. Hæc autem substantia sic supposita non tantũ importatur in intellectu personæ, sed etiam proprietas constituens personas indeterminate & in ratione communi.

Et quod ita sic, probatur per tres Auctores, & per simile: dicit enim August. in principio 7. de Trinit. Omnis essentia quæ relatiue dicitur, est etiam aliquid excepto relatiuo, sicut homo dominus, & homo seruus, & equus iumentum, & nummus arra: & si non esset homo, id est, aliqua substantia, non esset qui relatiue diceretur: & si non esset equus quædam essentia, non esset quod iumentum relatiue diceretur. Quapropter si & pater non est aliquid ad seipsum, non est omnino qui relatiue dicatur ad alterum vel ad aliquid. Ex hoc accipitur, quòd persona hæc & illa dat intellectum substantiæ suppositæ, & etiam intellectum proprietatis: ergo & persona quæ dicit in communi substantiam suppositam, in intellectu suo claudit vtrumque, scilicet personam, & proprietatem. Secundus auctor est Boëtius in lib. de duabus naturis in vna persona Christi, qui venatur diffinitionem personæ ex substantia supposita, & proprietate distinguente, & concludit eam sic, quòd persona est indiuidua substantia rationalis naturæ. Tertius est Richardus in suo lib. de Trinit. dicens, Persona significat substantiale esse ex aliqua singulari proprietate. Ideo ergo fidenter fatemur personas in diuinitate secundum substantiam dictas, & substantiam significare, & plures ibi esse personas, non plures substantias: quia sunt ibi plures habentes vnum & indifferens esse ex differenti proprietate. Vnitas itaque ibi est iuxta modum essendi, pluralitas iuxta modum existendi: vnitas essentiæ, quia vnum & indifferens esse: plures personæ, quia plures existentiæ.

Per exemplum etiam hoc probatur: quia in inferioribus persona significat substantiam suppositam naturæ communi: supponitur autem naturæ communi per indiuiduationem quam habet ex materia & accidentibus propriis: sed ex sui ignobilitate est, quòd diuiditur per materiam in qua est, ita quod illa quæ est in isto, non est in illo: & sic in duobus est ignobilis, scilicet quia diuiditur, & quia componitur cum eo quod indiuiduat

eam, duplici compositione, scilicet essentiali cum materia, & accidentali cum accidentibus indiuiduantibus. Si ergo demus Deo quod nobilitatis est, & auferamus quod est ignobilitatis, significabit persona in diuinis substantiam suppositam: non tamen diuisam, nec compositam in eo in quo supponitur, siue in quo est: & ideo vnitas personarum remanet semper in substantia, & numerus penes modum existentiæ ab alio, sicut dixit Richardus. Quod autem hoc verum sit, scilicet quod nihil absolutum in persona significatum numeratur, accipitur ab August. in fine 7. de Trinit. vbi sic dicit: Aut si placet propter disputandi necessitatem, etiam exceptis nominibus relatiuis, pluralem numerum admittere, vt vno nomine respondeatur, cum quæritur, quid tria, & dicere tres substantias aut tres personas, nullæ moles aut interualla cogitentur, nulla distantia quantulæcumque dissimilitudinis, vt ibi intelligatur aliud alio vel paulominus quocumque modo minus esse aliud alio potest, vt neque personarum sit confusio, nec talis distinctio qua sit impar aliquid. Ex hoc accipitur, quòd pluralitas personarum vel substantiarum, non potest referri ad aliquid absolutu significatum in hoc nomine, persona quia tunc aliquid de substantia esset in vna persona quod non esset in alia: & sic imparitas ad minus esset, quòd duæ haberent plus de essentia quam vna sola, quod hæreticum est dicere: & ideo hic caute loquendum est, scilicet vt persona significet substantiam suppositam cum singulari proprietate in qua secundum existentiæ modum admittatur numerus, & non numeretur substantia separata: & cum dicitur, duæ sunt personæ, vel tres sunt personæ, vel plures sunt personæ, refertur numerus ad personam secundum existentiæ proprietatem, & non secundum multitudinem substantiæ significatæ.

His habitis dicendum est ad primum, quod dicit August. Non est aliud Deo esse, aliud personam esse, sed omnino idem, quòd hoc verum est: & loquitur de supposita substantia quæ non est alia, nec aliud habet esse supposita cum proprietate singularis existentiæ, & significata vt natura communis, sed habet alium significandi modum, & ratione illius modi cadit in pluralitatem, & non hoc nomen, Deus.

Ad aliud dicendum, quòd cum dicimus personam Patris, dicitur substantia supposita quæ est, quis est in Trinitate, in qua proprie loquendo non est quod est: cum autem dicimus substantiam Patris, dicimus quo: & vt August. notet indifferentiam quis est & quo est in diuinis, ideo dicit, quòd non aliud dicimus vno & alio, licet dicamus diuerso modo significandi.

Ad aliud dicendum, quòd persona dicitur ad se ratione substantiæ significatæ: sed tamen hoc non est totum significatum huius dictionis, persona, sicut patet ex prædictis.

Ad aliud & sequens & iterum sequens patet solutio ex prædictis.

Ad id quod obiicitur de Anselmo, dicendum, quòd non intendit Anselmus dicere, quòd non significat substantiam, sed quòd in diuinis non ea ratione dicitur quòd substantia numeretur, sicut fit in inferioribus: & quòd faciat compositionem proprietatis personalis cum substantia supposita quam importat.

Ad id quod obiicitur de Richardo & Hug. patet solutio: quia hoc de plano conceditur.

Ad id quod obiicitur de diffinitione Boetij, dicendum quòd large sumitur substantia indiuidua pro incommunicabili quocunque modo, siue secundum substantiam sit incommunicabile, siue secundum existentiæ proprietatem solam: sic enim competit diuinis: Patet enim cum Filio omnia habet communia nisi existentiæ suæ proprietatem: & sic est etiã in aliis personis diuinis.

Ad id quod obiicitur de venatione diffinitionis bene conceditur.

Ad aliud dicendum, quòd vt dicit Boetius, & etiam Magister in 3. huius voluminis dist. 9. Persona dicitur à per se sonando secundum etymologiam: vel dicitur per se vna, vt dicit Simon Tornacensis, & ly per se notat existentiæ proprietatem in diuinis. Vna autem non dicit essentiæ vnitatem meo iudicio, vt ille dicebat, sed potius vnitatem personæ quæ consequitur ex proprietatis distinctione, vt supra diximus dist. 9. & iterum in sequenti distinct. determinabitur. Persona enim per se est vna sua proprietate personali. Bene tamen concedo, quòd substantiam significat eo modo quo dictum est.

Ad id autem quod obiicitur in contrarium, ad duo prima quæ sunt Boetij, dicendum quòd Boet. non accipit in persona significatum principale, quod est substantia supposita absolute dicta: & hoc ideo, quia ibi non intendit loqui de significatione nominis, sed potius de pluralitate: & quia non cadit pluralitas ratione substantiæ, sed ratione existentiæ proprietatis quæ relatio originis est, ideo dicit, quòd non significat substantiam sed relationem.

Ad aliud dicendum, quòd August. dicit hoc ideo quòd non retorqueatur *pluralitas* & numerus ad substantiam quæ significatur in nomine, sed ad existentiæ modum.

Ad aliud dicendum, quòd hoc verum est, quòd in nulla natura idem est principium communicabilitatis & incommunicabilitatis: sed in diuina natura sufficit diuersus modus intelligendi: & hoc ideo, quia in inferioribus quæ composita sunt, diuersum est quod est & quo est, & diuersum est quis est & quo est: in diuinis autem proprie loquendo non est quod est & quo est: sed ibi est verissime quis est & quo est, sed non sunt diuersa in re, quia aliter esset ibi compositio vniuersalis. Vnde nobilitas simplicitatis diuinæ tollit diuersitatem à quis est & quo est, sed non tollit veritatem, quia verissime est ibi quis est, & verissime est ibi quo est: & ideo ex modo intelligendi quis est, accipitur personalitas & incommunicabile: & ex modo

do intelligendi quo est, accipitur natura: & nihilominus quis est significat substantiam suppositam, licet consignificet cum ea proprietatem modi existentiæ quo existit persona in diuinis.

Ad aliud dicendum, quòd numerata est persona ratione proprietatis: vnde numeratur vt constituta proprietate, & in substantia non: & hoc melius explicabitur in sequentibus istius distinctionis.

Ad aliud dicendum, quòd cum dicitur Pater, etiam significatur substantia cum singulari proprietate, vt expresse patuit per auctoritatem August. sumptam de 7. de Trin. in principio lib. & ideo cadit in prædicamento substantiæ theologico ratione substantiæ, & in prædicamento relationis ratione consignificati cum substantia.

Ad aliud dicendum, quòd bene singularitas, large vtendo vocabulo singularitatis, est ratione proprietatis: sed illud non est tota significatio vocabuli.

Opinioubus autem introductis in nullo volo contradicere: quia materia difficilis est: & sequatur vnusquisque quod ei magis placuerit.

Cur Pater & Filius & Spiritus sanctus non dicantur vna persona, vt vna substantia, & vnus Deus?

C Ideo oritur hic quæstio difficilis quidem, sed non inutilis, qua quæritur, Cur non dicantur hi tres vna persona, sicut vna essentia, & vnus Deus? Quam quæstionem August. diligenter tractat, atque congrue explicat in 7. de Trinit. ita dicens, Cur non hic tria simul vnam personam dicimus, sicut vnam essentiam, & vnum Deum, sed dicimus tres personas: cum tamen tres deos aut tres essentias non dicamus? Quia volumus vel vnum aliquod vocabulum seruare huic significationi qua intelligitur Trinitas, ne omnino taceamus interrogati, quid tres essent, cum tres esse fateamur. Cum ergo quæritur, quid tres (vt ait August. in lib. 5. de Trinit.) magna prorsus inopia humanum laborat eloquium: dictum est tamen tres personæ, non vt illud diceretur, sed ne taceretur omnino. Non enim rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari valet. Ecce ostendit qua necessitate dicatur pluraliter personæ: videlicet vt hoc vno nomine quærentibus de tribus respondeamus.

Cap. 6.

1. Ioan. 5.

Cap. 9.

DIVISIO TEXTVS.

Deinde sumenda est secunda pars istius distinctionis vbi dicit [Ideo oritur hic quæstio] In hac enim quæritur communitas huius nominis quod est persona. Et diuiditur in tres partes. In prima quæritur ratio communitatis. In secunda soluitur quæstio, Quare eadem ratione communitatis non dicuntur tres dij *ibi* [Sed quæritur, cum dicamus Patrem & Filium, &c.] In tertia quæritur, Quare non dicimus tres essentias *ibi* [Verum hic alia emergit quæstio] Prima pars habet tria capitula, in quorum primo proponitur quæstio. In secundo soluitur *ibi* [Quia volumus, &c.] In tertio ratio necessitatis huius locutionis explanatur vniuersalis, & apud nos & apud Græcos *ibi* [Qua necessitate non solum Latinus, &c.] Ex hoc patet sententia.

ARTICVLVS III.

Cur in diuinis dicimus tres personas, non tres substantias?

Incidit autem quæstio super hoc quod dicit August. in primo capitulo *ibi* [Cur non hæc tria simul vnam personam dicimus, sicut vnam essentiam, & vnum Deum?] Hic enim dicit August. tria: & cum tria in neutro dicat substantiam, videtur substantia numerari & plurificari, cum dicitur, tres personæ.

2 Item Anselmus in monol. penul. cap. dicit, quòd aptius dicantur tres esse substantiæ: ergo substantia numeratur. Item Augustinus in fine 7. de Trinit. dicit, quòd dicuntur tres substantiæ: ergo vt prius. Hoc idem habetur hic in litera, & Damas. & Chrysost. dicunt sæpius. Item Hilarius in lib. de synod. Sunt quidem per substantiam tria, per consonantiam autem vnum: ergo videtur expresse, quòd substantia numeretur per tria, & quòd vnum sint consensu. Item ibidem, Tres substantias esse dixerunt, personas per substantias edocentes, non substantiam Patris & Filij diuersitate dissimilis essentiæ separantes: ergo videtur, quòd diuersæ numero sint substantiæ, & essentia vna.

3 Item,

3 Item, Nihil indiuiduatur & efficitur vnum numero, nisi per substantiam: Pater est persona vna in numero, & similiter Filius: ergo plures personæ quæ plures habent vnitates, sunt plures substantiæ numero. Probatio primæ. Omne prædicamentum aliud à substantia, non dicit nisi formam accidentalem: hoc autem non efficitur vnum numero, sed quòd habet esse hæc forma vel illa: non autem habet esse hæc forma vel illa, nisi inquantum est in hoc subiecto vel illo: ergo nullum aliud prædicamentum habet indiuiduum nisi substantiæ solam: ergo probata est ista, quòd omne vnum numero vnitate substantiæ est vnum, & plura numero pluralitate substantiæ sunt plura: cum igitur Pater & Filius & Spiritus sanctus sint plures personæ, videtur quòd non nisi ratione substantiæ numeratæ sint plures.

4 Item, Nomini multa accidunt, scilicet genus, numerus, casus, & huiusmodi: sed accidentia omnia illa præter numerum dicunt modum, sed numerus vult habere proprium significatum quoad substantiam quam significat nomen vnam vel plures, vt patet, cum dicitur, homo, & cum dicitur, homines, vna est æqualitas quam significat nomen in vtroque nomine: sed substantia significata in eodem, non vna: quia dicimus bene, Sortes est homo: & non dicimus, Sortes est homines: ergo videtur, quòd omne nomen pluralis numeri diuersitatem ponat in substantia quam significat: ergo cum dicitur, plures personæ, erit substantia numerata in hoc nomine, persona.

5 Item, Si ratione proprietatis nomen habet plurale, quodlibet singulare haberet plurale, quia vni multa accidunt, vt dicit Philosophus: & sic diceremus duos vel plures Sortes ratione grammaticæ & musicæ quæ sunt in Sorte, quod falsum est: ergo numerus ponitur circa substantiam.

6 Item, Cum Pater plures habeat proprietates, quia innascibilitatem, & paternitatem, & spirationem actiuam, diceremus Patrem esse plures patres vel personas, quod falsum est: ergo numeratur substantia in nomine personæ quando dicitur pluraliter.

Sed contra. SED CONTRA: Substantia est vna numero in tribus: vel necessario aliquid habet vnus quod non habet alius: & vnus non est in alio, si substantia est diuersa: & aliquid operatur vnus quod non alius, & iterum non magis conueniunt tres personæ in substantia quam tres homines: quæ omnia abhorret fides Catholica: ergo oportet dicere, quòd substantia non numeratur. Si forte dicas, quòd substantia numeratur, sed non diuiditur: hoc non est intelligibe: quia nihil numeratur, nisi quod distinguitur.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus sine præiudicio, quòd istas quæstiones de persona, magis soluendas expectamus in patria, quam in via possimus: sed tamen ne videamur præterire.

DICENDVM ad primum, quòd communiter dicitur, quòd tria ponitur ibi pro tres in masculino, eo quod hypostases numerantur, non autem substantiæ. Quare autem masculinum attribuatur personis, & neutrum essentiæ, supra est expeditum.

AD ALIVD dicendum, quòd in dicto August. & Anselmi & Hilarij ponitur substantia pro hypostasi, & sumitur ab actu substandi proprietati: sicut in sequenti cap. determinabitur, cùm quæretur de quatuor nominibus græcis.

AD ALIVD dicendum, quòd pluralitas quæ est simpliciter multitudo, non est in diuinis, vt probatum est distinctione 4. & cum non sit simpliciter pluralitas in diuinis, nominibus etiam personalibus non est significata simpliciter pluralitas, sed quædam tantum.

AD ALIVD dicendum, quòd nomen quod significat substantiam cum qualitate, & hæc diuersa, est nomen compositi: & ideo non est nomen quod digne nominet Deum: quia in Deo qualitas & substantia idem sunt: & ideo in inferioribus in quibus simpliciter plura sunt, est pluralitas in substantia quæ dicit quod est: sed in Deo, in quo non differt quis est à quo est, non potest poni pluralitas in substantiali aliquo vel absoluto: sed tantum, vt dicit Richardus ponitur in existentiæ modo: & ideo quis ex parte modi existentiæ plurificatur, non autem ex parte substantiæ: & ideo etiam pluralitas consignificata in nomine diuino, non est eiusdem rationis cum pluralitate nominis creati: vnde cum dicitur, tres personæ, sensus est, tres in existentiæ proprietate, & non in substantia vel aliquo essentiali distincti: in inferioribus autem tres personæ sunt differentes per esse & substantiam, quæ dicit id quod est.

AD ALIVD dicendum, quòd non à qualibet proprietate potest accipi pluralitas, sed à proprietate originis secundum existentiæ modum, quia de illis non multæ conueniunt vni, nec vni duæ secundum eundem modum: vt Patri conuenit non esse ab alio à quo alius, quod non conuenit alij: Filio autem conuenit esse ab alio per generationem, & Spiritui sancto esse ab aliis per spirationem: tales enim proprietates (vt dicit Anselmus) nec natura admittit inesse eidem, cum sint oppositæ: nec ratio capit qualiter vni possint conuenire: & ideo numerus talium sufficit hypostasibus diuinis, præcipue cum (vt dicit Hilarius) proprietas sit persona subsistens & perfecta: quia in diuinis nihil accidentale est: sed proprietas in persona, cuius est proprietas, est persona ipsa subsistens & perfecta, vt dicit Damasc.

AD ALIVD dicendum, quòd licet plures proprietates sint in persona Patris & Filij: tamen vna sola est personalis, quæ facit personam esse personam secundum modum intelligendi: & hoc infra di. 16. determinabitur.

Qua necessitate dictum sit, tres personæ à Latinis: & à Græcis, tres hypostases, vel substantiæ.

D QVa necessitate non solum Latinus sermo, sed etiam Græcus eadem pene super hac re laborans nominum penuria coarctatur. Vnde August. quid à Græcis vel Latinis necessitate de ineffabili Trinitate dictum sit aperiens in 7. lib. de Trinit. ait, Loquendi causa de ineffabilibus, vt fari aliquo modo possemus, dictum est à Græcis, vna essentia, tres substantiæ, id est, vna vsia, tres hypostases. Aliter enim Græci accipiunt substantiam, quam Latini. A Latinis autem dictum est, vna essentia vel vel substantia, tres personæ: quia non aliter in sermone nostro, id est, Latino essentia quam substantia solet intelligi. Et vt intelligatur saltem in ænigmate, placuit ita dici, vt cum quæreretur, quid tria sint, aliquid diceretur: quæ tria, tria esse fides vera pronuntiat; cum & Patrem non dicit esse Filium & Spiritum sanctum, scilicet donum Dei, nec Patrem dicit esse nec Filium. Cum ergo quæritur, quid tria, vel quid tres, conferimus nos ad inueniendum aliquod nomen, quo complectamur hæc tria. Neque occurrit animo: quia supereminentia diuinitatis, vsitati eloquij facultatem excedit. Verius enim cogitatur Deus, quam dicitur: & verius est, quam cogitatur.

Cap. 4.

ARTICVLVS IV.

Quid significent hæc nomina secundum Græcos, vsia vsiosis, hypostasis, & prosopon: & hæc secundum Latinos, essentia, subsistentia, substantia, & persona?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in tertio capitulo *ibi* [Qua necessitate non solum Latinus, &c.] Hic enim incidit quæstio de quatuor vocabulis Græcorum & Latinorum, quæ sunt apud Græcos vsia, vsiosis, hypostasis, & prosopon: apud Latinos autem, Marcus Tullius posuit quatuor illis respondentia per ordinem, scilicet essentia, subsistentia, substantia, persona. Et videtur, quòd male sumantur à Sanctis: quia dicit Boetius in commento lib. prædicamentorum, quòd vsia est compositum ex prima materia & prima forma. Vsiosis autem prima forma, & hypostasis prima materia: ergo videtur, quòd vsia non dicat essentiam simplicem & diuinam, sicut videtur hic dicere Aug.

2 Item, Subsistentiam August. & Hie. ponunt pro composito vel indiuiduo: sed secundum Marcum Tullium idem est apud nos subsistentia quod apud Græcos vsiosis: illa autem apud Græcos sonat substantiam in genere vel specie significatam, vt dicit Boetius: ergo videtur, quòd magis debeat poni subsistentia pro persona quæ communis est, quam pro persona quæ est singularis.

3 Item, Dicit Boetius, quòd Græci hypostasim non vocant nisi indiuidua rationalis naturæ, & alia indiuidua indignioris naturæ non vocant illo nomine: ergo videtur, quòd idem sit substantia quod prosopon vel persona: & sic non debent esse nisi tria vocabula, & non quatuor.

4 Item, In nulla natura potest esse nisi vnum subiectum primum, & vnum prædicatum vltimum: sed dicit Boet. in lib. de duabus naturis in vna persona Christi (vnde hæc omnia trahuntur) quòd persona non est nisi subiectum: ergo nullum aliorum potest subiectum nominare: ergo cum in natura non sit nisi quod est, ex parte cuius sumitur persona, & quo est ex parte cuius sumitur essentia, videtur quod duo alia superfluunt.

5 Item, In natura creata non est nisi vniuersale & particulare: ergo penes horum differentias non debent esse nisi duo nomina.

6 Item, Cum inter illa quatuor sunt duo extrema, scilicet essentia, & persona: & duo media, scilicet subsistentia, & substantia: & substantia sit vicinior secundum intellectum essentiæ: ergo non debet poni pro persona, sicut dicit Aug. sed potius pro natura communi.

SOLVTIO. Dicendum, quòd secundum diuersos Doctores, & rationes nominum istorum diuersas, diuersus est vsus istorum vocabulorum: in philosophia enim hypostasis dicitur prima materia, & vsiosis forma prima, & vsia compositum: cuius acceptionis hæc est ratio: quia omnis causalitas secundum quodlibet genus causæ necessario reducitur ad causam primam in genere illo, Solutio.

vt

vt dicit Philosophus in 2. primæ philosophiæ, vt omnis calefactio ad ignem: cum igitur supponi primo sit materiæ primæ: omne quod supponitur, gratia proprietatis materialis supponitur & substat: si ergo substantia, vel hypostasis (alias vsiosis) quod idem est, ab actu substandi primo sumatur, necessario sonabit à quo est prima ratio substandi, id est, materiam primam: subsistentia autem sonat id quod est in se subsistens nullo indigens, vt dicit Boetius. Forma autem non indiget materia, sed potius est quoddam diuinum & optimum quod appetitur à materia, & non appetit: & ideo consideratione præhabita, subsistentia siue vsiosis accipitur pro forma prima prima. Essentia autem est illa à qua est esse, & cuius actus est esse, vt dicit Boetius & Tullius: esse autem non est actus essentiæ nisi quæ est in materia, & ideo illam compositum vocauerunt: & sic satis apparet modus acceptionis Philosophorum. Prosopon autem potius est poeticum nomen, quam philosophicum, nisi forte Poeta philosophus dicatur: quia imitatur Philosophum, fabulam componendo ex miris, vt dicit Philosophus. Est autem prosopon idem quod facies in larua, eo quòd histriones in theatris differentem sexum, & proprietatem sonando sub laruis diuersarum facierum vel Medeæ, vel Simonis, vel alterius repræsentabant: & id circo quia sonus in concauo solido repercussus, reflectitur incipiens ab acuto, ideo etiam Latini prosopon personam dicunt, circumflexa penultima: quod licet sit contra compositionem vocabuli, quod componitur à pro & sono, nas, quod habet primam breuem: tamen quia ita est secundum proprietatem instrumenti per quod sonat, producitur, & in accentu circumflectitur: & quia etiam magnæ dignitatis alicuius personæ ita etiam repræsentari consueuerunt, quibus non competit breuis syllaba: vnde sicut alius Poeta de talibus magnatibus loquens, dixit olli pro illi: ita etiam hic persona producit & circumflectit penultimam, eo quòd magnidinem talium hoc modo magis exprimit. Ista igitur est acceptio istorum vocabulorum apud Philosophos. Magister præpositiuus ponit hic aliam acceptionem quæ sumitur iuxta traditionem Boetij in lib. de duabus naturis in vna persona Christi, dicens, quòd in prædicamento substantiæ duo sunt considerãda, scilicet substantia subiecti, & substantia quæ est subiectum. Substantia subiecti est id quod est naturalis substantiæ, quod est prædicamentum: & hoc (vt dicit) accipitur nomine vsiæ apud Græcos, & nomine essentiæ apud Latinos. Substantia autem subiecta est in se subsistens nullo indigens: & illa est genera, & species substantiæ, quibus accidentia non accidunt, vt dicit Boetius, hoc est, accidentia naturæ, vt album, nigrum, & huiusmodi: & hæc vocatur subsistentia, & vsiosis: aut est substans accidentibus, & hæc est prima substantia quæ propriissime dicitur, hoc est, hypostasis, & substantia apud nos. Persona autem & prosopon refertur ad proprietatem quæ notat auctoritatem dignitatis in moribus, vel natura: & ista est non tam Præpositiui, quam Boetij, & Marci Tullij: sed vsus istorum apud August. & Hieron. qui concedunt tres esse subsistentias, & non tres substantias, aliquantulum variatur. Et ideo notandum, quòd in substantia, id est, in natura substantiæ duo sunt, scilicet quo est, & id quod est. Quo est autem attenditur dupliciter, scilicet prout est in se simplex, non commiscibile alicui particularium: sicut cum dicitur, homo est species, & risibile: & hoc est proprium, & non commune, cum non possit prædicari de aliquo secundum intentionem illam: & hoc dicunt quidam esse essentiam. Accipitur etiam natura communis, vt prædicabilis de singulis: & sic homo est appellatiuum nomen, si sic accipitur in natura hominis: & sic apud Boetium vocatur vsiosis vel subsistentia, apud Augustinum autem & Hieronymum vocatur substantia vel vsiosis: quia secundum illos substantia respondet vsiosi. & non hypostasi. Si autem consideratur natura secundum id quod est, dupliciter consideratur: aut per respectum quem ponit ad naturam cui subsistit, & tunc dicitur substantia apud Boetium, & hypostasis, vel subsistentia secundum Augustinum & Hieronymum: aut per respectum ad proprietatem, & tunc dicitur secundum omnes persona & prosopon. Sed hæc acceptio non videtur concordare Auctoribus qui dicunt essentiam rei dici & prædicari de eo cuius est essentia: & ideo dicendum, quòd vnum solum secundum intellectum Augustini & Hieronymi accipitur ex parte quo est, quod est essentia. Alia autem accipiuntur ex parte eius quod est: & substantia quidem secundum eos ponit respectum ad quo est: propter quod etiam dubium facit intellectum apud Latinos, vt quandoque pro essentia, quandoque pro supposito ponatur: & ideo Latini concedere noluerunt tres substantias. Subsistentia autem secundum eos ponit respectum ad indiuiduationem: licet in his duobus secundum Anselmum & alios sit è conuerso. Sed persona ponit specialem respectum ad distinctionem proprietatis pertinentis ad dignitatem moris vel naturæ.

Hvic ergo vltimæ opinioni consentientes, respondemus ad obiecta: & patet iam solutio ad primum per hoc quòd hæc aliter sumuntur apud Philosophos, quam apud vsum Sanctorum.

Ad alivd dicendum quòd Augustinus & Hieronymus aliter accipiunt subsistentiam, quam Tullius: & huius ratio iam dicta est propter dubiam acceptionem substantiæ apud Latinos: quæ quandoque accipitur pro essentia & natura communi: & ideo etiam apud Latinos nominat naturam primi prædicamenti: sed Tullius accipit eam secundum quod dicitur ab actu substandi tantum. Si autem quæras, Quare Sancti non ita acceperunt eam? Dicendum, quòd Sancti expresserunt fidem simplicibus: & ideo nolebant vti dubiis verbis, ne simplices secundum errorem possent seduci, dum multiplici-

tatem nominis ignorarent.

Ad aliud dicendum, quòd Græci accipiunt hypostasim pro eo quod maxime est distinctum: & hoc non est nisi vltima compositione compositum. Vltima autem compositione compositum est quod est ex vltima materia & ex vltima forma secundum naturam. Vltima autem materia est corpus organizatum humanum, hoc enim est maioris compositionis, quam aliquod corpus quoad organizationem: & vltima forma in natura est anima rationalis: & ideo indiuiduum rationalis naturæ vocant hypostasim. Et ex hoc patet ratio eius quod dicitur in litera, quòd tres personas non vocant tria prosopa, sed tres hypostases: quia secundum proprietatem linguæ eorum aptius sonat: sed apud nos non superfluit nomen personæ: quia id quod respondet hypostasi apud nos, est dubiæ significationis, id est, substantia.

Ad aliud dicendum, quòd licet sit vnum subiectum primum, & vnum vltimum prædicatum: tamen subiectum est multis modis considerare: & ideo tot modis potest significari, vt dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd particulare est subiectum tribus modis, & sic capit tria nomina secundum vltimam opinionem.

Ad aliud dicendum, quòd illa obiectio procedit secundum intellectum Marci Tullij, & Anselmi, & Boëtij: sed propter dubietatem nominis substantiæ August. & Hienymus loco substantiæ vsi sunt subsistentia.

Quid hoc nomine, tres, significetur?

E Pater ergo & Filius & Spiritus sanctus, quoniam tres sunt, quid tres sunt quæramus, quid commune habeant. Non enim possunt dici tres patres, quia tamen Pater ibi Pater est: nec tres Filij, cum nec Pater ibi sit Filius, nec Spiritus sanctus: nec tres Spiritus sancti, quia Spiritus sanctus propria significatione, qua donum Dei dicitur, nec Pater est, nec Filius. Quid ergo tres? Si tres personæ esse dicuntur, commune est eis id quod persona est. Certe enim quia Pater est persona, & Filius est persona, & Spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Propterea ergo dicimus tres personas, quia commune est eis id quod persona est. Ex prædictis aperte intelligi potest, qua necessitate dictum sit à Latinis tres personæ, cum persona secundum substantiam dicatur. Vnde & tribus commune est id quod persona est, id est, hoc nomen persona.

ARTICVLVS V.

An hoc nomen, persona, sit pluribus commune, scilicet Patri, Filio, & Spiritui sancto?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Si tres personæ esse dicuntur, commune est eis id quod persona est, &c.] Ex hoc enim habetur, quòd persona est commune eis tribus. Sed contra: Si est commune prædicatum de tribus: aut vt ens de ratione trium, aut vt non ens de ratione trium. Si vt non ens de ratione trium, hoc est accidentale tribus, sicut album prædicatur de niue, & de cigno, & margarita. Si autem prædicatur communiter, vt ens de ratione trium, aut conuertibiliter, aut non conuertibiliter. Si conuertibiliter: ergo persona conuertitur cum Patre: ergo de quocumque prædicatur persona, & Pater: quod falsum est, quia de Filio prædicatur persona, non tamen Pater.

2 Si autem prædicatur vt ens de ratione trium, & non conuertitur, necessario erit genus, vel species: ergo in diuinis est genus, vel species: quod supra improbatum est distinct. 18.

3 Item, Quicquid vna ratione prædicatur de pluribus, est abstractum & abstractum per intellectum: persona vna ratione prædicatur de tribus: ergo abstrahit ab omnibus, & per intellectum est abstractum. Quicquid autem est abstrahens & abstractum per intellectum ab his de quibus prædicatur, est vniuersale: ergo persona est vniuersale: ergo vniuersale est in diuinis, quod negat Boët.

4 Item, Vniuersale est quod est in multis & de multis: sed persona in diuinis est in pluribus & de pluribus: ergo est vniuersale ad illa.

5 Si forte dicas, quòd est commune secundum solam rationem, & est commune secundum rem: & persona est commune secundum rationem solam, & non secundum rem. Contra: Commune secundum rem in diuinis est commune secundum esse: & realem communitatem non habet aliquod vniuersale, sed habet communitatem secundum rationem, cui respondet in re communitas personæ: quia licet esse habeat in isto, potest tamen esse in alio, & multipliciter secundum esse in his in quibus est: & hoc rectissime videtur conuenire personæ: quia persona habet esse in Patre

tre & Filio, & multipliciter secundum esse in illis: quia dicimus, quòd tres sunt plures, & non vna persona: ergo persona vt vniuersale de tribus prædicatur. Si forte dicas, sicut fere omnes euadunt, quòd persona est commune secundum negationem: & hæc negatio non causat vniuersale: quia nulla sunt adeo distantia quin bene communicant in negatione: sicut Deus, & lapis conueniunt in non esse capram, vel in alio secundum negationem dicto: hoc nihil est: quia indiuiduum non est talis negatio quæ nihil ponat, sed potius negatio consequens id quod per se est vnum: ergo persona licet non ratione indiuiduæ substantiæ, tamen ratione eius super quod fundatur indiuiduatio, causabit vniuersale. Item, Cum dicitur, Persona est substantia indiuidua, substantia cadit in recto in intellectu, & personæ indiuiduum vt illius substantiæ dispositio & proprietas: ergo significat principalius substantiam affirmatiue, quam rationem dispositionis significet negatiue: & sic solutio illa nihil videtur valere. Item, Boetius dicit, quòd omnis persona significat substantiam vt subiectam & suppositam: hic autem intellectus non est negatiuus: ergo nihil est quod quidam dicunt, personam esse communē secundum negationem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, quòd duplex est communitas, scilicet esse, & rationis. Communitas autem in esse & essentia eadem numero, non potest inueniri nisi in diuinis hypostasibus, & non in aliqua natura creata: quia omne creatum est compositum, & ideo idem numero secundum esse non potest esse in diuersis subiectis & distinctis. Communitas autem rationis multiplex est: quædam enim est secundum naturam communem per eandem rationem participatam à pluribus, quæ natura communis abstrahitur ab vnoquoque illorum, & secundum esse in quolibet illorum compositionem habens cum eo quod contrahit eam ad hoc & ad illud: & illa natura facit vniuersale, & secundum totum posse quod habet illa natura, non est in vno, licet sit in eo secundum esse: ideo hæc natura excedit quodlibet illorum, de quo prædicatur quoad posse: & quia est in eo secundum totum esse suum, ideo est ratio cuiuslibet eorum de quo prædicatur, vel pars rationis eius, vel simpliciter, vt in genere, vel specie, & differentia: vel secundum quid, sicut est in proprio, & accidente. Est etiam communitas resultans ex proportione aliquorum ad vnum, quod conuenit vtrique, secundum tamen diuersa: sicut est communitas proportionis regiminis nauis & scholæ, ad gubernatorem & scholasticum: quod tamen regenti conuenit naturæ secundum artem gubernandi, & scholastico secundum artem docendi literas: quia tamen similis est habitudo, ideo respectus ad actum regiminis est eis communis. Et talis habitudo inuenitur etiam in naturalibus: cum enim dicitur, Sortes est homo, Plato est homo: commune est Sorti & Platoni hoc ipsum quod dico homo: & hoc per rationem naturæ vniuersalis. Cum autem dico, isti sunt homines, supponuntur Sortes & Plato per nomen demonstratiuum: & sic commune est eis, quòd sint supposita hominis, & respectus suppositi & habitudo ad id quod secundum naturam commune est, determinatur per verbum sunt: & hæc communitas suppositi nihil aliud est quam similis habitudo eorum ad naturā quæ communis est eis. Et quia in diuinis persona significat substantiam, vt supra determinatum est, & significat eam vt suppositum, ideo tali communitate communis est persona tribus. Sed differentia est in hoc quod ratio suppositi in inferioribus est vniuersalis per accidens: quia accidit Sorti & Platoni esse supposita per hoc quod homo secundum eandem naturam prædicatur de eis. In diuinis autem persona non est vniuersale: quia re non est excedens subiectum de quo prædicatur, cum dicitur, Pater est persona: est enim idem in subiecto & prædicato, differens tamen secundum modum significandi: & similiter cum dicitur, Filius est persona: & si est abstrahens ab vtroque, non est illa abstractio nisi secundum intellectum nostrum, & non secundum naturam rei: sicut & in omnibus nominibus diuinis semper inuenitur aliqua proprietas, vt supra determinatum est. Et hoc modo etiam dico de communitate relationis, vel distinctionis, vel incommunicabilitatis, nisi hoc addendo, quòd cum dicitur, Pater & Filius relati sunt, & relatiua, vel Pater & Filius sunt duo supposita, vel Pater & Filius sunt incommunicabiles, vel Pater & Filius sunt hypostases, vel Pater & Filius sunt personæ, vel Pater & Filius sunt Deus: quia prima harum communitatum sumitur per vnum respectum ad relationis actum, secunda per vnum respectum ad proprietatis actum, tertia per vnum respectum ad negationem consequentem ad actum proprietatis, quinta per vnum respectum ad rationem suppositi ordinati ad proprietatem, sexta per vnam rationem suppositi ordinati ad actum proprietatis pertinentis ad dignitatem: septima autem per vnum respectum suppositorum ad naturam: ideo solum illud prædicatum, scilicet Deus, dicit commune re & natura. Innuitur autem adhuc ab August. quòd ipse dicit, quòd Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres res quibus fruendum est: & res secundum Hilarium dicit rem naturæ, id est, cuius est generare, vel generari, vel procedere: quia isti actus demonstrant existentiæ modum, ideo communitas huius nominis, res, erit octaua: & non ponit nisi vnam habitudinem trium ad naturam tantum. Vnde nulla istarum facit commune re nisi vna, scilicet septima: omnes autem aliæ sunt communitates proportionis siue habitudinis ad vnum in communi rationis, quod commune non est abstractum, vt simplicius à minus simplici: quia nihil est ibi simplicius alio: sed est ibi communis ratio secundum modum nostræ intelligentiæ, quæ in omnibus nominibus deficit à Deo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd persona prædicatur de tribus: non vt ens de ratione trium, quia simplicissimi nulla est ratio

ratio diffinitiua: nec prædicatur per accidens, sed prædicatur vt idem subiecto de quo prædicatur, & excedens ipsum natura rei, sed secundum rationem tantum, cui nihil in re respondet nisi communitas naturæ: quia enim natura communis est, ideo consequitur similis proportio ipsorum ad illam: & illa similis proportio fundatur realiter in proportionatis ad naturam & in natura: & nomen quod nominat illam communitatem, est commune tantum rationis secundum illam proportionem, non commune re aliter quam dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd licet non excedat substantiam re & natura aliqua communi quam importat: tamen relinquit similem proportionem ad idem in alio: & ab illa similitudine imponuntur huiusmodi nomina relatiua, persona, hypostasis, & res naturæ, & incommunicabilis, & huiusmodi: & ratione illius proportionis excedunt, licet non in re: & ideo secundum prædicationem non conuertuntur cum suis subiectis.

Ad aliud dicendum, quòd ad vniuersale exigitur, quòd abstrahat ab his de quibus prædicatur, vt natura communis abstrahit à suis inferioribus quæ contrahunt ipsam per ea quibus componitur: sed hic non est ita, sed tantum similitudo proportionis est in istis nominibus importata: & commune abstractum non dicit naturam vnam quæ sit in vtroque, sed commune quod est in ratione nostra tantum fundata in similitudine proportionis vel habitudinis trium personarum ad vnum.

Ad aliud dicendum, quòd non dicitur persona de multis: quia tres non sunt multi, vt supra probatum est: & etiam si multi essent, non diceretur persona de eis vt vniuersale, sicut iam dictum est: & ideo non procedit illa ratio.

Ad aliud dicendum, quòd licet in vniuersali non sit secundum esse communitas: est tamen communitas secundum naturam vnam quæ conuenit omnibus: sed in diuinis non est ita: persona enim nullam vnam naturam dicit quæ conueniat tribus: & contrahatur in illis ad hanc & illam personam: & ideo in illis est communitas secundum rationem proportionis tantum.

Quare non dicimus tres deos esse Patrem & Filium & Spiritum sanctum, vt dicimus tres personas: cum id quod Deus est, sit eis commune, quia Pater est Deus, & Filius est Deus, & Spiritus sanctus est Deus?

F Sed quæritur hic, Cum dicamus Patrem & Filium & Spiritum sanctum esse tres personas, quia commune est eis quod persona est, id est, quia Pater est persona, Filius est persona, & Spiritus S. est persona: cur non dicamus similiter tres deos, cum & Pater sit Deus, & Filius sit Deus, & Spiritus sanctus sit Deus? Quia scilicet illud Scriptura contradicit: hoc autem etsi non dicit, non tamen contradicit: vnde August. hanc mouens quæstionem atque diffiniens in lib. 7. de Trinit. ita ait, Si ideo dicimus Patrem & Filium & Spiritum sanctum esse tres personas, quia commune est eis id quod persona est: cur non etiam tres deos dicimus? Certe, vt prædictum est, quia Pater est persona, & Filius est persona, & Spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Quia ergo Pater est Deus, & Filius est Deus, & Spiritus sanctus Deus, cur non dicuntur tres dij? Ecce proposuit hanc quæstionem: attende quod respondeat subdens. An ideo non dicuntur tres dij, quia Scriptura non dicit tres deos? Sed nec tres personas alicubi Scripturæ textus commemorat. An ideo licuit loquendi & disputandi necessitate tres personas dicere, non quia Scriptura dicit, sed quia Scriptura non contradicit? Si autem diceremus tres deos, contradiceret Scriptura dicens, Audi Israel, Deus tuus, Deus vnus est. Ecce absolutio quæstionis, quare potius dicamus tres personas quam tres Deos: quia scilicet illud non contradicit Scriptura.

Cap. 4.

Exod. 20. Deuter. 6.

Alia

Alia quæstio, Cur non dicimus tres essentias, vt tres personas, cum Scriptura non contradicat?

G Lib. & cap. eisdem.

VErum & hic alia emergit quæstio, quam August. consequenter annectit dicens, Cur, inquit, & tres essentias non licet dicere: quod similiter Scriptura sicut non dicit, ita non contradicit? At si dicis, quòd propter vnitatem Trinitatis non dicuntur tres essentiæ, sed vna essentia: quæro, cur non propter eandem vnitatem Trinitatis dicatur vna persona, & non tres personæ? Vt enim est illis commune nomen essentiæ, ita vt singulus quisque dicatur essentia: sic illis commune est personæ vocabulum. Quid igitur restat, nisi vt fateamur loquendi necessitate à Græcis & Latinis parta hæc vocabula aduersus insidias vel errores hæreticorum. Cumque conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus, quod in secretario mentis de Deo tenet: siue propriam fidem, siue per qualemcunque intelligentiam, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate vlla diuersitas. Rursum non poterat dicere, non esse tria quędam: quod quia dixit Sabellius, in hæresim lapsus est. Quæsiuit ergo, quid tria diceret, & dixit tres personas, siue tres substantias secundum Græcos.

ARTICVLVS VI.

An in diuinis sint tres substantiæ sicut tres personæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in sequenti parte *ibi* [Sed quæritur hic, cum dicimus patrem, &c.] Videtur enim, quòd possumus dicere tres substantias, & tres deos: quia substantiam significat persona: ergo quot sunt personæ, tot sunt substantiæ.

3 Item, Persona est indiuidua substantia rationalis naturæ: ergo tres personæ sunt tres substantiæ indiuiduæ rationalis naturæ.

3 Item, Si communitas personæ est causa, quòd dicitur pluraliter de tribus, vbi erit eadem causa, erit idem effectus: ergo debemus dicere plures deos. Nec Scriptura potest præstare impedimentum: quia Scriptura non contradicit alicubi.

4 Item, Si diuersitatis intelligentia impedit, quòd non dicimus plures substantias vel plures essentias, cum in ratione personæ in recto cadat substantia, videtur etiam diuersitatis intelligentia impedire, quòd persona non pluraliter dicatur de tribus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate August. non dat totam causam quare non dicimus tres deos. Vnde licet persona significet substantiam: tamen importat etiam proprietatem distinguentem propter quam recipit numerum pluralem, vt supra dictum est: Deus autem & essentia & substantia nullam de se important distinctionem. Et per hoc patet solutio ad primum, & ad duo vltima.

AD SECVNDVM dicendum, quòd persona est indiuidua substantia quæ est hypostasis. Cum enim in ratione personæ sit triplex incommunicabilitas, scilicet vniuersalis, partis, & assumptibilis: vnde homo in communi non est persona, & anima quæ est pars hominis non est persona, & natura humana in Christo non est persona: hypostasis non dicit incommunicabile nisi ad oppositionem ad naturam vniuersalis: & aliæ duæ incommunicabilitates importantur per ly indiuidua. Vnde, sicut supra dictum est, circa substantiam quam significat persona, non ponitur numerus: quia, vt dicit Rich. non refert ad rationem personæ, vtrum sint vna substantia, vel plures, dummodo sub natura communi distinguantur secundum existentiæ modum.

Sicut nos dicimus tres personas, ita Græci tres substantias, quas dicunt hypostases, aliter accipientes substantiam quam nos.

H

QVod enim de personis secundum nostram, hoc de substantiis secundum consuetudinem Græcorum oportet intelligi. Sic enim illi dicunt tres substantias vnam essentiam, id est, tres hypostases vnam

vsiam, quemadmodum nos dicimus tres personas vnam essentiam vel substantiam. Quanquam & illi si vellent, sicut dicunt tres substantias tres hypostases, possent dicere tres personas tria prosopa. Illud autem maluerunt dicere: quia fortasse secundum linguę suę consuetudinem aptius dicitur.

ARTICVLVS VII.

An in diuinis sint tres hypostases & vna vsia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Tres hypostases vnam vsiam, &c.] Hypostasis enim idem est quod substantia: substantiæ autem non sunt tres.

2 Præterea, Contrarietas videtur in litera infra distinct. 26. cap. 1. vbi Hieronymus dicit, quòd non bonæ suspicionis est hoc nomen hypostasis.

3 Præterea, In quo differt hypostasis à persona? Si enim dicas, quòd hypostasis dicit distinguibile non distinctum: hoc nihil est, quia in diuinis idē est esse & posse. Præterea, In diuinis potentia idem est quod actus. Itē, Boet. expresse dicit, quòd Græci non vocant hypostasim, nisi indiuiduum rationalis naturæ: ergo nulla est differentia, vt videtur.

4 Item, Cum hypostasis idem sonet quod substantia apud nos, & Deus dicat naturam & substantiam & non vt essentiam, dicit enim Damascenus, quòd dicit habentem deitatem: quare non dicimus tres deos sicut tres hypostases & tres substantias? Anselmus enim in penultimo monol. & Aug. in fine 8. de Trinit. & habetur in litera, concedit tres posse dici substantias, dummodo sane intelligatur. Ergo videtur, quòd magis possumus dicere tres deos, cum Deus sit nomen operationis, vt dicit Dam. & operatio Dei non repugnet pluralitati.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate apud Græcos hoc nomen hypostasis, aliud habet à modo significandi, & aliud ab vsu: à modo enim significandi (quia imponitur ab actu substandi) habet quòd pro substantia prima ponitur, hoc est, pro indiuiduo primi prædicamenti. Apud nos autem est dubiæ significationis substantia, vt prius habitum est: & ideo non vtimur substantia, sicut illi hypostasi. Ab vsu autem Græcorum habet, quòd non ponitur nisi pro singulari naturæ rationalis: & hoc modo iterum non habet vsus noster: huius tamen vsus ratio supra assignata est: & per hoc patet solutiò ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd in primis temporibus antequam determinaretur significatio eius à Patribus Catholicis, non erat bonæ suspicionis: sed postea determinatum est.

AD ALIVD dicendum, quòd hypostasis etsi dicat distinctum, secundum vsum Græcorum: non tamen dicit rationem distinctionis in ipso nomine, & hanc rationem exprimit persona.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus licet imponatur ab operatione: non tamen imponitur operationi, sed naturæ: sed etiam operatio illa à qua imponitur, non est cōmunicabilis: à tribus enim operantibus virtute vnius essentiæ operatio non recipit pluralitatem in substantia operationis, sed forte in modo consignificandi, vt cum dicitur, Faciamus hominem ad imaginem.

Quod in Trinitate non est diuersitas nec singularitas, vel solitudo: sed vnitas, & trinitas, & distinctio, & idemtitas.

I IAm sufficienter, vt puto responsum est, qua necessitate dicamus tres personas, & quare non similiter tres deos vel essentias: quia scilicet in altero obuiat Scriptura, in alio diuersitatis intelligentia, quia ibi nulla penitus est diuersitas, sicut nec singularitas vel solitudo: sed vnitas, &
Cap. 4. Trinitas. Vnde August. in lib. 6. de Trinit. ait, Humana inopia quærens quid diceret tria, dixit tres personas vel substantias. Quibus nominibus non diuersitatem voluit intelligi, sed singularitatem noluit: vt non solum ibi vnitas intelligatur ex eo quod dicitur vna essentia, sed Trinitas,
Ioan. 14. ex eo quod dicuntur tres personæ. Hilarius quoque in lib. 7. de Trinit. ait, Dominus dicit, Qui me videt, videt & Patrem. Cum hoc dicitur, excluditur singularitas, atque vnici, id est, solitarij intelligentia. Nam nec solitarium sermo significat, & indifferentem tamen naturam professio docet. Visus est enim in Filio Pater per naturæ vnitam similitudinem. Vnum sunt enim natus & generans: vnum sunt neque vnus. Non itaque

que solitarius filius est, nec singularis, nec dispar. Item in eodem, Sicut in Patre & Filio credere duos deos impium est, ita Patrem & Filium singularem Deum prædicare, sacrilegum est. Nihil in his nouum, nihil diuersum, nihil alienum, nihil separabile est. De hoc etiam August. in libro quæstionum veteris ac nouæ legis ait, Vnus est Deus, sed non singularis. Item Ambrosius in libro de Trinitate ait, Quod vnius est substantiæ, separari non potest: etsi non sit singularitatis, sed vnitatis Deus vnus cum dicitur, nequaquam deitatis Trinitatem excludit: & ideo non quod singularitatis, sed quod vnitatis est prædicatur. Ecce ex prædictis ostenditur, quia nec singularis, nec diuersus, nec vnicus vel solitarius confitendus est Deus: quia singularitas vel solitudo personarum pluralitatem excludit, & diuersitas vnitatem essentię tollit. Diuersitas inducit separationem diuinitatis, singularitas adimit distinctionem Trinitatis. Ideo Ambr. in primo libro de Trinitate ait, Non est diuersa nec singularis æqualitas, nec iuxta Sabellianos, Patrem Filiumque confundens, nec iuxta Arrianos, Patrem Filiumque secernens. Pater enim & Filius distinctionem habent, separationem vero non habent. Item in eodem, Pater & Filius diuinitate sunt vnum, nec est ibi substantiæ differentia, nec vlla diuersitas: alioquin quomodo vnum Deum dicimus? diuersitas enim plures facit. Constat ergo ex prædictis, quia in Trinitate nulla est diuersitas: si tamen aliquando in Scriptura inuenitur dictum, tres diuersæ personæ, & huiusmodi, diuersas dicit distinctas.

Quæst. 122 lib. 5. cap. 2.

A

Cap. 2.

Quod non debet dici Deus multiplex.

ET sicut in Trinitate non est diuersitas, ita nec multiplicitas: & ideo non est dicendum Deus multiplex, sed trinus & simplex. Vnde Ambr. in primo libro de Trinitate ait, Est in Patre & Filio non discrepans, sed vna diuinitas: nec confusum quod vnum est, nec multiplex esse potest quod indifferens est. Multiplex itaque Deus non est.

K

Cap. 2.

ARTICVLVS VIII.

An in diuinis sit diuersitas, singularitas, & solitudo?

IAm sufficienter, vt puto, &c.] Hic incipit vltima pars distinctionis, & habet duo capitula, in quorum primo probat in diuinis non esse diuersitatem, nec singularitatem, nec solitudinem. In secundo autem, quòd Deus non est multiplex *ibi* [Et sicut in Trinitate, &c.] Videtur autem in diuinis esse diuersitas: quià pluralitas causatur à diuersitate: sed pluralitas est in diuinis: ergo & diuersitas.

2 Item, Quæcunque sunt distincta, sunt diuersa: diuinæ personæ sunt distinctæ: ergo diuersæ.

3 Item, Videtur ibi esse solitudo & singularitas: quia supra habitum est distinctione 21. quòd possumus dicere, solus Pater, & solus Filius: ly solus autem notat singularitatem, & solitudinem: ergo est ibi singularitas, & solitudo.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd diuersitas proprie loquendo, habet oppositionem ad identitatem: identitas autem non est nisi à substantiali: & ideo diuersitas non est nisi vbi est diuisio per formas substantiales secundum esse diuersas: diuisio autem est per separationem materiæ: differentia autem proprie est per naturalem formam, vel accidentalem, secundum quam differentia communiter accipitur: & ideo in diuinis non est separatio, nec diuersitas, vt dicitur, quia separatio dicit distantiam in loco vel natura: ad distinctionem autem sufficit, quòd vnus non sit alter per proprietatem relatiuam originis. Et per hoc patet solutio ad duo prima.

AD ALIVD dicendum, quòd licet recipiatur dictio exclusiua, non tamen secundum quod est cathegorema & facit implicationem similitudinis, sed secundum quod est syncathegorema & sistit in subiecto. Et per hoc patet solutio ad totum: ita quòd solitudo in diuinis referatur ad sequestrationem in loco, singularitas autem ad priuationem consortij, & indiuiduationis per accidentia: quia sic à diuinis ambo remouentur. Et hæc de hac distinct.

DISTINCTIO XXIV.

Quid significetur his nominibus, vnus vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctio vel distincta, cum his vtimur de Deo loquentes.

A *Quid significetur per nomen numerale, cum loquimur de diuinis.*

HIC diligenter inquiri oportet, cum in Trinitate non sit diuersitas vel singularitas, nec multiplicitas vel solitudo, quid significetur his nominibus, scilicet vnus vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctæ vel distinctio: cum dicitur, vnus Deus, duæ personæ, vel tres personæ, plures personæ, distinctæ sunt personæ: vel cum dicitur, distinctio personarum, pluralitas personarum, trinitas personarum, & huiusmodi. Videmur enim hoc dicentes, numerorum quantitates, & rerum multitudinem vel multiplicitatem in Deo ponere. Quid ergo ista ibi significent, ipso de quo loquimur aperiente, insinuare curemus.

DIVISIO TEXTVS.

HIc dilicenter inquiri oportet, &c.] Hic incipit Magister agere de terminis numeralibus: & habet hæc pars duas distinctiones, in quarum prima determinat de nominibus numeralibus in se. In secunda de eo circa quod ponitur, quod est quasi numeratum in diuinis: & hæc incipit in distinctione 25. *ibi* [Præterea considerandum est] Prima pars subdiuiditur in tres, in quarum prima probat Magister, quòd in talibus dictionibus numeralibus non ponitur quantitas in diuinis. In secunda ostendit, quid significent verba notantia discretionem numeri, vt distinctus, discretus, *ibi* [Cum autem dicimus, &c.] In tertia ostendit, quid sit quod quidam sancti dicunt Trinitatem esse multiplicem *ibi* [Hoc autem non est prætermittendum] In prima harum sunt sex particulæ. In prima mouet quæstionem. In secunda ostendit, quòd talia non ponunt, sed remouent, *ibi* [Si diligenter] In tertia subiicit exemplum de significatione vnius, *ibi* [Cum enim dicitur, vnus Deus, &c.] In quarta subiicit exemplum de significatione plurium *ibi* [Item cum dicimus plures esse personas] In quinta subiicit exemplum de significatione trium *ibi* [Ita etiam cum dicimus tres esse personas] In sexta subiicit exemplum de significatione duorum *ibi* [Similiter cum dicitur, duo sunt.

ARTICVLVS I.

An numerus sit in diuinis?

HIc ante literam oportet quærere duo, scilicet an numerus sit in diuinis? & vtrum vniuoce sit in diuinis & in creaturis? Circa primum proceditur sic: Dicit Isido. quòd numerus dicitur quasi nutus memeris, id est, diuisionis: nulla autem diuisio est in diuinis, quia Pater est in Filio, & è conuerso: Spiritus sanctus in vtroque, & è conuerso: ergo nullus numerus.

2 Item Boetius in lib. de Trinit. Hoc vere vnum est quod nulli nititur, in quo nullus numerus. Et intelligit de diuinis: ergo in diuinis nullus est numerus.

3 Item, A quocumque remouetur genus, & species: sed in Deo non est quantitas: ergo nec est species quantitatis quæ est numerus.

4 Item, Numerus, vt dicit Philosophus in 10. primæ philosophiæ, est multitudo mensurata per vnum: sed Deus simpliciter immensus est: ergo in ipso nullus numerus est.

5 Item, Siue accipiamus numerum mathematice, siue secundum quod est in re numerata, videtur Deo non competere numerus: numerus enim mathematicus, siue quo numeramus, vt dicit Boët in lib. de Trinitate, fit iteratione eiusdem vnitatis, sua aggregatione totum numerum constituentis: sed in illa aggregatione totum est maius qualibet parte: in Deo autem nihil tale est: ergo Deo huiusmodi numerus non competit. Si autem numerus in re numerata accipiatur, idem est esse

esse in numero quod est esse in mensura suæ quantitatis discretæ: hoc autem Deo iterum non conuenit, vt probat Magister hic: ergo in Deo non est numerus.

Sed contra. SED CONTRA: vnitas est potentia omnis numerus: Deus autem, vt dicit Boëtius absolutissime est vnus, ita vt videatur esse primum vnum: ergo in eo est potentia omnis numerus.

2 Item, Philosophus in 10. primæ philosophiæ vult, quòd simplicissimum in quolibet genere est primum vnum mensurans omnia alia quæ sunt eiusdem generis: sed Deus simplicissimum est in genere substantiæ: ergo ipse est primum vnum quo omnia alia mensurantur. Item Philosophus ibidem, In substantia necesse est vt similiter sit vnum: hoc enim consimile est in omnibus. Et ibi dicit commentum hæc verba, Vnum in substantiis est quod est principium esse earum, & principium numeri earum quod existit in substantiis: & intendit, cum huic fuerit iunctum quod declaratum est in physic. scilicet quòd primus motor siue prima causa est indiuisibilis & impartibilis non habens magnitudinem penitus, hoc esse primum motorem absolutum ab omni materia: & declarabitur post, quòd hoc non solum est principium tanquam motor, sed tanquam forma & finis: & tunc declarabitur, quòd illud est vnum de quo probatum est, quòd est principium substantiæ: sicut illud est declaratum quod est actus vltimus cui non admiscetur potentia omnino.

3 Item Philosophus ibidem, Illud enim quod non diuiditur, dicitur vnum, secundum quod non diuiditur: Deus autem maxime est indiuisibilis: ergo maxime vnus: ergo conuenit ei esse vnum: & hoc potentia numerus, & mensura numeri est: ergo, &c.

4 Præterea, Nos dicimus, quòd est vnus Exod. 20. Audi Israel, &c. & dicimus, quòd est tres personæ. 1. Ioan. 5. Tres sunt qui testimonium dant in cælo. Ergo est in eo numerus potentia, & numerus actualis, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Hic oportet distinguere, quòd numerus multipliciter consideratur. Est enim numerus discretæ quantitatis qui est aggregatio vnitatum, ita quod facit in eo discretionem defectus continuationis inter vnitatem & vnitatem, vt dicit Philosophus: si enim esset continuatio inter vnitatem & vnitatem, sicut inter punctum & punctum in linea, non esset discreta quantitas. Et ex illa ratione videtur procedere Magister in litera: quia sine dubio nulla talis discretio separans vnum ab alio est vel potest esse in diuinis, vbi Pater est in Filio, & Filius in Patre.

Aliter accipitur numerus ex parte rei numeratæ: quia illa secundum quod accipit rationem vnius quod potentia est numerus, ita accipit rationem numeri: accipit autem rationem vnius à forma, non secundum quod forma est, sed secundum quod terminat id cui dat esse: sunt enim tres actus formæ siue eius quo res est id quod est. Primus est dare esse. Secundus autem dare rationem naturæ. Et tertius est terminare: & ab isto vltimo actu formæ est ratio vnius: quia per hoc efficitur in se indiuisa, & ab aliis diuisa: & hæc est eius diffinitio: & hoc intendit Philosophus, quando dixit, quòd id quod non diuiditur, dicitur vnum secundum quod non diuiditur. Hoc modo bene dicimus, quòd hæc res est vna, hæc res & illa sunt duæ: & hoc modo bene dicimus, quòd Deus est vnus: sed non possumus personaliter hoc modo dicere, quòd Pater est vnus, & Pater & Filius sunt duo, cum non sint à seinuicem per esse & formam diuisi: hoc modo iterum bene dicit Magister, quod in personis non est numerus.

Tertio modo dicimus numerum, id quod exit per similitudinem numerans potentiam vnius: & hoc dupliciter, scilicet secundum materiam, & secundum formam. Secundum materiam: sicut dicimus decem vlnas esse numerum quantitatis panni, quia vlna decies iteratur in panni quantitate: & hoc modo dicimus lineam esse decem partes aliquotas. Secundum formam autem, præcipue in exemplari: sicut dicimus ea quæ facta sunt, & sunt, & fient, esse numerum exemplarium diuinorum: & hoc vnum dicitur mensura per modum principij ad esse, & per modum formæ exemplaris, vt prima causa est vnum numerans causata, non quod iteretur in illis, vel quòd sua iteratio sit quantitas illorum, vt quidam male intellexerunt, sed quòd vniuscuiusque forma per relationem ad ipsum & exemplar sit vnum, & omnes formæ exemplares faciunt multitudinem. Hoc modo dicimus solum Deum vnum, qui est principium & exemplar totius multitudinis creaturarum: & hoc vnum non est potentia multa sui iteratione, sed potentia effectuum & exemplatorum multorum: & hæc est intentio Philosophi in auctoritate supra posita, & intentio Commentatoris. Et hoc est quod dicit Dionysius in lib. de diuin. no. cap. vltimo. Theologia totam thearchiam sicut omnium causam laudat vnius nominatione. Et vnus Deus Pater, & vnus Dominus Iesus Christus, & vnus & idem Spiritus propter excedentem totius diuinitatis simplicitatem, in qua omnia singulariter congregata sunt & superunita, & præsunt supersubstantialiter. Propter quod & omnia ad ipsam iuste reuertuntur & reponuntur, à qua, & ex qua, & per quam, & in qua, & ad quam, omnia sunt, & coordinata sunt, & manent, & continentur & adimplentur & conuertuntur. Hoc autem modo etiam dicit Algazel in sua metaphi. in 3. diuisione entis sic. Primo modo dicitur vnum verissime illud vnum singulare significatum, in quo non est multitudo, nec in potentia, nec etiam in effectu, vt essentia Creatoris: quoniam Deus non diuiditur in effectu, nec est receptibilis diuisionis: expers igitur est multitudinis in esse & potentia & effectu, cuius nomen excelsum est: ipse igitur vere vnus est.

Quarto modo dicitur numerus ex parte rei numeratæ secundum quid & non simpliciter, scilicet causata pluralitas à distinguente quocunque

cumque modo: sicut etiam dicimus punctum continuantem in medio esse duo, eo quod vt duobus vtimur vno, scilicet in ratione finis & principij, & dicimus centrum in circulo esse multum in ratione linearum exeuntium ab ipso ad circumferentiam: & hoc modo dicimus personam vnam distinctam sua proprietate originis, & duas personas plures distinctas tali originis proprietate: & hoc modo solo numerus positiue cadit in diuinis: & in hac numeri consideratione diminutus est Magister: quia iste numerus non est simpliciter numerus, sed secundum quid, quem effectiue facit proprietas distinguens & determinans: numeratum autem illo numero persona est, sicut diximus supra distinctione 18.

Dicendum ergo ad primum, quòd secundum illam Isidori rationem, numerus non cadit in personis, nisi diuisio large accipiatur pro distinctio: & vnus tunc non dicit distinctionem sensus vel oculi ad rem demonstratam, sed potius distinctionem intellectus.

Ad aliud dicendum, quòd Boetius loquitur de vno secundum rationem nominis: quia illud est vnum quod est indiuisum in se, & diuisum ab alio: præcipue autem indiuisum est quod nec actu nec potentia diuisibile est, nec capax multitudinis: & huic adhuc additur tertia conditio, quòd est maxime vnum indiuisibile potentia & actu, & cuius natura non est aliud in ipso quam natura vnitatis. Et additur quarta quæ adhuc magis facit vnum, scilicet quòd non sit iterabile vt nec diuisione sui nec aggregatione capax sit multitudinis: & istis quatuor conditionibus in vnum coniunctis nihil est vnum nisi solus Deus. Primo enim modo est vnum, quod vnam habet formam se terminantem. Secundo modo est vnum punctus: sed aliud est in eo natura puncti, aliud natura vnitatis: quia punctus est substantia habens positionem in continuo, cum sit in ratione primi & vltimi & medij. Tertio modo est vnum vnitas ipsa: quia vnitas seipsa est vna indiuisibilis potentia & actu: sed aggregabilis est alij in constitutione numeri. Quarto autem modo est Deus indiuisibilis potentia & actu, non aliam habens vnitatis naturam quam seipsum, & non aggregabilis alij ad multitudinem constituendam: sed si est principium multitudinis, hoc erit effectiue & exemplariter, vt dictum est: & ita intelligit Boetius. Hoc autem modo non quærimus numerum in personis.

Ad aliud dicendum, quòd non sequitur hoc argumentum: & ratio assignata est supra distinctione 8. quia quandoque species refertur in diuina non propter naturam generis quæ est in ipsa, sed propter naturam differentiæ quam addit supra genus. Vnde August. dicit, quòd est sine quantitate magnus, &c. Et similiter dico, quòd personæ numerantur: & tamen non ponitur quantitas numeri circa ipsas, quia numerantur quodam numero, & non numero qui simpliciter numerus est.

Ad aliud dicendum, quòd secundum illam rationem numeri, numerus non cadit in diuinis, vt prius est habitum.

Ad aliud dicendum, quòd in numero qui ponit quantitatem circa numeratum, verum est hoc quòd totum est maius sua parte: sed numerus personarum nullam ponit quantitatem: & ideo ibi non sequitur, quòd duo sint maiores vno, vel tres maius aliquid vel aliquid plus quam vnus: & hoc etiam supra probatum est, scilicet dist 18.

Ad ea quæ obiiciuntur ad alteram partem, dicendum ad primum, quòd Deus est verissime vnum essentialiter: sed non conuenit ei potentia esse numerum, nisi effectiue & formaliter, vt dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd duplex est mensura: vna scilicet certificans quantitatem: & illa incipit vel ab indiuisibili simpliciter: vel ab indiuisibili secundum placitum, eo quòd illud est quantitatis certæ. Ab indiuisibili simpliciter: sicut vnitas est indiuisibile, & sua iteratio certificat discretam quantitatem. Ab indiuisibili secundum placitum: sicut in ponderibus vel liquidis vel siccis vel continuis dicitur certificans ratione sui marca vna, modius, palmus, & alia huiusmodi, in quibus ponimus primam quantitatem notam. Alia est mensura naturæ alicuius generis, & hæc fit per relationem omnium illorum quæ sunt in genere illo: ideo addit quòd illam naturam habet simplicissime, & est causa esse naturę illius in aliis: & sic motus mensurantur primo motu, & numeri vno numero & non vnitate, & creaturæ Creatore, & omnes substantiæ vna prima substantia: & magis est vna substantia quæ magis accedit ad primam substantiam, & minus vna quæ magis distat. Et hoc modo dicit Philosophus, quòd intelligentia est vna, & non diuiditur participando multitudinem bonitatum primæ causæ, sed magis vnitur: quia participando plures bonitates magis accedit ad vnum: & hoc modo dicit Dionysius, quòd radius diuinus vt viuifica virtus, nos replet, & conuertit ad aggregantis Patris vnitatem & deificam supersimplicitatem.

Ad aliud dicendum, quòd bene concedimus, quòd Deus maxime vnus est, & hoc modo quo diximus.

Ad aliud patet solutio per ante dicta.

ARTICVLVS II.

Vtrum vniuoce sit numerus in diuinis & in creatis, & vtrum Deus sit magis vnus quam ipsa vnitas?

Secundo quæritur, Vtrum vniuoce sit numerus in diuinis & in creatis? Videtur, quòd non: quia nihil vniuoce conuenit Deo & creaturæ: ergo nec numerus.

2 Item, Dictum est, quòd Deus est vnus vnitate quæ quadruplici conditione vnitatis constituitur: sed nulla creatura est sic vna: ergo non est vna ratio suæ vnitatis, & inferiorum:

rum: ergo nec numerus.

Sed contra. SED CONTRA: Quæcunque dicuntur secundum magis & minus, sunt comparabilia: Deus & creatura dicuntur vnum secundum magis & minus: Deus enim dicitur magis vnus, & creatura minus: ergo sunt comparabilia. Inde sic: Quæcunque sunt comparabilia, sunt vniuoca, vt dicit Philosophus: Creator & creatura in vno comparabilia sunt: ergo sunt in eodem vniuoca: ergo vnum dicitur vniuoce de Creatore & de creaturis: ergo & numerus.

2 Item, Bene sequitur, hoc est, & illud est: & hoc non est illud, nec pars illius, nec totum eius: ergo sunt duo: sed Deus est, & lapis est: & Deus non est lapis, nec totum, nec pars eius: ergo Deus & lapis sunt duo: nulla autem connumerantur nisi in eo in quo sunt vniuoca: non enim dicimus asinum, & hominem esse duos homines, sed duo animalia, quia sunt vniuocata in animali: & lapis & animal sunt duæ substantiæ, vel duo corpora, & sic de aliis: ergo Deus & creatura sunt vniuoca in numero.

SED ADHVC contra obiicitur: cum vnum sit pars duorum, videtur ex hoc sequi Deum esse partem istius numeri, quod falsum est, quia nullius pars est Deus.

2 Item, Cum omnes vnitates in numero sint in potentia ad vltimam, cuius adiectio complet speciem numeri, sequitur quòd vnitas Dei esset in potentia ad aliam vnitatem, qua complet binarium, vel ternarium, vel quaternarium, & sic de aliis, quæ possunt connumerari Deo: & hoc abusio est: ergo Deus non potest connumerari creaturæ.

Quæst. IVXTA hoc vlterius quæritur, Vtrum Deus sit magis vnus quam ipsa vnitas? Et videtur, quòd non: quia in vnitate nihil est nisi vnitas, & sic ipsa est simplicissima: ergo Deus non est magis vnus quam vnitas.

2 Item, Si non esset vnitas simplicissima, tunc esset secundum naturam aliquid ante vnitatem: & hoc falsum est: ergo ipsa est primum: ergo Deus etiam non potest intelligi, vt videtur, magis esse vnus quam ipsa vnitas.

Sed contra. SED CONTRA: In omni eo quod est citra primum, est hoc & hoc, vt dicit Boetius: vnitas est citra primum: ergo est hoc & hoc.

2 Item, Philosophus in lib. fontis vitæ, Primum quod recipit à primo, est recipiendo duo: quia recipiens & receptum: ergo cum vnitas creata recipiat esse suum à primo, ipsa erit duo, & non vnum.

3 Item, Omnia creantur in numero, pondere, & mensura: ergo & vnitas est in numero quodam essentialiter constituente ipsam.

Sed hic iterum videtur esse repugnantia intellectuum, quòd vnitas sit indiuisa, & quòd sit numerus vel duo vel tria.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd numerus non dicitur vniuoce, nec etiam vnitas de Creatore & creatura, sicut probant primæ rationes: sed dicitur æquiuoce, non quidem æquiuoce per casum & fortunam, vt canis, & asinus, vas, & animal: sed æquiuocatione analogiæ ad vnum & non secundum quòd ens est analogum ad substantiam & accidens, vel sanum ad animal & vrinam, vel medicum ad artificem & clysterem: sed secundum analogiam causati & exemplati ad causam & exemplar, vt prius est determinatum.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd si velimus vim facere, non est comparatio inter Creatorem & creaturam: quia secundum comparationis naturam, quæ comparantur secundum magis & minus, susceptibilia æqualitatis sunt: & ideo abusiua est comparatio, quando dicimus Deus est magis vnus quam creatura, & tantum valet: Deus est magis vnus, quantum Deus est primo & per se vt causa & exemplar vnum: & creatura minus vna, id est, ab illo & ad illum exemplata & relata, est vnum. Sunt tamen qui dicunt, æquiuoca analoga esse comparabilia: sed hoc non posset sustineri, si qui contra disputarent: quia analogia in creatura & Creatore non est secundum analogiam determinatam in creaturis, quæ tangitur à Philosopho in 3. primæ philosophiæ.

AD ALIVD dicendum, quòd non simpliciter connumerari potest Creator creaturæ: quia non connumerantur ad constituendam aliquam speciem numeri, nisi vnitates vniuocæ: & ideo abusiua est comparatio, cum dicitur, Deus & lapis sunt duo: & resoluitur in has, Deus est vnus, & ab ipso est lapis vnus, qui non est ipse: & per hoc patet solutio ad sequentia. Vel, dicatur, vt quidam dicunt, quòd numerus accipitur large secundum vulgi considerationem pro aggregatione constituente vnum numerum: & sic Deus potest connumerari, sed non proprie.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd Deus est magis vnus vnitate creata: & bene concedo, quòd in vnitate est hoc, & hoc. Probatio. Vnitas enim est & est principium discretionis, & constat per se quod non ab eodem habet esse, & principium discretionis esse: vnde Boëtius, Omne quod est, alio esse participat vt sit, alio vero participat vt hoc sit. *Ad quæst.*

AD HOC autem quod contra hoc posset obiici, quòd vnum conuertitur cum ente, infra soluitur, quia hoc non impedit: quia non quæritur hic de vno, sed de vnitate quæ cum ente nullo modo conuertitur, licet vnum conuertatur. Hoc etiam modo concedo, quòd recipit vt duo ens ipsa vnitas: & hoc modo concedo, quod habet modum, speciem, & ordinem, vt determinatum est supra distinctione 3.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd non est repugnantia intellectuum: quia ratio vnitatis & pluralitatis non ponuntur circa idem secundum eandem rationem: dicitur enim vnitas à ratione indiuisibilis in natura discreta permanentis in partibus, sed dicitur duo vel numerus in ratione causati & constituti in specie creaturæ. Differt enim vnitas à puncto, & natura illius differentiæ

rentiæ

rentiæ est in vnitate: & iterum est in ea natura recipiens illam differentiam, sicut potentia recipit actum: ergo est hoc & hoc. Et per hoc patet solutio ad duo sequentia: non enim est simpliciter simplex vnitas, nec simpliciter primum, sed simplex & primum in natura discreti habentis permanentiam in partibus.

Magis illa dicuntur ad excludendum ea quæ non sunt in Deo, quam ad ponendum aliqua.

B SI diligenter præmissis auctoritatum verbis intendimus, vt dictorum intelligentiam capiamus, magis videtur horum verborum vsus introductus ratione remouendi atque excludendi à simplicitate deitatis quæ ibi non sunt, quam ponendi aliqua.

ARTICVLVS III.

An vnitas vel vnum aliquid ponat vel nihil, & quomodo opponitur multo? & quomodo differunt vnum quod conuertitur cum ente? & vnum quod est principium numeri?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in 2. cap. primæ partis *ibi* [Magis videtur horum verborum vsus introductus ratione remouendi, &c.] Hic videtur haberi ex litera, quòd vnitas nihil ponit: & hoc etiam videntur quidam probare sic: Vnum est indiuisum in se, & diuisum ab aliis; gratia primæ partis constat, quòd non addit supra ens nisi quandam negationem: & similiter gratia secundæ partis, quia diuiditur vnumquodque ab aliis per hoc quod ipsum non est aliud: cum igitur negationes nihil ponant, videtur vnum nec in Deo nec in creaturis aliquid ponere.

2 Item, In auctoritate supra posita in primo dubio huius distinctionis, in secunda acceptione numeri, id quod non diuiditur secundum quod non diuiditur, dicitur vnum: ergo ratio non diuisionis est ratio vnius: ergo ratio sua consistit in negatione vel priuatione: ergo nihil ponit.

3 Item, Commentator ibidem dicit, quòd vnum & multum vt priuatio & habitus opponuntur, & quod vnum est priuatio diuisionis quæ facit multum: ergo cum priuatio nihil ponat nisi subiectum, videtur quòd vnum nihil ponat.

4 Item, Commentum dicit, quòd ens & vnum sunt synonima: ergo vnum nihil addit super ens: ergo vnum hoc nihil addit supra ens hoc: ergo nihil relinquit positiue.

5 Item, Id quod ex additione se habet cum aliquo, non conuertitur cum illo, sed trahitur in minus: vnum conuertitur cum ente vt dicit Philosophus: ergo non ex additione se habet ad illud: ergo nihil ponitur per vnum, cum dicitur, hæc res est vna.

6 Item, Quicquid ex additione se habet ad ens, non est primum principium ad similitudinem entis: vnum autem est primum principium ad similitudinem entis: ergo non ex additione se habet ad ens: ergo verificatur dictum Magistri, quòd non tantum in Deo, sed in nulla creatura etiam aliquid ponit, vt videtur. Si forte diceres, quòd vnum non est primum: hoc est contra Aristo. in prima philosophia in multis locis. Et si hoc forte hoc non reputas inconueniens, erit contra Dionysium in lib. de diui. no. cap. 13. vbi sic dicit de vno, Omnium est vnum inegressibiliter causa: nihil enim existentium est non participans vno. Et hoc est contra Boëtium in lib. de duabus naturis in vna persona Christi, vbi dicit, Quod non est vnum, omnino nihil est: & sic probatum est, quòd vnum est primum sicut ens.

SED CONTRA: Si vnum dicit priuationem, & habitus est ante priuationem: ergo multitudo est ante vnum, quod falsum est: quia vnum est ante omnia multa, sicut dicit Dio. Si dicas, quòd in veritate multitudo est ante vnum vnde Aris. in 10. metap. dicit, Et scitur vnum quod non diuiditur, per vnũ quod diuiditur: multitudo enim est magis sensibilis: & quod diuiditur est magis sensibile, quam id quod non diuiditur: ergo sermo de multo, est ante sermonem de indiuisibili quoad sensum. Contra: Iste enim peruersus est intellectus verbi Philosophi: si enim quoad sensum accipitur vnum de multis, sicut intelligibile à sensibili abstrahitur, non ex hoc sequitur, quòd multa sint ante vnum, nisi sicut particulare singulare est ante intelligibile vniuersale. Habitus autem per naturam præcedit priuationem. Et ideo illud dictum non obuiat rationi inductæ. Sed contra.

2 Præterea, Quid respondebitur ad rationes Auicen. in prima philosophia sic obiicientis, Priuatio nulla constituit suum habitum: omnis multitudo constituitur per vnum: ergo vnum non est priuatio respectu multi.

3 Item, Omnia posteriora secundum naturam, virtutem habent ab eo quod est prius secundum naturam: multitudo virtutem non habet nisi ab vnitate: ergo vnitas est prior per naturam: ergo non habet se ad multum sicut priuatio ad habitum.

4 Item, Nulla priuatio essentiæ per id quod est, saluatur in suo habitu: vnitas per id quod est, saluatur in multo: ergo, &c.

5 Item, Nulla priuatio est pars habitus essentialis: vnitas & vnum semper est pars multi:

multi : ergo vt prius.

6 Item, Nulla priuatio iterata inducit habitum, sed magis priuat : vnum iteratum inducit multum : ergo etiam vt prius:& aliæ rationes infinitæ possunt induci ad hoc.

7 Item, Vnum reducitur ad formam, priuatio autem ad materiam : ergo vnum & multum non se habent vt priuatio & habitus.

8 Item, Nihil eidem opponitur duobus generibus oppositionis : dicit autem Philosophus, quòd vnum & multum opponuntur relatiue : ergo non opponuntur vt priuatio & habitus.

9 Item, Quorumcumque oppositorum vtrumque ponitur ens in specie illorum, non est oppositio vt priuatio & habitus : vnum & multum vtrumque ponitur ens in specie : ergo vt prius. Prima patet per diffinitionem habitus & priuationis. Secunda probatur per hoc quod dicit Philosophus, quòd vnum est mensura multi, & opponitur ei sicut ens enti.

10 Item, Secundum Magistrum videtur hic, quòd opponuntur sicut duæ priuationes: quia dicit, quòd nec vnum aliquid ponit in diuinis, nec etiam plura vel plures.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd intentio Magistri est remouere quantitatem numeri à diuinis, & non numerum, nec quamcunque rationem numeri, sed tantum positionem quantitatis numeralis. Et ad hoc intelligendum prænotare oportet, qualiter principium numeri, vnitas scilicet ponatur in qualibet re : quia quælibet res connumerabilis est alij per hoc quòd vnitas est in ipsa : quia aggregatione constituit numerum. Dico igitur, quòd omne quod est vnum, est vnum à forma : est autem forma esse & ratio rei. Et iterum terminatio eius à forma, vt dictum est prius in solutione primi dubij huius distinctionis. Et ab hoc vltimo actu res dicitur vna. Est autem vnum illud dupliciter considerare, scilicet vt est constitutum ab actu formæ, & vt est mensura eius quod dicitur forma vnum. Et primo modo consideratum conuertitur cum forma, & forma terminans est vnitas rei. Secundo autem modo, cum nihil mensuretur nisi quantum potentia vel actu, est ipsa vnitas principium numeri, & non conuertitur cum ente, sed est consequens vnumquodque ens : est enim quodlibet ens mensuratum vnitate discernente ipsum ab alio ente cui est connumerabile : & hoc vltimo modo vnum ponit principium quantitatis discretæ in re quæ dicitur vnum : & hoc modo non est in Deo. Alio autem modo dicimus quoad nos, & non secundum naturam, quòd numerum cognoscimus diuisione vnius : & quia diuisio priuat vnitatis rationem quoad indiuisionem quā ponit vnū, ideo dicimus, quòd numerus est priuatio vnius in eo in quo est numerus : & quia vnum dicitur continuitate, æqualitate naturæ, forma, & vnitate respectus ad formam vnam: sicut dicimus lineam vnam continuitate, cognoscimus numerum priuatione vnius in linea per diuisionem, vt dicit Philosophus, quòd numerum cognoscimus priuatione continui. Dicimus æqualitate naturæ vnum, sicut dicimus vnum Angelum, & multos Angelos priuatione æqualitatis in potentiis naturæ ad opus angelicum, sicut distinguimus quòd differunt subtilitate essentiæ, & perspicuitate intelligentiæ, & per consequens participatione donorum, sicut dicit Magister in 2. huius voluminis, quòd differunt gradu naturæ, & ordine donorum : penes hanc enim inæqualitatem meo iudicio multiplicantur non tantum ordines, sed etiam Angeli : & multitudo eorum siue numerus cognoscitur priuatione huius æqualitatis. Forma autem vnum dicimus vnum hominem, & dicimus multos priuatione vnitatis formæ per esse diuersorum & differentias. Sic dicimus Sortem & Platonem esse plures homines, & plura animalia. Per respectum autem ad vnum dicimus vniuoca esse vnum, vt hominem, & asinum in animali : & dicimus multa esse in quibus priuatur huiusmodi vnitas, sicut in æquiuocis quæ respiciunt non ad vnum, sed ad diuersa: & in anagonicis quæ licet respiciunt ad vnum, non tamen vno & eodem respectu : & hoc modo considerando vnum secundum formalem rationem, & plura secundum formalem rationem, vtrumque excludit alterum: & hoc considerauit Magister, quando dixit, quòd talia notarent remotionem vel exclusionem : quia his considerationibus minor numerus bene excludit maiorem, & maior minorem, per oppositionem formalem quam habent adinuicem, sicut infra patebit in soluendo.

AD ID ergo quod primo quæritur de oppositione quæ est inter vnum & multum: dicendum, quòd super hoc diuersificati sunt aliqui tribus modis. Quidam enim volunt dicere, quòd habent oppositionem vt priuatio & habitus : & quidam, quòd vt contraria:& quidam, quòd vt relatiua : & omnes istæ opiniones veræ sunt secundum aliquid, & etiam quarta, quòd nullam habent ex se oppositionem, quæ est Auicen. Commentator enim metaph. Aristot. videtur sæpius dicere, quòd opponuntur vt priuatio & habitus : & hoc quidam referunt ad rationem vnius quæ est data per priuationem : multi autem dicunt, quòd ratio datur per habitum : & hoc nihil est : quia Philosophus purus magis quærit de ipsa rei natura, quam de intentionibus nominum.

2 Præterea, Quòd sic diffiniatur vel exponatur vnum, hoc accidit ei inquantum est primum. Prima enim cum non habeant priora se, necesse est exponere per negationem. Et nota, quòd quidam dicunt, quòd vnum in substantia nominatur priuatiuo nomine : in quantitate autem positiuo, vt simile & æquale. Similiter & multitudo in substantia positiue, & in aliis priuatiue, vt dissimile & inæquale. Et dant rationem, quòd hoc accidit quia substantia est primum, & ideo ignotius nobis, quam alia. Sed hoc nihil est : quia si vnum in aliis est notum, etiam multitudo nota est : & sic vtrumque debet in aliis prædicamētis nominari nomine positiuo.

3 Præterea, Philosophus non dicit, quòd vnum sit vnum substantiæ, sed potius quòd idem sit vnum in substantia: & hoc dicitur positiue: quia est relatiuum, vt dicit Boëtius. Vnde idem, simile, & æquale, dicunt vnum relatum ad diuersa: & multitudo omnium eorum priuatiue nominatur, vt diuersum, dissimile, & inæquale, quorum omnium expositio est per negationem:

Vnde dicendum, quòd est vnum indiuisibile reductum ad materiam vel dispositionem materiæ, & vnum reductum ad naturam formæ: sicut dicimus continuitate vnum & forma vnum: & cum dicimus continuitate vnum, dicimus materia vnum: quia continuitas dispositio materiæ est: quicquid autem continuitate est vnum, potentia est multa: omnis autem potentia in genere priuationis est, præcipue potentia materiæ, quæ est potentia continui: quod patet: quia continuum potentia passiua multum est, & non potentia actiua. Vnum ergo reductum ad materiæ vnitatem, oppositionem habet ad multum sicut priuatio ad habitum: quia talis vnitas susceptibilis est multitudinis: & hæc est intentio Philosophi & commenti hoc dicentis. Vnum autem quod reductum est ad formam, habet tres considerationes, scilicet secundum formalem rationem vnius, & secundum id quod est, & secundum id quod est proximum, & consequens ipsum. Primo modo consideratum, habet oppositionem contrarietatis ad multum: quia vtrumque ponitur in specie, & mutuo se expellunt ab eodem susceptibili: & hoc attendunt quidam dicentes in suis commentis super eundem librum, quòd vnum & multum opponuntur contrarie. Si autem accipiatur vnum secundum id quod est, ipsum nullam habet oppositionem ad multum, sed potius est principium multi, & saluatur substantialiter in ipso multo: & hoc attendit Auicen. dicens, quòd non habet oppositionem: quia nec priuatio facit habitum, nec saluatur in ipso: nec contrarium facit contrarium, nec secundum naturam saluatur in ipso, nec relatiuum saluatur in relatiuo vt pars, nec affirmatio & negatio possunt esse in tali oppositione. Si enim accipiatur vnum secundum rationem proxime se consequentem, quæ est ratio mensuræ: tunc vnum quod est certum, est mensurans multum quod est incertum: & sic opponuntur vt mensura & mensuratum: & hoc intendit Aristot. in 10. primæ philosophiæ, & Commentator ibidem, & Auicen. in sua metaph. dicentes, quòd opponuntur relatiue vnum & multum. Sed distinguitur ibidem in relatiuis, quòd quædam sunt quorum vtrumque dependet ad alterum, & illorum vtrumque ponit reliquum, vt pater & filius, & dominus & seruus. Quædam autem sunt quorum vnum dependet ad alterum, & non è conuerso: & ideo ibi vnum ponit alterum, & non è conuerso, vt scientia & scibile: & sic opponuntur relatiue vnum & multum: quia multum ponit vnum, & non conuertitur. Vnde Dionysius in lib. de diui. no. cap. 13. Sine vno quidem non erit multitudo, sine multitudine vero erit vnum: sicut & vnitas ante omnem numerum & multiplicatum. Et ex ista distinctione fere patet solutio ad omnia quæsita.

Dicendum ergo ad primum, quòd indiuisio est ratio vnius quod cum ente conuertitur, sed non est ratio eius secundum quòd est principium discretæ quantitatis: & illa indiuisio non est absolute priuatio, sed est negatio consequens actum formæ, vt supra dictum est: & ideo non probatur per hoc vnum esse priuationem multi: hoc enim quod est esse priuatiuum multi, non accidit cuilibet vni, vt dictum est, & per hoc patet solutio ad sequens.

Ad aliud dicendum, quòd ens & vnum coincidunt in re nominata per vtrumque, & quoad hoc sunt synonima, sed non quoad nominum illorum rationes: aliter enim esset nugatio, cum diceretur vnum ens, vtrumque coniungendo: ens enim de se non dicit distinctionem: & ideo vnum licet non addat naturam aliquam: tamen addit distinctionem quæ est consequens ex actu formæ: & ideo dicunt Doctores, quod conuertuntur secundum supposita, & non secundum intentiones suas.

Ad aliud dicendum, quòd vnum addit super ens, sed nihil addit supra suppositum entis: & ideo ante intentionem vnius est intentio entis, & simplicior est intentio entis quam vnius: sed id quod est ens, & id quod est vnum, conuertuntur: & per hoc patet solutio ad sequens vsque in finem.

Alia autem quæ obiiciunur in contrarium, concludunt necessario præter primum: illud enim non sequitur, etiamsi detur, quòd vnum & ens opponantur aliquo modo vt priuatio & habitus: quia priuatio quæ secundum naturam est post habitum, est illa quæ nihil ponit nisi subiectum: sed etiam quando dicimus vnum priuationem multi, adhuc vnum reducitur ad ens continuitate vel forma: & ideo non est absolute priuatio, & ideo vnum secundum naturam præcedit multa: & per hoc patet solutio ad totum. Sunt quidam hic mirabilia dicentes, quæ nescio si aliquis potest intelligere. Dicunt enim, quòd vnum & multum simpliciter opponuntur vt priuatio & habitus, & quod Magister accipit vnum pro vnico, & quod vnum nihil addat super ens etiam secundum intentionem, eo quod Aristo. dicat, quòd eadem est ratio rei & vnius tantum rei: & ideo cum dicitur Deus, intelligitur vnus Deus: & si additur vnus, hoc fit gratia significantiæ vel discretionis. Et hæc omnia meo iudicio non sunt vera: quia licet Deus sit vnus Deus, tamen vnitas non significatur in nomine, & ideo addi potest & debet. Alia autem supra probata sunt esse falsa.

Quid

Quid per vnum significetur, cum dicitur, vnus Deus.

CVm enim dicitur, vnus Deus, multitudo deorum excluditur, nec numeri quantitas in diuinitate ponitur: tanquam diceretur, Deus est, nec multi sunt vel plures dij. Vnde Ambrosius in lib. de Trinitate ait, Cum vnum dicimus Deum, vnitas excludit numerum deorum, nec quantitatem in Deo ponit, quia nec numerus nec quantitas ibi est. C Lib. 1. cap. 2.

ARTICVLVS IV.

Vtrum termini numerales in diuinis prædicent essentiam vel personam?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Cum enim dicitur, vnus Deus, multitudo deorum excluditur] Hic incidunt tres quæstiones, scilicet vtrum termini numerales in diuinis prædicent diuinam essentiam vel personam? Secunda, Vtrum vniuoce prædicentur de essentia & persona & notione? Tertia, Vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus aliquo modo possint dici vnus?

Ad primum proceditur sic: Supra distinctione 22. habitum est pro regula, quod omne nomen non relatiue dictum, in Deo prædicat essentiam: termini numerales non sunt relatiue dicti: ergo prædicant essentiam.

2 Item Boetius, Omnia prædicamenta in substantiæ vertuntur prædicationem præter relationem: huiusmodi autem termini dicunt ens in prædimento quantitatis: ergo in substantiæ vertuntur prædicationem.

3 Item, Eadem est ratio rei & vnius rei, & eadem prædicatio essentiæ & vnius essentiæ: ergo cum essentia prædicet naturam & substantiam, in diuinis vnum & duo & huiusmodi prædicabunt essentiam.

4 Item, Vnum conuertitur cum ente: ergo prædicat hoc quod prædicat ens in diuinis: sed ens prædicat substantiam: ergo & vnus.

5 Item, Consignificatum non variat rationem significati, idem enim significat albus, alba, album: ergo etiam vnum significat vnus, vna, vnum: sed vnum in diuinis prædicat substantiam: ergo vnus & vna.

Sed contra. SED CONTRA: Quicquid essentiam significat, de tribus singulariter dicitur in summa & de vno: ergo si vnus & plures vel duo vel tres essentiam prædicant, possumus dicere, Pater est duo, & Pater est plures, & Pater & Filius sunt vnus: quæ cum falsa sint, patet quòd ista non prædicent essentiam.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in masculino non prædicant essentiam nisi ex adiuncto substantiuo, circa quod ponunt rem suam, & accipiunt substantiam ab ipso: vt si dicam, Pater & Filius sunt vnus Deus, vel aliud huiusmodi: & hoc conuenit ratione triplici, scilicet discretionis quam habent huiusmodi nomina in principali significato, & generis quod dicit discretionem personæ, quia non est in rationali natura ens formatum nisi distinctum in persona: & ratione articuli inclusi in talibus nominibus. In neutro autem genere licet remaneant duo ex illis, scilicet discretio significati & articuli: tamen non habent tertium quod præcipue trahit ad personam: quia genus non accidit nomini nisi ex parte substantiæ significatæ & determinatæ secundum modum ad minus: & ideo tunc prædicant essentiam.

AD ILLVD ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd talia nomina dicunt relationem: sunt enim consequentia actum proprietatis distinguentis: relatio enim est multis modis in diuinis, vt supra notatum est.

AD ALIVD dicendum, quòd in Deo huiusmodi nomina non dicunt quantitatem, nec sumuntur in specie quantitatis, vt prius dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum est secundum quod vnum conuertitur cum ente: & bene concedo hoc quod illi termini quando ponuntur cum adiuncto, prædicant naturam illius in diuinis: sed quando absolute ponuntur in masculino genere, substantiuantur, vel adiectiue referuntur ad personas. Per hoc patet etiam solutio ad sequens,

AD ALIVD dicendum, quòd aliud est in albus, &c. quia vnus & vnum sunt ab actu formæ generaliter acceptæ in omni ente: album autem & huiusmodi dicunt speciem determinatam: & ideo termini numerales non æquiuocantur secundum quod applicantur diuersis: quia mensura non accipit rationem à mensuratis: quia aliter non esset idem numerus quo numeramus canes, & homines: sed accipit diuersitatem à diuersa ratione mensurandi, sicut modius, & vlna: sed quia numerus in omni quantitatis specie simplicior est, ideo non capit diuersitatem rationis à numeratis, sed potest alicui appropriari in vno genere, cui non appropriatur in alio: & ideo absolute dicta vnus, vna, vnum, vnius rationis sunt: & tamen vnus ad personam refertur, & vnum ad essentiam, quando sumuntur absolute propter causam prius dictam.

Quo sensu dicitur, vnus est Pater, vel vnus est Filius.

D SImiliter cum dicitur, vnus est Pater, vel vnus est Filius, & huiusmodi: ratio dicti hæc est, quòd non sunt multi patres, vel multi filij, ita & de similibus. Item cum dicimus plures esse personas, singularitatem atque solitudinem excludimus, nec diuersitatem nec multiplicitatem ibi ponimus: quasi diceretur, Sine solitudine ac singularitate personas confitemur. Vnde Hilarius in 4 lib. de Trinit. sic ait, Dixit Deus, Faciamus (Gen. 1.) hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Quæro nunc an solum Deum sibi locutum existimes, an hunc sermonem eius intelligas ad alterum extitisse? Si solum fuisse dicis, ipsius voce argueris dicentis, Faciamus, & Nostram. Sustulit enim singularitatis ac solitudinis intelligentiam professio consortij: quia aliquod consortium esse non potest ipsi solitario, neque solitudo solitarij recipit Faciamus: nec alieno à se diceret, Nostram. Attende lector: his verbis, & vide quia nomine consortij est professio pluralitatis, quam professus est dicens, Faciamus, & Nostram: pluraliter enim vtrumque dicitur. Sed hac professione pluralitatis non diuersitatem vel multitudinem posuit, sed solitudinem & singularitatem negauit. Sic ergo cum dicimus plures personas vel pluralitatem personarum, singularitatis & solitudinis intelligentiam excludimus.

Quid per ternarium significetur cum dicitur, tres personæ.

E ITa etiam cum dicimus tres personas, nomine ternarij non quantitatẽ numeri in Deo ponimus, vel aliquam diuersitatem, sed intelligentiam non ad alium nisi ad Patrem & Filium & Spiritum sanctum dirigendam significamus: vt sit huius dicti intelligentia, Tres personæ sunt, vel tres sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus, id est, nec tantum Pater, nec tantum Filius, nec tantum Pater & Filius in deitate sunt, sed etiam Spiritus sanctus, & non alius ab his. Similiter non tantum est ibi hæc persona, vel illa, vel hæc & illa, sed hæc & illa, & non alia. Et hoc fore ita intelligendum August. satis ostendit, vbi dicit, quòd illo nomine non diuersitatem intelligi voluit, sed singularitatem noluit.

ARTICVLVS V.

Vtrum vnitas siue termini numerales vniuoce prædicentur de essentia, persona, & notione?

DEinde quæritur, Vtrum vniuoce dicitur vnum de essentia & de persona? Videtur quòd sic: quia non æquiuoce simpliciter, sed per prius & posterius dicitur de Creatore & creatura: sed inter essentiam & personam non est prius & posterius: ergo dicitur in vtroque ex æquo: ergo vniuoce.

2 Item, Aut vna est vnitas essentiæ & personæ, aut duæ. Si duæ: ergo essentia & persona sunt duo, quod falsum est: ergo relinquitur, quòd sit vna.

SED CONTRA: Cum dicitur, Pater est vnus, sensus est, id est, notione distinctus: cum autem dicitur, essentia vna, sensus est, id est, in se indiuisa, & ab aliis diuisa: ergo non vna ratione dicitur essentia vna, & persona vna. (Sed contra.)

2 Item, Vnum est indiuisum in se, & diuisum ab aliis: ergo si Pater est vnus, ipse erit diuisus ab aliis, quod falsum est: quia Filius est in Patre, & è conuerso.

3 Item, Vnum & ens conuertuntur: ergo eodem Pater est vnus quo Pater est Pater: ergo paternitate est vnus: essentia autem diuina non est vna paternitate, sed seipsa: ergo non dicitur secundum vnam rationem, sed æquiuoce, vt videtur.

Solutio. Ad hoc dicendum, quòd vna ratione, & non æquiuoce dicitur: est enim vnitas abstrahens ab hoc vno & illo, & illa est vnius rationis in quolibet vno: quia licet sit à diuersis formis, tamen abstrahitur ab eis per vnum actum secundum rationem qui est determinare, & finire, & distinguere: & ideo lapis est vnus lapiditate sua, & lignum est vnum non lapiditate: & tamen vnum non dicitur æquiuoce: quia sicut lapiditas distinguit lapidem, ita ligneitas lignum, & ideo vnitas ab vtroque est vnius rationis: & ideo quoad hoc posset dici, quòd vnitas cum dicitur de essentia, dicit vnitatem essentiæ: & cum dicitur de persona, dicit vnitatem personæ: & licet essentia seipsa distinguatur, persona autem proprietate, tamen vnitas non erit diuersæ rationis. Si autem consideretur vnitas secundum suppositum: tunc erit omnino vnius rationis, sed dicta per prius & posterius in essentia & persona.

Et secundum hoc dicendum ad primum, quòd licet non sit prius & posterius secundum rem inter essentiam & personam: tamen est ibi prius & posterius secundum rationem intelligendi.

Ad aliud dicendum, quòd est vna vnitas re, & non ratione intelligendi, si vnitas accipitur in esse eius quod est vnum, & non abstracta ab ipso: & ideo aliquid conuenit vni quod non conuenit alij.

Ad alia patet solutio per ante dicta.

Quid per duo cum dicitur, duæ personæ, vel Pater & Filius duo sunt.

Similiter cum dicitur, duo sunt Pater & Filius, non dualitatis quantitatem ibi ponimus, sed hoc significamus, quòd non est tantum Pater, nec tantum Filius, sed Pater & Filius, & hic non est ille: ita & de aliis huiusmodi. Ita etiam cum dicimus, Pater & Filius sunt duæ personæ, hoc significamus, quod non tantum Pater est persona, nec tantum Filius est persona, sed Pater est persona & Filius est persona, & hæc non est illa. F

ARTICVLVS VI.

Vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus aliquo modo possunt dici vnus?

Deinde quæritur, Vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus sint vnus? Videtur, quòd sic: quia sunt vnus æternus, & ly æternus non dirimit rationem vnius: ergo diuisim possum inferre: ergo Pater & Filius & Spiritus sunt vnus.

2 Item, Si ratione substantiuationis eius quod est æternus, tres sunt vnus æternus, quare non similiter ratione substantiuationis de ly vnus, Pater & Filius sunt vnus.

Solutio. Solutio. Dicendum, quòd non concedendum est nisi cum adiuncto subiecto, à quo ly vnus accipit substantiam quam probat de pluribus simul.

Ad primum autem dicendum, quòd licet non dirimat, tamen determinat significatum eius ad naturam in qua vniuntur Pater & Filius.

Ad aliud dicendum, quòd ly vnus dicit id quod est cõsequens essentiam & personam: & quodlibet distinctum, siue sit distinctum essentialiter, siue personaliter: & ideo in masculino subiectum non importat aliquid speciale in quo intelligatur vnio Patris & Filij: hoc autem non facit ly ęternus vel immensus. Si autẽ dicatur, quòd secundum hoc possemus concedere, tres sunt ens: dicendum, quòd hoc quidam concedunt: sed ly ens magis dicit naturam quam ly vnum: quia vnum nominat per modum dispositionis applicabilis cuilibet, ens autem per modum subiecti & naturæ. K

Ex quo sensu dicitur in personis distinctio, vel personæ distinctæ.

Cvm autem dicimus, distinctæ sunt personæ, vel distinctio est in personis, confusionem atque permixtionem excludimus. Cumque addimus, distinctæ sunt personæ proprietatibus siue differentes proprietatibus, aliam esse hanc personam, & aliam illam suis proprietatibus significamus. Et cum dicimus, aliam, & aliam, non diuersitatem vel alienationem ibi ponimus, sed confusionem Sabellianam excludimus. G

Quomodo ibi accipiatur discretio.

H ITa & cum dicuntur discretæ personæ, vel cum dicitur discretio in personis esse, eandem intelligentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur distinctio, quo discretio. Et congrue dicitur ibi esse discretio vel distinctio, non diuersitas vel diuisio siue separatio. Vnde Ambr. in 1. lib. de Trinit. Non est ipse Pater qui Filius, sed inter Patrem & Filium expressa distinctio est.

Quomodo Trinitas ibi accipiatur.

I CVm vero dicitur, Trinitas, id significari videtur quod significatur cum dicitur, tres personæ: vt sicut non potest dici, Pater est tres personæ, vel Filius est tres personæ, ita non debet dici, Pater est Trinitas, vel Filius est Trinitas.

ARTICVLVS VII.

Quid sit distingui in diuinis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Cum autem dicimus, distinctæ sunt personæ] Hic enim incipit pars secunda distinctionis, in qua tangit quid significent dictiones notionales, distinctus, discretus, trinitas. Et penes ista tria per ordinem sunt hic tria capitula: & hæc omnia plana sunt, si intelligatur quid est distingui & discerni. Distinctio igitur in diuinis est actus notionem consequens, inquantum est proprietas personalis: sic enim distinguitur vna persona ab alia. Discretio autem est idem secundum ordinem & numerum personarum, qui est in diuinis: discreta enim numerabilia sunt. Sed confusio est compositio eorum quæ numerantur adinuicem, inordinata: & in diuinis dicit acceptionem eiusdem sub diuersis nominibus, vt dicebat Sabellius. Alienatio autem dicit scissuram per remotionem vnius ab alio, vt dicebat Arrius.

Hoc videtur contrarium esse prædictis.

K HIc non est prætermittendum, quod cum supra dictum sit Deum nec singularem nec multiplicem esse confitendum, idque sanctorum auctoritatibus sit confirmatum, in contrarium videtur sentire Isid. dicens, Distinguendum est inter trinitatem & vnitatem. Est enim vnitas simplex & singularis, trinitas vero multiplex & numerabilis: quia trinitas est trium vnitas. Ecce vnitatem dicit esse singularem, & trinitatem multiplicem & numerabilem. Sed ad hoc dicimus, quia singularem accepit sicut & alij accipiunt vnum: multiplicem vero & numerabilem, sicut alij dicunt trinum.

ARTICVLVS VIII.

An bene dicatur Deus trinus & vnus: & an trinitas sit trium vnitas?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltima parte [Trinitas vero multiplex est & nunerabilis: quia trinitas est trium vnitas, &c.] Contra enim videtur esse, quòd Pater est trium vnitas, quia est essentia quæ est vnitas trium: ergo Pater est trinitas.

2 Præterea, Cum dicatur trinitas numerabilis, quare non dicitur Deus esse tres, vel duo: cum omne numerabile, secundum aliquam speciem numeri numerabile sit.

3 Item, Cum dicitur, Deus est trinus & vnus: aut ly Deus supponit essentiam, aut personam. Si essentiam: ergo essentia est trina, quod falsum est. Si personam: ergo aliqua persona est trina & vna, quod falsum est: ergo videtur non esse concedendum Deum esse trinum & vnum.

SED CONTRA: In himno cantatur, Totius mundi machinam gubernat trinus & vnus. *Sed contra.*

SOLVTIO.

Solutio. Dicendum ad primum, quòd in argumento incidit fallacia accidentis: sicut si sic procedatur, Sortes est omne animal, quia animal est vnum in quo vniuntur omnia animalia. Tamen quidam dicunt, quod cum dicitur, trinitas trium est vnitas, etymologia nominis est: sed de hoc supra diximus, quia licet secundum nomen importet essentiam in recto, tamen secundum significationem rei è conuerso est: & ideo trinitas est tres vniti in vna essentia.

Ad aliud dicendum, quòd Deus non est numerabilis: & si trinitas numerabilis dicatur, hoc intelligitur de numero quodam, scilicet notionum & personarum, & non simpliciter: nec iste numerus excludit simplicitatem vel vnitatem essentiæ, sed potius solitudinem & singularitatem.

Ad aliud dicendum, quòd hæc est vera, Deus est trinus & vnus: & ly Deus supponit essentiam in supposito in communi: & ideo gratia essentiæ conuenit ei vnus, & gratia suppositorum trinum, supple esse.

DISTINCTIO XXV.

Quid significatur cum dicitur pluraliter, tres personæ, vel duæ personæ.

A *Quid significatur hoc nomine, persona.*

PRÆTEREA considerandum est, cum hoc nomen, persona (vt prædictum est) secundum substantiam dicatur, quæ sit intelligentia dicti cum pluraliter profertur, tres personæ, vel duæ personæ: & cum dicitur, Alia est persona Patris, alia est persona Filij, alia est persona Spiritus sancti. Si enim in his locutionibus personæ vocabulum essentiæ intelligentiam facit, plures essentias confiteri videbimur, & ita plures deos. Si vero essentiæ significationem ibi non tenet, alia est huius nominis ratio cum dicitur, Pater est persona, vel Filius & Spiritus sanctus sunt tres personæ: & cum dicitur, Alia est persona Pátris, alia Filij, & huiusmodi.

Quod videtur secundum essentiam dici, alia est persona Patris, alia Filij, siue tres personæ, vt cum dicitur, Pater est persona, Filius est persona.

B

Persona enim, vt supra ait August. ad se dicitur: & idem est Deo esse personam quod esse: sicut idem est ei esse, quod Deum esse. Vnde manifeste colligitur, quòd essentiam diuinam prædicamus dicentes, Pater est persona, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona, id est, essentia diuina: & omnino vnum & idem significatur nomine personæ, id est, essentia diuina, cum dicitur, Pater est persona, & Filius est persona: quod significatur nomine Dei, cum dicitur, Pater est Deus, Filius est Deus. Ita etiam idem significatur cum dicitur, Deus est Deus, & Deus est persona. Vtroque enim nomine essentia diuina intelligitur, quia vtrumque secundum substantiam dicitur. Cum vero dicitur, Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres personæ, quid nomine personæ significamus? an essentiam? hoc enim videtur, si supra posita verba. Aug. diligenter scrutemur. Supra enim dixit, quòd ideo tres personas dicimus,

mus, quia id quod persona est, commune est tribus. Et item quia Pater est persona, & Filius est persona, & Spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Videtur ergo eandem tenere significationem hoc nomen, persona, cum dicitur, tres personæ, quam habet cum dicitur, Pater est persona, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona. Quia, vt ostendit August. hoc dicitur, id est, tres personæ, propter illud, quia id quod persona est, commune est eis. Id ergo quod commune est eis, id est, Patri & Filio & Spiritui sancto, videtur significari nomine personæ: cum dicitur, tres personæ.

Aliter etiam videtur posse ostendi, quod secundum essentiam dicatur etiam cum pluraliter profertur.

C

ALiter etiam videtur posse ostendi, quòd ibi nomine personæ significetur essentia, cum dicitur, tres personæ. Vt enim supra dixit August. Ea necessitate dicimus tres personas, vt responderemus quærentibus quid tres vel quid tria. Cum ergo quyritur, quid tres, vel quid tria? conuenienter respondetur cum dicitur, tres personæ. At cum quæritur, Quid tres, vel quid tria? Per quid de essentia quæritur. Non enim inuenitur quid illi tres sint nisi essentia. Si ergo quæstioni recte respondemus, oportet vt respondendo essentiam significemus: alioquin non ostendemus quid tres sint. Si vero respondentes, essentiam significamus, ipsam essentiam personæ nomine intelligimus, cum dicitur, tres personę.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆTEREA considerandum est, cum hoc nomen, persona] Hic incipit secunda pars in qua Magister accedit ad considerationem personæ, quæ numeratur dictionibus numeralibus. Et ita diuiditur ista distinctio in duas partes, in quarum prima ponit rationes & opiniones dicentium personam in singulari & plurali semper substantiam significare. In secunda vero ponit suam opinionem, quòd in plurali ex tempore responsionis fidelium ad quæstionem, quid tres? non significauerit essentiam, sed substantiam quam dicunt Græci hypostasim *ibi* [Sciendum est ergo, quòd hoc nomen, persona, &c.] In prima parte ponit quatuor capitula, in quorum primo mouet quæstionem. In secundo ponit rationem supra positam ab auctoritatibus supra positis *ibi* [Persona enim, vt supra ait Aug.] In tertio ponit rationem ex natura dictionis interrogatiue sumptam *ibi* [Aliter etiam potest ostendi, &c.] In quarto ponit opinionem has rationes sequentium *ibi* [Quibusdam videtur, quòd nomina personæ, &c.

ARTICVLVS I.

Quid sit persona secundum diffinitionem?

INcidunt autem duæ quæstiones ante literã, scilicet quid sit persona secundum diffinitionem? Et vtrum vniuocetur in diuinis personis & creatis? Ad primum ponitur diffinitio Boëtij in lib. de duabus naturis in vna persona Christi. Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Alia diffinitio est Richard. in quarto lib. suo de Tri. sic, Personam dicimus aliquem solum à cæteris omnibus singulari proprietate discretum. Item infra ibidem, Persona diuina est diuinæ naturæ incommunicabilis existentia. Item infra ibidem, Persona est existens per se solum iuxta singularem rationalis naturæ existentiæ modum. Alia datur à Magistris, hæc scilicet, Persona est hypostasis distincta proprietate ad dignitatem pertinente.

Obiicitur autem contra primam: quia Magister in 3. lib. di. 10. cap. 1. dicit, quòd illa Boetij descriptio personæ, non conuenit diuinis personis.

2 Hoc etiam per rationem ostenditur sic: Quicquid non est rationalis naturæ? non est persona: Deus non est rationalis naturæ: ergo non est persona. Prima patet per se. Secunda probatur per hoc quòd rationale est differentia diuisiua animalis: Deus autem animal non est, quia corpus non est: ergo rationalis non est.

3 Item,

3 Item, Cum dicitur, rationalis naturæ, sumitur natura in aliqua communitate: hæc autem communitas contrahitur in persona per hoc quòd aliquid addit: ergo persona in additione se habet ad naturam: ergo est composita, quod falsum est, cum in diuinis eiusdem simplicitatis sit persona & natura.

4 Præterea, Cum dicitur, substantia, essentia, persona, natura: quare non dixit personam esse substantiam indiuiduam rationalis essentiæ vel substantiæ, sicut naturæ?

Si forte dicas, quòd persona est eiusdem simplicitatis cum natura, & nihil addit: quia non dicitur vt ens de essentia diffiniti quod in diffinitione cadit obliquè, sicut cum dicitur simum vel simitas nasi curuitas, & claudum curuitas cruris, non dicitur nisi vnum: quia id quod oblique cadit ibi, non est de essentia eius. Si, inquam, sic dicas. Contra: Aliter est in diffinitione substantiæ, & aliter in diffinitione accidentis, vt dicit Philophus in prima philosophia lib. 7. quia in diffinitione substantiæ non recipitur accidens, sed in diffinitione accidentis necesse est recipere subiectum, aut determinatum, sicut in propria passione: aut indeterminatum, sicut in aliis. Cum ergo diffinitur persona, aut diffinitur sicut substantia supposita: sicut dicit Boetius expresse, quòd persona nominat substantiam suppositam: aut diffinitur vt accidens commune, vel proprium: quia non est dare medium. Si primo modo diffinitur: ergo nihil ponitur in diffinitione eius quod non sit de essentia eius aliquo modo: & rationalis naturæ ponitur in eius diffinitione: ergo aliquo modo est de essentia eius. Si autem diffinitur vt accidens: tunc subiecti mentio debet fieri in diffinitione, quod iterum falsum est.

2 Item, Commentator ibidem dicit, quòd ea quæ sic cadunt oblique in diffinitione accidentium, sunt loco differentiarum specificantium accidens: & ea quæ in recto, sunt loco generum: & hoc patet: cum enim simitas dicitur curuitas nasi, per ly curuitas non differt simum à claudo, quia vtrumque curuitas est, sed per ly nasi: ergo id quod cadit in obliquo in talibus diffinitionibus, est subiectum circa quod est per se essentia accidentis diffiniti. Si ergo simile est quod adductum est pro simili, rationalis naturæ notabit subiectum circa quod est persona, quod falsum est.

3 Item, Aut rationalis natura est de substantia cuiuslibet personæ, aut non. Si est de substantia: tunc videtur obiectio procedere. Si non: tunc accidentaliter se habet ad illam, quod iterum falsum est.

4 Item, Boet. quærendo diffinitionem personæ, diuidit substantiam per rationalem & irrationalem, & vniuersalem, & particularem: ergo ly rationalis natura in diffinitione contrahit, sicut differentia constituens: & sic erit de intellectu personæ.

5 Item, Rationalis natura prædicatur in recto de qualibet persona: Sortes enim est rationalis natura, & Gabriel est rationalis natura, & pater est rationalis natura: aut ergo prædicatur, vt accidens, aut vt substantia: non vt accidens, sicut patet cuilibet: ergo vt substantiale prædicatum: ergo est de intellectu & ratione subiecti: & de hoc putabam neminem dubitare: ergo videtur sequi ratio prima, quia persona videtur esse maioris compositionis quam natura rationalis.

VLTERIVS quæritur de hoc quod dicit substantia: aut enim substantia sumitur ibi pro essentia, aut pro hypostasi. Si pro essentia: ergo essentia est indiuidua: sed indiuiduum notat distinctionem, quam ponit, circa substantiam: ergo hæc distinctio ponitur circa essentiam: ergo essentia distinguitur, quod falsum est. Item, Si persona est substantia indiuidua, tres personæ sunt tres substantiæ indiuiduæ: quia multiplicato diffinito, multiplicabitur & diffinitio necessario: si ergo persona dicit essentiam: ergo tres personæ erunt tres indiuiduæ essentiæ, &c. quod est hæresis. Item, Si dicat hypostasim: tunc videtur superfluere id quod additur, indiuidua substantia. Ad hoc etiam potest adduci quod Boetius venando hanc diffinitionem, diuidit substantiam in vniuersalem & particularem, & contrahit per hoc quod addit indiuidua, eo quòd substantia vniuersalis non est persona: ergo videtur, quòd substantia stet in loco eius quod est vt secunda substantia: hæc autem non est hypostasis: ergo substantia non est idem quod hypostasis. Item, Boet. dicit, quòd Græci non vocant hypostasim, nisi indiuiduum rationalis naturæ: ergo hypostasis idem est cum persona: & si substantia esset idem quod hypostasis, caderet idem in diffinitione suiipsius. Quæst. 2.

Si forte dicas, quòd substantia significat essentiam: sed supponit personam & hoc quod dico indiuidua, additur ei ad explanationem suppositi, quod est in illo implicite: sicut cum dicitur, Deus Pater generat, ly Deus significat essentiam, & supponit personam Patris propter ly generat: quia soli Patri conuenit: & tamen non superflue additur ly Pater: quia explicat suppositum, quod implicite fuit in ly Deus. Si, inquam, sic dicas. Contra: Secundum hoc enim ly substantia supponit personam indeterminate, & significat essentiam: & tunc quæro, Quid facit ipsum sic supponere? cum enim dicitur Deus absolute, non supponit personam, sed significat & supponit essentiam: sed potest trahi ex adiuncto notionali propter modum significandi, quia significat concretiue ad supponendum pro persona. Quæst. 3.

2 Si dicas, quòd ly indiuidua cogit supponere: tunc obiicitur sicut prius, quòd in se stabit pro substantia communi quæ est essentia, & ly indiuiduum non coarctat ipsum nisi rem suam ponendo circa ipsum: ergo distinctio ponitur circa essentiam diuinam.

3 Præterea, Non est idem modus significandi in ly Deus, & in substantia: non enim concedimus, quòd substantiam substantia

generat,

generat, licet concedamus, quòd Deus Deum generat: ergo non habet ita proprie stare pro persona sicut ly Deus: & ita videtur illa solutio non posse stare.

Quæst. 4. VLTERIVS quæritur, Quid prædicat indiuidua? Aut enim dicit solam negationem, vt quidam dicunt, aut positiue dicit aliquid. Si dicit negationem solam: cum igitur negatio sola nihil constituat, & nihil coarctet, videtur nec constitui persona per illud, nec etiam coarctari substantia. Si autem dicit aliquid positiue, scilicet indiuiduationem per aliquid distinguens, tunc ex additione se habet ad substantiam: & ita persona erit composita. Alias autem diffinitiones disputare non oportet: quia dubia earum patebunt ex solutione istorum.

Solutio. DICO igitur sine præiudicio, consentiendo quibusdam ante me, quòd si inspiciatur proprietas rei quæ est persona, persona magis proprie est in diuinis quam in creaturis. Si autem respiciatur vsus nominis quod est persona, dico quòd secundum illam diffinitionem Boetij non competit diuinis, nisi exponatur sic, vt substantia sit existentia, vt dicit Richardus, vt supra est explanatum, & indiuiduum dicat distinctum proprietate, & natura rationalis pro intellectuali diuina ponatur. Et hoc modo respondeo ad obiecta.

AD PRIMVM dicendum, quòd Magister respicit vsum eorum nominum quæ ponuntur in diffinitione personæ, & non rem quæ est persona.

AD ALIVD dicendum, quòd rationale dicitur communiter, & proprie. Communiter prout per prius & posterius est in diuina, angelica, & humana natura: & tunc rationalis natura discretiua veri & falsi, & boni & mali: proprie autem sumitur prout dicit Isaac, quòd ratio incipit in vmbra intelligentiæ, quia intelligentia accipit in intellectu deiformi. Ratio autem inquirens, & studens, & discursitans (vt dicit Diony.) habet acceptiones propter maiorem sui obtenebrationem, & ideo cadit in diffinitione hominis: & est differentia diuisiua animalis. Verum est tamen, quòd Gregor. in hom. Epiphaniæ vocat Angelum animal rationale: sed hoc alibi expeditum est, quòd dicitur animal non à natura animalis, sed potius à vi animalis, vt videtur velle Dionysius quia vim habet discretiuam sensibilium & rationalium.

Lib. 2. dist 8. art. 1.

AD ALIVD dicendum, quòd in veritate omnino simplex, nullam potest habere diffinitionem: sed est simplex, vt simplex: & est simplex, vt non simplex: simplex vt simplex, sicut ens, & essentia, & huiusmodi, in quorum diffinitione nihil potest poni quod non esset posterius illis secundum intellectum, & de quo ipsa non prædicarentur sine conuersione. Simplex autem vt non simplex, est quod re quidem simplex est, sed tamen secundum modum intelligendi habet aliquid prius: & tale est persona, & cætera quæ in Deo diffinimus. Vnde bene concedo, quòd natura rationalis est de intellectu personæ, sicut ens de essentia eius. Si autem quæratur, Quare ponitur in obliquo? Dicendum, quòd vt dicit Dionys. persona nominat substantiam suppositam, & illa in creaturis diuersitatem aliquam rei habet ad naturam cuius est, siue sub qua est. In diuinis autem est diuersitas secundum modum intelligendi, non secundum rem: & istam diuersitatem importat obliquus qui transitiuus est.

AD ALIVD dicendum, quòd natura ponit respectum ad rem naturæ: quia res naturæ est dupliciter: naturæ scilicet vt subiecta ei, & vt constituta per ipsam. Persona autem res naturæ est, substantia vero & essentia non important talem respectum: & hæc congrue ponuntur in diffinitione.

AD ALIVD bene concedo, quòd non est simile de diffinitione accidentis: quia accidentis nulla est diffinitio nisi secundum quid: sed persona non sic diffinitur, sed potius natura rationalis aliquid est personæ vel re, vt in inferioribus: vel modo intelligendi, vt in superioribus.

AD ID quod vlterius quæritur de substantia, quid significet? Dicendum, quòd substantia dicitur quatuor modis. Quandoque enim dicitur substantia diuisa contra accidens: & secundum hoc nominat naturam primi prædicamenti: vel rem quæ communis est primæ substantiæ & secundæ saluatam in vtraque: hæc autem substantia nihil aliud est quam ens per se existens, gratia eius quod est per se existere diuisum contra accidens, quod est ens in alio existens, sicut accipit Arist. substantiam in prima philosophia in lib. 9. in principio, vbi dicit, Dictum est de ente cui attribuuntur alia entis prædicamenta, vbi dictum est de substantia: dicuntur enim multa entia secundum quòd recipiunt diffinitionem substantiæ, vt qualitas, & quantitas, & alia quæ dicuntur hoc modo. Secundo & tertio dicitur substantia per partes diuisiue istius, scilicet prima, & secunda, secundum quòd primam dicimus ab actu substandi secundæ & accidenti: secundam autem ab actu substandi & accidenti, quod etiam subsistere conuenit ei gratia primæ in qua habet esse, & non gratia suiipsius: vt patet, cum dicitur, homo albus, ly albus refertur ad hominem gratia suppositi quod est substantia prima, & non gratia significati quod est secunda. Quarto modo dicitur substantia quid vniuscuiusque prædicamenti: & hanc vocant quidam substantiam logicam: sicut dicit Arist. Siquis cubitali magnitudine posita dixerit, quod positum est, bicubitalem magnitudinem vel quantitatem esse, quid est dicit, & quantum dicit, & quantum significat: & si albedine posita dixerit, quod positum est, colorem esse, quid est dicit, & qualitatem significat. Possumus ergo dicere, quòd substantia significet substantiam in communi, vel quòd ponatur pro hypostasi. Si primo modo dicere volumus: tunc dicemus, quòd licet substantiam significet, non tamen supponit eam, sed supponit pro hypostasi.

Ad quæst.

AD HOC autem quod quæritur, Quid cogat

Ad quæst. 5.

cogat eam stare pro hypostasi? Dicendum, quòd de se potest stare pro vtroque, scilicet pro natura communi quæ est vt secunda: & hypostasi quæ est vt prima substantia, & per adiunctum indiuidui stabit pro hypostasi, licet significet substantiam: & hoc videtur esse de intentione Boet. quia hoc modo venatur diffinitionem.

AD HOC autem quod vlterius obiicitur, quòd secundum hoc essentia erit indiuidua: dicendum, quòd non: quia adiectiuum duo facit circa substantiuum cui adiungitur: restringit enim ipsum, & ponit rem suam circa ipsum: vt patet, cum dicitur, homo albus: dicimus enim, quòd homo habet significatum & suppositum: & non oportet, quòd adiectiuum ponat implicationem circa vtrumque, sed circa illud cuius primo est accidens, & hoc est supposi um: & per consequens non restringitur ly homo in significato, sed potius in suppositis. Ita dico hic, quòd substantia significat substantiam in communi, & adiectiuum respicit ipsam secundum id cui conuenit per se distinctio quæ importatur per ly indiuidua: & ideo ponit distinctionem in supposito: & ideo patet etiam, quare non superfluit ly indiuidua: non enim haberet substantia quo traheretur ad substandum pro supposito incommunicabili, nisi adderetur indiuidua.

AD HOC autem quod probatur, quòd substantia de se dicat suppositum, & indiuiduum explicet: bene concedo, quòd mihi non videtur verum, sicut probat obiectio. Ad hoc autem quod obiicitur, quòd multiplicato diffinito, &c. Respondeo, quòd nescio quid prohibeat, quin hoc sensu possumus dicere tres substantias indiuiduas rationalis naturæ: quia substantia stat pro supposito: & hoc bene cadit in pluralitatem, eo quod distinctio (vt iam habitum est) non ponitur circa essentiam quæ est substantiæ significatum. Si autem velimus dicere, quòd substantia significat hypostasim, vt quidam Magistri dicunt: tunc dicemus, quòd non superfluit additio indiuidui: quia licet hypostasis sit suppositum distinctum, non tamen rationem distinctionis importat in nomine: & hæc ratio distinctionis significatur, cum dicitur indiuidua: sicut cum dicitur, Deus Pater generat, ly Deus dicit suppositum verbi quod importat actum notionalem Patris: nec superflue additur Pater, quia dicit rationem qua suppositum refertur ad talem actum, qui Patris proprietate significatur, cum dicitur, Deus Pater.

Ad quæst. 4. AD HOC quod vlterius quæritur de ly indiuidua, sine præiudicio dico, quòd positiue intelligitur: negatio enim consequens positionem relinquit positiuum ante se.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd ratione affirmationis non exprimitur separatio eius à substantia communi, sed ratione negationis: & ideo nominatur à negatione, cum dicitur substantia indiuidua, vt idem sit quod substantia communicabilis.

Aliæ autem diffinitiones Richard. omnes dantur per comparationem ad id quod indiuiduat personam. Et prima dicit hoc in communi secundum quòd competit Deo, Angelo, & homini. Secunda autem diuinæ tantum. Tertia videtur corrigere diffinitionem Boet. quòd melius dicatur existentia quam substantia. Quarta dicit subiectum personæ, & proprietatem in communi. Magistrorum autem diffinitio datur per comparationem ad mores vel ciuilia iuxta cuius similitudinem transsumitur nomen generaliter ad indiuidua rationalis naturæ.

ARTICVLVS II.

An persona vniuoce sit in diuinis & in creaturis?

SECUNDO quæritur, Vtrum vniuoce sit in Deo & in creatura? Videtur autem, quòd non: quia dicit Richard. quòd in Deo distinguuntur personæ proprietate originis tantum: in Angelis autem proprietatibus naturalibus, non originis: in hominibus autem vtroque modo. Ergo videtur, quòd persona in triplici ratione conueniat triplici naturæ rationali.

2 Item, Nihil est vniuocum Deo & creaturæ, vt supra sæpe probatum est: persona conuenit Deo & creaturæ: ergo non vniuoce.

SED CONTRA videtur quòd vniuoce: *Sed contra.* nihil enim prohibet quantumcumque distantia eadem ratione communi participare negationem, vt Deum & lapidem non ambulare: sed perfectiuum personæ consistit in negatione, scilicet indiuiduum quod vltimum est, & personæ completiuum: ergo videtur, quòd vniuoce conueniat.

VLTERIVS si concedatur, quòd conueniat per prius & posterius, quæritur, Cui conueniat per prius? Videtur, quòd prius conueniat creaturæ: quia in illa omnia secundum proprietatem inueniuntur quæ ponuntur in diffinitione personæ: sed non est sic in Deo qui omnino simplex est: ergo per prius conuenit homini.

SOLVTIO. Dico sine præiudicio, quòd *Solutio.* conuenit per prius & posterius: & res quidem per prius est in Deo quam in inferioribus, secundum vsum autem nominis per prius est in inferioribus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd persona inquantum abstrahit ab hoc & illo modo, ad distinctionem personæ diuinæ sub natura eadem remanente, refertur distinctio personalis in inferioribus: quia sicut dictum est supra, quòd distincti sunt vnum natura vel diuersi in natura, nihil facit hoc ad rationem personæ, sed tantum existere solum per se secundum modum rationalis naturæ: & ideo verius est persona in diuinis, vbi non diuiditur ab alia, sed distinguitur, quam in inferioribus.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum est, quòd nihil est omnino vniuocum, nec etiam est simpliciter æquiuocum id quod inuenitur in creatura & in Creatore.

AD ALIVD dicendum, quòd ly indiuidua non est simpliciter negatio, sicut non ambulare, in Deo & in lapide: & ideo non est

est simile: & tamen quidam concedunt conclusionem propter argumentum.

Ad quæst. Ad id quod vlterius quæritur, patet solutio per ante dicta.

Opinio quorumdam qui putant essentiam significari nomine personæ, cum dicimus tres personas.

D Lib. 7. de Trin. cap. 6. QVibusdam videtur, quòd nomine personæ significetur essentia, cum dicitur, tres personæ: propterea quia August. dicit ideo dici tres personas, quia commune est eis id quod est persona: vt sit talis intelligentia, Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres personæ, id est, sunt tres id habentes commune quod est persona, id est, tres sunt quorum quisque est persona, id est, essentia. Sed quomodo iuxta hanc intelligentiam dicetur, alia est persona Patris, alia Filij? Et hoc etiam ita volunt intelligere, scilicet, alius est Pater, & alius est Filius, id tamen commune habentes quod est persona. Et hoc confirmant auctoritate Aug. Ibidem. qui in 7. de Trinit. ait, Tres autem personas eiusdem essentiæ, vel tres personas vnam essentiam dicimus: quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona est. Hac auctoritate & præmissis conantur asserere, in prædictis locutionibus nomẽ personę essentiam significare. Sed quod Cap. 1. respondebunt ad id quod ipse August. in lib. de fide ad Petrum dicit, scilicet quòd alius est Pater in persona siue personaliter, alius personaliter Filius, alius personaliter Spiritus sanctus? Quomodo enim alius personaliter Pater, alius personaliter Filius, alius personaliter Spiritus sanctus, si in esse personam omnino conueniunt, id est, si persona essentiæ tantum intelligentiam facit? Ideo nobis videtur aliter hoc posse dici congruentius iuxta catholicorum Doctorum auctoritates.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de hoc quod dicit in 4. cap. primæ partis *ibi* [Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres personæ, id est, sunt tres id habentes commune quod est persona, &c.] Isti dicebant, quòd persona non significat nisi essentiam, & supponit eandem, & connotat distinctionem quandoque vnam, quandoque plures. Vnam, sicut cum dicitur, Pater est forma, id est, per se vnum: ibi enim per ly vnum supponitur & significatur essentia: & per ly per se connotatur distinctio. Plures autem distinctiones, vt cum dicitur, Pater & Filius sunt personæ, id est, vnum sunt, & adinuicem distincti. Sed videtur, quòd ex ista opinione sequatur hæresis sic: Hæc persona est Pater: hic secundum istos non fit demonstratio nisi essentiæ: & essentia Patris est essentia Filij: ergo persona Patris est persona Filij, quod falsum est & hæresis: & ideo huic opinioni non est adhærendum. Sed secundum supra dicta, dicendum quòd persona significat substantiam suppositam cum proprietate, vt dicit Dionysius.

Quod hoc nomen, persona, tripliciter in Trinitate accipitur: & hæc est vtilis & Catholica doctrina de persona & personis.

E SCiendum est igitur, quòd hoc nomen, persona, multiplicem intelligentiam facit, non vnam tantum. Et vt Hila. ait in lib. 4. de Trinit. Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Discernentes ergo dicendi causas huius nominis, scilicet persona, significatione distinguimus dicentes, quòd hoc nomen, scilicet persona, proprie secundum substantiam dicitur,

citur, & essentiam significat, sicut supra ostendit August. cum dicitur, Deus est persona, Pater est persona. Quadam tamen necessitate (vt supra dixit August. translatum est hoc nomen. vt pluraliter diceretur tres personæ, cum quæreretur, quid tres, vel quid tria, vbi non significat essentiam, id est, naturam diuinam quæ communis est tribus personis, sed subsistentias vel hypostases secundum Græcos. Græci quippe (vt supra dixit Aug.) aliter accipiunt substantiam, id est, hypostasim, aliter nos. Nos enim substantiam dicimus essentiam siue naturam. Personas autem dicimus sicut illi dicunt substantias, id est, hypostases. Si ergo nos ita accipimus personas, vt illi accipiunt substantias, vel hypostases. At illi aliter accipiunt hypostases quam nos substantiam: aliter ergo nos accipimus personas quam substantiam. Cũ ergo dicimus tres personas, non ibi personę nomine essentiam significamus. Quid ergo dicimus? Dicimus: quia tres personę sunt, id est, tres substantiæ, scilicet tres entes pro quo Græci dicunt tres hypostases. Dist. 25. lit. D.

DIVISIO TEXTVS.

DEINDE accipe secundam partem distinctionis quæ incipit *ibi* [Sciẽdum est ergo, quòd hoc nomen, &c.] Hæc enim pars diuiditur in tres, in quarum prima tangit Magister significatum huius nominis, persona, secundum suam opinionem. In secunda autem expositiones auctoritatum in quibus ponuntur dictiones numerales, vel distinctionem notantes cum hoc nomine, persona, secundum istam opinionem *ibi* [Nunc inspiciamus, Vtrum secundum eandem rationem] In tertia probat, quòd persona in diuinis facit triplicem intelligentiam *ibi* [Ex prædictis colligitur, &c.] In prima harum sunt quatuor capitula, in quorum primo ponit opinionem, quòd significat substantiam & hypostasim. In secundo adhibet probationem *ibi* [Et hic sensus adiuuatur] In tertio respondet quæstioni hæreticorum factæ per quid res, secundum opinionem illam *ibi* [Ad hoc autem quod illi dicunt] In quarto excusat quod dixerat tres res *ibi* [Non autem te moueat, & cæt.

ARTICVLVS III.

An in diuinis sit alia communitas quam naturæ siue essentiæ diuinæ?

INcidit autem hic dubium de hoc quod dicit in primo cap. *ibi* [Tres personas] vbi non significat essentiam, id est, naturam diuinam quæ communis est tribus personis, sed subsistentias. Hoc enim videtur falsum : non enim est communitas in diuinis nisi naturæ: persona autem est communis : ergo significat naturam.

2 Præterea, Persona est communis, & natura est communis : aut eadem communitate, aut alia : non alia, quia nihil aliud in diuinis commune est tribus : ergo eadem: ergo significat essentiam. Si forte dicas, quòd est commune re, & est commune ratione: & persona est commune ratione, & essentia re. Contra : Aut illi rationi aliquid subest, aut nihil. Si nihil : tunc est cassa & vana. Si aliquid : aut illud est natura, aut aliud : & inde procedatur, vt prius.

PRÆTEREA, Magister videtur innuere, quòd persona significat in plurali aliud, & aliud in singulari : & hoc est impossibile, quia plurale non nisi geminat suum singulare, & non variat significatum. *Quæst.*

SOLVTIO. Dicendum secundum supra dicta, quòd nulla est communitas in diuinis nisi essentiæ : sed ex illa significantur multæ ex consequenti : sicut distinguendo supra 23. distinctione notatum est : & bene concedo, quòd illæ communitates sequentes sint communitates rationis. *Solutio.*

AD ILLVD autem quod contra obiicitur, dicendum quòd rationi respondet aliquid in re: quia realiter significatur, cum dicitur, tres personæ sunt vnus Deus: aliter enim dicitur communitas substantiæ per ly Deus, & aliter per ly sunt, & aliter per ly isti vel personæ: & licet sit vna communitas naturæ in omnibus importata: non tamen sub eodem modo significandi: quia in ly personæ importatur vt in suppositis, & in ly sunt in habitudine suppositi ad naturam, & in ly Deus vt in communi natura secundum rem: & hoc determinatum est supra: & ideo in vno cadit pluralitas, in alio non.

AD ID quod quæritur de opinione Magistri, dicendum quòd ipse non est illius opinionis, sed potius, quòd persona significet substantiam subiectam, sicut supra probauit: sed intendit, quòd licet significet eam, non tamen supponit eam, eo quod in intellectu suo claudat incommunicabile importatum per ly indiuiduum, quod cadit in eius diffinitione: *Ad quæst.*

nitione: & illud ponit circa suppositum, & non circa significatum, vt dictum est in quæstione de diffinitione personæ: & ideo intendit dicere, quòd in plurali numerum ponit circa suppositum, & non circa significatum: suppositum enim suum significatur per subsistentiam, vel hypostases, sicut dictum est supra in quæstione de quatuor nominibus.

ARTICVLVS IV.

An in diuinis potest admitti, quòd sint tres entes?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Tres entes, &c.] Dicit enim Ansel. in monolo. quòd essentia, esse, & ens, differunt, sicut lux, & lucere, & lucens: ergo ens non est nisi essentia ens: sed tres sunt vna essentia: ergo sunt vnum: non ergo tres entes.

Solutio. SOLVTIO. Entes potest teneri participialiter: & sic conceditur, tres entes, hoc est, tres qui sunt: quia sic in se claudit rem sui verbi cum hoc nomine qui: & sic intelligit Magister. Si autem nominaliter sumeretur, tunc haberet calumniam. Sed tunc adhuc dicendum est, quòd potest sumi secundum modum significandi, quia dicit concretiue: & tunc refertur iterum ad personas: ita scilicet, quòd ly tres sit substantiuum, & ly entes sit actiuum. Si autem sumatur absolute pro essentia, & sit substantiuum, falsa erit locutio: licet quidam dicat, quòd ens generale est, & potest referri ad personam, & ad naturam æqualiter: & tunc non erit eadem ratio de omnipotentes, vel æterni, vel alio: sed tamen ars dirigendi se in talibus locutionibus notata est supra dist. 8.

Ostendit verba Augustini conuenire huic sententiæ.

F ET hic sensus adiuuatur ex verbis Aug. præmissis, si interius intelligatur. Quia enim Pater est persona, id est, essentia, & Filius est persona, & Spiritus sanctus persona: ideo dicuntur tres personæ, id est, tres subsistentiæ, vel entes. Non enim possunt dici tres subsistentiæ, vel entes, nisi singulus eorum esset persona, id est, essentia. Quia ergo eis commune est id quod est persona, id est, essentia, ideo recte dicuntur tres personæ, id est, subsistentiæ vel subsistentes: vt sicut essentia quæ eis est communis, vere ac proprie est: ita illi tres vere ac proprie subsistentiæ vel entes intelligantur. (Ibidem.) Ideoque August. causas dictorum discernens, dicit tres personas esse vnam essentiam vel eiusdem essentiæ, non ex eadem essentia: ne aliud intelligatur ibi esse persona, aliud essentia: tres enim personæ, id est, subsistentiæ, vna sunt essentia & vnius essentiæ, non autem sunt vna persona vel vnius personæ, licet persona secundum substantiam dicatur aliquando: nam si hoc diceretur, confusio fieret in personis.

ARTICVLVS V.

Quare bene dicitur, eiusdem essentiæ, & non eiusdem Dei: quare qualibet persona, & non quilibet Deus: & cur non potest dici tres personæ ex eadem essentia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in 2. cap. [Tres personas vnam essentiam, vel eiusdem essentiæ, non ex eadem essentia, &c.] Quæritur enim ratio huius.

Similiter quare dicimus, eiusdem essentiæ, & non eiusdem Dei esse tres personas: cum idem dicat ly Dei, & essentia?

Item, Bene dicimus, quælibet persona, licet persona significet substantiam: non tamen dicitur, quilibet Deus: & quæritur ratio huius.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd cum dicitur, ex eadem essentia, præpositio importat causam, & præcipue materialem: & cum essentia non sic se habeat ad personas, ideo non recipitur illa.

AD ALIVD dicendum, quòd essentia significat naturam per modum formæ: & ideo licet sit idem in re cum personis, tamen differt in modo intelligendi, sicut quis est à quo est: & ista diuersitas in modo significandi importatur in obliquo, cum dicitur, tres personæ vnius essentiæ: Deus autē non dicit vt quo est, sed potius deitatem nominat in eo qui habet eam: & ideo dicit, vt quis est in communi: & ideo non talis diuersitas in nomine in modo significandi importatur.

AD ALIVD dicendum, quòd persona dicit suppositum: & illud plurificatur in diuinis: & ideo dictio distributiua inuenit ibi materiam suæ distributionis. Deus autem nominat substantiam concretiue, & nominat substantiam concretiue, & non suppositum, nisi forte ex adiuncto termino notionali: & ideo non finit sibi coniungi signū distributiuū.

Obiectioni

Obiectioni illorum hic respondet, qua nituntur probare personas secundum essentiam accipi: quia respondemus quærentibus quid tres, vel quid tria.

G

AD hoc autem quod illi dicunt, cum quæritur, quid tres vel tria, de essentia quæritur, quia non inuenitur quid illi tres sint nisi essentia: per hoc volentes nos inducere vt nomine personæ essentiam intelligamus, cum respondemus tres personas. Ita dicimus, Indubitabiliter verum est, quia non inuenitur vnum aliquid quod illi tres sint nisi essentia. Vnum enim sunt illi tres, id est, essentia diuina. Vnde veritas ait, Ego & Pater vnum sumus. Ioan. 10. Veruntamen cum quæritur, quid tres vel quid tria, non de essentia quæritur, nec ibi quid ad essentiam refertur. Sed cum fides Catholica tres esse profiteretur, sicut Ioannes in epistola canonica ait, Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo: 1. Ioan. 5. quærebatur quid illi tres essent, id est, an essent tres res, & quæ tres res, & quo nomine illæ tres res significarentur. Et ideo loquendi necessitate inuentum est hoc nomen, persona, ad respondendum, & dictum est, tres personæ.

ARTICVLVS VI.

Quæritur de hac quæstione, Quid tria, & quid tres res?

DEinde quæritur de 3. cap. *ibi* [Ad hoc autem quod illi dicunt] Videtur enim, quòd nihil quærebatur nisi essentia: quia hypostases certe supponebantur cum suis proprietatibus in verbo Ioannis, cum dicebat, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: ergo de illis non quærebatur: cum igitur nihil amplius sit in personis, nisi essentia, videtur, quòd essentia quærebatur. Sed contra: Hæc etiam certa supponebatur in verbo Ioannis, cum dixit, Et hi tres vnum sunt: ergo videtur, quòd nihil poterat quæri, & sic quæstio inutilis fuit.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd quæstio inutilis fuit: quia tota fides exprimebatur in verbo Ioannis, vt probat obiectio. Tamen notandum, quòd ly quid quandoque quærit diffinitionē vel partem diffinitionis: & quandoque quærit partem subiectiuam naturæ vel essentiæ communis: vt cum dicitur, quid est homo? respondetur animal rationale, vel animal. Vel cum quæritur, quid natat in mari? respondetur piscis. Primo enim modo redditur essentia, & secundo pars subiectiua: & hoc modo poterat quærere, quid subiectiue essent tres, id est, quòd responderetur aliquod substantiuum quod diceretur in communi de eis, inquantum plures sunt: & quia persona significat substantiam subiectam, vt supra patuit ex verbis Boet. ideo fideles admiserunt quæstionem, & responderunt quòd essent tres personæ.

Quid tres res, & quid vna res hic dicitur?

H

NOn autem te moueat quod diximus tres res. Non enim hoc dicentes diuersarum rerum numerum ponimus in Trinitate, sed ita tres res dicimus, vt easdem esse vnam quandam summam rem confiteamur. Vnde August. in 1. lib. de doct. Christi. sic ait, Res quibus Cap. 5. fruendum est, nos beatos faciunt: res ergo quibus fruendum est, sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus. Eademque Trinitas vna quædam summa res est, communisque fruentibus ea, si tamen res, & non rerum omnium causa sit. Non enim facile potest inueniri nomen quod tantę excellentiæ conueniat: nisi quod melius dicitur Trinitas hæc vnus Deus. Sicut ergo tres res dicuntur, & hę sunt vna res: ita tres subsistentię dicuntur, & hę sunt vna essentia. Ecce ostensum est quæ sit intelligentia huius nominis, persona, cum dicimus tres personas.

ARTICVLVS VII.

An possumus concedere tres esse substantias, vel tres hypostases, sicut tres personas?

DEinde quæritur de 4. cap. vbi dicit [Non autem te moueat, quòd diximus tres es, &c.] Dicit enim Damas. quòd tres personæ re conueniunt, & ratione distinguuntur: & in inferioribus è conuerso est, in quibus ratione consideratur quod vnum est, re autem quod est diuisum.

SOLVTIO. Hoc supra in prima dist. est solutum: non enim vult dicere, quòd sola ratione distinguantur personæ: sed rationem vocat relationem, eo quòd in ratione comparationis cuiusdam consistit natura relationis: nec intendit, quòd natura inferiorum tantum sit ratione vna, sed quòd secundum quid est vna re, & simpliciter pluralitas quædam, quia secundum esse naturæ: ideo dicit, quòd vnum est ratione. Solutio.

Ex quo sensu dicatur, alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti?

I NVnc inspiciamus, Vtrum secundum eandem rationem & causam dicatur, alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti. Quod vtique sane intelligi potest: vt sit sensus talis, Alia est subsistentia vel hypostasis Patris, alia subsistentia Filij, alia subsistentia Spiritus sancti. Et alia subsistentia Pater, alia Filius, alia Spiritus sanctus.

Quomodo hæc intelligantur, alius in persona Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus?

K DEinde quæritur, Vtrum secundum eandem rationem accipiatur, cum dicitur, Alius est Pater in persona, alius in persona Filius, alius in persona Spiritus sanctus: siue alius personaliter Pater, alius personaliter Filius, alius personaliter Spiritus sanctus? Ad quod dicimus, quia etsi possit eodem modo accipi, congruentius tamen ex ratione dicti alia variatur intelligentia, vt hic personæ nomine, proprietas personę intelligatur: vt sit sensus talis, Alius est in persona vel personaliter Pater, id est, proprietate sua Pater alius est quam Filius: & Filius proprietate sua alius quam Pater. Paternali enim proprietate distinguitur hypostasis Patris ab hypostasi Filij: & hypostasis Filij proprietate discernitur à Patre, & Spiritus sanctus ab vtroque processibili proprietate distinguitur.

EXPOSITIO TEXTVS.

NVnc inspiciamus, &c.] Hæc secunda pars diuiditur in tria capitula. In primo ostendit, qualiter dicitur, alia est persona Patris, alia Filij, &c. In secundo ostendit, qualiter dicatur, alius est Pater in persona *ibi* [Deinde quæritur, &c.] tertio explanat, qualiter dicatur, alia est persona Patris aliter quam fecerat in primo cap. *ibi* [Hoc etiam modo sane, &c.] Incidit autem hic quæstio, Vtrum possimus dicere, tres sunt substantiis vel tres hypostases, sicut dicimus, tres personas? Et videtur, quòd non: quia substantia significat naturam, & hypostasis est idem. Item vna est substantia trium: ergo non tres.

SOLVTIO. Ad hoc leue est respondere secundum prædeterminata: quia substantia propter ambiguitatem nominis apud Latinos non recipitur in plurali: apud Græcos autem videtur hypostasis esse loco personæ: & ideo dicuntur tres hypostases: & si quandoque inueniatur sicut ab Aug. & Ansel. tres substantiæ, sumitur substantia ab actu substandi, & pro hypostasi. Solutio.

Quod secundum hunc modum etiam in prædictis locutionibus potest accipi.

Hoc etiam modo sane potest accipi persona in præmissis locutionibus, cum dicitur, alia persona Patris, alia Filij, id est, alia est proprietas qua Pater est Pater, alia qua Filius est Filius, alia qua Spiritus sanctus est Spiritus sanctus. Ita etiam nomine personæ quidam proprietates intelligere volunt, cum dicuntur tres personæ: sed melius est vt subsistentias vel hypostases intelligamus, cum dicimus tres personas. Ex prædictis colligitur, quòd nomen personæ in Trinitate triplicem tenet rationem. Est enim vbi facit intelligentiam essentiæ, & est vbi facit intelligentiam hypostasis, & est vbi facit intelligentiam proprietatis. L

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde nota circa vltimam partem distinctionis quæ incipit [Ex prædictis colligitur, &c.] Tres acceptiones personæ sic accipi, quòd persona significat substantiam subiectam cum proprietate: & ideo gratia significati accipitur prima significatio eius, quæ est essentia: gratia suppositi vel subiecti accipitur secunda, quæ est hypostasis: gratia proprietatis tertia.

Auctoritatibus Sanctorum ostendit quod dixit.

Qvod autem secundum substantiam dicatur, & essentiam aliquando significat, supra ex dictis August. aperte ostendimus. Quod vero pro hypostasi atque proprietate accipiatur, ex auctoritatibus Sanctorum ostendi oportet, ne coniecturis nostris aliquid ausi dicere videamur. De hoc Hiero. in expositione fidei catholicæ ad Damasum ita ait, Non est prorsus aliquis in Trinitate gradus, nihilque quod inferius superiusue dici possit: sed tota diuinitas sui perfectione æqualis est, vt exceptis vocabulis quæ proprietatem indicant personarum, quicquid de vna persona dicitur, de tribus possit dignissime intelligi. Atque vt confutantes Arrium vnam eandemque Trinitatis dicimus essentiam vel substantiam, & Deum vnum in tribus personis fatemur: ita etiam impietatem Sabellij declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus: non ipsum sibi Patrem, non ipsum sibi Filium, non ipsum sibi Spiritum sanctum esse dicentes, sed aliam Patris, aliam Filij, aliam Spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, id est, personas: vel, vt Græci exprimunt hypostases, id est subsistentias confitemur. Nec Pater Filij vel Spiritus sancti personam aliquando excludit, nec Filius vel Spiritus sanctus Patris nomen personamque recipit: sed Pater semper Pater, & Filius semper Filius, & Spiritus sanctus semper Spiritus sanctus. Itaque substantia vnum sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur. Ecce hic aperte dicit Hierony. proprietates esse personas, & personas esse subsistentias. Vnde manifestum fit quod diximus, scilicet personæ nomine significari & hypostasim & proprietatem. Ioan. etiam Damasc. personas dicit esse hypostases, & eas dicit entes, ita inquiens, In deitate M

vnam naturam confitemur, & tres hypoſtaſes ſecundum veritatem entes, id eſt, perſonas.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de hoc quod dicit [Non eſt prorſus aliquis in Trinitate gradus] Hoc enim videtur falſum: quia ſupra diſtinct. 20. dictum eſt, quòd ordo eſt in diuinis: ergo gradus. Et dicendum, quòd non ſequitur: quia gradus dicit diſtantiam per inferius & ſuperius: ordo autem naturæ non ponit quo alter prior altero, ſed quo alter ſit ex altero: & caue ne concedas in Trinitate eſſe gradus: quia hoc quidam concedunt ponentes extraneam ſignificationem.

DISTINCTIO XXVI.

De proprietatibus perſonarum, ſed prius de hoc nomine hypoſtaſis.

A *De his quæ proprie & æternaliter dicuntur de Deo ſecundum relationem ſiue proprietatem perſonalem, ſecundum quod ipſis perſonis aſſignantur.*

NVNC de proprietatibus perſonarum quas frequenter in hoc tractatu commemorauimus, aliquid loqui nos oportet. Sed primum audiamus qui de hoc nomine hypoſtaſis, Hier. dicit, Ait enim ſub hoc nomine venenum latere: ſed hoc dicit ſecundum quod hæretici vtebantur vt ſimplices ſeducerent, ſcilicet pro perſona & pro eſſentia: vt ſiue diceretur vna tantum hypoſtaſis, ſiue tres, minus peritos ad inconueniens deducerent, cum non erat hoc nomen ita apud Catholicos vulgatum, nec ita eius ſignificatio deminata vt modo. Et ideo Hieronymus dicit hoc nomine non vtendum fore ſine diſtinctione vel expoſitione, tunc ſcilicet quando cum hæreticis contendebatur, ita ſcribens de fide Catholica ad Damaſum Papam, Ab Arrianorum præſule, hypoſtaſion nouellum nomen à me homine Romano exigitur. Interrogamus, quid tres hypoſtaſes arbitrentur intelligi? Tres perſonas ſubſiſtentes aiunt. Reſpondemus nos ita credere. Non ſufficit eis ſenſus: ipſum nomen efflagitant: quia neſcio quid veneni in ſyllabis latet. Clamamus, Siquis tres hypoſtaſes, id eſt, tres ſubſiſtentes perſonas non confitetur, anathema ſit. Siquis autem hypoſtaſim vſiam intelligens, non tribus perſonis vnam hypoſtaſim indicit, alienus à Chriſto eſt: qui ſcilicet tres hypoſtaſes dicens, ſub nomine pietatis tres naturas conatur aſſerere. Sufficiat nobis dicere vnam ſubſtantiam & tres perſonas perfectas æquales: taceamus tres hypoſtaſes, ſi placet. Nomen hoc non bonæ ſuſpicionis eſt, cum in eodem verbo ſenſus diſſentiunt. Aut ſi rectum putatis, tres hypoſtaſes cum interpretationibus ſuis debere nos dicere, non negamus. Sed mihi credite, venenum ſub melle latet. Transfigurat enim ſe Angelus Satanæ in Angelum lucis. His verbis non negat vtendum eſſe nomine hypoſtaſis, ſed hæreticos eo praue vſos oſtendit, contra quos cautela opus erat in diſtinctione ſignificationis: alioquin ſibi contradiceret, qui ſupra tres hypoſtaſes confitetur.

DIVISIO

DIVISIO TEXTVS.

NVNC de proprietatibus quas frequenter, &c.] Hic incipit pars illa quæ est de proprietatibus distinguẽtibus personas. Et diuiditur in tres partes. In prima determinat Magister de proprietatibus omnibus siue propriis, siue appropriatis, siue ab æterno, siue ex tempore Deo conuenientibus. In secunda determinat de comparatione personarum adinuicem secundum huiusmodi proprietates: & hæc incipit infra dist. 32. *ibi* [Hic oritur quæstio ex prædictis deducta. In tertia agit de comparatione proprietatum ad essentiam & personam *ibi* [Post prædicta interius considerari atque inquiri oportet] Prima harum adhuc subdiuitur in tres. Sunt enim proprietates appropriatæ ab æterno personis conuenientes: & de his agit primo. Sunt etiam proprietates appropriatæ ex tempore Deo conuenientes : & de his agit secundo infra distinctione 30. *ibi* [Sunt enim quædam quæ ex tempore Deo, &c.] Sunt etiam proprietates personis appropriatæ non proprie , tamen ab æterno conuenientes: de quibus agit tertio *ibi* [Præterea considerari oportet, cum tres personæ coæquales sibi sint] Harum prior subdiuiditur adhuc in tres, in quarum prima determinat tres proprietates personales in communi. In secunda determinat proprietatem Patris quæ est personæ non personalis: & hæc ipcipit in 28. distinct. *ibi* [Præterea considerari oportet, quòd non tantum tres] Tertio determinat proprietatem personæ non personalem, quæ est communiter Patris & Filij, sed non Spiritus sancti: & hæc incipit infra 29. distinct. *ibi* [Est præterea aliud nomen notans relationem] Adhuc prior istarum subdiuiditur in duas. In prima determinat de tribus proprietatibus personalibus prout propriis nominibus significantur. In secunda prout significantur aliis nominibus *ibi* [Hic quæri potest, Vtrum proprietates quas posuit. Hilarius] distinct. 27. Distinctio autem ista diuiditur in duas partes, in quarum prima determinat de nomine hypostasis, eo quod proprietates ad hypostasim referuntur. In secunda determinat de proprietatibus *ibi* [Iam de proprietatibus personarum, &c.

ARTICVLVS I.

Quid sit hypostasis?

HIc quæritur, Quid sit hypostasis, & vtrum sit in diuinis eadem ratione qua in inferioribus, & quomodo se habeat ad essentiam, & etiam qualiter se habeat ad personam, & vtrum ipsa per intellectum remaneat, abstracta personalitate à persona vel non?

Ad primum proceditur sic: Hic in litera dicit Hieronymus, quòd hypostasis, secundum quod dicimus tres hypostases, est subsistens persona perfecta: hoc enim colligitur ex litera.

2 Hoc etiam videtur dicere Boëtius in lib. de duabus naturis in vna persona Christi sic, Longe Græci significantius naturæ rationalis indiuiduã substantiam hypostasis nomine vocantes. Ergo secundum vsum Græcorum hypostalis est indiuidua substantia rationalis naturæ: ergo idem quod persona. Sed contra: Hypostasis cadit in diffinitione personæ: quia supra est posita diffinitio personæ, quòd est hypostasis distincta proprietate ad dignitatem pertinente.

3 Præterea obiicitur fortius. Hypostasis aut quid absolutum dicit in diuinis, aut respectiuum. Si absolutum: ergo dicit essentiam: sed hæc non distinguitur: ergo hypostasis non distinguitur, quod falsum est: quia etiam secundum Sanctos & Magistros hypostasis distinguitur proprietate. Si autem dicit relationem. Contra: Relatio in diuinis est distinguens: ergo hypostasis est distinguens, non distincta, quod iterum est falsum, vt dicit Magister infra distinctione 33. quia Pater non dicit tantum proprietatem, sed hypostasim distinctam proprietate: ergo videtur, quòd hypostasis nullo modo possit aliquid significare in diuinis.

4 Si forte dicas, quòd dicit substantiam primam: vnde etiam idem est hypostasis apud Græcos, & substantia prima apud Latinos, vt dicit Boëtius. Contra: Illa substantia prima est ens absolutum: in nullo autem absoluto distinguuntur Pater & Filius: ergo in hypostasi non distinguuntur, quod est contra Sanctos.

5 Item, Si in aliquo substantiali distinguerentur, aliquid substantialiter esset in vno, quod non esset in alio, quod hæresis est.

6 Item, Magis separantur in inferioribus, quæ separantur per totam hypostasim, quam illa quæ per quo est tantum, vel per quod est tantum separantur. Probatio. Sit, quòd aliqui vniantur in quo est, & non in quod est: isti separantur in parte suæ essentiæ, & non in toto. Sit etiam, quòd aliqui vniantur in quod est, & non in quo est: isti etiam non separantur nisi in parte suæ essentiæ. Sed qui separatas habent hypostases, in toto separantur. Ergo videtur, quòd si alia est hypostasis Patris & Filij in diuinis, quòd hæc sit maior alietas, quam si essent alij in natura sola: & hoc argumentum procedit, si hypostasis dicit substantiam indiuiduam: ergo videtur, quòd Pater & Filius non distinguantur in hypostasibus, nisi hypostasis dicat proprietatem solam.

SOLVTIO. Difficile est hic vitare inconueniens. Potest tamen dici, quòd dupliciter potest considerari nomen hypostasis, scilicet secundum id quod est hypostasis, & secundum quod significatur per nomen. Et si consideratur secundum id quod est hypostasis: tunc verum est, quòd idem est quod persona. Si autem consideretur secundum quod significatur per nomen: tunc dicit distinctum non determinans rationem distinctionis: persona autem dicit distinctum determinando rationem Solutio.

rationem distinctionis in communi: Pater autem & Filius dicunt distinctum determinando rationem distinctionis in specie.

DICENDDM igitur ad primum, quòd Hieronymus hic attendit rem, & non nominis rationem.

AD ALIVD dicendum, quòd Boetius loquitur de vsu nominis apud Græcos, cuius vsus ratio assignata est supra distinct. præcedenti. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd hypostasis cadit in diffinitione personæ: non quòd minus sit secundum rem, sed quia minus dicit secundum modum significandi per nomen.

AD ALIVD dicendum, quòd hypostasis dicit suppositum relatiue: & ideo hypostasis relatiuum est & ad alterum: & ideo in hypostasibus personæ non vnum, sed potius in essentia. Et si quæratur ratio huius, dico sine præiudicio, quòd in diuinis aliter est, quam in inferioribus: quia in inferioribus relatio est accidens, & vtriusque naturam seruat: & secundum quòd est relatio, est ad alterum: secundum autem quòd est accidens, sic est in relatiuo tantum. In diuinis autem relatio est relatio, & non accidens, sed potius substantia: & ideo ibi non est accidens relatiuum, sed ipsum suppositum relatiui realiter seipso relatiuum: & tamen substantia ens per seipsam, hoc modo quo substantiam dicimus suppositum. Hoc autem modo substantiam accipiendo, scilicet pro supposito perfecto, quod quis est, vel aliquis: in diuinis personæ non communicant in substantia, sed distinguuntur: & suppositum hoc modo est ad aliquid, & substantia in se perfecta: & hæc non repugnant in diuinis, vt iam ostensum est. Vnde bene concedo, quòd in omnibus quæ simpliciter absoluta sunt, conueniunt personæ, & sunt vnum: ex hoc tamen non sequitur, quòd in huiusmodi substantia quæ suppositum est, sint vnum: quia non video qualiter ex hoc non sequitur hæresis Sabellij.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum est, quòd id quod dicit hypostasis, dicit per modum substantiæ primæ non determinans proprietatem distinguentem ex nomine suo: sed hæc substantia est substantia relatiui, licet non dicat eam per modum relatiui vel relationis: & non est secundum modum intelligendi substantia quæ communis est tribus, licet realiter sit illa: & ideo illa substantia distinguitur. Et quod obiicitur, quòd idem secundum modum intelligendi non potest esse distinguens & distinctum. Dicendum, quòd hoc verum est: tamen idem re potest esse distinguens, & distinctum, & non distinctum: quia essentia & persona & relatio sunt idem re, & relatio est distinguens, & persona distincta, & essentia non distincta.

AD ALIVD dicendum, quòd si in aliquo substantiali simpliciter absoluto distinguerentur personæ: tunc verum esset, quòd non in omnibus essent vnum: sed substantiale quod est hypostasis, non est simpliciter absolutum: est enim relatum per modum absoluti dictum, & ideo non potest illud impedire vnitatem personarum in essentia.

AD ALIVD dicendum, quòd in inferioribus secus est, quã in superioribus: quia hypostases in inferioribus differunt per materiã & formã & per substantiam compositam: hypostases autem in superioribus distinguuntur per existentiæ modum, vt supra dictum est: & ille modus existentiæ significatur vt relatio, & vt in relatiuo: & secundum quòd significatur vt relatio, sic causat in diuinis notiones: secundum autem quòd significatur in relatiuo, sic est distinctiuus hypostasum. Si autem quæras, Vnde venit distinctio hypostasum in quibus sunt relationes, vtrum scilicet illæ habeant distinctionẽ aliam, quam per relationes, infra in hac quæstione determinabitur.

ARTICVLVS II.

An hypostasis sit in diuinis eadem ratione qua in inferioribus?

SEcundo quæritur, Vtrum in diuinis sit eadẽ ratione, qua in inferioribus? Videtur autem quòd non: quia in inferioribus licet hypostasis distinctio cognoscatur proprietatibus quæ in alia non inueniuntur: non tamen causatur ab illis, sed potius ab hac materia & hac forma, secundum quòd dicitur, Per quod vnum mouetur, est materia vnum: materia autem & forma sunt principia substantiæ: & hoc aliquid est substantia composita. In diuinis autem non sic causatur distinctio hypostasum: quia dicit Dam. quòd in omnibus idem sunt tres personæ, præter ingenerationem, & generationem, & processionem: & Augustinus dicit, quòd in omnibus idem sunt, præter id quod ad alterum est. Ergo distinctio in superioribus causatur à proprietatibus.

SED CONTRA: Omnis proprietas secundum intellectum est consequens subiectum cuius est proprietas: relationes in diuinis sunt proprietates hypostasum: ergo secundum intellectum consequuntur eas: ergo hypostases secundum intellectum distinctæ sunt ante proprietates. Prima probatur ex dicto Boetij in commento super Porphirium, qui dicit, quòd licet proprietas semper sequatur subiectum: tamen quia non est de constituentibus esse, est de generatione accidentium: sed verum est, quòd est accidens fluens de principiis speciei, & ideo semper & vbique sequitur speciem. Secunda autem supponitur à Sanctis. *Sed contra.*

VLTERIVS quæritur, Vtrum verius sit hypostasis in superioribus, vel in inferioribus? Videtur, quòd in inferioribus: quia vbi verior est distinctio, ibi verior saluatur ratio hypostasis, dummodo sic in rationali natura: sed verior est distinctio per substantiam, quam per proprietatem: ergo verior est ratio hypostasis in inferioribus, quam in superioribus. *Quæst.*

CONTRA: Ad Ephes. 8. Ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Ergo inde huc venit nomen hypostasis & personæ: *Sed contra.*

personæ: ergo verius est ibi: & hoc supra ostensum est in quæstione de generatione Filij dist. 4.

Solutio. Solvtio. Dico sine præiudicio, quòd hypostasis ab alio habet distinctionem in superioribus, & ab alio in inferioribus, sicut probat obiectio: quia in superioribus non est distinctio nisi in proprietatibus, & non essentia quæ significabilis sit vt quo est, nec etiam vt quod est: tres enim sunt vna essentia, & tres sunt vnus Deus: sed verum est, quòd tres non sunt vnus quis, vel vnus aliquis: quia quis & aliquis dicunt supposita.

Ad id autem quod contra obiicitur, dico quòd licet proprietas secundum se, secundum intellectum sit post id cuius est proprietas: tamen in diuinis non est ita: & hoc contingit ideo, quia in diuinis non est proprietas tantum in ratione proprietatis, imo habet aliquo modo actum differentiæ constitutiuæ respectu personæ: est enim proprietas constituens personam: non dico, quòd sit differentia, sed quoad hoc habet actum similem sibi, & ideo per intellectum est ante: & ideo distinctio hypostasis secundum modum intelligendi, est ante omnem generationem, vt causa ante causatum. Motus autem localis in isto vel illo quod habet motum processiuum, est post generationem istius vel illius.

Ad quæst. Ad id quod vlterius quæritur, facile est respondere: quia res verius est in superioribus, nomen autem verius saluatur in inferioribus: sicut etiam diximus de persona.

Ad obiectvm dicendum, quòd diuisio non est de ratione hypostasis, sed potius existentiæ modus siue in vnitate substantiæ, siue in diuersitate, sicut supra dictum est.

ARTICVLVS III.

Quomodo hypostasis se habet ad essentiam?

Tertio quæritur, Quomodo se habeat ad essentiam? Videtur autem, quòd essentia sit de intellectu eius: prædicatum enim essentiale est de intellectu subiecti, sicut animal de intellectu hominis, & homo de intellectu huius hominis: sed cum dicitur, hæc hypostasis est Deus, vel essentia diuina, est prædicatio essentialis & in recto: ergo hæc est de intellectu hypostasis.

2 Præterea, Hypostasis dicitur ab ipso quod est sub, & thesis quod est positio: ergo est alicui suppositum: est autem eadem ratio subiecti & suppositi, quantum ad ly sub: ergo hypostasis dicit id quod positum est sub natura communi: ergo natura commuuis est in ipso: ergo se habet ad naturam, sicut id in quo natura est & intelligitur.

3 Item, Philosophus dicit, quòd dicens vnum quodammodo dicit multa: quia dicit ea quæ per intellectum sunt in illo actu: superiora autem actu sunt in inferioribus, & inferiora potentia in superioribus: cum ergo hypostasis sit incommunicabile, in ipso autem actu intelligitur natura communis, & eædem rationes sunt de persona: ergo videtur, quòd tam hypostasis quam persona hoc modo significent commune.

Sed contra: Omne inferius in quo actualiter intelligitur suum superius, ex additione se habet ad suum superius, & est maioris compositionis quam illud: hypostasis & persona non se habent ex additione ad superius: ergo non sunt maioris compositionis quam illud: ergo non se habent vt inferius incommunicabile ad essentiam. *Sed contra.*

2 Item, Si hypostasis aliquid adderet: aut hoc esset idem ei cui additur, aut diuersum. Si idem: ergo non adderetur, quia idem non additur sibi. Si diuersum: tunc necessario induceret compositionem, quod est hæresis, quia nihil compositum est in Deo. Si forte dicas, sicut communiter dicitur, quòd additum est idem re, sed diuersum in modo intelligendi. Contra: Huic modo intelligendi, aut aliquid respondet in re, aut nihil. Si nihil: tunc est cassus & vanus, vt dicit Boëtius. Si autem aliquid respondet in re: tunc sequitur idem quod prius. Si dicas, quòd non est cassus & vanus: quia ad esse non refertur: sicut dicit Philosophus, quod abstrahentium non est mendacium: quia non refertur ad esse: & sic dicit, quòd non est mendacium demonstrando lineam esse monopedalem, quæ non est monopedalis. Hoc nihil est: iste enim non est intellectus Philosophi: nec enim hoc vnquam intellexit aliquis Philosophus, quòd intellectus rei qui nullo modo potest referri ad rem, non sit cassus & vanus: licet enim demonstratio qua demonstro, quòd rectum tangit sphæram, non possit referri ad esse rei quantæ quæ lignea est vel plumbea: tamen refero ad rem quæ est natura quantitatis: & licet demonstrarem de linea non monopedali, quod sit monopedalis, tamen refero ad rem quæ est linea intellecta per istam quam protraxi in continuo: iste autem modus intelligendi nullo modo potest ad rem de qua est, referri. Si forte dicas, vt quidam dicunt, quòd iste est modus intelligendi pro nomen: hoc nihil est: quia de communi significatione nominis non quæritur hic, sed potius de re diuina quæ significatur in nomine.

Si forte propter hoc dicatur, quòd nihil addit essentiæ. Contra: Quæcumque omnino sunt idem, quicquid dicitur de vno, dicitur etiam de altero: sed de essentia dicitur, quod vnum est re: ergo de hypostasi dicetur idem.

Solvtio. Dicendum sine præiudicio, quòd in hypostasi significatur essentia, vt natura communis significatur & dicitur in suo inferiori: non quod in diuinis sit vniuersale & particulare, sed quia est ibi communicabile, sicut probant rationes primo inductæ. *Solutio.*

Ad hoc autem quod quæritur, Vtrum aliquid addat? Videtur mihi quod non addat re, sed modo intelligendi, qui modus intelligendi realiter significatur, cum dicitur, hypostasis est distincta, vel hypostasis est incommunicabilis. Vnde dicendum, quòd licet non omni modo ad rem retorqueri possit, tamen retorquetur ad rem aliquo modo. Et hoc vt

intelligi

intelligi possit, notanda est sententia antiquorum Doctorum de hoc, quia aliquid addi alij, duobus modis cognoscitur, scilicet quia facit compositionem, vel quia conuenit ei quod alij non conuenit, & in inferioribus est vtroque modo: hoc enim & hoc faciunt compositionem, & huic conuenit incommunicabile esse & distinctum in indiuiduantibus, quod non conuenit homini secundum se: in diuinis autem alterum tantum est, quia additum non inducit compositionem, eo quod realiter est idem, sed inducit diuersam suppositionem, vt dicunt antiqui & bene, vt mihi videtur: quia supposito vno non supponitur alterum, eo quod aliquid conuenit vni quod non alij: conuenit enim hypostasi distingui, & generare, & esse numerabilem numero tali, qualis est in diuinis: quorum nullum conuenit essentiæ. Et huius inuentionis auctor fuit Præpositiuus. Per hoc ergo patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

Qualiter se habet hypostasis ad personam?

QVarto quæritur, Qualiter se habeat ad personam? Videtur autem, quòd sicut distinguibile ad distinctum: quia supra posita diffinitio claudit in se distinctionem, cum dicitur, persona est indiuidua substantia rationalis naturæ: hypostasis autem non claudit in se factam distinct.

2 Præterea, Magister dicit sæpe, quòd proprietates sunt in hypostasibus, non autem sunt in ipsis nisi sicut in distinctis: ergo hystases sine proprietatibus sunt distinguibiles.

Sed contra. SED CONTRA: In diuinis nihil est in posse: ergo idem est ibi distinguibile & distinctum: ergo idem est hypostasis & persona.

2 Item, Damasc. dicit, quòd in omnibus idem sunt præter ingenerationem, & generationem, & processionem: ergo quicquid est ante hoc, est de vnitate essentiæ: ergo si hypostasis est ante hoc, est de vnitate essentiæ: sed hoc falsum est: ergo hypostasis habet intellectum proprietatis: ergo idem est quod persona.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in diuinis nihil est in potentia sicut probat obiectio: & ideo hypostasis secundum rem est persona: & bene concedo vlterius, quòd supposita hypostasi supponitur persona: quia hypostasi cõuenit, quicquid conuenit personæ, sc. distingui, generari, generare, procedere, & omnia huiusmodi. Verum est tamẽ quod aliter significatur per nomen hypostasis, & aliter per nomen personæ. Et ad hoc intelligendum, notandum quòd in inferioribus sunt quatuor, scilicet res naturæ, subiectum, suppositum, indiuiduum, quibus etiam in natura rationali adiicitur quintum quod est persona: & rem naturæ intelligimus compositum ex materia & forma, vel quod est & quo est, in natura & sub natura communi, & hoc est hoc aliquid in natura. Suppositum autem addit rei naturæ respectum ad naturam communem, cui supponitur vt incommunicabile. Subiectum autem, vt dicit Philosophus, est ens in se completum, occasio alteri existendi in eo: & hoc habet respectum ad accidens, licet non sit in intellectu sui nominis habitus accidentis: & hoc vocatur ab Aris. substantia, & à Græcis hypostasis. Indiuiduum autem est habens accidentia indiuiduantia. Persona autem in rationali natura dicit incommunicabile secundum modum, præter solum intellectum compositionis, qui in diuinis non est. A Sanctis autem inueniuntur posita quatuor, sc. res naturæ quam ponit Hilarius, & suppositum, & hypostasim, & personam: indiuiduum enim & singulare non proprie sunt in diuinis. Et res naturæ erit in diuinis hic, quis, vel aliquis in natura diuina: suppositum autem per habitudinem ad naturam communem: hypostasis autem per habitudinem ad proprietatem: sed persona hypostasis distincta proprietate.

AD HOC ergo quod obiicitur primo, dicendum quòd non sequitur ex hoc quod sint distinguibiles: sed sequitur ex hoc quod important in nomine habitudinem distincti ad distinguens, quam habitudinem non importat nomen personæ, sed potius importat ipsum distinctum secundum quod est distinctum: sicut cùm dico, hoc cælum est cælum, lv hoc cælum, importat habitudinem materiæ ad formam, vt dicit Philosophus: non tamen sequitur, quòd materia illa vnquam fuerit sine forma secundum naturam.

AD ID quod contra obiicitur, iam responsum est.

AD ALIVD dicendum, quòd (vt dictum est) distinctum in diuinis meo iudicio secundum intellectum est post distinguens: ideo non procedit illa obiectio: & tamen non habet in se intellectum proprietatis, sed potius habitudinis ad proprietatem distinguentem.

ARTICVLVS V.

An per intellectum remaneat hypostasis subtracta proprietate?

QVinto quæritur, Vtrum per intellectum remaneat hypostasis substracta proprietate? Videtur autem quod sic: Pater enim ab eodem habet quod est quis, & quod est Pater: aut non ab eodem. Si ab eodem: sed Filius etiam est quis: ergo ab eodem habet quo Pater: quis enim & quis in eo quod huiusmodi, non habent differentiam: sed Pater paternitate habet quod est quis: ergo & Filius, quod falsum est: ergo non ab eodem habet: ergo separata per intellectum paternitate à Patre, adhuc est Pater quis, & Filius quis, & Spiritus sanctus similiter: sed non est quis nisi hypostasis: ergo hypostases remanent abstracta personalitate.

2 Item, Omne quod cadit in diffinitione alterius, potest remanere illo separato ab eo quod addit id in cuius diffinitione cadit: hypostasis

postasis cadit in diffinitione personæ: ergo separato illo quod addit persona, adhuc remanet hypostasis: sed non addit nisi proprietatem: ergo separata proprietate adhuc remanet hypostasis.

3 Item, Cum dico distinguens & distinctum, duo dico: sed duorum quodlibet vnum separabile est à reliquo, quod non est in ratione eius: distinguens autem non est in ratione distincti secundum id quod est, licet forte sit in ratione eius secundum quod distinctum est: cum ergo hypostasis dicat distinctum secundum id quod est, videtur per intellectum remanere si proprietates separentur.

Sed contra. SED CONTRA: Personæ non habent numerum nisi factum per relationes: ergo remotis relationibus non remanet nisi vnitas: non ergo hypostasis, quia hypostasis numeratur in diuinis. Prima probatur per Boëtium, qui dicit, quòd essentia continet vnitatem, sola autem relatio multiplicat trinitatem. Et per Anselmum libro de processione Spiritus sancti, qui dicit, quòd tres in omnibus ibi idem sunt, vbi non distinguit oppositionis relatio: & ergo conclusio sequitur.

2 Item, Nullus intellectus aliquid distinguit in natura aliqua, nisi habeat principium aliquod diuersitatis, vel diuisionis, vel distinctionis: sed in diuinis non est principium distinctionis nisi oppositionis relatio: ergo cessante illo principio, nihil distinguitur in diuinis. Si forte dicas, quòd remanet hypostasis seipsa distincta ab alia: hoc est hæresis Arrij apertissima: quia tunc essent tres substantiæ diuisæ per id quod substantiæ sunt, & per hoc tres dij essent. Si autem dicas, quòd remanet hypostasis, sed non potest numerari, sed remanet in ratione alicuius vnius. Contra: Illud vnum, aut idem numero erit in omnibus personis, aut diuersum. Si idem: tunc tres essent vna hypostasis, quod falsum est. Si diuersum: ergo proprietas essentialiter diuidit ipsum, sicut fit diuisio in inferioribus, quod falsum est.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio loquendo dico, quòd non potest abstrahi proprietas personalis à persona, ita quod aliquid remaneat: nec natura enim manet, nec hypostasis: & hoc sic probatur: Abstractio non potest esse nisi duobus modis, scilicet vniuersalis à particulari, vel formæ à materia in qua est, vel ab eo in quo est vt in materia. Si primo modo loquamur de abstractione: tunc commune abstrahitur ab incommunicabili, & non è conuerso: quia abstractum simplicius est quam id à quo fit abstractio, & etiam non potest abstrahi aliquid ab alio in quo est per potentiam tantum, sed in quo est per actum: vnde cum superiora sint in inferioribus actu, & sint simpliciora eis, abstrahuntur ab eis, & non è conuerso: & ideo indiuiduatione vel singularitate abstracta ab hoc homine, nihil remanet de isto homine. Et hoc modo non potest fieri abstractio naturæ communis à personis diuinis: quia nihil simplicius est natura quam persona, nec est vniuersalis ad illam, sed vt idem, nisi forte velis large loqui de abstractione, vt dicas eam abstrahi: quia sine personis intelligi potest, vt Iudæi & Pagani eam intelligunt. Si autem loquamur de abstractione formæ à subiecto in quo est, iterum non potest hæc fieri in diuinis: quia proprietates in diuinis non habent ante se subiectum vel suppositum; sed potius ipsæ sunt suppositum, vt paternitas & Pater, & sic de aliis: licet enim supposito Patre supponatur paternitas, tamen proprietas proprie loquendo nihil est in Patre, ita quod ly in notet diuersitatem proprietatis ad substantiam eiusdem. Sed hoc verum est, quod aliquid conuenit proprietati, quod non hypostasi, scilicet distinguere: & aliquid conuenit hypostasi quod non conuenit proprietati, scilicet distinctum esse: vnde proprietates secundum quod per se significantur, non significantur vt res, sed potius vt rationes personarum: personæ autem secundum quod in se significantur vt res: paternitas enim in diuinis potius est ratio Patris quam res: & hoc dico, vt sumuntur vocabulis abstractiuis: cum ergo per intellectum (vt probat obiectio) proprietas sit ante hypostasim, vt distinguens eam, & suum esse est esse distinctum, & nihil aliud, oportet quòd remota proprietate, nihil remaneat de hypostasi. Sed non est ita in inferioribus: quia esse in hypostasibus inferioribus non est esse distincti tantum, imo est esse cuiusdam naturæ & substantiæ in se subsistentis, non indigentis proprietate ad hoc quod sit, sed ad hoc vt cognoscatur. Sic autem non est in diuinis: quia si hypostasis haberet ab aliquo esse hypostasis, & ab alio esse distincti, oporteret quod in esse hypostasis per substantiam absolute dictã vna personarum distingueretur ab alia, sicut in inferioribus: & hoc fuit hæresis Arrij. Vnde oportet dicere, quòd ab eodem habet esse hypostasis & esse distincti.

DICENDVM ergo ad primum, quòd ab eodem habet Pater quod est Pater, & quod est quis. Et si dicas, quòd Filius est quis, dico quòd ly quis non est eis commune per intentionem vnam sed potius per proportionem habitudinis vnam ad diuersa: quia Pater est quis habitudine hypostasis ad suam proprietatem, & Filius est quis habitudine suæ hypostasis ad suam proprietatem: & hæ habitudines faciunt commune proportionis, vel proportionabilitatis, quæ adhuc minor communitas est.

AD ALIVD dicendum, quòd hypostasis cadit in intellectu personæ, non vt diuersum in re, vt dictum est, sed vt idem non eodem modo significatum per nomen: & ideo illa obiectio non procedit.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, distinguens & distinctum secundum rationem intelligendi duo dicuntur, nec tamen vnum separabile est à reliquo: quia distinctum non habet esse distincti nisi à distinguente: & hoc iam dictum est: quia hoc est suum esse secundum hypostasim, licet non sit suum esse secundum naturam: quia in natura non numeratur, nec numerabilis est hypostasis: vnde hypostasis vt hypostasis est in diuinis, & distincti esse, licet in nomine habitudinem

bitudinem ad distinguens importet, & non distinctionem.

Si autem obiicias, quòd non intellecta paternitate, adhuc Pater est quis, quia innascibilis: hoc nihil est quia infra ostendetur, quòd innascibilitas non est proprietas personalis, sed personæ potius: & non est quis in aliqua natura nisi à distinguente personalitatem, id est, personalitatem faciendo. Vnde Pater tunc esset innascibilis, sicut natura diuina est innascibilis, & non à proprietate distinguente ab alia persona eiusdem naturæ, sed potius sicut attributo naturæ suæ distinguente ab aliis rebus quæ non sunt secum in eadem essentia. Rationes autem adductæ in contrarium, videntur mihi necessariæ: licet quidam in hoc articulo aliter dicant, vt patet inspicienti scripta eorum.

De proprietatibus personarum, & de nominibus earum relatiuis.

B IAm de proprietatibus personarum videamus (quæ etiam notiones siue relationes in Scriptura plerumque dicuntur) in illa sancta Trinitate, quæ ideo à nobis repetitur, vt cordi nostro tenacius infigatur. Cap. 10. Ait August. in lib. de fide ad Petrum, Aliud est genuisse, quam natum esse: aliudque est procedere, quam genuisse vel natum esse. Vnde manifestum est, quòd alius est Pater, alius filius, alius Spiritus sanctus. Et est proprium solius Patris, non quia non est natus ipse, sed quia vnum Filium genuerit, propriumque solius Filij, non quia ipse non genuit, sed quia de Patris essentia natus est: proprium vero Spiritus sancti est, non quia nec natus est ipse, nec genuit, sed quia solus de Patre Filioque procedit. Ecce breuiter assignauit tres proprietates trium personarum: quarum vna non est alia. Hoc enim significauit cum dixit, Aliud est genuisse, quam natum esse aliudque procedere, id est, alia proprietas siue notio est generatio, alia natiuitas, alia processio, quæ aliis nominibus dicuntur paternitas, filiatio. Has proprietates designant nomina personarum, scilicet Pater, Filius, & Spiritus sanctus: quæ relatiua sunt, & ad seinuicem dicuntur, quia notant relationes quæ non sunt Deo accidentales, sed in ipsis personis ab æterno sunt immutabiliter: vt non modo appellationes sint relatiuæ, sed etiam relationes siue notiones in rebus ipsis, scilicet in personis sint.

DIVISIO TEXTVS.

IAM de proprietatibus personarum videamus, &c.] Ista pars in qua Magister agit de proprietatibus, diuiditur in quatuor partes, in quarum prima ostendit Magister tres proprietates personales tribus personis inesse. In secunda ostendit proprietates illas non inesse per accidens *ibi* [Quocirca sciendum est non omne quod] In tertia ostendit Magister secundum quem sensum filiatio & processio siue donum dicuntur esse personales proprietates Filij & Spiritus sancti *ibi* [Hic quæritur, Quomodo dicatur proprium nato Deo] In quarta determinat quædam dubia circa hoc *ibi* [Hic quæri potest, Vtrum Pater & Filius] Ex hoc patet sententia, quia litera explicabitur in disputatione.

ARTICVLVS VI.

An in diuinis sit relatio?

HIc autem incidunt tria quærenda, quorum primum est de relationibus. Secundum de notione. Tertium de proprietate. Circa relationem incidunt hic duo dubitabilia ante literam, scilicet vtrum sit in diuinis relatio? Et secundum, Vtrum ipsa sola multiplicet Trinitatem? Ad primum proceditur sic: Relatio aut dicit aliquid ens, aut rationem solam. Si dicit aliquid ens in diuinis: aut illud est idem quod substantia, & nihil amplius: aut est aliquid plus. Si est sola substantia: ergo idem est esse relatiuum quod est esse substantiam: ergo ad distinctionem relatiui sequitur distinctio substantiæ, quod est hæresis Arrij. Si autem est aliquid plus, & in illo plus distinguuntur personæ: ergo persona maioris compositionis est quam substantia, quod iterum est hæresis. Si autem est relatio solum ens in ratione: tunc tantum secundum rationem differunt, quæ relatione distinguuntur. Personæ diui-

næ sola relatione distinguuntur. Ergo non distinguuntur nisi secundum rationem, quod est hæresis Sabellij.

2 Item, Duo sunt in relatione si res esse ponatur. Vnum est quod est accidens: & aliud est quod est respectus. Aut ergo quoad vtrumque manet in diuinis, aut quoad neutrum, aut quoad alterum. Si quoad vtrumque: sed omne accidens exigit subiectum: ergo oportet ponere subiectum esse in diuinis, quod supra improbatum est distinct. 8. Si quoad neutrum: tunc non erit in diuinis nisi ratio, & ex hoc sequitur hæresis Sabellij vt prius. Si quantum ad alterum: aut quoad accidens, aut quoad respectum. Si quoad accidens, sequitur iterum, quòd compositio sit in diuinis. Si quoad respectum: sed hoc modo (vt dicit Boetius) est assistens: ergo in diuinis sunt relationes assistentes extrinsecus: & sic relationes non erunt Deus: ergo videtur, quòd relationes non sunt in diuinis.

3 Item, In inferioribus videmus, quòd per se simplicissima seipsis distinguuntur & denominantur: sicut vnitas seipsa est vna, & differt à puncto: cum igitur in infinitum simplicior sit quælibet persona quam vnitas, videtur quòd seipsa referatur ad aliam, & non per relationem.

4 Item, Relationes licet non sint proprie termini motus, tamen non innascuntur nisi per motum, non enim est pater nisi qui genuit de sua substantia: in Deo autem nec in personis est motus aliquis: ergo videtur, quòd nec relationes.

5 Item, Plus distat Deus à creatura, quam vna persona ab alia: sed seipso sine relatione reali distinguitur à creatura: ergo videtur, quòd etiam seipsa vna persona distinguatur ab alia.

6 Item, In inferioribus inuenitur aliquando, quòd relatiuum secundum suam substantiam est relatiuum. Creatura enim refertur ad Creatorem: aut seipsa, aut relatione quæ non est ipsa. Si primo modo: habetur propositum. Si secundo modo: ergo separata relatione à substantia creaturæ, iam non refertur ad Creatorem, quod videtur falsum: ergo in ipsa substantia adhuc est relatio, aut eadem cum substantia, aut alia: & sic ibitur in infinitum: ergo necesse est, quòd secundum substantiam referatur.

7 Item, Illa relatio qua creatura ad Creatorem refertur, est creatura: ergo & ipsa refertur: aut eadem relatione quæ ipsa est, aut alia: & sic proceditur in infinitum, vt prius: ergo aliquid refertur substantialiter in inferioribus: ergo multo magis hoc conuenit personis diuinis propter maiorem simplicitatem.

8 Item, Materia seipsa (vt quidam dicunt) refertur ad formam. Si enim dicas, quòd mediante potentia refertur: illa potentia, aut est materia, aut forma, aut compositum, aut substantia, aut accidens. Constat quòd non materia: quia sic materia esset materiæ. Nec forma: quia sic forma esset ante primam formam. Nec compositum. Hoc patet per se: quia primum compositum est à prima materia & prima forma. Nec substantia, vt patet per se: quia esset forma, vel materia, vel compositum: & hoc improbatur vt prius. Nec accidens: quia materia non est susceptibilis accidentis, nisi per formam substantialem, vt in multis locis probatur in Philosophia: accidentis enim aduentus est motus subiecti ad subiectum: & ideo quod mouetur secundum accidens, oportet quòd sit actu ens: ergo ipsa materia per seipsam est potentia ad formam: aliter etiam forma non esset immediata materiæ, & sic ex materia prima & forma prima non esset vere vnum: quæ omnia cum inconuenientia sint, videtur quòd seipsa materia referatur ad formam: ergo multo magis persona ad persoam propter maiorem simplicitatem.

SED CONTRA hoc multipliciter opponitur sic: Pater habet se ad Filium aut seipso aut aliquo alio secundum modum intelligendi. Si aliquo alio: tunc habeo propositum: quia hoc erit relatio in Patre. Si seipso tantum: sed cum dicitur, Pater spirat Spiritum sanctum, ibi etiam Pater seipso habet se ad Spiritum sanctum per eandem rationem: ergo eodem modo Pater generat Filium, & spirat Spiritum sanctum: ergo Spiritus sanctus est Filius: quia eadem sunt secundum rationem, quæ eodem modo sunt ab eodem: sed hoc est inconueniens: ergo oportet ponere relationes etiam præter intellectum personarum in diuinis. *Sed contra*

2 Præterea, Generatio est in diuinis, & solum spiratio. Aut ergo ista eadem ratione referuntur ad hypostasim, aut diuersa. Si eadem: ergo generatio est spiratio: quia illi actus idem sunt, supple, ad minus, qui eadem ratione referuntur ad agentem: sed hoc falsum est: ergo diuersa ratione referuntur ad Patrem: ergo necesse est ponere diuersas relationes istis actibus respondentes.

3 Item, Vt dicit Richardus, personæ distinguuntur proprietate originis, & proprietate sola, & proprietate & origine: in Deo autem distinguuntur originis proprietate: originis autem proprietas est illa quæ determinat existentiæ modum: sed illa non est nisi relatio originis: ergo in diuinis necesse est ponere relationes, vt videtur.

SOLVTIO. Dico relationes esse in diuinis, sicut probant vltimæ rationes, & modo loquor de relationibus quæ sunt personæ & in personis secundum modum intelligendi: quia licet realiter loquendo relatio nihil sit in persona in diuinis, tamen secundum modum intelligendi distinguens est in distincto, & supposita persona, relatio non supponitur: & sic ponimus in vna persona plures relationes. *Solutio.*

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd relatio dicit ens respectiuum quod ad alterum est, & id est idem cum substantia: tamen non supponitur, supposita substantia: & ideo ad distinctionem eius non sequitur distinctio substantiæ: quod enim in inferioribus facit diuersitas rei, hoc in diuinis facit diuersitas supponendi: & est instantia ad argumentum: persona est idem

omnino cum natura: sed personæ sunt plures: ergo naturæ plures: mutatur enim prædicamentum theologicum, & sic incidit fallacia figuræ dictionis, vel etiam accidentis: quia licet idem sint, non tamen quicquid conuenit vni, & alij.

Ad aliud dicendum, quòd relatio in diuinis non seruat naturam accidentis, sicut Magister probat in sequenti parte istius lectionis: & huius ratio dicta est supra dist. 8. quia non transsumitur in diuina ratione generis, sed ratione differentiæ quam superaddit generationi: nec tamen sequitur, quòd sit assistens: quia cum in inferioribus relatio habeat duo, scilicet accidentis naturam, & quòd est ad alterum: in diuinis vertitur in substantiam quoad naturam accidentis, sicut omnia alia quæ nominant accidens, & de Deo prædicantur: & ideo relatio quæ est in inferioribus inest relatiuo, & ad alterum referri facit, in diuinis est relatiuum secundum substantiam, & facit ipsum referri ad aliud: & ideo non est extrinsecus assistens tantum.

Ad aliud dicendum, quòd simplicissima distinguuntur distinctione essentiali siue substantiali: sed relatio non importat talem distinctionem in diuinis, sed potius tres sunt vnum in essentia. Vnde si dicamus punctum à puncto differre in hoc quòd vnum est principium, & alterum finis, & vnitatem ab vnitate eiusdem generis in simplicissimo, ponemus adhuc distinctionē penes relationes. Ita est in diuinis: quia, sicut in sequenti articulo patebit, nihil componitur ex hoc quòd additur ei respectus relationis, sed adhuc manet simplex sicut prius, dummodo tantum respectus relationis addatur ei.

Ad aliud dicendum, quòd relationes aliter sunt in diuinis, & aliter in inferioribus: in diuinis enim sunt ipsæ relationes existentiæ modi, sed in inferioribus causantur ex modis existentiæ: & hoc ideo est, quia relationes sunt distinguentes, & secundum intellectum ante relatiua: & hoc patuit in præcedenti quæstione de hypostasi: sed tamen adhuc in sequenti distinctione erit de hoc quæstio: & ideo non est substantiale relationi, quòd constituatur ex motu, sed accidit huic relationi vel illi.

Ad aliud dicendum, quòd maior differentia causat maiorem distinctionem: & ideo essentialiter distinguitur Deus à creaturis: sed à supposito eiusdem naturæ diuinæ non potest distingui suppositum eiusdem naturæ, nisi distinctione minima: & hæc non est essentialis, quia illa maxima est, sed potius distinctio relationis: & ideo per relationem necesse est distingui.

Ad aliud dicendum, quòd bene concedo, quòd aliquid seipso refertur ad aliud, sicut Creator & ipsa relatio creata: sed non concedo hoc de substantia, vel alia creatura. Et ad obiectum dicendum, quòd si separetur relatio creaturæ ab ipsa substantia creaturæ, quòd non erit iam creatura, nec refertur ad aliud: & hoc non est inconueniens secundum intellectum: dicit enim Boetius in lib. de hebdo. quòd ea quæ non separantur actu, bene separantur intellectu: bene enim intelligitur lapis esse non creatus. Et si obiicis, quòd primo non intellecto, non intelligitur secundum: dicendum quòd hoc verum est de primo vt primo, & secundo vt secundo: & non est verum de secundo secundum id quod est: hoc enim bene intelligibile est sine dependentia ad primum.

Ad aliud dicendum, quòd hoc non credo esse verum, quòd materia seipsa secundum id quòd est, referatur ad formam: quia non dico potentiam quæ priuatio est, esse idem omnino cum materia: sed dico eam esse ordinem materiæ ad formam. Et si dicas: Aut est materia, aut forma, &c. Dicendum, quòd hoc non valet: quia potentia est ens secundum quid, & non simpliciter: vnde sicut motus, qui est exitus de potentia ad actum, diffinitur per potentiam ad actum, eo quòd est existens in potentia & in actu: ita dico, quòd potentia habet aliquid rationis materiæ si referatur ad id cuius est, & aliquid formæ si referatur ad id quod est. Et ideo etiam non sequitur, quòd non immediate vniatur forma materiæ: quia potentia non reducitur nisi ad esse materiæ & formæ. Licet autem omnia hæc concederentur, adhuc non sequitur quòd persona seipsa referretur ad personam aliam, propter causam iam dictam: quia seipsis possunt aliqua essentialiter distingui, sed non personaliter in eadem natura existentia: quia illa habent minorem distinctionem, quam essentialem.

ARTICVLVS VII.

Vtrum relatio sola multiplicet Trinitatem?

Secundo quæritur, Vtrum relatio sola multiplicet Trinitatem? Videtur, quòd non: quia summæ perfectionis sunt personæ diuinæ: relatio autem inter entia non est summe perfectum ens, sed potius minus quolibet alio ente habens de ente: ergo videtur, quòd relatio non debeat distinguere Trinitatem.

2 Item, Ens cuius esse est ad alterum, posterius est ente cuius esse est ad seipsum. Probatio. Dato quòd nihil sit ad seipsum, nihil erit ad alterum: sed non conuertitur: ergo ens in seipso prius est ente ad alterum: sed ente primo debet distingui primum omnium, si aliquo ente distinguitur: cum ergo personæ sint in primo, videtur quòd ente absoluto debeant distingui.

3 Item, Substantia non causatur ab ente quod ad ipsam reducitur vt ad subiectum, sed potius causat ipsum: sed relatio in diuinis reducitur ad personam sicut cuius est: ergo non distinguit eam, nec facit secundum modum intelligendi in esse personali. Item, Si relatio multiplicat Trinitatem, vt dicit Boetius, multiplicat eam per esse quod habet: non habet autem nisi esse respectiuum: ergo non dat ei nisi esse respectiuum: per hoc autem non est substantialiter:

ergo personæ diuinæ non erunt substantialiter subsistentes, quod est hæresis Sabellij: ergo videtur, quòd non sola relatione distinguatur trinitas.

Sed contra. Sed contra: Entium aliud est substantia, aliud accidens: & substantia verius est quam accidens. Item, Accidentium aliud est ens absolutum, & aliud ens respectiuum: & respectiuum minus est quam absolutum: quia innascitur & aufertur sine mutatione aliqua subiecti, sicut patet ex Boetio: puer enim qui nascitur, per annum secundum diuersitatem sui incrementi, in multis faciet similitudinem, disparitatem, æqualitatem, inæqualitatem, quæ ullo modo mutantur sesecundum illud genus mutationis: ergo relatio minime habet de ente: ergo sua multiplicatio maxime competit multiplicationi simplicissimi: hoc autem est Deus: ergo inter omnia prædicamenta nihil ita conuenienter multiplicat trinitatem sicut relatio.

2 Item, Auicenna in prima Philosophia dicit, quòd relationis appositio nihil facit compositum.

3 Item, Detur aliquod simplex, sicut est Deus, illud habet relationem primi ad secunda, & relationem causæ, & multas alias relationes.

4 Item, Hoc patet in vnitate & puncto: quæ licet simplicia sint, tamen sunt in eis diuersæ rationes relationum: ergo relatio nihil reddit compositum: ergo sua multiplicatio maxime competit simplicissimo.

5 Item, Inter relationes quædam sunt simpliciores aliis: quædam enim immediatæ sunt relatiuis, vt illæ quæ sunt secundum modum originis, vt causa refertur ad causatum, & è conuerso: sed non sic similis, & æqualis: quia illæ fundantur super ens absolutum, sicut super qualitatem: & eodem modo differens, dissimilis, & inæqualis: ergo cum relationes originis super nihil fundentur, nisi super ipsum existens, simpliciores sunt aliis: ergo illæ maxime competunt personis diuinis propter summam simplicitatem.

Solutio. Et hoc est concedendum, quòd in numero generum nihil ita competit sicut relatio, & in speciebus relationis nihil ita competit sicut relatio originis, qua alius est ab alio, & per hoc distinguitur ab eo.

Dicendum ergo ad primum, quòd quicquid est in diuinis, est perfectissimum: cum enim prædicationes inferiorum in diuina referimus, omnia imperfecta reiicimus: & ideo quod relatio est ens imperfectum, non refertur ad superiora, sed potius quod est non varians in essentia simplicissimum, & ipsum est perfectissimum inquantum est in diuinis, licet imperfectum sit in se.

Ad aliud dicendum, quòd hoc est verum, vbi esse ad alterum est vt natura accidentis: hoc autem non est in diuinis, sicut prius habitum est: imo relatio in illa parte accipit substantiæ prædicationem.

Ad aliud dicendum, quòd oportet concedere quod dicit Augustinus, quòd in omnibus Pater & Filius sunt vnum, præter id quod ad alterum est: tamen illud esse ad alterum, complectitur illud quod est esse verum suppositum, & veram esse personam: quia hæc in diuinis non repugnant.

ARTICVLVS VIII.

Quid sit notio, & in quo differt à relatione?

Deinde quæritur de notione, scilicet quid sit notio, & in quo differat à relatione? Dicit autem Boëtius, quod notio est simplex conceptus mentis: talis autem non est nisi vniuersale depuratum à materia & appenditiis materiæ: ergo videtur, quòd notio sit idem quod vniuersale.

2 Item, Magister vult, quòd notio sit qua persona cognoscitur: sed relatione cognoscitur persona: ergo videtur, quòd relatio sit notio.

Sed contra: Relatiuum est cuius esse est ad aliud se habere: ergo non diffinite est relatio vnius personæ: notio autem datur personæ vni: ergo relatio non est notio. *Sed contra.*

2 Item, Aliqua est notio quæ non est relatio, sicut ingenitus, quod negationem sonare videtur: ergo videtur, quòd non omnis notio sit relatio in diuinis:

3 Item, In inferioribus notio rei non abstrahitur ab eo quo res est id quod est: id enim quod est principium formale essendi rem, est etiam principium intelligendi eam: ergo videtur, quòd notiones in diuinis magis debeant sumi à parte essentiæ, quam à parte personarum.

Solutio. Dicendum, quòd relatio & notio secundum nominum intentiones differunt: quia, sicut probat obiectio, notio est quo cognoscitur res: relatio autem quo refertur ad aliud. Sed tamen in diuinis non accipitur omnino secundum diffinitionem Boëtij: quia in diuinis non est vniuersale. Et præterea à communi personarum non accipitur notio personarum, sed potius à proprio: & hoc ideo fit, quia commune non est principium intelligendi proprium. Vnde cum personæ in ratione personarum, cognoscantur propriis suis, oportuit accipere notiones facientes cognoscere ex parte propriorum, & non ex parte communis: & per hoc patet solutio ad primum, & vltimum. *Solutio.*

Ad aliud dicendum, quòd relatio & notio quandoque sunt idem in supposito, sed tamen secundum nominum intentiones non sunt idem: & ideo secundum supposita non conuertuntur: quia ingeneratio non dicit relationem nisi large loquendo, prout dicit Augustinus infra distinctione 28. quòd negatio est in eodem genere cum sua affirmatione: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IX.

Quæ sint veræ proprietates in diuinis, & quomodo differant à relationibus & notionibus?

Deinde quæritur de proprietate. Dicit enim Philosophus, quòd proprium est quod

quod conuenit omni & soli & semper. Hic autem proprium non conuenit omni: quia quod conuenit Patri, non conuenit Filio: ergo videtur, quòd non sint veræ proprietates quæ hic assignantur.

2 Præterea, Dicit Boëtius, quòd propriū est de consequentibus speciem: supra autem probatum est in quæstione de hypostasi, quòd proprietates personarū per intellectum sunt ante hypostases, licet realiter sint semper simul: ergo videtur, quòd non sint proprietates, sed potius formæ substantiales.

3 Præterea videtur, quòd non omnes sunt proprietates: quia quædam sunt quæ conueniunt pluribus, vt principium, siue spiratio actiua quæ conuenit Patri & Filio: ergo illa magis est commune quam proprium.

Quæst. ITEM quæritur, In quo differant proprietates à relationibus, & notionibus? Et videtur, quòd in nullo. In diuinis enim non ponuntur à Doctoribus nisi tria, scilicet notio, persona, & essentia: ergo ad aliquod istorum reducitur omne quod est in diuinis: sed proprietates non possunt reduci ad personas, nec ad essentiam: ergo reducuntur ad notiones: ergo videtur, quòd idem sit proprietas & notio.

2 Item, Quædam sunt quæ inueniuntur in personis non constituentes ipsas personas, sicut innascibilitas non facit Patrem esse Patrem: cum ergo proprietates constituant numerum personarum, videtur quòd huiusmodi non sint proprietates.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd intellectus proprietatis est vni soli conuenire & semper: & ideo quicquid inuenitur in persona quod vni soli conuenit & semper, hoc est personæ proprietas. Et ex hoc patet, quòd nulla proprietatum essentialis est: quia quod essentiale est, commune est, & omnibus conuenit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus assignat proprium speciei: & quia species est de multis & in multis, ideo necesse est, quòd illud proprium omnibus suppositis speciei conueniat, & soli speciei, & semper, eo quod semper sequitur essentialia principia speciei: & sicut essentialia non relinquunt rem cuius sunt essentialia, ita nec illud quod immediate sequitur ex illis. Sed Sancti assignant proprium personarum, & non naturæ communis: & ideo non est necesse, quòd ista propria omnibus conueniant.

AD ALIVD dicendum, quòd licet Philosophus in topicis dicere videatur, quod proprium aliquando est de prioribus natura, tamen in veritate essentia proprij semper est de posterioribus: quia si dicatur, homo est animal disciplinæ perceptibile, id quod est ibi prius natura quam homo, magis facit ad proprij bonitatem quam ad essentiam ipsius: quia dicit Boëtius, quòd licet proprium semper comitetur subiectum & vbique: tamen quia non est de constituentibus ipsum, est de genere accidentium. Sed hoc modo non accipitur proprium in diuinis: & est dissimilitudo in duobus: quia à Philosophis assignatur proprium naturæ communis, quæ est species, & non hypostasis incommunicabilis: in diuinis autem assignatur proprium incommunicabilis, & non naturæ communis. Alia dissimilitudo est, quòd proprium in inferioribus non constituit id cuius est proprium, sed potius constituitur ab illo: in diuinis autem secundum rationem intelligendi est è conuerso: & ideo non est eiusdem rationis in toto proprium Creatoris, & creaturæ.

AD ALIVD dicendum, quòd in diuinis non ponimus formas substantiales, duabus rationibus: quarum vna est: quia forma componit: proprium autem non facit essentialem compositionem, quia non est de essentia: vnde transsumptum nomen proprij in diuina, non indicat compositionem essentialem. Alia ratio est: quia forma substantialis est forma partis quæ est materia: proprium autem nomen perfecti: & ideo magis competit diuinis nomen proprietatis, quam nomen formæ.

AD ALIVD dicendum, quòd proprietates à relatione differunt secundum nomen, & quandoque etiam secundum suppositum. *Ad quæst.* Secundum nomen, quia relatio est ad alterum: proprietas autem non respicit nisi id cuius est proprietas. Secundum suppositum: quia commune pluribus bene potest esse relatio, non tamen potest esse proprietas proprie loquendo: sicut est communis spiratio relatio Patris & Filij ad Spiritum sanctum, non tamen est proprietas: & similiter innascibilitas proprietas est, & non relatio nisi large sumendo relationem, sicut infra determinabitur.

AD ALIVD dicendum, quòd differentia est in proprietatibus: quia quædam à Præpositiuo dicuntur personales, quædam proprietates personæ tantum. Personales sunt illæ, à quibus secundum rationem intelligendi constituuntur & denominantur personæ, vt paternitas, filiatio, spiratio passiua. Proprietates autem personæ sunt, quæ inueniuntur in personis, ita quod vni soli conueniunt, vt innascibilitas in Patre.

Et ex his patet, quòd proprietas personalis & proprietas personæ se habent sicut superius & inferius: quia omnis proprietas personalis est etiam proprietas personæ, sed non conuertitur. Proprietas autem personæ & relatio se habent sicut excedentia & excessa: quia quædam relatio est proprietas personæ, vt paternitas: & quædam non, vt communis spiratio: & è conuerso quædam proprietas personæ etiam est relatio, vt filiatio: & quædam non, vt innascibilitas.

Vlterius patet, quòd proprietas personalis & relatio se habent sicut inferius & superius: quia omnis proprietas personalis est relatio, sed non conuertitur: quia communis spiratio est relatio, non tamen proprietas personalis.

Item vlterius patet, quòd tam proprietas personæ quam personalis se habent ad notionem, vt superius & inferius: quia omnis proprietas, siue personæ, siue personalis, est

est notio: sed non conuertitur: quia communis spiratio est notio, & non proprietas. Relatio autem ad notionem sicut inferius ad suum superius se habet; quia omnis relatio est notio, & non conuertitur, eo quod innascibilitas est notio, & non relatio, nisi large sumendo relationem, vt dictum est.

Item vlterius ex hoc patet secundum communiorem opinionem, quæ fere ab omnibus defenditur hodie, quòd quinque sunt notiones, scilicet innascibilitas, paternitas, filiatio, communis spiratio actiua, & spiratio passiua. Quatuor autem relationes: paternitas, filiatio, communis spiratio, & spiratio passiua. Quatuor etiam proprietates personæ: innascibilitas, paternitas, filiatio, & spiratio passiua. Tres autem tantum proprietates personales, scilicet paternitas, filiatio, & spiratio passiua.

ARTICVLVS X.

Vtrum in diuinis sint finitæ vel infinitæ relationes, & omnes assistentes?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera [Est proprium solius Patris, non quia est natus ipse, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia infra distinct. 28. dicet quòd innascibilitas est proprietas Patris, eo quod soli Patri conuenit: ergo proprium est Patris, quod soli Patri conuenit: ergo proprium est Patris, quia non est natus ipse: & hoc negat hic.

2 Item, Ex hoc quod hic dicit, videtur accipi, quòd proprietates sunt tres, & non plures. Et si dicas, quòd intelligitur de proprietatibus personalibus tantum, quas Magister hic & in sequenti distinct. tantum determinat, videtur saltem quòd relationes sint infinitæ sic: Quicquid sine omni mutatione personæ & per accidens innascitur & ex habitudine alterius ad ipsum, hoc multiplicatur secundum illas habitudines: relatio sic innascitur: ergo multiplicatur secundum habitudines aliorum ad ipsum. Prima supponitur à Boëtio in libro de Trin. & ab Auicenna in prima philosophia. Inde procedo vlterius: Habitudines aliorum ad quodlibet entium sunt infinitæ, & vadunt & veniunt continuè: ergo infinitæ sunt relationes in quolibet ente: ergo multo magis in Deo qui se immediatius habet ad quodlibet ens, quam aliquod ens creatum ad aliud.

3 Item, Videntur etiam ab æterno relationes infinitæ in Deo fuisse: habitudo enim vnius ad alterum facit relationem: sed secundum quodlibet attributum se habet vnus ad alium ab æterno: propter quod dicuntur æquales, similes, idem, & huiusmodi: ergo cum huiusmodi attributa infinita sint, videntur huiusmodi habitudines esse infinitæ: & sic ab æterno multæ fuerunt relationes.

4 Item, Ab æterno fuerunt in Deo omnium rerum rationes, quæ non pulaliter possunt dici rationes nisi per respectum ad res creandas. Ergo illæ rationes ab æterno fuerunt in ipso & infinitæ: non ergo sunt tantum tres.

5 Si dicas, quòd illæ non constituunt personas, sed istæ. Contra: Maioris diuersitatis respectus est ad res diuersas in hypostasi & natura, quam respectus ad res distinctas in hypostasi tantum & non natura: sed non distinguit personas respectus primus: ergo nec secundus.

PRÆTEREA videtur quod huiusmodi relationes infinitæ ab æterno existentes in Deo, fuerint assistentes, & non Deus: & sunt obiectiones Gilberti Porretani, & Simonis Tornacen. Aut enim eo Pater Deus est quo Pater est, aut alio. Si eodem: sed essentia Deus est, qua etiam Filius est Deus: ergo Filius est Pater. Vel sic: Paternitate Pater est: ergo paternitate Deus est: & cum Filius sit Deus, Filius paternitate Deus est, quod est inconueniens. Si alio: ergo aliquid est in Deo quod non est Deus, sed aliud: & tunc habeo propositum, quòd relatio Deo assistit, & nihil est in ipso. Quæst.

2 Item, In posterioribus supponitur ista, vt immediata, substantia non est quantitas: ergo à simili, & hæc, substantia non est relatio: quia generalissimum in vtraque gratia sui & non alterius remouetur à generalissimo primo: ergo relationes etiam in diuinis nihil prædicant in diuinis.

3 Item, Hoc expresse dicit Boëtius, quòd relatio nihil prædicat in eo cuius est relatio, sed assistit ei: & dicit qualiter se habeat ad aliud: ergo videtur, quòd relationes assistant, & non sint Deus.

4 Item, Richardus de san. Victor. dicit, quòd relatio non tam genus est entis, quam ens in omni genere entium respersum: ergo videtur, quòd ipsum sit magis ratio, quam natura aliqua: quia nihil in re est respersum in omni genere entis.

SED CONTRA: August. supra dixit dist 21. quòd si Deus non ea magnitudine est magnus quæ ipse est, sed participatione, quòd maior est sua magnitudo quam ipse: ergo à simili, si non ea paternitate Pater est quæ ipse est, paternitas sua maior est quam ipse. Sed contra.

2 Item obiicitur fortius. Aut Porretanus ponit relationem suam aliquid esse ens in diuinis, aut nihil. Si aliquid: tunc oportet, quòd sit substantia, vel accidens: si accidens, erit in aliquo subiecto, & illud erit compositum variatum per accidens: quæ omnia absurde de Deo intelliguntur: si est substantia, tunc habeo propositum, quòd non assistit, sed est substantia ipsum relatiuum. Si autem nihil est: ergo cum personæ non distinguantur nisi solo eo quod ad alterum est, vt dicit August. & fides Catholica, personæ nullo distinguuntur: quod autem nullo distinguitur, omnino nihil est: ergo personæ omnino nihil sunt, nisi nomina sola, quod est hæresis Sabellij.

3 Item, Quicquid distinguitur per assistens extrinsecus tantum, illud non distinguitur ab alio seipso: personæ diuinæ distinguuntur

guuntur relatione assistente extrinsecus tantum suis hypostasibus, & seipsis: & hoc iterum vicinum est hæresi Sabellij.

4 Item, Illud assistens ab æterno Deo: aut est ens creatum, aut increatum. Si creatum: ergo creatum est ab æterno, quod est repugnantia intellectus, quia creatum oppositam rationem habet æterno. Si increatum: ergo est Deus, vel duo dij, vel etiam creati, vel infiniti erant, quod falsum est. Si autem dicas, sicut dicunt quidam modernorum, quòd relatio est medium entis, & non entis: eo quod ipsa est ratio rei, & non res: nec est etiam ratio rei absolute, sed est ratio comparationis rei ad aliam rem. Contra: Ista ratio aut aliquid ponit in re extra mentem ratiocinantis, aut nihil. Si aliquid ponit: tunc habeo propositum, quia tunc erit genus entis, & non ratio sola. Si nihil: ergo ratio eius est cassa & vana: & quod magis difficile est, ex hoc sequitur, quòd personæ diuinæ quæ non nisi eo quod ad alterum est distinguuntur, non differunt nisi ratione sola, & non realiter distinguuntur: quod quia dixit Sabellius, condemnatus est pro hæretico.

5 Præterea, In præfatione cantat Ecclesia: In personis proprietas, in essentia vnitas, & in maiestate adoretur æqualitas. Si ergo proprietas in personis adoranda est vt Deus, non erit assistens vt extrinsecus adhærens tantum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd opinio Porretanorum & falsa & hæretica est, & ab Alexandro Papa in concilio Remensi condemnata. Vnde dicimus nec infinitas relationes ab æterno esse, nec etiam relationes assistere, nec relationes nihil esse: sed confitemur relationes quatuor ab æterno, & has Deum esse: & relationes etiam in inferioribus aliquid esse, & inesse, & adesse: in superioribus autem nec adesse, nec inesse, proprie loquendo, sed esse ipsa relatiua, vt supra determinatum est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sunt quædam relationes secundum rem existentes in vtroque relatiuorum in inferioribus, vt illæ quæ innascuntur mutatione vtriusque, sicut omnes relationes originis, & hæ relationes verissimum dicunt correspectum ad seinuicem, & semper exigunt diuersas hypostases in quibus sint, sicut pater & filius: nunquam enim est pater in inferioribus nisi sui mutatione, nec vnquam filius alterius mutatione sed propria. Sed quædam aliæ sunt dictæ quidem semper ad conuertentiam & ad seinuicem, sed non innascuntur ex vtriusque mutatione necessario, sed alterius tantum: & illæ sunt quæ non sunt simplices, sed fundantur super aliud ens quantitatis, vel qualitatis, vel aliud huiusmodi, sicut similis, æqualis, dexter, sinister, & huiusmodi. Et quædam sunt relatiua, quæ nec vtriusque relatione ad conuertentiam dicuntur, nec vtriusque mutatione innascuntur, vt scientia & scibile, & vnum & multum, vt dicit Dionysius & Philosophus, vt Creator & creatura. Non enim sequitur, si scientia ad alterum est, quòd & scibile secundum id quod est ad alterum sit: nec etiam sequitur, si mutatus est sciens, quòd mutatum sit scibile. Vnde quia primo modo dicta relatio verissimum habet esse relationis & simplicissimum solum, illa ablata mutatione à relatiuis, transsumitur in diuina, vt prius diximus. Et si obiicias mihi, quòd in inferioribus omnis relatio fundatur in alio ente, cum sit accidens, & accidentis esse est inesse. Respondeo, quòd non sic intelligo fundari in alio ente, sed potius fundari in alio sicut in causa non in subiecto: sicut dicit Philosophus, quòd vnum in substantia facit idem, & vnum in quantitate æquale, & vnum in qualitate simile: cum tamen vtrumque, scilicet & æqualitas & quantitas in vno fundentur subiecto quod est substantia: ita autem non substernitur aliquid in quo sit paternitas, vel filiatio, vel aliqua relatio originis: quia origo est secundum substantiam hypostasis: & ideo relatio talis immediatum habet ordinem ad hypostasim originantem vel originatam.

DICENDVM ergo ad primum, quòd Magister Hugo non quærit nisi personales proprietates tantum, quæ sunt relationes, licet non solæ.

AD ALIVD dicendum, quòd relationes quæ realiter existunt in relatiuo secundum originem non sunt infinitæ, vt iam patuit: sed relationes quæ non surgunt ex origine, sed ex mutatione alterius, meo iudicio non sunt relationes reales in vtroque, sed in vno tantum, & in altero ratio correspectus & non res relationis: & hæc ratio non est vana, quia fundatur in habitudine respectus realis in altero relatiuorum.

AD ALIVD dicendum, quòd habitudo vnius ad alium secundum attributa, non est habitudo proprie, sed vnitas distinctorum: & illa non importat aliam realem relationem, nisi distinctorum sub illo vno: & ideo cum non sit relatio distinguens nisi quadruplex, non erunt plures relationes quam quatuor ab æterno. Similiter & æqualis, & similis, ratione eius in quo est similitudo & æqualitas, non dicunt relationem, sed rationem æqualium & similium, & tunc important easdem quatuor relationes distinguendo, sicut supra dictum est dist. 18.

AD ALIVD dicendum, quòd respectus rationum æternarum est ratio, & non res diuersa à Deo. Et si quæras, In quo fuerit illa ratio? Dico, quòd ratio tribus modis dicitur, scilicet in aptitudine rei de qua est: & sic est in potentia, & in ratione ratiocinantis creati, & in ratione Creatoris. Primo autem & vltimo modo ratio potuit esse ab æterno: quia nihil aliud ponit quam Deum: medio vero modo non. Vnde ex hoc nihil potest probari.

AD ALIVD dicendum, quòd quoad quid, est maior distinctio in relatione respiciente diuersum esse in natura & hypostasi, quam ad distinctum in hypostasi tantum: & quoad quid, non est verum. Si enim maior est distinctio quæ fundatur super maiorem, id est, magis distincta: sic verum est: sed non facit relatio, sed potius fit ex illa. Si autem

dicatur

dicatur maior distinctio à magis distinguente relatione, non est verum: quia nulla ita distinguit, sicut illa quæ est secundum originem: quia de illa dicit Anselmus, quòd nec intellectus capit, nec ratio permittit, quòd in eodem supposito oppositi respectus esse possint.

Ad quæst. Ad alivd dicendum, quòd ea re Pater est, qua Deus est, sed non ea ratione & modo intelligendi, qui modus intelligendi in diuinis non nihil est, sed potius realiter significabilis, cum supposita deitate non supponatur paternitas: vt cum realiter loquentes dicimus, paternitas distinguit, & deitas non distinguit: & tunc non procedit obiectio, vt patet per se cuilibet.

Ad alivd dicendum, quòd sicut supra habitum est distinct. 8. Deus sine quantitate magnus est, non tamen sine relatione relatus: secundum aliquid enim potest transferri relatio, secundum quod transferri non potest in diuinam prædicationem quantitas: & huius ratio ibi dicta est, & ibi quæratur.

Ad alivd dicendum, quòd Boëtius intendit, quòd nihil prædicat absolutum secundum quòd relatio: quia sic est habitudo quædam ad alterum. Tamen secundum id quod est, aliquid prædicat in relatiuo in inferioribus, & est ipsum relatiuum in superioribus.

Ad alivd dicendum, quòd Richardus non loquitur secundum quòd est natura quædam diuisa contra alia entia, sed secundum suppositum suum & causam: causatur enim aliquo modo ab omnibus generibus entium: sed tamen est natura quædam diuisa contra omne ens.

ARTICVLVS XI.

Quomodo & penes quid differant notiones in diuinis: & an proprietates plures quæ sunt in vna persona, differant in illa?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Ecce breuiter assignauit tres prrnprietates trium personarum, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd notiones secundum proprietates differant. Et quæritur, Qua differentia? in diuinis enim non est differentia, nisi quæ est secundum originem, quòd vnum est ex alio: talis autem differentia non est in notionibus, quia vna non est ex alia: paternitas enim nunquam producit filiationem. Præterea, Hæc est falsa, paternitas generat, sed hæc est vera, paternitas distinguit: ergo videtur, quòd non differant in diuinis.

Quæst. Vlterivs quæritur quod magis est difficile, Vtrum proprietates plures quæ sunt in vna persona, differant in illa? Videtur quòd sic: quia cum non sint nisi in persona illa: si in illa non haberent differentiam, simpliciter nullam haberent.

2 Præterea, Hæc est falsa, innascibilitas in Patre est paternitas in patre: ergo cum non fiat remotio vel negatio vnius ab alia nisi ratione diuersitatis, videtur quòd illæ proprietates in persona in qua sunt, habeant diuersitatem.

3 Item, Quicquid in aliquo habet numerum, necesse est vt in eodem habeat distinctionem: sed dicimus, quòd tres proprietates vel relationes vel notiones sunt in Patre, duæ notiones sunt in Filio: ergo in Patre & Filio notiones illæ distinguuntur.

Sed contra: Sicut se habent personæ ad essentiam, ita notiones ad personam: sed personæ in essentia non distinguuntur, sed vnum sunt: ergo notiones in persona non distinguuntur, sed vnum sunt, vt videtur. *Sed contra.*

Solvtio. Dicendum, quòd notiones distinguuntur seipsis: principia enim quibus distinguuntur res, ab inuicem seipsis distinguuntur, vt homo & asinus differunt differentiis specificis, & ipsæ differentiæ non aliis differentiis, sed seipsis differunt. *Solutio.*

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd distinctio secundum originem est duplex, scilicet ad id quod est ab origine vel origo, & ad id quod est originis ratio: & hoc secundo modo distinctio secundum originem retorquetur ad distinctionem notionum: & per hoc patet solutio etiam ad secundum.

Ad id quod vlterius quæritur, dicendum quod notiones non sunt nisi in personis, & in ipsis habent distinctionem. *Ad quæst.*

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd personæ non ita vniuntur in essentia, quòd sint vna persona, sed potius sunt vna essentia: & ideo dicuntur vnum, non vnus. Ita etiam notiones non ita vniuntur in persona, quod efficiantur vna notio: sed efficiuntur vna persona, quæ tamen non componitur ex eis, sicut nec essentia ex personis. Sed verum est, quòd notiones non dicuntur vnum propter vnitatem personæ in qua sunt: quia ly vnum in neutro genere retorquetur ad essentiam: vnde notiones non sunt vnum propter personam, sed propter essentiæ simplicitatem: à persona autem non habent distinctionem, nec etiam vnitatem: quia seipsis distinguuntur, & inquantum referuntur ad actus notionales.

ARTICVLVS XII.

An supposita persona supponitur notio?

Deinde quæritur de quod dicit [Notant relationes quæ non sunt Deo accidentales, sed in ipsis personis ab æterno sunt, &c.] Videtur enim, quòd ex hoc sequatur, quòd supposita persona supponatur notio: quæcumque enim penitus idem sunt in re, supposito vno, supponitur & alterum.

2 Præterea hoc dicit, quòd notio est substantia, sed immediatius notio ordinatur ad hypostasim quam ad essentiam: ergo videtur, quòd propria & immediata sit ista notio in persona: sed persona generat: ergo & notio:

& sic videtur, quòd supposita persona supponatur notio.

3 Item, Non est ita fides determinata in numero notionum sicut in numero personarum, & non condemnantur qui dicunt notiones in diuinis nihil esse præter personas: ergo videtur, quòd secundum fidem Catholicam notiones nihil sint præter personas: ergo supposita persona, supponitur notio.

Sed contra. SED CONTRA: Quæcumque ita se habent, quod supposito vno, supponitur reliquum: in illis quicquid attribuitur vni, attribuitur & alij: sed non sic est de notione, & persona: quia notio distinguit, & non distinguitur: persona autem distinguitur, & non distinguit: ergo supposita persona, non supponitur notio.

Solutio. QVOD CONCEDIMVS: dicentes ad primum, quòd licet persona & notio non differant re: differunt tamen in modo intelligendi: qui modus realiter significatur, cum dicitur, notio distinguit, persona distinguitur: vnde nec sufficit ad hoc quod supposito vno supponatur & reliquum, idemtitas rei: sed oportet insuper etiam adesse hoc, quòd quicquid conuenit vni, & alteri.

AD ALIVD dicendum, quòd licet notio sit immediata personæ, & persona substantiæ, ita quod nullum est medium prædicatum quo personæ participent notionem vel essentiam: non tamen hoc sufficit ad hoc quod supposito vno, supponatur & reliquum: sed oportet vnum immediatum esse ad actum & attributum alterius: sicut generare est actus personæ: & hoc non conuenit notioni vel essentiæ. Et ideo cum sic proceditur: notio est persona: persona generat: ergo notio generat: incidit fallacia accidentis: eo quod sumitur extraneum, quod non conuenit secundum rationem intelligendi.

AD ALIVD dicendum, quòd licet notiones aliqui dicant non esse, hoc referunt ad hoc secundum quod abstractiue significantur: sed si dicerent nihil distinguere personas diuinas, hoc non esset Catholicum: & ideo oportet, quòd notiones aliquo modo ponantur vel implicite vel explicite: & tunc non omne quod conuenit notioni, conuenit personæ: & ita supposito vno, non supponitur reliquum.

Quod non omnia quæ de Deo dicuntur, secundum substantiam dicuntur: quædam enim secundum relationem dicuntur, nihil tamen secundum accidens.

C

QVocirca sciendum est, non omne quod dicitur de Deo dici secundum substantiam: quia quædam dicuntur secundum relationem, (Cap. 5.) quæ non est accidens, quia non est mutabilis. Vnde August. in 5. lib. de Trin. ait, Nihil in Deo secundum accidens dicitur, quia nihil ei accidit. Nec tamen omne quod dicitur, secundum substantiam de Deo dicitur. In rebus creatis atque mutabilibus quod non secundum substantiam dicitur, restat vt secundum accidens dicatur. In Deo autem nihil quidem (Lib. eodem Cap. 4.) secundum accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile est aut amissibile. Nec tamen omne quod dicitur de Deo, secundum substantiam dicitur. (Cap. 5.) Dicitur enim ad aliquid, sicut Pater ad Filium, & Filius ad Patrem, quod non est accidens: quia & ille semper est Pater, & ille semper est Filius, & ita semper: quia semper natus est Filius, nec cœpit vnquam esse Filius. Quod si aliquando esse cœpisset, aut aliquando desineret esse Filius, secundum accidens diceretur. Et quia Pater non dicitur Pater nisi ex eo quod est ei Filius, & Filius non dicitur Filius nisi ex eo quod habet Patrem, non secundum substantiam hæc dicuntur, sed adinuicem ista dicuntur: neque tamen secundum accidens, quia & quod dicitur Pater & quod dicitur Filius, & æternum atque incommutabile est eis. Ecce aperte his verbis ostenditur, quædam dici de Deo secundum substantiam, quædam secundum relationem, nihil tamen secundum accidens. Ostenditur etiam proprietas Patris esse, quod habet Filium: & proprietas Filij, quod habet Patrem. Ideoque cum dixit æternum & incommutabile esse quod Pater dicitur, & quod Filius dicitur, ita intelligi voluit, id est, proprietas qua Pater est Pater, & proprietas qua Filius est Filius, æterna est & incommutabilis: quia & Pater semper Pater, & Filius

lius semper Filius. Vnde & Hilarius proprietates personarum assignans in 12. libro de Trinitate ait, Si semper Patri proprium est quod semper est Pater, necesse est semper Filio proprium esse quod semper est Filius. Vbi enim semper Pater est, semper & Filius est. Ergo qui non semper Pater est, non semper genuit. Item in eodem. Nato Deo manifestum est proprium esse quod Filius est.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum tantum tres sunt notiones in diuinis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ostenditur etiam proprietas Patris esse, quòd habet Filium, &c.] Hic enim incidit quæstio de numero notionum. Supra enim probatum est, quòd sint finitæ, & in personis sunt, & non assistentes. Videtur autem, quòd sint tantum tres, & est communis obiectio: omnis enim notio est aliqua trium personarum: sed personæ non multiplicantur nisi per tres: ergo nec notiones.

2 Item, Persona vna vt persona, non potest cognosci nisi vno modo, sicut ipsa non nisi vno modo est: cum ergo notio sit ad personæ cognitionem, videtur quòd notiones non sint nisi tres.

3 Item, Originis proprietas in diuinis facit personas: sed vnumquodque cognoscitur eodem modo quo in esse secundum rationem intelligendi constituitur: ergo cognoscitur originis proprietate: sed orignis proprietas in diuinis non nisi triplex est, scilicet qui non ab alio, à quo alius per generationem, & qui ab alio per spirationem: ergo videtur, quòd non sint nisi tres.

VIDETVR autem, quòd sint sex: quia ita dicit Anselmus in lib. de processione Spiritus sancti. Porro sex sunt differentiæ Patris & Filij ex his nascentes nominibus, scilicet habere patrem, non habere patrem, habere filium, non habere filium, habere Spiritum sanctum de se procedentem, non habere Spiritum sanctum de se procedentem: cum igitur hic enumerentur sex, & insuper sit innascibilitas quæ hic non tangitur, videtur quòd septem sint notiones.

2 Item, Nos habemus notionem vnam quæ non est ab alio: ergo habebimus aliam quæ est ab alio, & à quo alius, & à quo nullus, & qui ab alio, à quo alius: ergo videtur, ad minus sunt sex notiones,

ITEM videtur, quòd non sunt nisi tres: quia innascibilitas est in vno: sed videtur, quòd paternitas & filiatio sint vna: eadem enim est via à Thebis ad Athenas, quæ est de Athenis ad Thebas: ergo à simili, eadem in essentia est comparatio Patris ad Filium, & Filij ad Patrem: sed Patris ad Filium comparationem nominat paternitas, filiatio autem è conuerso: ergo eadem est paternitas & filiatio. Eadem ratione eadem est spiratio actiua, & passiua: ergo non sunt nisi tres notiones.

ITEM videtur, quòd non sint nisi duæ: quia negatio nihil facit cognosci: cum igitur innascibilitas sit negatio, videtur quòd non sit notio: & paternitas & filiatio & spiratio actiua & passiua sunt duæ: vt iam probatum est, videtur quòd non sint nisi duæ.

SOLVTIO. Ad hoc leue est respondere supponendo, quòd tria exiguntur ad hoc quòd ipsum sit notio personæ. Persona enim est nomen pertinens ad dignitatē, sicut supra determinatum est: ergo non cognoscitur nisi proprietate ad dignitatē pertinente. Dico igitur quòd oportet, quòd pertineat ad dignitatē, & illam dignitatē in specie exprimat, & quòd sit principium cognitionis personæ: cum ergo non esse ab alio non conueniat nisi vni soli, patet quòd hoc quod in specie dicit, dicit etiam dignitatem: quia non esse ab alio dignitas est, & dicit rationem cognoscendi: & ideo innascibilitas notio & dignitas est Patris, quia in ordine naturæ duæ personæ non esse ab alio non possunt. Esse autem ab alio, non determinat in specie, & in genere, non dicit dignitatem: & ideo non est notio sed consequens notionem. Similiter à quo alius, licet dicat vel dicere videatur quandam dignitatem: tamen quia in specie non determinat, non diffinit notionem dignitatis: & ideo non est notio. Sed esse ab alio per generationem est dignitatis, quod importat naturæ æqualitatem & communicationem, & similiter esse ab alio per spirationem: & ideo illa dicunt notiones. Similiter à quo alius per generationem, & à quo alius per spirationem specificant principium cognoscendi, & ideo illa etiam dignitatem important. Notiones igitur sunt quinque tantum, scilicet qui non ab alio quod dicit innascibilitatem, à quo alius per generationem, & à quo alius per spirationem, & qui ab alio per generationem, & qui ab alio per spirationem. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet quælibet notio sit aliqua trium personarum: non tamen sequitur, quòd non sint nisi tres: quia non accipiunt numerum à personis, sed potius à seipsis, secundum quod per ipsas personæ diuiduntur diuersimode in esse personali, & dignitates cognoscuntur.

AD ALIVD dicendum, quòd originis proprietas multiplex est, secundum comparationem ad ante & post, & non est tantum secundum numerum eorum quæ originantur illis proprietatibus.

AD ALIVD dicendum, quòd Anselmus vocat differentias, distinctiones personarum, penes ea quæ communiter vel proprie personas consequuntur: sicut non habere filium, est commune quoddam, ex quo non cognoscitur aliqua dignitas: vnde ibi non intendit

tendit probare numerum notionum.

Ad aliud dicendum, quòd non esse ab alio dicit dignitatem & in speciali, esse autè ab alio non sic dicit: & ideo non est simile.

Ad aliud dicendum, quòd illud argumentum quidam concedunt. Sed aliter est dicendum, quòd sicut in actione & est id quod accidens est, & est secundum hoc in agente: & est id quod est actio, & secundum hoc est ab agente in patiente: ita in relatione: vnde paternitas est in Patre, & secundum quod est ad Filium, sic est adhuc in Patre respectu Filij, & è conuerso de filiatione: & ideo relatio secundum id quod est, non est nisi in relatiuo quod denominat, licet per respectum cointelligatur suum correlatiuum: & ideo relatio secundum id quod est, non est in medio. Vnde non est simile via ab Athenis ad Thebas: quia illa secundum id quod est, in medio est: sed est simile de comparatione Thebarum ad Athenas, & è conuerso: quia termini viæ licet ad seinuicem comparentur, tamen differunt secundum id quod sunt: & idem est de paternitate & filiatione. De processione actiua & passiua omnino eadem est ratio: & ideo differunt illæ relationes.

Ad aliud dicendum, quòd non est absolute negatio, sed ponit aliquid in Patre, vt infra patebit distinctione 28. Vel dicatur, quod negationes notum faciunt, sicut supra probatum est. Sed prima solutio verior est.

Quare dicatur esse proprium vnigeniti quod est Filius Dei: cum etiam homines sint filij Dei.

D HIc quæritur, Quomodo dicatur proprium nato Deo quod est Dei Filius, vel genitus ex Deo: cum etiam homines filij Dei dicantur & sint, secundum illud, Filij Excelsi omnes. Et ad Moysen de populo Israel Dominus ait, Filius meus primogenitus Israel. Sed magna est distantia. Homines enim filij Dei sunt factura, non natiuitatis proprietate: Deus autem Filius originis proprietate Filius est, & veritate natiuitatis, non factura vel adoptione: & illi quidem ante sunt, quam filij Dei sunt. Fiunt enim filij non nascuntur filij Dei. Vnde Hilarius solum Deum natum originis proprietate Dei Filium ostendens, inter ipsum & homines filios Dei euidentissime distinguit in 12. lib. de Trinitate, ita dicens, Vero Patri solus qui ex eo nascitur, vere Filius est: & nos quidem filij Dei sumus, sed per facturam. Fuimus aliquando filij iracundiæ, sed filij Dei per adoptionem effecti sumus potius quam nascimur: & quia omne qnod fit, antequam fiat non fuit, nos cum filij non fuissemus, efficimur. Ante enim filij non eramus, sed per gratiam facti sumus, non nati, neque generati, sed acquisiti. Acquisiuit enim nos Deus sibi, & per hoc dicitur nos genuisse. Genuisse enim Deum filios, nunquam cum proprietatis significatione cognoscimus dici. Ex adoptione enim homo factus est filius Dei, non ex generatione: neque ei proprietas est, sed nuncupatio: ac per id non vere filius est, quia nec proprie natus dicitur, nec semper fuit filius. Vnigenitus autem Deus nec fuit aliquando non Filius, nec fuit aliquid antequam Filius, nec quicquam ipse nisi Filius. Atque ita qui semper est Filius, nascibilitatis proprietate ac veritate Filius est solius qui genuit, & ille tantum qui genuit Pater ipsius est: quia sicut ille Filius origine, ita ille Pater generatione.

Psal. 81.
Exod. 4.
Epist. 2.

Quod homo dicitur filius Trinitatis, & Trinitas potest dici pater hominum.

E HOmo vero, qui filius Dei est factura, non tantum Patris, sed & Filij, & Spiritus sancti filius est, id est, totius Trinitatis: & Trinitas ipsa pater eius dici potest. Vnde August. in 5. lib. de Trinitate dicit, Non potest

Cap. 11.

potest dici Trinitas Pater, nisi forte translatiue ad creaturam, propter adoptionem filiorum. Quod enim scriptum est, Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est, non vtique excepto Filio aut Spiritu sancto oportet intelligi, quem vnum Dominum Deum nostrum recte dicimus: etiam Patrem nostrum, per gratiam suam nos regenerantem. De hoc etiam Hilarius in 6. lib. de Trinitate ait, Omnibus per fidem Deus Pater est, quibus est Pater per eam fidem, qua Iesum Christum Dei Filium confitemur. Ecce ostensum est, quare proprium dicatur esse Dei nati, quòd Filius est: quia scilicet ipse solus natus proprie dicitur. Vnde Hilarius in lib. 3. de Trinitate ait, Dominus dicens, clarifica Filium tuum, non solo nomine contestatus est se esse Filium, sed & proprietate. Nos filij Dei sumus, sed non talis hic Filius. Hic enim verus & proprius est Filius origine, non adoptione: veritate non nuncupatione, natiuitate non creatione.

Deut. 6. Ioan. 17.

Quod Spiritus sanctus dicitur proprie donum Dei, quia proprietate est donum, vt Filius natiuitate: & vtroque modo dicitur relatiue, & secundum eandem relationem.

F

ITa etiam de Spiritu sancto dicendum est, qui proprie dicitur donum Dei, cum tamen & alia plura sint dona Dei. Sed Spiritus sanctus ita proprietate immutabili & æterna donum est, sicut Filius proprietate est Filius. Eo enim dicitur donum, quo Spiritus sanctus: & vtroque vtique nomine relatiue dicitur, eademque relatione dicitur Spiritus sanctus & donum, licet ipsa relatio non ita appareat in hoc nomine, Spiritus sanctus, sicut in hoc nomine. donum. Vnde August. in 5. lib. de Trinit. ait, Spiritus sanctus qui non est Trinitas, sed in Trinitate intelligitur, in eo quod proprie dicitur Spiritus sanctus, relatiue dicitur, cum & ad Patrem & ad Filium refertur: quia Spiritus sanctus & Patris & Filij Spiritus est. Sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine: apparet autem cum dicitur donum Dei. Donum enim est Patris & Filij, quia à Patre procedit, & à Filio: ergo Spiritus sanctus, ineffabilis quædam Pattis Filiique communio est. Et ideo fortasse sic appellatur, vt iam diximus, nec iterare piget, quia Patri & Filio potest eadem appellatio conuenire. Nam hoc ipse proprie dicitur, quod illi communiter. Quia etiam Pater spiritus, & Filius spiritus, & Pater sanctus, & Filius sanctus. Vt ergo ex nomine quod vtrique conuenit, vtriusque communio significetur, vocatur donum amborum Spiritus sanctus. Ecce habes quare Spiritus sanctus proprie dicatur donum, & quod relatiue dicitur, siue donum siue Spiritus sanctus: & quod nomen sibi proprium tenet, quod communiter Patri & Filio conuenit, sed diuisim. Et est sciendum, quòd cum Pater vel Filius dicitur spiritus siue sanctus, neutrum relatiue dicitur, sed secundum substantiam.

Cap. 11.

An Pater vel Filius vel Trinitas ipsa possit dici Spiritus sanctus?

G

HIc quæri potest, Vtrum Pater vel Filius vel etiam ipsa Trinitas possit dici Spiritus sanctus, sicut disiunctim dicitur & spiritus

Cap. 11. & sanctus? De hoc August. in 5. lib. de Trin. sic ait, Trinitas nullo modo potest dici Filius: Spiritus vero sanctus potest quidem vniuersaliter dici, Ioan. 4. secundum id quod scriptum est, Quoniam Deus spiritus est. Itaque Pater & Filius & Spiritus sanctus, quoniam vnus Deus est, & vtique Deus sanctus est, & Deus spiritus est, potest appellari Trinitas & Spiritus sanctus. Sed tamen tunc Spiritus sanctus relatiue non dicetur secundum essentiam: quia proprie Spiritus sanctus, qui non est Trinitas, sed in Trinitate, dicitur relatiue.

Quidam putant Spiritum sanctum non dici relatiue ad Patrem & Filium, quia non vicißim respondent sibi vocabula, sed falso.

H QVidam tamen putant Spiritum sanctum vel donum, non dici relatiue ad Patrem vel ad Filium. Si enim, inquiunt, hæc relatiue ad se dicuntur, suis inuicem sibi respondent vocabulis: vt sicut dicitur Pater Filij Pater, & Filius Patris Filius: ita dicatur Pater Spiritus sancti vel doni Pater, & Spiritus sanctus vel donum Patris spiritus vel donum. Sed non ita est in omnibus relatiuis. Non enim omnia quæ relatiuè dicuntur, suis ad seinuicem respondent vocabulis. Vnde August. horum eli- Cap. 12. dens opinionem in quinto libro de Trinitate. Non te moueat, inquit, quoniam diximus Spiritum sanctum non ipsam Trinitatem, sed eum qui est in Trinitate, relatiue dici, licet non ei respondeat vicissim vocabulum eius ad quem refertur. Dicimus enim Spiritum sanctum Patris, sed non vicissim dicimus Patrem Spiritus sancti, ne filius eius intelligatur Spiritus sanctus. Item dicimus Spiritum sanctum Filij, sed non dicimus Filium Spiritus sancti, ne pater eius intelligatur Spiritus sanctus. In multis enim relatiuis hoc contingit, vt non inueniatur vocabulum quo sibi vicissim respondeant. Cum ergo dicimus donum Patris & Filij, non quidem possumus dicere Patrem doni aut Filium doni: sed vt hæc vicissim respondeant, dicimus donum donatoris, & donatorem doni: quia hic potuit inueniri vsitatum vocabulum, illic non potuit. Donum ergo donatoris, & donator doni cum dicimus, relatiue vtrumque adinuicem dicimus: donator tamen non fuit Deus, nisi ex tempore, cum Spiritus sanctus sit donum etiam ab æterno.

ARTICVLVS XIV.

An liceat in diuinis sine peccato diuersimode opinari & loqui de notionibus, cum quidam ponunt plures, quidam pauciores: & an falsa opinio faciat hæreticum.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Hic quæritur, quomodo dicatur esse proprium nato Deo] Hic enim oportet duo determinare, scilicet qualiter ausus est aliquis in diuinis notiones ponere, præcipue cum sibi, vt videtur, in materia fidei Doctores contradicant? Et secundo, Quid exigitur ad gratuitam filiationem?

Ad primum proceditur sic: Alius dicit nullam proprietatem siue notionem, alius ponit infinitas, alius quinque, alius tres: quædam autem istarum contradictorie opponuntur, scilicet nullam esse notionem, & aliquam esse notionem: ergo altera erit falsa: mendacium autem, vt dicit August. quod est in doctrina fidei, maximum est omnium mendaciorum: ergo videtur, quòd talis diuersitas opinionum non possit esse sine peccato mortali.

2 Item supra dist. 2. habitum est, quòd nusquam periculosius erratur, quam in materia de Trinitate: cum ergo iste error sit in materia de Trinitate, videtur esse periculosissimus.

3 Si

3 Si dicas, quòd Scriptura non determinauit: & ideo opiniones circa hoc esse poterunt. Quæratur, Quid vocatur sciptura? Si canon Bibliæ scriptura vocatur: sicut non determinat quinque notiones, ita etiam non determinat tres esse personas: ergo etiam de hoc possunt esse diuersæ opiniones: quod falsum est: quia hæreticus reputaretur, qui assereret non esse tres personas. Si autem canon Patrum dicitur scriptura, plane falsum videtur: quia infra habebimus, quòd Augustinus nominat, & ponit notiones distinctione 28.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd propter difficultatem materiæ non ex præsumptione, sed ex ratione hic diuersa opinantes, excusantur: quia falsa opinio non facit hæreticum, sed potius præsumptio assertionis & defensionis, vt dicit Magister infra lib. 4. in tractatu de Eucharistia distinctione 13. cap. vltimo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non contradicunt in re nullam dicentes esse notionem, & aliquas dicentes notiones esse: quia illi qui nullam dicunt, ponunt quòd personæ seipsis distinguuntur, & ita implicite ponunt notiones, sed non distinctas à personis nisi secundum intentionem: quia impossibile est ponere distinguens & distinctum per intentionem esse idem. Illi autem qui ponunt notiones, non dicunt eas re differre à personis, sed suppositione & modo intelligendi. Nec est mendacium: quia non dicunt intentione fallendi, sed potius id opinantur quod verum esse credunt. Qui autem dicit, quòd non est verum & putat esse verum, non mentitur, vt dicit Aug.

AD ALIVD dicendum, quòd numerus notionum refertur ad numerum personarum: & ideo non habet articulum symboli specialem, & ideo non est ibi tantum periculum sicut in alio quod expresse à Patribus est determinatum.

AD ALIVD dicendum, quòd licet August. nominet notiones & proprietates, non tamen ostendit qualiter distinguuntur à personis: & non determinat, vtrum sint vt notiones, vel in noto per eas tantum, vel vtrum ponendæ sint per se: & ideo circa illud possunt esse opiniones.

ARTICVLVS XV.

Quid exigatur ad gratuitam filiationem?

DEinde quæritur, Quid exigatur ad gratuitam filiationem in communi, quam Magister videtur hic tangere triplicem, scilicet factura siue creatione, & recreatione, & æterna generatione, &c. Sed quia de hoc plurima dicta sunt distinct. 10. tertij libri, ibi requirantur: quia ibi disputatum est de filiatione adoptionis, & filiatione per naturam, & gratiam vnionis, & factura. Hoc solum hic notandum est, quòd licet aliæ res sint factæ ad exemplar quod habent in mente diuina, non tamen Deus proprie dicitur pater earum, nec illæ filij: quia filius est qui alio modo habet imaginem facientis, vt homo, & Angelus. Quæ autem in sequenti parte dicuntur à Magistro, satis plana sunt per ea quæ tractata sunt de Spiritu sancto.

DISTINCTIO XXVII.

An easdem proprietates assignent Augustinus & Hilarius: & an istæ sint quæ dicuntur paternitas, filiatio, & processio.

HIC quæri potest, Vtrum proprietates quas Hilarius supra assignauit, scilicet quod Pater semper est Pater, & Filius semper est Filius: sint illæ eædem proprietates quas August. superius distinxit, dicens proprium esse Patris, quòd genuit Filium: & proprium Filii, quod genitus est à Patre: & Spiritus sancti, quòd ab vtroque procedit. Ac deinde, vtrum & istæ sint illæ quæ dicuntur paternitas, filiatio, processio? Videtur quod non sint eædem proprietates quas ponit Hilarius, & illæ quas ponit August. Si enim eædem sunt, idem est ergo Patri esse Patrem, & genuisse Filium, quod vtique quidam concedunt. Si autem hoc est, cui ergo conuenit vt sit Pater, ei conuenit genuisse Filium. Natura ergo diuina si Pater est, genuit Filium: si A

De proprietatibus personarum secundum quod diuersis nominibus exprimuntur per vocabula magis vsitata.

vero non genuit, Pater non est. Sed quis audeat dicere, aut quod ipsa genuit Filium, aut quòd ipsa Pater non sit. Si autem ipsa Pater est, nec Filium genuit: non est ergo idem dicere aliquid esse Patrem, & gignere filium. Et ita non videtur vna eademque esse proprietas.

DIVISIO TEXTVS.

HIc potest quæri, Vtrum proprietates quas Hilarius, &c.] Hic incipit pars illa in qua Magister determinat de eisdem tribus proprietatibus personalibus, de quibus habitum est, prout significantur aliis nominibus. Et diuiditur in quatuor partes, in quarum prima tangit Magister alia verba in quibus significantur eædem proprietates sub alio modo significandi. In secunda tangit, qualiter istæ proprietates distinguunt personas insecessibiliter *ibi* [Illæ enim proprietates singulis] In tertia tangit, qualiter aliis nominibus significantur quædam personæ cum eisdem relationibus, præcipue persona Filij *ibi* [Hoc non est prætermittendum, quòd sicut Pater & Filius] In quarta tangit, qualiter nominibus essentialibus positis pro personalibus, etiam exprimuntur personæ & proprietates eædem *ibi* [Hic quæritur, Cum dicitur Deus de Deo] In prima harum sunt tria capitula, in quorum primo mouet quæstionem. In secundo soluit *ibi* [Ad quod sine præiudicio] In tertio assignat rationem solutionis *ibi* [Nec tamen videtur nobis omnino idem esse.

ARTICVLVS I.

An idem sit genuisse filium, & esse patrem?

INcidit autem hic quæstio primo de intentione Magistri, Vtrum idem sit genuisse filium, & esse patrem? Et inducit vnam rationem Magister in litera, quòd non sit idem: quia si esset idem, cui conueniret vnum, conueniret & aliud: sed essentiæ diuinæ conuenit esse patrem: ergo essentiæ diuinæ conuenit genuisse filium, quod falsum est.

2 Ad idem potest obiici sic: Non idem est si baptismus fiat in nomine genitoris & geniti, & in nomine Patris & Filij: si enim fiat in nomine genitoris & geniti & doni, non reputatur baptismus: sed si fiat in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, baptismus reputatur: ergo videtur, quòd non idem significent.

3 Præterea, Magister dicit in tertio cap. istius partis, quod cum dicitur pater, significatur hypostasis cum proprietate (alias paternitate) cum autem dicitur genuit, non significatur nisi proprietas: ergo non idem significatur, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA videtur, quòd hæc sit falsa, essentia est Pater, sicut hæc, essentia genuit: si enim essentia est Pater, non est Pater nisi Filij: ergo hæc est vera, essentia est Pater Filij: ergo sequitur vlterius, quòd essentia genuit Filium, & quòd essentia dicitur relatiue, & quod distinguitur: quæ omnia supra negata sunt: ergo videtur, quòd probatio Magistri nihil valeat.

2 Item, Si aliæ sunt istæ proprietates, quam illæ: tunc eadem ratione etiam aliæ sunt, cum dicitur, Pater distinguitur à Filio, & refertur ad Filium, & producit Filium: ergo multæ valde essent relationes: ergo videtur, quod sint penitus eædem.

SOLVTIO Dicendum ad hoc, quod sunt eædem re sub alio modo significandi. Iste autem modus significandi diuersus est, propter tria: quorum primum & præcipuum est quod Magister tangit in litera, quòd Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt nomina hypostasum & proprietatum: generari autem & generare sunt nomina proprietatum tantum. Secunda ratio est: quia cum pater significet proprietatem concretiue, & generare concretiue, diuersus est modus concretionis: cum enim dicitur album, significatur subiectum cum albedine, eo quod ipsum est substantia nominis: cum autem dicitur albescere, significatur accidens inhærens sine subiecto: & hoc ideo est quia actus habet in se substantiam, sicut à qua fit: & licèt sit in aliqua substantia secundum quòd est accidens: tamen quia significatur vt actus, non significatur in ipso huiusmodi substantia in qua fit: & ideo significatur vt non claudens in suo significato subiectum & substantiam. Tertium est: quia generare & huiusmodi significant proprietates in genere, & non in specie: non enim sequitur si aliquid generat aliquid, quòd sit pater eius: nec si aliquid generatur, quod sit filius eius, sicut habemus ab August. determinatum in 5. libro distinct. 5. His habitis concedendæ sunt rationes primo inductæ. *Solutio.*

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd cum dicitur, essentia est Pater, duplex est locutio ex eo quod ly Pater potest teneri adiectiue, & sic est falsa, & in hoc sensu improbatur: vel substantiue, & in hoc sensu conceditur à Magistro, hoc est, essentia est ille qui est Pater.

AD ALIVD dicendum, quòd non potest multiplicatio fieri vltra tres proprietates personales: quia huiusmodi verba, distinguere, & referre, & huiusmodi, significant potius id quod consequitur ex proprietatibus, quàm proprietates, & non specificant eas. Vnum cum genus nihil addat supra speciem, & non connumeretur ei, non dicuntur notiones speciales huiusmodi verba: tamen nota, quòd Porretani infinitas ponentes notiones, illas concesserunt obiectiones.

Responsio

Responsio, vbi ostendit easdem esse proprietates.

AD quod sine præiudicio aliorum dicimus, quòd easdem proprietates notauit vterque, licet diuersis verbis. Quod enim Hilarius ait, ita intelligi debet, Proprium Patris est, quòd semper Pater est, id est, proprietas Patris est, qua semper Pater est. Semper vero Pater est, quia semper genuit Filium. Ita & proprium Filij est, quod semper Filius est, id est, proprietas Filij est, qua semper Filius est. Filius vero semper est, quia semper genitus est. Ergo proprietas qua Pater pater est, est quia semper genuit. Et hæc eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas qua Filius semper est Filius, est, quia semper genitus est à Patre: & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo, vel nascibilitas. Sic proprietas qua Spiritus sanctus est Spiritus sanctus vel donum, est quia procedit ab vtroque: & hæc eadem dicitur processio. In præmissis ergo locutionibus eædem significatæ sunt proprietates. B

Quomodo non est omnino idem dicere, esse patrem, & genuisse vel habere filium, ita & de aliis.

NEc tamen videtur nobis omnino esse idem dicere aliquid esse patrem, & genuisse filium: vel aliquid esse filium, & habere patrem: vel esse Spiritum sanctum, & procedere ab vtroque: alioquin Pater non esset nomen hypostasis, id est, personæ, sed proprietatis tantum: similiter Filius, & Spiritus sanctus: & ita non per tria nomina significarentur tres personæ. Ideoque dicimus, quia Patris nomen non tantum relationem notat, sed etiam hypostasim, id est, subsistentiam significat: ita & Filius, & Spiritus sanctus. Relationum vero vocabula, scilicet paternitas, filiatio, processio: vel gignere, gigni, procedere, ipsas tantum relationes, non hypostases significant, siue habere Filium & habere Patrem: vt verbi gratia, cum dicimus, Deus est Pater, nomine Patris & relationem notamus, & diuinam hypostasim significamus: vt sit intelligentia talis, Deus vel diuina essentia est Pater, id est, ille qui genuit, id est, hypostasis quæ habet Filium. Similiter, Deus est Filius, id est, hypostasis genita, vel habens Patrem. Ita etiam, Deus est Spiritus sanctus, id est, hypostasis procedens ab vtroque, siue ille qui procedit. Cum vero nomina relationum ponimus in prædicatis, notiones ipsas tantum significamus, non hypostases: vt cum dicimus, Deus genuit, id est, habet Filium: & Deus genitus est, id est, habet Patrem. Et tunc oportet intelligi in subiectis hypostases tantum, non essentiam, quæ illis proprietatibus determinantur. C

ARTICVLVS II.

Vtrum Pater est Pater, quia genuit, vel genuit quia est Pater, & an proprietates determinent personas, & vnde venit determinatum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in 2. capitulo [Semper Pater est, quia semper genuit Filium, &c.] Videtur enim ex hoc, quòd sit Pater, quia genuit: ergo secundum rationem intelligendi prius est generare, quam esse Patrem.

Sed contra. SED CONTRA: Non generat nisi persona distincta: non enim sunt actus nisi particularium distinctorum: ergo generans est persona distincta: non autem distinguitur nisi paternitate: ergo Pater est ante generationem secundum modum intelligendi: & ita non Pater est, quia genuit: sed potius genuit, quia Pater est.

2 Item, Separemus per intellectum proprietatem à personis: aut igitur aliquid remanet, aut nihil. Si nihil: tunc habeo propositum, quòd proprietates faciunt personas: & sic genuit, quia est Pater. Si aliquid: aut illud est essentia sola, aut aliquid aliud. Si essentia sola: ergo proprietas adueniens determinat essentiam, & ponitur circa eam, quod supra est improbatum, & iterum infra improbabitur. Si aliquid aliud: aut hoc est distinctum in personis, aut non. Si distinctum: ergo in diuinis aliquid est distinctum ante distinguens secundum rationem: quia nihil distinguit nisi proprietas, & illam posuimus non esse. Si illud non est distinctum: ergo est essentia: quia nihil est indistinctum in personis nisi essentia, & ex illo sequitur, vt prius, quòd circa essentiam ponuntur notiones, & quod determinant eam, quod falsum est.

Quæst. 1. ITEM secunda parte huius distinctionis dicit Magister, quòd proprietates determinant personas: & quæritur, Vnde veniat determinatum? Bene enim videmus vnde veniat indeterminatum in personis, scilicet essentiam: & bene videmus vnde veniat determinans, quia hoc est proprietas. Tertium autem quod est determinatum, cum illud manere non possit sublata proprietate, quæritur, vnde veniat? Non enim potest dici, quòd hoc secundum modum intelligendi sit proprietas: quia tunc idem esset secundum intellectum determinans, & determinatum, quod esse non potest.

Quæst. 2. Item obiiciunt quidam: Aut generat quia Pater, aut quia Deus, aut quia Deus Pater, aut quia innascibilis, aut quia principium spiratiuum: non enim pluribus modis potest considerari. Si generat, quia Deus: cum ergo Filius sit Deus, & ipse generaret, quod falsum est. Si generaret, quia Pater: hoc est contra Anselmum in libro de processione Spiritus sancti: quia dicit, quòd ridiculum est dicere, quòd propter relationem Patris tota essentia diuina sit in Filio. Vnde Anselmus ibidem dicit, quòd generat, quia Deus: & spirat, quia Deus. Si quia Deus Pater: hoc esse non potest, cum gratia neutrius conueniat ei, vt iam probatum est. Item in litera videtur dici, quòd potius ipse est Deus Pater, quia generat, quam è conuerso generat, quia Deus Pater est. Si autem quia innascibilis: hoc non videtur: quia sic non comparatur ad Filium, sed potiùs ad principium ante se per priuationem. Si autem quia est principium spiratiuum: tunc potius spirat, quam generet. Præterea, Cum idem principium sit Filius, & Filius generaret. Ergo videtur, quòd nullo modo conueniat ei generare.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, sicut etiam supra diximus in quæstione de hypostasi, quòd in diuinis aliter est, quam in inferioribus: quia in inferioribus relationes sunt tantum relationes, & ex mutationibus innascuntur. In diuinis autem non tantū sunt relationes, sed etiam proprietates, & etiam habent actum quendam similem differentiæ constitutiuæ in hoc quod constituunt personas: & ideo in superioribus relationes sunt ante actus notionales secundum intellectum, vt probant obiectiones: & August. dictum quod hic dicit, referendum est ad relationes secundum quòd relationes tantum sunt: quia verum est, quòd Pater non refertur ad Filium inquantum persona constituta in seipso, sed potius quia genuit ipsum.

AD HOC quod vlterius quæritur, Si separentur notiones siue proprietates, vtrum aliquid remaneat, vel nihil? Dicendum meo iudicio, quia nihil manet nisi essentia forte quæ commune est in personis, non vt determinatum à proprietatibus.

Ad quæst. 1. ET QVOD vlterius quæritur, Vnde venit id quod distinguitur ex quo non manet? Dicendum, vt supra, quòd distinguens secundum quod distinguens, non est nisi in distincto: & distinctum secundum quod distinctum, non est nisi in distinguente. In diuinis autem non accipiuntur proprietates vt entia quædam, sed tanntum secundum actum distinguendi: nec hypostases vt entes quidam absolute per substantiam diuisi, sed tantum vt per ad aliquid diuisi: quod tamen in diuinis non est accidens secundum rem, sed substantiale: & ideo vno posito, ponitur vtrumque: & altero sublato, aufertur vtrumque: & ita patet solutio ad totum quod de hoc est quæsitum.

Ad quæst. 2. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum generat quia pater, &c. Dico, quòd generat quia Deus Pater: & Ansel. cum dicit, quòd generat quia Deus, non tangit nisi partem causæ: quia virtus generandi est à natura in Patre, sed actus & proprietas est Patris.

AD ID quod contra obiicitur, iam patet solutio: quia ostensum est, quòd quia Pater, generat: & non quia generat, est Pater. Sunt tamen quidam qui dicunt, quòd generat, quia innascibilis, quia sic quærit socium cui communicet delicias suas. Sed illi, salua pace eorum, non intelligunt quæstionem:

nem: quia cum quæritur, Vtrum quia Pater, vel è conuerso, quæritur de ratione generantis, vt est generans; & non quare generet.

Quòd proprietates determinant hypostases, non substantiam, id est, naturam.

ILlæ enim proprietates singulæ singulis proprie conueniunt personis: & per eas personæ determinantur, & à seinuicem differunt, sed à se non secedunt. Vnde Ioannes Dam. Non differunt ab inuicem hypostases secundum substantiam, sed secundum characteristica idiomata, id est, determinatiuas proprietates. Characteristica vero, id est, determinatiua, sunt hypostaseon & non naturæ: etenim hypostases determinant. Item esse quidem intemporaliter & æternaliter dicimus diuinam Verbi hypostasim, simplicem, omnia habentem quæ habet Pater, vt eius homousion, id est, consubstantialem: natiuitatis modo & habitudine à paternali hypostasi differentem, nunquam vero à paternali hypostasi secedentem. Idem apertius exprimens personales proprietates, in eodem ait, Differentiam hypostaseon, id est, personarum in tribus proprietatibus, id est, paternali, & filiali, & processibili recognoscimus. Insecessibiles autem ipsas hypostases & indistabiles inuicem & vnitas quidem inconfusibiliter, tres enim sunt etsi vnitæ: diuisas autem indistanter. Etenim singula perfecta est hypostasis, & propriam proprietatem, scilicet existentiæ modum proprium possidet: sed vnitæ sunt substantia, & non distant neque secedunt à paternali hypostasi. Ecce hic habes distinctas tres illas proprietates, quæ supra diuersis significatæ sunt modis.

D

Lib. 3. de fide ortho. cap. 8.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de hoc quòd dicit Magister in secunda parte istius distinctionis *ibi* [Illæ enim proprietates singulæ singulis, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia incommunicabile non habet determinari, sed potius commune & vniuersale: ergo videtur, quòd cum nihil sit commune nisi essentia, quòd illa habeat distingui & determinari.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd est commune vt vniuersale, & hoc habet determinari & distingui secundum quòd contrahitur ad hoc vel ad illud: est etiam commune re tota, id est, quod totum conuenit singulis suis suppositis, & hoc non habet determinari, sed est potius hypostasis, quæ non est commune nisi ratione, vt supra probatum est.

ARTICVLVS III.

Quid sit verbum?

DEinde quæritur de tertia parte distin. *ibi* [Hic non est prætermittendum, &c.] Vbi dicit, quòd verbum, & imago, & genitor, & huiusmodi, easdem dicunt hypostases & notiones, quas dicunt Pater & Filius & Spiritus sanctus. Sed quia de genitore satis dictum est supra distinct. 4. & de imagine infra habebitur tractatus: quærantur hic de verbo quinque, scilicet quid sit verbum, & quæ conueniant verbo? quid sit summo spiritui dicere? vtrum sit verbum essentiale sicut dicere quandoque? & ad cuius verbi similitudinem in inferioribus dicatur?

Circa primum proceditur sic: Dicit August. in lib. 10. de Trinita. 9. cap. Verbum quod nunc discernere & insinuare intendimus, est cum amore notitia. Ergo verbum est notitia amata: sed notitia non dicitur personaliter: ergo videtur, quòd nec verbum: & hoc est contra ea quæ hic determinantur.

2 Item August. in lib. 83. quæstionum dicit, quòd logos Græce & verbum & rationem Latine significat: sed hoc loco, In principio erat Verbum, melius interpretamur vt significetur non solum respectus ad Patrem, sed etiam ad illa quæ per Verbum facta sunt operatiua potentia. Cum ergo operatiua potentia sit essentialis, & non tantũ personalis; videtur quòd verbum non semper sit Filius.

3 Præterea, Verbum dicitur expressio conceptus in corde dicentis, id est, per intellectum intuentis: & hoc non semper est notitia amata, sicut ibidem in 9. de Trinit. cap. 10. dicit August. ergo videtur, quòd male diffinitur per notitiam amatam. Dicit enim August. quòd quorumdam notitiam improbamus.

 4 Item,

4 Item, Verbum est de re de qua est, & manifestiuum illius: cum ergo dicens se mamafestet, non videtur idem dicere distinctionem personalem: & ita non conuenit Filio.

5 Item, Quare est hoc, quòd Filius natus exprimitur in canone per verbum: cum Filius magis dicat distinctionem & personalem perfectionem in natura communi, quam verbum?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd August. diffinit verbum secundum quod manifestatur in imagine in qua procedit verbum à mente, sicut Filius à Patre, sicut dicitur in Psalm. 44. Eructauit cor meum verbum bonum. Et quia non perfecte est æqualitas, vt dicit August. nisi cum mens dicit se, & tunc semper est notitia cum amore: quia tantam dicit se, quanta est: & tantam se amat, quanta est: & ideo tunc semper verbum est cum amore.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd notitia dicitur dupliciter, scilicet ars siue sapientia, & hæc essentialiter conuenit tribus: sed appropriatur Filio. Notitia etiam dicitur dicentis, vt procedens à dicente quæ est vt manifestatiua dicentis, & non vt habita ab ipso dicente vt forma rei scibilis: & hæc dicitur personaliter, quia illud est verbum quod relatiue dicitur: & de hac Augustin. intendit.

AD ALIVD dicendum, quòd Aug. in lib. 83. quæst. accipit verbum secundum quod notat effectum in creatura, & per consequens significat essentialiter & personaliter, vel essentiam in persona: & ideo non est ad propositum: quia August. intendit, quòd in Euangelio significat vtroque modo, scilicet personaliter cum dicitur, In principio erat verbum: essentialiter autem connotandò notionem, cum dicitur, Omnia per ipsum, scilicet Verbum, facta sunt: & sine ipso factum est nihil.

AD ALIVD patet solutio per ante dicta.

AD ALIVD dicendum, quòd dicens non manifestat se nisi eo quod procedit ab ipso: & ipse processus dicit distinctionem personalem. In hoc enim, vt dicit Damasc. abundat Dei verbum à nostro verbo, sicut Dei spiritus à nostro spiritu.

AD ALIVD respondendum est per verbum Chrysost. in secunda homilia super Ioan. vbi dicit sic: Verbum vocauit Euangelista: quia enim debet docere, quòd hoc Verbum vnigenitus est Filius Dei: vt non passibilem quis existimet generationem, præueniens Verbi nuncupatione omnem destruit perniciosam suspicionem, & esse ex eo Filium ostendens & impassibiliter. Ex hoc colligitur, quòd Sancti volunt verbum esse id quod immaterialiter procedit à dicente, manifestans complete dicentem, in eo quod in se non habet plus nec minus quam dicens.

ARTICVLVS IV.

Quæ sunt quæ à Sanctis attribuuntur verbo, & penes quid accipiuntur?

SEcundo quæritur, Quæ conueniant verbo? Et accipiantur de hoc quatuor auctoritates, scilicet Hierony. in procemio galeato primo, vbi dicit sic: Logos Græce multa significat: nam & verbum est, & ratio, & supputatio, & causa vniuscuiusque rei, per quam singula sunt quæ subsistunt: quæ vniuersa intelligimus in Christo. Item Damasc. lib. primo cap. 7. dicit, quòd Verbum Dei est subsistens in se, electiuum, & operatiuum, & omnipotens. Basilius autem dicit sic: Filio Dei attribuuntur sensus, sapientia, virtus, lumen, verbum: sensus, quo omnia cognoscuntur: sapientia, qua omnia disponuntur: virtus, qua omnia perficiuntur: lumen, quo omnia declarantur: verbum, quo omnia enuntiantur. Dionysius in lib. de diuin. no. cap. 7. dicit, quòd Deus dicitur verbum: quia sapientiæ & intellectus largitor, vt omnium habens causas in se, vt per omnia capiens & incedens, vt omni simplicitate simplicior. Cum igitur sunt tot diuersitates Sanctorum circa attributa Filij, quæ omnia conueniunt ei secundum quod verbum, & non secundum quod Filius: quæritur, penes quid accipiantur.

ITEM cum Filius eo dicatur Verbum, quo Filius, vt infra patebit, quæritur, Vtrum ipse dici possit verba plura, sicut, bene dicitur rationes plures, & ideæ plures? *Quæst.*

Præterea, Cum ratio dicatur hic ratio rei, & non ratio ratiocinantis actus, quia ille non conuenit Deo, eo quod compositus sit ab vno procedens in alium, secundum quem modum conuenit ei supputatio? Illa enim videtur consistere in multiplicatione quadam actuali finita, & ita repugnat simplicitati verbi, vt videtur.

Præterea, Quòd sit causa vniuscuiusque, hoc non videtur esse appropriatum Filio, sed potius Patri cui attribuitur potentia, cum omnis causa magis sonet potentiam, quam verbum.

Item, Ea quæ dicit Damasc. non videntur esse propria, sed essentialia omnibus personis, vel nulli posse conuenire: subsistere enim in se, & esse operatiuum, & omnipotens, non magis conuenit vni quam alij, & sic non sunt propria Filij. Electiuum autem esse, cum non sit electio nisi ignorati, vt idem Damasc. dicit, non videtur alicui competere: non enim eligitur nisi de quo ante fuit inquisitio & consilium: & consilium habetur de dubio vel ignorato.

Eodem modo omnia quæ dicit Dionys. videntur æqualiter omnibus conuenire.

SOLVTIO. Dicendum, quòd dictum Hierony. explanat multiplicitatem nominis apud vsum Græcorum, licet omnia ad Filium possunt retorqueri: & hoc verum est, quòd *Solutio.*

reuertuntur

reuertuntur ad ipsum, secundum quod ipse est verbum. Et duplex est consideratio Filij, inquantum est verbum, scilicet secundum quod accipitur notionaliter tantum: vel secundum quod accipitur notionaliter, connotando essentiam per respectum ad creaturas. Primo modo dicitur verbum. Secundo modo potest accipi tribus modis, scilicet in ratione finis qui est forma exemplaris, & sic dicitur ratio rei. Secundo modo in ratione formalis exemplaris, & sic dicitur supputatio propter respectum exemplarium ad numerum proportionis existentiæ rerum. Tertio modo secundum causam efficientem per formam exemplarem, & sic dicitur causa per quam subsistunt res. Nec hoc est inconueniens: quia exemplar extra habet hæc tria in se, scilicet quod finis est, & quod exemplar, & quod est operatiuum, inquantum est intellectus practici: & sic habet se exemplar arcæ in artifice qui facit arcam.

Damasc. autem, vt mihi videtur, non intendit assignare proprietatem verbi inquantum est verbum, sed ea quæ ostendunt in eo perfectionem personæ in comparatione ad nostrum verbum, quod est imperfectum, & accidens intellectus. Hæc autem perfectio est in duobus, scilicet in substantia, & potestate. In substantia tangit, cum dicit subsistens per se, sicut conuenit personæ subsistestere. Dicit enim Boëtius, quòd subsistentia est id quod in se & per se est, & nullo indiget ad hoc vt sit. In potestate autem dupliciter, scilicet naturali, & illa quæ est ad opus extra. Naturalis exprimitur per hoc quod dicit electiuum, quasi potens ex propria electione voluntatis ab libitum. Ad extra autem est potestas, vel ante opus indeterminate completa, & sic est omnipotens: vel in opere, & sic est operatiuum. Et bene concedo, quòd hoc conuenit cuilibet personæ diuinæ, vt ostendens perfectionem personalem in ipsa.

Hoc autem quod dicit Basilius, ad Filium retorquetur secundum quòd est verbum connotans respectum ad creaturas, & effectum in creaturis: & ideo non conuenit ab æterno Filio, nisi secundum habitum, & non secundum actum. Notandum igitur, quòd verbum est intellectus practici, secundum quòd à Basilio accipitur: & sic habet aliquid cognitionis, & aliquid operis. Secundum autem quòd habet aliquid cognitionis, illa est dupliciter, scilicet absolute, aut ordinata ad alium. Si ad alium: tunc est verbum quo fit enuntiatio: quia hoc operatur in nobis. Si absolute: aut est per modum principij ad cognoscendum, & sic est lumen, quo omnia nobis declarantur. Aut per modum cogniti: & hoc est duobus modis, scilicet simpliciter, vel in ordine ad Deum: & primo modo est sensus, secundo modo sapientia: quia vt ipse dicit, sapientia consistit in ordine. Si autem habet opus: tunc est potentia vltimata quæ summa est.

Diuisio autem Dionysij accipitur tota secundum quòd verbum connotat respectum ad creaturas, & connotat effectum in eis. Ille autem effectus attenditur dupliciter, scilicet secundum actum proprium verbi & immediatum: vel secundum id cuius vel de quo est verbum, proprius enim actus verbi est dare sapientiam & intellectum per auditum interiorem, sicut dicit Psal. 84. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: & sic est sapientiæ & intellectus largitor. Si autem accipitur per comparationem ad rem de qua est: hoc contingit tribus modis, scilicet vt in causa, vt in effectu, vt in proprietate primæ mæ causæ regentis effectum. Primo modo est omnium habens in se causas exemplares. Secundo modo omnia videns. Tertio modo est omni simplicitate simplicius: quia, vt dicit Philosophus, omnia regit penetrando, præterquam quòd commisceatur eis.

Ad aliud dicendum, quòd Filius non potest dici verba plura: quia verbum est proprie dicentis verbum vt principaliter principij: sed ratio habet intentionem suam non ab eo à quo est, sed potius à parte eius de quo est: & cum hoc multiplex sit, admittit pluralitatem. Tamen non proprie Filius dicitur esse rationes plures, sed habere rationes plures: & licet ipse sit hoc quod habet, tamen diuersus modus est intelligendi. *Ad quæst.*

Ad aliud dicendum, quòd supputatio non habet multitudinem ex parte supputantis, sed ex parte creaturæ: & ideo illa multiplicitas non impedit simplicitatem, sicut nec multiplicitas ideatum.

Ad aliud dicendum, quòd est causa per quam res subsistunt, & hæc est formalis, quæ conuenit exemplari: & est causa per quam sunt, & hæc efficiens quæ attribuitur Patri.

Ad aliud patet solutio per ante dicta.

Ad aliud dicendum, quòd electiuum non dicitur ab electione secundum quod est rei exquisitæ ex consilio, sed potius à libertate eligentis, scilicet quia facit & ponit hoc quod vult.

Ad aliud per diuisionem patet responsio.

ARTICVLVS V.

Quid est dicere summo spiritui?

Tertio quæritur, Quid sit dicere summo spiritui? Dicit autem Anselmus, quòd dicere in corde nihil aliud est quam cogitando intueri. Et Damascenus dicit 2. lib. cap. 21. quòd rationale diuiditur in interius dispositum sermonem, & prolatum: & quòd interius dispositus sermo est motus animæ in excogitatione fiens sine aliqua enuntiatione. Huiusmodi autem loqui non dicit processum verbi à dicente. Ergo videtur, quòd hoc loqui non conueniat Patri dicenti & generanti verbum, proprius enim actus verbi est dare sapientiam: sed potius sumatur ad similitudinem locutionis exterioris.

2 Præterea, Summi spiritus non videtur esse excogitatio proprie: quia cogitatio est coagitatio, & habet quandam collationem & compositionem: ergo non conuenit ei. Si

Si autem dicas, quòd hoc loqui est videndo intueri, videtur, quòd hoc loqui conueniat ei etiam sine Filio. Ponamus enim non esse personas hoc modo quo distinguit eas Ecclesia, adhuc Deus videndo per intellectum intuetur se: ergo loquitur se secundum istas diffinitiones dicendi. Si forte dicas, quòd habet similitudinem ad loqui nostrum exterius: sicut videtur velle Damascenus, quòd verbum manifestatur in spiritu attracto, qui fit vehiculum eius, & materia in qua formatur & figuratur. Contra hoc est quod dicitur in Glossa Bedæ super Ioannem in principio, & in 15. de Trin. ab August. qui volunt, quòd qui potest videre verbum mentis, non solum ante vocem corpoream, sed etiam ante imagines vocum interius, quòd ille potest perpendere aliquam similitudinem Verbi increati.

Solutio. SOLVTIO. Secundum intentiones Sanctorum dicere Dei est ad similitudinem dictionis interioris, & est cogitando vel videndo se intueri: sed tamen differt dicere ab intelligere se, & cognoscere se: intelligere enim se, non dicit nisi conuersionem intellectus supra se: cognoscere se, est notitiam sui apud se tenere vel habere: dicere autem se, est manifestare se per aliquid procedens ab ipso, quod simile est sibi intelligenti se: sicut verbum nostrum manifestat nostrum conceptum.

Ad hoc autem quod obiicitur de cogitatione, dicendum quòd cogitatio proprie non est in Deo: sed ponitur cogitatio pro conuersione sui supra se: non quod etiam ibi proprie sit conuersio, quia etiam conuersio dicit compositionem: sed quod cognoscatur videndo se vt ipse est.

AD ALIVD dicendum, quòd meo iudicio, dicere est æquiuocum ad esse naturale, & esse personale: non enim video, qualiter posset dici, quòd Deus, non intellectis personis, non possit dicere se, & manifestare se: imo etiam videtur impotentia si non potest: sed hoc dicere erit essentiale, & non respondet ei verbum personaliter procedens ab ipso: dicere autem quod est manifestare se in verbo personali simili sibi, non conuenit nisi Patri, & verbum non nisi Filio.

ARTICVLVS VI.

Vtrum verbum quandoque dicatur essentialiter sicut dicere?

QVarto quæritur id propter quod tota quæstio mota est, Vtrum verbum quandoque essentialiter dicatur, sicut dicere? Videtur autem quod sic: quia dicit Ansel. quòd Pater dicit se, & vnumquemque aliorum: & Filius & Spiritus dicunt se, & vnumquemque aliorum: aut ergo perfecte dicunt se, aut imperfecte. Si imperfecte: tunc sunt impotentes ad dicendum se. Si perfecte: cum perfectæ dictioni respondeat verbum, erit aliquod verbum dictum ab vnoquoque eorum: hoc autem non erit nisi essentia, vel quæcumque persona: ergo verbum potest dici essentia, & quæcumque persona.

2 Item, Aut Pater potest dicere Spiritum in eo quod spiritus sanctus, aut non. Si sic: habeo propositum, quòd Spiritus sanctus erit verbum Patris perfecte manifestans dicentem in eo quod quod dicens. Si non: tunc erit impotentior nobis.

3 Item, In inferioribus nos possumus omnia dicere, ita quod quolibet verbo manifestamus conceptum nostrum: ergo hoc magis competit summo spiritui: ergo videtur, quòd verbum non vno modo dicatur.

4 Item, Ponamus personas quas ponit fides non esse, quæro, an Deus adhuc dicat se, vel dicere possit? Si dicit: aut perfecte potest manifestare se dictione quantum est de se: aut non. Et inde proceditur vt prius.

SED CONTRA: August. hic in litera sæpius dicit, quòd eo dicitur verbum quo filius: sed esse filium non conuenit essentiæ: ergo nec esse verbum. *Sed contra.*

2 Item, Ansel. dicit, quòd mirum quiddam & inexplicabile video, quòd vnusquisque dicit se, & quemlibet aliorum: & tamen non est nisi vnum verbum.

SOLVTIO. Ad hoc prænotandum est dictum Ansel. ante finem monol. vbi sic dicit: Certe Pater & Filius & eorum Spiritus, non sunt tres dicentes, quamuis singulus quisque sit dicens: nec sunt plura quæ dicuntur, cum vnusquisque seipsum & alios duos dicat. Et infra, Sicut eius est scientia & intelligentia: ita etiam est scire & intelligere, quod nihil aliud est quam dicere, id est, præsens intueri quod scit & intelligit: necesse est enim quòd quemadmodum singulus Pater, & singulus Filius, & singulus eorum Spiritus est sciens & intelligens, & tamen simul hi tres non sunt plures intelligentes & scientes, sed vnus sciens & vnus intelligens: ita singulus quisque sit dicens, nec tamen omnes simul tres dicentes, sed vnus dicens. Hic liquide constat, quòd cum hi tres dicuntur à semetipsis & à seinuicem, non sunt plura quæ dicuntur. Quidnam ibi dicitur nisi eorum essentia? Si ergo illa vna sola est, vnum solum est quod dicitur. *Solutio.*

EX HOC patet, quòd dicere dicitur essentialiter, & personaliter: & ideo dico sine præiudicio, quòd verbum accipitur tribus modis. Vno modo secundum quod conuertitur cum dicto manifestante intellectum dicentis: & sic dicetur generaliter respectu cuiuscumque dicentis. Alio modo secundum quod addit super hoc processionem & distinctionem personalem à dicente: & sic dicere non conuenit nisi Patri, & verbum esse non conuenit nisi Filio: & sic accipitur proprie à Sanctis. Tertio modo secundum quod addit super hæc duo respectum ad creaturas: & sic significat personas, & notat essentiam. Et primo modo vnusquisque dicit se, & quilibet alium. Secundo modo solus Pater dicit solum Filium. Tertio Deus dicit omnes creaturas, secundum quod dicitur, Dixit, & facta sunt, id est, verbum genuit in quo erant vt fierent. Per hoc patet solutio ad ea quæ obiiciuntur primo.

AD

Ad alivd dicendum, quòd vnum solum est verbum: quia essentia diuina non facit numerum cum aliquo quod sit in diuinis: sed tamen non est vno modo dictum, sed tribus modis, vt iam patet.

Articvlvs VII.

Ad cuius verbi similitudinem in inferioribus dicatur verbum in diuinis?

Qvinto & vltimo quæritur, Ad cuius verbi similitudinem dicatur? distinguit enim August. in libro 9. de Tnitate cap. 10. quadruplex verbum sic dicens, Aliter enim dicuntur verba quæ spatia temporum syllabis tenent siue pronuntientur, siue cogitentur: aliter omne quod notum est, verbum dicitur, animo impressum quandiu de memoria proferri & diffiniri potest, quamuis res ipsa displiceat: aliter cum placet quod mente concipitur. Ergo quadruplex est verbum, scilicet duplex cum syllabis, scilicet cogitatum, & pronuntiatum: & duplex animæ impressum placitæ rei, & non placitæ. Damasc. autem libro primo cap. penul. Verbum est naturalis intellectus motus secundum quem mouetur, & intelligit, & cogitat, velut lux eius & splendor. Verbum rursus est, quod internum & in mente promitur. Et rursus verbum est angelus intelligentiæ. Super Ioan. autem innuitur triplex verbum, scilicet cordis quod est in ipso conceptu antequam imagines vocum meditentur, & verbum quod habet imaginem vocis, & verbum vocis. Magistri distinguunt etiam triplex verbum, scilicet rei, vocis, & speciei vocis. Est etiam verbum intellectus speculatiui, & intellectus practici. Et quæritur, Cum quo istorum verborum magis conueniat?

Solutio. Ad hoc dicendum, quòd fere omnes istæ diuisiones referuntur ad idem: quod enim dicit August. verbum cum syllabis non pronuntiatum, hoc est idem ei quod Damasc. in 2. diuisione ponit in corde enuntiatum, & quod in 3. diuisione ponitur habere imaginem vocis, & in 4. dicitur esse speciei vocis, & non vocis, quando scilicet meditatur cor species vocum in quibus exprimit suam intentionem. Quod autem August. vocat verbum enuntiatum, hoc est idem quod Damasc. in 2. diuisione vocat angelum, id est, nuntium intelligentiæ, & quod in 3. diuisione dicitur verbum vocis, & similiter in 4. Quod autem August. vocat verbum animo impressum, id est, notitiam pronuntiabilem sine specie vocis, & sine voce, id est, quod antequam vox proferatur, sit apud meditantem vel cogitantem, hoc est quod Damascenus in 2. diuisione vocat motum, vel lucem intelligentiæ: & in tertia diuisione dicitur verbum cordis, & in quarta dicitur verbum rei, quia nihil est plus in verbo illo quam res dicta: sic autem non est in aliis, vbi plus est quam res dicta: quia vel species vocis, vel vox ipsa. Sed verum est quod Augustinus hoc subdiuidit in notitiam placidam, & in notitiam non placidam: quod non faciunt alij.

Dicendum ergo, quòd Verbum æternum tripliciter potest considerari, scilicet secundum processionem æternam, & sic maxime conuenit cum verbo cordis: quod patet, quia de illo dicit Damasc. ibidem, Primum quidem verbum intellectus, naturale est germen, ex ipso semper naturaliter scaturiens. Verbum autem in carne, hoc est verbum habens similitudinem cum verbo vocis: quia sicut illud habet plus quam res dicta, ita filius plus quam pater de carne assumpta, in qua manifestatus est nobis. Et hoc dicit August. in lib. de Trinitate 16. & super Ioan.

Ad vltimvm autem dicendum, quòd verbum illuminat & operatur: & quantum ad actum illuminandi conuenit cum verbo speculatiuo: vnde Eccli. 1. Fons sapientiæ Verbum Patris in excelsis. Sed quantum ad actum operatiuum magis conuenit cum verbo intellectus practici. Quantum vero ad vtrumque simul conuenit cum verbo intelligentiæ extendente se de speculatione in praxim, id est, operationem. Ad quæst.

Quod sunt alia nomina personarum easdem proprietates notantia, scilicet genitus, genitor, verbum, imago.

Hic non est prætermittendum, quòd sicut Pater & Filius & Spiritus sanctus nomina personarum sunt, & proprietates personales designant: ita etiam sunt & alia nomina personarum, id est, quæ ipsas personas significant, & earum proprietates denotant, & easdem quas & nomina prædicta. Vnde & relatiue dicuntur, scilicet genitor, genitus, verbum, imago. Vnde August. in 5. lib. de Trinit. ait: Videndum est, inquit, hoc significari cum dicitur genitus, quod significatur cum dicitur filius. Ideo enim filius, quia genitus: & quia filius, vtique genitus. Sicut autem filius ad patrem, sic genitus ad genitorem refertur: & sicut E Cap. 6.

Pater

Pater ad Filium, ita genitor ad genitum. Idem in 6. lib. de Trinitate, Cap. 2. Verbum quidem solus Filius accipitur, non simul Pater & Filius, tanquam ambo sint vnum verbum. Sic enim verbum dicitur, quomodo imago, non autem Pater & Filius simul ambo imago: sed Filius solus est Cap. 2. imago Patris, quemadmodum & Filius. Idem in 7. lib. de Trinitate, Verbum secundum quod sapientia est & essentia, hoc est quod Pater: secundum quod verbum, non hoc est quod Pater, quia verbum non est Pater, & verbum relatiue dicitur sicut Filius. Idem in eodem, Sicut Filius ad Patrem refertur: ita & verbum ad eum cuius est verbum refertur, cum dicitur verbum. Et propterea non eo verbum, quo sapientia dicitur: quia verbum non ad se dicitur, sed tantum relatiue dicitur ad eum cuius est verbum, sicut filius ad patrem. Eo quippe est filius, quo Cap. 1. verbum: & eo est verbum, quo filius: sapientia vero, quo essentia, & ideo quia Pater & Filius sunt vna essentia & vna sapientia. Item in eodem, Non est Pater ipse verbum, sicut nec filius, nec imago. Quid autem absurdius quam imaginem ad se dici? Idem in 5. Dicitur relatiue filius, relatiue etiam dicitur verbum & imago: & in omnibus his vocabulis ad Patrem refertur, nihil autem horum Pater dicitur.

Breuiter summam colligit intelligentia prædictorum.

F Aperte ostensum est, quod sicut Filius vel genitus relatiue dicitur ad patrem, ita verbum & imago, & quod eo dicitur verbum siue imago quo filius, id est, eadem proprietate siue notione dicitur verbum & imago qua filius: sed non eo quo verbum, dicitur sapientia. Nam sapientia dicitur secundum essentiam, non secundum relationem.

Generalis regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiue dicuntur: quicquid enim ad se, simul ambo dicuntur: sed non ita in prædictis relatiuis.

G Et est hic aduertenda quædam generalis regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiue dicuntur de Patre & Filio. Quicquid enim Cap. 2. ad se dicitur (vt ait Augustin. in 6. de Trinitate) non dicitur alter sine altero, id est, quicquid dicuntur quod substantiam eorum ostendat, ambo simul dicuntur. Ergo nec Pater est Deus sine Filio, nec Filius sine Patre, sed ambo simul Deus: sed non ambo simul Pater, non ambo simul Filius, vel verbum, vel imago.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum filius dicitur imago patris: & an Spiritus sanctus sit imago filij: & quid dicatur imago?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Relatiue dicuntur genitor, genitus, verbum, imago, &c.] Imago enim conuenit toti Trinitati: ergo non dicitur relatiue.

2 Item, Eo dicitur verbum quo filius: ergo eadem est ratio verbi, filij, & imaginis. Et hoc falsum est cum Damas. dicat, quod Filius est imago Patris, & Spiritus sanctus est imago Filij: & tota Trinitas dicatur imago. Lib. 1. de fide ortho. c. 18.

Solutio. Ad hoc dicendum, quod imago quandoque dicit repræsentationem principij operantis in diuersitate essentiæ: sicut imago imperatoris est in solido aureo, vt dicit Aug. & sic dicit essentiam vnam in tribus personis. Quandoque autem dicitur imago principij in eadem essentia exprimentis se in simili secundum naturam, & illa imago in omnibus æquat

æquat id cuius est imago, & sic dicitur imago Patris solus Filius.

Ad aliud dicendum, quòd eadem ratione qua est relatio personalis, dicitur Filius verbum & imago, sed non eadem ratione nominis & modi significandi: dicitur enim filius inquantum est res naturæ per actum naturæ qui est generatio: verbum autem dicitur inquantum est manifestatio omnium interiorum Patris, quæ sunt intima cordis, & ideo eructari dicitur verbum ex corde: imago autem dicitur in repræsentatione quasi exteriorum: quia alius ab ipso, sicut ipse à Patre, vt dicit Richar.

Ad aliud dicendum, quòd Spiritus dicitur imago, non quia procedat vt imago, sed potius vt donum, sed secundum quòd imago dicit similitudinem essentialem secundum quam quilibet dicitur imago alterius. Dam. autem non facit vim in hoc quòd imago dicitur ab alio quasi exemplata, sed tantũ in similitudine essentiali & æqualitate.

An secundum substantiam dicatur Deus de Deo, & huiusmodi?

Hic quæritur, Cum dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, & huiusmodi: vtrum dicantur secundum substantiam? Nam secundum relationem constat ista non dici. Si vero secundum substantiam dicuntur simul ambo, scilicet Pater & Filius, possunt dici Deus de Deo, lumen de lumine, secundum prædictam regulam. Ad quod dicimus, quia licet Deus secundum substantiam dicatur & lumen, & sapientia, & humodi, & nunquam relatiue accipiantur: aliquando tamen pro relatiuis, id est, pro personis, sed non relatiue, accipiuntur: vt cum dicitur, Deus genuit Deum, alterum pro Patre, alterum pro Filio ponimus: similiter cum dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine. In aliis quoque locutionibus sæpe reperiuntur nomina essentiæ ad significationem personarum deducta: vt cum dicitur Deus natus, Deus mortuus, Deus passus, vbi Filius tantum significatur. Ita & de solo Filio intelligitur, cum dicitur, Deus de Deo, & huiusmodi. Vnde August. quærens, Quomodo huiusmodi dicantur in 7. lib. de Trinitate ait, Quomodo Deus de Deo, lumen de lumine dicitur? Non enim simul ambo Deus de Deo, sed solus Filius de Deo, scilicet Patre: nec ambo simul lumen de lumine, sed solus Filius de lumine Patre. H Cap. 2.

Quod tantum secundum nomen substantiæ dicitur illud de illo, non secundum nomina personarum

Et est sciendum, quod secundum nomina substantiæ tantum dicitur illud de illo, licet ibi illa nomina substantiam non significent. Secundum vero eadem nomina personarum nunquam dicitur illud de illo, sicut verbum de verbo, vel filius de filio: quia huiusmodi nomina diuersis personis conuenire non possunt. Quod August. licet obscure in eodem lib. ita dicit, Hoc solum de eis dici non potest illud de illo, quod simul ambo non sunt, id est, illo solo nomine non possumus vti ad ostendendum vnum de vno, quod simul ambobus non conuenit: sicut verbum de verbo dici non potest, quia non simul ambo verbum, nec imago de imagine, nec filius de filio, quia non simul ambo filius vel imago. Et sicut nomina substantiæ aliquando intelligentiam personarum distincte faciunt, ita etiam interdum totius Trinitatis simul. Vnde Aug. in eodem libro ait: In Patris nomine ipse Pater per se pronuntiatur: in Dei vero nomine & ipse Pater & Filius & Spiritus sanctus: vt cum dicitur, Nemo bonus nisi solus Deus: quia Trinitas est vnus solus Deus. I Lib. 7. cap. 2. Lib. 5. cap 8.

ARTICVLVS IX.

An solus Filius dicatur Deus de Deo?

DEinde quæritur de vltima parte vbi dicit [Non enim simul ambo Deus de Deo, sed solus Filius Deus de Deo Patre, &c.] Secundum hoc enim videtur, quòd Spiritus sanctus non sit Deus de Deo, quod falsum est: & contradicit August. supra dist. 10. vbi expresse dicit, quòd Spiritus sanctus est Deus de Deo, & Filius est Deus de Deo.

2 Item, Cum dicitur, Spiritus sanctus est Deus de Deo, & Filius est Deus de Deo: aut sunt idē Deus de Deo, aut alius Deus de Deo. Si idem: ergo Filius & Spiritus sanctus non sunt alius & alius. Si diuersi: ergo non sunt vnus Deus: quorum vtrumque falsum est.

AD HOC dicendum, quòd Spiritus sanctus est Deus de Deo sicut & Filius: & ly solus non excludit nisi respectum Patris: & huius ratio est, quia exclusio est oppositi: cum autem dicitur Deus de Deo non significatur propria notio Filij, sed potius communis, quæ est esse ab alio: in hac autem non opponitur Spiritui sancto, sed Patri tantum: ergo non excluditur nisi Pater.

AD ALIVD iam supra responsum est distinctione 4. quòd nec idem, nec alius, sed idem in essentia, & distinctus in persona: & huius ratio dicta est ibi.

DISTINCTIO XXVIII.

Quod non tantum tres prædictæ proprietates sunt in personis, sed etiam quæ aliis significantur nominibus, vt ingenitus.

A *De his quæ proprie & æternaliter dicuntur de Deo secundū relationem, seu proprietatem non personalem, quæ est innascibilitas.*

PRÆTEREA considerari oportet, quòd non tantum tres prædictę proprietates siue notiones in personis sunt, verum etiam aliæ, quæ aliis notantur nominibus. Nam etiam hoc nomen, ingenitus, relatiue dicitur de Patre tantum: & aliam designat notionem quam Pater vel genitor. Non est enim idem esse patrem & esse ingenitum, id est, non ea notione Pater dicitur quia ingenitus. Pater enim (vt prædictum est) dicitur secundum proprietatem generationis, ingenitus autem secundum proprietatem innascibilitatis. Differt ergo Pater à Filio authoritate generationis, differt etiam proprietate innascibilitatis, id est, quia ingenitus. Vnde August. distinguens inter proprietatem qua Pater dicitur, & illam qua dicitur, ingenitus in 6. lib. de Trinit. sic ait, Non est hoc dicere ingenitum, quod est Patrem dicere: quia etsi Filium non genuisset, nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Et si signat quisque Filium, non ex eo ipse est ingenitus: quia geniti homines gignunt alios. Non ergo ideo dicitur Pater, quia ingenitus. Ideo cum de Deo Patre vtrumque dicatur, alia notio est qua intelligitur genitor, alia qua ingenitus. Genitor enim dicitur ad genitum, id est, Filium. Cum vero ingenitus dicitur, non quid sit, sed quid non sit ostenditur. Hoc exemplis planum faciendum est. Quod dicitur ingenitus hic ostenditur quòd non sit filius: sed genitus & ingenitus commode dicuntur, filius autem latine dicitur: sed vt dicatur infilius non admittit loquendi consuetudo, nihil tamen intellectui demitur si dicatur non filius: quemadmodum etiam si dicatur non genitus, pro eo quod dicitur ingenitus, nihil aliud dicitur. Ideo non est in rebus considerandum quid vel sinat, vel non sinat dici vsus sermonis nostri, sed quis rerum ipsarum intellectus eluceat. Non ergo iam tantum dicamus ingenitum, sed etiam non genitum, quod tantum valet. (Cap. 6.)

Nunquid

Nunquid ergo aliud dicimus, quam non filium? Negatiua porro particula non id efficit, vt quod sine illa relatiue dicitur, eadem proposita substantialiter dicatur, sed id tantum negatur quod sine illa aiebatur: sicut in aliis prædicamentis cum dicimus, homo est, substantiam designamus. Qui ergo dicit, non homo est, non aliud genus prædicamenti enuntiat, sed tantum illud negat. Sicut ergo secundum substantiam aio, homo est: sic secundum substantiam nego, cum dico, non homo est: At si tantũ valet quod dicitur genitus, quantũ valet quod dicitur filius: tantundem ergo valet quod dicitur non genitus, quantum valet quod dicitur non filius. Relatiue autem negamus dicendo, non genitus. Ingenitus porro quid est, nisi non genitus? Non ergo receditur à relatiuo prædicamento, cum ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad se dicitur, sed quia ex genitore sit: ita cum dicitur ingenitus, non ad se dicitur, sed quod ex genitore non sit ostenditur: vtrumque tamen relatiue dicitur. Quod autem relatiue pronuntiatur, non indicat substãtiam. Quamuis ergo diuersum sit genitus & ingenitus, tamen non indicat diuersam substantiam: quia sicut filius ad patrem, & non filius ad non patrem refertur: ita genitus ad genitorem, & non genitus ad non genitorem referatur necesse est. Ecce euidenter ostendit, quòd ingenitus relatiue dicitur, & de solo Patre accipitur. Aliaque notio est qua dicitur ingenitus, alia qua Pater. Atque tantum valet cum dicitur ingenitus, quantum, non genitus, vel non filius.

An sicut solus Pater dicitur ingenitus, dici debeat non genitus vel non filius?

IDeo solet quæri, Vtrum sicut solus Pater dicitur ingenitus, ita ipse solus debeat dici non genitus, vel non filius: vt nec etiam Spiritus sanctus possit dici non filius, vel non genitus? Quibusdam videtur, quòd Pater solus debeat dici non genitus, vel non filius: Spiritus vero sanctus sicut non dicitur ingenitus, ita (inquiunt) non est dicendus non genitus, vel non filius. Debet quidem dici & credi Spiritus sanctus non esse genitus, vel non esse filius: sed non debet dici esse non genitus, vel non filius. Aliis autem videtur, quòd cum Spiritus sanctus non possit dici ingenitus, potest tamen dici non genitus, vel non filius. Quod autem Augustinus supra ait, tantum valere cum dicitur ingenitus, quam cum dicitur non genitus vel non filius, etymologiam nominis ostendendo eum hoc dixisse dicunt, non rationem prædicationis. B

DIVISIO TEXTVS.

PRæterea considerari oportet, &c.] Hic Magister incipit tractare de proprietatibus personarum non personalium, quæ sunt duæ, sc. innascibilitas, quæ est vnius personæ: & ideo de illa agit primo in hac distinctione: & de communi principio, scilicet spiratione actiua, quo Pater & Filius sunt principium Spiritus sancti, quæ est proprietas duarum personarum: & de hac agit in secunda parte *ibi* [Est præterea aliud nomen] in distinctione sequenti. Ista autem distinctio diuiditur in quatuor partes, in quarum prima Magister inuestigat rationem innascibilitatis. In secunda inducit Ambros. arguentem nouitatem nominis, cum in scripturis non legatur *ibi* [Illud autem tacere non oportet, &c.] In tertia quærit, vtrum eodem intellectu dici possit Pater non esse filius, quo dicitur aliud esse ingenitum & aliud genitum *ibi* [Propterea quæri solet &c.] In quarta & vltima quærit, vtrum solus

ſolus Filius dicatur nata ſapientia ſicut ſolus dicitur imago & verbum *ibi* [Sciendum quoque eſt, quòd ſicut ſolus Flius, &c.] Prima harum ſubdiuiditur in tres. In prima probatur, quòd ingenitus eſt in prædicamento relationis, & quòd idem eſt quod non genitus, ſiue non filius. In ſecunda quæritur, vtrum ſolus Pater dicitur non genitus, ſicut ſolus Pater dicitur ingenitus? *ibi* [Ideo ſolet quæri] In tertia determinatur nomen notionis qua pater dicitur ingenitus *ibi* [Si autem vis ſcire, &c.] Nota autem hic, quòd ſupra diſt. 13. cap. Nunc autem conſiderandum, eſt cum Spiritus ſanctus non ſit genitus, &c. determinatæ ſunt quæſtiones tres de innaſcibilitate, quæ adduci poſſunt hic, ſcilicet quot modis dicatur, & qualiter eſt notio ſolius Patris, & qualiter conuenit Patri & Filio & etiam eſſentiæ diuinæ. Quod ergo ibi determinatum eſt, hic ſupponatur.

ARTICVLVS I.

An ſi ingenitum ſit notio, plures ſint notiones quam quinque?

Incidunt autem hic duæ aliæ quæſtiones ante literam, ſcilicet ſi ingenitum ſit notio, vtrum ſint eadem ratione plures notiones, quam quinque? Et ſecundo, An ingenitum poſſet eſſe notio, etſi non ſint plures notiones, quam quinque?

Ad primum proceditur ſic: Si tam negatio quam affirmatio faciunt notionem, cum quælibet perſona poſſit innoteſcere quatuor modis, videbuntur eſſe duodecim notiones trium perſonarum. Probatio. Conuenit enim Patri non eſſe ab alio per generationem, & non eſſe ab alio per ſpirationem. Similiter Filio conuenit non eſſe ab alio per ſpirationem, & eſſe ab alio per generationem: à quo alius per ſpiratione, & non à quo alius per generationem. Similiter Spiritui ſancto conuenit eſſe ab alio per ſpirationem, & non eſſe ab alio per generationem: à quo non eſt alius per ſpirationem, & à quo non eſt alius per generationem. Ergo videtur, quòd notiones ſint duodecim, ſi non eſſe ab alio per generationem vel ſpirationem eſt notio Patris.

2 Item in prima litera primi capituli habemus, quòd differt Pater à Filio authoritate generationis: differt etiam proprietate innaſcibilitatis. Ex hoc concludo duas concluſiones, quarum prima eſt, quòd per ſe facere differre perſonam à perſona eſt ratio quare ponatur in diuinis notio & proprietas: cum ergo differat Pater à Spiritu ſancto, quia non eſt ab alio per ſpirationem, oportet, quòd etiam inſpirabilitas ſit notio Patris reſpectu Spiritus ſancti. Secunda eſt, quia cum in diuinis non ſit differentia niſi penes oppoſitionem relationis, ſi differt Pater à Filio innaſcicilitate, in Filio eſt relatio oppoſita reſpondens illi quæ eſt innaſcibilitas: & ſic Filius habet tres notiones, ſcilicet innaſcibilitatem, filiationem, & ſpirationem actiuam. Si forte dicas, quòd in Filio ſequitur vna ad aliam: quia ſequitur: eſt Filius: ergo eſt natus, ſed non conuertitur: genus autem cum ſpecie in eodem non facit numerum. Hoc nihil eſt: quia aliquid innoteſcit per modum nati, quod non innoteſcit per modum filij, ſicut innuit Auguſt. in lib. 3. iſtius voluminis diſtinct. 5. Cum ergo hoc ſit notio in diuinis, quod innoteſcere facit, erit notio Filij naſcibilitas.

3 Item, Relationes in diuinis ſunt rationes vel proprietates diſtinguentes perſonam à perſona: ergo quæ tales dicunt oppoſitiones, & poſſunt conuenire Trinitati, illa ſunt proprietates: ſed non eſſe ab alio, & eſſe ab alio, talem habent oppoſitionem in diuinis: ergo faciunt duas proprietates.

4 Item, Eſſe ab alio per generationem, & non eſſe ab alio per generationem, iterum talem faciunt oppoſitionem: ergo illa etiam faciunt duas: & ſic erunt quatuor.

5 Item, Eſſe ab alio per ſpirationem, & non eſſe ab alio per ſpirationem faciunt etiam duas: & ſic erunt ſex ad minus. Si dicas, quòd ſuperiori negato, negatur etiam inferius: & ita non eſſe ab alio, negat etiam non eſſe ab alio per ſpirationem, & non eſſe ab alio per generationem: & ſic illa non faciunt notiones. Hoc nihil videtur eſſe: quia ſecundum hoc non eſſe ab alio erit notio Patris: & hoc à nullo ponitur, ſed potius innaſcibilitas ponitur ſibi notio. Conſtat autem, quòd vna ſpecie emanationis negata ab aliquo, non neceſſario negatur alia: vnde cum innaſcibilis vel ingenitus neget tantum eſſe ab alio per generationem, oportet Patrem adhuc alio modo innoteſcere, quo ipſe etiam ab alio non eſt per ſpirationem.

6 Præterea, Secundum hanc reſponſionem licet ſuperiori negato, negetur inferius: non tantum ſuperiori poſito ponitur inferius: ergo videtur, quòd in aliis perſonis debent eſſe notiones affirmatiuæ, ſcilicet eſſe ab alio: & ſic Filio & Spiritui ſancto conuenit vna notio in communi.

7 Item, Dicit Boetius, quòd ſola relatio multiplicat trinitatem, eſſentia autem continet vnitatem: ergo inter quæ oppoſitio relationis non eſt, illa erunt idem, vel in eodem: ſed eſſe ab alio per generationem, & eſſe ab alio per ſpirationem, nullam habent oppoſitionis relationem: ergo conueniunt eidem: & ſic Filius qui eſt ab alio per generationem, eſt etiam ab alio per ſpirationem: & ſimiliter Spiritns ſanctus: ergo plures ſunt notiones.

8 Item, Vna notio eſt in qua Pater conuenit cum Filio, licet Filius ſit à Patre: ergo alia notio debet eſſe in qua Pater conuenit cum Spiritu ſancto, & alia in qua Filius cum Spiritu ſancto: aliter enim non viderentur eſſe ſufficienter diſtincti: diſtinguitur enim Pater ſolus à Filio ſolo, & Filius ſolus à Spiritu ſancto ſolo, & Pater & Filius ſimul à Spiritu ſancto ſolo: ergo & Pater & Spiritus ſanctus ſimul à Filio ſolo, & Filius & Spiritus ſanctus ſimul à Patre ſolo: & ſic videtur, quòd multæ debeant eſſe notiones, ſi aliæ ſunt notiones, quam perſonales, vt Magiſter dicit hic.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, vt supra suppositum est, quòd notiones non sunt nisi quinque, & relationes quatuor, & proprietates personæ quatuor, & proprietates personales tres, sicut supra probatum est. Persona enim vt persona, non innotescit nisi per illud quod sonat naturæ dignitatem: aliter enim innotescit res naturæ, & aliter innotescit indiuiduum, & aliter innotescit persona. Res enim naturæ vt res naturæ per actum & rationem naturæ habet dignosci, secundum quòd dicimus, quòd res naturæ est, quæ actu naturæ producitur, hoc est, actu quo communicatur natura hypostasibus siue suppositis suis: & ille actus in diuinis est duplex, scilicet generare, & spirare: sed per vtrumque actum innotescit res naturæ dupliciter: quia res naturæ est genita, & res naturæ est generans: & res naturæ est spirata, & res naturæ est spirans: tamen non sunt quatuor res naturæ diuinæ, quia spirantem esse non habent oppositionem ad generantem esse, nec ad genitum esse: & ideo necessario generans & genitus sunt vnum principium spirandi. Indiuiduum autem proprie non est in diuinis, sed innotescit per indiuiduantia. Persona autem non conuenit nisi rei naturæ dignioris: & ideo persona vt persona, non innotescit nisi proprietate dignitatis vel habitudine.

DICIMVS ergo ad primum, quòd non esse ab alio per generationem, non ponit absolutam dignitatem secundum ordinem naturæ qui est in diuinis: & ad hoc intelligendum notandum, quòd in omni natura in qua ponitur ordo naturæ quo alter sit ex altero, & non alter prior altero, necesse est ponere principium illius ordinis. Non dico initium: quia initium magis respicit durationis principium, quam ordinem naturæ. Ergo si principium necesse est ponere, oportet quòd illud principium aliqua notione innotescat: principium autem cum non habeat prius, non potest innotescere per affirmationem priorem se: ergo necesse est, quòd innotescat per negationem: ergo innotescet per non esse ab alio secundum ordinem naturæ. Vtrum autem nihil ponat, vel aliquid ponat, non esse ab alio, in sequenti articulo quæstionis determinabitur. Ergo patet, quòd quacunque speciali negatione posita, non innotescet principium totius diuinitatis secundum ordinem naturæ hoc modo vt principium: & sic patet, quòd non esse ab alio per generationem, & non esse ab alio per spirationem, non sunt notiones Patris, nec possunt esse. Illud autem idem principium, quod est principium huius ordinis naturæ, oportet quòd innotescat: non dico ex parte posteriori, quia non est ibi prius & posterius, sed ex parte illa qua alter est ex ipso: & hoc secundum genus non ponit dignitatem, sed quandoque indignitatem: sed in specie ponit dignitatem in actu in quo natura communicatur, sicut est generatio, & sicut est spiratio: ergo ab illa parte erunt notiones Patris, paternitas, & spiratio actiua. Sed supposito eodem ordine naturæ, id quod est à principio secundum generalem modum essendi ab alio, non innotescit vt persona, sed in speciali modo in quo virtute specificæ differentiæ ostenditur sibi dari natura dignior: & illi actus sunt generatio, & spiratio: ergo esse ab alio per generationem, & esse ab alio per spirationem sunt notiones Filij & Spiritus sancti: sicut in inferioribus esse ab homine non communicat naturam dignam ad constituendam personam, quia ab homine est quandoque res indigna: sed esse ab homine per generationem hominis naturam communicantem. Non esse autem ab alio per generationem, & non esse ab alio per spirationem (sicut iam probatum est) non constituunt, nec innotescere faciunt aliquam naturæ dignitatem. Et sic patet quare non duodecim, sed tantum quinque esse possunt notiones personæ vt personæ.

AD ALIVD dicendum, quòd differentia distinctionis non simpliciter facit notionem personæ, sed differentia distinctionis personæ vt personæ. Principium autem non de principio per modum personæ potest innotescere tribus modis, scilicet ad ante per negationem: & bene concedo, quòd ingenitus non dicit ibi negationem emanationis specialis, sed generalis non esse ab alio: cuius ratio supra 13. distinctione determinata est: & sic cessat prima quæstio. Alio modo innotescit respectu eorum quibus est principium, & vna notione ad vnum, & alia ad alium, secundum quòd sunt duo actus communicationis naturæ dignæ, scilicet generatio, & spiratio: & hoc supra determinatum est.

AD ALIAM quæstionem patet iam solutio: quia nascibilitas, vel esse ab alio, de se non dicit notionem personæ vt personæ: quia non omne quod nascitur de aliquo, accipit naturam dignitatis ab eo: nec omne quod est ab aliquo, accipit naturam dignitatis: sed omne quod naturaliter filius est, naturam dignitatis generantis accipit. Sic etiam vis spiratiua nihil nisi sibi simile in natura producit. Et ideo nascibilitas non est notio: & per hoc patet solutio ad sequens.

AD ALIVD dicendum, quòd non esse ab alio idem est quod esse ingenitum, vt supra distinctione 13. probatum est: & ideo illæ sex reuertuntur ad quinque: quia non esse ab alio per generationem, non ponit rationem principij in ordine naturæ: nec etiam non esse ab alio per spirationem: sed non esse ab alio simpliciter. Et ideo non possunt esse notiones alicuius: non enim dicunt rationem principij in ordine naturæ, nec rationem acceptionis naturæ dignæ, quemadmodum generatio & spiratio.

AD ALIVD dicendum, quòd innascibilitas secundum quòd soli Patri conuenit, & non Spiritui sancto, est idem quod non esse ab alio, hoc modo quo non esse ab alio facit innotescere principium totius diuinitatis.

AD ALIVD patet solutio per dicta, & similiter ad sequens.

AD ALIVD dicendum, quòd licet generari & spirari non opponantur relatiue, tamen spiratus & genitus relatiue opponuntur:

tur: quia hoc bene concedo secundum supra dicta distinctione 10. quòd Græci errant, & ideo qualiter ipsi Spiritum sanctum à Filio distinguant, non laboro hic determinare: quia videtur mihi impossibile esse, quòd vnus non sit alius si inter eos non est oppositio relationis, sicut supra est determinatum: & ideo Pater & Filius sunt vnum in spirando, & Spiritus sanctus distinguitur ab vtroque.

Ad aliud dicendum, quòd non potest esse notio in qua Pater conueniat cum Spiritu S. & alia in qua Filius conueniat cum Spiritu sancto: quia illa in qua Pater communicaret Spiritui sancto, notaretur ordo naturæ, & sic oporteret à Patre & Spiritu sancto esse quendam quartum, quod supra improbatum est, & sic fieret multitudo in infinitum: & similiter alium oporteret esse secundum illam notionem in qua conueniret Filius cum Spiritu sancto: & sic duo essent procedentes à Spiritu sancto. Præterea, Illa in qua Pater conueniret cum Spiritu sancto non haberet oppositionem ad Filium: ergo in illa conueniret cum eis & Filius: ergo illa notio iam conueniret tribus, & sic esset communis tribus: & nihil est eis commune nisi essentia: ergo illa notio iam diceretur secundum essentiam de ipsis: & ideo illa argumentatio non procedit. Vnde patet, quòd innascibilitas est notio, & quòd non sint nisi quinque notiones.

ARTICVLVS II.

An innascibilitas sit notio Patris?

Secundo quæritur, Vtrum innascibilitas sit notio Patris? Videtur autem quòd non: aut enim innascibilitas exponitur negatiue, aut priuatiue. Si negatiue. Contra: Negatio de se nihil certificat: ergo negatio non potest esse notio: quia notio est quæ facit innotescere. Si autem exponatur priuatiue, sequitur multiplex inconueniens, quorum vnum est, quòd priuatio dicit imperfectionem: & secundum hoc persona dignitatis innotesceret per imperfectionem, quod est inconueniens. Secundum est: quia priuatio relinquit aptitudinem: & sic Pater innascibilis aptus esset ad nascendum, non autem natus esset, quod iterum falsum est. Tertium est: quia opposita priuatiue habent fieri circa idem: ergo nascibilis & innascibilis habent fieri circa personam eandem secundum naturæ ordinem: sed nascibilitas conuenit Filio: ergo & innascibilitas haberet fieri circa Filium, & non circa Patrem: ergo videtur, quòd innascibilitas non sit notio Patris.

Si forte dicas, quòd negatio facit innotescere, vt dicit Rabbi Moyses Ægyptius in lib. qui dicitur dux neutrorum: præcipue in diuinis. Et August. confirmat dictum suum, dicens quòd si non potes cognoscere quid est Deus: non parum tamen perfecisti in cognitione si cognoscas quid non est. Contra: Secundum hoc vna negatio non sufficienter notificat: si enim dicam, Deus non est elementum, relinquendo quòd Deus sit aliquid, non facit hæc negatio secundum doctrinam illius Philosophi notitiam Dei: quia adhuc multa alia sunt, quæ non sunt elementum, & etiam non sunt Deus: ergo oportet addere plures negationes restringentes: quanto enim vniuersalius est quod negatur, tanto negatio est minus communis: & quanto particularius est quod negatur, tanto negatio est magis communis: non Sortes enim de pluribus verificatur, quam non homo, vel non animal. Ergo videtur, quòd etiam hic oportet addere plures negationes, antequam sufficiens notitia principij ordinis naturæ habeatur.

Vlterius quæritur quod magis tangit propositum, Cum notio principij non de principio sit non esse ab alio absolute, sicut probatum est in quæstione præcedenti, quare non dicitur generali nomine Patris notio esse non ens ab alio, sed speciali quod est ingenitus, quod sonat idem quod non ens ab alio per generationem. Si forte dicas, quòd generatio & spiratio ordinata sunt, & secundum ordinem naturæ generatio est ante spirationem, & negato priore, negatur secundum, sed non conuertitur: hoc nihil est: quia hoc supra distinct. 12. est improbatum, vbi ostensum est, quòd Spiritus sanctus non processit Filio iam nato, nec non nato: quia vtrumque æternum est, & neutrum ponit ordinem prioris ad aliud, nec etiam ordinem causæ: ergo per hoc quod dicitur Pater ingenitus, non intelligitur improcessibilis, vel alio modo non ens ab alio. Si forte dicas, quòd generatio est ad esse, & spiratio ad bene esse, & emanatione secundum esse negata, negatur emanatio secundum bene esse: hoc etiam hæreticum & falsum est: quia spiratio in diuinis accipit Spiritus sancti substantiam, & esse, & bene esse: & idem est ibi bene esse, quod esse. Falsum autem est, quia nihil prohibet me non esse ab aliquo per esse, & tamen bene esse meum dependere ab ipso: sicut à rege potest esse bene esse meum, cum tamen ego non sim filius regis. Ergo videtur, quòd hæc solutio non conueniat.

Solvtio. Sine præiudicio dico, quòd innascibilitas est notio principij non existentis de principio. Vnde intelligendum, quòd est negatio fundata super ens: aliter enim est negatio de primis, & aliter de posterioribus: sicut si dicam, homo est animal, homo non est asinus: negatio sequens causatur ab oppositione vel disparatione prædicati & subiecti: quæ disparatio causatur ab oppositis differentiis constituentibus prædicatum & subiectum: & ideo illa negatio habet aliquid prius se in quo fundatur, quod non est omnino idem cum illis de quibus est negatio, sed est prius eis. Cum autem dico primum quod ante se nihil habet, negatio fundatur super naturam primi, quæ non est prius primo, quia prius primo nihil est, sed est ipsum primum: & ideo non potest exponi per affirmationem, sicut alia negatio. Si enim quæram & dicam sic: homo non est asinus, tu dices, quòd *Solutio.*

quòd verum est. Si quæram vlterius, Quare hoc? tu dices, quia ipse est animal rationale, & rationale animal & irrationale à se per oppositas differentias remouentur: & sic causas negationem per affirmationem quæ prior est quam negatio, & prior est negatis. Si autem dicam primum ante quod nihil est, tu dices quod hoc verum est. Si autem quæram, Quare hoc est verum? tu dicis, quia primum est primum: & ponis quidem affirmationem quæ prior est negatione, sed non ponis affirmationem priorem eo de quo fuit negatio, quia negatio fuit de primo: ergo illud per affirmationem innotescere non potest: & ita innotescit per negationem, vt dicit hic August. Dico ergo, quòd innascibilitas non priuatiue, sed negatiue habet exponi: sed est duplex, scilicet in genere, & extra genus. Si ergo negatio negat totum quod est in genere principij, tunc innascibile idem erit quod non ens ab alio principio secundum naturæ ordinem. Si autem tantum negaret quod est in suo opposito in genere, tunc supra dictum est, quòd conueniret etiam Spiritui sancto secundum verba Hierony. à Magistro posita ibi, & à nobis exposita.

Qvod avtem obiicitur, quòd negatio non facit aliquid innotescere: dicendum quod hoc verum est per se, & de negatione extra genus: talis autem negatio non est quæ cadit in ratione primi, & principij.

Ad id quod vlterius quæritur, Quare dicitur innascibilitas, & non existentia ab alio? potest dici si placet, quòd licet generatio & processio non habeant ordinem prioris & posterioris, vel immediati & mediati, vt supra probatum est: tamen habent ordinem naturæ, quo procedens sit ex genito: & hoc patet in imagine: quia amor non procedit à mente, nisi supposita notitia, quæ ametur, & amet: & ideo dicit Richard. quòd amor in alterum tendit. Et Grego. quòd charitas minus quam inter duos esse non potest. Et ideo sublata generatione secundum principium, aufertur etiam spiratio: & ideo non ens ab alio per generationem, cum tollit principium generatiuum, tollit etiam principium spiratiuum, quia non spiraret amorem, nisi cum eo quem genuit: non autem est è conuerso: & hoc est valde contra Græcos. Ex hoc enim necessario concluditur, quòd Spiritus sanctus est à Filio, & quòd Filius habet hoc à Patre, sicut Pater si ab alio esset spiratus, necessario oporteret, quòd ille alius alium genuisset cum quo Patrem spiraret. Et per hoc patet solutio ad totum: quia licet spiratio & generatio non habeant ordinem prioris & posterioris, causa, vel natura, vel dignitate, vel tempore: tamen habent ordinem naturæ, qui est in diuinis, vt scilicet genitus sit principium spirati: & ita spiratus secundum hunc ordinem ponit genitum spirantem: si ergo Pater esset spiratus, oporteret alium genitum esse à patre alio. Cum ergo per oppositum ingenitum neget esse spiratum eundem, & non è conuerso: hæc est ratio quare dicitur innascibilis, & non inspirabilis.

Si avtem quæratur, Quare non dicit generali nomine improcessibilis, vt vtrumque simpliciter tollatur? Dicendum, quòd Pater est principium non de principio secundum ordinem naturæ: & ideo in sua notione oportet exprimere rationem huius ordinis, secundum quam sit non de principio: non autem ratio huius ordinis exprimitur nomine generali, sed speciali: ergo negatio debuit esse in speciali, quod tamen secundum ordinem naturæ est principium alterius actus, sicut genitus spirati. Si autem quæritur, Vtrum Pater posset spirare Spiritum sine Filio? hoc supra solutum est distinctione 10.

ARTICVLVS III.

Vtrum innascibilitas & paternitas sint vna notio, vel duæ?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Aliam disignat notionem quam pater & genitor, &c.] Hoc enim falsum videtur: quia innascibilitas in Patre idem videtur quòd paternitas: proprietas enim aut constituit personam, aut persona innotescit per ipsam: sed sufficienter innotescit & constituitur persona Patris à proprietate quæ est paternitas: ergo innascibilitas aut eadem est in Patre, aut superfluit.

2 Item, In diuinis non distinguit nisi relationis oppositio: non autem est relationis oppositio inter paternitatem & innascibilitatem: ergo sunt eadem notio secundum rem.

3 Item, Nihil videtur dicere innascibilitas nisi comparationem quandam Patris ad priuationem principij ante: comparatio autem talis nihil addit nisi negationem: ergo cum negatio nihil faciat differre, videtur quòd non dicat aliam notionem quam paternitas.

4 Item, In diuinis non est numerus nisi ex hypostasi: ergo proprietates non numerantur nisi ex numero hypostasis: ergo omnes proprietates eiusdem personæ sunt vna secundum quod sunt in ipsa: ergo innascibilitas in Patre non differt à paternitate in Patre.

5 Item, In Filio nascibilitas non est alia proprietas à filiatione: ergo videtur, quòd nec in Patre innascibilitas sit alia à paternitate.

Solvtio Dicendum, quòd alia est notio in Patre innascibilitas, & paternitas alia: quia distinctio notionum est secundum modum innotescendi personam vt personam, hoc est, secundum rationem dignitatis: sicut autem supra dictum est, in ordine naturæ oportet principium esse non de principio: & illud inotescit in omni re qua est principium non de principio: erit ergo vnus modus innotescendi ipsum ex parte illa qua non est de principio, & alius ex parte illa qua est principium, & vnus modus non est alius. Ex parte illa qua innotescit vt non de principio, est innascibilitas notio Ex parte altera innotescit secundũ rationes quibus est *Solutio.*

principium totius diuinitatis: hoc autem est generando, & spirando: & ideo erunt duæ notiones Patris, vna paternitas & alia communis spiratio.

Ad primum ergo dicendum, quòd innascibilitas non superfluit: quia paternitate sufficienter innotescit Pater in ratione principij: non tamen ipse sufficienter innotescit inquantum est non de principio: & hoc conuenit ei personaliter, & pertinet ad dignitatem personæ, secundum quod in ordine naturæ ipse Pater ponitur principium non de principio.

Ad aliud dicendum, quòd realiter non distinguit in diuinis nisi relationis oppositio, id est, quòd distinctio faciat rem per se entem & subsistentem: & sic non distinguitur notio à notione, sed potius secundum modum supponendi & attribuendi, vt superius dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd non dicit comparationem paternitatis, sed eius qui est Pater secundum illam rationem qua est principium non de principio: vnde illa ratio ex falsis procedit.

Ad aliud dicendum, quòd non est numerus rerum distinctarum in diuinis, nisi personarum tantum: nec notio in diuinis habet esse distinctum extra personas, & numeratur secundum rationes innotescendi & attribuendi. Tamen bene dico, quòd relatio & notio est res in diuinis, licet non numeretur extra personam: sed diuersitas eius innotescit secundum diuersitatem modi significandi in attribuendo, vt superius dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd nascibilitas secundum idem in ratione facit innotescere Filium, secundum quod facit eum innotescere filiatio, secundum scilicet quod est de principio in ordine naturæ: & ideo non est diuersa notio in Filio nascibilitas & filiatio: sed non secundum idem facit innotescere Patrem innascibilitas & paternitas, secundum quod in ordine naturæ est principium non de principio: & ideo in Patre est alio modo notio innascibilitas, & paternitas: sicut & in Filio alia notio est filiatio, & communis spiratio: quia non secundum vnam rationem innotescit Filius per eas, secundum quod refertur ad ordinem naturæ, vt principium de principio.

ARTICVLVS IV.

Vtrum non intellecta paternitate Pater esset quis, quia ingenitus?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Non est hoc dicere ingenitum quod est Patrem dicere, &c.] Ergo videtur, quòd non intellecta paternitate, adhuc Pater esset quis, quia ingenitus: ergo hoc est falsum quod superius videtur probari distinct. 26. quòd abstracta personalitate à persona, non remanet hypostasis.

2 Si forte dicas, quòd ita est in Patre, sed non est ita in aliis. Contra quia eadem ratione non est idem dicere Filium, & spirantem: ergo non intellecta filiatione adhuc Filius erit quis, & ita remanet hypostasis Filij.

3 Item hoc probatur alia ratione. Bene conceditur, iste est genitus: ergo est ab alio: sed non conuertitur: ergo esse ab alio per intellectum, est prius quam generati: ergo potest intelligi sine illo: ergo non intellecta filiatione, adhuc intelligitur ens ab alio: hoc autem non conuenit nisi hypostasi: ergo abstracta personalitate intelligitur hypostasis, quod supra negatum est.

4 Item, August. dicit, & habetur in litera, quòd aliud est Patrem esse, & aliud est esse Patrem: non enim eadem est, est Pater, & Pater est: & est Filius, & Filius est: sed eodem Pater est quo Filius est, quia Pater est essentia: & Filius eodem est, quia in diuinis quicquid est, essentia est: ergo videtur, quòd esse hypostasim secundum intellectum dependet ab essentia: & non intellecta notione, adhuc essentia est: ergo cum hypostasis esse sit ab essentia, hypostasis in diuinis potest esse non existente notione.

5 Item, Absolutum est in omnibus ante respectiuum: supra autem habitum est sæpe, quòd persona absolutum est: ergo & hypostasis: quia cum duo sint de intellectu personæ, scilicet hypostasis & proprietas, esse absoluti non potest habere persona à proprietate: ergo relinquitur, quòd habeat ab hypostasi: ergo hypostasis est absolutum: ergo per intellectum est ante respectiuum.

Solutio. Adhuc persistimus in hoc quod non intellecta proprietate, non intelligatur nec remanet hypostasis: quia non videmus, qualiter declinetur hæresis Arrij, vel hæresis Sabellij, si per intellectum ponitur hypostasis ante proprietatem: & hoc supra satis 21. & 26. distinctione probatum est. *Solutio.*

Vnde dicimus ad primum, quòd non intellecta paternitate, &c. quod hoc potest esse duobus modis: est enim paternitas relatio, & proprietas personalis: & potest non intelligi paternitas vt relatio est, quia potest intelligi non genitus non habens Filium: & sic verum est quod dicit Augustinus. Sed destruitur ordo naturæ: ordinem enim naturæ non habet Pater ad Filium nisi paternitatis ratione. Vnde sic non intellecta paternitate verum est, quòd remanet hypostasis Patris, & non Filij: quia ordo naturæ destruitur quo alter sit ex altero. Alio modo est proprietas constituens personam in esse personali: & cum negatio non constituat, intellectus innascibilitatis non constituet Patrem: & hoc modo non intellecta paternitate, non erit Pater quis: & tollitur hypostasis, proprietate sublata.

Ad aliud dicendum, quòd licet spiratio sit notio Filij, tamen non est personalis proprietas eius: & ideo spiratio secundum rationem intelligendi præsupponit sibi filiationem, vt est proprietas personalis: non enim potest spirare nisi persona constituta: & hoc fit per filiationem.

Ad aliud dicendum, quòd hoc sequitur

quitur in hìs in quibus vniuersale abstrahitur à particulari, & simplicius à minus simplici: & tamen secundum esse est è conuerso. Vnde cum dicitur, iste est genitus: ergo est ab alio: intellectus noster non sistitur super esse ab alio, sed transit vsque ad generationem, eo quod illa determinate figit intellectum: non enim sumitur res in vniuersali nisi in potentia: vnde intellectus quærens naturam rei & esse, non quiescit in vniuersali: & ideo secundum esse personæ, esse ab alio, est post esse ab alio per generationem, & post esse ab alio per spirationem: & secundum rem est idem, & non simplicius illis: quia abstractio talis in diuinis fieri non potest, vt supra probatum est: & si esset in diuinis, non esset nisi secundum rationem, & secundum esse esset è conuerso.

Ad aliud dicendum, quòd bene videtur mihi esse concedendum, quòd hypostasis habet habitudinem ad essentiam, & habitudinem ad proprietatem: & ab habitudine ad essentiam habet esse, & similiter proprietas: quia omne esse in diuinis, est essentiæ, & ab essentia: sed tamen numerum & esse hypostasis, id est, quod hypostasis est hypostasis, ex parte post habet à proprietate: quia per numerum & per esse hypostasis vt hypostasis pendet à proprietate.

Ad aliud dicendum, quòd hypostasis non est absolutum, vt supra distinct. 26. probatum est: quia si ponatur absolutum, sequitur hæresis Sabellij, vel Arrij ineuitabiliter, vt mihi videtur: sed respectiuum dicitur duobus modis, scilicet vt ratio respectus, & sic respectiuum est notio, & relatio siue proprietas: & vt id quod dicitur ad aliquid, & hoc est suppositum relationis, quod est hypostasis. Et si quæratur, Vnde veniat hoc suppositum, ex quo non manet sublata relatione? Respondendum est, quia ponitur posita relatione vt est distinguens: aliter enim relatio in diuinis non ponitur. Tamen argumentum non valet: quia multiplex est relatio, vt supra dictum est, scilicet simplex, & composita. Et simplex est secundum originem: & quædam illarum nascuntur ex mutatione, vt causa & causatum, & pater & filius in inferioribus: & hæc præponunt sibi secundum intellectum supposita sua. Quædam sunt ad esse suppositi constituendo ipsum, quibus positis ponitur suppositum: & ideo quidam dicunt non male, vt videtur mihi, quòd proprietates istæ secum ferunt supposita: & ideo istæ relationes sunt secundum rationẽ intelligendi ante supposita sua.

ARTICVLVS V.

An genitum & ingenitum dicant ens in eodem genere prædicamenti?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Negatiua porro particula non id efficit, vt quod sine illa relatiue dicitur, &c.] Hoc enim videtur falsum: cum enim non habeat ordinem ad prædicamentum nisi per coordinationem prædicabilium, si negatur ab eo coordinatio prædicabilium, negatur ab eo (vt videtur) prædicamentum: sed coordinatio prædicabilium negatur ab eo, quia negatur ab eo prædicatum proprium prædimenti, sicut est genitum, vel subiectum proprium genus alicuius: ergo videtur, quòd genitum & ingenitum non dicant ens in eodem genere prædicamenti.

2 Item, Quicquid est in prædicamento, est in ipso sicut generalissimum, vel sicut subalternum, vel sicut specialissimum, vel sicut indiuiduum. Ingenitum autem nihil talium dicit, quia nihil horum perficit per negationem: ergo falsum videtur esse, quòd genitum & ingenitum sint in eodem genere.

3 Item, Nihil vno & eodem modo ordinem habet ad diuersa genera: sed ingenitum dicitur de relatione, & non relatione: ergo ingenitum non dicit ens in prædicamento determinato.

4 Item, Relatio & non relatio non differunt nisi per negatiuam particulam quæ apponitur alteri: ergo per rationem August. hic positam, sunt in eodem genere: quicquid autem est in genere, de illo prædicatur generalissimum: ergo de non relatione prædicatur genus relationis: ergo non relatio est relatio, quod est impossibile: ergo falsum est quod hic dicit August.

5 Item, Secundum hoc essent duo generalissima in quolibet prædicamento: non enim minoris communitatis est non relatio, quam relatio: & hoc iterum ridiculosum videtur, & contra auctoritatem artis prædicamentorum. Si forte dicas, quòd hoc verum est, quòd nomen prædicamenti negetur, cum dicitur substantia non substantia, relatio non relatio, qualitas non qualitas, & huiusmodi. Contra quia negatio quanto adiungitur ad minus commune, tanto est communior: si ergo negatio magis communis secundum ambitum prædicationis, facit ipsum cum affirmatione non posse manere in eodem prædicamento: multo magis facit hoc negatio minus communis, vt videtur.

Solvtio vere vna est ad omnia hæc *Solutio.*
argumenta: quia cum dicitur non genitus, vel non substantia, vel quælibet alia negatio, potest considerari negatio gratia negationis: & sic cum negatio sit non ens, non cadit in aliquod genus, nec ordinatur ad genus aliquod. Vel potest considerari ratione rei negatæ: & sic negatio necessario ordinatur ad affirmationem præcedentem ipsam secundum intellectum, vt diximus in primo articulo quæstionis, & 2. istius dist. & sic non substantia reducitur ad substantiam, vt ad genus, & non relatio ad relationem vt ad genus: sicut enim non cognoscitur priuatio nisi per habitum, & diuisio per compositionem: ita negatio hoc modo intelligitur per affirmationem. Vnde dicit Philosophus, quòd in non esse intelligitur esse, & omnino in affirmatione negatio: & hoc modo dicit, quòd rectum est iudex sui & obliqui: recto enim cognoscimus & ipsum & obliquum.

Ad

Ad primvm ergo dicendum, quòd gratia rei negatæ relinquitur ordo, licet non gratia negationis.

Ad alivd dicendum, quòd illa propositio est falsa, sed vera est de directe ordinatis in prædicamento: sunt enim quædam in prædicamento vt prædicata & subiecta eiusdem prædicamenti, & quædam sunt in ipso secundum reductionem: & hoc dupliciter, scilicet sicut principia, vt materia & forma ad substantiam, & punctum & vnitas ad quantitatem, & huiusmodi. Quædam autem sunt reducta, sicut de quibus habetur iudicium per illa: & sic priuationes & negationes reducuntur ad genus: quia per habitum generis cognoscuntur.

Ad alivd dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte negationis, & non est parte rei negatæ.

Ad alivd dicendum, quòd non oportet, quòd genus prædicamenti prædicetur de his quæ quocunque modo sunt in prædicamento per reductionem ad illud, sed tantum de directe contentis in eo.

Per idem patet etiam solutio ad sequens: quia non facit generalissimum, sed reducitur ad idẽ quod est habitus affirmationis.

ARTICVLVS VI.

Vtrum innascibilitas potest prædicari de paternitate, & vtrum paternitas est innascibilis, & an essentia est innascibilis?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Sicut filius ad patrem, & non filius ad non patrem: ita genitus ad genitorem, & non genitus ad non genitorem refertur, &c.] Videtur enim, quòd licet paternitas non sit eadem notio, quæ est innascibilitas, vt dicit August. hic, eo quòd paternitate refertur Pater ad Filium, ingenito autem ad non patrem: tamen videtur, quòd vna prædicetur de alia, vt dicatur, paternitas est innascibilitas. Quæcunque enim vniuntur in eodem in diuinis, de se habere non possunt oppositionem: paternitas & innascibilitas vniuntur in vna hypostasi: ergo non habent oppositionem: ergo vnum potest prædicari de altero, vt dicatur, paternitas est innascibilitas.

2 Item, Licet attributa diuinæ naturæ differant secundum rationem intelligendi, cum dicitur diuina bonitas, & diuina sapientia: tamen propter simplicitatem eius in quo sunt, vnum prædicatur de alio: & dicimus, diuina sapientia est diuina bonitas: ergo à simili cum paternitas & innascibilitas vniantur in Patre, non vt diuersæ res, sed secundum modum intelligendi, videtur quòd propter personæ simplicitatem vnum prædicetur de alio: & possumus dicere, paternitas est innascibilitas.

3 Item, Bene sequitur, Pater non est Filius: ergo paternitas non est filiatio: ergo à simili per oppositum, innascibilis est Pater: ergo innascibilitas est paternitas.

Item quæritur vlterius, Vtrum posset dici, paternitas est innascibilis? Videtur quòd sic: quia paternitas est Pater: & Pater est innascibilis: ergo paternitas est innascibilis. Item, Pater est non nascibilis: & non nascibilis est idem quod innascibilis, vt patet haberi ex litera: ergo paternitas est innascibilis. *Quæst. 1.*

Item quæritur, Vtrum posset dici essentia innascibilis? Videtur quòd sic: quia essentia est non nata, nec ab alio: ergo est innascibilis. *Quæst. 2.*

Solutio. Dicendum, quòd vna istarum notionum non prædicatur de alia: & non potest dici, paternitas est innascibilitas: sicut non potest dici, ratio cognoscendi Patrem inquantum non est de principio, est ratio cognoscendi inquantum est principium Filij: & sicut non potest dici, relatio qua refertur Pater inquantum Pater non est de principio, est relatio qua Pater refertur ad Filium: notio enim accipit esse notionis à ratione innotescendi, & relatio accipit esse relationis à ratione referendi. *Solutio.*

Dicendvm ergo ad primum, quòd paternitas & innascibilitas non habent oppositionem aliquam secundum aliquod genus oppositionis, sed disparationem habent, secundum quòd accipiuntur vt notiones & relationes, non secundum quòd accipiuntur vt res quæ est res Pater, vel persona Patris, vel essentia diuina: hoc enim quòd vniuntur in persona vna, non confert eis rationem notionis vnam, nec ratio relationis vnam: sicut in inferioribus ex hoc quòd albedo & musica vniuntur in Sorte, non confertur eis esse qualitatem vnam, sed quale vnum.

Ad alivd dicendum, quòd aliud est de attributis: quia illa non retinent proprium modum prædicandi, sed accipiunt prædicationem substantiæ: relationes autem retinent proprium modum prædicandi, & ideo per illos proprios modos referendi & prædicandi differunt abinuicem.

Ad alivd dicendum, quòd bene sequitur: sed duplex est causa: non enim tantum huius causa est distinctio suppositorum, sed etiam diuersitas relationum: & altera illarum causarum saluatur in proprietatibus quæ sunt in eadem persona: non enim sequitur, si concretum de concreto prædicatur gratia subiecti, quòd abstractum prædicetur de abstracto: vnde non sequitur, album est musicum: ergo albedo est musica.

Ad hoc quod vlterius quæritur, Vtrum paternitas sit innascibilis, & essentia innascibilis? Dicendum, quòd vtraque duplex est, ex eo quòd ly innascibilis potest teneri adiectiue, & sic non est concedendum, quia sic inhærenter prædicaretur innascibilis de vtroque: vel potest teneri substantiue, hoc est, innascibilis est Pater: & sic vtraque est concedenda. *Ad quæstiunculas.*

Qua

Quæ sit proprietas secundum quam dicitur Pater ingenitus.

SI autem vis scire quæ sit proprietas secundum quam dicitur Pater ingenitus, audi Hilarium ipsam vocantem innascibilitatem in 4. lib. de Trinit. ita aientem, Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus, proprietate videlicet in vnoquoque & originis & innascibilitatis. Significata ergo in Scripturis personarum intelligentia, & distincto innascibilitatis natiuitatisque sensu, solitarius Deus non est opinandus. Discretio ergo vel distinctio personarum in Scripturis posita est, in nullo autem naturæ distinctio. C

Arriani nitebantur probare alterius substantiæ Patrem, alterius Filium: quia ille ingenitus, iste genitus: quibus respondens Ambr. dixit se hoc nomen in scripturis non legisse diuinis.

ILlud etiam taceri non oportet, quòd Arriani ex eo probare nitebantur alterius substantiæ esse Patrem, alterius Filium: quia ille ingenitus, & istæ genitus dicitur: cũ diuersum sit esse ingenitum, & esse genitum. Vnde Ambr. eorum quæstioni respondens, dicit se in diuinis Scripturis hoc nomen, scilicet ingenitus, non legisse, ita inquiens in 4. lib. de Spiritu sancto. Cum dudum audierint quidam dicentibus nobis Filium Dei qui generatus est, Patri qui generauit, inæqualem esse non posse, quamuis ille generatus sit, iste generauit: quia essentia vel generatio est naturę: aduersus quidem illam quęstionem vocem sibi arbitrantur acclusam: sed tergiuersatione damnabili in eodem loco vestigium vertunt, vt putent mutationem fieri quæstionis mutatione sermonis, dicentes: Quomodo possunt esse ingenitus & genitus vnius naturæ atque substantiæ? Ergo vt respondeam mihi propositæ quæstioni. Primo omnium in diuinis Scripturis ingenitus nusquam inuenio, non legi, non audiui. Cuius ergo mutabilitatis sunt homines huiusmodi, vt nos dicant ea vsurpare quæ non sunt scripta: cum ea quæ sunt scripta dicamus, & ipsi obiiciant quod scriptum non sit? Nonne ipsi sibi aduersantur, & auctoritatem calumniæ suæ derogant? Attende lector, quoniam hoc nomine, ingenitus, nolebat vti Ambrosius propter hæreticos. Ita & nos subiicere quædam oportet propter calumniantium insidias, quæ catholicis ac piis lectoribus secure credi possunt. Sunt etenim quædam quæ non tantæ sunt religionis & auctoritatis, vt eis nos oporteat semper confitendo ac recipiendo inseruire, verum silentio alioquin præteriri queunt: nec illius tamen sunt peruersitatis, quin cum opportunum fuerit eis vti liberum habeamus. D

ARTICVLVS VII.

An origo etiam possit dici notio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in verbis Hilarij [Proprietate videlicet in vnoquoque originis & innascibilitatis, &c.] Ergo videtur, quòd origo dicat proprietatem: non autem dicit filiationem, quia ab origine est etiam Spiritus sanctus & habet originem: ergo videtur, quòd sint plures notiones quam quinque.

Solutio. SOLVTIO. Origo simpliciter intelligitur secundum emanationem ad esse: talem autem originem dicit generatio secundum nominis rationem: & ideo pro generatione passiua Filij hic ponitur, licet secundum nomē aliquid communius dicat, quam generatio.

An diuersum sit esse Patrem & esse Filium?

E PRæterea quæri solet, Cum supra dictum sit, quia aliud est dicere ingenitum, aliud Patrem, & quod diuersum sit genitus & ingenitus: vtrum similiter diuersum sit esse Patrem & esse Filium, an idem? Ad quod dicimus, quia ex eodem sensu quo dicitur diuersum genitus & ingenitus, & quo dicitur non esse idem dicere genitum & ingenitum, potest dici non esse idem, sed diuersum, esse Patrem, & esse Filium, vel esse Spiritum sanctum: quia non ea notione Pater est Pater, qua Filius est Filius, vel qua Spiritus sanctus est Spiritus sanctus. Ideoque ex hoc sensu concedimus, quòd aliud est esse Patrem, & aliud est esse Filium: quia alia notio est, qua Pater est Pater, alia qua Filius est Filius. Sed si transponas, vt dicas, aliud est Patrem esse, aliud Filium esse, variatur intelligentia: & ideo non conceditur. Est enim sensus talis ac si dicatur, aliud est quo Pater est non quidem Pater, sed est, aliud quo Filius est, non quidem Filius, sed est: quod penitus falsum est. Eo enim Pater est, quo Pater Deus est, id est, per essentiam vel naturam. Ac Filius eo Deus est, quo Pater Deus est. Eo ergo Filius est, quo Pater est. Et ita idem est Patrem esse quo Filium esse: sed non est idem esse Patrem, & esse Filium. Vnde Cap. 5. August. in 5. lib. de Trinit. ait, Quamuis diuersum sit esse Patrem & esse Filium, non est tamen diuersa substantia: quia non hoc secundum substantiam dicitur, sed secundum relatiuum: quod tamen relatiuum non est accidens, quia non est mutabile. Ecce diuersum esse dicit esse Patrem & esse Filium, quod iuxta rationem prædictam accipi oportet: quia scilicet alia notio est qua est Pater, alia qua est Filius. Non enim secundum essentiam Pater dicitur Pater, vel Filius Filius, sed secundum relationem.

ARTICVLVS VIII.

An accidens possit separari à suo subiecto?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quod tamen relatiuum non est accidens, quia non est mutabile, &c.] Hoc autem non videtur sequi: quia multa sunt in inferioribus accidentia quæ non mutantur, vt accidens inseparabile.

Solutio. AD HOC autem dicunt quidam, quòd accidens dupliciter comparatur ad subiectum, scilicet propinquum & remotum: & licet quandoque sit separabile à propinquo & immediato, tamen separabile est à remoto: vt habere tres angulos æquales duobus rectis, licet non separetur à triangulo rectilineo, separatur tamen à figura vel triangulo simpliciter: quia triangulus qui habet vnum latus arcuale, potest habere tres maiores duobus rectis. Aliter potest dici, & forte melius, quòd accidens comparatur ad aliquid sicut ad subiectum tantum, & ab illo semper separari potest: comparatur etiam ad aliquid sicut ad subiectum & causam, & ad id quod cadit in diffinitione ipsius, & ab illo non separatur: sed hoc non est ex ratione subiecti, sed potius ex ratione esse & diffinitionis.

Quomodo

Quomodo dicatur sapientia genita vel nata: an secundum relationem, an substantiam?

F

SCiendum quoque est, quòd sicut solus Filius dicitur verbum vel imago, ita etiam ipse solus dicitur sapientia nata vel genita. Et ideò quæritur, Vtrum hoc relatiue dicatur? & si relatiue dicitur, an secundum eandem relationem quæ dicitur verbum & imago? De hoc August. in 7. lib. de Trinit. ait, Id dici accipiamus cum dicitur verbum, ac si dicatur nata sapientia, vt sit Filius & imago. Et hæc duo cum dicuntur, id est, nata sapientia: in vno eorum, eo quod est nata, & verbum & imago & filius intelligatur. Et in his omnibus nominibus non ostendatur essentia, quia relatiue dicuntur. At in altero quod est sapientia etiam essentia demonstretur, quoniam & ad se dicitur, seipsa enim est sapiens, & hoc est eius esse quod sapere: vnde Pater & Filius simul vna sapientia, quia vna essentia. Caue lector qualiter hoc intelligas, quod hic dicit August. Videtur enim dicere, quòd cum dicitur nata sapientia, ibi sapientia essentiam significet, & nata relationem notet. Quod si ita est, cogimur dicere essentiam diuinam esse natam, quod superioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus, quòd in altero, id est, in eo quod nata est eadem notio intelligatur, quæ notatur cum dicitur verbum & imago. In altero vero scilicet sapientia, demonstratur essentia, id est, demonstratur quòd Filius sit essentia, quia sapientia secundum essentiam dicitur. Et ideo cum dicitur nata sapientia, intelligatur quòd ipse qui natus est, essentia est, ibi tamen sapientia non pro essentia, sed pro hypostasi facit intelligentiam: vt sicut quando dicitur verbum vel filius, intelligitur hypostasis cum sua proprietate. Item cum dicitur nata sapientia, idem intelligitur, id est, genita hypostasis. Ideo vigilanter ait idem esse intelligendum cum dicitur verbum, & cum dicitur nata sapientia, id est: eadem relatio, eademque hypostasis cui inest illa proprietas. Et ex hoc adiuuatur illud quod superius diximus, scilicet cum dicitur Pater vel Filius vel Spiritus sanctus, non tantum illæ proprietates significantur, vt cum dicitur paternitas, filiatio: sed etiam hypostasis cum suis proprietatibus. Cap. 2.

Quod imago aliquando dicitur secundum essentiam.

G

ILlud etiam sciri oportet, quia cum supra dictum sit imaginem relatiue dici de Filio, sicut verbum vel Filius, interdum tamen reperitur secundum substantiam dici. Vnde August. in lib. de fide ad Petrum dicit, quòd vna est sanctæ Trinitatis essentialiter diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Hilarius etiam in 5. lib. de Trin. ait, Homo fit ad communem imaginem. Nomen non discrepat, natura non differt. Vna est enim ad quam homo creatus est, species. Ex his verbis ostenditur, quòd imago aliquando essentiæ intelligentiam facit: & tunc ad se dicitur & non relatiue. Cap. 1.

ARTICVLVS IX.

Vtrum imago dicatur relatiue, & vtrum solus Filius dicatur imago?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltima parte *ibi* [Sciendum quoque est, quòd sicut solus Filius dicitur verbum & imago, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd imago dicitur relatiue. Et hoc nō videtur: imago enim, vt dicit Hilarius (& ponitur infra dist. 31.) est rei ad rem coæquandam & imaginandam indiscreta & vnica similitudo: hoc autem videtur conuenire tam Filio, quam Spiritui sancto: cum tamen Filius & Spiritus sanctus in nulla notione conueniant: ergo non potest dicere relationem.

2 Item, Damasc. dicit, quòd Spiritus est imago Filij: ergo videtur, quòd non dicat relationem.

3 Item, Duorum similium & duorum æqualium vtrumque est æquale alteri, & simile est alteri: cum ergo imago non ponat nisi similitudinem & æqualitatem, videtur tam ad vnum, quam ad alium referri: & sic tam Pater est imago Filij, quam Filius Patris. Forte dices, quòd Filius est imago, quia quia procedit vt natus: Spiritus autem sanctus non procedit vt natus, sed quomodo datus: quod autem datur ab aliquo, non habet similitudinis rationem ex hoc quod donum: sed quod nascitur, ex ipsa ratione processionis suæ habet rationem similitudinis. Contra: Supra habuimus, quòd magnus est qui dat tale donum sicut ipse. Præterea, Non licet nobis dicere, quòd Spiritus sanctus non sit æqualis Patri: nec licet nobis dicere, quòd Spiritus sanctus non sit similis Patri: cum ergo ex his duobus conficiatur imago, videtur quòd non liceat nobis dicere, quòd Spiritus sanctus non sit imago Patris & Filij. Item, Dicere, quòd Filius ex ratione processionis habet quod sit imago, & non Spiritus sanctus: aut intelligitur secundum processionis intellectum generali nomine, aut specialiter in diuinis? Si primo modo: hoc nihil est: quia sic non quæritur de personis, quia eadem ratione posses dicere, quòd Spiritus sanctus ratione processionis est accidens: quia quod procedit generaliter per modum amoris, est accidens, & non persona. Si autem attenditur processio in diuinis: tunc nihil valet ratio: quia perfecta vnitas & similitudo naturæ communicatur Spiritui sancto spirando, sicut Filio generando. Præterea, Illa ratio non est nisi secundum rationem, cum nos rem & rei rationem quæramus: ergo videtur, quòd hoc nihil sit.

Si propter hoc velis dicere quod supra diximus, quòd imago ponit conuenientiam cum exterioribus, scilicet figura, & colore: & ideo refertur ad Filium secundum proprietatem quæ quasi extrinsecus adest in hoc quod à Filio alius est, sicut à Patre, non autem à Spiritu sancto, & illa est ratio Richardi. Contra: Secundum hoc apud Græcos non esset Filius imago Patris: quia illi non ponunt Spiritum sanctum à Filio procedere.

SOLVTIO. Augustinus dicit in libro de decem chordis, quòd aliter est imago regis in filio, & aliter in solido aureo: quia in filio est per naturam, in solido aureo in extranea natura impressa: & vult distinguere inter hoc quod Filius Dei dicitur imago, & quod homo dicitur ad imaginem. Et ideo videtur mihi, quòd ad intellectum imaginis tria concurrunt, scilicet primum quod sit in altero, quia nihil sibi imago est: & ideo cum Pater ad nihil ante se secundum ordinem naturæ referatur, non potest dici imago: & ideo dicit Hilarius infra distinct. 31. quòd Filius refertur ad innascibilem, & quod hoc modo dicitur Pater caput Filij. Secundum est, quòd ducat in vnum tantum: non potest enim esse immediata ductio imaginata in duos, vt duo sunt: sed mediata potest, scilicet quod primo ducat in vnum, & per consequens in alium: vnde Pater vt est alius à Filio in persona, non potest habere imaginem quæ ex æquo ducat in suam personam, & in personam Filij: & ideo non potest Spiritus sanctus esse imago, qui secundum ordinem naturæ refertur ex æquo ad vtrumque: nec potest etiam habere duas imagines, etiamsi poneretur Spiritus sanctus ab eo solo procedere, vt dicunt Græci: quia illæ imagines secundum vnam rationem assimilarentur, & sic in se nullam haberent distinctionem. Tertium est, quòd perfecte impleat: & hoc conuenit Filio & Spiritui sancto æqualiter, licet non eadem ratione: quia Filio ratione filiationis, quæ in sua ratione ponit impletionem istam per actum naturæ, quia est generatio: Spiritui sancto autem conuenit per spirationem quæ habet in sui ratione actum spiratiuum qui est actus amoris: & per hoc patet qualiter solus Filius imago dicatur. Solutio.

DICENDVM ergo ad primum, quòd imago secundum modum intelligendi plus ponit quam similitudinem & æqualitatem, vt dictum est: & per hoc patet etiam ad tertium.

AD ALIVD dicendum, quòd Damasc. non attendit in imagine nisi id in quo notatur impletio imaginis: & hoc est vnitas substantiæ: & ideo vocat Spiritum sanctum imaginem.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil prohibet dicere, quòd Filius ratione processionis habeat similitudinem naturæ, & Spiritus sanctus habet eandem, sed non cadit in ratione suæ processionis, quia non procedit vt natus, vt supra dictum est ex verbis August.

AD ALIVD dicendum, quòd Richardus attendit signum imaginis: quia scilicet Filius est vnus ab vno: & huius signum est, quòd ab ipso & à Patre est alius: & tunc ratio sua attendit per signum illud secundum quod est de imaginis intellectu.

ARTICV

ARTICVLVS X.

Vtrum verbum & sapientia nata sint idem, & vtrum in verbo semper intelligitur respectus ad creaturam, & quid addit dicere super intelligere?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Id dici accipiamus cum dicitur verbum, ac si dicatur nata sapientia, &c.] Ergo videtur, quòd verbum & sapientia nata sint idem. Contra: Verbum ordinatum & perfectum non procedit nisi à sapiente secundum sapientiam: Filius autem verbum est cui nihil deest: ergo ipse procedit à sapientia: ergo procedendo à dicente accipit sapientiam à sapientia dicentis. Habuimus enim supra distinct. 9. quòd bonus bonum genuit, & sapiens sapientem genuit: ergo videtur secundum ordinem naturæ verbum sibi sapientiam præponere.

Sed contra. SED CONTRA hoc est quod dicitur Eccli. 1. Verbum Patris fons sapientiæ in excelsis. Ergo verbum est fundens sapientiam: sed quicquid funditur ab aliquo, est posterius illo per intellectum: ergo sapientia est posterior verbo.

Quæst. 1. VLTERIVS hic quæritur, Vtrum in verbo semper intelligatur respectus ad creaturam: hoc enim videtur, quia omnia per ipsum facta sunt: ergo omnia fuerunt in ipso ab æterno vita & lux: ergo cum vita & lux ponunt respectus ad creaturas, verbum etiam ponet eundem.

2 Item, Verbum est ars Patris: ars autem (vt dicit Augustinus) est plena rationum omnium viuentium. Cum ergo illæ rationes ponant respectum ad creaturam, videtur quòd & verbum in quo sunt rationes illæ.

3 Item, Ansel. dicit, quòd eodem verbo dicit se Pater & omnem creaturam: ergo videtur, quod respectus creaturarum sit in verbo.

4 Item, Dixit & facta sunt. Super illud dicit Augustinus, id est, Verbum genuit in quo erant vt fierent. Et dicit super Genes. quòd non est credendum, quòd Pater toties dixerit quoties ponitur, dixit Deus, in textu literæ: quia vnum solum verbum ille genuit, per quod omnia fecit. Sicut etiam dixit Iob. Semel loquitur Deus, & secundo ad ipsum non repetit.

Sed contra. SED CONTRA: Cum dicitur, Pater dicit se, non ponitur respectus nisi ad Patrem tantum: cum ergo ibi generatio verbi exprimatur, videtur quòd verbum non necessario ponat respectum ad creaturam.

Quæst. 2. VLTERIVS hic quæritur, quid dicere addat super intelligere? Et videtur, quòd nihil. Dicit enim Ansel. quòd summo spiritui hoc est dicere, quod est cogitando intueri: hoc autem totum fit actu intellectus: ergo videtur, quòd nihil addat: & sic idem est dicere & intelligere. Item, Si vis cogitatiua Deo non conuenit: hoc nihil est: quia tunc ponam ibi videndo, & tunc habeo propositum.

ITEM tunc quæro, Quid differens dicat ly videndo ad intueri? si enim idem dicunt: tunc alterum superfluit in diffinitione dictionis quam ponit Ansel. Si autem non idem dicunt: aut referuntur ad eandem potentiam intellectiuam, aut ad aliam. Si ad eandem: tunc videtur, quòd vnum actum dicant: & sic superfluit alterum. Hoc etiam videtur per nominis rationem: quia intuitus est idem quod visus: ergo idem est videndo intueri, quod est videndo videre: & ibi est abundantia huius dictionis, intuitus, vt videtur. Si autem dicas, quòd referuntur ad aliam potentiam: ergo dicere non est solius intellectus actus, nec est simplex actus, sed compositus. *Quæst. 3.*

SI PROPTER hoc dicatur, quòd idem est dicere quod intelligere. Contra: Intelligere actus essentialis est: ergo & dicere, quod falsum est. Præterea videtur, quòd dicere in diuinis non conueniat intellectui: quia intellectus in imagine refertur ad Filium: cum ergo Filius verbum dicatur, oportet quòd mens in diuinis, quæ Patri attribuitur, dicat & non intellectus. *Sed contra.*

SOLVTIO. Ad primum dicendum videtur, quòd verbum non semper ponat respectum ad creaturas, sed quandoque ponit respectum ad solum dicentem, secundum quod tantum notionaliter sumitur non consignificando essentiam diuinam per respectum ad creaturam, vt supra in præcedenti distinctione habitum est. Vnde quando quæritur, Vtrum secundum intellectum præponat sibi sapientiam? Distinguendum est, quòd est duplex sapientia: æterna, & creata: & constat, quòd ipsum sapientiam creatam fundit per respectus ad creaturas, secundùm quod est ars plena rationum omnium viuentium. Sapientia autem æterna essentialis est. Et bene puto, quòd secundum rationem intelligendi illa est ante, hoc modo quo dicimus essentiale ante notionale & personale in diuinis, non re, sed ratione quadam. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta primi articuli. *Solutio.*

AD ID quod vlterius quæritur, patet etiam solutio per distinctionem prius factam. *Ad quæst. 1.*

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum secundum quosdam, qui (vt puto) bene dicunt, quòd dicere addit secundum rationem intelligendi super intelligere tria: quorum vnum est, quòd intelligere non dicit nisi assimilationem intelligibilis ad intelligentem, & ideo non habet nisi comparationem ad obiectum quod est non ab ipso intelligente procedens, sed potius manens in ipso & vnitum ei: sed dicere dicit comparationem ad obiectum quod dictum est, & ad effectum quendam quem efficit: & ille est verbum siue dictio quæ procedit à dicente. Secundum est, quòd vtrumque quidem, scilicet intelligere, & dicere, sonat manifestationem quandam intellecti & dicti: sed est differentia in modo: quia intelligere manifestat sibi & intra, sed dicere manifestat quasi alij & extra: & ideo in dicere magis notatur distinctio personalis: vnde dicimus, quòd dicere *Ad quæst. 2.*

re notant actum notionalem, intelligere autem nunquam, sed est semper essentiale. Tertium est, quòd dicere notat etiam quandoque operatiuam potentiam ad ea quæ fiunt in verbo, sed intelligere nunquam: & ideo non dicitur, Intellexit, & facta sunt: sed Dixit, & facta sunt.

Ad id autem quod quæritur de diffinitione Anselmi, bene puto quòd cogitando intueri non est adeo proprie dictum sicut videndo. Et quod quæritur, vtrum dicant eundem actum? Dicendum, quòd sic: sed secundum hunc modum quo diffiniuimus dicere per illa duo, dicemus quòd licet dicant eundem actum, non tamen eodem modo significandi: & ideo non est nugatio: & videndo accipitur ibi prout competit agenti intellectui qui non videt recipiendo aliquid, sed potius lumen de se emittendo: hoc enim competit processioni & generationi Filij. Emissionem igitur istam luminis dicit ly videndo: intueri autem est visum figere cum diligenti consideratione: & hoc competit assimilationi perfectæ verbi ad dicentem, vt scilicet omnia sint in verbo, quæ sunt in dicente, intantum vt videatur se alterum dixisse, sicut dicit Ansel. in monol. & August. in principio septimi de Trinit. quòd Pater dicens verbum, se alterum dixit: non enim perfecte se dixisset, si aliquid minus esset in verbo, quam in ipso: non quod se personaliter genuit, sed quia dicendo genuerit simillimum sibi.

Ad aliud dicendum, quòd licet in imagine ita sit, quòd est mens, intellectus, & voluntas: tamen in diuinis hæc ita non sunt: quia Pater non est mens trium vel memoria, nec Filius intelligentia trium, nec Spiritus sanctus voluntas trium: sed ista sunt essentialia in diuinis: & ideo dicere proprie conuenit paterno intellectui, secundum quòd dicere notionaliter sumitur.

ARTICVLVS XI.

Vtrum sicut dicitur, Verbum est idem quod nata sapientia: ita dici possit, quòd Spiritus sanctus est procedens bonitas?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Filius verbum est idem quod nata sapientia, &c.] Eadem enim ratione videtur posse dici, quòd Spiritus sanctus est procedens bonitas. Item, Si ly nata dicit notionem, vt dicit August. & sapientia essentiam, sicut Pater est essentia quam habet Filius natus, ita videtur Pater esse sapiens sapientia nata vel genita, cum sapientia essentiam notat, vt dicit Aug. & hoc falsum est.

Solvtio. De hoc infra distinct. 31. tractatus habetur in litera: & ideo hic breuiter potest dici ad primum, quòd non est eadem ratio de bonitate & de sapientia: quia bonitas non dicit nisi obiectum charitatis, sed sapientia dicit aliquo modo secundum rationem nominis id quod est Verbum, vt est dicens Patrem, & omnia creata: & ideo sapientia magis potest recipere notionem Verbi, quam bonitas Spiritus sancti. *Solutio.*

Ad aliud dicendum, quòd licet sapientia sit essentialis, tamen nata sapientia simul, est tractum ad notionale: sicut etiam Magister exponit in litera, quod idem est nata sapientia & natus sapiens: & ideo Pater non potest dici sapiens sapientia genita: nec hoc sequitur: est sapiens sapientia quæ est Filius: ergo sapiens est sapientia genita: quia mutatur quid in ad aliquid.

DISTINCTIO XXIX.

De principio quod relatiue dicitur, & multiplicem notat relationem.

A *De his quæ proprie & æternaliter dicuntur de Deo secundũ relationem seu proprietatem non personalem, quæ est communis spiratio significata per hoc nomen, principium.* Cap. 20.

EST præterea aliud nomen, multiplicem notans relationem, scilicet principium. Dicitur enim principium semper ad aliquid: & dicitur Pater principium, & Filius principium: sed differenter. Nam Pater dicitur principium ad Filium, & ad Spiritum sanctum. Vnde August. in 4. lib. de Trinit. ait, Pater est principium totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis: quia ipse à nullo est. Non enim habet de quo sit vel de quo procedat, sed ab eo & Filius est genitus, & Spiritus sanctus procedit. Non ergo dicitur principium totius deitatis, quòd vel sui, vel diuinæ essentiæ principium sit: sed quia principium est Filij, & Spiritus sancti:

in

in quibus singulis tota diuinitas est. Filius ad Spiritum sanctum dicitur principium, nisi ad creaturas, ad quas Pater etiam dicitur principium, & Filius, & Trinitas ipsa simul, & singula personarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium est sine principio. Filius principium de principio. Spiritus sanctus principium de vtroque, id est, de Patre & Filio.

DIVISIO TEXTVS.

Est praeterea aliud nomen, multiplicem notans distinctionem] Hic determinat Magister de communi spiratione quae nec proprietas personae, nec personalis est, sed notio & relatio. Diuiditur autem distinctio ista in tres partes, in quarum prima ostendit communitatem huius nominis, principium. In secunda, qualiter Pater & Filius sunt principium Spiritus sancti, *ibi* [Deinde in eodem libro continue ostendit] In tertia quaerit, Vtrum sint vna notione principium, vel diuersa? *ibi* [Vnum autem principium sunt Pater & Filius] Prima habet tria capitula, in quorum primo dicit, quòd tripliciter dicitur principium, vt patet in litera. In secundo ostendit quod personaliter dicitur ab aeterno, essentialiter vero ad creaturam dicitur ex tempore *ibi* [Et Pater ab aeterno principium est Filij] In tertio determinat, ex quo sensu omnia dicuntur esse à Deo sicut à principio *ibi* [Cum ergo omnia audiuimus esse ex Deo.

ARTICVLVS I.

An principium sit vniuocum in triplici ratione sua, scilicet notionali, personali, & essentiali? Et an Pater dicatur principium Filij, & Pater & Filius principium Spiritus sancti vniuoce?

Hic autem ante literam sunt duo quaerenda: quorum primum est, Vtrum principium sit vniuocum in triplici sua ratione? Secundum, Vtrum prius per intellectum sit essentialiter dictum vel personaliter? Ad primum proceditur sic: Aeternum & temporale non vniuocantur in vno: sed in litera habemus, quòd principium creaturarum ex tempore est, personarum autem ab aeterno: ergo in vno non vniuocantur: ergo principium notionaliter, & personaliter, & essentialiter dictum, non sunt vniuoca.

2 Item, Principium ad creaturas & ad personas dictum, non fundatur super respectum eundem, vel vnius rationis: quia vnus est essentiae, & alter non nisi personae: ergo principium quod causatur à talibus non est vnius rationis.

3 Item, Si essent vnius rationis, oporteret quòd in aliquo vnirentur ad vnam naturam existentem in eis: & hoc non est verum, quia essentia non est principium Spiritus sancti, cum tamen essentia sit principium creaturarum.

4 Item, Diuersi actus per rationem sunt creare, & spirare, & generare: ergo videtur, quòd principio in vna ratione non conueniat: quia ratio principij sumitur ab huiusmodi actibus.

Quaesitum. VLTERIVS quaeritur gratia primae partis, scilicet quod dicitur Pater principium Filij, & Pater & Filius principium Spiritus sancti, vtrum dicatur vniuoce? Et videtur, quòd non: quia generare & spirare non sunt actus vniuoci: ergo nec ratio principij quae sumitur ab huiusmodi actibus.

2 Item, Principium Filij & principium quod est Filius, impossibile est, quòd sint eiusdem rationis in diuinis: quia principium Filij nunquam potest esse Filius, sed ipse est principium Spiritus sancti: ergo non sunt eiusdem rationis.

3 Item, Eandem notionem non nominant: ergo eiusdem rationis non sunt, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Basilius dicit, quòd accipere Filio cum omni creatura est commune, habere autem per essentiam proprium: sed quod accipit, causat rationem principij: ergo ratio principij Filij & creaturae est secundum commune aliquid: ergo vniuocum. Eadem ratione erit etiam vniuocum principium, quo Pater & Filius sunt principium Spiritus sancti.

2 Item, Multitudo & paucitas suppositorum non faciunt terminum aequiuocum: sed principium creaturarum conuenit tribus, principium autem Spiritus sancti duobus, & principium Filij vni: ergo videtur, quòd non differant nisi penes plura & pauciora supposita: ergo non est principium aequiuocum in significationibus illis.

3 Item, Species cum genere non facit aequiuocationem: cum igitur principium dicatur communiter, & specificetur generando, spirando, creando, non habebit aequiuocationem in speciebus illis.

4 Item, Gratia principij notionalis obiicitur, quòd relatio non erit aequiuoca, vt videtur, dummodo illud vniuocum sit super quod fundatur: principium autem quo Pater est principium Filij, fundatur super actum naturae quo Filius accipit essentiam à Patre, & eodem modo accipit Spiritus sanctus essentiam totam sicut Filius: ergo principium videtur dici vniuoce.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd principium dupliciter potest accipi, scilicet à communi

muni ratione accipiendi ab alio: & hoc commune est æterno principio, & temporali per prius & per posterius, vt innuit Basilius: & illud & vniuocum ad generationem & spirationem, vniuocatione non generis, vel speciei, sed proportionis: hæc autem proportio fundatur super hoc commune, quòd sicut filius ab alio non à se habet essentiam, ita nec Spiritus sanctus, & è conuerso. Si autem accipiatur ratio principij à speciali modo accipiendi, scilicet per generationem, spirationem, creationem: tunc in tribus rationibus dicetur de tribus: & per hoc iam patet solutio ad totum.

Ad primum autem dicendum, quòd licet nihil sit vniuocum temporali & æterno: tamen aliquid est analogum, analogia superius sæpe determinata: & hoc est æquiuocum in hoc quòd potest inducere locum sophisticum, qui est æquiuocatio: sed non est æquiuocum per casum & fortunam, sed secundum prius & posterius dictum: & hoc innuit Basilij dictum dicentis quòd accipere Filio cum omni creatura est commune, habere autem per naturam proprium est, qui solus ex natura est Patris.

Ad aliud dicendum, quòd respectus in communi analogiæ est vnus, vt iam dictum est, quo determinatur accipere hoc & illud in communi.

Ad aliud dicendum, quòd vniuntur in acceptione communi per analogiam dictam.

Ad aliud dicendum, quòd ratio illa procedit de ratione principij à speciali modo accipiendi dicto, & illud non est vniuocum.

Ad quæst. Ad id quod vlterius quæritur, dicendum quòd illæ rationes inductæ omnes procedunt de principio à specie dicto, & non à communi in genere, vel proportione: & verum est, quòd illud non est vnius rationis ad Filium & ad Spiritum sanctum.

Ad ea autem quæ in contrarium obiiciuntur, dicendum quòd Basilius non attendit accipere nisi in communitate analogiæ, & non in communitate vniuocationis.

Ad aliud dicendum, quòd non est tantum multitudo & paucitas suppositorum, sed etiam alia & alia ratione dici de illis, secundum quòd sumitur ab actu speciali ratio ipsius principij.

Ad aliud iam patet solutio per dicta in principio solutionis istius.

Ad vltimum dicendum, quòd licet vterque accipiat, non tamen accipiunt eandem rationem, nec eodem actu: & super illo fundatur relatio principaliter, & non super naturam, sicut supponit obiectio.

ARTICVLVS II.

Vtrum secundum rationem intelligendi principium secundum essentiam dictum, sit ante principium notionaliter dictum, vel è conuerso?

Secundo quæritur, Vtrum secundum rationẽ intelligentiæ principium secundũ essentiam dictũ, sit ante principium dictum notionaliter, vel è conuerso? Et videtur, quòd essentialiter dictum sit ante: quia secundum rationem intelligentiæ essentia est ante personam: ergo dictum essentialiter est ante dictum personaliter. Prima probatur per id quod supra habitum est, quòd persona est ab essentia quasi formaliter, & non è conuerso.

2 Item, In omni natura in qua est ordo naturæ, natura est ante illum ordinem secundum rationem intelligentiæ: sed principium creationis est naturæ, & principium notionale est ordinis naturæ: ergo principium creaturarum est ante principium personaliter dictum.

3 Item, Absolutum est ante respectiuum: quia, vt supra dictum est ab Augustino, omne relatiuum est etiam aliquid aliud, & aliter nec relatiuum esset, quia oporteret aliter quòd relatio in nihilo fundaretur: ergo cum principium creaturarum sit de dictis absolute, quia de essentia, & principium personaliter dictum sit de respectiuis, erit principium essentialiter dictum ad creaturas ante personaliter dictum ad personam Filij & Spiritus sancti.

Sed contra: Ab æterno Pater est principium Filij, & Spiritus sancti, ex tempore autem est principium creaturarum: & æternum est ante temporale: ergo principium dictum notionaliter, est ante principium dictum essentialiter. *Sed contra.*

2 Item, Anselm. vult, quòd processio personarum causa sit processionis creaturarum: & hoc etiam innuit Augustinus, cum illud, Dixit Deus, fiat hoc vel illud, sic exponit, id est, verbum genuit in quo erat vt fieret.

Solvtio. Ad hoc facile est soluere: quia similis quæstio supra habita est de potentia generandi, & de potentia creandi. Et dicendum, quòd principium dictum notionaliter, est ante principium dictum essentialiter ad creaturam simpliciter, sed secundum quid est è conuerso: quia si sumatur principium ab habitudine sola, vel ab eo in quo est habitudo, scilicet essentia, tunc ab æterno Deus est principium creaturarum, & hoc est principium secundum quid & non actu: & ita procedunt rationes primæ. Si autem accipiatur in vera ratione principij, sumetur ab actu: & sic procedunt rationes factæ in contrarium. *Solutio.*

ARTICVLVS III.

Secundum quam rationem sumatur principium, cum dicitur, Pater est principium sine principio: aut essentialiter, aut notionaliter?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Pater ergo principium est sine principio, &c.] Quæritur, Secundum quam rationem sumatur principium, cum dicitur, Pater est principium sine principio: aut essentialiter, aut notionaliter? Si essentialiter: ergo in eadem ratione sumetur, cum dicitur, Filius est principium de principio: & sic habebit principium essentiale: ergo aut sic quòd ipse sit ab essentia, siue sic quòd sua essentia habeat initium sicut creatura: & vtrumque hæreticum est: ergo non sumitur principium essentialiter. Si autem sumitur personaliter: ergo eodem modo sumetur, cum dicitur, quòd Spiritus sanctus est principium de vtroque principio: & hoc iterum falsum est, quia Spiritus sanctus nullius personæ est principium. Si autem dicas, quòd aliter sumitur, quando dicitur de Patre, quòd ipse est principium non de principio: & aliter de Filio, cum dicitur, quòd ipse est principium de principio: & aliter de Spiritu sancto, quando dicitur, quòd ipse est principium de vtroque principio: hoc nihil est: quia cum ista sit assignatio diuisionis cuiusdam, nulla erit diuisio nisi principium in vna ratione accipiatur.

2 Item, Cum Pater dicitur principium non de principio: aut eodem modo sumitur principium negatum & affirmatum, aut non. Si eodem modo: ergo sicut ipse est non de principio generando & spirando: ita erit principium & Filij & Spiritus sancti, quia dictione semel posita non est vtendum æquiuoce: & hoc falsum est. Si autem diuersis modis: tunc sine arte loquitur. Eodem penitus modo obiicitur de ista, Filius est principium de principio: & ista, Spiritus sanctus est principium de vtroque principio.

SOLVTIO autem ad hoc est leuis, si prædicta in duabus quæstionibus prioribus aduertantur: & dicendum est, quòd principium acipiatur in communi ratione analogiæ. Vnde cum dicitur, Pater est principium sine principio, accipitur sine principio in communi quocumque modo, & principium esse in communi quocumque modo: & similiter de Filio: sufficit enim veritati propositionis, quòd vno modo verificetur de ipso: sicut si vno modo homo est albus, ipse est albus. Ita vno modo ens à principio, est de principio & non sine principio: & vno modo ens principium est principium: sed non sic est in negatiuis: & ideo non valet argumentatio quam quidam faciunt, Filius vno modo non est de principio, quia non est de principio creando, & alio modo est de principio generando: ergo tantum dici potest non de principio sicut de principio. Et per hoc patet solutio ad totum. Solutio.

Quod ab æterno Pater est principium, & Filius, sed Spiritus sanctus non: imo cœpit esse principium.

ET Pater ab æterno principium est Filij, & Pater & Filius principium Spiritus sancti: quia Filius est à Patre, & Spiritus sanctus ab vtroque. Spiritus vero sanctus non ab æterno principium est, sed esse cœpit, quia non dicitur principium nisi ad creaturas. Cum ergo creaturæ esse cœperunt, & Spiritus sanctus esse cœpit principium earum. Ita etiam Pater & Filius esse cœpit cum Spiritu sancto, vnum principium creaturarum, quia creaturæ esse cœperunt à Patre & Filio & Spiritu sancto: dicuntur hi tres, non tria, sed vnum principium omnium creaturarum, quia vno eodemque modo principium rerum sunt. Non enim aliter sunt res à Patre, & aliter à Filio, sed penitus eodem modo. Ideo Apostolus intelligens hanc Trinitatem esse vnum principium rerum ait, Ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia. Cum vero audimus omnia esse ex Deo, vt ait Aug. de natura boni, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturalia sunt. Non enim ex ipso peccata quæ naturam non seruant, sed vitiant, qua ex voluntate peccantium nascuntur. Omnium ergo qua naturaliter sunt, vnum principium est Pater cum Filio & Spiritu sancto: & hoc esse cœpit. Ab æterno autem Pater principium est Filij generatione, & Pater & Filius vnum principium Spiritus sancti. Vnde August. in 5. lib. de Trinit. ita ait, Dicitur relatiue Pater, idemque relatiue dicitur principium. Sed Pater ad Filium dicitur, principium vero B Rom. 11. Cap. 26.

ad omnia quæ ab ipso sunt. Et principium dicitur Filius. Cum enim diceretur ei, Tu quis es? Respondit, Principium qui & loquor vobis. Sed nunquid Patris principium est? imo creatorem se voluit ostendere, cum se dixit esse principium: sicut & Pater principium est creaturæ, quia ab illo sunt omnia. Cum vero dicimus & Patrem principium, & Filium principium, non duo principia creaturæ dicimus: quia Pater & Filius simul ad creaturam vnum principium est, sicut vnus creator. Si autem quicquid in se manet & gignit vel operatur aliquid, principium est eius rei quam gignit, vel eius quam operatur. Non possumus negare etiam Spiritum sanctum recte dici principium, quia non eum separamus ab appellatione creatoris: quia scriptum est de illo, quòd operetur: & vtique in se manens operatur. Non enim in aliquid eorum quæ operatur ipse, mutatur & vertitur. Vnum ergo principium ad creaturam cum Patre & Filio est Spiritus sanctus, non duo vel tria principia. Ecce aperte ostendit Augustinus Patrem & Filium & Spiritum sanctum esse vnum principium rerum creatarum, id est, vno eodemque modo esse principium: & illum modum satis aperuit: quia scilicet operantur omnia: & quia similiter operantur hi tres, ideo vnum principium esse dicuntur.

1. Cor. 12.

ARTICVLVS IV.

An Pater & Filius sint vnum principium Spiritus sancti, vel plura?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Pater & Filius principium sunt Spiritus sancti, &c.] Aut igitur sunt vnum principium, aut plura. Si plura principia: hoc negatur in litera cap. vltimo & penul. istius distinctionis. Si autem vnum sunt principium. Contra: Quæcumque numerantur, accipiunt numerum à suppositis: sed Pater & Filius dicuntur plura supposita, ergo cum ly principium ponatur in suppositis illis, necessario accipit pluralitatem: & sic Pater & Filius sunt plura principia Spiritus sancti.

2 Item, Si sunt vnum principium: aut vnum quod est Pater, aut vnum quod non est Pater. Si vnum quod est Pater: ergo Pater & Filius sunt Pater, quod falsum est. Si quod non est Pater: ergo Pater non est principium Spiritus sancti, quod iterum falsum est: ergo in illo sunt vnum Spiritus sancti principium.

3 Item, Aut principium dicit essentiam, aut notionem, aut personam. Si essentiam: ergo conueniret etiam Spiritui sancto, quod falsum est. Si notionem. Contra: Proprietas vna numero non conuenit distinctis suppositis: Pater autem & Filius sunt distincta supposita: ergo non determinantur notione vna. Si personam: tunc Pater & Filius erunt persona vna, quod iterum falsum est: ergo nullo modo Pater & Filius sunt principium vnum. Præterea, Si vnum sunt principium, quid vnit eos in ratione principij? nihil enim vniens est personas in diuinis nisi essentia: ergo videtur, quòd spirant Spiritum sanctum, inquantum sunt vnum in essentia: & hoc expresse dicit Ansel. Sed cum vnum essentia cum eis sit Spiritus sanctus, sequitur ex hoc quòd ipse spiret Spiritum sanctum: & hoc falsum est.

Solutio. SOLVTIO. Notandum, quòd circa istud quinque sunt opiniones diuersæ. Quidam dicunt, quòd cum dicitur, Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, quòd ly vnum dicit vnitatem essentiæ. Et illi innituntur auctoritati Ansel. Et ad argumentum quod contra est factum: respondent quòd dicit vnitatem essentiæ non simpliciter, sed in personis Patris & Filij prout se habent vno modo ad Spiritum sanctum quem spirant: & licet sit eadem essentia in Spiritu sancto, non tamen comparatur ad idem, quia non ad eandem rationem principij: & illi necesse habent dicere, quòd principium dicat rationem quæ est ratio actus spirandi secundum quod est in Patre & Filio, & vnum sunt in essentia. Et hæc opinio non est multum irrationabilis, licet quidam reprobent eam ex hoc quod non videtur bene esse intellecta in expositione, qua hic exposita est. Alij dicunt, quòd ly vnum dicit hic vnitatem conuenientiæ, & non vnitatem essentiæ, vel personæ, vel notionis: & ideo sensus est, Pater & Filius sunt vnum principium, hoc est, sunt vno principium: vt sumatur vnum quasi aduerbialiter. Et hoc nihil est: quia vnitas conuenientiæ non facit notionem vnam numero: constat autem, quòd vna notio numero est qua Pater & Filius spirant Spiritum sanctum, sicut in tractatu de Spiritu sancto est ostensum. Alij dicunt, quòd vnum notat tantum signum vnionis in amore, vt sit sensus, Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, hoc est,

est, Spiritus sanctus signum est, quod sit ab eis inquantum vnum sunt: quia sicut ab eodem inquantum idem, non est nisi vnum: ita vnum inquantum vnum, non est à diuersis inquantum diuersa sunt: & hanc introduxit Simon Tornacen. Quarti dicunt, quòd vnum principium est nomen ad hoc specialiter inuentum, vt ipso exprimatur modus existentiæ Spiritus sancti à Patre & Filio: & ideo non requirit numerum pluralem propter distinctionem suppositorum: quia est inuentum vt ipso exprimatur modus existentiæ Spiritus sancti à Patre & Filio: & ideo non requirit numerum pluralem propter distinctionem suppositorum: quia est inuentum ad hoc quod dicat vnitatem notionis in duobus suppositis. Sed si ab istis quæratur ratio inuentionis huius nominis potius quam alterius: tunc oportet eos redire ad quæstionem: & ideo inter omnes ista opinio minus probabilis est. Quinti dicunt, & hoc mihi magis placet, quòd dicit vnitatem notionis in duobus suppositis vnitis in natura, & in vi spiratiua vel principiatiua Spiritus sancti.

Et secundum hanc respondendum est ad primum, quòd ly principium determinat personam Patris & Filij, non in eo quod distinctæ sunt, eo quod ratio distinctionis earum non est ratio quare sit ab eis Spiritus sanctus: quia paternitas dicit rationem communem qua Filius est à Patre, & filiatio dicit rationem quare se habet Filius ad Patrem: sed in eo determinatur à principio quod est in eis vis spiratiua: & quia in illo vnum sunt Pater & Filius, ideo non potest trahere numerum principium denotans illud à pluralitate suppositorum. Et est simile, sicut si ponamus Paulum & Ioannem esse vnum in essentia, & diuersos in personis, & esse aliquid ab eis inquantum vnum: illud enim non pluraliter prædicabitur de ipsis: quia licet conueniat suppositis illorum facere illud & non essentiæ, ratio tamen illius non sumitur à ratione distinctionis eorum. Et ita est hic: quia Patri & Filio conuenit spirare Spiritum sanctum, & actus ipse quo spirant non est nisi suppositorum: tamen quia ratio actus non sumitur à ratione distinctionis eorum, ideo non oportet quòd illud nomen quod notat rationem illius habitudinis, accipiat pluralitatem à pluralitate suppositorum.

Ad aliud dicendum, quòd sunt vnum principium quod diuisim est Pater, & quod est Filius: quia ratio principij non est à distinctione Patris & Filij. Et si vlterius inferat: ergo Pater est Filius: dicendum, quòd hoc non valet: sed sequitur: ergo Pater & Filius sunt vnum principium, vel Pater & Filius sunt in eadem ratione principium, vel Pater est principium in eadem ratione in qua Filius, & è conuerso. Cum enim dicitur principium quod est Pater, articulare notat implicationem & determinationem suppositi, & suppositum Patris non est suppositum Filij. Sed cum dicitur vnum principium, non notatur nisi vnitas rationis actus in eis, secundum quam procedit ab eis Spiritus sanctus, sine huiusmodi determinatione istius vel illius suppositi in quo distincta sunt.

Ad aliud dicendum, quòd dicit vnitatem notionis. Ad obiectum contra, dicendum quòd vna notio non conuenit distinctis vt distincta sunt, sed inquantum sunt vnum in vi spiratiua, & illa est vna numero in eis: potentia enim spirandi dicit naturam in Patre & Filio vt virtute cuius habent quod spirant, & principium dicit rationem actus: sicut etiam potentia generandi & Pater, vt supra diximus.

ARTICVLVS V.

Vtrum sicut Pater & Filius & Spiritus sanctus dicuntur vnus creator: ita Pater & Filius possunt dici vnus spirator?

Deinde quæritur de hoc quod dicit in secunda parte distinctionis *ibi* [Ad creaturam vnum principium est, sicut vnus creator, &c.] A simili enim videtur, quòd etiam Pater & Filius ad Spiritum sanctum sunt vnus spirator. Item, Vnum sunt in spirando: ergo vnus spirator. *Aug. lib. 5. de Trin. c. 14.*

2 Item, Non dicuntur vnum principium nisi gratia spirationis: ergo videtur, quòd potius sint vnus spirator quam vnum principium.

3 Item, Principium dicit ordinem ad actum & rationem actus: ergo si dicuntur sicut & spirator ergo sicut dicuntur vnum principium, ita debent dici vnus spirator.

4 Item, Actus spirandi est in eis vnus: ergo cum spirator nomen verbale sit, denotans exercitium illius actus, ipsi sunt & dicentur spirator vnus.

Sed contra: Sunt duo qui spirant: ergo duo sunt spiratores: non autem sequitur, sunt duo qui sunt principium: ergo duo sunt principia. *Sed contrà.*

Solvtio. Dicendum, quòd Pater & Filius non sunt vnus spirans, nec vnus spirator, sed duo spirantes & duo spiratores. Et huius causa est: quia participium & verba & nomina verbalia omnia accipiunt modum significandi ab actu verbali, vel cum tempore vel sine tempore significato, & quantùcunque essentialia sint aliqua, quãdo significantur in modo actus cum tempore, accipiunt pluralitatem à suppositis, vt patet cum dicitur: Ego & Pater vnum sumus, vbi verbum substantiuum significans essentiam cadit in pluralitatem: quia non potest intelligi quomodo à tribus suppositis egrediatur actus vnus cum tempore significatus vt in verbo significatur vel participio. Et ideo dicimus, quòd Pater & Filius sunt plures qui spirant, & plures spirantes, & plures spiratores. Sed verum est quòd hæc vltima minus habet de proprietate quam primæ duæ: tamen quia spirator nomen verbale est, ideo etiam prædicatum de diuersis suppositis agitur in pluralitate. *Solutio.*

Dicendvm ergo ad primum, quòd non

non est simile: quia creator dicit actum essentiæ vel substantiæ, & non suppositi quod est persona, hoc modo accipiendi personam quo fides distinguit personas: sed spirator dicit actum personalem.

AD SECVNDVM patet solutio per dicta.

AD ALIVD dicendum, quòd principium dicit ordinem ad actum per hoc quod dicit rationem actus quæ est notio: sed spirator dicit exercitium actus illius.

AD VLTIMVM dicendum, quòd licet actus vnus sit: non tamen significatur vt vnus, quando refertur ad plura supposita: & hoc fit in verbo & participio plus: & in nomine verbali etiam fit, licet minus per hoc quod abstrahatur à tempore.

Hic ostendit quomodo Pater sit principium Filij, & ipse & Filius principium Spiritus sancti.

C DEinde in eodem libro continue ostendit, quomodo Pater dicatur principium ad Filium & ad Spiritum S. ipse & Filius, dicens ideo esse Patrem principium Filij, quia genuit eum: & Patrē & Filium esse principium Spiritus S. quia Spiritus S. procedit vel datur ab vtroque: ait enim ita, Si gignens ad id quod gignitur principium est, Pater ad Filium principium est, quia genuit eum. Vtrum autem & ad Spiritum S. principium sit Pater, quia dictum est, de Patre procedit, non parua quæstio est. Quod si ita est, non iam principium eius tantum erit rei quam gignit vel facit, sed & eius quam dat, & quæ procedit ab ipso. Si ergo quod datur vel quod procedit, principium habet à quo datur vel procedit, fatendum est Patrē vel Filium vnum principium esse Spiritus sancti, non duo principia. Sed sicut Pater & Filius ad creaturam relatiue vnus creator & vnus dominus dicitur, sic relatiue ad Spiritum sanctum vnum principium. Ad creaturā vero Pater & Filius & Spiritus S. vnum principiū sunt, sicut vnus creator & vnus dominus. Ecce habes, quòd Pater principium Filij dicitur, quia genuit eum. Qua ergo notione est Pater, ea principium Filij dicitur, id est, generatione: secundum quam etiam dicitur author Filij. Vnde Hilarius in 4. lib. de Trinit. ita ait, Ipso quo Pater dicitur, eius quem genuit author ostenditur: id nomen habens quod neque ex alio profectum intelligatur, & ex quo is qui genitus est substitisse doceatur. Nouit Ecclesia vnum innascibilem Deum: nouit vnigenitum Dei Filium. Confitetur Patrem ab origine liberum: confitetur & Filij originem ab initio, non ipsum ab initio, sed ab initiabili: non per seipsum, sed ab eo qui à nemine est, natum ab æterno, natiuitatem scilicet ex paterna æternitate sumentem. Edita est hic fidei professio, sed professionis ratio nondum exposita est: & ideo quærenda, scilicet quomodo intelligendum sit quòd ait, Filij originem esse ab initio, & non ipsum esse ab initio, sed ab initiabili. Hoc vtique subdens determinauit quomodo acceperit initium, inquiens originem Filij esse ab initio: ac si diceret, Non ita intelligas originem Filij esse ab initio, quasi ipse Filius habeat initiū: sed quia ipse est ab initiabili, id est, à Patre à quo sunt omnia. Nam licet Filius sit principium de principio, non est tamen concedendum, quòd Filius habeat principium. Cumque Filius sit principium de principio, & Pater principium non de principio, non est principium de principio, principium sine principio: sicut Filius non est pater, neque tamen duo principia, sed vnum: sicut Pater & Filius non duo creatores, sed vnus creator.

Aug. lib. 5. de Trin. c. 14

ARTICV

ARTICVLVS VI.

An Pater & Filius sint idem principium Spiritus sancti?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in tertia parte *ibi* [Relatiue ad Spiritum sanctum vnum principium sunt] Quæritur enim hic iuxta hoc, Vtrum Pater & Filius sint idem principium Spiritus sancti? Videtur autem, quòd sic: quia vnum in substantialibus facit idem: cum ergo principium Patri & Filio non conueniat accidentaliter, vt supra sæpe probatur distinct. 27. & 28. videtur, quòd cum Pater & Filius sint vnum principium, quòd sint idem principium Spiritus sancti.

2 Item, Vnitas non multiplicata facit idem: sed hic non multiplicatur vnitas principij in Patre & Filio: ergo facit idem: ergo sunt idem principium Spiritus sancti.

3 Item, Idem & diuersum diuidunt ens: aut igitur sunt idem principium, aut diuersum: constat autem, quòd non diuersum: ergo idem.

Sed contra. SED CONTRA: Illa idemtitas aut erit substantialis, aut notionalis, aut personalis. Constat, quòd non notionalis: quia si faceret idemtitatem in personis distinctis, tunc etiam diuersitas notionalis faceret diuersitatem in eadem persona, & sic Pater esset diuersus à Patre tribus modis, & Filius esset diuersus à se propter duas notiones quas habet: quorum vtrumque falsum est. Si autem notat idemtatem personalem: tunc principium poneret personas: & non possemus dicere, quòd Pater & Filius essent vnum principium, quod negatur in litera: quia secundum hoc Pater & Filius essent eadem persona. Si autem notat idemtitatem essentiæ, tunc etiam Spiritui sancto conueniret.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non conceditur à Magistris, quòd Pater & Filius sint idem principium Spiritus sancti: quia hoc nomen idem propter articulum inclusum, discretiuum est suppositi, & notaret idemtitatem suppositi in Patre & Filio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in substantialibus in quibus per omnia est vnitas in supposito, & essentia, & notione, vnitas illa causat idem, sed non in illis in quibus non per omnia est vnitas.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd licet illa vnitas non multiplicetur ratione notionis, tamen supponit plura in suppositis: & ideo non potest causare idem.

AD ALIVD dicendum, quòd idem & diuersum ens sequuntur, & diuidunt vbi gratia eiusdem attribuuntur: sed hic non est ita: idem enim respicit suppositum, & ideo non conuenit: & in hoc sensu bene esset diuersum: sed diuersum respicit essentiam proprie: & ideo iterum non conuenit, vt habitum est supra distinct. 4. Sed in inferioribus in quibus vnitatem suppositi sequitur vnitas essentiæ, & è conuerso, & diuersitatem essentiæ diuersitas suppositorum, & è conuerso, in respectu eiusdem possunt attribui: & ideo ibi diuidunt ens.

Cum Pater & Filius sint vnum principium Spiritus sancti, quæritur an eadem notione.

VNum autem principium sunt Pater & Filius, non tantum creaturarum, vt dictum est supra, sed etiam Spiritus sancti: ideo quæri solet, Vtrum eadem notione Pater sit principium Spiritus sancti, & Filius, an sit alia notio qua Pater dicatur principium Spiritus sancti, & alia qua Filius. Ad quod dicimus, cum Pater dicatur principium Spiritus sancti, & Filius, quia Spiritus sanctus procedit vel datur ab vtroque: nec aliter procedit vel datur à Patre, quam à Filio: sane intelligi potest Patrem & Filium eadem relatione vel notione principium dici Spiritus sancti. Si vero quæritur, Quæ sit illa notio quam ibi notat principium? Nomen eius non habemus: sed non est ipsa paternitas vel filiatio: imo notio quædam quæ Patris est & Filij, quia ab æterno Pater & Filius vnum principium est Spiritus sancti. Donator autem (vt prædictum est) dicitur Pater vel Filius ex tempore, sicut Spiritus sanctus donum vel donatum. D

ARTICV

ARTICVLVS VII.

Vtrum notionis qua Pater & Filius dicuntur principium Spiritus sancti, non habeamus nomen proprium?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltima parte vbi dicit [Si vero quæritur, Quæ sit illa notio quam ibi notat principium? Nomen eius non habemus, &c.] Videtur, quòd falsum dicat: quia vocamus eam communem spirirationem. Præterea, Quare est hoc quod non non est nomen proprium illius notionis, vt sunt aliarum nomina?

Solutio. SOLVTIO Dicendum, quòd proprietatis nomen habere non potuit: quia non conuenit vni soli. Similiter relationis nomen habere non potùit: quia relatio fũdatur super vnum suppositum: ista autem super duo: & cum omnis notio sit per modum formæ adhærentis, licet in re substantialis sit, ideo nomen proprietatis, vt est in duobus, cum omnis forma sit in vno, repugnabit impositioni nominum: & ideo ista in ambobus non est nominata. Item possumus dicere, quòd sicut Spiritus sanctus, quia communis est Patri & Filio, habet proprium nomen quod est ambobus commune: ita etiam quia procedit ab vtroque, processio notione communi debuit assignari.

AATICVLVS VIII.

An si principium dicit notionem, vtrum possumus dicere principium de principio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Non est ipsa paternitas vel filiatio: imo notio quædam quæ Patris est, &c.] Hic quæruntur duo, quorum primum est, Si principium dicit notionem, vtrum possimus dicere principium de principio. Secundum est, Quare Deus à quinque notionibus non dicatur quinus, & Pater à tribus notionibus non dicatur trinus, & Filius binus à duabus: sicut Deus dicitur trinus propter tres personas?

Ad primum proceditur sic: Supra distinct. 27. habitum est, quòd non nisi nominibus essentialibus possumus dicere hoc de illo: sed possumus dicere principium de principio: ergo principium non significat notionem, vt hic expresse dicit Magister.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd principium accipitur tribus modis, scilicet communiter ad essentiale & personale. Item communiter ad processionem Filij & Spiritus sancti. Et specialiter ad processionem specialem Spiritus sancti. Et in solo primo modo potest dici principium de principio, & non in secundo: quia sic essentiale est quando communiter sumitur. Vnde illa obiectio non procedit. Vlterius dicatur, quòd principium dicitur respectu creaturæ, & hoc est essentiale: & respectu personæ, & hoc est notionale: & secundum primum dicitur hic principium de principio, & non secundo modo.

ARTICVLVS IX.

Quare à quinario notionum Deus non dicitur quinus?

SEcundo quæritur, Quare à quinario notionum Deus non dicatur quinus? Videtur, quòd sic esse debeat: quia sicut se habet numerus personarum ad essentiam, ita numerus notionum ad personam: sed vnitas essentiæ non excludit quin dicatur Deus trinus propter tres personas: ergo vnitas personæ Patris non excludit quin persona Patris dicatur trina, & persona Filij bina, & Deus quinus.

2 Item, Quinque notiones sunt: ergo quinarius notionum est: & est etiam vnitas essentiæ. Cum igitur vnitas essentiæ & ternarius personarum sufficiant ad rationem trini, vnitas eadem cum quinario notionum sufficiet ad rationem quini.

3 Item, Bene sequitur, quinarius lapidum est: ergo quinque lapides sunt. Ergo similiter sequi videtur, quinarius notionum in diuinis est: ergo quinque noti sunt: sed quinque noti sunt quinque personæ: ergo quinque personæ sunt in diuinis.

4 Item, Nihil est numerabile in diuinis, nisi quod consistit in pluralitate: sed id quod est absolutum, non consistit in pluralitate: ergo solum numeratur quod est ad alterum: hoc autem sola notio est: ergo solæ notiones numerantur: ergo videtur, quòd magis dici debeat quinus, quam trinus.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in nulla natura numerum simpliciter qui est suppositorum, facit proprietas vt proprietas est, nisi effectiue constituendo personas: & hoc non facit nisi proprietas personalis: & ideo tres proprietates in diuinis tantum faciunt numerum: & tres hypostases sunt numeratæ eo modo quo numerus potest esse in diuinis. *Solutio.*

AD PRIMVM autem respondent quidam, quòd innascibilitas & principium sunt quasi paternitatis partes, & sunt vnum in Patre. Et hoc absurdum est, quòd vna notio sit alterius pars, cum numerus earum accipiatur à modis innotescendi, vel referendi, vt supra est habitum. Licet autem omnes quinque notiones in essentia vnum sint quod est essentia: non tamen sunt vna notio: vnde hoc nihil est. Sed dicendum, quòd distinctæ sunt notiones: tamen non ab eis dicitur persona trina, vel bina: quia notio non facit numerum nisi sit personalis, & non numeratur, sed potius hypostasis: & ideo numerus notionis minus habet de ratione numeri, quam personarum.

AD ALIVD dicendum, quòd quinque notiones non faciunt quinque personas quas competit numerari sub essentia: quia notio non dicit existens per se perfectum, & in se distinctum

distinctum, sicut persona, sed potius dicit existens in alio secundum modum, quo illud in quo est, innotescit: & tales multi modi possunt conuenire vni supposito.

Ad aliud dicendum, quòd non sequitur: sicut non sequitur, quinarius modorum innotescendi lapides est: ergo quinque lapides sunt. Nec sequitur, quinque sunt modi quibus iste innotescit vel refertur: ergo quinque noti sunt: quia multis modis potest vnum & idem cognosci & referri.

Ad vltimum dicendum, quòd procedit ex falsis: quia hypostasis quæ non est absolutum, enumeratur in diuinis: & huic numerus attribuitur proprie, & non proprietati, vel notioni.

DISTINCTIO XXX.

De his quæ temporaliter de Deo dicuntur & relatiue secundum accidens, quod non Deo sed creaturis accidit.

SVNT enim quædam quæ ex tempore de Deo dicuntur, eique temporaliter conueniunt sine sui mutatione, & relatiue dicuntur secundum accidens, non quod accidit Deo, sed quod accidit creaturis: vt creator, dominus, refugium, datum vel donatum, & huiusmodi. De his August. in 5. lib. de Trinit. ait, Creator relatiue dicitur ad creaturam, sicut dominus ad seruum. Item, Non aliquem moueat, quòd Spiritus sanctus cum sit coæternus Patri & Filio, dicitur tamen aliquid ex tempore: veluti hoc ipsum quod donatum diximus. Nam sempiternus Spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum. Et si dominus non dicitur, nisi cum habere incipit seruum, etiam ista appellatio relatiua ex tempore est Deo. Non enim sempiterna creatura est, cuius ille dominus est: ergo dominum esse non sempiternum habet, ne cogamur etiam creaturam sempiternam dicere, quia ille sempiterne non dominaretur, nisi etiam ista sempiterne famularetur. Sicut autem non potest esse seruus qui non habet dominum, sic nec dominus qui non habet seruum.

A *De his quæ proprie & temporaliter dicuntur de Deo.*

Cap. 15.

DIVISIO TEXTVS.

SVNT enim quædam quæ ex tempore de Deo dicuntur, eique temporaliter conueniunt, &c.] Hic incipit pars illa in qua agit de illis relatiuis, quæ ex tempore Deo conueniunt. Diuiditur autem hæc pars in duas partes, in quarum prima determinat de his quæ temporaliter Deo conueniunt: In secunda autem soluit quæstionem quam 18. distinct. cap. vlt. distulit, Vtrum Spiritus sanctus cum temporaliter datus dicitur, ipse referatur ad seipsum: & hæc incipit in vlti. cap istius distinctionis *ibi* [Hic autem potest solui quæstio superius posita, &c.] In prima parte determinantur quatuor secundum quatuor capitula quæ hic introducuntur: quorum primum est, quòd quædam temporaliter Deo conueniunt. Secundum autem est solutio obiectionis, vtrum sit dominus temporis ex tempore *ibi* [Sed hic aliquis dicet] In tertio soluit quæstionem, Vtrum secundum hoc quod aliquid dicitur temporaliter de Deo, aliquid accidat Deo? *ibi* [Quomodo ergo obtinebimus] In quarto specificat de quibusdam temporaliter Deo conuenientibus, vt refugium, salus, pater, dominus, & huiusmodi, secundum quæ noster dicitur, vt supra determinatum est: & hæc incipit *ibi* [Qualiter refugium etiam nostrum dicitur, &c.

ARTICVLVS I.

An aliquid dicatur de Deo temporaliter?

INcidit autem hic primo quæstio, An aliquid temporaliter dicatur de Deo, aut non? Videtur enim, quòd non: omnis enim prædicatio aut per se, aut per accidens est: prædicatum

dicatum autem per accidens est duobus modis, scilicet aut quia natura prædicati accidens est, aut quia gratia alterius conuenit, sicut figuræ conuenit habere tres angulos æquales duobus rectis, vt isosceli. Si ergo temporale prædicatur de Deo: aut prædicatur per se: & tunc semper conuenit: quia quæcumque per se conueniunt, semper conueniunt: ergo ista prædicantur ab æterno: ergo quod etiam ex tempore tantum prædicatur, ab æterno prædicatur, quod falsum est. Si autem prædicantur per accidens: aut primo modo, & tunc accidens est in Deo, & ex hoc sequuntur multa inconuenientia, scilicet primo, quòd est compositus, quia accidens non inest nisi composito. Secundo, quòd ipse est mutatus per accidens. Tertio, quòd aliquid est in ipso, quod non est ipse. Quarto, quòd ipse non est primum: quia primum est omnino immobile: & multa alia quæ facile est ex hoc concludere.

Si forte propter hoc dicatur, quòd prædicantur per accidens, secundum quod accidens per aliud conueniens est: illud aliud: aut erit inferius, aut superius: sicut video, quòd habere tres angulos æquos duobus rectis accidit figuræ, & accidit isosceli: isosceli quidem: quia non conuenit ei gratia sui, sed gratia superioris quod est triangulus rectilineus: figuræ autem, quia conuenit gratia inferioris: & quodcumque dicetur, absurdum erit: quia genus & species & huiusmodi non sunt in Deo. Nec poteris dicere, quòd gratia vnius attributi conueniat, & non gratia alterius: quia gratia essentiæ conuenit ei creare.

Si forte propter hoc velles dicere, quòd prædicatur per causam. Contra: Alia est prædicatio cum dicitur, dies est sol lucens super terram: & alia cum dicitur, sol lucendo facit diem: quia cum dicitur sol lucens super terram, ibi non sequitur: ergo sol est dies: cum autem dicitur, sol lucendo facit diem, prædicatur actus solis. Similiter cum dicitur, Deus est creator, prædicari videtur hic quòd non est nisi in Deo, & actus eius proprius alteri nulli conueniens: ergo non prædicatur secundum causam.

2 Item, Cum dicitur, dies est, &c. possum inferre: ergo dies est à sole lucente super terram: si ergo est similis prædicatio, cum dicitur, Deus est creator, videtur quòd possum inferre: ergo creator est à Deo: & hoc falsum est: ergo illa non prædicantur de Deo per causam.

3 Item etiam, secundum grammaticum verbalia nomina in or desinentia, significant habitudinem substantiæ agentis ad actum: cum ergo creare proprius actus sit Dei, qui nec etiam ab aliqua creatura communicari potest, non prædicatur per causam tantum de Deo creator, sed potius per essentiam.

4 Item, Quod per causam prædicatur, significat id quod non conuenit eidem de quo prædicatur per essentiam suam: vt si dico sic, digestio est completio à naturali & proprio calore ex contraiacentibus passionibus, non possum inferre, quòd naturalis calor sit digestio: ergo si similiter prædicatio esset per causam, non possemus inferre, quòd Deus esset creator.

Item, In aliis efficientibus omnibus video, quòd non est prædicatio secundum causam, sed potius per inhærentiam, quando dicuntur de eis quæ actum proprium illius causæ denotant: ergo & hic prædicatio per idemtitatem secundum inhærentiam: cum ergo sic non possunt conuenire, patet quòd nihil videtur ex tempore de Deo dici.

Item, Quod prædicatur de aliquo, aut est conuertibile cum subiecto, aut de ratione subiecti, aut conueniens per accidens: ista igitur si de Deo prædicantur, aut conuertibiliter prædicantur, & hoc falsum est, cum non ab æterno conueniant: aut vt entia de ratione subiecti, id est, Dei de quo prædicantur, & hoc iterum falsum est, quia sic essent priora: & hoc falsum est, quia posteriora sunt, ex quo non conueniunt ab æterno: aut per accidens, & hoc iterum falsum est, cum nihil accidat Deo.

Si propter hoc dicatur, quòd nihil ex tempore Deo conuenit. Contra hoc est totum quod habetur in litera.

SOLVTIO. Dicendum, quòd multa ex tempore Deo conueniunt, vt dicitur in litera: nec prædicantur vno modo: sed quædam prædicantur per causam, vt salus, quod exponendum est secundum August. id est, ab ipso est salus mea: & sic etiam dicitur spes mea, & patientia mea. Quædam autem, sicut dicit Damascenus dicuntur, quæ prædicant habitudinem ad ea à quibus distinguuntur, sicut creator, pastor, pater, & huiusmodi: ex quo enim auctoritas dicit nobis quid prædicant huiusmodi, quia habitudinem ad ea à quibus distinguuntur, & hic habemus quoniam secundum relationem de Deo dicuntur, non possumus negare quin prædicentur de eo, & non secundum causam. Et hoc absurdum videtur mihi, quòd dicatur eodem modo Deus creator noster, & salus nostra, vel spes nostra. *Solutio.*

AD HOC ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd huiusmodi prædicatum quantum ad id quod prædicat, est de per se conuenientibus, id est, substantialiter, quia prædicat substantiam Dei: quantum autem ad modum significandi vel prædicandi, prædicat eam vt habentem se ad aliud quod eduxit in esse, & hic non ponitur in ipsa substantia Dei, sed potius in dependentia rei quam eduxit in esse ad ipsam: quia enim huiusmodi dependentiam non est intelligere à nostro intellectu, nisi intelligamus etiam habitudinem Dei ad creaturam, ideo secundum intellectum nominamus essentiam in habitudine illa. Si quæris, an aliquid respondet in re? dicendum quòd sic, verissima scilicet actio illa, qua eduxit creaturam in esse: quæ licet sit substantia illa, non tamen eodem modo significatur: & ille modus significandi importatur in nomine. Ad hoc autem quod quæritur, Vtrum sit prædicatum per se conueniens, &c. Dico, quòd illud conuenit

uenit per se, quòd ipse sit creator: quia conuenit ei soli: non tamen oportet, quòd semper conueniat: & hoc ideo est, quia nominat causam agentem per intellectum & voluntatem: & ideo licet illi soli conueniat, & gratia suæ essentiæ & omnipotentiæ, non tamen oportet, quòd conueniat semper.

Quidam tamen dicunt, quòd conuenit per accidens, & distinguunt duplex per accidens, scilicet quòd accidens est inhærens, & quod gratia alterius conuenit quod est extraneum, quia non propter se inest: & ita dicunt, quòd conuenit Deo esse creatorem gratia connotati in creatura, & non gratia sui. Sed hoc ego non audeo dicere, quòd Deo aliquid conueniat non gratia sui: quia potius connotato conuenit esse gratia essentiæ diuinæ, quam è conuerso. Vnde primo modo dicendum videtur mihi, quòd significant huiusmodi verba essentiam diuinam cum habitudine in modo significandi cui subest actus agentis primi: qui licet sit idem in substantia cum Deo, tamen est aliud in modo significandi, & conuenit ei gratia potentiæ agentis. Nec tamen sequitur, quòd conueniat ab æterno: quia illam habitudinem quam cum essentia importat, non finit noster intellectus sine creatura ad quam se habet. Vnde licet ipsum vno modo se habeat ab æterno, & non modo creet quantum ad se: tamen creatura modo creatur, & ante non creatur: & hoc contingit propter sapientiam prædestinantem & præordinantem exitum creaturarum in esse. Vnde non sequitur, quòd semper conueniat: quia aliter est in voluntariis, & aliter in his quæ agunt præter intentionem & voluntatem per naturam solam.

Id autem quod dicitur, quòd prædicantur huiusmodi secundum causam, licet quidam hoc dicant: tamen non videtur hoc mihi rationabile: & ideo concedo ea quæ inducta sunt ad hoc improbandum.

Ad aliud dicendum, quòd licet in aliis efficientibus prædicetur inhærenter id quod denotat actum causæ: non tamen ita est in causa prima: quia illius actus est sua substantia, licet illo modo non significatur, sed in habitudine ad effectum: quæ habitudo non dicit mutationem in causa, sed in effectu, vt infra patebit: & in causa nihil notat, quia notat actum qui personæ conuenit, vt creare, quod non conuenit alicui creato.

Ad aliud dicendum, quòd non prædicatur secundum conuersionem quoad semper, sed prædicatur bene secundum conuersionem quoad soli: quia soli Deo conuenit esse creatorem. Si autem quæritur, Quare non semper? Dicendum, quòd opus Dei est voluntas Dei secundum actum producentem volitum: & illa quidem ab æterno est, vt tunc producatur, licet non ab æterno producatur res: & cum hoc nomen creator nominet ipsum producentem actum, ideo non conuenit ab æterno, & nihil addit nisi habitudinem ad effectum, quæ quidem habitudo Dei est in intellectu nostro, fundata super virtutem agentem vel actum: & ideo intellectus non est cassus. Vnde non valet, prædicat essentiam Dei: ergo conuenit ab æterno: quia non prædicat essentiam absolute, sed in habitudine causæ agentis secundum actum, vt dictum est.

ARTICVLVS II.

Vtrum ista nomina, creator, Dominus, rex, &c. prædicent in Deo aliquod accidens?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Relatiue dicuntur secundum accidens non quod accidit Deo, sed quod accidit creaturis, &c.] Videtur enim, quòd prædicent accidens quod accidit Deo: quia accidens est, vt dicit Philosophus, quòd contingit eidem inesse & non inesse: sed esse creatorem contingit Deum esse & non esse: ergo videtur, quòd ista Deo conueniant per accidens.

2 Item, Cum dicitur creator vel dominus, istud accidens habitudinis causæ, vel suppositionis dominij est in aliquo: aut in Deo aut in creatura. Si in Deo, habeo propositum, quòd aliquod accidens est in Deo. Si in creatura: sed cuicunque conuenit habitudo quam importat hoc nomen creator & quam importat ly dominus, illi conuenit creatorem & dominum esse: ergo creatura est creator & dominus creaturæ, quod falsum est: ergo videtur, quòd necesse sit, quòd ponatur esse in creatore.

Sed contra: Simplex forma subiectum esse non potest: Deus autem simplex forma est: ergo non potest esse subiectum: ergo in ipso non est accidens. *Sed contra.*

2 Item, Accidens non conuenit nisi composito: ergo si accidens est in Deo, ipse est compositus: & sequuntur ex hoc omnia absurda, quæ etiam in primo articulo istius distinctionis conclusa sunt.

Solutio. Dicendum, quòd ista nomina non prædicant accidens propria prædicatione, sed ex consequenti: dictum est enim supra, quòd prædicant essentiam in habitudine ad effectum in creatura: vnde illa habitudo addita consequenter ducit in effectum. Et hoc est accidens quod consequenter ex relatione eorum intelligitur, scilicet dependentia creaturæ à Deo secundum exitum in esse: vel secundum suppositionem, vt dominus: vel secundum regnum, vt rex: hæc enim dependentia est in effectu, & non in Deo, licet significetur in habitudine quadam ad id quod dependet ad ipsum: & ideo variatio creaturæ ex non esse in esse adducit nomen: & ideo dicit Magister, quòd nominat accidens: quia accidit creaturæ, & non Deo. *Solutio.*

Ad primum dicendum, quòd illud non conuenit Deo inesse, vel non inesse: quia implicatur ibi quod insit vt accidens: sed contingit ipsum significari in habitudine ad id quod aliquando est, & aliquando non est, propter dependentiam creati ad ipsum, & propter actum quo educit in esse: & ex hoc non ipse mutatur qui ab æterno se habet eo-

dem modo: sed potius id quod habet se ad ipsum ad quod ipsum est, vt ad se dependens, tali nomine nominatur.

Ad aliud dicendum, quòd ista habitudo est in intellectu nostro, & ponit in Deo essentiam tali modo significatam, non tamen ponit aliquid nouum: quædam enim relatiua sunt, quorum aduentui & recessioni sufficit mutatio alterius extremorum, vt supra diximus: & si illa nominantur ab habitudine qua se habent ad sua correlatiua, relatio nihil ponit in eis nisi habitudinem in ratione sola existentem: tamen plus adhuc est hic, quia actus diuinus: qui licet sit essentia, vt dictum est, tamen non eodem modo significatur, sicut etiam prædestinatio quæ non est nisi de futuris propter habitudinem importatam per præpositionem.

ARTICVLVS III.

An prædicta nomina significent essentiam aut aliquid aliud?

Deinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ista appellatio relatiua ex tempore est Deo, &c.] Adhuc quæritur hic, quid huiusmodi nomina significent? Aut enim significant essentiam, aut ad aliquid. Si essentiam solam: ergo ab æterno conueninnt sibi. Si ad aliquid, cum non conueniant hæc ab æterno, vt relationes personarum, aliquid aduenit Deo. Item, Hæc regula vera est quam dant Doctores: Omne nomen significans effectum in creatura, significat essentiam diuinam: ergo videtur, quòd essentiam significent, & nihil amplius.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd hic Doctores tribus modis diuersificantur. Quidam dicunt, quòd in nomine duo sunt, scilicet cui imponitur, & à quo imponitur: & huiusmodi nomina quoad id cui imponuntur, significant essentiam: sed quoad id à quo imponuntur, significant habitudinem ad ea à quibus distinguitur Deus, vel essentia diuina: & ideo gratia illius non dicuntur ab æterno. Sed contra hos obiicitur: quia à quo imponitur hoc nomen creator, est actus creantis: & ille non conuenit nisi creanti Deo: & si creator sonat in habitum vel potestatem, & non in actum, facilius habetur propositū: quia potestas & huiusmodi habitus non conuenit nisi Deo. Ideo volunt quidam emendare solutionem istorum: & dicunt, quòd huiusmodi nomina & quoad id cui imponantur, & quoad id à quo imponuntur, significant essentiam diuinam, sed propter connotatum non conueniunt ab æterno: & hoc derisibile est, quòd creator, rex, & huiusmodi, imponantur ab essentia diuina, cum hæc nomina omnino aliud innuant, vt Damasc. dicit, quòd significant habitudinem eorum à quibus distinguitur essentia & Deus. Et ideo placet mihi sententia Damasc. quòd significant essentiam sub tali habitudine ad inferiora: quæ habitudo fundatur in habitudine rei ad ipsam, & in actu quo educit vel regit ea. Vnde creatio tenet se ex parte creaturæ: sed actus creantis est in Deo, & est idem ipsi, quia est voluntas eius, vt tunc fiat: & in tali habitudine imponitur nomen: & ideo licet significet essentiam, non tamen conuenit ab æterno, quia talis habitudo vt habitudo non fuit ab æterno, licet fuerit essentia sic se habens ab æterno: & ideo bene conceditur, quòd dicunt ad aliquid talia nomina quoad id à quo imponuntur.

Oppositio quod non ex tempore sit dominus, quia est dominus temporis quod non est ex tempore.

B Sed hic aliquis dicet, quòd non ex tempore competit Deo hæc appellatio qua dicitur dominus rerum, quia non est tantum dominus rerum quæ ex tempore cœperunt, sed etiam illius rei quæ non cœpit ex tempore, id est, ipsius temporis quod non cœpit ex tempore, quia non erat ante tempus quam inciperet: & ideo non cœpit esse dominus ex ex tempore. Ad quod dici potest, quia licet non cœperit ex tempore dominus esse temporis, cœpit tamen esse dominus temporis: quia non semper fuit tempus: & ipsius hominis ex tempore cœpit esse dominus. De hoc August. in eodem lib. continue ita ait, Quisquis extiterit qui æternum Deum solum dicat, tempora vero non esse æterna propter varietatem & mutabilitatem, sed tamen in ipsa tempora non tempore esse cœpisse, quia non erat tempus antequam tempora inciperent: & ideo non in tempore accidere Deo vt dominus esset, quia ipsorum temporum dominus erat, quæ vtique non in tempore esse cœperunt: quid respondebit de homine qui in tempore factus est? cuius vtique dominus non erat antequam esset. Certe vt dominus hominis esset, ex tempore

pore accidit Deo: & vt omnis amoueatur controuersia, certe vt tuus dominus esset vel meus, qui modo esse cœpimus, ex tempore habuit. Quomodo ergo obtinemus nihil secundum accidens dici Deum, nisi quia ipsius naturæ nihil accidit quo mutetur: vt ea sint accidentia relatiua, quæ cum aliqua mutatione rerum de quibus dicuntur, accidunt: sicut amicus relatiue dicitur. Non enim amicus esse incipit, nisi cum amare cœperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, vt amicus dicatur. Numus vero cum dicitur pretium, relatiue dicitur: nec tamen mutatus est cum esse cœperit pretium, nec cum dicitur pignus, & huiusmodi. Si ergo numus potest nulla sui mutatione toties dici relatiue, vt neque cum incipit dici, neque cum desinit, aliquid in eius natura vel forma qua numus est, mutationis fiat: quanto facilius de illa incommutabili Dei substantia debemus accipere, quòd ita dicatur relatiue aliquid ad creaturam, vt quamuis temporaliter incipiat dici, non tamen ipsi substantiæ Dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturæ ad quam dicitur. Qualiter etiam refugium nostrum dicitur? Refugium enim nostrum dicitur Deus relatiue, ad nos enim refertur: & tunc refugium nostrum fit, cum ad eum refugimus. Nunquid tunc fit aliquid in eius natura, quod antequam refugeremus ad eum, non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio, qui ad eum refugiendo efficimur meliores: in illo autem nulla. Sic & pater noster esse incipit, cum per eius gratiam regeneramur, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri. Substantia ergo nostra mutatur in melius, cum filij eius efficimur. Similiter & ille pater noster esse incipit, sed nulla sui commutatione substantiæ. Quod ergo temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifestum est relatiue dici: non tamen secundum accidens Dei, quòd aliquid ei acciderit: sed plane secundum accidens eius, ad quòd dici aliquid Deus incipit relatiue. Ex his aperte ostenditur, quòd quædam de Deo temporaliter dicuntur relatiue ad creaturas sine mutatione deitatis, sed non sine mutatione creaturæ: & ita accidens est in creatura non in creatore: & appellatio qua creatura dicitur relatiue, ad creatorem relatiua est, & relationem notat quæ est in ipsa creatura. Appellatio vero illa qua creator relatiue dicitur ad creaturam, relatiua quidem est, sed nullam notat relationem quæ sit in creatore.

Ioan. 1.

ARTICVLVS IV.

An tempus potest dici incepisse?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in secunda parte [Non cœpit ex tempore esse dominus temporis, &c.] Ex hoc videtur tempus cœpisse: & hoc videtur esse contra quosdam philosophos. Dicit enim philosophus in 8. physi. quòd Plato genuit tempus solus, & dicit ipsum cœpisse cum cælo: & dicit hoc reprehendendo Platonem. Et si dicatur, quòd ipse dicit falsum, quid respondebitur rationibus eius sic? quicquid semper accipitur in principio sui & fine secundum substantiam, ipsum nunquam incipit, nec desinit: tempus vel tempora semper accipitur in principio sui & fine secundum substantiam: ergo ipsum nunquam incipit, nec desinit. Prima patet per se: quia res incipiens non accipitur in fine suo, res autem desinens non accipitur in sui principio. Secunda probatur ex hoc, quòd de tempore nihil est accipere nisi nunc quod est substantia eius: & illud est principium, & finis: secundum præteritum quidem finis, & secundum futurum principium: ergo ante quodlibet nunc fuit tempus, & post quodlibet nunc erit tempus.

2 Item, Si cœpit: aut cœpit in seipso, aut in alio. Si in seipso: ergo fuit antequam inciperet. Si in alio: ergo fuit in illo, quod iterum absurdum est.

3 Item, Aut cœpit in diuisibili, aut in indiuisibili. Si in diuisibili: ergo cum ante illud fuerit pars diuisibilis, & ipsum non ante principium temporis, scilicet tempus incipiens, fuit tempus, quod falsum est. Si

cœpit in indiuisibili: ergo tempus diuisibile fuit in indiuisibi quod non potest intelligi. Si autem dicas, quòd temporis inceptio fuit inceptio ipsius nunc. Contra: aut enim cœpit in se, aut in alio. Si in alio: tunc fuit in alio: & hoc aut est temporis, aut æternitatis, quia æuum ante tempus non fuit. Si temporis: tunc tempus fuit ante primum tempus. Si æternitatis: ergo tempus fuit in æternitate sicut mensurante inceptionem eius: & hoc falsum est, quia æternitas nihil variabile mensurat: ergo videtur, quòd nullo modo cœperit tempus.

Solutio. SOLVTIO. Dico vltimæ rationi consentiendo, quòd temporis inceptio fuit in indiuisibili suo quod est nunc.

AD HOC autem quod obiicitur, quòd tunc fuit in indiuisibili: dicendum, quòd non sequitur, cum sit successiuum: sed sequitur, quòd continue fuit post hoc, & ex hoc vnum est: quia continuatio eius cœpit ex illo: licet enim tempus non sit in nunc, tamen bene continuatur ad nunc & ex nunc, sicut linea ex puncto & ad punctum.

AD PRIMVM autem quod videtur probare, quòd tempus non inceperit esse: dicendum, quòd Philosophus loquitur de tempore quod adiacet primo mobili: quia hoc est passio motus circularis: & ideo in illo non est accipere aliquid, quod non est principium & finis: sed in illo quod adiacet mutationi rectæ, est accipere nunc quod est principium & non finis: & sic ponimus nos tempora incepisse: & illi non est contrarium dictum Philosophi. Qualiter autem tempus dicatur multipliciter, supra distinct. 8. est notatum.

AD ALIVD dicendum, quòd cœpit in nunc suo, vt iam patuit, eo quod accipimus ipsum adiacere motui vel mutationi quasi rectæ: & licet æuum sit simplicius tempore, tamen æuum incepit ex tempore, quia exitus æui in esse temporalis & variabilis est secundum rationem.

ARTICVLVS V.

Cum hæc nomina, seruus, creatura, & similia, dicant respectum realem: vtrũ in creatore aliquis realis respectus eis respondeat?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in tertia particula *ibi* [Quomodo igitur obtinebimus nihil secundum accidens dici Deum, &c.] Hic enim ad intellectum omnium quæ dicta sunt, quærendum est, cum huiusmodi nomina, seruus, & creatura, dicant respectum realem: vtrum aliquis realis respectus respondeat eis in creatore, vel nihil? Videtur enim, quòd respondeat. Dicit enim Philosophus in prædicamentis & in 5. primæ Philosophiæ, quòd relatiua sunt duorum modorum: quædam enim sunt ad aliquid, quibus hoc ipsum esse quod sunt ad aliud sunt: quædam autem dicuntur ad aliquid, & quandoque non sunt ita ad aliquid, vt vtrumque sit ad alterum: sed vnum est ad alterum, & non è conuerso nisi secundum dici, vt vnum & multum, & scientia & scitum, & mensura & mensuratum, & huiusmodi. Illa quæ sunt ad aliquid primo modo, in vtroque relatiuorum ponunt respectum realem: & ideo dicuntur ad conuertentiam, & posita se ponunt, & perempta se perimunt æqualiter. Cum igitur sint talia, dominus seruus, rex rectum, creator creatura: videtur quod in vtroque huiusmodi respectus significetur.

2 Item, Aut vterque respectus ponitur in creatura, cum dicitur, creator creatura, aut vterque in Deo, aut alter in Deo, & alter in creatura. Si primo modo: tunc videtur, quòd creatura duplici respectu se habeat ad idem, quod est impossibile. Item, Secundum hoc oppositi respectus secundum idem sunt in eodem, quod magis impossibile est: quia opposita actu vt opposita, nullo modo sunt vel possunt esse in eodem. Si secundo modo, sequitur idem: & præterea habetur propositum, quòd aliquis respectus ex tempore est in Deo. Ergo relinquitur, quòd tertio modo sit: & sic respectui creaturæ in creatore aliquid respondet secundum rem.

3 Item, Quorum neutrum est intelligibile sine altero, vno eorum posito in vno, necesse est alterum poni in altero, si sunt opposita: sic autem se habent omnia relatiua dicta ad conuertentiam: ergo si respectus creaturæ ponitur in creatura, necesse est respectum creatoris poni in Deo.

4 Item, Nunquid non agit Deus verius quam aliqua creatura, vt dicit Augustinus? quod enim ad actionis prædicamentum pertinet, sibi soli proprium est: ergo ipsum agentem contingit significare sub respectu ad actum.

5 Item, Deus creat hanc rem: omnis autem actio est in actu, vt in materia: ergo videtur, quòd res subiacens actui & sustinens actum, habeat respectum realem, & eadem ratione agens.

SED CONTRA: Omnes huiusmodi relationes ad conuertentiam dictæ, & non semper conuenientes, ex mutatione causantur: Deus autem immutabilis est: ergo in ipso non dicunt relationes reales huiusmodi nomina. *Sed contra.*

2 Item, Omnis talis relatio est accidens: ergo inhærendo facit compositionem: & hoc iterum Deo non conuenit: ergo relationem realem huiusmodi nomina non dicunt.

3 Item, Omnis talis relatio dependentiam facit in relatiuo: sed absurdum est, quòd Deus ad creaturam dependeat: ergo relationem in ipso non dicit.

4 Item, Omne tale relatiuum determinari conuenit extra: sed absurdum est, quòd dicamus Deum determinari posse à creatura, etiam quoad ad aliquid. Item Dion. dicit, quòd in causatiuis & causatis non recipimus reciprocationem: ergo ad seinuicem non dicuntur, vt videtur.

SOLVTIO. Ad hoc dico, vt prius, quòd talia nomina nominant essentiam diuinam sub *Solutio.*

sub habitudine ad creaturam, quæ habitudo in Deo non ponit nisi actum, qui est idem cum voluntate & substantia agentis: & dependentia quæ additur, est in nostro intellectu, & non in Deo. Et hoc fit ideo: quia noster intellectus accipit dependentiam realem in creatura, quam vt dependentiam realem non potest intelligere, nisi etiam ponat habitudinem in causa, quæ non erit omnino frustra, quia fulcitur actu causæ, licet non dicat accidens in Deo: & gratia illius habitudinis nomina habent sua connotata in creatura.

DICENDVM ergo ad primum, quòd in veritate huiusmodi relatiua dicuntur ad conuertentiam, non quòd in vtroque sit relatio realis, sed quia est secundum modum intelligendi prædictum.

AD ALIVD dicendum, quòd realiter in Deo ponitur respectus gratia actus, licet non realiter dicat accidens in eo, sed aliquid esse ab ipso quod pendet ad ipsum secundum rem, & non è conuerso nisi secundum modum intelligendi.

AD ALIVD dicendum, quòd ponimus respectum per modum intelligendi in Deo, qui tamen nihil adueniens dicit, & in modo intelligendi est secundum quòd aliquid se habet ad Deum agentem sic vel sic.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus agit sine mutatione sui per se, & per accidens: & ideo realiter non innascitur significatum propter alterius habitudinem ad ipsum, vt dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, Deus creat, non est accidens secundum rem medians inter agentem & actum, sed potius ipsa noua rei existentia sine fieri aliquo creato dicitur: & ideo licet verbum denotans actum, materiam habeat in locutione & subiectum: vt cum dicitur, anima creatur: tamen secundum rem nullum habet omnino, quia nihil est ibi fieri: actus autem secundum quòd est in agente, nihil aliud est quam voluntas secundum actum existendi rem modo, quæ voluntas ab æterno se habet secundum vnum modum.

AD ID autem quod obiicitur contra, dicendum quòd talia relatiua non semper quærunt mutationem & realem respectum in vtroque relatiuorum, vt patet in duplo & dimidio. Sint enim duo bicubita: & alterum mutetur in abscissione vnius cubiti, iam factum est dimidium, & erit subduplum, & alterum duplum, sine mutatione sui: cum tamen duplum & subduplum dicantur ad conuertiam: & ita possumus dicere de creatore & creatura: & illæ relationes quæ sic notant habitudinem secundum intellectum tantum, ex eo quòd aliquid sese habet ad aliquid non mutatum, à Gilberto Porretano dicebantur assistentes, & nihil prædicare in eo de quo dicebantur. Tamen possumus dicere, quòd fulcitur intellectus ponens eas in Deo in actu creaantis, & gubernantis, & regentis.

AD ALIVD dicendum, quòd non omnis talis relatio est accidens inhærens, vt dictum est: nec etiam in creatura est hoc verum, vt patuit in exemplo dupli & dimidij.

AD ALIVD dicendum, quòd creator de se non habet dependentiam, sed potius tali nomine significatur alterius dependentia ad ipsum: vt rex relatiuum est, & tamen significat quòd dependent alij realiter ad ipsum, & similiter dominus.

AD VLTIMVM dicendum, quòd determinari secundum nomen, est determinatio qua indiget noster intellectus, non res nominata: quia noster intellectus imponit nomen sub huiusmodi habitudine.

ARTICVLVS VI.

Vtrum hæc nomina, dominus, rex, &c. conueniant Deo ab æterno?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltima parte istius partis *ibi* [Sic etiam pater noster incipit esse, &c.] Videtur enim, quòd talia nomina possint conuenire ab æterno: dicitur enim dominus, vt dicit Amb. potestate coercendi subditam creaturam: & hoc conuenit ab æterno.

2 Item quæritur, Quare non distinguitur in huiusmodi, quòd significent in actu & habitu, sicut in aliis, vt est donum, & huiusmodi? Ab æterno enim Deus habet aptitudinem creandi, & habitum donandi: ergo videtur, quòd in aliquo sensu ab æterno conueniant.

3 Præterea, Hæc conueniunt in æternum, sicut ipse dicit Exod. 3. Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: hoc nomen mihi est in æternum. Et quare non ita conueniunt ab æterno sicut in æternum?

SOLVTIO. Dicendum ad hoc meo iudicio, sicut hic dicit Augustinus, quòd hæc non conueniunt nisi ex tempore: quia non respiciunt habitum, sed actum: relationes enim inquantum huiusmodi, consequuntur actus, non aptitudines, vt patet: ex hoc enim non dicitur res subdupla ad alteram, quòd potest esse subdupla. Et si quandoque inuenitur, quòd dominus ab æterno conuenit: credo, quòd impropriè sumitur. Creator autem cum hoc sit nomen agentis secundum actum, non nisi ex tempore conuenit: & per hoc patet solutio ad prima duo. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd creatura bene manebit sine fine, licet non manserit sine principio: & ideo cum talia connotent effectum in creatura, non conueniunt ab æterno, sed conueniunt in æternum.

ARTICVLVS VII.

An Deus dicatur dominus temporis ex tempore?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ex his aperte ostendit, &c.] Videtur enim, quòd etiam dominus temporis sit ex tempore: quia tempus est vnum de coæuis: ergo sicut est dominus aliorum ex tempore, ita etiam temporis: & hoc est contra supra dicta.

2 Item, Si cuilibet exitui creaturæ in esse respondet tempus, tunc etiam exitui temporis in esse respondet tempus: & sic temporis erit tempus: & hoc nihil est dictu.

3 Item, Videtur esse dominus temporis ex æuo: quia ita dicit Boet. in lib. de consol. philosophiæ. Qui tempus ab æuo ire iubes.

Sed contra. SED CONTRA: Æuum est creatum: ergo suum exitum in esse mensurauit tempus: ergo æuum est ex tempore, & non tempus ab æuo, vt videtur dicere Boet.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd temporis non est tempus, nec mensura mensuræ: & ideo licet tempus prout adiacet mutationi, sit coæuum secundum rem, tamen est mensura aliorum: & sic est ante secundum rationem: quia exitus etiam ille non fuit in fieri vnquam, sed in demonstatione creaturæ nunc primo, ante quod nunc de creatura nihil fuit.

AD ALIVD dicendum, quòd exitus temporis in esse non habuit mensuram: quia realiter non fuit ante tempus.

AD ALIVD dicendum, quòd æuum incepit in æuiternis, scilicet in cælo empyreo & in angelis: & ideo secundum rationem est ex tempore exitum eius in esse mensurare. Quod autem dicit Boët. intelligendum est de tempore & æuo, prout iam sunt: quia sic æuum mensurat temporalia: & tempus vadit, id est, fluit ab æuo: & hoc notat ab æuo. Vel dicatur leuius, æuum ponere pro æternitate, & præpositionem notare ordinem & causam: vt sit sensus, Qui tempus ab æuo ire iubes, id est, post æuum: & creare exemplariter ab ipso: quia sicut dicit Philosophus, quod est æternum æterno, hoc est æuiternum æuiterno, & tempus temporali.

Hic soluitur quæstio qua quærebatur, vtrum Spiritus sanctus dicatur datum relatiue ad se, cum ipse det se?

C HIc potest solui quæstio superius proposita, vbi quærebatur, cum Spiritus sanctus datum dicatur vel donatum (quod autem datur, refertur & ad eum qui dat, & ad illum cui datur) & cum Spiritus sanctus det seipsum, vtrum ad seipsum relatiue dicatur, cum dicitur dari vel donari? Cui quæstioni respondentes, dicimus Spiritum sanctum Dei datum vel donatum relatiue, & ad dantem, & ad illum cui datur. Dans autem siue donator, est Pater cum Filio & Spiritu sancto. Nec tamen dicimus Spiritum sanctum referri ad se, sed appellatio dati vel donati refertur & ad dantem & ad recipientem, quia non potest aliquid dici datum, nisi ab aliquo, & alicui detur. Cum autem Spiritus sanctus dari à se vel datus à se dicitur, relatiue quidem dicitur ad illum cui datur, & est appellatio relatiua: & in illo cui datur, mutatio fit, non in dante.

ARTICVLVS VIII.

An Spiritus sanctus referatur ad se, cum datum ad dantem refertur?

DEinde quæritur de vltima parte distinctionis *ibi* [Hic potest solui quæstio superius proposita] Videtur enim falsum dicere in litera: concedit enim, quòd datum refertur ad dantem, & quod Spiritus sanctus dat se, & tamen non refertur ad se: & concedit, quòd appellatio dati refertur ad dantem: & ipse est dans: ergo refertur ad se, vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum, quòd referri secundum appellationem donum non simpliciter, sed ad dantem, est referri secundum quid: & bene concedit Magister, quòd taliter secundum quid refertur Spiritus sanctus ad se: sed referri ad se, est simpliciter referri ad se: & hoc intendit negare in litera, vt patet inspicienti diligenter. *Solutio.*

DISTIN

DISTINCTIO XXXI.

Quomodo dicatur Filius æqualis Patri : an secundum substantiam, an secundum relationem, ita & similis ?

PRÆTEREA considerari oportet, cum tres personæ coæquales sibi sint, vtrum relatiue hoc dicatur, an secundum substantiam : & si relatiue, vtrum secundum relationem, an secundum essentiam consideranda sit æqualitas? Deinde quid sit ipsa æqualitas? Ad quod dicimus quia sicut simile nihil sibi est, similitudo enim (vt ait Hilarius) sibiipsi non est: ita & æquale aliquid sibi non dicitur: ac per hoc sicut simile, ita & æquale relatiue dicitur. Dicitur ergo relatiue Filius æqualis Patri, & vtrique Spiritus sanctus. Est tamen æqualis Patri Filius, & vtrique Spiritus sanctus, propter summam simplicitatem essentiæ & vnitatem. Æqualis est ergo Filius Patri secundum substantiam, non secundum relationem. Vnde Augustinus in 5. lib. de Trinit. ait, Quærimus, secundum quid æqualis sit Patri Filius? non secundum hoc quòd ad Patrem dicitur Filius, æqualis est Patri. Restat ergo vt secundum id æqualis sit, quod ad se dicitur. Quicquid autem ad se dicitur, secundum substantiam dicitur. Restat ergo vt secundum substantiam sit æqualis. Eadem ergo est vtriusque substantia. Item in 6. lib. Satis est videre nullo modo Filium æqualem esse Patri, si in aliquo, scilicet quod pertineat ad significandam eius substantiam, inæqualis inuenitur. In omnibus ergo æqualis est Patri Filius, & est eiusdem substantiæ. Æqualis est etiam Spiritus sanctus Patri & Filio, & in omnibus æqualis propter summam simplicitatem illius substantiæ. Ex his perspicuum fit, quòd secundum substantiam Filius est æqualis Patri, & vtique Spiritus sanctus, & appellatio tantum relatiua est. Æqualitas ergo Patris & Filij non est relatio vel notio, sed naturalis vnitas & idemtitas.

A *De significatione relatiuorum quæ communiter & æternaliter de Deo dicuntur, vt similis, & æqualis.*

Cap. 6.

Cap. 4.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆTEREA considerari oportet, cum tres personæ, &c.] Hic incipit pars illa, in qua Magister tangit non propria, sed appropriata: & continetur tota in ista distinctione, quæ diuiditur in tres partes, in quarum prima Magister tangit quid significent huiusmodi dictiones, similis, æqualis, penes quas quædam appropriata sumuntur. In secunda tangit tria appropriata personis secundum assignationem Hilarij *ibi* [Non est hic prætermittendum, quòd vir illustris] In tertia tangit appropriata secundum assignationem August. *ibi* [Illud autem sciri oportet] Ipse autem Magister in litera diuidit primam partem in duas, in quarum prima quærit, Vtrum similis, æqualis, & huiusmodi, relatiue vel secundum essentiam dicantur? In secunda autem determinat quid significet similitudo, & æqualitas? *ibi* [Hoc idem etiam dicimus de similitudine] Et per hoc patet sententia.

ARTICVLVS I.

An Magister hic bene determinat de appropriatis?

INcidunt autem hic quæstiones ante literam, quarum vna est, Quare Magister ponit hîc tractatum de appropriatis? Secundo, Secundum quid attenditur ratio appropriationis?

tionis? Videtur autem non debere hic poni. Omnia enim ista nomina essentialia sunt: ergo inter essentialia deberent determinari.

2 Præterea, De æqualitate supra 18. & 19. di. habitum est: ergo superflue videtur hic repeti.

3 Item, Æqualis & similis non ponuntur hic inter appropriata: ergo videtur, quòd non debet de eis agi in tractatu isto, qui est de appropriatis.

Solutio. SOLVTIO. Appropriata rationem trahunt ex propriis: sicut per accidens rationem ab eo trahit quod est per se: & sicut illud quod est propter alterum, trahit rationem cognitionis ab eo quod est propter se: & ideo immediate ponendus est tractatus de appropriatis post tractatum propriorum.

AD ARGVMENTVM autem dicendum, quòd non sunt ita essentialia quin per rationes suorum nominum accessum & vicinitatem ponant ad propria, & ideo cum eis coniunguntur.

AD ALIVD dicendum, quòd similitudo & æqualitas dupliciter accipiuntur, scilicet secundum id in quo est æqualitas & similitudo: & hoc est essentia, sicut supra dictum est: & secundum nominis rationem quæ magis accedit ad rationem vnius personæ, quam alterius: sicut infra dicet, quòd æqualitas est in Filio & similitudo. Et dicunt quidam Sancti, quòd secundum aliquid est in Filio, & secundum aliquid in Spiritu sancto: & hoc modo sumitur hic in tractatu appropriatorum. Per hoc etiam patet solutio ad sequens: quia primo modo egit de eis supra, & secundo modo agit de eis hic.

ARTICVLVS II.

Penes quid attenditur ratio in appropriatis? & vtrum non existente proprio, possit esse aliquid appropriatum?

DEinde quæritur, Secundum quem modum fiat appropriatio? Videtur enim, quòd nulla sit. Æternitas enim imago & vsus sunt essentialia æqualiter pertinentia ad vnum, & ad alium: ergo non fit appropriatio aliqua circa illa.

2 Item, Quæcumque conueniunt secundum proprietatem, non dicuntur de omnibus: ista autem dicuntur de omnibus: ergo non appropriantur.

3 Item, Appropriatum est alicui, quod semper conuenit ei & non alij: sed ista conueniunt omnibus: & similiter vnitas, æqualitas, & concordia: ergo non sunt appropriata.

4 Item, Videtur, quòd per contrarium propria debent recipere appropriata: sicut dicit August. quòd potentia Patri, quia seniores deficiunt, ne credatur deficere: sapientia Filio, quia minores stulti sunt, ne credatur Filius esse insipiens: bonitas Spiritui sancto, ne credatur esse spiritus iræ: ergo videtur, quòd æternitas conuenit non Patri, sed ei qui est à principio, & imago ei qui minus conuenit, & vsus ei qui minus est ad vsum: & sic videntur omnia appropriata male assignari.

5 Item quæritur, Si non existente proprio, sit vel possit esse aliquid appropriatum? Videtur, quòd sic: quia adhuc erit Deus æternus, & vnus, & sapiens, & potens, & bonus: ergo cum ista sint appopriata, videtur quòd non existentibus propriis, adhuc maneant appropriata.

6 Item, Hæc appropriata non sunt à nobis appropriata: non enim hæc appropriatio fit quoad nostrum intellectum tantum, sed etiam in ipsis significatis istorum importatur ratio appropriationis: quia aliter vnum non appropriaretur magis vni, quam alteri: ergo cum semper fuerint in Deo huiusmodi appropriata, etiam non existentibus propriis, adhuc remanerent, vt videtur.

SED CONTRA: Propium cadit in ratione appropriati: ergo non exstente proprio, non erit appropriatum. Præterea, Si appropriatum est quod accedit ad rationem proprij, oportet præsupponere rationem illam secundum quam est accessus: hæc autem est ratio proprij: erga oportet semper proprium supponere ante appropriatum. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd dupliciter contingit accipere appropriatum, scilicet secundum materiam, & hoc est secundum id quod est appropriatum: & secundum formam, id est, secundum rationem appropriati inquantum huiusmodi. Primo modo dico, quòd est sine intellectu proprij. Secundo autem modo nunquam: quia appropriatum nihil aliud est, quam secundum rei & nominis conuenientiam accessum aliquem habere magis ad proprium vnius personæ, quam alterius: & ideo dicit Magister infra, quòd æternitas dicit notionem Patris quæ est innascibilitas: non quia res æternitatis soli Patri conuenit, sed quia secundum conuenientiam rationis accedit ad Patrem, sicut infra patebit cum de singulis quæretur. Et per hoc patet solutio ad primum. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd non est idem proprium & appropriatum: sicut non est idem imago & ad imaginem: & non est idem propter se & propter alterum: præpositio enim notat eius quod remotum est, accessum quendam: vnde remotio notat, quòd non sunt vere propria: sed accessus notat, quòd per aliquam rationem non rei, sed proprietatis rei conueniunt cum proprio vnius personæ plus quam cum proprio alterius.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd secundum rei naturam commune quidem est: sed gratia proprietatis est conuenientia cum proprio: sicut æternitas communis quidem est tribus: tamen quia æternum est sine principio principium aliorum, per hoc conuenit cum eo qui est principium non de principio plus quam cum eo qui est principium de principio.

AD ALIVD dicendum, quòd non fit appropriatio simpliciter per contrarium: sed explanatio appropriationis quandoque fit per contrarium per accidens, & ad exclusionem

nem erroris:& hoc innuit August. in ipsis verbis, & infra habebitur.

Ad aliud dicendum, quòd non existente proprio non esset appropriatum secundum rationem appropriati: licet forte esset adhuc in ratione attributi essentialis, vt patet ex distinctione prius posita. Et per hoc patet solutio ad vltimum.

ARTICVLVS III.

Vtrum similitudo & æqualitas dicuntur relatiue, vel ad se?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera [Sicut simile, ita & æquale relatiue dicitur, &c.] Hoc enim non videtur, cum similitudo, vt dicit in litera, nihil aliud sit quam indifferens essentia in tribus. Indifferens autem essentia ad se dicitur: ergo videtur, quòd similitudo & æqualitas ad se dicantur.

2 Præterea, Si dicunt relationem ista, quam relationem dicunt? Si aliquam de personalibus, oporteret quòd illi soli personæ conuenirent: & hoc non est verum, vt supra habitum est,& hic habetur, quòd vna est similitudo & æqualitas trium.

Solutio. Solvtio. Supra distinct. 18. de hoc plura quæsita sunt. Et dicendum sicut ibi, quòd ista nomina, similis, & æqualis, dicuntur relatiue, connotando essentiam quando sumuntur concretiue: & notant in suis suppositis relationes indeterminatas suorum relatiuorum: & hoc patet cum exponuntur: similes enim sunt personæ distinctæ, eandem habentes essentiam secundum attributa qualitatem dicentia secundum modum intelligendi: vt sapientia, bonitas, & huiusmodi. Æquales autem sunt personæ distinctæ, eandem habentes essentiam secundum rationem quantitatis virtualis, vt potentia, virtus, & esse vbique, & huiusmodi. Cum autem significantur abstracte, tunc significant essentiam prædicto modo consideratam, & connotant personas oblique: similitudo enim est indifferens essentia secundũ attributa qualitatem dicentia in tribus, & æqualitas indifferens essentia secundum attributa quantitatis in tribus: & per hoc patet de facili solutio ad omnia quæ quæri possunt.

Ad primvm ergo dicendum, quòd cum dicitur indifferens essentia, duo dicuntur, scilicet essentia quæ non dicit relationem, & indifferens quod supponit relatas adinuicem personas, in quibus essentia indifferens est.

Ad aliud dicendum, quòd dicunt relationem indeterminate: & per hoc exigunt distincta supposita quæ adinuicem referuntur.

Hic quomodo dicatur similis, & quid sit similitudo?

B HOc idem etiam dicimus de similitudine. Cum enim dicitur Filius similis Patri, relatiue quidem dicitur: sed similis est Patri propter vnitatem essentiæ. Est ergo appellatio tantum relatiua, similitudo vero indifferens essentia. Vnde quibusdam non indocte videtur nomine æqualitatis vel similitudinis non aliquid poni, sed remoueri: vt ea ratione dicatur Filius æqualis Patri: quia nec maior est eo, nec minor: & hoc propter vnitatem essentiæ. Ita & similis dicitur, quia nec diuersus, nec alienus, nec in aliquo dissimilis: & hoc propter essentiȩ simplicitatem. Non ergo secundum quòd Filius est genitus à Patre, æqualis est Patri, nec similis vel dissimilis, sed æqualis & similis secundum substantiam.

ARTICVLVS IV.

An nomen similitudinis aliquid in diuinis ponat?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quibusdam tamen non indocte videtur nomine similitudinis vel æqualitatis non aliquid poni, &c.] Hoc enim videtur expresse falsum: quia si similitudo est indifferens essentia, tunc ponit essentiam indifferentem: & hoc est aliquid ponere.

2 Item, In inferioribus hæc nomina aliquid ponunt: ergo cum in superioribus ponant substantiam, in inferioribus qualitatem, vel quantitatem: & substantia verius sit ens, quam qualitas, vel quantitas: ergo videtur, quòd verius ponant in superioribus, quam in inferioribus.

3 Præterea, Si dicas, quòd dicunt negationem: quia sic exponitur, Filius est æqualis Patri, quia nec maior, nec minor: tunc eadem ratione omne prædicatum quod de aliquo dicitur per essentiam vel per accidens, nihil ponit, quia sequuntur ex illo remotiones oppositorum prædicatorum & disparatorum ab eodem subiecto: vt cum dicitur, homo est animal, sequitur, ergo non est lapis: & cum dicitur, homo est albus: ergo non est niger: & hoc est falsum: ergo oportet, quod aliquid ponant.

4 Item, Notum est per se, quòd negatio non

non est primo in intellectu: ergo illa negatio qua dicitur, Filius nec maior, nec minor est, in aliqua affirmatione fundatur priori: ergo in illa affirmatione aliquid ponunt.

5 Item, Videtur esse idem similitudo & æqualitas in diuinis: quia vtrumque exponitur pro indifferenti essentia in tribus: ergo cum eadem sint quæ sunt vnius diffinitionis, erunt idem similitudo & æqualitas.

6 Præterea distinct. 20. dixit Augustinus, quòd ad æqualitatem pertinet quæstio qua quæritur, quare, qualis, vel quantus sit? ad originem vero quis, de quo sit: ergo ad idem pertinet quale & quantum in diuinis: sed quale indifferens causat similitudinem: ergo in diuinis idem sunt similitudo & æqualitas.

7 Item, Videtur, quòd hæc duo idem sint quod idemtitas: quia vnum in substantia facit idem: omne autem quod de se dicit qualitatem vel quantitatem in inferioribus, vertitur in diuinis in prædicationem substantiæ, vt dicit Boët. ergo illa prædicant substantiam, & sic faciunt in diuinis idemtitatem, & non similitudinem, vel æqualitatem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ponunt in diuinis, & positiue habent exponi. Et illa quæ dicit Magister in litera, sunt negationes consequentes oppositæ comparationis quæ est secundum maius & minus: & non intendit Magister dicere, nisi quod non ponunt aliquid diuersum à substantia, sicut faciunt in inferioribus: sicut enim dicitur in primo Euclidis. Æquale est, quod suppositum alicui, non excedit, nec exceditur. Et ista expositio per negationem accidit æquali inquantum est primum in genere proportionum, eo quod sicut docet Boët. omnis inæqualitas oritur ab æqualitate, & reducitur ad ipsam: quia æquale accipitur penes vnum in proportionibus quantitatis, & ita est de simili in comparatione qualium: licet proprie in illis non sint signabiles species comparationis, quemadmodum significantur species proportionum in quantitate. Et per hoc patet solutio ad quatuor prima: ostensum enim est quid intendit Magister in litera, & vnde venit negatio consequens magis in his, quam in aliis.

AD ID autem quod vlterius videtur probare, quòd in diuinis similitudo sit æqualitas, & è conuerso: dicendum, quòd licet indifferens essentia causet vtrumque, non tamen considerata est in vtroque secundum eundem modum interrogandi: quia in similitudine consideratur secundum indifferentiam attributorum sapientiæ, & bonitatis, & aliorum, quæ secundum modum dicendi dicunt qualitatem. In æqualitate autem consideratur secundum attributa dicentia quantitatem virtualem in æternitate durationis, & magnitudine existendi vbique, & potestate operandi.

AD ALIVD dicendum, quòd qualis non simpliciter, sed secundum aliquid consideratum, pertinet ad quæstionem de qualitate, secundum quod attributum dicens qualitatem est virtus ordinata ad actum, sicut scientia virtute sua facit considerare, & secundum potestatem scire est facultas considerandi bene vel male: & quoad hoc facit æqualitatem, sed in se facit similitudinem.

AD ALIVD dicendum, quòd omnia illa attributa sunt substantia: sed secundum hoc non accipitur ratio distinguendi inter attributa, vt supra distinct. 8. probatum est; sed potius penes modum intelligendi: sic enim in inferioribus dicit Philosophus, quòd siquis bicubitali magnitudine posita, dixerit quod positum est, esse quantum, quid est dicit, & quantum quid significat: ita etiam in superioribus cum dicitur, Deus substantia, Deus sapiens, dicitur quidem quid in vtroque, non tamen significatur in modo intelligendi: & ideo gratia quorundam attributorum dicuntur personæ vnum, & gratia quorundam similes, & gratia quorundam æquales: & puto, quòd non debent dici idem: quia supra distinct. 4. habitum est, quod Pater & Filius non sunt idem Deus: & hoc ideo, quia idem est habens in se articulum, qui determinat suppositum quod est persona: & ideo cum non sint idem suppositum, non erunt idem Deus: habet etiam in se vnitatem substantiæ, & gratia huius bene posset dici: sed non potest dici, quòd sunt alius, vel diuersus Deus. Et ex hoc patet etiam vlterius solutio quæstionis, qua posset quæri, quare vnum in substantialibus attributis in diuinis personis non facit idem, sicut vnum in qualitatiuis facit simile, & quantitatiuis facit æquale? Sunt tamen qui distinguunt istam, Pater & Filius sunt idem Deus, ex eo quod ly idem potest esse masculinum & substantiuum, & sic falsa: vel neutrum & quasi adiectiuum, & sic vera: sed hæc distinctio non habet artem, nec rationem: quia idem nec voce, nec significatione adiectiuum est, sed significatiuum & discretiuum substantiæ. Præterea, Si esset neutri generis, incongrue adderetur cum hoc nomine, Deus, quod est masculinum: sicut incongrue dicitur, Pater & Filius sunt istud Deus.

De sententia sancti Hilarij, qua in Trinitate personarum propria ostendit?

C NOn est igitur hic prætermittendum, quòd vir illustris Hilarius proprietates personarum assignans, dicit in Patre esse æternitatem, speciem in imagine, vsum in munere: quæ tantæ difficultatis sunt verba,

ba, vt in eorum intelligentia atque explanatione vehementer laborauerit Augustinus, vt ipse ostendit in 6.lib. de Trin. ita dicens: Quidam cum vellet breuissime singularum in Trinitate personarum insinuare propria. Æternitas est, inquit, in Patre, species in imagine, vsus in munere. Et quia non mediocris auctoritatis in tractatione Scripturarum & assertione fidei vir extitit (hęc enim Hilar. in libris suis posuit) horum verborum, id est, Patris, & imaginis, & muneris, ęternitatis, speciei, & vsus, abditam scrutatus intelligentiam, quantum valeo, non eum secutum arbitror in æternitatis vocabulo, nisi quòd Pater non habet Patrem de quo sit: Filius autem de Patre est vt sit, atque vt illi coęternus sit. Imago enim si perfecte implet illud cuius imago est, ipsa coęquatur ei, non illud imagini suę: in qua magine speciem nominauit. Credo propter pulchritudinem, vbi tanta est congruentia & prima æqualitas, & prima similitudo nulla in re dissidens, & nullo modo inæqualis, & nulla ex parte dissimilis: sed ad idemtitatem respondens ei cuius imago est: vbi est prima & summa vita cui non est aliud viuere, & aliud esse: sed idem & primus ac summus intellectus, cui non est aliud viuere & aliud intelligere, sed idem hoc est vnum tanquam verbum perfectum cui non desit aliquid: & ars quędam omnipotentis & sapientis Dei plena omnium rationum viuentium incommutabilium: & omnes vnum in ea, sicut ipsa vnum de vno cum quo vnum: ibi nouit omnia Deus quę fecit per ipsam. Cap. 10. Lib. de Synodis.

Hic de Spiritu sancto quare vsus dicatur.

Est autem ineffabilis quidam complexus Patris & imaginis, qui non est sine perfruitione, sine charitate, sine gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo (si tamen aliqua humana voce digne dicitur) vsus ab illo appellata est breuiter, & est in Trinitate Spiritus sanctus non genitus, sed genitoris genitique suauitas, ingeniti largitate atque vbertate profundens omnes creaturas pro captu earum. Itaque illa tria & à seinuicem determinari videntur, & in se infinita sunt. Qui videt hoc vel ex parte, vel per speculum in ęnigmate, gaudeat cognoscens Deum, & gratias agat. Qui vero non videt, tendat per pietatem fidei ad videndum, non per cęcitatem ad calumniandum: quoniam vnus est Deus, sed tamen Trinitas. Ecce habes qualiter verba Hilarij præmissa accipienda sint, licet tantæ sint profunditatis, vt etiam adhibita expositione vix aliquatenus ea intelligere valeat humanus sensus: cum & ipsa eorum explanatio, quam hic August. edidit, plurimum in se habeat difficultatis & ambiguitatis. D Aug. lib 6. de Trin. c. 1[illegible]

Quod secundum hanc expositionem non distinguuntur ibi proprietates personarum tres?

Non enim secundum pręmissam expositionem distinguuntur hic tres illę proprietates superius assignatę, sed ipsę hypostases distinctæ abinuicem monstrantur. Æternitatis tamen nomine eadem videtur E

detur designata proprietas, quam notat hoc nomen, ingenitus. Sed videamus quid sit quod ait, Imago si perfecte implet, cuius imago est, ipsa coæquatur ei, non illud suæ imagini. Videtur enim dicere, quòd Filius qui est imago Patris, Patri coæquatur, non Pater Filio: cum & Filius dicatur æqualis Patri in Scriptura, & Pater Filio: sed Filius hoc habet à Patre vt sit ei æqualis, Pater autem non habet à Filio: & tamen Filius plene ac perfecte æqualis est Patri, id est, imago ei cuius est imago.

Quare dicatur Hilarius propria personarum aßignasse in verbis prædictis, cum ibi non sint expressa proprietates?

F Propria ergo personarum in prædictis v rbis assignasse dicitur Hilarius, quia relatiua nomina personarum posuit, scilicet Patris, imaginis, & muneris, quæ relatiue dicuntur de personis, & proprietates notant quibus distinguuntur personæ. Ita enim dicitur Spiritus sanctus munus relatiue, sicut donum. Veruntamen ipsas proprietates aliis tribus nominibus non significauit, iuxta prædictam August. expositionem, nisi solo nomine æternitatis, quo non ipsam paternitatem, sed eam voluit intelligi notionem qua dicitur ingenitus.

ARTICVLVS V.

Quare æternitas appropriatur Patri?

Deinde quæritur de secunda parte vbi dicit [Non est igitur hic prætermittendum, quod vir illustris, &c.] Et quæruntur tria: quorum primum, Quare æternitas attribuitur Patri? Secundo, Quare imago Filio. Et tertio, Quare vlus Spiritui sancto? Ad primum proceditur sic: Quodcunque nomen æqualiter dicitur de tribus, non attribuitur specialiter alicui: sed dicimus in symbolo Athanasij, Æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus: ergo æternitas non attribuitur specialiter alicui.

2 Item, Supra distinct. 9. probata est coæternitas personarum æqualiter: & ibidem, quòd si Pater est æternus, quòd etiam Filius est æternus: ergo non debet specialiter referri ad Patrem.

3 Item, Coæternitas secundum modum intelligendi dicit spatium non intersectum, vt dicit Isaac, quòd est mensura extrinsecus adiacens esse duranti sine variatione & termino. Sic etiam dicit Dionysius, quòd æternitas est antiquum & inuariabile & vniuersale in metiendo: hoc autem æqualiter omnibus conuenit: ergo non specialiter attribuitur Patri.

4 Item, Si accipiamus secundum diffinitionem Boëtij, quòd æternitas est interminabilis vitæ possessio tota simul: iterum æqualiter conuenit tribus: ergo male attribuitur vni, scilicet Patri.

5 Item quæriur de solutione quam ponunt quidam, quòd significet essentiam quæ communis est tribus: sed connotat notionem Patris, & ideo attribuitur Patri. Et hoc volunt habere ex verbis Magistri infra, vbi dicit, quòd eandem notionem dicit quam dicit ingenitus.

Sed contra: Quicquid dicit essentiam & connotat notionem vnius personæ, propter hoc quod significat vtrumque, non potest dici de omnibus: sicut mittitur, & procedit temporaliter, & huiusmodi: ergo si æternitas in intellectu suo claudit notionem Patris, non dicetur de aliis personis, quòd sint æternæ. Sed contra.

2 Item, Non possum dicere, quòd Filius sit essentia diuina, & ingenitus: cum ergo tantum valeat æternitas, quantum essentia & ingenitus, non potero dicere, quòd Filius sit æternitas vel æternus.

Solutio. Dicendum, quòd æternitas non est propriumPatris, nec per se, nec per connotationem notionis suæ: sed est appropriatum, eo quod in sua ratione plus accedit ad Patris proprium quod est innascibilitas, quam ad proprium alterius personæ: & hoc sic patet: Æternitas est interminabilis vitæ possessio. Quod autem est interminabile, est principium non de principio: quod licet essentialiter conueniat omnibus personis, tamen secundum aliquam rationem principium habet Filius, & principium habet Spiritus sanctus: sed Pater secundum nullum modum: ergo ratio æternitatis plus accedit ad proprium Patris, quam alterius. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta. Errant enim qui dicunt, ipsam connotare notionem Patris: quia dictio connotat illud quod claudit in suo intellectu cum principali significato: & per hunc modum non distinguuntur attributa personarum, vt dictum est. Solutio.

ARTICV

AATICVLVS VI.

Quare imago appropriatur Filio, & quare Filius dicatur species Patris?

SEcundo quæritur de imagine quæ appropriatur Filio: & quia supra distinct. 27. & 28. satis aperte ostensa est ratio, quare imago proprie conuenit Filio, ex illa etiam satis potest elici quare imago essentialiter dicta, appropriatur eidem: quia scilicet rationem habet accedentem ad id quod proprium est Filio. Hic autem relinquitur quæstio de duabus diffinitionibus imaginis, quæ tanguntur in notula Hilarij, quæ assignatur hic in quibusdam libris: quarum prima hæc est. Imago est eius rei ad quam imaginatur species indifferens: sed species indifferens est: Patris: ergo imago est Patris: non ergo Filij, Filius enim est indifferens species Patris.

2 Item, Quid dicit ly imaginatur? Si actum imitandi, sicut dicitur communiter: ergo imago est rei quam imitatur imago: hoc autem est prototipus, vt dicit Damasc. vel exemplar, vt dicitur communiter. Ergo videtur, quòd proprium Patris debeat poni exemplar, & non æternitas in isto ternario quem ponit Hilarius: quia aliter non responderet sibi.

3 Item, Quare Filius dicitur species? Species enim aut sumitur vt in logicis, aut sicut in naturalibus, aut sicut in spiritualibus. Si primo modo: tunc species est prædicatum de pluribus differentibus numero: & hoc non conuenit Filio. Si autem secundo modo: tunc species est forma dans esse & rationem: & hoc iterum Filio non conuenit. Si tertio modo: tunc Filius esset ratio secundum quam formaliter cognosceret Pater, & sic esset sapiens sapientia genita: quod iterum falsum est, vt probabitur in sequenti distinctione. Si dicas, quòd vocatur hic species speciositas, vt videtur dicere August. in litera. Contra: Speciositas imaginis est potius à superlinitis imagini, vt est venustas coloris in commensuratione partium in membris & colore, quam in ipsa imaginis figura: cum igitur ista sint bonitatis & gratiæ quæ imagini spirituali superinducuntur à Spiritu sancto, videtur, quòd speciositas magis conuenit Spiritui sancto, quam Filio.

4 Præterea, Totum quod ponitur in diffinitione ista, conuenit Spiritui sancto: est enim Spiritus sanctus indifferens species Patris & Filij: ergo est imago, & sibi species debet appropriari.

Quæst. 1. VLTERIVS quæritur de secunda diffinitione: Imago est rei ad rem coæquandam imaginata & indiscreta similitudo. Cum enim imago quandoque sit minor, & quandoque maior, vt patet in statuis idolorum & sanctorum, non videtur esse rei ad rem coæquandam.

2 Præterea, Cum discretio sit in omnibus illis in quibus est imago & exemplar, non enim sibi imago est, videtur quòd male dicat indiscreta.

3 Item, Imago cum sit ad rem coæquandam, potius videtur esse æqualitas, quam similitudo.

VLTERIVS quæritur, Qua ratione ei qui sic est imago, appropriatur species: non enim est speciositas nisi ex substantia: & ita videtur vna esse species trium, sicut vna est essentia trium. Quæst. 2.

SOLVTIO. Dicendum, quòd duæ diffinitiones quas tangit in litera, diuersificantur in eo quòd vna est imaginis secundum quod est ab exemplari: sic enim habet indifferentem speciem cum illo: sicut cera cum figura sigilli, ex hoc quod secundum impressionem est à sigillo. Alia autem datur de imagine, secundum quod est ad exemplar in quod ducit: ducit enim in illud per hoc quod est imaginata & æquata sibi similitudo. Solutio.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd cum dicitur, imago est eius rei, &c. construitur ly imago cum ly eius rei, in habitudine efficientis & termini simul: quia imago est ab illa re, & ad illam demonstrandam: & ideo non sequitur, quòd sit illa res: quia non est ibi constructio in habitudine subiecti ad formam: sicut cum dicitur, imago statuæ vel æris.

AD ALIVD dicendum, quòd ly imaginatur, dicit actum imitandi: & tamen Patri non attribuitur ratio exemplaris, quia non conuenit: sed ratio principij ad imaginem. Imago enim non necessario fit ab exemplari primo efficienter, sicut idolum Petri vel Æsculapij fit ab artifice: sed imago in diuinis est ab eo cuius est imago, sicut à principio: & quia ratio principij non importatur in exemplari, sed in æternitate, vt prius habitum est: ideo attribuitur Patri æternitas. Si autem obiiciatur, quòd ratio principij etiam diminuta est: quia non importat imitationem: sicut exemplar dicens imitationem, non dicit principium: & ita neutrum conuenit Patri per comparationem ad imaginem. Dicendum, quòd non est verum: ratio enim principij importatur per æternitatem, & modus principiandi per imaginem, eo quod imago non habet absolutum intellectũ, sed respectiuum: & ideo ex imagine intelligitur exemplar, sed non intelligitur principium: vt ergo vtrumque intelligatur in Patre, exprimitur æternitas in Patre, & cointelligitur exemplar in imagine.

AD ALIVD dicendum, quòd species quæ appropriatur Filio (vt August. dicit) est idem quod speciositas: & secundum rationem conuenientiæ non est nisi in Filio: & hoc propter rationem suæ emanationis quæ est generatio: quia ipse accipit speciem & formam Patris, vt formam naturæ & substantiæ. Spiritus autem sanctus accipit essentiam procedendo quomodo donum, quod de sua ratione non dicit formam, & speciem eius à quo procedit: & ideo licet id quod est species, sit in tribus, tamen ratio speciei & speciositas dicit magis accessum & conuenientiam ad proprium Filij, quam alicuius aliorũ.

Ad aliud pater solutio per dicta.

Ad quæst. 1. Ad id quod obiicitur de secunda diffinitione, dicendum quod in statuis pro tanto non est perfecta repræsentatio, quòd non est proportionata quantitas: hic autem diffinitur imago implens & repræsentans perfecte id cuius est imago.

Ad aliud dicendum, quòd non intelligitur hic de indiscretione personæ, sed potius de indiscretione conuenientiæ in eo in quo est imago: si enim in illa conuenientia discerneretur, tunc disconueniret, & non esset imago.

Ad aliud dicendum, quòd imago dicit qualitatem circa quantitatem dictam: & ideo potius dicitur similitudo, quam æqualitas, vt ratione eius quod est quantitas, æquet: & ratione eius quod ponit circa quantitatem, assimilet.

Ad quæst. 2. Ad id quod vlterius quæritur, Quare species Filio siue imagini attribuitur, iam in præhabitis solutum est.

ARTICVLVS VII.

Quare vsus attribuitur muneri siue Spiritui sancto?

Tertio quæritur Quare vsus attribuitur muneri? Vsus enim est quod in facultatem voluntatis assumitur, ad aliud referre: munus autem siue donum Spiritus sancti non refertur ad aliud: ergo videtur, quòd non conuenit ei vsus. Si dicas, quòd conuenit ei per effectum: quia bene facit vti cæteris donis: hoc nihil est: cum enim appropriatum Patris & Filij conueniat eis ab æterno, non respondebit directe appropriatum Spiritus sancti, nisi etiam ab æterno conueniat.

2 Præterea, In litera dicit August. quòd dilectio Patris & Filij, siue delectatio, vel felicitas, siue beatitudo, vocata est vsus ab Hilario: hæc autem ab æterno conueniunt: ergo & vsus.

Solvtio. Leue est hic soluere: quia vti dupliciter superius est diffinitum, scilicet ad vti viæ, & vti patriæ. Vti enim viæ est id quod in vsum venerit, ad aliud referre quo fruendum est. Vti autem patriæ quod cadit in diffinitione frui, sicut supra dixit Augustinus, quòd frui est vti cum gaudio, non adhuc spei, sed iam rei: & secundum hoc vtuntur se Pater & Filius: & vsus in ratione ad amorem appropinquat & delectationem quæ est Spiritus sanctus: quia talem vsum non facit nisi amor & delectatio. Et per hoc patet solutio ad totum. *Solutio.*

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Filius bene dicatur ars Patris?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Quædam ars omnipotentis & sapientis Dei plena rationum omnium viuentium, &c.] Quicquid enim aliquis cognoscit, arte sua cognoscit: si ergo Filius est ars Patris, Pater cognoscit Filio.

2 Item, In litera dicit: Nouit omnia Deus quæ ipse fecit per artem ipsam: ergo Pater est sapiens Filio quem genuit, vt videtur.

Solvtio. Istæ rationes bene concluderent si ars & intellectus & sapientia proprie dicerentur de Filio, & non appropriate. Vnde verum est, quòd Pater omnia cognoscit in arte sua & in intellectu suo: non tamen sequitur, quòd cognoscat Filio: quia vna est ars trium, & vnus intellectus trium, sicut vna essentia trium: sed intellectus & ars & sapientia conuenientiam & accessum dicunt ad Filium, secundum quod ipse verbum, magis quam ad Patrem vel Spiritum sanctum: & ideo Filio plus quam aliis appropriatur. *Solutio.*

Quod earundem personarum distinctionem notat Augustinus aliis verbis sine expressione trium personarum?

G Illud etiam sciri oportet, quòd earundem trium personarum distinctionem August. ostendere volens sine expresione illarum trium proprietatum superius commemoratarum in 1. lib. de doctrina Christiana sic ait: In Patre est vnitas, in Filio æqualitas, in Spiritu sancto vnitatis æqualitatisque concordia. Et hæc tria vnum omnia propter Patrem, æqualia omnia propter Filium, connexa omnia propter Spiritum sanctum. Itaque Pater & Filius & Spiritus sanctus & singulus quisque horum Deus est, & simul omnes vnus Deus: & singulus quisque horum plena substantia est, & simul omnes vna substantia: Pater nec Filius est, nec Spiritus sanctus: & Filius nec Pater est, nec Spiritus sanctus: Spiritus sanctus nec Pater, nec Filius: sed Pater tantum Pater, & Filius tantum Filius, & Spiritus sanctus tantum Spiritus sanctus. Eadem tribus æternitas, eadem incommutabilitas, eadem maiestas, eadem potestas. In his verbis aperte insinuatur personarum trium distinctio.

Quare Patri attribuatur vnitas & Filio æqualitas?

SEd plurimos mouet, quòd Patri attribuit vnitatem, Filio æqualitatem. Cum enim vnitas dicatur secundum substantiam, non tantum in Patre est, sed etiam in Filio & in Spiritu sancto: & æqualitas vna est Patris & Filij & Spiritus sancti. Cur ergo Patri attribuitur vnitas, & Filio ęqualitas? Forte eadem ratione attribuitur Patri vnitas secundum Augustinum, qua supra eidem ęternitas secundum Hilarium: quia videlicet Pater ita est vt ab alio non sit: & quia Filium genuit vnum secum Deum, & Spiritus sanctus ab eo procedit vnus cum eo Deus. Vnitas ergo in Patre esse dicitur, quia nec est aliquid aliud à quo sit. Non enim ab alio est, nec ab eo aliquis vel aliquid est ab æterno, quod vnum cum eo non Et: Filius enim & Spiritus sanctus vnum sunt cum Patre. Vnde veritas ait, Ego & Pater vnum sumus: H

ARTICVLVS IX.

Quare Patri attribuitur vnitas?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in tertia parte *ibi* [Illud etiam sciri oportet, earundem, &c.] Et quæruntur tria, quorum primum est, Quare Patri attribuitur vnitas? Secundum, Quare Filio æqualitas? Tertium, Quare Spiritui sancto æqualitatis & vnitatis connexio?

Ad primum proceditur sic: Innuit enim Dionysius in lib. de di. no. cap. 13. vnum dici sex modis. Dicit enim sic de vno, Vnum est omnium inegressibiliter causa: nihil enim existentium est non participans vno. Et per hoc innuit vnum quod est principium entium, & conuertitur cum ente, secundum quod dicimus, quòd vnum & ens sunt principia transcendentia omne genus. Et subiungit iterum de vnitate dicens, Omnis numerus vnitate participat: & per hoc videtur innuere vnitatem quæ est principium numeri, quia vnitas est potentia omnis numerus. Deinde per ordinem ponit quatuor modos alios, sic dicens: Neque enim est multitudo non participans vno: sed ea quæ sunt multa partibus, sunt vnum toto: & quæ sunt multa accidentibus, sunt vnum subiecto: & quæ sunt multa numero & virtutibus, sunt vnum specie: & quæ sunt multa speciebus, sunt vnum genere. His ergo sex modis dicitur vnum: ita quòd vnum aliquo modo semper dicitur forma. Alium modum septimum ponit vnius qui est secundum causam efficientem, sic dicens: Quæ sunt multa processibus, sunt vnum principio. Alium iterum, scilicet octauum ponit modum secundum vniuersalem omnium causam, sic dicens, Non est quod omnium est causa vnum multorum vnum: sed ante omne vnum & multitudinem, & omne vnum & multitudinem determinans. Ad hos ergo modos reducuntur modi vnius: ita quòd sex accipiantur à forma, & duo à causa efficiente in genere vel vniuersali, quæ est causa prima. Constat autem, quòd vnitas non conuenit Deo nisi vltimo modo. Cum igitur ille modus conueniat æqualiter tribus personis, non dicit specialiter appropriatum Patris.

PRÆTEREA vlterius quæritur de diuisione Dionysij, Quare non ponit vnum penes materiam, sicut ipse ponit penes efficientem & formam? *Quæstiun.*

Item, Efficiens non causat vnum, nec multum in re: quia ipse est extra rem: ergo videtur, quòd penes efficientem nihil dicatur vnum.

Item, Philosophus ponit vnum perfectum: & hoc non tangit hic.

Item, Ponitur vnum per accidens tribus modis, scilicet accidens & subiectum: vel duo accidentia in subiecto, sicut grammaticum & album in Sorte sunt vnum: vel duo accidentia in accidente tertio, sicut musicum & album in veniente sunt vnum: & hoc non tangitur hic.

SOLVTIO. Dicendum, quòd de vno & vnitate non est hic intentio principalis: sed quantum hic sufficit ad intelligendum, quare vnitas attribuitur Patri, notandum quòd vnitas de se habet tria, quando proprie accipitur, scilicet indiuisibilitatem, & priuationem, & rationem principij. Est enim vnitas & indiuisibilis, & est prima, & est principium numeri: & in his tribus notiones Patris vicinantur ei: quia duplex est diuisio, scilicet in se, & ex alio exire per diuisionem: in se, sicut quantum diuiditur: exire ab alio per diuisionem, sicut causatum diuiditur à causa: & secundum rationem approximamdi Patri non conuenit in se diuidi, nec alicui personæ: sed quodammodo Filius & Spiritus sanctus exeunt à Patre, non per diuisionem, sed per distinctionem. Pater autem non est ex alio: & ideo per hoc quod non est de principio, ponit conuenientiam ad rationem vnius. Item, Vnitas est prima: & primum est ante quod nihil: & ideo attribuitur Patri gratia innascibilitatis. *Solutio.*

Item, Vnitas est principium faciens numerum ex sua substantia iterata:& per hoc competit Patri gratia authoritatis generandi & spirandi, qui de substantia sua non iterata, sed eadem manente, producit Filium & Spiritum sanctum: & per hoc patet, quòd iuxta secundum modum sumitur vnitas quæ appropriatur Patri. Potest etiam sumi iuxta primum modum: quia principium non de principio est, in quo omnia vniuntur quæ egrediuntur ex ipso: sicut est Pater, vt probatur in nota quæ hic ponitur, & incipit: Si quis innascibilem. Et per hoc patet solutio omnium quæ obiecta sunt de hoc quod Patri non debet attribui vnitas.

Ad quæst. Ad id quod quæritur de diuisione Dionysij, dicendum quòd optima est: quia ipse specialem tractatum in eodem capitulo facit de perfecto: tamen potest reduci ad vnum tertio modo dictum, quod est vnum toto: quia dicit Philosophus, Totum & perfectum idem dico. Omne autem vnum per accidens reducitur ad vnum subiecto, non enim est accidens accidenti nisi subiecto: & licet materaliter possit variari hoc multis modis, tamen omnes reducuntur ad vnum subiecto. Similiter vnum continuitate reducitur ad vnum toto: quia vtrumque illorum multitudinem habet in potentia diuisionis partium.

Quod autem obiicitur de causis, dicendum quòd licet res non sit vna, vel multa ex causa efficiente: dico tamen, quòd prima multitudo causatur à distinctione causæ efficientis & effectus: & ideo etiam in aliquibus non potest inueniri numerus, nisi per distinctionẽ causæ & causati, sicut in intelligentiis secundum eos qui ponunt intelligentias substantias separatas, & vnam sub alia secundũ ordines motorũ spærarum. Vel dicatur, quòd est causa efficiens vt efficiens tantum, & est causa efficiens cum ratione exemplaris:& illa secunda aliquando est in qua vniuntur ea quæ sunt vnius exemplaris: sed hoc non est intentio Dionysij, sed primum: quia vnitas principij secundum eum minor est quam vnitas generis.

Si autem quæritur, Penes quid accipitur diuisio? potest dici, quòd vnum dicitur simpliciter, & secundum quid: & si dicatur secundum quid, quòd tunc erit vnum per id quod est extra vnum: & hoc est causa efficiens in genere, vel vniuersalis: & sic accipiuntur duo modi, scilicet octauus, & septimus. Si autem dicitur simpliciter vnum: aut per se, aut per accidens. Si per accidens:tunc est quartus modus. Si autem dicitur per se: aut à forma quæ dat esse, aut à forma quæ est vnitas ipsa. Et si à forma quæ est ipsa vnitas secundum quod denominatiue prædicatur de numero, sic est modus secundus. Si autem à forma quæ dat esse: aut illa accipitur vt principium, aut vt determinans & distinguens in hoc ens vel illud. Si primo modo: tunc est vnum conuersum cum ente: & sic est modus primus. Si secundo modo: aut dat esse naturæ: & sic est modus tertius: quia in illo comparatur forma totius ad partes materiales, quibus datur esse secundum naturam ab ipsa forma. Aut vt dat esse rationis: & hoc aut est totum esse, & sic est vnum speciei: aut est vt pars esse, & sic est vnum genere.

Si autem quæritur, Quare Diony. cum tangit vnum specie, dicit quòd sunt multa in Deo numero, aut virtute? multitudo enim cuius vnitas est species, non est differens virtute tantum, sed numero, vt videtur: quod patet etiam per speciei diffinitionem quam dat Porphyrius, quòd species est, quod prædicatur de pluribus differentibus solo numero. Dicendum, quòd magis simpliciter & absolute causatur à materiæ diuisione, vt supra diximus: sed multitudo in substantiis separatis & Angelis est per numerum eius quod est, & numerus illius cognoscitur distinctione virtutum. Cum igitur in tria diuidantur supercælestes essentiæ, scilicet in substantiam, & virtutem, & operationem; cognoscimus nos numerum per operationem & virtutem in alia proportione potestatis se habentem ad substantiam in illo & in illo Angelo: & ideo ponit multitudinem virtutis cum multitudine materiali. Vtrum autem Angeli differant specie, vel non, alia est quæstio.

Ad hoc quod obiicitur de causa materiali & finali, dicendum quòd finalis est consequens rem perfectam: & ideo vnum non accipitur ab ipsa. In materiali autem vnum & multum est in potentia. Cum igitur vnum sequatur esse, sequitur formam vt dantem esse, & efficientem vt facientem esse.

ARTICVLVS X.

Quare æqualitas attribuitur Filio, & etiam similitudo?

Secundo quæritur, Quare æqualitas attribuitur Filio, cum supra determinatum sit, quòd conuenit æqualiter tribus?

2 Item. Si ego sum æqualis tibi, bene sequitur, quòd tu etiam es æqualis mihi: ergo à simili Filius est æqualis Patri, & Pater est æqualis Filio.

3 Forte dices, sicut communiter dicitur, quòd ratio æqualitatis incipit in secundo, & non in primo: quia omnis proportio & comparatio præponit sibi id ad quod est proportio & comparatio: & ideo cum Pater sit non ab alio, non excedit ratio æqualitatis ad rationem proprij Patris. Contra quia secundum hoc & Spiritui sancto approprianda est æqualitas, sicut Filio.

4 Præterea, Falsum videris dicere, in geometricis enim sæpe facis demonstrationes supponentes, quòd idem angulus est æqualis sibi: ergo æqualitas videtur esse in vno.

5 Præterea, Cum similitudo etiam incipiat in secundo, præponendo sibi eum cui est similis, quare non appropriatur Filio similitudo sicut æqualitas.

Solvtio. Dicendum, quòd æqualitas attribuitur Filio gratia imaginis, ad cuius notionem accedit propinqua ratio æqualitatis: sequitur enim, si est imago, quòd est æqualis, & non conuertitur. *Solutio.*

Ad

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd communis æqualitas determinata est supra, ratione eius in quo est æqualitas: & hæc est indifferens essentia, & sic attribuitur tribus æqualiter. Si autem consideretur ratio nominis, vicinius se habet ad imaginem, quam ad alterum.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc sequitur gratia eius in quo est æqualitas, quod inest mihi, & tibi: sed tamen ratio æqualitatis incipit in eo in quo æqualitas est facta, non in illo in quo est primo tanta quantitas: & ideo cum Filius indifferentem quātitatem virtualem habeat à Patre, Pater autem non ab alio, vicinius se habet æqualitas ad Filium, quam ad Patrem.

AD ALIVD dicendum, quòd solutio est bona. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd Spiritus sanctus est quidem æqualis: sed hic rationem æqualitatis non habet à ratione emanationis: quia nomine doni non necessario significatur aliquid æquale donatori, sicut nomine imaginis & filij significatur æquale per naturam.

AD ALIVD dicendum, quòd angulo vni vt vni non accidit æqualitas, sed potius vt refertur ad diuersos quibus intelligitur addi, vel subtrahi: & gratia illorum diuersorum dicitur æquale addi, vel subtrahi.

AD VLTIMVM dicendum, quòd similitudo diminute dicit conuenientiam. Quantumcunque enim conueniat cum altero, simile erit: sed non æquale erit, nisi conueniat in tanta quantitate virtutis: & per consequens oportet conuenire in tota essentia.

ARTICVLVS XI.

Vtrum Spiritui sancto debeat attribui vnitatis & æqualitatis concordia siue connexio?

DEinde quæritur de hoc quod attribuitur Spiritui sancto æqualitatis & vnitatis concordia vel connexio. Nexus enim est inter nexa: Spiritus autem sanctus secundum ordinem naturæ est ex Patre & Filio: & ideo in nominando exprimitur.

SOLVTIO. Sicut supra patuit, Spiritus sanctus est nexus procedens à Patre & Filio, per hoc quod est amor vtriusque, id est, ab vtroque: non enim amor procedit tantum ab amante, sed etiam vnit amantem cum amato: & gratia illius vnionis dicitur nexus ab Augustino. *Solutio.*

AD OBIECTVM contra, dicendum quòd est nexus quasi vi vinciens & ille potest super connexa, & est inter ea quæ connectit quasi medium: sed nexus quo Spiritus sanctus dicitur nexus, non vi sed dulcedine quæ emanat ab amantibus, dulciter nectit: & ideo per ordinem naturæ est ab vtroque connexorum: & in nominatione personarum ab Ecclesia exprimitur post vtrumque.

Quare Pater & Filius dicantur esse vnum vel vnus Deus, sed non vnus quia res eiusdem naturæ recte possunt dici vnum simpliciter esse, & cum adiectione: res vero diuersæ naturæ non possunt dici vnum, nisi dicatur quid vnum.

HIc dici oportet, quòd Pater & Filius & Spiritus sanctus recte dicuntur esse vnum, & vnus Deus, sed non vnus. Res enim duæ vel plures recte possunt dici vnum esse, si sint vnius essentiæ, & earum vna sit natura: vnus autem vel vna non potest dici de diuersis rebus, nisi addatur quid vnus vel vna: quo addito, recte potest dici de rebus & vnius & diuersæ substantiæ. Vnde August. in 6. lib. de Trinit. sic ait: Nescio vtrum inueniatur in scripturis dictum, vnum sunt, quorum est diuersa natura. Si autem & aliqua plura sunt eiusdem naturæ & diuersa sentiant, non sunt vnum inquantum diuersa sentiunt. Cum ergo sic dicitur vnum, vt non addatur quid vnum, & plura vnum dicuntur eadem natura atque essentia: non dissidens neque dissentiens significatur. Vnde Paulus & Apollo, qui & ambo homines erant, & idem sentiebant, vnum esse dicuntur, cum dicitur: Et qui plantat & qui rigat vnum sunt. Cum vero additur quid vnum, potest significari aliquid ex pluribus vnum factum, quamuis diuersa natura: sicut anima & corpus non possunt vtique dici vnum, quid enim tam diuersum? nisi addatur vel subintelligatur quid vnum, scilicet vnus homo. Vnde Apostolus, Qui adhæret, inquit, Domino, spiritus vnus est. Non dixit, vnus est vel vnum sunt, sed addidit I Cap. 3. 1. Cor. 3. 1. Cor. 6.

didit spiritus. Diuersi sunt enim natura spiritus hominis & spiritus Dei: sed in hærendo fit spiritus hominis vnus spiritus cum Deo, quia particeps fit veritatis & beatitudinis illius. Si ergo de his quæ diuersæ substantiæ sunt, rectè dicitur quòd sint vnus spiritus: quanto magis qui vnius substantiæ sunt, recte dicuntur vnus Deus esse. Pater ergo & Filius vnum sunt, vtique secundum vnitatem essentiæ, & vnus Deus: in quo & Arriana hæresis damnatur quæ Patrem & Filium & Spiritum sanctum (vt ait Aug. in lib. de hæresi) non vult esse vnius eiusdemque substantiæ atque naturæ, vel vt expressius dicatur, essentiæ: quæ Græce dicitur vsia: sed Filium esse creaturam. Necnon & Sabelliana, quæ (vt ait August. in eodem libro) dicebat Christum eundem ipsum & Patrem & Spiritum sanctum esse: vt esset Trinitas nominum sine subsistentia personarum. Vtraque pestem (vt ait August. super Ioannem) elidit veritas dicens, Ego & Pater vnum sumus. Vtrumque audi & aduerte, & vnum, & sumus: & à charybdi & scylla liberaberis. Quod enim dixit vnum, liberat te ab Arrio: quod dixit sumus, liberat à Sabellio. Si vnum, ergo non diuersum: si sumus, ergo Pater & Filius. Sumus enim non diceret de vno: nec vnum de diuerso. Erubescant ergo Sabelliani, qui dicunt ipsum esse Patrem qui est Filius, confundentes personas: qui & dicti sunt Patripassiani: quia dicunt Patrem fuisse passum. Arriani vero dicunt aliud Patrem esse, aliud Filium, non vnam substantiam, sed duas: Patrem maiorem, Filium minorem. Noli hoc dicere tu Catholice. In medio ergo nauiga, vtrumque periculosum litus deuita: & dic, Pater pater est, & Filius filius est. Alius Pater, alius Filius: sed non aliud, imo hoc ipsum, quia vnus Deus. Ecce responsum est quare vnitas in Patre esse dicatur, cum tres illi vnum sint.

Artic. 49. Artic. 41.

Quare dicitur esse æqualitas in Filio, cum sit vna æqualitas trium?

K NVnc videamus, quare æqualitas dicatur esse in Filio, cum vna & summa æqualitas sit trium. Hoc ideo forte dictum est: quia Filius genitus est à Patre æqualis gignenti, & dono quod ab vtroque procedit: & ideo illa tria dicuntur esse æqualia propter Filium. Filius enim habet à Patre, vt sit ei æqualis & Spiritui sancto: & Spiritus S. ab vtroque habet, vt sit æqualis vtrique. Hoc autem sine assertionis supercilio & maioris intelligentiæ præiudicio dicimus, malentes in apertione tam clausorum sermonum peritiores audire, quam aliquid aliis influere.

Quare in Spiritu sancto dicitur esse vtriusque concordia vel connexio?

L QVod autem in Spiritu sancto dicitur esse vtriusque concordia, & per eum omnia connexa, facilior est intelligentia nobis præmissa ad mentem reuocantibus. Supra enim secundum auctoritates Sanctorum dictum est, quòd Spiritus sanctus amor est quo Pater diligit Filium, & Filius Patrem. Recte ergo Spiritus sanctus dicitur connexio vel concordia Patris & Filij, & per eum omnia connexa. Vnde August. in 5. lib. de Trinit. Communio quædam consubstantialis Patris & Filij est, ambo- rum Spiritus sanctus. Idem in 7. lib. de Trinitate, Spiritus sanctus est summa charitas, vtrumque coniungens, nosque subiungens.

Cap. 11. Cap. 3.

ARTICV

ARTICVLVS XII.

An Pater & Filius dici possunt vnus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera *ibi* [Hic dici oportet, quòd Pater & Filius recte dicuntur vnum, &c.] Videtur enim, quòd vnus absolute debeant dici: quia vnus est vnum essentiale, cum omne vnum sit à forma: ergo Pater & Filius sunt vnus, sicut vna natura.

2 Item, Cum dico, vnus Deus, si vnum notat distinctionem, vt dicit Magister: tunc trahet hunc terminum, Deus, ad standum pro persona: & tunc erit pro qualibet persona locutio falsa: ergo videtur, quòd Pater & Filius non sunt vnus Deus.

3 Item, Plus differunt hoc album & hoc musicum in Sorte, quam Pater & Filius. Probatio. Differunt enim per albedinem & musicam, quæ sunt entia absoluta: licet conueniant in subiecto. Pater autem & Filius non distinguuntur per aliquid absolutum: ergo cum possum dicere, hoc album & hoc musicum, Sorte demonstrato, est vnus, ita quòd vnus substantiuetur, videtur quòd multo magis possim dicere, Pater & Filius sunt vnus: & hoc negat in litera.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non potest dici, Pater & Filius sunt vnus: & ratio sæpe dicta est, quia vnus in masculino signat ens formatum, quod conuenit rationi personæ: in neutro autem ens informe, quod conuenit essentiæ: & ideo nec adiectiue nec substantiue potest dici, Pater & Filius sunt vnus: & per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd dupliciter significatur distinctio, scilicet vt concepta, & vt exercita: sicut Sophistæ dicunt de negatione, cum dicitur nego, gas, significatur negatio vt concepta, quæ non habet actum negationis: & ideo propositio in qua ponitur, est affirmatiua: vt cum dicitur, nego mundum fuisse ab æterno. Est autem negatio significata vt exercita, quæ habet negationis actum, & ideo facit orationem negatiuam, quæ significatur cum dicitur, ego non sum asinus, nemo est leo, nullus homo est lapis, & huiusmodi. Similiter in diuinis quædam nomina significant distinctionem implicite, vt termini numerales: quædam autem vt conceptam, sicut distinctum, relatum, & huiusmodi: quædam autem vt exercitam: vt cum dicitur generans, vel genitus, & huiusmodi. Et illa sola trahunt hunc terminum, Deus, & quosdam alios substantiam significãtes ad standum pro persona: & ideo non possumus dicere, Pater est alius Deus quam Filius, vel distinctus Deus à Filio, sed vnus Deus cum Filio, & Deus generans Deum Filium: cum enim alius & distinctus non significent nisi conceptum distinctionis, conceptum illum ponent circa formam significatam in hoc nomine, Deus: & ideo falsificatur locutio.

ARTICVLVS XIII.

An Paulus & Apollo, & qui plantat & qui rigat, possunt dici vnum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Paulus & Apollo, quia ambo homines erant, & idem sentiebant, &c.] Non enim videtur sufficere ad hoc quod dicantur vnum, quia homines sunt, & vnum subiiciunt: quia talis vnitas simpliciter relinquit pluralitatem: ergo non dicuntur simpliciter vnum. Item, Si dicas, quòd vniuntur in indiuisibili spiritu: hoc nihil est: quia hoc facit esse vnum Spiritum, vt dicit in litera, & non absolute est vnum. Hic autem dicitur simpliciter, quòd qui plantat & qui rigat, vnum sunt.

2 Præterea, Videtur esse conuenientia etiam in placentia mali: nunquid à tali placentia possumus illos dicere vnum? Constat, quòd non: ergo nec hic Paulus & Apollo sunt vnum.

3 Item, Quandoque dissentiunt boni inter se, & vterque bene & meritorie mouetur: ergo videtur, quòd non à consensu possint dici vnum.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Paulus & Apollo dicuntur vnum in natura, natura quodammodo sumpta, & non simpliciter. Est enim natura ex qua pullulat pullulans primum, & sic fides in primis fundatoribus Ecclesiæ, fuit in ratione naturæ: & est adhuc in prædicantibus fidem, vt natura talis: & in illa natura vniti erant Paulus & Apollo: & iste intellectus accipitur ex Glossa ibidem: quia vult, quòd fuerint vnum natura in plantando & rigando: & bene concedo, quòd illa solutio nulla est, quæ dicit illa esse vnum quæ vniuntur in indiuisibili primò per consensum & amorem: non enim sunt vnum nisi quid addatur, scilicet vnum, sicut spiritus vnus, vel cor vnum, & anima vna, & huiusmodi. Solutio.

AD ID autem quod quæritur, Vtrum consentientes in aliquo, possint dici vnum, vel aliquid vnum, vt spiritus, vel cor, & huiusmodi? Dicendum, quòd non. Consensus enim illorum in eo est quod non vnit in aliquo, sed potius diuiditur secundum quod habetur ab illis.

AD ALIVD dicendum, quòd bene possunt Sancti dissentire in volito, sed in forma & fine volendi non dissentiunt: quia quilibet vult hoc quod vult ex charitate, & propter Deum, etiam si diuersa velint interdum, sicut & Angeli in cælo.

ARTICVLVS XIV.

Vtrum positis duobus innascibilibus, sequeretur duos esse Deos? & an Filius caput omnium est: & caput Christi Deus? & an vniuersa creatura referantur ad Deum?

DEinde quæritur de notulis hic ab Hilario positis: & primo de illa [Si quis innascibilem,

nascibilem, &c.] Hæc enim inducitur ad hoc quod per eam probatur, quòd innascibili proprie conuenit vnum esse. Quod autem dicit, quòd positis duobus innascibilibus, sequitur duos deos esse, videtur non sequi: quia relationes non distinguunt essentiam, sed personas tantum: cum autem dicuntur duo dij, hoc esset per diuisionem essentiæ.

2 Item, Innascibilitas est negatio potius quam affirmatio, vt supra habitum est in 28. distinct. ergo ex multitudine illius non sequitur multitudo deorum.

Quæst. 1. PRÆTEREA quæritur de hoc quod dicit in hac eadem nota, quòd caput omnium est Filius, & caput Christi Deus: aut enim cum dicitur caput omnium Filius, intelligitur caput per naturæ conformitatem, aut per deitatem. Si primo modo: tunc Filius non est caput omnium.

2 Præterea, Tunc caput acciperetur æquiuoce in verbo sequenti: quia per humanitatem Christus est caput omnium hominum, vel ad minus in humanitate: & hoc modo suum caput non est Deus Pater. Si autem intelligitur per deitatem, hoc modo Pater non videtur esse caput Filij: quia non est maior ipso: caput autem dicit rationem altitudinis & gradus. Si dicas, quòd non dicit gradum, sed principium. Contra hoc est quod habetur in litera in fine eiusdem notulæ, vbi dicit, quòd ad vnum Deum omnia hoc gradu & hac confessione referuntur.

Quæst. 2. VLTERIVS quæritur adhuc de hoc quod dicit in eadem nota. Sic enim ad vnum initiabilem, omnium initium per Filium vniuersa referimus. Videtur enim, quòd immediata relatio creaturæ sit in duos, scilicet Filium, & Spiritum sanctum: quia illi ambo missi sunt ad reducendam rationalem creaturam, & sic immediata relatio duorum est in vnum: ergo non saluatur ordo naturæ: quia in nullo ordine duo ex æquo referuntur ad vnum: quia contingeret, quòd illa duo in se non haberent ordinem: & hoc esse non potest in aliquo in quo ponitur ordo naturæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Hilarius subtiliter & bene locutus est hic. Sicut enim supra diximus in omni ordine naturæ est ponere principium illius ordinis, ex quo alij, & ipse non ex alio, & ex quo alius qui ex alio, & qui ex alio ex quo nullus: quia aliter non staret ordo naturæ, & esset inordinatio: & ideo si duo innascibiles ponerentur, essent duo qui non ab alio ex quibus alij. Cum igitur illi non distinguerentur in proprietatibus, cum vterque esset principium non de principio, oporteret quòd differrent per essentiam, & sic essent duo dij: & hæc est intentio Hilarij.

DICENDVM ergo ad primũ, quòd notiones non diuidunt: sed ordo naturæ exigeret hoc, vt iã patuit. Per hoc etiã patet solutio ad sequens.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd caput accipitur secundum deitatem vtrobique, & non dicit gradum in Patre respectu Filij, sed principium tantum: sed ponit principium & gradum respectu naturæ: & hunc gradum intelligit Hilarius. *Ad quæst.*

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum meo iudicio, quòd non est immediata relatio duorum in vnum secundum ordinem naturæ, & ideo constat errare Græcos: vnde Spiritus missus conuertit in se & in Filium, & Filius in se & in Patrem: & ibi cessat relatio ad alium. Sed tamen vna conuersio est in tres, secundum quòd primum sumitur in ordine essentiarum: & sic non loquitur Hilarius, sed communiter secundum quòd fit conuersio tam in essentiam primam, quam in relationem personarum adinuicem. Persona enim quæ est ab alia, refert in eam per naturæ ordinem quod habet ab ea. Alia notula Hilarij incipit infra, Minus forte expresse videtur, &c. & illa deberet cadere in principio istius distinctionis in qua agitur de similis & æqualis. Est autem intentio Hilarij loqui contra hæreticos Sabellianos, qui etiam Patripassiani dicuntur, quia Patrem in Filio passum fuisse dicunt: & dicit, quòd Sindeus primo dixerat, quòd tres personæ tres erant per substantiam, & per consonantiam vnum: & ideo Arriani dixerunt tres substantias, & non esse vnum ens nisi in consonantia voluntatis: & dicit, quòd hoc non fuit intentionis Patrum vt astruerent hæresim, sed excluderent errorem Sabellij, qui numero notionum eludit, id est, falsificat numerum personarum, dicens eundem in substantia & persona esse Patrem cum vellet, & cum vellet Filium, & cum vellet Spiritum sanctum. Vnde intenderunt, quòd acciperetur substantia ab actu substandi pro subsistentia & persona: & consonantia non diceret tantum conformitatem voluntatum, sed vnitatem essentiæ & connexionem, quæ est Spiritus sanctus: & ideo consonantia quæ importat vtrumque, conuenientius dicebatur, quam vnitas essentiæ, quæ tantum alterum importabat. In aliis autem litera est manifesta per se. *Ad quæst. 2.*

DISTINCTIO XXXII.

Vtrum Pater vel Filius Spiritu sancto diligat, cum diligere idem Deo sit quod esse.

HIC oritur quæstio ex prædictis deducta. Dictum est enim supra atque Sanctorum auctoritatibus ostensum, quòd Spiritus sanctus est communio Patris & Filij, & amor quo Pater & Filius seinuicem diligunt. Ideo quæritur, Vtrum Pater vel Filius per Spiritum sanctum diligat. Quod vtique videtur oportere dici secundum auctoritates supra positas, quibus ostenditur Spiritum sanctum esse, quo genitus à gignente diligatur, genitoremque suum diligat. Sed è contra, si Pater vel Filius dicatur diligere per Spiritum sanctum, videtur esse per Spiritum sanctum: quia non est aliud Deo esse, & aliud diligere, sed idem: quia vt ait August. in 15. lib. de Trin. Quicquid secundum qualitates in illa simplici natura dici videtur, secundum essentiam est intelligendum, vt bonus, magnus, immortalis, sapiens, diligens, & huiusmodi. Ideoque si Pater vel Filius diligit per Spiritum sanctum, per ipsum Spiritum esse videtur: neque tantum essentia sua diligit, sed etiam dono.

A *Mouet & soluit dubitationem ortam ex appropriatione quæ Spiritui sancto appropriatur concordia in fine præcedentis dist. ibi.* Quod autem in Spiritu sancto.

Cap. 5.

Hæc quæstio insolubilis est, humanum superans sensum: in qua auctoritates sibi occurrunt.

HVic quæstioni, cum multitudinem nimiæ profunditatis contineat, id solum respondemus, quod Augustinus significare videtur, scilicet quòd Pater & Filius se diligant, & vnitatem seruent non solum essentia sua, sed suo dono proprio: quod licet supra positum sit, iterare tamen non piget, quia sic expedit. Ait ergo August. in 6. lib. de Trinit. ita: Manifestum est, quòd non aliquis duorum est quo vterque coniungitur, quo genitus gignente diligatur, genitoremque suum diligat, sintque non participatione, sed essentia sua, neque dono superioris alicuius, sed suo proprio seruantes vnitatem pacis. Ecce hic dicit, quòd essentia sua & dono suo seruant vnitatem. Idem in 15. lib. de Trin. ait, In illa Trinitate quis audeat dicere Patrem nec se, nec Filium, nec Spiritum sanctum diligere, nisi per Spiritum sanctum. Hoc aperte ostendit Patrem non tantum per Spiritum sanctum diligere: non autem simpliciter dicit Patrem non diligere per Spiritum sanctum.

B

Cap. 5.

Cap. 7.

DIVISIO TEXTVS.

HIc oritur quæstio ex prædictis deducta., &c.] Habito in præcedenti tractatu de proprietatibus, agitur hic de comparatione personarum adinuicem secundum proprietares illas, & de comparatione proprietatum ad personas & essentiam: & ideo diuiditur in partes duas, in quarum prima ostenditur comparatio personarum adinuicem secundum illas proprietates. In secunda autem quæritur, qualiter proprietates se habeant ad personas, & ad essentiam: & hæc incipit in sequenti distinctione *ibi* [Post prædicta interius considerata] Distinctio autem ista diuiditur in quatuor

quatuor partes: quia enim in præhabitis dictum est, quòd spiritus est connexio Patris & Filij, ideo quæritur hic in prima parte, vtrum Pater & Filius diligant se Spiritu sancto, vel per Spiritum. Quia autem hoc conceditur, videtur à simili esse concedendum, quòd Pater sapit sapientia genita: & ideo in secunda parte quæritur de hoc *ibi* [Præterea diligenter inuestigari oportet] Quia vero hoc non conceditur, ideo in tertia quæritur, vtrum vna tantum sapientia sit in diuinis vel plures? *ibi* [Post hæc quæri solet à quibusdam, vtrum vna tantum, &c.] In quarta autem reuertitur ad quæstionem primam, ostendens eam insolubilem esse *ibi* [Præterea diligenter notandum est] Ex his patet sententia.

ARTICVLVS I.

An istæ sunt veræ, Pater diligit Filium Spiritu sancto, & Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto?

INcidit autem quæstio de hac locutione, Pater diligit Filium Spiritu sancto, vel Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto: quæ licet supra distinct. 10. disputata sit, tamen propter diuersitatem opinionum, hic tangenda est aliter quam supra. Videtur autem esse vera: quia in quadam epistola ad beatum Bernardum ita dicit Hugo de sancto Victore, Si Spiritus sanctus diceretur amor cordis tui, sicut Spiritus sanctus dicitur amor Patris & Filij, quis quæso posset negare te Spiritu sancto, hoc est, amore tuo diligere? Ergo à simili (sicut etiam idem intendit) Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, qui est amor eorum.

2 Item ibidem, Si recte diligere diceris amore qui de te procedit, cur Pater & Filius non recte dicantur diligere amore qui ab eis procedit? Ergo Pater & Filius diligunt Spiritu sancto. Vnde Magister Hugo subdit ibidem, Hæccine soluta est illa quæstio, quam insolubilem putant, quam insolubilem dicunt & scribunt. Et videtur hoc dicere propter Auctorem istius libri in vltimo cap. istius distinctionis.

3 Item ibidem, Si Spiritus sanctus est amor vtriusque, cur non Pater dicitur Spiritu sancto, hoc est, suo amore diligere? cur etiam Filius non dicitur recte Spiritu sancto, hoc est, sua dilectione amare?

4 Item ibidem, Animus humanus amor non est, sed ab ipso amor procedit: & ideo seipso non diligit, sed amore qui à seipso procedit. Pater vero amor est, & Spiritus sanctus eius amor est: & ideo Pater diligit seipso, diligit & Spiritu sancto: diligit seipso amore, diligit suo amore.

5 Ad hoc sunt etiam auctoritates Augustini hic, & supra distinctione 10. inductæ, & auctoritates Hiero. quæ supra dist. 10. in litera iacent.

6 Hoc etiam videtur per rationem: quia omni amore aliquis diligit, & aliquid diligitur: sed Spiritus sanctus verissime est amor: ergo ipso aliquis diligit, & aliquid diligitur: non est autem amor, nisi Patris, & Filij: ergo Spiritu sancto diligunt Pater & Filius.

7 Item, Sicut Magister Hugo dicit, quare timetur ista concedi? Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto? Si propter hoc quod sequitur, quòd sint Spiritu sancto: hoc non sequitur: quia nec in inferioribus, nec in aliqua natura, diligens esse, vel dilectionem accipit ab ipso amore quo diligit: sed potius diligendo amor ab ipso procedit, & esse à diligente accipit: ergo videtur, quòd propriissime concedi debeat. Et si dicas, quòd timetur propter simile: quia sequitur, quòd esset sapiens sapientia genita: hoc nihil est: quia hoc constat, quòd sapientia secundum modum intelligendi non procedit à sapiente, sed in sapientem à re de qua est sapientia: dilectio autem omnis à diligente procedit, sicut etiam supra dist. 10. est ostensum: ergo trepidatur timore, vbi non est timor, vt videtur.

8 Item, Spiritus sanctus est amor & dilectio non tantum proprie, vt dicit August. sed etiam appropriate. Accipiamus ergo secundum quòd ipse est charitas vel amor proprie: quæro, si hæc charitas sit perfecta, vel non? Constat, quòd sic: ergo elicit actum perfectissimum diligendi: non nisi in eo cuius est charitas: ergo Spiritus sanctus in Patre & Filio dilectionis actum elicit: sicut ergo tu diligis dilectione virtute, ita videtur, quòd Pater & Filius diligunt dilectione quæ est Spiritus sanctus. Si forte dicas, quòd duplex est charitas in diuinis, scilicet essentialis, & personalis. Essentialis facit diligere in Patre & Filio, personalis autem non. Contra: Non est imperfectior personalis, quam essentialis: cum igitur perfectio dilectionis sit in hoc quòd elicit actum, potest personalis illum actum elicere, sicut essentialis, vt videtur.

9 Item, In imagine sicut notitia distinguitur à mente, ita amor ab vtraque: & tamen possum dicere, mens notitia quam gignit, nouit: & amore qui ab ea procedit, diligit: ergo videtur quòd similiter debeat concedi in diuinis.

10 Item, Pater in verbo suo personali dicit Filium, & dicit omnia, vt dicit Ansel. ergo videtur, quòd sicut verbo dicit omnia, ita possit concedi, Pater & Filius diligunt Spiritu sancto. Si forte dicas, quòd cum dicitur, Pater dicit verbo suo omnia, ly verbum connotat effectum in creatura, ratione cuius ipsum potest esse principium dicendi: sed cum dicitur, Pater diligit, nihil connotatur: & ideo non potest apponi Spiritu sancto, quia notaretur authoritas & ratio principij respectu suiipsius. Contra: Secundum: hoc enim hæc erit vera, Pater & Filius diligunt nos Spiritu sancto: & cum illud diligere sit esse, sicut & illud quo seinuicem diligunt, videtur sequi idem inconueniens ex illo & ex isto: ergo videtur, quòd proprie

&

& ab æterno vera sit illa, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto.

Si propter hoc dicatur, quòd vera est, sunt multæ rationes in oppositum, quarũ vna est in litera, scilicet quòd diligere est esse: si ergo diligit Spiritu sancto, ipse est, vel ipsi sunt Spiritu sancto:& & hoc est absurdum.

2 Item, Diligere est velle bonum, & vnum est velle trium, & vnum bonum trium: ergo vna dilectio trium: illa autem non est à Spiritu sancto: ergo non potest dici, quòd diligant se Spiritu sancto.

3 Item, Bonitas attribuitur Spiritui sancto: ergo cum Pater & Filius non sint boni bonitate Spiritus sancti, videtur quòd à simili non diligant etiam dilectione quæ est Spiritus sanctus.

4 Item, In nulla alia notione denominatur vna persona à proprietate alterius: cum autem dicitur, Pater & Filius diligunt, &c. ly diligunt determinat Patrem & Filium, cum sit notio Spiritus sancti: ergo videtur, quòd falso: necesse est ergo, quòd stet essentialiter ly diligunt.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd hic sunt multæ opiniones, sicut colligitur ex scriptis Doctorum. Sunt quidam qui dicunt omnes huiusmodi locutiones esse falsas, & in suo simili retractatas. Vnde sicut Pater non est sapiens sapientia quam genuit, ita non diligit dilectione quæ ab ipso procedit Secundi dicunt, quòd est vera, sed non propria,& reducunt ad proprietatem: Pater & Filius diligunt, &c. id est, dilectione quæ est essentialiter dicta, sed appropriabilis est Spiritui sancto. Vnde ablatiuus, Spiritu sancto, secundum ipsos stat ibi vt proprium, ratione cuius fit appropriatio: sicut impropria est ista, Pater cognoscit Eilio, quia cognoscit cognitione quæ appropriabilis est Filio.

Contra has duas opiniones obiicitur sic, quòd non tantum Augustinus, sed & alij Auctores non tantum ponunt hoc quod Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto: sed etiam multi Philosophi probant: & Augustinus rationem inducit quæ hic habetur in litera, & supra distinctione 10. Præterea, Si secundum appropriationem conueniret tantum Spiritui sancto dilectio qua se diligunt Pater & Filius, tunc non deberet remoueri à Patre & Filio: dicit autem hic, quòd non aliquis duorum est dilectio qua vterque coniungitur: & similiter, quòd suo proprio dono seruant vnitatem, sicut in vinculo pacis: ergo quia istæ opiniones directe Sanctorum verbis contrariantur, ideo plures & doctiores istas opiniones non tenent.

Sunt autem tertij qui sequuntur Simonem Tornacensem, qui dicunt, quòd est vera & propria: sed cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, ablatiuus construitur in designatione signi, vt sit sensus, Pater & Filius diligunt se: & huius signum est, quòd vnus Spiritus ab eis communiter procedit. Contra hos autem iterum obiicitur: Cum dicitur, isti duo amici diligunt se amore qui ab eis procedit, construitur ablatiuus amore formaliter, & in habitudine causæ formalis: ergo à simili & hic cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, vel amore qui est Spiritus sanctus, construitur in habitudine quasi causæ formalis.

Ad hoc autem illi dicunt, quòd non est simile in inferioribus & in diuinis: quia in amore creato secundum intellectum duo sunt, scilicet quòd amor est, & quod est forma voluntatis non per existens. Quantum ad primum procedit amor in amatum, & quoad hoc tenet similitudo. Quoad secundum habet habitudinem formæ ad amantem, & quoad hoc non habet similitudinem, quia Spiritus sanctus non informat Patrem & Filium: sed est persona in se & secundum se vna & distincta. Sic autem soluunt obiectionem supra factam, scilicet quòd omni amore aliquis diligit & aliquid diligitur: & si Spiritus sanctus est amor, quòd Pater & Filius diligunt Spiritu sancto. Dicunt enim, quòd intelligitur de amore qui est forma amantis, & amor procedens, sed non de amore distincto personaliter ab amante: vnde dicunt, quòd Spiritu sancto Pater nihil diligit formaliter. Sic etiam soluunt ad aliud, scilicet quòd charitas si sit perfecta, elicit actum diligendi in eo cuius dicitur esse charitas vel dilectio. Dicunt enim, quòd hoc est verum de charitate quæ est perfecta vt forma, non de illa quæ est perfecta vt persona, hac enim non diligit Pater & Filius, nisi vt signo dilectionis, & non formaliter: & sic ergo patet qualiter saluatur opinio Tornacen.

Sed quarta opinio est Antisiodorensis, & concedit omnes illas obiectiones, dicens quòd ablatiuus construitur in habitudine causæ quasi formalis. Et contra illius opinionem sic obiicitur: Omne quod est quasi forma, est quiescens in eo cuius est forma vel quasi forma, & non habet esse distinctum per seipsum: ergo si Spiritus sanctus ad Patrem & Filium diligentem, se habet quasi forma, ipse est quiescens vel quasi quiescens in Patre & Filio, & non habet esse distinctum per semetipsum: hoc autem falsum & hæreticum est, quia Spiritus sanctus est persona distincta ens per seipsam.

2 Item, Si est quasi forma, tunc est quasi perfectio diligentis Patris & diligentis Filij: ergo diligendi actum Pater & Filius habent à Spiritu sancto: sicut actus consequens formam, habetur à forma cuius est ille actus: & hoc iterum impossibile est, cum nihil habeant à Spiritu sancto Pater & Filius.

3 Item, Forma secundum rationem est ante actum illum cuius ipsa est principium: ergo amor est ante diligere amore: sed hoc falsum est, quia diligendo procedit amor qui est Spiritus sanctus, sicut generando procedit Filius: ergo videtur impossibile, quòd construatur in habitudine quasi causæ formalis.

Ad hoc autem, saluando illam opinionem, potest dici, quòd est forma interior, & forma exterior. Interior sicut illa quæ confert esse si est substantialis, vel quæ confert bene esse vel aliquo modo esse si est accidentalis. Exterior autem duplex est, scilicet continens

tinens & terminans rem, vt locus: & ad quam fit res vt paradigma siue exemplar. Et nullo illorum modorum dicitur ille ablatiuus construi in habitudine quasi causæ formalis: sed est quasi forma quæ habet actum formæ, & cadit ab actu causæ: cum enim dico, causa formalis, duo dico, scilicet causalitatem, & hæc habet influentiam super illud quod est causatum: & dico insuper formam, & hæc habet multos actus, scilicet dare esse, dare rationem, terminare, vnire: & hoc vltimo actu Spiritus sanctus est quasi forma Patris & Filij, scilicet quia vnit Patrem & Filium, non effectiue (hoc enim impossibile est) sed sicut id in quo vniuntur, & hoc importatur per ablatiuum. Et per hoc patet solutio ad omnia illa obiecta: quia illa accipiuntur ex parte formæ secundum quod actus habet alios, & secundum quod causa est, & non ab actu illo tantum qui est vnire in aliquo.

Sed sunt alij qui hæc omnia concedunt, & inducunt quintam opinionem, scilicet quòd in veritate cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, construitur ablatiuus in ratione effectus, & non formæ, vel signi: & hæc videtur esse opinio Magistri Hugonis de sancto Victore in epistola de processione Spiritus sancti ad beatum Bern. vbi sic dicit, Quòd Pater diligere dicitur Spiritu sancto: non sic intelligitur, quòd Spiritus sanctus author & origo existat dilectionis quæ Pater est, & pro arbitrio amat quod amat: sed quod Pater eam dilectionem qua Filius diligitur, & Spiritus sanctus est, spiret & illius author & origo existat. Dicitur ergo Pater Spiritu sancto diligere: non quod per eum dilectionem habeat, sed quod exhibeat: non quod ab eo amorem accipiat, sed quod ipse impendat. Et inducit Magister Hugo hoc quod hic dicunt Hilarius & Augustinus, quòd Pater operatur per Filium: non quod à Filio aliquid accipiat, sed quod author & origo sit potentiæ operantis in Filio.

Sed contra esse videtur, quòd cum dicitur, Pater operatur per Filium, vel Filio, notatur effectus in creatura in quam transit opus: cum autem dicitur, Pater diligit Filium Spiritu sancto, vel è conuerso, non notatur aliquis effectus quo transeat dilectio, sed potius transire significatur in Filium, vel è conuerso in Patrem, cum dicitur Filius diligere Patrem Spiritu sancto. Sed ad hoc dicunt illi, qui tenent hanc opinionem, quòd licet in hac locutione, Pater diligit Filium Spiritu sancto, ly Filium sit materia dilectionis in locutione, non tamen sic est in re, sed potius ly Filium sicut & ly Pater dicit substantiam vel personam à qua egreditur actus: & ideo in re ly Spiritu sancto est terminus illius actus: eo quod duplex sit communicabilitas superioris naturæ, vt supra dictum est, scilicet per generationem, & spirationem quæ importatur per dilectionem: & ideo sicut cum dicitur, Pater dicit verbo, notatur per verbo non ratio dicti ex parte dicendi, sed potius quasi effectus actus. Ita cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, notatur materia verbi quasi effectus per ly Spiritu sancto.

Sed quia iste loquendi modus extraneissimus est, ideo puto, quòd sicut supra distinct. 10. dictum est, quòd ablatiuus construitur in habitudine existentis de principio, quod habet actum quasi formæ in vniendo, & hæc opinio tunc sexta est, & complectitur duas, scilicet quartam, & quintam. Et est simile cum dicitur, Pater dicit omnia verbo: ly verbo enim dicit existens à principio per actum dicendi, id est, quasi effectum dictionis: & insuper dicit rationem eorum quæ dicuntur in verbo, quæ tamen non dicuntur in verbo, nisi dictione verbi. Ita hic dicendum est, quòd Pater & Filius diligunt se, ita quòd ly se teneatur retransitiue: tunc enim considerando verbum inquantum notionale est, principiatum est id quod supponitur in re ablatiui, & est quasi effectus Patris & Filij diligentium. Quia autem considerandus est etiam modus processionis, quia procedit vt vere amor connectens: ideo tunc accusatiuus se efficitur materia verbi in quam transit. Et hoc supra distinct. 10. est explanatum, & alia omnia, scilicet quid dicat verbum, vtrum essentiam, vel notionem: & si notionem, quam notionem: & si dicat spirationem, quare loco eius non potest poni hoc verbum spirat, vt dicetetur, Pater & Filius spirant Spiritum sanctum Spiritu sancto: & cætera plurima quæ supra tacta sunt.

SECVNDVM hanc igitur opinionem quæ magis concordat Sanctis, dicendum ad primum, quòd bene concedimus omnes illas rationes quæ probant eam quæ sine dubio à Sanctis ponitur, & probatur, & exponitur, vt patet ex verbis Magistri Hugonis. Sed tamen cauendum est ne nimis eliciatur ex rationibus illis: cum enim obiicitur, quòd omni eo quod vere amor est, aliquis aliquid diligit. Dicendum, quòd illo sicut forma quiescente in subiecto, non oportet, sed sicut effectu habente actum quasi formæ, bene conuenit in diuinis.

AD ALIVD dicendum, quòd non est concedendum, quòd amor qui est Spiritus, eliciat actum dilectionis in Patre: illa enim propositio non tenet, nisi in his quorum natura ad actum in seipsa est perfecta, quia illa indigent habitu perficiente actum: sed non est ita in diuinis: & ideo amor personalis producitur actu dilectionis notionalis Patris & Filij, & secundum rationem intelligendi non elicit actum illum, sed emanat actu illo.

AD ALIVD dicendum, quòd amor essentialis etiam non proprie elicit in Deo, sed est idem cum Deo. Quod autem amor personalis non etiam eliciat, non est ex imperfectione, sed potius ex perfectione, quia est persona distincta, & non forma perficiens potentiam operatiuam quæ est voluntas.

DD ALIVD dicendum, quòd non per omnia est simile de imagine: quia notitia & amor sunt accidentia: & ideo mens amat amore qui est forma & accidens. In diuinis autem non sic est: sed quælibet persona est distincta, nullo indigens, licet vnum omnes

sint

sint personæ in essentia.

Ad alivd dicendum, quòd Pater dicit verbo, vt supra dictum est: quia consignificatum est creatura respectu cuius verbum est ratio dictionis ex parte rei dictæ, licet non habeat rationem principij ex parte dicentis. Non tamen omnino simile est in dilectione, sicut etiam tactum est obiiciendo in contrarium.

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd licet diligere sit esset: tamen alio modo significatur, scilicet vt actus notionalis: nec ablatiuus habet se ad verbum ex habitudine eadem qua se habet ad nominatiuum præcedentem & accusatiuum sequentem: quia ad verbum se habet vt effectus, vel quasi effectus: ad extrema autem verbi quæ significantur per respectum ad obliquum, se habet in habitudine nexus, vt prius dictum est: & ideo non sequitur, quòd sint à Spiritu sancto: sed sequeretur, si ablatiuus construeretur in habitudine causæ efficientis cum verbo.

Ad alivd dicendum, quòd vna est voluntas: sed diligere notionale addit supra voluntatem actum notionalem personæ: vnde hoc diligere non est idem quod velle alicui bonum.

Ad alivd dicendum, quòd bonitas attribuitur Spiritui sancto: sed non est actus notionalis quo Spiritus sanctus significatur vt procedens & nectens: & hoc totum patet supra dist. 10.

Ad alivd dicendum, quòd hoc verbum, diligit, non dicit denominationem à proprietate Spiritus sancti: sed potius cum quinque modis significari possit dilectio, vt habitum est supra, dicit hic actum notionalem qui est respectu Spiritus sancti, & non denominat Patrem & Filium notio Spiritus sancti, sed potius dicit communem spirationem, sub alia tamen ratione dicenda.

ARTICVLVS II.

Quæ istarum sunt magis propriæ, Pater & Filius diligunt Spiritu sancto, vel per Spiritum sanctum, vel amore qui est Spiritus sanctus, vel amore qui qui procedit ab ipso?

Deinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Si Pater vel Filius dicatur diligere per Spiritum sanctum, &c.] Hic enim videtur concedere, quòd Pater & Filius diligunt Spiritu sancto, & per Spiritum sanctum, & amore qui est Spiritus sanctus, & amore qui procedit ab ipsis. Et quæritur, Quæ istarum sint magis & minus propriæ.

Quæst. 1. & 2. Item, Cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, & non potest dici, referuntur Spiritu sancto, vel spirant Spiritu sancto: quæriiur, Cum quibus verbis recipiatur ablatiuus solus, vel præpositio cum casuali? Dicimus enim, quòd Pater & Filius vniuntur & connectuntur Spiritu sancto, & huiusmodi.

Item, Cum concedatur à Sanctis, quòd Pater & Filius connectuntur & vniuntur Spiritu sancto, & huiusmodi: quæritur, Vtrum concedendum sit, quòd Spiritus sanctus connectit & vnit Patrem & Filium? Hoc enim videtur concedi debere ex conuersione passiuarum in actiuas. *Quæst. 3.*

Ad hoc sine præiudicio dici potest, quòd ille ablatiuus quando per se ponitur, minus habet de improprietate, quam quando ponitur cum præpositione: quia præpositio aliquem modum causalitatis importat, cum supra satis probatum sit, quòd ablatiuus cadit in ratione causalitatis: tamen nullo modo conceditur, quòd Pater & Filius diligunt se à Spiritu sancto: quia præpositio à causam notat vt principium quasi efficiens: sed hæc recipitur & ponitur in litera, Pater & Filius diligunt se per Spiritum, licet minus propria sit, quam hæc, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto: quia ly per quando adiungitur casuali, quod est distincti vel diuersi suppositi à recto, qui ponitur in eadem locutione, vt dicit Præpositiuus, notat rationem principicij in re causualis, vt Pater operatur per Filium, & similiter hæc, diligunt per Spiritum sanctum. Sed hæc propriissima est, Pater & Filius diligunt se in Spiritu sancto: quia illa præpositio notat vnionem nexus, & conuenientiam vinculi. Hæc autem magis propria, diligunt se amore qui est Spiritus sanctus: quia amor dicit magis rem nectentis, quam Spiritus sanctus: & ideo hæc, diligunt se amore procedente, est minus propria, quia ly procedente trahit amorem, vt dicat vt ab ipsis esse, & non vt vniens esse. *Solutio.*

Ad alivd dicendum, quòd ly diligunt dicit quidem eandem notionem quam spirant, sed dicit in alio modo significandi. Referuntur autem, dicit relationem ad alterum: & ideo non recipit determinationem ablatiui, sicut ly diligunt: & huius plena satis ratio habetur notata supra dist. 10. *Ad quæst. 1.*

Ad alivd dicendum, quòd omnia verba notantia vnionem in principali significandi modo, vt diligunt, connectuntur, vniuntur, delectantur, & huiusmodi, recipiunt determinationem ablatiui, qui importat illam vnionem: sed non alia, vt referuntur, & distinguuntur, & huius ratio patet ex ante dictis in 10. dist. *Ad quæst. 2.*

Ad alivd dicendum meo iudicio quòd actiuæ non concedendæ: quia tunc importaretur causalitas in subiecto verbi actiui: sed passiuæ conceduntur, & actio illius passionis non ponitur in re ablatiui simpliciter, sed quodammodo, scilicet per actum vniendi, vt dictum est. *Ad quæst. 3.*

Vtrum Pater sit sapiens sapientia quam genuit, sicut diligit amore qui ab ipso procedit?

C Præterea diligenter inuestigari oportet, vtrum Pater sapiens sit sapientia quam genuit quæ tantum Filius est. Quod videtur à simili posse probari. Si enim Pater diligit amore qui ab ipso procedit, cur non & sapientia vel intelligentia quam ipse genuit, sapit, vel intelligit? Hanc quæstionem vrgere videtur, vt ait August. in 6. lib. de Trinit. quod scripsit Apostolus, dicens, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. (Cap. 1. 2. Cor. 1.) Vbi quæritur, Vtrum ita sit Pater sapientiæ & virtutis suæ, vt hac sapientia sapiens sit quam genuit, & hac virtute potens quam genuit. Sed absit vt ita sit: quia si hoc est ibi esse quod sapere, non per illam sapientiam quam genuit sapiens dicitur Pater: alioquin non ipsa ab illo, sed ille ab ipsa est. Si enim sapientia quam genuit, causa est illi vt sapiens sit, etiam vt sit ipsa illi causa est: quod fieri non potest, nisi gignendo eum aut faciendo: sed nec genitricem, nec conditricem Patris vllo modo quisquam dixerit sapientiam. Quid enim est insanius? Ergo Pater ipsa sapientia est, qua sapiens est. Filius vero dicitur sapientia Patris, & virtus Patris: non quia Pater per eum sit sapiens vel potens: sed quia Filius sapientia & virtus est de Patre sapientia & virtute. Ex his ergo patet, quòd Pater non est sapiens sapientia genita, sed seipso sapientia ingenita.

ARTICVLVS III.

Vtrum Pater sit sapiens sapientia genita, & vtrum Pater nouit se in Filio vel in verbo?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in secunda parte *ibi* [Præterea diligenter inuestigari oportet, &c.] Videtur enim, quòd Pater sit sapiens sapientia genita. Supra enim distin. 9. habita est probatio coæternitatis Patris & Filij per hoc verbum Apostoli. 1. ad Cor. 1. Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Nunquam, inquit, August. fuit Deus Pater sine virtute, & sine sapientia: coæternus est ergo Patri Filius. Ex hoc accipitur, quòd Filius est sapientia Patris: omnis autem sapiens sapit sapientta sua: ergo Pater est sapiens sapientia genita, cum Filius sit genitus.

2 Item, Supra distinctione 3. in verbis August. vbi probat Trinitatem personarum, dicit, Vidit quia absque sapientia non sit, quasi res fatua: & ideo intellexit eum habere sapientiam, quæ ex ipso genita est. Ergo sapiens est Pater sapientia genita.

3 Item, Ante hanc lectionem immediate distinct. 31. in verbis August. vbi dicit, Hoc est vnum tanquam verbum perfectum, cui non desit aliquid: & ars quædam omnipotentis & sapientis Dei, plena rationum omnium viuentium & incommutabilium: & omnes vnum in ea: sicut ipsa vnum de vno, cum quo vnum: ibi nouit omnia Deus quæ fecit per ipsam. Ergo Pater nouit in Filio omnia quæ fecit: ergo nouit per Filium, & sapiens est sapientia genita, vt videtur.

4 Item, Augustinus in libro de Trinitate 15. Nouit itaque Deus Pater omnia in seipso, nouit & in verbo suo: sed in seipso tanquam seipsum, in verbo autem suo tanquam quod est de his omnibus quæ sunt in seipso. Idem ibidem, Sciunt inuicem Pater & Filius: sed ille gignendo, iste nascendo. Et omnia quæ in eorum essentia, & in eorum scientia, & in eorum sapientia, vnusquisque eorum simul videt. Ergo videtur, quòd Pater scit sapientia genita: & sic habetur propositum.

SED CONTRA obiicit Magister in litera. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd Pater non est sapiens sapientia genita, nec in sapientia genita. Cum enim dicitur, Pater est sapiens sapientia genita, per ablatiuos illos importatur habitudo formæ ad Patrem sapientem, & sic importatur esse: quia idem est esse sapientia, & esse essentia in diuinis: & ideo illa falsa est. Similiter cnm dicitur, Pater est sapiens in sapientia genita, ita quod determinatio in sapientia genita referatur ad participium sapiens, & non ad ly Pater, tunc notatur, quòd rationem suæ sapientiæ habeat in Filio: & hoc iterum non est verum: vnde etiam illa falsa est. Cum autem dicitur, Pater scit omnia in Filio: & cum dicitur, Pater nouit omnia in Filio, ita quòd sub distributione non cadat Pater, sed Spiritus sanctus, & Filius, & creata, respectu quorum Filius est principium: videtur mihi, quòd conce- *Solutio.*

di

di potest: quia dupliciter aliquid noscitur in aliquo, scilicet sicut in habitu cognoscibilium, qui, inquam, habitus informat sapientem: & sic non conceditur. Alio modo habendo notitiam alicuius principij secundum omnem modum quo potest influere super ea quorum ipsum est principium, dicimus nos omnia noscere in principio illo ad quæ vel quorum ipsum est principium: & tamen non sequitur, quòd aliquid accipiamus à principio illo. Probatio. Supponatur vera esse sententia Philosophorum, qui ponunt motores orbium, & sit primus motor influens super motorem cæli solis: motor autem solis influat super generata & corrupta omnia, & sufficienter: tunc erit verum, quòd primus motor nouit omni a, quæ sicut in principio sunt in motore solis, in seipso, & omnia creata nouit etiam in motore solis: & tamen nihil accipit ab eo, sed potius sic noscendo confert: omnis enim intelligentia, vt dicit Philosophus, nouit id quod est intra eam, per hoc quod est causa eius, non per hoc quod aliquid accipiat ab eo. Sic ergo dicimus Patrem omnia nosse in Filio, quorum Filius est sufficiens principium, per hoc quod genuit eum in ratione talis principij. Et hic est intellectus trium auctoritatum vltimo inductarum. Et hoc voluerunt dicere quidam antiqui Doctores istius villæ dicentes, quòd hoc verbum August. Pater nouit omnia in verbo, de quibus est verbum: duplex est, ex eo quod hæc determinatio in verbo, determinat verbum nouit, vel scit, ex parte scientis, & sic est falsa: vel ex parte eorum de quibus est notitia, vel scientia, quæ sunt materia actus verbi in quam transit, & sic est vera, quia scitorum Filius sufficiens principium est, non tamen scientis principium.

Quæst. Si autem quæras, Vtrum concedendum est, quòd Pater nouit se in Filio, vel in verbo? Videtur enim, quòd sic: quia in eo quod est manifestatiuum alicuius, noscitur id quod manifestatur in illo: sed verbum est manifestatiuum dicentis: ergo noscitur Pater dicens in verbo dicto: ergo videtur, quòd Pater nouerit se in Filio. *Solutio.* Ad hoc dicendum, quòd puto non esse concedendum. Licet enim August. dicat, quòd Pater generando Filium, se alterum dixit: tamen glossatur communiter, quòd se alterum stat ibi pro simillimo sibi: Filius enim non potest esse ratio vt cognoscat Pater, licet sit ratio vt cognoscatur ab aliquo, sicut ipse dicit: Pater manifestaui nomen tuum hominibus. Et per hoc soluitur obiectum: quia verbum non manifestat sic vt det notitiam Patri, sed potius accipiendo ab ipso manifestauit aliis. Est ergo considerandum in omnibus huiusmodi, quòd respectu eorum quorum Filius sit principium, & sufficiens ratio cognoscendi, concedantur tales locutiones, Pater nouit omnia in Filio, de quibus est verbum, & huiusmodi. Et nota, quòd quidam has locationes simpliciter negant: & dicunt retractatas in simili sibi, quando August. retractauit hanc, Pater est sapiens sapientia genita. Sed præsumptio videtur sic imponere silentium verbis Sanctorum.

Ad id ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd August. loquitur ibi de sapientia quæ appropriate conuenit Filio: hæc autem est ingenita, vel non genita, & essentialis: ista enim licet in eo quòd est sapientia, non concludat Filium esse: tamen in eo quòd est appropriata, concludit, quòd non existente proprio, non erit aliquid appropriatum: ergo à destructione consequentis, posito appropriato ponetur proprium. Per hoc etiam patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

An Pater sit sapiens sapientia genita, & vtrum potest concedi, quòd Pater sapit Filio, vel sapit per Filium: sicut conceditur, Pater nouit in Filio?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Ex his patet, quòd Pater non est sapiens sapientia genita, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia notatur constructio causæ formalis in ablatiuo: & Pater nullam habet causam.

Solvtio. Hæc obiectio vilis est: quia per huiusmodi constructionem non notatur modus causalitatis, nisi in modo intelligendi per nomen, & non in re. Sed nota, quòd hæc vtilis est quæstio, Quare secundum August. in omni constructione quasi formali refertur esse? Quia illa constructio dicit relationem formæ ad subiectum tantum: & cum forma det esse aliquo modo, simpliciter, vel secundum quid: in diuinis semper accipitur esse simpliciter, quia omnis talis modus prædicandi conuertitur in substantiam: sed in constructione quæ est causæ efficientis non sic est, quia illa quandoque habet prædicationem relatiuam. *Solutio.*

Sed qværitvr, Vtrum possit concedi, Pater sapit Filio, vel sapit à Filio, vel sapit per Filium: sicut conceditur, Pater nouit in Filio? *Quæst.* Ad hoc dicendum, quòd non: *Solutio.* quia non est similis habitudo constructionis, sed potius importatur causa notitiæ respectu Patris: & cum Filius non sit principium alicuius eorum quæ sunt in Patre, non est concedendum.

Vtrum Filius sit sapiens sapientia genita, vel ingenita?

Post hæc quæri solet à quibusdam, Vtrum Filius sit sapiens sapientia genita, vel ingenita? Si enim non est sapiens sapientia genita, nec seipso sapiens est. Si vero sapientia genita sapiens est, non videtur sapiens D

esse sapientia ingenita: & ita non videtur esse sapiens à Patre cum à Patre habeat omnia. Ad quod dicimus, quia vna est sapientia Patris & Filij & Spiritus sancti, sicut vna essentia: quia sapientia in illius naturæ simplicitate est essentia: & tamen Filius tantum est sapientia genita, & Pater tantum est sapientia ingenita: & sapientia genita est de sapientia ingenita, vel à sapientia ingenita. Et cum idem sit ibi esse quod sapientem esse, relinquitur vt sapientia genita sit sapiens de sapientia ingenita. Non ergo Filius dicitur sapientia Dei, tanquam ipse solus intelligens sit vel sapiens sibi & Patri & Spiritui sancto: quia, vt ait Aug. in 15. lib. de Trin. Si solus ibi Filius intelligit & sibi & Patri & Spiritui S. ad illã reditur absurditatem, vt Pater non sit sapiens de seipso, sed de Filio: nec sapientia sapientiam genuerit, sed ea sapientia Pater dicatur sapiens esse quã genuit. Vbi enim non est intelligentia, nec sapientia potest esse. Ideoque si Pater non intelligit ipse sibi, sed Filius intelligit Patri, profecto Filius Patrem sapientem facit. Et si hoc est Deo esse quod sapere, & ea illi est essentia quæ sapientia, non Filius à Patre, quod verum est, sed à Filio potius Pater habet essentiam, quod absurdissimum atque falsissimum est. Est ergo Deus Pater sapiens ea, quæ ipse est, sua sapientia: & Filius sapientia Patris, est sapiens de sapientia quæ est Pater, de quo est genitus Filius. Ita & Pater est intelligens ea, quæ ipse est sua intelligentia. Non enim esset sapiens, qui non esset intelligens. Filius autem intelligentia Patris, de intelligentia genitus est quæ est Pater: de qua & intelligens est. Proinde Pater est sapientia, & vterque vna est sapientia: & tamen solus Pater est ingenita sapientia, & Filius solus genita sapientia: nec tamen alia sapientia Pater, alia sapientia Filius, sed vna eademque est: sicut Pater est Deus ingenitus, & Filius est Deus genitus: neque Deus genitus, est Deus ingenitus: non ideo tamen alius Deus est Pater, alius Deus Filius, sed vnus Deus vterque, non autem vnus. Alius est enim genitus, alius ingenitus, sed non alius Deus: imo vterque vnum, siue vnus Deus. Ita non est sapientia genita, sapientia ingenita, sed alia est sapientia genita, alia ingenita: non tamen est alia sapientia, sed vna eademque sapientia.

Cap. 7.

ARTICVLVS V.

An Filius sit sapiens sapientia ingenita?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Post hæc quæri solet à quibusdam] Videtur enim, quòd etiam Filius sit sapiens sapientia ingenita: est enim sapiens sapientia essentiali: & sapientia essentialis est sapientia ingenita: ergo est sapiens sapientia ingenita.

2 Item, Filius est essentia ingenita: & esse est sapere: ergo est sapiens sapientia ingenita.

Sed contra. SED CONTRA: Hilarius dicit, Nihil nisi natum habet Filius: & geniti honoris admiratio in honore generantis est: ergo non habet sapientiam ingenitam. Item, Ingenita est proprietas Patris: ergo non conuenit Filio.

SOLVTIO Dicendum, quòd licet ingenitum multis modis dicatur: & vno modo conueniat essentiæ, & essentialibus: tamen in vsu Sanctorum accipitur pro proprietate Patris: & ideo supra habuimus, quòd non conuenit Spiritui sancto, nec etiam essentiæ: & ideo non est concedendum, quòd Filius sit sapiens sapientia ingenita. Sicut enim supra habitum est, sapientia licet nomen essentiale sit, tamen potest supponere personam ex adiuncto sibi notionaliter: & ideo sapientia ingenita est Pater, & sapientia genita est Filius.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sapientia per se est essentialis: sed cum adiuncto est essentiale tractum ad supponendum pro persona.

AD ALIVD patet solutio eodem modo dicendo ibi.

An

An Filius sit sapiens seipso vel per seipsum?

EX prædictis constat, quòd Filius non est sapiens à se, neque de se, sed de Patre, & à Patre. Quæri autem solet, Vtrum Filius sit sapiens seipso, vel per seipsum? Quidam dicunt multiplicem hic fieri intelligentiam, & ideo distinguendum fore: ita vt cum dicis Filium esse sapientem seipso vel per seipsum, si sui natura & essentia sapientem intelligas, verus sit intellectus: si vero à seipso vel de seipso sapientem esse intelligas, falsitati subiectam habeas intelligentiam. Alij vero simpliciter & absque determinatione concedunt huiusmodi locutiones, Filius est sapiens per se, sed non à se, vel de se: & Filius est Deus per se, & est per se, sed non à se, vel de se. Hoc confirmantes verbis Hilarij, qui Filium non à se, sed per se agere in libro 9. de Trinitate ait, Naturæ, inquit, cui contradicis hæretice, hæc vnitas est, vt ita per se agat Filius, ne à se agat: & ita non à se agat, vt per se agat. Intellige Filium agentem, & per eum Patrem agentem. Non à se agit, cum Pater in eo manere monstratur. Per se agit, cum secundum natiuitatem Filij agit ipse quæ placita sunt. Infirmus sit non à se agendo, nisi à Deo ipse agit: non sit vero in vnitate naturæ, si quæ agit, & in quibus placet, non per se agit. Sicut ergo inquiunt, Filius per se agit, sed non à se: ita & Filius debet dici sapiens per se, sed non à se. Sic & ipse per se Deus est, vel esse dicendus est (vt aiunt) sed non à se, vel de se. E

ARTICVLVS IV.

An Filius sit sapiens seipso, vel per seipsum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Quæri solet, Vtrum Filius sit sapiens seipso, vel per seipsum? &c.] Videtur, quòd nulla istarum debeat concedi: quia omnia quæ habet Filius, habet à Patre, & per Patrem: ergo non per seipsum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd rationabilis est distinctio quæ datur in litera. Id enim quod est per se, opponitur duobus modis, vt colligitur ex duabus considerationibus tertij libri topicorum: dicit enim Philosophus, quòd id quod est per se, magis est diligendum, quam id quod est per alterum. Et ex hoc accipitur, quòd per se, & per alterum opponuntur. Dicit etiam idem, quòd id quod est per se, magis est diligendum quam id quod est per accidens. Et ex hoc accipitur, quòd per se opponitur ei quod est per accidens: & secundum hoc procedit ista distinctio, quòd Filius per se sapiens est, secundum quod ly per se opponitur ei quod est per accidens: non autem per se sapiens, secundum quod ly per se opponitur ei quod est per alium vt principium sui. Sed nullo modo debet concedi, Filius à se est sapiens, vel à se operatur: quia à se non opponitur ei quod est per accidens, sed tantum ei quod est ab alio.

ARTICVLVS VII.

Vtrum possumus concedere, quòd Filius operatur per Patrem, & vna persona per aliam, & omne agens citra Deum est infirmum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Infirmus sit non à se agendo, nisi à Deo ipse agit, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd omne quod non agit à Deo sicut idem essentia sibi, sit agens infirmum.

2 Præterea, Cum dicitur: Pater agit vel operatur per Filium, consueuit dici quod ly per notat in Filio existere à principio illo quod per ipsum operatur: & hoc quidam vocant subauthoritatem. Et quæritur ratio huius. Item, Tres æque immediate referuntur ad opus: ergo videtur, quòd nullus operatur per alium.

3 Item, Si sufficiens ratio est, quòd Pater operetur per Filium, quia Filius est ab eo: tunc etiam eadem ratione possumus dicere, quòd Pater & Filius operantur per Spiritum sanctum, quia Spiritus sanctus est ab vtroque: & hoc non inuenitur.

4 Item, Sicut præpositio in inferioribus quandoque notat subauthoritatem in casuali sibi adiuncto, vt cum dicitur, rex operatur per baliuum: ita è conuerso quandoque notat authoritatem, vt cum dicitur, baliuus hoc operatur per regem, quia per se facere non potest: ergo videtur, quòd in aliquo sensu

etiam in diuinis possumus concedere, quòd Filius operatur per Patrem: & hoc non inuenitur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Pater operatur per Filium, sicut dicit Magister Hugo de sancto Victore, sic dicens in epistola quadam ad Bern. Procul dubio quod Filius agit, Pater agit, à quo accipit vt agat & agere possit. Quod autem per Filium operari dicitur, non sic intelligitur, quasi Filius sit author & origo potentiæ quæ Pater est, & quæ vult operatur: sed quod Pater sit origo potentiæ, quæ Filius est, & quæ pro beneplacito operatur. Sic ergo Pater operatur per Filium, quia ad ipsum vt ad principium refertur potentia & opus quo Filius operatur.

DICENDVM ergo ad primum, quòd bene conceditur, quòd omne aliud agens à Deo, est agens infirmum, vel quia indiget instrumento & motu, vt motores cælorum quos ponunt Philosophi, qui influere non possunt nisi per corpus, & per motum illius: vel quia etiam sunt in se deficientia, vt elementa, & elementata quæ generantur & corrumpuntur agendo in seinuicem. Deus autem virtute sua stabilis manens agit omnia: & ideo ipse solus agens perfectum est.

AD ALIVD dicendum, quòd per notat causam motam ab alia causa, & præcipue in genere causæ efficientis, vel formæ, & non materiæ vel finis, vt percussio per baculum, & huiusmodi. Sol etiam facit per calorem, & vniuersale per formam magis particularem: & ideo quia Filius per appropriationem est virtus & sapientia exemplaris factorum, magis conuenit ei habitudo eius præpositionis in opere trium, quam alteri.

AD ALIVD dicendum, quòd de Spiritu sancto non dicitur: quia licet potentiam operantem habeat à Patre & Filio, non tamen appropriatur ei, sed magis finis & bonum quod est contentiuum operis in esse, & bono: & ideo magis operantur Pater & Filius in Spiritu sancto continendo opus suum, quam per Spiritum sanctum.

AD ALIVD dicendum, quòd nunquam præpositio notat authoritatem in suo casuali si est diuersum à re nominatiui præcedentis, nisi impropriè. Vnde cum dicitur, baliuus facit per regem, resoluitur, id est, per regis potestatem quæ est in eo. Vnde non notatur ibi relatio regis ad opus per hoc quod habeat à baliuo, vel per seipsum, sed potius coniunctio potestatis suæ cum baliuo operante: & cum tales sint impropriæ, non extenduntur in prædicationes diuinas, & ideo non recipitur hæc, Filius operatur per Patrem.

An vna tantum sit sapientia Patris?

F POst hæc à quibusdam solet quæri, Vtrum vna tantum sit sapientia Patris? Quod non esse nituntur probare hoc modo: Filius, inquiunt, est sapientia Patris genita, qua Pater sapiens non est. Est igitur aliqua sapientia Patris qua sapiens non est. Est autem & sapientia Patris ingenita, & ea Pater sapiens est. Est ergo quædam sapientia Patris, qua sapiens est: & ipsa non est illa sapientia Patris, qua Pater sapiens non est. Non est ergo vna tantum sapientia Patris. Item sapientia ingenita est sapientia Patris, & sapientia genita est sapientia Patris. Non est autē sapientia ingenita, sapientia genita. Non est igitur vna tantum Patris sapientia. Hæc & his similia, tanquā sophistica & à veritate longinqua, cunctisque in theologia peritis patentia abiicimus, responso indigna aduertentes. Id tamen adiicientes, quia vna est tantum sapientia Patris, sed non vno modo dicitur. Nam sapientia Patris dicitur illa quam genuit, & sapientia Patris dicitur ea qua sapiens est. Diuersa est ergo ratio dicti. Illa enim dicitur Patris, quia eam genuit: & ea dicitur sapientia Patris, quia ea sapit. Vna est tamen sapientia Patris, quia sapientia genita est eadem sapientia, & ea qua sapiens est: siue ea qua sapiens est, intelligatur persona Patris, siue essentia Patris: quia persona Patris quæ intelligitur cum dicitur sapientia ingenita, & persona Filij quæ significatur cum dicitur sapientia genita, vna eademque sapientia est: quæ essentia diuina intelligitur communis tribus personis.

Quod

Quod in Trinitate est dilectio quæ est Trinitas: & tamen Spiritus sanctus est dilectio, quæ non est Trinitas: nec ideo duæ sunt dilectiones: ita & de sapientia.

ET sicut in Trinitate dilectio est, quæ est Pater Filius & Spiritus sanctus, quæ est ipsa essentia deitatis: & tamen Spiritus sanctus dilectio est, quæ non est Pater vel Filius: nec ideo duæ dilectiones sunt in Trinitate: quia dilectio quæ proprie Spiritus sanctus est, est dilectio quæ Trinitas est, non tamen ipsa Trinitas est: sicut Spiritus sanctus est essentia quæ Trinitas est, non tamen ipsa Trinitas est: ita in Trinitate sapientia est quæ est Pater & Filius & Spiritus sanctus, quæ est essentia diuina: & tamen Filius est sapientia quæ non est Pater vel Spiritus sanctus. Nec ideo duæ sapientiæ ibi sunt: quia sapientia quæ proprie est Filius, est sapientia quæ est Trinitas, ipsa tamen non est Trinitas: sicut Filius est essentia quæ est trinitas, ipse tamen non est Trinitas. G

Qua ratione Pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit, eadem videtur debere dici quòd non sit diligens Pater vel Filius dilectione quæ ab vtroque procedit.

PRæterea diligenter notandum est, quòd ea ratione qua Pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit, videtur fore dicendum, quòd Pater non diligat Filium, vel Filius Patrem ea dilectione quæ ab vtroque procedit, scilicet quæ proprie Spiritus sanctus est. Sicut enim idem est Deo sapere quod esse, ita est ei idem diligere quod esse. Ideoque sicut negatur Pater esse sapiens sapientia quam genuit: qui si ea diceretur sapiens, non ipsa ab eo, sed ipse ab ea intelligeretur esse: ita videtur non debere concedi, quòd Pater vel Filius diligat dilectione quæ tantum Spiritus sanctus est: quia si ea diligit Pater vel Filius, non Spiritus sanctus videtur esse à Patre & Filio, sed Pater & Filius à Spiritu sancto: quia idem est ibi diligere quod esse. At supra dictum est, atque auctoritate Augustini sancitum, quod in Trinitate tria sunt, vnus diligens eum qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio: & non est aliquis duorum quo genitus à gignente diligitur, & genitorem suum diligit. Quibus verbis aperte significatur Patrem Filium, & Filium Patrem diligere: ea scilicet dilectione quæ non est aliquis eorum, sed tantum Spiritus sanctus. Cum idem ergo sit ibi diligere quod esse, quomodo dicitur Pater vel Filius non esse ea dilectione qua alter alterum diligit? cum ideo Pater negetur sapere sapientia quam genuit, ne ea esse intelligatur. H

Quod & hæc quæstio inexplicabilis est quæ excellit infirmitatem hominis.

I DIfficilem mihi fateor hanc quæstionem, pręcipue cum ex pṛedictis oriatur quæ similem videntur habere rationem, quod meæ intelligentię attendens infirmitas turbatur, cupiens magis ex dictis Sanctorum referre, quam afferre. Optimus enim lector est, inquit Hilarius in primo lib. de Trinit. qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis potius, quam imponat: & retulerit magis, quam attulerit: neque cogatur id videri dictis contineri, quod ante lectionem præsumpserit intelligendum. Cum ergo de rebus Dei sermo est, concedamus Deo sui cognitionem dictisque eius pia veneratione famulemur. Inuestiget ergo diligenter pius lector rationem dictorum, si forte dictorum aliquam valeat reperire causam: qua nota, ipsa præmissa quæstio aliquatenus explicari valeat. Ego autem hanc quæstionem non absoluens, sed errorem excludens, profiteor non esse dictum Patrem diligere Filium vel Filium Patrem, ea dilectione quæ ab vtroque procedit: quæ non est aliquis eorum, sed tantum Spiritus sanctus, tanquam ea dilectione Pater sit vel Filius. Sed sic ea Pater diligit Filium, & Filius Patrem, vt etiam Pater per se ea, quæ ipse est, dilectione diligat, sic & Filius: non autem sic, vt Pater per se non diligat, & Filius, sed per eam tantum. Quis hæc in illa Trinitate (inquit Augustinus) opinari vel affirmare præsumat? Eam tamen quæstionem lectorum diligentiæ plenius diiudicandam atque absoluendam relinquimus, ad hoc minus sufficientes.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum vna tantum sit sapientia Patris?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Post hæc quæri solet à quibusdam] Videtur enim, quòd non: quia eadem ratione qua Filius est sapiens sapientia genita, eadem etiam Spiritus sanctus est sapiens sapientia procedente, & sic est sapientia ingenita, & sapientia genita, & sapientia procedens, & sapientia essentialis.

2 Præterea, Dicitur sapientia de sapientia: ergo videtur, quòd distinctio cadat inter sapientiam & sapientiam: & sic plures sunt sapientiæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd sicut dicit Magister in litera, obiectiones istæ patent omnibus, & non valent in diuinis: quia huiusmodi nomina, sapientia, Deus, & alia quædam significant quidem essentiam diuinam, sed gratia adiuncti supponunt pro persona: & ideo distinctio cadit ibi gratia suppositi, & non gratia significati: & ideo sicut non sequitur, Deus de Deo: ergo diuersi vel duo sunt dij: ita non sequitur, sapientia de sapientia: ergo duæ vel diuersæ sunt sapientiæ: sed sequitur: ergo in diuinis sunt duo vel plures qui sunt vna sapientia, & vnus Deus: & per hoc patet solutio ad secundum.

AD PRIMVM dicendum, quòd Spiritus est sapientia: sed non conceditur, quòd sit procedens sapientia: quia sapientia non est appropriabile amori, sed potius dicenti & verbo: sicut & in imagine refertur sapientia ad notitiam & mentem, & non ad voluntatem.

DISTINCTIO XXXIII.

Vtrum proprietates personarum sint ipsæ personæ vel Deus, id est, diuina essentia?

A

De nominibus substantialibus & proprietatibus in comparatione secundum conuenientiam & differentiã ad essentiam & personas.

POST supradicta interius considerari atque subtiliter inquiri oportet, Vtrum proprietates personarum quibus ipsę personæ determinantur, sint ipsæ personæ, & sint Deus, id est, diuina essentia: an ita sint in personis, vt non sint personæ, ac per hoc nec diuina essentia? Quod enim in personis sint proprietates, nemo inficiari audet, cum aperte clamet auctoritas, quòd in personis est proprietas, & in essentia vnitas. Superius quoque multis Sanctorum testimoniis astruximus personas per proprietates distingui atque determinari: ipsasque proprietates, tres scilicet, propriis expressimus vocabulis. Cum ergo proprietates ipsæ ab æterno fuerint, quibus ipsæ personę determinantur & differunt: quomodo essent, si in eis non essent? & quomodo in eis essent, & ipsę personæ non essent, quin ibi esset multiplicitas? Quocirca sicut proprietates esse in personis, ita & eas personas esse confitemur: sicut supra auctoritate Hieronymi (vt non pigeat reuocare ad mentem) protestati sumus, in expositione fidei ita dicentis, Sabellij hæresim declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, id est, personas, vel vt Græci exprimunt, hypostases, hoc est, subsistentias confitemur. Ecce aperte dicit personas proprietatibus distingui, & ipsas proprietates esse personas: cuius hic verba perstringimus, quia supra latius posuimus.

In explanatione symboli ad Damasum.

Quod proprietates sint diuina essentia.

B

CVmque de simplicitate deitatis supra dissereremus auctoritatibus Sanctorum, scilicet Aug. Hilar. Isid. necnon & Boet. euidenter monstrauimus Deum hoc esse omnino quod in se habet: excepto quod Pater habet Filium, nec est Filius. Et Filius habet Patrem, nec est Pater: & sic esse in natura trium, vt qui habet hoc sit quod habet: & totum quod ibi est, vnum esse, vnam vitam esse: quæ modo non iteramus, ne fastidium lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi sunt, singula earum est id in quo est, & vnum, eademque vita singulæ sunt. Fateamur ergo & proprietates esse in tribus personis, & ipsas esse personas atque diuinam essentiam.

DIVISIO TEXTVS.

POST supradicta interius considerari atque subtiliter, &c. Hic comparat Magister notiones & personas ad essentiam in qua sunt. Et diuiditur in duas partes, in quarum prima ostendit Magister notiones per idemtitatem esse in personis & essentia. In secunda autem ostendit personas per idemtitatem essentiæ comparari ad essentiam, & hoc in sequenti distinctione *ibi* [Prædictis est adiiciendum, &c.] Hæc distinctio diuiditur in duas partes, in quarum prima Magister ostendit notiones esse personas in quibus sunt, & notiones etiam esse essentiam diuinam. In secunda inducit hæreticorum quorundam rationem in oppositum, & soluit *ibi* [Hoc autem aliqui negant] In prima parte facit tria, quorum primum est, quòd probat proprietates in personis esse, & esse personas. Secundo ostendit hoc idem ex natura simplicitatis diuinæ *ibi* [Cumque de simplicitate, &c.] Tertio concludit ex illis, quòd etiam proprietates sunt essentia diuina *ibi* [Quod enim proprietas natura diuina sit.

ARTICVLVS I.

An liceat proprietates abstracto nomine significari, vt paternitas?

INcidit autem hic primo quæstio, Vtrum liceat proprietates abstracto nomine significari, vt paternitas, & huiusmodi. Videtur autem quòd sic: quia quod significatur in genere abstracto modo, etiam in specie sic potest significari: dicitur autem in præfatione, Et in personis proprietas: cum proprietas sit nomen rem suam dicens in abstracto: ergo hoc licet etiam in specialibus notionibus fieri, vt dicatur paternitas, filiatio, & huiusmodi.

2 Item, In diuinis proprietates sunt per modum accidentium in inferioribus: talia autem abstracte significantur: ergo & in diuinis abstracte significari possunt.

3 Præterea, Quædam conueniunt eis secundum quòd per se intellliguntur, vt distinguere, & relatiua facere, & huiusmodi: ergo in hoc modo sine hypostasibus in quibus sunt, significari possunt: cum ergo sine hypostasibus significatæ, non possint significari nisi abstractiue, videtur quòd liceat nobis abstracto modo loqui de proprietatibus.

Sed contra. SED CONTRA: In inferioribus id quod non prædicatur denominatiue, sed secundum substantiam, non habet abstractum, vt homo, & animal, & rationale, & huiusmodi: sed id quod prædicatur denominatiue tantum, vt album albedo, & huiusmodi: sed in diuinis nihil prædicatur secundum denominationem & accidens: ergo nihil licet ibi significare modo abstracto.

2 Item, Abstracto modo significatum dicitur modo simpliciori, quam quod sumitur concrete: nihil autem in diuinis est simplicius vnum, quam aliud: ergo vnum non debet significari vt abstractum, & alterum vt concretum.

3 Item, Abstractum notat compositionem fuisse in concreto à quo abstractum est: sed in diuinis nihil compositum est: ergo nihil abstrahere licet.

SOLVTIO. Dicendum videtur, quòd secundum rem nihil abstractum est in diuinis. Duplex enim necessitas cogit nos abstracto modo & in essentialibus & notionalibus aliquid significare. In essentialibus, sicut quando dicimus, essentia, sapientia, deitas, diuinitas, substantia, & huiusmodi. In notionalibus, vt quando dicimus, paternitas, filiatio, relatio, proprietas, & huiusmodi. Vna autem illarum necessitatum præcipua est modus attribuendi: quia cum dicimus, Pater refertur ad Filium, & refertur ad Spiritum sanctum: nisi diceremus relationem aliquid esse, oporteret quòd eodem modo Pater se haberet ad Filium & Spiritum sanctum: & hoc non est verum. Et similiter cum dicitur, hypostasis distinguitur, & proprietas distinguit, attribuimus hypostasi quod non attribuimus proprietati: hæc enim ratio aliquo modo cogit significare proprietatem, quo non significatur persona: & hoc non potest esse nisi abstrahendo. Alia ratio est instantia hæreticorum in disputatione: quia compellunt nos discernere in nominum intentionibus: & cum noster intellectus sit materialis, & non valeat accipere simplex nisi per modum compositionis, sicut consueuit in inferioribus, accipit eodem modo in superioribus, non dicens quidem rem compositam, sed discernens inter ea quæ sunt eadem res, secundum modos attribuendi & supponendi: quia bene concederem hoc, quòd nisi esset aliquid in quo fundaretur noster intellectus significans vnum sine alio, quòd ipse esset cassus & vanus: fundatur autem in diuersis attributis, quæ referuntur ad hypostasim & proprietatem, vt dictum est. *Solutio.*

DICO ergo ad primum, quòd in diuinis totum esse est ab esse essentiæ: & licet non sit accidens in diuinis, tamen proprietas in hoc quod est in alio, non per se ens, significatur vt potens intelligi sine illo: & ideo abstrahitur. Sic autem non est in substantialibus: quia ab illis est esse substantiale: & ideo abstrahi vt denominatiua non possunt: quia abstractis eis, subiectum non remaneret.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil est ibi simplicius abstractum, quam concretum: nec ideo fit abstractio, sed potius vt significatur habere diuersam ab eo à quo abstrahitur, suppositionem: & hoc quoad modum intelligendi, qui in re non ponit nisi tantum quantum dictum est, scilicet supponendo diuersimode cum diuersis adiunctis.

AD ALIVD dicendum, quòd non notatur compositio fuisse, sed potius alio modo significabile: quia in diuinis, vt iam dictum est, non separatur vnum ab alio tanquam ens

vnius

vnius naturæ ab ente alterius naturæ, vt accidens à subiecto: sed fit ad indicium diuersæ attributionis, scilicet quod aliquid dicitur de vno, quod non dicitur de alio, & è conuerso,

ARTICVLVS II.

An notio sit aliquid in persona, & an sit ipsa persona?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quomodo essent si in eis non essent, & quomodo in eis essent si ipse personæ non essent, &c.] Ex hoc enim videntur haberi duo, scilicet quòd notio sit aliquid in persona, & quod sit ipsa persona. Contra primum autem videtur sic obiiciendum: Proprietas relationis causatur ex motu: in diuinis autem personis non est motus: ergo in diuinis personis non est relatio.

2 Præterea, Per quem modum dicendi indicatur proprietas esse in persona, vel hypostasi? Constat, quòd non nisi sicut accidens in subiecto, secundum rationem intelligendi.

SED CONTRA: Subiectum secundum rationem intelligendi est ante accidens vel proprietatem: quia cadit in diffinitione eius, vt dicit Philosophus in 7. primæ Philosophiç: supra autem probatum est, quòd proprietas personalis secundum modum intelligendi est ante hypostasim: ergo non est in persona sicut proprietas in subiecto. Praeterea videtur, quòd sit in ea sicut forma in subiecto: quia forma dat esse: & similiter proprietas personalis facit personam, vt supra probatum est. Sed contra: Forma aut est substantialis, aut accidentalis. Non substantialis: quia illa non est in subiecto secundum quod subiectum: quia subiectum, vt dicit Philosophus, est ens in se completum, occasio alteri existendi in eo: sed potius est in materia vt actus & perfectio ipsius: sic autem non est proprietas in persona. Si autem est vt forma accidentalis: tunc erit secundum intellectum post hypostasim, & non ante: hoc autem reprobatum est.

Si propter hoc diceretur, vt Præpositiuus dicebat, quòd proprietas non est in persona, sed est persona. Contra videtur esse quod in litera hic dicitur, quòd in personis sint proprietates, nemo inficiari audeat, cum aperte clamet auctoritas, Et in personis proprietas, & in essentia vnitas.

Contra aliam partem, scilicet quòd proprietas sit persona, obiicitur sic. Si proprietas est persona: tunc quælibet proprietas quæ est in persona, prædicatur de illa: cum igitur communis spiratio sit relatio quædam, ipsa prædicatur de persona: igitur & communis spiratio est persona. Aut igitur est persona ens ab alia, aut non ens ab alia. Si primo modo: tunc ipsa non est Pater, quod falsum est. Si secundo modo: tunc ipsa non est Filius, quod iterum falsum est: ergo videtur, quòd aliqua notio sit persona: & eadem ratio est de omnibus: ergo nulla notio est persona, vt videtur.

2 Item, In inferioribus simplicissima distinguuntur seipsis: cum ergo personæ diuinæ sunt simplicissimæ, videtur quòd seipsis distinguantur: & ex hoc concluditur, quòd non tantum notiones non sunt personæ, sed quòd notiones nihil sunt omnino.

Et hoc concessit Præpositiuus, & dicebat quòd non erant notiones nisi in modo loquendi: vt cum dicitur, rogo clementiam tuam, id est, rogo te clementem: ita dicebat, adoretur in personis proprietas, id est, persona quæ proprie est Pater, vel Filius, vel Spiritus sanctus. Sed contra hoc sunt quædam rationes iam in parte tactæ, & supra distinct. 26. solutæ: quia ex hoc videtur sequi, quòd cum Pater sit simplex persona, & nulla proprietas sit in ipso, quòd eodem modo se habeat ad Filium & ad Spiritum sanctum: & idem erit dictum, Pater generat, & Pater spirat. Sed ad hoc dicebat, quòd idem est, sed differunt connotata: dicebat enim, quòd Pater licet significet solam personam, tamen connotat aliquid, scilicet existentiam Filij: & similiter donator. Sed quia huiusmodi positio abolita est, & videtur non concordare verbis Sanctorum, ideo ipsi non videtur esse consentiendum.

SOLVTIO igitur erit, quòd dicemus proprietates esse in personis, & personas, sicut Magister hic dicit: in personis autem, vt diuersas ab ipsis in modo intelligendi & attribuendi: ipsas autem personas, vt idem in re existentes cum eis, sicut & cum essentia: quia quicquid est in Deo, Deus est. *Solutio.*

AD PRIMVM igitur dicendum, quòd aliter est de relationibus quæ sunt secundum existendi modum & ordinem naturæ, & de illis quæ sunt accidentales: quia primæ in diuinis sunt ante rem, vt plene satis notatum est supra distinct. 26. & illæ non causantur à motu & mutatione nisi per accidens: quia si mutatio in inferioribus posset abstrahi à modo existendi quo vnus ab alio est, ab ipso modo existendi sine motu causarentur: & ideo hoc accidit, quod à motu causentur. In diuinis ergo, vbi non est motus, causantur à solo modo existendi, vel potius faciunt distinguendo existendi modum, vt supra habitum est, inquantum sunt proprietates personales.

AD ALIVD dicendum, quòd modus dicendi in, reducitur ad illum modum quo proprietas est in eo cuius est proprietas, cui confert esse distinctum: & ideo partim est vt forma, partim vt proprietas, & partim vt idem alio modo significatum: vt forma, quia confert esse personale: vt proprietas, quia distinguit: vt idem alio modo significatum, quia ipsa est persona, & tamen vt ratio distinctionis eius ab alia persona eiusdem naturæ: & ideo iste modus dicendi in, ad vnum modum perfecte non potest reduci: quia terrenorum comparatio ad Deum, vt dicit Hilarius, nulla est: sed ex multis oportet colligere id quod est in vno: & cum multa collecta fuerint, non adhuc perfecte repræsentabunt. Et per hoc patet solutio ad totum quod obiicitur de prima parte.

SS AD

Ad id quod obiicitur de secunda parte, dicendum quòd proprietas est persona : & hoc est propter simplicitatem quæ exigit hoc, quòd quicquid est in persona, sit ipsa persona : sicut quicquid est in Deo, Deus est, vt dicit Magister in litera.

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd communis spiratio est persona ens ab alia, quia est Filius : & est persona non ens ab alia, quia est Pater : & hoc non est inconueniens. Si auutem ex hoc aliquis obiiceret : ergo est ens ab alio, & non ens ab alio : ergo affirmatio & negatio verificantur de eodem. Dicendum secundum Doctores, quòd hæc est duplex, spiratio est ens ab alio, ex eo quòd ly ens potest teneri adiectiue, & vt ad suum substantiuum referri ad hoc quòd dico spiratio : & sic est falsa vtraque, scilicet, spiratio est ens ab alio, & spiratio est non ens ab alio : & non distant per affirmationem & negationem, cum ambæ sint affirmatiuæ : & significatur in affirmatiua, quòd spiratio sit procedens ab alio, & hoc non contigit, vt infra probabitur : quia licet proprietas sit persona, non tamen supposita persona, supponitur proprietas. In negatiua autem significatur spiratio vt distincta proprietate innascibilitatis : & hoc iterum non conuenit : quia proprietas distinguit, & non distinguitur. Si autem ly ens est substantiuum : tunc affirmatiua vera est, hæc scilicet, spiratio est ens ab alio, id est, ille qui est ab alio, quia est Filius : & negatiua est similiter vera, spiratio est non ens ab alio, id est, ille qui non est ab alio, quia est Pater qui non est ab alio : & non opponuntur per affirmationem & negationem, vt patet per se.

Ad aliud dicendum, quòd licet simplicissima sint distincta : per se tamen nihil prohibet in eis esse rationes distinguendi : sicut in omni simplici præter primum, aliud est simplicitas, & aliud ipsum simplex : & sic licet personæ diuinæ simplicissimæ sint, tamen nihil prohibet secundum modum intelligendi & attribuendi accipere rationem distinctionis earum, & illa est notio, quia notio vt distinguens significata, intelligitur vt ratio personæ potius, quam intelligatur vt res aliqua.

Ad id quod vlterius obiicitur de opinione Præpositiui, & aliorum quorundam, videtur concedendum. Contra August. enim, expressè est, quòd Pater non significet nisi hypostasim, sed Filium connotet : sicut creator non significat nisi essentiam, sed connotat effectum : quia supra habuimus, quòd ista nomina, Pater & Filius, non significant tantum hypostases, sed etiam proprietates, distinct. 37.

Auctoritate astruit, quòd proprietas sit natura.

C QVod enim proprietas etiam diuina natura sit, ostendit Hilarius dicens natiuitatem Filij esse naturam. Vnde in 7. lib. de Trinit. ait, Vtriusque natura non differt : vnum sunt Pater & Filius. Habet ergo hoc sacramenti natiuitas, vt complectatur in se & nomen & naturam & potestatem : quia natiuitas non potest non esse ea natura, vnde nascatur filius. Idem in 6. Natiuitas proprietas est, veritas est. Idem in 7. dicit, quòd naturæ natiuitas sit intelligenda esse in natura Dei. Supra enim dixit, quòd proprium Patris est, quòd semper Pater est : & proprium Filij est, quòd semper Filius est: significās, quòd proprietas Patris est Pater, & proprietas Filij est Filius. His aliisque pluribus auctoritatibus aperte significari videtur, quòd proprietas Filij Filius sit, sic & Deus : ita & proprietas Patris & proprietas Spiritus sancti.

ARTICVLVS III.

An proprietates sunt essentia diuina?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quod enim proprietas diuina natura sit] Et quæruntur hic duo, quorum primum est, Vtrum proprietates sint essentia diuina? Secundum est, Vtrum essentialia adiectiua quocunque modo dicta, dicantur de notionibus, vel non ? Ad primum proceditur sic: Quicquid est in Deo, Deus est: sed proprietas est in Deo : ergo Deus est : ergo proprietas est diuina essentia.

2 Item, Si non esset diuina essentia, & tamen aliquo modo esset in diuina essentia, tunc faceret compositionem diuersorum : & hoc non conuenit simplicissimo : ergo oportet, quòd sit diuina essentia.

3 Item, Omnis modus prædicandi per accidens in diuinis mutatur in substantialem, etiam in relatione, vt supra habitum est: quia licet relatio in eo quòd relatio, modum prædicandi proprium retineat, tamen relatio vt accidens non manet in diuinis : cum igitur in comparatione ad essentiam & personam proprietas non habeat comparationem nisi accidentis, ex illa parte accipit prædicationem substantiæ, & ita proproprietas erit substantia.

4 Item,

4 Item, Si proprietas non esset Deus, nec Deus esset proprietas per simplicem conuersam: ergo esset melius, vel peius eo: sed melius non, quia nihil est melius Deo: nec peius, quia nihil peius Deo potest esse in ipso.

5 Item, Si non esset Deus, non diceretur adorari vt Deus: quod est contra canticum Ecclesiæ, cum dicit, Et in essentia vnitas, & in personis proprietas, & in maiestate adoretur æqualitas. Ergo relinquitur, quòd proprietates sint essentia dinina.

Sed contra. SED CONTRA: Distinguere & non distinguere sunt contradictorie opposita: ergo non conueniunt ei quod penitus est idem secundum rem: sed vnum conuenit notioni, alterum essentiæ: ergo essentia & notio non sunt penitus idem secundum rem.

2 Item, Si essentia est proprietas: aut in eo quòd est essentia, aut per aliud. Si in eo quòd est essentia: ergo quicquid conuenit proprietati, conuenit & essentiæ, quod falsum est. Si per aliud, detur illud. Si dicas, quòd in eo quòd est persona. Contra: In sequenti distinctione probabitur, quòd persona non est aliud ab essentia.

3 Præterea, Secundum hoc videretur persona immediatior essentiæ quam proprietas: & sic persona secundum intellectum esset ante proprietatem, quod supra est improbatum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum absque dubio, quòd proprietas est natura diuina & essentia, sicut probant rationes primo inductæ.

AD ID autem quod obiicitur primo in contrarium, dicendum quòd distinguere & non distingue opponuntur contradictorie secundum modum, sed non quòd exigant rem diuersam, sed sufficit ei diuersus modus significandi: & ille modus realiter significatur, vt cum dicitur, proprietas distinguit, essentia non distinguitur in diuinis, vt sæpe supra dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd essentia est proprietas, non inquantum essentia, sed inquantum est simplicissima: & bene tamen concedo, quòd non est ponere mediatum & immediatum in diuinis, nisi secundum modum intelligendi: & tunc secundum illum modum licet propinquior sit persona essentiæ quam proprietas, non tamen ex hoc contingit, quòd essentia est proprietas, quia ipsa est persona: sed potius ex hoc quòd est simplicissima, vt dicit in litera.

AD HOC autem quod obiicitur, quòd si conuenit gratia alterius, quòd conuenit per accidens, dicendum quòd non sequitur: quia non dicimus, quòd conueniat per aliud, sed potius per idem alio modo significatum: & tale per aliud est in diuinis dictum aliud per modum supponendi & attribuendi, & non aliud secundum rem.

AATICVLVS IV.

Vtrum in diuinis essentialia quocumque modo significata, prædicentur de notionibus?

SEcundo quæritur, Vtrum essentialia quocumque modo significata, prædicentur de notionibus? Videtur autem, quòd non: quia non dicimus, quòd paternitas creat: cum tamen dicamus, quòd paternitas est essentia diuina. Item, Non dicimus, Paternitas est sapiens. Item, Non dicimus, non distinguit: nec dicimus, filiatio est incarnata: nec dicimus, paternitas est trina: cum omnia huiusmodi dicant adiectiua essentialia.

SED CONTRA: Video quòd notionalia quædam, vt paternitas, dicuntur immensa, increata, & huiusmodi: & hæc adiectiua sunt essentialia: ergo adiectiua essentialia dicuntur de notionibus. *Sed contra.*

2 Item, Sicut se habent adiectiua notionalia ad notiones, sic essentialia ad essentiam: ergo secundum transmutatam proportionem, sicut notiones ad essentiam, sic essentialia ad notionalia: sed notiones prædicantur de essentia, & è conuerso: ergo essentialia de notionalibus.

SOLVTIO. Dicendum, quòd quatuor modis possunt se habere essentialia adiectiua, quibus de notione non prædicantur, scilicet si sunt essentialia per modum essentiæ, si sunt essentialia appropriata personæ, si sunt essentialia cointellecta persona, & quarto si sunt essentialia per modum actus diuini. Essentialia per modum essentiæ sunt, vt non distingui, relationem non significare, & huiusmodi. Essentialia attributa personis, sunt ea quæ concretiue dicuntur: quia illa significant essentiam in personis, vt sapiens, potens, & huiusmodi. Vnde stultum est dicere, quòd paternitas sapiens est. Essentialia autem cointellecta persona, sunt vt trinus, incarnatus: & ideo non dicimus, paternitas est trina, id est, trium vna: sicut dicimus, essentia est trina, id est, trium. Essentialia autem per modum actus, sunt vt creat, gubernat, & huiusmodi: quia nihil est dictu, paternitas creat, vel gubernat mundum. Alia autem omnia possunt dici, & præcipue negatiua, vt immensa, increata, & huiusmodi. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta præter vltimum. *Solutio.*

ET AD dicendum, quòd proportio transmutata non tenet in omnibus, sed in proportionalibus tantum: & illa sunt diuersa: & ideo quando mutatur proportio, tunc non valet in isto processu: quia notio se habet ad essentiam vt idem illi, sed notionale non sic se habet ad essentiale, quia differt ab eo in modo attribuendi. Et est instantia: sicut se habet animal ad aliquod animal, sic se habet homo ad aliquem hominem: ergo permutatim sicut se habet animal ad hominem, ita se habet aliquis homo ad aliquod animal: hoc autem falsum est: quia animal & homo se habent sicut superius & inferius, sed aliquis homo

homo non vt superius se habet ad aliquod animal, sed potius è conuerso: quia sequitur, aliquis homo est: ergo aliquod animal est: & non valet è conuerso. Proportio ergo huiusmodi non tenet in his quæ simpliciter diuersa sunt, ita quod vnum non sit pars alterius.

Quæstiun. SI AUTEM quæritur de illis quatuor conditionibus, quare faciunt exceptionem in adiectiuis substantialibus? Solutio. Dicendum, quòd licet essentia sit proprietas, tamen modi significandi oppositionem quandam habent: & inde venit conditio prima. Similiter supposita persona, non supponitur notio: & inde trahitur tertia: quia tunc conuenit aliquid vni, quod non alij. Item notio significatur in abstracto, & vt ens in alio: & ideo non conueniunt ei ea quæ vt per se existens personaliter dicunt, vt sapiens, bonus, & huiusmodi: & inde trahitur tertia. Notionis etiam non est agere, sed personæ: & inde venit quarta exceptionis ratio.

Quidam negant, scilicet proprietates esse personas & diuinam naturam, & quare.

D HOc autem aliqui negant, dicentes quidem proprietates in personis esse, sed non esse personas ipsas: quia ita dicunt esse in personis vel in essentia diuina, vt non sint interius, sicut ea sunt quæ secundum substantiam dicuntur de Deo, vt bonitas, iustitia: sed extrinsecus affixæ sunt: atque ita esse rationibus probare contendunt. Si enim, inquiunt, proprietates sunt personæ, non eis personæ determinantur. Contra quod dicimus, quia etiam seipsis personæ differunt, sicut supra Hieron. loquens de Patre & Filio & Spiritu sancto dicit, Substantia vnum sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur. Sed iterum addunt, Si proprietates ipsæ diuina essentia sunt, cum essentia non differant tres personæ, nec proprietates differunt. Quomodo enim differt Pater à Filio, eo quod diuina essentia est, cum in essentia vnum sunt?

Responsio ad præmissa auctoritate nitens.

E Lib. 1. de Trin. HOrum doctrinis nouis & humanis commentis, verbo Hilarij respondeo. Immensum est quod exigitur & incomprehensibile: extra significantiam est sermonis, extra sensus intentionem, non enuntiatur, non attingitur, non tenetur: verborum significantiam rei ipsius natura consumit: sensus contemplationem imperspicabile lumen obcæcat, intelligentiæ capacitatem quod fine nullo continetur excedit. Mihi ergo in sensu labes est, in intelligentia stupor est: in sermone vero non iam infirmitatem, sed silentium confitebor: periculosum nimis est de rebus tantis ac tam reconditis aliquid vltra præscriptum cæleste proferre, vt vltra præfinitionem Dei sermo de Deo sit. Forma fidei certa est. Non ergo aliquid addendum est, sed modus constituendus audaciæ: quicquid vltra quæritur, non intelligitur.

DIVISIO TEXTUS.

DEINDE quæritur de hoc quod dicit [Extrinsecus affixæ sunt: atque ita esse rationibus probant, &c.] Hic enim ponuntur quatuor rationes hæreticorum, vt Magister dicit: quarum duæ ponuntur in isto cap. & in sequenti cap. ponitur responsio. Vna autem ponitur in illo cap. Cæterum hæreticorum: & respondetur ei in illo, Quorum audaciæ resistentes. Quarta ponitur in illo, Sed forte quæras cum hæ proprietates: & in eodem ponitur responsio. Postea his quatuor auctoritatem adhibent *ibi* [Veruntamen nondum desistunt] Et ponitur responsio *ibi*: [Nos autem aliter ista intelligenda] Et in hoc est finis istius distinctionis.

ARTICVLVS V.

Vtrum Relationes diuinæ sunt assistentes, sicut dixit Gilbertus Porretanus?

QVia vero iste error dicitur fuisse Gilberti Porretani quem tamen, sicut dicit sanctus Bern. in concilio Remensi retractauit & damnauit, consiliis Episcoporũ humiliter acquiescens. Ideo diligentius considerandę sunt istæ rationes. Duæ ergo quæ sunt in isto capitulo, sunt fundatæ super hoc quòd relationes siue proprietates in diuinis non prædicant aliquid quod insit, sed quod extrinsecus in comparatione ad alterum sit affixum: & hoc probatur duabus rationibus ducentibus ad impossibile. Prima est hæc: Detur, quòd proprietas insit personæ: cum igitur nihil insit personæ nisi quod est idem omnino ipsi personæ secundum rem, ipsa proprietas erit idem omnino cum persona secundum rem: quicquid autem omnino idem est determinato, non determinat illud, sed determinatur cum ipso: ergo proprietas non determinat personam, sed determinatur cum ipsa. Et hæc est ratio prima: Sed proprietas deternat personam: ergo non est idem cum persona: cum igitur nihil insit personæ, nisi quod est ipsa persona, quia aliter esset composita, non potest proprietas inesse personæ: ergo adhæret tantum vt extrinsecus affixa.

Secunda ratio est etiam ducens ad impossibile, & fundatur super hoc quod non est idem principium vniendi & distinguendi: sed essentia est quo vniuntur personæ diuinæ: proprietas autem est essentia, vt tu dicis: ergo proprietas est quo vniuntur personæ: ergo non erit proprietas distinguens, quod falsum est: ergo proprietas non est essentia, sed affixa extrinsecus. Nec potest dici, quòd hic est accidens: quia nihil est ibi extraneum alteri, nec aliquo modo differens secundum rem. Ex hoc patet super quid fundantur rationes istæ Gilberti.

Si autem forte velles dicere, quòd fundamentum istud falsum est, scilicet quòd sint relationes distinguentes affixæ tantum. Contra hoc potest obiici per hunc modum primo: quia Boëtius hoc dicit, quòd relationes sunt affixæ, & nihil prædicant in relatiuo: ergo per locum ab auctoritate ita est. Præterea probatur auctoritas hoc modo: Quicquid nulla mutatione subiecti potest aduenire subiecto, & remoueri ab ipso, ex comparatione alterius ad ipsum: ipsum nihil est in subiecto, sed assistit ei in comparatione ad alterum: taliter aduenit relatio subiecto: ergo assistit in comparatione ad alterum, & non prædicat aliquid in subiecto. Probatur autem prima sic: Detur, quòd aliquid adueniat subiecto quod insit ei sine sui mutatione: ergo subiectum illud habet quod ante non habuit: ergo aliter se habet informis, quam prius, subiecto manente actu ente: ergo est alteratum: positum autem erat quod non mutaretur. Secunda autem probatur sic: Eodem modo se habente homine, efficitur ei aliquis modo dexter, modo sinister: & ista dicuntur relationes, ergo, &c.

Si forte dicas, quòd bene probatur ex hoc quòd non insint, sed non quòd assistant vt affixæ extrinsecus. Contra: Quicquid nullo modo est de intrinsecis essentialiter, vel accidentaliter, & tamen accipitur in aliquo, alio accepto in alio, illud necesse est esse assistens extrinsecus: relatio nullo modo est de intrinsecis essentialiter, vel accidentaliter, & tamen accipitur in isto, alio quodam accepto in alio: ergo est affixa, vel assistens, vel adhærens extrinsecus. Probatio primæ. Prima pars primæ iam supra probata est, scilicet quòd relatio quantum est de natura sua, nullo modo est de intrinsecis essentialiter, vel accidentaliter: quia si vna esset de intrinsecis, omnes essent. Secunda autem pars probatur per hanc regulam relatiuorum, quòd non contingit vnum relatiuorum diffinitè accipere sine reliquo: ergo relatio semper accipitur inesse isti, aliquo modo extrinsecus accepto: ergo nihil ponit in isto, sed potius in alio comparationem illius ad istum, & in isto comparationem istius ad alterum. Secunda constat per antecedentia.

Si forte velles dicere, quòd ista relatio secundum hoc non sufficit distinctioni personarum: quia sic in se nihil essent personæ. Iterum potest obiici de Gilberto sic: Quicquid non distinguitur per aliquid absolutum, sed per id quod ad alterum est, tantum illi sufficit distinctio relatiuorum: personæ diuinæ sic distinguuntur: ergo sufficit eis distinctio relatiuorum. Prima est per se nota. Secunda autem sæpius habita est supra ab Aug. Hæc ergo quantum existimare possum, sunt quæ magis mouebant Gilb. in prima ratione hic inducta.

In secunda autem ratione videtur supponere duas propositiones, sine quibus nihil valet ratio, scilicet quòd non idem sit omnino vniens & distinguens, sed differunt in aliquo. Et quòd id quod dicitur secundum intellectum solum, non sit causa distinctionis rei. Et primam propositionem vult habere pro per se nota: quia si tu velles eam improbare, sicut quidam modernorum laborauerunt, de facili ostenditur absurditas: ferunt etenim tria nobis exempla, quorum primum est, quòd differentiæ quæ in se diuersæ sunt, vniuntur tamen in indiuisibili potentia generis: & hoc statim patet nihil esse tribus rationibus: quia licet genus in natura simplicis vniuersalis indiuisibile sit, tamen potestate diuisibile est: essentia autem quæ vnit personas, nullo modo diuisibilis est. Secunda ratio est, quòd differentiæ non sunt vnum in genere, nisi potentia entes, actu autem non: personæ autem sunt secundum actum existentes in vna essentia. Tertia ratio est: quia differentiæ aduenientes generi, diuidunt ipsum secundum esse: personæ autem aduenientes essentiæ, non diuidunt ipsam secundum esse: ergo nihil est quod dicis.

Ideo alij dicunt, quòd vnio ista est sicut

vniuntur radij diuersarum stellarum in eodem puncto terræ vel aëris: vel lineæ terminatæ ad idem punctum. Sed hoc nihil est: quia terminari ad idem punctum non confert vnum esse lineis, nec etiam radiis.

Item alij quærunt subtiliare, & dicunt impossibilia sic: Ponamus vnam lineam diuidi in duas: istæ duæ lineæ simul sunt: ergo vltima habent simul: ergo in eodem: ergo terminantur ad idem punctum: ergo vniuntur in illo: & tamen sunt distinctæ. Vel si diceres, quòd vna terminatur ad aliud punctum quam alia: ergo punctus contiguus & continuus & consequenter esset puncto, quod est reprobatum in principio sexti physicorum: sed hoc absurdum est. Ex hoc enim sequuntur multa inconuenientia: detur enim lineam sic diuidi: ergo duæ lineæ egrediuntur ab eodem puncto in eandem partem protractæ, quæ sunt diuersæ: & hoc est contra quartamdecimam propositionem primi Euclid. Ponamus enim, quòd illæ duæ lineæ antequam ad alium punctum protrahantur, secent lineam tertiam: ergo cum simul sint, nullam facientes latitudinem, angulos circa se positos facient rectos, aut æquales duobus rectis: ergo duæ lineæ illæ à puncto vno protractæ, duos circa se angulos rectos, aut duobus rectis æquales facientes, sunt diuersæ: & huius contrarium dicit Theore. Si duæ rectæ lineæ à puncto vnius lineæ quam secant, in diuersas partes exierint, quæ duos circa se angulos aut rectos aut duobus rectis æquales fecerint: illæ duæ lineæ sunt sibi inuicem directe coniunctæ, & linea vna: & gratia exempli sit linea diuisa, a b, secta autem c d.

Item Gilbertus hoc alio modo destruere posset sic. Linea prædicto modo diuidatur, & tamen ad eadem puncta concurrat: & protrahatur à puncto primo eius alia linea in continuum, & à puncto illius protrahatur alia diuisa, sicut prima ad terminum prioris lineæ diuisæ: ita vt claudatur triangulus: ergo secundum hoc à puncto vnius lineæ non diuisæ quæ sit e f, ad idem punctum a protrahi possunt quatuor lineæ rectæ: quod est impossibile: quia sic linea esset in linea, & indiuisibile in indiuisibili. Præterea, Secundum naturam etiam probatur: quia sicut inter duo puncta est linea: ita inter quaslibet duas lineas est superficies: ergo inter lineas illas conterminales diuisas esset superficies: & duæ lineæ rectæ continebunt superficiem, quod est contra vltimam propositionem primi Euclidis, quæ hæc est, Duas lineas rectas superficiem nullam concludere.

Si autem quæratur, Quomodo ergo soluitur impossibile per quod probatur? Dicendum est secundum eum, quòd linea ex parte illa qua est terminus, non est simul: quia terminus, cum termino nunquam est simul, eo quòd simul esse est vltima habere in eodem: linea autem terminus est superficiei, non per hoc quòd terminatur ad punctum, sed secundum hoc quòd est indiuisibilis secundum latitudinem: vnde non potest esse in longitudine simul cum alia linea: sed ex parte illa qua est terminata, habet vltimum: & ideo potest esse simul cum alia: quia duæ lineæ terminantur ad idem punctum, & sunt simul in illo: & ideo patet, quòd falsum assumpsit quando dixit, Si diuidatur linea, quòd illæ duæ lineæ essent simul per longitudinem: quia hoc est impossibile: sed potius non erunt simul, sed intercipient superficiem finitam si sunt cum tertia, vel infinitam si in se accipiantur. His habitis patet super quid sustentatus est Gilbertus in positione prima.

Secunda positio sua est hæc, Quod dicitur secundum intellectum solum, non est causa differentiæ in re. Et ex hoc vult habere, quòd si proprietas & essentia differunt in modo intelligendi solum, quòd personæ distinctæ non erunt nisi secundum intellectum: & hoc est hæresis Sabellij. Probari autem potest per hunc modum: quia illa differentia quæ est secundum modum intelligendi solum, aut potest poni in re aliquo modo, aut non. Si non, habeo propositum: quia nihil facit realiter differre. Si autem potest poni, ponatur, & tunc erit differentia realis, & habetur propositum Gilberti, quia proprietates realiter differunt à diuina essentia.

Hoc considerantes quidam modernorum, dicunt tam peritum virum non errasse: & inducunt rationes quibus probant, quòd licet diuersa opinari in diuinis. Sed quia hæresis hæc ab ore auctoris sui in concilio Remensi damnata est. Ideo contra obiicitur sic. Relatio aut est aliquid in relatiuo, aut nihil. Si dicat, quòd aliquid: ergo in omni relatiuo est aliquid, quod vere relatiuum est: quia loquor de illis relationibus quæ secundum esse ad aliud sunt in vtroque relatiuorum: ergo habetur propositum, quòd relatio inest, non adest. Si autem dicas, quòd nihil. Contra: aut est aliquid, aut nihil. Si nihil: ergo nec absolutum, nec respectiuum: ergo personæ distinctæ proprietatibus, nullo sunt distinctæ. Si aliquid esse dicas: aut erit substantia, aut accidens: non substantia: ergo accidens: ergo inhæret alicui, vt subiecto, & sic oportet ponere quòd insit: & cum in diuinis nihil sit secundum accidens, oportet ponere quod in diuinis substantia & essentia sit quantum ad hoc quod habet de natura accidentis, & habeat alium modum prædicandi quoad hoc quod addit super accidens respectum: & hoc est contra Gilbertum. De hoc supra dist. 27. multum est disputatum: & ideo illud sufficiat.

SOLVTIO. Plane potest responderi obiectis Gilberti: dicendo ad primum, quòd hoc est falsum, quòd relationes in diuinis non prædicent aliquid quod insit, sed quod sit affixum in comparatione ad alterum: nisi vis fiat in hoc quod est inesse, quia præpositio notat diuersitatem: sed nos accipimus inesse per modum intelligendi, & non per diuersitatem rei: est enim in relatione considerare naturam accidentis, & secundum illam non ponit respectum nisi ad substantiam quæ est subiectum generum aliorum: & quoad hoc relatio, sicut alia genera, mutat modum prædicandi: & sic ipsa proprietas est persona in qua est, & per consequens essentia in qua est Solutio.

est ipsa persona. Est etiam in eadem considerare quod ad alterum est: & sic retinet modum prædicandi proprium: & est quidem tunc per id quod est substantia, sed non prædicat neque significat substantiam: quia vt dicit Augustinus, & habitum est supra dist. 5. quod significat substantiam, non dicitur relatiue ad alterum: & hoc attendens solum Boët. dicit affixam esse extrinsecus.

Ad aliud dicendum, quòd proprietas est idem cum persona quam determinat quantum ad comparationem subiecti, & eius quod inest, vt dictum est iam: quia autem proprietas in re habuit plus quam inesse, quia habuit ad alterum esse quod faciebat ipsam esse relationem, & hoc retinet realiter in diuinis, ideo supposita persona, non supponitur proprietas: & ideo distinguitur proprietas, & distinguitur hypostasis siue persona. Et si obiicias: ergo composita est persona, iam patet nihil esse quod dicis: quia non componitur in eo quod ad alterum est, sed in eo quod inest: sed ex illa parte qua inest, conuertitur modus suus prædicandi in substantiam, & efficitur idem illi: & ideo non inducit compositionem: cum tamen realiter significetur esse in persona, cum dicitur, Pater sua proprietate distinguitur à Filio: & est notabilis illa consideratio valde, quòd nihil facit cum alio compositionem, nisi per hoc quod est inesse, & non per hoc quod est ad aliud esse. Et ideo dicentes relationes in substantiam conuerti quantum ad inesse, & permanere quantum ad aliud esse, veritate rei saluant relationes: & tamen nullam inducunt compositionem: & hoc ignorauit Gilbertus, non considerans nisi secundum, & non primum.

Ad aliud dicendum, quòd relationes non sunt tantum affixæ, vt dictum est, sed entes ipsa substantia.

Ad dictum autem Boët. iam responsum est.

Ad aliud dicendum, quòd multa sunt genera relationum vt supra habitum est: sed relationes quæ sunt in diuinis secundum modum existendi faciunt ipsum distinctum: & ideo ibi habent etiam solidius esse, quam in inferioribus, vt supra est ostensum distinct. 28.

Ad id autem quod vlterius obiicitur, dicendum, quòd relatio accipitur, altero quodam quod extra est, accepto: sed relatio per id quod est accidens & in diuinis substantia, non sic accipitur: & ideo insufficienter consideratur per hoc natura relationis.

Ad aliud dicendum, quòd personæ distinguuntur eo quod ad alterum est: ita tamen, quòd etiam hypostasis quæ substantia est, ad alterum sit: hæc enim duo non repugnant in diuinis, vt habitum est supra in quæstione de hypostasi in principio 26. distinctionis.

Ad id quod vlterius obiicitur de suppositionibus, dicendum quòd vniens & distinguens sunt idem secundum rem quæ est substantia, & non sunt idem in modo prædicandi quem habet relatio ex illa parte qua non comparatur ad substantiam, sed ad extra, vt dictum est: & ideo patet ex hoc solutio omnium eorum quæ obiecta sunt de prima suppositione.

Ad similia autem inducta bene concedo, quòd nihil valent: nec enim ostendunt qualiter proprietates & personæ vniantur in vno, nec qualiter sint vnum.

Ad id quod obiicitur de secunda suppositione, dicendum quòd differentia ista non est ita intellecta quin in re significabilis sit: sed non est significabilis hoc modo quo nõ facit differentiam: per id autem quod est inesse, nullam facit differentiam, vt iam habitum est: ergo ex parte illa realiter non significatur: sed ex parte illa qua ad alterum est relatiue, possum dicere, quòd essentia realiter ad alterum non est, & persona realiter ad alterum est: ergo intellectus fundatus in illo, & aliquid attribuens vni quod non conuenit alteri, non erit cassus & vanus. Et sic patet solutio ad totam difficultatem quæ obiicitur ex positionibus Pictauiensis.

Quomodo improbi hæretici insistant alia addentes.

Cæterum hæreticorum improbitas instinctu diabolicæ fraudulentiæ excitata, nondum quiescit: sed in tanta rerum quæstione addit, Si paternitas & filiatio in Deo siue in diuina essentia sunt, eadem ergo res sibi Pater & Filius. Nam in quo paternitas est, Pater est: & in quo filiatio est, filius est. Si ergo vna eademque res habet in se paternitatem & filiationem, ipsa generat & generatur: quod dicentes in Sabellianam hæresim pertrahuntur, extendentes Patrem in Filium, cum ipsum sibi Filium proponant & Patrem. Si vero negauerint in vna Dei essentia paternitatem esse & filiationem, quomodo ergo dicunt esse Deum? His atque aliis argumentorum aculeis vtuntur in suæ opinionis assertionem, vt veritatis formam dissecent. F

ARTICVLVS VI.

Qualiter proprietates sunt in essentia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in illo cap. [Cæterum hæreticorum improbitas] In quo ponitur alia ratio Gilber. quòd si proprietas est in essentia, & omnis proprietas est in vna eademque essentia, & in quocumque est proprietas illud denominat: ergo eadem res est Pater & Filius & Spiritus sanctus. Ratione ergo huius argumentationis quæritur, Qualiter proprietates sint in essentia? Videtur autem, quòd non insint: quia in quocumque sunt ipsæ, illud determinant & distinguunt: sed essentia nec distinguitur, nec determinatur: ergo proprietates non sunt in ea.

2 Item, Quo modo dicendi in dicerentur inesse? non sicut in subiecto, quia sic facerent compositionem: nec alio, vt videtur: ergo non insunt.

SOLVTIO. Leue est soluere secundum quæ determinata sunt. Dicendum ergo ad primum, quod extrahitur de litera, quòd non sit denominatio, nisi vbi saluatur accidentis natura. Illa autem non saluatur in diuinis: quin imo vertuntur in substantiam in comparatione illa qua habent in inferioribus naturam accidentis. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd non determinant nisi per hoc quod habent: oppositionem autem non habent, nisi per hoc quod ad alterum sunt: & cum illa comparatione non referantur ad essentiam, sed ad extra, patet quòd non determinant essentiam, sed personam quæ comparatur ad illam personam quæ distinguitur ab ipsa.

AD ALIVD dicendum, quòd modus dicendi in est secundum rationem solam: quia re est idem, sed ratione nominis est vt existens in alio, & non per seipsum: substantia autem secundum rationem nominis est è conuerso.

Responsio contra hanc eorum oppositionem, vbi traditur proprietates non penitus ita esse in Dei essentia, sicut in hypostasibus dicuntur.

G

QVorum audaciæ resistentes atque ignorantiæ prouidentes, audebimus aliquid super hoc loqui. Paternitas & filiatio non ita esse omnino in diuina substantia dicuntur, sicut in ipsis hypostasibus: in quibus ita sunt, quod eas determinant, vt ait Ioannes Damas. Characteristica idiomata sunt, id est, determinatiuæ proprietates hypostaseos & non naturæ: etenim hypostasim determinant, & non naturam. Ideoque licet paternitas & filiatio sint in diuina essentia, cum eam non determinent, non ideo potest dici, quòd diuina essentia & generet & generetur, vel quod eadem res sibi sit Pater & Filius. Ita enim proprietas determinat personam, vt hac proprietate hypostasis sit generans, & illa alia hypostasis sit genita: & ita non idem generat & generatur, sed alter alterum.

Lib. 3. de fide ortho. cap. 6.

Quæritur, Quomodo proprietates possunt esse in natura, vt tamen eam non determinent?

H

SEd forte quæres, Cum proprietates non possunt esse in personis quin eas determinent, quomodo in diuina essentia esse possint, ita vt eam non determinent? Respondeo tibi & hic cum Hilar. Ego nescio, non requiro, sed consolabor me tamen: Archangeli nesciunt, Angeli non audierunt, secula non tenent, Propheta non sensit, Apostolus non interrogauit, Filius ipse non edidit. Cesset ergo dolor querelarum: non putet homo sua intelligentia generationis sacramentum posse consequi. Absolute tamen intelligendus est Pater & Filius & Spiritus sanctus. Stat in hoc fine intelligentia verborum. Est Filius à Patre, qui est vnigenitus ab ingenito, progenies à parente, vnus ab vno: non natura deitatis alia

Lib. 1. de Trin.

& alia, quia ambo vnum. Hoc credendo incipe, percurre, persiste: & si non peruenturum sciam, tamen gratulabor profecturum. Qui enim pie infinita prosequitur, etsi non contingat, aliquando tamen proficiet prodeundo. Sed ne te inseras in illud secretum & arcanum inopinabilis natiuitatis: ne te immergas, summam intelligentiæ comprehendere præsumens: sed intellige incomprehensibilia esse. His aliisque multis euidenter ostenditur nobis nullatenus licere maiestatem perscrutari, ius ponere potestati, modum circumscribere infinito.

ARTICVLVS VI.

Vtrum notionalia secundum modum intelligendi vicinius se habeant ad hypostases siue personas, quam ad ipsam essentiam? & vtrum ratione huius vicinitatis personalia adiectiua dicantur de notionibus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit Magister in sequenti cap. vbi soluit istam rationem *ibi* [Non ita omnino esse dicuntur in diuina substantia, sicut in ipsis hypostasibus, &c.] Ex hoc enim videtur relinqui, quòd notionalia secundum modum intelligendi vicinius se habeant ad hypostases siue personas, quam ad ipsam essentiam. Quæratur, Vtrum ratione huius affinitatis personalia adiectiua dicantur de notionibus? Videtur autem, quòd sic: quia quædam essentialia dicuntur de notionibus, quæ magis distant ab eis, vt prius probatum est: ergo videtur, quòd multo magis dicuntur de eis personalia.

2 Item, Vtrumque, scilicet persona & notio, est incommunicabile: ergo quod dicitur de vno, dicitur etiam de alio.

3 Item, Persona & notio sunt idem immediate secundum intellectum: ergo quod conuenit vni, conuenit alij.

Sed contra. SED CONTRA: Pater generat & spirat: ergo si personalia de notionalibus dicuntur, paternitas generat, & spirat, quòd nihil est dictu.

2 Item, Persona distinguitur: ergo notio distinguitur.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd personalia, non dicuntur de notionibus: quia personalia adiectiua vt huiusmodi, aut conueniunt personæ in se, vt distinctum esse: & tunc non possunt conuenire notioni propter oppositum modum significandi, quia notio significatur vt ratio distinguens, non vt res distincta ens per seipsam: aut personalia sunt quibus persona emanat à persona, vt generat, spirat, quæ significant actum personalem: vel adiectiue dicuntur de personis, vt sunt generans, spirans, secundum quòd adiectiue tenentur illa participia: & tunc non possunt conuenire notionibus: quia notio non significatur vt agens, sed potius vt ratio agentis actu illo: actus enim hypostasum sunt & indiuiduorum: & tali modo non significatur notio. Si autem sunt adiectiua notionaliter significata, iterum non conueniunt: quia tunc dicunt rationem, qualiter vna persona exit ab alia. Vna paternitas non est Pater, si ly Pater teneatur adiectiue: quia sequitur, quòd genuisset Filium: nec filiatio est Filius eadem ratione, sicut supra dictum est 5. distinct. quòd hæc est falsa, essentia est Pater, si adiectiue teneatur: prædicatur tamen persona de proprietate, quando nomen personæ substantiue tenetur, sicut & prædicatur de essentia: & sicut hæc est vera, essentia est Pater, hoc est, essentia est ille qui est Pater: ita hæc est vera, paternitas est Pater, hoc est, paternitas est ille qui est Pater: sed non prædicatur persona nisi de sua notione, vt prius habitum est.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd essentialia prædicantur de eis propter idemtitatem subiecti, & eius quod significatur in eo: sed personalia non dicunt habitudinem subiecti, sed potius habitudinem distincti, & agentis: & ideo illa non prædicantur: sed personæ prdicantur, quæ eandem habitudinem subiecti important.

AD ALIVD dicendum, quòd licet conueniant in hoc quòd vtrumque est incommunicabile, tamen in ratione incommunibilitatis differunt: sicut Sortes & indiuiduantia Sortis, inommunicabilia sunt: vnum vt id quod est incommunicabile, reliquum vt faciens ipsam incommunicabilitatem in eo: & ideo non oportet vt conueniens vni, conueniat & alteri.

AD ALIVD dicendum, quòd immediata sunt persona & proprietas secundum rem, sed secundum modum significandi non: & ideo realiter de se prædicantur: sed non oportet, quòd quicquid conuenit vni, conueniat & alteri: sed verum est, quòd quicquid conuenit vni per hoc quòd habet comparationem ad ipsum vt ad subiectum tantum, hoc conuenit etiam alteri: hoc autem non est referri, distingui, generari, & huiusmodi.

ARTICVLVS VIII.

An personalia adiectiua vicinius aliquo modo se habent ad notiones quæ conueniunt cum ipsis, quam ad alias?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ideoque licet paternitas & filiatio sint in

in diuina essentia, &c.] Potest enim dubium esse, Vtrum personalia adiectiua vicinius aliquo modo se habeant ad notiones quæ conueniunt cum ipsis secundum rationem, vt generatio ad paternitatem, quam ad filiationem vel spirationem? tunc enim videtur, quòd illa personalia talibus notionibus possunt conuenire.

2 Item, Paternitas, & hoc verbum, generat, dicunt idem, vt omnes Doctores tradunt: ergo cum idem prædicetur de se, videtur, quòd possum dicere, paternitas generat. Item, Paternitas est Pater: Pater generat: ergo paternitas generat. videtur, quòd procedit ex immediatis: quia proprietas immediata est personæ, & actus notionalis immediatus est personæ: ergo persona potest esse medium concludendi actum notionalem de notione.

3 Item, Cum dicitur, generat, nihil est de intellectu verbi nisi suppositum & actus: suppositum potest prædicari de notione, actus autem est idem cum notione: ergo ex neutra parte impeditur: ergo possum dicere, quòd paternitas generat, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Si paternitas generat, ideo quia ipsa est Pater: tunc multo magis essentia generat, quia ipsa est Pater, & ab ipsa habet Pater virtutem generandi, hoc modo quo dicitur causa sine qua non, quia nisi essentia diuina esset, virtutem generandi non haberet: sed hoc falsum est: ergo & illud.

2 Præterea, Generatio est actus naturæ & substantiæ, vt dicit Damasc. & Hila. notio autem non dicit vt substantiam, sed vt in alio ens.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd nullus actus distinctiuus personæ conuenit notioni, nec aliquod adiectiuum quocumque modo significatum, dummodo sit adiectiuum personale, vt prius habitum est: & vicinitas rationis illius non potest hoc causare, quia illa non est causa idemtitatis, sed potius habitudo subiecti ad hoc quod inest, vt prius dictum est: quia in illa habitudine simplicitas causat idemtitatem: illam autem non habet notio ad actum, sed potius notio dicit rationem secundum quam talis actus conuenit personæ agenti, vt paternitas est ratio quare Pater generat. Solutio.

AD ALIVD dicendum, quòd licet sit idem re, non tamen significatur vt idem: & ideo non est idem attribuendo & supponendo.

AD ALIVD dicendum, quòd licet generat non dicat plus in re dicta, dicit tamen plus in modo dicendi: quia dicit suppositum, non vt ens per se tantum, sed vt substantiam à qua egreditur actus, & in illa comparatione non conuenit notioni omnino. Similiter dicit notionem vt actum, & non vt dispositionem quiescentem in agente, vt sit ratio actus: & ideo iterum ex parte illa non omnino conuenit.

Quibus auctoritatibus opinionem suam, scilicet quod proprietas Patris vel Filij non sit Deus, muniant.

I VErumtamen nondum desistunt impatientiæ spiritu agitati, sed opinionem suam etiam Sanctorum auctoritatibus munire conantur: quibus ostendere volunt proprietatem qua Pater est Pater, & proprietatem qua Filius est Filius, non esse Deum: ad hoc inducentes verba

Psalm. 68. August. super illum locum Psalm. Et non est substantia: ita dicentis, Deus enim quædam substantia est. Vnde etiam in fide Catholica sic ædificamur, vt dicamus Patrem & Filium & Spiritum sanctum vnius esse substantiæ. Quid est vnius substantiæ? Quicquid est Pater quod Deus est, hoc est Filius, hoc est Spiritus sanctus. Cum autem Pater est, non illud est quod vel quo est. Pater enim non ad se, sed ad Filium dicitur: ad se autem Deus dicitur. Eo igitur quod vel quo Deus est, substantia est. Et quia eiusdem substantiæ est Filius, procul dubio & Filius est Deus. At vero quod Pater est, quia non substantiæ est, sed refertur ad Filium, non sic dicimus Filium Patrem esse, sicut dicimus Filium Deum esse. Ex his verbis significari dicunt, quòd proprietas Patris vel proprietas Filij non sit Deus vel essentia diuina. Cum enim dicit, eo quod Deus est, substantia est: sed quod Pater est, substantia non est: aperte, inquiunt, ostendit id esse substantiam, quo Deus est: id vero quo Pater est, non esse substantiam. Item cum ait, Pater non illud est quod est, ostendit eum non esse Patrem eo quod substantia est. Non enim simpliciter dixit, Pater

Pater non est illud quod est: sed ait, cum Pater est, non est illud quod est, significans quo Pater est, non esse illud quo est, id est, essentiam. Hæc illi ita exponentes sua commenta simplicibus & incautis vera videri faciunt. Nos autem aliter fore ista intelligenda dicimus. Dicens enim, eo quòd Deus est, substantia est: sed quod Pater est, substantia non est: hoc intelligi voluit, quia essentia Deus est, & deitate substantia est. Eo enim substantia est, quo Deus est: & è conuerso, cuius ea est deitas quæ est substantia, & substantia quæ deitas: sed quod Pater est, non est substantia, id est, non quo Pater est eo substantia est, quia proprietate generationis Pater est, qua substantia non est. Ipsam tamen proprietatem substantiam esse non negauit. Ita etiam illud intelligendum est quod ait, Cum Pater est, non illud est quod est, id est, non illo Pater est quod vel quo ipse est, id est, essentia, sed notione.

Aliis etiam verbis Augustini vtuntur vt asserant quod dicunt, scilicet proprietates personarum non esse Dei substantiam.

Item illis verbis Augustini vehementer insistunt superius positis, scilicet quod verbum secundum quod sapientia est & essentia, hoc est quod Pater: secundum quod verbum, non hoc est quod Pater. Si, inquiunt, verbum non est hoc quod Pater, secundum hoc quod est verbum: id ergo quo verbum est, non est illud quod Pater est: proprietas ergo qua verbum est, non est quod Pater est: non est igitur diuina essentia. Ad quod dicimus, quia licet secundum quod verbum, non sit hoc quod Pater est, ea tamen proprietas quę verbum est, est id quod Pater est, id est, diuina essentia, sed non hypostasis Patris. K

ARTICVLVS IX.

Quomodo accipiantur hæc verba Augustini, Non quo Pater est, substantia est.

Deinde nota circa vltimam solutionem qua magister soluit auctoritatem Aug. ab eis inductam, hanc scilicet, Non quo Pater est, substantia est: non quo verbum est, substantia est: fundatur enim obiectio Pictauien. & solutio Magistri supra duplicitatem illius propositionis: quo enim dicit causam quasi formalem, vt dicit Augustinus. Cum igitur dicitur: Non quo Pater est, substantia est, potest esse negatio causæ quasi formalis: & sic est vera propositio, & tenet intellectus Magistri qui est verus, & est August. Vel potest esse negatio sub causalitate, vt causalitas sit negationis, vt dicunt sophistæ: & sic falsa est propositio, & patrocinatur Pictauien. & primo modo sensus est, Non quo Pater est, Deus est, id est, paternitas non est causa quasi formalis qua Pater est Deus, sed deitas: & hoc verum est secundum intelligendi rationem. Secundo modo sensus est, Quo Pater est, hoc est causa quod non est Deus: quia tunc separatio cadit inter id quo Pater est & Deus: & sic paternitas non esset Deus, vt dixit Gilb.

DISTINCTIO XXXIV.

Opinio quorumdam non idem esse personam & essentiam vel naturam dicentium, & eandem essentiam non posse esse Patrem & Filium & Spiritum sanctum.

A *De comparatione personæ siue rei naturæ ad naturam, vel de comparatione personarum ad essentiam.*

PRÆDICTIS autem adiiciendum est, quòd quidam peruersi sensus homines in tantam prosilierunt insaniam, vt dicerent non idem esse naturam Dei & personam siue hypostasim: dicentes eandem essentiam non posse esse Patrem & Filium sine personarum confusione. Si enim, inquiunt, ea essentia qua Pater est, est Filius, idem sibi Pater est & Filius. Si hanc rem dicis esse Patrem, aliam quære quam dicis esse Filium. Si vero aliam non quæsieris: sed eandem dixeris, idem genuit & genitus est. Propter hæc & huiusmodi, inter naturam & personam diuidunt, ita vt non recipiant vnam deitatis naturam & simplicem esse tres personas. Idque testimonio Hilarij defendere nituntur: qui in 7. lib. de Trinit. quærens, vtrum Apostolus spiritum Dei nominans & spiritum Christi, idem significauerit vtroque verbo: inquit ita, Gentium prædicator volens naturæ vnitatem in Patre & Filio docere ait, Spiritus Dei in vobis est. Siquis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesum, &c. Spirituales omnes sumus, si in nobis est Dei spiritus: sed & hic spiritus Dei est, & spiritus Christi. Et cum Christi spiritus in nobis est, eius spiritus in nobis est qui suscitauit Christum. Et cum eius qui suscitauit Christum in nobis est spiritus, & spiritus in nobis est Christi: nec tamen non Dei est Spiritus qui in nobis est. Discerne ergo o hæretice spiritum Christi à spiritu Dei, & excitati à mortuis spiritum Christi à spiritu Dei Christum à mortuis excitantis. Cum qui habitat in nobis spiritus Christi, spiritus Dei sit: & spiritus Christi à mortuis excitati, spiritus Dei tantum sit Christum à mortuis excitantis. Et quæro nunc, in spiritu Dei vtrũ naturam aut rem naturæ significatam existimes? Non est enim idẽ natura quod res naturæ: sicut non idẽ est homo quod & hominis est, nec idem est ignis & quod ipsius ignis est: & secundũ hoc non est idẽ Deus & quod Dei est. Huius dicti occasione præfati hæretici dogmatizauerunt non idem esse personã & naturam Dei, asserentes naturam Dei non esse tres personas, intelligentes in his præmissis verbis Hilarij per rem naturæ personam, & nomine naturæ diuinam naturam. Et ideo dicunt Hilarium interrogasse hæreticum, vtrum per spiritum Dei putaret significatam esse naturam, an rem naturæ: vt sic ostenderet distinguendum esse inter naturam, & rem naturæ, id est, personam.

Rom. 8.

Hic

Hic docet quomodo eis obuiat ipsius scripturæ circunstantia, & qualiter prædicta intelligi debeant: & quod Spiritus sanctus est res vnius naturæ Patris, & Filij, & est ipsa natura.

B

HOc quidam dicunt, non intelligentes pia diligentia scripturæ circunstantiam: qua considerata percipi potest quomodo præmissa dixerit Hilar. Subsequenter enim in eadem serie ostendit in spiritu Dei aliquando significari Patrem: vt cum dicitur, Spiritus Domini super me. Aliquando significari Filium: vt cum dicitur, In spiritu Dei eiicio dæmonia, naturę suę potestate se dæmones eiicere demonstrans. Aliquando Spiritum sanctum: vt ibi, Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Quod dicit consummatum fuisse, cum Apostoli Spiritu sancto misso, omnibus linguis locuti sunt. Deinde quare hanc distinctionem fecerit, & quod in superioribus per verba Apostoli idem Spiritus sanctus significatus sit, & quòd ipse sit res vnius naturæ Patris & Filij, aperte ostendit inquiens ita, Hæc iccircò sunt demonstrata, vt quacumque parte hæretica falsitas se contulisset, finibus veritatis concluderetur. Habitat enim in nobis Christus, quo habitante habitat Deus: & cum habitat in nobis Spiritus Christi, non aliud habitat quam Spiritus Dei. Quod si per Spiritum sanctum Christus in nobis intelligitur esse, hunc tamen ita Spiritum Dei vt Spiritum Christi esse noscendum est:& cum per naturam ipsa habitat in nobis, indifferens natura Filij creditur esse à Patre, cum Spiritus sanctus qui est Spiritus Christi & Spiritus Dei, res naturæ demonstretur vnius. Quæro nunc ergo, quomodo non ex natura vnum sunt? A Patre procedit Spirttus veritatis, à Filio mittitur, & à Filio accipit. Sed omnia quæ habet Pater, Filij sunt. Iccirco qui ab eo accipit, Dei spiritus est, & idem Spiritus Christi est. Res naturæ Filij est, sed & eadem res naturæ Patris est, & Dei excitantis Christum à mortuis Spiritus est: & idem spiritus Christi est à mortuis excitati. In aliquo differt Christi & Dei natura, ne eadem sit, si præstari potest: vt Spiritus qui Dei est, non sit etiam Christi. Est ergo in nobis Spiritus Dei, & est in nobis Spiritus Christi: & cum Spiritus Christi inest, inest Spiritus Dei. Ita cum quod Dei est, & Christi est: & quod Christi est, Dei est: non potest quid aliud diuersum Christus esse, quam Deus est. Deus igitur Christus est vnus cum Deo Spiritus: secundum illud, Ego & Pater vnum sumus. In quo docet veritas vnitatem esse naturæ, non solitudinem vnionis. Ecce si hæc verba diligenter attendas, inuenies Spiritum sanctum rem naturæ dici Patris & Filij: & eundem dici esse naturam Dei, vbi dicitur, per naturam Dei natura ipsa habitat in nobis, si per Spiritum sanctum Christus est in nobis. Itaque in Trinitate non ita distinguendum est inter naturam & rem naturæ, sicut in rebus creatis: quia, vt ait Hilarius, comparatio terrenorum ad Deum nulla est: & si qua comparationum exempla interdum afferuntur, nemo ea existimet absolute in se rationis perfectionem continere. Non enim humano sensu de Deo loquendum est.

Isa. 61. Matth. 12. Ioel. 2. Act. 2. Ioan. 16. Ioan. 12. Lib. 1. de Trinit.

Quod propter res creatas illud dixerit, non idem est natura & res naturæ.

C AD naturam ergo rerum creatarum respiciens inquit, Non idem est est natura quod res naturæ, subiiciens exempla de ipsis creaturis. Inde ostendens erroris esse sub mensura creaturarum metiri Creatorem, addit. Et secundum hoc non idem est Deus, & quod Dei est. Ac si diceret, Si ad instar creaturarum de Creatore sentis, cogeris fateri quia non idem est Deus, & quod Dei est: quod dicere impium est, cum spiritus Dei Deus sit, & Dei Filius sit Deus.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆDICTIS autem adiiciendum est, quòd quidam peruersi sensus homines, &c.] Hic incipit secunda pars, in qua fit comparatio personæ ad essentiam, vtrum scil. sint idem vel diuersa? Et diuiditur in quatuor partes, in quarum prima ostendit Magister non esse diuersitatem inter personam & naturam. In secunda autem ponit rationem qualiter potentia, sapientia, bonitas, appropriantur tribus personis *ibi* [Ex prædictis constat, &c.] In tertia autem ponit rationem huius nominis homousios *ibi* [Hic non est prætermittendum, &c.] In quarta & vltima ponit rationem translatiue dictorum de Deo, & ponit epilogum istius tractatus de Trinitate. Prima harum diuiditur in duas. In prima ostendit personam esse essentiam. In secunda ponit rationem quare dicuntur tres personæ vnius essentiæ, & non vnius Dei *ibi* [Hic considerandum est cum Deus sit] In prima parte sunt tria, scilicet quæstionis probatio, & ad eandem soluendam erroris per auctoritatem Hilarij introductio *ibi* [Idque testimonio Hilarij] Tertio ponitur eiusdem auctoritatis solutio, & veritatis ostensio *ibi* [Hoc quidam non intelligentes] Et ex his patet sententia.

ARTICVLVS I.

Vtrum persona sit essentia, vel non sicut dixit Gilbertus Porretanus?

INcidit autem hic quæstio Gilberti Porretani, cui iste error imponitur, licet postea se correxerit, vtrum persona sit essentia? Videtur autem, quòd non: quia in nulla natura affirmatio & negatio simul verificantur de eodem: si ergo persona est essentia, persona & essentia sunt idem in re: sed persona est incommunicabilis, essentia autem est communicabilis: ergo de eodem in re verum est dicere, quòd ipsum est communicabile & non communicabile, & commune & non commune, & proprium & non proprium, & distinctum & non distinctum, & relatum & non relatum, & huiusmodi omnia: cum igitur hoc sit impossibile, videtur, quòd impossibile sit personam & essentiam omnino esse idem in re. Si forte dicas, quòd secundum aliquid conuenit ei vnum, & secundum aliquid alterum: tunc sequitur, quòd idem ibi sit vnum & alterum, & sic non esset penitus idem.

2 Item, In diuinis remanent duo prædicamenta, quorum neutrum transit in alterum, scilicet substantia, & ad aliquid: nulla autem duo prædicamenta sunt nisi per hoc quòd vnum non est alterum: ergo ad aliquid non est substantia: persona est ad aliquid, quia Pater ad Filium: ergo Pater non est substantia diuina.

3 Item, Essentia in aliqua habitudine se habet ad personam: aut ergo vt idem omnino, aut vt aliquo modo differens. Si vt idem omnino: ergo Pater omnino idem est quod essentia, & Filius omnino idem est quod essentia: sed quæcunque vni & eidem omnino sunt eadem, ipsa inter se sunt eadem, vt dicit Philosophus: ergo Pater est Filius: & hæc ratio videtur innui in littera, quòd scilicet ista induxit Gilbertum ad hoc quòd hoc diceret.

4 Item, Philosophus dicit, quòd quantulamcunque differentiam attulerimus, ostendentes erimus quòd non idem, ad minus ostendemus, quòd non omnino idem: sed dicimu essentiam communem re, proprium autem re dicimus esse Patrem: ergo differentia realis inuenitur: ergo non sunt omnino idem persona & essentia.

5 Item, Communis animi conceptio est, differentes hypostases omnino idem sibi realiter non posse participare: quia detur, quòd omnino idem: ergo conueniunt in eo quod est omnino idem: ergo cum hoc in omnibus sit, facit omnino idem: & sic non essent plures hypostases: ergo hæc est vera, quòd differentes hypostases omnino idem sibi non participabunt: habent autem naturam vel essentiam vnam tres diuinæ hypostases: ergo essentia non est idem sibi.

6 Item, Philosophus dicit, quòd à prima substantia nulla omnino erit prædicatio: sed, sicut

sicut habitum est supra distinct. 18. persona est vt prima substantia: ergo non prædicatur de aliquo: ergo nec de essentia prædicabitur, vt dicatur, essentia diuina est Pater.

7 Item, Sæpe habuimus, quòd Pater diuina essentia est, & quòd est ibi constructio secundum causam formalem: ergo essentia diuina se habet ad hypostasim, sicut forma ad formatum. Inter illa autem oppositio est causæ & causati: cum igitur causa & causatum nunquam sint idem, essentia & hypostasis nunquam erunt idem. Hîc autem inducit Gilbertus, vel potest inducere sophismata Præpositiui, quæ supra posuimus dist. 5. Detur enim, quòd essentia sit persona: tunc hæc erit vera, essentia est Pater: Pater autem alicuius est Pater: & non nisi Filij: ergo essentia est Pater Filij: ergo genuit Filium. Item, Aliquo est Pater: non nisi paternitate: ergo paternitas inest essentiæ: ergo determinat eam.

Sed contra. Sed contra obiicitur secundum dicta beati Bern. super Cantica. Dicit enim Gilbertus super lib. Boet. de Trinit. Deitate qua Deus est, non quæ Deus est. Aut ergo aliquid maius est, aut æquale, aut minus Deo. Patet, quòd non est maius. Si autem æquale. Contra: Æquale non facit sibi æquale: quia non est potens in ipsum: ergo hæc deitas non facit Deum. Si minus: ergo Deus degenerat, fiendo Deus per illud, quod iterum absurdum est: ergo deitas est, ipse qui Deus est: ergo est hypostasis & persona.

2 Item, Si non est idem: ergo persona est composita ex illo, & alio quodam: ergo non est simplex, quod hæreticum.

3 Item, Omne compositum resolubile est in sua componentia vt priora se & simpliciora: ergo Deus esset resolubilis in alia priora se & simpliciora, & sic nec primum esset nec simplex, quod absurdum est.

4 Item, Omne compositum esse suum habet ab alio vel ab aliis: ergo Deus esset iam factura alterius Dei prioris se, quod falsum est.

Solutio. Solutio. Patet cuilibet, quòd vltimæ rationes necessariæ sunt, & prius inductæ sophisticæ: & hoc postea videns Gilbertus correxit dictum suum, in quo etiam, vt dicetur, prius sensum sanum habuit, licet incauta verba protulerit. Dicendum ergo & credendum simpliciter, quòd propter finem simplicitatis Dei, non differunt in eo esse & quod est, & essentia & persona re: differunt tamen in modo supponendi & attribuendi. Si autem quæras, Vnde hoc fiat, cum omnino idem sit re, quòd diuersa attribuuntur? Dicendum, quòd illa simplicitas priuat compositionem per hoc quòd tollit diuersitatem ab eis quæ sibi in eodem vniuntur: & si illa diuersa remanerent, tunc facerent compositionem sicut forma & materia in compositio: sed licet sic tollat compositionem, tamen veritatem vniuscuiusque eorum non tollit, sicut supra diximus de attributis distinct. 8. licet enim sapientia Dei sit idem cum substantia propter simplicitatem, tamen sapientia Dei verissime sapientia est: aliter enim non aliquid esset in Dei sapientia, quod non esset in Dei essentia. Ita & hæc simplicitas personæ non tollit veritatem hypostasis, nec veritatem naturæ: & ideo remanet illa communicabilis. Et per hoc patet solutio ad primum: quia licet persona & essentia sint idem, tamen vtrumque retinet ea quæ sunt de ratione sua propria: & ita contradictoria non referuntur ad idem in ratione illa qua realiter ratio est, quia realiter incommunicabile conuenit personæ, & realiter communicabile conuenit naturæ, & sic de aliis.

Ad aliud dicendum, quòd non remanent ibi modi prædicandi per hoc quod relatio est accidens, quia quoad hoc transit in substantiam: sed per hoc quod ad alterum est, & hoc est proprium personæ, non impediente simplicitate: quia simplicitas veritatem naturæ non tollit, sed tantum diuersitatem communicabilis & incommunicabilis quæ sunt in eodem.

Ad aliud dicendum, quòd hoc argumentum teneret, si essent idem omnino: ita quod vnum virtute suæ naturæ & identitate rationis esset idem cum altero: sed hæc retinent rationes diuersas, eo quod vere incommunicabile est vnum, & vere communicabile est alterum: & ideo cum ratione eius quod incommunicabile est, Pater opponatur Filio relatiue: & similiter Filius ratione eius quod est incommunicabile, opponatur Patri relatiue: non sequitur, quod vnus sit alius, sed tantum quod sit idem sibi in substantia. Et huic aliquod simile imaginari possumus in puncto & vnitate: ponamus enim punctum per id quod est, vniri vnitati per id quod est: & tamen retinere vtrumque proprietatem naturæ suæ: dicimus, quòd punctus cum vnitate omnino idem est in substantia & essentia: & tamen opponetur ei in relatione ad continuum: quia vnitas habet relationem ad discretum: & tunc sequitur, quòd habens relationem ad continuum, omnino idem sit in substantia habenti relationem ad discretum secundum quod huiusmodi. Simile tamen illud deficit, sicut omnia similia terrena.

Ad aliud dicendum, quòd vim faciendo in differentia, vera est propositio: sed per hoc quod essentia est communis, ponitur potius conuenientia quam differentia: sicut si probamus animal esse genus, & esse genus hominis, per hoc magis probamus quod sit homo, quam quod differat ab homine: & si esset simplex, probaremus per hoc quod est commune ad hominem, etiam quod esset idem homini: vnde naturam esse communicabilem non ponit causam differentiæ, sed potius vnitatis & conuenientiæ cum omnibus personis in quibus est.

Ad aliud dicendum, quòd non est communis animi conceptio, nisi in natura in qua quo est differt à quod est: & in illa necesse est multiplicari quo est secundum esse, secundum quod multiplicantur hypostases siue quod est: sed in diuinis non est ita: ergo non oportet ibi illud concipere. Ad id per quod probat, patet solutio per ante dicta

cta: quia licet simplicitas faciat idemtitatem personæ & essentiæ: non tamen tollit veritatem vtriusque:& ideo quoad rationem personæ quæ realis est, eo quod est veræ proprietatis & hypostasis, adhuc illæ hypostases sunt plures.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc nihil est: quia à prima substantia non erit prædicatio secundum coordinationem prædicabilium in genere: & hoc intendit Philosophus dicere: sed quod ipsa de nullo vere prædicetur, non intendit: in diuinis autem etiam de communi potest prædicari, sicut supra distinct. 4. vbi hæc quæstio tractata est, ostendimus.

AD ALIA iam sæpius supra præcipue di. 5. solutum est.

Quod non aliud est Deus & quæ sua sunt, ita vt insint: alia enim sunt quæ insunt, alia quæ non insunt.

D Hilarius lib. 8. de Trinit.

NOn ergo secundum corporales modos (vt in eadem subdit serie) accipienda sunt hæc quæ de Deo dicuntur: vbi euacuans opinionem eorum qui ita putant aliud Deum esse, & aliud quod Dei est: aliudque naturam Dei, & rem naturæ, vt est in creaturis, aperte docet non aliud esse Deum & aliud quod Dei est: aliudque naturam Dei, & quæ sua sunt, ita vt insint illi, sic dicens: homo aut aliquid ei simile cum alicubi erit, alibi non erit: quia id quod est, illic continetur vbi fuerit in forma, vt non vbique sit qui insistens alicubi sit. Deus autem immensæ virtutis, viuens potestas, quæ nusquam non adsit, nec desit vsquã quę se omnem per sua edocet, & sua non aliud quam se esse significat: vt vbi sua insint, ipse esse per sua intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi sit, non etiam vbique esse credatur, cum per sua in omnibus esse non desinat. Non autem aliud sunt quam quod ipse est, quæ sua sunt. Et hæc propter naturæ intelligentiam dicta sunt. His verbis aperte significatur, si tamen intelligis hæretice, quia diuina natura non aliud est ab his quæ sua sunt, ita vt insint: & per illa in omnibus suis est quæ non insunt. Sua enim sunt etiam quæ non insunt, id est, omnes creaturæ: & sua sunt quę insunt, vt tres personæ, quæ sunt eiusdem naturæ & eadem natura: sicut supra Augustini testimonio firmauimus dicentis, tres personas esse eiusdem essentię vel eandem essentiam, ne aliud intelligatur essentia, aliud persona. Non tamen diffitemur aliquam distinctionem habendam fore secundum intelligentiæ rationem, cum dicitur hypostasis, & cum dicitur essentia: quia ibi significatur quod est commune tribus, hic vero non. Est tamen hypostasis essentia, & è conuerso. Fateamur ergo vnum atque idem esse tres personas secundum essentiam, differentes autem proprietatibus. Vnde Aug. super locum prætaxatum Psalmi ait, Quæris quid sit Pater? Respondetur, Deus. Quæris quid sit Filius? Respondetur, Deus. Quæris quid sit Pater & Filius. Respondetur, Deus. De singulis interrogatus, non Deos, sed Deum responde. Non sic in hominibus. Tanta enim est ibi substantiæ vnitas, vt æqualitatem admittat, pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cum dicis Filium Dei esse quod Pater est, profecto Filius Pater est. Responde, secundum substantiam tibi dixi hoc esse Filium quod Pater est, & non secundum id quod ad aliud dicitur. Ad se enim dicitur Deus, ad Patrem dicitur Filius. Rursumque Pater ad se dicitur Deus, ad Filium dicitur Pater. Quod Pater ad Filium dicitur, non est Filius: quod dicitur Filius ad Patrem, non est Pater. Quod dicitur Pater ad se, & Filius ad se, hoc est Pater & Filius, id est, Deus.

In explanatione 68. Psal.

ARTICVLVS II.

Vtrum persona differat à natura secundum intelligentiæ rationem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Non tamen diffitemur aliquam distinctionem habendam fore per intelligentiæ rationem, &c.] Aut enim aliquid subest huic intelligentiæ rationi, aut nihil. Si nihil: tunc erit cassa & vana. Si aliquid tunc est differentia secundum rem, & non secundum rationem tantum.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd aliquid respondet in re. Vnde notandum, quòd in inferioribus cum natura communis est in supposito, dupliciter significatur secundum rem, scilicet vt diuersa quando dicitur, natura est simplex, & Sortes est compositus: & significatur vt aliquid sibi conueniens quod non conuenit Sorti, vt cum dicitur, quòd prædicatur de pluribus, Sortes autem de vno vel de nullo. In diuinis autem natura non potest significari vt diuersa à persona, quia idem est: tamen realiter aliquid conuenit ei, quod non conuenit personæ, & è conuerso: & ideo dicunt Doctores, quòd supposita natura, non supponitur persona, & super illud fundatur intelligentiæ ratio. Et nota, quòd ab hoc loco trahitur illud multum vulgatum, quod distinguitur secundum intelligentiæ rationem.

Vtrum ita possit dici, vnus Deus trium personarum, vel tres personæ vnius Dei: vt dicitur, vna essentia trium personarum, & tres personæ vnius essentiæ?

HIc considerandum est, cum Deus sit diuina essentia & ita dicatur vnus Deus esse tres personæ sicut vna essentia dicitur tres personæ: vtrum ita valeat sane dici, vnus Deus trium personarum, vel tres personæ vnius Dei: sicut dicitur, vna essentia trium personarum, & tres personæ vnius essentiæ? In his locutionibus Scripturæ vsus nobis æmulandus videtur, vbi frequenter reperitur ita dictum, Vna est essentia trium, & tres sunt personæ vnius essentiæ: nusquam autem occurrit legisse, vnum Deum trium personarum, vel tres personæ vnius Dei. Quod ideo puto sanctos Doctores vitasse, ne ita forte acciperetur in diuinis personis, vt accipitur cum de creaturis simile quid dicitur. Dicitur enim Deus Abraham, Isaac, & Iacob: & Deus omnis creaturæ. Quod vtique dicitur propter principium creationis, vel gratiæ priuilegium, & creaturę subiectionem vel seruitutem. Cum ergo in Trinitate nihil sit creatum vel seruiens vel subiectum, non admisit fides in Trinitate talem locutionis modum. Ita etiam è conuerso non dicitur de Dei essentia, quod ipsa sit essentia Abraham, Isaac, & Iacob, vel alicuius creaturę: ne Creatoris vel creaturę naturam confundere videamur. E

ARTICVLVS III.

Vtrum liceat dicere, tres personæ sunt vnius essentiæ: & tres personæ essentiæ, sicut vnius essentiæ, & vna essentia trium personarum?

Quæst. 1. DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Hic considerandum est, cum Deus sit diuina essentia] Cum enim dicitur, tres personæ sunt vnius essentiæ, videtur notari indiuisibilitas esse naturæ in tribus personis: cum igitur Deus & deitas idem sint in diuinis, videtur quòd eadem ratione possit dici, quòd sit vnius Dei: & hoc negat in litera.

Quæst. 2. 2 ITEM, Potest ne dici, tres personæ sunt essentiæ, sicut vnius essentiæ? Videtur, quòd sic: quia ibi fit comparatio formati secundum rationem intelligendi ad formam, sicut & in illa cum dicitur, tres personæ sunt vnius essentiæ.

3 ITEM, Potest ne dici, vna essentia est trium personarum, vel essentia trium personarum: sicut dicitur, tres personæ vnius essentiæ? Videtur, quòd sic: quia sicut est comparare personam ad naturam, ita è conuerso naturam ad personam: & sic vnum potest dici in eadem habitudine in qua dicitur reliquum. Quæst. 3.

ITEM videtur, quod nullum illorum possit dici: quia obliqui transitiui sunt & diuersitatem notant: & cum non sit diuersitas aliqua inter essentiam & personam, videtur quòd non debeat fieri comparatio illa nisi Quæst. 4.

in recto, vt dicatur, tres personæ sunt vna essentia.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd bene potest dici, tres personæ vnius essentiæ, vt constructio obliqui cum recto sit in designatione essentiæ: vel melius vt ex propriis loquamur, in designatione simplicitatis essentiæ in tribus. Nec tamen potest dici, vnius Dei propter diuersum modum significandi essentiæ in hoc nomine, Deus, & in hoc nomine essentia: quia in abstracto significatur vt natura quæ est forma alicuius, in concreto autem significatur vt stans per seipsam, & non vt forma alicuius: & ideo transitio obliqui non saluatur secundum rationem intelligendi, cum dicitur, tres personæ vnius Dei: sicut etiam in inferioribus dicitur, tres personæ vnius naturæ humanæ, non tamen dicitur vnius hominis, nisi possessiua constructione.

Ad quæst. 2. AD ALIVD dicendum, quòd quando obliquus construitur in designatione essentiæ, oportet esse duos genitiuos, vel vnum habentem vim duorum, vt mulier egregiæ formæ, vel vir sanguinum, vel homo turpitudinis: & ideo non bene dicitur, tres personæ essentiæ: quia non saluatur eadem habitudo constructionis.

Ad quæst. 3. AD ALIVD dicendum, quòd bene ditur, vna essentia trium personarum, & essentia trium personarum: sed non in toto saluatur eadem habitudo constructionis: cum enim dicitur, tres personæ vnius essentiæ, constructio obliqui duo importat, scilicet habitudinem formæ ad formatum, & designationem simplicitatis formæ: cum autem dicitur, vna essentia trium, vel essentia trium, non importatur nisi alterum: & ideo etiam sufficit vnus rectus, vbi prius exigebantur duo obliqui, quorum vnus importaret designationem, & alter formam: sicut grammatici dicunt de istis duabus, mulier egregiæ formæ, & egregia forma mulieris: quia variatur habitudo: & ideo mutando obliquum in rectum, & è conuerso, mutatur constructio, vt possum dicere, egregia forma mulieris, & forma mulieris: & non tamen ita dicimus, mulier egregiæ formæ, & mulier formæ.

Ad quæst. 4. AD VLTIMVM dicendum: quòd notatur per obliquum transitio secundum rationem intelligentiæ, quæ non ponit diuersitatem personæ & naturæ, sed potius veritatem vtriusque.

Quod licet potentia, sapientia, bonitas de Deo secundum substantiam dicantur in scriptura: tamen solent hæc nomina distincte ad personas interdum referri.

F EX prędictis constat, quòd sicut essentia, ita potentia, sapientia, bonitas de Deo dicuntur secundum substantiam. Quę autem secundum substantiam de Deo dicuntur, tribus personis pariter conueniunt. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas Patris & Filij & Spiritus sancti: & hi tres eadem potentia, eadem sapientia, eadem bonitas. Vnde aperitur in Trinitate summa esse perfectio. Si enim ibi deesset potentia, vel sapientia, vel bonitas, non esset summum bonum. Sed quia ibi est perfecta potentia, infinita sapientia, incomprehensibilis bonitas, rectè dicitur & creditur summum bonum. Cumque vnum & idem penitus sit in Deo potentia, sapientia, bonitas: in sacra tamen Scriptura frequenter solent hæc nomina distincte ad personas referri, vt Patri potentia, Filio sapientia, Spiritui sancto bonitas attribuatur: quod quare fiat, non est otiosum inquirere.

ARTICVLVS IV.

Vtrum potentia, sapientia, & bonitas faciant summum bonum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ex prædictis constat, &c.] Ibi enim dicit, quod potentia, sapientia, bonitas faciunt summum bonum: & hoc non videtur: quia summum bonum est, cui nihil deest quod habet boni rationem: non autem verum est, quòd omnis ratio boni comprehendatur sub his tribus.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in perfectione horum trium omne bonum continetur: omne enim bonum, aut est naturæ, aut superadditum. Potentia autē perfecta & omnipotens nunquam est nisi in natura perfecta & omnipotente. Superaddita autem, aut sunt secundum intellectum, & tunc reducuntur ad verum: aut secundum affectum, & tunc reducuntur ad bonum. Alia autem non simpliciter sunt bona, vt corporalia, & sensibilia: & ideo in horum trium perfectione constat summa beatitudo.

Quare

Quare id fiat, scilicet quòd Patri potentia, Filio sapientia attribuatur?

G

ID ergo sacri eloquij prudentia facere curauit, ne Dei immensitatem similitudine creaturæ metiremur. Dixerat enim Scriptura sacra, quia Deus Pater est, & quia Deus Filius est: & audiuit hoc homo qui hominem patrem viderat, Deum Patrem non viderat: cogitare cœpit ita esse in Creatore vt viderat esse in creaturis, à quibus hęc nomina translata sunt ad Creatorem: in quibus pater est prior filio, filius est posterior patre: & ex antiquitate in patre defectus, ex posteritate in filio imperfectio sensus solet notari. Ideo occurrit Scriptura dicens Patrem potentem, ne videatur prior Filio, & ideo minus potens: & Filium sapientem, ne videatur posterior Patre, & ideo minus sapiens.

Quare Spiritui sancto bonitas attribuatur?

H

DIctus est etiam Spiritus sanctus Deus, & dictus est habere Spiritum Deus: & videbatur hoc quasi nomen inflationis & tumoris. Vnde humana conscientia ad Deum pro rigore & crudelitate accedere metuit. Ideo Scriptura temperauit sermonem suum, Spiritum bonum nominans, ne crudelis putaretur qui mitis erat: non quod Pater solus sapiens vel magis sapiens, & Spiritus sanctus solus bonus vel magis bonus. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas trium, sicut vna essentia. Ideoque sicut dicitur Filius homousios, id est, consubstantialis Patri, ita & coomnipotens.

De hoc nomine, homousion, vbi in auctoritatem receptum sit, & quid significet.

I

HIc non est prętermittendum quod August. in lib. 2. contra Maximinum dicit de hoc nomine, homousion, quo Latini tractatores frequenter vtuntur. (Cap. 14.) Pater, inquit, & Filius vnius sunt eiusdemque substantiæ. Hoc est illud homousion quod in concilio Niceno aduersus hæreticos Arrianos à Catholicis patribus veritatis auctoritate firmatum est. Quod postea in Concilio Ariminensi, propter nouitatem verbi minus quam oportuit intellectam (quam tamen fides antiqua pepererat) multis paucorum fraude deceptis, hæretica impietas sub hæretico Imperatore Constantino labefactare tentauit. Sed post non longum tempus libertate fidei Catholicæ pręualente, postquam vis verbi sicut debuit intellecta est, homousion illud Catholicę fidei sanitate longe lateque distensum est & diffusum. Quid enim est homousion, nisi vnius eiusdemque substantię? Quid est, inquam, homousion, nisi ego & Pater vnum sumus? Non ergo inter prophanas vocum nouitates hoc vitandum est.

ARTICVLVS V.

An appropriatio qua Deo attribuuntur appropriata, tantummodo fiat per nos & à nobis?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur [Id ergo sacri eloquij prudentia facere curauit] Ex hoc enim videtur, quòd appropriatio non fiat nisi per nos, & à nobis: sed hoc est inconueniens: quia si nos non essemus, adhuc sapientia appropriaretur Filio: ergo videtur, quòd non dicat verum, quòd hoc fecit sacri eloquij prudentia.

2 Item, Si non est alia ratio appropriationis nisi per connotatum ad creata: tunc æternitas & vnitas supra Patri appropriari non debebatur: quia illa conueniunt ab æterno, & per connotatum non conueniunt.

3 Item 1. ad Corin. 1. dicitur, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Ergo Filio appropriatur virtus: virtus autem est vltimum potentiæ: ergo potentia Filio appropriatur: non ergo Patri: cuius contrarium dicit in litera.

Quæstiun. ITEM quæritur de hoc quod dicunt quidam, quòd appropriationes huiusmodi non fiunt nisi à nobis: & duabus de causis, scilicet ad erroris euitationem, & veritatis expressionem: & dicunt, quòd Patri attribuitur potentia ad erroris euitationem. Sed contra: Si nulla accidit diuersitas in modo intelligendi nisi erroris euitatio: tunc videtur, quòd apud non errantes possumus dicere, quòd Patri non attribuitur potentia, nec appropriatur: sed hoc falsum est: ergo aliquid est ex parte rei quare appropriatur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd appropriatio potest considerari dupliciter: secundum aptitudinem, & secundum actum. Secundum aptitudinem est ex parte rei, vt supra dictum est distinct. 31. vnum enim attributum viciniorem habet rationem vni personæ, quam alteri: & ideo illi est appropriabile. Secundum actum autem appropriatio fit à viris peritis in sacra Scriptura, diuersis de causis, scilicet propter errorem euitandum, vel veritatem exprimendam, & propter hoc vt ostendatur magis ratio distinctionis in propriis: & duæ præcedentes causæ necesse est vt semper supponant tertiam: quia nisi sit vnitas in re, non bene fieret appropriatio. Et per hoc patet solutio ad duo prima: quia Magister supponit conuenientiam maiorem rationis potentiæ ad proprium Patris, quam alterius personæ.

AD ALIVD dicendum, quòd potentia triplici ratione attribuitur Patri: quarum duæ sunt ex parte proprij Patris, & vna ex parte nostra: Vna est: quia potentia principium est, vt dicit Philosophus. Potentia enim actiua est principium transmutationis in aliud, secundum quod est aliud: principium autem secundum rationem primam magis accedit ad principium non de principio, quam ad principium de principio. Secunda ratio est, quia non est sapientia nisi præexistat potentia, & non est bonitas perfecta nisi præsupponat sapientiam & potentiam: sicut à Patre Filius, & ab vtroque Spiritus sanctus. Tertia ratio est in litera sumpta ex parte nostra: virtus enim licet sit in genere potentiæ, tamen addit aliquid ratione cuius conuenit Filio, scilicet vltimum potentiæ: & quia Pater per Filium operatur mundum, & per Filium redemit mundum, ipse Filius est in quo maxima quæ fuerunt potentiæ Patris, sunt expleta: & ideo sibi attribuitur virtus.

AD ID quod vlterius quæritur de causis appropriationis, quas ponunt quidam, iam patet responsio: quia supra ostensum est, quòd vera causa appropriationis est, quòd attributum hoc vel illud magis accedit ad proprium vnius personæ, quam alterius. Alia autem quæ possent obiici, distinct. 31. tacta sunt. Ad quæst.

De nominibus quæ translatiue & per simimilitudinem de Deo dicuntur.

K PRæterea sciendum est, quòd in assignatione distinctionis nominum, inter alia quę supra diligenter executi sumus, quędam diximus translatiue & per similitudinem de Deo dici: vt speculum, splendor, character figura, & huiusmodi: de quibus pio lectori breuiter trado quod sentio, vt scilicet ratione similitudinis considerata ex causis dicendi, dictorum intelligentiam assumat, sed Catholicam.

Nihil dignum excellentia ineffabilis Trinitatis se tradidisse dicit, ad alia transiturus.

L DE sacramento vnitatis atque Trinitatis summæ & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen eius ineffabilitate dignum tradidisse profitemur,

profitemur, sed potius ex nobis mirificatam eius scientiam, nec potuisse nos ad illam.

ARTICVLVS VI.

Vtrum per translationem omnia nomina creaturarum possunt attribui Deo, & è contra an nomina Dei posiint attribui creaturis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Præterea sciendum est, quòd in assignatione, &c.] Ibi enim tangendo rationem translationis docet attendere similitudines: cum autem omnis creatura sit vestigium, videtur per hoc ab omni creatura fieri translatio ad Deum, vt dicatur Deus nomine omnium creaturarum.

2 Item Dionysius dicit eum esse omninominabilem.

3 Item Dionysius, In ipso oportet affirmare omnium positiones. Ergo ab omnibus fit translatio in Deum. Sed hoc nihil esse videtur, vt dicatur Deus diabolus, lupus, bufo, & huiusmodi.

4 Item videtur, quòd omnia nomina de Deo dicantur translatiue: quia non proprie vniuocum est, cum dicitur, Deus est vita, & anima vita: ergo per translationem.

5 Item quæritur, Vtrum à nobilioribus creaturis fiat translatio, vt dicatur Deus seraphin & cherubin? Hoc non videtur: quia nusquam legitur in sacra Scriptura.

6 Præterea, Videtur etiam, quòd translatio fiat è conuerso à Deo ad creaturas, sicut dicit Psalm. Ego dixi, Dij estis, &c.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ista quæstio ex maxima parte determinata est supra 21. distinct. Dicendum ergo, quòd translatio fit ab omnibus quæ naturam sine vitio & nocumento deformitatis seruant & exprimunt: vnde à diabolo non potest, quia est nomen naturæ deformatæ: & similiter à rana, & bufone, quia est nomen naturæ cum proprietatibus deformitatis & nocumenti. Et si obiicias, quòd Deus dicitur significari per serpentem? dicendum quòd serpens aliquid boni importat per astutiam & sapientiam: & etiam serpens in se habet medicinam veneni, eius enim carnes contra venenum valent: sed non sic bufo, vel aliud vile immundum. Vnde Augustinus dicit, quòd vulpes nunquam in bona significatione accipitur, quia exprimit astutiam deceptoriam: sed lupus quandoque accipitur in bona significatione, vt Beniamin lupus rapax dicitur esse, Gen. 49. Et ex hoc patet solutio ad tria prima: quia verbum Dionysij de his intelligitur quæ non deformitatem de se sonant.

AD ALIVD dicendum, quòd non omnia dicuntur translatiue: & ratio supra dist. 21. dicta est.

AD ALIVD dicendum, quòd à nobilioribus & ab inferioribus potest fieri translatio: sed non fit, vt dicit Diony. à nobilioribus, ne sit occasio erroris, scilicet ne putentur illa nobilia per proprietatem conuenire: & etiam quia non ita nota sunt nobis: translatio autem fit à magis notis, & illa sunt sensibilia apud nos.

AD ALIVD dicendum, quòd translatio non est in his quæ per prius & posterius participant idem: vnde à Deo non fit translatio ad nos, sed potius id quod est in Deo prius, hoc est in nobis posterius simile illius, & proprie est in nobis: sed similitudo quæ requiritur in translatione, est similitudo non secundum rem, sed secundum conuenientiam proprietatum rei.

DISTINCTIO XXXV.

De quibusdam quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, quæ specialem efflagitant tractatum, scilicet de scientia, & præscientia, & prouidentia, & dispositione, prædestinatione, voluntate, & potentia.

CVMQVE supra disseruerimus ac plura dixerimus de his quæ communiter secundum substantiam de Deo dicuntur, eorum tamen quædam specialem efflagitant tractatum: de quibus modo tractandum est, id est, de scientia, præscientia, prouidentia, dispositione, prædestinatione, voluntate, & potentia. Sciendum A *De scientia Dei in generali secundum se.*

dum ergo est, quòd sapientia & scientia Dei cum sit vna & simplex, tamen propter varios rerum status & diuersos effectus, plura ac diuersa sortitur nomina. Dicitur enim non tantum scientia, sed etiam præscientia vel prouidentia, dispositio, prædestinatio, & prouidentia. Et est præscientia siue prouidentia non de futuris tantum, sed de omnibus, de bonis scilicet, & de malis. Dispositio vero de faciendis. Prædestinatio de omnibus saluandis, & de omnibus bonis: quibus & hic liberantur, & in futuro coronabuntur. Prędestinauit enim Deus ab æterno homines, ad bona eligendo: & prædestinauit, eis bona pręparando. Quod homines prędestinauit Apostolus ostendit dicens, Prędestinauit quos pręsciuit fieri conformes imaginis Filij sui. Et alibi, Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti, & immaculati. Quod autem bona eis præparauerit, Propheta Isaias ostendit dicens, Oculus non vidit Deus abs te, quæ præparasti diligentibus vel expectantibus te. Ergo ab æterno prædestinauit quosdam futuros bonos & beatos, id est, elegit vt essent boni & beati: & bona eis prædestinauit, id est, præparauit. Prouidentia autem est gubernandorum, quæ vtique eodem modo videtur accipi quo dispositio. Interdum tamen prouidentia accipitur pro præscientia. Sapientia vero vel scientia quæ de omnibus est, scilicet bonis, & malis: & de pręsentibus, præteritis, & futuris: & non tantum de temporalibus, sed etiam de æternis. Non enim ita scit Deus ista temporalia, vt seipsum nesciat: sed ipse solus seipsum perfecte nouit, cuius scientiæ comparatione omnis creaturæ scientia imperfecta est.

Rom. 8. Eph. 1.

Isa. 64. & 1. Cor. 2.

DIVISIO TEXTVS.

CVMQVE supra disseruimus, &c.] Hîc incipit pars illa quæ est de cognitione Trinitatis & vnitatis, prout consideratur in his quæ faciunt sufficientiam causæ ad processum creaturarum ex ipsa, quæ sunt scientia, potentia, voluntas: ad operari enim non exigitur amplius quam scire, & velle, & posse. Diuiditur autem in tres partes secundum tria prædicta. In prima agit de scientia. In secunda de potentia quæ incipit in distinct. 42. *ibi* [Sicut de omnipotentia, &c.] In tertia agit de voluntate quæ incipit *ibi* [Iam de voluntate] Prima harum diuiditur in duas partes. In prima agit de scientia in generali. In secunda autem descendit ad species scientiæ diuinæ, quæ sunt prædestinatio, & reprobatio: & hæc incipit in 40. distinct. *ibi* [Prædestinatio est de bonis salutaribus tantum, &c.] Prima autem quæ est de scientia in genere, subdiuiditur in tres. In prima ostenditur scientia & secundum distinctionem & proprietatem nominum, & quantum ad ea quæ sunt in ipsa, vt de quibus est. in secunda autem ostenditur è conuerso, qualiter Deus est in omnibus à se factis & creatis: & hæc incipit in distinct. 37. *ibi* [Et quoniam demonstratum est ex parte] In tertia autem ostendit Magister dispositiones scientiæ magis quam ipsam scientiam, scilicet vtrum necessitatem imponat rebus, vel falli possit, vel augeri, & huiusmodi: & incipit distinct. 38. *ibi* [Nunc ergo ad propositum reuertentes] Adhuc prima vlterius diuiditur in duas. In prima ostendit intentiones nominum, & in genere, qualiter est de obiectis, quia de omnibus æternis & temporalibus. In secunda autem ostendit, qualiter aliud est esse in scientia Dei, & aliud est esse in natura, & qualiter differenter est de obiectis bonis & malis: & hæc incipit in sequenti distinct. *ibi* [Solet hic quæri, &c.] Hæc autem distinctio diuiditur in tres partes. In prima determinat generaliter de omnibus nominibus quibus significari consueuit scientia diuina. In secunda autem mouet quæstionem quæ ex determinatione & distinctione nominum oritur, scilicet vtrum scientia Dei esset in Deo, si nulla fuissent futura *ibi* [Hic considerari oportet, vtrum scientia] In tertia principaliter ostendit obiecta scientiæ secundum generalem declarationem *ibi* [Scientia vero vel sapientia non tantum, &c.] Ex his satis patet sententia: quia alia in disputatione patebunt.

ARTICVLVS I.

Vtrum scientia Dei sit vniuoca scientiæ nostræ, vel scientiæ Angelorum?

INcidit autem hic ante literam duplex dubium. Vnum est, Vtrum scientia Dei sit vniuoca scientiæ nostræ, vel Angelorum? Secundum

Secundum est, Vtrum scientia Dei sit vniuersalis vel particularis, vel in potentia vel in actu vel in habitu? Quod enim sit vniuoca, non per prius vel posterius dicta, videtur sic: Causa efficiens agens secundum formam efficientis, producitur effectum vniuocum causæ, vt ignis ignem, homo hominem, & huiusmodi: sed scientia Dei est causa efficiens nostræ scientiæ, & agens secundum formam: ergo videtur, quòd nostra scientia quæ est effecta à sua, suæ scientiæ sit vniuoca. Prima patet per se. Secunda probatur per auctoritatem Origenis dicentis, Deus sapiens & sciens dicitur, secundum quòd nos sapientia & scientia implet.

2 Item, Exemplatum nullum æquiuocum est exemplari in forma exemplaris: scientia Dei exemplar est nostræ scientiæ, & nostra scientia exemplata: ergo videtur, quòd nostra scientia non sit æquiuoca cũ sua. Probatio primæ est: quia si detur, quòd sit æquiuocum in forma, cùm etiam in materia discordet, tunc exemplatum non erit in aliquo similis speciei cum exemplari, & ita non est magis exemplatum ab ipso, quam à disparato sibi: ergo oportet, quòd sit vniuocum in forma. Secunda autem patet per hoc quod dicit Dionys. in lib. de di. no. cap. 8. Sapientiam Dei excedenter laudantes dicimus, quòd omnis est & mentis & rationis & omnis sapientiæ & prudentiæ causa.

3 Item hoc videtur per simile: sigillum enim nihil imprimit nisi quod secundum speciem figuræ est in ipso, & non aliud recipitur à cera: cum igitur mens creata sit sicut cera, & sapientia Dei sit sigillum, videtur quòd recipimus sapientiam eiusdem speciei cum sua, licet subiectum non sit eiusdem rationis: sicut nec cera in qua fit impressio, & cuprum imprimens.

Sed contra: Nihil est vniuocum Creatori & creaturæ: ergo nec scientia. Prima sæpius probata est.

2 Item, Scientia Dei est causa rerum, vt infra ostendetur distinct. 38. nostra autem scientia causatur à rebus scitis: ergo non sunt istæ scientiæ vnius rationis.

3 Item, Scientia, sicut omnis alia forma, inest secundum potestatem subiecti: quia subiectum nobilius nobilioris est scientiæ, etiam inter homines: ergo cum Deus in infinitum excedat omnem mentem creatam, in infinitum etiam sua scientia excedit nostram: ergo non erit vnius rationis.

Solutio.

Solutio. Dicendum secundum beatum Dionys. in lib. de di. no. cap. 7. quòd scientia Dei non est vniuoca nostræ scientiæ, nec etiam scientiæ Angelorum: quod qualiter sit, accipiatur à verbis eius: dicit enim sic de scientia Dei, Supersapiens & omnisapiens causa, & ipsius per se sapientiæ, & totius & particularis substantificatrix. Sensus est, quòd scientia Dei est de rebus vt substantificatrix & sapientia & causa omnium de quibus est, siue illud sit totum vel vniuersale, siue pars siue particulare. Ergo patet, quòd sciendo se vt est causa omnium, nouit & se & omnia alia vniuersaliter vel particulariter existentia. De scientia autem Angeli dicit sic ibidem: Angelicarum mentium virtutes, simplices & bonos habent intellectus non in diuisibilibus partibus aut à diuisibilibus, aut sensibilibus aut rationibus diuersis congregantes diuinam cognitionem, neque ab aliquo communi ad ista simul actæ. Ab omni autem materiali multitudine mundæ existentes, intellectualiter & immaterialiter vniformiter intelligibilia diuinorum intelligunt. Sensus horum verborum est, quòd Angeli non accipiunt scientiam incipiendo à creatis, quæ multa & diuisa & materialia sunt: neque accipiunt diuersis virtutibus, vt sensu proprio, & communi, & imaginatione, & memoria, & huiusmodi: neque à quodam communi vt vniuersali deueniunt in cognitionem illorum sensibilium quæ sunt apud nos, sed deiformiter per simile aliquid menti diuinæ sibi à creatione datum & impressum. Sed tamen scientia illa non est causa entis, neque cognoscit per hoc quòd sit causa, cum nullius causa creans sit Angelus. De hominis autem scientia dicit ibidem sic, Animæ rationale habent diffusiue quidem & circulo circa existentium veritatem circumeuntes, & diuisibili & largissimo varietatis deficientes ab vnitiuis virtutibus. Sensus huius est, quòd anima rationalis accipit scientiam: rationale autem collatiuum est: & ideo incipit à multis in quibus conferendo diffunditur, & circulo circunducitur circa veritatem existentium. Et hoc potest intelligi sic: quia primum lumen ad quod fit examinatio veri, est in ipsa anima intellectus agens, & ab illo incipit ponendo ipsum circa signa & causas rerũ, vt accipiat probabile, vel necessariũ, & ipsum acceptum reducit ad intellectũ: & sic in intellectu concluditur circulus, secundũ quòd ex causa quandoque accipit causatũ, & quandoque è conuerso: ideo dicit circulũ. Ex his patet, quòd neutra scientiatũ creaturarum vniuoca est scientiæ Creatoris: sed vtraque imitatur eam quantum potest: & ideo est per prius & posterius dicta, eo modo quo dictum est supra, quòd primo est in Deo, & ab ipso, & ad ipsum quantum possibile est in Angelo & in homine.

Dicendum ergo ad primum, quòd est causa agens secundum speciem duobus modis, scilicet ad materiam proportionatam eidem speciei, vt agens & generans vniuoce, sicut ignis ignem, & homo hominem: & sic non causat Deus: quia essentiæ diuinæ nulla materia recipiens potest esse proportionata. Est etiam causa agens secundum formam & speciem ad naturam non proportionatam eidem speciei, vt sol agit in aerem, vel aliud diaphanum receptiuum luminis: & tamen lumen receptum non est eiusdem rationis in sole, & in aere, sed ignobilius & diffusius & obscurius est in aere quam in sole: & hoc modo agit Deus in huiusmodi attributis quæ communicabilia sunt creaturis, vt sapientia, vita, essentia, & huiusmodi. Vnde non sequitur, quòd sit vniuocum receptum ei à quo recipitur.

Ad aliud dicendum, quòd exemplatum

plat um imitatur quantum poteſt, plus in Angelo, & minus in homine quandiu eſt in via: & quia accedit plus ad hoc quam ad aliud, non dicitur magis exemplatum illius quam alterius.

Ad aliud dicendum, quòd non eſt ſimile de ſigillo & cera: quia licet cera non ſit materia proportionata formæ naturali æris: tamen eſt materia proportionata formæ artis quæ eſt exarata in ære, & ideo formam eiuſdem figuræ poteſt recipere: ſed mens Angeli & animæ non proportionatur eſſentiæ diuinæ, nec ſcientiæ ſecundum quòd eſt diuina: & ideo oportet, quòd recipiat inferiori modo, prout exigit naturæ ſuæ inferior ſtatus.

ARTICVLVS II.

An ſcientia diuina ſit vniuerſalis vel particularis: in actu, vel in potentia, vel in habitu?

Secundo quæritur, Vtrum ſcientia diuina ſit vniuerſalis vel particularis, vel in actu, vel in potentia, vel in habitu? Videtur autem, quòd ſit vniuerſalis, vel in vniuerſali: *Quæſt. 1.* Dicitur enim ſcientia in vniuerſali, quæ eſt de aliquo prout eſt in ſuo vniuerſali, non comparato ad hoc particulare vel illud: nulla autem cauſarum vniuerſalior eſt quam illa quæ eſt cauſa omnium: ergo ſcire per illam, eſt ſcire per maxime vniuerſale: Deus autem ſcit ſciendo illam: ergo ſua ſcientia eſt maxime vniuerſalis.

2 Item, Illa ſcientia maxime eſt in vniuerſali, quæ eſt per illud in quo nihil inuenitur de propriis rei: Deus autem eſt cauſa in qua nihil inuenitur de propriis rei: ergo ipſe maxime ſcit in vniuerſali. Prima patet per ſe. Secunda probatur per hoc quod propria vnius rei non poſſunt inueniri in eadem cum propriis alterius rei: cum igitur Deus ſit cauſa omnium: aut oporteret in ipſo eſſe propria omnium, quod abſurdum eſt: aut nullum proprium alicuius, quod verum eſt, & tunc habetur propoſitum.

3 Item, Scire in ſpecie, eſt ſcire in vniuerſali: & ſcire in genere, eſt ſcire magis in vniuerſali: & ſcire in generaliſſimo, adhuc magis: & ſcire in ente quod eſt principium generaliſſimorum, adhuc magis: ergo ſcire in eo quod in ſimplicitate excedit omnia dicta, eſt maxime ſcire in vniuerſali: Deus autem ſcit per illud, quia per ſe: ergo, &c.

4 Item, Scire in vniuerſali, eſt ſcire in hoc quod non eſt medium proprium ad concludendum illud: & quanto receditur à proprio medio, tanto magis ſcitur res in vniuerſali: ſed maxime receditur à proprio medio in illo per quod non poteſt aliquid quantumcumque commune cauſatum concludi de neceſſitate: ergo ſcire per illud, eſt maxime ſcire in vniuerſali: hoc autem eſt Deus, Deus enim cauſa quædam omnium eſt, ſed nihil cauſatum neceſſario concluditur per ipſum: ergo ſcire per ipſum, eſt maxime ſcire in vniuerſali: ſed ipſe ſcit per ſeipſum: ergo, &c.

Sed contra: Scientia in vniuerſali *Sed contra.* eſt ſcientia imperfecta, in qua non ſcitur res niſi imperfecte & in potentia: ſcientia autem Dei perfectiſſima eſt omnium ſcientiarum: ergo ſua ſcientia non eſt ſcientia in vniuerſali. Probatio primæ. Res in ſuis vniuerſalibus non ſunt niſi in potentia, poſito enim animali non neceſſario ponitur homo: ergo non poſſunt in ſuis vniuerſalibus ſciri niſi in potentia: & ſic conſtat prima. Secunda autem per ſe patet.

2 Item, Scire in vniuerſali, eſt ſcire quod determinabile eſt per aliquid additum, vt efficiatur ſcire in natura propria: ſcientia autem Dei in nullo determinabilis eſt: ergo ſua ſcientia non eſt in vniuerſali.

Deinde quæratur, Vtrum ſit ſcientia *Quæſtion. 2.* in particulari? Videtur autem quod ſic: quia ſcire in particulari, eſt ſcire naturam propriam rei: Deus autem omnium naturas proprias ſcit: ergo ſua ſcientia eſt ſcientia particularis, vt videtur.

2 Item, Si ſcire in particulari eſt ſcire per immediatum relatum ad naturam propriam rei, cum Deus ſit immediatior omni rei quam aliquid aliud, videtur quòd ſciendo per ſe, ipſe ſcit in particulari.

Sed contra: Scientia in particu- *Sed contra.* lari & propria natura, variatur ſecundum diuerſitatem eorum ex quibus eſt propria natura vniuſcuiuſque: ſcientia autem Dei inuariabilis eſt: ergo ipſa non eſt ſcientia in particulari, vt videtur.

Vlterius quæratur, Vtrum ſua ſcien- *Quæſt. 3.* tia ſit in potentia, vel in habitu, vel in actu? Videtur autem, quòd ſit in potentia quandoque: ita enim dicit Gregorius Nazianzenus, quòd excogitatio Dei eſt opus Dei: ergo ante opus non eſt excogitatio in actu, & poſt in actu eſt quando opus eſt: ergo fuit in potentia, vt videtur: & cum idem ſit in Deo excogitatio & ſcientia, videtur quòd ſcientia Dei aliquando ſit in potentia.

2 Item, Non dicimus, quòd Deus omnia faciat quæ poteſt facere: ergo potentia operatiua Dei eſt in potentia ad alia ad quæ nunquam exibit in actum: ergo à ſimili à parte potentiæ intellectiuæ poteſt poni in potentia reſpectu alicuius cognoſcibilis, quod nunquam ſciet Deus: & ſic nihil eſt inconueniens, vt videtur, diuinum intellectum ponere eſſe in potentia aliquando.

Sed contra: Si poſſibile eſt, quòd *Sed contra.* ſit in potentia, & exeat in actum: ergo exibit de potentia ad actum: hoc autem eſt quoddam genus alterationis: ergo videtur, quòd Deus quodam genere alterationis poſſit alterari.

2 Item, Quicquid in potentia eſt, per hoc quod in potentia eſt, deficit à perfecto: ergo ſi diuinus intellectus ſecundum ſcientiam eſt in potentia, deficit à perfecto & non erit ſumme perfectum.

3 Item, Quicquid in potentia eſt, ipſo poteſt cogitari aliquid nobilius & melius: ergo ſi diuinus intellectus reſpectu alicuius in potentia eſt, ipſo poteſt cogitari aliquid nobilius

bilius & melius. Prima probatur per verbum Philosophi in 9. primæ Philosophiæ, vbi dicit, quòd nobilior & melior est actus quam potentia. Quod autem conclusio sit inconueniens, probatur per Ansel. in prologio dicentem, quòd Deus est melius bonum & maius quam cogitari possit.

4 Item sunt contra hoc rationes Philosophi: quia si esset in potentia, cum nihil ens in potentia educat seipsum in actum, oporteret quod intellectus suus haberet alium intellectum se diuiniorem, id est, nobiliorem.

5 Item, Cum nihil ens in potentia exeat in actum nisi compositum sibi, oporteret quòd esset compositus.

6 Item, Cum omne motum lassetur ex labore motus, nisi motum circulariter & per naturam aliquo modo, oporteret quòd doctrina & disciplina & consideratio induceret ei lassitudinem & corruptionem, quod absurdissimum est: ergo scientia sua nunquam est in potentia. Si forte dicas, quòd hæc vltima ratio Philosophi non est necessaria. Contra: Excipiatur motus localis, & loquamur de alteratione tantum: constat, quòd forma alterans inest secundum subiecti potestatem & naturam: ergo si non inest hæc forma & debeat inesse, oportet quòd aliter se habeant illa principia subiecti: quia non potest esse, quòd idem eodem modo se habens, sit natum suscipere aliquid, & sine illo esse in propinqua dispositione: ergo necesse est, quòd talis alteratio aliquo modo sit varians principia substantiæ: ergo inducit lassitudinem & pœnam: quia quicquid remouet principia distantiæ, & facit ea distare aliter & aliter, hoc est laboriosum & pœnale.

Quæst. 4. QVÆRATVR vlterius, Ex quo non potest esse in potentia, vtrum sit in habitu? Videtur autem, quòd sic: quia infra habebimus, quòd scientia sua est causa rerum: ergo si semper esset in actu, semper causaret res: non autem semper causat res: ergo quandoque est in habitu.

2 Item, Omnis scientia quæ est per speciem cognoscibilium, scientia habitualis est: scientia Dei est talis: ergo est habitualis. Prima autem probatur sic, Habitus nihil aliud est quam ordo specierum rerum cognoscibilium apud cognoscentem: Deus autem sicut hic & in sequenti distinct. dicitur, habet in se species omnium cognoscibilium.

3 Item, Augustinus in lib. de bono coniugali dicit, quòd habitus est, quo quis agere potest cum tempus sit: ergo cum Deus semper possit considerare quando vult, ipse habet habitum scientiæ: ergo scientia sua est scientia in habitu.

4 Item, Frequenter vtuntur Doctores distinct. ista, quòd dominus potest dicere dominium in habitu, vel in actu: & in habitu conuenit ei ab æterno esse dominum, in actu autem ex tempore: ergo scientiam in habitu ponere in Deo non videtur esse inconueniens.

Sed contra. SED CONTRA: Exiens de habitu ad actum, vt dicit Philosophus in 2. de anima, alteratur quodammodo: Deus autem nullo modo alteratur: ergo sua scientia non exit de habitu in actum: ergo non est in habitu.

2 Item, Habitus est diuersum aliquid ab habente: ergo non conuenit Deo: quia in Deo nihil est diuersum ab ipso.

3 Item, Habitus est ad perfectionem potentiæ quæ de se non potest vel non expedite potest in actum: talis autem potentia non est intellectus diuinus: ergo non habet habitum: ergo nec scientiam in habitu.

QVÆRATVR ergo vlterius, Si sciat in actu semper? Videtur autem quòd sic: quia perfectissimum in quolibet est Deo attribuendum: scientia autem in actu est perfectissima omnium scientiarum: ergo ipsa est Deo attribuenda. Quæst. 5.

2 Item, Scientia in actu est per id quod actu est præsens intellectui: sed Deus semper est sibi præsens: ergo scit semper in actu, quia ipse non scit nisi per seipsum.

SED CONTRA: Posita causa efficiente semper sequitur effectus: scientia autem Dei causa efficiens est creaturarum: ergo ad scientiam Dei in actu semper sequitur productio sciti in actu. Prima est nota per se. Secunda probatur ex hoc quòd scientia Dei non est speculatiua, sed practica: illa autem existens in actu, semper est coniuncta operi: ergo constat propositum. Cum igitur in actu non sciuerit ab æterno omnes res (vt habetur in fine istius distinctionis) videtur, quòd omnis res, non tantum mundus, ab æterno fuerint, quod falsum esse ad oculum cernimus, quia ego & tu ab æterno non fuimus. Ergo videtur, quòd Deus nullo modo habeat scientiam, ex quo nec scit in vniuersali, nec in particulari, nec in potentia, nec in habitu, nec in actu. Sed contra.

SOLVTIO. Dicendum, quòd sicut Commentator dicit super 11. metaphysicæ. Scientia Dei neque est scientia in vniuersali, neque in particulari, nec in agere: quia istæ differentiæ scientiæ sunt illius scientiæ quæ accipit scientiam vnius ex præcognitione alterius, quod est tanquam principium & signum illius: & hoc non competit diuinæ scientiæ: & ideo non conueniunt ei huiusmodi differentiæ vniuersalis & particularis. Solutio.

AD ID ergo quod primo obiicitur ad probandum, quòd ipse habet scientiam in vniuersali, dicendum quòd Deus est vniuersalis causa efficiens, non autem prædicabilis & determinabilis ad essentiam: & à tali vniuersali non dicitur scire in vniuersali: quia in efficiente vniuersaliter agente, quod non est proportionatum facto, neque scitur res in vniuersali, neque in particulari: sicut ipsa causa, neque est pars essentiæ rei sicut genus, nec propria essentia vel natura.

AD ALIVD dicendum, quòd scire per id in quo nihil est de propriis rei, non est scire in vniuersali, sed potius scire per illud in quo nihil est de propriis actu, sed potestate habet omnia propria: & hoc vniuersale non est Deus: & ideo patet, quòd Dei scientia non est in vniuersali.

Ad alivd dicendum, quòd verum quidem est, quòd Deus non cadit sub principio, neque sub genere: sed hoc non fit ideo, quòd ipse sit vniuersalius aliquid quam ens vel genus, hoc enim impossibile est, quia ente vniuersalius nihil cogitari potest: sed hoc est ex simplicitate sua, vt probatum est distinctione 8. supra. Obiectio autem illa procedit, ac si Deus sit extra entis communitatem per modum ambitus vniuersalis.

Ad alivd dicendum, quòd Deus non est medium ad aliquid concludendum ex necessitate quoad nos qui nescimus proportionem causati ad ipsum: sibi autem ipse sufficiens medium cognoscendi est, qui nouit omnem influentiam quam influit in causatum quocunque modo quo est ab ipso: si autem aliquid non est ab ipso, hoc erit priuatio: & illud scitur ab ipso habitu, vt infra patebit: nec illud est ens, licet relinquat ens quod est subiectum cum aptitudine ad habitum: tamen hoc non facit in vniuersali: quia sicut habitum est, scire rem in vniuersali, est scire rem in illo in quo est in vniuersali sicut species in genere, vel causatum in causa remota, non coarctata, sed coarctabili.

Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum sua scientia sit scientia in particulari? Dicendum quòd non: quia scientia in particulari est scientia rei ex his quæ sunt de natura propria rei: Deus autem non sic scit, sed per seipsum.

Ad primvm ergo dicendum, quòd non sufficit ad scire in particulari scire naturam propriam rei, sed oportet vt ex propriis rei sciat: & hoc non conuenit Deo.

Ad alivd dicendum, quòd Deus non est immediatus naturis rerum vt existens de propria natura aliquid, sed incommiscibiliter & immaterialiter, vt dicit Dionysius, & discretus ab omni natura rerum.

Ad id quod vlterius quæritur de alia diuisione, scilicet vtrum scientia sit in potentia, vel in habitu, vel in actu? Dicendum, quòd Dei scientia nullo modo est in potentia, vel in habitu, sed semper in actu, sicut obiectiones ad hoc inductæ necessario probant. Ad hoc enim quòd scientia sit in potentia, oportet quòd intelligens habeat possibilem intellectum, & ille materialis & imperfectus est de se, & naturæ diuinæ nullo modo conueniens. Similiter non est habitus nisi possibilis intellectus: intellectus enim quo est omnia fieri, se habet ad habitum scire sicut materia ad formam: & cum possibilis in Deo nullo modo esse possit, habitualis scientia nullo modo in Deo esse poterit. Vnde relinquitur, quòd in actu sit, & agens semper, nihil recipiens, & nihil habens quod ipse non sit.

Ad primvm ergo quod inducitur ad probandum, quòd intellectus suus sit in potentia, dicendum quòd excogitatio Dei improprie sumitur: quia excogitare ratiocinatiuæ potentiæ est, & causat scientiam collatiuam quam Dionys. vocat discursam disciplinam: sed à Gregor. ponitur excogitatio pro intelligentia simplici practica: & verum est quòd hæc sufficit ad opus, secundum quòd opus est: ab æterno autem hæc intelligentia secundum actum stat in hoc quòd non ab æterno, sed tunc cum mundus incepit, Angeli & alia educerentur: & ideo ante opus operatum, & post, & in ipso, habet se eodem modo: ergo nunquam de potentia mutatur ad actum. Si autem dicas obiectionem procedere de opere operante, & non operato: dicendum quòd falsum est: quia illud est essentia Dei: essentia enim & potentia & operatio in Deo idem sunt: & ideo ante illud non potest poni potentia aliqua: & hoc qualiter sit, patebit in solutione vltimi articuli.

Ad alivd dicendum, quòd in Deo non est nisi potentia actiua: & illa non est in potentia respectu operari, sed potius operatum est in potentia respectu ipsius, & ipsa in actu: operatio autem potentiæ ab ipsa potentia, nec distat in Deo nec differt: & ideo nullo modo est in potentia ad illam.

Ad id quod vlterius inducitur, quòd sciat in habitu, dicendum quòd hoc non sequitur, vt infra patebit, ex hoc quòd scientia est causa rerum, quòd scientia in actu faciat quòd res causata sit cum causa, imo sequitur oppositum.

Ad alivd dicendum, quòd scire per species vel ideas, non facit scientiam habitualem, nisi illæ formæ vel ideæ sint formæ perficientes intellectum ad actum: sicut bene probat obiectio facta in contrarium: & ideo illa ratio procedit ab insufficienti: quia addi deberet, est scientia per speciem diuersam ab ipso sciente quæ perficit intellectum eius ad actum.

Ad alivd dicendum, quòd August. diffinit habitum perficientem potentiam & expedientem ad operandum: Deus autem in omni potentia sua per seipsum perfectus & expeditus est.

Ad alivd dicendum, quòd habituale in sermonibus Doctorum non sonat habitum, sed potius aliquid simile habitui, scilicet non connotans actum effectum in creatura, sicut habitum habens, non necessario agit, sed agit cum voluerit.

Ad id quod contra vltimum obiicitur, dicendum quòd non sequitur hoc in causa prima: quod patet hoc modo: causa enim prima sine mensura distat à causato: ergo causatum in nullo potest assimilari sibi: ergo nec in æternitate. Præterea, Causa est ad cuius esse sequitur aliud: ergo necesse est causatum sequi: ergo non erit coæternum causæ in esse: quia ipsum secundum suum esse causatum est. Vnde ad argumentum dicendum, quòd causa prima vno modo se habet in omnibus scitis suis ab æterno, & ipsa ab æterno est ordinans exitum scitorum: & ab æterno idea tua & mea ordinatæ sunt & determinatæ ad hoc vt nunc exeas in esse, & similiter ego. Non autem est determinatio diuini intellectus ad hoc quod fiat ab æterno: sed ipse in se ab æterno determinauit vt tunc vel tunc fiat. Ergo non sequitur, si scientia sua est causa

sa rei, & scientia sua est ab æterno actu, quòd creaturæ fiant ab æterno. Et est simile: sicut si ponamus determinationem mei intellectus practici iam esse ad opus aliquod quod fiet à me post tres annos, & stet meus intellectus continue, quòd tunc fiet & non prius: & intelligere meum vt tunc fiat, sit sufficiens causa ad productionem rei: tunc enim meus intellectus in omni priori tempore erit in actu sufficienter causante rem illam, & tamen res non erit nisi tribus annis prius expletis. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS III.

An de scientia, potentia, & voluntate debet esse tractatus proprius, & penes quid illa tria sumuntur?

DEinde quæritur de his quæ sunt circa literam, & primo de hoc quod dicit [Quædam tamen specialem efflagitant tractatum, &c.] Videtur enim hoc non esse verum: ista enim sunt essentialia appropriabilia personis: ergo cum aliis inter essentialia appropriabilia determinanda sunt, & non in tractatu speciali.

2 Item, Cum cognitio causæ pertineat ad cognitionem causati: & ista sint causæ creaturarum, videtur si specialem afflagitant tractatum, quòd cum creaturis essent determinanda in secundo lib. quod non facit Magister.

3 Item, quid vocatur tractatus? non enim, vt ipse in suo prologo dicit, diuidit hunc librum totum nisi in quatuor tractatus: cum igitur istud secundum eum contineatur in primo lib. continetur in primo tractatu: ergo non habet tractatum specialem.

4 Vlterius videtur peccare Magister in excutione horum trium: cum enim potentia sit ante sapientiam & voluntatem, prius debebat exequi de potentia, quam de sapientia: & ipse facit contrarium. Item, potentia est attributum Patris, & sapientia Filij, vt habitum est in distinctione præcedenti: ergo secundum ordinem naturæ qui est in personis, debuit prius determinari de potentia, quam de sapientia.

Quæst. ADHVC quæritur de sufficientia horum trium. Videtur enim, quòd numerus abundet super ea quæ exiguntur ad causandum: quia ista tria sufficiunt agenti imperfecto qui est artifex homo: ergo ad agens perfectissimum pauciora requiruntur: ergo videtur, quòd ternarius iste abundet superflue.

2 Item, Nos videmus, quòd natura perfectius agit, quam intellectus practicus: & hoc patet in operibus alchimiæ: quia aurum alchimuum non lætificat cor, nec etiam ita est productibile malleis sine scissura, sicut aurum quod producit natura. Præterea, In multis deficit ars à natura: cum igitur Deus sit perfectissimũ agens, magis similis erit eius actio potentiæ naturæ, quam artis: ad operationem autem naturæ non requiritur nisi posse,

& non scire, & velle: ergo tractatus de scientia & voluntate non pertinet ad hunc tractatum, vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum, quòd licet sint essentialia appropriabilia: tamen scientia eorum non potest determinari ex eisdem omnino principiis, ex quibus determinatur scientia aliorum: alia enim determinata sunt per relationes personarum adinuicem, vel per essentiæ vnitatem vel simplicitatem: hæc autem habent determinari per intentionem causæ: quia ista dicunt dispositiones ex quibus inclinatur ad causandum creaturam. Et si obiicias, quòd secundum hoc supra 30. distinct. debebant poni inter ea quæ conueniunt ex tempore, dicendum quòd non est verum: quia ista non conueniunt ex tempore, sed potius dicunt illa attributa quibus exeunt à Deo ea quæ sunt ex tempore: & ita sunt ante tempus: & ea quæ conueniunt ex tempore non sunt ante tempus, sed post secundum rationem intelligendi. Solutio.

AD ALIVD dicendum, quòd cum creaturis non incidunt in eundem tractatum: quia ex principiis creationis & creaturæ non possunt determinari, sed habent proprias determinationes conuenientes ab æterno: nec omnis causa cum causato incidit in determinationem eiusdem scientiæ vel libri, sed tantum ea quæ proxima est.

AD ALIVD dicendum, quòd tractatus vocatur hic pars specialis de eodem scibili per alia principia determinabilis: sicut est Deus secundum ea quæ ab æterno conueniunt sibi & temporaliter, materia huius primi libri: & ideo illud quod est de conuenientibus sibi ab æterno, est de scientia primi libri: sed tamen dicitur pars specialis, eo quod principiis prius habitis determinari non potest.

AD ID quod vlterius obiicitur de ordine excutionis, dicendum quod ista tria quæ hic tangit dupliciter considerantur, scilicet in se, vel in relatione ad opus. In se considerata verum est, quòd potentia est ante scientiam & voluntatem: sed in relatione ad opus est sciẽtia vt dirigens, & potentia vt exequens: & sic potentia est operans post scientiam & voluntatem. Si autem quæritur, Quare de voluntate exequitur post potentiam? Dicendum, quòd potentia operans non in omnibus modis cõiungitur voluntati, licet in nullo sit contra voluntatem: quia voluntas Dei dicit inclinationem ad bonum quod est ab ipso: potentia vero est efficiens ad ens: & cum ens per suam intentionem sit ante bonum, determinatur de potentia ante voluntatem. Alij dicunt, quòd respectu obiectorum communior est scientia, quam potentia: quia scientia est de bonis & malis, potentia autem de bonis tantum: sed illi non dant causam quare potentia est ante voluntatem. Per hoc etiam patet solutio ad sequens:

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd numerus istorum trium est abundans: ista enim sunt de perfectione causæ primæ: quod sic probatur. Causa prima aut agit per necessitatem, aut per intentionem, haben- Ad quæst.

 do

do rationes operum suorum. Si per necessitatem: tunc erit obligata per naturæ necessitatem ad agere, & erit imperfecta, rationes sui operis ignorans, quod absurdum est. Si autem agit per libertatem voluntatis: aut habebit rationes operis, aut non. Si non: tunc agit imperfecte: quia Philosophus dicit, quòd etiam ars ignorans rationes operis, sed operans tantum, minus est honorabilis quam illa quæ scit rationes: sicut architectonica honorabilior est vsuali: ergo oportet, quòd sciat & velit. Quod autem possit, nemo dubitat.

Dicendum ad primum contra hoc obiectum, quòd in his non consideratur distantia perfecti agentis ab imperfecto, sed potius in hoc quod inferius agens habet ista tria vt diuersa in se, & à se, & quod agit per instrumentum: Deus autem habet ista tria eadem in se: quia scientia est potentia, & è conuerso: & sibi eadem, quia ipse est sua potentia & sua sapientia: & agit sine instrumento per seipsum. Vnde ipse perfectissimum agens est.

Ad aliud dicendum, quòd licet natura perfectior causa sit in agendo, quam ars: hoc tamen non habet natura inquantum est proxima, sed ab influentia primi motoris: formæ enim specificæ (vt videtur Philosophus velle) sunt ab influentia cæli super proximas causas mouentes & agentes. Influentia cæli est ab influentia primi motoris. Et ideo necesse est, quòd natura recipiens deficiat ab ipso. Accipit ergo potentiam operandi, & non scientiam & voluntatem: eo quod non sit natura rationalis & spiritualis: vnde quod natura non habet hæc tria, non est perfectionis, sed defectus à motore primo.

AATICVLVS IV.

An Magister bene & sufficienter enumeret partes scientiæ, & penes quid sumantur?

Deinde quæritur de diuisione nominum quam ponit *ibi* [De scientia, præscientia, prouidentia, dispositione, prædestinatione, voluntate, potentia, &c.] Videtur enim diminute enumerare, cum infra exequatur etiam de reprobatione. Præterea quæritur, Penes quid sumitur multiplicatio istorum nominum?

Solutio. Solvtio. Ad hoc dicendum, quòd ex habitis satis habetur qualiter accipitur scientia, potentia, voluntas. De aliis autem potest esse triplex multiplicatio: quarum vna & prima est secundum quòd se habent adinuicem, & vnum addit super alterum. Potest igitur considerari habitus intellectus practici in se, vel in comparatione ad aliud. Si in se: tunc dicitur scientia. Si autem in comparatione ad aliud, quod additur ei vt contrahens ipsum: aut illud est secundum rationem medij per quod est inquantum est scientia, & tunc dicetur idem quod sapientia, quia sapientia est scientia per causam altissimam quam difficile est homini scire, vt dicit Philosophus: & de sapientia infra exequetur. Potest etiam contrahi per dispositionem ad actum: hæc autem dispositio aut notat ordinem esse ad actum, & tunc est præscientia vel prouidentia, quod idem est, quæ notant ordinem esse secundum antecessionem ad effectum: aut dispositio potest esse ex parte illa qua coniungitur actui: & hoc penes ordinem rerum ad finem, vel adinuicem, & tunc est dispositio: aut penes conseruantia ipsam rem, & tunc est prouidentia: aut specialiter ad ea quæ rationalia sunt, & tunc est prædestinatio. Potest etiam fieri multiplicatio penes obiecta illa quæ sunt simpliciter scibilia, aut determinata in aliqua differentia temporis vel entis. Si primo modo: tunc de ipsis est scientia quæ est de æternis, & temporalibus, & præsentibus, & præteritis, & futuris. Si autem sunt scibilia contracta: aut hæc contractio est per differentiam temporis, aut per speciem entis. Si primo modo: aut communiter, aut specialiter. Si specialiter: tunc est prædestinatio respectu bonorum gratiæ & gloriæ, & creaturæ ad gratiam & gloriam ordinatæ. Si communiter: aut respectu rei in se, & sic est præscientia: aut respectu ordinis rerum, & sic est dispositio æterna de rebus futuris. Si autem est per speciem entis contractio: tunc est prouidentia, quæ prædeterminat perfectionem secundum esse & permanere. Vel sic: Scientia aut est respectu scibilis vt est apud scientem tantum, aut vt est aliquid ponens circa scitum. Si primo modo: aut cum ordine scientis ad scitum, aut absolute. Si absolute: tunc est scientia. Si cum ordine: tunc est præscientia. Si autem aliquid ponitur circa scitum: aut communiter, aut specialiter respectu creaturæ dignioris. Si communiter: aut est respectu esse, & tunc est dispositio: aut respectu bene esse, & tunc est prouidentia, quæ dicit curam de bene esse rerum in gubernatione Dei. Si autem est specialiter respectu creaturæ dignioris: tunc est prædestinatio. Alij etiam modi inueniri possunt, sed non necessarij.

Ad obiectvm autem dicendum, quòd reprobatio aliquid habet, respectu cuius non est operatio diuina, vt culpa reprobati: & ideo inter illa in quibus determinatur scientia practica Dei, nõ debet enumerari.

Vtrum scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio potuerit esse in Deo, si nulla fuissent futura?

B Hic considerari oportet, vtrum scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio potuerit esse in Deo, si nulla fuissent futura

tura? Cum enim præscientia sit futurorum, & dispositio faciendorum, & prędestinatio saluandorum: si nulla essent futura, si nihil esset facturus Deus, vel aliquos saluaturus, non videtur potuisse in Deo esse præscientia, vel dispositio, vel prędestinatio: potuit autem Deus nulla præscire futura, potuit creare aliquid vel non saluare aliquos: potuit ergo in Deo non esse pręscientia, vel dispositio, vel prędestinatio. Ad hoc autem ita à quibusdam opponitur. Si, inquiunt, potuit præscientia Dei non esse in Deo ab æterno, & potuit non esse. Si vero potuit non esse, cum pręscientia Dei sit eius scientia, & scientia sit eius essentia: potuit ergo non esse ab æterno id quod est diuina essentia. Ita & de dispositione & prædestinatione, quæ est diuina essentia, obiiciunt. Addunt quoque & alia, ita loquentes, Si potuit Deus non præscire aliqua, cum idem sit Deo pręscire quod scire, & scire quod esse: potuit ergo non esse. Item, Cum idem sit Deum præscium esse, & Deum esse: si potuit non esse pręscius, potuit non esse Deus. Potuit autem non esse præscius, si potuit nulla pręscire. At potuit nulla pręscire, quia potuit nulla facere.

ARTICVLVS V.

Vtrum Dei scientia sit æterna & immutabilis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Hic considerari oportet] Quicquid enim est in Deo, æternum est: æternum autem est immutabile & necessarium: ergo nulla positione facta videtur posse mutari: & ita posito quòd nihil sit futurum, si ante positionem fuit præscius, etiam postea præscius erit.

2 Item, Scientia pendet ex scibili, & dicitur relatiue ad ipsum: posito ergo quòd nullum sit scibile, sequitur nullam esse scientiam: ergo nihil dicit Magister soluendo hanc quæstionem, quòd dato quòd nihil sit futurum, quòd tunc non erit præscientia, sed manet adhuc scientia qua Deus præscit futura antequam fiant:

3 Item, Sicut est scientia de futuris, ita est de præsentibus & præteritis: cum igitur significetur specialiter Deus respectu futurorum secundum quòd præscit, debet scientia sua etiam aliquo speciali nomine significari respectu præteritorum, & aliquo respectu præsentium, & sic dicetur habere memoriam præteritorum, & speculationem præsentium, vt videtur, quod falsum est: ergo non debet dici præscius.

4 Item, In nostro intellectu incomparabiliter minor est simplicitas, quam in intellectu diuino: sed intelligibile nostri intellectus propter simplicitatem non est hic & nunc, sed vbique & semper, vt dicit Philosophus: ergo intelligibile diuinum erit etiam abstractum ab omni differentia temporis: ergo non debet significari nomine importante differentiam temporis futuri, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd id quod est in Deo, est æternum & immutabile: sed nihil prohibet ipsum in alia & alia relatione & ratione esse, secundum quòd aliquid aliter se habet ad ipsum vno modo quam alio: sicut enim dicit Auicen. in prima Philosophia, ex hoc quòd aliquid refertur ad aliquid, nihil componitur, neque mutatur: quia quantumcunque aliquid accipiatur simplex & immutabile, per hoc ipsum quòd primum dicitur, ponitur relatiuum, & tamen ex hoc non est compositum neque mutatum. Vnde licet scientia Dei secundum id quod est, immutabilis est: nihilominus tamen alia & alia ratione relationis significatur, secundum quòd se habet ad futurum, vel non habet se ad illud: & ideo Magister bene dicit.

AD ALIVD dicendum, quòd scientia Dei non pendet ex scibili: sed potius scibile quod est creatura, pendet ex scientia Dei, vt ex causa: & ideo in diuinis accidit contrarium dicto Philosophi. Dicit enim Philosophus, quòd scientia refertur ad scibile, sed non è conuerso de necessitate: scientia enim ponit scibile, sed non conuertitur: sed in Dei scientia scibibile refertur ad scientiam, & non è conuerso: quia in inferioribus scientia causatur à scibili, in Deo autem è conuerso: & ideo non existente scibili creato, vel etiam non futuro, non destruitur scientia Dei: quia nihil accipit à scibili, sed è conuerso potius causat scibile.

AD ALIVD dicendum, quòd scientia de præsenti est concommitans rem, & scientia de præterito vt huiusmodi, est sequens rem: & nulla illarum competit Deo, sed tantum competit ei scientia rem antecedens, sicut causa æterna antecedit causatum temporale: & ideo non dicitur memoria Dei vel contemplatio præsens, sed tantum præscientia.

AD ALIVD dicendum, quòd scitum à Deo omnino intemporale est, nec differentia temporis ponitur circa scitum, secundum quod est in scientia Dei, sed ponitur circa esse

esse rei scitæ: quia hoc habet se vt sequens scientiam, secundum quod causatum sequitur causam: & ideo respectu illius dicitur præscientia.

Responsio quod præscientia, & dispositio, & prædestinatio quasi relatiue dicuntur ad futuras res vel faciendas.

D AD hoc iuxta modulum nostræ intelligentiæ ita dicimus, Præscientia & dispositio vel prædestinatio ad aliquid dici videntur. Sicut enim creator ad creaturam relatiue dicitur, ita præscientia vel præscius ad futura referri videtur, & dispositio ad facienda, ac prædestinatio ad saluanda. Veruntamen creator ita relatiue dicitur, vt essentiam non significet. Præscientia vero vel prẹscius & in respectu futurorum dicitur, & essentiam designat: ita etiam dispositio, & prædestinatio. Ideoque cum dicitur, Si nulla essent futura, non esset in Deo præsentia, vel non esset Deus præscius: quia varia est ibi causa dicendi, distingui oportet rationem dicti. Cum ergo dicis, Si nulla essent futura, non esset in Deo prẹscientia, vel non esset prẹscius: si in dicendo hanc causam attendis, scilicet quia nulla essent subiecta eius prẹscientię, vnde ipsa possit dici præscientia, vel ipse præscius: quod vtrumque dicitur propter futura: verus est intellectus. Sin autem ea ratione id dicis, quòd non sit in eo scientia qua præscit futura, vel quod ipse non sit Deus qui est futurorum præscius, falsa est intelligentia. Similiter & illæ locutiones determinandæ sunt, Potuit non esse præscientia Dei, vel potuit non esse præscius, & potuit Deus non præscire aliqua, id est, potuit esse, quòd nulla futura subiecta essent eius scientiæ: & ita non posset dici præscius vel præscire, vel scientia præscia: non tamen eo minus ipse esset, vel eius scientia. Sed non posset dici præscius, vel præscire, vel præscientia, si eius scientiæ futura nulla forent subiecta. Similiter de dispositione, & prædestinatione, vel prouidentia. Hæc enim (vt dictum est) ad temporalia referuntur, & de temporalibus tantum sunt.

Quod scientia Dei non tantum est de temporalibus, sed etiam de æternis.

C SCientia vero vel sapientia non tantum de temporalibus, sed etiam de æternis est. Ideoque etsi nulla fuissent futura, esset tamen in Deo scientia eadem quæ modo est: nec minor esset, quam modo: nec maior est, quam esset. Sciuit ergo Deus ab æterno æternum, & omne quod futurum erat, & sciuit immutabiliter. Scit quoque non minus præterita & futura quam præsentia, & sua æterna sapientia immutabili scit ipse omnia quæ sciuntur. Omnis enim ratio supernæ & æternæ sapientiæ (vt ait Ambrosius) in eo est, quia omnem sapientiam & essentiam capit immensa scientia.

ARTICVLVS VI.

An hoc nomen, creator, significat diuinam essentiam?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Veruntamen creator ita relatiue dicitur, vt essentiam non significet, &c.] Hoc enim videtur esse contra regulam Doctorum, quòd omne nomen dictum de Deo connotans effectum in creatura, significat diuinam essentiam

2 Si forte dicas, quòd significat respectum ad creaturas. Contra: Respectum ad creaturas etiam significat præscientia: ergo si vnum non significat essentiam, nec reliquum: vel si vnum significat, & reliquum.

SOLVTIO. Dicendum, vt supra distinct. 30. quòd creator, vt dicit Damasc. significat habitudinem Dei ad ea à quibus distinguitur: & illa habitudo supponit essentiam, vt circa quam ponitur: & non est falsus intellectus propter actum creationis, licet non significet relationem realiter inhærentem ex tempore: & ideo dicit Magister, quòd non significat essentiam. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd præscientia in principali significato à quo imponitur nomen, dat intelligere essentiam diuinam: quia essentiam importat & non habitudinem relationis, nisi ex compositione præpositionis: & ideo dicit Magister, quòd significat essentiam, & non creator.

Quare omnia dicantur esse in Deo, & quod factum est habet vitam esse in eo?

PRopterea omnia dicuntur esse in Deo & fuisse ab æterno. Vnde Aug. super Gen. Hæc visibilia, inquit, antequam fierent, non erant: quomodo ergo nota Deo erant quæ non erant? Et rursus, Quomodo ea faceret quæ sibi nota non erant? non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognouit. Proinde antequam fierent, & erant, & non erant. Erant in Dei scientia, non erant in sua natura. Ipsi autem Deo non audeo dicere alio modo innotuisse cum ea fecisset, quam illo quo ea nouerat vt faceret: apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Ecce hic habes, quòd hæc visibilia antequam fierent, in Dei scientia erant. Ex hoc ergo sensu omnia dicuntur esse in Deo, & omne quod factum est dicitur vita esse in ipso: non ideo quòd creatura sit creator, vel quia ista temporalia essentialiter sunt in Deo: sed quia in eius scientia semper sunt quæ vita est. E *Lib. 5. cap. 18.*

ARTICVLVS VII.

An in mente diuina sunt ideæ?

1. p. sum. theo. q. 55. & 2. p. q. 4. memb. 1. a. 2. DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Propterea omnia dicuntur esse in Deo, &c.] Incidit enim hic quæstio de ideis de quibus ad intellectum sequentium quæremus quatuor: quorum rimum est. An sint ideæ in mente diuina? Secundum, An in ratione scibilis speculatiui vel practici? Tertium, Vtrum sit idea vna, vel plures? Quartum est, vtrũ omnium sint in Deo ideæ, vel non omnium?

q. 44. Ad primum proceditur sic: Dicit August. in lib. 83. q. Ideæ sunt rationes rerum stabiles & immutabiles, quæ in diuina intelligentia continentur. Et cum ipsæ nec oriantur, nec intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne illud quod oriri & interire potest. Ex hoc accipitur, quòd ideæ sunt, & ad quid sunt, & vbi sunt: & ideo hæc auctoritas valde est notabilis.

2 Item ibidem. Omnia ratione sunt condita: nec eadem ratione homo, qua equus: hoc enim absurdum est existimare. Singula ergo propriis sunt creata rationibus. Has autem rationes non est arbitrandum esse nisi in mente conditoris: non enim extra se positum quicquam intuebatur.

3 Item August. in lib. Retractationum, Nec Plato in hoc errauit, quia esse mundum intelligibilem dicit, &c. Mundum quippe intelligibilem nuncupauit Plato ipsam rationem sempiternam, quâ fecit Deus mundum: quam qui esse negat, sequitur vt dicat Deum irrationabiliter fecisse quod fecit. *Lib. 1. cap. 3.*

4 Item in lib. de ciuitate Dei dicit, qnòd Plato ideas ponit: & eas qui negat, infidelem esse non ambigit: quia filium Dei negat.

5 Item Boët. in lib. de consolatione Philosophiæ dicit: Qui cuncta superno ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse, mundum mente gerens.

6 Item ad Heb. 2. Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Inuisibilia autem ibi dicuntur ideæ & rationes mundi archetypi in mente Dei.

7 Hoc etiam probatur sic ratione. Constat, quòd Deus non agit per naturæ necessi-

tatem, vt habitum est prius: ergo agit per intellectum: omnis autem agens per intellectum, apud se habet rationem operis & exemplar, aut ignorat quid agat: ergo cum Deus sciat quid agat, ipse apud se habet rationes omnium operabilium suorum: & illæ vocantur ideæ: ergo apud se habet ideas.

Sed contra. SED CONTRA: Plus opponitur id quod est in diuersa essentia, quam id quod distinctum est, in eadem tamen essentia manens: ergo respectus ad id quod est in diuersa essentia, maioris est oppositionis in Deo, quam ille qui est in Deo inter ea quæ sunt eiusdem essentiæ: sed respectus inter ea quæ sunt eiusdem essentiæ, facit in diuinis distinctionem personarum: ergo respectus ad id quod est diuersæ essentiæ, faciet diuersitatem essentiarum, cum sit maioris oppositionis: talis autem est respectus idearum: ergo ideæ in Deo facient diuersitatem essentiarum, quod esse non potest: ergo non sunt ideæ in Deo.

2 Item, Omnis diuersitas quæ est in causis & causatis, necesse est quòd reducatur in vnum vniuersitatis principium, quia aliter plura essent principia: sed magis vnum principium est id quod est vnum essentia & ratione, quam id quod vnum quidem est essentia, sed plura ratione: ergo necesse est, quòd hoc accipiatur vt vnum essentia & ratione: ergo in ipso non sunt rationes ideales.

3 Item nos videmus hoc in principiis naturæ: omnis enim diuersitas quæ est in qualitatibus propriis naturalibus, reducitur ad qualitates primas agentes & patientes, scilicet differentias elementorum, calidum, frigidum, humidum, siccum: actionis autem illarum qualitatum multiplex diuersitas reducitur ad diuersum motum cæli, minus tamen diuersum, quam sit actio elementorum: diuersitas autem motus cæli cum sit multiplex, reducitur ad numerum mobilium quæ sunt 8. vel 9. & istorum iterum diuersitas reducitur in motorem primum: ergo necesse est, quòd primum in quod fit omnium reductio, sit rationem vnum, & secundum diuersitatem rationum moueat: & hoc dato non erunt ideæ: ergo ideæ non sunt, vt videtur.

4 Item, Si sunt ideæ, ad quid sunt? superfluum enim est in causa, quod non est ad productionem causati, vt videtur: sed diuersitas generatorum & corruptorum aliunde potest causari, secundum quod dicunt Philosophi, quòd natura sphæræ nonæ est facere vniformitatem in his quæ sunt in vna natura & vnius rationis. Naturæ autem sphæræ habentis multas stellas, est facere diuersitatem figuræ & formæ in generatis & corruptis. Naturæ autem spheræ lunæ est mouere aquam secundum diuersum situm in diuersam mixtionem, vt mixtum fiat continuum: quia terra pura continuationem non facit, sed comminutionem. Naturæ autem sphæræ solis est mouere ignem ad immissionem caloris mouentis & digerentis & maturantis commixtum continuum. Naturæ autem sphærarum quinque aliorum planetarum est mouere aerem, propter quod sunt in aere motus multi, eo quod illi planetæ multarum sunt diuersitatum in motibus declinationis, & inuolutionum, & descensus, & ascensus, & stationis, directionis, retrogradationis, & huiusmodi. Cum ergo ex illa diuersitate sufficienter causetur diuersitas formarum, vt videtur, superfluit positio idearum.

SOLVTIO. Dicendum, quòd absque dubio etiam phylosophice loquendo necesse est ponere ideas, vt dicit August. quia aliter sequeretur, quòd Deus sine ratione qua mundum cognosceret, mundum creasset. *Solutio.*

DICENDVM ergo ad primum, quod contra obiicitur, quòd relatio non diuersificat, nisi per hoc quod habet de natura oppositionis: dicunt enim logici, & verum est, quòd aliter arguitur à relatiuis inquantum relatiua sunt, & aliter à relatiuis oppositis secundum quod opposita sunt: secundum enim quod relatiua sunt, posita se ponunt, & perempta se perimunt: per hoc autem quod opposita sunt, sequitur quòd vnum non sit aliud: & ideo in personis in quibus est relatio realiter, verum est quod distinguuntur, & à se remouentur. Sed intellectus Dei ad res creatas est relatio secundum rationem, sed creatorum ad ipsum secundum rem: & ideo creator essentialiter quidem differt à creatis, sed respectus à respectu non: quia inter respectum & respectum non est oppositio: & ideo relatione illa non est Deus nisi vnum principium, vt infra patebit: & respectus illi in ipso non habent distantiam, vel oppositionem, vel diuersitatem, licet pluraliter significentur: eo quod sunt ad res diuersas.

AD ALIVD dicendum, quòd diuersitas omnis absque dubio reducitur in vnum essentialiter & ratione quoad ipsum: sed non est vniuersitatis & diuersitatis principium, nisi referatur ad diuersa: & ideo illæ rationes quoad respectus multiplicantur ex parte posteriori, scilicet secundum quod sunt à parte creaturarum ordinatarum ad ipsum, sed ex parte sui non, quia ipsum per seipsum causa est vniuscuiusque causati: & ita adhuc relinquitur esse idea in ratione illorum respectuum ad res creatas.

AD ALIVD dicendum, quòd bene concedo hoc, quòd talis reductio est in causis naturalibus: sed illa non tollit immediatum respectum vniuscuiusque ad primum: non enim primum ita est, vt dicebant quidam errantes Philosophi, quòd habeat immediatam influentiam super mobile primum, & non super alia: sed immediate influit omnibus, & etiam per alia influit: & ex parte respectus illius quo influit esse vniuscuiusque, ponitur ratio idealis.

AD ALIVD dicendum, quòd necessitas idearum est: quia diuersitas stellarum & imaginum & proportionis situum ex motu sphærarum, diuersam nunquam facerent formam, nisi influeretur eis à Deo qui est vniuersitatis principium: & etiam acceptam rationem formæ non possent influere, nisi Deus immediatius influeret, sicut habetur Ioan. 5. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Et ideo necesse est ponere ideas, quæ sunt rationes istarum formarum.

ARTICV

ARTICVLVS VIII.

An ideæ sunt in mente diuina in ratione scibilis speculatiui, vel practici?

SEcundo quæritur, Vtrum sunt ideæ in ratione scibilis speculatiui, vel practici? Videtur autem, quòd practici tantum: quia ideæ sunt ad facienda: ergo sunt exemplaria operabilium: talia autem sunt intellectus practici: ergo ideæ sunt secundum rationem intelligibilis practici.

2 Item August. supra vocauit eas rationes dicens, quòd alia ratione formatur homo, & alia equus: ergo sunt in Deo vt practicæ, & non vt speculatiuæ.

Sed contra. Sed contra: Deus speculatiuam scientiam habet mundi: non enim sufficit vt sciat mundum facere, nisi etiam vt sciat omnem naturam mundi: ergo videtur, quòd necesse est in illa ratione etiam ponere rationes ideales.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd ideæ dicunt respectum ad rem, & ideo sunt proprie loquendo secundum intellectum practicum.

Ad hoc autem quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd Deus omnem scientiam & sui & mundi habet: sed tamen quia intellectus speculatiuus inquantum est speculatiuus, nihil ponit circa rem, ideo ex parte illa non habet respectum idealem. Practicus autem rationem habitam in se ponit circa opus, secundum quòd dicit Philosophus, quòd sanitas quæ est in animali, vel in homine, est sanitas quæ est à sanitate quæ est in anima medici: volens per hoc probare, vt dicit Commentator, motorem primum esse quodammodo formam eorum quæ ab ipso formantur. Si dicas, quòd licet speculatiuus intellectus nihil ponat circa rem, tamen accipit à re: & ideo ex parte illa habet ideas: hoc falsum est in Deo: sed in nobis verum est: quia nostra scientia causatur à rebus, vt supra habitum est: Deus autem intelligendo se, intelligit omnia: & multitudo idearum non est ex parte sui, sicut posterius patebit, sed tantum intelligitur ex relatione ideatorum ad ipsum: & non ita proprie idealis est intellectus speculatiuus in Deo vt speculatiuus est, sicut practicus secundum quòd practicus est. Est tamen verum, quòd speculatur se Deus vt est principium omnium, & sic quodammodo vt exemplar & causam: & ideo dicunt quidam, quòd intelligit se vt ideam.

ARTICVLVS IX.

An in Deo sit vna idea, vel plures?

TErtio quæritur, Vtrum vna idea vel plures sint? Et arguitur à quadam consideratione quæ est in secundo topicorum, & vna sola quæ est hæc, Si aliquis dixerit scire esse intelligere, considerandum in vno & pluribus si dissonant: nam si dissonant, non est hoc illud. Constat autem, quòd idea est essentia diuina, quia nihil est in Deo nisi Deus: ergo cum idem sit essentia & idea: & essentia est vna, erit tantum vna idea: nam si essent plures ideæ, secundum inductam considerationem non esset essentia idea.

2 Item, In anima sic est, quòd potentia intelligendi non est omnino simplex, quia nata est habere rationes plures: ergo si intellectus Dei haberet ideas plures, non esset omnino simplex, quod falsum est: ergo non sunt ideæ plures.

3 Item, Si sunt multæ: aut re, aut ratione. Si re: tunc sequitur, quòd plures res quam tres fuerunt ab æterno, quod est hæreticum: quia non fuerunt res ab æterno, nisi Pater & Filius & Spiritus sanctus, qui sunt tres res, vt dicit Augustinus in libro de doctrina Christiana. Si autem ratione sola sunt plures: sed dicit Boetius, quòd ratio cassa & vana est, quæ non potest poni circa rem: ergo illa ratio erit cassa & vana. Et si dicas, quòd dictum Boetij est contrarium dicto Philosophi, qui dicit, quòd abstrahentium non est mendacium: & Glossant quidam, eo quòd abstractio non ponatur circa rem, & ita possumus aliquid intelligere quod in re non est. Contra: Abstrahentium esset mendacium, si abstraherent quod nec esse nec diffinitiua ratione abstrahi potest, vt carnem à plumbo, vel ære: non enim caro vnquam inuenitur in plumbo, vel in ære: sed circulus & rectum inuenitur in vna ratione in diuersis materiis specie: & ideo potest abstrahi ab vnaquaque illarum, quia nulla illarum materiarum cadit in diffinitione sua. Sed sic non est hic: quia nihil poterit dari circa cuius diffinitionem vel esse ponas rationes ideatum plurium.

4 Si dicas, quòd pluralitas causatur à rebus relatis ad ipsum Deum, vt causantem per intellectum. Contra: Res temporales sunt: temporale autem non est causa æterni: ergo res non causant rationes plures esse in Deo.

5 Item, Antequam res essent, non erat relatio plurium ad Deum: ergo tunc non causabant huiusmodi pluralitatem rationum: & sic non ab æterno fuerunt istæ rationes plures, vt videtur, sed vna tantum idea: ergo pluralitas esset magis in rebus, quam in ideis, quod est contra August. in lib. 83. q. qui dicit, Absit vt rationes illas extra Deum ponamus. Vnde significat ea pluraliter esse in Deo. Q. 44.

6 Item, Si res causant vnitatem & multitudinem in ideis: cum vnitas & compositio & necessitas & contingentia sint etiam consequentia res, videtur, quòd à rebus etiam accipiant ideæ vnitatem & compositionem, &c. quod falsum est, cum dicat Aug. quòd nec oriuntur, nec intereunt, nec mutantur, sed sunt stabiles.

7 Item, Si multitudo rerum creatarum est causa multitudinis idearum: ergo multitudo ex pate rerum præintelligitur multitudini idearum: sed multitudo rerum creatarum est ex tempore, & multitudo idearum ab æterno:

ergo

ergo illud quod eſt ex tempore, præintelligitur ei quod eſt ab æterno, quod eſt impoſſibile: ergo videtur, quòd ideæ nullo modo ſint plures.

Sed contra. Sed contra: Si concedatur hoc, erit contra dictum Auguſt. ſupra inductum, quòd non vna ratione format Deus hominem, & equum.

2 Item, Rationes rei ſunt propriæ ipſius rei: in propriis autem eſt differentia & multitudo: ergo videtur, quòd ideæ propriæ & rationes ſunt multæ. Si dicas, quòd Deus non habet ideas niſi vniuerſalium, vt quidam dixerunt, & non habet ideas proprias: ex hoc ſequitur hæreſis, quòd non cognoſcit res proprie, ſed communiter tantum: quod in principio diſtinctionis iſtius eſt improbatum: quia Deus cognoſcit per ideam: & cuius non eſt idea, non habet cognitionem in mente diuina, vel cognoſcitur vt priuatio, ſicut infra dicet Magiſter de cognitione mali.

Solutio. Solutio. Dicendum ſine præiudicio, quòd idea tripliciter conſideratur, ſcilicet ſecundum id quod eſt, & ſic eſt eſſentia diuina & intellectus diuinus, & eſt vna ſola. Item conſideratur in comparatione ad intelligentem per ideam, vel operantem, & ſic iterum non eſt plures, ſed vna tantum: quia intelligens eſt vnum indiuiſibile. Tertio conſideratur in relatione ad opera ipſa quorum eſt idea, & ſic habet pluralitatem ex parte reſpectus ad illa. Vnde meo iudicio melius dicitur multorum idea, quam multæ ideæ. Huius ponit exemplum Dionyſius in centro circuli, quod eſt principium linearum egredientium ad circumferentiam, & etiam circumferentiæ, quia circumferentia tota generatur ex ipſo, & mouetur ex ipſo, vt dicunt ſapientes: & ipſum quidem eſt vnum ſecundum id quod eſt: & ſi ponamus in ipſo eſſe & motorem circumferentiæ, & mouere per lineas egredientes, ſicut ab axe radij circumferentiam mouent in rota, erit centrum in comparatione totius motus vnum: ſed in comparatione ad lineas quibus fit motus totius, erit ipſum in ratione multorum, & eſt potius multorum vnum quam ſit multa: ſed tamen reſpectus erunt in eo ſecundum habitudinem multorum ad ipſum. Vnde proprie ſignificatur cum dicitur, quòd eſt in ſe vnum vnius motoris multa recipiens diuerſimode: iſta autem multiplicitas reſpectuum cauſatur ab his quæ ſunt extra ipſum, & ideo ipſum in ſe non multiplicatur. Per ſimile huiuſmodi intelligamus immobilem naturam Dei cauſantem & mouentem totam rotam mundi: lineas egredientes, intelligamus creata ſingula, quibus ſucceſſione rerum creatarum, quaſi circulari generatione mouetur mundus: & dicamus tunc, quòd illud immobile primum, vnum eſt principium, tamen multorum à ſe egredientium: & dicamus, quòd idea nominat, non ipſum ſecundum rem quod eſt, ſed potius reſpectum ipſius ad id cuius eſt principium: & cum ille reſpectus plurificetur ſecundum multitudinem principiatorum, ſequitur quòd ideæ ſunt multæ & rationes: ſed tamen, quòd non ſint multi intellectus, vel principia mouentia.

Dicatur ergo ad primum, quòd illa conſideratio intelligitur de his in quibus vnum ponitur alteri idem abſolute, ſiue eſſentialiter, ſiue accidentaliter ineſſe abſolutum (quòd ad librum de accidente pertinet) ſignificetur: vt ſi dicatur homo eſſe animal, ſequitur quòd plures homines ſint plura animalia: & ſi dicatur homo eſſe albus, ſequitur quod plures homines ſint plures albi. Sed in relatione ſecus eſt: quia illa multiplicatur per id quod eſt extra relatiuum quantum ad reſpectum in quem neceſſe eſt colligi illud quod refertur ad ipſum: & ideo non ſequitur, quòd ſi eſſentia eſt idea, ſicut eſt vna tantum eſſentia, ita ſit vna tantum idea.

Ad aliud dicendum, quòd ſecus eſt in anima: quia anima habet formas acceptas, quæ cauſatæ ſunt à pluribus, & ideo plures facientes in ea comparationes. Sed in Deo non eſt ſic, vt iam viſum eſt: quia ipſe per ſuam ſcientiam eſt cauſa, & per ſuum intellectum: & ideo non eſt niſi diuerſitas reſpectuum, & non ſpecierum, vel formarum: & ideo non inducitur in eo compoſitio aliqua: quia, ſicut ſupra oſtenſum eſt, ex relatione ſola nihil efficitur magis compoſitum quam prius erat, præcipue in his relatiuis in quibus dependentia realis non eſt in vtroque relatiuorum, ſed in altero tantum, ſicut eſt in idea & ideato.

Ad aliud dicendum, quòd eſt multitudo ratione ſola, & adhuc minor, ſi poteſt eſſe minor: quia eſt multitudo ratione, & multitudo re, & eſt multitudo rationis ſupra rem. Multitudo ratione ſola eſt multitudo conſignificati ex ſignificatione alterius: ſicut verbi gratia, ſi ego ſum albus, & tu niger, & efficiaris albus, nulla mutatione facta in me, ſunt hic plures ſimiles: & pluralitas quæ importatur per ly ſimiles, conſignificata eſt per relationem tui ad me, non per relationem mei ſed, per correlationem mei ad te: quia vna ſimilitudine in te poſita, neceſſe eſt conſignificari alteram in me: quæ tamen non eſt cauſata per aliquid quod mihi aduenerit. Iſta multitudo adhuc directius eſt in centro circuli, quod eſt principium linearum: ſignificatis enim lineis pluraliter, neceſſe eſt conſignificari pluralitatem reſpectuum centri ad ipſas: & ita eſt multitudo rationis conſignificata in ideis: & ideo forte frequenter inuenitur apud Sanctos, quod dicunt ideas pluralitatem tantum conſignificando, & non dicunt, vel raro dicunt plures ideas, pluralitem importando per principale ſignificatum dictionis huius quæ eſt plures. Pluralitas autem rei patet ſatis. Similiter & pluralitas rationis quæ ponitur circa rem.

Ad id ergo quod contra obiicitur, dicendum quòd temporale non eſt cauſa æterni, quia creaturæ non cauſant æternum: ſed tamen æternum poteſt conſignificari aliquo modo cum temporali, & innoteſcere in aliqua ratione cum temporali, in qua non ſignificatur vel innoteſcit vt eſt æternum: & ideo

ideo ratio illa non est cassa & vana, cum aliquo modo ponatur circa rem, scilicet non in se consideratam, sed prout innotescit per comparationem temporalis ad ipsum: hoc enim sufficit ad hoc qnod intellectus saluetur.

AD ALIVD dicendum, quòd licet res in se & in proprio esse, non sint ab æterno: in potentia tamen sunt ab æterno. Et si quæras, In qua potentia? Dico quod in potentia causæ efficientis. Si autem obiicias, quòd secundum hoc non sunt multæ, & ideo non referuntur vt multæ ad ideas. Dicendum, quòd res secundum quod ibi sunt, non sunt multæ: tamen vt significantur exituræ, sunt vt multæ, & sic vt multæ referuntur ad suas ideas secundum quas exeunt: & in hoc causatur multitudo significata secundum rationem quę minima est omnium pluralitatum: quia res ipsæ in potentia sunt, & respectus in potentia: & consignificata pluralitas, est consignificatæ rationis tantum, & non rei significatæ.

AD ALIVD dicendum, quòd vnum & multum sequuntur ens in se, siue in causa, siue in potentia, siue in effectu significetur: & diuersitas, & oppositio, & compositio, & mutabilitas, & materialitas, & necessitas, & contingentia, non sequuntur res secundum quod sunt in se quocumque modo, sed potius secundum quod sunt creatæ post non esse: quia creabile vertibile est, & vertibile compositum, & diuersum, & alij oppositum, & sic de aliis: & ideo non ita possunt transferri ad res significatas in causa, sicut vnum & multum: tamen non videtur mihi esse dicendum, quòd sint multæ ideæ, licet dicamus ideas consignificando pluralitatem: & si concederemus esse plures ideas, non oporteret nos propter hoc concedere multas vel diuersas ideas: quia pluralitati sufficit quæcumque differentia, sed non multitudini: cuius signum est, quòd dicimus in diuinis personas plures, non tamen multas proprie loquendo.

AD ALIVD dicendum, quòd præintelligi multitudinem creaturarum contingit duobus modis, scilicet vt existentium, & sic falsum est: vel exiturarum à causa, & sic verum est, quòd præintelligitur temporale non vt temporale æterno: quia æternum quidem à temporali causari non potest, sed inquantum significatur cum ipso, potest accipere aliquam rationem consignificandi, quæ sine ipso non significatur.

ARTICVLVS X.

An in Deo sunt ideæ omnium, & maxime materiæ primæ?

DEinde quæritur, Si omnium sit idea, & hoc præcipue propter materiam primam: quia si idea est ratio formæ, non videtur habere relationem nisi ad formam: non ergo ad materiam, vt videtur.

2 Item, Idea est principium cognoscendi: omne autem quod cognoscitur, scitur à forma: ergo videtur, quòd nulla idea sit materiæ.

SED CONTRA: Quicquid creatum est, rationem idealem habet in mente diuina, siue Creatoris: materia prima creata est: ergo habet ideam in mente Creatoris. Si forte dicas, quòd materia prima cognoscitur per formam: hoc nihil est, quia nos quærimus de ea cognitione qua cognoscitur per seipsam. Præterea, Absurdum est dicere, quòd tu dicas Deum accipere cognitionem vnius per alterum, sicut nos accipimus: quia tunc aliquid esset cuius cognitionem non haberet nisi per accidens, & non per seipsum, quod falsum est: ergo materiam primam cognoscit per seipsam. *Sed contra.*

Si forte velis dicere, quòd priuatio non est separabilis à materia: quia per seipsam ipsa est potentia ad formam, vt quidam dicunt. Contra hoc videntur esse tria inconuenientia, quorum primum est, quòd aliquid citra primum est sua potentia. Secundum est, quòd priuatio non cognoscitur à Deo, nisi per habitum, vt dicet Magister infra. Cum ergo potentia materiæ sit priuatio, non habet ideam propriam in qua formetur idea. Tertium inconueniens est vt prius, quòd materia à Deo cognoscitur per alterum, & non per seipsam in propria natura.

SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd Deus cognoscit materiam & facit immediate per ideam materiæ. Licet enim secundum Boetium & Auicen. illa quæ sunt tantum in potentia, vt materia: vel semper permixta potentiæ secundum successionem sui de potentia in actum, vt motus, & tempus: vel permixta potentiæ ad id quod contrarium est actui in quo sunt, vt vacuum, & infinitum: sint à nobis nō pleno intellectu intelligibilia: tamen à Deo pleno intellectu cognoscuntur: & ideo dico esse ideam speciem efficientis, quam imitatur quantum potest effectum. Quædam autem imitantur illam, secundum potentiam ens tantum, vt materia prima: & quædam secundum actum permixtum potentiæ in successione, vt motus, & tempus: vel in quiete, vt vacuum, vel infinitum: quædam autem pertingendo ad formam determinatam in actu non permixto nobiliori vel ignobiliori, vt creaturæ quæ modo, specie, & ordine propriæ naturæ determinantur. Et per hoc patet solutio ad totum. *Solutio.*

ARTICVLVS XI.

Vtrum creaturæ alio modo innotuerint Deo facta, quam fuerint nota facienda?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Non audeo dicere alio modo innotuisse, cum ea fecisset, quam ea nouerat vt faceret, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia vnumquodque sicut se habet ad esse, ita se habet ad verū. Verum autē simpliciter alio modo scitur & melius scitur, quam verum secundum quid: ergo ens simpliciter melius & alio modo scitur, quam ens secundum quid: sed creaturæ ad æterno antequam fierent

rent, non fuerunt nisi secundum quid, scilicet in potentia causæ efficientis & exemplaris: ergo non noscebantur nisi secundum quid: & post notæ sunt simpliciter: ergo alio modo innotuerunt factæ, quam notæ fuerunt faciendæ.

2 Item, Aut Deus nouit ea quæ sunt ab æterno simpliciter, aut secundum quid tantum. Si secundum quid: ergo notitia sua fuit imperfecta, & postea perficiebatur. Si simpliciter, & res non fuerunt nisi secundum quid: ergo nouit aliter, quam fuerunt: ergo decipiebatur, quod falsum est.

3 Si forte dicas, quòd August. & Anselm. dicunt, quòd res verius sunt in Deo, quam in seipsis: quia in ipso sunt vita & lux, vt dicit August. & creatrix essentia, vt dicit Anselmus: in seipsis autem sunt vespera vel tenebra, & mutabiles: & ideo verius cognoscuntur, vbi verius sunt. Contra: Veritas rei est à forma rei: forma autem dans esse rei proprium, nunquam fuit in Deo: ergo veritates rerum nunquam fuerunt in Deo: ergo res non est verius in Deo, quam in se.

4 Item, Veritas naturæ huius reí non est ab eo quod est commune scilicet sibi, & alij, sed à forma propria sibi: quia in communi non est nisi in potentia, in veritate autem sua est in actu. Cum igitur in Deo non sit in proprio sibi, sed in communi sibi, & alij: & non sit in ipso in actu, sed in potentia tantum: non erit vere in ipso: ergo non erit in ipso verius, quam in se.

Et quia circa hoc est dubium, accipiantur ipsa verba Auctoris vt iacent. Dicit autem Cap. 29. August. in lib. de ciuitate Dei 11. sic: Angeli ipsam creaturam melius ibi, hoc est, in sapientia Dei, tanquam in arte qua facta est, quam in ea ipsa sciunt: ac per hoc & seipsos melius ibi quam in seipsis. Facti sunt enim, & aliud sunt quam ille qui fecit. Ibi ergo tanquam in cognitione diuturna, in seipsis autem tanquam in vespertina. Ex hoc accipitur, quòd melius etiam seipsos cognoscunt Angeli in Deo quam in se: & non cognoscunt se melius, nisi vbi melius & verius sunt: ergo melius & verius videntur esse in Deo, quam in seipsis. Anselm. autem in monol. dicit sic, Nulli dubium est creatas substantias multo aliter esse in seipsis, quam in nostra scientia: in seipsis namque sunt per ipsam suam essentiam, in nostra vero scientia nondum earum essentiæ, sed earum similitudines. Restat ergo vt tanto verius sint in seipsis quam in nostra scientia, quanto verius alicubi sunt per suam essentiam quam per suam similitudinem. Cum ergo & hoc constet, quòd omnis creata substantia, tanto verius est in verbo, id est, intelligentia creatoris quam in seipsa, quanto verius existit creatrix quam creata essentia, quomodo comprehendet mens humana cuiusmodi sit illud dicere Dei, & illa scientia Dei, quæ sic longe superior est creatis substantiis, si nostra scientia tam longe superatur ab illis, quantum earum similitudo differt ab earum essentia. Ex hoc accipitur, quòd verius sunt res in Deo quam in seipsis, quod videtur esse contra prius probata.

Sed adhuc contra hoc obiici potest, Cum dicitur, Creatura est in Deo: aut intelligitur de creatura quæ est, aut de creatura quæ non est. Si de creatura quæ est: cum illa nihil habeat in genere quod non sit in aliqua specierum, possent inferri vniuersaliter omnes species creaturarum, quia ratione omnium æqualiter redditur prædicatum subiecto: ergo asinus est in Deo, & homo est in Deo, quod falsum est. Si autem de creatura quæ non est. Contra: Cum dicitur, Creatura est in Deo, ly creatura supponit verbo præsentis temporis: ergo restringitur ad standum pro præsentibus: ergo creatura supponit ibi pro eo quod præsentialiter prædicatur: & dictum erat, quòd supponeret pro eo quod non est: ergo illa simpliciter est falsa, creatura est in Deo.

2 Item, Verbum August. videtur impossibile implicare, scilicet quòd æqualiter & eodem modo nouit ea quæ sunt, & ea quæ non sunt. Probatio. Deus enim nouit ea esse quæ sunt: & eodem modo nouit ea quæ non sunt: ergo nouit esse ea quæ non sunt: quod est impossibile: quia si nouit, tunc est verum quod nouit: & sic verum est esse ea quæ non sunt: ergo ea quæ non sunt, sunt: & hoc est contradictoria simul verificari de eodem.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio potest dici, quòd cum dicitur, creaturæ melius & verius sunt in Deo quam in seipsis, quòd ibi comparatio fit duplicis esse creaturæ: & hoc necesse est simpliciter accipere abstractum ab hoc esse & illo, in quo fit comparatio. Et vt hoc intelligatur, distinguamus quadruplex esse creaturæ, scilicet primum in natura sua. Secundum in ratione naturæ quod abstrahitur ab illo quod est in natura propria. Tertium quod est naturæ in exemplari primæ causæ existentis, & non simpliciter. Quartum est quod est commune ad omnia ista, quod est esse creaturæ quocunque modo existens. Dico ergo, quòd in dictis Sanctorum comparatur tertium esse ad primum, & secundum secundum rationem quarti: quia omnis comparatio est in aliquo communi vtrique comparatorum: est autem excessus comparationis, non secundum idē in quo est comparatio, sed secundum comparata: & ideo tertium esse secundum id quod est illa, excedit primum & secundum: & hoc planum est quod intendunt Sancti, cum ipsi probent pro tanto ibi verius esse, quia ibi est creatrix essentia. Non autem fit comparatio, ita quòd vtrumque comparatorum referatur ad creaturæ esse in natura, sicut refertur id quod est secundum quid & simpliciter: oportet enim illud ad idem referri si debeat fieri comparatio in illo: & ideo hoc non attenditur. Vnde quòd creatura in se est simpliciter, & in Deo secundum quid, hoc non facit ad propositum secundum intentionem Sanctorum: quia comparatio fit hic in ratione communi quod est quartum esse, quod se extendit ad esse simpliciter & secundum quid: & excessus notatur secundum veritatem & nobilitatem comparatorum adinuicem, vt prius diximus.

Alij dicunt sic, quòd aliud est esse rei, & aliud esse rem: & concedunt, quòd esse rei verius est in Deo quam in se, sed non res. Sed tunc adhuc eadem erit quæstio de esse rei: esse enim rei apud nullum vnquam vocatur nisi quo res est id quod est: & sic ad esse rei sequitur esse rem, licet non idem sit esse rei, & esse rem ipsius. Vnde oportet redire ad superiorem solutionem, vt mihi videtur. Si autem vellemus soluere ad hominem, & non ad intentionem Sanctorum, diceremus quòd cum dicitur res esse melius & verius in Deo quam in se, quòd duplex est locutio ex æquiuocatione eius quod est esse melius & verius: si enim sit aduerbium ly melius, falsa est oratio. Si autem nomen, vera est: quia res in Deo est Deus, qui est verius quam creatura: & tunc cessaret obiectio: sed tamen hæc non est intentio Sanctorum.

Ad aliud dicendum, quòd Deus ab æterno omnia simpliciter nouit, & non secundum quid: sed non omnia nouit ab æterno esse simpliciter: cum enim dicitur, nouit omnia simpliciter ab æterno, ly simpliciter refertur ad actum verbi prout refertur ad suppositum, non prout transit super appositum: vnde in obiecto fit sophisma ex compositione & diuisione.

Ad aliud dicendum, quòd veritas rei duplex est, scilicet absoluta quæ est in re ipsa, & illa est indiuisio actus à potentia: & est veritas quam diffinit Anselmus, quòd est rectitudo sola mente perceptibilis, & illa est in re in comparatione ad summe rectum, quod est mensura aliorum: & hoc verum est quando res est ad hoc, ad quod est in mente sapientiæ creatricis: quo vero nusquam ita vera est sicut ibidem. Et ex hoc non sequitur rem esse in natura, sed tantum esse quocunque modo.

Ad aliud patet solutio ex habitis in præcedenti quæstione: quia ibi ostensum est, quòd idea appropriatur ex relatione: & ideo quælibet res est in mente diuina sicut in idea propria, licet mens ipsa omnibus communis sit.

Ad Augustini auctoritatem inductam pro opposita parte, dicendum quòd absque dubio in mente diuina, in qua res non nisi secundum quid est, melius cognoscitur quam in seipsa. Et ad hoc intelligendum notandum, quòd duplex est secundum quid. Vnum est in quo res secundum quid quidem est, sed ipsum tamen est tota & perfecta intentio rei, sicut est species à re accepta apud intellectum: res enim non est in intellectu nisi secundum quid, & tamen illud est perfecta intentio & ratio rei: & ideo in illo perfecte cognoscitur. Aliud est secundum quid, quod inest ei secundum quid, vt secundum partem, vel secundum potentiam: & in illo non cognoscitur nisi secundum quòd ipsum non est ratio & intentio rei perfectæ, sed partis vel potentiæ rei. Sic igitur patet qualiter res est secundum quid in idea, quæ cum sit vita & lux penetrans intima rei, melius illuminat ad cognoscendum quam ali-

qua intentio possit facere, quæ abstrahitur ab ipsa re: & hæc est intentio verborum Augustini, & Anselmi: & ideo illam diurnam à luce plena, vel matutinam à luce crescente denominant cognitionem. Illam autem quæ est in natura propria, quæ est per formam materiæ & priuationi & potentiæ permixtam, & per consequens tenebris obuolutam, vocant cognitionem vespertinam.

Ad id quod secundo contra dictum Sanctorum obiicitur, dicendum quòd cum dicitur, creatura in Creatore vel in Deo, est Deus vel creatrix essentia, refertur hæc determinatio, in Deo vel in Creatore, ad suppositum antequam præstet suppositum verbo: & ideo ante differentiam præsentis consignificatam in verbo, extrahitur extra propriam rationem ad standum pro eo quod secundum quid & non simpliciter est: & tunc verbum adueniens habet præsens confusum prout illi supposito competit: & ideo non procedit illa diuisio, aut pro creatura quæ est, aut pro creatura quæ non est.

Ad aliud dicendum, quòd cum August. dicit, quòd eodem modo scit ea quæ sunt, & ea quæ non sunt, non intendit, quòd scientia sua eodem modo transeat super scita cum sunt & cum non sunt, quia hoc est impossibile, cum sic opposita ponantur circa idem, vt probat obiectio: sed intendit, quòd ex parte scientis est idem modus, quia nihil accipit ab eis: & ideo siue subsint suæ scientiæ, siue non, per esse proprium creaturæ nihil mutatur in ipso.

ARTICVLVS XII.

Vtrum omnia sunt in Deo vita & lux: & si sic, vtrum in ratione speculatiui vel practici?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Omne quod factum est, dicetur esse vita in ipso, &c.] Hoc enim etiam videtur per id quod dicit August. supra principium Ioan. Ecce quomodo possum, dico charitati vestræ: arca in opere non est vita, arca in arte est vita, quia viuit anima artificis in qua sunt omnia ista antequam proferantur. Sic sapientia Dei secundum quam facta sunt omnia, continet omnia antequam fabricet. Sed hic videtur Augustinus falsum supponere in suo simili inducto: species enim in intellectu nec viuit, nec vita est, sed accidens ipsius intellectus.

Item quæritur, Vtrum sint vita & lux ratione intellectus speculatiui, vel practici? *Quæst. 1.*
Videtur enim, quòd ratione speculatiui: quia illius proprie est lux: ergo cum lux coniungatur cum vita, vtrumque referendum est ad speculatiuum.

Sed contra hoc iterum videtur esse, quòd mala sequuntur ad intellectum speculatiuum in Deo, nec tamen dicitur, quòd sint vita in ipso.

2 Præterea, Cum sapientia, potentia, voluntas, dicunt ea quæ exiguntur ad creandum

dum creaturam: videtur quòd res existentes in causa, potius sint in ea potentia, sapientia, voluntas, quam vita & lux. Si dicas secundum quod communiter dici consueuit, quòd potentia, sapientia, voluntas, non communicantur creaturis exeuntibus, sed lux & vita: hoc patet esse falsum, quia non omnia creata viuunt & lucent. Si dicas, quòd ista communicantur creaturis secundum genera sua quæ sunt corporale & spirituale: quia corporalia aliqua viuunt, & spiritualia omnia: & corporalia aliqua lucent, & spiritualia quædam. Contra: Cum omnia dicuntur esse in Deo vita & lux, non intelligitur hoc secundum genera, sed etiam secundum species & indiuidua: ergo videtur, quòd in specie & indiuiduo debet participare illa.

Quæst. 1. ITEM quæritur, Si omnia sunt in Deo vita & lux, vtrum concedendũ sit, quòd omnia in Deo viuũt & lucẽt? Videtur, quòd sic: quia per se vita semper influit vitam, & per se lux semper lucem: cum igitur in Deo non possit esse nisi per se vita & per se lux, videtur quod viuant & luceant.

Item videtur, quòd potius debeant dici ens & verum & bonum in prima causa, quam vita & lux: quia ens & bonum & verum & vnum sunt de primis participatis à Deo: vita autem & lux non generaliter participantur, cum dicat Dionysius in libro de di. no. quòd vita non extenditur vltra vitam plantarum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omnia sunt in Deo vita & lux, & hoc secundum proprietatem causæ, & non secundum proprietatem causati: conuenit enim hoc creaturæ non in se, sed secundum quod est in causa prima. Vita autem est actus & spiritus continuus in quod est vel in corpus. In causa autem accipitur vita, secundum quod est actus continuus, qui est causa continuitatis esse, secundum quod dixerunt Philosophi de motu cæli, quòd est immortale quoddam & sine quiete, vt vita quædam natura existentibus omnibus: & ideo conuenit hoc esse secundum relationem ad causam omnium, secundum quod ipsa est causa creando & disponendo per ideas continuationem totius naturæ: non enim motum cæli nos ponimus primam causam continuitatis esse & diuersitatis specierum, sed potius perpetuitatem Dei per scientiam practicã causantis & esse & diuersitatem & continuitatem in ipso: & quoad hoc ipse dicitur vita totius naturæ. Ideo, vt dicit August. in libro de ciuita. Dei, Philosophi quidam vocabant eum animam mundi motu, & ratione mundum gubernantem & mouentem: licet in hoc reprehensibiles fuerint, quòd creatorem qui vita naturæ est (quia mouet continuè & continet) animam & non animæ Creatorem vocabant. Per hunc ergo modum creatura in ipso dicitur vita: quia est idea motu & ratione mundum mouens in continuitatem generationis. Lux autem est quoad rationem ideæ, secundum quod etiam Philosophi duo ponebant, scilicet quod moueret motu, & quoad hoc conuenit ei vitam naturæ esse: & ratione, & quoad hoc conuenit ei lux. Creatura autem egrediens ab ipso non participat ista: quia non conueniunt secundum quod egreditur, sed secundum quod est in ratione manentis in ipso, vt dictum est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verum est quod dicit Augustinus quia idea arcæ in mente artificis, vita est hoc modo, quia est mouens & lux ad faciendũ arcam: nec est accidens idea, quia in omni intellectu duplex est species, scilicet rei, & speciei. Intellectus enim (vt dicit Philosophus) species est specierum, sicut manus organum organorum: & hoc præcipue verum est de agente cuius lumen species est omnium intelligibilium, quia per ipsum simplicia intelligibilia fiunt: & hæc species non est accidens, sed vita mouens in practico intellectu, & contemplatio in speculatiuo. Et quo ad hoc verum dicit Aug.

AD ID autem quod vlterius quæritur, dicendum quòd prima & proxima relatio creaturæ, vt vita & lux, est in intellectum practicum, quia ille vita & lux ens, est causa continuitatis in tota natura per hoc quod ipsum est principium vniuersi esse creati: sed tamen etiam intelligit speculatiue res: sed hoc modo non proprie dicitur esse vita & lux, sed lux tantum potest dici. *Ad quæst. 1.*

AD ID autem quod obiicitur, dicendum quòd lux est regitiua operis in practico: & hoc conuenit ideæ operatiuæ: & ideo lux pertinet ad practicum, sicut ad speculatiuum. *Ad quæst.*

AD ALIVD dicendum, quòd potentia, sapientia, & voluntas, non dicunt id quod proximum est exitui creaturarum: quia id quod proximum est, aliquo modo est ratio creaturæ, sicut est idea: & ideo cum omnis relatio semper sit in proximum secundum rationem creaturæ relatæ ad causam, non dicuntur potentia, sapientia, & voluntas, sed potius vita & lux, quæ sunt conuenientia ideæ, vt dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd non est concedendum, quòd omnia viuant & luceant: quia cum verbaliter significatur vita & lux, tunc notatur creatura vt substantia à qua egreditur actus vitæ & lucis: & hoc non conuenit: quia sicut iam dictum est, ista conueniunt creaturæ secundum quod ipsa est idea creans, non secundum quod actu esse significatur: nihil enim agit nisi quod actu est: & ideo non potest creatura tunc dici viuere & lucere.

AD ALIVD dicendum, quòd ens & bonum & verum & vnum effluunt à Creatore super creaturam vniuersaliter: & ideo non tantum conueniunt creaturæ secundum quod est in Creatore manens, sed etiam secundum quod est in seipsa: & ideo non dicunt sic. Præterea, Ens licet sit indistinctum: tamen verum, vnum, & bonum, quasdam dicunt distinctiones: & quia creatura in Creatore non est in esse distincto, ideo iterum non conuenit.

Quod

Quod eadem ratione dicuntur omnia ei præsentia?

INde est etiam, quòd omnia dicuntur ei præsentia esse, non solum ea quæ sunt, sed etiam ea quæ preterierunt, & ea quæ futura sunt: secundum illud, Qui vocat ea quæ non sunt tanquam ea quę sunt. Quia, vt ait Ambros. in libro de Trinit. Ita cognoscit ea quę non sunt, vt ea quę sunt. Et hac ratione omnia dicuntur esse in eo, vel apud eum, siue ei præsentia. Vnde Augustinus super illum locum Psalmi. Et pulchritudo agri mecum est, Ideo, inquit, mecum est, quia apud Deum nihil præteriit, nihil futurum est. Cum illo sunt omnia futura: & ei non detrahuntur iam præterita. Cum illo sunt omnia cognitione quadam ineffabili sapientię Dei. Ecce hic aperit Augustinus ex qua intelligentia accipienda sunt huiusmodi verba, omnia sunt Deo præsentia, in Deo sunt omnia, vel cum Deo, vel apud Deum, vel in eo vita: quia ineffabilis omnium cognitio in eo est. F Rom. 4. Lib. 5. cap. 8. Psal. 49.

ARTICVLVS XIII.

An creaturæ dicuntur pulchræ secundum quòd sunt in actu existendi, vel secundum quòd sunt in diuina mente?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Pulchritudo agri mecum est, &c.] Sicut enim dicit Tullius, Pulchritudo consistit in commensuratione: constat autem, quòd commensurati & proportionari non conuenit creaturæ nisi in actu existenti: ergo non conuenit ei secundum quòd est in mente Creatoris.

AD HOC dicendum, quòd pulchritudo dicitur proportio exemplaris, non ita quòd dicam proportionari Creatorem creaturæ, sed quia propriis vnumquodque exit rationibus idealibus: & ideo dicuntur tunc pulchræ res in Creatore propter remotionem ab his quæ deturpant sicut priuationes duæ, scilicet quia est post nihil, & ideo vertibilis creatura: & illa priuatio quæ est in materia & materialitas & mutabilitas & compositio: ista enim omnia deturpant esse creaturæ, & consequuntur ex priuatione, sicut diuersitates negationem consequuntur, & diuersitatem compositio, & mutabilitas vnius ad aliud: hæc enim creatura non accipit à Creatore, sed incidunt in eam, ex eo quòd educitur in esse postquam nihil fuit. Vnde etiam Manichæus non videns qualiter ista consequuntur ex priuatione, posuit quòd ista essent à Deo tenebratum. Quòd autem ita sit vt dictum est, accipitur à Boetio in lib. de consolatione philosophiæ, qui sic dicit,

Tu cuncta superno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse,
Mundum mente gerens similique imagine formans.

ARTICVLVS XIV.

An in Deo esse est in Dei cognitione esse? & quare sicut dicuntur ideæ plures, vel rationes: non dicuntur scientiæ, vel sapientiæ plures, vel verba plura? & quomodo differunt peradigma, exemplaria, ideæ, & rationes.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [In Deo sunt omnia, vel cum Deo, vel apud Deum, vel in eo vita, &c.] Est autem dubium si in Deo esse, est in Dei cognitione esse, vt hic innuit.

ITEM quæritur, Quare dicuntur ideæ plures vel rationes, & non sapientiæ, vel scientiæ plures, vel plura verba? Item, Cum dicam peradigmata, & exemplaria, & ideas, & rationes plures: penes quid attenditur differentia horum quantum ad nomen? Quæstiun.

SOLVTIO. Dicendum vt supra habitum est, quòd pluralitas idearum vel rationum potius est consignificata per respectum ad res, quam significata in hoc quod est idea, vel in hoc in quo est idea. Sapientia ergo, & ars, & scientia, cum magis se teneant ex parte sapientis & essentiæ diuinæ, quam ex parte rerum de quibus sunt, quia sapientia, ars, & scientia, dicunt habitus quiescentes vel sitos in anima: patet, quòd non possunt pluraliter significari. Et similiter verbum non dicit relationem nisi ad eum cuius est verbum: idea autem & ratio & exemplar non sic: & ideo consignificatam habent pluralitatem. Solutio.

AD ALIVD dicendum, quòd peradigma dicitur à para quod est iuxta, & dogma quod est docens, quasi docens per illud quod iuxta est, sicut est forma ligni in calcei figura: & ideo quia extra sunt ideæ, dicuntur peradigmata: & ideo Boetius vocat formas quæ sunt in materia, imagines illarum, quia imago imitatur: ergo illas formas vocat, quia foris Ad quæst.

foris manent, & formantes ſunt. Species etiam vocantur quandoque ſecundum quòd referuntur ad cognitionem. Exemplar autem eſt proprie ad cuius ſimilitudinem aliquid fit per reſpectum ad ipſum, & non per extenſionem ſuper ipſum: vnde ideæ dicuntur exemplaria ſecundum quod ad ipſas in ſe reſpicit artifex naturæ, quando formas naturæ producit. Idea vero dicitur ab idos Græce, quod ſonat primam formam ſicut hyle ſonat primam materiam: & quia illæ potentiæ ſunt & foris manent, ideo ideæ per reſpectum ad formam dicuntur. Ratio autem pertinet ad finem: quia à fine ſumitur nomen & ratio rei, vt dicit Philoſophus. Et ideo per reſpectum ad finem operis dicuntur rationes ea quæ ſunt in mente diuina.

DISTINCTIO XXXVI.

Vtrum concedendum ſit, omnia eſſe in Dei eſſentia, vel in eo per eſſentiam: vt omnia dicuntur eſſe in Dei cognitione vel præſentia?

A *Quomodo res ſunt in Deo.* SOLET hic quæri, Cum omnia dicantur eſſe in Dei cognitione ſeu præſentia, vel in Deo per cognitionem, & eius cognitio vel præſentia ſit diuina eſſentia: vtrum concedendum ſit omnia eſſe in diuina eſſentia, vel in Deo per eſſentiam? Ad quod dicimus, quia Dei cognitio eius vtique eſſentia eſt: & eius præſentia, in qua ſunt omnia, ipſius cognitio eſt: nec tamen omnia quæ ſunt in eius præſentia vel cognitione, in eius eſſentia eſſe dici debent. Si enim hoc diceretur, intelligerentur eſſe eiuſdem cum Deo eſſentiæ. In Deo enim dicitur eſſe per eſſentiam, quod eſt diuina eſſentia, quod eſt Deus. Habet ergo Deus apud ſe in præſentia ſua, quæ non habet in ſui natura. Vnde Auguſt. de verbis Apoſtoli ita ait, Elegit nos ante mundi conſtitutionem. Quis ſufficit hoc explicare? Eliguntur qui non ſunt: nec errat qui elegit, nec vane eligit. Elegit tamen, & habet electos quos creaturus eſt eligendos: quos habuit apud ſemetipſum non in natura ſua, ſed in præſentia ſua. Nondum erat quibus promittebatur: ſed & ipſi promiſſi ſunt, quibus promittebatur. Ecce hic aperte dicit Deum apud ſemetipſum habere electos ante mundum, non in natura ſua, ſed in præſentia ſua: cum tamen eius præſentia non aliud ſit quam eius natura, quia ipſius præſentia, eius eſt notitia. Poteſt tamen ad electos referri cum ait, In natura ſua, id eſt, illorum. Illos quippe habuit ab æterno apud ſe, non in natura ſui, id eſt, illorum qui nondum erant: ſed in ſua præſentia, quia eos ita nouit ac ſi eſſent.

Serm. 11. Eph. 1.

DIVISIO TEXTVS.

SOLET hic quæri, Cum omnia dicantur eſſe in Dei cognitione] Hic incipit pars illa in qua quæritur, Vtrum idem ſit eſſe in ſcientia, quod in eſſentia Dei, vel in Deo? Et ibi quæritur de diuerſitate obiectorum ſcientiæ diuinæ. Diuiditur autem in tres partes. In prima tangit, qualiter ſit eſſe in Dei ſcientia, vel præſciētia. In ſecunda tangit, qualiter bona & mala à Deo ſciuntur *ibi* [Poſt prædicta quæritur] In tertia vero, quia ſcientia Dei eſt cauſatiua rerum, oſtendit qualiter idem eſt eſſe in Deo & in ſcientia Dei, quod eſſe ex ipſo & per ipſum & in ipſo: & qualiter diuerſum *ibi* [Proinde ſi diligenter inſpiciamus.

ARTICV

ARTICVLVS I.

An omnia esse in Deo, conueniat potentiæ vel sapientiæ vel voluntati, vel omnibus his?

AD intellectum autem solutionis Magistri quam ponit in primo cap. quod continet primam partem, oportet inquirere duo, scilicet vtrum omnia esse in Deo conueniat potentiæ, vel sapientiæ, vel voluntati, vel omnibus his? Secundo, In quo differant hæc tria, esse in Dei scientia, & esse in Deo cognoscente, & esse in Deo? Ad primum proceditur sic: Nihil est in Deo secundum naturam propriam nisi ipse Deus. Aut ergo relinquitur, quòd nihil sit in Deo absolute, aut quod secundum potentiam insit: non autem secundum potentiam materiæ, quia ipse non est materia alicuius: ergo secundum potentiam causæ efficientis inerit ei omne quod inesse dicitur: ergo non secundum sapientiam, & voluntatem.

2 Item, Est accipere causam actu agentem, & illi respondet effectus in actu: & est accipere causam potentem agere, & illi respondet posse fieri causatum. Cum igitur ab æterno res fuerint in Deo, non secundum actuale esse, sed secundum hoc quod poterant fieri, fuerunt in Deo: sed illi respondet potentia causæ: ergo quoad potentiam res in Deo sunt, vt videtur.

Sed contra videtur, quòd quoad sapientiam: quia res in Deo sunt per ideam & rationes: ideæ autem & rationes ad sapientiam & intellectum ordinantur: ergo res sunt in Deo secundum sapientiam.

2 Item August. supra distinct. 31. dixit, quòd Filius est verbum Patris, & ars plena rationum omnium viuentium. Cum igitur rationes viuæ & quæ vita sunt & lux, ordinem habeant ad intellectum & ad sapientiam, videtur quòd res sint in Deo quoad sapientiam.

3 Item hoc videtur ex intentione Magistri: quia hîc in tractatu de scientia diuina, ipse determinat qualiter res sunt in Deo: ergo videtur, quòd gratia scientiæ sint in Deo.

Sed videtur iterum, quòd ratione voluntatis: dicit enim Damasc. quòd creatio est opus voluntatis: cũ igitur illius sit producere creaturam, in quo ipsa est creatura, videtur quòd creatura sit in voluntate.

2 Item, In omni motu voluntario & opere principium est voluntas: cum igitur res sint in Deo sicut in suo principio, videtur quòd magis sint in Deo ratione voluntatis, quam sapientiæ, vel potentiæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd cum res sint in Deo vita, & lux, & hoc ratione intellectus practici, necessario supponuntur tria, scilicet scientia operabilium, & potentia ordinata ad opus, & voluntas operis. Et ideo dicendum, quòd proprie loquendo res sunt in Deo sciente, potente, & volente productionem earum: formalem tamen respectum non ponunt nisi ad scientiam: & ideo Magister innuit, quòd sunt in Deo quoad scientiam. Sunt enim tria in re secundũ quod exit ab artifice, scilicet operatio siue productio rei, & esse, & ratio rei operatæ vel operandæ. Et cum res quoad operationem referatur in artificem, refertur tunc proximus secundum rationem ad potentiam, & quoad esse rei proxime refertur ad voluntatem quæ contentiua est esse & datiua, quia vt dicit Dionysius in lib. de di. no. cap. 4. Bonum est diffusiuum sui & esse. Si autem consideratur quoad rationem, tunc ipsum est exemplatum ab arte artificis, & relatio eius erit ad sapientiam. Magister ergo videns, quòd operatio rei & esse nec sunt in Deo, nec ab æterno, sed ratio tantum: dicit in Deo esse res quoad sapientiam, quæ respondet rationi rei. Si tamen totum consideretur quod exigitur ad rei productionem, & esse, & rationem: tunc res sunt in Deo cognoscente, & potente, & volente: & sic planum est respondere obiectis saluando intentionem Magistri.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicimus Deum non actu agere, sed potentia ab æterno, non intelligitur de potentia quæ diuiditur contra scientiam & voluntatem, sed de potentia in communi: & ideo illa obiectio soluta est.

AD ALIVD dicendum, quòd potentia respondet ei quod potest esse quantum ad fieri rei: sed non quoad rationem secundum quam creatura fuit ab æterno in Creatore.

AD EA quæ obiiciuntur de sapientia, concedendum est.

AD ID quod obiicitur de voluntate, dicendum quòd voluntas secundum rationem intelligendi, primus motor est: non tamen in ipsa voluntate est ratio operis secundum quam creatura dicitur esse in Deo: Vnde Damasc. intendit, quòd creatio sit opus voluntatis, ad quam mouet voluntas; & non natura sicut ad generationem Filij.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd creatura potest referri ad voluntatem sicut ad principium motiuum ad hoc vt educatur & sit: sed non sicut ad id in quo sit proprie ratio exemplaris creaturæ.

ARTICVLVS II.

An idem sit esse in Deo cognoscente, & eius scientia.

SEcundo quæritur, Vtrum idem sit esse in Deo, & in Deo cognoscente, & in scientia: Videtur autem quòd sic: quia (vt volunt omnes Philosophi,) scientia nihil aliud est quam assimilatio scientis ad rem scitam per rationem sciti & speciem: ergo nihil est in scientia Dei, cuius ratio non sit in Deo sciente: & hoc est esse in Deo: ergo hæc tria idem sunt, scilicet esse in scientia Dei, & in Deo sciente, & in Deo.

2 Item, Dicit Aug. in lib. de Tri. 15. quòd nosse est notitiam rei apud se tenere: ergo

à ſimili ſcire eſt ſcientiam rei apud ſe tenere: ſed idem eſt eſſe in ſcientia Dei, quod Deum ſcire rem aliquam: ſicut idem eſt eſſe in ſcientia mea, quod me ſcire rem aliquam: ergo eſſe in ſcientia, eſt notitiam rei apud ſe habere: ſed cuiuſcumque notitia eſt apud ſcientem, illud ſecundum illam notitiam eſt in ſciente: ergo idem ſunt hæc duo, eſſe in ſcientia, & eſſe in ſciente: ergo idem ſunt ſi referantur ad Deum vt dicatur eſſe in ſcientia Dei, & eſſe in Deo ſciente.

3 Item, Nihil eſt eſſe in Deo, niſi rationem notitiæ rei eſſe in ipſo: & hoc fuit eſſe in ſciente: ergo idem eſt etiam tertium cum illis duobus.

Sed contra. SED CONTRA: Mala ſunt in ſcientia Dei, vt hic in litera dicitur: non tamen ſunt in Deo: ergo non eſt idem eſſe in Deo, & in ſcientia Dei eſſe.

2 Item, Quidquid quocumque modo habet rationem in ſciente ſpeculatiue vel practice, hoc eſt in ſciente: ſed non ſunt in Deo (vt habetur in fine iſtius diſtin.) niſi quorum eſt auctor: ergo non eſt idem eſſe in Deo, quod eſſe in Deo cognoſcente: quia non omnia quæ ſpeculatiue ſcit, operabitur Deus, vel erit eorum auctor.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hæc tria ſe habent ſicut ſuperius & inferius: quia quæcumque ſunt in Deo, ſunt in Deo cognoſcente, & in ſcientia Dei: ſed non conuertitur. Dicuntur enim proprie eſſe in Deo, quæ ſunt in eo vita & lux, eo modo quo ſupra expoſitum eſt: ſed in Deo cognoſcente ſunt quæ ſpeculatiue vel practice ſcit. In ſcientia autem ſua ſunt quæ per ſe vel per accidens ſcit, ſicut mala quæ cognoſcit, vt dicit Auguſt. quia ea in ſe non inuenit: & quia ab arte quæ ipſe eſt, deformantur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſcientia rei eſt duobus modis, ſcilicet eius quod eſt per ſe ſcitum: & de hoc verum eſt quod obiicit. Eſt etiam ſcitum per accidens, vt priuatio, & illi non eſt aſſimilatio, ſed cognoſcitur per ſuum oppoſitum: ſicut dicit Philoſophus, quòd rectum eſt iudex ſui & obliqui: rectum recto cognoſcimus & ipſum obliquum: & ideo non eſt idem omnino eſſe in ſcientia quocumque modo, & eſſe in Deo ſciente: quia ad eſſe in ſcientia non exigitur aſſimilatio ſcibilis ad ſcientem, ſed ad eſſe in ſciente exigitur.

AD ID autem quod vlterius obiicitur, quòd ea ſunt in Deo, quorum rationes ſunt in ſciente: dicendum, quòd non eſt verum: ſed potius ea ſunt in ipſo, quorum ipſe cauſa operatiua eſt. Non autem omnia operatur quorum habet ſcientiam: quia multorum æternorum habet ſcientiam quæ non operatur, & multorum habet ſcientiam quæ nunquam operabitur: ita vt multitudo ad attributa referatur: hæc enim ſi dicantur eſſe in Deo, erit æquiuoce modus ad eſſe creaturam in Deo, vt patet per ſe cuilibet.

AD ALIVD dicendum, quòd noſſe eſt apud ſe notitiam tenere quocumque modo, vel per ſe, vel per aliud: & ideo non ſequitur quod poſtea infertur, quòd illius ratio ſit in ipſo quod nouit: quia quandoque non habet rationem, ſed per oppoſitum cognoſcitur: & ideo Deus bene ſcit mala, & ſunt in ſua ſcientia mala: non tamen videtur concedendum, quòd ſint in ipſo cognoſcẽte, vel in ipſo.

AATICVLVS III.

An Deus ſcit & cognoſcit vno, vel pluribus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Elegit nos ante mundi conſtitutionem, &c.] Hoc enim videtur importare in ipſo rerum diſtinctionem & multitudinem: & ideo quærenda eſt hic grauiſſima quæſtio, de qua fere hæſitauerunt omnes antiqui Philoſophi contra intellectum diuinum: cum enim electio ſit electio aliquorum ex aliis, videntur eſſe diuerſa in intellectu diuino: & ideo quærendum eſt, vtrum ipſe vno vel pluribus ſcit? & ſi ipſe ſcit vno, vtrum ipſe vnum tantum vel plura ſcit? & ſi ipſe ſcit plura, vtrum intellectus ſuus tranſit ſuper illa plura vel non? Alios autem articulos iſtius quæſtionis, ſcilicet vtrum ſciat particularia, vel infinita, & vniuerſalia, & compoſita, infra propriis locis ponemus.

Ad primum horum proceditur ſic: Vnum in ratione vnius non eſt principium cognoſcendi niſi vnum: ergo ſi Deus ſcit vno, videtur quòd non ſciat niſi vnum, quod falſum eſſe infra probabitur.

2 Si forte dicas, quòd illud vnum eſt ratio multorum & omnium: ergo falſum eſt, quòd ſciat vno & in ratione vnius: ſed ſcit vnum vno quod eſt in ratione plurium. Sed contra: Illa ratio quæ eſt ratio plurium: aut ita intelligitur, quòd ipſum idem ſit ratio omnium: aut quòd in ipſo eſt ratio omnium. Si primo modo: tunc illud quo intelligit, eſt ratio omnium: ergo vnum & idem eſt ratio omnium, quod non eſt intelligibile, quia omnia quæ ſunt, ſunt diſtantium valde rationum. Præterea, hæreſis eſt dicere, quòd Deus ſit ratio omnium: quia ratio rei aliquid eſt de re. Vnde Deus ſecundum hoc aliquid eſſet de omnibus, quod falſum eſt: ergo non ſic intelligitur ratio omnium, quòd ipſum quo intelligit, ſit ratio omnium.

Si igitur ſic accipiatur, quòd in ipſo eſt ratio omnium. Contra: Illa ratio omnium, aut eſt vna, aut eſt multæ. Si multæ: tunc iterum habeo propoſitum, quòd non intelligit illo vno omnia vel plura, ſed potius illis multis rationibus. Si autem eſt vna, ſequitur idem impoſſibile quod prius, quòd vna aliqua ſit ratio omnium, quod non concedit aliquis ſapiens. Si autem dicas, quòd ipſum quo intelligit, eſt vnum quidem in ſe, ſed relatione plura, vt ſupra dictum eſt de pluralitate idearũ. Contra: Cũ igitur ab æterno Deus illo vno intelligat, ab æterno ſtabit talis relatio: ergo neceſſe aliquo modo ab æterno eſſe extrema rationis. Extrema autẽ illarũ relationũ: aut ſunt res in potentia cauſæ efficientis exiſtentes, aut in propriis formis exiſtentes. Si primo modo. Contra: Secundum illam potentiam

tentiam res sunt indistinctæ: ergo relatio ad eas sic existentes, est relatio ad indistinctum: ergo non causabit distinctam rei cognitionem: ergo Deus non nouit res distincte, sed in potentia causæ tantum, quod est error, quia sic esset imperfectissima scientia sua. Si autem ab æterno sunt in propriis formis, ad quas fit relatio: hoc non potest esse nisi altero duorum modorum, scilicet aut quòd sint res in natura ab æterno:& hoc esse nõ potest secundũ fidem Catholicam:quia sic mundum fuisse ab æterno fuisset verum. Aut quòd formæ rerum sint sine rebus ipsis ad quas fit respectus ipse:& tunc cum non possint esse nisi in Deo, nec ad ipsas possunt plures esse relationes nisi plures sint, sequuntur tria inconuenientia: quorum vnum est, quòd formæ rerum sint in Deo, & non sunt illud medium quo cognoscuntur à Deo. Secundum est, quòd pluralitas sit in Deo præter pluralitatem respectuum. Tertium est, quòd ideæ rerum sint in Deo vt cognitæ, & inter ideas & cognoscentem sit aliquid medium quo cognoscat Deus, quod per relationem ad ideas multiplicetur in rebus. Ergo videtur impossibile esse, quòd Deus cognoscat vno, quod sit in ratione multorum: nec iterum cognoscit vno in ratione vnius: ergo nullo modo cognoscit vno.

4 Item, Aliud est cognoscere quia est res, & aliud quid est res: sicut alia est quæstio quia, & alia quæstio quid. Aut ergo Deus ab æterno cognoscit quid est res, aut non. Si non, & modo cognoscit: ergo videtur sua scientia accepta esse à rebus, quod absurdum est apud omnes etiam gentiles Philosophos. Si autem ab æterno cognoscit quid est res, & hoc non scitur nisi propria ratione rei scitæ, ipse habet penes se propriam rei rationem: sed propriæ rerum rationes sunt multæ: ergo ipse non scit vno, sed multis, vt videtur.

5 Nec poteris hic euadere vt quidam euadere volunt, quòd tu dicas, quòd ipse sciendo se esse principium omnium & singulorum scit omnia: sciendo enim principium efficiens rei, adhuc possum ignorare propriam rei rationem: quia illa non accipitur ab efficiente, cum efficiens nihil sit de esse rei, & ratio propria dicat esse rei. Vnde ipse potest sic sciendo se, scire rem fore: sed non poterit habere rei propriam notitiam ex illo.

6 Item, Non videntur valere similia inducta à Sanctis. Ponamus enim centrum in circulo habere rationem principij ad circumferentiam totam, & ad omnes lineas egredientes ad quodlibet punctum: per hoc adhuc non habes, quòd centrum sciat quid est circumferentia in propria ratione, vel quid sint lineæ: sed sciet tantum lineas esse & circumferentiam, sed nesciet quid sunt, nisi ipsum in se habeat rationes circumferentiæ & linearum proprias: quorum vtrumque impossibile est centro conuenire: ergo simile inductum nihil valet, vt videtur.

7 Item videtur, quòd nihil prohibet intellectum diuinum esse quidem vnum, & non tamen intelligere vno: ita scilicet, quòd in ipso resultent omnium rationes, & sint in eo: sicut nos videmus, quòd in speculo resultant imagines rerum diuersarum, & ipsum speculum nullam per hoc recipit multitudinem aut compositionem: ergo videtur, quòd sine ratione ponatur, quòd intelligit vno.

Si propter hoc dicatur, quòd intelligit pluribus, & non vno. Contra: Plura in vno intellectu non possunt intelligi esse sine diuersitate ab ipso intellectu, & sine compositione. Si ergo Deus intelligit pluribus, ipse habet in se, & à se diuersa, & in suo intellectu inducentia compositionem. Probatur autem prima per propositionem per se notam, quòd quæcumque inter se diuersa sunt nulli vni sunt eadem: si ergo plura quæ sunt in intellectu diuino, diuersa sunt & plura, non sunt idem cum ipso intellectu primi, id est, Dei, & faciunt in ipso compositionem, quod est absurdum:

Si forte velis dicere, quòd istæ rationes procedunt, ac si ipse intelligat alio, cum nullo nisi seipso intelligat. Vnde nihil est quærere, vtrum ipse intelligat vno, vel pluribus? quia nec vno, nec pluribus: quia intelligit seipso: & non est in eo aliquid medium intelligendi. Contra: Puncto quocumque signato in linea contingit vti vt duobus, scilicet vt principio, & vt fine. Deus ergo cum sit simplex, aut ita intelligit vt vtatur se vt vno, aut vt duobus. Si vt vno: aut hoc est intelligens tantum, aut quo intelligit tantum, aut intellectum tantum: & quodcumque detur, erit in intellectu eius priuatio aliorum duorum. Si enim vtitur se sicut est intellectus consideratus in se: tunc non intelligit nisi in potentia, & sic erit (vt dicit Philosophus) sicut si dormiret, quia dormiens intelligit in potentia: & non erit nobilissimum. Si autem vt quo intelligit, hoc nihil est: quia quo intelligit, non contingit accipere vt in se tantum, sed in relatione ad intelligentem & intellectum. Idem sequitur si vtitur se vt quod intelligit, quia tunc intelligit alia.

Item, Cum dico, Deus intelligit seipso, ibi necessario tria significantur secundum rationem intelligentiæ; aliter enim significatur tunc vt supponens verbo, & aliter per ablatiuum se, & aliter vt in quod transit actus intelligendi: ergo in diuino intellectu accipitur medium intelligendi secundum rationem: & hoc siue sit idem, siue diuersum, tenent de ipso superius inductæ rationes. Videtur autem, quòd illud necessario sit diuersum: nunquam enim materia coincidit in idem cum efficiente, & forma: cum igitur intellectus ipse ad id quo intelligit, sit sicut materia ad perfectionem, videtur quod nunquam sit idem illi: ergo si est in Deo aliquid quo intelligit, non erit idem cum intellectu suo, vt videtur.

Item, Hæc fuit causa quare Philosophi coacti sunt ponere intellectum agentem: quia non potest idem esse intellectus, & quo intelligit, nihil enim agit seipsum ad perfectionem: ergo videtur, quòd quo intelligit Deus, non sit idem cum intellectu suo.

Solutio. Sᴏʟᴠᴛɪᴏ. Sine præiudicio dicendum, quòd Deus intelligit seipso, prout ipse est

species, & idea omnis intelligibilis, & omnis ratio cogniti & lux. Et hoc sic probatur: In nobis est duplex intellectus, scilicet agens, & possibilis, & tertius fit cum possibilis ducitur in actum. Si autem quæram, Quid educit eum? tu dices, quòd agens. Et si quæram, Per quid educit? Tu dices, quòd per speciem rei. Si vero quæram, Quid facit speciem rei esse in ratione simplicis, & abstracti, & intelligibilis? Tu dices, quòd lumen agentis: sicut lumen solis agit colores ad visum: ergo relinquitur, quòd lumen intellectus agentis sit actus omnis intelligibilis: sicut lumen solis, actus omnis coloris. Ponamus ergo lumen intellectus agentis esse infinitæ virtutis: tunc sequitur, quòd nullo sumpto sibi perficiet possibilem in omni actu intelligibilium, & præterquam quòd accipiat aliquam speciem qua perficiat ipsum: quia ipse agens tunc in possibili, agens erit speciem secundum id quod est, & actum simplicitatis & intelligibilitatis in ipso. Sic autē intellectum diuinum ponimus, non solum agentem in rebus aliquid, vt formam, sed agentem res ipsas secundum substantiam: ergo ipse est species omnis rei: & ita se cognoscendo, cognoscet omne quod est, vt dicunt sancti.

Dicendum ergo ad quæstionem primam, quòd ipse cognoscit vno tantum quod est ipse, & ipsum est ratio & species idealis omnium. Vnde bene concedo, quòd ipsum est ratio multorum.

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd nihil prohibet vnum vno modo ad omnia se habens, licet non vno modo omnia se habeant ad ipsum, esse rationem omnia cognoscendi: sed non est vna ratio omnium, dicens quid res est: & hoc non est negatiue: quia nos ponimus, quòd Deus est immediatus per essentiam, præsentiam, & potentiam, rei, & omni parti rei. Hoc autem quod obiicitur, quòd non sit ratio quòd quid erat esse demonstrans, bene concedo, & dico, quòd multitudo est per relationem, vt supra suppositum est.

Ad id quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd non oportet, quòd extrema relationis sint actu: aliter enim est de relatione significata in eo quod est secundum rationem tantum, & aliter est de relatione eius quod est in natura. Si enim dico, ista sunt contradictoria, impossibile est, quòd relatio ponatur inter extrema entia apud naturam, quia alterum contradictoriorum est non ens. Similiter cum dico, Hæc est ratio cognoscendi, ponit ratio relationem ad id quod est, vel fuit, vel erit: & ideo non oportet, quòd illa ratio relationis ponatur circa existens, nisi in potentia ordinata ad productionem rerum in futuro: & illa bene est in Deo.

Ad hoc quod obiicitur, quòd illa potentia est indistincta: dicendum, quòd verum est, quòd res non sunt distinctæ existentes in potentia: quia non distinguuntur nisi propriis: sed sicut ratio distinguitur, ita & potentia, scil. ad futurum & hoc & illud, cuius ratio est Deus: & hoc non cogit, quòd hoc & illud sit, nisi secundum potentiam futuri: quia non est in Deo potentia tantum, sed potentia huius & illius quæ sunt futura ad quæ est ab æterno relatio ideæ, eo quod Deus ea præuidit in se, secundum quod ipse est ratio earum rerum quas facturus erat: & hoc non facit substantialiter esse distinctas res, sed distinctas in cognitione tantum, ex eo quod ratio cognitionis refertur ad eas. Ad hoc autem quod obiicitur contra hoc quòd non intelligit multis, bene concedo: sed intelligit vno relato ad multa quæ sunt secundum quid, scilicet secundum potentiam & præuisionem, vt dictum est.

Ad hoc quod obiicitur, quod aliud est scire quia res est, vel quia futura est: & aliud scire quid est res: dicendum, quòd Deus scit vtrumque: nec tamen est ratio quæ dicat quid est res: quia ipse est vt paradigma, penes quod exemplatur quid est esse rei: & ideo ipso cognoscitur quid est res, sicut per rei formam, & diffinitionem, & certius pro tanto: quia ipse est magis intimus rei, quam etiam forma sit intima formato: non enim habet tantum relationem ad rem vt efficiens, sed sicut efficiens, & paradigma, & finis: & sic ipse est principium efficiens cognoscendi quamlibet rem.

Ad aliud dicendum, quòd verum quidem est, quòd sciendo se esse efficientem non est sufficiens ratio quare sciat rem: sed sciendo se esse efficiens, & exemplar, & finem: ab his enim sumitur omnis ratio cognoscendi: quia ipse non est materia: & à materia nulla est ratio cognoscendi, nisi accipiatur cum forma: & sic patet, quòd bene dicunt illi qui dicunt, quòd sciendo se esse principium omnium scit omnia.

Ad aliud dicendum, quòd nullum simile in toto potest repræsentare diuina. Vnde simile inductum à Dionysio, repræsentat secundum partem: sed per eminentiam referendum est ad creatorem: quia & principium & ratio & finis est omnium quæ sunt ab ipso.

Ad aliud dicendum, quòd non potest diuinus intellectus sic poni in quo resultent res diuersæ vt in speculo: quia in speculo ad hoc quod resultent in eo, diuersa exiguntur, ad minus quatuor: quorum vnum est receptibilitas, & illa est à vitro vel metallo polito terso in quo fit æqualis superficies & lenis. Aliud est quod ipsum sit terminatum sicut vitrum extinctum plumbo in altera superficie, & metallum vel lapis ex mixto terrestri solido & spisso. Tertium autem est processus luminis in ipsum: quia aliter non imprimeretur forma secundum naturales, vel non reflecteretur radius secundum perspectiuos. Quartum autem est oppositio directa & proportionalis speculi ad id quod imprimitur, vnde patet, quod compositio multiplicabilis est in speculo, nulla autem in Deo: vnde non potest sic poni.

Ad id quod vlterius quæritur, dicendum quòd intelligit seipso: sed bene concedo, quòd est in ratione duplici, scilicet intelligentis, & eius quo intelligit quasi formaliter.

Ad

Ad id autem quod obiicitur, quòd quo fit intelligere non est idem cum intellectu: dicendum quòd hoc necessario concludit quoad intellectum possibilem. In Deo autem nullum talem ponimus, sed vniuersaliter agentem: & ideo seipso intelligit: ipse enim intelligit vt agens, & in se intelligit vt est species exemplaris omnium rerum. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Deus intelligat vnum tantum, vel plura, vel omnia?

Secundo quæritur, Vtrum ipse intelligat vnum tantum, vel plura, vel omnia? Videtur autem, quòd vnum tantum: quia non intelligit nisi se, vt dicunt Sancti: cum igitur ipse non sit plura, videtur quòd non intelligat plura.

2 Item, Si intelligit multa, ipse erit ratio multorum aut sufficiens, aut non sufficiens. Si sufficiens: ergo potest esse medium in demonstratione ad concludendum omnia, quod falsum est: quia nihil concludi potest posito Deo vt medio in syllogismo demonstratiuo. Si autem est insufficiēs ratio cognoscendi: ergo ipse in se cognoscendo imperfecte cognoscit res, quod iterum falsum est: ergo videtur, quòd non cognoscit plura, vel omnia, sed se tantum.

3 Item, Si cognosceret alia à se, cum cognito perficiatur cognoscens, ipse perficeretur aliis à se, & sic haberet alium intellectum diuiniorem se: quod etiam Philosophus in 2. primæ philosophiæ reputat inconueniens.

4 Item, Cum omnia præter ipsum sint vanitas, si cognosceret alia à se, ipse cognosceret viliora se: & hoc etiam secundum vulgus est vile, quia viliora magis expedit nescire, quam scire.

Solutio. Solvtio. Hic est error valde vicinus: quia si intelligamus Deum non intelligere nisi se, erit imperfectior nobis, quia intelligimus nos & alia. Si autem dicamus eum intelligere omnia, videtur componi intellectus eius ex diuersis: & ideo media via eligenda est, vt dicamus, quòd intelligit omnia, sed seipso, non accipiendo aliquid ab omnibus vel ab aliquo: sed potius intelligendo causare omnia secundum esse naturæ & rationis.

Ad primvm ergo dicendum, quòd intelligit se tantum, si ly se est ablatiui casus: si autem sit accusatiui casus, tunc intelligit se & omnia alia per hoc quòd sunt in ipso vita & lux.

Ad alivd dicendum, quòd Deus non potest esse medium in syllogismo: quia illud est de essentia conclusionis si est propter quid dicens, & est proportionatum rei conclusæ, & ratio rei intrans in substantiam conclusionis, quorum nihil conuenit Deo: tamen ipse est sufficiens ratio cognoscendi quoad se, non nobis, per hoc quòd est ratio exemplaris rei, & immediatus, & præsens omni rei.

Ad alivd dicendum, quòd hoc non tenet nisi in intellectu recipiente à re, qui non est agens rem, sed actus à re ipsa: talis autem non est intellectus diuinus, vt dictum est: sed ipse est agens omnes res, & ratio exemplaris earum.

Ad alivd dicendum, quòd nihil prohibet à nobiliori intelligi vilius, dummodo nihil recipiat ab ipso, sed conferat ipsi etiam hoc ipsum quod est: sic enim nulla pollutio sequitur in nobili. Sed in nobis secus est: quia nos intelligimus recipiendo à re: & ideo frequenter polluimur ab intellectu vilium, quia pronitatem mouendi nos ad concupiscentiam talia intellecta habent adiunctam sibi in nobis, quòd non facerent si nos ea intelligendo ageremus, & non ipsa nos agerent quodammodo ad intelligendum in actu.

ARTICVLVS V.

An intellectus Dei habeat aliquem transitum super res de vno in aliud?

Tertio quæritur, Vtrum intellectus Dei habeat aliquem transitum super res de vno in aliud? Videtur enim, quòd sic: omne enim quod aliquo vt medio intelligit aliquod extremum, necesse est vt à medio veniat in extremum illud: Deus autem se medio vel vt medio intelligit omnia: ergo de se transit in intellecta creata, vt videtur.

2 Item hoc videtur significari in locutione, vbi dicitur: Deus seipso intelligit omnia: aliter enim construitur cum verbo ly omnia, & aliter ly seipso.

3 Item, Non intelligit omnia quin intelligat hoc & illud: ergo videtur, quòd transit de vno in aliud secundum ordinem & numerum intellectorum: ergo transitus quidam est in intellectu diuino.

Sed contra: Omnis intellectus transiens habet aliquid prius & posterius: nihil autem prius & posterius est in intellectu æterni Dei: ergo intellectus diuinus non transit de vno in aliud. Sed contra.

Solvtio. Hoc vltimum absque omni ambiguitate concedendum est: & licet nos non possumus sermone significare propter compositionem nostri intellectus, tamen intellectus Dei indiuisibilis est, & indiuisibiliter est sui, & aliorum, & plurium, & omnium, & vniuscuiusque singulariter: & hoc est propter vniuersalitatem & infinitatem virtutis suæ in intelligendo: & ideo etiam à nobis non potest significari sermone. Et per hoc patet solutio ad duo prima: quia illa procedunt, ac si ponamus intellectum Dei vt nostrum, quod non intendimus, sed quia aliter non possumus loqui de ipso. Solutio.

Vtrum

Vtrum mala debeant dici esse in Deo, vbi sunt omnia bona, cum vtraque sint in eius cognitione & præsentia: omnia enim cognoscit.

B POst prædicta quæritur, Cum omnia dicantur esse in Deo non per essentiam naturæ, sed per cognitionem scientiæ, & Deus sciat & bona & mala: vtrum concedendum sit simpliciter mala esse in Deo, siue esse in Deo per cognitionem? Scit enim Deus & sciuit semper omnia, tam bona quam mala, etiam antequam fierent, & præsciuit ab æterno ea futura. Ideoque cum omnia bona diximus esse in Deo propter præsentiam cognitionis, eadem ratione videtur dicendum omnia mala esse in eo, cum ea semper nouerit, & per cognitionem ei præsentia fuerint. Præcognouit enim Deus ab æterno quosdam futuros malos, & eorum malitiam (vt ait August.) præsciuit, sed non præparauit. Cum ergo peccata omnium sciat, nunquid intelligendum est ea includi in illa generalitate locutionis, qua dixit Apostolus, omnia esse in Deo. Ex ipso, inquit, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Sed quis, nisi insanus, dixerit mala esse in Deo? Illa enim esse in Deo intelliguntur, quæ ex ipso, & per ipsum sunt: ea vero per ipsum sunt & ex ipso, quorum auctor est: sed non est auctor nisi bonorum. Non ergo ex ipso, & per ipsum sunt nisi bona: ita ergo non in ipso sunt nisi bona. Non ergo mala in Deo sunt: quia licet ea noscat, non tamen ita omnino noscit vt bona. Mala ergo quasi de longe cognoscit, vt ait Propheta: Et alta à longe cognoscit, id est, superbiam. Et alibi ad Deum loquens de malis, ait, De absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Quod exponens August. Abscondita, inquit, peccata sunt quæ à lumine tuæ veritatis absconduntur. Sed quomodo peccata à lumine veritatis diuinæ absconduntur, cum à Deo sciantur? Si enim non sciret, quomodo de illis iudicaret, & pro illis malos damnaret? Alibi Propheta, Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente deest. Quod exponens Cassiod. inquit, Neque à bonis, neque à malis deest Deus, sed omnibus præsens & cognitor est. Cognoscit ergo Deus & bona mala per scientiam, sed bona cognoscit etiam per approbationem & per beneplacitum, mala vero non. Vnde Cassiod. super Psalm. dicit, Peccata abscondita Deo sunt, quia non nouit, id est, approbat. Et ex eo sensu August. dixit ea abscondita à lumine Dei: qui etiam in lib. ad Heluidium insinuat cognitionem Dei variis modis accipiendam, inquiens, Si ad scientiam referas, non ignorat Deus aliquos vel aliqua: qui tamen in iudicio quibusdam dicet, Non noui vos: sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est. Ecce non cognoscere dicitur Deus, quæ non approbat quæ ei non placent. Apparet itaque verum esse quod diximus, scilicet quia quodam modo cognoscit Deus bona, quo non cognoscit mala. Pariter quidem vtraque eodemque modo noscit, quantum ad notitiam: sed bona, etiam approbatione & beneplacito cognoscit.

Rom. 11.

Psal. 138.

Psal 16. In explanatione Psal. 16.

Psal. 74.

Super Psal. 16.

Matth. 7.

ARTICV

ARTICVLVS VI.

An mala habeant in Deo speciem vel ideam vel cognoscantur inquantum ab arte discordant: & vtrum cognoscantur à Deo secundum intellectum speculatiuum vel practicum: & an malum sit in Deo vita & lux?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Post prædicta quæritur, Cum omnia dicantur esse in Deo, &c.] Et specialiter quærit hic Magister de malis: & sua solutio est, quòd mala non habeant in Deo speciem vel ideam, sed cognoscantur inquantum ab arte discordant: & acquieuerunt solutioni Magistri omnes Doctores. Sed contra obiicitur sic: Cognoscere aliquid per suum oppositum, & non per se, est cognoscere per accidens: cognitio autem per accidens, debilis & infirma cognitio est: ergo non debet Deo attribui, cui omne melius est reponendum.

2 Item, Malum non est priuatio pura, sed habet aliquid boni: sicut dicit Dionysius, quòd malum nihil aliud est quam particulare bonum: ergo videtur, quòd illud quod habet de ente, aut non sit à Deo, quod temerarium est dicere: aut si est, habebit ideam in Deo: ergo id quod est malum, habet ideam in Deo: ergo non cognoscitur per oppositum tantum.

3 Item, Cum dico fornicantem, non tantum dico defectum, sed etiam actum egredientem à potentia liberi arbitrij: ille autem actus aliquid est: aut igitur est à Deo, aut ab alio principio: non ab alio principio, quia non est aliud principium: ergo à Deo: ergo habet ideam in Deo, quia habebimus in vltima parte istius distinctionis, quòd omne quod est à Deo, habet ideam in Deo.

Quæstiun. 1. SED TVNC quæritur, Vtrum ille actus sit vita & lux in Deo? Videtur autem, quòd non: quia in se nihil habet de dispositionibus vitæ & lucis. Sed contra: Res non sunt vita in Deo nisi propter ideam: ista autem habent ideam: ergo sunt vita & lux in Deo.

Quæstiun. 2. VLTERIVS quæritur de solutione quorundam hic dicentium, quòd malun cognoscitur à Deo secundum intellectum speculatiuum, & non practicum. Hoc enim videtur esse contra rationem: quia oppositorum est vna scientia, & potentia vna: si igitur bonum à Deo cognoscitur secundum practicum, secundum eundem cognoscetur & malum.

2 Item, Verum abstrahit à bono & malo: est enim verum bonum, vt Deum esse: & est verum malum, vt te peccatorem esse: sed omne verum cognoscitur à Deo per se, non per accidens: ergo malum verum cognoscetur à Deo per se, non per accidens: & sic nihil est quod dicunt Doctores, quòd mala cognoscantur à Deo per accidens.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dici potest secundum communem solutionem, quod malum scitur à Deo per accidens, & secundum intellectum speculatiuum & non practicum. Et hoc sic probatur quoad primam partem: licet enim malum habeat subiectum, tamen illud subiectum non est separabile ab eo nisi secundum intellectum solum: & ideo subiectum eius non refertur ad causam nisi coniunctum cum deformitate: sed coniunctum cum deformitate non potest referri nisi ad liberum arbitrium vt ad causam, & non vlterius in Deum: ergo malum non habet ideam in Deo: non enim influit Deus actum cum deformitate, sed actum solum, & incidit in eum deformitas ex defectu liberi arbitrij. Quantum ad aliam partem probatur sic: quia (vt dicit Priscianus) verba prohæretica desiderant infinitiuum, vt scio facere domum, & non scio domum. Vnde si sciret Deus malum scientia operatiua, ipse sciret facere malum, & posset facere malum, & faceret malum: quæ omnia falsa sunt. Patet ergo, quòd cum non possint dicere, scit facere malum, sed tantum quòd scit malum, quod hæc scientia speculatiua est, & non practica, quia verba speculatiua non desiderant infinitiuum notantem opus, sed potius actiuum in quem transeat actus verbi: & sic probata est solutio Doctorum quoad vtramque partem.

DICENDVM ergo ad primum, quòd cum dicitur, Deus cognoscit malum per accidens, ly per accidens refertur ad verbum ex parte materiæ actus: & hoc est ex parte cogniti, & non ex parte cognoscentis: & ideo notat defectum in cognito, & non in cognoscente.

AD ALIVD dicendum, quòd actus in eo quod actus, est à Deo, & habet ideam: sed non malus actus in eo quod malus, sed in specie ipsius actus cognoscitur malum: quia est actus voluntarius deficiens à bono. Et per hoc etiam patet solutio ad sequens.

AD ALIVD dicendum, quòd non est concedendum, quòd malum habeat ideam in Deo, nec quòd sit vita in Deo, nec quod sit à Deo: sed actus secundum intellectum separatus à deformitate, iam non erit malus: & ideo secundum id quod est sic, potest esse in Deo vita & habere ideam: sed ex hoc non sequitur, quòd malum sit in Deo, sicut iam patuit. Ad quæst. 1.

AD ID quod vlterius obiicitur de solutione Doctorum, dicendum quòd malum & bonum quæ ordinantur ad facere cognoscentis, sunt in ipso secundum practicum: & hoc quidem est in nobis, sed non in Deo: & ideo malum non habet praxim in cognitione Dei, nisi diceremus, quod reprobatio est respectu mali: sed de hoc infra quæretur. Ad quæst. 2.

AD ALIVD dicẽdũ, quòd est veritas signi & est veritas rei. Veritas signi abstrahit à bono & malo: & hanc bene cognoscit Deus per se: & hæc habet ideam in Deo: sed veritate rei non est malum verum, cum sit corruptio ipsius speciei à qua deberet esse verum in re: vnde potius deficit à forma quam habeat formam: & ideo non est verum.

ARTICVLVS VII.

An Deus sciat diuersa, composita, materialia, contingentia, & temporalia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sciuit semper omnia tam bona, quam mala, etiam antequam fierent, &c.] Potest enim hic quæri, Vtrum sciat diuersa, & composita, & materialia, & contingentia, & temporalia? Simplicis enim vt simplex est, non est cognoscere diuersa vt diuersa: Deus autem vno simplici cognoscit: ergo videtur, quod non cognoscit diuersa, & multa.

2 Item, Compositionem non est intelligere sine compositis, nec completionem sine complexis: vnde igitur Deus cognoscit composita & complexa?

3 Item, Materialitas causa est cognoscibilitatis, non cognitionis intellectiuæ: cum igitur sensus non habeat quibus accipiat principia materialia, vnde sciet ea Deus?

4 Item, Hominis scientia imperfectior est, quam Dei: & cum in ipsa non sint nisi necessaria, non contingentia: ergo multo minus in cognitione Dei: ergo Deus nec temporalia, nec contingentia cognoscit, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum cum Dionysio, quòd composita cognoscit simpliciter, & diuersa vnitate, & materialia immaterialiter, & contingentia scientia necessaria, & temporalia intemporaliter, sed scientia stante semper: & hoc qualiter fit, præintelligatur in nobis duplicem esse formam in qua cognoscitur res, scil. abstractionis qua vtitur intellectus speculatiuus, & compositionis qua in cognoscendo vtitur practicus: cum enim (vt dicit Auicenna in prima Philosophia) speculatiuus tantum sit intellectus accipiens, & à corpore à & à rebus cognitis, non potest ipse vti in cognoscendo nisi forma abstractionis: quia res non scitur nisi per id quod est natura rei: & hoc non est in nobis, sed oportet à re accipere: ideo est quòd abstrahit à re ipsa. Cum autem rei non coniungatur nisi mediantibus corporalibus organis, in quibus primum imprimitur forma rei, ideo oportet ipsum etiam posterius accipere à corpore: & sic patet ratio dicti Auicen. quòd speculatiuus accipit à rebus & à corpore, nihil ponens circa aliquod illorum. Formis autem compositionis vtitur practicus: & huius causa est, quòd practicus factiuus est rei: res autem non fit per id quod iam habet, sed potius per formam quam non habet: & cum non sit in re, erit in faciente: ergo ipse ponet eam circa rem, & non accipiet aliquid à re ipsa. Sic etiam videtur à corpore non accipiendo, sed ponendo vim motiuam in neruis & musculis ad operationem educentem formam artis in materia exteriori. Et ad huius formæ compositionis similitudinem sunt ideæ in mente diuina, non acceptæ à rebus, sed facientes res: faciunt autem res educendo ipsas de nihilo: & ideo ex nihilo illo omne quod est defectus, incidit, & hæc negatio vnius de alio, ex qua causatur diuersitas, & per consequens compositio, & contingentia, quæ fundantur in mutabilitate & materialitate. Sic igitur temporalia in sua idea sunt intemporalia, sed accipiunt temporalitatem à nihilo: & composita in sua idea sunt simpliciter vnum, & complexa similiter, & sic de aliis: ergo relata in illam ideam, quæ sufficiens ratio est cognoscendi omnia, vt dictum est, cognoscuntur quidem perfectissime omnia: & tamen simpliciter, composite, immaterialiter, intemporaliter, & necessitatis modo. Si autem tu obiicias, quòd idea vna est in se, & nihil post quod in esse fluxerunt res, omnino nihil causat: sed defectus à perfecto qui nihil est, incidit in ea quæ sunt post ipsum: sed nos videmus diuersa formata & perfecta, & multas creaturas: quid ergo causat illam multitudinem? Dico, quòd duo causant eam: vnum vt fiens, alterum vt faciens. Fiens est materia iuxta nihil, & post nihil fluens in esse, vt dicit August. & ideo quia multipliciter est imperfecta, non est ipsa secundum vnam sui partem receptibilis omnis perfectionis: & ideo vt rationem quam habere simul potest, habeat, necesse fuit eam diuidi secundum actus: & sic introducta est multitudo ex parte fientis. Item, Secundum omnem patem sui non est ipsa susceptibilis omnis perfectionis quam habere est nata: ergo oportuit habere successionem in formis: & sic introducta est mutabilitas & contingentia. Et sic plane patet, qualiter diuersitas & mutabilitas & compositio causentur ex nihilo, post quod materia quæ prope nihil est, & ad aliquid esse contendit, fluxit in esse. Ex parte autam facientis est sapientia in numero, pondere, & mensura, omnia disponens: eo quòd ipsa ordine & proportione materiæ & partium materiæ dat formam: & hoc est quod dixit Plato, quòd secundum materiæ meritum à datore formarum dantur omnes formæ. Et per hoc patet solutio ad omnia quæsita præter vltimum.

ET AD hoc dicendum est, quòd nostra scientia causatur à re, & ideo variatur secundum rem: quæ si est necessaria, & necessario modo, id est, per medium necessarium, est ipsa scientia: aliter autem se habens, aut est opinio, aut dubitatio. Sed scientia Dei est per ideas facientes res: & ideo sequitur conditiones scientis & non sciti, vt prius dictum est: & cum ipse sciens non subiaceat contingentiæ, erit sua scientia semper necessaria, etiam de contingentibus.

Hic

Hic aperit quare bona tantum dicantur esse in Deo, & non mala.

ET inde est, quòd bona tantum dicuntur esse in Deo, non mala, & illa propriè, hæc longe: quia licet in Deo aliqua dicantur esse propter cognitionis præsentiam, & Deus bona & mala cognoscat, mala tamen non cognoscit nisi per notitiam, bona vero non solum per scientiam, sed etiam per approbationem & beneplacitum. Et ob talem cognitionem aliqua dicuntur esse in Deo, scilicet quia ita ea scit, vt etiam approbet & placeant, id est, ita scit, vt eorum sit auctor. C

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Deus sciat quæ facturus est, quæ fecit, quæ facere potest & nunquam faciet, & tandem infinita actu?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Et inde est, quod bona tantum dicuntur esse in Deo, non mala, &c.] Quæritur enim, Si ea sunt in eo vita quæ ipse est facturus? Si hoc dicitur: tunc præterita non videntur esse in eo vita, quæ ipse non est facturus, sed fecit. Si hoc concedatur, erit contra, quòd secundum hoc aliter in cognoscendo se habet ad præteritum & præsens, quod supra negatum est.

Quæst. 1. VLTERIVS etiam quæritur de his quæ nunquam faciet, sed tamen potest facere, vtrum sint in Deo vita & idea? Et videtur, quòd non: quia vt dicunt Sancti, idea est respectu ideati: ergo quod nunquam ideabitur, ideam in mente diuina non habet.

2 Item, Sua scientia (vt infra habebitur) est causa rerum: ergo si alicuius habet ideam, illud causabitur & erit futurum: ergo à destructione consequentis si aliquid non erit, illud non erit scitum à Deo, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Deum plura posse facere quam facit, est verum: ergo scit, quòd ipse plura potest facere: sed omnia quæ potest facere, cognoscit, quia scit totum infinitum posse suum: ergo plura scit quam facit: & non nisi idea: ergo aliqua habent eam in mente sua quæ nunquam fient.

Quæst. 2. HIC ETIAM locum habet quæstio illa qua quæritur, Vtrum Deus sciat infinita actu? Videtur, quòd sic: quia dicit Augustinus in lib. de ciui. Dei 12. quòd Philosophi probauerunt numerorum species esse infinitas: & dicit, quòd numeri quantumlibet infiniti, tamen illius scientiæ infinitæ noti sunt, de quo dicit Prophetia, quòd scientiæ eius non est numerus. Ergo videtur, quòd sciat actu infinita: actu autem infinita nunquam faciet: ergo scit ea quæ nunquam faciet. Cap. 18.

2 Item, Sua potentia non limitatur: ergo semper est ad plura, quàm aliqua summa accipi possit: & ipse scit totam suam potentiam: ergo scit actu infinita.

Sed contra. SED CONTRA: Cum dico actu infinita, penes rationem infiniti accipiendo intelligitur dupliciter, scilicet actu infinita intellectui creato, vel actu infinita simpliciter. Si nobis infinita: tunc nõ est quęstio: quia plura scit, quam nos cogitare possumus. Si autem infinita simpliciter. Contra: Actu infinitum simpliciter semper secundum maius sui est extra accipientem ipsum: ergo Deus accipiens ipsum actu infinitum, semper relinquit ipsum secundum maius sui extra se esse, quod est absurditas, quia sic Deus scitum suum non comprehenderet.

Si autem tu dicas, quòd intellectus Dei est actu infinitus, & ideo comprehendit illud infinitum. Contra: Si intellectus Dei in se infinitus est, imperfectissimus est, quod est absurdum: non enim Deo infinitus est, sed creaturæ, quia non finitur creatura. Præterea, Detur hoc, quòd sit infinitus simpliciter, adhuc non potest dici, quòd infinitum includat infinitum: quia quodcumque erit inclusum & cõprehensũ, illud statim finietur, & alterum excedet ipsum: ergo nihil est quod dicitur, quòd Deus sciat actu infinitũ, quia actu infinitum nihil est. Item, Infinitũ non inuenitur nisi secundum modum quanti. Accipiatur ergo infinitum in quantitate virtuali siue potentiali, & in quantitate dimensionali quæ est continua, & in quantitate discreta quæ est numerus. Redeo ergo ad primum. Si dicam virtute infinitum, non dixi actu infinitum, sed potentia solum, scilicet quia non est assignare quòd intantum potest, quin sit accipere amplius in quod potest: & illud accipiendum non est acceptum actu, sed potentia. Si autem accipiatur infinitum in continuo, non possum accipere per additionem, quoniam est accipere quantitatem cui non potest aliquid addi secundum rationem: sicut est circulus. Ergo oportet, quòd accipiatur secundum diuisionem infinitum in illo, ita scilicet quòd pars diuisa non vt pars aliquota, sed secundum rationem totius diuisibilis accipiatur: tunc enim nihil ita paruum accipitur, quod non sit diuisibile in duo æqualia: ergo etiam hoc infinitum est respectu accipiendi diuisibile: & hoc est in potentia: ergo est in potentia tantum. Item accipiam in numero in quo est infinitum additione non diuisione: quia est accipere in eo indiuisibile in actu, vt est vnitas, sed non est accipere

accipere summam cui vnitas non possit addi, constituendo aliam speciem numeri: sed vnitas addibilis est in potentia tantum: ergo & infinitum potentia tantum: ergo nihil actu est infinitum: ergo Deus non scit actu infinitum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd Deus scit præteritum eodem modo quando præteriit, sicut sciuit quando futurum erat: & est vita in ipso: non enim ob hoc dicitur vita in ipso, quòd ipsum sit vel non sit: sed quia est idea mouens ad continentiam & permanentiam vniuersi esse, vt prius expositum est in præcedenti distinct. Licet enim non sit facturus præteritum, tamen est auctor eius: & hoc sufficit ad ideam.

Ad quæst. 1. AD ALIVD dicendum, quòd Deus scit quod nunquam est facturus: quia scit seipsum, & seipsum nunquam faciet: sed aliquid quod non sit ipse, quod ipse non est facturus, ipse non scit, nisi hoc modo quo dicimus ipsum scire mala.

ET IDEO iam soluitur ad sequens dicendo, quòd talia non habent ideam in ipso: quia non est exemplar nisi ad aliquid exemplatum relatum: & talia non habent huiusmodi relationem, sed tantum cognoscuntur in potentia operantis.

AD OBIECTVM contra, dicendum, quòd Deus scit vniuersum suum posse, & scit quòd plura potest facere quam facit: sed per hoc nihil scit nisi seipsum secundum posse illud. Et si tu obiicis, quòd scit quæ possit facere: dico quòd illa scit, sicut sunt, scilicet in possibilitate sua, & non in executione ad opus: & ex illa parte qua sunt in potentia, non sunt aliud ab ipso, sed ex illa parte qua se habent ad explicationem ad opus: tamen bene concedo, quòd scit se posse aliqua quæ si faceret, non essent idem cum ipso: sed non est in illis quæ non faciet, accipere scitum quod non sit ipse.

Ad quæst. 2. AD ID quod quæritur de scientia infiniti: dico sine præiudicio quorundam aliter dicentium, quòd non possum videre qualiter infinitum actu sit: vel si ponitur esse, non video qualiter comprehendi possit etiam ab infinito: tamen non dico, quòd Deus sibi sit infinitus. Vnde dico, quòd Deus scit rationem infiniti hoc modo quo est in potentia, & non illo quo est in actu: quia sic nihil est: & hoc modo infinitum secundum theologiam quidem est in tribus, vt probatum est, licet secundum Philosophum naturalem sit in duobus tantum: quia nulla potentia naturalis est infinita nisi forte secundum successionem in mouendo: & hoc etiam secundum naturam tantum: licet imperium Dei finem imponere possit motori, & motui, & tempori. Aliter dicunt quidam distinguentes in Deo triplicem cognitionem, scilicet simplicis notitiæ, visionis, & approbationis: & dicunt, quòd simplci notitia scit quod non est facturus sicut infinitum: visionis autem speculatiuæ scientia scit quod non est facturus, tamen cuius species est apud eum: approbationis autem scientia scit quod est facturus, & hoc habet ideam. Per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XI.

An scientia Dei bene diuidatur in scientiam, approbationis, & simplicis noitiæ.

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quia ita ea scit vt etiam approbet, & placeant, &c.] Hic videtur Magister innuere duplicem acceptionem scientiæ, scilicet simplicis notitiæ, & scientiæ approbationis. Videtur autem falsum: quia scientia approbationis addit supra scientiam simplicis notitiæ: ergo significatur in Deo esse compositio, quod falsum est.

2 Item videtur esse diminutus: quia est scientia reprobationis qua malum cognoscitur: ergo videtur illam etiam debuisse posui sse.

3 Item videtur non esse solutio quam quidam dant, quod hoc ideo fecit, quia malum non est in Deo: hoc enim falsum videtur: Prophetæ enim legebant in libro æternitatis, & legebant mala & peccata populorum: cum igitur non legatur nisi scriptum, videtur malum esse in Deo.

SOLVTIO. Ad hoc leue est soluere: licet enim scientia approbationis aliquid addat, quia affectum secundum modum: tamen nihil addit secundum rem: quia affectus in Deo re est idem cum aspectu. Sed cauendum est hic à solutione quorundam quæ falsa est, dicentium quòd nihil addit quod sit in Deo, sed quod sit à Deo addit: cum malum non sit à Deo. Hoc enim falsum est, & contra illud quod dicitur Gen. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, &c. Vbi dicit Aug. quòd ibi significatur visio approbationis, qua placuit vt faceret, placuit vt manerent. Placentia autem in operatione est, & non ab ipso. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd notitia reprobationis nihil addit quod sit in Deo supra scientiam simplicis notitiæ, & ideo non enumeratur vt diuersa cum illa: causa autem reprobationis extra Deum & non in Deo est.

AD ALIVD dicendum, quòd non est adhuc probatum, quòd speculum æternitatis in quo legunt Prophetæ, sit Deus ipse, licet quidam hoc dicant, & forte falso. Et si concedatur hoc gratia disputationis: tunc dicendum, quòd non cognouerunt mala vt ibi scripta, sed vt à libro discordantia. Vnde per hoc quod non inuenerunt virtutes singulas & opera, acceperunt reuelationem virtute speculi, quod inessent eis contraria: tamen magis credo, quòd non videbant Deum, sed à Deo acceperunt reuelationem factorum bonorum & malorum.

Quod idem est omnia esse ex Deo, & per ipsum, & in ipso.

D Cap. 10.

PRoinde si diligenter inspiciamus, idem videtur esse omnia esse ex Deo, & per ipsum, & in ipso. Vnde Ambr. in 2. lib. de Spiritu sancto, Hæc tria, ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, vnum esse supra diximus. Cum dicit per ipsum esse omnia, non negauit in ipso esse omnia. Eandem vim habent omnia hæc, scilicet cum ipso, & in ipso, & per ipsum, & vnum in his atque consimile, non contrarium intelligitur. Ecce habes, quia ex eadem intelligentia Scriptura dicit omnia esse in ipso, & per ipsum, & ex ipso, & cum ipso. Cum ergo ex eadem ratione omnia dicantur esse ex Deo, vel per ipsum, non solum quia scit, sed etiam quia eorum auctor est: consequitur vt eadem ratione ea esse in Deo dicantur, scilicet quia scit, & eorum auctor esse dicitur: quia in illo viuimus, & mouemur, & sumus. Cum ergo non sit auctor nisi bonorum, merito sola bona in eo esse dicuntur, sicut ex ipso, & per ipsum. Cum ergo in eius cognitione vel præsentia sint omnia, scilicet bona & mala, in eo tamen non dicuntur esse, nisi bona, quorum auctor est. Vnde Aug. in lib. de natura boni: Cum audimus, inquit, ex Deo, & per ipsum, & in ipso esse omnia, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturaliter sunt. Neque enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non seruant, sed vitiant: quæ ex voluntate peccantium nascuntur omnia. Hic aperte dicitur, quod in illa generalitate locutionis bona tantum continentur.

Cap. 18.

ARTICVLVS X.

An idem sunt esse in Deo, & ex Deo, & per ipsum: & in ipso esse, viuere, & moueri.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Proinde si diligenter inspiciamus, &c.] Videtur enim, quòd hoc non sit verum: quia Glossa exponit ad Rom. 2. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso: prout competit personis actualiter causantibus creaturam. Vnde dicit, quòd in ipso attribuitur Spiritui sancto propter bonitatem continentem. Cum autem dicitur, Omnia sunt in Deo: hoc non dicitur ratione continentiæ qua sunt creaturæ actu existenties: sed ratione ideæ qua ab æterno sunt in Deo: ergo videtur æquiuoce sumi ly in: & ita non est idem dicere.

2 Item in eodem cap. dicit, quòd in ipso viuimus, mouemur, & sumus. Ergo cum ab æterno sumus in ipso, ab æterno mouemur & viuimus in ipso, quod falsum est.

3 Item, Si dicimur ab æterno vita in ipso, quia in ipso viuimus: tunc videtur, quòd ab æterno dicamur motus in ipso, quia in ipso mouemur: & essentialiter in ipso, quia in ipso sumus, quòd falsum est: ergo videtur quòd non sint idem hæc tria, scilicet esse in Deo, & esse ex ipso, & per ipsum, & in ipso esse, viuere, & moueri.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in parte significationis idem est esse in Deo & ipso, prout enumeratur cum ex ipso, & per ipsum: esse enim in Deo dicit duo secundum rationem intelligentiæ, scilicet habere ideam, & esse Deum auctorem ideati illius ideæ: & quoad hoc vltimum accipitur ly in.

EODEM modo ad aliud dicendum, quòd Deus in comparatione ad creata, accipitur tribus modis, quorum quilibet in se supponit præcedentem. Primus est esse in Deo, vt in causa tantum. Secundus est esse in Deo, vt in causa actualiter causante. Tertius est esse in Deo, vt causa actualiter causante & regente & continente. Et primus modus non ponit creaturam esse: sed secundus ponit creaturam esse nunc primo: tertius autem supponit existentem in perfectione. Vnde primo modo dicitur, Quod factum est, in ipso vita erat & lux. Secundo modo, Ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia. Tertio modo dicitur, In ipso viuimus, mouemur, & sumus. Et sic patet qualiter isti modi enumerati hic differunt.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est falsa, quòd in ipso vita dicamur: quia in ipso viuimus: sed potius cum omnis substantia diuidatur in tria, scilicet esse, posse, & operari: illa tria tanguntur esse in Deo regente & continente, cum dicitur, Viuimus secundum potentiam vitæ, mouemur in opere, & sumus

sumus secundum essentiam: ex ipso autem dicitur propter potentiam Patris, per ipsum propter sapientiam Filij, & in ipso propter bonitatem Spiritus sancti.

Quod omnia ex Patre, & per Patrem, & in Patre sunt: ita & de Filio & de Spiritu sancto est dicendum, licet propter personas fiat distinctio.

E Præterea sciendum est, quòd licet ibi indicetur distinctio personarum cum dicitur, Ex ipso, & per ipsum, & in ipso: omnia tamen ex Patre, & per Patrem, & in Patre sunt. Similiter de Filio & Spiritu sancto accipiendum est. Vnde August. in 1. lib. de Trinit. Non confuse, inquit, accipiendum est quod ait Apostolus, ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Ex ipso dicens, propter Patrem: per ipsum, propter Filium: in ipso, propter Spiritum sanctum. Vigilanter autem attende, ne quia Patrem volens intelligi dixit ex ipso, sic intelligas omnia esse ex Patre, vt neges omnia esse ex Filio, vel ex Spiritu sancto: cum ex Patre, & per Patrem, & in Patre omnia esse sane dici possunt. Similiter & de Filio, & de Spiritu sancto dicendum est.

Lib. 6. c. 10. Rom. 11.

ARTICVLVS XI.

An res sunt in Deo ratione personæ, & non essentiæ, vel notionis.

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Præterea sciendum est, quòd licet indicetur distinctio personarum, &c.] Ex hoc enim videtur accipi, quòd res sunt in Deo ratione personæ, & non ratione essentiæ, vel notionis. Hoc etiam alia ratione probatur: quia illud est in Deo, cuius ipse est author: authoritas autem & opus non conuenit nisi personæ, quia omnes actus particularium sunt, & non naturæ.

Sed contra. SED CONTRA: Ponamus personas non esse, adhuc Deus erit author creaturæ: ergo cum cognoscat omnia quæ operatur, in ipso erunt omnes rationes operum suorum: ergo hoc conuenit ratione naturæ, & non ratione personæ.

Vlterius videtur, quòd hoc conueniat ratione notionis: quia Aug. & Ansel. dicunt, quòd suo verbo omnia dicit quæ facit. Verbum autem est solus Filius. Ergo cum in verbo sint rationes creaturarum, videtur hoc esse ratione notionis, & non naturæ.

SOLVTIO. Dicendum, quòd ratione naturæ insunt rationes rerum in Deo. Solutio.

Ad primum autem dicendum, quòd creare personæ actus est prout persona est rationalis naturæ indiuidua substantia: & hæc persona adhuc esset Deus, etiamsi non esset Pater & Filius & Spiritus sanctus. Vnde illa obiectio non probat, quòd conueniat personis sic distinctis vt fides distinguit.

AD VLTIMVM dicendum, quòd hoc conuenit Filio appropriate, & non proprie, Sicut esse sapientiam & artem Patris, vt supra ostensum est: & ideo non remouet quin conueniat substantiæ per se.

Quod non omnia quæ ex Deo sunt etiam de ipso sunt: sed è conuerso.

F Illud etiam hic annectendum est, quod non omnia quæ dicuntur esse ex Deo, etiam de ipso esse dici debeant. Quia, vt ait Augustinus in lib. de natura boni, Non hoc significat penitus ex ipso, quod de ipso. Quod enim de ipso est, potest dici esse ex ipso: sed non omne quod ex ipso est, potest dici esse de ipso, quia non est de sua substantia. Ex ipso enim sunt cælum & terra, quia ipse fecit ea: non autem de ipso, quia non de substantia sua. Sicut aliquis homo si generat filium, & faciat domum, ex ipso est filius, ex ipso est & domus: sed filius de ipso, domus vero de terra & ligno, non de ipso.

Cap. 2.

Quo dicta sunt summatim colligit.

EX præmissis apertum est, quòd in Dei cognitione siue præsentia sunt omnia, scilicet bona & mala: sed non omni modo sunt ibi mala, quo bona: & quia in Deo bona tantum sunt, sicut ex ipso, & per ipsum, non mala. Et ex quo sensu hæc accipiẽda sint, assignatum est. Et quod de ipso non dicitur esse proprie, quod aliud est ab ipso. Ex ipso autem esse dicuntur omnia, quæ eo auctore sunt.

ARTICVLVS XII.

An sit idem dicere, ex ipso, & de ipso?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Non hoc significat penitus ex ipso, quod de ipso, &c.] Dubitari enim potest vnde hoc contingat, cum ex & de videantur notare habitudinem causæ semper?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hæc præpositio ex generalior est in significando originem, quam præpositio de: ex enim notat quandoque originem & non coessentialitatem, vt dicimus, pacem habemus ex rege: quandoque notat in eadem substantia ordinem, vt cum, ex mane fit meridies: idem enim nunc quod fuit substantialiter mane, fit meridies, licet transeat in ratione mane, & maneat in ratione nunc & substantia: quandoque notat ordinem tantum, vt cum dicitur, ex agonibus fit olympia, id est, post illud. De autem semper notat originem cum consubstantialitate: & hæc est causa dicti.

DISTINCTIO XXXVII.

Quibus modis dicatur Deus esse in rebus.

ET quoniam demonstratum est ex parte, quomodo omnia dicantur esse in Deo, addendum videtur hic, quibus modis dicatur Deus esse in rebus: si tamen id humana mens vel ex parte digne valet cogitare, vel lingua sufficit eloqui. A *Quomodo Deus est in rebus & locis corporalibus.* Sciendum ergo est, quod Deus incommutabiliter semper in se existens, præsentialiter, potentialiter, essentialiter est in omni natura siue essentia sine sui diffinitione, & in omni loco sine circunscriptione, & in omni tempore sine mutabilitate. Et præterea in sanctis spiritibus & animabus est excellentius, scilicet per gratam inhabitans: & in homine Christo excellentissime, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, vt ait Apostolus. *Coll. 2.* In eo enim Deus habitauit, non per gratiam adoptionis, sed per gratiam vnionis. Ne autem ista (quia capacitatem humanæ intelligentiæ excedunt) falsitatis arguere aliqui præsumant, sanctorum auctoritatibus munienda mihi videntur. B. Gregor. super cantica canticorum, inquit, Licet Deus communi modo omnibus rebus insit præsentia, potentia, substantia: tamen familiariori modo per gratiam dicitur esse in illis, qui mirificentiam operum Dei acutius & fidelius considerant. De hoc eodem August. ad Dardanum in libro de præsentia Dei ait, *Ep. 57.* Cum Deus sit natura incorporea & incommunicabiliter viua, æterna stabilitate in seipso manens, totus adest rebus omnibus,

bus, & singulis totus: sed in quibus habitat, habent eum pro suæ capacitatis diuersitate, alij amplius, alij minus: quos ipse sibi dilectissimum templum gratia suæ bonitatis ædificat. Hilarius quoque in 8. lib. de Trinitate apertissime docet Deum vbique esse. Deus, inquit, immensæ virtutis viuens potestas, quæ nusquam non adsit, non desit vsquam, se omnem per sua edocet, vt vbi sua sint, ipse esse intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi sit, non etiam vbique esse credatur, cum & in omnibus esse non desinat. Ambr. in 1. lib. de Spiritu sancto, Spiritum sanctum probat non esse creaturam: quia vbique est, quod est proprium diuinitatis: ita, dicẽs Cũ omnis creatura certis naturæ suæ sit circunscripta limitibus, quomodo quis audeat creaturam appellare Spiritum sanctum, qui non habet circunscriptam determinatamque virtutem, quæ & in omnibus, & vbique semper est: quod vtique diuinitatis & damnationis est proprium. Idem in eodem, Domini est omnia complere, qui dicit, Cælum & terram ego compleo. Si ergo Dominus est, qui cælum complet & terram, quis ergo potest Spiritum sanctum iudicare damnationis, & diuinæ potestatis exortem, qui repleuit orbem? Et quod plus est, repleuit & Iesum, totius mundi redemptorem? Ex his aliisque pluribus auctoritatibus aperte monstratur, quòd Deus vbique in omni creatura essentialiter, præsentialiter, & potentialiter est.

Cap. 7. Ierem. 23. Sap. 1. Isa. 2.

DIVISIO TEXTVS.

ET quoniam demonstratum est ex parte, &c.] Hic incipit pars illa in qua Magister ostendit qualiter Deus est in creaturis vt causa in causato essentialiter, præsentialiter, & potentialiter. Diuiditur autem in duas partes, in quarum prima Magister ostendit Deum esse vbique & in omni re. Quia autem ad esse in loco, sequitur moueri per locum: & ad esse in re, sequitur mutari secundum rem: ideo in secunda ostendit Deum esse immutabilem loco vel re mutata, ibi scilicet [Cumque diuina natura veraciter & essentialiter sit in omni loco] Prima diuiditur in tres. In prima determinat modos quibus Deus est vbique, & explanat illos qui explanari possunt. In secunda mouet quæstiones ex sua determinatione sequentes *ibi* [Si autem quæris, vbi habitabat Deus] Tertio redit ad explanationem primi modi secundum opinionem quorundam, qui verũ quidem dicebant, sed tamen insufficienter *ibi* [Ex prædictis patet, quòd Deus vbique est per essentiam, &c.] In prima adhuc sunt quatuor capitula, in quorum primo simplici dicto dicit modos quibus Deus est in rebus. In secundo per auctoritatem probat Deum esse in omnibus essentialiter, præsentialiter, potentialiter. In tertio probat eum in Sanctis specialiter habitare. Quarto ad sciendum modum inhabitationis mittit ad ea quæ determinata sunt supra distinct. 14. de missione Spiritus sancti. Ex his patet sententia primæ partis.

ARTICVLVS I.

An Deus sit vbique, & in omni re?

ANte literam incidunt hic quatuor quærenda, scilicet an Deus sit vbique, & in omni re? Secundo, Vtrum idem sit esse vbique, & in omni re? Tertio, Vtrum idem sit esse vbique, & in omni loco, & esse vbicumque? Quarto, Vtrum ab æterno conueniat ei esse vbique, vel non?

Ad primum proceditur sic: Mundus est: ergo Deus est vbique conseruans mundum. Probatio quòd sequitur. Sumatur mundus pro tota vniuersitate creaturarum, ita quòd nulla excipiatur. Inde sic: Conseruatur in esse: ergo conseruans mundum erit: omne autem conseruans est in habitudine causæ ad conseruatum: cum ergo causa & causatum non sunt idem, mundus & conseruans mundum non erunt idem: ergo conseruans mundum non erit mundus, nec aliquid de mundo: conseruatur autem vbique: ergo conseruans mundum quod nec mundus est, nec de mundo, erit vbique: hoc aut non est nisi Deus: ergo Deus erit vbique. Forte dices, quòd conseruat per influentiam alicuius virtutis quæ non est ipse: sicut enim videmus, quòd generans non tantum influit generato speciem, sed influit etiam dispositiones materiæ quibus resistit alterationibus consequentibus: ita potest facere Deus. Contra: eiusdem ergo erit dare esse, & conseruationem in esse: quia quod dat esse, dat etiam consequentia esse illud. Quæro ergo de illa virtute influxa à primo: constat enim, quòd illa habet esse in conseruatis & à primo: ergo aut conseruat ipsa seipsam, aut conseruatur ab

ab alio. Constat, quòd non à seipsa: quia sic idem esset causa & causatum: ergo ab alio. Aut ergo illud est creatum, aut non. Si creatum: tunc ibitur in infinitum: ergo oportet dicere, quòd illud conseruans sit Deus: cum igitur conuersatio sit vbique, & conseruans Deus erit vbique.

2 Item, Ab omni qui scit quid est Deus. (vt dicit Anselm.) ponitur Deus esse maius aliquid quam excogitari possit: aut ergo ponetur intra omnem rem esse tantum, aut extra tantum, aut intra & extra simul. Si intra tantum, vel extra tantum, sequitur quòd ipse sit terminatum aliquid: ergo non est maius quam cogitari possit: quia potest cogitari aliquid maius eo: ergo relinquitur, quòd sit intra omnia, & extra omnia, & supra omnia, & infra omnia: ergo est vbique.

3 Item, Gregorius dicit, quòd cuncta quæ facta sunt, ex nihilo facta sunt, & ad nihil tenderet nisi ea manus Omnipotentis contineret. Constat autem, quòd ex nihilo vbique facta sunt: ergo vbique oportet adesse continentem: ergo ipse continens est vbique.

4 Item Damas. Siue secundum virtutem, siue secundum bonitatem, siue secundum sapientiam, siue secundum tempus, siue secundum locum deficiat à perfectione, nunquam erit Deus: secundum locum autem à perfectione deficere, est non vbique esse: ergo Deus cum in nulla perfectione deficiat, vbique erit.

5 Item, Potestas conseruandi se in esse, est potestas nullius indigentiæ: ergo illa est solius Dei: cum ergo omnis res sit ab aliquo, & indigeat illo à quo est, non potest illa potestas conseruandi se dari alicui creato: ergo nulli loco, nec parti mundi: ergo est ab ipso Deo immediate: ergo Deus est vbique mundum conseruans.

6 Item, Detur, quòd Deus det mundo potestatem conseruandi se, adhuc necesse est, quòd illa potestas habitualis recipiatur à mundo & à Deo: sed inter omne accipiens & acptum est contactus quidam essentialis, nisi sit recipiens per influentiam quæ deferatur per medium aliquid: ergo necesse est, quòd vbique pars mundi conseruata spiritualiter attigat Deum, vel aliquod medium erit: constat autem, quòd nihil est medium, quia inter educens rem de nihilo & eductum non potest esse medium deferens vel agens: ergo necesse est, quòd Deus adsit vbique.

7 Item, Ab omnibus supponitur & probatum est in præmissis, quòd omnis creatura habet exemplar in Deo, & quod omne nobilius attribuendum est Deo: quia illud habetur secundum rationem imitationis ad exemplar æternum. Inde procedo sic: Hæc creatura est hic: ergo hic est accipere locum & locatum & repletionem loci & saluationem & continentiam locati: & alia creatura est alibi, & accipiantur eadem in ea, & sic de singulis. Videamus ergo quid sit nobilitatis in singulis sic acceptis: constat, quòd non est nobilitatis distinctio: quia illa consequitur diuersitatem & materiæ partibilitatem: continentia autem & repletio & saluatio in omni loco & locato nobilitatis sunt: ergo ista habentur ab exemplari. Remoueatur ergo distinctio quæ ignobilitatis est, & attribuatur Deo quod est nobilitatis, sequitur quòd Deus sit vbique in omni loco & locato replens & continens & saluans: ergo Deus est vbique.

8 Item, Consideremus esse vniuersalis, & illud vniuersale quod maxime est vniuersale, est enim vniuersale essentialis similitudo multorum: hæc autem potest esse secundum speciem secundum reductionem ad vnũ eorum quæ differunt per materiam tantum, & potest esse secundum genus vnum in reductione ad vnum eorum quæ differunt specie & esse, & secundum analogiam & proportionem ad vnum in reductione effectuum ad vnam causam quæ habet illud secundum se, alia autem ab illa: constat autem, quòd hoc vltimum maxime vniuersale est: constat igitur, quòd omne vniuersale est in multis & de multis: quæro igitur, Quid illorum sit nobilitatis, & quid ignobilitatis? Probatio, quòd ignobilitatis est esse in multis. Per hoc enim vniuersale contrahitur & moritur & corrumpitur: secundum esse contrahitur ad esse particularis, & destruitur, quia destructis primis impossibile est aliquod aliorum remanere. Probatio autem, quòd esse de multis est nobilitatis: quia vniuersale per illud habet ambitum prædicationis, & quod vbique sit & semper, præcipue tertio modo sumptũ, quia hoc commune est Deo & creaturæ: ergo vniuersale secundum hoc est exemplatum ab esse diuino: cum igitur secundum hoc aliquod vniuersale sit in omni re & vbique, multo magis Deus, quia necesse est omne exemplatum ab exemplari primo deficere.

9 Item, Prima omnium causarum magis influit omnibus aliis quæ simpliciter secundæ sunt, licet in ordine naturæ alicuius sint primæ: video autem, quòd primaria in ordine naturæ essentialiter & præsentialiter & potentialiter manet in omnibus secundis, licet contrahatur & determinetur in eis, & hoc est ignobilitatis: & ideo etiam quidam Philosophi dixerunt, quòd vnitas est forma prima quæ iteratione sui constituit omnes alias formas: ergo sublato quod est ignobilitatis, prima omnium causarum erit in omnibus aliis essentialiter, præsentialiter, potentialiter. Si forte dicas, quòd hoc non est verum, quòd prima causa in ordine causarum naturalium sit in secunda: patet, quòd tu falsum dicis: quia esse, viuere, sentire, sunt causæ formales ordinatæ in natura: & esse est in vita, & vita in sensu, & sensitiuum in intellectiuo omnibus illis modis: & sic materia continua est in materia habente contrarietatem, & hæc in mixta, & hæc in complexionata, hæc iterum in composita membris distinctis organicis.

Hæ autem rationes sufficiant ad probationem, quòd Deus sit vbique, eo quod quidam hoc negant, qui philosophi dicuntur: & ferunt in contrarium istas rationes: Nobilius est facere opera permanentia sine artifice, quam permanentia in præsentia tantum artificis:

ficis: dicitur enim Deuter 32. Date magnificentiam Deo nostro, Dei perfecta sunt opera. Ergo sua opera permanent, etiam eo separato ab ipsis.

2 Item, Hoc potest facere inferior artifex, vt lignarius faber: ergo multo amplius superior.

3 Item, Videmus hoc facere naturam: quia generans non tantum influit speciem vel facit, sed etiam dispositiones quibus conseruetur ab alterantibus ad corruptionem speciei: ergo & Deus facit hoc.

4 Item, Infirmus est in regno qui non potest gubernare nisi præsens: ergo hoc etiam in Deo magis erit infirmitatis indicium, si non nisi præsens valet creaturas continere.

5 Potest etiam obiici fortius sic: Virtutes cælestes quæ efficacissimæ sunt non immediate conseruant, nec agunt, sed mediantibus elementis: ergo videtur cum Deus magis similis sit nobilitati, quam ignobilitati, quod etiam sic agat.

6 Item, Si Deus vbique est essentialiter, præsentialiter, potentialiter: ergo ipse omnia operatur: ergo videtur, quòd nulla natura propriam habet operationem: & hoc est contra Damasc. qui dicit, quòd quælibet natura propriam habet operationem Et hoc est etiam contra omnes scientias Philosophorum.

7 Item, Quod obiectum est de ordine causarum, non videtur valere, quia non tenet nisi in causis essentialibus: sed in efficientibus non tenet, in his enim causa efficiens prima non est in secunda per essentiam vel per præsentiam, sed per potentiam tantum: sed tamen verum est, quòd non mouente primo tolletur motus ab omnibus aliis, Deus autem est causa efficiens rerum non formalis, nec materialis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd primæ rationes veritatem concludunt. Et ad istas vltimas dicendum est, quòd hoc quod dicit, Nobilius est facere, &c. falsum est simpliciter: & hoc necessario probatur sic: Omne conseruans rem, est ab aliqua causarum quæ est ante rem ipsam, siue illa sit efficiens, siue formalis, siue materialis: sed in opere Dei, quando facit res, nihil præiacet operi nisi ipse solus: ergo opus suum quod conseruatur, non habebit conseruationem nisi ab ipso: & quicquid in ipso est, est ipse: ergo non habebit conseruationem nisi ab ipso essentialiter conseruante, id est, quòd essentialiter adsit conseruans. Vnde quòd inferior artifex facit aliquid in esse conseruatum, est ideo quia est aliquid præiacens operi suo, quod de se conseruat formam impressam ab artifice: & si ita non esset, non conseruaretur. Et huius exemplum est si imprimat sigillum formam in aliqua materia non habente ante potentiam conseruandi, sicut si sigillum imprimatur aquæ, non conseruatur forma nisi in præsentia sigillantis, & remoto sigillante destruitur; & sic etiam est de natura, cuius operi præiacet materia, licet diuersimode ars & natura formam in materia operantur: quia sicut dicit Commentator super 9. metaphysicæ, natura facit formam ex materia, per hoc quod transmutat materiam à forma quam prius habebat: ars autem non proprie facit ex materia, sed in materia, quia remouet formam à materia quam prius habuit: & per hoc patet solutio ad tria obiecta sequentia.

AD ALIVD dicendum, quòd virtutes cælestes mouent secundum diuersitatem sui situs ad diuersa: & ideo habent motus declinationum, ascensionum, & descensionum, & occultationum, & præuentionum, & oppositionum, & similia: & ideo oportuit ipsas elongari à materia generabilium & corruptibilium, vt totam sic diuersimode possent mouere: & hæc omnia præter solum mouere sunt imperfectionis. Si enim vno modo, & non tot motibus possent facere, nobiliores essent: cum dicat Philosophus, quòd res melior est quæ habet bonitatem vno motu, quam illa quæ motibus pluribus: vnde non oportet, quòd Deus quoad hoc assimiletur eis.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum esset si nos poneremus tantum vnam causam: nos autem dicimus primam causam omnibus adesse immediate, ad hoc quòd possint habere propria opera & proprias causas. Et si obiicis, quòd in eodem genere causalitatis non sint duæ causæ immediatæ vnius, Dicendum, quòd istæ non sunt eiusdem generis: quia Deus non est commiscibilis cum re, & ideo non tollit ab ea propriam naturam. Ad hoc autem quod obiicitur de rege, dicendum quòd hoc verum est in his quæ situalia sunt: quia per hoc cognoscitur potentia ipsius extra essentiam protendi: vnde quanto in eis ex hoc probatur maior & nobilior potentia, tanto probatur esse contractior & ignobilior essentia, quæ suam potentiam non consequitur. Sed Deus omnia nobilissima habet: & ideo necesse est, quòd essentia potentiæ commensuretur, cum neutrum situ aliquo limitetur.

AD ALIVD dicendum, quòd verum est, quòd causæ efficientes in natura ordinatæ sunt: & non tangunt se nisi per influentiam quam habet vna super aliam: & hoc est imperfectionis, vt iam dictum est: quia essentia habet minorationem à potentia: & ideo Deo non est hoc attribuendum.

ARTICVLVS II.

An sit idem Deum esse vbique, & esse in omni re?

SEcundo quæritur, Vtrum idem sit esse vbique quod esse in omni re? Videtur autem, quòd non: quia dicit Philosophus, quòd natura loci mirabilis est: ergo mirabilius est aliquid esse in loco, quam esse in re: ergo in Deo non est idem esse in loco, & Deum esse in re.

2 Item, Non omnis res est locus: ergo esse in loco, & esse in re sunt diuersa: ergo etiam in Deo non est idem dicere Deum esse in loco, & Deum esse in re.

3 Item, Cum dicitur Deus esse in rebus, non importatur nisi habitudo causæ: cum autem

tem dicitur Deus esse in loco, importatur plus, quia natura continentiæ: ergo non sunt idem, vt videtur.

4 Item, Ponamus nullum locum esse, & tamen esse spiritus cælestes: tunc verum erit Deum esse in omni re: nec tamen verum erit, quòd Deus sit in omni loco: ergo non sunt idem.

5 Item, Isti duo modi conuertuntur super se, Deus est in rebus, & res omnes sunt in Deo, sicut habetur ex præmissis, & ex istis quæ hic dicuntur: omnis enim res quæ est à Deo, est in Deo, & Deus est in ea re quæ est ab eo: sed non sic possum dicere, Deus est in omni loco: ergo omnis locus est in eo: ergo non est idem modus intelligendi, & idem connotatum hincinde, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: In littera habetur, quòd idem est Deum esse vbique, quod esse in omni loco & in omni re locata.

2 Item, Pro quanto dicitur Deus esse vbique? Aut enim dicitur hoc proprie, aut per causam. Si proprie, tunc proprietates loci referuntur ad ipsum. Sunt autem istæ proprietates loci, continere, terminare, saluare: quarum nulla conuenit loco in comparatione ad Deum. Ergo hoc non dicitur nisi per causam causantem & conseruantem: eodem autem modo dicitur esse in omni re: ergo idem est Deum esse in omni loco, & in omni re.

Solutio. SOLVTIO. Meo iudicio non idem est Deum esse vbique, & Deum esse in omni re: sicut non est idem habitudo causæ per essentiam causantis & conseruantis rem ad conseruatum, & habitudo loci ad id à quo habet virtutem continendi locatum: cum enim dicitur, est vbique, vel in omni loco, notatur Deus esse in loco vt tenens locum in esse, & dans ei virtutem contentiuam: virtutem autem contentiuam non dat Deus cuilibet rei cui inest, sed dat ei ea quæ sunt propria conseruationi suæ.

DICENDVM ergo ad primum, quòd Magister non intendit, quòd idem sint illa duo, sed quod vnum sequitur ex alio: quia si est in omni re, cum locus sit res, sequitur quòd sit in omni loco; sed tamen alia & alia habitudo importatur in præpositione hincinde.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus dicitur esse in rebus vt causans & conseruans per præsentiam essentiæ & potentiæ suæ: sed vltra hoc additur effectus specialis, cum dicitur esse in loco, scilicet quia dat loco continere locatum & saluare.

AD ALIVD dicendum, quòd proprietates loci non referuntur ad ipsum nisi sicut ad causam: & tamen, vt iam dictum est, aliud connotatur cum dicitur, Deus est in loco, & Deus est in re.

ARTICVLVS III.

An sit idem Deum esse in omni loco, & vbique, & vbicumque?

TErtio quæritur, Vtrum idem sit Deum esse in omni loco, & vbique, & vbicumque? Videtur autem, quòd sic: quia vnumquodque istorum dicit totum in loco: ergo idē est quod dicitur per vnumquodque istorū.

2 Item, Per vnumquodque istorum connotatur idem, quia quòd locus à Deo in se existente habeat esse & virtutem continendi: ergo videtur, quòd in omnibus illis idem dicatur.

SED CONTRA: Dicit Anselm. quòd in omni loco est, quod cuilibet loco commetitur: Deus autem cum impartibilis sit, non commetitur omni loco, & tamen est vbique, vt dicit Augustinus: ergo non est idem esse vbique, & esse in omni loco. *Sed contra.*

2 Item, Deus totus est vbique: non tamen totus proprie dicetur esse in omni loco, quia non spatiosa magnitudine distenditur, vt dicit Augustinus: ergo patet, quòd hæc duo non sint idem, vt videtur.

SOLVTIO. Ad hoc sine præiudicio dicendum est, quòd subtiliter considerando non sunt idem. Alicuius enim est comparatio ad vbi, cuius non est comparatio ad locum proprie loquendo: sicut primi mobilis comparatio est ad vbi per motum, licet non comparetur ad locum: quia nec est in loco, nec mouetur in loco proprie loquendo, nisi sicut dicit Philosophus circa finem sexti physicorum, quod mouetur in loco secundum formam, & non secundum subiectum: & hoc magis dicit relationem ad vbi, quam ad locum. Vnde in omni loco esse dicit vniuersum loci cum distinctione loci & habitudine locati ad locum. Vbique autem dicit vniuersum ipsius vbi, non ita expresse importando distinctionem partium vbi, & eius quod est in loco ad locatum. Et huius possumus accipere simile. Sicut enim est in distributis vniuersalibus: sic etiam est in signis distributiuis. Vniuersale autem possum considerare vt essentiam simplicem, siue vt naturam multiplicabilem, vel vt naturam iam actu communicatam, multiplicatam, & distinctam: vbi ergo dicit simplicem essentiam ipsius vbi, siue naturam: syllabica autem adiectio quæ additur, addit communicabilitatem: sed dicendo vbicumque, additur multiplicatio distincta per partes, & sic dicit etiam esse in omni loco. Vnde minus est impropria ista, Deus est vbique, quam ista, Deus est vbicumque, vel in omni loco: tamen vtraque inuenitur à Sanctis. *Solutio.*

DICENDVM ergo ad primum, quòd licet vnumquodque istorum dicat totum in loco: tamen non dicitur in eodem modo significandi: & ideo non sunt locutiones æque impropriæ.

AD ALIVD dicendum, quòd notatur idem in omnibus, sed cum maiori & minori distinctione.

ARTICV

ARTICVLVS IV.

An ab æterno conueniat Deo esse vbique, & in omni re?

QVarto restat quærendum, Vtrum ab æterno conueniat ei esse vbique, & in omni re? Videtur autem, quòd sic: quia quandocunque est relatio causati ad causam, tunc etiam est relatio causæ ad causatum, vel forte prius: sed propter relationem causati ad causam dicuntur omnes res ab æterno esse in Deo: ergo multo magis propter relationem causæ ad causatum dicetur Deus ab æterno vbique, & in omni re, vt videtur.

2 Item, Si esse vbique non dicit nisi dare virtutem continendi in omni loco, cum ab æterno sit potens dare huiusmodi virtutem, ab æterno dicetur esse vbique.

3 Item, Si propter potestatem conseruandi dicitur esse in omni re, cum ab æterno habeat huiusmodi potestatem, videtur quòd ab æterno sit in omni re.

4 Item, Ab æterno est in omni re quæ est, quia est in seipso: ergo ab æterno est vbique, quia vbique esse est esse in omni re quæ est. Si forte dicas, quòd æquiuocum est Deum esse in omni re quæ est ab æterno, & Deum esse in omni re. Hoc nihil est: quia vna ratio est vniuersalis in omnibus præteritis, præsentibus, & futuris: & esset vna etiam in æternis, si ab æterno fuisset aliud: ergo esse vbique vel in omni re non dicitur æquiuoce in illis.

Sed contra. SED CONTRA: Cum dicitur, Deus est in omni re, significatur ambitus diuinæ essentiæ, qui est magnitudo ipsius, vt supra distinct. 18. habitum est: & significatur effectus conseruationis in esse: effectus autem ille non fuit ab æterno: ergo nec Deus fuit in omni re ab æterno. Si forte dicas, vt quidam volunt defendere, quòd hæc est vera, Deus ab æterno est vbique: sed non hæc, Deus ab æterno est in omni re. Contra: Cum dicitur Deus esse vbique, hic similiter connotatur effectus qui est collatio loci, vt habeat virtutem continendi: hic autem effectus non fuit ab æterno: ergo hæc est falsa, Deus fuit vbique ab æterno.

Solutio. SOLVTIO. Meo iudicio ambæ falsæ sunt: & hæc scilicet, Deus est in omni re ab æterno: & hæc, Deus est vbique ab æterno, sicut probant vltimæ rationes.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus non dicitur eodem modo esse in rebus, & res in ipso: quia cum dicuntur res esse in ipso Deo, per hoc non ponitur res esse: sed quando dicitur esse in rebus, res ponuntur actu esse propter effectum connotatum: vnde hæc propositio, quandocunque est relatio causati ad causam, &c. intelligitur de causato existente in ratione causati, & non in ratione causæ: aliter enim falsa est.

AD ALIVD dicendum, quòd non dicitur Deus esse vbique vel in rebus à potentia conseruandi, sed ab actu.

AD VLTIMVM dicendum, quòd hæc est vera, quòd ab æterno est in omni re quæ est, quia est in seipso: sed non sequitur: ergo ab æterno est in omni re: & est ibi fallacia secundũ quid ad simpliciter: restringitur enim in primo ly res per implicationem positam circa ipsam ad standum pro æternis tantum, & postea infertur ac si teneretur absolute pro omnibus.

ARTICVLVS V.

An Deus bene dicatur esse in rebus quinque modis?

DEinde quæritur de his quæ dicit in litera: & primo de hoc quod dicit *ibi* [Præsentialiter, potentialiter, essentialiter est in omni natura, &c.] Videtur, quòd istud nihil sit dictũ: quia aut isti modi sumuntur ex parte Dei qui inest: aut sumuntur ex parte creaturæ cui inest. Si ex parte Dei: cum ipse vno modo se habeat ad omne quod est, videtur quòd non sint quinque modi sicut determinat. Si autem ex parte creaturæ: hoc videtur non sufficere: quia id quod operatur in vna creatura, non operatur in alia: & sic erunt modi infiniti, & con tantum quinque, vt hic tangit.

2 Item, Cum dicitur, Deus inest per gratiam: aut hoc aliquid addit ex parte Dei, aut dicit tantum effectum connotatum ex parte nostra. Si primo modo: ergo Deus deformiter se habet ad res, quod est hæreticum: quia sic ipse esset multiformis. Si secundo modo: ergo quoad eum idem est inesse per essentiam & per gratiam: & sic non est modus specialis.

3 Item, Relatio est causati ad causam, sicut causæ ad causatum: cum ergo vno modo res sint in Deo tantum, videtur quòd vno modo & non quinque Deus sit in rebus.

4 Præterea, Quid est præsentialiter, potentialiter, essentialiter Deum esse in rebus? Si dicas, vt videtur innuere in litera, quòd hoc est: quia essentia est à sua essentia, & potentia rei à sua potentia: tunc tertium adaptari non poterit, nisi dicas quod præsentia rei est à sua præsentia: sed hoc nihil est: quia non omnis res est sibi præsens, cum sibi præsentem esse dicat cognitionẽ sui à seipsa. Item, Circunscribamus potentiam rei & præsentiam: tunc potentia rei non erit à potentia Dei, nec præsentia à præsentia: & tamen adhuc erit Deus in essentia rei essentialiter, præsentialiter, potentialiter: ergo nulla est illa solutio, vt videtur.

5 Si autem dicas, quòd hæc accipiuntur penes attributa personarum: hoc iterum nihil esse videtur. Considerentur ipsa attributa: tunc essentialiter nulli personæ potest appropriari. Et si dicas, quòd potentia attribuatur Patri, & præsentia Filio ratione cognitionis: tunc non inuenitur attributum Spiritus sancti. Item, Circunscriptis personis adhuc Deus esset in omnibus essentialiter, præsentialiter, potentialiter. Item, Pater est in omnibus essentialiter, præsentialiter, potentialiter: & similiter Filius, & similiter Spiritus

sanctus:

sanctus: ergo ista non conueniunt personis, vt distinguuntur propriis vel appropriatis, sed inquantum communicant in essentia diuina.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, quòd isti modi quibus Deus est in creatura, tripliciter possunt variari. Vno modo ex parte rei connotata: quia secundum quod est in exemplari, ita fluit in exemplatum, vt scilicet essentia rei sit ab essentia, & species rei à præsentia quæ species fluit ab idea quæ est species in mente diuina, & posse rei sit à potentia, sicut innuitur in litera infra. Alio modo possumus dicere, quòd in Deo quinque accipiuntur, scilicet substantia siue essentia præter intellectum personarum, & tres personæ, & quintum quod est essentia in persona. Possumus ergo dicere, quòd esse in rebus essentialiter, accipitur penes essentiam in se consideratam. Esse autem in rebus per potentiam, accipitur penes attributum Patris, quod est potentia. Esse autem in rebus præsentialiter, accipitur penes attributum Filij, quod est scientia. Esse autem in Sanctis per inhabitantem gratiam, accipitur penes attributum Spiritus sancti, quod est bonitas. Esse vero in homine Christo per vnionem, accipitur penes essentiam in persona, quia essentia in persona est incarnata. Si autem tu obiicias, quòd si non intelligantur personæ, adhuc erit Deus in rebus essentialiter, præsentialirer, potentialiter. Dicendum, quòd si non intelligantur personæ, adhuc remanebunt attributa personarum: & per illa erit idem: quia essentia est adhuc ante potentiam, & tria, scilicet sapientia, & potentia, & bonitas facient essentiam creare creaturas, & gratificare rationales: & sic adhuc saluatur illa acceptio.

Si autem adhuc subtilius velimus dicere & magis ad propositum, dicemus quòd quanto aliquid simplicius est, tanto ipsum est maioris ambitus: & id quod est in fine simplicitatis, ambit omnia: ergo esse Deum vbique essentialiter causatur à simplicitate: & hoc dicit August. in litera. Dicit autem Philosophus, quòd subtile est penetratiuum partium, & partis partium. Nihil autem subtilius est quam simplicissimum: vnde dicit Apostolus ad Heb. 4. quòd viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis. Et sequitur, Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Ergo præsentia est à subtilitate penetrante, vt nec intrinsecus nec extrinsecus aliquid lateat de re. Similiter, primum habet influere omne posse super omne sequens: & abstracto posse primi, abstrahitur ab omnibus aliis: quoniam dicit Philosophus, quòd non mouente primo nullum secundorum mouet. Dicamus ergo, quoniam duo agunt sub Deo: propositum siue liberum arbitrium, & natura: & per comparationem ad naturam inest essentialiter, potentialiter, præsentialiter: & reducuntur ad simplicitatem, subtilitatem, & puram rationem mouendi secundum causam penes rationem intelligendi sumptã. Ad propositum autem comparatur vt eleuans ipsum supra naturam: & hoc non contingit nisi per gratiam, & ideo in illo est per habitantem gratiam: & quia propositum etiam est natura, ideo habet præsuppositos tres modos quibus est in natura. Modus autem per quem est in homine Christo, est specialis & miraculosus.

HIS HABITIS respondendum est ad primum, quòd isti modi sumuntur ex parte vtriusque, scilicet Dei, & creaturæ. Et quod obiicitur, quòd Deus vno modo se habet ad omne quod est: dicendum quòd hoc sic intelligitur, quòd se habet modo non variato per essentiam, vel per aliquid additum sibi: non tamen se habet in eadem ratione exemplaris ad omne quod est, sicut de facili patet vnicuique.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, quòd inest per inhabitantem gratiam, notatur aliud connotatum quod magis eleuat naturam, & notatur alia ratione exemplaris, quia scilicet voluntatis bonæ, eo quòd Spiritus datur cum donis suis, licet non alius quam prius erat, tamen ad aliud datur quam prius habebatur: si tamen concedendum sit, quòd prius habebatur: non enim habent Spiritum sanctum in quibus est essentialiter, præsentialiter, potentialiter: & licet non addat vnum supra alterum aliam rem, addit tamen alium modum significandi, qui sufficit in diuinis, sicut sæpius dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd licet relatio causati ad causam quantum ad inesse sit vno modo, non tamen sic est è conuerso: & hoc contingit: quia causa non indiget causato: & ideo sufficit significare causatum fuisse in causa tantum: sed causatum indiget causa multo magis, & ideo ille respectus reducitur ad modos plures quibus causa est in causato propter causati indigentiam.

AD ALIVD dicendum, quòd bene concedo, quòd illa solutio minus bene soluit.

AD ALIVD dicendum, quòd si penes attributa personarum debent accipi, videtur mihi, quòd procedendum sit sicut diximus in principio solutionis: quia nisi aliquis velit extorte exponere, non poterit reducere modum qui est essentialiter inesse, ad aliam personam. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS VI.

An Deus multis modis sit in rebus? vt aliter in templo, aliter in cælo, aliter in anima?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quos ipse sibi dilectissimum templum, &c.] Videtur enim, quòd multis modis Deus insit rebus, & in cælo aliter quam in templo, & in hoc aliter quam in aliis locis, & anima iusta aliter quam in aliis.

SOLVTIO. Bene concedo, quòd multis modis Deus est in diuersis, & potest sic dici Solutio.

(vt

(vt dicunt Sancti) quòd Deus est in cælo, vt in quo relucent opera gloriæ ipsius: in mundo autem, vt creator & gubernator: in Angelo, vt sapor & decor: in Ecclesia, vt paterfamilias in domo: in anima fideli, vt sponsus in thalamo: vbique autem essentialiter conseruando & sustinendo, potentialiter præsidendo & gubernando, præsentialiter cognoscendo: per gratiam autem inhabitanté in iustis: per efficaciam in sacramentis: per mysterium & signum in columba, & flatu, & linguis igneis: tanquam in loco propitiationis in templo: vnde Gen. 28. Vere Dominus est in loco isto. Et ibidem, Quam terribilis est locus iste! non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli. Per vnionem autem in toto Christo: sed ad animam solam in inferno, ad corpus solum in sepulchro. Et pluribus aliis modis quos quilibet per seipsum si cogitat, inuenire potest.

ARTICVLVS VII.

An Deus est vbique, & in omni tempore, & an concedendum sit quòd Deus est hic, vel ibi, vel alibi quam hic?

1. p. sum. theo. q. 70. memb. 4. DEinde quæritur de hoc quod dicit [Apertissime docet Deum vbique esse, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia aut intelligitur proprie Deus esse vbique, aut per translationem. Si dicatur proprie, videtur non conuenire: quia dicit Anselm. in monol. quòd nihil est in loco & tempore, nisi quod sequitur leges loci & temporis: Deus auté non sequitur leges loci & temporis, cum non mensuretur aliquo vt in quiete ens, nec vt in motu: ergo Deus nec est in loco, nec in tempore.

2 Item Ansel. ibidem, In nullo itaque loco vel tempore dicitur esse summa essentia: quia omnino à nullo alio continetur: ergo patet, quòd non comparatur ad locum proprie. Si autem dicas, quòd per translationem comparatur ad locum. Contra: Accipiantur proprietates loci, quæ sunt continere, saluare, circunscribere, terminare, immobilem esse in se, sed ad ipsum & ab ipso fieri motum localé: nulla istarũ conuenire potest: ergo videtur, quòd per translationé non conueniat Deo natura loci. Item Ansel. in monol. Si vsus loquendi admitteret, conuenientius diceretur esse cum loco, vel cum tempore, quam in loco vel in tempore: plus enim significatur contineri aliquid, cum dicitur esse in alio, quam cum dicitur esse cum alio: ergo patet, quòd loci proprietates transferri non possunt in Deum.

3 Item, Si dicatur esse vbique, vel in loco, quia locus ei præsens est, vt dicit Ansel. & in omni loco adest: tunc videtur etiam hoc conuenire aliis, sicut materia nulli loco deest, sed adest omnibus locis præsens: & ita non erit hoc conueniens soli Deo.

4 Item, Philosophus dicit in quarto physicorum, quòd non quæreremus locum, nisi esset motus: cum ergo nullus motus conueniat Deo, videtur quòd nullus locus conueniat ei.

5 Item, Cuicunque repugnat natura alicuius, eidem repugnat vniuersitas illius naturæ: vt homo si non est asinus, non potest esse omnis asinus, licet forte conuersa propositionis non sit vera, quòd cuicunque repugnat vniuersitas alicuius, quòd eidem repugnat natura illius quod distribuitur: Deo autem (vt iam ostensum est) natura loci repugnat: ergo & vbique, quod dicit vniuersum in loco, repugnabit ei, vt videtur.

6 Item, Cum duplex sit locus, vt dicit Philosophus, scilicet locus vt vas, & locus vt locus. Locus vt vas, sicut est nauis locus nautæ. Locus vt locus, sicut totus fluuius nauigationis nautæ: nunquid vtrumque transfertur in Deum, vt dicatur esse vbique, quia est in loco vtroque modo dicto? Si dicatur, quòd sic. Contra: Locus vt vas mouetur, & locatum in ipso transfertur, vt vinum in vrna: ergo Deus transfertur de loco ad locum, & in ipso transferuntur creaturæ. Si autem est in loco qui est locus vt locus: tunc ipse mouetur de loco ad locum, quod est hæresis, quæ in sequenti parte istius distinctionis improbatur. Si autem dicas, quòd ipse nec est talis locus, nec est in tali loco: tunc sequitur ineuitabiliter, quòd ipse non sit vbique: & hoc negatur à Sanctis in litera.

VLTERIVS quæritur, Vtrum concedendum sit, quòd Deus est hic vel ibi, vel hic vel alibi, vel alibi quam hic? Videtur autem, quòd sic: quia sicut dicit Ansel. in monol. non quia huic loco præsens est, idcirco prohibetur illi vel illi loco vel tempori simul & similiter præsens esse. Ergo videtur, quòd sit hic & alibi, & alibi quam hic. Quæstio.

2 Item Ansel. ibidem, Nullatenus enim prohibetur vel cogitur lege locorum vel temporum alicubi vel aliquando esse vel non esse, quod nullo modo intra locum & tempus claudit suum esse: sed Deus intra locum non claudit suum esse: ergo non cogitur cum hic est, alibi non esse: ergo est hic, & alibi quam hic, vt videtur.

SED CONTRA: Hic & alibi dicunt loci distinctionem, & alibi quam hic dicit loci comparationem: distinctio autem locorum ponit distinctionem locatorum, cum in nullo genere duo loca simpliciter simul & semel sint vnius numero rei: talis autem distinctio non cadit in Deum: ergo videtur, quòd tales non sint concedendæ. Sed contra.

SOLVTIO. Dico sine præiudicio, quia cum dicitur Deus in esse in loco, & locatum in loco, sumitur æquiuoce habitudo huius præpositionis in: quod sic probatur. Alia est compararatio spiritualium ad corporalia secundum inesse, & alia corporalium ad corporalia. Si enim dico, vinum est in lagena, est comparatio corporalis ad corporale per inesse: & ideo cum in talibus propriissime dicantur inesse quę insunt vt locatum in loco intelligitur ibi habitudo loci ad locatum: & ponitur continentia quam importat præpositio circa illud cui inest aliquid: & contineri & terminati Solutio.

nari ponitur circa id quod inest. Cum autem fit comparatio spiritualium ad corporalia, fit totum contrarium: vt cum dicitur, anima est in corpore: ponitur enim tunc continentia quam notat præpositio circa id quod inest, & contineri & terminari ponitur circa id cui dicitur inesse. Similiter ergo cum Deus dicitur esse vbique vel in omni loco (quia modo non facio vim inter illa duo, quia supra est ostensa differentia) fit hic comparatio spiritualis ad corporale: ergo spirituale erit continens, & tamen inesse dicetur: & corporale erit contentum, & tamen dicetur quòd illi aliquid insit. Si autem tu quæris, Quæ sit ratio, quòd continens dicatur inesse, & contentum dicatur cui inest aliud? Dico, quòd omne continens in esse est intrinsecum, quia non continent in esse exteriora rei nisi per intrinseca continentia in esse: & ideo cum spirituale contineat in esse, necesse est quòd ipsum intus esse significetur. Sic ergo dicimus Deum esse vbique, & in omni loco, per hoc quod dat esse loco & virtutem contentiuam: & ideo Boetius & Ansel. qui sic exponunt, quòd est vbique, quia adest omni loco, non dicunt totum, sed partem prædicationis istius, Deus est vbique.

Secundum hoc ergo responderi potest ad prima obiecta: quia possumus dicere, quòd propriissime & magis quam proprie hoc modo dicitur Deus esse in omni loco, & etiam translatiue: quia in hoc conuenit cum locato quod inest, quia replet locum huiusmodi vi contentiua & natura loci: sed non sicut locatum, quia tunc non esset translatio, sed proprietas.

Ad aliud dicendum, quòd Ansel. intendit, quòd loco & tempore non includitur nec mensuratur.

Ad aliud dicendum, quòd materia non sic adest loco: quia non habet esse distinctum in loco: sed prima terminatio est per formam, & per illam refertur ad locum: quia dicit Philosophus, quòd idem est motus ad formam, & ad locum.

Ad aliud dicendum, quòd locus vt immobilis ad quem & à quo fit motus, quæritur propter motum: sed locus vt ambiens & diffiniens tantum, non quæritur propter motum: quia dicit Philosophus, quòd etiam mathematicis dandus est locus, quæ tamen abstracta sunt à motu & à materia: & ideo illa ratio non cogit.

Ad aliud dicendum, quòd cuicumque repugnat natura alicuius, secundum quod natura sua repugnat ei, secundum eundem modum vniuersitas illius naturæ repugnat ipsi. Esse autem in loco secundum inhærentiam vbi, quod significatur cum dicitur esse in loco, repugnat Deo, quia non circumscribitur loco: sed esse in loco causaliter conuenit Deo, & hoc modo conuenit etiam Deo esse vbique.

Ad aliud dicendum, quòd nihil prohibet, quòd Deus sit in vtroque loco modo prædicto: quia ex hoc non sequitur, quòd ipse mutetur, vt per ante dicta patet.

Ad quæst. Ad id quod vlterius quæritur, meo iudicio dici potest, quòd minus propriæ sunt istæ locutiones, vt probat obiectio: sed quia hoc in litera infra habetur, quòd totus est alibi, & Anselmus hoc dicit, oportet istas locutiones recipi: sed tunc quod ignobile est, separandum est, vt distinctio, & discretio significata in Deum non referantur. Illa autem impropriissima est, Deus est alibi quam hic, quia in tali comparatione aduerbium consueuit notare relationem inter affirmationem rei in alio loco, & negationem in isto loco: vnde de absente dicimus, quòd est alibi & non hic, nisi adderetur coniunctio copulans sic, Deus est alibi etiam quam hic: tunc enim gratia copulationis quæ vult notare copulationem inter similia, notaretur esse in vtroque loco, & neutro deesse.

ARTICVLVS VIII.

An soli Deo conueniat esse vbique?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Quia vbique est, quod est proprium diuinitatis, &c.] Videtur enim hoc esse falsum per hoc quod habetur in primo posteriorum de vniuersali, quod cum sit de omni, & semper, & vbique est: ergo non est proprium Dei: quia proprium est, quod conuenit vni & soli.

2 Item Glos. illud Psal.. Velociter currit sermo eius: dicit quòd velocitas vbique est, non in equis, vel hominibus tantum. Si autem dicas, quòd vniuersale est vbique non simpliciter, sed in quolibet suo particulari: & hoc est esse vbique quoad suum ambitum, qui tamen non ambit omnia. Contra: Accipiamus ergo vniuersale quod est ex reductione effectuum omnium ad causam primam: hoc enim vniuersale erit vbique, & semper: quia est de Deo & creatura omni: ergo non est proprium Deo. *Psal. 147.*

4 Item, Ponamus vnam solam substantiam esse: ergo illa substantia erit in omnibus in quibus est Deus: ergo non est proprium Deo.

5 Item, Ponamus vnum solum hominem esse: anima eius erit in toto corpore tota: & non est locus nisi corporis: ergo ipsa est vbique sicut Deus: quia tali positione facta, Deus etiam tunc non erit in pluribus.

6 Item, Ponamus, quòd vnum corpus sit tantæ dimensionis, quòd repleat totum concauum circuli mundi, illud corpus erit vbique, vt videtur: ergo non est hoc proprium Deo.

Solutio. Dicendum, quòd hæc & omnia alia huiusmodi sophismata soluuntur per hoc quòd æquiuoce sumitur ly vbique, quando dicitur vniuersale vel commune aliquod esse vbique, & Deus vbique. Id enim quod refertur ad locum, est distinctum. Id autem quod refertur vt ad subiectum vel suppositum, refertur ad id in quo habet esse in in natura & indiuisum ab illo: & hoc modo vniuersale est vbique, & semper: Deus autem primo modo, quia ipse distinctus ab omnibus est in omnibus, dans loco virtutem continendi qua locus est, & locato virtutem *Solutio.*

replendi

(vt dicunt Sancti) quòd Deus est in cælo, vt in quo relucent opera gloriæ ipsius: in mundo autem, vt creator & gubernator: in Angelo, vt sapor & decor: in Ecclesia, vt paterfamilias in domo: in anima fideli, vt sponsus in thalamo: vbique autem essentialiter conseruando & sustinendo, potentialiter præsidendo & gubernando, præsentialiter cognoscendo: per gratiam autem inhabitantē in iustis: per efficaciam in sacramentis: per mysterium & signum in columba, & flatu, & linguis igneis: tanquam in loco propitiationis in templo: vnde Gen. 28. Vere Dominus est in loco isto. Et ibidem, Quam terribilis est locus iste! non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli. Per vnionem autem in toto Christo: sed ad animam solam in inferno, ad corpus solum in sepulchro. Et pluribus aliis modis quos quilibet per seipsum si cogitat, inuenire potest.

ARTICVLVS VII.

An Deus est vbique, & in omni tempore, & an concedendum sit quòd Deus est hic, vel ibi, vel alibi quam hic?

1. p. sum. theo. q. 70. membr. 4. DEinde quæritur de hoc quod dicit [Apertissime docet Deum vbique esse, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia aut intelligitur proprie Deus esse vbique, aut per translationem. Si dicatur proprie, videtur non conuenire: quia dicit Anselm. in monol. quòd nihil est in loco & tempore, nisi quod sequitur leges loci & temporis: Deus autē non sequitur leges loci & temporis, cum non mensuretur aliquo vt in quiete ens, nec vt in motu: ergo Deus nec est in loco, nec in tempore.

2 Item Ansel. ibidem, In nullo itaque loco vel tempore dicitur esse summa essentia: quia omnino à nullo alio continetur: ergo patet, quòd non comparatur ad locum proprie. Si autem dicas, quòd per translationem comparatur ad locum. Contra: Accipiantur proprietates loci, quæ sunt continere, saluare, circunscribere, terminare, immobilem esse in se, sed ad ipsum & ab ipso fieri motum localē: nulla istarū conuenire potest: ergo videtur, quòd per translationē non conueniat Deo natura loci. Item Ansel. in monol. Si vsus loquendi admitteret, conuenientius diceretur esse cum loco, vel cum tempore, quam in loco vel in tempore: plus enim significatur contineri aliquid, cum dicitur esse in alio, quam cum dicitur esse cum alio: ergo patet, quòd loci proprietates transferri non possunt in Deum.

3 Item, Si dicatur esse vbique, vel in loco, quia locus ei præsens est, vt dicit Ansel. & in omni loco adest: tunc videtur etiam hoc conuenire aliis, sicut materia nulli loco deest, sed adest omnibus locis præsens: & ita non erit hoc conueniens soli Deo.

4 Item, Philosophus dicit in quarto physicorum, quòd non quæreremus locum, nisi esset motus: cum ergo nullus motus conueniat Deo, videtur quòd nullus locus conueniat ei.

5 Item, Cuicunque repugnat natura alicuius, eidem repugnat vniuersitas illius naturæ: vt homo si non est asinus, non potest esse omnis asinus, licet forte conuersa propositionis non sit vera, quòd cuicunque repugnat vniuersitas alicuius, quòd eidem repugnat natura illius quod distribuitur: Deo autem (vt iam ostensum est) natura loci repugnat: ergo & vbique, quod dicit vniuersum in loco, repugnabit ei, vt videtur.

6 Item, Cum duplex sit locus, vt dicit Philosophus, scilicet locus vt vas, & locus vt locus. Locus vt vas, sicut est nauis locus nautæ. Locus vt locus, sicut totus fluuius nauigationis nautæ: nunquid vtrumque transferetur in Deum, vt dicatur esse vbique, quia est in loco vtroque modo dicto? Si dicatur, quòd sic. Contra: Locus vt vas mouetur, & locatum in ipso transfertur, vt vinum in vrna: ergo Deus transfertur de loco ad locum, & in ipso transferuntur creaturæ. Si autem est in loco qui est locus vt locus: tunc ipse mouetur de loco ad locum, quod est hæresis, quæ in sequenti parte istius distinctionis improbatur. Si autem dicas, quòd ipse nec est talis locus, nec est in tali loco: tunc sequitur ineuitabiliter, quòd ipse non sit vbique: & hoc negatur à Sanctis in litera.

Quæstiun. VLTERIVS quæritur, Vtrum concedendum sit, quòd Deus est hic vel ibi, vel hic vel alibi, vel alibi quam hic? Videtur autem, quòd sic: quia sicut dicit Ansel. in monol. non quia huic loco præsens est, idcirco prohibetur illi vel illi loco vel tempori simul & similiter præsens esse. Ergo videtur, quòd sit hic & alibi, & alibi quam hic.

2 Item Ansel. ibidem, Nullatenus enim prohibetur vel cogitur lege locorum vel temporum alicubi vel aliquando esse vel non esse, quod nullo modo intra locum & tempus claudit suum esse: sed Deus intra locum non claudit suum esse: ergo non cogitur cum hic est, alibi non esse: ergo est hic, & alibi quam hic, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Hic & alibi dicunt loci distinctionem, & alibi quam hic dicit loci comparationem: distinctio autem locorum ponit distinctionem locatorum, cum in nullo genere duo loca simpliciter simul & semel sint vnius numero rei: talis autem distinctio non cadit in Deum: ergo videtur, quòd tales non sint concedendæ.

Solutio. SOLVTIO. Dico sine præiudicio, quia cum dicitur Deus in esse in loco, & locatum in loco, sumitur æquiuoce habitudo huius præpositionis in: quod sic probatur. Alia est compararatio spiritualium ad corporalia secundum inesse, & alia corporalium ad corporalia. Si enim dico, vinum est in lagena, est comparatio corporalis ad corporale per inesse: & ideo cum in talibus propriissime dicantur inesse quę insunt vt locatum in loco intelligitur ibi habitudo loci ad locatum: & ponitur continentia quam importat præpositio circa illud cui inest aliquid: & contineri & terminari

nari ponitur circa id quod inest. Cum autem fit comparatio spiritualium ad corporalia, fit totum contrarium: vt cum dicitur, anima est in corpore: ponitur enim tunc continentia quam notat præpositio circa id quod inest, & contineri & terminari ponitur circa id cui dicitur inesse. Similiter ergo cum Deus dicitur esse vbique vel in omni loco (quia modò non facio vim inter illa duo, quia supra est ostensa differentia) fit hic comparatio spiritualis ad corporale: ergo spirituale erit continens, & tamen inesse dicetur: & corporale erit contentum, & tamen dicetur quòd illi aliquid insit. Si autem tu quæris, Quæ sit ratio, quòd continens dicatur inesse, & contentum dicatur cui inest aliud? Dico, quòd omne continens in esse est intrinsecum, quia non continent in esse exteriora rei nisi per intrinseca continentia in esse: & ideo cum spirituale contineat in esse, necesse est quòd ipsum intus esse significetur. Sic ergo dicimus Deum esse vbique, & in omni loco, per hoc quod dat esse loco & virtutem contentiuam: & ideo Boetius & Ansel. qui sic exponunt, quòd est vbique, quia adest omni loco, non dicunt totum, sed partem prædicationis istius, Deus est vbique.

Secundum hoc ergo responderi potest ad prima obiecta: quia possumus dicere, quòd propriissime & magis quam proprie hoc modo dicitur Deus esse in omni loco, & etiam translatiue: quia in hoc conuenit cum locato quod inest, quia replet locum huiusmodi vi contentiua & natura loci: sed non sicut locatum, quia tunc non esset translatio, sed proprietas.

Ad aliud dicendum, quòd Ansel. intendit, quòd loco & tempore non includitur nec mensuratur.

Ad aliud dicendum, quòd materia non sic adest loco: quia non habet esse distinctum in loco: sed prima terminatio est per formam, & per illam refertur ad locum: quia dicit Philosophus, quòd idem est motus ad formam, & ad locum.

Ad aliud dicendum, quòd locus vt immobilis ad quem & à quo fit motus, quæritur propter motum: sed locus vt ambiens & diffiniens tantum, non quæritur propter motum: quia dicit Philosophus, quòd etiam mathematicis dandus est locus, quæ tamen abstracta sunt à motu & à materia: & ideo illa ratio non cogit.

Ad aliud dicendum, quòd cuicumque repugnat natura alicuius, secundum quod natura sua repugnat ei, secundum eundem modum vniuersitas illius naturæ repugnat ipsi. Esse autem in loco secundum inhærentiam vbi, quod significatur cum dicitur esse in loco, repugnat Deo, quia non circunscribitur loco: sed esse in loco causaliter conuenit Deo, & hoc modo conuenit etiam Deo esse vbique.

Ad aliud dicendum, quòd nihil prohibet, quòd Deus sit in vtroque loco modo prædicto: quia ex hoc non sequitur, quòd ipse mutetur, vt per ante dicta patet.

Ad quæst. Ad id quod vlterius quæritur, meo iudicio dici potest, quòd minus propriæ sunt istæ locutiones, vt probat obiectio: sed quia hoc in litera infra habetur, quòd totus est alibi, & Anselmus hoc dicit, oportet istas locutiones recipi: sed tunc quod ignobile est, separandum est, vt distinctio, & discretio significata in Deum non referantur. Illa autem impropriissima est, Deus est alibi quam hic, quia in tali comparatione aduerbium consueuit notare relationem inter affirmationem rei in alio loco, & negationem in isto loco: vnde de absente dicimus, quòd est alibi & non hic, nisi adderetur coniunctio copulans sic, Deus est alibi etiam quam hic: tunc enim gratia copulationis quæ vult notare copulationem inter similia, notaretur esse in vtroque loco, & neutro deesse.

ARTICVLVS VIII.

An soli Deo conueniat esse vbique?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Quia vbique est, quod est proprium diuinitatis, &c.] Videtur enim hoc esse falsum per hoc quod habetur in primo posteriorum de vniuersali, quod cum sit de omni, & semper, & vbique est: ergo non est proprium Dei: quia proprium est, quod conuenit vni & soli.

2 Item Glos. illud Psal.. Velociter currit sermo eius: dicit quòd velocitas vbique est, non in equis, vel hominibus tantum. Si autem dicas, quòd vniuersale est vbique non simpliciter, sed in quolibet suo particulari: & hoc est esse vbique quoad suum ambitum, qui tamen non ambit omnia. Contra: Accipiamus ergo vniuersale quod est ex reductione effectuum omnium ad causam primam: hoc enim vniuersale erit vbique, & semper: quia est de Deo & creatura omni: ergo non est proprium Deo. Psal. 147.

4 Item, Ponamus vnam solam substantiam esse: ergo illa substantia erit in omnibus in quibus est Deus: ergo non est proprium Deo.

5 Item, Ponamus vnum solum hominem esse: anima eius erit in toto corpore tota: & non est locus nisi corporis: ergo ipsa est vbique sicut Deus: quia tali positione facta, Deus etiam tunc non erit in pluribus.

6 Item, Ponamus, quòd vnum corpus sit tantæ dimensionis, quòd repleat totum concauum circuli mundi, illud corpus erit vbique, vt videtur: ergo non est hoc proprium Deo.

Solutio. Solutio. Dicendum, quòd hæc & omnia alia huiusmodi sophismata soluuntur per hoc quòd æquiuoce sumitur ly vbique, quando dicitur vniuersale vel commune aliquod esse vbique, & Deus vbique. Id enim quod refertur ad locum, est distinctum. Id autem quod refertur vt ad subiectum vel suppositum, refertur ad id in quo habet esse in in natura & indiuisum ab illo: & hoc modo vniuersale est vbique, & semper: Deus autem primo modo, quia ipse distinctus ab omnibus est in omnibus, dans loco virtutem continendi qua locus est, & locato virtutem replendi

replendi qua locatum est.

Ad id quod obiicitur, quòd ponatur vna sola substantia esse: dicendum, quòd illa non dicetur esse vbique, sed in vno solo loco: quia licet non sit locus plusquam iste, possunt tamen esse plura in quibus non est: sed non possunt esse in quibus Deus non sit: & hæc est vera solutio. Potest etiam dici, quòd etiam tunc non est tota vbique: quia non tota est in toto loco, & in qualibet parte loci: Deus autem sic est vbique.

Ad aliud dicendum, quòd anima non habet comparationem ad corpus vt ad locum, sed sicut ad materiam & mobile: & ideo suppositio falsa est in argumento.

Ad aliud dicendum, quòd etsi sit vnum corpus tale, hoc non erit totum in qualibet loci particula: & ideo non tenet instãtia.

Quod in Sanctis non modo est, sed etiam habitat, qui non vbicunque est habitat.

B IN Sanctis vero etiam habitat, in quibus est per gratiam: non enim vbicunque est, ibi habitat: vbi vero habitat, ibi est. In solis bonis habitat, qui sunt templum eius, & sedes eius. Vnde per Isaiam Dominus
Isa. 56. ait, Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Quia in electis qui sunt cælum, habitat Deus & regnat, qui eius voluntati deuoti obtemperant: malos vero qui sunt terra, iudicij districtione calcat. Vnde in lib. Sap. dicitur, Thronus sapientiæ anima iusti: quia in iustis specialius est, quam in aliis rebus: in quibus tamen omnibus totus est, quemadmodum anima (vt ait August. in epistola ad Hieronym. de origine animæ) per omnes particulas corporis tota adest simul, nec minor in minoribus, nec maior in maioribus: sed tamen in aliis intensius, & in aliis remissius operatur, cum in singulis particulis corporis essentialiter tota sit. Ita & Deus cum sit in omnibus essentialiter ac totus, in illis tamen plenius esse dicitur quos inhabitat, id est, in quibus ita est, vt faciat eos templum suum: & hi tales cum eo sunt iam ex parte, sed in beatitudine perfecte. Mali vero etsi sint vbi ipse est, qui nusquam deest, non
Ioan. 17. tamen sunt cum eo. Vnde August. super Ioan. Non satis fuit dicere, Vbi ego sum, & illi sint: sed addit, mecum: quia & ibi miseri possunt esse vbi & ille est, qui nusquam deest. Sed beati sunt cum illo, quia non sunt beati nisi ex eo quod cum illo sunt: qui fruuntur eo, & vident illum sicut est. Mali vero non sunt cum illo, vt cæci in luce non sunt cum luce: nec boni ita nunc sunt cum eo vt videant per speciem, etsi sunt aliquo modo cum eo per fidem. Quomodo autem Deus habitet in bonis, ex illis aliquatenus intelligere valebis, quæ supra dicta sunt, cum de Spiritus sancti processione temporali ageretur: vbi licet ex parte, exponitur
1. Cor. 13. (ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus) quomodo Spiritus sanctus habitet in nobis, qui non sine Patre & Filio inhabitat.

ARTICVLVS IX.

Vtrum inesse per gratiam sit inesse simpliciter, vel secundum quid tantum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [In Sanctis vero habitat, in quibus est per gratiam] Videtur enim ex hoc quod simpliciter inesse, dicitur inesse per gratiam: & essentialiter inesse, dicitur secundum quid inesse Deum: est enim aliquem inhabitare, vbi manet simpliciter: non habitare autem, vbi non manet, nisi secundum quid.

2 Item, Vbi aliquis habitat, aliquis ibi manet: ergo videtur, quòd si non habitat, quòd transit: & sic Deus transiret de his in quibus est communiter per essentiam, præsentiam, & potentiam.

3 Sed contra: Esse rei & bene esse, sunt vt simpliciter & secundum quid: cum igitur per hoc quòd inest Deus essentialiter, præsentaliter, potentialiter, dat esse: per hoc autem quod inest per gratiam, dat bene esse, videtur

videtur quòd inesse essentialiter, præsentialiter, potentialiter, sit inesse simpliciter: inesse autem per gratiam, sit inesse secundum quid tantum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd inesse per gratiam, dicit simpliciter, & nobiliter inesse.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd inesse per gratiam supponit inesse communiter: & est perfectio respectu ipsius ex parte creaturæ perficiendæ, licet non ex parte Dei perficientis.

AD ALIVD dicendum, quod habitatio illa quæ importatur per gratiam non opponitur transitui, sed dicitur à quiete voluntatis effectiue: quia scilicet facit voluntatem Sanctorum per gratiam in se manere & quiescere: & hoc non facit inesse communi modo.

AD ALIVD dicendum, quòd licet inesse communi modo det esse, tamen non dat esse nisi naturale: & hoc non est completiuum optima completione: & ideo melius est inesse per gratiam quam communi modo tantum: tamen non dico, quòd in communi modo inesse, dicat inesse secundum quid: quia vtrumque est inesse simpliciter, licet non æque bonos connotent effectus.

ARTICVLVS X.

An idem sit essentialiter, præsentialiter, & potentialiter inesse?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ita Deus cum sit in omnibus essentialiter & totus &c.] Potest enim quæri, Vtrum idem sit essentialiter inesse quod præsentialiter inesse, & potentialiter inesse? si enim idem est: tunc videtur, quòd sufficiebat dicere essentialiter inesse, & non oportebat addere præsentialiter & potentialiter. Videtur autem quòd sit idem per Boetium, Ansel. & Augustinum, qui exponunt vnum pro alio, & per aliud.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Vtrum melius est creaturam esse in Deo, vel Deum in creatura esse? Videtur autem, quòd melius est creaturam esse in Deo: quia hoc est æternum, aliud autem ex tempore.

2 Item, Creatura in Deo est creatrix essentia, creator autem in creatura relinquit essentiam creatam: ergo nobilius & melius est creaturam esse in creatore, quam è conuerso.

Sed contra. SED CONTRA: Omne simpliciter melius est, quam est secundum quid: creatura autem in creatore non est nisi secundum quid: cum autem creator est in creatura, habet esse simpliciter: ergo melius est creatorem esse in creatura, quam è conuerso.

Solutio. SOLVTIO dicendum, quòd huiusmodi quæstiones parum valent.

AD PRIMVM bene concedo, quòd non est idem: & qualiter variantur huiusmodi modi, satis patet. Ad id quòd contra obiicitur, dicendum quòd Sancti exponunt vnum per aliud, per hoc quod sequitur vnum ad aliud: ad inesse enim præsentialiter & potentialiter, sequitur inesse essentialiter: quia aliter in Deo esset contractior natura, quam potentia vt supra expeditum est.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd comparatio nulla est: quia inesse dicitur æquiuoce: quia creatura est in creatore secundum quid tantum, scilicet secundum ideam, vt causam in causa operante per intellectum: creator autem est in creatura continens & saluans & replens: & ideo nihil valet. Si autem tu quæras, Quod sit melius & verius esse creaturæ? Ad hoc solutum est supra distinctione 35.

ARTICVLVS XI.

An Deus & Spiritus sanctus sint in diabolo & damnatis, & possint esse cum malis & iustis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Mali vero etsi ibi sunt vbi ipse est, qui nusquam deest &c.] Si enim Deus in omnibus est: ergo est in diabolo & in damnatis: & cum Spiritus sanctus sit vbique & in omnibus, Spiritus sanctus erit in diabolo & in damnatis, quod abhorret etiam auditus fidelium.

2 Præterea videtur, quòd Deus sit cum malis: quia ita dicit August. in lib. confessio. Mecum eras, & ego tecum non eram: & loquitur de se prout erat in statu malitiæ.

3 Item, Secundum consuetum modum habitudinis huius propositionis, cum, videtur quòd non possit dici Deus esse cum iustis: quia ita datur pro regula, quòd præpositio, cum, notat associationem talem: & ponit principalitatem in ablatiuo cui deseruit: vnde dicimus, quod miles est cum rege, & non è conuerso: ergo videtur, quòd Sancti sunt cum Deo, & non ipse cum sanctis, nec ipse cum impiis.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd Deus est in omnibus rebus: tamen sunt quædam nomina quæ dicunt rem secundum quod substantialiter est, sed sub deformitate, vt diabolus, fornicatio, & damnatus: & in huiusmodi non debet dici, Deus est, nisi addatur determinatio, scilicet quod Deus est in dæmone quoad hoc quod per naturam est, & similiter in aliis. Licet autem aliquo modo dicatur Deus in dæmone: tamen non debet concedi, quòd Spiritus sanctus est in dæmone: quia Spiritus sanctus inest per aspirationem & sanctitatem: & ideo proprie conuenit ei inesse per gratiam: & si dicatur inesse aliis, debet addi determinatio, quòd Spiritus sanctus vt Deus est in omnibus. Solutio.

AD ALIVD dicendum, quòd cum illo multipliciter dicitur: quandoque enim notat associationem simplicem, & sic Deus est in omnibus, & omnia cum ipso, nisi nomine ipso dicant separationem societatis, vt dæmon, & fornicatio, & huiusmodi: quandoque autem notat associationem & principalitatē in ablatiuo: & tunc Sancti dicuntur esse cum ipso, &

& non è conuerso, vt probat obiectio. Quandoque autem notat associationem & cooperationem : & sic Deus dicitur esse cum malis propter præsentiam, & non mali cum ipso, quia non cooperantur ipsi : sed sic dicitur esse cum Sanctis, & sancti cum ipso.

Vbi erat vel habitabat Deus antequam esset creatura.

C SI autem quæris, vbi habitabat Deus antequam Sancti essent? Dicimus quia in se habitabat. Vnde August. in lib. contra Maximinum:

Lib. 3. cap. 2. In templo, inquit, suo habitat Deus, scilicet in Sanctis qui sunt templum Dei, modo secundum fidem ambulantes: & templum Dei erunt aliquando secundum speciem; qualiter etiam nunc templum Dei sunt Angeli. Sed dicet aliquis, Antequam faceret Deus cælum & terram, antequam faceret Sanctos, vbi habitabat? In se habitabat Deus: apud te habitat, & apud se est. Non ergo Sancti sic sunt domus Dei, vt ea subtracta cadat Deus. Imo sic habitat Deus in Sanctis, vt si ipse descesserit, cadant.

DIVISIO TEXTVS.

SI autem quæris, vbi habitabat Deus antequam essent Sancti?] Hic incipit secunda pars primæ partis huius distinctionis: in qua Magister contra determinata mouet tres quæstiones per ordinem in tribus capitulis: quarum vna est, vbi habitabat ante mundum? Secundo excludit errorem dicentium, quòd anima ita repleret corpus, quòd Deo non pateret introitus: & fuerunt Tertuliani hæretici, qui dicebant Deum esse humanæ formæ, & animam etiam humanæ formæ: & caput habere in capite corporis, & pedes in pedibus, & sic de aliis: & hæc incipit *ibi* [Sciendum etiam, quòd vt ait August.] In tertia quærit, Qualiter habitet in quibusdam non cognoscentibus eum, & in quibusdam cognoscentibus non habitet *ibi* [Illud quoque mirabile est, &c.

AATICVLVS XII.

An Deus sit in se: & habitet in se: & vtrũ potest concedi, quòd Deus nusquam est, & quod est alibi quam in seipso?

INcidit autem dubium, Vtrum Deus sit in se, vel habitet in se? Videtur autem, quòd non: præpositiones enim transitiuæ sunt: ergo quærunt diuersitatem: Deus autem ad se nullam habet diuersitatem: ergo non est in seipso.

2 Item, Philosophus dicit, quòd omnes ponebant hoc quod nihil est in seipso: ergo nec Deus est in seipso.

Quæst. 1. VLTERIVS quæritur, Vtrum hoc concedendum sit, quòd Deus nusquam est? Videtur, quòd non: quia contrarium est in litera, vbi dicit Augustinus, quòd nullus audet dicere, quòd Deus nusquam sit. Sed contra: Quod non proprie est in aliquo loco, id nusquam est proprie: Deus non proprie est in loco aliquo: ergo nusquam est proprie.

ITEM quæritur vlterius, Vtrum concedendum sit, quòd Deus est alibi quam in seipso? Videtur, quòd sic: quia est in creaturis omnibus, quæ non sunt ipse: ergo est in aliis quam in se: ergo est alibi quam in se. Quæst. 2.

VLTERIVS quæritur, Vtrum concedendum sit, quòd est in alio quam in se? Et videtur, quòd sic: quia est in lapide: ergo est in alio quam in se. Quæst. 3.

SOLVTIO. Dicendum est, quòd Deus est in seipso. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd transitioni præpositionis sufficit diuersitas modi intelligendi secundum attributa, vt dicatur in se esse, secundum quòd ipse dicitur cælum Dei, & Deus complens cælum: sic enim est cælum secundum quod continet se, ita quod nihil sui est extra ipsum: contentum autem est id quod est Deus, quod est intra suam maiestatem, & essentiæ ambitum adæquatum ei. Solutio.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil est in seipso vno & eodem modo acceptum: quia sic idem esset continens, & contentum, & eadem ratione.

AD ID quod vlterius quæritur, dicẽdũ quòd hæc non videtur esse concedenda, Deus nusquã est: quia sicut dictum est upra, proprium Dei est esse vbique: & ideo hoc modo non conuenit ei per translationem quod est adesse & inesse loco & locato, dando loco esse & continere, & locato replere & esse: vnde obiectio supra facta supponit falsum: sed hoc verum est, quod non conuenit ei in loco esse vt locatum corpus quærit locum. Ad quæst. 1.

AD ALIVD dicendum, quòd illa est concedenda: quia comparatiuum aduerbium ponit comparationem inter ea quæ æquiuoca sunt: quia non est habitudo eadem præpositionis cum dicitur Deus esse in seipso, & cum dicitur esse in omnibus rebus, vt patet ex prædictis. Et si esset eadem habitudo, videretur Ad quæst. 2.

deretur notari, quòd esset alibi, & non in seipso: & hoc est falsum.

Ad quæst. 3. Ad aliud dicendum, quòd hanc bene concederem, Deus est in alio & in seipso: sed non hanc, Deus est in alio quā in seipso: & huius causa dicta est: quia comparatio quærit vniuocam rationem in comparatis: & illa non est hic. Præterea quærit vnam negatiuam, & aliam affirmatiuam. Vnde videtur sequi, quòd non esset in seipso, si diceretur esse in alio quam in seipso: sicut est in aliis, cum dicitur, Sortes est alibi quam Parisiis, vel Sortes est in alia re quam in Ecclesia, vel quam sit ipse.

ARTICVLVS XIII.

An Deus bene dicatur habitare apud se, & esse apud se?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Apud se habitat, & apud se est, &c] Dicit enim Glos. super principium Ioan. Verbum erat apud Deum, vt alius apud alium: ergo videtur, quòd ly apud notet distinctionem personalem vel substantialem: non autem Deus à se sic distinguitur: ergo apud se non dicatur esse proprie.

Solutio. Solutio. Ad hoc dici potest, quòd Glos. in principio Ioānis non accipit distinctionem personalem à virtute præpositionis, sed à proprietate Filij quæ ibi significatur, cum dicitur, verbum: & ideo quando præpositio sine illis accipitur in diuinis, non notat talem distinctionem: vnde exponi habet hic quasi negatiue sic, apud se, id est, non extra se, vel apud alium.

Multa hic breuiter docet quæ confirmant prædicta.

D

Sciendum est etiam, quia vt ait August. in lib. ad Dardanum, Dici, nisi stultissime nequit, Spiritum sanctum non habere locum in nostro corpore, quod totum anima nostra impleuerit. Stultius etiam dicitur angustiis alicubi impediri Trinitatem, vt Pater & Filius & Spiritus sanctus alicubi simul esse non possunt. Verum illud est multo mirabilius, quòd cum Deus vbique sit totus, non tamen in omnibus habitat. Quis porro audeat opinari, nisi inseparabilitatem Trinitatis penitus ignoret, quod in aliquo possit habitare Pater & Filius, in quo non habitaret Spiritus sanctus? aut in aliquo Spiritus sanctus, in quo non habitet Pater & Filius? Fatendum est ergo vbique esse Deum per diuinitatis præsentiam, sed non vbique per inhabitationis gratiam. Propter hanc enim inhabitationem gratiæ non dicimus, Pater noster qui es vbique, cum & hoc verum sit: sed qui es in cælis, id est, in sanctis: in quibus est quodam excellentiori modo.

Ep. 5. — Lucæ 11. Matth. 6.

ARTICVLVS XIV.

An Spiritus tam creatus quam increatus potest dici esse in loco, & vtrum duo spiritus possunt esse in eodem loco?

Deinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Dici, nisi stultissime nequit, Spiritum sanctum non habere locum, &c.] Videtur enim ex hoc quod hic dicitur, quòd non obsistat ad essendum in eodem loco nisi corpus corpori, eo quod duo corpora non possint esse in eodem loco, vt probant Philosophi: ergo secundum hoc duo spiritus creati possunt in eodem loco? & si duo: ergo infiniti, vel omnes, quia non est maior ratio de duobus, quam de infinitis: hoc autem negatur ab omnibus communiter.

2 Item, Si duo spiritus creati non possunt esse in eodem loco: aut hoc est quia sunt spiritus, aut quia sunt creati. Si quia spiritus: ergo spiritus qui est Deus, & spiritus qui est anima, nō possunt esse in eodem loco, quod falsum est. Si autem quia creati: ergo anima & corpus cum ambo sunt creata, non poterunt esse in eodem loco, vt videtur, quod iterum falsum est: ergo duo spiritus possunt esse in eodem loco.

3 Item, Maioris compositionis sunt spiritus & corpus, quam spiritus & spiritus: si ergo spiritus & corpus possunt esse in eodem loco: ergo multo magis duo spiritus creati poterunt esse in eodem loco, vt videtur. Si dicatur, quòd Deus & spiritus creatus sunt in eodem loco, spiritus autem duo creati non possunt esse in eodem loco propter confusionem: hoc irrationabile est: quia maior exigitur distinctio creati ad increatum, quam creati ad creatum. Si ergo creatus cum creato non potest esse in eodem loco propter confusionem, multo minus creatus poterit esse cum increato in eodem.

Præterea, Nihil videtur esse dictu, quòd spiritus sit in loco: dicit enim Philosophus

Philosophus in quarto physicorum, quòd neque vnam differentiam habemus puncti, & loci puncti: cum igitur Angelus, vel quilibet alius spiritus, sit indiuisibilior quam punctus, eo quod non habet positionem in continuo quam habet punctus, videtur, quòd nullus Angelus sit in loco.

2 Item, Locus & tempus sunt quantitates: ergo locus est terminus locati, & non intra, vt patet per se: ergo extra: ergo necesse est, quòd aliquid terminetur ad ipsum intra se contentum: ergo contentum habebit terminum eiusdem rationis & quantitatis cum ipso: talis autem terminus non est nisi quanti corporis: ergo nihil est in loco nisi quantum corpus: non ergo Angelus.

3 Item, Nos possumus loqui de loco dupliciter, scilicet mathematice, & naturaliter. Si loquamur mathematice: tunc erit centrum loci & locati, & copulantur ad communem terminum particulæ locati, ad quem etiam particulæ loci copulantur, vt dicit Boetius in commento libri prædicamentorum. Sic autem non possumus dicere Angelum vel spiritum esse in loco. Si autem nos loquamur de loco physice: tunc locus erit locans in se ratione alicuius naturæ quam habet, per quam in se inclinat locatum in motu: sicut videmus leue ascendere sursum, quia ibi generatur & saluatur sua species: & graue descendere deorsum, propter hoc quod ibi generatur: & sic iterum derisorium est dicere, quòd spiritus creati sint in loco.

4 Item, Omne quod determinat sibi locum, determinat eum ad æqualitatem sibi: nihil autem alij est æquale, nisi in quo eadem est ratio quantitatis quæ est in alio: sic autem Angelus non habet se ad locum corporalem: ergo, &c.

5 Item, Quantus est locus Angeli? Si enim est alicuius quantitatis: tunc non potest esse in minori, quod falsum est: ergo videtur, quod non sit in loco. Si forte dicas, quòd est in loco per accidens, scilicet assumpto corpore, sicut & anima: de hoc nos non quærimus hic. Si autem dicas, quòd est in loco per diffinitionem operis sui, scilicet quòd opus suum est in hoc loco, & non in alio: secundum hoc etiam Deus est diffinitus in loco: quia opus eius est hic, & non alibi, quod falsum est: ergo hæc non est causa, quòd Angelus dicitur esse in loco.

Solutio. Solutio. Dicendum, quòd aliqua multipliciter dicuntur esse in loco. Quædam enim per se & secundum naturam indigent loco saluante & continente, sicut omnia generabilia & corruptibilia: & hoc duabus de causis: quarum vna & præcipua est: quia talium vltima determinata sunt contrarietate agente & patiente: & nisi esset saluatiuum contentiuum extrinsecus, propter continentiam passionum ipsarum continuam haberent in vltimis defluentiam & deperditionem. Et si tu quæras, vnde habet locus istam proprietatem, quòd saluat locatum: cum etiam vltimum locantis corporis sit habens contrarietatem, & ita magis pugnando videatur corrumpere, quam saluare? Dicendum, quòd locus ille qui est vt vas locans, habet hoc ab influentia loci simpliciter: locus autem simpliciter prout est saluans non est nisi duplex, scilicet simpliciter sursum in contactu circumferentiæ orbis lunæ: & simpliciter deorsum quòd est esse in centro, quod habet saluandi naturam à toto orbe à quo æqualiter respicitur semper. Alia causa est, quòd quælibet res debilior est in extremis, quam sit in intrinsecis sibi: & ideo natura in extremis determinat ei continens. Hoc modo loquendo de loco, motus est ad locum, & ex ipso: & nihil est in loco, nisi generabile & corruptibile: nec aliquid mouetur ex ipso, nec ad ipsum, nisi mobile motu recto: & orbis lunæ & omnia superiora hoc modo in nullo loco sunt. Alio modo possumus loqui de loco prout est spatium mathematicum, vt videtur velle Boetius: & sic habet continere, sed non saluare: quia suum continere non erit nisi extrinsecus ambire: & hoc modo dicimus omnia corpora loco circunscribi præter sphæram vltimam. Tertio modo loquimur de loco prout in ipso est distantia situs, licet non includat: & hoc modo dicimus etiam vltimam sphæram esse & moueri in loco secundum formam, & non subiecto, vt dicit Philosophus in fine 6. phy. Et exponit commentum, quòd hoc est secundum quòd signantur in circumferentia circuli altitudinis. In illis enim accipitur altitudo diuersa secundum situm, licet totum subiectum sphæræ semper maneat in eodem loco; sicut enim dicit Philosophus, Non est eadem circulatio secundũ formam ab a accepta, ei quæ accipitur à b, vel à c. Nullo istorum modorum dicitur spiritus creatus in loco. Alio modo loquimur de loco per accidens, cum dicimus, nobis existentibus in loco, sunt in eodem loco accidentia & formæ quæ in nobis sunt: & sic iterum Angelum non dicimus esse in loco: quia sic semper assumeret corpus, quando esset in loco. Sed dicimus Angelum esse in loco diffinitiue, & per diffinitionem operis: quia scilicet opus nec ex parte efficientis, nec ex parte effecti, refertur extra locum in quo est per consequens: igitur intelligitur intra hunc locum esse substantia operans: & hoc est quòd dicit Damas. quòd ita est, hic, quod non alibi. His habitis patet responsio ad totum hoc quod secundo quæsitum est de loco Angeli præter vltimum.

Et ad hoc dicendum est, quòd licet opus Dei diffiniatur ex parte operis operati, & super quod operatur Deus: vt est homo vel anima: tamen opus operans non diffinitur: quia hoc est substantia Dei, & est vbique sicut & ipse: Angeli autem opera & ex parte substantiæ operantis, & ex parte operis operati, & ex parte eius super quod vel circa quod operatur, in loco diffiniuntur: & non refertur locus ad ipsum secundum quantitatem maiorem vel minorem, sed vt diffiniens, hoc est, distinguens à loco alio.

Ad id quod primo quæritur, Vtrum duo spiritus possint esse in eodem loco? Concedo cum Doctoribus quod non: & hoc propter confusionem operationum, non propter obsistentiam

obsistentiam naturę ad locum orporalem, quia illum non replent.

AD HOC quod obiicitur contra hoc, dicendum quòd Dei operatio operans, non potest confundi, nec discerni: cofundi non, quia ipsa est essentia operantis distincta nulli commiscibilis: discerni autem non potest, quia non refertur ad hunc locum, vt distinctio loci ponatur ex parte sui operantis, sicut in aliis quæ creata sunt: sed potius vno modo se habet ad quemlibet locum licet non eodem modo se habeant loca & locata ad ipsum in eis operantem: & per hoc patet solutio ad omnia obiecta præterquam ad hoc, vtrum impediantur inquantum sunt spiritus, vel inquantum sunt creati. Et dicendum ad hoc quòd impediuntur inquantum sunt spiritus creati: quia sic habent essentiam limitatam, quæ non potest referri ad opus in omni loco.

Quod Deus inhabitator est quorumdam, nondum cognoscentium Deum, & non quorumdam cognoscentium.

ILlud quoque mirabile est, quia vt ait August. in eodem, Deus est inhabitatio quorumdam, nondum cognoscentium Deum, & non quorundam cognoscentium Deum. Illi enim ad templum Dei non pertinent, qui cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificant. Ad templum Dei pertinent paruuli sanctificati sacramento Christi, & regenerati Spiritu sancto, qui nondum valent cognoscere Deum. Ergo quem potuerunt illi nosse nec habere, isti potuerunt habere antequam nosse. Beatissimi autem sunt illi, quibus est Deum habere, quod nosse. Hic aliquatenus aperit August. quomodo Deus habitet in aliquo, id est, habeatur: cum videlicet ita est in aliquo, vt ab eo cognoscatur & diligatur. E Eadem ep. paulo inferius.

ARTICVLVS XV.

An paruuli pertinent ad templum Dei?

DEinde quæritur de hoc quòd dicit [Ad templum Dei pertinent paruuli &c.] Hoc enim non videtur: quia paruuli non cognoscunt. Et ad hoc dicendum, quòd conuenit eis per sacramentum, non ex vsu gratiæ, sed ex habitu: & hoc vocat munus Spiritus sancti, non vsum, quia vsus esse non potest nisi existente vsu liberi arbitrij.

Quomodo Deus totus vbique sit per essentiam, non potest intelligi ab humano sensu.

EX prædictis patet, quòd Deus vbique totus est per essentiam, & in Sanctis habitat per gratiam. Cumque superius, licet tenuiter, ostensum sit qua ratione dicatur habitare in quibusdam, nunc efflagitaret ordinis ratio id etiam assignari, quomodo vbique per essentiam & totus sit: nisi huius considerationis sublimitas atque immensitas, humanæ mentis sensum omnino excederet: vt enim ait Chrysost. super epistolam ad Hebr. Sicut multa de Deo intelligimus quæ loqui penitus non valemus, ita multa loquimur quę intelligere non sumus idonei. Verbi gratia, quòd vbique Deus est scimus & dicimus: quomodo autem vbique sit, intellectu non capimus. Item quòd est incorporea quædam virtus quæ omnium est causa bonorum scimus: quomodo autem vel quæ ista sit, penitus ignoramus. F Homil. 2.

Quorundam opinio, qui præsumunt ostendere quomodo Deus vbique sit per essentiam potentiam, præsentiam.

G QVidam tamen immensa ingenio suo metiri præsumentes, hoc ita fore intelligendum tradiderunt, quòd Deus vbique per essentiam esse dicitur: non quod Dei essentia proprie sit in omni loco, & in omni creatura: sed quia omnis natura atque omne quod naturaliter est in quocumque loco sit, per eum habet esse: & omnis locus, in quo illud est. Iidem etiam dicunt ideo Deum vbique dici esse per præsentiam vel per potentiam, quia cuncta loca sunt ei præsentia, & quæ in eis sunt, nec in eis aliquid operari cessat. Nam & ipsa loca, & quicquid in eis est, nisi ipse conseruet, manere non possunt. In eis ergo per substantiam Deus esse dicitur, vt aiunt, quia per virtutem propriæ substantiæ suæ facit vt etiam loca sint, & omnia quæ in eis sunt. Sed licet hæc vera sint quæ asserunt in explanandis intelligentiis prædictorum, in illis tamen verbis quibus dicitur Deus vbique esse per essentiam plus contineri credendum est, quod homo viuens capere non valet.

DIVISIO TEXTVS.

EX prædictis patet, quòd Deus vbique] Hæc est tertia pars istius primæ partis, & habet tria capitula: in quorum primo ostendit quoddam inintelligibile contineri in verbis istis: & hoc intellitur quoad spiritualia quæ Deus in qualibet creatura operatur, quæ superat vires humanas ad cognoscendum. In secundo ponit diminutam expositionem quorumdam *ibi* [Quidam tamen immensa &c.] In tertio facit quandam quæstionem, vtrum inquinari possit sordibus eorum in quibus est *ibi* [Solet quæri ab eisdem.

Quod Deus cum sit in omnibus rebus, non tamen sordibus rerum inquinatur.

H SOlet etiam ab eisdem quæri, Quomodo Deus substantialiter insit omnibus rebus, & corporalium sordium inquinationibus non contingatur? quod tam friuolum est, vt nec responsione sit dignum, cum etiam spiritus creatus sordibus corporeis etiam leprosi vel quantuncumque polluti inquinari non possit. Sol quoque radios suos sine sui pollutione effundit super loca & corpora non solum munda, sed etiam immunda ac sordibus fœtentia, quorum contactu homines & aliæ quædam res inficiuntur: solis vero radij impolluti & incontaminati ea contingentes existunt. Non est ergo mirandum si essentia diuina omnino simplex & incommutabilis omnia replet loca, & omnibus creaturis essentialiter inest: nec tamen cuiusquam rei sordibus contaminatur vel contingitur. Vnde Augustin. in lib. de natura boni, Cap. 29. Cum in Deo, inquit, sint omnia quæ condidit, non tamen inquinant eum illi qui peccant. De cuius etiam sapientia quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, dicitur, Attingit omnia propter suam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit. Timent quidam quod fieri non potest, scilicet ne humana carne veritas & substantia Dei inquinetur, & tamen prædicant istum visibilem solem radios suos per omnes

fœces

fæces & sordes spargere, & eos mundos & synceros seruari. Si ergo visibilia nonulla à visibilibus immundis contingi possunt, & nō coinquinari: quanto magis inuisibilis & incommutabilis veritas. Postremo respondeant, quid potius de Deo respondendum existiment: vel quod nusquam per essentiam sit, vel vbique, vel quod alicubi, ita quod non vbique? Sed quis audeat dicere, quod nusquam diuina essentia sit, vel quod alicubi, & non vbique sit. Si enim ita est alicubi, quod non vbique: ergo localis est. Est ergo vbique tota quæ continet totum, & penetrat totum: quæ nec pro sui simplicitate diuidi, nec pro sui puritate maculari, nec pro sui immensitate vllo modo comprehendi potest. Vnde Aug. Deus vbique est, cui non locis, sed actionibus propinquamus.

Aug. lib. de agone Christiano. c. 18.

Lib. de doctrina Christiana c. 10.

ARTICVLVS XVI.

An Deus potest dici esse loco?

INcidit autem dubium circa primum, quia Deus non videtur esse in loco, sed potius esse locus, per hoc quòd continet & saluat. & ad ipsum est motus cordium & Angelorum.

Solutio. SED AD hoc est dicendum, quòd ipse dicitur locus spiritualis ratione illarum proprietatum: sed dicitur esse in loco corporali in alia comparatione, quæ supra dicta est.

ARTICVLVS XVII.

Quomodo Deus inest omnibus & non inquinatur?

POsset etiam quæri, quæ sit causa, quòd afficitur anima à passionibus corporis sibi coniuncti, sed non inquinatur: radij autem solares non afficiuntur, nec inquinantur, sed tantum situaliter tangunt: Deus autem nec afficitur, nec inquinatur, nec situaliter tangit, sed omnibus inest?

Solutio. ET AD hoc dicendum, quòd vnio naturalis inter animam & corpus est causa affectus: quod autem non habet materiam communem cum corpore ex qua sit, hæc est causa, quòd non inquinatur. Radij autem nec vniti sunt, nec habent materiam vnam in genere potentiæ ad motum & ad mutationem: sed tamen determinantur situ per se, si sunt corpora: vel per accidens, si non sunt corpora: & ideo tangunt quidem: sed nec afficiuntur, nec inquinantur. Deus autem nec vnitur per naturam, nec materiam habet, nec situm: ergo nec afficitur, nec inquinatur, nec tangit situaliter: attingit tamen per essentiam, præsentiam, & potentiam à fine vsque ad finem fortiter quoad effectum, & disponit omnia suauiter quoad boni participationem, & dat vnicuique secundum suam capacitatem.

Quod Deus vbique sit & in omni tempore, non tamen localis est, non circumscriptibilis, nec loco, nec tempore mouetur.

CVmque diuina natura veraciter & essentialiter sit in omni loco & in omni tempore, non tamen mouetur per loca vel tempora, nec localis nec temporalis est. Localis non est, quia penitus non circunscribitur loco, quia nec ita est in vno loco, quod non sit in alio. Neque dimensionem habet, sicut corpus, cui secundum locum assignatur principium, medium, & finis, & ante, & retro, dextra & sinistra, sursum & deorsum: quod sui interpositione facit distantiam circunstantium. Duobus namque his modis dicitur in Scriptura aliquid locale siue circunscriptibile, & è conuerso, scilicet vel quia dimensionem capiens longitudinis, altitudinis, & latitudinis, distantiam facit in loco, vt corpus: vel quia loco diffinitur ac determinatur, quoniam cum sit alicubi, non vbique inuenitur: quod non solum corpori, sed etiam omni creato spiritui congruit. Omne ergo corpus omni modo locale est. Spiritus vero creatus quodammodo est localis, & quodammodo non est localis. Localis quidem dicitur, quia diffinitione loci terminatur: quoniam cum alicubi præsens sit totus, alibi non inuenitur. Non autem ita localis est 1

vt

vt dimensionem capiens distantiam in loca faciat. Diuina ergo sola essentia omnino illocalis & incircunscriptibilis est: quæ nec locis mouetur aliquo modo, scilicet vel determinatione finita, vel dimensione suscepta: nec temporibus, sed affectu & cognitione mouetur. His enim duobus modis, scilicet loco vel tempore, fit mutatio creaturæ quæ longe est
Lib. 8. cap. 16. à creatore. Vnde Augustinus super Gen. Deus, inquit, omnipotens incommutabili æternitate, voluntate, veritate semper idem, mouet per per tempus creaturam spiritualem: mouet etiam per tempus & locum creaturam corporalem, vt eo motu naturas quas condidit administret. Cum ergo tale aliquid agit, non debemus opinari eius substantiam qua Deus est, temporibus locisque mutabilem, siue per tempora & loca mobilem, cum sit ipse & interior omni re, quia in ipso sunt omnia: & exterior omni re, quia ipse est super omnia: & antiquior omnibus, quia ipse idem est ante omnia: & nouior omnibus, quia ipse idem post omnia, scilicet post omnium initia. Ecce hic aperte ostenditur, quòd nec locis, nec temporibus mutatur vel mouetur Deus. Spiritualis autem creatura per tempus mouetur, corporalis vero etiam per tempus & locum.

Quid sit mutari secundum tempus.

K Mutari autem per tempus est variari secundum qualitates interiores vel exteriores, quæ sunt in ipsa re quæ mutatur: vt quando suscipit vicissitudinem gaudij, doloris, scientiæ, obliuionis vel variationem formæ, siue alicuius qualitatis exterioris. Hæc enim mutatio quæ fit secundum tempus, variatio est qualitatum, quæ fit in corporali vel spirituali creatura: & ideo vocatur tempus.

DIVISIO TEXTVS.

CVMQVE diuina natura veraciter & essentialiter sit in omni loco] Hic incipit secunda pars istius distinctionis, in qua ostendit Deum esse immutabilem motu eorum in quibus est. Et diuiditur in tres partes. In prima ostendit quid sit mouens per tempus & locum. In secunda autem ostendit Deum secundum tempus & locum esse immobilem *ibi* [Fateamur vtique diuinam naturam] In tertia quędā obiicit contra & soluit *ibi* [Adhuc autem solet opponi] In prima tangit tria, scilicet in genere, quòd Deus stabilis manens creaturam mouet per tempus & locum. Secundo quibus modis fit mutatio *ibi* [Duobus namque his modis] Tertio specialiter tangit de motibus Angelorum *ibi* [De mutatione vero secundum locum.

ARTICVLVS XVIII.

Vtrum idem sit esse in loco, & esse locale? & quomodo conueniant Deo, spiritui creato, & corpori?

INcidit dubium, Vtrum idem sit esse in loco, & esse locale? Videtur autem, quod sic: quia locale esse non est nisi relatione loci ad locatum: & hæc relatio importatur, cum dicitur, hoc est in loco: ergo videtur, quòd sint idem hæc duo.

2 Item, In tempore esse, est temporale esse: ergo cum locus sit quantitas mensurans extra, in loco esse non est nisi locale esse. Item, In tempore esse, est quadam parte temporis mensurari, vt dicit Philosophus: ergo in loco esse, erit loco mensurari: similiter ergo cum omne tale locale sit quod loco mensuratur, erit idem locale esse & in loco esse.

3 Item, Locus cum non sit substantia, erit accidens: accidens autem denominat id cuius est accidens: cum igitur locus non sit accidens nisi locati, vt videtur, denominabit ipsum: denominatiuum autem illud importatur per locale: ergo videtur, quòd idem sit esse in loco & esse locale.

4 Item,

4 Item, Quicquid est in loco, locatum est in loco: sed quicquid est locatum in loco, locale est: ergo quicquid est in loco, locale est. Prima patet per se. Secunda probatur: quia locale esse nulli attribuitur nisi per hoc quod locatur in loco. In contrarium autem est totum quod habetur in litera: quia Deus est in loco, & tamen non est localis in loco.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non est idem in loco esse, & locale esse: quia esse in loco per prius & posterius & æquiuoce conuenit tribus, scilicet Deo, & spiritui creato, & corpori: si enim dicamus Deum esse in loco sumendo rationē dicti à proprietate loci, tunc Deus erit æquiuoce in loco, & Angelus, & corpus: quia Deus est in loco dādo esse loco & virtutem continendi: spiritus autem creatus erit in loco per posterius, quia scilicet ita est in vno quod non in aliis: corpus autem per se erit in loco cui assignamus principium, medium, & finem secundum locum. Si autem sumamus proprietatem locati, cum dicimus Deum esse in loco: tunc non conuenit Deo proprie esse in loco, sed per translationem, quæ translatio fit à proprietate locati qua replet locum: quia Deus replet spiritualiter, non faciendo distantiam vt corpus, nec distinctus in loco vt spiritus: sed per hoc quod non deest influendo esse loco & locato & omnes virtutes vtriusque. Locale autem esse secundum Ansel. in monolo. est leges loci sequi: leges autem loci sunt terminare locatum distinguendo & continendo extra, ita quod de locato nihil sit extra locum: & hanc legem sequitur & spiritus creatus & corpus. Alia lex est circunscribere secundum partes distantiæ & potestatis: vt pars locati sit in parte loci, & totum in toto: & hanc legem sequitur tantum corpus, sed tamen differenter, vt supra per distinctionem habitum est. Alias autem leges adhuc habet locus, scilicet saluare, immobile esse nisi forte per accidens, connaturalitatem habere ad locatum, & huiusmodi: de quibus legibus hic non indigemus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc verum est, quòd leges localitatis, vt ita dicam, non sint nisi ex relatione loci ad locatum: sed non est eadem relatio loci, vt habitum est, ad omne quod dicitur esse in ipso: nec hoc verum est, quòd omne quod sit in loco, sit vt locatum in loco: locatum enim proprie non est nisi corpus: cum tamen spiritus creatus diffinitiue sit in loco, & non locatus, nec localis, nisi secundum quid, vt dicit in litera.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est falsa, quòd in tempore esse sit temporale esse: quia dicit Philosophus, quòd in tempore esse dicitur multis modis: est enim nunc in tempore, vt substantia temporis: & prius & posterius in tempore, vt partes temporis: & multum & paucum in tempore, vt passiones: sed hoc verum est, quòd in tempore esse sicut in mensurante, est temporale esse: & similiter bene concedo, quòd in loco esse sicut in mensurante, est locale esse: sed per hoc non habebitur, quòd esse quocumque modo in loco, sit esse locale.

AD ALIVD dicendum, quòd locus est accidens nō per essentiam existens in locato, sed in locante: est enim locus secundum essentiam suam superficies corporis ambientis & includentis aliud corpus: sed etsi denominaret locatum, non oporteret, quòd denominaret esse quod est in loco: quia non est idem esse in loco, & esse locatum, vt habitum est.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc propositio falsa est, Quicquid est in loco, est locatum in loco, nisi intelligatur de eo quod est in illo primo & per se.

ARTICVLVS XIX.

An diuina essentia omnino illocalis & incircunscriptibilis est & immobilis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Diuina igitur essentia omnino illocalis & incircunscriptibilis est, &c.] Hoc enim videtur falsum. Dicit enim Augustinus ad Orosium, quòd Deus mouet se sine loco & tempore. Item, Diony. in lib. de diu. no. c.5. loquitur de processionibus bono conuenientibus, quibus mouet se & procedit Deus in omne quod est, secundum vniuscuiusque analogiam ad bonitatem suam participandam. Item Habac. 3. Egressus es in salutem populi tui. Et huiusmodi sæpe inueniuntur in sacra Scriptura, quòd egreditur in Sanctis, & ambulat in Sanctis: & alia plura obiecta de hoc inueniri possunt supra distinct. 8: vbi de incommutabilitate est disputatum.

SOLVTIO. Dicendum cum Boetio quòd ipse stabilis manens dat cuncta moueri: & vbique vbi legitur, quòd mouet se, vel procedit, vel ambulat, referendum est ad effectum, quia Sanctos facit procedere in se, vel creaturas proficere, vel ambulare: aut ad assumptam creaturam. *Solutio.*

ARTICVLVS XX.

An omnis mutatio fit in loco, vel tempore?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [His duobus modis, scilicet loco, vel tempore, fit mutatio, &c.] Isti enim duo modi omnino sine arte videntur accepti: quia temporis motus nullus est: quia tempus non est motus, nec subiectum motus, sed potius proprietas: non ergo omne quod mouetur, in tempore mouetur.

2 Item, Tempus per se est passio motus localis, ad quem refertur vt accidens siue proprietas, & vt numerus & mensura: ad alios autem motus non refertur, nisi sicut numerus & mensura: ergo non debet diuidi contra motum localem.

3 Item, Tempus diuiditur in partes quæ accipiuntur in motu locali, vt menses, & dies, & annos: non autem diuiditur in partes quæ sint acceptæ secundum partes motus alterationis, vt dicatur vna pars temporis tanta

ta, quanta hæc pars alterationis vel augmenti: ergo videtur, quòd nihil dicat.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Augustinus hic large accipit motum, secundum quod distinguitur motus ex potentia mobilis, quæ se habet ad motum quocumque modo. Et vt hoc melius intelligi possit, dicendum quòd dupliciter distinguitur motus, scilicet ex parte mobilis, secundum quod nos dicimus, quòd motus alius de non subiecto ad subiectum est, & alius de subiecto ad subiectum est: quandoque distinguitur penes terminum ad quem est motus, & in quo nihil plus est de motu: vt cum dicimus, quòd motus species sunt sex, scilicet generatio, corruptio, alteratio, augmentatio, diminutio, & secundum locum mutatio. Ex parte autem subiecti distinguitur adhuc dupliciter: sicut cum dicimus, quòd est motus secundum potentiam ad vbi tantum, & est motus secundum potentiam ad vbi & ad formam: ad vbi tantum vt in cælo, ad vbi & ad formam vt in elementis & elementatis. Hoc modo distinguitur hic motus, quando dicitur mobile aliquid secundum locum, & aliquid secundum tempus: quia aliquid est quod habet potentiam ad vbi, sicut omne corpus quantum est de se: & hoc dico propter cælum empyreum, quod quidam ponunt immobile: quoddam autem mobile est secundum solam potentiam vicissitudinis alicuius formæ in ipso: & illud tempus quod est mensura huius vicissitudinis, est per naturam & intellectum ante motum localem & ante tempus quod est mensura ipsius, sicut probauimus supra distinct. 3. & sic cessant omnes obiectiones. Quale autem sit illud tempus, & vtrum continuum aut non, ibi requiratur.

ARTICVLVS XXI.

An Deus est in omnibus non inclusus, & extra omnia non exclusus, & quomodo dicitur Deus nouus & antiquus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ipse est interior omni re, quia in ipso sunt omnia, &c.] Ab hoc enim loco accipitur illud dictum, quòd est intra non inclusus, & quòd est extra non exclusus. Et videtur esse impossibile, quòd simul sit intra, & non inclusus, & huiusmodi.

SED DICENDVM, quòd hoc dicitur ideo: quia ipse non sequitur leges loci, nec est in loco vt locatum, sed potius vt præsentia suæ substantiæ influens omnibus esse & posse & operari: & cum nullam rem sit accipere extra quam non sit alia, ideo non sic erit intra, quin sit extra, & sic de aliis. Antiquior autem dicit durationem æternitatis, nouior autem nouitatem effectuum & influentiarum: quia in se non est dicendus nouus, quia nouum est quod quantum ad suum initiũ est propinquũ: & Scriptura dicit, quòd non erit in te Deus recens: & supra habuimus, quod non est nouus distinct. 9. Vel potest dici nouus propter nouitatem & recentiam suæ virtutis, quam ab æterno habuit. Solutio.

Opinio quorumdam qui dicunt spiritus creatos non moueri loco, nec esse locales.

L DE mutatione vero loci magna inter conquirentes disceptatio versatur. Sunt enim qui dicunt nullum spiritum aliquo modo posse mutari loco, ab omni spiritu locum vniuersaliter remouere volentes: quoniam secundum dimensionem tantum & circunscriptionem locum constare asserunt, atque id solum esse locale, vel in loco esse dicunt, quod dimensionem recipit, & distantiam in loco facit. Et hoc dicunt August. sensisse, mutationem temporis tantum spirituali creaturæ tribuentem: loci vero & temporis, corporeæ.

ARTICVLVS XXII.

Vtrum Angelus moueatur secundum locum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [De mutatione vero secundum locum magna inter conquirentes] Hic enim cadit quæstio de motu Angeli, quam diuido in tres partes, vt magis difficultates eius elucidentur. Primum erit, An mouetur secundum locum? Secundum, Qualiter mouetur secundum locum? Tertium, Vtrum motus eius sit in tempore, vel in nunc?

Ad primum proceditur sic: Philosophus ante finem 6. Phy. ponit rationes ad hoc quod indiuisibile secundum quantitatem non moueatur, quarum vna est hæc: Nihil motum per locum transit in spatio prius maius se, quam minus, vel æquale: ergo si indiuisibile mouetur per spatium, transit prius minus, vel æquale, quam maius: sed impossibile est transire minus, quia sic aliquid esset minus indiuisibili: ergo transibit æquale: sed æquale est indiuisibile: ergo accipit spatium per indiuisibilia: sunt autem in quantocumque spatio infinita indiuisibilia: & infinita in tempore finito non contingit transire: ergo in quantumcumque longo tempore finito non mouebitur per spatium vnius palmi, vel medietatis

medietatis palmi: cum igitur Angelus sit indiuisibilis, videtur esse immobilis secundum locum.

2 Item, Moueatur Angelus ex a in b: transibit ergo spatium quod est in medio: quicquid autem mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem: quod autem est partim & partim, est diuisibile secundum quantitatem: ergo Angelus iam esset diuisibilis secundum quantitatem, quòd falsum est: ergo est immobilis.

3 Item, Dicit Philosophus, quòd solum esset indiuisibilis motus, si tempus esset ex ipsis nunc: sed non est tempus ex ipsis nunc: ergo motus non est indiuisibilis alicuius.

4 Item, Detur moueri per spatium: ergo in minori erit in parte spatij, quam in toto: ergo quantuncumque paruum spatium accipiatur, in minori spatio erit, quod mouetur tardius illo: sed omni mobili secundum locum est determinare in spatio æquale sibi: ergo in spatio indiuisibili quod est æquale in diuisibili, possibile est aliquid in parte spatij esse, quando illud est in toto: ergo indiuisibile diuiditur, quòd est inpossibile: ergo indiuisibile non mouetur. Si forte tu dicas, sicut communiter hoc volunt euadere, quòd Philosophus loquitur de indiuisibili quod habet positionem in continuo: quia hoc connaturale est quodammodo spatio: & ideo de illo tenent istæ rationes: Angelus autem non sic est indiuisibilis: & ideo non tenent de ipso. Contra: Aut istæ rationes concludunt de indiuisibili secundum quod habet positionem in continuo, aut secundum quod est indiuisibile tantum, aut secundum vtrumque. Si primo, vel vltimo modo: ergo secundum hoc posset moueri vnitas: quia illa non habet positionem in continuo, nec est indiuisibile habens positionem in continuo: & hoc negatum est adhuc plus à Philosophis, quam quod mobilis sit punctus: ergo patet, quòd illa solutio nulla est. Item, Mirum est, si vis est in hoc quòd punctus habet positionem in continuo, quòd Philosophi nullam rationem acceperunt penes hoc probandi, quòd indiuisibile non mouetur: sed omnes rationes adducuntur penes rationem indiuisibilitatis.

5 Hoc idem rationibus communibus probatur sic: Omnis motus est propter indigentiam: Angelus autem, beatus præcipue, nullam habet indigentiam: ergo non mouetur.

6 Item, Nullus actus per naturam debetur alicui, nisi penes se habeat potentiam ad illum actum: motus autem actus quidam est: ergo non debetur alicui, nisi penes quod est potentia ad actum illum: non autem possumus dicere, qualiter penes Angelum sit potentia ad motum naturalem rectum: quia sic esset grauis, vel leuis: ergo si penes eum est potentia ad motum, ille erit processiuus: potentia autem ad motum illum completur in organis quæ sunt pedes, vel alæ, vel pennulæ in natatilibus, vel annuli in reptibilibus, quæ omnia abusio est ponere in Angelo: ergo ipse non mouetur.

7 Item, In omni eo quod mouetur, aliud est mouens, & aliud motum: ergo si Angelus mouetur, aliud erit mouens, & aliud motum: & hæc duo vel impossibile vel difficile est inuenire in Angelo: ergo videtur, quòd non mouetur.

8 Item, In omni eo quod mobile est localiter præter solum motum circularem, est etiam potentia ad alios motus omnes vel quosdam, & percipue ad genetationem: sed in Angelo non est sic: ergo non est mobilis secundum rectum motum, qui est descendere de cælo, & ascendere, & huiusmodi.

9 Item, Nullum mobile per naturam est mobile ad loca contraria, & locum incorruptibilium & corruptibilium corporum. Veritas huius patet: quia nihil mobile per naturam mouetur sursum & deorsum, & nihil immobile motu voluntario mouetur ad locum contrarium naturæ suæ, sed ad locum in quo natura sua conseruatur: vnde volatilia non mouentur sursum inignem, vel ad locum solis: nec natatilia egrediuntur in siccum: ergo si Angelus est mobilis, ipse non mouebitur nisi ad locum suæ naturæ congruentem & ille est cælum empyreum in genere corporum: ergo nunquam mouetur ad nos in terram.

Sed contra. Sed contra hoc sunt auctoritates omnium Sanctorum, præcipue Damas. lib. 1. cap. 17. vbi sic dicit, Angelus quidem velocitate naturæ, & quia parate & cito pertransit, diuersis in locis operari dicitur. Si ergo pertransit: ergo mouetur. Item lib. 2. cap. 3. Vbique confestim inueniuntur vbicunque diuinus iusserit nutus, naturæ agilitate. Multa etiam alia facile est inducere, & hic habentur quædam satis expressa.

2 Per rationem autem obiicitur sic: Nihil habens potentiam nullo modo multiplicabilem in medio & secundum essentiam non existens vbique, operari potest nisi vbi ipsum est: Angelus est talis substantia: ergo non operatur nisi vbi ipse est. Probatio secundæ: quia prima per se nota est: Angelus est substantia definita in loco, vt probatur hic in litera. Item, Angelus habet potentiam substantiæ intellectualis cuius non susceptibile est medium quod est inter cælum & terram, quia hoc est corpus inanimatum. Inde proceditur sic: Angelus non operatur nisi vbi est: sed in diuersis locis operatur non simul, sed successiue, vt dicit Damas. ergo in diuersis locis successiue est: hoc autem est moueri per locum, vel consequens motum localem: ergo Angelus mouetur localiter.

Solutio. Solutio. Dicendum, quòd angeli mouentur localiter, vt dicunt Sancti, etiam quicquid contingat de dictis Philosophorum.

Ad primum autem quod contra obiicitur, dico quòd bene verum est, quòd indiuisibile de cuius esse est indiuisibilitas ipsa, est immobile secundum locum, nec ipsius est locus: quia sicut dicit Philosophus, neque vnam differentiam inuenimus loci

puncti & ipsius puncti. Quòd etiam de esse vnitatis & puncti sit indiuisibilitas, patet ex hoc quòd vtrumque secundum esse suum, principium est quanti & terminus: & hoc non posset esse nisi indiuisibilitas esset de constituentibus ea secundum rationem, & ideo etiam diffiniuntur per rationem indiuisibilium: vt cum dicitur, punctus est cui pars non est: Angelus autem licet sit indiuisibilis secundum quantitatem: tamen illa indiuisibilitas est consequens esse suum, & non dicitur essentia: & ideo potest habere motum secundum aliam considerationem sui esse, scilicet inquantum est ipse substantia spiritualis, cuius potentia vincit omne prohibens: & hoc vocat Damas. velocitatem naturæ eius: vincit enim distantiam spatij, ita quòd motus suus non est porportionatus spatio: & vincit distantiam temporis, ita quod motus suus non est proportionatus tempori, nec mensuratur tēpore: & vincit obsistens spissum & rarum, ita quòd motus suus est per omne plenum siue rarū siue densum, ac si esset vacuum, nihil resistens mouenti, vel moto, & hunc motum dicimus esse supra naturam, non contra, vel infra naturam: & per hoc patet solutio ad tres primas rationes.

Ad aliud dicendum, quòd videtur mihi quod solutio illa non soluit: quia absque dubio non est illa intentio Philosophi, quam illa solutio prætendit.

Ad aliud dicendum, quòd non semper motus est propter indigentiam, sed quandoque est ad potentiæ demonstrationem, sicut frequenter currunt cursores: & quandoque est ad osequij ostensionem, sicut miles nullo modo indigens, lætam accipit occasionem mouendi se in seruitio regis, in quo nec est indigentia regis quandoque nec militis, sed rex occasionem dat militi, & miles ostendit obsequium: Possemus tamen dicere, quòd est propter indigentiam nostram, vel ad merendam gloriam quam ante meritum acceperunt.

Ad dictum autem Philosophi dicendum, quòd ipse non intendit de motu supermundano, sed naturali, & processiuo.

Ad aliud dicendum, quòd potentia talis data est Angelo in creatione naturæ suæ.

Ad aliud dicendum, quòd verum est de motu naturali & processiuo, & non de isto qui supermundanarum est substantiarum.

Ad aliud dicendum, quòd in Angelo est voluntas mouens: & id quod est Angelus, est motum: sicut in animali est anima mouens, & corpus motum: & ideo habet diuersitatem mouentis & moti: potest enim esse mouens forma, & motum materia, vt in igne ascendente: & hoc per accidens: quia ignis actu ignis existens, non est extra locum nisi per accidens: & hanc potentiam complere ascendendo potest forma substantialis ad quod potentia datur propter indigentiam, licet actus sine indigentia quandoque exerceatur.

Ad aliud dicendum, quòd intelligitur in his in quibus idem motus est ad formam & ad locum, sicut in grauibus vel leuibus: quia in illis mouens est generans, vel non prohibens siue nō remouens impedimētum: sicut lapis descendit, qui est super columnā remota columna. Sed in Angelo non est talis motus, sicut patet ex prius dictis: quoniam sicut potest haberi à Philosopho in 8. physi. idem est generans & mouens secundum locum: per hoc enim quod generans dat generato formam suam, dat ei etiam omnia accidentia formam illam consequentia: & principuum inter illa accidentia est motus localis: & ideo si genita est aliqua res extra locum suum, propter aliquid detinens eam, remoto detinente, mouetur per se ad locum, qui tamen motus est à generante primo, quod dedit ei speciem & accidentia speciem consequentia.

ARTICVLVS XXIII.

An Angelus moueatur secundum locum transeundo spatium?

Secundo quæritur, qualiter mouetur secundum locum: vtrum scilicet transeundo spatium, vel non? Et opponitur sic: Omne quod transit de extremo ad extremum: aut transit per medium, aut manet in vno extremo & generat se in alio vel simile sibi, aut est simul in extremo & extremo. Constat autem, quòd secundus modus & vltimus sunt impossibiles: Angelus enim non generat alium Angelum, nec Angelus est hic & ibi, quia si id quod est ibi sit extra quia est hic, Angelus esset extra seipsum, quod impossibile est: nec potest dici, quòd sit vbique quia hoc iam improbatum est, & in litera dicitur contrarium: ergo de hoc loco non venit illuc nisi pertranseundo spatium. 1. p. sum. theo. q. 74. art. 1.

2 Item, Damas. dicit, quòd cum est in terra, non est in cęlo. Aut ergo venit transeundo, aut non. Si non transeundo: & cum est hic, non est ibi: oportet quòd generetur hic. Si autem transeundo: tunc habeo propositum, quòd pertransit medium. Si forte tu dicas, quòd mouetur ad modum nostri intellectus: quia est de hoc quod est vltra mare, & statim de hoc quod est in Colonia, vel alia ciuitate, præter hoc quod transeat per omnia media: hoc nihil est: quia nos non quærimus de motu intelligentiæ per intelligibilia, qui non est motus substantiæ, sed conuersio intellectus super id quod habet apud se: & quia vtrumque coniungitur intellectui sine medio, scilicet id de quo cogitat vltra mare existente, & id quod cogitat in Teuthonia existens, ideo potest se conuertere super hoc & illud, præter hoc quod pertranseat media: sed nos quærimus de motu angelicæ substantiæ, quæ venit de loco ad locum: vnde patet, quòd nulla est ista responsio. Si forte velles dicere, quòd distantia quidem distantia est, sed non est ei distantia: sicut quidam dicunt, & ponunt exemplum: sicut si inter

cælum

cælum & terram esset vacuum, tunc centrum esset immediatum circumferentiæ. Contra: Vacuum illud: aut relinquit distantiam loci sed priuatam omni locato: aut nihil ponit. Si dicas, quòd nihil, tunc nihil est quod dicis: quia nec erit distantia, nec circumferentia, nec centrum, nec aliquid: si autem relinquit distantiam inter extrema, tunc falsum tu ponis, quòd centrum esset immediatum circumferentiæ.

2 Item videtur impossibile, quòd distantia sit, & non sit sibi distantia: quia quod simpliciter est, ad nihil potest comparari respectu cuius non sit: dicit enim Philosophus, Quod in se est substantia, respectu nullius & in nullo potest esse accidens: & quod est aliquid in actu, respectu nullius potest esse nihil in actu illo.

3 Item, Sint duo termini, scilicet, a & b, & moueatur Angelus ex a in b. Diuidatur autem a b in c. Inde procedo sic, Angeli motus est in b: ergo in toto b quiescet post motum, & erit in motum esse: ergo necessarium est si mouetur, quòd moueatur, in c: c autem est medium spatium: ergo mouetur in medio: ergo falsum est quod dicis, quòd distantia non sit sibi distantia.

4 Item, Quicquid in aliquo in quo primo est in motum esse, necessario accipitur ante hoc in moueri, sed Angelus cum est in terra, accipitur vt in quo primum est in motum esse: ergo quicquid est de spatio ante hoc in illo, est vt in moueri: ergo mouetur per medium.

Sed contra. Sed contra: Omne quod mouetur per medium, partim est in termino à quo, & partim est in termino ad quem: Angelus mouetur per medium, vt tu dicis: ergo partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem: sed omne tale est diuisibile: ergo Angelus est diuisibilis, quod aperte falsum est.

2 Item, Omne quod mouetur per medium, citius esset in medio, quam in extremo: ergo Angelus citius esset in medio, quam in extremo, quod falsum est: quia dicit Damas. quòd confestim inneniuntur vbicunque diuinus iusserit nutus.

Solutio. Solutio, Sine præiudicio loquendo dico, quòd transit medium, & quod medium est distantia, sed non sibi, eo quod virtute mouendi vincat eam. Et hoc possumus videre per simile. Dicit enim Philosophus ante finem 8. physicorum, quòd infinita omnis potentia, sicut magnitudo & multitudo, excellens est omne finitum: & ideo demonstrat ibi, quòd si esset potentia mouens infinita, quòd moueret motum quem influit ipsi mobili in nunc: nos autem non possumus dicere potentiam Angeli infinitam esse simpliciter, sicut nec essentiam eius dicimus infinitam: sed dicimus eam non finitam proportione alicuius corporalis potentiæ mouentis: & ideo si corporalis infinita vinceret spatij distantiam, multo magis dicemus vincere ipsam potentiam Angeli: & ideo dico, quòd transit spatium indiuisibiliter: & sibi efficitur totum spatium sicut vnum indiuisibile: quia motus eius est ad voluntatem: dictum est enim supra, quòd ipse mobilis est qui habet in voluntate transitum sui motus, & in potestate ad remotum vel ad propinquum æqualiter. Concedimus igitur primas rationes probantes, quòd transit medium: licet transeat ipsum, vt indiuisibile vnum respectu potentiæ mouentis.

Ad hoc autem quod contra hoc obiicitur, quòd non sit sibi distantia: respondeo, quòd est distantia quidem semper, sed non facit eum distare de motu, propter victoriam potentiæ mouentis: & hoc bene contingit in multis, sicut iam dictum est de virtute infinita mouente per distans, quæ necessario vincit medium velocitate motus.

Ad hoc autem quod obiicitur, quòd est motus ex a in b. & diuidatur in c: dico, quòd non habet locum hic: quia tales demonstrationes non habent locum nisi in his motibus tantum, in quibus potestas mouentis & quantitas mobilis & distantia spatij sunt proportionata: hoc autem non est hic, & ideo non habet locum.

Si autem tu obiicias fortem obiectionem, quòd secundum hoc erit simul in motum esse, & à quo mouetur, & in moueri, sicut probat secunda obiectio: dico sine præiudicio hoc non esse verum: quoniam simul accipitur secundum rationem eorum quæ dicuncuntur mathematica esse simul, scilicet inter tur esse simul: aliter enim secundum locum diquorum vltima nihil est medium: & aliter dicuntur esse simul naturalia, vt quorum vltima agunt & patiuntur adinuicem. Similiter etiam dicitur in tempore vel mensura aliter simul: & ideo non dico, quòd Angelus moueatur in tempore, vt patebit in sequenti articulo, sed motus est in nunc: & possum dicere, quòd probabilius mihi videtur, quòd à quo est motus, & per quod est motus, & in quo est in motum esse, sunt tria nunc sese consequentia: & tunc non sequitur aliquod inconueniens: quia tunc non erit simul moueri & motum esse: & est tunc dare nunc in quo mouetur, & nunc in quo quiescit: & tamen illa tria non faciunt quantitatem nisi forte discretam, quę nihil habet medium: & non exigitur aliquid probandum, nisi hoc forte tantum, quòd nunc possint se consequi in motu Angeli, vt probabitur in sequenti quæstione: Et per hoc patet solutio ad prima obiecta.

Ad id quod contra obiicitur, respondeo quòd illa obiectio & sequentes non tenent in eo quod virtute mouēdi vincit distantiā medij

ARTICVLVS XXIV.

An motus Angeli sit in tempore, vel in nunc?

Tertio quæritur, Vtrum motus Angeli sit in tempore, vel in nunc? Et videtur, quòd in tempore: quia omnis motus habet prius & posterius, vt partes essentiales sibi: omne prius & posterius est in tempore: ergo motus Angeli est in tempore.

2 Item, Omnis motus est de numero successiuorum: omne autem successiuum habet esse in partibus, quarum vna est post aliam: ergo motus Angeli tale habet esse: omne autem quod habet tale esse, est in tempore: ergo motus Angeli est in tempore.

3 Item, Dicit Auicen. in sufficientia sua, quòd motus est exitus de potentia ad actum in tempore continuo, non subito: ergo & motus Angeli est huiusmodi: ergo est in tempore.

4 Item, Aristo in tertio physicorum, Motus est endelechia existentis in potentia secundum quod in potentia est, ergo motus habet esse permixtum cum potentia. Aut igitur respectu eiusdem habet actum & potentiam, aut respectu diuersorum. Si respectu eiusdem: ergo secundum idem est po entia & actus, quod non potest esse: ergo relinquitur, quòd sit hæc duo respectu diuersorum: actus igitur erit secundum quod est via in actum, quia via in aliquid, attingit illud in quod est via: & hoc dicit Commentator super 3. meta. quòd motus dicitur ens, quia est via ad verum ens: & potentia erit secundum quod est ex alio quodam quod abiicit: abiicere autem & accipere non sunt simul, sed respectu diuersarum partium temporis: ergo videtur, quòd nullus motus possit esse in nunc.

5 Item, Detur, quòd sit in nunc: contingat autem alium Angelum fortiorem moueri super idem spatium: ergo cum velox diuidat tempus, in minori quam in nunc mouebitur ille per spatium illud: ergo est accipere minus indiuisibili, quod est impossibile: ergo vt prius.

6 Item contra hoc quod suppositum est supra, obiicitur sic: dicit Philosophus, quòd inter quælibet duo indiuisibilia alicuius generis est accipere compositum in eodem genere: & hoc est scriptum in commento super 6. physicorum: licet etiam innuatur ex litera libri, quòd inter duo puncta est linea, & inter duas lineas superficies, & inter duas superficies corpus: cum enim non sit terminus sine terminato, necesse est hoc esse verũ.

7 Item, Inter duo nunc tempus est: & sic est in omni continuo: ergo impossibile est accipere tria nunc, in quibus nihil intercidat medium, vt videtur.

8 Item, Subtiliter probat Commentator in 6. physicorum, quòd in omni motu est diuisio quædam mobilis & spatij sic: Detur motus esse ex a: ergo in toto a quiescet: & accipiatur locus proximus ad a qui sit b: ergo in b mouetur id quod per spatium fertur: omne autem quod mouetur, partim est à quo, & partim in quod: ergo id quod fertur, partim est in a: ergo intercipit mouendo in b partim de loco a, à quo est motus: ergo inter a & b locus est: & sic semper est acccipere: ergo necesse est motum omnem diuisibilem esse diuisione spatij: ergo & tempus mensurans ipsum est diuisibile: & sic nullum motum contingit esse in nunc, nec aliqua nunc se consequi, vt videtur.

Sed contrà. SED CONTRA obiiciunt quidam sic: In quibus nullum est medium, in his simul est fieri & factum esse: sed in generatione simplici nullum est medium: ergo simul contingit in ipsa fieri & factum esse, & mutari & mutatum esse: & vocant generationem simplicem generationem substantiæ, quę est inter opposita per contradictionem in quibus non est medium: & hoc dicunt quidem, sed non probant: tamen pro simili adducunt, vt probent simul Angelum moueri & motum esse.

Pro eis autem potest obiici sic: Sicut se habet ens simpliciter ad ens secundũ quid, ita se habet generari simpliciter ad generari secundum quid: sed ens simpliciter opponitur non enti simpliciter, & ens secundum quid opponitur non enti secundum quid: ergo cum generatio secundum quid sit ex non ente secundum quid, vt album ex non albo, quod tamen est aliquid: generatio simpliciter erit ex non ente simpliciter, & sic generatio est mutatio ex nihilo: inter nihil autem & aliquid nihil est medium: & non distat fieri à factum esse nisi per medium: ergo in omni transmutatione substantiæ simul est fieri & factum esse, id est, in eodem nunc: multo ergo magis hoc potest esse in motu substantiæ spiritualis. Sed hæc videtur mirabilis philosophia quæ nulli concordat Philosopho, quin imo omnes concorditer dicunt duo his opposita: quorum vnum est, quòd nihil per naturam fit ex simpliciter nihilo. Aliud est in 6. physicorum, quòd fieri & factum esse nunquam sunt simul: quod enim fit, non est: & quod factum est, est: sequitur ideo, quòd idem est, & non est: nisi forte tam absurde respondeas, quòd dicas, quòd in substantiis quod fit est: quod penitus est ridiculosum: quia in substantiis magis hæc est vera, Quod fit non est, quam in accidentibus, cum in accidentibus aliquid de extremo fit in ipso fieri, in substantiis omnino nihil: quia forma substantialis non est magis & minus, sicut accidentalis. Ideo dicunt alij, quòd differentia est inter nunc & instans: quia nunc est indiuisibile temporis quod est substantia ipsius. Instans autem est quod accipitur inter duo tempora, quasi quod instat à parte nostræ significationis. Et verum est quod dicunt, quòd inter quælibet duo nunc est tempus, sed non inter quælibet duo instantia: quia si ego signo tempus ad vnum instans, nihil prohibet quin tu possis significare ad proximum instans consequens illud in tempore: & ideo dicunt Angelum moueri in instanti, & non in nunc. Sed hoc non concordat veritati: quia sic accipiendo nunc, non sunt duo nunc in toto tempore, sed vnum solum: sicut illud quod fertur, est vnum in toto tempore: & vnum in toto motu. Præterea, Philosophus Auerroes assignans differentiam inter continuum lineæ, & inter continuum temporis, dicit, quòd est accipere duo puncta in lineæ continuo, sed non in continuo temporis, quod non permanet, nec habet positionem in partibus: & ideo si hoc esset verum quod dicunt, nihil esset quod dicit Philosophus: ergo relinquitur, quòd Philosophus intendat inter quælibet duo nunc esse tempus, secundum quod nunc est terminans motum: sed etiam inter

inter quælibet duo momenta vel mutata motus est: & sic accipitur in significatione instantis prædicta ab eis: ergo solutio non valet.

Solutio. SOLVTIO. Mihi videtur quod supra dictum est in 3. dist. quòd tempus in sacra Scriptura multilpiciter sit dictum: & videtur, quòd id quod non habet relationem ad motum cæli, sicut ad causam sui motus & quietis, quòd illud non sit in tempore motus cæli, sicut numeratum in numero, vel mensuratum in mensura. Dicit enim Philosophus Rabbi Moyses, quòd omnis motus huius naturæ reducitur ad motum cæli, qui fecit moueri hanc naturam: constat autem, quòd motus Angeli ad motum cæli vt ad causam reduci non potest: ergo non eric in tempore cæli sicut in numero & mensura. Aliud autem tempus quod accipitur præter ordinem mobilium ad causam vnam motus, est in ipso mobili, vt in subiecto, & differt vnumquodque mobile. Et ideo sicut nos accipimus continuitatem temporis & discretionem & substantiam in illo quod est proprietas motus cæli: discretionem, quia numerat per duo quæ sunt prius & posterius: continuitatem à spatio per quod est motus, eo quod in nullo loco discreto accipitur mobile, sed vt per quodlibet in quo est quasi locus fluens renouando situm continentiæ & substantiam, per hoc quod id quod fertur, est vnum in toto motu: ita oportet nos considerare in ista parte naturam ipsius temporis secundum naturam motus & mobilis. Constat autem, quòd Angelus motus, id est, qui fertur, est indiuisibilis: & sic idem quod adiacet ei, est indiuisibile: loco autem per quem est motus non commetitur: ergo non accipitur ante & post in loco: cum igitur ab illis fuerit prius & posterius in motu, non habebit motus suus prius & posterius. Spatij etiam distantia vincitur à vi mouentis potentiæ: ergo spatium non faciet sibi continuum motum. Remanet igitur (vt diximus) quod tantum sunt tanquam tria indiuisibilia motus eius: vel vnum adiacens ei, ter tamen acceptum, quod idem est, sc. secundum quod est in loco à quo, & in loco per quem, & in loco ad quem est motus: & nihil continuabit hunc numerum ipsorum nunc: iam ergo planum est respondere obiectis.

AD PRIMA enim quinque dicendum, quòd illæ propositiones non tenent, nisi in motu physico: motus autem Angeli non non est physicus, vt iam patet, nec ordinatus ad physicum.

AD ALIVD dicendum, quòd si motus Angeli est ab a in b, impossibile est, quòd a & b diuidantur per motum in c: quia totum spatium interiacens motui indiuisibili, est vt vnum indiuisibile: in indiuisibili autem non diuiduntur indiuisibilia, sed diuisibilia quorum termini sunt indiuisibilia: & ideo illa ratio de motu Angeli non tenet.

AD DVO sequentia dicendum, quòd hoc non est verum nisi in motu qui continuitatem habet à spatio, & continuat tempus sua continuitate: & iam ostensum est, quòd hoc non conuenit motui Angeli. Ad solutionem aliorum qui dicunt, quòd simul est moueri Angeli & motum esse, dicendum quòd si verum dicunt non est intelligibile illud verum: licet enim dicant vnum esse simplex: est tamen in ratione duplici: & inquantum est finis præteriti, dicunt ipsum adiacere motui Angeli: & inquantum est principium futuri, dicunt ipsum adiacere ei quod est motum esse. Sed contra hoc est, quòd licet sit in ratione duplici, non tamen est in ratione triplici: & nos accipimus in Angelo terminum à quo, & per quem, & in quem: vnde illa solutio non bene est intelligibilis. Probatio autem qua probant dictum suum, omnino falsa & absurda est: quia hoc est impossibile, quòd fieri sit cum factum esse, & mutari cum mutatum esse: cuius rationem reddit Commentator super 6. physi. dicens, quòd generatio & corruptio non sunt mutationes factæ per se acceptæ in natura nec vnquam separantur ab alteratione: & ideo generatio finis motus est qui est alteratio & corruptio similiter. Dicitur enim, & verum est, quòd motus habet duplicem finem, scilicet eiusdem generis qui est motum esse, & alterius generis qui in alteratione est: sicut generatio est corruptio: & in motu locali luminosi corporis illuminatio diaphani directè oppositi: sequitur enim motum candelæ illuminatio domus ad omnem partem oppositam candelæ, & motum solis secundum circulos altitudinis illuminatio horizontis illius, cuius ascendens est gradus, in quo significatur circulus illius altitudinis. Vnde dicendum, quòd cum generatio sit corruptio, coniuncta est alterationi, & corrupta est res ad instans quo est generatum esse: quia hoc est finis motus & mutationis illius: & hoc bene contingit, quòd motus est ad nunc, licet non in nunc: sicut linea est ad punctum, licet non in puncto vel ex punctis.

AD ARGVMENTVM ergo primum dicendum, quòd generatio simpliciter non est entis in vniuersali, sed est entis simpliciter, id est, substantiæ cui subiicitur non ens simpliciter, id est, non ens, quod non est simpliciter apud naturam apud quam compositum est ens simpliciter, & potentia non ens simpliciter, sed secundum quid: sed in generatione secundum quid, subiicitur ens simpliciter per formam substantialem, & non ens secundum quid, id est, secundum priuationem eius in quod est generatio secundum quid: cum enim in tota natura generatio vnius sit corruptio alterius, oportet corrupto dare esse per formam substantialem & accidentalem, & hoc subiicitur generationi physicæ, secundum quod omnis generatio est cum actione & passione, & ex contrario in contrarium: vnde secundum quod est generatio substantiæ tantum, sic secundum intellectum supponitur mutationi ipsa materia tantum: secundum autem quod generatio vnius est corruptio alterius, supponitur materia cum forma substantiali vt recedente: secundum autem quod est generatio cum actione & passione, supponitur materia cum forma recedente, & contrariis accidentibus & pro-

prietatibus illius formæ: & sic semper est in natura: & ideo non oportet nos dicere, quòd fieri & factum esse sint simul, & corrumpi & corruptum esse simul: sed corrumptum esse & generatum esse possunt esse simul respectu diuersorum, scilicet secundum rationem finis & principij, & corrumpi & generari simul respectu diuersarum formarum, scilicet recedentis, & aduenientis.

Notandum autem, quòd circa hanc quæstionem propter difficultatem suam sunt multæ opiniones, quarum quædam sunt hæreticæ habitæ nunc à modernis: Philosophi enim quidam tenentes, Vetus Testamentum de missionibus Angelorum sicut Rabbi Moyses, & Rabbi Elieser, & Rabbi Ioanna, dixerunt Angelos moueri, sed obedire eis omnes virtutes quoad nutum: & ideo per effectum illarum virtutum obedientium dicunt eos moueri, & non aliter: & hoc (quia sacræ Scripturæ contrarium est) hæresis est. Alij fuerunt, qui dixerunt Angelum simul esse in pluribus locis, hoc esse eius moueri, & etiam in omnibus si velit: & hoc etiam pro hæresi habitum est, cum habeat definitam substantiam secundum dicta Sanctorum, & non possit in pluribus locis simul esse. Alij sunt qui dicunt, quòd motus eius est per suam voluntatem, & mouetur in nunc si vult, & mouetur in tempore si vult. Alij dicunt, quòd non in nunc, sed in tempore imperceptibili, quod est repente moueri: & ideo videtur nobis, quòd in nunc mouetur. Alij dicunt, quòd mouetur in nunc vno secundum duas rationes: & ideo moueri suum & motum esse sunt simul. Et alij dicunt aliter, ita quod non sunt duo perfecte concordantes in hac quæstione.

Hic respondetur eis.

M SEd vt supra diximus, dupliciter dicitur res esse localis vel circunscriptibilis, scilicet vel quia dimensionem recipit & distantiam facit, vel quia loci termino finitur: quorum vtrumque conuenit corporeæ creaturæ, alterum vero tantum spirituali. Nam vt supra diximus, corporalis creatura ita est localis vel circunscriptibilis, quòd determinatur diffinitione loci, & quod dimensionem recipiens distantiam facit: spiritualis vero tantum diffinitione loci concluditur, cum ita sit alicubi, quod non alibi: sed nec dimensionem recipit, nec distantiam in loco facit: quia si multi essent spiritus, hic eo non coangustarent locum quo minus de corporibus contineret. Ideoque Aug. attribuit mutationem loci corpori, non spiritui: quia licet spiritus transeat de loco ad locum, non tamen ita vt dimensionibus circunscriptus, interpositione sui faciat distantiam circunstantium, sicut corpus.

ARTICVLVS XXV.

An in vno loco spirituali possunt esse duo spiritus sine coangustatione sui?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si multi spiritus essent hic, non eo coangustarent locum &c.] Istud enim videtur esse contra Damas. dicentem sic in primo lib. cap. 16. Est autem intelligibilis locus, vbi intelligitur & est incorporea natura, vbi nimirum est, & operatur, & non corporaliter continetur, sed intelligitur. Inde procedo sic: Sicut se habet locus corporalis ad corpus, ita se habet locus intelligibilis ad spiritum: in vno loco corporali non possunt esse diuersa corpora sine coangustatione: ergo in vno loco spirituali non possunt esse diuersi spiritus sine coangustatione sui, vt videtur.

Præterea quæritur iuxta hoc, Quid dicatur locus intelligibilis à Dam. Si enim dicatur natura aliqua intelligibilis, vt est Deus, vel Angelus. Illud non videtur: quia vnus Angelus non est locus alterius Angeli, cum non sit terminus includens ipsum: similiter Magister negabit infra, quòd Deus sit locus, & in loco proprie, cum non sit corporalis natura. Si vero dicatur locus intelligibilis, locus in quo est intellectualis natura: tunc videtur idem esse locus intelligibilis, & locus corporalis: & non esset distinctio inter locum corporalem, & locum spiritualem, vt videtur.

SOLVTIO. Dici potest, vt supra habitum est, quòd res multipliciter sunt in loco: & quòd locus dicitur multipliciter: est enim locus proprie, & est locus per trāslationem aliquam à proprietate loci dictus. Locus per translationē à proprietate loci dictus, potest esse spiritualis natura: sicut dicit Philosophus in 3. de anima. Bene iam dicentes sunt, scilicet Philosophi, animam esse locum specierum rei, quod non tota sit intellectiua, & non actu, sed potentia est species. Et sumitur ibi locus à proprietate loci, quæ est saluare, eo quod species esse habent incorrupti *Solutio.*

ruptibile in intellectu: quedmadmodum in natura corporali res in proprio loco saluatur: & quia specierum motus est ad intellectum possibilem, & quiescunt in ipso, & mouentur ab ipso immobili existenti. Similiter possumus dicere, quòd Deus locus intelligibilis est Angeli: & in sequenti ca. dicit. Beda, quòd intra Deum currunt Angeli, quocunque mittuntur, eo quòd continet eos & ambit ambitu virtutis continentis. Locus autem proprie dicitur duobus modis, scilicet diffinitiue, & circunscriptiue: & de vtroque supra dictum est. Diffinitiuus autem dicitur à Dam. intellectualis locus ex relatione ad naturam intellectualem, quæ est Angelus: & ideo diuiditur contra corporalem, quia corporalis dicitur ex relatione ad corporalem naturam contentam per se vel per accidens in illo: sicut accidentia dicimus in loco quæ situalia sunt in loco. Et per hoc patet solutio ad totum præter primum.

AD QVOD dicendum, quòd Magister accipit hic locum qui habet corporalem continentiam: cum enim spiritus non repleat, cum quolibet corpore potest esse in eodem loco: & vnus alium non coangustabit: sed non sic est de loco intelligibili, qui accipitur ex relatione loci ad intellectualem naturam diffinitam in ipso, quæ determinatur ad locum per opus: vnam enim talem relationem impossibile est fieri ad duos Angelos: & ideo impossibile est duos Angelos esse in eodem loco.

Conclusio ex prædictis, quòd spiritus creati sunt locales & circunscriptibiles quodammodo, spiritus vero Dei omnino incircunscriptibilis.

SVnt ergo spiritus creati in loco, & transeunt de loco ad locum: & quodammodo locales & circunscriptibiles, sed non omni eo modo quo creaturæ corporeæ. Spiritus autem increatus qui Deus est, in loco quidem est, & in omni loco, sed omnino illocalis est & incircunscriptibilis. Vnde Beda super Lucam ait, Cum ad nos Angeli veniunt, sic exterius implent ministerium, vt tamen ante Deum interius per contemplationem assistant: quia etsi Angelus est spiritus circunscriptus, summus tamen spiritus qui Deus est, incircunscriptus est, intra quem currit Angelus quocunque mittatur. Ecce hic dicitur quia spiritus angelicus circunscriptus est, spiritus autem qui Deus est, incircunscriptus. Alibi etiam Ambr. distantiam estendens inter spiritum increatum, & spiritum creatum, dicit Seraphin de loco ad locum transire, inquiens ita in lib. de Trinit. Dixit Isaias, quia missus est ad me vnus de Seraphin. Et Spiritus quidem sanctus dicitur missus, sed Seraphin ad vnum, Spiritus vero ad omnes. Seraphin mittitur in ministerio, Spiritus operatur mysterium. Seraphin de loco ad locum transit: non enim complet omnia, sed ipse repletur à Spiritu. Hic aperte ostenditur, quòd Angeli quodammodo locales sunt.

N

Ad cap. 1.

Lib. 1 de Spiritu sancto cap. 10.

ARTICVLVS XXVI.

An Angeli sunt circunscriptibiles?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in sequenti capitulo [Spiritus creati sunt quodammodo locales & circunscriptibiles, &c.] Videtur enim sibi esse contrarius: quia supra dixerat non esse circunscriptibiles.

2 Præterea, Circunscribi dicitur in loco, cuius partes copulantur ad terminum loci, vt ei principium sit in prima parte loci, & medium in media, & vltimum in vltima hoc autem modo Angeli non sunt in loco. Si forte velles dicere cum Greg. & Dam. quòd spiritus creati in comparationem in circunscripti spiritus corporales sunt, & ideo circunscribuntur loco. Hoc non videtur: quia sicut quod in se substantia est, respectu nullius potest esse accidens, vt dicit Commentator super librum physicorum: ita quod in se spiritus est, respectu nullius potest esse corpus.

Solutio.

SOLVTIO. Ad hoc dici potest cum Damasc. quòd Angeli dicuntur & sunt circunscriptibiles quodammodo, & non simpliciter: sic enim dicit Damasc. 2. lib. 3. cap. Circunscriptibiles sunt Angeli: cum enim sunt in cælo, non sunt in terra: & cum ad terram à Deo mittuntur, non remanent in cælo. Vnde circunscribi ponitur hic pro loco diffiniri. Posset etiam dici sicut dicit Damasc. 1. lib. ca. 17. quòd circunscriptibile dicitur tribus modis, scilicet quod loco vel tempore vel comprehensione comprehenditur: & sic dicitur Angelus circunscribi, non loco, vel tempore, quia

non excellitur à tempore, sed comprehenditur secundum quod comprehensio accipitur ab August in lib. de videndo Deo ad Probam, quòd comprehendimus illud, cuius fines cicunspicimus: sicut omne diffinitæ essentiæ existens comprehenditur. Et nullo illorum trium modorum dicitur Deus circunscriptibilis.

Ad aliud dicendum, quòd spiritus in nulla comparatione dicitur corpus: sed non omne corporale est corpus: quia dicitur corporale à proprietate corporis, & dicitur corporale à natura corporis: corporale quidem à proprietate corporis, potest esse Angelus, quia conuenit cum corpore in diffinitione loci, scilicet esse hic & non alibi, & in circunscriptione per comprehensionem: non autem est corporalis à natura corporis: & quia proprietates illæ corporis magis euidentes sunt comparato Angelo ad Deum, ideo dicunt Sancti, quòd in comparatione ad Deum, corporales sunt Angeli.

Cum repetitione superiorrum confirmat auctoritatibus Deum esse vbique sine locali motu.

O Fatemur itaque diuinam naturam pro immensitate sui nusquam deesse, eamque solam omnino inciscunscriptibilem nullo concludi loco, sed à fine vsque ad finem attingere, non tamen spatiosa magnitudine, nec locali motu, sed immensitate atque immobilitate suæ existentiæ. Vnde August. ad Dardanum ait, Non quasi spatiosa magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, sicut fumus aut lux ista diffunditur, sed potius sicut in duobus sapientibus, quorum alter altero corpore grandior est, sed sapientior non est: vna sapientia est, nec est in maiore maior, nec in minore minor, nec minor in vno quam in duobus: ita Deus sine labore regens & continens mundum, in cælo totus est, in terra totus, & in vtroque totus, & nullo contentus loco, sed in seipso vbique totus. Idem quoque super Psalm. ait, Ad verbum Dei pertinet non esse in parte, sed vbique per seipsum. Hæc enim est sapientia Dei, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, non tamen motu locali, sed immobilitate sui: veluti si moles aliqua saxea impleat aliquem locum, dicitur quòd attingit à fine illius loci vsque ad finem, cum tamen alterum non deserat alterum occupando: non ergo habet motum localem verbum illud, & sapientia illa solida est & vbique. Ex prædictis innotescit, quòd Deus est ita vbique per essentiam, quòd nec spatiosa magnitudine diffunditur, nec vno deserto loco alium occupat, quia localem motum non habet. Ideoque Aug. volens præscindere à Dei puritate omnem localem motum & localem circunscriptionem, potius dicit omnia esse in illo quam ipsum esse alicubi, nec tamen ipsum esse locum, qui non est in loco, in lib. 83. quæst. ita inquiens, Deus non alicubi est: quod alicubi est, continetur loco: quod continetur loco, corpus est: Deus autem non est corpus, non ergo alicubi est: & tamen quia est, & in loco non est, in illo sunt potius omnia quam ille alicubi: nec tamen ita in illo, vt ipse sit locus. Locus enim in spatio est quod longitudine & latitudine & altitudine corporis occupatur: nec Deus tale aliquid est, & omnia ergo in ipso sunt: & locus non est, nec in loco est: locus tamen Dei, sed improprie dicitur templum Dei, non quod eo contineatur. Id autem nihil melius quam anima munda intelligitur. Ecce hic dicit Deum non esse in loco, sed intelligendum est eum non esse in loco localiter, scilicet quia nec circunscriptionem nec localem motum habet.

Ep. 57.

Psal in. 47. super illud, *Velociter currit.*

Quæst. 20.

ARTICVLVS XXVII.

An vna sapientia numero potest esse in mentibus diuersorum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in sequenti parte *ibi* [Sed potius sicut in duobus sapientibus, quorum alter altero corpore grandior est, &c.] Ex hoc enim quidam volunt habere vnam numero sapientiam esse in mentibus diuersorum. Et ideo rationes eorum ponendæ sunt, vt videatur an hoc sit verum. Prima est hæc, Si non est vna numero, sed specie: tunc non valet exemplum Aug. quia Deus idem numero existens, est in omnibus locis.

2 Item, Si sunt idem specie tantum, & diuersa secundum numerum: cum duo secundum numerum sint aliquid plusquam vnum, videtur falsum dicere Aug. qui dicit in litera duas sapientias non esse aliquid plus quam alteram solam.

3 Item, Hominem esse animal, est dictum verum scitum à multis: aut ergo est idem verum, aut diuersum in mentibus diuersorum. Si idem, habeo propositum. Si diuersum: ergo erit commune ad omnia illa vera: & sic est dictum commune, & non singulare: & sic propositio in qua subiicit hominem esse animal, necessario est communis, & non singularis, quod falsum est.

4 Item, Cum homo dicitur & intelligitur à diuersis: aut est idem intellectum, aut diuersum. Si idem, habeo propositum: quia cum veritas complexorum sit ex intellectu incomplexorum, erit etiam idem verum in complexis propositionibus & dictis apud omnes. Si non est idem: ergo hoc quod dico, homo, commune est ad illa: & sic non erit species specialissima, sed subalternum genus.

5 Item, Quanto agens est potentius, tanto suum effectum erit sibi similius: si ergo forma existens in materia in qua ignobilius esse habet, quam in intellectu, potest generare sibi similem, sic quod est eadem ei secundum existentiam: multo magis forma existens in intellectu in quo habet esse nobilius, generabit aliquid existens ex se idem ei: vt si possim videre cogitationes tuas, generarent se in mente mea eodem numero.

6 Item, Magis conueniunt esse in intellectu & intellectu, quam esse in materia & intellectu: sed eadem numero potest esse in materia, & in intellectu: ergo multo magis eadem numero potest esse in intellectu, & intellectu.

7 Item, Si non sunt vnum nnmero, continget quòd Angeli multo plures veritates ignorabunt, quam scient: sciet enim quilibet illas quæ sunt in mente sua, & ignorabit omnes quotquot sunt in mentibus aliorum, quæ multo plures sunt: & hoc est inconueniens. Hæ sunt rationes eorum.

8 Pro eis autem potest obiici sic: Dicit Aristoteles in 7. primæ philosophiæ, quòd si formæ sunt absolutæ à rebus quarum sunt (vt dicebat Plato) tunc nihil per eas erit scitum: ergo si forma quæ est in anima, alia est à forma quæ est in re, non erit res scita per ipsã: sed res vna est à quocunque sciatur: ergo id per quod scitur, erit idem sibi: sed quęcunque vni & eidem sunt eadem, ipsa sunt eadem: ergo etiam species existentes in animabus omnium quæ sunt earundem rerum, erunt eædem: & hoc est propositum: quia scientia constat ex illis speciebus.

9 Item, In his quidem quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur: scientia namque speculatiua, & quod speculatum est, idem est: sed in omni intelligibili (vt exponit commentum) idem est intellectus, siue materia: ergo in omni intelligibili idem est intellectus & quod intelligitur, & scientia speculatiua idem cum eo quod speculatum est. Inde sequitur, quòd species in anima idem est speciei extra in materia: sed quæcunque vni & eidem sunt eadem, ipsa sunt eadem: ergo etiãm apud omnium mentes scientia speculatiua est eadem numero.

10 Item in 3. de anima, Omnino autem intelligens secundum actum est res intellecta. Ex hac positione deducta vt prius, videtur sequi idem.

11 Item, Quæcunque potentia est ad actũ aliquem, ipsa reducta in actum, habet illũ actũ eundẽ numero ad quẽ erat, & non specie: intellectus autem est potentia ad species rerum intellectarum: ergo ipse reductus in actum, habet actum rei eundem numero, non specie: ergo eadem forma numero est in intellectu & in materia: & deducendo vt prius, sequitur omnium scientiam esse vnam numero. Prima autem vltimæ rationis patet per se. Secunda scribitur in 3. de anima vbi sic dicit Aristo. Sensitiuum autem animæ, & id quod scientiis affici potest, hæc potentia sunt: hoc quidem, id quod sub scientiam cadit: illud vero, sensibile. Atqui [necesse est aut res ipsas, aut formas in anima esse: at non sunt in ea res ipsæ profecto, non enim ipse lapis est in anima sed species. Quare anima sicut manus est: manus enim est organum organorum: & intellectus est species specierum, & sensus est species sensibilium. Et intendit, quòd res secundum naturam non sint in anima, sed formæ & secundum intellectum & secundum sensum, vt patet in expositione commenti.

12 Item obiectio est commenti ad idem sic: Quicquid separatum est ab hic & nunc, & aliis contrahentibus ad indiuiduum, est idem apud omnes, quia est vbique & semper: omne autem intelligibile separatum est ab hic & nunc, & cæteris indiuiduantibus: ergo est idem apud omnes, & vbique & super: ergo est idem intellectus speculatiuus in omnibus animabus. Ecce rationes sunt additæ rationibus istorum, & videntur fortiores quàm prius positæ.

SED IN CONTRARIVM obiicitur sic: Dicit Philosophus, quòd scientia est actus & qualitas animæ, & habitus denominans animam: & Aug. confirmat supra distinct. 8. *Sed contra.*

vbi

vbi probat mutabilem est naturam animæ dicens, quòd aliud est sapientem, aliud inertem esse: sed accidens vnum non potest esse in diuersis subiectis: ergo non potest esse, quòd vna scientia numero sit in animabus diuersorum.

2 Item, Continget secundum hoc eandem numero veritatem esse scitam & oblitam, quod reputari potest inconueniens.

3 Fortius potest obiici sic: Detur, quòd forma substantialis rei eadem quæ est in anima, sit in re, & è conuerso: quæro, per quem modum sic in ipsa: aut enim sicut in materia, aut potentia perfectibili, aut aliter quocumque modo. Si dicas primo modo, vt videtur velle Philosophus. Contra: Omnis forma dat esse & actum & rationem potentiæ quam perficit: ergo intellectus accipit esse & rationem à forma asini vel capræ, quod absurdum est. Si vero dicas, quòd aliter est in ipso: cum igitur nulla forma sine subiecto esse possit, ipsa erit in aliquo vt in materia: quia dicit Aristo. in 7. metaphysicæ, quòd per hoc Philosophi materiam maxime putabant esse substantiam & solam, quia non substante ipsa, nihil subsistit aliorum: ergo oportet ponere, quòd asinus per materiam & formam sit in anima, quod negatum est à Philosopho.

4 Item, Duorum actuum vel plurium diuersorum specie vel genere, non est aliquid susceptibile simul: sed intellectus simul susceptibilis est omnium formarum: ergo non recipit ipsas vt sunt substantiales eædem numero quæ sunt in re.

5 Item, Omnis forma inest, siue sit substantialis, siue accidentalis: & si non insit, non est: ergo si eadem forma sit in anima quæ est in re ipsa, inest animæ vt forma: sed à materia & accidentibus non habet, quòd materiæ extra dat esse & rationem, sed à seipsa: ergo cum ipsa per seipsam sit in anima, ipsa dat ei esse & rationem: ergo intellectus intelligens asinum, est asinus, & sic de aliis, quæ ridiculosa sunt.

6 Item, Omnes Philosophi concorditer in suis metaphysicis ponunt scientiam in prædicamento qualitatis, scilicet Auicenna, Algazel, & Aristo. Magister eorum, & etiam August. in suis prædicamentis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum meo iudicio, quòd species quæ sunt in anima, non sunt eædem numero cum formis rerum extra: nec vna scientia est eadem cum scientiis aliorum. Vnde deceptio est in rationibus prius inductis. Est enim considerare speciem in anima duobus modis, scilicet in comparatione ad animam in qua est: & sic est accidens & passio existens in anima, secundum quod dicit Philosophus, quòd voces sunt notæ passionum quæ in anima. Est etiam considerare eam inquantum est intentio rei: & sic cum vna sit res, est intentio vna apud omnes: & si illa intentio numeretur à parte intendentium per eam ad rem, tot sunt quot sunt intendentes per eam.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd exemplum August. tenet ex parte intentionis constituentis scientiam, secundum quod numeratur à parte rei, quia sic facit scire rem.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd hoc modo loquendo duæ scientiæ idem erunt.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc & sequens parum cogunt: non enim dicitur singulare dictum ex hoc quòd species dicti in anima vna sit, sed à parte vnius intentionis rei in anima hac & illa: sic enim nihil esset singulare: socratitas enim non est vna in sensibus omnium, & tamen est singularis singularitate rei quam determinat. Et per hoc patet solutio etiam ad sequens. Quod autem verum sit, patet: quia nihil est genus ad ea quæ nihil addunt super ipsum: & similiter nec est species ad ea quæ nihil addunt super ipsum. Intentio autem hominis in communi nihil additum sibi recipit in anima mea & tua & illius, & ideo ab istis non efficitur communis, nec est communis ad eas, sed remanet singularis, vt prius.

AD ALIVD & ad sequens dicendum, quòd illæ rationes procedunt ex falsis, falsum autem supponitur in hac, quod forma in materia generet eandem sibi per existentiam, cum expresse dicat Philosophus generare eam se in specie simili, eo quod indiuiduo eadem & numero eadem non potest permanere. In sequenti etiam supponitur falsum, in hac scilicet, quòd eadem numero species sit in anima & in materia extra: & hoc qualiter sit, infra patebit.

AD OMNIA illa quæ obiiciuntur ex verbis Philosophi, quòd dicitur intellectus secundum actum res intellecta, & scientia & scitum idem secundum actum: bene verum est hoc quoad hoc quòd vtrumque est in actu ab actu vno qui est species rei: si enim quæram à te, quid facit materiam rei in actu, tu dices quòd species rei. Et si quæram à te, cum accipit intellectus rem in intellectu, quid facit eum esse in actu, tu dices iterum, species rei: ergo sunt idem in actu, quia ab eodem actu qui est in re, est secundum esse, in intellectu autem secundum quod est intentio separata: & sic patet, quòd non idem est esse ipsius actus, licet sit semper actus eiusdem, scilicet rei: sed in vno vt intentio rei, & in alio vt dans esse rei: & ideo non sunt idem numero: & hoc intendit Philosophus. Alij autem dicunt, quòd hoc non intelligitur nisi in intellectualibus separatis per esse, vt est Angelus, & huiusmodi: sed quia illi falsum dicunt, ideo non est curandum: hæc enim non est intentio Philosophi: & si esset, falsum diceret: quia in illis minus verum est quam in aliis.

AD RATIONEM autem Commentatoris dicendum, quòd ipse accipit intentionem ex parte illa qua comparatur ad rem cuius est ratio & intentio: & sic planum est quod dicit: quia sic numeratur numero rei, & non numero intendentium per ipsam vt dictum est prius.

ARTICVLVS XXVIII.

An potius dicendum sit, quod Deus est alicubi, vel alia sunt in ipso?

POstea quæritur de hoc quòd dicit *ibi* [In illo sunt potius alia, quam ipse alicubi, &c.] Videtur enim sibi esse contrarius: quoniam ante concessit Deum esse hic totum, & in loco esse, & locum esse.

2 Præterea videtur contra August. esse quòd dicit Angelum moueri, & non Deum, cum dicat Augustinus Angelum non moueri per locum.

Solutio. SED AD hoc soluere leue est secundum prius habita, vt dicatur Deum non esse alicubi, secundum quod alicubi participare potest discretionem loci circa locatum, quia sic remoueret ab eo quod nõ posset esse in locis aliis, & Deum non esse proprie locum, sed per translationem ab aliqua loci proprietate.

AD ALIVD dicendum quòd, quòd August. (vt in litera determinatum est) dicit Angelum non moueri localiter: quia non commetitur se spatio vt supra habitum est: sed catholice non potest negari, quin Angeli moueãtur, cum hoc dicat canonica Scriptura, & non assumptis corporibus tantum: sicut dixit Zacharias, Angelus qui loquebatur in me.

ARTICVLVS XXIX.

An Deus faciendo aliquid quod prius non fecit, mutetur?

DEinde quæritur de hoc quòd dicit [Ad hoc autem solet opponi, &c.] Videtur enim mutari Deus per hoc quod facit quod ante non fecit: actio enim aliquo modo in agente est: & hæc actio huius rei non ab æterno fuit.

SED HOC sæpe solutum est: quia sicut dictum est, in agente est velle, vt hoc modo fiat, & hoc ab æterno immutabiliter vno modo permansit. *Solutio.*

Oppositio qua videtur probari, quòd Deus mutetur loco.

AD hoc autem solet opponi sic. Quotidie fiunt creaturæ quæ ante non erant, & in eis Deus est, cum ante non esset in eis: est ergo vbi ante non erat, ideoque mutabilis esse videtur. Sed licet quotidie incipiat esse in creaturis, in quibus ante non erat, quia illæ non erant: hoc tamen fit sine sui mutatione, qualiter in mundo cœpit esse quem fecit, tamen sine sui mutabilitate: & similiter desinit esse in quibus ante erat sine sui mutatione: nec tamen ipse deserit locum, sed locus desinit esse. P

Epilogus, vbi exponitur quare in prædictam venerit disceptationem.

IAm sufficienter demonstratum esse videtur quomodo omnia dicantur esse in Deo, & Deus in omnibus: quam disceptationem quasi incidenter suscepimus, quia id videbatur postulare res circa quam noster versabatur sermo: differebamus enim de scientia siue sapientia Dei: & cum diceremus Deum scire omnia, quæsitum est vtrum propter cognitionem quam de omnibus habet, dicerentur omnia esse in Deo, an alia ratione hoc diceret Scriptura. Huius ergo quæstionis occasio in præmissam nos deduxit disputationem. Q

ARTICV

ARTICVLVS XXX.

Vtrum res prius concipiatur repleri à Deo, quam materia à forma, & locus à locato?

POstea quæritur de hoc quod dicit [Similiter desinit esse in quibus ante erat, &c.] Materia enim prima est aliquid entium, & habet se ad formam, & ideo dicitur vacua Genes. 1. & habet se ad Deum, & quoad hoc iterum nisi in se habeat Deum, dicetur vacua: & iterum locus dicitur vacuus respepectu locati nisi habeat ipsum. Quæratur igitur, Quæ istarum repletionum sit prior secundum rationem intelligendi? Videtur, quòd illa est materiæ ad formam: quia illa est secundum dependentiam essentialem, aliæ autem non.

2 Item, Forma replet materiam per hoc quod essentialiter vnitur ei: alia autem non essentialiter vniuntur ei.

Sed contra necesse est: quòd materia existente locus sit continens materiam: propter quod etiam Hesiodus posuit primam esse repletionem loci: ergo repletio locati prior est, quam repletio materiæ.

Sed contra: Statim posito loco & materia, ponitur Deus in eis continens esse & saluans: ergo videtur, quòd illa sit prima.

Solutio. SOLVTIO. Concedo vltimam rationem: primo enim est repletio Dei, & secundo repletio formæ, & tertio repletio loci secundum rationem intelligendi: quod sic patet. Prius est dans esse quodcumque & continens, quam dans esse hoc distinctum: Deus autem dat esse quodcumque & continet, forma autem dat esse distinctum: vnde prius res repletur Deo, & prius dependet magis ad Deum replentem, quam materia ad formam. Quòd autem repletio materiæ per formam prius sit, quã repletio loci à locato, patet: quia forma est aliquid rei replens, locus autem nihil est locati. Item, Forma tantum est in materia: sed res non est in loco nisi per formam & materiam.

AD PRIMO ergo obiectum, dicendum quòd illa dependentia non est ad hoc quod materia sit materia, sed ad hoc quod habeat esse actu & distinctum per formam: & licet hoc sit essentiale, tamen non est prius: quia essentiale esse non facit primum, sed potius primum esse secundum ordinem causæ præsentis & continentis. Per hoc etiam patet solutio ad secundum.

AD ID autem quod obiicitur de loco, dicendum quod nisi spatium dicamus locum, vt quidam dicebant qui ponebant vacuum à corporibus, tamen non separatum, non necessario præintelligitur locus intellecto corpore vel materia corporaliter: & ideo illa obiectio procedit ex falso. Nec illa opinio est vera, quòd locus sit distantia spatij, vt probatur apud Philosophos: sed locus est extremitas alicuius corporis ambiens in se aliquod corpus: & sic omne corpus est in loco.

DISTINCTIO XXXVIII.

Hic redit ad propositum, repetens superius dicta vt addat alia.

A *De modis diuinæ scientiæ vel cognitionis. Vtrum Deus cognoscat mutabiliter, vel immutabiliter, & quomodo?*

NVNC ergo ad propositum reuertentes, cœpto insistamus. Supra dictum est, quòd præscientia Dei futurorum tantum est, sed omnium tam bonorum, quam malorum. Scientia vero vel sapientia non modo de futuris, sed etiam de præsentibus & futuris: nec tantum de temporalibus, sed etiam de æternis, quia seipsum nouit Deus. Hic oritur quæstio non dissimulanda, vtrum scilicet scientia vel præscientia sit causa rerum, an res sint causæ scientiæ vel præscientiæ Dei? Videtur enim præscientia Dei causa esse eorum quæ ei subsistunt, ac necessitatem eueniendi eis facere: quia nec aliqua futura fuissent nisi Deus ea præscisset: nec possunt non euenire, cum Deus ea præsciuerit. Si autem impossibile est ea non euenire, quia præscita sunt: videtur ergo ipsa præscientia qua præscita sunt, eis esse causa eueniendi. Impossibile est autem ea non euenire cum præscita sint: quia si non euenirent cum præscita sint, falleretur Dei præscientia. At Dei præscientia falli non potest. Impossibile est ergo ea non euenire, cum

præscita

præscita sint. Sic ergo præscientia causa eorum esse videtur quæ præscita sunt. Hoc idem & de scientia dicitur, scilicet quia Deus aliqua nouerit, ideo sint. Cui sententiæ August. attestari videtur in 15. lib. de Trinit. Cap. 13. sic dicens, Non ista ex aliquo tempore cognouit Deus, sed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueramus, & quos & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus, esset, sine initio ante præsciuit. Vniuersas autem creaturas & spirituales & & corporales, non quia sunt ideo nouit, sed ideo sunt quia nouit: non enim nesciuit quæ fuerat creaturus: quia ergo sciuit, creauit: non quia creauit, sciuit: nec aliter sciuit creata quam creanda: non enim eius sapientiæ aliquid accessit ex eis: sed illis existentibus sicut oportebat & quando oportebat, illa mansit vt erat. Vnde Eccli. Antequam crearentur, omnia nota sunt illi: sic & postquam consummata sunt. Cap. 10. Ecce his verbis videtur August. innuere scientiam & præscientiam Dei causam esse eorum quæ fiunt: cum dicit ideo ea esse, quia Deus nouit. Idem quoque in 6. lib. dicere videtur, Cum, inquit, decedant & succedant Eccli. 13. tempora, non decedit aliquid vel succedit scientiæ Dei, in qua nouit omnia quæ fecit per ipsam. Non enim hæc quæ creata sunt ideo sciuntur à Deo quia facta sunt, sed potius ideo facta sunt quia immutabiliter ab eo sciuntur. Et hic etiam significare videtur Dei scientiam causam eorum esse quæ fiunt, dicens non ideo Deum ea nouisse quia facta sunt: sed ideo facta sunt, quia nouit ea Deus. Ideoque videtur Dei scientia vel præscientia causa esse eorum quæ nouit.

Inconuenientia ostendit quæ sequerentur, si diceretur scientia vel præscientia causa omnium rerum quæ ei subsunt.

B

QVod si ita est, est ergo causa omnium malorum, cum omnia malæ sciantur & præsciantur à Deo: quod longe est à veritate. Si enim Dei scientia vel præscientia causa esset malorum, esset vtique Deus auctor malorum: quod penitus falsum est. Non ergo scientia vel præscientia Dei causa est omnium quæ ei subsunt.

DIVISIO TEXTVS.

NVnc ergo ad propositum reuertentes, cœpto insistamus, &c.] Hic incipit pars illa, in qua Magister determinat quasdam proprietates sequentes scientiam diuinam, sicut non posse falli, & esse causam, non posse augeri: & ideo diuiditur in duas partes, in quarum prima Magister determinat, vtrum scientia diuina sit causa rerum, & vtrum possit falli vel non? Et in secunda quærit, Vtrum possit augeri? quæ incipit in sequenti distinct. *ibi* [Præterea solet quæri, Vtrum scientia Dei] Prima diuiditur in duas. In prima inquirit, vtrum scientia Dici sit causa rerum? In secunda, Vtrum possit falli? *ibi*: [Ad hoc autem quod supra dictum est.] Prima harum habet tres partes. In prima probat, quòd sit causa rerum. In secunda obiicit in contrarium *ibi* [Quod si ita est, est ergo causa omnium malorum.] In terra vero determinat *ibi* [Hanc vero quæ videtur repugnantiam, &c.

ARTICVLVS I.

An præscientia Dei sit causa rerum?

INcidit autem hic dubium, Vtrum præscientia Dei sit causa rerum? Et videtur quòd sic: Quæcunque enim sic se habent, quòd vnum antecedit aliud, & posito ipso ponitur sequens, & sublato aufertur: illa se habet vt causa & causatū: præscientia Dei sic se habet ad hoc quod scit quod est antecedēs ad

ad illud, & posita ipsa ponitur res in futuro, & ablata aufertur: ergo præscientia Dei est causa rerum. Prima probatur inducendo in omnibus. Si forte dicas, quòd soluit hoc August. per exemplum memoriæ præteritorum: sequitur enim, si meministi alicuius, quòd illud necessario fuit: cum tamen memoria tua non sic causa præteriti. Ista solutio nulla est: quia adhuc illa se habent vt causa & causatum: sed præteritum antecedit memoriam, & causat illam, & ideo tenet illa consequentia ab effectu ad causam: sed præscientia Dei penes res in futuro antecedit eas: ergo videtur, quòd sit causa earum.

2 Item, Futurorum omnium productio spectat ad naturam large sumptam, ita quod includat etiam causam per accidens, quæ est casus vel propositum large sumptum, & includat fortunam: cum igitur natura nihil operetur, nisi quod Deus immediatius operetur: nec liberum arbitrium nisi Deus immediatius operetur idem, erit Deus causa omniū futurorum: non autem est causa per necessitatem naturæ operans: ergo per artem & sciētiam: ergo scientia Dei est causa omnium futurorum.

3 Item, In artifice ita est, quòd scientia practica est causa operis: ergo etiam in Deo erit ita.

4 Item, Scit hoc futurum: ergo de necessitate erit: aut sequitur, aut non. Si non: ergo oppositum consequentis verificari potest, cum antecedēte, scilicet aliquid non esse futurum, quod tamen Deus sciuit esse futurum: quod non potest esse: quia sicut dicit Boet. in lib. de consolatione Philosophiæ, hæc non esset scientia de futuris, sed opinio fallax: ergo videtur hoc sequi necessario.

5 Si vero dicas illud verum esse de necessitate consequentiæ, & non consequentis. Hoc nihil videtur esse dictum: quia nos videmus in omnibus in quibus antecedens de natura sua coniunctū est consequenti semper, & est necessariū in se, quod causat non necessitate consequentiæ tantum, sed etiam consequentis: sicut cum dicitur, si homo est, animal est: sed verum est, quod vbi antecedens in se contingens est, ibi nō causatur nisi necessitate consequentiæ. Istud autem antecedens Deū præscire omnia futura necessarium est in se, & semper positum. Si ergo habitudo sui ad sequens est necessaria, videtur consequens habere necessitatem rei, & non habitudinis tantum.

6 Item, Ab omnibus conceditur, quod quam habet Deus, nobilissima scientiarum, & dea scientiarum est, vt dicit Philosophus: nobilissima autem scientiarum est scientia per causam necessariam, & præcipue causam simplicissimam & altissimam, & quæ scit ipse sciens: ergo Deus scit per illam: ergo sua scientia est causa sciti: ergo sua scientia est causa rei futuræ.

7 Item, Sicut se habet scitum ad scientiam, ita futurum ad præscientiam: sed scitum in ipsa causatur à scientia, vt supra habitum est in litera: præcipue quod est scitum per se, sicut quodcunque quod non est malum: ergo futurum se habet hoc modo ad præscientiam: ergo futurum causatur à præscientia sua.

8 Item videtur nihil valere instantia quam ponit Magister de malis: quia malorum scientia non est per causam propriam, malum enim non habet causam & reducitur ad causam per accidens in hoc quod scitur per causam habitus: sicut dicimus medicum scire ægritudinem: ergo videtur cum scientia Dei sit scientia omnium habituum futurorum & scientia per causam, quòd debeat concedi quod sua scientia sit causa omnium, licet non eodem modo, vt videtur.

9 Item, Omnis scientia aut est per causam, aut per effectum, aut per signum. Si autem per signum: tunc facit opinionem fallibilem, & vt dicit Boet. hanc nefas est in Deo ponere. Aut ergo erit per causam, aut per effectum. Non autem per effectum: quia Deus scit per seipsum, & ipse non est effectus alicuius sciti: relinquitur igitur, quòd sit per causam. Non autem est causa nisi respectu sciti: ergo præscientia Dei directe dicetur causa rei futuræ.

Sed contra.

Sed contra: Detur, quòd sit causa: aut erit mutabilis, aut immutabilis. Si immutabilis in causando, sequetur quòd omne causatum ab ipsa immutabiliter eueniat: & sic omne contingens necessarium erit, quod falsum est.

2 Item, Scit se posse facere quæ nunquam faciet: ergo sua scientia non est causa necessaria rerum.

3 Fortius obiicitur sic: Nihil præcedens aliud, nullam de suis proprietatibus ponens circa illud, est causa illius: præscientia Dei præcedit res futura, ita quòd nullam de proprietatibus suis ponat circa futura: ergo non est causa necessaria futurorum inquantum futura sunt. Probatur autem prima per hoc quod à necessaria causa est necessarius effectus, & à contingente contingens: & sic necessitas & contingentia ponuntur circa effectum à causa. Secunda probatur ex hoc quod præscientiæ est æternum esse & immutabile & intemporale: & omnes oppositas dispositiones circa effectus rerum futurarum nos videmus.

Solutio.

Solutio. Sine præiudicio dico, quòd præscientia sicut etiam scientia Dei, causa est quarundam rerum futurarum, & non est causa quarundam. Non enim placet mihi solutio quorundam dicentium, quòd scientia Dei non est causa aliquorum: quia scientia Dei potest esse duplex, scilicet simplicis notitiæ, & approbationis: quia simplex notitia non dicit ordinem ad futurum, secundum quod est de his quæ possunt esse, sed non erunt: & ideo respectu illorum non potest sumi præscientia. Hic autem magis quæritur, si præscientia est causa, quam si scientia est causa? Vnde videtur mihi, quòd quorundam sit causa, & quorundam non: ad omnia tamen habet ordinem antecessionis & certitudinis, vt infra patebit: sicut enim dicit August. omnium quæ naturaliter sunt & naturam

seruant & non vitiant, præscientia causa operatiua & productiua est: malorum autem non est causa: sed tamen præordinat & præuidet ea: sed hoc verum est, quod necessarium & contingens absolutum siue rei in nullo causatur ex illa, sed potius ex causis proximis, quarũ dispositiones sequitur effectus, eo quod illæ causæ per essentiam sunt in effectu. Si autem quæritur, Vtrum præscientia Dei vniuersaliter sit causa futurorum? bene concedo cum alijs, quoniam futura sunt mala, quorum præscientia Dei causa non est: sicut nec ars vitij contra artem, quod tamen ars præscit & corrigit. Sic ergo intellecta quæstione, vtrum vniuersaliter sit causa futurorum responderi potest obiectis.

Ad primum dicendo, quòd procedit à diminutione eorum quæ ad causam rei exiguntur: exigitur enim antecessio tempore vel duratione, vel ordine naturæ: & exigitur habitudo vnius ad alterum, & exigitur efficientia siue constitutio sequentis per causalitatem præcedentis: & illud vltimum deficit in præscientia & præscito. Et instantia est, quòd si ponas me scire futura contingentia: sequitur enim. Si scio futurum, illud erit: quia aliter meum scire non esset scire, sed opinari: & tunc mea scientia antecedit & habet ordinem ad illud quod infertur ex illa: & tamen non omnino erit causa, sed potius causatur ab alia causa quæ est liberum arbitriũ. Et similiter præscientia à nullo quod sub ipsa operatur, tollit rationem causandi: & ideo aliquid fit ab his quæ sub præscientia operantur, quod non fit ab ipsa.

Ad aliud dicendum, quòd nihil existens potest fieri in futuro cuius Deus non sit causa & præscius: sed defectus aliquis vt malum, potest incidere in futuro cuius quidem ipse est præscius, & non causa, eo quod incidit ex defectu causæ secundæ, & non sui, sicut sæpius supra dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd etiam in arte ars non est causa vitij, sed potest prænosse ipsum: sicut ars operans in ligno nodoso, scit quòd non obedit lignum pulchritudini imaginis imprimendæ: & tamen non facit defectum illum, sed accidit ex defectu ligni. Sed pro tanto est differentia, quod in potestate liberi arbitrij est permanere in defectu, vel obedire artifici in perfectam pulchritudinem: & ideo scientia diuina vtrumque prænouit, sed alterum tantum facit.

Ad aliud dicendum, quòd cum dicis, Deus scit hoc vel præscit: ergo de necessitate erit: dico quòd si est necessitas consequentiæ, bene sequitur propter ordinem præscientiæ ad præscitum. Si autem est consequentia necessitatis vel consequentis vel rei, quod idem est: dico quòd non sequitur, nec in bono cuius præscientia est causa, nec in malo cuius non est causa.

Ad hoc autem quod obiicitur, quòd antecedẽs est necessarium necessitate rei, & non positionis tantum, possemus dicere quod cum dicitur, Deus præscit hoc, quòd hæc propositio ex parte præsciti adhuc pendet ex futuro: & ideo non omnia accipit in præsciente tantum, & ideo oportet ipsam habere necessitatem positionis, vt scilicet illud sit futurum quod præscit: & ita dicunt communiter omnes Doctores: & ideo falsum est quod ponitur pro vero. Si tamen aliter vellemus dicere, possemus concedere, quòd hoc antecedens est necessarium in se, Deus præscit quod est futurum: & tamẽ in consequente non causatur nisi necessitas consecutionis, & non rei: & hoc ideo, quia quando consequens causatur ab antecedente, ita vt det ei causam rei & necessitatem, oportet ipsum habere nõ solum ordinẽ necessarium ad ipsum, sed etiam dare ei esse & proprietates & dispositiones suas: & hoc non facit causa prima alicui causato: & hoc contingit duabus de causis: quarum prima est, quia causatum nullum potest suscipere proprietates causæ primæ propter infinitam eius distantiam & nobilitatem super omne causatum. Alia causa est: quia illa causata contingentia essentialiter à quibusdam causis proximis contingentibus causantur, à quibus modum causalitatis non tollit causa prima per suam influentiam super causatum, & ideo in illo non sequitur, quòd si causa huius effectus est necessaria, quod effectus est necessarius & immutabilis. Et est simile vt si accessus solis in obliquo circulo est causa necessaria generationis: non tamen necessarium est generationem fieri: quia potest esse impedimentum ex parte proximarum causarum, sicut in loco perpetuæ frigiditatis: & ideo dicit Philosophus quoad has causas non proximas, quòd futurus quis incedere non incedet. & Ptolemæus in centilogio, quòd sapiens homo dominabitur astris: quia contrariis dispositionibus disponuntur causæ proximæ: & ideo patet quod causa prima non ponit necessitatem absolutam, sed ordinis: vel non consequentis, sed consequentiæ per præuisionem.

Ad alia duo potest absolute concedi, quòd præscitum quod naturaliter est, causatur illo modo causalitatis qui dictus est, à præscientia.

Ad aliud dicendum, quòd instantia Magistri bona est, eo quod supra probatum est, quòd Deus non scit malum nisi scientia speculatiua: & ideo non reducitur ad habitum qui priuetur in ipso Deo, sed potius qui priuetur in causa quæ est liberum arbitrium & actus malus, cuius sic coniunctim Deus non est causa: & ideo nullam Deus efficientiam habet ad malum: sed à longe videt per accidens, sicut priuatio videtur: & verum est, quod hoc modo per causam in actu deficientem cognoscitur: sed hæc non est Deus, sed potius liberum arbitrium: sed liberum arbitrium sic in actu deficiens cognoscit Deus per seipsum.

Ad aliud dicendum, quòd scientia Dei est per causã quæ est ipse: sed non oportet propter hoc, quòd ipsa sit sciti causa: quia scitum non habet causam quandoque nisi deficientem, vt sæpe dictum est.

AATICVLVS II.

An aliqua veritas fuit ab æterno præter Deum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Non ista ex aliquo tempore cognouit Deus, &c.] Cum enim omne verum sciatur à Deo, & nihil sciatur nisi verum, videtur posse probari aliquod verum vel plura vera fuisse ab æterno: nihil autem scitur à Deo nisi omne verum: ergo omne verum scitur ab æterno à Deo: quicquid autem scitur, est verum: & quicquid verum, illud est: ergo omne verum est ab æterno, vt videtur. Si forte dicas, quòd vnumquodque sicut se habet ad esse, ita se habet ad verum, & non è conuerso: vnde cum omnia non fuerint ab æterno, nō omnia erunt vera etiā ab æterno. Contra: Nihil scitur nisi verum: & omnia sciuntur ab æterno: ergo sunt vera ab æterno: veritati autem præintelligitur esse sicut causa causato: ergo omnia fuerunt ab æterno, vt videtur.

2 Præterea August. sic videtur probare animam immortalem: quia si illud quod inest, est incorruptibile, & non potest esse sine subiecto, erit subiectum eius proprium perpetuum: sed veritas est æterna, & est in anima, sicut in subiecto: ergo anima est immortalis & perpetua. Quod autem veritas sit æterna, probat sic: Aut veritatem esse ab æterno est verum, aut non. Si est verum, habeo propositum. Si non: ergo contradictorium est verum, scilicet veritatem non fuisse ab æterno. Si contradictorium est verum, aliquid est verum: & si aliquid est verum, veritas est: ergo veritate posita non esse ab æterno, sequitur veritatē esse ab æterno. Similiter autem est de destructione veritatis, si potest destrui: aut enim veritas durabit sine fine, aut nō. Si non: detur oppositum, & tunc destructa veritate, erit aliquid verum: & non nisi veritate: ergo ad veritatem non esse, sequitur veritatem esse: ergo est perpetua ante & post: & ita videtur, quòd respectu ipsius præscientia poni non possit.

3 Item, Si in principio mundi, quando mundus incepit, dico sic: mundus fuit, constat, quod falsum est: ergo contradictoria fuit vera, mundus non fuit: ergo aliquid erat verum ante mundum. Idem sequitur de instanti inceptionis cuiuslibet rei quæ incipit.

4 Item, Hæc propositio, mundum fore, vel mundum esse futurum est verum, aut est vera ab æterno, aut non. Si sic, habeo propositum: quia tunc sequitur multa vera ab æterno fuisse. Si nō: ergo contradictoria est vera, scilicet mundum non esse futurum: quod autem non est futurum, non erit vnquam in aliquo præsenti vel præterito: ergo nunquam fuit vera hæc, mundus est, vel mundus fuit, quod falsum est: ergo constat, quòd prima est vera mundum esse futurum: & similiter Sortem esse futurum. Cum autem omnia hæc ab æterno sint vera, vt videtur, scientia Dei non erit ante ea, & ita præscientia proprie non vocabitur respectu illorum. Hoc autem concessum est quandoque, quòd multæ veritates sint ab æterno quæ non sunt Deus.

SED CONTRA: Omnis oppositio est circa aliquod idem & vnum, ad quod reducitur vt ad subiectum de quo est: ergo si sequitur talis reductio, hæc propositio non est vera: ergo eius contradictoria est vera: oportet dicere, quòd oppositio contradictionis est ab æterno: cum autem non possit esse in se, reducitur ad aliquod vnum, vt materiam: ergo necesse est etiam illud ponere ab æterno: nihil autem est circa quod omnis oppositio sit, nisi materia prima: ergo materia prima erit ab æterno: materia enim prima subiicitur in omni eo quod per se est subiectū, vt dicit quidam Philosophus: hoc autem est hæresis: ergo & illud ex quo sequitur, scilicet veritates esse multas quæ non sunt Deus ab æterno. Nec potest aliquis dicere, quòd illæ veritates non sunt nisi relationes: relatio enim oppositionis non est nisi in oppositis: ergo si relatio est, subiectum relationis erit: & ita oportet esse ipsas propositiones ab æterno, quod falsum est. *Sed contra.*

SOLVTIO. Non puto esse catholicum, vt dicatur multas veritates fuisse ab æterno, quæ non sunt Deus. Vnde respondeo ad primum, quòd quicquid scitur est verum, illa propositio est vera de duplici scientia, scilicet de illa quæ est causa sciti, & de illa quæ est causata à scito. Et cum conceditur de illa quæ est causa sciti, quia sciens est agens per intellectum & voluntatem, non sequitur vlterius, quòd quicquid est verum, est: quia cum dicebatur, quicquid scitur est verum, non ponebatur scitum nisi secundum conditionem scientis, & non secundum proprietatem naturæ sciti: & ita patet qualiter impeditur ille processus. Si verum est de scientia quæ causatur à scito, ibi verum sequitur ad esse, & scire sequitur ad verum sicut causatum ad causam: & in illo non tenet processus: quia talis sciētia non est ab æterno. *Solutio.*

AD OBIECTVM August. dicendum, quòd vnum sophisma est, nec dicit asserendo, nisi hoc modo quo ponitur veritas enuntiabilis in mentē diuina tantum: sic enim non est nisi veritas vna, quæ tamen est multorum per relationem ad ipsa, sicut supra diximus de ideis.

DICENDVM igitur, quòd sicut priuatio non intelligitur nisi per habitum, ita negatio non intelligitur nisi per affirmationem: & ideo nulla accepta affirmatiua, nulla accipietur negatiua. Vnde dico, quòd hæc est falsa, veritatem fuisse ab æterno, duabus de causis, scilicet quia non fuit propositio: & quia non tenet compositio ratione determinationis: & cum infertur, ergo contradictoria est vera: dico, quòd non sequitur nisi supposita propositione: illa autem non est, quia impossibile est negatiuam esse primam: & ideo cum ante hanc, veritatem non fuisse ab æterno, nulla potest accipi affirmatiua, ipsa non erit accepta: & ideo nullam habet cotradictoriam, tali facta positione. Similiter dico

dico de hac, mundus fuit & eius contradictoria, & eodem modo de omnibus aliis.

QVOD AVTEM quæritur de hac, mundum futurum esse est verum, vtrum vera fuerit ante mundum? dico quòd non: quia non fuit propositio: si enim nihil est ante mundum, non poterit esse subiicibile aliquid & prædicabile ante mundum: ergo non potuit esse propositio: quia ab eo quod res est, vel non est secundum Aristo. oratio dicitur vera vel falsa. Tamen si de re & non de veritate propositionis quæratur, bene concedo, quòd mundus erat futurus, & quod mundus potuit esse: sed hoc refertur ad rationes ideales, & ad potentiam causæ efficientis.

Quod res futuræ non sunt causa scientiæ vel præscientiæ Dei.

C

NEque etiam res futuræ causa sunt Dei præscientię: licet enim non essent futurę nisi pręscirentur à Deo, nō tamen ideo pręsciuntur quia futuræ sunt. Si enim hoc esset, tunc eius quod æternum est, aliquid existeret causa, ab eo alienum, ab eo diuersum: & ex creaturis dependeret scientia Creatoris, & creatum causa esset increati. Origenes tamen super epistolam ad Roman. ait, Non propterea aliquid erit, quia id scit Deus futurum: sed quia futurum est, ideo scitur à Deo antequam fiat. Hoc videtur pręmissis verbis August. obuiare. Hic enim significari videtur, quòd res futuræ causa sint præscientiæ: ibi vero, quòd præscientia causa sit rerum futurarum.

Lib. 7. super illud, *Quos vocauit, hos & iustificauit.*

Quid ex prædictis tenendum sit cum determinatione auctoritatum.

D

HAnc igitur quæ videtur repugnantiam de medio tollere cupientes, dicimus res futuras nullatenus causam esse præscientiæ vel scientiæ Dei: nec ideo præsciri vel sciri, quia futuræ vel factæ sunt: ita exponentes quod ait Origenes, quia futurum est, ideo scitur à Deo antequam fiat, id est, quod futurum esset: vt non notetur ibi causa, nisi sine qua non fieret. Ita etiam dicimus scientiam vel præscientiam Dei non esse causam eorum quæ fiunt, nisi talem sine qua non fiunt: si tamen scientiam ad notitiam tantum referamus. Si vero nomine scientiæ includitur etiam beneplacitum atque dispositio, tunc recte potest dici causa eorum quæ Deus facit. His enim duobus modis vt superius prętaxatum est, accipitur cognitio vel scientia Dei, scilicet pro notitia sola, vel pro notitia simul & beneplacito. Hoc modo forte accepit August. dicens, Ideo sunt quia nouit, id est, quia scienti placuit, & quia sciens disposuit. Hic sensus ex eo adiuuatur, quia de bonis ibi tantum agit August. scilicet de creaturis & de his quæ Deus facit: quæ omnia nouit non solum scientia, sed etiam beneplacito ac dispositione. Sic ergo ibi accipitur Dei cognitio, vt non modo notitiam, sed etiam beneplacitum Dei significet. Mala vero scit Deus & præscit antequam fiant, sed sola notitia, non beneplacito. Præscit enim Deus & prædicit etiam quæ non est ipse facturus, sicut pręsciuit & prædixit infidelitatem Iudæorum, sed non fecit: nec ideo quia præsciuit, ad peccatum infidelitatis eos coegit: nec præscisset vel prędixisset eorum mala, nisi essent ea habituri. Vnde August. super Ioan. Deus, inquit, futurorum præscius, per Prophetam prædixit infidelitatem Iudęorum, sed non fecit: neque pręscisset mala eorum, nisi ea haberent. Non enim ideo quenquam ad peccandum cogit, quia futura

Lib. 15. c. 13.

Homil. 53.

hominum peccata prænouit: illorum enim præsciuit peccata, non sua. Ideoque si ea quæ ille pręsciuit ipsorum non sunt, non vera ille pręsciuit: sed quia illius præscientia falli non potest, sine dubio non alius, sed ipsi peccant, quos Deus peccatores esse pręsciuit: & ideo si non malum sed bonum facere voluissent, nō malum facturi pręuiderentur ab eo, qui nouit quid sit quisquam facturus. His verbis aperte ostenditur, si diligenter attendamus, pręscientiam Dei non esse causam malorum quæ præscit: quia non ea præscit tanquam facturus, nec tanquam sua, sed illorum qui sunt ea facturi vel habituri: præsciuit ergo illa sola notitia, non beneplacito auctoritatis. Vnde datur intelligi, quòd Deus è conuerso pręscit bona tanquam sua, tanquam ea quæ facturus est: vt illa pręsciendo simul fuerit ipsius notitia, & auctoritatis beneplacitum.

ARTICVLVS III.

An scientia Dei causetur à rebus?

1 p. sum. theo. q. 61. memb. 3.

POstea quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Origenes tamen super epistolam ad Roma. &c.] Hic enim videtur velle Orig. quòd scientia Dei causetur à rebus: aliter enim nullam habitudinem notaret coniunctio causalis quam ponit. Ad hoc etiam opponitur sic: Quicquid est, quod nec in se nec in aliqua causarum habet immobilitatem, illud nec in se nec in aliqua causarum scitur, nisi cum est: contingens de futuro est tale: ergo non scitur, nisi cum est. Probatur autem prima sic: Detur, quòd habeat immobilitatem in aliqua causarum: cum ergo causa illa influat super causatum illud, secundum quod illud causatum est in ipsa, erit immobilitas etiam in causato: & sic iam non esset contingens, quod est contra positum. Nec est instantia de generatis floribus & plantis & sole: quia sol secundum ordinem immobilem non influit super ea, sed potius secundum diuersum modum: actus enim solis antequam veniat ad ipsa, permiscetur virtutibus contingentibus & mutabilibus: & illæ influunt contingenter: & ideo etiamsi sol haberet intellectum, non posset scire causatum nisi causato existente.

2 Item, Quæcunque sequuntur se inuicem necessario, aut ambo sunt ab eadem causa, aut vnum est ab alio: præscientia autem & præscita res sequuntur seinuicem: ergo aut ambo sunt ab eadem causa, aut vnum est ab alio: non autem ambo sunt ab eadem causa: ergo vnum est ab alio: cum ergo præscientia non semper sit causa præsciti, pręscitum aliquando erit causa præscientiæ vel scientiæ, vt videtur.

3 Item, Deus scit me legere, bene sequitur: ergo ego lego. Quæro ergo, vnde locus? Videtur, quòd sit non à causa: quia etiam sequitur, Deus scit me mentiri: ergo ego mentior: & non potest esse locus à causa: ergo erit ab effectu, vt videtur: ergo res est causa scientiæ.

Sed contra.

SED CONTRA: Nobilissima scientia datur Deo: sed nobilissima est per causam: ergo sua scientia non est causata ab aliquo.

2 Item, Si sua scientia esset causata, cum sua scientia sit sua essentia, sua essentia esset causata, quod falsum est.

3 Item, Cum sua scientia sit æterna, scitum autem temporale, sequitur quòd in sua scientia temporale esset causa æterni, quod falsum est.

4 Item, Non potest dici, quòd sit causa sine qua non: quia etiam illa nobilior est quam effectus: nihil autem nobilius est scientia diuina.

SOLVTIO. Dico, quòd Origenes non intendit de causa rei, sed de causa consequentiæ: & illa sumitur ab effectu ad causam, sicut è conuerso. *Solutio.*

DICENDVM ergo ad primum, quòd scientia Dei vincit omnem scientiam: artifex enim licet præconcipiat formam totius operis, & non accipiat ipsam ex opere: tamen multa incidunt contra opus ex factura instrumentorum, & inæqualitate materiæ, quæ ipse non potest cognoscere nisi per effectum: sed summus artifex in hoc omnem scientiam transcendit, quòd ipse præscit omne quod faciet, & quicquid illi eueniet ex mutabilitate & defectu causarum secundarum quæ operantur sub ipso: quia aliter imperfecta esset eius scientia. Vnde patet, quòd simile acceptum de sole & aliis agentibus non est simile: quia artifex non potest scire exitum sui operis in actum & euentum eius: sed Deus scit hoc totum propter infinitam potentiam in sciendo.

AD ALIVD dicendum, quòd verum est, quòd illa sequuntur seinuicem: sed hoc est gratia ordinis scientiæ ad scitum, & è conuerso: & non gratia causalitatis, vt prius dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd in diuinis locus generaliter est à conuertibili, sed in quibusdam est locus à causa: aliter enim est in diuinis, & aliter in humanis propter diuersimode dictam scientiam, vt supra habitum est.

Contra hoc quod dictum est præscientiam Dei non posse falli, oppositio.

AD hoc autem quod supra dictum est, scilicet præscientiam Dei falli non posse, solet à quibusdam ita opponi, Deus præsciuit hunc lectutum vel aliquid huiusmodi: sed potest esse vt iste non legat: ergo potest aliter esse quam Deus præsciuit? ergo potest falli Dei præscientia, quod omnino falsum est. Potest equidem non fieri aliquid, & illud tamen præscitum est fieri: non ideo tamen potest falli Dei præscientia: quia si illud non fieret, nec à Deo præscitum esset fieri. Sed adhuc vrgent quæstionem dicentes, Aut aliter potest fieri quam Deus præsciuit, aut non aliter: sed non aliter: ergo necessario cuncta eueniunt. Si vero aliter: potest ergo Dei præscientia falli vel mutari. Sed potest aliter fieri, quia potest aliter fieri quam fiat: ita autem fit vt præscitum est: aliter ergo potest fieri quam præscitum est. Ad quod dicimus illam locutionem multiplicem facere intelligentiam, scilicet, Aliter potest fieri quam Deus præsciuit, & huiusmodi: vt, potest non esse quod Deus præsciuit: &, impossibile est non esse quod Deus præsciuit: &, imposibile est non esse præscita omnia quæ fiunt & huiusmodi. Possunt enim hæc coniunctim intelligi, vt conditio sit implicita, & disiunctim. Si enim ita intelligas, Non potest aliter fieri quam Deus præsciuit, id est, non potest vtrumque simul esse, scilicet quod Deus ita præsciuerit fieri & aliter fiat, verum intelligis. Si autē per disiunctionem intelligas, vt dicas hoc aliter non posse euenire quā euenit, & quomodo futurū Deus præsciuit, falsum est. Hoc enim aliter potest euenire quam euenit, & tamen Deus hoc modo futurum pręsciuit. Similiter & alia determinatio, scilicet, Imposibile est illud non euenire quod Deus pręsciuit, vel cum Deus præscierit, si coniunctim intelligas, verum dicis: si disiunctim, falsum. Ita etiam & illud, Imposibile est non esse pręscitum omne quod fit, id est, non potest esse vtrumque simul, scilicet vt fiat & non sit præscitum, hic sensus verus est. Si vero dicis Deum non potuisse non pręscire omne quod fit, falsum est. Potuit enim facere vt non fieret, & ita non esse pręscitum. E

ARTICVLVS IV.

An præscientia Dei imponat rebus necessitatem?

1. p. sum. theo. q. 61. memb. 5.

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ad hoc autem quod supra dictum est, præscientiam Dei falli non posse &c.] Hic est quæstio generalis valde: habet enim locū in fide, & prophetia, & præscientia, vtrum, scilicet possint falli: & per easdem rationes disputatur. Videtur autem, quòd imponat necessitatem rebus: quia sic dicit Boetius in vltimo de conso. Philosophiæ. Si aliorsum quam præuisæ sunt detorqueri valent res præuisæ, non iam erit firma futuri præscientia, sed opinio potius incerta: quod de Deo credere nefas reputamus. Ergo videtur, quòd præscientia rei imponat necessitatem. Item ibidem, Quod si apud illum rerum omnium certissimum fontem nihil incerti esse potest, certus eorum est euentus quæ futura firmiter ille præscierit. Et alia plurima sunt ibi de hoc.

2 Item, Ansel. in lib. de cōcordia pręscientiæ & liberi arbitrij dicit sic: Siquis intellectum verbi proprie considerat, hoc ipso quod præsciri quidem dicitur, futurum esse pronuntiatur: non enim nisi quod futurum est, præscitur, quia scientia non est nisi veritatis: quare cum dico, quod cum præscit Deus aliquid, illud necesse est esse futurum: idem est ac si dicam, Si erit, ex necessitate erit. Sed hæc, si erit, ex necessitate erit: est quædam cōditionalis vera, cuius antecedēs verificatur sine consequente: ergo est necessaria: ergo & hęc, Si præscit Deus aliquid, illud ex necessitate erit: ergo præscientia infert necessitatem.

3 Hoc etiam in litera habetur ab August. quòd impossibile est falli Dei præscientiam: ergo videtur, quòd ipsa rei imponat necessitatem.

Hoc etiam videtur per rationem posse probari sic: Cum dicitur Deus præscit hoc futurum: ergo illud erit de necessitate: aut sequitur de necessitate consequentis, aut non. Si sequitur, habeo propositum. Si non sequitur: ergo potest illud non euenire: ergo dari potest, quod non eueniet: quia posito falso & non impossibili, quod accidit erit falsum, & non impossibile. Si autem non eueniet, & Deus præsciuit illud: ergo fallitur in præsciendo, quod est contra literam.

2 Item, Cum dicitur, Deus præsciuit hoc, hæc est vera ab æterno: sed nihil contingentium est æternum: ergo ista propositio non est contingens. Si ergo contingens sequitur ad hoc, poterit contingens sequi ad necessarium: contingat igitur aliter se habere, tunc oppositum verificabitur cum ipso, quod non potest esse: ergo antecedens infert necessitatem consequentis.

3 Item, Hæc est vera de præterito, Deus præsciuit istum peccaturum: ergo est necessaria: ergo Deum præsciuisse hoc, necessarium est: quod autem scitur vt necessarium, ipsum est necessarium in se, vel male scietur: ergo istum peccaturum est necessarium.

4 Item, Istum peccaturum est ab æterno præscitum: sed res non est ab æterno: ergo si mutatur ista propositio, illa mutatio non erit à parte rei: ergo mutabilis erit à parte scientis: hoc autem est impossibile, vt habetur ex litera: ergo nec ex parte rei, nec ex parte Dei mutabilis est: ergo habet necessitatem, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA sunt inconuenientia Boetij, quòd pereunt preces & efficitur iustus vt impius: quia omnia erunt de necessitate: & iam peccata non erunt peccata, & perit casus, & perit liberum arbitrium, & nihil erit contingens: quæ omnia falsa sunt: ergo præscientia rebus præscitis non infert necessitatem.

Solutio. Lib. 5. de conso. Phi. SOLVTIO istius quæstionis sumenda est à Boetio & Ansel. Boetius determinans eam dicit sic: Respondebo nanque idem futurum, cum ad diuinam notionem refertur, necessarium: cum vero in sua natura perpenditur, liberum prorsus atque absolutum videri. Duæ sunt etenim necessitates. Vna simplex, veluti quòd necesse est omnes homines esse mortales. Altera conditionis, vt si aliquem ambulare scias, eum ambulare necesse est: quod enim quis nouit, id esse aliter quam notum est nequit: sed hæc conditio minime secum illam simplicem contrahit: hanc enim necessitatem nō propria facit natura, sed conditionis adiectio. & Infra, Hæc igitur futura ad intuitum relata diuinum, necessaria fiunt per conditionem diuinæ notionis: per se vero considerata ab absoluta naturæ suæ libertate non desinunt. Redit ergo solutio Boetij ad hoc, quòd si intelligitur necessitas conditionis, quòd tunc veræ sunt istæ: quod præuidit, de necessitate eueniet: si Deus præsciuit hunc peccaturum, de necessitate peccabit, & huiusmodi. Si autem intelligatur necessitas absoluta & per se & secundum naturam propriam in se consideratam, tunc falsa sunt omnia. Hoc intendit etiam dicere Anselmus per alia verba sic dicens: Necessario omne futurum, est futurum, sed necessitate sequente quæ nihil esse cogit, cum futurum dicitur de re non semper necessaria, quamuis sit futura. Redit ergo ad hoc quod est quædam necessitas naturæ rei, & hæc sequitur rem in se: quædam autem est positionis quæ est sequens rem ex hoc quod sic vel sic ponitur futura, vel non futura: & illa quia sequitur habitudinem rei potius quam rem, nihil dicitur cogere. Ad idem redit quod dicunt Magistri, quòd est necessitas consequentis, & necessitas consequentiæ: & conceditur bene, quòd Dei præscientia causat consequentiæ necessitatem, sed non consequentis. Hoc habito potest responderi ad primum, quòd Deus quidem præscit omnia, & operatur etiam ea quæ naturaliter sunt: sed quia non accipiunt proprietates suæ causalitatis, ideo nihil prohibet quin in se sint contingentia & mutabilia: & quod in illis mutabilibus scientia Dei certa potest esse, hoc non est ex hoc quod auferat eis mutabilitatem, sed potius ex infinita potentia præuidendi quocumque se vertat ipsum quod mutabile est: & per hoc patet solutio etiam ad omnes auctoritates consequenter inductas.

AD PRIMVM quod obiicitur per rationem, dicendum quòd cum dicitur, Deus præscit hoc: ergo necessario erit: non sequitur de necessitate consequentis, & causa huius dicta est: sed sequitur de necessitate consequentiæ, & quia habitudinis antecedentis ad consequens est necessitas, ideo licet oppositum consequentis in se sit possibile, tamen antecedenti est impossibile: & ideo si ponitur oppositum iam destruens antecedens, sequitur, si illud non erit, quòd Deus nunquam præsciuit illud.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc quidem ab æterno est vera, Deus præsciuit hunc peccaturum si peccabit: tamen scitum dependet ad futurum: & ideo non simpliciter, sed secundum quid accipit necessitatem, scilicet secundum quod cadit sub scientia: hæc autem non est nisi necessitas conditionis, & non absoluta: & hoc modo non verificatur oppositum consequentis cum antecedente.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd licet illa quoad actum præsciendi sit de præterito, tamen quoad actum qui significatur egressurus à scito, dependet ad futurum: & ideo ex parte illa absolute potest esse contingens, licet conditionatam habeat necessitatem.

AD ALIVD dicendum, quòd licet istum peccaturum sit ab æterno præscitum, tamen ex parte rei potest dependere ad futurum: & ideo ex parte illa potest esse contingens, sicut sæpius dictum est. Et hæc de ista distinctione.

DISTINCTIO XXXIX.

Vtrum scientia Dei possit augeri vel minui, vel aliquo modo mutari: vtrumque enim videtur posse probari.

PRÆTEREA quæri solet, vtrum scientia Dei possit augeri vel minui? vtrumque enim videtur posse probari. Quod diuina scientia possit augeri vel mutari, hoc modo probatur: quia potest Deus scire quod nunquam scit. Est enim aliquis qui non est lecturus hodie, & tamen potest esse vt legat hodie: potest enim hodie legere. Nihil autem potest fieri quod non possit à Deo sciri. Potest ergo Deus scire hunc lecturum hodie: potest ergo aliquid scire quod non scit: ergo potest eius scientia augeri vel mutari. Eademque videtur posse minui: est enim aliquis hodie lecturus quem Deus scit lecturum: at potest esse vt non legat: ergo potest Deus non scire hunc lecturum: potest ergo non scire aliquid quod scit: ergo potest minui eius scientia vel mutari. Ad quod dicimus, quia Dei scientia omnino immutabilis est, nec augeri potest vel minui. Nam vt ait August. in 15. lib. de Trinitate. Scientia Dei est ipsa sapientia, & sapientia est ipsa essentia siue substantia Dei: quia in illius naturæ simplicitate mirabili, non est aliud sapere, & aliud esse, sed quod est sapere, hoc est & esse. Ideoque nouit omnia Verbum quæ nouit Pater: sed ei nosse de Patre est, sicut esse: nosse enim & esse ibi vnum est. Et ideo Patri sicut esse non est à Filio, ita nec nosse. Proinde tanquam seipsum dicens Pater genuit Verbum sibi coæquale per omnia. Non enim seipsum integre perfecteque dixisset, si aliquid minus aut amplius esset in eius verbo, quam in seipso. Hoc est ergo omnino verbum quod Pater, non tamen est Pater: quia iste Filius, ille Pater. Sciunt ergo inuicem Pater & Filius, sed ille gignendo, iste nascendo. Et omnia quæ sunt in eorum scientia, in eorum sapientia, in eorum essentia, vnusquisque eorum simul videt, non particulatim aut sigillatim velut alternante conspectu hinc illuc, & inde huc, & rursum inde, vel inde in aliud atque aliud, vt aliqua videre non possit, nisi non videns alia: sed omnia simul videt, quorum nullum est quod non semper videat & sciat. Eius itaque scientia inamissibilis & inuariabilis est. Nostra vero scientia & amissibilis, & variabilis, & receptibilis est: quia non hoc est nobis esse, quod sapere vel scire. Propter hoc sicut nostra scientia illi scientiæ Dei dissimilis est, sic & nostrum verbum quod nascitur de scientia nostra, dissimile est illi verbo quod natum est de Patre scientia. Ex hac auctoritate clare ostenditur scientiam Dei omnino inuariabilem esse, sicut ipsa essentia Dei omnino inuariabilis est: & quòd Pater & Filius cum Spiritu sancto simul omnia sciunt & vident. Sicut ergo non potest augeri vel minui diuina essentia, ita nec diuina scientia:

&

A

De immutabilitate vel perfectione diuinæ scientiæ vel cognitione.

Cap. 13.

Eodem lib. cap. 14.

Eodem lib. cap. 13.

& tamen conceditur posse scire quod non scit & posse non scire quod scit: quia posset aliquid esse subiectum eius scientiæ, quod non est, & posset non esse subiectum aliquid quod est, sine permutatione ipsius scientiæ.

DIVISIO TEXTVS.

PRæterea solet quæri, Vtrum scientia Dei potest augeri] Hic incipit pars illa, in qua quærit Magister, Vtrum scientia Dei possit augeri? & diuiditur in duas partes, in quarum prima determinat, quod non potest augeri. In secunda autem obiicit in contrarium, & soluit *ibi* [Hic opponitur à quibusdam ita] Litera autem primæ partis per se patet.

ARTICVLVS I.

An scientia Dei potest augeri?

1. p. sum. theo. q. 61. memb. 7. INcidit autem dubium circa primam partem, scilicet vtrũ scientia Dei possit augeri? Videtur autem, quòd sic: quia cuiuscumque scientiæ scibilia possunt augeri, scientia illa augeri potest, ad minus materialiter: scibilia autem scientiæ diuinæ possunt augeri: ergo & ipsa scientia. Prima per se patet. Secunda supponitur ex litera: quia opera Dei sunt scibilia, & illa possunt augeri.

2 Item, Scientia Dei est secundum rationes ideales: ideis autem creantur ideata, vt supra habitum est ab Augustino: si ergo noua aliqua possunt creari, nouæ aliquæ ideæ possunt esse in Deo: per ideas autem est scientia: ergo videtur, quòd crescere possit scientia Dei, etiam ex parte idearum. Si forte tu dicas, quòd vna idea cognoscit Deus omnia quæ sunt eiusdem speciei, & sic multiplicatione facta in indiuiduo, non sequitur quòd multiplicatio fiat in ideis. Hoc nihil est: quia si ideæ non sunt determinatæ ad indiuidua, non cognoscet Deus singularia nisi in vniuersali & in potentia, & hoc falsum est, vt dicetur in vltimo capitulo istius distinctionis.

3 Præterea, Non est inconueniens dicere Deum posse facere nouas species quas nunquam fecit, & nouos mundos nihil simile habentes cum isto: cum igitur illi non possint fieri sine ideis, erit idea illorum in mente diuina: & ita penes ideas videtur posse augeri scientia Dei. Si forte dicas, quòd eadem arte facit artifex vnã domum, & aliam, & omnes: & similiter potest facere Deus per vnam ideam. Contra: Licet artifex vna arte possit facere omnes domos, non tamen vna specie domos potest facere exagonam, & quadratam, & rotundam, nec vna specie domus cognoscit vnam domum esse discretam ab alia: cum igitur Deus faciat differentiam per formam & proprietatem, vel possit facere plura talia, & discernere vnum ab alio, videtur quòd sua scientia augeri potest etiam secundum ideas.

4 Item, Scientia & scitum relatiua sunt, ita quòd scientia refertur ad scibile: ergo cum relatiua multiplicentur, altero relatiuorum multiplicato, si scibilia possunt augeri, multo magis & ipsa scientia.

Sed contra. SED CONTRA est hoc quod obiicitur in litera: quia scientia Dei essentia Dei est: ergo si scientia per illud quod est potest augeri, & ipsa essentia augeri potest etiam secundum ideas.

2 Item, Nihil æternũ augetur vel minuitur ex temporali: scibilia autem quæ fieri possunt, omnia temporalia sunt: ergo nec augent nec minuunt scientiam Dei æternam.

3 Item, Nunquam potest esse quod causatum augeat vel minuat causam, sed potius è conuerso: scientia autem Dei causa est omnium quæ fiunt: ergo nec augetur, nec minuitur ex eis.

Solutio. SOLVTIO. Mihi videtur sicut Magister dicit, quòd scientia Dei nec augeri nec minui potest.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea quæ sciuntur, possunt augeri, sed non possunt augeri nisi per scientiam operantem illa plura, & sic eo ipso quòd ponimus scibilia posse fieri plura, nos ponimus scientiam ab æterno fuisse plurium operabilium: & sic non augeretur ex hoc quod fierent plura: & sic soluet Magister infra in sequenti parte lectionis: sicut enim non potest intelligi quomodo causatum augeatur quoad numerum, & ratio causæ & causalitatis augeatur ex illo: ita non potest intelligi, quòd ex scito augeatur sciẽtia Dei, quia eo ipso præsupponitur fuisse de illo vt causa cognoscẽs & causãs.

AD ALIVD dicendum, quòd plura ideata possunt fieri quam fiunt: sed eo ipso quod fiunt, ponuntur habere ideas: & ideo ex illis non augetur numerus idearum, qui non est numerus simpliciter, vt supra dictum est. Si autem tu quæras, Vtrum scientia Dei possit esse plurium quam est? Hoc bene concedo: sed non sequitur ex hoc quòd possit augeri: quia esse plurium ponit tantum potentiam ad hoc quod sint plura, quæ tamen plura si essent, vel esse ponerentur, præsupponerentur fuisse in scientia diuina, & sic nullam inducerent variationem in ipsa scientia: cum autem dicitur, quòd augetur scientia, significatur quòd iam existenti scientiæ alicuius quantitatis, secundum scita sit aliquid nouum additum, quod nefas est dicere de scientia Dei: vnde ipsa non augeri potest, sed plurium esse potest, ex quibus non augeretur si essent: cum enim præcipuum sit semper Deo reponendum, oportet sibi dare scientiam maiorem etiam quam intelligi possit: & hæc est illa quæ non in se nec secundum scita potest augeri.

ARTICV

ARTICVLVS II.

An Deus simul & eodem sciat & intelligat multa?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Vnusquisque eorum simul videt, &c.] Ex his videntur sequi duo, scilicet quòd simul & eodem sciat Deus multa & intelligat multa, & quod ipse sciat mutabilia immutabiliter. Contra primum obiicitur sic: Dicit Philosophus, Scire plura possumus, intelligere vero minime: ergo videtur, quòd vnus intellectus secundum actum non sit nisi vnius.

2 Item, Impossibile est vnum actum ad diuersos terminos simul & semel terminari: sed intelligere est actus vnus: ergo simul & semel terminari non potest ad diuersos terminos. Nec videtur hoc etiam intelligi posse: quia nihil similium inuenitur: vna enim linea in vna parte non potest terminari ad diuersa puncta: ergo nec potest intelligi, qualiter possibile sit fieri: ergo videtur, quod necessarium sit intellectum transire inde huc & hinc illuc, cuius contrarium dicitur in litera.

Sed contra. SED CONTRA: Iaco. 1. dicitur, Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio: ergo nulla vissitudo est in intellectu Dei, nec potest esse: ergo intelligit vno & eodem multa & simul & secundum actum: quia supra probatum est, quòd suus intellectus est semper in actu.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nullus transitus est in intellectu Dei, sicut probat vltima ratio: sed se intelligit vno & eodem modo habente esse quod est & simul.

AD PRIMVM & secundum obiecta, dicendum quòd hoc verum est in omnibus illis in quibus actus differunt ab essentia agentis: sed non ita in Deo: vnde suus actus qui est intelligere, est essentia sua: & sicut sua essentia est species & causa omnium, vno modo se habens: ita etiam suus actus: & ideo non valent similia inducta: sed tamen illud est expressius de centro & lineis egredientibus ab ipso, sicut supra exposuimus.

ARTICVLVS III.

An Deus mutabilia sciat immutabiliter, & opposita sciat eodem modo?

AD secundum proceditur sic: Mutabilia scire immutabiliter, est scire mutabilia aliter quam sunt: scire autem rem aliquam aliter quam est, decipi est: ergo videtur, quòd si Deus sciat mutabilia immutabiliter, quòd ipse decipitur in eis.

Quæst. HIC ETIAM cadit quæstio de scientia oppositorum, vtrum illa sciat eodem modo? Videtur, quòd sic: quia ipse eodem modo scit rem quando est, & quando non est: esse autem rem & non esse, sunt opposita secundum affirmationem & negationem: ergo ipse scit simul contradictoria; vt videtur: ergo multo magis alia opposita.

2 Item, Si ipse scit rem vt est, oportet quòd ipse sciat eam sub differentiis temporis: ergo scit me lecturum quando lecturus sum, & scit me legisse quando legi, & scit me legere quando lego: omne autem quod cadit sub differentia temporis, est mutabile: ergo Deus scit mutabile temporaliter & mutabiliter, vt videtur. Si autem tu dicas, quòd non scit temporaliter res, sequitur ex hoc quòd nullam haberet scientiam de re quando est & quando non est, sed indistincte & confuse sciret res: & hoc est imperfectum, & Deo non attribuendum.

SED CONTRA: Omnis acceptio est secundum potestatem accipientis, & non accepti: scientia est acceptio quædam, vt dicit Philosophus: ergo est secundum potestatem accipientis, & non accepti: Deus autem sciens est immutabilis: ergo sua scientia est immutabilis. *Sed contra.*

2 Præterea in litera negatur hoc: ergo videtur, quòd sua scientia non sit de mutabilibus mutabiliter.

SOLVTIO. Leue est hoc soluere secundum supra dicta, scilicet quod ly mutabiliter potest determinare verbum ex parte materiæ super quam transit scientia, & sic scit Deus mutabilia mutabiliter, & temporalia temporaliter, & opposita oppositis modis: vel potest referri ad verbum per comparationem ad scientem, & sic scit mutabilia immutabiliter, & temporalia intemporaliter, & opposita vno modo simplici. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non decipitur: quia etiam apud nos scientia mutabilium ex parte scientis immutabilis est, quia ratio mutabilium immutabilis est: sed cum ratio sit intentio rei mutabilis, scitur rei mutabilitas per intentionem illam quando refertur ad rem cui accidit mutabilitas. Et huius causa est propter hoc quod per hoc quod est immutabilis, non refertur ad rem, sed refertur ad ipsam secundum quod est ratio & intentio rei quæ est mutabilis: & sic patet, qualiter in omnibus mutabile scitur immutabiliter.

AD ALIVD dicendum, quòd opposita scit Deus vno, quod est ratio rei siue sit, siue non sit: quia sibi res non potest præterire, sed semper eodem modo manet, non tamen eodem modo transit eius scientia super rem: vel vt fidelius dicatur, non vno modo comparatur ad ipsum res: & ideo scit rem esse cum est, & scit eam non esse cum non est, ex hoc quod comparatur res ad esse vel ad non esse: & hoc est magis de scientia complexorum siue enuntiabilium, de quibus posterius quæretur. *Ad quæst.*

AD ALIVD dicendum, quòd ipse intemporaliter scit omnia quæ cadunt sub temporis differentia: & hoc ideo est, quia differentia temporis accidit rei secundum quod est in esse proprio, & non secundum quod est in Deo per ideam. Quod autem certus est in

sciendo

ſciendo res diſtinctè, hoc eſt ideo, quia non tantum ſcit rem, ſed etiam quamlibet compoſitionem & diuiſionem rei cum qualibet vel à qualibet re: & hoc incomplexe & incompoſite, vt infra dicetur. Et ſi tu obiicias, quòd noſter intellectus non ſic eſt de complexo ſicut de incomplexo. Reſponſio, quòd hoc eſt ideo, quia intellectus noſter per ſubſtantiam non eſt ſuum intelligibile, nec ipſe dat modum intelligibili, ſed potius accipit ab ipſo, & ideò variatur ſecundum illud: non autem ſic de intellectu diuino, qui eſt id per quod intelligit, & dat intelligibili & eſſe in ſe, & omnem compoſitionem & diuiſionem.

ARTICVLVS IV.

An Deus ſciat actu infinita?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſimul omnia ſciunt & vident, &c.] Poteſt enim adhuc dubium eſſe, licet ſupra expeditum ſit, vtrum Deus ſciat actu infinita? Videtur autem quod ſic: quia cuilibet finito poſſibilis eſt additio: ſed ſcientiæ Dei non poteſt fieri additio: ergo ipſa eſt infinita.

Cap. 18. 2 Item, Auguſt. in 12. de ciuitate Dei dicit, quod ſpecies numerorum infinitæ in ſe, non ſunt infinitæ illius ſcientiæ, cuius ſcientiæ non eſt numerus. Ergo videtur, quòd actu ſciat infinita.

Sed contra. SED CONTRA: Quicquid ſcitur, ſcientis comprehenſione finitur, præcipue ſi perfectè ſcit: ergo ſi Deus ſcit infinitum, ipſe ſciendo finit ipſum: ergo non eſt infinitum ſimpliciter.

2 Præterea, Infinitum in ſe non poteſt intelligi qualiter alij ſit finitum: ergo nec Deo erit finitum.

3 Item, Species numerorum non ſunt infinitæ actu, ſed potentia: ſi ergo Deus ſcit ipſas eſſe infinitas, ipſe ſcit quod non eſt, quod eſt impoſſibile.

Ad hoc dicunt quidam, quod triplex eſt ſcientia, ſcilicet intelligentiæ, & viſionis, & approbationis: & ſcientia intelligentiæ eſt, qua intelligitur res ſimpliciter. Viſionis autem ſcientia eſt, quæ tranſit ſuper res ſecundum quod ſunt vel non ſunt ſub differentia huius compoſitionis vel illius. Approbationis autem ſcientia eſt, quæ eſt de bonis quorum Deus auctor eſt. Sed contra hoc obiicitur: Illa ſcientia quæ dicitur intelligentia: aut eſt finita per intelligibilis rationem idealem, aut non. Si dicas, quòd ſic: ſed vnicuique ideæ reſpondet ideatum, vel poteſt reſpondere: ergo illi ideæ quæ eſt infiniti, reſpondet ideatum, vel poteſt reſpondere: ergo infinitum poteſt eſſe actu: quod ego intelligere non poſſum, ſi eſt verum. Item, ſi dicas quòd illa idea non eſt ad hoc vt educi poſſit ideatum ſub ipſa, ſed quod Deus illa cognoſcat infinitum. Contra: Aut cognoſcit vt eſt, aut aliter. Si aliter, non habet veram ſcientiam ipſius. Si autem vt eſt, cum ipſum nec ſit nec poſſit eſſe niſi in potentia, intelligentia non erit niſi in potentia infiniti: & de hoc non contendimus.

SOLVTIO. Mihi videtur, quòd actu infinitum ſemper eſt imperfectum, nec in Deo eſt, nec in natura: ſed infinitum vt eſt finitum, bene concedo quod cognoſcit Deus. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd impoſſibile eſt Deo fieri additionem aliquam: quia ipſe eſt maius aliquid quam cogitare poſſumus: quod nõ intelligitur dimenſiue, vel multitudine, cum ipſe ſit vnum ſolum & ſimplex: ſed quia nihil boni cogitari poteſt, quin ipſe ſit illud, & plus quã cogitari poteſt: infinitũ autem nihil boni & perfecti eſt, ſed potius imperfectum: ideo non intelligitur ſic: quia, vt ſupra diximus, etiam intelligi poteſt qualiter infinitum includat infinitũ: tamen multa ſunt quæ cogitamus, quæ non ſunt Deus: nec hoc eſt imperfectionis, ſed perfectionis: & ſua ſcientia hoc modo infinita eſt: quia nihil poteſt cogitari vel eſſe, quod ſi eſſet, non eſſet in ſcientia ipſius, & modo ſecundum quod eſt in ſcientia ſua: quia ipſe intelligendo ſe infinita poſſe, intelligit infinita ſecundum quod ſunt infinita in potentia.

AD SOLVTIONEM autem inductam reſpondeo, quòd aut non intelligo eam, aut intelligentia non dicit niſi relationem intellectus ad rem, prout eſt quocumque modo, ſcilicet in potentia, vel in ratione ideali comparationem habente ad id quod erit in actu, ſicut ſupra eſt expoſitum diſtinctione 36.

Oppoſitio an Deus poßit nouiter vel ex tempore ſcire vel præſcire aliquid.

B HIc opponitur à quibuſdam ita, Si Deus poteſt aliquid ſcire vel præſcire quod nunquam ſciuit vel præſciuit, poteſt ergo ex tempore aliquid ſcire vel præſcire. Ad quod dicimus, Poteſt quidem Deus ſcire vel præſcire omne quod poteſt facere: & poteſt facere quod nunquam fiet: poteſt ergo ſcire vel præſcire quod nunquam fiet, nec eſt, nec fuit: nec illud ſcit vel ſciuit, neque præſcit vel præſciuit, quia ſcientia non eſt niſi de his quæ ſunt vel fuerunt vel erunt: & præſcientia non eſt niſi de futuris.

futuris. Et licet possit scire vel præscire quod nunquam est vel erit, non tamen potest aliquid scire vel præscire ex tempore. Potest vtique scire vel præscire quod nunquam est nec erit, nec illud scitum vel pręscitum est ab ęterno: nec tamen potest incipere scire vel pręscire illud, sed ita potest modo scire vel pręscire, sicut potest scisse vel pręscisse ab æterno. Si enim dicas eum modo posse scire vel præscire quod ab æterno non sciuit vel præsciuit, id est, ita quod ab æterno non sciuerit vel præsciuerit, quasi vtrumque simul esse possit, falsum est. Si vero dicas eum posse modo scire vel præscire quod ab æterno non sciuit vel præsciuit, id est, habere potentiam sciendi vel præsciendi ab æterno & modo aliquid, nec tamen illud præscitum est vel futurum, verum est. Non potest ergo nouiter vel ex tempore scire vel præscire aliquid: sicut non potest nouiter vel ex tempore velle aliquid, & tamen potest velle quod nunquam voluit.

ARTICVLVS V.

Vtrum scientia Dei sit enuntiabilium?

POstea quæritur de hoc quod dicit in secunda parte *ibi* [Scientia eius non est nisi de his quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt, &c.] Secundum hoc enim videtur, quòd scientia sua sit enuntiabilium. Quod etiam aliter probatur: quia cum multa sint enuntiabilia, nisi Deus sciret ea, non omnia sciret quæ sunt, vel erunt.

2 Item, Aliter imperfectior esset sua cognitio quam nostra: quia ego non tantum scio te, sed etiam scio te esse, & legere si legis, & huiusmodi: ergo videtur, quòd etiam Deus sciat huiusmodi.

3 Item, Deus non tantum scit subiecta, sed etiam scit eis inesse omnia prædicata, quæ inesse possunt: ergo scit complexa & enuntiabilia, vt videtur.

4 Item, Aliter sequeretur, quòd ipse nesciret Antichristum futurum, vel Cæsarem fuisse, quod est inconueniens.

Sed contra. SED CONTRA: Non scit nisi per ideam, idea autem non est complexorum: quia complexio nulla est in Deo: ergo videtur, quòd ipse non habeat notitiam enuntiabilium.

2 Item, Anima propter sui simplicitatem non est simul nisi vnius: ergo cum Deus magis simplex sit, ipse non erit secundum sui intellectum nisi vnius: ergo non erit complexorum, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd intellectus Dei est complexorum incomplexe: sunt enim complexa referenda ad rem simplicem, & illa in Deum quam ipse non tantum nouit vt simplex est, sed in omni complexione quæ accidere ei potest ex compositione, & sic vno quod est ratio non tantum esse, sed habitudinum omnium, ipse intelligit complexiones omnes & compositiones.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliter est de intellectu nostro & suo: quia noster intellectus non est causa rei vel compositionis rei, sed accipiendo à rebus cognoscit res: & ideo cum res sit diuersa, non potest accipi idem à diuersis, & ideo erit intellectus compositus: sed suus intellectus est causa omnis rei & ratio omnis rei, & ideo per vnum quod est causa & ratio potest intelligi res & rei compositio cum re alia: quia idea non est ratio rei in se, sed in compositione omnium & diuisione quam habere potest per se vel per accidens. Et ex hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS VI.

Vtrum modo Deus potest scire vel præscire, sicut potest sciuisse vel præsciuisse ab æterno?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ita potest modo scire vel præscire, sicut potest sciuisse ab æterno, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia in nostra scientia sequitur, quòd si possum scire aliquid quod non scio, scientia mea variatur.

2 Item, Si possum aliquid modo scire, non sequitur ex hoc quòd illud prius sciuerim: ergo videtur, quòd istæ consequentiæ non teneant in Deo.

SOLVTIO. Dicendum, quòd non est simile: sed sicut se habet scibile ad nostram scientiam, ita se habet sua scientia ad scibile. Vnde sicut in nobis sequitur, nullum scibile est: ergo nulla scientia est: ita è conuerso sequitur, in Deo nulla scientia est: ergo nullum scibile est: & sicut in nobis istæ duæ sunt incompossibiles, scilicet quòd ego scientiam alicuius scibilis habeam, & quòd illud scibile non sit: quia statim me habente scientiam, sequitur illud scibile esse, quia mea non efficitur nisi ab illo scibili: ita in Deo istæ duæ sunt incompossibiles, quòd aliquid sit & quòd scientia illius non sit: quia scientia Dei est causa illius: & quia non est causa nisi ab æterno, sequitur quòd ab æterno sit causa illius: & ideo in Deo est idem posse scire modo & posse ab æterno sciuisse: & istæ duæ incompossibiles sunt, quòd ali- *Solutio*

quid nunc fiat, & quòd ipse ab æterno illud non sciuit: licet vtraque secundum se sit possibilis, quia vna implicatur in alia: & quando ponitur aliquid esse quod nunquam erit, ponitur per consequens Deum illud semper sciuisse, ex hoc, quia sua scientia est æterna causa vel præuisio illius. Et super istum sensum procedit Magister.

ARTICVLVS VII.

An concedendum sit Deum posse scire quod ipse prius nesciuit?

POstea quæritur de hoc quod dicit [Non potest ergo nouiter vel ex tempore scire vel præscire aliquid, &c.] Quæritur enim, Vtrum concedendum sit Deum posse scire quod ipse prius nesciuit? Et videtur quòd sic: quia hoc innuitur in vltima parte sequentis opinionis quam inducit, quòd Deus plura potest scire quam sciuit, quia transire potest super plura.

2 Item, Quidam obiiciunt: Deus potest modo creare quod non creat, & plura creare quam creat: ergo similiter plura potest scire quam sciat.

Sed contra. SED CONTRA: Cum scientia referatur ad scibile, si potest scire quod prius nesciuit, videtur sequi quòd potest habere scientiam quam prius non habuit: & hoc est Deum alterari ab imperfecta scientia ad perfectam.

Solutio. SOLVTIO. Videtur mihi, quòd non sit concedendum.

AD ID autem quod obiicitur de litera: dico, quòd non intendit, quòd aliqua possint fieri supra quæ transeat scientia Dei nouo modo, sed intendit quòd aliqua possint fieri, super quæ ab æterno fuisset scientia. Et sic non sciret nisi quod prius & ab æterno sciuit.

AD ALIVD dicendum, quòd non est simile de creatione: quia illa nihil ponit in Deo, sed in re extra: scientia autem est in sciente ipso, & ideo non potest ei aduenire scientia nouæ rei sine sui variatione: quia illa noua res poneret rationem idealem in Deo, quæ nisi ab æterno fuerit in ipso, variationem ponit circa ipsum.

Vtrum Deus possit scire plura quam scit?

C ITem à quibusdam dicitur Deus posse plura scire quam sciat: quia potest scire omnia quæ scit, & potest aliqua facere quæ nunquam erunt, & illa potest scire: non enim aliqua incognita facere potest. Si vero omnia essent quæ modo sunt, & alia quædam faceret quæ non sunt nec erunt, & illa omnia sciret, pro certo plura sciret quam modo sciat: nec tamen eius scientia augeri potest, quia hoc totum fieri posset sine mutabilitate scientiæ. Constat ergo Deo scientiam omnino esse immutabilem, nec augeri posse vel minui: sed ei subiecta.

ARTICVLVS VIII.

An Deus potest plura scire quam scit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Item à quibusdam dicitur Deus posse plura scire quam sciat] Videtur autem, quòd ista opinio sit vera: quia plura possunt esse quam sunt: scientia autem Dei, vt habetur in præcedenti cap. non est nisi eorum quæ fuerunt vel erunt vel sunt: ergo pluta potest scire quam scit.

2 Item, Scit quicquid potest facere: potest autem facere plura quam facit: ergo potest plura scire quam scit.

Sed contra. SED CONTRA: Deus scit quicquid potest facere: & non potest plura scire, quam potest facere: ergo non potest plura scire quam scit.

2 Item, In æternis est idem esse & posse: ergo si potest plura scire quam scit, tunc etiam scit plura quã scit, quod est impossibile.

Solutio. SOLVTIO. Meo iudicio ista composita falsa est, Deus potest plura scire quam scit, sicut Magister ante distinxit. Et quod dicit ista opinio, quòd sua scientia potest transire super plura quam transit sine mutatione: ita intelligo, quòd hoc ideo, quia posito quòd sint plura, sequitur eum plura ab æterno sciuisse: & de sole quod quidam ponunt pro simili, non est simile: quia in sole non est ratio cognoscendi ea super quæ fulget: quæ si esset in sole, non esset possibile solem effundere lumen intelligentiæ super ea, quorum nulla ratio esset apud ipsum: & sic est etiam in Deo. Vnde cum non accipiat de nouo rationes intelligibilium, oportet quòd ab æterno habeat apud se. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd ipse potest facere plura quam facit, sed non scire plura hoc modo quam scit, nisi sicut posse scire & posse sciuisse ab æterno: & si ponuntur plura esse, supponitur per implicationem in suppositione, quòd illa ab æterno sciuit, vt supra dictum est.

Quod videtur aduersum illi sententiæ qua supra dictum est, Deum semper & simul scire omnia.

D

EI vero quod prædictum est, scilicet quòd Deus omnia semper videt & simul, videtur obuiare quod ait Hiero. in expositione Habachuc: In explanatione cap. 1. Habachuc. Absurdum est, inquit, ad hoc deducere Dei maiestatem, vt sciat per momenta singula quot culices nascantur, quotue moriantur, quota pulicum & muscarum sit multitudo, quotue pisces natent in aquis, & similia. Non simus tam fatui adulatores Dei, vt dum prouidentiam eius etiam ad ima retrudimus, in nosipsos iniuriosi simus, eandem irrationalium & rationalium prouidentiam esse dicentes. Hic videtur dicere Hiero. quòd Deus illorum minorum scientiam siue prouidentiam non habeat: quod si hoc est, tunc non omnia simul scit & semper. Ex tali itaque sensu illud dictum esse nouerimus, vt Deum illa alternatim vel particulatim scire neget, nec per diuersa temporum momenta sic illa cognouit, sicut per varia momenta illorum quædam deficiunt, quædam incipiunt. Neque illis aliisque irrationalibus ita prouidet, quemadmodum rationalibus. Nunquid enim (vt ait Apostolus) cura est Deo de bobus? 1. Cor. 9. & sicut non est cura Deo de bobus, ita nec de aliis irrationalibus. Dicit tamen Scriptura, quia ipsi est de cura de omnibus. Prouidentiam Sap. 12. ergo & curam vniuersaliter de cunctis quæ condidit habet, vt habeat vnumquodque quod sibi debetur & conuenit. Sed specialem prouidentiam atque curam habet de rationalibus, quibus præcepta tradidit, eisque recte viuendi legem præscripsit ac præmia promisit. Hanc prouidentiam & curam de irrationalibus non habet. Ideoque dicit Apostolus, quia non est cura Deo de bobus: prouidet tamen & curat, id est, gubernat omnia, qui omnibus solem suum facit oriri, & pluuiam dat. Scit itaque Deus quanta sit multitudo pulicum, culicum, & muscarum, & piscium: & quot nascantur, quotue moriantur: sed non scit hoc per momenta singula, imo simul & semel omnia. Neque ita scit, vt eandem habeat prouidentiam irrationalium & rationalium, id est, vt eodem penitus modo prouideat irrationalibus & rationalibus. Rationalibus enim & præcepta dedit, & Angelos ad custodiam delegauit.

Breuis summa prædictorum cum additione quorundam.

E

SImul ita & immutabiliter scit Deus omnia quæ fuerunt, & sunt, & erunt, tam bona quam mala: præscit quoque omnia futura, tam bona quam mala.

ARTICVLVS IX.

An Deus habeat notitiam singularium?

DEinde quæritur de hoc quod dicit vltimo *ibi* [Ei vero quod prædictum est, &c.] Videtur enim Deus non habere notitiam singularium: quia dicit Boetius, quòd vniuersale est dum intelligitur, singulare dum sentitur.

2 Item, Omnis intellectus vniuersalium est, vt dicit Philosophus: quia intellectus simplex est, & necesse est intelligibile simplex esse: nihil autem singularium est simplex:

plex : ergo nihil singularium est apud intellectum.

3 Item, Philosophus in 11. metaph. probat, quòd non intelligit aliud à se, quia aliter vilesceret eius intellectus in rebus vilibus, quæ melius est ignorare quam scire: ergo videtur, quòd ipse non habeat notitiam singularium.

Sed contra. SED CONTRA : Secundum hoc enim erunt plura ignorata ab eo quam scita. Item Boetius in lib. 5. de consolatione philosophiæ.

Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole resistunt:
Non nox atris nubibus obstat.
Quæ sint, quæ fuerint, veniantque
Vno mentis cernit ictu:
Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere solem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum cum Magistro, quòd Deus omnia scit parua & magna. Et ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd est intellectus abstrahens formam à re, & illam necesse est depurari propter materialitatem quam habet in re extra, & ille est noster intellectus. Alius est intellectus habens formas vel ideas componibiles exemplariter cum re, & illæ sunt vniuersalis vel particularis, ita quòd à neutro abstrahitur, & ideo non repugnant simplicitati intellectus: quia intellectus illas habet apud se, & tales sunt ideæ & formæ sub quibus intelligunt Angeli.

AD ALIVD dicendum, quòd Philosophus intelligit hoc de intellectu abstrahente à rebus: quia necesse est, quòd ille auferat conditiones materiæ ab eo quod abstrahit, & assimilet sibi. Sed non sic est de intellectu qui est ad rem faciendam per formam compositionis: ille enim habet formam simplicem apud se, quæ non determinatur ad hoc vel illud conditionibus materiæ, sed per relationem ad hoc vel illud: & per illam potest intelligi vniuersale & particulare, & vniuersale in particulari, secundum diuersam relationem rei ad formam illam.

AD ALIVD dicendum, quòd Philosophus non intendit, quòd non aliud intelligat, quam se, sicut supra expositum est 35. distinct. sed intendit, quòd non per aliud quam per seipsum intelligit, quia intelligendo nihil accipit à rebus. Qualiter autem non vilescat intellectus eius, supra est expeditum.

DISTINCTIO XL.

Quid sit prædestinatio & in quo differat à præscientia?

A *De scientia Dei quantum ad speciales effectus, scilicet de prædestinatione & reprobatione. Cap. 10.*

PRÆDESTINATIO vero de bonis salutaribus est, & de hominibus saluandis: vt enim ait Augustinus in lib. de prædestinatione Sanctorum, Prædestinatio est gratię præparatio, quę sine præscientia esse non potest. Potest autem sine prędestinatione esse pręscientia. Prędestinatione quippe Deus ea pręsciuit, quę fuerat ipse facturus: sed pręsciuit Deus etiam quę non est ipse facturus, id est, omnia mala. Prędestinauit eos quos elegit, reliquos vero reprobauit, id est, ad mortem æternam præsciuit peccaturos.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆDESTINATIO vero est de bonis salutaribus] Hic incipit pars illa in qua Magister determinat de scientia diuina secundum suam speciem. Et diuiditur in duas. In prima determinat de speciebus præscientiæ quæ sunt prædestinatio & reprobatio. In secunda autem tangit quasdam quæstiones de præscientia & scientia, communiter consequentes scientiam Dei secundum genus & secundum speciem consideratam, quæ incipit in penultimo cap. sequentis distinctionis *ibi* [Præterea considerari oportet, Vtrum ea omnia quæ semel scit] Præcedens autem adhuc diuiditur in duas. In prima determinat species præscientiæ, quæ sunt prædestinatio & obduratio. In secunda autem quærit, Vtrum habeant aliquam causam in prædestinato, vel præscito? Et hæc incipit in principio sequentis distinctionis *ibi* [Si autem quærimus meritum obdurationis] Ista distinct. diuiditur in duas partes. In prima tangit prædestinationem, in secunda reprobationem *ibi* [Cumque prædestinatio sit gratiæ præparatio] In prima parte facit quinque, quorum

rum primum est, quòd tangit de quibus est prædestinatio. Secundo ostendit certum esse numerum prædestinatorum *ibi* [Prædestinatorum nullus videtur] Tertio obiicitur contra sophistice *ibi* [Ad hoc autem obiiciunt quidam] Quarto obiicit fortius *ibi* [Veruntamen adhuc instant quidam] Quinto & vltimo soluit *ibi* [In huius quæstionis solutione] Sententia autem patet per se, quia litera est plana.

ARTICVLVS I.

Ad quod attributorum debet reduci prædestinatio, vtrum scilicet ad potentiam, sapientiam, vel voluntatem?

SVnt autem hic ante literam octo quærenda, quorum primum est, ad quod trium attributorum possit reduci prædestinatio, vtrum ad potentiam, vel ad sapientiam, vel voluntatem? Secundum, Quid sit re & diffinitione? Tertium autem, Vtrum sit entis, vel non entis? Quartum, Vtrum sit æterna, vel temporalis? Quintum, Vtrum sit solius rationalis creaturæ, vel etiam alterius? Sextum est, Vtrum sit omnis rationalis creaturæ, vel solius hominis. Septimum est, Vtrum sit omnis hominis, vel quorundam hominum tantum? Octauum & vltimum, Vtrum sit prædestinatio multiplicata secundum singulos prædestinatos, vel omnes prædestinati sint in vno, scilicet in Christo.

Quæratur ergo primo, Vtrum sit potentiæ, vel sapientiæ, vel voluntatis siue bonitatis? Videtur autem, quòd sit scientiæ: quia Magister supra 35. distinct. in principio ponit prædestinationem inter nomina, quibus significatur scientia: ergo ad scientiam reducitur.

2 Item, Non est destinare, nisi in animo proponentis: proponere autem est præconcipere de faciendo aliquo: conceptio vero est secundum intellectum præscientem opus: cum ergo prædestinatio sit talis præconceptio, videtur prædestinatio cadere sub scientia.

3 Item, In quo genere est superius ad aliquid, in eodem est inferius quod accipitur sub illo: sed præscientia est in genere scientiæ: ergo prædestinatio, quæ est sub præscientia, vt supra habitum est 35. dist. erit in genere scientiæ.

Sed contra. Sed contra videtur esse in genere potentiæ: quia, vt habetur hic, prædestinatio est præparatio gratiæ: præparatio autem actus potentiæ est: ergo & prædestinatio, vt videtur.

2 Item, prædestinatio est æterna, & hic supponatur, quia infra habet probari: prædestinati autem non sunt ab æterno, nisi in potentia causæ efficientis: ergo videtur, quòd prædestinatio reducatur ad potentiam, quia potentia causæ efficientis est.

Similiter videtur, quòd ordinetur ad voluntatem: quia diffinitur per voluntatem, dicit enim August. quòd prædestinatio est voluntas vel propositum miserendi.

2 Item, Gratia & gloria quæ sunt effectus prædestinationis, sunt indicantia bonitatem: bonitas autem est dispositio voluntatis: ergo & prædestinatio.

3 Item, 1. ad Tim. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri, &c. Voluntas autem salutis est ex prædestinatione: ergo videtur quòd prædestinatio ordinetur ad voluntatem.

SOLVTIO. Dicendum, quòd prædestinatio est in genere scientiæ effectiuæ siue practicæ, & sic aliquid habet scientiæ & aliquid voluntatis: & quia hæc inclinat potentiam ad opus, ideo habet etiam aliquid de actu potentiæ. Sed hoc quod est scientiæ practicæ, dat ei esse: id autem quod est voluntatis & potentiæ, est in ipsa per modum proprietatis, secundum quod voluntas est de scito practice, & secundum quod potentia operans extendit se per opus ad faciendum id: & ideo concedendæ sunt rationes primæ. *Solutio.*

AD ID autem quod obiicitur de potentia, dicendum quòd hæc est prædestinationis quasi consequenter secundum intelligentiæ rationem, scilicet quia scientia talis est ad opus.

AD ID autem quod obiicitur de voluntate, dicendum quòd talis scientia semper voluntati est coniuncta: sed tamen prædestinatio magis accipit nomen ex parte scientiæ, quam ex parte voluntatis: nihil autem prohibet aliquid sic quoad diuersa quæ sunt in ipso, ordinari sub diuersis generibus.

AATICVLVS II.

Quid est prædestinatio in re?

DEinde quæritur quid sit? & hoc diuiditur in duo, scilicet vt quæratur primo, Quid sit re? & secundo, Quid sit diffinitione? Ad primum proceditur sic: Videtur, quòd prædestinatio sit aliquid creatum, & non Deus: quia cum dico, iste est prædestinatus, dico aliquid significando passiue: ergo significo illud esse ab alio in isto: talis autem modus significandi non conuenit Deo, quia nihil habet ab alio: ergo prædestinatio prædestinati non est Deus.

2 Præterea, Nihil quod est Deus, denominat hunc prædestinatum: ergo prædestinatio non est Deus.

3 Item, Actio, & passio sunt entia quæ secum habent oppositos respectus: quod patet ex eorum diffinitionibus cum dicitur, actio est secundum quam in id quod subiicitur agere dicimur: & passio est effectus illatioque actionis. Ergo non conueniunt eidem, nec possunt eidem inesse. Cum ergo Deus sit prædestinans, ipse non erit prædestinatio qua ille vel ille est prædestinatus: ergo cum prædestinatio sit prædestinati, prædestinatio non est Deus.

4 Item, Cum dicitur, Deus creat, res verbi quæ est creatio, idem est quod eductio de nihilo in aliquid: hæc autem eductio vt

forma est in educto: ergo in creatura, & non in Creatore: ergo similiter prædestinatio erit in prædestinato, & non in Deo: ergo realiter non est Deus.

5 Item, Absurdum videtur, quòd Deus dicatur damnandorum reprobatio. Cum ergo non plus ponat prædestinatio in creatura, quam reprobatio, videtur etiam prædestinatio non esse Deus.

Sed contra.

SED CONTRA: Nihil est ab æterno nisi solus Deus: prædestinatio autem qua omnes sunt prædestinati qui saluabuntur, est ab æterno: ergo ipsa est Deus.

2 Item, Cum dicitur, prædestinatio est propositum miserendi, nihil cadit in diffinitione in recto quod non sit Deus. Similiter cum dicitur, præparatio gratiæ in præsenti & gloriæ in futuro: præparatio enim est Deus præparans, quoniam Deus agens est sua actio: gratia autem & gloria cadunt ibi in obliquo: ergo videtur, quòd prædestinatio prædestinatorum sit Deus ipse.

Solutio.

SOLVTIO. Sine præiudicio loquendo consentio vltimis duabus rationibus, quòd prædestinatio secundum id quod est accepta siue sumatur ex parte prædestinantis, seu ex parte prædestinati, semper Deus est. Si enim accipiatur in eo quod est prædestinatio, nihil ponit in tempore aliquo: & si habeat effectum quandoque in prædestinato respectu cuius est, hoc accidit ei ex parte effectus connotati. Sciendum igitur, quòd prædestinatio est quasi medium inter Deum prædestinantem & hominem prædestinatum, & prædestinatio ipsa dicit habitudinem Dei proponentis saluare ad saluandum: & ideo prædestinatio non ponitur in prædestinato, secundum quod ipse est diuersus à Deo in natura propria existens, sed secundum quod ipse est in scientia Creatoris: sed secundum hoc quod ibi est, probatum est supra, quòd ipse est creatrix essentia, & non natura creata: ergo quod sic ponit circa ipsum, non distinguitur ab essentia diuina, sed est ipsa essentia diuina, & cointelligitur respectus ad rem quam operabitur Deus in futuro.

DICENDVM ergo ad primum, quòd cum dicitur, prædestinatus, non significatur ibi passiue nisi quoad modum quoad nos, & non secundum rem: est enim sensus, quòd iste est præuisus saluari, & ly præuisus non ponit aliquid secundum rem extra præuidentem, licet ponat respectum quoad aliquid, quod in futuro erit aliud à Deo, circa quod erit effectus prædestinationis. Vnde tali modo significandi actiue vel passiue sufficit diuersitas rationis quæ est inter præuidentem, & præuisum non in in se, sed in ratione ideali, in qua fuit ab æterno.

AD ALIVD dicendum, quòd prædestinatio formaliter non est in prædestinato: quia non dicit formam cuius esse absolute terminetur in eo, sed potius respectum ad saluandum, cui sufficit vt sit secundum quid, scilicet in idea, vt talis forma significetur in ipso.

AD ALIVD dicendum, quòd prædestinans & prædestinatus non se habent vt simpliciter actiua & passiua secundum naturam, sed tantum secundum aliquem modum significandi in quo notatur dependentia saluandi ad saluantem secundum rationem, id est, causæ efficientis, & non è conuerso.

AD ALIVD dicendum, quòd non est simile: quia cum dicitur, Deus creat, hoc non conuenit Deo, nisi ex tempore: vnde non nominat tantum respectum ad creaturam, sed etiam effectum in creatura, & illa potest essentialiter esse res verbi, licet sit à Deo: sed cum dicitur, Deus prædestinauit Petrum vel Paulum, non notatur nisi respectus ad creaturam, qui conuenit ab æterno, & ideo nihil ponit extra Deum.

AD ALIVD dicendum, quòd meo iudicio non est absurdum, vt dicatur Deus reprobatio: in reprobatione enim non dicuntur nisi duo, scilicet præuisio iniquitatis, & præparatio pœnæ: & vtrumque quod in recto cadit in diffinitione reprobationis, nominat essentiam diuinam cum respectu ad id quod oblique cadit in diffinitione illa, scilicet iniquitatem & pœnam: quorum primum non ponit in Deo speciem propriam, secundum autem habet ibi speciem. Vnde non reputo absurdum, quòd Deus dicatur reprobatio ipsa qua reprobantur iniqui.

ARTICVLVS III.

Quid est prædestinatio diffinitione?

AD secundum proceditur sic, & ponuntur multæ diffinitiones prædestinationis: habemus enim vnam hic in litera in vltimo cap. istius distinctionis. Prædestinatio est præscientia & præparatio beneficiorum, quibus certissime liberantur quicunque liberantur. Alia est August. in lib. de fide ad Petrum hæc, Prædestinatio est gratuitæ donationis præparatio. Alia est August. in lib. de prædestinatione Sanctorum hæc, Prædestinatio est propositum miserendi. Item, Prædestinatio est alicuius in finem destinatio. Item, Magistri ponunt aliam, Prædestinatio est præparatio gratiæ in præsenti & gloriæ in futuro.

Obiicitur autem contra primam: quia prædestinatio non videtur ponere præparationem quæ addat aliquid supra præscientiam: cum enim sunt tria, essentia diuina, & respectus ad creaturam, & effectus in creatura: præscientia dicit duo priora, & non tertium: eadem autem duo etiam dicit præparatio, & nō tertium, quia cum præparatio sit ab æterno, non dicit effectum in creatura: ergo videtur, quòd vnum nihil addat super alterum: ergo vnum superflue coniungitur alteri.

2 Præterea, Beneficia multiplicia sunt, quæ non omnia cadunt in ratione gratiæ gratum facientis: quæ tamen liberant ab aliquibus malis: nunquid igitur istorum est prædestinatio? Videtur quòd non: quia non dicimus flagellatorum esse prædestinationē, cum tamen dicatur 2. Mach. 6. Non multo tempore sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltionem adhibere, extremi beneficij

beneficij indicium est.

3 Item, Dam. 2. lib. cap. 39. dicit, quòd Deus non compellit ad virtutem, nec suadet vitium. Ergo videtur, quòd non certissime liberat prædestinatio.

4 Item, Certissimus modus, est modus necessitatis demonstratiuæ: sed prædestinatio non habet hunc modum in liberando, eo quòd non tollit libertatem à libero arbitrio: ergo videtur, quòd non certissime liberat prædestinatio.

Similiter obiicitur de secunda, quòd dicitur, Gratuitæ donationis præparatio: non enim dicitur præparari res quando non est, nisi in causa efficiente, vt patet: cum enim dicitur, domus præparatur, non intelligitur præparari per hoc quòd habetur artifex sciens & & potens, sed potius quando dolantur ligna & eriguntur partes domus: ergo similiter gratuitæ donationis præparatio, non est nisi quando iam præparatur liberum arbitrium ad suscipiendum, & quando infunditur gratia: hæc autem non sunt ab æterno: ergo præparatio gratuitæ donationis non est ab æterno: sed prædestinatio est ab æterno: ergo male per præparationem diffinitur.

2 Item, Gratuita donatio est id quod datur sine meritis, quia gratuita donatio non est nisi id quod datur gratis: ergo videtur, quòd secundum illam diffinitionem non sit nisi gratiæ primæ, & non gloriæ, vel gratiæ subsequentis quæ datur post præuenientem: quod est contra diffinitionem vltimam.

Similiter obiicitur de tertia. Prædestinatio enim est ab æterno: ergo videtur, quòd non causatur ab aliquo temporali: miseria autem temporalis est: ergo videtur, quòd prædestinatio non respicit statum miseriæ, nisi per accidens: ergo non est propositum miserendi, vt videtur, nisi per accidens: ergo per hoc non erit diffinienda prædestinatio. Item, Secundum hoc non omnibus conuenit, qui tamen prædestinati sunt, vt Angeli & Christus: nulla enim miseria subleuata est in eis. Item, Homo esset prædestinatus etiamsi non peccasset: & tamen non esset ablata ab eo aliqua miseria.

2 Præterea quæritur, Vtrum intelligitur de miseria culpæ vel de miseria pœnæ, vel vtraque? Et videtur, quòd de miseria culpæ: quia consueuit dici, quòd prædestinatio necessario ponit gratiam finalem, hæc autem non releuat nisi culpam & non pœnam. Sed contra: Gratia & gloria tollunt pœnam & culpam: prædestinatio autem est præparatio gratiæ & gloriæ in futuro: ergo videtur: quòd intelligitur de vtraque miseria.

Eodem modo obiicitur de sequenti, quòd prædestinatio est alicuius in finem destinatio. Si enim ponitur ibi finis in quem est destinatio, necessario præsupponit principium eiusdem destinationis, & medium per quod est destinatio: quæ ergo sunt illa?

2 Item, Cum destinare sit æquiuocum ad proponere & mittere, videtur magis sumi pro proposito, quam pro missione. Probatio. Non enim mittitur nisi qui est: sed prædestinatur qui non est: ergo prædestinare non est destimare aliquem, sed potius destinare aliquid ante in proposito, sicut dicitur 2. Mach. 6. de Elezaro, quòd destinauit non admittere illicita propter vitæ amorem. Hoc etiam videtur per Ioan. Damasc. 2. lib. cap. 3. vbi vocat prædestinationem, prædeterminationem: prædeterminatio autem potius est præmeditantis, quam præmittentis aliquem in aliquid.

3 Item, Si prædestinatio esset destinatio alicuius in aliud, non diceretur præparatio gratiæ & gloriæ: quia gratia & gloria non diriguntur ad aliquid: sed potius diceretur præparatio Angeli vel hominis qui dirigitur.

Tandem obiicitur etiam contra vltimam: quia præsens gratia & gloria in futuro dicunt aliquid in tempore, cum tamen prædestinatio nihil dicat in tempore.

2 Item, Damasc. dicit, quòd prouidentia & prædestinatio sunt eorum quæ non sunt in nobis, siue in potestate nostra: sed gloria aliquo modo est in potestate nostra per gratiam, cadit enim sub merito, quod est in potestate nostra: ergo videtur, quòd gratiæ & gloriæ non sit prædestinatio.

PRÆTEREA, Cum vnius rei vnica sit diffinitio, quæritur, Penes quid sumantur assignatæ diffinitiones. *Quæst.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd prædestinatio quoad aliquid sui in omnibus illis diffinitionibus diffinitur: & quia plura sunt in ipsa, ideo plures dantur diffinitiones. Potest enim prædestinatio diffiniri in se, vel secundum statum aliquem prædestinati. Si in se: tunc habet in se genus remotum, & coarctationem illius generis per actum causæ operantis, & effectus suos. Vel etiam potest attendi nomen prædestinationis. Dico ergo quòd prima datur per genus remotum quod est præscientia, & contrahitur per actum operantis causæ, & effectum proximum qui est beneficia certissime liberantia. Secunda autem non considerat nisi actum causæ operantis & effectum. Vltima autem effectum proximum & remotum, qui efficitur mediante alio: quia gratia aliquo modo efficit gloriam. Tertia autem datur secundum statum prædestinati eiusdem qui est in miseria, vt homo post peccatum. Quarta autem est ratio explanans nomen prædestinationis. Et per hoc patet solutio ad vltimum. *Solutio.*

AD PRIMVM autem dicendum, quòd licet prædestinatio non dicat effectum in creatura, tamen per modum significandi aliquid addit supra præscientiam: quia præscientia de se non ponit causalitatem ad præscitum, sed præparatio dicit sufficientiam causalitatis ad actum & effectum.

AD ALIVD dicendum, quòd prædestinatio non est proprie nisi gratiæ, & gloriæ, & alia sunt indirecte operantia ad liberationem, sicut satisfaciendo, vel humiliando, vel tantum reddendo: directe autem operatur liberationem gratia, quæ facit dignum vita æterna, & dirigit in regnum: vnde etiam alia beneficia sunt communia prædestinatis & non prædestinatis, sed non gratia gratum faciens finalis: & ideo patet, quòd illa est ef-

fectus prædestinationis.

Ad aliud dicendum, quòd prædestinatio non compellit ad virtutem, sed tamen finaliter facit eam in libere acceptante & volente: quia licet non cogatur accipere eam, tamen ineuitabiliter inclinabit voluntatem ad accipiendum eam.

Ad aliud dicendum, quòd non est in præscientia & prædestinatione certitudo demonstrationis: quia non sunt causæ per quas inferri possit salus de necessitate rei, sed de necessitate consequentiæ tantum, vt supra diximus de infallibilitate præscientiæ diuinæ distinct. 38. & iterum infra ostendetur, cum quæretur de certitudine numeri prædestinatorum.

Ad id quod obiicitur de secunda diffinitione, dicendum quòd aliter est in artifice creato, & artifice increato: quia artifex creatus non producit materiam, sed præparat eam tantum, accipiendo eam ab extrinseco. Deus autem & producit id quod est necessarium ad opus, & operatur præparando in ipso. Sunt enim tria, scilicet ars, natura, & Deus. Ars operatur super materiam imprimendo speciem artis, non dando materiæ virtutem conseruatiuam formæ quam imprimit, vt patet in figura incisionis, quam lapis continet non ex virtute quam accipit ab artifice, sed per virtutem quam habet ex natura. Natura autem dat formam & conseruantia formam: cum enim generans dat formam & transmutando materiam à forma quam prius habuit, & ab accidentibus & virtutibus quas prius habuit, dando formam, dat omnia accidentia composito ex forma illa quæ conseruant formam in materia. Deus autem agit totum, & materiam, & formam, & proprietates: & ideo præparatio sufficiens est in ipso solo sciente, potente, & volente etiam antequam agat: sed non sic est in materia, & adhuc minus in arte: vnde non erat simile quod pro simili inducebatur.

Ad aliud dicendum, quòd quidam dicunt cum Damasc. quòd prædestinatio per se non est nisi gratiæ, & gloriæ per consequens, & non primo, eo quod datur nostro operi quod est in potestate nostra. Sed melius potest dici, quòd verum dicit Damasc. sed tunc prædestinatio est trium, scilicet gratiæ, & meriti, & gloriæ. Et gratia quidem non est in potestate nostra, ita quod sit à nobis secundum id quod est, licet possimus aliquid operari ad ipsam, scilicet faciendo quod in nobis est. Meritum autem non est in potestate nostra inquantum est meritorium, quia hoc est à gratia: sed tamen est à potestate nostra alio modo, scilicet quia actus meritorius est à nobis: liberum enim arbitrium dat actum, & gratia informat eum. Sed gloria non est in potestate nostra secundum quod est abundans supra meritum: est enim relata ad id quod est in potestate nostra, per hoc quod datur actibus meritoriis: & hoc non in omnibus, quia in paruulis effectus prædestinationis non est opus, sed gratia & gloria tantum.

Ad id quod obiicitur de tertia dicendum, quòd bene potest dici, quòd hæc diffinitio respicit statum ex parte prædestinati, quem præuidet Deus: & quod hac diffinitione prædestinatio non conuenit omnibus prædestinatis, sed homini cadenti tantum. Vel si velimus generaliter extendere prædestinationem: tunc dicimus, quòd miseria in diffinitione non respicit miseriam quæ sit in prædestinato, sed quæ esset nisi esset effectus prædestinationis: misericordia enim præuenit miserendo, ne incidat in miseriam: & hac miseria miser esset Angelus & etiam natura humana in Christo assumpta, si à gratia vnionis separaretur, vel non tunc fuisset assumpta: & nullum dubium habet diffinitio.

Ad vltimum autem quod contra illam diffinitionem obiicitur, dicendum quòd bene potest intelligi de vtraque miseria secundum ordinem, vt primo tollatur culpa per gratiam, & pœna per gloriam.

Ad id quod obiicitur contra sequentē diffinitionē, dicendū quòd in veritate ibi est finis destinationis & medium & principium. Principium autem est propositum, & præparatio gratiæ est quasi medium quod opponitur in cursu qui est in tempore, & gloria est vt finis: & ideo incipit ista destinatio ab æterno, & dirigitur per tempus totius cursus, iterum in æternitatem.

Ad aliud dicendum, quòd vtroque modo intelligitur cadere destinatio in ratione prædestinationis. Vno modo ratione propositi destinantis, & alio modo ratione directionis. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd licet non destinetur nisi qui est, tamen prædestinari potest qui non est in propria natura, licet sit in Dei notitia: quia præpositio composita verbo, notat antecessionem æternitatis ad tempus.

Ad aliud dicendum, quòd in vtrisque intelligitur præparatio: Deus autem præparat eligendo quos dirigit, & præparat eis bona quibus habiles fiunt directioni: tamen effectus solius gratiæ & gloriæ exprimitur, quia illa dicunt medium & finem directionis, quam importat prædestinatio in abstracto significata.

Ad id quod obiicitur contra vltimam, dicendum quòd præparatio gratiæ & gloriæ non ponit gratiam & gloriam secundum actum, sed tantum ex parte præparantis: & ideo non sequitur, quòd prædestinatio aliquid habeat ex tempore.

Ad aliud patet solutio per ante dicta. *Ad quæst.*

ARTICVLVS IV.

An prædestinatio sit entis, vel non entis?

Tertio quæritur, Vtrum prædestinatio sit entis, vel non entis. Videtur autem, quòd entis: quia dicitur ad Rom. 1. ibi. Qui prædestinatus est in virtute. Ibi ponit Origenes talem literam, Qui prædestinatus est in virtute: & dicit super illud in Glossa, Destinatio est eius qui est. Ergo videtur, quòd prædestinatio sit entis. *1. p. sum. theo. q. 63. memb. 2.*

2 Item,

2 Item, Prædestinatio est præparatio: sed præparatio est entis: ergo & prædestinatio.

2 Item, Electio est propositis duobus, vnius præoptatio, vt vult Damasc. ergo electio est entis: ergo & prædestinatio: quia prædestinatio non est nisi electorum.

4 Item, Prædestinatio est sciti tantum: scitum autem est ens: ergo & prædestinatio est entis.

Sed contra. SED CONTRA: Ad Eph. 1. Elegit nos ante mundi constitutionem: sed ante mundi constitutionem non eramus: ergo prædestinatio non videtur esse entis.

2 Item prædestinatio est æterna: prædestinati autem non sunt ab æterno ergo, &c.

3 Item, Supra habitum est ab August. 38. dist. quod eliguntur qui non sunt: nec errat qui elegit, nec vane elegit: ergo videtur, quòd non sit entis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd prædestinatio vt prædestinatio non est entis simpliciter, sed secundum quid entis, hoc est, in notitia diuina, sicut sæpius expositum est.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd prædestinatio quidem non est nisi entis: sed prædestinatio dicit ordinem antecessionis ad prædestinatum, & ideo potest esse non entis: & huic non contradicit Origenes. Si autem tu dicas, quòd ipse sumit pro eodem destinationem & prædestinationem: tunc respondeo, quòd destinatio sic scripta non ponit ens simpliciter, sed secundum quid in notitia diuina.

AD ALIVD dicendum, quòd præparatio non ponitur hic nisi secundum habitum penes sufficientiam præparantis, & non penes actum qui ponit gratiam in creatura.

AD ALIVD dicendum, quòd electio non ponit hic nisi existentes secundum quid, scilicet in notitia eligentis: & præoptatio est eorum quos scit bene recepturos gratiam, & bene vsuros ea: non tamen ponuntur absolute esse.

AD ALIVD dicendum, quòd scitum in nobis ponit ens prius natura vel tempore: sed in Deo est è conuerso: quia sua scientia non dependet ab ente vt à causa, sed potius è conuerso ens dependet ab ipsa: quia causatur ab ea.

ARTICVLVS V.

Vtrum prædestinatio sit æterna vel temporalis, & an ponat aliquid in tempore in prædestinato?

1. p. sum. theo. q. 63. memb. 1. q. 1. QVarto quæritur, Vtrum sit æterna, vel temporalis? Videtur autem esse æterna: quia est species præscientiæ: cum ergo præscientia sit æterna, & ipsa prædestinatio erit æterna.

2 Item, Probatum est, quòd ipsa est Deus prædestinans: nihil autem est Deus nisi æternum: ergo prædestinatio est æterna.

3 Item, Propositum miserendi non dicit nisi æternum: cum igitur prædestinatio dicat propositum miserendi, ipsa erit æterna.

SED CONTRA: Nihil æternum diffinitur per temporale: prædestinatio diffinitur per temporale, quia per gratiam & gloriam: ergo non est pure æterna. *Sed contra.*

IVXTA hoc quæritur, Vtrum ponat aliquid in tempore in prædestinato? Videtur autem, quòd sic: quia Ioan. 1. dicit Glos. quòd melius fuit Nathanaeli vtramque naturam in Christo cognoscere, quam esse prædestinatum. Cum igitur comparatio sit inter bona vniuoca, & cognitio duarum naturarum in Christo fuerit bonum temporale, videtur quòd aliquid temporale ponat in prædestinato. Item, Videtur falsũ quod dicit Glossa, quia vtramque naturam in Christo potest cognoscere etiam malus & damnatus: ergo cum prædestinatio non sit nisi saluandorum, vt habetur in litera, videtur prædestinatio melius aliquid, quam cognitio duarum naturarum in Christo. Si forte dicas, quòd hoc est ideo, quia prædestinatio nihil ponit in prædestinato, sed cognitio aliquid ponit. Contra: Secundum hoc non potest esse comparatio: quia eius quod non est, nulla est comparatio ad id quod est. Item, Ad minus ponit gratiam finalem: & illa aliquid est & melius quam cognitio duarum naturarum in Christo. *Quæst.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd prædestinatio nihil ponit in prædestinato vt nunc, sed relinquit gratiam finalem vt effectum: tamen semper dicit respectum ad prædestinatum, licet non necessario connotet effectum vt nunc: & ideo de se æterna est, & non temporalis: effectus enim qui est gratia & gloria, cadit in diffinitione prædestinationis oblique, & nihil sunt de essentia prædestinationis, licet sint ea ad quæ notatur respectus causalitatis eius. Et per hoc iam patet solutio ad primum: quia æternum denotans respectum ad creaturam, potest bene diffiniri per illam creaturam, dummodo oblique cadat in diffinitione ipsius. *Solutio.*

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd nihil ponit de se in creatura, nec etiam creaturam prædestinatam ponit esse, sed tamen denotat respectum ad ipsam. Ad hoc autem quod contra obiicitur, dicendum quòd secundum intentionem Glossæ comparantur duo ad alterum illorum per se acceptum, & hoc secundum statum, & non secundum gratiam personalem vel bonum personale: prædestinatio enim currit in veteri lege, & lege gratiæ, siue lege Christi: cognitio autem duarum naturarum in Christo per præsentiam redemptoris, non fuit nisi in noua lege, & ideo cognitio naturarum non excludit prædestinationem, sed potius per effectum gratiæ conducit ad eam: & ideo comparatur in nouæ legis gratia, quæ ostendit gratiam ad quam prædestinati sumus, ad statum in quo non eramus nisi prædestinati ad gratiam, & non habebamus eam, hoc est, gratiam redemptionis, per quam valet nostra gratia quicquid valere potest, vt dicit Magister in 3. huius voluminis dist. 19. & sic plana est Glossa. Et per hoc etiam patet solutio ad sequentia.

ARTICVLVS VI.

An prædestinatio sit solius rationalis creaturæ, vel etiam alterius?

QVinto quæritur, Vtrum sit solius rationalis creaturæ, vel etiam alterius? Videtur autem, quòd etiam alterius: quia hoc dicitur in litera in principio lectionis, quòd prædestinatio est de bonis salutaribus, vt sunt virtutes, & gratia, & gloria, quæ non sunt creaturæ rationales.

2 Item, August. dicit, quòd malis prædestinatæ sunt pœnæ: ergo videtur esse de bonis & malis, rationalibus & irrationalibus.

Sed contra. SED CONTRA: Non destinatur nisi rationalis creatura: ergo videtur, quòd nec prædestinatur nisi illa.

Item videtur non esse prædestinatio ad gloriam: quia qui est prædestinatus, semper est prædestinatus: constat autem autem, quòd destinatus ad aliquid quando est in illo, non est amplius prædestinatus, sicut Sancti in gloria existentes, non habent vlterius quo destinentur: ergo si gloria esset vltimum eorum, non essent prædestinati, quando iam glorificati sunt, quod falsum est, quia semper sunt prædestinati: ergo videtur, quòd prædestinatio non sit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd prædestinatio dupliciter sumitur, scilicet communiter, & proprie. Communiter dicit præuisionem & præparationem mansionis tantum, non determinando hanc mansionem vel illam: & sic dicuntur pœnæ prædestinatæ malis. Proprie dicit præuisionem & præparationem mansionis, & causam mansionis, sicut gratia est causa mansionis. Vnde August. super illud, Vado parare vobis locum: dicit, quòd prædestinauit masiones. Hoc autem modo adhuc dupliciter sumitur. Dicitur enim prædestinatio vt cuius, siue quis prædestinatus: & dicitur vt per quid, & vt ad quid. Primo modo non est nisi rationalis creaturæ. Secundo modo est bonorum quibus liberatur rationalis creatura, & ad quæ dirigitur. Et per hoc patet solutio ad primam partem quæstionis.

AD ALIVD dicendum, quòd prædestinatus, potest sumi participialiter & nominaliter. Si participialiter: tunc etiam adepta iam gloria dicitur aliquis vere prædestinatus, quia de præterito verum erit dicere, quòd Deus prædestinauit illum. Si autem sumitur nominaliter, & est quasi nomen verbale: tunc adhuc gloria quam adipiscitur, potest considerari dupliciter, scilicet in se prout est finis prædestinationis: & sic non satis proprie dicetur adhuc prædestinatus. Potest etiam considerari continuatio gloriæ & immensitas ex parte obiecti in quo est gloria, quod non potest finiri: & sic continue beati intrant gloriam, & possunt adhuc dici prædestinati. Et per hoc patet solutio ad sequentem partem quæstionis.

ARTICVLVS VII.

An prædestinatio sit omnis rationalis creaturæ, vel hominis tantum: & an Christus sit prædestinatus?

SExto quæritur, Vtrum sit omnis rationalis creaturæ, vel tantum hominis? Et videtur, quòd non sit Angelorum: quia prædestinatio est præparatio gratiæ in præsenti & gloriæ in futuro: in Angelis autem secundum quosdam gratia non præcessit gloriam: ergo videtur, quòd non sint prædestinati.

2 Item, Si prædestinatio est propositum miserendi, videtur non competere Angelis, in quibus aut nunquam fuit miseria, aut si inest, irremediabilis est, vt in dæmonibus.

3 Item, Destinari est distantis: distans autem quoad actum contemplationis, non est nisi vtens speculo & ænigmate: Angelus autem non vtitur speculo & ænigmate, sed videt facie ad faciem: ergo nec conuenit ei nomen prædestinationis, vt videtur.

SED CONTRA: Nulla gratia gratum faciens habetur à creatura rationali, quæ à Deo non sit præparata & præuisa: cum igitur Angeli stantes acceperunt gratiam, erat eis præparata & præuisa: & hæc duo sunt sub alia prædestinatione: ergo ipsi sunt prædestinati, vt videtur. *Sed contra.*

2 Item, Non accipit mansionem beatitudinis, cui ipsa mansio non est præuisa & præparata: ergo cum Angelus acceperit mansionem, erat sibi præparata & præuisa: ergo ipse est in eam prædestinatus ab æterno, vt videtur.

VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum Christus sit prædestinatus? Videtur, quòd sic: Ad Rom. 1. Qui prædestinatus est in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Domini nostri Iesu Christi. Item hoc dicunt Aug. & Ambr. Item Ori. ibidem dicit, Destinatur qui est. Ergo videtur, quòd non tantum prædestinatus sit, sed etiam personæ competat prædestinatio quæ ab æterno fuit. *Quæstiun.*

SED CONTRA: Ad æternum non potest notari antecessio: Filius Dei est ab æterno: ergo respectu sui non potest notari antecessio: prædestinatio autem notat antecessionem ad prædestinatum: ergo Filio Dei non competit. Si forte dicas, quòd competat ei quoad naturam humanam quæ non fuit ab æterno: hoc nihil esse videtur: quia prædestinatio personæ proprie est, & non naturæ: vnde dicimus Petrum & Paulum, non animas vel corpora eorum, prædestinatos. Præterea, Augustinus exponit hoc de persona, & non de natura. Item, Detur etiam, quòd de natura intelligatur, adhuc videtur non competere: quia in 3. huius voluminis dist. 4. dicitur gratia illi homini fuisse naturalis: ergo videtur, quòd natura non habuit antecessionem ad gratiam, nec ordine, nec tempore: *Sed contra.*

tempore: ergo non fuit destinatus ad gratiam.

2 Item, Ipse semper fuit comprehensor: ergo semper fuit gloria plenus: nunquam ergo in illam fuit destinatus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd prædestinatio omnis creaturæ rationalis est, tam hominum, quam Angelorum, & est etiam Christi hominis inquantum est homo: ita quòd fiat distributio pro generibus singulorum, non pro singulis generum: sed hoc bene concedo, quòd non habet se vno modo creatura rationalis ad prædestinationem: sed homo habet antecessionem æternitatis ad personam & naturam, & ordinem naturæ ad gratiam, & statum viæ in gratia proficiendo ad gloriam. Angelus autem habet quidem antecessionem æternitatis ad personam & naturam, & ordinem naturæ ad gratiam secundum quosdam natura tantum, secundum quosdam etiam in tempore: sed non habuit distantiam viæ gratiæ ad gloriam: secundum quosdam habuit tamen distantiam viæ à confirmatione quæ fuit gloriæ complementum & perfectio beatitudinis. Christus autem non habuit antecessionem æternitatis ad personam, sed ad vnam naturarum suarum, nec antecessionem naturæ ad gratiam vnionis vel habitus animæ, etiam nec distantiam viæ inter gratiam & gloriam animæ in se, sed in membris: in se autem habuit distantiam viæ inter gratiam & gloriam corporis. Et ita patet, qualiter ea quæ sunt prædestinationis, per prius, & posterius inueniuntur in homine prædestinato & Angelo & Christo.

DICENDVM ergo ad primum, quòd gratia in Angelis secundum omnes præcessit gloriam quoad confirmationem, licet non quoad habitum gloriæ.

AD ALIVD dicendum, quòd misericordia præseruans à miseria saluatur in Angelis & in homine secundum primum statum, vt dictum est supra.

AD ALIVD dicendum, quòd distantia est multiplex, scilicet in modo contemplationis & in via proficiendi ad beatitudinem. Primo modo non habuit distantiam, sed secundo modo, si dicatur beatitudo vel beatitudinis pars confirmatio.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur de Christo, dicendum quòd prædestinatio conuenit personæ in natura, & non secundum se: & sic saluantur omnia dicta, scilicet Orig. Amb. & August. quia tunc quoad personam est, & conuenit ei quoad personam destinari & in naturam & gratiam simul & gloriam: non autem conuenit ei sic prædestinari: sed quoad naturam solam conuenit ei prædestinari in gratiam vnionis: quoad personam autem in natura conuenit ei, vt dicit Augustinus, præordinari in gratiam reconciliationis, vt præordinatio referatur ad personam, non gratia personæ, sed gratia naturæ.

AD OBIECTA autem dicendum, quòd licet prædestinatio sit personæ, non tamen oportet, quòd conueniat ei gratia personæ, sed gratia naturæ.

AD ALIVD dicendum, quòd gratia dicitur illi homini naturalis, non quod sit natura eius, sed quia est ad esse personam: vnde etiam prædestinatio proprie refertur ad suppositum hominis inquantum est hic homo.

AD ALIVD dicendum, quòd licet distantia viæ non fuerit gratiæ ab habitu gloriæ, fuit tamen secundum aliquid in corpore & in anima: & in corpore quoad gloriam corporis, in anima autem quoad hoc quod ante mortem compatiebatur corpori, post resurrectionem autem non: & in 3. huius voluminis 18. di. dicit Magister, quòd Christus meruit sibi impassibilitatem in anima & immortalitatem in corpore.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum prædestinatio sit omnium hominum, vel quorundam tantum?

SEptimo quæritur, Vtrum prædestinatio sit omnium hominum vel quorundam tantum. Videtur autem, quòd omnium: quia dicit Apostolus 1. Timoth. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem sui nominis venire. Ergo omnibus parauit gratiam & gloriam: quia præparatio (vt prius habitum est) non est nisi de voluntate præparantis.

2 Item Ansel. dicit, quòd non est causa quare quidam non habent gratiam, quia Deus noluit dare: sed potius, quia illo porrigente, illi nolunt accipere: ergo videtur, quòd quoad se omnibus æqualiter parauit.

3 Item Iaco. 1. Siquis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Ergo omnibus paratus est dare. Item ad Rom. 10. Dominus omnium diues in omnes qui inuocant eum.

4 Item, Æternum, vt dicit Ansel. claudit in se omne tempus & omnia quæ sunt in tempore: sicut præsens tempus claudit in se omnem locum, & omnia quæ in loco sunt: ergo æqualiter se habet ad omnia temporalia: cum ergo prædestinatio sit æterna, videtur quòd æqualiter se habeat ad omnes.

5 Item, Dion. dicit & etiam Philosophus, quòd, primum æqualiter se habet ad omnia: sed non omnia æqualiter se habent ad ipsum.

6 Item, Apocalyp. 3 Ecce sto ad ostium & pulso. Ergo videtur, quòd omnibus æqualiter parauit.

SED CONTRA: Multi sunt vocati, pauci vero electi. Cum ergo electio sit prædestinantis, quosdam reiicit, quosdam prædestinat. Item, Baruch 3. Non hos elegit Dominus. Item malach. 1. Iacob. dilexi, Esau autem odio habui. Et hic multa induci possunt de hoc. Sed contra.

SOLVTIO. Dicendum, quòd prædestinatio non est omnium, sed quorumdam tantum, scilicet præparatorum ad gratiam & gloriam: quæ autem sit ratio huius, in sequenti distinct. habet determinari, vbi quæretur, Vtrum prædestinatio habeat causam aliquam? Sed contra.

AD

Ad primvm ergo dicendum, quòd secundum Damasc. 2. lib. 29. cap. hoc intelligitur de voluntate antecedente, & non consequente. Dicitur autem voluntas antecedens, quæ non habet relationem, nec ponit effectum ad nostram causam, hoc est, ad nostra merita: sic enim considerata voluntas nihil producit, nisi ad salutem: voluntas autem consequens est, quæ est ex nostra causa, secundum quam præuidendo malitiam, quosdam reprobat, & quosdam eligit, vt bene gratia vtantur.

Ad alivd dicendum, quòd hoc verum est quoad se: quia aliter non essemus culpabiles gratiam non accipiendo: sed prædestinatio non dicit tantum voluntatem dandi, sed etiam præparationem gratiæ illis, quos præuidit quòd volent accipere: vnde dicit relationem ad accipientem. Licet ergo voluntas dantis vna sit respectu omnium, non tamen vna est relatio ipsius ad accipientem & non accipientem, & hanc relationem nominat prædestinatio. Patet igitur, quòd nec prædestinatio se habet vno modo.

Ad alivd dicendum, quòd illa auctoritas loquitur de appositione gratiæ in præsenti: illa enim nulli congrue petenti eam negatur.

Ad alivd dicendum, quòd hoc verum est de æternis quæ accipiuntur vt æternitas est mensura excellens totum tempus: sed non est verum de æternis relatis ad quædam temporalia: & tale æternum dicit prædestinatio, & ideo non est vno modo se habens ad omnes.

Ad alivd dicendum eodem modo, quòd non adiuncta relatione primum vno modo se habet ad omnia: sed si apponatur relatio ad hoc vel illud, hoc modo vel illo, non est verum: & idem modus soluendi est ad sequentia.

ARTICVLVS IX.

An prædestinatio multiplicetur secundum singulos prædestinatos, vel omnes prædestinati sunt in vno?

Octauo & vltimo quæritur, Vtrum prædestinatio multiplicetur secundum singulos prædestinatos, vel omnes prædestinati sint in vno? Videtur autem, quòd omnes in Christo simus prædestinati: quia dicit Apostolus ad Eph. 1. quòd elegit nos ante mundi constitutionem in ipso, hoc est, in Christo: cum igitur electio sit prædestinationis, videtur quòd prædestinauit nos in ipso.

2 Item, Ad eph. 1. dicit, quòd in ipso restaurauit quæ in cælis & quæ in teris sunt: & nihil restaurauit quod ab æterno non præuidit & præparauit: ergo videtur, quòd in ipso etiam omnia restaurata prædestinauit: omnes autem prædestinati sunt restaurati: ergo omnes prædestinati sunt in ipso, vt videtur.

Sed contra: Prædestinatio est præparatio gratiæ, &c. præparatione autem vna non præparatur Christo & Petro: ergo nec prædestinatio vna. De hoc autem alibi, scilicet in 3. lib. di. 10. satis dictum est. *Sed contra.*

Solvtio. Dicendum est, quòd non simpliciter, sed quoad aliquid prædestinati sumus in Christo: est enim gratia formaliter gratificans, & quoad hanc non sumus prædestinati in Christo: quia gratia nostra nunquam essentialiter fuit in Christo. Est etiam gratia expediens nostram gratiam ad actum quoad hoc vt possit nobis valere, & quoad hanc prædestinati sumus in Christo: quia, vt dicit Magister in 3. lib. di. 18. non valeret nobis pœnitentia, nec opera nostra, nisi Christus satisfecisset pro nobis: & sic intelliguntur auctoritates inductæ: & per hoc patet solutio ad totum. *Solutio.*

ARTICVLVS X.

An prædestinatio potest esse sine præscientia, & quare reprobatio potius dicitur præscienia, quam prædestinatio?

Deinde quæritur de his quæ dicuntur in litera primi cap. vbi dicit [Quod sine præscientia esse non potest, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia sunt species scientiæ ex opposito diuisæ, eo quod præscientia dicitur esse malorum, prædestinatio vero bonorum.

Præterea quæro, Quare nomen generis retinuit potius reprobatio, quam prædestinatio? *Quæstium.*

Solvtio. Ad hoc dicendum, quòd hic in litera præscientia sumitur vt genus ad prædestinationem, & præscientiam stricte acceptam: & sic verum est, quòd prædestinatio non est sine præscientia. *Solutio.*

Ad alivd dicendum, quòd reprobatio respectu iniquitatis præuisæ non dicit aliquid causalitatis vel effectus in Deo: sed prædestinatio addit, & ratio per differentiam additam contrahit genus: sed non reprobatio, & ideo retinet nomen generis. Et si tu obiicias, quòd addit causalitatem ad pœnam, dicendum quòd pœna præparatur, non ita ex voluntate sicut gloria: sed præparatur per respectum ad opus nostrum, & Deus non vult eam nisi voluntate consequente.

An

An aliquis prædestinatorum possit damnari, vel reproborum saluari?

PRædestinatorum nullus videtur posse damnari, nec reproborum aliquis posse saluari. Vnde Augustinus in lib. de correctione & gratia. In Apoc. inquit, dicitur, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Si alius non est accepturus nisi iste perdiderit, certus est electorum numerus, id est, non potest augeri vel minui. Ad hoc autem obiiciunt quidam, nitentes probare numerum electorum posse augeri vel minui, sic: Posset Deus non apponere gratiam quibus apponit, & posset subtrahere quibus non subtrahit: quod si faceret, vtique damnarentur. Possent ergo damnari isti, qui tamen saluabuntur: posset itaque minui electorum numerus: ita etiam posset augeri, quia posset apponi gratia quibus non apponitur, per quam saluarentur. Possent ergo saluari habita gratia, qui tamen sine ea damnabuntur: posset itaque augeri numerus electorum. Quibus respondemus ex ea ratione dictum esse, & verum esse numerum electorum non posse augeri vel minui, quia non potest vtrumque simul esse, scilicet vt aliquis saluetur & non sit prædestinatus, vel vt aliquis prædestinatus sit & damnetur. Intelligentia enim conditionis implicitæ veritatem facit in dicto, & impossibilitatem in vero. Si vero simpliciter intelligatur, impossibilitas non admittitur, vt cum dicitur, prædestinatus potest vel non potest damnari, & reprobus potest saluari. In his enim & huiusmodi locutionibus, ex ratione dicti diiudicanda est sententia dictionis. Alia namque fit intelligentia, si per coniunctionem hæc accipiantur dicta, atque si per disiunctionem: vt supra cum de præscientia agebatur, prætaxatum est. Si enim cum dicis, prædestinatus non potest damnari, intelligas ita, id est, non potest esse vt prædestinatus sit & damnetur, verum dicis, quia coniunctim intelligis: falsum autem si disiunctim, vt si intelligas istum non posse damnari, quem dico prædestinatum: potuit enim non esse prædestinatus, & ita damnaretur. B Cap. 13. Apoc. 3.

ARTICVLVS XI.

Vtrum tam numerus numerans quam numerus numeratus electorum certus sit: & vtum scriptus in libro vitæ deleri possit de ipso.

DEinde quæritur de hoc quod dicit in 1. cap. Prædestinatorum nullus videtur posse damnari. Ibi enim tangit de numero electorum, circa quem primo quærendum est, Vtrum tam numerans quam numeratus numerus electorum certus est? Secundo, Qua certitudine certus est? Tertio, Vtrum vnus possit accipere coronam alterius? quia hoc videtur dicere in litera.

Ad primum procedit sic, Super illud Luc. 5. Rumpebatur recte eorum: dicit Glossa. Non tot intrant de Iudæis, quot prædestinati sunt ad vitam. Ergo videtur, quòd numerus numerans & numeratus possit minui. Ergo eadem ratione potest etiam augeri.

2 Item Deut. 1. Addat Dominus ad hunc numerum multa millia: Glo. ibidem dicit, Ad hunc numerum, scilicet præfinitum in scientia Dei, qua nouit qui sunt eius. Ergo illi numero præfinito est aliquid addibile: ergo videtur, quòd non sit certus.

3 Item Iob. 34. Conteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis, Glos. Greg. ibidem dicit, Locum vitæ aliis cadentibus, alij sortiuntur. Ergo videtur, quòd ad minus numerus numeratus non sit certus.

4 Item Apoc. 3. super illud, Tene quod habes, &c. dicit Gloss. Aliis cadentibus, alij in locum eorum subinducuntur.

5 Item Exo. 32. Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Ergo aliquis est delebilis de numero prædestinatorum: ergo mutari potest numerus.

6 Item per rationem probatur idem sic, Pone numerum signatum quem vis, & vnus illorum sit modo: aut ille est liberi arbitrij aut non. Si non: ergo mereri non potest, nec demereri: ergo non erit in regno cælorum propter meritum: ergo non est de numero prædestinatorum, & hoc est contra propositum. Si autem est in statu liberi arbitrij flexibilis: ergo potest transgredi. Transgrediatur ergo, quoniam possibili posito nihil accidit impossibile: & si transgreditur, possibile est eum mori in tali statu. Moriatur ergo, adhuc nihil debet sequi impossibile: sequitur autem tunc diminutum esse numerum prædestinatorum: ergo possibile est prædestinatorum numerum diminui.

7 Eodem modo penitus probatur, quòd possibile est eum augeri. Ponatur ergo aliquis de his qui non includuntur in illo numero, esse nunc: ille habet liberum arbitrium: ergo potest facere quod in se est: faciendo autem hoc, Deus inuenitabiliter dabit ei gratiam. Ponamus ergo eum decedere in gratia illa: constat, quòd saluabitur: ergo augeri potest numerus prædestinatorum.

Sed contra. SED CONTRA: Nihil est omnium futurorum quod secundum numerum & speciem & materiam & suppositum Deus ignoret: ergo ipse scit quot & qui saluabuntur: impossibile ergo est, quòd numero saluandorum finaliter possit fieri additio vel subtractio: ergo impossibile est numero prædestinatorum posse aliquid adiici vel subtrahi.

Quæstiun. PRÆTEREA quæramus de opinione quorundam dicentium, quòd numero quo numerat Deus prædestinatos, non potest fieri additio vel subtractio, sed numero numerato: dicunt enim illi, quòd eodem modo numerat Deus plures & pauciores sine variatione ipsius, sicut vnitas numerat multitudinem maiorem vel minorem, secundum quòd dicit generaliter Philosophus, quòd numerus est multitudo mensurata per vnum. Videtur autem hoc impossibile: quia absurdum est Deo dare scientiam fallibilem & imperfectam, imperfecta autem est quæ non cognoscit omnia etiam in suppositis proprijs, quibus distinguuntur res à seinuicem: ergo Deus iam nouit personaliter omnes saluandos.

2 Item, Quicquid nouit infallibile est, vt habitum est in præcedentibus: ergo impossibile est illi fieri additionem & subtractionem, & sic certus est sibi numerans & nnmeratus numerus, etiam quantum ad personas.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dicendum puto, quòd numerus apud Deum certus est vtroque modo: scilicet & formaliter secundum quantitatem discretam, & materialiter quantum ad supposita eorum qui numerati sunt: quia aliter fallibilis & imperfecta esset diuina scientia. Et dico, quòd sicut dupliciter est certus quoad numerum, ita etiam dupliciter est certus quoad numerantem: quia in præstinatione duo sunt, scilicet scientia tot, & voluntas tot: & voluntas respicit aliquid in opere nostro, quia vult tot, quot bene vsuri sunt gratia danda ab ipso, & non plures: & si plures essent bene vsuri gratia, tunc ab æterno voluisset plures, & modo vellet plures.

DICENDVM ergo ad primum, quòd Glossa illa intelligitur in casu, & non vniuersaliter: & est sensus, Non tot intrant de Iudæis tunc, hoc est, in primitiua Ecclesia, quot sunt saluandi Iudæi vniuersaliter in toto tempore mundi: quia multi intrabunt in fine temporum, quando se videbunt deceptos in Antichristo.

AD ALIVD dicendum, quòd Glos. illa intelligitur de præfinitione præsentis iustitiæ: ille enim numerus certus est, & augetur tamen, & minuitur de die in diem: quia possunt esse plures & pauciores: licet etiam ille certus sit Deo.

AD ALIVD dicendum, quòd Gregorius loquitur de iustitia præsenti, quæ facit locum vitæ, non simpliciter, sed quantum ad conditionem status vt nunc.

AD ALIVD dicendum, quòd intelligitur etiam illud de corona temporalis iustitiæ: infra tamen magis quæretur de hoc.

AD ALIVD dicendum, quòd non intelligitur sic, quòd aliquis deleatur de libro qui per præuisionem gratiæ finalis inscriptus est: sed Moyses loquebatur ex impossibili supposito. Quasi diceret, Sicut impossibile est vt me deleas, ita impossibile est vt noxam non dimittas, vel dixit hoc de electione gloriæ quæ debetur duci, quæ non haberetur, si non fuisset dux populi: & non de electione simpliciter.

AD ID quod obiicitur per rationem, iam sæpius responsum est: quia si tu ponas quemcumque prædestinatum nunc, dico quòd possibile est eum peccare & mori in peccato: sed si moriatur sic, nunquam fuit prædestinatus: istæ enim duæ sunt possibiles, prædestinatus potest peccare, & prædestinatus potest mori in peccato. Tamen istæ duæ sunt impossibiles, iste est prædestinatus, & mortuus est in peccato: sicut istæ duæ, iste moritur sine gratia finali, & præuisus est mori in gratia finali. Vnde cum dicitur, prædestinatus potest mori in peccato, conceditur propter potentiam liberi arbitrij: sed tamen hæc potentia nunquam ad actum potest reduci: quia sic verificarentur contradictoriæ simul, scilicet iste præuisus est mori in gratia finaliter, & iste non est præuisus mori in gratia finaliter: quia Deus præuidet quicquid fit: & per hoc patet solutio ad sequens: quia simile est isti.

AD ID quod vlterius quæritur de opinione illa, dicendum quòd si bene intelligatur, vera est: vocat enim numerum vnum diuinam præscientiam præparantem gratiam: & hæc quidem est vna, & non recipit variationem à rebus ipsis quæ prædestinantur, nec iteratur proprie in omnibus prædestinatis: sed potius prædestinati per varios effectus gratiæ referuntur ad ipsum, sic numerantem. Quia tamen ille numerus non dicit essentiam diuinam absolute, sed secundum significationem scientiæ præparantis, & hæc ponit respectum

pectum ad rem : si res semper accipiatur sub illo respectu, impossibile est non esse certum illum numerum numeratum : sed si res numerata consideretur in se, tunc potest esse de numero, & potest non esse, propter flexibilitatem liberi arbitrij. Non autem sic intelligitur, quòd scientia Dei transeat super aliquem saluandum, & ille non saluetur. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XII.

Qua certitudine est certus numerus electorum?

SEcundo quæritur, Qua certitudine certus sit numerus electorum? Certitudo enim est species veritatis quæ est immutabilitas vel necessitas in veritate : omnis autem veritas est rei veritas : ergo videtur si certus est numerus electorum, quòd certus sit certitudine rei, hoc est, quantitate saluandorum.

2 Item, Nos videmus veritatem rei, & videmus veritatem signi : & videmus, quòd veritas signi est à veritate rei, & necessitas signi à necessitate rei : & vocamus rem generaliter, secundum quod est in simplicibus & compositis : sicut etiam dicit Philosophus, Ex eo quod res est vel non est, oratio vera vel falsa est : & vocat esse & non esse compositionis vel diuisionis. Cum igitur scientia sit assimilatio rei intellectæ, videbitur veritas scientiæ sequi veritatem rei : ergo & certitudo & necessitas sequitur necessitatem rei, & contingentia contingentiam, vt videtur.

3 Item, Cum dicitur, Scientia vel prædestinatio Dei vera est:aut intelligitur de veritate rei, aut de veritate signi. Videtur,quòd non de veritate rei : quia veritas rei non refertur vlterius ad aliud significandum, nec est proprie de alio. Cum autem dicimus, scientia Dei est certa, vel prædestinatio Dei est vera, illud refertur ad rem vlterius : ergo habet veritatem signi, & non veritatem rei. Inde arguo vlterius : Veritas signi, in genere veritatis & specie sequitur rei veritatem: veritas prædestinationis est veritas signi : ergo sequitur veritatem rei in genere veritatis & specie. Si hoc detur. Cotra : Res ipsa tota contingens est : quia tota est sub libero arbitrio. Probatio : quia hoc totum vniuersale quod in singulis particularibus est contingens gratia quorum attribuitur ei prædicatum, etiam in vniuersali est contingens : sed hæc vniuersalis, omnes prædestinatos esse saluandos, in singulis particularibus est contingens, & gratia singularium redditur prædicatum:ergo ipsa vniuersalis est contingens: iste enim & ille contingenter se habent ad salutem, & iterum adeptio salutis participatur à singulis, & non in vniuersali ab omnibus, ita quod à nullo : ergo videtur hæc tota esse contingens, omnis prædestinatus saluabitur. Inde arguo vlterius : Nullus contingens numerus est certus : numerus electorum est contingens, vt probatum est : ergo non est certus aliqua certitudine.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, quòd numerus electorum certus est certitudine aliqua immobilitatis vel necessitatis cuiusdam, quam supra vocauimus necessitatem consequentem vel respectiuam : quia eadem ratio est hic, & in præcitis.

AD ID autem quod quæritur, Qua certitudine certa sit prædestinatio? Dico, quòd sicut præscientiæ, ita & prædestinationis est certitudo secundum aliquid habens conuenientiam cum certitudine principij. Quod sic videri potest : Prædestinatio Dei causa est gratiæ in libero arbitrio, & præscientia Dei aliquo modo est causa: & quia vtraque est causa æterna, necesse est, quòd sit immobilis. Quia vero effectus est temporalis, ideo non potest accipere proprietates causæ:& ideo remanet causa necessaria, & effectus contingens. Quantum ergo ad hoc quod causa est, habet veritatem principij : quantum vero ad habitudinem effectus contingentis ad ipsam, habet similitudinem cum veritate signi:quia non infert nisi ex suppositione : sicut signo posito ponitur signatum, & signato inquantum huiusmodi posito infertur signum, & non simpliciter. Vnde dicendum, quòd aliter est in scientia causata à re, & in scientia quæ est causa rei : quia in scientia causata à re, scientia accipit veritatem à re, & speciem veritatis quæ est contingentia vel necessitas: vnde etiam potest quandoque non accipere speciem, licet accipiat genus veritatis, quia contingenter potest sciri id quod est necessarium. Scientia vero quæ est causa rei nihil accipit à re, sed res à scientia : & accipit quidem veritatem, sed non speciem veritatis, quia Deus immaterialiter & necessario modo scit temporalia & mutabilia & contingentia: & ideo illæ rationes inductæ non minuunt certitudinem ex parte Dei prædestinantis, sed ostendunt vnumquemque prædestinatorum in se contingenter se habere ad esse prædestinatum, & ad esse de numero electorum.

AD ID autem quod obiicitur, quòd veritas scientiæ refertur ad rem,dicendum quòd hoc verum est : sed refertur vt ad id de quo est, non ex quo sicut ex causa : & ideo non sequitur speciem veritatis rei : & si dicatur esse signum, hoc non erit simpliciter, sed quoad conuenientiam cum signo : quia posita ponit rem, propter habitudinem scientis ad scitum, eo quod in omnibus scientia & scibile habent aliquam proportionem, quæcumque sit illa : & per hoc patere potest responsio ad totum.

ARTICVLVS XIII.

Quomodo debet hæc auctoritas intelligi qua dicitur, Tene quod habes, ne alter accipiat coronam tuam?

TErtio quæritur de hoc quod dicit in principio cap. [Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam, &c.] Ex hoc arguit Augustinus certum esse numerum electorum dicens, Si alius non accipit nisi iste perdiderit,

rit, est certus numerus electorum. Sed secundum hoc non videtur esse certus nisi numerus numerans, & non numerus numeratus: & hoc est contra prædicta, quia sic Deus haberet scientiam imperfectam. Præterea eadem difficultas nascitur de vno & de omnibus: aut enim certus est Deus de isto prædestinato in scientia sua, quòd scit vtrum saluabitur, aut non. Si non: ergo aliquid ignorat futurorum: quia alterũ illorum immutabiliter futurum est, quòd saluabitur, vel damnabitur. Si autem est certus, cum eadem ratio sit de quolibet, concluditur propositum, quòd ipse certum habet numerum numeratum saluandorum: & sic nihil videtur esse quod dicit Augustinus.

Quæst. ITEM aut intelligitur de corona præsentis iustitiæ, aut de corona iustitiæ finalis. Et primo modo: hoc non videtur: quia illa destruitur propter sequens peccatum, & non datur alteri: mortua enim iustitia præsenti, non est corona eius. Si autem de corona iustitiæ finalis: hoc adhuc minus videtur: quia illa non datur nisi ei qui meruit, & qui præuisus est habere eam: si igitur est huiusmodi, nullus est præuisus eam habere nisi ille: ergo non datur alteri.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dici potest, quòd Augustinus satis congrue vtrumque numerum certum esse probat ex illa auctoritate: & est sensus, Si alius non accipit, nisi iste perdat, &c. hoc est, si non iste perdiderit, alius non accipiet: vt notetur in hoc possibilitas ad perditionem ex parte prædestinati, non tamen perditio secundum actum, secundum quòd stat sub prædestinatione: & similiter notatur possibilitas accipiendi ex parte non prædestinati, sed non actus accipiendi, secundum quòd est sub relatione præscientiæ: sicut enim dictum est, vterque numerus est certus: sed Dominus loquitur de possibilitate liberi arbitrij secundum quòd in propria facultate consideratur.

Ad quæst. AD HOC autem quod quæritur, Vtrum intelligatur de corona præsentis iustitiæ, vel gloriæ beatitudinis? Dicendum, quòd vtrumque satis probabiliter potest sustineri: sed communiter dicitur, quòd intelligitur de corona præsentis iustitiæ: & hanc accipit alius, dum alij de corpore mystico valet opus factum: & iste qui peccat, moritur. Si autem de æterna corona accipiatur: intelligitur sic, quòd alius accipit dum sancti & beati de hoc gaudent: quia talia opera per illum Spiritus sanctus est operatus, cui tamen finaliter nihil contulerunt: sic enim Sancti de omni opere bono in charitate facto per quemcunque gloriabuntur in æternum.

AATICVLVS XIV.

An prædestinatus potest damnari, & præscitus saluari?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Adhuc autem obiiciunt, &c.] Videtur enim ista obiectio non valere, nec etiam solutio quam postea ponit distinguendo, quòd possit intelligi de re vel de dicto, cum dicitur, Prædestinatus potest damnari: quia si albedo esset inseparabilis à subiecto aliquo non distingueremus hanc, album possibile est esse nigrum, ex eo quòd possit esse de re vel de dicto: sicut non distinguimus hanc, possibile est cignum esse nigrum: quia siue sit de re, siue de dicto, semper est falsa. Eodem modo cum prædestinatio sit forma vel respectus inseparabilis à prædestinato, non erit subiectum prædestinationis possibile vnquam ad formam contrariam prædestinationi: hæc autem est damnatio: ergo videtur, quòd hæc omnibus modis impossibilis sit, prædestinatus potest damnari.

2 Item, Respectus æternus eodem modo se habet re ad quam est existente, & non existente, & ente in peccato & in gratia: prædestinatio autem dicit respectum æternum, vt habitum est: ergo ille respectus est immobilis, etiam quocunque modo varietur res: illo autem respectu immobili existente nunquam potest esse damnatio: ergo videtur, quòd impossibile sit aliquem prædestinatum damnari, siue accipiatur de re, siue de dicto.

3 Item, Si hoc esset possibile: tunc esset possibile, quòd prædestinatus fieret præscitus: ergo præuisus ad vitam æternam, esset præuisus ad mortem æternam: quod nullo modo potest esse, quia tunc magna esset deceptio in diuina præuisione.

4 Item, hoc videtur dicere Glo. super illud Psal. Deleantur de libro viuentium: vbi sic dicit, Non est hoc sic accipiendum, tanquam Deus aliquem scribat quem postea deleat. Cum igitur non fiat aliqua transmutatio præscientiæ, videtur omnino impossibile esse & de re, & de dicto, quòd prædestinatus possit damnari.

SED CONTRA: Causa prima non tollit causalitatem ab aliqua secundarum: videmus enim ad oculum naturam contingẽter, temporaliter, & materialiter operari: licet Deus operetur ad idem immutabiliter, & immaterialiter: ergo nec in voluntate tollit causalitatem voluntatis: ergo effectus damnationis & salutis adhuc dependet à libero arbitrio: ergo non necesse est alterum determinate fieri. Sed contra.

SOLVTIO. Dicendum, quòd prædestinatio non infert necessitatem, nisi illam quæ est conditionis, vt prius habitum est: nihil enim prohibet, vt dicit Boet. quòd aliquid comparatum diuersis, habeat in se possibilitatem & necessitatem, non rei, sed consequentiæ. Solutio.

VNDE dicendum ad primum, quòd prædestinatio non inest absolute rei, sed rei comparatæ ad aliud: & præterea eo modo quo inest, non tollit potentiam ad contrarium: quia non tollit liberi arbitrij flexibilitatem; sed sic non est cum dicitur, cignus potest esse niger. Iste enim terminus, cignus, dicit subiectum pariter & causam ad albedinem cum impossibilitate ad oppositum, & nullam potentiam relinquit ad oppositam formam.

AD

Ad alivd dicendum, quòd respectus æternus se habet eodem modo: sed res multis modis se potest habere ad ipsum: & ideo cum subiectum sit cum potentia contrarij, habet ad contrarium aliquam possibilitatem.

Ad alivd dicendum, quòd illa obiectio procedit in sensu compositionis: bene enim conceditur, quòd præuisus saluari in eo quòd huiusmodi, non damnabitur, alioquin præuisio falleretur.

Ad id quod obiicitur de Glo. dicendum, quòd Deus nullum delet. Sed tamen scriptura possibilitatem damnationis non aufert, vt prius dictum est.

ARTICVLVS XV.

Quid intelligitur per conditionem implicitam, cum dicitur, Prædestinatum necesse est saluari?

Postea quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Intelligentia enim conditionis implicitæ veritatem facit in dicto, & impossibilitatem in vero, &c.] Quid enim vocat conditionem implicitam? Item non videtur verum quod dicit, quia nullum verum est impossibile: ergo nihil facit impossibilitatem in vero.

Solvtio. Ad hoc dicendum, quòd per conditionem implicitam intelligit hypotesim prædestinationis in prædestinato, scilicet quòd prædestinatio semper implicetur circa istum: vt sit locutio de dicto, & non de re, cum dicitur, prædestinatum necesse est saluari: vel, si iste est prædestinatus, ipse necessario saluabitur: quia tunc intelligentia istius conditionis implicans prædestinationem circa istum, & includens modum necessitatis, facit veritatem in dicto, id est, in locutione illa, secundum quòd est de dicto, & non de re, & per consequens facit impossibilitatem in vero, quia facit verum impossibile aliter habere se: & hoc est quod intendit. Et per hoc patet solutio ad obiectum.

Quomodo adhuc instant quæstioni.

Veruntamen adhuc instant, & secundum coniunctionem argumentando ita procedunt, Non enim, inquiunt, potest esse vt aliquis prædestinatus sit & damnetur. Vtrumque istorum simul esse non potest, sed alterum horum non potest non esse, scilicet quin iste sit prædestinatus, ab æterno enim prædestinatus est, & non potest modo non esse prædestinatus. Cum ergo impossibile sit simul vtrumque esse, & impossibile sit alterum non esse, videtur non posse alterum esse, scilicet vt damnetur. Quod si est, ergo non potest esse vt non saluetur. In huius quæstionis solutione mallem alios audire, quam docere. Dicimus tamen de præscientia similem posse moueri quæstionem. Ideoque tam hic quam ibi vnam facimus responsionem, dicentes determinandum fore illud cui innititur tota hæc quæstio, scilicet, impossibile est alterum istorum non esse, scilicet quin iste modo sit prędestinatus, ab æterno enim iste prędestinatus est. Distinguendum enim est cum ait, Iste non potest modo non esse prędestinatus, vel non potest modo esse quin sit prædestinatus: hoc enim coniunctim vel disiunctim intelligi potest. Non enim potest esse vt ab æterno sit prędestinatus, & modo non sit prędestinatus: nec potest esse simul vt sit prędestinatus, & non sit prędestinatus: sed tamen potuit esse ab æterno, quòd non esset prędestinatus, & potuit ab æterno non esse prædestinatus. Et sicut ab æterno Deus potuit eum non prædestinare, ita conceditur à quibusdam, quòd & modo potest Deus eum non prædestinasse: ab æterno ergo potest Deus non prædestinasse eum: ergo potest iste non fuisse prædestinatus: si vero non fuisset prædestinatus, nec modo esset prædestinatus: ergo modo potest non esse prædestinatus. Ita & de præscientia & de præscitis dicunt, quod in actionibus vel in operationibus Dei & hominum nullatenus concedunt. Ex quo enim aliquid factum C

est vel dictum, concedunt quòd possit non esse vel non fuisse: imo impossibile est non esse vel non fuisse, quod factum est vel dictum: referentes possibilitatem vel impossibilitatem ad naturam rei existentis. Cum vero de præscientia vel de prædestinatione Dei agitur, possibilitas vel impossibilitas ad potentiam Dei refertur, quæ semper eadem fuit & est: quia prædestinatio, præscientia, potentia, vnum in Deo est.

ARTICVLVS XVI.

Vtrum prædestinatum necesse est saluari?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Veruntamen adhuc instant, &c.] Videtur enim ratiocinatio esse necessaria: quoniam dicit Philosophus, quòd maiori existente de necessario, & minori de inesse, sequitur conclusio de necessario sic, omne a necesse est esse b: omne c est a, vel quoddam c est a: ergo omne c vel quoddam c necesse est esse b. Similiter hoc, omnem prædestinanatum necesse est saluari: Petrus est prædestinatus: ergo necesse est Petrum saluari. Si forte dicatur, quòd dictum Philosophi intelligitur de inesse simpliciter, & non de inesse vt nunc: non enim sequitur, omnem hominem necesse est esse animal: quoddam album est homo: ergo quoddam album necesse est esse animal: hic autem minor est de vt nunc. Contra: Minor est ista, Petrus est prædestinatus: hæc autem est de præterito vera: ergo est necessaria secundum rem, licet non apponatur modus necessitatis: ergo est de inesse simpliciter, & non de inesse vt nunc, vt videtur: ergo sequitur conclusio, quòd Petrum necesse est saluari.

2 Item, Modo prædestinatum necesse est semper fuisse prædestinatum & semper fore prædestinatum: aliquis est modo prædestinatus: ergo semper fuit & erit prædestinatus: sed qui semper fuit & est & erit prædestinatus, non potest damnari: ergo qui modo est prædestinatus, non potest damnari: ergo iterum minor fuit de inesse simpliciter: & sic sequebatur conclusio.

Item non videtur esse solutio, quam Magister ponit in litera, scilicet quòd Deus nunc potuit, & potest quicquid potuit ab æterno, & differentiæ temporis non abiiciunt vel adiiciunt aliquid ad sui potentiam: potuit autem ab æterno istum qui modo est prædestinatus, non prædestinasse: ergo & modo potest facere, quòd nunquam fuerit prædestinatus, & ita ille qui modo est prædestinatus potuit non esse prædestinatus & potest modo non esse prædestinatus: & si ipse potest modo non esse prædestinatus, ipse potest damnari: ergo ipse qui modo est prædestinatus, potest damnari. Hæc est solutio Magistri in litera, & ratio solutionis. Et videtur nihil soluere: quoniam nos quærimus quid Deus fecerit circa istum quem modo ponimus esse prædestinatum, & non quid Deus possit facere.

2 Item, Licet Deus potuerit eum ab æterno non prædestinasse, quia tunc non supponebatur in eo prædestinatio: tamen quia iam supponitur esse non, potest facere non fuisse prædestinatum: quia aliter contradictoriæ verificarentur de eodem, scilicet istum ab æterno fuisse prædestinatum, & istum ab æterno non fuisse prædestinatum: & similiter istæ duæ, istum ab æterno fuisse præuisum saluari, & non ab æterno fuisse præuisum saluari: & istum ab æterno fore saluandum, & istum ab æterno non fore saluandum: & multa alia inconuenientia quæ sequuntur: ergo videtur, quòd ista solutio nulla sit quã ponit in litera.

3 Item, Licet potentia Dei in se non habeat aliquid præteritum vel futurum, sed eodem modo se habeat: tamen potentia significata cum connotato, non eodem modo se habet ad omne tempus, nec ad omnia: cum autem dicitur, Deus prædestinauit istum, quocumque prædestinato demonstrato, vel indefinite supposito, significatur poten[illegible]um determinatione directionis istius in salutem & præuisionis salutis istius: cum igitur hæc non vno modo se habeat, nihil videtur esse quod dicit Magister in soluendo.

Ideo veniunt alij saluantes solutionem Magistri, & dicentes, quòd in syllogismo præhabito, scilicet, omnem prædestinatum necesse est saluari: iste est prædestinatus, &c. minor est de inesse vt nunc & de contingenti, vt dicunt. Vnde sicut Arist. dupliciter exponit hanc, omne a contingit esse b: scil. omne quod contingit esse a, contingit esse b: & sic non ponit inesse, sed contingere inesse: & omne quod est a, contingit esse b, & sic ponit inesse: ita volunt exponere istam, iste est prædestinatus, ita vt sit sensus, istum quem contingit esse prædestinatum: & tunc non sequitur conclusio, quòd iste necessario saluabitur. Sed illa solutio nihil habet rationis inter omnes solutiones: quia licet illa de contingenti ab Arist. dupliciter exponatur, non tamen exponitur dupliciter illa de inesse: ista autem, iste est prædestinatus est de inesse, & non de contingenti. Si forte dicas, quòd ipsa est de inesse contingenter. Adhuc erit contra hanc solutionem, quod non potest dupliciter exponi. Item, Si ipsa est de inesse contingenter, contingit non inesse postquam infuit: ergo istum postquam est prædestinatus, contingit non fore esse prædestinatum: quod est impossibile secundum omnes: quoniam nunquam fuit illarum relationum mutatio circa rationes quas important prædestinatus & præscitus: ergo patet, quòd solutio illa non soluit.

Ideo iterum alij veniunt & instant probationi minoris supra positæ, scilicet quòd cum dicitur, iste est prædestinatus, hoc est factum quod

quoddam in præterito verum: ergo est necessarium: & dicunt, quòd hoc non sequitur, quia multiplex est instantia illius dicti: si enim sit negatiua de præterito, non erit verum: sicut Antichristum non fuisse non est necessarium, quia falsificari potest. Item si sit affirmatiua & cum signo vniuersali, dicunt, quòd non est verum: sicut, omne animal fuisse in arca Noe non est necessarium. Item si sit præteritum dependens ad futurum, iterum non est verum: sicut hic cum dicitur, iste est prædestinatus, hic est præuisus saluari, salus istius est de futuro adhuc: & ideo dicunt, quòd illa probatio qua probatur esse de inesse simpliciter & non vt nunc, non valuit: & ista solutio multos habet consentientes sibi. Sed quòd nulla sit, de facili probatur sic, primo de instantiis quas asserunt: quia illæ sophisticæ sunt & non instant. Prima enim nihil est ad propositum: quia regula datur de dictis & factis: & hæc nominantur in litera: negationes autem nec dicta nec facta sunt. Secunda autem instantia absolute falsa est: quia si ponatur vniuersalis affirmatiua vera de præterito, ipsa erit necessaria sicut particularis. Tertia autem instantia cui tota innititur solutio, omnino nulla est: quia si dicam sic: Ego cogitaui de Antichristo futuro, ista est de præterito ratione actus importati per verbum, licet obiectum vel materia actus sit dependens ad futurum: & cum veritas sit in compositione verbi, veritas locutionis iudicabitur secundum tempus consideratum (alias consignificatum) in verbo: hoc autem est præteritum: ergo veritas istius locutionis iudicabitur de præterito, & erit necessaria propositio: quoniam si ego cogitaui Antichristum futurum, impossibile est me non cogitasse illud. Si autem tu aliter velis instare & dicere, cum dicitur, Antichristus fuit futurus, ista est de præterito & vera: & tamen potest falsificari, quia potest Antichristus non fore: & si non erit, non fuit futurus: tunc non erit ista instantia ad propositũ: quia in ista propositione, Antichristus fuit futurus, nihil ponitur dictum vel factum in præterito, sed tantum enuntiatur ibi ordo futuri ad tempus præteritum. Cum autem dicitur, iste est prædestinatus, ibi ponitur visionem Dei esse directam super salutem istius: & si directa est, impossibile est non esse directam. Sed verum est, quòd esset instantia, si nihil importaretur in ista propositione, iste est prædestinatus, nisi ordo futuri ad tempus præteritum: & non est verum, vt iam patuit.

Ideo sunt iterum alij, & dicunt, quòd in ista, iste est prædestinatus, nihil sequitur ratione præteritionis: quia si tollamus præteritum, adhuc idem sequitur: quod sic patere potest, Deus modo præuidet istum saluandum, vel Deus modo prædestinat istum: & hoc ponatur esse verum, adhuc sequitur idem quod prius: ergo ratione præteriti non potest inferri, quòd illa sit de inesse simpliciter, vel de inesse ex necessitate: vnde si ista est contingens, Deus præuidet istum saluandum, erit etiam ista contingens, Deus prædestinauit istum saluandum: & si ista est contingens, iste prædestinatur, erit etiam ista contingens, iste est prædestinatus: cuius ratio est, quia præteritio ponitur circa actum diuinum æternum, cui non conuenit nisi in modo significandi quoad nos: & ideo sicut istæ sunt compossibiles, Deus prædestinat istum, & potest non prædestinare: ita istæ duæ sunt compossibiles, iste est prædestinatus, & potest non esse prædestinatus. Sed contra: Licet æternitas in se nullam ponat antecessionem & futuritionem: tamen ordo æternitatis ad res temporales de necessitate ponit post & ante, & prius & posterius. Cum autem dicitur, iste est prædestinatus, non ponitur æternitas vt in se significatur, sed potius habitudo ipsius ad rem temporalem: ergo necessario ponit aliquid fuisse prius respectu illius temporalis: ergo ratione illius causabitur necessitas, sicut & in præterito dicto vel facto, & multo amplius. Præterea, Sit, quòd sequatur necessitas salutis à præsenti: vt cum dicitur, iste prædestinatur, cum hac impossibile est verificari istam, iste præscitur, vel iste non saluabitur: quia cum dicitur, iste prædestinatur, hoc est idem quod saluandus præuidetur, & salus sibi præparatur, & in finali gratia morietur, & gratia sibi data bene vtetur: cum quibus omnibus impossibile est verificari suas contradictorias: ergo videtur, quòd nulla istarum solutionum sit conueniens.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dicendum, quòd hic exclamandum est cum Apostolo ad Rom. 7. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viæ eius. Dicimus tamen asserendo duo, scilicet nullum cogi ad peccandum, vel ad faciendum bonum, & Deum in sua scientia non posse falli: & ideo redeundum est ad priorem solutionem, & dicendum, quòd maior est duplex, scilicet quòd potest esse composita, vel diuisa: siue de re, vel de dicto, scilicet, omnem prædestinatum necesse est saluari: & si in sensu compositionis assumitur minor sic, aliquis est prædestinatus, vel iste est prædestinatus, non valebit illatio, nisi cum reduplicatione sic: ergo iste inquantum prædestinatus, saluabitur de necessitate: quoniam si aliquod prædicatum per se conuenit medio sicut salus prædestinato, & assumitur sub medio, non sequitur conclusio per se, nisi cum reduplicatione formæ medij circa ipsum: sicut, omne album necessario disgregat visum: equus est albus: non sequitur: ergo necessario disgregat visum, nisi inquantum albus reduplicetur: & hoc modo non infert prædicta argumentatio: vnde patet, quòd procedit in sensu diuisionis.

Ad hoc autem quod quæritur de ista, iste est prædestinatus, vtrum sit de inesse simpliciter, vel de inesse vt nunc? Videtur mihi esse dicendum, quòd si est prædestinatus, hoc est, si hoc ponitur, tunc est de inesse simpliciter: sed tamen non sequitur, quòd necessario saluabitur: & huius causa supra determinata est: quia licet prædestinatio sit ordo necessarius ad salutem, non tamen à

ſubiecto tollit potentiam contrarij ordinis quæ radicatur in flexibilitate liberi arbitrij ſed hoc non faciunt aliæ formæ poſitæ circa ſubiectum, vt ſupra dictum eſt. Notandum tamen, quòd quidam Magiſtri dicunt ſupra improbatas ſolutiones, quòd ſi poſſunt defendi, faciliores ſunt quam iſta ſolutio. Alij etiam dicunt, quòd ſcientia Dei eodem modo ſe habet ad plura ſcita & ad pauciora, & ad diuerſa & oppoſita: & ideo dicunt, quòd ſcientia Dei eodem modo inuariabilis permanet, ſi præuiſus ſaluari non ſaluatur, ſicut ſi ſaluatur: & ſi plures ſaluantur quam præuiſi ſunt ſaluari, & ſi tot, & ſi pauciores: & hanc ſolutionem non poſſum intelligere, eo quod præſcientia & prædeſtinatio non dicunt ſcientiam ex parte ſcientis tantum, ſed connotant reſpectum ad hunc & ad illum determinatum in numero. Tamen quilibet poteſt eligere ſibi opinionem ex his quæ ſibi magis placent.

Quid ſit reprobatio Dei, & in quibus conſideretur, & quis ſit prædeſtinationis effectus?

D CVmque prædeſtinatio ſit gratiæ præparatio, id eſt, diuina electio qua elegit quos voluit ante mundi conſtitutionem, vt ait Apoſtolus (Ephe. 1.): Reprobatio è conuerſo intelligenda eſt præſcientia iniquitatis quorundam, & præparatio damnationis eorundem. Sicut enim prædeſtinationis effectus illa gratia eſt, qua in præſenti iuſtificamur, atque ad recte viuendum, & in bono perſeuerandum adiuuamur, & illa qua in futuro beatificamur: ita reprobatio Dei, qua ab æterno non eligendo quoſdam reprobauit, ſecundum duo conſideratur: quorum alterum præſcit & non præparat, id eſt, iniquitatem: alterum præſcit & præparat, ſcilicet æternam pœnam. Vnde Aug. ad Proſperum & Hilarium: Hæc, inquit, regula incōcuſſe tenēda eſt, peccatores in peccatis præſcitos eſſe, non præparatos, pœnam autem eſſe præparatam. Præparauit enim Deus (vt ait Aug. in lib. de bono perſeuerantiæ) (Cap. 17. Et habetur in Gloſſa ordinaria ad 8. cap ad Rom.) in præſciētia ſua, quibus voluit bona ſua: & quibuſcunque donat, procul dubio ſe donaturum eſſe præſciuit. Præparauit etiam Deus (vt ait Fulgentius) malis ignem æternum: illis vtique quos iuſte præparauit ad luenda ſupplicia, nec tamen præparauit ad facienda peccata. Præparauit enim, quod diuina æquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret. Non enim ſicut præparauit Sanctos ad iuſtitiam percipiendam, ſic præparauit iniquos ad iuſtitiam amittendam: quia prauitatis præparator nunquam fuit. Sicut ergo prædeſtinatio Dei proprie eſt præſcientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſime liberantur quicunque liberantur: ita reprobatio Dei eſt pręſcientia malitiæ in quibuſdam non finiendæ, & præparatio pœnæ non terminandę. Et ſicut prędeſtinationis effectus eſt gratiæ appoſitio, ita reprobationis æternę quodammodo effectus eſſe videtur obduratio. Nec obdurat Deus (vt ait Aug. ad Sixtum) (Ep. 105.) impartiendo malitiam, ſed non impartiendo gratiam, ſicut nec digni ſunt. Quibus enim non impartitur, nec digni ſunt, nec merentur: potius vt non impartiatur, hoc digni ſunt, hoc merentur. Vnde Apoſtolus ait (Rom. 9.), Cuius vult miſeretur Deus, & quem vult indurat: miſericordiam appellans prædeſtinationem, & præcipue prædeſtinationis effectum, id eſt, gratiæ appoſitionem: obdurationem vero gratiæ priuationem. Non enim (vt ait Auguſt. ad Simplicianum) (Lib. 1.) intelligendum eſt, quòd Deus ita induret, quaſi quemquam peccare cogat: ſed tamen quibuſdam peccatoribus miſericordiam iuſtificationis ſuæ non largitur, & ob hoc eos indurare dicitur,

dicitur, quia non eorum miseretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem non miseretur, quibus gratiam non esse præbendam æquitate occultissima, & ab humanis sensibus remotissima iudicat: quam non aperit, sed miratur Apostolus dicens, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! Rom.11.

DIVISIO TEXTVS.

CVMQVE prædestinatio sit gratiæ præparatio] Hic incipit secunda pars huius distinctionis, in qua agit de reprobatione: & diuiditur in duas partes. In prima tangit causam eius *ibi* [Sicut ergo prædestinatio Dei proprie est præscientia] Incidit autem dubium primo de hoc quod dicit in principio *ibi* [Cumque prædestinatio sit gratiæ præparatio, id est, diuina electio.

ARTICVLVS XVII.

An Deo conueniat eligere?

QVæritur enim de electione, An Deo conueniat eligere? Et secundo, Quid sit electio? Et tertio, Vtrum electio secundum rationem intelligentiæ sit ante prædestinationem, vel post? Quarto, Ad quid sit? Quinto, Cuius sit?

Circa primum proceditur sic: Dicit Damasc. quòd electio non cadit in Deum: quia natura diuina non est possibilis ad ignorantiam: ergo videtur, quòd non conueniat eligere.

2 Item, Eligere, est duobus vel pluribus propositis, vnum alteri præoptare: ergo electio est dissimiliter se habentium: voluntas autem Dei æterna similiter se habet, qui sicut dicitur 1. ad Tim. 2. vult omnes homines saluos fieri: ergo electio non conuenit ei.

3 Item, Plus elongatur à natura corrupta æternitas, quam aliquod temporale: sed status innocentiæ si perstitisset, fecisset omnes bonos: ergo non fuisset electio: ergo cum æternitas plus elongetur, æternitati repugnat electio, vt videtur. Quod autem statu innocentiæ perseuerante non esset electio, videtur dicere Augustinus dicens, quòd si omnes essent boni vel mali, non esset electio.

4 Item, Ibi nulla est distantia vnius ab alio, vbi omnes sunt creatrix essentia: ab æterno autem non fuerunt aliquid nisi in mente diuina, in qua omnes sunt creatrix essentia: ergo non fuit electio ab æterno, quia omnis electio est dissimiliter se habentium.

Sed contra. SED CONTRA: Ad Ephe. 1. Elegit nos ante mundi constitutionem in ipso, vt essemus sancti & immaculati. Ergo videtur, quòd electio sit.

2 Item Ioan. 13. Non de omnibus vobis dico: scio enim quos elegerim. Et multis aliis locis.

3 Item, Distinctio à massa perditionis non fit sine electione: cum ergo nullum distinguat quem ab æterno distinguendum fore non præuidit, electio conuenit Deo ab æterno.

SOLVTIO. Dicitur electio multis modis. Dicitur enim electio actus rationis sequens consilium & inquisitionem & deliberationem de faciendis, & hæc electio non conuenit nisi naturæ quæ subiecta est ignorantiæ: & hanc electionem remouet Damasc. à Deo. Alia est electio ponens tantum discretionem in electis, & non inquisitionem & dubium in eligente: quæ electio est separatio eius quod scitur bonum esse vel futurum esse, ab alio quod scitur esse malum vel futurum malum: & hæc est electio æterna non temporalis quæ conuenit Deo: & per hoc patet solutio ad primum. Solutio.

AD ALIVD dicendum, quòd voluntas Dei antecedens nostrum opus similiter se habet: & hæc voluntas non habet connotatum in nobis, nisi naturam rationalem solam quam dedit nobis: & hæc in omnibus ordinatur ad vitam æternam & salutem. Sed est alia voluntas consequens quæ ponit respectum præscientiæ ad meritum futurum bonum, vel malum: & illa est dissimiliter se habentium, & illi conuenit vnum alteri præoptare.

AD ALIVD dicendum, quòd æternum in eo quod æternum, plus elongatur à statu corruptionis quam temporalis status innocentiæ: sed quoad præuisionem peccati & meriti, magis certificatur de differenter se habituris ad gratiam: & ideo magis conuenit ei eligere: electioni enim neutrum coniungitur substantialiter, scilicet nec magis elongatum à statu corruptionis, nec minus elongatum: sed tantum certificatio eorum quæ dissimiliter se habituri erant ad gratiam. Nec hoc est verum quod si non fuisset peccatum, quod non fuisset electio: licet enim non fuisset electio boni à malo, fuisset tamen magis boni à minus bono: & hoc est quod dicit August. Si omnia essent æque bona, non ostenderetur in optimo diuina pulchritudo.

AD ALIVD dicendum, quòd in notitia Dei non solum omnes, sed omnia etiam sunt similiter se habentia: sed notitia Dei non solum est de eis prout ibi sunt: quia vt ibi sunt, non est vnum melius alio, sed omnia vnum optimum: sed notitia est etiam de eis prout futura sunt, vt sæpius dictum est supra: & quoad hoc cadit inter ea electio.

ARTICVLVS XVIII.

Quid est electio?

SEcundo quæritur, Quid sit electio? Dicit autem Damasc. quòd eligere est duobus

vel

vel pluribus propositis, hoc illis præoptare. Dicit autem Glos. ad Rom. 8. quòd certus est numerus electorum. Ergo videtur electio dicere gratiam finalem. Sed contra hoc videtur esse electio Iudæ inter duodecim: sicut dicit Dominus, Nonne duodecim vos ego elegi, & vnus ex vobis diabolus est?

2 Item, Ad Rom. 8. Quos prædestinauit, hos & vocauit. Vocare autem etiam dicit per clamorem interiorem vnius ab alio separationem: quæ est ergo differentia vocationis, & electionis?

3 Si vero tu dicas, quòd vocatio est temporalis: vnde Glos. ibidem dicit, quod vocare est cognitionẽ de fide adiuuare. Tunc quæro, Quid sit illud adiutorium? Aut enim est gratia gratis data, aut gratum faciens. Si gratis data: tunc illud multis datur, quod non potest esse: quia sequitur ibidem, quòd quos vocauit, illos iustificauit. Si autem est gratia gratum faciens: hoc non videtur, quia illa iam præcedit iustificationem. Ergo videtur, quòd non possit esse nisi electio æterna.

4 Item, Inter gratiæ appositionem quæ iustificat, & æternam prædestinationem non videtur esse nisi electio vnius ab alio siue separatio, vt discernatur cui apponenda est gratia, ab alio cui non est apponenda: cum igitur vocatio præcedat iustificationem, videtur electio esse idem cum vocatione.

Solutio. SOLVTIO. Potest dici, quòd electio secundum rationem non est idem cum vocatione. Vocatio enim non diuiditur à Sanctis nisi tripliciter, scilicet vocatio non entis ad esse: & hæc est creationis, secundum quòd dicitur ad Rom. 5. Qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Et vocatio per gratiam interiorem, secundum quod dicit Gloss. ad Rom. 8. quòd vocare est cognitionem de fide adiuuare. Et tertio vocare per prædicationem exteriorem, sicut dicitur Matth. 4. Vocauit eos, scilicet Petrum & Andream dicens, Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum. Vnde nullus modus vocationis competit æterno. Sed electio non est nisi tripliciter accepta à Sanctis, scilicet pro æterna præuisione separationis, & pro separatione quæ fit per appositionem gratiæ in præsenti siue sit finalis, siue non: & per electionem ad principatum siue apostolatum vel dignitatem. De prima ad Eph. 1. Elegit nos ante mundi constitutionem in ipso. De secunda Ioan. 15. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos vt eatis & fructum afferatis, &c. De tertia Ioan. 6. Nonne duodecim vos ego elegi, & vnus vestrum diabolus est? Et patebit, quòd vnum istorum diuidentium est æternum. Potest igitur dici, quòd electio non respicit nisi gratiam finalem separantem secundum propositum eligentis, & non nostrum: vocatio autem est ad exitum, vt scilicet nos exeamus de massa perditionis, & sic respicit gratiam interiorem cum motu nostræ rationis discernentis fidẽ & gratiam: & sic in duobus differt, scilicet & in hoc quòd temporalis est, & in hoc quòd coniunctum habet sibi motum rationis, quia non vocatur proprie nisi id quod vtitur ratione: in tertio autem conuenit, scilicet quòd ponit gratiam finalem, sicut & electio quando accipitur proprie. Posset etiam dici, quòd differunt non in obiecto, sed in ratione obiecti: quoniam electio generaliter sumpta est boni finalis. Vocatio autem est eius quod ratione vtitur ad bonum finale. Et per hoc patet solutio ad duo prima.

AD ALIVD dicendum, quòd adiutorium illud intelligitur de adiutorio gratiæ gratum facientis: & est gratia informans liberum arbitrium vt citius consentiat motui fidei, & non præcedit iustificationem tempore, sed natura, sicut etiam motus fidei: & sic patet qualiter est inter electionem æternam, & iustificationem quam præcedit non tempore, sed natura. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XIX.

Vtrum electio secundum rationem intelligentiæ sit ante prædestinationem vel post?

TErtio quæritur, Vtrum electio secundum rationem intelligentiæ sit ante prædestinationem, vel post? Videtur autem, quòd ante: quia non diligitur in regnum, nisi separatus à massa perditionis: ergo prædestinatio præsupponit factam electionem. Sed contra: Dilectio secundum rationem videtur sequi prædestinationem. Probatio: Dilectio est boni: bonus autem non est nisi per gratiam: & gratia est ex prædestinatione: ergo & dilectio: dilectionem autem sequitur electio, quia non eligit nisi quos diligit: ergo electio etiam sequitur prædestinationem: quod enim est prius priore, prius est etiam posteriore.

2 Item, Ad Ephe. 1. Elegit nos secundum propositũ voluntatis suæ: ergo propositum voluntatis, ratio est electionis: ergo est prius ipsa secundum rationem intelligentiæ: propositum autem voluntatis est prædestinatio: ergo prædestinatio est prior electione, vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum mihi videtur, quòd electio absolute sumpta præcedit prædestinationem, vt dicit prima ratio, & dilectio simpliciter dicta præcedit vtrumque: & hoc sic patet: Dilectio declinat ad separandum vnum ab alio, & ad dirigendum in finem salutis: ergo præcedit dilectio electionem, & electio prædestinationem ex parte diligentis & eligentis & prædestinantis. Similiter dilectio est boni: electio autem finaliter boni: prædestinatio autem boni finaliter, & in finem salutis directi: & sic patet qualiter obiectum vnius, addit super obiectum alterius: & sic iterum electio prior & simplicior est electione, & electio prædestinatione. Solutio.

AD ID quod in contrarium obiicitur, dicendum quòd illa dilectio de qua obiicit, est dilectio ex præsenti iustitia, non dilectio æterna.

AD ALIVD dicendum, quòd Apostolus

lus non intendit, quòd prædestinatio sit ratio electionis in se, sed potius è conuerso: sed vult dicere, quòd sit ratio electionis ex parte effectus qui est appositio gratiæ, quia illius non est causa nisi propositum Dei. Vnde ad Rom. 9. dicit è contra, Vt secundum electionem propositum Dei maneret, non quasi ex operibus, sed quasi ex voluntate dictum est ei, quia maior seruiet minori: vbi expresse innuitur, quòd electio propositi siue prædestinationis est ratio.

ARTICVLVS XX.

An quid est electio?

QVarto quæritur, Ad quid sit electio? Videtur autem, quòd ad manifestandam rationem diuinæ bonitatis: quia ita dicit Aug. in lib. de ci. Dei, Bene dispensauit Deus, vt non omnes damnaret, nec omnes liberaret: si enim omnes liberarentur, lateret quid per iustitiam deberetur: si omnes damnarentur, lateret quid gratia largiretur. Ergo videtur, quòd optima dispensatio bonitatis Dei manifestetur per electionem.

Sed contra. SED CONTRA: Quia tunc aliquid commodum videtur creatura rationalis accipere ex lapsu.

Solutio. SOLVTIO. Ad huiusmodi quæstiones non est difficile respondere, nec vtile diu disputare. Quia electio propter multa potest fieri: fit tamen meo iudicio ad iustitiæ ostensionem quæ aperitur in vsu liberi arbitrij sequente, quando electus sponte gratiæ adhæret, & non electus sponte à gratia auertitur.

Ad auctoritatem Augustini dicendum, quòd Augustinus potius ostendit optimum modum sapientiæ ordinantis, quam bonitatem, licet vtrumque ibi appareat.

AD ALIVD dicendum, quòd ex lapsu personæ non acquiritur commodum, sed per accidens, inquantum per gratiam lapsus ordinatur in bonum: sicut dicit Glo. ad Rom. 8. super illud, Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti: dicit Glo. Etiam lapsis.

ARTICVLVS XXI.

Cuius est electio?

QVinto & vltimo quæritur, Cuius sit electio? Videtur autem omnium: quia gratia Dei nulli deest, dummodo velit eam: ergo omnes eligit.

2 Item, Saul electus erat, & Iudas electus. Et si tu dicas, quòd illa erat electio præsentis iustitiæ. Contra: Ponamus, quòd in gratia mortui fuerint: ergo illi habebunt iam gratiam finalem: ergo vere electi sunt: Si autem dicas, quòd præscientia ponit in eis peccatum finale futurum, & hoc non potest stare cum gratia finali. Contra: Iam habitum est, quòd electio secundum ratione est ante prædestinationem: ergo necessitas consequentiæ quæ est ex prædestinatione, non infert necessitatem electioni: & ita videtur esse aliquorum non finaliter bonorum.

SED CONTRA: Electio ponit gratiam finalem: ergo non potest esse nisi finaliter bonorum. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd electio ponit gratiam finalem. *Solutio.*

SED AD id quod primo obiicitur, dicendum quòd licet gratia nobis omnibus adsit æqualiter, nos tamen non habemus nos ad ipsam æqualiter, & respectus gratiæ ad nos non est vnus, sicut supra dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd electio secundum rationem intelligentiæ sequitur præscientiam in genere acceptam: quia aliter nesciret quos vel ad quid eligeret: sed verum est, quòd præcedit prædestinationem: & ex illa accipit necessitatem conditionis, vt supra sæpius disputatum est.

ARTICVLVS XXII.

An prædestinatio sit causa appositionis gratiæ, & an causa necessaria, contingens, communis, vel propria?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in sequenti capitulo [Prædestinationis effectus est gratiæ appositio, &c.] Si enim prædestinatio est causa appositionis gratiæ: aut erit necessaria causa, aut contingens, aut communis, aut propria siue sit necessaria siue contingens? Videtur quòd sit necessaria & propria: sed posita tali causa semper ponitur effectus: cum igitur prædestinatio sit ab æterno, appositio gratiæ etiam erit ab æterno, quod falsum est: ergo non est necessaria & propria. Si autem dicas, quòd est necessaria communis: ergo per aliquid additum potest fieri propria: aut ergo illud est temporale, aut æternum. Si temporale: ergo illud erit creatum à prædestinatione & præparatum: & quæro de illo, vtrum prædestinatio illius fuerit causa necessaria & propria, vel non? Si non: tunc oportuit iterum aliquid addi: & iterum quæro de illo, & hoc ibit in infinitum: ergo illud temporale primum habebit prædestinationem causam necessariã & propriam. Cum igitur illud intercidat inter prædestinationem & appositionem gratiæ, videtur quòd appositio gratiæ sit quando illud additur prædestinationi: illud autem ab æterno additur, quia illius prædestinatio est causa necessaria & propria: ergo appositio gratiæ est ab æterno. Item secundum hoc sequitur, quòd temporale esset ab æterno, quod non potest esse: ergo illud additum non est temporale. Si autem est æternum: sed æternum additum æterno, non facit nisi æternum: ergo ab æterno prædestinatio est causa gratiæ necessaria: ergo appositio gratiæ est ab æterno, quod falsum est. Si vero dicatur, quòd est causa contingens, siue sit propria, siue communis, sequentur duo inconuenientia, scilicet quod aliquid contingens sit in Deo, & quod nulla necessitate nec consequentiæ nec consequen-

tis

tis causabitur gratia à prædestinatione : & hoc falsum est.

2 Item, Si causa est, non erit causa nisi voluntaria : voluntas autem omnis ad opposita se habet : ergo videtur, quòd non magis sit causa appositionis gratiæ, quam non appositionis.

3 Item, Si causa est : aut est causa materialis, aut formalis, aut efficiens, aut finalis. Constat, quòd non materialis : quia materia in Deo non est. Si autem dicatur efficiens. Contra : Prædestinatio non est sine præscientia : præscientia autem est secundum ideales formas : ergo reduci habet ad formalem. Sed contra : Voluntas Dei volitorum est causa efficiens : prædestinatio autem Dei est secundum voluntatem : ergo est causa efficiens.

Solutio. SOLVTIO. Dico, quòd est causa necessaria & propria : sed hæc duplex est, scilicet quæ exigit aliquid in altero vt dispositionem: & quæ nihil exigit, eo quòd dispositiones supponantur in materia, sicut ignis propria & necessaria causa est ignitionis : non tamen sequitur ignitio in glacie, quia contraria dispositio est in materia : non tamen diceremus quòd hoc ideo esset, quòd ignis esset causa contingens vel non propria ignitionis : quia causa contingens est cui aliquid deest de necessariis ad causalitatem : aut cui aliquid deest ad proportionem ad effectum. Ita dici potest Deum esse causam necessariam vel prædestinationem, non necessitate coactionis, sed necessitate indeficientiæ quoad se, & hoc secundum habitum : quia secundum actum non semper est causatum & dispositio necessaria in creatura rationali ad receptionem gratiæ, quæ est effectus prædestinationis. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd est causa voluntaria, sed determinata ad volitum: hoc enim non tollit libertatem à voluntate. Vnde voluntas indisposita est oppositorum, sed disposita per conceptionem & determinationem voliti, est ad vnum, & potest auerti ab illo. Sed non sic est in Deo : quia sua voluntas non mutatur à volito in volitum contrarium, eo quòd hoc est imperfectionis & defectus, sicut in 3. lib. dist. 18. determinatum est.

AD ALIVD dicendum, quòd potest reduci in tres causas, scilicet efficientem quoad voluntatem, & formalem exemplarem quoad præscientiam, & finalem quoad dispositionem voluntatis : quia est sua voluntas propter quam apponit gratiam. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XXIII.

Vtrum obduratio sit effectus reprobationis æternæ : & an Deus sit causa reprobationis?

DEinde quæritur de sequenti verbo vbi dicitur [Reprobationis æternæ quodammodo effectus videtur esse obduratio] Hoc enim non videtur : omnis enim effectus habet aliquid causalitatis à causa : ergo iam Deus aliqua causa esset peccati : & hoc impium reputo. Si autem tu dicas, vt videtur in litera dicere, quòd Deus est causa non impartiendo gratiam : hoc nihil videtur esse: quia Anselmus dicit, quòd non est causa quare iste non habet gratiam, quia Deus eam non vult dare, quia omnibus gratiam porrigit : sed potius quia ille non vult accipere : ergo non est causa non impartiendo cum ipse omnibus impartiatur quantum est de se. Si forte dicas, quòd Deus est causa sicut absentia nautæ causa est periclitationis nauis, præsentia autem salutis : hoc iterum nihil est : quia dicit Augustinus, quòd Deus omnibus præsens est : sicut lux etiam cum cæcis est, licet cæci non sint cum lumine : si autem nauta quantum est de se semper esset præsens naui, non diceretur vnquam esse causa periclitationis nauis, sed semper salutis, & periclitatio nauis causaretur ab alio semper. Si autē tu dicas, quòd est causa obdurationis, sicut natura est causa quietis, scilicet non mouendo : hoc adhuc absurdius est : quia natura est causa quietis per se, & motus propter quietem, vt probatur in 5. physic. ergo patet, quòd hoc hæreticum esset attribuere Deo.

SOLVTIO. Dicendum, quòd nullo modo nec per se nec per accidens est causa obdurationis : sicut necessario probatum est, vt mihi videtur. Ad dictum autem August. quod est in litera, dicendum quòd est de permissione glossandum, id est, permittit obdurari, ex eo quòd nolunt accipere gratiam eis semper paratam : ordinat tamen obdurationem in multa bona, ne omnino indecora sit : & quoad hoc dicitur, Indurauit Deus cor Pharaonis, &c. ita quòd non notetur causalitas ad obdurationem, sed permissio : causalitas autem retorqueatur ad ordinationem obdurationis in bona quæ eliciuntur ex obduratione à Deo, nolente etiam obdurato. *Solutio.*

DISTIN

DISTINCTIO XLI.

Vtrum aliquod sit meritum obdurationis & misericordiæ?

SI autem quærimus meritum obdurationis & misericordiæ: Obdurationis meritum inuenimus, misericordiæ autem meritum non inuenimus, quia nullum est misericordiæ meritum, ne gratia euacuetur si non gratis donetur, sed meritis redditur. Miseretur itaque secundum gratiam, quæ gratis datur: obdurat autem secundum iudicium, quod meritis redditur. Vnde datur intelligi, vt sicut reprobatio Dei est nolle misereri: ita obduratio Dei sit non misereri: vt non ab illo irrogetur aliquid quo fit homo deterior, sed tantum quo fit melior non erogetur. Ex his aperte ostenditur quid misericordiam, quid obdurationem intellexerit Apostolus: & quia misericordia nullum aduocat (alias admittit) meritum: obduratio vero non est sine merito & misericordiæ verbo. Hic accipitur prædestinatio & præcipue prædestinationis effectus: obdurationis vero non ipsa Dei æterna reprobatio, quia eius nullum est meritum, sed gratię priuatio siue subtractio, quæ quodammodo est reprobationis effectus. Accipitur tamen aliquando reprobatio pro obduratione, sicut & prædestinatio pro suo effectu, qui est gratia apposita. Gratia enim quæ apponitur, effectus est prædestinationis. Cum ergo gratiæ quæ apponitur homini ad iustificationem, nulla sint merita, multo minus & ipsius prædestinationis, qua ab æterno elegit Deus quos voluit, aliqua possunt existere merita. Ita nec reprobationis, qua ab æterno quosdam præsciuit futuros malos & damnandos, sicut elegit Iacob & reprobauit Esau: quod non fuit pro meritis eorum quæ tunc habebant, quia nulla habebant, quoniam nec ipsi existebant: nec propter futura merita quæ præuideret, vel illum elegit vel illum reprobauit.

A *Vtrum prædestinatio & reprobatio sint ex meritis nostris?*

Rom. 9.

Opinio quorundam in qua fuit aliquando Augustinus, sed postea retractauit.

OPinati sunt tamen quidam Deum ideo elegisse Iacob, quia talem futurum præsciuit qui in eum crederet, & ei seruiret: quod aliquando Augustinus se sensisse dicit in lib. retrac. vbi aperte ostendit, quod si propter futura merita electus esset, iam non ex gratia esset electio. Non ergo ideo electus est à Deo, quia talis futurus erat, sed ex tali electione talis est factus: ita dicens, Disputans ego quid elegerit Deus in nondum nato, cui dixit seruiturum esse maiorem, & quid in eodem maiore similiter nondum nato reprobauerit: ad hoc perduxi

B

Lib. 1. cap. 23.

ratiocinationem, vt dicerem, Non ergo elegit Deus opera cuiusquam in præscientia, quæ ipse daturus est, sed fidem elegit in præscientia: & quem sibi crediturum esse præsciuit, ipsum elegit cui Spiritum sanctum daret, vt bona operando etiam æternam vitam consequeretur. Ecce hic aperte dicit non propter opera eum elegisse, sed propter fidem qua eum præuidit crediturum. Sed quia & in fide meritum est, sicuti & in operibus, hoc retractauit dicens, Nondum diligentius quæsiueram, nec adhuc inueneram qualis sit electio gratiæ, de qua dicit Apostolus, Rom. 11. Reliquiæ per electionem gratiæ saluæ fient: quæ vtique non ex gratia, si ex meritis, procedit: vt iam quod datur non secundum gratiam, sed secundum debitum sibi reddatur potius cum meritis quam donetur: 1. Cor. 12. perinde quod continue dixi, Dicit enim idem Apostolus, Idem Deus operatur omnia in omnibus. Nusquam autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus. Ac deinde subiunxi, Quod ergo credimus, nostrum est: quod vero bonum operamur, illius est qui credentibus dat Spiritum sanctum: sed hoc profecto non dicerem, si scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem Spiritu. Vtrumque ergo nostrum est propter arbitrium voluntatis, & vtrumque datum est per spiritum fidei & charitatis. Et quod paulo post dixi, Nostrum enim est credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per Spiritum sanctum, per quem charitas Dei diffunditur in cordibus nostris: verum est quidem, sed eadem regula est. Et vtrumque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem: & vtrumque nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis: ergo & meritum fidei de misericordia Dei venit. Non ergo propter fidem vel aliqua merita elegit Deus aliquos ab æterno, vel apposuit gratiam iustificationis in tempore, sed gratuita bonitate sua elegit, vt boni essent. Vnde Augustinus in lib. de prædestinat. sanc. Cap. 18. Non quia futuros nos tales esse præsciuit, ideo elegit, sed vt essemus tales per electionem gratiæ suæ, qua gratificauit nos in dilecto Filio suo.

DIVISIO TEXTVS.

SI autem quærimus meritum obdurationis & misericordiæ, &c.] In hac parte inquirit Magister, si prædestinatio habet causam aliquam: & habet quatuor partes, in quarum prima ostendit, quòd non habet causam in se: sed obduratio habet causam ex parte effectus, sed prædestinatio nec in se nec ex parte effectus habet causam. In secunda ponit obiectionem ad hoc, vtrum præscientia meritorum possit esse causa prædestinationis *ibi* [Opinati sunt tamen quidam, &c.] In tertia ponit obiectionem contra determinata, & soluit *ibi* [His tamen videtur aduersari, &c.] In quarta & vltima ponit hæresim quorumdam, quæ ortum habuit ratione inquisitionis huius profunditatis *ibi* [Multi vero de isto profundo quærentes reddere rationem, &c.

ARTICVLVS I.

An prædestinatio possit iuuari orationibus Sanctorum?

AD intelligentiam vero primæ partis oportet quærere tria, quorum primum est, Vtrum prædestinatio possit iuuari orationibus Sanctorum? Secundum, Vtrum prædestinatio cadat sub merito? Tertium, Vtrum præscientia meritorum est causa prædestinationis vel reprobationis?

Ad primum proceditur sic: Genes. 25. dicitur, Deprecabatur Isaac Dominum pro vxore sua, eo quod esset sterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ: cum tamen prædestinatum esset, quòd Isaac semen habiturus erat per Rebeccam.

2 Item ibidem dicit Gregorius, quòd prædestinatio iuuatur orationibus Sanctorum.

3 Item Augustinus monet, vt oretur pro vocandis, quia sic prædestinatum sit, vt non vocentur nisi per orationes Sanctorum. Similia multa à Sanctis inueniuntur.

4 Item,

4 Item per exempla, Videmus Paulum conuersum ad orationem Stephani, & Centurionem (vt dicit Bern.) ad orationem Domini: ergo gratiam primam potest aliquis aliis mereri: sed minus est perseuerare in gratia accepta, quam accipere gratiam: ergo vnus alij potest mereri etiam gratiam finalem: habere autem gratiam finalem conuertitur cum esse prædestinatum: ergo potest ei mereri prædestinationem.

5 Item Iacobi 5. Orate pro inuicem vt saluemini: saluari autem & esse prædestinatum se concomitantur: ergo per orationem acquiritur prædestinatio.

Sed contra. SED CONTRA: Oratio fidelium temporalis est, prædestinatio autem æterna: sed æternum non causatur a temporali: ergo prædestinatio non causatur à temporali: ergo prædestinatio non causatur ab oratione Sanctorum.

2 Item, Nihil causatum ab alio essentialiter, æqualiter est ante illud quod est causa sua & post illud: prædestinatio alicuius æqualiter est ante orationem Sanctorum & post, quia est ab æterno: ergo non causatur prædestinatio ab oratione Sanctorum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd prædestinatio potest dupliciter considerari, scilicet propositi & præparationis: & hoc est prædestinationi essentiale. Et ex parte illa non potest iuuari orationibus Sanctorum. Potest etiam considerari ex parte effectus, qui est gratia in præsenti apposita: & hæc potest iuuari orationibus Sanctorum: & hoc modo procedunt rationes primo inductæ.

AD RATIONEM autem inductam, dicendum quòd aliquis potest alij mereri primam gratiam & perseuerantiam in illa: sed non sequitur ex hoc quod possit ei mereri prædestinationem: quia licet habere gratiam finalem & esse prædestinatum conuertantur secundum supposita, non tamen idem significant, nec idem sunt essentialiter, quia perseuerare in gratia finaliter non dicit nisi temporale, sed prædestinatio dicit aliquid æternum, scilicet propositum & præparationem gratiæ ab æterno, quod non cadit sub merito: & ideo ratio illa non procedit. Et per hoc patet etiam solutio ad sequens.

EA AVTEM quæ in contrarium obiiciuntur, patet quod non concludunt de effectu prædestinationis, sed potius de hoc quod prædestinationi essentiale est, quod est æternum.

ARTICVLVS II.

Vtrum prædestinatio cadat sub merito prædestinati, ita quod aliquis sibi mereatur prædestinationem?

SEcundo quæritur, Vtrum prædestinatio cadat sub merito prædestinati, ita quòd aliquis sibi mereatur prædestinationem? Videtur autem, quòd sic à simili in opposito: quia vt dicitur in litera, obdurationis meritum inuenimus: ergo videtur etiam meritum aliquod esse prædestinationis.

2 Item, Qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur: ergo multo magis qui potest aliquid facere vnde habeat gratiam & perseuerat in illa, videtur quod possit etiam mereri & operari aliquid ad suam prædestinationem: si autem aliquis faciat quod in se est, ipse habebit gratiam, & potest perseuerare in illa: ergo potest etiam esse prædestinatus.

3 Item, Habens gratiam in præsenti meretur vitam æternam: vita autem æterna maius bonum est, quam esse prædestinatum: ergo potest etiam mereri, quòd sit prædestinatus.

4 Item, Si prædestinatio repugnat merito: aut hoc erit ex parte sui, aut ex parte effectus, aut ex parte finis. Non ex parte sui: quia ipsa in se est Deus prædestinans, & Deum omnes Sancti merentur. Non etiam ex parte effectus: quia multi merentur gratiam sibi dari à Domino, qua data, crescit gratia eorum. Nec etiam ex parte finis: quia ille est gloria: & gloria bene cadit sub merito.

5 Item, Infra dicet Augustinus, quòd præcedit quiddam in quibusdam peccatoribus quo digni sint iustificatione, & in aliis quo digni sint obtusione: ergo videtur, quòd prædestinatio cadat sub merito. *Lit.C.*

6 Item, Ioan. 1. dicit Glos. quia melius fuit Nathanaeli cognoscere vtramque naturam in Christo, quam esse prædestinatum, & manere sub vmbra mortis vel legis: sed cognitio vtriusque naturæ in Christo cadit sub merito: ergo & esse prædestinatum, quod est minus bonum.

SED CONTRA: Omne meritum est post effectum prædestinationis, qui est appositio gratiæ: effectum autem prædestinationis præcedit prædestinatio vt causa: ergo omne meritum est post prædestinationem: ergo non est prædestinationis causa. *Sed contra.*

2 Item, Omne meritum est temporale: temporale autem non est causa æterni: ergo, &c.

3 Item, Gratia cadit sub merito aliquo: illud meritum erit actus informatus gratia, quia omne meritum est actus informatus gratia: sed non informat actum nisi habeatur: ergo gratia habetur ante meritum: ergo non per meritum acquiritur, sed habetur ad hoc vt possit inesse meritum. Si igitur effectus prædestinationis non cadit sub merito, multo minus prædestinatio ipsa.

SOLVTIO. Dicendum, quòd prædestinatio nec quoad effectum proprium, nec in se cadit sub merito: effectus enim proprius est gratia data in præsenti finalis: & ante primam gratiam nulla est gratia per quam possit mereri aliquis, sed augmentum gratiæ potest aliquis mereri: sed hoc non est effectus essentialis prædestinationis. *Solutio.*

DICENDVM ergo ad primum, quòd non est simile: quia per nos possumus peccare, & ita esse causa nostræ obdurationis, eo quod hoc sit impotentia potius quam potentia: sed à nobis non possumus mereri, sed tantum

tum à gratia Dei : & ideo obduratio habet causam in nobis, sed non prædestinatio.

Ad aliud dicendum, quòd licet homo possit operari aliquid ad gratiam habendam, non tamen potest esse causa gratiæ : quia suum opus non est nisi sicut causa disponens in subiecto, quæ etiam dispositio de se non sufficit contrarium actum tollere, licet habilitet ad bonum per actus bonos : & ita non est causa, sed Deus solus.

Ad aliud dicendum, quòd hoc est mereri augmentum gratiæ & non gratiam primam, vel prædestinationem : & licet vitam æternam habere sit maius bonum in genere, quam esse prædestinatum : tamen prædestinatio ratione antecessionis ad opus meritorium, non cadit sub merito, licet vita æterna cadat sub ipso : nec enim est causa illa, quòd non cadat sub merito, quia sit melius vel minus bonum, sed quia non ordinatur ad meritũ.

Ad aliud dicendum, quòd ratione æterni antecedentis meritum prædestinatio merito repugnat. Licet enim sit Deus, non tamen est idem modus significandi : & ideo non oportet, quòd si vnum cadat sub merito, quòd etiam aliud cadat sub merito. Tamen etiam ratione effectus qui est prima gratia, repugnat, vt probatum est contra obiiciendo.

Ad aliud dicendum, quòd improprie valde accipiuntur verba August. quæ infra ponuntur. Loquitur enim Augustinus de operibus in mortali factis, quæ sunt de genere bonorum, & dicit, quòd peccator habilitat se per hoc ad gratiam, vt citius cor hominis Spiritus sanctus illustret : & hoc facit dignos, id est, congruos quadam congruitate gratiæ gratis datæ, ad gratiæ receptionem ; & è contrario qui decidit de vitio in vitium, dimittitur, vt qui in sordibus est, sordescat adhuc : & ideo dicitur indignus ad gratiam, id est, minus congruus.

Vide in 4. dist. 17. a. 14. ad 5.

Ad vltimvm dicendum, vt supra, quòd in Nathanaele fuit comparatio status nouæ legis ad veterem legem in qua fuit vmbra, vt dictum est.

AATICVLVS III.

An præscientia meritorum sit causa prædestinationis?

Tertio quærttur, Vtrum præscientia meritorum sit causa prædestinationis & reprobationis? Videtur autẽ, quòd sic, primo per auctoritates, postea per rationes. Dicit enim Glossa ad Rom. 9. Esau subtracta gratia, iuste reprobatus est. Iustitia autem est redditio pro meritis: non autem fuerunt merita nisi in præscientia : ergo merita in præscientia fuerunt causa reprobationis.

2 Item Glo. ibidem, Esau per iustitiam reprobatus est : & ex hoc sequitur idem quod prius.

3 Item ibidem Glo. Ambrosij, Dabo illi gratiam quem scio toto corde post errorem ad me reuersurum. Ergo præscientia conuersionis est causa collationis & præordinationis gratiæ : ergo est causa prædestinationis. Vnde subiungit, Hoc est dare cui dandum est: non enim dandæ sunt margaritæ porcis, aut sanctum canibus.

4 Item ibidem, Quid oderat in Esau, nisi originale peccatum? Quid diligebat in Iacob nisi gratuitum misericordiæ donum? Constat autem, quòd non loquitur de peccato quod erat, quia in hoc similes erant Iacob & Esau : & ideo si vnum propter hoc odio habuit, & alium odisse debuit : quia de similibus (vt dicit Boetius) idem est iudicium : ergo videtur, quòd illud ad præscientiam est referendum : & ita præscientia meritorum causa est prædestinationis vel reprobationis.

5 Item ibidem, Deus dat gratiam ei quem sibi scit deuote seruiturum, & mandatis eius obediturum : constat autem, quòd non loquitur de gratia præsentis iustificationis, quia illa sæpe datur abutenti : ergo loquitur de gratia prædestinationis : ergo est ex præscientia meritorum.

6 Item Orige. super nume. 5. Deus ex proposito cordis quod sibi patuit, antequam aliquid boni vel mali egissent, dixit Malach. 1. Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Ergo videtur, quòd præscitum propositum cordis illorum geminorum, fuerit causa prædestinationis vnius, & reprobationis alterius.

7 Idem videtur Gen. 18. vbi dicit Dominus ad Abraham, Num celare potero Abraham quæ gesturus sum, præcipue cum futurus sit in gentem magnam, & præcepturus sit domui suæ vt custodiat pactum meum? Ergo præscientia meritorum est causa quare quosdam prædestinat, & quosdam non, vt videtur.

Hoc autem probatur per rationem : quia voluntas, vt dicit Dam. rationabilis est, & si non est rationabilis, non est voluntas : cum ergo voluntas miserendi & nõ miserendi sint in Deo, rationabiles erunt illæ voluntates : ergo ex ratione secundum rationem intelligentiæ procedent. Non autem est ratio, quæ non discernit, quare dandum sit vni, & non alij : ergo videtur, quòd Deus discernit hoc: sed non potest hoc fieri nisi præscitis meritis: ergo præscientia meritorum causa est prædestinationis, vel reprobationis.

2 Item, Nulla electio sapientis, est eorum quæ nullam habent distantiam : Deus autem sapientissimus ab æterno quosdam elegit, & quosdam reprobauit : ergo oportuit, quòd aliquo modo distarent : non autem poterant ab æterno distare, nisi in præscientia meritorum : ergo videtur vt prius.

3 Item, Sapientis est nunquam aliquid in voluntate determinare, nisi præuideat quantum potest, quem potest sortiri finem & exitum in re : cum igitur Deus sit summe sapiens, ipse nunquam determinat voluntatem reprobandi vel miserendi, nisi ex præfinitione meritorum futurorum quæ præuidet præscientia : & sic iterum sequitur quod prius.

4 Item, A simili, rex terrenus si debeat eligere satellites & milites, quantum potest, inquirit ante, cuius consuetudinis & moris sint, & vtrum sint fideles, vel non, vt ex præteritis discat

discat quid de futuris præsumere debeat: & si posset præuidere futura, ex futuris magis eligeret, quam ex præteritis: ergo cum Deus videat futura, videtur quòd ipse prædestinet & reprobet ex præscientia meritorum futurorum.

4 Item, Paterfamilias si sciret quis filiorum dissipaturus esset hæreditatem, & quis conseruaturus, secundum præscientiam futurorum actuum distribueret hæreditatem filiis: ergo videtur, quòd cum hoc possit facere Deus, quòd ipse eligat secundum præscientiam meritorum.

6 Item obiicitur sic fortius: Crudelitas videretur esse in Deo, si hominem talem faceret, & statim reprobaret in quo nulla causa reprobationis futuræ videretur: cum igitur nulla crudelitas sit in Deo, ipse reprobat ex præuisione meritorum.

7 Item, Artifex sapiens non facit vas ad nihil vtile: cum igitur reprobandi ad nihil vtiles sint, videtur quòd non debeant fieri à Deo. Si forte tu dicas, quòd prædestinatio non potest esse ex meritis: quia meritum omne ex gratia est, & ita gratia quæ est effectus prædestinationis, præcedit omne meritum: ergo meritum potius est ex prædestinatione, quam è conuerso. Illud nihil videtur esse: cum tamen hæc solutio scripta sit in litera: quia simile non potest dici de reprobatione: ibi enim non præparatur pœna nisi operi nostro, quod à nobis est, non à Deo. Item, Licet meritum sit à gratia, & gratia non à nobis: tamen, vt dicit Augustinus in litera, hoc vtrumque nostrum est propter consensum liberi arbitrij, & sic ille consensus præuisus potest esse causa prædestinationis aliquorum, & dissensus causa reprobationis: vnde patet, quòd illa solutio non soluit dubitationem quæstionis.

Sed contra. SED CONTRA hoc sic obiicitur: Primæ causæ nulla causa est: voluntas autē Dei prima causa est: ergo voluntatis Dei nulla causa est: ergo nec præscientia alicuius rei causa est voluntatis. Quòd autem voluntas sit prima causa, probatur sic. Intellectus practicus non est causa nisi per voluntatem: quia non mouet nisi per voluntatem: ergo penes voluntatem est prima ratio causalitatis. Si forte diceres, quòd voluntas est efficiens, & habent causam finalem merita futura, sicut quidam dixerunt: hoc est valde absurdum: quia dignitas physica est, quòd nihil agit aliquid propter indignius & vilius se: merita autem futura sunt indigniora voluntate Dei. Similiter dicit Scriptura, quòd propter semetipsum creauit omnia: ergo relinquitur, quòd nulla sit causa voluntatis prædestinantis, vel reprobantis.

2 Item, Merita præscita sunt futura: igitur si essent causa prædestinationis, aut reprobationis: aut hoc est quia præscita merita, aut quia futura, aut quia præscita futura. Si primo modo: hoc non potest esse: quia vt præscita, sunt in ideis tantum, & non differunt per differentias boni & mali: & ideo non fieret discretio voluntatis prædestinantis & reprobantis. Si autem quia futura sunt, vel quia præscita futura: tunc ratione futuritionis in qua accipere debebant differentiā boni & mali, referrentur ad prædestinationem vel reprobationem: ergo temporale sub ratione temporali futuritionis est causa æterni, quod est impossibile: quia sicut tempus ab æternitate & æuo fluit, ita temporale ab æterno.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum cum Augustino hic in litera, quòd prædestinatio & reprobatio non habent causam aliquam. Sed distinguendum est, quòd causa multiplex est, scilicet efficiens, & formalis, & finalis, & materialis: & efficientem quidem causam non habet, nec materialem, nec formalem, nec finalem. Sed finis est duplex, scilicet finis intentionis, & finis operis: & voco finem intentionis, qui intenditur ab efficiente, sicut beatitudo intenditur à bene operante: finem autem operis voco id, ad quod terminatur opus: & hoc est quandoque temporale: sicut ire ad Matutinas, ad accipere oblationes constitutas terminatur: & suscipere sacros ordines, ad habendum præbendam terminatur: & tali quid adiunctum fini potest esse ratio operis, non tamen erit proprie causa finalis, quia causa finalis est, quæ quietat intentionem per se & totam. Similiter distinguendum est in prædestinatione, quòd quiddam est ibi æternum, vt propositum: & quiddam determinabile ad tempus, vt collatio gratiæ. Et ex parte æterni nec causam finalem habet nec rationem proprie loquendo: quia ratio etiam aliquo modo elicit opus, merita autem futura nullo modo eliciunt propositum Dei. Ex parte autem effectus in quo determinabilis est prædestinatio & reprobatio ad tempus, habent rationem meriti, non tamen causam finalem. Sed quia difficile est respondere Glossis inductis, ideo respondendum est ad singulas.

DICENDVM igitur ad primam, quòd Esau iuste reprobatus est, duabus de causis. Vna est quam dicit Anselmus, quòd iustum est, quicquid vult Deus: vnde possemus dicere, quod iustitia ibi dicitur æquitas diuinæ volūtatis. Alia causa est, vt iustitia dicat ibi debitū pœnæ ad culpam, & reprobatio ponatur pro obduratione vel condemnatione, vt dixit Magister in vlt. cap. præhabitæ distinctionis.

AD ALIVD dicendum, eodem modo.

AD ALIVD dicendum, quòd scientia meriti dicit ibi rationem collationis gratiæ, non causam prædestinationis: nec ibi loquitur de prædestinatione secundum se, sed de effectu determinabili ad tempus.

AD ALIVD dicendum, quòd illa Glos. specialem habet difficultatem, & puto, quòd originale peccatum non dicitur ibi habitus solum, quia in illo erant similes Esau & Iacob: nec accipitur ibi Esau pro paruulo, sed per gente, & Iacob similiter. Vnde originale in Esau est fomes relatus ad inhiationem ad concupiscentiam in gente non liberanda per Christum, eo quòd gratiæ redemptionis factæ per Christum noluit consentire. In Iacob autem inhiatio ad gratiam in fideli populo consensuro Christo

Christo, per cuius redemptionem gratia illius populi expeditur ad merendum: & hæc gratia vocatur gratuitum misericordiæ donum. Hæc autem sunt ratio odij non ex parte reprobationis æternæ, sed ex parte præparationis pœnæ, & ab alia parte ratio collationis gratiæ.

Ad aliud dicendum secundum prædicta, quòd Glossa illa tangit rationem appositionis gratiæ, & non causam perdestinationis.

Ad aliud dicendum, quòd Origen. tangit statum duorum populorum, & diuersimode se habentium ad gratiam liberantem; & ille diuersus modus, ratio potest esse liberationis quorundam, & damnationis aliorum. Eadem etiam solutio est ad auctoritatem sequentem de Gen.

Ad id quod obiicitur per rationem, est vna solutio ad omnes, scilicet quod illæ rationes non tangunt, nisi quod voluntas Dei non sit irrationabilis ex parte effectus & voliti: & hoc iam concessum est, licet in se nullam habeat causam.

His videtur contrarium quod alibi ait Augustinus?

C Lib. 83. qu. quæst. 68. Malach. 1. Rom. 9.

His tamen aduersari videtur quod dicit Augustinus super Malachiam Prophetam, vbi scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Cui vult, inquit, miseretur Deus, & quem vult indurat: sed hæc voluntas Dei iniusta esse non potest: venit enim de occultissimis meritis: quia & ipsi peccatores cum propter generale peccatum vnam massam fecerunt, tamen nonnulla inter eos est diuersitas. Præcedit ergo aliquid in peccatoribus, quo quamuis nondum sint iustificati, digni efficiantur iustificatione. Et item præcedit in aliis peccatoribus, quo digni sunt obtusione. Ecce hic videtur Augustinus dicere, quòd & ipsa Dei voluntas qua alios eligit, alios reprobat, ex meritis proueniat, sed occultissimis, id est, quòd pro meritis alios voluerit eligere, alios reprobare: & quòd pro meritis aliis apponitur gratia iustificationis, aliis non, vnde obtunduntur. Sed quid intelligere voluerit, ignoratur: nisi forte hoc dicatur intellexisse, quod supra diximus eum retractasse. Nam ibidem etiam quædam alia continue subdit, quæ in lib. retrac. aperte retractat: quod vtrumque legenti patebit. Vnde verisimile est in præmissis etiam hoc retractasse. Quidam tamen ex eo sensu accipiunt fore dictum, non quia aliquis prædestinetur pro meritis, vel iustificationis gratiam mereatur, sed quia aliqui non adeo mali sunt, vt mereantur sibi gratiam nõ impartiri. Nullus enim Dei gratiam mereri potest, per quam iustificatur: potest tamen mereri vt non apponatur, vt penitus abiiciatur. Et quidem aliqui in tantum profundum iniquitatis deuenerunt, vt hoc mereantur, vt hoc digni sint: alij vero ita viuunt, vt si non mereantur gratiam iustificationis, non tamen merentur omnino repelli & gratiam sibi subtrahi. Ideoque dixit in quibusdam præcedere quo digni sint iustificatione, & in aliis quo digni sint obtusione: sed hoc friuolum est.

Cap. 23.

Opinio quorundam falsa de occultis Dei differentium carnaliter.

D Aug. de verbis Apostoli serm. 7.

Multi vero de isto profundo quærentes reddere rationem, atque secundum coniecturas cordis sui inscrutabilem altitudinem iudiciorum Dei cogitare conantes, in fabulas vanitatis abierunt dicentes, quòd animæ sursum in cælo peccant, & secundum peccata sua ad corpora pro meritis diriguntur, & dignis sibi quasi carceribus includuntur.

Ierunt

ierunt hi tales post cogitationes suas, & volentes disputare de Dei profundo, versi sunt in profundum dicentes: animas in cælo ante conuersatas, & ibi aliquid boni vel mali egisse, & pro meritis ad corpora terrena detrusa esse. Hoc autem respuit Catholica fides propter euidentem Apostoli sententiam, qua ait: Cum nondum nati essent, aut aliquid boni vel mali egissent, &c. Melior est ergo fidelis ignorantia, quam temeraria scientia. Elegit ergo eos quos voluit gratuita misericordia, non quia fideles futuri erant, sed vt fideles essent: eisque gratiam dedit, non quia fideles erant, sed vt fierent. Ait enim Apostolus, Misericordiam consecutus sum, vt fidelis essem: non ait, quia fidelis eram. Datur quidem & fideli, sed data est etiam prius vt esset fidelis. Ita etiam reprobauit quos voluit: non propter futura merita quæ præuideret, veritate tamen rectissima & à nostris sensibus remota. Rom. 9.

Quæstio.

E

Sed quæritur, Vtrum sicut dicitur elegisse quosdam vt boni fierent & fideles: ita etiam concedi debeat reprobasse quosdam vt mali essent & infideles, & obdurare vt peccent: quod nullatenus concedi oportet. Non enim reprobatio ita est causa mali, sicut prædestinatio est causa boni: neque obduratio ita facit hominem malum, quemadmodum misericordia facit bonum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum sicut voluntas Dei habet se vt causa in prædestinatione, ita etiam se habeat in reprobatione?

Deinde quæritur de his quæ sunt in litera ibi [His tamen videtur aduersari] Videtur enim sequi ex determinatione Magistri, quòd voluntas Dei non solum se habet vt causa in prædestinatione, sed etiam in reprobatione, cum hoc negatum sit in præcedenti distinctione capitulo vlti.

2 Item videtur etiam præscientia præscitis esse causa damnationis. Dicit enim Augustinus in lib. de ciuit. Dei 21. quòd si aliquos præscitos ad mortem æternam sciret Ecclesia, non plus oraret pro illis, quam pro diabolo: ergo videtur, quòd necesse sit eos damnari.

3 Item ego infero sic: Iste est præscitus: ergo damnabitur: & quæro vnde locus? Non potest esse ab effectu: quia præscientia Dei non causatur à futuris, quia iam temporale esset causa æterni, & scientia Dei dependeret ad res futuras, quod absurdum est: ergo est locus à causa: ergo Deus est causa iniquitatis damnandorum, quod falsum est: ergo nulla est ibi habitudo illati ad inferens, & tamen argumentatio tenet, quod est inconueniens.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Deus nullo modo est causa iniquitatis, sed est causa damnationis efficiens, non meritoria.

AD AVCTORITATEM inductam dicendum, quòd non habet necessitatem nisi immutabilitatis consequentiæ, & non necessitatis rei, sicut sæpius supra dictum est: quia præscientia non tollit liberi arbitrij facultatem: & ideo semper cum ipsa inest potentia ad oppositum.

AD ALIVD dicendum, vt supra, quòd alia est habitudo istius argumentationis, cum dicitur, iste est præscitus peccare: ergo peccabit: & alia cum sic infertur, iste est præscitus damnari: ergo damnabitur. In primo enim argumento non est locus à causa vel ab effectu, sed à conuertibili supposito per hypothesim: sequitur enim vnum istorum ad aliud, & è conuerso, iste peccabit: ergo præscitus est peccare: ergo peccabit: & tamen neutrum est causa alterius. In alio autem argumento est locus à causa: quia Deus bene est causa efficiens damnationis. Si autem tu obiicias, quòd si est locus à conuertibili, tunc vnum secundum esse ponit aliud, & quando est vnum, est aliud. Dicendum, quòd non est verum: quia ratio conuersionis istorum non est quòd vnum sit ex alio, sicut ex causa, sicut homo & risibile: sed tantum, quia vnum ponitur sequi alterum, sicut obiectum sequitur scientia quæ habetur de ipso, & non causatur ab eo.

An ea quæ semel scit Deus vel præscit, semper sciat & præsciat, & semper scierit vel præscierit?

F PRæterea considerari oportet, Vtrum ea omnia quæ semel scit vel præscit Deus, semper sciat & scierit, ac præsciat & præscierit, an olim scierit vel præscierit, quod modo non scit vel præscit? De præscientia primo respondemus, dicentes multa eum præscisse quæ modo non præscit: cum enim eius præscientia non sit nisi de futuris, ex quo illa quæ futura erant præsentia fiunt vel prætereunt, sub Dei præscientia esse desinunt, sub scientia vero semper sunt. Præsciuit ergo Deus omnia ab æterno quæ futura erant, neque præscire desinit, nisi cum futura esse desinunt. Neque cum præscire desinit aliqua quæ ante præsciebat, minus ea noscit quam ante cognoscebat. Non enim dicitur ex defectu scientiæ Dei, quòd aliqua præscierit aliquando quæ modo non præsciat, sed ex ratione verbi quod est præscientia. Præscire enim est ante scire aliquid quam fiat. Ideoque non potest dici Deus præscire, nisi ea quæ futura sunt.

Hic de scientia, dicens Deum semper scire quæ semel scit.

G DE scientia autem aliter dicimus. Scit enim Deus semper omnia quæ aliquando scit: omnem enim scientiam quam aliquando habet, semper habuit, & habet, & habebit. Ad hoc autem opponitur ita, Olim sciuit hunc hominem nasciturum qui natus est: modo non scit eum nasciturum: sciuit ergo aliquid quod modo non scit. Item, sciuit mundum esse creandum: modo non scit eum esse creandum: aliquid ergo sciuit quod modo non scit: & alia huiusmodi infinita dici possunt. Sed ad hoc dicimus, quòd idem de natiuitate huius hominis & mundi creatione nunc etiam scit, quod sciebat antequam fierent, licet tunc & nunc hanc scientiam eius diuersis exprimi verbis oportet. Nã quod tunc futurum erat, nunc præteritum est. Ideoque verba commutanda sunt ad ipsum designandum. Sicut diuersis temporibus loquentes, eandem diem modo per hoc aduerbium cras designamus, dum adhuc futura est: modo per hodie, dum præsens est: modo per heri, dum præterita est. Itaque antequam crearetur mundus, sciebat Deus hunc creandum: postquam creatus est, scit eum creatum: nec est hoc scire diuersa, sed omnino idem de creatione mundi. Sicut antiqui patres crediderunt Christum nasciturum & moriturum, nos autem credimus eum natum & mortuum: nec tamen diuersa credimus nos & illi, sed eadem. Tempora enim (vt ait Augustinus) variata sunt: & ideo verba sunt mutata, non fides. Indubitanter ergo teneamus Deum semper omnia scire, quæ aliquando scit.

ARTICV

ARTICVLVS V.

An scientia Dei sit variabilis?

DEinde quæritur de vltima parte istius tractatus quæ incipit *ibi* [Præterea considerari oportet, Vtrum ea omnia] In qua Magister tangit, vtrum in Deo cadat mutatio scientiæ & præscientiæ: & primo determinat de mutatione præscientiæ, secundo de mutatione scientiæ *ibi* [De scientia autem aliter dicimus] Concedit Magister in litera, quòd aliquid præsciuit Deus quod modo non præscit: & non sequitur, quòd sit mutatus, sed potius quòd res præscita sit mutata. Sed de hoc incidit quæstio: quia præscientia dicit relationem scientiæ Dei ad futura: hæc autem relatio in aliquo est: non nisi in scientia Dei: ergo variata relatione, aliqua mutatio facta est in scientia, vt videtur.

Solutio. SED HOC supra solutum est, ostendendo quòd relatio variatur altero extremorum variato, sine aliqua mutatione alterius: & ideo verum dicit Magister, quòd hoc non ponit mutationem nisi in re scita, & non in Deo sciente.

ARTICVLVS VI.

An Deus sciat omnia complexa, vt propositiones, & enuntiabilia quæ quandoque sciuit?

SEd dubium incidit circa secundam partem: & diuiditur in tria, quorum primum est, Vtrum Deus sciat omnia complexa, vt propositiones, & enuntiabilia quæ quandoque sciuit? Secundum est, Vtrum illa complexa sint semper vera, vt quidam dixerunt? Tertium est, Vtrum prima veritate sint omnia vera quæ vera sunt, vt quidam alij dixerunt?

Ad primum autem proceditur sic: Deus scit quicquid sciuit. Probatio. Quicquid scit per aliquid quod vno modo se habet ad ens & ad non ens in toto tempore, illud non mutatur in scientia: Deus autem scit per ideas vno modo se habentes: ergo ipse non mutatur in sciendo.

2 Item, Nobilior est scientia quæ vno modo se habet, quam illa quæ alio & alio modo se habet: nobilius autem in quolibet genere Deo est attribuendum: ergo sua scientia est talis: ergo scit quicquid sciuit.

Sed contra: Aristo. in posterio. dicit, quòd scientia corrumpitur tribus modis, scilicet corruptione scientis, & corruptione scibilis, & obliuione intercidente: constat autem, quòd scita à Deo tota die mutantur & corrumpuntur: ergo mutatio eit ex parte scientis secundum scientiam.

2 Item, Ipse scit quicquid sciuit: & quicquid scitur, est verum: ergo quicquid sciuit Deus, est verum: sciuit autem te fore nasciturum: ergo verum est te fore nasciturum, vt videtur: quod falsum est, quia tu es natus.

3 Item, Transitus in re etiam sine obliuione & mutatione scientis variat scientiam, vt vult Philosophus: cum ergo sæpe fiat huiusmodi transitus ex parte rerum, videtur variari scientia Dei. Si forte dicas, quòd in argumentis illis incidit fallacia figuræ dictionis & accidentis, Deus scit quicquid sciuit: sed sciuit te nasciturum: ergo scit te nasciturum: ex eo quod mutatur quid in quo modo se habere. Contra: Sumo istam, quamcunque propositionem Deus sciuit, scit, vel quodcumque enuntiabile: sciuit autem hanc propositionem, Sortes nascetur: & hoc enuntiabile, Sortem esse futurum: ergo ipse scit adhuc: & quicquid scitur, est verum: ergo ista est vera, Sortes nascetur, & verum est Sortem esse nasciturum, quod falsum est: ergo non scit quicquid sciuit.

SED CONTRA: Scientia Dei nihil accipit à rebus: ergo variatis rebus non variatur ipsa, sed stabilis manet. *Sed contra.*

2 Item, Nihil æternum variatur secundum variationem rerum temporalium: scientia Dei est æterna: ergo non variatur secundum variationem temporalium: ergo quicquid sciuit Deus, scit adhuc.

SOLVTIO. Dicendum, quòd si vellemus parumper sequi antiquam Nominalium opinionem, diceremus Deum scire quicquid sciuit: & tunc diceremus, quòd propositio vel enuntiabile quod semel est verum, semper erit verum: sed vnum numero enuntiabile non est resumendum nisi respectu eiusdem temporis, vt cum dicitur, mundum fore est verum: illud verum est ratione æternitatis antecedentis tempus. Si autem modo resumatur, debet resumi ratione eiusdem temporis: hoc autem non significatur nunc vt futurum vel præsens, sed significatur vt præteritum: ergo significatur per istam, mundum fuisse est verum, & mundum fore tunc, & fuisse modo, etiam enuntiabile vnum & ratione eiusdem temporis verum est, sed diuersis modis significati. Et hoc plane extrahitur de litera: quia Magister ita soluit: & tenendo illam Nominalium opinionem, planum est respondere obiectis. Sed quia hoc non est probabile, quòd mundum fore & mundum fuisse sint enuntiabile vnum, eo quod Philosophus probat in prædicamentis, quòd vna oratio sine sui mutatione, sed mutatione rei, susceptibilis est contrariorum: quia ex eo quod res est vel non est, oratio vera vel falsa est: idcirco videtur mihi, quòd sint duo enuntiabilia, mundum fore, & mundum fuisse, & vnum verum, & aliud falsum: & videtur mihi, quòd de complexis loquendo, Deus non scit quicquid sciuit, propter transitum & transmutationem quæ est ex parte rerum: nec facio vim de illa solutione, quòd mutetur quid in quo modo se habere: quia videtur mihi fuga esse. Qualiter autem Deus simplici scientia cognoscat & composita & complexa, supra est determinatum. *Solutio.*

AD HOC autem quod contra obiicitur, dicendum quod hoc nullam mutationem ponit in Deo, sed tantum scibilia aliter se habere ad suam scientiam, quam prius se habuerũt. Vnde sua scientia aliter transit super rem, quando

quando est, & aliter quando non est.

Ad aliud dicendum, quòd nobilissima est scientia, quæ sine mutatione scientis cognoscit de vnoquoque modo sicut est: quia cognoscere vno modo, siue sit, siue non sit, ponit confusionem in scientia diuina & imperfectionem, & ideo talis scientia non est danda Deo: & ideo ponendum, quòd ille alius modus transeundi scientiam super rem cum est & cum non est, ponit mutationem in scibili & scito.

Ad hoc quod vltimo in contrarium iterum obiicitur, dicendum quòd licet nihil accipit à rebus: tamen respectum ponit ad eas, & ille respectus variatur re variata.

Ad aliud dicendum, quòd æternum non variatur in se, sed respectum variari qui est in tempore, nihil est inconueniens, sicut sæpius supra visum est.

ARTICVLVS VII.

Vtrum enuntiabilia semper sint vera?

Secundo quæritur, Vtrum enuntiabilia semper sint vera? Videtur, quod non: quia ex eo quod res est vel non est, oratio vera vel falsa est: ergo non semper est vera propositio, vel enuntiabile, quod aliquando est verum.

2 Item, Secundum hoc nihil diceret Aristo. quando dicit orationem secundum rei mutationem susceptibilem esse contrariorum.

Sed rationes Anselm. sunt contra hoc. Est enim veritas, rectitudo sola mente perceptibilis, scilicet quando res facit hoc, quod vt faciat accepit à prima veritate, vt signum me sedere, siue quòd ego sedeo: hoc significat, siue ego sedeam, siue non: ergo videtur, quòd quocunque modo varietur res, ipsum semper in significando seruet rectitudinem sola mente perceptibilem: ergo semper seruat veritatem: ergo quod semel est verum, semper est verum, quia eadem ratio est de omnibus aliis.

Solutio. Solvtio. Secundum Ansel. oportet distinguere, quòd in signis est duplex rectitudo, scilicet facere hoc, quod vt faciat accepit à prima veritate, & facere hoc propter quod illud accepit à prima veritate: sicut hæc oratio, me sedere, accepit à prima veritate, vt significet me sedere, siue sedeam, siue non: & accepit propter hoc, vt significet me sedere, dum sedeo: & non signficet, dum non sedeo: quia quodlibet signum accepit significare propter hoc, vt significet quod est esse, & quod non est, non esse: & non quod significet esse quod non est, vel è conuerso. Dicendum ergo, quòd prima veritas est in signo, secundum rectitudinem quam habet in significando: sed secunda est in ipso, secundum quod æquatur ei res significata: & sic in secunda supponitur duplex rectitudo, scilicet signi, & rei: in prima autem tantam altera. Primam autem habet signum in eo quod signum est: & ideo illa inseparabilis est ab ipso. Secundam autem habet, inquantum adæquatum est rei cuius signum est: & ideo illa mutabilis, sicut res efficitur: tamen secundum Ansel. qui subtiliter considerat, curuitas magis est ex defectu rei, quam signi: & ideo dicit Ansel. quòd veritas est inseparabilis à signo: sicut comburere vel calefacere est inseparabile ab igne. His habitis planum est respondere ad obiecta.

Ad prima enim duo dicendum, quòd procedunt de secunda veritate quæ causatur à re adæquata cum signo, & bene conceditur, quòd illa mutabilis est.

Ad ea quæ in contrarium obiiciuntur, dicendum quòd omnia procedunt secundum primo modo dictam veritatem.

ARTICVLVS VIII.

An prima veritate sint omnia vera quæ vera sunt?

Tertio quæritur, Vtrum prima veritate sint omnia vera quæ vera sunt? Et loquamur de veritate primo modo dicta. Videtur autem quòd sic: quia dicit Anselmus in libro de veritate, An putas aliquid esse aliquando, aut alicubi, quod non sit in summa veritate, & quod inde non acceperit quod est inquantum est, aut quod possit aliud esse quam ibi est? Et respondet non esse putandum.

2 Item ibidem: Quicquid vere est, inquantum est, hoc est quod ibi est: & absolutè concludere potes, quoniam omne quod est, vere est: ideo quoniam non est aliud, quam quod ibi est.

3 Item, Nihil est incommutabile nisi veritas prima: veritas ligni est incommutabilis: ergo ipsa est veritas prima.

4 Item, In eadem veritate est vnum signum in qua aliud, quoniam omnia sunt hoc quod sunt in prima veritate: ergo omnia veritate vna vera sunt, vt videtur.

5 Item, Secundum hoc quòd sunt in prima veritate (sicut dicit Ansel. in monol.) sunt hoc quod veritas ipsa: sed ipsa veritas æterna veritate est vera: ergo omne signum æterna veritate est verum, vt videtur.

Sed contra: Veritas signi est in signo, vt forma in subiecto. Si ergo signum verum est veritate prima, prima veritas erit forma multorum signorum, quod hæreticum est. *Sed contra.*

2 Item, In quibus non est vna ratio significandi numero vel specie, impossibile est vnam rectitudinem numero vel specie esse: ergo impossibile est ipsa habere rectitudinem vnam: rectitudo autem est veritas, vt dicit Ansel. ergo impossibile est omnia esse vna veritate vera.

Solvtio. Ansel. non intendit omnia esse vera vna veritate, nisi secundum quid, scilicet exemplariter, & effectiue: & hoc verum est: quia exemplar rectitudinis significandi est vnum: & Deus est causa veritatis vbicunque sit veritas. Et ideo veritas illa quæ est in signis, potest attendi dupliciter, scilicet secundum processum ab exemplari in signum: & sic vna est veritas in eo à quo procedit, sed non vna vnitate eius in quod procedit: *Solutio.*

cedit: sicut lineæ procedentes à centro ad circumferentiam vniuntur vnitate centri, sed discernuntur diuersitate arcuum in quos incidunt ex parte circumferentiæ: & ideo formaliter & essentialiter sunt veritates plures: exemplariter autem & effectiue vna.

Ad auctoritates Ansel. dicendum, quòd non intelligit res esse primam veritatem essentialiter, sed exemplariter: & sic etiam intelligit res esse in prima veritate: quoniam ipse loquitur de rebus quæ existunt in propriis naturis.

Ad aliud dicendum, quòd vere incommutabile non est nisi veritas & essentia prima quæ est Deus: sed incommutabilitas contenti in esse est incommutabilitas signi, quia signum existens quod à Deo in esse continetur, non potest non significare: potest tamen non esse signum, & sic non significare.

Ad aliud dicendum, quòd hoc non est verum, nisi exemplariter loquendo.

Ad vltimum patet solutio per ante dicta.

DISTINCTIO XLII.

De omnipotentia Dei, vbi prius consideratur quare dicatur omnipotens?

NVNC de omnipotentia Dei agendum est: vbi prima consideratio occurrit, quomodo vere Deus dicatur omnipotens: an quia omnia possit, an tantum quia ea possit quæ vult. Quod enim Deus omnia possit, pluribus auctoritatibus comprobatur. Ait enim Augustinus in lib.q.veteris ac nouæ legis. Omnia quidem potest Deus, sed non facit nisi quod conuenit veritati eius & iustitiæ. Idem in eodem, Potuit Deus cuncta facere simul, sed ratio prohibuit, id est, voluntas. Rationem nempe ibi voluntatem Dei appellauit: quia Dei voluntas rationalis est & æquissima. Fatendum est ergo Deum omnia posse. A *De potentia Dei in comparatione ad possibilia quæ potest.* Cap 6.

DIVISIO TEXTVS.

NVnc autem de omnipotentia Dei agendum est] Hic incipit pars illa quæ est de omnipotentia: & habet tres partes secundum triplicem omnipotentiæ considerationem. Potest enim considerari secundum ea per quæ habet diffiniri: & sic de ea agitur in ista distinctione. Consideratur etiam secundum proprietatem quæ conuenit ei secundum quòd radicatur in essentia diuina, quæ est quòd limitari & finiri secundum posse non potest: & sic de ea agitur in distinctione sequenti *ibi* [Quidam tamen de suo sensu gloriantes] Potest etiam considerari secundum modum per quem exit in opus: & sic de ea agitur in distinctio.44. *ibi* [Nunc illud restat discutiendum] Hæc distinctio diuiditur in tres partes. In prima ponit id ratione cuius dicitur omnipotentia: quia per illud habet diffiniri. In secunda remouet quædam, quæ dicunt impotentiam, à potentia diuina *ibi* [Sed quæritur, Quomodo omnia posse dicatur] In tertia circa determinata obiicit, & soluit *ibi* [Hic diligenter considerantibus omnipotentiam eius.

ARTICVLVS I.

An omnipotentia Deo conueniat, & an ipse tota potentia agat in omnipotentia sua?

INcidunt autem circa principium quinque dubitabilia: quorum primum est, An omnipotentia Deo conueniat? Secundum, Vtrum sit proprium Dei esse omnipotentem, vel hoc conuenire etiam potest aliis? Tertium est, Ratione cuius quod sit in essentia, secundum rationem intelligentiæ sequatur hoc propriam diuinam essentiam? Quartum est, Quid respondet ei in creatura? Quintum & vltimum est, Vtrum æquetur voluntati & scientiæ, vel sit in plus?

Ad primum proceditur sic: Dicit Philosophus in quinto primæ philosophiæ, quòd potentia actiua est principium transmutationis in aliud, secundum quòd est aliud: ergo omnis potentia actiua supponit aliquid in quod

quod agat: Deus autem qui creat, nihil supponit, sed totum facit: ergo non habet potentiam actiuam: constat autem, quòd non passiuam: ergo videtur, quòd nullam habeat.

2 Item, Omnis potentia est ad aliud, quia ad actum: ergo aliquid est maioris perfectionis, quam aliqua potentia: nihil autem est maioris perfectionis, quam Deus vel aliquid quod in Deo est: ergo in Deo nulla est potentia, vt videtur.

3 Item, Detur, quòd in eo est potentia: aut illa est coniuncta actui, vel non. Si sic, cum potentiam coniunctam actui concomitetur opus, videtur, quòd illam potentiam semper opus concomitetur: potentia autem Dei est ab æterno: ergo & opus erit ab æterno. Si autem dicas, quòd non est coniuncta actui: ergo ipsa est coniungibilis alicui, quòd non est in ipsa: & sic mutabilis est, & perfectibilis aliqua perfectione, quod falsum est.

4 Item, In natura nihil est frustra: ergo multo minus in Deo. Dicit autem Philosophus, quòd si in natura esset aliqua actiua potentia, cui non responderet aliqua passiua quæ compleretur per ipsam, esset frustra in natura: quia agens aliquod posset agere actum aliquem, quem nihil posset recipere: ergo videtur, quòd si in Deo est omnipotentia, quòd oportet ponere aliquam passiuam potentiam, quæ recipiat omnem actum eius: & hoc non potest esse: ergo frustra videtur esse in ipso omnipotentia: nihil autem est frustra in ipso: ergo, &c.

5 Item, Nos inuenimus in Deo triplicem modum agendi, scilicet naturalem, & animalem, & quasi actum artis: dicimus enim, quoniam Deus generat, & Deus spirat: & est in illis naturæ communicabilitas secundum distinctionem hypostasum: & dicimus quoniam Deus scit, & vult, & huiusmodi: & sunt quasi animales actus: & dicimus quoniam Deus creat, & gubernat: nullus autem actus inest sine potentia: cum igitur potentiæ diffiniantur per actus, videbitur in Deo triplex esse potentia.

6 Item, In inferioribus quæ exemplata & regulata sunt à superioribus, nos inuenimus, quòd actus naturales cum suis potentiis non vniuocantur, nec animales actus cum suis potentiis, nec actus artis cum his duobus: cum igitur inferiora à superioribus exemplata sint, videtur quòd nec in superioribus potentiæ quæ sunt ad actus illos, vniuocentur.

7 Item, In superioribus dicimus, quòd Deus potest generare, & semper generat, sicut supra habitum est distinctione 9. & dicimus, quòd Deus potest scire, & semper actu scit & nouit: quare non sic possumus dicere, Deus potest creare, & semper creat? Videtur enim, quòd debeat dici: quia potentia quæcunque minus perfecta est ante actum, quam in actu ipso: vnde cum nihil imperfectum cadat in ipsum, videtur ipse semper creare.

Quæstiun. Item quæritur iuxta hoc, Vtrum ipse tota potentia agat istos triplices actus? Videtur autem, quòd non: quia cum tota potentia agitur, actum æquat potentiam, ita quod tantum est id quod est obiectum potentiæ, sicut ipsa potentia: Pater enim generat tantum, quantus ipse est: igitur quanta est potentia sua: & similiter spirat. Similiter quando intelligit se, tantum est intelligibilis, quantum potentia intellectiua: ergo cum non tantum est creatum, quantum ipsa potentia creans, videtur non agere illa actione secundum totam potentiam, sed secundum partem.

Sed contra. Sed contra: Si agit secundum partem, tunc potentia est diuisibilis: & hoc non potest esse, cum sit omniuo simplex.

Solutio. Solutio. Dicendum, quòd Deus summe potens est: ita quòd ipse solus vere potens est, cuius potentia nihil infirmitatis habet admixtum.

Ad primum autem dicendum, quòd sua potentia est vere actiua, & nulla alia: quia, vt dicit Augustinus, Actionis prædicamentum vere soli Deo conuenit: quia sine sui motu & passione agit. Quod autem diffinit Philosophus potentiam actiuam, ita quod supponit in quod agit, dicendum quòd illud non est de essentia diffinitionis potentiæ, sed accidit ei inquantum est in natura imperfecta: de essentia autem diffinitionis potentiæ, non est plus quam, quod ipsa est principium transmutationis: & secundum hoc conuenit Deo, cuius potentia transmutat non ens in esse, & ens in potentia in ens actu, & ens actu in melius. Vnde omnis transmutatio est ab eo, quod nullo modo transmutatur & mouetur, sicut à potentia agente & mouente.

Ad aliud dicendum, quòd quædam potentia est ad aliud, quod est actus, qui est in agente actum, licet vt actus sit ab ipso: & de tali potentia verum est, quòd est imperfectior ante actum, quam in actu ipso, sicut est potentia intelligens ante actum, & vniuersaliter qui est in habitu vel potentia antequam procedat in actum. Est etiam quædam potentia, quæ non est in potentia ante actum, nisi secundum quod actus est effectus, non aliquid adueniens potentiæ operanti: & sic potentia Dei respectu quorundam est in habitu, scilicet quia non statim sequitur opus operatum, licet in opere illo nihil noui adueniat potentiæ: sicut enim Deus est potentia sua, ita est actio sua, vt probat Philosophus. Vnde patet, quòd non est maioris perfectionis post actum, & quando iam est in actu, quam ante.

Ad aliud dicunt quidam, quòd potentia Dei ad duplicem actum potest comparari, scilicet ad interiorem, & exteriorem. Interiorem vocant sicut intelligere, & velle: & sic semper est in actu. Exteriorem vocant sicut creare: & sic non semper est in actu. Sed hæc solutio non soluit rationem. Præterea, cum Deus creat, non agit actione exteriori: quia sicut dicit Psalm. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Et Augustinus dicit, quòd verbo suo creat, dicendo scilicet verbum. Et Gregorius Nazianzenus: Primum quidem excogitauit Deus cælestes essentias: & excogitatio ipsius, fuit opus ipsius. Ergo patet,

patet, quòd creatio secundum quod est in Creatore, nihil extrinsecus ponit. Et ideo dicendum, quòd omnis potentia sua semper est in actu, sed non in actu qui est effectus: quoniam effectus non potest simul esse cum potentia agente. Et de hoc sæpe supra positum est exemplum: quia Dei scientia operatiua & potentia & voluntas, vt fiat aliquid, causa efficiens sunt in creatura, cū est sapientia ordinans & ponens in creatis ordinem temporis & dignitatis & naturæ. Vnde ab æterno Deus sciuit & voluit & in verbo dixit, vt hoc nunc fiat, & illud tunc, & hoc huius naturæ, & illud alterius. Ex hoc autem nulla mutatio ponitur in Deo.

Ad aliud dicendum, quòd nihil est in Deo frustra: sed tamen impossibile est, quòd sua potentia actiua habeat aliquam passiuam sibi respondentem, quæ tantum possit recipere, sicut illa agere: ad hoc enim non est, sed potius ad ostensionem perfectionis diuinæ: impossibile enim est, quòd demonstretur in effectu creato: sed demonstratur, secundum quod est infinita in generatione Filij, & processione Spiritus sancti: & ideo non est otiosa. Sed si esset ad creandum, secundum quod est infinita, & non demonstraretur in creando, tunc posset dici otiosa.

Ad aliud dicendum, quòd non proprie dicuntur actus generatio, & spiratio, & intelligere, & velle: quia nihil ibi agitur. Sed si large sumatur actus & improprie, tunc dicendum, quòd potentia Dei consideratur duobus modis, scilicet in comparatione ad essentiam in qua est sicut in radice, & in comparatione ad actum. Et secundum modum non est potentia, nisi vna. Secundo autem modo erit variata secundum actum, vt dictum est supra distinct. 6. & 7. & 18. vbi etiam inueniri possunt quædam quæ hic dimittuntur, scilicet vtrum vniuoce dicatur potentia de potentia generandi & creandi, & vtrum vna sit potentia trium, secundum quod est potentia generandi, & quæ sit prior secundum rationem intelligentiæ potentia generandi, vel creandi, & alia quædam.

Ad aliud dicendum, quòd aliud est in inferioribus: quia non fundantur istæ potentiæ in essentia vna, sicut in superioribus: eo quod omnia quæ procedunt à primo, multiplicantur, & componuntur, & accipiunt exemplatum in multis, quod in primo simplici est in vno. Bene enim concedo, quòd potentia generandi magis respicit naturam, vt natura est principium ex quo pullulat pullulans primum, & potentia intelligendi, & volendi est secundum relationem ad naturam spiritualem conuersiuam supra se, sicut facit anima rationalis, quæ exemplata est ab illa potentia. Potentia autem creandi quæ ideales rationes quasi producit in ideata, est magis repræsentata in arte mechanica per potentiam operandi artificiata. Sed hæc omnia in diuinis vnum sunt, licet distinctio sit in ratione attributorum.

Ad aliud dicendum, quòd non dicimus, Deus semper creat secundum actum: quia actus illius potentiæ effectus intelligitur. Tamen bene concedo, quòd illa potentia nunquam sit ante actum qui est velle & scire quando & quomodo fiat: hæc est enim actio Dei quæ idem est ipsi, sicut sæpius dictum est.

Ad illud quod vlterius quæritur, Vtrum ipse tota potentia agat in omnipotentia sua? Dicendum, quòd sic: sed actum non potest agi infinite, & sicut potentia est infinita: & hoc ideo, quia est quoddam actum in diuersitate essentiæ ab ipso agente: & ideo necesse est esse essentiæ finitæ: & cum potentia sequatur essentiam, erit etiam potentia finita: cum tamen Deus agat tota potentia, quantum ad se. Alia etiam ratio est: quia sapientia limitat actum ipsum, id est, id quod agitur: & sic, vt sit perfectior pulchritudo quæ resultat ex gradibus limitatarum essentiarum. Vtrum autem possit aliquid melius fieri quam fit, patebit infra dist. 44. *Ad quæst.*

ARTICVLVS II.

An omnipotentia sit proprium solius Dei?

Secundo quæritur, Vtrum omnipotentia sit proprium Dei solius, vel non? Videtur autem, quòd non. Ad Col. 1. super illud, Nunc autē recōciliauit in corpore carnis huius, &c. Glossa dicit sic, Si mortalis & mortuus potest recōciliare, iam gloriosus & immortalis potest omnia facere. Constat autem, quòd hoc attribuitur Christo secundum humanam naturam: omnia ergo posse facere non soli conuenit diuinitati.

2 Item super illud, Reconciliare omnia. Glossa, Omnia potest per se, vt nihil exceptum sit quod per eum non possit præstari. Ex hoc habetur idem quod prius.

3 Item, Omniscientia ita est de perfectione diuina sicut omnipotentia: & cum anima Christi habuit omnium scientiam, videtur, quòd etiam habuit omnipotentiam.

Sed qvia de hoc in 3. lib. distinct. 14. quæsitum est, ideo quæratur, Vtrum hoc conueniat fidei? Videtur autem, quòd sic. Luc. 17. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Tollere & mittere in mare, &c. Et sequitur, Nihil impossibile credenti: ergo omnia possibilia: ergo omnia potest fides, sicut etiam in textu dicitur Matth. 9. ergo videtur, quòd hoc non soli Deo conueniat. *Quæstiun.*

Item, Cum communicetur fidei miracula facere, & quodammodo omnia posse, quæritur vtrum sit hoc potentia increata operante propter fidem, vel potentia creata? Si increata: tunc non videtur esse fidei. Si autem creata: tunc quæro, Quare potius hoc datur fidei, quā charitati quæ perfectior est fide? *Quæst. 1.*

Si propter illas auctoritates dicatur omnipotentia alij quam Deo posse conuenire. Contra: Inter omnipotentiam summa potentia est de se posse: hoc autem nulli potest conuenire quod est ab alio: ergo videtur, quòd omnipotentia sit solius Dei.

2 Item, Creare est actus educens aliquid de

de nihilo : nihil autem ad ens non est proportionatum : ergo est actus improportionabilis omni virtuti creatæ : ergo non potest conuenire creaturæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omnipotentia est proprium solius diuinæ naturæ. Et quod obiicitur per duas Glossas de Christo secundum humanam naturam, dicendum quòd intelligitur de persona in humana natura : & hæc bene est omnipotens sicut Pater. De hoc autem plurima inueniuntur super tertium, vbi etiam solutum est, quomodo datur ei scientia omnium, & non potentia omnium.

Ad quæst. 1. AD ID quod vlterius de fide quæritur, dicendum quòd cum dicitur, quòd omnia possibilia sunt credenti, accommoda est distributio pro his tantum, quæ supra naturam faciunt ad fidei demonstrationem & probationem : quia fides probatur quodammodo per miracula. Quædam autem ostendunt vltimam infinitatem & immensitatem potentiæ, sicut creare mundum de nihilo, coniungere diuinam naturam cum humana in vna persona : & hæc non puto fidei subiacere.

Ad quæst. 2. AD ALIVD dicendum, quòd fides leuat hominem ad omnipotentiam, quæ est articulus fidei, & probans totam fidem : sic autem non est de charitate : quia charitas non respicit nisi bonum vt obiectum : nec quærit probari, sed potius inhærere : & ideo istud magis congruit fidei.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc modo quo operatur fides omnia probantia ipsam in populo cui necessaria sunt signa, potest dici quòd hoc facit potentia creata fluens in fidem à potentia increata, ita quòd prima potentia operandi sit potentiæ increatæ, & sub illa operetur potentia creata fidei.

ARTICVLVS III.

Cum omne proprium sit de consequentibus essentiam vt dicit Boetius, ratione cuius quod est in essentia vel substantia diuina, ista omnipotentia sequitur essentiam diuinam. Et an incommutabilitas vel omnipotentia immediatius sequitur diuinam essentiam.

TErtio quæritur, Cum omne proprium sit de consequentibus essentiam, vt dicit Boetius, ratione cuius quod est in essentia vel substantia diuina, ista omnipotentia sequatur essentiam diuinam? Videtur autem, quòd omnipotentia sequatur essentiam, inquantum ipsa non est ex nihilo : defectus enim primus impediens posse perfectum, est ex hoc quòd creatura est ex nihilo : ergo videtur, quòd oppositum sit causa oppositi : ergo non esse ex nihilo, erit ratio perfectionis ex nihilo.

2 Item, Infra habebitur, quòd omnipotentia Deo conuenit, inquantum omnia potest facere quæ vult, & nihil omnino pati : omnia autem pati, est secundum vertibilitatem & mutabilitatem : ergo ab oppositis secundum immutabilitatis causam, erit nihil posse pati : sed mutabilitatis ratio est omnino esse ex nihilo, vt dicit Damas. ergo nihil pati est secundum hoc quod est non esse ex nihilo, vt videtur, hoc est esse omnipotentem : ergo omnipotentia sequitur non esse ex nihilo, vt videtur.

Sed contra : Omnipotentia determinatur per voluntatem, sicut habetur sæpe in litera, quòd dicitur omnipotens Dominus, quia potest omnia facere quæ vult fieri : ergo sequitur voluntatem : non ergo immediate sequitur non esse ex nihilo. Item, Idem secundum idem in substantia non possunt consequi duo propria : sed non esse ex nihilo sequitur incommutabilitas, vt probatum est supra dist. 8. non ergo sequitur illud omnipotentia.

VLTERIVS quæritur, Vtrum istorum immediatius sequitur essentiam diuinam, incommutabilitas, vel omnipotentia? Videtur autem, quòd incommutabilitas : quia dicit Augustinus, quòd vera incommutabilitas est vera æternitas : ergo incommutabilitas sequitur rationem æternitatis : hæc autem est ipsius essentiæ semper durantis : ergo & incommutabilitas : omnipotentia autem determinatur ad actus : ergo non ita immediate sequitur sicut incommutabilitas. Quæstiun.

2 Item, Incommutabilitas refertur ad naturam : omnipotentia autem ad actus, & obiecta quæ sunt extra essentiam diuinam : ergo videtur omnipotentia non esse à Deo immediate, sicut incommutabilitas.

SED CONTRA : Incommutabilitas alicui communicatur, vt beatis : omnipotentia autem nulli, nec etiam homini Christo : ergo immediatius conuenit omnipotentia, quam incommutabilitas. Sed contra.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omnipotentia est proprium diuinæ substantiæ, & sequitur perfectionem essentiæ in qua quis est. Licet enim in Deo nihil sit secundum rem quod est & quo est : differens est tamé ibi quo & quis est, quod est persona, non quidem secundum differentiam realem, sed secundum differentiam rationis. Vnde sicut dicit Philosophus in lib. de anima, quòd forma est in ratione triplicis causæ, scilicet formalis secundum quòd dat esse & rationem, & finalis secundum quòd est intenta ab efficiente, & efficientis secundum quòd post perfectionem in esse conuertitur in principium agendi : ita possumus dicere secundum rationem intelligentiæ in diuinis, quòd omnipotentia consequitur substantiam vel essentiam secundum quòd ipsa in persona conuertitur in principium agendi, & hoc consequitur perfectionem in esse quod dat quasi formaliter loquendo personæ, vel ei quod dicitur quis est vel quod est : & bene concedo, quòd non sequitur essentiam ex illa parte qua non est de nihilo, nisi remote, sed potius ex illa parte sequitur eam incommutabilitas. Vnde bene concedo, quòd vera incommutabilitas immediatius sequitur essentiã, quã omnipotétia.

DICEN

Dicendum igitur ad primum, quòd verum est, quòd creaturam sequitur imperfectio potentiæ ex hoc quòd est nihilo, sed non immediate, sed potius mediante vertibilitate quæ immediate illud sequitur.

Ad aliud dicendum, quòd nihil pati sequitur perfectionem essentiæ, secundum quòd nihil habet de materia vel materiæ proprietatibus. Et hoc est secundum quòd non differt quod est à quo est, & è conuerso, & non immediate sequitur hoc quod est non esse vertibile, sed remote, sed potius non esse vertibile sequitur non incipere à versione.

Ad hoc quod obiicitur de voluntate, dicendum quòd voluntate non determinatur omnipotentia, nisi ex parte obiecti quod eligitur libere, & hoc etiam conuenit alij potentiæ, cui obiectum proportionatum, nec potest operari aliud.

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd incommutabilitas, vt multis auctoritatibus supra distinct. 8. probatum est, nulli est communicabilis: sed incommutabilitas secundum actum, non secundum potentiam communicatur, sicut & potentia, licet non omnipotentia, sicut nec vera incommutabilitas.

ARTICVLVS IV.

Quid respondeat omnipotentiæ diuinæ à parte rei?

QVarto quæritur, Quid respondet ei ex parte rei? & videtur, quòd nihil: quia omne quod est in creatura, videtur esse ens, vel verum, vel bonum: hæc enim sunt de primis: sed potentiæ non respondet ens, quia potentia est ante ens: verum autem respondet scientiæ, & bonum voluntati: ergo videtur, quòd potentiæ nihil respondeat.

2 Item, Sicut se habet actu agens ad ens in actu quod producitur, ita se habet potentia agens ad ens potentia quod produci potest: sed actu agens producit primum ens creatum: ergo potentia agens nihil creatum producit: ergo potentiæ nihil respondet in creatura.

3 Item, Potentia est eorum quæ nunquam erunt: ergo non necessario connotat aliquid in creatura.

Sed contra. Si hoc concedatur, quòd nihil respondet in creatura ad quod referatur. Contra: Omne nomen dictum de Deo nihil connotans in creatura, dicit solam essentiam: potentia est tale nomen: ergo dicit solam essentiam, vt videtur: ergo videtur, quòd quicquid potest dici de essentia, possit etiam dici de potentia, quod falsum est.

2 Item, Secundum hoc falsum esset quod supra habitum est dist. 35. vbi Magister dicit, quòd ista tria specialem tractatum efflagitant: quia de Deo dicuntur respectu creaturarum.

Solutio. Solutio. Dicendum sicut supra, quòd nec potentia, nec scientia, nec voluntas, connotant effectum in creatura: quia si hoc esset, non ab æterno Deo conuenirent, sed significant essentiam diuinam cum respectu ad creaturam. Et bene concedo, quòd potentia respicit ens possibile proportionatum ad potentiam facientis, & proportionatum ad fieri: non quòd proportionetur potentiæ facientis in quantitate, vt sit tantum quantum potentia: sed proportionatur secundum decentiam operantis. Et qualiter hoc sit, infra quæretur in quæstione, Quid possit Deus, & quid non possit? Illud autem ens possibile, non ponitur esse nisi in potentia facientis, sicut nec scibile ponitur esse nisi in idea vel in potentia, & volitum non nisi in potentia. Hoc autem ens potentia non omnino nihil est, licet nihil sit in actu, vel in proxima causa quæ sit materia vel forma rei. Et per hoc patet solutio ad tria prima.

Ad id autem quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd significat quidem essentiam: tamen ponit respectum ad ens in potentia ad creandum: & ideo non id totum conuenit ei quod dicitur de essentia.

ARTICVLVS V.

An potentia diuina æquetur scientiæ?

QVinto & vltimo quæritur, Vtrum potentia æquetur scientiæ? Videtur, quòd non: quia scientia est boni & mali: potentia autem tantum boni: ergo scientia est in plus quam potentia.

Sed contra. Sed contra: Scientia posita ponit potentiam, & non è conuerso: ergo potentia est in plus & prius, quam scienia: sequitur enim, ipse scit: ergo potest scire: sed non è conuerso.

Item, Videtur potentia sequi voluntatem: quia sic dicitur Sap. 13. Subest enim tibi cum volueris posse. Ergo voluntas est ante potentiam.

2 Item, Ansel. in lib. Cur Deus homo, dicit, quòd in omnibus habentibus potestatem & voluntatem, potestas sequitur voluntatem: vt possum ambulare, si volo: possum loqui, si volo, & huiusmodi: ergo sic est etiam in Deo: ergo voluntas est ante potentiam.

3 Item, Luc. 5. super illud, Domine si vis, potes me mundare: dicit Amb. Voluntas Dei est potestas. Sed quia in sequenti distinctione plurima habentur de hoc in litera, ideo ista sufficiant.

Solutio. Solutio. Supra distinct. 35. disputatum est de ordine istorum trium, & illa hic supponantur. Dicendum autem, quòd potentia consideratur tribus modis. Vno modo prout est genus omnium potestatum quocunque modo dictarum, & sic non est ad actum, sed sequitur ad scientiam & voluntatem & quamlibet aliam potestatem, vt genus ad speciem: & hoc modo præcedit potentia voluntatem, & scientiam: & dicit Rich. quòd ex potentia est scientia, & ex scientia & potentia dilectio. Alio modo dicitur potentia cōparata ad opus indefinite: & hoc modo dicimus, quòd Deus multa potest de potentia absoluta, quæ nec facit, nec faciet. Tertio modo dicitur potentia

potentia regulata ab arte operatiua, & exequens præconceptum à sapientia & volitum à voluntate: & hæc non est nisi eorum quæ fient, vel fuerunt, vel sunt. Item, Scientia accipitur duobus modis, scilicet pro speculatiua quæ est tam boni quam mali, & pro scientia approbationis quæ est boni tantum. Voluntas etiam accipitur dupliciter, scilicet prout est generalis motor omnium virium & potentiarum ad actum, sicut dicitur, Intelligo, quia volo: comedo, quia volo: ambulo, quia volo. Dico ergo, quòd potentia primo modo dicta, præcedit alia duo: sed secundo & tertio modo non. Scientia autem primo modo dicta, præcedit potentiam secundo & tertio modo dictam. Voluntas autem secundo modo dicitur ad volitum quod est bonum: & hoc modo dicta, est in æquo cum potentia secundo & tertio modo dicta. Scientia autem secundo modo dicta, est in æquo cum potentia & voluntate vltimo modo acceptis. Et ex hoc patet solutio ad totum.

AATICVLVS VI.

An Deus potest facere omne impossibile, tam per accidens, quam per se?

DEinde quæritur de his quæ dicuntur in litera *ibi* [Quomodo vere dicatur omnipotens: aut quia omnia possit, &c.] Videtur enim ex hoc quod possit impossibilia. Quod etiam videtur pluribus aliis rationibus. Impossibile enim est apud naturam aliquid esse de nihilo: & tamen Deus potest hoc facere: ergo potest impossibile.

2 Item, Plus distant nihil & aliquid, quam aliquid ad aliquid: ergo plus distat de nihilo fieri aliquid, quam de aliquo fieri aliquid: sed de nihilo facit aliquid tota die in creatione animarum rationalium, & fecit in toto mundo: ergo multo magis de quolibet quod est aliquid, potest facere aliquid, vt de contrario contrarium & de disparato disparatum, & habitum de priuatione, & coniungere relatiua opposita.

3 Item, Natura successiue bene facit vnum contrarium ex alio, & oppositum de opposito: cum igitur Deus in infinitum excedat potentiam naturæ, ipse potest opposita facere simul esse vera.

4 Item, Deus ostendit quædam in opere quæ sunt maioris potentiæ quam illa, sicut vnio Dei & hominis: plus enim distant Deus & homo, quam homo & asinus: ergo si potuit facere vt aliquis sit simul Deus & homo, ipse potest facere vt aliquis sit simul homo & asinus.

5 Item, Plus distant ab eadem materia duæ formæ substantiales quæ habent contrarias proprietates & differentias, quam duæ formæ accidentales: sed coniunxit substantiales, vt creatam & increatam, & mortalem & immortalem, &c. ergo potest coniungere accidentales, quantumcunque distantes, vt album & nigrũ, & cætera opposita, vt videtur.

6 Item, Plus est impossibile, vt coniungatur actus potentiæ cum habitu contrario manente in potentia, quam vt insint contrarij actus propter diuersos & contrarios habitus: sed primum Deus fecit, quando fecit Virginem manentem Virginem parere: ergo & secundum potest facere, scilicet vt sit aliquis cæcus simul & videns, & videat & non videat.

7 Item, Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbum: constat, quod nihil excipit: ergo videtur, quòd omnia sint sibi possibilia. Item Marci. 14. Abba pater, omnia tibi possibilia sunt.

8 Item, Nos videmus, quòd per Sanctos facit impossibilia naturæ ad faciendum, sicut ea quæ vocamus miracula: ergo videtur, quòd per seipsum potest ea quæ sunt impossibilia simpliciter. Item, Infinitæ potentiæ nullus est terminus: ergo non terminatur in impossibile: ergo potest impossibile omne.

VLTERIVS quæritur de hoc quod dicitur Deus non posse impossibile per accidens. Hoc enim non videtur: quia impossibile per se magis est impossibile, quam impossibile per accidens: sed impossibile per se potest, vt Virginem parere, mortuum facere viuere, & huiusmodi: ergo multo magis potest impossibile per accidens. *Quæst. 1.*

2 Item, In impossibili per accidens nihil causat impossibilitatem, nisi præterito: & hæc iam non est, quia dicit Philosophus, quòd præteritum non est: in impossibili autem per se causa impossibilitatis est oppositio quæ est: ergo cum non ens minus resistat operanti, quam ens oppositum, videtur quòd magis possit impossibile per accidens, quam impossibile per se.

ITEM quæritur de hoc quod dicit Hierony. Cum Deus omnia possit, non potest facere de corrupta virginem. Hoc enim videtur omnino falsum: quia ad virginitatem non exiguntur nisi duo, scilicet integritas corporis, & munditia mentis. Constat autem, quòd Deus potest facere primum, sicut etiam ipse Hiero. dicit. Pœnitentia autẽ quæ restituit in integrum, potest facere secundum. Ergo multo magis Deus. Ergo potest facere de corrupta virginem: & hoc fuit impossibile per accidens: ergo ipse potest impossibile per accidens. *Quæst. 2.*

2 Item, Potest impossibile per se, sicut de costa facere mulierem, & de trunco vitulum, vt dicit Anselm. & de virga draconem, & è conuerso: ergo potest impossibile per accidens, & impossibile per se.

SED CONTRA: Dicit August. super Gen. quòd Deus non potest, nec operatur aliquid contra causales rationes quas naturæ primitus inseruit: sed contra has rationes sunt impossibilia: ergo Deus non potest facere impossibilia. *Sed contra.*

2 Item, Nullus artifex ex eadem arte habet potentiam operandi opposita, quia sic idem esset regula oppositorum & vno modo, quod esse non potest: ergo nec potest facere opposita secundum vnam artem operandi: constat autem, quòd cursus iste naturalis exemplatus

exemplatus est ab arte diuina: ergo contra cursum istum facere, est contra artem æternam operari: contra artem autem operari, est contra sapientiam operari: cum igitur Deus non potest facere aliquid contra suam sapientiam, Deus etiam nihil potest contra cursum naturæ.

3 Item, Vnus ædificans, & alter destruens, quæ vtilitas in vtroque? Si igitur potentia Dei ordinatissima est, & ædificauit mundi machinam vtiliter, ipse sicut non potest habere potentiam inutilem, ita non potest facere contra cursum naturalem, vt videtur

4 Item, August. contra Faustum, Sententia qua dicimus aliquid fuisse, ideo vera est, quia illud de quo dicimus aliquid fuisse, iam non est: hanc sententiam Deus falsam facere non potest, quia non est contrarius veritati. Ex hoc accipitur, quòd Deus non potest impossibile per accidens. Item ibidem, Deus creator & conditor naturarum omnium, nihil facit contra naturam, sicut non facit contra seipsum: ergo videtur, quòd Deus nihil possit facere contra naturam, sicut non facit contra seipsum: ergo videtur, quòd Deus nihil facit contra naturam. Item ibidem, Deus nunquam ex potentia aliquid facit vt suæ rationis instituta euellat: constat autem, quòd euelleret si contra rationes naturæ inditas operaretur: ergo nihil potest contra naturam.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum meo iudicio, quòd ens possibile est obiectum potentiæ diuinæ: cum autem omne obiectum debeat proportionari potentiæ illi, cuius est obiectum, sicut verum in signo proportionatur opinioni, & verum per causam intellectui & scientiæ, & sic est in omnibus aliis: ita etiam ens possibile necesse est, quod accipiatur proportionatum aliquo modo potentiæ operanti & facienti ipsum. Potest autem proportionari dupliciter, scilicet ad facere facientis, & ad fieri rei faciendæ, hoc est, in cõparatione ad facientem, & in comparatione ad materiam, & ad rem quæ fit. Primo modo ponentur circa ipsum conditiones non infirmantes potentiam efficientis, & non ignobilitantes eam: sicut est, quòd non inducat in eo deteriorationem, vt mori, peccare, comedere, & huiusmodi, de quibus habebitur in secunda parte istius lectionis: & si non inueniantur ista in possibili ipso, dicimus Deum posse illud: sed proportio ad fieri est vt oppositionem non simul habeat, quoniam bene puto, quòd Dei potentia quæ infinita est, opposita quidem simul facere possit: non tamen puto, quòd simul possint fieri: quoniam fieri proportionatur potentiæ materiæ & entis creati. Facere autem proportionatur potentiæ infinitæ: & sic concedendum videtur, quòd Deus multa potest de potentia, quæ tamen non possunt fieri in creaturis, impediente oppositione & confusione: oppositione, vt in oppositis: confusione autem, vt in vnionibus formarum specie differentium, vt quòd idem sit homo & asinus, & huiusmodi.

HIS VISIS facile est respondere ad obiecta. Dicendum enim ad primum, quòd licet nihil & aliquid plus distent, quam opposita contrarie, vel opposita priuatiue, non tamen magis contrariantur in creatione, quia in illa non ponuntur simul in eodem, sed secundum ordinem: & ideo nec est ibi contrarietas in fieri, nec contrarietas in facere: sed tamen ostenditur hoc impossibile naturæ, & non simpliciter.

AD ALIVD dicendum, quòd contrarium fieri ex contrario supposito subiecto vel materia transmutabili non est magnæ potentiæ, quia hoc facit etiam natura: & ideo hoc non ostendit in Deo omnipotentiam. Quod autem contraria sint simul in eodem secundum idem, hoc contrariatur ad fieri, & ideo non attribuitur potentiæ operanti.

AD ALIVD dicendum, quòd licet Deus in infinitum potentiam naturæ excedat, non tamen facit contraria & opposita esse simul: non quia hoc impotens sit facere, quia ipse bene habet potentiam simul educendi vtrumque: sed quia simul non possunt fieri.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus & homo sine proportione distant: & ideo vniens fuit virtus infinita in altero vnitorum, scilicet in natura diuina: sed in aliis quæ vnirentur, non posset virtus infinita poni in altero vnitorum, sed potius inueniretur repugnantia: & ideo alia non sic possunt vniri, licet Deus posset ea vnire.

AD ALIVD dicendum, quòd formæ substantiales magis distant secundum comparationem ad materiam (quia vna materia non est possibilis simul ad duas substantiales) quam accidentales in genere: sed non distant magis, quam accidentales contrariæ in ratione contrarietatis: quia inter illas est repugnantia & destructio vnius per aliam, & ideo non vniuntur, nec possunt vniri.

AD ALIVD dicendum, quòd nonnulla potentia est in virgine manente virgine ad partum, sed est ligata: & licet non soluatur ad actum nisi corrupta virginitate per naturalem solutionem, tamen à potentia quæ est supra naturam, poterat solui ad actum manente vinculo, & ideo actus ille non contrariatur potentiæ, licet difformitatem habeat cum vinculo virginitatis. Contraria autem & priuatiue opposita perimunt seinuicem posita: & ideo contra rationem eorum est posse simul esse: & ideo cæcus manens cæcus etiam per miraculum non potest videre: sed virgo manens virgo per miraculum potest parere: quia in cæco tollitur totus ordo ad visum: sed in virgine ponitur ordo ad partum, licet ligata sit potentia.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil est Deo impossibile facere, quod non dicit impotentiam: sed ad fieri non omnia sunt possibilia apud Deum.

AD ALIVD dicendum, quòd illud argumentum non valet, si per Sanctos facit miracula, quòd quædam impossibilia, hoc est, incompossibilia possit per seipsum, nisi referatur ad facere, & non ad fieri: sed sequitur, quòd ipse per se non ab alio maiora potest facere his improportionabilia, dummodo sint compossibilia: incompossibilia enim in fieri sunt opposita, quorum vnum positum perimit alterum,

alterum, & e conuerso.

Ad quæst. AD HOC quod vlterius quæritur de impossibili per accidens, dicendum cum August. & Hierony. quod impossibile per accidens non potest fieri: & ideo Deus non dicitur posse facere.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod impossibile per se accipitur duobus modis, scilicet quod non habet potentiam ad aliud ex eo quod inest ei forma repugnans sicut dicimus, quod impossibile est hominem esse asinum, vel fieri asinum: & ab hoc non tollitur potentia qua qualibet creatura potest fieri quod Deus vult, vt de trunco vitulus, vel de homine asinus: & secundo modo impossibile, quod est ex impossibilitate duorum oppositorum. Primo modo dictum impossibile, adhuc est duplex, scilicet secundum quod aliquid cum forma disparata comparatur ad formam aliam nobiliorem, vt truncus ad vitulum: & hoc non repugnat ordini sapientiæ, licet repugnet naturæ, quia est formalius. Et secundum quod aliquid comparatur ad formam ignobiliorem, vt cum dicitur hominem esse vel fieri asinum est impossibile: illud enim repugnat ordini naturæ, quia rationale non ordinatur ad irrationale vt ad perfectius, sed potius e conuerso: & repugnat etiam ordini sapientiæ. Vnde dico, quod omnia hæc impossibilia non est possibile fieri: sed cum dicitur Deum posse facere, vnum magis elongatur a potentia sua, quam aliud: sed tamen in quolibet eorum supponitur materia in ratione obedientiæ: sed in impossibili per accidens non ponitur materia, quia cessit in non esse, & ideo illud magis elongatur à potentia diuina. Vnde ad argumentum dicendum, quod impossibile per se est magis impossibile, quam per accidens: ista propositio potest tribus modis intelligi, scilicet quoad rationem impossibilis, & sic falsa est: quia ratio impossibilis dicitur à priuatione, & priuatio non recipit magis & minus: vnde hoc modo omne impossibile est æqualiter impossibile. Secundo modo potest intelligi quoad elongationem à potentia obedientiæ: & sic sic iterum falsa est: quia impossibile per accidens plus elongatur, quam impossibile per se. Tertio potest intelligi quoad repugnantiam ad esse quæ importatur ex eo quod est impossibile, & sic vera est: quia impossibile per se magis repugnat ad esse, quam impossibile per accidens: quia impossibile per accidens potuit aliter esse: impossibile autem per se nunquam potuit, nec potest, nec poterit esse, licet Deus semper illud facere possit. Per hoc etiam patet solutio ad sequens: quia licet præteritum non sit, ex hoc ipso sequitur maior elongatio à potentia obedientiæ.

Ad quæst. AD ID quod quæritur de dicto Hierony. dicendum, quòd Hieronymus non negat quin possit reintegrari in mente & corpore quoad statum immunitatis culpæ: sed præteritum non potest non fuisse præteritum, secundum quod id quod dictum vel factum est, amplius sumi non potest: nunc autem est virgo, quia nunc integra est, sed non quia nunquam fuit corrupta.

AD ALIVD dicendum, quod in costa non fuit, vt dicit August. vt de ea fieret mulier, sed potius vt de ea fieri posset: & in hoc non significatur nisi potentia obedientiæ de qua posterius quæretur.

AD EA autem quæ in contrarium obiiciuntur, oportet similiter respondere, dicendo quod contra rationes quas naturæ inseruit, non operatur: sed duplices inseruit, scilicet seminales quæ explicantur per opus naturæ, & etiam per opus Angelorum bonorum & malorum, quandoque maiori velocitate, quam per naturam: sicut dicit August. quod operatio magorum fuit naturalis quoad seminalem ordinem, sed non quoad actum: & inseruit etiam quasdam causales rationes obedientiæ, quas non explicat nisi in miraculis per tempus exortis, qua quælibet res habet potentiam obediendi imperio Creatoris: & contra has nihil operatur, sed secundum eas operatione supernaturali operatur.

AD ALIVD dicendum, quòd potentia absolute considerata generalior est, quam est ars vel scientia practica: & ideo illa obiectio non procedit, nisi de potentia exequente, & non de potentia absolute considerata. Vtrum autem possit operari contra sapientiam, in sequenti distinctione patebit.

AD ALIVD dicendum, quòd non destrueret, si alia operaretur vel opposita his: quia aliis positis non destruuntur ista: oppositis autem positis, sequitur ista non fuisse opera: ergo non erunt destructa: quia quemcunque ipse dedisset cursum naturæ, ille esset naturalis.

Ad sequentia patet responsio per ea quæ dicta sunt.

ARTICVLVS VII.

An & quomodo Deus potest omnia facere?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Omnia quidem potest Deus, sed non omnia facit, nisi quod conuenit veritati eius, &c.] Quæritur enim, Quid dicatur hic veritas & iustitia? Veritas enim in dictis est & in factis: & quicquid faceret, veritatem haberet: ergo videtur, quòd hæc non sit ratio, quòd hæc facit, & non alia. Item, Iustissimum est vt faciat quicquid voluerit: ergo non est magis iustum vt faciat hæc quam alia. Quæst. 1.

ITEM, Quid est quod dicit August. in litera, Omnia potuit simul facere Deus, sed ratio prohibuit? Videtur nulla ratio prohibuisse: quia ipse August. super Genes. dicit, quòd omnia simul fecit. Et Eccli. 18. Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Ergo nulla ratio prohibuit hoc, vt videtur. Quæst. 2.

PRÆTEREA quæritur, Quid sit ratio illa? aut enim est creata, aut increata. Si creata: tunc non potest prohibere creantem, cuius potentiæ nihil resistit. Si autem est increata: ergo videtur, quòd aliquid increatum prohibet potentiam operantem, & sic in Deo Quæst. 3.

esset

esset contrarietas, quod falsum est.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd veritas & iustitia referendæ sunt hic ad præordinationem æternam de fiendis: hæc est enim prima veritas in qua omnia facienda, fuerunt vita & lux, antequam essent in seipsis, vt dicatur veritas ars, & sapientia prædeterminans, & iustitia id quod condecet prædeterminantem opus: quia decet, quòd non mutet, nec tamen dedeceret si illud faceret: sed mutatio dedeceret eum si veniret de vna prædeterminatione faciendorum in aliam, tanquam pœnitentia ductus de prima.

Ad quæst. 2. AD ID quod quæritur de ratione, dicendum quòd ratio dicit hic creatum ordinem naturæ procedentem ab increata ratione ordinante: & iste ordo prohibet omnia simul esse.

Ad quæst. 3. AD ID quod obiicitur, quòd omnia sunt simul, dicendum quòd non intelligit hic simul secundum modum quo omnia sunt simul in principiis formalibus & materialibus naturæ, sed simul simultate indiuiduorum omnium in eodem tempore: quia sic periret totum opus naturæ, quod est per successionem & generationem, & inutiles essent qualitates elementorum, cum non agerent ad generationem & corruptionem, & motus cœli esset inutilis, & periret ordo naturæ totus: & hac ratione non omnia fecit simul, licet hoc facere potuerit.

Quomodo dicatur Deus omnia posse, cum nos multa possimus quæ ipse non potest.

SEd quæritur, Quomodo omnia posse dicatur, cum nos quædam possimus quæ ipse non potest? Non potest enim ambulare, loqui, & huiusmodi quæ à natura diuinitatis sunt penitus aliena, cum horum instrumenta nullatenus habere queat incorporea & simplex substantia. Quibus id respondendum arbitror, quòd huiusmodi actiones, ambulatio scilicet, & locutio, & huiusmodi, à Dei potentia alienæ non sunt, sed ad ipsam pertinent. Licet enim huiusmodi actiones in se Deus habere non possit (non enim potest ambulare vel loqui & huiusmodi) eas tamen in creaturis potest operari: facit enim vt homo ambulet, & loquatur, & huiusmodi. Non ergo per istas actiones diuinæ potentiæ detrahitur aliquid: quia & hoc potest facere Omnipotens. B

De aliis obiicitur.

SEd sunt alia quædam quæ Deus nullatenus facere potest, vt peccata. Non enim potest mentiri, non potest peccare. Sed non ideo omnipotentiæ Dei in aliquo detrahitur vel derogatur, si peccare non posse dicitur, quia non esset hoc potentiæ, sed infirmitatis. Si enim hoc posset, omnipotens non esset. Non ergo impotentiæ sed impotentiæ imputandum est, quòd ista non potest. Vnde August. in lib. de Trinit. Magna, inquit, Dei potentia est non posse mentiri. Sunt enim quædam quæ in aliis rebus potentiæ deputanda sunt, in aliis vero minime: & quæ in aliis laudabilia sunt, in aliis vero reprehensibilia sunt. Non ergo ideo Deus minus potens est, quia peccare non potest, cum omnipotens nullatenus possit esse qui hoc potest. C

Item de aliis opponit.

SVnt etiam & alia quædam quæ Deus non potest, vnde videtur non omnia posse: non enim potest mori, vel falli. Vnde August. in lib. de symbolo. Deus omnipotens non potest mori, non potest falli, D Lib. 1. de symbolo fidei ad cathecumenos cap. 1.

alterum, & è conuerso.

Ad quæst. 1. Ad hoc quod vlterius quærtur de impossibili per accidens, dicendum cum August. & Hierony. quòd impossibile per accidens non potest fieri: & ideo Deus non dicitur posse facere.

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd impossibile per se accipitur duobus modis, scilicet quod non habet potentiam ad aliud ex eo quod inest ei forma repugnans: sicut dicimus, quòd impossibile est hominem esse asinum, vel fieri asinum: & ab hoc non tollitur potentia qua quælibet creatura potest fieri quod Deus vult, vt de trunco vitulus, vel de homine asinus: & secundo modo impossibile, quod est ex impossibilitate duorum oppositorum. Primo modo dictum impossibile, adhuc est duplex, scilicet secundum quod aliquid cum forma disparata comparatur ad formam aliam nobiliorem, vt truncus ad vitulum: & hoc non repugnat ordini sapientiæ, licet repugnet naturæ, quia est forma huius. Et secundum quod aliquid comparatur ad formam ignobiliorem, vt cum dicitur hominem esse vel fieri asinum est impossibile: illud enim repugnat ordini naturæ, quia rationale non ordinatur ad irrationale vt ad perfectius, sed potius è conuerso: & repugnat etiam ordini sapientiæ. Vnde dico, quòd omnia hæc impossibilia non est possibile fieri: sed cum dicitur Deum posse facere, vnum magis elongatur à potentia sua, quam aliud: sed tamen in quolibet eorum supponitur materia in ratione obedientiæ: sed in impossibili per accidens non ponitur materia, quia cessit in non esse, & ideo illud magis elongatur à potentia diuina. Vnde ad argumentum dicendum, quòd impossibile per se est magis impossibile, quam per accidens: ista propositio potest tribus modis intelligi, scilicet quoad rationem impossibilis, & sic falsa est: quia ratio impossibilis dicitur à priuatione, & priuatio non recipit magis & minus: vnde hoc modo omne impossibile est æqualiter impossibile. Secundo modo potest intelligi quoad elongationem à potentia obedientiæ: & sic sic iterum falsa est: quia impossibile per accidens plus elongatur, quam impossibile per se. Tertio potest intelligi quoad repugnantiam ad esse quæ importatur ex eo quod est impossibile, & sic vera est: quia impossibile per se magis repugnat ad esse, quam impossibile per accidens: quia impossibile per accidens potuit aliter esse: impossibile autem per se nunquam potuit, nec potest, nec poterit esse, licet Deus semper illud facere possit. Per hoc etiam patet solutio ad sequens: quia licet præteritum non sit, ex hoc ipso sequitur maior elongatio à potentia obedientiæ.

Ad quæst. Ad id quod quæritur de dicto Hierony. dicendum, quòd Hieronymus non negat quin possit reintegrari in mente & corpore quoad statum immunitatis culpæ: sed præteritum non potest non fuisse præteritum, secundum quod id quod dictum vel factum est, amplius sumi non potest: nunc autem est virgo, quia nunc integra est, sed non quia nunquam fuit corrupta.

Ad aliud dicendum, quòd in costa non fuit, vt dicit August. vt de ea fieret mulier, sed potius vt de ea fieri posset: & in hoc non significatur nisi potentia obedientiæ de qua posterius quæretur.

Ad ea autem quæ in contrarium obiiciuntur, oportet similiter respondere, dicendo quòd contra rationes quas naturæ inseruit, non operatur: sed duplices inseruit, scilicet seminales quæ explicantur per opus naturæ, & etiam per opus Angelorum bonorum & malorum, quandoque maiori velocitate, quam per naturam: sicut dicit August. quòd operatio magorum fuit naturalis quoad seminalem ordinem, sed non quoad actum: & inseruit etiam quasdam causales rationes obedientiæ, quas non explicat nisi in miraculis per tempus exortis, qua quælibet res habet potentiam obediendi imperio Creatoris: & contra has nihil operatur, sed secundum eas operatione supernaturali operatur.

Ad aliud dicendum, quòd potentia absolute considerata generalior est, quam est ars vel scientia practica: & ideo illa obiectio non procedit, nisi de potentia exequente, & non de potentia absolute considerata. Vtrum autem possit operari contra sapientiam, in sequenti distinctione patebit.

Ad aliud dicendum, quòd non destrueret, si alia operaretur vel opposita his: quia aliis positis non destruuntur ista: oppositis autem positis, sequitur ista non fuisse opera: ergo non erunt destructa: quia quemcunque ipse dedisset cursum naturæ, ille esset naturalis.

Ad sequentia patet responsio per ea quæ dicta sunt.

ARTICVLVS VII.

An & quomodo Deus potest omnia facere?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Omnia quidem potest Deus, sed non omnia facit, nisi quod conuenit veritati eius, &c.] Quæritur enim, Quid dicatur hic veritas & iustitia? Veritas enim in dictis est & in factis: & quicquid faceret, veritatem haberet: ergo videtur, quòd hæc non sit ratio, quòd hæc facit, & non alia. Item, Iustissimum est vt faciat quicquid voluerit: ergo non est magis iustum vt faciat hæc quam alia. *Quæst. 1.*

Item, Quid est quod dicit August. in litera, Omnia potuit simul facere Deus, sed ratio prohibuit? Videtur nulla ratio prohibuisse: quia ipse August. super Genes. dicit, quòd omnia simul fecit. Et Eccli. 18. Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Ergo nulla ratio prohibuit hoc, vt videtur. *Quæst. 2.*

Præterea quæritur, Quid sit ratio illa? aut enim est creata, aut increata. Si creata: tunc non potest prohibere creantem, cuius potentiæ nihil resistit. Si autem est increata: ergo videtur, quòd aliquid increatum prohibet potentiam operantem, & sic in Deo esset *Quæst. 3.*

esset contrarietas, quod falsum est.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd veritas & iustitia referendæ sunt hic ad præordinationem æternam de fiendis: hæc est enim prima veritas in qua omnia facienda, fuerunt vita & lux, antequam essent in seipsis, vt dicatur veritas ars, & sapientia prædeterminans, & iustitia id quod condecet prædeterminantem opus: quia decet, quòd non mutet, nec tamen dedeceret si illud faceret: sed mutatio dedeceret eum si veniret de vna prædeterminatione faciendorum in aliam, tanquam pœnitentia ductus de prima.

Ad quæst. 2. AD ID quod quæritur de ratione, dicendum quòd ratio dicit hic creatum ordinem naturæ procedentem ab increata ratione ordinante: & iste ordo prohibet omnia simul esse.

AD ID quod obiicitur, quòd omnia sunt simul, dicendum quòd non intelligit hic simul secundum modum quo omnia sunt simul in principiis formalibus & materialibus naturæ, sed simul simultate indiuiduorum omnium in eodem tempore: quia sic periret totum opus naturæ, quod est per successionem & generationem, & inutiles essent qualitates elementorum, cum non agerent ad generationem & corruptionem, & motus cœli esset inutilis, & periret ordo naturæ totus: & hac ratione non omnia fecit simul, licet hoc facere potuerit. Ad quæst. 3.

Quomodo dicatur Deus omnia posse, cum nos multa possimus quæ ipse non potest.

SEd quæritur, Quomodo omnia posse dicatur, cum nos quædam possimus quæ ipse non potest? Non potest enim ambulare, loqui, & huiusmodi quæ à natura diuinitatis sunt penitus aliena, cum horum instrumenta nullatenus habere queat incorporea & simplex substantia. Quibus id respondendum arbitror, quòd huiusmodi actiones, ambulatio scilicet, & locutio, & huiusmodi, à Dei potentia alienæ non sunt, sed ad ipsam pertinent. Licet enim huiusmodi actiones in se Deus habere non possit (non enim potest ambulare vel loqui & huiusmodi) eas tamen in creaturis potest operari: facit enim vt homo ambulet, & loquatur, & huiusmodi. Non ergo per istas actiones diuinæ potentiæ detrahitur aliquid: quia & hoc potest facere Omnipotens. B

De aliis obiicitur.

SEd sunt alia quædam quæ Deus nullatenus facere potest, vt peccata. Non enim potest mentiri, non potest peccare. Sed non ideo omnipotentiæ Dei in aliquo detrahitur vel derogatur, si peccare non posse dicitur, quia non esset hoc potentiæ, sed infirmitatis. Si enim hoc posset, omnipotens non esset. Non ergo impotentiæ sed impotentiæ imputandum est, quòd ista non potest. Vnde August. in lib. de Trinit. Magna, inquit, Dei potentia est non posse mentiri. Sunt enim quædam quæ in aliis rebus potentiæ deputanda sunt, in aliis vero minime: & quæ in aliis laudabilia sunt, in aliis vero reprehensibilia sunt. Non ergo ideo Deus minus potens est, quia peccare non potest, cum omnipotens nullatenus possit esse qui hoc potest. C

Item de aliis opponit.

SVnt etiam & alia quædam quæ Deus non potest, vnde videtur non omnia posse: non enim potest mori, vel falli. Vnde August. in lib. de symbolo. Deus omnipotens non potest mori, non potest falli, D Lib. 1. de symbolo fidei ad cathecumenos cap. 1.

non poteſt miſer fieri, non poteſt vinci. Hæc vtique & huiuſmodi abſit vt poſſit omnipotens: ſi enim huiuſmodi paſſionibus atque defectibus ſubiici poſſet, omnipotens minime foret. Et ideo monſtratur omnipotens, quia ei hæc propinquare non valent: poteſt tamen hæc in aliis operari.

ARTICVLVS VIII.

An Deus poteſt ambulare, loqui, peccare, mori, falli, miſer fieri, & vinci?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Non enim poteſt ambulare, vel loqui] Infero enim ſic: Deus poteſt omnia: ergo poteſt ambulare & loqui. Si non ſequitur: ergo ambulare & loqui dicunt impotentiam: & hoc falſum eſt, quia dicunt potentiam & dignitatem: ergo videtur, quòd iſta non debent excipi.

2 Item obiicitur de ſequenti quod eſt peccare. Dicit enim Philoſophus, quòd poteſtas prauorum eligenda eſt: ergo ipſe poteſt praua agere, quia nihil eligendorum deficit ei: ergo videtur dicere falſum.

3 Item, Ipſe in ſequenti enumerat quatuor quæ non poteſt Deus, ſcilicet mori, falli, miſer fieri, & vinci: & quæritur, Penes quid illa ſumantur?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Deus non poteſt ambulare, nec loqui: & hoc ideo, quia cum hoc verbum, poteſt, ſit prohæreticum, ſi coniungeretur cum infinitiuo ſignificante actum illius potentiæ, intelligeretur ille actus comparari ad ſubiectum huius verbi, poteſt, vt cui ineſt actio, ſicut cum dicitur, ego poſſum ædificare: vnde cum hic intelligatur huiuſmodi comparatio, locutio falſa eſt.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd ambulare & loqui non dicunt quidem impotentiam, ſed non exercentur ſine impotentia: quia inſtrumentis corporalibus operari imperfectionis eſt: & ideo dicit Magiſter, quòd ratione eius quod eſt potentiæ in ipſis non remouentur à diuina potentia: quia poteſt Deus facere ambulationem, & locutionem, id eſt, vt aliquis ambulet.

AD ALIVD reſponſum eſt in 3. diſtinct. 4. quia potentia prauorum non eſt eligenda in eo quod prauorum: ſed potentia prauorum in eo quod eſt libera, eligenda eſt: & hoc oſtenditur, quia non neceſſitate naturæ obligatur ad bonum, ſicut potentia ignis ad comburere. Et quod dicit Philoſophus, quòd Deus poteſt praua agere: intelligendum eſt materialiter, id eſt, poteſt agere quædam quæ modo ſunt praua, quæ tamen ſi ipſe ageret, praua non eſſent.

AD ALIVD dicendum, quòd illorum quatuor quædam dicunt defectum in eſſe, quædam in bene eſſe: in eſſe: ſicut mori: in bene eſſe, ſicut alia: & tunc falli refertur ad defectum potentiæ cognitiuæ, miſeria autem ad potentiam affectus, vinci autem ad reſiſtendum alij in vtroque, ſcilicet in intellectu, & in affectu.

Quod omnipotentia Dei ſecundum duo conſideratur.

E HIc ergo diligenter conſiderantibus, omnipotentia eius ſecundum duo apparet, ſcilicet quòd omnia facit quæ vult, & nihil omnino patitur, ſecundum vtrumque Deus omnipotens veriſſime prædicatur: quia nec aliquid eſt quod ei ad patiendum corruptionem inferre valeat, nec aliquid ad faciendum impedimentum afferre. Manifeſtum eſt itaque Deum omnino nihil poſſe pati, & omnia facere poſſe præter ea ſola quibus eius dignitas læderetur, eiuſque excellentiæ derogaretur: in quo tamen non eſt minus omnipotens. Hoc enim poſſe non eſſet poſſe, ſed non poſſe. Nemo ergo Deum impotentem in aliquo dicere præſumat, qui omnia poteſt quæ poſſe potentiæ eſt: & inde vere dicitur omnipotens.

Quibuſdam auctoritatibus traditur, quòd dicitur omnino omnipotens, quia poteſt quicquid vult.

F Cap. 96. EX quibuſdam tamen auctoritatibus traditur ideo vere dici omnipotens, quia quicquid vult poteſt. Vnde Aug. in ench. Non ob aliud

veraciter

veraciter vocatur omnipotens, nisi quoniam quicquid vult potest, nec voluntate cuiuspiam creaturæ voluntatis omnipotentis impeditur effectus. Idem in lib. de spiritu & litera. Non potest Deus facere iniusta, quia ipse est summa iustitia & bonitas. Omnipotens vero est, non quòd possit omnia facere, sed quia potest efficere quicquid vult, ita vt nihil valeat eius voluntati resistere quin compleatur: aut aliquo modo impedire eandem. Ioannes Chrysost. in homilia quadam de expositione symboli ait, Omnipotens dicitur Deus: quia posse illius non potest inueniri non posse, dicente Propheta, Omnia quæcunque voluit fecit. Psal. 113.
Ipse est ergo omnipotens, vt totum quod vult possit. Vnde Apostolus: Rom. 9.
Eius, inquit, voluntati quis resistit? His auctoritatibus videtur ostendi, quòd Deus ex eo tantum dicatur omnipotens, quòd omnia potest quæ vult, non quia omnia possit.

Determinatio præmissarum auctoritatum.

G

Sed ad hoc potest dici, quòd August. vbi dicit, Omnipotens non dicitur, quòd omnia possit, &c. tam ample & generaliter accepit omnia, vt etiam mala includeret, quæ Deus non potest, nec vult. Non ergo negauit eum posse omnia quæ conuenit ei posse. Similiter cum dicit: Non ob aliud veraciter dicitur opus, nisi quoniam quicquid vult potest: non negat eum posse etiam ea quæ non vult, sed aduersus illos qui dicebant Deum multa velle quæ non poterat, affirmat eum posse quicquid vult, & ex eo vere dici omnipotentem, non ob aliud, quam quia potest quicquid vult. Sed caue quomodo intelligas, Potest quicquid vult. An quicquid vult se posse, an quicquid vult facere, an quicquid vult fieri. Si enim dicas ideo omnipotentem vocari, quia potest quicquid vult se posse: ergo & Petrus similiter omnipotens dici potest, vel quilibet sanctorum beatorum, quia potest quicquid vult se posse, & potest facere quicquid vult se facere. Non enim vult facere nisi quod facit, nec posse nisi quod potest: sed non potest facere quicquid vult fieri. Vult enim saluos fieri qui saluandi sunt, veruntamen eos saluare non valet. Deus autem quicquid vult fieri, potest facere. Si enim vult aliquid fieri per se, potest illud facere per se, & per se facit: sicut cælum & terram per se fecit, quia voluit. Si autem vult fieri per creaturam, & per eam operatur: sicut per homines facit domos, & huiusmodi artificialia. Et Deus quidem ex se, & per se potest: homo autem vel Angelus, quamtumcunque beatus est, non est potens ex se vel per se.

DIVISIO TEXTVS.

Hic diligenter considerandum est] Hic incipit tertia pars istius distinctionis, in qua Magister recolligit circa quæ consideratur omnipotentia diuina, & obiicit in sequenti cap. in contrarium, & soluit in tertio, & in hoc finitur distinctio.

ARTICVLVS IX.

Vtrum possibile simpliciter dicatur secundum causas inferiores vel superiores.

Incidit autem hic quæstio, à qua totum præcedens dependet, Vtrum possibile simpliciter dicatur secundum causas inferiores, vel superiores? Videtur autem, quod secundum inferiores: quia possibile sequitur id in quo

quo primo inuenitur potentia ad fieri: hoc autem est materia: ergo videtur, quòd materiam & materiæ dispositionem sequatur possibilitas & impossibilitas fiendi aliquid vel non fiendi.

2 Item, Nisi dicatur possibile secundum causas inferiores, nihil erit impossibile: quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

3 Item Aristo. in 2. physi. reprehendit eos qui casum & fortunam ponebant in cælo, eo quod in perpetuis est necessitas ordinata: ergo multo magis in æternis: cum igitur possibile fieri, sit possibile non fieri: videtur, quòd possibile non sit secundum causas superiores, sed inferiores.

4 Item, Necessarium & contingens accipiuntur secundum causas inferiores: quia aliter omnia essent necessaria: ergo videtur, quòd etiam possibile.

5 Item, Commentator super 9. primæ Philosophiæ dicit, Nihil est in potentia in aliquo, nisi quod vno motore naturali potest educi de illo: ergo videtur, quòd impossibile non sit nisi secundum causas naturales dictum: non ergo secundum causas superiores.

Sed contra. Si autem hoc concedatur. Contra: ad Rom. 2. super illud, Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? dicit Glos. sapientia huius mundi impossibile iudicat, quod in naturis rerum non videt. Hanc Deus stultam fecit, possibile declarando, quod illa impossibile iudicat: ergo possibile simpliciter dicitur secundum causas superiores.

2 Item, Si possibile non diceretur nisi secundum causas inferiores, tunc non esset hæc vera: antequam mundus esset, possibile fuit mundum fore. Item, Impossibilis etiam esset ista, possibile est animam rationalem fieri: quia non habet causam inferiorem. Item, Hæc non esset possibilis, possibile est istum iustificari. Item, De cæco illuminato verum est, quòd modo videt: ergo cum quilibet actus suppositus vt nunc, inferat posse ad actum ante hoc nunc, verum erit, quòd antequam illuminaretur, possibile fuit eum videre. Item, Virgo perperit: ergo possibile fuit Virginem parere: aut oportet dicere, quòd omnes illæ impossibiles sunt: aut oportet dicere, quod possibile dicitur secundum causas superiores.

Solutio. SOLVTIO. Meo iudicio dicendum, quòd possibile semper ponitur circa aliquid: & secundum formam & materiam illius circa quod ponitur, iudicandum est de ipso: non enim res eodem modo in potentia sunt: ergo possibile de ipsis dictum, non dicetur eodem modo: sed possibile est in eo quod fit in comparatione ad efficiens, quod habet ipsum facere. Quædam autem nominant possibile materiæ cum dispositione contrariante ad id quod dicitur posse fieri: sicut cum dicitur, cæcus potest videre, & virgo potest parere. Vnde videtur mihi, quòd tales non sunt possibiles dicendæ ante actum: quia simul datur eis potentia & actus. Quædam autem ordinantur secundum potentiam fiendi tantum sub potentia diuina, sicut mundum possibile est fieri, & angelum possibile est fieri, & omne creatum possibile: & in his non supponitur possibilitas nisi obedientiæ voluntati Creatoris non cum aliquo disponente in contrarium: & ideo conceduntur illæ possibiles potentiæ efficientis tantum, licet minus proprie potentia efficientis dicatur possibilitas, sed magis proprie dicitur potestas completa, possibilitas autem, potentia imperfecta materiæ, & potentia est communis ad vtramque.

DICENDVM igitur ad prima obiecta, quod rationes illæ bene concludunt de possibili quod habet potentiam cum dispositione materiæ: quia non sunt in potentia ad aliquid contrarium dispositioni & formæ quam habent: & si adueniat simul, confertur eis potentia & actus à potentia superiori.

AD EA autem quæ obiiciuntur in contrarium, dicendum quòd in talibus non supponitur aliquid ordinatum in contrarium eius quod fit, cum dicitur, iste potest iustificari, & cælum & Angelus potest fieri, vel anima rationalis, licet de anima alia ratio sit, quam de aliis. Cum autem dicitur, cæcus potest videre, & virgo potest parere: videtur mihi, quòd falsæ sunt, quia virtute nominis circa quod ponitur potentia, significatur dispositio & necessitas ad contrarium eius quod dicitur posse fieri. Vnde talia posita in actu non inferunt suas potentias ante actum in tempore præterito: quia nullam ante actum potentiam illius actus habuerunt.

AD GLOSSAM autem, dicendum quòd sapientia mundana iudicauit talia Deo impossibilia, & in hoc stulta fuit: quia sibi nihil est impossibile. Quidam autem aliter sentiunt dicentes, quòd possibile & necessarium variatur secundum scientias: vnde dicunt possibile in natura dici secundum causas inferiores, in theologia autem secundum causas superiores. Sed hoc non videtur: quia quod possibile est simpliciter, vbique possibile est, & idem est de necessario & impossibili.

Oppositio.

H SEd forte dices, Nec Dei Filius potest à se, nec Spiritus sanctus, sed solus Pater. Ille enim potest à se, qui est à se: Filius autem, quia non est à se, sed à Patre, non potest à se, sed à Patre: & Spiritus sanctus ab vtroque. Ad quod dicimus, quia licet Filius non possit à se, nec operetur à se, potest tamen & operatur per se, sic & Spiritus sanctus. Vnde

Hilarius

Hilarius in lib. 9. de Trinit. Naturæ, inquit, cui contradicis hæretice hæc vnitas est, vt ita per se agat filius, ne à se agat: & ita non à se agit, vt per se agat. Per se autem dicitur agere & potens esse, quia naturalem habet potentiam eandem quam & Pater, qua potens est & operatur: sed quia illam habet à Patre, non à se, ideo à Patre non à se dicitur posse & agere. Homo autem vel Angelus gratuitam habet potentiam, qua potens est. Ideo ergo vere ac proprie Deus Trinitas omnipotens dicitur, quia per se, id est naturali potentia potest quicquid vult fieri, & quicquid vult se posse. Nihil enim vult fieri quod non possit facere per se, vel per creaturas: & nihil vult se posse, quod non possit: & omne quod vult fieri, vult se posse,: sed non omne quod vult se posse, vult fieri: si enim vellet, fieret: quia voluntati eius nihil resistere possit.

ARTICVLVS X.

An omnipotentia possit conuenire aliis à Deo, & an sit communis tribus personis? & an potest conuenire beatis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo capitulo *ibi* [Sed forte dices, Nec Dei Filius, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd alij possit conuenire quam Deo omnia posse, licet potentiam illam habeat ab alio. Sed contra: Si aliquod proprium sequitur aliquam substantiam ratione alicuius principij quod est in substantia illa, si illud principium est incommunicabile, erit proprium incommunicabile: sed omnipotentia sequitur diuinam substantiam ratione perfectionis essentiæ in hac hypostasi, vt supra habitum est: ergo nisi illa perfectio sit communicabilis, omnipotentia erit incommunicabilis: sed illa est incommunicabilis: ergo & omnipotentia.

2 Item, Si omnia posset: tunc etiam posset creare, quod falsum est, quia creare est actus potentiæ infinitæ, cum ens & nihil nullam habeant proportionem finitam, & quicquid creatur, ex nihilo educatur.

Quæstiun. ITEM QVÆRITVR vlterius, Vtrum omnipotentia communis sit tribus personis, sicut essentia in qua potentia radicatur? Videtur autem quod sic: quia omnia essentialia communia sunt: ergo & potentia.

2 Item, Si non esset vna potentia trium, aliquid de essentialibus haberet vnus quod non haberet alius, quod tolleret æqualitatem ab eis.

Sed contra primum obiicitur sic: Perfectio beatitudinis consistit in perfecto posse, & perfecto scire, & perfecta bonitate, quia ad illa omnia bona reducuntur: perfectum autem posse non est nisi omnipotentia: ergo videtur, quòd omnibus beatis omnipotentia communicetur.

Item contra secundum: quia Pater potest generare Filium: Filius autem non potest: ergo non quicquid potest Pater, potest & Filius, vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum, quòd potentia communicabilis est: omnipotentia autem nullo modo, sicut probant duæ primæ rationes. *Solutio.*

AD ID quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd est perfectio in summo, & hæc non competit nisi soli Deo: & est perfectio secundum modum possibilem creaturæ glorificatæ, & hæc perfectio est quæ beatificat beatos. *Ad quæst.*

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quod vna est potentia trium, & similiter omnipotentia.

AD ID autem quod in contrarium obiicitur, supra distinct. 6. est disputatum & responsum.

DISTIN

DISTINCTIO XLIII.

Opinio quorumdam dicentium Deum nihil posse nisi quod facit?

A *De potentia Dei in comparatione ad quantitatem: ostendens eius immēsitatem, siue quantum Deus possit.*

QVIDAM tamen de suo sensu gloriantes, Dei potentiam sub mensura coarctare conati sunt. Cum enim dicunt, Hucusque potest Deus, & non amplius, quid hoc est aliud quam eius potentiam quæ infinita est, concludere & restringere ad mensuram? Aiunt enim, Non potest Deus aliud facere quam facit, nec melius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his quæ facit. Istamque primam suam opinionem verisimilibus argumentis, causisque commentitiis, necnon & sacrarum auctoritatum testimoniis munire conantur dicentes, Non potest Deus facere, nisi quod bonum & iustum est fieri: non est autem iustum & bonum fieri ab eo, nisi quod facit. Si enim aliud iustum est & bonum eum facere quam facit, non ergo facit omne quod iustum est & bonum eum facere: sed quis audeat hoc dicere?

Secunda ratio.

B ADdunt etiam, Non potest facere nisi quod iustitia eius exigit: sed non exigit eius iustitia, vt faciat nisi quod facit: non ergo potest facere, nisi quod facit. Eademque iustitia exigit, vt id non faciat quod non facit: non autem potest facere contra iustitiam suam: non ergo potest aliquid eorum facere quæ dimittit.

Responsio ad prius dictum.

C HIs autem respondemus duplicem verborum intelligentiam aperientes, & ab eis inuoluta euoluentes sic, Non potest Deus facere nisi quod bonum est & iustum, id est, non potest facere nisi illud quod si faceret, bonum & iustum esset, verum est: sed multa potest facere quæ non bona sunt nec iusta, quia nec sunt, nec erunt, nec bene fiunt, nec fient, quia nunquam fient. Item quod secundo oppositum fuit, Non potest facere nisi quod iustitia sua exigit: &, Non potest id facere quod iustitia sua exigit vt non fiat. Dicimus, quia exactionis verbum de Deo congrue non dicitur, nec proprie accipitur: & in illis locutionibus duplex est sensus. Si enim intelligas, non potest facere nisi quod sua iustitia exigit, id est, nisi quod voluntas sua iusta vult, falsum dicis. Iustitia enim ipsius Dei æquissima voluntas accipitur: qualiter accipit August. illa
Gen. 19. verba Domini in Gen. loquentis ad Lot, Non possum quicquam facere donec illo introeas, exponens: Non posse, inquit, se dixit, quod sine

dubio poterat per potentiam, sed non poterat per iustitiam: quasi poterat quidem, sed non volebat, & illa voluntas iusta erat. Si vero per hæc verba intelligis eum non posse facere, nisi illud quod si fieret, iustitiæ eius conueniret verum dicis. Similiter distingue illud, Non potest facere quod sua iustitia exigit vt non faciat, id est, non potest facere id quod ipse qui est summa iustitia, non vult facere, falsum est. Si autem his verbis intelligas eum non posse facere id quod iustitiæ eius conueniire non potest, verum dicis.

DIVISIO ET *expositio textus.*

Quidam de suo sensu gloriantes [Hæc distinct. in qua Magister inquirit infinitatem potentiæ diuinæ, diuiditur secundum ea quæ obiiciunt qui infinitatem potentiæ diuinæ improbare nituntur. Sunt autem tria, vt dicitur in litera, scilicet rationes verisimiles, per quas obiiciunt primo. Secundo ponuntur causæ commentitiæ, per quas obiiciunt *ibi* [Addũt quoque illi dicẽtes, nihil facit Deus aut dimittit, nisi optima & rationabili causa, &c.] Tertio obiiciunt per auctoritates peruerse intellectas *ibi* [His autem illi scrutatores qui, &c.] Sunt autem in prima parte tria capitula, in quorum primo inducit Magister duas rationes verisimiles, quarum prima est hæc: Non potest Deus facere nisi quod iustum & bonum est fieri: quicquid autem iustum & bonum est fieri, illud totum facit, quia aliter argueretur omissionis: ergo quicquid potest facere, facit: ergo non potest plus facere quam facit. Secunda est hæc: Non potest Deus facere nisi quod iustitia exigit: iustitia autem non exigit facere, nisi quod facit: ergo non potest facere nisi quod facit. In secundo autem capitulo soluit Magister istas duas rationes: & intentio suæ solutionis consistit in distinctione huius propositionis, non potest Deus facere, nisi quod iustum & bonum est fieri. In hac enim locutione ponitur hoc verbum, potest, quod habet vim ampliandi, & ponitur circa Deum vt potentem: & hoc quod dico, iustum & bonum est fieri, cadit sub hoc verbo, potest, sicut materia in qua terminatur actus illius potentiæ quam copulat verbum est: ergo duplex est locutio, scilicet quòd potest intelligi, quòd prius cadat sub verbo habente vim ampliandi antequam restringatur à verbo est, ad præsens iustum & bonum: & tunc ly est non copulabit præsens tempus, sed tempus confusum, respondens potentiæ: & tunc vera est sub sensu quem ponit Magister, non potest Deus, &c. id est, non potest facere nisi quod bonum & iustum esset, si fieret. Si autem è contra iustum & bonum intelligatur restringi prius à verbo, est, ad præsens bonum & iustum: tunc falsa est locutio: quia tunc sequeretur, quòd nihil posset facere Deus, nisi quod modo iustum & bonum est fieri. Eadem penitus solutio est in argumento secundo & tertio, quod ponit in tertio cap. & habet duos ramos, quorum primus est hic: non potest Deus facere, nisi quod decet: & non decet facere, nisi quod facit, quia aliter omitteret: ergo non potest facere nisi quod facit. Alius ramus est: Aut debet dimittere quod dimittit ne faciat, aut non. Si sic: sed nihil facere potest quod non debet: ergo nihil potest facere quod non facit. Si non: ergo de debito aliquid dimittit, quod falsum est. Et applicat Magister eandem solutionem quæ prius est posita: & addit, quòd hoc verbum, debet, male sonat de Deo: quia non obligatur nisi forte ex promisso. Dicitur autem iste error fuisse Magistri petri Abalardi.

Item notandum, quòd ista obiecta quidam aliter soluunt per æquiuocationem potentiæ dicentes, quòd cum dicitur: non potest Deus facere nisi quod facit, si intelligatur de potentia coniuncta actui, vera est locutio: si autem de potentia absoluta, falsa est. Sed hæc solutio non dissoluit: quia obiectio procedit de potentia simpliciter. Per hoc ergo patet dissolutio & sententia primæ partis.

ARTICVLVS I.

An potentia Dei sit infinita?

INcidunt autem hic tria dubia, quorum primum est, An potentia Dei sit infinita, sicut videtur supponere in litera? Secundum, Vtrum potest finiri ad actum, vel non? Tertium est de hoc quod dicit in litera, Vtrum extendat se ad alia, quam bonum & iustum sit fieri in opere? hoc est quærere, Vtrum aliqua faciat, quæ nec bonum nec iustum est fieri.

Ad primum proceditur sic: Dicit Hila. Quod impossibile est intelligere homini, Deo possibile est: sed impossibile est intelligere infinitum: ergo secundum potentiam ipse est infinitus.

2 Item Hila. Parum est vt Deus possit facere quod vult, quin etiam possit facere quod dicit: perfectæ enim potestatis est id naturam posse facientis, quod significare potest sermo dicentis.

3 Item Basilius, Plus potest Deus facere, quam tu possis cogitare.

4 Item, Super illud Psalm. 118. Et in verbum tuum supersperaui: Dicit Glossa, Potentia Dei est super omne quod potest homo

mo intelligere.

5 Item Damasc. dicit, quòd infinitum est, quod nec loco, nec tempore, nec intellectu, circunscribitur: potentia autem Dei nullo istorum circunscribitur: ergo est infinita.

6 Item, Potentia Dei respondet essentiæ: essentia autem infinita est: quia non finitur ad aliquid, eo quod nec habeat principium, nec finem: ergo & potentia.

7 Item, Omnis virtus (vt dicitur in lib. causarum) quanto magis est vnita, tanto magis est infinita: sua autem maxime est vnita: ergo, &c.

8 Item etiam Philosophi dicunt, quòd motor cæli est infinitæ virtutis, quia mouet motu infinito & tempore infinito: ergo videtur, quòd multo magis Deus erit potentiæ infinitæ.

9 Item, Si est finitæ potentiæ, finitur ad aliquid: istud ergo finitum est: ergo potest cogitari eo maius: ergo Deus non est maius, quã cogitari possit: quod improbatũ est ab Ansel. ergo videtur, quòd Deus sit infinitæ potentiæ.

Sed contra. SED CONTRA: Nihil omni modo infinitum, est perfectum, vt dicit Philosophus: sed omni modo est infinitæ potentiæ: ergo nullo modo est potentiæ perfectæ. Si forte diceres, quòd dictum Philosophi non esset verum, probatur sic: Omnis perfectio aut est finis, aut à fine: constat autem, quòd Deus non habet perfectionem potentiæ ab alio fine: ergo ipse est perfectus, quia finis essentialiter est secundum potentiam: finis autem nullus infinitus est, quia nihil finiret si infinitus esset: ergo probatum est, quòd infinitum est imperfectissimum: ergo non competit Deo, nec secundum essentiam, nec secundum potentiam.

2 Item, Inuenimus in naturis infinitum finibile, & hoc est imperfectum perfectibile: ex illa parte enim qua est finibile, est perfectibile: & ex illa parte qua est infinitum, est imperfectum vt materia prima: ergo si aliquid est infinitum nullo modo finibile, illud erit imperfectius imperfectissimo: si igitur Deus in essentia vel in potentia est infinitum nullo modo finibile, ipse erit imperfectior omnibus.

3 Item, Infinitum est passio continui vel discreti: Deo autem nec continuum nec discretum est: ergo, &c.

4 Item, Conditio potentiæ materialis est: ergo non competit Deo, vel potentiæ ipsius.

5 Item, Nobilius est semper Deo attribuendum: finis autem nobilior est: ergo melius est vt sua potentia dicatur finis, quam vt dicatur infinita.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd infinitum multipliciter dicitur. Dicitur enim negatiue, vt dicatur non finitum: & sic diximus supra, quòd si vis fiat in verbo, Deus est infinitum, id est, non finitum: & punctus est infinitum, & forma, & locus, & omne illud quod est finis, & nullo modo finitur: tamen aliter Deus, quam alia: quoniam Deus non finitur tripliciter, scilicet intellectu diffiniente, cuius est diffinire, eo quod circunspicit totam rem per terminos essentiæ rei: & sic solus Deus finit se, quia suum intellectum nihil sui latet: & sic comprehendit se Deus, quia aliter suus intellectus esset minor quam ipse: vnde sibi non est infinitus. Hoc modo autem non finitur ab aliquo alio intellectu, nec loco quantumcunque expanso siue re, siue intellectu, etiamsi ponantur multi mundi quotcunque, non finitur illis Deus, sed magis finit & continet, vt supra dictum est. Nec tempore finitur: quia nunc suæ æternitatis durando excellit tempus ante & post. Sed alio modo dicitur infinitum secundum diffinitionem Philosophi in 3. physicorum, quòd infinitum est cuius partes accipienti, semper est aliquid extra accipere: & hoc potest dici dupliciter, scilicet secundum potentiam passiuam, & sic est in continuo & discreto: & secundum potentiam actiuam, & sic est in sola potentia Dei: ita vt dicatur quoniam sicut infinitum in continuo consideratur secundum diuisionem quæ non stat ad partes intra continuum, ita infinitum in potentia actiua est, non stare potentiam in aliquo effectu supposito secundum magnitudinem & secundum multitudinem.

DICENDVM ergo ad primum, quòd obiectio illa non procedit nisi de infinito secundum potentiam passiuam, & non actiuam: quia actiua potentia non accipit aliquam perfectionem ab actu, sed potius per actum dat perfectionem aliis. Nec tamen dicimus Deum esse infinitum, ita quòd non sit finis: sed potius finitione qua finis dicitur finitus, finitissimus omnium Deus & potentia sua, & quicquid ipse est: & eadem solutio est ad alia.

ARTICVLVS III.

An potentia Dei possit finiri ad actus vel non?

SEcundo quæritur, Vtrum potentia Dei finiri possit ad actus, vel non? Videtur autem, quòd non: quia nihil infinitum ex parte illa potest finiri, qua est infinitum: habitum autem est potentiam Dei esse infinitam ad actus: ergo ad actus finiri non potest.

2 Item, Magister Hug. de sancto Vict. dicit, Sicut æternitatem Dei non æquat tempus, nec immensitatem locus: sic nec sapientiam sensus, nec bonitatem virtus, nec omnipotentiam opus. Ergo non est finibilis ad opus aliquod.

3 Item, Nos videmus quòd infinitum secundum quòd est in continuo nunquam finitur, eo quòd suus actus semper est permixtus potentiæ ad actum vlteriorem eiusdem rationis, vt dicit philosophus: ergo nec omnipotentia finietur, eo quòd semper quolibet effectu accepto ratio potentiæ agentis vlterius adhuc relinquitur.

4 Item, Si si finibilis est, finiatur in a instanti: ergo post illud non est potens: sed potentius esset quod facere posset & hoc & amplius: ergo Deus non est potentior quam cogitari

cogitari posset, quod falsum est.

Sed contra. SED CONTRA: Potentia Dei vltra sapientiam Dei se non extendit: ergo tanta est potentia, quanta est sapientia: sapientia autem est ars plena rationum omnium viuentium: rationes autem illæ sunt eorum quæ sunt, & fuerunt, & futura sunt: ergo sunt finitæ: ergo & potentia finita, vt videtur.

2 Item Hugo de sancto Vict. dicit, quòd potentia est exequens, & sapientia disponens: non autem disponit infinita: ergo nec potentia in exequendo est ad infinita: ergo stat.

3 Item, Quicquid potest Deus facere, illud potest fieri: & detur ista: quæcunque autem possunt fieri, possunt poni esse, & non erit inconueniens: quia falso & non impossibili posito, quod accidit, est falsum & non impossibile: sit igitur, quòd sint actu: ergo non possunt tunc fieri plura: ergo nec Deus potest facere plura: ergo stat potentia ipsius.

4 Item, Omne creabile potest poni creatum: ergo tunc non erit aliquid plus creabile: ergo nec Deus potest tunc aliquid plus creare: ergo stabit potentia ipsius.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc quidam dicunt, quòd potentia habet duplicem actum, scilicet qui est facere, & qui est factum esse: potentia igitur quæ est infinita, quocunque modo dicatur infinita, potest poni in actum qui est facere: sed non potest poni in actum, qui est factum esse: quia infinitum nunquam est in esse, nec in factum esse. Sed melius & artificiosius potest dici, quòd est quædam potentia ad actum qui est simpliciter actus: & est quædam potentia ad actum semper potentiæ permixtum ad actum eundem in specie vel in numero. Potentia igitur quæ est ad actum simpliciter, illa potest poni in actu illo, ita quòd nihil remanet de potentia ad actum illum, vel similem illi in specie: sicut combustibile in combustum esse, quia combustum non potest esse amplius combustum vel comburi. Potentia autem quæ est ad actum qui semper est permixtus potentiæ ad actum similem in specie, est potentia quæ est ad actum infinitum, siue passiue dicta sit potentia, siue actiue. Vnde continuum nunquam ponetur tantum diuisum, quin adhuc sit diuisibile secundum eandem rationem diuisionis qua diuisum est: ergo Deus nunquam potest poni tot egisse vel fecisse, quin adhuc habeat potentiam operandi, sicut prius.

CONCEDENDO ergo rationes primo inductas, dicendum ad primum, quòd obiectum est in contrarium, quòd potentia exequens est illa quæ se commetitur arti faciendorum, sed non potentia absoluta: & hoc supra explanatum est.

AD ALIVD est eadem solutio. Ad duo sequentia dicendum, quòd creabile infinitum est potentia agentis, sicut & creans: & ideo patet, quòd non potest poni in actu aliquo nisi adhuc remaneat potentia.

ARTICVLVS III.

An Deus aliqua fecerit vel possit quæ nec bonum nec iustum est fieri, & an potest facere iniustum vel præter vel contra iustitiam: & vtrum potest damnare Petrum, & saluare Iudam?

TErtio quæritur, Vtrum aliqua faciat vel possit facere, quæ nec bonum nec iustum est fieri? Videtur, quòd sic: quia super illud Ezech. 20. Ne polluam nomen meum, dicit Glossa, Quod facere cogitauit per iustitiam, non fecit per clementiam: ergo videtur, quòd aliquid fecit, quod non erat iustum fieri. *1. p. sum. theo. q 77. memb. 2.*

2 Item Ierem. 2. dicit Glossa: Deus misericors paratus est saluare per misericordiam, quos non potest per iustitiam: ergo videtur, quòd multa facit quæ non sunt iusta.

SED CONTRA: 2. ad Timoth. 2. super illud, Seipsum negare non potest: dicit August. Cum iustus sit, negare suam iustitiam non potest, sic enim seipsum negaret. *Sed contra.*

2 Item, Idem est iustitia in Deo quod potentia: ergo si nihil potest facere nisi de potentia, nihil poterit facere nisi de iustitia.

3 Item, Nihil potest facere nisi iuste: hæc conceditur à Magistro in litera: ergo idem est iuste facere, & posse facere: ergo nihil potest facere, nisi de iustitia, vt videtur.

4 Item, Detur, quòd aliquid faciat præter iustitiam: ergo factum illud non erit iustum: sed qui facit quod non est iustum, iniustus est: ergo videtur, quòd esset iniustus, quod absit.

ITEM QVÆRITVR, Si conceditur quod potest facere quod non est iustum fieri, vtrum concedendum sit, quòd potest facere iniustum, vel præter vel contra iustitiam? *Quæst. 1.*

VLTERIVS quærunt quidam curiosi, Vtrum potest damnare Petrum, & saluare Iudam? Videtur quod sic: quia orationibus beati Gregorij Traianus reuocatus est ad vitam: constat autem damnatum fuisse Traianum, cum fuerit paganus: & si postea vixit, potuit agere pœnitentiam, & ita saluari: ergo damnatum potest saluare: ergo eadem ratione & glorificatum damnare. *Quæst. 2.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd Deus potest facere quod non est iustum fieri, si ly quod non est iustum fieri, cadat sub ampliatione potentiæ importatæ per ly potest, vt supra distinximus. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iustitia dicitur multis modis, vt alibi dictum est: sed in Glossa illa dicitur iustitia redditio debiti pro meritis: tamen alio modo dicitur iustitia de essentia bonitatis diuinæ, & sic clementia non est sine iustitia: vnde non sequitur, si in hoc opere non saluatur iustitia secundum rationem dictam, quòd nullo modo saluetur in eo.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd loquitur de iustitia debiti pro meritis Niniuitarum, & non de iustitia absolute quocunque

que modo dicta.

Ad id quod in contrarium obiicitur, dicendum quòd ibi dicitur iustitia æquitas diuinæ voluntatis, quam nunquam deserit vel negat Deus.

Ad aliud dicendum, quòd licet idem sit in supposito iustitia & omnipotentia: tamen differunt per connotata: & ideo aliquid conuenit vni, quod non conuenit alij.

Ad aliud dicendum, quòd secundum prædicta patet, quare à Magistro conceditur, quòd Deus nihil potest facere nisi iuste: & similiter conclusio illa, ergo nihil potest facere nisi de iustitia, quæ est duplex eadem duplicitate.

Ad aliud dicendum, quòd si detur aliquid facere Deus quod modo non est iustum, quia non est, nec erit, non sequitur propter hoc, quòd illud non sit iustum: quia eo ipso iustum est, quod ipse facit: vnde istæ duæ sunt incompossibiles, Deum facere quod non facit, & illud non esse iustum: tamen vtraque earum possibilis est per se sumpta: & hoc ideo est, quia in vna per intellectum clauditur oppositum alterius: in hac enim, Deum facere quod non facit, clauditur Deum non nisi iuste facere posse, & eo ipso iustum esse quod ipse facit.

Ad aliud dicendum, quòd iniuste vel præter iustitiam Deus nihil facere potest: quia hoc ponit indecentiam & contrarietatem honesti: & hoc non cadit in Deum. Negatio autem sola, cum dicitur, quod non est iustum, non ponit aliquid, sed tollit id quod in præsenti iustum est, & relinquit ex consequenti potentiam ad hoc quòd sit iustum si fiat à Deo, eadem ratione qua iustum est quod modo facit. Quæst. 1.

Ad id quod quæritur, Vtrum potest damnare Petrum, & saluare Iudam? Dicendum quòd potest quidem de potentia absoluta, sed non de potentia relata ad ordinem sapientiæ. Quæst. 2.

Ad id quod obiicitur de Traiano dicendum, quòd hoc ex dispensatione factum est ad manifestandam gloriam Dei: qui enim finaliter damnatus est, nullo modo potest reuocari ad statum saluandorum.

Tertia illorum ratio.

D Addunt quoque & alia dicentes, Non potest Deus facere nisi quod debet: non autem debet facere nisi quod facit: si enim debet alia facere, non ergo facit omne quod debet: si vero facit omne quod debet, nec potest facere nisi quod debet, non ergo potest facere nisi quod facit. Item, Aut debet dimittere quod dimittit ne faciat, aut non debet. Si non debet, non recte dimittit. Si vero debet dimittere: ergo non debet facere. Si autem non debet, nec decet, non oportet eum facere: & si non decet nec oportet eum facere: ergo non potest facere: non ergo potest facere, nisi quod facit: nec potest illud dimittere quod facit, quia debet illud facere: & quod debet facere, non potest illud dimittere. Sed vt mihi videtur, hoc verbum, debet, venenum habet. Multiplicem enim & inuolutam continet intelligentiam, nec Deo proprie competit, qui non est debitor nobis nisi forte ex promisso: nos vero ei debitores sumus ex commisso. Vt autem venenum euacuetur, distingue verbi sensum. Non potest Deus facere nisi quod debet, id est, nisi quod vult, falsum est. Sic enim potest ipse dici debere aliquid, quia vult illud. Si autem dicatur, non potest nisi quod debet, id est, non potest nisi illud, quod si faceret, ei bene conueniret, verum est. Addunt quoque illi dicentes, Nihil facit aut dimittit, nisi optima & rationabili causa, licet nobis occulta sit: secundum quam oportet eum facere ac dimittere, quæ facit vel dimittit. Ratio enim penes eum est, qua illa facit & illa dimittit: quæ ratio æterna est, & semper manens, præter quā non potest aliquid facere vel dimittere, nec quod dimittit facere: & ita non potest facere, nisi quod facit. Et ad hoc respondemus, ambiguitatem locutionis determinantes. Cum enim dicitur, ratio vel causa optima penes Deum est, qua facit cuncta quæ facit, & dimittit ea quæ dimittit, verum quidem est: quia in eo voluntas est æquissima & rectissima, qua facit & dimittit quæ vult, contra quam facere non potest, nec præter eam facere potest.

Nec

Nec vtique contra eam faceret, nec præter eam, si ea quæ facit dimitteret, vel quæ dimittit faceret: sed eadem manente ratione & causa, alia potuit facere, & ista dimittere. Licet ergo ratio sit penes eum, qua alia facit & alia dimittit, potest tamen secundum eandem rationem & dimittere quæ facit, & facere quæ dimittit. Ipsi etiam addunt, Ratio est eum facere quæ facit, & non alia: & non potest facere nisi quod ratio est eum facere, & ita non potest facere nisi quod facit. Item ratio est eum dimittere quę dimittit, & non potest non dimittere quod ratio est eum dimittere: & ita non potest non dimittere quod dimittit. Et ad hoc dicimus locutiones ambiguas esse, & ideo determinandas. Si enim cum dicitur, non potest facere nisi quod ratio est eum facere, intelligas eum non posse facere nisi ea qua rationabilia sunt, & ea quæ si fierent, rationabilia essent, verus est sensus. Si autem intelligas eum non posse facere alia rationabilia & bona nisi ea quæ vult & facit, falsus est intellectus. Item aliud adiungunt dicentes, Si potest Deus aliud facere quam facit, potest ergo facere quod non præsciuit: & si potest facere quod non præsciuit, potest sine præscientia operari: quia omne quod facturum se præsciuit facit, nec facit aliquid quod non præsciuit. Quod si præter scientiam eius aliquid fieri impossibile est, omne ergo quod præscitum est, fieri necesse est: ergo aliud fieri quam fit, nulla ratione possibile est: ergo non potest à Deo fieri nisi quod fit. Hæc autem quæstio de præscientia, facile determinari potest per ea quæ superius dicta sunt, cum de præscientia ageretur.

EXPOSITIO TEXTVS.

ADDVNT quoque illi dicentes, &c.] Hic incipit secunda pars, in qua ponit causas commentitias illorum: & dicuntur causæ commentitiæ, quia ex mente fictæ sunt, & non veræ. Sunt autem tres, quarum quælibet cum solutione sua ponitur in vno capitulo per ordinem. Prima causa quam ponunt, est hæc: non potest Deus aliquid facere, nisi causa rationabilis illud opus præcesserit: quia sicut dicitur Iob 5. Nihil in terra sine causa fit: & Plato in Timæo, Nihil fit, cuius ortum legitima causa non præcesserit. Causa autem rationabilis non est nisi eorum quæ fiunt: quia si aliorum esset, esset Deus negligens, eo quòd non faceret ea quæ ratio exigit esse facienda: ergo nihil potest facere nisi quod facit. Et ista propositio, Nihil potest Deus fecere, cuius rationabilis causa vel ratio non præcesserit, distinguenda est, vt prius in prioribus rationibus est dictum. Secunda ratio sumpta à causa commentitia est hæc: Non potest Deus facere nisi quod ratio est eum facere: ratio autem est, vt hæc fiant quæ fiunt, & non alia: ergo non potest facere nisi ea quæ fiunt & non alia. Et prima iterum distinguenda est vt prius: & hæc ratio est in secundo capitulo sequenti. Tertia ratio sumpta à causa commentitia, est in tertio capitulo. Et hæc est: Non potest Deus facere nisi quod præscit se facturum: non autem præscit se facturum nisi quod facit: ergo non potest facere nisi quod facit. Et iterum prima distinguenda est vt prius.

Auctoritatibus vtuntur in assertionem suæ opinionis.

HIs autem illi scrutatores qui defecerunt scrutantes scrutinia, Sanctorum annectunt testimonia. Dicit enim Augustinus in libro de symbolo, Hoc solum non potest Deus quod non vult: per quod videtur non posse facere aliquid nisi quod vult: sed non vult nisi quod facit: & ita videtur non posse nisi quod facit. Illud autem ita intelligendum est, Id solum non potest Deus quod non vult, scilicet se posse. Idem in 7. libro confessio. ad Deum loquens ait, Nec cogeris inuitus ad aliquid, E Lib. 1. cap. 1.

quia voluntas tua non est maior quam potentia: esset autem maior, si teipso tuipse maior esses. Ex hoc videtur, quòd Deus non possit plura quam vult, sicut non vult plura quam potest. Sic enim voluntas non est maior potentia, ita nec potentia maior est voluntate. Ideoque sicut plura non vult quam potest, ita eum non plura posse quam velle dicunt. Sed ad hoc dicimus, quia nec voluntas potentia, nec potentia voluntate maior est, quia vna & eadem res est potentia & voluntas, scil. ipse Deus: quia esset maior seipso, si voluntas maior esset potentia, vel potentia voluntate. Nec hac auctoritate negatur Deum plura posse quam velle: quia plura sunt subiecta eius potentiæ quam voluntati. Fateamur itaque Deum plura posse facere quæ non vult, & posse dimittere quæ facit. Quod vt certius firmiusque teneatur, Scripturæ testimoniis asseramus,
Matth. 26. Deum plura posse facere quam facit. Veritas ipsa secundum Matth. ait, An putas quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones Angelorum? Ex quibus verbis patenter innuitur, quia & filius poterat rogare quod non rogabat, & Pater exhibere quod non exhibebat. Vterque ergo potuit facere quod non
Cap. 95. faciebat. August. etiam in ench. ait: Omnipotentis voluntas multa potest facere quæ non vult, nec facit: potuit enim facere vt duodecim legiones Angelorum pugnarent contra illos qui Christum ceperunt. Item in eodem, Cur apud quosdam non factæ sunt virtutes, qua si factæ fuissent, egissent illi homines pœnitentiam: & factæ sunt apud eos qui non erant credituri? tunc latebit quod nunc latet. Nec vtique iniuste Deus noluit saluos fieri, cum possent salui esse si vellet. Tunc in clarissima sapientiæ luce videbitur, quod nunc piorum fides habet antequam manifesta cognitione videatur, quam certa & immutabilis & efficacissima sit voluntas Dei: quæ multa possit & non velit, nihil autem quod non pos-
Cap. 7. Ioan. 11. sit velit. Item in lib. de natura & gratia, Dominus Lazarum suscitauit in corpore. Nunquid dicendum est, non potuit Iudam suscitare in mente? Potuit quidem, sed noluit. His auctoritatibus aliisque multis aperte docetur, quòd Deus multa possit facere quæ non vult: quod etiam ratione probari potest. Non enim vult Deus omnes homines iustificare, & tamen quis dubitat eum posse? Potest ergo Deus aliud facere quam facit: & tamen si aliud faceret, alius ipse non esset. Et potest aliud velle quam vult: & tamen eius voluntas nec alia, nec noua, nec mutabilis aliquo modo potest esse. Quod & si possit velle quod nunquam voluit, non tamen nouiter nec noua voluntate, sed sempiterna tantum voluntate velle potest: potest enim velle quod ab æterno potest voluisse: habet enim potentiam volendi & nunc & ab æterno, quod tamen nec modo vult, nec ab æterno voluit.

ARTICVLVS IV.

Cur Deus apud quosdam non fecerit virtutes?

His autem illi scrutatores, &c.] Hæc est vltima pars, in qua inducunt auctoritates ad confirmandum idem, & est leuis. Quæritur autem hic de hoc quod dicit *ibi* [Cur apud quosdam non factæ sunt virtutes, &c.] Videtur enim, quòd duplex inconueniens sit ibi, scilicet quod exhibitæ sunt virtutes illis qui non curabant, & hoc fuit mittere margaritas ante porcos: & aliis subtractæ sunt, quibus profuissent.

Sed ad hoc dicendum, quòd iudicia Dei licet mirari, non discutere: quia iudicia Dei abyssus multa: & hæc solutio est in litera, & verior omnibus. Dicit tamen Glos. ibidem, quòd non exhibuit Tiriis & Sidoniis, *Solutio.*

niis, quia sciuit plures eorum non credituros, quibus per pecit ne peccatum eorum ex contemptu virtutum augmentaretur: & sciuit illos qui si pœnitentiam egissent, in pœnitentia non remansuros: Corrozaitis vero & Bethsaitis exhibuit, qui de Iudæis erant, quibus primum oportebat loqui verbum regni Dei, vt ab eis contempti Apostoli ad Gentes tunc sine calumnia converterentur, & iustior appareret damnatio eorum, & lex ostenderetur esse impleta per Chistum: & hæ solutiones omnes conuenientiæ sunt: sed illa quæ ponitur in litera, est vera, scilicet quòd modo nescimus, sed in luce faciei Dei videbimus.

DISTINCTIO XLIV.

An Deus possit facere aliquid melius quam facit.

NVNC illud restat discutiendum, Vtrum melius aliquid possit facere quam facit? Solent enim illi scrutatores dicere, quòd ea quæ facit Deus, non potest meliora facere: quia si posset facere & non faceret, inuidus esset, & non summe bonus. Et hoc ex simili astruere conantur: ait enim August. in lib. 83. q. Deus quem genuit, quoniam meliorem se generare non potuit (nihil enim Deo melius) debuit æqualem. Si enim voluit & non potuit, infirmus est. Si potuit & noluit, inuidus. Ex quo confirmatur æqualem genuisse filium. A simili voluit dicere, quòd si potest Deus rem meliorem facere quam facit, inuidus est. Sed non valet huius similitudinis inductio, quia Filium genuit de substantia sua. Ideoque si posset gignere æqualem & non gigneret, inuidus esset: alia vero quæ non de substantia sua facit, meliora facere potest. A *De potentia Dei in comparatione ad modum sive qualitatem rerum.* Quæst. 50.

Quæstio qua illi arctantur.

VErum hic ab eis responderi deposco, cur dicunt rem aliquam siue etiam rerum vniuersitatem, in qua maior consummatio expressa est, non posse esse meliorem quam est? siue ideo, quia summe bona est, ita vt nulla omnino boni perfectio ei desit: siue ideo, quia maius bonum quod ei deest, capere ipsa non valeat. Sed si ita summè bonum dicitur, vt nulla ei perfectio boni desit, iam creatura Creatori æquatur. Si vero ideo non potest melior esse, quia bonum amplius quod ei deest, capere ipsa non valet, iam hoc ipsum non posse defectionis est, non consummationis: & potest esse melior si fiat capax melioris boni, quod ipse potest qui eam fecit. Potest ergo Deus meliorem rem facere quam facit. Vnde August. super Gen. Talem potuit Deus hominem fecisse, qui nec peccare posset, nec vellet: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorem fuisse? Ex prædictis constat, quòd potest Deus & alia facere quam facit, & quæ facit meliora ea facere quam facit. B Lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 7.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC illud restat discutiendum, &c.] In hac distinct. Magister quærit modum omnipotentiæ ex parte operis. Et sunt hic tres quæstiones, quarum prima est, Vtrum ipse vniuersum potuit melius facere quam fecit? Et hoc concedit Magister. Secunda quæstio est, Vtrum ipse hoc quod fecit, potuit meliori modo facere quam fecit? Et hoc etiam concedit Magister *ibi* [Post hæc considerandum est, vtrum alio modo, &c.] Tertia est, Vtrum Deus modo potest quicquid vnquam potuit? Et hæc incipit *ibi* [Præterea quæri solet, Vtrum Deus, &c.] Et hoc etiam concedit Magister.

ARTICVLVS I.

An Deus ab æterno res facere potuit: & vtrum potuit prius facere mundum quam fecit?

INcidunt autem circa primum tres quæstiones, quarum prima est, Vtrum ab æterno res facere potuit? Secunda, Vtrum meliora facere potuit quam fecit. Tertium, Vtrum ipsum bonum ordinis quod est in vniuerso, melius esse potuit?

Ad primum proceditur sic: Quidam Philosophi probauerunt mundum esse æternum: ergo videtur ad minus, quòd potuit esse ab æterno.

2 Item, Nos videmus hoc in multis causatis quæ essentialiter fiunt à causa aliqua: & tamen causa non præcedit ea nisi natura, & non duratione: sicut dicit ipse August. de sole & illuminatione: & exemplum est supra distinct. 9. ergo videtur, quòd sic etiam potuit esse in mundo.

3 Item hoc videtur Boetius velle in 5. de de consol. philosophiæ dicens, quòd æternitas non spatio aliquo sit ante mundum, eo quod ipsa simplex sit.

4 Si forte dicas, quòd creatura ab æterno esse non potuit, ne tempus quod creaturæ cointelligitur, parificetur æternitati, & creatura Creatori. Hoc nihil esse videtur: quia Boetius probat, quòd hoc non contingit, etiamsi mundus ponatur esse ab æterno: adhuc enim tempora essent successiua, & creatura variabilis, vt ipse dicit: ergo adhuc creatura non parificatur Creatori.

5 Item, Causa sufficiens & nullo indigens ad agendum, semper agit, aut est otiosa, vt videtur. Deus autem ab æterno fuit causa sufficiens ad agendum mundum siue creandum: ergo ab æterno creauit mundum, aut otiosus fuit: otiositas autem in Deum non cadit: ergo ab æterno videtur mundum creasse.

6 Item, Si non potuit ab æterno, & postea potuit, videtur quòd mutatus sit in potentia: ergo ad minus potuit ab æterno.

7 Item Boetius dicit.

Quem non externæ pepulerunt fingere causæ.

Ergo ipse non dependet ad aliquid extra se: ergo quicquid potest, ab æterno potest: ergo ab æterno potuit facere mundum.

SED CONTRA: Quicquid Deus ab æterno potuit facere, ab æterno potuit fieri: ergo si Deus ab æterno potuit mundum facere, mundus ab æterno potuit fieri. Contra: Creatum est, quod habet esse post nihil, æternum autem quod non habet principium: ergo nullum creatum est æternum. *Sed contra.*

2 Item habere principium existentiæ secundum durationem, & non habere, sunt contradictorie opposita: ergo non erunt de ratione vnius & eiusdem & secundum idem: sed habere principium durationis est de ratione creati: ergo non habere huiusmodi principium, non potest ei conuenire: conueniret autem si esset ab æterno: ergo mundus non potest esse ab æterno, vt videtur.

SED TVNC quæritur vlterius iuxta hoc, Vtrum potuit eum prius facere quam fecit? Videtur autem, quòd sic: quia æternitas non habet finem ante: ergo quantumcumque ante sumatur in infinitum, semper distat: ergo videtur, quòd potuit ante fieri: & tamen non esset ab æterno. Si forte dicas, quòd æternitas non habet ante: & ideo quæstio nulla est: quia non est prius & posterius in simplici. Contra: Quandocumque fit creatura, tunc simul cum ea fit tempus: hoc autem est nunc minus quam septem millia annorum: quæro ergo, vtrum potuit octo esse vel decem millia? videtur, quod sic, quia Deo nihil est impossibile: ergo videtur quod ante potuit facere quam fecit. Item, Licet æternitas non habeat partem & ante & post, tamen ipsa indeficiens est ab æterno, & differt à temporali & æuiterno quantum ad indeficientiam: igitur aliquid potest sub ipsa prius & posterius esse: & tunc stat prima ratio, quòd mundum potuit Deus prius facere quam fecit. Sed tunc vlterius procedo sic in infinitum anteriorando: ergo mundus potuit fieri in infinitum antequam factus fuerit: in infinitum autem prius fieri, est sine principio fieri: ergo potuit esse sine principio durationis: ergo æternus: Dicit enim Boetius, quòd vnum momentum proportionem habet ad quantumcumque spatium temporis finite acceptum.

SED CONTRA: Constat, quòd infinitum tempus non contingit vnquam pertransire: ergo si mundus incepisset infinito tempore ante, nunquam esset deuenire ad hanc diem in qua sumus modo: hoc autem falsum est: ergo mundus non potuit fieri in infinitum antequam fuit. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum meo iudicio, quòd cum dicitur, mundum potuit Deus facere ab æterno, hæc est duplex, ex eo quod ly ab æterno potest determinare hoc verbum, potuit, & sic est vera: vel infinitum facere, & sic est falsa: quia bene concedo, quòd de ratione creati est non esse ab æterno, nec fieri posse: cum enim dicitur, Deus potest facere mundum vel omnia, diximus supra, quòd *Solutio.*

ens possibile quod refertur ad potentiam accipiendum est in duplici proportione, scilicet ad facere, & ad fieri: cum autem dicitur, creatum potest Deus facere ab æterno, creatum quod est sub potentia, neutram habet proportionem, quia nec facienti hoc est decens, quòd in aliquo parificetur sibi factum: nec etiam hoc potest fieri propter inclusam in se conditionem.

Ad primum ergo dicendum, quòd illi Philosophi qui hoc probauerunt, errauerunt, & non supponebant aliquid esse creatum ex nihilo: sed dicebant incorruptibiles partes mundi esse ab æterno, & corruptibiles in esse in infinitum conseruari propter mutuam actionem & passionem: sed supposito, quòd creatæ sint res, impossibile est cum hoc ponere, quod fuerunt ab æterno. Vtrum autem necesse sit creationem esse, in principio secundi libri habet inquiri.

Ad aliud dicendum, quòd hoc est verum in his in quibus est actio per necessitatem naturæ nihil quærentis extra ad hoc vt causet, sicut luminosum quod nihil exigit ad hoc quod emittat lumen: sed hoc modo non causat Deus, quia omnia conuenirent secum in forma, sicut lumen in luce illuminantis: tamen verum est, quòd hoc dixerunt quidam gentiles Philosophi, quòd intelligentia esset radius primæ causæ, & cælum radius quidam intelligentiæ: & sic vlterius nitebantur probare res ab æterno esse: quod friuolum est, & de facili improbatur, sicut patebit alibi.

Ad aliud dicendum, quòd æternitas non præcedit spatio distensionis, quod proprie spatium est, quia simplex ipsa est: tamen præcedit duratione esse, & causa, secundum quod duratio dicitur indeficientia esse: & hoc intendit Boet.

Ad aliud dicendum, quòd bene concedo si poneremus tempus non habere principium, quòd adhuc tempus non esset æternitas: quia æternitas est simul stans, tempus autem nihil minus quam modo esset successiuum: nec creatura coæquaretur Creatori in omnibus, sed tamen æquaretur in hoc quod est non habere principium in esse durante: & hoc ipsum dico impossibile esse: vnde Boetius loquitur ibi ex hypothesi falsi, scilicet quid sequeretur, si mundus poneretur fuisse ab æterno.

Ad aliud dicendum, quòd Deus semper potuit: sed res non potuit fieri ab æterno: & ideo non sequitur quicquam de otiositate: quia sapientis est non quod ipse possit facere, sed quod possit fieri in re: & non solum hoc, sed etiam quid sibi decenter, & rebus factis vtiliter fieri possit, attendere.

Ad aliud dicendum, quòd nulla mutatio cadit in eum: quia ipse semper vno modo se habet, licet res diuersimode se habeant in ipso: & huius exemplum sæpius positum est de voluntate & intellectu diuino. Vnde quòd res non ab æterno sit, hoc est quia non potuit fieri, quod ipse semper vno modo potuit facere.

Ad aliud dicendum, quòd sua potentia non dependet ad opus propter hoc, sed potius opus à sua potentia: sed tamen quia opus est alterius essentiæ quam ipse, ideo non potest habere illam perfectionem quam habet sua potentia, sed deficiet ab ipsa: & hoc dicit imperfectionem operis, non dependentiam causæ efficientis. Si autem tu obiicis, quòd Dei perfecta sunt opera, vt dicitur in Canticis Deuter. 32. Responsio, quòd sunt perfecta in genere suo, sed non perfectione diuinæ essentiæ, quæ exigeretur ad hoc quod posset æquari potentiæ efficientis.

Ad ea autem quæ in contrarium obiiciuntur, videtur mihi esse concedendum.

Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum ante potuit facere quam fecit? Videtur mihi esse stulta quæstio: quia dato, quod ante per aliquot annos, resultat eadem quæstio quæ modo est: bene enim concedo, quòd Deus potuit fecisse, quòd mundus iam stetisset per mille millia annorum: & si hoc fecisset, adhuc quæremus idem quod modo: & ideo quæstio nulla est, ex quo ostensum est, quòd non potuit esse æternus, quia hoc est contra rationem creati. Ad hoc autem quod obiicit, quòd in infinitum anteriorando, videtur auferre principium durationis. Dico quòd hoc falsum est: quia quantumcumque accipias ante, finitum est: & non remanet respectu infiniti nisi potentia accipiendi. In æternitate autem per se nullum est principium, & actu principium non habet. Vnde tempus quidem tunc esset secundum actum principiatum, sed potens habere vlterius principium, non potens esse sine principio, eo quod creatum esse ponitur. *Ad quæst.*

Ad hoc autem quod obiicit, quòd si hoc modo infinitum poneretur tempus, nunquam esset deuenire ad hanc diem, possumus concedere conclusionem, quia pro nobis est: sed quia sophistice probat, dicendum quòd si non ponamus tempus infinitum, sicut quidam Philosophi fecerunt, nos ponemus ipsum infinitum successione motuum cæli: & hoc infinitum explicatur per partes aliquotas, quæ sunt hora, dies, mensis, & annus: & in hoc infinito contingit accipere partes determinatas, sed ad finem & medium totius durationis non contingit venire: vnde bene venitur ad diem hanc vel illam, sed hæc dies nulla pars est quæ aliquoties sumpta, numeret totam successionem, quia iam infinitum poneretur esse finitum. Sed tamen nos non ita ponimus tempus esse infinitum successione motuum: quia tempus incepit, & similiter motus, & etiam finietur vtrumque, sicut supra dictum est dist. 3.

ARTICVLVS II.

An ea quæ fecit Deus, potuit facere meliora?

Secundo quæritur, Vtrum meliora potuit facere quam fecit? Videtur autem, quòd non: quia dicit Dionysius, quòd optimi est optima adducere: ergo videtur, quòd ipse vnumquodque creauit in meliori statu quem habere potuit.

2 Item Plato, Porro quia optimus erat, inuidia ab eo longe relegata erat. Ergo vnicuique dedit, quantum recipere potuit de bonitate sua: hoc autem est non posse melius facere: ergo videtur, quòd non potuit melius facere res quam fecit. Si forte dicas, quòd hoc modo fecit optime, quia fecit vnumquodque in omni bonitate cuius erat susceptibile. Contra: Ipse dedit capacitatem, & etiam impleuit eam: ergo cum optimus sit, vnicuique dedit maximam capacitatem, & impleuit eam: ergo simpliciter videtur, quòd ipse nihil melius potuit facere, quam fecit.

Sed contra. SED CONTRA: Constat, quòd materia prima capax est nobilissimæ formæ: ergo Deus vnicuique parti materiæ dare potuit illam formam quæ nobilissima est, vt totum vniuersum informaretur anima rationali vel intellectiua: sed animatum rationali anima melius & nobilius est quam lapis: ergo lapidem melius potuit facere, quam fecit.

2 Item, Non est aliqua capacitas alicuius creaturæ quæ non sit finita: ergo Deus potuit maiorem facere: si autem fecisset maiorem, illa melioris boni esset capax: ergo daretur ei aliquid melius, quam modo habeat: quia aliter fieret non recta proportio capacitatis ad id quo impletur capacitas, quod non competeret sapientiæ & bonitati Dei: ergo singulas res potuit facere melius quã sunt.

3 Item Magister probat hoc duabus rationibus in litera, quæ inspicienti patent, & concedit.

Solutio. SOLVTIO. Ista quæstio non quærit nisi de bonitate singularum rerum in se. Et ideo dico, quòd potest dupliciter intelligi, scilicet de bonitate rerum quæ sunt in se in propriis naturis, & generibus suppositæ: vel de rebus existentibus in potentia Creatoris tantum. Si intelligitur de rebus existentibus in se: tunc adhuc dupliciter potest intelligi, scilicet de bonitate consequente esse substantiale vniuscuiusque, vel consequente bene esse & esse accidentale: & si primo modo intelligatur: tunc dico, quòd nulla res melius potuit fieri, quam facta est, licet Deus melius eam potuit facere: & hoc ideo, quia tunc supponitur capacitas principiorum materialium & formalium vniuscuiusque: & illis suppositis, de substantialibus nihil melius ex illis principiis fieri potuit, quam factum est. Si autem intelligatur secundo modo, scilicet de esse accidentali, vel de bene esse, dico quòd potuit fieri melius & peius, sicut continue res in melius & peius mutantur. Si autem intelligatur quæstio de rebus non suppositis nisi in potentia Creatoris: tunc dico, quòd potuerunt melius & peius fieri in vtroque esse substantiali & accidentali secundum suam voluntatem: & hoc modo accipit quæstionem Magister in litera. Et per hoc patet solutio ad prima duo: quia Dionysij & Platonis verba intelliguntur de adductione rerum in esse substantiali ex illis principiis naturæ, quæ modo sunt & supponuntur esse in causis seminalibus in operibus sex dierum.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus dedit capacitatem istam, sed non dedit maximam quam potuit dare. Et si quæratur, quare hoc? Dico quòd ex sapientia non disposuit dare maiorem, & noluit dare maiorem: & quare noluit, ego ignoro, sed ipse nouit: sed verum est, quòd hæc data capacitas, quoad esse substantiale impleri melius non poterat: quia vt dicit Plato, secundum merita materiæ dantur formæ: & ideo nobiliori materiæ datur melior forma, & vnicuique forma secundum quòd est capax, vt dicit Auicen. & ponit simile in sphæra ignis, quæ materiam quandam minus suæ speciei proportionatam calefacit tantum: quandam autem magis proportionatam calefacit, & dissoluit, & lucere facit: aliam vero maxime proportionatam calefacit, dissoluit, illuminat, & ignit. Et sic est etiam de datore formarum Deo, quòd omnia implet esse substantiali secundum eorum capacitatem, quædam forma elementi, quædam forma mixti, quædam autem anima vegetabili, & quædam sensibili, & quædam rationali, secundum quod magis recedunt ab actu contrarietatis ad temperamentum & vniformitatem complexionis: quia in hoc accedunt ad naturam cæli, vt ipse dicit: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS III.

An bonitatem quæ resultat ex ordine vniuersi, potuit Deus meliorem facere quam fecit?

TErtio quæritur quæstio magis difficilis, scilicet vtrum bonitatem quæ resultat ex ordine vniuersi, potuit Deus meliorem facere? Videtur autem, quòd sic: quia inter ea quæ in infinitum distant, possunt esse infiniti gradus altiores inferiori, & inferiores superiori: sed Deus & summa creatura quæcumque sit illa, infinite distant: ergo inter Deum & Angelum sunt infiniti gradus implebiles bonitatibus ordinatis: si autem illi fierent, vicinius ordinaretur ad optimum quod est Deus ipse, mundus, quam modo faciat: ergo esset maior bonitas ordinis, quam modo sit: quæ enim inter bonitates ordinis vicinius attingit ad summum bonum, illa est melior & maior.

2 Item, Possibile fuit Deo cui nihil est impossibile primum & vltimum in vniuerso meliora facere, sicut materiam primam, & Angelum: de quibus dicit August. in 12. confes. quòd materia prima est prope nihil, & Angelus prope Deum: ergo & media erunt meliora: ergo totum vniuersum melius, & ordo melior: ergo & bonitas resultans ex ordine melior. Si forte dicas, quòd mundus est vt cithara, in qua si vna chorda tenditur in sonum meliorem, habet quidem in se meliorem, sed sonus ille melior turbat totam harmoniam, & ideo plus confusionis & mali affert citharæ, quam habeat in se: ita etiam si res hæc fieret melior quam est, confunderet alia ordinata ad ipsam. Contra: Consideretur tantum temperamentum citharę, quæro vtrum cithara potest habere meliorem harmoniam, omnibus

omnibus & non vna corda tantum melioribus factis? Constat quod sic: ergo Deus potuit quamlibet & non vnam sine alia tantum creaturam melius facere, quam fecit: ergo tunc melior esset ordo & dulcior harmonia, vt videtur.

3 Præterea hoc expresse dicit Magister in litera, & reputat oppositum hæresim.

Sed contra. SED CONTRA: Super illud Gen. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona: dicit Glossa, quòd bona erant in se, sed in vniuerso optima: optimo autem non potest melius fieri: ergo bonitate vniuersitatis istius non potest fieri melius aliquid, nec potuit.

2 Item, Vniuersum tantæ bonitatis est, quòd etiam id quod est malum in se, confert completionem sibi: cum igitur nihil melius posset fieri illo, quod etiam malum ordinat in bonum, videtur quòd nihil melius posset fieri vniuersitate.

3 Item Augustinus, Duo fecisti Domine: vnum prope te, & alterum prope nihil. Ergo non posset etiam cogitari, vt videtur, maior & latior ordo bonitatis, quam à nihilo ad prope Deum: ergo non potest fieri melius.

4 Item, Qui vniuersa dicit, nihil excipit: ergo nulla bonitas deest vniuersitati: sed nihil melius potest fieri eo cui nihil deest in bonitate: ergo nihil potest melius fieri vniuersitate.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd vniuersitas potest considerari tribus modis, scilicet vt supposita est in esse, & vt supposita in potentia efficientis tantum: & in quibusdam supposita in esse, & in aliis posita esse in potentia efficientis tantum. Si supponitur in esse: tunc videtur mihi, quòd in istis rebus quæ sunt, nunquam poterat fieri melior harmonia naturalis, quam facta est: & hoc secundum bonitatem naturæ, & non secundum bonitatem accidentalem vel gratiæ: quia quid melius cogitari potest, quam generabile & corruptibile reduci in motum decliuis circuli, & eorum quæ sequuntur circulum decliuem & habent reduci in motum vniformen mobilis difformis, & hoc reduci in motorem vniformem vniformiter se semper & ad omnia habentem? Similiter malum vnius ordinari in bonum alterius, sicut corruptionem vnius in generationem alterius, & persecutionem tyranni in patientiam virtutis, & probationem fidei, nihil melius potest fieri, istis rebus existentibus, vt videtur. Si autem mundus totus supponitur tantum esse in potentia efficientis: tunc videtur mihi, quòd meliorem poterat facere mundum, & melius ordinatum: sicut cithara omnibus chordis aliis, vel aliter positis ab artifice in infinitum sciente contemperationes harmoniarum. Si autem tertio modo ponatur, scilicet partim esse in re, & partim in potentia, sicut si ponamus esse cælum & motum, & asinos & terram, & nihil plus nisi in mente diuina & potentia diuina: tunc videtur mihi, quòd sine confusione harmoniæ mundi non possunt res reliquæ melius fieri quoad substantiam, quam etiam factæ sunt, licet in nulllo restringam potentiam Dei quæ semper potest facere quod vult: sed ego loquor de fieri: & hoc ideo dico, quia asinus habet duplicem bonitatem, scilicet in se, & comparationis: & in comparatione ad equum est asinus vilis, sed comparatus ad hominem est adhuc vilior & minus bonus: ergo si omnes res aliæ meliores fierent, efficeretur asinus minus bonus bonitate comparationis, quam esse debet, & sic disturbaretur harmonia vniuersitatis. Solo autem medio modo, scilicet quod res sit in potentia diuina tantum procedit intentio Magistri in litera.

DICENDVM ergo ad primum, quòd hoc modo non accipiuntur gradus entium, quia sic semper imperfectus remaneret mundus: sed accipiuntur penes bonitates Dei participabiles, sicut esse, viuere, sentire, intelligere, incorruptibile esse, causam esse, & huiusmodi: & sic impletur vniuersalis ordo: quia ea quæ participabilia sunt de attributis Dei, faciunt gradus: & illi implentur tribus modis, scilicet in bonitatibus gratiæ, sicut omnia ad hominem, & homo ad gratiam, & gratia ad Deum per Christum: & in ordine mali ad bonum: & sic non poterat esse vicinior ordo istis rebus existentibus. Sequentes autem omnes obiectiones procedunt de vniuerso supposito in potentia Dei tantum, & hoc modo conceduntur.

AD EA autem quæ in contrarium obiiciuntur, dicendum ad tria prima, quòd non procedunt nisi de vniuersitate ista quæ in natura rerum supponitur esse: & hoc modo conceditur quod concludunt.

AD ALIVD dicendum, quòd aliud est loqui de hoc vniuerso, & aliud de ratione vniuersi secundum nomen. Vniuersum enim hoc multa non habet quæ posset habere si Deus vellet: sed ratio vniuersi secundum nomen omnia habet: & de hac nihil quæritur hic: vnde illa obiectio non facit ad propositum.

AATICVLVS IV.

Vtrum Deus potuit & non voluit, aut voluit & non potuit mundum meliorem facere?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera [Si enim voluit & non potuit, infirmus, &c.] Videtur enim hoc argumentum non solui sufficienter à Magistro. Vnde dicendum sicut supra distin. 6. dictum est, quòd aliud est in eo quod parificari potest per naturam, sicut Filius & Spiritus sanctus: aliud autem in eo quod est diuersæ essentiæ, quia hoc parificari non potest etiam quantumcunque crescat. Et simile huius est: si accipiatur linea finita, & augeatur punctum per puncta: tunc in infinitum potest augeri punctum, & tamen non æquabitur lineæ nec proportionabitur ei. Ita dicendum, quòd augmentum bonitatis creatæ respectu increatæ bonitatis est sicut adiectio punctalis: & ideo quantumcunque crescat, nec erit proportionabile,

nabile, nec erit æquale. Si autem tu obiicias, quòd non est simile: quia punctum est indiuisibile, & per indiuisibilia crescere non potest, quia indiuisibilia non sunt quanta, & ideo non augetur: sed bonitas creata quanta est, & ideo si in infinitum apponatur, æqualis erit infinitæ. Dicendum, quòd in omnibus illis bonitatibus semper cum addito additur etiam ratio distantiæ infinitæ: quia quodlibet erit bonum creatum: ergo quodlibet distabit sine proportione: & ideo nunquam fiet proportionabile & nunquam æquale: nec hoc est inuidia, sed potius ordo sapientiæ: quia inuidia est respectu eorum quæ parificari vel ad minus proportionari possunt, vt dicit Gregorius super illud Iob 5. Virum stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.

Vtrum alio vel meliori modo possit facere quam facit?

C Post hæc considerandum est, Vtrum alio modo vel meliori quam facit, possit ea facere quæ facit? Si modus operationis ad sapientiam opificis referatur, nec alius, nec melior modus esse potest. Non enim potest facere aliquid aliter vel melius quam facit, id est, alia sapientia vel maiori sapientia. Nihil enim sapientius potest facere quam facit. Si vero referatur modus ad rem ipsam quam facit Deus, dicimus quia & alius, & melior potest esse modus. Et secundum hoc concedi potest, quia ea quæ facit, potest facere melius, & aliter quam facit: quia potest quibusdam meliorem modum existendi præstare, & quibusdam alium. Vnde

Cap. 10. August. in 13. lib. de Trinit. dicit, quòd fuit & alius modus nostræ liberationis possibilis Deo, qui omnia potest: sed nullus alius nostræ miseriæ sanandæ fuit conuenientior. Potest ergo Deus eorum quæ facit, quædam alio modo meliori, quædam alio modo æque bono, quædam etiam minus bono facere quam facit: vt tamen modus referatur ad qualitatem operis, id est, creaturæ, non ad sapientiam Creatoris.

ARTICVLVS V.

An Christus, beata Virgo, Angelus, & Adam potuerunt meliores fieri quam facti sunt? Et an Christus sit de vniuersitate operum Dei? & quomodo intelligitur, quòd beata Virgo sit exaltata super choros Angelorum?

Deinde quæritur de secunda parte istius lectionis *ibi* [Post hæc considerandum, Vtrum alio vel meliori, &c.] Incidit autem hic quæstio de quibusdam optimis, vt de Christo, & de beata Virgine, & Angelo, & Adam, vtrum potuerunt melius fieri.

Quæst. 1. Quæratur ergo de Christo, Vtrum ipse sit de vniuersitate, vel non? Videtur, quòd sic: quia ita dicit Apostolus 1. ad Cor. 12. Vos estis corpus Christi, & membra de membro. Et ibidem dicit Gloss. Membra de membro, id est, capite, quod est membrum: constat autē, quòd caput est de vniuersalitate membrorum: ergo Christus est de vniuersitate sicut alia membra.

2 Item, Supra distinct. 29. dicit Hilarius, Caput omnium Christus: ergo videtur, quòd ipse sit de vniuersitate.

3 Item, Quicquid est minus eo quod est de vniuersitate, illud est de vniuersitate plus quā illud: Christus est minor aliquo quod est de vniuersitate, quia minoratus est paulo minus ab Angelis, qui sunt de vniuersitate: ergo vt prius.

Sed contra. SED CONTRA: Christus est constitutus super vniuersa opera manuum Dei: ergo ipse non est de vniuersitate operum, vt videtur.

2 Item, Quicunque est causa totius boni vniuersitatis, non potest esse aliquid vniuersitatis: Christus autem est causa totius boni quod habet vniuersitas: ergo, &c.

VLTERIVS quæritur, Vtrum Christus potuit fieri melior? Videtur autem, quòd sic: quia anima ipsius creata fuit: ergo bonitas sua fuit finita, sicut & essentia: ergo potuit esse maior. Item, Corpus fuit creatum: ergo eadem ratione bonitas corporis eius potuit esse maior. Quæst. 2.

Sed contra. SED CONTRA: Ioan. 3. Datus est ei spiritus non ad mensuram: quod autem non est ad mensuram, est immensum: & quod est immensum, non potest crescere: ergo Christi bonitas crescere non potuit.

VLTERIVS quæritur, Vtrum beata Virgo melior esse potuit? Videtur, quòd non: quia dicit Ansel. quòd decebat vt Virgo illa quam Pater Filio suo matrem elegit, ea puritate niteret, qua maior sub Deo nequit intelligi: ergo videtur, quòd crescere in bonitate non potuit. Quæst. 3.

2 Item August. dicit, Duo fecisti Domine: vnum prope te, & alterum prope nihil. Ergo Angelus prope fuit apud Deum: cantam

mus autem dictum Hiero. de ipsa, Exaltata es supra choros Angelorum ad cælestia regna. Ergo ipsa est proximior proximo: non potest autem aliquid intelligi vltra posse accedere crescendo: ergo ipsa melior fieri non potuit.

3 Item, Sub Deo vnito homini nihil est vicinius, quam materialiter idem esse cum vnito: materia autem est accepta de ipsa: ergo ipsa est proxima: ergo non potest esse melior.

Sed contra. Sed contra: Creatura est simplex: ergo ipsa est finitæ bonitatis: ergo potest intelligi crescere: & quod tu potes intelligere, Deus potest facere, & multo amplius: ergo ipsa potest fieri melior.

Quæstiun. Vlterius autem quæritur de Angelo. Quia videtur melius, quod est gloriosius: gloriosius autem videtur per pugnam & meritum proficere ab beatitudinem, quam sine illis: ergo videtur, quòd homo factus sit melior Angelo.

2 Item, In litera est, quòd melior est natura quæ peccare potest, quam illa quæ peccare non potest: ergo status possibilis ad peccatum, melior est statu impossibili ad peccatum: & sequitur idem quod prius.

3 Item, Ex hoc sequitur, quòd quanto infirmior est status & maiores habens occasiones peccandi, dummodo non habeat necessitatem, quòd tanto sit melior: & hæc friuola sunt, & de his in 3. dist. 3. & 10. est quæsi tum: vnde ista hic sufficiant.

Solutio. Solutio. Non est concedendum, quòd Christus sit de vniuersitate, sed super vniuersitatem.

Ad id ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd eo ipso quòd caput Dei significatur esse super omnia: sed membrum dicitur non omnium, sed Ecclesiæ cum qua habet naturæ conformitatem, & non quodlibet membrum aliis communicabile, sed potius quod eminet omnibus, & influit in omnia spiritum motiuum & sensibilem, sicut dictum est super tertium. Per hoc etiam patet solutio ad sequens.

Ad aliud dicendum, quòd Christus non est minoratus ab Angelis nisi dispensatorie & secundum quid, scilicet in eo quòd passibilem naturam assumpsit. Quia vero illa vnita est & non nuda, ideo etiam in illa super omnia est, & non ordinabilis cum omnibus.

Ad id quod vlterius quæritur, sufficienter quantum potui, discussum est in tertio: tamen hic potest dici, quòd si Christum consideramus vnitum sicut est in rei veritate, tunc gratia hominis coniungitur infinito bono, & quoad hoc quòd habet vnionem cum illo in esse, qua vnione nihil magis accedere ad summum bonum potest, & sic non potest crescere nec fieri melior: & hoc modo datus est ei Spiritus non ad mensuram. Si autem consideretur gratia simplex non pertingens ad vnionem, quæ consideratio tantum est secundum intellectum: tunc crescere posset, & esset finita gratia. Et per hoc patet solutio ad ea quæ obiiciuntur de Christo: quia illis duobus modis procedunt obiectiones. *Ad quæst. 2.*

Ad id quod vlterius quæritur de beata Virgine, bene puto, quòd quicquid potest percipere creatura pura capax Dei, hoc totum communicatum est matri Dei: & in illa consideratione procedunt rationes primo inductæ. Sed diuina potentia non restringitur, quin potuerit facere capacitatem maiorem quam hominis & Angeli, & tunc crescere posset & gratia: & hoc modo procedunt rationes in oppositum: & ideo etiam ad illa patet solutio. Tamen notandum, quòd licet dicatur exaltata super choros Angelorum, & super choros Archangelorum nihil sit, nisi altitudo diuina: non tamen est exaltata ad æqualitatem altitudinis diuinæ: quia sicut prius dictum est, distantia est extra mensuram: & ideo licet sit altior omnibus Angelis, tamen adhuc distat à dignitate diuina sine proportionis mensura. *Ad quæst. 3.*

Ad id quod vlterius quæritur de homine & Angelo quoad statum pugnæ, dicendum quòd est bonitas secundum quid, scilicet secundum magis laudabile: & de hac tantum procedunt illæ rationes. Est etiam bonitas simpliciter quæ perficit secundum nobiliorem actum & altiorem gradum: & de illa non tenet: & ideo quoad hanc loquendo de potentia Dei solum, vterque melius poterat fieri, sicut etiam Magister concedit in litera. *Ad quæst. 4.*

Vtrum Deus semper possit omne quod olim potuit.

Præterea quæri solet, Vtrum Deus semper possit omne quod olim potuit? Quod quibusdam videtur dicentibus, potuit Deus incarnari, & potuit mori, & resurgere, & alia huiusmodi, quæ modo non potest. Potuit ergo quæ modo non potest, & ita habuit potentiam quam modo non habet: vnde videtur potentia eius imminuta. Ad quod dicimus, quia sicut omnia semper scit quæ aliquando sciuit, & semper vult quæ aliquando voluit, nec vnquam aliquam scientiam amittit, vel voluntatem mutat quam habuit: ita omnia semper potest quæ aliquando potuit, nec vnquam aliqua potentia sua priuatur. Non est ergo priuatus potentia incarnandi vel resurgendi, D

di, licet non possit modo incarnari vel resurgere. Sicut enim potuit olim incarnari, ita & potest modo incarnatus esse: in quo eiusdem rei potentia monstratur. Vt enim olim sciuit se resurrecturum, & modo scit se resurrexisse. Nec est alia scientia illud olim sciuisse, & hoc modo scire, sed eadem omnino. Et sicut voluit olim resurgere, & modo resurrexisse, in quo vnius rei voluntas exprimitur: ita potuit olim nasci & resurgere, & modo ipse potest natus fuisse & resurrexisse: & est eiusdem rei potentia. Si enim posset modo nasci & resurgere, non esset idem posse. Verba enim diuersorum temporum diuersis prolata temporibus, & diuersis adiuncta aduerbiis, eundem faciunt sensum: vt modo loquentes dicimus, iste potest legere hodie: cras autem dicemus, iste potest legisse, vel potuit legere heri: vbique vnius rei monstratur potentia. Si autem diuersis temporibus loquentes, eiusdem temporis verbis & aduerbiis vtamur, dicentes hodie, iste potest legere hodie: & dicentes cras, iste potest hodie legere: non idem, sed diuersa dicimus eum posse. Fateamur ergo Deum semper posse, quicquid semel potuit, id est, habere omnem illam potentiam quam semel habuit, & illius omnis rei potentiam cuius semel habuit: sed non semper posse facere omne illud quod aliquando potuit facere: potest quidem facere aut fecisse quod aliquando potuit. Similiter quicquid voluit & vult, id est, omnem quam habuit voluntatem, & modo habet: & cuiuscunque rei voluntatem habuit, & modo habet: non tamen vult esse vel fieri omne quod aliquando voluit esse vel fieri: sed vult fuisse vel factum esse. Ita & de scientia Dei dicendum est.

ARTICVLVS VI.

An Deus semper possit quod potuit?

DEinde quæritur de vltima parte istius distinctionis quæ incipit *ibi* [Præterea quæri solet, Vtrum Deus, &c.] Videtur autem, quòd Deus semper possit quod potuit: omne enim non potens modo quod potuit, aut mutatum est in potentia sua, aut potentia sua dependet ad alterum quod mutatum est: Dei autem potentia nec mutatur in se, nec dependet ad aliud: ergo modo potest quicquid olim potuit.

2 Item, Quicquid vno modo semper se habet, semper potest idem: Deus autem vno modo semper se habet: ergo semper potest idem.

Sed contra. SED CONTRA sunt instantiæ quæ iacent in litera.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Magister videtur fuisse de opinione Nominalium. Vnde solutio Magistri consistit in hoc quòd vna potentia semper significatur, quæ refertur ad idem, licet diuerso modo significandi in verbo vel aduerbio pertinente ad tempus significetur. Vnde dicit, quòd eadem est potentia qua potuit mundum creare, & qua potuit mundum creasse: & patet sua solutio in litera. Sed verius & probabilius videtur mihi dicendum, quòd est potentia absolute considerata, & hæc eadem est semper: & est potentia coniuncta actui, & hæc determinatur secundum modum significandi ad rem quæ refertur ad eam: & ratio non est eadem in relatione illa: & hac non potest modo quicquid potuit, nec hæc ponit mutationem in eo, sed in re in quam potest.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potentia sua non propter hoc dependet ad rem, sed potius ex eo quòd res dependet ad ipsam, surgit diuersa habitudo relationis rei ad potentiam, & è conuerso, qua aliter se habet res ad potentiam antequam fit, & cum fit, & cum facta est.

AD ALIVD dicendum, quòd licet Deus vno modo se habeat ad res, non tamen res vno modo se habent ad ipsum: & ex illis habitudinibus fiunt diuersæ relationes, quibus significatur potentia diuersimode. Supra autem ostendimus, quòd non est inconueniens æternum accipere à temporali aliquem modum significandi.

DISTIN

DISTINCTIO XLV.

De voluntate Dei, quæ essentia Dei est vna & æterna, & de signis eius.

IAM de voluntate Dei aliquid pro sensus nostri imbecillitate dicendum est. Sciendum est ergo, quia voluntas siue volens de Deo secundum essentiam dicitur. Non est enim ei aliud velle & aliud esse, sed omnino idem. Et sicut idem est ei esse bonum quod esse Deum: ita idem est ei esse volentem quod esse Deum. Nam voluntas qua semper volens est, non affectus vel motus est, qui in Deum cadere non valet, sed diuina vsia qua volens est Deus, & huiusmodi. A *De quidditate voluntatis Dei.*

Quod licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici Deus esse omnia quæ vult.

ET licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen dicendum est Deum esse omnia quæ vult: quod quidam de Dei voluntate non recte sentientes, nobis obiiciunt dicentes: Si idem est Deo velle quod esse: ergo cum dicimus Deum velle omnia quæ facit, dicimus eum esse omnia quæ facit: alioquin non ibi illo verbo idem significatur, quod significatur hoc verbo esse, cum de Deo dicitur. Et si ita est, non semper dicitur de Deo velle secundum essentiam. Si vero secundum essentiam non dicitur aliquando, quomodo ergo dicitur de Deo? Relatiue enim nunquam dicitur. Ad quod dicimus, quia licet idem penitus sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici omnia quæ vult: sicut idem est Deo esse quod scire, nec tamen sicut dicitur scire omnia, ita quoque potest dici esse omnia. B

Quis sit sensus horum verborum, Deus scit vel Deus vult. Item, Deus scit omnia, vel vult aliquid: & quid de Deo in his prædicetur?

ET vbicunque Deus dicitur scire vel sciens, vel velle vel volens, hæc de eo secundum essentiam dicuntur. Cum enim dicitur, Deus scit, vel Deus vult: siue Deus est sciens vel volens, essentia diuina prædicatur, & Deus esse enuntiatur. Cum autem additur, Omnia, vel aliquid, vel aliqua: & dicitur, Deus scit omnia, vel vult aliquid, vel aliqua: essentia quidem diuina prædicatur non simpliciter & absolute, sed ita vt scientiæ quæ ipse est, omnia subiecta monstrentur, & voluntati quæ ipse eadem est, aliquid vel aliqua subiecta esse dicantur: vt talis fiat sensus, Deus scit omnia, id est, Deus est cuius scientiæ quæ ipsius essentia est, omnia subiecta sunt. Similiter Deus vult hæc vel illa, id est, Deus est C

cuius voluntati quæ ipse est, hæc siue illa subiecta sunt. Volens ergo siue velle dicitur Deus secundum essentiam, cuius voluntas essentia est sempiterna & immutabilis (licet ea varientur & transeant, quæ ei subiecta sunt) quæ non potest esse iniusta vel mala, quia Deus est.

DIVISIO TEXTVS.

Iam de voluntate Dei aliquid pro sensus nostri, &c.] Iste tractatus de voluntate diuiditur in duas partes. In prima agit Magister de voluntate Dei secundum se, & secundum comparationem ad volita. In secunda de comparatione voluntatis nostræ ad voluntatem ipsius: & hæc incipit distinct. 48. *ibi* [Illud quoque non est prætermittendum] Adhuc prima diuiditur in duas. In prima agit de voluntate Dei & volito. In secunda agit de modo impletionis diuinæ voluntatis in distinct. 47. *ibi* [Voluntas quippe Dei semper efficax est] Prima adhuc subdiuiditur in duas. In prima agitur de voluntate & diuisione voluntatis secundum se. In secunda ponit quasdam dubitationes circa volita diuinæ voluntatis, infra distinct. 46. *ibi* [Hic oritur quæstio. Dictum est enim, &c.] Hæc distinctio diuiditur in duas partes, in quarum prima agit de voluntate Dei secundum quòd ipsa est causa prima omnium creaturarum. In secunda ponit distinctionem de multiplicitate diuinæ voluntatis *ibi* [Hic non est prætereundum nobis] Prior adhuc subdiuiditur in duas, in quarum prima agit de voluntate secundum comparationem ad volentem. In secunda autem agit de eadem secundum comparationem ad volita: quorum ipsa est causa *ibi* [Hæc itaque summe bona voluntas] Prior harum habet tria capitula, in quorum primo dicit voluntatem Dei esse essentiam diuinam. In secundo mouet obiectionem contra hoc, & respondet illi. In tertio vero suum dictum confirmat. Et per hoc patet sententia.

ARTICVLVS I.

An in Deo sit voluntas?

1. p. sum. theo. q. 79. memb. 1.

Incidunt autem hic tria dubia, ante literam, quorum primum est, An in Deo sit voluntas? Secundum, Quid sit voluntas eius? Et tertio de introductione istius tractatus de voluntate, siue situ.

Ad primum obiicitur sic: Omnis appetitus est significatiuus indigentiæ: in Deo autem nulla est indigentia: ergo nullus appetitus. Prima probatur per hoc, quòd appetitus est mouens ad id quod non habetur, vt dicit Philosophus. Secunda patet per se. Inde vlterius obiicitur sic: Nullus appetitus est in Deo: omnis voluntas est appetitus: ergo nulla voluntas est in Deo. Prima constat ex priori syllogismo. Secunda probatur in tertio de anima, vbi appetitus diuiditur per voluntatem, & desiderium quod est appetitus animæ sensibilis.

2 Item, August. in lib. de lib. arbi. Voluntas est rationalis motus, sensui præsidens & appetitui: constat autem, quòd in Deo nec sensus est, nec appetitus sensibilis, quia de illo loquitur Augustinus: ergo nec voluntas.

3 Item, Omnis voluntas est ad sequendum aliquid, vel fugiendum: Deus autem nihil assequitur vel fugit: ergo nihil vult: ergo vt prius.

4 Item, Voluntas est potentia rationalis, habens se ad opposita: Deus autem habet se vno modo: ergo, &c.

5 Item, Voluntas est causa contingens rerum: Deus autem est causa necessaria & semper stans: ergo Deus non habet voluntatem, vt videtur.

Sed contra hoc est quod dicitur in litera. *Sed contra.*

2 Item ad Ephe. 1. dicit Apostolus, Secundum propositum voluntatis suæ. Et ibidem, Secundum consilium voluntatis suæ. Et in multis aliis locis.

3 Item per rationem, Agens per intellectum melius est quam agens per naturæ necessitatem, quoniam primum cognoscit rationem operis, secundum autem non: Deus autem nobilissimum agens est: ergo est agens per intellectum: nihil autem talium agit, nisi quod vult, & quando vult: ergo voluntatem habet Deus.

4 Item, Liberrimum in natura rationali est voluntas: ergo & optimum & nobilissimum: ergo & Deo attribuendum.

5 Item Philosophus in 11. primæ philosophiæ dicit, Voluntas est actio ipsius: & ideo vigilia, & sensus, & intellectus, sunt valde voluptuosa: & spes, & rememoratio sunt propter ista. Et intendit ostendere, quòd Deo danda est voluntas, quæ est in actu semper, & actio ipsius: quia Deo agere, nihil aliud est quam velle Deum, vt hoc fiat: sicut & in nobis voluntas coniuncta semper volito optima est, & voluptuosa, sicut & vigilia, & sensus, & intellectus secundum actum: & huius signum est, quòd spes & rememoratio non habent voluptatem nisi in relatione ad illa.

Solutio. Dicendum, quòd in Deo voluntas est & per prius quam in nobis, & magis proprie. *Solutio.*

Ad primum autem dicendum, quòd voluntatis est quoddam per accidens, & quoddam per se. Per se autem habet quatuor, quorum vnum est de natura, quòd sit scilicet naturæ rationalis, & in ratione: sicut dicit Aristo. & Damasc. quòd omnis voluntas rationalis est: & si non est rationalis, non est volūtas. Secūdum est, quòd sit liberrimum naturæ

rationalis:

rationalis: & hoc est proprietas ipsius: habet enim vnam libertatem a subiecto proximo in quo est, hoc est, natura spiritus intellectualis, qui non est actus corporis vt affixus organo: & ideo non est obligatus materiæ vel eius appendentiis. Aliam libertatem habet à se, secundum quod est vis potens acceptare obiectum, vel non acceptare, quia spontanee operatur. Tertium est comparatio ipsius ad bonum: quia voluntas semper est boni, & præcipue summi boni quod omnia appetunt, vt dicit Philosophus: & hoc summum bonum non afferret Deo iucunditatem, nisi esset voluntas ipsius: & hoc est quod optime tangit Philosophus 8. ethic. vbi dicit secundum translationem quæ est ex Græco: Si cuius natura simplex fuerit, semper eadem operatio delectabilissima erit. Ideoque Deus semper vna & simplici delectatione delectatur. Non enim solum motus est actus, id est, perfectio & complementum, sed etiam immobilitas & delectatio magis in quiete est. Quartum autem & vltimum est, quòd voluntas etiam est causa omnium quæ fiunt vt ab artifice. Dicit enim Philosophus in 6. primæ philosophiæ, quòd omnium artificialium principium est voluntas: Deus autem operatur per modum artificis, & per modum necessitatis naturæ.

Qvod ergo primo obiicit de voluntate, dicendum quòd hoc verum est in natura indigente: quoniam sicut dicit Arist. in 8. ethic. sicut in Deo immobilitas est voluptuosa, ita in natura indigente motus propter malitiā indigentiæ: sed Deus quiescit in æterno bono, quòd totum est intra ipsum. Et sunt hæc verba. Transmutatio est omnium dulcissimum secundum Poëtam Homerum, propter malitiam quandam: quemadmodum homo facile transmutabilis, qui malitiosus est, & natura quæ indiget transmutatione, non enim est simplex neque modesta. Per hoc etiam patet solutio ad tria sequentia.

Ad vltimvm dicendum, quòd hoc non est de nobilitate voluntatis, quòd potest in malum, quia hoc non est posse: sed consequitur voluntatem creatam non confirmatam ex defectu, quia fluxit in esse post non esse: sed, quòd potest in opposita contradictorie, scilicet quòd potest hoc, & potest cessare ab ipso, & potest aliud: ista enim potestas ostendit ipsam voluntatem nulli esse obligatam: & hoc bene habet in Deo esse, qui non obligatur ad aliquid.

ARTICVLVS II.

Quid est voluntas diuina, & an sit idem cum Dei essentia?

Deinde quæritur, Quid sit voluntas diuina? Videtur autem, quòd non sit essentia diuina: quia quæcunque sunt eadem, omne id quod attribuitur vni, potest attribui alteri: sed multa sunt in voluntate, quæ non sunt in essentia: sicut omnia bona creata quæ sunt in voluntate Dei continente & volente ea, non tamen omnia sunt in essentia: ergo voluntas & essentia non sunt idem.

2 Item, Quæcumque sunt eadem omnino, idem additum vtrique adhuc non facit diuersa, sed remanent idem: si ergo voluntas Dei est essentia Dei, & voluntas huius est essentia huius: sed voluntas huius est, demonstrato homine creato: ergo Deus est essentia huius, quod falsum est. Si forte dicatur, quòd voluntas differt ab essentia, non in se, sed in connotato. Contra: De ratione voluntatis non est vt aliquid connotet: possum enim dicere, Deus vult se esse trinum & vnum, & vult generare Filium: & nihil connotatur extra Deum: ergo videtur, quòd hoc non sit substantiale voluntati, quòd aliquid connotet: ergo videtur, quòd voluntas Dei non sit essentia Dei.

Sed contra: Quicquid non est totum quod habet, illud non est simplex: voluntas habetur ex Deo, & ipse non est sua voluntas: ergo Deus non est simplex, quod falsum est. *Sed contra.*

Solvtio. Dicendum, quòd voluntas est essentia Dei: sed differt in modo significandi, sicut sæpius supra de attributis diuinis ostensum est: & ideo non valet obiectum primum. *Solutio.*

Ad alivd dicendum, quòd verum est, vbi id quod additur vtrique, in eadem ratione additur in qua illa sunt eadem: sed hoc non fit hic: sed potius cum dicitur voluntas huius, ly huius dicit obiectum voluntatis secundum rationem intelligendi quæ differt ab essentia: & ideo non oportet, quòd sit essentia huius: & bene sequitur sic, Intellectus & voluntas sunt idem in re: sed realiter intellectus Dei non differt à Dei voluntate: ergo realiter essentia Dei & intellectus sunt idem.

Ad alivd dicendum, quòd voluntas Dei non semper connotat volitum extra, vel etiam respectum ad volitum extra: quia æterna est, & respectu æternorum: sed ab essentia semper differt in modo significandi & intelligendi, quia sicut supra distinct. 8. probatum est, substantia, voluntas, & intellectus non sunt synonima.

ARTICVLVS III.

An in hoc loco bene situetur tractatus de Dei voluntate?

Tertio quæritur de situ istius tractatus in hoc loco. Si enim voluntas, vt dicit litera, est tota causa prima & proxima rerum, videtur quòd cum ipsis rebus in eodem libro determinandum sit de voluntate, hoc est, in secundo lib. & non hic.

2 Item, Voluntas videtur antecedere potentiam & scientiam: omnis enim operans per voluntatem primo vult, & postea scientia sua ordinat opus, & per potentiam exequitur: ergo videtur, quòd tractatus de voluntate debuit esse primus, & de potentia vltimus.

3 Item, Magister Hugo de sancto Vict. Voluntas mouet, sapientia disponit, potentia

tia operatur. Ergo voluntas est prima.

4 Item, Dionysius dicit, quòd bonum est diffusiuum esse: diffusiuum autem esse est per creationem: ergo primum inclinans ad creationem, est bonum quod est dispositio voluntatis: sed omne inclinans, habet aliquid inclinatiuum ad opus: ergo illud inclinatiuum quod inclinatur à voluntate, immediatius est operi: hoc autem est potentia exequens: ergo videtur, quòd voluntas sit ante potentiam.

Sed contra. SED CONTRA: Voluntas Dei est actio ipsius, vt habitum est in auctoritate à Philosopho inducta superius: nihil autem immediatius est effectui, quam actio educens ipsum: ergo voluntas est coniunctissima operi: ergo est post potentiam & sapientiam.

2 Item, Potentia secundum rationem abstrahit à voluntate: sequitur enim, voluntas est: ergo potentia est: non autem è conuerso: ergo potentia est prior natura, quam voluntas: ergo voluntas se habet ex additione secundum rationem intelligendi ad potentiam: sed omnis causa quanto magis est determinata, tanto magis est propria & coniuncta effectui: ergo voluntas immediatius coniungitur operi, quam potentia.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, vt supra dictum est, quòd potentia multis modis consideratur, & etiam voluntas: voluntas autem quæ hic tractatur, est voluntas relata ad volitum & coniuncta illi: & hæc est sufficiens causa existendi creaturas: & ideo ipsa est causa operans & educens res.

2 Ad secundum autem dicendum, quòd illa obiectio procedit de voluntate aliter accepta, scilicet illa de qua supra dictum est, quòd est motor aliarum virium: & hæc non est comparata ad volitum.

3 Ad aliud dicendum, quòd illa auctoritas eodem modo intelligitur.

4 Ad aliud dicendum, quòd dictum Dionysij magis facit ad hoc quod sit immediata causa: quia sicut dicit Augustinus, & habitum est supra distinct. 1. quia Deus bonus est, sumus: & inquantum sumus, boni sumus. Et quod obiicitur vlterius, non tenet, nisi in his agentibus, in quibus non est sufficiens causa voluntas: ibi enim operatur voluntas per alias potentias affixas in membris, vt per instrumenta: sed in Deo est sufficiens causa ad omne quod vult: & ideo non oportet, vt inclinet aliquas alias potentias.

AD PRIMVM autem in contrarium dicendum, quòd non oportet propter hoc poni tractatum de voluntate in 2. lib. quia scientia causæ non habet determinari in eodem libro cum causato, nisi tantum in his causis quæ sunt proximæ causatis, & quarum naturam & proprietatem habet in se causatum ipsum. Et hoc patet: licet enim stellæ sint causæ generationis diuersorum, non tamen determinatur de naturis & motibus stellarum in libro de generatione animalium, vel plantarum, sed determinatur in eo de causis proximis & vniuocis cum ipsis causatis: & talis causa creaturarum non est voluntas: & ideo cum creaturis non est determinanda.

AD VLTIMVM dicendum, quòd hoc nihil est ad propositum: quia hoc non obiicit de potentia relata ad opus, quæ diuiditur contra voluntatem in his quæ exiguntur ad opus, sed potius de potentia quæ est genus ad omne id quod aliquid potest cognoscendo, vel volendo, vel operando.

Quod Dei voluntas summe bona, causa est omnium quæ naturaliter sunt: cuius causa non est quærenda, quia nullam habet cum sit æterna.

D HÆc itaque summè bona voluntas, causa est omnium quæ naturaliter fiunt vel facta siue futura sunt: quæ nulla præuenta est causa, quia æterna est. Ideoque causa ipsius quærenda non est. Qui enim eius causam quærit, aliquid maius ea quærit: cum nihil ea maius sit. Vnde

Quæst. 18. August. in lib. 83. q. Qui quærit, quare voluerit Deus mundum facere, causam quærit voluntatis Dei. Omnis autem causa efficiens maior est eo quod efficitur. Nihil autem maius est voluntate Dei. Non ergo eius causa quærenda est. Idem in libro contra Manichæos. Siqui dixerint, quid placuit Deo facere cælum & terram? Respondendum est eis, qui voluntatem Dei nosse desiderant, causas & voluntatem Dei scire quærunt, quòd voluntas Dei omnium quæ sunt ipsa sit causa. Si enim habet causam voluntas, est aliquid quod antecedat voluntatem Dei: quod nefas est credere. Qui ergo dicit, quare fecit Deus cælum & terram? Respondendum est illi, quia vult. Voluntas enim Dei causa est cæli & & terræ: & ideo maior est voluntas Dei, quam cælum & terra. Qui autem dicit, quare voluit facere cælum & terram? maius aliquid quærit

quam est voluntas Dei nihil: autem maius inueniri potest. Compescat se ergo humana temeritas:& id quod non est non quęrat, ne id quod est non inueniat. Ecce his auctoritatibus aperte insinuatur, quòd voluntatis Dei causa nulla est: & ideo quærenda non est.

DIVISIO TEXTVS.

HÆc itaque summè bona voluntas, &c.] Hæc pars habet tria capitula, in quorum primo ostendit indeterminate voluntatem esse causam omnium. In secundo vero ostendit eam non habere causam, sed esse primam. In tertio ostendit, quorum est causa, quia eorum quæ sunt vt facta, & illa sunt permanentia: & eorum quorum esse est in fieri, vt ea quæ vocat motiones: in quibus etiam intelliguntur alia quædam, vt patebit in disputatione.

ARTICVLVS IV.

An diuina voluntas sit causa?

CIrca primum capitulum incidunt tria dubia, quorum primum est, Vtrum voluntas sit causa? Secundum est, Vtrum sit causa omnium illorum quæ subsunt potentiæ Dei? Tertium autem, Vtrum sit causa propria vel communis, contingens vel necessaria?

Cap. 10. Ad primum obiicitur sic: Augustinus in 8. de ci. Dei dicit sic: Hæc causa est cur Platonicos cæteris anteponamus, quia cum alij Philosophi ingenia sua studiaque contriuerint in requirendis rerum causis, & quisnam esset modus discendi atque viuendi: isti Deo cognito repererunt, vbi esset causa constitutæ vniuersitatis. Sed constat, quòd lux percipiendæ veritatis attribuitur sapientiæ, fons autem bibendæ felicitatis bonitati voluntatis: ergo causa constitutæ vniuersitatis refertur ad potentiam: & sic potentia magis est causa vniuersitatis creaturarum, quam voluntas. Item

Cap. 9. parum ante hoc ibidem, Quicumque Philosophi de Deo summo & bono & vero ista senserunt, quòd & rerum creatarum sit effector & lumen cognoscendarum, & bonum agendarum, quod ab illo nobis sit & principium naturæ, & veritas doctrinæ, & felicitas vitæ: eos omnes cæteris anteponimus, eosque nobis propinquiores fatemur. Sed iterum satis patet, quòd lumen cognoscendorum, & veritas doctrinæ, refertur ad scientiam: bonum autem agendorum & felicitas vitæ ad bonitatem voluntatis: ergo quòd est effector & principium naturæ, refertur ad potentiam: ergo potentia est causa rerum magis quam voluntas, vt videtur.

2 Item, Si voluntas est causa rerum, quæ causa erit? Constat, quòd non est materialis, quia Deus nullius est causa materialis. Similiter non erit formalis exemplaris: quia hoc attribuitur sapientiæ. Efficiens etiam non potest esse: quia potentia operatur & efficit. Ergo erit finalis tantum: & ita non debet dici causa efficiens rerum, sed potentia potius.

SED CONTRA hoc est quod dicitur in litera. *Sed contra.*

SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd voluntas Dei quæ dicit essentiam diuinam cum respectu ad volitum, & connotans effectum, est causa rerum creatarum: quia illa est voluntas vt res fiat, & hæc est sufficiens actio Dei ad hoc vt fiat omne quod fit. *Solutio.*

AD DICTA autem Augustini in lib. de ciui. Dei, dicendum quòd ipse loquitur secundum vestigia Dei inuenta in creaturis, in quibus aliquo modo relucet Trinitas operantis. Voluntas autem Dei non est operans sine scientia, & ideó in operato à voluntate relucet vestigium scientiæ: nec voluntas est operans sine potentiæ ratione, & ideo relucet in opere vestigium potentiæ: nec est operans sine intentione boni summi, & ideo relucet in opere vestigium boni summi: ipsum tamen totum opus dependet à voluntate vt fiat: & vestigia aliorum relucent ideo, quia non separantur à voluntate operante.

AD ALIVD dicendum, quòd ipsa est causa efficiens: sed dispositio eius quæ est bonitas, est causa finalis. Et quod obiicitur de potentia, quæ secundum hoc non erit causa, dicendum quòd potentia secundum rationem potentiæ non sufficit ad hoc vt fiat res: quia cum aliquis potest & scit, tunc est complementum voluntas vt faciat, & fiat: & ideo potentia est efficiens, sed non determinata, & vt propria causa & sufficiens secundum rationem.

ARTICVLVS V.

An voluntas Dei sit causa omnium rerum quæ subsunt suæ potentiæ? & quare Deus non dicitur omniuolens, sicut omnipotens & omnisciens?

SEcundo quæritur, Vrum sit causa omnium eorum quæ subsunt potentiæ? Videtur autem, quòd sic: quia Deus non potest facere nisi bona, eo quod facere mala est impotentiæ: sed voluntas Dei est omnis boni: ergo est omnium eorum de quibus est potentia.

2 Item, Deus nihil potest nisi quod vult se posse: ergo omne quod potest, vult se posse: sed nullus nisi stultus, vult se posse malum: ergo Deus cum sit sapientissimus, vult se posse bonum tantum: ergo potest bonum tantum & vult illud: ergo potentia & voluntas sunt de eodem

3 Item, Sicut se habet scientia ad verum, ita potentia ad bonum: sed scienta est omnis

veri, & tantum veri: ergo potentia est omnis boni, & tantum boni: & omne bonum vult Deus: ergo omnia sua voluntate vult, quæ potentia sua potest.

4 Item, Nihil potest Deus quod eo auctore non potest fieri: quod autem eo auctore potest fieri, est bonum: ergo quicquid potest, est bonum: & vult totum: ergo totum quod potest, vult. Sed contra: Omnia quæcunque voluit Deus fecit in cælo & in terra, &c. si ergo potentia est omnium illorum, quorum est voluntas, omnia quæcunque potuit facere, fecit in cælo, &c. & hoc esse falsum supra probatum est.

Quæstiun. VLTERIVS quæritur, Si Deus dicitur omnipotens, quia omnia potest: & omnisciens, quia omnia scit: quare non dicitur omniuolens? quia dicitur in litera, nihil contra suam voluntatem fit. Si forte dicas: quia mala fiunt quæ non vult Deus. Contra: Vnum signum voluntatis habemus de malo quod fit, scilicet permissionem: ergo etiam hoc subiacet voluntati diuinæ.

Solutio. SOLVTIO ad obiecta prima, est solutio vna: quia fundatur in eodem, scilicet vt dicatur, quòd cum dicitur, Deus omnia potest, vel Deus potest bona, quòd id quod cadit sub potentia, ampliatur ad ens possibile esse, quod nunquam fiet, quod tamen Deus facere posset & potest. Voluntas autem est relata ad id quod fuit, vel est, vel erit, vt dicitur in litera. Et ideo licet vtrumque sit respectu boni, non tamen sunt æqualis ambibitus in bono: quia vnum respicit bonum in potentia, alterum autem quod fuit, vel est, vel erit in actu.

Ad quæst. AD ID quod quæritur vlterius, Quare non dicitur omniuolens? Dicendum, quòd ratio satis bene tangitur in opponendo. Et ad id quod contra obiicitur, dicitur quòd permissio non est signum voluntatis, quòd hoc velit Deus quod fit ab eo qui malum agit, sed quod aliquid velit circa illud, vt infra dicetur: omnipotentia autem referur ad ens possibile, vel futurum, vel ens in actu, vel præteritum: & voluntas ad id quod fuit, vel est, vel erit tantum: & ideo non est omniuolens sicut omnipotens, nec omniuolens sicut omnisciens.

ARTICVLVS VI.

An voluntas diuina sit communis vel propria, necessaria vel contingens omnium causa?

TErtio quæritur, Vtrum sit causa propria vel communis, necessaria vel contingens? Videtur autem, quòd communis: quia communis est quam non sequitur esse causati: sed voluntatem Dei ab æterno non sequitur esse causati: ergo voluntas Dei est causa communis.

2 Item videtur, quòd sit contingens: quia dicit August. Quod voluntate fit, non fit ex necessitate: quod autem fit & non necessario, fit contingenter: ergo quod voluntate fit, contingenter fit: ergo voluntas est causa contingens.

SED CONTRA: Communis causa est aliquo indigens ad hoc vt causet: voluntas Dei nullo indiget: ergo non est causa communis. *Sed contra.*

2 Item, Omnis causa communis est determinabilis per aliquid addibile sibi: voluntas Dei nullo determinabilis est: ergo vt prius.

Item videtur, quòd nec sit contingens. Omne contingens mutabile est: dicit enim Aristo. Quod contingit esse, contingit non esse: Deus autem & in potentia & scientia & voluntate omnino est immutabilis: ergo sua voluntas non est causa contingens.

SOLVTIO. Ista quæstio supra notata est in quæstione, vtrum prædestinatio habeat causam, distinct. 41. & sicut ibi dictum est, voluntas est causa determinata, & propria rerum omnium. Sed non sequitur, si ista est ab æterno: quòd effectus sit ab æterno: quia impeditur hoc ex parte ordinis sapientiæ, & ex parte causati, de cuius ratione est, quòd fluxit in esse post non esse: & per hoc patet solutio ad primum. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd ipsa non est causa contingens: sed contigentis & necessarij est ipsa causa necessaria: sed necessitas est multiplex, vt distinctum est supra distinct. 6. & in Deo cadit bene necessitas simplex, quæ est immutabilis, quæ nec sonat coactionem, nec obligationem.

AD DICTVM autem Augustini dicendum, quòd ipse loquitur de voluntate creaturæ & non Creatoris.

ARTICVLVS VII.

An voluntas Dei habeat causam?

DEinde quæritur de secundo capitulo istius partis vbi dicit [Si habet causam voluntas, est aliquid quod præcedit voluntatem Dei, &c.] Videtur enim voluntas Dei habere causam. Omnis enim voluntas sapientis, ex rationabili causa procedit: & hoc est de laude sapienter agentis: cum igitur Deus summe sapiens sit, & sapienter agens, videtur quòd suæ voluntatis sit causa rationabilis.

2 Item, Ad ephe. 1. super illud, Secundum propositum voluntatis Dei: dicit Glos. quòd voluntas Dei est ex ratione.

3 Item supra in procemio istius libri, Magister dixit hoc esse causam vniuersorum errorum, quòd non voluntas rationi subiicitur: ergo cum ab omnibus erroribus absolutus sit Deus, sua voluntas regitur ratione.

4 Item, Secundum hoc facile esset omnia demonstrare per causam, & soluere omnia quæsita, vt diceretur, Deus vult hoc, & non debes quærere aliam causam.

SED CONTRA: In nobis sic est, quòd ratio nostræ voluntatis est volitum, quia volitum est mouens secundum suam vel boni rationem, & ideo nostra voluntas dependet ad volitum: volitum autem diuinæ voluntatis causatur *Sed contra.*

causatur ab ipsa voluntate: ergo non est ratio vel causa voluntatis: ergo ex parte illa non habet causam. Ex parte autem volentis idem est voluntas & substantia: ergo etiam ex parte illa nullam habet causam: ergo simpliciter nulla est causa voluntatis diuinæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nec in præscientia, nec extra præscientiam voluntas Dei habet causam aliquam: sed tamen potest habere rationem ad quam terminatur voluntas secundum actum. Et quæ sit differentia causæ & termini vel rationis, supra dictum est in quæstione de causa prædestinationis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas Dei semper est causa rationabilis: sed nunquam est ex causa rationabili: quia hoc non intelligitur nisi de illis agentibus, quorum voluntas immutatur à volito & causatur: & hoc, vt probatum est, non est in voluntate Dei: quia in talibus voluntatibus dependet volens ad volitum: & dicitur rationabilis voluntatis, quia rationabilia vult & rationabiliter.

AD ALIVD dicendum, quòd Glos. dicit, quòd ipsa est rationabilis, eo quod sit sibi ratio: quia iniusta esse non potest, nihil enim iustius est, quam vt hoc fiat quod Deus vult: quia nihil nisi bonum vult: quia eo ipso omne bonum est bonum, quia illud vult Deus.

AD ALIVD dicendum, quòd intelligitur de voluntate hominis, quæ non est ratio voliti, sed potius sumit rationem & causam à volito, & non de voluntate Dei in qua est totum contrarium.

AD ALIVD dicendum, quòd voluntas Dei non est causa quæ sit medium demonstrationis: & iam illa non quæritur in solutione dubiorum: sed potius quæruntur causæ connaturales & coessentiales effectui: & illas difficile est inuenire.

Quod voluntas Dei prima & summa causa est omnium.

VOluntas ergo Dei (vt ait August. in tertio lib. de Trinit.) prima & summa causa est omnium specierum atque motionum. Nihil enim fit, quod non de interiori atque intelligibili aula summi imperatoris egrediatur secundum ineffabilem iustitiam. Vbi enim non operatur quod vult Dei omnipotentis sapientia? quæ pertingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, & non solum facit ea quæ perseuerantia consuetudinis admirationem non admittunt, sed etiam ea quæ propter raritatem & insolitum euentum mira videntur: vt sunt defectus luminarium, & terræmotus, & monstrosi animantium partus, & his similia: quorum nihil fit sine voluntate Dei, sed plerisque non apparet. Ideoque placuit vanitati Philosophorum etiam causis aliis ea attribuere, cum omnino videre non possent superiorem cæteris omnibus causam, id est, voluntatem Dei. Itaque non nisi Dei voluntas causa prima est sanitatis, ægritudinis, præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum. Hæc ergo sola est, vnde ortum est quicquid est, & ipsa non est orta, sed æterna. E Cap. 4.

Quibus modis accipitur Dei voluntas.

HIc non est prætereundum nobis, quòd sacra Scriptura de voluntate Dei variis modis loqui consueuit: & tamen non est Dei voluntas diuersa, sed locutio diuersa est de voluntate, quia nomine voluntatis diuersa accipit Nam voluntas Dei vere ac proprie dicitur quæ in ipso est, & ipsius essentia est, & hæc vna est, nec multiplicitatem recipit, nec mutabilitatem quæ inexpleta esse non potest: de qua Propheta ait, Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit. Et Apostolus: Voluntati eius quis resistet? Et alibi, Vt probetis quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta. Et hæc voluntas recte appellatur beneplacitum Dei siue dispositio. F Psal. 113. Rom. 9. Rom. 12.

Quod

Quod secundum figuram dicitur voluntas Dei præceptio, prohibitio, consilium, permissio, operatio: & ideo pluraliter dicit Scriptura voluntates.

G Aliquando vero secundum quandam figuram dicendi voluntas Dei, vocatur, quod secundum proprietatem non est voluntas eius, vt præceptio, prohibitio, consilium, necnon promissio & operatio. Ideoque pluraliter aliquando Scriptura voluntates Dei pronuntiat. Vnde Propheta, Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius: cum non sit nisi vna voluntas Dei quæ ipse est, pluraliter tamen dicit voluntates: quia voluntas Dei variis modis ac pro diuersis accipitur, vt dictum est. Ita etiam idem Propheta propter multos effectus misericordię & iustitiæ pluraliter dicit, Misericordias Domini in ęternum cantabo. Et alibi, Iustitiæ Domini rectæ, lætificantes corda: cum tantum in Deo vna sit misericordia, vna iustitia, & vna eademque sit misericordia quæ iustitia, scilicet diuina vsia.

Psal. 110.

Psal. 88.
Psal. 18

AATICVLVS VIII.

Vtrum voluntas diuina sit prima causa omnium rerum?

Deinde quæritur de hoc quod dicit in 3. capi. *ibi* [Voluntas Dei est prima & summa causa omnium specierum & motionum, &c.] Si enim est prima, non licet quærere aliam ante ipsam: & si summa est, & summe sufficiens, non licet quærere aliquam post ipsam: ergo videtur, quòd superfluit totum quod rimati sunt Philosophi in causis naturalibus, & mathematicis, & aliis quam plurimis. Similiter etiam superfluunt originalia Sanctorum, qui multas alias causas reddunt operum diuinorum. Si autem dicas, quòd hoc est vanitas Philosophorum, & non habet veritatem: hoc mirum est, quòd vanitas nullam habens veritatem, stat adhuc, & non est improbata.

2 Item, Secundum hoc videtur etiam natura nihil facere, nec potens aliquid operari: quia omnium causa sufficiens est voluntas Dei: ergo calidum non vrit, sed voluntas Dei vrit: & homo non loquitur, sed voluntas Dei loquitur, & sic in omnibus: & hoc ridiculum est, vt videtur.

3 Item, Hoc videtur falsum quod infra dicit, quod monstrosa & naturalia voluntate Dei sola fiant: quoniam naturalia habent causas determinatas, & monstrosa reducuntur ad defectionem & superfluitatem materiæ, vel improportionem virtutis informatiuæ ad materiam, vt dicunt Philosophi, vel inordinatam diuisionem seminis: ergo non sola volunrate Dei fiunt.

4 Item, Defectus luminarium determinatas habet causas inuentas & scriptas ex proportione motuum solis & lunæ secundum recursum ad caput vel caudam draconis, & secundum proportionem motus capitis & caudæ, & motus latitudinis lunæ, & proportionem aspectus secundum circulos altitudinis in quibus fit coniunctio vel præuentio siue oppositio, & secundum distantiam latitudinis climatis: ergo videtur, quòd omnium horum subtiliter inuestigata sit causa.

Solutio. Solutio. Sine præiudicio dico cum Domino in Euangelio Ioannis 5. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor: & ideo omnia quæcunque facit voluntas, magis facit Deus in natura & voluntate: sed ipse operatur, vt causa immediata vniuersalis: & hoc est mirum: quia vna causa est immediata simul vnicuique, & tamen vniuersalis omnibus: & si quid operantur causæ aliæ, accipiunt à voluntate Dei operante & continente & mouente eas: sed tamen mouent non secundum proprietates diuinas, quia illas attingere non possunt: sed secundum proprietates & formas & quantitates proprias, & illas licuit quærere Philosophis, sicut adhuc licet: & August loquitur hic de Philosophis quibusdam, qui excluserunt voluntatem Dei ab operibus naturæ, dicentes eum tantum posse mouere primum mobile quodcumque sit illud, alia vero moueri diuersimode secundum distantiam ab ipso: & illi qui vanitatem secuti sunt, in vanitatem abierunt, & obscurarum est insipiens cor eorum, sicut Tullius, qui negat esse præscientiam, vt stabiliat casum & fortunam & rempublicam: & Commentator super physicam & metaphysicam, qui negat Deum immediate operari in quolibet, vt stabiliat vnicuique propriam actionem secundum propriam naturam quam habet: & per hoc patet solutio ad totum.

DIVISIO

DIVISIO TEXTVS.

HIc non est prætermittendum nobis, &c.] Hic incipit pars ista quæ est de distinctione voluntatis, & habet duas partes, in quarum prima diuidit voluntatem beneplaciti & voluntatem signi. In secunda autem diuidit voluntatem signi in quinque: & hæc incipit *ibi* [Aliquando vero secundum quandam dicendi figuram.

ARTICVLVS IX.

Vtrum voluntas beneplaciti sit multiplex, sicut voluntas signi?

DVbium autem est circa primum, Vtrum voluntas beneplaciti multiplex sit, sicut voluntas signi? Videtur autem, quòd sic: quia voluntas distinguitur secundum volita: multa autem vult Deus voluntate beneplaciti, quia omnia bona quæ fiunt: ergo videtur, quòd ipsa sit multiplex.

2 Item, In litera habemus, quòd est bona, beneplacens, & perfecta. Tres autem istæ differentiæ non conueniunt ei nisi secundum id quòd refertur ad diuersa volita: ergo videtur, quòd ipsa sit multiplex. Item, Scientia Dei distinguitur secundum modos scibilium, vt quædam dicatur simplex notitia, quædam autem beneplaciti, & quædam præscientia absolute: ergo videtur, quòd etiam voluntas beneplaciti talem accipiat distinctionem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad hoc, quòd hæc voluntas recipit multiplicitatem, sicut distinguit Magister in litera. Et hæc est causa: quia ex parte sua non habet nisi vnum, quod est substantia diuina: & ex parte volitorum omnium est vnus finis, quem vult in omnibus, & hic est ipse Deus & bonitas & iustitia sua: ab aliis autem nec vnitatem habet, nec multiplicitatem, quia sunt extra eam: & non dependet ad ea, sed potius è conuerso: & per hoc patet solutio ad primum quod procedit de voluntate cuius finis est volitum, & dependet ad volitum sicut ad finem & causam.

AD ALIVD dicendum, quòd ista dicuntur de diuina voluntate secundum effectum: quia scilicet facit probari bonum præcepti, & beneplacens consilij, & perfectum supererogationis: vel quia quietat nostram voluntatem in sua secundum coniunctionem boni, & secundum proprietatem boni quod est dulcedo fruibilis bonitatis: in qua voluntas delectata conquiescit: & hoc est beneplacens, quia beneplacens est in quo voluntas pascitur & satiatur in coniunctione omnium bonorum: hoc enim perfectum est, in quo nihil deficit.

AD ALIVD dicendum, quòd non est simile de scientia: quia scientia respicit res secundum ordinem & distinctionem boni & mali, in quibus est: sed voluntas refertur ad res vno modo, scilicet sub ratione boni, quia est causa rerum, non causatum a rebus.

ARTICVLVS X.

An diuina voluntas sit mutabilis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit Magister *ibi* [Nec multiplicitatem respicit, nec mutabilitatem, &c.] Videtur enim esse mutabilis: quia dicit Grego. super illud Isa. 38. Dispone domui tuæ: quòd mutat Dominus sententiam, & non consilium: sententia autem expressiua est voluntatis: ergo mutat voluntatem.

2 Item, Ad minus voluntas signi videtur esse mutabilis: quia quandoque aliquid præcepit, quod postea reuocauit: & aliquid dixit, quod reuocauit: sicut in Abraham, & Niniue, & Ezechia planum est.

3 Item, Voluit esse Cæsarem quandoque, & modo non vult: ergo mutata est voluntas.

4 Item, Non ab æterno voluit mundum esse, sed fore: nunc autem vult mundum esse, sed non fore: ergo mutata est voluntas, vt videtur.

5 Item, Voluntas relationem habet ad volitum: ergo mutato volito mutatur voluntas, quia mutato vno relatiuorum, mutatur & reliquum.

SED CONTRA: Magister supra dixit in litera, quòd voluntas non dicitur relatiue. Similiter habitum est, quòd non dependet à volito: sed è conuerso: ergo nec multiplicatur, nec mutatur à volitis. *Sed contra.*

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nulla Dei voluntas mutabilis est, nec voluntas beneplaciti, nec voluntas signi: licet enim voluntas signi concedatur esse multiplex ex multiplicitate signatorum: quia multiplicitas potest attribui Deo per causam, sed non mutabilitas, quia sonat infirmitatem & impotentiam quam Deus nec in se habet, nec vt causa est: sed incidit ex defectu creaturarum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Greg. vocat sententiam, propheticam enuntiationem, quæ concernit causas inferiores, & per respectum ad illas enuntiatur: & quia illæ mutabiles sunt, mutatur & sententia illa, sed non consilium, quia consilium est æterna dispositio de faciendis.

AD ALIVD dicendum, quòd voluntas signi immutabilis est: quia voluntas Dei semper vno modo significatur, licet significatum varietur, quia de illo non semper voluntas est. Vtrum autem etiam tunc falsum sit signum, vel non, infra determinabitur.

AD ALIVD dicendum, quòd sicut dixit Magister supra de scientia, quòd eadem est respectus præteritorum, præsentium, & futurorum, dummodo idem sit scibile: ita dicendum hic, quòd idem volitum est Cæsarem esse, & Cæsarem fuisse: sed Cæsarem esse in præterito, & modo iterum Cæsarem esse,

esse, non esset eadem voluntas: & ratio huius supra bis assignata est.

Ad aliud dicendum est eodem modo: quia eadem est voluntas mundum fore, & nunc esse: sed ex parte voliti accessit diuersum tempus.

Ad aliud dicendum, quòd voluntas dicit respectum ad volitum, vt probat obiectio: secundum tamen supra dicta in 3. distinct. iste respectus non ponit relationem realem additam diuinæ essentiæ: sed realem ponit in re, & secundum rationem intelligendi in Deo: & hoc intellexit Magister supra, quando dixit voluntatem non relatiue dici.

DIVISIO TEXTVS.

Aliqvando vero secundum quosdam] Hæc pars quæ est de voluntate signi, habet quatuor partes. In prima ponit signa in communi. In secunda exequitur de tribus simul *ibi* [Ideo autem præceptio & prohibitio, &c.] In tertia de duobus simul *ibi* [Permissio quoque Dei & operatio] In quarta & vltima ponit quasi epilogum *ibi* [Quinque ergo supra posita, &c.

ARTICVLVS XI.

An tantum quinque sint signa voluntatis diuinæ?

1.p.sum. theo.1.q.8. memb.1.

Incidit autem dubium circa primam partem de istis signis: sunt enim ista signa signantia, quòd illius de quo sunt, sit voluntas beneplaciti: cum autem frequenter non sit illius, videntur ista signa esse falsa & deceptoria.

2 Item, Videntur esse plura, quam quinque: sicut enim est bonum & melius, ita malum & peius: ergo sicut respectu boni habemus præceptum & consilium quod est de meliori, ita respectu mali debemus habere prohibitionem & disuasionem minoris mali, quod est veniale.

3 Item, Dicit Diony. quòd bonum est ex vna tota & sola causa, malum autem omnifariam ex corruptione cuiuslibet circumstantiæ: ergo maioris diuisionis est malum, quam bonum: sed tria habemus respectu boni, scilicet præceptum, consilium, & operationem: ergo plura quam tria debemus habere respectu mali: & sic iterum erunt plura, quam quinque.

4 Item, Inter bonum & malum est medium indifferens: ergo videtur, cum hoc sæpe fiat, quòd respectu illius debeat esse signum aliquod voluntatis.

5 Item, Vanum & otiosum non proprie sunt mala: ergo speciale signum habere debent.

6 E contra videtur, quòd debeant esse pauciora: impletio enim & permissio omnia respiciunt, quæcunque fiunt mala & bona: ergo illa sufficiunt, vt videtur.

7 item, Cum egit de sapientia, non dedit signum sapientiæ, nec signa potentiæ cum egit de potentia: ergo nec voluntatis signa dare debuit.

Solutio. Dicendum ad primum, quòd ista signa non significant, quòd voluntas Dei semper sit de hoc circa quod ponuntur signa: sed vel de hoc, vel aliquo circa hoc: & hoc præcipue in permissione: & ideo non sunt signa falsa: quia ex ipsa malitia, quæ fit Deo permittente, determinatur, quòd illud non est subiectum voliti per se, sed per occasionem, inquantum aliquod bonum occasionatur ex illo. In aliis autem signum est, quòd de eodem sit voluntas de quo est signum, licet quandoque non sit de eodem: & sic tunc iterum non fallit, quia non decipit: vult enim Deus tunc nostram voluntatem esse de illo quod significatur, donec per aliud signum reuelans voluntatem Dei, reuocetur, sicut factum est in Abraham. Solutio.

Ad aliud dicendum, quòd licet sit bonum & melius, & malum & peius: tamen malum de se, dicit id quod omnes ex intentione debent fugere, & si incidit, emendare: & ideo respicit communem prohibitionem omnibus factam. Sed verum est, quòd in illo malum mortale prohibetur directe, malum autem veniale indirecte: sed bonum secundum suas differentias non ita communiter respicit omnes: & ideo habet diuersa signa propter diuersos status.

Ad aliud dicendum, quòd malum est amplioris diuisionis per modum corruptionis: quia à plurium corruptionibus generatur, quælibet enim circunstantia corrupta inducit malum: sed bonum exigit integritatem omnium simul. Sed quia ad diuersitatem statuum est bonum amplioris diuisionis, & penes hoc multiplicantur signa, quia malum quocunque modo fiat, non respicit nisi statum vnum, qui fugiendus est, sed non sic bonum.

Ad aliud dicendum, quòd indifferens inquantum huiusmodi, non est de his de quibus sit signum, nisi operationis: quia signa dantur secundum differentias eorum, quæ corrumpunt vel ordinant in moribus & gratia.

Ad aliud dicendum, quòd vanum & otiosum reducuntur ad malum prohibitum indirecte.

Ad aliud dicendum, quòd scientia in suo obiecto non respicit rationes diuersas, quia in omnibus est vna ratio veri. Similiter nec potentia in suo: quia non potuit nisi ens possibile: sed sic non est de bono respectu cuius est bonitas, quia sunt differentiæ boni respectu diuersorum statuum: & sunt etiam corruptiones boni, quæ prohiberi debent ne fiant: & si fiunt, omnino ne indecoræ sint, debent ordinari.

Si autem quæritur, Penes quid hæc signa accipiantur? Potest dici, quòd ex parte signati sic accipi possunt: quia aut signum est bonum, aut malum. Si bonum: aut habet signum

gnum respectu sui fieri in futuro, aut respectu sui in præsenti. Si primo modo: aut est ad quod tenentur omnes, & tunc est consilium. Si autem est secundo modo: tunc est operatio, quia omnia opera nostra operatur in nobis Deus, vt dicitur Isa. 26. Si autem est respectu mali: aut futuri, & tunc est prohibitio: aut præsentis, & tunc est permissio. Ex parte autem rationalis creaturæ cui hæc signa data sunt, accipiuntur hoc modo. Signum aut est respectu detestabilis, aut respectu appetibilis. Si respectu detestabilis: aut ne fiat, aut facti. Primo modo est prohibitio, secundo modo permissio. Si respectu apetibilis: aut vt fiat, aut facti. Si vt fiat: vel secundum statum perfectionis, & sic est consilium: vel secundum statum communem, & tunc est præceptum. Si respectu facti, tunc est operatio. Ei continentur hæc quinque in hoc versu.

Præcipit, & prohibet, permittit, consulit, implet.

Quare præceptio & prohibitio & consilium dicantur Dei voluntas

IDeo autem præceptio & prohibitio atque consilium cum sint tria, dicitur tamen vnumquodque eorum Dei voluntas: quia ista sunt signa diuinæ voluntatis: quemadmodum & signa iræ dicuntur ira, & dilectionis signa dilectio appellantur: & dicitur iratus Deus, & tamen non est ira in eo aliqua, sed signa tantum quæ foris sunt, quibus iratus ostenditur, ira ipsius nominantur. Et est figura dicendi secundum quam non est falsum quod dicitur: sed verum quod dicitur, sub tropi nubilo obumbratur. Et secundum hos tropos diuersæ voluntates Dei dicuntur, quia diuersa sunt illa quæ per tropum voluntas Dei dicuntur. H

Vbi voluntas Dei pro præcepto & consilio accipiatur.

PRo præcepto Dei atque consilio potest accipi voluntas, vt ibi, Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Et alibi, Qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse frater meus, & soror, mater est. Et contra hanc voluntatem multa fiunt. Vnde Augustinus in lib. de spiritu & litera, Infideles, inquit, contra voluntatem Dei faciunt, cum eius Euangelio non credunt. I Matth. 6. Matth. 7. Cap. 33.

ARTICVLVS XII.

An in Deo sit consilium?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ideoque præceptio, &c.] Videtur enim consilium non inesse Deo: quia Damas. dicit, quòd consilium ignorantis est: Deus autem nihil ignorat.

Solutio. Ad quod dicendum, quòd consulo dicitur à consilium do, & consilium quæro. Primo modo significat abundantiam consilij, & sic cadit in Deum: & tunc consilium Dei est prædeterminatio quorundam meliorum bonorum, vt surgat appetitus in illa. Consilium autem secundo modo sumptum, ignorantis est: & hoc modo non cadit in Deum, & de hoc loquitur Dam. Solutio.

Quod Deus non vult ab omnibus fieri omnia quæ præcepit, vel non fieri quæ prohibet.

ET si illa tria dicantur Dei voluntas, ideo quia signa sunt diuinæ voluntatis: non est tamen intelligendum Deum omne illud fieri velle quod cuicunque præcepit, vel non fieri quod prohibuit. Præcepit enim Abrahæ immolare filium, nec tamen voluit: nec ideo præcepit vt id fieret, sed vt Abrahæ probaretur fides. Et in Euangelio præcepit sanato ne K Gen. 22

Mat. 1. cui diceret: ille autem prædicauit vbique, intelligens Deum non ideo prohibuisse quin vellet opus suum prædicari: sed vt daret formam homini laudem humanam declinandi.

ARTICVLVS XIII.

An Deus bene præceperit Abrahæ immolare Filium suum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Præcepit Abrahæ immolare filium, nec tamen voluit, &c.] Videtur enim, quòd præcipere non debuit. Item, Quare probauit eum? Constat enim, quòd ipse Dominus bene nouit quantæ virtutis fuit Abraham: vnde propter se non oportuit eum tentare.

Item videtur, quòd Abraham non tenebatur ei obedire, quia præcepit ei contra seipsum. Dicit enim Augustinus, quòd Deus contra seminales rationes quas primæ materiæ indidit, non potest operari, quia aliter operaretur contra seipsum: ergo multo minus potest operari contra rationes iuris naturalis, quas indidit cordi humano: sed ius naturale dicit, quòd innocenti filio parcendum est: ergo contra hoc nihil credere debuit, sed potius putare, quòd esset Angelus satanæ transfiguratus in Angelum lucis. Si dicas, quòd ipse dispensauit qui condidit: hoc nihil est, quia si primo bene indidit, tunc nulla ratio dispensationis fuit posterius: si autem male indidit, tunc credendo ius naturale cordi humano, errauit, quod est inconueniens. Item Augustinus vult, & etiam Philosophus, quòd quædam ita coniuncta sunt malo, quòd non possunt bene fieri: & de illis est occidere innocentem, & præcipue filium innocentem: ergo videtur, quòd Abrahã nullo modo credere debuit, quòd hoc esset à Deo bono, & sic debuit non obedire. Item, Deus noluit hoc, sicut patuit ex post facto: ergo si obediuisset, non fecisset voluntatem Dei: ergo peccasset: ad quid ergo præcepit?

Solutio. SOLVTIO. Quidam dicunt hic, quòd præcepit Deus filium offerri, sed non occidi: & hoc bene potuit fieri saluo iure naturali. Sed hoc nihil est: quia legitur, quòd in manibus portauit ignem & gladium. Vnde constat, quòd occidere intendebat, sicut satis habetur ex textu. Et ideo dicendum hic sicut de ablatione rerum Ægyptiorum inuitis dominis, & acceptione fornicariæ ab Osea secundum beatum Bern. in lib. de dispensatione præcepti & regulæ, quòd mala per potentiam Dei separabilia sunt à finibus malis, & coniungibilia finibus bonis, vt istud, scilicet quòd Abraham voluit occidere filium ex præcepto signo futuræ redemptionis faciendæ per Christi occisionem & immolationem, in qua totus Christus offertur, sed humana natura tantum per arietem significata occiditur, & diuina vt Isaac liberatur: & in fornicaria Oseæ, in qua non libido intenditur, sed dimissio Synagogæ, & vocatio Gentium significatur: & ablatione vasorum Ægypti in figuram spoliationis scientiarum & virtutum mundi in obsequium Christi: & tunc illa præcipi possunt à Deo solo, cui talis separatio finium & coniunctio possibilis est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc præcipit Deus vt probatum ostenderet eum sibi, vt amplius de se præsumeret, quod bonum est humilibus, & ostenderet aliis exemplum obediendi.

AD ALIVD dicendum, quòd talia sunt de præcepto iuris naturalis, coniuncta finibus suis: sed separata ab illis, & coniuncta aliis, non: & tunc nihil operatur Deus contra rationem quam indidit: quia non sunt contra illam, sed coniunguntur aliis: offerrre enim filium occisioni, vt ostendatur per occisionem futura liberatio, non est contra ius naturale: & per hoc patet solutio ad totum.

De permißione & operatione vbi dicantur Dei voluntas.

L

Cap. 95. PErmissio quoque Dei & operatio voluntas Dei appellantur, qualiter accipit Augustinus in ench. dicens, Non fit aliquid nisi Omnipotens fieri velit: vel sinendo vt fiat, vel ipse faciendo. Nec dubitandum est Deum facere bene, etiam sinendo fieri quæcumque fiunt male: non enim hæc nisi iusto iudicio Dei sinit, & profecto bonum est omne quod iustum est. Ecce hic manifeste habemus Dei voluntatem appellari ipsius operationem vel permissionem, cum dicit non fieri aliquid nisi Omnipotens fieri velit, vbi includit & bona & mala omnia quæ fiunt. Ideoque aperte distinguit quomodo Deum velle dixerit, ne eadem ratione intelligeretur velle bona & mala subdens, Vel sinendo vt fiat, hoc quantum ad mala dicit: vel ipse faciendo, hoc quantum ad bona. Mala enim sinit

nit fieri, sed non facit: bona vero ipse facit. Ideoque dixit eum velle: quia & nolens mala sinit, & volens bona operatur: & ob hoc permissio & operatio voluntas Dei dicuntur.

Quinque supra sunt proposita quæ dicuntur secundum tropum, & ideo distinguat lector vbique pro quo eorum accipiatur voluntas.

M

QVinque ergo supra posita sunt, quæ dicuntur secundum tropum Dei voluntas: quia signa sunt diuinæ voluntatis, quæ vna est & immutabilis, scilicet Dei beneplacitum. Ideoque diligenter distinguat lector vbi de voluntate Dei Scriptura commemorat, iuxta quem modum accipi oporteat, scilicet pro beneplacito Dei, an pro aliquo signorum eius. Magna enim est adhibenda discretio in cognitione diuinæ voluntatis: quia & beneplacitum Dei est voluntas eius: & signum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius æternum est, signum vero beneplaciti non: & consonat rerum effectibus beneplacitum ipsius, & ipsi effectus rerum ab alio non discordant. Fit enim omne quod beneplacito vult fieri: & omne quod non vult fieri, nequaquam fit. Non ita autem est de signis: quia præcepit Deus multis ea quæ non faciunt, & prohibet quæ non cauent, & consulit quæ non implent.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de hoc quod dicit [Vel sinendo vt fiant, vel ipse faciendo] Ex hoc enim videtur, quòd non sint nisi hæc duo signa: quia vt hic dicit hæc complectuntur omnia quæ fiunt. Et dicendum ad hoc, quòd bene sequitur, si signum daretur tantum respectu præsentis facti, sed datur etiam respectu futuri: & tunc locum habent etiam alia tria.

DISTINCTIO XLVI.

Illi sententiæ qua dictum est, Dei voluntatem non posse cassari, quæ ipse est, quædam videntur obuiare.

A

HIC oritur quæstio. Dictum est enim in superioribus, & auctoritatibus communitum, quòd voluntas Dei quæ ipse est, *De impletione voluntatis* quæ beneplacitum eius vocatur, cassari non potest: quia illa *Dei qualiter* voluntate fecit, quæcumque voluit in cælo & in terra: cui *impleatur.* Psal. 113. teste Apostolo nihil resistit. Quæritur ergo, Quomodo accipiendum sit Rom. 9. quod Apostolus de Domino ait, Qui vult omnes homines saluos fieri? 1. Tim. 2. Cum enim non omnes salui fiant, sed damnentur, videtur vtique non fieri quod Deus vult fieri, humana scilicet voluntate impediente voluntatem Dei. Dominus quoque in Euangelio impiam ciuitatem compellans, Quoties, inquit, volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alis, & noluisti? Ita etiam hæc dicuntur tanquam Matt. 23. Ex Aug. in euch. cap. 97.

Dei voluntas superata sit hominum voluntate: & infirmissimis nolendo impedientibus non potuerit facere potentissimus quod volebat. Vbi est ergo illa omnipotentia, qua in cælo & in terra secundum Prophe-
Psalm.113. tam, omnia quæcumque voluit fecit? & quomodo voluntati eius se-
Rom.9. cundum Apostolum nihil resistit, si colligere filios Ierusalem voluit, & non fecit? hæc enim prædictis plurimum obuiare videntur.

Solutio quomodo intelligendum sit illud, Volui congregare & noluisti.

B SEd audiamus solutionem, ac primum quomodo accipiendum sit illud quod Dominus ait, videamus. Non enim ex eo sensu illud di-
Cap.97. ctum est, vt ait Augustinus in ench. prædictam quæstionem soluens, quasi Dominus voluerit congregare filios Ierusalem, & non sit factum quod voluit, quia ipsa noluerit: sed potius ipsa quidem filios suos ab ipso colligi noluit, qua tamen nolente filios eius collegit ipse omnes quos voluit: quia in cælo & in terra non quædam voluit & fecit, quædam vero voluit & non fecit, sed omnia quæcunque voluit fecit: vt sit sensus: Quoties volui congregare filios tuos & noluisti, id est, quotquot congregaui mea voluntate semper efficaci, te nolente feci. Ecce in euidenti positum est, quòd illa Domini verba superioribus non repugnant.

Quomodo intelligendum sit illud, Qui vult omnes homines saluos fieri.

C NVnc videre restat, quomodo etiam præmissa verba Apostoli prædictis non contradicant: qui de Deo loquens ait, Vult omnes homines saluos fieri. Quorum occasione verborum multi à veritate deuiauerunt, dicentes Deum multa velle fieri, quæ non fiunt. Sed non est intelligendum ea ratione illud esse dictum, quasi Deus velit aliquos saluari & non saluentur. Quis enim tam impie desipiat, vt dicat Deum malas hominum voluntates quas voluerit, & quando voluerit, & vbi voluerit in bonum non posse conuertere? Non est vtique verum quod
Psalm.113. in Psal. dicitur, Quæcunque voluit fecit, si aliqua voluit & non fecit: & quod est indignius, ideo non fecit, quoniam ne fieret quod volebat Omnipotens, voluntas hominis impediuit. Ideoque cum audimus, & in sacris literis legimus, quòd velit omnes homines saluos fieri: non tamen ideo debemus omnipotentissimæ Dei voluntati aliquid derogare, sed ita intelligere quod scriptum est, Vult omnes homines saluos fieri: tanquam diceretur, nullum hominem fieri saluum nisi quem saluum fieri ipse voluerit: non quòd nullus sit hominum nisi quem saluum fieri velit, sed quòd nullus fiat saluus nisi quem velit saluari: & ideo rogandus est vt velit, quod necesse est fieri si voluerit. Non est enim credendus Omnipotens aliquid voluisse fieri quod factum non sit. Sic etiã
Ioan.1. intelligitur illud, Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: non quia nullus hominum est qui non illuminetur, sed quia nisi ab

ab ipso nullus illuminatur. Potest & alio modo illud intelligi, dum tamen credere non cogamur Omnipotetem aliquid fieri voluisse factumque non esse: qui sine vllis ambiguitatibus sicut in cælo & in terra, sicut veritas cantat, omnia quæcunque voluit fecit: profecto facere non voluit quæcunque non fecit. Ex his aperte ostenditur, quòd Deus ea voluntate quæ ipse est, non vult aliquid fieri quod non fiat, neque non fieri quod fiat.

DIVISIO TEXTVS.

Hic oritur quæstio. Dictum est enim] Hic mouet Magister dubitabilia circa determinata in præcedenti distinctione. Et diuiditur in duas partes. In prima obiicit de voluntate beneplaciti, probando quòd aliquando non habet effectum. In secunda inducit duas opiniones super hoc, si bonum est malum fieri, vel non? & hæc incipit *ibi* [Ideoque cũ constet omnia bona quæ fiunt] In prima parte sunt tria capitula, in quorum primo inducit auctoritates in quibus videtur esse instantia contra prius determinata. In secunda determinat vnam auctoritatem sumptam ex Euangelio. Et in tertio determinat aliam inductam ab Apostolo.

ARTICVLVS I.

An voluntas beneplaciti in Deo per aliqua possit impediri?

INcidit autem hic dubium, Vtrum voluntas beneplaciti possit impediri per ea quæ dicta sunt? Videtur, quòd non: quia omnia quæcunque voluit fecit. Item, Voluntati eius quis resistet?

2 Item per rationem, Voluntas Dei causa est voliti, vt habitum est prius: cum igitur non sit causa contingens, sed necessaria, non poterit immutari: ergo nec impediri.

3 Item, Præscientia quæ est respectu mali, non habet causalitatem ad illud, tamen necessitate consequentiæ falli non potest in eo quod præscitum est: ergo multo minus voluntas beneplaciti, quæ est prædeterminata causa voliti.

Sed contra. SED CONTRA est hoc quod obiicitur in litera, quòd vult omnem hominem saluum fieri: nec tamen omnis homo saluatur.

2 Item, Voluntas de se est ad opposita: ergo videtur, quòd non sit causa necessaria alicuius.

Solutio. SOLVTIO. Et dicendum, quòd solutiones Magistri super auctoritatibus inductis, reuertuntur in duos modos, quorum vnus est, quòd cum dicitur, Quoties volui, id est, quoties volendo congregaui filios tuos, id est, aliquos de filiis tuis, toties tua voluntas mihi non consensit, sed tamen impedire non potuit. Alia autem de Apostolo, Qui vult omnes homines saluos fieri, &c. id est, omnes qui saluantur, saluantur sua voluntate, & contra illam vel præter illam nullus. Alia solutio est istius secũdæ auctoritatis, quòd sit distributio acommoda pro generibus singulorum, & non pro singulis generum: quia vult de omnibus aliquos saluari, scilicet de circuncisione, de præputio, de prælatis, de subditis, de diuitibus, de pauperibus, &c. Sed quia istæ solutiones videntur relinquere, quòd tota salus dependet à voluntate Dei, & nihil à voluntate nostra consentiendo & cooperando, ideo magis videtur dicendum cum Ioanne Dam. quòd Deus vult voluntate antecedente, & non consequente: & vtraque est voluntas beneplaciti. Cum autem dicitur voluntas antecedens, intelligitur voluntas quæ est essentia diuina, connotans effectus ordinatos ad salutem ex parte naturæ & gratiæ: sicut est collatio naturæ rationalis quæ bonum agnoscere, & agnitum quærere posset & quæsitum inuenire ex largitate summi boni, & inuento inhærere: talis autem ordo salutis est in omnibus hominibus. Similiter ex parte gratiæ missio Redemptoris, solutio pretij pro omnibus quoad sufficientiam, positio legum ordinantium vitam: qui enim hæc ordinauit, omnes homines saluos fieri voluit: & dicitur hæc antecedens, quia antecedit in his & nostrum consensum & nostrũ opus. Alia autẽ est consequens quæ est voliti ordinati ad nostrum opus, vt retributionis voluntas siue pro bono siue pro malo: & hac non omnes vult saluari, quia contrariaretur iustitiæ: & ideo dicit Dam. quòd hæc secunda pendet ex nostra causa. Magistri nostri temporis duobus aliis modis dicunt idem cum Damas. Quidam sic, quòd Deus vult omnem hominem saluari quoad se, sed non quoad facta hominis præsentia vel futura ab æterno: & hoc redit in idem. Alij dicunt idem subtilioribus verbis, scilicet quòd est voluntas duplex, scilicet absoluta quæ simpliciter & absolute comparatur ad volitum quod per se volitum est & non per aliud: sicut enim tunc scientia Dei comparatur ad verum omne, & potentia ad omne ens possibile potentia efficientis, ita voluntas per se erit omnis boni & non nisi boni: & hoc modo vult omnem hominem saluum fieri. Est alia voluntas pendens ex præscientia meritorum, non sicut ex causa, sed sicut ex ratione concomitante, sicut supra diximus: & hac non omnem hominem vult saluum fieri: & hoc etiam redit in idem.

Lib. 2. fidei ortho. cap. 29.

AD ID ergo quod obiicitur per rationem, dicendum vt supra, quòd voluntas Dei non habet necessitatem coactionis, sed

immobilitatis ex ordine causæ ad causatum, hoc est, voluntatis ad volitum: & hoc non tollit ab ea libertatem, sed potius confirmat, vt supra sæpius expeditum est.

Vtrum mala Dei voluntate fiant an eo nolente?

D IDeoque cum constet omnia bona quæ fiunt, eius fieri voluntate, quæ si fieri nollet, nullatenus fierent, recte quæri solet, Vtrum & mala omnia quæ fiunt, id est, peccata, Dei fiant voluntate: an nolente eo fiant? Super hoc diuersi varia sentientes sibi contradicere inueniuntur. Alij enim dicuntur, quòd Deus vult mala esse vel fieri, non tamen vult mala. Alij vero, quòd nec vult mala esse nec fieri: in hoc tamen conueniunt & hi & illi, quòd vtique fatentur Deum mala non velle. Vtrique vero rationibus & auctoritatibus innituntur ad muniendam suam assertionem.

DIVISIO TEXTVS.

IDEOQVE cum constet omnia bona quæ fiunt [Hic incipit secunda pars, & diuiditur in duas partes. In prima Magister mouet quæstionem, & prosequitur vnam opinionem ei respondentem, scilicet dicentium bonum esse mala fieri, & bonum esse mala esse, & Deum velle mala fieri & mala esse, sed non velle mala. In secunda vero ponit aliam opinionem cui ipse videtur consentire, eo quòd latius ipsam prosequitur: & etiam salubrior & sanior est *ibi* [Illi vero qui dicunt.

ARTICVLVS II.

An bonum sit mala fieri vel mala esse?

1. p. sum. theo. q. 80. memb. 2. a. 3. INcidit autem hic dubium de ipsa quæstione, vtrum bonum sit mala fieri vel mala esse? Et videtur, quòd sic per multas auctoritates quæ iacent in litera. Item Boetius in 5. de consolatione philosophiæ, Diuina vis bona est, cui quæque mala, sunt bona: ergo si Deo bonum est malum, simpliciter videtur malum bonum esse: ergo bonum est fieri.

2 Item August. in lib. confes. Tu Domine cui nihil omnino malum est, neque vniuersæ creaturæ tuæ: quia non est aliquid extra te, quod irrumpat vel corrumpat ordinem quem posuisti. Ex hoc accipitur, quòd fieri malum non est Deo malum, & non est vniuersæ creaturæ malum: cum enim sit extra Deum, non potest irrumpere ordinem quem posuit Deus: & cum ille sit optimus, non valet quicquam de optimo corrumpere, sed potius ornat: quia commendabiliora reddit bona: ergo ex quo nihil nocet, & confert ornatum, vt habetur ex his verbis, bonum est malum fieri.

3 Item Apoc. vlti. Qui in sordibus est, sordescat adhuc: dicit Glo. Quia posset obiici, quòd malum esset prophetare malis, cùm grauius essent inde puniendi: dictum est sibi ne ideo cesset: quia iustum est vt qui in sordibus est, sordescat adhuc. Quod autem iustum est, vt dicit Augustinus, bonum est: ergo malum fieri bonum est, vt videtur.

4 Item, Bonum est omni modo puniri culpam, quia in hoc resultat decor iustitiæ diuinæ: sed culpa est quædam pœna: ergo bonum est culpam fieri, & malum fieri. Vnde Augustinus in confes. Iussisti Domine, & sic est, vt pœna sibi sit omnis inordinatus appetitus. Item, August. dicit, & ponitur in 2. lib. in litera, quòd inter primam apostasiam & vltimum peccatum, omnia peccata sunt culpa & pœna: cum igitur pœna sit bona, videtur quòd omnia illa peccata fieri sit bonum. Distinct. 36. lit. A.

5 Item, Omne ordinatum bonum est esse & fieri: malum est ordinatum, vt habetur in litera ab Aug. in ench. ergo bonum est malum fieri & esse.

SED CONTRA: Non est bonum fieri quod non fit ab optimo, vt à causa & auctore: malum autem non fit ab optimo vt à causa & auctore: ergo non est bonum malum fieri. *Sed contra.*

2 Item, Malum est corruptio boni: nihil autem corrumpens bonum, bonum est fieri: ergo vt prius.

3 Item, Omnis actiua infert suam passiuam, & è conuerso: ergo si bonum est malum fieri, bonum est malum facere: & hoc est contra Apostolum dicentem, Faciamus mala, vt eueniant bona: quorum damnatio iusta est. Rom. 3.

4 Item, Bonum fieri non est malum: ergo malum fieri non est bonum.

5 Item, Quod malum est, eius generatio mala est, vt vult Boet. in topicis: ergo fieri malum est malum: non ergo bonum.

6 Item, Omne bonum moris à fine principaliter bonum est: malum autem est corruptio finis: ergo ipsum fieri est malum: non ergo bonum.

7 Item, Malum in factis non est nisi ex fieri, quia hoc est causa mali in anima, quia ex

ex malo actu relinquitur mala dispositio & malus habitus & culpa: ergo si bonum est malum fieri, omnia quæ consequuntur malum fieri, necessario erunt bona: quod absurum est.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Magister inducit duas opiniones: quarum prima est falsa meo iudicio. Secunda autem vera. Puto enim, quòd hæc absolute falsa est, bonum est malum fieri vel esse: & hæc similiter, Deus vult malum fieri vel esse: quia conuertitur cum alia: si enim Deus omne bonum vult: & quicquid vult, non est nisi bonum: si bonum est malum fieri, Deus vult malum fieri, & è conuerso. Si autem determinetur sic, malum fieri est occasio boni, propter quod permittitur malum fieri: tunc erit verum: vel sicut Hiero. infra dicet, quòd malum fieri est alicui bonum, sicut malum Iudæ profuit nobis, non inquantum malum, sed inquantum occasio: tunc potest concedi cum tali addita determinatione. Absolute autem loquendo puto, quòd omnes falsæ sunt, sicut dicit secunda opinio: & si inueniantur à Sanctis absolute positæ huiusmodi propositiones, dico quòd sunt cum determinatione intelligendæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd malum in se, bonum est virtuti diuinæ: ista enim est determinata: quia in eo ostenditur in quo est bonum: & illud bonum non ponitur in malum fieri sicut in subiecto, sed sicut in occasionante tantum, & in diuina virtute, sicut in subiecto: quia facit relucere virtutem, sicut in Pharaone: necesse enim est, vt diuinæ virtuti militet etiam omne quod obstat, vt dicit Greg. Cum enim non vult facere voluntatem Dei libere, necesse est vt per vim subiaceat iustitiæ punienti.

AD ALIVD dicendum, quòd intelligitur eodem modo: quia Deo non est malum quod facit, sed occasio boni decoris iustitiæ: sed Boet. ponit vnius boni occasionem tantum: Augustinus autem triplicis: occasionatur enim vnum bonum quod est decor iustitiæ: sicut ex latrocinio occasionatur decor iustitiæ iudicis, dum fur apparet in patibulo. Aliam comparationem occasionis tangit Augustinus, cum dicit, quòd etiam vniuersæ creaturæ non est malum: quia duplicis boni est occasio, scil. quia commendabiliora ostendit bona, eo quod contraria iuxta se posita magis elucescunt. Et est etiam occasio vtilitatis: & hoc adhuc dupliciter, scilicet in faciente malum, sed post factum, & non quando fit: sicut qui negligens est, & ex peccato perpetrato compungitur, & efficitur feruens & humilis. Et secundo in aliis: & hoc multis modis: quidam enim cauti ex casu istius redduntur, sicut dicit Hora.

Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Quidam autem efficiuntur misericordes compatientes ei, & orantes pro ipso. Quidam autem tædio vitæ quæ tot malis permixta est, suspirant ad æterna: sicut dicit Psal. 119. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: habitaui cum habitantibus Cedar, id est, cum peccatoribus. Quidam autem mouentur ad zelum, sicut Pasal. 75. Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. Aliquorum etiam excercetur patientia, & probatur virtus: sicut per tyrannos matyres probantur. Et aliis etiam modis quos facile est inuenire. Licet autem ista sit bonum fieri: non tamen bonum est malum fieri, quia non est causa horum, sed occasio tantum.

AD ALIVD dicendum, quòd illud de Apoc. soluere est difficile: sed quantum intelligere possum, iustitia est duplex, scilicet retributio pro meritis: & sic non est iustum, vt qui in sordibus est, sordescat adhuc: sicut nec iustum est, vt qui furatur, furetur adhuc: sed iustum est, vt suspendatur, & ille condemnetur. Alia autem iustitia est ex congruentia negligentiæ: vt quia Deus dedit tempus in pœnitentiam, & ille negligens differt conuerti ad Dominum, iustum est vt à Deo derelinquatur: ex quo sequitur, quòd in sordibus sordescat adhuc. Et ideo non puto, quòd id quod dicitur, iustum est, notet ordinem sordescendi, & adhuc in sordibus esse, nisi per medium: immediatus enim ordo notatur ad relinqui à Deo: ex quibus vlterius sequitur, quòd vincatur à peccatis, & sordescat adhuc: & sic etiam de iustitia quæ est ex congruentia negligentiæ, non sequitur nisi per accidens. Si autem adhuc concedatur, quòd iustum sit, non sequitur vlterius, quòd bonum sit: quia bonum non dicit talem ordinem vt iustum: iustum enim respicit ordinem generalem culpæ ad pœnam, & restitutionis ad meritum: sed bonum dicit perfectionem quæ est ex fine absolute. Nec hoc valet, omne quod iuste fit, bene fit: & omne quod iustum est, bonum est, & illud fit iustè, & est iustum: ergo fit bene, & est bonum: quia quando dico, quod iustè fit, bene fit, ibi iustitia ponitur in ordinante, & similiter bonitas: & cum dicitur, quod iustum est, bonum est, intelligitur in eo quod huiusmodi, hoc est, secundum relationem ad ordinantem: sed cum dicitur, hoc fieri est iustum, non ponitur iustum circa hoc nisi per accidens & extranee: & ideo non sequitur, quòd sit bonum nisi cum determinatione, vt prius est dictum.

AD ALIVD dicendum, quòd peccatum in eo quod peccatum, non est pœna: vnde peccatum duplicem habet comparationem ad liberum arbitrium, scilicet vt est liberum deflexum à bono incõmutabili sponte propria & sic egreditur ab ipso peccatum & malum. Comparatur etiam ad ipsum vt est obligatum & tractum necessitate concupiscentiæ & fomitis & consuetudinis & mali habitus induci: & sic aliquo modo pœna est sequens peccatum: & hoc non est esse pœnam simpliciter, quæ infligitur à Deo vel quæ simpliciter ordinat culpam, sed secundum quid tantum, scilicet iustitia quæ est ex congruentia negligentiæ conuersionis, vt supra dictum est: & hoc videtur Grego. intendere cum dicitur, peccatum quod per penitentiam non deletur, suo pondere mox ad aliud trahit.

AD VLTIMVM dicendum, quòd malum est ordinatum: sed bonum illius ordinis

non ponitur in ipso, sed potius in alio: & ideo non sequitur, quòd bonitate ordinis sit bonum esse vel fieri, sed potius, quòd aliquod bonum ordinis eliciatur in alio extra ipsum ex ipso fieri vel esse.

Quare dicunt quidam Deum velle mala esse vel fieri.

E QVi enim dicunt Deum mala velle esse vel fieri, suam his modis muniunt intentionem. Si enim, inquiunt, mala non esse vel non fieri vellet, nullo modo essent vel fierent: quia si vult ea non esse vel non fieri, & non potest id efficere, scil. vt non sint vel non fiant, voluntati eius & potentiæ aliquid resistit, & non est omnipotens, quia non potest quod vult: sed impotens est, sicuti & nos sumus, qui quod volumus quandoque non valemus: sed quia omnipotens est, & in nullo impotens, certum est non posse fieri mala vel esse, nisi eo volente. Quomodo enim inuito
Rom.9. eo & nolente posset ab aliquo malum fieri, cum scriptum sit, Voluntati eius quis resistet? Supra etiam dixit August. quia necesse est fieri si voluerit. Sed vult mala fieri, aut non fieri. Si vult non fieri, non fiunt: fiunt autem: vult ergo fieri. Item bonum est mala esse vel fieri: alioquin sum-
Cap.96. me bonus non permitteret ea fieri. Vnde August. in ench. Quamuis ea, inquit, quæ mala sunt, inquantum mala sunt non sunt bona: tamen vt non solum bona, sed etiam sint & mala, bonum est. Nam nisi esset hoc bonum vt essent & mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotenti bono: cui procul dubio quam facile est quod vult facere, ita facile est quod non vult esse non sinere. Hæc nisi credamus, periclitatur nostra confessio, qua nos in patrem omnipotentem credere confitemur. Ecce, hic aperte habes, quòd bonum est mala esse: omnis autem boni Deus author est, qui vult omne bonum esse quod est. Cum ergo bonũ sit mala fieri vel esse: ergo & mala fieri vel esse. His atque aliis huiusmodi rationibus & auctoritatibus vtuntur, qui dicunt Deum velle mala esse vel fieri.

ARTICVLVS III.

In quo ponitur bonitas ista, cum dicitur, Bonum est malum fieri, & an bonum est malum facere, & an potest concedi, bonum est malitiam fieri?

DEinde quæritur de hoc quod dicunt isti & concedunt [Qui enim dicunt Deum velle mala esse vel fieri] Et quæruntur duo secundum istos: quorum primum est, In quo ponitur bonitas ista, cum dicitur, bonum est malum fieri? Secundum autem, In quid vt in volitum notatur transire voluntas, cum dicitur, Deus vult malum fieri vel esse.

Ad primum proceditur sic: Omnis nota compositionis notat inhærentiam prædicati ad subiectum: cum igitur dicitur, malum fieri est bonum, notatur bonum inhærenter inesse ei quod est malum fieri: constat autem, quòd non inest vt forma in subiecto, nec essentialis, nec etiam accidentalis, nec vt idem: ergo non inest: ergo locutio illa est falsa. Si autem tu forte dicas, quòd bonum illud ponitur inesse facienti: hoc nihil est: quia faciens malum eo ipso quod facit, malus efficitur: ergo bonũ per malum fieri non ponitur in ipso. Si autẽ dicatur, quòd est in eo cui fit malum: hoc non est generale in omni malo, sicut in fornicatione, ibi enim tam agens quam patiens malus efficitur: ergo non esset generaliter verum non secundum hanc opinionem, quòd bonum est malum fieri.

ITEM quæritur vlterius secundum istam opinionem, Vtrum est concedendum, quòd bonum est malum facere? per hoc quod passiua infert suam actiuam, & è conuerso. Quæstiun.1.

ITEM vtrum conceditur, quòd bonum est malitiam fieri? Constat enim & in litera præcedentis capituli habetur, quòd neutra conceditur, quòd bonum sit malum, vel quod Deus velit malum. Quæstiun.2.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd secundum hanc opinionem bonitas prædicatur de malum fieri, vel de malum esse, non secundum inhærentiam, sed per occasionem: quia omnis alius intellectus huius opinionis videtur mihi falsus. Et tunc notandum, quòd causa per se habet influentiam super causam vel causalitatem: causa autem per accidens aliquo modo causat, licet non per se: sicut dicitur Solutio.

citur, Policletus per accidens est causa statuę, vel albus causa statuæ, si statuarius vocatur Policletus & est albus: sed occasio medium est inter causam per accidens, & casum & fortunam: casus enim non habet causalitatem, licet contingat finem: sicut equus egrediens de domo quæ postea cōburitur, casu saluatur, & non saluaretur nisi egrederetur: occasio autem est quod non habet causalitatem de se: sed per accidens efficitur causa aliqua, non per accidens quod sibi insit, sed quod inest alij ad quod comparatur: & ideo minus dicit quam causa per accidens: quia illa causat per accidens quod sibi inest, quæ facit: plus autem est ibi quam casus: quia ibi ponitur intentio ad bonum in ordinante & eo qui conuertit in bonum: vnde bonum illud vt in subiecto ponitur in eo ad quem ordinatur in occasione boni: & hoc secundum actum quandoque: & quandoque secundum potentiam, vt quando nullus est conscius mali: quandoque autem ponitur potentia in faciente ex ordine status præcedentis ad posteriorem, vt prius diximus. Vnde cum dicitur, bonum est malum fieri: sensus est, malum fieri aut est aut potest fieri occasio alicuius boni secundum ordinem ad alterum qui illo malo in bonum vtitur.

Ad quæst. 2. AD ALIVD dicendum, quòd illa opinio non concederet hanc, bonum est malum facere: quia facere non dicit comparationem nisi ad facientem: & in illo non occasionatur bonum, sed potius malum.

Ad quæst. 3. AD ALIVD dicendum, quòd ista adhuc minus concederetur ab hac opinione, bonum est malitiam fieri: quia malitia non nisi priuationem dicit: & hæc de se non est ordinabilis, sed gratia subiecti passiue & non actiue ordinatur.

ARTICVLVS IV.

In quid sicut in volitum notatur transire voluntas, cum dicitur, Deus vult malum fieri vel esse?

SEcundo quæritur, In quid sicut in volitum notatur transire voluntas, cum dicitur, Deus vult malum fieri vel esse? Videtur autem, quòd transit super malitiam: transit enim voluntas omnis in volitum: sed cum dicitur, Deus vult malum fieri, volitum hoc refertur ad voluntatem gratia eius quod est malum: ergo malum est ratio voluntatis, quia omne volitum ratio est voluntatis volentis illud.

2 Item, Volito vno ab aliquo, fit conuertibile illius volitum vel coniunctum illi per necessitatem, nisi voluntas sit stulta: sed malum fieri coniunctum est malum facere, & malitia inseparabiliter: ergo si voluntas sapiens & eligens transit super vnum, transibit etiam super alterum. Et non valet, vt videtur, si velis instare, dicendo quòd verba pertinentia ad actum animæ, bene sunt de vno, & non de alio, licet illa coniuncta sint: quia illa voluntas non procedit ad volitum, sed est illa de qua dicit Aristo. in lib. elench. quòd etiam impossibilium est voluntas: & hæc à quibusdam magis velleitas, quam voluntas vocari consueuit.

3 Item, Augustinus dicit, & ponitur hîc auctoritas, quòd malum fieri bonum est: & hoc vult Deus, quia aliter non siniret. Si forte dicas, quòd Deus permittit: & hoc est voluntate signi, & non beneplaciti. Contra: Nec præter voluntatem beneplaciti, nec contra eam fit aliquid: quia non fit aliquid, vt dicit Augustinus, quod non de interiori aula summi imperatoris procedit: ergo videtur, quòd velit illud voluntate beneplaciti.

4 Item, Cum dicam sic: Deus permittit, hoc verbum, permittit, prædicat diuinam essentiam vt volentem: ergo prædicat diuinam voluntatem quæ est Deus: ergo voluntatem beneplaciti: & sic voluntate beneplaciti vult omne quod permittit: ergo voluntas Dei videtur transire super malitiam, sicut super volitum.

Sed contra. SED CONTRA: Malum in eo quod malum, non mouet, nec potest mouere aliquam voluntatem: quia omne volitum, aut est bonum, aut apparens bonum: ergo multo minus mouebit diuinam voluntatem.

2 Item, Deus odit malum, & Deo displicet malum, & Deus punit malum: nemo autem vult hoc quod odit, & quod displicet, & quod punit: ergo Deus non vult malum fieri.

3 Item Ezech. 18. Nolo mortem peccatoris. Et loquitur de morte peccati: ergo non vult malum fieri: quia hoc est mors peccatoris.

4 Item, Deus est auctor eius quod vult: si ergo vult malum fieri, ipse est auctor mali.

5 Item, Ansel. dicit, quòd potestas faciendi malum, nec est libertas, nec pars libertatis: ergo est ignobilitatis: ergo multo magis voluntas mali: ergo Deo non attribuenda. *Dialog. de libero arbitrio cap. 1.*

Solutio. SOLVTIO. Dicendum meo iudicio, quòd hæc est falsa, Deus vult mala fieri: & si inuenitur à Sanctis, est determinanda sic, Deus vult bonum quod elicitur ex malo facto, propter quod sinit malum fieri: & in hoc sensu concedit ista opinio, & aliter, vt puto falsa est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas Dei non transit super malum, vt super volitum: quia locutio illa est impropria, & malum non subiicitur voluntati vt malum, vel vt est in fieri per se, sed vt est occasio boni eliciti: & tunc adhuc non refertur ad ipsum voluntas beneplaciti, sed ad id quod subiicitur, & ad occasionem refertur signum voluntatis quod est permissio.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non est verum etiam in sapienter volente, nisi illud quod dicitur volitum, sit per se volitum: hoc autem non est hic, vt iam dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, Deus permittit hoc fieri, non prædicatur diuina essentia, vt voluntas tantum, sed etiam notatur respectus ad malitiam: & ideo non est

est permissio voluntas beneplaciti, quia beneplacitum non ponit respectum nisi ad bonum: & ideo hic (vt diximus) in alio ponitur signum, & in alio voluntas: signum enim ponitur in præcedenti, voluntas autem in conquenti per occasionem.

Ad aliud dicendum, quòd ea quæ procedunt de intellectuali aula summi Imperatoris, ab eo vno modo se habente, non procedunt vno modo secundum se: & ideo respectu quorundam est permissio, & respectu aliorum elicitorum ex illis est voluntas.

Hic ponit rationes illorum qui dicunt Dei voluntate non fieri mala vel non esse.

F ILli vero qui dicunt Dei voluntate mala non fieri vel non esse, inductionibus præmissis ita respondent: dicentes, Deum nec velle mala fieri nec velle non fieri vel nolle fieri, sed tantum non velle fieri. Si enim vellet ea fieri vel esse, faceret vtique ea fieri vel esse: & ita esset author malorum: non est autem author malorum, vt Sanctorum protestantur auctoritates: non ergo eius voluntate fiunt mala. Item, si nollet mala fieri, vel vellet non fieri, & tamen fierent, omnipotens non esset: cum eius voluntas humanæ voluntatis effectu impediretur. Ideoque non concedunt Deum velle mala fieri, ne malorum author intelligatur: nec concedunt eum velle mala non fieri vel nolle fieri, ne impotens esse videatur: sed tantum dicunt eum non velle mala fieri, vt non author, sed permissor malorum monstretur. Vnde & Euangelista vbi ostendit Deum authorem esse omnium bonorum dicens, Omnia per ipsum facta sunt: consequenter malorum authorem esse negat dicens, Et sine ipso factum est nihil, id est, peccatum. Non dixit per eum factum esse, vel eo nolente & inuito, sed tantum sine eo, id est, sine eius voluntate, quia non eius voluntate fit peccatum. Non ergo Deo volente vel nolente, sed non volente fiunt mala: quia non subest Dei voluntati, vt malum fiat vel non fiat: sed vt fieri sinat, quia bonum est sinere mala fieri, & vtique volens sinit non volens mala, sed volens sinere sinit vt ipsa fiant: quia nec mala sunt bona, nec ea fieri vel esse bonum est.

Ioan. 1.

DIVISIO TEXTVS.

ILli vero qui dicunt Dei voluntate, &c.] Hic incipit secunda opinio quæ diuiditur in tres partes, in quarum prima soluuntur rationes ab opinione præcedente inductæ. In secunda autem ponitur ratio probans hanc opinionem esse veram *ibi* [Siquis igitur diligenter, &c.] In tertia obiicit sophistice, & soluit *ibi* [Iam sufficienter ostensum est, quòd Deo authore] Sunt autem in prima solutione quatuor capitula, quorum primum est de distinctione locutionum negatiuarum cum verbis dicentibus voluntatem vel non voluntatem Dei. Secundum autem est de solutione verborum August. Tertium est de distinctione quadam boni data à Hiero. Quartum quasi conclusio ex præhabitis, qualiter & quibus prosunt mala.

ARTICVLVS V.

Quæ differentia est inter istas propositiones, nolle hoc, & non velle hoc, & velle hoc non fieri?

AD intelligentiam autem primi capituli quæritur, Quæ differentia sit secundum hanc opinionem, inter nolle hoc, & non velle hoc, & velle hoc non fieri.

Quæstiun.

Item quæritur, Vtrum omnia quæ dicuntur fieri, siue bona, siue indifferentia, siue mala, procedant à voluntate, vel sint contra voluntatem Dei secundum hanc opinionem?

Solutio.

Et ad hoc dicendum, quòd cum dicitur, nolo, ita quòd negatio per compositionem includatur cum verbo nolo, tunc non negat voluntatem secum compositam, sed tantum refertur ad volitum: vnde sensus est, nolo hoc fieri, id est, volo hoc non fieri. Cum autem ly nolo habet condeclinium nolo, non vis, non vult, &c. omnia quæ declinantur ab ipso, habent eandem vim. Vnde cum dicitur, non

non vult hoc fieri, locutio est duplex ex eo quia ly non vult, potest esse in vi dictionis, & tunc voluntas manet non negata, sed volitum: & potest esse in vi orationis, & tunc voluntas negatur esse de hoc. Ex hoc accipitur, quòd istæ æquipollent, nolo hoc fieri, & volo hoc non fieri, & vna infert aliam. Istæ autem duæ: non vult hoc fieri, & vult hoc non fieri, habent se sicut superius & inferius: quoniam ista, vult hoc non fieri, refert istam, non vult hoc fieri: sed non conuertitur, quia ista, non vult hoc fieri, habet duos sensus suæ veritatis, quorum alterum tantum habet hæc, vult hoc non fieri. Dicit ergo hæc opinio, quòd Deus non vult mala fieri, secundum quòd ly non vult, est in vi orationis: & ideo non sequitur, si aliquis inferat: ergo vult mala non fieri, quia nec illud vult: quia si voluntas negetur de vno, non propter hoc affirmatur de suo opposito.

AD SECVNDVM ergo quæsitum, dicendum quòd non omnia quæ fiunt, fiunt Deo nolente, vel volente: sed volente vel non volente, ita quòd ly non volente sit in vi orationis: & ideo hæc opinio bona est, quia euitat totum inconueniens. *Ad quæstium.*

Quomodo intelligendum sit illud Augustini, Mala fieri bonum est.

QVod vero August. ait, Mala fieri bonum est, nec sinerentur mala ab omnipotenti bono fieri, nisi hoc esset bonum, vt ea essent, ea ratione dictum esse asserunt, quia ex malis quæ fiunt, Deus bona elicit: nec ipse permitteret ea fieri nisi de eis boni aliquid faceret. Vnde Aug. in eodem lib. ench. aperte indicans prædictorum verborum talem esse intelligentiam ait, Deus omnipotens, cui rerum est summa potestas cum summe bonus sit, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi vsque adeo esset omnipotens & bonus, vt benefaceret etiam de malo. Item in eodem, Melius iudicauit Deus de malis bona facere, quam mala nulla permittere. Ex hoc itaque sensu dictum est ac verum est, bonum est mala fieri: quia ex malis quæ fiunt, bonis (qui secundum propositum vocati sunt sancti) accidit bonitas, id est, vtilitas. Talibus enim, vt ait Apostolus, in bonum cooperantur omnia etiam mala, quia eis prosunt, quæ aliis facientibus obsunt. Vnde atiam aliquando in Scriptura legitur malum appellari bonum: vt Hiero. super Marcum, Malum, inquit, Iudæ bonum fuit, scilicet nobis: nec si bonum est illi vel illi, inde sequitur, quòd simpliciter bonum sit: proprie enim ac simpliciter bonum est, quod in se & facienti bonum est.

G — Cap. 11. — Cap. 17. — Rom. 8. — Comment. ad cap. 14.

ARTICVLVS VI.

An malum sit expediens vniuerso, & conferens ad complementum vniuersi?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in 3. cap. *ibi* [Melius iudicauit Deus de malis bona facere, &c.] Ex hoc enim videtur sequi, quòd malum est expediens vniuerso, & conferens ad complementum vniuersi. Et hoc videtur hic accipi in litera in tribus auctoritatibus expressis: & quædam Glo. Orig. super Num. 22. vbi dicitur, Venit ad Balaam, dicit sic: Notandum Dei sapientia omnia disposita esse, ita vt nihil sit otiosum, bonum vel malum: malitiem tamen non facit, quam ab aliis inuentam, cum prohibere posset, non prohibet: vtitur autem ea ad causas necessarias: per ipsos enim malos in quibus est malitia, probat eos qui ad gloriam tendunt: si enim perimeretur malitia, non esset quod contrariaretur virtutibus: virtus autem si contrarium non haberet, non claresceret.

2 Item ad Rom. Glo. dicit, quòd Deus vtitur voluntatibus hominum ad inclinandas eas quocunque voluerit, siue in bonum, siue in malum:

3 Item, Nullum bonum debet deesse vniuerso: bonum autem comparationis boni ad malum vt clarescat, est quoddam bonum: ergo deesse vniuerso non debet: hoc autem fieri non potest, nisi malum sit: ergo malum confert ad complementum vniuersi.

SED CONTRA: Dion. dicit, quòd malum est inordinatum: cum igitur non faciat bonum ordinis, non videtur conferre aliquod bonum: quoniam bonum ordinis conferret, si aliquod conferret. *Sed contra.*

2 Item, Dicit Philosophus, quòd album nigro est impermixtum: ergo albius nigro impermixtius: ergo etiam melius erit, quod est malo impermixtius: & ita vniuersitas erit melior,

melior, si nullum malum esset in ea.

3 Item, Cum malum sit priuatio boni, priuat aliquo bono, quod inesset vniuerso si malum non esset: ergo si malum non esset, multa bona essent in vniuersitate, quæ modo non sunt: & sic vniuersitas est minus bona per hoc quòd malum sit, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum sicut dicunt Magistri, quòd aliqua ratio boni deesset vniuerso, si malum non fieret: & de hac ratione iam supra dictum est: & sic concedunt, quòd bonum est mala fieri, quia hoc est occasio boni alicuius.

AD ID autem quod obiicitur in contrarium, dicunt quòd non est simile in bono, & in aliis priuationibus: quia bonum quod aufertur ab vno, confertur alij: & inducunt pro

Luc. 19. se illud, Auferte ab eo mnam, & date illi qui habet decem mnas: & illud, Tene quod habes,

Apoc. 3. ne alius accipiat coronam tuam. Et ideo nihil perditur de bono in vniuersitate, licet in isto perdatur. Additur autem ex hoc, quòd sit malum aliqua ratio boni: & ideo dicunt, quòd bonum est malum fieri, & quòd confert ad complementum & decorem in hoc quod adiicit plures rationes vtilis siue expedientis, & decorem iustitiæ. Sed istam solutionem aut ego non intelligo, aut omnino videtur falsa: quia constat, quòd idem in numero quod amittit vnus, non accipit alius, nec ipsa vniuersitas, sed potius perit ab vniuersitate: idem autem in specie & forte prius habuit, & sicut alius hoc posset accipere. Rationem autem boni quæ elicitur ex malo per rationem vtilis vel expedientis vel decoris iustitiæ habet quidem: sed mirum videtur mihi, si bonum per se & bonum gaudij, quod esset in vniuersitate bonorum, non posset recompensare illud bonum comparationis quod elicitur de malo: & ideo videtur mihi, quòd per se loquendo malum non confert alicui, nec vniuersitati: sed verum est quòd ad bonum confert, sinere mala: quia si non sinantur fieri mala, tunc est necessitas ad bonum, & periret tunc ratio boni laudabilis & virtutis, & periret ratio præmij: sed sinere malum fieri non ponit ex parte Dei, nisi potentiam liberam faciendi quod vult, quæ tamen ex se potest flecti in malum: & hoc posse non est malum, quia etiam secundum Philosophum potestas prauorum eligenda est.

AD HOC ergo quod obiicitur primo per dicta Sanctorum, dico quòd ipsi loquuntur de malo, supposito, quod verum est, quod permixta vniuersitate cum bonis & malis, non poterat quicquam melius fieri de malo, quam quod ordinaretur in bonum: & ita intelliguntur ea quæ in litera dicuntur, & illa Glossa orginalis.

AD ALIVD dicendum, quòd omnia illa vera sunt de malo iam posito in esse vel fieri: sed si non esset, melior esset vniuersitas quam modo sit.

AD ALIVD dicendum, quòd adhuc remaneret comparationis bonum secundum gradum boni & melioris: & si ista ratio boni non remaneret, tunc dico, quòd melior ea maneret, per quam recompensaretur.

AD ALIVD dicendum, quòd Diony. hoc dicit syllogizando ad inconueniens, & non asserendo: vel si assertiue inducitur, tunc loquitur de vsu mali positi in esse vel fieri: & & non de comparatione vniuersi ad esse bonum in totum, & ad esse malum in aliqua parte vniuersi.

Quadripartita boni acceptatio.

H EST enim aliquid quod in se bonum est, & cui fit, sed non est bonum facienti, vt cum subuenitur pauperi, sed non propter Deum: & aliquid boni in se & facienti, sed non ei cui fit, vt cum veritas propter Deum alicui non obedienti prædicatur: & aliquid in se & facienti & ei cui fit bonum, vt cum veritas prædicatur propter Deum credenti.

2. Cor. 2. Vnde Apostolus, Bonus odor sumus Deo: aliis odor vitæ, aliis odor mortis. Est autem aliud, quod nec in se bonum est & facienti nocet, & damnat, nisi peniteat, vt malum: valet tamen ad aliquid. Vt enim ait

Cap. 10. & 11. August. in ench. A summè & æqualiter & immutabiliter Trinitate bona creata sunt omnia, nec summè, nec æqualiter, nec immutabiliter bona: sed tamen bona etiam singula. Simul vero vniuersa valde bona: quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo: in qua etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatum, & loco suo positum, eminentius commendat bona, vt magis placeant, & laudabiliora sint, dum comparantur malis.

ARTICVLVS VII.

Penes quid accipitur diuisio bonorum & defectuum quos Magister enumerat in litera?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in tertio capitulo *ibi* [Est enim aliquid quod in se bonum est, &c.] Licet enim hoc in secundo magis habeat discuti, vbi agitur de differentiis boni: tamen potest quæri hic, Penes quid accipitur ista diuisio bonorum & deffectuum quos hic enumerat.

Solutio. ET DICENDVM, quòd actus moralis habet duplicem comparationem ad agentem, scilicet vt ad agentem, intendentem, & proportionantem suum opus ad materiam: & sic egreditur bonum opus & in se, & facienti propter intentionem, & cui fit propter agentem proportionantem ad debitam materiam. Alia autem fiunt ex particularibus defectibus. Si enim deficiat ex parte agentis intendentis, cum intentio bonum opus agenti faciat, & intentionem fides dirigat, vt dicit August. erit opus illud bonum in se, & ei cui fit, sed non agenti. Si autem deficiat ex parte materiæ proportionatæ ad opus, tunc erit bonum facienti, & in se, sed non ei cui fit. Si autem in se deficiens fit, tunc deficit agenti qui male vult hoc, & male intendit: sed tamen elicitur bonum occasionatum ex illo.

Quod mala vniuersitati valent & facientibus sua propria, vel patientibus aliena prosunt, electis tantum.

HInc patet, quòd ex malis quæ fiunt aliquod prouenit bonum dum bona magis placent, & laudabiliora existunt. Ipsis etiam facientibus, ex malis quæ faciunt interdum bona proueniunt, si secundum propositum vocati sunt sancti. Talibus enim (vt ait August. in lib. de correctione & gratia) vsque adeo Deus omnia cooperatur in bonum, vt si qui horum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeunt, atque doctiores: vt Petrus. Illa etiam mala quæ ab iniquis fideles piè perferunt, vt ait August. in lib. de Trinit. ipsis vtique prosunt: vel ad delenda peccata, vel ad exercendam probandamque iustitiam, vel ad demonstrandam huius vitæ miseriam. Ideoque & Iob Dei manum, & Apostolus satanæ stimulum sensit: & vterque bene profecit, quia malum bene portauit.

(Marginalia: I; Cap. 7.; Iob 19.; 2. Cor. 12.)

AATICVLVS VIII.

An alicui facienti malum potest euenire ex malo bonum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in in quarto capitulo *ibi* [Talibus enim, vt ait Aug. in lib. de correctione & gratia, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd alicui facienti malum, bonum eueniat ex malo: & hoc expresse videtur dicere Damas. quòd aliquando permittit Dominus hominem cadere, vt in sensum veniens postea feruentius & fortius bono adhæreat.

2 Item August. Audeo dicere superbis esse vtile cadere in aliquod apertum peccatum, vnde sibi displiceant qui iam sibi placentes ceciderunt. Et hoc etiam hîc in litera dicitur, & ante hoc dictum est.

Sed contra. SED CONTRA: Bonum nulli est malum: igitur malum nulli est bonum.

2 Item, Noli facere mala, vt non te apprehendant.

3 Item, Non esset vtile oui, vt proiiceretur in dentes lupi, vt postea dentes eius fortius fugeret: ergo à simili nec illud est vtile.

Solutio. SOLVTIO. Dico meo iudicio, quòd totum intelligitur de vtilitate occasionis, & non per se: & hæc vtilitas magis apparet ex post facto: & ideo tunc primo est occasio boni: & ideo malum cum simul in faciente est, nulla est occasio, sed ex post facto, cum est in detestatione: & ita intelligo auctoritates inductas.

Ex prædictis concludit ostendens esse bonum fieri mala multis modis.

K SIquis igitur diligenter attendat quæ scripta sunt, facile est ei percipere ex malis bona prouenire: & ex ea ratione dictum esse, quòd bonum est mala fieri vel esse, non quia malum sit bonum, vel quia bonum sit malum fieri. Non est enim bonum malum fieri ab aliquo, quia non est bonum vt aliquis faciat malum. Si enim hoc esset bonum profectò huius Deus author esset, qui est author omnis boni. Quod si huius Deus author est: eo ergo authore homo agit mala, & ita eo authore homo fit deterior. Et si eo authore homo fit deterior, tunc eo volente homo fit deterior. Idem est enim dicere aliquid fieri Deo authore quod Deo volente. Deo autem authore homo non fit deterior: ergo non Deo volente, vt August. in lib. 83. q. aperte astruit à minori, dicens ita, Nullo sapiente homine authore fit homo deterior: tanta enim est ista culpa quæ in sapientem hominem cadere nequit. Est autem Deus omni homine sapiente præstantior. Multo minus ergo Deo authore fit homo deterior. Multo enim est præstantior Dei voluntas, quam hominis sapientis. Illo autem authore cum dicitur, illo volente dicitur: ergo est vitium voluntatis humanæ quo est homo deterior: quod vitium si longe abest à Dei voluntate, vt ratio docet, à quo sit quærendum est? Ecce aperte dicit August. Deo authore vel volente hominem non fieri deteriorem, sed vitio voluntatis suæ. Non est ergo Deo authore, quòd malum fit ab aliquo: & ita Deo volente mala non fiunt.

Quæst. 3.

Quod in Deo non est causa vt sit homo deterior.

L DEinde idem August. quærens, Quæ sit causa vt homo sit deterior? in Deo non esse asserit in eodem lib. sic dicens: Vt sit homo deterior, aut in ipso est, aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo, nulla causa est. Si in alio, aut in Deo, aut in alio quolibet homine, aut in eo qui neque Deus neque homo sit. Sed non in Deo (Bonorum enim Deus tantum causa est) ergo aut in homine est, aut in eo quod neque Deus, neque homo, aut in nihilo. Et ex his aperte ostenditur, quòd non est bonum vt sit homo deterior: quia non est Deus eius rei causa, qui tantum causa bonorum est. Et si non est bonum vt fiat deterior, non est ergo bonum vt ab eo fiat malum: non ergo vult Deus vt ab eo fiat malum.

Quæst. 4.

EXPOSITIO TEXTVS.

SIQVIS igitur, &c.] ponit Magister hic tres rationes, confirmantes hanc opinionem ex dictis August. Prima est, quòd Deus fons esset & author mali: quia esset author alicuius quo homo fit deterior, qui est opus suum. Secunda quæ ponitur in secundo capitulo, est, quòd malum fit ab homine in quo est causa deficiens mali, & non à Deo. Tertia quæ ponitur in tertio, est, quòd Deus non potest esse causa tendendi in non esse: qui vero facit malum, tendit in non esse.

ARTICVLVS IX.

Quare Deus permittit malum fieri, si non est author mali?

INcidit autem dubium circa primum, Quare Deus permittit malum fieri, si non est author

thor mali? aut enim permittit iuste, aut iniuste. Non iniuste: ergo iuste. Contra: ergo iustitia, aut illa quæ est redditio pro meritis, aut illa quæ est condecentia suæ bonitatis siue voluntatis vel potestatis. Non primo modo: quia illa iustitia debet infligere pœnam peccati, non permittere vt addat peccando. Item non secundo modo: quia nulla æquitas concordat malo. Item nec tertio: quia in opposito magis relucet bonitas & decor suus.

2 Item in litera dicit hoc esse locum à minori. Sapiens homo non facit quo opus suum fit deterius: ergo nec Deus. Et hoc non est verum: quia sicut hic locus est à minori, Miles potest exercitum capere, ergo & rex, est affirmando: ita locus à minori secundum Boetium non infert nisi affirmando.

3 Præterea videtur falsum quod dicit. Sapientia enim opponitur ignorantiæ, non scientiæ: ergo sapiens homo potest peccare in se, & in opere. Item, Philosophus in ethicis dicit, quòd sunt quidam qui ad rationem confugientes, quærunt philosophari & esse boni, quemadmodum ægri qui medicos quidem audiunt studiose, faciunt autem operandorum nihil: & quemadmodum nunquam bene habebunt corpus curarum sic curati, ita nec illi animam sic philosophantes: ergo falsum supponit August. in processu. Item, Dicit philosophus, quòd scientia parum vel nihil confert ad virtutem: ergo sapientes possunt peccare.

Sed contra. SED CONTRA: Probat Seneca, quòd perturbatio non cadit in sapientem: quia non perturbatur nisi de virtute: & illam nemo potest auferre nisi ipse velit: & tunc non erit sapiens: ergo omnis sapiens est perfectus in virtute: ergo non facit quo opus suum fiat deterius.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Deus permittit malum fieri, iustitia condecente suæ æquitatis & bonitatis: quia si non sineret, tolleretur ratio boni laudabilis & præmiabilis, vt prius habitum est.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd de opposito non esset talis condecentia: quia periret ratio virtutis laudabilis, & fieret bona quasi per necessitatem: & ideo illa finitio non respicit malum nisi per accidens, quia non propter se, sed propter aliud, scilicet vt commendabile sit.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd illa ratio est à maiori: sed res à qua infertur, est minor: & hoc intendit.

AD ALIVD dicendum, quòd sapiens dicitur à sapere, & de illo tenent obiecta: & sapiens dicitur à sapore practicorum & honestorum, & de hoc intelligitur dictum & ratio Senecæ.

Aliter probat, quod Deo authore non fiunt mala.

ITem aliter etiam ostenditur, quod Deo authore, id est, volente non fiunt mala: quia ipse non est causa tendendi ad non esse. Tendere enim ad non esse, malum est. Ipse autem author mali non est. Tendit vero ad non esse qui operatur malum. Non ergo Deo authore est, quòd aliquis operatur malum. Non est ergo bonum, quòd aliquis operatur malum, quia tantum boni Deus author est. Hoc autem August. in eodem libro aperte explicat ita dicens, Qui omnium quæ sunt author est, & ad cuius bonitatem id pertinet vt sit omne quod est, boni tantummodo causa est. Quocirca mali author non est, & ideo ipse summum bonum est: à quo in nullo deficere bonum est, & malum est deficere. Non est ergo causa deficiendi, id est, tendendi ad non esse, qui vt ita dicam, essendi causa est: quia omnium quæ sunt author est: quæ inquantum sunt, bona sunt. Ecce aperte habes, quòd deficere à Deo qui summum est bonum, malum est: mala ergo facere malum est. Non ergo Deo authore vel volente mala fiunt. M Quæst. 21.

ARTICVLVS X.

An malum faciens tendat in non esse?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in sequenti capitulo *ibi* [Tendit vero ad non esse qui operatur malum, &c.] Videtur enim secundum hoc, quòd quandoque malum faciens, perueniat in non esse: nihil enim tendit ad hoc ad quod nullo modo potest peruenire.

2 Item, Esse non opponitur malo: quia mali sunt, & dæmones sunt, & bonum & optimum (vt dicit Dionysi.) inquantum sunt, concupiscunt esse, viuere, & intelligere. Ergo videtur, quòd non tendit non esse, qui malum facit. Lib. de diu. nom. cap 4.

3 Item, Si malum dicitur tendere in non esse, quia corrumpit bonum naturale: cum bonum naturale finitum sit, videtur quòd quandoque intantum possit corrumpi, vt nihil sit de ipso.

4 Item non videtur verum quod dicit, quòd Deus non est author tendendi in non esse: quia dicitur Deut. 32. Ego occidam, & ego viuere faciam: quem autem occidit facit tendere in non esse. Item Iere. 10. Corripe me Domine: sed non in furore tuo, ne forte in nihilum redigas me. Ergo videtur, quòd ipse redigit aliquid in nihil, & ita est author tendendi in non esse.

Solutio. SOLVTIO. Prima pars istius distinctionis tractanda est in secundo, vbi de hoc ponitur tractatus specialis. Quantum autem pertinet ad præsentem tractatum, dicendum quòd malum tendere facit dum intenditur: intenditur autem malum sicut priuatio, & non sicut habitus: & ideo non intenditur per accessum ad aliquid, sed potius per recessum à bono: ille autem recessus est infinitus potentia ablationis & diuisionis à bono naturali, vt iam patebit: & ideo nunquam redibit in nihilum corruptione mali.

AD ALIVD dicendum, quòd est esse duplex, scilicet esse naturæ quo ipsa natura est in se: & hoc non corrumpit malum culpæ: sed contrariatur illi malum pœnæ: quia dicit August. quòd pœna non est malum, nisi quia contrariatur naturæ bonæ. Aliud est esse boni naturalis: & hoc consistit in proportione naturæ rationalis ad gratiam, & per consequens ad gloriam: de quo dicit Boet. in 5. de consol. philosophiæ, quòd esse est quod ordinē retinet seruatque naturam. Et hoc corrumpit malum: quia malum nihil aliud est, quam corruptio & priuatio illius: & quanto peius est, tanto magis facit distare à bono: ergo corrumpit, quia corruptio est distantia habitualis ordinis in bonum.

AD ALIVD dicendum, quòd bonum naturale licet sit essentialiter finitum, sicut omnis essentia creata: est tamen potentialiter infinitum, sicut omne continuum diuisibile est in infinitum, eo quod nulla diuisione diuiditur à materia esse & forma continui: & ideo remanet iterum diuisibile. Ita bonum naturæ, quia nulla corruptio tollit rationem & formam boni naturæ, sed tantum facit minus proportionari bono gratiæ & gloriæ, & ita magis corrumpit semper.

AD ALIVD dicendum, quòd mors non determinatur ad Deum vt ad causam meritoriam, sed sicut ad iudicem infligentem eam: sed hic loquitur de tendendo ad nihil per meritum & boni corruptionem: & hoc modo mors non est boni corruptio, sed potius corruptio esse naturalis, & ratione pœnæ, non mali culpæ.

Obiectio quorumdam sophistica, qua probare nituntur ex Deo esse quòd mala fiant.

N IAm sufficienter ostensum est, quòd Deo authore non fiunt mala. Quidam tamen sophistice incedentes, & ideo Deo odibiles, probare conantur ex Deo authore esse quòd mala fiunt hoc modo. Quod mala fiunt, verum est: omne autem verum quod est, à veritate est quæ Deus est: à Deo ergo est quod mala fiunt. Quod autem omne verum à Deo sit, confirmant auctoritate August. in lib. 83. quæstionum ita dicentis, (Quæst. 1.) Omne verum à veritate verum: est autem veritas Deus: Deum ergo habet authorem omne verum. Est autem verum, quòd mala fiunt vel sunt: Deo ergo authore est quòd sunt vel fiunt mala.

DIVISIO TEXTVS.

IAM sufficienter ostensum est, quòd Deo authore non fiunt mala, &c.] Hic incipit pars vltima, in qua sunt tria capitula, in quorum primo ponit Magister sophisma, vt in litera patet. In secundo autem respondet: & in tertio approbat secundam opinionem inter primo inductas opiniones.

ARTICVLVS XI.

Quid est veritas?

RAtione autem primo habiti sophismatis quæratur hic de veritate primo, Quid sit? Secundo, Quot modis dicatur? Tertio de conuersione ipsius cum bono & ente & vno. Quatto, Vtrum ipsa sit æterna, vel non? Quinto, Vtrum ipsa sit simplex & incommutabilis? Sexto & vltimo, Vtrum omnia vna & prima veritate sint vera?

Ad primum potest obiici sic: Dicit Ansel. in lib. de veritate, quòd veritas est rectitudo sola mente perceptibilis. August. in lib. de vera religione, quòd verum est id quod est. Hilarius autem dicit, quòd verum est manifestatiuum vel declaratiuum esse. Dicit autem Auicen. in prima philosophia lib. 3. cap. vltimo, quòd veritas intelligitur inesse absolute in singularibus, & intelligitur esse æterna, & intelligitur esse dispositio dictionis & intellectus qui significat dispositionem in re exteriore cum ei est æqualis. Dicimus enim, hæc dictio est vera, & hæc sententia est vera. Ex hoc colligitur, quòd singula habent veritatem

1. p. sum. theo. q. 25. memb. 1. Cap. 12. Lib. 1. soli. cap. 5.

tatem quandam, quæ est res, vt dicit Aug. secundum quòd etiam dicimus, hoc est verum aurum, & hic est verus asinus, & hic est verus homo: & quòd est æterna veritas, quæ est necessitas & causa omnis veritatis: & quòd est veritas dictionis secundum quam dicimus, hæc enuntiatio est vera, vel hoc enuntiabile est verum: & quòd est adæquatio rerum & intellectuum, vt quando dicimus, iste intellectus est verus, referendo hoc ad sententiam intellectus conceptam de re sicut est.

Quæratur ergo de prima diffinitione. Rectum enim est passio continui sicut forma: veritas autem est intelligibilis: ergo videtur, quòd non conueniat veritati genus rectitudinis.

2 Item, Rectum est, cuius medium non exit ab extremis: ergo habet extrema & medium: ergo habet partes: aliqua autem veritas indiuisibilis est, sicut prima: ergo videtur, quòd non generaliter conueniat illa diffinitio.

Similiter obiicitur de secunda. Verum est id quod est: ergo à coniugatis, veritas est rei entitas: ergo esse suum & quod est idem habet: ergo ipsum est quod habet: & hoc non conuenit nisi Deo: ergo omnis veritas esset Deus, quod falsum est: ergo diffinitio est nulla.

2 Item, Ens est id quod est: & verum addit super ens, quia aliter essent synonima: ergo verum est aliquid plus quam id quod est, vt videtur.

Quæritur etiam de tertia. Vnumquodque enim declaratur & manifestatur eo quo est: esse autem est ab essentia sicut à causa formali: ergo videtur, quòd essentia sit declaratiua esse, & non veritas vel verum.

Eodem modo potest obiici de illa quam innuit Auicenna in vltima parte auctoritatis inductæ, quòd veritas est adæquatio dictionis & dicti, vel intellectus & intellecti: contingit enim quandoque non esse adæquatum signum signato, vt dicit Ansel. & tamen esse veritatem in signo.

Solutio. SOLVTIO. Dici potest, quòd veritas accipitur multis modis, sicut patebit in quæstione sequenti: sed Ansel. diffinit veritatem secundum relationem ad veritatem primam: vt prima veritas dicatur veritas per se, aliæ autem dicantur veritates per comparationem ad illam: & tunc rectitudo de qua loquitur Anselm. dicetur proportio vel comparatio vniuscuiusque ad hoc quod est in prima veritate: hæc autem rectitudo indeflexa est ipsa veritas prima, quæ semper æquatur ei ad quod est: & secundum descensum ab illa est in aliis.

AD ID autem quod obiicitur, dicendum quòd fallacia æquiuocationis est: quia debitum iustitiæ dicitur etiam rectum, & multa alia.

AD ALIVD dicendum, quòd prima veritas est principium, medium, & finis: & hæc eadem sunt in re ipsa, licet differant in ratione: & est ipsa principium secundum intellectum potentis vel potentiæ: medium autem secundum rationem sapientiæ per rationem quæ est vita, & lux, & finis per bonitatem: & omnia quæ sunt sub ipsa vera, dicuntur & recta & vera secundum respectum illum quo magis vel minus media sua, vt sunt ideata, continuantur suis extremis, hoc est principio à quo exeunt per creationem, & fini ad quem determinantur à creante ipsa, & intendente ordinem eorum ad ipsum. Et hoc est quod dicit Anselm. quòd vnumquodque est verum, quando est in hoc & ad hoc quod est in veritate prima: sicut mensuratum dicitur vere mensuratum, quando principia & media & finis continuantur mensuranti.

AD ID quod quæritur de diffinitione August. dicendum, quòd rei entitas, vel id quod est, accipitur dupliciter, scilicet in se, vel vt supposita natura quædam: & sic, vt opinor, non bene diceretur veritas rei entitas esse, vel verum esse id quod est. Accipitur etiam entitas secundum modum determinationis ad speciem: & sic veritas est entitas qua res vere est, & verum est id quod vere est. Si vero entitas accipiatur prout supponitur per nomen entitatis: tunc in veritate entitas esset prima creatura, secundum quòd dicit Philosophus, quòd prima rerum creatarum est esse, & non est ante ipsam creatum aliud: & id quod est, dicetur id quod habet esse, quod est actus sic intellectæ entitatis vel essentiæ. Si autem accipiatur id quod est, prout dicit quandam determinationem circa esse: tunc non trahitur ad speciem: & tunc vere est, quia vnumquodque tunc vere est, quando trahitur ad speciem sibi propriam ex natura determinata: sicut dicimus verum aurum, & verum colorem, & verum corpus, & veram scientiam. Et hoc sonare videtur id quod est: quia id quod est, est id quod vere est in natura. Et sic patet, quòd non omnino idem sunt veritas & entitas. Et hoc infra magis patebit.

AD ALIVD dicendum, quòd si accipiatur verum generaliter, prout conuertitur cum ente, non oportet, quòd addat naturam aliquam: sed addit respectum aliquem, & ille sufficit ad hoc quòd non sint synonima.

AD ALIVD dicendum, quòd Philosophus ille non considerat verum, nisi quod à re causatur, & ideo secundum Philosophum non est veritas in signo, nisi secundum relationem ad rem, nec etiam in intellectu: & ideo dicit in 5. primæ philosophiæ, quòd sermo vnius falsus est de alio. Anselmus autem accipit veritatem quæ est in signo ex proportione ad veritatem primam quam imitatur inquantum potest: & quia illa à re non dependet, ideo non mutatur re mutata. Et infra explicabitur hoc. Sumuntur autem prius habitæ diffinitiones, ita quòd prima est data de veritate, quæ per prius & posterius dicitur de creata & increata. Secunda autem datur in comparatione ad rem generaliter. Tertia vero in comparatione ad rem relatam ad intellectum quo nata est cognosci. Quarta autem de veritate complexorum, quæ est in signo, & componente intellectu.

ARTICVLVS XII.

Quot modis dicatur veritas?

SEcundo quæritur, Quot modis dicatur veritas? videtur autem Ansel. ponere veritatem signi, & veritatem rei: & hanc diuidere in veritatem rei secundum speciem, & veritatem actionum, secundum quòd dicitur Ioan. 3. Qui facit veritatem, venit ad lucem, vt videantur opera eius, quoniam in Deo sunt facta. Et de diabolo Ioan. 8. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: sed est mendax & pater eius. Veritas autem signi diuiditur ab ipso secundum diuisionem signorum, quorum quædam data sunt vt vox, circulus, & signa monachorum, & huiusmodi: & quædam sunt naturalia, vt fumus est ignis signum, & huiusmodi.

Quæritur ergo, Vtrum vniuoce vel per prius & posterius dicatur veritas de omnibus his modis? & vtrum sint plures modi quam isti qui sunt enumerati? Videtur autem, quòd vna ratione. Idem enim diuisum, cui vna ratio secundum omnia diuidentia conuenit, vniuoce dicitur de omnibus diuidentibus illis: veritas est huiusmodi diuisum: ergo vniuoce dicitur de omnibus illis. Probatur autem prima per hoc, quod hoc est dici vniuoce, quod est dici nomine & ratione vna. Secunda autem scribitur ab Anselm. qui dicit, quòd tam creatæ quam increatæ veritati conuenit esse rectitudinem sola mente perceptibilem.

Sed contra. SED CONTRA hoc est quod communiter obiicitur, quòd creato & increato nihil est commune vniuocum: veritas autem est creata & increata: & creata non est vera vno modo, sed quædam vt signum, & quædam vt res, & huiusmodi habet alias differentias in essendo verum: ergo veritas non est vniuoca in omnibus illis.

Quæstiun. PRÆTEREA quæritur, Vtrum adhuc pluribus modis veritas dicatur? Videtur autem, quòd sic: quia dicimus veritatem humanæ naturæ, quæ non videtur esse comprehensa: ergo plures sunt veritates.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum secundum Philosophum in 1. & 6. primæ philosophiæ quòd in omnibus per analogiam dictis, semper supponitur vnum, quod per se & primo dicitur illud quod est analogicum, & postea secundum proportionem ad rationem illius accipiuntur omnes alij modi. Verbi gratia, sanum dicitur secundum analogiam de animali, & vrina, & cibo, & medecina: supponitur ergo sanum proprie & primo & per se dici de animali, in aliis autem omnibus secundum proportionem ad aliud: vnde sanum quod est in animali, idem est quodammodo quod sanum quod est in vrina, & cibo, & in aliis: sed est in animali vt forma æqualicatis humorum: in vrina autem vt indicatiua non quidem esse in vrina, sed esse in animali, cuius est vrina. Ecce, idem numero est sanum quod est in animali & vrina: & sic est de aliis. Sed hoc verum est, quòd proportio ista analogice diuersificatur ex parte proportionatorum ad illud vnum: quia ratio indicantis in vrina, & ratio conseruantis in cibo, & ratio facientis in medicina, non sunt ratio vna, sed comparantur ad vnum numero: & ideo in illo vniuntur, & denominantur ab illo, eo quod illud est finis. Et idem est in omnibus aliis analogice dictis: licet in quibusdam minus appareat. Ita igitur vult dicere Anselm. quòd supponitur vna rectitudo per se & primo, quæ nunquam deflectitur ab extremis: & in omnibus aliis est rectitudo hanc imitans inquantum potest, in eo quod recte facit quod debet, quadam mentali extensione adæquans media suæ rectitudinis principio à quo est, & fini ad quem est: & hoc inuenitur in re, quando est quod debet, & in actione quando facit quod debet, & in signo quando facit quod debet, & sic de aliis.

AD ID autem quod obiicitur, quòd dicatur vna ratione, dicendum quòd vna ratione dicitur secundum analogiam, & non vna genere & specie. Nec sufficit ad hoc quòd commune aliquod diuisim dicatur vniuoce de diuidentibus, quòd dicatur vna ratione quocumque modo sumpta: sed oportet, quòd sit vna, sicut vnius generis, vel vnius speciei.

AD HOC autem quod vlterius quæritur, Vtrum sint plures veritates, quam dictæ sint ab Ansel. Potest dici, quòd omnes reduci possunt in illas: quia veritas quæ est in virtute, reducitur ad veritatem actionis, secundum quod dicit Philosophus, quòd circa verum quod est in dictis & factis medium quidem est virtus: factio autem quæ est ad maius, superbia: & qui habet eam, superbus vocatur: quæ autem ad minus, ironia vel irrisio: & secundum quod dicimus veritatem humanæ naturæ esse, quæ est naturæ hominis, siue sit in via, siue in patria post resurrectionem: illa etiam reducitur ad veritatem rei ex sua natura & forma. Et nota, quòd licet dicat Augustinus in lib. de vera religione, quòd falsum est quod imitatur aliquid, & non perficit illud: tamen non proprie dicitur falsum nisi in oppositione ad veritatem signi. Opponitur enim vero multipliciter dicto falsum, vanum, & permixtum, & instabile, & indebitum. Verbi gratia, vero in enuntiatione opponitur falsum secundum puod dicit Aristotel. quòd falsum est, quod non componitur, vel impossibile est componi, vt falsum contingens, & falsum impossibile: & secundum quòd dicimus, quòd imaginatio est falsa, vel sensus communis, vel sermo diffinitiuus, quando aliter significatur quam sit in re. Vanum autem opponitur veritati quæ est in dictis & factis pertinentibus ad vitam: & sic dicimus, quòd vanum est quod imitatur aliquid & non perficit: & vocat Aug. falsum, sicut dicimus falsum numum qui imitatur verum, & non complet, & huiusmodi. Permixtum autem opponitur vero, quod est in specie verum: vt dicimus falsum aurum, quod est permixtum alij metallo, licet non proprie dicatur falsum, sed permixtum. Instabile, sicut dicimus prius & posterius non esse veritatem temporis, sed ipsum

Ad quæstiun.

ipsum nunc, eo quod prius & posterius non manent, nunc autem vnum manet in toto motu: & hoc est quod dicit August. quòd veritas fundatur in permanenti. Et hoc modo minus verè dicimus entia successiua, quam permanentia: & inter illa successiua, illa minus entia verè quæ secundum substantiam & esse destruuntur, vt motus: & magis vere illa quæ secundum esse quidem pereunt, manent autem in substantia, vt tempus. Indebitum autem præcipue opponitur veritati, secundum quod est quædam rectitudo exemplata à prima veritate, ab ipsa enim non obliquatur, nisi id quod non facit id quod debet facere ex prima veritate.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum verum conuertatur cum ente, vno, & bono? & vtrum intellectus negatiuarum enuntiationum potest reduci ad ens?

TErtio quæritur de conuersione veri cum ente, & vno, & bono. Videtur autem non conuerti: id enim quod non est nisi in anima, non conuertitur cum eo quod est in anima & extra: sed verum non est nisi in anima: ergo non conuertitur cum ente, quod est in anima & extra animam. Prima patet per rationem conuertibilium. Secunda probatur per verbum Aristo. in fine sexti primæ philosophiæ, vbi sic dicit, Falsum enim & verum non sunt in rebus sicut bonum & malum: vt verum sit, sicut bonum, & falsum sit sicut malum: sed in cognitione. Sed nulla cognitio est de simplicibus, & de eo quod est. Et intendit, quòd bonum & malum sunt differentiæ entis simpliciter, & quod verè est in natura: verum autem & falsum non, sed causantur à cognitione diuidente & componente: & hoc patet siquis inspiciat expositionem commenti. Item aliquatulum post illud, Dimittamus ergo nunc ens quod est quasi per accidens, & quod est quasi verum: causa enim vnius eorum non habet diffinitionem, scilicet accidentis, & causa alterius est cognitio: & vtrumque est in genere diminuto generum entis, & non sunt ex eis quæ significant esse entis: & ideo dimittantur. Ergo probatum est, quòd veritas & verum non est nisi in anima, & quod ipsum est ens incompletum: ergo non conuertitur cum ente, vt videtur. Item in 2. primæ philosophiæ dicit, quòd veritas est finis intelligentiæ speculatiuæ. Et cum ibi non sit finis extra intelligentiam, erit intra intelligentiam speculatiuam: & sic sequitur idem quod prius.

Sed contra. SED CONTRA: In prædicamentis dicit Aristot. In eo quòd res est, vel non est, est oratio vera vel falsa. Sed propter vnumquodque tale & illud magis. Si igitur oratio est vera propter rem, erit res magis vera: ergo veritas erit per prius in re.

2 Item, Sicut se habet essentia ad ens, ita se habet veritas ad verum: ergo permutatim sicut se habet verum ad ens, ita essentia ad veritatem, & è conuerso: sed omne ens est verum, quia dicit August. quòd verum est id quod est: ergo omnis essentia est veritas: ergo essentia & veritas sunt idem, vt videtur.

3 Item, In prima veritate tria super vnam substantiam creantem ponuntur, scilicet vnitas, veritas, bonitas: ergo videtur, quòd etiam in inferioribus fluentibus à prima causa, ista inueniantur fundata super quamlibet essentiam, scilicet vnitas, veritas, bonitas: ergo videtur, quòd hæc quatuor conuertantur, ens, vnum, verum, bonum.

4 Præterea videtur, quòd ista etiam omnino sunt idem: aut enim omnino sunt idem, aut non. Si idem sunt, tunc habeo propositum. Si non: ergo differunt. Sed nulla differunt, nisi quæ per differentias diuisiuas ab vno communi exeunt: ergo ista necesse est habere aliquod commune in quo conueniant: hoc autem commune prius erit & simplicius istis, quod est impossibile, cum ente nihil sit prius, & præcipue essentia. Similiter ista quatuor ab omnibus dicuntur esse prima simplicia, quæ super se conuertuntur: ergo nihil est prius eis: relinquitur ergo, quòd idem sunt penitus ista.

VLTERIVS quæritur hic de intellectu negatiuarum enuntiationum, qualiter reducuntur ad ens? Videtur enim aliqua negatiua omnino nihil ponere, & tamen esse vera: ergo verum non vniuersaliter causatur ab ente, nec conuertitur cum ente. Verbi gratia, si dicam sic, Cæsar non est homo: hæc enim (vt dicunt quidam) nihil ponit. Et si dubitatur de illa, pono istam, tragelaphus non est fligax, vel chimera non est hircoceruus, quæ nec secundum extrema, nec secundum compositionem, videtur supponere aliquod ens: ergo videtur, quòd nec hoc sit verum vniuersaliter, quòd verum cum ente conuertitur: nec hoc, quòd sicut vnumquodque se habet ad esse, ita se habet ad verum: nec hoc, quòd in eo quod res est, vel non est, oratio vera vel falsa est. Quæstiun.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc sine præiudicio potest dici, quòd ista quatuor conuertuntur concretiue sumpta, scilicet ens, vnum, verum, bonum, in recto, scilicet quod ens est bonum, & verum, & vnum, & sic de omnibus. Si autem sumantur abstractiue, non credo quòd secundum rectam prædicationem, nisi in Deo, in creaturis autem non: quia non credo, quòd hæc sit vera, essentia est veritas, vel bonitas, vel vnitas. Hæc autem est impropria, essentia est vera, & veritas est ens, & bonitas vera: tamen hæc est magis impropria, essentia est ens, vel bona, quam hæc, veritas est ens, vel veritas est vna. Cuius ratio sic patet per Philosophum in lib. causarum, qui dicit, quòd prima rerum creatarum est esse vel essentia, & non est ante ipsum creatura alia: ergo non est in quo fundetur essentia, sicut id circa quod fit, vt forma subiecti alicuius: & ideo etiam secundum ordinem naturæ non potest essentia in ratione essentiæ esse nisi creata de nihilo. Omnia autem alia (vt dicit Commentator ibidem) fiunt per informatio-

nem circa essentiam: & dat exemplum de bono, quod secundum ordinem naturæ præmittit sibi intellectum essentiæ in qua est: ergo patet, quòd essentia dicit intellectum suum super nihil fundatum, & in omnibus priorem. Vnde loquendo sic de essentia non dicetur ipsa veritas, sed veritatis: quia veritas ponitur circa ipsam: & non dicetur bonitas, sed bonitatis. De vnitate autem est alia ratio, quæ infra patebit.

Si autem tu quæras, Quare non dicatur vera & bona, ex quo veritas & bonitas ponuntur circa ipsam? Dico, quòd loquendo de simplici essentia, non potest dici, quòd illa non intelligitur informata secundum rationem. Vnde Boetius in lib. de hebdomadibus, Quod est, habet aliquid præter id quod ipsum est: esse vero nihil habet admixtum. Eodem modo veritas non dicetur essentia, sed essentiæ propriè loquendo. Eodem modo est de bonitate. Tamen secundum supposita concretiue dicta conuertuntur: quia quodlibet est ens, verum, bonum, & vnum.

Si autem tu quæras, Vtrum vnum se habeat ex additione ad alterum? Dico, quòd si intelligatur additio alterius naturæ, sicut forma & materia sunt alterius naturæ, & substantia & accidens sunt alterius naturæ: tunc vnum non addit super alterum. Si autem intelligatur additio secundum rationem respectus ad attributum causæ primæ: tunc vnum addit super alterum rationem respectus, quia tunc essentia dicetur fluens ab essentia prima, veritas fluens à sapientia, & bonitas fluens à bonitate: & ideo omne ens est verum, & vnum, & bonum: omne verum, ens, & vnum, & bonum, & sic de aliis: sed tamen abstractè dicta, non conuertuntur, propriè loquendo.

Ad primum ergo dicendum, quòd verum dicitur multipliciter. Verum enim dicitur à veritate quæ est dispositio entis generaliter fluentis à causa prima: & hoc non est tantum in anima, sed etiam in re. Est etiam specialiter verum, quod determinat compositionem in quam est consensus rationis vel dissensus: & hoc est verum, quod tantum est in oratione indicatiua, & quodammodo est in enuntiatione, & quodammodo in re, & quodammodo in anima sola. In enuntiatione est sicut in signo: & ideo dicit Aristot. quòd signaculum incomplexorum ipsum quidem secundum se nec verum nec falsum significat. In re autem est sicut in causa: sed in anima est sicut in faciente notam compositionis, quam determinat verum propositionis: cum enim dico, cignus est albus, prædicatum quidem sine medio inest subiecto secundum rem, non enim est medium quo albedo fit in cigno: sed tamen ita non potest significari ab intellectu: & ideo intellectus dicens vnum de alio, interponit notam compositionis: & ideo dicit Philosophus, quòd tantum est in anima tanquam in complente id quod determinat veritas in quam est consensus rationis: & ideo quia compositio potest fieri multis modis, ideo non est tale verum determinabile per rem alicuius prædicati per se: tamen refertur ad ens secundum causam. Et non loquitur ibi de vero est generalis dispositio entis.

Ad id autem quod obiicitur de prædicamentis, dicendum quòd cum dicit Arist. in eo quod res est vel non est, &c. debet accipi ly est secundum quod dicit esse compositionis vel diuisionis: & hoc est quod dicunt quidam secundum quod dicit esse, & non essentiam: esse enim compositionis est non esse diuisionis: essentia autem est subiecti vel prædicati absolute accepti. Et tunc iterum non loquitur de vero quod generaliter disponit ens, sed de vero quod est causa veri, in quod est consensus rationis vel dissensus.

Ad aliud dicendum, quòd propositio vera est: sed quando permutatur, non fit permutatio ratione eiusdem habitudinis quæ fuit prius: & hoc sic patere potest: cum enim dicitur, sicut se habet essentia ad ens, &c. fit comparatio vtriusque abstracti ad suum concretum, sicut formæ ad id cuius est forma: & in hoc est habitudo similis: cum autem permutatur & dicitur, ergo sicut se habet bonum ad id quod est, &c. tunc fit comparatio ratione idemtitatis suppositi: & hæc bene est inter verum & bonum, sed non est inter essentiam & veritatem ratione prius inducta: & ideo non valet illa permutatio.

Ad aliud dicendum, quòd ratio illa bene concludit, quòd ista quatuor debent esse in omni ente creato, quod fluit ab ente primo sic disposito: sed quia ens creatum non in toto valet imitari simplicitatem causæ primę, ideo ea quæ de se ibi prædicantur in recto tam abstracta quam concreta, illa in inferioribus prædicantur concreta de se in recto, sed abstracta in obliquo, vt supra dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd ista non sunt idem: nec tamen habent vnum in quo vniantur vt in priori, & à quo exeant per differentiam: hoc enim non est generale in omnibus, sed tantum in his quæ exeunt ab vno tanquam ex genere. Quæ autem sunt ab vno tanquam per analogiam ad vnum, non habent hoc: ibi enim primum per seipsum se habet ad omnia sequentia & est in eis, licet differat ab ipsis: & huius causa est, quia ratio differentiæ qua differt ab aliis, facit ipsum esse prius. In aliis autem quæ exeunt à genere vno ratio differentiæ est sibi causa, vt sit aliis à quibus differt coæuum: & ideo oportet habere aliquid prius à quo exeat, sicut & illa à quibus differt. Vnde dicendum, quòd essentia seipsa ordinatur vt prius ad veritatem & bonitatem: & tamen differt ab ipsis.

Ad id autem quod vlterius obiicitur de veritate negatiuarum, dico sine præiudicio, quòd omnis veritas enuntiationis siue affirmatiuæ siue negatiuæ, reducitur ad ens: & hoc probatur hoc modo: constat enim, quòd ante quemlibet intellectum negationis oportet accipere affirmationem, cum negatio non sit intelligibilis, sicut nec priuatio, nisi per habitum: si igitur affirmatio reducitur ad ens, oportet quòd etiam negatio fundetur in ente. Vnde hæc propositio, Cæsar non est homo, *Ad quæst.*

mo, vera est, & enuntiat, quòd non est non esse: quæ tamen negatio refertur ad compositionem respicientem ens, licet non simpliciter, sed secundum quid. Similiter cum dicitur, tragelaphus non est fligax, vel chimera non est hircoceruus, est ibi in extremis respectus ad ens secundum partes, & in toto ad ens in opinione: & hoc sufficit ad ens de quo fiat enuntiatio, quoniam non oportet, quòd omne illud quod potest enuntiari, sit ens ratum apud naturam, quoniam dicit Philosophus, Contingit enuntiari quod est esse, & quod non est esse, & quod non est non esse: & circa ea quæ sunt extra præsens tempus. Similiter contingit omne quod quis affirmauerit negare, & quod quis negauerit affirmare. Et ideo patet, quòd hoc verum est, quòd vnumquodque sicut se habet ad esse, ita ad verum: quod enim est in opinione, non simpliciter non est: & similiter quod est in ratione præteritionis, non simpliciter non est: & iterum quod in potentia materiæ futurum est, non simpliciter non est.

ARTICVLVS XIV.

Secundum quem ordinem habent se adinuicem vnum, verum, bonum, & ens?

SI autem quæritur, Secundum quem ordinem se habeant, adinuicem vnum, verum, bonum, & ens? Dicendum, quòd secundum Philosophum, ante omnia sunt ens & vnum. Philosophus enim non ponit, quòd verum & bonum sint dispositiones generaliter concomitantes ens: nec diuisio entis secundum quòd est ens, est per verum & bonum. Quia Philosophus non considerat ens secundum quòd fluit ab ente primo & vno & sapiente & bono, sed ipse considerat ens secundum quòd stat in ipso intellectus resoluens posterius in prius, & compositum in simplex, & secundum quòd ipsum per prius & posterius colligit omnia: & ideo de vero & bono non determinat per hunc modum, sed de bono quod est finis ad quem est motus: & ideo dicit, quòd nec vna est demonstratio in mathematicis per rationem boni. Et ideo sic generaliter considerando ista, vt considerauerunt Sancti, dicemus quòd inter ista essentia & ens est primum natura, circa quod vt substratum sibi ponuntur alia: sed vnitas & vnum consequuntur essentiam per indiuisionem: & ideo non ponit vnitas aliquam dispositionem realem circa ipsum, sed tantum priuationis intellectum, scilicet indiuisionis, & ideo proximum est essentiæ. Verum autem dicit relationem ad formam ad minus exemplarem, per quam habet rationem manifestationis: & ideo dicit Hilarius, quòd verum est declaratiuum entis: oportet enim in quolibet esse principium intelligendi aliquod, per quod ordinetur ad intellectum. Bonitas autem & bonum dicunt respectum ad finem extra, à quo res est, & ad quem est: quia enim bonus est, sumus: & inquantum sumus, boni sumus: & qualiter hoc sit, expositum est supra in prima distinctione. Hoc autem ideo dico, quia ista à Sanctis prima ponuntur & in quolibet: & licet in quibusdam inueniamus formam & finem intra, non tamen in omnibus, nec in primis.

ARTICVLVS XV.

An veritas sit æterna?

QVarto quæritur quæstio difficilis, quam etiam supra tetigimus, Vtrum veritas sit æterna? Et quæ dicta sunt supra, hic non repetam: sed potest obiici sic: In diuinis inueniuntur proprietates & personæ quæ à se inuicem distinguuntur: & hæc ab æterno est vera, Pater est Pater: & hæc, Filius est Filius: & hæc, Spiritus sanctus est Spiritus sanctus: & negatiuæ, Pater non est Filius, Pater non est Spiritus sanctus, & Filius non est Spiritus sanctus, & huiusmodi. Si igitur extrema istarum enuntiationum ab æterno plura sunt, videtur quòd ab æterno sunt veritates illarum enuntiationum plures: ergo plures sunt veritates ab æterno. 1. p. sum. theo. q. 25. sup arti. 1.

2 Item obiicitur de aliis propositionibus, in quibus non est tanta vis, vt Pater est Deus, & Filius est Deus, & huiusmodi, in quibus ratione alterius extremorum compositio dicit quid indistinctum: & ita minus quam superiores stant in pluralitate. Item, Deus ab æterno sciuit te fore, & me fore, & asinum fore, & sic de singulis: ergo singulum illorum ab æterno est verum. Probatio huius: quia nihil scitur nisi verum, & præcipue à scientia diuina: me autem fore, & te, & sic de aliis sunt plura: ergo Deus sciuit plura ab æterno: & non sciuit nisi vera: ergo plura vera fuerunt ab æterno: & nihil est verum nisi veritate verum sit: ergo plures veritates fuerunt ab æterno. Si forte dicas, quòd hoc non sequitur: quia vt dicit Anselm. Creatura in Creatore est creatrix essentia, & res ab æterno in Deo non fuerunt vt plures, sed vnum: & ideo non fuerunt plura vera ab æterno. Contra: Hæc conceditur, Deus ab æterno sciuit omnia: & hæc similiter, Deus ab æterno sciuit plura, & sciuit etiam plurium pluralitatem: sed non sciuit nisi vera: ergo sciuit plura vera: scientia enim Dei quamuis non causetur à scito, tamen non potest esse scientia huius vel illius quod Deus ab æterno scit sicut & modo, nisi illud & hoc aliquo modo supponatur esse: aliter enim si scientia nullo modo respiceret scibile, ita verificaretur de asino sicut de homine ista, Deus ab æterno scit hominem fore, quia erit, quod falsum est: ergo oportet scibile supponere aliquo modo esse in scientia: ergo plura vera & veritates eorum ab æterno erunt.

VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum ipsa veritas sit æterna? Et hoc videtur probare August. in lib. solilo. sic: Detur, quòd veritas aliquando inceperit. Inde sic: Veritatem incepisse est verum: & non est verum nisi veritate: ergo veritas fuit etiam quæ non incepit. Quæstiun.

2 Item,

2 Item, Si veritas incepit, hæc est vera, veritas incipiet, etiam ante hoc instans in quo incipiet veritas: ergo veritas erit etiam antequam incipiat veritas.

3 Item, Pone, quòd non sit æterna: ergo hæc est vera, veritatem non esse æternam: & non est vera nisi veritate: ergo veritas fuit ab æterno. Idem probatur, si detur, quòd possit desinere.

Si forte tu dicas, quòd Augustinus loquitur de veritate increata, & non de veritate rei vel enuntiationis creatæ. Contra: quia tunc nihil probat: quia ipse vult probare animam immortalem per hoc, quòd veritas non potest perire: & cum ipsa non sit in subiecto nisi in anima, necesse est subiectum veritatis esse immortale. Constat autem, quòd anima non est subiectum veritatis increatæ, ita quòd saluetur in ipsa anima sicut in subiecto, sed potius essentialiter, præsentialiter, & potentialiter est in anima, sicut in quolibet alio ente creato.

2 Præterea dat exemplum de veritate enuntiabilium: ergo non intelligit de veritate increata, vt videtur.

3 Item ipse dicit ibidem, Pereunte casto non perit castitas, & pereunte vero non perit veritas. In Deo autem nec veritas nec verum perit: ergo constat, quòd de hoc non loquitur.

4 Item dicit August. ibidem, quòd nullus iudicat aliquid verum sine illa, scilicet veritate. Constat autem, quòd prima veritate non iudicamus vera, sed veritate quæ est ratio verorum.

Item ex isto vero extrahitur alia ratio quæ est hæc, scilicet quòd veritas non sit: aut igitur aliquid erit intelligibile, aut non. Si non, hoc erit inconueniens, cum res adhuc multæ sint: quia sicut dicit Boetius, intellecto paulisper primum bonum non esse, adhuc erunt alba, & huiusmodi alia. Ergo similiter prima veritate & aliis veritatibus intellectis non esse, adhuc erunt alia: & natus est intellectus intelligere ea: ergo erunt intelligibilia. Sed contra: Nullus iudicat verum nisi per rationem veritatis: ergo illa non existente perit iudicium: & omnis intellectus est per iudicium veritatis: ergo perit intelligere non existente veritate: hoc autem est inconueniens: ergo prima veritas & veritas simplex non possunt etiam cogitari non esse, ita quòd remaneat intelligere aliquod in aliqua intelligibili natura.

Si iterum velles dicere, quòd hoc est verum de prima veritate. Contra: Prima veritas est quidem in omnibus, sed nihil denominatur ab ipsa: cum enim dicimus, hæc res habet essentiam, non intelligimus de diuina essentia: ergo cum dicimus, hoc verum est verum, non erit verum veritate prima, licet veritas prima sit in ipso: ergo cum dicit August. quòd pereunte vero non perit veritas, non intelligit de prima veritate, sed de veritate creata, vt videtur:

Cap. 9. Sed contra: Anselmus dicit in lib. de veritate, Cum dixi in monologio meo, quando non fuit verum, quia futurum erat aliquid: non ita dixi, ac si absque principio ista oratio fuisset, quæ assereret futurum aliquid esse: aut ista veritas esset Deus: sed quoniam non potest intelligi, quando oratio ista esset, veritas illi deesset, vt per hoc quia non intelligitur, quando ista veritas esse non potuit, si esset oratio in qua esse posset, intelligatur illa veritas sine principio fuisse, quæ prima causa est huius veritatis. Ex hoc accipiuntur duo, scilicet excusatio Anselm. de hoc quod dicitur dixisse, quòd veritas enuntiationum fuerit ab æterno, & quòd veritas non est æterna.

SOLVTIO. Dicendum, quòd nulla veritas est æterna, nisi veritas increata: & quia illa est vna & simplex, ideo illa sola veritas est ab æterno. Solutio.

AD ID autem quod primo obiicitur, dicendum secundum ea quæ dicta sunt supra distinctione 37. vbi ostensum est, quòd licet indiuisa sint essentia & proprietas & personæ, tamen omne esse quod est in diuinis, dependet ab essentia: Pater enim essentia est, & proprietas non habet esse nisi essentiæ: & ideo licet proprietates sint distinguentes, tamen non faciunt nisi plures personas, & non plures veritates personarum: sed vna sola est veritas trium, sicut vna essentia. Si autem tu obiicias de enuntiationibus & propositionibus: dico, quòd talis compositio & complexio non est in diuinis, sed in intellectu nostro componente & diuidente, sicut vult Philosophus. Dicit enim in 3. de anima, quòd indiuisibilium est intelligentia in his in quibus non est falsum, nec etiam verum positionis: vbi autem falsum & verum est, iam compositio quædam intellectuum est: & hoc præcipue verum est in diuinis. Vnde tales enuntiationes per modum compositionum reducendæ sunt ad res simplices: & tunc res illæ erunt personæ, quarum pluralitas non efficit diuersas veritates, sed vnam.

AD ALIVD dicendum, quòd bene concedo, quòd Deus ab æterno sciuit quæ modo scit, & quòd ab æterno sciuit plura & ab æterno omnia, & quòd sciuit te fore & me, & sic de aliis & quod hæc ab æterno sunt vera in mente sua: sed ex hoc non sequitur, quòd simpliciter sint plura vera ab æterno, vel plures veritates ab æterno. Et ad hoc intelligendum, notandum, quòd cum dicitur, Deus scit omnia vel plura ab æterno: bene concedo, sicut probatum est hic, & supra distinctione 35. quòd scientia ponit scibile secundum aliquem modum, & non simpliciter & ponit distinctionem & pluralitatem scibilium secundum quid, & non simpliciter: quia enim scibile dependet à scientia, sicut effectus à causa cuius ratio est causa ipsa, sicut ratio artificij in artifice: ideo sensus est, Deus scit hoc vel illud futurum ab æterno, id est, ratio huius vel illius est in Deo, secundum quam videt hoc & illud. Vnde bene concedo, quòd rationes plurium verorum in Deo sunt ab æterno. Et hæc, plura vera in Deo sunt ab æterno, non ita proprie concedenda: quia cum dicitur plura vera, ibi magis importatur distinctio pluralitatis ex parte rerum, quam cum dicitur

dicitur rationes plures. Res autem vt sunt in causa, non sunt distinctæ, licet distinctio earum sciatur, eo quod ratio distinctionis etiam est in causa secundum quid, vt prius dictum est. Et hæc nullo modo concedenda est, & plures veritates ab æterno in Deo sunt, quia veritas dicit vt abstractum, & pertinet ad essentiam: sicut & scientia qua sciuntur huiusmodi, licet sit plurium, non tamen est plures, sed vna tantum. Ex hoc vlterius patet, quòd multo minus concedendum est, quando simpliciter sine determinatione proponitur sic, plura vera sunt ab æterno, & plures veritates ab æterno: sicut enim suupra dictum est, cum dicitur, verum in Deo, vel veritas in Deo, vel creatura in Deo, per determinationem trahitur terminus cui adiungitur extra rationem suam, & ponitur tantum esse secundum quid, vt in causa, quæ est efficiens & intelligens.

Ad quæstiun. Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum veritas possit destrui, & inceperit? Dico, quòd aut loquitur de prima veritate, aut de creata. Si de prima, bene concedo, quòd non potest interire, & non incepit. Si autem quæras, Vtrum possit intelligi non esse? Dico, quòd illius quæstionis duplex est sensus: aut enim sic intelligitur, quòd ponatur non esse, & hoc ipsum postea intelligendum sit, vt actus intelligendi transeat super illud: & dico, quòd hoc est impossibile. Probatio: quia non fit iudicium nisi secundum rationem veritatis: ergo necesse esset primam veritatem poni postquam posita est non esse: vnde hoc repugnat posito. Ad hoc autem quod obiicitur de bono quod ponit Boetius non esse, dicendum quòd nihil est simile: quia bonum est perfectio affectus, & sine illa bene perficitur intellectus: sed hoc verum est, quòd sicut in intellectu perit intelligere prima veritate non supposita, ita ex parte affectus perit amare non supposita prima bonitate: quia si prima bonitas non est, non erit aliquod bonum exemplatum ab ipsa: & cum omne bonum per relationem ad ipsam sit bonum, non erit aliquid bonum: ergo nihil erit ratio amoris in affectu, sicut nihil erit ratio iudicij in intellectu, si prima veritas non sit per eandem rationem. Potest etiam intelligi quæstio illa, quòd ponatur simul intellectum & veritatem non esse, & hoc potest poni per impossibile. Si autem quæratur de creata veritate, dico quòd illa incepit & non desinit, sed desineret nisi à prima veritate contineretur.

Si autem obiicias sic: Si incepit: ergo verum est ipsam aliquando non fuisse: dico, quòd bene sequitur: quia non ab æterno fuit, ita quòd non fiat vis in aliquando quod dicit tempus, sed sumatur transsumptiuè vt dicat ordinem æternitatis ad tempus: quia modo verum est dicere, quòd aliquando ab æterno non fuit veritas, & postea fuit. Si autem inferas ex hoc: ergo antequam incepit, verum fuit dicere, quòd veritas erit: dico, quòd non sequitur: quia nihil fuit verum ante hoc veritate creata, nec hoc, nec illud, nec propositio fuit, nec enuntiabile, vt supra dictum est in quæstione de eodem. Si autem sic inferas: Veritas non fuit ab æterno, aut fuit ab æterno: hæc est diuisio per contradictoria. Dico, quòd hæc, veritas non fuit ab æterno, non est contradictoria illius, nisi negatio referatur ad totum, & neget ly ab æterno: & tunc vera est negatiua, & affirmatiua falsa.

Ad alia satis patet responsio per supra dicta.

Ad id quod vlterius quæritur de intellectu August. dico sine præiudicio, quòd August. intendit probare immortalitatem animæ ex immortalitate veritatis creatæ, sed non ex æternitate: & hoc sic patet, Ea quæ per creationem sunt à prima veritate, sunt etiam ex nihilo: & ideo sicut aliquid habent per quod sunt mutabilia, ita aliquid habent per quod accedunt ad immobilem veritatem quantum possunt: quædam quidem in singulari, sicut incorruptibiles substantiæ: quædam autem in ratione vniuersali, sicut ea quæ abstrahuntur à motu & materia in qua habent esse & mutationem, & hoc modo ratio veritatis in anima est, sicut in subiecto, & habet mutabilitatem secundum quod est creatura, sed non habet mutabilitatem per esse, quia remota est ab eo in quo habet esse: & hoc est quod dicit August. quòd pereunte vero non perit veritas, id est, ratio veritatis. Cum igitur veritas sic dicta non possit destrui, licet inceperit: quia ratio eius manet, & non manet nisi in subiecto quod est intellectus, oportet intellectiuam animam esse perpetuam & immortalem. Et hanc puto esse sententiam August. Alij dicunt, quòd sic arguit, probando animam esse capacem veritatis primæ: quia nihil capax est illius quod sit mortale, ideo sequitur animam esse immortalem. Si autem quæras tu, Vtrum possibile sit veritatem creatam interire? Dico, quòd sic, si Deus voluerit, sed non simpliciter. Si autem petas vt ponatur, & tunc inferas: ergo veritatem interisse est verum: ergo verum est aliquid, & veritate verum: ergo veritas est vel erit postquam interiit. Dico, quòd si nos nullum verum & nullam veritatem ponamus esse, non erit hæc vera, veritatem interisse est verum: hæc enim repugnat posito. Et si dicas, quòd hoc est inconueniens secundum Philosophum: quia contingit enuntiare quod non est non esse. Respondeo, quòd inconueniens magnum est, sed ex hypothesi tua sequitur hoc: ideo non est inconueniens in disputatione: & per hoc etiam patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XVI.

An veritas est simplex & incommutabilis?

Qvinto quæritur, Vtrum veritas sit simplex & incommutabilis? Videtur autem, quòd non sit simplex: quia dicit Boetius, quòd omne quod est, esse suum aliud habet, & aliud id quod est: & excipitur primum in quo non est hoc & hoc. Ergo videtur, quòd veritas non sit simplex. *1. p. sum. theo. q. 25. parti. 1.*

2 Item, Auicenna dicit, quòd illud à quo aliquid

aliquid negari potest, compositum & non simplex est: sed multa negantur à veritate: ergo non est simplex.

3 Item Boetius dicit, quòd in omni simplici idem est esse & quo habet: sed in veritate non est idem, vt probatum est prius: quia ipsa non est essentia, licet habeat essentiam: ergo non est simplex.

Sed contra. SED CONTRA: Veritas est de primis dispositionibus entis: ergo non habet aliquid prius ex quo componatur: ergo est simplex. Si dicas, quòd est creatura, & ita est ab alio: hoc nihil est: quia causa efficiens non facit rem esse compositam, cum sit extrinseca ad rem.

Quæstiun. 1. In dialogo de veritate cap. 14. PRÆTEREA quæritur, Vtrum sit immutabilis? Et videtur, quòd sic: quia Ansel. dicit, quòd veritas signi est in signo, re existente, & non existente: quia me sedere significat me sedere, siue res ita se habeat, siue non: ergo facit quod debet: ergo rectum est: ergo verum.

2 Item dicit, quòd veritas signi manet, siue signum sit, siue non sit: & hoc probat sic, Detur signum non esse, aut rectum est significari rem quæ non habet signum, aut non. Si non: ergo si detur ei signum, illud signum non facit quod debet: ergo non erit rectum: ergo & non verum, quod falsum est. Si autem rectum est significari, illa rectitudo aliquid erit, aut signi, aut signati Non signati. Probatio: quia cum dicitur, hoc rectum est significari, intelligitur significatio significari: ergo illud est rectitudo signi, quia aliter rectitudo signi & signati esset vna, quod non potest esse: ergo rectitudo signi manet, non manente signo: ergo est immutabilis.

Quæst. 2. PRÆTEREA videtur etiam veritas rei esse immutabilis: quia quæ mutabilitas cadit in istam veritatem, triangulus rectilineus habet tres angulos æquales duobus rectis: vel in istam, duo & tria sunt quinque? Videtur, quòd nulla.

Sed contra. Psal. 11. SED CONTRA: Psalm. Diminutæ sunt veritates à filiis hominum. Diminutio autem quædam mutatio est.

2 Item August. dicit, quòd quandoque veritas in intellectu est minor, & aliquando maior, & aliquando æqualis intellectui: hæc mutationes quædam sunt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd veritas est forma prima in genere suo, sicut & bonitas, & vnitas, & entitas, licet ordinem habeant, vt prius dictum est: & ideo non credo aliquam illarum esse compositam ex quo est & esse, secundum quòd est dicit aliquid ens in se, in quo diffunditur esse quod est actus essentiæ: sed bene concedo, quòd veritas in se habet plures intellectus, quia habet intellectum essentiæ obliquè, vt cuius est: & habet intellectum proprium, & ideo non æquipollet Deo in simplicitate. Et similiter dicendum puto de omni forma quæ prima est in genere suo. Si autem tu obiicias dicendo, quòd essentia est ens, & veritas vera, vnitas vna, & bonitas bona. Dico, quòd omnes istæ quidem inueniuntur ab August. in lib. de Trinit. vbi etiam ista inuenitur, albedo est alba, & nigredo nigra: quam tamen nemen negat Philosophus: & ideo patet, quòd improprie loquitur August. Notatur enim concretum poni circa abstractum. Nec valet quod dicitur communiter, quòd intentiones primæ super se reflectuntur. Vnde enim habetur hæc? quia hoc contra rationem est: & auctoritas non dicit quod vsus quorumdam induxit: quia simplissima minime possunt significari vt subiecta respectu earundem formarum quas significant. Vnde bene inuenitur, quòd vnitas est qua quælibet res est vna. St autem dicas, quòd Aug. dicit: dico, quòd dicit, quòd vnitas est vna, & bonitas est bona: sed non, quòd prima reflectantur super se. Saluando ergo August. dicendum est sic: quòd sicut ens quod sonat concretionem, dicitur de abstracto inquantum est intellectus primus, & de concretis per compositionem: ita est in aliis primis. Sed impropriæ sunt locutiones: cum enim dicitur, essentia est ens, idem est ac si dicatur, essentia est essentia: & tunc nulla notatur compositio siue concretio ex quod est & quo est. Et similiter cum dicitur, veritas est vera, idem est ac si dicatur, veritas est veritas, & ita de aliis. Et per hoc patet solutio ad id quod quæritur de simplicitate veritatis.

ADID quod quæritur de incommutabilitate, dicendum vt prius dictum est, quòd veritas habet aliquam incommutabilitatem per hoc quòd est exemplata à prima veritate simpliciter immutabili: sed non simpliciter est immutabilis, inquantum est ex nihilo. *Ad quæst. 1.* Ad obiecta autem Anselm. bene concedo primum distinguendo de duplici veritate: quia signum quod est enuntiatio, quandam habet veritatem compositionis: & hæc effecta est à re, & mutatur ipsa re mutata: & ideo dicit Philosophus, quòd vna & eadem oratio mutatione rei susceptibilis est contrariorum, scilicet veritatis, & falsitatis. Aliam habet in rectitudine significandi, secundum quòd est in genere signorum: & hæc non mutatur re mutata, & de hac loquitur Anselmus.

QVOD AVTEM vlterius loquitur de ista, vtrum illa maneat signo non existente, & videtur probare: ego non consentio, nisi secundum vnum modum qui in sequenti quæstione manifestabitur. Ad argumentum suum sic respondeo, Cum dicit, Signo non existente rectum est significari rem: dico, quòd verum est rectitudine aptitudinis rei ad consignificandum, vel habere signum: & hæc rectitudo non ponit aliquam rectitudinem esse nisi in potentia, & in actum reducetur, cum habebit signum. Ad hoc autem quod obiicit, quòd non potest esse rectitudo rei: quia res significari debet illa rectitudine, & non potest esse idem signatum & signans: dico, quòd non potest esse idem eodem modo, sed rei rectitudo per se est significabilis, & ideo ponata est habere signum, & hæc habitudo ponitur, cum dicitur, Rectum est significari rem quæ non habet signum. Et sic patet, quòd non valet argumentum, nisi hoc modo fiat, Rectum est significari: & omne rectum habet exemplar suæ significabilitatis in prima veritate, qua regulatur & declaratur in prima

luce

luce: sic enim verum est, quòd illa rectitudo semper manet, quia illa est prima veritas, vt infra patebit.

Ad quæst. 2. AD ID quod quæritur de veritate quorundam impossibilium aliter se habere. Dico, quòd talia habent immutabilitatem comparationis, & non simpliciter. Veritas enim huius, trangulus rectilineus, &c. habet immutabilitatem ex eo quod subiectum ponit causam prædicati: triangulus enim rectilineus supponit angulum quemlibet exteriorem cum interiori æquipollere duobus sibi oppositis, & exteriorem cum interiori æquipollere duobus rectis: & ideo necessario interior cum duobus oppositis æquipollet duobus rectis: & ita est in aliis mathematicis. Hæc autem immutabilitas est quædam secundum quod magis accedunt ad primam veritatem, & per hoc quod simpliciora sunt quam ea quæ sunt in materia per esse, quæ dupliciter mutabilia sunt, scilicet per esse, & inquantum sunt creaturæ.

AD ID autem quod obiicitur in oppositum, dicendum quòd diminuitur veritas in eo quod iste diminuitur in bono naturali sub veritate, & non aliter, nisi loquamur de veritate creata secundum suum esse, non secundum suam rationem.

ARTICVLVS XVII.

An omnia vera, vera sint à veritate prima formaliter?

VLtimo quæritur, Vtrum omnia sint vera veritate prima? Et hic quæruntur duo, quorum primum est, Vtrum formaliter sint vera veritate prima? Secundum est, Vtrum effectiuè.

Ad primum proceditur sic: Dicit August. in lib. de vera religione. Cuncta quæ à Deo æterno creata sunt, per eius veritatem fabricata consistunt. Ergo non consisterent, si per veritatem non consisterent: ergo veritas est forma continens ea in esse, & est in eis vt forma. Si dicas, quòd hoc est verum de forma exemplari, quæ est extra rem, & hæc benè est veritas diuina. Contra: Si dico sic: Animal est sanum, & vrina est sana, non prædico aliud sanum de vrina, & animali, licet alio modo se habeant hæc duo ad sanitatem: cum ergo veritas per prius & posterius dicatur de diuina & creata, ea quæ in creaturis sunt vera, non dicunt aliam veritatem quàm increatam, sed aliter dicunt eam: & adhuc redit, quòd omnia sunt vera vna sola veritate.

2 Item Anselm. obiicit, quòd idem est tempus omnium temporalium: quia est in vno motu vniformi & simplici, qui est causa & mensura omnium motuum: ergo cum veritas prima sit magis simplex incomparabiliter, & sit in Deo qui est causa omnium, ipsa erit vna numero omnium verorum.

3 Item, Bonum dicitur dupliciter, scilicet per essentiam, & per participationem: & cum participatur, non aliud participatur quam id quod est per essentiam bonum: aliter enim nihil esset quod dicit August. in lib. de Trinitate. Bonus est homo, bona est facies, bonum est hoc & illud: & tolle hoc & illud, & videbis bonum omnis boni bonum. Ergo à simili duplex erit veritas, per essentiam, & per participationem: & tunc vnumquodque verum non participabit nisi vnam veritatem numero.

4 Item, Bonum essentialiter est in qualibet creatura, & similiter veritas, & Deus. Constat autem, quòd ipse bonus est causa exemplaris omnium bonorum: & vt veritas, causa exemplaris omnium verorum. Ad exemplar autem non exigitur aliud, vt forma intrinseca rei sit, nisi vt insit. In hoc enim differt ab illa quæ vere est forma: quia exemplar est extra & forma est intus. Ergo cum prima veritas vtrumque habeat, scilicet quod est exemplaris forma, & est intranea in omni vero, ipsa videtur esse forma omnis veri.

5 Item, Corpus est coloratum, corpus est compositum, & corpus est verum, omnia ista habent exemplar in Deo. Constat autem cum dicitur, corpus coloratum, quòd color non est in Deo, sed exemplar coloris. Similiter nec compositio est in Deo, sed exemplar compositionis. Ergo cùm magis accedat cum dicitur, corpus est verum, est ibi aliquid vltra exemplar primum: quod autem vltra exemplar est, est forma intranea rei. Ergo videtur, quòd veritas prima, sit veritas formalis rei quæ dat esse vero.

6 Item, Cum dicitur, Mundus erit, mundus fuit, & mundus est: supposito, quòd vnumquodque sicut se habet ad esse, ita se habet ad verum, non erit verum in præteritis & futuris, nisi secundum quid, scilicet secundum quod causas habent in natura vel materia. In præsenti autem est esse simpliciter. Si ergo in ista, mundus erit, prædicatur diuina veritas: & in ista, mundus est, prædicatur veritas creata, prædicabitur veritas increata de eo quod non simpliciter est verum, & veritas creata de eo quod est verum simpliciter: ergo diuina veritas erit secundum quid respectu creatæ veritatis, quod est inconueniens: ergo in præsenti prædicabitur veritas diuina, præcipue cum præsens gratia eiusdem rei verificetur, respectu cuius dicebatur futurum.

SED CONTRA: Hilarius dicit, quòd pereunte aqua, perit veritas aquæ. Ergo non est vera veritate prima, quia illa non perit. *Sed contrà.*

2 Item, Magis videtur omnis res falsa, quam vera in comparatione primæ veritatis: quia dicit August. in lib. de vera religione, quòd falsum est quod imitatur aliquid, & non complet illud. Omne autem verum creatum imitatur primam veritatem, & non complet. Ergo magis falsum est in comparatione eius, quam verum.

3 Item, Creati & increati non est eadem mensura durationis, sed increati æternitas, & creati æuum vel tempus: ergo nec eadem mensura veritatis, vt videtur.

4 Item, Cum verum sit id quod est res, si prima veritas participaretur in omni vero vt forma, prima veritas est esse omnium, quod falsum est.

SOLVTIO. Dicendum, quòd duobus modis *Solutio.*

modis contingit loqui de vero in comparatione ad veritatem: quoniam ſicut ſupra dictum eſt, veritas per prius & poſterius dicitur ſecundum diſtinctionem Anſelm. de prima veritate, & aliis: & in omnibus talibus, vt vult Philoſophus, in ſecundis manet reſpectus proportionis ad primum: & ideo ſi ſic loquamur, tunc prima veritas erit in omnibus creaturis veris, ſicut in indiuiduantibus eam, & imitantibus inquantum poſſunt: & hoc modo erit quaſi quædam menſura, ad quam menſuratur vnumquodque quod verum dicitur, ſicut ante diximus: & iſte eſt intellectus Anſelm. Et hoc patet in exemplis quæ ponit de tempore, quod eſt omnium temporalium, & de vlna ad diuerſos pannos. Si autem fiat comparatio veri ad formam dantem eſſe vero, quæ forma habet eſſe in vero ſuo, ſicut omnis forma in formato ſuo: tunc dico, quòd veritates multiplicantur ſecundum numerum verorum, & vnumquodque habet ſuam veritatem, & hoc modo verum cauſatur à re, & verum compoſitionis ab habitudine compoſitorum, & verum diuiſionis ab habitudine diuiſorum: & hoc modo perſcrutantur Philoſophi de vero. Secundum hæc ergo facile eſt reſpondere ad obiecta.

Dicendvm igitur ad primum, quòd ex illa auctoritate non habetur, niſi quòd veritas ſit cauſa exemplaris, ad quam proportionantur veritates creatæ. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd non dicuntur res veræ in illa habitudine ſolum, ſed potius quia habent verum aliquod, quod quantum poſſunt imitantur: & ſi hoc verum non eſſet, non haberent rationem proportionis. Hoc modo non eſt in vrina: quia in vrina non habetur ſanum, quod illi ſanitati proportionetur quæ eſt in animali, ſed habet indicans aliquid illius, vt digeſtio humorum, & huiuſmodi. Et hoc eſt ideo: quia non vno modo dicitur fieri analogia ad vnum, ſed multis modis. Dicitur enim neceſſarium per ſe, & neceſſarium per poſterius: & tamen licet neceſſarium per poſterius reſpiciat proportionaliter neceſſarium dictum per prius, eſt aliquo modo neceſſarium aliquod formaliter in ipſo quo proportionatur neceſſario dicto per ſe: & ſic intelligit Philoſophus quod dicit in prima philoſophia in lib. 9. quòd vnumquodque menſuratur ſui generis minimo & ſimpliciſſimo primo: ſicut motus motu, & vnitates vnitate, & homines homine, & ſic de aliis. Generaliter enim in omnibus eſt, quæ per prius & poſterius accedunt ad rationem vnius.

Ad alivd dicendum, quòd non eſt ſimile de tempore & temporalibus, ſi loquamur ſecundum comparationem veri ad veritatem ſecundo modo, ſed aliquo modo eſt ſimile primo modo loquendo: ſed non ſequitur ex hoc, quòd illa vna veritas ſit forma omnium verorum, ſed rectitudo ad quam proportionantur: ſicut nec tempus eſt forma omnium temporalium, ſed numerus quo numerantur.

Ad alivd dicendum, quòd hæc eſt falſa, quòd bonum increatum eſſentialiter informet bona creata: ſed potius dicuntur bona forma boni creati, quæ tamen vlterius proportionatur bono increato, ſicut etiam diximus de vero & veritate. Ad dictum autem Auguſt. dicendum, quòd ipſe non vult, quòd abſtrahendo ab hoc bono & illo remaneat bonum increatum in ſe, ſed remaneat in ratione boni, ſicut in ſigno relucet exemplar: & hoc quod dicit, Videbis bonum omnis boni bonum, intelligitur de viſione quæ eſt primæ bonitatis in eo quod proportionaliter accedit ad ipſam.

Ad alivd dicendum, quòd Deus in omnibus eſt eſſentialiter & præſentialiter, ſed non vt forma rei: quia inſuper exigitur, quòd ſicut pars, & illa conditio deficit: ergo patet, quòd non eſt forma.

Ad alivd quidem dicendum, quòd omnium exemplar eſt in Deo: ſed tamen non omnia poſſunt referri in ipſo, ita quòd prius eſſentialiter ſint in ipſo, & poſterius in creatura, ſed myſtica ſola. Alia autem quæ ſymbolica ſunt, non ita referuntur. Et bonorum differentia ſecundum meum poſſe expedita eſt in diſtinctione 2. ſupra. Et ideo patet, quòd illa quæ myſtica ſunt, habent plus: quia exemplariter & eſſentialiter per prius ſunt in Deo, quam in creaturis: alia autem exemplariter tantum. Et ideo patet, quòd obiectio illa procedit à diminutione.

Ad vltimvm dicendum, quòd hæc propoſitio, mundus erit, non erat vera, quia nec propoſitio erat ante mundum: & hoc ſupra monſtratum eſt, niſi ponatur in mente diuina: & ſi ibi ponatur, tunc prius eſt reſponſum ad id ſupra, vbi quæritur, Si veritas ſit ab æterno? Si autem non fiat vis in hoc: tunc dicetur, quòd in præterito ratione præteritionis non ponitur veritas æterna, nec etiam in futuro ratione futuritionis, ſed ratione ordinis ad tempus præſens: æternitas enim antecedit tempus. Et ideo huiuſmodi verba non prædicant temporales motus, vt dicit Auguſt. quando referuntur ad diuina. Et tunc patet, quòd non ſequitur argumentatio: quia ipſa procedit ac ſi futurum & præteritum ratione imperfectionis temporis acciperentur.

ARTICVLVS XVIII.

An omne verum ſit à veritate prima efficienter?

Secundo quæritur, Vtrum omne verum ſit à veritate prima? & hoc eſt de intentione literæ. Videtur autem, quòd ſic: quia dicit Philoſophus, quòd ex eo quod res eſt, vel non eſt, oratio vera vel falſa eſt: & hoc conceſſum eſt ſupra. Cum igitur verum fundetur in ente, & omne ens ſit ab ente primo, erit omne verum à veritate prima. Sed contra hoc eſt quod Magiſter obiicit in litera ſic: Quod mala fiunt, eſt verum: ergo quòd mala fiunt, eſt à veritate prima, ſicut à cauſa efficiente & exemplari.

Si autem tu dicas ſecundum quoſdam, quòd veritas eſt duplex, ſcilicet complexi, & incomplexi: & veritas ſigni, & veritas rei: & intelligitur

intelligitur dictũ Aug. quo dicit, quòd omne verum est à veritate prima, de veritate rei, & de veritate signi incomplexi, sed non de omni veritate complexorum. Cōtra: Omnis veritas quæ est in complexo, reducitur ad incomplexa & habitudines ipsorum. Similiter omnis veritas signi reducitur ad veritatem rei, sicut ad causam. Sed constat, quòd si effectus est à Deo, oportet quòd etiam causa sit à Deo, & è conuerso. Ergo veritate rerum complexarum existente à Deo, oportet etiam veritates signorum complexorum esse à Deo, & è conuerso.

Ideo veniunt alij aliter soluendo, dicentes quòd est compositio multiplex, vel diuisio, scilicet positionis, & priuationis, & negationis. Positionis, vt cum dicitur, Petrus est homo, vel homo est animal. Priuationis, vt cum dicitur, Petrus est cæcus. Negationis, vt cum dicitur, Petrus non est homo, homo non est lapis, vel tragelaphus non est sligax, & huiusmodi. Sed iterum hoc nihil valet: quia licet priuatio nihil sit in se, tamen relinquit ens, & secundum hoc ad ens refertur: & de veritate negatiuarum supra ostensum est, quòd reducitur ad ens. Supponamus autem, quòd omne ens sit ab ente primo. Ergo & verum quod fundatur in ente.

Si autem forte tu velis soluere, sicut dicit Magister in litera, per instantiam argumentationis, vt cum dico sic: Sir, quòd tu dicis hominem esse asinum: & ego qui audio hoc, dico sic, audio te loquentem: te loqui est verum: ergo audio verum. Non sequitur, imo audio falsum: & hoc fit ideo, quia variatur medium in prima & in secunda. Cum enim dicitur, ego audio te loquentem, actus audiendi transit super hoc quod dico, te loquentem, gratia attributi tantum, scilicet loquentem. Cum autem dicitur, te loqui est verum, non dicitur verum de hoc quod dico, te loqui, ratione attributi, sed ratione cohærentiæ & compositionis vnius cum alio. Vnde cum postea infertur, ergo ego audio verum, non sequitur conclusio: quia significatur ac si actus audiendi transeat super locutionem tuam, ratione veritatis dicti alicuius quod tu dicas: & hoc non potest esse, quia positum est te dicere falsum, scilicet hominem esse asinum. Magistri autem exemplum est, per quod infert instantiam istud, Deus prohibet furtum fieri: furtum fieri est verum: ergo Deus prohibet verum. Patet, quòd nōn sequitur: quia in prima actus prohibitionis non cadit nisi ratione suppositi super dictum sequens, & non ratione cohærentiæ vel compositionis. Cum autem dicitur, furtum fieri est verum, respicitur furtum fieri ratione compositionis, & cohærentiæ: & ideo conclusio non sequitur. Si, inquam, soluere vis cum Magistro. Contra: Cum dicitur, iste furatur, vera est propositio: aut fundatur verum in subiecto & actu composito cum ipso sine deformitate: aut in compositione cum deformitate. Si primo modo: separata ergo deformitate adhuc erit vera locutio, quod falsum est: quia si deformitas separetur ab actu, hæc locutio erit falsa, iste furatur, vel iste peccat, vel iste facit malum. Ergo verum respicit compositionem deformitatis cum actu in subiecto. Hæc autem compositio realiter aliquid est: & taceo de signo, quia de hoc Magister instat: ergo hæc compositio est ab ente primo: ergo veritas eius à veritate prima, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd aliud est de veritate signi, & aliud de veritate rei: quia sicut supra dictum est, omne quod quocumque modo est, rectum est significari, & hoc non est malum: & ideo illa veritas signi quam habet inquantum est signum, semper est à veritate prima: sed quia hæc deberet mensurare vlterius veritatem rei, vt esset adæquatio signi & signati, adiacet hæc enti compositionis priuatiuè & falso: sicut figura corporis humani, quæ signum est animæ & vitæ, adiacet corpori mortuo: tunc enim priuatiuè ens & falsum deflectuntur à rectitudine signi. Si autem loquamur de veritate compositionis secundum rem: tunc dico, quòd veritas illa reducitur in veritatem primam, sicut entitas eius reducitur ad ens: non enim omne ens reuertitur in ens primum sicut in causam totam sui & immediatam, sed tantum ens perfectum: sunt enim sub Deo alia agentia, vt natura, & voluntas. Vnde sicut est compositio alicuius cum actu deformi, ita causatur: est autem compositio deficiens ex parte actus deformis: ergo immediate reducitur ad causam deficientem, quæ est verum deficiens à vero primo, & est liberum arbitrium. Tamen quicquid entis est in ipsa veritate compositionis, reuertitur in veritatem primam. Et exemplum huius supra positum est, quòd Deus in talibus veris compositis est, sicut virtus influens motum in tibiam, quæ æqualiter influit & in rectam vnius cruris, & in curuam alterius cruris: & ideo quicquid gressus est in claudicatione, reducitur ad virtutem influentem motum, quia ab ipsa est totum, sed de claudicationis defectu nihil est ab ipsa. Ita quicquid entis & veritatis est in talibus compositionibus, est ab ente & veritate prima, sed nihil de defectu: & secundum quod veritas rei est solum de qua loquimur, illa etiam deficit, vbi deficit ens. Et secundum hanc responsionem non sequitur, quòd malum sit à Deo, vel malũ fieri sit à Deo. Si autẽ quæras, In quo fundatur veritas signi? Dico, quòd in re vniuersali, & illa bene est à Deo, sicut prius dictum est. Et per hoc patet solutio ad totum.

Responsio vbi concedit omne verum esse à Deo, & sophisma aperit.

O QVibus facile est nobis respondere, sed indignum responsione videtur quod dicunt. Omne namque verum à Deo est, vt ait Augustinus, cui consonat Ambrosius qui tractans illud verbum Apostoli, 1.Cor.12. Nemo potest dicere, Dominus Iesus nisi in Spiritu sancto: dicit, quòd cum verum à quocumque dicatur, à Spiritu sancto est. Cum itaque verum sit, quòd mala fiunt, hoc verum quod dicitur illa locutione, scilicet mala fiunt, à Deo est: sed non inde sequitur quòd à Deo sit vt mala fiant. Si enim hoc diceretur, author malorum Deus esse intelligeretur: quod ex simili manifestè falsum ostenderetur: Deus prohibet furtum fieri: sed furtum fieri verum est: ergo prohibet verum: non sequitur.

Partem quæstionis approbat illorum qui dicunt Deum non velle mala fieri.

P HÆc igitur & alia huiusmodi inania relinquentes, præmissæ quæstionis parti saniori fauentes, quæ Sanctorum testimoniis plenius approbatur: dicamus Deum non velle mala fieri, nec tamen velle non fieri, neque nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri, fit: & omne quod vult non fieri, non fit. Fiunt autem multa quæ non vult fieri, vt omnia mala.

ARTICVLVS XIX.

An omne veeum à quocunque dicatur, à Spiritu sancto est?

DEinde quæritur de hoc quod dicit Magister in 2.cap. Omne quod verum est, à Spiritu sancto] Hoc enim videtur falsum, cum multa vera sint mala. Item est verum in mathematicis, ad quod non exigitur Spiritus sanctus, vt videtur.

Quæstiun. ITEM, Cum veritas attribuatur Filio, & non Spiritui sancto: quare non dicit, quòd veritas dicatur à Filio potius quam à Spiritu sancto?

Solutio. Dialogo de veritate cap.10. SOLVTIO. Dicendum, quòd secundum Glossam non intelligitur generaliter, sed de vero pertinente ad pietatem, quod est dicere corde, ore, & opere: quia dicit Anselm. quòd potior est dictio operis, quam oris: & dat exemplum de aliquo existente in horto à quo quæritur quæ sint herbæ venenosæ, & quæ salubres: qui indicat verbo venenosas dicendo eas salubres, & comedit alias quas dicit venenosas: quia ille potius dicit opere, quam ore. Dicatur igitur secundum hoc, quòd dicere est manifestare, & dicere veritatem est manifestare veritatem: & hæc manifestatio perfecta est, quando nulla parte obumbratur: & hoc non fit, nisi verum pertinens ad pietatem secundum affectum & operis ostensionem dicatur. Et hoc est dictum secundum Glossam, & sic cessant obiectiones. Sed propter disputationem Magistrorum curiosis potest aliter satisfieri, quòd hoc intelligitur de omni vero secundum quod verum est manifestatiuum cuiuslibet esse cuiuscumque: & tunc dicemus, quòd nihil dicitur sic manifestando à quo abstrahatur inspiratio Spiritus, sicut dicit August. in lib. solilo. & supra distinct. 2. positum est, quòd in omni intellectu veri necesse est adesse illuminationem Spiritus, quam Philosophi illuminationem intelligentiæ vocauerunt: eo quòd omne veri iudicium est secundum regulam veritatis primæ. Et tunc generaliter est verum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd qualiter verum quo dicitur malum fieri, est verum sicut à veritate prima, in præcedenti quæstione expeditum est.

AD ALIVD dicendum, quòd licet Filius sit veritas, tamen sibi non conuenit manifestare verum per inspirationem: quia hoc est docere interius, & hoc conuenit Spiritui sancto, sicut Christus dicit, Docebit vos omnem veritatem: & quæ ventura sunt annuntiabit vobis. Quidam autem faciunt vim in hoc quod dicit Apostolus, Nemo potest dicere, Dominus Iesus nisi in Spiritu sancto. Quia adiicit causam quasi mouentem, & dicit continentiam *Ad quæstion.* Ioan.16. 1.Cor.12.

continentiam quasi contineatur verum in Spiritu sancto, licet non moueat dicentem. Sed hoc videtur friuolum: quia ambrosij au&ritas exponens dictum Apostoli ponit à Spiritu sancto. Sed verum est, quòd non oportet, qui hoc modo verum dicit, quòd habeat Spiritum sanctum, vt patet ex prædictis. Quædam autem ad hoc valentia notata sunt supra distinctione 16.

DISTINCTIO XLVII.

Quod voluntas Dei semper impletur de homine quocumque se vertat?

A *Quod voluntas Dei semper fit efficaciter.*

VOLUNTAS quippe Dei semper efficax est vt fiat omne quod velit, & nihil fiat quod nolit: quæ de homine semper impletur quocumque se vertat. Nihil enim (vt ait Augustinus) in libero arbitrio constitutum superat voluntatem Dei: & si faciat contra eius voluntatem, tamen contra eius voluntatem quæ ipse est nihil putandum est ita fieri, tanquam velit fieri & non fiat, vel nolit fieri & fiat. Illa enim voluntas (vt ait Augustinus in enchiri.) semper impletur aut de nobis, aut à nobis. De nobis impletur: sed tamen non implemus eam quando peccamus. A nobis impletur quando bonum facimus: ideo enim facimus, quia scimus placere Deo. Ita & de homine semper Deus implet suam voluntatem: quia nihil facit homo de quo Deus non operatur quod vult. Non enim vult Deus vt peccet homo quilibet. Si autem peccauerit, pœnitenti vult parcere vt viuat: in peccatis vero perseuerantem punire, vt iustitiæ potentiam contumax non euadat. Sicut alios ab æterno præparauit ad pœnam, ita alios præparauit ad gloriam: & hæc sunt magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. Et tam sapienter exquisita, vt cum angelica & humana creatura peccasset, id est, non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eandem creaturæ voluntatem qua factum est quod Creator non voluit, implet ipse quod voluit: bene vtens etiam malis tanquam summè bonus ad eorum damnationem quos iuste prædestinauit ad pœnam, & ad eorum salutem quos benigne prædestinauit ad gratiam. Quantum enim ad ipsos attinet, quòd Deus noluit fecerunt: quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere valuerunt. Hoc quippe ipso quod contra eius voluntatem fecerunt, de ipsis facta est voluntas eius. Præterea namque magna opera Domini sunt exquisita in omnes voluntates eius, vt miro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem, quod etiam fit contra eius voluntatem: quia non fieret si non sineret: nec vtique nolens sinit, sed volens: nec sineret bonus fieri male, nisi omnipotens etiam de malo posset facere bonum bene. His verbis euidenter monstratur, quòd voluntas Dei æterna semper impletur de homine, etiamsi faciat homo contra Dei voluntatem. Sed attendendum est diligenter quomodo in superioribus dicitur fieri aliquid contra Dei voluntatem, quod

Cap. 100.

Psal. 110.

tamen non fit præter eam: & qualiter intelligendum sit illud, Quantum ad se fecerunt quod Deus noluit: quantum vero ad omnipotentiam Dei nullo modo id facere valuerunt. Videntur enim ista superioribus obuiare, vbi dictum est, voluntati eius nihil resistere. Rom. 9.

DIVISIO TEXTVS.

VOLVNTAS quippe Dei semper est efficax] In ista distinctione redit Magister ad propositum, ostendens voluntatem esse efficacem: & diuiditur in tres partes, in quarum prima probat propositum per verba August. In secunda explanat contra quam voluntatem aliquid potest fieri, & contra quam nihil *ibi* [Verum vt supra diximus, Voluntas Dei diuersis modis accipitur] In tertia autem facit epilogum dictorum *ibi* [Ex prædictis liquet, &c.

ARTICVLVS I.

An voluntas Dei semper sit efficax?

INcidit autem hic dubium, Vtrum verum sit quod dicit voluntas Dei semper est efficax? Videtur autem, quòd non. Ponamus aliquem esse prædestinatum: constat, quòd beneplacitũ Dei est vt saluetur. Quæro igitur: aut iste potest peccare ex libero arbitrio, aut non? Si sic: ponatur mori statim in peccato illo: tunc enim damnabitur, & voluntas Dei impeditur.

2 Item mala fiunt sicut videmus omni die: aut ergo voluntate beneplaciti, aut contra voluntatem beneplaciti. Si voluntate beneplaciti: ergo Deus vult mala: & qui vult mala, malam habet voluntatem: ergo Deus secundum hoc malam posset habere voluntatem, quod absurdum est. Si autem contra, voluntatem Dei: tunc habetur propositum, quia tunc impeditur voluntas.

3 Item, Nobilius & potentius est, contra quod nihil fit & nihil præter ipsum, quam contra quod nihil fit & aliquid præter ipsum: ergo nobilior videretur voluntas Dei, si nihil fieret contra eam, & nihil præter eam: ergo videtur, quòd mala non debent dici fieri præter eam, vt soluendo prædictam rationem dicit Magister in litera.

4 Item Gen. 41. Ego sum Pharao: absque tuo imperio non mouebit quisquam manum aut pedem in omni terra Ægypti. Si hoc ergo est de posse hominis, vt nihil fiat præter ipsum, multo magis est de posse voluntatis diuinæ.

Solutio. SOLVTIO. Hoc leue est determinare, si reuocentur ad memoriam præhabita: quia concedendum est, quòd mala fiunt præter voluntatem diuinam, sicut dicit Magister, & in vltima auctoritate accipitur absque pro contra.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd si prædestinatus est iste, voluntas beneplaciti est de salute, & absque dubio saluabitur: & tamen bene potest non saluari, sed non est compossibile voluntati beneplaciti, quòd moriatur in peccato, licet sit possibile in se, & hoc suprà ostensum est.

AD ALIVD dicendum, quòd est voluntas in se considerata, & de hac procedit ratio dicta: & est voluntas gubernans alia, & de illius ratione est, quòd non compellit ea quæ sub se sunt, ne propriam naturam tollat ab eis: quia aliter destrueretur ratio laudis & virtutis, vt supra dictum est: & sic præter illam voluntatem potest aliquid fieri.

ARTICVLVS II.

An malum ordinatum sit, aut inordinatum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Tam sapienter exquisita, &c.] Per hoc enim vult, quòd malum sit ordinabile: & hoc non videtur: quia malum est corruptio ordinis: & quicquid corrumpit ordinem, est inordinabile: ergo malum est inordinabile.

2 Item, Nihil est adeo bene ordinatum, quod malum non corrumpat: ergo videtur, quòd ordini contrarietur.

3 Item, Omne bonum determinatur secundum rationem ordinis, quia ipsum ordinatur ad alterum, aut ordo est ad ipsum sicut primum bonum ad quod ordinatur illud: ergo ordinatur ad illud: ergo videtur, quòd omne ordinatum sit bonum: sed malum est ordinatum: ergo malum est bonum, quod falsum est.

SED CONTRA: August. in 11. de ciuita. Dei loquitur de ordine vniuersi, quod est distinctum quibusdam antithetis interpositionibus mali: sicut dicit Ecclesiasticus, Creauit Deus omnia duplicia: vnum contra vnum, & duo contra duo, & contra malum bonum, & huiusmodi. Item Isa. 45. Ego Dominus creans lucem, & faciens tenebras; creans malum, & faciens bonum. Et inducit Augustinus exemplum de musicis, in quibus facit harmoniam quandoque interpositio silentij. Ergo etiam malum intercipiens quandoque bonum, facit ad decorem & harmoniacam compositionem vniuersi. Sed contra. Cap. 18.

SOLVTIO. Dicendum, quòd malum de se & in se consideratum, nec ordinem, nec causam, nec intentionem, nec voluntatem habet, vt dicit Dionys. sed est infœcundum, & pigrum: ad alterum tamen comparatum, habet ordinem qui non ponitur in ipso, sed in alio respectu ipsius: sicut pulchritudo albi iuxta nigrum non ponitur in nigro, sed in comparatione ad nigrum in albo: & hoc modo loquitur Augustinus, & procedunt auctoritates inductæ. Rationes autem hîc inductæ Solutio.

ductæ procedunt primo modo. Et quot modis bonum eliciatur ex tali ordine, & in quo ponatur vt in subiecto, supra est expeditum in præcedenti distinct.

Hic aperit dicens diuersis modis supra accipi Dei voluntatem.

VErum vt supra diximus voluntas Dei diuersis modis accipitur: quæ diuersitas in prædictis verbis si diligenter notetur, nihil ibi contradictionis reperitur. Vbi enim dicit non fieri præter eius voluntatem, etiam quod fit contra eius voluntatem, dissimiliter accepit voluntatem: & non ipsam voluntatem quæ Deus est & sempiterna est, sed eius signa prædictis verbis intelligi voluit, id est, prohibitionem siue præceptionem & permissionem. Multa enim fiunt contra Dei præceptum vel prohibitionem, quæ tamen non fiunt præter eius permissionem. Ipsius namque permissione omnia fiunt mala: quæ tamen præter eius voluntatem sempiternam fiunt. Sicut Augustinus dicit super illum locum Psal. vt non loquatur os meum opera hominum. Opera enim hominum dicit ea quæ mala sunt, quæ præter Dei voluntatem fiunt quæ ipse est: sed non præter eius permissionem, quæ ipse non est. Appellatur tamen ipsa Dei voluntas, quia Deus volens sinit mala fieri. Fiunt & contra eius præceptionem vel prohibitionem, sed non contra eius voluntatem quæ ipse est: nisi dicantur contra eam fieri, quia præter eam fiunt. Contra eam quippe nihil ita fit, vt velit fieri quod non fiat, vel noli fieri & fiat: quod euidenter ibi Augustinus notauit, vbi ait, Quantum ad ipsos attinet, quod Deus noluit fecerunt: quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere valuerunt. Ac si diceret, Fecerunt contra Dei præceptum quod appellatur voluntas: sed non fecerunt contra Dei voluntatem omnipotentem, quia hoc non valuerunt, illud valuerunt: & ita per hoc quòd fecerunt contra Dei voluntatem, id est, præceptum, de ipsis facta est voluntas eius, id est, impleta est voluntas eius sempiterna, qua eos damnari volebat. Vnde Greg. super Gen. Multi voluntatem Dei peragunt, vnde mutare contendunt, & consilio eius resistentes obsequuntur: quia hoc eius dispositioni militat, quod per humanum studium resultat. Hîc aperte ostenditur, quia dum mali consilio ac præcepto Dei resistunt, quod voluntas Dei appellatur, ea faciunt vnde voluntas eius quæ ipse est, impletur: quæ dispositio vel beneplacitum vocatur. Nam vt ait Augustinus in ench. quamtælibet sint voluntates Angelorum & hominum bonorum vel malorum, vel illud quod Deus vel aliud volentium quam Deus, omnipotentis voluntas semper inuicta est: quæ mala esse nunquam potest, quæ etiam dum mala irrogat, iusta est: & profectò quæ iusta est, mala non est. Deus ergo omnipotens siue per misericordiam cuius vult miseretur, siue per iudicium quem vult obdurat, nec iniquè aliquid facit, nec nisi volens quicquam facit, & omnia quæcunque vult facit.

B

Enarratione ad Psal. 111.

Cap. 102.

Summatim perstringit sententiam prædictorum, addens quare Deus præcepit omnibus bona facere & mala vitare: cum non velit hoc ab hominibus impleri.

C EX prædictis liquet, quòd voluntas Dei quæ ipse est, semper inuicta est, nec in aliquo cassatur, sed per omnia impletur. Consilium vero eius & præceptio siue prohibitio non ab omnibus implentur quibus proposita & data sunt. Neque ideo præcepit omnibus bona, vel prohibuit mala, vel consulit optima, quòd vellet ab omnibus bona quæ præcepit fieri, vel mala quæ prohibuit vitari. (Si enim vellet vtique & fierent, quia in nullo potest ab homine superari vel impediri eius voluntas) sed vt iustitiam suam hominibus ostenderet, & mali essent inexcusabiles. Denique vt boni ex obedientia gloriam, mali ex inobedientia pœnam sortirentur, sicut vtrisque ab æterno præparauit. Ea ergo quæ omnibus præcepit vel prohibuit, à quibusdam voluit fieri vel vitari, sed non ab omnibus, & quædam personaliter præcepit, & in veteri, & in noua lege: quæ ab eis quibus præcepit, fieri noluit: vt Abrahæ de immolatione Filij: & in Euangelio quibusdam curatis quibus præcepit ne cui dicerent. *Gen. 22. Mar. 1.*

AATICVLVS III.

Quare nihil potest fieri contra permissionem, & tamen aliquid fit contra præceptum & consilium & prohibitionem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in secunda parte *ibi* [Ipsius namque permissione omnia fiunt mala, &c.] Dubium enim est quare nihil potest fieri contra permissionem: & aliquid fit contra præceptum, & consilium, & prohibitionem? Permissio enim cum sit respectu mali plus distat à voluntate beneplaciti, quam præceptum vel consilium, quod est respectu boni: ergo minus debet fieri contra præceptum, quam contra permissionem.

2 Item super illud, Eduxit eos cum argento & auro, dicit Glos. quòd idem est aliquando præceptum & permissum: ergo si fit aliquid contra præceptum, potest etiam aliquid fieri contra permissionem.

3 Item, Secundum Glos. illam videntur esse vnum signum præceptum, & permissio: ergo non sunt quinque, sicut supra dictum est.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd nihil fit contra permissionem, vt supra diximus: quia illa coniuncta est operi sicut operatio: vnde hoc non est, quia est respectu mali, sed ratione existentiæ operis: & ideo non oportet, quòd sic sit in præcepto vel consilio respectu cuius adhuc est libertas faciendi vel non faciendi. Vnde obiectio illa ponit non causam pro causa: quia non est causa, quòd contra eam non possit fieri vicinitas ad voluntatem beneplaciti vel distantia.

AD ALIVD dicendum, quòd idem secundum idem & respectu eiusdem non potest esse præceptum & permissum, sed respectu diuersorum, scilicet vt permissum respectu eorum qui ex auaritia asportauerunt: & præceptum respectu eorum qui ex obedientia. Et per hoc patet etiam responsio ad sequens. Notandum tamen, quòd permissio dicitur quatuor modis, scilicet respectu minoris boni: & hæc proprie vocatur concessio, sicut 1. ad Corin. 7. De virginibus præceptum Domini, &c. super illud, quòd si non continent, nubant tantum in Domino: dicit Glos. quòd permittit virginibus nubere, id est, concedit. Dicitur etiam Deus permittere quod non prohibetur, & est respectu mali venialis, vt super illud, Irascimini & nolite peccare, dicit Glos. permittit quod est necessitatis. Dicitur etiam permitti quod non punitur temporali pœna, licet puniatur æterna, vt Matth. 19. permittitur libellus repudij dari vxoribus ad duritiam cordis eorum, vt dicit Dominus. Quarto dicitur permitti quod non impeditur, & tamen cohibetur cum sit malum: & hoc tantum modo est permissio signum voluntatis diuinæ.

DISTIN

DISTINCTIO XLVIII.

Quod aliquando homo bona voluntate aliud vult quam Deus: & aliquando mala id quod Deus bona voluntate vult?

SCIENDVM quoque eſt, quòd aliquando mala eſt voluntas hominis idem volentis quod Deus vult fieri, & aliquando bona eſt voluntas hominis aliud volentis quam Deus. Vt enim bona ſit hominis voluntas, oportet attendere quid congruit ei velle, & quo fine. Tantum enim intereſt inter voluntatem Dei & voluntatem hominis, vt in quibuſdam aliud congruat Deo velle, aliud homini. Vnde Auguſtinus in ench. Aliquando bona voluntate homo vult aliquid quod Deus non vult: bona multo amplius multoque certius voluntate. Nam illius mala voluntas eſſe nunquam poteſt: tanquam ſi bonus filius patrem velit viuere, quem Deus bona voluntate vult mori. Et rurſus fieri poteſt, vt hoc velit homo voluntate mala quod Deus vult bona: velut ſi malus filius velit mori patrem, velit etiam hoc Deus. Nempe ille vult quod non vult Deus: iſte vero id vult quod vult & Deus: & tamen bonæ Dei voluntati pietas illius potius conſonat, quamuis aliud volentis, quam huius idem volentis impietas. Multum enim intereſt quid velle homini, quid velle Deo congruat: & ad quem finem ſuam quiſque referat voluntatem, vt approbetur vel improbetur. Poteſt enim velle bonum quod non congruat ei velle: & poteſt velle bonum quod congruit, ſed non refert ad finem rectum, & ideo non eſt bona voluntas.

A *Qualiter voluntas noſtra diuinæ conformetur.*

Cap. 101.

Quod bona Dei voluntas mala hominum voluntate impletur: vt in paſſione Chriſti contigit, vbi quiddam factum eſt quod Deus bona & Iudæi mala voluntate voluerunt, voluerunt tamen & aliquid quod Deus non voluit.

ILlud quoque non eſt prætermittendum, quòd aliquando Dei voluntas bona per malam hominis voluntatem impletur: vt in crucifixione Chriſti factum eſt, quem Deus bona voluntate mori voluit, Iudæi vero impia voluntate eum crucifixerunt. Et volebant Iudæi mala voluntate quiddam quod Deus bona voluntate volebat, ſcilicet vt Chriſtus pateretur, moreretur: ſed volebant & aliquid aliud quod Deus nolebat, ſcilicet occidere Chriſtum: quod fuit mala actio & peccatum. Actum quippe Iudæorum non voluit Deus, paſſionem vero Chriſti voluit: ſicut & in ipſo Pſal. Chriſtus ad Patrem ait, Tu cognouiſti ſeſſionem meam, id eſt, voluiſti & approbaſti paſſionem meam, tibi enim Pſal. 138.

B

placuit. Voluit itaque tota Trinitas vt Christus pateretur, nec tamen voluit vt Iudæi occiderent: quia voluit pœnam Christi, sed non voluit culpam Iudæorum: nec tamen noluit: si enim noluisset, nec fuisset.

Oppositio.

C SEd ad hoc opponitur sic, Si voluit Deus vt Christus pateretur, voluit vtique vt pateretur à Iudæis, vel non. Si voluit vt non pateretur à Iudæis, cum passus sit, factum est itaque quod voluit Deus non fieri. Si autem voluit eum pati à Iudæis: ergo voluit eum occidi à Iudæis: voluit itaque vt Iudæi occiderent eum. Ad quod respondentes dicimus, simpliciter concedendum esse, quòd Deus voluit Christum pati & mori: quia eius passio bonum fuit, & causa nostræ salutis. Cum autem dicitur, volebat eum pati vel occidi à Iudæis: hic distinguendum est. Si enim intelligitur sic, volebat eum sustinerere passionem siue crucifixionem à Iudæis illatam, verus est sensus. Si vero intelligitur sic, volebat vt Iudæi occiderent eum, falsum est. Non enim volebat Deus actionem Iudæorum quæ mala erat: sed volebat passionem bonam: & hæc voluntas per malas Iudæorum voluntates impleta est.
Cap. 101. Vnde Augustinus in ench. Deus quasdam voluntates suas vtique bonas implet per malorum hominum voluntates malas: sicut per maleuolos Iudæos bona voluntate Patris Christus pro nobis occisus est: quod
Math 16. tantum bonum fuit vt Apostolus Petrus quando id fieri nolebat, sathanas ab ipso qui occisus est diceretur. Ecce manifeste habes magnum bonum fuisse quòd Christus occisus est: & hoc bonum quia Petrus nolebat, ideo redargutus est.

DIVISIO TEXTVS.

SCIENDVM quoque est, quòd aliquando mala est voluntas hominis idem volentis] In hac vltima distinctione agit de conformitate nostræ voluntatis ad voluntatem diuinam: & diuiditur in tres partes, in quarum prima Magister tangit modum conformitatis in genere. In secunda autem modum conformitatis in passione Christi *ibi* [Illud quoque non est prætermittendum, quòd aliquando voluntas Dei] In tertia autem ostendit qualiter nos debeamus habere in passionibus Sanctorum, quas vult Deus *ibi* [Si verò quæritur, Vtrum eodem modo sentiendum sit de passionibus & martyriis Sanctorum.

ARTICVLVS I.

An possibile sit nos conformare voluntatem nostram voluntati diuinæ?

INcidunt autem hic primo quinque dubia: quorum primum est, Vtrum possibile sit nos voluntatem nostram conformare voluntati diuinæ? Secundum, In quo consistat illa conformitas? Tertium autem, Si in pluribus est illa conformitas, vtrum vna aliam quandoque excludat, vel omnes possunt esse simul? Quartum autem, Vtrum tenentur omnes ad conformitatem, vel non? Quintum vero & vltimum, Vtrum teneamur conformare in volito, quod non congruit nobis velle: sed tamen scimus illud Deum velle?

Ad primum proceditur sic: Infinitæ distantiæ nulla est conformitas: voluntas Dei & voluntas hominis sunt infinitè distantes: ergo nulla potest esse conformitas inter eas.

2 Item Isa. 55. Sicut exaltantur cæli à terra, ita exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Ergo & voluntas à voluntate: ergo non est proportio vel conformitas.

3 Item super Psalm. 32. Exultate iusti in Domino:

Domino: dicit Glos. Quantum distat Deus ab homine, tantum distat Dei voluntas à voluntate hominis. Ex quo sequitur idem.

Sed contra. SED CONTRA: Qui fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, & soror, & mater est. Ergo possumus conformari in volito.

Psal. 32. 2 Item super illud, Rectos decet collaudatio: dicit Glos. Recti sunt qui dirigunt corda sua secundum voluntatem Dei, quæ regula est nostræ voluntatis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd est conformitas assimilationis perfectæ, vel proportionis determinatæ: & in hac non possumus conformari. Est etiam conformitas in aliquo, quæ est conformitas imitans perfectionem suæ voluntatis in volito & forma volendi & fine, & in hac possumus ei conformari. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD SECVNDVM autem dicendum, quòd loquitur Isaias de malis, quorum corda in terrenis habebant volita & causas volendi, cum quibus Deus non concordabat: quia cælestia non petebant nec volebant.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum est de conformitate secundum patriam: quia in illam non possumus, nec etiam in illam quæ est perfectionis, licet imitari possumus pro possibilitate nostra.

ARTICVLVS II.

In quo consistit conformitas voluntatis diuinæ & nostræ?

SEcundo quæritur, In quo consistat ista conformitas voluntatum? Videtur autem, quòd esse non possit in aliquo. In creatis enim voluntatibus non est conformitas nisi in volito, quod est ratio voluntatis & causa & obiectum: sed in diuinis voluntas non causatur ex volito, sed potius è conuerso, sicut supra habitum est: ergo videtur, quòd nunquam possit esse conformitas in voluntate.

2 Præterea, Demus, quòd sit in volito: in litera probatur, quòd hæc non est conformitas meritoria: de illa autem tantum quæritur: ergo penes volitum vnum non attenditur conformitas.

3 Si forte dicatur, quòd est conformitas in fine voluntatis, qui finis est volitus à Deo: vt scilicet homo velit quod vult, propter aliquid quod vult Deus. Tunc si aliquis vellet furari vt pasceret pauperes, ille conformaret suam voluntatem voluntati diuinæ: quia Deus vult pauperes pasci, propter quod ille vult furari: ergo videtur, quòd nec in ratione voluntatis, vt probat prima ratio, nec in volito, nec in fine voluntatis potest esse conformitas ista.

4 Si forte dicas, quòd debemus aliquid velle quod scimus eum velle. Adhuc est instandum: quia scio eum velle quod operatur: & tamen possum illud velle demeritorie, sicut est in litera de exemplo duorum filiorum in morte patris.

Quæst. 1. VLTERIVS quæritur, Cui voluntati debeamus nos conformare, vtrum voluntati signi, vel voluntati beneplaciti. Videtur autem, quòd voluntati beneplaciti: quia maior est conformitas ad voluntatem quæ simpliciter est voluntas, quam ad illam quæ est tantum secundum quid: voluntas autem beneplaciti simpliciter est voluntas, signi autem secundum quid: ergo debet esse conformitas ad beneplacitum.

2 Item, Quandoque est de hoc quod non vult Deus: ergo tunc essemus secundum quid conformes, & simpliciter difformes in voluntate.

SED CONTRA: Nemo potest velle nisi cognitum: voluntas beneplaciti incognita est nobis: ergo non tenemur conformari illi in voluntate beneplaciti. *Sed contra.*

PRÆTEREA quæritur, Cui signo magis conformari debeamus? Videtur autem, quòd præcepto: quia ad præcepta obligamur: ergo cum ad conformitatem voluntatis etiam obligemur, conformitas erit secundum præceptum. *Quæst. 2.*

SED CONTRA: Prohibitio etiam obligat: ergo ad illam tenemur conformari. *Sed contra.*

2 Item, Operatio dicit & ostendit beneplacitum Dei, quia quicquid operatur, de hoc est beneplacitum suum: cum ergo maxima conformitas sit beneplaciti, maxime tenemur nos conformare voluntati operationis.

VLTERIVS quæritur propter quosdam, Vtrum teneamur conformare nos in voluntate voluntati signi quæ est permissio? Videtur, quod sic: quia si Deus nollet, non fieret id quod permittit: ergo debet nobis placere, vt videtur: quia aliter suæ voluntati non concordamus. *Quæst. 3.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd est conformitas secundum quid, & conformitas simpliciter. Conformitas secundum quid est in volito tantum: & hæc sola nec demeritoria, nec meritoria est: quia consistit in sola materia voluntatis, & materiale principium est ad opposita, & potest informari quocumque modo, siue bene, siue male. Conformitas autem simpliciter est secundum duos modos, scilicet perfectione viæ, & perfectione patriæ: & perfectione viæ adhuc duobus modis, scilicet sufficientiæ, & copiæ. Perfectio sufficientiæ est in duobus, scilicet in forma volendi, & fine voluntatis, & non in materia necessario, sed quandoque sic, & quandoque non. Dico autem formam volendi charitatem: vt ex simili charitate velim quicquid volo, ex qua Deus vult hoc quod vult: & finis voluntatis est propter quod est, vt est gloria Dei ad quam omnis nostra voluntas refertur. Hæc duo sufficiunt etiam diuersitate voliti, vt patet in litera de exemplo boni filij. Perfectio autem patriæ est secundum quatuor modos, vt velit idem, & ex eadem forma, & propter idem, & quod Deus vult eum velle: & primum est vt materia circa quam est voluntas, secundum vt forma, tertium vt finis, quartum vt motiuum effectiuum. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc non attenditur voluntas: quia hoc est proprietas diuinæ voluntatis, secundum quod

est causa creaturarum: & hoc modo non comparatur ad nos.

Ad aliud dicendum, quòd illa ratio non tangit nisi illam conformitatem, quæ est secundum quid, & non simpliciter.

Ad aliud dicendum, quòd in hoc nulla est conformitas: quia Deus non vult vt faciamus mala propter bona.

Ad aliud etiam conceditur, quòd non est conformitas nisi secundum quid & imperfecta.

Ad quæst. 1. Ad id quod vlterius quæritur, dico sine præiudicio, quòd quia nescimus beneplacitum Dei, sufficit si conformamur præcepto & operationi: si autem sciremus beneplacitum, bene concedo, quòd illi magis teneremur conformari.

Ad quæst. 2. Ad id quod obiicitur de prohibitione, dicendum quòd illa consistit potius in nolente quam in volente: & ideo in illa non est simpliciter confirmatio.

Ad quæst. 3. Ad id quod obiicitur de permissione, dicendum quòd sicut habitum est, Deus non vult hoc quod permittit: sed ipsum fit præter voluntatem Dei: & ideo penes illam nulla est conformitas. Et huius quidam propter obiectionem factam contrarium dicunt: & hoc reputo errorem.

ARTICVLVS III.

An si in pluribus est conformitas voluntatis diuinæ & nostræ, vna excludat aliam per repugnantiam?

Tertio quæritur, Si in pluribus est conformitas illa, sicut iam habitum est, vtrum vna aliam excludat, quasi per repugnantiam? Et videtur, quòd sic: quia in Glo. ad Rom. 5. distinguitur triplex velle, scilicet naturæ, gratiæ, & vitij: sed secundum velle vitij constat, quòd nulla attenditur conformitas: natura autem non repugnat Deo: ergo secundum eam potest esse conformitas: & similiter gratia semper est conformis. Tamen videmus in Christo, quòd vna excludere videtur aliam, cum dixit, Non sicut ego volo, sed sicut tu.

2 Item, In nobis sunt quatuor modi voluntatum, scilicet naturæ, & deliberatiua voluntas, & gratiæ voluntas, & illa quæ est voluntas rationis vt est natura: & hoc probatur in 3. distinctione 17. Constat autem, quòd ratio deliberatiua quandoque repugnat naturæ in volito. Eergo videtur, quòd si secundum vnam est conformitas, quòd secundum aliam non potest esse.

Sed contra. Sed contra: In litera dicitur, quòd multum interest quid velle homini, quid velle Deo congruat: ergo Deus vult nos velle quod congruit nobis secundum naturam: hæc autem sunt naturalia, vt vitæ conseruationem, & huiusmodi: ergo in his tenemur nos suæ voluntati conformare: ergo illa conformitas non excluditur à voluntate rationis vel gratiæ.

2 Item, Deus dupliciter operatur in natura, scilicet secundum cursum naturalem propagandi res secundum causas seminales quas naturæ inseruit, & operatur super naturam per potentiam miraculorum: & vnum non contrariatur alteri, quia dicit August. quòd non potest facere contra causas quas naturæ inseruit: ergo similiter cum inseruerit nobis voluntatem naturæ, ipse non exigit aliquam conformitatem voluntatis quæ excludat illam.

3 Item, Nos videmus, quòd ipse præcepit hoc quod releuemus indigentias pauperum: ergo tenemur facere hoc: ergo tenemur velle, quòd non sint pauperes: & tamen scimus, quòd ipse vult eos esse pauperes, quia aliter non essent pauperes: ergo videtur, quòd in pluribus consistat conformitas, quorum vnum non excludat alterum.

4 Item, Sæpe præcipit Deus vnum, & operatur alterum: cum igitur ista sint signa quibus præcipue tenemur conformare voluntatem nostram, videtur quòd conformitas non secundum idem consistat, sed secundum diuersa, quorum vnum non excludat alterum.

Solutio. Ad hoc sine præiudicio dico, quòd secundum diuersa attenditur conformitas. Sed sicut est in natura, quòd diuersi motores referuntur ad idem mobile diuersimode, sed omnes sequuntur vnum qui prædominatur: ita est in diuersis conformitatibus voluntatum diuersarum, quòd omnes sequuntur vnam conformitatem, & tamen quælibet retinet suum proprium motum conformitatis: vt verbi gratia motor primus in mobili primo non habet nisi motum vnum simplicem: in secundo autem motor secundus habet motum primi ab Oriente in Occidens, & in hoc conformis est primo: & habet motum proprium ab Occidente in Oriens, in quo non discordat secundum intentionem motus, licet in motu stellarum videatur habere aliquid proprium: quia illum motum mouet imprimente primo motore in ipsum desiderium causandi mixturam elementorum ad generationem: & non potest esse mixtura, nisi duobus motibus contra se mouentibus, vnum in alterum ire cogatur: & hæc est causa motus latitudinis stellarum & planetarum ab Aquilone in Meridiem, & à Meridie in Aquilonem. In intentione ergo mouendi conformitas est: quia etiam in motu proprio non habent motum motores secundi, nisi quem imprimit & influit in eis motor primus. Ita dico, quòd est in homine duplex voluntas sequens Dei voluntatem mouentem nos, scilicet voluntas rationis, & voluntas naturæ. Voluntas rationis conformatur tripliciter si potest, scilicet in volito, in forma volendi, & fine. Voluntas autem naturæ conformatur in hoc quod congruit nos velle, id est, quod Deus vult nos velle, vt dicit Magister in 3. huius lib. dist. 17. & istius motus non excluditur, licet motus rationis ordinet ipsum & dominetur: impium enim & crudele, & contra congruitatem humanæ naturæ esse videretur, quòd circa nos & alios vellemus crudelia, vt homines pati, &

& pauperes esse, & affligi, & vtiles Ecclesiæ mori cum moriuntur, & huiusmodi. Vnde credo, quòd tenemur hoc non velle humana pietate, licet committamus Domino secundum rationis voluntatem.

DICENDVM ergo ad primum, quòd in Christo fuit vtraque conformitas: voluit enim non mori voluntate naturæ: & hoc voluit eum Deus Pater velle: & sic conformis fuit: & vocatur hic ista conformitas secundum congruitatem humanam. Et voluit mori secundum rationem. Et hæc non opponuntur: sicut etiam in superioribus sunt diuersi motus, non tamen oppositi, sed omnes sunt conformes in intentione primi monentis, qui influit mouere omnibus aliis.

AD ALIVD dicendum, quòd voluntas naturæ nunquam de se repugnat voluntati rationis, licet quandoque sit de contradictorio: sed sub ratione ostendit quid ei congruat, & quid eam Deus velit velle: si enim inciperet rebellare rationi, cum illa sit recta, iam non esset voluntas naturæ, sed vitij: sicut si motor inferior vellet impedire superiorem ne moueret.

ARTICVLVS VI.

An omnes teneantur conformare voluntatem suam diuinæ voluntati?

QVarto quæritur, Vtrum omnes tenentur conformare voluntatem suam voluntati diuinæ? Et circa hoc quæruntur duo: quorum primum est., Vtrum tenentur omnes simpliciter ad conformitatem? Secundum autem, Vtrum tenentur ad illam specialem conformitatem quæ est in volite?

Quæst. 1. AD PRIMVM obiicitur sic: Omnes tenentur esse recti: non autem sunt recti nisi conformes, vt dicit Glo. prius inducta: ergo omnes tenentur esse conformes in voluntate.

2 Item, Ad præcepta charitatis omnes tenentur: charitas autem facit amicos: ergo omnes tenentur esse amici. Dicit autem Tullius in lib. de amicitia, quòd amicorum est idem velle: ergo omnes tenentur ad hoc, vt videtur: ergo tenentur esse conformes in voluntate, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Quidam sunt obstinati, & quidam, quod plus est, damnati qui conformare voluntatem non possunt: ergo tenentur ad impossibile. Si autem dicas, quòd per obstinationem & damnationem absoluuntur: ergo portant lucrum de malitia sua, quod est inconueniens.

2 Item, Aliquis iterum dum peccat, non potest conformare: ergo peccat duplici peccato, quia in actu peccati quod facit, & quia non conformat voluntatem suam voluntati diuinæ. Item, Continuè tenetur aliquis conformare se, si tenetur: ergo quandiu non conformat, contiuè omittit: ergo continuè peccat, vt videtur.

Quæst. 2. AD SECVNDVM sic obiicitur, & sunt obiectiones communes omnium, de Glo. super illud, Non adhæsit mihi cor prauum: quæ dicit, quòd prauum & distortum cor habet, qui non vult quod Deus vult: ergo quando scimus eum aliquid velle, nos tenemur velle illud. *Psal. 100.*

2 Item, Deus non potest velle nisi iusta & bona: nos autem omnino tenemur esse iusti & boni: ergo tenemur velle quod ipse, quia non nisi conformi voluntate possumus esse iusti & boni.

SED CONTRA: Si ego haberem vnam voluntatem, & tu velles contradictorium, illæ duæ voluntates essent discordes: ergo similiter Deo volente vnum, & tu contradictorium, sunt discordes voluntates: & tamen Augustinus laudat eum in litera, qui contrarium vult eius quod vult Deus: ergo non tenemur ad conformitatem in volito. *Sed contra.*

VLTERIVS quæritur, Vtrum contrarietates possint esse inter Dei voluntatem bonam, & hominis bonam voluntatem? Videtur quod sic: quia duo fratres habebant contrarias voluntates, vt dicit in litera: ergo illa quæ contraria est alterius voluntati, contrariatur etiam omni voluntati illi conformi: sed Dei voluntas est conformis illi qui malus est: ergo boni fratris voluntas contrariatur diuinæ voluntati. *Quæst. 3.*

2 Item, Cum Deus aliquid vult, ipsum est bonum & sanctum, quia ipse volens hoc est sua bonitas: ergo qui non vult hoc, contrariatur bonitati & iustitiæ & sanctitati quæ est ipse Deus: & tamen bonus est quia laudatur ab Aug. ergo duæ iustæ & sanctæ voluntates possunt esse contrariæ.

3 Item, Intellectus dissonans à prima veritate, contrarius est veritati primæ: ergo voluntas dissonans à volito primæ bonitatis & voluntatis: talis autem est quam laudat Aug. in litera: ergo contrariæ sunt, & tamen bonæ & laudabiles.

SOLVTIO. Dicendum, quòd omnes tenentur ad conformitatem viæ, sicut prius dictum est: & hoc est rectum cor dirigi, scilicet ad formam & finem voluntatis diuinæ, & velle quod Deus vult nos velle. Tamen id quod obiicitur de Tullio, dicendum est, quòd sic intelligitur, quòd amicorum est redire ad vnum volitum per intentionem finis, & non semper materiæ. *Solutio.*

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd obstinati possunt deponere obstinationem, & tunc conformare: & ideo illi non absoluuntur à tentione. Damnati autem non sunt in statu conformandi se: & ideo quia se non conformauerunt cum potuerunt, inflictum est eis in perpetuum & non posse in pœnitentiam, & ideò damnum non lucrum reportauerunt: intolerabile enim damnum est in perpetuum non posse conformari.

AD ALIVD dicitur communiter, quòd præcepta affirmatiua obligant semper, sed non ad semper: & ideo non semper omittit peccator dum peccat: sed omittit dum actualiter cogitat, quòd debet se præparare ad gratiam conformitatis, & non facit.

AD SECVNDVM dicendum meo iudicio,

dicio, quòd non tenemur nisi supra dicto modo, scilicet quòd voluntas nostra debet sequi non resultando: tamen possumus habere propriam in motu non resultante: & hoc est quod quidam dicunt satis conuenienter, quòd voluntas conformis debet esse, sed velleitas conditionata, scilicet si Deus vellet aliter fieri, potest esse non conformis: & hanc velleitatem qua aliud vellemus si Deus vellet, vocant quidam voluntatem imperfectam. Et omnium dicta reuertuntur ad idem.

Ad aliud dicendum, quòd voluntas non est iusta à volitis, sed à modo & fine volendi: & ideo non oportet, quòd in volito sit omnino conformitas.

Ad quæst. 3. Ad id quod vlterius quæritur, ad omnia præter vltimum est vna solutio, scilicet quòd non attenditur in aliquo conformitas penes materiale principium solũ, sed penes formam & finem: & ideo illæ voluntates quæ in materia non concordant, nec etiam discordant, quia vna sequitur aliam, & habent easdem formas & fines, sunt concordes: quæ autem in materta conformes sunt, & diuersas & contrarias habent formas & fines, sunt difformes.

Ad vltimum dicendum, quòd non est simile de intellectu & voluntate: quia verum est tota causa intellectus secundum speciem speculationis. Sic autem non se habet volitum ad voluntatem: sed oportet adesse formam & finem, vt prius dictum est.

ARTICVLVS V.

An teneamur nos conformare in volito quod scimus Deum velle, sed tamen non congruit nobis hoc velle?

Qvinto & vltimo quæritur, Vtrum teneamur conformare nos in volito quod scimus Deum velle, sed tamen non congruit nobis hoc velle? Videtur autem, quòd non. Michææ 2. Vtinam non essem vir habens spiritum, & mendacium potius loquerer. Ecce optat quod congruit eum velle: quia nemini congruit velle destructionem suæ gentis & sui populi, quam ille prophetauerat: & sic sciuit eam velle Deum, & tamen volendo optat contraria.

2 Item Ierem. 28. Anania quodam pseudopropheta prophetante, quòd non esset tradenda ciuitas in manum regis Babylonis, cum Ieremias sciret Dominum velle contrarium, ex humana compassione dixit, Amen, sic faciat Dominus: dicit ibi Glo. Optat fieri quod Deum velle mentitur.

3 Item, Beata Virgo si volebat Christum pati tormentum, tunc mirabilis erat mater, cum ita doleret, vt de ipsa dicatur Luc. 2. Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Ergo non tenemur velle quod non congruit ex humana pietate nos velle, cum tamen sciamus Deum velle illud, quia videmus eum hoc implere.

4 Item, Sancti plorant peccata hominum, cum tamen sciant, quòd Deus velit eos esse in peccatis, vt quidam dicunt: nemo autem vult hoc quod deplorat.

5 Item, Ponamus mihi esse reuelatum de aliquo damnando, adhuc debeo orare pro eo & ex voluntate: ergo debeo velle eum saluari.

6 Item, Ponamus mihi esse reuelatam propriam damnationem: si ergo volo me damnari, volo peccare: & hoc est contra conformitatem: ergo faciendo contra conformitatem, ero conformis, quod absurdum est.

Sed contra: Si non teneor velle quod scio Deum velle, tunc possum velle contrarium: ergo & facere contrarium: ergo possum non peccando facere contra voluntatem, quod falsum est. *Sed contra.*

2 Item, Augustinus dicit, quòd impius est cui non placet diuina prouidentia: prouidentia autem est de omnibus volitis: ergo illa debent esse nostra volita, & nobis placere.

Solvtio. Dicendum vt prius est, quòd sequi debet nostra voluntas: sed tamen aliquid proprium potest habere. Et per hoc patet solutio ad duo prima: & non est difformitas: quia Deus nos hoc vult velle. Per hoc etiam patet solutio ad hoc quod obiicitur de beata Virgine. *Solutio.*

Ad aliud dicendum, quòd fundatur super falsum: quia Deus nunquam voluit peccatum alicuius: sed omnia peccata fiunt præter voluntatem Dei, vt prius probatum est in litera præcedentis distinctionis.

Ad alia duo dicendum, quòd stultæ positiones sunt: quia talis reuelatio non tollit arbitrij libertatem: ergo nec redeundum ad Dei facultatem. Vnde nullus est ita reuelatus damnari quin possit saluari: & reputo stultitiam quod quidam dicunt, quòd in tali casu non peccaret qui vellet se damnari, & alium damnari: hoc enim est omnino contra ordinem naturæ & gratiæ & rationis, vt velit se à Deo separari. Vnde meo iudicio Deus non vult hoc nos velle: imo potius contrarium omni voluntate naturæ & rationis & gratiæ vult nos velle.

Vtrum placuerit viris bonis, quòd Christus pateretur & moreretur: placuit quidem intuitu nostræ redemptionis, sed non ipsius cruciatus?

EX quo soluitur quæstio qua quæri solet, Vtrum viris sanctis placere debuerit, quòd Christus pateretur vel occideretur. Debuit enim eis placere intuitu nostræ redemptionis, sed non intuitu ipsius cruciatus. Voluerunt ergo ac vehementer cupierunt Christum mori propter liberationem hominis & impletionem diuinæ voluntatis: sed non voluerunt delectatione ipsius afflictionis. De eodem ergo lætabantur & tristabuntur: sed ob aliud gaudebant, & propter aliud dolebant. Volebant ergo Christum mori pro hominis redemptione: & tamen de morte ipsius diuersis de causis corda eorum variè mouebantur. D

ARTICVLVS VI.

Vtrum omnes sancti & specialiter beata Virgo & Apostoli voluerunt passionem Christi?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ex quo soluitur quæstio] Videtur enim, quòd passionem Christi omnes sancti voluerint: quia omnes redemptionem expectabant: ergo mortem Christi desiderauerunt.

Item quæritur, Vtrum beata Virgo & Apostoli voluerunt?

SOLVTIO. Secundum præhabita hæc nulla est quæstio: quia Magister bene determinat in litera, quòd omnes volebant finem passionis & ipsam passionem relatam ad finem, sed non passionem simpliciter: quia hoc esset contra illud quod congruit nos velle, scilicet pœnas & mortem innocentis & optimi. Sic etiam iudicandum est de passionibus sanctorum. In comparatione autem ad agentes & occidentes, nullo modo debemus velle: quia nec Deus sic voluit, vt habetur in litera. Solutio.

Quomodo sentiendum sit de passionibus Sanctorum, an velle an nolle debeamus.

SI vero quæritur, Vtrum eodem modo sentiendum sit de passionibus & martyriis Sanctorum. Dicimus aliquam esse differentiam inter passionem capitis & membrorum. Christi namque passio causa est nostræ salutis, quod non est passio alicuius Sancti. Nullius enim passione redempti sumus nisi Christi. Profuerunt quidem non modo eis qui passi sunt, verum etiam aliis fidelibus ipsorum passiones: verumtamen nostra redemptio non sunt: hoc enim passio illius sola potuit qui Deus est & homo. Illius ergo passionem credentium piæ mentes voluerunt & optauerunt fieri sicut futurum credebant: passiones vero Sanctorum possumus velle & nolle: & vtrumque bona voluntate, si rectos nobis proponamus fines. Cui enim placuit Pauli passio eo fine, quia præmium eius per hoc auctum & paratum cernebat: bonam videtur habuisse voluntatem, quæ voluntati eius congruebat, qua cupiebat dissolui & esse cum Christo. Qui autem voluit eum declinare passionem & effugere manus iniquorum compassione pietatis, & ille habuit bonam voluntatem. Vnde August. in ench. Bonæ apparebant voluntates Cap. 101. piorum fidelium qui nolebant Apostolum Paulum Ierusalem pergere, E

Act. 21. ne ibi pateretur mala quæ Agabus propheta prædixerat: & tamen hoc illum Deus pati volebat pro annuntianda fide Christi exercens martyrem Christi: neque ipse bonam voluntatem suam impleuit per Christianorum voluntates bonas, sed per Iudæorum malas: & ad eum potius pertinebant qui nolebant quod volebat, quam illi per quos volentes factum est quod volebat: quia idipsum mala voluntate fecerunt, quod Deus bona voluntate voluit. Ita & in passione Christi factum est: D quod enim Deus voluit, hoc idem Iudæi & diabolus: sed illi mala voluntate, Deus vero bona voluntate, scilicet vt Christus moreretur. Veruntamen illi actum voluerunt quem Deus non voluit.

ARTICVLVS VII.

An dæmones persuaserunt Iudæis crucifigentibus Christum passionem eius?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo cap. *ibi* [Quia idipsum mala voluntate fecerunt, quod Deus bona voluntate fieri voluit, &c.] Quæri enim potest, Si dæmones hoc persuaserint, vel non? Videtur enim, quòd non: quia Matth. 27. super illud, Nihil tibi & iusto illi: dicit Glos. quòd sicut diabolus initiauit mortem per fœminam, ita etiam modò mortem quæ vitæ causa est, voluit impedire per fœminam. Ergo videtur, quòd hoc propria malitia fecerunt, & non suasu dæmonis.

2 Item, Petrus dictus est satanas, quia voluit Christum non mori: non autem erat satanas per naturam: ergo per voluntatis similitudinem: ergo satanas non voluit Christum mori, vt videtur.

3 Item, Nemo vult hoc vnde destruitur suum imperium: sed per mortem Christi destructum est imperium diaboli: ergo dæmones cum sint astutissimi nolebant hoc.

SED CONTRA est hoc quod dicit Apostolus 1. ad Cor. 2. Quam nemo principum huius seculi cognouit: si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Et exponit vna Glos. de dæmonibus: ergo persuaserunt eum crucifigi. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd primo persuaserunt, sed postea cum senserunt efficaciam deitatis eius per lætitiam Sanctorum & temporis congruentiam & prophetiæ, doluerunt, sed reuocare non potuerunt, eo quod tunc humana malitia perpetrare voluit decretum Patris de redemptione nostra facta per Christum: cui est honor & imperium in omnia secula seculorum. Amen. *Solutio.*

FINIS.

INDEX

INDEX

Rerum memorabilium tam in textu quam in Commentariis Lib. I. Sententiarum.

A

ABRAHÆ quomodo & quare præcepit Deus immolare filium suum. d.45.a.13
Abstractio duplex, s. vniuersalis à particulari, & formæ à materia in qua est. d.26.a.5
Abusus quare dicitur, non abfructus. d.1.a.13. ad q.2
Acceptum & non acceptum possunt idem esse. d.5.a.2
Hoc verbum, accepit, quem actum copulat, an essentialem vel notionalem, cum dicitur, Filius nihil habet nisi quod nascendo accepit. d.5.a.8
Accidens an sit incommutabile; & an accidentis est accidens. d.8.a.18
Accidens nullum cadit in Deum. d.26.c
Accidens comparatum ad aliquid sicut ad subiectum tantum, ab illo semper separari potest: comparatum autem ad aliquid sicut ad subiectum, & causam, & ad id quod cadit in diffinitione ipsius, ab illo non separatur. d.28.a.8
Accidens licet quandoque sit inseparabile à subiecto propinquo & immediato, tamen separabile est à remoto. ibid.
Actus propriè personarum & indiuiduorum est. d.1.a.13
Actus generationis non est in diuinis vt fieri, sed vt importat rationem originandi. d.4. a.2
Adiectiuum aliquod an sit in diuinis. d.9.a.7
Adiectiuum verbum habet tria, s. modum significandi inhærenter, modum significandi quo significat agere, & modum quo significat cum tempore. ibid.
Adiectiua prædicantur de personis diuinis pluraliter, substantiua verò singulariter. ibid. & d.22.a.7
In diuinis est æqualitas & quantitas virtutis, non molis. d.19.a.1
Æqualitas est proportio aliquorum adinuicem secundum vnam quantitatem. ibid.
Æqualitas magis propriè conuenit distinctioni personarum quam idemtitas & similitudo. d.19.a.2
Æqualitas trium personarum consistit in hoc quod alia aliam non excellit, aut æternitate, aut magnitudine, aut potestate. d.19.a.3
Quælibet persona in diuinis est æqualis aliis duabus. d.19.a.4. & a.7. & a.19
Æqualitas non præponit vnum, sed supponit vnum propter distinctionem quam significat. ibid.
Hæc nomina, æqualis, similis, & similitudo & æqualitas, in suo intellectu claudunt duo; s. distinctas personas & vnitatem essentiæ. d.16.a.5. item d.31.a.3
Hæc non debet concedi, tres personæ sunt vna æqualitas. d.19.a.5
Tres personæ comnino æquales sunt in potentia. d.20.a.5
Pater genuit sibi æqualem Filium. d.20.a.6
Æqualitas in diuinis est indifferens essentia secundum attributa quantitatis in tribus personis. d.31.a.3
Æquale est, quod suppositum alicui, non excedit, nec exceditur. d.31.a.4
Æqualitas & similitudo quare attribuuntur Filio. d.31.a.10
Æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. d.8.a.8
Æternitas est spatium continuum non intersectum. ibid.
Æternitas est antiquum & immutabile & vniuersale metiendo. ibid.
Æternitas dupliciter accipitur, s. materialiter & formaliter, & materialiter accepta est causa durationis aliorum. ibid.
Æternitas vt mensura excellens claudit in se æuum & tempus. ibid. item d.19.a.3
Æternitas distenditur, non in se, sed in alio. d.8.a.8
Æternitas Deus est, & nihil propriè dicitur æternum nisi solus Deus. d.8.a.9
Esse in æternitate tribus modis dicitur. d.8. a.10
Æternitas secundum rem idem est quod essentia diuina. d.9.a.1
Æternitas non adiacet Deo extrinsecus nisi secundum rationem. ibid.
Æternitas qualiter est infinita. d.9.a.2
Æternitas qualiter dicitur adiacere distinctioni personarum. ibid.
Æternitas quomodo distinguitur ab æuo & tempore. d.9.a.3
Æternitas non est proprium Patris, nec per se, nec per connotationem notionis suæ, sed est appropriatum. d.31.a.5
Æuiterni esse non est sua duratio. d.9.a.3
Æuiterna vnde habeant rationem suæ indeficientiæ. ibid.
Æuiternum simplicissimum mensurat alia æuiterna. d.9.a.3. ad q.2

Index rerum.

Affectus noster non potest in actum cum Spiritu progredi, nisi perficiatur per habitum illi actui congruum. d.17.a.1
Affirmationes de Deo incompactæ, negationes autem veræ. d.2.a.17. item d.3.a.9
Omne aliud Agens à Deo est infirmum, vel quia indiget instrumento & motu, vt motores cælorum: vel quia est in se deficiens, vt elementa & elementata. d.32. a.7
Alius cum sit relatiuum diuersitatis, quare non notat nisi diuersitatem personalem in diuinis. d.9.a.4
Alter, alius & aliud quid dicant, & quod conuenientius dicitur de personis diuinis. d.2.a.9
Alterationis non est alteratio, nec mutationis mutatio. d.18.a.1
Anni Dei dicuntur æternitas. d.8.a.9. item d. 19.a.6
Amicitiam & litem quidam ponebant principia omnis naturæ. d.10.a.1
Amor quo amo Deum & amo me amare, vnus est. d.1.a.12.ad q.3
Amor, dilectio & charitas qua re differunt. d.10.a.1.& a.12
Amor accipitur etiam in bona significatione, contra quosdam, vnde & debet poni in diuinis. ibid.
Amor dupliciter consideratur, s. secundum id quod nominat, & secundum proportionem ad naturam. d.10.a.2
Amor secundum rationem amoris an potest dicere hypostasim. ibid.
Amor est simplex virtus per se motiua ad vnitiuam quandam concretionem, &c. d.10. a.6
Analogum propriè & primo & per se dicitur de vno, de aliis verò secundum proportionem ad illud. d.46.a.12
Analogum tripliciter dicitur. d.8.a.7
Angeli quomodo sint medij inter res vtibiles & fruibiles. d.1.a.11
Angelis non competit cognitio Dei per vestigium. d.3.a.13
Angeli & beati qualiter dicuntur æterni. d.8. a.9
Angeli non sunt temporales, sed æuiterni. d. 8.a.12
Angeli an mouentur in tempore operando. d.8.a.12.& 21
Angelorum locutio quid sit. d.9.a.13
Angeli qualiter loquuntur nutibus & signis. d.9.a.13.ad q
Angeli omnia cordis sui concepta possunt depromere sicut & nos. d.9.a.14
Angeli boni & mali, & omnes omnibus loqui possunt. d.9.a.15.ad q
Distantia loci in impediat locutionem Angelorum. d.9.a.15.ad q
Angelorum clamor. ibid.
Angeli vtrum in suis locutionibus & auditionibus vtuntur organis. d.9.a.16
Ad locutionem Angelorum tria concurrunt, s. intelligere secundum actum, & conuersio ad alterum sub voluntate innotescendi, & intentio dirigens similitudines ad res de quibus est sermo. ibid.
Angelus est in loco diffinitiuè. d.37.a.14
Duo Angeli non possunt esse in eodem loco. ibid.& a.25
Angeli mouentur localiter. d.37.a.22
Possumus dicere, quod Angelorum motus est propter indigentiam nostram, vel ad merendam gloriam quam ante meritum acceperunt. ibid.
Motus Angeli non est proportionatus spatio, nec tempori, nec mensuratur tempore. ibid.
Angelus transit spatium indiuisibiliter, quia motns eius est ad voluntatem. d.37.a.23
Ndtus Angeli sunt tria indiuisibilia, s. secundum quod est in loco à quo, & in loco per quem, & in loco ad quem est motus. ibid. & a.24
Motus Angeli ad motum cæli vt ad causam reduci non potest. d.37.a.24
Angelus non potest esse simul in pluribus locis. ibid.
Angeli dicuntur & sunt circunscriptibiles quodammodo, & non simpliciter. d.37. a.26
Angelus dici poiest corporalis, non à natura, sed à proprietate corporis, quia conuenit cum corpore in diffinitione loci, & in circunscriptione per comprehensionem. ibid.
Angelica natura multò nobilior est quam humana. d.16.a.12
Omnis Anima mouetur visis. d.3.a.13
Anima est totum potestatiuum respectu suarum potentiarum. d.3.a.31. item d.8. a.25
Anima licet composita sit ex quod est, & quo est, non tamen ex materia & forma. d.3.a.33. item d.8.a.25
Anima dupliciter comparatur ad corpus, scilicet vt forma & vt motor. d.3.a.33.& 34
Potentiæ animæ qualiter sunt animæ substantiales & consequentes esse. d.3.a. 34
Anima comparatur ad corpus vt ad materiam suam, & vt est organicum, & vt potest separari à corpore. d.3.a.39
Anima rationalis non est hoc aliquid. d.3.a.33. item d.8.a.25
Anima fortè non est per se vita corporis. d.7. a.1
Anima rationalis non vnitur corpori duplici medio, vt aliqui dicunt. d.8.a.26
Anima an sit tota in toto, & in qualibet parte tota. ibid.
Anima consideratur tripliciter, sc. vt forma corporis, & secundum essentiam, & vt motor. ibid.
Anima an diuiditur diuisione corporis. d.8. a.26.ad q.1
Anima an sit in corpore sicut in loco. d.8.a.26. ad q.2
Animæ an de cælo possunt reduci propter aliqua merita. d.41.a.
Animalis homo dicitur vel vita, sensu. In prol. Mag.

Anguillæ

Index rerum.

Anguillæ dicuntur de superfluitate aliorum piscium generari. d.19.a.10
Apparuisse dicitur, quod subitò monstratur, vel quod insolita fulget claritate. d.14. a.2
Apparitio semper fit per subiectam creaturam, & est essentiæ: & si conuenit personæ, hoc est gratia essentiæ, & conuenit tribus personis. ibid.
Apparitio, missio, processio, & datio temporalis qua re differunt. d.14.a.5.
Quare Pater non apparuit nisi in voce, & Filius in carne, Spiritus in columba, linguis igneis & in flatu. d.14.a.15
Pater apparere potuit, non autem mitti. d.16. a.1
Appropriata rationem trahunt ex propriis, sicut per accidens rationem ab eo trahit quod per se. d.31.a.1
Appropriatum contingit dupliciter accipere, scilicet secundum materiam, & secundum formam: primo modo est sine intellectu proprij, secundo autem nunquam. d.31. a.2
Appropriatio secundum aptitudinem est ex parte rei, vnum enim attributum magis accedit ad proprium vnius personæ quam alterius: secundum actum autem fit à viris peritis in sacra Scriptura, vel propter errorem euitandum, vel veritatem exprimendam,& vt ostendatur magis ratio distinctionis in propriis. d.34.a.5
Ardua triplici gradu scanduntur, f. sensu,imaginatione,& intellectu. In prol.Mag.
Aristoteles an nouerit mysterium Trinitatis. d 3.a.18
Ars, intellectus & sapiencia non propriè sed appropriatè dicuntur de Filio d.31.a.8
Attributa per prius dicuntur de Deo, & per posterius de creaturis. d.8.a.3
Attributa quantùm est de natura suorum significatorum multitudinem habent rationis, & non tantum secundum vocem. ibid.
In attributis diuinis duo attendenda, f. quid nominant, & in quo significatur poni quod nominant. ibid.
Attributorum diuinorum diuersitas & identitas vnde sit. ibid.
Attributa duplicem habent comparationem, f. ad substantiam causæ in qua sunt, & ad effectus quos connotant: primo modo sunt vnum in Deo, secundo verò sunt secundum quid vt plura. d.3.a.4
Attributa comparantur puncto quod est in centro. ibid.
Vnum in substantialibus attributis in diuinis personis quare non facit idem, sicut vnum in qualitatiuis facit simile, & in quantitatiuis facit æquale. d.31.a.4
Auctoritas quid. In prol. Mag.
Auctoritas tria includit in se, f. quod principiat primò quidquid in diuinis principiatur,& quod non ab alio habet hoc, & quod hoc soli conuenit. d.12.a.5
Auctoritas ponitur in Patre & notatur in Filio cum dicitur, Spiritum sanctum tuum qui ex te per vnigenitum est,promerear.d.12.a.6

B

Beatitudo duplex, f. creata & increata: illa formaliter, hæc effectiuè beatificat: illa vtimur, hac fruimur. d.1.a.9
Bonus est Deus,ideò sumus. d.1.g
Bona maxima, media & minima quæ sint. d. 1.a.11
Boni diuisio in delectabile,vtile & honestum, non est diuisio generis in species, sed est data potius per prius & posterius participantia diuisum. d.1.a.21
Bonum summum est substantialiter & essentialiter bonum,cui non potest fieri additio: & ly summum non addit super intentionem boni,nisi respectum secundum nomen ad alia bona creata. d.2.a.2
Bonum summum an sit comparabile ad alia bona. ibid.
Bonum summum simplex est, & omnes bonitates nobilitatis non habent aggregationem & diuersitatem in ipso: vnum enim bonum in ipso non addit super alterum secundum rem, sed secundum rationem. d.2. a.2.ad q.1
Bonum summum quare summum dicatur, & purum, & finis simplicitatis. d.2.a.2. ad.q.2
Non possunt esse duo summè bona.d.2.a.2.ad q.3
Bonitas, sapientia, potentia, quomodo de Deo dicuntur. d.34.f
Bonitas Spiritui sancto, sapientia Filio, potentia Patri quare attribuatur. ibid.g,h
Bona vel mala fieri quomodo vult Deus. d.46. per totum.
Bonum est mala fieri, quomodo intelligitur. d.46.k
Boni quadruplex acceptio. d.46.h
Bona facere & mala vitare quare præcepit Deus. d.47.per totum
Bona vel mala voluntas hominis quando est idē vel aliud volens quod Deus vult.d.48.a
Bona Dei voluntas mala hominum voluntate impletur. d.48.b
Bonum & ens conuertuutur secundum supposita, non secundum intentiones. d.1.a.20
Bonum super ens addit relationem ad finem. ibid.
Bonum vnde ducit originem quoad interpretationem nominis. ibid.
Bruta quare non habent cognitionem vestigij. d.3.a.13

C

Cælibatus Ioannis non præfertur coniugio Abrahæ quantum ad habitum continentiæ, sed quantum ad actum & statum. d.15.a.18
Calor naturalis in semine agit in triplici virtute, f.ignis, & cæli, & animæ. d.11.a.3. item d.13.a.1
Causa prima quomodo cognoscatur per effectus. d.3.a.2
Causam primam dari. d.3.a.6
Causæ naturales quare non possunt dici manentes causæ. d.8.a.15
Causa est, ad cuius esse sequitur aliud. d.35. a.3

Index rerum.

Causa prima omnibus adest immediatè ad hoc vt possint habere propria opera. d.37.a.1
Causa prima non tollit causalitatem ab aliqua secundarium. d.40.a.14
Charitas dicit dilectionem essentialem in recto, & notionalem in obliquo, cum dicitur, Transtulit nos in regnum charitatis. d.5.a.9
Charitas non accipitur omninò æquiuocè, quando sumitur pro essentiali & notionali. ibid.
Charitas qua habitualiter diligimus Deum & proximum, non est Spiritus sanctus : sed Spiritus sanctus appropriatè, non propriè est charitas qua effectiuè diligimus Deum & proximum. d.17.a.1
Charitas nos coniungit primæ veritati non per hoc quod est creatura, sed secundum quod est similitudo & emanatio quædam bonitatis Dei. ibid.
Charitas est valens vitam æternam, non condignitate, sed reputatione diuina. ibid.
Charitas est species, modus & ordo voluntatis in bonum ordinatæ. ibid.
Charitas increata resultat in creata vt in exemplato, & vt intimum affectus nostri. d.17. a.3
Nullus sine reuelatione scire potest se esse in charitate. d.17.a.5
Charitas optima virtutum & intima est & simillima patriæ. d.17.a 6
Charitas est maximum donorum simpliciter. d.17. a.7
Nulla virtus vniuersaliter diuidit inter filios regni & perditionis nisi charitas. d. 17. a. 9
Charitas augeri potest, non minui. d.17.a.10
Charitas proficit quatuor modis, s. quoad radicationem in subiecto, quoad facilitatem operandi, quod numerum meritorum & quoad modum feruoris. d.17.a.10.ad q.
Charitas minus quam inter duos esse non potest. d.28.a.2
Charitas triplex in diuinis, s. essentialis, notionalis & personalis. d.10.a.4
Charitas significatur quinque modis, s. essentialiter, notionaliter, personaliter, essentialiter & notionaliter, & essentialiter & notionaliter & personaliter simul. d. 10. a. 6
Charitas accipitur dupliciter, s. vt est amor appretians multum amatum, vel pro habitu distinguente inter filios regni & perditionis. In prol.Mag.
In Christo licet sint duæ voluntates, tamen non est nisi vnus volens. d.7.a.9
Christus tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis. d.16.a.7
Hæc est absolutè vera, Christus secundum quod homo minor est Patre & Spiritu sancto. d.16.a.1
Christus secundum quod homo qualiter dici possit minor se, & æqualis sibi. ibid.
Pater congruenter apparuit in sono & voce exprimente Filij generationem. d.16.a.8
Quare Spiritus sanctus tantum in his tribus speciebus, linguarum, columbæ & flatus apparuit. d.16.a.9
Christus non est de vniuersitate, sed super vniuersitatem operum. d.44.a.5
Christus quoad vnionem cum summo bono in esse non potest fieri melior. d. 44. a. 5. ad q. 2
Christi passionem volebant sancti, non simpliciter sed relatam ad finem, scilicet redemptionem. d.48.a.6
Christi passionem dæmones primò persuaserunt, sed postea doluerunt, tamen reuocare non potuerunt. d.48.a.7
Circumscriptibile dicitur tribus modis, quod loco, vel tempore, vel comprehensione comprehenditur. d.37.a.26
Circumcisio quo sensu dicebatur ab antiquis non per se, sed per meritum fidei delere culpam. d.1.a.7
Circumcisio operatione indirecta conferebat gratiam. ibid.
Cogitationes volubiles non erunt in patria. d.1.a.23.ad q.
Cogitationes volubiles appellantur cogitationes discurrentes ab obscuritate vestigij vel imaginis vel ænigmatis & speculi fidei ad cognitionem Dei habendam. d.9.a.13
Cognitio Dei quomodo fit per creaturas, & quomodo in creaturis apparet vestigium Trinitatis. d.3.a.b.c.& per totum
Ad Cognitionem alicuius difficilis assequendam, quatuor exiguntur. d.2.a.
Cognitio nostra incipit à creaturis, sed non terminatur in creaturis, sed in Deo. d.2. a. 13
Cognitio non semper fit per propriam speciem rei, sed etiam per effectum. d.3 a.2
Cognitio per vestigium requirit tria. 1. vt vestigium in ratione vestigij cognoscatur. 2. vt ab ipso cognitio Creatoris incipiat. 3. vt vtens vestigio sit capax cognitionis Creatoris. d.3.a.13
Columba in qua apparuit Spiritus sanctus, species columbæ fuit, & non naturale & verum animal. d.16.a.6.ad q.1
Communicabile & incommunicabile est in diuinis, sed non eodem modo quo in creatis. d.19.a.14
Communicabile dicitur dupliciter, s. secundum communitatem rei, & rationis. d. 19.a.1.item d.23.a.5
Communitas nulla est in diuinis nisi essentiæ, sed ex illa significantur multæ ex consequenti. d.25.a.3
Compositio nulla in diuinis est in re ipsa, licet intellectus noster tripliciter componat. d.8. a.4
Compositionis nota fundatur super aliquid ex parte attributorum quæ componit. d. 8. a. 4
Composito multiplex. d 8.a.23
Nihil compositum compositione vltima potest constituere aliud. d 8.a.25
Compositio corporum prima est ex materia & forma. ibid.
Compositionis quatuor modis, quorum meminit Hilarius. d 8.a.33
Comprehendimus illud, cuius fines circumspicimus. d.37.a.26
Comprehensio duplex, s. quæ est tactus intelle

intellectus super terminos rei, & quæ est perfecta consecutio alicuius vt finis, quæ consecutio præcipuè fit affectu. d.1.a.15. ad q.
Concilia generalia octo in primitiua Ecclesia celebrata. d.11.a.9
Consilium dicitur duobus modis dicitur, s. quærentis & dantis. d.5.a.7. & d.45.a.12
Consilium in Deo dicitur æterna dispositio sapientiæ suæ de rebus fiendis. ibid.
Consilium Dei per Filium præcipuè impletum est. d.5.a.7
Corpora cælestia quomodo vocantur immortalia. d.9.a.3.ad q.1
Creatori & creaturæ nihil est commune vniuocè. d.1.a.8
Creator quomodo cognoscitur per creaturas. d.3.a
Creator relucet in creaturis, per quas cognoscitur. d.3.a.15
Creator vno modo se habet ad omnia, sed inferiora non eodem modo se habent ad Creatorem. d.8.a.7
Creatio non ponit aliquid in Deo nisi voluntatem & ideam determinatam ad hoc, vt hæc creatura modo fiat. d.8.a.16
Creaturæ quomodo iuuent hominem ad beatitudinem. d.1.a.10
In qualibet Creatura apparet vestigium Trinitatis. d.3.f
Creaturam non posse creare. d.3.a.7
Quanto elongatio fit creaturarum à primo, tantò minus participant de bonitate eius. d.8.a.8
Creaturæ comparatæ ad Creatorem dicuntur quasi non esse. d.8.a.11
Creaturæ omnes qualiter dici possunt temporales. d.8.a.12
Creatura reali respectu dependet ad Creatorem, & non è conuerso nisi secundum intellectum. d.22.a.2
Creaturæ quadruplex esse, s. primum in natura sua. Secundum in ratione naturæ quod abstrahitur ab illo quod est in natura propria. Tertium quod est naturæ in exemplari primæ causæ existentis, & non simpliciter. Quartum est quod est commune ad omnia ista, quod est esse creaturæ quocumque modo existentis. d.35.a.11
Creaturæ melius & verius sunt in Deo quam in seipsis. ibid.
Creatura in Deo est Deus vel creatrix essentia. ibid.
Creaturæ in Deo sunt vita & lux, & hoc ratione intellectus practici, non tamen concedendum, quòd viuant & luceant. d.35.a.12
Creaturæ in Creatore dicuntur pulchræ propter remotionem ab his quæ deturpant esse illarum. d.35.a.13
Creatura est in Creatore secundum quid, Creator autem est in creatura continens & saluans & replens. d.37.a.11
Cratura spiritualis mouetur per tempus, corporalis verò per tempus & locum. d.37.a.1. & a.20
De ratione creati est non esse ab æterno, nec fieri posse. d.43.a.1
Creatura dupliciter erat in verbo, s. vt in medio cognoscendi, & vt in causa. In prol. B. Alb.
Credere non est actus vnius potentiæ absolutè. d.1.a.12
Credere largè sumptum dicit rationis actum, qui est ex opinione iuuata rationibus. d.2. a.1
Credere debemus auctoritati, quod intellimus rationi, quod opinamur errori. d.2. a.10
Credibile generaliter acceptum quidam antiqui dixerunt esse subiectum theologiæ. d.1. a.2
Credibilium quædam prius intelliguntur quam credantur: quædam autem nisi credantur, non intelliguntur: quædam autem semper creduntur, & nunquam intelliguntur. d.2.a.1

D

Licet aliquo modo dicatur Deus esse in dæmone, s. quoad hoc quod per naturam est, tamen non debet concedi, quod Spiritus sanctus est in dæmone. d.37.a.11
Damnari vtrum possit prædestinatus. d.40.a. 14.15.& 16
Qui finaliter damnatus est, nullo modo potest reuocari ad statum saluandorum. d.43. a.3
Datio siue donatio & missio in materia & fine non differunt. d.14.a.4
Dans quandoque dicitur à potestate dominij, quandoque à vi amoris. d.15.a.2
Datum non separatur vbi ratio dantis non fundatur nisi in amore dantis. ibid.
Patrem dare se & dari à se conceditur, non autem mittere se, & procedere à se. d.15.a.21. item d.16.a.1
Dauid dicitur maximus Prophetarum à modo inspirationis. d.2.a.23
Degenerare naturam multis contingit ex caussis. d.19 a.11
Deriuari an debent dici in Filium ea quæ sunt in Patre. d.9.a.23
Deus est subiectum theologiæ specialissimè dictum. d 1.a.2
Deo coniungimur dupliciter, s. per meritum, & per quendam quasi contactum. d.1.a.12
Deus videtur immediatè à beatis. d.1.a.15
Deus attingitur intellectu secundum quod simplex est, non secundum quod est infinitus. ibid.
Deus dicitur infinitus negatiuè, non priuatiuè. ibid. & d.2.a.2
Deum attingere mente possumus, comprehendere autem minimè. ibid.
Deo frui debemus, & non vti. d.2.e
Deus fruitur seipso perfectius quam aliqua creatura ipso possit frui. d.1.a.19
Quia Deus bonus est, sumus: & inquantum sumus, boni sumus. d.1.g
Deus nominatur conuenientissimè bonus. d.1. a.20
Deus purgatissimis mentibus cernitur. d. 2 a.3

Index rerum.

Deus se finit: quia (vt ita dicamus) sibi est æqualis, & nihil sui est extra ipsum & suum intellectum. d.2.a.2. item d.43.a.1
Deus dicitur infinitus: quia nec loco, nec tempore, nec comprehensione intellectus finitur. d.2.a.2. item d.37.a.26. & d.43.a.1
Deus est nomen operationis, si attendatur ratio à qua imponitur: naturæ verò, si attendatur id cui imponitur. d.2.a.11
Deus dicitur tripliciter, s. substantiuè, adoptiuè & nuncupatiuè. d.2.a.11. ad q.3
Deus cum dicitur de eo qui essentialiter est Deus, & de his qui participatiuè & nuncupatiuè sunt dij, æquiuocum est, non à casu & fortuna, sed per prius & posterius. ibid.
Tria sunt in Deo secundum ordinem ad creaturas, s. sapientia, potentia, & bonitas: de ordine illorum trium. d.2.a.11. ad q.2
Deus verissimè dicitur esse supra nomen & supra narrationem. d.2.a.16
Deus non est vniuersale. d.2.a.22
Deum esse ratione potest probari, sed proprietates eius non possunt determinari. d.3.a.1
Deum esse & esse vnum, quando est articulus & quando non. ibid.
Philosophi de Deo cognouerunt quia est, & quid non est, non quid est. d.3.a.2
Quintuplex differentia inter cognitionem Dei habitam per rationes naturales & cognitionem fidei. d.3.a.3
Deus non potest esse corpus. d.3.a.8
Deus non est mutabilis spiritus. ibid.
Deus est summum bonum. d.3.a.9
Deus tribus modis cognoscitur, s. ablatione, eminentia & causa. d.3.a.10
Deus quomodo ex perpetuitate creaturarum intelligitur æternus, ex magnitudine omnipotens, ex ordine & dispositione sapiens, ex gubernatione bonus. d.3.a.12
Causa diligendi Deum Deus est, modus sine modo diligere. d.3.a.15
Deum magnificabant antiqui tribus sacrificiis, propter tres perfectiones rerum. d.3.a.18
Deus an genuit se Deum, an alium Deum. d.4.a.1. & a.5
Hæ propositiones non sunt veræ, Deus distinguitur à Deo, Deus refertur ad Deum. d.4.a.6
Cum de Deo formatur propositio, nota compositionis significat identitatem secundum rem, & non modum inhærentiæ. d.4.a.8
In Deo non est potentia actiua nec passiua, sed superactiua. d.7.a.4
Minimum inconueniens in Deo est impossibile. d.7.a.5
Motus per se & per accidens in Deo non cadunt. d.7.a.7
Deus solus verè est, cuius essentiæ comparatum nostrum esse, non est. d.8.a.1. & a.11
Nihil est vniuocum Deo & creaturis. d.8.a.7
Deo propriè conuenit esse subsistentem veritatem & causam manentem. d.8.a.15
Deus nec per loca, nec per tempora mouetur. d.8.c
Dei solius natura & per se & per accidens incommutabilis est. d.8.a.16
Licet concedatur aliquo modo impropriè, quod Deus mouet se, non tamen concedendum, quòd mouetur à se, vel quod mouetur simpliciter. d.8.a.17
Quo sensu dicitur solus Deus habere immortalitatem. d.8.a.19
Solius Dei natura simplex. d.8.a.24
In Deo non potest esse accidens. d.8.a.30
Deus non est in genere. d.8.a.32
Non est aliquid in Deo quod non sit Deus. d.8.i
Non contingit scire quid est Deus. d.9.a.12
In contemplatione Dei in diuersis rationibus non est vicissitudo. d.9.a.21
Deus videtur hic à nobis in specie suæ similitudinis, quæ est effectus gratiæ eius in nobis. d.17.a.6
Deus ambitu durationis, magnitudinis, & potentiæ includit omne creatum, & ipse non includitur, sed excedit. d.19.a.3
Deus est maximè vnus. d.24.a.1
Deus est magis vnus vnitate creata. d.24.a.2. ad q.
Deo multa ex tempore conueniunt. d.30.a.1
Scientia non dicitur vniuocè de Deo & de creatura. d.35.a.1
Scientia Dei non est vniuersalis, nec particularis, nec in potentia vel habitu, sed semper in actu d.35.a.2
Scientia Dei est æterna & immutabilis. d.35.a.5. item d.41.a.5
Propriè loquendo res sunt in Deo sciente, potente & volente productionem earum. d.36.a.1
Esse in Deo, & in Deo cognoscente, & in eius scientia se habent vt superius & inferius. d.36.a.2
Deus cognoscit mala, quia ea in se non inuenit, & quia ab arte quæ ipse est, deformantur. d.36.a.2. & 6
Deus se cognoscendo cognoscit omne quod est. d.36.a.3
Deus intelligit omnia seipso, non accipiendo aliquid ab omnibus, vel ab aliquo. d.36.a.4
Intellectus Dei non transit de vno in aliud, sed indiuisibilis est, & indiuisibiliter est sui & aliorum. d.36.a.5
Malum scitur à Deo per accidens, & secundum intellectum speculatiuum & non practicum. d.36.a.2. & a.6
Deus composita cognoscit simpliciter, & diuersa vnitate, & materialia immaterialiter, & contingentia scientia necessaria, & temporalia intemporaliter. d.36.a.7. item d.39.a.3
Deus scit quæ facturus est, quæ fecit, quæ facere potest & numquam faciet. d.36.a.8
Deus scit rationem infiniti hoc modo quo est in potentia, & non illo quo est in actu. d.46.a.8. ad q.2. item d.39.a.4
Scientia Dei duplex, scilicet approbationis & simplicis

simplicis notitiæ. d. 36. a. 11. item d. 38. a. 1
Esse in Deo, & per ipsum, & in ipso, idem est. d. 36. a. 10
Ratione naturæ insunt rationes rerum in Deo. d. 36. a. 11
Deus est vbique conseruans mundum. d. 37. a. 1
Deum esse vbique, & esse in omni re, non est idem, sed vnum sequitur ex alio. d. 37. a. 2
Ista minus est impropria, Deus est vbique, quam ista, Deus est vbicumque, vel in omni loco. d. 37. a. 3
Hæ sunt falsæ, Deus est in omni re ab æterno, & Deus est vbique ab æterno. d. 37. a. 4
Deus non dicitur eodem modo esse in rebus, & res in ipso. ibid. & a. 10
Deus bene dicitur esse in rebus quinque modis, scilicet præsentialiter, potentialiter, essentialiter, per gratiam adoptionis & vnionis. d. 37. a. 5. & 10
Deus multis modis est in diuersis, vt aliter in templo, aliter in cælo, aliter in anima, &c. d. 37. a. 6
Deus est vbique & in omni loco, per hoc quod dat esse loco & virtutem contentiuam. d. 37. a. 7
Hæc est impropriissima, Deus est alibi quam hic. ibid. & a. 28
Esse vbique conuenit æquiuocè Deo & vniuersali. d. 37. a. 8
In his quæ dicunt naturam sub deformitate, vt diabolus, fornicatio, & damnatus, non debet dici, Deus est, nisi addatur determinatio, s. quoad hoc quod per naturam sunt. d. 37. a. 11
Deus est in seipso. d. 37. a. 12
Hæc non videtur concedenda, Deus nusquam est. d. 37. a. 12. ad q. 1
Illa est concedenda, Deus est alibi quam in seipso, non autem hæc, Deus est in alio quam in seipso. d. 37. ar. 12. ad q. 2. & 3
Deus potest dici habitare apud se, & esse apud se. d. 37. a. 13
Anima afficitur passionibus corporis sibi coniuncti, sed non inquinatur: radij solares non afficiuntur, nec inquinantur, sed tantum situaliter tangunt: Deus autem non afficitur, nec inquinatur, nec situaliter tangit, sed omnibus inest. d. 37. a. 17
Deus dicitur locus per hoc quod continet & saluat, & ad ipsum est motus cordium & Angelorum. d. 37. a. 18
Vbi legitur, quod Deus mouet se, vel procedit, vel ambulat, referendum est ad effectum. d. 37. a. 19. item d. 42. a. 8
Deus mouet per tempus creaturam spiritualem, mouet etiam per tempus & locum creaturam corporalem. d. 37. i. & a. 20
Deus est in omnibus non inclusus, & extra omnia non exclusus. d. 37. a. 21
Scientia Dei est causa rerum. d. 38. a. 1. item d. 39. a. 6
Scientia Dei non imponit necessitatem absolutam, sed ordinis: vel non consequentis, sed consequentiæ. ibid. & a. 4
Scientia Dei non causatur à rebus. d. 38. a. 3
Scientia Dei nec augeri nec minui potest. d. 39. a. 1
Deus vno & eodem & simul multa intelligit. d. 39. a. 2
Intellectus Dei est complexorum incomplexè. d. 39. a. 5. item d. 41. a. 6
Sicut se habet scibile ad nostram scientiam, ita se habet scientia Dei ad scibile. d. 39. a. 6
In Deo est idem posse scire modo & posse ab æterno sciuisse. d. 39. a. 6
Deus potest facere plura quam facit, sed non scire plura hoc modo quam scit. d. 39. a. 8
Deus cognoscit singularia. d. 39. a. 9
Deus intelligens vilia, non vilescit. d. 37. a. 17. item d. 39. a. 9
Voluntas Dei duplex, s. antecedens, quæ non habet relationem ad nostram causam, hoc est, ad nostra merita: & consequens, quæ est ex nostra causa. d. 40. a. 8. item d. 46. a. 1
Deus nec per se, nec per accidens est causa obdurationis, tamen ordinat obdurationem in multa bona, quæ eliciuntur ex ea. d. 40. a. 25
Deus nullo modo est causa iniquitatis, sed est causa damnationis efficiens, non meritoria. d. 41. a. 4
Deus non scit quidquid sciuit. d. 41. a. 6
Deus solus verè potens, cuius potentia nihil infirmitatis habet admixtum. d. 42. a. 1
Deus cum creat, non agit actione exteriori. ibid.
Potentia Dei semper est in actu qui est in agente, sed non in actu qui est effectus. ibid.
Scientia Dei accipitur duobus modis, s. pro speculatiua quæ est tam boni quam mali, & pro scientia approbationis quæ est boni tantum. d. 42. a. 5
Deus multa potest facere, quæ tamen fieri non possunt: quia facere proportionatur potentiæ infinitæ, fieri verò proportionatur potentiæ materiæ & entis creati. d. 42. a. 6
Deus non facit contraria & opposita esse simul, non quia hoc impotens sit facere, sed quia simul fieri non possunt. ibid.
Omnia quidem potest Deus, sed non facit nisi quod conuenit veritati eius & iustitiæ. d. 42. a. 7
Deus potest reparare virginitatem perditam. d. 42. a. 6. ad q. 2
Deus non potest peccare. d. 42. a. 8
Deus potest praua agere materialiter, id est, potest agere quædam quæ modo sunt praua, quæ tamen si ipse ageret, praua non essent. ibid.
Potentia Dei est infinita. d. 43. a. 1
Deus nunquam potest poni tot egisse, vel fecisse, quin adhuc habeat potentiam operandi sicut prius. d. 43. a. 2
Deus non potest facere nisi quod bonum & iustum esset si fieret. d. 43. a. 3
Deus potest facere quæ non facit, & dimittere quæ facit. ibid.
Deus nihil iniustè vel præter iustitiam facere potest

potest. d.43.a.3.ad q.1
Deus potest damnare Petrum & saluare Iudam potentia absoluta, sed non potentia relata ad ordinem sapientiæ. d.43.a.3. ad q. 2
Deus semper potuit, sed res non potuit fieri ab æterno. d.44.a.1
Si res in se existens consideretur, potuit melius fieri bonitate consequente esse accidentale, non bonitate consequente esse substantiale, licet Deus melius eam potuit facere: si autem consideretur in potentia Creatoris, tunc potuit melius & peius fieri in vtroque esse, s. substantiali & accidentali. d.44.a.2
Deo possibilis fuit alius modus nostræ liberationis, sed nullus alius nostræ miseriæ sanandæ fuit conuenientior. d.44.c
Deus meliori modo potast ea facere quæ facit, si modus referatur ad qualitatem operis, non autem si referatur ad sapientiam Creatoris. ibid.
Deus semper potest quod olim potuit, potentia absolutè considerata, non autem potentia coniuncta actui, & determinata secundum modum significandi ad rem quæ refertur ad eam. d.44.a.6
Deus operatur per modum artificis, & per modum necessitatis naturæ. d 45.a.1
Mala per potentiam Dei separabilia sunt à finibus malis & coniungibilia finibus bonis. d.45.a.13
Voluntas est in Deo & magis propriè quam in nobis. d.41.a.1
Voluntas Dei est sua essentia, sed differt ab ea in modo significandi. d.45.a.2
Voluntas Dei est causa rerum creatarum. d.45. a.5
Deus non est omniuolens, sicut omnipotens & omnisciens. d.45.a.5
Voluntas Dei non est causa contingens, sed contingentis & necessarij est causa necessaria, id est, immutabilis. d.45.a.6
Voluntas Dei non habet causam aliquam, sed tamen potest habere rationem ad quam terminatur secundum actum. d.45.a.7
Deus est causa immediata & vniuersalis: & si quid operantur causæ aliæ, accipiunt à voluntate Dei operante & continente & mouente eas. d.45.a.8
Voluntas Dei duplex, s. beneplaciti & signi: vtraque est immutabilis. d.45.a.9.& 10
Voluntatis diuinæ quinque sunt signa, s. prohibitio, præceptum, consilium, operatio & permissio. d.45.a.11
Deus quomodo & quare præcepit Abrahæ immolare Filium suum. d.35.a.13
Deus vult omnes homines saluos fieri, id est, omnes qui saluantur, saluantur sua voluntate: vel est distributio pro generibus singulorum, non pro singulis generum: vel voluntate antecedente, non consequente: vel quoad se, sed non quoad facta hominis præsentia vel futura ab æterno. d.40. a.8. item d.46.a.1
Hæ sunt falsæ, Deus vult malum fieri, bonum est malum fieri. d.46.a.2.3.& 4
Non omnia quæ fiunt, fiunt Deo nolente, vel volente, sed volente, vel non volente. d.46.a.5
Voluntati Dei possumus conformari in volito, & forma volendi, & fine. d.48.a.1
Voluntatis diuinæ & nostræ conformitas in via, est in duobus, s. in forma volendi, s. ex charitate, & fine voluntatis, & non in materia necessario, sed quandoque sic, & quandoque non: in patria verò, est secundum quatuor modos, vt velimus idem, & ex eadem forma, & propter idem, & quod Deus vult nos velle. d.48.a.2
Ad conformitatem viæ omnes tenentur. d.48. a.6
Dicere summo spiritui est cogitando se intueri. d.27.a.5
Dicere & intelligere qua re differunt. d.28.a. 10.ad q.2
Differre numero quid sit. d.19.g
Dicere est æquiuocum ad dicere notionale & essentiale. d.9.a.9. item d.10.a.3. item d.27. a.5
Dilectio quare propriè dicitur Spiritus sanctus. d.10.a.b
Dilectio quomodo est in Trinitate. d.32. per totum
Diligere actus dignissimus est. d.17.a.1
Diligens Deum diligit dilectionem in exemplari, secundum quod resultat in illa. d.17. a.3
Diligere ex charitate quatuor debemus, s. Deum, nos ipsos, corpus & animam proximi. ibid.
Vno actu numero diligo dilectionem & rem dilectam. ibid.
Dilectio quomodò sit nobis magis nota quam proximus quem diligimus. d.17.a.4
Dispositio & ordo qua re differunt. d.3.a.12
Distinctio in diuinis est notionem consequens, inquantum est proprietas personalis. d.24.a.7
Idem potest esse distinguens, & distinctum & non distinctum. d.26.a.1
Distinctionem in diuinis quædam nomina significant implicite, vt termini numerales: quædam autem vt conceptam, sicut distinctum, relatum: quædam autem vt exercitam, vt generans, vel genitus, &c. d.31. a.12
Diuinitas est attributum incommunicabile, quamuis prouidere, continere &c. aliis conueniant qui participatiuè dicuntur dij. d.2.a.11. ad q.1
In diuinis non est causa & causatum, sed principium & principiatum. d.2.a.9
Hæc est impropria, diuinitas est nata. d.5. a.6
Doctrina omnis aut est de rebus, aut de signis. d.1.a.& a.6
Dominus est nomen potestatis. d.2.a.15
Dominatio non est peiorum, id est, subiectorum excessus tantum, sed omnis & pulchrorum & bonorum perfecta & omnimoda possessio, & vera & non cadere valens fortitudo. ibid.
Dominus in suo intellectu quatuor includit. ibid.
Donum Spiritus sancti nihil aliud est quam
Spiritus

Spiritus sanctus, sicut corpus carnis nihil est aliud quam caro. d.15.a.3
Dona naturalia Deus effundit secundum proportionem naturæ, dona verò gratiæ secundum suam liberalitatem, & conatum præparantis se ad recipiendum. d.16.a.12
Spiritus sanctus est donum in quo alia dona donantur. d.18.a.1
Donum propriè conuenit Spiritui sancto, non datum, vel datio, vel etiam donatio. d.18.a.2, & 3
Ratio doni non est consequens processionem generalem, sed processionem in specie quæ spiratio est. d.18.a.3
Spiritus sanctus eo donum est quo est spiritus, & è conuerso, id est, ab eadem proprietate, modo significandi tantum differenti. d.18.a.4
Donum significat quiddam circa quod ponitur respectus ad dantem & ad eum qui datur. d.18.a.5
Filius ex ipsa sua processione non dicit rationem primi doni sicut Spiritus sanctus procedens vt amor. d.18.a.6

E

Electio alia est sequens consilium & inquisitionem & deliberationem de faciendis, & hæc non conuenit nisi naturæ quæ subiecta est ignorantiæ: alia est ponens tantum discretionem in electis, & non inquisitionem & dubium in eligente, & hæc conuenit Deo. d.40.a.17
Electio tripliciter accepta à Sanctis, sc. pro æterna præuisione separationis, & pro separatione quæ fit per appositionem gratiæ in præsenti, siue sit finalis, siue non, & pro electione ad principatum siue apostolatum vel dignitatem. d.4.a.18
Electio & vocatio qua re differunt. ibid.
Dilectio Dei præcedit electionem, & electio prædestinationem. d.4.a.19
Electio fit ad iustitiæ ostensionem, quæ aperitur in vsu liberi arbitrij sequente, quando electus sponte gratiæ adhæret, & non electus sponte à gratia auertitur. d.40.a.20
Electio ponit gratiam finalem. d.40.a.21
Elias dicitur maximus Prophetarum in zelo, & Eliseus in operatione miraculorum. d.2.a.23
Emanatio Spiritus sancti distinguitur ab emanatione Filij & quantum ad principium à quo, & quantum ad terminum in quem, & quantum ad ipsam emanationem. d.13.a.1
Emanatio personarum non potuit esse ab essentia diuina. d.13.a.11.ad q.
Ens est per creationem, bonum autem per informationem. d.1.a.20
Ens & bonum conuertuntur secundum supposita, non secundum intentiones. ibid.
Ens creatum non habet propriè simplex esse. d.2.a.13.item d.8.a.15
Ens est vltimum resolutione, & primum compositione. d.3.a.1
Ens quod est verè ens non est nisi natura diuina. d.8.a.1
An possit dici, tres sunt entes in diuinis. d.8.a.5
Entia tria non Pater, Filius & Spiritus sanctus. ibid.
Ens, vnum, verum, bonum concretiuè sumpta prædicantur de se inuicem in recto, non autem abstractiuè sumpta nisi in Deo. d.46.a.13
Ens, vnum, verum, bonum, secundum quem ordinem habent se adinuicem. d.46.a.14
Entes tres esse in diuinis, potest admitti si ly entes sumatur participialiter vel adiectiue, non autem si sit substantiuum. d.25.a.4
Esse est prima rerum creatarum. d.1.a.20
Omne quod est inquantum est, bonum est. ibid.
Esse essentiæ puro & simplici intellectu entis Deo proprium est. d.2.a.13
Esse est actus essentiæ quem habet in eo quod est. d.8.a.5
Esse an secundum intensionem & remissionem dicatur de Deo & creaturis. d.8.a.7
Esse non est vniuocum Creatori & creaturæ. d.8.a.7
Esse rei mobilis an mensuretur tempore. d.8.a.12
Esse non est accidens Deo, sed subsistens. d.8.a.15
Esse temporalium non mensuratur æuo, sed nunc temporis vt est temporis. d.9.a.3.ad q.2
Esse duplex, scilicet esse naturæ, quo ipsa natura est in se: & esse boni naturalis, quod consistit in proportione naturæ rationalis ad gratiam & per consequens ad gloriam. d.46.a.10
Essentia, esse & ens differunt sicut lux, lucere & lucens. d.2.a.19. item d.8 a.5
Essentia non generatur nec per se, nec per accidens, nec per consequens. d.4.a.2. item d.5.a.1.& seq.
Essentia in diuinis est communicabilis, sed non diuisibilis. d.4.a.3. item d.5.a.1
Essentia & esse non sunt diuersa in diuinis, licet ibi sit dans & recipiens. ibid.
Essentia in Patre & Filio manet indistincta. d.4.a.2
Essentia & persona in diuinis de se inuicem prædicantur. d.4.a.9
Hæc est vera, essentia est tres personæ, & è conuerso. d.4.a.10
Essentia diuina communicabilis est per generationem & per processionem. d.5 a.1
Essentia non est indiuiduata & determinata proprietatibus personarum. ibid.
Essentia non est relata vel distincta in diuinis. d.5.a.2
Essentia diuina nulli prædicamentorum subiicitur. d.8 g
Hæc est vera, essentia est Pater. ibid.& d.27.a.1
Essentia non habet se ad generationem vt accidens, nec vt concomitans, nec vt consequens, sed vt idē generanti & genito. d.5.a.3
Essentia in diuinis non est genus. d.19.a.16
Inter essentiam & personam non est prius & posterius secundum rem, sed secundum rationem intelligendi. d.24.a.5

Index rerum.

Essentiale, & substantiale & accidentale qua re differunt. d.3.a 34
Ex notat causam originis, & causam essentialem quæ est materia. d.2.a.28
Ex quandoque notat originem & coessentialitatem, quandoque notat in eadem substantia ordinem, quandoque notat ordinem tantum. d.36.a.12
Hæc præpositio, ex, generalior est in significando originem quam præpositio d. ibid.
Excellens duplex, s. excellens harmoniam, & excellens virtutem: vnum corrumpit, aliud perficit. d.2.a.4.
Excellit lux diuina mentis aciem, & tamen non corrumpit, sed perficit. ibid.
Exemplar virtutis vocatur non idea sub qua creatur omne quod creatur, sed exemplar vocatur quod per prius est in Deo secundum rem, vt vita, sapientia, &c. d.17. a.8

F

Facere quidquid vult Deus quomodo intelligitur. d.42.f
Facere nihil potest à se per se aliqua creatura. d.42. per totum.
Facere vtrum potest Deus plura quam facit. d.43. per totum.
Facere vtrum potest Deus aliquid melius quam facit. d.44.a
Facultas dicitur id quod facit hominem habere posse ad nutum. d.1.a.16
Fides est in intellectu affectiuo, etiam informis. d.3.a.3
Fidei regula est concors scripturarum sensus cum articulis fidei. d.11.a.7
Fidei quare potius attribuitur potentia faciendi miracula quam charitati. d.42.a.2.ad q.2
Figi mentis aciem in excellenti contingit dupliciter, s. in eo quod est excellens, vel secundum quod est excellens. d.2.a.4.ad q.1
Filiatio triplex, s. factura siue creatione, & recreatione & æterna generatione. d.26. a.15
Filio attribuuntur septem, s. veritas, pulchritudo, forma per quam fiat opus, forma quam sequimur, similitudo reformationis & verbum. d.3 a.17
Hæc est falsa simpliciter, Filius est res à qua generatur. d.5.a.5
Filius quomodo est consilium de consilio. d.5. a.7
Hæc habet calumniam, Filius generatione est. d.5.a.8
Hæc est vera, Filius de nulla materia est: hæc tamen falsa, Filius est de nihilo. d.5.a.10
Filius in diuinis quare non dicitur filia sicut filius. d.7.a.1.ad q 2
Quod Filius in diuinis non gignit alium filium, est perfectionis. d.7.a.5
Non enim non potuit Filius gignere, sed non oportuit, quomodo intelligitur. d.7.a.8
Vtrum hæc sit absolutè falsa, Filius habet potentiam generandi, quam habet Pater. d.7. a.11
Filius an sit alius à Patre. d.4
Filius an inceperit quia habet principium. d. 9.a.6
Filius an generatur à Patre sicut splendor à lumine. d.9.a.8.& a.21
Filius semper est natus: nota tria importata in participio, verbo & aduerbio. d.9.a.19
Filius solus nascitur ex viuo. d.9.a.22
Filius non procedit vt donum. d.13.a.4. item d.18 a.3
Filius bis dedit Spiritum sanctum ad insinuandum duo præcepta charitatis. d.14.a.12
Filius secundum quid dicitur minor Patre d.16.c.
Filium conueniebat vniri creaturæ rationali, quæ est homo. d.16.a.6
Hæc conceditur, Filius nascendo accepit vt esset essentia diuina. d.18.a.7
Hæc negatur, Filius natiuitate est essentia diuina. d.18.a.8
Filius nihil addit omninò ei quod accipit à Patre, tamen non est simpliciter idem Patri, sed in accepto. d.19.a.9
Filius quomodo est in Patre. d.19.e
Filius dicitur verbum & imago eadem ratione qua est relatio personalis, sed non eadem ratione nominis & modi significandi. d.27. a.8
Filius est ars quædam omnipotentis & sapientis Dei plena omnium rationum viuentium incommutabilium. d.31.c
Non est concedendum, quòd Filius sit sapientia ingenita. d.32.a.5
Filius est per se sapiens, secundum quod ly per se, opponitur ei quod est per accidens, non autem secundum quod opponitur ei quod est per alium vt principium sui. d.32. a.6.
Nullo modo debet concedi, quòd Filius à se est sapiens, vel à se operatur. ibid.
Filio quare attribuitur sapientia. d.34.f.g
Finis duplex, s. finis intentionis, & finis operis. d.41.a.3
Forma simplex nullius accidentis est subiectum. d.8.a.18
Forma qualiter dicitur inuariabilis. ibid.
Forma duplex, s. secundum esse, & secundum bene esse. d.10.a.7.ad q.6
Formæ dantur secundum meritum materiæ. d.36.a 7
Frui Deus dicitur seipso, & tamen non est aliqua indigentia in ipso. d.1.a.19
Fruitio non est sine gratia & virtute. d.1. a.22
Fruitio est vna & Dei virtutum. d.1.a.21
Frui est amore alicui rei inhærere propter seipsam. d.1.b.& a.12
Quibus rebus fruendum. d.1.b
Frui est actus affectus sequentis actum intellectum inquantum huiusmodi. d.1. a.12.
Fruimur propriissimè Deo, licet frui communiter sumptum contingat & in aliis. ibid.
Frui assimilatur tactui naturali. ibid.
Fruemur personis diuinis inquantum idem sunt cum summo bono. d.1.a.14
Non fruemur vna persona magis quam alia. ibid.

Fru

Frui est vti cum gaudio, non adhuc spei, sed iam rei. d.1.c
Frui quare secundum rationem nominis extenditur ad irrationalia, non autem vti.d.1.a.17.ad q 1
Frui vt sit completum, tria exiguntur.d.1.a.17.ad q.2
Frui verè & propriè, sed non plene possumus in via. ibid.
Debemus Deo frui,& non vti. d.1.e
Frui homine qualiter possumus. d.1.f.& a.18
Fruitio aliquo modo erit in imaginatione & sensu. d.1.a.23
Fruitiones tres non sunt, licet tres sint personæ. d.1.a.14 ad q.1
Futura quomodo sint in præsentia Dei.d.35. per totum
Futura vtrum sint causa scientiæ vel præscientiæ Dei d.38.c

G

GAzophilacium triplex. In prol.Mag.
Gemina est processio Spiritus sancti. d.14.a
Generalissima non sunt simplicissima simpliciter. d.8.a.24
Generalissima nomen generum accidentis duo habent in se, s. quod accidentia sunt, & differentiam qua ab inuicem distinguuntur d.8.a.31
Ad actum generationis quatuor exiguntur. d.4.a
Generationis duplex definitio. d.4.a.2
Generatio vniuoca est, quæ est in similem formam & speciem cum generante. ibid.
Generationis actus in diuinis non dicit nisi notionem. ibid.
Generatio melius dicitur opus naturæ quam substantiæ. ibid.
Generatio dignissimè conuenit Deo. d.4.a.3
Generare diuersimodè conuenit diuersis.ibid.
In omnibus generationibus est quoddam commune, s. essentiæ communicatio. ibid.
Generatio in diuinis non est propter successionem sicut in aliis. ibid.
Generatio conuenit Deo, non quia natura aliquid melius est in pluribus quam in vno, sed propter communicabilitatem essentiæ. ibid.
Generare prius conuenit Patri cælesti quam inferioribus quoad rem, sed è conuerso. quoad rationem vsitatam in nomine. d.4.a.4
Generatio non est entis imperfecti nisi per accidens. ibid.
Hæc propositio est falsa, Deus genuit se Deum, vel alium Deum. d.4.a.1.& 5.& a.11
Hæ non sunt contradictoriæ, genuit se, genuit non se. d.4.a.5
Hæc est concedenda, Deus genuit Deum, qui est Pater, vel Deus Pater. d 4.a.7
Hæc est vera, Deus genuit alterum se, siue ly se sit ablatiui casus, siue accusatiui. ibid.
An Deus genuerit Filium ex necessitate, & voluntate. d.6.a.1
An Deus nolens aut volens Filium genuerit. d 6.a
Potentia generandi secundum rationem intelligendi est medium inter purè essentiale, & purè personale. d.7.a.2
Potentia generandi nominat aliquid & ad aliquid coniunctim. ibid
Generatio in diuinis in nunc stante semper est. d.7.a.5.ad q[illegible]
Generatio diuina non potest esse immoderata. ibid.
Generatio diuina quam sit ineffabilis. d.9.h
Generatio diuina non potest sciri vel significari à nobis vel Angelis nisi secundum quid. d.9.a.12
Generatio Filij in diuinis à Patre, nec est finita, nec infinita, sed simplex. d.9.a.18
Generatio Filij ex Maria Virgine, vtrum sit à Patre, aut à tota Trinitate. d.9.a.20
Generatio diuina non iteratur, sed continuè demonstratur secundum rationem qua Filius est à Patre. d.9.a.21
Generatio in diuinis quomodo intelligenda est. d.4.per totum
Generare quare non dicitur Spiritus sanctus, sed procedere. d.13.per totum
Generationis modi duodecim ab Arrio positi, s. penes fluxum lineæ à puncto, penes emissionem radiorum à sole, penes characterem seu impressionem à sigillo, penes immissionem bonæ voluntatis à Deo, penes exitum accidentis à substantia, penes abstractionem speciei à materia, penes excitationem voluntatis à cogitatione, penes transfigurationem motus à mouente, penes eductionem specierum à genere, penes ideationem, & penes nascentiam. d.13 a 5
Generationis tres modi, quorum meminit Hilarius, s. per defensionem, protensionem, & deriuationem, qua re differunt. d.18.a.9
Genuisse filium & esse patrem, est idem re sub alio modo significandi. d.27.a.1
Generatio & spiratio non habent ordinem prioris & posterioris causa, vel natura, vel dignitate, vel tempore, tamen habent ordinem naturæ. d.28.a.2
Generatio dat essentiam Filio. d.18.f
Genus & species sunt secundum rem magis rationes conuenientiæ quam differentiæ, licet vt nomina secundæ intentionis opponantur relatiuè. d.13.a.1
Græcorum error asserentium Spiritum sanctum non procedere à Filio. d.11.a.6
Per Gratiam inesse, dicit simpliciter & nobiliter inesse. d.37.a.9

H

HAbitat Deus quomodo vbique. d.37. per totum
Habitat quomodo Deus in sanctis. ibid.c
Habitat vbi Deus antequam esset in creatura. d.37.e
Habitus est, quo quis agit cũ voluerit. d.3.a.39
Hæresis quare vocatur somnium. In prol.Mag.
Hæresis prurigini comparata. ibid.
Homines quomodo sint medij inter res vtibiles & fruibiles. d. a.11
Homo dicitur creatura mundi. d.3.a
Homo consideratur tripliciter, s. reputatione diuina, & in propria natura, & in fine quæ est beatitudo æterna. d.3.a.5

Homo est par Angelis & inferior & superior, diuersis considerationibus. ibid.
Homo plus conuenit cum omni creatura quam Angelus. ibid.
Cognitio Dei per vestigium non competit nisi homini. d 3.a.13
Hominem non dicimus alteratum, quando attingit virtutem, sed potius perfectum. d.17.a.1
Homousion quid sit, & quid hoc nomine significatur. d.26.a
Hominem vtrum Deus meliorem facere potuit quam fecit. d.44. per totum
Hominem vtrum Deus aliter liberare potuit quam per passionem. d.44.c.& d.20.a
Homines omnes saluos vult fieri Deus, quomodo intelligitur. d.49.c
Hominis malitiæ vtrum Deus sit causa. d.46.l
Hominis voluntas mala concordat aliquando cum Dei voluntate bona. d.48.a.b
Humana natura secundum quod refertur ad vnitatem cum Deo, & ad statum beatitudinis, æqualis vel melior est Angelis. d.16. a.12
Humor aquæ est corporalis, aëris verò est spiritualis & incorporalis. d.17.a.3
Hypostasis inuenitur quatuor modis in entibus. d.1.a.20
Hypostasis si consideretur secundum id quod est, tunc est idem quod persona: si autem consideretur secundum quod significatur per nomen, tunc dicit distinctum non determinans rationem distinctionis, persona autem dicit distinctum determinando rationem distinctionis in communi. d.26.a. 1.& a.4
Hypostasis non est in diuinis eadem ratione, qua in inferioribus. d.26.a.2
Hypostasis verius est secundum rem in superioribus, secundum nomen autem verius saluatur in inferioribus. d.26.a.2.ad q.
In hypostasi significatur essentia vt natura communis significatur & dicitur in suo inferiori. d.26.a.3
Hypostasis non addit re, sed modo intelligendi. ibid.
Hypostasi conuenit quidquid conuenit personæ, s. distingui, generari, generare, procedere &c. sed aliter significatur per nomen hypostasis, & aliter per nomen personæ. d.26.a.4
Hypostasis in diuinis non remanet subtracta proprietate. d.26.a.5. item d.27.a.2. item d. 28.a.4
Hæpostasis cadit in intellectu personæ, non vt diuersum in re, sed vt idem non eodem modo significatum per nomen. ibid.

I

Iacob quare electus sit & Esau reprobatus. d.41 per totum
Ideas esse est necessarium. d.35.a.7
Ideæ dicunt respectum ad rem, & ideò sunt propriè loquendo secundum intellectum practicum. d.35.a.8
Idea tripliciter consideratur, s. secundum id quod est, & sic est essentia diuina: & in comparatione ad intelligentem per ideam vel operantem: & in relatione ad opera ipsa quorum est idea, & sic habet pluralitatem ex parte respectus ad illa. d.35.a.9
Melius dicitur, multorum idea, quam multæ ideæ. ibid.
Deus cognoscit materiam & facit immediatè per ideam materiæ. d.35.a.10
Sapientia, ars, scientia & verbum cum magis se teneant ex parte sapientis & essentiæ diuinæ, quam ex parte rerum de quibus sunt, non possunt pluraliter significari: idea autem & ratio & exemplar non sic, & ideo consignificatam habent pluralitatem. d.35.a.14
Paradigma, exemplar, idea & ratio qua re differunt. ibid.
Idea Græcè, sonat primam formam, sicut hyle primam materiam. ibid.
Non est concedendum, quòd malum habeat ideam in Deo, nec quod sit vita in Deo, nec quod sit à Deo. d.36.a.6.ad q.1
Quæcumque vni & eidem sunt eadem penitus secundum rem, ipsa sunt eadem, secundum quod sunt idem illi. d.19.a.12
Imago Trinitatis quomodo est in anima. d. 3.g
Imago Trinitatis aliter est in anima, & aliter in Trinitate. d.3.p.q
Imago importat essentiam diuinam in recto, & tres personas in obliquo, cum dicitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. d.2.a.18
Imago est rei ad rem coæquandam vnica & indiscreta similitudo. d.3.a.19. item d.31.a. 6. ad q.1
Imago triplex, s. creationis, recreationis & similitudinis. d.3.a.19
Vno actu intelligendi accipitur imago & exemplar. ibid.
Quadruplex differentia inter imaginem & vestigium. ibid.
Imaginis creatæ integritas constat memoria & intelligentia & voluntate. d.3.a.20
Imago Dei est in superiori parte animæ, quæ mens vel spiritus vocatur. d.3.a.21
Imaginis quædam similitudo est in visu exteriori & in phantasia. ibid.& a.38
Imago quare non assignatur secundum potentias animæ vegetabilis. d.3.a.21.ad q.1
Imago potest notare conuenientiam in interioribus tantum, vel simul in interioribus & exterioribus: primo modo Angelus est ad imaginem sicut homo, non secundo. d.3. a.21.ad q.2
Imago recreationis est propriè secundum tres virtutes theologias, fidem, spem & charitatem. d.3.a.21.ad q.3
Imago quare non ponitur in virtutibus politicis. d.3.a.21.ad q.4
Imago non est respectu cuiuscumque cognoscibilis, sed tantum respectu Dei & animæ. d.3.a.22
In imagine duo attenduntur, s. substantialitas & pulchritudo. ibid.
Imago quare non est secundum vires inferiores. d.3.a.24.& a.38
Imago non potest amitti quantum ad substantiaria,

tialia, sed quantum ad pulchritudinem quæ est ad bene esse. d.3.a.25
Imaginis partes imprimuntur à tota Trinitate, licet per attributionem memoria conueniat Patri, & intelligentia Filio, & voluntas Spiritui sancto. d.3.a.26
Mens quare dicitur imago Dei, non filius. ibid.
Quomodo dicitur homo habere imaginem in potentia intelligendi, & similitudinem in potentia diligendi. ibid.
Imaginem duo perficiunt, s. actus imitandi exemplar, & æqualitas. d.3.a.32
Imago Trinitatis quæ est secundum mentem, notitiam & amorem, qua re differt ab imagine quæ est secundum memoriam, intelligentiam & voluntatem. d.3.a.36
Imago Trinitatis est in ratione, irascibili, & concupiscibili, non simpliciter, sed secundum quid. d.3.a.38
Imago quandoque dicit repræsentationem principij operantis in diuersitate essentiæ, vt statua: quandoque dicitur imago principij in eadem essentia exprimentis se in simili secundum naturam, & sic dicitur imago Patris solus Filius. d.27.a.8
Spiritus sanctus dicitur imago, non quia procedat vt imago, sed secundum quod imago dicit similitudinem essentialem. ibid. & d.28. a.9
Ad intellectum imaginis tria concurrunt, s. quòd sit in altero, quòd ducat in vnum tantum, & quòd perfectè impleat. d.28. a.9
Filius ratione processionis habet similitudinem naturæ. ibid.
Imago relatiuè dicitur de Filio, sed essentialiter de Trinitate. d.31.c
Imaginis duplex definitio ab Hilario tradita. d.31.a.6
Immortalitas vera in solo Deo est. d.8.c
Impossibile duplex, s. per se, & per accidens: quæ impossibilia fieri possunt a Deo, & quæ non. d.42.a.6
Indifferens nihil est voluntatis deliberatiuæ vt deliberatiua est suorum operum. d.1.a. 13.ad q.1
Infinitum attingi potest, claudi vel comprehendi non potest. d.2.a.15
Infinitum dicitur dupliciter, s. priuatiuè & negatiuè: & negatiuè sumptum adhuc accipitur dupliciter. d.2. a.2. item d.9. a.2. & a.18
Infinitum secundum quod infinitum non nominatur. d.2.a.13.ad q.1
Ingenitum multipliciter accipitur. d.13.a.8
Quam differenter dicitur ingenitus Pater & Spiritus sanctus. ibid.
Ingenitus cum prædicatur de Patre & Spiritu sancto, non dicit notionem, nec essentiam, nec personam, sed est negatio consequens modum existentiæ. d.13 a.10
Si essent duo innascibiles, essent duo dij. d.31. a.14
Innascibilitatis esse imaginem qualiter conuenit Filio. d.9.a.24
Innascibilitas est duplex, s. negatiuè in genere, & extra genus. d.28.a.2
Innascibilitas & paternitas non habent oppositionem, sed disparationem, nec tamen vna prædicatur de alia. d.28.a.6
Hæ sunt falsæ, paternitas est innascibilis; & essentia innascibilis, si ly innascibilis teneatur adiectiuè: veræ autem si teneatur substantiuè. d.28.a.6.ad q.
Instructio alia est per interpretationem & locutionem, alia per inspirationem veritatis. d.16.a.4
Intellectus non intelligit duo simul, nec in patria, si intelligibilia considerantur in propriis essentiis. d.1 a.23
Intellectus quomodo purgatur. d.2.a.3
Intellectus noster non est sufficiens ad cognitionem veri sine intellectu increato vel angelico. d.2.a.5
Intellectus distinguitur quadrupliciter, s. per agentem, possibilem, speculatiuum & adeptum. d.3.a.20
Intellectus vt constituit imaginem, est potentia intellectiua formalis, non simpliciter, sed respectu intelligibilis cuiusdam informata, quod scilicet semper est præsens in anima, sicut anima sibi est præsens. d.3. a.20 ad q.1
Intellectus generatiuus est memoriæ in acquisitis habitibus, sed è conuerso est in innatis. d.3.a.22
Intellectus dicitur ad aliquid, non simpliciter, sed secundum quid. d.3.a.28
Intellectus semper intelligit se, vel cognoscit se, in lumine intellectus agentis. d.3. a.29
Intellectus non est illustratio intelligentiæ super animam, vt quidam dixerunt, nec tamen propriè est pars animæ. d.3.a.33
Est intellectus accipiens ex phantasmate, & est intellectus accipiens in lumine agentis intellectus tantum. d.17.a.4
Intelligere in diuinis dupliciter accipitur, s. essentialiter & personaliter. d.9.a.9
Intelligere quomodo præcedat & sequatur fidem. d.19.a.13
Intensio scribentium de Trinitate quæ fuerit. d.2.b
Intensio & remissio dupliciter dicitur, s. propriè, & secundum aliquid. d.8.a.7
Ioachim abbatis error, dicentis essentiam generare essentiam. d.5 a.6
Iudæi qualiter impleuerunt voluntatem Dei, Christum occidendo. d.48.b.c
Iustitia quare magis dicitur fidei, quam alterius virtutis. d.2.a.4.ad q.2
Iustitia duplex, s. retributio pro meritis, & congruentia siue condecentia. d.46.a.2

L

Latini quare addiderunt in symbolo edito in concilio, Qui ex Patre Filioque procedit. d.11.a.9
Liber inscriptus, De spiritu & anima, non est Aug. sed quidam Cisterciensis fecit eum, d.1.a.23.item d.8.a.25
Libri sententiarum materia. In prol. B. Alb.
Libri sententiarum diuisio. d.2.a
Localis an sit Deus, vel vtrum moueatur localiter.

caliter. d.37.i
Locale dicitur aliquid duobus modis. d.37.i
Locales vtrum sint spiritus creati. d.37.i
Locus simpliciter prout est saluans non est nisi duplex, s. simpliciter sursum in contactu circumferentiæ orbis lunæ, & simpliciter deorsum quod est esse in centro, quod habet saluandi virtutem à toto orbe à quo æqualiter respicitur semper. d.37.a.14
Angelus est in loco diffinitiuè. ibid.
Duo spiritus non possunt esse in eodem loco, & hoc propter confusionem operationum. ibid. & a.25
Deus dicitur locus per hoc quod continet & saluat, & ad ipsum est motus cordium & Angelorum. d.37.a.16.& a.25
Esse in loco, per prius & posterius & æquiuocè conuenit tribus, s. Deo, & spiritui creato, & corpori. d.37.a.18
Locus dicitur multipliciter, s. propriè & per translationem. d.37.a.25
Locus est extremitas alicuius corporis ambiens in se aliquod corpus. d.37.a.30
Corporale est in loco vt contentum, incorporale verò vt continens. d.37.a.7
Esse in loco æquiuocè conuenit Deo & locato. ibid.
Tribus modis possumus loqui de loco, s. prout est continens & saluans, & prout est continens tantum, & prout in ipso est distantia situs, licet non includat: 1. modo omnia generabilia & corruptibilia. 2. omnia corpora præter sphæram vltimam. 3. sphæra vltima est in loco. d.37.a.14
Loqui notionaliter non conuenit nisi Patri, essentialiter autem conuenit tribus. d.11.a.10
Luminis effectus multiplex. d.17.a.6
Lux diuina excellit mentis aciem, & tamen non corrumpit, sed perficit. d.2.a.4
Differentia inter lumen, lucem, splendorem, radium, reflexionem radij, splendoris, & luminis. d.9.a.8

M

MAgnitudo quomodo est in Deo. d.19. b.c
Maior in quo est Pater Filio. d.16.c.d
Magis vtrum possunt aliquid duæ personæ quam vna, & tres magis quam duæ vel vna. d.10.d.e
Malum non habet causam vnde sit, sed habet causam vnde incidat. d.2.a.21. item d.38.a.1
Mala vtrum simpliciter sunt in Deo. d.36.b
Mala vtrum Dei voluntate fiant. d.46.d
Mala fieri bonum est, quomodo intelligitur. d.46.g
Mala ad quid & quibus prosunt. d.46.i
Mala voluntate quandoque vult homo, quod Deus vult bona. d.48.a
Meliora vtrum Deus facere potuit quam fecit. d.44. per totum
Malum per se non confert ad decorem vniuersitatis, sed sinere mala fieri. d.46.a.16
Malum per se nulli est bonum, sed potest esse occasio boni. d.46.a.8
Tendit ad non esse qui malum operatur. d.46.a.10
Malum in se consideratum, nec ordinem, nec causam, nec intentionem, nec voluntatem habet, ad alterum tamen comparatum habet ordinem qui non ponitur in ipso, sed in alio, respectu ipsius. d.47.a.2
Masculus & fœmina est in omni animali nisi in anguilla. d.19.a.10
Materia prima habet aliquo modo speciem in appetitu speciei & ordine ad ipsam. d.3.a.11
Materia prima prope nihil. ibid.
Mathematica quomodo non habent finem. d.1.a.20
Memoria, intelligentia, dilectio quomodo sunt in mente. d.3.g.h
Memoria, intelligentia, voluntas quomodo sunt vnitæ. d.3.l
Memoria, intelligentia, voluntas, vtrum prædicantur relatiuè ad se inuicem. ibid.m
Memoria multipliciter describitur. d.3.a.20
Memoria vt est pars imaginis, est potentia animæ rationalis secundum superiorem partem, tenens apud se habitum veri vel boni, & est respectu præteritorum, præsentium & futurorum, abstrahens ab omni differentia temporis. ibid.
Memoria & intelligentia distinguuntur, licet de eisdem sint. d.3.a.27
Memoria in eo quod memoria est ad aliquid, non in eo quod vita, vel mens, vel essentia. d.3.a.28.
Memoria inquisitiua, qua discernit se mens, non semper habetur. d.3.a.29
Ex memoria quomodo dicitur esse intelligentia, & ex vtraque voluntas. d.3.a.37
Mens quandoque dicitur memoria, quandoque intellectus rem examinans, quandoque superior pars rationalis animæ, quandoque tota rationalis anima. d.3.a.34
Mens, notitia, memoria, intelligentia & voluntas qualiter sunt vna essentia, vna vita & vna mens. d.3.a.39
Mente aliquid æternum capientes non sumus in hoc mundo quantum ad modum cognoscendi vel viuendi. d 15.a.20
Mensura formaliter accepta est quanti virtualiter vel dimensiuè. d.8.a.8
Mensurans attenditur tripliciter, s. vt adæquatum quantitati mensurati, vel vt excellens, vel vt participatum ab aliis. d.8.a.9
Merita an possunt esse causa prædestinationis, vel præscientiæ. d.41. per totum
Meritum obdurationis vel misericordiæ, vtrum sit aliquod. d.41.a
Mereri aliquis potest alij primam gratiam & perseuerantiam in illa, non prædestinationem. d.41.a.1
Non potest aliquis sibi mereri gratiam, sed augmentum gratiæ. d.41.a.2
Quo sensu dixit Augustinus, quòd præcedit aliquid in peccatoribus, quo quamuis nondum sint iustificati, digni efficiantur iustificatione. Et item præcedit in aliis peccatoribus, quo digni sunt obtusione. ibid.
Mitti est cognosci quod ab alio sit. d. 14. a. 3

Index rerum.

Ad missionem duo exiguntur, s. quod sit appropriabilitas ad proprium, & quod sit effectus gratiæ gratum facientis. ibid.
Discrimen inter missionem & donationem. d. 14.a.14
Missio temporalis, processio, apparitio & temporalis datio qua re differunt. d.14.a.15
Modi formales quibus fit missio, non extenduntur vltra quatuor. d.14.a.6
Mitti vel dari quare magis conuenit personæ Spiritus sancti, quam Patris, vel Filij. d.14. a.13
Missionis finis est sanctificatio creaturæ rationalis, qui finis appropriabilis est magis Spiritui sancto. ibid.
Mitti non conuenit Patri. d.14.a.13.ad q.2. item d.16.a.1
Si nulla ponatur esse persona eo modo quo fides distinguit personas, non erit aliqua missio propriè loquendo. d.14 a.15
Homo non potest mittere vel dare Spiritum sanctum. d.14.a.16
Missio & datio non dicuntur nisi temporaliter. d.15.a.1
Quo sensu conceditur, quòd Spiritus sanctus mittit vel dat se. d.15.a.2
Hæc est vera, Spiritus sanctus datur vel mittitur à se, sed minus propria quam illa, Spiritus sanctus dat se. d.15.a.2.ad q.& a.4. ad q.1
Missio Filij magis est manifesta, quam Spiritus. d.15.a.6
Vtrum quælibet persona mitti potest. d.15. a.7
Mittere & mitti quid significent. d.15.a.7. ad q.
Filius qualiter dicitur eo missus quo factus. d.15.a.8
Missio triplex, s. in mentem, in carnem & ad prædicandum. d.15.a.9
Spiritus sanctus non mittit Filium duabus missionibus primis, sed tertia. ibid.
Hæc non est concedenda, Trinitas mittit se. d.15.a.11
Trinitas dat se, secundum quod dare dicit potestatem dandi ex amore. d.15 a.10.ad q.1
Concedi potest, quòd Pater & Filius & Spiritus sanctus simul mittunt. d.15.a.10.ad q.2
Filius habet duos modos missionis, visibiliter scilicet in creatura vnita sibi, & inuisibiliter quando mittitur in cor. d.15.a.14.item d.16.a.5
Generatio æterna non est missio, sed facit congruitatem ad missionem. d.15.a.15
Missiones Filij & Spiritus sancti non distinguuntur in fine, sed in actu proximo, quia Filius illuminat intellectum, & Spiritus sanctus accendit affectum. d.15.a.16
Ad missionem exigitur triplex cognitio. d.15. a.17
Missio vniuersalis & visibilis Spiritus sancti plenior fuit post incarnationem quam antè, missio verò personalis & inuisibilis se habent vt excedentia & excessa. d.15.a.18
Mittitur Spiritus sanctus ad Angelos quoad nouas reuelationes, licet gratia in eis non augeatur. d.15.a.19
Mittitur Spiritus sanctus tam in perceptione gratiæ quam in augmento eiusdem. d.15.a. 19. item d.17.a.9.
Missio visibilis addit super apparitionem duo, s. existere ab alio, & per seipsum adesse aliter vel ad aliud quam esse vbique. d.16.a.1
Missio visibilis non ordinatur ad quamcumque missionem inuisibilem, sed ad eam quæ est fundans & plantans Ecclesiam. ibid.
Missio visibilis non debuit esse in Veteri Testamento. ibid.
Angelus non habet conuenientiam vt per ipsum expleatur missio. ibid.
Missio visibilis non debet esse ad omnes qui sunt de Nouo Testamento, sed ad aliquos, & hoc in primitiua Ecclesia vt homines ad fidem præpararentur. d.16.a.2
Missio visibilis vel inuisibilis non fit nisi per gratiam gratum facientem. d.15.a.16.item d. 16.a.3.item d.17.a.2
Filium mitti conueniebat in creatura vnita visibili, non autem Spiritum sanctum. d.16.a.4
Duo modi missionis Filij & Spiritus sancti, sc. visibiliter & inuisibiliter. d.16.a.5
Missio inuisibilis licet vno modo fiat in genere, non tamen vno modo in specie. ibid.
Quare Spiritus sanctus missus sit ad Filium, & nunquam Filius ad Spiritum sanctum. d.16.a.7
Missio exterior est testimonium interioris. d. 16.a.10
Missione absoluta non dicuntur Filius & Spiritus sanctus mitti nisi in donis gratiæ gratum facientis. d.17.a 2.& a.9
Modi cognoscendi Trinitatem diuersi. d.2.per totum. item d.3.f.g.&c.
Mobile dicitur multipliciter, s. vt subiectum motus, & vt id quod abiicitur vel acquiritur motu. d.8.a.18
Modus, species & ordo omnibus insunt, sed non vno modo: diminuibilia sunt in rationali creatura, non in esse naturæ, sed gratiæ. d.3.a.15
Motus per se non est ad aliquid, sed per accidens. d.7.a.7
Omnis species motus reducitur ad immobile mouens secundum illam speciem motus. d.8.a.30
Motus distinguitur dupliciter, s. ex parte mobilis, & penes terminum ad quem est motus. d.37.a.20
Motus non est semper propter indigentiam, sed quandoque ad potentiæ demonstrationem, quandoque ad obsequij ostensionem. d.37.a.22
Moueri per tempora an sit per affectiones, vel per intellectus speculatiui apprehensiones mutari. d.8.a.21
Moyses dicitur maximus Prophetarum in modo apparitionum. d.2.a.23
Multiplex non dicitur Deus quamuis sit trinus. d.23.k.
Mundi creatura quare dicitur homo. d.3.a
Mundum potuit Deus facere ab æterno, hæc est duplex, ex eo quod ly ab æterno potest determinare hoc verbum, potuit, & sic est vera: vel mundum facere, & sic est falsa. d.44. a.1

Mundus

Mundus potest considerari tribus modis, sc. vt suppositus in esse, & vt suppositus in potentia efficientis tantum, & vt in quibusdam suppositus in esse & in aliis suppositus in potentia efficientis tantum: secundo modo potuit fieri melior & magis ordinatus, non autem primo & tertio. d.44 a.3
Hæc præpositio, mundus erit, non erat vera, quia nec propositio erat ante mundum. d. 46.a.17
Mutabilitas & corruptio in creatura non causantur propriè ab aliquo, sed incidunt ex eo quod creatura est ex nihilo. d.2.a.21. item d.3.a.2
Mutari an potest Deus aliqualiter. d.8.c.d
Mutari secundum tempus quid sit. d.37.k.
Mutari secundum locum quid sit. ibid.l.
Mutatio in omni natura mutabili nonnulla mors est. d.8.c
Mutatio localis Deo conuenire non potest d.8.a 16
Mysteria superna an scrutari liceat. d.9.a.17

N

NAtura in diuinis indifferens est à supposito. d.2.a.20
Natura Filius quare dicatur Christus. d.5.m
Natura est vis inserta rebus ex similibus similia procreans. d.7 a.2
Natura diuina nulli prædicamentorum subiicitur. d.8.g
Natura sumitur dupliciter, s. pro virtute intranea, & pro forma. d.8.a.5
Natura, res naturæ an sint idem. d.34.b
Natus quare non dicitur Spiritus sanctus, sed procedens. d.13.b
Nascendo an acceperit aliquid Filius à Patre. d 18.f.g
Naturalia Deus effundit iuxta capacitatem naturæ, dona vero gratiæ secundum suam liberalitatem, & conatum præparantis se ad accipiendum. d.16.a.12
Si duo æqualem habeant gratiam, & non naturalia æqualia, ille qui habet meliora naturalia, meliorem vsum habebit in actibus, tamen non sequitur, quòd habeat maiu meritum in faciliori vsu. ibid
Necessarium diuiditur multipliciter. d.6.a.b
Necessarium absolutè & per se non est nisi vnum simplex: omnia enim alia ex suis componentibus trahunt necessitatem. ibid.
Necessitate vtrum Pater genuit Filium. d.6.a
Necessitates duæ sunt: vna simplex, veluti quod necesse est omnes homines esse mortales: altera conditionis, vt siquem ambulare scias, eum ambulare necesse est. d,38. a.4. item d.40 a. 14
Negatio vt negatio nihil certificat, sed inquantum oppositum de proposito subiecto. d.3.a.10
Negatio potest considerari gratia negationis, & sic non ordinatur ad genus aliquod: vel ratione rei negatæ, & sic necessariò ordinatur ad affirmationem præcedentem ipsam secundum intellectum. d.28.a 5
Nihil est in Deo quod non est Deus. d.8.i
Nihil dicitur de Deo secundũ accidens. d.26.c
Negatio dupliciter significatur, s. vt concepta, cum dicitur, nego: & vt exercita, cum dicitur, non sum asinus. d.31.a.12
Nolle hoc, & non velle hoc, & velle hoc non fieri, qua re differunt. d.46.a.5
In nomine duo attendenda, s. ratio à qua imponitur, & illud cui imponitur. d.2.a.11
Hoc nomen, Deus, est nomen operationis, si attendatur ratio à qua imponitur, hæc enim est opus vniuersalis prouidentiæ, & continentiæ, & impletionis rerum, sed tamen significat naturam Dei. ibid.
Hoc nomen, Deus, quando dicitur de eo qui essentialiter est Deus, & de his qui participatiuè & nuncupatiuè sunt dij, est æquiuocum, non à casu & fortuna, sed per prius & posterius. d.2.a.11.ad q.3
Hoc nomen, Qui est, est trium personarum in hoc quod sunt vnius substantiæ. d.2.a.12
Hoc nomen, Qui est, est Deo proprium. d.2. a.13
Hoc nomen, Qui est, quomodo dicitur significare pelagus substantiæ infinitum, non quid est. d.2.a.13.ad q.1.& 2
Nomina quibus nominatur Deus, quem ordinem habeant adinuicem. d.2.a.14
Deus nominabilis est à nobis, nomine repræsentante non perfectè sed imperfectè id quod est. d.2.a.16
Nomina quædam dicuntur mystica, s. quæ formantur ab his quæ secundum rem per prius sunt in Deo: alia dicuntur symbolica, quæ sunt secundum translationem proprietatis corporalis. d.2.a.17.item d.3.a.9
Nominibus negatiuis verius nominamus Deum quam affirmatiuis. ibid.
Nominibus affirmatiuis non simpliciter nominamus Deum, præcipuè propter tria, sc. quia significant compositè quod simplicissimum est, & imperfectè quod perfectissimum & quandoque accidentaliter quod est substantia. ibid.
Deus nominatur ab omni eo quod melius est esse quam non esse. ibid.
Hoc nomen, Deus, nec quantum ad hoc cui imponitur nomen, communicabile est, nec quantum ad hoc à quo imponitur. d.2.a.22
Hoc nomen, Deus, nullo modo est vniuersale. ibid.
Cum dicitur, In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, ly nomen dicit essentiam. d.2. a.27
Hoc nomen, Deus, habet modum suppositi & recipit actus notionales, vt cum dicitur, Deus Deum genuit, Deus de Deo. d.3.a.35. item d.4.a.6
Omnia nomina communia Deo & creaturis, prius conueniunt Deo quam creaturis quoad rem, sed è conuerso quoad rationem vsitatam in nomine. d.4 a.4
Nomina quibus personæ diuinæ nominantur, quæ minus proprietatis habeant vel magis. d 5 a.6
Nomina Dei diuersa sunt. d.8.a
Omne nomen dictum de Deo, aut dicitur propriè proprietate rei, aut per translationem similitudinis rei. d.22.a.1
Nominum diuinorum multiplex diuisio. ibid.

Nomina diuina à Dionysio posita explicantur. d.22.a.1.ad q.
Nomina aliqua conueniunt Deo ex tempore sine mutatione Dei, nomina quæ de Deo dicuntur, inueniuntur in septuplici differentia. d.22.a b
Nomina propria personarum non substantialiter, sed relatiuè adinuicem dicuntur. d.22.e
Nomina an vnitatem essentiæ pertinentia non non relatiuè, sed substantialiter de singulis personis singulariter dicuntur. ibid.e f
Nomina dicta de Deo, vt essentia, substantia, &c. significant idem secundum diuersas rationes, & ideò non sunt synonima. d.8.a.3
Quibus nominibus diuinis possit coniungi hoc pronomen, nostrum, vel meum. d.18. a.10
Nomine personæ quid significatur, cum pluraliter profertur. d.25.per totum
Nomina relatiua personarum quæ sunt. d.27.c
Hæc nomina, sapientia, Deus, &c. significant quidem essentiam diuinam, sed gratia adiuncti supponunt pro persona. d.32.a.8
Nomine abstracto & in essentialibus & notionalibus aliquid significare cogimur duplici necessitate. d.33.a.1
Nomina quædam ex tempore prædicantur de Deo per causam, vt salus quædam secundum relationem ad ea à quibus distingunntur, vt creator. d.30.a.1
Hæc nomina, Creator, dominus, rex, &c. prædicant essentiam Dei in habitudine creaturæ ad ipsam, & in actu quo educit in esse vel regit creaturam. d.30.a.2. 3. & 5. item d.35.a.6
Hæc nomina non conueniunt Deo nisi ex tempore. d.30.a.6
Omnia nomina creaturarum possunt attribui Deo per translationem, quæ naturam sine vitio & nocumento exprimunt. d.34.a.6
Nosse se, intelligere se, velle, discernere se, & cogitare se, qua re differunt. d.3.a.2
Notio tria exigit, s. quod per ipsum innotescat persona, & quod sonat aliquam dignitatem, & quod aliquo modo habet naturam relationis ad aliud. d.13.a.9
Non esse ab alio est notio Patris. ibid.
Esse ab alio & alium non esse ab eo, quare non dicitur notio Spiritus sancti. d.13.a.11
Notio est quo cognoscitur res. d.26.a.8
Notio & relatio differunt secundum nominum intentiones. ibid.
Notiones in diuinis sunt tantum quinque, sc. innascibilitas, paternitas, filiatio, communis spiratio, & spiratio passiua: & omnes notiones sunt relationes præter primam: & omnes sunt proprietates præter penultimam, sed tantum tres sunt personales, id est, constituentes personas, s. secunda & tertia & quinta. d.26.a.9.& 13.item d.28.a.1
Non esse ab alio absolutè est notio principij non de principio. ibid.
Notio Patris quare exprimitur nomine innascibilis, non autem nomine, inspirabilis vel impossibilis, vel nō existētis ab alio. d.28.a 2
Alia est notio in Patre innascibilitas, & paternitas alia. d.28.a.3
Non est diuersa notio in Filio nascibilitas & filiatio. ibid.
Notionis qua Pater & Filius dicuntur principium Spiritus sancti, non habemus nomen proprium. d.29.a.7
Deus non dicitur quinus propter quinque notiones, sicut dicitur trinus propter tres personas. d.29.a.9
Quatuor modis possunt se habere essentialia adiectiua, quibus de notione non prædicantur, s. si sunt essentialia per modum essentiæ, vt non distingunt si sunt appropriata personæ, vt sapiens, potens, &c. si sunt essentialia conintellecta persona, & trinus, incarnatus, &c si sunt essentialia per modum actus, vt creat, gubernat, &c. alia autem omnia possunt dici, & præcipue negatiua, vt immensa increata, &c. d.32.a.4
Personalia non dicuntur de notionibus. d.33. a 7
Nullus actus distinctiuus personæ conuenit notioni. d.33.a.8
Termini numerales cum ponuntur cum essentialibus substantiuis numerant formas essentialium, cum autem ponuntur cum adiectiuis, numerant supposita. d.9.a.7.ad q.1
Numerus in diuinis quid ponit. d.2.a.19
Numerus non est simpliciter in diuinis & absolutè, sed numerus personarum. ibid & d.19.a.17. item d.24.a.1
Numerus non est in diuinis prout dicit nutum sensus, sed prout dicit, nutum intellectus quocumque modo distinguentis. d.2.a.19
Diuersitas numero non est in diuinis, sed distinctio. ibid.
Quare in aliis entibus ad numerum hypostasum sequitur numerus naturæ, non autem in diuinis. d.2.a.20
Numerus est in omni ente creato, non in Deo, quia nullum in eo aliud præter id quod est. d.3.a.15
Numerus accipitur dupliciter: vno modo pro forma ipsa à qua res numeratur, forma enim diuidit & terminat esse materiæ: alio modo numerus est numerata principia ad esse rei sufficientia. ibid.
Numerus, pondus & mensura, quæ sunt in omni re creata, non habent alia tria quæ sint in ipsis vt dispositiones. d.3.a.15
Numerus multipliciter consideratur. d.24.a.1
Numerus non dicitur vniuocè de Creatore & creatura, nec æquiuocè, sed secundum analogiam causati & exemplati ad causam & exemplar. d.24.a.2
Termini numerales in masculino genere non prædicant essentiam nisi ex adiuncto substantiuo, vt si dicam Pater & Filius sunt vnus Deus: in neutro autem genere prædicant essentiam. d.24.a.4
Nunc æternitatis & æui temporis non tantum differunt differentiis specificantibus ipsa, imo differunt seipsis. d.8.a.13
Nunc æternitatis & æternitas non differunt nisi secundum rationem. d.8.a.13.ad q.1
Nunc æui & æuum qua re differunt. ibid.
Nunc temporis nullo modo est æuum. d.8.a. 13.ad q.2

Index rerum.

O

Obduratio est quodammodo effectus reprobationis. d.40.a.22
Obduratio nec per se, nec per accidens causatur à Deo, tamen ordinatur in multa bona, quæ eliciuntur ex ea. d.40.a.23
Obduratio vtrum ex aliquo fiat numero. d.41.a
Occasio est medium inter causam per accidens, & casum & fortunam. d.46.a.3
Omnia quare dicantur esse in Deo. d.35 e.f. item d.36. per totum.
Omnia esse ex Deo, per ipsum & in ipso, vtrum sit idem. d.36.d
Omnipotens quare dicatur Deus. d.42,a.1
Omnipotentia sequitur essentiam diuinam secundum quod ipsa in persona conuertitur in principium agendi: non autem sequitur essentiam ex illa parte qua non est de nihilo, nisi remotè, sed potius ex illa parte sequitur eam incommutabilitas. d.42.a.3
Omnipotectia non connotat effectum in creatura, sed significat essentiam diuinam cum respectu ad ens possibile. d.42.a.4
Omnipotentia nullo modo communicabilis est aliis à Deo. d.42.a.10
Omnipotentia communis est tribus personis, sicut essentia in qua radicatur. ibid.
O mnipotentia Dei attenditur respectu eorum quæ extra sunt. d.7.a.3
Omnipotentia est proprium solius diuinæ naturæ. d.42.a.2
Omnipotentia Dei limitari non potest. d.43. per totum.
Opinio iuuata rationibus fit fides. d.2.a,1
Opera restaurationis quo sensu dicuntur subiectum theologiæ. d.1.a.2
Opus operantis & opus operatum quid. d.1. a.7
Opus vltra vires an liceat alicui assumens. In prol.Mag.
Hæc est falsa, si generaliter intelligatur, sicut differunt operantia sic differunt opera. d.6. a.3
Opus creationis est factiuum substantiæ, sed opus recreationis bene esse. d.17.a.1
Ordo quis seruandus cum de Trinitate agitur. d.2.e
Ordo naturæ est in diuinis, quo alter est ex altero non quo alter prior altero. d. 2.a.24. item d.9.a.5
Ordo sapientiæ & bonitatis qua re differunt. d.3.a.12
Discrimen inter ordinem & dispositionem. ibid.
Ordo alius est secundum naturam, alius secundum generationem, & alius secundum actum. d.3 a.37
Ordo est in diuinis, non simpliciter, sed secundum quid. d.20.a.7

P

Particeps magnitudinis non est Deus, sed ipse est sua magnitudo: omne enim participatum minus est quam id quod participatur. d.22.a.8
Paruuli ad templum Dei pertinent per Sacramentum, non ex vsu gratiæ, sed ex habitu. d.37.a.15
Passio Christi vtrum placuerit viris bonis. d. 48.d.
Passiones sanctorum an velle debeamus. ibid.c
Melius dicitur, Pater, Filius & Spiritus sanctus vnum sunt, quam, vnum est. d.2.a.8
Melius dicitur, alius Pater, alius Filius, quam, alter Pater, alter Filius. d.2.a.9
Quare non dicitur, Aliud Pater, aliud Filius, &c. d.2.a.9.ad q.
Patri septem attribuuntur, s. origo rerum, principium, à quo, ad quem recurrimus, vnum, author conditionis, dicere fiat. d.3. a.17
Quare recipitur ista in diuinis, Pater est principium Filij, & non ista, Pater est causa Filij. d.5.a.4
Hæc propriissima est, Pater genuit Filium: hæc autem minus propria, Deus genuit Deum. d.5.a.6
Hæc est falsa, Pater est de nihilo. d.5.a.10
Pater vtrum voluntate vel necessitate genuit Filium. d.6. per totum.
Patrem voluntate genuisse Filium, quomodo intelligitur. d.6.a.3
Pater & potuit & voluit generare Filium. d.7. a.1
Pater in diuinis non habet actum generationis nisi concurrente voluntate, & è conuerso. ibid.
Pater in diuinis nullo modo potest dici mater. d.7.a 1. ad q.1
Pater in diuinis non indiget adiutorio in generatione, tribus de causis. ibid.
Pater per generare non ostenditur esse aliquid, vel potens esse aliquid, sed potins ad aliquid. d.7.a.3
Non potest esse nisi vnus Deus Pater, & vnus Filius. d.7.a 5
Pater non est potens nisi natura. d.7.a.9
Vna est potentia in ratione potentiæ naturalis, qua Pater est gigneus, & qua Filius est genitus. d.7.a.10
Luminis processio dicitur fieri Patre moto, non in se, sed in luminibus & donis. d.8.a.18
Hæc est impropria, Pater est à se. d 9.a.4
Hæc non est concedenda, Pater est principium suiipsius. d.9.a.4.ad q.1
Pater quomodo est principium totius diuinitatis. d.9.a.4.item d.15.a.21. item d.29.a
Pater non præcedit Filium vllo modo prioritatis, s. ordine, tempore, loco, dignitate, causa, vel intellectu. d.9 a.5
Pater non est sapiens Filio: an ergo dicendus est non intelligere Filio? d.9.a.9. item d.31.a.8, & d.32.a.3
Pater an sit sapiens sapientia genita. d.9 a.9. item d.32.a 3
Filius non est obiectum intellectus vel ratio intellectus Patris. ibid.
Pater & Filius vniuntur dupliciter, s. in essentia, & in dono sui amoris. d. 0.a.10
Hæc est concedenda, Pater est author Filij, & omnium eorum quæ sunt in Filio prout sunt in Filio. d.13.a.6
Hæc est falsa, cuiuscumque Pater est author generando, illud genuit ibid. ibid.

Index rerum.

Pater non est author essentiæ in Filio, sed est author quod est essentia in Filio. ibid.
Pater & Filius non possunt dici idem principium Spiritus sancti, neque diuersum d.13. a.9. ad q. item d.29.a 6. item d.31.a.4
Pater est maior Filio propter authoritatem generationis, non tamen Filius est minor, sed æqualis maiori. d.16.a.13
Pater est in Filio, & Filius in Patre, non per duplicem conuenientium generum coniunctionem, nec per insitam capacioris substantiæ naturam, sed per naturæ vnitam similitudinem. d.19.a.8
Non propriè dicitur, Pater est in essentia diuina, sed posset dici, Filius est in natura vel essentia Patris, vel è conuerso. ibid.
Hæc est vera, Pater est essentia diuina, & essentia diuina est Pater. d.19.a.12. item d.27. a.1
Pater generat, quia Deus Pater. d.27.a.2
Pater quomodo est principium totius diuinitatis. d.29.a
Cum dicitur, Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, ly vnum dicit vnitatem notionis in duobus suppositis vnitis in natura & in vi spiratiua vel principatiua Spiritus sancti. d.29.a.4
Pater & Filius non sunt vnus spirans, nec vnus spirator, sed duo spirantes & duo spiratores, sed vltima minus habet de proprietate quam priores. d.29.a.5
Non potest dici, Pater & Filius sunt vnus. d.31.a.12
Hæ non sunt concedendæ, Pater sapit Filio, vel sapit à Filio, vel sapit per Filium. d.32.a.4
In diuinis hæc est falsa, essentia est Pater, si Pater tenetur adiectiuè: vera autem, si Pater tenetur substantiuè. d.33.a.7
Non quo Pater est, substantia est. d.33.a.9
Pater operatur per Filium, & non è conuerso. ibid.
Magis operantur Pater & Filius in Spiritu sancto continendo opus suum, quam per Spiritum sanctum. ibid.
Paternitas licet ab essentia non differat re, tamen differt modo significandi. d.19.a.12
Paternitas & innascibilitas non habent oppositionem, sed disparationem, nec tamen vna prædicatur de alia. d.28.a.6
Patientia, salus, fides, spes & alia huiusmodi que sonant imperfectionem, non sunt habent exemplar in Deo. d.17.a.8
Patrissianorum error dicentium Patrem in Filio fuisse passum. d.31.a.14
Paulus & Apollo sunt vnum natura in plantando & rigando. d.31.a.13
Peccata priuata sunt modo, specie & ordine, sed non omnino. d.3.a.15
Peccatum nec naturaliter nec substantialiter, sed defectus incidens. d.3.a.17
Per se opponitur ei quod est procedens. d.32. a.6
Per notat causam motam ab alia causa, & præcipuè in genere causæ efficientis, vel formæ, & non materiæ vel finis. d.32 a.7
Personæ in diuinis non ponunt inæqualitatem, quia vnum summum bonum sunt. d.1.a.14 ad q 1
Si non essent tres personæ in rationibus quibus distinctæ sunt in fide, adhuc Deus esset quædam persona seipsa ab aliis essentiis & naturis rerum distincta. d.2.a.12
Cum dicitur, Ex ipso, & per ipsum, & in ipso, præpositiones notant personarum distinctionem. d.2.a.28
Quare non conceditur, quod tres personæ sint vnius Dei, sicut conceditur, quod sunt vnius substantiæ vel essentiæ. d.3.a.35
Hæc est vera, vnus Deus est tres personæ, & è conuerso. d.4.a.10
Hæc similiter est vera, essentia est tres personæ, & è conuerso. ibid.
Nulla personarum diuinarum est de nihilo. d. 5 a.10
Vna natura est in tribus personis, sed non est eadem comparatio naturæ in illis. d.7.a.9
Personæ diuinæ non possunt esse plures quam tres. d.10.a.11
Persona & proprietas in divinis secundum rationem intelligendi sunt ante actum notionalem. d.11.a.4
Cum vna persona dicitur esse in alia, præpositio notat duplicem habitudinem, s. originis vel relationis, & identitatis essentiæ. d.19.a.8
Personæ diuinæ non differunt numero simpliciter, sed numero personarum vel relationum. d.19 a.17
Personalitas conuenit Deo, licet non omni eadem ratione qua inuenitur in natura humana & angelica. d.23.a.1
Persona in diuinis significat substantiam suppositam cum singulari proprietate, in qua secundum existentiæ modum admittatur numerus, & non numeretur substantia separata. d.23.a.2
Persona dicitur à per se sonando secundum etymologiam, vel dicitur per se vna. ibid.
Cur in diuinis dicimus tres personas, non tres substantias. d.23.a.3.& a.6. item d.25,a.1.ad q.3.& a.7
Quid significent hæc noomina secundum Græcos, vsia, vsiosis, hypostasis & prosopon & hæc secundum Latinos, essentia, subsistentia, substan tia & persona. d.23.a.4
Hoc nomen, persona, est commune secundum rationem proportionis tantum. d.23.a.5
Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia, secundum Boëtium. d.25.a.1
Persona est hypostasis distincta proprietate ad dignitatem pertinente. ibid.
Persona magis propriè est in diuinis, quam in creaturis. ibid.
Substantia in diffinitione personæ significat substan tiam in communi. ibid.
Persona per prius conuenit eo quam inferiobus secundum rem, sed è conuerso secundum vsum nominis. d.25.a.2
Tres personas dicimus eiusdem essentiæ, non ex eadem essentia, nec eiusdem Dei. d.25. a.5. item d.34.a.3
Quare dicitur, quælibet persona, non quilibet Deus. ibid.
Persona, res naturæ, subiectum, suppositum, indiuiduum qua re differunt. d.26.a.4. item d.28.a.1

Proprietas personalis non potest abstrahi à persona, ita quod aliquid remaneat. d.26. a. 5
Personæ gratia quorumdam attributorum dicuntur vnum, & gratia quorumdam similes, & gratia quorumdam æquales, sed non debent dici idem. d.31.a.4
Persona & essentia non differunt re, sed modo supponendi & attribuendi. d.34.a.1
Non bene dicitur, tres personæ essentiæ, sed bene dicitur, tres personæ essentiæ, sed bene dicitur, vna essentia trium personarum. d.34.a.3
Philosophi cognitionem Dei per naturales rationes habere potuerunt. d.3.a.1
Philosophi pauci inueniuntur errasse circa hoc quod Deus est vnus, sed circa attributa multos errores dixisse inueniuntur. ibid.
Philosophi licet quædam attributa cognouerint Dei, non tamen rectam habuerunt cognitionem. d.3.a.2
Philosophi ductu naturalis rationis non potuerunt cognitionem habere determinatam de Trinitate secundum propria nomina personarum. d.3.a.18
Philosophi quare magis defecerunt in cognitione Spiritus sancti quam Filij. d.3.a.18. ad q.2
Planta vbique imprægnat & imprægnatur. d.19.a.10.
Plato an nouerit mysterium Trinitatis. d.3 a.18
Pœnæ inferni qualiter dicuntur æternæ. d.8. a.9
Pondus sumitur dupliciter, s. strictè & largè. d.3.a.15.
Porretani error asserentis relationes diuinas esse assistentes. d.33.a.5.item 34.a.1
Possessio habetur ad nutum. d.2.a.24.item d.8. a.8
Possibile habet duplicem proportionem, s ad facere, & ad fieri. d.42.a.6.item d.43.a.1
Possibile duplex, s. quod dicitur in potentia ad aliquid contrarium formæ & dispositioni quam habet, vt cæcus potest videre: & quod ordinatur ad potentiam, sine aliquo disponente in contrarium, sicut mundum possibile est fieri: secundum videtur simpliciter possibile, non primum. d.42.a.9
Potentiæ animæ quæ constituunt imaginem, non impediunt se mutuò. d.3.a.29
Sunt totum potestatiuum respectu suorum obiectorum. d.3.a.31
Potentiarum animæ ordo qualis sit, & qualiter vna præsupponit aliam. d.3.a.37.& 38
Potentiæ distinguuntur & diffiniuntur per actus, & tamen non ponuntur in genere actuum necessario. d.7.a.2
Discrimen inter potentiam ad esse producendum, & potentiam ad opera consequentia. ibid.
Potentia non dicitur æquiuocè de potentia generandi & potentia creandi. d.7.a 4. item d. 20 a.2
Potentiæ passiuæ perficiuntur per suos actus, non actiuæ. ibid.
Cuius est potentia, eius est actus, sed non eodem modo. d 7.a.9
Potentia causæ efficientis, formalis & finalis, non materialis conuenit Deo. d.20.a.1
Potentia, sapientia, & bonitas faciunt summum bonum. d.34.a.4
Potentia Dei consideratur duobus modis, s. in comparatione ad essentiam in qua est sicut in radice, & in comparatione ad actum: & primo modo non est potentia nisi vna, secundo autem est varieta secundum actum. d.7.a.4.item d.20.a.3.& d 42.a.1.
Eadem est potentia in Filio qua potuit gigni, quæ est in Patre qua potuit generare. d.7 a.10
Potentia generandi & spirandi secundum rationem intelligendi est ante potentiam creandi. d.20.a.3.item d.29.a.1
Potentia quare attribuitur Patri. d.34.h
Potentia consideratur tribus modis: vno modo vt est genus omnium potestatum: secundo vt comparata ad opus indefinitè: tertio vt regulata ab arte operatiua. d.42.a 5
Potentia diuina an & quomodo æquetur scientiæ. ibid.
Ens possibile est obiectum potentiæ diuinæ. d.42.a.6
Potentia prauorum non est eligenda in eo quod prauorum, sed in eo quod est libera. d.42.a.8
Potentia quædam est ad actum qui est actus simpliciter, & quædam ad actum qui semper est permixtus potentiæ ad actum similem in specie: illa potest poni in actu, ita quod nihil remaneat de potentia ad actum, non autem hæc. d.43.a 2
Potestatem dimittendi peccata quam habent sacerdotes. d.18.& 19.per totum.
Præceptio, prohibitio, consilium quare dicantur Dei voluntas. d.4.h
Prædestinatio habet aliquid scientiæ practicę, & aliquid voluntatis & potentiæ: sed hoc quod est scientiæ practicæ, dat ei esse: id autem quod est voluntatis & potentiæ, est in ipsa per modum proprietatis. d.40.a.1
Prædestinatio nihil ponit extra Deum, tamen dicit respectum ad prædestinatum. d.40.a.2. & 5
Prędestinationis quintuplex definitio d.40.a.3
Prædestinatio secundum aliquos per se non non est nisi gratiæ, & gloriæ per per consequens: sed melius dicitur, quod est trium, s. gratiæ, & meriti, & gloriæ. ibid.
Prædestinatio vt prædestinatio non est entis simpliciter, sed secundum quid entis, hoc est, in notitia diuina. d.40.a.4
Prædestinatio est æterna. d.40.a.5
Gratia & gloria cadunt in diffinitione prædestinationis oblique, & nihil sunt de essentia illius. ibid.
Prædestinatio sumitur communiter & propriè: communiter dicit præparationem mansionis tantum, non determinando mansionem hanc vel illam, & sic dicuntur pœnæ prædestinatæ malis: propriè dicit præparationem mansionis & causam. d.40.a.6
Prædestinatio propriè est de bonis quibus liberatur creatura rationalis, & ad quæ dirigitur. ibid.

Index rerum.

Prædestinatio est tam hominum, quam Angelorum, & Christi hominis inquantum est homo. d.40.a.7
Prædestinatio non est omnium hominum, sed quorumdam tantum. d.40.a.8
Non simpliciter, sed quoad aliquid prædestinati sumus in Christo. d.40.a.9
Prædestinatio non est sine præscientia. d.40.a.10
Quare nomen præscientiæ retinet potius reprobatio, quam prædestinatio. ibid.
Numerus prædestinatorum apud Deum certus est formaliter & materialiter. d.40.a.11
Istæ sunt impossibiles, iste est prædestinatus, & mortuus est in peccato mortali. ibid.
Numerus prædestinatorum est certus certitudine immobilitatis, vel necessitatis cuiusdam, quæ vocatur necessitas consequens vel respectiua. d.40.a.12
Prædestinatus potest damnari, tamen prædestinatum necesse est saluari. d.40.a.14.15.& 16.item d.47.a.1
Prædestinatio est causa necessaria appositionis gratiæ, non necessitate coactionis, sed necessitate indeficentiæ quoad se. d.40.a.22
Prædestinatio est causa efficiens, formalis exemplaris, & finalis appositionis gratiæ. ibid
Prædestinatio iuuari potest orationibus sanctorum, non ex parte præparationis diuinæ, sed ex parte effectus, qui est gratia in præsenti apposita. d.41.a.1
Prædestinatio nec quoad effectum proprium, nec in se cadit sub merito prædestinati.d.41.a.2
Prædestinatio ex parte propositi Dei nec causam finalem habet nec rationem proprie loquendo, merita enim futura nullo modo eliciunt propositum Dei : ex parte autem effectus in quo determinabilis est prædestinatio & reprobatio ad tempus, habent rationem meriti, non tamen causam finalem. d.41.a.3
Non est compossibile, quod prædestinatus moriatur in peccato, licet sit possibile in se. d.47.a.1
Prædicamenta accidentium an possunt Deo attribui, tam secundum genera, quam secundum species. d.8.a.31
In Prædicamento quædam ordinantur directè, quædam per reductionem: & hoc dupliciter, s. sicut principia, vt materia & forma ad substantiam, & sicut priuationes & negationes reducuntur ad genus, quia per habitum generis cognoscuntur. d.28.a.5
Præscientia de quibus sit. d.35.a
Præscientia quomodo est in Deo. ibid.
Præscientia an sit causa rerum vel res sint causæ præscientiæ. d.38.a
Præscientia Dei vtrum falli potest. d.38.e
Præscientia in quo differt à prædestinatione. d.40.a
Primum de se importat duo, s. quod est perfectum in se, & largiens perfectionem omnibus aliis. d.2.a.16
Principium vnum est tantum omnium creaturarum tam spiritualium, quam corporalium. d.2.a.11
Principij ratio duplex, s. ad facere, & ad distinguere & distingui. d.7.a.3
Principium & principiatum vix admittitur in diuinis. d.7.a.10
Principium duplex, s. intra, & extra. d.9.a.6
Principij non de principio notio est non esse ab alio absolutè. d.28.a.1
In omni ordine naturæ est ponere principium illius ordinis, ex quo alij & ipse non ex alio, & ex quo alius qui ex alio, & qui ex alio ex quo nullus. d.31.a.14
Principium commune est æterno principio & temporali per prius & posterius. d.29.a.1
Principium est vniuocum ad generationem & spirationem, vniuocatione non generis, vel speciei, sed proportionis. ibid.
Principium dictum notionaliter est ante principium dictum essentialiter ad creaturam simpliciter, sed secundum quid est è conuerso. d.29.a.2
Cum dicitur, Pater est principium sine principio, accipitur sine principio in communi quocumque modo, & principium esse in commune quocumque modo: & similiter cum dicitur, Filius est principium de principio. d.29.a.3.& a.8
Cum dicitur, Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, ly vnum dicit vnitatem notionis in duobus suppositis vnitis in natura & in vi spiratiua vel principiatiua Spiritus sancti. d.29.a.4
Non conceditur, quod Pater & Filius sunt idem principium Spiritus sancti. d.29.a.6
Principium omnium creaturarum est tota Trinitas. d.29.b.& d.1.a
Priuatio cognoscitur per suum oppositum. d.36.a.2
Procedere in diuinis quid sit. d.11.a.1
Processio in diuinis an quoad aliquid similitudinem habeat cum motu processiuo, & quoad aliquid cum processione causati à causa. ibid.
Processio per modum amoris an est ex aliquo in aliud. ibid.
Procedere an per vnam rationem conueniat Filio & Spiritui sancto. d.11.a.2
Processio quare potius attribuitur spirationi quam generationi. d.11.a.2.ad q.
Processionis Spiritus sancti & generationis Filij differentia. d.13.a.1
Processio qualiter prædicatur de generatione & spiratione, & quare magis remanet Spiritui sancto quam Filio. d.13.a.3
Procedere temporaliter non conuenit nisi Spiritui sancto & Filio. d.14.a.1
Procedit Spiritus sanctus temporaliter à se & mittitur à se, quia datur à se. d.15.a.5
Processio temporalis claudit in se intellectum æternæ processionis, & addit respectum qui causatur ex hoc quod creatura rationalis ex dono Dei aliter se habet ad ipsum in gratia, quam ante habuit. d.14.a.7
Processio Spiritus sancti an gemina dici possit, æterna videlicet & temporalis. d.14.a.9
Processio Spiritus sancti qualiter dici potest temporalis. d.14.a.10

Propheta dicitur quadrupliciter, s. à visione corporali, spirituali, intellectuali, & à dignitate vel congruitate perceptionis secretorum Dei. d.15.a.16
Propheta simpliciter non dicitur nisi à visione intellectuali. d.16.a.1
Proprietas in Deo est quod consequitur esse diuinum inquantum est diuinum. d.8.a.1. ad q.
Proprietas naturalis generis in Deo quid sit. d.8.a.15
Proprietas in diuinis non est tantum ratione proprietatis, imo habet aliquo modo actum differentiæ constitutiuæ respectu personæ. d.26.a.2
Proprietatis intellectus est vni soli conueuire & semper. d.26.a.9
Differentia inter proprium in diuinis & inferioribus. ibid.
Proprietates à relatione differunt secundum nouem & quandoque etiam secundum suppositum. ibid.
Proprietates quædam dicuntur personales, quædam personæ tantum. ibid.
Proprietates diuinas abstracto nomine significare licet. d.33.a.1
Proprietates sunt in personis & sunt personæ d.33 a.2
Proprietas in persona partim est vt forma, partim vt proprietas, & partim vt idem alio modo significatum. d.33.a.2
Proprietas est natura diuina. d.33.a.3
Proprietates & essentia diuina sunt idem re, sed ratione differunt. d.33.a.6
Proprietates non determinant & distinguunt essentiam, sed personam. ibid.
Proprietas & persona sunt idem secundum rem, sed non secundum modum significandi. d.33.a.7
Proprium est multiplex. d.18.a.3
Prouidentia Dei de quibus est. d.35.a
Proximus dicitur quatuor modis. d.28.c
Purgare, illuminare & perficere quomodo conueniunt Angelis. d.14.a.14

Q

QVies & stabilitas qua re differunt. d.3. a.15

R

REctum est iudex sui & obliqui. d.36. a.2
Relatio an est in Deo salua eius simplicitate, & an sit assistens. d.8.a.34. item d.33.a.5
Relatio tria habet in se, s. naturam accidentis, & quod proprietas quædam est, & quod ad alterum opponitur relatiuè. d.8.a.34
Nulla est distinctio in diuinis nisi per relationes originis. d.13.a.1
Relatio duobus modis consideratur, s. per se, sicut seruus, dominus: & vt mixta enti, sicut agens, patiens &c. d.18.a.3
Relationes in diuinis causantur à solo modo existendi, vel potius faciunt distinguendo existendi modum. d.33.a.2
Relationes diuinæ non sunt tantum affixæ, sed sunt ipsa substantia. d.33.a.5
In diuinis sunt tantum quatuor relationes reales. d.26.a.10
Relationes quædam innascuntur vtriusque relatiui mutatione & sunt reales in vtroque, vt omnes relationes originis, v.g. pater & filius: quædam dicuntur quidem ad se inuicem, sed non innascuntur ex vtriusque mutatione necessario, sed alterius tantum, vt similis, æqualis, &c. quædam nec dicuntur ad conuertentiam, nec vtriusque mutatione innascuntur, vt scientia & scibile. ibid. & d.28.a.4
Relationes in diuinis non sunt assistentes, sed sunt ipsa relatiua. d.26.a.10
Relationes in diuinis habent actum quendam similem differentiæ constitutiuæ in hoc quod constituunt personas, & ideò sunt ante actus notionales secundum intellectum. d.27.a.2
Relationes Dei ad creaturas sunt secundum nostrum intellectum qui ponens eas in Deo, fulcitur in actu creantis, & gubernantis, & regentis. d.30.a.5
Relatiuum duplex, s. simpliciter & secundum quid. d.3.a.28
Relationis oppositio non est inter personam & essentiam in diuinis. d.5.a.1
Relatiua in diuinis non sunt æqualitatis vel æquiparantiæ, sed originis. d.4.a.10
In omnibus manet vnitas in diuinis, vbi non distinguitur oppositio relationis. d.7. a.6
Relationes quædam sunt in diuinis. d.26. a.6
Relationes in diuinis sunt existentiæ modi, in inferioribus verò causantur ex modis existentiæ. ibid.
Relatiuè dici in diuinis dicitur multipliciter. d.5 a.6.ad q.
Repleri prius concipitur res à Deo, quam materia à forma, & locus à locato. d.37.a.30
In Reprobatione non dicuntur nisi duo, s. præuisio iniquitatis, & præparatio pœnæ. d.40.a.2
Non videtur absurdum, quòd Deus dicatur reprobatio ipsa qua reprobantur iniqui. ibid.
Res & signa considerantur in theologia, non absolutè vt res, vel signa, sed inquantum faciunt aliquo modo ad beatitudinis participationem. d.1.a.2
Res & signa qua re differunt. d.1.a.6
Res an bene diuidantur in fruibiles & vtibiles. d.1.a.8

S

TRiplex differentia inter Sacramenta veteris & nouæ legis. d.1.a.7
Sanctificasse Pater Filium quo sensu dicitur. d.15.a.12
Sanctificatio dicitur tribus modis, s. simul facere substantiam & gratiam, vel facere naturam & addere gratiam, vel facere de non sancto sanctum. d.15.a.19
Sanctis vtrum placuerit passio Christi. d. 48.d

Index rerum.

Sanctorum passiones an velle debemus. d.48.e
Sapiens vtrum sit Pater sapientia quam genuit. d.31.d
Sapiens an sit filius sapientia genita. d.32.d
Sapiens an sit filius seipso, vel perseipsum. d. 32.e
Sapiens homo non facit quo opus suum sit deterius. d.46.a.9
Sapiens dicitur à sapere, & à sapore practicorum & honestorum. ibid.& d.8.a.6
Sapientiæ diuinæ quomodo conueniunt possessio, conceptio, parturitio, &c. quæ attribuit ei sapiens. d.2.a.24
Sapientia quare non sit appropriabilis & propria sicut verbum est appropriabile & proprium. d.10.a.5
Sapientia an tantum vna sit Patris & Filij. d.32.h
Sapientia quare attribuitur filio. d. 10. & d.34.g
Sapientia gratia adiuncti supponit pro persona, quamuis significet essentiam diuinam. d.32 a.8
Scientia omnis est de rebus vel de signis. d.1.a
Scientiæ suum subiectum quæ & quomodo inuestigent. d.1.a.1
Scientia quia duobus modis est, s. per effectum vel per causam remotam. d.9.a.12
Scientia Dei simplex propter varios rerum status diuersa habet nomina. d.35.a
Scientia Dei de quibus est. d.35.per totum
Scientia, præscientia, prouidentia, dispositio, prædestinatio, qua re differunt. d.35.a.4
Scientia nostra causatur à re, sed scientia Dei est per ideas facientes res, & ideò sequitur conditiones scientis non sciti. d.36.a.7
Scientia vna numero non potest esse in mentibus diuersorum. d.37.a.27
Scientia Dei vtrum potest augeri vel minui. d.39.a
Scire non est rationis simpliciter, sed rationis formatæ ex principiis. d.1.a.12
Scire plura possumus, intelligere verò minime. d.1.a.23
Scire quid est, est scire proprios terminos rei, intra quos clauditur tota rei natura. d.9. a.12
Scire vtrum potest Deus aliquid ex tempore quod nunquam sciuit. d.39.c
Scire an potest Deus plura quam scit. d.39.c
Sensus sacræ Scripturæ est quadruplex, s. historicus, allegoricus, moralis & anagogicus. d.1.a.5
Sensus quomodo in patria vertetur in rationem, & ratio in intellectum. d.1.a.23
Sententia quid. In prol.Mag.
Non sermoni res, sed rei est sermo subiectus. d.5.h
Signum & res quomodo differunt. d.1.a
Similitudo est rerum differentium eadem qualitas. d.3.a.19
Similitudo est rerum differentium eadem qualitas. d.19.a.2
Similitudo in diuinis est indifferens essentia secundum attributa qualitatem dicentia. d.31.a.3
Simplex est solius Dei natura. d.8.a.23
Simplicitas Dei nulli prædicamentorum subiicitur. d.8.g
Simplicitas, incommutabilitas & veritas an reducantur ad hæc tria, essentia, persona & notio. d.8.a.2
Simplicitas multipliciter reperitur in creaturis, & hoc per quamdam analogiam. d.8. a.24.ad q.
Nihil simplex mutabile est. d.8.a.28
Simplex nec finitum nec infinitum est. d.9. a.18
Hæc est vera, solus Deus est Trinitas, si ly solus ponatur pro ly tantum. d.21.a.4
Cum dicitur, Nemo nouit Patrem nisi Filius, ly nisi, excipit ab eo secundum quod communiter stat pro vtroque, & sic non excipitur Spiritus sanctus. d.21.a.6
Dictio exclusiua recipitur in diuinis, non secundum quod est categorema & facit implicationem similitudinis, sed secundum quod est syncategorema & sistit in subiecto. d.23.a.8
Solus vtrum potest dici Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus. d.2.a.1
Hæc est absolutè vera, Pater est tantum Pater. ibid.
Hæc propositio, Solus Pater est Deus, in duplici sensu est falsa, & in vno est vera. d.21. a. 2
Hæc impropriè & forè incongruè ponitur, Pater est solus Deus, si ly solus sit adiectiuum prædicati: potest tamen teneri aduerbialiter, & sic est vera. d.21.a.3
Hæc est vera, Pater est vnus solus Deus. d.21. a.3.ad q.
Solitudo nulla est in Trinitate. d.23.i
Species quæ sunt in anima, non sunt eædem numero cum formis rerum extra. d.37. a. 27
Species quæ appropriatur Filio, est idem quod speciositas, & secundum rationem conuenientiæ non est nisi in Filio. d.31.a.6
In speculo quatuor exiguntur, ad hoc quod res in eo resultent. 1. est receptibilitas. 2. quod ipsum sit terminatum. 3. est processus luminis in ipsum. 4. est oppositio directa & proportionalis speculi ad id quod imprimitur. d.36.a.3
Spiratiua potentia in Patre & Filio est media inter essentiam pure, & personam purè sumptam, per eundem modum quo generatiua. d.11.a.5
Spiratiua virtus & generatiua non differunt re, sed ratione. ibid.
Spiritus est instrumentum animæ quoad operationes primas ipsius, quæ sunt vitalis, naturalis & animalis. d.8.a.26
Spiritui sancto sex attribuuntur, s. delectatio, bonitas, in quo omnia continentur gratia qua reconciliamur, pax qua adhæremus vnitati, & donum benignitatis. d.3.a.17
Spiritus sanctus an posset mutari, si posset gigni. d.7.a.7
Spiritus sanctus dicitur mobilis non in se, sed ratione effectuum & donorum. d.8.a.16
Spiritui sancto attribuuntur hæc nomina, amor, dilectio, charitas, differenti consideratione. d.10.a.1

Spiritus

Spiritus sanctus procedit vt amor quo se inuicem diligunt Pater & Filius. d.10.a.2
Spiritus sanctus procedit vt in aliud, & manet in seipso distinctus. ibid.
Spiritus sanctus propriè nuncupatur charitas personalis. d.10.a.4
Spiritus sanctus est dilectio qua Pater & Filius diligunt se. d.10.a.7.item d.32.a.1
Quare hæc non conceditur, Pater & Filius spirant Spiritu sancto. d.10.a.7.ad q.2.item d.32.a.1
Spiritus sanctus dicit duo, s. euntem ab alio, & modum quo ab alio est: quoad primum non importat nisi oppositionem relatiuam, quoad secundum verò dicit nexum.d.10.a.7. ad q.1
Spiritus sanctus qualiter sit vnitas,concordia & sanctitas Patris & Filij. d.10.a.8
Spiritus sanctus an potest dici media persona, cum tamen tertia nominatur. d.10.a.9
Spiritus sanctus qualiter dicitur commune aliquid Patris & Filij. d.10.a.11
Hoc nomen Spiritus, qualiter conuenit specialiter Spiritui sancto, & quomodo dicatur sanctus. d.10.a.13
Quare hæc non est concedenda, Spiritus sanctus procedit à Patre in Filium. d.11.a.1
Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti. d.11.a.3
Pater & Filius spirant Spiritum sanctum inquantum sunt vnum in virtute spirali,i,quæ complectitur vnitatem essentiæ & notionis d.11.a.4.item d.29.a.4
Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio probatur auctoritate & ratione. d.11.a.6
Spiritum sanctum esse Filij & esse à Filio idem est. d.11.a.8
Spiritus sanctus æquè immediatè procedit ab vtroque. d.12.a.1
Spiritus sanctus dicitur principaliter procedere à Patre propter auctoritatem in Patre. ibid.
Non est concedendum, quod Spiritus sanctus primò procedat à Patre. d.12.a.2
Spiritus sanctus non plenius vel magis procedit à Patre quam à Filio. d.12.a.3
Si Spiritus sanctus Filius diceretur, amborum vtique Filius diceretur. d.13.a.2
Spiritus sanctus procedit vt donum. d.13.a.4
Spiritus sanctus ab æterno procedit vt donabilis. d.13.a.1.item d.18.a.6
Bene infertur, Spiritus sanctus temporaliter procedit à Filio, ergo ab æterno. d.13.a.7
Spiritus sanctus metaphoricè potest dici cibus & potus. d.14.a.14
Spiritus sanctus potest dici Spiritus, & in Christo. d.15.a.10
Spiritus sanctus non est vnibilis alicui creaturæ. d.16.a.6.item d.17.a.1
Spiritus procedens, amor & donum dicunt eandem proprietatem, quæ notio est, sub diuerso modo significandi. d.18.a.4
Solus Spiritus sanctus qualiter dicitur posse tantum quantum Pater & Filius. d.20.a.4
Spiritus sanctus est Deus de Deo sicut & Filius. d.27.a.9
Spiritum sanctum dicimus non referri ad se, sed ad dantem. d.30.a.8
Spiritus sanctus est nexus procedens à Patre & Filio. d.31.a.11
Hæc nullo modo conceditur, Pater & Filius diligunt se à Spiritu sancto, & similiter hæc, diligunt per Spiritum sanctum: sed hæc propriissima est, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto: & hæc magis propria, diligunt se amore qui est Spiritus sanctus: hæc autem minus propria, diligunt se amore procedente. d.32.a.2
Hæ sunt concedendæ, Pater & Filius connectuntur & vniuntur Spiritu sancto: non autem hæ, Spiritus sanctus connectit & vnit Patrem & Filium. d.32.a.2.ad q.3
Hæc non conceditur, Spiritus sanctus est sapientia procedens. d.32.a.8
Subiectum scientiæ quomodo ab ea inquiratur. d.1.a.1
Subiectum generaliter, specialiter & specialissime acceptum, quid sit. d.1.a.2
Subiectum non est potentius accidente, nisi vtrumque considerando secundum naturam sui generis. d.17.a.1
Subiectum duplex,s. quod subiicitur accidenti, & quod subiicitur proprietati. d.8.a.18
Subsistere & existere qua re differunt.d.23.a.1
Substantia abusiuè dicitur Deus. d.8.h
Substantia potest accipi duobus modis, s. ab actu substandi, vel à differentia substantiæ quæ diuiditur contra accidés.d.8.a.5.& a.32
Substantias tres esse in diuinis an potest concedi secundum aliquem intellectum,vt Greci dicunt. ibid.
Substantia vicinior est ad standum pro essetnia diuina quam persona: vnde Latini negant esse tres substantias. ibid.
Soli substantiæ diuinæ conuenit nihil omnino recipere. d.8.a.18
Substantia cum prædicatur de Deo, an sit prædicatio essentialis. d 8.a.32
In substantiis separatis non manifestantur potentię nisi intellectus & voluntatis.d.10.a.2
Substantia dicitur quatuor modis. d.25.a.1

T

Temporale multis modis dicitur.d.14.a.10
Temporalis processio Spiritus sancti quæ fuerit. d.14.per totum
Temporaliter quæ dicuntur de Deo. d.33.per totum.
Temporaliter vtrum potest Deus aliquid scire quod nunquam sciuit. d.39.b
Tempus licet fortè sit simul in suo temporali esse aliquo modo,non tamen potentia eius est simul, nec etiam actus. d.8.a.8
Tempora qualiter dicuntur æterna. d.8.a.9
Temporis differentiæ quam diuerso modo dicuntur de Creatore & de creaturis.d.8.a.12. & a.14
Tempus an sit in duratione Angelorum. d.8 a.12.item d.37.a.24.
Tempus dicitur multipliciter. d.8.a.12
Temporis differentia quæ maximè & quæ minimè conueniat Deo. d.8.a.14
Tempus,æuum & æternitas non differunt per hoc quod æternitas nec habet prius nec posterius,tempus autem habet prius & posterius,æuum autem habet ante & non habet post. d.9 a.3.ad q.2

In tempore dicitur multis modis. d.37.a.18
Tempus licet poneretur non habere principium, tamen non esset æternitas. d.43.a.1
Temporis inceptio fuit in indiuisibili suo quod est nunc. d.30.a.4
Tempus est post æternitatem, & causatur exemplariter ab ea. d.30.a.7
Testimonia Veteris Teestamenti quibus Trinitas probatur. d.2.d.e.f.
Testimonia specialia Veteris Testamenti de Spiritu sancto. d.2.g
Testimonia nouæ legis de Trinitate. d.2.h
Theologiæ subiectum generaliter & specialiter & specialissimè acceptum quid sit. d.1. a.2
Theologia est vna scientia. d.1.a.3
Theologia non est vniuersalis vniuersalitate entis vel subiecti sicut prima philosophia. ibid.
Theologia est scientia affectiua propriè. d.1. a.4.
Theologia quare dicitur potius affectiua quam speculatiua. ibid.
Theologia principalissimè dicitur sapientia. ibid.
Theologia vel sola libera est, vel aliis liberior. ibid.
Theologiæ duplex finis, s. vltimus, & ordinatus ad illum. ibid.
Theologia quare non est moralis scientia dicenda. ibid.
Theologia quare non est vlli scientiæ subalternata. ibid.
Theologia quomodo est argumentatiua. d.1. a.5
In Theologia prius est procedendum per auctoritates, quam per rationes. d.2.a.10
Theophania est lumen eleuans intellectum, & non determinans ipsum ad hoc vel illud, sed id quod distinguit intellectum, vt obiectum, est ipsa diuina essentia. d.1. a.15. ad q.
Totum potestatiuum & totum quantitatiuum quare differunt. d.3.a.31
Totum, cum ponitur in definitione æternitatis, est idem quod perfectum, cuius nihil est extra expectatum, vel amissum in præterito. d.8.a.8
Totius & partis nulla ratio est in diuinis. d.19.a.12
Quod de Traiani reuocatione ad statum saluandorum, dicitur, ex dispensatione factum est ad manifestandum gloriam Dei. d.43.a.3
Tres personæ in diuinis an maius aliquid possunt simul quam vna vel duæ. d.19.e. per totum.
Tres personas cum dicimus, quare non dicimus tres deos. d.23.f
Tres personæ cum dicitur, quod nomine ternarij significatur. d.23.e. &.24.e
Nullibi erratur periculosius quam in materia de Trinitate. d.2.a.6
Trinitatis scientia est omnis scientiæ fructus. d.2.a.7
Trinitas innuitur nomen modis per auctoritates sacræ Scripturæ. d.2.a.25
Trinitas qualiter exprimitur per hoc quod dicitur, Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso. d.2.a.28
Trinitatem cognoscere non possumus ratione naturali. d.3.a.18
Hæc est vera, Deus est Trinitas. d 4.a.10.ad q.1
Trinitas est nomen collectiuum & relatiuum intrinsecum. d.4.a.10.ad q.2.item d.22.a.3
Trinitas in se colligit omnes personas, non vt partes, sed vt vnum in natura, quæ non est totum ad illas. d.19.a.7.& 12
Hæc est falsa, Pater est aliquid Trinitatis: tamen hæc est vera, Pater est aliquis Trinitatis. ibid.
Trinitas quare non dicit collectionem, sed quasi collectionem. d.21.a.3
In Trinitate & distinctio & discretio: confusio autem & alienatio non est. d.24.a.7
Trinitas est trium vnitas. d.25.a.8
Quæstio hæc, quid tria, vt quid tres, inutilis fuit. d.25.a.6
Triplex Deus dici non potest. d.19.a.18
Trismegisti locus de Trinitate. d.3.a.18
Tyriis & Sidoniis quare non fuerint exhibitæ virtutes, Corrozaitis vero & Bethsaitis fuerint exhibitæ, modo nescimus, sed in lu e faciei Dei videbimus. d.43.a.4

V

VBi erat Deus antequam esset creatura. d.37.c
Vbique esse conuenit soli Deo. d.37.a.8
Velle & esse in Deo sunt idem. d.45.b
Vera immortalitas in Deo solo est. d.8.c
Verba cuiuslibet temporis bene prædicantur de Deo. d 8.b
Verbum est cum amore notitia. d.3.a.27.item d.27.a.3
Verbum dicitur dupliciter, s. essentialiter & personaliter. d.10.a.1.item d.27.a.6
Verbum personaliter dictum propriè conuenit Filio. ibid.
Verbum Dei vnicum, an propriè vocamus nomine sapientiæ. d.10.a.5
Verbi multiplex descriptio. d.27.a.3
Verbo æterno secundum quod est verbum multa à sanctis attribuuntur. d.27.a.4
Verbi proprius actus est dare sapientiam & intellectum per auditum interiorem. ibid.
Verbum principaliter est principij dicentis, & ideò non dicitur pluraliter: ratio verò & ideæ habent intentiones à parte eius de quo sunt, & cum hoc multiplex sit, admittunt pluralitatem. d.27.a.4
Verbum accipitur tribus, s. secundum conuertitur cum dicto manifestante intellectum dicentis, & secundum quod addit super hoc processionem & distinctionem personalem à dicente, & secundum quod addit super hæc duo respectum ad creaturas. d.27. a.6.item.d.28,a. 10
Verbum æternum secundum processionem æternam maximè conuenit cum verbo cordis: verbum autem in carne, habet similitudinem cum verbo vocis. d.27.a.7
Verbum illuminat & operatur: quantum ad primum conuenit cum verbo intellectus speculatiui, quantum ad secundum cum verbo intellectus practici. ibid.

Verbo præponitur sapientia sicut essentiale personali, non re, sed ratione quadam. d.28. a.10
Licet possit dici, quòd verbum est idem quod nata sapientia, tamen dici non potest, quòd Spiritus sanctus est bonitas procedens. d.28. a.11
Verius cogitatur Deus quam dicitur. d.23.d
Veritas odium parit per accidens tripliciter, s. quia est contraria volito: vel quia ab aliquo cui inuidetur, est inuenta: vel quia arguit malitiam in audiente. in prol. Mag.
Veritatem vt quis accipiat, quatuor requiruntur. d.2.a.5
Veritatis triplex definitio. d.8.a.1
Veritas & entitas quomodo se habent adinuicem. ibid.
Veritas in creaturis non inuenitur omnimoda. ibid.
Veritas subsistens quid sit. d.8.a.15
Veritas nulla fuit ab æterno præter Deum. d. 38.a.2
Veritas duplex, s. signi & rei: & illa inseparabilis est à signo, hæc verò mutabilis sicut res à qua causatur. d.41.a.7
Non omnia sunt vera vna veritate nisi secundũ quid, s. exemplariter & effectiuè. d.41.a 7
Veritas est rectitudo sola monte perceptibilis. d.46.a.11
Veritas est adæquatio dictionis & dicti, vel intellectus & intellecti. ibid.
Veritas alia est signi & alia rei. d.46 a.12
Nulla veritas est æterna, nisi increata. d. 46.a.15
Veritas est forma prima in genere suæ, & ideò non est composita ex quo est & esse. d.46. a.16
Veritas signi est in signo re existente, & non existente. d.46.a.16
Veritas prima est causa exemplaris, ad quam proportionantur veritates creatæ. d.46.a.17
Veritas signi inquantum est signum, semper est à veritate prima: veritas autem rei reducitur ad veritatem primam, sicut entitas eius ad ens primum. d 46.a.18
Verum omne est à Spiritu sancto inspiratum, quamuis non semper per appositionem nouæ gratiæ gratum facientis, tamen non sine gratia. d.2.a.5. item d.46.a.19
Verum est id quod est. d.46.a.11
Vero multipliciter dicto opponitur falsum, vanum, permixtum, instabile, & indebitum. d.46.a.12.ad q.
Vestigium est deprehensio alicuius per figuram pedis impressi in via. d.3.a.14
Vestigium dupliciter deficit in repræsentatione eius cuius est vestigium, s. quia est similitudo partis, non totius, & quia confusa est similitudo partis. ibid.
Vestigium an sit ante creaturam, vel è conuerso. d.3.a.14
Vestigij tres sunt partes, s. vnitas, species & ordo. d.3.a.15
Vestigij creati trinitas penes quæ accipitur, & qualiter relucet in creatura Trinitas increata. ibid.
Vestigiorum diuersorum enumeratio & enumerationis ratio. d.3.a.16
Vestigium & imago qua re differunt. d.3.a.19
Vicissitudo obumbrata quid vocetur & an conueniat omni creaturæ. d.8.a.20
Non potest esse nisi viuum quod nascitur ex viuo. d.9.a.22
Virgo corrupta reintegrari potest in mente & corpore, sed non potest non fuisse corrupta. d.42.a.6.ad q.2
B. Virgo est exaltata super choros Angelorum. d.44.a 5
Viri sancti an possunt dare Spiritum S. d. 14.d
Viris sanctis vtrum placuit passio Christi. d. 48.d
Virtutes propter se petendæ & amandæ sunt, & tamen propter solam beatitudinem. d.1.h
Virtutibus vtendum est & per eas fruendum summo bono. ibid.
Virtus considerari potest dupliciter, s. prout est habitus rectificans in opere, & prout est dispositio perfecti ad optimum. d.1.a.21
Virtutum & Dei vna est fruitio. ibid.
Virtutes manent in beatitudine, vel in sibi succedentibus, vel in seipsis. ibid.
Virtus est duplex, s. virtus potentiæ naturalis, & virtus operans: & hæc iterum duplex, s. ad esse, & ad bene esse. d.14.a.11
Virtus quam diuerso modo attribuitur personis diuinis. ibid.
Virtus diuina in se nullam habet quantitatem, sed quantitas virtutis attenditur ad extra, s. penes obiecta & actus. d.19.a.1
Visio quæ est tota merces, non differt à fruitione nisi ratione. d.1.a.19
Vita multipliciter accipitur. d.8.a.8
Vita quare ponitur in definitione æternitatis potius quam esse. ibid.
Vita duplex qua corpus dicitur viuum: vna per causam effectiuam, & hæc est anima: alia est influxa corpori ab anima. d.17.a.1
Viuere & mori an conueniat rebus inanimatis. d.8.a.19
Quomodo intelligitur, quod viuere viuentibus est esse. d.8.a.26
Vnitas sanctæ Trinitatis quæ sit. d.2.& d.24. per totum.
Vnitas & trinitas secundum, Isidorum quomodo distinguuntur. d.24.k
Vnitas rerum naturalium triplex, s. formæ, materiæ, & subiecti. d.9.a.8
Vnitas trium personarum in essentia excellit omnes vnitates. ibid.
Vnitas habet tria, quorum ratione attribuitur Patri, s. indiuisibilitatem, & priuationem, & rationem principij d.31.a.9
Vniuersale & particulare non est in diuinis. d.19.a.15
Vnum non addit supra id quod res est, nisi indiuisionem. d.2.a.19
Vnum dicitur continuitate, forma, naturæ æqualitate, & per respectum ad vnum. ibid.& d.24.a.3
Vnum dupliciter accipitur, s. prout conuertitur cum ente, & prout est principium quantitatis discretæ. d.2.a.19. item d.2.a.5
Vnum, verum, bonum conuertuntur secundum supposita, non secundum intentiones. d.3. a.15. item d.24.a.3
Vnus vel vna, duo vel duæ, quid his vocabulis significetur. d.24.a

Vnum

Index rerum.

Vnum non addit naturam aliquam super ens, sed distinctionem. d.14.a.3
Vnum & multum aliquo modo opponuntur vt priuatio & habitus, & vt contraria, & vt relatiua. d 24.a.3
Vnitas dicitur vna ratione de essentia & persona, non æquiuocè. d.24.a.5.
Non est concedendum, quòd Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt vnus, nisi cum adiuncto subiecto, à quo ly vnus accipit substantiam in qua vniuntur. d.24.a.6
Vnum in substantia facit idem, in quantitate æquale, in qualitate simile. d.19.a.2.item d 31.a.4
Vnum in substantialibus attributis in diuinis quare non facit idem, sicut vnum in qualitatiuis facit simile, & in quantitatiuis facit æquale. d.31.a.4
Vnius sex modi à Dionysio assignati. d.31.a.9
Vocatio triplex, s. vocatio non entis ad esse, & vocatio per gratiam interiorem, & vocatio per prædicationem exteriorem. d.40.a.18
Volens & nolens non opponuntur per affirmationem & negationem. d.6.a.item d.46.a.5
Voluntas est vis altissima animæ. d.1.a.12
Voluntas non subiecta rationi initium omnis mali est. in prol.Mag.
Voluntas accipitur dupliciter, s. vt conuertitur super alias vires & mouet eas ad actum, & vt conuertitur ad volitum & imperat de imitando vel fugiendo. d.3.a.20
Voluntas vt est pars imaginis, accipitur respectu voliti secundum quod memoria & intelligentia sunt de eodem. d.3.a.20.ad q.2
Voluntas dicitur ad aliquid, non simpliciter, sed secundum quid. d.3.a.28
Voluntas necessariò includit intellectum, sed non è conuerso. d.3.a.37
Voluntas triplex, s. antecedens & accedens & concomitans. d.6.a.1
Voluntatis opera non semper sunt meliora operibus naturæ. d.6.a.3
Voluntate an necessitate, vel vtrum volens vel nolens Pater genuit Filium. d.6.c
Voluntas indisposita est oppositorum, sed disposita per conceptionem & determinationem voliti, est ad vnum, & potest auerti ab illo. d.41.a.22
Voluntas Dei secundum essentiam de Deo dicitur. d.45.a
Voluntas Dei summè bona est prima causa omnium quæ naturaliter sunt. d.45.d.e
Voluntas Dei multis modis accipitur. d.45.f.
Voluntas per se habet quatuor: primum, quod sit naturæ rationalis: secundum, quod sit liberrimum naturæ rationalis: tertium est comparatio ipsius ad bonum: quartum, quod sit causa omnium quæ fiunt vt ab artifice. d.45.a.1
Non est de nobilitate voluntatis, quod potest in malum, sed quod potest in opposita contradictoriè. ibid.
Voluntas Dei vtrum cassari potest. d.46.a
Voluntate Dei vtrum fiant mala. d.46.d
Voluntas Dei semper impletur, quicquid homo faciat. d.47.per totum.
Voluntas mala aliquando vult homo id quod Deus vult bona. d.48.d
Voluntas Dei bona mala hominum voluntate impletur. d.48.b
Vsus est actus frequenter elicitus de potentia. d.1.a.13.& 16
Vsus quare attribuitur, siue Spiritui sancto. d.31.a.7
Vti est id quod in vsum venerit, referre ad obtinendum illud quo fruendum est. d.1.b. & a.13
Quibus rebus vtendum. ibid.
Vti includit actum rationis. d.1.a.13.ad q.2. & a.17.ad q.1
Vti est assumens aliquid in facultatem voluntatis. d.1.c.& a.16
Vti quare diffinitur duabus diffinitionibus. ibid.
Vti duplex, s. viæ & patriæ. d.31.a.7
Vulpes nunquam accipitur in bona significatione. d.34.a.6
Vult omnes homines Deus saluos fieri, quomodo intelligitur. d.46.c

INDEX

Locorum Sacræ Scripturæ, qui tam in textu quam in Commentariis Lib. I. Sententiarum explicantur.

EX VETERI TESTAMENTO.

Genesis.

Gen. 1. *FACIAMVS hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* d. 2. a. 18

1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* d. 36. a. 11

28. *Verè Dominus est in loco isto.* d. 37. a. 6

49. *Beniamin lupus rapax.* d. 34. a. 6

Exodi.

10. *Indurauit Dominus cor Pharaonis.* d. 40. a. 23

32. *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.* d. 40. a. 11

Deuteronomij.

32. *Statuit terminos populorum iuxta numerum Angelorum.* d. 16. a. 12

32. *Ego occidam & ego viuere faciam.* d. 46. a. 10

Iob.

11. *Forsitan vestigia Dei comprehendes, & vsque ad perfectum, Omnipotentem reperies.* d. 3. a. 14

Psalmorum.

10. *In generatione & generationem anni tui.* d. 8. a. 9. item d. 19. a. 6

11. *Diminutæ sunt veritates à filiis hominum.* d. 46. a. 16

35. *In lumine tuo videbimus lumen.* d. 1. a. 15. ad q.

44. *Eructauit cor meum verbum bonum.* d. 27. a. 3

49. *Pulchritudo agri mecum est.* d 35. a. 13

70. *Tu es patientia mea.* d. 17. a. 8

76. *In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis, & vestigia tua non cognoscentur.* d. 3. a. 14

84. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.* d. 27. a. 4

101. *Ipsi peribunt.* d. 8. a. 6

101. *Tu autem idem ipse es.* d. 8. a. 19

147. *Velociter currit sermo eius.* d. 37. a. 8

Prouerbiorum.

8. *Dominus possedit me ab initio viarum suarum.* d. 2. a. 24

Sapientiæ.

7. *Omnibus mobilibus mobilior est sapientia.* d. 8. a. 16.

7. *In animas sanctas se transfert, amicos Dei & Prophetas constituit.* d. 15. a. 16. item d. 16. a. 1

11. *Sed & omnia in numero & pondere & mensura disposuisti.* d. 3. a. 15

Ecclesiastici.

1. *Fons sapientiæ Verbum Dei in excelsis.* d. 27. a. 7. item d. 28. a. 10

24. *Ego ex ore Altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci in cælis vt oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texi omnem carnem.* In prol. B. Alb.

9. *Nemo scit vtrum odio vel amore dignus sit.* d. 15. a. 5. item d. 17.

Isaiæ.

6. *Nisi credideritis, non intelligetis.* d. 2. a. 1

6. *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum, &c.* d. 16. a. 1

9. *Magni consilij Angelus.* d. 5. a. 7

38. *Dispone domui tuæ, &c.* d. 45. a. 10

55. *Sicut exaltantur cæli à terra, ita exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris.* d. 47. a. 1

61. *Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me: euangelizare pauperibus misit me, &c.* d. 15. a. 9

Ieremiæ.

10. *Corripe me Domine, sed non in furore, ne fortè in nihilum redigas me.* d. 46. a. 10

Ioelis.

3. *Effundam de spiritu meo super omnem carnem.* d. 16. a. 2

Michææ.

Index Sacræ Scripturæ.

Michææ.

5. *Et tu Bethleem Ephrata , paruulus es in millibus Iuda.* d.2.a.25

Habacuc.

3. *Egressus es in salutem populi tui.* d.37.a.19

EX VETERI TESTAMENTO.

Matthæi.

10. *Non vos estis qui loquimini , sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* d.16. a. 4

11. *Nemo nouit Patrem nisi Filius.* d.21.a.6

Marci.

14. *Abba Pater , omnia tibi possibilia sunt.* d.42.a.6

Lucæ.

1. *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.* d.42.a.6

5. *Domine si vis , potes me mundare.* d.42.a.5

17. *Si habueritis fidem sicut granum sinapis diceis monti huic, Tollere & mittere in mare , &c.* d.42.a.2

Ioannis.

1. *Vnigenitus qui est in sinu Patris , ipse enarrauit.* d.16.a.4

1. *Quod factum est, in ipso vita erat.* d.35.a.12

1. *Verbum erat apud Deum.* d.37.a.13

3. *Datus est ei spiritus non ad mensuram.* d.44. a. 5

3. *Qui facit veritatem , venit ad lucem , &c.* d.46.a.12

4. *Deus charitas est.* d.10.a.6

5. *Pater meus vsque modo operatur.* d.35.a.7

6. *Nonne duodecim vos ego elegi , & vnus vestrum diabolus est?* d.40.a.18

15. *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, &c.* d.40. a.18

20. *Accipite Spiritum sanctum ; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* d.14.a.12. & a.16

Ille homicida fuit ab initio , & in veritate non stetit. d.49.a.12

Ad Romanos.

2. *Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius seculi?* d.42.a.9

5. *Qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.* d.40.a.18

8. *Certus sum , quod neque mors, neque vita poterit me separare à charitate Dei , &c.* d.17.a.5

Vlt. Temporibus æternis taciti. d.8.a.9

1. ad Corinthios.

1. *Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.* d.14. a.11

6. *Nescitis quoniam Angelos iudicabimus.* d.16. a. 12

12. *Vos estis corpus Christi, & membra de membro.* d.44.a.5

14. *Videmus nunc in ænigmate per speculum, tunc autem facie ad faciem.* d.17.a.6

2. ad Corinthios.

3. *Qui plantat & qui rigat , vnum sunt.* d. 31. a.13

Ad Galatas.

3. *Si data esset lex quæ posset viuificare , verè ex lege esset iustitia.* d.1.a.7

Ad Ephesios.

1. *Elegit nos ante mundi constitutionem in ipso.* d.40.a.4.9.17.& 18

1. *Secundum propositum voluntatis suæ.* d.45. a.1.& 7

Ad Colossenses.

1. *Transtulit nos in regnum filij charitatis suæ.* d.5.a.9.item d.10.a.6

1. ad Timotheum.

2. *Qui vult omnes homines saluos fieri.* d.4.a.8. & 17.item d.46.a.1

6. *Qui solus habet immortalitatem.* d.8.a.19

Ad Hebræos.

2. *Eum autem qui paulominus ab Angelis minoratus est , vidimus Iesum Christum per passionem mortis, gloria & honore coronatum.* d.16.a.12

4. *Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, &c.* d.37.a.5

Iacobi.

1. *Apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio.* d.8.a.19.item d.39.a.2

1. *Orate pro inuicem vt saluemini.* d.41.a.1

Apocalypsis.

3. *Tene quod habes , ne alter accipiat coronam tuam.* d.40.a.13

Vlt. Qui in sordibus est , sordescat adhuc. d.46. a. 2

FINIS.

INDEX
Locorum Sacræ Scripturæ, qui tam in textu quam in Commentariis Lib. I. Sententiarum explicantur.

EX VETERI TESTAMENTO.

Genesis.

Gen. 1. *FACIAMVS hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* d. 2. a.18

1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* d.36.a.11

28. *Verè Dominus est in loco isto.* d.37.a.6

49. *Beniamin lupus rapax.* d.34.a.6

Exodi.

10. *Indurauit Dominus cor Pharaonis.* d.40. a.23

32. *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.* d.40.a,11

Deuteronomij.

32. *Statuit terminos populorum iuxta numerum Angelorum.* d.16.a.12

32. *Ego occidam & ego viuere faciam.* d.46.a.10

Iob.

11. *Forsitan vestigia Dei comprehendes, & vsque ad perfectum, Omnipotentem reperies.* d.3.a.14

Psalmorum.

10 *In generatione & generationem anni tui.* d.8. a.9. item d.19. a.6

11. *Diminutæ sunt veritates à filiis hominum.* d. 46. a.16

35. *In lumine tuo videbimus lumen.* d.1. a.15. ad q.

44. *Eructauit cor meum verbum bonum.* d.27. a. 3

49. *Pulchritudo agri mecum est.* d 35.a.13

70. *Tu es patientia mea.* d.17.a.8

76. *In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis, & vestigia tua non cognoscentur.* d.3. a.14

84. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.* d.27.a.4

101. *Ipsi peribunt.* d.8.a.6

101. *Tu autem idem ipse es.* d.8.a.19

147. *Velociter currit sermo eius.* d.37.a.8

Prouerbiorum.

8. *Dominus possedit me ab initio viarum suarum.* d.2.a.24

Sapientiæ.

7. *Omnibus mobilibus mobilior est sapientia.* d. 8.a.16.

7. *In animas sanctas se transfert, amicos Dei & Prophetas constituit.* d.15. a.16. item d. 16.a.1

11. *Sed & omnia in numero & pondere & mensura disposuisti.* d.3.a.15

Ecclesiastici.

1. *Fons sapientiæ Verbum Dei in excelsis.* d.27. a.7. item d. 8.a.10

24. *Ego ex ore Altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci in cælis vt oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texi omnem carnem.* In prol. B. Alb.

9. *Nemo scit vtrum odio vel amore dignus sit.* d.15.a.17. item d.17.a.5.

Isaiæ.

6. *Nisi credideritis, non intelligetis.* d.2.a.1

6. *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum, &c.* d.16.a.1

9. *Magni consilij Angelus.* d.5.a.7

38. *Dispone domui tuæ, &c.* d.45.a.10

55. *Sicut exaltantur cæli à terra, ita exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris.* d.47.a.1

61. *Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me: euangelizare pauperibus misit me, &c.* d.15.a.9

Ieremiæ.

10. *Corripe me Domine, sed non in furore, ne fortè in nihilum redigas me.* d.46.a.10

Ioelis.

3. *Effundam de spiritu meo super omnem carnem.* d.16.a.2

Michææ.

Index Sacræ Scripturæ.

Michææ.

5. *Et tu Bethleem Ephrata , paruulus es in millibus Iuda.* d.2.a.25

Habacuc.

3. *Egressus es in salutem populi tui.* d.37.a.19

EX VETERI TESTAMENTO.

Matthæi.

10. *Non vos estis qui loquimini , sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* d.16.a.4
11. *Nemo nouit Patrem nisi Filius.* d.21.a.6

Marci.

14. *Abba Pater , omnia tibi possibilia sunt.* d.42.a.6

Lucæ.

1. *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.* d.42.a.6
5. *Domine si vis , potes me mundare.* d.42.a.5
17. *Si habueritis fidem sicut granum sinapis diceis monti huic, Tollere & mittere in mare , &c.* d.42.a.2

Ioannis.

1. *Vnigenitus qui est in sinu Patris , ipse enarrauit.* d.16.a.4
1. *Quod factum est, in ipso vita erat.* d.35.a.12
1. *Verbum erat apud Deum.* d.37.a.13
3. *Datus est ei spiritus non ad mensuram.* d.44.a.5
3. *Qui facit veritatem , venit ad lucem , &c.* d.46.a.12
4. *Deus charitas est.* d.10.a.6
5. *Pater meus vsque modo operatur.* d.35.a.7
6. *Nonne duodecim vos ego elegi , & vnus vestrum diabolus est?* d.40.a.18
15. *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, &c.* d.40.a.18
20. *Accipite Spiritum sanctum ; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* d.14.a.12. & a.16

Ille homicida fuit ab initio , & in veritate non stetit. d.49.a.12

Ad Romanos.

2. *Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius seculi?* d.42.a.9
5. *Qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.* d.40.a.18
8. *Certus sum , quod neque mors, neque vita poterit me separare à charitate Dei , &c.* d.17.a.5

Vlt. Temporibus æternis taciti. d.8.a.9

1. ad Corinthios.

1. *Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.* d.14.a.11
6. *Nescitis quoniam Angelos iudicabimus.* d.16.a.12
12. *Vos estis corpus Christi, & membra de membro.* d.44.a.5
14. *Videmus nunc in ænigmate per speculum, tunc autem facie ad faciem.* d.17.a.6

2. ad Corinthios.

3. *Qui plantat & qui rigat , vnum sunt.* d.31.a.13

Ad Galatas.

3. *Si data esset lex quæ posset viuificare , verè ex lege esset iustitia.* d.1.a.7

Ad Ephesios.

1. *Elegit nos ante mundi constitutionem in ipso.* d.40.a.4.9.17.& 18
1. *Secundum propositum voluntatis suæ.* d.45.a.1.& 7

Ad Colossenses.

1. *Transtulit nos in regnum filij charitatis suæ.* d.5.a.9.item d.10.a.6

1. ad Timotheum.

2. *Qui vult omnes homines saluos fieri.* d.4.a.8.& 17.item d.46.a.1
6. *Qui solus habet immortalitatem.* d.8.a.19

Ad Hebræos.

2. *Eum autem qui paulominus ab Angelis minoratus est , vidimus Iesum Christum per passionem mortis, gloria & honore coronatum.* d.16.a.12
4. *Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, &c.* d.37.a.5

Iacobi.

1. *Apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio.* d.8.a.19.item d.39.a.2
1. *Orate pro inuicem vt saluemini.* d.41.a.1

Apocalypsis.

3. *Tene quod habes , ne alter accipiat coronam tuam.* d.40.a.13

Vlt. Qui in sordibus est , sordescat adhuc. d.46.a.2

FINIS.